HUMASH BET YEHUDA

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

מקראות גדולות
חומש
בית יהודא
ספר
שמות
מן
חמשה חומשי תורה
עם שנים וחמשים מעלות ופירושים ה"ה:

א) חמשה חומשי תורה נדפס באותיות גדולות. כלן חדשות וברורות וכן גם הטעמים ואותיות כל הפירושים וההעתקות והלקוטים והה' מגילות עם פירושיהן וכו' — הכל חדש ומזהיר, בסדור יפה ונפלא. עם הפטרות. מוגה ומדויק עצהיו"ט.

ב) תרגום אונקלוס על התורה.

ג) התרגום אונקלוס מנוקד לפי הדקדוק עם הדגושים.

ד) פירוש רש"י בשלימות מאת רבינו שלמה יצחקי ז"ל. ככתבו וכלשונו.

ה) פי' רש"י במרובע (עוד הפעם).

ו) פי' רש"י במרובע מנוקד

ז) פי' רש"י בהעתקת ע"ט. בשפה קלה אשר ירוץ הקורא בו.

ח) פי' רש"י מפורש ע"ט. בביאור אשר יפרש בשמלה כל דברי רש"י מהחל ועד כלה בתורה.

ט) מקדש אם (הערות והארות) בע"ט שבלעדם לא יבין כל איש את הפשט הנכון, וכזר זהב ל„בית יהודא" הוא.

י) פי' שפתי חכמים מבאר כל דבר הקשה בפירוש רש"י ז"ל מבעהמ"ח ספר שפתי ישנים.

ויתר המעלות המה מבוארים בדף ב' כאשר תחזינה עיניכם

פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של מרדכי צעדערבוים נ"י

שנת תר"פ לפ"ק.

CHUMESZ BEJS JEHUDA

5-cio ksiąg Mojżesza z komentarzami i przetłomaczeniem Raszi Część II

Własność M. Cederbauma.

W drukarni M. Cederbauma w Piotrkowie 1920 r.

חומש בית יהודא

א) פי' הרשב"ם מרבינו שמואל ב"ר מאיר נכד רש"י.

ב) פי' בעל הטורים מרבינו יעקב ב"ר אשר זצ"ל.

ג) פי' דעת זקנים מרבותינו הגאונים בעלי התוס' ז"ל.

ד) תולדות אהרן על התורה מראה מקומות מכל פסוק בש"ס.

טו) מנין המצות מספר אלה המצות למהר"מ חאגיז ז"ל.

טז) פירוש לתורת אלהים. הוא פירוש ותרגום קצר ומזוקק שבעתים בע"ט קלה ומסודרה וברורה.

יז) עברי טייטש על הפטרות.
מלוקט מאת גדולי מפרשים ומדרשים.

יח) משלי יהודה פירוש ומשלים נעימים המשכים לב הקורא. להגות בתורת ה'. מהה"מ מדובנא ז"ל.

יט) משלי יוסף

כ) משלים על התורה

כא) משלי חכמים

כב) משלי נחמיה

כג) ליקוטי יקרים על הפטרות על ע"ט

כד) ליקוטי יוסף

כה) ליקוטי יהודא

כו) ליקוטי נחמיה

כז) ליקוטים על התורה

כח) ליקוטי מרדכי

כט) ספר הישר על התורה מועתק על ע"ט.
יעדער וואס וועט דאס לייענען וועט גרויס תענוג האבען.

ל) מצות השם על תרי"ג מצות נ"כ מועתק בע"ט.
כדי יעדער זאל פאר שטיין די תרי"ג מצות כקיים צו זיין. אונ מיר האבין יעדע מצוה גישטעלט אויף זיין ארט.

לא) החמש מגילות עם הטעמים:

פירושים על החמש מגילות

לב) פי' רש"י על כל החמ"ג.

לג) פי' רש"י במרובע (עוד הפעם)

לד) פי' רש"י במרובע מנוקד

לה) פי' רש"י בהעתקת ע"ט. בשפה קלה ומצוחצחת.

לו) פי' רש"י מפורש ע"ט. בביאור אשר יפרש בשמלה כל דברי רש"י מהחל ועד כלה בהחמש מגילות.

לז) פי' שפתי חכמים על כל החמ"ג.

לח) פי' מצודות דוד }
לט) פי' מצודות ציון } פי' שה"ש וקהלת מהרב מו"ה יחיאל הלל בן הרב הגאון מו"ה דוד אלטשולר ז"ל.

מ) תולדות אהרן מראה מקומות בש"ס על החמ"ג;

מא) קול יעקב מהרב המגיד מדובנא ז"ל.

מב) תרגום שני על מגילת אסתר.

מג) פי' פתשגן הכתב על תרגום שני.

מד) מצח אהרן מבאר התרגום שני בלשון צח המדוברת מועתק על עברי טייטש.

מה) משלי ישראל על קהלת והוא פירוש יקר ומשלים חדשים מתוקים וערבים על לב הקורא.

מו) עברי טייטש על כל החמש מגילות.

מז) כוכב מיעקב על הפטרות מועתק על ע"ט.

מח) תפלת קבלת ש"ק ושאר התפלות לכל שבתות השנה.

מט) יוצרות לארבע פרשיות ולשה"ג;

נ) לוח המולדות.

נא) מיר האבין מוסיף גיוועזן פי' לקוטי יקרים מועתק על עברי טייטש. כדי יעדער זאל פאר שטיין דיא חידושים פון דיא תורה. מלוקט ומסודר פשטים נפלאים ומתוקים ממובחרי המפרשים הראשונים והאחרונים. היינו:

א) אלשיך הקדוש. ב) אור החיים הקדוש. ג) אור תורה. ד) אהבת שלום. ה) אור פני משה. ו) אורי וישעי. ז) אותיות דר' עקיבא. ח) אבן עזרא. ט) אמרי בינה. י) אהבת עולם. יא) אור עולם. יב) בעל הטורים. יג) באר מים חיים. יד) ברית מנוחה. טו) גלי רזיא. טז) זוהר הקדוש. יז) ורע קודש. יח) חשב האפוד. יט) חסד לאברהם. כ) חכם הרזים. כא) ישמח משה. כב) ילקוט ראובני. כג) ילקוט חבקוק. כד) כלי יקר. כה) כלי חמדה. כו) מדרש תנחומא. כז) מגלה עמוקות. כח) מאור עינים. כט) מדרש הנעלם. ל) מדרש רבות. לא) מורה נבוכים. לב) מבשר צדק. לג) נועם אלימלך. לד) נחל קדומים. לה) ספורנו. לו) ספר חסידים. לז) עשרה מאמרות. לח) עוללות אפרים. לט) עבודת הקודש. מ) עבודת ישראל. מא) פענח רזא. מב) פרקי היכלות. מג) פנים יפות. מד) ציוני. מה) צמח ה' לצבי. מו) צרור המור. מז) צידה לדרך. מח) קדושת לוי. מט) רמב"ן. נ) ריקאנטי. נא) רביד הזהב. נב) של"ה הקדוש. נג) שערי אורה. נד) שפתי קדושים. נה) שפתי צדיקים. נו) שפתי כהן. נז) תרגום יונתן. נח) תרגום ירושלמי. נט) תוצאות חיים. ס) תשואות חן. סא) תיקוני זהר. סב) תורת אמת:

הוספה חדשה

נב) סג) אפיקי יהודה. סד) גליא מסכת. סה) דרכי יוסף. סו) הגיון לב. סז) משנת ר"א. סח) עיר דוד. סט) עטרת זיו. ע) פי צדיק. עא) רשב"ם. עב) שער בת רבים. עג) עטרת שלמה.

א א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב
אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃ ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן
לֵוִי וִיהוּדָה׃ ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן
וּבִנְיָמִן׃ ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃
ה וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב
שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃

אונקלוס

א וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל דְעָלוּ
לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר
וֶאֱנַשׁ בֵּיתֵהּ עָלוּ׃ ב רְאוּבֵן
שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃
ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃
ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃
ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נָפְקֵי
יַרְכָּא דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין
נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַהֲוָה

רשב"ם

(א) ואלה שמות. מפני שרוצה לפרש ולומר ובני ישראל פרו וישרצו וגו' הוצרך לכפול ולומר בבואם למצרים לא היו

בעל הטורים

(א) ואלה שמות בני ישראל הבאים. ר"ת שביה שאף כשהיו בשביה שמות בני ישראל לא שינו שמותם שבשביל ד' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו את שמותם וכו' וג"כ ואלה ו' מוסיף על ענין ראשון וימת יוסף ואלה שמות שלוה להם שלא ישנו שמותם וא"ל אע"פ ששינו שמי לפנת פענח אתם אל תשנו שמותיכם: ישראל הבאים. ר"ת וס"ת מילה: את יעקב איש. ס"ת שבת לומר לך שבשביל שבת ומילה

רש"י

(א) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן א בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן ב להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים ג שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם שנא' (ישעי' מ) המוציא במספר צבאם ד לכולם בשם יקרא (שמ"ר): (ה) ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל

בית יהודא

(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דאס זענען די נעמען פון יִשְׂרָאֵל'ס (יַעֲקֹב'ס) קינדער, זאגט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶם בִּשְׁמוֹתָם) אֲפִילוּ הקב"ה האט געציילט די קינדער פון יַעֲקֹב מיט זייערע נעמען ווען זיי האבען געלעבט, פון דעסטוועגען (חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן) ציילט זיי הקב"ה נאך אַמאהל מיט זייערע נעמען ווען ער דערמאנט זייא בייא זייער שטארבין (לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן) צו מאכין וויסין זייער ליבשאפט, אז הקב"ה האט זיי ליב (שֶׁנִּמְשְׁלוּ לַכּוֹכָבִים) זיי זענען געגליכען צו דיא שטערין (שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם) ווען הקב"ה ציהט ארויס די שטערין פון הימעל זיי זאלען לייכטען אויף דער וועלט ובייא נאכט) ציילט ער זייא מיט זייערע נעמען, אונ ווען ער נעמט זייא אריין צוריק אין הימעל ובייא טאג) ציילט ער זיי נאך אמאהל מיט זייערע נעמען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא) הקב"ה ציהט ארויס דיא שטערין פון הימעל מיט אצאהל ער רופט אלע שטערין מיט זייערע נעמען: (ה) וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם. אונ יוסף איז געוועזען אין מצרים, פרעגט רש"י אז עס שטייט די קינדער פון יַעֲקֹב זענען געוועזען זיבעציג איז דאך דאס צו זאמען מיט יוסף אונ זיינע קינדער (וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בִּכְלַל שִׁבְעִים) ווארום יוסף מיט זיינע קינדער זענען

שפתי חכמים

א דקשה לרש"י למה מנאן פעם אחרת הא כבר מנאן לעיל בפ' ויגש וא"ל דלעיל מנאן בחייהן ועכשיו מנאן אחר מיתתן מכ"מ בין מנין דקודם מיתה בין לאחר מיתה כיון דכבר מנאן ועל זה פירש להודיע כו'. א"נ ק"ל דואלה ל"ל דלא הל"ל אלא אלה שמות וגו' וא"ל דקאי על מספר שלמעלה דכפ' ויגש והתם כתיב ואלה דקשה למאי כ"מ קאמר דקאי על מספר דלעיל. וא"ל דקאי על מספר דלעיל ולהודיע שזה המספר אחר המיתה היה ולהכי כתיב ואלה כלומר אלה שמות בני ישראל המספר של בחייהם ואלה מספר שמותיהם לאחר מיתה אבל עדיין קשה למה ליה למספר דלאחר מיתה כיון שכבר מנאן בחייהם ועל זה קאמר אע"פ כו' וק"ל: ב ולא נקט בשמותם גבי מיתתן דלעיל בחייהם מנאן בשמותם ופרטן אבל גבי מיתתן לא מנאן אלא ראשי השבטים כדכתיב הכא ע' נפש וגו': ג ואין נהקבות מה הוא החבה שהמשיל אותם לכוכבים י"ל כמו שהכוכבים קיימין ומאירים ביום ובלילה אך ביום אינם נראים משום שרגא בטיהרא מאי אהני כך הם ישראל קיימין בעוה"ז ובעוה"ב וק"ל: ד [רא"ם] שמלת ובשמותם לא קאי אלא על מלת ומכניסן אבל בהוצאה דוקא במספר ולא בשמותם כמו שנאמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ואלה שמות הבאים. וי"לא כבר באו קודם לכן אלא קודם שמת יוסף לא נתן עליהם מסים משמת נתן עליהם ונעשה כאלו בו ביום באו: (ה) ויהי כל נפש. פי' עם יוסף שהיה במצרים היו שבעים ואז לא יצטרך למנות יוכבד שנולדה בין החומות מהר"ר שלמה בן פרחון ז"ל לכך מנאן

פירוש לתורת אלהים

(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ דס זענען די נעמן פון דיא קינדער יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים דיא וואס זענען גקומען אין מִצְרַיִם אֵת יַעֲקֹב מיט יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ איטליכער מענטש איז גקומען מיט זיין הויזגיזינד: (ה) וַיְהִי אונ עס איז געוועזן כָּל נֶפֶשׁ אלי מענטשין יוֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב וואס זענען פון יַעֲקֹב גבוירן גוואָרן שִׁבְעִים נָפֶשׁ זענען געוועזן זיבציג מענטשין וְיוֹסֵף הָיָה מיט יוסף וואס ער איז געוועזן פריער אין מִצְרָיִם [ע' רש"י]:

ספר הישר

וְאֵלֶּה אונ דס זענען די נעמן פון יַעֲקֹב'ס קינדר וואס זענען גקומן מיט אים קיין מִצְרַיִם די קינדר פון לֵאָה האבען גהייסין רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן אונ דִינָה זייער שוועסטער אונ דיא קינדער פון רָחֵל האבען גיהייסין יוֹסֵף וּבִנְיָמִין אונ דיא קינדער פון בִּלְהָה וְזִלְפָּה האבען גהייסן דָן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֵׁר אונ יַעֲקֹב'ס אייניקלך וואס זענען גבוירען געווארען אין לאנד כְּנַעַן אונ דיא קינדער פון יוֹסֵף וואס זיא זענען גיבארען אין מִצְרַיִם זענען געוועזן זיבציג נְפָשׁוֹת אונ ווייא יוֹסֵף איז גשטארבען האבען די מִצְרַיִם אן גהויבן צו גוועלטיגן איבער די יִשְׂרָאֵל אונ די עלצטי פון מִצְרַיִם זענען גקומען אונ האבען זיך גבוקט צוא פַּרְעֹה אונ האבען צוא אים אזוי גזאגט דיא יִשְׂרָאֵל זענען פיל אונ שטארקער פון אונז אונ אצונד גיב אונז איין ... ה אז מען זאל זיי מאכן פר לירן אין ציג וויים דען מאטער אז עס וועט אינז טרעפן איין מִלְחָמָה וועלען זיי אויך מִלְחָמָה האלטען מיט אונז צו פאר
טיליגן

בְּמִצְרָיִם: ו וּמִית יוֹסֵף
וְכָל אֲחוֹהִי וְכֹל דָּרָא
הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
נְפִישׁוּ וְאִתְיַלָּדוּ וּסְגִיאוּ
וּתְקִיפוּ לַחֲדָא

ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר
הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא

בעל הטורים

שסמרו במלרים נגאלו. הפסוק מתחיל בוא"ו ומסיים בוא"ו כנגד י"ב שבטים משל לבונה פלטרין בעמוד א' ונפל וחזר ובנה בשני עמודים ונפל בג' עמודים ונפל מה עשה בנאו בי"ב עמודים ועמד כך אברהם ויצחק יצא מהם פסולת עד י"ב שבטים שלא היה בהם פסולת וזהו ווי העמודים שהם עמודי העולם: (ז) פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. ו' לשונות הן כנגד ששה שהיו יולדות בכרס אחד:

רשב"ם

אלא שבעים ואחר מות דור ההוא פרו וישרצו: ויקם מלך חדש. ונתחכם עליהם למעטם ולא הועיל לו: (ו) וכל הדור ההוא. שבעים נפש: (ז) פרו. בהריון: וישרצו. בלידה. שלא נכלו ברחם. שבכל מקום קטנים קרוין שרץ על הארץ: וירבו. גדלו ונעשו הקטנים גדולים ולא מתו בקטנותם: ויעצמו. שלא מתו אנשים. אלא היו הרבה ועצמו במאד מאד עד שנתמלאה הארץ אותם. וכן והחצר מלאה את נוגה כבוד ה'. כמו מילאה. וכן ושוליו מלאים את ההיכל כמו ממלאים את ההיכל:

רש"י

שבעים הן ומה בא ללמדנו וכי לא היינו יודעים ששהוא היה במצרים אלא להודיעך צדקתו של יוסף. הוא יוסף הרועה את צאן אביו. הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו: (ז) וישרצו. שהיו יולדות ששה בכרס אחד:

בית יהודא

דאך אין די זיבעציג, וואָרום אַז יוסף מיט זיינע קינדער איז דאָך ניטאָ זיבעציג (וּמַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ) וואָס קומט דר פסוק אונז לערנען מיט דעם וואָס ער זאָגט יוסף איז גיוועזן אין מִצְרַיִם (וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם) אָן דעם פסוק וואָלטין מיר ניט געוואוסט אַז יוסף איז גיוועזן אין מִצְרַיִם? ומיר ווייסין דאָך שוין פון פריערדיגע פסוקים (אין ספר בראשית) אַז יוסף איז גיוועזן אין מִצְרַיִם (אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) נאָר דער פסוק וויל דיך מאַכין וויסען די פרומקייט פון יוסף (הוּא יוֹסֵף הָרוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו) דם איז דער יוסף וואָס האָט אַמאָהל געפיטערט דיא שעפסין פון זיין פאָטער (הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ) אונ דאָס איז דער זעלביגער יוסף וואָס איז גיוועזן אין מִצְרַיִם אונ איז גיוואָרין אַמֶלֶךְ (וְעוֹמֵד בְּצִדְקוֹ) אונ ער שטייט אין זיין פרומקייט וויא ער איז גיוועזן פריער ווען ער איז גיוועזן ביי זיין פאָטער: (ז) וַיִּשְׁרְצוּ. זאָגט רש"י דריבער שטייט וַיִּשְׁרְצוּ אונ עס שטייט ניט וַיֵּלְדוּ ווייא האָבין געבאָרין (שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד) ווייל זיי האָבין געבאָרין זעקס קינדער מיט איין מאָהל וויא דיא שְׁרָצִים

דעת זקנים מבעלי התוספות

עכשו אע"פ שמנאן בחייהן לפי שהיה ר"ל אחר כן וירבו ויעצמו להודיע לך שארבעים [ששבעים] נפש לבד עצמו ירבו עד שש מאות אלף רגלי: (ז) ובני ישראל וגו'. מלמד שהיו יולדות ששה בכרס אחד ורמז מדכתיב ו' לישני פריה ורביה פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. ד"א כי פרו וישרצו עולה בגי' ששה בכרס אחד פחות שנים וה"נ במאד מאד משלימות החשבון. ד"א פרו שהן עושין פירות וישרצו כשרצים ששה בכרס וא"ת שמתים לכך נאמר וירבו וא"ת חלשים היו לכך נאמר ויעצמו במאד מאד ולכך כתיבי כל הני

שפתי חכמים

בקרא המוליא כ::ספר לבאים לכלם בשם יקרא גבי היולאים כתיב מספר ובהכנסה כתיב בשם: ה וא"כ למה לא הוזכר שמו של יוסף בכללם כלו' קודם כך של יולאי ירך יעקב: ו ואת"ל דראשונה אינו קושיא דלריך למכתב יוסף משום שהיה במלרים מ"מ קשה וכי לא היינו יודעים כו'. (נח"י) הרא"ם האריך במקום שה"ל לקלר דהרב ס"ל דחוזר למעלה על הא דקאמר ויוסף ר"ל עם יוסף היו ע' וכן הוא בשמ"ר וע"ז מקשה והלא כו' ולמה אמר יוסף לחוד בשלמא שאר השבטים נכללו במאמר איש וביתו אבל יוסף לא נכלל בזה וא"כ כשם שהזכיר יוסף הל"ל גם את בניו ואם תפרש שאינו חוזר אדלעיל ולא לריך להזכיר יוסף ובניו שהם בכלל שבעים נפש אלא להורות שיוסף הי' במלרים ע"ז קשה מה בא ללמדנו: ז ר"ל דהא שמא מתוך שהיה שפלו בני כ"כ שמא עשה עבירה כי העוני מעביר דעתו של אדם או מתוך שהיה מלך שמא עבר עבירה כיון דהוא חשוב כל כך ולפי שהמנין בכאן הוא אחר מיתתן מ"ה הודיע לדקתו במנין הזה משום דאמרו רז"ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך: ח (נח"י)

פירוש לתורת אלהים

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף איז יוסף געשטאָרבען וְכָל אֶחָיו אונ אַלי זיינע ברידער וְכֹל אונ דם גאַנצי דור: (ז) וּבְנֵי אונ דיא קינדער פון יִשְׂרָאֵל פָּרוּ האָבען זיך גפרוכפּערט וַיִּשְׁרְצוּ אונ האָבען זיך גווידמענט [עיין רש"י] וַיִּרְבּוּ אונ זייא האָבען זיך גמערט וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד אונ זייא האָבען זיך זייער געשטאַרקט וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם אונ דאָס גאַנצי לאַנד מִצְרַיִם

ליקוטים על התורה

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וגו'. דער מטה משה שרייבט צו פאַרשטיין די טוֹבָה וואָס הקב"ה האָט גיטאָהן ביי דיא צייט מיט די יודין וואָס ער האָט זיי גימערט פיל מער ווי דיא נאַטור, אונ געווייהנליך איז אין דר וועלט פאַרקערט, דר מענטש וואָס איז רייך אונ זיינע געשעפטין גייען גוט, דער מענטש האָט פאַר־גענינגען אַז ער האָט פיל קינדער, אָבער ביי די אָרעמע מענטשין, וואָס מער קינדער ער האָט, מער ט־ויער איז ביי אים, ווייל ער האָט זייא ניט מיט וואָס צוא שפּייזין, די בְּרָכָה וואָס הקב"ה האָט גיזאָגט צו אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב אַז זייערע קינדער וועלין זיין אַזוי פיל ווי זאַמד אונ ווי שטערין, דם איז גוט גיוועזן אין די צייט פון שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, וויא דער פסוק זאָגט יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה זענען גוועזן פיל ווי דיא זאַמד פון ים אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנוֹ, יעדער יוד האָט גהאַט זיינע פעלדער אונ ווייגערטנער, אָבער ניט אין צייט פון גָלוּת, נאָר בֶּאֱמֶת איז די זאַך גיוועזן ניט וועגען אַטוֹבָה צום גוף נאָר וועגען אַטוֹבָה צוא דיא נְשָׁמוֹת פון דיא יודין, דער מדרש זאָגט באַלד וויא יוסף איז גישטאָרבין האָבען דיא יודין אויפגיהערט מלה זיין זייערע קינדער, אונ האָבען גיוואָלט ווערין

ספר הישר

מילין אונז האָט פַּרְעֹה געענפערט מיין עֵצָה איז אַזוי דם לאַנד פִּיתוֹם אונ רַעַמְסֵס זענען ניט פעסט געגען איין מִלְחָמָה. בְּכֵן זאָל מען אוס רופען אין גאַנץ מִצְרַיִם אַז דר מֶלֶךְ האָט גבאָטען אַז אַלי מִצְרַיִם אונ אַלי יִשְׂרָאֵל זאָלין בויען אונ שטאַרקען די שטעט פון פִּיתוֹם אונ רַעַמְסֵס מען וועט באַצאָלען פון דעם מֶלֶךְ אונ איר זאָלט באַצאָלען די יִשְׂרָאֵל וואָס קומען אַרבייטען יעדען טאָג אונ אַז זיי וועלען שוין קומען בויען פר גצאָלט זאָלט איר ביסלעך ווייס אַוועק לויפען פון זיי אונ איר זאָלט ווערען איבער זיי באַצווינגער אונ היטער אונ זיי וועלען שוין מוזען בויען אָן בצאָלט אונ איר זאָלט זיך שטאַרקען איבער זיי אַז זיי זאָלין מוזען בויען אונ דורך דעם כּוּדִיקייט פון דר אַרבייט וועלען די יִשְׂרָאֵל ווייניגער ווערען איז די עֵצָה וואָל געפעלען ביי די עלצטע פון מִצְרַיִם אונ האָבען אַזוי גטוּען זענען גקומען די מִצְרַיִם אונ די יִשְׂרָאֵל צו בויען מיט די הֶעצָם פון פַּרְעֹה אונ מען האָט זיי בצאָלט אַלי טאָג נאָר שפעטער האָבען זיי ניט גוואָלט אַרבייטען. אין אַצייט אַרום

הָאָרֶץ אֹתָם: פ ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־
חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
אֶת־יוֹסֵף: ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה
עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:
י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה

אונקלוס

וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן:
ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל
מִצְרַיִם דְּלָא מְקַיֵּם גְּזֵרַת
יוֹסֵף: ט וַאֲמַר לְעַמֵּהּ הָא
עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סַגַּן
וְתַקִּיפִין מִנַּנָא: י הָבוּ
נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן

תו"א ויקם מלך עירובין נג. סוטה יא: אשר לא עירובין שם: ויאמר אל סוטה שם: הבה סוטה שם:

רשב"ם

(י) נתחכמה לו. שלא ירבה. שאם ירבה והיה כי תקראנה מלחמה שהיה ירא אולי יבואו עליו מלכי כנען

בעל הטורים

(ט) אל עמו. עי"ן עקומה אמר בע' נפש ירדו לכאן וככר נתרבו ממנו: (י) הבה נתחכמה. הבה עולה י"ב כלומר שנתחכם על י"ב שבטים: והיה כי תקראנה מלחמה.

בית יהודא

געבּאָרין *): (ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. עס איז אויפּגעשטאַנען אַנייער מֶלֶךְ, זאָגט רש"י רב און שְׁמוּאֵל קריגען (חַד אָמַר) איינער זאָגט (חָדָשׁ מַמָּשׁ) אין אֱמֶת אַנייער מֶלֶךְ (וְחַד אָמַר) און איינער זאָגט דער מֶלֶךְ איז געוועזן דער זעלביגער (שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו) נאָר ער האָט גוזר געוועזן נייע גְּזֵרוֹת: וַאֲשֶׁר לֹא יָדַע. דער מֶלֶךְ האָט ניט געוואוסט פון יוֹסֵף, אַרט רש"י אֲפִילוּ עס איז געוועזן אַנייער מֶלֶךְ פון דעסטוועגין ווי אַזוי קען דאס זיין דם ער האָט ניט געוואוסט פון יוֹסֵף, דריבער זאָגט רש"י (עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָדַע) ער האָט זיך געמאַכט אַזוי ווי ער ווייס גאר ניט פון יוֹסֵף: (י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ. זאָגט רש"י (כָּל הָבָה) וואו איינער זאָגט צום אַנדערין דעם וואָרט "הָבָה" (לְשׁוֹן הֲכָנָה וְהַזְמָנָה לְדָבָר הוּא) מיינט ער זיין חַבֵר זאָל זיך צוגרייטען צו דער זאַך וואס ער וועט אים זאָגין, ער זאָל דיא זאַך טאָהן

רש"י

(ח) ויקם מלך חדש. רב ושמואל. חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא): ואשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע (כ"ג רא"ם): (י) הבה נתחכמה לו. כל הבה ל' הכנה והזמנה לדבר הוא כלומר

שפתי חכמים

הרא"ם כ' דאיתא בס"ר דמפיק לה מססה לסוכות ול"נ דאתי כמ"ד בילקוט לגדול שבשרצים אתה מדמה אותן דהא עכבר ילדה ששה וכראין דברי מדרש להרב במלת וישרצו שמגונע דממלת וישרצו לחוד הוא דמפיק לה והיינו מדמפסיק הכתוב במלת וישרצו בין פרו ובין וירבו שלא כמנהג אלא ודאי להכי הפסיק כי פרו פירושו אחד מוליד אחד ורבו משמע אחד מוליד הרבה וכמו שפי' הרב בפ' בראשית ולכך הפסיק במלת וישרצו להודיעך ססך הרבייה היתה כגדול שבשרצים (וע' בג"א דברים נכוחים): ט דאל"כ ויקם וימלוך מיבעי ליה: י כי בלא וי"ו משמע שזה הוא ליון לישנא דקרא ואין הדבר כן אלא הוא לשון רש"י שלמאן דאמר שנתחדשו

דעת זקנים מבעלי התוספות

לישני יתירי: (ח) ויקם מלך. הוא פרעה הראשון. אמרו לו בא ונזדווג על אומה זו אמר להם עד עתה אנו חיין משלהם היאך נזדווג להם ולא שמע אליהם הורידוהו מכסאו שלשה חדשים כיון שראה כך אמר להם אשמע לכם לכך כתיב ויקם: אשר לא ידע את יוסף. אמר רבי יהודה בן לוי משל למי שרגם איקונין של מלך נטלוהו והתירוהו למהר רגם את המלך עצמו כך פרעה בתחלה אמר אשר לא ידע את יוסף ולבסוף אמר לא ידעתי את ה': (י) הבה נתחכמה לו. הב"ה בגימטריא י"ב. נתחכמה לי"ב שבטים. ופרש"י נתחכם למושיען של ישראל וכו' והם טעו כי לא נשבע אלא שלא יביא מים על האומות אבל שלא יבואו האומות במים לא נשבע ואמרו חז"ל

שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נדון ביסורים יתרו שברח זכו בניו לישב בלשכת **הגזית** ובלעם דהוה בעצת דהבה נתחכמה קשה מהא דאמרינן בפ' חלק בר תלתין ותלת שנין הוה בלעם חגירא כדקטל יתיה **פנחס** ליסטאה משום דכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואם היה בעצה זו נמצא היה בן מאה וארבעים כשנפל **במלחמת** מדין שהרי לכל הפחות היה בן עשרים כשיעץ תחשוב שמנים של משה ולסוף ארבעים שהלכו במדבר היתה מלחמת מדין כדכתיב אחר תאסף הרי שהיה בן ק"מ שנה. לכך פי' ר' מנחם מדאנ"י שלשה היו באותה עצה דלכה **איעצך** כדאמרינן אמר ליה לבלק אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כדאי' בחלק והקשה הרב משה כי בדברי הימים דמשה **תמצא** כתוב בפי' העצה דהכא ויען בלעם הקוסם ועל כן הקשה ר' מנחם מהא דאמרינן בזבחים פרק פרת חטאת בשעה שנתן **הקב"ה** תורה לישראל נתקבצו כל האומות אצל בלעם ואמרו מה קול ההמון ששמענו שמא הקב"ה רוצה להביא מבול

ליקוטים על התורה

גְּלֵייךְ מיט די מִצְרִים, זיי זאָלין ווערין איין פאָלק, ווי די יודין האָבּין אָנגעהויבּין ווערין ווי גיבּאָרענע מִצְרִים, האָט הקב"ה גמאַכט אַגרויסע פיינדשאַפט צווישן די מִצְרִים און דיא יודין, ווי דער פָּסוּק זאָגט וַיֶּפֶר אֶת עַמּוֹ מְאֹד, הקב"ה האָט שטאַרק געפרוכטבּאַרט די יודין זיי זאָלין זיך פרוכטבּאַרין מער ווי דיא גאָמור, וַיַּעֲצִימֵהוּ מִצָּרָיו, און ער האָט גשטאַרקט די יודין, זיי זאָלין ווערין שטאַרקער פון די מִצְרִים, נאָכדעם הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנוֹא עַמּוֹ, האָט הקב"ה פאַרקערט די הערצער פון די מִצְרִים זיי זאָלן פיינד האָבּין די יודין, און דיא פיינדשאַפט צו דיא יודין איז געוואָרן אַזוי גרוס ביז דר יוד איז ביי זיי געוועזן מיאוס און האָבּן זיי געקענט זעהן זיין פבייהייט ווויא עס שטייט אין די פְּסוּקִים, און דס איז ניט געוואָרין פון זיך אַליין, נאָר פון הקב"ה, דיא

פירוש לתורת אלהים

איז דער פֿילט געוואָרין מיט זיי: (ח) וַיָּקָם און עס איז אויף געשטאַנען איין נייער מֶלֶךְ אויף מִצְרַיִם [עיין רש"י] אֲשֶׁר וואס ער האָט ניט געקאַנט יוֹסֵף [עיין רש"י]: (ט) וַיֹּאמֶר האָט דער מֶלֶךְ פַּרְעֹה גזאָגט צו זיין פאָלק הִנֵּה עַם דם פאָלק יִשְׂרָאֵל רַב איז פיל און שטאַרקער פון אוּנְז: (י) דרום זאָג איך אייך הָבָה בּרייט אייך אן און לאָמר קלוגן לו ווס מיר זאָלן טאָן צו אים פֶּן יִרְבֶּה טאָמער וועט ער זיך מערן וְהָיָה און עס וועט זיין כִּי

ספר הישר

ענען אַלע מִצְרִים אַוועק פון דער אַרבּייט נאָר די יִשְׂרָאֵל אַליין ענן איבּער געבּליבּן און די מִצְרִים האָבּען מיט גוואַלט גיאַרבּעט מיט יִשְׂרָאֵל שווערע אַרבּייט מיט ליים און ציגל די יִשְׂרָאֵל האָבּן גרופן די מִצְרִים מָרוֹר ווייל זיי האָבּן גביטערט זייער לעבּין און

וויא

*) **הערה** דריבער זאָגט רש"י זעקס ווייל מער ווי זעקס קינדער קען ניט אאשה געבּארין מיט איין מאהל, ביי איר אין בויך איז ניטא אָארט צו זיין מעוברת מיט מער ווי זעקס קינדער דריבער זאָגט רש"י „בכרס אחד" אין איין בויך, ועיין בש"ח.

כי־תקראנה מלחמה ונוסף גם־הוא על־שנאינו ונלחם־בנו ועלה מן־הארץ: יא וישימו עליו שרי

ויהי ארי יערעננא קרב ויתוספון אף אנון על סנאנא ויגיחון בנא קרב ויסקון מן ארעא: יא ומניאו עליהון שלטונין

בעל הטורים

למלחמה על הכסף שליקט מהם : ונוסף. ג' במס' הכא ואידך ונוסף על נחלת המטה. יש מפזר ונוסף עוד. שאמרו מצרים שיגרשו אותנו מן הארץ ונוסף על נחלתו שיקחו כל הארץ והקב"ה אומר יש מפזר אתם רוצים לפזרם ולמעטם ונוסף עוד שיוסף עליהם ככם אלף פעמים :

תו"א וישימו שם :

רשב"ם

משנאינו. כמו ידה ליתד תשלחנה. מצינו לשון יחיד אצל רבים : כי תקראנה. כי תארענה כמו מקראי קודש מארע קודשא לשון מאורע : ונלחם בנו ועלה

רש"י

הזמינו עצמכם לכך : נתחכמה לו. לעם ב נתחכמה מה לעשות ל לו (ש"ר) . ור"ד נתחכם למושיען של ישראל מ לדונם במים ג שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם ם (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא אבל הוא מביא על אומה אחת ברש"י ישן) : ועלה מן הארץ. על כרחנו . ור"ד כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים והרי הוא כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה : (יא) עליו . על

בית יהודא

(כלומר) אזוי הט פרעה געמיינט זאגען זיין פאלק (הזמינו עצמכם לדבר) איר זאלט אייך צוגרייטען צו די זאך : (נתחכמה לו). מיר וועלין אונז קליגען צו אים, צו וועמען ? (לעם נתחכמה) צום פאלק וועלין מיר אונז קליגען ? (מה לעשות לו) ווס מען זאל טאהן צו אים (ורבותינו דרשו) די רבנן זאגען וואס פרעה הט געזאגט מיר וועלין אונז קליגען אויף אים הט ער געמיינט (נתחכם למושיען של ישראל) מיר וועלין אונז קליגען אויף הקב"ה וואס ער איזדער העלפער פון דיא יודין *) (לדונם במים) מיר וועלין די יודין פארלענדין אין וואסר, וועט הקב"ה אונז ניט קענען שטראפין (שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם) ווארום הקב"ה האט שוין לאנג געשווארין ער זאל ניט בריינגען אפארפלייצונג וואסער אויף דער וועלט (והם לא הבינו) זיי האבין אבער ניט פארשטאנען (שעל כל העולם אינו מביא) הקב"ה הט נאר געשווארען ער זאל ניט בריינגען אמבול אויף דיא גאנצע וועלט מיט איין מאהל וויא עס איז געווען אין די צייט פון נח (אבל הוא מביא על אומה אחת) אבער אויף איין פאלק מעג ער בריינגען אמבול : (ועלה מן הארץ), אונ ער נדיא יודין וועלין אויפגיין נאוועקגיין פון דעם לאנד ומצרים (על כרחנו) אפילו ווען מיר וועלין ניט וועלין זיי זאלין אוועקגיין (ורבותינו דרשו) אונ די רבנן דרשנן ועלה, ער וועט אויפגיין, הט פרעה געזאגט אויף דיא יודין אונ ער האט געמיינט דיא מצרים וועלין אויפגיין, די מצרים וועלין מוזין ארויסגיין פון דיא לאנד אונ לאזין די לאנד פאר די יודין (כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים) אזוי ווי איינער וואס וויל זיך פלוכין אונ נוייל ער הט מורא טאמער וועט דיא קללה אויף אים קומען פלוכט ער אנדערע *) (והרי הוא כאלו כתב) עס איז גלייך ווי דער פסוק וואלט גישריבין (ועלינו מן הארץ והם ירשוה) פרעה הט געזאגט מיר וועלין מוזין ארויפגיין פון לאנד אונ זייא ודי יודין וועלין דיא לאנד ירשנן : (יא) ועליו. (על העם) אויף דעם פאלק נאויף די יודין : (מסים). (לשון מס) צינש,

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדאיתא התם. ואפי' אם תמצא לומר שלא היה כי אם בן כ' כששואלין ממנו עצה ובסוף ארבעים נהרג אלמא בן ששים היה כשמת. ויש ספרים שכתוב בהן ונקבצו כולן אצל קמואל והני פי' לא נהירא לי דהתם משמע דקמואל אבי ארם היינו בלעם ואם כן תפל היה במיתתו וגם נמצא בב"ר קמואל אבי ארם הוא לבן הארמי הוא כושן רשעתים הוא בלעם ולמה נקרא קמואל שקם על אומתו של אל. וכן נמי אמרינן בחלק הוא בלעם הוא בעור ולמה נקרא בעור שבא על בעירו הוא לבן הוא כושן רשעתים ולמה נקרא שמו כושן רשעתים שעשה שתי רשעיות אחת בימי יעקב ואחת בימי שופטים לכל אלה משמע שהיה תפל והאי דכתיב באיוב כי יתרי פתח ויענני ובמסורת כתיב יתרו ומפרש דה"ק יתרו נמי היה באותו עצה

שפתי חכמים

גזרותיו ל"ל שאשר לא ידע פירושו עשה עלמו כו' : כ דמלת לו קאי אעם ולא אבני ישראל: ל פי' כי לא רלו שיהיו יותר חכמים ממנו רק שהתחכמות הוא מה לעשות להם. (מהרש"ל) דק"ל דהל"ל נתחכם עליו ר"ל יותר מהם ומהו לו לכן פירש מה לעשות לו: מ (נח"י) ולפי זה קאי לו אהקב"ה ולכך נכתב ג"כ רב ועלום וכל הפרשה בל' יחיד : נ וא"ת והא מיד לוה למילדות להמית כל הבן הילוד ויש לומר דזה ההתחכמות היה שלא מדעת מלרים אלא פרעה עלמו לוה להם ולא היה ירא מן העונש משום שהמילדות יעשו זאת : ס שהקב"ה אינו משלם אלא מדה כנגד מדה :

פירוש לתורת אלהים

תקראנה אז עס וועט טרעפן אמלחמה אוף אונז ונוסף וועט ער זיך אוך מערען על אוף אונזערע פיינד צו העלפין זייא ונלחם בנו אונ ער וועט אוך מלחמה האלטן מיט אונז ועלה אונ ער וועט מיט געוואלד אוף גיין פון אונזר לאנד : (יא) וישימו אונ זיי האבן געטאן אוף דעם פאלק ישראל שרי הארץ ווס זאלן גובה זיין ביי די ישראל מסים צינס אונ ווס זאל זיין דר צינס זייא זאלן בוען שטעט צו פרעה פון אוצרות וועגען למען פון וועגן צו פייניגן דם פאלק ישראל בסבלותם

ליקוטים על התורה

יודין זאלין ניט דערטרונקען ווערין אין די טומאה פון מצרים, מען זאל זיי קענען אויסלייזין פון מצרים אונ געבין די תורה. עס זאל זיין ווי הקב"ה האט גיזאגט צו אברהם אבינו. אונ די קינדער פון יודין וואס הקב"ה האט געוואוסט פון זיי וועט קיין גוטעס זיין הט מען דערטרונקן, אלץ האט פרעה גיטאהן נאך די עצה פון הקב"ה, פרעה הט גמאכט אלץ מיט זיין שליעבמקיים, אבער אלץ איז געווען טובות פאר די נשמות פון יודין, וויא עס שטייט אין די פסוקים אין סדרה לך לך:

ספר הישר

ווי מער די מצרים האבען גפייניגט די ישראל האבן זיך ישראל נאך מער גמערט האט איינער פון די יועצים ווס איז געוועזן ביים מלך ער הט גהייסן איוב געענטפערט אונ זאגט מיין עצה איז דר מלך זאל גוזר זיין אז עס וועט געבארן ווערין צו ישראל אזכר זאל

*) הערה פרעה האט געוואסט אז הקב"ה שטראפט נאר מדה כנגד מדה מיט וואס דער מענטש זינדיגט מיט די זאך שטראפט אים הקב"ה, ניט מיט איין אנדער זאך.

*) הערה אזוי ווי איינער זאגט מיינע שונאים זאלין אזוי געזונד זיין ער האט מורא צו זאגין איך זאל אזוי געזונד זיין, טאמער איז די זאך ניט וויבאלד וועט די קללה קומען אויף אים, דריבער זאגט ער די קללה אויף די שונאים :

מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי

אונקלוס

מַבְאִישִׁין בְּדִיל לְעַנוֹאָהוֹן בְּפָלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס׃ יב וּכְמָא דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סַגַן וְכֵן תַּקְפִין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן תו"א וכאשר כס׃

רשב"ם

מן הארץ. לשוב אל ארץ אבותיהם ולא טוב לנו לאבד עבדינו וקראו לי מלכותא קטיעא׃ (יא) מסים. מן הכפולים הוא מסס. כמו פתות אותה פתים מן פתת׃ מסכנות. אוצרות כמו אל הסוכן הלז לשבנא אשר על הבית׃ (יב) כן ירבה. כמו כן הרבו כמלפנים׃ ויקוצו. בחייהם כמו קצתי בחיי. וכן אשר אתה

בעל הטורים

(יא) ענותו. ב' במס' הכא ואידך גבי אמנון ותמר לומר לך מה התם בענין תשמיש אף כאן היו מענים אותם כדי למעט מתשמיש לבטלם מפריה ורביה׃ רעמסס. ראשון ראשון מתרוסס׃

בית יהודא

פּאַדאָטְקֶעס (שָׂרֵי שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס) פַּרְעֹה הָט גֶעמַאכְט אָלְצְטֶע אוֹיף דִי יוּדִין, דִי אָלְצְטֶע זָאלִין גֶעמֶען פוּן דִי יוּדִין מַס (וּמַהוּ הַמַּס) וָוס זָאל זַיין דֶער מַס (שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה) דִי יוּדִין זָאלִין בּאַהֶען פֶעסְטֶע שְׁטֶעט מֶען זָאל אִין זֵיי הַאלְטֶען דִי אוֹצְרוֹת פוּן פַּרְעֹה אוּנ דָס אִיז נִיט גִיוֶועְן ווייל מֶען הָאט גֶעדַארְפְט דִיא שְׁטֶעט, דָס אִיז גָאר גִיוֶועְן (לְמַעַן עַנּוֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם) מֶען זָאל אִים נדִי יוּדִין] פַּיינִיגֶען מִיט זֵייעֶרֶע אַרְבֶּעט (שֶׁל מִצְרַיִם) פוּן דִיא מִצְרִים׃ נָעָרֵי מִסְכְּנוֹת] . (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט „קִרְוֵי בֵית אוֹצְרָיָא" שְׁטֶעט מֶען זָאל אִין זֵיי הַאלְטִין אוֹצְרוֹת (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַלָּז) גֵייא אוּנ קוּם צוּ דֶעם סוֹכֵן, סוֹכֵן מֵיינְט מֶען (גִּזְבָּר הַמְּמוּנֶּה עַל הָאוֹצְרוֹת) דֶער אָלְצְטֶער וָוס אוּנְטֶער זַיין הִיטוּנְג זֶענֶען דִי אוֹצְרוֹת׃ נאֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס] . אַרְט רַשִׁ"י דִי שְׁטֶעט הָאט מֶען גָאךְ נִיט אָנְגֶעהוֹיבִּין בָּאהֶען אוּנ מֶען רוּפְט זֵייא שׁוֹין מִיט דִיא נֶעמֶען, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י דִי שְׁטֶעט פִּתֹם אוּנ רַעַמְסֵס זֶענֶען שׁוֹין גִיוֶועְן (שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכָךְ) זֵיי זֶענֶען גָאר נִיט גוּט גִיוֶועְן מֶען זָאל אִין זֵייא הַאלְטִין אוֹצְרוֹת (וַעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר) הָאבֶּען דִיא יוּדִין גֶעמַאכְט דִי שְׁטֶעט זָאלִין וֶוערִין שְׁטַארְקֶע אוּנ פֶעסְטֶע מֶען זָאל קֶענֶען אִין זֵיי הַאלְטִין אוֹצְרוֹת׃ (יב) נוְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ] . אַרְט רַשִׁ"י דִיא תּוֹרָה דֶערְצֵיילְט דָאךְ אַזַאךְ וָואס אִיז גִיוֶועְן, הָאט דָאךְ גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין וְכַאֲשֶׁר עִנּוּ אֹתוֹ אַזוֹי וִויא מֶען הָט אִים גֶעפַּיינִיגְט, פַאר וָואס שְׁטֵייט יְעַנּוּ זֵיי וֶועלִין אִים פַּיינִיגֶען, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י אַזוֹי מֵיינְט דֶער פָּסוּק (בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִים לֵב לְעַנּוֹת) אַזוֹי וִויא דִיא מִצְרִים הָאבִּין גֶענוּמֶען [גֶעטְרַאכְט] אִין הַארְצִין צוּ פַּיינִיגֶן דִי יוּדִין (כֵּן לֵב הקב"ה) אַזוֹי אִיז גִיוֶועְן דִי הַארְץ פוּן הקב"ה צוּ מֶעהְרִין אוּנ שְׁטַארְקֶן דִיא יוּדִין׃ נכֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ] . זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט נִיט עֶר וֶועט זִיךְ מֶעהְרִין אוּנ וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקֶן, נָאר מֶען מֵיינְט (כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ) אַזוֹי הָאט עֶר זִיךְ גִימֶערְט אוּנ אַזוֹי הָאט עֶר זִיךְ גִישְׁטַארְקְט (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן) הקב"ה זָאגְט אַזוֹי צוּ דִי מִצְרִים (אַתֶּם אוֹמְרִים פֶּן יִרְבֶּה) אִיר זָאגְט אִיר הָט מוֹרָא טָאמֶער וֶועלִין דִי יוּדִין זִיךְ מֶעהְרִין (וַאֲנִי אוֹמֵר כֵּן יִרְבֶּה) אוּנ אִיךְ זָאג זֵייא וֶועלִין זִיךְ גֶעווִיס מֶעהְרִין׃ נַיָּקוּצוּ] . (קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם) דִיא מִצְרִים הָאבִּין פַארְמִיאוּסְט זֵייעֶר לֶעבִּין וֶועגִין דִי פִּילוּנְג

רש"י

העס׃ מסים. ל' מס שרים שגובין מהם המס. ומהו המס שיבנו ערי מסכנות לפרעה׃ למען ענותו בסבלותם. של מצרים׃ ערי מסכנות. כתרגומו. וכן (ישעי' כב) לך בא אל הסוכן הלז גזבר הממונה על האוצרות (ס"ר)׃ את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך ועשאום חזקות ובצורות לאוצר׃ (יב) וכאשר יענו אותו. בכל מה שהם נותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפרין׃ כן ירבה. כן רבה וכן פרץ. ומדרשו רוח הקודש אומרת כן אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה׃ ויקוצו. קצו בחייהם (ויש מפרשים המצרים

שפתי חכמים

ע ק"ל דהל"ל ענותו בסבלותו או ענותם בסבלותם׃ פ דק"ל דהל"ל ויבן את פיתום ואת רעמסס לערי מסכנות לפרעה ומדכתיב ויבן ערי מסכנות לפרעה ש"מ שבנויות היו אלא וגו' (רא"ם)׃ צ ר"ל דק"ל דבפסוק משמע מתוך שהיו מענין אותן לכך היו רבין וכי לא סגי בלאו הכי וע"ק דאדרבה עינוי ממעט פריה ורבי' ועל זה פירש בכל כו' ר"ל לא היו מענין אותן אלא מחשבתן היה כן׃ ק כיון דכן ירבה קאי אמחשבת המקום ומחשבת המקום שירבו תמיד וא"כ קשה למה כתיב ירבה לשון עתיד לכן פירש כן רבה וכן פרץ שהוא לשון הוה תמיד׃ ר דק"ל שאמרו מפני בני ישראל והלא לא היו ישראל בפניהם כל שעה אלא בארץ גושן היו רחוק מפרעה ועמו לכן פי' קצו בחייהם של עצמן כשהיו מזכירין את בני ישראל מהרש"ל.

דעת זקנים מבעלי התוספות

והוא פתח הדבר ואותי הענה וקשיא דהא אמרינן דיתרו ברח ואיוב לא ברח אלא שתק וי"ל שהיה יתרו גדול הדור באותה שעה והיה בידו למחות ולא לברוח ולכך מאשימו איוב׃ (יא) ערי מסכנות. על שם שכל העוסק בבנין מתמסכן ולשון מסכן הוא ויש אומר שמסכנות האומנין שעומדים כמה פעמים בסכנה על גבי הבנין׃ פיתום ורעמסס. פי' תהום בולע הבנין. רעמסס ראשון ראשון מתמוסס ומתמוטט וק"ל דכתב בפרך בפה רך בתחלה אמר להם פרעה לכל אחד מכם אני נותן [שכר] מכל לבנה שיעשה ובאו כלן ודחקו עצמן מפני חמוד השכר ועשו יותר מדאי וכיון שראה פרעה כך אמר

פירוש לתורת אלהים

מִיט זֵייעֶר אַרְבֶּעט פוּן דִי מִצְרִים וַיִּבֶן אוּנ דָס פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָט גִבוֹיעְט עָרֵי שְׁטֶעט מִסְכְּנוֹת אוֹף אוֹצְרוֹת לְפַרְעֹה צוּא פַּרְעֹה פִּיתוֹם אוּנ רַעַמְסֵס [עיין רש"י]׃ (יב) וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַזוֹ וִוי דִי מִצְרִים הָאבֶּן גִגֶעבֶּן זֵייעֶר הַארְץ צוּ פַּיינִיגֶן זֵיי כֵּן יִרְבֶּה אַזוֹ אִיז דָס הַארְץ פוּן גָאט בָּרוּךְ הוּא גִוֶועְן צוּ מֶערֶן אוּנ צוּ שְׁטַארְקֶן זֵיי

ספר הישר

מֶען אִים טַייטְשְׁן מַחֲמַת דֶעם וֶועלֶן זֵיי וֶוייניגֶער וֶוערֶן אִיז דִי עֵצָה גִפֶעלֶן. אוּנ פַּרְעֹה הָט גְלָאזְט רוּפֶן דִי יוּדִישֶׁע הֵייבַּאמֶן אוּנ הָט זֵיי אָן גְזָאגְט אַז אִיר וֶועט מַאכֶן גִוויגֶען דִי יוּדִישֶׁע ווייבֶּר זָאלְט אִיר זֶעהְן אַז עֶס וֶועט זַיין אַזָכָר זָאלְט אִיר אִים טַייטְן אוּנ אַנְקֵבָה זָאל בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן אָבֶּר דִי הֵייבַּאמֶן הָאבֶּן זִיךְ גְפָארְכְטֶען פַר גָאט אוּנ הָאבֶּן נִיט גְטוֶּען אַזוֹ וִוי מֶען הָט זֵיי אָן גְזָאגְט אוּנ הָאבֶּן נָאךְ גְטוֶּען אַלֶּע בַּאדֶערְפֶנִישׁ פוּן דִי קִינְדֶער מִיט דִי גְווינֶערִינְס הָט דֶר מֶלֶךְ זֵיי גְשִׁיקְט רוּפֶן אוּנ זָאגְט צוּ זֵיי פַר וָוס הָט אִיר מִיךְ נִיט גְפָאלְגְט הָאבֶּן זֵיי גִיעֶנְפֶערְט דִי יוּדִישֶׁע ווייבֶּר זֶענֶען אַלֵיין הֵייבַּאמֶן הָט פַּרְעֹה זֵיי גְגְלֵייבְּט אוּנ גָאט הָט בָּגִיטִינְט צוּ דִי הֵייבַּאמֶן אוּנ

ישראל: יג ויעבדו מצרים את־
בני ישראל בפרך: יד וימררו את־
חייהם בעבדה קשה בחמר
ובלבנים ובכל־עבדה בשדה
את כל־עבדתם אשר־עבדו
בהם בפרך: טו ויאמר מלך מצרים
למילדת העברית אשר שם
האחת שפרה ושם השנית פועה:

אונקלוס

קדם בני ישראל:
יג ואפלחו מצראי ית בני
ישראל בקשיו: יד ואמררו
ית חייהון בפלחנא
קשיא בטינא ובלבנין
ובכל פלחנא בחקלא ית
כל פלחנהון דאפלחו
בהון בקשיו: טו ואמר
מלכא דמצרים לחיתא
יהודיתא דשום חדא
שפרה ושום תניתא

תולדות אהרן

ויעבדו שם: וימררו את שם: ויאמר מלך שם:

בעל הטורים

(יג) בפרך. בפה רך שאמר להם בנו לכם ערים לשבת: (יד) בחמר. חסר והוא אותיות ברמ"ח איברים. ד' מיני עינויין בפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה. בחמר ובלבנים. ובכל עבודה בשדה. את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך. לכך היתה כל מכה ומכה של ד' מכות ולמ"ד של"ה' מכות תשיב נמי ויעבידו מצרים את בנ"י בפרך: (טו) שפרה.

רשב"ם

קץ מפני שני מלכיה: (יג) בפרך. לשון שברון הוא. בתלמוד מפרכין באגוזים: (יד) ובכל עבודה בשדה. חריש וקציר: את כל עבודתם. עם כל עבודתם: אשר עבדו בהם בפרך. בהם בתוך העיר. בפרך: (טו) למילדות

רש"י

בעיני עלמם וק"ל). ורבותינו דרשו כקולים היו בעיניהם: (יג) בפרך. בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו: (טו) למילדות. הוא לשון מולידות אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד ש כמו שובר ומשבר ת דובר ומדבר כך מוליד ומילד: שפרה. זו יוכבד ע"ש שמשפרת את הולד: פועה.

בית יהודא

אונ די מעהרונג פון דיא יודין (ורבותינו דרשו) דיא רבנן זאגען (כקוצים היו בעיניהם) די יודין זענען גיוועזן וויא דערנער אין די אויגען פון די מצרים, די אויגען פון די מצרים האט זייא געשטאכין קוקענדיג ווי די יודין ווערין אלע טאג מער פאלק: (יג) ובפרך. (בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו) די מצרים האבין געארבעט מיט די יודין שווערע ארבעט וואס האט צוברעכין זייערע קערפערס: (טו) למילדות. זאגט רש"י (הוא לשון מולידות) די הייבאמס וואס מאכין געבארין די פרויא וואס דארף געבארין אקינד ווערין גערופין מילדות אדער מולידות (אלא) נאר פאר וואס שטייט אמאהל מילדות אונ אמאהל מולידות (שיש לשון קל ויש לשון כבד) עס איז דא אשווערער לשון „מילדות" אונ עס איז דא אגרינגער לשון „מולידות", אויב די פרויא געבארט שווער דם קינד, הייסט די הייבאם מילדת, אונ אויב די פרויא געבארט גרינג דם קינד הייסט דיא הייבאם מולידת (כמו שובר ומשבר) שובר איז דערטייטש צוברעכין אונ משבר איז דערטייטש צוברעכין, אז מען צוברעכט גרינג אויף צוויי העלפטין, הייסט שובר, אז מען צוברעכט שווער אויף עטליכע שטיקער הייסט משבר (וכן דובר ומדבר) דובר איז דערטייטש ריידין, מדבר איז דערטייטש ריידין, אז מען רעט גוטע ווייכע רייד הייסט דובר, אז מען רעט הארטע רייד געבייזערט הייסט מדבר (כך מוליד ומילד) גרינג געבארין הייסט מוליד, שווער געבארין הייסט מילד: (שפרה). (זו יוכבד) שפרה מיינט מען יוכבד, פאר וואס האט מען גערופין יוכבד „שפרה" (על שם שמשפרת את הולד) ווייל זיא פלעגט שיין מאכין דאס קינד באלד נאך דעם גיבארין ווערין: (פועה). (זו מרים) פועה מיינט מען מרים,

דעת זקנים מבעלי התוספות

להם השלימו חקכם ללבון כאשר בהיות שכר נתן לכם: (יד) וימררו. ובאותו פרק נולדה מרים ועל שם כך נקראת מרים: בחמר בתחלה ובכל עבודה בסוף: (טו) למילדות. רב ושמואל ח"א אשה ובתה יוכבד ומרים וח"א כלה וחמותה. יוכבד ואלישבע.

שפתי חכמים

ויותר נ"ל דרש"י דייק מדכתיב מפני דלא הל"ל אלא ויקולו בבני ישראל: ש שיש דגש בלמ"ד מילדות ול' קל שהוא בלא דגושת למ"ד: ת סובר ל' קל ומשבר לשון כבד ופירושם שוה וכן דובר ומדבר נמי כן הוא:

ד"א למילדת חסר וי"ו למד שלא היתה כי אם מילדת אחת והיינו יוכבד אבל מרים נערה היתה ולא היתה מילדת אלא פועה לילד ולכך אמרו חז"ל פועה זו מרים מהרב משה כהן. ד"א שפועה לילד בבטן וקוראה לו צא והוא יוצא:

פירוש לתורת אלהים

ויקוצו אונ די מצרים האבן זייער לעבן זעלבערט פר מיאוסט מפני פון וועגן די קינדר ישראל: (יג) ויעבידו אונ די מצרים האבן גארבט את בני מיט די קינדער ישראל בפרך מיט אשווערי ארבט וואס צו ברעכט דעם גוף: (יד) וימררו אונ זייא האבען פר ביטערט זייער לעבין בעבודה מיט שווערי ארבט בחומר מיט ליים ובלבנים אונ מיט ציגל ובכל עבודה אונ מיט אלע ארבט אין פעלד את כל אלע זייערי ארבט אשר וואס זיי האבן גארבט מיט זיי בפרך איז גוועזן מיט שווערי ארבט: (טו) ויאמר האט דער מלך פון מצרים גזאגט למילדות צו די הייבאמעס העבריות פון די ישראל אשר וואס דר נאמן פון איינע איז גוועזן שפרה ושם השנית

ספר הישר

ישראל האבן זיך גמערט אונ גשטארקט אונ איינר פון שבט לוי ער האט גהייסן עמרם דר זוהן פון קהת דר זוהן פון לוי דר זוהן פון יעקב האט גנומען יוכבד די טאכטער פון לוי פר אווייב אונ האט גוויגן אטאכטער אונ האט זיא גר פן מרים אונ יוכבד האט גוויגן

איין

טז וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת
וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא
וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃
יז וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים

אונקלוס

פּוּעָה׃ טז וַאֲמַר כַּד תְּהוֹיָן מוֹלְדָן יָת יְהוּדָיָתָא וְתֶחֱזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם בַּר הוּא תִּקְטְלָן יָתֵהּ וְאִם בְּרַתָּא הִיא וּתְקַיְּמֻנַּהּ׃
יז וּדְחִילָא הֲוָאָה מִן קֳדָם

תו"א ויאמר בילדכן שם: אם בן הוא שם: ותיראן שם:

רשב"ם

העבריות. למילדות שהם העבריות: (טז) על האבנים. על המשבר. כדאמרי' באו בנים עד משבר. גם בכלי יוצר כתב בירמיה עושה מלאכה על האבנים: וחיה. טעמו למעלה. כמו מן ישב ישבה. מן ארפכשד חי יאמר לנקבה חיה. אבל ואלו חי אלף שנים פעמים. טעמו למטה ולשון זכר מגורת עשה עלה ראה: (יז) ותיראן. לשון יראה. אבל ותראנה. בלא יו"ד לשון ראיה שהרי יאמר

בעל הטורים

ב' במס' מתרי ליבני. דין ואידך ברוחו שמים שפרה. כי דרך המילדות שלפעמים שהולד נולד מת לוקחת המילדת שפופרת של קנה ומכניסה תוך מעיו של הילד ומנפחת בו ומשיבה רוח לילד וזהו שפרה ל' שפופרת. ד"א למה נקרא שמה שפרה שמספרת את הולד אף ברוחו שמים שפרה ע"ש שהקדוש ברוך הוא ספר השמים: (טז) על האבנים. ב' במסורה וראיתן על האבנים והנה הוא עושה מלאכה על האבנים כדאיתא בפ"ק דסוטה סי' גדול מסר להם בשעה שהאשה כורעת לילד ירכותיה מלטננות כאבנים ד"א מה היוצר ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף האשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע ד"א מה ענין זה ליולד לפי שהא' כי הנה כחומר ביד היוצר: (יז) המילדת. בגי' יוכבד בת לוי: כאשר דבר אליהן. בגי'

בית יהודא

פַר וָוס הָט מֶען גֶערוּפֶין מִרְיָם „פּוּעָה" (עַל שֵׁם שֶׁפּוֹעָה וּמְדַבֶּרֶת וְהוֹגָה לַוָּלָד) וַוייל זִיא פְלֶעגְט רֵיידִין צוּם קִינְד וָוס אִיז אִיצְט גִיבָארִין גִיוָוארִין (כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְפַיְּסוֹת תִּינוֹק הַבּוֹכֶה) אַזוֹי ווי דִי ווַייבֶּער וָוס רֵיידִין אוּנ בֶּעטִיגְ־אִיבֶּער דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶר וָואס ווֵיינֶען (פּוֹעָה לָשׁוֹן צְעָקָה) פּוּעָה אִיז דֶערְטַייטְשׁ שְׁרַייעֶן ווִי אֵיינֶער שְׁרַייט פוּן פְרֵייד אָדֶער פוּן שְׁמֶערְצִין (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה) אִיךְ שְׁרַייע ווִי אַגֶעווֵיינֶערִין שְׁרַייט פוּן אִירֶע שְׁמֶערְצֶן׃
(טז) וּבְיַלֶּדְכֶן. (כְּמוֹ בְּהוֹלִידְכֶן) בְּיַלֶּדְכֶן אִיז דֶער זֶעלְבִּיגֶער טַייטְשׁ ווִי בְּהוֹלִידְכֶן, אַז אִיר ווֶעט מַאכֶן גֶעבֶּארִין׃ וְעַל הָאָבְנָיִם. (מוֹשַׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת) דֶר אָרְט וָוס דִי אִשָּׁה זִיצְט אוֹיף אִים ווֶען זִיא גֶעבֶּערְט דָאס קִינְד, רוּפְט מֶען אָבְנָיִם (וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מַשְׁבֵּר) אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט רוּפְט אִים דֶער פָּסוּק מַשְׁבֵּר (וּכְמוֹהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם) נָאךְ אַמָאהָל גֶעפִינֶען מִיר דֶעם וָוארְט אָבְנָיִם עֶר טוּהְט דִיא אַרְבֶּעט אוֹיף דֶעם אָבְנָיִם (מוֹשַׁב כְּלֵי אוּמָנוּת יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס) דֶער אָרְט וָואס אוֹיף אִים זִיצְט דֶער מֵייסְטֶער וָואס מַאכְט עֶרְדִינֶע כֵּלִים אוּנ ווֶען עֶר מַאכְט דִי עֶרְדֶענֶע כֵּלִים מִיט זַיינֶע אַרְבֶּעט גֶעצַייג, ווֶערְט גֶערוּפִין דֶר אָרְט אָבְנָיִם׃ אִם בֵּן הוּא וגו'. (לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים) פַּרְעֹה הָט גֶעוָואלְט הַרְגֶנֶן נָאר דִיא זְכָרִים פוּן יוּדִין (שֶׁאָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו) ווָארוּם זַיינֶע שְׁטֶערְן זֶעהֶער הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ אִים (שֶׁעָתִיד לְהוֹלִיד בֵּן הַמּוֹשִׁיעַ אוֹתָם) עֶס ווֶעט גֶעבָּארִין ווֶערֶן אַזוּהָן וָואס עֶר ווֶעט הֶעלְפֶן דִיא יוּדִין פוּן דִי מִצְרַיִם׃

רש"י

זו מרים א על שם שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה (שם). פועה ל' צעקה כמו (ישעי' מב) כיולדה אפעה: (טז) בילדכן. כמו בהולידכן: על האבנים. מושב האשה היא לדת ובמקום אחר קוראו משבר וכמוהו (ירמי' יח) עושה מלאכה על האבנים. מושב כלי אומנות יוצר חרס: אם בן הוא וגו'. לא היה מקפיד אלא על הזכרים שאמרו לו אצטגניניו שעתיד להוולד בן המושיע

שפתי חכמים

א דכתיב בסמוך ויעש להם בתים ופרש"י בתי כהונה ובתי לויה ומלכות ולא מצינו שילתו מאשה אחרת אלא מיוכבד ומרים והואיל וכן הוא ע"כ צריכים נמי לומר דשפרה היינו יוכבד דהיא היתה אמה של מרים דאין סברא לכתוב בתחלה הבת ואחריה האם ופועה היינו מרים: ב וא"ת דלמא כדי שלא יפרו וירבו וי"ל דא"כ הי"ל להמית הנקבות שאף אם ימותו הזכרים וישארו הנקבות אם ישאר זכר אחד יכול לעבר כמה נקבות. (נח"י) ול"נ דאם"ד משום פריה ורביה לחוד הוא א"כ למה חידש גזרת המילדות דטעמא מאי הקפיד על פו"ר משום טענת ונלחם בנו והא כבר

ליקוטי יהודא

(יז) וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים. דֶר אהל יעקב שְׁרַייבְּט מִיר ווַייסִין עֶס זֶענֶען דָא צְווֵייעֶרְלֵייא צַדִּיקִים, עֶס אִיז דָא אַצַדִּיק וָוס אִיז גִיבָארִין גִיוָוארִין פוּן גוּטֶע אֶלְטֶרִין, אוּנ עֶר הָט גוּטֶע מִדּוֹת ווַייל עֶר אִיז מִיט זֵיי גִיבָארִין גִיוָוארֶן, אוּנ אַלְץ וָוס עֶר טוּהְט גוּטֶעס, אִיז נָאר ווַייל זַיין נַאטוּר לָאזְט אִים נִיט טָאן שְׁלֶעכְטֶס, אוּנ עֶס אִיז דָא אַמֶענְטְשׁ וָוס עֶר אִיז גִיבָארִין גִוָוארֶן מִיט שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת אוּנ מִיט אַשְׁלֶעכְטֶע נַאטוּר, אוּנ עֶר טוּהְט נָאר גוּטְס, ווַייל עֶר הָט מוֹרָא פַר הקב"ה אָדֶר נָאךְ בֶּעסֶר ווַייל עֶר הָט לִיב הקב"ה, לֶערְנְט עֶר דִי תּוֹרָה, אוּנ טוּהְט אַלְץ ווִי דִי תּוֹרָה אוּנ ווִי הקב"ה הֵייסְט, דֶעם מֶענְטְשׁ אִיז בֶּעסֶער צוּא לוֹיבִּין ווִי דֶעם מֶענְטְשׁ מִיט דִיא גוּטֶע נַאטוּר, לְמָשָׁל מִיר זֶעהֶן אַשֶׁעפְּס אִיז רוּהִיג אוּנ טוּהְט קֵיינֶעם קֵיין שָׁאדִין, ווֶעלִין מִיר אִים נִיט לוֹבִּין מִיט זַיין גוּטֶע נַאטוּר ווַייל עֶר אִיז אַזוֹ בַּשַׁאפֶען גִיווָארִין, אָבֶּער אַז מִיר ווֶעלֶען זֶעהְן אַלֵייב גֵייט צְווִישֶׁן מֶענְטְשִׁין אוּנ טוּהְט קֵיינֶעם קֵיין שָׁאדֶן פַאהֶקֶערְט עֶר ווַייזְט נָאךְ פְּרִי נִדְשַׁאפְט, ווֶעט מֶען בַּשְׁרַייבִּין אוּנ דֶערְצֵיילִין דִי ווָאנְדֶער, דָאס

פירוש לתורת אלהים

דֶר נָאמֶן פוּן דִי אַנְדֶרִי אִיז גִוֶוען פּוּעָה׃ (טז) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט בְּיַלֶּדְכֶן אַז אִיר ווֶעט מַאכֶען גִיבָארִין אֶת הָעִבְרִיּוֹת דִי יוּדִישֶׁע ווַייבֶּער וּרְאִיתֶן אוּנ אִיר זָאלְט זֶעהֶן עַל אוֹיף דֶעם אָרְט ווִיא דִיא אִשָּׁה הָט דֶם קִינְד אִם בֵּן אַז דָאס קִינְד אִיז אַזָכָר וַהֲמִתֶּן זָאלְט אִיר אִים טֵייטֶען וְאִם אוּנ אוֹיבּ עֶס אִיז אַנְקֵבָה וָחָיָה זָאלְט אִיר זִיא לָאזֶן לֶעבֶּען [עיין רש"י]׃
(יז) וַתִּירֶאןָ אוּנ דִי הֵייבִּינְס הָאבֶּען זִיךְ גִפָארְכְטֶן אֶת הָאֱלֹהִים פַאר גָאט וְלֹא עָשׂוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען נִיט גִטָאן

ספר הישר

אֵיין זוּהְן אוּנ זִיא רוּפְט אִים אַהֲרֹן. אוּנ דֶר נָאךְ הָט דֶר מֶלֶךְ גִיעֶנְטְפֶערְט צוּא בִּלְעָם וָואס פַר אֵיין עֵצָה גִיבְּסְט דוּ הָאסְט בִּלְעָם גִיעֶנְטְפֶערְט מַיין עֵצָה אִיז אַז מֶען זָאל אַרַיין ווַארְפֶן אִין ווַאסֶר אַלֶע יִשְׂרָאֵל'דִיגֶע קִינְדֶער וָוס ווֶעלֶן גִבוֹרֶן ווֶערֶן פוּן הַיינְט אָן. אִיז דִי עֵצָה פוּן בִּלְעָם גִפֶעלֶען דֶעם מֶלֶךְ מִיט זַיינֶע הָארֶן אוּנ מֶען הָאט אַזוֹ גִטוּעֶן אוּנ פוּן דֶעם טָאג אָן אוּנ ווַייטֶער אַז דִי יוּדִישֶׁע ווַייבֶּער הָאבֶּען בַּדַארְפְט הָאבֶּען אַקִינְד זֶענֶען זֵייא גֶעגַאנְגֶען אִין פֶעלְד אַרַיין אוּנ הָאבֶּען דָארְטֶן גִיווִינֶען אוּנ פְלֶעגֶן פַר לָאזֶן זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוֹיף דֶעם פֶעלְד אוּנ אַלֵיין

וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ
מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃ שני
יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת
וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר
הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃
יט וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה

אונקלוס

יז וְלָא עֲבַדָא כְּמָא דְמַלִיל
עִמְהֶן מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וְקַיָּמָא יָת בְּנַיָּא׃ יח וּקְרָא
מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְחָיָתָא
וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵין
עֲבַדְתּוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין
וְקַיֵּמְתּוּן יָת בְּנַיָּא׃
יט וַאֲמָרָא חָיָתָא לְפַרְעֹה
תו"א ותאמרן שם׃

רשב"ם

ותראה: ותחיין. אין חילוק בין פעלו לפעלתם:

בעל הטורים

שתבען: (יח) עשיתן. ב' במס'. דין ואידך עשיתן תועבה ביחזקאל. כדאיתא בפ"ק דסוטה שפרעה תבע למילדות שיהיו נשמעות לו דמלינו גבי עריות דכתיב כי את כל התועבות האל: ותחיין. ב' בהאי פרשה כדאי' בפ"ק דסוטה לא דיין שלא המיתום אלא שהיו מספקות להם מים

רש"י

אותם: וחיה. ג ותחיה: (יז) ותחיין את הילדים. מספקות להם מים ד ומזון (סוטה שם) תרגום הראשון וקיימא והשני וקיימתון לפי שלשון עברית לנקבות רבות תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ול' ה פעלתם. כגון (שמות ב) ותאמרנה איש מצרי ל' עבר כמו ויאמרו לזכרים ותדברנה בפיכם ל' דברתם כמו ותדברו ו לזכרים וכן (יחזקאל יג) ותחללנה אותי אל עמי ל' עבר חללתם כמו ותחללו

בית יהודא

[וְחָיָה]. (וְתְחִיֶה) וְחָיָה איז דֶערְטַייטְשׁ זָאל זִיא לֶעבֶּען׃ (יז) [וַתְּחַיֶּיןָ אֶת הַיְלָדִים]. זַייא הָאבֶּען גֶעלָאזְט לֶעבֶּען דִי קִינְדֶער אוּנ הָאבֶּען זַיי גֶעשְׁפַּייזְט (מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן) זַייא הָאבֶּען גִיגֶעבִּין צוּ דִי קִינְדֶער וַואסֶער אוּנ שְׁפַּייז (תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן וְקַיָּמָא וְהַשֵּׁנִי וְקַיֵּמְתּוּן) דָאס אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּן עֶרְשְׁטֶן וַתְּחַיֶּיןָ אִיז דֶערְטַייטְשׁ זַיי הָאבְּן גֶעלָאזְט לֶעבְּן, אוּנ דָאס אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּן אַנְדֶערֶן וַתְּחַיֶּיןָ אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיר הָט גֶעלָאזְט לֶעבֶּן (לְפִי שֶׁלָּשׁוֹן עָבַר לִנְקֵבוֹת רַבּוֹת)
וָוארוּם אַז מֶען זָאגְט צוּ פִיל נְקֵבוֹת פוּן דִיא גֶעוֶועזֶענֶע צַייט (תֵּיבָה זוֹ) דֶער וָוארְט וַתְּחַיֶּיןָ (וְכַיּוֹצֵא בָּהּ) אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע װֶערְטֶער (מְשַׁמְּשֶׁת לָשׁוֹן פָּעֲלוּ וְלָשׁוֹן פְּעַלְתֶּם) װערין גֶעטַייטְשְׁט זַייא הָאבְּן גְטָאהְן אוּנ עֶס װֶערְט גְטַייטְשְׁט אִיר הָט גְטָאהְן (כְּגוֹן וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי לָשׁוֹן עָבַר) אַזוֹי װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זַייא הָאבְּן גְזָאגְט אַמֶענְטְשׁ אַמִצְרִי, שְׁמוּעֶסְט פוּן דִיא גֶעוֶועזֶענֶע צַייט (כְּמוֹ וַיֹּאמְרוּ לִזְכָרִים) אַזוֹ װִי מֶען זָאגְט צוּא זְכָרִים „וַיֹּאמְרוּ", זַיי הָאבְּן גִיזָאגְט (וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם לָשׁוֹן דִּבַּרְתֶּם) אִיר הָט גֶרֶעט מִיט אַייעֶר מוֹיל (כְּמוֹ וַתְּדַבְּרוּ לִזְכָרִים) װִיא מֶען זָאגְט צוּא זְכָרִים „וַתְּדַבְּרוּ" אִיר הָאט גְרֶעט (וְכֵן וַתְּחַלֶּלְנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי) אִיר הָט מִיךְ פְּרָאסְט גְמַאכְט צוּ מַיין פָאלְק (לָשׁוֹן עָבַר וְחִלַּלְתֶּם) מֶען שְׁמוּעֶסְט פוּן װָוס עֶס אִיז גִיוֶועזְן „אִיר הָאט פְּרָאסְט גִימַאכְט" (כְּמוֹ וַתְּחַלְּלוּ לִזְכָרִים) װִיא מֶען זָאגְט צוּא זְכָרִים

שפתי חכמים

נתבטלה בגזרת שרי מסים אלא שרלו וכו' ע"ש באריכות: ג פי' וחיה הוא ל' זכר כדמלינו בהרבה מקומות והאי וחיה לשון נקבה הוא כמו ותחיה ויש חילוק כי זה הטעם למעלה בחי"ת והוא לשון נקבה אבל כשהטעם למטה ביו"ד אז הוא ל' זכר כדמלינו במגילת אסתר דכתיב את שרביט הזהב וחיה וגם בקהלת אם חיה אלף שנים. א"כ כוונתו דוחיה בוי"ו הופך את התיבה להבא: ד מדכתיב ולא עשו כאשר דיבר אליהן ש"מ לא המיתום א"כ ל"ל תו ותחיין אלא מספקות וכו': ה ר"ל אין הפרש בין הנסתרות ובין הנמלאות בלשון עתיד. ונראה דה"פ דרש"י מקשה על עלמו לפ"מ שפירשתי ותחיין הראשון שהיו מספקות להם מזון א"כ קשה על התרגום למה שינה בלשונו דהראשון פי' וקיימא והשני פי' וקיימתון בשלמא בלא זה הייתי אומר דוקיימתון פי' שמספקות להם מזון מ"ה שינה אבל לפי מה שפירשתי דותחיין הא' פי' מספקות להם א"כ למה תירגם על ותחיין הראשון וקיימא לכ"פ לפי שלשון עברי וכו': ו כמו שמלינו ותאמרנה ובמקום אחר מלינו ותדברנה שתיבה זו כמו ותאמרנה כי הוא על משקל א' ואפ"ה פי' לשון דברתם לשון נוכח א"כ גם הכא ותחיין ראשון ל' נסתר והשני ל' נוכח והוא על משקל אחד:

פירוש לתורת אלהים

כַּאֲשֶׁר/וִוי דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם הָט צוּ זַיי גֶרֶעט וַתְּחַיֶּיןָ, אוּנ זַיי הָאבֶּן גְלָאזְט לֶעבֶּן דִי קִינְדֶער אוּנ הָאבֶּן זַייא נָאךְ אֲפִילוּ דֶער נֶערְט׃ (יח) וַיִּקְרָא אוּנ דֶער מֶלֶךְ מִצְרַיִם הָט גְרוּפֶען לַמְיַלְּדוֹת צוּ דִי הֵייבִּינְס וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט צוּ זַייא גְזָאגְט מַדּוּעַ וָוארוּם הָאט אִיר גְטָאן דִי דָאזִיגֵי זַאךְ וַתְּחַיֶּיןָ, אוּנ אִיר הָאט גְלָאזְט לֶעבֶּען דִיא קִינְדֶער׃ (יט) וַתֹּאמַרְנָה הָאבֶּן דִי הֵייבִּינְס גְזָאגְט צוּ

ליקוטי יהודא

זָאגְט אוּנְז דִי תּוֹרָה דִיא לוֹיבּ פוּן דִיא צְווֵיי וַוייבֶּער שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה, אוּנ דִי תּוֹרָה רוּפְט זַייא נִיט בַּיי דִי נֶעמֶען, יוֹכֶבֶד אוּנ מִרְיָם, וַוייל וֶועגִין זַייעֶר גוּטֶע בֶּעהַאנְדְלוּנְג וָואס זַייא הָאבֶּען בֶּעהַאנְדִילְט דִי גֶעוִוינֶערוּנְס, הָאט מֶען זַייא גִיגֶעבִּין דִיא גוּטֶע נֶעמֶען וִוי רש"י שְׁרַייבְּט] אוּנ מֶען הָאט שׁוֹין גָאר פַארְגֶעסִין זַייעֶרֶע גֶעבָּארֶענֶע נֶעמֶען, אוּנ מֶען הָאט זַייא גֶערוּפִין דִי נֶעמֶען פוּן זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים, שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה, אוּנ דָם מֶערְסְטֶע וַוייבֶּר הָאבִּין בֶּענוּצְט צוּ זַייעֶרֶע קִינְדֶער גֶעבֶּארִין דִיא צְווֵייא וַוייבֶּער שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה, דְרִיבֶּער אִיז בַּיי פַּרְעֹה גִיוֶועןְ דֶער עִיקָר אַז

די צְווֵייא הֵייבַּאמְס שִׁפְרָה אוּנ פּוּעָה וֶועלִין הַרְגֶען דִיא זְכָרִים, וֶועלִין גֶעווִים אַלֶע הֵייבַּאמְס אוֹיךְ אַזוֹ טָאהְן, דֶערְצֵיילְט אוּנְז דִיא

ספר הישר

פְלֶעגִין זַיי גֵיין אַהֵיים. אָבֶּר נָאט וָוס הָט צוּ גְשְׁוָוארֶן צוּא זַייעֶרִי עֶלְטֶרֶן אַז עֶר זָאל מֶערִין זַייעֶרִי קִינְדֶער הָט דִי קְלֵיינִי קִינְדֶער דוּרךְ וואוּנְדֶער גְלָאזְט עֶרְנֶערִין אוּנ לֶעבֶּן. אִין דֶער דָאזִיגֶר צַייט אִיז גְוֶועןְ דֶר רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אוֹף מִרְיָם דִי שְׁוֶועסְטֶר פוּן אַהֲרֹן אוּנ זִיא הָט נְבִיאוּת גְזָאגְט אַז עֶס וֶועט גְבוֹרֶן וֶוערֶן אֵיין זוּהְן צוּ מַיין פָאטֶר אוּנ עֶר וֶועט הֶעלְפֶען דִי יִשְׂרָאֵל פוּן דִי מִצְרַיִם. אוּנ יוֹכֶבֶד הָאט גְווינֶען דָם קִינְד צוּ זִיבֶּען חֳדָשִׁים אוּנ בְּשַׁעַת דָם קִינְד אִיז גִיבוֹרֶן גְוָוארֶן אִיז דִי שְׁטוּב גְוָוארֶן פוּל מִיט לִיכְטִיקַייט אַזוֹ וִוי דָם לִיכְט פוּן דֶר זוּן אוּנ וִוי דִי מוּטֶר הָט דָם גְזֶעהְן הָט זִיא אִים בַּהַאלְטֶען דְרַיי חֳדָשִׁים אִיז פַּרְעֹה דֶר פוּן גְוָואר גְוָוארֶן הָט יוֹכֶבֶד גִיךְ גְנוּמֶען אִיר זוּהְן אוּנ הָט גְמַאכְט אַקֶעסְטִיל פוּן פוּמֶסֶן הָאלְץ אוּנ הָט דָם פַר קְלֶעבְּט מִיט פֶּעךְ אוּנ הָט דְרוּנֶן אַרַיין גְטוּעֶן דָם קִינְד אוּנ הָט

כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ׃ כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ

אֲרֵי לָא כִנְשַׁיָּא מִצְרָיָתָא יְהוּדָיָתָא אֲרֵי חַכִּימָן אִנּוּן עַד לָא עַלַּת לְוָתְהֶן חַיְּתָא וִילִידָן׃ כ וְאוֹטֵיב יְיָ לְחַיָּתָא וּסְגִי עַמָּא

רשב״ם

(יט) כי חיות הנה. בריאות ופקחות וממהרות לילד:

בית יהודא

ותתהללו" איר הט פראסט גמאכט: (יט) [כי חיות הנה] . זיי זענען אליין הייבאמס (בקיאות כמילדות) זיי ווייסן אליין וויא צו געבארין דאס קינד ווי די הייבאמס ווייסן (תרגום מילדות חיתא) אויף דעם ווארט "מילדות" שרייבט דער תרגום "חייתא", איז חייתא אונ חיות דרטייטש אהייבאם, (ורבותינו דרשו) דיא רבנן זאגען חיות מיינט מען טהירע וחיות פון וואלד] (הרי הן משולות לחיות השדה) זייערי ווייבר זענען גלייך צו די חיות פון פעלד (שאינן צריכות מילדות) זיי דארפין ניט די הייבאמס (והיכן משולות לחיות) וואו געפינען מיר אז די יודין זענען גגליכן צו חיות, אוף יהודה שטייט גור אריה, אוף בנימין שטייט זאב יטרף, אוף יוסף שטייט בכור שורו, אוף נפתלי שטייט איילה שלוחה (ומי שלא נכתב בו) אונ דר שבט וואס בייא אים שטייט ניט אז ער איז גגליכן צו אחיה (הרי הכתוב כללן) האט דר פסוק צוזאמען גרעכונט אלע יודין אונ הט גזאגט אוף זיי (מה אמך לביאה) דיין מוטער "אלע יודין" זענען וויא אלעווין, אלייב אנקבה: (כ) וייטב אלהים למילדות]. זאגט רש״י (הטיב להן), הקב״ה האט גמאכט עס זאל גוט זיין צו דיא הייבאמס, ווייל זיי האבן גלאזט לעבן דיא יודישע קינדר (וזה חלוק בתיבה שיסודה ב׳ אותיות) דאס איז דר אבטהיילונג פון דיא ווערטר, דער ווארט וואס ער איז פון צוויי אותיות (ונתן לה ו׳ י׳ בראשה) אונ אין אנהייב ווארט איז אוי״ו מיט איו״ד (כשהיא באה לדבר בלשון ויפעיל) אז דער ווארט קומט ריידין מיט דעם לשון "ויפעיל", ער האט גמאכט עס זאל גטאהן ווערין] (הוא נקוד היוד בצירי שהוא קמץ קטן) איז דר יוד גפינגטולט מיט אצירי דם ווערט גערופן קמץ קטן ואקליינער קמץ] (כגון) אזו וויא עס שטייט וייטב אלהים למילדות) הקב״ה הט גמאכט דיא מילדות זאל גוט זיין (דער יסוד ופודאמענט] פון דעם ווארט איז צוויי אותיות טב ואדער טוב, דעם וואו רעכונט מען ניט ווייל מען שפירט אים ניט אין ריידין] אונ צום אנהייב ווארט איז גיגעבין אוי״ו אונ איוד, אז אונטער דעם יוד שטייט אצירי וייטב איז דערטייטש הקב״ה האט געמאכט דיא מילדות זאל גוט זיין] (וירב בבת יהודה), מיינט מען(הרבה תאניה) הקב״ה הט געמאכט עס זאל ביי יהודה ויודין] געמערט ווערע] טרויער (וכן ויגל את השארית) מיינט מען (נבוזראדן הגלה את השארית) נבוזראדן האט גמאכט ער האט גהייסן] מען זאל פארטרייבין פון ארץ ישראל דיא געבליבענע יודין (ויפן זנב אל זנב) מיינט מען (הפנה הזנבות זו לזו) שמשון הט געמאכט קערין איין וויידיל צום אנדרין וויידיל (כל אלו לשון מפעיל את אחרים) דיא אלע ווערטער מיינט מען ער מאכט טאהן אנדערע (וכשהוא מדבר בלשון ויפעל) אונ ווען דער פסוק שמועסט "ויפעל" ער הט געטאהן (הוא נקוד היוד בחירק) איז אונטר דעם יוד אחירק (כגון) וויא עס שטייט (וייטב בעיניו, לשון הוטב) עס איז גוט גיוועזן אין זיינע אויגען (וכן)

רש״י

לזכרים: (יט) כי חיות הנה. בקיאות כמילדות תרגום מילדות חייתא. ור״ד (שם וש״ר) הרי הן משולות לחיות השדה ז שאינן צריכות מילדות והיכן משולות לחיות. גור אריה. זאב יטרף. בכור שורו. אילה שלוחה. ומי שלא נכתב בו הרי הכתוב כללן ויברך אותם ועוד כתיב (שם יט) מה אמך ח לביא: (כ) וייטב. הטיב להם וזה חלוק בתיבה שיסודה ב׳ אותיות ונתן לה וי״ו יו״ד בראשה כשהיא באה לדבר בל׳ ויפעיל הוא נקוד היו״ד בציר״י שהוא קמ״ץ קטן (או בסגו״ל שהוא פת״ח קטן) כגון וייטב אלהים למילדות וירב בבת יהודה (איכה ב) הרבה תאניה וכן ויגל השארית (דה״ב ל״ו) דנבוזראדן הגלה את השארית.(שופטים טו) ויפן זנב אל זנב הפנה הזנבות זו לזו. כל אלו ל׳ הפעיל את אחרים. וכשהוא מדבר בל׳ ויפעל ט הוא נקוד היו״ד בחיר״ק. כגון (ויקרא י) וייטב בעיניו לשון הוטב וכן וירב העם נתרבה

שפתי חכמים

ז כי לפי פי׳ ראשון קשה שאף אם הם בקיאות וכי מילדת אינה צריכה מילדת להולידה. רא״ם: ח ר״ל שמדמה כנסת ישראל ללביאה: ט ר״ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) וייטב אלהים. פרש״י מהו הטובה ויע״ש להם בתים ולא נראה כי יש פסוק מפסיק ולכך נראה לומר דק״אי אאותו פסוק עצמו והפירוש וייטב אלהים למילדות ממה שירב העם ויעצמו כי לפי שאמרו המילדות לפרעה כי חיות הנה ואינן צריכות אותנו היה אומר פרעה שקרניות הם וכשראו כי רבו העם ויעצמו מאד חזר ואמ׳ כן המילדות דוברות כי ברוך לי כי חיה אחת או שתים אינן מספיקות עם רב כזה:

ליקוטי יהודא

תורה, די הייבאמען שפרה אונ פועה האבין ניט גיטאהן וואס דער מלך מצרים הט פארלאנגט, נאר מיר זאלין ניט מיינען זייער גוטקייט צו דיא קינדר אונ וואס זיי האבין ניט געפאלגט דעם מלך מצרים איז גיוועזן ווייל זייער גיבארענע נאטור איז גוט גוועזן אונ וועגין זייער גוטע נאטור האבין זיי גוט בהאנדילט די גיבארענע קינדר אונ האבין זיי ניט געהרגט ווייל די נאטור הט זייא ניט גילאזין הרגנן אקינד, נאר ותיראן המילדות את האלהים, דס איז אלץ גיוועזן ווייל זיי האבין מורא געהאט פאר הקדוש ברוך הוא:

פירוש לתורת אלהים

פרעה כי ווארום די יודישע ווייבר זענען ניט אזו ווי די מצריות כי חיות וואריום זיי זענען אליין הייבינס בטרם איידר עס קומט צו זיי די הייבן וילדו גיבארין זיי שון דם קינד: (כ) וייטב אונ גאט הט בגיטיגט צו די הייבינס וירב העם אונ דם פאלק ישראל האט זיך

ספר הישר

עם גטאן אין שלאף ביי דעם בארטן פון טייך אונ זיין שוועסטער מרים הט זיך גשטעלט פון ווייטן צו זעהן וואס מיט אים וועט זיך טאן אונ וואס פון איר נביאות וועט זיין. אונ בתיה דיא טאכטער פון פרעה האט גנידערט צום טייך באדן זיך אונ אירע דינסטען גייען ביים בארטן פון דעם טייך הט בתיה גזעהן דם קעסטיל איף דעם וואסר הט זיא גשיקט אדינסט אונ הט עס ארוס גנומן

מְאֹד׃ כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־
הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃ כב וַיְצַו
פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן
הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת

וּתְקִיפוּ לַחֲדָא׃ כא וַהֲוָה
כַּד דְּחִילָא חָיָתָא מִן
קֳדָם יְיָ וַעֲבַד לְהוֹן בָּתִּין׃
כב וּפַקֵּיד פַּרְעֹה לְכָל
עַמֵּהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא
דְּיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי
בְּנַהֲרָא תִּרְמְנֵהּ וְכָל

תו"א ויהי כי שם: ויצו פרעה שם יג: כל הבן סוטה יב ל סנהדרין קא:

בעל הטורים

ומזון: (כב) הילוד. ב' במסו' הכא ואידך גם הבן הילוד לך מות ימות גבי דוד לומר לך כשם שנענש דוד שהקים עליו רעה מביתו שאבשלום בנו רצה להרגו גם פרעה משה שנתגדל בביתו קם עליו והביא עליו כל המכות:

רשב"ם

(כא) ויעש להם בתים. לשמרם פן ילכו לעבריות היולדות: (כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר. וכן אמר להם שכן כל לאמר שבתורה כפל לשון של

רש"י

העם ויגל יהודה הגלה יהודה ויפן כה וכה פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני וילך וישב וירד ויצא י לפי שאינן מגזרתן של אלו שהרי היו"ד יסוד בהן ירד יצא ישב ילך יו"ד אות שלישית בו: וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה: (כא) ויעש להם בתים. ב בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך. כהונה ולויה מיוכבד. ומלכות ממרים כדאיתא במס' סוטה (שם): (כב) לכל עמו. אף עליהם גזר ל יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד מושיען ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים שנא' כל הבן הילוד ולא נאמר הילוד לעברים והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי

בית יהודא

אַזוֹי שְׁטֵייט (וַיִּרֶב הָעָם) מֵיינְט מֶען (נִתְרַבָּה הָעָם) דָם פָאלְק אִיז גִימֶערְט גִיוָוארִין (וַיֶּגֶל יְהוּדָה) מֵיינְט מֶען (הֶגְלָה יְהוּדָה) עֶר הָט פַארְטְרִיבֶּען יְהוּדָה (דִיא יוּדִין) (וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה) מֵיינְט מֶען (פָּנָה לְכַאן וּלְכַאן) עֶר הָאט זִיךְ גְקֶערְט אִין דִיא זַייט אוּנ אִין דִי זַייט. זָאגְט רַשִׁ"י (וְאַל תְּשִׁיבֵנִי) זָאלְסְט מִיךְ נִיט פְרֶעגֶן עֶם שְׁטֵייט דָאךְ וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב וַיֵּרֶד וַיֵּצֵא, דִי אַלֶע יוּדִין זֶענֶען גֶעפִינְטוּלְט מִיט אַצֵירֵי, אוּנ דֶערְטַייטְשׁ אִיז וַיִּפֶּעל, עֶר הָט גֶעטָאהְן, עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען, גֶעזֶעסִין, גֶענִידֶערְט, אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען, אִיז דֶער תֵּירוּץ (לְפִי שֶׁאֵינָן מִגִּזְרָתָן שֶׁל אִלּוּ) נַוייל דִי פִיר וֶוערְטֶער זֶענֶען נִיט פוּן דֶעם זֶעלְבִּיגֶן שֹׁרֶשׁ (וְוָארְצִיל) וָוס יֶענֶע וֶוערְטֶער זֶענֶען, יֶענֶע וֶוערְטֶער אִיז זֵייעֶר יְסוֹד (פוּנְדַאמֶענְט) פוּן צְווֵיי אוֹתִיּוֹת אוּנ דִי פִיר וֶוערְטֶער אִיז זֵייעֶר יְסוֹד דְרַייא אוֹתִיּוֹת (שֶׁהֲרֵי הַיּוּד יְסוֹד בָּהֶן)

וָוארוּם דֶער יוּד אִיז בַּיי דִי פִיר וֶוערְטֶער פוּן יְסוֹד וַיָּרֶד יָצָא יָשַׁב יָלַךְ) (הַיּוּד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ) דֶער יוּד אִיז דֶער דְרִיטֶער אוֹת בַּייא דִי וֶוערְטֶער וַאז מֶען צֵיילְט דֶעם וָוארְט צוּרִיק: (וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת). גָאט הָט גוּט גֶעטָאהְן צוּ דִי מְיַלְּדוֹת (מַהוּ הַטּוֹבָה) וָוס אִיז גִיוֶוען דָם גוּטֶע? (כא) (וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים). הקב"ה הָאט גֶעמַאכְט צוּ זֵיי הַייזֶער (בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שֶׁקְּרוּיִין בָּתִּים) פוּן זַייא זֶענֶען גֶעבָּארִין גֶעוָוארֶן כֹּהֲנִים לְוִיִּם מְלָכִים, זֵיי וֶוערֶן גֶערוּפִין בָּתִּים, הַייזֶער, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ) עֶר הָט גֶעבָּאהְט דִיא שְׁטוּב פוּן הקב"ה אוּנ דִיא שְׁטוּב פוּן מֶלֶךְ (כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד) כֹּהֲנִים אוּנ לְוִיִּם זֶענֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען פוּן יוֹכֶבֶד (וּמַלְכוּת מִמִּרְיָם) מְלָכִים זֶענֶען גִיוֶוען פוּן מִרְיָם (כִּדְאִיתָא) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי מַסֶּכֶת סוֹטָה: (כב) (וּלְכָל עַמּוֹ). (אַף עֲלֵיהֶם גָּזַר) אוֹיף דִיא מִצְרִים הָאט אוֹיךְ פַּרְעֹה גוֹזֵר גִיוֶוען זַייא זָאלֶען זֵייעֶרֶע אַלֶע זְכָרִים וָוס וֶועלֶן דֶעם טָאג גִיבָּארֶען וֶוערֶן וַואסֶער אִין וַואסֶער נוארְפִין אִין אַרַיין (יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה) וָוארוּם דֶעם טָאג ווָאס מֹשֶׁה הָט גֶעדַארְפְט גִיבָּארִין וֶוערֶן (אָמְרוּ לוֹ אִיצְטַגְנִינָיו) הָאבֶּן דִיא שְׁטֶערֶן זֶעהֶער גֶעזָאגְט צוּא פַּרְעֹה (הַיּוֹם נוֹלַד מוֹשִׁיעָן) הַיינְט וֶועט גִיבָּארֶען וֶוערֶן דֶר מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט הֶעלְפֶן דִיא יוּדִין זַייא זָאלֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם (וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים) נָאר מִיר וַוייסִין נִיט פוּן וֶועמֶען עֶר וֶועט גִיבָּארֶן וֶוערֶען (אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל) פוּן מִצְרַיִם אָדֶער פוּן יוּדִין (וְרוֹאִין אָנוּ שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת בַּמַּיִם) אוּנ מִיר זֶעהְן אַז עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן דוּרְךְ וַואסֶער (לְפִיכָךְ) דְרִיבֶּער (גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אַף עַל הַמִּצְרִים) הָט פַּרְעֹה גוֹזֵר גִיוֶוען אֲפִילוּ אוֹיף דִי מִצְרִים אַלֶע זְכָרִים וָואס בַּייא זֵיי וֶועט גֶעבָּארֶן וֶוערֶן הַיינְטִיגֶער טָאג זָאלֶן זֵיי נָוארְפֶן אִין וַואסֶער (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד) אַלֶע קִינְדֶער וָוס וֶועלֶן גִיבָּארֶן וֶוערֶן זָאל מֶען נָוארְפֶען אִין וַואסֶער (וְלֹא נֶאֱמַר הַיִּלּוֹד לָעִבְרִים) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אַלֶע קִינְדֶר וָוס וֶועלֶן גִיבָּארֶן וֶוערֶן בַּיי יוּדֶן זָאל מֶען נָוארְפֶן אִין וַואסֶער (וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת עַל מֵי מְרִיבָה) אוּנ דִיא שְׁטֶערֶן זֶעהֶער הָאבֶּן נִיט גֶעוָואסְט אַז מֹשֶׁה וֶועט שְׁטַארְבֶּן נַוייל עֶר וֶועט שְׁלָאגֶען דֶעם שְׁטֵיין, אוּנ זֵיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ויהי כי יראו המילדות. פי' כשראה פרעה שלא היו מקיימין מצותו ויעש להם בתים אצל עבדיו כדי שיראו אם

שפתי חכמים

לעלמו: י ר"ל שהם נמי נקודים בציר"י אפ"ה ל' ויפעל הוא: כ לא וייטב לחוד ויעש לחוד: ל מקשים העולם א"כ מאי דכתיב הכא נתחכמה לו למושיען של ישראל שכבר נשבע וכו' מאי נתחכמה שייך הא

משום אילטגניניו היה זה שלוה להשליך היאור' משום שעתיד ללקות במים. וי"ל דלעיל לא לוה אלא על העברים ועל אותו ליווי נאמר מאמר הכא נתחכמה לו למושיען של ישראל אבל אותו יום שנולד משה היה ליווי אחר אף על המצרים שישליכו אותן למים כל הנולדים באותו יום לבד וזה היתה

פירוש לתורת אלהים

גְמֶערְט וַיַּעַצְמוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר גְשְׁטַארְקְט: (כא) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן כִּי יָרְאוּ אַז דִיא הֵייבִּינְס הָאבֶּן זִיךְ גְפָארְכְטֶן אֶת הָאֱלֹהִים פַר גָאט וַיַּעַשׂ הָט גָאט צוּ זַייא גְמַאכְט בָּתִּים הַייזֶער דָם מֵיינְט מֶען עֶס אִיז אַרוּם גְקוּמֶען פוּן זֵיי כֹּהֲנִים אוּנ לְוִיִּם אוּנ מְלָכִים וָוס זַייא וֶוערֶען גרוּפֶן בָּתִּים: (כב) וַיְצַו אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְבָאטֶן לְכָל עַמּוֹ צוּ גָאר זַיין פָאלְק לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן כָּל אִיטְלִיכֶר זוּהְן וָוס וֶועט גְבוֹירֶן וֶוערֶן אֲפִילוּ בַּיי דִי מִצְרִים הַיְאֹרָה זָאלְט אִיר אִים אַרַיין וַוארְפֶן אִין טַייךְ וְכָל הַבַּת אוּנ אַלֶע טֶעכְטֶר זָאלְט אִיר לָאזֶן לֶעבֶּן [ע' רמ"ן]:

ספר הישר

הָט זִיא דָר זֶעהְן דָם קִינְד אוּנ הָט זִיךְ דָר בַּארִימְט אַ בַּר אִים אוּנ הָט גְזָאגְט דָם מוּז זַיין פוּן דִי יוּדֶעשִׁי קִינְדֶר. הָאבֶּן דִי מִצְרִיּוֹת

עמ

תְּחַיּוּן׃ פ ב א וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי׃ ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ

בְּרַתָּא תְּקַיְּמוּן׃ א וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסֵיב יָת בַּת לֵוִי׃ ב וְעַדִּיאַת אִתְּתָא וִילֵידַת בַּר וַחֲזָת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא

ת״א וילך איש סוטה יב בתרא קיט: ותהר האשה סוטה יב:

רשב״ם

יצו או של ויקרא או של וידבר או של ויאמר כמו שפירשתי באלה תולדות נח: (א) וילך איש מבית לוי. הוא עמרם: ויקח את יוכבד בת לוי. אשר ילדה אותה ללוי במצרים. והרבה שנים לקחה מלפני לידת משה שהרי אהרן בן שלש ושמונים ומשה בן שמונים בדברם אל פרעה: (ב) ותהר האשה. בעת גזירת פרעה בהשליך הזכרים ליאר. ותלד בן: ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו. המפרש לפי שראתהו שטוב הוא הטמינתהו שקר הוא שכל הוולדות אמותן מרחמות עליהן. א״כ צריך לפרש ותרא כמו וירא

בעל הטורים

(א) וילך איש. ב׳ במס׳ הכא ואידך וילך איש מבית לחם יהודה ע״י הליכה זו בא גואל הראשון וע״י אותה הליכה יצא הגואל האחרון שהוא משיח בן דוד: (ב) כי טוב הוא. ה׳ תגין ב׳ בטי״ת ואחד בוא״ו וב׳ בכי״ת לו׳ שעתיד לקבל חמשה חומשי תורה שנא׳ עליה כי לקח טוב נתתי

בית יהודא

האבען געמיינט ער וועט דערטרונקען ווערן אין וואסער: (א) וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי. (פָּרוּשׁ הָיָה מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גְזֵרַת פַּרְעֹה) עַמְרָם הָט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זַיין וַוייבּ יוֹכֶבֶד וַוייל פַּרְעֹה הָט גוֹזֵר גִיוֶועןְ מֶען זָאל דִי קִינְדֶר וַוארְפֶען אִין וַואסֶער (וְחָזַר וּלְקָחָהּ) נָאכְדֶעם הָט עַמְרָם זִיא צוּרִיק גֶענוּמֶען (וְזֶהוּ וַיֵּלֶךְ) דָס מֵיינְט מֶען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען (שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ) עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט דִי עֵצָה פוּן זַיין טָאכְטֶער (שֶׁאָמְרָה לוֹ) זַיין טָאכְטֶער הָט צוּ אִים גֶעזָאגְט (גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה) דַיין גְזֵרָה אִיז עֶרְגֶער וִוי דִיא גְזֵרָה פוּן פַּרְעֹה (אִם פַּרְעֹה גָּזַר עַל הַזְּכָרִים) דִי גְזֵרָה פוּן פַּרְעֹה אִיז זְכָרִים זָאלֶן נִיט זַיין (וְאַתָּה גַּם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת) אוּנ דוּא בִּיזְט גוֹזֵר נְקֵבוֹת זָאלֶן אוֹיךְ נִיט זַיין *) (וְהֶחֱזִירָהּ) הָט עַמְרָם צוּרִיק גֶענוּמֶען זַיין וַוייבּ (וְעָשָׂה בָּהּ לִיקּוּחִים שְׁנִיִּים) אוּנ עֶר הָט גֶעמַאכְט מִיט אִיר נָאךְ אַמָאהְל אַחְתּוּנָה וַוייל עֶר הָאט זִיא פְרִיעֶר גִיגֶעטְ (וְאַף הִיא נֶהֶפְכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה) אוּנ יוֹכֶבֶד אִיז צוּרִיק יוּנְג גִיוָוארִין (וּבַת ק״ל שָׁנָה הָיְתָה) יוֹכֶבֶד אִיז דַאמָאלְס אַלְט גִיוֶועןְ הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאהְר (שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת) וָוארוּם וֶוען יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם, אִיז יוֹכֶבֶד גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אַרַיינְגֵייעֶנְדִיג צְווִישֶׁען דִי מָאהְרֶען (וּמָאתַיִם וָעֶשֶׂר נִשְׁתַּהוּ שָׁם) אוּנ צְוֵויי הוּנְדֶערְט מִיט צֶעהְן יָאהְר זֶענֶען דִיא יוּדִין גִיוֶועןְ אִין מִצְרַיִם (וּכְשֶׁיָּצְאוּ) אוּנ וֶוען דִיא יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה) אִיז מֹשֶׁה אַלְט גִיוֶועןְ אַכְצִיג יָאהְר, דַארְפֶען מִיר אַכְצִיג יָאהְר רֶעכֶענֶען צוּרִיק (אִם כֵּן) אוֹיבּ אַזוֹי (כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים) וֶוען יוֹכֶבֶד אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארֶען מִיט מֹשֶׁה אִיז זִיא אַלְט גִיוֶועןְ הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאהְר (וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בַּת לֵוִי) אוּנ מֶען רוּפְט אִיר דִי טָאכְטֶער פוּן לֵוִי, וַוייל זִיא אִיז צוּרִיק יוּנְג גֶעוָוארֶען **): (ב) כִּי טוֹב הוּא. פוּן וַואנֶען הָאט מֶען גֶעוְואוּסְט אַז עֶר אִיז גוּט, זָאגְט רַשִׁ״י (כְּשֶׁנּוֹלַד נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹרָה) וֶוען מֹשֶׁה אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארֶען אִיז פוּהְל גִיוָוארִין דִי גַאנְצֶע שְׁטוּבּ

רש״י

מריבה: (א) ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה (וחזר ולקחה וזהו וילך שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה אם פרעה גזר על הזכרים ואתה ג״כ על הנקבות. ברש״י ישן) והחזירה ועשה בה ליקוחין שניים. ואף היא נהפכה להיות נערה. ובת ק״ל שנה היתה שנולדה בבואה למצרים בין החומות ומאתים ועשר שנה נשתהו שם וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה. א״כ כשנתעברה ממנו היתה בת ק״ל וקורא אותה בת לוי: (ב) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית כ[ו]לו אורה

שפתי חכמים

בעבור שאיצטגניניו אמרו שילקה במים ולא היו יודעים אם ממצרים הוא כדפירש״י ז״ל: מ דהא מיד אחר ליקוחין זו נתעברה וילדה את משה והלא אהרן ומרים היו גדולים יותר ממשה וא״כ מתי ילדתן אלא וכו׳: נ ר״ל מדכתיב בת לוי משמע שהיתה בת דהיינו נערה: ס כתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

הולכות אצל העבריות: (ב) ותרא אותו כי טוב הוא. לפי שנולד לו׳ חדשים כדפרש״י כסבורה היא שהוא נפל וראתה בצפרניו אם גמרו שהוא סימן לבן קיימא מיד ותרא אותו כי טוב הוא שהיו בו סימני בן קיימא ולכך ותצפנהו. ד״א כי טוב הוא יפה

ליקוטי יקרים

(א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וגו׳. דֶער **זוהר** שְׁרַייבְּט אוֹיף דֶעם פָּסוּק וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם, וַוייל רְאוּבֵן הָט רְאוּבֵן גִיגֶעבִּין צוּ יוֹסֵף אַז עֶר הָאט גֶעהֵייסִין מֶען זָאל אִים אַרַיינְוַוארְפֶען אִין אַגְרוּבּ וָואס אִינְוֵוייניג אִיז דָא שְׁלַאנְגֶען אוּנ עֶגְדֶעסִין, נָאר וַוייל עֶס אִיז גְרִינְגֶער בַּייא הקב״ה צוּ רֶעטֶען אַמֶענְטְשׁ פוּן אַלֶע אוּמְגְלִיקֶען אִין דֶער וֶועלְט, וִויא צוּ רֶעטֶין אִים פוּן מֶענְטְשׁ גֶענְט, וַוייל הקב״ה הָאט אֵיין מָאהְל גִיגֶעבֶּן דֶעם ווילֶען פוּן יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אִין זַיין הַאנְט צוּ טָאהְן וִוי עֶר וִויל, אוּנ הקב״ה עֶנְדֶערְט נִיט דֶעם ווילֶן פוּן מֶענְטְשׁ עֶר זָאל מוּזִין טָאהְן וִוי דֶער ווילֶען פוּן הקב״ה, דְרִיבֶּער הָט רְאוּבֵן גִיוָואלְט נָאר אַרוֹיסְנֶעמֶען יוֹסֵף פוּן זַיינֶע בְּרִידֶערְס הֶענְט, אוּנ וָוס מֶען וֶועט אִים אַרַיינְוַוארְפִין אִין גְרוּבּ צְווִישֶׁען שְׁלַאנְגֶען: דָאס וֶועט צוּא יוֹסֵף נִיט שָׁאדְן טָאהְן וָוארוּם הקב״ה וֶועט גֶעבִּיטֶען אוֹיף דִיא שְׁלַאנְגֶען זֵיי זָאלִין אִים נִיט בַּייסִין, וִוי עֶר הָאט גִיבָּאטִין אוֹיף דִיא לֵייבִּין זֵיי זָאלֶען אִים בַּייסִין דָנִיֵּאל, דָא בַּייא פַּרְעֹה אִיז אוֹיךְ גִיוֶועןְ דִיא זֶעלְבִּיגֶע, אִין אָנְהֵייבּ וֶוען פַּרְעֹה הָט גוֹזֵר גִיוֶועןְ אוֹיף מֶענְטְשִׁין זֵייא זָאלִין

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי אִיז גֶעגַאנְגֶען אַמֶענְטְשׁ פוּן דֶעם הוֹיז גֶעזִינְד פוּן לֵוִי דָאס אִיז עַמְרָם וַיִּקַּח אוּנ הָאט גֶענוּמֶען דִי טָאכְטֶער פוּן לֵוִי דָס אִיז יוֹכֶבֶד [עיין רש״י]: (ב) וַתַּהַר אִיז דִי אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶען אוּנ זִיא אִיז דֶענְסְטְמָאל אַלְט גְוֶוען הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאר וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִי הָט גְבָּארִין אַזוּהְן צוּ זֶעקְס חֳדָשִׁים מִיט אַטָאג וַתֵּרֶא אוּנ זִי הָט אִים גְזֶעהֶן כִּי טוֹב עֶר אִיז גוּט וָוארוּם אַז עֶר אִיז גְבוֹרֶען גְוָוארֶן אִיז דִיא שְׁטוּבּ

ספר הישר

עֶס גְוָואלְט אַן זַייגֶן הָט דָאס קִינְד נִיט גְוָואלְט זַייגֶן בַּייא זַיי דֶען דָס אִיז גְוֶוען פוּן גָאט כְּדֵי עֶר זָאל ווידֶר גְקֶערְט וֶוערֶן צוּא דֶער

*) **הערה** ווארום די גמרא זאגט וועןן עמרם האט זיך אפגעשיידט פון זיין ווייב האבין אלע יודין זיך אפגיישדט פון זייערע ווייבער:

) **הערה ווארום אנערה פאר די חתונה רופט מען זיא אויף איר פאטערס נאמען, זיא איז די טאכטער „פון דעם מענטש״ נאך די חתונה רופט מען זיא אויף איר מאנס נאמען, זיא איז דאס ווייב „פון דעם מענטש״ דא ביי יוכבד האט מען דאך איר געוים געדארפט רופין „אשת עמרם״ פאר וואס רופט מען זיא בת לוי, נאר וועיל זיא איז צוריק יונג געווארין אונ האט אוים גיזעהן ווי אנערה פאר די חתונה:

וְאַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין:
ג וְלָא יְכֵילַת עוֹד
לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסֵיבַת לֵהּ
תֵּבוּתָא דְגוֹמָא וְחַפְּתַהּ
בְּחֵמָרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוִּיאַת
בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוִּיתַהּ
בְּיַעְרָא עַל כֵּיף נַהְרָא:

שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד
הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא
וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ
אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת

תו"א ולא יכלה סוטה שם:

בעל הטורים

לכם: ירחים. ד' במסו' הכא ואידך גרש ירחים. במספר ירחים אל יבוא. תספור ירחים תמלאנה כדאי' בפ"ק דסוטה שמנו לה המצריים ט' חדשים מיום שהחזירה והיא נתעברה ג' חדשים קודם שגירשה וזהו תספור ירחים תמלאנה שספרו הירחים כדי שידעו עת לידתה במספר ירחים אל יבוא ולא יכלו לידע מספר הירחים כי היו לה ג' חדשים קודם שגירשה וזהו גרש ירחים קודם שגירשה היו לה ירחים מהעיבור: (ג) ולא יכלה. ב' במס'. הכא ואידך ולא יכלה ארץ מגוריהם מלמד שעשתה לו מערה בארץ ואפי' תחת הקרקע חפשו אחריו מפני שידעו שמשם יצא הגואל וזהו ולא יכלה ארץ ולא יכלה עוד הצפינו: גומא. ג' בנוס' הכא ואידך השולח בים צירים ובכלי גומא על פני המים שאפילו בים שלא ליר דהיינו בת פרעה להציל כלי גומא: אידך באיוב

רשב"ם

אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. הסתכל והביט כל מעשיו וכל פעולותיו שעשה אם יש לתקן שום דבר בהם והנה כולם יפים ומתוקנים אף כאן לפי שמשה נולד לסוף ששה חדשים כמו שמצינו בשמואל שנולד לתקופת הימים שני תקופות ושני ימים. ולפיכך יכלה להצפינו שלשה חדשים שהמצריים היו מבקרים למעוברות לסוף תשעה חדשים לכן נסתכלה בו בשעת לידה אם הוא נפל ולא תטרח בהטמנתו וראתהו כי טוב ויפה הוא כי גמרו סימניו שערו וציפורניו כמו ששנינו ביבמות וידעה שהוא בר קיימא ותצפנהו שלשה ירחים עד סוף ט' ירחים שהוא זמן לידת רוב נשים וכשבאו לבודקה אמרה להם נפל היה או השליכוהו המצריים ליאור: (ג) בחמר. מבפנים. ובזפת מבחוץ שלא יכנסו בו המים: ותשם בסוף. אשר סמוך לשפת היאר והטמינתו יפה שההולכים על

רש"י

(סוטה שם): (ג) ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה המצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום א' שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף ט': גמא. גמי בלשון משנה ובלעז יונק"ו (בינזע) ודבר רך הוא ועומד בפני רך ובפני קשה: בחמר ובזפת. זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגם רוסי"ל בלעז

בית יהודא

מיט ליכטיגקייט: (ג) וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ. יוכבד הט מער ניט געקענט בעהאלטען איר קינד משה (שָׁמְנוּ לָהּ הַמִּצְרִים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ) די מצרים האבען געציילט אירע ניין חדשים פון דעם טאג ווס עמרם האט איר צוריק גענומען (וְהִיא יְלָדַתּוּ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד) אונ יוכבד הט געבארין משה'ן צו זעקס חדשים מיט איין טאג (שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָעִים) ווארום די אשה וואס געבארט אקינד צו זיבען חדשים, קען זיא אים געבארין צו ווייניגער ווי גאנצע זיבען חדשים, אפילו עס איז נאר איין טאג אין זיבעטען חודש, קען אויך דאס קינד לעבן, דריבער הט זיא געקענט בעהאלטען משה'ן דרייא חדשים ביז צום סוף ניינטין חודש (וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף ט') ווארום צום סוף ניינטין חודש האבען די מצרים געזוכט ווא איז איר קינד וואס זיא איז געוועזן מעוברת מיט אים: [גמא]. זאגט רש"י (גֹּמֶא הוּא בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אין משניות רופט מען די האלץ גמי (וְדָבָר רַךְ הוּא) דס איז ווייכע האלץ (וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה) ווען די האלץ שטויסט זיך אן צו ווייכע זאך אדער אפילו צוא אהארטע זאך פון דעסטוועגין בלייבט זיא שטיין גאנץ: [בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת]. (זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים) אויסווייניג הט מען בעקלעבט דאס קעסטיל מיט פעך אונ אינווייניג הט מען בעקלעבט מיט ליים (כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת) דער צדיק משה זאל ניט שמעקין דעם שלעכטין ריח פון פעך: וַתָּשֶׂם בַּסּוּף]. זיא הט געטאהן דאס קעסטיל בסוף,

דעת זקנים מבעלי התוספות

היה כמו ונשבע להם ונהיה טובים פי' יפים: (ג) ולא יכלה עוד. פרש"י שמנו לה המצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד והם בדקו אחריה לסוף תשעה חדשים וקשה מהא דאמרינן בסוטה דמנו לה מצריים מיומא דאהדרה ואיהי היא מעברא ביה תלת ירחי מעיקרא מכלל שנולד לתשעה חדשים. וי"ל דודאי לששה חדשים נולד ואל מצראי נמי היה ידוע יולדת לשבעה יולדת למקוטעים ומנו שנתעברה מיום שהחזירה ומיד בדקו אחריה והיא היתה מעוברת שלשה חדשים קודם הלקוחים שניים ולכך הטמינתו שלשה חדשים: תיבת גומא. לפי שהוא דומה לסוף שעל שפת היאור ולא יכירו בו האויבים בסוטה מסיק מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטין יד בגזל: ותחמרה בחמר. מבחוץ כדי שלא יכירו כי הרבה פעמים הגמי והסוף אשר בשפת היאור מלוכלכין הן

שפתי חכמים

הכא כי טוב ולהלן הוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב מה להלן אור אף כאן אור: ע פי' אע"פ שאינן ז' חדשים שלימים אלא מקוטעין הן ואינן אלא ששה חדשים ויום אחד אפ"ה הוא חי: פ ומה שפירש"י

פירוש לתורת אלהים

פול גווארן מיט ליכט וַתִּצְפְּנֵהוּ הט זי אים בעהאלטין דריי חדשים ביז סוף פון דעם ניינטן חודש: (ג) וְלֹא אונ זי הט אים מער ניט גקאנט בעהאלטין [עיין רש"י] וַתִּקַּח האט זיא גנומען צו אים תֵּבַת גֹּמֶא אקעסטל פון פומסן האלץ וַתַּחְמְרָה אונ זי הט דס באקלעבט בַּחֵמָר מיט ליים פון אינווייניג וּבַזָּפֶת אונ מיט פעך פון אויסין ווייניג וַתָּשֶׂם אונ זי הט דריגן אריין גטוהן דאס קינד וַתָּשֶׂם אונ זיא הט דעם קאסטן אריין גטאן אין

ליקוטי יקרים

הרגנן די קינדער, האט עמרם מו"א געהאט צו האבין קינדער, דריבער האט ער זיך אפגעשיידט פון זיין ווייב, אבער אז ער הט געהערט פרעה הט גזור גיווען מען זאל לעבעדיגע קינדער ווארפן אין וואסר, הט ער געוואסט הקב"ה וועט די קינדער רעטטין זיי זאלין לעבין אין וואסר ווי דיא פיש, אונ עס איז אזוי גיוועין וויא עס שטייט אין פירקי דרבי אליעזר, דריבער הט ער נאכדעם צוריקגענומען זיין ווייב יוכבד אונ משה איז גיבארין גיווארין.

ספר הישר

ברוסט פון זיין מוטר. אונ מרים איז גוועין ביי דעם טייך האט זיא גזאגט צוא בתיה זאל איך גיין רופן אזייגעדין פון די יודעשע ווייבר וועט זי אן זייגן דס קינד הט בתיה גזאגט גיי. הט מרים גרופן די מוטר פון דעם קינד הט בתיה צו איר גזאגט נעם דס קינד אונ זייג עס אן איך וועל דיר דר פר בלוינן הט זיא גנומן דס קינד אונ הט עס גזייגט. אונ סוף צוויי יאר האט זי עס גבראכט צו בתיה אונ ער איז גוועין צו איר אזוהן אונ הט אים גרופן משה ווייל זי הט אים ארוס גצוגן פון וואסר דען דאס ווארט משה איז

הַיְאֹר: ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ה וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־

אונקלוס

ד וְאִתְעַתַּדַת אֲחָתֵהּ מֵרָחִיק לְמִידַע מָה יִתְעֲבֵד לֵהּ: ה וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתְהָא מְהַלְּכָן עַל כֵּיף נַהֲרָא וַחֲזָת יָת תֵּיבוּתָא בְּגוֹ

תו"א ותתצב מגילה יד סוטה ט יא יט: ותרד בת מגילה יג סוטה יב:

רשב"ם

שפת היאור לא יוכלו לראות התיבה אבל הרוחץ בתוך הנהר יכול לראותה כי יוכבד לא נכנסה בנהר להצפינו מכל צדדיו היטב ולכך ראתהו בת פרעה שהיתה רוחצת בתוך היאור אבל נערותיה שהיו הולכות על שפתו לא יכלו

בעל הטורים

היגלה גומא רמז למ"ד איוב בימי משה היה: (ה) ותרד בת פרעה. ס"ת דתה מלמד שסינתה דתה שהלכה להתגייר: ונערותיה. ג' הכא ואידך ותקם רבקה ונערותיה לו' שנתגיירה ותפסה מעשה האמהות ואידך ויסנה ואת נערותיה ויסנה שסינתה את דתה ואת נערותיה שבא המלאך והרגם לפי שמנעוה לקחת התיבה ולקחה נערות אחרות:

בית יהודא

זאגט רש"י (הוא לשון אגם) סוף מיינט מען די גראז וואס וואקסט אין וואסער (ודומה לו קנה וסוף קמלו) אזוי אגלייכען שטייט אין פסוק די שטעקליך און דיא גראז וואס וואקסט אין וואסער וועלן פארשניטען ופארטריקנט ווערן: (ה) ולרחוץ על היאור. זאגט רש"י (סרס המקרא ופרשהו) מען זאל אומטאהשין ואומבייטין די ווערטער אין פסוק און אזוי דארף שטיין (ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו) די טאכטער פון פרעה האט גענידערט צום טייך זיא זאל זיך באדין אין אים: (על יד היאור). מיינט מען (אצל היאור) געבין טייך (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ראו חלקת יואב אל ידי) זעהט דיא פעלד פון יואב איז געבן מיין פעלד (והוא לשון יד ממש) על יד און אל ידי מיינט מען די האנט, מיין האנט, אויף אגאנץ גאנטע זאך זאגט מען עס איז געבין מיין האנט (שיד האדם סמוכה לו) ווארום דיא האנט איז דאך נאנט צום מענטש (ורבותינו דרשו) די רבנן זאגען (הולכות לשון מיתה) הולכות מיינט מען אירע דינסטען זענען געגאנגען צום שטארבן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק עשו האט געזאגט (הנה אנכי הולך למות) איך גיי צום שטארבען (הולכות למות) זייא זענען געגאנגען צום שטארבן פאר וואס זענען זייא געשטארבען (לפי שמיחו בה) ווייל זיי האבען איר געשטערט, זיי האבען געזאגט צו דיא טאכטער פון פרעה זיא זאל צוריק אריין שטעלען אין וואסער דאס קעסטיל מיט משה'ן, זאגט רש"י (והכתוב מסייען) דער פסוק ווייזט אז עס איז ווי די רבנן זאגען (כי למה לנו לכתוב ונערותיה הולכות) ווארום צו וואס שרייבט דער פסוק דיא ווערטער ונערותיה הולכות, נאר מען מיינט הולכות למות, זייא זענען געגאנגען צום שטארבען ווי דר מדרש זאגט אמלאך האט זיי געהרגת, נאר איין דינסט איז געבליבן לעבען: ואת אמתה. זאגט רש"י (את שפחתה) איר דינסט (ורבותינו דרשו לשון יד) דיא רבנן זאגען אמתה מיינט מען איר האנט (אבל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להנקד אמתה מ"ם דגושה) ווי דער

רש"י

(סילפראהר) ודומה לו (ישעיה יט) קנה וסוף קמלו: (ה) לרחץ על היאור. סרס המקרא ופרשהו ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו: על יד היאור. אצל היאור כמו (שמואל ב יד) ראו חלקת יואב אל ידי והוא לשון יד ממש שיד האדם סמוכה לו. ור"ד (סוטה שם) הולכת לשון מיתה כמו הנה אנכי הולך למות (בראשית כה) הולכות למות לפי שמיחו בה. והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב ונערותיה הולכות: את אמתה. את שפחתה. ורבותינו דרשו לשון יד. אבל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו

שפתי חכמים

בפ' נח ובתיבתו של משה ע"י שהיו המים תשים דיה בחומר מבפנים כו' ע"ש: צ ר"ל השפחות מיחו בבת פרעה שלא להציל את משה: ק וא"ת והא רש"י עצמו פי' לעיל לפני זה לפי' רבותינו שגבריאל המית כל השפחות שהלכו עמה כבר תירצו בגמ' דגבריאל לא המית כולם אלא הניח לה שפחה אחת בשביל כבוד מלכות כדי שלא תשאר בת פרעה לבדה וזו השפחה שהשאיר לה שלחה: ר מדלא כתיב ותשלח את נערה או שפחתה ומדלא כתיב בהדיא ידה דרשו שנשתרבבה אמתה אמות הרבה. מזרחי.

דעת זקנים מבעלי התוספות

קצת מן הטיט אבל אם היה זפת מבחוץ היו רואין השחרורית מבחוץ ומכירים בה מיד. אמנם פרש"י איפכא החמר מבפנים והזפת מבחוץ. וראב"ע פירש ותחמרה בחמר ובזפת על דרך שאגת אריה וקול שחל אע"פ שתחמרה לא שייך גבי זפת נקט לה אגב חמר כדנקט נתעו גבי שאגה וקול אע"ג דלא שייך ביה משום דשייך מיהא גבי שני כפירים: (ה) ותשלח את אמתה. בסוטה פליגי ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר שפחתה וחד אמר אמתה ופריך למ"ד שפחתה הא קאמר שבא גבריאל וחבטן בקרקע ומשני דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה ולמ"ד אמתה היה לו לכתוב ידה הא קמ"ל שנשתרבב אמתה עד ששים אמות וכן אתה מוצא בשני רשעים שברת אל תיקרי שברת אלא שרבבת ורמז לדבר כי מן המים משיתהו [נ' דמן המים וי'] דמשיתהו יתרים הם הרי ששים. וכן בשני רשעים יכול לכתוב שן רשע שברת. [י' דשני וי"ם] דרשעים יתרים הם שעולים בין כלם ששים:

פירוש לתורת אלהים

גמוזיכץ על שפת בייא דעם בארטן פון דעם טייך: (ד) ותתצב האט זיך מרים זיין שוועסטער געשטעלט פון ווייטען לדעה צו וויסען מה וואס צו דעם קינד וועט געמאהן ווערען: (ה) ותרד און זיא האט גנידערט בתיה די טאכטער פון פרעה צו וואשען זיך ביי דעם טייך ונערותיה און אירע יונג פרויען הולכות זענען געגאנגען על יד ביי דעם בארטן ותרא האט בתיה געזעהן את התיבה דעם קאסטין בתוך צווישן דעם גמוזיכץ ותשלח האט זי

ספר הישר

פיימש אום ציהען און משה איז דער וואקסין געווארן אין הויז פון פרעה און גאט איז געווען מיט אים און האט געהאט חן אין די אויגן פון פרעה און אלע האבען אים ליב געהאט. ויהי היום איז משה געגאנגען קיין גושן האט ער געזעהן ווי ישראל ארבייטן זייער שווערע ביטערע ארבייט האט משה דער פון גרוס צער געהאט איז משה געקומען און האט זיך געבוקט צו פרעה און האט געזאגט איך וועל דיך

אונקלוס

אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׃ ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ
אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל
עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃
ז וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה
הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן

יַעְרָא וְאוֹשֵׁטַת יָת אַמְתַהּ
וּנְסֵבְתַהּ׃ ו וּפְתַחַת וַחֲזָת
יָת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא
בָּכֵי וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמָרַת
מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵין׃
ז וַאֲמָרַת אֲחָתֵהּ לְבַת
פַּרְעֹה הַאֵיזֵיל וְאִקְרֵי לִיךְ
אִתְּתָא מֵינִקְתָּא מִן

תו"א ותפתח סוטה שם : ותאמר אחתו שם :

בעל הטורים

(ו) והנה נער בוכה . זה אהרן שהניחתו אלל התיבה . נער בכה בגי' זה אהרן הכהן : (ז) האלך . ג' במס' הכא והידך האלך והכיתי בפלשתים גבי דוד והידך האלך רמות גלעד לומר שדברי נביאים מתקיימים כדברי אורים ותומים שמרים נתנבאה על משה קודם שנולד כמו שאחז"ל:

רשב"ם

לראותה : (ה) אמתה. שפחתה : (ו) ותפתח ותראהו את הילד. המפרש שראתה את הילד טועה הוא . וכי מי אינו יודע שאם פתחה את התיבה שתראה את הילד . אלא כך פירושו פתחה את התיבה והביטה בילד אם זכר אם נקבה וראתה כי נער הוא . כלומר זה הילד זכר הוא ולא נקבה וראתה בזכרותו שהוא מהול ולכך נטמן ואינו אספי שאם היה בת יש לומר אספי הוא וכן מצינו כתוב מה נעשה לנער היולד . ביום הולדו קרוי נער : והנה נער בוכה ותחמול עליו וגו'. לפי שהיה בוכה לכך ותחמול עליו ולפי שראתהו נער זכר מהול אמרה מילדי העברים זה . ודוגמא לזו ולחנה יתן מנה אחת אפים . חלק בחור ולמה כי את חנה אהב . לכך נתן לה אפים מקערה שלפניו וא"כ למה מנה

רש"י

להנקד אמתה מ"ם דגושה . והם דרשו את אמתה את ידה שנשתרבבה אמתה אמות הרבה (סוטה שם) : (ו) ותפתח ותראהו. את מי ראתה הילד זהו פשוטו. ומדרשו שראתה עמו ש שכינה (ש"ר סוטה שם) : והנה נער בכה. קולו ת כנער : (ז) מן העבריות. מלמד שהחזירתו על מצריות

בית יהודא

דקדוק פון לשון הקודש הט אין דעם מ"ם געדארפט זיין אדגוש ואפינטולו (והם דרשו את אמתה את ידה) אונ די רבנן זאגען אמתה מיינט מען איר האנט אונ וויל עס שטייט ניט ידה נאר עס שטייט אמתה, טייטשט מען אמתה פון ווארט אמה אאייל *) (שנשתרבבה אמתה אמות הרבה) איר האנט איז לאנג געווארען פיל איילין זיא זאל קענען דערלאנגען צו דם קעסטיל : (ו) ותפתח ותראהו . זיא הט גיעפונט דאס קעסטיל אונ האט אים גיזעהן (את מי ראתה) וועמען הט זיא געזעהן ? (הילד) דאס קינד (זהו פשוטו) דאס איז דער פשט (ומדרשו) דער דרש איז (שראתה עמו שכינה) זיא הט גיזעהן דיא שכינה איז ביי דעם קינד: והנה נער בוכה. הנער וויינט (קולו כנער) זיין שטימע איז גיוועזן וויא פון אאלטער קינד * *) : (ז) מן העבריות . זיא האט געזאגט דאס קינד איז פון די יודישע, פון וואנען הט זיא געוואסט ? זאגט רש"י (שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק) זיא האט אים געגעבין צוא פיל ווייבער מצריות ער זאל זייגען אונ ער הט ניט געוואלט פון זיי זייגען, אונ פאר וואס האט ער

שפתי חכמים

או משום שבלא המ"ם בלא דגש דרשו כן כי במות הדגושים לא ישתנו בסמיכות וכינוי וכיון שכאן נשתנה המלה דרשו שנשתנה ידה לכך נשתנה גם כן המלה . ג"א : ש דהל"ל ותרא מיבעי ליה וא"כ ס' ו' שכתיבת ותראהו מורה על השסית' ודו"ק : ת דק"ל למה קרא

פירוש לתורת אלהים

אוים גישטרעקט את אמתה איר ארים [עיין רש"י] ותקחה אונ זי הט גנומן דעם קאסטן : (ו) ותפתח אונ זי הט אים געפינט ותראהו אונ זיא הט אים גזעהן את הילד דאס קינד והנה אונ נער איונג בוכה וויינט ותחמול אונ זי הט זיך דר בארימט אוף אים ותאמר אונ זי הט גזאגט מילדי פון די יודישע קינדער זה איז דר דאזיגר : (ז) ותאמר האט די שוועסטער פון קינד גזאגט צו דער טאכטער פון פרעה האלך זאל איך גיין וקראתי אונ זאל דיר רופן אשה מינקת אזיינגדיגע

ליקוטי נחמיה

(ו) ותפתח ותראהו וגו' נער בוכה . דער באר מים חיים פרעגט פר וואס שטייט די טאכטער פון פרעה הט געזעהן דאס קינד וויינט , עס הט געדארפט שטיין זיא הט גיהערט דם קינד וויינט , נאר דר פסוק דערציילט פר וואס עס האט זיך דרוועקט אירע רחמנות אוף דעם קינד , וויל ווען זיא הט גענומען דאס קעסטיל הט זיא ניט געהערט וויינען , נאר ווען זיא הט גיעפינט דם קעסטיל הט זיא גיזעהן וויא עס גיסט זיך טרערען פון זיינע אויגן , הט זיא גערעכענט ער איז אזו שוואך אז ער הט קיין כח צו וויינען מיט אשטימע , דריבער הט זיא אויף אים שטארק רחמנות געהאט אונ הט באלד געזוכט מען זאל אים געבען זייגען . נאך הט זיא גערעכנט דס איז פון הקב"ה וואס ער וויינט נים מיט אשטימע ווארום ווען ער וואלט גוויינט מיט אשטימע קען זיין וואלטן די מצרים געהערט דאס וויינען וואלטען זייא געזוכט צו וויסן ווער עס וויינט וואלטען זיי געפונן דאס קעסטיל וואלטן זיי אים ארויסגענומען אונ געווארפן אין וואסר :

ספר הישר

בעטן אקליין גבעט נאר דו זאלסט מיר דם טוען . הט משה צו אים גזאגט לאז ווערן געגעבן צו דיינע קנעכט די ישראל איין טאג אין דער וואך זיי זאלן דערפאלט רוען פון זייער ארבייט . הט ער אים געענטפערט איך טו דאס דיר צו ליב . האט זיך משה זעהר גפרייט דרוף וואס מען הט זיי גשענקט דעם זיבטן טאג דען דיא זאך איז גוועזן אציינקן אז גאט הט אן גהויבן צו העלפן דיא ישראל אונ משה איז ווידער גגאנגען קיין גושן אונ איז גקומן צוא דעם ארט ווי די ישראל ארבייטן אונ זעהט ווי איין מצרי שלאגט איין

---

*) הערה אמתה איר דינסט דארף שטיין אמתה אויב אמתה איר האנט אונ דער טייטונג איז איר האנט איז לאנג געווארין עטליכע איילין , טייטש מען אמתה פון לשון אמה אאייל דארף שטיין אמתה :

* *) הערה וויל דיא גרייס פון משה איז געוועזן ווי פון אקינד וואס די מוטער האט אים געבארין צו ניין חדשים אונ ער איז הינט געבארין געווארין, דריבער רופט זיא אים פריער ילד , נאר די שטימע זיינע איז נים געווען ווי פון אקינד וואס איז היינט געבארין נאר וויא פון אקינד וואס איז שוין לאנג אויף דער וועלט , ווארום ער איז דאך שוין געווען דרייא חדשים אויף דער וועלט דריבער האט זיא געזאגט נער בוכה :

העבריות ותינק לך את־הילד: ח ותאמר־לה בת־פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את־אם הילד: ט ותאמר לה בת־פרעה היליכי את־הילד הזה והינקהו לי ואני אתן את־שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו: י ויגדל הילד ותבאהו לבת־פרעה ויהי־לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן־המים משיתהו: שלישי יא ויהי בימים ההם

יהודיתא ותוניק ליך ית רביא: ח ואמרת לה בת פרעה איזילי ואזלת עולימתא וקרת ית אמה דרביא: ט ואמרת לה בת פרעה אובילי ית רביא הדין ואונקיהי לי ואנא אתין ית אגרך ונסיבת איתתא ית רביא ואונקתיה: י ורבא רביא ואיתיתיה לבת פרעה והוה לה לבר וקרת שמיה משה ואמרת ארי מן מיא שחליתיה: יא והוה ביומיא האינון

תו"א ותאמר לה שם:

רשב"ם

אחת כי ה' סגר רחמה אבל לפנינה ולכל בנותיה ובניה נתן מנות הרבה כי בנים רבים היו לה. ותראהו את הילד והנה הוא נער בוכה: (ז) ותיניק. לשון מפעיל. ותינק כשהיא עצמה יונקת. ותניקהו. אין צריך לומר שהוא שתי אותיות כמו. בא. שב. קם. שיאמר בל' מפעיל ותשיבהו ותביאהו ותקימהו. אלא מגזרת ינק הוא. ולקצר את התיבה הוא אומר ותניקהו במקום ותיניקהו: (י) משיתהו. משכתיהו. לשון זה נופל במשיכה מן המים. כדכתיב ימשני

בית יהודא

ניט געזויגען פון דיא מצריות? זאגט רש"י דס איז גיוועזן פון הקב"ה (לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה) וייל ער הט געדארפט אמאהל ריידין מיט הקב"ה, האט ער ניט געדארפט מטמא זיין די מויל זיינע: (ח) ותלך העלמה. זאגט רש"י (הלכה בזריזות ועלמות כעלם) זיא איז געגאנגען מיט געשווינדקייט און יונגשאפטליך וויא איונגער מאן: (ט) היליכי. זאגט רש"י (נתנבאה) זיא הט געזאגט (ולא ידעה מה נתנבאה) און זיא הט ניט געוואסט וואס זיא זאגט ווארום היליכי איז צוויא ווערטער הי ליכי, נא דיר וואס גיהער צוא דיר: (י) ומשיתהו. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום זאגט „שחליתיה" (הוא לשון הוצאה) ארויס

רש"י

הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה (ס"ר סוטה שם): (ח) ותלך העלמה. הלכה בזריזות ועלמות כעלם: (ט) היליכי. נתנבאה ולא ידעה מה א נתנבאה הי שליכי (ס"ר סוטה שם): (י) משיתהו.

שפתי חכמים

אותו נער והלא לא היה בן י"ג שנים: א ואע"ג דדרך הלשון כך כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ותקרא שמו משה. וא"ת והלא מצרית היתה והיאך קראה בלשון עברי וי"ל שהיא קראה בלשון מצרי שם שמשמעותו משה והתורה קראו משה בלשון עברי. ד"א שלמדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים וכן מצינו שקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח:

ליקוטי יוסף

(יא) ויהי בימים ההם ויגדל משה וגו'. וייל משה הט געזויגען ביי זיין מוטער יוכבד, און יוכבד איז בקענט געווארן מיט דיא טאכטער פון פרעה, געוויינליך מיט דער צייט האט יוכבד צו איר אלין דערציילט און די זאך איז געבליבן אסידואגעהיימ־נים] ביי די ביידע ווייבר, און וייל יוכבד פלעגט אריין קומן צו דיא טאכטער פון פרעה הט זיא מיט דערצייט דערציילט צוא משה אז ער איז איר זוהן און ער איז איד און די מענטשן

פירוש לתורת אלהים

אשה מן העבריות פון דיא יודישע ווייבר ותינק און זיא זאל דיר אן זייגן דאס קינד [עיין רש"י]: (ח) ותאמר לה הט די טאכטער פון פרעה גזאגט צו איר לכי גייא ותלך העלמה איז די יונג פרוא גיגאנגען ותקרא און האט גרופען די מוטער פון דעם קינד: (ט) ותאמר הט די טאכטער פון פרעה גזאגט צו איר היליכי נעם דיר דס קינד ווי דיין אייגנם והינקהו לי און זייג מיר אים אן ואני און איך וועל דיר געבען דיין לון ותקח הט די אשה גנומן דס קינד און האט אים גזייגט: (י) ויגדל הילד און דם קינד איז דר וואקסן געווארן ותביאהו און זיא האט גבראכט אים צו דר טאכטער פון פרעה ויהי לה און ער איז געווען צוא איר צו אזוהן וויא איר אייגען קינד ותקרא. און זיא האט גרופען זיין נאמען משה ותאמר און זיא האט גזאגט דרום רוף איך אים משה כי מן ווארום איך האב אים אום גיצוגן פון דעם וואסר און דאס ווארט משה איז לשון אום ציהען: (יא) ויהי און עס איז געווען בימים אין דיא יעלביגע טעג ויגדל משה און משה

ספר הישר

יהודי. און ווי דר יהודי הט געזעהן אז משה שטייט איז ער גלאפן צו משה און האט צו אים גזאגט איך בעט דיך מיין האר דער דאזיגר מצרי איז גקומען ביי נאכט אין מיין הויז אריין און האט מיך גבונדן און הט פאר פירט מיין ווייב פאר מייני אויגן און היינט וויל

וּרְבָא מֹשֶׁה וּנְפַק לְוָת אֲחוֹהִי וַחֲזָא בְּפֻלְחָנְהוֹן וַחֲזָא גְּבַר מִצְרִי מָחֵי

וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה

רשב"ם

ממים רבים. מגורת קנה. יאמר קניתיהו בל' פועל. יקנני בלשון מפעיל: (יא) מכה. שמא הכהו ולא הרגנו:

רש"י

כתרגומו שהלתיה והוא לשון הוצאה בל' ארמי כמשאל ביניתא ב מהלבא. ובל' עברי משיתהו לשון הסירותיו כמו (יהושע א) לא ימוש. לא משו. כך חברו מנחם. ואני אומר שאינו ממחברת מש וימוש אלא מגזרת משה ולשון הוצאה הוא וכן (שמואל ב כב) ימשני ממים רבים. שאילו היה ממחברת מש לא יתכן לומר משיתהו אלא המישותיהו כאשר יאמר מן קם הקימותי ומן שב השיבותי ומן בא הביאותי או משתיהו כמו (זכריה ג) ומשתי את עון הארץ. אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה"א בסוף התיבה. כגון משה בנה עשה צוה פנה כשיבא לו' בהם פעלתי תבא היו"ד במקום ה"א כמו עשיתי בניתי פניתי צויתי: (יא) ויגדל משה. והלא כבר כתיב ויגדל הילד אמר רבי יהודה בר"א הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו: וירא בסבלותם. (ב"ר) נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: איש מצרי. (ש"ר) נוגש היה ג ממונה על שוטרי

בית יהודא

ציהען (בלשון ארמי) אויף די ארמישע שפראכע אז מען וויל זאגען „איך האב אים ארויסגעצויגען", זאגט מען שחלתיה, אזוי ווי עם שטייט אין די גמרא (כמשחל בניתא מחלבא) ווי מען ציהט ארוים אהאר פון די מילך (ובלשון עברי) אויף לשון קודש איז דערטייטש משיתהו (לשון הסירותיו) איך האב אים אפגעטאהן (כמו) ווי עם שטייט (לא ימוש) ער וועט ניט אפטאהן (לא משו) זיי האבען ניט אפגעטאהן (כך חברו מנחם) אזוי טייטשט מנחם, זאגט רש"י (ואני אומר) אונ איך זאג (שאינו ממחברת מש וימוש) דער ווארט משיתהו גיהער ניט צום ווארט מש וימוש אפטאהן (אלא מגזרת משה) נאר דם גיהער צום ווארט משה (ולשון הוצאה הוא) אונ משה איז דערטייטש ארויס ציהען (כמו) אזוי ווי עם שטייט (ימשני ממים רבים) ער האט מיך ארויסגעצויגען פון פיל וואסער (שאילו היה ממחברת מש) ווארום אז משיתהו וואלט גיוועזן פון ווארט מש, אפטאהן (לא יתכן לומר משיתהו) איז ניט ריכטיג צו זאגן משיתהו (אלא המישותיהו) נאר מען דארף זאגן המישותיהו (כאשר יאמר) אזוי וויא מען זאגט (מן קם הקימותי) פון קם הקימותי (ומן שב השיבותי) פון שב זאגט מען השיבותי (ומן בא הביאותי) פון בא זאגט מען הביאותי (או משתיהו כמו ומשתי את עון הארץ) אדער דער ווארט משיתהו וועט זיין וויא עם שטייט אין פסוק ומשתי את עון הארץ, איך וועל אפטאהן דיא זינד פון דיא לאנד (אבל משיתי) אבער דער ווארט משיתי (אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה"א בסוף התיבה) איז פון די ווערטער וואס האבען אה"א אין סוף ווארט (כגון משה בנה עשה צוה פנה) ער הט אפגעטאהן, ער האט געבאהט, ער האט געטאהן, ער הט געבאטין, ער האט געקערט (כשיבא לומר בהם פעלתי) אז מען וויל זאגן פון דיא ווערטער אויף זיך איך האב געטאהן (תבא היו"ד במקום ה"א) ווערט געטאהשט [געביטען] פון די ה"א אויף איוד (כמו) אזוי וויא (עשיתי בניתי פניתי צויתי) איך האב געטאהן, איך האב געבאהט, איך האב געקערט [אדער ופניתי] ליידיג געמאכט, אויסגערא[מט], איך האב געבאטן: (יא) ויגדל משה) . פרעגט רש"י (והלא כבר כתב ויגדל הילד) דר פסוק האט דאך שוין געשריבן דאס קינד איז גרוים געווארן (אמר רבי יהודה) האט רבי יהודה געזאגט (הראשון לקומה) דר ערשטער ווארט ויגדל מיינט מען משה איז גרוים געווארן אין די הייך (והשני לגדולה) דעם אנדערן ויגדל מיינט מען משה איז גרוים געווארען אין גרויסקייט (שמינהו פרעה על ביתו) פרעה האט אים געמאכט פר אעלצטן איבער זיין שטוב: וירא בסבלותם]. זאגט רש"י (נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם) משה הט געקוקט אויף זייער ארבעט מיט זיינע אויגען אונ מיט זיין הארץ אונ האט געהאט צער אונ רחמנות אויף זייא: [איש מצרי]. זאגט רש"י (נוגש היה) דער מצרי איז גיוועזן אנוגש (ממונה על שוטרי ישראל)

שפתי חכמים

הא לכם זרע מ"מ מדלא כתיב הא לך דרשו כן אע"פ דליכי ל' נקיבה הוא מ"מ מלינו גבי נקבה ג"כ ל' לך כדכתיב הלוא אנכי טוב לך דגבי חנה: ב פי' כהוצאת שער מן החלב: ג מדסמך ענין ההכאה למאי דכתיב וירא בסבלותם דמשמע ההכאה נמי מענין הסבלות לכך פירש נוגש היה

פירוש לתורת אלהים

איז גיאבפערט געווארען ויצא אונ משה איז ארויס געגאנגען צו זיינע פריינד צו די ישראל וירא בסבלותם אונ ער הט געזעהן זייערע שווערע ארבעט [עיין רש"י] וירא אונ ער הט געזעהן איש אמענטש פון די מצרים

ליקוטי יוסף

וואס ארבעטן זענן פון זיין פאלק אונ מען קען זיי רופן ברידר, דריבר הט זיך אין אים דערוועקט ער זאל גיין צו דעם ארט וואו די יודין ארבעטן אונ זאל זעהן זייער ארבעט, וויא דער פסוק זאגט ויצא אל אחיו, משה איז ארויסגעגאנגען צו זיינע ברידר וירא בסבלותם, אונ ער הט געזעהן זייער ארבעט, ווי ער איז אזו געשטאנען דם ער געזעהן וויא אמצרי נעמט ארוים

אייד פון צווישן אלע יודין אונ שלאגט אים, הט משה גמיינט אלע יודין ווילען צולויפן צום מצרי אונ ווילען ניט לאזן שלאגען דעם יוד, וירא כי אין איש, משה הט געזעהן אפילו איין יוד גייט ניט ראטעווען דעם יוד פון דעם מצרי, האט משה גרעכונט די מורא פון דיא מצרים איז זייער גרוים אויף דיא יודן, דריבער האבן די יודן מורא פר דעם מצרי צוא גיין ראטעווען דעם יוד פון דעם מצרי, איז משה געגאנגען ראטעווען דעם יוד אונ הט גהרגת דעם מצרי. אונ וויל משה איז גיוועזן שטארק פרוועריג

ספר הישר

וויל ער מיך טייטן אונ ווי משה האט דר הערט דיא בייזע זאך דם איס זייער פאר דראסן אונ ער קוקט זיך אום פון אלע זייטן הט ער קיינם ניט געזעהן הט משה איין שם מפורש גרעדט אויף דער מצרי אום גקומן אונ ער הט אים בהאלטען אין זאמד אונ האט מציל גיוועזן דעם יהודי. דעם אנדרן טאג איז משה ווידר ארויס געגאנגען צו זייני ברידר אונ הט געזעהן ווי דתן ואבירם קריגן זיך.

זאגט משה צו איינם דו רשע ווארום ווילסטו שלאגן דיין ברודר הט ער געזאגט צו משה ווער האט דיך געמאכט פר אהאר אונ אשופט איבר אונז אפשר ווילסטו אונז הרגנען ווי דו האסט גהרגת דעם מצרי. הט משה זיך געפארכטן אונ הט גזאגט פר וואר מען ווייסט שון וואס איך האב גטויטן דעם מצרי. אונ וויא פרעה איז דר פון גוואר גוואהרן דם ער אים גהייסן הרגנען, דם גאט איין

אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל: יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים

לְגַבַר יְהוּדִי מֵאֲחוֹהִי: יב וְאִתְפְּנֵי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָא דִּמְחָא יָת מִצְרָאָה וּטְמָרֵהּ בְּחָלָא: יג וּנְפַק בְּיוֹמָא תִנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גֻּבְרִין יְהוּדָאִין נָצַן וַאֲמַר

תו"א ויפן כה וכה סנהדרין נח: נצים נדרים סד:

בעל הטורים

(יג) נצים. ג' הכא ואידך גבי סנחריב להשאות גלים נצים ערים בצורות חד במלכים ב' וחד בישעיה לומר שהרשעים ישאו שממה ותרוב יחרבו דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ודרז"ל אלו דתן ואבירם שירדו מנכסיהם וחרבו בתיהם:

בית יהודא

ער איז גיוועזן א אלצטער אויף די יודישע שוטרים (וְהָיָה מַעֲמִידָם מְקָרוֹת הַגֶּבֶר לִמְלַאכְתָּם) דר נוגש פלעגט קומען פארטאג וועקן די העגער קרייען צו די שוטרים זיי אויפוועקן זיי זאלן גיין צוזאמען רופען די יודין צו די ארבעט: (מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי). זאגט רש"י (מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ) דר נוגש הט געשלאגען דעם שוטר (וּבַעְלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה) דער שוטר איז גיוועזן דער מאן פון שלומית בת דברי (וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ) דר נוגש האט גיגעבין זיינע אויגין אויף איר, זיא איז אים גיפעלין (וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ) ביי נאכט האט דער נוגש אים אויפגעוועקט אונ הט אים ארויסגענומען פון שטוב ער זאל גיין צוזאמען רופין דיא יודין צוא דיא ארבעט (וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ) דר נוגש איז צוריק אריינגיגאנגין צום שוטר אין שטוב אונ הט מזנה גיוועזן מיט זיין ווייב (כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַעְלָהּ) זיא האט געמיינט דאס איז איר מאן, ער איז צוריקגקומען פון גאס (וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ) נאכדעם ווי דר נוגש איז אוועק גגאנגען איז דר שוטר געקומען אהיים (וְהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר) אונ הט פארשטאנען אז דר נוגש האט מזנה גיוועזן מיט זיין ווייב. (וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר) אונ אז דער מצרי נדר נוגש! האט געזעהן אז דער שוטר ווייס אז ער הט מזנה גיוועזן מיט זיין ווייב (הָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹדֵהוּ כָּל הַיּוֹם) הט ער אים געשלאגן א גאנצע טאג: (יב) (וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה). משה האט זיך גקערט אין דיא זייט אונ אין דיא זייט (רָאָה מַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת וּמַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה) אונ ער האט גיזעהן וואס דר נוגש האט גטאהן צום שוטר אין שטוב אונ וואס ער טוהט צוא אים אין פעלד (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ) דער פראסטער פשט איז משה האט געקוקט אין אלע זייטין אויב עס זעהט קיינר וואס ער וויל טאן צום נוגש (וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ). ער הט געזעהן (שֶׁאֵין אִישׁ עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּר) פון דעם נוגש וועט ניט ארויס קומען אפילו איין מענטש נוס וועט זיך מגייר זיין: (יג) (שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים). צוויא מענטשין יודין.

רש"י

ישראל והיה מעמידם מקרות ד הגבר למלאכתם: מכה איש עברי. מלקהו ורודהו ה ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה ו ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו ז כסבורה שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר היה מכהו ורודהו כל היום: (יב) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו ח שיתגייר: (יג) שני אנשים עברים. דתן ואבירם

שפתי חכמים

וכו': ד פי' שמיד שקורין התרנגולין היו צריכים לעמוד ולעשות מלאכתן: ה אין להקשות מנ"ל לרש"י לפרש שהלקהו ולא המיתהו ממש דילמא מה שכתוב מכה איש עברי וכו' פי' שהרג אותו ממש. י"ל דלקמן פירש"י ראה שאין איש טוב יצא ממנו ולכן הרגו הא אם היה רואה שיצא איש טוב ממנו לא היה הרגו ואי אמרת דמה שכתוב מכה איש עברי פירוש שהרגו ממש א"כ למה היה צריך למשה לראות שאין עתיד איש טוב לצאת ממנו נהי דיצא איש טוב ממנו אפ"ה היה לו מן הדין להרגו כיון שהוא הרג את העברי דכתיב בהדיא נפש תחת נפש אלא ע"כ צ"ל דמה דכתיב מכה איש עברי פירושו לוקה ורודה ולא המיתו מנ"ש ולפיכך הי' צריך לראות אם עתיד איש טוב לצאת ממנו דאם היה רואה שיצא שום אדם טוב ממנו לא היה הורגו דמן הדין לא היה חייב מיתה. וא"ת וא"כ סיתך היה רשאי משה להרוג אותו וי"ל דבני נח אזהרתן זו מיתתן והן מוזהרין אהבהא כישראל ואפ"ה אם היה רואה שיצא ממנו איש טוב לא היה הורגו כי היה דן אותו בדין ישראל ולא בדין בן נח: ו דלקמן בפרשת אמור על פסוק שלומית בת דברי פירש"י שבאן של ישראל שפירסמה לנו הכתוב לומר לנו שהיא לבדה היתה זונה וא"כ אי אמרת שאשה אחרת היתה גמלא שבתי זונות היו בישראל: ז דאל"כ לא היה משה הורגו דאשו משום שהי' מכהו היה חייב מיתה אלא משום שבא על אשתו ובודאי חייב מיתה דהא משבע מצות בני נח הוא דכתיב ודבק באשתו וכזה נמי מתורץ קושיא דלעיל: ח (מהרמ"ש) דהל"ל וירא כי אין אדם וגו' לפשוטו

ליקוטי יוסף

וועגן די יודן דריבר איז ער געגאנגען אויף מארגן נאך אמאהל זעהן אונ הערן וואס טוהט זיך דארטן ביי די יודן אונ ער האט געטראפן צוויי יודן קריגען איינער מיט דעם אנדערן, די צוויי מענטשין זענען געוועזן דתן אונ אבירם, די קריג איז געוועזן ווייל דער יוד וואס דר מצרי הט אים געשלאגן, איז געוועזן ווייל דר מצרי הט מזנה געוועזן מיט זיין ווייב נוי עס שטייט אין רש"י נוי דר יוד איז געקומען אהיים הט ער געוואלט גטין זיין ווייב אונ זיין ווייב איז געוועזן אשוועסטער פון אבירם, איז זיא געקומען צו איר ברודער אונ האט אים דערציילט אז דורך משה איז בעוואסט געווארן אז דר מצרי הט מיט איר מזנה געוועזן אונ איר מאן וויל זיא גטין אונ אבירם האט דערציילט די זאך כא־דתן, אונ דתן מיט אבירם האבען זיך געקריגט, דערווייל איז משה אנגעקומען, ווי אבירם האט געזעהן משה, הט ער אנגעהויבן קריגען מיט משה, אונ האט אלץ דערצי... פרשה:

פירוש לתורת אלהים

מכה שלאגט איוד מאחיו פון זיינע פריינד [זייט רש"י]: (יב) ויפן האט זיך משה גיקערט הין אונ אהער ער האט זיך ארום גיקוקט וירא אונ ער האט גזעהן כי עס איז ניט דא אמענטש וואס זאל מגלה זיין וואס ער וועט טוען [זייט רש"י] ויך את המצרי האט ער גשלאגן דעם מצרי [זייט רש"י] ויטמנהו אונ ער הט אים בהאלטן אין זאמד: (יג) ויצא אונ משה איז ווידער ארום גיגאנגען ביום אין דעם אנדרן טאג האט ער געזעהן והנה שני אנשים צוויא

ספר הישר

נס גטוען אז ער איז ניצול גווארן אונ משה איז אוך געגאנגען קיין מדין אונ הט זיך געזעצט ביי איין ברונן וואסר. דר ווייל וועגן געקומען די זיבן טעכטר פון יתרו אונ האבן אן גשעפט וואסר צו ... דיא שאף פון זייער פאטר דר ווייל וועגן אן געקומען דיא פאסטוכי

אונקלוס

לְחַיָּבָא לְמָא אַתְּ מָחֵי
לְחַבְרָךְ׃ יד וַאֲמַר מַן
שַׁוְיָךְ לִגְבַר רַב וְדַיָּן
עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ
אָמַר כְּמָא דִקְטַלְתָּ יָת
מִצְרָאָה וּדְחִיל מֹשֶׁה
וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע
פִּתְגָּמָא׃ טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה

וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ׃
יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט
עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר
הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר׃ טו וַיִּשְׁמַע

הת"א ויאמר לרשע סנהדרין שם : ויירא משה עקידה שער לג :

רשב"ם

(יד) הלהרגני אתה אומר. בשביל שאני מכה את חבירי. כאשר הרגת את המצרי בשביל שהיה מכה איש עברי : אכן. ואך כן. לא כמו שהייתי סבור כששטמנתיו בחול שלא נודע אלא כן הוא שנודע : (טו) וישב בארץ מדין. כולל ואח"כ מפרש באיזה עלילה ישב במדין בתחלה וישב על הבאר

רש"י

ט הם שהותירו מן המן : נצים. מריבים : למה תכה. אע"פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד : רעך. רשע כמותך : (יד) מי שמך לאיש. והרי עודך נער : הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש : ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל : אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל ע' אומות להיות נרדים בעבודת פרך אבל רואה אני שהם ראויים לכך : (טו) וישמע פרעה. הם הלשינו עליו :

בית יהודא

דָאס זֶענֶען גִיוֶועֶן דָתָן אוּנ אֲבִירָם (הֵם שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן) זַייא הָאבִּין גֶעלָאזֶן פוּן דֶעם מַן אוֹיף מָארְגִין׃ נִצִּים. אִיז דֶרטַייטְשׁ מְרִיבִים) זַיי קְרִיגֶן׃ וְלָמָּה תַכֶּה. פַר וָוס וֶועסְטוּ שְׁלָאגֶן (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ) אֲפִילוּ עֶר הָאט אִים נָאךְ נִיט גֶעשְׁלָאגֶן (נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד) אַז מֶען הֵייבְּט אוֹיף דִי הַאנְט צוּם שְׁלָאגִין הֵייסְט מֶען אַרָשָׁע׃ רֵעֶךָ. דַיין חָבֵר (רָשָׁע כְּמוֹתְךָ) עֶר אִיז אַרָשָׁע אַזוֹ וִוי דוּ׃ (יד) וּמִי שָׂמְךָ לְאִישׁ. וֶוער הָט דִיךְ גִמַאכְט פַאר אַמֶענְטְשׁ (וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר) דוּ בִּיזְט דָאךְ נָאךְ יוּנְג׃ וְהַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר. דוּ ווילְסְט זָאגֶן מִיךְ צוּ הַרְגֶען, זָאגְט רַשִׁ"י (מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר (שֶׁהֲרָגוֹ בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ) מֹשֶׁה הָט גֶהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי מִיט דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה׃ וַיִּירָא מֹשֶׁה. (כִּפְשׁוּטוֹ) וִוי דֶער פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט, מֹשֶׁה הָאט מוֹרָא גֶהַאט פַאר פַּרְעֹה טָאמֶער וֶועט עֶר אִים הַרְגֶנֶן וַוייל עֶר הָאט גֶהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי. (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (דָאג עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל דֵלָטוֹרִין) מֹשֶׁה הָט גֶעזָארְגְט וַוייל עֶר הָט גִיזֶעהֶן בַּיי יוּדִין זֶענֶען דָא מוֹסְרִים (אָמַר) עֶר הָט גֶעזָאגְט (מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִם לְהִגָּאֵל) פוּן אִיצְט הָאבּ אִיךְ מוֹרָא טָאמֶער זֶענֶען דִיא יוּדִין גָאר נִיט וֶוערְט בַּייא הקב"ה עֶר זָאל זַיי אוֹיסְלֵייזִין פוּן מִצְרַיִם׃ וְאָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר. (כְּמַשְׁמָעוֹ) וִוי דֶר פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט אִיז, דִי זַאךְ אִיז בֶּעוָואוּסְט גִוָוארֶן אַז אִיךְ הָאבּ גֶעהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט מֹשֶׁה הָאט גִזָאגְט (נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַּ עָלָיו) אִיצְט אִיז מִיר בֶּעוָואוּסְט גִיוָוארֶן דִי זַאךְ וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ גִוָואנְדֶערְט (מָה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אוּמּוֹת) וָואס הָאבִּין דִיא יוּדִין גֶעזִינְדִיגְט מֶער פוּן אַלֶע זִיבֶּעצִיג פֶעלְקֶער (לִהְיוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוֹדַת פָּרֶךְ) זַייא זָאלֶן גִשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן צוּ אַרְבֶּטִין אַזֶעלְכֶע שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט (אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם רְאוּיִם לְכָךְ) אָבֶּר אִיךְ זֶעה זַיי זֶענֶען וֶוערְט זַיי זָאלֶן אַזוֹ שְׁוֶוער אַרְבֶּטֶן׃ (טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה. (הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו) זַייא (דָתָן אוּנ אֲבִירָם) הָאבֶּען אוֹיף

שפתי חכמים

שפנה כה וכה שהיה מתירא שלא יראהו איתו שום אדם מה לי איש או אשה ל"פ איש עתיד וכו' להתגייר ולכ"א איש ר"ל לדיק שעתיד להתגייר ע"ד שפירש"י פ' שלח לך ופ' דברים אנשים לדיקים ולא לאפוקי נשים ע"ש. וא"ת והא בפרשת אמור פירש"י עלמו על פסוק בתוך בני ישראל מלמד שנתגייר וקאי על בן המלרי דכתיב הכא שהוליד עם שלומית בת דברי וי"ל דבשעה שהרג משה את המלרי היתה כבר מעוברת ממנו אבל היה רואה שאין עתיד לגאת עוד איש ממנו שיתגייר : ט דכתיב הכא שני אנשים וכתיב התם סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה : י דהל"ל למה אתה מכה רעך כמש"ל מכה איש עברי א"ו פירושו למה תרלה להכות רעך : כ דק"ל איך קראו רעו אם זה היה רשע וזה לא היה רשע לכן פי' שג"כ חבירו היה רשע. מהרש"ל : ל דקשיא וכתיב אומר ולא הלהרגני אתה מבקש אלא ודאי באמירה הרגו. ואין לתמוה מי הגיד לאותו רשע שהרגו בשם המפורש דאיכא למימר כיון שראה שטמנו בחול ולא ראה אותו שעשה מעשה בידים שפט בשכלו שהרגו בשם. רא"ם : מ פי' מלשינים : נ דאע"ג דכבר נגזרה גזרת ועבדום וענו אותם ת' שנה מ"מ היה ק"ל למשה שהרי אמרה תורה לא יומתו אבות על בנים וגו'. (מהר"י) א"נ הרי גם שאר בניס הי"ל לאברהם וליצחק ולמה לא נגזר השעבוד עליהם א"נ אע"פ שנגזר עליהם ועבדום וענו אותם מ"מ בעבודת פרך לא נגזר עליהם וזה היה תמוה בעיניו : ס (נח"י) דהא דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים וגו' הם היו דתן ואבירם כדמשמע

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשֶׁן פוּן דִיא יוּדֶען קְרִיגִין זִיךְ אוּנ דָאס אִיז גֶעוֶוען דָתָן אוּנ אֲבִירָם וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִזָאגְט לָרָשָׁע צוּ אֵיין רָשָׁע פוּן זַייא לָמָּה פַאר וָואס ווילְסְטוּ שְׁלָאגֶן דַיין חָבֵר וָוס עֶר אִיז אַזוֹ אַרָשָׁע וִוי דוּ [עיין רש"י]: (יד) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִזָאגְט אֵיינֶר פוּן דִי צְוֵוייא מֶענְטְשֶׁן צוּ מֹשֶׁה מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ וֶוער הָט דִיךְ גְמַאכְט פַאר אֵיין אִישׁ חָשׁוּב אַז דוּ זָאלְסְט זַיין אַהַאר אוּנ אַרִיכְטֶער אִיבֶּר אוּנְז הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר ווילְסְטוּ דֶען זָאגֶן דֶעם שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ אוּנ זָאלְסְט מִיךְ אוֹיךְ הַרְגֶנֶן כַּאֲשֶׁר וִויא דוּ הָאסְט גֶהַרְגֶת דֶעם מִצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה הָט זִיךְ מֹשֶׁה גֶפָארְכְטֶן טָאמֶער וֶועט פַּרְעֹה גִיוָואר וֶוערֶען וָואס עֶר הָאט דֶעם מִצְרִי גֶהַרְגֶת [עיין רש"י] וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גִזָאגְט אָכֵן פַר וָואר דִי זַאךְ אִיז גִוָואר גִוָוארֶן וָוס אִיךְ הָאבּ דֶעם מִצְרִי גֶהַרְגֶת [עיין רש"י]: (טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת הַדָּבָר הָאט פַּרְעֹה גִיהֶערְט דִיא זַאךְ וָואס מֹשֶׁה הָאט דֶעם מִצְרִי גֶהַרְגֶת [עיין רש"י]

ספר הישר

פַאסְטוּכֶר פוּן מִדְיָן אוּנ הָאבֶּן זַיי אַוֶועק גֶעטְרִיבְּן אִיז מֹשֶׁה אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט זַיי גֶהָאלְפֶן אוּנ הָט אָן גֶעטְרֶענְקְט זֵייעֶרֶע שָׁאף. אוּנ וִוי זַיי זֶענֶען גִקוּמֶען צוּם פָאטֶער הָאבֶּן זַייא אִים דֶר צֵיילְט דִיא מַעֲשֶׂה. הָאט דֶער פָאטֶער צוּ זַיי גִזָאגְט נָאךְ וָוס הָט אִיר אַוֶועק גִלָאזְט דֶעם מֶענְטְשֶׁן. הָט יִתְרוֹ גֶעשִׁיקְט נָאךְ אִים אוּנ הָאט מִיט אִים גִגֶעסֶן הָט מֹשֶׁה אִים דֶר צֵיילְט וִוי עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן גֶעוָוארֶן

פוּן

פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־
הַבְּאֵר׃ טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת
וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־
הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן׃
יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה

אונקלוס

יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה נַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וִיתֵיב בְּאַרְעָא דְמִדְיָן וִיתֵיב עַל בֵּירָא׃ טז וּלְרַבָּא דְמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן וַאֲתָאָה וּדְלָאָה וּמְלָאָה יָת רָהֲטַיָּא לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַאֲבוּהֶן׃ יז וַאֲתוֹ רַעֲיָא וּטְרָדוּנוּן

בעל הטורים

(טז) ולכהן. ג׳ במסו׳ ולכהן מדין וב״פ גבי פסל מיכה כתיב לאב ולכהן יתרו היה כומר לע״א וכשנכנס משה בתו הולרך

רשב״ם

שם נח תחלה כאדם שעומד לפוש: (טז) ולכהן מדין. אל רעואל. אבי אביהן רעואל. א״כ שם אביהן יתרו וחובב בן רעואל האמור לפנינו בפ׳ בהעלותך ויאמר משה לחובב בן רעואל (הוא חובב הוא יתרו ואם רעואל הוא יתרו א״כ בן יתרו היה) ומה שכתוב בנביאים מבני חובב חותן משה מוכיח

בית יהודא

אים גֶעמַסֶערְתְּ צוּא פַּרְעֹה אַז עֶר הָאט גֶעהַרְגֶּתְ דֶעם מִצְרִי: וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת מֹשֶׁה] . אוּנ עֶר הָאט גֶעוָואלְט הַרְגֶּנֶן מֹשֶׁה׳ן (מָסְרוֹ לְקוּסְטִינֶר לְהָרְגוֹ) פַּרְעֹה הָאט גֶעגֶעבֶּן מֹשֶׁה׳ן צוּם קוּסְטִינֶר (הֶענְקֶער) עֶר זָאל אִים הַרְגֶּנֶן (וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב) דֶער שְׁווֶערד הָט נִיט גֶעוועלְטִיגְט אוֹיף מֹשֶׁה, עֶר הָט אִים נִיט גֶעקֶענְט הַרְגֶּנֶן (עַיֵין קַפִּיטְל ד פָּסוּק יא) (הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה) דָס אִיז וָוס מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט (וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה) הקב״ה הָט מִיךְ גֶערֶעטֶעט פוּן פַּרְעֹה׳ס שְׁווֶערד: וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן], עֶר אִיז גִיזֶעסִין אִין לַאנְד מִדְיָן, זָאגְט רש״י מֶען מֵיינְט נִיט עֶר אִיז נָאר גֶזֶעסֶן, מֶען מֵיינְט (נִתְעַכֵּב שָׁם) עֶר הָט זִיךְ דָארְט אִין מִדְיָן אוֹיפְגֶהַאלְטִין (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב) יַעֲקֹב אִיז גִזֶעסֶען, מֵיינְט מֶען נִיט עֶר אִיז נָאר גִזֶעסֶן, מֶען מֵיינְט עֶר הָאט זִיךְ אוֹיפְגֶעהַאלְטִין: וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר] . זָאגְט רש״י (לְשׁוֹן יְשִׁיבָה) עֶר אִיז גִיזֶעסֶען נֶעבֶּן בְּרוּנֶען (לָמַד מִיַּעֲקֹב) דָאס הָאט מֹשֶׁה גֶעלֶערְנְט פוּן יַעֲקֹב צוּ זִיצֶען נֶעבֶען אַבְּרוּנֶען (שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ זִוּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר) צוּ יַעֲקֹב אִיז אוֹיךְ גֶעקוּמֶען זַיין זִווּג (רָחֵל) גֶעבִּין בְּרוּנֶען: (טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן]. זָאגְט רש״י (רַב שֶׁבָּהֶן) יִתְרוֹ אִיז גִיוֶוען דֶער גְרֶעסְטֶער פוּן מִדְיָן (וּפֵירַשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) אוּנ עֶר הָט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן צוּא דִינֶען זַייעֶרֶע גֶאטֶער (וְנִדּוּהוּ מֵאֶצְלָם) הָאבֶּן זֵיי אִים פַארְטְרִיבֶען אוּנ דֶערְוַוייטֶערְט פוּן זֵייא: וְאֶת הָרְהָטִים]. (אֶת בְּרֵכוֹת מְרוּצַת הַמַּיִם הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ) דִי רִינֶעס וָואס זֶענֶען גִיוֶוען גֶעמַאכְט אִין דִיא עֶרְד וָוס אִין זֵיי זֶענֶען גִילָאפֶען דִי וַואסֶר פוּן בְּרוּנֶען אוּנ דִי שֶׁעפְּסִין פְלֶעגֶען טְרִינְקֶען פוּן דִי רִינֶעס: (יז) וַיְגָרְשׁוּם]. דִי פַּאסְטוּכֶער הָאבֶּן זֵיי אַוֶועק גֶעטְרִיבֶּן (מִפְּנֵי הַנִּדּוּי) וַוייל מֶען

רש״י

ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב הוא שאמר משה ויצילני מחרב פרעה: (וישב בארץ מדין. נתעכב שם כמו וישב יעקב): וישב על הבאר. למד מיעקב שנזדווג לו זווגו על הבאר: (טז) ולכהן מדין. רב שבהן ופירש לו מע״א ונידוהו מאצלם: את הרהטים. את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ: (יז) ויגרשום. מפני הנידוי:

שפתי חכמים

פ״ט דנדרים: ע דק״ל לרש״י כיון שיתרו היה כהן מדין א״כ למה גרשו הרועים את בנותיו וע״ז פי׳ פירש מע״א כו׳. [מהרש״ל] פרוש היה מע״א אבל לא נתגייר לגמרי דהא אח״כ כששמע קי״ס אז בא ונתגייר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויבקש להרוג. מסרו לסרדיוט להרוג ולא שלטה בו החרב ואחז״ל שנעשה צוארו כעמוד של שיש ורמז לדבר שלא היה לו לכתוב אלא ויברח הרי וישב משה יתרין והן בגימטריא אבן שיש מהר״ר משה. ועוד אמרו במדרש שבא גבריאל והפך פני הסרדיוט בפניו של משה ונטל הסייף מידו והרגו תחת משה וכסבורים הן שנהרג משה וברח. ד״א שהעלו משה לבימה להרגו ועשה יתברך את פרעה אלם ולסגנים חרשים ולספקלטורין עורים וברח משה וזש״ה מי שם פה לאדם. כשאמר פרעה להרוג משה מי עשאו אלם שלא נתאמץ בצווי ולסגנים חרשים שלא שמעו הצווי ולספקלטור עור ומי עשאך פקח לברוח מפניהם וקבלו יתרו בביתו מכאן אתה למד שכל מי שמקבל עליו לעשות מצוה אין אותה מצוה פוסקת ממנו שהרי יתרו קבל בביתו משה שברח מפני השונא להצילו וממנו יצא שקבל שונא שברח מפני גואל להרגו ואיזה זה סיסרא אל אהל יעל מבני ברק ונהרג לשם: (יז) ויקם משה ויושיען. מלמד שהרועים נטלום ושפכום למים מפני הנדוי של יתרו שנדוהו מפני שכפר בע״ז ולשון ויושיען משמע כן כדאמר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וגו׳ וההי״ד וגם דלה דלה לנו ואחת לצאן:

פירוש לתורת אלהים

וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת מֹשֶׁה הָאט פַּרְעֹה גִיוָואלְט הַרְגֶּענֶען מֹשֶׁה וַיִּבְרַח אִיז מֹשֶׁה אַנְטְלָאפֶן גְוָוארֶן פוּן פַּרְעֹה וַיֵּשֶׁב אוּנ עֶר הָאט זִיךְ בַּאזֶעצְט אִין לַאנְד מִדְיָן וַיֵּשֶׁב אוּנ הָאט זִיךְ גֶזֶעצְט בַּייא אַבְּרוּנֶן [עיין רש״י]: (טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן אוּנ צוּא דֶעם עֶלְצְטֶן פוּן מִדְיָן וָוס עֶר הָאט גֶהֵייסֶען יִתְרוֹ אִיז גְוֶוען שֶׁבַע בָּנוֹת זִיבֶּען טֶעכְטֶער וַתָּבֹאנָה אוּנ זֵייא זֶענֶען גְקוּמֶען צוּא דֶעם בְּרוּנֶען וִויא מֹשֶׁה אִיז גְזֶעסֶען וַתִּדְלֶנָה אוּנ זֵיי הָאבֶּן אָן גְשֶׁעפְּט וַואסֶער וַתְּמַלֶּאנָה אוּנ זֵייא הָאבֶּן דֶער פִילְט אֶת הָרְהָטִים דִיא קַארְטֶס וָואס מֶען טְרֶענְקְט אָן דִי בְּהֵמוֹת לְהַשְׁקוֹת אָן צוּא טְרֶענְקֶען דִי שָׁאף פוּן זֵייעֶר פָאטֶער: (יז) וַיָּבֹאוּ אוּנ זֵיי זֶענֶען גְקוּמֶען הָרוֹעִים דִי

ספר הישר

פוּן מִצְרַיִם. אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן אַלְץ שְׁוֶוער גֶאַרְבֵּייט אִין מִצְרַיִם. אִין דֶר צַייט הָאט גָאט גֶעשְׁלָאגֶן דִי מִצְרִים מִיט גְרוֹיסֶע שְׁלֶעק פוּן קְרֶעץ דֶען גָאט הָט צוּ גֶעהֶערְט דִי תְּפִלָּה פוּן זַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל אוּנ זֵייעֶר גֶעשְׁרֵיי אִיז גֶעקוּמֶן פַר אִים. אוּנ דָאךְ הָאבֶּען זֵיי שְׁוֶוער

וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם׃ יח וַתָּבֹאנָה
אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃ יט וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ
מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה
דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ כ וַיֹּאמֶר
אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־
הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃ כא וַיּוֹאֶל

אונקלוס

וְקָם מֹשֶׁה וּפָרְקִנּוּן
וְאַשְׁקִי יָת עָנְהֶן׃
יח וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל
אֲבוּהֶן וַאֲמַר מָה דֵּין
אוֹחִיתוּן לְמֵיתֵי יוֹמָא דֵין׃
יט וַאֲמָרָא גַּבְרָא מִצְרָאָה
שֵׁיזְבָנָא מִיַּד רָעַיָּא וְאַף
מִדְלָא דְלָא לָנָא וְאַשְׁקִי
יָת עָנָא׃ כ וַאֲמַר לִבְנָתֵיהּ
וְאָן הוּא לְמָא דְנַן
שְׁבַקְתִּין יָת גַּבְרָא קְרַן
לֵהּ וְיֵיכוּל לַחְמָא׃ כא וּצְבִי

תו"א קראן לו ויאכל לחם סנהדרין קג: ויואל משה נדרים סה:

בעל הטורים

משה לנדור לו שבן הראשון שיולד לו שיהיה כומר לע"א וזה כוונתו כי ידע שיחזיר את חמיו למוטב כמו שעשה שהרי נתגייר מ"מ נענש שבן בנו נעשה כומר לע"א שנא' ויהונתן בן גרשון בן מנשה ודרשו חז"ל בן משה הי' אלא שתולין הקלקלה במקולקל:

רש"י

(כ) למה זה עזבתן. הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים פ לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת צ מכם כד"א כי אם הלחם אשר הוא אוכל: (כא) ויואל. כתרגומו. (ס"א כמשמעו) ודומה לו (שופטים יט) הואל נא ולין. ולו

בית יהודא

הָט דֶערְוַוייטֶערְט זַייעֶר פָּאטֶר יִתְרוֹ: (כ) וְלָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן] • יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע טֶעכְטֶער פַּר וָוס הָט אִיר אַוֶועקְ גֶעלָאזְט דֶעם מֶענְטְשׁ (הִכִּיר בּוֹ) יִתְרוֹ הָט אִין אִים דֶערְקֶענְט (שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב) אַז עֶר אִיז פוּן יַעֲקֹבְס קִינְדֶר (שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ) וָואס דִיא וַואסֶר הֵייבִּין זִיךְ אוֹיף גֶעגִין אִים וָוארוּם דִיא טֶעכְטֶער הָאבֶּן אִים דֶערְצֵיילְט זֵיי הָאבֶּן גִיזֶעהֶן דִיא וַואסֶר הָאבֶּן זִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן גֶעגֶן אִים]: [וַיֹּאכַל לָחֶם] • זָאגְט רַשִׁ"י יִתְרוֹ הָאט נִיט גֶעמֵיינְט בְּרוֹיט נָאר עֶר הָאט גֶעמֵיינְט (שֶׁמָּא יִשָּׂא אַחַת מִכֶּם) טָאמֶר וֶועט עֶר גֶעמֶען אֵיינֶע פוּן אַייךְ פַר אַ וַוייבּ (כְּמָא דְאַתְּ אָמַר) וְוי דוּא זָאגְסְט אִין פָּסוּק יוֹסֵף הָט גְזָאגְט צוּ פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ אַלְץ הָאט דַיין מַאן גֶעגֶעבִּין אִין מַיין הַאנְט (כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל) נָאר דָאס בְּרוֹיט וָוס עֶר עֶסְט וְדִיךְ וָואס דוּא בִּיסְט זַיין וַוייבּ] הָאט עֶר נִיט גֶעגֶעבִּין אִין מַיין הַאנְט, זֶעהֶן מִיר דָם וַוייבּ וֶוערְט גֶערוּפִן בְּרוֹיט: (כא) [וַיּוֹאֶל] • (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִיא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וּצְבִי) עֶר הָאט גֶעוָואלְט (וְדוֹמֶה לוֹ) גְלַייךְ צוּא דֶעם וָוארְט (הוֹאֶל נָא וְלִין) וַוייל אוּנ גֶעכְטִיג (וְלוּ הוֹאַלְנוּ) הַלְוַאי וָואלְטֶן

שפתי חכמים

[מהרמ"ש] שמעתי דה"פ פירש מע"א של מדין לע"א אחרים כמשרז"ל שלא הניח ע"א שלא עבדה וא"כ ע"כ צ"ל שפירש מע"א אחת לע"א אחרת ובזה א"ש הא דפירש"י שהתנה עם משה שבן ראשון יהי' לע"א וכו' וק"ל: פ [מהרש"ל] כ"ל שמדקדק רש"י מה זה ששאל יתרו לבנותיו למה זה מהרתן כו' אם היה יודע שבכל יום באים הרועים ומגרשים אותם א"כ למה היו הולכים מתחלה קודם שהשקו הרועים ואם היה יודע דלאו בכל יום באים הרועים תחלה א"כ למה היה שואל אותן דלמא היום ג"כ לא באו הרועים אע"כ צ"ל שבאו היום כ"כ מהרה שאף אם לא באו הרועים לא היו באות כ"כ מהרה לכך שאל אותן למה מהרתן והם השיבו לו שבא אחד ושאב ועלו המים לקראתו שלא הוצרכנו לשאוב ומכ"ל שהם השיבו כך י"ל מדכתי' ותמלאנה את הרהטים וגו' משמע שלא היו משקים את הצאן אלא מן הרהטים ששופכים מים לשם והם השיבו שבא איש ודלה להם והשקה את הצאן משמע שלא היה שופך אל הרהטים אלא כך היה משקה אותם אע"כ צ"ל שעלו המים לקראתו ולא היה צריך לשפוך עכ"ל (כאן יש לחדש ג"כ ואין הפנאי מספקת עכשיו): צ [מהרמ"ש] י"ל דק' לרש"י למה אמר ויאכל לחם וכי לא הי"ל ליתרו לכבדו על טובה

פירוש לתורת אלהים

פַּאסְטֶעבֶּעס וַיְגָרְשׁוּם אוּנ הָאבֶּן פַר טְרִיבֶּן זֵיי [עיין רש"י] וַיָּקָם אוּנ מֹשֶׁה אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ הָט זֵיי גְהָאלְפֶן וַיַּשְׁקְ אוּנ הָט אָן גְטְרֶענְקְט זֵייעֶרֶע שָׁאף: (יח) וַתָּבֹאנָה אוּנ דִי טֶעכְטֶער זֶענֶען גְקוּמֶען אֶל צוּ רְעוּאֵל אֲבִיהֶן זֵייעֶר פָאטֶער רְעוּאֵל דָם מֵיינְט מֶען יִתְרוֹ וַיֹּאמֶר הָט דֶער פָאטֶער צוּ זֵיי גְזָאגְט מַדּוּעַ פַר וָוס זֶענְט אִיר הַיינְט אַזוֹ גֶעךְ גְקוּמֶען: (יט) וַתֹּאמַרְןָ הָאבֶּען דִיא טֶעכְטֶער גְזָאגְט אִישׁ מִצְרִי אַ מֶענְטְשׁ פוּן מִצְרַיִם הִצִּילָנוּ הָט אוּנְז מַצִּיל גְוֶוען פוּן דִיא פַאסְטוּכֶער וְגַם אוּנ אוֹיךְ דָלֹה דָלָה לָנוּ עֶר הָאט אוּנְז אָן גְשֶׁעפְּט וַואסֶר וַיַּשְׁקְ אוּנ עֶר הָט אָן גְטְרֶענְקְט דִי שָׁאף: (כ) וַיֹּאמֶר הָט יִתְרוֹ גְזָאגְט צוּ זַיינֶע טֶעכְטֶער וְאַיּוֹ אוּנ וְוִיא אִיז דֶר מֶענְטְשׁ לָמָּה פַאר וָוס הָאט אִיר אַוֶועק גִילָאזְט דֶעם מֶענְטְשׁ [עיין רש"י] קִרְאֶן לוֹ רוּפְט צוּא אִים וְיֹאכַל לֶחֶם אוּנ לָאז עֶר עֶסִין בְּרוֹיט זֶענִין זַייא גְגַאנְגֶען אוּנ הָאבֶּען אִים גְרוּפֶען: (כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִיוָואלְט זִיצֶען

ליקוטי נחמיה

(יח) וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וגו'. דֶער אַלְשִׁיךְ הַקָּדוֹשׁ פְרֶעגְט אִין פָּסוּק (טז) שְׁטֵייט דֶר כֹּהֵן [פְּרִיסְטֶער] פוּן מִדְיָן הָט גֶעהַאט זִיבֶּן טֶעכְטֶער, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט זַיין נָאמֶען, אוּנ אִין פָּסוּק (יח) שְׁטֵייט דֶר נָאמֶען רְעוּאֵל, דֶר כֹּהֵן פוּן מִדְיָן הָאט דָאךְ גֶעהַאט זִיבֶּן נֶעמֶען פַר וָואס רוּפְט מֶען אִים נָאר מִיט דֶעם נָאמֶען רְעוּאֵל, אוּנ נִיט מִיט אֵיין אַנְדֶער נָאמֶען וְדֶער נָאמֶען יִתְרוֹ שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה פִיל מָאהְל], דֶר תֵּירוּץ אִיז דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט בַּיי דִי צַייט אִיז עֶר נִיט גְוֶוען דֶער כֹּהֵן [פְּרִיסְטֶער] צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה אִין מִדְיָן, וַוייל עֶר הָאט גֶעזֶעהֶן דִי עֲבוֹדָה זָרָה אִיז

ספר הישר

גֶמַאכְט זֵייעֶר אַרְבֵּייט אוֹיף דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאבֶּן פַר בִּיטֶּרְט זֵייעֶר לֶעבֶּן מִיט אַלֶערְלֵיי שְׁוֶוערֶע אַרְבֵּייט. אוּנ גָאט הָט צוּ גֶהֶערְט דָם קוֹל פוּן יִשְׂרָאֵל אוּנ הָט גֶעדֶענְקְט זַיין בְּרִית וָוס עֶר הָאט גֶעמַאכְט מִיט אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. אוּנ מֹשֶׁה אִיז נָאךְ גֶעוֶוען בַּיי יִתְרוֹ אוּנ

מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃ כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ כג וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים

מֹשֶׁה לְמִיתַב עִם גַּבְרָא וִיהַב יָת צִפּוֹרָה בְרַתֵּהּ לְמֹשֶׁה: כב וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בַּאֲרַע נוּכְרָאָה: כג וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן וּמִית מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְאִתְאַנְּחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פָּלְחָנָא דַהֲוָה קְשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלֵיקַת קְבִלְתְּהוֹן לִקְדָם יְיָ מִן

רשב"ם

שחובב הוא יתרו שבכל מקום שמזכיר חותן משה מזכיר יתרו: (כג) ויהי בימים הרבים ההם. לאחר שהרג משה את המצרי (כב) בארץ נכריה. שכך משמע גרשום גר שם בארץ רחוקה: ובקש פרעה מלך מצרים להרוג את משה ויברח מפניו עד

בית יהודא

מיר גֶעוואָלְט (הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר) אִיךְ הָאבּ גֶעוואָלְט רֵיידֶען (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (לְשׁוֹן אָלָה) אַשְׁבוּעָה (נִשְׁבַּע לוֹ) מֹשֶׁה הָט גֶעשְׁוואָרֶן צוּ יִתְרוֹ (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ) עֶר זָאל זִיךְ נִיט רִירֶען וְעֶר זָאל נִיט אַוֶועק גֵיין) פוּן מִדְיָן, נָאר וֶוען עֶר וֶועט אִים עֶרְלוֹיבֶּען אַוֶועק צוּ גֵיין: (כג) וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם]. עֶס אִיז שׁוֹין אַוֶועק גֶגַאנְגֶען פִיל יָאהְרֶן (שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גֵּר בְּמִדְיָן) וָוס מֹשֶׁה הָט גֶעוואָהְנְט אִין מִדְיָן וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרָיִם) אוּנ דֶער מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּין (וְהוּצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה) אוּנ יוּדִין הָאבֶּן גֶעדַארְפְט גֶעהָאלְפֶן ווערן פוּן מִצְרַיִם (וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה) אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶעפִּיטֶערְט דִיא שֶׁעפְּסֶן פוּן יִתְרוֹ (וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ) אִיז גֶעקוּמֶען דִיא הִילְף דוּרְךְ מֹשֶׁה (וּלְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ) דְרִיבֶּער שְׁטֵייעֶן דִיא פַּרְשִׁיּוֹת נָאנְט צוּזַאמֶען אֵיינֶע נָאךְ דִי אַנְדֶערֶע: וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרָיִם]. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט נִיט עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּין, נָאר "נִצְטָרַע" עֶר אִיז גֶעוָוארֶען מְצוֹרָע [קְרֶעצִיג] (וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם) פְלֶעגְט מֶען שֶׁעכְטֶן דִיא יוּדִישֶׁע קְלֵיינֶע קִינְדֶער אוּנ עֶר פְלֶעגְט זִיךְ בָּאדֶען אִין זֵייעֶר בְּלוּט:

רש"י

הואלנו. הואלתי ק לדבר. ומדרשו לשון אלה נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו: (כג) ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גר במדין וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לתשועה ומשה היה רועה וגו' ובאת תשועה על ידו ולכך נסמכו פרשיות הללו. (בר"י): וימת מלך מצרים. ש"ר) נצטרע ר והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם:

שפתי חכמים

אז אלא בלחם בשלמ' אלו דבר כן בפניו הי' שייך לו' שדבר מעט ועשה הרבה כדפירש"י גבי ואקחה פת לחם וגו' אע"ג דאברהם היה לדיק ודרך לדיקים שאומרים מעט כו' משא"כ ביתרו אבל כאן דבר יתרו שלא בפניו של משה אין שייך זה כלל דאברהם דבר כן בפני המלאכי' ותו דמשמע קראן לו רק בשביל אכילת לחם לבד ואח"כ ילך לדרכו וכי כל החרדה הזאת שאמר למה עזבתן וגו' קראן לו וגו' כדאי בשביל זה לבד ל"פ שמא ישא וכו' וז"ש ויואל משה לשבת וגו' לישאר אצל יתרו ע"י ויתן את לפורה וגו' וא"ש ל' ויואל פי' ויתרלה. דמשמע בהדיא שיתרו בקש ממנו זה ומשה נתרל' למלאות בקשתו וא"כ ע"כ צ"ל שזה נרמז במ"ש קראן לו ויאכל לחם שמא ישא כו' דמש"ה שלא אחר משה ודו"ק: ק נ"ל דמייתי הכא ראיה מל' הואלתי שהוא ל' רליתי מהואלתי האחרון דכתיב לעיל בפ' וירא דב"פ כתי' שם הואלתי דהא הואלתי ראשון דכתי' שם אינו ל' רליתי אלא ל' התחלה כדפירש"י שם ע"ש: ר דאי פירושו שמת למה לעקו שמא המלך שיהיה אחר פרעה יהיה טוב אלא ודאי נלטרע ומלורע חשוב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) וימת מלך מצרים. כל זמן שאותו מלך קיים היו מצפין מתי ימות שמא תתבטל הגזרה וכשמת ולא נתבטלה אמרו מעתה ידענו שאין לדבר סוף לכך ויאנחו ד"א וימת מלך מצרים

ליקוטי נחמיה

קיין גָאט, דִיא תּוֹרָה רוּפְט אִים כֹּהֵן מִדְיָן ווייל עֶר אִיז גֶיוֶועֶן כֹּהֵן מִדְיָן, אִיצְט הָט מֶען אִים גֶערוּפֶן רְעוּאֵל, ווייל רְעוּאֵל אִיז צְווֵיי ווערְטֶער רֵעַ' אֵל, זֵיין פְרַיינְד אִיז גָאט, הקב"ה, אוּנ ווייל עֶר הָאט אַוֶועק גֶעווָארְפֶען דִי עֲבוֹדָה זָרָה, דְרִיבֶּער הָאבֶען דִיא פַּאסְטוּכֶער אַוֶועק גֶעטְרִיבֶּן זַיינֶע טֶעכְטֶער פוּז דִי בְּרוּנֶען אוּנ נִיט גֶעלָאזְט נֶעמֶן וואסֶר, דֶער צִי לֶט דֶער פָּסוּק דִי טֶעכְטֶער זֶענֶען גְקוּמֶען אַהֵיים אוּנ הָאבֶּן גֶזָאגְט צוּם פָאטֶער ווייל דַיין נָאמֶען ווָס דוּ הָאסְט דִיר גֶעגֶעבֶּן "רְעוּאֵל" ווייל דוּ הָאסְט אַוֶועק גֶעווָארְפֶן דִי עֲבוֹדָה זָרָה אוּנ הָאסְט גֶענוּמֶן דִיעֶן גָאט דְרִיבֶּער הָאט מֶען אוּנְז אַוֶועק

פירוש לתורת אלהים

בַּייא דֶעם מֶענְטְשׁ מֵיינְט מֶען בַּייא יִתְרוֹ [עיין רש"י] וַיִּתֵּן אוּנ יִתְרוֹ הָאט גֶגֶעבֶּן זַיין טָאכְטֶער צִפּוֹרָה צוּ מֹשֶׁה פַר אַווייבּ: (כב) וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ צִפּוֹרָה הָט גֶוָוינֶען אַזוּהְן וַיִּקְרָא אוּנ מֹשֶׁה הָט גְרוּפֶן אֶת שְׁמוֹ זַיין נָאמֶן גֵּרְשׁוֹם דָם אִיז טַייטְשׁ עֶלֶינְט כִּי אָמַר ווָארוּם מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט גֵּר הָיִיתִי אִיךְ בִּין גֶיוֶועֶן עֶלֶינְט בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה אִין אַפְרֶעמְד לַאנְד: (כג) וַיְהִי בַּיָּמִים אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועֶן אִין דִי פִיל טֶעג אַרוּם וַיָּמָת אוּנ דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אִיז גִיוָוארֶען מְצוֹרָע אוּנ פַאר ווָאס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיָּמָת ווָארוּם אַמְצוֹרָע אִיז חָשׁוּב כְּמֵת [עיין רש"י]

משלים על התורה

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וגו'. דֶר נַאטוּר אִיז בַּיי מֶענְטְשִׁין ווען אֵיינֶר אַרְבֶּעט אַשְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט נֶער הַאקְט הָאלְץ, אָדֶער אֵיין אַנְדֶער אַרְבֶּעט], אוּנ דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן דִיא אַרְבֶּעט לָאזְט אִים נִיט רוּהְעֶן, אַזוֹי לַאנְג ווִיא עֶר אַרְבֶּעט שְׁפִּירְט עֶר נִיט אַזוֹי שְׁטַארְק דִיא שְׁוַועְרְקֵייט פוּן דִיא אַרְבֶּעט, נָאר ווען עֶר קוּמְט אַהֵיים אוּנ לֵייגְט זִיךְ אוֹיף זַיין בֶּעט, הֵייבְּט עֶר אָן צוּ שְׁפִּירֶען ווִיא

ספר הישר

אִיז גַגַאלְגֶען אִין גָארְטֶן פוּן יִתְרוֹ הָט מֹשֶׁה דֶר זֶעהְן אֵיין שְׁטֶעקֶן פוּן מַרְאֶה סַפִּיר אִיז גֶעפְלַאנְצְט אִין דֶעם גָארְטֶן אוּנ אִים אִיז אִים גֶעקְרִיצְט דֶעם נָאמֶען פוּן גָאט. דָאס כֹּשֶׁה אוּם גְשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד אוּנ הָט דֶעם שְׁטֶעקְין אוֹס גְרִיסֶן. אוּנ אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן

מִן־הָעֲבֹדָה׃ כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃ כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ רביעי ס ג א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא

פָּלְחָנָא׃ כד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קְבֻלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קְיָמֵיהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וּדְעִם יַעֲקֹב׃ כה וּגְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ לְמִפְרְקְהוֹן יְיָ׃ א וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוּהִי רַבָּא דְּמִדְיָן וּדְבַר יָת עָנָא לִבְתַר שְׁפַר רַעְיָא לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְטוּרָא

תו"א ויהי מלכן שבת סז:

רשב"ם

שהיה עתה בן שמונים שנה כשדיבר הקב"ה עמו וימת עתה המלך שהיה מבקש להורגו וישראל נאנחו עד עתה וראה הקב"ה בעניים: (כד) ויזכור אלהים את בריתו. שנשבע לשלשתם לתת להם את ארץ כנען ועתה נתקרב הזמן של ד' מאות שנה שאמר לאברהם: (א) ומשה היה רועה את צאן וגו'. ונראה לו הקב"ה וצי הי לשוב למצרים ולא היה משה רוצה כי היה מתירא עד שאמר לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך זה פרעה שמת. לכך

רש"י

(כד) נאקתם. לעקתם. וכן (איוב כד) מעיר מתים ינאקו: את בריתו את אברהם. עם אברהם: (כה) וידע אלהים. נתן עליהם לב ולא העלים עיניו: (א) אחר המדבר. להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות

בית יהודא

(כד) ונאקתם. (צעקתם) זייער שרייען (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (מעיר מתים ינאקו) מענטשין שרייען פון שטאט: ואת בריתו את אברהם, מיינט מען (עם אברהם) מיט אברהם, הקב"ה הט געדיינקט דעם פארבינדונג וואס ער הט געמאכט מיט אברהם: (כה) וידע אלהים. זאגט רש"י (נתן עליהם לב ולא העלים עיניו) הקב"ה הט געגעבן זיין הארץ אויף דיא יודין אונ ער האט ניט אוועקגענומען זיינע אויגן פון זייא: (א) ואחר המדבר. משה איז געגאנגן מיט דיא שעפסען ביז נאך דר מדבר (להתרחק מן הגזל) ער זאל זיך דערווייטערען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויאנחו מאחר שמת המלך יכול משה לשוב למצרים וגם בני ישראל נאנחו וגם הקב"ה ית"ש זכר את בריתו כל הדברים האלה גרמו שנשתלח משה: (א) וינהג את הצאן. בשרו שתהי' צאנו כלה במדבר ואחר כך נאסף עמהם שאחר שכלו מתי מדבר מיד

פירוש לתורת אלהים

ויאנחו אונ זייא האבען גזיפצט די קינדער ישראל מן העבודה פון דער שווערע ארבעט ויזעקו אונ זייא האבן גשריגן ותעל אונ עס איז ארויף גגאנגן זייער גשריי צו גאט מן העבודה מחמת זייא האבן גיהאט אשווערע ארבעט: (כד) וישמע אלהים אונ גאט הט גיהערט זייער גשרייא ויזכור אלהים אונ גאט האט גידענקט את בריתו זיין זיכרהייט וואס ער הט כורת ברית גוועזן את מיט אברהם אונ מיט יצחק אונ מיט יעקב: (כה) וירא אלהים אונ גאט האט גזעהן דעם שיעבוד פון די קינדער ישראל וידע אלהים אונ גאט הט געוואוסט וואס מען דארף איצט טאהן [עיין רש"י]: (א) ומשה אונ משה הט גפאשעט די שאף פון זיין שווער

ליקוטי נחמיה

געטריבן פון ברונען, הט דר פאטער צו זיי געזאגט ומדוע מהרתן וגו', ווי אזו קענט איר זאגן מען הט אייך אוועק געטריבן פון ברונען אונ ניט געלאזט שעפן וואסער, איר זענט דאך היינט געקומען פריער וויא אלע טאג ווען איך האב געדינט דיא עבודה זרה, האבן די טעכטער גזאגט מיר האבן היינט גהאט אגליקליכע טרעפונג, מיר האבן גטראפן אמצרי איז געזעסן נעבן די ברונען ווי ער הט געזעהן די פאסטוכער האבן אונז אוועק געטריבן פון ברונען אונ האבן אונז געוואלט נאך שלעכטס טאהן, האט ער אויף אונז רחמנות געהאט אונ האט אונז געטאהן צוויי טובות, ערשטענס האט ער אונז געראטעוועט פון דעם שלעכטס וואס דיא פאסטוכער האבן אונז געוואלט טאהן, צווייטענס האט ער אליין אנגעשעפט וואסער אונ האט גיגעבן טרינקען די שעפסין, נאך אזאך האבן מיר געזעהן פון דעם מצרי, מיט צוויי מאל אנשעפן וואסער איז גיווען גענוג פאר אלע שעפסין צום טרינקען, אונ ער איז אמצרי אונ דינט עבודה זרה, פון דעסט וועגין הט ער דם אלץ געקענט טאן, פאר וואס האסטו דיך אפגעשיידט פון דיא עבודה זרה? האט רעואל געזאגט צו זיינע טעכטער, ואיו, וואו איז דר מענטש, דער מענטש איז שון געווים ניטא נעבן ברונען, ווארום ווי איר דערציילט איז ער ניט גיווען אמצרי, אמצרי וועט ניט טאן אזעלכע זאכן, ער איז געווים גיווען אמלאך גשיקט פון הקב"ה ווייל איך האב אוועקגעווארפן דיא עבודה זרה, אונ ער איז געווים שוין אוועקגעפלויגין, אונ ווען אפילו ער איז ניט אמלאך נאר אמענטש, אבער ניט אמצרי, אונ איר האט ניט צום גיטאהן וואס איר זענט אוועקגעגאנגן פון אים אונ איר האט אים ניט מיט גערופין אהיים, רופט אים ער זאל קומען צוא אונז וועט ער דא עסין, זאגט דער מדרש פון אלע טעכטער איז געלאפן צפורה, אונ מען הט איר גערופן צפורה ווייל זיא איז געפלויגן ווי אפויגיל אונ הט געברייננגט משה'ן צוא איר פאטער אין שטוב:

ספר הישר

איז פר טרובן גוואורן פון גן עדן הט ער גנומן דעם שטעקן אונ ער איז געוועזן ביי יוסף אזוי לאנג ווי זיי האבן געארבעט

משלים על התורה

זיינע בייני זענען אים צוברעכן פון די ארבעט, דם זעלביגע אונ מען הט זיי ניט גילאזט אפרוהען פון די ארבעט, האבן זיי ניט געשפירט ווי זייערע בייני זענען צוברעכין, נאר אז זייער מלך איז געשטארבן אונ אלע מצרים זענען געוועזן בעשעפטיגט מיט דעם מלך, די יודין האט מען אבייסל אפגעלאזט

אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃ ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃

אונקלוס

דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּייָ לְחוֹרֵב׃ ב וְאִתְגְּלִי מַלְאֲכָא דַּייָ לֵהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָּׁתָא מִגּוֹ אַסְּנָא וַחֲזָא וְהָא אַסְּנָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וְאַסְּנָא לֵיתוֹהִי מִתְאֲכִיל׃ ג וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵין לָא מִתּוֹקַד אַסְּנָא׃

תר״א בלבת אש בבא קמא ס: ויאמר משה אסורה נא שבת סז עקידה שער מו׃

רשב״ם

הוא אומר וימת מלך מצרים. להעיד על מה שאמר הקב״ה כי מתו כל האנשים וגו׳ כמו וחם הוא אבי כנען׃ (ב) איננו אוכל. אפי׳ במקום יציאת הלהבה מן

רש״י

אחרים׃ אל הר האלהים. על שם העתיד׃ (ב) בלבת אש. בשלהבת אש לבו של אש כמו לב השמים. (שמואל ב יח) בלב האלה ואל תתמה על התי״ו שיש לנו כיוצא בו (יחזקאל טז) מה אמולה לבתך׃ מתוך הסנה. ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה׃ אכל. נאכל כמו לא עבד בה. אשר לקח משם׃ (ג) אסורה נא. אסורה

בית יהודא

פון גְּזֵלָה (שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים) די שֶׁעפְּסֶן זָאלִין זִיךְ נִיט פִּיטֶערְן אִין פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶער׃ וְאֶל הַר הָאֱלֹהִים, צוּם גָאטְלִיכֶן בַּארְג, אִיצְט אִיז דֶר בַּארְג נָאךְ נִיט גִיוֶוען הֵייליג נָאר דֶר פָּסוּק רוּפְט דֶעם בַּארְג (עַל שֵׁם הֶעָתִיד) אוֹיף דֶעם נָאמֶען וָוס עֶר וֶועט שְׁפֶּעטֶער הָאבֶּען׃ (ב) וּבְלַבַּת אֵשׁ. (בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ) מִיט אַפְלַאם פַייֶער (לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ) דָם הַארְץ וְדֶר מִיטֶען פוּן פַייֶער (כְּמוֹ) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לֵב הַשָּׁמַיִם) דָם הַארְץ וְדֶער מִיטֶען פוּן הִימֶעל (בְּלֵב הָאֵלָה) אִין דָאס הַארְץ וְאִין מִיטֶען פוּן בּוֹים (וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַתָּי״ו) זָאלְסְט דִיךְ נִיט וְואנְדֶערֶן אוֹיף דֶעם תָּי״ו פוּן בְּלַבַּת, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין בְּלֵב (שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ) וָוארוּם מִיר הָאבֶּען נָאךְ אַזוֹי אַוְוארְט (מָה אֲמֻלָה לִבָּתֵךְ) וְוִיא פַארְשְׁנִיטֶען אִיז דַיין הַארְץ, אִיז אוֹיךְ דֶער תָּי״ו אִיבֶּערִיג עֶס דַארְף שְׁטֵיין לִבֵּךְ׃ וּמִתּוֹךְ הַסְּנֶה. הקב״ה הָאט זִיךְ בֶּעווִיזֶען צוּ מֹשֶׁה פוּן אַדָארְעֶן (וְלֹא אִילָן אַחֵר) פַאר וָואס נִיט פוּן אֵיין אַנְדֶער בּוֹים? (מִשּׁוּם עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה) הקב״ה הָט גֶעווִיזֶען אַז עֶר הָאט אוֹיךְ צַער פוּן דִי צָרוֹת וָואס יוּדֶען הָאבֶּען, דְרִיבֶּער רוּהְט דִי שְׁכִינָה אוֹיף אַדָארְעֶן נִיט אוֹיף אַשֵׁיינֶעם בּוֹים׃ וְאֻכָּל. (נֶאֱכָל) פַארְבְּרֶענְט (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לֹא עֻבַּד בָּהּ) עֶס אִיז נִיט גֶעאַרְבֶּעט גֶעוָוארֶען מִיט אִיר (אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם) וָוס עֶר אִיז גֶענוּמֶען גֶעוָוארֶען פוּן דָארְטֶן׃ (ג) וְאָסֻרָה נָּא.

דעת זקנים מבעלי התוספות

נאסף׃ ויבא אל הר האלהים וכו׳ מתוך הסנה. לפי שאי אפשר מן הסנה לעשות צלמי׳ לע״ז׃ (ג) מדוע לא יבער הסנה. פי׳ מדוע אינו מתבער מן העולם מלשון בערתי הקדש מן הבית ומפי מורי ז״ל שמעתי בתמיה כלומ׳ מדוע איננו אוכל וכי לא יבער

ליקוטי יקרים

(ב) וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה׳ אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ וגו׳. דֶר זוהר פְרֶעגְט פַאר וָוס הָט הקב״ה זִיךְ בַּאווִיזֶען צוּ מֹשֶׁה מִיט פַייֶער, נִיט וְוִיא עֶר הָט זִיךְ בֶּעווִיזֶען צוּ אַנְדֶערֶע נְבִיאִים. רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט וַוייל מֹשֶׁה אִיז נִיט גְלַייךְ גֶעוֶוען צוּ אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען, אַלֶע מֶענְטְשֶׁען אַז זֵיי גֶענֶענֶען צוּ פַייֶער וֶוערֶען זֵיי פַארְבְּרֶענְט, אוּנ מֹשֶׁה הָאט גֶענֶענְט צוּ פַייֶער אוּנ אִיז נִיט פַארְבְּרֶענְט גֶעוָוארֶען, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מֹשֶׁה הָט גֶענֶענְט צוּם עֲרָפֶל וָוס דָארְטֶען אִיז גֶעוֶוען הקב״ה, אוּנ וֶוען אַלֶע יוּדֶן הָאבֶּען מוֹרָא גֶעהַאט פַר דֶעם גְרוֹיסֶען פַייֶער וָוס אִיז גֶעוֶוען וֶוען הקב״ה הָט גֶעגֶעבֶּן דִי תּוֹרָה אִיז מֹשֶׁה גֶעוֶוען אִין דֶעם פַייֶער, רַבִּי אַבָּא זָאגְט וַוייל עֶס שְׁטֵייט בַּיי מֹשֶׁה כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ, אִיךְ הָאבּ אִים אַרוֹיס גֶענוּמֶען פוּן וַואסֶער, אוּנ וַואסֶער הָאט נִיט מוֹרָא פַאר פַייֶער׃

פירוש לתורת אלהים

יִתְרוֹ דֶר הַאר פוּן מִדְיָן וַיִּנְהַג אוּנ מֹשֶׁה הָט גְפִירְט דִי שָׁאף אוּנְטֶער דֶר מִדְבָּר (עיין רש״י) וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ גָאטְס בַּארְג נָאךְ חוֹרֵב[עיין רש״י]׃ (ב) וַיֵּרָא אוּנ עֶס הָאט זִיךְ בַּאווִיזֶן מַלְאַךְ יְיָ דִי שְׁכִינָה פוּן גָאט אֵלָיו צוּא מֹשֶׁה בְּלַבַּת אֵשׁ מִיט אַפְלַאם פַייֶער מִתּוֹךְ הַסְּנֶה אוּם אַדָארְין וַיַּרְא אוּנ מֹשֶׁה הָט גְזֶעהְן וְהִנֵּה הַסְּנֶה בּוֹעֵר בָּאֵשׁ דֶר דָארְן בְּרֶענְט אִין פַייֶער וְהַסְּנֶה אוּנ דֶר דָארְן וֶוערְט נִיט פַר בְּרֶענְט׃ (ג) וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט אָסוּרָה נָּא אִיךְ וֶועל אָפּ קֶערֶען פוּן דֶעם אָרְט וְוא אִיךְ שְׁטֵיי אוּנ וֶועל גֵיין נָאהֶנְט צוּם דָארְן

משלים על התורה

גֶעלָאזְט פוּן דִיא אַרְבֶּעט וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה, הָאבֶּן דִי יוּדֶן אַבִּיסוּל אָפּגֶערוּפְּצְט פוּן דִי אַרְבֶּעט, אָפְּגֶעצוֹיגֶן דֶעם שְׁוֶוערֶן אָטֶעם, וַיִּזְעָקוּ, אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעשְׁרִיגֶן, נִיט צוּ הקב״ה הָאבֶּן זֵיי גֶעשְׁרִיגֶן, נָאר עֶס אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶן גֶעשְׁרִיגֶענֶע וֶוערְטֶער פוּן זֵייעֶר הַארְצְן, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים, נָאר זֵייעֶר שְׁרַייעֶן אִיז אַלֵיין אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶן צוּ הקב״ה, אֲפִילוּ דִי יוּדֶן הָאבֶּן נִיט גֶעשְׁרִיגֶן צוּ הקב״ה, מִן הָעֲבוֹדָה, זֵיי הָאבֶּן גֶעשְׁרִיגֶן פוּן דִי אַרְבֶּעט, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אִיז דָם גֶעשְׁרַייא גֶעקוּמֶן פַאר הקב״ה, דֶר עִנְיָן אִיז גֶעוֶוען לְמָשָׁל אַקְרַאנְקֶער הָט אַמָאל גֶעשְׁרִיבֶּן אַבְּרִיף צוּ אַדָאקְטֶער, אִין דֶעם בְּרִיף הָאט עֶר בֶּעשְׁרִיבֶּן זַיין גַאנְצֶע קְרַאנְקַייט, אוּנ עֶר הָט גֶעבֶּעטֶן בַּייא דֶעם דָאקְטֶער עֶר זָאל אִים שִׁיקֶען

ספר הישר

הָט גְגֶרֵייכְט בִּיז נֹחַ דֶר נָאךְ צוּ אַבְרָהָם אוּנ וַוייטֶער בִּיז יוֹסֵף נָאךְ דֶעם אַז יוֹסֵף אִיז גְשְׁטָארְבֶּן זֶענֶען גְקוּמֶן דִי שָׂרָרוֹת פוּן מִצְרַיִם אִין דֶעם הוֹיז פוּן יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּן צוּ גְנוּמֶן דֶעם שְׁטֶעקֶין אוּנ עֶר אִיז אָן גְקוּמֶן צוּ יִתְרוֹ אוּנ עֶר הָט אִים גְפְלַאנְצְט אִין זַיין גָארְטֶן אוּנ קֵיינֶר הָט אִים נִיט גֶעקֶענְט אוּם רַייסֶן, אוּנ וְוִי יִתְרוֹ הָט גֶעזֶעהֶן דֶעם שְׁטֶעקֶין אִין דֶר הַאנְד פוּן מֹשֶׁה הָט עֶר זִיךְ פַאר ווּנְדֶערְט אוּנ הָט אִים גֶעגֶעבֶּן צִפּוֹרָה פַר אַוַוייבּ. אוּנ דֶער מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם

ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא
אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ ה וַיֹּאמֶר
אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל
רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד
עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא׃ ו וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר
מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־
הָאֱלֹהִים׃ ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי

אונקלוס

ד וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי
לְמִחְזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ
אַסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה
וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ ה וַאֲמַר
לָא תִקְרַב הַלְכָא שְׁרִי
סֵינָךְ מֵעַל רַגְלָךְ אֲרֵי
אַתְרָא דְאַתְּ קָאֵים עֲלוֹהִי
אֲתַר קַדִּישׁ הוּא׃ ו וַאֲמַר
אֲנָא אֱלָהָא דַאֲבוּךְ
אֱלָהָא דְאַבְרָהָם אֱלָהָא
דְיִצְחָק וֵאלָהָא דְיַעֲקֹב
וּכְבַשְׁנוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי
אֲרֵי דָחֵיל מִלְאִסְתַּכָּלָא
בְּצֵית יְקָרָא דַיְיָ׃ ז וַאֲמַר
יְיָ מִגְלָא גְלֵי קֳדָמַי יָת

תו"א וירא ה' כי סר שבת סה: משה משה ספר הזוהר פרשת דברים: ויאמר אל תקרב הלם שבת פט תרומה קו זבחים קיב: של נעליך ברכות סב: ויסתר משה ברכות ז: ויאמר ה' ראה עקרים פ' החרון:

בעל הטורים

(ו) ויסתר משה פניו. ב' במס' הכא ואידך ויסתר עמא מעיני. שאילו היה מביט בזיו השכינה בתוך הסנה והיה מבקש רחמים על ישראל לא היו גולים יותר כי הסנה הוא סי' עמו אנכי בצרה וזהו ויסתר עמא מעיני שאם לא היה מסתיר פניו היה מסתיר עמא מעיני: (ז) ראה ראיתי. ב' בה' כנגד ה' עבודות. בפרך. מרר. לחץ. עינוי. עבודה קשה וכנגדם ה"פ סנה בפרשה: לצעקתם. ב' ואת לצעקתם שמעתי. כי גדלה לצעקתם גבי סדום לומר שגדלה לצעקתם כלצעקת סדום:

רשב"ם

הסנה לא היה גחלת כלל: (ד) וירא ה'. המלאך קורא על שמו של הקב"ה: (ה) של. השלך. מגזרת ונשל גוים רבים. כאשר יאמר מן נסע סעו. כן יאמר סע לשון צווי וגם של תשלו לה:

רש"י

מכאן להתקרב שם: (ה) של. שלוף והוצא. כמו (דברים יט) ונשל הברזל כי ישל זיתך: אדמת קודש הוא.

בית יהודא

משה האט געזאגט (אסורה מכאן) איך וועל אוועק גיין פון דאנען (להתקרב שם) איך זאל מיך דערנענטערין צום דארן: (ה) נשל. איז דערטייטש (שלוף והוצא) ווארף אראפ די שיך פון דיינע פיס (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ונשל הברזל) דער אייזען וועט אראפגעווארפען ווערען (כי ישל זיתך) ער וועט אראפוואפען דיינע איילבירטען: ואדמת קודש הוא. (המקום) דער ארט וואס דו שטייסט אויף אים

דעת זקנים מבעלי התוספות

הסנה בתמיה: (ד) ויאמר הנני. אמר יתברך אתה ענית הנני כמו אברהם זקנך וכתיב במקום גדולים אל תעמוד. אמר לו יתברך אל תקרב הלום לא לכהונה דכתיב ביה קרב אל המזבח ולא למלכות דכתיב ביה הלום גבי דוד: (ה) של. לכך הוצרך לומר מעל רגליך משום שיש נעל שהוא על היד ובלע"ז גנ"ט והוא נעל שנתן בעז לגואל דכתיב איש נעלו ונתן לרעהו וגם עכשיו רגילים השרים והשלטונים לקנות בגנ"ט שלהם. ומה שמקשים שהוצרך כאן לשלוף שני רגליו ויהושע בירידו לא חלץ

פירוש לתורת אלהים

ואראה און איך וועל זעהן דם גרוסע וואונדער מדוע ווארום דר דארן ווערט ניט פר ברענט: (ד) וירא און גאט האט געזעהן כי סר אז משה האט אפ גקערט גגעהן צום דארן לראות צו זעהן דעם וואונדר ויקרא האט גאט גרופן צו משה אום דעם דארן ויאמר האט משה גזאגט הנני דא בין איך: (ה) ויאמר און גאט האט גזאגט צו משה אל דו זאלסט ניט גנעהנין אהער של טו אוס די שיך פון דיינע פיס כי ווארום דאס ארט וואס דוא שטייסט דרויף אדמת דם איז היילגע ערד: (ו) ויאמר און גאט האט גזאגט צו משה אנכי איך בין דער גאט פון דיין פאטער אלהי דער גאט פון אברהם און פון יצחק און פון יעקב ויסתר און משה האט בעהאלטין זיין פנים כי ירא דען ער האט מורא גהאט מהביט צו קוקן צו גאט: (ז) ויאמר און גאט האט גזאגט צו משה

ספר הישר

האט נאך שווער גימאכט די ארבייט אויף ישראל און האט זיי ניט גהייסן געבן קיין שטרוי צו קנעטן מיט די ציגל נאר זייא מוזן זיך קלויבן שטרוי ווי זיי וועלן געפונען און די צאל פון ציגל זאלען זיי פארט מוזן מאכן אזוי ווי פריער. און ווי די ישראל האבן דם דער הערט האבן זיי אן גהויבן צו קלאגן און צו זופצן און זייא האבען געשריגן צו גאט און גאט האט געהערט דם געשריי און האט געדאכט

משלים על התורה

רעצעפטן אויף די קראנקייט וואס ער שרייבט אין בריף, האט דער דאקטער גיענטפערט אויף אבריף קען איך ניט געבען רעצעפטען, טאמער איז דר קראנקער אליין גענארט אין זיין קראנקייט, ער מיינט ער איז קראנק אויף די קריינק וואס ער שרייבט, און אין אמת איז ער גאר קראנק אויף איין אנדער קריינק, און אז איך וועל אים שיקען מעדיצין אויף די קריינק וואס ער שרייבט, און ער איז דיא קריינק גאר ניט קראנק, וועט אים דער מעדיצין איצט קראנק מאכן, און צו זיין אמתה קראנקייט וועט דער מעדיצין נאך מער

אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־
צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי
יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃ ח וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ
מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ
הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי

שעבוד עמי די במצרים
וית קבלתהון שמיע
קדמי מן קדם מפלחיהון
ארי גלי קדמי ית
כיביהון : ח ואתגליתי
לשזבותהון מידא
דמצראי ולאסקותהון מן
ארעא ההיא לארעא
טבא ופתיא לארעא
עבדא חלב ודבש לאתר
כנענאי וחתאי ואמוראי
ופרזאי וחואי ויבוסאי :
ט וכען הא קבילת בני
ישראל עלת קדמי ואף
גלי קדמי ית דוחקא די

תו״א וארד להצילו ספר הזוהר פרשת האזינו :

רשב״ם

(ז) ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו . צעקתם שצועקים מפני שנוגשים אותם שמעתי : (ח) וארד . כאן לדבר אליך כדי להצילו מיד מצרים :

בית יהודא

איז הייליגע ערד : (ז) כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאוֹבָיו . ווארום איך ווייס זייגע שמערצען (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (וַיֵּדַע אֱלֹהִים) גאט הט געוואוסט (כְּלוֹמַר) מען מיינט הקב״ה זאגט (כִּי שַׂמְתִּי לֵב) איך האב געטאהן מיין הארץ (לְהִתְבּוֹנֵן וְלָדַעַת אֶת מַכְאֹבָיו) איך זאל פארשטיין אונ וויסען זייגע שמערצען (וְלֹא הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי וְאָטַמְתִּי אָזְנַי מִצַּעֲקָתָם) איך האב ניט אוועקגענומען מייגע אויגען פון צו קוקען אויף זייא אונ

רש״י

ש המקוס : (ז) כי ידעתי את מכאוביו . כמו וידע אלהים כלומר כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו ולא

שפתי חכמים

כמת : ש דק״ל אדמת לשון נקבה והוא ל׳ זכר לכך פי׳ המקוס ר״ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

אלא רגל אחד היינו משום דכאן קדמה שכינה למשה ולא

פירוש לתורת אלהים

דָאה רָאִיתִי איך האב געזעהן את דעם פיין פון מיין פאלק אֲשֶׁר וואס זייא ווערען געפייניגט אין מִצְרַיִם וְאֶת אונ איך האב געהערט זייער געשרייא וואס זיי שרייען מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו פון זייערע בצווינגערס וואס באצווינגען זיי מיט עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ כִּי יָדַעְתִּי ווארום איך ווייס זייערע שמערצין : (ח) וָאֵרֵד אונ דרום האב איך אראפ גנידערט לְהַצִּילוֹ צו מציל זיין אים פון דער האנד פון מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ אונ צו אויף ברענגען אים פון דעם לאנד פון מִצְרַיִם אונ צוא ברענגען אים אל צו אגוט אונ ברייט לאנד אל צו אזו אגוט לאנד וואס זיי וועלין האבין מילך אונ האניג אל צו דעם ארט וואס היינט וואוגען דארטען די אומות וואס ווערען גרופען הַכְּנַעֲנִי וגו׳ : (ט) וְעַתָּה אונ אצונד הִנֵּה צַעֲקַת דם געשריי פון די קינדער יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי איז גקומען צו מיר וְגַם רָאִיתִי איך האב

משלים על התורה

שאדען טאהן , דריבר מוז איך אליין זעהן דעם קראנקין וועל איך וויסן איף וועלכע זאך ער איז קראנק אונ וועל וויסן וועלכע מעדיצין איך זאל אים געבן . מיר ווייסין די יודין זענען גוועזן קראנק אוף זייערע נשמות ווי מיר האבן געשריבן אנהייב סדרה , זיי האבן ניט מלה גוועזן זייערע קינדער אונ האבען געוואלט פון זיך אראפ ווארפן אלע תורה אונ מצות וואס יעקב אבינו הט זיי געלערנט , איצט זענען דיא יודין קראנק געווארן אוף זייער גוף אויך , וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם , הקב״ה הט געהערט די יודין שרייען , אונ ער הט גדיינקט זיין פרבינדונג וואס ער הט גהאט מיט אברהם יצחק יעקב , וואס ער הט זיי אליין צוא געזאגט צו געבן , דארף מען וויסן אוף וואס שרייען די יודן , אוף די קראנקייט פון זייער גוף , קען מען זייא נאך ניט אויסהיילן אונ געבען דעם מעדיצין ארץ ישראל , אויב זייא שרייען אויף דיא קראנקייט פון די נשמה , קען מען זייא געבן דעם מעדיצין זיי אויסהיילן אונ [illegible] ארץ ישראל , עס קען זיין זיי ווייסן אליין ניט אוף וואס זיי שרייען , זאגט דר פסוק וַיַּרְא אֱלֹהִים וגו׳ וַיֵּדַע אֱלֹהִים , [illegible] אליין איז געקומען זעהן דיא יודין אוף וואס זיי זענען קראנק הט הקב״ה געוואסט מיט וועלכע מעדיצין ער זאל היילין זייער קראנקייט :

ספר הישר

די ישראל אום צו ליזן פון מִצְרַיִם אונ צוא מאכן ארבן זייא דאס לאנד כנען אזו וויא ער הט געשווארען צוא זייערע עלטערן . ומשה אונ משה הט געהיידם די שאף פון זיין שווער יתרו ביי דער מדבר סין אונ דעם געטליכען שטעקין הט ער גהאט אין זייגע העגד אונ איז געקומען צום בארג חורב . הט גאט זיך בוויזען צוא אים אוף איין דארען אונ משה האט געזעהן וויא דער דארען ברענט מיט פייער אונ דער דארען ווערט ניט פאר ברענט הט זיך משה דרויף זייער פר וואונדערט אונ הט גענענט צו זעהן די דאזיגע זאך . הט גאט גערופען צו משה פון פייער אונ הט אים געבאטען אז ער זאל נידערן קיין מִצְרַיִם אונ זאל ריידען צו פרעה ער זאל ארוס שיקן די ישראל פון זיין לאנד אונ גאט הט

אונקלוס

מִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן׃
י וּכְעַן אִיתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ
לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
מָן אֲנָא אֲרֵי אֵיזֵיל לְוָת
פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ יב וַאֲמַר
אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ

אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים
אֹתָם׃ י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־
פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם׃ יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה
וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יב וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ

בעל הטורים

(יא) מי אנכי. ב' במסור'. דין ואידך מי אנכי כי הביאותני עד הלום גבי דוד מלמד שביקש משה מלכות לו ולזרעו ולא רצה הקב"ה ליתן לו שנא' אל תקרב הלום

רשב"ם

(י) והוצא את עמי בני ישראל ממצרים. על פי הדברים שתאמר אל פרעה מאתי: (יא) ויאמר משה מי אנכי. מי שרוצה לעמוד על עיקר פשוטו של מקראות הללו ישכיל בפירושי זה כי הראשונים ממני לא הבינו בו כלל וכלל. משה השיב על שני דברים שאמר לו הקב"ה ללכת אל פרעה וגם להוציא את בני ישראל ע"י מצות פרעה. ומשה השיב על ראשון ראשון. מי אנכי כי אלך אל פרעה. אפילו להביא לו מנחה ודורון וכי ראוי אני ליכנס בחצר המלך איש נכרי כמוני. וכי אוציא את ב"י ממצרים כלומר ואפילו ראוי אני ליכנס אל פרעה שוטה אני לשאר דברים לשער אי זה דבר המתקבל לפרעה שאומר לו. וכי שוטה הוא פרעה לשמוע לי לשלוח עם רב שהם עבדיו חפשי מארצו ואינה דבר המתקבל אומר לו שע"י אותו הדיבור אוציאם ממצרים ברשות פרעה, והקב"ה השיב לו על ראשון ראשון ואמר כי אהיה עמך ואתן חנך בעיני המלך ותלך אל פרעה ולא תירא. וזה לך האות. ומה שאתה ירא מפני פרעה. כי

רש"י

העלמתי עיני ולא אאטום את אזני מלצעקתם: (י) ועתה לכה ואשלחך וגו'. וא"ת מה תועיל ת והוצא את עמי יועילו דבריך ותוציאם משם: (יא) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם א המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני מה זכו ב ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך.

בית יהודא

איך האב ניט פארמאכט מיינע אויערן פון צו הערען זייער שרייען: (י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה. אונ איצט גיי, איך וועל דיך שיקען צו פַּרְעֹה (וְאִם תֹּאמַר) אויב דו וועסט זאגען (מַה תּוֹעִיל) וואס וועסטו העלפען (וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי) דו וועסט ארויסנעמען מיין פאלק פון מִצְרַיִם (יוֹעִילוּ דְבָרֶיךָ) דיינע רייד וועלען העלפען (וְתוֹצִיאֵם מִשָּׁם) אונ דו וועסט זיי ארויסנעמען פון דארטען: (יא) וּמִי אָנֹכִי. ווער בין איך (מָה אֲנִי חָשׁוּב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים) וואס פאר אגרויסער מענטש בין איך, איך זאל ריידען מיט מְלָכִים (וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) וועל איך דען ארויסנעמען דיא יודען פון מִצְרַיִם (וְאַף אִם חָשׁוּב אֲנִי) אפילו איך בין אגרויסער מענטש נאונ קען ריידען מיט פַּרְעֹה (מַה זָּכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס וְאוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם) וואס האבען די יודען זוכה געווען דו זאלסט זיי טאהן אנס איך זאל זייא ארויסנעמען פון מִצְרַיִם: (יב) וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ.

דעת זקנים מבעלי התוספות

לו ושם קדם יהושע וקנה מקומו: (יב) וזה לך האות. כלומר זה יהיה האות מה שיעבדון את האלהים על ההר הזה בצאתם ממצרים. ואז אודיע לכל שאני שלחתיך כדכ' במתן תורה ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם וידעו כי אתה שלוחי. דבר אחר וזה לך האות מוסב על מ"ש משה מי אנכי כי אלך כלומר ואיני כדאי לדבר אל המלכות ואף אם אני כדאי לזה וכי ממצרים כדאי אני להוציא את ישראל ואמר לו ית' כי לא תהיה על ידך כי אם על ידי כי אהיה עמך באותו שליחות וזה לך האות שאהיה עמך כי אנכי שלחתיך ומאחר שאנכי שלחתיך יש לך לידע שלא אעזבך בשליחותי מלעזור לך מהר"ר דוד ששמע מהר"ר

שפתי חכמים

הוא קאי על המקום ומקום ל' זכר וק"ל: ת דק"ל דהל"ל לכה ואשלחך אל פרעה להוליא אבל והולא משמע דבור כפ"ע לכן הוסיף מלת וא"ת וכו' ותהיה תשובתו והולא את וכו': א ומי במקום מה כי לא יתכן לפרשו על ההולאה שהרי כ' אח"כ וכי אוליא ולהיות שמה שאינו חשוב לדבר עם פרעה הוא להיותו מלך אמר הרב לדבר עם המלכים: ב מתשובת השם כהוליאך את העם כדי שיקבלו התורה משמע שאמר לו

פירוש לתורת אלהים

געזעהן דם צווינגען וואס די מִצְרַיִם צווינגען זיי: (י) וְעַתָּה אונ אצונד לְכָה גייא וְאֶשְׁלָחֲךָ אונ איך וועל דיך שיקען צו פַּרְעֹה אונ דו וועסט אוס ציהען מיין פאלק ישראל פון דעם לאנד מִצְרַיִם: (יא) וַיֹּאמֶר משֶׁה אונ משֶׁה הט געזאגט אל צו גאט מי ווער בין איך דען פר אחשוב איך זאל גיין צו פַּרְעֹה אונ ריידען מיט אמלך וְכִי אונ איך זאל אוס ציהען די קינדער ישראל פון מִצְרַיִם[עיין רש"י]: (יב) וַיֹּאמֶר האט גאט געזאגט צו משֶׁה וואס דו האסט

ספר הישר

אים געלערענט צו מאכען צייכען אונ וואונדער אין מִצְרַיִם פר פַּרְעֹה אונ פר זיינע קנעכט זיי זאלען גלויבען אז גאט הט אים געשיקט. אונ משה הט צו געהערט אלץ וואס גאט הט אים געבאטען אונ הט ווידר געקערט צו זיין שווער אונ הט אים דר ציילט די גאנצי מעשה. הט יתרו צו אים געזאגט גיי צו שלום. אונ אהרן דר זוהן פון עמרם דר ברודר פון משה איז געוועזן אין מִצְרַיִם הט גאט זיך בא ווייזן צו אים אונ זאגט אים גיי אקעגן דיין ברודר משה אין

משלי נחמיה

(י יא יב) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ וגו'. דר מדרש זאגט ווען הקב"ה הט געזאגט צו משה גיי נעם ארוס יודן פון מִצְרַיִם, הט משה געפרעגט ביי הקב"ה וועלכען זכות האבען די יודען זיי זאלן קענען ארויסגיין פון מִצְרַיִם, הט הקב"ה געזאגט ווען דו וועסט ארויסנעמען די יודן פון מִצְרַיִם וועט איר דינען גאט אויף דעם בארג, דער עניין איז למשל אין אשטאט איז געוועזן אגרויסר סוחר, ביי אים פלעגען קויפן סחורה די קרעמר פון די נאנטע קליינע שטעט, א ב זיי

פלעגן נעמען די סחורה אויף בארג, קרעדיט, אמאהל האט דר סוחר געשיקט אמענטש ער זאל פאהרן צו דיא כר נדע

הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־

וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן

רשב"ם

אנכי שלחתיך. הלא אתה רואה בתבערת הסנה כי שלוחו של הקב"ה אני. וזה האות לך הוא להיות בטוח שאהיה עמך וכן מצינו בגדעון שאמר לו המלאך הלא שלחתיך. ועל מה שאתה אומר וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. כלומר באיזה טענה שאומר לפרעה ישמע אלי להוציאם. בהוציאך את העם ממצרים אני מצוה לך עכשיו שתעבדו את האלהים על ההר הזה ותקריבו עולות וטענה זו תוכל לומר כי יזבחו לאלהים ויניחם ללכת. ואע"פ שכאן לא פירש. לבסוף מפרש ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים וגו'. ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה. וכן בכל פעם ופעם היה משה אומר כך לפרעה. וכן מצינו בשמואל כשציוהו הקב"ה למשוח את דוד אמר שמואל להקב"ה ושמע שאול והרגני. והקב"ה אמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי. אף כאן דרך חכמה צוה למשה בהוציאך וגו' וכן תוכל לומר

בעל הטורים

ו"ין הלוס אלא מלכות אמר מכה כיון שהמלכות פוסקת ממני ואיתו לבני עלה נא כיד תשלה:

בית יהודא

הקב"ה הט געזאגט צו משה איך וועל זיין מיט דיר (השיבו על ראשון ראשון) אויף די ערשטע זאך וואס משה הט געפרעגט האט אים הקב"ה פריער געענטפערט (ועל אחרון אחרון) אונ אויף די לעצטע זאך וואס משה האט געפרעגט הט אים הקב"ה געענטפערט צום לעצטען (שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה) דו האסט געזאגט ווער בין איך איך זאל גיין צו פרעה (לא שלך היא) דו גייסט דאך ניט פון דיינעטוועגען (כי אם משלי) נאר פון מיינעטוועגען, אונ אשליח קען יעדערער זיין, נוארום מען קוקט ניט אויף דעם שליח, מען קוקט נאר ווער הט געשיקט דעם שליח, אונ דו וועסט זאגען איך האב דיך געשיקט (וזה המראה אשר ראית בסנה) אונ דם זעהונג וואס דו האסט גיזעהן בייא דעם דארען (לך האות) דם זאל זיין בייא דיר אצייכען (כי אנכי שלחתיך) אז איך האב דיך געשיקט (ותצליח בשליחותי) אונ דו וועסט בעגליקען אין די זאך וואס איך שיק דיך (וכדאי אני להציל) אונ איך קען זייא רעטטען (כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל) אזוי ווי דו זעהסט דער דארען טוהט וואס איך הייס אים טאהן איך הייס אים ער זאל ברענען אונ ער ברענט אונ ער ווערט ניט פארברענט (כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק) אזוי וועט זיין אז דוא וועסט גיין וואהין איך שיק דיך וועסטו קיין שאדען האבען (וששאלת) אונ וואס דו האסט געפרעגט (מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים) וועלכען זכות האבען די יודען זייא זאלען ארויסגיין פון מצרים (דבר גדול יש לי על הוצאה זו) איך האב אגרויסע זאך אגרויסען זכות פאר יודען וואס וועגען דעם זכות וועלען זיי ארויסגיין פון מצרים (שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה) ווארים אויף דעם בארג וועלען די יודען נעמען דיא תורה (לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים) אין סוף פון דריי חדשים פון דיא צייט וום זייא וועלען ארויסגיין פון מצרים (עיין ש"ח). (דבר אחר) נאך אפשט איז הקב"ה האט געזאגט צוא משה (כי אהיה עמך) איך וועל זיין מיט דיר (וזה שתצליח בשליחותך) אונ דאס וום דו וועסט בעגליקען אין דעם וועג וום איך שיק דיר (לך האות על הבטחה אחרת) וועט דאס ביי דיר זיין אצייכען אויף איין אנדער צוזאג (שאני מבטיחך) איך פארזיכער דיך (שכשתוציאם ממצרים) אז דו וועסט זיי ארויסנעמען פון מצרים (תעבדון אותי על ההר הזה) וועט איר מיך דינען אויף דעם בארג (שתקבלו התורה עליו) איר וועט נעמען דיא תורה אויף דעם

שפתי הכמים

משה כן: ג פי' ולא תחשוב כי הוא חזיון בעלמא אלא אות אמת מהסנה: ד דאל"כ לך ל"ל אלא לך האות שאין אתה ניזוק כשתלך בשליחותי כאשר ראית הסנה שאינו אוכל ודו"ק: ה וא"ת מהיכן הוא מתחיל למנות אי מעת דבור זה והרי העשר מכות היו בנתים וכל מכה משמשת רביע החודש וגו' ואלקים היה מעיד ומתרה בו כדפי' בפ' וארא בפסוק ויגלא ז' ימים וא"כ היה עשר' חדשים וגם המכות לא התחילו מיד אחר הדבור זה ואי מעת יציאת מצרים מונה הרי לא היה אפי' שני חדשים אלי ניסן ואייר ושפי בסיון שקבלו התורה. וי"ל דלא מיירי בתורה שבכתב

רש"י

השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה לא שלך היא כי אם משלי כי אהיה עמך וזה המראה אשר ראית בסנה לך ג האות כי אנכי שלחתיך ד ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק. וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף ג' חדשים ה שיצאו ממצרים. דבר אחר כי אהיה עמך וזה שתצליח בשליחותך לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו

פירוש לתורת אלהים

גזאגט מי אנכי זאג איך דיר דו גייסט ניט פון דיינעטוועגען נאר פון מיין שליחות וועגען כי ווארום איך גאט וועל זיין מיט דיר וזה אונ דעם וואנדער וום דו זעהסט פון דעם דארן וואס ווערט ניט פר ברענט לך דם איז צו דיר איין צייכען אז איך גאט שיק דיך אונ דו וועסט מצליח זיין אין מיין שליחות [עיין רש"י]

משלי נחמיה

ס'הרים ביי זיי מאגן געלט פאר די סחורה, ווי דער שליח איז געוועזן פערטיג צום פארען הט ער געזאגט צום סוחר גיב מיר געלט אויף דער הוצאה. האט דער סוחר אים גיגעבען אפאר רובעל, זאגט דער שליח צוא דעם סוחר דם געלט איז וויינעג אויף די הוצאה, זאגט דר סוחר צום שליח דו פארסט דאך געמן געלט, וועסטו פון דעם געלט געמען אביסעל געלט אויף דיין הוצאה, דאס האט געזאגט הקב"ה צו משה, דו פרעגסט מיך מיט וועלכען זכות וועלען יודען ארויסגיין פון מצרים, איך וועל דיר זאגען אז די יודען וועלען ארויס גיין פון מצרים וועלען זיי געמען אויף דעם בארג אתורה מיט מצות, נעם אראפ עטליכע מצות אונ גיב זיי שוין וועלען זיי האבען אויף די הוצאה, אויף אזכות, אונ אזו הט הקב"ה געטאהן, איידער דיא יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים האט ער זייא געגעבען עטליכע מצות, מילה, פסח, מצה, אונ אין דעם זכות זענען זייא אויסגעלייזט געווארען פון מצרים:

ספר הישר

דר מדבר אריין, איז ער געגאנגען אונ הט אים בגעגענט ביי דעם בארג ווי גאט הט אים געשיקט. אונ משה מיט אהרן זענען געקומען קיין מצרים צו די ישראל אונ האבען זיי געזאגט אלעריידי פון גאט אונ דם פאלק הט זיך געפרייט. דעם אנדערן טאג הט משה אונ אהרן זיך געפעדערט אונ זענען געגאנגען צו פרעה אונ דער שטעקען וום דער שם המפורש איז געווען געקריצט אויף אים האבען זייא גענומען אין זייערע הענד אונ אז זיי זענען געקומען צום טויער פון פאלעץ האבען זיי געזעהן אז צוויי לייבן זענען דארט צו געשלאסן מיט אייזערנע קייטן אונ קיין מענטש הט ניט געקענט אריין אונ

הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי
מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר

אונקלוס

קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין:
יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא
אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא
דַאֲבָהָתְכוֹן שַׁלְחַנִי
לְוָתְכוֹן וְיֵימְרוּן לִי מַה
שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן:
יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה

תו"א מה שמו סנהדרין קיא עקרים מב כ כו: אהיה אשר אהיה ברכות ט ספר הזוהר פרשת אחרי מות:

בעל הטורים

(יג) ואמרו לי מה שמו מה. ס"ת שם בן ד' אותיות שמסר לו השם וכתיב בתרי' לך ואספת את זקני ישראל שאין מוסרין אותו אלא לזקנים שבדור: (יד) ג' פעמים אהיה כנגד ג' אבות והם אברהם יצחק ויעקב. אברהם והיה ברכה. יצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך. יעקב שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך. אהיה עולה כ"א וכן התחלת ג' שמות של י"ג מדות ה' ה' אל וכן ר"ת אברהם יצחק יעקב וכן התחלת ה' חומשי תורה ב' ו' ו' א'. ב"פ אהיה עולה בחשבון מ"ב שמסר לו שם של מ"ב אותיות. ג"פ אהיה עולה ס"ג והם י"ב אותיות כנגד י"ב שבטים והשבטים הם נ' אותיות לרף עמהם י"ג אותיות של שמות האבות ויהיה החשבון ס"ג:

רשב"ם

(יג) מה אומר אליהם. כי איני מכיר ויודע שמך המיוחד: (יד) ויאמר אלהים אל משה. אם אינך יודע שמי אני אומר לך כי שמי אהיה לעולם ויכול אני לקיים מה שאני מבטיח. ומעתה שאמרתי לך כי שמי אהיה, כה תאמר לבני ישראל אהיה ש' חני לו. ומי שמפרשים ענינים אחרים אינם אלא טועים גמורים:

רש"י

התורה עליו והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מליצו (ישעי' לז) וזה לך האות ו אכול השנה ספיח וגו' מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת שארצכם חריבה מפירות ואני אברך הספיחים: (יד) **אהיה אשר אהיה.** אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות (ברכות ט) אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר

בית יהודא

בארג (וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל) דס איז דער זכות וואס שטייט צו די יודען זיי זאלען ארויסגיין פון מצרים (וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מָצִינוּ) אונ אזוי אגלייכען געפינען מיר אין פסוק דער נביא ישעיה הט געזאגט צום מלך חזקיהו (וְזֶה לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ) דס איז צו דיר אצייכען אז מען וועט עסין דעם יאהר ספיח (מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב) וום סנחריב וועט געהרגת ווערען (תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת) וועט זיין צו דיר אצייכען (עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת) אויף איין אנדער צוזאג (שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפֵּרוֹת) אייער לאנד איז היינט וויסט פון פירות אונ דעם יאהר וועט איר עסען דיא תבואה וואס וועט וואקסען פון די קערנער וום זענען ארויסגעפאלען פון די זאנגען וום מען האט געשניטען פאר איאהרען אונ האבען זיך אליין איינגעווארצילט אין דיא ערד אונ האבען געוואקסען דעם יאהר וואס הייסט ספיח], דעם אנדערען יאהר וועט איר עסען שחיס וואס וועט וואקסען פון די אראפגעפאלענע קערנער פון דעם דריטען יאהר אבער אויף דעם יאהר וועט איר אקערען אונ זייען פלאנצען ווייגגערטנער אונ הקב"ה וועט אייך געבען אברכה, דס איז אויך אצייכען פון איין טובה אויף דיא אנדערע טובה: (יד) נאהיה אשר אהיה], הקב"ה האט געזאגט צו משה (אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת) איך וועל זיין מיט די יודען אין די צרה פון מצרים (אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת) אונ ווען זיי וועלען זיין אין גלות ביא אנדערע מלכים וועל איך אויך זיין מיט זיי איך זאל זייא העלפען (אָמַר לְפָנָיו) הט משה געזאגט פאר הקב"ה רבונו של עולם (מָה אֲנִי

דעת זקנים מבעלי התוספות

יוסף קרא: (יד) ויאמר אהיה. קשה כל הני ויאמר למה לי וי"ל זה קרא לו הקב"ה למשה אהיה שמי לפי שאהיה לעולם ועד ואשר אהיה פי' של אהיה והדר אמר הקב"ה שמא יסבור משה ששמי אהיה אשר אהיה ולכך חזר ואמר כה תאמר. ויאמר עוד שמא יקראוני עוד ישראל אהיה וטעות יהיה בידם שהרי יש לו לקרות יהיה לעולם לכך כתי' ויאמר עוד אלהים לו שנכתב ביה שיש במשמעותו יהיה:

שפתי חכמים

לחוד אלא גם בתורה שבעל פה שאחר קבלת התורה עלה להר והיה שם מ' יום ומ' לילה וקבל תורה שבע"פ ואחר שירד בי"ז בתמוז היו ג' חדשים שלמים והם נגאלו בשביל תורה שבע"פ כדכתיב ע"פ הדברים האלה כרתי וגו' על פי היינו התורה שבע"פ מגלתי. א"נ פי' לסוף בחודש השלישי שהוא סיון כד"א היו נכונים לשלשת ימים שהוא כמו ליום השלישי כדפירש"י שם: ו פי' דרוצה להביא ראיה שהקב"ה תולה הבטחתו בהבטחה אחרת ואע"פ שאותה הבטחה עצמה עדיין אינה נעשית וה"ה ה"נ אע"פ שהבטחת השליחות עצמו הוא מסופק וה"כ איך תהי' הבטחת השליחות שעדיין היא מסופקת ראיה ואות על הבטחת קבלת התורה שהיא הבטחה אחרת וזהו דוגמת ל' שמצינו בישעיה

פירוש לתורת אלהים

בְּהוֹצִיאֲךָ אַז דוּ וועסט אוֹם צִיהֶן דֶם פָאלְק פוּן מִצְרַיִם תַּעַבְדוּן וֶועט אִיר דִינֶן גָאט אוֹף דֶעם בַּארְג [עיין רש"י]: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶזָאגְט אֶל צוּ גָאט הִנֵּה אַז אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל זָאגִין צוּ זַייא אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן אַייעֶרֶע עֶלְטֶערְן הָט מִיךְ צוּ אַייךְ גִשִׁיקְט מְבַשֵּׂר זַיין דִי גְאוּלָה וְאָמְרוּ אוּנ זֵיי וֶועלֶען מִיךְ פְרֶעגֶען וִוי אִיז דֶער נָאמֶען פוּן גָאט מָה וָוס זָאל אִיךְ זַייא זָאגֶן: (יד) וַיֹּאמֶר הָט גָאט

ספר הישר

ארויס גיין פר זיי. הט משה אויף געהובען זיין שטעקן אויף דיא לייבן אונ הט זיי אפ געבונדען אונ משה מיט אהרן זענען אריין געקומען צום מלך אונ די לייבן זענען אויך געקומען מיט זיי מיט שמחה אונ ווי פרעה הט דס געזעהן הט ער זיך זייער פר וואונדערט דען זייער געשטאלט איז געוועזען אזוי ווי מלאכים. הט פרעה צו זייא געזאגט וום ווילט איר. האבען זיי געזאגט דר וואהרר גאט הט אונז געשיקט צו זאגען אז מען זאל ארוס שיקן די יודן פון מצרים אונ זיי זאלן אים דינן, הט פרעה צו זיי געזאגט היינט גייט אוועק אונ מארגן זאלט איר קומן צו מיר. האבן זיי אזוי געטוהן. אונ ווי זיי זענן אוועק געגאנגן הט פרעה געשיקט רופן צו בלעם מיט זיינע זיהן יַנוס וְיַמְבְּרוּס אונ אלע מכשפים אונ הט זיי דר ציילט די זאך. הט בלעם געענטפערט זיי זענן נאר אזעלכע מכשפים

אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃
טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה
תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם
זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר׃ חמישי

אונקלוס

אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחַנִי לְוָתְכוֹן׃ טו וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן אֱלָהֵהּ דְאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְיַעֲקֹב שְׁלַחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעָלַם וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר׃

תו"א זה שמי לעלם פסחים נ קדושין עא:

רשב"ם

אליכם: (טו) ויאמר עוד אלהים למשה. לא נאה שיקראו אותי בשמי בבל דבריהם כשם שאנו קורים המלכים בשמם. אלא ה' אלהי אבותיכם וגו' שהוא לשון אדנות ומלכות כשם שאומרים למלכים יחי המלך. המלך ציוני דבר: זה שמי לעולם. אהיה האמור בפסוק ראשון: וזה זכרי. ה' האמור בפסוק שני שהוא לשון מלכות וכענין הזה מזכירין את המלכים ולא בשמם.

בעל הטורים

(טו) זה שמי לעלם. זה עולה י"ב מלמד שמסר לו שם של י"ב ומה שב' בי"ה אפרש בא"ת ב"ש צצ"ת דפנ"ת זהי"ף תצמ"ץ פתט"ף דפגמ"י תפא"ף מצמ"ץ

בית יהודא

מזכיר להם צרה אחרת) צו וואס זאל איך זיי איצט דער־מאנען איין אנדער צרה, אז זיי וועלען זיין נאך אמאהל אין גלות (דיים בצרה זו) גענוג פאר זיי די צרה פון מצרים (אמר לו) הט הקב"ה געזאגט צו משה (יפה אמרת) דו האסט גוט געזאגט דו זאלסט זאגען צו די יודען נאר איין מאהל אהיה, וזאגט רש"י (לא שהשכיל הלילה משה ביותר) ניט משה הט פארשטאנען בעסער פון הקב"ה ווי מען דארף זאגען צו די יודען (אלא שלא הבין דברי הקב"ה) נאר משה הט ניט פארשטאנען וום הקב"ה האט צו אים געזאגט (כי לא מחשבתו מחשבת הקב"ה) משה הט ניט געטראכט ווי הקב"ה הט געטראכט (שמאז כך היתה דעתו) הקב"ה האט באלד אזוי געמיינט (באומרו יתברך) ווען הקב"ה הט געזאגט אהיה אשר אהיה (למשה לבדו הגיד) הט ער דאס נאר געזאגט צו משה אליין (לא שיגיד לישראל) אבער ניט ער זאל אזוי זאגען צו דיא יודען (וזהו יפת אמרת) דאס האט הקב"ה געמיינט וואס ער האט געזאגט צו משה, דו האסט גוט געזאגט (שגם דעתי מתחלה כך היתה) וואריום מיין מיינונג איז אין אנהייב אויך אזוי געוועזן (שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה) דוא זאלסט ניט זאגען צו די יודען אהיה אשר אהיה, וויא איך זאג צו דיר (אלא כה תאמר לבני ישראל) נאר אזו זאלסטו זאגען צו די יודען (אהיה פעם אחת) איין מאהל אהיה (וכן משמע בברכה) אונ אזוי מיינט דער מדרש: (טו) (זה שמי לעלם). זאגט רש"י (חסר וא"ו) עס פעלט א וא"ו, דריבער מיינט דער פסוק (לומר) צו זאגען מען זאל ליינען לעלם, צו בעהאלטען (העלימהו שלא יקרא ככתבו) מען זאל בעהאלטען אין זיך דעם נאמען פון הקב"ה אונ מען זאל ניט ליינען ווי עס איז געשריבען: (וזה זכרי). דאס איז מיין דערמאנונג, אזוי זאל מען ריידען מיין נאמען (למדו היאך נקרא) הקב"ה הט אים געלערנט ווי מען זאל ליינען זיין נאמען (וכן דוד הוא אומר) דוד המלך האט אויך אזוי געזאגט (ה' שמך לעולם) דיין נאמען הוי"ה איז אויף אייביג (ה' זכרך לדור ודור) אונ צו אלע דורות (צו אלע מענטשען) ווערט דערמאנט

רש"י

להם לרה אחרת דיים בלרה זו אמר לו יפה אמרת כה תאמר וגו' (ש"ר) (לא שהשכיל הלילה משה ביותר אלא שלא הבין דברי השי"ת כי לא מחשבתו מחשבת הש"י שמאז כך היתה דעתו באומרו ית' אהיה אשר אהיה למשה לבדו הגיד ולא שיגיד לישראל וזהו יפה אמרת שגם דעתי מתחילה כך היתה שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה אלא כה תאמר לבני ישראל אהיה פעם אחת וכן משמע במס' ברכות ודוק): (טו) זה שמי לעלם. חסר וי"ו לומר העלימהו שלא יקרא ככתבו ז (ש"ר): וזה זכרי. למדו היאך נקרא וכן דוד הוא אומר ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

שפתי חכמים

הבטחת מפלת סנחריב שהיא עדיין מסופקת תהי' אות על הבטחה אחרת שהיא ברכת הספיחים: ז (נח"י) כל מה שהאריך הרא"ם מבואר הוא

פירוש לתורת אלהים

גזאגט צוא משה מיין נאמען איז אהיה אשר אהיה [ע' רש"י] כה אזו זאלסטו זאגין צו די קינדר ישראל אהיה דער גאט וואס היישט אהיה הט מיך צו איך גשיקט [עי' רש"י]: (טו) ויאמר עוד אונ גאט הט נאך גזאגט צו משה כה אזו זאלסטו זאגין צו די קינדר ישראל יי דר גאט פון אייערע עלטערן פון אברהם יצחק יעקב שלחני הט מיך צו איך גשיקט זה דם איז מיין נאמן אויף אייביג וזה אונ דאס איז מיין גידעכניש אויף דור

ספר הישר

ווי מיר אונ שיק נאך זיי וועלן מיר זיי פרובן. צו מארגן זענן געקומן משה מיט אהרן. דר מלך זאגט צו זייא ווער וועט אייך גלייבן אז איר זענט שלוחים פון אייער גאט ווייזט דרוף איין מופת וועט מען אייך גלייבן הט אהרן גיווארפן זיין שטעקן פר פרעה אונ פר זיינע קנעכט איז דר שטעקן געווארען א שלאנג. האבן דיא מכשפים אויך געווארפן איטליכר זיין שטעקן אויף דר ערד אונ זענן געווארן צו שלאנגן הט אהרנ'ס שלאנג איין גישלינגען די כישוף מאכערס שלאנגן. הט דר מלך געהייסן ברענגען דעם ספר הזכרונות אונ מען האט געליינט אונ מען האט נ'ט געפונען דעם נאמען פון גאט. זאגט ער צו משה ואהרן איך קען ניט דעם גאט וואס איר זאגט די ישראל וועל איך ניט שיקן. האבן זיי גיענטפערט צום מלך ה' גאט דר האר איבר אלע הארן האט געשיקט זאגן שיק ארויס מיין פאלק זיי זאלען מיך דינען. אונ אז מען וועט אונז ניט שיקען וועט זיין צארען גריטען אונ וועט

שלאגען

טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם
נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם
וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר
אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ

טז אֱזֵיל וְתִכְנוֹשׁ יָת סָבֵי
יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ
אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן אִתְגְּלִי
לִי אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב לְמֵימַר מִדְכַּר
דְּכִירְנָא יָתְכוֹן וְיָת
דְּאִתְעֲבֵד לְכוֹן בְּמִצְרָיִם:
יז וַאֲמָרִית אַסֵּיק יָתְכוֹן
מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע
כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי
וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי
לַאֲרַע עָבְדָא חֲלַב
וּדְבָשׁ: יח וִיקַבְּלוּן
לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי

תו"א ואספת את זקני ישראל יומא כח: עקד פקדתי ראש השנה לב: זבת חלב ודבש כתובות קיב:

בעל הטורים

אותיות: (טז) פקד פקדתי אתכם. כמנין פקד חסרתי לכם מלבון ולא נפקד ממנו איש. העשוי. ב' במסורה ואת העשוי לכם במצרים ואידך כל הזהב העשוי למלאכה בכל זהב הבאה להם במצרים היו מיחדים אותו למלאכת המשכן: (יח) ושמעו לקלך. ר"ל שאינך צריך להרבות בקול כי מיד ישמעו לך. ושמעו ב' במסורה. ושמעו לקלך. ושמעו מצרים כי העלית בכחך כשדבר משה עם פרעה שמעו כל מצרים. דבר אחר אע"פ שקולו היה כמיך היה נשמע בכל ארץ מצרים ולפי

רשב"ם

פמ"ף שידפ"י מפ"ק לי"ף פ"ם י"ע צפ"ע בתק"י זהו עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו ואין מגלין אותם אלא לצנועים: (יח) אלהי העבריים. שהרי

רש"י

(טז) את זקני ישראל. מיוחדים לישיבה. וא"ת זקנים סתם היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא: (יח) ושמעו לקולך. מאליהם מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף א שבלשון זה הם נגאלים יעקב אמר ואלהים פקוד יפקוד אתכם ט

בית יהודא

דיין נאָמען אֲדֹנָי: (טז) ואת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. זאָגט רש"י (מְיוּחָדִים לִישִׁיבָה) ער זאָל נעמען די אַלטע מענטשען וואָס זענען חֲכָמִים וואָס קענען זיצען בייא אַפאַרזאַמלונג פון חָכְמָה (וְאִם תֹּאמַר זְקֵנִים סְתָם) טאָמער וועסטו זאָגען הקב"ה האט געהייסען פאַרזאַמלען אַלע אַלטע מענטשען די פראַסטע אויך (אֵיךְ אֶפְשַׁר לוֹ לֶאֱסוֹף זְקֵנִים שֶׁל ס' רִבּוֹא) ווי אַזוי איז מעגליך משה זאָל קענען פאַרזאַמלען אַלע אַלטע מענטשען וואָס זענען דאַ בייא זעקס מאָהל הונדערט טויזענד מענטשען: (יח) (וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ). זאָגט רש"י (מֵאֲלֵיהֶם) זייא וועלען אַליין וועלען הערען דיינע רייד (מִכֵּיוָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לָשׁוֹן זֶה) אַז דו וועסט נאָר זאָגען די רייד "פָּקוֹד פָּקַדְתִּי" (יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ) וועלען זייא באַלד הערען דיינע רייד (שֶׁכְּבָר סִימָן זֶה מָסוּר בְּיָדָם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף) וואָרום דיא יודען האָבען שוין לאַנג דעם צייכען פון יַעֲקֹב און פון יוֹסֵף (שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים) אַז דער אויסלייזער וועט זאָגען צו זייא די ווערטער "פָּקוֹד פָּקַדְתִּי" איז ער דער אֶמֶת'ער אויסלייזער און זייא וועלען דאַמאָלס אויסגעלייזט ווערען (יַעֲקֹב אָמַר לָהֶם פָּקוֹד יִפְקוֹד אֶתְכֶם) יַעֲקֹב האָט געזאָגט צו זיינע קינדער

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ושמעו לקולך. פירש"י שכבר סימן מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה דפקוד יפקוד יהיו נגאלין. ויש מקשים שלא מצינו שאמר יעקב לשון זה דפקוד יפקוד ולמאי דפרש"י בפרשת ויחי ניחא:

שפתי חכמים

בס"ם ונעלם מעיני הרא"ם: ח וא"ת א"כ גם משה ידע כמו הם ומה הוכחה זו דלמא משה היה משקר וי"ל דבאותו זמן שברח מפרעה לא הי' משה כ"א בן י"ב שנה והם לא נמסרו הסי' אלא לגדול: ט ותימה הא לא מצינו פסוק זה גבי יעקב ושמא י"ל כיון דגבי יוסף נכתב פסוק זה ב"פ י"ל א' אמר משמו וא' אמר משום יעקב אביו כלו' שכן קבל יוסף מאביו

והשני ליוסף אע"פ שסניהם דברי יוסף. רא"ם בשם הרמב"ן. (נה"י) כן איתא בפדר"א פ' מ"ח וכ"כ תוספות בסוטה דף י"ג וכ"ה בס"ר

פירוש לתורת אלהים

דורות: (טז) לֵךְ גיי וְאָסַפְתָּ און דו זאָלסט איין זאַמלען די עלצטע פון די יודען וְאָמַרְתָּ און דו זאָלסט צו זייא זאָגען יְיָ דער גאָט פון אייערע עלטערען האט זיך צוא מיר באַוויזען אֱלֹהֵי דער גאָט פון אַבְרָהָם פון יִצְחָק און פון יַעֲקֹב לֵאמֹר צו זאָגען אייך פָּקוֹד גדענקען פָּקַדְתִּי איך טו גדענקען אֶתְכֶם אייך און וואָס ווערט געטאָהן צוא אייך אין מִצְרַיִם דם הייסט וואָס מען פייניגט אייך: (יז) וָאוֹמַר און איך האב געזאָגט אַעֲלֶה איך וועל אייך אויף ברענגען פון מִצְרַיִם וואָס מען פייניגט אייך דאָרטען און וועל אייך ברענגען אֶל צו דעם לאַנד פון די אומות וואָס ווערען גרופען הַכְּנַעֲנִי וגו' אֶל צו אַזוי אַלאַנד זָבַת וואָס אין איר רינט מילך און האָניג און דו משה אַז דו וועסט זאָגען צו די זְקֵנִים דם לָשׁוֹן (פָּקוֹד יִפְקוֹד) זאָג איך דיר: (יח) וְשָׁמְעוּ זיי וועלען

ספר הישר

שלאָגען גאַנץ מִצְרַיִם מִים דֶבֶר אָדער מִים שווערד האָט דעם מֶלֶךְ פאַר דראָסען אויף זיינע רייד האָט ער זיי אַוועק געטריבן פון זיך און האָט געזאָגט נאָך שווערער צוא מאַכען די אַרְבַּיִים. האָט גאָט געזאָגט צוא משה דוא וועסט זעהן אַז דורך מיין שטאַרקע מאַכט און מַכּוֹת נִמְרָצוֹת וועלען דיא מִצְרַיִם אַרויס שיקען דיא יִשְׂרָאֵל פון זייער לאַנד:

אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו: יט ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא

אונקלוס

ישראל לות מלכא דמצרים ותימרון ליה יי אלהא דיהודאי אתקרי עלנא וכען נזיל כען מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי אלהנא: יט וקדמי גלי ארי לא ישבוק יתכון מלכא דמצרים למיזל ולא מן

רשב"ם

מעבר הנהר באו הנה ואלהי מלכותם צריכים לעבוד: (יט) ואני ידעתי וגו'. אל ירך לבבך על שמתחלה לא ישמע לדברי לשלחם ולא מתוך יד החזקה שלו כי אין לו יכולת נגדי אך אני אקשה את לבו כדי לשלוח בו ידי תחלה וידעו הכל הקב"ה יודע אני כי לא יתן אתכם להלך בעצת בלעם וע"כ אני צריך להראותו ידי לבטל עצתו ואמר בלעם נאן ה' לתתי להלך עמכם לקלל

בעל הטורים

שקול בני אדם נמוך לכן הוא חסר: (יט) ואני ידעתי. פ' עקיבה רמז לחמשים מכות: להלך. ב' במסור' בתורה הכא ואידך כי מאן ה' לתתי להלך עמכם ג' היו באותי עצה יתרו איוב ובלעם אמר

בית יהודא

די ווערטער פקוד יפקוד (יוסף אמר להם פקוד יפקוד אלהים אתכם) יוסף האט אויך געזאגט צו זיינע ברידער די ווערטער פקוד יפקוד, פאר אצייכען אז מען וועט צו זיי זאגען צוויי מאהל דם ווארט „געדיינקען", זאלען זייא וויסען אז דאמאלס איז די צייט פון זייער אויסלייזונג: [ואלהי העבריים], זאגט רש"י (יוד יתירה) איין יוד איז איבעריג (רמז לי' מכות) דם ווייזט אז הקב"ה וועט שלאגען די מצריים מיט צעהן מכות]: נקרה עלינו, זאגט רש"י (לשון מקרה) טרעפונג, הקב"ה האט זיך געטראפען אויף אונז (וכן) אונ אזוי שטייט אין פסוק (ויקר אלהים) גאט האט זיך געטראפען (ואנכי אקרה כה), איז דערטייטש (אהא נקרה מאתו הלום) איך וועל געטראפען ווערען פון הקב"ה דא אויף דעם ארט: (יט) ולא יתן אתכם מלך מצרים להלוך, דער מלך פון מצרים וועט אייך ניט לאזען ארויסגיין פון מצרים (אם אין אני מראה לו את ידי החזקה) אויב איך וועל אים ניט ווייזען מיין שטארקע האנט (כלומר) אזוי מיינט מען (כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה) אזוי לאנג ווי איך וועל אים ניט מאכען וויסען מיין שטארקע האנט (לא יתן אתכם להלוך) וועט ער אייך ניט לאזען גיין פון מצרים: (לא יתן), איז דערטייטש (לא ישבוק) ער וועט ניט לאזען (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צו אבימלך (על כן לא נתתיך) ווייל איך האב דיך ניט געלאזען דו זאלסט זיא בעריהרען (לא נתנו אלהים להרע עמדי) הקב"ה האט אים ניט געלאזען ער זאל מיר שלעכטס טאהן (וכלן לשון נתינה הם) פון דעסטוועגען איז דערטייטש נתינה, געבען, נאר עס איז אלץ איינס ער האט ניט געגעבען, ער האט ניט געלאזען (ויש מפרשים) אנדערע זאגען (ולא ביד חזקה) מיינט מען (ולא בשביל שידו חזקה) ניט ווייל זיין האנט איז שטארק נדריבער וועט איר ניט באלד ארויסגיין פון מצרים, גיין, גאר ווייל איך וויל ניט איר זאלט באלד ארויסגיין פון מצרים ווייל איך וויל אלע זאלען זעהן מיינע וואנדער (כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים) פון דאמאלס ווען דוא וועסט קומען צו פרעה ער זאל ארויס שיקען די יודען אונ ער וועט זיי ניט וועלען שיקען וועל איך שיקען מיין האנט אויף מצרים אונ וועל זייא שלאגען (ומתרגמינן אותו) אונ דער תרגום שרייבט אויך אזוי (ולא מן קדם דחיליה תקיף) אונ ניט ווייל זיין כח איז שטארק ורש"י זאגט דער פשט (נאמר לי) איז צו

רש"י

יוסף אמר להם (בראשית נ) פקוד יפקוד אלהים אתכם: (אלהי העבריים. יו"ד יתירה רמז לי' מכות ברש"י יסן). נקרה עלינו. לשון מקרה וכן (במדבר כג) ויקר אלהים ואנכי אקרה כה אהא נקרה מאתי ב הלום: (יט) לא יתן אתכם מלך מצרים להליך אם אין אני מראה לו ידי החזקה כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלוך · לא יתן. לא ישבוק. כמו (בראשית כ) ע"כ לא נתתיך (שם לא) לא נתנו אלהים להרע עמדי וכולן לשון נתינה הם. וי"מ ולא ביד חזקה ולא בשביל שידו חזקה ל כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמינן אותו ולא מן קדם דחיליה

שפתי חכמים

כאן ובפרש' ה': י (רא"ם) אבל בר"פ ויקרא כ' אבל לנביאי עכו"ם נגלה עליהם בל' טומאה וטמא י"ל שפי' ויקר לעולם ל' מקרה הוא אלא שלשון מקרה פעם מתפרש על המקרה וההזדמן כמו כי יקרא קן לפיר ופעם על הפכבת זרע בהיא ל' טומאה כמו מקרה לילה: כ לא שאהיה נקרה אליו כמו ויקר אלהים אל בלעם שהשם נקרה אליו כי בלעם לא היה נקרה אל השם אלא נקרה מהשם ואמר הלום להודיע שפי' כה הלום כמו לא במעת עד כה לא ככה כמו כה אמר ה' שאם יהיה פי' כה ככה אפשר שיהיה פי' אקרה שגם אני אקרה אל אחר ככה כמו שיקרה השם אלי ואין זה הכוונה כאן רא"ם: ל כלו' דה"פ של קרא כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא בשביל שידו חזקה שהרי אם שלחתי

פירוש לתורת אלהים

פר נעמן דיין קול זייא וועלין דיר גלייבן [עיין רש"י] ובאת אונ דו זאלסט קומען מיט דיא עלצטי פון יודען צום קיניג פון מצרים ואמרתם אליו אונ איר זאלט זאגן צוא אים יי גאט דער גאט פון דיא יודען נקרה האט געטראפין זיך צו אונז אונ האט אונז געשאפט מיר זאלן גיין מקריב זיין קרבנות אין דער מדבר ועתה אונ אצונד נלכה בעטן מיר דיך דוא זאלסט מסכים זיין מיר זאלן גיין דריי טאג רייזע אין דר מדבר ונזבחה אונ מיר וועלן שעכטן קרבנות צו אונזר גאט. זאגט גאט צוא משה: (יט) ואני ידעתי אונ איך ווייס כי אז פרעה דר מלך פון מצרים וועט אייך ניט לאזן גיין ולא ביד חזקה כל זמן איך וועל אים ניט ווייזן מיין שטארקן

קֳדָם דְּחֵילָהּ תַּקִּיף׃
כ וְאֶשְׁלַח פּוֹן יָת מָחַת
גְּבוּרְתִּי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי
בְּכֹל פְּרִשְׁוָתִי דִּי אַעְבֵּד
בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח
יָתְכוֹן׃ כא וְאֶתֵּן יָת עַמָּא
הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְהָכוּן
לָא תְהָכוּן רֵיקָנִין׃
כב וְתִשְׁאַל אִתְּתָא
מִשְּׁבַבְתַּהּ וּמִקְּרִיבַת
בֵּיתַהּ מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין
דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּוּן
עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן
וּתְרוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם׃

בְּיָד חֲזָקָה׃ כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי
וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן
יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃ כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן
הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי
תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃ כב וְשָׁאֲלָה
אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי
כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־
בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־

בעל הטורים

העם: (כ) אשר אעשה בקרבו. אשר בגי' דל"ך עד"ש באח"ב שבקרבו היו רבוונות המכות: (כא) תלכון. ב' במסורה הכא ואידך ובמנוסה לא תלכון להקים גאולה אחרונה לגאולה ראשונה לענין שלא ילכו ריקם לא תלכו. ב' במסורה לא תלכו ריקם לא תלכו אחרי אלהים אחרים כשילאו ישראל ממצרים התרה בהם להשליך ע"א שבידם לפי שהיו עומדין בין הטו"א כדכתיב ביחזקאל ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו. ואומר אליהם איש שקוצי וגו'. (כב) ושמלות. ב' במסורה הכא ואידך וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות לומר לך שכל כל הכסף והזהב לקחו אבל שמלות לא לקחו אלא כל אחד ב'

רשב"ם

כי רמה ידי וידעו על ידי נפלאותי כי אני ה' ויכולת בידי: (כב) ושאלה אשה משכנתה. במתנה גמורה וחלוטה. שהרי כתב ונתתי את חן העם. כמו שאל ממני ואתנה גוים נחלתך. וזהו עיקר פשוטו והשובה לאפיקורסים: כלי כסף וכלי זהב. תכשיטין לכבוד החג שתחוגו במדבר. ושמתם אותם על בניכם:

רש"י

בו תקיף משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר לי: (כב) ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה אתה בבית: ונצלתם. כתרגומו ותרוקנון. וכן (שמות יב) וינצלו את מצרים (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים והנו"ן בו יסוד ומנחם חברו במחברת צד"י עם (בראשית לא) ויצל אלהים את מקנה אביכם. אשר הציל אלהים מאבינו. ולא יאמנו דבריו כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה

בית יהודא

מיר געזאגט געוואָרען פון רבי יעקב בְּרַבִּי מְנַחֵם'ס וועגען: (כב) וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ. זאגט רש"י מען מיינט (מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת) ודָס יודעשע ווייב וועט בָּארגען בייא די מִצְרִישֶׁע ווייבֶר וָוס וואוֹינט מיט איר אין איין שטוב: וְנִצַּלְתֶּם. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תַּרְגוּם טייטשט וּתְרוֹקְנוּן, איר וועט לֵיידיג מאכען (וְכֵן) אונ אזוי מיינט מען (וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם) זיי האבען ליידיג געמאכט מִצְרַיִם (וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם) די יודען זענען לֵיידיג געוואָרען פון זייערע צירונג (וְהַנּוּן בּוֹ יְסוֹד) דער נון איז פון יְסוֹד (פונדאמענט) פון וואָרט ונפון שֹׁרֶשׁ נָצַל, זאגט רש"י (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צַדִי"ק) מְנַחֵם האט געשטעלט דעם וואָרט וְנִצַּלְתֶּם צו זאמען מיט דיא ווערטער וָוס זייער אָנהייב איז אצדי"ק (עִם) מיט דעם פָּסוּק (וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם) הקב"ה האט אָפגעשיידט די קִיה ובְּהֵמוֹת) פון אייער פאטער (אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ) וואס הקב"ה הָט אָפגעשיידט פון אונזער פאטער, דריבער טייטשט מְנַחֵם דעם וואָרט "וְנִצַּלְתֶּם" איר וועט אָפּשיידען אָדער פון וואָרט צָלַל, אראפ נידערען, (וְלֹא יֵאָמְנוּ דְבָרָיו) זייגע רייד זענען ניט אֱמֶת (כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוּן יְסוֹד) וואָרום אויב דער נון איז ניט פון יְסוֹד ופונדאמענט פון

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ושאלה. פי' (הי') שאלה נתינה כמו שאל ממני ואתנה וגו' כי כשיחזקו מצרים למהר לשלחם שאלו להם שיתנו להם כלי כסף וכלי זהב קודם שילכו והם יתנו ברצון מפני שיתיראו מן

שפתי חכמים

את ידי והכיתי וגו' כלו' ואלו היתה ידו חזקה לא היה שולחם: מ פי' ולא מפני שכחו הוא חזק. וזה שתולה הפי' הזה לרבי יעקב ולא לאונקלוס המתרגם אינו רק על הפי' של ושלחתי את ידי שפי' אותו כי מאז אבלח את ידי והכיתי מיד ישלח אתכם אבל לא ידעתי איך יפרשו הוי"ו של ואחרי כן ישלח אתכם הרא"ם וג"ל שהוא כוי"ו ואלה בני לבעון ואיה וענה: נ פי' בתיבות שאות ראשון ביסוד הוא הלד"י ויהיה שרשו לל וא"כ

פירוש לתורת אלהים

שטארקען כח: (כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי אונ איך וועל שיקען מיין כח וְהִכֵּיתִי אונ איך וועל שלאגען די מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי מיט אלע מייני וואונדערליכע מַכּוֹת וָוס איך וועל טאהן בְּקִרְבּוֹ צווישען אים וְאַחֲרֵי כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם אונ דר נאך וועט ער אייך כִּינוֹן ארויס שיקען: (כא) וְנָתַתִּי אונ איך וועל געבען דעם חֵן פון דעם פאלק אין די אויגין פון מִצְרַיִם וְהָיָה אונ עס וועט זיין כִּי תֵלֵכוּן אז איר וועט ארויס גיין פון מִצְרַיִם לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם זאלט איר ניט ארויס גיין ליידיג: (כב) וְשָׁאֲלָה אונ יעדע פרוי פון די יודען זאל אנטלייען פון איר שְׁכֵינָה וָוס זיא איז א מִצְרִית וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ אונ פון די מִצְרִית וָוס זיא וואוינט ביי איר אין שטוב כְּלֵי כֶסֶף זילבערני כֵּלִים אונ גילדערני כֵּלִים וּשְׂמָלוֹת אונ קליידער וְשַׂמְתֶּם אונ איר זאלט זיי טאהן עַל בְּנֵיכֶם אויף אייערי זיהן אונ

מִצְרָיִם: ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃
ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר

א וַאֲתֵיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵימְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ׃ ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה דֵין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא׃

מה זה ל׳ ... זה״ב ... (masoretic notes)

תולדות אהרן

והן לא יאמינו שבת לו: מזה בידך בתרא קי:

בעל הטורים

שמלות אחד לגרור בו את הבלק דכתיב מסאריתם לרורות בשמלותם ואחד למלבוש והיא הספיקה להם כל ימי היותם במדבר דכתיב שמלתך לא בלתה מעליך: ונצלתם. בגימטרי׳ כמצולה שאין בה דגים: (ב) מזה בידך מזה מ׳ זה שבידך שארבע ס סלה מסקלו. ד״א מ׳ שנה יהיו זה. פי׳ י״ב שבטים בידך אמר לו הקב״ה לא תוות ־עתך אם אין אתה עושה שליחותי המטה הזה עושה שליחותי:

בית יהודא

וואָרט (וְהִיא נְקוּדָה חִירִק) אונ די נון איז געפּינקטעלט מיט אַחִירִק (לֹא תְהֵא מְשַׁמֶּשֶׁת) וועט דער וואָרט ניט בעדייטען וגעטייטש ווערין (בְּלָשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם) איר וועט טאָהן (אֶלָּא בְּלָשׁוֹן וְנִפְעַלְתֶּם) נאָר ער וועט געטייטש ווערען „איר וועט געטאָהן ווערען" וועט זיין דער מיינונג פאַרקערט איר וועט אָפּגעשיידט ווערען פון דיא מִצְרַיִם (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה) איר וועט פארוּקט ווערען פון די ערד (וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב) איר וועט געגעבען ווערען אין די האַנט פון פיינד (וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם) איר וועט געהרגעט ווערען פר אייערע פיינד (וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ) איר וועט געגאָסען ווערען אין איר (וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ) איר וועט זאָגען נִצַּלְנוּ, (לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ). מיר זענען געטאָהן געוואָרען, דס הייסט מיר זענען גערעטעט געוואָרען, אונ דאָ מיינט מען דאָך פאַרקערט די יודען האָבען געטאָהן צו די מִצְרַיִם דריבער מוזען מיר זאָגען דר נון איז פון פונדאמענט (יסוד) פון וואָרט אונ וְנִצַּלְתֶּם איז דערטייטש איר וועט ליידיג מאַכען מִצְרַיִם, נאָר אַפִּילוּ ווי רש״י זאָגט איז דאָך אויך אַקְשְׁיָא פאר וואָס שטייט וְנִצַּלְתֶּם אונ עס שטייט ניט וּנְצַלְתֶּם, דריבער זאָגט רש״י (וְכָל נו״ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּתֵיבָה לִפְרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה) יעדער נון וואָס קומט צום וואָרט נאָר אַמאָהל, אונ אַמאָהל איז דער וואָרט אָן אַנו״ן (כְּגוֹן) אַזוֹי ווי דער נון פון דיא ווערטער נוגף נושא נותן נושך (כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לָשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם) אַז די ווערטער שמועסען מיט דעם לָשׁוֹן „איר זאָלט טאָהן" (תִּנָּקֵד בִּשְׁוָ״א בַּחֲטַף) איז דער נון געפּינקטעלט מיט אַשְׁוָ״א (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ וויא עס שטייט (וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם) איהר זאָלט טראָגען אייער פאָטער (וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם) איר זאָלט אָפּשניידען די הויט וואָס איז אייער עָרְלָה, זאָגט רש״י (לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר) דריבער זאָג איך (שֶׁזֹּאת הַנְּקוּדָה בְּחִירִק) דיא נו״ן וואָס איז געפּינטעלט מיט אַחִירִק (מִן הַיְסוֹד הִיא) איז זיא פון יְסוֹד (פונדאמענט) פון וואָרט (וִיסוֹד שֵׁם דָּבָר נִצּוֹל הוּא מִן הַלְּשׁוֹנוֹת הַכְּבֵדִים) אונ דער וואָרט נִצּוֹל איז פון די ווערטער וואָס ווערען גערעט אויף אַשווערע זאַך (כְּמוֹ) אַזוֹי וויא דיא ווערטער דִּבּוּר כִּפּוּר לִמּוּד (כְּשֶׁיְּדַבֵּר בְּלָשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם) אַז זייא ווערען גערעט מיט דעם לָשׁוֹן איר זאָלט טאָהן (יִנָּקֵד בְּחִירִק) ווערט געפּינטעלט מיט אַחִירִק (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע) איהר זאָלט רעדען צום שטיין (וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת) איר זאָלט מְכַפֵּר זיין ופארגעבען אויף דיא שטוב (וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם) איר זאָלט זיי לערנען מיט אייערע קינדער ודער כְּלָל איז די זאַך וואָס ווערט געטאָהן גרינג שטייט מיט לָשׁוֹן קַל ואגרינגען לָשׁוֹן) אונ דיא נון איז געפּינטעלט מיט אַשְׁוָ״א אונ אויב דיא זאַך ווערט געטאָן שווער ווערט דער נון גפּינטעלט מיט אַחירק דס הייסט לָשׁוֹן כָּבֵד מיט אַשווערען לָשׁוֹן, אונ ווייל דאָ האָבען די יודען אוסגעליידיגט מִצְרַיִם אין גאַנצען, דריבער שטייט וְנִצַּלְתֶּם מיט אַחירק: (ב) מַזֶּה בְיָדֶךָ. זאָגט רש״י (לְכָךְ נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת) דריבער שטייט מַזֶּה איין וואָרט ואונ עס שטייט ניט מַה זֶּה (לִדְרֹשׁ) צו דרשנען (מִזֶּה שֶׁבְּיָדְךָ אַתָּה חַיָּיב לִלְקוֹת) פון די זאַך ומיט דיא זאַך וואָס דוא האָסט אין האַנט, ומיט דעם שטעקין דאַרף מען דיך שלאָגען (שֶׁחָשַׁדְתָּ בִּכְשֵׁרִים) דוא האָסט חושד געווען די פרומע יודין זייא וועלען דיר ניט גלויבען (וּפְשׁוּטוֹ) דער פּראָסטער פּשט איז (כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ) אַזוֹ ווי אַמענטש זאָגט צו זיין חבר (מוֹדֶה אַתָּה שֶׁזֶּה שֶׁלְּפָנֶיךָ אֶבֶן הוּא) דוא ביזט מוֹדֶה אַז די זאַך וואָס ליגט פאר דיר איז אַשטיין (אוֹמֵר לוֹ הֵן) אונ דר חבר זאָגט יאָ עס איז אַשטיין (אָמַר לוֹ) זאָגט ער צו אים צום חבר (הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ) איך וועל באַלד מאַכען פון דעם שטיין זאָל ווערען האָלץ, אַזוֹ האָט הקב״ה געזאָגט

רש״י

בחיר״ק לא תהא משמשת בלשון ופעלתם אלא בלשון ונפעלתם כמו (דברי׳ כח) ונסחתם מן האדמה ונתתם ביד אויב (ויקרא כו) ונגפתם לפני אויביכם (יחזקאל כב) ונתכתם בתוכה ואמרתם נצלנו לשון נפעלנו וכל נו״ן שהיא באה בתיבה לפרקים ם ונופלת ממנו כנו״ן של נוגף נושא נותן נושך כשהיא מדברת לשון ופעלתם תנקד בשו״א בחטף כגון (בראשית מה) ונשאתם ע את אביכם (במדבר לב) ונתתם להם את ארץ הגלעד ונמלתם את בשר ערלתכם. לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר״ק מן היסוד הוא ויסוד שם דבר נצול והוא מן הלשונות הכבדים כמו דבור כפור למוד כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר״ק כמו (במדבר כ) ודברתם אל הסלע (יחזקאל מה) וכפרתם את הבית (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם: (ב) מזה בידך. לכך נכתב תיבה א׳ לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת בכשרים. ופשוטו פ כאדם שאומר להבירו מודה אתה שזו שלפניך אבן היא אומר לו הן אמר לו הריני עושה אותה עץ:

שפתי חכמים

. ם פי׳ ועוד ראיה שנו״ן וינצלו היא שרשית לדברי׳ אין הנו״ן יסוד ע כ״ם הכא יו״ן של ונצלתם שנופלת לגמרי שהרי אינו יסוד בו כלל וכו׳: פ אין זה כנגד הדרש אלא מלתא באנפי נפשיה הוא ויבא לתרץ לדברי מנחם היה לו לינקד בשו״א והוא״ל ונקוד בחיר״ק לכך אני אומר

פירוש לתורת אלהים

אויף אייערע טעכטער וְנִצַּלְתֶּם אונ איר וועט אויס ליידיגען דס לאַנד מִצְרָיִם: (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה אונ משה הָט געענפערט אונ הָט געזאָגט וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי אַז די ישראל וועלין מיר ניט גלייבען וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי אונ וועלען ניט פאר נעמען מיין קול כִּי יֹאמְרוּ זייא וועלין זאָגען צוא מיר לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ יְיָ גאָט האָט זיך צו דיר ניט באַוויזען: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ האָט גאָט געזאָגט צוא משה מַזֶּה בְיָדֶךָ וואָס איז דאָס וואָס דו האַלסט אין דיין

מַטֶּה׃ ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה
וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס
מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח
יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃
ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה
לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא

אונקלוס

ג וַאֲמַר רְמִיהִי לְאַרְעָא
וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה
לְחִוֵי וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן
קֳדָמוֹהִי׃ ד וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט יְדָךְ וֶאֱחוֹד
בְּזַנְבֵהּ וְאוֹשֵׁיט יְדֵהּ
וְאַתְקֵף בֵּהּ וַהֲוָה
לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃ ה בְּדִיל
דִּיהֵמְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ
אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְהוֹן
אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ
דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב׃
ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעֵיל
כְּעַן יְדָךְ בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל

תו"א ויאמר ה' לו שבת לו׃

בעל הטורים

(ו) הבא. ג' במסורה הכא ואידך הבא את האנשים הביתה לך הבא העיר גבי יהונתן ביוסף כתיב הבא את האנשים הביתה שעל ידו באו למצרים. ובמסה נאמר הבא ידך שעל ידו יתקבלו ויבאו לעיר שהיא ירושלים דכתיב כעיר שחברה לה יחדו: בחיקך. ג' במסורה הכא חד ותרתי גבי דוד ואתנה וגו' כשי הדוניך בחיקך ושכבה בחיקך כמו שלקה משה בצרעת כך דוד לקה בצרעת כמו שדרשו רז"ל שנצטרע ו' חדשים.

רש"י

(ג) ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל באומרו לא יאמינו לי) ותפס אומנותו של נחש: (ד) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא. (בראשית יט) ויחזיקו האנשים בידו (דברים כה) והחזיקה במבושיו. (שמואל א יז) והחזקתי בזקנו. כל ל' חזוק הדבוק לבי"ת

בית יהודא

צו משה וואס האסטו אין האנט, הט משה גזאגט אשטעקן, האט הקב"ה געזאגט צוא משה דו וועסט באלד זעהן פון שטעקן וועט ווערן אשלאנג: (ג) וַיְהִי לְנָחָשׁ. זאגט רש"י (רמז לו) הקב"ה הט געוויזען צו משה אופן וואונק (שסיפר לשון הרע על ישראל) אז ער הט גערעט לשון הרע אוף דיא יודן (באומרו לא יאמינו לי) מיט די רייד וואס ער הט געזאגט די יודן וועלן מיר ניט גלויבן" (ותפש אומנתו של נחש) ער האט אנגענומען דעם באטור פון שלאנג ווען דר שלאנג הט אנגערעט חוה זיא זאל עסין פון עץ הדעת האט ער באמאלס גערעט לשון הרע אוף הקב"ה ע"ש ברש"י: (ד) וַיַּחֲזֶק בּוֹ. זאגט רש"י (לשון אחיזה הוא) דער ווארט ויחזק איז דערטייטש אנגענומען (והרבה יש במקרא) פיל ווערטער ויחזק איז דא אין דיא פסוקים אונ דער טייטש איז אנגענומען, ניט געשטארקט (ויחזיקו האנשים בידו) דיא מענטשין האבען אים אנגענומען ביי זיין האנט (והחזיקה במבושיו) זיא האט אנגענומען דעם פארשעמטין ארט (והחזקתי בזקני) איך האב אנגענומען זיין בארד, זאגט רש"י (כל לשון חזוק הדבוק לבי"ת) אז דער ווארט חזוק איז בהעפט צו א בי"ת ווי עס שטייט פריער בידו, במבושיו, בזקנו (לשון אחיזה הוא) מיינט מען אנגעמען ודאס הייסט פעסט גהאלטן:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) ויהי לנחש. מפני מה הראה לו ית' נחש יותר המכות: מדבר אחר אלא מה נחש נושך וממית כך פרעה ועבדיו נושכין וממיתין את ישראל ומה ששב מטה רמז שיהא פרעה ועבדיו יבשין כעץ וידו שהיתה מצורעת שכך פרעה ועבדיו טמאין ומטמאין את ישראל והנה שבה כבשרו רמז שיטהרו ישראל מטומאת מצרים. ויאמר השב לפי שדרך נגעים לבא לידי הסגר. והיו לדם רמז שישפך דמן של מצרים בבכורות ועל הים:

שפתי חכמים

על מה ששאל מה זה בידך וכי לא ידע מה בידו והלא ראה ששוא מקל לכ"פ כאדם וכו' אבל לא כדי להכנס עמו בדבור כי הכא איננו תחילת

פירוש לתורת אלהים

האנט ויאמר הט משה גזאגט מַטֶּה אשטעקן[עיין רש"י]: (ג) ויאמר השליכהו ארצה הט גאט גזאגט צו משה ווארף דעם שטעקין צו דר ערד וישליכהו ארצה הט משה אים גווארפן צו דער ערד ויהי לנחש אונ ער איז גווארין אשלאנג וינס משה איז משה אנטלאפן פר אים[עיין רש"י]: (ד) ויאמר יי אל משה הט גאט גזאגט צו משה שלח ידך שטרעק אויס דיין האנד ואחוז בזנבו אונ נעם אן דעם שלאנג ביא זיין וויידל וישלח ידו אונ ער האט גשטרעקט זיין האנד ויחזק בו אונ הט אן גינומען אין אים ויהי למטה בכפו אונ דער שלאנג איז גיווארין אשטעקין ביי משה אין דר האנד הט גאט גזאגט צו משה דעם צייכן זאלסטו ווייזן צוא דיא ישראל: (ה) למען יאמינו דרום וועלען זייא גליבען כי אז דער גאט פון זייערי עלטערן האט זיך צוא דיר באוויזען אלהי אברהם דער גאט פון אברהם אלהי יצחק דר גאט פון יצחק ואלהי יעקב אונ דר גאט פון יעקב: (ו) ויאמר יי לו עוד האט גאט נאך גיזאגט צוא משה הבא ברענג דיין האנט אין דיין שוס ויבא ידו בחיקו הט משה גיבראכט זיין האנד אין זיין שוס ויוצאה אונ ער האט זיא ווידער ארוס גצוגען והנה

יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג׃ ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ
וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ
וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃ ח וְהָיָה אִם־לֹא
יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת
הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת
הָאַחֲרוֹן׃ ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם
לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן
לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ

אונקלוס

יְדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ וְאַפְקַהּ וְהָא
יְדֵהּ חִוָּרָא כְּתַלְגָּא׃
ז וַאֲמַר אֲתֵיב יְדָךְ
לְעִטְפָּךְ וַאֲתֵיב יְדֵהּ
לְעִטְפֵּהּ וְאַפְקַהּ
מֵעִטְפֵּהּ וְהָא תָּבַת הֲוָת
כְּבִשְׂרַהּ׃ ח וִיהֵי אִם לָא
יְהֵימְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן
לְקָל אָתָא קַדְמָאָה
וִיהֵימְנוּן לְקָל אָתָא
בָּתְרָאָה׃ ט וִיהֵי אִם לָא
יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין אָתַיָּא
הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ
וְתִסַּב מִמַּיָּא דִּבְנַהְרָא

תו״א ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג שם :

רש״י

לשון אחיזה הוא : (ו) מצרעת כשלג. דרך צרעת להיות לבנה. אם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע : (ז) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו׳. מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורעניות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו (ש״ר) : (ח) והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה : (ט) ולקחת ממימי

בית יהודא

(ו) וּמְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג . זָאגְט רש״י (דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה) גֶעוֶוינְלִיךְ אִיז דֶר צָרַעַת וְקְרֶעץ] ווייס , ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא) אויב דֶר צָרַעַת ווָס הֵייסְט בַּהֶרֶת אִיז גִיוֶועֶן ווייס , זָאגְט רש״י (אַף בְּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלָּשׁוֹן הָרָע סִפֵּר) אֲפִילוּ מִיט דֶעם צֵייכֶען הָט אִים אוֹיךְ הקב״ה גֶעוויזֶן אוֹפִין וואוּנְק אַז עֶר הָט גֶערֶעט לָשׁוֹן הָרָע אוֹיף דִיא יוּדִין (בְּאוֹמְרוֹ לֹא יַאֲמִינוּ לִי) אַז עֶר הָט גֶעזָאגְט דִי יוּדִין ווֶעלֶן מִיר נִיט גְלוֹיבֶּן (לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצָרַעַת) דְרִיבֶּר הָט אִים הקב״ה גֶעשְׁלָאגֶן [גֶעשְׁטְרָאפְט] מִיט צָרַעַת (כְּמוֹ שֶׁלָּקְתָה מִרְיָם עַל לָשׁוֹן הָרָע) אַזוֹי ווִי מִרְיָם אִיז גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶן מִיט צָרַעַת ווייל זִיא הָט גֶערֶעט לָשׁוֹן הָרָע : (ז) וַיּוֹצִיאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ . זָאגְט רש״י (מִכָּאן) פוּן דַאנֶן קֶענֶען מִיר זֶעהֶן (שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת) אַז דָם גוּטֶע קוּמְט גְשְׁווינְטֶער ווִי דָם שְׁלֶעכְטֶע (שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר מֵחֵיקוֹ) ווֶען דִי הַאנְט זַיינֶע הָאט גֶעדַארְפְט ווֶערֶען מְצוֹרָע , אִיז זִיא נִיט גֶעוָוארֶן מְצוֹרָע דִי רֶגַע ווִי עֶר הָאט זִיא אַרוֹסגֶענוּמֶן פוּן בּוּזֶעם נָאר אַבִּיסֶעל שְׁפֶּעטֶער דְרִיבֶּר בַּיי דֶעם עֶרְשְׁטֶן מָאהְל שְׁטֵייט נִיט אִין פָּסוּק וַיּוֹצִיאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצוֹרַעַת דֶר ווָארְט „מֵחֵיקוֹ" שְׁטֵייט נִיט , אָבֶּער בַּייא דֶעם אַנְדֶרֶן מָאהְל שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיּוֹצִיאָהּ מֵחֵיקוֹ , בַּאלְד אִין דִי רֶגַע ווִיא עֶר הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶן דִיא הַאנְט פוּן בּוּזֶעם וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ , אִיז זִיא צוּרִיקְגֶעוָוארֶן גֶעזוּנְד ווִי זַיין לַייבּ : (ח) וְהֶאֱמִינוּ לְקוֹל הָאוֹת הָאַחֲרוֹן . (מִשֶּׁתֹּאמַר לָהֶם) אַז דוּא וֶועסְט צוּא זֵייא זָאגֶען (בִּשְׁבִילְכֶם לָקִיתִי) ווֶעגֶען אַייךְ בִּין אִיךְ גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶן מִיט צָרַעַת (עַל שֶׁסִּפַּרְתִּי עֲלֵיכֶם לָשׁוֹן הָרָע) ווייל אִיךְ הָאבּ אוֹיף אַייךְ גֶערֶעט לָשׁוֹן הָרָע (יַאֲמִינוּ לָךְ) ווֶעלֶן זֵיי דִיר גְלוֹיבֶּן (שֶׁכְּבָר לָמְדוּ בְּכָךְ) ווייל זֵייא ווייסֶן פוּן לַאנְג (שֶׁהַמִּזְדַּוְּגִין לְהָרַע לָהֶם לוֹקִים בִּנְגָעִים) דִי מֶענְטְשֶׁין ווָאס בְּהֶעפְטֶן זִיךְ צוּא זֵיי צוּ טָאהְן זֵייא שְׁלֶעכְטְס ווֶערֶען גֶעשְׁטְרָאפְט מִיט צָרַעַת (כְּגוֹן פַּרְעֹה וַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שָׂרָה) ווִיא פַּרְעֹה אוּנ אֲבִימֶלֶךְ זֶענֶען גְשְׁטְרָאפְט גֶעוָוארֶען מִיט צָרַעַת ווֶעגֶען שָׂרָה : (ט) וְלָקַחְתָּ

שפתי חכמים

דבור , רא״ם . צ דהל״כ מה תולמיה דאות האחרון מאות הראשון הקשה רא״ם אבל לא ידעתי מה יאמר באות הדם דודאי תולמיה משני האותות הראשונים וג״ל דשני אותות הראשונים כיון שלא ראו אותם משום הכי לא יאמינו בו אבל אות הג׳ יראו בעיניהם משום הכי יאמינו בו והא שלא לוה לעשות אותות הראשונים מכים דאותות הראשונים היו ג״כ לעונשו של משה כמו שפי׳ רש״י . ומהרש״ל תירץ ממ״כ אם היה הטעם שמשום הכי היה נצטרע משום ל׳ הרע א״כ פעם ראשון כשעשה לפני הקב״ה קבל ליסורין שלו ולמה לו לחזור

פירוש לתורת אלהים

מְצוֹרַעַת זִי אִיז ווָארֶן קְרֶעצִיג כַּשָּׁלֶג אַזוֹ ווִי שְׁנֵיי [עי׳ רש״י]: (ז) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט ווִידֶער גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הָשֵׁב קֶער ווִידֶער יָדְךָ אֶל חֵיקֶךָ דַיין הַאנְד אִין דַיין שׁוֹם וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל חֵיקוֹ הָט מֹשֶׁה ווִידֶער אַריין גְטָאן זַיין הַאנְד אִין זַיין שׁוֹם וַיּוֹצִאֶהָ מֵחֵיקוֹ אוּנ הָט זִיא ווִידֶער אַרוֹס גְצוֹגֶן פוּן זַיין שׁוֹם וְהִנֵּה שָׁבָה זִיא אִיז ווָארֶען ווִידֶער גֶקֶערְט כִּבְשָׂרוֹ אַזוֹ ווִי זַיין פְלֵיישׁ רֵיין אַזוֹ ווִי פְרִיעֶר : (ח) וְהָיָה אוּנ עֶס ווֶעט זַיין אִם לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ אוּב זֵייא ווֶעלֶן דִיר נִיט גְלֵייבֶּן וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל אוּנ זֵיי ווֶעלֶן נִיט פַר גֶעמֶן דַיין קוֹל אַז דוּא ווֶעסְט זֵייא ווַייזֶן הָאוֹת הָרִאשׁוֹן דֶעם עֶרְשְׁטֶן צֵייכֶן וְהֶאֱמִינוּ לְקוֹל ווֶעלֶן זֵיי גְלֵייבֶּן צוּ דַיין קוֹל אַז דוּ ווֶעסְט זֵיי ווַייזֶן הָאוֹת הָאַחֲרוֹן דֶעם אִינְטֶרְשְׁטֶן צֵייכֶן : (ט) וְהָיָה אוּנ עֶס ווֶעט זַיין אִם לֹא יַאֲמִינוּ אַז זֵיי ווֶעלֶן נִיט גְלֵייבֶּן גַּם לִשְׁנֵי הָאוֹתוֹת הָאֵלֶּה צוּ דִי צְווֵייא צֵייכוּנְס אוֹיךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקוֹלֶךָ אוּנ ווֶעלֶן נִיט פַאר גֶעמֶין דַיין קוֹל וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען מִמֵּימֵי

הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃ י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם

וְתֵישׁוֹד לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָּא דִּי תִסַּב מִן נַהֲרָא וִיהוֹן לִדְמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא׃ י וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְּבַר דְּמִלּוּל אֲנָא אַף מִתְּמָלֵי אַף מִדְּקַדְמוֹהִי אַף מֵעִדָּן

רשב"ם

(ט) והיו המים וגו'. כפולות ל' כעין נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם. עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו: (י) כי כבד פה וכבד לשון אנכי. איני בקי

רש"י

היאור. רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם (פי' כשהקב"ה נפרע מן האומות נפרע מאלהותם תחילה שהיו עובדים לנילוס המחיה אותם והפכם לדם ברש"י ישן): והיו המים וגו'. והיו והיו שני פעמים. נראה בעיני אלו נא' והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת שומע אני שבידו הם נהפכים לדם ואף כשירדו לארץ יהיו בהווייתן אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת: (י) גם מתמול וגו'. למדנו שכל שבעה ימים היה הקב"ה מפתה

בית יהודא

מִמֵּימֵי הַיְאֹר. (רָמַז לָהֶם שֶׁבְּמַכָּה הָרִאשׁוֹנָה נִפְרַע מֵאֱלָהוּתָם) הקב"ה האט געזאגט צו משה ער זאל ווייזן די יודן ווי דיא וואסער פון טייך נילוס וועלן ווערן בלוט, וועלן זיי פארשטיין אז די ערשטע מכה וועט זיין נום הקב"ה וועט שלאגן דעם גאט פון מצרים, דאס איז דער טייך נילוס (פירוש כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה נִפְרַע מִן הָאוּמּוֹת) ווען הקב"ה וויל שטראפען אקעגינגרייך (נִפְרַע מֵאֱלָהוּתָם תְּחִלָּה) שטראפט ער פריער זייער גאט (שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְנִילוּס הַמְחַיֶּה אוֹתָם) אונ די מצרים האבן געדינט צום נילוס ווייל דר נילוס פלעגט זיי שפייזן (וְהֲפָכָם לְדָם) אונ הקב"ה האט געמאכט פון די וואסער בלוט, ווארום אין מצרים רעגנט ניט, נאר יעדער חודש אב ווערט דער טייך נילוס זייער גרויס אונ ער בעגיסט מיט זיינע וואסער אלע פעלדער אונ גערטנער פון מצרים, נאכדעם הייבן אן צו וואקסן אלע פעלדער אונ גערטנער): וְהָיוּ הַמַּיִם וגו' וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת]. פרעגט רש"י (וְהָיוּ וְהָיוּ שְׁנֵי פְּעָמִים) צו וואס שטייט אין פסוק צוויי מאהל וְהָיוּ, ענטפערט רש"י (נִרְאֶה בְּעֵינַי) מיר געפעלט צו זאגן (אִלּוּ נֶאֱמַר וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאוֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת) ווען אין פסוק וואלט געשטאנען איין מאהל וְהָיוּ, אונ עס וואלט געשטאנען וְהָיוּ זייא זאלען זיין די וואסער וואס דו וועסט נעמן פון טייך בלוט אויף דיא טריקעניש (שׁוֹמֵעַ אֲנִי) וואלט איך מיינען (שֶׁבְּיָדוֹ הֵם נֶהֱפָכִים לְדָם) ווען די וואסער וועט זיין אין די האנט פון משה זאלען זיי ווערן בלוט (וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ יִהְיוּ בַּהֲוָויָיתָן) אונ ווען דיא בלוט וועט אראפקומען אויף די ערד וועלן זייא זיין וויא זייא זענען געוועזן *) (אֲבָל עַכְשָׁיו מְלַמְּדֵנוּ) אבער איצט אז עס שטייט צוויי מאהל וְהָיוּ, וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, לערנט אונז דער פסוק (שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָם) דיא וואסער וועט ניט ווערן בלוט (עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּיַּבָּשֶׁת) ביז זייא וועלען זיין אויף דער טריקעניש, אויף די ערד: (י) וְגַם מִתְּמוֹל וגו'] זאגט רש"י (לִמְּדָנוּ) פון דעם פסוק לערנן מיר (שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים) גאנצע זיבען טעג (הָיָה הקב"ה מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה בִּסְנֶה לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ) האט הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ויאמר משה אל ה' בי אדני. אתה מעמיד אותי על אנשים שיודעים שבעים לשון עומדים לפני פרעה ואם אחד מהם מדבר לי בלשונו ואיני יודע להשיב וכי אינן צוחקין עלי ואו' לי של מי אתה שאינו יודע לשמוע ולהבין כל הלשונות. אמר לו ית' מי שם פה לאדם הראשון לקרא שמות לכל הבריות שנ' ויקרא שמות שם לא נאמר אלא שמות מלמד שקרא להם שמות בשבעים לשון וגם נתתי לו כשאמרתי לו המן העץ וגו' ואמר לי האשה אשר נתת עמדי. כ"ש לך שאתה בא לגאול בני. ד"א מי שם פה כלומר פה חדשה אני בורא כ"ש שאני מתקן שלך שאינה צריכה אלא תקון מעט מה"ר יוסף. ור' עובדיה פי' כלומ' מה לך להזכיר שאתה כבד פה מי שם פה לאדם הלא אנכי ה' ואנכי עשיתי גם פה שלך א"כ יודע אני שאתה כבד פה ובידי לתקנה:

שפתי חכמים

ולהצטער ואם לא היה בשביל החטא של משה מכ"ש שלא יצער אותו פעם אחרת בחנם: ק וא"ת מ"מ למה צריך למיכתב והיו ראשון וי"ל

פירוש לתורת אלהים

הַיְאֹר פון די וואסער פון דעם טייך וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה אונ דו זאלסט גיסן אויף דר טריקעניש וְהָיוּ אונ זיי וועלן זיין הַמַּיִם דאס וואסער אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר וואס דו וועסט נעמן פון דעם טייך נילוס וְהָיוּ אונ זיי וועלן זיין לְדָם צו בלוט בַּיַּבָּשֶׁת אויף דר טריקעניש: (י) וַיֹּאמֶר אונ משה האט געזאגט אֶל יְיָ צוא גאט בִּי אֲדֹנָי איך בעט דיך מיין האר לֹא איך בין דאך קיין ריידער מענטש געוועזן גַם אוך מִתְּמוֹל פון נעכטין גַם אוך מִשִּׁלְשֹׁום פון אייער

ליקוטי מרדכי

(י) בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי וגו'. דער ילקוט שרייבט ווען משה איז אלט געוועזן אין דריטען יאהר, האט אמאהל גיטראפען פרעה ביים זיינע שרים זענען גיזעסן בייא דעם טיש, די מלכה איז גיזעסן נעבן מלך ביי די רעכטע זייט אונ בתיה די טאכטער פון פרעה איז גיזעסן נעבן זיין לינקע זייט אונ האט געהאלטין משה'ן אויף איר שויס, האט משה אויסגעצויגען דיא האנט אונ האט אראפגענומען די קרוין פון פרעה'ס קאפ אונ האט זיא געלייגט אויף זיין קאפ, פרעה מיט אלע שרים זענען דערשראקין געווארן אונ האבן זיך שטארק געוואונדערט, דארטין איז גיוועזן בלעם אויך האט ער גזאגט צו פרעה דו זאלסט וויסען דר קינד וועט ארויס נעמען דיא יודן פון מצרים, אונ ער וועט אוועק נעמען פון דיר דיא מלוכה, אונ ער וועט ווערן א מלך אויף דיא יודען, מיין עצה איז מען זאל אים באלד הרגנען, הקב"ה האט אראפגעשיקט א מלאך פון הימעל, דר מלאך האט זיך פארשטעלט ווי איינר פון די שרים אונ ער האט געזאגט צו פרעה, איך וועל דיר זאגן א עצה מען זאל ברענגן פאר דעם קינד א שיסל מיט גאלד אונ א שיסל מיט ברענענדיגע קוילן, וועלין מיר זעהן וועלכע ער וועט נעמן, אויב ער וועט נעמען די גאלד, וועלין מיר וויסען אז אלץ וואס ער טוהט איז מיט חכמה וועט מען אים הרגנן, אונ אויב ער וועט נעמען דיא קוילין, זעהן מיר דאך אז

---

*) **הערה** אונ אזוי וועט זיין דער פשט אין פסוק והיו הדם אשר תקח מן היאר, דאס וואסער וואס די וועסט נעמען פון טייך „לדם" וועט ווערין פון זיי בלוט, ביי דיר אין האנט, אונ די בלוט זאלסטו ניט ארייין גיסען צוריק אין טייך נאר זאלסט זיי אויסגיסען ביבשת, אויף די טריקעניש, אונ אויף די טריקעניש וועלין זיי ווערין צוריק וואסער, אזוי וואלט מען מיינען אז עס וואלט געשטאנען איין והיו:

גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: יא וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם

דְּמַלֶּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלַל וַעֲמִיק לִישָּׁן אֲנָא: יא וַאֲמַר יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִּי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא אוֹ מָן

רשב"ם

בלשון מצרים בחיתוך לשון כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמונים. וכן מצינו ביחזקאל. שמי שאינו בקי בלשון המלכות קרוי כן דכתיב ויאמר אלי בן אדם לך בא אל בית ישראל ודברת דברי אליהם. כי לא אל עם עמקי ש־ה יכבדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל לא אל עמים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם וגו'. וכי אפשר נביא אשר ידעו השם פנים אל

בעל הטורים

(יא) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם. שם לא נא' אלא ישום לעתיד תאלמנה שפתי שקר ליום הדין שלא ימצאו מענה:

בית יהודא

געֶרעט מיט משה ביי דעם סנה אונ האט אים געבעטן ער זאל גיין וואהין ער שיקט אים, וואָרום מתמול (נעכטין) שלשום (פאר נעכטין) מאז דברך, פון די צייט וואס דוא האסט צו מיר גערעט נאך פריער (הרי שלשה) איז דריי טעג (ושלשה גמין רבוין הם) אונ עס שטייט דריי מאהל גם, גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך, ווייזט אויף נאך דריי טעג פריער (הרי ששה) איז זעקס טעג (והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת) אונ ווען משה הט גזאגט די ווערטער צו הקב"ה איז ער געשטאנען פר הקב"ה דעם זיבעטן טאג, אונ איצט הט ער נאך אמאהל געזאגט פר הקב"ה (שלח נא ביד תשלח) שיק דורך וועמן דו ווילסט שיקען נאר ניט דורך מיר (עד שחרה בו) ביז הקב"ה איז בייז געוואָרן אויף אים (וקבל עליו) הט ער שוין אויף זיך גענומען צום גיין (וכל זה) אונ דס אליץ איז געוועזן (שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו) ווייל ער הט ניט געוואלט נעמן גרויסקייט אויף זיין ברודר אהרן (שהיה גדול הימנו) אהרן איז געוועזן עלטער

רש"י

את משה בשנה לילך בשליחותו מתמול שלשום מאז דברך הרי שלשה ושלשה גמין רבויין הם הרי ששה והוא הי' עומד ביום הז' כשאמר לו זאת עוד שלח נא ביד תשלח עד שחרה בו וקבל עליו (ש"ר) וכל זה שלא הי' רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה שנאמר (הלא אהרן אחיך הלוי וגו' ועוד נאמר לעלי הכהן) (שמואל א ב) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים הוא אהרן. וכן (יחזקאל כ) ואודע להם בארץ מצרים וגו' ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ואותה נבואה לאהרן נאמרה: כבד פה. בכבידות אני מדבר ובלשון לעז בלב"ו (שטאממלער): (יא) מי שם פה וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלם. (תנחומא) מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך ואת משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך (שבת קמ) ולאספקלטורין ההורגים מי עשאם עורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת:

פון אים (ונביא היה) אונ ער איז געוועזן אנביא, דריבער האט משה געוואלט הקב"ה זאל געבען דיא גרויסקייט צוא זיין ברודר אהרן (ושנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צוא משה (הלא אהרן אחיך הלוי) דיין ברודר אהרן איז אלוי נבאהעפט צו מיר, (ועוד) נאך שטייט אין פסוק (נאמר לעלי הכהן) עס איז געזאגט געוואָרען פון הקב"ה צוא עלי הכהן (הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים) איך בין בעוויזן געוואָרען צו נאייגעם פון דייגע עלטערן ווען דייגע עלטערן זענען נאך געוועזן אין מצרים (הוא אהרן) דאס מיינט מען אהרן (וכן) אונ אזוי שטייט אין פסוק הקב"ה הט גזאגט (ואודע להם במצרים) איך בין בעוואסט געוואָרען צו די יודין ווען זייא זענען געוועזן אין מצרים (ואומר אליהם) אונ איך האב געזאגט צו זייא (איש שקוצי עיניו השליכו) יעדר מענטש זאל אוועק ווארפען דם פארמיאוסונג ודי עבודה זרה) פון זייגע אוגן (ואותה נבואה לאהרן נאמרה) אונ די נבואה איז געזאגט געוואָרען צו אהרן: (כבד פה). משה האט געזאגט (בכבידות אני מדבר) איך רייד מיט שווערקייט, עס איז מיר שווער דאס ריידן: (יא) (מי שם פה וגו'). הקב"ה הט געזאגט צו משה (מי למדך לדבר) ווער הט דיך געלערנט ריידן (כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי) ווען דוא ביזט געמשפט געוואָרען פאר פרעה וועגען דעם מצרי וואס דו האסט געהרגעט: (או מי ישום אלם). (מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך) ווער הט געמאכט פרעה זאל ווערען שטום אונ זאל ניט קענען שטארק גביטען זיינע קנעכט מען זאל דיך הרגען (ואת משרתיו חרשים) ווער הט געמאכט זיינע דינער (קנעכט) זאלן ווערען טויב (שלא שמעו בצוותו עליך) זיי האבע ניט געהערט ווען פרעה הט גבאטן אויף דיר מען זאל דיך הרגען (ולאספקלטורין ההורגים) אונ די וואס הרגען (מי עשאם עורים) ווער האט זייא געמאכט בלינד (שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת) זייא האבן ניט געזעהן ווען דו ביזט אנטלאפן פון די בימה אונ

שפתי חכמים

דאורחא דקרא הוא לפתוח במלת והיו. רא"ם: ר הקשה רא"ם אם פרעה נעשה אלם שלא נתאמן בהריגתו א"כ למה לו לעשות משרתיו חרשים וגם עורים ותירץ כשהוגד לו שברח לוה לרדוף אחריו להביאו בהכרח ואז כל משרתיו נעשו כחרשים וכשראה פרעה שלא הביאוהו

ליקוטי מרדכי

ער הט קיין פארשטאנד, מעג מען אים לאזין לעבן, דיא עצה איז גיפעלן דעם מלך אונ די שרים, מען הט באלד געבריינגט פאר אים אשיסול מיט גאלד אונ אשיסול מיט קוילן, אונ דער מלאך האט גענומען דיא האנט פון משה אונ הט זיא געלייגט אויף די קוילן האט זיך אנגע־לעבט אקויל אויף די האנט הט ער געהאפט די האנט מיט דעם קויל צום מויל הט ער אנגעברענט זיינע ליפפען אונ זיין שפיץ צונג, דריבער איז אים גיווארן שווער צום ריידען, דריבער הט משה געזאגט צו הקב"ה אז איך וועל קומען צו פרעה אונ פרעה וועט זעהן אז איך קען ניט גוט ריידן

פירוש לתורת אלהים

נעכטען גם אויך מאז פון דער צייט אן דברך דיין טאן ריידן אל עבדך צוא דיין קנעכט ווייסטו דאך וואל כי כבד פה אז אשווער צונג בין איך וויא אזו שיקט זיך איך זאל ריידן מיט איין מלך [עיין רש"י]: (יא) ויאמר גאט הט גזאגט אליו צו אים מי ווער הט גטאן אמויל צוא אמענטש או מי ישום אלם אדער ווער מאכט איינם שטום או חרש אדר טוב או פקח

אונ איך קום ארויסנעמען יודן פון מצרים ווערט ער זיך דערמאנען די מעשה וואס מיט מיר הט גיטראפין, אז איך האב פון אים ארויסגענומען די קרוין אונ ווס בלעם הט געזאגט, וועט ער מיך באלד הרגען, דריבער איז בעסער דוא זאלסט שיקן איין אנדערין, דריבער הט הקב"ה מיט אים געשיקט זיין ברודר אהרן אונ אהרן האט גערעט צו פרעה:

אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא
אָנֹכִי יְהוָה׃ יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה
עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃
יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־
תִּשְׁלָח׃ יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי
כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא

אונקלוס

שַׁוִּי אִלְּמָא אוֹ חֵרְשָׁא אוֹ
פִקְחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא
אֲנָא יְיָ׃ יב וּכְעַן אֱזֵיל
וּמֵימְרִי יְהֵא עִם פּוּמָךְ
וְאַלְּפִנָּךְ דִּי תְמַלֵּל׃
יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח
כְּעַן בְּיַד מַן דְּכָשַׁר
דְּתִשְׁלַח׃ יד וּתְקֵיף רוּגְזָא
דַּייָ בְּמשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא
אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאֵי גְּלֵי
קֳדָמַי אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּל
הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵק

תו"א ויחר אף זבחים קב: הלא אהרן אחיך הלוי שם:

בעל הטורים

(יב) והוריתיך. ה' תגין על ה' לומר והוריתיך ע"פ חמשה חומשי תורה שאתן לך: (יד) ידבר הוא וגם הנה. ר"ת שסשל ד' אותיות לו' לך שמסר גם לאהרן השם וכל כנוייו: ילא. ג' במסו' חסר ילא לקראתך ילא המימה את דבר אלהים שתים זו שמעתי כשהקב"ה אמר למשה לך שוב מצרימ' נחלק הדבור לשנים ושמע למשה לך שוב ולאהרן לך לקראת משה ויצא מיד ולכך הוא חסר לו' שכבר יצא וכן יצא המימה חסר שעשה עצמו הגוה ואמר שא"ל לנקביו ומשכים בבקר ויצא המימה לצרכיו וזש"א לו כבר יצא והנה הוא שם:

רשב"ם

פנים וקיבל תורה מידו לידו היה מגמגם בלשונו. **ואין דבר זה בדברי התנאים** והאמוראים ואין לחוש לספרים החיצונים: (יג) ביד תשלח. ביד אשר תרצה לשלוח ולא אותי: (יד) ויחר אף ה' במשה. ותרון אף עשה רושם לפי הפשט כאמור לפנינו ויפגשהו ה' ויבקש המיתו כדפירשתי אצל יעקב כשנעשה צולע

רש"י

הלא אנכי. שסמי ה' ש עשיתי כל זאת: (יג) ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. ד"א ביד אחר שתרצה לשלוח שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד יש לך שלוחים הרבה: (יד) ויחר אף. (זבחים קב) ר' יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה נא' בו רושם וזה לא נאמר בו רושם ולא מצינו שבא עונש ע"י אותו חרון. אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם. הלא אהרן אחיך הלוי שהי' עתיד להיות לוי ולא כהן והכהונה הייתי אומר לצאת ממך מעתה לא יהי' כן אלא הוא יהי' כהן ואתה הלוי שנאמר (דברי הימים א כג) ומשה איש האלהים

בית יהודא

בִּיזְט גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶן (פִּקֵּחַ) אִיז אַהוֹכֶער אַרְט וָואס אוֹיף אִים הַרְגְּתְ מֶען דִי מֶענְטְשִׁין וָוס מֶען דַארְף זֵיי הַרְגְּנֶן אַלֶּע זָאלֶן זֶעהֶן: וַהֲלֹא אָנֹכִי. זָאגְט הקב"ה אִיךְ (שֶׁשְּׁמִי ה') וָוס מַיין נָאמֶען אִיז ה' (עָשִׂיתִי כָּל זֹאת) הָאבּ דָס אַלֶּץ גֶעטָאהְן: (יג) וּבְיַד תִּשְׁלָח. מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה שִׁיק (בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלוֹחַ) דוּרְךְ דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס דוּ בִּיזְט גֶעוואוֹהְנְט צוּ שִׁיקֶן דוּרְךְ אִים (וְהוּא אַהֲרֹן) דָס אִיז אַהֲרֹן (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ קֶען מֶען זָאגֶן מֹשֶׁה הָט נִיט גֶעמֵיינְט נָאר אַהֲרֹן, נָאר עֶר הָט גֶעמֵיינְט (בְּיַד אַחֵר) דוּרְךְ אֵיין אַנְדֶערֶן (שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלוֹחַ) וָוס דוּ וֶועסְט וֶועלֶן שִׁיקֶן (שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ) מַיין סוֹף וֶועט דָאךְ נִיט זַיין אִיךְ זָאל זֵיי אַרַיין בְּרֵיינְגֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן (וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לֶעָתִיד) אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט זַיין זֵייעֶר אוֹסְלֵייזֶר אוֹיף שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צֵייט נָאךְ אַלֶּע גָלוּתִין (יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים הַרְבֵּה) דוּא הָאסְט פִּיל מֶענְטְשִׁין דוּרְךְ וֶועמֶען צוּ שִׁיקֶן, שִׁיק אִיצְט אוֹיךְ דוּרְךְ אֵיינֶם פוּן זֵיי: (יד) וַיִּחַר אַף. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה זָאגְט (כָּל חֲרוֹן אַף שֶׁבַּתּוֹרָה) וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה אוֹיף הקב"ה חֲרוֹן אַף, אַז הקב"ה אִיז שְׁטַארְק בֵּייז גֶעוֶוען (עוֹשֶׂה רוֹשֶׁם) הָאט דֶר כַּעַס גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן, עֶס אִיז גֶעוֶוען אַשְׁטְרָאף (וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רוֹשֶׁם) אוּנ בֵּיי דֶעם כַּעַס שְׁטֵייט נָאר נִיט אַז עֶס הָט גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן (וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עוֹנֶשׁ עַל יְדֵי אוֹתוֹ חֲרוֹן אַף) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען נִיט אַז עֶס אִיז גֶעוֶוען אַשְׁטְרָאף דוּרְךְ דֶעם כַּעַס (אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי) הָאט רַבִּי יוֹסִי גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רוֹשֶׁם) בֵּיי דֶעם חֲרוֹן אַף אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען אַצֵייכֶן, אַשְׁטְרָאף, הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה (הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי) דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן הָאט גֶעדַארְפְט זַיין אַלֵּוִי (וְלֹא כֹּהֵן) אוּנ נִיט אַכֹּהֵן (וְהַכְּהוּנָּה הָיִיתִי אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ) אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט דִי כְּהוּנָּה זָאל זַיין פוּן דִיר (מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵן) פוּן אִיצְט וֶועט נִיט זַיין אַזוֹ (אֶלָּא הוּא יִהְיֶה כֹּהֵן) נָאר אַהֲרֹן וֶועט זַיין אַכֹּהֵן (וְאַתָּה לֵוִי) אוּנ דוּ וֶועסְט זַיין אַלֵּוִי (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי) מֹשֶׁה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) שלח נא ביד תשלח. כלומר אם אתה חפץ בשליחותי שלח נא כתב שאוליך בידי כדי שיהיה לי לפה ולמליץ כי לא

שפתי חכמים

חסב שרדפו אחריו ולא נלאוהו ולא נתאמן אז לשלוח כמה וכמה סוטרים מפה ומפה סימלו אותו ולהביאו בהכרח להורגו אלא לא נתאמן כלל בהריגתו ושתק והלך לו: ש לא שעלמותו י"י כי כן כתיב. ושמי ה' לא נודעתי להם והא דאמר ששמי ה' ולא נקט שמי ה' מפני שאלו אמר שמי ה' היה המובן שבא להודיעו את שמו שהוא ה' ואח"כ איך נופל על זה מי שם פה לאדם וגו' אבל בתוספת הסי"ן יהיה פי' מי שם פה לאדם וגו' אנכי ששמי ה' וזה שהוסיף עוד עשיתי כל זאת וכו' מוסב על מי שם פה לאדם וגו': ת ולפי זה קשה למה לא אמר בהדיא שלח ביד אהרן לכך אמר ד"א כו' ולפי ד"א קשה דאין שייך לו' שהיה מוליא מפיו

פירוש לתורת אלהים

אָדֶער זֶעהֶנְדִיג אוֹ עִוֵּר אָדֶער בְּלִינְד הֲלֹא פַאר
וָואר אִיךְ גָאט הָאבּ דָאס אַלֶּץ גְטָאן: (יב) וְעַתָּה
אוּנ אַצִינְדֶערְט לֵךְ גֵיי צוּ פַּרְעֹה וְאָנֹכִי אֶהְיֶה אוּנ אִיךְ
וֶועל זַיין מִיט דַיין מוֹל וְהוֹרֵיתִיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ
לֶערְנֶען וָוס דוּ זָאלְסְט רֵיידֶן: (יג) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה
גְזָאגְט בִּי אֲדֹנָי אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין הַאר שְׁלַח שִׁיק
דוּרְךְ וֶועמֶן דוּ ווִילְסְט נָאר נִיט דוּרְךְ מִיר[עי' רש"י]:
(יד) וַיִּחַר אוּנ עֶס הָאט גְרִימְט אַף יְיָ בְּמֹשֶׁה גָאטְס
צָארְעֶן אוֹיף מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אוּנ הָט אַזוֹ גְזָאגְט הֲלֹא
פַאר וָואר דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן דֶער לֵוִי [עיין רש"י]

יצא לקראתך וראך ושמח בלבו׃
טו ודברת אליו ושמת את־הדברים
בפיו ואנכי אהיה עם־פיך ועם־פיהו
והוריתי אתכם את אשר תעשון׃
טז ודבר־הוא לך אל־העם והיה הוא
יהיה־לך לפה ואתה תהיה־לו
לאלהים׃ יז ואת־המטה הזה תקח
בידך אשר תעשה־בו את־האתת׃
פ ששי יח וילך משה וישב אל־יתר

אונקלוס

לקדמותך ויחזינך ויחדי
בלבה׃ טו ותמלל עמה
ותשוי ית פתגמיא
בפומה ומימרי יהי עם
פומך ועם פומה ואליף
יתכון ית די תעבדון׃
טז וימלל הוא לך לעמא
ויהי הוא יהי לך
למתורגמן ואת תהי לה
לרב׃ יז וית חטרא הדין
תסב בידך דתעבד בה
ית אתיא׃ יח ואזל משה
ותב לות יתר חמוהי

תולדות אהרן
וראך ושמח שבת קלט׃

רשב״ם

על ירוכו: כי דבר ידבר הוא. הוא נתגדל שם ויש לו חיתוך לשון מצרים: (טז) ודבר הוא לך. בשבילך: תהיה לו לאלהים. שר ושופט מה שתצוה לו יעשה: (יח) וישב. מן המדבר אל יתר חותנו:

בעל הטורים

(טו) והוריתי. ב' במס' דין ואידך והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה מלמד שהקב"ה הורה להם הדרך ולא טעו באותו דרך: (יז) המטה. ה' תגין על הה"א (כ"א על הטי"ת) לו' שהוא לדיק תשיעי שהיה המטה בידו אדם חנוך נח שם אברהם יצחק יעקב יוסף: ואת המטה. בגי' ספירינון (סיה): (יח) אל יתר. ב' במסורה אל יתר חותנו אל יתר זקני

בית יהודא

איז געוועזן אגאטליכער מענטש זיינע קינדער וועלן גערופן ווערן אויף דעם שבט לוי: והנה הוא יוצא לקראתך׃ אהרן וועט ארויסגיין געגען דיר (בשתלך למצרים) ווען דו וועסט גיין צו מצרים: וראך ושמח בלבו׃ אהרן וועט דיך זעהן אונ וועט זיך פרייען אין הארצן (לא כשאתה סבור) ניט ווי דו מיינסט (שיהא מקפיד עליך) אז אהרן וועט דיך מקנא זיין (שאתה עולה לגדולה) וואס דו וועסט גרויס ווערען (ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב) פון וועגען דם גוטע הארץ וואס אהרן הט געהאט הט ער זוכה געוועזן צו די צירונג פון השן וואס איז געווען געגעבן אויף זיין הארץ: (טז) ודבר הוא לך׃ זאגט רש"י מען מיינט ניט לך, צו דיר וועט ער ריידען, נאר מען מיינט (בשבילך ידבר אל העם) פון דיינטוועגען וועט ער ריידען צום פאלק (וזה יוכיח) דר ווארט לך ווייזט (על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון על הם) אויף אלע ווערטר וואס שטייט אין פסוק דר ווארט לך אדער לי אדער לו אדער לכם אדער להם נעבען דעם ווארט דבור (ריידין) מיינט מען על, אויף, ער האט גערעט אויף דיר, אויף מיר, אויף אים, אויף אייך, אויף זיי. דבר לי, ער הט גערעט אויף דיר. דבר לך, ער האט גערעט אויף מיר. דבר לו, ער האט גערעט אויף אים. דבר לכם, ער הט גערעט אויף אייך. דבר להם, ער האט גרעט אויף זיי: והיה לך לפה׃ (למליץ). אהרן וועט ריידען פון דיינטוועגן (לפי שאתה כבד פה) ווייל דיר איז שווער צוא ריידען, אונ דוא וועסט זיין צו אהרן לאלהים (לרב ולשר), צוא אמייסטער, דוא וועסט אים זאגען וואס ער זאל ריידין: (יח) וישב אל יתר חותנו׃ משה איז צוריק געגאנגען צוא זיין שווער יתרו (ליטול רשות) ער זאל נעמען פון אים ערלויבענס צו גיין אין מצרים.

רש״י

בכיו יקרא על שבט הלוי: הנה הוא יוצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן א לעדי החשן הנתון על הלב: (טז) ודבר הוא לך. בשבילך ידבר אל העם וזה יוכיח ב על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון על הם: והיה לך לפה. למליץ לפי שאתה כבד פה: לאלהים. לרב ולשר: (יח) וישב אל יתר חותנו. ליטול רשות שהרי נשבע לו

שפתי חכמים

דבר רע על עצמו לכך צריך גם לטעם ראשון. מהרש"ל: א לעדי ל' קישוט: ב כלו' שזה אחד מן המוכיחים כי יש לו הרבה הוכחות שכולם ל' על הם פי' ל' בשביל שאם היה פה פי' כמשמעו שידבר לך ממש מה טעם אל העם הבא אחריו ולכן יחוייב שפי' הוא בשבילך כלומר במקומך:

דעת זקנים מבעלי התוספות

איש דברים אנכי: (יד) וראך ושמח בלבו. לפי שהיה משה אומר מה אני בא בתחומו של אהרן מתנבא במצרים שנא' הנגלה נגלתי וגו' אמר לו ית' למה אתה מזכיר אהרן אינו מיצר אלא שמח הה"ד ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה

פירוש לתורת אלהים

ידעתי איך וויים כי דבר אז ער קאן ריידען וגם אונ אוך הנה ער וועט ארויס גיין אקעגען דיר וראך אונ אז ער וועט דיך זעהן וועט ער זיך פרייען אין הארץ[ע' רש"י]: (טו) ודברת אונ דו זאלסט ריידען צו אים ושמת אונ דו זאלסט טאן אין זיין מול די רייד וואס איך וועל צו דיר ריידען ואנכי אונ איך וועל זיין מיט דיין מול אונ מיט זיין מול והוריתי אונ איך וועל אייך לערנען וואס איר זאלט טאן: (טז) ודבר אונ ער וועט ריידען פון דיינט וועגן צום פאלק וואס דו וועסט בדארפן ריידען והיה אונ ער וועט זיין צו דיר אפאר שפרעכער ואתה אונ דו וועסט זיין צו אים צו איין האר: (יז) ואת המטה הזה אונ דעם שטעקין תקח זאלסטו נעמען אין דיין האנד אשר תעשה וואס דו זאלסט מיט אים טאן די צייכען: (יח) וילך משה אונ משה איז גיגאנגען וישב אונ ער

וַאֲמַר לֵהּ אֵיזֵיל כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת אַחַי דִּי בְמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן קַיָּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אִיזֵיל לִשְׁלָם׃
יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אִיזֵיל תּוּב לְמִצְרַיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא דְּבָעוֹ לְמִקְטְלָךְ׃
כ וּדְבַר מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְאַרְכֵּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב לְאַרְעָא דְמִצְרָיִם

חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃
יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃
כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה

תולדות אהרן

לך לשלום ברכות סד מועד קטן כט : ויאמר ה' אל משה במדין נדרים סה : כי מתו כל נדרים ו סד ע"ז ה :

בעל הטורים

הגולה. יתר זכה שישבו בניו בלשכת הגזית עם הזקנים שבסנהדרין ילאו ממנו : (יט) שב. ב' חסרים לך שב מצרים שב שבע פעמים ואיתא במדרש שבשבעה פעמים הלך משה למצרים וחזר :

רשב"ם

(יט) ויאמר ה' אל משה במדין. שנתיישב שם בברחו מפני פרעה וישב במדין ועתה אמר לו במדין שוב כי מת אותו פרעה המבקש את נפשך (כדכתיב ויברח מפני פרעה וישב במדין. ועתה אמר לו במדין שוב כי מת פרעה והמלשינים), כדכתיב לעיל וימת מלך מצרים אחר בריחתו של משה :

רש"י

(שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו) (מכילתא) ושבעה שמות היו לו רעואל יתר יתרו קני וכו' : (יט) כי מתו כל האנשים. מי הם דתן ואבירם היו אלא שירדו מנכסיהם ג והעני חשוב כמת (נדרים סד) : (כ) על החמור. חמור המיוחד הוא החמור שחבש אברהם לעקידת

בית יהודא

(שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ) וָוארוּם משֶׁה הָט דָאךְ גֶעשְׁווֹאוֹרֶען צוּ יִתְרוֹ עֶר זָאל זִיךְ נִיט אַוֶּועקְרִירֶען וְעֶר זָאל נִיט אַוֶּועק גֵּיין) פוּן מִדְיָן אָן זַיין עֶרְלוֹיבְּעֶנִעס וְאָדֶער מֶען קֶען זָאגֶען וֶוען משֶׁה אִיז גֶעוֶועזֶען בַּיי דֶעם סְנֶה הָט עֶר דָאךְ גֶעהַאט בַּייא זִיךְ דִיא שֶׁעפְּסֶען פוּן יִתְרוֹ וְקַפִּיטוֹל ג פסוק א) אִיצְט אַז עֶר הָט גֶעדַארְפְט גֵּיין אִין מִצְרַיִם הָט עֶר דָאךְ גֶעמוּזְט פְרִיעֶר קוּמֶען צוּ יִתְרוֹ אִים צוּרִיק גֶעבֶּען דִי שֶׁעפְּסֶען (וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ) יִתְרוֹ הָאט גֶעהַאט זִיבֶּען נֶעמֶען ניתרו יֶתֶר רעואל חֶבֶר קֵינִי פוּטִיאֵל חוֹבָב) : (יט) (כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים) . דִי מֶענְטְשֶׁען וָוָאס הָאבֶּען דִיךְ גֶעוָואלְט הַרְגֶּנֶען זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען (מִי הֵם) וֶוער זֶענֶען גֶעוֶועזֶען דִיא מֶענְטְשֶׁען, דָתָן אוּנ אֲבִירָם (חַיִּים הֵם) זֵיי הָאבֶּען דָאךְ גֶעלֶעבְּט (אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם) נָאר מֶען מֵיינְט זֵייא זֶענֶען אַרָאפּ פוּן זֵייעֶר פַארְמֶעגֶען, זֵיי זֶענֶען גֶעוָוארֶען אָרֶעם (וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת) אוּנ אָארֶעם מַאן אִיז גְלַייךְ וִוי גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ זֵייא קֶענֶען נִיט גֵּיין צוּ פַּרְעֹה מַסֶּרֶען אוֹיף דִיר : (כ) (עַל הַחֲמוֹר) . אַרְט רַשִׁ"י פַאר וָואס שְׁטֵייט עַל הַחֲמוֹר אוֹיף דֶעם אֵייזֶעל, עֶס דַארְף שְׁטֵיין עַל חֲמוֹר, אוֹיף אַאֵייזֶעל, נָאר מֶען מֵיינְט (חֲמוֹר הַמְיוּחָד) דֶער אָפְּגֶעזוּנְדֶערְטֶער אוּנ בֶּעוָואסְטֶער אֵייזֶעל (הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק)

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדי שידע שאתה שמח : (יט) כי מתו כל האנשים. אמרי' במסכת ע"ז מאי נינהו אנשים דתן ואבירם ומיהו חיים היו אלא שירדו מנכסיהן והעני חשוב כמת ואם תאמר מצורעים היו או סומים דאמרי' ארבעה חשובין כמת סומא ומצורע ועני ומי שאין לו בנים י"ל דודאי מצורעים לא היו דלא מצינו שהיו משולחין מן המחנה. וסומין נמי לא היו שנ' העיני האנשים ההם תנקר וגו' ובלא בנים לא היו דכתיב ובניהם ונשיהם וטפם. ואי קשיא אכתי דלמא איכא חד מהני והני קראי לאחר מתן תורה הוא דכתיב וכל העם כו' שהמומין נתרפאו בסיני. וי"ל דאי הוו קודם מתן תורה אפי' אם נתרפאו חזרו למומן במעשה העגל והני קראי לאחר אותו מעשה כתי' וא"ת אכתי אימא שלא היו להם בנים והא דכתיב ובניהם לאחר מכאן נולדו י"ל דאלו עתידין להוליד לא הוה קרי להון מתים. עוד י"ל דצריך לומר שירדו מנכסיהם ואין בידם כח להרע לשום

שפתי חכמים

ג ואע"ג דאמרינן התם דארבעה חשובין כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים הכא ודאי בעניות קאמר דאין לו' שנסמאו דהא כתי' במחלוקתו של קרח העיני האנשים ההם תנקר וליכא למימר נמי שהיו מצורעים דהא כתיב בקרב המחנה וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרינן שחזרו למומן במעשה העגל וליכא למימר משום שלא היו להם בנים אמר כי מתו דא"כ היכי אמר לו מפני זה שוב מצרימה וכי מפני שלא היו להם בנים לא היו דבריהם נשמעים למלכות להלשינו אל פרעה אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם לא היו דבריהם נשמעים. כך פי' רבינו

פירוש לתורת אלהים

הָאט זִיךְ אוּם גִיקֶערְט פוּן דֶעם בַּארְג חוֹרֵב אֶל צוּא זַיין שְׁוֶוער יִתְרוֹ עֶר זָאל אִים צוּרִיק גֶעבִּין דִיא שֶׁעפְּסִין וָואס עֶר הָאט גֶעפִּיטֶערְט [עיין רש"י] וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ משֶׁה הָט גִזָאגְט צוּ יִתְרוֹ אֵלְכָה אִיךְ וֶועל גֵּיין נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ וְאָשׁוּבָה אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ ווִידֶער קֶערֶן צוּ מַיינֶע בְּרִידֶר וָוס זֶענֶן אִין מִצְרַיִם וְאֶרְאֶה אוּנ אִיךְ וֶועל זֶעהְן אוּב זֵייא לֶעבֶּען נָאךְ וַיֹּאמֶר הָאט יִתְרוֹ גִזָאגְט צוּ משֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם גֵּיי צוּא פְרִידֶען : (יט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל משֶׁה הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּ משֶׁה אִין מִדְיָן לֵךְ גֵּיי קֶער ווִידֶער אִין מִצְרַיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים וָוארוּם יִיא זֶענִין גִשְׁטָארְבֶּן אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן גִוָואלְט מֶען זָאל דִיךְ הַרְגֶּנֶן [ע' רש"י] : (כ) וַיִּקַּח משֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ הָט משֶׁה גִנוּמֶן זַיין וַוייבּ מִיט זַיינֶע זִיהְן וַיַּרְכִּיבֵם אוּנ הָאט זֵייא גִמַאכְט רֵייטְן אוֹיף אֵיין אֵייזֶל וַיָּשָׁב אוּנ הָאט אוּם גִיקֶערְט צוּם לַאנְד מִצְרַיִם וַיִּקַּח משֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים אוּנ משֶׁה הָאט

מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה
כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ
וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃
כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה

אונקלוס

וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא
דְאִתְעֲבִידוּ בֵהּ נִסִּין
מִן קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ׃
כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
בְּמֵהָכָךְ לְמֵתוּב לְמִצְרַיִם
חֲזִי כָּל מוֹפְתַיָּא דְשַׁוֵּיתִי
בִידָךְ וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם
פַּרְעֹה וַאֲנָא אַתְקֵיף יָת
לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּא׃
כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ בְּרִי בוּכְרִי

תו"א ויקח משה את מטה פסחים ג מגילה ט:

רש"י

יצחק והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו שנא' (זכריה ט) עני ורוכב על חמור: וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה וגו'. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא: (כא) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע שעל מנת כן תלך שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו ולא מצינו שעשאם לפניו אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים כמו (שמות ז) כי ידבר אליכם פרעה וגו'. ואל תתמה על אשר כתיב אשר שמתי שכן משמעו כשתדבר עמו כבר שמתים בידך: (כב) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח אמור לו כן: בני בכרי. לשון גדולה כמו (תהלים פט) אף אני בכור

בית יהודא

ם איז דער אייזעל וואס אברהם האט אים געשפאנט ווען
יר איז געגאנגען מיט יצחק צו דער עקדה (והוא שעתיד
מלך המשיח להגלות עליו) אויף דעם אייזעל וועט רייטען
ער מלך המשיח ווען ער וועט דארפען צו אונז בעוויזען
ווערן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (עני ורוכב על החמור)
ער משיח וועט קומען ארעם אונ וועט רייטען אויף דעם
עוואקסטען אייזעל: וישב ארצה מצרים, ויקח משה את
מטה. זאגט רש"י (אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא)
ער פסוק גיט ניט אכטונג צו שרייבען ריכטיג ווס פריער
פריער אונ ווס שפעטער שפעטער, ווארום פריער דארף
שטיין אין פסוק ויקח משה את מטה, משה הט גענומען
דעם שטעקען ווארום דער שטעקען איז געווען אין מדין
נאכדעם וישב ארצה מצרים, איז ער געגאנגען צוריק אין
מצרים: (כא) ובלכתך לשוב מצרימה וגו'. הקב"ה הט
געזאגט צו משה ווען דוא וועסט גיין אין מצרים (דע) זאלסטו וויסען (שעל מנת כן תלך) אויף דעם תנאי וועסטו גיין
(שתהא גבור בשליחותי) דוא זאלסט זיין שטארק אין די זאך ווס איך שיק דיך (לעשות כל מופתי לפני פרעה) דו זאלסט
טאהן מיינע אלע וואנדער פר פרעה (ולא תירא ממנו) דו זאלסט פאר אים קיין מורא האבען: ואשר שמתי בידך.
זאגט רש"י (לא על שלשה אותות האמורות למעלה) מען מיינט ניט דיא דריי צייכונגס וואס הקב"ה הט אים פריער
געזאגט דעם שלאנג אונ די צרעת אונ די וואסער (שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם) ווארום די דריי צייכונגס האט
הקב"ה ניט געזאגט מען זאל זיי מאכען פאר פרעה (אלא לפני ישראל) נאר פר די יודען זאל ער זיי מאכען (שיאמינו לו)
זיי זאלען אים גלויבען (ולא מצינו שעשאם לפניו) אונ מיר געפינען ניט אז משה האט געמאכט די דריי צייכונגס פאר
פרעה (אלא) נאר הקב"ה מיינט (מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים) די וואנדער וואס איך וועל טאהן אין דיין
האנט ווען דו וועסט זיין אין מצרים (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת) ווען פרעה וועט
צו אייך ריידען איר זאלט געבען צו אייך אוואנדער נהט אים הקב"ה געזאגט וואס ער זאל טאהן (ואל תתמה) זאלסט
דיך ניט וואנדערען (על אשר כתיב אשר שמתי) פאר וואס שטייט איך האב געטאהן (שכן משמעו) ווארום אזוי מיינט
מען (כשתדבר עמו) ווען דו וועסט ריידען מיט פרעה (כבר שמתים בידך) וועל איך שוין לאנג האבען געטאהן דיא צייכונגס
אין דיין האנט אונ דוא וועסט ניט דארפען ווארטען ביז איך וועל דיר זאגען נאר דו וועסט שוין וויסען ווס צו
טאהן: (כב) ואמרת אל פרעה. הקב"ה זאגט צו משה (כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח) אז דוא וועסט הערן זיין
הארץ איז שטארק אונ ער וויל ניט שיקען דיא יודען (אמור לו כן) זאלסטו צו אים אזו זאגען ווי עס שטייט אין פסוק:
ובני בכורי. זאגט רש"י (לשון גדולה) גרויסקייט, מען מיינט ניט דער ערשט געבארענער, נאר מען מיינט יודען
זענען ביי מיר גרעסער פון די פעלקער (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (אף אני בכור אתנהו) איך וועל אים געבען ער

שפתי חכמים

פסים במס' נדרים בפ"ק דף ז': ד דלא ויקח משה את מטה הי' לו לכתוב בתחלה קודם ויקח משה את אשתו שהרי לא במצרים לקח המטה

דעת זקנים מבעלי התוספות

אדם שאלו אתה אומר עשירים היו ומתי' קרי להו משום שאר דברים אכתי היה לו לירא שמא יהיו נותנין ממון כדי להרגו

פירוש לתורת אלהים

ונ מען גאטס שטעקין אין זיין האנד [עיין רש"י]:
(כא) ויאמר אונ גאט האט גיזאגט צוא משה
בלכתך אז דו וועסט צוריק גיין אין מצרים [עיין רש"י]
ראה זעה כל המופתים אלע וואנדער אשר ווס איך האב
געטאן אין דיין האנד ועשיתם זאלסטו זייא טאהן פר
פרעה אונ זאלסט קיין מורא ניט האבען ואני אונ איך
גאט אחזק איך וועל שטארקן זיין הארץ ולא ישלח
את העם אונ ער וועט ניט שיקען דאס פאלק:
(כב) אונ אז דו וועסט פר שטיין אז זיין הארץ איז
שטארק אונ ער וויל זייא ניט שיקן ואמרת זאלסטו

בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃ כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃ כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃

יִשְׂרָאֵל׃ כג וַאֲמָרִית לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי וְאִם סָרֵיב אַתְּ לְשַׁלָּחוּתֵהּ הָא אֲנָא קָטֵיל יָת בְּרָךְ בּוּכְרָךְ׃ כד וַהֲוָה בְאָרְחָא בְּבֵית מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ וּבְעָא

תו"א בני בכורי ישראל שבת לא סנהדרין מג
ע"ז ג: הנה אנכי סנהדרין מג:
ויהי בדרך נדרים לב: ויפגשהו ה' שם לא:

בעל הטורים

(כד) ויפגשהו ה'. ב' במסורה דין ואידך ויפגשהו בהר האלהים לו' בשעה שנתרשל משה מן המילה בא אף וחימה לבולעו ולא היה יכול להם עד שבא אהרן וסייעו שנא' ויפגשהו בהר האלהים וזכותו ניצל:

רשב"ם

(כד) ויפגשהו ה'. המלאך. כי היה מתעצל בהליכתו ומוליך אשתו ובניו:

רש"י

אתכהו זהו פשוטו. ומדרשו כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו: (כג) ואומר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו'. הנה אנכי הורג וגו'. היא מכה אחרונה ובה התרהו תחלה מפני שהיא קשה וזה הוא שנאמר באיוב (איוב לו) הן אל ישגיב בכחו לפיכך מי כמוהו מורה. בשר ודם המבקש להנקם מחבירו מעלים את דבריו שלא יבקש הצלה אבל הקב"ה ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשובו אליו לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב: (כד) ויהי בדרך במלון. ה משה: ויבקש המיתו. למשה לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל נענש עונש מיתה. תניא א"ר יוסי ח"ו לא נתרשל אלא אמר אמול ואצא לדרך סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים אמול ואשהה שלשה ימים הקב"ה צוני לך שוב מצרים ומפני מה נענש מיתה לפי שנתעסק ו במלון תחלה (במסכת נדרים

בית יהודא

וועט זיין דער עלצטער (זהו פשוטו) דס איז דער פראסטער פשט (ומדרשו) דער מדרש זאגט (כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו) דא האט הקב"ה געחתמת ואיינגעשטימטו אויף די בכורה וס יעקב האט געקויפט פון עשו, דריבער זאגט הקב"ה די יודען וס זענען די קינדער פון יעקב הייסען בכורים געגען עשו: (כג) ואומר אליך. (בשליחותו של מקום) הקב"ה הט מיך געשיקט איך זאל זאגען צו דיר (שלח את בני) שיק מיין זוהן אונ אויב דו וועסט ניט וועלען שיקען (הנה אנכי הורג את בנך בכורך) וועל איך הרגען דיין ערשט געבארענעם זוהן, זאגט רש"י (היא מכה אחרונה) דס איז געוועזען די לעצטע מכה (ובה התרהו תחלה) אונ מיט די מכה הט ער אים אנגעזאגט פריער באלד אין אנהייב (מפני שהיא קשה) ווייל דס איז געוועזען די שווערסטע מכה, טאמער וועט ער דערשראקען ווערען אונ וועט ארויסשיקען די יודען (וזהו שנאמר באיוב) אונ דס איז געזאגט געווארען אין איוב (הן אל ישגיב בכחו) הקב"ה איז שטארק מיט זיין כח (לפיכך) דריבער (מי כמוהו מורה) ווער איז דא ווי הקב"ה וואס זאל פריער ווייזען וואס ער וועט טאהן שפעטער (בשר ודם המבקש להנקם מחברו) אז א מענטש וויל טאהן א נקמה אין זיין חבר (מעלים את הדבר) בעהאלט ער די זאך (די שלעכטס) וואס ער וויל אים טאהן (שלא יבקש הצלה) ער זאל ניט וויסען צו זוכען ארעטונג (אבל הקב"ה ישגיב בכחו) אבער הקב"ה איז שטארק מיט זיין כח (ואין יכולת להמלט מידו) מען קען ניט געראטעוועט ווערען פון זיין האנט (כי אם בשובו אליו) נאר מען זאל צוריק קערען צו אים (לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב) דריבער ווייזט ער דעם מענטש וועלכע שלעכטס ער וועט אויף אים ברייננגען אונ ער זאגט אים ער זאל טאהן תשובה: (כד) ויהי בדרך במלון. משה איז געוועזען אין וועג אונ האט גענעכטיגט אין א גאסט הויז (ויבקש המיתו) אונ ער הט אים געוואלט הרגענען, משה'ן (לפי שלא מל את אליעזר בני) ווייל ער הט ניט געמלת זיין זוהן אליעזר (ועל שנתרשל) אונ ווייל ער איז געוועזען נאכלעסיג צו מקיים זיין דיא מצוה מלה צו זיין דעם קינד (נענש עונש מיתה) איז ער געשטראפט געווארען צום שטארבען (תניא אמר רבי יוסי) מיר האבען געלערנט רבי יוסי הט געזאגט חס ושלום (לא נתרשל) משה איז ניט געוועזען נאכלעסיג (אלא אמר) נאר ער הט געזאגט וואס זאל איך טאהן (אמול ואצא לדרך) איך זאל אים מלה זיין אונ גיין אין וועג (סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים) איז דס א סכנה פר דעם קינד ביז דריי טאג (אמול ואשהה שלשה ימים) איך זאל אים מלה זיין אונ ווארטען דרייא טעג (הקב"ה צוני לך שוב מצרים) הקב"ה האט מיך געבאטען איך זאל גיין אין מצרים (ומפני מה נענש מיתה) נאר פאר וואס איז ער געשטראפט געווארען צום שטארבען (מפני שנתעסק במלון תחלה) ווייל ווען ער איז געקומען אין דעם גאסט הויז האט ער אים געקענט

דעת זקנים מבעלי התוספות

אלא ודאי ירדו מנכסיהם וכן נמי מת"ו בגמטריא ירד"ו מנכסיה"ם חסר אחת מה"ר משה ז"ל: (כב) בני בכורי. כאן אודה הקב"ה על מכירת הבכורה לישראל: (כד) ויהי בדרך במלון. פרש"י מפני שנתעסק במלון תחלה משמע מתוך פי' שהיה לו למולו קודם שיתעסק במלון תחילה ותימה שהרי למחרתו צריך לצאת ויסתכן הולד וי"ל שאותו ולד היה במקום שלך לאחר שפגע בו אהרן ואמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם אע"פ ששבט לוי לא היו משועבדים

שפתי חכמים

אלא במדין: ה ר"ל שאין פי' ויהי דהכא כמו ויהי בימי אמרפל ויהי השמש ילא המורה על הענין ולא על השם מדכתיב בתר הכי ויפגשהו ה' וא"כ למה לא פי' הכתוב למי פגע הע"כ ויהי קאי אמשה: ו וא"ת

פירוש לתורת אלהים

צו פרעה אזו זאגן כה אמר יי אזו האט גאט געזאגט בני מיין זוהן בכורי מיין עלצטער איז ישראל[עיין רש"י]: (כג) ואומר אליך אונ איך טוא דיר זאגן פון גאטס וועגען שלח שיק מיין זוהן אונ לאז ער מיך דינען ותמאן אונ אז דוא וועסט ניט וועלען שיקען אים זאג איך דיר הנה אנכי וועל איך הרגענען דיין עלצטען זוהן דאס איז מכות בכורות: (כד) ויהי אונ אז משה איז שון געוועזען אין וועג אוף אנאכט לעגער ויפגשהו יי הט אים באגעגענט א מלאך פון גאט ויבקש אונ האט אים געוואלט הרגענען[עיין רש"י]:

כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ כו וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ כז וַיֹּאמֶר

אונקלוס

לְמִקְטְלֵהּ׃ כה וּנְסֵיבַת צִפּוֹרָה טִנָּרָא וּגְזַרַת יָת עָרְלַת בְּרַהּ וְקָרֵיבַת לִקְדָמוֹהִי וַאֲמַרַת אֲרֵי בִּדְמָא דִמְהֻלְתָּא הָדֵין אִתְיְהֵב חַתְנָא לָנָא׃ כו וְנָח מִנֵּהּ בְּכֵן אֲמַרַת אִלּוּלֵי דְמָא דִמְהֻלְתָּא הָדֵין אִתְחַיַּב חַתְנָא קְטוֹל׃ כז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן

תו"א ותקח צפורה שם לב ע"א כו: כי חתן דמים נדריש שם: וירף ממנו שם:

רשב"ם

כה) צר. כמו חרבות צורים. תער מלוטש איזמל חריף. וכן אף תשיב צור חרבו. נתעקם ונכפף היחוד חרבו. לכך לא הקמותו במלחמה: ותכרות וגו'. הועילה לו למשה המצוה להצילו כמו קרבן כעין שעשו גדעון מנוח כשנראה להם המלאך: ותגע. לשון מפעיל. אבל ויגע בארבע פינות דבית לשון פועל. נגע לרגליו של משה והתרצה המלאך בכך. כי לרגליו של מלאך איני רוצה לפרש. כי מי יודע אם ראתה רגלי המלאך: י חתן דמים אתה לי. בדמים הללו ישאר לי חתני: התני. בעלי: (כו) וירף. המלאך ממנו. מן רפה ים לערוב יאמר וירף. מן קנה. ויקן: אז אמרה חתן דמים למולות. על עכוב המילה נתחייב בעלי מיתה. כי המילה הצילתו עתה:

רש"י

דף לא). והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא: (כה) ותגע לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה: ותאמר. על בנה: כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך הורג אישי אתה לי: (כו) וירף. המלאך ממנו. אז הבינה שעל המילה בא להורגו: אמרה חתן דמים למולת. חתני היה נרצח על דבר המילה (שינה רש"י בלשונו לעיל כתב אתה היית גורם. דקשה לרש"י מה זה אז אמרה חתן דמים והלא גם לעיל אמרה חתן דמים אלא מתחילה סברה דזה וזה גורם חטא המילה וחטא אחר אח"כ כשראתה וירף לגמרי אז הבינה דעל דבר המילה לבד בא ובזה מתורץ ג"כ

בית יהודא

...לה זיין, וואָרום דער גאַסט הויז איז געוועזן נאָנט צו מצרים אונ אין די קליינע שטיקעל וועג וואָלט קיין סכנה געוועזן, אונ משה האט אים ניט מלה געוועזן באַלד ווי ער איז געקומען אין גאַסט הויז נאָר ער האט זיך פריער בשעפטיגט מיין גאַסט הויז מיט אַנדערע זאַכען דריבער האט אים הקב"ה געוואָלט הרגנן (ויהי המלאך נעשה כמין נחש) דר מלאך איז געוואָרן ווי אַ שלאַנג (ובולעו מראשו ועד ירכיו) אונ ער האט איינגעשלונגען משה'ן פון קאָפּ ביז צו די מילה אונ האט אים אָפּגעלאָזען (וחוזר ובולעו) אונ האט אים נאָך אַמאָהל איינגעשלונגען (מרגליו ועד אותו מקום) פון די פיס ביז צו די מילה (הבינה צפורה שבשביל המילה הוא) האט צפורה פאַרשטאַנען אַז דס איז ווייל מען האט דעם קינד ניט מלה געוועזן, האט צפורה מלה געוועזן דם קינד: (כה) ותגע לרגליו. (השליכתו לפני רגליו של משה) זיא האט אַוועקגעוואָרפן דאס שטיקעל הויט פאַר די פיס פון משה (ותאמר על בנה) אונ זיא האט געזאָגט אויף איר זוהן: (כי חתן דמים אתה לי). (אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך) דוא האסט געקענט אַבען אַז מיין חתן דהיינו מיין מאַן זאָל געהרגעט ווערן וועגען דיר (הורג אישי אתה לי) דו וואָלסט געוועזן דער וואָס האט געהרגעט מיין מאַן: (כו) וירף. (המלאך ממנו), האט דער מלאך אָפּגעלאָזען פון משה'ן, (אז הבינה שעל המילה בא להורגו) אַמאָהלס האט צפורה פאַרשטאַנען אַז דר מלאך איז געקומען הרגנן משה'ן ווייל מען האט ניט מלה געוועזן דעם קינד: ואז אמרה חתן דמים למולות. דאַמאָהלס האט זיא געזאָגט (חתני היה נרצח על דבר המילה) מיין מאַן וואָלט געהרגעט געוואָרן ווייל ... האט ניט מלה געוועזן דעם קינד (שינה רש"י בלשונו) רש"י האט איצט געענדערט דעם לשון פון פריער (לעיל כתב) ...יער האט רש"י געשריבען (אויף דיא ווערטער חתן דמים אתה לי) אתה היית גורם, זיא האט געזאָגט צום קינד דו וואָלסט ...בריינגט מען זאָל מיין מאַן הרגנן אונ איצט האט רש"י געזאָגט צפורה האט געזאָגט צו משה דו ביזט חתן דמים, דוא ...אסט געקענט געהרגעט ווערען (דקשה לרש"י) רש"י האט געפרעגט (מה זה אז אמרה חתן דמים) פאַר וואָס האט זיא איצט ...זאָגט חתן דמים (והלא גם לעיל אמרה חתן דמים) זיא האט דאָך פריער געזאָגט חתן דמים (אלא מתחלה סברה דזה וזה ...ם) נאָר פריער האט צפורה געמיינט אַז צוויי זאַכען האָבען געברענגט מען זאָל וועלען הרגנן משה'ן (חטא המילה וחטא ...זר) די זינד וואָס מען האט ניט מלה געוועזן דאס קינד אונ נאָך אַזינד דריבער האט זיא פריער געזאָגט חתן דמים אתה לי, ...כ האט ניט געזאָגט למולות (אחר כך כשראתה וירף לגמרי) ווי זיא האט געזעהן אַז נאָך דעם מלה זיין האט דר מלאך ...ם אָפּגעלאָזען אין גאַנצען (אז הבינה דעל דבר המילה לבד בא) דאַמאָהלס האט זיא פאַרשטאַנען אַז דר מלאך איז געקו...

שפתי חכמים

א עדיין היה בדרך והיא' עדיין סכנה לילך בדרך למצרים ומפני מה גם וי"ל דמלון שהיה לן משה עכשיו בו היה קרוב למצרים רק מהלך י ובדרך קלר כזה לא יהיה שום נזק וסכנה לתינוק רא"ם: ודלי"כ אך הבינה צפורה שעל דבר המילה היה אבל אין להקשות דלמה אמר בסלית שעל דבר המילה היה רולה להמיתו י"ל דכסמוך כתיב אז ...רה חתן דמים למולות משמע דאז הבינה אבל עד עכשיו לא הבינה: וא"ת והא לעיל פירש"י ובלעו מראשו ועד ירכיו וכו' עד הבינה ...רה שבשביל המילה בא וכאן פי' בשביל שהרף ממנו עתה וכן הרא"ם

דעת זקנים מבעלי התוספות

מ"מ לא היה רוצה שיבאו במקום שיראו ישראל בצרה וחזרה משם צפורה ובניה וא"כ כיון שהיה בדעתם לחזור היה יכול למולו קודם שיתעסק במלון ותהי' צפורה ממתנת שם עד שיתרפא הנער ממילתו ולכך נענש: (כו) אז אמרה. מהו אז אמרה מתחלה כשראתה המלאך בולעו עד המילה לא היתה יודעת אם בשביל איזיר מילת בנו אם בשביל מילת עצמו שהיה בא עליה ואינה הוגנת לו. מ"מ כרתה ערלת בנה ותגע לרגליו ואמרה כי חתן דמים שמא בשבילו אתה נענש. וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולות

פירוש לתורת אלהים

ה) ותקח האט צפורה גנומען איין שוּבר שטיין ...כרות אונ זיא האט אָפּ געשניטען דיא ערלה פון ...ר זוהן ותגע אונ זיא האט געוואָרפן צו זייני פיס ...אמר אונ זיא הט גזאָגט אוף איר זוהן כי חתן דמים ...ין בלוט שולדיגר פון מיין מאַן ביסטו מיר[עי' רש"י]:

(כו) וירף ממנו אונ דר מלאך הט אָפּ גלאָזט פון אים ער הט אים ניט געהרגעט אַז דענצמאָל הט זי גזאָגט חתן דמים למולות מיין מאַן איז שיהר געהרגעט געוואָרען כדי ער זאָל דיך מל זיין: (כז) ויאמר הט גאָט גזאָגט צו אהרן לך גיי אַקעגען משה צו דער מדבר וילך איז

יְהוָֹה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָֹה אֲשֶׁר
שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃
כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָֹה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃
לא וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָֹה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם

אונקלוס

אֵיזִיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה
לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעַרְעֵיהּ
בְּטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי
יְקָרָא דַּיְיָ וּנְשַׁק לֵיהּ׃
כח וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת
כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַּיְיָ דִּי
שַׁלְחֵיהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דִּי
פַּקְדֵיהּ׃ כט וַאֲזַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּכְנַשׁוּ יָת כָּל סָבֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וּמַלִּיל
אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי
מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד
אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא׃
לא וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ
אֲרֵי דְכִיר יְיָ יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְלֵי קֳדָמוֹהִי
יָת שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ

תו״א ויאמן העם שבת נו :

בעל הטורים

(לא) ויאמן. ב׳ במס׳ ויאמן העם ויאמן אכיש בדוד שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר מהני לא דוד אמר תהי לא ידך בי ואלה האמין מה עשו שני פרנסים נאמנים היו ולכך האמינו בהם :

רשב״ם

(כז) לך לקראת משה. לקיים מה שאמר לו הקב״ה וגם הנה הוא יוצא

רש״י

השינוי לשון בתרגום אונקלוס בחתן דמים ודו״ק כנ״ל) : ליוצאת. על דבר המולות שם דבר הוא והלמ״ד משמשת בלשון על כמו (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל. ואונקלוס

בית יהודא

נאר ווייל מען הט ניט מלה געווען דעם קינד ודריבער פריער האט צפורה געמיינט טאמער איז עפעס דא אזינד אין דעם געבורט פון קינד, נאכדעם האט זיא געזעהן דער קינד איז כשר געבוירען דער זינד איז נאר ווייל מען הט אים ניט מלה געווען, איז נאר משה שולדיג (והנה מתורץ ג״כ שינוי לשון בתרגום אונקלוס בחתן דמים) מיט די רייד וועט זיין פארגעפערט דם ענדערונג וואס איז דא אין תרגום פון דעם ערשטין חתן דמים צום צווייטן חתן דמים, דעם ערשטין חתן דמים אתה לי האט צפורה געזאגט אוף דעם קינד, דריבער זאגט דער תרגום זיא האט גזאגט (בדמא דמהולתא הדין) וועגען דעם בלוט פון מלה זיין (אתיהב חתנא לי) איז דר חתן נדם קינדו גיגעבן געווארען צו מיר אונ עס איז אוף דעם קינד, קיין זינד דא, ווארום מיין מאן משה האט מיך געמענגט געמען פר אוייב, דעם צווייטן חתן דמים האט צפורה געזאגט אוף משה'ן דריבער הט זיא גזאגט (אלולי דמא דמהולתא הדין) ווען ניט דם בלוט פון דעם מלה זיין (אתחייב חתנא קטול) וואלט מיין חתן מיין מאן פערשולדיגט צו גהרגת ווערען : ולמולות. זאגט רש״י מען מיינט (על דבר המולות) וועגען מלה זיין (שם דבר הוא) מולות איז דר נאמען פון דם בעשניידונג (והלמ״ד משמשת בלשון על) דר למ״ד פון למולות ווערט געטייטשט ווי דער ווארט על, איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען על מולות וועגען דם מלה זיין (כמו) וויא עס שטייט (ואמר פרעה לבני ישראל), איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנען על בני ישראל, פרעה וועט זאגען צו זיינע קנעכט וועגען די יודין (ואונקלוס תרגם דמים על דם המילה) דער תרגום אונקלוס זאגט דמים

פירוש לתורת אלהים

אהרן גיגאנגען ויפגשהו אונ ער האט אים באגעגינט בהר האלהים ביי דעם בארג וויא גאט הט זיך צו אים בוייזן וישק לו אונ ער הט אים גקושט : (כח) ויגד הט משה גזאגט צו אהרן את כל דברי יי אלי רייד וואס גאט הט צו אים גרעט אונ דם הט ער אים אוך דר ציילט אשר שלחו וואס גאט הט אים גשיקט אום לייזן דיא ישראל ואת כל האותות אונ אלע די צייכן ווס גאט הט אים גיבאטין ער זאל טאן פאר די ישראל אונ פאר פרעה : (כט) וילך משה ואהרן איז גגאנגען משה מיט אהרן ויאספו אונ האבען איין גזאמילט אלע עלצטע פון די ישראל : (ל) וידבר הט אהרן גרעט אלי רייד ווס גאט הט גרעט צו משה ויעש האותות אונ ער הט גטאן אלע צייכן לעיני העם פאר די אויגען פון דעם פאלק ישראל : (לא) ויאמן האט דאס פאלק ישראל גגלייבט אין גאטס רייד וישמעו אונ זיי האבן גהערט כי פקד יי אז גאט האט גדאכט די קינדר ישראל צו גוטן וכי ראה את ענים אונ ער האט גזעהן זייער פיין אונ וויל זיי אום לייזן ויקדו וישתחוו האבן די ישראל גיקניט אונ האבן זיך גיבוקט צוא גאט : (א) ואחר אונ נאך דעם זענן גקומן משה מיט אהרן ויאמרו אל

וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ שביעי ה א וְאַחַר בָּאוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־
עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃ ב וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ
לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־
יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃
ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא
עָלֵינוּ נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־

אונקלוס

וּסְגִידוּ׃ א וּבָתַר כֵּן עָלוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ
לְפַרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת
עַמִּי וְיֵחֲגּוּן קֳדָמַי
בְּמַדְבְּרָא׃ ב וַאֲמַר פַּרְעֹה
שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי
דִי אֲקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לְשַׁלָּחָא
יָת יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי
שְׁמָא דַיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל
לָא אֲשַׁלַּח׃ ג וַאֲמָרוּ
אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי
עֲלָנָא נֵיזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא
וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא

תו"א ויחגו חגיגה י: מי ה' אשר אשמע בקלו חולין פט ידים סז:

רשב"ם

לקראתך וראך ושמח בלבו: (ב) מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל. שהם עבדי מארצי לעובדו מה חלק יש לו בעם הזה שיעבדוהו: (ג) ויאמרו אלהי העברים וגו'. כלומר עם ישראל מעבר הנהר באו לגור הנה וזהו אלהי בני עבר הנהר והן עמו וצריכין לעובדו פן יפגענו וגו':

בעל הטורים

(ג) נקרא. [בס"א] (אולי קאי אלעיל ג' י"ח) בגי' שנה רמז לו עשר

בית יהודא

מיינט מען דיא בלוט וואס איז ארויס געגאנגען פון קינד ווען מען האט אים מלה גיוועזן נאעה פריער]: (א) וְאַחַר בָּאוּ משֶׁה וְאַהֲרֹן וגו'. נאכדעם זענען געקומען משה מיט אהרן צו פרעה, אנשטאט רש"י וואו זענען די זקנים, זאגט רש"י (אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר משֶׁה וְאַהֲרֹן) די זקנים זענען אוועקגעגאנגען איינציגווייז זיי האבן זיך אוועק גגנבעת איינציגווייז פון אינטער משה מיט אהרן (עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כֻּלָּם קוֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לַפַּלְטִין) איידער משה מיט אהרן זענען געקומען צום פאלאץ פון פרעה זענען אלע זקנים שוין ניט געווען (לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לָלֶכֶת) ווייל זיי האבן מורא געהאט צו גיין צו פרעה (וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם) ביי דעם בארג סיני האט זיי הקב"ה באצאהלט פאר דעם (וְנִגַּשׁ משֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ) משה אליין האט גענענט צום בארג סיני, אבער די זקנים האבן ניט גענענט, זיי האבן גוואלט גענענען צום בארג סיני (הֶחֱזִירוּם לְאַחוֹרֵיהֶם) האט מען זייא אומגעקערט צוריק: (ג) פֶּן יִפְגָּעֵנוּ. טאמער וועט ער אונז באגעגענען מיט אפעסט אדער מיט אשווערד, זאגט רש"י (פֶּן יִפְגָּעֲךָ הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר) זיי האבן געדארפט זאגן צו פרעה טאמער וועט הקב"ה דיך באגעגענען מיט אפעסט אדער מיט אשווערד ווייל דו לאזט אונז ניט גיין אין דער מדבר שעכטין קרבנות (וְאֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת) נאר זיי האבן געגעבען כבוד צו די מלוכה פון פרעה (פְּגִיעָה זוֹ לְשׁוֹן מִקְרֵה מָוֶת הוּא)

רש"י

תרגם דמיס על דם ט המילה: (א) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין לפי שיראו ללכת (ש"ר) ובסיני נפרע להם ונגש משה לבדו והם לא יגשו החזירם לאחוריהם: (ג) פן יפגענו. פן יפגעך היו צריכים לומר לו אלא שחלקו כבוד למלכות. פגיעה זו ל'

שפתי חכמים

הגיה הדבר בקושיא: ט אבל לפי פי' רש"י ל' מקרה מות הוא ול' רליחה: י ראיס תמה דמכאן משמע דהאי קרא דוהם לא יגשו אזקנים לחודייהו קאי ואין זה אמת שהרי לעיל מיניה כתיב עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ואח"ז כתיב ונגש משה לבדו אל ה' וגו' ואם היה זה בעבור הפרעון אהרן מה חטא וכן נדב ואביהוא שאינם מכלל הזקנים והיות הדבר בל"ע. [קל"מ] ולענ"ד אין לריך עיון גדול שהרי כ' הרב בפ' יתרו אתה מחילה לעצמך ואהרן מחילה לעצמו והעם אל יהרסו כל עיקר ולא היה להם לזקנים מחילה בפ"ע אלא עמדו בתוך העם וזה מפני הפרעון ונדב ואביהוא אפשר שעמדו

דעת זקנים מבעלי התוספות

יודעת אני עתה בבירור שאתה אינך נענש כי אם בשביל איחור מילת בנך מה"ר אליהו כהן ז"ל: (ג) דרך שלשת ימים. פשט דקרא נלך במדבר ונזבחה וא"ת זבחו הנה פן יפגענו כלומר הן נזבח את תועבת מצרים וגו':

פירוש לתורת אלהים

פרעה און האבען געזאגט צו פרעה די רייד כה אָמַר יְיָ אזו האט געזאגט דר גאט פון ישראל שַׁלַּח אֶת עַמִּי שיק מיין פאלק וְיָחֹגּוּ און לאזן זיי פייער טאגן פון מיינעט וועגן אין דר מִדְבָּר: (ב) וַיֹּאמֶר האט פרעה געזאגט מִי יְיָ ווער איז דר גאט וואס איך זאל אים פאלגן לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל צוא שיקן די ישראל לֹא יָדַעְתִּי אֶת יְיָ איך ווייס ניט ווער איז דר גאט וְגַם און די ישראל וועל איך ניט שיקן: (ג) וַיֹּאמְרוּ האבן משה מיט אהרן ווידר געזאגט צו פרעה אֱלֹהֵי דר גאט פון די יודן האט זיך באוויזן צו אונז נֵלְכָה נָּא בעטן מיר דיך מיר זאלן גיין דרייא טאג רייז אין דער מדבר וְנִזְבְּחָה און מיר וועלן שעכטן קרבנות צו אונזר גאט ווארום אז דו וועסט אונז ניט לאזען האבען מיר מורא פֶּן יִפְגָּעֵנוּ טאמער וועט ער אויף אונז שיקן מיד זאלן גהרגעט

ווערן

יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃ ד וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו
לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם׃ ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן
רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃ ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־
שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃ ז לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת

דִּלְמָא יְעָרְעִנָּנָא בְּמוֹתָא
אוֹ בְקַטּוֹל׃ ד וַאֲמַר לְהוֹן
מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמָא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת
עַמָּא מֵעוּבָדֵיהוֹן אֱזִילוּ
לְפָלְחָנְכוֹן׃ ה וַאֲמַר
פַּרְעֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן
עַמָּא דְאַרְעָא וּתְבַטְּלוּן
יָתְהוֹן מִפָּלְחָנְהוֹן׃
ו וּפַקֵּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא
הַהוּא יָת שִׁלְטוֹנַיָּא דְעַמָּא
וְיָת סָרְכוֹהִי לְמֵימַר׃
ז לָא תוֹסְפוּן לְמִתַּן

רשב"ם

(ד) תפריעו. תבטלו או תנתקו ותפרידו כמו ופרע את ראש האשה: לסבלותיכם. למלאכה שלכם ואל תבטלו מעסקיכם וגם תבטלו אחרים ממלאכה שלי: (ו) הנוגשים. ממונים על השוטרים כמו שופטים ושוטרים ממונים לצוות את השוטרים והשוטרים רודים בעם לעשות מה שהשופטים מצוים: (ז) לתת תבן. תבן

רש"י

מקרה מות היא: (ד) תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם שאומעין לכם וסבורים לנוח בו מן המלאכה. וכן (משלי ד) פרעהו אל תעבר בו רחקהו. וכן (שם א) ותפרעו כל עצתי. (שמות לב) כי פרוע הוא נרחק ונתעב: לכו לסבלותיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם. אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות: (ה) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם ואתם משביתים אותם מסבלותם הפסד גדול הוא זה: (ו) הנגשים. מצריים היו והשוטרים

בית יהודא

דער וואָרט „יִפְגָּעֵנוּ" מיינט מען ער וועט אונז הַרְגֶנֶן, ער וועט אונז בַּגֶעגֶענען מיט דעם טויט וואָס ער וועט אויף אונז שיקען: (ד) וַתַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו. זאָגט רש"י תַּפְרִיעוּ מיינט מען (תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלַאכְתָּם) איר טוהט זיי אָפּשיידען אונ דערווייטערן פון זייערע אַרבעט (שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִין לָנוּחַ מִן הַמְּלָאכָה) זיי הערען אייערע רייד אונ זייא מיינען זיי וועלען זיך אָפּרוהען עטליכע טעג פון די אַרבעט (וְכֵן) אונ אַזוֹ שטייט אין פָּסוּק (פְּרָעֵהוּ אַל תַּעֲבָר בּוֹ) מיינט מען (רַחֲקֵהוּ), זאָלסט אים דערווייטערין, זאָלסט ניט גיין גֶעבֶּן אים (וְכֵן) אונ אַזוֹ מיינט מען (וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי) איר האָט דערווייטערט מיינע אַלע עצות, נאָך שטייט אין פָּסוּק (כִּי פָרוּעַ הוּא) מיינט מען (נִרְחָק וְנִתְעָב) דערווייטערט אונ פאַרמיאוסט: (לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם). זאָגט רש"י פַּרְעֹה האָט געזאָגט צוא משֶׁה מיט אַהֲרֹן (לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם) גייט צו אייער אַרבעט וואָס איר האָט צו טאָהן אין אייערע שטובּין (אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם) אָבער די אַרבעט וואָס די יודין האָבען גטאָהן אין מִצְרַיִם (לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי) איז ניט געווען אויף דעם שבט לֵוִי דר שבט לֵוִי האָט ניט גאַרבעט אין מִצְרַיִם (וְתֵדַע לָךְ) דו קענסט וויסן אַז דער שבט לֵוִי האָט ניט געאַרבעט (שֶׁהֲרֵי משֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת) וואָרום משֶׁה אונ אַהֲרֹן פלעגען אַרוים גיין פון מִצְרַיִם אונ פון פַּרְעֹה אונ פלעגען קומען אין מִצְרַיִם אונ צו פַּרְעֹה אָן ערלויבּנים אונ מען האָט זיי ניט גפרעגט פר וואָס זיי אַרבּעטין ניט: (ה) וְהֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ. (שֶׁהָעֲבוֹדָה מוּטֶּלֶת עֲלֵיהֶם) דס פאָלק וואָס די אַרבעט ליגט אויף זיי צו אַרבּעטין זענען איצט זייער פיל (וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלוֹתָם) אונ איר שטערט זייא פון זייער אַרבעט (הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה) דס איז אַגרויסער שאָדען: (ו) וְהַנֹּגְשִׂים. (מִצְרִים הָיוּ) דיא נוגשים זענען געווען מִצְרִים (וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים) דיא שוטרים זענען געווען יודען (הַנּוֹגֵשׂ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) לכו לסבלותיכם. פרש"י ששבט לוי לא נשתעבד וכן איתמר במדרש כי מתחילה כשבא להן בפרך רך כדרשי' לעיל אמר שבט לוי עתידין אנו לעבוד עבודת משא של הקב"ה חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שכר שיתן לנו וענו הלוים ואמרו כלם שאינם יודעים לעשות לבנים ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה וכאשר גדל משה וראה בסבלותם שהיו משועבדים כל שבעת ימי השבוע בלא שום מנוחה בא לו אל פרעה אמר וכי יש

שפתי חכמים

עם אהרן במחילה אחת: כ פי' שלא מלינו שירחיקו אותם ממלאכתן

פירוש לתורת אלהים

וועגן בַּדֶּבֶר מיט מאָרד אוֹ בֶחָרֶב אָדער מיט אַשווערד: (ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם האָט דער מֶלֶךְ פון מִצְרַיִם צו זיי גזאָגט לָמָּה משֶׁה איר משֶׁה מיט אַהֲרֹן נאָך וואָס טוט איר פר שטערען דאָס פאָלק יִשְׂרָאֵל פון זיין אַרבעט לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם גייט בעסער צו אייער אַרבעט: (ה) וַיֹּאמֶר האָט פַּרְעֹה נאָך גזאָגט הֵן רַבִּים דס פאָלק יִשְׂרָאֵל וואָס זענען היינט אין לאַנד זענען פיל אונ זיי מוזין טאָהן מיין אַרבעט וְהִשְׁבַּתֶּם אונ איר טוט זייא שטערען פון זייער אַרבעט איז דאָס אַגרויסער היזק: (ו) וַיְצַו האָט פַּרְעֹה גיבּאָטין אין דעם זעלביגען טאָג אֶת הַנֹּגְשִׂים דיא בּצווינגערס פון די מִצְרַיִם וואָס איבער דעם פאָלק יִשְׂרָאֵל וְאֶת שׁוֹטְרָיו אונ די יודישע שַׁמָּשִׁים וואָס זענען געזעצט געוואָרען פון פַּרְעֹה איבער די יִשְׂרָאֵל זיי זאָלין צו שטעלען די אַרבעט לֵאמֹר אַזוֹ צוא זאָגען: (ז) לֹא תֹאסִפוּן איר זאָלט שוין מער ניט געבען שטרוי צום פאָלק לִלְבּוֹן הַלְּבֵנִים צוא איין קנעטען אין ציגל כּתמול

תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל
שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן׃
ח וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם
עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם
לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־
כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ׃ ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־

אונקלוס

תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי
לְבֵנִין כְּמִתְּמַלֵּי
וּמִדְּקַמּוֹהִי אִנּוּן יְהָכוּן
וִיגַבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא׃
ח וְיָת סְכוֹם לְבֵנַיָּא דִּי
אִנּוּן עָבְדִין מִתְּמַלֵּי
וּמִדְּקַמּוֹהִי תְּמַנּוּן
עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִנֵּהּ
אֲרֵי בַטְלָנִין אִנּוּן עַל כֵּן
אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר נֵיזִיל
נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא׃
ט תִּתְקַף פָּלְחָנָא עַל

רשב"ם

היו מערבים בחומר ועושין ממנו לבנים: (ח) מתכנת. חשבון: כי נרפים הם.

בעל הטורים

מכות יהיו בו בשנה אחת: (ז) הלבנים. ג' במסו' ללבון הלבנים מתכונת הלבנים ומקטרים על הלבנים פי' אותו שיצא מעל הלבנים דהיינו מיכה הי' מקטר לע"ז כדאיתא במדרש שיצא מיכה מתחת הלבנים: (ח) תמול שלשום. ב' במסו' הכא ואידך אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום רות באה אל עם אשר לא ידעה תמול שלשום וקרבוה לכך יצא ממנה גואל שיגאלם וישראל באו אל מצרים אשר לא ידעום תמול שלשום ודחקום ועבדו בהם והשליכו בניהם ליאור לכך יצא מהם משה שהכה אותם בעשר מכות ולקח ממונם והטביעם: צועקים. ב' במסורה הכא ואידך בפר' בראשית שאמר להם פרעה מה שחסר לכם מסכום הלבנים תקבעו עצמיכם בבנין וזהו צועקים אלי מן האדמה: (ט) תכבד. ב' במסורה. תכבד העבודה כי יומם ולילה תכבד עלי ידך מלמד שהכביד עליהם ביום ובלילה: ויעשו. ג' במס' הכא ואידך ויבואו ויעשו. ויעשו בני ישראל את הפסח בשכר זאת העבודה זכו לעשות משכן ולהקריב קרבן: ישעו. ב' במסו'. ואל ישעו בדברי שקר. ישעו ואין מושיע. אותם שאין מכוונים בתפלה וישעו בדברי שקר שאינם מכוונים בלבם מה שהם מוציאים מפיהם עליה' נאמר ישעו ואין מושיע אבל המכוונים בלבם מה שמוציאים בפיהם עליהם נא' אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני

בית יהודא

ממונה על כמה שוטרים) דער נוגש איז גיוועזן אאעלצטער אויף עטליכע שוטרים (והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה) דער שוטר האט געדארפט אכטונג געבען אויף די יודין פום ארבעטן: (ז) ותבן. (היו גובלין אותו עם הטיט). זיי פלעגען איינקנעטין שטרויא אין די ליים: לבנים. (שהיו עושים מטיט) פון ליים פלעגען זיי מאכן ציגעל (ומייבשין אותן בחמה) אונ זיי פלעגן טריקענען דיא ציגעל אויף די זונן (ויש ששורפין אותן בכבשן) אנדערע פלעגן טריקענן די ציגעל אין אאויבין פום מען ברענט אין אים נואפנע: (כתמול שלשום). פר וואס מאכט איר ניט היינט אזו פיל ציגעל (כאשר הייתם עושים עד הנה) וויא איר פלעגט מאכען נעכטין אונ פר נעכטן ביז היינט: (וקוששו). (ולקטו) קלויבט שטרויא פון וואו איר וועט געפינן: (ח) ואת מתכונת הלבנים. (סכום חשבון הלבנים) דעם צאהל ציגול (שהיה כל אחד עושה ליום) פום יעדער יוד פלעגט מאכן יעדער טאג. (כשהיה התבן ניתן להם) ווען מען פלעגט זיי געבען שטרוי (אותו סכום תשימו עליהם גם עתה) דעם צאהל זאלט איר טאן אויף זיי צו מאכן איצט אויך, אפילו מען גיט זיי היינט ניט די שטרויא (למען תכבד העבודה עליהם) דיא ארבעט זאל אויף זיי שווער ווערן: וכי נרפים). (מן העבודה הם) זיי זענען אפגעלאזען פון די ארבעט (לכך לבם פונה אל הבטלה) דריבער ציהט זיי די הארץ צום ליידיג גיין (וצועקים לאמר נלכה וגו') אונ זייא שרייען מיר ווילן גיין אויף דריי טאג אין דער מדבר. (מתכונת אונ תוכן לבנים, אונ ולו נתכנו עלילות, אונ את הכסף המתוכן, כולן לשון חשבון הם) דיא אלע ווערטער האבען איין טייטש, מתכונת אונ תוכן איז דערטייטש דער צאהל, נתכנו, גציילט, המתוכן, די גציילטע: נרפים). פרעה האט גזאגט (המלאכה רפויה בידם) די ארבעט איז שוואך אין זייערע הענט (ועזובה מהם) זיא איז פארלאזין פון זייא (והם נרפים ממנה) אונ זייא

רש"י

היו ישראלים ל הנוגש ממונה על כמה שוטרים והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה: (ז) תבן. אשטובל"א היו גובלין אותו עם הטיט. לבנים. טיוול"ש בלעז (ליעגעלשטיינע) שעושים מטיט ומייבשין אותן בחמה ויש ששורפין אותן בכבשן: כתמול שלשום. כאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו. ולקטו: (ח) ואת מתכנת הלבנים. סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה הם לכך לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה וגו'. מתכנת ותוכן לבנים. ולו נתכנו עלילות. ואת הכסף המתוכן. כולם לשון חשבון הם: נרפים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה רטריי"ש בלעז (צוריקגעצאגען):

שפתי חכמים

ולא נצטוו להרחיקם: ל דאל"כ למה השוטרים צועקים אל פרעה ולא הנוגשים ולמה היו השוטרים מוכים ולא הנוגשים: מ כלו' לא כתמול

דעת זקנים מבעלי התוספות

אומה שיכולה לעבוד בלי שום מנוחה בעולם אלו היו נותנין יום אחד בשבוע דע כי מלאכתך היתה נבחרת ונעשית יפה אמר לו יפה אמרת אמור להם שיבחרו להם יום אחד למנוחה ונעשה להם נס ובחרו להם יום שבת. והיינו דאמר להם משה בשמירת שבת ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו' כי מיום היותם במצרים

פירוש לתורת אלהים

שלשום אזו וויא נעכטען אונ אייער נעכטען נאר הם ילכו זייא זאלען אליין גיין וקוששו אונ זייא זאלען קלויבען שטרויא: (ח) ואת מתכונת אונ די צאל פון די ציגעל אשר וואס זייא פלעגען מאכען נעכטען אונ אייער נעכטען תשימו זאלט איר אויף זייא טאן [עיין רש"י] לא תגרעו אונ איר זאלט ניט מינערן פון איהם כי נרפים ווארום מחמת זייא ארבעטען שלאבריק על כן דרום שרייען זיי צו זאגען נלכה מיר וועלען גיין שעכטען קרבנות צוא אונזר גאט: (ט) תכבד עם זאל ווערען שווער די ארבעט אויף דיא מענשען ויעשו בה אונ זייא

האנשים ויעשו־בה ואל־ישעו
בדברי־שקר: י ויצאו נגשי העם
ושטריו ויאמרו אל־העם לאמר כה
אמר פרעה אינני נתן לכם תבן:
יא אתם לכו קחו לכם תבן מאשר
תמצאו כי אין נגרע מעבדתכם

עבדיא ויתעסקון בה
ולא יתעסקון בפתגמין
בטלין: י ונפקו שלטוני
עמא וסרכוהי ואמרו
לעמא למימר כדנן אמר
פרעה לית אנא יהב
לכון תבנא: יא אתון
אזילו סיבו לכון תבנא
מאתר דתשכחון ארי לא
יתמנע מפלחנכון

בעל הטורים

וזהו שאמר דוד האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה אימתי תאזין תפלתי כשהיא בלא שפתי מרמה להכחיש הלב ולומר דבר שאינו מכוין בלבו:

רשב"ם

ויכולים לעשות יותר: (ט) ישעו. אינטנדאנ"ט בלע"ז כמו וישע אל הבל ולא ישעה אל המזבחות (ישעיה יז): (יא) כי אין נגרע. קמץ גרוע לשן

רש"י

(ט) ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה. ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד. למשל ולשיחה מתרגמינן ולשועין ויספר ואשתעי וא"א לומר ישעו לשון וישע ה' אל הבל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה ב ולפרש אל ישעו אל יפנו שא"כ הי' לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר או לדברי שקר כי כן גזרת כולם. (ישעי' יז) ישעה האדם על עושהו (שם לא) ולא שעו אל קדוש ישראל (שם יז) ולא ישעה אל המזבחות ולא מצאתי שמוש של ב' סמוכה לאחריהם אבל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש בי"ת כגון (יחזקאל לג) הנדברים בך (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה. (זכריה ד) המלאך הדובר בי. (דברים יא) לדבר בם (תהלים קיט) ואדברה בעדותיך אף כאן אל ישעו בדברי שקר אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי. (יא) אתם לכו קחו לכם תבן. וצריכים אתם לילך ם בזריזות: כי אין נגרע דבר. מכל סכום שהייתם

בית יהודא

זענן אפגילאזן פון די ארבעט: (ט) ואל ישעו בדברי שקר. זאגט רש"י אזו הט פרעה געזאגט (ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח) זיי זאלן ניט ריידן שטענדיג פון וויגט זאגען (לאמר נלכה נזבחה) צו זאגן מיר וועלן גיין שעכטן קרבנות (ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד) גלייך צו דעם ווארט ישעו איז דר ווארט ואשעה, איז אוך דערטייטש ריידען, איך וועל שטענדיג ריידן אין דיינע חקים נאהט גזאגט דוד המלך. עס שטייט אין פסוק למשל ולשינה (מתרגמינן לשועין) טייטשט דר תרגום לשועין, צוא רייד, אויף דעם ווארט ויספר טייטשט דער תרגום ואשתעי, ער הט דערציילט, זאגט רש"י (ואי אפשר לומר) מען קען ניט זאגן (ואל ישעו לשון וישע ה' אל הבל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה) ואל ישעו זאל זיין דער זעלביגער טייטש ווי וישע ה' אל הבל, הקב"ה הט זיך געקערט צו הבל אונ צו קין מיט זיין מנחה לא שעה, הט ער זיך ניט געקערט (ולפרש אל ישעו אל יפנו) אונ מען וועט טייטשין אל ישעו, זיי זאלען זיך ניט קערען (שאם כן) אויב אזוי (היה לו לכתוב) הט ער גדארפט שרייבן (ואל ישעו אל דברי שקר או לדברי שקר) זייא זאלען זיך ניט קערען אל דברי שקר אדער לדברי שקר, צו פאלשע רייד (כי כן גזרת כולם) ווארום אזו ווערען גערעט די אלע ווערטער ישעה, ווס מען מיינט קערן, ווי עס שטייט אין פסוק (ישעה האדם על עושהו) דר מענטש וועט זיך קערען צו הקב"ה ווס ער הט אים בשאפן (ולא שעו אל קדוש ישראל) זיי האבען זיך ניט געקערט צו דעם הייליגען פון דיא יודין (ולא ישעה אל המזבחות) ער הט זיך ניט געקערט צו די מזבחות, שטייען די אלע ווערטער שעה, קערען, געבין ווארט אל, צו. זאגט רש"י (ולא מצאתי) איך האב ניט גפונען (שמוש של בית סמוכה לאחריהם) נאך די ווערטער פון שעה קערן זאל זיך דר ווארט אנהייבן מיט אבי"ת (אבל אחר לשון דבור) אבער נאך דעם ווארט ריידען (כמתעסק לדבר בדבר) ווען איינער בשעפטיגט זיך צו ריידן אזאך (נופל לשון שמוש בי"ת) ווערט דר אנדערער ווארט אנגעהובן מיט אבי"ת (כגון) ווי עס שטייט (הנדברים בך) זיי ווערן גערעט וועגן דיר (ותדבר מרים ואהרן במשה) מרים אונ אהרן האבען גערעט וועגן משה (המלאך הדובר בי) דער מלאך ווס הט גערעט מיט מיר (לדבר בם) צו ריידען אין זיי (ואדברה בעדותיך) איך וועל ריידן אין דיין תורה (אף כאן) דא מיינט מען אויך אזו אל ישעו בדברי שקר (אל יהיו נדברים) זיי זאלן ניט ווערען גערעט (בדברי שוא והבאי) מיט פאלשע אונ נארעשע רייד: (יא) (אתם לכו קחו לכם תבן). איר זאלט גיין נעמן אדער קויפין שטרויא (וצריכים אתם לילך בזריזות) איר דארפט גיין מיט גשווינדקייט (כי אין נגרע דבר) ווארום עס וועט ניט גמינערט ווערען איין זאך ואיין ציגול) (מכל סכום

דעת זקנים מבעלי התוספות

נתן לכם לבחור השבת לנוח בו: (ט) ואל ישעו. פרש"י ואל יהגו ואינו כמו וישע שהרי הוא מתפרש כמו ויפן. והא דפירש"י גבי וישע אל הבל ודוא כמו ואל ישעו לא רצה לו' מן ישעו דפסוק זה אלא אל ולא ישעו אל המזבחות דירמיה או דישעיה שגם הוא מתפרש אל יפנו:

שפתי חכמים

שלשום בלבד ויסי' פי' כתמול כמו תמול אתמול ולא נדע ולא היה לא שלשום אחר שכל זמן העבר הוא נכלל במלת תמול אך הוא ל' בני אדם שמדברים כן על הזמן הקדוש. מזרחי וג"א: ב וקשה והא בפ' בראשית פי' על וישע ה' אל הבל ויפן כמו ואל ישעו בדברי שקר וי"ל שכך אמר התם וישע ל' ויפן שהרי אל ישעו בדברי שקר אין פי' של ויפנו אלא אל יהגו כמו שמוכיח כאן ואפ"ה מלינו מ"ד שסבר שגם זה ל' אל יפנו וכו'

[מהרש"ל]: ם דק"ל מה שכתיב אחריו כי אין נתינת טעם אלמעלה אדרבה כיון שהן יקחו להם תבן בוודאי יגרע מעבודתם לכ"פ דאתם

פירוש לתורת אלהים

אלען זיא ארבטן ואל ישעו אונ זאלען ניט ריידן קיין פאלשע אונ נארישע רייד: (י) ויצאו זענען ארוס גגאנגען די בצווינגערס די שמשים ויאמרו אונ האבען גיזאגט צום פאלק ישראל לאמר אזו צו זאגין כה אמר אזו הט פרעה פר זאגט אינני נותן איך וועל אייך ניט געבין שטרויא: (יא) אתם איר אליין גייט אונ נעמט אייך

דבר: יב ויפץ העם בכל ארץ מצרים
לקשש קש לתבן: יג והנגשים אצים
לאמר כלו מעשיכם דבר יום ביומו
כאשר בהיות התבן: יד ויכו שטרי
בני ישראל אשר שמו עלהם נגשי

מדעם: יב ואתבדר עמא בכל ארעא דמצרים לגבבא גילי לתבנא: יג ושלטוניא דחקין למימר אשלימו עובדיכון פתגם יום ביומה כמא דהויתון עבדין כד אתיהב לכון תבנא: יד ולקו סרכי בני ישראל די מניאו עליהון שלטוני פרעה למימר מא דין לא אשלמתון

רשב"ם

פועל. ואילו היה פתח היה לשעבר. וכן נשגב קמץ. אבל נשגב פתח לשעבר ואילו היה לשעבר היה לו לכתוב כי לא נגרע בפתח: (יג) אצים. הבה נלבנה לבנים וכמו שבאותה נפילה נתבטלה כוונתם ומלכותם כך

בעל הטורים

(יב) ויפץ. ג' במסו' ויפץ העם. ויפץ ה' אותם. ויפץ העם מעליו גבי שאול אלו נפולו ללבון לבנים ואנשי הפלגה נפולו על עון הלבנים שאמרו הנפילי' בנפץ העם מעל שאול גרם לו שמיהר להקריב העולה קודם

ביה יהודא

לבנים) פון דעם גאנצן צאהל ציגול (שהייתם עושים ליום) וואס איר פלעגט מאכן יעדר טאג (בהיות התבן נתן לכם מזומן מבית המלך) ווען מען פלעגט אייך געבן גרייטע שטרויא פון מלך: (יב) ולקושש קש לתבן. מען מיינט (לאסוף אסיפה) פרזאמלן אפארזאמלונג (ללקוט לקט) צוקלויבין אקלויבונג (לצורך תבן הטיט) צו די שטרויא וואס מען דארף אין די ליים: וקש. (לשון לקוט) קש מיינט מען קלויבין (על שם שדבר המתפזר הוא) ווייל שטרוי איז אזאך וואס איז פרשפרייט (וצריך לקוששו) אונ מען דארף אים צוזאמען קלויבן (קרוי קש בשאר מקומות) דריבר ווערט דם גערופען קש אין אנדערע ארטער אין תנ"כ: (יג) ואצים]. (דוחקים) די נוגשים האבען געשטויסען אונ געדריקט די יודען אונ האבן געזאגט צו זיי ענדיגט אייער ארבעט דבר יום ביומו, יעדער טאג (חשבון של כל יום כלו ביומו) ווי פיל ציגול איר דארפט מאכען אטאג זאלט איר זיי מאכען אין דעם טאג איר זאלט ניט שולדיג בלייבען פון איין טאג צו בצאהלען אין אנדערען טאג (כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן) אזוי ווי איר פלעגט טאהן ווען איר האט געהאט גרייטע שטרויא, זאלט איר היינט אויך טאהן: (יד) ויכו שוטרי בני ישראל]. די נוגשים האבן געשלאגן די שוטרים (השוטרים ישראלים היו) דיא שוטרים זענען געוועען יודען (וחסים על חבריהם לדחקם) האבען זיי רחמנות געהאט אויף זייערע חברים די יודען אונ האבען זיי ניט צוגעדריקט צו די ארבעט, די שוטרים פלעגען דארפען נעמן די ציגול פון די יודען אונ זייא געבען צו די נוגשים (וכשהיו משלימין הלבנים לנוגשים שהם מצרים) אונ ווען דיא שוטרים האבען געגעבען די ציגול צו די נוגשים וואס זענען געוועען מצרים (והיה חסר מן הסכום) אונ עס האט געפעלט פון צאהל (היו מלקין אותן) פלעגען די נוגשים שלאגען דיא שוטרים (על שלא דחקו את עושי המלאכה) ווייל זייא האבען ניט געניידט דיא ארבעטער זיי זאלען מאכען דעם פריערדיגען צאהל ציגול (לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין) ווייל די שוטרים האבען אויף זיך גענומען דיא יסורים אונ האבען ניט צו געדריקט די יודען דריבער האבען זייא זוכה געוועען צו זיין סנהדרין (ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם) אונ הקב"ה הט אראפגענומען אביסול הייליגקייט פון משה אונ הט געגעבען אויף דיא שוטרים (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צו משה (אספה לי שבעים איש מזקני ישראל) פארזאמול צו מיר זיבעציג מענטשען פון די אלטע יודען (מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים) פון די אלטע יודען וואס דו ווייסט די טובות וואס זיי האבען געטאהן אין מצרים צו דיא יודען (כי הם זקני העם ושוטריו) וואס זייא זענען די אלטע מענטשען פון פאלק אונ זענען אמאהל געוועען זייערע שוטרים אין מצרים: ויכו שוטרי בני ישראל]. דיא שוטרים פון די יודען זענען געשלאגען געוואורן וטאמער וועסטו פרעגן האבען די שוטרים ניט געדארפט וועלען זיין שוטרים, זיי האבען געמוזט זיין שוטרים (אשר שמו נוגשי

רש"י

עושים ליום בהיות התבן ניתן לכם מזומן מבית המלך: (יב) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה ללקוט לקט לצורך תבן הטיט. קש לשון לקוט על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקוששו קרוי קש בשאר מקומות: (יג) אצים. דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום כלו ביומו כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן: (יד) ויכו שוטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדחקם וכשהיו משלימי' הלבני' לנוגשי' שהם מצריים והי' חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה. לפיכך זכו אותם שוטרי' להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שנאמר אספה לי שבעי' איש מזקני ישראל מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים כי הם זקני העם ושוטריו: ויכו שוטרי בני ישראל. אשר שמו נוגשי פרעה אותם פ

שפתי חכמים

לכו קחו וגו' פי' לריכים אתם לילך בזריזות וע"ז הוא נותן טעם כי אין נגרע וגו': ע ר"ל שלא תפרש אותו ל' מהירות: פ דק"ל דאשר

פירוש לתורת אלהים

שטרויא פון וואנען איר וועט געפינען אונ איר דארפט גיין גשווינד כי אין ווארום פון אייער ארבעט וועט ניט געמינערט ווערען קיין שום זאך [עיין רש"י]: (יב) ויפץ הט זיך דאס פאלק ישראל צו שפרייט אין גאנצען לאנד מצרים לקושש צו קלויבן קש איין קלויבונג לתבן פון שטרוי ווענין וואס זיי האבן בדארפט איין קנעטען אין דעם ליים: (יג) והנוגשים אונ דיא באצווינגערם אצים האבן זיי געאיילט לאמר צו זאגן צו די ישראל כלו פר לענגט מעשיכם אייער ווערק דבר יום איטליכן טאג זאלט איר אזו פיל ציגל מאכן כאשר אזו וויא איר פלעגט מאכען בהיות אז מען הט אייך געגעבן שטרוי: (יד) ויכו זענין געשלאגן געווארען דיא

שמשים

פרעה לאמר מדוע לא כליתם
חקכם ללבן כתמול שלשם גם
תמול גם היום: טו ויבאו שטרי בני
ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר
למה תעשה כה לעבדיך: טז תבן
אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו
עשו והנה עבדיך מכים וחטאת

אונקלוס

זרתכון למרמי
(לבנין) כמאתמלי
ומדקמוהי אף תמלי
אף יומא דין: טו ואתו
סרכי בני ישראל וצוחו
(קדם) לפרעה למימר
למא תעביד כדין
לעבדיך: טז תבנא לא
מתיהב לעבדיך ולבניא
אמרין לנא עבידו והא
עבדיך לקן וחטן עליהון

בעל הטורים

שבא שמואל וזו היתה סבה ראשונה לביטול מלכות שאול: (יד) גם תמול גם היום. ב׳ הכא ואידך מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום מלמד כשלא כלו חוקם ללבון הלבנים נחבאו כדי שלא יוכו כדרך שנחבא דוד: (טז) נתן. ד׳ במסורה הכא ואידך לחמו נתן מימיו נאמנים. בתוך חללים נתן. ביד מלך ישראל נתן. פרעה שלא נתן תבן טבע בים ולא עוד אלא שירד לגיהנם דכתיב בתוך חללים נתן (אל יורדי בור) כדכתיב שמה פרעה וכל המונו אבל לחמו נתן מי שנתן מלחמו לדל מימיו נאמנים כדכתיב הלא פרוס לרעב לחמך

רשב״ם

דוחקים וממהרים כמו ויאיצו המלאכים: (טז) תבן אין נתן. קמץ. אין נתון לנו. אבל נתן בפתח לשעבר נתן הסכל (קהלת י): וחטאת עמך. אם דגש וקמץ הוא כן צריך לפרשו. אנו מוכים והרי חטאת עושים עמך. אבל אילו היה חטאת פתח היה פתרונו חטאת של עמך:

רש״י

לשוטרים עליהם צ לאמר מדוע וגו׳. למה ויכו שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק הקצוב עליכם ללבון כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול והוא הי׳ בהיות התבן נתן להם: ויכו. לשון ויופעלו הוכו מיד אחרים ק הנוגשים הכום: (טז) ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים עשו לנו לבנים ר כמנין הראשון: וחטאת עמך. אלו היה נקוד פת״ח הייתי אומר שהוא דבוק ודבר זה חטאת עמך הוא יש עכשיו שהוא קמ״ץ שם דבר הוא וכך פירושו ודבר זה מביא חטאת על עמך ת כאלו

בית יהודא

פרעה אותם לשוטרים עליהם) ווייל די נוגשים פון פרעה האבען זיי געמאכט פר שוטרים אויף די יודען, די נוגשים האבען זיי געניט זיי מוזען זיין שוטרים אויף די יודען (למה ויכו) פאר וואס זענען די שוטרים געשלאגען געווארען (שהיו אומרים להם) ווייל די נוגשים האבען געזאגט צו זיי, צו די שוטרים (מדוע לא כליתם גם תמול גם היום) פר וואס האט איר ניט געענדעגט ניט נעכטען ניט היינט (חוק הקצוב עליכם ללבון) דעם צאהל ציגול וואס איז אויף אייך אויסגעזעצט צו מאכען (כתמול השלישי) ווי דעם דריטען נעכטען (שהוא יום שלפני אתמול) דס איז דער טאג וואס פר נעכטען (והוא היה אונ דר טאג איז געוועזען (בהיות התבן נתן להם) ווען מען האט זיי נאך געגעבן די שטרויא: ויכו. (לשון ויופעלו) זייא זענען געשלאגען געווארען (הוכו מיד אחרים) דיא שוטרים זענען געשלאגען געווארען פון אנדערע (הנוגשים הכום) די נוגשים האבען זיי געשלאגען: (טז) וולבנים אומרים לנו עשו. (הנוגשים אומרים לנו עשו לבנים כמנין הראשון) דיא נוגשים זאגען צו אונז מיר זאלען מאכען ציגול זאל איז גיוועזען ווי אזוי דר פריערדיגער צאל: וחטאת עמך. זאגט רש״י (אילו היה נקוד פתח) ווען דר ווארט וחטאת וואלט גיוועזען געפינטעלט מיט אפתח וחטאת, (הייתי אומר שהוא דבוק) וואלט איך זאגען דער ווארט וחטאת איז בהעפט צום ווארט עמך, אונ אזוי וואלט דר פסוק מיינען (ודבר זה חטאת עמך הוא) דיא זאך איז איין זינד פון דיין פאלק מצרים (עכשיו שהוא קמץ) אבער איצט אז דער ווארט וחטאת איז מיט אקמץ וחטאת (שם דבר הוא) איז דר ווארט וחטאת דר נאמען „זינד", אונ ער איז ניט באהעפט צום ווארט עמך (וכך פירושו) אונ אזוי מיינט מען (ודבר זה מביא חטאת על עמך) אונ די זאך ברייננט אזינד אויף דיין פאלק יודען, אז זייא מוזין צו דיר

שפתי חכמים

שמו עליהם נוגשי פרעה משמע דשוטרי בני ישראל שמו עליהם נוגשי פרעה. לכ״פ דנוגשי פרעה שמו אותם שוטרים על ישראל: צ מפני שכל לאמר ואמירה הבאים אחר דבור הם ביאור הדבר הכללי על הפרטות והכא אי אפשר לפרש כן וגם אי אפשר לפרש כאן לאמר לאחרים הוכרח לפרש למה ויכו שהיו אומרים וכו׳: ק הא דמפרש ויכו וגו׳ אחר מה שפי׳ לעיל למה ויוכו מפני שטעם של מדוע לא כליתם היא טעם המכים דהיינו הנוגשים כי מה שהוכו השוטרים הוא מפני שלא כלו חקם ללבון לבנים לפיכך הוצרך לפרש שמלת ויוכו ל׳ ויופעלו שהוא מיד אחרים ואמרו למה ויוכו הוא כאלו אמר למה הכום: ר דאל״כ למה נתרעמו על עשיית הלבנים ימעטו מן החק הקצוב אלא תרעומתן היה על עשיית מנין הראשון: ש ר״ל החטא הוא של מצריים ׳ ת ר״ל על ישראל:

פירוש לתורת אלהים

שמשים פון דיא ישראל אשר שמו עליהם וואס זייא זענען גיזעצט געווארען פון דיא באצווינגערס פון פרעה אונ פאר וואס זענען זייא געשלאגען געווארען לאמר ווארום דיא נוגשים האבען צו דיא שוטרים אזוי גיזאגט מדוע ווארום האט איר ניט פאר ענדיגט אייערי אפ געזעצטע ארבעט כתמול שלשום אזוי וויא נעכטען אונ אייער נעכטען גם אוך היום היינט[עיין רש״י]: (טו) ויבואו זענין גקומען די שוטרים פון די ישראל ויצעקו אונ זיי האבן געשריגן צו פרעה לאמר אונ האבן אזו גזאגט למה ווארום זאלסטו אזו טוען צוא דיינע קנעכט: (טז) תבן שטרוי ווערט ניט געגעבן צו דיינע קנעכט ולבנים אונ דיא נוגשים זאגן אונז מיר זאלען מאכען ציגל אזו פיל וויא מען האט פריער גימאכט בשעת מען הט געגעבן שטרוי אונ מיר קאנן דס ניט

עַמֶּךָ׃ יז וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים
עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לַיהוָה׃ יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־
יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃ יט וַיִּרְאוּ
שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר
לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ׃ כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם
מֵאֵת פַּרְעֹה׃ כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר

עַמָּךְ: יז וַאֲמַר בַּטָּלָנִין אַתּוּן בַּטָּלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵיזִיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ: יח וּכְעַן אִיזִילוּ פְּלַחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוּם לִבְנַיָּא תִּתְּנוּן: יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִמְנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פִּתְגָּם יוֹם בְּיוֹמֵהּ: כ וַעֲרָעוּ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְמִין לָקֳדָמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִקֳּדָם פַּרְעֹה: כא וַאֲמַרוּ לְהוֹן יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דִּי אַבְאֶשְׁתּוּן יָת

תו״א נגעים נדרים סד :

בעל הטורים

וגו' וכתיב בתריה והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו : (יח) לבנים . ג' ותוכן לבנים תתנו . נלבנה לבנים . לבנים נפלו . וזהו שדרשו שכל מה שהיו בונין ביום היה נופל בלילה וזהו לבנים נפלו וכן באנשי המגדל אמרו בלים נפל ובלים נבקע בארץ ובלים עודנו קיים :

בית יהודא

זינדיגען (כאילו כתיב וחטאת לעמך) גליין וויא עס וואלט גיוועזן געשריבן וחטאת לעמך , מיט אלמ״ד (כמו) ווי עס שטייט (כנאנה בית לחם) ווי זיי זענען געקומען בית לחם , פעלט אלמ״ד (שהוא כמו לבית לחם) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען זיי זענען געקומען לבית לחם צו בית לחם (וכן הרבה) אונ אזוי איז דא פיל ווערטער וואס פעלט למד״ין : (יח) ותוכן לבנים . (חשבון הלבנים) דעם רעכענונג ודעם צאהל] פון די ציגעל (וכן) אזוי שטייט אין פסוק (את הכסף המתוכן) מיינט מען (המנוי) דם געציילטע געלט (כמו שאמור בענין) ווי עס שטייט בייא דער זאך (ויצורו וימנו את הכסף) זיי האבן געציילט אונ איינגעבונדן דם געלט : (יט) ויראו שוטרי בני ישראל] . די שוטרים פון די יודען האבן געזעהן (את חבריהם הנרדים על ידם) זייערע חברים די יודען וואס ארבעטען שווער דורך זיי , ווייל זיי מוזען זיי נייטען צו דיא שווערע ארבעט : ברע . (ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם) די שוטרים האבן געזעהן דם שלעכטס אונ די צרה וואס האט געטראפען די יודען (בהכבידם העבודה עליהם) וואס מען הט אויף זיי אזוי שווער געמאכט דיא ארבעט (לאמר לא תגרעו) מען הט צו זיי געזאגט זיי זאלן ניט פעלן פון דעם צאהל ציגעל : (כ) ויפגעו] . (אנשים מישראל את משה ואת אהרן) אביסעל יודען ואדער דיא שוטרים] האבען בגעגינט געטראפען משה אונ אהרן שטייען געגען זיי (ורבותינו דרשו) די רבנן לערנען (כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו) ווא עס

רש״י

כתוב וחטאת לעמך כמו (רות א) כבאנה בית לחם שהוא כמו לבית לחם וכן הרבה : (יח) ותוכן לבנים . חשבון הלבנים וכן (מלכים ב יב) את הכסף המתוכן המנוי כמו שאמר בענין (שם) ויצורו וימנו את הכסף : (יט) ויראו שוטרי בני ישראל . את חבריהם הנרדים על ידם : ברע . ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם בהכבידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו' : (כ) ויפגעו . אנשים מישראל א את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו

שפתי חכמים

א לא השוטרים כי שוטרי בני ישראל כשרים היו כדלעיל (נח״י) ול״נ דודאי מהשוטרים היו דהא כתיב בצאתם מאת פרעה וא״א לפרש דקאי אמכה

פירוש לתורת אלהים

אום פירען והנה עבדיך מוכים אונ דיינע קנעכט ווערן דרום גשלאגען וחטאת עמך אונ דאס ברענגט אזינד אוף דיין פאלק : (יז) ויאמר האט פרעה גזאגט צו די שוטרים נרפים אתם איר ארבעט שלאבריק על כן דרום זאגט איר מיר ווילן גיין שעכטן קרבנות צו גאט : (יח) ועתה לכו עבדו אונ אצונד גייט ארבעטן ותבן לא ינתן לכם אונ שטרוי זאל אייך ניט געגעבן ווערן ותוכן אונ די צאל פון די ציגעל וואס איר פלעגט געבן זאלט איר היינט אויך געבן : (יט) ויראו האבען די שוטרים געזעהן דעם שלעכטיקייט וואס די ישראל האבן וואס מען הט אויף זיי שווער גמאכט די ארבעט לאמר ווארום מען פאר זאגט לא תגרעו מלבניכם איר זאלט גיט מינערן פון דיא ציגעל אזו וויא איר האט אלי טאג גארבעט : (כ) ויפגעו האבען זיי באגעגינט משה מיט אהרן נצבים לקראתם זענען גשטאנען אקעגין זיי בצאתם מאת פרעה בשעת זיי זענען ארויס גגאנגן פון פרעה : (כא) ויאמרו אליהם האבען זיי גזאגט צו משה אונ צו אהרן ירא יי עליכם גאט זאל זיך באווייזן אויף אייך וישפוט אונ ער זאל אייך משפטן אשר וואס דארך אייערי רייד הבאשתם האט איר מיאוס גמאכט את

הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃ מפטיר כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃ כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃ ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

אונקלוס

רֵיחָנָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדוֹהִי לְמִתַּן חַרְבָּא בִּידֵיהוֹן לְקַטָּלוּתָנָא׃ כב וְתָב מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא אַבְאֶשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין וּלְמָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי׃ כג וּמֵעִדָּן עֲלֵית לְוָת פַּרְעֹה לְמַלָּלָא בִשְׁמָךְ אַבְאֵישׁ לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁזָבָא לָא שֵׁזֵבְתָּא יָת עַמָּךְ׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה

ה,ו"א ומאז בלאתי סנהדרין קיה : והצל לא סנהדרין שם עקידה שער מג :

בעל הטורים

(כב) הרעתה. ג' הכא ואידך למה הרעת לעבדך כמו כן במשה ובשניהם שגג וכן עתה תראה שניס גבי משה שנענש בזה הלשון הכא שאמר לו עתה תראה ורמז לו שלא יכנס לארץ וכן לקמן א"ל עתה תראה היקרך דברי שאמרתי לך שלא תכנס לארץ ואידך הרעות גבי אליהו הרעות להמית את בנה דכמו גבי משה בא מלאך להרוג את בנו והצילו משה בתפלתו כך אליהו החיה בן האלמנה בתפלתו וכמו גבי משה כתיב עלית למרום שבית שבי כן גבי אליהו ויעל אליהו בסערה השמימה : (כג) והצל. ב' במסורה הכא ואידך גבי דוד והצל תציל דאיתקש דוד למשה כדפרשינן גבי ויאמן :

רשב"ם

(כב) וישב משה. אל המקום שהיה מדבר עמו שם : למה הרעתה. בשביל שהוא טמוך (לה"י) (נ"א לעי"ן) . למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר כי נתחייבו בשביל רוב חטאתם ואין ראוין ליגאל א"כ למה זה שלחתני אם

רש"י

שנאמר בהם ילאו נלבים : (כב) למה הרעותה לעם הזה. וא"ת מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני (ש"ר) : (כג) הרע. לשון הפעיל הוא הרבה רעה עליהם . ותרגומו

בית יהודא

שְׁטֵייט דֶער וָוארְט נִצָּבִים אָדֶער נִצָּבִים מֵיינְט מֶען דָתָן אוּנ אֲבִירָם (שֶׁנֶאֱמַר בָּהֶם) וַוייל עֶס שְׁטֵייט בַּיי זֵיי וּבַיי דָתָן אוּנ אֲבִירָם (יָצְאוּ נִצָּבִים) זֵיי זֶענֶען אַרויסְגֶעגַאנְגֶען גֶעגֶען משֶׁה שְׁטֵייעֶנְדִיג , דָא מֵיינְט אוֹיךְ דֶר פָּסוּק דָתָן אוּנ אֲבִירָם הָאבֶּן גֶעטְרָאפֶען משֶׁה אוּנ אַהֲרן הָאבֶּען זֵיי (דָתָן אוּנ אֲבִירָם) זִיךְ גֶעשְׁטֶעלְט גֶעגֶען משֶׁה אוּנ אַהֲרן אוּנ הָאבֶּען גֶעקְרִיגְט מִיט זֵייא : (כב) לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה) . משֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה פַאר וָוס הָאסְטוּ שְׁלֶעכְט אוּנ עֶרְגֶער גֶעטָאהְן צוּ דִי יוּדֶען פוּן ווִיא עֶס אִיז פְרִיעֶר גֶעוֶועֶן (וְאִם תֹּאמַר מַאי אִיכְפַּת לָךְ) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט צוּ מִיר זָאגֶען וָואס אַרְט דִיךְ (קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי) אִיךְ הָאבּ אָבֶּער צֵעַר פַר וָוס הָאסְטוּ מִיךְ גֶעשִׁיקְט , צוּ וָוס הָאבּ אִיךְ גֶעדַארְפְט זַיין דֶער שָׁלִיחַ , דוּרְךְ מִיר זָאל זֵייא וֶוערֶען עֶרְגֶער : (כג) הֵרַע . (לְשׁוֹן הִפְעִיל הוּא) עֶר הָאט זֵיי גֶעמַאכְט שְׁלֶעכְט (הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם) עֶר הָאט גֶעמֶערְט דִי שְׁלֶעכְטֶס אוֹיף זֵיי (וְתַרְגּוּמוֹ אַבְאִישׁ) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ אַזוֹי אַבְאִישׁ , עֶר הָאט זֵייא שְׁלֶעכְט

פירוש לתורת אלהים

רֵיחֵנוּ אוּנְזֶר רֵיחַ בְּעֵינֵי אִין דִי אוֹיגֶן פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין דִי אוֹיגֶן פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט לָתֶת חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ דָס אִיז גְלַייךְ ווִיא אִיר וָואלְט גִיגֶעבֶּען אַשְׁוֶוערְד אִין זֵייעֶר הַאנְד צוּ הַארְגֶען אוּנְז : (כב) וַיָּשָׁב משֶׁה אֶל יְיָ הָאט זִיךְ משֶׁה אוּם גֶעקֶערְט צוּגָאט וַיֹּאמַר אוּנ הָאט אַזוֹי גֶזָאגְט אֲדֹנָי גָאט לָמָה וָוארוּם הָאסְטוּ שְׁלֶעכְט גֶטָאן דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל אוּנ אוֹבּ דוּא וֶועסְט וֶועלֶען זָאגִין וָוס אַרְט מִיךְ לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי וָואס הָאסְט דוּ מִיךְ גֶשִׁיקְט דוּא הָאסְט דָאךְ מִיךְ גִישִׁיקְט אִיךְ זָאל זֵייא אַטוֹבָה טָאן : (כג) וּמֵאָז אוּנ פוּן דֶעמְצוּמָאל אָן אַז אִיךְ בִּין גְקוּמֶען צוּ פַּרְעֹה צוּא רֵייךְן פוּן דַיין נָאמֶען וֶועגֶען הֵרַע לָעָם הַזֶּה הָאט פַּרְעֹה נָאךְ גְמֶערְט שְׁלֶעכְטֶס צוּ דֶעם פָאלְק וְהַצֵּל אוּנ דוּ גָאט הָאסְט נִיט מַצִּיל גְוֶוען דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל : (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל משֶׁה הָאט גָאט גְזָאגְט

משלי

(כב) וַיָּשָׁב משֶׁה אֶל ה' וגו'. דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל רְאוּבֵן אִיז גֶעוֶוען שׁוּלְדִיג צוּ שִׁמְעוֹן טוֹיזֶענְד רוּבֶּל , עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דִי צַייט צוּם בֶּצָאהְלִין , הָט רְאוּבֵן גִיט גֶעהַאט צוּא בֶּעצָאהְלִין , הָט שִׁמְעוֹן גֶעזָאגְט צוּא רְאוּבֵן גִיבּ מִיר אִיצְט ווִיא פִיל דוּ קֶענְסְט מִיר גֶעבֶּן , רְאוּבֵן הָאט גֶעטְרַאכְט אַז שִׁמְעוֹן טוּהְט דָאס וֶועגִין רַחֲמָנוּת אוֹיף אִים אוּנ מִיט דֶעם וָוס עֶר וֶועט אִיצְט גֶעבֶּן צוּ שִׁמְעוֹן וֶועט עֶר שׁוֹן זַיין פָּטוּר פוּן גַאנְצֶן חוֹב , דֶר מַלְוֶה הָט גֶעטְרַאכְט דֶערְוַוייל וֶועל אִיךְ נֶעמֶען ווִי פִיל אִיךְ וֶועל קֶענֶן , אִין אַצַייט שְׁפֶּעטֶר וֶועל אִיךְ וַוייטֶער מָאנֶן , דֶר חִילּוּק אִיז צְווִישֶׁען רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן , וַוייל רְאוּבֵן מֵיינְט עֶר וֶועט מִיט דֶעם אִיצְטִיגֶן גֶעלְט פָּטוּר וֶוערִין בְּדֶעם חוֹב , וָואלְט עֶר גֶערִין גֶעגֶעבֶּן וָוס וַוייניגֶער ,

נחמיה

אוּנ שִׁמְעוֹן וָואלְט גֶערִין גֶענוּמֶען וָוס מֶעהְר דֶער חוֹב וָואס בְּלַייבְּט אוֹיף שְׁפֶּעטֶר זָאל זַיין וַוייניגֶער , וֶוען רְאוּבֵן וָואלְט גֶעוואוּסְט וָואס שִׁמְעוֹן טְרַאכְט , עֶר זָאל נָאךְ מָאנֶען דִיא אִיבֶּערִיגֶע גֶעלְט פוּן חוֹב , וָואלְט רְאוּבֵן אוֹיךְ וֶועלֶן אִיצְט גֶעבֶּן וָוס מֶעהְר , אֲפִילוּ עֶס אִיז אִים שְׁוֶוער מֶער צוּ גֶעבֶּן , נָאר דֶר חוֹב זָאל וֶוערִין קְלֶענֶער , דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי משֶׁה , משֶׁה הָט גֶערֶעכְנְט אֲפִילוּ יוּדֶן בַּארְפֶן זַיין אִין מִצְרַיִם בִּיז פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר , נָאר וַוייל הקב"ה הָאט רַחֲמָנוּת אוֹיף דִי יוּדֶן וֶועט גֶענוּג זַיין צְווֵיי הוּנְדֶערְט מִיט צֶעהְן יָאר , אוּנ דִיא הוּנְדֶערְט נַיינְצִיג יָאהְר שֶׁנְקְט זֵייא הקב"ה , דְרִיבֶּר הָאט משֶׁה גֶערֶעכְנְט דִי לֶעצְטֶע עֶטְלִיכֶע יָאר וֶועט הקב"ה אָפְּנֶעמֶען מִיט ווִי פִיל אַרְבֶּעט דִיא יוּדֶען

וועלן

עַתָּה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ססס

כְּעַן תֶּחֱזֵי דְּאַעְבֵּד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִידָא תַקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַקִּיפָא יְתָרְכִנּוּן מֵאַרְעֵהּ: ססס

קכ"ד ויקח סימן. מעד"י סי'. ומפטירין הבאים ישרש יעקב בישעיה סימן כ"ז:

רשב"ם

אינן ראוין לגאולה ולהושע: (א) כי ביד חזקה ישלחם. **בעל** כרחם של ישראל יגרשם לסוף מארצם כדכתיב ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ:

בית יהודא

גֶעמַאכְט: (א) וְעַתָּה תִרְאֶה. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי) דוּ הָאסְט גֶעטְרַאכְט אוּנ עֶס אִיז דִיר נִיט גִיפֶעלִין מַיין פִירוּנְג (לֹא כְּאַבְרָהָם) דוּ בִּיזְט נִיט וְוִי אַבְרָהָם (שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ) אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט צוּ אִים (כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע) יִצְחָק וֶועט גֶערוּפֶן וֶוערִין דַיין קִינְד (וְאַחַר כַּךְ אָמַרְתִּי לוֹ) נָאכְדֶעם הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה) בְּרֵיינְג אִים פַאר אַקָרְבָּן עוֹלָה (וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי) אוּנ עֶר הָאט גָאר נִיט גֶעטְרַאכְט נָאךְ מַיין פִירוּנְג (לְפִיכָךְ עַתָּה תִרְאֶה) דְרִיבֶּר וֶועסְטוּ נָאר אִיצְט זֶעהְן (הֶעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִּרְאֶה) וָואס עֶס וֶועט גִיטָאהְן וֶוערִין צוּא פַּרְעֹה וֶועסְטוּ זֶעהְן (וְלֹא הֶעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אוּמּוֹת כְּשֶׁאֲבִיאֵם לָאָרֶץ) אָבֶּער וָואס אִיךְ וֶועל טָאהְן צוּ דִי מְלָכִים פוּן דִיא זִיבֶּען פֶעלְקֶער וֶוען אִיךְ וֶועל דִי יוּדֶן בְּרֵיינְגֶן אִין זֵייעֶר לַאנְד וֶועסְטוּ נִיט זֶעהְן: וְכִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם. (מִפְּנֵי יַד הַחֲזָקָה שֶׁתֶּחֱזַק עַל פַּרְעֹה) וַוייל עֶר וֶועט מוֹרָא הָאבֶּען פַר דִי שְׁטַארְקֶע הַאנְט וָוס עֶס וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקִין אוֹיף אִים דְרִיבֶּער וֶועט עֶר זֵיי אַרוֹיס שִׁיקֶען פוּן מִצְרַיִם: וּבְיָד חֲזָקָה. אוּנ וֶועגִין דִיא שְׁטַארְקֶע הַאנְט (יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ) וֶועט עֶר זֵייא אַרוֹיס טְרֵייבֶּען פוּן זַיין לַאנְד (עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם) אֲפִילוּ דִיא יוּדֶען וֶועלִין זִיךְ נִיט אֵיילֶען אַרוֹיסְצוּגֵיין וֶועט עֶר זֵייא טְרֵייבֶּען זֵייא זָאלִין גֵיין (וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵדָה) זֵייא וֶועלִין קֵיין צֵייט הָאבֶּען אַיינְצוּגְרֵייטֶען שְׁפֵּייז אוֹיף דֶעם וֶועג (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹי זָאגְט דֶער פָּסוּק (וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וגו') דִי מִצְרִים הָאבֶּן זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט אוֹיף דִי יוּדֶען זֵיי זָאלִין זֵיי גֶעשְׁווִינְד אַרוֹיס טְרֵייבִּין פוּן לַאנְד מִצְרַיִם:

רש"י

אבותיו: (א) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא) הרהרת על מדותי לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא) כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי לפיכך עתה תראה. העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי ז' אומות ב כשאביאם לארץ: כי ביד חזקה ישלחם. מפני ידי החזקה ג שתחזק עליו ישלחם: וביד חזקה יגרשם מארצו. על כרחם של ישראל יגרשם ד ולא יספיקו לעשות להם צידה. וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו': חסלת פרשת שמות

שפתי חכמים

ואהרן דהא לא היו עכשיו אלא פרעה וכו' וכן הוא בס"ר וע"ש: ב וא"ת דהכא משמע שהיה מרמז לו עכשיו שלא יכנס משה לארץ ולקמן בפרשת בהעלותך על פסוק נוסעים אנחנו אל המקום פירש"י בעצמו דסבר משה שיכנס לארץ וי"ל שהיה סבר שיהי' נכנס שם וימות קודם שיכבשו הז' אומות דזמן ארוך היו ישראל לוחמים קודם שכבשום אבל מ"מ קשה דהא רש"י פי' לעיל על שלח נא ביד תשלח אין סופי להכניסם לארץ א"כ משמע בהדיא שהיה יודע משה שלא יכנס שם וי"ל שהיה סבר נהי דלא יכנסו על ידו ולא יהיה שר ומושל עליהם אבל מ"מ יכנס שם כשאר ישראל ומ"ש רש"י בפ' בשלח תביאמו ותטעמו נתנבא שלא יכנס לארץ י"ל דודאי הוא שנתנבא אבל לא בדרך נבואה ממש נתנבא אלא כיבא ולא ידע מה ניבא: ג אבל לא תפרש שפרעה ישלחם ביד חזקה כמ"ש ותחזק מצרים וגו' כי זה נזכר בסיפא דקרא: ד (נה"י) כ"ל דה"פ בשביל יד חזקה של הקב"ה שתחזק על מצרים יגרשם אבל הרא"ם פי' ביד חזקה של פרעה שתחזק על העם יגרשם אבל לא נהירא ע"ש:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) עתה תראה. פרש"י שאמר לו הקב"ה לאברהם נסיתי ולא הרהר אחרי ואתה הרהרת מיד ואע"פ שאברהם אמר במה אדע אין זה הרהור אלא אמר אברהם להקב"ה באיזה זכות אדע כי אירש הארץ ואמר לו ית' קחה לי עגלה משולשת כלומר על ידי זכות הקרבנות תוריש הארץ:

פירוש לתורת אלהים

צוּא מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה אַצוּנְד וֶועסְטוּ זֶעהְן אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה וָוס אִיךְ וֶועל טָאן צוּ פַּרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וֶועגִין מַיין שְׁטַארְקֶע הַאנְט וֶועט עֶר זֵיי מוּזֶן אַוֶועק שִׁיקֶען פוּן זַיין לַאנְד וּבְיָד חֲזָקָה אוּנ מִיט שְׁטַארְקְן כֹּחַ יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ וֶועט עֶר זֵייא אַרוֹיס טְרֵייבֶען פוּן זַיין לַאנְד [עיין רש"י]:

משלי נחמיה

וֶועלִין קֶענֶן אַרְבֶּעטֶן, דְרִיבֶּר הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה אַז דוּ הָאסְט אוֹיף זֵיי רַחֲמָנוּת אוּנ שֵׁיינְקְסְט זֵיי הוּנְדֶערְט מִיט צְוֵיינְצִיג יָאר, פַר וָוס בִּיזְטוּ אִיצְט צוּ זֵיי שְׁלֶעכְט גֶעוָוארֶן אוּנ דוּ הָאסְט אוֹיף זֵייא שְׁוֶוער גֶעמַאכְט דִי אַרְבֶּעט, הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, אִיךְ שֵׁיינְק זֵיי גָאר נִיט נָאר אִיךְ ווֹיל אִיצְט נֶעמֶען ווִי פִיל אִיךְ וֶועל קֶענֶען דָאס אִיבֶּרֶעגֶע בְּלַייבְּט אַחוֹב אוֹיף אֵיין אַנְדֶער צֵייט אָפְּצוּנֶעמֶן, דְרִיבֶּר אִיז גְלַייכֶער וָואס מֶער אִיךְ וֶועל בַּיי זֵייא אִיצְט נֶעמֶן, וֶועט בְּלַייבֶּן דֶר חוֹב וֶוינִיגֶער אוֹיף שְׁפֶּעטֶער. אוּנ וָוס דוּ מֵיינְסְט דָאס טוּהְט פַּרְעֹה מִיט זַיין אֵייגֶענֶעם ווִילֶען. פַּרְעֹה וֶועט זֵייא מוּזֶען אַרוֹיס שִׁיקֶען, אוּנ דִיא בְּשְׁוֶוערוּנְג פוּן דִיא אַרְבֶּעט הָאבּ אִיךְ גֶעמַאכְט צוּא פַארְגְרִינְגֶערֶן אוֹיף דִיא יוּדֶען אוֹיף שְׁפֶּעטֶער, דֶער חוֹב פוּן דִיא שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע גָלוּתִין זָאל זַיין קְלֶענֶער:

הפטרת שמות כמנהג אשכנזים (בישעיה סימן כז)

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה: הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ

פירוש ע"ט

יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא הָט גִיזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָט גָאט גֶזָאגְט הָט אִיר דֶען נִיט גִיזֶעהְן מַיין שְׁטַארְקַייט וָוס אִיךְ הָאבּ גִטָאן אִין מִצְרַיִם: הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב דִיא וָואס זֶענֶען גְקוּמֶען אִין מִצְרַיִם. וָואס יַעֲקֹב הָט דָארְט גִיוָארְצִילְט יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל

אם־כהרג הרגיו הרג: בסאסאה בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה ביום
קדים: לכן בזאת יכפר עון־יעקב וזה כל־פרי הסר חטאתו בשומו | כל־אבני מזבח
כאבני־גר מנפצות לא־יקמו אשרים וחמנים: כי עיר בצורה בדד נוה משלח ונעזב
כמדבר שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סעפיה: ביבש קצירה תשברנה נשים באות
מאירות אותה כי לא עם־בינות הוא על־כן לא־ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו: והיה
ביום ההוא יחבט יהוה משבלת הנהר עד־נחל מצרים ואתם תלקטו לאחד אחד בני
ישראל: והיה | ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים
בארץ מצרים והשתחוו ליהוה בהר הקדש בירושלם: הוי עטרת גאות שכרי אפרים
וציץ נבל צבי תפארתו אשר על־ראש גיא־שמנים הלומי יין: הנה חזק ואמץ לאדני

פירוש ע"ט

די ישראל האבן געפראצט און גבליט דארטן ומלאו און האבען דער פילט דיא גאנצע וועלט מיט פרוכט הכמכת אויב דאס שלאגין מכהו פון זיינע שלעגרם הכהו הט גאט אים געשלאגן איך האב זייא געשטראפט מדה כנגד מדה אם כהרג און אויב דם דער שלאגינג הרוגיו פון זיינע שלעגרם דם זעגן די ישראל הורג איז פרעה מיט זיין פאלק דער שלאגין געווארן בסאסאה מיט דר מאס ווס די מצרים האבן די ישראל אוועק געשיקט תריבנה הט די מאס געטאן קריגן מיט זייא הגה הש"י האט גרעט ברוחו מיט זיין שטארקן אטם ביום אין דעם טאג ווס ער הט גפירט דאס ים מיט דעם מזרח ווינט לכן דרום בזאת מיט דעם וואלט פאר געבין געווארען דיא זינד פון יעקב ער זאל אום גלייזט ווערען וזה און דאס וואלט געוועזן זיינע גוטע פירות הסר צוא אפ טאן זיינע זינד בשומו אז ער זאל טאן אלי שטיינער פון די מזבחות פון דער עבודת כוכבים כאבני גר אזו וויא די פארב שטיינר מנופצות צו קלאפט לא יקומו כדי זיי זאלין שון קיין בשטאנד

משלי יוסף

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'. דער ענין איז למשל מיר זעהן אויף דר וועלט מענר גטין זייערע ווייבר, דאס איז וועגן צווייערליי סבות, אמאהל טרעפט עס איז געוועזן ביי זיי גרויסע קריג, דריבר האבען זייא זיך גיגט, אז עס טרעפט אין אצייט שפעטער דער בעם איז אוועקגעגאנגן פון מאן און ער וויל מיט איר צוריק התונה האבן מוז ער זיא איבר בעטין ביז זיא זאל איינוויליגן צו וואהנן מיט אים, אמאהל טרעפט איינר דערנוייטערט זיין ווייב, ווייל זיי האבן קיין קינדר געהאט האבן דאקטוירים געזאגט זיי זאלן זיין דערנוייטערט אויף איאהר, אז דער יאהר ענדיגט זיך, דארפין זיי ניט איבערבעטן איינר דעם אנדערן, נאר זיי קומן צוזאמען מיט די גרעסטע שמחה, ווייל די דערנוייטערונג איז געוועזן זיי זאלן קענן נאכדעם האבן קינדר און זאלן קענן גליקליך לעבן אויף אייביג, דם זעלבעגע איז געוועזן ביי די יודן, הקב"ה הט בשאפען די וועלט וועגן די תורה, ווי דער מדרש זאגט אויף דעם ווארט בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית, וועגן די תורה ווס ווערט גערופען ראשית איז דיא וועלט בשאפען געווארן, הקב"ה הט צוגעזאגט אברהמען ער זאל געבן די תורה צו זיינע קינדר, איז הקב"ה געקומן צו עשו און צו ישמעאל און זיי האבען דיא תורה ניט געוואלט נעמן און

ניט האבען אשרים די לינדען ביימר וואס זייא האבען גמאכט פר עבודת כוכבים וחמנים און זונן בילדר כי דען אז זיי זאלן אזו טאן וועט עיר בצורה די פעסטע שטאט פון דיא עבודת כוכבים בדד זיין אליין נוה און דיא וואנונג משולח וועט פאר שיקט ווערען פון אירע זיצערם ונעזב און זיין לאנד וועט פרלאזט ווערן און עס וועט אזו זיין כמדבר אזו ווי איין מדבר שם דארט וועט וואנן עגל אפרים ווס ער ווערט גרופען עגל ושם און דארט ירבץ וועט ער הוערען וכלה און ער וועט פר לענדן אירי צווייגן ביבוש אז עס וועט פאר דארט ווערן אירי צווייגן תשברנה וועלן זיי צו בראכן ווערען נשים אזו איין שלאף פאלק וויא ווייבר וועלן קומען וועלן אן ציגדען זיא כי ווארום ער איז ניט קיין פאר שטענדיג פאלק על דרום וועט זיך אוף אים ניט דער בארעמן זיין בשעפר ויוצרו און זיין פירמער לא וועט אים ניט לייט זעליגן והיה און עס וועט זיין ביום ההוא אין דעם טאג יחבוט וועט גאט אום קלאפן אזוי וויא איין ביירטן און זאמלען דיא ישראל וואס זיצען משבולת פון דעם שטראם פון דעם טייך פרת עד ביז דעם טייך פון מצרים און דער נאך ואתם וועט איר צו נויף גיקליבען ווערען דארך דיא אומות לאחד אחד איינציג ווייס איר קינדר ישראל והיה און עס וועט זיין ביום ההוא אין דעם טאג יתקע וועט ער בלאזן מיט אגרויסן שופר ובאו און זייא וועלען קומען די ישראל האובדים ווס זענן פאר לורן אין לאנד אשור פון יענר זייט סמבטיון והנדחים און די ווס זענן פר שטוסן אין לאנד מצרים והשתחוו און וועלן זיך בוקן צוא גאט בהר הקודש אוף דעם היילגען בארג אין ירושלים זאגט דר נביא הוי וויי געשריגן אוף עטרת גאות דיא האפערדיגי קרון וואס זיא איז אוף שכורי די שכורים פון אפרים וציץ און זיין שיין הערשאפט איז ווי איין שפראצונג פון שלעכטע פייגן אשר וואס זיא איז גפלאנצט אוף דעם עק פון דעם פעטען טאל הלומי און פאלען אוף דר עבודת כוכבים מחמת זיי זענן שיכור פון ויין הנה חזק איין שטארקר און איין פעסטער ווינט איז פאר האנדן לה' צוא גאט ווס דער ווינט איז כזרם וויא

כזרם ברד שער קטב כזרם מים כבירים שטפים הניח לארץ ביד: ברגלים תרמסנה
עטרת גאות שכורי אפרים: והיתה ציצת נבל צבי תפארתו אשר על־ראש גיא שמנים
כבכורה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה: ביום ההוא
יהיה יהוה צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו: ולרוח משפט ליושב
על־המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה: וגם־אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא
שגו בשכר נבלעו מן־היין תעו מן־השכר שגו בראה פקו פליליה: כי כל־שלחנות
מלאו קיא צאה בלי מקום: את־מי יורה דעה ואת־מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי
משדים: כי צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם: כי בלעגי שפה ובלשון
אחרת ידבר אל־העם הזה: אשר אמר אליהם זאת המנוחה הניחו לעיף וזאת המרגעה

משלי יוסף

ווען הקב"ה וואלט געקומען צו יודען וואלטען זיי אויך ניט גענומען די תורה, ווייל פון עולם הבא האט די וועלט ניט פארשטאנען, אונ ווענן עולם הזה, האבן זיי ניט געוואלט גענומען א תורה מיט אזוי פיל דינים, אונ עשו מיט ישמעאל זענען געווען אין זייערע לענדער, דריבער האט הקב"ה ארויין גענומען יודן אין מצרים אונ מען הט זיי דארט געפייניגט, נאכדעם הט הקב"ה געשיקט צו זיי משה'ן פרעגן אויב זיי וועלן נעמען די תורה וועט מען זיי אויס לייזען פון מצרים אונ מען וועט זייא פירען אין דיא גליקליכע לאנד כנען, דאמאלס זענען די יודן בעשטאנען צו נעמען די תורה, דס איז וויא מען גייט אקינד ער זאל געמען אמעדעצין, ער זאל געזינד ווערן, אויב דר פאטר איז אמת געטרייא דם קינד, אפילו דם קינד שרייט אונ וויינט, פון דעסטוועגן גיט ער אים דעם מעדעצין, אזוי הט הקב"ה געניט אונ געפייניגט די יודן אין מצרים זיי זאלן מוזן נעמן די תורה, ווייל הקב"ה הט געוואוסט אז די תורה איז זייער גליק, דס זאגט דער פסוק הבאים, די יודן וואס הקב"ה האט זייא אין אנהייב דערנייטערט אונ הט זיי אריינגעגעבן אין מצרים, דאס איז געווען ישרש יעקב, איינגעווארצילט האט זיך יעקב, אבער יציץ ופרח ישראל, נאכדעם הט ארויס געשפראצט ישראל, אפילו ביז איצט איז נאך זייער גליק ניט געווען אין גאנצען, אבער והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ווען עס וועט קומען די צייט פון משיח, וועלן זייא האבען זייער גליק אין גאנצן אין דעם זכות פון די תורה:

פירוש ע"ט

אשטארם האגל שער אונ ווי אשטארעם ווינט פון פר שניידונג כזרם אזו ווי אשטארקר וואסר שטארם שוטפים וום זיי פר פלייצן הניח ער וועט דעם ווינט לייגן אויף זייער לאנד מיט זיין שטארקן מאכט ברגלים מיט די פיס פון דעם פיינט וועט צו טרעטן ווערן עטרת גאות די האפערדיגע קרון פון אפרים והיתה אונ עס וועט זיין ציצת די אום צייטיגע פייג פון דעם הערשאפט פון זיין שיינקייט וואס איז אויף די עק פון די פעטע טאלן כבכורה אזו ווי איין ערשטע צייטיגע פייג בטרם וום זי ווערט פארטיג איידר זומר קומט אשר דר וום דער זעהט דיא פייג בעודה טוט ער איילן אונ איין שלינגן זי אז זי איז נאך אין זייני טענר אזו וועט גאט איילן אויף דעם זעלבינגן טאג אז עס וועלן פר לענט ווערן די רשעים יהיה וועט זיין דר גאט וום הערשט איבר אלי הערשאפט לעטרת צבי צוא איין קרון פון הערשאפט ולצפירת אונ אשיינע קרון לשאר עמו צוא די צדיקים וואס וועלען איבר בלייבן פון זיין פאלק ולרוח אונ צו איין גמיט פון משפט וועט ער זיין ליושב צו דעם וום זיצט אויף דעם משפט ולגבורה אונ צו שטארקייט משיבי פון די וום ווידר קערן אין דער מלחמה פון דר תורה אין דער טויער וום די דיינים זיצן זאגט דר נביא אבער אצונד אין דעם דור וגם אלה די אויך אפילו דיא צדיקים ביין שגו זענין אין וויין דול געווארן ובשכר תעו אונ אין אלטן וויין זענין פר אירט געווארן דר כהן אונ דר נביא שגו זענין דול געווארן אין אלטן וויין נבלעו זייא זענין פאר אירט געווארען מן פון דעם אלטן וויין שגו בראה זיי האבן גשפעט אויס דיא רייד פון די נביאים פקו זיי האבן גמאכט שטראכלן דעם משפט כי דען אלע טישן מלאו האבן זייא דער פילט קיא צואה מיט מיסקייט בלי מקום די דיעה האט קיין ארט ניט צוא דער לייזן עס זאגט דער נביא אז גרוסע וועלן ניט פר נעמן קיין שטראף רייד את צו ועמן זאל היינט הקב"ה לערנען שכל ואת אונ צוא וועמן זאל ער מאכען פאר שטיין דאס גוטע הערונג גמולי אפשר צו די וום זענין אנטוויינט געווארן פון דער מילך עתיקי אדר צו די וואס זענען פר רוקט פון דער ברוסט זיי האבן דאך קיין שכל ניט: זאגט דר נביא כי צו דען אז דער נביא זאגט זייא אגבאט פון גאט לצו האבן זייא אקעגן אשלעכטען גבאט אונ אז דר נביא שטראפט זייא אויף דעם זאגן זייא צו לצו מיר האבען אונזער גבאט קעגן דיין גבאט אונזערס איז חשובר קו אשנור פון פאלשן משפט האבן זיי לקו קעגען דעם שנור פון גרעכטן משפט אונ אז דער נביא שטראפט זיי זאגן זיי קו לקו מיר האבן אונזר שנור פון משפט קעגן דיין שנור אונ אז דר נביא זאגט זיי זעיר שם אין אקליינע צייט וועט אויף אייך קומן דם בייז זאגן זייא זעיר שם לאז נאך זיין אקלענערע צייט כי דען דיא רייד פון דעם נביא איז בייא זייא גלייך וויא אשטאמלונג לשון ובלשון אונ גלייך ווי ער טוט רייזן צו זיי מיט פרעמד לשון וום זיי פאר שטייען עס ניט אשר וום דר נביא זאגט צו זיי זאת המנוחה הניחו לאזט רוען דעם מידין מענש בגזלת ניט דעם דאס איז אייער רוהונג

ולא אבוא שמוע: והיה להם דבר־יהוה צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר
שם למען ילכו וכשלו אחור ונשברו ונוקשו ונלכדו: לכן כה־אמר יהוה אל־בית יעקב
אשר פדה את־אברהם לא־עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו: כי בראותו ילדיו
מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את־קדוש יעקב ואת־אלהי ישראל יעריצו:

הפטרת שמות כמנהג הספרדים (בירמיה סימן א')

דברי ירמיהו בן־חלקיהו מן־הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: אשר היה דבר־
יהוה אליו בימי יאשיהו בן־אמון מלך יהודה בשלש־עשרה שנה למלכו: ויהי
בימי יהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה עד־תם עשתי־עשרה שנה לצדקיהו בן־
יאשיהו מלך יהודה עד־גלות ירושלם בחדש החמישי: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
בטרם אצורך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך: ואמר
אהה אדני יהוה הנה לא־ידעתי דבר כי־נער אנכי: ויאמר יהוה אלי אל־תאמר נער
אנכי כי על־כל־אשר אשלחך תלך ואת כל־אשר אצוך תדבר: אל־תירא מפניהם כי־
אתך אני להצלך נאם־יהוה: וישלח יהוה את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה אלי הנה
נתתי דברי בפיך: ראה הפקדתיך | היום הזה על־הגוים ועל־הממלכות לנתוש ולנתוץ
ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר מה־אתה ראה ירמיהו
ואמר מקל שקד אני ראה: ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי־שקד אני על־דברי
לעשתו: ויהי דבר־יהוה | אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפוח אני ראה
ופניו מפני צפונה: ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל־ישבי הארץ: כי |
הנני קרא לכל־משפחות ממלכות צפונה נאם־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח | שערי
ירושלם ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה: ודברתי משפטי אותם על כל־
רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: ואתה תאזר
מתניך וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי אצוך אל־תחת מפניהם פן־אחתך
לפניהם: ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־
כל־הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ: ונלחמו אליך ולא־יוכלו
לך כי־אתך אני נאם־יהוה להצילך: ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: הלך וקראת
באזני ירושלם לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך

פירוש ע"ט

ארים מאן וזאת אונ דאס וועט זיין צו אייך ארואונג איר זאלט זיצן בשלוה ולא אונ זיי ווילן ניט צו הערן דרום והיה וועט צו אייך זיין גאטס רייד צו לצו אנגבאט קעגן אנגבאט ער וועט אייך שטראפן מדה כנגד מדה צו איין גזרה אויף דער אנדערי קו לקו אשנור פון פורעניות קעגן דעם שנור פון פאלשן משפט קו לקו קעגן זייער האפען צוא לעבטקייט וועט קומען פינסטרניש זעיר שם פר דעם וום זיי האבן גזאגט לאז ער ברענגן זיינע מעשים אין אקליינע צייט זעיר שם דרום וועלן זייא ווייניג ווערין אין לאנד למען ילכו דיא רשעים זאלן גיין וכשלו אחור אונ זאלן גישטרויכלט ווערן אינטער זיך ונשברו אונ וועלן צו בראכן ווערן ונוקשו ונלכדו אונ וועלין גשטראכילט אונ בצווינגן ווערן: אמר המעתיק די עטליכע פסוקים פון ווייטער לכן כה אמר איז ניט פון דעם קפיטל נאר מחמת די רז"ל האבן גוואלט אוים לאזן די הפטורה מיט נחמה דרום האבן זיי אוים גילאזט מיט דיא עטליכע פסוקים לכן דרום אזוי כה אזו הט גאט גזאגט צו דעם הוז גזינד פון יעקב אשר וואס האט אום גליזט אברהם פון אור כשדים לא אצונד וועט יעקב זיך שון ניט שעמען ולא אונ אצונד וועט שון זיין פנים ניט בלייך ווערן ווייל זיינע קינדר וועלן אלי פרום זיין כי דען אז ער וועט זעהן זייני קינדר ווס זיי זענן די ווערק פון מיין האנט ווס זיי זענן צדיקים יקדישו שמי וועלין היילגן מיין נאמן אונ וועלן היילגן דעם היילגן פון יעקב ואת אונ גאט פון ישראל וועלן זיי שטארקן: דאס טייטש פון (דברי ירמיהו) גפונט מען ביי פרשת מטות:

לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה:

שמות ו וארא

ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־

אונקלוס

ב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ: ג וְאִתְגְּלֵיתִי לְאַבְרָהָם

תו"א וארא אל אברהם עקדה שער יח עקרים מג פי"ט:

רשב"ם

(ב) **וידבר** אלהים אל משה. בארץ מצרים: אני ה'. ושמי מתפרש שיש

בעל הטורים

(ג) וארא. לעיל מיניה כתיב יגרשם מארצו וסמיך ליה. וידבר אלהים. מלמד שלא היה הדבור עמו בארצו אלא חוץ לכרך: וארא. ו' ארא ו"פ כתיב באבות וירא ג' באברהם ב' ביצחק א' ביעקב: אלהים. בגימט' הוא דיין שדבר אתו משפט: וארא. בגימטריא יצחק כדאיתא במדרש. שיצחק גרם לישראל שיצאו ממצרים. וארא אל אברהם ס"ת

בית יהודא

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה]. זאָגט **רש"י** (דִּבֶּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט) הקב"ה האט גערעט מיט משה הארטערייד מיט דעם (עַל שֶׁהִקְשָׁה לְדַבֵּר וְלוֹמַר לָמָּה הֲרֵעוֹתָה לָעָם הַזֶּה) ווייל ער הט געגין אים גערעט הארטע רייד אונ ער האט געזאגט צו אים פאר וואס האסטו שלעכטס געטאהן צו דעם פאלק: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה']. הקב"ה הט געזאגט צו משה אֲנִי ה', מיין נאָמען איז הַוָיָה (נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַמִּתְהַלְּכִים לְפָנַי) איך בין בגלויבט צו בצאהלין אגוטען שכר צו די מענטשין וואס גייען פאר מיר (וְלֹא לְחִנָּם שְׁלַחְתִּיךָ) ניט אומזיסט האב איך דיך געשיקט צוא די יודין אונ צו פַּרְעֹה (כִּי אִם לְקַיֵּם דְּבָרַי שֶׁדִּבַּרְתִּי לְאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים) נאר ווייל איך וויל מקיים זיין מייני רייד וואס איך האב גערעט צו די ערשטע אלטערין פון די יודין ודארפסטו דאך פרשטיין אז געוויס וועל איך די יודין ארויסנעמען פון מצרים, אונ דיין גאנג איז ניט געווען אומזיסט, נאר וואס די יודין איז איצט ערגער געווארען געוויס דארף אזוי זיין] (וּבְלָשׁוֹן הַזֶּה מָצִינוּ שֶׁהוּא נִדְרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת) אונ מיר געפינען אין פיל ערטער ווערט דר ווארט אֲנִי ה' אזוי געדרשת (אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְהִפָּרַע כְּשֶׁהוּא אָמוּר אֵצֶל עוֹנֶשׁ) ווען דער ווארט אֲנִי ה' שטייט נעבען אשטראף, מיינט מען אֲנִי ה' איך בין גאט וואס בין בעגלויבט אז איך וועל פון דעם מענטש בצאהלט ווערן, אז איך וועל אים שטראפן (כְּגוֹן וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה') דהיינו עס שטייט אין פסוק אז דוא וועסט פארשעמן דעם נאמען פון דיין גאט אֲנִי ה' בין איך גאט דיך צו שטראפן (וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל קִיּוּם מִצְוֹת) אונ ווען דר אֲנִי ה' שטייט ביי מקיים זיין מִצְוֹת (כְּגוֹן) דהיינו עס שטייט אין פסוק (וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה') איר זאלט היטען מיינע מצות אונ איר זאלט זייא טאהן בין איך גאט (נֶאֱמָן לִיתֵּן שָׂכָר) בגלויבט צו געבען שכר: (ג) וָאֵרָא].(אֶל הָאָבוֹת) איך בין גיזעהן גיווארן צו די אבות, צו די פאטערס פון די יודין, דאס זענען אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב *): וּבְאֵל שַׁדָּי]. זאָגט **רש"י**

רש"י

(ב) **וידבר אלהים אל משה**. דבר אתו משפט א על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: **ויאמר אליו אני ה'**. נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיך ב כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן ליפרע כשהוא אומר אצל עונש כגון וחללת את שם אלהיך אני ה' וכשהוא אומר אצל קיום מצות כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה' נאמן ליתן שכר: (ג) **וארא**. אל ג האבות: **באל שדי**. הבטחתים

שפתי חכמים

אדייק מדכתיב אלהים שהוא מדת הדין. א"נ י"ל דרש"י דייק מדכתיב וידבר ל' קשה הוא. רא"ם. ואל תקשה לך דהא הרבה פעמים כתיב בתורה וידבר ה' אל משה לאמר ואין פירושו לשון קשה די"ל דהתם כתיב אחריו לאמר וא"כ וידבר הוי כלל ולאמר היא פרט שמפרש מה הוא הכלל דהיינו הדבור אבל כאן אין כתיב אחריו לאמר דויאמר אליו אני ה' דכתיב כאן לאו פרט של וידבר הוא אלא מלתא באפי נפשיה הוא דקאי על מ"ש משה למה זה שלחתני כדמפרש רש"י. (מהרש"ל) מדכתיב אחריו אני ה' היפך זה לכך דרשו פה ולא במקומות אחרים: ב ר"ל דאתה אמרת למה זה שלחתני וקאמר לא לחנם שלחתיך. והנה דברי הרא"ם בפ' זה ארוכים מאוד ונלאיתי לכותבם וגו"ל שאין זו תשובה על מה שלמעלה כמו שחשב הרא"ם רק ה"פ דבר אתו משפט ר"ל בל' קושי ולא בל' נחת על שהקשה לדבר ולו' למה הרעות שהוא תחלת הדבור של למה זה שלחתני שהיה חה על כבוד עלמו כמו שפירשתי למעלה ומ"ש לא לחנם שלחתיך גם זה אינו תשובה אמה שלמעלה אלא ה"ק הקב"ה למשה שלא תאמר לא תלויה בשליחותך לא לחנם שלחתיך וכו' עכ"ל מהרש"ל: ג מה שנקט רש"י אל האבות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) **וידבר** פרש"י דבר אתו משפט. וגם בכל מקום נ"ל דבר תוכחת דלא כתיב ויאמר אלא וידבר ואב לכלם דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות: ויאמר אליו אני ה'. מהו אני

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה **האט גאט גירעט צוא משה אזוי גיזאגט** אֲנִי יְיָ **איך בין גאט** [עיין רש"י]: מֹשֶׁה [עיין רש"י] וַיֹּאמֶר אֵלָיו **אונ גאט הט צו** (ג) וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב **אונ איך גאט האב**

משלים על התורה

(ג) **וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם וגו'. רש"י** ז"ל זאָגט דיא פסוקים גיהערין צו די פסוקים פון פריערדיגע סדרה וָוס משה הט געפרעגט ביי הקב"ה, פר וואס ער לאזט פרעה זאל אזוי שווער ארבייטען מיט די יודן, אונ דאס איז הקב"ה אליין שולדיג, ווס ער האט געשיקט צו פרעה, ער וויל ארויסנעמען די יודן פון מצרים, האט פרעה געוויזן אז ער הט פר הקב"ה ניט מורא, ער וועט נאך שווערער מאכין די ארבעט אויף די יודן אונ הקב"ה קען זיי גאר ניט העלפן,

*) **הערה** דריבער זאגט רש"י אל האבות, ווייל דער כלל פון די פסוקים וואס הקב"ה האט זיי גערעט מיט משה איז נאר ווייל הקב"ה האט צוגעזאגט צו אברהם יצחק יעקב ער זאל געבין דיא לאנד כנען צו זייערע קינדער, דריבער מוז הקב"ה ארויסנעמען די יודען פון מצרים אונ זיי פירען אין לאנד כנען [ווי עס שטייט שמות ג ח], דריבער זאגט רש"י וארא אל האבות, אברהם יצחק יעקב וואס שטייען דא אין פסוק זיי זענען די פאטערס פון די יודען וום זענען איצט אין מצרים אונ צו זיי דארף הקב"ה מקיים זיין וואס ער האט צוא גיזאגט צוא אברהם יצחק יעקב [וויא דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק שבטי יה עדות לישראל, אז הקב"ה הט עדות גיזאגט אויף די יודען וואס זענען געווען אין מצרים אז זיי זענען די קינדער פון אברהם יצחק יעקב]:

לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וּשְׁמִי יְיָ לָא הוֹדַעִית לְהוֹן: ואף

אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי

בעל הטורים

אלם שעשו עלמם אלמים ולא הרהרו אחר מדותי : באל שדי. זה אינו חוזר אלא על אברהם ויעקב שלהם נראה באל שדי ופירש"י מה שנאמר ביצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך ונאמר בה באל שדי . ד"א אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' פי' באלו ב' שמות נראיתי להם בשם יו"ד ה"א הבטחתים להושיבם בארץ לבטח ובשם אל שדי הבטחתי אותם להפרות ולהרבות כי זה השם הוא על פריה ורביה. ב' דיעקב ק' דיצחק מ' דאברהם והוא בק"ט והוא כמ"ת ב"ם שדי לכך נראה להם בזה השם. וכר"ת א' דאברהם י' דיצחק וי' דיעקב עולה כ"א כמנין

רשב"ם

בידי לקיים הבטחתי : (ג) באל שדי . הבטחתי על העתיד ולא קיימתי עדיין : ושמי ה'. כך צריך לפרש. אני נראיתי להם באל שדי . ועיקר שמי ה' הוא . וזה כפל לשון : לא נודעתי להם . לא נתגליתי להם בעיקר השם אלא באל שדי אבל אליך גליתי עיקר שמי . אהיה . וזכרי ה'. ובימיך אקיים הבטחתי לתת להם את ארץ כנען . ושמי מחובר למעלה כמו שפירשתי . ואילו

רש"י

הבטחות ובכולן אמרתי להם אני אל שדי : ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתית שלי ד שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ה ולא קיימתי :

בית יהודא

הקב"ה הט געזאגט צו משה (הבטחתים הבטחות) איך האב צו געזאגט צו זייערע אבות צוזאגונג (ובכולן אמרתי להם אני אל שדי) אונ ביי אלע זאכן וואס איך האב זיי צוגזאגט האב איך געזאגט צו זיי אז איך בין דר גאט „שדי" איך קען געבן אליץ וואס איך זאג צו געבן , אבער ושמי ה', אז מיין נאמן איז ה' ואיך בין מקיים וואס איך זאג צו געבן (לא נודעתי להם) בין איך נאך ניט בוואסט געווארען צו זיי , זאגט רש"י (לא הודעתי אין כתיב כאן) עס שטייט ניט איך האב זייא ניט געמאכט וויסן אז מיין נאמן איז הויה , זיי ווייסן אז מיין נאמען איז הויה , אז איך זאג אוף מיר אז איך בין מקיים וואס איך זאג , דם וויסען זיי (אלא לא נודעתי) נאר צו זיי בין איך נאך ניט בעוואסט געווארען (צו זיי האב איך נאך ניט מקיים געוועזן וואס איך האב זיי צוגעזאגט) (לא נכרתי להם) איך בין ניט בעקענט געווארען צו זיי (במדת אמתית שלי) מיט מיין מדה פון אמת (שעליה) וואס וועגען איר וועגען די מדה פון אמתו (נקרא שמי ה') ווערט גרופען מיין נאמן ה' והויה) (נאמן לאמת דברי) איך בין בגלויבט צו מאכען אמת מיינע רייד (שהרי הבטחתי ולא קיימתי) ווארום איך האב זייא צוגעזאגט אונ האב נאך ניט מקיים גיוועזן, דארף מען דאך

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה' כלומר אע"פ שאמרתי לך ראה נתתיך אלהים לפרעה לא אתה אלהי כי אם לפרעה אך אני ה' גם לך : (ג) ושמי ה'. על שפרש"י שהקב"ה מתאונן על הראשונים שנגלה עליהם ולא שאלו בשמי ואתה כבר שאלת מה שמו מה אומר עליהם ומקשה רש"י שלפי זה היה לו לכתוב לא שאלו לי וא"ת לא הודיעם שכך שמו הרי תחלה נגלה וכו'. ועל זה תמהין העולם מה פי' ומפי ה"ר בנימין שמעתי דה"פ וא"ת הא דכתיב לא נודעתי כמו לא שאלו לי אי אפשר שהרי מתחלה נגלה וכו' ומכלל דהודיעם שכך שמו וא"כ לא היה תוהא על הראשונים לפי מדרש אגדה אלא לפי שלא שאלו לשמו וזה שאל. וא"כ הדרא קושי' לדוכתא שהיה לו לכתוב לא שאלו לי :

שפתי חכמים

ולא נקט אל אברהם אל יצחק ואל יעקב כמו שכתוב בקרא משום דרש"י נקט לה בל' קלר הרא"ס : ד דק"ל והלא כתיב כפ' לך לך אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים ועל זה פי' לא הודעתי וכו' : ה רש"י עלמו מפרש מה הפרש יש בין ה' ובין אל שדי ועל זה פי' שהרי הבטחתים ולא קיימתי ר"ל עדיין לא קיימתי הבטחתי משום שעדיין לא זכו מלד מעשיהם א"כ יש הפרש דהבטחה בשם ה'

פירוש לתורת אלהים

מיך באוויזין צוא אברהם אונ צו יצחק אונ יעקב באל שדי מיט מיין נאמען וואס הייסט אל שדי [עיין רש"י] ושמי יי אונ מיט מיין נאמען הוי"ה לא נודעתי להם בין איך ניט ווארען דער קענט צו זיי [עיין רש"י] :

משלים על התורה

הט משה געפרעגט וואו איז דר רחמנות פון הקב"ה אוף די יודן, אונ פר וואס ווייזט ער ניט זיין כח געגין פרעה, אוף דעם הט אים הקב"ה געענטפערט וארא אל אברהם וגו', דער ענין איז למשל עס איז דא אוואסער־מיהל, אין די מיהל איז דא פיהל רעדער , איין ראד איז דא אגאנץ גרויסער , אונ דר וואסר טרייבט דעם ראד מיט אשטארקין כח, אונ דר ראד טרייבט אלע רעדער וואס אין די מיהל , אז מען וויל אז די מיהל זאל בלייבין שטיין, שטעלט מען אברעט נעבין דעם גרויסן ראד, די ברעט פארשטעלט די וואסר זאל ניט קומן אויף דעם ראד , בלייבען שטיין אלע רעדער אין די מיהל , אבער עס זאל קומן אמענטש אונ זאל וועלין פארהאלטן דעם גרויסען ראד ווען די וואסער טרייבט אים , דס איז וויא גאר ניט מעגליך, סיידין דער מענטש זאל זיין איין גבור יאין דר וועלט, אדער מיר זאלין זעהן אפאוואז וואס איז געשפאנט מיט פיר שטארקע פערד , אונ די פערד לויפן מיט זייערע אלע קרעפטין , אונ איינר ודר וואס פערהאלט די מיהל) זאל אנגעמן מיט איין האנט דעם אינטערשטין ראד אונ זאל פערהאלטין דעם פאוואז דיא פערד זאלען ניט קענען רירען דעם פאוואז פון ארט פרשטייט מען אזו אגבור וועט האבן אנאמען אוף דר וועלט , אונ ער וועט זיין פארשריבן מען זאל אייביג געדיינקן אזו לאנג ווי ער וועט לעבען אז עס איז דא אזוי אגבור אויף דר וועלט . מיר ווייסן די שטארקייט פון אלע מלכים וואס זענען אוף דר וועלט איז פון זייערע שרים וואס אין הימעל , ווי עס שטייט אין ספר דניאל (קפיטול ז) אונ ווען הקב"ה וויל ארואפווארפן אמלך פון זיין מלוכה ווארפט ער פריער אראפ דעם שר נאכדעם פאלט אראפ דער מלך פון זיין מלוכה, ווי דער נביא ישעיה האט געזאגט (ישעיה כד) יפקוד ה' על צבא המרום וגו', פרעה הט געגלייבט אז זיין שר איז דר גאט פון מצרים, דריבער ווען משה הט אים געזאגט ער זאל ארויסשיקן די יודן פון מצרים , האט ער זיך געוואונדערט , וועלכער גאט הט צו בפעלין אויף זיין לאנד , אויף זיין לאנד איז דא אבעזונדר גאט , אויף דיא יודען וואס ווערן גערופן עברים וואס זענן פון איין אנדר לאנד איז דא איין אנדער גאט , ווי הקב"ה הט געזאגט צו משה ער זאל זאגן צו פרעה דר אלהי העברים הט מיך געשיקט צו דיר דו זאלסט ארויס שיקן די יודן וואס זענן עברים אונ זענען ניט פון דיין לאנד , דריבער הט פרעה אלע מאהל געוואלט וויסן וואס איז מיט זיין שר (מיט זיין גאט) אין הימל אז זיינע שטערען זעהר האבן געזעהן זיין שר איז אין זיין שטארקייט ווי פריער, הט ער קיין מורא געהאט פר משה אונ ניט פר די מכות, אונ צו ווייזען זיין שטארקייט הט ער געהייסן שווערער מאכן די ארבעט אויף די יודן , משה האט אבער דעם ענין נאך ניט פארשטאנען , האט ער זיך

לָהֶם׃ ד וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃ ה וְגַם ׀ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ד וְאַף אֲקֵימִית יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן יָת אֲרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן דְּאִתּוֹתַבוּ בַהּ׃ ה וְאַף קֳדָמַי שְׁמִיעַ יָת קְבִילַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי

תו"א וגם הקמותי סנהדרין ל :

בעל הטורים

אהיה הרי השם בר"ת וס"ת וזהו חונה מלאך ה' סביב ליראיו : (ד) לתת להם את ארץ כנען. לתת עולה ת"י ת"ך רמז לשני מקדשים שעמדו ת"י ת"ך שנים : אשר גרו בה. מנין אשר גרו בה עמדו עשרה שבטים בארץ : (ה) נאקת. נאק"ת בא"ת ב"ש עתד"א בגימטריא האבות לו' לך שעלתה

רש"י

(ד) וגם הקמותי את בריתי וגו'. וגם ו כשנראיתי להם באל שדי הקמתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם : לתת להם את ארץ כנען. לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך (בראשית יז) ליצחק כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם (בראשית כו) ואותה השבועה שנשבעתי לאברהם באל שדי אמרתי ליעקב אני אל שדי פרה ורבה וגו' (בראשית לה) ואת הארץ אשר וגו' הרי שנדרתי ז להם ולא קיימתי : (ה) וגם אני. כמו שהצבתי והעמדתי הברית ח יש עלי

בית יהודא

אמאהל מקיים זיין, דס איז אפילו איך זאג נאר מיין ווארט דארף איך מקיים זיין:(ד) וגם הקימותי את בריתי וגו'. (וגם כשנראיתי להם באל שדי) אונ ווען איך האב מיך בעוויזן צו זיי (צו די אבות) אונ האב זייא צו געזאגט אונ האב זייא געוויזען אז איך בין דער גאט „שדי" וואס איך קען אליין טאהן וואס איך זאג (הצבתי והעמדתי ברית ביני וביניהם) האב איך געמאכט אבריתות ברית (בראשית טו) צווישן מיר אונ זיי (לתת להם את ארץ כנען) איך זאל זיי געבן די לאנד כנען וואס דס איז ווי א שבועה מוז איך דאך דאס געוויס מקיים זיין (לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי וגו') אין דיא פרשה וואס הקב"ה הט געבאטן צו אברהם ער זאל זיך מלה זיין האט הקב"ה געזאגט צו אים איך בין אל שדי, איך קען אליין טאהן (ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך) אונ איך וועל געבן צו דיר אונ צו דיינע קינדער נאך דיר די לאנד וואס דו וואהנסט אין איר (ליצחק) צו יצחק האט הקב"ה געזאגט (כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל) צוא דיר אונ צו דיינע קינדער וועל איך געבן די אלע לענדער (והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם) אונ איך וועל אויפשטעלין והאלטין די שבועה וואס איך האב געשווארען צו אברהם (ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם) אונ די שבועה וואס איך האב געשווארען צו אברהם (באל שדי אמרתי) האב איך געזאגט איך בין אל שדי, איך האב כח צו מקיים זיין וואס איך זאג (ליעקב) צו יעקב האט הקב"ה געזאגט (אני אל שדי פרה ורבה) איך בין אל שדי ואיך האב כח צו מקיים זיין וואס איך זאג: פרוכטבאר דיך והאב קינדער אונ מעהר דיך ומיט פיל קינדער (כי הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך) ווארום די ערד וואס דו ליגסט אויף איר וועל איך זיא געבען צו דיר אונ צו דייני קינדער (הרי שנדרתי להם ולא קיימתי) האב איך גטאן אנדר צו זייערע עלטערין אונ האב נאך ניט מקיים געוועזן דעם נדר, דארף מען דאך אמאהל מקיים זיין דעם נדר : (ה) וגם אני. (כמו שהצבתי והעמדתי הברית) אזוי ווייא איך האב

שפתי חכמים

הוא בלא תנאי אפי' אם יחטאו כדפי' : ו דק"ל איך מיושב הני' של וגם אמה שכתוב לעיל בשלמא אי הוה כתיב ושמי ה' נודעתי להם היה פירושו וגם דבר זה עשיתי להם א"נ אי הוה כתיב כאן וגם לא הקימותי הוה נמי שפיר אבל עכשיו דכתיב ושמי ה' לא נודעתי להם מאי וגם הקימותי ועז"פ וגם כשנראיתי וכו' וה"פ שאל תאמר כיון שלא נראיתי להם אלא באל שדי ולא בה' א"כ לא צריך אני לקיים הבטחתי אל תאמר כן שהרי גם הלכתי והעמדתי להם ברית ובשביל ב' דברים הללו דהיינו אל שדי והברית צריך אני לקיים דברי דהרי הן כמו שהבטחתי לכן בה': וגם הקימותי לפי' זה קאי אורחא אל אברהם וגו' באל שדי ולא על לא נודעתי : ז ר"ל מהפסוקים הללו אתה רואה שנדרתי להם אבל מה שלא קיים לא מוכח מקרא אלא בלא הוכחה נקט ליה רש"י לתרץ למה שלחתיך משום שעדיין לא קיימתי הוכרחתי לשלוח אותך כדי לקיים דברי לאבות הראשונים : ח דק"ל מאי וגם אני שמעתי דמשמע שאחר שמע וגם הקב"ה שמע ועל זה פירש כמו שהלכתי את הברית וכו' ר"ל דוגם אני מוסב אלמעלה כיון שנראיתי להם באל שדי והלכתי להם ברית וגם אני צריך לקיים. ושמעתי מילתא באפי נפשיה הוא ר"ל לפיכך שמעתי וכו' וה"פ כל פרשה זו בתחילה וידבר אלהים אל משה דבר אתו משפט ויאמר אליו וגו' קאי אמה שאמר משה למה זה שלחתני ואמר לו הקב"ה אני ה' שנאמן

פירוש לתורת אלהים

(ד) וגם אונ אויך בשעת איך האב מיך צו זיי באוויזן מיט דעם נאמען אל שדי הקמותי האב איך בשטעטיגט את בריתי מיין זעהרהייט אתם מיט זיי דס הייסט איך האב געשווארן לתת צו געבן זיי דם לאנד כנען את ארץ דאס לאנד פון זייער וואנונג אשר גרו בה וואס זיי האבן דרינן גוואנט : (ה) וגם אונ אויך אני [עיין רש"י] שמעתי את נאקת בני ישראל האב איך גיהערט דאס געשריי פון די ישראל אשר וואס די מצרים ארבעטן

משלים על התורה

געוואנדערט, ווי אזוי וועט הקב"ה ארויס נעמען יודן פון מצרים אז זייער שר איז נאך דא, הט אים הקב"ה געענטפערט ידתה תראה, איצט וועסטו זעהן כי ביד חזקה, אפילו ווען די האנט פון פרעה וועט נאך זיין שטארק, ווען זיין שר וועט נאך זיין, פון דעסטוועגן וועט ער מוזען ארויס שיקן די יודן אונ וועט זיי ארויס.טרייבן פון זיין לאנד, הט הקב"ה ווייטער געזאגט צו משה איך בין גיזעהן געווארען צו אברהם יצחק ויעקב, אונ זיי האבן געזעהן אז איך בין אל שדי, אז איך קען טאהן נסים פון הימעל, ווי אברהם אבינו הט געהרגעט די פיר מלכים, זאגט דער פסוק כי אתה את אשר הכית רדפו, אברהם הט געיאגט די מלכים אונ הט זיי געהרגעט, ווייל הקב"ה הט פריער זיי געשלאגן אונ אראפגעווארפען זייערע שרים, אבער ושמי ה', אז מיין נאמען איז ה' אונ איך קען נייטען דיא מלכים אונ זייא אראפ ווארפען פון זייער מלוכה אפילו זייערע שרים זענען דא, דאס האב איך נאך ניט בעוויזען, וועל איך דאס איצט בעווייזען מען זאל געדיינקען מיין שטארקייט אויף אייביג:

אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי: ו לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ז ולקחתי

אונקלוס

מצראי מפלחין בהון ודכירנא ית קימי: ו בכן אמר לבני ישראל אנא יי ואפיק יתכון מגו דחוק פלחן מצראי ואשיזב יתכון מפלחנהון ואפרוק יתכון בדרעא מרמא ובדינין רברבין: ז ואקריב יתכון קדמי

תו"א ואזכר את ספר הזהר פ' האזינו: ולקחתי אתכם סנהדרין קי"א:

בעל הטורים

צעקת האבות ותפלתם: (ו) לכן אמור. ב' במסור' לכן אמור לבני ישראל לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. שדורש בספרי כל מה שעשה משה עשה פנחס משה נעשה שליח להוציא ישראל ממצרים ופנחס יהיה שליח להוציא ישראל מגלות וכן כל הדברים שעשה משה עשה ג"כ פנחס. לכן. עולה ק' שבזכות אברהם שהוליד בן למאה ויצחק שמצא מאה שערים ויעקב הוליד כל תולדותיו למאה שנים יצאו: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. ד' לשונות של גאולה כנגד ד' מלכיות והאחרון כתיב ולקחתי כנגד אדום וע"כ כתיב ביה ולקחתי כאדם

רש"י

לקיים לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנאקים: אשר מצרים מעבדים אותם ואזכור. אותו הברית. כי בברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי: (ו) לכן. ע"פ אותה השבועה: אמור לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן הבטחתיו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: סבלות

בית יהודא

געשטעלט דעם פארזיכערונג (יש עלי לקיים) דארף איך דאך אים מקיים זיין (לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנאקים) דריבער האב איך געהערט דם געשריי פון די יודין וואס זיי שרייען (אשר מצרים מעבידים אותם) ווייל די מצרים ארבעטן מיט זיי (ואזכור אותו הברית) האב איך געדיינקט דעם פר־זיכערונג (כי בברית בין הבתרים) ביי דעם פארבינדונג [פון מיר צו אברהם] וואס איז געוועזן ביי די קרבנות [בראשית טו] (אמרתי לו) האב איך גזאגט צו אים (וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי) דאס פאלק וואס וועלן ארבעטין מיט די יודין וועל איך זיי משפטין [שטראפן] דארף איך דאך דאס אויך מקיים זיין: (ו) [לכן]. דריבער (על פי אותה שבועה) וועגן די שבועה (אמור לבני ישראל אני ה') זאג צו די יודין איך בין ה' (הנאמן בהבטחתי) וואס איך בין בגלויבט צוא מקיים זיין מיין צוזאג: (והוצאתי אתכם.) איך וועל אייך געוויס ארויסנעמען פון מצרים (כי כן הבטחתיו) ווארום איך האב אים [אברהם] אזו צוגעזאגט (ואחרי כן יצאו ברכוש גדול) נאך די ארבעט וועלן זיי ארויסגיין מיט אגרויסען פארמעגן: (סבלות מצרים)

שפתי חכמים

לקיים הבטחתי שהבטחתי ואתה אמרת למה זה שלחתני וא"ת למה צריך אני לקיים הבטחתי הרי לא הבטחתים בשם ה' אלא בא-ל שדי א"כ איני מוכרח לכך אבל וגם הקימותי וגו' לכך גם אני צריך לקיימו הלכך שמעתי וגו': ט (נח"י) כי אי אפשר לקיים הבטחת הארץ רק אחר יציאתם ממצרים ואי אפשר להוציאם אא"כ יקויים וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי לפיכך הצריך הפסוק אשר מצרים מעבידים אותם. וזהו ואזכור את בריתי ר"ל שע"י שזכרתי ברית בין הבתרים של הארץ ממילא נזכרתי גם דן אנכי כי בפעם אחד ובנאמר אחד

פירוש לתורת אלהים

מיט זיי ואזכור האב איך מיך דער מאנט וואס איך האב כורת ברית גיוועזן מיט אברהם איך האב אים דענצמאל צו גזאגט אז דם פאלק מצרים וואס דיא ישראל וועלן ביי זייא ארבעטן וועל איך משפטין: (ו) לכן דרום מחמת דער שבועה אמור זאלסטו משה זאגן צו די ישראל אני יי איך בין גאט וואס איך בין בגלייבט מקיים צו זיין מיין הבטחה והוצאתי אונ איך וועל אייך אוס ציהן פון אונטער דר משא פון מצרים והצלתי אונ איך וועל אייך מציל זיין מעבודתם פון זייער דינסט וגאלתי אונ איך וועל אייך אוים לייזען מיט אום גשטרעקטן ארום ובמשפטים אונ מיט גרוסי משפטים: (ז) ולקחתי אונ איך וועל אייך נעמן צוא

משלי יהודא

(ו ז) לכן אמור וגו' ולקחתי וגו'. דר ענין איז למשל עס איז גוועזן אין אשטאט אבעל מלאכה וואס הט גשליפען בריליאנטען, בייא אים אויף דעם טיש פלעגט שטענדיג ליגען טייערע בריליאנטען צום שלייפען. אונ די כלים דיא געצייג צום שלייפן די בריליאנטן זענען טייערע כלים, אונ ווען עס קומט איף אבריליאנט דאס קלענסטו פלעק אדער אקריץ פארלירט דר בריליאנט זיין גרוסן ווערט, אמאל הט איינר אשונא געמסרת דעם בריליאנטן שלייפער אז ער הט אים גגעבן בריליאנטן צו שלייפען אונ ער האט אים צוריק גגעבען פראסטע גלעזערנע שטיינער געשליפטע, מען האט דעם בריליאנטן שלייפער גנומן אין אסטראג, אונ די בריליאנטען מיט די געצייג וואס זענען געלעגען אויף דעם טיש הט מען אויך מיט גנומען אונ מען הט זיי גגעבן בהאלטען צו דעם וואס גיט אכטונג אויף די רעשטאנטן, ווייל דער היטער הט ניט גוואוסט דעם גרוסען ווערט פון די בריליאנטן אונ פון די געצייג, זענען די בריליאנטען צוקריצט גווארען אונ די כלים הט מען קאליע געמאכט, גאר די גאנצע צייט וואס ער איז גיוועזן אין אסטראג אונ ער איז געפיינגט געווארין הט ער ניט געטראכט וועגן די בריליאנטן אונ ניט וועגן די צייג, עס איז אים אפילו אמאהל געקומען אזארג וועגן די בריליאנטן מיט די געצייג, זיינע יסורים האבען אים ניט געלאזט לאנג טראכטען וועגען זיי, ווייל ער הט געהאט פיל צו זארגין וועגען זיך, ווי עס איז געקומען די צייט וואס מען הט אים אנגעזאגט אז ער וועט באלד ווערן פריי פון אסטראג, אונ דר שונא וואס הט אויף אים פאלטש געזאגט וועט שטארק בעשטראפט ווערן, האט ער איצט

אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת
מִצְרָיִם׃ ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת
אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃
ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ

אונקלוס

לְעַמָּא וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ
וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ
דְּחוּק פָּלְחַן מִצְרָיִם׃
ח וְאַעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא דִּי
קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְמִתַּן
יָתַהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב וְאֶתֵּן יָתַהּ לְכוֹן
יְרֻתָּא אֲנָא יְיָ׃ ט וּמַלֵּיל
מֹשֶׁה כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה
מִמְּעִיק רוּחָא וּמִפֻּלְחָנָא
דַּהֲוָה קַשְׁיָא עֲלֵיהוֹן׃

תולדות אהרן

המוציא אתכם ברכות לח: והבאתי סנהדרין קיא: ונתתי אתה בתרא קיז קיט:

רשב"ם

היה כתיב לא הודעתי להם או היה מוסב ושמי ה' לא הודעתי: (ט) ולא שמעו אל משה. עתה אעפ"י שהאמינו מתחלה כדכתיב ויאמן העם. שהיו סבורים לנוח מעבודה קשה והנה עתה הכביד עליהם יותר:

בעל הטורים

הלוקח בחזקה שהוא קשה מכולם. והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי בגימטריא זה עני בישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות: (ח) מורשה. ב' במסורה דין ואידך משה מורשה קהלת יעקב שבזכות התורה ירשו הארץ כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו וכתיב מורשה ולא כתיב ירושה רמז שמורישים ולא יורשים שלא יכנסו לארץ: (ט) מקצר. חסר וי"ו ועולה כמנין ת"ל לו' שלסוף ת"ל שנה יצאו שנאמר ויהי מקץ ד' מאות שנה ושלשים שנה:

בית יהודא

מיינט מען (סוֹבֵל מַשָּׂא מִצְרַיִם) די נייע שווערע ארבעט וואס די מצרים האבן איצט געלייגט אויף די יודין: (ח) וְנָשָׂאתִי אֶת יָדִי. (הֲרִימוֹתִיהָ לְהִשָּׁבַע בְּכִסְאִי) איך האב אויפגעהויבן מיין האנט צו שווערן ביי מיין שטוהל, ביי מיין מלוכה, אזוי ווי איך בין אַמֶלֶךְ אויף דער וועלט אזו איז אמת אז איך וועל די יודין אויסלייזין פון מצרים אונ וועל זיי ברייננגן אין לאנד פון כנען, משה האט די אלע רייד צו די יודין גערעדט: (ט) וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה. זיי האבן ניט געהערט דיא רייד פון משה (לֹא קִבְּלוּ תַּנְחוּמִין) זיי האבען ניט אנגנומען די טרייסטונג פון משה, פר וואס האבן זייא ניט אנגענומען די טרייסטונג פון משה? זאגט דער פסוק מקוצר רוח, פון דעם קורצען אטעם, ווייל זיי האבען ניט געקענט אפציהען דעם אטעם פון דיא שווערע ארבעט, זאגט רש"י (כָּל מִי שֶׁהוּא מֵיצַר) דער מענטש וואס הט צער (רוּחוֹ וּנְשִׁימָתוֹ קְצָרָה) איז אים קורצדער

רש"י

מצרים. טורח משא מצרים: (ח) נשאתי את ידי. הרימותיה לישבע בכסאי: (ט) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקוצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו

שפתי חכמים

כאמרו. אלו ב' הבטחות ועכשיו נשלמה התשובה על למה זה שלחתני ומאז באתי הרע וע"ש מה שהאריך: י כאן ק"ל דהיאך מיושב הלשון של מתחת סבלות דמתחת סבלות משמע שהסבלות למעלה פרוש עליהם והוא מוציא אותם מתחתיו ועל זה פי' טורח משא ר"ל כאדם שנושא משא שמוציאין את האדם מתחת המשא ה"נ העבודה של מצרים דומה עליהן כמשא והוי כאלו מוציא א"ת מתחתיו אבל לעיל לא כתיב תחת גבי סבלות: כ [ג"א] כאלו אמר לישבע במלכותי כי הכסא מורה על המלכות כמו רק הכסא אגדל ממך: ל ושמיעה זו לשון

פירוש לתורת אלהים

מיר צו אפאלק וְהָיִיתִי אונ וועל זיין צו אייך צו אגאט וִידַעְתֶּם אונ איר וועט וויסן כִּי אֲנִי יְיָ אז איך בין אייער גאט הַמּוֹצִיא וואס הט אייך אוס גצוגן מִתַּחַת פון אונטער דר משא פון מצרים: (ח) וְהֵבֵאתִי אונ איך וועל אייך ברענגן צו דעם לאנד אֲשֶׁר וואס איך האב אויף גהובן מיין האנד צו שווערן לָתֵת צו געבן זי צו אברהם אונ צו יצחק אונ צו יעקב וְנָתַתִּי אונ איך וועל אייך דאס לאנד געבן צו אירושה ווארום אֲנִי יְיָ איך בין גאט אונ בין באגלייבט מקיים צוא זיין מיין הבטחה: (ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה האט משה אזו גרעט צוא די קינדער ישראל אזו ווי גאט הט אים גהייסן וְלֹא שָׁמְעוּ אבר די ישראל האבן ניט צו גהערט צו משה מִקּוֹצֶר רוּחַ פון

משלי יהודא

אנגעהויבן זארגן ווענן זיינע בריל[?]אנטן אונ געצייג וואס זענן קאליע געווארן, אונ הט געזאגט ווער וועט מיר בצאהלען דעם שאדין, הט דער שופט געזאגט איך וועל דעם מסר דיין שונא בעשטראפען ביז ער וועט דיר מוזן אלע שאדענס בצאהלן. דס זעלביגע איז געווען ביי די יודן, ווען יעקב אבינו אונ אלע שבטים האבן געלעבט האבען די יודען דיא קינדר זייערע געהיט די תורה אונ מצות, דס הייסט זיי האבן געשליפן אונ פארשערפט זייערע בריל[?]אנטנע נשמות וואס הקב"ה הט זיי גיגעבן, אבער ווי פרעה איז געקומען אונ ער הט זיי בעצוואנגען מיט די שווערע ארבעט אונ ער הט זיי געהאלטין אין מצרים ווי אין אסטראג, האט ער פון די יודן פרנוסען, ניט נאר זייער גוף נאר זייערע נשמות אויך, ווי דר מדרש זאגט אויף דעם פסוק וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים, די מצרים האבען אונז געמאכט פארשלעכטע, זינדיגע, נאר אזוי לאנג ווי די יודען זענען געווען מיט די שווערע ארבעט, האבען זיי ניט געקענט טראכטען ווענן די

י ומליל יי עם משה למימר: יא עול מליל לות פרעה מלכא דמצרים

ומעבדה קשה: פ י וידבר יהוה אל־משה לאמר: יא בא דבר אל־פרעה

רש"י

ונשימתו קצרה מ ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בר' אליעזר והביא לי ראיה ממקרא זה (ירמיה טז) כי בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה' למדנו שהקב"ה מאמן את דבריו אפי' לפורעניות מודיע ששמו ה' וכ"ש נ האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (ס"ר סנהדרין קיא) לענין של מעלה (שמות ה) שאמר משה למה הרעותה ס אמר לו הקב"ה הבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו מה אומר ע אליהם: וגם הקימותי וגו'. וכשבקש אברהם לקבור את שרה פ לא מצא קרקע עד שקנה צ בדמים מרובים. וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר. וכן ביעקב (בראשית לג) ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר

בית יהודא

לופט אונ זיין אטעם (ואינו יכול להאריך בנשימתו) אונ ער קען ניט לאנג אויפהאלטן דעם אטעם. זאגט רש"י (קרוב לענין זה) נאנט צו דעם פשט וואס איך האב געזאגט אויף די פרשה (שמעתי בפרשה זו) האב איך געהערט אפשט אויף די פרשה פון רבי ברוך ברבי אליעזר (והביא לי ראיה ממקרא זה) אונ ער האט געבריינגט אבעווייזונג צו מיינע רייד פון דעם פסוק, עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט גזאגט (בפעם הזאת) ביי דעם מאהל (אודיעם את ידי ואת גבורתי) וועל איך זיי מאכן וויסן מיין האנט אונ מיין שטארקייט (וידעו כי שמי ה') וועלען זיי וויסען אז מיין נאמן איז ה' (למדנו) לערנען מיר פון דעם פסוק (כשהקב"ה מאמן את דבריו אפילו לפורענות) ווען הקב"ה מאכט אמת זיינע רייד אפילו צום שטראפען (מודיע ששמו ה') מאכט ער וויסען אז זיין נאמן איז ה' (וכל שכן האמנה לטובה) אז ער מאכט אמת זייגע רייד צום גוטן וויסען מיר געווים אז זיין נאמען איז ה' (ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה) די רבנן לערנען די פרשה גיהער צום סוף פון פריערדיגע סדרה (שאמר משה למה הרעותה) משה האט געזאגט צו הקב"ה פר וואס האסטו שלעכט גטאהן צו דעם פאלק, צו די יודין (אמר לו הקב"ה) הט הקב"ה געזאגט צו משה (חבל על דאבדין ולא משתכחין) אשאד אויף די מענטשין וואס זענען פאר לארן געווארן אונ ווערען ניט געפונען (יש לי להתאונן על מיתת האבות) איך דארף טרויערן וואס די אבות אברהם יצחק יעקב זענען געשטארבן (הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי) פיל מאהל בין איך געזעהן געווארען צוא זיי אונ האב זיי געזאגט אז מיין נאמן איז אל שדי, איך קען אלץ טאהן (ולא אמרו לי מה שמך) אונ זיי האבן ניט געזאגט צו מיר ווי איז דיין נאמען ווען דוא ביזט מקיים וואס דו האסט צו געזאגט נאר זייא האבען געגלויבט אז איך וועל געווים מקיים זיין מיינע רייד (ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם) אונ דו האסט מיך געפרעגט ווי איז מיין נאמן וואס וועל איך זאגען צו די יודין אויב זיי וועלין מיך פרעגען ווי איז דער נאמן פון גאט וואס האט דיך געשיקט צו אונז והאב איך דיר געזאגט מיין נאמן איז ה', פון דעסטוועגן האסטו נאך ניט געגלויבט אז איך וועל מקיים זיין מיינע רייד אונ איך וועל ארויסנעמען די יודין פון מצרים: (וגם הקימותי וגו'). (כשבקש אברהם לקבור את שרה) ווען אברהם הט געוואלט באגראבען שרה'ן (לא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובים) הט ער ניט געהאט אארט וואו איר צו בגראבען, ביז ער הט געמוזט קויפין אשטיקעל ערד אונ בצאהלין פיל געלט ואונ ער האט ניט געזאגט צו הקב"ה דו האסט דאך מיר צוא געזאגט אז דו וועסט מיר געבען די לאנד (וכן ביצחק) אונ אזו איז גוועזן ביי יצחק (ערערו עליו על הבארות שחפר) די פלשתים האבן געקריגט מיט אים אויף די ברונענם וואס ער הט געגראבען, (וכן ביעקב) אונ אזו איז גוועזן בייא יעקב ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו) ער הט געקויפט אשטיק פעלד צו שטעלן אויף איר זיין געצעלט ולא הרהרו אחר מדותי) אונ זיי האבען גאר ניט געטראכט וועגען מיין פירונג, זייא האבען אפילו

שפתי חכמים

קבלה הוא ר"ל שנתייאשו מן הגאולה לפי שסברו שא"א לגאלם משם מעבודה קשה כזו ואל משה פי' אל תנחומי משה: מ והוי כאלו נכתב ולא שמעו אל משה מצרה גדולה ומעבודה קשה אלא בשביל זה נקצר מקוצר רוח דדרך של מיצר להיות נשימתו קצרה: נ ר"ל שמביא לו ראיה אמה שפי' לעיל ויאמר אליו אני ה' שפירושו נאמן לשלם שכר וכו' שהרי אפי' לפורעניות מודיע ששמו ה' מכ"ש האמנה לטובה דהא מדה טובה מרובה ממדת פורענות: ס ר"ל שוידבר אלהים קאי על ענין שלמעלה דלפי' רש"י וידבר אלהים אל משה קאי אלמה הרעותה אבל ויאמר אליו אני ה' וכל הפרשה קאי אלמה זה שלחתני כדפי' לעיל אבל לפי פירוש רבותינו קאי הכל אלמה הרעותה וא"ת והא אח"כ מפרשים שקאי אמה שאמר משה מה שמו מה אומר אליהם וי"ל דבשביל תרוייהו דבר אתו משפט והא דנקט בתחלה שקאי אלמה הרעותה משום דלמה הרעותה עיקר וגרם הכל ואגב תוכחת העיקר הוכיחו גם על ואמרו לי מה שמו ותדע לך שהרי לא דבר אתו משפט אלא אחר שאמר למה הרעותה ולמה לא דבר אתו משפט מיד כשדבר אליו מה שמו מה אומר אליהם אלא ודאי זה גרם הכל: ע [נח"י] שמעתי ולא אבין דלנו היא הגותנת בשלמא משה שלא ידע שום שם משמותיו ית' הוצרך לשאול אבל האבות הרבה פעמים נגלה להם מהי תיתי שישאלו ועו"ק שהרי גם משה לא שאל בשביל עצמו אלא בשביל ישראל מה אומר אליהם וע"ש. ונ"ל דה"פ דש"ס ודש"ר ומה אבות הראשונים שלא נודעתי להם בשמי ס' שהוא שם העצם ושמי הגדול רק באל שדי שהוא שם התואר אפ"ה לא הרהרו אחר מדותי ולך ע"י ששאלת מה אומר אליהם הודעתיך בשמי ה' ואפ"ה הרהרת וע"ש: פ כ"ל שמייתב הפסוק לפי פי' רבותינו: צ ר"ל וגם הקימותי את בריתי אתם לתת

פירוש לתורת אלהים

וועגין קארצען אטום ומעבודה קשה אונ פון וועגען שווערע ארבעט וואס זיי האבן דעם אטום ניט גקאנט האפען איז זיי ניט איין גגאנגען וואס משה האט זייא גזאגט: (י) וידבר יי הט גאט גרעט צו משה לאמר אזוי הט אים אזו גזאגט: (יא) בוא קום דבר רייד צו פרעה דעם מלך פון מצרים וישלח אונ ער זאל ארוס שיקן

משלי יהודא

בשמות, נאר איצט אז משה הט צו זיי געזאגט ער וועט זיי אויסלייזען פון מצרים, אונ פרעה מיט די מצרים וועלען שטארק בעשטראפט ווערען, האבען זיי איצט אנגעהובען זארגן וועגין זייערע נשמות וואס זענען קאליע געווארען, דריבער הט הקב"ה געזאגט צו משה לכן אמור לבני ישראל דו זאלסט זאגן די יודן אזוי ווי איך וועל אייך אויסלייזין פון דיא ארבעט וואס אייער גוף ארבעט אזוי וועל איך אויסלייזען אייערע נשמות, אייערע נשמות זאלען צוריק זיין וויא טייערע בריליאנטען אונ איהר וועט זיין צוא מיר אפאלק אונ איך וועל זיין צוא אייך אגאט איר וועט וויסען אז איך בין דער גאט פון דיא גאנצע וועלט:

מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי
יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־
שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי

וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעֵהּ׃ יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הָא בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לָא קַבִּילוּ מִנִּי
וְאֶכְדֵּין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה

בית יהודא

ניט געטראכט אין הארצען הקב"ה האט געזאגט ער גיט אונז די לאנד אונ מען לאזט ניט גראבן ברונענס אונ מען לאזט ניט שטעלען אגעצעלט (ואתה אמרת למה הרעות) אונ דו משה האסט געזאגט צו מיר פאר וואס האסטו שלעכט געטאהן צו די יודען אונ דו האסט זיי ניט גערעטעט, אזו זאגען די רבנן אין מדרש (ואין המדרש מתיישב אחר המקרא) אבער דר מדרש איז ניט נאך דעם פשט פון פסוק (מפני כמה דברים) וועגען פיל זאכען (אחת) איין זאך איז (שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי) עס שטייט ניט אין פסוק די אבות האבען מיך ניט געפרעגט פאר וואס זאג איך זיי ניט מיט דעם נאמען ה' (ואם תאמר) אויב דו וועסט זאגען (לא הודיעם שכך שמי) הקב"ה האט זיי קיין מאהל געזאגט אז זיין נאמען איז ה' ודריבער האבען זיי ניט געפרעגט פאר וואס ער זאגט זיי ניט מיט דעם נאמען ה' ווייל זייא האבען ניט געוואסט פון דעם נאמען ה'ו זייא האבען יא געוואסט פון דעם נאמען ה' (הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים) באלד אין אנהייב ווען הקב"ה איז געזעהן געווארען צוא אברהם ביי דעם פרבינדונג פון דיא שטיקער קרבנות (בראשית טו) (נאמר) איז געזאגט געווארען צוא אים (אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים) איך בין ה' וואס איך האב דיך ארויסגענומען פון אור כשדים, האט דאך אברהם געהערט דעם נאמען ה' (ועוד) נאך אקשיא איז אויף דעם דרש (איך הסמיכה נמשכת בדברים) ווי אזוי ציהען זיך צוזאמען די פסוקים איינר צום אנדערען (שהוא סומך לכאן) ער שטעלט נעבען פסוק וארא דעם פסוק וגם אני שמעתי וגו' לכן אמור לבני ישראל, זאגט רש"י (לכך אני אומר) דריבער זאג איך (יתיישב המקרא על פשוט) דער פסוק דארף איינגעזעצט געלערנט ווערען מיט דעם גלייבען פשט (דבר דבור על אופניו) יעדער זאך זאל ווערען גערעט מיט זיין ארדענונג (והדרש תדרש) דער דרש זאל זאגן זיין דרשה בעזונדער (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (הלא כה דברי כאש נאום ה') הקב"ה זאגט מיינ־

רש"י

מדותי ואתה אמרת למה הרעותה. ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי ק וא"ת לא הודיעם שכך שמו ר הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים ועוד היאך הסמיכה נמשכת ש בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו' לכן אמור לבני ישראל. לכך אני אומר יתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו והדרשה תדרש שנאמר (ירמיה כג) הלא כה דברי

שפתי חכמים

להם את הארץ ולא קיימתי בימיהם שהיו צריכין לקנות בדמים יקרים ואפ"ה לא הרהרו וכו': ק ר"ל כיון שפירושו של וארא אל אברהם וגו' הוא הרבה פעמים נגליתי להם באל שדי ולא שאלו לי מה שמך הל"ל ושמי ה' לא שאלו לי כמו שאתה שואלני: ר דהשתא קשיא ליה ממ"נ שאם יפרשו לא נודעתי להם כמו לא שאלו לי אבל הוא הודיעם שכך שמו הל"ל ושמי ה' לא שאלו לי ואם יפרשו לא נודעתי כמשמעו אלא שהוסיפו עליו ולא שאלו לי הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר לו אני ה' וגו' וא"א לרז"ל לפרש לא נודעתי לא נכרתי כמו שמפרש רש"י דמשמע אבל שמו הודיע להם השוב לא יתכן להוסיף עליו ולא אמרו לי מה שמך שמכיון שהודיעם שכך שמו שוב לא היה להם לשאול הרא"ם: ש (הרא"ם) ויש לתמוה דלמא ה"ק מאחר שהאבות חביבים עלי שלא הרהרו אחרי גם אני שמעתי את נאקת בניהם בעבורם אף ע"פ שאינם נוהגים כשורה לכן אמור לבני ישראל וגו'. ונראה דלפי' זה שפי' דעיקר הגאולה היא משום חביבות האבות ואע"פ שישראל אינם הגונים א"כ לעיל כשאמר משה מי אנכי וגו' וכי אוציא את בני ישראל וגו' ופי' ואע"פ שאם חשוב אני מה זכו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) הן בני ישראל. לפי הפשט לא שמעו אלי. וא"ת כי הניחו מלשמוע מקוצר רוח וגו' לכך הוצרך לומר ואני ערל שפתים. אי נמי שמא משה לא היה יודע מה שאמר הכתוב מקוצר רוח וגו' ושמעתי מהר"י מלישבונ"ה שהיה מפרש הק"ו שפרש"י כלומר הן בני ישראל וגו' אף מקוצר רוח שעליהם ואני אומר להם שאני בא מאת הקב"ה לפדותכם מן השעבוד ואדם שהוא בבית הסוהר ושומע שבא אדם לפדותו הוא יוצא ושמח לקראתו ושומע לקולו והם לא הטו אזנם לשמוע אלי כל שכן שפרעה שאני בא להפקיע שיעבודו שלא ישמע אלי:

ליקוטים על התורה

(יב) הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'. אין אנהייב ווען משה האט געזאגט צו הקב"ה איך קען ניט גוט רעדין, האט הקב"ה געזאגט צו משה, דו זאלסט זאגן צו אהרן און וואס איך וועל דיר זאגן אונ אהרן וועט זאגן צו די יודען, אבער אז אהרן וועט רעדען צוא פרעה, האט הקב"ה גאר ניט געזאגט, האט משה געמיינט צו פרעה וועט ער אליין מוזן רעדען, דריבער איצט ווען הקב"ה האט געזאגט צו משה בא דבר אל פרעה, קום רייד צו פרעה, האט משה געזאגט צו הקב"ה, מאדאך יודן ווילען ניט מיך הערין, ווייל איך קען ניט גוט רידן, דריבער האסטו מיר געגעבן מיין ברודער אהרן, ער זאל רידן צו די יודען אונ אז איך האב געפרובט אליין ריידן צו דיא יודן האבן זיי מיך גאר ניט געוואלט הערין, וויא אזוי וועט פרעה וועלען הערין מיינע רייד, דריבער שטייט באלד אין אנדערין פסוק אונ אין פסוק ב הקב"ה האט געזאגט צו משה ביי פרעה וועט אויך זיין אהרן מיט דיר, דוא וועסט זאגן מיינע רייד צו אהרן אונ אהרן וועט ריידן צו פרעה. און וואס דער פסוק זאגט ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, דס דערציילט די תורה, דער אמת איז גיוועזן, די יודען האבען ניט גיהערט די רייד פון משה, ווייל זיי האבן געזאגט וויא אזוי קען זיין אמת דיא רייד פון משה אז הקב"ה וויל אונז אויסלייזין פון מצרים, אז פרעה האט אויף אונז איצט שווערער געמאכט די ארבעט אז מיר קענען ניט אפציהען דעם אטעם, אונ משה האט געמיינט די יודען ווילען אים ניט הערין ווייל ער שטאמלט אונ מען פארשטייט ניט גוט וואס ער רעדט:

פירוש לתורת אלהים

די קינדער ישראל פון זיין לאנד: (יב) וידבר האט משה גירעט פר גאט לאמר אונ האט אזו גזאגט הן בני ישראל מה דאך די ישראל האבען מיך ניט צו געהערט ואיך ישמעני אונ ווי וועט מיך פרעה צו הערען אונ ווידער ואני אונ איך בין ערל שפתים פר שטאמטע לעפצן איך

זְאַנָא יַקִּיר מַמְלָל׃ יג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן וּפַקֵּדִנּוּן לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא

עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם

בעל הטורים

(יג) ויצום. ד' במסו' ויצום וגו' ואל פרעה. ואח"כ נגשו (כל) בני ישראל ויצום את כל אשר דבר. ויצום לאמר זה הדבר אשר תעשו גבי יהוידע כשהוליא בן המלך. ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים גבי מלך אשור בפ' השמרונים כשהרגו בהם האריות. בזכות משה שנעשה שליח להקדוש ברוך הוא לצוות על בני ישראל ומה צווי דהתם איירי בע"א ההוא דמלך אשור ובענין שפיכת דמים ההוא דיהוידע שלום להרוג את המלכה אף כאן צוה משה להתרחק מע"א ומשפיכות דמים:

רש"י

כאשר גאה ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק ת לכמה ניצוצות: (יב) ערל שפתים. אטום שפתים. וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום (שם ו) ערלה אזנם אטומה משמוע (שם ט) ערלי לב אטומים מהבין. (חבקוק ב) שתה גם אתה והערל והאטם א משכרות כוס הקללה. ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה. (ויקרא יט) וערלתם ערלתו עשו לו אוטם וכיסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו. (שם) שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה. ב זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה (ב"ר פ' צ"ב): (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל בני ישראל. (ש"ר) צוה עליהם להנהיגם בנחת ג ולסבול אותם: ואל פרעה מלך מצרים. צוה עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם וזהו מדרשו. ופשוטו צוה על דבר ישראל ועל שליחותו ד אל

בית יהודא

רייד פון די תורה זענען ווי פייער (וּכְפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ סֶלַע) ווי דער האמער צו קלאפט דעם שטיין (מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת) ער ווערט צוטיילט אויף פיל שטיקער, אזוי ווערט געטיילט די תורה אין פיל פשטים (מיינונגען): (יב) וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה). זאגט רש"י (זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחוֹמֶר שֶׁבַּתּוֹרָה) דר קל וחומר איז איינער פון די צעהן קל וחומר וואס שטייען אין די תורה, מאדאך די יודען ווילען מיך ניט הערען ווי אזוי וועט פרעה מיך הערען: וְעֲרַל שְׂפָתָיִם). איז דערטייטש (אֲטוּם שְׂפָתַיִם) פארמאכטע לעפצען, איך קען ניט גוט ריידען מיט די מויל, (וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עָרְלָה) און אזוי וואו עס שטייט דער ווארט ערלה, זאגט רש"י (אֲנִי אוֹמֵר) איך זאג (שֶׁהוּא אָטוּם) דס מיינט מען פארמאכט (עֲרֵלָה אָזְנָם) מיינט מען (אֲטוּמָה מִשְּׁמוֹעַ) זייער אויער איז פארמאכט פון צו הערען (עַרְלֵי לֵב) מיינט מען (אֲטוּמִים מֵהָבִין) זייערע הארצער זענען פארמאכט פון צו פארשטיין (שְׁתֵה גַם אַתָּה וְהֵעָרֵל) טרינק דו אויך וְהֵעָרֵל (וְהֵאָטֵם) ווערסטו ווערן פארמאכט (מִשִּׁכְרוּת כּוֹס הַקְּלָלָה) ווייל דו וועסט ווערען שכור פון דעם פארפלוכטען כוס (עָרְלַת בָּשָׂר) מיינט מען דאס שטיקל הויט (שֶׁהַגִּיד אָטוּם וּמְכוּסֶּה בָּהּ) וואס די מילה איז מיט איר פארמאכט און בדעקט (וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ) מיינט מען (עֲשׂוּ לוֹ אוֹטֶם וְכִסּוּי) איר זאלט מאכען צוא דעם בוים א פארמאכונג און א בעדעקונג, וואס זאל זיין דאס באדעקונג (אִיסּוּר שֶׁיַּבְדִּיל בִּפְנֵי אֲכִילָתוֹ) וואס הקב"ה הט געבאטען אז מען פלאנצט א בוים זאל מען ניט עסען דיא פירות וואס וואקסען אויף דעם בוים די ערשטע דריי יאהר, דער איסור וואס הקב"ה הט געאסרת בדעקט די פירות פון בוים און שיידט אפ אלע מענטשען פון זיי מען זאל זיי ניט קענען עסען (שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים) דריי יאהר זאלען דיא פירות זיין ביי אייך ערלים מיינט מען זייא זאלען זיין (אָטוּם וּמְכוּסֶּה וּמוּבְדָּל מִלְּאָכְלוֹ) פארמאכט און בדעקט און אפגעשיידט פון צו עסען די פירות: (יג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן). הקב"ה האט גערעט צו משה און צו אהרן (לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה) ווייל משה האט געזאגט (וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם) מיינע לעפצען זענען פארמאכט, איך קען ניט גוט ריידן (צֵירֵף לוֹ הקב"ה אֶת אַהֲרֹן) האט הקב"ה אים געגעבען זיין ברודער אהרן (לִהְיוֹת לוֹ לְפֶה וּלְמֵלִיץ) אהרן זאל זיין דיא מויל פון משה און ער זאל ריידען פון זיינעטוועגען: וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל). הקב"ה הט זיי געבאטען וועגען די יודען (צִוָּם עֲלֵיהֶם) ער הט זיי געבאטען וועגען די יודען (לְהַנְהִיגָם בְּנַחַת) זייא זאלען אומגיין מיט די יודען מיט גוטע רייד, און טאמער וועלען די יודען ריידען הארטע און שלעכטע רייד צו זיי (וְלִסְבּוֹל אוֹתָם) זאלען זיי דאס ליידען: וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם). הקב"ה הט זיי געבאטן וועגען פרעה מלך מצרים (צִוָּם עָלָיו) הקב"ה הט זיי געבאטען וועגן אים (לַחֲלוֹק לוֹ כָּבוֹד בְּדִבְרֵיהֶם) זייא זאלען ריידען צו אים מיט כבוד (וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ) אזוי זאגט דער מדרש (וּפְשׁוּטוֹ) דער פראסטער פשט איז (צִוָּם עַל דְּבַר יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ אֶל פַּרְעֹה) הקב"ה הט זיי געבאטען זיי זאלען נוויטער ריידען מיט דיא יודען און זיי זאלען גיין

שפתי חכמים

ישראל שיעשה להם נס וכו' הי"ל להשיב חביבות האבות הוא גורם שיעשה להם נס זה אף שאינם הגונים: ת ר"ל מתחלק הסלע ע"י הפטיש לכמה ניצוצות כך פירש"י בגמרא דשבת דף פ"ח והתוספות הקשו על פירושו ומפרשים בענין אחר ע"ש: א זהו פי' על והערל שמביא רש"י: ב ר"ל שלא תאמר דהאי ואיך ישמעני פרעה מילתא בפ"ע הוא כלומר וגם פרעה לא ישמע אלי מסבה אחרת דהיינו ואני ערל שפתים לכ"פ זה אחד מעשרה ק"ו והכל חדא הוא ובזה ניחא מה שהיפך רש"י ופי' ערל שפתים קודם ואיך ישמעני פרעה שלא על סדר המקרא והק"ו הוא הכי ומה ישראל שהשמועה טובה היא להם והיה להם לקבל דברי ואפ"ה לא שמעו לי פרעה שהשמועה רעה היא לו כ"ש שלא ישמעני. וא"ת היכא למיפרך דמה שלא שמעו ישראל למשה היינו כמו שמפרש הפסוק לעיל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו'. וי"ל דמשה לא היה יודע שלא שמעו לו בשביל קוצר רוח אלא הוא סבר שבשביל שהוא ערל שפתים לא שמעו לו ומ"ש בקרא כן מפני שהתורה כתבה לפי האמת אבל לפי דעתו שהיה סובר משום שהיה ערל שפתים לא שמעו אליו הוי שפיר ק"ו. ואין להקשות אעפ"כ ה"ל למשה להבליע הפירכא אף אחר שגילה לו הקב"ה שמה שלא שמעו אליו הוא מקוצר רוח ומה ישראל שהוא לטובתם והי"ל לשמוע אף על פי שיש להם קוצר רוח פרעה שהוא לרעתו אינו דין שלא ישמע אף על פי שאין לו קוצר רוח כמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד י"ל דפירכא הכתובה בתורה הוא שהכתוב מעיד שמה שלא שמעו הוא מפני הקוצר רוח ואין להבליע פירכא כזו. הרא"ם: ג דק"ל דמפסוק משמע שצוה את ישראל עלמן שיוליאו את עלמן ועז"פ שצוה עליהם וכו' ר"ל דויצום קאי על משה ואהרן להנהיג ישראל בנחת ולסבול אותם ובפרעה ינהגו כבוד ומה שכתוב אחריו להוציא את בני ישראל מילתא באפי נפשיה הוא: ד והשתא מלת להוציא קאי אפניהם לוה על דבר

פירוש לתורת אלהים

קאן ניט רעכט ריידן: (יג) וַיְדַבֵּר יְיָ האט גאט גערעט צו משה און צו אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם און ער הט זייא גיבאטין אֶל בְּנֵי אויף די קינדער יִשְׂרָאֵל זיי זאלן זייא מאכן או ציהן פון מִצְרַיִם׃ וְאֶל פַּרְעֹה און צו פַּרְעֹה זאלן זיי אוך

לְהוֹצִ֥יא אֶת־בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל מֵאֶ֥רֶץ
מִצְרָֽיִם׃ ס שני יד אֵ֖לֶּה רָאשֵׁ֣י בֵית־
אֲבֹתָ֑ם בְּנֵ֨י רְאוּבֵ֜ן בְּכֹ֣ר יִשְׂרָאֵ֗ל חֲנ֤וֹךְ
וּפַלּוּא֙ חֶצְר֣וֹן וְכַרְמִ֔י אֵ֖לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת
רְאוּבֵֽן׃ טו וּבְנֵ֣י שִׁמְע֗וֹן יְמוּאֵ֨ל וְיָמִ֤ין
וְאֹ֙הַד֙ וְיָכִ֣ין וְצֹ֔חַר וְשָׁא֖וּל בֶּן־
הַֽכְּנַעֲנִ֑ית אֵ֖לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת שִׁמְעֽוֹן׃
טז וְאֵ֨לֶּה שְׁמ֤וֹת בְּנֵֽי־לֵוִי֙ לְתֹ֣לְדֹתָ֔ם
גֵּרְשׁ֕וֹן וּקְהָ֖ת וּמְרָרִ֑י וּשְׁנֵי֙ חַיֵּ֣י לֵוִ֔י

אונקלוס

דְמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
יד אִלֵּין רֵישֵׁי בֵּית
אֲבָהָתְהוֹן בְּנֵי רְאוּבֵן
בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי אִלֵּין
זַרְעֲיַת רְאוּבֵן׃ טו וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר
כְּנַעֲנֵיתָא אִלֵּין זַרְעֲיַת
שִׁמְעוֹן׃ טז וְאִלֵּין שְׁמָהַת
בְּנֵי לֵוִי לְתוֹלְדָתְהוֹן
גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי
חַיֵּי לֵוִי מְאָה וּתְלָתִין

רשב"ם

(יד) אלה ראשי בית אבותם. מפרש במכילתא אלו שלשה שבטים שנינה אותם יעקב בעת צוואתו ייחסם עתה הכתוב להודיע ש חשובים הם. ולפי הפשט עד משה ואהרן הוצרך לייחס כאן ועד קרח ובני עוזיאל ופנחס הנזכרים לפנינו בתורה לדעת מי הם הנזכרים לפנינו: (טז) ושני חיי לוי. לפי הפשט שפירשתי בבראשית שכל שנות הדורות הוא מונה עד שני [חייהם] [נ"א חשוביהם] מנח ועד אברהם. ואחר אברהם שנות יצחק ואחריו שנות יעקב ואחריו שנות לוי בנו ואחריו שנות

רש"י

פרעה. ודבר הצווי מהו מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו: (יד) אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. ובפסיקתא גדולה ראיתי לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם: (טז) ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי להודיע כמה ימי השעבוד שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה

בית יהודא

רייִדען צו פַּרְעֹה (וּדְבַר הַצִּוּוּי מַהוּ) וָוס זָאל זַיין דָם רייִדְן צוּ די יוּדְן אוּנ צוּ פַּרְעֹה (מְפוֹרָשׁ בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה אַחַר סֵפֶר הַיִּחוּס) וָועט שְׁטֵיין אִין דִי אַנְדֶערֶע פַּרְשָׁה נָאךְ דֶעם יִחוּס פוּן מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן (אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) נָאר וַוייל עֶר הָט דֶערְמַאנְט מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן (הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּאֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבוֹתָם) הָט מֶען אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ רייִדְן פוּן דֶעם דֶערְצֵיילוּנְג מִיט פַּרְעֹה אוּנ מֶען הָט אָנְגֶעהוֹיבְּן מִיט אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבוֹתָם (לְלַמְּדֵנוּ) צוּ לֶערְנֶען אוּנְז (אֵיךְ נוֹלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) וִוי אַזוֹי אִיז מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען (וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ) אוּנ וֶוער אִיז זֵייעֶר יִחוּס: (יד) וְאֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם. דָם זֶענֶען דִי אֶלְצְטֶע פוּן זֵייעֶר מִשְׁפָּחָה (מִתּוֹךְ שֶׁהוּזְקַק לְיַחֵס שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) וַוייל עֶר מוּז רֶעכֶענֶען דֶעם יִחוּס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי בִּיז מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן (בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) וועגֶען מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן (הִתְחִיל לְיַחֲסָם דֶּרֶךְ תּוֹלְדוֹתָם מֵרְאוּבֵן) הָט עֶר אָנְגֶעהוֹיבְּן רֶעכֶענֶען דֶעם יִחוּס פוּן רְאוּבֵן כְּסֵדֶר וִויא זֵייא זֶענֶען גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען (רש"י זָאגְט (בִּפְסִיקְתָּא גְדוֹלָה רָאִיתִי) אִיךְ הָאבּ גֶעזֶעהְן אִין דֶעם גְרוֹיסֶן סֵפֶר פְּסִיקְתָּא (לְפִי שֶׁקִּנְטְרָם יַעֲקֹב אָבִינוּ לִשְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים הַלָּלוּ בִּשְׁעַת מוֹתוֹ) וַוייל יַעֲקֹב אָבִינוּ הָט גֶעצֶערְנְט אוֹיף דִיא דְרַייא שְׁבָטִים רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי אֵיידֶער עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען (חָזַר הַכָּתוּב וְיִחֲסָם כָּאן לְבַדָּם) דְרִיבֶּער הָט דֶר פָּסוּק גֶעשְׁטֶעלְט דֶעם יִחוּס פוּן דִי דְרַייא שְׁבָטִים בֶּעזוּנְדֶער (לוֹמַר שֶׁחֲשׁוּבִים הֵם) צוּ זָאגֶן אוּנְז אַז דִי דְרַייא שְׁבָטִים זֶענֶען חָשׁוּב (גֶערֶעכְנְט) בַּיי הקב"ה וִויא אַלֶע שְׁבָטִים: (טז) וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי וגו'. דִי יָאהְרֶען וָואס לֵוִי הָט גֶעלֶעבְּט זֶענֶען גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג יָאהְר, פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל לֵוִי) צוּ וָואס צֵיילְט דֶער פָּסוּק דִי יָאהְרֶען וָואס לֵוִי הָאט גֶעלֶעבְּט (לְהוֹדִיעַ כַּמָּה יְמֵי הַשִּׁעְבּוּד) מֶען זָאל וִויסֶען וִוי פִיל יָאהְר הָאבֶּען דִיא יוּדֶען גֶעאַרְבֵּייט אִין מִצְרַיִם (שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קַיָּים לֹא הָיָה שִׁעְבּוּד) וָוארוּם אַזוֹי לַאנְג וִוי אֵיינֶער פוּן דִי שְׁבָטִים הָאט גֶעלֶעבְּט הָט מֶען נָאךְ נִיט גֶעאַרְבֶּעט מִיט דִיא יוּדֶען

שפתי חכמים

ישראל ביאמר להם שסוף יוציאם ממצרים ועל שליחותו אל פרעה שיאמרו לו להוציא את בני ישראל וגו' ויתרו בו שאם לא יניחם שייסר אותו ביסורים: ה וא"ת עדיין יש להקשות למה לא התחיל משבט לוי. ותירץ הרמב"ן דא"כ היה נראה שלוי הוא בכור הייחס מכאן ואילך

פירוש לתורת אלהים

זָאגְן אַז גָאט הָאט זֵיי גִיבָּאטִין לְהוֹצִיא זֵיי זָאלֶן מַאכֶן אוֹיס צִיהֶן דִיא יִשְׂרָאֵל פוּן לַאנְד מִצְרַיִם אוּנ אַז עֶר וֶועט זֵיי נִיט לָאזֶן וֶועט אִים גָאט שְׁלָאגֶן מִיט מַכּוֹת: (יד) אֵלֶּה דִי זֶענֶען דִי עֶלְצְטֵי פוּן יִשְׂרָאֵל פוּן אִיטְלִיכֶן הוֹיז גֶזִינְד פוּן זֵייעֶרֵי עֶלְטֶערְן בְּנֵי דִי קִינְדֶר פוּן רְאוּבֵן וָוס עֶר אִיז גֶוֶועזְן דֶר בְּכוֹר פוּן יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן גִיהֵייסֶן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת רְאוּבֵן פוּן זֵיי זֶענֶען אַרוֹס גְקוּמֶן אַלֵי מִשְׁפָּחוֹת וָוס אִיז גֶוֶועזְן אִין שֵׁבֶט רְאוּבֵן: (טז) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אוּנ דָם זֶענֶען דִי נֶעמֶן פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן לֵוִי לְתוֹלְדוֹתָם צוּא זֵייעֶר גִבָּארֶען גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי אוּנ דִיא יָארֶען וָואס לֵוִי הָאט גְלֶעבְּט אִיז גֶוֶועזְן שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת

שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ יז בְּנֵי
גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃
יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן
וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ
וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ יט וּבְנֵי מְרָרִי
מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי
לְתֹלְדֹתָם׃ כ וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד
דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע

אונקלוס

וּשְׁבַע שְׁנִין׃ יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃
יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר
וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי
קְהָת מְאָה וּתְלָתִין וּתְלַת
שְׁנִין׃ יט וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי
וּמוּשִׁי אִלֵּין זַרְעֲיַת לֵוִי
לְתוֹלְדָתְהוֹן׃ כ וּנְסִיב
עַמְרָם יָת יוֹכֶבֶד אֲחַת
אֲבוּהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילִידַת
לֵהּ יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה
וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם מְאָה

תולדות אהרן

ויקח עמרם סנהדרין נח: ושני חיי עמרם שבע מגילה יח:

רשב״ם

קהת ואחריו שנות עמרם ואחריו שנות משה ואחריו יהושע ושופטים והמלכים וגלות בבל שבעים וגם שנות בית שני בדניאל: (יח) ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל. על שלשה בני קהת עמרם ויצהר ועוזיאל מפרש בניהם. ועל חברון לא פירש וא״ת כי לא היה לו בנים והלא בחומש הפקודים כתיב ומשפחת החברוני. ולמה לא פירש כאן בני חברון. לפי שאינן נזכרים בתורה לפנינו שמותם אבל אלו שלשה עמרם ויצהר ועוזיאל הוזכרו בניהם בתורה, עמרם בשביל אהרן ומשה ומרים. בני יצהר בשביל קרח. דכתיב ויקח קרח בן יצהר וגו׳. בני

רש״י

שעבוד שנאמר (שמות א) וימת יוסף וכל אחיו ואח״כ ויקם מלך חדש ולוי האריך ימים על כולם: (יח) ושני חיי קהת ושני חיי עמרם וגו׳. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב שלא בארץ מצרים לבדה היו אלא מיום שנולד יצחק. שהרי קהת מיורדי מצרים היה חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה לא תמצאם ד׳ מאות שנה והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות: (כ) יוכבד דדתו. אחת אבוהי

בית יהודא

(שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו) יוֹסֵף. אוּנ זַיינֶע אַלֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען (וְאַחַר כַּךְ) נָאכְדֶעם (וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ) אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען אַנֵייעֶר מֶלֶךְ אוּנ הָט גוֹזֵר גֶעוֶועזֶן דִיא גְזֵרָה מֶען זָאל אַרְבֶּעטֶען מִיט דִי יוּדֶען (וְלֵוִי הֶאֱרִיךְ יָמִים עַל כּוּלָּם) אוּנ לֵוִי הָט גֶעלֶעבְּט לֶיינְגֶער פוּן אַלֶע בְּרִידֶער וָאוּנ וֶוען יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז לֵוִי אַלְט גֶעוֶועזֶן דְרַיי אוּנ פֶערְצֶעג יָאהְר, הָט לֵוִי גֶעלֶעבְּט אִין מִצְרַיִם פִיר אוּנ נַיינְצֶעג יָאהְר, אוּנ פוּן דִי צַייט וָוס לֵוִי אִיז גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם בִּיז דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעוֶועזֶן צְוֵויי הוּנְדֶערְט צֶעהְן יָאהְר, דַארְף מֶען אָפְּרֶעכֶענֶען פִיר אוּנ נַיינְצֶעג יָאהְר וָואס לֵוִי הָאט גֶעלֶעבְּט אִין מִצְרַיִם וָואס דִי יָאהְרֶען הָאבֶּען דִי יוּדֶען נָאךְ נִיט גֶעאַרְבֶּעט, בְּלַייבְּט הוּנְדֶערְט מִיט זֶעכְצֶעהְן יָאהְר וָוס דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעאַרְבֶּעט אִין מִצְרַיִם: (יח) (וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת). דִיא יָאהְרֶען וָואס קְהָת הָאט גֶעלֶעבְּט (וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם) אוּנ דִי יָאהְרֶען וָואס עַמְרָם הָאט גֶעלֶעבְּט (מֵחֶשְׁבּוֹן זֶה אָנוּ לְמֵדִין) פוּן דֶעם רֶעכֶענוּנְג פוּן זֵייעֶרֶע יָאהְרֶען קֶענֶען מִיר לֶערְנֶען (עַל מוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב) וָוס דֶער פָּסוּק זָאגְט יוּדֶען זֶענֶען גֶעזֶעסֶען פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר (שֶׁלֹּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ הָיָה) דָאס אִיז נִיט גֶעוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם אַלֵיין (אֶלָּא מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק) נָאר דֶם אִיז גֶעוֶועזֶן פוּן דֶעם טָאג וָוס יִצְחָק אִיז גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶן (שֶׁהֲרֵי קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה) וָוארוּם קְהָת אִיז אוֹיךְ גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם מִיט אַלֶע קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב (חֲשׁוֹב כָּל שְׁנוֹתָיו) מִיר וֶועלֶען רֶעכֶענֶען אַלֶע יָאהְרֶען פוּן קְהָת [הוּנְדֶערְט דְרַיי אוּנ דְרַייסֶעג יָאהְר] (וּשְׁנוֹת עַמְרָם) אוּנ דִי גַאנְצֶע יָאהְרֶען פוּן עַמְרָם הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ דְרַייסֶעג יָאהְר (וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה) אוּנ אַכְטְצֶעג יָאהְר וָואס מֹשֶׁה אִיז אַלְט גֶעוֶועזֶן וֶוען דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם וְאַפִילוּ מִיר וֶועלֶען זָאגֶען וֶוען קְהָת אִיז גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז עֶר אַלְט גֶעוֶועזֶן אֵיין טָאג, אוּנ דֶעם טָאג וָואס קְהָת אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אִיז גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען עַמְרָם, אוּנ וֶוען עַמְרָם אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אִיז גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען מֹשֶׁה] (לֹא תִמְצָאֵם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה) וֶועסְטוּ נָאךְ אוֹיךְ נִיט גֶעפִינֶען פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר (וְהַרְבֵּה שָׁנִים נִבְלָעִים לְבָנִים בִּשְׁנֵי הָאָבוֹת) אוּנ פִיל יָאהְרֶען פוּן דִי קִינְדֶער זֶענֶען אִין דִי יָאהְרֶען פוּן דִיא אֶלְטֶערֶען, דְרִיבֶּער זֶענֶען דִי יוּדֶען גֶעוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם נָאר צְוֵויא הוּנְדֶערְט מִיט צֶעהְן יָאהְר: (כ) [יוֹכֶבֶד דוֹדָתוֹ]. יוֹכֶבֶד אִיז גֶעוֶועזֶן אַמוּמֶע [אַטַאנְטֶע] פוּן עַמְרָם (אֲחַת אֲבוּהִי) דִי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) ויקח עמרם. מדרש לפי שנולד משה מאחות אב לכך לא נכתב כרת בערות דודתו מפני כבודו. וזה שייסד הפייט באזהרות חוקה

שפתי חכמים

לכבוד משה לכך התחיל מראובן להודיע שנשאר ראובן בכור ליחוס ונמנה לוי שלישי לשבטים: ו כמאמר שלא עבדו אלא קי״ו שנה דהא יוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה ובאותו זמן היה לוי בן ל״ד שנה דהא בששה שנים נולדו כולם חוץ מבנימין הואיל מהם ב׳ שנים עד שנולד לוי שהוא ג׳ לראובן נמצא שהיה לוי גדול מיוסף ד׳ שנים

פירוש לתורת אלהים

שָׁנָה הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג יָאר [עיין רש״י]: (יח) וּבְנֵי קְהָת אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן קְהָת הָאבֶּן גְהֵייסֶן עַמְרָם וכו׳: (כ) וַיִּקַּח עַמְרָם הָאט עַמְרָם גְנוּמֶען אֶת יוֹכֶבֶד זַיין מוּמֶע וָואס זִיא הָאט גְהֵייסֶען יוֹכֶבֶד לוֹ
לאשה

וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ כא וּבְנֵי יִצְהָר
קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃ כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל
מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃ כג וַיִּקַּח
אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב
אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־
אִיתָמָר׃ כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה
וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃
כה וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת
פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם

אונקלוס

וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃
כא וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג
וְזִכְרִי׃ כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל
מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃
כג וּנְסִיב אַהֲרֹן יָת
אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב
אֲחָתֵהּ דְּנַחְשׁוֹן לֵהּ
לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת
נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת
אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃
כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר
וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אִלֵּין
זַרְעֲיַת קֹרַח׃ כה וְאֶלְעָזָר
בַּר אַהֲרֹן נְסִיב לֵהּ מִבְּנַת
פּוּטִיאֵל לֵהּ לְאִנְתּוּ
וִילִידַת לֵהּ יָת פִּינְחָס אִלֵּין
רֵישֵׁי אֲבָהַת לֵיוָאֵי

תולדות אהרן
ויקח אהרן בתרא קי: ואלעזר בן אהרן לקח. סוטה מג. בתרא קט:

רשב"ם

עוזיאל בשביל מישאל ואלצפן. דכתיב ויקרא משה וגו' ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן: (כד) בני קרח אסיר ואלקנה. לפי שכתוב לפנינו ובני קרח לא מתו. ובני אהרן, ע"ש שכתוב ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא. ואלעזר בן אהרן וגו'. בשביל פנחס בן אלעזר. אבל בבני איתמר לא פירש כאן

בעל הטורים

(כד) אסיר. ב'. אסיר ואלקנה. להוציא ממסגר אסיר. וזהו שאמרו על

בית יהודא

שְׁוֶועסְטֶער פוּן זַיין פָאטֶער (בַּת לֵוִי אֲחוֹת קְהָת) יוֹכֶבֶד אִיז גֶעוֶוען דִי טָאכְטֶער פוּן לֵוִי דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן קְהָת: (כג) וַאֲחוֹת נַחְשׁוֹן. צוּ וָוס דֶערְצֵיילְט דֶר פָּסוּק אַז אֱלִישֶׁבַע אִיז גֶעוֶוען דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן נַחְשׁוֹן (מִכַּאן לָמַדְנוּ) פוּן דַאנֶן לֶערְנֶען מִיר (הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ לִבְדּוֹק בְּאַחֶיהָ) דֶער וָוס גֶעמְט אַנווייבּ דַארְף עֶר זֶעהְן וֶוער זֶענֶען אִירֶע בְּרִידֶער ווַייל דָם מֶערְסְטֶע קִינְדֶער זֶענֶען וִויא דִי מוּטֶערְס בְּרִידֶערו: (כה) מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל. אֶלְעָזָר'ס ווייבּ אִיז גֶעוֶוען (מִזֶּרַע יִתְרוֹ) פוּן יִתְרוֹ'ס קִינְדֶער (שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה) וָואס עֶר הָאט פֶעט גֶעמַאכְט קֶעלְבֶּער עֶר זָאל זֵיי מַקְרִיב זַיין צוּ דִי עֲבוֹדָה

רש"י

ז בת לוי אחות קהת: (כג) אחות נחשון. (ב"ב קי ס"ר) מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק ח באחיה: (כה) מבנות פוטיאל. מזרע יתרו שפטם ט עגלים

שפתי חכמים

ואח"כ היה ז' שני שובע ושנתים רעב וכשעברו ב' שנים משני הרעב באו למצרים ובאותו זמן היה לוי בן מ"ג וקל"ז שנים היה כשמת לא מהן מ"ג או נשארו עדיין צ"ד שנים. מלוי שלא התחיל השעבוד ורד"ו שנים היו במצרים לא מרד"ו שנים צ"ד שנים של לוי שלא התחיל השעבוד נמצא שלא נשתעבדו אלא קי"ו: ז ר"ל שלא תפרש כמו דודתך הנאמר בפ' עריות ואל דודתך לא תקרב והתם פירושו אשת דודו דהא יוכבד היתה בת לוי וא"כ היתה נמי אחות קהת דהא קהת היה בן לוי וקהת היה אביו של עמרם א"כ נמצאת שהיתה אחות אביו: ח [רא"ם] אבל גבי לבן דרשו להגיד שבחה משום דלא שייך לומר שבדק בלבן ועוד דלא הו"ל לא את אביה ולא אחיה ולא מקומה שכבר הוזכרו למעלה וע"כ כולם באים לדרשה וליכא למימר דלמא אה"כ שצריך לבדוק בכולם חדא דבשלמא באחיה שייך הטעם משום דרוב בנים דומים לאחי האם משא"כ באביה וכ"ש באנשי מקומה ועוד דא"כ למה בדק אהרן באחיה בלבד דהא לא נכתב שם אביה מיותר: ט סוטה דף מ"ג ר"ל שאביו הי' משבטו של יוסף ואמו היתה מזרע יתרו או להיפך ודייקי מדכתיב פוטיאל ביו"ד דמשמע לשון רבים א"נ מדכתיב מבנות דמשמע נמי לשון רבים ר"ל שייחסו בשביל שני יחוסים וא"ל דלמא שם אדם הוא ששמו פוטיאל וי"ל דדייק מדכתיב ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחות אב על כל נעלם תכסך בושה ונכרת לעולם: (כא) ובני יצהר. למה חשב בני עמרם ובני יצהר ובני עוזיאל שהם בני בנים של קהת ולא בני בנים של גרשון ומררי ולא חשיב נמי בני בנים של חברון כמו שאר בני בנים. וי"ל דחשיב בני עמרם מפני משה ואהרן ובני יצהר קרח מפני שעתיד לדבר ממנו לקמן ובני עוזיאל מישאל ואלצפן אבל לא מבני האחרים שלא דבר בהן בשום מקום לכך לא האריך בהם כאן להזכיר בניהם. אי נמי שלא היו לו בנים:

פירוש לתורת אלהים

לְאִשָּׁה צוּ זִיךְ פַאר אַ ווייבּ וַתֵּלֶד לוֹ אוּנ זִיא הָאט צוּא אִים גִיבָּארִין אַהֲרֹן אוּנ מֹשֶׁה וכו': (כג) וַיִּקַּח הָאט אַהֲרֹן גְנוּמֶען אֱלִישֶׁבַע דִי טָאכְטֶער פוּן עַמִּינָדָב דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן נַחְשׁוֹן צוּא זִיךְ פַאר אַ ווייבּ [עיין רש"י] וַתֵּלֶד לוֹ אוּנ אֱלִישֶׁבַע הָט גִיבָּארִין צוּ אַהֲרֹן נָדָב אוּנ אֲבִיהוּא אוּנ אֶלְעָזָר אוּנ אִיתָמָר: (כה) וְאֶלְעָזָר אוּנ אֶלְעָזָר דֶר זוּהְן פוּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ הָט גְנוּמֶען מִבְּנוֹת פוּן דִי טֶעכְטֶער פוּן פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה צוּ זִיךְ פַאר אַ ווייבּ וַתֵּלֶד לוֹ אוּנ זִי הָט גִיבָּארִין צוּ אִים פִּינְחָס אֵלֶּה דִי זֶענֶען דִי עֶלְצְטִי פוּן דִיא עֶלְטֶערֶן פוּן דִי לְוִיִּם צוּא זֵייעֶרֶע מִשְׁפָּחוֹת: (כו) הוּא אַהֲרֹן דָם אִיז דֶר אַהֲרֹן אוּנ מֹשֶׁה אֲשֶׁר וָואס גָאט הָט צוּ זֵייא גְזָאגְט הוֹצִיאוּ צִיהְט אוֹיס

לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ כו הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה
אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־
צִבְאֹתָם׃ כז הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן׃ כח וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס שלישי כט וַיְדַבֵּר

אונקלוס

לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃ כו הוּא אַהֲרֹן
וּמֹשֶׁה דִּי אֲמַר יְיָ לְהוֹן
אַפִּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל
חֵילֵיהוֹן׃ כז אִנּוּן דִּמְמַלְּלִין
עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם
הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃
כח וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה בְּאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ כט וּמַלֵּיל יְיָ עִם

בעל הטורים

בני קרח שמקום נתבלע להם בגיהנם וזהו נסוליה ננוסגר אסיר:

תו"א הוא משה ואהרן מגילה יא:

רשב"ם

שאין צריך להזכירן לפנינו בתורה: (כו) הוא אהרן ומשה. אהרן זה שאמור שנולד לפני משה. ומשה זה ואהרן. הם אשר אמר ה' להם. הם המדברים וגו'.

רש"י

לע"א. ומזרע יוסף שפטפט י בילרו (ב"ב קט): (כו) הוא אהרן ומשה. אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' (ש"ר פ"א) יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. בצבאותם כ כל צבאם לשבטיהם. יש על שאינו אלא במקום אות אחת ועל חרבך תחיה כמו בחרבך (יחזקאל לג) עמדתם על חרבכם כמו בחרבכם: (כז) הם המדברים וגו'. הם שנצטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף: (כח) ויהי ביום דבר וגו'. ל מחובר למקרא שלאחריו: (כט) וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם חזר הענין עליו להתחיל בו:

בית יהודא

זֶרַח (וּמִזֶּרַע יוֹסֵף) אוּנ זיא איז גֶעוֶועְן פוּן יוֹסֵף'ס קִינְדֶער (שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ) וָוס עֶר הָאט אִיבֶּערְגֶעוֶעט זַיין יֵצֶר הָרָע אוּנ הָט אִים נִיט גֶעפָאלְגְט צוּ מְזַנֶּה זַיין מִיט פּוּטִיפַרְ'ס וַוייבּ נָדֶער פָאטֶער אוּנ דִי מוּטֶער פוּן אֶלְעָזָר'ס וַוייבּ אַ יֶענֶער אִיז גֶעוֶועְן פוּן יוֹסֵף אוּנ אֵיינֶער פוּן יִתְרוֹ: (כו) וְהוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. דָס אִיז אַהֲרֹן אוּנ מֹשֶׁה (אֵלּוּ שֶׁהוּזְכְּרוּ לְמַעְלָה שֶׁיָּלְדָה יוֹכֶבֶד לְעַמְרָם) דִי וָוס זֶענֶען דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר וָוס יוֹכֶבֶד הָט זַייא גֶעבָּארֶען צוּ עַמְרָם (הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה') דָס אִיז דֶער אַהֲרֹן אוּנ מֹשֶׁה וָואס הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי, זֵיי זָאלֶען אַרוֹיסְנֶעמֶען דִי יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם (יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה) עֶס זֶענֶען דָא אֶרְטֶער וָוס אַהֲרֹן אִיז דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר פַאר מֹשֶׁה (וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא אֶרְטֶער וָוס מֹשֶׁה אִיז דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר פַאר אַהֲרֹן (לוֹמַר לְךָ שֶׁשְּׁקוּלִין כְּאֶחָד) צוּ זָאגֶען דִיר אַז מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן זֶענֶען גֶעוֶועְן גְלַייךְ: (עַל צִבְאוֹתָם). זָאגְט רש"י עֶס אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּצִבְאוֹתָם (כָּל צִבְאָם לְשִׁבְטֵיהֶם) מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶּען אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אַלֶע יוּדֶען וָוס וֶוערֶען גֶעצֵיילְט צוּ זֵייעֶרֶע שְׁבָטִים, זָאגְט רש"י (יֵשׁ עַל שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּמְקוֹם אוֹת אַחַת) אַמָאהל שְׁטֵייט דֶער ווָארְט עַל נָאר פַאר אֵיין אוֹת וֶועגֶען, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּחַרְבְּךָ תִחְיֶה, עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען עֲמַדְתֶּם בְּחַרְבְּכֶם: (כז) (הֵם הַמְדַבְּרִים וגו'). זָאגְט רש"י (הֵם שֶׁנִּצְטַוּוּ הֵם שֶׁקִּיְּמוּ) זֵיי זֶענֶען גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶען פוּן הקב"ה אוּנ זֵיי הָאבֶּען מְקַיֵּים גֶעוֶועְן וָואס הקב"ה הָט זֵיי גֶעבָּאטֶען: (הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן). זָאגְט רש"י (הֵם בִּשְׁלִיחוּתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף) מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן זֶענֶען גֶעוֶועְן דִיא שְׁלוּחִים אוּנ דִי צַדִּיקִים פוּן אָנְהֵייבּ בִּיז צוּם סוֹף: (כח) (וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר וגו'). זָאגְט רש"י (מְחוּבָּר לְמִקְרָא שֶׁלְּאַחֲרָיו) דֶר פָּסוּק גֶעהֶערְט צוּם וַוייטֶערְדִיגֶען פָּסוּק אִין דֶעם טָאג וָואס הקב"ה הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אִין מִצְרַיִם הָאט עֶר צוּ אִים גֶעזָאגְט דַבֵּר אֶל פַּרְעֹה וגו' עֶר זָאל רֵיידֶען צוּ פַּרְעֹה וִוי וַוייטֶער שְׁטֵייט: (כט) (וַיְדַבֵּר ה'). זָאגְט רש"י (הוּא הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָאָמוּר לְמַעְלָה) דָס אִיז דִי זֶעלְבִּיגֶע רֵייד וָואס הקב"ה הָאט אִים פְרִיעֶר גֶעזָאגְט (בֹּא דַבֵּר אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם) קוּם צוּ פַּרְעֹה דֶער מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְסְט רֵיידֶען צוּ אִים עֶר זָאל אַרוֹיסְשִׁיקֶען דִי יוּדֶען פוּן זַיין לַאנְד (אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן כְּדֵי לְיַחֲסָם) נָאר וַוייל פְרִיעֶר הָאט דֶער פָּסוּק אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ רֵיידֶען פוּן דֶעם עִנְיָן וַוייל עֶר הָאט גֶעוָואלְט דֶערְצֵיילֶען דֶעם יִחוּס פוּן מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן (חָזַר

שפתי חכמים

ש"מ דלא הכתוב לייחסם ה"נ פוטיאל בא לייחסו: י י"מ שמרד ויו"מ שזילזל: כ דעל לצאותם משמע שהוליאו את ישראל יותר מלצאותיהם. א"נ דמשמע שהוליאו את לצאותם בתחלה וזה אינו: ל (ג"א) פי' דאל"כ לא יתכן ויהי ביום דיבר וגו' דמה היה באותו יום אלא

פירוש לתורת אלהים

דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם מִיט זֵייעֶרֶע הֶערְשַׁאפְט: (כז) הֵם זֵיי זֶענֶען וָוס זַייא הָאבֶּען גֶערֶעט צוּ פַּרְעֹה דֶער קֵינִיג פוּן מִצְרַיִם לְהוֹצִיא צוּ אוֹס צִיהֶן דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל פוּן מִצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה דָס אִיז מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן וָוס זֵיי זֶענֶען גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶען פוּן הַשֵּׁי"ת צוּא גֵיין אִין זַיין שְׁלִיחוּת [עיין רש"י]: (כח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶועְן אִין דֶעם טָאג אַז גָאט הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אִין לַאנְד מִצְרַיִם: (כט) וַיְדַבֵּר

יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהֹוָה
דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ ל וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהֹוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם
וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ ז א וַיֹּאמֶר
יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים
לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃
ב אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ

משה למימר אנא יי
מליל עם פרעה מלכא
דמצרים ית כל די אנא
ממליל עמך: ל ואמר
משה קדם יי הא אנא
יקיר ממלל ואכדין
יקבל מני פרעה:
א ואמר יי למשה חזי
מניתך רב לפרעה
ואהרן אחוך יהי
מתרגמנך: ב את תמליל
ית כל די אפקדנך
ואהרן

רשב"ם

הוא משה שאצל הדבור היה הוא תחלה ואהרן אחריו. ואצל הלידות מקדים אהרן למשה ולענין הדבור מקדים משה לאהרן: (ל) ואיך ישמע אלי פרעה. פרשה זו היא פרשה שלמעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו׳ אבל למעלה קיצר דבריו עד שיפרש אלה ראשי בית אבותם לדעת מי הם משה ואהרן בדברם אל פרעה: (א) נביאך. דברן תחתיך:

בעל הטורים

(ל) הן אני. ד׳ דסמיכי. הכא. ואידך הן אני כפיך לאל. הן אני נשארתי לבדי. ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש. משה אמר הן אני ערל שפתים והקב"ה א"ל הן אני כפיך לאל כלומר אל תחוש לערלת שפתיך כי אהיה עם פיך והוריתיך וכן ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש אל יאמר בלבו מי ילד לי את אלה כלומר יבטח בשם שיש בידו לרפאותו כאשר אלה וילד:

בית יהודא

הָעִנְיָן עָלָיו לְהַתְחִיל בּוֹ) הייבט מען איצט אן נאך אמאהל פון אנהייב צו שמועסען פון דעם ענין: וַאֲנִי ה׳. הקב"ה הט געזאגט (כְּדַאי אֲנִי לְשָׁלְחֲךָ וּלְקַיֵּים דִּבְרֵי שְׁלִיחוּתִי) איך בין ווערט דיך צו שיקען אונ דו זאלסט טאהן ווי מיינע רייד וואס איך האב דיך געשיקט: (ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳. משה הט געזאגט פאר הקב"ה (הִיא הָאֲמִירָה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה) דאס איז דאס זעלביגע וואס משה האט פריער געזאגט (הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי) מאדאך די יודין האבען ניט געוואלט הערען מיינע רייד ווי אזוי וועט פרעה וועלען הערען מיינע רייד (וְשָׁנָה הַכָּתוּב כָּאן) אונ דער פסוק זאגט דס דא נאך אמאהל (כֵּיוָן שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן) ווייל מען הט אין מיטען אויפגהערט פון דעם ענין צו ריידען אונ מען הט געשמועסט פון דעם יחוס פון משה מיט אהרן, איצט אז מען קומט נאך אמאהל צו דעם ענין הייבט מען נאך אמאהל אן צו ריידן פון וואס מען האט פריער אויסגלאזט (וְכָךְ הִיא הַשִּׁיטָה) אונ אזוי איז דער פירונג ביי מענטשין אויך (כְּאָדָם הָאוֹמֵר נַחְזוֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת) אזו ווי איינער זאגט צו זיין חבר מיר וועלען צוריק גיין צו אונזערע ערשטע רייד: (א) וּנְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה. הקב"ה הט געזאגט צו משה דוא וועסט זיין אויף פרעה אשופט ואריכטער) אונ אגוועלטיגער דו זאלסט אים שלאגן מיט מכות אונ יסורים: וְיִהְיֶה נְבִיאֶךָ. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום טייטשט (יְהֵי מְתוּרְגְּמָנָךְ) דו וועסט ריידן צו אהרן אונ אהרן וועט ריידן פון דיינעטוועגן צו פרעה (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן נְבוּאָה) אונ וואו עס שטייט דער ווארט נבואה מיינט מען (אָדָם הַמַּכְרִיז וּמַשְׁמִיעַ לָעָם דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת) דר מענטש וואס זאגט צום פאלק שטראף־רייד, דר מענטש הייסט נביא, נביא איז טייטש אריידער (וְהוּא מִגִּזְרַת נִיב שְׂפָתַיִם) דאס איז פון ווארט ניב, ריידען (יָנוּב חָכְמָה) ער וועט ריידען חכמה (וַיְכַל מֵהִתְנַבְּאוֹת דִּשְׁמוּאֵל) ווי עס שטייט אין ספר שמואל ביי שאול, ער הט אויפגהערט צוא ריידן נביאות, אויף דייטש רופט מען אים פרעדיגער: (ב) וְאַתָּה

רש"י

אני ה׳. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי: (ל) ויאמר משה לפני ה׳. היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי מ ושנה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין וכך היא השיטה כאדם האומר נחזור על הראשונות: (א) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך. כתרגומו מתורגמנך וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת (ישעיה נז) ניב שפתים (משלי י) ינוב חכמה ויכל מהתנבאות דשמואל (ש״א י) ובלעז קורין לו פרידיג"ר (פרעדיגן): (ב) אתה תדבר. פעם אחת

שפתי חכמים

מחובר וכו׳: מ פי׳ האמירה של ואני ערל שפתים הכא אחרהן בני ישראל לא שמעו אלי שזו היא האמירה ראשונה ושנאה בפרשה שניה לא האמירה של ולא שמעו כי זו לא נשנית בפ׳ שניה רא"ס. ואני אומר על כל מה שנאמר בפ׳ ראשונה קאי והא דלא נשנית בפרשה שניה הדבור של ולא שמעו אלי דדבור הסוא גם כן מרומז בפרשה שניה דקשה למה נהפך הכתוב ממה שנאמר למעלה בפרשה ראשונה דלעיל כתיב ואיך ישמעני אלי פרעה ואני ערל שפתים ובפרשה שניה כתיב הן אני ערל שפתים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ראה נתתיך אלהים. לפי שעשה עצמו אלוה שנאמר לי יאורי אמר הקב"ה אתה לו לאלהים:

פירוש לתורת אלהים

האט גאט גרעט צוא משה אונ האט צו אים אזוי גזאגט אֲנִי יְיָ זאלסט וויסן אז איך בין גאט [עיין רש"י] דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה דוא משה רעד צוא פרעה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל אַלְץ וואס איך רייד צו דיר [עיין רש"י]: (ל) וַיֹּאמֶר הט משה גזאגט פר גאט הֵן אֲנִי אין בין עֲרַל שְׂפָתַיִם פר שטאפטי לעפצן ואיך אונ ווי וועט פרעה מיך צו הערן: (א) וַיֹּאמֶר הט גאט גזאגט צו משה רְאֵה זעה איך האב דיך געגעבן פר אהאר צו פרעה וְאַהֲרֹן אונ דיין ברודער אהרן וועט זיין דיין פיר זאגר: (ב) אַתָּה דו זאלסט ריידן איטלכם שליחות וואס איך

וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ג וַאֲנִי
אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי
אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה

וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְמַלֵּל עִם
פַּרְעֹה וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ׃ ג וַאֲנָא
אַקְשֵׁי יָת לִבָּא דְפַרְעֹה
וְאַסְגֵּי יָת אָתְוָתַי וְיָת
מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ד וְלָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה

רשב"ם

(ב) ושלח. שיאמר לו אהרן שישלח בני ישראל מארצו:

בעל הטורים

ליון: (ג) ואני אקשה. ועליו נאמר עם עקש תתפתל עקש בגימטריא מלך מצרים:

רש"י

כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ב ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה: (ג) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתרים כנגדי ם וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עו"א לתת לב שלם לשוב ע טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו את פ גבורותי. וכן מדתו של הקב"ה מביא פורענות על האומות עו"א כדי שישמעו ישראל וייראו שנ' (צפניה ג) הכרתי גוים נשמו פנותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר ואף על פי כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר צ ויחזק ה' את לב פרעה אלא ויחזק לב פרעה (ועיין ברא"ם שגורס כאן דבור המתחיל בלכתך

בית יהודא

תְּדַבֵּר] . דו וועסט ריידן צו אַהֲרֹן (פַּעַם אַחַת) נאר איין מאל (כָּל שְׁלִיחוּת וּשְׁלִיחוּת כְּפִי שֶׁשָּׁמַעְתָּ מִפִּי) יעדער זאך וואס איך האב דיר געזאגט ווען איך האב דיך געשיקט זאלסטו זאגן צו אים אזו ווי דו האסט געהערט פון מיין מויל (וְאַהֲרֹן אָחִיךָ) אונ דיין ברודער אהרן (יַמְלִיצֶנּוּ וְיַטְעִימֶנּוּ בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה) וועט די רייד געבען צוא פארשטיין צו פרעה מיט מליצה אונ מיט חכמה אפילו ניט מיט דיא זעלביגע ווערטר וואס דו זאגסט צו אים: (ג) [וַאֲנִי אַקְשֶׁה] . אַרט רש"י איז דען רעכט אזוי צו טאהן, הקב"ה זאל הארט מאכן די הארץ פון פרעה ער זאל ניט וועלן ארויסשיקן די יודין ער זאל אים קענן שלאגן, ענטפערט רש"י הקב"ה הט געזאגט (מֵאַחַר שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִים כְּנֶגְדִּי) ווייל פרעה הט געזינדיגט אונ האט זיך געשטעלט מיט העזה געגין מיר אונ האט געזאגט ער גלויבט ניט אז איך בין גאט (וְגָלוּי לְפָנַי שֶׁאֵין נַחַת רוּחַ בְּאוּמּוֹת עוֹבְדֵי כוֹכָבִים לָתֵת לֵב שָׁלֵם לָשׁוּב) אונ איך ווייס אז די פעלקר ודי שטערן דינער האבען ניט קיין פערגעניגן צו טאהן תשובה מיט אמת מיט דעם גאנצען הארץ אונ אפילו פרעה וועט טאהן תשובה אונ וועט ארויס שיקען די יודין וועט דס ניט זיין מיט אמת ער וועט נאך ניט גלויבן אין מיין געטליכקייט וועל איך דאך אים דארפען ווייטער שלאגן, אונ איך וועל אים ניט קענען שלאגן, ווארום מענטשין וועלן פרעגען אז פרעה הט גטאן תשובה אונ הט ארויס געשיקט די יודין פארוואס שלאגט מען אים, זיי וועלן דאך ניט וויסן אז אין הארצן גלויבט ער ניט אין מיר, דריבער (טוֹב לִי) איז בעסר פר מיר (שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לִבּוֹ) זיין הארץ זאל הארט ווערן אונ זאל ניט וועלן שיקן די יודען פון מצרים (לְמַעַן הַרְבּוֹת בּוֹ אוֹתוֹתַי) וועל איך מעהרין אויף אים מיינע צייכען ביז ער וועט דערקענען מיט אמת אז איך בין גאט (וְתַכִּירוּ אֶת גְּבוּרוֹתַי) אונ פאר יודין וועט אויך גוט זיין זיי וועלן דערקענען מיין שטארקייט (וְכֵן מִדָּתוֹ שֶׁל הקב"ה) אונ אזו איז דערפירונג פון הקב"ה (מֵבִיא פּוּרְעָנוּת עַל רִשְׁעֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים) ער ברייננגט צרות אונ שטראפט דיא רשעים פון דיא שטערין דינער (כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ) יודין זאלען הערען אז הקב"ה שטראפט די רשעים וועלן זיי מורא האבען צוא זינדיגען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט געזאגט (הִכְרַתִּי גוֹיִם) איך האב פארשניטען פעלקער (נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם) זייערע שרים זענען וויסט געווארן (אָמַרְתִּי) האב איך געזאגט אז איר וועט זעהן זייער שטראף (אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי) וועסטו פר מיר מורא האבען (תִּקְחִי מוּסָר) דו וועסט נעמען אמורא אין דיין הארצען (וְאַף עַל פִּי כֵן) פון דעסטוועגען ניט באלד אין אנהייב האט הקב"ה געשטארקט דיא הארץ פון פרעה ער זאל ניט שיקען די יודין, ווארום (בְּחָמֵשׁ מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת) ביי דיא ערשטע פינף מכות (לֹא נֶאֱמַר וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה) זאגט ניט דער פסוק הקדוש ברוך הוא האט געשטארקט דיא הארץ פון פרעה (אֶלָּא וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה) נאר עס שטייט אין פסוק דיא הארץ פון פרעה האט זיך

שפתי חכמים

ואיך ישמע אלי פרעה א"ו ה"ק הן בני ישראל לא שמעו אלי אף על פי שכל השליחות היא לטובתם הפ"ה לא שמעו אלי בסבה שאני ערל שפתים א"כ איך ישמע אלי פרעה והנה הוא הק"ו בעצמו שנא' בפ' ראשונה: ב פי' דלכן אמר את כל אשר אצוך שאתה תדבר לפני פרעה כל דבור ודבור פעם א' בקריה ולא יותר כמו ששמעת מפי ואהרן אחיך ידבר כל דבור ודבור פעמים ושלא עד שיטעימנו וימליצנו באזני פרעה . מהרש"ל : ם דהא ודאי הוא שפרעה ימרוד בו מאחר שהוא מחזק את לבו וכי דרך של הקב"ה כן שיתן בדעתו של אדם שיעבור על רצונו ל"פ וגלוי וכו' : ע ר"ל ואי לא הקשה את לבו או

בודאי שיעשה תשובה וגלוי לפני שלא יעשה תשוב' שלימה בלב שלם ואם אביא מכות ופורעניות עליו אז יאמרו הבריות כך מדתו של הקב"ה שמביא פורעניות על מי שחוזר בתשובה והם לא יודעין שאינו חוזר בתשובה בלב שלם לכן אקשה את לבו כדי שלא יחזור בתשובה כלל ואז יכול אני להרבות מופתי להביא פורעניות עליו לעיני כל אדם: פ דייק מדכתיב בקרא והרביתי את אותותי דמשמע מן הקרא שיביא עליו מכות ועונשים יותר על מה שחטא וא"כ קשה למה הוא רוצה להביא עליו מכות יתירות יותר על מה שחטא ועז"פ כדי שתכירו אתם את גבורותי וע"ז מביא ראיה וכן מדתו וכו' וק"ל: צ פי' אע"פ

פירוש לתורת אלהים

וועל דיך שיקען ואהרן אונ דיין ברודער אהרן זאל רייד צו פרעה אונ זאל אים פר שטיין געבען דיינע רייד אונ אלי מייני שליחות וועט זיין ושלח את בני ישראל מארצו ער זאל ארויס שיקען די קינדר ישראל פון זיין לאנד נאר ווייל פרעה האט גזאגט מי יי אשר אשמע בקולו דרום : (ג) ואני וועל איך הארטען דאס הארץ פון פרעה ער זאל ניט שיקען די ישראל אונ דרום וועל איך דס טאן והרביתי כדי איך זאל מערן מייני צייכען ואת מופתי אונ מיינע וואונדער אין לאנד מצרים איך וועל אים שלאגען מיט מכות : (ד) ולא

וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי
אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃
ה וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי
אֶת־יָדִי עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם׃ ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן
עָשׂוּ׃ ז וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה׃ פ רביעי ח וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃
ט כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ

אונקלוס

וְאֶתֵּן יָת מְחַת גְּבוּרְתִּי
בְּמִצְרַיִם וְאַפֵּיק יָת חֵילַי
יָת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדִינִין
רַבְרְבִין׃ ה וְיִדְעוּן מִצְרָאֵי
אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אֲרֵים יָת
מְחַת גְּבוּרְתִּי עַל מִצְרַיִם
וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִבֵּינֵיהוֹן׃ ו וַעֲבַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ
יָתְהוֹן כֵּן עֲבָדוּ׃ ז וּמֹשֶׁה
בַּר תְּמָנָן שְׁנִין וְאַהֲרֹן בַּר
תְּמָנָן וּתְלָת שְׁנִין
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְעֹה׃
ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
לְמֵימָר׃ ט אֲרֵי יְמַלֵּל
לְוָתְכוֹן פַּרְעֹה לְמֵימַר
הָבוּ לְכוֹן אָתָא וְתֵימַר

תו"א והוצאתי את צבאותי שבועות לה:

רשב"ם

(ה) וידעו מצרים כי אני ה'. אדון ומושל שעד עתה אמרו לא ידעתי את ה':

רש"י

לסוף עד אשר שמתים בידך וכדלעיל בפ' שמות בפ' בלכתך לשוב ע"ש): (ה) את ידי. יד ממש להכות בהם: (ט) מופת.

בית יהודא

געשטארקט, פרעה אליין האט געשטארקט זיין הארץ ער זאל ניט ארויסשיקען די יודין: (ה) ואת ידיו. זאגט רש"י (יד ממש להכות בהם) הקב"ה האט געזאגט איך וועל שיקן מיין האנט אויף מצרים איך זאל זיי שלאגין: (ט) ומופתו. זאגט רש"י הקב"ה האט געזאגט צו משה אונ אהרן אויב פרעה

שפתי חכמים

שלפ"ז היה ראוי שיקשה ה' את לבו גם בה' מכות הראשונות אעפ"כ רלה ה' שיפרסם רשעתו להודיע שאף בלתי החיזוק של הקב"ה הוא

פירוש לתורת אלהים

ישמע אונ פרעה וועט אייך ניט וועלין צוא הערין חאטשי אטייל מכות וועלען שון אויף אים קומען ונתתי את ידי במצרים וועל איך געבען מיין שלאק אין מצרים והוצאתי את צבאותי אונ איך וועל אויס ציהן מיין הערשאפט דס זענען את עמי מיין פאלק די קינדר ישראל מארץ מצרים פון דעם לאנד מצרים בשפטים גדולים מיט גרוסע משפטים: (ה) וידעו מצרים כי אני יי אונ די מצרים וועלען וויסן אז איך בין גאט בנטותי אז איך וועל נייגן מיין האנד צו שלאגן דיא מצרים והוצאתי את בני ישראל אונ איך וועל אויס ציהן דיא קינדר ישראל מתוכם פון צווישן זיי: (ו) ויעש משה ואהרן אונ משה מיט אהרן האבן געטאן אלץ וואס גאט האט זיי געהייסן אונ האבן ניט משנה געווען נאר כאשר צוה אזו ווי גאט האט זיי געבאטן כן עשו אזו האבן זיי געטאן: (ז) ומשה אונ משה איז אלט געווען אכציג יאר ואהרן בן שלש ושמונים שנה אונ אהרן איז אלט געווען דריא אונ אכציג יאר בדברם אל פרעה אז זיי האבן אן געהובן צוא ריידן מיט פרעה: (ח) ויאמר יי אל משה ואל אהרן האט גאט געזאגט צו משה אונ צו אהרן לאמר אונ האט זיי אזו געזאגט: (ט) כי אז פרעה וועט צו אייך ריידן

משלי

(ט) כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת וגו'. דער ספר שמן המור פרעגט פר וואס די ערשטע דריי מכות האט הקב"ה געשלאגן פרעה מיט אזעלכע מכות וואס די חרטומים האבן אויך געקענט מאכן? נאך דארפן מיר וויסן פאר וואס האט הקב"ה אויסגעקליבן פון אלע לענדר, די לאנד מצרים די יודן זאלען אין מצרים ארבעטען, ניט אין איין אנדער לאנד, נאר מיר ווייסן יעדער מענטש וואס לערנט אחכמה ולמשל ער האט געלערנט צו זיין אדאקטער) אז ער ענדיגט

נחמיה

דם לערנונג מוז ער בעליינן עקזאמן פר גרעסערע חכמים, אז די חכמים שרייבן אויף אים ער קען די חכמה וצו זיין אדאקטאר) פארלאזט מען זיך אויף זייא, אונ מען נעמט זיינע רעצעפטין אין דיא אפטייק, עס קען אבער אמאהל איינער זאגן אויף אים ער איז אקליינער דאקטאר, אונ די דאקטוירים וואס ער האט פר זיי געגעבן עקזאמע זענען אויך קליינע דאקטוירים, זאל ער נאר קומן צו ברייגר, אדער פאריזער דאקטוירים וועט ער פאר זייא ניט קענען געבען

עקזאמען

לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח
אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי
לְתַנִּין׃ י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה
וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין׃ יא וַיִּקְרָא
גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים
וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם
בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃ יב וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ
מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־

לְאַהֲרֹן סַב יָת חוּטְרָךְ
וּרְמִי קֳדָם פַּרְעֹה יְהֵי
לְתַנִּינָא׃ י וְעַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַעֲבַדוּ
כֵּן כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ וּרְמָא
אַהֲרֹן יָת חוּטְרֵיהּ קֳדָם
פַּרְעֹה וְקֳדָם עַבְדוֹהִי
וַהֲוָה לְתַנִּינָא׃ יא וּקְרָא
אַף פַּרְעֹה לְחַכִּימַיָּא
וּלְחָרָשַׁיָּא וַעֲבַדוּ אַף אִנּוּן
חָרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן
כֵּן׃ יב וּרְמוֹ גְּבַר חוּטְרֵיהּ
וַהֲווֹ לְתַנִּינַיָּא וּבְלַע

תו"א בלהטיהם סנהדרין סז: ויבלע מטה שבת לז:

בעל הטורים

(ט) והשלך לפני פרעה יהי לתנין. ולא אמר ויהי אלא אחר שתשליך אותו אמור למטה יהי תנין כדי שישמע פרעה שע"פ דבורך יחזור לתנין ולמה לתנין לפי שפרעה אמר על עצמו התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו ורמז לו כשם שזה הוא תנין וחזר להיות עץ יבש כן יחזור פרעה להיות עפר רימה ותולעה:

רש"י

אות ק להודיע שיש לורך (לרוך) כמי שסולה אתכם ר: (י) לתנין. ש נחש: (יא) בלהטיהם. בלחשיהון ואין לו דמיון במקרא ויש לדמות לו (בראשית ג) להט החרב המתהפכת דומה שהיא מתהפכת ע"י לחש: (יב) ויבלע מטה אהרן. (שבת לז) מאחר שחזר ונעשה מטה א בלע

בית יהודא

ווען זאָגען צו אייך גיט מיר מופת (אות) אצייכן (להודיע שיש צורך במי ששולח אתכם) איר זאָלט מיר מאכן וויסן אז דר וואס שיקט אייך האָט כח צו טאָהן וואס ער וויל און מען דארף אים פאָלגען: (י) לתנין, (נחש) אשלאנג: (יא) בלהטיהם. (בלחשיהון), מיט זייערע רייד פון כשוף (ואין לו דמיון במקרא) אין די פסוקים פון תנ"כ איז ניטא אוואָרט וואס זאָל זיין גלייך צו דעם וואָרט (ויש לדמות לו) מען קען גלייכען צוא דעם וואָרט דיא ווערטער להט החרב המתהפכת (דומה שהיא מתהפכת ע"י להט) עס זעהט אוס ווי דער שווערד קערט זיך דורך כשוף: (יב) ויבלע מטה אהרן). דר שטעקין פון אהרן האָט איינגעשלונגען זייערע שטעקינס (מאחר שחזר ונעשה מטה) נאכדעם ווי פון שלאנג איז צוריק געוואָרען אשטעקין (בלע

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) יהי לתנין. על שנתגאה ונקרא התנין הגדול נעשה לו אות מתנין ולומר מה נחש מתעקם והולך אף פרעה. ועוד הביא עליו נגע אחד וגו' לומר לו רשע היה לך להבין מפרעה הראשון שנתנגע על שעכב שרה וצער אברהם:

שפתי חכמים

מתחזק מעלמו: ק לפי ספי' כפ' ולתחנן על מופתים הם מכות מופלאות הולרך לפרש שכאן פירושו אות: ר ר"ל שיש כח וממשלה במי ששולח אתכם כמו דכתיב בפרשת האזינו יזכהו לשדים לא אלוה ומתרגמינן דלית בהון לרוך: ש כי שם התנין ביבשה הוא נחש ובמים הוא דג וכן פי' הרד"ק בשרש תנין: ת ר"ל אותו חרב מתהפך מאליו והאדם הרואה אותו סובר שמתהפך ע"י לחש א"כ משמע דלהט דהתם לשון לחש הוא: א ר"ל מדלא כתיב ויבלע תנין אהרן

פירוש לתורת אלהים

לאמר צו זאָגען תנו לכם מופת גיט צו אייך אוואונדערליכען צייכען אז דער וואס שיקט אייך איז צו אים פר האנדין כח און ממשלה אז מען דארף אים פאָלגען ואמרת אל אהרן זאָלסטו זאָגען צוא אהרן קח את מטך נעם דיין שטעקען והשלך לפני און וואָרף פר פרעה יהי ער זאָל זיין לתנין צו אשלאנג: (י) ויבא משה און אהרן זענען געקומען צו פרעה ויעשו כן און זייא האָבען אזו געטאָן וישלך אהרן האָט געוואָרפען זיין שטעקען פר פרעה און פר זיינע קנעכט ויהי לתנין איז ער געוואָרען אשלאנג: (יא) ויקרא האָט פרעה גרופען זייני חכמים און זיינע כישוף מאכער און האָט זיי געזאָגט זיי זאָלען אויך אזו טאָן ויעשו האָבען די כישוף מאכער פון מצרים אויך גיטאָן בלהטיהם מיט זייער שפראך כן. אזוי וויא אהרן האָט גטאָן: (יב) וישליכו איש מטהו איטליכער מענש פון זייא האָט געוואָרפען זיין שטעקען ויהיו לתנינים און זייא זענען געוואָרען שלאנגען נאך דעם האָט גאָט אנס געטאָן ויבלע

משלי

עקזאמען, מוז ער קומען צו דיא בערלינער אָדער פאריזער דאקטוירים פר זיי געבען עקזאמען, און טאָמער ווערט מען זאָגען עס איז דאָ נאך אין גרעסערע שטעט גרעסערע דאקטוירים ווי אין בערלין און אין פאריז, און פר זיי ווערט ער ניט קענען געבען עקזאמען, ווערט דאָך די זאך קיין ענדע האָבען, דריבער דר מענטש וואָס לערונט אוים אחכמה אדאקטאר אָדער איין

נחמיה

אנדער חכמה) דארף ער באלד פאָרען צו דעם גרעסטען דאקטאר אין דר וועלט און געבען פר אים עקזאמען, ווערט שוין קיינער ניט קענען ריידען אויף אים שלעכטס, דם זעלביגע איז גיוועזען ביי הקב"ה, ביז די צייט פון אברהם איז גיוועזען צוואנציג דורות און אלע האָבען דערצערונט און ניט געגלויבט אז עס איז דאָ אגאָט וואָס האָט בשאפען די וועלט

אהרן את מטתם: יג ויחזק לב פרעה
ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה:
ס יד ויאמר יהוה אל משה כבד לב
פרעה מאן לשלח העם: טו לך אל
פרעה בבקר הנה יצא המימה
ונצבת לקראתו על שפת היאר
והמטה אשר נהפך לנחש תקח
בידך: טז ואמרת אליו יהוה אלהי
העברים שלחני אליך לאמר שלח
את עמי ויעבדני במדבר והנה

חטרא דאהרן ית
חטריהון: יג ואתקף לבא
דפרעה ולא קביל מנהון
כמא דמליל יי: יד ואמר
יי למשה אתיקר (לפרש"י
יקיר) לבא דפרעה סריב
לשלחא עמא: טו איזיל
לות פרעה בצפרא הא
נפיק למיא ותתעתד
לקדמותה על כיף נהרא
וחטרא דאתהפיך לחויא
תסב בידך: טז ותימר ליה
יי אלהא דיהודאי שלחני
לותך למימר שלח ית
עמי ויפלחון קדמי
במדברא והא לא

תו"א ונלבת לקראתו על זהים:

רשב"ם

(יג) ויחזק לב פרעה. לומר כי גם אהרן במכשפות עשה: (יד) כבד. מכביד פרעה את לבו כאשר פירשתי למעלה. כי מתיבות התלוים בגוף האדם יאמר וישמן, ויכבד. וישפל. ויזקין. ויחכם. ומהם יאמר בשעבר זקן כבד שמן ושפל רום אנשים. כולם לשון פעל: (טו) הנה יוצא המימה. כדרך השרים לטייל

בעל הטורים

(יב) מטותם. ב' הכא ואידך ומטה אהרן בתוך מטותם איתא במדרש שגם במעשה קרח בלע מטה אהרן את מטותם וכשהוציאו אז חזר ופלטם ולכך לא הוציא' פרח וע"כ כתיב ויוצא משה את כל המטות חסר לפי שבלעם: (כ"ז) והנה לא שמעת עד כה. כה אמר ה'. כה בא"ת ב"ש לן וב"פ לן עולה ר"מ כל כך מכות לקו במצרים מ' ועל הים ר' זהו שרמז לו לא תשמע עד שתלקה כמנין כה כה וזהו שנאמר לך תכה ופתי

בית יהודא

את כולן) האט ער איינגעשלונגען זייערע אלע שטעקינס: (יד) נכבד. (תרגומו יקיר) כבד איז דערטייטש שוועער (ולא אתיקר) ניט עס איז שוועער געוואָרן (מפני שהוא שם דבר) ווייל דר נאָמן פון שוועער איז אויף עברית "כבד" (כמו כי כבד ממך הדבר) וויא עס שטייט אין פסוק יתרו האט געזאגט צו משה די זאך איז פר דיר שוועער ודי זאך איז שוועער פון דיר, שוועער פון דיינע קרעפטין): (טו) והנה יוצא המימה) . אין דר פריה גייט פרעה ארוס פון זיין שטוב צום וואסער (לנקביו)

רש"י

את כולן: (יד) כבד. תרגומו יקיר ולא אתיקר מפני שהוא שם דבר כמו (שמות יח) כי כבד ממך הדבר: (טו) הנה יוצא המימה. לנקביו שהיה עושה עצמו

שפתי חכמים

תשמע מאחר שחזר וכו' והיה נס בתוך נס ואלו היה כתם לא היה רק נס אחד אבל לאחר שנעשו מטות כדכתיב נמי את מטותם חזר ובלעם היה

פירוש לתורת אלהים

נאך דעם אז פון דעם שלאנג פון אהרן איז ווידער געוואָרן א שטעקן האט דער שטעקן איין געשלינגען די שטעקינס פון דיא מכשפים: (יג) ויחזק לב פרעה אונ עס איז וואָרן געשטארקט דאס הארץ פון פרעה ולא שמע אליהם אונ האט ניט צו געהערט צו משה אונ צוא אהרן כאשר דבר יי אזו וויא גאט האט גירעט אז פרעה וועט ניט צוא הערן: (יד) ויאמר יי אל משה האט גאט געזאגט צו משה כבד לב פרעה עס איז שוועער דס הארץ פון פרעה מאן לשלח העם ער וויל ניט שיקן דם פאלק:

(טו) לך גייא צו פרעה אין דער פרי הנה יוצא המימה ער וועט ארוים גיין צוא דעם וואסער [טייז רש"י] ונצבת לקראתו אונ דו זאלסט דיך שטעלן אקעגן אים בייא דעם בארטען פון דעם טייך והמטה אונ דעם שטעקן וואס איז פר קערט געוואָרען צוא א שלאנג זאלסטו געמן אין דיין האנט: (טז) ואמרת אליו אונ דו זאלסט זאגן צו פרעה יי אלהי העברים דר גאט פון די יודן הט מיך צו דיר געשיקט לאמר איך זאל דיר זאגן שלח את עמי שיק מיין פאלק ויעבדוני במדבר אונ זייא

משלי

אברהם איז נאר געוועזן איינער, יצחק איינר, יעקב מיט זיינע קינדר, הקב"ה הט אבער געוואָלט זיין נאמען זאל בקענט ווערן אויף דר וועלט. אונ די תורה זאל גיגעבען ווערן צו די קינדר פון יעקב, דריבר הט הקב"ה געזאגט צו אברהם איך וועל אריין געבן דיינע קינדר אין אלאנד, דארטן וועט מען זיי פייניגן, נאכדעם וועל איך זיי ארויס נעמן פון דעם לאנד מיט גרויסע וואונדר, אונ וועל דיינע קינדר מאכען צו אגרויסע פאלק, וועט די וועלט וויסן אז

נחמיה

איך בין אגאט וואס האב די וועלט בשאפן, אונ דיינע קינדר זענן מיין פאלק, הט הקב"ה איסגעקליבען די לאנד זאל זיין מצרים, וואָרום אין איין אנדר לאנד ווייל זיי ווייסין ניט וואס איז כשוף, וועלין זיי זאגן דס איז נאר גיט גיטאן געוואָרען פון גאט, נאר מיט כשוף, אבר מצרים זענן גרויסע מכשפים אונ זיי ווייסן וואס איז כשוף, אז זיי וועלן מודה זיין וואס משה טוהט איז ניט כשוף נאר פון הקב"ה, וועלן שוין די גאנצע וועלט גלייבן אז עס איז דא אגאט אויף דער וועלט:

לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה: יז כֹּה אָמַר יְהוָֹה
בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָֹה הִנֵּה אָנֹכִי
מַכֶּה ׀ בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם
אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ לְדָם: יח וְהַדָּגָה
אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר
וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־
הַיְאֹר: ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה
אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ

קַבֶּלְתָּא עַד כְּעַן: יז כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ בְּדָא תִדַּע אֲרֵי
אֲנָא יְיָ הָא אֲנָא מָחֵי
בְּחֻטְרָא דִי בִידִי עַל מַיָּא
דִּי בְנַהֲרָא וְיִתְהַפְּכוּן
לִדְמָא: יח וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא
תְּמוּת וְסָרֵי נַהֲרָא וְיִלְאוּן
מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן
נַהֲרָא: יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אֱמַר לְאַהֲרֹן טוֹל חֻטְרָךְ
וַאֲרֵים יְדָךְ עַל מַיָּא

רשב"ם

בבקר ולרכוב אנה ואנה: (יז) בזאת תדע כי אני ה'. שהרי אמרת לא ידעתי את ה': (יח) ונלאו. כבר פירשתיו בפרשת לוט. ייזכל ונלאו כפל לשון של לא יוכלו אצוי"ש בלע"ז:

בעל הטורים

יערים כמנין לן לן: (יז) על המים. ה' במסו' דין ולידך ויחנו שם על המים. כדם הלפור השחוטה על המים החיים. והשמש זרחה על המים. ויראו וגו' את המים אדומים כדם. זהו שאמרו רז"ל לריך שיתן מים כדי שיהא הדם ניכר במים וזהו ויראו וגו' המים אדומים כדם שיהא נראה במים אודם הדם וכן במכת היאור נראה הדם במים. ובזכות המלוה שנעשה במים מלאו י"ב עינות מים:

רש"י

אליה ואומר שאינו לריך לנקביו ומשכים ויולא לנילוס ועושה שם לרכיו (ש"ר): (טז) עד כה. עד הנה ומדרשו עד שתשמע ממני מכת בכורות שאפתח בה בכה ב כה אמר ה' כחלות הלילה: (יז) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים במלרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומלרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה את יראתם ואח"כ הלקה אותם: (יח) ונלאו מצרים. לבקש רפואה למי היאור שיהיו ראוין לשתות: (יט) אמור אל אהרן. לפי שהגין היאור

בית יהודה

ווענן דאס מענשליכע ערוויסגאנג (שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ) וואָרום פַּרְעֹה הָט זיך געמאכט פַר אַגָאט (וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְקָבָיו) אונ ער האט געזאָגט ער דאַרף ניט אַרוס גיין (וּמַשְׁכִּים) אונ ער פלעגט אויפשטיין גאנץ פְרִיה (וְיוֹצֵא לַנִּילוּס וְעוֹשֶׂה שָׁם צְרָכָיו) אונ פלעגט אַרויס גיין צום טייך נִילוּס אונ פלעגט דאָרטען טאָהן דאס מענטשליכע בדערפעניש: (טז) עַד כֹּה. (עַד הֵנָּה) ביז איצט האסטו ניט געוואָלט הערן מיינע רייד (וּמִדְרָשׁוֹ) דער מדרש זאָגט לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כֹּה מיינט מען דו ווילסט ניט אַרוס שיקען דיא יודן (עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת) ביז דו וועסט הערן פון מיר דעם אָנזאָג אויף די מַכָּה אַז איך וועל הרגענען די בְּכוֹרִים פון מִצְרַיִם (שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּכֹה) דעם אָנזאָג פון דיא מַכָּה וועל איך אָנהייבען מיט דעם וואָרט כֹּה ווי עס שטייט אין פָּסוּק כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה, אַזוֹ הָט הקב"ה געזאָגט אַזוֹ ווי עס וועט ווערען האלבע נאכט וועלען שטארבען אין מִצְרַיִם אַלֶע בְּכוֹרִים: (יז) וְנֶהֶפְכוּ לְדָם. די וואַסֶר פון טייך נִילוּס וועלען ווערען בלוט (לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים בְּמִצְרַיִם) ווייל אין מִצְרַיִם גייט ניט רעגען (וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ) די וואַסֶר פון נִילוּס גייט אַרויף אין דערהייך אונ עס בעגיסט דיא גאנצע לאנד (וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לַנִּילוּס) די מִצְרַיִם האלטען דעם נִילוּס פַר אַגאָט אונ דינען צו איס (לְפִיכָךְ הִלְקָה אֶת יִרְאָתָם) דריבער הָט הקב"ה פְרִיער געשלאָגען זייער גאָט (וְאַחַר כָּךְ הִלְקָה אוֹתָם) נאכדעם הָט ער די מִצְרַיִם געשלאָגען: (יח) וְנִלְאוּ מִצְרַיִם. די מִצְרַיִם זענען מיד געוואָרען (לְבַקֵּשׁ רְפוּאָה לְמֵי הַיְאוֹר שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִן לִשְׁתּוֹת) צו זוכען אַהיילונג צו די וואַסֶר פון טייך מען זאָל זיי קענען טרינקען: (יט) אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן. הקב"ה האט געזאָגט צו משה זאָג צו אַהֲרֹן ער זאָל שלאָגען דם וואַסער, פַר וואָס הָט משה ניט געשלאָגען דם וואַסער, זאָגט רש"י (לְפִי שֶׁהֵגֵין הַיְאוֹר עַל מֹשֶׁה כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְתוֹכוֹ) ווייל דער טייך הָט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ובאש. לפי שאילו לא היה נבאש לא היו נמנעין מלשתות הימנו כי אע"פ שמראיתו דם טעמו היה מים שמא היו שותין כמו שאומות העולם אוכלין עתה לפיכך הדגה תמות כדי שיבאש היאור. וכן משמע כדכתיב לקמן. וק"ל א"כ למה נקראת המכה כי אם על שם הדם ולא על שם ההבאשה נ"ל לפי שההבאשה

שפתי חכמים

נס כתוך נס הרא"ם: ב כשאר מכות כתיב כה גבי התראה אבל גבי המכה לא כתיב כה לאפוקי גבי מכות בכורות כתיב גבי מכה גופה

פירוש לתורת אלהים

זאָלֶן מיך דינין אין דר מִדְבָּר וְהִנֵּה אונ לֹא שָׁמַעְתָּ דו האסט מיך ניט צוא געהערט ביז אַהער [עיין רש"י]: (יז) כֹּה אָמַר יְיָ אַזוֹ האט גאט גיזאָגט בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְיָ מַחֲמַת דעם ווס איך וועל אויף דיר שיקען דיא מַכָּה וועסטו וויסען אַז איך בין גאט הִנֵּה אָנֹכִי איך מַכֶּה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדִי וועל שלאָגען דארך גאטס באפעל מיט דעם שטעקען וואס איז אין מיין האנד עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאוֹר אויף דעם וואסר ווס אין טייך נילוס וְנֶהֶפְכוּ לְדָם אונ זיי וועלן פַרקערט ווערן צו בלוט: (יח) וְהַדָּגָה אונ די פיש ווס אין טייך וועלן פייגרן וּבָאַשׁ הַיְאוֹר אונ דער טייך וועט שטינקען וְנִלְאוּ אונ די מִצְרַיִם וועלן מיד ווערן זיכגנדיג איין רפיאה צו דעם וואסר פון דעם טייך נילוס אז מען זאָל זיא קאנן טרינקן [עיין רש"י]: (יט) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גאט גזאָגט צו משה אֱמֹר דו זאָג צו אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ נעם דיין שטעקן וּנְטֵה יָדְךָ אונ נייג דיין האנד עַל מֵימֵי אויף דיא וואסער פון מִצְרַיִם עַל נַהֲרֹתָם

עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם ׀ עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים׃ כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃
כא וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ

אונקלוס

דְמִצְרַיִם עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל אֲרָתֵיהוֹן וְעַל אַגְמֵיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישׁוּת מֵימֵיהוֹן וִיהוֹן דְמָא וִיהֵי דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְמָנֵי אָעָא וּבְמָנֵי אַבְנָא׃ כ וַעֲבַדוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ וַאֲרֵים בְּחֻטְרָא וּמְחָא יָת מַיָא דִי בְנַהֲרָא לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עַבְדוֹהִי וְאִתְהֲפִיכוּ כָּל מַיָּא דִי בְנַהֲרָא לִדְמָא׃ כא וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא מִיתוּ וּסְרִי

תו"א והדגה הבר נדרים נא:

רשב"ם

(כ) לעיני פרעה. וזה כבודו של משה. שאהרן שלוחו היה מרים במטה ומכה בו תדיר: (כא) מתה. טעמו למעלה שהוא לשיבר. אבל

בעל הטורים

(כא) ויבאש. ב' ויבאש היאור. וירם תולעים ויבאש. מלמד שגם ביאור גדלו תולעים שנבאש מהם:

רש"י

על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו: יאוריהם. הם בריכות ונגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות וגילום מימיו מתברכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואינן מושכין אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ"ק: בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים: ובעצים ובאבנים. מים שבכלי

בית יהודא

געשיצט אויף משה ווען ער איז אריינגעווארפען געווארען אין אים ער זאל ניט דערטרונקען ווערען (לפיכך לא לקה על ידו) דריבער איז דער טייך ניט געשלאגען געווארען דורך אים (לא בדם) ניט מיט בלוט (ולא בצפרדעים) אונ ניט מיט צפרדעים (ולקה על ידי אהרן) אונ ער איז געשלאגען געווארען דורך אהרן: נהרותם. (הם נהרות המושכין) נהר ווערט גערופען אז די וואסער גייט מיט אשטראהם (כעין נהרות שלנו) ווי אונזערע טייכען: יאוריהם. (הם בריכות נגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות) די ריגעם וואס מענטשען מאכען פון טייך ביז צו די פעלדער אונ דס וואסער גייט אין די ריגעם פון טייך ביז צו די פעלדער, דאס הייסט יאורים, ריגעם מיט וואסער (וגילום מימיו מתברכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות) אונ ווען די וואסער פון טייך גילום ווערען געבענטשט, ווערען זיי אויפגעהויבען אין דערהייך אונ זייא גייען דורך די ריגעם אין די פעלדער אונ מאכען נאס דיא פעלדער: ואגמיהם. (קבוצת מים) אפארזאמלונג וואסער ואין אנידעריגען ארט (שאינן נובעין ואינן מושכין) די וואסער קוועלען ניט פון דיא ערד אונ ציהען זיך ניט (אלא עומדין במקום אחד) נאר זייא שטייען אויף איין ארט, דאס הייסט אגם: ובכל ארץ מצרים. די וואסער וואס אין גאנצען לאנד מצרים איז געווען בלוט (אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים) אפילו דיא וואסער וואס אין די בעדער אונ אין די וואנעס וואס זענען אין שטוב זענען אויך געווארען בלוט: ובעצים ובאבנים. מיינט מען (מים שבכלי עץ ובכלי אבן) די וואסער

פירוש לתורת אלהים

אויף די טייכען פון גייענדיגע וואסערן על יאוריהם אונ אויף זייערע געגראבענע טייכען ועל אגמיהם אינ אויף אזעלכע וואסער וואס זיי שטייען תמיד אויף איין ארט ועל כל אונ אויף אלי ערטער וואו עס האט זיך איין גזאמלט וואסער אונ וויא באלד אהרן וועט גייגען זיין האנט מיט דעם שטעקן ויהיו וועלען די וואסערן זיין בלוט והיה אונ דם בלוט וועט זיין אין גאנצען לאנד מצרים אפילו דם וואסער וואס איז פאר האנדען אין די מרחצאות אדער אין זייערע הייזר ובעצים אפילו דאס וואסער וואס זענען אין הילצערני כלים אדר אין שטיינערנע כלים וועט אלץ ווערען פון זייא בלוט [עיין רש"י]: (כ) ויעשו האבען משה מיט אהרן אזוי געטאן כאשר צוה יי אזוי ווי גאט האט געבאטען וירם האט אהרן אויף געהויבען דעם שטעקען ויך אונ ער האט געשלאגען את המים דיא וואסער וואס אין טייך לעיני פרעה פאר די אויגן פון פרעה ולעיני עבדיו אונ פאר דיא אויגן פון זיינע קנעכט ויהפכו כל המים אונ זיי זענען פאר קערט געווארען גאר דם וואסער וואס אין טייך צו בלוט: (כא) והדגה אשר ביאור מתה אונ דיא פיש וואס אין טייך איז געשטארבען ויבאש היאור אונ דער טייך איז פאר שטונקען געווארען ולא יכלו

מצרים לשתת מים מן־היאר ויהי
הדם בכל־ארץ מצרים: כב ויעשו־
כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק
לב־פרעה ולא־שמע אלהם כאשר
דבר יהוה: כג ויפן פרעה ויבא אל־
ביתו ולא־שת לבו גם־לזאת:
כד ויחפרו כל־מצרים סביבת היאר
מים לשתות כי לא יכלו לשתת
ממימי היאר: כה וימלא שבעת ימים

נהרא ולא יכילו מצראי
למשתי מיא מן נהרא
והוה דמא בכל ארעא
דמצרים: כב ועבדו כן
חרשי מצרים בלחשיהון
ואתקף לבא דפרעה ולא
קביל מנהון כמא דמליל
יי: כג ואתפני פרעה ועל
לביתה ולא שוי לבה
אף לדא: כד וחפרו כל
מצראי סחרנות נהרא
מיא למשתי ארי לא
יכילו למשתי ממיא
דנהרא: כה ואשלם

תו"א בלטיהם סנהדרין סז:

רשב"ם

מתה אנכי להבא טעמו למטה ומתה עלי רחל טעמו למעלה והוא לשעבר: (כג) גם לזאת. שכבר ויחזק לב פרעה מעצמו וגם עתה נחזק מאליו. אבל בצפרדע שכתיב והכבד את לבו שהוא עצמו נתכוון להכביד את לבו. לכן כתיב בפרשת ערוב ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת שהרי כבר הכביד את לבו פעם אחרת: (כה) שבעת

רש"י

עין ג ובכלי אבן: (כב) בלטיהם. לחש שאומרין אותו בלט ובהשאי ורבותינו אמרו (סנהדרין סז) בלטיהם מעשה שדים ד בלהטיהם מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה. לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן (מנחות פה) תבן אתם מכניסין לעפריים עיר שכולה תבן. אף אתם מביאין מכשפות למצרים שכולה כשפים: (כג) גם לזאת. למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם: (כה) וימלא.

בית יהודא

וום זענען געוועזן אין הילצענע כלים אונ אין שטיינערנע כלים זענען אויך געווארען בלוט: (כב) ובלטיהם]. מיינט מען (לחש שאומרים אותו בלט ובחשאי) די מכשפים האבען געזאגט אויף די וואסער אזעלכע ווערטער וום מען זאגט זיי אין דערשטיל, איז געווארען פון די וואסער בלוט (ורבותינו אמרו) די רבנן זאגען ווא עס שטייט (בלטיהם) מיינט מען (מעשה שדים), זיי האבען געבריינגט שדים, אונ די שדים האבען געמאכט בלוט פון די וואסער (בלהטיהם מעשה כשפים) ווא עס שטייט בלהטיהם איז די זאך געטאהן געווארען דורך כשוף: ויחזק לב פרעה]. דיא הארץ פון פרעה איז געשטארקט געווארען (לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן) ווייל ער האט געזאגט צו משה אונ אהרן, אלץ וום איר טוהט איז מיט כשוף (תבן אתם מכניסין לעפרים, לעיר שכולה תבן) אין א שטאט וום איז פוהל שטרויא בריינגט איר אריין נאך שטרויא (אף אתם מביאין מכשפות למצרים שכולה כשפים) גאנץ מצרים איז פוהל מיט כשוף, בריינגט איר אריין נאך כשוף: (כג) וגם לזאת]. פרעה האט ניט געטאהן זיין הארץ (למופת המטה שנהפך לתנין) צו דעם וואנדער פון דעם שטעקען וום פון אים איז געווארען א שלאנג (ולא לזה של דם) אונ ניט צו דעם וואנדער וואס פון די וואסער איז געווארען בלוט: (כה) וימלאו. עס איז פוהל געווארען (מנין שבעת ימים) דער צאהל פון זיבען טעג (שלא שב היאור

דעת זקנים מבעלי התוספות

אינה נכרת והדם ניכר: (כב) ויעשו כן. מהיכן לקחו המים ממקום אחר הביאו אי נמי ממים שחפרו ומיהו קשיא לי שהרי חפרו כתיב אחר כן ובחד פרשה לא שייך למימר אין מוקדם ומאוחר בתורה אם לא מכח דבר אחר כדפרי' לעיל: (כה) וימלא. פירש"י שכן היה דרך כל המכות שכל אחת היתה משמשת רביע חדש והשלשה חלקים היה מתרה בו נמצאת המכה עם ההתראה היה חדש שלם מדכתיב שלח אותות ומופתים

שפתי חכמים

כה אמר ה': ג פי' לא היתה המכה רק במים שבכלי עצים ואבנים לא בתוך העץ והאבן עצמן: ד ר"ל שהשדים הולכים בלט א"ר איבא בר נגרי א"ר חייא בר אבא בלטיהם מעשה שדים בלהטיהם מעשה כשפים וכ"ה אומר ואת להט החרב וגו' ופירש"י בלטיהם כמו ותבא אליו בלט:

פירוש לתורת אלהים

יכלו מצרים אונ די מצרים האבען ניט געקאנט לשתות טרינקען וואסער פון דעם טייך ויהי הדם אונ עס איז געווען דם בלוט אין גאנצען לאנד מצרים: (כב) ויעשו כן חרטומי מצרים האבען די כישוף מאכער פון מצרים מיט זייער שפרוך אויך אזו גטאן זיי האבען גגראבען אין דער ערד אונ האבען גפונען וואסער אונ האבען מיט דעם כישוף גמאכט אז פון דעם וואסער איז אויך גווארען בלוט ויחזק איז גווארען שטארק דאס הארץ פון פרעה ולא שמע אליהם אונ הט ניט געהערט צו משה מיט אהרן כאשר דבר יי׳ אזו וויא גאט האט גירעט אז ער וועט ניט צוא הערען זייא [עיין רש"י]: (כג) ויפן פרעה הט זיך פרעה אוועק געקערט ויבא אונ איז גקומען צוא זיך אין הויז ולא שת לבו אונ האט ניט גיטאהן זיין הארץ צוא דעם אויך [עיין רש"י]: (כד) ויחפרו כל מצרים האבען אלי מצרים גגראבען ברונעם סביבות ארום דעם טייך נילוס מים זייא זאלען האבען וואסער צו טרינקען כי לא יכלו וואררום זייא האבען ניט גיקענט טרינקען פון דעם וואסער וואס אין טייך: (כה) וימלא אונ עס איז ווארען דר פילט זיבען טאג אחרי נאך דעם אז גאט הט גשלאגען דעם טייך: (כו) ויאמר

אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר: פ
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־
פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כז וְאִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־

אונקלוס

שִׁבְעַת יוֹמִין בָּתַר דִּמְחָא
יְיָ יָת נַהֲרָא: כו וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה
וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן
קֳדָמַי: כז וְאִם סָרֵיב אַתְּ
לְשַׁלָּחָא הָא אֲנָא מָחֵי יָת

רשב"ם

ימים. כך היה מכת היאור: (כו) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. שני פעמים היה משה מתרה את פרעה בשני מכות ובשלישית לא היה מתרה. וכן כל הסדר (בכל שלש' מכות אינו מתרה בשלישית) בדם ובצפרדע התרה בכנים לא התרה. בערוב ובדבר התרה. בשחין לא התרה. בברד ובארבה התרה. בחשך לא התרה: (כז) נגף. מכה:

בית יהודא

לְקַדְמוּתוֹ) דער טייך איז ניט צוריק געווארען נאסר ביז צום סוף זיבעטען טאג (שֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חוֹדֶשׁ) יעדערע מַכָּה הט געהאלטען אפערטעל חודש (וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָּהֶם) דריי חֲלָקִים חודש נדריי וואכען פלעגען משה אונ אַהֲרֹן גיין צו פַּרְעֹה אים זאגען ער זאל ארויס שיקען די יודען אונ אויב ניט וועט קומען אַמַּכָּה: (כז) וְאִם מָאֵן אַתָּה. (וְאִם סָרְבָן אַתָּה) אויב דו ביזט אַנִיט־וועלער אַנִיט־פָאלְגער, זאגט רש"י (מָאֵן כְּמוֹ מְמָאֵן מְסָרֵב) משה הט געקענט זאגען צו פַּרְעֹה וְאִם מְמָאֵן אַתָּה, אויב דו ווילסט ניט, אָדער ער הט געקענט זאגען וְאִם מְסָרֵב אַתָּה, אויב דוא פאלגסט ניט (אֶלָּא כִּינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמִּפְעָל) נאר מען רופט דעם מענטש אויף זיין שטענדיגע ארבעט. ווייל פַּרְעֹה הט שטענדיג ניט געוואלט אונ שטענדיג ניט געפאלגט, דריבער האט ער צו אים געזאגט וְאִם מָאֵן אַתָּה, אויב דוא ביזט אַנִיט־פָאלְגער, זאגט רש"י מאן איז (כְּמוֹ) אַזוי ווי די דריי ווערטער שָׁלֵו שָׁקֵט זָעֵף, זיי זענען שֵׁמוֹת תּוֹאֲרִים *): וְנוֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ. זאגט רש"י נוֹגֵף איז דערטייטש (מַכֶּה) שלאגען (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן מַגֵּפָה אֵינוֹ לָשׁוֹן מִיתָה) אונ אַזוי וואו עס שטייט דער ווארט מַגֵּפָה מיינט מען ניט שטארבען אדער הרגען (אֶלָּא לָשׁוֹן מַכָּה) נאר מען מיינט שלאגען (וְכֵן וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה אֵינוֹ לָשׁוֹן מִיתָה) מען מיינט ניט זיי האבען געהרגעט דיא מְעוּבֶּרֶת ג'ש' ז נאר זיי האבען זיא געשלאגען (וְכֵן וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם) איידער אייערע פיס וועלען זיך אנשלאגען (פֶּן תִּגּוֹף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ) כאטער וועט

רש"י

מנין שבעת ימים שלא שב היאור לקדמותו שהיתה המכה משמשת רביע החדש ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם (בש"ר): (כז) ואם מאן אתה. ואם סרבן אתה. מאן כמו ממאן מסרב אלא כינה האדם על שם המפעל כמו שלו ושקט (מלכים א כ) סר וזעף: נגף את כל גבולך. מכה וכן כל לשון מגפה אינו לשון מיתה אלא ל' מכה. וכן (שמות כא) ונגפו אשה הרה אינו לשון מיתה. וכן (ירמיה יג) ובטרם יתנגפו רגליכם. (תהלים צא) פן תגוף באבן רגליך (ישעיה ח)

שפתי חכמים

ה דק"ל דהו"ל למיכתב וימלאו וע"ז פי' מנין ז' ימים ר"ל דוימלא קאי על מנין ולא על ז' ימים: ו ר"ל ז' ימים וא"ת והא החושך לא היה כי אם ו' ימים כדמשמע בפ' בא וי"ל דלקמן בפ' בא כתיב ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה רצה לומר הענן והחושך היה למצרים ויאר את הלילה לישראל ולמה היה חושך למצרים אלא הקב"ה פרע להם אותו יום ז' שלא הביא בתחלה עליהם: ז דמאן משמע שהיה ממאן בכל שעה וזה אינו שייך דאם הוא עתה מסרב מ"מ יהיה תמיד מסרב ועז"פ אלא כינה וכו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

בתוככי מצרים שהיה יכול לכתוב בתוך הרי כ"י יתירין שעולין שלשים הרי חדש שלם. ומיהו קשיא לי שהרי לפי הפירוש משמע שלא היתה כי אם כ"ח יום. וי"ל שלאחר יום המכה היה ממתין עד כ"ח [ל']. ומיהו קשיא שהרי חשך לא שמש כ"א ששת ימים דכתיב שלשת ימים ועוד שלשה אחרים שלא קמו איש מתחתיו וי"ל בחשך שהיה על ים סוף דכתיב ויהי הענן והחשך אותו חשך השלים מנין שבעה. ואיתמר בהגדה של פסח ר' יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב ושואלין העם מאי נפקא מינה מסימן זה. ומפרש ה"ר יצחק בר' אשר שנולד ביום ... פטר רבי' יצחק בר אשר ז"ל וקראוהו על שמו וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש שלכך זה הסימן שכאשר תשים דצ"ך עד"ש באח"ב זה על זה תמצא בכל ענין בתחלה באמצע ובסוף חשך שחין כנים לומר שלשתן משמשין כאחד ולא אתפרש כיצד וגם נמצא שיהא חשך להפך והיה אומר שהחשך משמש עם כולן וגם כשתשים חשך שחין כנים תמצא בכל בתחלה ובסוף חשך שחין כנים לומר ששלשתן משמשין בערבוביא עם האחרים ולא אתפרש כיצד. ועדיין י"ל שלכך היה נותן בהם סי' להודיע שבסדר הזה שמשו לא כסדר הכתוב בס' תהלים אי נמי לידע באי זו היה מתרה ובאי זו אינו מתרה שלעולם בכל מכה שלישית לא היה מתרה כדאמרינן מי שלקה ושנה כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכרסו נבקעת: אחרי הכות ה' את היאור. לפיכך היאור תחלה לפי שהמצרים היו עובדין ליאור מפני שמימיו מתברכין. אמר הקב"ה אכה אלהיו לפניו ואחר עמו וכן משל מתי אלהיא ויתבהלון כומרייא:

פירוש לתורת אלהים

(כו) יי אֶל משה הט גזאגט צוא משה בא אל פרעה קום צו פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אונ זאלסט אים אזו זאגן כה אמר יי אזו הט גאט גזאגט איך זאל דיר זאגן פון ניינט וועגן שַׁלַּח שיק מיין פאלק אונ זיי זאלן מיך דינן: (כז) וְאִם מָאֵן אונ אוב דו וועסט ניט וועלן שיקן הִנֵּה אָנֹכִי איך וועל שלאגן גאר דיין גבול בצפרדעים מיט

---

*) **הערה** עס איז דא אשם העצם, למשל ראובן, דעם נאמען האט ראובן ווס זיין פאטער רופט אים פון זיין געבארין, נאך אפאטער נאך אוידע, אז ראובן ווערט אלטער בעקומט ער אנאמען פון זיינע מעשים, אגוטען נאמען, למשל ראובן דעם חכם, דער צדיק, אדער אשלעכטין נאמען, למשל ראובן דער גנב, דער רוצח [אונ נאך אזעלכע נעמען] דער נאמען חכם צדיק גנב רוצח, דאס הייסט אשם התואר, נאר אז איינער זאגט אמאהל אחכמה, אדער ער טוהט אמאהל אמצוה, וועט מען אים ניט רופין חכם אונ ניט צדיק, סיידין ער טוהט שטענדיג מצות אונ ער זאגט שטענדיג חכמות, וועט מען אים רופען חכם, צדיק, אדער ווען איינער גנבת אמאהל וועט מען אים ניט רופין גנב, נאר אז ער גנבת שטענדיג רופט מען אים גנב, דא ביי פרעה איז אויך אזוי גיווען, ווען ביי פרעה וואלט נאר איין מאהל גיווען וואס ער האט ניט געפאלגט די רייד פון הקב"ה וואלט משה צו אים געזאגט ואם ממאן אתה, אויב דו ווילסט ניט אדער ער וואלט צו אים געזאגט ואם מסרב אתה, אויב דו פאלגסט ניט, ווייל פרעה הט שטענדיג ניט געוואלט אונ ניט געפאלגט, דריבער האט משה צו אים געזאגט ואם מאן אתה אויב דו ביזט אניט־וועלער, אונ ער הט געקענט זאגען ואם סרבן אתה אויב דו ביזט אניט פאלגער:

גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים׃ כח וְשָׁרַץ הַיְאֹר
צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר
מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ
וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ׃
כט וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ
הַצְפַרְדְּעִים׃ ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ
בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים
וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־
הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב וַיֵּט
אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם
וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ

אונקלוס

כָּל תְּחוּמָךְ בְּעֻרְדְּעָנַיָּא׃
כח וִירַבֵּי נַהֲרָא עֻרְדְּעָנַיָּא
וְיִסְקוּן וְיֵעֲלוּן בְּבֵיתָךְ
וּבְאִדְּרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָךְ
וְעַל עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדָּיךְ
וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ
וּבְאַצְוָתָךְ׃ כט וּבָךְ
וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָּיךְ
יִסְקוּן עֻרְדְּעָנַיָּא׃ א וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן
אֲרֵים יָת יְדָךְ בְּחֻטְרָךְ
עַל נַהֲרַיָּא עַל אַרְתַּיָּא
וְעַל אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת
עֻרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ב וַאֲרֵים אַהֲרֹן
יָת יְדֵהּ עַל מַיָּא דְמִצְרָאֵי
וּסְלִיקַת עֻרְדְּעָנַיָּא וַחֲפַת
יָת אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

בעל הטורים

(כח) ועלו ובאו בביתך וגו׳ ובבית עבדיך ובעמך. הרי הקדים עבדים לעם ובתר הכי כתיב ובכה ובעמך ובכל עבדיך והי נו יעשה כשלקו בגופן כדדרשינן מובלה שהיו מקרקרין בגופן אז לקו הוא והעם תחלה שהיו בעלה כדכתיב ויחמר אל עמו ואח״כ בעבדיהם אבל כשעלו נכנסו תחלה בביתו ובבית עבדיו ואח״כ בעמו: (כט) ובכה. ג׳ ובכה ובעמך. כי בכה הרוג גדול. מלמד שבאו בהם הצפרדעים גדודים גדודים ואידך בכה חסיתי שאע״פ שאינו מפרש שלא היו הצפרדעים לישראל הקב״ה בלקתו מלטם: (ה) והעל. ב׳ במסורה דין ואידך והעל אותם הר ההר כדאיתא בפסחים מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לשריפה נשאו ק״ו לעצמן מצפרדעים שהצפרדעים מסרו עצמן למיתה על קידוש השם ועל כן נמלטו כדכתיב וימותו

תו״א ועלו ובאו בביתך פסחים נג: ובכה ובעמך סוטה יא: ותעל הצפרדע סנהדרין סז:

רש״י

ולאבן נגף: (כח) ועלו. מן היאור: בביתך. ואח״כ בבתי עבדיך. הוא התחיל בעצה תחלה ויאמר אל עמו וממנו התחילה הפורענות (סוטה יא וש״ר): (כט) ובכה ובעמך. (סנהדרין פ) בתוך מעיהם נכנסין ומקרקרין: (ב) ותעל הצפרדע. (ש״ר) צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר שרוץ הצפרדעים קורא ל׳ יחידות. וכן

בית יהודא

זיך דיין פוס אנשלאגען אין אשטיין (ולאבן נגף) צו אשטיין צום אנשלאגען אן אים: (כח) ועלו. זיי וועלען ארויף גיין (מן היאור) פון טייך: ובביתך. פריער וועלען די צפרדעים קומען אין דיין שטוב (ואחר כך בבית עבדיך) נאכדעם וועלן זיי קומען אין די שטובן פון דיינע קנעכט (הוא התחיל בעצה תחלה) ווייל פרעה איז געווען דער ערשטער צו די עצה מען זאל ארבעטען מיט די יודען ווי עס שטייט אין פסוק ויאמר אל עמו, פרעה הט געזאגט צו זיין פאלק (שמות א) וממנו התחילה הפורענות) אונ פון אים הט אנגעהויבען די שטראף פון דיא מכות: (כט) ובכה ובעמך. אין דיר אונ אין דיין פאלק וועלען זיין די צפרדעים זעגען אריינגעגאנגען אין זייערע געדערעם די צפרדעים (בתוך מעיהם נכנסין ומקרקרין) אונ האבען געשריגען: (ב) ותעל הצפרדע. זאגט רש״י (צפרדע אחת היתה) עס איז ארויסגעקומען פון טייך נאר איין צפרדע (והיו מכין אותה) זייא האבען זיא געשלאגען (והיא מתזת נחילים נחילים) איז פון איר ארויסגעקומען זייער פיל צפרדעים (זהו מדרשו) אזוי זאגט דר מדרש (ופשוטו יש לומר) מיט פראסטען פשט קענען מיר זאגען (שרוץ הצפרדעים קורא

שפתי חכמים

כמו שלו ושקט אע״פ שהוא נמי לפי שעה ושלו משמע לעולם וסר וזעף ר״ל כולם משמע לעולם ואינן אלא לפי שעה אלא כינה וכו׳: ח ומקרקרים

פירוש לתורת אלהים

פרעש: (כח) ושרץ היאור אונ דר טייך וועט ווידמען פרעש דיא פרעש וועלען גיבארן ווערן אין טייך ובאו בביתך אונ זייא וועלען קומען אין דיין הויז אריין ובחדר משכבך אונ אין דיין שלאף קאמער ועל מטתך אונ אויף דיין בעט ובבית עבדיך אונ אין דעם הויז פון דיינע קנעכט ובעמך אונ אין דיין פאלק ובתנוריך אונ אין דיין. אויוען ובמשארותיך אונ אין דיין וועד טייג: (כט) ובכה ובכל עבדיך אין דיר אונ אין אלע דיינע קנעכט וועלן די פרעש אויף גיין [עיין רש״י]: (א) ויאמר יי האט גאט גזאגט צוא משה אמור אל אהרן נטה את ידך במטך גייג דיין האנד מיט דיין שטעקן על הנהרות והעל אונ מאך אויף גיין דיא פרעש אויף דעם לאנד מצרים: (ב) ויט אהרן האט אהרן גנייגט את ידו זיין האנט על מימי מצרים אויף דעם וואסער פון מצרים ותעל

מִצְרָיִם׃ ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים
בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִים
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ד וַיִּקְרָא פַרְעֹה
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־
יְהוָה וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי
וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃
ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר
עָלַי לְמָתַי ׀ אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ

ג וַעֲבָדוּ כֵן חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ יָת עֻרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צַלּוֹ קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עֻרְדְּעָנַיָּא מִנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלַּח יָת עַמָּא וְיִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ׃ ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא הַב לִי זְמַן לְאִמָּתַי אֱצַלֵּי עֲלָךְ

רשב"ם

(ה) התפאר. התנשא עלי לבקש הפצך ואעשה, כמו (שופטים ז) יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי: למתי אעתיר לך. לאיזה יום וזמן אתה רוצה שיסורו כל הצפרדעים

בעל הטורים

הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות אבל לא מהתנורים אבל משה ואהרן בנ"י כהם יען לא התמנתם בי להקדישני ולא נשאו ק"ו מצפרדעים מתו ולא זכו ליכנס לארץ: (ד) ויזבחו. ב' במסורה ויזבחו לה'. ויזבחו זבחי תודה. ד' לריכים נהודות ואחד מהם יוצא מבית האסורים: (ה) ולעבדיך. ג' דין ואידך ולעבדיך מקנה וכירמיה מה חטאתי לך ולעבדיך בהתחנני לצדקיהו כשמוסו בבור מלמד שאפילו אם היו מחביאים עצמם תחת הקרקע שם היו באין הצפרדעים ומשחיתים בהם וגם מבחיתים יבול השדה עד שלא נשאר מרעה למקנה:

בית יהודא

לָשׁוֹן יְחִידוּת) די גַאנְצֶע מַחֲנֶה ווידמונג צְפַרְדְּעִים זָיינְען גֶעקוּמֶען אוֹיף מִצְרַיִם רופט מֶען צְפַרְדֵּעַ, וַוייל דִי גַאנְצֶע מַחֲנֶה אִיז גֶעקוּמֶען צוּזאַמֶען מִיט אֵיין מָאהְל אַזוֹי וִוי עֶס וָואלְט גֶעוֶועֶן אֵיין צְפַרְדֵּעַ (וְכֵן וַתְּהִי הַכִּנָּם) מֵיינְט מֶען (הַרְחִישָׁה) דָם קְרִיכוּנְג פוּנִים זָיינְען גֶעקוּמֶען צוּזַאמֶען מִיט אֵיין מָאהְל וִוי עֶס וָואלְט גֶעוֶועֶן אֵיין כִּנָּה (וְאַף) אַזוֹי אוֹיךְ מֵיינְט מֶען וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ: (ה) וְהִתְפָּאֵר עָלַי. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחוֹצֵב בּוֹ), מֵיינְט מֶען קֶען דֶען זִיךְ בֶּערִיהְמֶען דִי הַאק אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הַאקְט מִיט אִיר (מִשְׁתַּבֵּחַ לוֹמַר אֲנִי גָדוֹל מִמְּךָ) דִי הַאק זָאל זִיךְ לוֹיבֶּען אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָוָאם הַאקְט מִיט אִיר זִיא זָאל זָאגֶען צוּא דֶעם מֶענְטְשׁ (צוּם הֶעקֶער) אִיךְ בִּין גְרֶעסֶער פַר דִיר אִיךְ הָאבּ צוּהַאקְט דִי הָאלְץ נִיט דוּ (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי הָט משֶׁה גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי, בֶּערִיהְמְט דִיךְ אוֹיךְ מִיר (הִשְׁתַּבַּח לְהִתְחַכֵּם) דוּא זָאלְסְט דִיךְ קֶענֶען לוֹיבֶּען אַז דוּ בִּיזְט קְלוּג (וְלִשְׁאוֹל דָּבָר גָּדוֹל) דוּא זָאלְסְט פוּן מִיר פַארְלַאנְגֶען אַגְרוֹיסֶע זַאךְ (וְלוֹמַר שֶׁלֹּא אוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ) דוּ זָאלְסְט זָאגֶען אִיךְ הָאבּ דִי זַאךְ נִיט גֶעקֶענְט טָאהְן: (לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ). (אֶת אֲשֶׁר אַעְתִּיר לְךָ הַיּוֹם עַל הַכְרָתַת הַצְפַרְדְּעִים) אִיךְ וֶועל הַיינְט בֶּעטֶען דִיא צְפַרְדְּעִים זָאלֶען פַארְשְׁנִיטְעֶן וֶוערֶען (לְמָתַי תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ) וֶוען ווילְסְטוּ זָאלֶען זֵיי פַארְשְׁנִיטֶען וֶוערֶען (וְתִרְאֶה אִם אֲשַׁלֵּם דְּבָרַי לַמּוֹעֵד שֶׁתִּקְבַּע לִי) וֶועסְטוּ זֶעהֶן אוֹיבּ אִיךְ וֶועל דֶערְפִילֶען מֵיינֶע רֵייד צוּא דֶער צֵייט וָוָאס דוּ הָאסְט מִיר בֶּעשְׁטִימְט (אִילּוּ נֶאֱמַר מָתַי אַעְתִּיר) וֶוען עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען מָתַי אַעְתִּיר (הָיָה מַשְׁמַע מָתַי אֶתְפַּלֵּל) וָואלְט מֶען מֵיינֶען וֶוען זָאל אִיךְ בֶּעטֶען (עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר לְמָתַי) אִיצְט אַז עֶס שְׁטֵייט לְמָתַי (מַשְׁמַע) מֵיינְט מֶען (אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ) אִיךְ וֶועל הַיינְט בֶּעטֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן (שֶׁיִּכָּרְתוּ הַצְפַרְדְּעִים לִזְמַן שֶׁתִּקְבַּע לִי) דִי צְפַרְדְּעִים זָאלֶען פַארְשְׁנִיטְעֶן וֶוערֶן צוּ דִי צֵייט וָוָאס דוּ וֶועסְט בֶּעשְׁטִימֶען וּאוֹיסְזֶעצֶען) אוֹיף מִיר (אֱמוֹר לְאֵיזֶה יוֹם תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ) זָאג צוּ וֶועלְכֶען טָאג ווילְסְטוּ

רש"י

ותהי הכנם הרחישה גדוליר"א בלעז ואף ותעל הצפרדע גרינולי"א בלעז (געפרעס): (ה) התפאר עלי. כמו (ישעיה י) היתפאר הגרזן על החוצב בו משתבח לומר אני גדול ממך וניט"ר בלעז. וכן התפאר עלי השתבח להתחכם ולשאול דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעתיר לך. את אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים למתי תרצה שיכרתו ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעתיר היה משמע מתי אתפלל עכשיו שנאמר למתי משמע אני היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע לי אמור לאיזה יום

שפתי חכמים

לבון לעקה והומיה: ט רוצה לומר אם תוכל לשאול אותו דבר שלא אוכל לעשותו שתוכל אתה להתפאר עלי לאמר שאני לא אוכל לעשותו: י וא"ת מה שאלו משה ודאי היה מתרצה שיכרתו היום לאלתר. וי"ל לפי שהי' סבור משה אם יתפלל שיכרתו מיד אז מיד היה צריך לשלח את ישראל כמ"ש למשה וזה היה רע לו לפיכך לא ידע משה באיזה יום יתרצה ולפי מה שתי' הרמב"ן כבס הנגיד יגירך ג"כ קושיא

פירוש לתורת אלהים

וַתַּעַל אוּנ זִיא אִיז אוֹיף גֶגַאנְגֶען הַצְפַרְדֵּעַ דִי פְרֶעשׁ וַתְּכַס אוּנ זִי הָט בֶּדֶעקְט דָם גַאנְצֶע לַאנְד מִצְרַיִם: (ג) וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּען דִיא: כִּישׁוּף מַאכֶר אוֹךְ אַזוֹי גְטָאן מִיט זֵייעֶר שְׁפְּרָאךְ וַיַּעֲלוּ אוּנ זִיא הָאבֶּען גְמַאכְט אוֹיף גֵיין דִיא פְרֶעשׁ אוֹיף דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם: (ד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן הָט פַּרְעֹה גְרוּפֶן צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי הַעְתִּירוּ אֶל יְיָ טוּט בֶּעטֶן צוּ גָאט וְיָסֵר עֶר זָאל אָפּ טָאן דִי צְפַרְדֵּעַ פוּן מִיר אוּנ פוּן מַיין פָאלְק וַאֲשַׁלְּחָה אוּנ אִיךְ וֶועל שִׁיקֶען דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל וְיִזְבְּחוּ לַיְיָ אוּנ לָאזֶען זֵיי שֶׁעכְטֶען קָרְבָּנוֹת צוּ גָאט: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי בַּארִים דִיךְ אוֹיף מִיר אוּנ זָאג מִיר לְמָתַי צוּ וֶוען צוּ וֶועלְכֶר צֵייט ווילְסְטוּ דִי פְרֶעשׁ זָאלֶן פַאר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן אַעְתִּיר אִיךְ וֶועל הַיינְט בֶּעטֶן פוּן

אונקלוס

וְעַל עַבְדָּךְ וְעַל עַמָּךְ
לְשֵׁיצָאָה עֻרְדְּעַנַיָּא מִנָּךְ
וּמִבָּתָּיךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא
תִּשְׁתָּאֲרָן׃ י וַאֲמַר לִמְחָר
וַאֲמַר כְּפִתְגָּמָךְ בְּדִיל
דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כַּיְיָ
אֱלָהָנָא׃ ז וְיֶעְדּוֹן
עֻרְדְּעַנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ
וּמֵעַבְדָּיךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד
בְּנַהֲרָא יִשְׁתָּאֲרָן׃ ח וּנְפַק

וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃
ו וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן
תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ חמישי
ז וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ
וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְאֹר
תִּשָּׁאַרְנָה׃ ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם

רשב"ם

ואני אעתיר מיד שימותו עד אותו זמן שתבקש ממני כי אין מנהג למות כולן בפעם אחת: (ו) ויאמר למחר. התפלל עתה שימותו עד מחר:

רש"י

תרלה סיכרתו. אעתיר העתירו והעתרתי ולא נאמר אעתר עתרו ב ועתרתי מפני שכל ל' עתר הרבות פלל הוא וכאשר יאמר הרבו ארבה והרביתי ל' הפעיל כך יאמר אעתיר העתירו והעתרתי דבריס ל ואב לכולס העתרתס עלי מ דבריכס (יחזקאל לה) הרביתס: (ו) ויאמר למחר. התפלל היוס ב סיכרתו למחר: (ח) ויצא ויצעק. מיד

בית יהודא

זיי זאלען פארשניטען ווערען. (אַעְתִּיר הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי), אַרְט רש"י די דְרַיי ווערטער אַעתיר הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי, ווערט געזאגט אויף איין אַנְדערען, אַעְתִּיר איך וועל מַאכען בעטען, הַעְתִּירוּ איר זאלט מַאכען בעטען, הַעְתַּרְתִּי איך האב גֶעמַאכט בֶּעטען (וְלֹא נֶאֱמַר) פַאר וָוס שְׁטֵייט נִיט אֶעְתַּר, איך וועל בֶּעטֶן. עֲתָרוּ, זיי זָאלֶן בֶּעטען, וְעָתַרְתִּי איך האב גֶעבֶּעטען, וָוארוּם תְּפִלָּה בֶּעט מען דָאךְ אַלֵיין פון זיין אייגענע הַארְץ, נישט מען הייסט איין אַנְדערן בֶּעטֶן, עֶנְטְפֶערְט רש"י (מִפְּנֵי שֶׁכָּל לָשׁוֹן עֶתֶר הַרְבּוֹת פֶּלֶל הוּא) וַוייל דער וָוארט עֶתֶר איז דֶערְטַייטְשׁ פִיל בֶּעטֶן, אונ דאס וָוארְט פִיל קוּמְט אייביג אויף איין אַנְדערען (וְכַאֲשֶׁר יֵאָמֵר) ווי עס ווערט געזאגט הַרְבּוּ איר זָאלְט מֶערֶן [איין אַנְדערען] אַרְבֶּה איך וועל מֶערֶן [איין אַנְדערען] וְהִרְבֵּיתִי, איך וועל מֶערען [איין אַנְדערען] וואס מען ווייל מֶערֶן (כַּךְ יֵאָמֵר) אַזוי זאגט מען אַעְתִּיר, איך וועל בעטן מיט פִיל רֵייד, הַעְתִּירוּ איר זאלְט בֶּעטֶען מיט פִיל רֵייד, וְהַעְתַּרְתִּי דְבָרִים איך האב גֶעבֶּעטֶן מיט פִיל רֵייד, דָאס מֶערוּנג וָואס איז דא אין דֶעם וָוארְט עֶתֶר, גֵייט אויף די רֵייד, זָאךְ הָאב פִיל גֶעמַאכְט דִיא רֵייד וָוס איךְ האב גֶעבֶּעטען מיט זיי (וְאָב לְכוּלָּם) דער פָאטֶער פון די רֵייד, דֶם עֶרְשְׁטֶע בֶּעוַוייזוּנג אויף די רֵייד איז דֶר פָּסוּק הַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם, איז דֶערְטַייטְשׁ הִרְבִּיתֶם, איר האט גֶעמֶערְט אויף מִיר אַייעֶרע רֵייד, דָא מֵיינְט מען דָאךְ נִיט הַעְתַּרְתֶּם תְּפִלָּה, נָאר מֶערוּנג [פון פִיל רֵיידֶען], אַזוי איז ווא עס שְׁטֵייט עֶתֶר בַּיי תְּפִלָּה, מֵיינְט מען נִיט די תְּפִלָּה, נָאר מֶען מֵיינְט די פִיל רֵייד וָואס איז גֶעוֶוען אין די תְּפִלָּה: (ו) [וַיֹּאמֶר לְמָחָר]. פַּרְעֹה הָאט גֶעזָאגְט צו משה (הִתְפַּלֵּל הַיּוֹם שֶׁיִּכָּרְתוּ לְמָחָר) דו זָאלְסְט הַיינְט בֶּעטֶען די צְפַרְדְעִים זָאלֶען מָארְגֶען פַארְשְׁנִיטֶען ווֶערֶען: (ח) וַיֵּצֵא. וַיִּצְעַק. (מִיַּד) משה איז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פון פַּרְעֹה אונ האט בַּאלְד גֶעשְׁרִיגֶען אונ

שפתי חכמים

זו: כ לשון אעתיר העתירו והעתרתי משמע ל' הפעיל שהוא פועל יוצא והו"ל ל' אפעל כמו אעתר עתרו ועתרתי כיון שהוא ל' תפלה והתפלה אינו פועל יוצא לכן פירש מפני וכו': ל ר"ל דלשון הפעיל קאי אדברים והוא כאלו כתיב דברים: מ דלתיב כיה בהדיא דבריכס. נ שהרי השאלה היתה מתי יכרתו ול"ל שהתשובה ג"כ לא היתה רק על זמן הכרתת הצפרדעים כן פירש הרא"ם. וקשה ולמה לו לצער הזה עד

פירוש לתורת אלהים

השי"ת לְךָ אויף דיר וְלַעֲבָדֶיךָ אונ אויף דַיינֶע קְנֶעכְט וּלְעַמְּךָ אונ אויף דַיין פָאלְק לְהַכְרִית צו פַאר שְׁנַייְדֶן די פְרֶעשׁ מִמְּךָ פון דיר וּמִבָּתֶּיךָ אונ פון דַיין הויז גְזִינְד רַק נָאר בַּיְאוֹר אין טַייךְ זָאלֶן זיי בְּלַייבֶּן: (ו) וַיֹּאמֶר הָאט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוא משה איך וויל דוא זָאלְסְט הַיינְט בֶּעטִין אַז די פְרֶעשׁ זָאלֶען פַאר שְׁנִיטֶען ווֶערֶן לְמָחָר מָארְגֶן וַיֹּאמֶר הָאט משה גְזָאגְט צוא פַּרְעֹה איך וֶועל אַזוּ טָאן כִּדְבָרְךָ אַזוי ווי דַיינֶע רֵייד לְמַעַן תֵּדַע כְּדֵי דוא זָאלְסְט וויסֶן כִּי אֵין אַז עֶס איז נִיט פַּר הַאנְדֶן אַזוּ ווי אוּנְזֶער גָאט: (ז) וְסָרוּ אונ די פְרֶעשׁ ווֶעלֶן אָפּ גִיטָאהֶן ווֶערֶען פון דיר אונ פון דַיינֶע הַייזֶר אונ פון דַיינֶע קְנֶעכְט אונ פון דַיין פָאלְק רַק נָאר אין טַייךְ ווֶעלֶן זיי בְּלַייבֶּן: (ח) וַיֵּצֵא אונ משה מִיט אַהֲרֹן זֶענֶען אַרוֹיס

ליקוטי יקרים

(ו) וַיֹּאמֶר לְמָחָר וגו'. מפרשי התורה פְרֶעגִין פַר וָוס הָאט פַּרְעֹה נִיט גֶעזָאגְט משה זָאל אָפְּטָאהֶן דִיא צְפַרְדְעִים בַּאלְד, צוּ וָוס הָט עֶר גֶעוָואלְט לַיידֶען יְסוּרִים בִּיז מָארְגִין, דֶער תֵּירוּץ איז, ווייל פַּרְעֹה הָט גִיזֶעהֶן משה הָט גֶעבְּרֵיינְגְט צְפַרְדְעִים אין מִצְרַיִם, אונ די חַרְטוּמִים הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְגְט צְפַרְדְעִים אין מִצְרַיִם, די צְפַרְדְעִים וָואס דִיא חַרְטוּמִים הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְגְט הָאט פַּרְעֹה גֶעוואוּסְט אַז דָם איז מִיט כִּשׁוּף, נָאר די צְפַרְדְעִים וָואס משה הָט גֶעבְּרֵיינְגְט הָט עֶר נִיט גֶעוואוּסְט, משה הָאט גִיזָאגְט דָאס איז גֶעקוּמֶען דוּרְךְ דֶעם בֶּעפֶעל פון הקב"ה, דְרִיבֶּער הָאט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט איך וועל מַאכֶען אַפְּרָאבֶּע בַּיי דֶעם אַוֶועקְטְרֵייבֶּען דִיא צְפַרְדְעִים פון מִצְרַיִם, וָוארוּם חַרְטוּמִים אונ מְכַשְּׁפִים מוּזֶן הָאבֶּן אַבְּגֶעשְׁטִימְטֶען טָאג אונ אַבְּגֶעשְׁטִימְטֶע שָׁעָה וֶוען זיי קֶענֶען מַאכֶען זֵייעֶר כִּשׁוּף, אונ דֶעם טָאג מִיט די שָׁעָה קֶענֶען זיי נָאר וויסֶען אויף דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג, וָוס וֶועט זַיין מָארְגֶענְדִיגֶן טָאג קֶענֶען זיי נִיט וויסֶן, דְרִיבֶּער אַז משה וֶועט זָאגֶען הַיינְט וָואס עֶר וֶועט טָאהֶן מָארְגֶען, וֶועט פַּרְעֹה וויסֶען אַז משה טוּהְט נִיט מִיט כִּשׁוּף, נָאר דוּרְךְ הקב"ה וֶוערְט אַלֶץ גִיטָאן, אונ משה איז גֶעשִׁיקְט פון הקב"ה, דְרִיבֶּער פון די צַייט אונ ווייטֶער אויף אַלֶע מַכּוֹת הָאט משה גֶעזָאגְט מִיט אַטָאג פְרִיעֶר וָואס עֶר וֶועט טָאהֶן מָארְגֶען:

פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־
דְּבַר הַצְפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם
לְפַרְעֹה׃ ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־
הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת׃ י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם
חֳמָרִם חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃
יא וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה
וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־

אונקלוס

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְוָת פַּרְעֹה
וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ עַל
עֵסַק עוּרְדְעָנַיָּא דִּי שַׁוִּי
לְפַרְעֹה׃ ט וַעֲבַד יְיָ
כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה וּמִיתוּ
עוּרְדְעָנַיָּא מִן בָּתַּיָּא מִן
דָּרָתָא וּמִן חַקְלָתָא׃
י וּכְנַשׁוּ יָתְהוֹן דְּגוֹרִין
דְּגוֹרִין וּסְרִיאוּ עַל אַרְעָא׃
יא וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי הֲוָת
רְוָחְתָא וְיִתְיַקַּר יָת לִבֵּהּ
וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא
דְמַלֵּיל יְיָ׃ יב וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן
אֲרֵים יָת חֻטְרָךְ וּמְחָא

בעל הטורים

(י) חמרים. ג' במס' הכא תרי ואידך אביו עשרה חמורים נלמד שאף כאן

רשב"ם

(י) חמרם. צבורים: (יא) והכבד. לפי שהמכה הזאת גדולה היתה לא נתחזק לבו מאיליו אלא הוא הרשיע להכביד את לבו:

רש"י

שיכרתו למחר: (י) חמרם חמרם. צבורים צבורים כתרגומו דגורין גלין: (יא) והכבד את לבו. ל' פעול הוא כמו הלוך ונסוע וכן (מ"ב ג) והכות את מואב (שמואל א כב) ושאול לו באלהים (מ"א כ) הכה ופצוע: כאשר דבר ה'. והיכן דבר ולא ישמע אליכם פרעה: (יב) אמור אל אהרן. לא היה העפר כדאי ללקות על

בית יהודא

געבעטען ביי הקב"ה (שֶׁיַּכְרִתוּ לְמָחָר) די צפרדעים זאלען פאר־שניטען ווערען מארגען: (י) ו... ים חֳמָרִים. (צבורים צבורים) מען האט פארזאמעלט דיא טויטע צפרדעים פון די שטובען אונ פון די גאסען אונ מען האט זיי צוזאמען געלייגט איינס אויף דעם אנדערע ביז עס זענען געווארען פיל בערג מיט צפרדעים (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט דגורין דאס מיינט מען גלים, בערג: (יא) וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ. זאגט רש"י (לשון פעול הוא) דאס הייסט שווער מאכען זיין הארץ אויף איצט אונ ווייטער (כמו) וויא עס שטייט (הלוך ונסוע) גיין אונ ציהען איצט אונ ווייטער (וכן) אונ אזוי מיינט מען (והכות את מואב) אונ שלאגען מואב איצט אונ ווייטער (ושאול לו באלהים) פרעגען פון זיין עצטווערען ביי גאט איצט אונ ווייטער (הכה ופצוע) שלאגען אונ ביילין איצט אונ ווייטער: (כאשר דבר ה'). וויא הקב"ה האט גערעט (והיכן דבר) וואו האט הקב"ה גערעט? (ולא ישמע אליכם פרעה) הקב"ה האט געזאגט צו משה אונ אהרן פרעה וועט אייך ניט הערען, ניט פאלגען: (יב) (אמור אל אהרן). הקב"ה האט געזאגט צו משה, ער זאל זאגען צו אהרן ער זאל שלאגען די ערד וועט ווערען כנים, פאר וואס האט משה ניט געשלאגען די ערד, זאגט רש"י (לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה) די ערד איז ניט ווערט געווען זיא. האט ניט פארדינט

שפתי חכמים

למחר למה לא אמר שיכרתו מיד וי"ל שפרעה היה מחזיק את משה בחזקת מכשף וסבור שיודע לכוין השעות וכודאי עכשיו היא השעה שיכרתו וכשתעבור השעה לא יוכל להסירם ולכן אמר למחר להראות שלא ידי מכשפות הוא עושה כן אבל משה מתי שהתפלל נשמע תפלתו מהרש"ל. מקשים העולם למה שינה הכתוב בצפרדעים ויצעק משה אל ה' ובשאר מכות כתיב ויעתר משה אל ה'. וי"ל משום דאמרינן המתפלל צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו וכאן היו הצפרדעים צועקים כמ"ש רש"י בסמוך והוצרך להרים קולו בתפלתו כדי שישמיע לאזניו את תפלתו: ס וא"ת ולמה לא פי' רש"י לעיל גבי מכת דם דכתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) מן הבתים. אבל אותם שבתנורים לא מתו לפי שבטחו בהקב"ה ונכנסו בתנור חם בצווי השם:

פירוש לתורת אלהים

געגאנגען פון פרעה וַיִּצְעַק אונ משה האט געשריגען אונ האט מתפלל געווען צו גאט עַל דְּבַר פון וועגען די פרעש אֲשֶׁר וואס גאט האט געטאן צו פרעה: (ט) וַיַּעַשׂ האט גאט געטאן אזו ווי די רייד פון משה וַיָּמֻתוּ אונ די פרעש זענען גפייגערט מִן הַבָּתִּים פון די הייזער מִן הַחֲצֵרוֹת פון דיא הייף וּמִן אונ פון דיא פעלדער זענען אלי אויס גפייגערט: (י) וַיִּצְבְּרוּ אונ די מצרים האבען צוא נויף גשאט דיא פרעש חֳמָרִים הויפען וַתִּבְאַשׁ אונ עס איז מיאוס גווארען דאס לאנד מצרים איבר די גפייגערטי פרעש: (יא) וַיַּרְא האט פרעה געזעהן כִּי הָיְתָה אז עס איז גווארען איין ווייטערונג כלומר די מכה פון צפרדע איז אפ גטאן גווארען פון אים וְהַכְבֵּד אונ ער האט שווער גימאכט זיין הארץ וְלֹא אונ האט ניט צוא גהערט צו זיי אונ האט ניט גוואלט שיקן די ישראל כַּאֲשֶׁר אזו וויא גאט האט גרעט אז ער וועט ניט וועלן פאלגען: (יב) וַיֹּאמֶר האט גאט גזאגט צו משה אֱמֹר זאג צוא אהרן נְטֵה גייג דיין שטעקען וְהַךְ אונ שלאג אֶת עֲפַר דעם שטויב פון דער ערד וְהָיָה אונ עס זאל

מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה
לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יג וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְמַטֵּהוּ וַיַּךְ
אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־
הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה: טו וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־
פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק

יָת עַפְרָא דְאַרְעָא וִיהֵא
לְקַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: יג וַעֲבַדוּ כֵן
וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ
בְּחֻטְרֵהּ וּמְחָא יָת עַפְרָא
דְאַרְעָא וַהֲוַת קַלְמְתָא
בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא כָּל
עַפְרָא דְאַרְעָא הֲוַת
קַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: יד וַעֲבַדוּ כֵן
חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן
לְאַפָּקָא יָת קַלְמְתָא וְלָא
יְכִילוּ וַהֲוַת קַלְמְתָא
בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא:
טו וַאֲמַרוּ חָרָשַׁיָּא לְפַרְעֹה
הָא מְחָא מִן קֳדָם יְיָ

תו"א ויאמרו החרטומים סנהדרין סז ודף לה:

בעל הטורים

המממיע אסף עשרה חמרים: (יב) והך. ג' והך את עפר הארץ. והך כף אל כף מלמד שהיו הכנים מכים ומטפחים על פניהם ועל כל בשרם. טעם הכנים לפי שמנעו המצרים את ישראל מלבא במרחצאות ומתוך כך נתמלאו כנים בבגדיהם לפיכך לקו הם בכנים: (יד) ולא יכלו. ג' במסו' דין ואידך ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו. וירא מואב כי חזקה עליו המלחמה וגו' להבקיע אל מלך אדום ולא יכולו. מלמד שאף אם היו בורחים אל הים מפני הכנים שם היו באים בהם ונלחמים עמהם:

רשב"ם

(יב) לכנם. מיני (כינהו) (נ"א כינה) ופרעושין: (יג) הכנם. כמו מ"ם של ריקם: (טו) אצבע אלהים היא. מכת מדינה ולא על ידיהם של אלו היה זו

רש"י

ידי משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקה על ידי אהרן: (יג) ותהי הכנם. הרחישה פדוליר"א בלעז (לויזערייא): (יד) להוציא את הכנים. לבראותם (נ"א ולהוציאם) ע ממקום אחר: ולא יכלו. שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה: (טו) אצבע

בית יהודא

ביי משה ער זאל זיא שלאגן (לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול) ווייל די ערד האט אוף אים געשיצט ווען ער האט געהרגת דעם מצרי אונ האט אים בעהאלטען אין זאמד (ולקה ע"י אהרן) איז די ערד געשלאגן געווארן דורך אהרן: (יג) ותהי הכנם. אזט רש"י ותהי איז דערטייטש זיא איז געוועזן דס ווערט געזאגט אויף איינע האט דאך געדארפט שטיין הכנה, פר וואס שטיט הכנם, הכנם מיינט מען דאך פיל כנים, זאגט רש"י (הרחישה) מען מיינט דאס קריכונג פון דעם גאנצן מין כנים, אונ דם גאנצע מין ווערט גרופען בלשון יחיד, איינער, אונ לשון רבים, פיל, ווייל דר מין איז איינר אונ זיי זענען פיל נעיין ש"חו: (יד) (להוציא את הכנים) (לבראתם), זיי צו בשאפען, די חרטומים האבן אוך גוואלט בשאפען כנים פון די ערד, נאר אז די גאנצע ערד פון מצרים איז געוועזן כנים וואו וועלן זיי געמען ערד זיי זאלען פון איר בשאפען כנים, זאגט רש"י (ולהוציאם ממקום אחר) זיי זענען געגאנגען אויף איין אנדער ארט אוסער מצרים אונ האבן געוואלט דארטן בשאפען כנים (ולא יכולו) אונ זיי האבן ניט געקענט (שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה) אשד ודם כשופו געוועלטיגט ניט אויף אבשעפעניש וואס איז קלענער פון אגערשט: (טו) ואצבע אלהים היא. דאס איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) להוציא את הכנים. מדרש לפי שהכנים מפסיקין בין רגלי החרטומים ובין הקרקע ואין מכשפות תועיל אלא כשרגלי המכשף מגיע לארץ כדאיתא במעשה דשמעון בן שטח

שפתי חכמים

ויחזק לב פרעה ולא שמע וגו' וכן גבי בליעת מטה אהרן את מטותם וי"ל דלעיל כיון שעדיין המכה לא סרה ממנו והוא עודנו מחזיק בטומאתו בודאי הוא בשביל דבורו של ה' שדבר להם ולא ישמע אליכם פרעה אבל הכא כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא שמע אליהם כאשר דבר ה' קשה לרש"י היכן דבר ה' שאף אם יהיה הרווחה שלא ישמע אליהם מ"ה מביא קרא ולא ישמע אליכם מדכתיב ולא ישמע אליכם פרעה ואח"כ כתיב ונתתי את ידי וגו' מאי זה דכתיב ונתתי וגו' הא עדיין המכה לא סרה א"ו ה"ק קרא ונתתי בלומר כשיהיה לו הרווחה ולא ישמע אליכם ונתתי את ידי וגו': ע לאו להוליאם מעליהם ודייק רש"י מדכתיב ויעשו כן החרטומים

פירוש לתורת אלהים

זיין לכנים צו כנים אין דעם לאנד מצרים [עיין רש"י] (יג) ויעשו כן אונ זיי האבן אזו גטאן משה האט גזאגט צו אהרן אזו וויא גאט האט אים גהייסן ויט אונ אהרן האט גנייגט זיין האנד מיט דעם שטעקין ויך אונ האט גשלאגען דעם שטוב פון דער ערד ותהי אונ עס איז גקראכען דיא כנים אין די מענשען אונ אין די בהמות כל עפר גאר דם שטוב פון דער ערד איז גווארן כנים בכל ארץ אין דעם גאנצן לאנד מצרים: (יד) ויעשו כן האבין די כישוף מאכר פון מצרים אוך אזוי גטאהן מיט זייער כישוף אונ האבען גוואלט להוציא צו בשאפען אונ ארוס ציהן די כנים פון איין אנדר ארט ולא יכולו אונ זיי האבן ניט גקאנט [עיין רש"י]: (טו) ויאמרו האבן די כישוף מאכער גזאגט צו פרעה אצבע די מכה איז אפינגר פון גאט זי איז ניט דארך

לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה׃ ס טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי
וְיַעַבְדֻנִי׃ יז כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־
עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ
וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ
בָּתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה

אונקלוס

הִיא וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה
וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא
דְמַלִּיל יְיָ׃ טז וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא
וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה
הָא נָפֵק לְמַיָּא וְתֵימַר
לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃
יז אֲרֵי אִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח
יָת עַמִּי הָא אֲנָא מְשַׁלַּח
בָּךְ וּבְעַבְדָיךְ וּבְעַמָּךְ
וּבְבָתָּיךְ יָת עָרוֹבָא
וְיִמְלוֹן בָּתֵּי מִצְרַיִם יָת
עָרוֹבָא וְאַף אַרְעָא

תו"א הנה יוצא המימה מ"ק יח׃

רשב"ם

שאלו בא ע"י מכשפות אף אנו היינו עושין כן : (יז) הערוב. אומר אני כי מיני זאבים הם שנקראים ערוב על שם שדרכם לטרוף בלילות כדכתיב (ירמיה ה) זאב ערבות ישדדם וכתיב (צפניה ג) זאבי ערב לא גרמו לבקר. וכאשר יאמר מאודם אדום כן יאמרו (נ"א מאדם אדום) מעומק עמוק. מערב ערוב נו"י

בית יהודא

אַפִּינְגֶער פוּן גָאט (מַכָּה זוּ אֵינָהּ ע"י כְּשָׁפִים) דִי מַכָּה אִיז נִיט דוּרְךְ כִּשּׁוּף (מֵאֵת הַמָּקוֹם הִיא) זִיא אִיז גֶקוּמֶן פוּן גָאט: [כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'] וִוי הקב"ה הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן (וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה) פַּרְעֹה וֶועט אַייךְ נִיט הֶערֶן, נִיט פָאלְגֶן: (יז) וּמַשְׁלִיחַ בְּךָ]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (מְגָרֶה בְּךָ) אִיךְ וֶועל אוֹפְדִיר אָנְרֵייצִין (וְכֵן) אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְשֵׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם) מֵיינְט מֶען (לָשׁוֹן שִׁסּוּי) אִיךְ וֶועל אָנְרֵייצֶן אוֹף זַייא דִי בְּהֵמוֹת זַיי זָאלֶן בַּייסִין מִיט דִי צֵיין: [אֶת הֶעָרֹב]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (כָּל מִינֵי חַיּוֹת רָעוֹת וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בְּעִרְבּוּבְיָא) הקב"ה הָאט גֶעשִׁיקְט אַלֶע מִינִים שְׁלֶעכְטֶע חַיּוֹת

רש"י

אלהים היא. מכה זו אינה ע"י כשפים מאת המקום היא: כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פרעה: (יז) משליח בך. מגרה בך. וכן (דברים לב) ושן בהמות אשלח בם לשון שסוי איגליט"ר בלעז (אנרייצען): את הערוב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהבחודים הגביהו הכשפניות מן הקרקע ושלשה מן המכות באו על יד אהרן דצ"ד לקו בארץ. בא"ח על ידי משה שהיו מן השמים שהיה שליט בשמים ובארץ ושלשה ע"י הקב"ה ושחין בא ע"י שלשתן: (טז) השכם. תמה מאי שנא דבמקום אחד כתיב בא ובמקום אחר כתיב השכם. ושמעתי מהרב יצחק ז"ל דבא משמע בא עמי ואלך עמך ובמקום אחר שכתוב השכם כתיב הנה יוצא המימה פי' לעשות צרכיו ואין זה דרך כבוד שתלך שם שכינה וקשיא לי דאפי' תפלה קלה לא היה רוצה משה לעשות במצרים לפי שהיתה מלאה גלולים כ"ש שלא היתה שכינה הולכת עמו. ועוד שמצאתי בהתראת מכת ברד

ליקוטים על התורה

(פ' יט) וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ וגו'. עֶס אִיז דָא אַחַיָּה וָואס הֵייסְט אַבְנֵי הַשָּׂדֶה, דִי חַיָּה אִיז צוּגֶעוַואקְסְן צוּ דִיא עֶרְד, פוּן אִיר בּוּיךְ גֵייט אַרוֹיס אַקִישְׁקֶע אוּנ דִיא קִישְׁקֶע אִיז אַרַיין גֶעוַואקְסִין אִין דִי עֶרְד. אוּנ דִיא חַיָּה קֶען נִיט אַוֶועקְגֵיין פוּן אִיר אָרְט, נָאר אַזוֹי לַאנְג וִוי דִי קִישְׁקֶע אִיז, אוּנ זִיא עֶסְט דִי גְרָאז וָואס וואקסְט שְׁטֶענְדִיג אַרוּם אִיר, אוּנ זִיא וַוארְפְט פוּן זִיךְ אַגִיפְט, אוּנ יֶעדֶער זַאךְ וָואס וִויל צוּגֵיין צוּ אִיר, אוּנ דֶר גִיפְט פַארְבְּרֶענְט יֶענֶעם, אוּנ אַז מֶען וִויל זִיא חַאפֶּן, שִׁיסְט מֶען אִין דִי קִישְׁקֶע אוּנ זִיא טוּהְט אַגְרוֹיס גֶעשְׁרֵיי אוּנ שְׁטַארְבְּט, דִי חַיָּה אִיז אוֹיךְ גֶעקוּמֶן אִין מִצְרַיִם מִיט דִי עֶרְד וָוס זִיא וַואקְסְט אוֹיף אִיר, דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ, אוּנ דִיא עֶרְד וָוס דִי חַיּוֹת זֶענֶען אוֹיף אִיר זֶענֶען אוֹיךְ גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם מִיט דִי חַיּוֹת, דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט עֶס אִיז גִיוֶועְן פִיל וואוּנְדֶער בַּיי דִיא מַכָּה פוּן עָרוֹב, עֶרְשְׁטֶענְס וָואס אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת זֶענֶען גֶעקוּמֶן מִיט אֵיין מָאהְל וִוי דִי זֶעלְנֶר אִין מִצְרַיִם, אוּנ זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אִין מִצְרַיִם זֵיי זֶענֶען נִיט גֶעגַאנְגֶען אֵיין טְרִיט וַוייטֶער, וֶוער הָט זַיי פַארְזַאמוּלְט אַלֶע אוֹיף אֵיין אָרְט? וֶוער הָאט זַייא גֶעוִויזֶען דֶעם וֶועג אִין מִצְרַיִם? אוּנ זַייא זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פְרִיעֶר צוּ פַּרְעֹה אִין שְׁטוּבּ. נָאךְ דֶעם זֶענֶען זַייא גֶעגַאנְגֶען אִין דִי שְׁטוּבִּין פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט, נאך דֶעם זֶענֶען זַיי געגאנגען אין דיא שְׁטוּבִּין פוּן אַלֶע מִצְרַיִם, וֶוער הָאט זַייא גֶעזָאגְט וָוא פַּרְעֹה וואוֹינְט? אוּנ וָוא זַיינֶע קְנֶעכְט וואוֹהְנֶען? אוּנ אוֹיסֶער דֶעם וָואס אִין גוֹשֶׁן אִיז אֵיין

פירוש לתורת אלהים

כִּישׁוּף נָאר דָארְךְ גָאט וַיֶּחֱזַק אִיז גֶוָוארֶען גְשְׁטַארְקְט דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא אוּנ הָט נִיט גֶפָאלְגְט עֶר זָאל שִׁיקֶן דִי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי גָאט הָט גֶרֶעט אַז פַּרְעֹה וֶועט נִיט וֶועלֶן צוּ הֶערֶן: (טז) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם שְׁטֵייא אוֹף מָארְגֶן פְרִי וְהִתְיַצֵּב אוּנ שְׁטֶעל דִיךְ פַאר פַּרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא עֶר וֶועט אַרוֹיס גֵיין צוּם וַואסֶער וְאָמַרְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט צוּ אִים זָאגֶן אַזוֹי הָט גָאט גְזָאגְט שַׁלַּח שִׁיק מַיין פָאלְק זַייא זָאלֶן מִיךְ דִינֶען: (יז) כִּי אִם וָוארוּם אַז דוּ וֶועסְט נִיט שִׁיקֶן מַיין פָאלְק הִנְנִי וֶועל אִיךְ אָן רֵייצֶן עֶס זָאל קוּמֶן אִין דִיר אוּנ אִין דַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ אִין דַיין פָאלְק אוּנ אִין דַיינֶע הַייזֶר אֶת הֶעָרֹב דָאס גְמִישֶׁכְץ פוּן חַיּוֹת רָעוֹת אוּנ פוּן שְׁלַאנְגֶן אוּנ פוּן עֶגְדִיסֶן אוּנ וֶועלֶן אַייךְ פַּרדַארְבֶּן וּמָלְאוּ דִי הַייזֶר פוּן מִצְרַיִם וֶועלֶן פוּהְל וֶוערֶן

אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ׃ יח וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם
הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד
עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן
תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃
ששי יט וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין
עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃

אונקלוס

דְאִנּוּן עֲלַהּ: יח וְאַפְרֵישׁ
בְּיוֹמָא הַהוּא יָת אַרְעָא
דְגֹשֶׁן דְעַמִּי קָאִים עֲלַהּ
בְּדִיל דְלָא לְמֶהֱוֵי תַמָּן
עָרוֹבָא בְּדִיל דְתִדַּע
אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגוֹ
אַרְעָא: יט וְאֲשַׁוֵּי פוּרְקָן
לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אַיְתֵי
מְחָא לִמְחַר יְהֵא אָתָא

בעל הטורים

(יט) פדת. ג׳ במסורה דין חסר וב׳ מלאים. פדות שלח לעמו. והרבה עמו פדות. כי זה לא הי׳ פדות שלם אלא מפני הערוב אבל לעתיד הרבה עמו פדות ויהיה גאולה שלימה:

רשב״ם

טרינ״ד בלע״ז. שהזאב ערוב הוא שהוא הולך בערב. עומק שם דבר. והמעשה קרוי עמוק. אדום. שחור: (יח) והפליתי ביום ההוא. לפי שהחיות רעות קלים הם ללכת בכל המלכות כשהמכה מושלחת הוצרך לומר לשון הבדלה והפרשה יותר משאר מכות. וכן בדבר של בהמות:

(יט) ושמתי פדות. לשון הבדלה וכן ישועה והצלה וחלצה ופורקן כולן ל׳ הפרשה והבדלה זה מזה: למחר יהי׳. שלא תאמר מקרה הוא היה לנו:

רש״י

בערבוביא והיו משחיתים בהם. יש טעם בדבר פ׳ באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו. בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם כסדר מלכות כשצרה על עיר בתחלה מקלקל מעיינותיה ואח״כ תוקעין עליהן ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו׳. כדאיתא במדרש רבי תנחומא: (יח) והפליתי. והפרשתי וכן (שמות ט) והפלה ה׳ וכן (דברים ל) לא נפלאת היא ממך. לא מובדלת ומופרשת היא ממך: למען תדע כי אני ה׳ בקרב הארץ. אע״פ ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים: (יט) ושמתי פדות. שיבדיל בין עמי ובין עמך:

בית יהודא

אונ שלאגן אונ ענדיסין זאלן קומן אוסגמישט אוף מצרים (והיו משחיתים בהם) זיי האבן געטאהן שאדן אין די מצרים (ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו) אין מדרש איז דא אטעם אוף יעדער מכה פר וואס איז געקומן דיא מכה אונ פאר וואס די מכה (בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם) הקב״ה איז געקומן אוף די מצרים מיט דעם פירונג ווי אמלך קומט אוף אמדינה צו מאכען מיט איר אמלחמה (כסדר מלכות כשצרה על עיר) אז אמלך בעלאגערט אשטאט (בתחלה מקלקל מעינותיה) פריער מאכט ער קאליע די קוואלן וואסער, זיי זאלען ניט האבן וואסר (ואחר כך תוקעין עליהם ומריעים בשופרות) נאכדעם בלאזט מען אונ מען טרומייטערט מיט שופרות (ליראם ולבהלם) מען זאל מאכן אוף זיי אמורא אונ מען זאל זיי דערשרעקין, הקב״ה האט אויך געטאהן אזו, פריער האט ער קאליע געמאכט זייערע וואסר זיי זאלן ווערן בלוט, נאכדעם הט ער אוף זיי געשיקט צפרדעים (והצפרדעים מקרקרים והומים) די צפרדעים האבן געשריגן אונ געברומט אוף זייא (כדאיתא) וויא עס שטייט אין מדרש רבי תנחומא: (יח) והפליתי. איז דערטייטש (והפרשתי) איך האב אפגשיידט (וכן והפלה ה׳) איז אויך דערטייטש הקב״ה הט אפגעשיידט (וכן לא נפלאת היא ממך) איז אויך דערטייטש (לא מובדלת ומופרשת היא ממך) דיא זאך איז ניט אפגשיידט פון דיר: ולמען תדע כי אני ה׳ בקרב הארץ, דוא זאלסט וויסען אז איך גאט בין אין דעם לאנד אויך (אף על פי ששכינתי בשמים) אפילו מיין רוהונג ומיין וואהנונג איז אין הימעל (גזרתי מתקיימת בתחתונים) פון דעסטוועגען וואס איך בין גוזר אוף דיא ערד ווערט געטאהן: (יט) ושמתי פדות. איך וועל טאן אזאך (שיבדיל בין עמי ובין עמך) וואס וועט אפשיידען צווישען מיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

שכתב השכם ולא כתיב הנה יוצא המימה. ונ״ל שהדבר תלוי בהתראה חדשה שכל התראות חדשות היו בהשכמה ודוק ותשכח כן שהרי בדם תמצא כתוב לך אל פרעה בבקר שהיתה ראשונה וכן בהתראת דבר שהית׳ חדשה דבמכה שלפניה אין בה התראה וכ״כ דבר שאחריה התראה חדשה היא דכתיב בה השכם וכן בברד שהיתה התראה חדשה דבשחין שלפניה אין בה התראה:

שפתי חכמים

שפירושו שעשו ג״כ כמשה ואהרן: פ׳ דק״ל למה הביא עליהן הערוב דדם ולפרדע היה כדי להלקות יראתם וכנים כדי להראות שאין יכולת

פירוש לתורת אלהים

מיט דעם גמשכ׳ וגם אונ אויך די ערד אשר וואס די מצרים וואנן אוף איר וועט אויך פול זיין מיט ערוב: (יח) והפליתי אונ איך וועל אפ שיידן ביום אין דעם זעלביגן טאג את ארץ דאס לאנד גושן אשר וואס מיין פאלק שטייט אוף איר לבלתי עס זאל דארט אין לאנד גושן ניט זיין קיין ערוב למען פון וועגן דוא זאלסט וויסן כי אני יי׳ אז איך בין גאט צווישן לאנד אז איך בין גוזר אגזירה אוף דער ערד מוז זיא אויך מקוים ווערן: (יט) ושמתי אונ איך וועל טאהן אצווישן שייד צווישן מיין פאלק ישראל אונ צווישן דיין פאלק דם

ליקוטים על התורה

חיה ניט געקומן, אפילו די יודען זענן געגאנגן אין די גאסין אין מצרים האבין די חיות זיי קיין שלעכטס גיטאהן, אונ אז אמצרי איז געגאנגן אין גאס צוזאמן מיט איוד, האבן די חיות געביסן דעם מצרי אונ ניט דעם יוד, פון וואנען האבן די חיות געוואסט וועמן זיי דארפין בייסן אונ וועמן ניט בייסן, אבאל הט אמצרי געדארפט שיקען זיינע קינדר פון איין גאס אין די אנדערע גאס הט ער מורא געהאט צו שיקן זייא אליין, הט ער גיבעטין איוד ער זאל גיין מיט זיי, דר מצרי הט געוואוסט אגאנצע טאג דיא קינדר זאלין צוריק קומן אונ זיי זענען ניט צוריקגעקומע, ביי נאכט איז דר יוד געקומען צום מצרי אליין אן די קינדר, דער מצרי הט אים געפרעגט ווא זענן דיא קינדער, הט אים דער יוד אויסגעציילט די קינדר, דעם קינד הט אלייב געהרגת, דעם הט אוואלף געהרגת ביז אלע קינדר, די מדרשים דערציילען נאך וואונדר, ביז משה הט גיבעטין צו הקב״ה זייא זאלין אוועקגיין זענען אויך אוועק געגאנגן אלי מיט איין מאהל:

כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד
בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי
הֶעָרֹב׃ כא וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם
בָּאָרֶץ׃ כב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן
לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת
מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃
כג דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר
וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר

אונקלוס

הָדֵין׃ כ וַעֲבַד יְיָ כֵּן
וַאֲתָא עָרוֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדוֹהִי וּבְכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם אִתְחַבַּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עָרוֹבָא׃ כא וּקְרָא
פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אֱזִילוּ דַּבַּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא׃ כב וַאֲמַר
מֹשֶׁה לָא תַקִּין לְמֶעְבַּד כֵּן אֲרֵי בְעִירָא דְמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְדִבְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא הָא נְדַבַּח יָת בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ וְאִנּוּן יֶחֱזוֹן הֲלָא יִמְרוּן לְמִרְגְּמָנָא׃
כג מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין נֵיזִיל בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא כְּמָא

רשב"ם

(כב) כי תועבת מצרים. צאן דבר מאוס היה בארץ מצרים: ולא יסקלנו. בתמיה. דרך בזיון הוא. כדכתיב בשמעי (ש"ב טו) ושמעי הלך בצלע ההר לעומתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים לעומתו ועפר בעפר:

בית יהודא

פאלק אונ צווישען דיין פאלק: (כ) [תשחת הארץ]. מיינט מען (נשחתה הארץ) די ערד איז פארדארבען געווארען ווי דער תרגום טייטשט (אתחבלת ארעא) די ערד איז פאר דארבין געווארן: (כא) [זבחו לאלהיכם בארץ]. איר קענט דאך שעכטן קרבנות צו אייער גאט אין לאנד (במקומכם) אויף אייער ארט (ולא תלכו במדבר) דארפט איר ניט גיין אין דר מדבר: (כב) [תועבת מצרים]. מיינט מען (יראת מצרים) דעם גאט וואס מצרים האבן פר איין מורא (כמו) וויא עס שטייט (ולמלכום תועבת בני עמון) צו מלכום דעם גאט פון עמון (ואצל ישראל קורא אותם תועבה) בייא יודין ווערען זיי גערופען תועבה [ואומווירדיג פארמיאוסט] (ועוד יש לומר בלשון אחר) מיר קענן נאך זאגען מיט איין אנדער לשון תועבת מצרים מיינט מען וואס מיר ווילען טאהן (דבר שנאוי הוא למצרים) איז די זאך גפיינט ביי די מצרים (זביחה שאנו זובחים) דס שעכטונג וואס מיר ווילן שעכטין האבען די מצרים פיינט (שהרי יראתם

רש"י

(כ) תשחת הארץ. נשחתה הארץ ת' אתחבלת ארעא: (כא) זבחו לאלהיכם בארץ. במקומכם ולא תלכו במדבר: (כב) תועבת מצרים. יראת מצרים כמו (מלכים ב כג) ולמלכום תועבת בני עמון ואצל ישראל קורא אותה ר' תועבה. ועוד י"ל בלשון אחר תועבת מצרים דבר שנאוי הוא למצרים ש זביחה שאנו זובחים שהרי יראתם אנו

שפתי חכמים

צ דק"ל דתשחת הארץ משמע ל' עתיד הא כבר היתה נשחתה לכך הביא ראיה מהתרגום שמפרש אתחבלת שהוא ל' עבר או בינוני: ק דק"ל וכי לתרטומים להוליאן ומ"ט על הערוב ולכ"פ וים טעם כו': ר ר"ל לישראל היה אומר כן לא למצרים: ש ר"ל תועבה פי' שנאה ולפ"ז מלי למימר דלמצרים עצמן אומר כן: בשמים זבחו ועז"פ ולא תלכו למדבר כמו שאתם אומרים לילך במדבר ולזבוח שם:

פירוש לתורת אלהים

מיינט מען אז אין לאנד גושען וועט ניט זיין קיין ערוב למחר מארגן וועט דר צייכען זיין: (כ) ויעש הט גאט אזו גטאהן ויבא אונ עס איז גקומן אשווער פר מישונג פון חיות רעות אונ פון אנדרי זאכן ביתה צו פרעה אין הויז אריין ובית אונ אין הויז פון זיינע קנעכט אונ אין גאנצן לאנד פון מצרים תשחת עס איז פאר דארבן געווארן דס גאנצע לאנד פון וועגן דעם ערוב: (כא) ויקרא הט פרעה גרופן צו משה אונ צו אהרן אונ הט זיי גזאגט לכו גייט שעכט קרבנות צו אייער גאט דא אין לאנד אונ גייט ניט אין דר מדבר: (כב) ויאמר הט משה גזאגט ניט רעכט אזו צו טאהן כי ווארום דס איז אומווערדיג צו די מצרים ווארום מיר וועלן שעכטען שאף אונ די מצרים האלטן די שאף פאר עבודת כוכבים הן נזבח מיר וועלן שעכטען דאס אומווערדיקייט פון די מצרים פר זייערי אוגן ולא יסקלונו וועלן זיי דען אונז ניט פר שטיינען: (כג) נאר דרך אוועג פון דריי טאג רייז וועלן מיר גיין אין דר מדבר וזבחנו אונ מיר וועלען שעכטין קרבנות צוא אונזער גאט כאשר אזוי וויא ער וועט אונז זאגען: (כד) ויאמר האט פרעה גיזאגט אנכי איך וועל איך

אלינו׃ כד ויאמר פרעה אנכי אשלח
אתכם וזבחתם ליהוה אלהיכם
במדבר רק הרחק לא־תרחיקו
ללכת העתירו בעדי׃ כה ויאמר
משה הנה אנכי יוצא מעמך
והעתרתי אל־יהוה וסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק
אל־יסף פרעה התל לבלתי שלח
את־העם לזבח ליהוה׃ כו ויצא
משה מעם פרעה ויעתר אל־יהוה׃
כז ויעש יהוה כדבר משה ויסר
הערב מפרעה מעבדיו ומעמו לא
נשאר אחד׃ כח ויכבד פרעה את־

אונקלוס

דיימר לנא׃ כד ואמר
פרעה אנא אשלח יתכון
ותדבחון קדם יי אלהכון
במדברא לחוד ארחקא
לא תרחקון למיזל צלו
אף עלי׃ כה ואמר משה
הא אנא נפק מעמך
ואצלי קדם יי ויעדי
ערובא מפרעה
מעבדוהי ומעמה מחר
לחוד לא יוסף פרעה
לשקרא בדיל דלא
לשלחא ית עמא לדבחא
קדם יי׃ כו ונפק משה
מן קדם פרעה וצלי
קדם יי׃ כז ועבד יי
כפתגמא דמשה ואעדי
ערובא מפרעה
מעבדוהי ומעמה לא
אשתאר חד׃ כח ויקר

רשב״ם

(כה) והעתרתי. כמו והחרמתי את עריהם. והחזקת בו. והאבדתי חכמים מאדום. והעליתי. כלם פתרונן להבא ופתחין וכן והעבדתיך כי אותיות גורכים. אבל לשעבר יאמר העברתי מעליך עונך. העליתיך. האבדתי. כלם נפתחין בפתח קטן.

רש״י

זובחים: ולא יסקלנו. בתמיה: (כה) התל. כמו להתל: (כו) ויעתר אל ה׳. נתאמץ בתפלה. וכן אם בא לומר ויעתיר היה יכול לומר ומשמע וירבה בתפלה. עכשיו כשהוא אומר בל׳ ויפעל משמע וירבה להתפלל: (כז) ויסר הערוב. ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים ת ש״ו מתו

בית יהודא

אנו זובחים) וואררום מיר שעכטין זייער גאט: ולא יסקלונו. זאגט רש״י (בתמיה) דס איז מיט אוואונדר גזאגט געווארן, וועלען זיי דען אונז ניט בעווארפן מיט שטיינער? געוויס וועלען זיי אונז יא בעווארפן מיט שטיינער: (כו) ויעתר אל ה׳. זאגט רש״י מען מיינט (נתאמץ בתפלה) ער האט זיך געשטארקט אונ הט שטארק געבעטן (וכן אם בא לומר ויעתיר היה יכול לומר) אונ אז דר פסוק וואלט וועלען זאגן ויעתיר וואלט ער אויך געקענט זאגן (ומשמע) וואלט מען געמיינט (וירבה בתפלה) ער הט פיל מאהל געבעטן (עכשיו כשהוא אומר בלשון ויפעל) איצט אז עס שטייט מיט דעם לשון ויפעל, ער הט געטאהן, דס מיינט מען ויעתר, ער הט געבעטן (משמע וירבה להתפלל) מיינט מען געבעטן האט ער נאר איין מאהל, נאר אין דעם איין מאהל הט ער פיל געבעטין, דאס מיינט מען נתאמץ בתפלה, ער הט זיך געשטארקט אין דעם בעטען ווייל עס שטייט ניט ויתפלל, נאר עס שטייט ויעתר] עיין לעיל ח פסוק ה: (כז) ויסר הערב. גאט האט אפגעטאהן דעם ערוב, ער איז אוועק גיגאנגען פון מצרים:(ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים) זיי זענען ניט געפיגערט ווי די

שפתי חכמים

ת וה״ת ה״ל לפרש כן גבי וסר הערוב מפרעה וי״ל דדרך משה לו׳ ל׳ הסרה בתפלתו במקום מיתה שהרי לעיל כשהתפלל על הצפרדעים אמר

פירוש לתורת אלהים

שיקן וזבחתם אונ איר זאלט שעכטן קרבנות צו אייער גאט אין דר מדבר רק נייערט הרחק דער וייטערן לא זאלט איר ניט דר ווייטערן ללכת צו גיין איר זאלט ניט גיין ווייט העתירו בעט פר מיר דער ערוב זאל ווערן אפ גטאהן פון מיר: (כה) ויאמר משה הט משה גזאגט הנה אנכי איך וועל פון דיר ארויס גיין והעתרתי אונ איך וועל בעטן צוא גאט וסר אונ ער זאל אפ טאהן הערוב דעם ערוב פון פרעה אונ פון זייני קנעכט אונ פון זיין פאלק מחר מארגן רק נייערט אל יוסף ער זאל ניט מערן פרעה התל צו שפעטן אונ פעלשן לבלתי צו ניט וועלען שיקן דאס פאלק לזבח צו שעכטען קרבנות צו גאט: (כו) ויצא אונ משה איז ארויס גגאנגן פון פרעה ויעתר אונ האט געבעטן צו גאט: (כז) ויעש האט גאט געטאהן וויא די רייד פון משה ויסר אונ ער האט אפ גטאהן דעם ערוב פון פרעה אונ פון זיינע קנעכט אונ פון זיין פאלק לא נשאר אחד עס איז ניט געבליבן אפילו איינער [ווייז רש״י]: (כח) ויכבד אונ פרעה הט שווער געמאכט את לבו זיין

לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
הָעָם׃ פ ט א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח
אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ ב כִּי אִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃
ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים
בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃
ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל
וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ ה וַיָּשֶׂם יְהוָה

אונקלוס

פַּרְעֹה יָת לִבֵּהּ אַף בְּזִמְנָא
הָדָא וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא׃
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל
לְוָת פַּרְעֹה וּתְמַלֵּיל עִמֵּהּ
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי
וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ ב אֲרֵי
אִם סָרֵיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא
וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקֵיף
בְּהוֹן׃ ג הָא מַחָא מִן
קֳדָם יְיָ הָוְיָא בִּבְעִירָךְ
דְּבַחֲקְלָא בְּסוּסָוָתָא
בַּחֲמָרֵי בְּגַמְלֵי בְּתוֹרֵי
וּבְעָנָא מוֹתָא תַּקִּיף
לַחֲדָא׃ ד וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין
בְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל וּבֵין
בְּעִירָא דְמִצְרָיִם וְלָא
יְמוּת מִכָּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִדָּעַם׃ ה וְשַׁוִּי יְיָ זִמְנָא

רשב"ם

אבל בשאר אותיות יאמר והכרתי פסיליך, והשמדתי. כולם בחירק בין לשעבר בין להבא: (כח) גם בפעם הזאת. כמו שהכביד בצפרדעים:

בעל הטורים

(ד) והפלה. ב' במסורה. הכא. ואידך והפלא ה' את מכותך נאמר מה התם מכה בגוף אף הכא מכה בגוף. ולהכי כתיב הכא בה"א דלאחר ה' מכות לקו בגופן בשחין שהיא מכה ששית והתם כתיב בא' ללמד שמופלא שבדיינין קורא וילפינן התם מהכא דמי שלקה ושנה אין מתרין בו דכל מכה ג' היתה בלא התראה:

בית יהודא

צְפַרְדְּעִים זֶענֶען גֶעפֵּייגֶערְט (שֶׁאִם מֵתוּ) וָוארוּם אַז זֵיי וָואלְטֶען גֶעפֵּייגֶערְט (יִהְיֶה לָהֶם הֲנָאָה בְּעוֹרוֹתָם) וָואלְטֶען זֵיי גֶעהַאט הֲנָאָה פוּן דִי פֶּעל: (כח) וְגַם בַּפַּעַם הַזֹּאת]. אֲפִילוּ דֶעם מָאל אוֹיךְ נִיט (אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר) אֲפִילוּ פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט (אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם) אִיךְ וֶועל אַייךְ שִׁיקֶען פוּן מִצְרַיִם (לֹא קִיֵּים הַבְטָחָתוֹ) הָט עֶר נִיט גֶעהַאלְטֶען וָוס עֶר הָאט צוּא גֶעזָאגְט: (ב) וּמַחֲזִיק בָּם]. מֵיינְט מֶען (אוֹחֵז בָּם) עֶר הַאלְט זֵיי (כְּמוֹ) וְוִי עֶס שְׁטֵייט (וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו) זִיא וֶועט הַאלְטֶען זַיין פַארְשֶׁעמְטִין אָרְט: (ג) וְהִנֵּה יַד ה' הוֹיָה]. זָאגְט רַשִׁ"י (לָשׁוֹן הֹוֶה) זִיא אִיז (כִּי כֵן יֹאמַר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה) וָוארוּם אַזוֹ וֶוערְט גֶעזָאגְט בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה (עַל שֶׁעָבַר) אוֹיף וָואס עֶס אִיז גֶעוֶוען זָאגְט מֶען הָיְתָה (וְעַל הֶעָתִיד) אוֹיף וָואס עֶס וֶועט זַיין זָאגְט מֶען תִּהְיֶה (וְעַל הָעוֹמֵד) אוֹיף וָוס אִיצְט אִיז זָאגְט מֶען הוֹיָה (כְּמוֹ) אַזוֹ וְוִי מֶען זָאגְט עוֹשָׂה רוֹצָה רוֹעָה, אַזוֹ זָאגְט מֶען הוֹיָה: (ד) וְהִפְלָה]. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (וְהִבְדִּיל), עֶר הָאט אָפְּגֶעשֵׁיידְט.

רש"י

יהיה להם הנאה בעורות: (כח) גם בפעם הזאת. אע"פ שאמר אנכי אשלח אתכם לא קיים הבטחתו: (ב) מחזיק בם. אוחז בם כמו (דברים כה) והחזיקה במבושיו: (ג) הנה יד ה' הויה. ל' הוה כי כן יאמר בל' נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהיה ועל העומד הויה כמו עושה רוצה רועה: (ד) והפלה. והבדיל:

שפתי חכמים

וסרו הצפרדעים וגו' וכתיב אח"כ וימותו הצפרדעים אבל כאן כתיב ויסר במקום וימותו הצפרדעים משמע שלא מתו הולרך לפ' כו טעם ומפני

פירוש לתורת אלהים

הָאָרֶץ גַּם דָם מָאל אוֹיךְ וְלֹא שִׁלַּח אוּנ הָט נִיט גֶשִׁיקְט דָם פָאלְק: (א) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה בֹּא קוּם צוּ פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אוּנ זָאלְסְט צוּ אִים אַזוֹ רֵיידֶען כֹּה אָמַר אַזוֹ הָט גְזָאגְט דֶר גָאט פוּן דִי יוּדֶן שַׁלַּח שִׁיק מַיין פָאלְק אוּנ לָאזֶן זֵיי מִיךְ דִינֶען: (ב) כִּי וָוארוּם אַז דוּ וֶועסְט נִיט שִׁיקֶן וְעוֹדְךָ אוּנ וֶועסְט זֵיי נָאךְ הַאלְטֶן: (ג) הִנֵּה יַד יְיָ דֶער שְׁלַאק פוּן גָאט וֶועט זַיין בְּמִקְנְךָ אִין דַיינֶע בְּהֵמוֹת וָוס זֵיי זֶענֶען אִין פֶעלְד בַּסּוּסִים אִין דִי פֶערְד בַּחֲמֹרִים אִין דִיא אֵיזְלֶען בַּגְּמַלִּים אִין דִי קֶעמְלֶען בַּבָּקָר אִין דִי רִינְדֶער וּבַצֹּאן אוּנ אִין דִי שָׁאף דֶּבֶר וֶועט זַיין זֵייעֶר אַשְׁוֶוערֶר מָארְד: (ד) וְהִפְלָה אוּנ גָאט וֶועט צְוִוישֶׁען שֵׁיידֶן בֵּין מִקְנֵה צְוִוישֶׁען דִי בְּהֵמוֹת פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל אוּנ צְוִוישֶׁען דִי בְּהֵמוֹת פוּן דִי מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת אוּנ עֶס וֶועט נִיט פֵּייגֶרֶן קֵיין בְּהֵמוֹת פוּן דִי יִשְׂרָאֵל: (ה) וַיָּשֶׂם יְיָ אוּנ גָאט הָאט גְמַאכְן מוֹעֵד אַגְשְׁטֶעלְטֶע צַייט צוּ מֹשֶׁה לֵאמֹר עֶר זָאל זָאגֶן צוּ פַּרְעֹה מָחָר מָארְגֶן

מועד לאמר מחר יעשה יהוה
הדבר הזה בארץ: ו ויעש יהוה את־
הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה
מצרים וממקנה בני־ישראל לא־
מת אחד: ז וישלח פרעה והנה לא־
מת ממקנה ישראל עד־אחד ויכבד
לב פרעה ולא שלח את־העם:
פ ח ויאמר יהוה אל־משה ואל־
אהרן קחו לכם מלא חפניכם פיח
כבשן וזרקו משה השמימה לעיני
פרעה: ט והיה לאבק על כל־ארץ
מצרים והיה על־האדם ועל־

אונקלוס

למימר מחר יעבד יי
פתגמא הדין בארעא:
ו ועבד יי ית פתגמא
הדין ביומא דבתרוהי
ומית כל בעירא דמצרים
ומבעירא דבני ישראל
לא מית חד: ז ושלח
פרעה והא לא מית
מבעירא דישראל עד
חד ואתיקר לבא
דפרעה ולא שלח ית
עמא: ח ואמר יי למשה
ולאהרן סיבו לכון מלי
חפניכון פיחא דאתונא
ויזרקניה משה לצית
שמיא לעיני פרעה: ט ויהי
לאבקא על כל ארעא
דמצרים ויהי על אנשא

רשב"ם

(ה) מועד לאמר. שלא יאמרו מכת מדינה היא: (ח) פיח. אפר דק שמתנפח ברוח:

רש"י

(ח) מלא חפניכם. ילויינו"ש בלעז (אוגדפאלל): פיח כבשן. דבר הנפח מן הגחלים עמומים הנשרפים בכבשן ובלעז אולב"ש (קאהלענשטויב) פיח ל' הפחה שהרוח מפיחן ומפריחן: וזרקו משה. וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת א הרי נסים הרבה. אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפניו שלו ושל ב אהרן. ואחד שהלך האבק ג

בית יהודא

(ח) ופיח כבשן. זאגט רש"י (דבר הנפח מן הגחלים עמומים הנשרפים בכבשן) ווי האבן גענומען די זאך וואס ווערט אראפ־געבלאזן פון פארלאשענע קוילין וואס זענען געברענט געווארן אין אאויבין וואס מען ברענט אין אים וואפנע וואס איז דיא ווייסע וואס אויף די קוילין (פיח לשון הפחה) פיח איז דרטייטש בלאזן (שהרוח מפיחן ומפריחן) דר ווינט בלאזט דם אוועק אונ מאכט דם אוועק פליהען: וזרקו משה. משה הט דאס געווארפן אין דערהייך (וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת) יעדר זאך וואס ווערט געווארפן מיט כח ווערט דאס נאר געווארפען מיט איין האנט (הרי נסים הרבה) זעגען דא געשעהן גוואורן פיל נסים (אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן) וואס משה הט פריער געהאלטען אין ביידע הענט אונ וואס אהרן האט געהאלטן אין ביידע הענט. פון דיא פיר הענט איז נאכדעם געקומען צו משה אין איין האנט (ואחד) נאך איין נס איז געוועזן (שהלך האבק על כל ארץ

שפתי חכמים

שנלת ויסר הוא פי' וסר דלעיל מיניה שהוא קודם ויעתר פי' מלת ויסר קודם מלת ויעתר ואע"פ שהוא אחריה (הרא"ס): א לא ידעתי מאין הוציא שזרק משה בכח ואפשר לו' מדכתיב השמימה ולא כתיב על השמים כדלקמן גבי מכת ברד ומדשני קרא ודאי פירושו שה' שהפליג בהגבהתו עד לשמים (גח"י) וג"ל דס"ק וכל דבר הנזרק היינו בכח דסתם זריקה הוא בכל כחו והיינו בידו אחת וע' בב"ר פ"ה ובויקרא רבה פרשה ז': ב ר"ל מדכתיב לעיל מלא חפניכם: ג וא"ת הוא"ל וזה גם היה שהלך למרחוק א"כ למ"ל למשה לזרקו בכח ובידו א' יותר היה הנס גדול בהלכו למרחוק אם היה זורקו בשתי ידיו ושלא בכח וי"ל דאינו ר"ל דהנס היה שהלך למרחוק ושזה נסבב ע"י שזרק בכח אלא ר"ל שהנס היה מה שקומץ אחד שהוא מעט אבק היה בו די להתפשט על כל ארץ מצרים והזריקה בכח ע"י שהחזיק קמצו מלא

פירוש לתורת אלהים

(ו) ויעש הט גאט געטאהן את הדבר די זאך ממחרת אין דעם אנדרן טאג וימת אונ עס איז אום געפייגערט כל מקנה אלע בהמות פון מצרים וממקנה אונ פון די בהמות פון די ישראל איז אפילו איינס ניט געפייגערט: (ז) וישלח הט פרעה געשיקט מען זאל זעהן די בהמות פון די ישראל אוב זענען ניט אום געפייגערט הט מען געזעהן והנה אז פון די בהמות פון דיא ישראל איז ניט גיפייגערט אפילו איינס ויכבד אונ עס איז געווארן שווער לב פרעה דאס הארץ פון פרעה ולא שלח אונ הט ניט געוואלט שיקן דם פאלק: (ח) ויאמר יי הט גאט גזאגט צו משה אונ צו אהרן קחו לכם נעמט צוא אייך מלא אייערי גייפלן פול מיט אש וואס ווערט אראפ גבלאזען פון הייסע קולין פון אקלעך אובן וזרקו משה אונ משה זאל ווארפן דם אש השמימה צום הימל לעיני פרעה פר די אוגן פון פרעה: (ט) והיה עס ווערט זיין צו שטוב אונ עס וועט ווערן צוא שפרייט על אויף דעם גאנצן לאנד מצרים והיה אונ עס וועט זיין אויף די מענטשן אונ אויף די

בהמות

הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ
הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק
אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין
אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃
יא וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי
מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין
בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ יב וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע

אונקלוס

וְעַל בְּעִירָא לְשִׁיחֲנָא סָגֵי
אֲבַעְבּוּעִין בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: י וּנְסִיבוּ יָת
פִּיחָא דְאַתּוּנָא וְקָמוּ קֳדָם
פַּרְעֹה וּזְרַק יָתֵהּ מֹשֶׁה
לְצִית שְׁמַיָא וַהֲוָה שִׁיחֲנָא
אֲבַעְבּוּעִין סָגֵי בַּאֲנָשָׁא
וּבִבְעִירָא: יא וְלָא יָכִילוּ
חֲרָשַׁיָא לְמֵיקַם קֳדָם
מֹשֶׁה מִן קֳדָם שִׁיחֲנָא אֲרֵי
הֲוָה שִׁיחֲנָא בַּחֲרָשַׁיָא
וּבְכָל מִצְרָאֵי: יב וְתַקִּיף
יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא

תו"א ויהי שחין אבעבעת ב"ק פ' בכורות ח':

רשב"ם (ט) פרח. מגדל אבעבועות מלאות מורסא וליחלוח:

רש"י

על כל ארץ מצרים: (ט) לשחין פורח אבעבעות. כתרגומו לשחין סגי אבעבועין שעל ידו צומחין בועות: שחין. לשון ד חמימות. והרבה יש בלשון משנה שנה שחונה: (י) באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד שנאמר במקנך אשר בשדה והירא את דבר ה' הניס ה את מקנהו אל הבתים. וכן שנויה במכילתא אצל ויקח שש מאות רכב בחור

בית יהודא

מִצְרַיִם) דֶר שְׁטוֹיבּ אִיז גְגַאנְגֶן אוֹיף דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם: (ט) וְלִשְׁחִין פּוֹרֵחַ אֲבַעְבּוּעוֹת. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לִשְׁחִין סַגִּי אֲבַעְבּוּעִין) צוּ שְׁחִין וָוס הָט גֶעבְּרֵיינְגְט גֶבְּלֶעזֶעלְטִי מַכּוֹת (שֶׁעַל יָדוֹ צוֹמְחִין בָּהֶן בּוּעוֹת) דוּרְךְ דֶעם פִּיחַ כִּבְשָׁן הָט זִיךְ אוֹיפְגֶעבְּלָאזֶן אוֹיף זֵיי גֶעבְּלֶעזֶעלְטֶע מַכּוֹת: (שְׁחִין) (לְשׁוֹן חֲמִימוּת), שְׁחִין מֵיינְט מֶען אַדֶערְהִיצוּנְג, פוּן דִי הִיץ הָאבֶּין זִיךְ אוֹיפְגֶעבְּלָאזֶן מַכּוֹת (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנָה לְשׁוֹן אִיז דָא פִיל מָאהְל דֶר וָוארְט (שָׁנָה שְׁחוּנָה) אַהֵייסֶער יָאהְר: (י) וּבָאָדָם וּבַבְּהֵמָה. זָאגְט רַשִׁ"י (וְאִם תֹּאמַר) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זָאגֶן (מֵאַיִן הָיָה לָהֶם הַבְּהֵמוֹת) פוּן ווַאנֶען הָאבֶּן דִיא מִצְרַיִם גֶעהַאט בְּהֵמוֹת (וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ שׁוֹן לַאנְג אַלֶע בְּהֵמוֹת פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעפְּגֶרְט (אֶלָּא לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה אֶלָּא עַל אוֹתָן שֶׁבַּשָּׂדוֹת לְבַד) דִי גְזֵרָה אוֹיף דִיא בְּהֵמוֹת זֵייא זָאלֶן פֵּיגֶערִין, אִיז נָאר גֶעוֶוען אוֹיף דִי בְּהֵמוֹת וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין פֶעלְד (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה) דִיא הַאנְט פוּן גָאט וֶועט זַיין צוּם שְׁלָאגֶן נָאר דִי בְּהֵמוֹת וָואס זֶענֶען אִין פֶעלְד (וְהַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה') אוּנ דֶר מִצְרִי וָוס הָט מוֹרָא גְהַאט פַר דִיא רֵייד פוּן גָאט (הֵנִיס אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבָּתִּים) הָט עֶר גֶעמַאכְט אַנְטְלוֹיפִין זַיינֶע בְּהֵמוֹת אִין דִי שְׁטוּבִּין (וְכֵן שְׁנוּיָה בִּמְכִילְתָּא) אוּנ אַזוֹ אִיז גֶעלֶערְנְט אִין דֶעם סֵפֶר מְכִילְתָּא (אֵצֶל וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר) בַּיי דֶעם פָּסוּק וָוס שְׁטֵייט פַּרְעֹה הָט גֶענוּמֶען זֶעקְס הוּנְדֶערְט רַייטְוֶועגֶן פוּן ווַאנֶען הָט עֶר גֶענוּמֶען פֶערְד

שפתי חכמים

חפנים שלו ושל אהרן אינו ענין לכאן זה אלא הוא נס בפ"ע ולפמ"ש לעיל דרש"י דייק ממלת השמימה שזרק משה בכח יתורץ ג"כ קושיא זו דכיון שהכתוב מלמדנו במלת השמימה שזרק בכח א"כ בודאי זרקו ביד אחד שלא סמך על הנס: ד בקרא משמע דמשחין היה פורח אבעבועות וזה אינו ועז"פ ל' חמימות ר"ל מחמת חמימות היה פורח אבעבועות: ה מקשין העולם למה לא נאמר כאן הירא דבר ה' ועוד למה לא התרה בם לו' ועתה שלח העז וגו'. (מהר"ן) וי"ל שבדבר לא היה צריך להתרות שהרי נאמר בפי' הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה ומשמע שהגזרה לא היתה אלא בשדה ממילא כל הירא וגו' הניס מקנהו לפי שהדבר דרכו להמית ב"ח אבל במכת הברד דאין דרך

ליקוטי מרדכי

(יא) וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים וגו'. דֶער אַלְשִׁיךְ זָאגְט דֶר שְׁחִין וָוס אִיז גִיוֶוען אוֹיף דִי מִצְרַיִם אִיז גִיוֶוען אוֹיסְוֵויינִיג טְרוּקֶן אוּנ אִינְוֵוייניג נַאס, ווַייל דֶעם שְׁחִין הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְג מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן, מֹשֶׁה הָט אִין זִיךְ גֶעהַאט דֶעם כֹּחַ פוּן פֵייעֶר, דְרִיבֶּר אִיז דֶער שְׁחִין גֶעוֶוען אוֹיבִּין טְרוּקֶען, אַהֲרֹן הָט אִין זִיךְ גֶעהַאט דֶעם כֹּחַ פוּן וַואסֶר, דְרִיבֶּר אִיז דֶר שְׁחִין גִיוֶוען אִינְוֵוייניג נַאס, אוּנ וֶוען דִי חַרְטֻמִּים זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען פַאר מֹשֶׁה הָאט זִיךְ גֶעצוֹיגֶען דֶער פֵייעֶרְדִיגֶער כֹּחַ פוּן מֹשֶׁה אוֹיף זֵייעֶר שְׁחִין, הָט דֶר שְׁחִין אָנְגֶעהוֹיבֶּן בְּרֶענֶען הָאבֶּין זֵייא גֶעמוּזְט אַוֶועק גֵיין אוּנ הָאבֶּען נִיט גֶעקֶענְט שְׁטֵיין פַאר מֹשֶׁה:

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמוֹת לִשְׁחִין צוּ גְרוּנְד פּוֹרֵחַ וָואס דָארְךְ דֶעם וֶועלֶן שְׁפְּרָאצֶן בְּלַאטֶערֶן דָס וֶועט זַיין בְּכָל אִין דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם: (י) וַיִּקְחוּ אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּן גֶנוּמֶען דָאס אַשׁ פוּן דֶעם קַאלְךְ אוֹבֶן וַיַּעַמְדוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גֶשְׁטֶעלְט לִפְנֵי פַרְעֹה פַר פַּרְעֹה וַיִּזְרֹק אוּנ מֹשֶׁה הָט דָס אַשׁ גֶוָוארְפֶן צוּם הִימֶל וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוָוארֶן שְׁחִין גְרוּנְד אֲבַעְבֻּעֹת בְּלַאטֶערֶן פּוֹרֵחַ עֶס הָאט גְבְּלִיט בָּאָדָם אִין דִי מֶענְשֶׁן וּבַבְּהֵמָה אוּנ אִין דִי בְּהֵמוֹת [עיין רש"י]: (יא) וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים אוּנ דִי כִּישׁוּף מַאכֶר הָאבֶּן נִיט גֶקְאנְט שְׁטֵיין פַר מֹשֶׁה זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גֶשֶׁעמְט מִפְּנֵי הַשְּׁחִין פוּן וֶועגֶן דֶעם גְרוּנְד וָואס אִין זֵייא אִיז גֶוֶוען כִּי ווָארוּם דֶר גְרוּנְד אִיז גֶוֶוען בַּיי דִי כִּישׁוּף מַאכֶר אוּנ אִין אַלִי מִצְרַיִם: (יב) וַיְחַזֵּק יְיָ אֶת לֵב פַּרְעֹה הָט גָאט

אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃
ס יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ יד כִּי ׀
בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־
מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ
בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־
הָאָרֶץ׃ טו כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי
וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד

קְבֵיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה׃ יג וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא
וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה
וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי׃ יד אֲרֵי
בְּזִמְנָא הָדָא אֲנָא שָׁלַח
יָת כָּל מַחֲתַי לְלִבָּךְ
וּבְעַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ בְּדִיל
דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית דִּכְוָתִי
שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא׃
טו אֲרֵי כְעַן קְרֵיב קֳדָמַי
דְּאֶשְׁלַח פּוֹן יָת מַחַת
גְּבוּרְתִּי וְאֶמְחֵי יָתָךְ
וְיָת עַמָּךְ בְּמוֹתָא

רשב"ם

(יד) מגפתי. מיני חבלות והכאות אש וברד ואבני אלגביש וגפרית ושלג וקיטור: (טו) כי עתה. כשהיה הדבר של בהמות היה דעתי לשלוח יד בכם

רש"י

(שמות יד): (יד) את כל מגפתי. למדנו מכאן שמכת בכורות ו שקולה כנגד כל המכות: (טו) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו ראיתי כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר שלחתיה והכיתי אותך ואת עמך עם ז הבהמות ותכחד מן הארץ אבל בעבור זאת העמדתיך

בית יהודא

די פֶערד זֶענֶען דָאךְ גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן פוּן הָאגִיל אוּנ דִי יֵיגֶערְט פוּן דֶבֶר נָאר דָס זֶענֶען גֶעוֶען פוּן דִי מִצְרִים וָוס הָאבְּן מוֹרָא גֶהַאט פַר דִי רֵייד פוּן גָאט אוּנ הָאבֶן זֵייעֶרֶע בְּהֵמוֹת בַּהַאלְטֶן אִין דִי שְׁטוּבִּין: (יד) וְאֶת כָּל מַגֵּפֹתַי. זָאגְט רַשִׁ"י (לָמַדְנוּ מִכַּאן) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר (שֶׁמַּכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמַּכּוֹת) דִי מַכָּה וָוס דִי בְּכוֹרִים זֶענֶען גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן זֶעגִין גֶוֶוען בַּיי דִי מִצְרִים אַזוֹ שְׁלֶעכְט וִוי אַלֶע נַיין מַכּוֹת צוּזַאמֶען *): (טו) וְכִי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת יָדִיו. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט (כִּי אִילוּ רָצִיתִי) וָוען אִיךְ וָואלְט וֶועלֶען (כְּשֶׁהָיְתָה יָדִי בְּמִקְנְךָ שֶׁהִכֵּיתִים בְּדֶבֶר) וָוען מַיין הַאנְט אִיז גֶיוֶוען אוֹיף דַיינֶע בְּהֵמוֹת אוּנ הָאב זֵיי גֶעהַרְגֶת מִיט דֶעם דֶבֶר (שְׁלַחְתִּיהָ וְהִכֵּיתִי אוֹתְךָ וְאֶת עַמְּךָ עִם הַבְּהֵמוֹת) וָואלְט אִיךְ גֶעשִׁיקְט מַיין הַאנְט אוֹיף דִיר אוֹיךְ אוּנ אִיךְ וָואלְט גֶשְׁלָאגֶען מִיט דֶעם דֶבֶר דִיךְ מִיט דַיין פָאלְק מִיט דִי בְּהֵמוֹת צוּזַאמֶען (וַתִּכָּחֵד מִן הָאָרֶץ) וָואלְסְט פַארְשְׁנִיטֶן גִיוָוארֶן פוּן דֶר וֶועלְט (אֲבָל בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ) נָאר וֶועגֶען דֶעם הָאב אִיךְ דִיךְ גֶלָאזְט לֶעבֶּן אִיךְ זָאל דִיר וַוייזֶן

שפתי חכמים

הברד להמית. ב"ת אי לא אמר להם שלח העז וגו' לא היו מקפידין להכניס בשדה. ועי' בקל"מ תירוצים אחרים: ו אין פי' מכת בכורות דא"כ מה בא להשמיענו כאן. לפ"ר ר"ת מאורליינ"ש מכת בכורות פי' אלו בכירים וה"ל בברד לא נקט רק התבואה הבכרה ובשלה כל גרכה כדכתיב כי השעורה אביב והפשתה גבעול כדפרש"י שבכרו. וא"ת כפ' שמות פרש"י בפסוק הנה אנכי הורג את בנך בכורך שמכת בכורות קשה מכולן וי"ל דודאי בעיני פרעה קשה מכת בכורות מכולן אבל בעיני העם מכת ברד קשה יותר שלא היה להם מה לאכול ועי"ל שהיא שקולה כנגד כל המכות שעברו כי המכות האחרונות היו קשים מאותה המכה. כ' מהרש"ל וק' לי על פי' ר"ת מאורליינ"ש דא"ל בפעם הזאת וכו' ע"כ נ"ל דהכי מתיישב הקרא על אופניו אל תאמר מאחר בשלחתי עליך הדבר שהיא מכה חמורה ואח"כ השחין שהיא מכה קלה אין ביכולתי להמיתך דא"כ למה לא המיתך בדבר כי בפעם הזאת ר"ל עוד יבא הפעם והעת שאשלח כל מגפותי דהיינו מכת בכורות ותדע שאין כמוני בכל הארץ ותאמר אתה בעצמך אלו רציתי כשהיה ידי במקנך וכו': ז ופי' ואך אותך וגו' גם אותך ועמך:

פירוש לתורת אלהים

גְשְׁטַארְקְט דָם הָאָרֶץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא אוּנ הָט נִיט צוּ גֶהֶערְט צוּ זֵיי אוּנ הָט נִיט גֶוָואלְט שִׁיקֶן דִי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי גָאט הָט גֶרֶעט צוּ מֹשֶׁה אַז עֶר וֶועט זֵיי נִיט וֶועלֶן שִׁיקֶן: (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר פֶעדֶר דִיךְ אִין דֶר פְרִיא וְהִתְיַצֵּב אוּנ שְׁטֶעל דִיךְ פַר פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אוּנ זָאלְסְט צוּ אִים זָאגֶן כֹּה אַזוֹ הָט גָאט גֶזָאגְט דֶר גָאט פוּן דִי יוּדֶן שַׁלַּח שִׁיק מַיין פָאלְק אוּנ זֵייא זָאלֶן מִיךְ דִינֶען: (יד) כִּי בַּפַּעַם הַזֹּאת וָוארוּם דָם מָאל אֲנִי וֶועל אִיךְ שִׁיקֶן אַלֵי מַיינֵי פְּלָאג אֶל לִבְּךָ צוּא דַיין הַאַרְץ וּבַעֲבָדֶיךָ אוּנ אִין דַיינֵי קְנֶעכְט וּבְעַמֶּךָ אוּנ אִין דַיין פָאלְק בַּעֲבוּר תֵּדַע פוּן וֶועגֶן דוּ זָאלְסְט וִויסֶן כִּי אַז עֶס אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶן אִין דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט אַנָאט וִוי אִיךְ בִּין: (טו) כִּי וָוארוּם עַתָּה אַצוּנְד שָׁלַחְתִּי וָואלְט אִיךְ גִישִׁיקְט מַיין

*) הערה אלע פרעגין וויא קומט דא אהער מכות בכורות, נאר מען זאגט דא איז אטעות גיוואורין אין רש"י עס איז גיוועזן געשריבען פון רש"י אראשי תיבות מ"ב דאס זאל מאַיין מכת ברד האט דער דרוקער געמיינט דאס מאכט מכת בכורות האט ער ארויס געשטעלט זיין טעות מכת בכורות, אונ אזוי ווערין געדרוקט אלע חומשים מיט דעם טעות, אונ ווער עס וויס דעם ענין פון דרוק פארשטייט ער אז אזעלכע טעותים אין גאנצ גרינג עס זאל ווערין אין דרוק:

מִן־הָאָרֶץ׃ טו וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־
כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃
שביעי יז עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי
שַׁלְּחָם׃ יח הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר
בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־

אונקלוס

וְשֵׁיצֵיאַת מִן אַרְעָא׃
טו וּבְרַם בְּדִיל דָּא קַיֵּמְתָּךְ
בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ יָת
חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן
מִשְׁתָּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל
אַרְעָא׃ יז עַד כְּעַן אַתְּ
כָּבֵישׁ בַּהּ בְּעַמִּי בְּדִיל
דְּלָא לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ יח הָא
אֲנָא מַחֵית מִטְרָא בְּעִדָּנָא
הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא תַּקִּיף
לַחֲדָא דִּי לָא הֲוָה
דִּכְוָתֵהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן

רשב״ם

כן בך ובעמך למות בדבר והיית נכחד מן הארץ: (טו) ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך את כחי וגו׳. להודיעך שטותך שאמרת לא ידעתי את ה׳: (יז) מסתולל. מתפעל מן (ישעיה ס״ב) סולו המסילה כובש אותם לעבדים כדכתיב (ירמיה ל״ד) ויכבשום לעבדים ולשפחות. ולהודיעך שיטת המתפעלים כי כל תיבות המתפעלים באה תוספת תי״ו בראש חוץ מאותן שאוציא מן הכלל לבסוף. מן אמר יאמר (תהלים צ״ד) יתאמרו כל פועלי און. יתברך. יתגדל. (יחזקאל ל״ח) והתגדלתי. יתהלל המתהלל. יתווכח. ויתחבא. לשוא תתיפי. (ישעיה כ״ח) והמסכה צרה כהתכנס. יתלכדו. ויתלקטו. ויתמרמר. מתנשא. התעללתי. אתפלל. והתקדשתי. מתרושש והון רב. הרי לך כל האלפ״א בית״א תי״ו בראשם חוץ משבעת אותיות אלו דז״ט ס״ץ ש״ת. השי״ן והסמ״ך באה התי״ו אחריהם במתפעל שלהם מן סלל מסתולל. מן שר תשתרר עלינו. מן שבח ישתבח. מן שמר (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי. מן שבר משתבר. הצד״י והזיי״ן לא יבא התי״ו במתפעל שלהם אלא אחרי הצד״י תבא טי״ת במקום תי״ו של מתפעל. מן צדק יאמר נצטדק. מן צבע יצטבע בדניאל. מן ציד הצטיידנו ביהושע. מן צרף מצטרף. ואחר הזיי״ן תבא דלי״ת במקום תי״ו של מתפעל. מן זמן הזדמנתון בדניאל. אבל תוספות הן בתיבות. ט׳ של נצטדק ד׳ של הזדמנתון. ותי״ו שלי תאמרו. לעשותן מתפעל כמו שפירשתי וכן כולם אבל הם עצמם כשהם ראש התיבה לא היה בהן תוספת אות להתפעל כמו וישמע את הקול מדבר אליו (לא יאמר) (נ״א כמו) מתדבר. לא יטמא בעל (לא יאמר) כמו יתטמא. ועם עקש (ופתלתל) (צ״ל תתפתל) (נ״א תתפל) לא יאמר (תתתפתל). תתמם לא יאמר תתתמם:

בעל הטורים

(טז) ספר. ב׳ במסו׳ דין והידך הזכירני נשפטה יחד ספר אתה למען תצדק. כשהקב״ה עושה דין ברשעים שמו מתעלה זהו נשפטה יחד ספר שמי בכל הארץ ששמו מתעלה בכך: (יז) עודך מסתולל בעמי לבלתי ר״ת בלעם שעל ידו אינך משלחם דג׳ היו בעצתו עלה:

בית יהודא

מיין כח אונ מען זאל דערציילען מיין נאמן אויף די גאנצע וועלט: (יז) ועודך מסתולל בעמיו. (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (כבישת ביה בעמי) דו טרעטסט אף מיין פאלק (והוא מגזרת מסלה) מסתולל איז פון ווארט מסלה (דמתרגמינן) אוף דעם ווארט מסלה טייטשט דר תרגום (אורח כבישא) אאוסגעטרעטענע וועג, זאגט רש״י (וכבר פירשתי בסוף פרשה מקץ) אין די סוף סדרה מקץ האב איך געזאגט (כל תיבה שתחלת יסודה סמ״ך) דער ווארט וואס דער אנהייב איז א סמ״ך, אונ דר סמ״ך איז דער יסוד ופונדאמענט פון ווארט (והיא באה לדבר בלשון מתפעל) אוב דר ווארט דארף גערעט ווערן מיט דעם לשון מתפעל, עס איז געטאהן געווארען (ניתן התי״ו של שמוש באמצע אותיות של עיקר) קומט אריין דער תיו וואס בעדינט דעם ווארט צווישען די אותיות וואס זענען דר עיקר ווארט (כגון זו) אזו ווי דער ווארט מסתולל, דר עיקר ווארט איז מסולל, אז דער ווארט דארף גערעט ווערן מתפעל, געטאן געווארן, געטרעטען געווארן, זאגט מען ניט מתסולל, נאר דער תיו קומט נאך די סמך, מסתולל (וכגון ויסתבל החגב מגזרת סבל) ויסתבל איז פון ווארט סבל, זאגט מען ניט ויתסבל, נאר ויסתבל, (כי תשתרר עלינו מגזרת שר ונגיד) דר ווארט תשתרר איז פון ווארט שר, זאגט מען ניט תתשרר נאר תשתרר (וכן מסתכל הוית) שטייט ניט מתסכל נאר מסתכל: (יח) (כעת מחר), (כעת הזאת למחר) מארגען אין דיא צייט וואס איצט איז (שרט לו שריטה בכותל) משה האט געמאכט אקריץ ביי פרעה אויף די וואנט אונ ער האט געזאגט צו אים (למחר כשתגיע חמה לכאן) ווען די זון וועט מארגען קומען צוא דעם צייכן (ירד הברד) וועט גיין

רש״י

וגו׳: (יז) עודך מסתולל בעמי. כתרגומו כביש ביה בעמי והוא מגזרת מסלה דמתרגמינן אורח כבישא ובלעז קלקי״ר (טרעטען). וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ כל תיבה שתחלת יסודה סמ״ך והיא באה לדבר בלשון מתפעל נותן התי״ו של שמוש באמצע אותיות של עיקר כגון זו וכגון (קהלת יב) ויסתבל החגב מגזרת סבל. (במדבר טז) כי תשתרר עלינו מגזרת שר ונגיד (דניאל ז ח) מסתכל הוית: (יח) כעת מחר. כעת הזאת למחר שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ח ירד הברד: הוסדה.

שפתי חכמים

ח דאל״כ למה ... כעת מחר ובדבר אמר מחר יעשה סתם והטעם אלא הדבר בהכסנותסיו בשדה כפולות אחת הנה ואחת הנה ונויאמר לפרעה

פירוש לתורת אלהים

שלאק יאך אויך אונ איך וואלט געשלאגן דיך ואת עמך אונ דיין פאלק בדבר מיט מארד אז איך וואלט גוואלט בשעת איך האב געשלאגן דיא בהמות מיט דבר וואלט איך דענסט מאל דיך מיט דיין פאלק אוך געשלאגן מיט דבר ותכחד אונ די וואלסט געווארן פר טיליגט פון דער ערד: (טז) ואולם אונ פאר וואר בעבור פון דעסט וועגן האב איך דיך גלאזט שטיין אונ לעבען בעבור פ ווען איך זאל דיר ווייזן מיין קראפט ולמען אונ דרום כדי מיין נאמען זאל דער ציילט ווערן אויף דער גאנצער וועלט: (יז) עודך נאך דו מסתולל דו טרעסט אדער דו האלסט בעמי אין מיין פאלק לבלתי דאס דו ווילסט זיי ניט שיקן: (יח) הנני איך וועל מאכען רעגענען כעת אזו וויא די צייט מחר מארגן אין דער צייט ברד איין האגל כבד מאוד זייער אשווערער אשר וואס איז נאך אזעלכער ניט געוועןן אין מצרים למן פון דעם טאג אז זי איז גגרונד פעסטיקט

יוֹמָא דְאִשְׁתַּכְלְלַת וְעַד
כְּעַן: יט וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ
יָת בְּעִירָךְ וְיָת כָּל דִּי
לָךְ בְּחַקְלָא כָּל אֱנָשָׁא
וּבְעִירָא דְּאִשְׁתְּכַח
בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵשׁ
לְבֵיתָא וְיֵחוֹת עֲלֵיהוֹן
בַּרְדָּא וִימוּתוּן: כ דִּדְחִיל
מִפִּתְגָּמָא דַּיְיָ מֵעַבְדֵי
פַרְעֹה כְּנַשׁ יָת עַבְדּוֹהִי
וְיָת גֵּיתוֹהִי לְבָתַּיָּא:
כא וְדִי לָא שַׁוִּי לִבֵּהּ
לְפִתְגָּמָא דַּיְיָ שְׁבַק יָת
עַבְדּוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי

עָתָּה: יט וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא
יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד
וָמֵתוּ: כ הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי
פַּרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־
מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: כא וַאֲשֶׁר לֹא־
שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־
עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ

בעל הטורים

(יט) ולא יאסף. ב׳ במסורה ולא יאסף הביתה. עשיר ישכב ולא יאסף. שאני בהיה עשיר והיה לו מקנה רב לפי שעה ישכב ולא יאסף שסכהו הברד: (כ) הירא. ב׳ במסו׳ דין ואידך הירא ורך הלבב. מה התם הירא מעבירה שבידו אף הכא אמי היו יראים מעבירות שבידם

רשב״ם

(יט) העז, אסוף כמו העיזו בני בנימין. יישבי הגבים העיזו

רש״י

שנתיסדה וכל תיבה שתחלת יסודה יו״ד כגון יסד ילד ידע יסר כשהיא מתפעלת תבא הוי״ו במקום היו״ד כמו הוסדה הולדה ויודע ויולד ליוסף (משלי כט) בדברים לא יוסר עבד: (יט) שלח העז. כתרגומו שלח כנוש. וכן (ישעיה י) יושבי הגבים העיזו (ירמיה ו) העיזו בני בנימן: ולא יאסף הביתה. ל׳ הכנסה הוא: (כ) הנים. הבריח ל׳ וינס:

בית יהודא

דער האגיל: (הוסדה). (שנתיסדה) זיא איז געגרינדעט געוואָרען (וכל תיבה שתחלת יסודה י׳) יעדר וואָרט וואס דער אנהייב פון וואָרט איז איוד (כגון) אזוי ווי יסד ילד ידע יסר (כשהיא מתפעלת) אז דר וואָרט קומט אין התפעל, געטאהן געוואָרען (תבא הוי״ו במקום היוד) ווערט געשריבן אוי״ו פאר די יוד (כגון) אזוי ווי הוסדה, געגרינדעט געוואָרען הולדה, געבאָרען געוואָרען, ויודע, בעוואסט געוואָרען. ויולד ליוסף, עס איז געבאָרען געוואָרן צו יוסף. בדברים לא יוסר עבד, מיט רייד ווערט ניט בעשטראָפט אקנעכט: (יט) ושלח העז. (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (שלח כנוש) שיק מענטשען זיי זאָלן פארזאמלען די בהמות פון פעלד (וכן יושבי הגבים. העיזו) די זיצער (איינוואוינער) פון גבים האבען זיך פארזאמלט (העיזו בני בנימין) די מענטשען פון שבט בנימין האבען זיך פארזאמלט: (ולא יאסף הביתה). זאגט רש״י (לשון הכנסה הוא) יאסף איז דערטייטש פארזאמלען אין שטוב אריין: (כ) (הניס). איז דערטייטש (הבריח), ער האט געמאכט אנטלויפען (לשון וינס)

פירוש לתורת אלהים

געוואָרען ועד עתה אונ ביז אהער: (יט) ועתה אונ אצונד שלח שיק העז זאמל איין את מקנך דייני בהמות ואת אונ אלץ וואס דו האסט אין פעלד כל אלי מענטשען אונ בהמות אשר וואס וועט געפינען ווערען אין פעלד ולא אונ עס וועט ניט אריין געבראכט ווערען אין הויז וירד וועט נדערן אויף זיי דער האגל אונ זייא וועלען ווערען געטייט: (כ) זאגט דר פסוק הירא דער וואס האט זיך געפארכטען פאר גאטס רייד מעבדי פון די קנעכט פון פרעה אטייל פון די קנעכט פון פרעה וואס האבען זיך געפארכטען פאר גאטס רייד הניס האבען געמאכט אנטלויפען זייני קנעכט ואת אונ זייגע בהמות אל הבתים אין די הייזער: (כא) ואשר אונ דר וואס האט ניט געטאהן זיין הארץ אין גאטס רייד ויעזוב האט ער געלאזט זייני

ליקוטי יקרים

(יט) ועתה שלח העז וגו׳. דר אלשיך פרעגט צו וואס דאס הקב״ה געזאגט צו משה ער זאל געבין אעצה צו פרעה אונ צו די מצריים זיי זאלן פארזאמלין זייערע בהמות פון פעלד דר האגיל זאל זייא ניט הרגען, נאר הקב״ה האט ניט געמיינט דיא טובה פון דיא מצריים, נאר ווייל הקב״ה הט געוואלט ווען דיא יודען וועלין ארוס גיין פון מצרים וועט ער זייא פירען נעבין ים אונ פרעה מיט די מצריים זאלין לויפין נאך די יודען זיי אומקערין צוריק אין מצרים, אונ ער וועט זייא דערטרינקען אין ים, אונ ווען פרעה וועט ניט האבען פערד, וועט ער ניט לויפען יאגין די יודען ווס שטייען נעבין ים, דריבער האט משה געזאגט צו פרעה אונ צו די מצריים זיי זאלין פארזאמלין זייערע בהמות פון פעלד, וועלין די מצריים האבין פערד צו לויפען נאך דיא יודען, צום ים, אונ ער וועט זייא דערטרינקען אין ים, וויא עס שטייט אין פסוק הירא את דבר ה׳, דר ווס הט מורא געהאט פר דיא רייד פון גאט, עס שטייט ניט ער הט מורא געהאט פר גאט, ער האט נאר מורא געהאט ווייל הקב״ה הט געזאגט דיא בהמות ווס וועלין זיין אין פעלד וועט דר האגיל זיי הרגנן, אונ דריבער האבען זיי געגעבען דיא פערד צו לויפין נאך דיא יודי ביז אלע מצריים מיט זייערע פערד זענען דער טרונקען געווארין.

כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־
יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־
הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת
וּבָרָד וַתִּהֲלַךְ־אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר
יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כד וַיְהִי
בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד
כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי׃

אונקלוס

בְּחַקְלָא׃ כב וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל
צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי בַרְדָּא
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָאֵי עַל
אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל
כָּל עִסְבָּא דְחַקְלָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
כג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ
עַל צֵית שְׁמַיָּא וַיְיָ יְהַב
קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַלְּכָא
אֶשָּׁתָא עַל אַרְעָא
וְאַמְטַר יְיָ בַּרְדָּא עַל
אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
כד וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֶשָּׁתָא
מִשְׁתַּלְהֲבָא בְּגוֹ בַרְדָּא
תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי לָא
הֲוָה דִכְוָתֵהּ בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם מֵעִדָּן דַּהֲוָת

בעל הטורים

מכאן אמרו טוב שבמצרים הרוג שהרי כתיב הירא את דבר ה' וסמיך ליה וירד עליהם הברד ומתו: (כג) וימטר. ב' במסו' דין ואידך וימטר עליהם כעפר שאר גבי שלו מלמד שהשלו היה יורד בכח ונוכה לרשעים כדרך שהברד מכה במצרים: (כד) ואש מתלקחת. ב' במסו' דין. ואידך ואש מתלקחת ונוגה לו סביב. גם כאן בתוך הברד היה האש יוצא ממנו גלולות ומאירים והוו ונוגה לו סביב:

בית יהודא

ער איז אנטלאפען: (כב) [על השמים]. מען מיינט ניט אויף דעם הימעל, נאר מען מיינט (לצד השמים) אין דערהייך געגען הימעל (ומדרש אגדה) דר מדרש זאגט (הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן השמים) הקב"ה הט אויפגעהויבען צו משה אין דערהייך איבר דעם הימל: (כד) ומתלקחת בתוך הברד. דער פייער האט געברענט אין האגעל (נס בתוך נס) איין נס אין אנדערען נס (האש והברד מעורבין) דר פייער איז געווען צומישט מיט דעם האגעל (והברד מים הוא) דער האגעל איז דאך וואסער (ולעשות רצון קונם) צוא טאהן דעם ווילען פון הקב"ה (עשו שלום ביניהם) האבען זייא געמאכט שלום צווישען זיך, דער פייער הט ניט צו גאסען דעם

רש"י

(כב) על השמים. לצד השמים. ומדרש אגדה הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן השמים: (כד) מתלקחת בתוך הברד. נס בתוך נס האש והברד מעורבין והברד מים הוא ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם.

שפתי חכמים

סדוקא בעת ההיא התחיל הדבר א"כ לא היה תועלת בבריחה אמר סתם מחר יהיה: ט רלה לו' בתחלה לא היה לו ממשלה אלא על מה שבארץ ועכשיו נתן אותו למעלה שיהיה לו ממשלה על מה שבשמים והביא מכה משמים: י ר"ל שדרך הלהב של אש נולך למעלה והכא היתה יורדת למטה וזהו נס א' וגם השני שלא כבו זה את זה. (פח"י) ולא נזכרה חדא דכ"פ מלינו שירדה האש למטה מן השמים לארץ הן לטובה והן לרעה ולא נחשב נגס.. ועוד דהא עדיין לא נכתב פסוק ותהלך אש ארצה ול"נ דכמחלוקת שנויה בש"ר וכו' וגרסי נחמיה היו

ליקוטי יהודא

(כב) ויאמר ה' אל משה וגו'. דער מדרש זאגט הקב"ה האט אויפגעהויבען משה'ן איבער דעם הימל אונ האט גיזאגט צו אים נייג דיין האנט אויף דעם הימעל וועט אנהו בין גיין דער האגיל אויף מצרים, אונ ווייל משה איז געווען בייא זיך גידעריג הט ער ניט געוואלט זיין האנט איפהייבען אוף דעם הימעל, נאר ער האט זיין שטעקין איפגעהויבין, ווארום אויף דעם שטעקין איז געווען דר נאמען פון הקב"ה, ביי דעם האגיל איז אויך גיווען גרויסע וואונדר, יעדער האגיל איז געווען הארט ווי שטיין, אונ אינווייניג ליידיג גאר, אפייער האט געברענט אינווייניג וויא אליכט אין אלאנטער, אונ דר האגיל איז ניט צושמאלצין גיווארין:

פירוש לתורת אלהים

בהמות מיט זייני קנעכט אין פעלד: (כב) ויאמר השם גאט גזאגט צו משה נטה נייג דיין האנד צום הימל צו ויהי ברד אונ עס זאל זיין האגל בכל אין גאר דעם לאנד מצרים על אויף די מענטשן אונ די בהמות ועל אונ אויף אלי גראזען פון דעם פעלד אין מצרים: (כג) ויט האט משה גינייגט זיין שטעקן קעגן דעם הימל ויי אונ גאט האט געגעבן קולות דונערן וברד אונ האגל ותהלך אונ עס איז גיגאנגען פייער ביז צוא דער ערד וימטר יי ברד על ארץ מצרים אונ גאט האט גמאכט רעגנן האגל אויף דעם גאנצן לאנד מצרים: (כד) ויהי אונ עס איז געווען ברד האגל ואש אונ פייער האט גיפלאקערט צווישען דעם האגל [עיין רש"י] כבד מאוד דער האגל איז געווען זייער שווער אונ גרוס אשר וואס אזוי איין האגעל איז נאך ניט גיווען בכל אין גאנצן לאנד מצרים מאז פון דעמאלט אן אז זי איז

כה וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד
וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃ כו רַק
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא הָיָה בָּרָד׃ כז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי
וְעַמִּי הָרְשָׁעִים׃ כח הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה
וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד
וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד׃
כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־
הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה

לַיִם׃ כה וּמְחָא בַּרְדָּא
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם יָת
כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֱנָשָׁא
וְעַד בְּעִירָא וְיָת כָּל
עִסְבָּא דְחַקְלָא מְחָא
בַּרְדָּא וְיָת כָּל אִילַן
דִּבְחַקְלָא תַּבַּר׃ כו לְחוֹד
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי תַמָּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה
בַּרְדָּא׃ כז וּשְׁלַח פַּרְעֹה
וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַאֲמַר לְהוֹן חָבִית זִמְנָא
הָדָא יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי
חַיָּבִין׃ כח צַלּוֹ קֳדָם יְיָ
וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי רְוַח דְּלָא
יְהוֹן עֲלָנָא קָלִין דִּלְוַט
כְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ וּבַרְדָּא
וְאֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְלָא תוֹסְפוּן
לְאִתְעַכָּבָא׃ כט וַאֲמַר לֵיהּ
מֹשֶׁה כְּמִפְּקִי מִן קַרְתָּא
אֶפְרוֹשׂ יְדַי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ
תו"א ס' הצדיק ידיס פו:

רשב"ם (כז) חטאתי הפעם. עתה הפעם אני מודה שחטאתי:

רש"י

(ס"ר): (כח) ורב. די לו במה שהוריד כבר:
(כט) כצאתי את העיר. מן העיר אבל בתוך העיר לא

בית יהודא

האגעל, אונ דער האגעל הט ניט פארלאשען דעם פייער:
(כח) וְרַב. אונ פיל (דַי לוֹ בַּמֶּה שֶׁהוֹרִיד כְּבָר) עס איז גענוג מיט
דעם האגעל וואס איז געגאנגען ביז איצט: (כט) כְּצֵאתִי אֶת
הָעִיר. (מִן הָעִיר),משה הט געזאגט צו פרעה ווען איך וועל ארויסגיין פון שטאט וועל איך בעטן צוא הקב"ה (אֲבָל בְּתוֹךְ

שפתי חכמים

האש והברד פתוכים ומעורבים זה בזה והאש מתלקחת בגוף הברד
ושניהם היו דולקים ולדידיה הנס השני היה שהברד היה דולק ולזה
נתכוון הרב שאחרי כ' האש והברד היו מעורבין ולפ"ז צריך לפי הס

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) ה' הצדיק. ולכך אמר דבר זה על הברד יותר מבכל שאר
המכות לפי שאמר לו הקב"ה שלח העז ומי שלא נאספו בבית
מתו לפיכך אמר לו ה' הצדיק שהזהירני היטב ואני ועמי
הרשעים כי ברשע הניחו בהמותם בשדות ולא האמינו בהקב"ה:
(כט) כצאתי את העיר. לכך הוצרך לצאת מן העיר כשהוצרך להתפלל על מכת הברד יותר מבשאר מכות לפי שעל מכת הברד
כתיב הירא וגו' ונתמלאה כל העיר באותה שעה גלולים ממצרים שהיו עובדים לבהמות ולכך יצא מן העיר אמנם צ"ל שגם
לשאר תפלות היה יוצא מן העיר ומזה אנו למדין לכל השאר:

פירוש לתורת אלהים

גוואָרֶן צו אַפְּאלְק: (כה) וַיַּךְ אונ דֶער בָּרָד הָט אום
גְשְׁלָאגֶן אין גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם אֵת אַלְץ וָואס אִיז
גְוֶועְן אִין פֶּעלְד מֵאָדָם פון מֶענְשֶׁן בִּיז בְּהֵמוֹת וְאֵת אונ
גָאר דָם גְרָאז פון פֶּעלְד הָט דֶר בָּרָד דֶר שְׁלָאגֶן וְאֵת
אונ אַלֶי בֵּיימֶער פון דֶעם פֶּעלְד שִׁבֵּר הָאט עֶר צוּא
בְּרָאכִין: (כו) רַק נָאר אִין לַאנְד גוֹשֶׁן וָוס דִי יִשְׂרָאֵל
הָאבֶּן דָארְטֶן גְוואָנְט לֹא אִיז קֵיין הָאגֶל נִיט גִיוֶועְן:
(כז) וַיִּשְׁלַח הָט פַּרְעֹה גְשִׁיקְט וַיִּקְרָא אונ הָט גִירוּפֶן צוּ
מֹשֶׁה אונ צוּ אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אונ הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט חָטָאתִי
אִיךְ הָאבּ דָאס מָאל גְזִינְדִיגְט יְיָ הַצַּדִּיק גָאט אִיז דֶער
צַדִּיק וַאֲנִי אונ אִיךְ מִיט מַיין פָאלְק זֶענֶען מִיר רְשָׁעִים:
(כח) הַעְתִּירוּ אִיר מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן טוּט בֶּעטֶן צוּ גָאט
וְרַב אונ גִינוּג מִהְיוֹת פון צוּ זַיין קוֹלוֹת דוּנֶערֶן וּבָרָד אונ
הָאגֶל עֶס אִיז שׁוֹן גִנוּג דוּנֶערֶען אונ הָאגֶל וָואס אִיז
גְוֶועְן בִּיז אַהֶער וַאֲשַׁלְּחָה אונ אִיךְ וֶועל אַייךְ אַרוֹיס
שִׁיקֶען פון מַיין לַאנְד וְלֹא אונ אִיר וֶועט מֶער נִיט
בְּלַייבֶּן שְׁטֵיין אִין מַיין לַאנְד: (כט) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה
גְזָאגְט צוּא אִים כְּצֵאתִי אַז אִיךְ וֶועל אַרוֹיס גֵיין פון
דֶער שְׁטָאט אֶפְרוֹשׂ וֶועל אִיךְ אוֹים שְׁפְּרֵייטֶן מַיינֶי
הֶענְט אונ וֶועל תְּפִלָּה טָאהְן צוּא גָאט [עיין רש"י
הַקּוֹלוֹת דִי דוּנֶערֶן זָאל וֶוערֶן פַר מִיטֶן וְהַבָּרָד אונ דֶר
הָאגֶל זָאל שׁוֹן מֶער נִיט זַיין לְמַעַן פון וֶועגֶן דוּא
זאלסט

הקלות יחדלון והברד לא יהיה
עוד למען תדע כי ליהוה הארץ:
ל ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם
תיראון מפני יהוה אלהים:
לא והפשתה והשערה נכתה כי
השערה אביב והפשתה גבעל:
לב והחטה והכסמת לא נכו כי

אונקלוס

קליא יתמנעון וברדא
לא יהי עוד בדיל דתדע
ארי דיי ארעא: ל ואת
ועבדיך ידענא ארי עד
כען לא אתכנעתון מן
קדם יי אלהים: לא וכתנא
וסערי לקו ארי סערניא
אביבין וכתנא גבעולין:
לב וחטאה וכנתיא לא
תו"א הכ"ז מנחות סח ועד:

רשב"ם

(ל) כי טרם תיראון. כתרגום עדיין לא תיראון: (לב) לא נכו. להודיעך שמה שלא שיבר הברד אכל הארבה. הברד מקלקל

בעל הטורים

(כט) הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד. אבל לא אמר על הקולות שלא יהיו עוד כי יהיו במתן תורה: (ל) תיראון. ב' במסורה דין ואידך לא תערצון ולא תיראון שאמר להם משה ידעתי כי עד שתסור המכה תיראון אבל כשיהא הרוחה לא תערצון ולא תיראון:

בית יהודא

העיר לא התפלל) אבער אין שטאט האט ער ניט געבעטען צו הקב"ה (לפי שהיתה מלאה גלולים) ווייל אין שטאט איז געוועזן פוהל עבודה זרות: (ל) וטרם תיראון]. מיינט מען (עדיין לא תיראון) איר האט נאך ניט מורא (וכן כל טרם שבמקרא) אלע טרם וואס שטייט אין פסוק מיינט מען (עדיין לא הוא) עס איז נאך ניט (ואינו לשון קודם) אונ טרם איז ניט דערטייטש פריער (כמו טרם ישכבו) מיינט מען (עד לא שכיבו) זיי האבען זיך נאך ניט געלייגט (טרם יצמח) מיינט מען (עד לא צמח) עס האט נאך ניט געוואקסען (אף זה כן הוא) דעם טרם תיראון מיינט מען אויך אזוי, משה האט געזאגט (ידעתי כי עדיין אינכם יראים) איך ווייס איר האט נאך ניט מורא פאר הקב"ה (ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם) אונ ווי עס וועט זיין אפגעלאזונג פון די מכה, וועט איר ווייטער זיין ביי אייער שלעכטס: (לא) והפשתה והשערה נכתה]. די פלאקס אונ די גערשטען נכתה (נשברה) איז צובראכען געווארען (לשון פרעה נכה) דער צוברעכענער פרעה, ער האט געהאט אצובראכענעם פוס (נכאים) צובראכענע (וכן לא נכו) זיי זענען ניט צו בראכען געווארען (ולא יתכן לפרשו לשון הכאה) מען קען ניט טייטשען לא נכו זיי זענען ניט געשלאגען געווארען (שאין נון במקום ה"א לפרש נוכתה כמו הוכתה) ווארום אה"א ווערט ניט פארטאהשט אויף אנון, ווא עס דארף שטיין אה"א שטייט ניט אנו"ן פר די ה"א, דריבער קען מען ניט טייטשען נוכתה אזוי ווי הוכתה, געשלאגען געווארען, אונ מען קען ניט טייטשען נכו אזוי וויא הכו, געשלאגען געווארען (אלא הנון שורש בתיבה) נאר דר נון איז דר ווארצעל אין ווארט (והרי הוא מגזרת ושפו עצמותיו) דר ווארט נכו איז פון ווארט ושפו עצמותיו, זיינע ביינער זענען צוא בראכען געווארען, אונ דא איז אויך דערטייטש נכו צוא בראכען געווארען: [כי השעורה אביב]. ווארום די גערשטען (כבר ביכרה) איז שוין לאנג צייטיג געווארען (ועומדת בקשיה) זיא שטייט מיט די שטרויא (ונשתברו ונפלו) זענען זייא צו בראכען געווארען אונ געפאלן (וכן הפשתה גדלה כבר) דיא פלאקס איז שוין אויך לאנג גרוס געווארען (והוקשה) אונ האַרט געווארען (לעמוד בגבעוליה) זיא זאל שטיין אויף אירע שטעקליך, דריבער איז די פלאקס אויך צוא בראכען געווארען: [השעורה אביב]. (עמדה באביה) דיא גערשטען איז געשטאנען אין איר צייטיגונג (לשון באבי הנחל) ווי עס שטייט אין פסוק באבי הנחל, די פרוכטען וואס וואקסען אין טאהל, צייטיגע פרוכטען: (לב) וכי אפילות הנה]. (מאוחרות) שפעטיגע, זייא זענען שפעט

רש"י

התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים (ש"ר): (ל) טרם תיראון. עדיין לא תיראון. וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא ואינו לשון קודם כמו (בראשית יט) טרם ישכבו עד לא שכיבו (שם ב) טרם יצמח עד לא צמח אף זה כן הוא ידעתי כי עדיין אינכם יראים ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם: (לא) והפשתה והשערה נכתה. נשברה ל' פרעה נכה. נכאים. וכן לא נכו. ולא יתכן לפרשו ל' הכאה שאין נו"ן במקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכתה נכו כמו הכו אלא הנו"ן שורש בתיבה והרי הוא מגזרת (איוב לג) ושפו עצמותיו: כי השעורה אביב. כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו. וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה: השעורה אביב. עמדה באביה לשון (שיר השירים ו יא) באבי הנחל: (לב) כי

שפתי חכמים

דמסיים עשו שלום ר"ל שניהם דלקו: כ (נח"י) אע"פ שגם בזמן מכת הצפרדעים ומכת ערוב היתה ג"כ מלאה גלולים וא"כ מסתמא לא היה מתפלל בתוך העיר והל"ל שם כלאתי את העיר י"ל דשם היה מתפלל על למחר והיה לו שהות להתפלל ולא היה צריך לגלות לפרעה כלאתי את העיר אבל כאן שאמר פרעה ורב מהיות קולות והיה מבקש שהברד לא יתך ארצה והיה רוצה שלא להתמהמהות לכן הוצרך לגלות כלאתי את העיר ולא בתוך העיר: ל דק"ל כיון דהנו"ן שורש א"כ אי פעולה כאן לו' ס' הפעל והו"ל למכתב הנכתה ועז"פ מגזרת שפו ר' ל

פירוש לתורת אלהים

זאלסט וויסן כי אז צו גאט גהער די ערד: (ל) ואתה אבר איך ווייס אז דו מיט דיינע קנעכט טוט איר זיך נאך ניט פארכטען פאר גאט אונ אז דער האגל וועט אויף הערן וועט איר ווידער ניט וועלן שיקן דיא ישראל: (לא) והפשתה אונ דם פלאקס והשעורה אונ דער גערשטן נכתה איז צוא בראכן מחמת דעם האגל כי ווארום דר גערשטן איז גוועזן צייטיג והפשתה אונ דם פלאקס איז גוועזן אין די שטעקליך זענען זייא צו בראכן גווארן: (לב) והחטה אונ די ווייץ והכסמת אונ די טונקלי ווייץ לא נכו זענען ניט צו בראכן גיווארין

אפלת הנה: מפטיר לג ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרש כפיו אל יהוה ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נתך ארצה: לד וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו: לה ויחזק לב פרעה ולא שלח את

לקו ארי אפילתא אנון: לג ונפק משה מלות פרעה ית קרתא ופרש ידוהי בצלו קדם יי ואתמנעון קליא וברדא ומטרא דהוה נחית לא מטא על ארעא: לד וחזא פרעה ארי אתמנע מטרא וברדא וקליא ואוסף למחטי ויקרה לבה הוא ועבדוהי: לה ואתקף לבא דפרעה

בעל הטורים

(לג) ויחדלו. ב' במסו'. ויחדלו הקולות. ויחדלו לבנות העיר מלמד שגם בדור הפלגה הממס השם בקולות וערבבם עד שחדלו לבנות וגם בכאן חדלו לבנות ע"י הקולות שילאו מתחת סבלות מלרים: נתך. ג'. לא נתך ארלה. עד נתך מים עליהם גבי בני שאול המוקעים. כאשר נתך אפי וחמתי על יושבי ירושלים. לומר שתפלת הלדיקים מעלרת המטר כמו הכא גבי משה ותפלת הלדיקים מוריד אותו כמו גבי דוד שעשה דין גבי בני שאול והתפלל אל השם וכפר להם וכן יכפר ה' לירושלים ע"י תפלת הלדיקים דכתיב וכפר אדמתו עמו:

רשב"ם

את הקשה והארבה אוכל את הרך: (לג) נתך. לשון יציקה. כמו כהתוך כסף בתוך כור כן תותכו בתוכה ומטר לא הוצק ארצה: (לד) ויסף לחטא. עד עתה לא נתכוון לחטוא במזיד אבל כשהודה על הברד ואני ועמי הרשעים לכן קוראו עכשיו מזיד:

רש"י

אפילות הנה. מאוחרות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה. ואע"פ שנא' ואת כל עשב השדה הכה הברד יש לפרש פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד. ומדרש רבי תנחומא יש מרבותינו שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו: (לג) לא נתך. לא הגיע ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ ודומה לו (דניאל ח) ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו בחלק (יחזקאל כב) כהתוך כסף מ לשון יליקת מתכת. ורואה אני את דבריו כתרגומו

בית יהודא

געזייט געוואָרן (וַעֲדַיִן הָיוּ רַכּוֹת) זיי זענען נאָך געוועזן ווייך (וִיכוֹלוֹת לַעֲמוֹד בִּפְנֵי קָשָׁה) האָבען זיי געקענט בעשטיין פר דעם הארטען האָגעל ער זאל זיי קיין שאַדען טאָהן (וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר) אֲפִילוּ עס שטייט אין פסוק (וְאֵת כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד) אַלֶע גְרָאז פון פעלד הט דר האָגעל צו שלאָגן, אונ גְרָאז איז דאָך ווייך, הט דאָך דער האָגעל שאַדען געמאַכט די ווייכע זאַכען אויך פאר וואס האט ער ניט געשלאָגען די ווייץ אונ די כוסמת, ענטפערט רש"י (יֵשׁ לְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) מען קען זאָגען אַפְּראָסְטָן פשט אין פסוק (בַּעֲשָׂבִים הָעוֹמְדִים בְּקִלְחָם הָרְאוּיִם לִלְקוֹת בַּבָּרָד) מען מיינט אַזעלכע גְרָאז וואס וואקסען אויף הארטע וואָרצלען וואס דער האָגעל קען זיי צוא ברעכען, אין מדרש רבי תנחומא (וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל זֹאת) זענען דא רבנים וואס קריגען אונ זאגן אפילות איז ניט דערטייטש שפעטיגע אונ דער האָגעל הט געקענט צו ברעכען ווייכע זאכען אויך (וְדָרְשׁוּ כִּי אֲפִילוֹת פִּלְאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שֶׁלֹּא לָקוּ) זייא זאגען אפילות איז פון לשון פלא ואוואונדער), עס איז געוועזן גרויסע וואונדער פון הקב"ה וואס די ווייץ אונ די כוסמת זענען ניט צו שאדען געוואָרן פון האָגעל: (לג) ולא נתך). (לא הגיע) דער רעגען איז ניט געקומען ביז אויף דיא ערד (וְאַף אוֹתָן שֶׁהָיוּ בָּאֲוִיר) אפילו דער רעגען וואס איז געוועזן אין דער לופטען (לֹא הִגִּיעוּ לָאָרֶץ) זענען ניט אַראָפּגעקומען אויף די ערד (וְדוֹמֶה לוֹ) גלייך צוא דעם וואָרט נתך שטייט אין פסוק (וַתִּתַּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה וְהַשְּׁבוּעָה דְּעֶזְרָא) איז דערטייטש ותתך (וַתַּגִּיעַ עָלֵינוּ) עס איז געקומען אויף אונז די קללה אונ די שבועה פון עזרא, איז ותתך אזוי וויא נתך, געקומען, זאגט דא דער פסוק ומטר לא נתך ארצה, דער רעגען איז ניט געקומען אויף די ערד, זאגט רש"י (וּמְנַחֵם בֶּן סְרוּק חִבְּרוֹ בְּחֵלֶק כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף) מנחם בן סרוק הט געשטעלט די ווערטער לא נתך ארצה צו זאמען מיט די ווערטער כהתוך כסף (לְשׁוֹן יְצִיקַת מַתָּכוֹת) צוא גיסען מאטעריאל. כהתוך כסף מיינט מען ווי מען צו גיסט זילבער. אונ לא נתך ארצה וועט מען אויך מיינען דער רעגען איז ניט אראפגעגאסין געווארען אויף דיא ערד, זאגט רש"י (וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרָיו)

שפתי חכמים

כיון שנכתב בשורש הזה כאלו נכתב ה"א: מ ר"ל באותו חלק היינו ביסוד (בשורש) של כהתוך כסף (מכתיבת יד מהררי"ן ז"ל):

פירוש לתורת אלהים

כי וואָרום זיי זענען שפעט געזייעט געוואָרן זענען זיי נאך ניט צייטיג געוועזן אונ זענען געוועזן ווייך אונ אז דר האגל איז אויף זייא געפאלן האבן זיי זיך איין געבויגן אבר ניט צו בראכען געוואָרן: (לג) ויצא אונ משה איז ארוס געגאנגען פון דר שטאט ויפרש הט ער פאר שפרייט זיינע הענט אל יי צוא גאט אונ הט תפלה געטאהן ויחדלו אונ זייא זענען וואָרן פאר מיטן הקולות די דונערן והברד אונ דר האגל ומטר אונ דער רעגען לא נתך ארצה האט ניט גרייכט ביז צו דר ערד נאר זייא זענען געבליבען הענגן אין דער לופטן: (לד) וירא האט פרעה געזעהן כי חדל אז ער הט פר מיטן המטר דער רעגן והברד אונ דער האגל והקולות אונ די דונערן ויוסף לחטוא הט ער גמערט צו זינדיגין ויכבד לבו אונ הט שווער געמאכט זיין הארץ הוא ער ועבדיו אונ זיינע קנעכט: (לה) ויחזק אונ עס איז וואָרען שטארק דאס הארץ פון פרעה ולא אונ

בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד־משה: פפפ

ולא שלח ית בני ישראל כמא די מליל יי בידא דמשה: פפפ

קכ"א. גיטעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. ומפטירין כה אמר ה' ביחזקאל סימן כ"ח:

בית יהודא

מיר געפעלט זייגע רייד (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט דעם װארט ניצק, ואתיך, גיסען, לצקת, לאתכא, צו גיסען (אף זה לא נתך ארצה) די ווערטער לא נתך ארצה, וועלען מיר אויך אזוי טייטשען (לא הוצק לארץ) דר רעגען איז ניט ארא‍פגעגאסען געווארען אויף די ערד:

רש"י

ולא נתך. לא הגיע לארץ ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ ויש אומרים נתך ונתיך לקחת להתכה אף זה לא נתך לארץ לא הולך לארץ: חסלת פרשת וארא

פירוש לתורת אלהים

פרעה הט ניט געוואלט שיקען די קינדער פון ישראל כאשר אזוי וויא גאט האט גערעט דארך משה:

הפטרת וארא (ביחזקאל סימן כח כט)

כה־אמר אדני יהוה בקבצי את־בית ישראל מן־העמים אשר נפצו בם ונקדשתי בם
לעיני הגוים וישבו על־אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב: וישבו עליה לבטח
ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח בעשותי שפטים בכל השאטים אתם מסביבתם
וידעו כי אני יהוה אלהיהם: בשנה העשרית בעשרי בשנים עשר לחדש היה דבר־
יהוה אלי לאמר: בן־אדם שים פניך על־פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל־מצרים
כלה: דבר ואמרת כה־אמר אדני יהוה הנני עליך פרעה מלך־מצרים התנים הגדול
הרבץ בתוך יאריו אשר אמר לי יארי ואני עשיתני: ונתתי חחים בלחייך והדבקתי

משלי יוסף

כה אמר ה' אלהים וגו'. אין די נבואה פון יחזקאל האט געזאגט צו די יודען הט ער צוויי מאהל געזאגט טובות, נאר די רייד זענען ניט גלייך איינע צו די אנדערע, אין די ערשטע צוויי פסוקים האט ער אויסגערעכנט דיא טובות איינציגווייז, די יודען וועלען פארזאמעלט ווערען פון דיא פעלקער, זיי וועלען זיצען אויף זייערע ערד, זיי וועלען זיצען זיכר, וועלין באהען הייזער, פלאנצען ווייגגערטנר. אין לעצטין פסוק הט יחזקאל נאר ניט אויסגערעכנט, ער הט נאר גיזאגט פיר ווערטער „אצמיח קרן לבית ישראל". נאר דער ענין איז למשל צוויי מענטשען קראנקע זענען געקומען צו אדאקטאר, איינר הט דערציילט דעם דאקטאר, ער הט קאפ שמערצין, ער הט קיין אפעטיט צום עסין, ער קען ניט שלאפין, און נאך אזעלכע זאכן, דר דאקטאר הט אים פערשריבן אמעדיצין און זאגט צו אים פון דעם מעדיצין וועסטו זיין געזונד, דר אנדערר הט אויך דערציילט דעם דאקטאר די זעלבינע קראנקייט, הט דער דאקטאר געזאגט צו אים, איך גיב דיר אמעדיצין וועט אוועקגיין די קאפ שמערצין, וועסט האבן אפעטיט צום עסין, וועסט קענען שלאפין, דר קראנקער הט געזאגט צום דאקטאר, פר וואס צו יענעם האסטו געזאגט נאר דריי ווערטר „וועסט זיין געזונד" און מיר זאגסטו יעדער זאך בזונדער, האט דר דאקטאר גיזאגט צו אים איך וועל דיר זאגען, אייער קראנקייט איז גלייך, נאר די סבה פון וואס צו אייך איז די קראנקייט געקומען, איז ניט גלייך, יענער איז אין אמת געזונד, נאר ער הט גיגעסין אשלעכט עסין איז אים קאליע

סחחים קרי פירוש ע"ט

כה אמר יי אלהים אזוי האט געזאגט גאט בקבצי את ווען איך וועל איין זאמלען את בית דם הויז געזינד ישראל מן העמים פון דיא פעלקער אשר וואס נפוצו זייא זענען פאר שפרייט געווארען בם אין זייא ונקדשתי און איך וועל געהייליגט ווערען בם דורך זיי לעיני פר די אויגן הגוים די פעלקער וישבו און זייא וועלען זיצען על אדמתם אויף זייער ערד אשר נתתי וואס איך האב גיגעבען לעבדי צו מיין קנעכט ליעקב צו יעקב: וישבו עליה און זיי וועלען זיצען אין לאנד לבטח צו זיכערליך ובנו און זיי וועלען בויען בתים הייזער ונטעו און זייא וועלען פלאנצען כרמים וויין גערטנר וישבו און זייא וועלען זיצען לבטח צו זיכערליך בעשותי אז מיין טוהן שפטים גירעכט בכל אין אלע השאטים וואס זענען מבזה זייא מסביבותם פון ארום זיי וידעו וועלען זיי וויסען כי אני יי אז איך בין גאט אלהיהם זייער גאט: בשנה העשירית אין דעם צעהנטען יאר פון מלכות צדקיהו בעשירי אין דעם צעהנטען חודש דם איז טבת בשנים עשר אין צוועלף טאג אין חודש היה איז געווען דבר יי די רייד פון גאט אלי צו מיר לאמר אזוי צו זאגען דו בן אדם טוא דיין פנים על פרעה אויף פרעה דר מלך פון מצרים והנבא און זאג נביאות עליו אויף אים ועל און אויף גאנץ מצרים: דבר רייד ואמרת און דוא זאלסט זאגען כה אזו האט גאט געזאגט הנני איך עליך אויף דיר פרעה מלך מצרים דער מלך פון מצרים איך וועל שיקען מיין רוגז התנים הגדול דער גרוסער פיש הרובץ וואס הוערט בתוך צווישען דיינע טייכען אשר אמר וואס ער האט געזאגט לי צו מיר יארי מיין טייך ואני עשיתני איך האב מיר אליין געמאכט אזוי זאגסטו פרעה: ונתתי און איך וועל געבין חחים אייזערני רינגען בלחייך אין דיינע קי[illegible]

דְּגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ
תִּדְבָּק׃ וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא
תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃ וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם
כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּף תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ
לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה׃ וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה
וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ
וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ לֹא
תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְנָתַתִּי אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ שְׁמָמָה

פירוש ע"ט

באקן וְהִדְבַּקְתִּי אונ איך וועל בהעפטן דְּגַת יְאֹרֶיךָ דיא פיש פון דיינע טייכן בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ אין דיינע שופן איך וועל געבין אדעה אין די הערצר פון דיינע גבורים זייא זאלען גיין מיט דיר אויף אמלחמה אונ דארט וועלין זיי אלע גהרגת ווערן וְהַעֲלִיתִיךָ אונ איך וועל דיך אויף ברענגין מִתּוֹךְ פון דיינע טייכען בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ אין דיינע שופן תִּדְבָּק וועסטו בהעפטין: וּנְטַשְׁתִּיךָ אונ איך וועל דיך פר שפרייטן הַמִּדְבָּרָה אין דער מדבר אוֹתְךָ דיך אונ אלע פיש פון דיינע טייכען עַל פְּנֵי אויף דעם פעלד תִּפּוֹל וועסטו פאלין לֹא תֵאָסֵף דוא וועסט ניט ווערין צו נוף גזאמלט נאר לְחַיַּת הָאָרֶץ צוא די חיות פון דר ערד וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם אונ צו די פוגלין פון די הימלן נְתַתִּיךָ וועל איך דיך געבן לְאָכְלָה צו עסן: וְיָדְעוּ אונ זייא וועלען וויסען כָּל אלע די זיצערס פון מצרים כִּי אֲנִי יְיָ אז איך בין גאט יַעַן דרום הֱיוֹתָם זייא זענן גוועןמִשְׁעֶנֶת איין אונטר לעהנונג קָנֶה שטעקלין צום הוז גיזונד פון די יודען: בְּתָפְשָׂם אז זייער טוהן אן האלטען בְּךָ אין דיר בַּכַּף מיט איהרע טענין תֵּרוֹץ ביסטו צו בראכן גווארן וּבָקַעְתָּ אונ האסט גשפאלטן לָהֶם צו זייא כָּל כָּתֵף אלע אקסלען וּבְהִשָּׁעֲנָם אין זייער טוהן אן לעהנין עָלֶיךָ אויף דיר תִּשָּׁבֵר ביסטו צו בראכן גווארן וְהַעֲמַדְתָּ אונ דו האסט אויף גשטעלט לָהֶם צו זיי מָתְנַיִם אלע לענדן לָכֵן דרום כֹּה אזו הט גזאגט גאט הִנְנִי איך וועל ברענגען עָלַיִךְ אויף דיר חֶרֶב אשווערט וְהִכְרַתִּי אונ איך וועל פאר שניידען מִמֵּךְ פון דיר אָדָם וּבְהֵמָה מענטשן מיט אלע בהמות: וְהָיְתָה אונ עס וועט זיין אֶרֶץ מִצְרַיִם דאס לאנד מצרים לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה צוא וויסטונג וְיָדְעוּ אונ זיי וועלן וויסען כִּי אֲנִי יְיָ אז איך בין גאט יַעַן דרום אָמַר ער הט גזאגט יְאֹר לִי דר טייך איז צו מיר וַאֲנִי עָשִׂיתִי איך האב מיר אליין גמאכט: לָכֵן דרום הִנְנִי איך וועל שיקן מיין צארען אֵלֶיךָ צו דיר וְאֶל יְאֹרֶיךָ אונ צו דיינע טייכען וְנָתַתִּי אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם אונ איך וועל געבן דאס לאנד מצרים לְחָרְבוֹת צו וויסט חורב שְׁמָמָה אזוי איין וויסט פון פאר טומלינג מִמִּגְדּוֹל פון טארען סְוֵנֵה וְעַד גְּבוּל כּוּשׁ ביז גמארק פון כוש: לֹא תַעֲבָר בָּהּ עס וועט ניט איבער פארען אין איר רֶגֶל אָדָם אפוס פון אמענש וְרֶגֶל בְּהֵמָה אונ אפוס פון אבהמה לֹא תַעֲבָר בָּהּ עס וועט דרינן ניט איבר פארן וְלֹא תֵשֵׁב אונ זיא וועט זיך ניט באזעצין אַרְבָּעִים שָׁנָה פערציג יאר וְנָתַתִּי אונ איך וועל געבן אֶת אֶרֶץ דאס לאנד מצרים שְׁמָמָה וויסט בְּתוֹךְ צווי שן די וויסטע לענדר וְעָרֶיהָ צווישען דיא וויסטע שטעט תִּהְיֶיןָ זיא וועט זיין שְׁמָמָה וויסט אַרְבָּעִים שָׁנָה פערציג יאר וַהֲפִיצוֹתִי אונ איך וועל פאר שפרייטן

סבכה קרי

משלי יוסף

געווארן דר מאגן, אז ער וועט געמען דעם מעדיצין דער מאגן וועט צוריק זיין אין ארדענונג, איז ער שון געזונד, אבער דו ביזט אשוואכר מענטש, דו מוזט ווארטען ביז זומר, וועסטו פארן אין קארלם באד וועסטו געזונד ווערן, נאר ווייל ביז צו פארין אין קארלם באד איז נאך ווייט, עס איז היינט ווינטער, גיב איך דיר דערווייל מעדיציגן צו פארגרינגערין די קראנקקייט דו זאלסט קענן ווארטן ביז זומער אונ זומער וועסטו קענן אין גאנצען געזונד ווערן, מיר געפינן אין דיא תורה הקב"ה האט געזאגט צו משה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, איך וועל זיין מיט יודן איצט אונ וועל זיין מיט זיי אין אנדערע גלותין, אונ משה הט געזאגט צו הקב"ה שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח, זאגט דר מדרש משה הט געזאגט צו הקב"ה שיק שון משיח אונ ער זאל דיא יודען אויסלייזען אאייביגע אויסלייזונג, הקב"ה האט אבער גיזעהן די צייט פון דעם אמתין אויסלייזונג איז נאך ווייט, אונ ליידען אזוי פיל גלות איינם נאך דם אנדערע וועלען יודן ניט קענען אויסהאלטין, דריבער הט מען זייא ארוים גענומען פון מצרים אונ אריינגעפירט אין ארץ ישראל, זיי זאלן זיך אביסול אפרוהען, נאכדעם זענן זיי געקומן אין גלות בבל, נאכדעם הט מען גדארפט זייא זאלין זיך אביסול אפרוהען פון גלות בבל, הט יחזקאל זיי געזאגט זיי וועלן צוריק קומן אין זייער לאנד, אונ הט זייא אויסגערעכנט וואס זיי וועלן האבען אין זייער לאנד, זייא וועלין באהען הייזער, פלאנצין ווייגערטנער, זיי זאלען קענן ווארטין ביז צו די ריכטיגע אויסלייזונג, אבער בַּיּוֹם הַהוּא, אז עס וועט קומן דר טאג פון די ריכטיגע אויסלייזונג אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל *) וועט זיין אאייביגע אויסלייזונג:

שפרייטן

*) הערה ווען יודען זענען פרום ווערען זייא גערופין מי כעמך ישראל גוי אחד, אונ ווען זייא זענען ניט פרום ווערין זיי גערופין גוי אחר, דער חילוק צווישען דעם ד אונ ר, איז נאר דער ווינקול פון ד, דריבער זאגט דער פסוק אצמיח קרן לבית ישראל, איך וועל מאכט שפראצין אווינקול צום ר, וועט ווערין פון דעם ר אד, וועלין דיא יודען ווערין גוי אחד בארץ אויף אייביג [א"א]:

אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־
שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃
מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת
בַּגּוֹיִם׃ וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֺן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי
אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדֹלָה אֶל־צֹר כָּל־
רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד
עָלֶיהָ׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם
וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ׃ פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ
נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ
קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

פירוש ע"ט

שפרייטן דיא מצרים בגוים צווישן די פעלקר וזריתים אונ איך וועל זיי פר שפרייטן בארצות צווישן דיא לענדער: כי ווארום כה אמר יי אזו האט געזאגט גאט מקץ סוף ארבעים שנה פערציג יאר אקבץ וועל איך צו נויף זאמלען את מצרים דיא מצרים מן העמים פון דיא פעלקר אשר וואס זיי זענין פר שפרייט געווארן דארטן ושבתי אונ איך וועל ווידר קערן דאס ווידר קערונג פון מצרים והשיבותי אונ איך וועל זייא ווידר קערן אין לאנד פתרוס על ארץ מכורתם אויף דעם לאנד פון זייער געבורט והיו אונ זיי וועלן זיין דארט אנידריגע מלוכה מן פון אלע מלכים תהיה וועט זי זיין נידריגר ולא אונ זי וועט שון ניט געוועלטיגן על הגוים אויף דיא פעלקר והמעטתים אונ איך וועל זיי מינערן לבלתי זיי זאלן ניט געוועלטיגן אין די פעלקר ולא יהיה אונ עס וועט ניט זיין עוד נאך לבית ישראל צו דעם הויז געזונד פון יודן למבטח צוא אפאר זיכערונג מזכיר עון וואס דר מאנט די זינד בפנותם אז דיא ישראל קערן זיך נאך די מצרים וידעו אונ זיי וועלן וויסן כי אני יי אז איך בין גאט: ויהי אונ עס איז געווען בעשרים ושבע שנה אין זיבן אונ צוואנציג יאר צו מלכות נבוכדנצר בראשון אין דעם ערשטן דאס איז ניסן באחד איין טאג אין חודש היה איז געווען דבר יי די רייד פון גאט אלי צוא מיר לאמר אזו צו זאגן: בן אדם דו בן אדם נבוכדנצר מלך בבל דר מלך פון בבל העביד הט געמאכט ארבעטן את חילו זיין חיל עבודה אגרויסע ארבעט אל צור אויף דער שטאט צור זיין חיל האט בלעגערט די שטאט צור אלאנגע צייט כל ראש איטליכער קאפ מוקרח איז גלאט געווארען פון דיא האר וכל כתף אונ איטליכער אקסל מרוטה איז אפ געריסן געווארן דאס פלייש פון וועגן דר גרויסר ארבעט וואס זייא האבן געמאכן ושכר אונ לון לא היה לו איז ניט געווען צוא אים ולחילו אונ צו זיין חיל על העבודה אויף דר ארבעט אשר וואס ער הט געארבעט אויף איר דם רויבונג וואס זייא האבן גרויבט איז איין געזונקען געווארן אין ים ווארום עס איז נגזר געווארן אויף דער שטאט צור אז זיא זאל איין געזונקען ווערן אין ים מיט איר זאק רויב: לכן דרום כה אמר יי אזוי האט געזאגט גאט הנני איך נותן וועל געבין לנבוכדנצר צו נבוכדנצר דער מלך פון בבל את דאס לאנד מצרים ונשא אונ ער וועט אוועק טראגען המונה איר גוטס ושלל אונ וועט רויבען שללה איר זאק רויב ובזז אונ וועט רויבען בזה איר רויבונג והיתה אונ זי וועט זיין שכר לון לחילו צו זיין חיל פר דער ארבעט וואס זייא האבען געארבט אין דער שטאט צור: פעולתו זיין ווערג אשר עבד בה וואס ער האט געארבעט אין איר אין דר שטאט צור נתתי לו האב איך געגעבן צו אים את דאס לאנד מצרים פר אלון אשר דר פאר וואס דיא מצרים האבען דיר גטוהן שלעכץ זיי האבן מבטיח געווען צו די ישראל מיט פאלשע הילף נאום יי אזו זאגט גאט: ביום ההוא אין דעם טאג אז די צייט וועט אום זיין וואס מצרים וועט חרוב זיין אצמיח וועל איך מאכען שפראצען קרן איין הערשאפט לבית ישראל צום הויז געזונד פון ישראל ולך אונ צו דיר יחזקאל אתן וועל איך געבן פתחון איין עפנונג פון מול בתוכם צווישן זייא וועלן זעהן אז דיין נביאות איז אמת וידעו אונ זיי וועלן וויסן כי אני יי אז איך בין אגאט:

מנין המצות בסדר בא יש כ' מצות תבעה עשין וי"ח לאוין.

[ד] (עשה ג) לקדש חדשים ולחשוב שנים בבית דין בלבד שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

[ה] (עשה ד) לשחוט כבש הפסח בזמנו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים:

[ו] (עשה ה) לאכול בשר פסח בליל ט"ו בניסן שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו

[ז] (לאו ב) שלא לאכול בשר פסח נא ומבושל שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים:
[ח] (לאו ג) שלא להותיר מבשר הפסח שנאמ׳ לא תותירו ממנו עד בוקר:
[ט] (עשה ו) לבער חמץ ביום ארבעה עשר בניסן שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם:
[י] (עשה ז) לאכול מצות בליל ט״ו בניסן שנאמר בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות:
[יא] (לאו ד) שלא ימצא חמץ כל שבעה שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם:
[יב] (לאו ה) שלא לאכול תערובת חמץ שנאמר כל מחמצת לא תאכלו:
[יג] (לאו ו) שלא להאכיל בשר פסח לישראל מומר שנאמר זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו:
[יד] (לאו ז) שלא להאכילו לתושב ושכיר שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו:
[טו] (לאו ח) שלא להוציא הבשר מהחבורה שנאמר בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר הוצה:
[טז] (לאו ט) שלא לשבור עצם מהבשר שנאמר ועצם לא תשברו בו:
[יז] (לאו י) שלא יאכל ערל בשר פסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו:
[יח] (עשה ח) לקדש הבכור שנאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:
[יט] (לאו יא) שלא לאכול חמץ בפסח שנאמר ולא יאכל חמץ:
[כ] (לאו יב) שלא יראה חמץ כל שבעה שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך:
[כא] (עשה ט) לספר ביציאת מצרים עם הבן ליל ט״ו בניסן שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים:
[כב] (עשה י) לפדות פטר חמור וליתן פדיונו לכהן שנאמר וכל פטר חמור תפדה בשה:
[כג] (עשה יא) לערוף פטר חמור אם לא יפדהו שנאמר ואם לא תפדה וערפתו:

שמות י בא

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי

אונקלוס

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקָּרִית יָת לִבֵּהּ וְיָת לִבָּא דְעַבְדוֹהִי בְּדִיל

בעל הטורים

(א) בא אל פרעה. כשהיה אומר לו לבא לביתו היה אומר לו בא וכשהיה אומר לו לילך אליו המימה היה אומר לו לך: בא. עולה בגי׳ ג׳ רמז לו ג׳ מכות שיביא עוד עליו: שתי. ג׳ במסורה הכא ואידך שיתי כליל לך. שתי לבך למסלה. מלמד שאע״פ שלא התרה בו בפי׳ על מכת חושך רמזה לו וזהו שיתי כליל לך ולישראל אמר שיתי לבך למסלה שיכינו עצמם לדרך ויחפשו בבתי המצרים בימי החשך לראות כליהם שישאלו מהם כליהם כשילכו. שתי. כתיב חסר קרי ביה שתי רמז לב׳ מכות חוץ ממכת בכורות שכבר רמזה לו בוהכה

רשב״ם

(א) בא אל פרעה כי אני הכבדתי וגו׳. בכל מכות לא מצינו שהודיע הקב״ה למשה שהחזק את לבו. אך בזאת שהודה פרעה שהוא הצדיק ואני ועמי הרשעים. ובזאת כתיב ויוסף לחטוא לכך הוזקק לו׳ כי אני הכבדתי וגו׳ ואת לב עבדיו שכך כתיב למעלה ויכבד לבו: שתי. שומי:

רש״י

(א) ויאמר ה׳ אל משה בא אל פרעה. א והתרה בו:

בית יהודא

(א) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה׃. הקב״ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, (בֹּא אֶל פַּרְעֹה), קוּם צוּ פַּרְעֹה (וְהַתְרֵה בּוֹ) זָאלְסְט אִים זָאגֶען אוֹיבּ עֶר װעט נִיט אַרוֹיסשִׁיקְען דִיא יוּדֶען װעט אוֹיף אִים קוּמֶען נָאךְ אַמַּכָּה: (שִׁתִי). אִיז דֶערְטַייטְשׁ (שׂוּמִי) מַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בא אל פרעה וכו׳ מביא מחר. משה היאך ידע והלא לא מצינו שאמר לו הקב״ה נכות הארבה י״ל שהיו חקוקות על המטה דצ״ך עד״ש באח״ב וק״ל א״כ במכות אחרונות אמאי הוצרך להודיעו לכן נ״ל דהבין משה המכה מדאמר לו הקב״ה למשה ולמען תספר ודרך הוא לספר על מכת הארבה שהרי גם במכת הארבה דיואל כתיב עליה לבניכם ספרו:

שפתי חכמים

א מדכתיב כי אני הכבדתי את לבו וגו׳ כי כל כי שבמקרא נתינת טעם הוא אלמעלה ואי לא פירושו להתרות בו מה זה נתינת טעם אלמעלה (כח״י) וה״ק הש״י למשה שאף ע״פ שכבר הודה ואמר חטאתי הפעם ואפ״ה לא שלח את בני ישראל א״כ פשיטא דלא תסגי התראה וע״ז נותן טעם כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו דלריך ההתראה משום עבדיו דעד עתה לא הכבידו את לבבם והא דלא הכביד את לבבם קודם לזה היינו משום דעכשיו נאמר הירא דבר ה׳ הנים וגו׳ ולולא שהכביד גם לב עבדיו היו מפצירין בו לשלוח את בני ישראל לפיכך הכביד גם לב עבדיו למען שתי אותותי ואע״ג שאמרנו

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה בֹּא קוּם צוּ פַּרְעֹה אוּנ טוּ אִים הַתְרָאָה אוֹף דֶר מַכָּה פוּן אַרְבֶּה כִּי וָוארוּם אֲנִי אִיךְ הָאבּ שְׁוֶוער גְמַאכְט זַיין הַארְץ וְאֶת לֵב אוּנ דָאס הַארְץ פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט לְמַעַן פוּן וֶועגֶן דֶעם טַעַם שִׁתִי אִיךְ זָאל טָאהְן

ליקוטים על התורה

(א) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה וגו׳. דֶר פִּירוּנג פוּן הקב״ה אִיז נִיט וִויא דֶער פִּירוּנג פוּן אַמֶענְטְשׁ, אַז אֵיין מֶענְטְשׁ. (רְאוּבֵן) ווִיל טָאהְן שְׁלֶעכְטֶס צוּ אֵיין אַנְדֶער מֶענְטְשׁ (שְׁמוּאֵל), וֶוערְט רְאוּבֵן גוּט מִיט שְׁמוּאֵל. שְׁמוּאֵל זָאל מֵיינֶען אַז רְאוּבֵן אִיז זַיין גוּטֶער פְרַיינְד, וֶועט שְׁמוּאֵל זִיךְ נִיט הִיטֶען פַאר אִים. וֶועט רְאוּבֵן קֶענֶען בְּרֵיינְגֶען אוֹיף שְׁמוּאֵל דִי שְׁלֶעכְטֶס וָוס עֶר טְרַאכְט אִים צוּ טָאהְן, אָבֶּער אַז רְאוּבֵן וֶועט וַוייזְן צוּ שְׁמוּאֵל אַז עֶר אִיז אִים אַשׂוֹנֵא, וֶועט שְׁמוּאֵל זִיךְ הִיטֶען פַר אִים אוּנ רְאוּבֵן וֶועט אִים קַיין שְׁלֶעכְטֶס קֶענֶען טָאהְן, אָבֶּער הקב״ה אִיז נִיט אַזוֹ, עֶר הָט גֶעשִׁיקְט מֹשֶׁה׳ן צוּ פַּרְעֹה פַאר יֶעדֶר מַכָּה מֹשֶׁה זָאל אִים זָאגֶן דִי מַכָּה וֶועט אוֹיף דִיר קוּמֶן אוּנ אִין דִי צַייט וֶועט דִיא

ספר הישר

ויהי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוע נָאךְ אִין צְווֵייא יָאר הָאט גָאט ווִידֶער גֶעשִׁיקְט מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן צוּ פַּרְעֹה עֶר זָאל דִי יִשְׂרָאֵל אַרוֹיס שִׁיקְן פוּן מִצְרַיִם הָט פַּרְעֹה נִיט גֶעוָואלְט צוּ הֶערִין אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט הָט גָאט דֶר וֶועקְט זַיין גְבוּרָה אִין מִצְרַיִם אוּנ הָט זֵיי

משלים על התורה

(א) כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ. מפרשים פְרֶעגִין פוּן דִי רֵייד זֶעהְן מִיר וֶוען הקב״ה וָואלְט נִיט שְׁוֶוער גֶעמַאכְט דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה, וָואלְט פַּרְעֹה אַלֵיין אַרוֹיסגֶעשִׁיקְט דִיא יוּדֶען, נָאר הקב״ה הָט אִים נִיט גִילָאזִין אַרוֹיסשִׁיקְן ווייל הקב״ה ווִיל אִים שְׁלָאגִין, אִיז דָאךְ דָאס אַאוּמְרֶעכְט פוּן הקב״ה, פִיל תֵּירוּצִים זֶענֶען גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען אוֹיף דִיא קַשְׁיָא, דֶער סֵפֶר אמונת חכמים שְׁרַייבְּט דֶער עִנְיָן פוּן

אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר
בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃ ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ

לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין
בֵּינֵיהוֹן׃ ב וּבְדִיל
דְּתִשְׁתָּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר
בְּרָךְ יָת נִסִּין דִּי עֲבָדִית
בְּמִצְרַיִם וְיָת אָתְוָתַי דִּי
שַׁוִּיתִי בְהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי
אֲנָא יְיָ׃ ג וַאֲתָא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמָרוּ
לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דִּיהוּדָאֵי עַד אֵימְתַי
מְסָרֵב אַתְּ לְאִתְכְּנָעָא מִן

רשב"ם (ב) התעללתי. פעולת עלילות:

בעל הטורים

לא שמעת עד כה: (ב) באזני בנך ובן בנך. שעד כאן רחמי האב על הבן א"כ כנגד ג' דורות שהיו במצרים:

בית יהודא

טאהן (שאשית אני) וואס איך וועל טאהן: (ב) התעללתי. (שחקתי) התעללתי איז דערטייטש איך האב געלאכט (כמו) ווי בלעם האט געזאגט צו זיין אייזעל (כי התעללת בי) דו האסט געלאכט פון מיר (הלא כאשר התעולל בהם האמור במצרים) ביי מצרים שטייט כאשר התעולל בהם, ווי ער האט געלאכט פון זייא, זאגט רש"י (ואינו לשון פועל ומעללים) מען קען ניט טייטשען את אשר התעללתי וואס איך האב געטאהן אין די מצרים (שאם כן) ווארום אויב אזוי (היה לו לכתוב עוללתי) האט מען געדארפט שרייבען עוללתי (כמו) וויא

רש"י

שתי. שומי שאשית ב אני: (ב) התעללתי. שחקתי כמו (במדבר כב) כי התעללת בי (שמואל א ו) הלא כאשר התעולל בהם האמור במצרים ואינו לשון פועל ומעללים שא"כ היה לו לכתוב עוללתי כמו (איכה א) ועולל

שפתי חכמים

שלא את האנשים וגו' הא לא היתה תשובתם שלימה שהרי לא אמרו רק שישלח האנשים וכמו שאמר פרעה לכו נא הגברים וע"ש באריכות: ב ר"ל שלא תפרשו כמו כי השתות יהרסון שפירושו לשון יסוד או ל' מלחמה כמו שות שתו השערה לכ"פ שפירושו ל' שימה ומה שמפרש א"כ שאשית אני ר"ל אף ע"פ שפי' שימי מ"מ נוכל לטעות ולפרשו כמו מאן ה' לתתי להלוך עמכם שפירושו תת אותי לכך פי' דשתי דהכא

פי' שאשית אני כמו טוב תתי אותה לך שפירושו תת אני (רא"ם) א"נ משום דיכול לפרשו ל' עבר דפי' שימה שלי ומשמע שכבר שם אותם לכ"פ שאשית אני להבא. (ג"א) והא דלא פי' זה גבי וישת לו עדרים וגבי ולא שת לבו משום דודאי לפי הענין א"א לפרשם רק מל' שימה אך כאן שהשי"ן נקודה בחיר"ק ובלא יו"ד ה"א לכך חסרה היו"ד כדי לפרשו מלשון יסוד או מלחמה לכ"פ שאף ע"פ כן אין הוכחתו ממה

ליקוטים על התורה

מכה קומען, קענסט דיך היטען דיא מכה זאל ניט קומען, היט דיך. אמאהל איז די זאך פארקערט, הקב"ה זאגט פריער אז ער וועט ברייגגען שלעכטס אויף דער וועלט, ווייל ער וויל דיא מענטשען זאלין טאהן תשובה, אונ די שלעכטס זאל אויף זיי ניט קומען, וויא עס איז גיוועזן בייא נינוה. אמאהל זאגט הקב"ה פריער וועלכע שלעכטס עס וועט קומען אויף די מענטשען, מען זאל ניט זאגען די זאך האט גיטראפען פון דר נאטור אונ עס איז ניט וועגען אשטראף אויף די זינד, דריבער האט דא גיזאגט הקב"ה צו משה, קום צו פרעה אונ זאג אים וועלכע מכה עס וועט אויף אים קומען אונ ווען זיא וועט אויף אים קומען, נאר זאלסט ניט מיינען איך זאג אים דיא מכה ווייל איך וויל ער זאל טאהן תשובה, ניין, פרעה וועט קיין תשובה טאהן, כי אני הכבדתי את לבו, ווארום איך האב שווער געמאכט זיין הארץ, ער זאל ניט תשובה טאהן, נאר וועגין צוויי זאכען זאלסטו אים זאגען פריער די מכה, ערשטענס ער זאל ניט זאגען דר אייזשעריק איז אליין געקומען ווי עס טרעפט אין יענע לענדער] דאס מיינט מען למען שתי אותותי אלה בקרבו, ער זאל וויסען אז דיא זאכען האב איך אויף אים געטאהן, עס איז ניט געקומען טרעפענדיג, צווייטענס אויב ער קען זיך היטען די מכה זאל אויף אים ניט קומען, זאל ער זיך היטען:

פירוש לתורת אלהים

אותותי מיינע צייכען אלה די וואס וועט וייטער שטיין בקרבו צווישען אים: (ב) ולמען אונ פון וועגען דעם אוך תספר כדי דו זאלסט דער ציילען באזני אין דיא אויערן בנך פון דיין זוהן אונ דיין זונס זון את וואס איך האב גשפעט אין די מצרים ואת אונ מיינע צייכען וואס איך האב גטאהן אין זיי וידעתם אונ איר זאלט וויסען כי אז איך בין גאט: (ג) ויבא איז גקומען משה מיט אהרן צו פרעה ויאמרו אונ האבען צו אים גזאגט כה אזו הט גזאגט גאט אלהי דר גאט פון די יודען עד ביז ווי לאנג

משלים על התורה

פרעה איז גיוועזן ווי עס הט אמאהל געטראפען מען הט אויף איינם געזאגט ער הט געפלוכט דעם מלך, ריכטיגע עדות איז אויף די זאך ניט געוועזן, האט מען אים ניט געקענט הרגנען, די שופטים האבען אים געוואלט הרגנען, איז ביי זיי געבליבען מען זאל אים שטראפען מיט גרויסע יסורים, ער וועט ניט קענען אויסהאלטין דיא יסורים וועט ער וועלען פטור ווערען פון זיין לעבען וועט ער מודה זיין אז ער האט געפלוכט דעם מלך וועט מען אים הרגנען, אזוי איז גיוועזן די עצה פון די שופטים, די קרובים פון דעם מענטש האבען

ספר הישר

געשלאגען זייער גרויסע אונ שלעכטע מכות ער הט פאר קערט אלע וואסערין פון מצרים צו בלוט זיי פלעגין עפעס קענטען אדער קאכען איז זייער געשטאלט גיוועזן ווי בלוט גאט הט אוך געמאכט ווידמענען אין אלע זייערע וואסערן פרעש די פרעש זענען גיקומען אין די הייזער פון די מצרים אונ אז זיי פלעגען טרינקען וואסער פלעגט דרינען ווערן פרעש אונ די וואסער פון זייער קעכען איז געווארן

לְעַנֹּת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃
ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי
הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃
ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל׀ אֶת־יֶתֶר
הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־
הַשָּׂדֶה׃ ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־
רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם

אונקלוס

קֳדָמַי שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן
קֳדָמָי׃ ד אֲרֵי אִם סָרֵיב
אַתְּ לְשַׁלָּחָא יָת עַמִּי הָא
אֲנָא מַיְתֵי מְחַר גּוֹבָא
בִּתְחוּמָךְ׃ ה וִיחַפֵּי יָת עֵין
שִׁמְשָׁא דְאַרְעָא וְלָא יִכּוּל
לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא וְיֵיכוּל
יָת שְׁאָר שֵׁיזָבְתָא
דְּאִשְׁתְּאַר לְכוֹן מִן בַּרְדָּא
וְיֵיכוּל יָת כָּל אִילָנָא
דְּצָמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא׃
ו וְיִמְלוֹן בָּתָּיךְ וּבָתֵּי
כָּל עַבְדָּיךְ וּבָתֵּי כָּל
מִצְרָיִם דִּי לָא חֲזוֹ
אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ

רשב"ם

(ג) לענת. מן ענה לענות. מן ראה לראות. והוא ל׳ עוני ועינוי להיכנע ולהיות עני מלפני: (ה) ולא יוכל. הרואה לראות הארץ: העץ הצמח. כי הברד שיבר את כל עץ השדה. ומה שיצמח אחרי כן יאכל הארבה

רש"י

(ג) לענות. כתרגומו לאתכנעא והוא מגזרת עני ג׳ מאנת להיות עני ושפל מפני: (ה) את עין הארץ. את מראה ד הארץ: ולא יוכל וגו׳. הרואה לראות את הארץ ול׳ קצרה למו כאשר עוללת לי אשר עולל לי:

בית יהודא

עס שטייט (ועולל למו) ער הט געטאהן צו אים (כאשר עוללת לי) ווי דו האסט געטאהן צו מיר (אשר עולל לי) וואס ער הט געטאהן צו מיר: (ג) (לענות) זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (לאתכנעא) צו זיין אונטערטעניג, נידעריג (והוא מגזרת עני) לענות איז פון ווארט עני, ארעם (מאנת להיות עני ושפל מפני) דו ווילסט ניט זיין ארעם אונ נידעריג פאר מיר: (ה) (את עין הארץ) מען מיינט דער היישערעק וועט בדעקען (את מראה הארץ) דאס זעהונג פון די ערד: (ולא יוכל וגו׳) עס וועט ניט קענען (הרואה) דער זעהער (לראות את הארץ) צו זעהן די ערד, ווער עס וועט וועלען זעהן דיא ערד וועט ער זיא ניט קענען זעהן ווייל

שפתי חכמים

בחסר היו"ד ופי׳ לפי הענין גם כן מל׳ שימה: ג פי׳ אבל לא ענין שעבוד כמו והתעני תחת ידיה. והוסיף הרב מאנת להיות עני ושפל לפי שמלת עני בכל מקום הוא נאמר על הממון וכאן מורה על השפלות: ד פי׳ מתוך זריחת השמש יש מראה על הארץ שיוכל לראות את הארץ

פירוש לתורת אלהים

נאך מאנת ווערסטו ניט וועלען לענות צוא זיין אונטער טעניג פאר מיר שלח שיק מיין פאלק אונ לאזן זייא מיך דינין: (ד) כי אם מאן אתה ווארום אז דו וועסט ניט וועלן שיקן מיין פאלק זאג איך דיר איך וועל ברענגן אהיישעריק אין דיינע גמארקן: (ה) וכסה אונ ער וועט בדעקין די שיין פון דער ערד ולא אונ דר וואס וועט וועלען זעהן די ערד וועט ער ניט קענן זעהן מחמת עס וועט זיין בדעקט מיט היישעריקען ואכל אונ דר היישערעק וועט אויף עסן את דס איבריגי אנטרינונג הנשארת וואס איז אייך געבליבן אונ איז ניט דער שלאגן געווארן פון דעם האגל וועט דם היינט דר היישעריק אויף עסן ואכל אונ ער וועט אויף עסן אלי פירות פון די ביימר וואס עס שפראצט צו אייך פון דעם פעלד: (ו) ומלאו אונ די היישעריקן וועלן דער פילן בתיך דיינע הייזר ובתי אונ דיא הייזר פון גאנצען לאנד מצרים אונ עס וועט זיין אזעלכי היישעריקן אשר וואס דייני עלטרן אונ דייני עלטרונס עלטרן האבן נאך אזעלכי ניט געזעהן מיום פון דעם

ספר הישר

צו פרעש אונ הט אויך געשלאגן זייער ערד צו כנים גאט הט אויך געבראכט אלערלייא חיות פון פעלד קיין מצרים שלאנגען ענדיסען אונ די מצרים האבן זיך באהאלטן פר די היות רעות גאט הט געשיקט אויף זייערע פערד אייזלען אונ שאף דעם דבר אונ די מצרים זענן אויף געשטאנן פרי צו זייערי פיך האבן זייא מיין נים געטראפן נאר איינס פון צעהן אונ די פיך פון ישראל איז נים געמינערט געווארן אפילו איינעם גאט הט געשיקט איין

משלים על התורה

זיך דערוואסט פון די עצה, זענן זיי געגאנגען צו אמכשף, אונ האבן ביי אים גענומן אקמיע, אז ער וועט טראגן אויף זיך די קמיע וועט ער ניט שפירען די יסורים אונ וועט ניט מודה זיין, וועלן די שופטים גלייבן זיינע רייד אז ער האט ניט געפלוכט דעם מלך אונ מען וועט אים ארויסלאזען פריי. קענן מיר ניט זאגן וועגן די קמיע הט ער ניט מודה גיוועזן, ער הט ניט מודה גיוועזן ווייל ער הט ניט גיוואלט מודה זיין, ווייל ער הט געוואלט לעבן, דיא קמיע האט

נאר געטאן, ער זאל ניט שפירן די יסורים, אונ אז ער הט ניט געשפירט די יסורים האט ער ניט מודה גיוועזן, דס

הֱוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ ח וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃ ט וַיֹּאמֶר

מִיּוֹמָא דִּמְהֲוֵיהוֹן עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין וְאִתְפְּנִי וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃ ז וַאֲמַרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵהּ עַד אֵימָתַי יְהֵי דֵין לָנָא לְתַקְלָא שַׁלַּח יָת גֻּבְרַיָּא וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי אֲבָדַת מִצְרָיִם׃ ח וְאִתּוֹתַב יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אֱזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן מַן וּמַן דְּאָזְלִין׃ ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּלֵימָנָא

רשב"ם (ז) הטרם תדע. וכי עדיין לא ידעת כי אבדה מצרים בדבר ובברד ובשאר

בעל הטורים

(ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש. זה היינו משה כדכתיב כי זה משה האיש: שלח את האנשים. האנשים בגי' גדולים עם קטנים: (ח) מי ומי ההולכים. אמר פרעה למשה מה אתם מבקשים כל כך ללכת וכי אתם סבורים ליכנס לארץ מי ומי ההולכים ליכנס לארץ כי כלם ימותו

בית יהודא

דער היישערעק וועט בדעקען די גאנצע ערד (ולשון קצרה דבר) דר פסוק רעט מיט וויינעג ווערטער: (ז) והטרם תדע וגו'. (העוד לא ידעת כי אבדה מצרים) דו ווייסט דען נאך ניט אז מצרים איז פארלארען: (ח) ויושב. זאגט רש"י (הושבו על ידי שליח) משה אונ אהרן זענען צוריקגעקערט

רש"י

דבר: (ז) הטרם תדע. העוד לא ידעת ה כי אבדה מצרים: (ח) ויושב. הושבו ע"י שליח ו שבלהו אחריהם

שפתי חכמים

ואותה מראה דהיינו השמש נתכסה וא"כ מתוך כך לא יוכל לראות את הארץ וגם אונקלוס תרגם כן עין שמשא דארעא: ה דטרם ל' עדיין לא כמ"ש בפ' בראשית בפסוק וכל שיח השדה טרם ילמח ובפ' וארא בפסוק טרם תיראון ולא תפרשו לשון קודם ויהיה תדע עתיד במקום עבר: ו דק"ל

ליקוטי מרדכי

(ט) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו'. מפרשים פרעגן פר וואס שטייט צוויי מאהל דר ווארט נלך, נאר פריער שטייט אין פסוק פרעה הט געזאגט צו משה גייט דינט צו גאט, נאר ווער זאל גיין? הט אים משה געענטפערט מיר האבן צו גיין אין דר מדבר וועגן צוויי זאכן. וועגן דינען צו גאט אונ עס וועט זיין ביא אונז איום טוב, וועגען דינען גאט בנערינו ובזקנינו נלך, וועלן מיר גיין מיט אונזערע יונגע אונ אלטע מענטשן, אונ וויל עס איז ביא אונז איום טוב דריבער בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך, וועלן מיר גיין מיט אונזערע קליינע קינדער אונ מיט אלע שעפסן אונ רינדער, ווי פרעה הט געהערט אניע זאך פון משה, עס וועט זיין איום טוב, הט פרעה געזאגט ראו כי רעה נגד פניכם, זעהט אויף אייער פנים איז צו דערקענען דאס שלעכטס וואס איר ווילט טאן, אז איר ווילט נאר אנטלויפן, די גרויסע מענטשן וועל איך לאזן גיין דינען גאט, ווארום ביז איצט הט איר ניט מעהר געוואלט, אונ וואס איר זאגט עס איז ביא אייך איום טוב דאס איז א אויסגעטראכטע זאך צום אנטלויפן, ווארום פר וואס הט איר ביז איצט ניט געזאגט פון איום טוב:

פירוש לתורת אלהים

טאג וואס זיי זענען געווען אוף דר ערד כלומר פון דעם טאג וואס זייא זענען בשאפן געווארען עד ביז דעם היינטיגען טאג אז משה האט אום גלאזט די רייד ויפן הט ער זיך אוועק געקערט אונ איז ארוס גגאנגען פון פרעה: (ז) ויאמרו האבן געזאגט עבדי דיא קנעכט פון פרעה אליו צו פרעה עד מתי ביז ווי לאנג יהיה וועט דער משה זיין צו אונז צו איין שטרויכלונג שלח שיק די ישראל אונ לאזן זיי דינען זייער גאט הטרם ווייסטו דען נאך ניט כי אז דאס לאנד מצרים איז שון פארלורן געווארען דארך די מכות וואס ווערט אוף אונז געשיקט דארך זייא: (ח) ויושב אונ מען האט געשיקט אשליח אונ מען הט אום געקערט את משה מיט אהרן צו פרעה ויאמר הט פרעה צוא זייא אזוי געזאגט לכו גייט אונ דינט אייער גאט נאר איך פרעג אייך מי ווער ומי אונ ווער ההולכים וועלכע מענשן פון אייך וואס זאלען גיין: (ט) ויאמר האט משה געזאגט בנערינו

משלים על התורה

זעלביגע איז געווען ביי פרעה, פרעה הט אין אמת די יודען ניט געוואלט ארויס שיקן, נאר אז די יסורים האבען אים צוגעדריקט, איז ביי אים געבליבן ער זאל ארויסשיקן די יודען ער זאל פטור ווערין פון די יסורים, הקב"ה הט נאר געטאהן ווען די יסורים זענען אוף אים צושטארק געווארן אונ ער הט געוואלט די יודען ארויסשיקן, הט הקב"ה פון אים דיא יסורים צוגענומען איז ער געבליבן ווייטער ביי זיין שלעכטקייט ער זאל דיא יודען ניט ארויסשיקע:

ספר הישר

בראנד אין זייערע לייבער איז עס געווארן איין שחין אין גאנץ מצרים אונ זייער פלייש איז געווארן פול מיט בלאטערן גאט הט זיי געשיקט אשווערין האגל אונ פייער האט זיך גקאקילט אין האגל דרום הט ער אום געשלאגן אלע ביימער מיט די פירות אונ

ובסבנא נזיל בבננא
ובבנתנא בענא
ובתורנא נזיל ארי חגא
קדם יי לנא׃ ואמר להון
יהי כן מימרא דיי
בסעדכון כד אשלח
יתכון וית טפלכון חזו
ארי בישא דאתון סבירין
למעבד לקבל אפיכון

משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו
ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי
חג־יהוה לנו׃ י ויאמר אלהם יהי כן
יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם
ואת־טפכם ראו כי רעה נגד פניכם׃

בעל הטורים

במדבר חוץ יהושע וכלב. מי ומי ההולכים. בגימטריא כלב ובן נון. השיבו משה בנערינו ובזקנינו נלך כי לא נגזרה גזירה לא על פחות מבן עשרים ולא על יתר מבן ששים: (ט) חג ה'. ד' במסורה חג ה' לנו באספכם וגו' תחגו את חג ה'. הנה חג ה' בשילו. מה תעשו ליום מועד וליום חג ה'. שאמרו לו כי חג ה' לנו וצריכין אנו לאסוף כל מה שיש לנו תבואת הארץ והנשים לחול במחולות ולא ישאר דבר הכל אתה. צריך לשלוח ואם אינך משלח תראה מה תעשה ליום חג ה': (י) רעה נגד פניכם. ס"ת הדם שראה כוכב של דם עולה

רשב"ם

מכות: (י) כי רעה נגד פניכם. אתם החשבים רעה בלבבכם וזה מוכיח הוי

רש"י

והשיבום אל פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי ז אשלח גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו ומ"א שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו (שמות לב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם מיד וינחם ה' על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם וזהו שנאמר (יהושע ה) היום גלותי את חרפת מצרים

בית יהודא

געוואָרען צו פרעה דורך אשליח (ששלחו אחריהם והשיבום אל פרעה) מען הט געשיקט נאך זיי איינעם פון די קנעכט אונ מען הט זיי צוריק געקערט צו פרעה: (י) וכאשר אשלח אתכם וגו']. פרעה הט געזאגט (אף כי אשלח גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם) אפילו איך וועל שיקען מיט אייך אייערע שעפסען אונ אייערע רינדער אזוי ווי איר הט געזאגט, אבער אייערע קליינע קינדער וועל איך ניט שיקען מיט אייך: [ראו כי רעה נגד פניכם]. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט, זעהט די שלעכטס וואס איר טראכט אונז צו טאהן וואס איר טראכט צו אנטלויפען דס וועט זיך אומקערען אויף אייער פנים, איר וועט אייך נאך ערגער מאכען מיט אייער אנטלויפען (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה) איך האב געהערט עס איז דא אשטערען זיין נאמען איז רעה (אמר להם פרעה) פרעה האט געזאגט צו דיא יודען (רואה אני באצטגנינות שלי) איך זעה מיט מיין חכמה אין דיא שטערען (אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר) דער שטערען רעה גייט געגען אייך אין דער מדבר (והוא סימן דם והריגה) דער שטערען איז אצייכען אויף בלוט אונ אז אייערע מענטשען וועלען געהרגת ווערען אין דער מדבר (וכשחטאו ישראל בעגל) אונ ווען די יודען האבען געזינדיגט מיט דעם עגל (ובקש הקב"ה להרגם) אונ הקב"ה הט זיי געוואלט הרגנן (אמר משה בתפלתו) האט משה געזאגט אין זיין תפלה פאר הקב"ה (למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם) פאר וואס זאלען די מצרים זאגען מיר האבען שוין לאנג געזאגט אז הקב"ה הט ארויסגענומען די יודען פון מצרים מיט דעם שטערען רעה וואס דער שטערען ווייזט אז זיי וועלען געהרגת ווערען אין דער מדבר (זו היא שאמר להם) דאס איז וואס פרעה האט געזאגט צו די יודען (ראו כי רעה נגד פניכם) זעהט דר שטערען רעה גייט געגען אייך (מיד וינחם ה' על הרעה) האט הקב"ה באלד חרטה געהאט אויף דיא שלעכטס וואס ער האט געוואלט טאהן צו דיא יודען (והפך את הדם לדם מילה) אונ די בלוט פון הרגנן איז געווארען דם בלוט פון מלה זיין (שמל יהושע אותם) יהושע הט מלה געווען די יודען (וזהו שנאמר) דאס זאגט דער פסוק (היום גלותי את

שפתי חכמים

דהל"ל וישובו אלא ויושב הוא מבנין הנפעל המקבל הפעולה מאחר: ז פי' שלאן ובקר היו חשובין בעיני פרעה יותר מטפם דהא בסמוך אחר מכת חושך אמר רק לאנכם ובקרכם יולג גם טפכם ילך עמכם משמע אף על פי שרלה שילכו עמהם טפם מכל מקום לא רלה שילכו עמהם לאנם ובקרם וא"כ ה"פ דקרא ואמר אליהם אתם אמרתם לשלח טפכם ולאנכם ובקרכם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם

פירוש לתורת אלהים

מיט אונזרי יונגע לייט אונ מיט אונזרי אלטע לייט וועלען מיר גיין בבנינו מיט אונזערע זין ובבנותינו אונ מיט אונזערע טעכטער ובבקרינו אונ מיט אונזערע רינדער נלך וועלען מיר גיין כי ווארום אפייער מאג פון גאט איז פר האנדען צו אונז דרום מוזן מיר אלע גיין אונ אלץ מיט זיך נעמען: (י) ויאמר האט פרעה צו זייא גזאגט יהי זאל אזו גאט מיט אייך זיין כאשר ווי איך וועל שיקין אייך מיט אייערי קליינע קינדער [עיין רש"י] ראו זעהט כי אז דאס בייז וואס איר האט אין זין צוא טאהן שטייט אקעגן אייער פנים [עיין רש"י]:

ספר הישר

אלע תבואות אוך מענטשן אונ בהמות וואס זענען גיוועזן אויף דר פעלד דאס זענען גיהרגת געווארען מחמת דעם האגל. גאט הט געבראכט אשרעקליכן היישעריק קיין מצרים זיי האבען אויף גיגעסן וואס דר האגל הט איבר געלאזט גאט הט געשיקט פינצטערניש אויף גאנץ מצרים דריי טאג ביז קיין מענטש הט ניט געזעהן קיין שום זאך אין דר צייט זענען אוים געשטארבען פיל פון ישראל וואס האבען ניט צו גיהערט משה ואהרן אונ האבען ניט געגלייבט אז גאט הט זיי געשיקט אונ האבען געזאגט מיר וועלען ניט ארוס גיין פון מצרים דען טאמר וועלן מיר שטארבען אין דער מדבר פר הונגר זענען זייא אום געקומען אין די דריי פו צטערע טעג. אונ די ישראל האבען זיי

יא לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־
יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ
אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס שני יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ יג וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־

לְאִסְתַּחֲרָא: יא לָא כֵן
אֱזִילוּ כְעַן גֻּבְרַיָּא וּפְלַחוּ
קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתַהּ אַתּוּן
בָּעַן וְתָרֵיךְ יָתְהוֹן מִן
קֳדָם פַּרְעֹה: יב וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיֵתֵי
גוֹבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם וְיֵיכוּל יָת כָּל
עִסְבָּא דְאַרְעָא יָת כָּל
דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא:
יג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ
עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַיְיָ
דַּבַּר רוּחַ קִדּוּמָא
בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא

רשב"ם

חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים: (יא) ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים. לעבוד את ה' אתם מבקשים פני. וא"כ טף ונשים למה (ולכם שאמר) [נ"א לכן אמר] להם יהי כן ה' עמכם: ויגרש אותם. המגרש:

בעל הטורים

לקראתם: (יב) ויאכל. ה' במסורה. ויאכל כל עשב. יקום אחי ויאכל. קראן לו ויאכל לחם. ויאכל לחם גבי נביא השקר שהחזיר לאיש האלהים אשר בא מיהודה. ויאכל פרי מגדיו מלמד שהארבה אכל כל פרי המגדים ויתרו היה באותה עלה ובשביל שברח והאכיל למשה נילול הימנו וכן אותו נביא השקר בשביל שהאכיל לאיש האלהים זכה

רש"י

מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר: (יא) לא כן. כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברים ועבדו את ה': כי אותה אתם מבקשים. (אותה את עבודה) בקשתם עד הנה נזבחה לאלהינו ואין דרך הטף לזבוח: ויגרש אותם. הרי זה לשון קצר ולא פי' מי המגרש: (יב) בארבה. בשביל מכת הארבה:

בית יהודא

חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם) הַיינְט וָוס אִיךְ הָאבּ אַייךְ מַלָּה גֶעוֶועזֶן הָאבּ אִיךְ אַרָאפּ גֶענוּמֶען פוּן אַייךְ דִי שַׁאנְדֶע וָוס דִי מִצְרַיִם הָאבֶּען אוֹיף אַייךְ גֶעזָאגְט (שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָכֶם דָם אָנוּ רוֹאִים עֲלֵיכֶם בַּמִדְבָּר) דִי מִצְרַיִם הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ אַייךְ מִיר זֶעהֶן אוֹיף אַייךְ אַז אַייעֶר בְּלוּט וֶועט פַארְגָאסֶען וֶוערֶען אִין דֶר מִדְבָּר, דָס אִיז דִי בְּלוּט פוּן מַלָּה זַיין: (יא) (לֹא כֵן). (כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם) נִיט אַזוֹי וִוי אִיר הָט גֶעזָאגְט (לְהוֹלִיךְ הַטַּף עִמָּכֶם) אִיר זָאלְט דִיא קְלֵיינֶע קִינְדֶער נֶעמֶען מִיט אַייךְ (אֶלָּא לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה') נָאר דִי גְרוֹיסֶע מֶענְטְשֶׁען זָאלֶען גֵיין דִינֶען הקב"ה: (כִּי אוֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים). וָוארוּם דָס הָט אִיר דָאךְ גֶעוָואלְט בִּיז אִיצְט (אוֹתָהּ עֲבוֹדָה בִּקַּשְׁתֶּם עַד הֵנָּה) בִּיז אִיצְט הָאט אִיר דָאךְ גֶעזָאגְט אַז אִיר ווילְט נָאר דִינֶען צוּ אַייעֶר גָאט, אִיר הָט גֶעזָאגְט (נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ) מִיר ווילֶען שֶׁעכְטֶען קָרְבָּנוֹת צוּ אוּנְזֶער גָאט (וְאֵין דֶרֶךְ הַטַּף לִזְבּוֹחַ) אוּנ עֶס אִיז דָאךְ נִיט דֶערְשְׁטֵייגֶער קְלֵיינֶע קִינְדֶער זָאלֶען שֶׁעכְטֶען קָרְבָּנוֹת: (וַיְגָרֶשׁ אוֹתָם). זָאגְט רַשִׁ"י (הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קָצָר) דָא זֶענֶען ווייניג ווערְטֶער (וְלֹא פֵּירֵשׁ מִי הַמְגָרֵשׁ) אוּנ דֶר פָּסוּק הָט נִיט גֶעשְׁרִיבֶּען ווער הָאט זַייא אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּען: (יב) (בָּאַרְבֶּה). (בִּשְׁבִיל מַכַּת הָאַרְבֶּה) ווֶעגֶען דִיא מַכָּה פוּן דֶעם

שפתי חכמים

ואת טפכם מכ"ש שאשלח גם את הצאן וכו' ואף כיסיינו כמ"ש בפרשת זילך אף כי אחרי מותי (ויש עוד כ"א ע' בקנ"מ): ח (מהרש"ל) פי' העבודה דא"ל שאמר אותה על האנשים דא"כ הל"ל אותם כו': ט דא"ל אותה אתם מבקשים עכשיו שהרי בקשו גם הטף והצאן והבקר: י דא"ל

פירוש לתורת אלהים

(יא) דְרוּם גִיבּ אִיךְ אַייךְ אֵיין עֵצָה לֹא כֵן אִיר זָאלְט נִיט אַזוֹ טָאהֶן ווִי אִיר זָאגְט אִיר זָאלְט דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער מִיט זִיךְ פִירֶן נָאר לְכוּ גֵייט אִיר מַאנֶן וְעִבְדוּ אוּנ דִינְט גָאט כִּי ווָארוּם דָס הָט אִיר בִּיז אַהֶער בַּגֶערְט [ע' ת"י] וַיְגָרֶשׁ הָאט עֶר אַרוֹיס גֶטְרִיבֶן מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן פוּן פַּרְעֹה: (יב) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה נְטֵה נֵייג דַיין הַאנְט אִיבֶּער דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה פוּן ווֶעגֶן דֶער הֵיישֶׁרִיק זָאל אוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם וְיֹאכַל אוּנ עֶר זָאל אוֹיף עֶסֶן אֶת גָאר דָם גְרָאז ווָאס ווָאקְסְט אוֹיף דֶר עֶרְד אֵת ווָס דֶער הָאגֶל הָט אִיבֶּער גֶלָאזְט אוּנ הָט נִיט דֶר שְׁלָאגֶן זָאל דָס דֶר הֵיישֶׁרִיק אוֹיף עֶסֶן: (יג) וַיֵּט הָאט מֹשֶׁה גֶנֵייגְט אֶת מַטֵּהוּ זַיין שְׁטֶעקֶען עַל אִיבֶּער דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם וַיְיָ אוּנ גָאט נִהַג הָט גֶפִירְט רוּחַ אַווִינְט קָדִים פוּן מִזְרָח זַייט בָּאָרֶץ אִין

ספר הישר

בַּאגְרָאבֶּן כְּדֵי דִי מִצְרַיִם זָאלֶן דֶר פוּן נִיט ווִיסֶן דֶר נָאךְ הָאט גָאט גֶעשִׁיקְט מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אַזוֹי צוּ זָאגֶן מַאכְט אֵיין קָרְבַּן פֶּסַח דֶען אִיךְ ווֶעל קוּמֶן אִין הַאלְבֶּע נַאכְט אִין גַאנְץ מִצְרַיִם אוּנ ווֶעל אוּם בְּרֶענְגֶן אַלֶע זַייעֶרֶע בְּכוֹרִים פוּן מֶענְטְשֶׁן אָדֶר פוּן בְּהֵמוֹת. אוּנ אִיךְ ווֶעל זֶעהֶן דָאס בְּלוּט פוּן קָרְבַּן פֶּסַח אוֹיף אַייעֶרֶע טִירֶען אוּנ עֶס ווֶעט ווֶערֶען אִיבֶּער הִיפְּט אַייעֶרֶי הַייזֶר. דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן גֶעטוּהֶן אַזוֹ ווִי גָאט הָט גֶעבָּאטֶן צוּ מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ פוּנְקְט הַאלְבֶּע נַאכְט הָאט גָאט גֶעשְׁלָאגֶען אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן מִצְרַיִם פוּן מֶענְטְשֶׁען אוּנ בְּהֵמוֹת אִיז גֶיוֶוען אַגְרוֹיס גֶעשְׁרֵיי אִין גַאנְץ מִצְרַיִם אִין דִי נַאכְט דֶען עֶס אִיז נִיט אֵיין הוֹיז אָן אֵיין מֵת.

אלי

הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃
יד וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ

אונקלוס

וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה וְרוּחַ קִדּוּמָא נְטַל יָת גּוֹבָא׃ יד וּסְלֵיק גּוֹבָא עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכֹל תְּחוּם מִצְרָיִם תַּקִּיף לַחֲדָא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵן גּוֹבָא דִּכְוָתֵהּ

בעל הטורים

שדבר עמו השם וכן עשו בשביל שבא להאכיל את אביו זכה ונתברך: (יד) וינח. ב' במסורה דין ואידך וינח ביום השביעי מלמד שנח הארבה בשבת. ד"א רמז להא דאיתא בתעניות מתריעין ומתענין על הארבה:

רש"י

(יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה לפי שבא כנגדו שמצרים בדרומית מערבית היתה כמו שמפורש במקום אחר: (יד) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהי' בימי יואל שנא' (יואל ב) כמוהו לא נהי' מן העולם למדנו שהי' כבד משל משה (כי של יואל הי') ע"י מינין הרבה שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם אבל של משה לא הי' אלא של מין א' ב (כ"ג רא"ם יע"ם) וכמוהו לא היה ולא יהיה:

בית יהודא

הייׁשרעק ער זאל קומען: (יג) וְרוּחַ הַקָּדִים. (רוּחַ מִזְרָחִית נָשָׂא אֶת הָאַרְבֶּה) אַווינט פון מזרח זייט הָט געבריינגט צו טראגען דעם הייׁשרעק (לְפִי שֶׁבָּא כְּנֶגְדּוֹ) ווייל דר ווינט פון מזרח זייט קומט געגען מצרים (שֶׁמִּצְרַיִם בִּדְרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיְתָה) וואָרום מצרים איז געוועזן אין ווינקיל פון דרום אונ מערב (כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר) ווי עס שטייט אויף איין אנדער אָרט: (יד) וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן. נאך דעם הייׁשרעק וועט אזוי אהייׁשעריק ניט זיין, זאגט רש"י (וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל) אונ דער הייׁשרעק וָוס איז געוועזן אין די צייט פון דעם נביא יואל (שֶׁנֶּאֱמַר) וואס איז געזאָגט געוואָרען (כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן הָעוֹלָם) אזוי א הייׁשרעק איז קיין מאהל געוועזן (לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה כָּבֵד מִשֶּׁל מֹשֶׁה) לערנען מיר דאך פון דעם פסוק אַז דער הייׁשרעק וואס איז געוועזן אין די צייט פון יואל איז געוועזן שווערער אים צו ליידען וויא דעם הייׁשרעק וָוס איז געוועזן אין דיא צייט פון משה (כִּי שֶׁל יוֹאֵל הָיָה עַל יְדֵי מִינִים הַרְבֵּה) דער הייׁשעריק וָוס איז גיוועזן אין דיא צייט פון יואל איז גיוועזן פון פיל מינים (שֶׁהָיוּ יַחַד) עס זענען געוועזן צוזאמען די הייׁשעריקען ארבה חסיל ילק גזם (אֲבָל שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיָה אֶלָּא שֶׁל מִין אֶחָד) אָבער דר הייׁשעריק וָוס איז גיוועזן אין דיא צייט פון משה איז ער נאר געוועזן פון איין מין (וְכָמֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה) אונ אהייׁשעריק פון איין מין זאל קומען מיט איין מאל אזו פיל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ואחריו. פירש"י וביואל כתיב וכמוהו לא הי' לפניו שהיו ממינין הרבה וקשיא שהרי בספר תהלים קא חשיב על מכת ארבה מצרים ילק וחסיל. י"ל דמ"מ לא היו כל כך מינים כמו ביואל אי נמי בימי משה באו כל המינים ביחד והא דקאמר ואחריו לא יהיה כן היינו בבת אחת אבל בימי יואל בא זה אחר זה כדכתיב יתר הגזם אכל הארבה. והא דכתיב וכמוהו לא היה לפניו מגזם לחודיה לא היה לעולם כמו שבא בימי יואל וכן מארבה לחודיה וכן מילק לחודיה:

שפתי חכמים

פרעה עצמו גרש אותם דא"כ מאי זה דכתיב מאת פני פרעה: כ (נח"י) הרמב"ן והרא"ם האריכו בכוונת הרב ואני אומר יגיד עליו ריעו וז"ל הרב בס' יואל אבל מין ארבה לבדו לא היה כמו אותו של מצרים ע"כ משמע כדברי הרא"ם שהארבה של משה היה גדול מהארבה של יואל ושל יואל גדול משל משה בריבוי המינים עכ"ל ויש מקשין אפירושו דגבי משה היה ג"כ ג' מינים כדכתיב בתהלים ע"ת ארבה חסיל וילק והאריכו בזה אבל נראה שעשה כן ליפות המליצה:

פירוש לתורת אלהים

לאנד מִצְרָיִם כָּל הַיּוֹם הַהוּא דעם גאנצן טאג וְכָל הַלַּיְלָה אונ די גאנצע נאכט הַבֹּקֶר אונ עס איז געוועזן מארגין פריה וְרוּחַ אונ דער מִזְרַח ווינט נָשָׂא הָט געבראכט צו טראגען דעם הייׁשריק: (יד) וַיַּעַל אונ דער הייׁשריק איז אויף גגאנגען עַל כָּל אויף גאר דעם לאנד פון מִצְרָיִם וַיָּנַח אונ ער האט גרוהעט בְּכֹל אין גאר דעם גימארק פון מִצְרָיִם כָּבֵד מְאוֹד זייער שווער דר הייׁשריק איז געוועזן זייער שטארק אונ גרוס לְפָנָיו פאר אים זינט די וועלט שטייט איז נאך אזוי אהייׁשריק ניט גיוועזן וְאַחֲרָיו אונ נאך אים ביז אייביג וועט ניט זיין אזעלכר:

ליקוטי יהודא

(יד) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה. דער אלשיך ז"ל שרייבט פיל וואנדער איז געטאן געוואָרען ביי דעם הייׁשעריק, ערשטענס זענען געקומען צוויי ערליי הייׁשעריקן, א טייל זענען געקראכן אויף די ערד אונ זענען געוועזן אזו פיל אז זיי זענען געלעגן איינר אויף דעם אנדערן, אונ דר הייׁשעריק אליין הָט ניט געקענט זעהן די ערד, נאך אמין הייׁשעריק איז געקומען וָוס זענען געפליגן אין דר הייך אונ זיי זענען אויך גיוועזן אזוי פיל אז זיי האבן פארשטעלט די זונן אונ עס איז געוואָרען פינסטער, אונ אפילו מִצְרַיִם איז גוועזן גרוס פיר הונדערט מייל אויף פיר הונדערט מייל, פון דעסטוועגען מיט איין מאהל זענען אלע הייׁשעריקן געקומען אונ האבן בדעקט גאנץ מִצְרַיִם מיט איין מאהל אין איין מנוט, פריער האבן די הייׁשעריקן אויפגיגעסן אלץ וָוס זיי האבן געפונן אין די גאסען אין די גערטנער, נאכדעם זענען זיי געגאנגען אין די שטובן, מיט חָכְמָה וויא מענטשין וואס זענען בעקאנט אין שטאט, אונ ווייסן ווא פרעה וואהנט אונ ווא זיינע קנעכט וואהנען, האבן זיי פריער געגעבן כָּבוֹד צו פרעה אונ זענען געקומען צו פרעה אין שטוב אזוי פיל הייׁשעריקן, ביז אפוהלע שטוב, נאכדעם האבען זיי פוהל געמאכט די שטובן פון זיינע קנעכט אונ נאכדעם דיא שטובן פון אלע מִצְרַיִם:

ספר הישר

אלע מִצְרַיִם האבן געזעהן דס בייז וָוס איז געקומען אויף זיי פּליצלונג האבן זיי געשריגן אונ געוויינט איטליכר אויף זיין זוהן אונ טאכטער. אונ בִּתְיָה די טאכטר פון פַּרְעֹה איז ביי נאכט געגאנגען זוכן משה וְאַהֲרֹן אונ האט זיי געפונן עסין אונ טרונקן אונ פרייען זיך מיט אלע יִשְׂרָאֵל, זאגט זי צו משה דס בצאלסטו מיר פאר דעם גוטס וָוס איך האב דיך אויף געצויגן אונ דו ברענגסט אויף אונז דאס דאזיגע ביז הָט משה גיזאגט אויב וואלט דו בּ סט איין בְּכוֹרָה צו דיינע מוטר וועסטו דאך ניט שטארבן. אונ פַּרְעֹה הָט גזאגט צו משה וְאַהֲרֹן נעמט אייך אייערע ברידער דיא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מיט אייערע שאף אונ רינדר מיט גאר זיי ער פאר מעגן אונ גייט ארוס

ואחריו לא יהיה־כן: טו ויכס את־עין כל־הארץ ותחשך הארץ ויאכל את־כל־עשב הארץ ואת כל־פרי העץ אשר הותיר הברד ולא־נותר כל־ירק בעץ ובעשב השדה בכל־ארץ מצרים: טז וימהר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם: יז ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה אלהיכם ויסר מעלי רק את־המות הזה: יח ויצא מעם פרעה ויעתר אל־יהוה: יט ויהפך יהוה רוח־

ובתרוהי לא יהי כן: טו וחפא ית עין שמשא דכל ארעא וחשוכת ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל פירי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בכל ארעא דמצרים: טז ואוחי פרעה למקרי למשה ולאהרן ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון: יז וכען שבוק כען לחובי ברם זמנא הדא וצלו קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית מותא הדין: יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי: יט והפך יי רוחא

רשב"ם

(יט) ויהפך ה' רוח ים. כי רוח הקדים הביאו מן הים ורוח מערבי החזירו לים:

בעל הטורים

בחול אבל לא בשבת וזהו וינח בכל גבול מצרים אפי' אם נח הארבה בכל הגבול אעפ"כ וינח ביום השביעי: (טו) בעץ. ג' במסור' הכא ואידך ונערים בעץ כשלו. בשביל הנערים שלא רצה לשלוח שאמר וכי דרך הטף לזוכות נכשל בעץ שלא נותר כל ירק בעץ: (יז) ויסר. ג' במסו' דין ואידך ויסר הצפרדעים ויסר מעלינו את הנחש מלמד שעם הצפרדעי' ועם הארבה היו נחשים והיו ממיתים בהם ע"כ אמר ויסר מעלי את המות:

בית יהודא

איז ניט געווען פר משה און עס וועט ניט זיין נאך משה: (טו) וכל ירק. (עלה ירוק) דער הייששרעק האט אויפגעגעסן אפילו אלע גרינע בלעטער פון די בוימער: (יט) רוח ים. (רוח מערבי) א ווינט פון מערב זייט: ימה סוף. זאגט רש"י

רש"י

(טו) כל ירק. עלה ירוק ל ווירדור"א בלעז (גרינעס):
(יט) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. אומר אני שים (אומר אני) איך זאג (שים סוף היה מקצתו במערב) אביסגל

שפתי חכמים

כמו ויהרוג בברד גפנם ושקמותם בחנמל וכן דבר ורשפים: ל דק"ל והא אין שייך גבי עץ לשון ירק דהא כתיב כירק עשב ועשב השדה נקראים ירקות ומפרש עלה ירוק וע"ז מביא ווירדור"א בלע"ז כלו' כמו בלע"ז קורין לירק ווירדור"א כמו שקורין לעלה ירוק כ"ס בלה"ק:

פירוש לתורת אלהים

(טו) ויכס און דער הייששרעק האט בדעקט די שיין פון דעם לאנד מען האט ניט געקענט זעהן די שיין פון דר זון ותחשך הארץ דס לאנד איז פינצטער געווארין ויאכל און ער האט אויף געגעסן גאר דאס גראז פון דעם לאנד ואת און אלע פירות פון דעם בוים אשר וואס דר האגל האט איבער געלאזט און האט ניט דר שלאגין האט אלץ דר הייששעריק אויף געגעסן ולא נותר איז ניט געבליבען קיין שום גרין בלעטיל אויף א בוים ובעשב השדה און דאס גראז פון דעם פעלד איז אויך ניט געבליבן אין דעם גאנצן לאנד פון מצרים: (טז) וימהר האט פרעה געאיילט און האט געלאזט רופן משה מיט אהרן ויאמר און האט געזאגט צו זיי חטאתי איך האב געזינדיגט צו אייער גאט און צו אייך: (יז) ועתה און אצונד שא בעט איך דיך זיי מיר מוחל מייני זינד נאר דאס מאל והעתירו און בעט גאט אייער גאט ויסר מעלי און ער זאל פון מיר אפ טאן רק נאר דעם טוט דעם היישעריק: (יח) ויצא איז משה מיט אהרן ארויס געגאנגען פון פרעה ויעתר און משה האט געבעטן צו גאט: (יט) ויהפך יי האט גאט פר קערט און האט

ספר הישר

פון מצרים זיי האבן אויעק געשיקט ישראל מיט פיל געלד און זילבר זייער אגרוס עשירות אזו ווי גאט האט צו געזאגט אברהם אבינו און משה איז געגאנגען צום מיך פון מצרים און האט אויף גבראכט דעם ארון פון יוסף און מיט גנומן און אלע ישראל האבן איטליכר אויף געבראכט דעם ארון פון זיין שבט און ישראל האבן געצויגן פון רעמסס קיין סוכות אזו ווי זעקס הונדערט טויזנט מאן פוס גייערס מאנזביילן הוץ קינדר און ווייבער איך ערב רב און שאף און רינדר זייער אשווערע מחנה: די ישראל זענן געזעסן אין

יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה
וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סּוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה
אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם: כ וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי
חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ:

מַעַרְבָא תַּקִּיף לַחֲדָא
וּנְטַל יָת גּוֹבָא וּרְמָהִי
לְיַמָּא דְסוּף לָא אִשְׁתְּאַר
גּוֹבָא חַד בְּכָל תְּחוּם
מִצְרָיִם: כ וְאַתְקֵיף יְיָ יָת
לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל
צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי חֲשׁוֹכָא
עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם בָּתַר
דְּיִעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא:

רשב"ם

(כא) וימש חשך. כמו ולא יהל שם ערבי כמו לא יאהל. כלו' החשך של לילה יאמיש ויאפיל זמן מרובה שלא האירה לילה עד ג' ימים:

רש"י

סוף הי' מקלתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח של א"י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מלינו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח שנא' (שמות כג) מים סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב שים פלשתים במערב הי' שנאמר בפלשתים (צפניה ב) יושבי חבל הים גוי כרתים: לא נשאר ארבה אחד. אף המלוחים מ שמלחו מהם (ש"ר): (כא) וימש חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר ב מחשכו של לילה וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש. כמו ויאמש ם יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף לפי שאין הברת האל"ף נכרת כ"כ אין הכתוב מקפיד על חסרונה כגון (ישעי' יג) לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל לא יטה אהלו וכן (ש"ב כב) ותזרני חיל כמו ותאזרני ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימיש בתר דיעדי קבל ליליא ע כשיגיע סמוך לאור היום אבל אין הדבור מיושב

בית יהודא

פון דעם ים סוף איז געוועזן אין מערב זייט (כְּנֶגֶד כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית) געגען די גאנצע דרום זייט (וְגַם בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אונ אין מזרח זייט פון ארץ ישראל גייט אויך דר ים סוף (לְפִיכָךְ רוּחַ יָם תְּקָעוֹ לָאַרְבֶּה בְּיַמָּה סוּף כְּנֶגְדּוֹ) דריבר הט דר מערב ווינט אריינגעשטעקט דעם היישעריק אין ים סוף ריכטיג דרגעגען (וְכֵן מָצִינוּ לְעִנְיַן תְּחוּמִין שֶׁהוּא פוֹנֶה לְצַד מִזְרָח) אונ וואו עס שטייט באצייכענט די גרעניצען פון ארץ ישראל געפינען מיר אויך אז דר ים סוף גייט צו די מזרח זייט (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (מִיַּם סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים) פון ים סוף ביז צום ים פון די פלשתים, דאס איז פון מזרח צוא מערב (שֶׁיָּם פְּלִשְׁתִּים בְּמַעֲרָב הָיָה) ווארום דר ים פלשתים איז גיוועזן אין מערב זייט (שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְלִשְׁתִּים) ווארום עס שטייט ביי די פלשתים (יוֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים) דס פאלק כרתים דס זענען די פלשתים וואהנען ביי די ליניע ביי די זייט פון ים: (לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד). עס איז איין היישעריק ניט געבליבען אין מצרים (אַף הַמְּלוּחִים שֶׁמָּלְחוּ מֵהֶם) אפילו דיא איינגעזאלצענע היישריקען וואס דיא מצרים האבען פון זיי איינגעזאלצען הט זיי אויך דער ווינט אוועק גיאגט: (כא) (וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ). זאגט רש"י הקב"ה הט געזאגט וימש חשך, מיינט מען (וְיַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מֵחָשְׁכּוֹ שֶׁל לַיְלָה) עס זאל אויף דיא מצרים קומען אפינסטערניש ביא טאג מער וויא דיא פינסטערניש פון ביא נאכט (וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יַאֲמִישׁ וְיַחְשִׁיךְ עוֹד) אונ די פינסטערניש פון ביי נאכט זאל ווערען פינסטערער ווי עס איז אלע נאכט (וְיָמֵשׁ כְּמוֹ וְיַאֲמֵשׁ) די פינסטערקייט פון ביא נאכט זאל ווערען נאך פינסטערער, זאגט רש"י (יֵשׁ לָנוּ תֵּיבוֹת הַרְבֵּה חֲסֵרוֹת אָלֶף) מיר האבען פיל ווערטער וואס אין זיי פעלט דר אלף (לְפִי שֶׁאֵין הַבָּרַת הָאָלֶף נִכֶּרֶת כָּל כָּךְ) ווייל דס ארויס רייידונג פון דעם אלף דערקענט מען ניט אין דעם ווארט דריבער (אֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל חֶסְרוֹנָהּ) ארט ניט דעם פסוק אויף דעם אלף אז ער פעלט אין ווארט (כְּגוֹן לֹא יָהֵל שָׁם עֲרָבִי כְּמוֹ לֹא יַאֲהֵל) אין דעם ווארט יהל פעלט דער אלף עס דארף שטיין יאהל (לֹא יַטֶּה אָהֳלוֹ) דר ערבי וארביער] וועט ניט אויפשטעלען זיין געצעלט (וְכֵן וַתַּזְרֵנִי חַיִל כְּמוֹ וַתְּאַזְּרֵנִי) אין ווארט ותזרני פעלט דער אלף עס דארף שטיין ותאזרני (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן הֲסָרָה) דר תרגום טייטשט וימש, ער וועט אפטאהן (כְּמוֹ לֹא יָמִישׁ) ווי עס שטייט אין פסוק לא ימיש, ער וועט ניט אפטאהן, אונ אזו מיינט דער פסוק (בָּתַר דְּיַעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא) נאכדעם ווי עס וועט אוועקגיין דיא פינסטערניש פון דער נאכט (כְּשֶׁיַּגִּיעַ סָמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם) אז עס וועט קומען נאנט צו דיא ליכטיגקייט פון טאג, זאל בלייבען פינסטער אונ דר טאג זאל ניט ליכטיג ווערן (אֲבָל אֵין

שפתי חכמים

מ ר"ל מדכתיב לעיל וישא את הארבה לל"ל עוד לא נשאר ארבה א' וגו' וגבי ערוב לא הוצרך הקרא לגלות שאף המלוחים לא נשארו כיון שהם חיות טורפים בודאי לא היו לדין אותן מפחד: נ פירוש וימש חושך משמע שאותו אמש הי' כאן ובקרא משמע שהיתה מכה מחודשת בחושך ולא של לילה ועז"פ יותר וכו': ם ר"ל כמו אמש דהיינו לילה דעל יום שעבר אומרים אתמול ועל לילה שעברה אומרים אמש: ע פירוש

פירוש לתורת אלהים

גשיקט רוח אווינט פון מערב זייט זייער אשטארקען וַיִּשָּׂא אונ ער האט אוועק גטראגן דעם היישעריק וַיִּתְקָעֵהוּ אונ ער הט אים אריין גיווארפען יָמָּה סוּף אין ים סוף לֹא נִשְׁאַר עס איז ניט גיבליבען איין היישעריק אין גאנצן גמארק פון מצרים [עיין רש"י]. (כ) וַיְחַזֵּק יְיָ האט גאט גשטארקט דאס הארץ פון פרעה אונ האט ניט גוואלט שיקען דיא קינדער ישראל: (כא) וַיֹּאמֶר יְיָ האט גאט גזאגט צו משה

ספר הישר

מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאר. די ישראל האבן געצויגן פון סוכות אונ האבן גירוהט אין איתם אין דריטן טאג אז דיא

מצרים

כב ויט משה את־ידו על־השמים ויהי חשך־אפלה בכל־ארץ מצרים שלשת ימים: כג לא־ראו איש את־אחיו ולא־קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל־בני ישראל היה

כב וארים משה ית ידיה על צית שמיא והוה חשוך קבל בכל ארעא דמצרים תלתא יומין: כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש מתחותוהי תלתא יומין ולכל בני ישראל הוה נהורא

רשב"ם

(כב) חשך אפלה. חשך גדול: (כג) מתחתיו. מביתו לפי פשוטו שלא ידעו היכן ילכו: היה אור במושבותם. אפי' שהוא יושב אצל בית המצרי:

בית יהודא

הדבור מיושב על הוי"ו של וימש) גאר וועגן דעם וא"ו פון וימש קען מען ניט אזו טייטשין דעם פסוק (לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך) ווייל דר וימש שטייט נאך דעם ויהי חשך, אונ ווי דר תרגום זאגט הט אזו געדארפט שטיין אין פסוק וימש חשך, די פינסטערנים פון בייא נאכט זאל אוועק גיין עס זאל בארפן ווערן טאג ויהי חשך, זאל זיין ווייטער פינסטער אונ עס זאל ניט ווערן טאג (ומדרש אגדה פותרו) דר מדרש טייטשט וימש חשך, מען זאל קענן טאפן די פינסטערנים (לשון ממשש בצהרים) ווי עס שטייט ממשש בצהרים, ער ווערט טאפין אין מיטן טאג (שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש) דם פינסטערנים איז געווען עטליכע מאל טאפיל אונ גראב אונ מען הט אים געקענט טאפין מיט די הענט:

רש"י

על הוי"ו של וימש לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך ומ"א פותרו לשון (דברים כח) ממשש בצהרים שהי' כפול ומכופל ועב עד שהי' בו ממש: (כב) ויהי חשך אפלה שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן ג' ימים (בש"ר) ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (ש"ר ע"ש) ולמה הביא עליהם חשך פ שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא ירא מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם צ וכשילאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו

(כב) ויהי חשך אפלה וגו' שלשת ימים וגו') . זאגט רש"י וה' ; של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים) דריי טעג איז געווען פינסטער עס הט איין מענטש ניט געזעהן דעם אנדרן (ועו' שלשת ימים אחרים) אונ נאך דרייא טעג איז געווען (חשך מוכפל על זה) אטאפעלר פינסטערנים ווי דער פריעדיגער פינסטערנ ס איז געווען (שלא קמו איש מתחתיו) עס הט איין מענטש ניט געקענט אויפשטיין פון זיין ארט (יושב אין יכול לעמוד) איז ער גיזעסין האט ער ניט געקענט אויפשטיין (ועומד אין יכול לישב) איז איינער געשטאנען האט ער זיך ניט געקענט זעצן (ולמה הביא עליהם חשך) פאר וואס האט הקב"ה געברענגט אוף די מצרים דם פינסטערנים (שהיו בישראל באותו הדור רשעים) ווייל דאמאלס זענען געווען צווישען די יודין רשעים (ולא היו רוצים לצאת) זייא האבען ניט געוואלט ארוס גיין פון מצרים (ומתו בשלשת ימי אפלה) זענען זיי געשטארבן אין די דריי טעג וואס איז געווען פינסטער (כדי שלא יראו מצרים במפלתן) דיא מצרים זאלן ניט זעהן זייער שטארבען, ווארום אז די מצרים וואלטען זעהן זייער שטארבען אונ די מצרים וועלען דאך ניט וויסען אז די מענטשין זענען רשעים (ויאמרו) וואלטען דיא מצרים זאגן (אף הם לוקין כמונו) די יודין ווערן אויך געשלאגן ווי מיר ווערן געשלאגן, דריבער זענען זיי געשטארבן אין דער פינסטער אונ די יודן האבן זיי באלד בגראבען, אונ נאך די פינסטערנים האבען די מצרים געמיינט די יודין וואס זענען ביטא זענען אנטלאפען פון מצרים פינסטער (ועו"ד) נאך א טעם איז פאר וואס הקב"ה הט גבריינגט די פינסטערנים אויף דיא מצרים (שחפשו ישראל וראו את כליהם) ווייל אין די צייט וואס איז געווען פינסטער זענען דיא יודין געגאנגען אין די מצרישע שטובין אונ האבן בקוקט דם פרמעגען פון די מצרים וועלכע כלים וי ... גאלדענע זיי האבן אונ אויך וועלכע ארטער די כלים שטייען (וכשיצאו) איידר די יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים והיו שואלין מהן) האבן די יודין געבעטן ביי די מצרים זיי זאלן זיי בארגן די גאלדענע אונ זילבערנע כלים זייערע (והיו א' רים) האבען

שפתי חכמים

אחר שהסיר חושך של לילה והתחיל היום באותו זמן התחיל אותו חושך: פ וא"ת הא בפרשת וארא פירש"י הטעם שבכל מכה ומכה בטכסיסי מלחמות וכו' בפסוק כי אם אינך משלח את עמי וגו' והוא בתנחומא וא"כ רש"י לא פליג עליו. וע"ק למה לא הקשה זה על הקרא וי"ל דק"ל ולמה הביא עליהם חושך אפילה כ"כ הא בזה הי' די במה שהביא עליהם חושך שלא ראו איש את אחיו ועז"פ שהיו וכו': צ (מהרש"ל) כ"ל שבתחלה הקשה רש"י למה הי' חושך ר"ל למה הי' משנה כך שבתחל' לא הי' חושך כ"כ כמו לבסוף ע"כ פי' שבתחלה לא הי' רוצה לשנות הטבע כ"כ משום שלא הי' צריך כ"א כדי של' יראו במפלתן ובתוך כל דהו הי' די ולבסוף ג' ימים שניתו... והיו נקברים היה מביא עליהם חושך מאד כדי שלא יוכלו לעמוד כדי ... ישראל לבתיהם ויראו כליהם וא"ל למה הי' צריך לכל ... כ גיב שחשס נתן

פירוש לתורת אלהים

נטה גייג דיין האנד אקעגען דעם הימל ויהי חשך עס זאל זיין פינצטער אוף דעם לאנד מצרים וימש חשך אונ דם פינצטערניש זאל האבן אממשות אז מען זאל קענן אן טאפן דם פינצטערניש: (כב) ויט הט משה גנייגט זיין האנד קעגין דעם הימל ויהי איז געווארן פינצטער מיט אנעפל אין גאנצן לאנד מצרים דריי טאג: (כג) לא ראו איינר דעם אנדרן פון די מצרים האט ניט געקענט זעהן ולא אונ קיין שום מענש פון זיי הט ניט געקענט אוף שטיין פון זיין ארט דריי טאג ולכל אונ צו די קינדר ישראל איז

ספר הישר

מצרים האבן שון באגראבן אלע זייערע בכורים האבן זיי גיהאט חרטה וויס זיי האבן אוועק געשיקט די ישראל אונ די מצרים וואס זענען געווען מיט ישראל אין דר מדבר האבן צו זיי געזאגט איר האט דאך געזאגט דריי טעג וועלען מיר גיין אונ קעלען שחטן

אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם: שלישי כד וַיִּקְרָא
פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג
גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם: כה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים
וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: כו וְגַם־

בְּמוֹתְבָנְהוֹן: כד וּקְרָא
פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר
אֱזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד
עָנְכוֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוּ
אַף טַפְלְכוֹן יֵזִיל עִמְּכוֹן:
כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אַף אַתְּ
תִּמְסַר בִּידָנָא נִכְסַת
קוּדְשִׁין וַעֲלָוָן וְנַעְבֵּד קֳדָם
יְיָ אֱלָהָנָא: כו וְאַף בְּעִירָנָא

תו"א גם אתה תתן בידינו זבחים חגיגה י עבודת כוכבים כד:

בעל הטורים

(כה) זבחים ועולות. ב' במסור'. הכא ואידך ויבאו לעשות זבחים ועולות גבי יהוא כשהרג נביאי הבעל מה התם עשה בהם שפטים

רש"י

כלום אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא: שלשת ימים. שלוש של ימים ק טרלייג"א בלעז (דרייאהייט) וכן שבעת ימים בכל מקום שטייג"א של ימים: (כד) יצג. יהא ר מוצג במקומו: (כה) גם אתה התן. לא

בית יהודא

די מִצְרִים גְזָאגְט (אִין בְּיָדֵינוּ כֵּלִים) מִיר הָאבְּן נִיט זִילְבֶּערְנֶע אוּנ גָאלְדֶענֶע כֵּלִים (אֹמֵר לוֹ) הָט דֶר יוּד גְעזָאגְט צוּם מִצְרִי (אֲנִי רְאִיתִיו בְּבֵיתְךָ) אִיךְ הָאבּ דָאךְ דִי כֵּלִי גְעזֶעהְן בַּיי דִיר אִין שְׁטוּבּ (וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא) אוּנ דָארְט אוּף יֶענֶעם אָרְט שְׁטֵייט דִי כֵּלִי, הָט דֶר מִצְרִי אִים גֶעמוּזְט בָּארְגְן דִי כֵּלִי,

אוּנ דִי מִצְרִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט אַז דִי יוּדִין זֶענֶען גִיוֶועזֶן אִין אוּנְזֶערֶע שְׁטוּבִּין אוּנ הָאבֶּען גֶעזֶעהְן אוּנְזֶערֶע כֵּלִים אוּנ מִיר הָאבְּן נִיט גֶעווּאסְט, הָאבְּן זֵיי דָאךְ גֶעקֶענְט גֶענֶמְן אוּנְזֶערֶע כֵּלִים, אוּנ מִיר וָואלְטִין גָאר נִיט וִויסֶן וֶוער עֶס הָט גֶנוּמֶן, זֶענֶען זֵיי דָאךְ עֶרְלִיכֶע מֶענְטְשִׁין, אַז מִיר וֶועלֶן זֵיי בָּארְגִין וֶועלֶען זֵיי אוּנְז גֶעווּיס צוּרִיק גֶעבְּן, דְרִיבֶּר הָאבֶּן דִי מִצְרִים גְבָּארְגְט צוּ דִי יוּדִין זֵייעֶר גָאלְד אוּנ זִילְבֶּר: (שְׁלֹשֶׁת יָמִים). אַרְט רש"י פַר וָואס שְׁטֵייט נִיט שְׁלֹשָׁה יָמִים, עֶנְפֶערְט רש"י מֶען מֵיינְט (שִׁלּוּשׁ שֶׁל יָמִים) אַדְרִיטְלוּנְג פוּן טֶעג, דְרֵייא טֶעג צוּזַאמֶען, אַז עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען שְׁלֹשָׁה יָמִים, וָואלְט מֶען גֶעקֶענְט זָאגֶן עֶס אִיז גְוֶועזֶן פִינְסְטֶער דְרַיי טָאג, נָאר נִיט אֵיין טָאג נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין, נָאר אֵין דִיא וָואךְ אַטָאג אֵין אֵיין אַנְדֶערֶע וָואךְ אוֹךְ אַטָאג אֵין אֵיין דְרִיטֶע וָואךְ אֵיךְ אַטָאג, דְרִיבֶּר שְׁטֵייט שְׁלֹשֶׁת יָמִים, צוּ וַוייזִין אַז דִי אַלֶע דְרַייא טֶעג זֶענֶען גֶעוֶועזֶן צוּזַאמֶען (וְכֵן שִׁבְעַת יָמִים בְּכָל מָקוֹם) אוּנ וואוּ עֶס שְׁטֵייט שִׁבְעַת יָמִים מֵיינְט מֶען אוֹיךְ אַזוֹי דִיא זִיבֶּן טֶעג צוּזַאמֶען: (כד) (יֻצָּג). פַרְעֹה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיר מֶעגְט אַלֶע אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם נָאר אַייעֶרֶע בְּהֵמוֹת (יְהֵא מוּצָג בִּמְקוֹמוֹ) זָאלֶן בְּלַייבֶּען שְׁטֵיין אוּף זֵייעֶרֶע אֶרְטֶער וואוּ זֵיי שְׁטֵייעֶן: (כה) (גַּם אַתָּה תִּתֵּן). מֹשֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ

שפתי חכמים

חן העם בעיני מלרים שאפי' בעל כרחם הפאילום די"ל דבזה נתן להם חן לפי שכבראו מלרים שהי' ביכולת בידם ליקח כל אשר להם בימי אפילה ולא היה מי שימחה בידם ולא לקחו בעבור זה היו נושאין חן

בעיניהם והשאילום בעל כרחם: ק דק"ל למה לא כתיב שלשה ימים דשלשת בתי"ו משמע דביקות ועוד איך נופל הדביקות על ימים כי ימים לשון זכר ושלשת לשון נקבה ועז"פ וכו': ר לא מכאן ואילך פסרי

פירוש לתורת אלהים

גִיוֶועזֶן לִיכְטִיג דָארְטֶן ווּי זֵיי זֶענֶען גֶעזֶעסֶן [עיין רש"י]:
(כד) וַיִּקְרָא אוּנ דֶר נָאךְ הָאט פַּרְעֹה גְלָאזְט רוּפֶען מֹשֶׁהן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט אַזוֹ גְזָאגְט לְכוּ גֵייט דִינְט גָאט רַק נָאר אַייעֶרֶע שָׁאף אוּנ אַייעֶרֶע רִינְדֶער זָאלֶן בְּלַייבְּן שְׁטֵיין גַם אוּנ אַייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער זָאלֶן אוֹךְ מִיט אַייךְ גֵיין: (כה) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה גַם דוּ מוּזְט אוּנְז אוֹךְ גֶעבֶּן בְּהֵמוֹת חוּץ אוּנְזֶערִי מִיר זָאלֶן הָאבֶּן זְבָחִים שֶׁעכְטוּנְג וְעוֹלוֹת אוּנ בְּרַאנְד אָפֶּער וְעָשִׂינוּ אוּנ מִיר וֶועלֶען מַקְרִיב זַיין צוּא אוּנְזֶער גָאט: (כו) וְגַם מִקְנֵנוּ אוּנ אוּנְזֶערִי

ליקוטי יקרים

(כד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל מֹשֶׁה וגו'. מִיר זֶעהְן בַּיי דִי מַכָּה פוּן חֹשֶׁךְ הָט פַּרְעֹה מֶעהְר מוֹרָא גֶעהַאט ווִי פַאר אַלֶע מַכּוֹת, בַּייא אַלֶע מַכּוֹת הָט פַּרְעֹה וַוייךְ גֶעמַאכְט דִיא הַאַרְץ זַיינֶע נָאר וֶוען דִי מַכָּה אִיז גִיוֶוען, אָבֶּער נָאכְדֶעם ווִי דִי מַכָּה אִיז אַוֶועקְגֶגַאנְגֶן הָט אוּפְגֶעהֶערְט דִי מוֹרָא זַיינֶע, אוּנ בַּיי דִי מַכָּה פוּן חֹשֶׁךְ, אֲפִילוּ וֶוען דִי מַכָּה אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט עֶר גֶערוּפֶן מֹשֶׁה'ן אוּנ הָט גֶעוָואלְט שִׁיקְן דִי יוּדְן פוּן מִצְרַיִם, נָאר דִי בְּהֵמוֹת הָט עֶר גִיט גֶעוָואלְט שִׁיקְן, נָאר דֶר עִנְיָן אִיז גֶעוֶועזֶן, וֶוען פַּרְעֹה הָט גֶעוָואלְט פַארְלֶענְגֶן דִי יוּדֶן הָט עֶר גֶעהַאלְטֶען אֵיצָה מִיט זַיינֶע חֲכָמִים ווִי אַזוֹי עֶר זָאל זֵיי פַארְלֶענְגֶען, הָאבֶּען דִיא חֲכָמִים צוּ אִים גֶעזָאגְט הקב"ה שְׁטְרָאפְט נָאר מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, מִיט אַלֶע זַאכֶען קֶען הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צוּרִיק שְׁטְרָאפֶען, נָאר מִיט וַואסֶער קֶען עֶר שׁוֹן נִישְׁט שְׁטְרָאפֶן, וַוייל עֶר הָאט

גֶעשְׁוָואוֹרֶן עֶר זָאל שׁוֹן נִישְׁט מֶעהְר בְּרֵיינְגֶען אַמַבּוּל אוּף דֶער וֶועלְט, דְרִיבֶּר אִיז פַּרְעֹה גִיוֶוען זִיכֶר אַז עֶר וֶועט נִיט גִישְׁטְרָאפְט

ספר הישר

קָרְבָּנוֹת צוּ גָאט אוּנ מִיר וֶועלֶן דִיךְ אוּם קֶערֶן הָט מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן גְזָאגְט גָאט הָט אוּנז אָן גֶעזָאגְט מִיר זָאלֶן גֵיין צוּ דֶעם לַאנְד וָואס דָארְט אִיז זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ ווִיא עֶר הָאט גִישְׁוואוֹרֶן צוּ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערִין. דִי הַארְן הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה מֶען זָאל דִי יִשְׂרָאֵל גִיךְ יָאגְן אוּנ גָאט הָט גֶעשְׁטַארְקְט זַייעֶר הַארְץ נָאךְ צוּ יָאגְן דִי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי צוּ מַאכְן פַאלְן דִי מִצְרַיִם אִין יַם. אִיז פַּרְעֹה אוּף

גֶעשְׁטַאנֶען מִיט צֶעהְן הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְט מַאן אוּנ הָאבֶּן גִיגְרֵייכְט דִי יִשְׂרָאֵל רוּעֶן בַּיים יַם. הָאבֶּן דִי יִשְׂרָאֵל זִיךְ גִפַארְכְטֶען אוּנ זֵיי הָאבְּן גֶעשְׁרִיגְן צוּ גָאט אוּנ מֹשֶׁה הָט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט שְׁטֵייט אוּף אַייעֶר שְׁטֶעל אוּנ מִיר וֶועלֶען רוּפְן צוּ גָאט עֶר זָאל אוּנְז הֶעלְפְן הָט גָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גֵייג דַיין שְׁטֶעקְן אוּף יַם אוּנ שְׁפַּאלְט אִים אוּנ יִשְׂרָאֵל זָאלֶן אִים אִיבֶּער גֵיין. הָט עֶר אַזוֹ גֶטוֹן אוּנ דֶר

מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה
כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד
אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃ כז וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם׃ כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פַרְעֹה לֵךְ
מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת
פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃
כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף
עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ פ יא א וַיֹּאמֶר יְהוָה

יֵזִיל עִמַּנָא לָא תִשְׁתְּאַר
מִדַּעַם אֲרֵי מִנֵּהּ אֲנַחְנָא
נָסְבִין לְמִפְלַח קֳדָם
יְיָ אֱלָהֲנָא וַאֲנַחְנָא לֵית
אֲנַחְנָא יָדְעִין מָה נִפְלַח
קֳדָם יְיָ עַד מֵיתָנָא
תַמָּן׃ כז וְאַתְקֵיף יְיָ יָת
לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא אֲבָה
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ כח וַאֲמַר
לֵהּ פַּרְעֹה אִיזִיל מֵעִלָּוָי
אִסְתְּמַר לָךְ לָא תוֹסֵיף
לְמֶחֱזֵי אַפַּי אֲרֵי בְּיוֹמָא
דְתֶחֱזֵי אַפַּי תְּמוּת׃
כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת
מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסֵיף עוֹד
לְמֶחֱזֵי אַפָּךְ׃ א וַאֲמַר יְיָ

רשב״ם

(א) ויאמר ה׳ אל משה. בעמדו לפני פרעה. עוד נגע אחד וגו׳ ואחרי כן השיב משה לפרעה כה אמר ה׳ כחצות הלילה וגו׳: כלה. הכל גברים ונשים טף ומקנה:

בעל הטורים

ובאלסיאס שנתן מלכת הבעל והרגש אף ה״נ עשה השם ובאלסירה שפטים: (כח) לך מעלי. מעלי בגי׳ בפסח רמז שבפסח ילאו: אל תוסף. ב׳ במסור׳ דין והידך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך בשביל שאמר לו אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות א״ל השם בעת מותו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: (כט) לא אוסיף עוד. ב׳ הכא והידך ולא אוסיף עוד להכות שרמז לו שכבר כלו המכות ולא יוסיף להכותו אלא מכת בכורות שהיתה ע״י השם לבדו:

בית יהודא

פַּרְעֹה (לא דַיְךָ שֶׁמִּקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ) עֶס אִיז נִיט גֶענוּג וָואס אוּנְזֶערֶע בְּהֵמוֹת וֶועלִין גֵיין מִיט אוּנְז (אֶלָּא גַם מִשֶּׁלְּךָ תִּתֵּן) דוּ וֶועסְט מוּזִין אוּנְז גֶעבֶּען פוּן דַיינֶע בְּהֵמוֹת אוֹיךְ: (כו) וּפַרְסָה]. (פַּרְסַת רֶגֶל) אֲפִילוּ אַקְלָאה פוּן אוּנְזֶערֶע אַבְהֵמָה וֶועט אוֹיךְ נִיט בְּלַייבִּין אִין מִצְרַיִם: (לֹא נֵדַע מַה נַּעֲבוֹד]. מִיר ווייסֶן נִיט ווִי דָאס דִינוּנְג וֶועט זַיין (כַּמָּה תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה) ווִי שְׁוֶוער דֶם דִינוּנְג וֶועט זַיין (שֶׁמָּא יִשְׁאַל יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ) טָאמֶער וֶועט הקב״ה וֶועלֶן פוּן אוּנְז קָרְבָּנוֹת מֶער ווִי פִיל מִיר הָאבֶּען בְּהֵמוֹת: (כט) וְכֵן דִּבַּרְתָּ). הָאסְט רִיכְטִיג גֶערֶעט (יָפֶה דִּבַּרְתָּ) דוּא הָאסְט שֵׁיין אוּנ גוּט גֶערֶעט (וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ) צוּ דֶער צַייט הָאסְטוּ גֶערֶעט (אֱמֶת שֶׁלֹּא אוֹסִיף עוֹד

רש״י

דייך שמקננו ילך עמנו אלא גם אתה תתן: (כו) פרסה. פרסת של רגל פלנט״א בלעז (פוסזאהלע): לא נדע מה נעבוד. כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר ממה שיש בידינו: (כט) כן דברת. יפה דברת ובזמנו דברת

שפתי חכמים

כבר היה מולג: ש׳ דק״ל דפרסה משמע שמשה לא היה מבקש אלא בהמות מפרסת פרסה וזה אינו דהא אמר בתחלה וגם מקננו משמע הכל לכן פי׳ פרסת רגל ר״ל פרסה פירוש פרסת רגל ובלעז פלנט״א: ת לא שלא היו יודעין העבודה דהא היו אומרים וגם מקננו וגו׳. כי ממנו נקח

ליקוטי יקרים

וֶוערֶן וָוס עֶר הָט גִיוָוארְפֶן דִי קִינְדֶער אִין וַואסֶר, אָבֶּער אִיצְט אַז עֶר הָט גִיזֶעהְן עֶס אִיז גְעוָוארֶען פִינְסְטֶער אוּנ פוּן טָאג אִיז גֶעוָוארֶן נַאכְט, הָט עֶר גֶעטְרַאכְט הקב״ה הָט דָאךְ גִיזָאגְט טָאג מִיט נַאכְט וֶועט נִיט גִישְׁטֶערְט וֶוערֶן פַאר וָואס אִיז אִין מִצְרַיִם גֶעשְׁטֶערְט גֶעוָוארֶן דֶער טָאג, גֶעוִויס הָט הקב״ה גֶעמֵיינְט אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט וֶועט נִיט גֶעשְׁטֶערְט וֶוערֶן טָאג אוּנ נַאכְט, אָבֶּער אוֹיף אֵיין אָרְט קֶען גֶעשְׁטֶערְט וֶוערֶן טָאג אוּנ נַאכְט, קֶען דָאךְ זַיין דִיא שְׁבוּעָה פוּן מַבּוּל אִיז אוֹיךְ אַזוֹי אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט וֶועט עֶר נִיט בְּרֵיינְגֶען אַמַבּוּל אָבֶּער אוֹיף אֵיין אָרְט וֶועט עֶר בְּרֵיינְגֶען אַמַבּוּל, הָט עֶר מוֹרָא גִיהַאט טָאמֶער וֶועט הקב״ה אִים שְׁטְרָאפֶן וָואס עֶר הָאט גוֹזֵר גֶעוֶוען מֶען זָאל דִיא קִינְדֶער וַוארְפֶען אִין טַייךְ:

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמוֹת מוּזֶן אוֹךְ מִיט אוּנְז גֵיין לֹא עֶס זָאל דָא נִיט בְּלַייבֶּען אֲפִילוּ אַקְלָא פוּן אֵיין בְּהֵמָה כִּי וָוארוּם פוּן דִיא בְּהֵמוֹת וֶועלֶען מִיר נֶעמֶען מַקְרִיב צוּ זַיין קָרְבָּנוֹת אוּנ דֶר מִיט וֶועלִין מִיר גָאט דִינֶען וַאֲנַחְנוּ אוּנ מִיר ווייסֶן נִיט מַה נַּעֲבוֹד וָוס מִיר וֶועלֶן דִינֶען צוּ אוּנְזֶער גָאט בִּיז מִיר וֶועלֶן אַהִין קוּמֶען [עי׳ רש״י]: (כז) וַיְחַזֵּק הָט גָאט גִשְׁטַארְקְט דֶם הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא אוּנ הָט נִיט גִוָואלְט אַרוּם שִׁיקֶן דִיא יִשְׂרָאֵל: (כח) וַיֹּאמֶר הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ אִים לֵךְ גֵיי אַוֶועק פוּן מִיר הִשָּׁמֶר הִיט דִיךְ אַל דוּ זָאלְסְט שׁוֹן מֶער נִיט זֶעהְן מַיין פָּנִים כִּי וָוארוּם אִין דֶעם טָאג אַז דוּא וֶועסְט זֶעהְן מַיין פָּנִים וֶועסְטוּ וֶוערֶן גְטֵייט: (כט) וַיֹּאמֶר הָאט מֹשֶׁה גְזָאגְט כֵּן דִבַּרְתָּ רֶעכְט הָאסְטוּ גְרֶעט אִיךְ וֶועל שׁוֹן מֶער צוּ דִיר נִיט קוּמֶן דַיין פָּנִים זֶעהְן: (א) וַיֹּאמֶר

ספר הישר

יָם אִיז גְשְׁפָּאלְטֶן גֶעוָוארֶן אוֹיף צְוֶועלְף שְׁטִיק אוּנ אַלֶע צְוֶועלְף שְׁבָטִים זֶענֶען אַרִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען אִין דֶר טְרוּקֶענִישׁ. אוּנ דִי בְּנֵי אַהֲרֹן הָאבֶּן

לְמשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אֵיתֵי עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵהּ גְּמִירָא תָּרָכָא יְתָרֵךְ יָתְכוֹן מִכָּא: ב מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וְישַׁאֲלוּן גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְאִתְּתָא מִן חַבְרְתַהּ מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב: ג וִיהַב יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָיִם אַף

אֶל־משֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ב דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ ׀ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב: ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי

רשב"ם (ב) וישאלו, לשם מתנה גמורה כמו שאל ממני ואתנה גוים

תו"א דבר נא באזני העם ברכות ז טו:

רש"י

אמת א שלא אוסיף עוד ראות פניך (ש"ר): (א) כלה. גמירא. כלה כליל ב כולכם ישלח: (ב) דבר נא. (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה ג בבקשה ממך הזהירם על כך ד שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם:

בית יהודא

ראות פָּנֶיךָ) עס איז אֶמֶת איך וועל ניט מעהר קומען צו דיר זעהן דיין פָּנִים: (א) וּכַלָּה. (גְּמִירָא) אפארלענדונג וועט זיין אין די מִצְרַיִם, אָדער מען מיינט „כָּלָה" אין גאנצין, ווי עס שטייט (כָּלָה כָּלִיל) זיא ווערט אין גאנצען פארברענט (בֵּיי אַקָרְבָּן עוֹלָה) (כּוּלְּכֶם יְשַׁלַּח) אַלֶע יודין וועט ער ארויס שיקן: (ב) וַדַּבֵּר נָאו. זאגט רש"י (אֵין נָא אֶלָּא לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה)

דעם ווארט נָא מיינט מען בעטין, הקב"ה הט געזאגט צו משה (בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ) איך בעט פון דיר (הַזְהִירֵם עַל כָּךְ) דוא זאלסט אנזאגן די יודין איידר זייא וועלן ארויסגיין פון מִצְרַיִם זאלען זיי באָרגען פון דיא מִצְרַיִם זילבערנע כֵּלִים און גאלדענע כֵּלִים (שֶׁלֹּא יֹאמַר אוֹתוֹ צַדִּיק אַבְרָהָם) דר צדיק אַבְרָהָם זאל ניט זאגען (וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם קִיֵּים בָּהֶם) וואס הקב"ה הט געזאגט מען וועט ארבעטין מיט דיא יודין און מען וועט זיי פייניגען, דאס הט הקב"ה מְקַיֵּים געווען, מען הט טאקי מיט זיי געארבעט און מען הט זיי געפייניגט, און ווס הקב"ה האט געזאגט (וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל לֹא קִיֵּים בָּהֶם) נאכדעם וועלען זיי ארויסגיין פון מִצְרַיִם מיט אגרויסען פארמעגן, הט הקב"ה ניט מְקַיֵּים געווען ודריבר זאלסטו זיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויאמר וגו' עוד נגע אחד. פי' לפני פרעה נאמר לו שהרי משיצא מלפניו לא יסף לראות פניו עוד. וצ"ל שהגביהו

שפתי חכמים

לעבוד את ה'. וכן לעיל הרבה פעמים אמרו לזבוח לה': א (מהרש"ל) פי' יפה דברת פירושו של כן דברת כתרגומו יאות מלילת ואחר כך נתן טעם למה דברת יפה לפי שבזמנו דברת מ"ה יפה הוא לפי שאמרת שלא

אוסיף וכו': ב לא נולשון כליה ור"ל כמו גבי כליל תקטר תירגם נמי המתרגם גמירא והתם א"א לפרש לשון כליון אלא לשון כולו: ג פירוש אין נא האמור כאן אלא לשון בקשה: ד וא"ת פשיטא כיון שאמר הקב"ה לנשה ודאי יאמר לישראל. וי"ל דמשה לא היה בדעתו להזהירם על זה דהוי כעין

פירוש לתורת אלהים

האט גאט גזאגט צוא משה עוד נאך איין פלאג אָבִיא וועל איך ברענגין אויף פַּרְעֹה און אויף דיא מִצְרַיִם אַחֲרֵי דר נאך וועט ער אייך שיקן כָּלָה גאר ער וועט אייך אלע ארוס שיקן גָּרֵשׁ ער וועט אייך פר טרייבן פון דאנען: (ב) הט גאט נאך גיזאגט צו משה דַּבֶּר רייד איך בעט דיך בְּאָזְנֵי אין דיא אוערען פון דעם פאלק ישראל וְיִשְׁאֲלוּ זיי זאלן לייען אִישׁ איטליכר מענטש פון זיי מֵאֵת רֵעֵהוּ פון זיין גזעלן וואס ער איז אמצרי וְאִשָּׁה און איין אשה זאל לייען פון איר גיזעלינטע ווס איז אמצרית און וואס זאלען זייא לייען כְּלֵי כֶסֶף זילבערנע כלים וּכְלֵי און גילדענע כלים: (ג) וַיִּתֵּן גאט הט

ווס האבן אין אֶמֶת ניט ווס אנצוטאהן זאלן זיך ניט שעמען צו

ליקוטי יוסף

(ב) דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וגו'. הקב"ה הט געזאגט צו משה ער זאל זאגן צו די יודן אין די אויערין, אין דער שטיל, אלע יודן זאלן וויסן, נאר עס זאל זיין שטיל, דיא מִצְרַיִם זאלען ניט וויסן. אז זיי זענן געבאטן געווארן פון הקב"ה זיי זאלען בארגן, די מִצְרַיִם זאלען מיינען אז דס טוהען זיי פון זיך אליין, זיי זאלן בארגן אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וגו', איז דאך אקשיא ווי אזוי רופט דיא תּוֹרָה דעם מִצְרִי רֵעֵהוּ, זיין פריינד, דר פריינד פון יוד, דיא גמרא זאגט דאך ווא עס שטייט רֵעֵהוּ מיינט מען נאר איוד, אָבער ניט אמצרי, נאר מיר ווייסן די גמרא זאגט די גרעסטע יָמִים טוֹבִים איז געווען ביי יודן יוֹם כִּפּוּר און חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב דאמאלס זענן די יודישע טעכטער גגאנגען שפאצירען אין דיא וויינגערטנער, און אלע זענן געגאנגען אין גיבארגטע קליידער, דיא טאכטער פון כֹּהֵן גָּדוֹל האט געבארגט אקלייד פון מֶלֶךְ'ס טאכטער, און אזוי ווייטער איינע פון די אנדערע, די ארעמע בארגן, דא ביא מִצְרַיִם האט הקב"ה געבאטען אלע מענער און

ספר הישר

האבן ווידער געקערט אויף די מִצְרַיִם און זענן אלע דר טרונקען געווארן און גאט האט געהאלפן אין דעם טאג צו יִשְׂרָאֵל און זיי האבן געזעהן די גרויסע גבורה פון גאט אין מִצְרַיִם און אזן ים הט משה מיט יִשְׂרָאֵל געזונגען שירה צו הקב"ה:

משלי יהודא

(ב) דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וגו'. די גמרא זאגט הקב"ה הט געזאגט צו משה זאג די יודין זיי זאלן בארגן אין מִצְרַיִם זילבר און גאלד און קליידער דער צדיק אַבְרָהָם זאל ניט זאגן ווס איך האב געזאגט מען וועט ארבעטין מיט זיינע קינדער האב איך מְקַיֵּים געווען, און ווס איך האב געזאגט זיינע קינדער וועלן ארויס גיין מיט אגרויסן פארמעגין האב איך ניט מְקַיֵּים געווען, איז דאך אקשיא און ווען אַבְרָהָם

מצרים גם | האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי־פרעה ובעיני העם: ס רביעי ד ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת הלילה אני

אונקלוס

גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא: ד ואמר משה כדנן אמר יי כפלגות ליליא אנא

תו"א כחלות ברכות ג ד:

בעל הטורים

(ג) גם האיש משה. ס"ת השם בהפך משה רמז שנכפלה גדולתו:

רשב"ם

נחלתך: (ד) ויאמר משה. לפרעה. כה אמר ה' כחצות. כחצות מן חצה כמו כעשות מן עשה. כעלות המנחה מן עלה. כלומר כשיגיע זמן יציאת ישראל כשיחצה הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ובשעת מעשה ראוי לכתוב ויהי בחצי הלילה בבי"ת זהו לפי פשוטו. כי כשאמר למשה לפני חומן של

בית יהודא

זאגן זיי מוזין בארגן פון מצרים גאלד אונ זילבער, אן דעם פארמעגן קענען זיי ניט ארויסגיין פון מצרים]: (ד) ויאמר משה כה אמר ה'ן. זאגט רש"י (בעמדו לפני פרעה) ווען משה איז נאך געשטאנען פר פרעה (נאמרה לו נבואה זו) איז צו אים געזאגט געווארן די נבואה (שהרי משיצא מלפניו) ווארום אז די נבואה וואלט צוא אים געזאגט געווארן נאכדעם ווי ער איז ארויסגעגאנגען פון פרעה וואלט דאך משה ניט געקענט צוריק אריין גיין צו פרעה אים זאגן די נבואה, ווארום פרעה האט דאך געזאגט צו אים (לא הוסיף ראות פניו) ער זאל ניט מעהר זעהן זיין פנים, אונ משה האט אים צו געזאגט אז ער וועט ניט מער זעהן זיין פנים: וכחצות הלילה]. (כהחלק הלילה) אזו ווי די נאכט וועט געטיילט ווערען (כמו) ווי עס שטייט (בעלות השחר) אזו וויא דער מארגין שטערין וועט אויף גיין (בחרות אפם בנו) אזו ווי זייער כעס ברענט אויף אונז (וזהו פשוטו לישבו על אופניו) דס איז דר פראסטער פשט פון פסוק אייגזעצין דעם פסוק אויף זיין ארדענונג (שאין חצות שם דבר של חצי) חצות זאל ניט זיין דער נאמען האלב *), נאר חצות איז דערטייטש געטיילט (ורבותינו דרשו כמו כבחצות הלילה) די רבנן זאגן עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען כבחצות הלילה, אזו ווי האלבע נאכט (ואמרו) זייא האבען גזאגט (שאמר משה כחצות) משה הט גזאגט אזוי וויא האלבע נאכט, (דמשמע) מען מיינט (סמוך לו) נאנט צו האלבע נאכט (או לפניו) (או לאחריו) אדער אביסול פריער אדער אביסול שפעטער (ולא אמר בחצות) משה האט ניט געוואלט זאגן בחצות, ריכטיג האלבע נאכט, ווייל ער האט גטראכט (שמא יטעו אצטגניני פרעה) טאמר וועלן די שטערינזעהער

רש"י

(ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה כמו (ת"ה יט) כעלות (תהלים קכד) בחרות אפם בנו וזהו פשוטו ליישבו על אופניו שאין חצות שם דבר ו של חצי (ברכות ד) ור"ד כמו כבחצות הלילה ואמרו שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו ז או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות שמא יטעו

שפתי חכמים

גזילה בידם והקב"ה ס"ל דשכר עבודה קא שקלי כדאיתא בסנהדרין דף צ"א ועוד שמא יהיו מצריים בהולים על ממונם וירדפו המצריים אחריהם לכן צריך לבזוזים: ה וא"ת בפרשה שלפני זה ויאמר ה' אל משה עוד נגע וגו' הי"ל לפרש זה שהרי לפניו כתיב לא אוסיף עוד ראות וגו'. וי"ל דפרשה דלעיל כבר אמר לו דבר זה דהא כתיב בפרשת שמות ונתתי את חן העם הזה וגו' אלא שנשנית כאן בעבור שעתה הגיע העת אשר יעדם בה מאז אבל הפרשה הזאת בפרעות שילאו בה מארץ מצרים ושתהיה כחצות הלילה שלא רמז בו בשום מקום בהכרח הוא בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו. וא"ת והא אפי' תפלה קלה לא התפלל משה בתוך העיר וכ"ש דבור חמור וי"ל משום כבוד משה שלא ימלא בדאי דאי לא נאמר לו בעמדו לפני פרעה היה מוכרח לילך בשליחותו של מקום לפני פרעה א"כ דהקב"ה הגביהו למעלה מי' טפחים ודבר עמו כיון שהוא ברשות אחר הרא"ם: ו ר"ל דחלות הייגו שם דבר כמו חלות לילה אקום להודות לך כמו שאומרים חצי לילה אבל זה אינו כן דא"כ הל"ל חלות בלא כ' שאין הכ' נופל על לשון זה ועוד דכחלות משמע שספק הוא מתי חלות וחלילה שספק הוא קמי הקב"ה אלא ודאי כחלות כהחלק הלילה: ז ר"ל שהם אומרים חלות שם דבר הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה למשה י' טפחים מפני טומאת גלולים במצרים: (ד) כחצות. בטכסים מלך בשר ודם הביא המכות על מצרים מלך ב"ו שסרחה עליו מדינה בתחלה חותך את אמת המים שלהם כך הקב"ה הביא דם ולא יכלו לשתות מן המים ואחר מביא קולנים להריע עליהם בחצוצרות וקול שופר כך הצפרדעים אחר כן יורה להם חצים כן הכנים שנכנסין לתוכן כחץ. אחר

ליקוטי יוסף

ווייבער זאלען בארגן בייא דיא מצרים זילבערנע אונ גאלדענע כלים, צירונג, איבע אערעם כאן וועט קומן צום מצרי בארגען זילבר אונ גאלד וועט ער דאך זאגן צו אים דו ביזט ארעם ווי קומט צו דיר זילבר אונ גאלד, געווים ווילסטו נעמען אונ ניט אפגעבן, וועט אים דר מצרי ניט וועלן געבען, דריבער האט הקב"ה געזאגט צו משה ער זאל זאגן צו די יודען אעצה, פריער זאלן יודן בארגן מאת רעהו ומאת רעותה, איין יוד זאל בארגן פון אנדערן, וועלן אלע זיין בעקליידט נגודש, נאכדעם אז זייא וועלן קומן צום מצרי בארגן, וועט דר מצרי זיי בארגען, זייא וועלן זאגן צום מצרי גווי משה הט גזאגט] עס איז ביי אונז איום טוב אונ דר מנהג איז אין דעם יום טוב צו גיין אין גיבארגטע קליידונג, אזו בארגן מיר ביי אונז אויך איינער פון אנדערן, אונ פון אייך ווילען מיר אויך בארגן:

פירוש לתורת אלהים

גגעבן די ישראל האבן חן גהאט בעיני אין די אוגן פון די מצרים גם אונ דר מאן משה איז אויך זייער גרוס אונ חשוב גווארן אין לאנד מצרים בעיני אין די אוגין פון די קנעכט פון פרעה אונ אין די אוגין פון דעם פאלק: (ד) ויאמר הט משה גזאגט צו פרעה [עיין רמ"ן] כה אמר יי אזו הט גאט גזאגט כחצות אזו ווי די נאכט וועט זיך צו טיילן עס וועט זיין אהאלבע נאכט אני

משלי יהודא

וועט ניט זאגן צו הקב"ה דארף דען ניט הקב"ה מקיים זיין זיינע רייד וואס ער הט צוגזאגט צו אברהמען זיינע קינדער וועלן ארויסגיין מיט אגרויסין פארמעגען פון מצרים, נאר דר ענין איז למשל צווי מלכים ואמלך פון שבא מיט אמלך

*) הערה ווארום א מיר וועלן פייטשן חצות האלב ווי אזוי קען דאס זיין הקב"ה זאל זאגין כחצות, אזוי ווי האלבע נאכט, אז מען זאגט אזוי ווי האלבע נאכט, מיינט מען דאך ניט ריכטיג האלבע נאכט, נאר אביסול פריער אדער אביסול שפעטער, דאס זאגט נאר אמענטש וואס ער קען ניט טרעפין די רגע פון האלבע נאכט, אבער הקב"ה וואס ער וויס די רגע פון האלבע נאכט, דארף ער זאגין בחצות הלילה, ריכטיג האלבע נאכט, דריבער זאגט רש"י בחצות הלילה איז דערטייטש ווי די נאכט וועט געטיילט ווערין ריכטיג צו די רגע וועט הקב"ה קומען אין מצרים:

יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם: ה וִימוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דַעֲתִיד לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא דְאַמְתָא דִי בָּתַר רֵיחַיָא וְכֹל

בעל הטורים

(ה) ומת כל בכור. ג׳ פעמים בכור בפסוק חוץ מבכור פרעה כנגד בכור לאים ובכור לבהמה וגדול הבית:

רשב״ם

מכת בכורות אז ראוי לומר כחצות כלו׳ כשיגיע אותו זמן שיחצה הלילה: (ה) אשר אחר הרחים. ולהלן הוא אומר עד בכור השבי אשר בבית הבור.

רש״י

אלטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא אבל הקב״ה יודע עתיו ורגעיו אמר כחצות: (ה) עד בכור השבי. למה לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביאה פורעניות על מצרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל ולמה לקו בני השפחות שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה וכשהקב״ה נפרע מן האומה נפרע

בית יהודא

פון פַּרְעֹה הָאבֶּן אַטָעוֹת, אוּנ אוֹף זַייעֶרֶע זֵייגֶערְס וֶועט נִיט זַיין רִיכְטִיג הַאלְבֶּע נַאכְט, נָאר אַבִּיסֶעל פְרִיעֶר אָדֶער אַבִּיסֶעל שְׁפֶּעטֶער (וְיֹאמְרוּ מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא) וֶועלֶן זֵיי זָאגֶן מֹשֶׁה אִיז אַ לִיגְנֶר, דְרִיבֶּר הָט עֶר גְזָאגְט כַּחֲצוֹת, אַזוֹי וִוי הַאלְבֶּע נַאכְט (אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו) אָבֶּער הַקָּדוֹשׁ ב״ה וֵוייס עֶר וֶוייס דִי צֵייט אוּנ דִיא רֶגַע פוּן הַאלְבֶּע נַאכְט (אָמַר בַּחֲצוֹת) הָט עֶר גְזָאגְט בַּחֲצוֹת, רִיכְטִיג הַאלְבֶּע נַאכְט: (ה) וְעַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי. פְּרֶעגְט רש״י (לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִם) פַּר וָוס זֶענֶען גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארֶען דִי גֶעפַאנְגֶענֶע בְּכוֹרִים זֵיי זָאלֶען שְׁטַארְבֶּען, עֶנְפֶערְט רש״י (כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִרְאָתָם תָּבְעָה עֶלְבּוֹנָם) זֵיי זָאלֶען נִיט קֶענֶען זָאגֶען זֵייעֶר גָאט הָט גֶעמָאנְט פוּן דִיא מִצְרַיִם זֵייעֶר שַׁאנְדֶע (וְהֵבִיא פּוּרְעָנוּת עַל מִצְרַיִם) הָט עֶר גֶעשְׁטְרָאפְט דִי מִצְרַיִם פוּן זַייעֶרְטְוֶועגֶען וֶוען זֵייעֶרֶע בְּכוֹרִים וָואלְטֶען נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען וָואלְטֶען זֵיי אַזוֹי זָאגֶען, אָבֶּער אַז זֵייעֶרֶע בְּכוֹרִים זֶענֶען אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּען קֶענֶען זֵיי נִיט אַזוֹי זָאגֶען: [מִבְּכוֹר פַּרְעֹה עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה]. זָאגְט רש״י מֶען מֵיינְט (כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פַּרְעֹה) אַלֶע בְּכוֹרִים וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען פְרָאסְטֶער פוּן פַּרְעֹה׳ס בְּכוֹר (וַחֲשׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשִּׁפְחָה) אוּנ זֶענֶען גֶעוֶוען בֶּעסֶער פוּן דֶעם בְּכוֹר פוּן דִיא דִינְסְט (הָיוּ בִּכְלָל) זֶענֶען גֶעוֶוען אִין כְּלָל פוּן דִי בְּכוֹרִים וָואס זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען, פְּרֶעגְט רש״י (וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת) פַאר וָוס זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶען, זָאגְט רש״י (שֶׁאַף הֵם הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם) וַוייל דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶען הָאבֶּען אוֹיךְ גֶעאַרְבֶּעט מִיט דִי יוּדֶען (וּשְׂמֵחִים בְּצָרָתָם) אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גֶעפְרֵייט מִיט דִיא צָרוֹת פוּן דִי יוּדֶען: וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה. אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן דִי בְּהֵמוֹת זֶענֶען אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּען (לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ) וַוייל זֵיי הָאבֶּען גֶעדִינְט צוּ דִיא בְּהֵמוֹת (כְּשֶׁהַקָּבָּ״ה נִפְרָע מִן הָאוּמָה)

דעת זקנים מבעלי התוספות

מביא ברברים פי׳ עם כל להיותם וכן ערוב אחר כן מביא בני אדם לשלול מקניהם וכן דבר אחר, כן שולח עליהם נפט וכל ריח רע לטנפם. וכן השחין שהיה מסריח. ואחר אבני בליסטרא וכן הברד. אחר כן מביא אכלוסין לכלות זריעותיהן וכן הארבה אחר כן אוסרן בבית האסורין וכן חשך. אחר כן הורג כל גדולים וקטנים שבהם וכן מכת בכורות. וכל מה שהביא על המצריים עתיד הקב״ה להביא על עכו״ם דם כדאמרינן ונתתי מופתים וגו׳ צפרדעים שקולן קשה וכן בעכו״ם קול שאון מעיר. עפר מצרים לכנים כן בעכו״ם ונהפכו נחליה וגו׳ ערוב דכתיב וירשוה קאת וקפוד וגו׳ דבר כן כתיב ונשפטתי אתו בדבר וגו׳ שחין דכתיב וזאת המגפה וגו׳. ברד דכתיב ואבני אלגביש. ארבה דכתיב אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה הקבצו וגו׳ חשך דכתיב ונטה עליה קו תהו ואבני בהו. מכת בכורים דכתיב והיו לשמה כיכי צפון: (ה) בארץ מצרים. חוץ לכרך שהרי ומה תפלה קלה הוצרך לצאת לו דכתיב כצאתי את העיר דבור חמור לא כל שכן ומיהו חוץ לכרך מותר לפי שעדין לא נבחרה ארץ ישראל לדבור והיו כל הארצות כשרות לדבור ומשנבחרה יצאו ואע״פ שנגלה ליחזקאל בחוצה לארץ

שפתי חכמים

כמו בחצי הלילה והקב״ה אמר למשה כחצות הלילה ססוף משמע באמצע הלילה ממש אלא שמשה שינה ואמר כחצות שמא וכו׳: ח וא״ת וכי בשביל השוטים שיטעו ישנה דבורו של מקום (בחיי) י״ל מפני שמן המכה השליפית ואילך הודו החרטומים בגבואת משה שכל דבריו אמת לכך נתיירא משה שלא יתחלל השם ח״ו בחתום כי שמא יטעו עכשיו ויכחישו נבואתו למפרע: ט וא״ת והא לא כתיב הכא בכור השבי אלא לקמן גבי מכה כתיב בכור השבי וי״ל הא דנקטיה רש״י הכא שלא תקשה קושיא אדלעיל לפירוש רבותינו שאמרו שאמר משה כחלות שמא יטעו ויאמרו משה בדאי הוא והלא הוא אמר עד בכור השפחה משמע דהפחותים מבכור השפחה לא היו בכלל וגבי מכה כתיב עד בכור השבי משמע שגם שבויים לקו ושבויים פחותים מבכור השפחה כדפירש״י לקמן ועז״פ בכור השבי למה לקו השבויים וכו׳ ר״ל זו אינה קושיא שהמצריים יודעין שמשה לא התרה שילקו הבכורים אלא מאותן שמשעבדין את ישראל דהיינו מבכור פרעה עד בכור השפחה אבל השבויים שלא שעבדו את ישראל לא הי׳ מתרה בהם ומ״מ אינו מוכח בהדיא מדברי משה שאין שבויים בכלל דגם הם בכלל דבכור השפחה פי׳ הפחותים ובכור השבי גם הוא פחות. ועי״ל דה״פ שמביא ראיה על מה שפי׳ לעיל שמא יטעו וכו׳ ואל תאמר היאך שייך שמשה ישנה בשביל שלא יאמרו ל״פ בכור השבי למה לקו וכו׳ שהרי מן הדין לא היו ראוין ללקות שהרי לא שעבדו בישראל אלא כדי שלא יאמרו ה״נ כן הוא: י [מהרש״ל] טעם השעבוד לחוד לא יתכן לפי

פירוש לתורת אלהים

וֶועל אִיךְ אַרוּם גֵיין אִין מִצְרַיִם: (ה) וּמֵת כָּל בְּכוֹר אוּנ עֶס וֶועט שְׁטַארְבֶּן זַאלֶע בְּכוֹרִים אִין לַאנְד מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה פוּן בְּכוֹר פַּרְעֹה הַיּוֹשֵׁב דֶער וָוס אִיז אָן גְבְרֵייט נָאךְ אִים צוּ זִיצֶן אוֹף זַיין שְׁטוּל עַד בִּיז דֶעם בְּכוֹר פוּן דֶער דִינְסְט אֲשֶׁר וָוס אוּנְטֶער דֶעם מִיל שְׁטֵייט [עיין רש״י] וְכֹל אַלֵי בְּכוֹרִים פוּן דִי בְּהֵמוֹת וֶועלֶן אוֹיךְ פֵּייגֶרְן [ע״ רש״י]:

משלי יהודא

אַמֶלֶךְ פוּן בּוּלְגַארְיֶען הָאבֶּן גְהַאלְטֶן מִלְחָמָה אַלַאנְגֶע צֵייט, פִיל זֶעלְנֶער זֶענֶען גֶעהַרְגֶת גְוָוארֶען פוּן בֵּיידֶע מְלָכִים, בִּיז זֵיי הָאבֶּן אַלֵיין רַחֲמָנוֹת גֶעהַאט אוֹף זֵייעֶרֶע זֶעלְנֶער, אִיז בַּיי דִי מְלָכִים גֶעבְּלִיבֶּן מֶען זָאל אוֹיסְגְרָאבֶּן אַטִיפֶע גְרוּבּ, יֶעדֶער מֶלֶךְ זָאל פוּן זִיךְ אוֹיסְקְלִייבִּין אֵיין מֶענְטְשׁ, אוּנ דִי צְווֵיי מֶענְטְשִׁין זָאלֶען הָאבֶּן אַמִלְחָמָה, וֶוער עֶס וֶועט זַיין שְׁטַארְקֶר אוּנ וֶועט קֶענֶען נֶעמֶן דֶעם אַנְדֶערֶן אוּנ אִים טְרָאגֶן בִּיז צוּ דִי גְרוּבּ אוּנ אִים אַרֵיין וַוארְפֶן אִין גְרוּבּ דֶר וֶועט הָאבֶּן גְוואוּנֶן

ו וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה
וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃ ז וּלְכֹל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־
בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃
ח וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי

אונקלוס

בּוּכְרָא דִבְעִירָא
ו וּתְהֵי צְוָחְתָא רַבָּא
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם
דִּכְוָתַהּ לָא הֲוַת וְדִכְוָתַהּ
לָא תוֹסֵף׃ ז וּלְכֹל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָא יַנְזֵק כַּלְבָּא
בְּלִישָׁנֵהּ לְמִנְבַּח
לְמֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא
בְּדִיל דְּתִדְעוּן דִּיפְרֵישׁ
יְיָ בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין
יִשְׂרָאֵל׃ ח וְיֵחֲתוּן כָּל

תו"א ולכל בני ברכות כז: וירדו כל זבחים קב מנחות לח:

רשב"ם

שני הפסוקים א׳ הם. כי בכור השבי הוא אחר הרחיים שהיו מטחינים אותם כמ"ש ויהי טוחן בבית האסורים: (ו) אשר כמוהו לא נהיתה. הרבה מצינו לשון זכר ולשון נקבה בדבר א׳. המחנה האחת והכהו: (ז) לא יחרץ כלב. המלאך המזיק ומשחית בבכורי מצרים. אבל בבכורי ישראל אפי׳ קול ניבוח של מזיקי החיות לא יזיק אותם: (ח) וירדו כל עבדיך. דרך כבוד אמר לו שהרי בשעת מעשה ויקם פרעה לילה ויקרא למשה ולאהרן לילה. וכל זה אמר לו משה לקיים מ"ש לו לא אוסיף עוד ראות פניך. אתה ועבדיך תבואו

בעל הטורים

(ו) וכמוהו. ב׳ במסורה הכא והידך וכמוהו לא היה לפניו גבי יאשיהו לומר שגם אחריו לא קם כמוהו כדכתיב הכא וכמוהו לא תוסיף:

בית יהודא

ווען הקב"ה וויל שטראפען אפאלק (נִפְרַע מֵאֱלֹהֶיהָ) שטראפט ער אירע געטער אויך: (ז) ולא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ]. זאגט רש"י (אוֹמֵר אֲנִי) איך זאג (שֶׁהוּא לְשׁוֹן שָׁנוּן) יֶחֱרַץ איז דערטייטש שארפען (לֹא יְשַׁנֵּן) דער הונט וועט ניט שארפען וניט ריהרען זיין צונג צום בילען (וְכֵן) אונ אזוי מיינט מען (לֹא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ, לֹא שָׁנַן) עס האט קיינער געשארפט וגערירט] זיין צונג צו רייען אויף די יודען (אָז תֶּחֱרַץ) מיינט מען (תְּשַׁתֵּנֵן), עס וועט געשארפט ווערען (לְמוֹרַג חָרוּץ, שָׁנוּן) צו אשארפען אקער־אייזען (מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ) די טראכטונג פון (אָדָם חָרִיף וְשָׁנוּן) אמענטש וואס האט אשארפען פארשטאנד (וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר) די האנט פון די קלוגע מענטשען ווערט רייך (סוֹחֲרִים חֲרִיפִים שְׁנוּנִים) דיא סוחרים וואס האבן שארפע פארשטאנדיגקייט ווערען רייך: ואשר יפלה]. (יַבְדִּיל) ער וועט אפשיידען: (ח) וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ]. משה האט געזאגט צו פרעה דיינע אלע קנעכט וועלען נידערען וקומען] צוא מיר, זאגט רש"י (חָלַק כָּבוֹד לְמַלְכוּת) משה הט ניט געוואלט זאגען צו פרעה דו וועסט קומען צו מיר, וויל ער הט געגעבען כבוד צו די מלוכה פון פרעה (שֶׁהֲרֵי בְסוֹף יָרַד פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בַּלַּיְלָה) דער סוף איז דאך געוועזען פרעה אליין איז געקומען צו משה בייא נאכט (וְאָמַר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי) אונ ער הט געזאגט צו משה שטייט אויף אונ גיט ארויס פון מיין פאלק (וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְּחִלָּה וְיָרַדְתָּ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי) אונ משה האט ניט געזאגט צו אים

רש"י

מאלהיה (מכילתא): (ז) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון שנון לא ישנן וכן (יהושע י) לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו לא שנן (ש"ב ה) אז תחרץ תשתנן (ישעי׳ מא) למורג חרוץ שנון (משלי כא) מחשבות חרוץ אדם חריף ושנון (ש"א י) ויד חרוצים תעשיר חריפים סוחרים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה

שפתי חכמים

שלא היה שעבוד גמור ומעט שמחה לחוד לא יתכן לפי שלא היו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנאמר קום צא אל הבקעה בזכות אבות היה ובמקום שהרה על המים כמו נהר כבר. וכן מצינו ויקם יונה לברוח תרשישה שברח לחוצה לארץ מפני הדבור. וכן עד שלא נבחרה ירושלים היו כל הארצות כשרות למזבחות משנבחרה יצאו שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך וכו׳ ועוד קודם שלא נבחר בית עולמים היתה עיר ירושלים ראויה לשכינה משנבחר יצאה שנאמר זאת מנוחתי עדי עד. ועוד קודם שלא נבחר אהרן היו כל ישראל ראויין לעבודה משנבחר יצאו שנאמר ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. ועוד קודם שלא נבחר דוד היו כל ישראל ראויין למלכות משנבחר יצאו שנאמר ויבחר בדוד וגו׳ וכתיב הלא לכם לדעת וגו׳: (ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו׳. והיינו הנם דאע"ג דאמרינן כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר וא"כ דין היה לצעוק בשעת מכת בכורות אפילו הכי ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו:

פירוש לתורת אלהים

(ו) וְהָיְתָה צְעָקָה גְדוֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם אונ עס וועט זיין אגרוים געשריי אין גאר דעם לאנד מצרים אֲשֶׁר וואס אזוי אגשריי איז נאך ניט גיוועזן וְכָמֹהוּ לֹא תוֹסִיף אונ עס וועט שון אזו אגשריי ניט זיין: (ז) וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ צו אלי קינדער פון ישראל לא וועט ניט שארפען אהונט זיין צונג צו בילן אויף די ישראל לְמֵאִישׁ סייא אויף איין מענש אדער אויף איין בְּהֵמָה פון די ישראל לְמַעַן תֵּדְעוּן דארך דעם וועט איר וויסען אֲשֶׁר אז גאט וועט אפ שיידן צווישן די מצרים אונ צווישן דיא ישראל: (ח) וְיָרְדוּ אונ זייא וועלן נדערן אלי דיינע

משלי

געוואונן דיא מלחמה. דיא מלכים זענען געשטאנען אויף דעם פלאין זעהן וועלכער זעלנער וועט זיין שטארקר, נוייל דם גליק אונ אומגליק פון די ביידע מלכים ווענדעט זיך נאר אויף די צווייא זעלנער, עס הט געטראפן דער שפאנישער זעלנער איז גיוועזן שטארקער אונ ער האט געמאכט דעם

יהודא

בולגארישען זעלנער אונ הט אים גיטראגן ביז צו די גרוב עס הט נאר גיפעלט ער זאל אים אריין ווארפן אין גרוב אבער געבין גרוב הט דר בולגארישער זעלנער זיך אויסגעריסען פון זיינע הענט אונ הט אים אריינגעשטוסין אין גרוב אונ הט געוואונען דיא מלחמה, נאכדעם האט דער

וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־
הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא
וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף׃
ס ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע
אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה

תו"א ויצא מעם זבחים קב:

עַבְדָיךְ אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוֹן
מִנִּי לְמֵימַר פּוּק אַתְּ וְכָל
עַמָּא דִי עִמָּךְ וּבָתַר כֵּן
אֶפּוֹק וּנְפַק מִלְוָת פַּרְעֹה
בִּתְקוֹף רְגַז׃ ט וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה לָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן
פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה
מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יָת
כָּל מוֹפְתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם
פַּרְעֹה וְתַקֵּף יְיָ יָת לִבָּא

רשב"ם

אלי: (ט) לא ישמע אליכם פרעה. כלו' אחר כל מכה ומכה הי' אומר הקב"ה למשה ולאהרן לא ישמע אליכם עד לבסוף. ויחזק ה' בכל פעם ופעם:

רש"י

מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי (זבחים קב): אשר ברגליך. ההולכים אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם מארצך: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו יצא מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו אל תוסף ראות פני: (ט) למען רבות מופתי. מופתי שנים רבות ג' מכת בכורות וקריעת ים סוף ולנער את מצרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה

בית יהודא

פְּרִיעֶר דוּ וֶועסְט נִידֶערֶען צוּ מִיר דוּ וֶועסְט דִיךְ בּוּקְען [אַיינבֵּייגֶען] צוּ מִיר, וַוייל עֶר הָט גֶעגֶעבֶּען כָּבוֹד צוּ זַיין מְלוּכָה: [אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ]. אוּנ דוּ וֶועסְט זָאגֶען צוּ מִיר גֵיי אַרוֹיס פוּן מִצְרַיִם, דוּ מִיט דִי מֶענְטְשֶׁען (הַהוֹלְכִים אַחַר עֲצָתְךָ וְהִלּוּכָךְ) וָוס גֵייעֶן נָאךְ דַיין עֵצָה אוּנ נָאךְ דַיין פִירוּנְג: [וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֵא] נָאכְדֶעם וֶועל אִיךְ אַרוֹיסְגֵיין (עִם כָּל הָעָם מֵאַרְצְךָ) מִיט דֶעם גַאנְצֶען פָאלְק פוּן דַיין לַאנְד: וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה]. זָאגְט רש"י (כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו יָצָא מִלְּפָנָיו) וֶוען מֹשֶׁה הָט אַלְץ אָפְּגֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה אִיז עֶר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן אִים (בָּחֳרִי אָף) מִיט כַּעַס (עַל שֶׁאָמַר לוֹ אַל תּוֹסֶף רְאוֹת פָּנָי) וַוייל פַּרְעֹה הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִים דוּ זָאלְסְט נִיט מֶעהר זֶעהְן מַיין פָּנִים: (ט) [לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתָי]. צוּא מֶעהְרֶען מַיינֶע וואוּנְדֶער. זָאגְט רש"י (מוֹפְתֵי שְׁנַיִם) מוֹפְתֵי מֵיינְט מֶען צְווֵיי וואוּנְדֶער (רְבוֹת) מֶעהְרֶען, אִיז נָאךְ אַוואוּנְדֶער (שְׁלֹשָׁה) אִיז דְרַיי וואוּנְדֶער, דִיא דְרַיי וואוּנְדֶער זֶענֶען (מַכּוֹת בְּכוֹרוֹת) וָוס דִי בְּכוֹרִים זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּן (וּקְרִיעַת יַם סוּף) וָוס דֶער יַם אִיז צוּרִיסֶען אוּנ גֶעשְׁפָּאלְטֶען גֶעוָוארֶען (וּלְנַעֵר אֶת מִצְרַיִם) אוּנ וָואס הקב"ה הָט אַרַיינְגֶעוָוארְפֶען דִי מִצְרַיִם אִין יַם: (י) [וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וגו']. מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן הָאבֶען גֶעטָאן דִי אַלֶע וואוּנְדֶער פַאר פַּרְעֹה, זָאגְט רש"י (כְּבָר כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים) דָס הָאט אוּנְז שׁוֹין דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּען בַּייא אַלֶע וואוּנְדֶער אַז מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶען גֶעטָאן וִוי הקב"ה הָט זֵיי גֶעבֶּאטֶען (וְלֹא שְׁנָאָהּ כָּאן) דָא זָאגְט דָאס דִיא תּוֹרָה נָאךְ אַמָאל (אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְסָמְכָהּ לְפָרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ) וַוייל מֶען וויל צוּזַאמֶען צִיהֶען דִי פָּרָשָׁה צוּ דִי וַוייטֶערְדִיגֶע פָּרָשָׁה:

שפתי חכמים

עושים מעשה לכן לריכים ב' טעמים: ב דק"ל מה איכפת ליה לפרעה שילא הוא לבד ועוד אף אם יצא עם כל ישראל הא לא יצאו אלא חוץ לעיר ויזבחו לכ"פ נ"ל מארצך: ל והיינו כל הפ' של כתלות הלילה ואז יצא ואף שאמר לו פרעה שילא מלפניו אפ"ה לא יצא: מ דק"ל אדרבה פרעה הי"ל לקלוף על משה לפי שמשה התרה בו ודבר אליו קשות ועז"פ וכו': נ (נח"י) קשה לי דהכתוב אומר כאמ"ל ואלו המופתים

פירוש לתורת אלהים

קֶנֶעכְט צוּ מִיר וְהִשְׁתַּחֲווּ לִי אוּנ זֵיי וֶועלֶען זִיךְ בּוּקְען צוּ מִיר לֵאמֹר אוּנ וֶועלֶען מִיר זָאגֶען צֵא גֵיי אַרוֹם אַתָּה דוּ מֹשֶׁה וְכָל אוּנ מִיט גָאר דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וְאַחֲרֵי אוּנ דֶער נָאךְ וֶועל אִיךְ אַרוֹם גֵיין פוּן מִצְרַיִם [עיין רמ"י] וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה בָּחֳרִי אָף אִיז מֹשֶׁה אַרוֹים גִיגַאנְגֶען פוּן פַּרְעֹה מִיט גְרוֹיס צָארֶען [עיין רמ"י]: (ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גִזָאגְט צוּ מֹשֶׁה לֹא פַּרְעֹה וֶועט אַייךְ נָאךְ נִיט צוּ הֶערֶען עֶר זָאל שִׁיקֶען דִי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן פוּן וֶועגֶען רְבוֹת אִיךְ זָאל מֶערֶען מַיינֶע וואוּנְדֶער אִין לַאנְד מִצְרַיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּען גִטָאהְן אַלִי דִי וואוּנְדֶער פַר פַּרְעֹה וַיְחַזֵּק אוּנ גָאט הָט גִשְׁטַארְקְט דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְלֹא

משלי יהודא

בּוּלְגַארִישֶׁער מֶלֶךְ גֶעזָאגְט צוּ זַיין זֶעלְנֶער, עֶס אִיז אֱמֶת עֶס קוּמְט דִיר אַגְרוֹיסֶע מַתָּנָה וַוייל דוּ הָאסְט אַיינְגֶענוּמֶען דִי מִלְחָמָה, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען מוּזְטוּ גֶעשְׁ-ראפְט וֶוערְן, וַוייל דוּ בִּיזְט אִין אֱמֶת שְׁטַארְקֶער פַר דֶעם שְׁפַּאנִישֶׁער זֶעלְנֶער פַר וָוס הָאסְטוּ דִיךְ גֶעלָאזְט דֶר שְׁפַּאנִישֶׁער זֶעלְנֶער זָאל דִיךְ טְרָאגֶען בִּיז צוּ דִי גְרוּבּ, אִין דִי צַייט וָוס עֶר הָט דִיךְ גֶטְרָאגֶען הָאבּ אִיךְ דָאךְ גֶעמֵיינְט אַז אִיךְ הָאבּ דִי מִלְחָמָה פַארְלָארֶען, בִּין אִיךְ דַאמָאלְס גֶוֶוען אִין סַכָּנַת נְפָשׁוֹת צוּ שְׁטַארְבֶּן וֶועגֶן דֶעם אוּמְגְלִיק וָוס אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן, דָס הָט גִיזָאגְט הקב"ה צוּ מֹשֶׁה, אִיךְ הָאבּ גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶען אַרוֹיסְגֵיין פוּן גָלוּת מִיט אַגְרוֹיס פַארְמֶעגִין, בַּיי מִיר אִיז זֵייעֶר אַרוֹיסְגֵיין אִיצְט פוּן מִצְרַיִם גָאר נִיט גֶרֶעכוּנְט אַאוֹיסְלֵייזוּנְג, בַּיי מִיר וֶועט הֵייסִין זֵייעֶר אוֹיסְלֵייזוּנְג וֶוען אִיךְ וֶועל וַוארְפֶען דִי מִצְרַיִם אִין יַם, וֶועט זַיין גְוואוּנֶען דִי מִלְחָמָה, אוּנ דַאמָאלְס וֶועלֶען יוּדִין אַגְרוֹיסֶען פַארְמֶעגֶען הָאבֶּען פוּן דִי מִצְרַיִם, אָבֶּער אַבְרָהָם וָוס עֶר וַוייס נִיט פוּן יַם, עֶר מֵיינְט

וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ס
יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים

דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימָר׃ ב יַרְחָא הָדֵין לְכוֹן רֵישׁ יַרְחִין קַדְמַאי

תו"א ויאמר ה' אל ר"ה כט: החדש הזה סוהד' מב ברכות י:

רשב"ם

(א) בארץ מצרים לאמר. החדש הזה וגו'. לפי שפ' זו על מצות קידוש החדש הוצרך לפרש שמצות הללו נצטוו במצרים אבל שאר מצות יש מהם בהר סיני ויש מהם באהל מועד ויש מהם בערבות מואב: (ב) ראש חדשים וגו'. זהו כר' יהושע שבניסן נברא העולם: לחדשי השנה. בכל מקום שאומר לכם בחדש שמיני תשיעי לחדש הזה הם. ולר"א האומר בתשרי נברא העולם. עיקר פשוטו בך. החדש הזה לכם אע"פ שאינו ראש חדשים לשאר אומות לכם יהי' ראש חדשים למנות ששי שביעי שמיני תשיעי חדש שנים עשר הוא חדש אדר.

בעל הטורים

(א) אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. וסמיך ליה החודש לומר שראש בית דין אומר מקודש ד"א אל משה אל אהרן החודש לו' שעדות החודש כשרה בקרובים כמשה ואהרן: (ב) החודש הזה לכם. הפסוק משולש ויש בו ג"פ חודש יכן בין כל אחד ואחד ג' תיבות לומר באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים ולחדשים. חדש בגימ' לרגלים. לכם. אותיות מלך. ניסן בגימטריא למלכים. מתחילים עיבור החודש בג' לכן ג"פ חודש בפסוק ונושאין ונותנין בה' שאלו הג"פ א' חודש ב' מהם חדשים שהם חמשה וגומרים בז' שד"פ כתיב עוד חודש בפרשה וכשתסיר ג"פ חודש שבפסוק ישארו ז' תיבות דבקעה עולים לעיבור השנה:

בית יהודא

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. הקב"ה הט געזאגט צו משה אונ צו אהרן, זאגט רש"י (בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה) ווייל אהרן הט זיך בעשעפטיגט ביי דיא וואונדער אין מצרים אזוי ווי משה ווי עס שטייט פריער פסוק י דריבער (חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה) הט הקב"ה געגעבען דעם כבוד צו אהרן ביי די ערשטע מצוה (שכללו עם משה בדבור) וואס ער הט גערעט צו אהרן צוזאמען מיט משה: בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. זאגט רש"י (חוץ לכרך) אויסער די שטאט האט הקב"ה גערעט צו זיי, פרעגט רש"י (או אינו) טאמער איז ניט אזוי געוועזען (אלא בתוך הכרך) נאר אין שטאט הט הקב"ה מיט זיי גערעט ותלמוד לומר כצאתי את העיר) משה הט געזאגט צו פרעה אז איך וועל ארויסגיין פון שטאט וועל איך בעטען ביים הקב"ה (ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך) מאדאך נאר א תפלה וואס דאס איז א גרינגע זאך ווייל דאס זענען דיא רייד פון אמענטש פון דעסטוועגען הט משה זיא ניט געוואלט בעטען אין שטאט (לפי שהיתה מלאה גלולים) ווייל אין שטאט איז געוועזען פוהל מיט עבודה זרות (דבר חמור כזה) אזוי אשטארקע הייליגקייט ווי דיא ווערטער פון הקב"ה (לא כל שכן) איז געווים אז זייא זענען ניט גערעט געווארען אין מצרים: (ב) החודש הזה. זאגט רש"י (הראהו לבנה בחידושה) הקב"ה הט געוויזען צו משה די לבנה ווי זיא ווערט בעניית יעדער חודש (ואמר לו) אונ הקב"ה האט געזאגט צו משה (כשהירח מתחדש) ווען דיא לבנה ווערט בעגייט (יהיה לך ראש חודש) זאל ביי דיר זיין ראש חודש (ואין מקרא יוצא

רש"י

של אחריה: (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור: בארץ מצרים. (מכילתא) חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת"ל כצאתי את העיר וגו' ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גלולים דבור חמור כזה לא כ"ש: (ב) החדש הזה. (מכילתא ש"ר) הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהי' לך ר"ח ואין מקרא יוצא מידי פשוטו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) החודש הזה. כזה ראה וקדש והכל תלוי בקדוש ב"ד כדא' ר' אושעיא כשישראל מגיעין לר"ה הקב"ה אומר למלאכי השרת העמידו בימה והוציאו ספרים כי למחר אני בא ודן עולמי בין כך ובין כך נמלכין ב"ד שלמטה ועברו ודחו ר"ה עד יום של אחריו למחר אין הקב"ה דן את עולמו באין מלאכי השרת לפני הקב"ה ואומרים לפניו רבש"ע לא כך אמרת לנו למחר אני דן את עולמי ולשמוט הדין באפס אומר להם הרי בני דוחין את הדין עד למחר והדבר מסור בידם שאתם צריכין לילך אחר

ליקוטי נחמיה

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים וגו'. דער **מדרש** שרייבט רבי מאיר זאגט הקב"ה הט געזאגט צו משה ער זאל זאגען צו די יודען הקב"ה הט געזאגט לי ולכם הגאולה, דם אויסלייזונג פון מצרים גיהער צוא מיר אונ צוא אייך, כביכול אני נפדיתי עמכם, איך בין אויסגעלייזט געווארען מיט אייך, דער ענין איז פון די צייט וואס הקב"ה האט בשאפען דיא וועלט, אונ עס איז געקומען דר דריטער דור דס איז „אנ"ש" הט מען אנגעהויבען דינען עבודה זרה, נאר איינציגע מענטשען זענען גיוועזען וואס האבען געדינט צוא הקב"ה, חנוך, מתושלח, נח, וויא דער **תנא** זאגט כולם מכעיסים, אלע האבען דערצערונט הקב"ה. נאכדעם איז געקומען אברהם, איז ער אויך גיוועזען איינער וואס הט געדינט

פירוש לתורת אלהים

אונ האט ניט גיוואלט ארויס. שיקען דיא קינדער ישראל פון זיין לאנד: (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הט גאט גיזאגט צוא משה אונ צוא אהרן בְּאֶרֶץ אין לאנד מִצְרַיִם לֵאמֹר ער זאל זאגען צו די ישראל [עיין רש"י]: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים **דר חודש ניסן זאל צו**

משלי יהודא

דם איצטיגע ארויסגיין פון מצרים איז שוין דם אויסלייזונג ווי דר בולגארישער מלך הט געמיינט אז דער שפאנישער זעלנער טראגט זיין זעלנער איז די מלחמה שוין פר לארין אונ ער וועט זעהן יודין גייען ארויס פון מצרים ליידיג, וועט ער זאגען הקדוש ברוך הוא האט ניט מקיים געווען זיינע רייד וואס ער האט געזאגט זייא וועלען ארויסגיין מיט אגרויסען פארמעגין, אמת בייא דיא גרוב פון ים, גייען דיא יודין האבען אגרויס פארמעגין, אבער ווייל אברהם וויים ניט איצט וואס שפעטער וועט זיין וועט ער דער ווייל שרעקין, אברהם זאל ניט שרעקין זיינע קינדער גייען ארום ארעם פון מצרים נאך זייער שווערע ארבעט, דריבער זאלסטו זאגען צו די יודין זיי זאלן בארגען פון מצרים זילבער גאלד קליידער:

מצות השם

(ד) (החודש הזה וגו'). פון דעם פסוק לערנען מיר ארויס אז דאס (בית דין הגדול) איז מחויב צוא רעכענען כדי זייא זאלען וויסען ווען מען וועט זעהן דיא לבנה דיא מצוה ווערט אן גערופען (קדוש החודש) דיא מצוה איז כדי מיר זאלען וויסען

הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא: ג מַלִּילוּ עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא

רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

תו"א ראשון הוא ר"ה ח: דברו אל כל פסחים ט:

בעל הטורים

ראשון הוא לכם. וכמיך ליה דברו שאין מקדשין אלא בב"ד הגדול: לחדשי השנה. ב' במסו' דין ואידך עולת חודש בחדשו לחדשי השנה מכאן דרשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה שבאחד בניסן מתחילין להביא מתרומה חדשה דהיינו ראשון הוא לכם לחדשי השנה דהוא ניסן:

רשב"ם

ממני תמנו להיות לכם זכרון כי בו יצאתם ממצרים. וכשנא' בהורה ובחודש השביעי. לירח יצ"ם פירושו. וכן רגילים הפסוקים לקחת חשבונם ליצ"ם כדכתי

רש"י

על חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי: הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנא' (לעיל ז) ויהי ביום דבר ה' (ויקרא ז) ביום צותו (במדבר טו) מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה: (ג) דברו אל כל עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר והלא

בית יהודא

מידי פשוטו) דער פסוק גייט ניט ארויס פון פראסטען פשט (על חודש ניסן אמר לו) אויף חודש ניסן הט הקב"ה צו אים געזאגט (זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים) דר חודש ניסן זאל זיין דר ערשטער צום ציילונג פון די חדשים (שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי) אייר זאל זיין דר צווייטער חודש סיון דר דריטער אונ אזוי ווייטער: והזה. זאגט רש"י (נתקשה משה על מולד הלבנה באיזה שעור תראה ותהיה ראויה לקדש) משה'ן איז שווער געווען צו וויסען דעם מולד פון די לבנה ווי גרויס זיא זאל זיין ווען זיא ווערט געזעהן דם ערשטע מאהל מען זאל איר קענען מקדש זיין (והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע) הט הקב"ה אים געוויזען מיט דעם פינגער די לבנה אין הימעל (ואמר לו) האט הקב"ה צו אים געזאגט (כזה ראה וקדש) אז דוא וועסט זעהן אזוי א לבנה זאלסטו זיא מקדש זיין (וכיצד הראהו) וויא אזוי הט הקב"ה אים געקענט ווייזען די לבנה (והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום) הקב"ה האט דאך גערעט מיט משה נאר ביי טאג (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויהי ביום דבר ה') עס איז געווען אין דעם טאג וואס הקב"ה הט גערעט מיט משה (ביום צותו) אין דעם טאג וואס ער הט אים געבאטען (מן היום אשר צוה ה' והלאה) פון דעם טאג וואס הקב"ה האט געבאטען אונ ווייטער, ביי טאג זעהט מען דאך ניט דיא לבנה, (אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו) נאר די פרשה איז געזאגט געווארען צו משה פארען נאכט נאנט צו זונן אונטערגאנג (והראהו עם חשכה) וויא עס איז נאר געווארען פינסטער האט אים הקב"ה געוויזען די לבנה: (ג) ודברו אל כל עדת. איר זאלט רייזען צו די יודען, פרעגט רש"י (וכי אהרן מדבר) הט דען אהרן גערעט צו די יודען (והלא כבר נאמר אתה תדבר) הקב"ה האט דאך געזאגט

דעת זקנים מבעלי התוספות

קביעותם וכל מה שהם עושין נעשה עמהם וע"ז אמר משה ע"ה כי מי גוי גדול אשר לו וגו' בכל קראנו אליו קרי ביה קריאתנו אליו כלו' קריאת החדשים והמועדות שלנו אליו נמי הם נקראים ונעשים. ואחז"ל שזה אחד מן הג' דברים שנתקשה משה ע"ה. וקשיא שהרי קטנה היתה בסוף החדש כמו בתחלת המולד ואיך יוכל להבחין אם היא מן הישנה או מן החדשה

שפתי חכמים

היו חוץ לאמ"ל: ס (נח"י) הרא"ם האריך לפלפל וכו' ודבריו אין להם קישור וכו' אבל ל"נ מבואר הוא שצריך חכמה ובינה יתירה לעיני העמים מה"ט דאמרינן בר"ה דף ך' א"ר זירא א"ר נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא ולדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא הרי שבזה השיעור היה מתקשה אם בשיתא לאחר המולד ואם בתמני סרי לאחר המולד וכו' ע"ש:

פירוש לתורת אלהים

איך זיין דער עלצטער פון דיא חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה ער זאל צו איך זיין דער ערשטער צו אלע חדשים פון דעם יאר [עיין רש"י]: (ג) דברו אל כל עדת ישראל איר משה מיט אהרן רעט צו גאר דר עדה ישראל לאמר אזו צו זאגן [עיין רש"י]

ליקוטי נחמיה

צו הקב"ה, נאכדעם איז געווען איינציגע מענטשין וואס האבן געדיינט צו הקב"ה, ביז די יודן האבן אנגעהויבן ארבעטין אין מצרים, אפילו עס זענען געווען צווישן זיי אביסעל צדיקים, אבער ביי די וועלט איז גאר פארגעסן געווארן דר נאמן פון הקב"ה, אונ יודן זענען געווען געראפן קנעכט, ווען הקב"ה הט ארוס גענומען יודן פון מצרים מיט ניסים אונ וואנדער, איז בעוואסט געווארן הקב"ה אז ער איז אגאט אונ ער הט באשאפן די וועלט, אונ יודן זענען געווארן אפאלק מיט גרויס כבוד, דריבער האט הקב"ה געזאגט לי ולכם הגאולה, דס אויסלייזונג פון מצרים איז פאר אונז ביידע, נאר פון דעסטוועגן איז אחילוק פון הקב"ה ביז די יודן, די מלוכה פון הקב"ה איז נים אנייע זאך, וויא מיר זאגען אלע טאג אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, הקב"ה איז געווען אמלך אפילו איידער די וועלט איז באשאפן געווארן, דריבער ביי הקב"ה זענען אלע צייטען גלייך, נאר ביי יודן איז דס אנייע זאך זייא זענען ביז איצט קיין פאלק גיווען, דריבער זאגט דר פסוק החודש הזה לכם ראש חדשים, ביי איך דארף זיין דער חודש דער גרעסטער אונ דר בעסטער פון אלע חדשים, ווייל אין דעם חודש זענט איר געווארען אפאלק נמ"ין:

מצות השם

צו מאכן אלע ימים טובים אין זייער צייט אזו וויא עס שטייט ושמרת את החקה הזאת למועדה) דאס הייסט דוא זאלסט היטען צו מאכן אלע ימים טובים אין זייער צייט אונ דאס קען מען נים קובע זיין נאר אין ארץ ישראל ווייל דארטען זענען דא אלע גרעסטע חכמים אזו ווי עס שטייט (מציון תצא תורה) איז פיישט פון דער שטאט ציון דאס מיינט מען ארץ ישראל גיים ארוים לערנען אויף דער גאנצער וועלט נאר עס איז דאך קשה היא אזוי זענען מיר קובע היינט אין חוץ לארץ ימים טובים קען מיר דאך נים רעכענען אונ קובע זיין נאר אין ארץ ישראל איין תירוץ איז דאס אונז האבין מקבל געוועזי פון (ר' הלל הנשיא) דער זוהן פון (ר' יהודא הנשיא) דער איז גיוועזין דער גרעסטער פון דעם (ב"ד הגדול) ער האט אונז געמאכט דעם חשבון מיר זאלען וויסען צו רעכענען וויא אזו צו מאכן אלע ימים טובים אין זייער צייט אונ די מצוה איז זייער איין קליינע וואס מיר קענן זיך מיט איר בערומען פאר די פעלקער אזו וויא עס שטייט (כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים) איז פיישט ווער עס קען רעכענן דיא חדשים אונ די תקופות ומזלות דער קען פאר קומען פאר אלע פעלקער.

בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא

לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן לְהוֹן גְּבַר אִמַּר לְבֵית אֲבָא אִמַּר לְבֵיתָא: ד וְאִם זְעֵיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמְנָאָה עַל אִמְּרָא וְיִסַּב הוּא

תו"א בעשור לחודש שם לה: שה לבית שם פה: ואם ימעט שם פט:

רשב"ם

בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו׳ וכן בבנין הבית ויהי בשמונים שנה וד׳ מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים: (ג) לבית אבות. משפחות בית אחד רגילים לאכול יחד בבית אחד כי הפסח לא יאכל בשני בתים. דכתיב שה לבית בבית אחד יאכל: (ד) ואם ימעט. שלא יוכלו לאכלו כולו: במכסת. מנין כדכתיב ויהי המכס לה׳ מן הצאן. המס עיקר. כמו מס של מלך. מכסת כמו שכבת השל. אבל תכיסו מגזרת כסס. כמו תסובו או סבב. ואינו מגזרת מכס לה׳ כלל. ואפילו אם היה המ"ם של מכסת תוספת ולא מעיקר התיבה כמו מצוה מקנה מראה מעשה לא יהי׳ גזרת תכוסו אלא מגזרת כסה עשה ראה. מחשופי למ"ד פעל של ה׳ שכולם אות שאחרי השם בחטוף. תקות תגרת. מצות. אבל משוב. קם. ויגר מואב. יאמר תשובה תקוטה. ומגורתם.

בית יהודא

צו משה דו זאלסט ריידען צו די יודען (אלא הולקין כבוד זה לזה) נאר משה אונ אהרן האבען געגעבען כבוד איינר צום אנדערען (ואומרים זה לזה למדני) איינער הט געזאגט צום אנדערען לערען מיט מיר וואס הקב"ה הט צו דיר געזאגט (והדבור יוצא מבין שניהם) די ווערטער זענען געהערט געווארען צו די יודען פון בּיידע (כאלו שניהם מדברים) גלייך ווי ביידע וואלטען גערעט צו די יודען: ודברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש. זאגט רש"י אזוי הט הקב"ה געזאגט צו זיי (דברו היום בראש חודש) איר זאלט ריידען צו די יודען היינט אום ראש חודש (שיקחוהו בעשור לחודש)

רש"י

ככר כא׳ אתה תדבר ע אלא הולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים: אל כל עדת ישראל וגו׳ בעשור לחדש. (מכילתא) דברו היום בראש חודש שיקחוהו בעשור לחודש: הזה. צ פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות (פסחים צו): שה לבית אבות. (שם) למשפחה אחת ק הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן ת"ל שה לבית: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין לאכלו ויבא לידי

זיי זאלען נעמען די שעפסען דעם צעהנטען טאג אין חודש: והזה. זאגט רש"י (פסח מצרים מקחו מבעשור ולא פסח דורות) דעם קרבן פסח וואס מען האט געמאכט אין מצרים, האט מען אים געדארפט אנגרייטען פון צעהנטען טאג אין חודש ניסן, אבער ווייטער אלע יאהר דארף מען ניט אנגרייטען דעם קרבן פסח דעם צעהנטען טאג אין חודש, מען מעג אים אנגרייטען אפילו ערב פסח: ושה לבית אבות. (למשפחה אחת) מען קען נעמען איין שעפס צוא אגאנצע פאמיליע (הרי שהיו מרובין) אויב די מענטשען פון דיא משפחה זענען געווען פיל (יכול שה אחד לכולן) וואלט איך מיינען מען זאל אויך נעמען נאר איין שעפס פאר אלע (תלמוד לומר שה לבית) זאגט דער פסוק מען זאל נעמען איין שעפס פאר איין שטוב, מען צוטיילט די מענטשען פון די משפחה קאמפאניעסווייז, אונ יעדער קאמפאניע נעמט אבעזונדער שעפס: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. זאגט רש"י (ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד) אויב די מענטשען פון שטוב זענען ווייניג צו א שעפס (שאין יכולין לאכלו) זיי קענען אים ניט אויפעסען (ויבא לידי נותר) וועט דאך בלייבען פון דיא

שפתי חכמים

ע [רא"ם] ואיני מבין דבריו דדלמא אתה תדבר לאהרן קאי דקאמר אבל לישראל שניהם כאחד היו מדברים ועוד אפי׳ את"ל שפי׳ אתה תדבר לפרעה הוא דלמא דוקא לפרעה אתה תדבר ולא אהרן אבל לישראל שניהם מדברים. וי"ל שמה דכתיב אתה תדבר וגו׳ ר"ל אע"פ שאהרן אחיך יהיה נביאך מ"מ אתה תדבר פעם אחת בקיצור השליחות לפרעה כפי ששמעת מפי ואהרן ימליצנו ויטעימנו אח"כ וכמו שהוא גבי פרעה ככה הוא גבי ישראל דכתיב ודבר הוא לך אל העם וגו׳ ר"ל אע"פ שאהרן יהיה לך לפה לדבר עם העם עם כל זה צריך אתה לדבר אל העם בכל שליחות פעם אחת בקיצור כמ"ש לעיל: פ ר"ל בעשור לחדש הזה לא קאי אאמירה אלא אויקחו דאי קאי אאמירה הל"ל בעשור לחדש הזה לאמר ויקחו וגו׳ דהוה משמע דאמירה יהיה בעשור לחדש אבל השתא שכתיב לאמר קודם בעשור לחדש קאי אאמירה דלעיל אר"ח: צ מדכתיב הזה דמיעוטא הוא. ומהרש"ל פי׳ דהל"ל ויקחו להם בעשור לחדש וגו׳ שהי׳ משמע שהלווי של לקיחה קאי על יום העשור אלא לכן כתיב הכי לומר שהשתא יהיה הלקיחה בעשור ולא לדורות: ק מדאמר משה לישראל וקחו לכם צאן

דעת זקנים מבעלי התוספות

וי"ל דמ"מ יוכל להבחין מתוך הפגימה כי הישנה פגימתה לצד המערב והחדשה לצד מזרח. ד"א כי בסופה עומדת בקרן דרומית מזרחית ובתחלתה בקרן דרומית מערבית: (ג) בעשור לחדש. פסח מצרים מקחו בעשור היה ונאשר ראו בכורי מצרים כך אמרו להם לישראל מה זאת לכם אמרו להם פסח הוא שיפסח המקום על בתי בני ישראל במצרים ויהרוג במצרים הבכורים אצל המצריים ואמרו להם שלחו ישראל כי אתם גורמים לנו למות ולא רצו והם הרגו בהם כמה וכמה והיינו דכתיב למכה מצרים בבכוריהם בכורי מצרים לא נאמר אלא מצרים בבכוריהם שהבכורות הכו עצמן. ועוד אתמר במדרש כי כשלקחו הפסח בעשור לחדש שבת היה שהרי קימא לן דפסח מצרים בחמישי בשבת כדכתיב במס׳ שבת פ׳ ר"ע א"כ עשור שלו בשבת שלפניו וכשראו המצרים כשלוקחין הפסחים לשחוט נתקבצו עליהם להרגן כי יראתן של מצרים הי׳ בהמות ועשה להם הקב"ה נס וניצולו ולכך קורין שבת הגדול משום גדול הנס. ומיהו צ"ך ליתן טעם למה מקחו מבעשור. ואו׳ רש"י שיתעסקו בברית מילה ובדם פסח ד׳ ימים. ומקשים ד׳ ימים למה ואומר הרב יצחק מאיבר"א כדי שימולו וישתו ג׳ ימים אחר המילה קודם שיצאו לדרך:

ליקוטי יוסף

(ג) דברו וגו׳ בעשור לחודש וגו׳. די גמרא זאגט יודן זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים דאנערשטאג, אז דאנערשטאג איז געווען דער פופצעהנטער ניסן, איז דער שבת פריער געווען דער צעהנטער ניסן, האבן יודין גענומען די שעפסען אנגרייטן צום קרבן פסח, אום שבת, ווייל שבת מיט דעם קרבן פסח זענען ביידע איין זאך, ווי דער דין איז דעם קרבן פסח שעכט מען אפילו ערב פסח איז שבת, וואָרום שבת ווייזט אז הקב"ה האט בשאפן די וועלט אין זעקס טעג אונ שבת האט ער גערוהט, אונ אלץ וואס איז דא אויף דער וועלט (אויף דער ערד אונ אויף דעם הימעל אונ אלע מזלות הט הקב"ה באשאפן, קען מען דאך ניט דינען

פירוש לתורת אלהים

בעשור אז עס וועט קומען דער צעהנטער טאג אין חודש ניסן ויקחו להם זאלען זיי נעמען זיך איטליכער שה אלעמאל לבית אבות צו איין משפחה אונ אז אין דער משפחה איז פאר האנדען פיל מענטשען אונ דם לעמעלע וועט ווינג זיין פון זייערט וועגן זאלען זיי נעמען שה לבית אלעמעלע צו איין הויז גזינד: (ד) ואם ימעט הבית אונ אז דאס הויז גזינד וועט ווייניג זיין מהיות פון צו זיין משה פון איין לעמעלע אז דם

צו זיין, דריבער אז הקב"ה האט געזען אז יודן זאלין ניט דינען צו די מזלות אונ ניט צום מזל טלה האט הקב"ה געהייסן זיי זאלין אנגרייטען דיא שעפסען צום קרבן פסח אום שבת:

וְשָׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה׃ ה שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ׃ ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד

אונקלוס

וְשִׁיבָבֵהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵהּ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ תִּתְמְנוּן עַל אִמְּרָא׃ ה אִמַּר שְׁלִים דְּכַר בַּר שַׁתֵּהּ יְהֵי לְכוֹן מִן אִמְּרַיָּא וּמִן עִזַּיָּא תִּסְּבוּן׃ ו וִיהֵי לְכוֹן לְמַטְּרָא עַד אַרְבְּעָא

תו"א במכסת פסחים מח : איש לפי שם לח : שה תמים זבחים לו : והיה לכם ר"ה ו :

בעל הטורים

(ד) איש לפי אכלו. בגימט' אכל כזית לומר לך שאם אכל כזית יצא : תכסו על השה שה תמים. שצריך ב' שיים אחד לפסח ואחד לחגיגה : ו' פעמים שה בפרשה כשתצרף עמהם מן הכבשים רמז שאין פוחתים משבה עלאים מבוקרין :

רש"י

מותר ולקח הוא ושכנו וגו' זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שה אחר אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה יתמעטו בעוד השה קיים בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט) : במכסת. חשבון וכן (ויקרא ז) מכסת הערכך : לפי אכלו. הראוי לאכילה פרט לחולה וזקן ש שאינן יכולין לאכול כזית (מכילתא) : תכסו. ת תתמנון : (ה) תמים. בלא מום : בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה א כלו' שנולד בשנה זו : מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה ב שאף עז קרויה שה שנא' (דברים יד) ושה עזים : (ו) והיה לכם למשמרת. זה לשון בקור שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים ג מה שלא צוה כן בפסח דורות הי' ר'

בית יהודא

פלייש (וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ) זאל מען נעמען איין שעפס פר די שטוב מיט די שטוב פון שכן צוזאמען (זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ) דס איז דער פראסטער פשט (וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְרָשׁ) נאך ווערט געלערנט אויף דעם פסוק (לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו יְכוֹלִין לְהִתְמַעֵט) די מענטשען וואס האבען זיך געציילט צו דעם שעפס ודהיינו עם האבען זיך געציילט אויף דעם שעפס צוואנציג מענטשען קענען זיי חרטה האבען (וְלִמְשׁוֹךְ יְדֵיהֶם מִמֶּנּוּ) אונ זיך אפציהען פון דעם שעפס (וּלְהִמָּנוֹת עַל שֶׂה אַחֵר) אונ זיך ציילען אויף איין אנדער שעפס (אַךְ אִם בָּאוּ לִמְשׁוֹךְ יְדֵיהֶם וּלְהִתְמַעֵט) נאר אויב זיי ווילען זיך אפציהען פון דעם שעפס (מֵהְיוֹת מִשֶּׂה יִתְמַעֲטוּ) קענען זיי זיך אפציהען פון שעפס (בְּעוֹד הַשֶּׂה קַיָּים) אזוי לאנג ווי דער שעפס לעבט (בִּהְיוֹתוֹ בַּחַיִּים וְלֹא מִשֶּׁנִּשְׁחַט) אזוי לאנג ווי דער שעפס לעבט קען מען זיך ציילען אויף אים אונ מען קען זיך אפציהען פון אים, אבער אז דר שעפס איז געשאכטען געווארען, קען מען זיך ניט ציילען אויף אים אונ מען קען זיך ניט אפציהען פון אים: וּבְמִכְסַת. (חֶשְׁבּוֹן) אין צאהל, רעכענונג, ווי פיל מענטשען קענען עסען פון דעם שעפס (וְכֵן מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ) דער צאהל פון דיין שאצונג: וּלְפִי אָכְלוֹ. (הָרָאוּי לַאֲכִילָה) די מענטשען וואס קענען עסען פון שעפס זאלען זיך ציילען אויף דעם שעפס (פְּרָט לְחוֹלֶה וְזָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת) אבער א קראנקער אדער איין אלטער וואס וועלען ניט קענען עסען פון שעפס אזוי פיל פלייש ווי א איילבירט איז גרויס, ציילט מען זייא ניט צום קרבן פסח: וּתָכֹסּוּ. (תִּתְמְנוּן) איר זאלט ציילען: (ה) וְתָמִים. גאנץ (בְּלֹא מוּם) אן אפעלער: וּבֶן שָׁנָה. זאגט רש"י (כָּל שְׁנָתוֹ קָרוּי בֶּן שָׁנָה) דעם גאנצען יאהר ווערט ער גערופען בן שנה (כְּלוֹמַר) מען מיינט (שֶׁנּוֹלַד בְּשָׁנָה זוֹ) אין דעם יאהר איז ער געבארען געווארען: וּמִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים. (אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה) פון שעפסען אדער פון ציגען (שֶׁאַף עֵז קָרוּי שֶׂה) אציג ווערט אויך גערופען שעפס (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְשֵׂה עִזִּים) דר שעפס־ציגען: (ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת. איר זאלט דעם שעפס היטען, זאגט רש"י מען מיינט ניט היטען ער זאל ניט אנטלויפען (זֶהוּ לְשׁוֹן בִּקּוּר) איר זאלט היטען דעם שעפס אונ אכטונג געבען ער זאל ניט האבען אפעלער (שֶׁטָּעוּן בִּקּוּר מִמּוּם אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה) פיר טעג פאר דעם שעכטען דארף מען אכטונג געבען טאמער הט ער אפעלער (וּמִפְּנֵי מָה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ ד' יָמִים) פאר וואס ביי דעם פסח פון מצרים האט הקב"ה געהייסן מען זאל געבען די שעפסען פיר טעג פריער פאר דעם שעכטען (מַה שֶּׁלֹּא צִוָּה כֵּן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת) אונ אויף די פסחים וואס מען האט געמאכט ארויס־

שפתי חכמים

א משפחותיכם אם כן בית אבות היינו משפחה ולכך פירש"י שה למשפחותיכם שה לבית אבות : ר ר"ל מהיות אבל קריינן מחיותו דפסי דאותיות אחע"ה מתחלפות : ש דמדפסח הוא נאכל על השובע א"כ מאי נפקותא בין בעל אכילה לשאינו בעל אכילה אלא לפי אכלו היינו הראוי לאכילה : ת י"ל משום הכי הביא התרגום שלא תאמר תכוסו את אחרים לכך הביא התרגום תתמנון ע"י אחרים [נח"י] ול"נ עיקר כוונת הרב למעוטי שלא תפרש ל' שחיטה לא תשחטו תרגום לא תכסון וכן דעת הס"ס : א [נח"י] והתא למעט דלאחר שעבר עליו שנה אע"פ שעדיין לא נתמלאו שתי שנים פסול לקרבן פסח כדאמר בפסחים דף ל"ו ברש"י זכר בן שתי שנים אינו ראוי לפסח ע"ש מה שהאריך בראיות : ב דכתיב ושה עזים ואי אמרת אחד מן הכבשים ואחד מן העזים הל"ל שיים ל' רבים כיון דעז נמי קרוי שה אלא וכו' : ג והא דלא הקשה

פירוש לתורת אלהים

לעמעלע אי' פר זיי צו פיל זיי וועלין דם ניט קאנען אויף עסען אין גאנצען ולקח זאל ער מיט זיין שכן וואס וואוינט נאהענט געבין זיין הויז ביידי בשותפות נעמען אלעמעלע במכסת נפשות אין צאל פון נפשות איש אמענש לפי אכלו נאך זיין עסען נאך [עיין רש"י] תכוסו זאלט איר ציילען על השה אויף דעם לעמעל אבער די וואס קאנען ניט עסין היינו איין קראנקער אדער איין אלטער מאן זאלין קיין חלק ניט האבין אין דעם לעמעלע: (ה) שה איין לעמעל תמים גאנץ אן אמום זכר אזכר אונ ניט אנקבה בן שנה וואס עס איז אלט איאר יהיה לכם זאל דס צו אייך זיין מן הכבשים פון דיא שאף ומן העזים אדר פון דיא ציגען תקחו זאלט איר נעמען: (ו) והיה לכם למשמרת אונ דאס לעמעל זאל זיין צוא אייך צוא איין היטונג עד ביז

אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל

עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִכְּסוּן יָתֵהּ כֹּל קְהָלָא כְנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּין

תו"א ושחטו אותו פסחים סד:

בית יהודא

געווען פון מצרים אונ ווייטער אין ארץ ישראל האט הקב"ה גאר ניט געבאטן מען זאל זיי נעמען פיר טאג פריער פאר דעם שעכטן, האט רבי מתיא בן חרש געזאגט (הרי הוא אומר) עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט (ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים) איך בין דורך געגאנגען נעבן דיר אין מצרים, אונ איך האב דיך געזעהן עס איז שוין די צייט דיינע, דו זאלסט דיך בעפרייען ומתחתן זיין מיט מיר (הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו) עס איז געקומען די צייט איך זאל מקיים זיין די שבועה וואס איך האב געשווארען צו אברהם איך זאל אויסלייזען זיינע קינדער פון מצרים (ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו) די יודען האבען אבער ניט געהאט מצות זיי זאלען זיי טאהן וואס אין דעם זכות זאלען זיי אויסגעלייזט ווערען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ואת ערום ועריה) אונ דוא ביזט געוועזען נאקעט אונ שענדליך (ונתן להם שתי מצות) האט הקב"ה זיי געגעבען צוויי מצות (דם פסח ודם מילה) זייא זאלען שעכטען דעם קרבן פסח אונ זאלען זיך מלה זיין (שמלו עצמן באותה לילה) ווארום אין דיא נאכט האבען אלע יודען זיך געמלת איידער זיי האבען געגעסען דעם קרבן פסח (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (מתבוססת בדמיך) דוא ביזט געוועזען בפלעקט ובשמירט מיט דיינע בלוטען (בשני דמים) מיט צוויי ערלייא בלוט, מיט די בלוט פון קרבן פסח אונ מיט דיא בלוט פון מלה זיין (ואומר) נאך זאגט דר פסוק (גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו) ווענין די בלוט פון ברית מילה האב איך ארויסגשיקט דיינע געבונדענע ודי יודין וואס זענען געוועזען אין מצרים ווי געבונדענע) פון דעם גרוב ופון מצרים) וואס אין דעם גרוב איז קיין וואסער נקיין תורה אונ מצותו געוועזען *), (ושהיו שטופים בעבודת כוכבים) די יודין האבען אויך געגלויבט אין די עבודה זרה פון מצרים, אז דער שעפס איז הייליג (אמר להם) האט הקב"ה געזאגט צוא דיא יודין (משכו וקחו לכם), ציהט אונ געמט צו אייך, דאס מיינט מען (משכו ידיכם מעבודה זרה) ציהט אפ אייערע הענט פון די עבודה זרה (וקחו לכם צאן של מצוה) אונ איר זאלט נעמען דעם שעפס צוא אמצוה, איר זאלט אים מקריב זיין אקרבן צו הקב"ה, אונ ווייל מען האט גדארפט יודין זאלין האבען אמצוה איידער זיי ווערען אויסגעלייזט פון מצרים, דריבער האט הקב"ה געבאטין דעם ערשטין קרבן פסח וואס די יודין ווילען מאכין אין מצרים, זאלען זיי נעמען די שעפסין מיט פיר טעג פריער, זיי זאלען וויסען זיי נעמען די שעפסין צו מקריב זיין פר הקב"ה, אונ זאלען טאן תשובה אוף דעם וואס זיי האבען ביז איצט געדינט צום שעפס, אין דעם זכות ווערען זיי קענן אויסגלייזט ווערען פון מצרים, אבר נאכדעם ווי זיי זענען ארויס געגאנגען פון מצרים האבען זיי שוין ניט געדארפט נעמען דעם קרבן פסח מיט פיר טעג פריער: ושחטו אותו וגו'. אלע יודין זאלין שעכטין די שעפסין, פרעגט רש"י (וכי כולן שוחטין) האבען דען אלע יודין געשאכטין, ווען צוואנציג מענטשין זענען געוועזען גצייילט אוף אקרבן פסח, האבען אלע אים גשאכטען, נאר אייגער האט דאך געשאכטען, (אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו) נאר פון דאנען ווייסין מיר אז אייגער שיקט אשליח נאמענטשין) ער זאל עפעס טאן פון זיינעטוועגען איז גלייך ווי ער אליין וואלט די זאך גטאהן, דריבער אז די צוואנציג מענטשין וואס זענען געוועזען גצייילט אוף דעם קרבן פסח האבען

רש"י

מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז) ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנא' (שם) ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנא' מתבוססת בדמיך (שם) בשני דמים ואומר (זכרי' ט) גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופים באלילים א"ל משכו וקחו לכם משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה: ושחטו אותו וגו'. וכי כולן שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו (מכילתא

שפתי חכמים

לעיל גבי בעשור לחודש ויקחו להם וגו'. וכ"ל דלעיל הייתי אומר מפני בקור ממום לריך ד' ימים ולה"נ דפסח דורות נמי לריך ד' ימים לבקור ולא בא הזה למעט מבקור ד' ימים אלא פסח שני אבל הכא דכתיב והיה לכם למשמרת וגו' וזהו ל' בקור ס"מ דויקחו דכתיב לעיל קיחה ממש הוא אם כן קשה למה לקיחתו ארבעה ימים קודם לשחיטתו בלו' לקיחתו לשם פסח ופסח דורות לקיחתו לשם פסח כ"ז שירלה אך קשה היאך מתורץ הקושיא במה שמביא בשם רבי מתיא בן חרש וכו' ולמה ד' ימים לא פחות ולא יותר ול"ע: ד פי' ועוד טעם אחר שהיו וכו': ה [רא"ם] וא"ת אמאי לא יליף מקרא אים שה לבית אבות שאחד לוקח לכל המשפחה ועוד דלמא שאני הכא שיש לו ולשליח שותפות בגויה. וי"ל דנפקא ליה מהני תרי קראי דאם איתו ענין להיכא דאית ליה שותפות בגויה תנהו ענין להיכא שאין לשליח חלק בגוי' כדאי' שם בקידושין [נח"י] והגב חורפיה לא עיין יפה והאריך שם ע"ב ומסיים ול"נ דהל"ל ושחטו אותם דהוי משמע דהרבה אנשים שוחטים

פירוש לתורת אלהים

דעם פערצעהנטן טאג אין דעם חודש ניסן [עיין רש"י] ושחטו אונ זייא זאלן אים שעכטן דאס גאנצע איין זאמלונג פון דר עדה ישראל בין הערבים צווישן די אבינטען דעם פערצטען טאג נאך האלבן טאג:

מצות השם

(ה) (ושחטו אותו וגו'). עס איז איין מצות עשה אז מען זאל ברענגען איין קרבן פסח אונ מען זאל עס קוילען פערצען טאג אין חודש ניסן פר נאכט דם זאל זיין איין לעמעלע אבער איין ציקעלע אונ עס זאל אלט זיין איין יאר אונ דאס עסן פון דעם קרבן פסח איז געוועזען עס האבען זיך אן געזאמילט חבורה חבורת פון צו דרייסעג מענטשן אונ האבן געברענגט פון זייער היים איין שעפעלע אדער איין ציקעלע אונ מען האט דאס געקוילט אין דר עזרה פון דעם בית המקדש די ספרים הקדושים שרייבן אז גאט ב"ה האט געבאטן די מצוה כדי די יודישע קינדער זאלען גידענקן די גרויסע ניסים וואס השי"ת האט מיט זיי געטאן ווען ער האט זיי אים געצוגן פון מצרים אונ די מצוה איז נוהג סאי ביי זכרים אונ סאי ביי נקבות אין דר צייט ווען דם בית המקדש וועט זיין השי"ת זאל אונז אלם לייזן פון דעם ביטערין גלות וועלן מיר דיא הייליגע מצוה צוריק האבען:

*) הערה דאס שעכטין דעם קרבן פסח איז גיוועזן אגרעסערע סכנה ווי דאס מלה זיין, ווייל משה האט געזאגט צו פרעה קען דאס זיין מיר וועלין שעכטין די שעפסין אין מצרים אונ די מצרים וועלין זעהן מיר שעכטין זייער גאט, וועלין זיי דען אונז ניט בעווארפין מיט שטיינער אונ הרגנן, פון דעסטוועגין ווען הקב"ה האט גיבאטין מיר זאלין שעכטין די שעפסין אין מצרים האבין די יודין זיך באלד איינגעשטעלט אין סכנת נפשות:

בֵּין הָעַרְבָּיִם: ז וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:

שִׁמְשַׁיָּא: ז וְיִסְּבוּן מִן דְּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרֵין סִפַּיָּא וְעַל שַׁקְפָּא עַל בָּתַּיָּא דְּיֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּהוֹן:

תו"א בין הערבים בב נט: על בם זבחים עג:

רשב"ם

אביא להם. חטף באות ראשונה: (ז) המשקוף. מפתן העליון הנראה לעין כל בכניסת הבית כמו וישקף אבימלך. והמפרש לשון שקיפה והבטת הדלת צריך למצוא לו חבר בלשון תורה ונביאים בלשון העברים:

רש"י

קידושין מא): קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין בשלש כתות זו אחר זו נכנסת כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו' כדאיתא בפסחים (דף סד): בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב ולשון בין הערבים נראה בעיני אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב ועריבת הלילה בתחילת הלילה. ערב לשון נשף וחשך כמו (ישעי' כד) ערבה כל שמחה: (ז) ולקחו מן הדם. זו קבלת ו הדם יכול ביד ז ת"ל אשר בסף: המזוזות. הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו לינט"ל בלעז [אבערשוועלע] ול' שקיפה חבטה כמו (ויקרא כו) קול עלה נדף טרפא דשקיף. חבורה משקופי: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר ח שאין דרין בתוכו:

בית יהודא

גשיקט איינעם ער זאל שעכטין פון זייערטוועגן דעם קרבן פסח איז גלייך ווי זיי אלע וואלטען אים געשאכטן: [קהל עדת ישראל]. דריי נעמן, קהל עדה ישראל, זאגט רש"י (ומכאן אמרו) פון דאנען האבען די רבנן געזאגט (פסחי צבור נשחטין בשלשה כתות זו אחר זו) ערב פסח ווען אלע יודין דארפן שעכטין זייערע פסחים, ווערן די יודי, געטיילט אין דריי טייל, ווי עס שטייט אין די גמרא (נכנסה כת ראשונה) פריער גייט אריין די ערשטע טייל יודין אין הויף פון בית המקדש (ננעלו דלתות העזרה) ווערען פארשלאסין די טירען פון הויף, אז מען הט אפגעשאכטן זייערע פסחים גייען זיי ארויס פון הויף אונ עס גייט אריין די צווייטע טייל, אז די צווייטע טייל גייט ארויס, גייען אריין די דריטע טייל (כדאיתא בפסחים) ווי עס שטייט אין די מסכת פסחים: [ובין הערבים]. זאגט רש"י (משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים) פון צוועלף דעם זייגער ביי טאג ביז נאכט, ווערט גערופן בין הערבים, צווישן די אבענדין (שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב) נוייל פון נאך צוועלף ביי טאג בייגט זיך די זונן צו מערב צו דעם ארט וואס זיא ווערט דארטין נעכטיגן (ולשון בין הערבים) פר וואס רופט מען דיא צייט פון צוועלף ביי טאג ביז נאכט צווישען דיא אבענדין, זאגט רש"י (נראה בעיני) מיר געפעלט צו זאגן (אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה) די שעות וואס זענען צווישן דעם ערב פון ביי טאג ביז דעם ערב פון ביי נאכט, ווערט גערופן בין הערבים, צווישן דיא צוויי אבענדין (עריבת היום) דר ערב פון בייא טאג הייבט זיך אן (בתחלת שבע שעות) אין אנהייב זיבעטע שעה, פון נאך צוועלעף (מכי ינטו צללי ערב) ווען עס הייבען זיך אן דיא שאטטענס פון בייא נאכט ווען די זונן הייבט אן גיין צוא מערב] (ועריבת הלילה) (בתחלת הלילה) דער ערב פון בייא נאכט הייבט אן אין אנהייב נאכט (ערב לשון נשף וחשך) ווען די ליכטיגקייט איז צומישט מיט דיא פינסטערנים צוזאמען דאס הייסט ערב (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ערבה כל שמחה) אלע שמחות זענען צומישט געווארען מיט טרויערקייט, אונ פון נאך האלבן טאג איז אריינגעמישט די טונקעלקייט פון די נאכט *): (ז) [ולקחו מן הדם]. זאגט רש"י (זו קבלת הדם) דם מיינט מען די בלוט וואס מען נעמט פון שעפס ווען מען שעכט אים (יכול ביד) איך וואלט מיינען ער זאל נעמען די בלוט אין האנט (תלמוד לומר אשר בסף) זאגט ווייטער דר פסוק די בלוט זאל זיין אין אבעקין, ווען מען שעכט דעם שעפס זאל ער האלטין אבעקין אונטר דעם האלדז, דיא בלוט זאל אריינגעגאסן ווערען אין בעקין: [המזוזות]. זאגט רש"י (הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן) דם זענען די צוויי ברעטער וואס ביי דיא זייטין טיר איין די זייט טיר אונ איין ברעט אין דיא זייט טיר: [המשקוף]. (הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו) די ברעט וואס ליגט אויבין איבר די טיר אויף די צוויי זייטיגע ברעטר אונ ווען מען פארמאכט די טיר קלאפט די טיר אויף די ברעט, דאס הייסט משקוף (ולשון שקיפה חבטה) שקיפה ומשקוף איז טייטש קלאפין (כמו) וויא עס שטייט קול עלה נדף, טייטשט דר תרגום טרפא דשקיף, אבלאט וואס קלאפט, חבורה, טייטשט דער תרגום משקופי, חבורה איז אבייל וואס מען בעקומט פון אקלאפ: [על הבתים אשר יאכלו אותו בהם]. מען זאל בעשמירען די בלוט אויף דעם משקוף אונ אויף די צוויא מזוזות וואס זענען אין די שטובן וואס מען ווערט אין זיי עסין דעם קרבן פסח (ולא על המשקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן) אבער אויף דעם משקוף אונ מזוזות פון דיא שטוב וואס אינוייניג ליגט שטרויא, אדער אשטאל פון בהמות, אונ פון די שטובין וואס מען וואהנט ניט אין זיי.

שפתי חכמים

הרבה פסחים או הל"ל ושחטו אותו הפתא דכתיב ושחטו אותו א"כ קשה וכי כולם שוחטים אלא וכו': ו דלא הל"ל אלא ונתנו מן הדם ולקחו ל"ל אלא זו קבלה: ז [גח"י] וה"פ מאחר שולקחו היינו שמקבל את הדם ולא כתיב לתוך מה יקבל יכול אף ביד ת"ל בסף: ח מדכתיב אשר יאכלו אותו בהם וא"ל דדוקא כתיב על הבתים אשר יאכלו אותו בהם אבל בית שאין אוכלין בתוכו אע"פ שראוי לדור בתוכו אין נותנין שם דם שהרי כתיב בסמוך והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם משמע אם ראוי לדור בהם אע"פ שאין אוכלין:

פירוש לתורת אלהים

(ז) וְלָקְחוּ אונ די ישראל זאלן נעמען מִן הַדָּם פון דעם בלוט פון דעם לעמעל וְנָתְנוּ אונ זייא זאלען געבען באשמירען אויף די צוויי ביי שטידלן וְעַל הַמַּשְׁקוֹף אונ אויף דעם אייבערשטן ביי שטידל עַל הַבָּתִּים אויף דיא

*) הערה ווייל אין ארץ ישראל גייען די זייגערס אנדערש ווי ביי אונז, אין דער פריה חען עס ווערט טאג איז דער זייגער צוועלף, אונ אנהייב אבענד ווען עס ווערט נאכט איז אויך דער זייגער צוועלף אונ האלבער טאג אונ האלבע נאכט איז דער זייגער זעקס, דריבער זאגט רש"י משש שעות פון זעקס שעה אונ ווייטער, אונ אזוי ווערט געזאגט אין דער גמרא.

ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ

ח וְיֵיכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הָדֵין טְוֵי נוּר וּפַטִּיר עַל מְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ׃ ט לָא תֵיכְלוּן מִנֵּהּ כַּד חַי וְאַף לָא בַשָּׁלָא מְבַשַּׁל בְּמַיָּא אֱלָהֵן טְוֵי נוּר

תו"א ואכלו את ברכות ט: אל תאכלו פס מא: ובשל מבושל פס: כי אם פס מד:

רשב"ם

(ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו'. כל מיני אכילה דרך חפזון ומהירות הוא כאדם הנחפז ללכת: (ט) נא. נראה לשון צלי קדרה המבושל בלא

בעל הטורים

(ח) ואכלו את הבשר. הפסוק מתחיל באכילה ומסיים באכילה על מרורים יאכלוהו רמז שצריך שתי אכילות אכילת פסח ואכילת חגיגה:

אכליהו. וסמיך ליה אל תאכלו לומר שיאכלוהו דוקא לשם פסח ולא לשם אכילה גסה: יאכלוהו. ד' במסו' ב' בעניני דפסח ואידך אהרן ובניו יאכלוהו בעניית דמלואים מה התם נאטו ונפתח אהל מועד לא תצאו אף כאן לא תצאו איש מפתח ביתו ואידך כי מאספיו יאכלוהו דאתקש גאולה אחרונה לגאולה ראשונה: (ט) מבושל. ב' במסור'. ובשל מבושל. ולא אקח ממך בשר מבושל גבי חפני ופנחס לומר שהיו מחללין

בית יהודא

אוף דעם משקוף אונ מזוזות דארף מען ניט בעשמירן דיא בלוט: (ח) [את הבשר]. מען זאל עסין די פלייש (ולא גידים ועצמות) אבער ניט דיא אדערין אונ ניט די ביינער: [על מרורים]. זאגט רש"י (כל עשב מר נקרא מרור) יעדר ביטערר גראז ווערט גרופן מרור (וציום לאכול מרור) הקב"ה הט גבאטן מען זאל עסין מרור (זכר לוימררו את חייהם) מען זאל גדענקן אז אין מצרים הט מען זיי פארביטערט דס לעבן: (ט) [ואל תאכלו ממנו נא]. זאגט רש"י (שאינו צלוי כל צרכו קוראו נא בלשון ערבי) פלייש ווס איז ניט גוט געבראטן רופט מען אין אראביש נא: [ובשל מבושל]. זאגט רש"י (כל זה באזהרת לא תאכלו) דס געהער צו דעם אנזאג לא תאכלו, זאגט דער פסוק לא תאכלו ממנו נא, איר זאלט ניט עסין דעם קרבן פסח אויב ער איז ניט גוט געבראטן אונ לא תאכלו בשל מבושל, איר זאלט ניט עסין אויב ער איז גקאכט: [במים]. זאגט רש"י (מנין לשאר משקין) פון וואנען ווייסין מיר אז דער קרבן פסח איז גקאכט אין אנדערע משקה (ניט אין וואסער) טאר מען אים אוך ניט עסן (תלמוד לומר ובשל מבושל) שטייט צוויי מאהל דער ווארט קאכין צו ווייזן (מכל מקום) ווי ער איז געקאכט, טאר מען אים ניט עסין: [כי אם צלי אש],

רש"י

(ח) את הבשר. ולא גידים ועצמות (מכילתא פסחים פג): על מרורים. כל עשב מר נקרא מרור וציום לאכול מרור זכר לוימררו את חייהם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צרכו קוראו נא בלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (פס פא): במים. מנין לשאר משקין ת"ל ובשל מבושל ב מ"מ (פס): כי אם

שפתי חכמים

בתוכו כותנין פס דס: ט דאל"כ לכתוב ואכלו אותו הבשר ל"ל [ג"א] ודוקא הגידין פסס קשין שאין נאכלין מחמת קושיין קמיירי: י מדכתיב מצות על מרורים הקיש מרור למצה מה מצה מין זרעים וכל דבר סבא לידי חימוץ יצא ידי מצה אף מרור מין זרעים וכל עשב מר יצא ידי מרור: כ ר"ל הואיל וכתיב מים ה"א דוקא מים ל"ל לכתוב ובשל מבושל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ואכלו את הבשר. לכך נהגו העם לעשות בליל פסח שלש מצות זכר לשלש סאין שאמר מהרי שלש סאים ופסח היה. ויש אומר זכר לשלשה אבות ובציעתה זכר לקריעת ים סוף וירדן שנבקע בפסח ונב"ך על הפרוסה אכילת מצה כדאי' כפסחים מה דרכו של עני בפרוסה ושני טיבולין על ב' טבילות שטבלו יליד בית ומקנת כסף. ד"א כנגד שתי הזאות אחת על המשקוף ואחת על המזוזות. ד"א כנגד דם ברית ודם פסח שנאמר מתבוססת בדמיך. ובערבי פסחים מוכח שהן להיכרא דתינוקות שהיו רגילין לאכול ירקות לאחר אכילה לקנוח. והשתא קא אכלי קודם סעודה ישאלו מה נשתנה. ועוד היכר אחריתי כי כשיראו בשאר ימים טובים שלא ישתו קודם רק כוס א' ועכשיו מוזגין כוס ב' אז ישאלו וכן מסיק התם וכאן הבן שואל. והרוסת זכר לטיט ונותנין בו תפוחים זכר לתפוח כדכתיב לעיל תחת התפוח עוררתיך ומיני תבלין דומין לתבן זכר לתבן ואגוזים ושקדים שמלבנין החרוסת זכר לטיט שעושין מסיד שהוא לבן. וכן הביא בערבי פסחים תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט ב' תבשילין זכר למשה ואהרן. ד"א דג כנגד לויתן. ביצה כנגד זיז שדי. ובערבי פסחים מסיק אחד זכר לפסח וא' זכר לחגיגה. ד' כוסות כנגד ד' גאולות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וכוס חמישי דהיינו למאן דצריך למשתיה הוא כנגד והבאתי שגם הוא גאולה כדאמרי אינשי מאן דמריה שחרריה ומסר כל דידיה בידיה אי לא אייתיה לבי דריה מאי אהני ליה פי' עבד ששחררו רבו ומסר לו גביעו בידו אם לא הביאו לבית דירתו מה מועיל לו כל הטובה ה"נ אם לא הביא הקב"ה אותן לארץ ישראל מה היה מועיל להם היציאה של מצרים. ד"א ד' כוסות כנגד ד' ישועות ה' מנת חלקי וכוסי. כוסי רויה. כוס ישועות אשא ישועה לא נאמר אלא ישועות א' לימות המשיח וא' לעוה"ב. ד"א כנגד ד' כיסות שאמר שר המשקים ליוסף. ד"א כנגד ד' כוסות התרעלה שעתיד הקב"ה להשקות לעכו"ם שנא' קח את כוס החמה ונאמר כי כוס ביד ה'. וכן כוס חמה ביד ה' דכתיב גבי בבל. ונאמר ורוח זלעפות מנת כוסם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. פי' ראב"ע דלפי שתועבת מצרים תזבחו שמא תאמרו לא נצלהו כל צרכו פן ירגישו בו המצרים ת"ל אל תאכלו ממנו נא ושמא תאמרו נבשלנו ונכסנו בקדרה ת"ל ובשל מבושל ושמא תאמרו לחתוך הראש והכרעים ואל יכירו מה זאת ת"ל ראשו על כרעיו ועל קרבו:

פירוש לתורת אלהים

הייזר ווס זייא וועלן עסן אין זייא דאס לעמלע: (ח) ואכלו אונ זיי זאלן עסין דם פלייש אין דר נאכט ווס נאך דעם פערצטן טאג צלי אש דאס פלייש זאל זיין געבראטן אויף פייער ומצות על מרורים אונ מיט ביטערי קרייטיכצר יאכלוהו זאלן זיי עסן דם פלייש: (ט) אל תאכלו ממנו נא איר זאלט ניט עסין פון אים

מצות השם

(ו) (ואכלו את הבשר וגו') פון דעם פסוק לערנן מיר ארוים אז מען זאל עסין דעם קרבן פסח ער זאל זיין גיבראטען אין פייער דיא מצוה האבן מיר שון אין דר פאריגע מצוה ערקלערט אז דס איז איין ציכן אז גאט ב"ה הט אונז אוס געצוגן פון גלות מצרים אונ דיא גאנצע חברה וואס זייא האבען זיך גערעכנט אויף דעם קרבן פסח מוזען זיין אין דעם חדר וואס מען עסט דארט דעם קרבן פסח אונ די מצוה איז מען נוהג סיי ביי זכרים אונ סיי ביי נקבות אין דר צייט ווס דם ביהמ"ק איז געשטאנען: (ז) (אל תאכלו ממנו נא) פון דעם פסוק געמען מיר ארוים אז מען טאר נישט עסין איידר עס בראט זיך אפ אפילו אז מען בראט דם פלייש די ספרים שרייבן דאס ענין ווס די תורה האט אונז געבאטן אז מען זאל נאר עסין גבראטען אונ נישט געקאכט איז דס ענין אזוי ווי א ך האב פריער געשריבן אז דר גאנצר קרבן פסח איז נאר איין זכר דס מיר זאלען זיך דר מאנען אן דעם נס

רֵישֵׁהּ עַל כְּרָעוֹהִי וְעַל גַּוֵּהּ׃ י וְלָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּהּ

רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ׃
י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ

תו"א ולא תותירו שבת כד: והנתר ממנו יבמות עד:

בעל הטורים

קדשי השם בכל דבר אף לבשל הפסח כי אכלו אותם ככל אשר חפץ לבם: (י) ולא תותירו ממנו עד בוקר. עד בוקר בגימטרי' הוא השני ליתן בוקר שני לשריפתו:

רשב"ם

מים ובלא צלי אש הכתוב כאן: ראשו על כרעיו. כל זה דרך מהירות:

רש"י

צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו ל"ת אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ל ובני מעיו נותן לתוכו מ אחר הדחתן (שם עד) ולשון על כרעיו ועל קרבו כלשון (שמות יג) על צבאותם כמו בצבאותם כמות שהן אף זה כמות שהוא כל בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בוקר. מה ת"ל עד בקר פעם שניה ליתן בקר על בקר שהבקר משמעו משעת הנץ החמה ב ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר למד שאינו נשרף בי"ט אלא ממחרת וכך תדרשנו והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני ם תעמוד

בית יהודא

(לְמַעְלָה גָּזַר עָלָיו בְּמִצְוַת עֲשֵׂה) פְרִיעֶר וְאִין פָּסוּק ח) הָט הקב"ה גֶעבָּאטֶן אַמִצְוָה מֶען זָאל עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח גֶעבְּרָאטִין, פוּן דֶעסְטְוָועגֶן וַויסֶן מִיר נָאךְ נִיט אוֹב מֶען וֶועט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח עֶסִין נִיט גֶעבְּרָאטֶן אִיז אַעֲבֵירָה עֶס קֶען זַיין עֶר הָאט נִיט גִיטָאן אַמִצְוָה (וְכַאן הוֹסִיף עָלָיו לֹא תַעֲשֶׂה) אִין דֶעם פָּסוּק הָט הקב"ה צוּ גִיגֶעבֶּען (אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִם צְלִי אֵשׁ) מֶען טָאר נִיט עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אַנְדֶערְשׁ נָאר גִבְּרָאטֶן, אוּנ אוֹב מֶען עֶסְט אִים נִיט גִיבְּרָאטִין אִיז אַעֲבֵירָה: וְרֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו. זָאגְט רש"י (צוֹלֵהוּ כּוּלוֹ כְּאֶחָד) עֶר זָאל בְּרָאטֶן דֶעם שֶׁעפְּס אִין גַאנְצִין מִיט אֵיין מָאל (עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרָעָיו וְעִם קִרְבּוֹ) מִיט דֶעם קָאפּ אוּנ מִיט דִי פִיס אוּנ מִיט אַלְץ וָוס אִיז דָא אִין שֶׁעפְּס (וּבְנֵי מֵעָיו נוֹתֵן לְתוֹכוֹ אַחַר הֲדָחָתָן) אוּנ עֶר נֶעמְט אַרוֹס פוּן בּוֹיךְ דִי קִישְׁקֶעס אוּנ וַואשְׁט זֵייא רֵיין אוּנ לֵייגְט זֵייא צוּרִיק אַרֵיין אִין בּוֹיךְ אוּנ בְּרָאט אִים (וְלָשׁוֹן עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ) אוּנ וָוס עֶס שְׁטֵייט עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ, מֵיינְט מֶען נִיט אוֹיף דִי פִיס אוֹיף דִי קִישְׁקֶעס נָאר דָאס אִיז (כְּלָשׁוֹן עַל צִבְאוֹתָם) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עַל צִבְאוֹתָם כְּמוֹ בְּצִבְאוֹתָם) אִיז גְלַייךְ ווִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּצִבְאוֹתָם, מִיט זֵייעֶר פַארְזַאמְלוּנְג (כְּמוֹת שֶׁהֵן) ווִי זֵיי זֶענֶען (אַף זֶה) דָא מֵיינְט מֶען אוֹיךְ אַזוֹ מֶען זָאל בְּרָאטֶן דֶעם שֶׁעפְּס (כְּמוֹת שֶׁהוּא) ווִי עֶר אִיז (כָּל בְּשָׂרוֹ מְשֻׁלָּם) דָאס גַאנְצֶע פְלֵייש מִיט אֵיין מָאהְל, אוּנ מֶען טָאר אִים נִיט צוּשְׁנַיידְען אוֹיף שְׁטִיקֶער אוּנ בְּרָאטֶען: (י) וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. זָאגְט רש"י (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַד בֹּקֶר פַּעַם שְׁנִיָּה) צוּ וָוס שְׁטֵייט נָאךְ אַמָאהְל עַד בֹּקֶר (לִיתֵּן בֹּקֶר עַל בֹּקֶר) מֶען זָאל גֶעבֶּען צוּם בֹּקֶר נָאךְ אַמָאל אַבֹּקֶר, עֶס זָאל זַיין נָאךְ פְרִיעֶר ווִיא בֹּקֶר (שֶׁהַבֹּקֶר מַשְׁמָעוֹ מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה) בֹּקֶר וֶוערְט גֶערוּפֶן וֶוען דִי זוּנְן הֵייבְּט אָן לַייכְטֶן, וָואלְט מֶען מֵיינֶען מֶען מֶעג עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח בִּיז אִין דֶער פְרִיה וֶוען דִי זוּנְן הֵייבְּט אָן לַייכְטִין, אוּנ וָוס עֶס בְּלַייבְּט נָאכְדֶעם זָאל מֶען פַארְבְּרֶענֶען (וּבָא הַכָּתוּב לְהַקְדִּים) זָאגְט דֶר אַנְדֶרְער בֹּקֶר אַז פְרִיעֶר טָאר מֶען נִיט עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח (שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר) ווִי עֶס גֵייט נָאר־אוֹיף דֶער מָארְגֶענְשְׁטֶערְן טָאר מֶען נִיט עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ וָואס עֶס בְּלַייבְּט מוּז מֶען פַארְבְּרֶענֶען (וְעוֹד מִדְרָשׁ אַחֵר לָמֵד) דֶר אַנְדֶערֶער בֹּקֶר לֶערְנְט אוּנְז נָאךְ אַזַאךְ (שֶׁאֵינוֹ נִשְׂרָף בְּיוֹם טוֹב) מֶען זָאל נִיט פַארְבְּרֶענֶען דִי גִבְּלִיבֶּענֶע פְלֵייש פוּן קָרְבַּן פֶּסַח אוּם יוֹם טוֹב (אֶלָּא מִמָּחֳרָת) נָאר אוֹיף מָארְגֶען נָאךְ יוֹם טוֹב (וְכַךְ תִּדְרְשֶׁנּוּ) אוּנ אַזוֹ זָאלְסְטוּ לֶערְנֶען אִין פָּסוּק (וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בַּבֹּקֶר רִאשׁוֹן) וָואס עֶס וֶועט בְּלַייבֶּן

שפתי חכמים

לרבות כל המשקים. וא"ת לא יכתוב לא מים ולא מבושל אלא לכתוב נא ובשל ותו לא ומתרץ הרא"ם כיון דמבושל כולל גם הצלי כדכתיב ובשלת ואכלת ופרש"י דאף הצלי קרי בישול הוצרך לכתוב ולפרש במים לאפוקי צלי אע"ג דכתיב כ"א צלי אש וע"כ דמבושל לאו בצלי קמיירי: ל תקן בזה שלא תאמר דהראש עם כרעיו ועם קרבו צלאם לבדו והכבש לבדו ל"פ עם ראשו וכו' כלו' כל הכבש במשלם צלאו: מ וכתב הרא"ם זה אינו אלא אליבא דר"י הגלילי אבל ר"ע פליג בזה ואומר כמין בישול הוא זה אלא תולין תולה לו ותמיה לי איך הניח דברי ר"ע שהלכ' כמותו מחבירו ותפס דברי ר"י הגלילי עכ"ל [נח"י] ול"נ דאת"ד דכוונת הרב לפסוק הלכה כר"י לכך הזכיר בני מעיו בלחוד שנותן לתוכו הל"ל נמי נותן כרעיו לתוכו אלא דס"ל דכמו דכראשו כ"ע ל"פ שנותן לתוכו ולא פליגי אלא בכרעיו לחוד וכו' ע"ש: נ (נח"י) תימה לי דבכמה מקומות בש"ס מוכח שהוא עמוד השחר וכן פירש"י בהדיא בברכות דף ט' ובפסחים דף ק"כ: ם הא דלא נקט בל'

פירוש לתורת אלהים

הַאלְבּ גִבְּרָאטֶן אוּנ נִיט גְקָאכְט כִּי נַייעֶרְט צְלִי אֵשׁ עֶס זָאל זַיין גִבְּרָאטֶן אוֹיף פַייעֶר רֹאשׁוֹ זַיין קָאפּ עַל כְּרָעָיו מִיט זַיינֶע קְנִיא וְעַל אוּנ מִיט קִרְבּוֹ זַיין אִינְוֵוייניגְסְטִי זַאכֶן זָאל אַלְץ זַיין גִבְּרָאטֶן: (י) וְלֹא תוֹתִירוּ אוּנ אִיר זָאלְט פוּן אִים נִיט לָאזֶען בִּיז מָארְגִין וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר אוּנ דָס וָוס וֶועט בְּלַייבֶּן פוּן אִים בִּיז מָארְגִין

מצות השם

פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם אוּנ דֶר סֵדֶר אִיז פוּן מְלָכִים וְשָׂרִים זֵיי זָאלֶען עֶסִין גֶעבְּרָאטֶן, פְלֵייש ווַייל דָס אִיז זֵייעֶר אֵיין גוּט מַאֲכָל אוּנ דִי אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן קֶענֶן נִישְׁט קוּמֶן צוּ דִי גוּטֶע מַאֲכָלִים וָוארֶן זֵיי ווִילֶן אַסַאךְ דוּרְךְ דֶעם קָאכֶן זֵיי אָן דָם פְלֵייש זֵיי זָאלֶן הָאבֶּן אַסַאךְ אָבֶּר בַּיי דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח ווַייל מִיר מַאכֶן דָם אֵיין זֵכֶר צוּ יְצִיאַת מִצְרַיִם אַז מִיר זֶענֶען אַרוֹים גֶעגַאנְגֶן לְחֵירוּת מִיר זָאלֶן זַיין אֵיין קִינִיגְרַייךְ פַיר זִיךְ אוּנ מִיר זָאלֶן זַיין אֵיין בַּזוּנְדֶער פָאלְק אוּנ אֵיין עַם קָדוֹשׁ בַּדַארְף מִיר בְּוַודַאי זִיךְ נוֹהֵג צוּא זַיין אַזוֹ ווִי מְלָכִים אוּנ צוּ בְּרָאטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח. אוּנ דִי דָאזִיגֶע מִצְוָה וָואס מִיר זָאגֶן דָא גֵייט אָן סַייא בַּיי זְכָרִים אוּנ סַיי בַּיי נְקֵבוֹת:

(ח) (וְלֹא תוֹתִירוּ וגו') ווַייל דִיא מִצְוָה אִיז נָאר גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶן פַר אֵיין זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם אַז מִיר זֶענֶען אַרוֹים גֶעגַאנְגֶן לְחֵירוּת דוּרְךְ דֶעם זֶענֶען מִיר גֶעבָּאטֶן גֶעוָארֶן אַז מִיר זָאלֶן נִיט אִיבֶּער לָאזֶען דָאס עֶנְיָן דֶער פוּן אִיז אַזוֹ ווִיא מְלָכִים וְשָׂרִים דַארְפֶען נִיט אִיבֶּער לָאזֶען פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען אַזוֹ אוּנְז זֶענֶען מִיר גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארֶען אַז מִיר טָארִין נִיט אִיבֶּער לָאזֶען פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען אוּנ אַז מֶען הָט אִיבֶּער גֶעלָאזְט פוּן אֵיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶן דַארְף מֶען פַר בְּרֶענֶען אַזוֹ ווִיא עֶס פִירְט זִיךְ בַּייא מְלָכִים דָאס אִיז אַלְץ אֵיין זֵכֶר אַז מִיר זֶענֶען דֶר לֵייזְט גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם גָּלוּת אוּנ מִיר זֶענֶען עוֹלָה גֶעוֶוען לִגְדוּלָּה וּלְמַלְכוּת אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג סַייא בַּיי זְכָרִים אוּנ סַיי בַּייא נְקֵבוֹת בִּזְמַן וֶוען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ אַזוֹ בַּאלְד מֶען הָאט עוֹבֵר גֶעוֶועזֶן אוּנ מֶען הָאט אִיבֶּער גֶעלָאזְט קוּמְט נִישְׁט קֵיין מַלְקוּת:

עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא

עַד צַפְרָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוּן׃ יא וּכְדֵין תֵּיכְלוּן יָתֵהּ חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסָנֵיכוֹן בְּרַגְלֵיכוֹן וְחוּטְרֵיכוֹן בִּידֵיכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בִּבְהִילוּ

תו"א ואכלתם אתו ו פסחים כד: בחפזון ברכות נז: פסח הוא פסחים לו:

רשב"ם

(יא) פסח הוא לה'. שהמלאך ידלג ויניח בית ישראל להכות בכורות שבבתי מצרים:

בעל הטורים

(יא) וככה. ב' במסור' וככה תאכלו אותו. וככה יהי' נעור גבי עזרא כשהשביע לבני הגולה לעזוב המשא לא יקח ביאה שניה לביאה ראשונה כמו שדרשו ראוי הי' ליעשות להם נס בימי עזרא כמו שנעשה בימי משה אלא שגרם החטא: חגורים. ג' במסור' מתניכם חגורים ואידך בענין פסל מיכה ושם מאות איש חגורים. וזה שדרשו שפסל מיכה עבר עמהם בים שאף כשהיו חגורים ללכת היה הפסל עמהם ואידך בדניאל והנה איש א' לבוש בדים ומתניו חגורים לו' שאע"פ שהיו כהם רשעים. לדיקים בכהם דומים למלאכי השרת: בחפזון. ג' במסורה הכא ואידך כי בחפזון יצאת ממצרים כי לא בחפזון תצאו וזה שדרשו דלאו בחפזון דישראל היה דכתיב כי לא

בית יהודא

פון די פלייש דעז ע־שטן פריה מארגן ודס איז יום טוב דר ערשטר טאג פסח) (עד בוקר שני תעמוד ותשרפנו) זאלסטו ווארטן ביז דעם אנדערן מארגן (ביז דעם ערשטן טאג חול המועד) אונ זאלסט פארברענגן די פלייש: (יא) ומתניכם חגורים). איירע לענדן זאלען זיין גגארטילט (מי ומנים לדרך) איר זאלט זיין גרייט צוא גיין אין וועג: ובחפזון). זאגט רש"י (לשון בהלה ומהירות) ווי איינר אײלט גשווינד ווייל ער שרעקט (כמו) ווי עס שטייט (ויהי דוד נחפז ללכת) דוד איז גיוועזן געאיילט צו גיין ווייל ער הט געשראקן גן ־ר שאול (אשר השליכו ארם בחפזם) וום די ארם האבען אנ געווארפען אײלענדיג ווייל זיי האבע געשראקן פר די מלחמה: ופסח

רש"י

ותשרפנו: (יא) מתניכם חגורים. מזומנים ע לדרך: בחפזון. לשון בהלה ומהירות כמו (ש"א כג) ויהי דוד נחפז ללכת (מ"ב ז) אשר השליכו ארם בחפזם: פסח הוא.

שפתי חכמים

הכתוב באם תשרפנו משום דלא תימא שורף והולך מיום ראשון עד יום שני לכך אמר תעמוד ותשרפנו יורה שתחלת עמידתו לשורפו לא יהא אלא עד בוקר שני (רא"ם) [ג"א] שלא תאמר שלא ישרפנו עד בקר השני אבל אם לא ירצה לשורפו הרשות בידו להניחו כך לכ"א תעמוד ר"ל שהוא מלות עשה לשורפו: ע ר"ל דלאו דוקא שיחגרו מתניהם וכו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) ואכלתם אותו בחפזון. תקנו חכמים שיהא נאכל על השובע והטעם "מפרש בירושלמי משום דכתיב ועצם לא תשברו בו וכשאדם רעב יש לו לחוש לשבירת עצם ופרק כיצד צולין מסיק שאין חיוב שבירת עצם נוהג אלא בשעת אכילת הפסח:

ליקוטי מרדכי

(יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ וגו'. דער אלשיך ז"ל שרייבט דיא תורה דערציילט אונז ווי גרויס ד"א אמונה פון יודען איז דאמא"ם גיוועזן אין הקב"ה אונ אין זיין קנעכט משה, זיי האבן געגלייבט. אין הקב"ה אז ער קען טאהן וום ער וויל, אונ האבן געגלייבט אין משה, ווס משה זאגט איז אמת אז הקב"ה הט אזוי געבאטן, אונ ווען אפילו יודן האבן נאך גאר ניט געזעהן קיין צייכען פון אאויסלייזונג, פון דעסטוועגען האבען זייא איינגישטעלט דם לעבען אונ האבן געשאכטען די שעפסין ווס ביי די מצרים איז דם גיוועזן הייליג ווי משה אליין הט אמאל געזאגט צו פרעה אז מיר וועלען שעכטען שעפסען אין מצרים וועלען דיא מצרים אונז בעווארפען מיט שטיינער), אונ האבען געשמירט די בלוט פון די שעפסן אויף דיא זייטען פון זייערע

פירוש לתורת אלהים

בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ זאלט איר פאר ברענגען אין פייער׃ (יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ אונ אזו זאלט איר אים עסען מָתְנֵיכֶם אייערע לענדין חֲגֻרִים ארום גינארטעלט נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם אייערע שיך זאל זיין אויף אייערע פים וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם אונ אייערע שטעקין זאלט איר האלטען אין אייערע הענד איר זאלט אלע זיין גרייט צוא גיין אין וועג אריין וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן אונ איר זאלט אים עסען איילינדיג פֶּסַח הוּא לַיְיָ

משלי נחמיה

(יא) וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן וגו'. דר ענין איז למשל אסוחר פון רוסלאנד הט גדארפט פארן אין פאריז, אונ דארטן האנדלין מיט אזעלכע סוחרים ווס ער וועט מוזין מיט זיי ריידן פראנצעזיש, ער הט אבר קיין פראנצעזיש געקענט, הט ער גזוכט נעמען מיט זיך אמענטש ווס קען פראנצעזיש, הט מען אים געזאגט אין די גאס וואהנט אאלמנה זיא הט אזוהן אבחור ווס קען פראנצעזיש, ער איז געקומען צו דיא אלמנה בעטען זיא זאל אים געבן איר זוהן ער זאל פארן מיט אים אין פאריז, הט די אלמנה ניט גיוואלט, זיא הט גזאגט זיא הט מורא טאמר וועט אים טרעפן אאומגליק אין וועג, נאך פיל בעטען ווס דר סוחר הט איר גבעטן, איז גבליבן דר סוחר זאל איר געבן אמשכון, ער זאל שווערן אויב עס וועט טרעפן דעם בחור אאומגליק אין וועג זאל ער איר געבען זיין געמאהערטע הויז ווס ער הט, עס איז אזוי געבליבן, דר סוחר מיט דעם בחור זענן גיפארן, דר סוחר האט שטארק געהיט דעם בחור עס זאל אים קיין אומגליק טרעפן דעם נאנצען וועג, ווייל ער וועט מוזן האלטן זיין שבועה, אונ אוב ח"ו עס וועט אים טרעפן אאומגליק וועט ער מוזן אוועק געבען די אלמנה זיין גרויסע הויז. ביז ער הט אים געברייגגט צוריק אהיים האט ער געהאט פון אים גרויסע צרות, ער הט אבר אלץ גמוזט ליידן. דם זעלביגע איז גיוועזן ביי הקב"ה ער הט געוואלט געבען ישראל מיט מצות אויף דר וועלט, ער הט אבער קיינע געהאט וועמען ער זאל געבן, הט ער גטראגן אברהם אבינו זיינע קינדער וועלן נעמען די תורה, נאר פריער מוזן זיי זיין אין מצרים אין גלות, זאל מיט זיי ארבעטן, אברהם וועלן זיי נעמען די תורה, אברהם הט אבער ניט איינגעוויליגט זיינע קינדער זאלן גיין אין מצרים ביז הקב"ה הט צו אים גשוואוירן (ונאך די עקדה) אונ ביי ברית בין הבתרים צוגעזאגט ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, דר מדרש זאגט אויף די צוויי ווערטער "ידוע תדע" ידוע שאני כמשכנן, זאלסט וויסן איך וועל זיי געבן אמשכון אין מצרים, תדע שאני פורקן, זאלסט וויסן איך וועל זיי אויסלייזן פון מצרים, דריבר איז גיוועזן הקב"ה שולדיג צו אברהם ער מוז אויסלייזן די יודן פון מצרים

אונ

לַיהוָה׃ יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים

פִּסְחָא הוּא קֳדָם יְיָ׃ יב וְאֶתְגְּלֵי בְאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת מִצְרַיִם

תו"א ועברתי ברכות ט: בלילה הזה מגילה כא: ובכל אלהי נדרים כא:

רשב"ם

(יב) אעשה שפטים. לפי שהיה בוטח באלהי מצרים ואמר מי ה׳;

רש"י

לה׳. הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדלוג פ והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט צ ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש (ד"א) דרך דילוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח וגם פסק"א ל׳ פסיעה: (יב) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום ק ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין (מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים ר והם במצרים ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים ת"ל (תהלים קלו) למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים אני ה׳.

בית יהודא

הוא לה׳. (הַקָּרְבָּן הוּא קָרוּי פֶּסַח) דֶר קָרְבָּן װערט גערופן פֶּסַח (עַל שֵׁם הַדִּלּוּג וְהַפְּסִיחָה) װעגען דם איבערהיפונג אונ דאס שפרינגען (שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּ"ה מְדַלֵּג עַל בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בָּתֵּי מִצְרַיִם) װארום הקב"ה איז אריבערגעשפרונגען די יודישע הייזער װס זענען געװען צװישען די מצרישע הייזר (וְקוֹפֵץ מִמִּצְרִי לְמִצְרִי וְיִשְׂרָאֵל אֶמְצָעִי נִמְלָט) הקב"ה איז געשפרונגען פון איין מצרי צום אנדערען מצרי נער האט געהרגת די בכורים װס זענען געװען ביי דעם מצרי אונ האט געהרגת די בכורים װס זענען געװען ביי דעם אנדערען מצרי, אונ דער יוד װס איז געװען צװישען די ביידע מצרים איז גערעטעט געװארן (וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתָיו לְשֵׁם שָׁמַיִם) אונ איר זאלט אלץ טאן ביי דעם קרבן פסח נוייל הקב"ה האט געבאטען (דֶּרֶךְ דִּלּוּג וְקְפִיצָה) װי מען שפרינגט אונ מען היפטאיבער (זֵכֶר לִשְׁמוֹ) דם זאל זיין אנדיינקונג צו דעם נאמען פון קרבן (שֶׁקָּרוּי פֶּסַח) װאס ער װערט גערופן פסח (וְגַם פַּסְקָא לָשׁוֹן פְּסִיעָה) דער װארט פסקא איז טייטש טרעטין אונ פסקא איז איך װיא פסחא: (יב) וְעָבַרְתִּי. הקב"ה האט געזאגט איך װעל דורך גיין אין מצרים (כְּמֶלֶךְ הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם) װי א מלך גייט פון איין ארט צום אנדערען ארט (וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרֶגַע אֶחָד כֻּלָּן לוֹקִין) מיט איין דורך גיין אונ אין איין רגע זענען אלע בכורים פון גאנץ מצרים געשטארבען: וְכָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. זאגט רש"י (אַף בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם) אפילו בכורים פון אנדערע מענטשען װאס זענען געװען די נאכט אין מצרים זענען אויך געשטארבען, זאגט רש"י (וּמִנַּיִן אַף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים) פון װאנען װייסען מיר אז די בכורים פון מצרים װס זענען געװען דיא נאכט אין אנדערע ארטער, זענען אויך געשטארבען (תַּלְמוּד לוֹמַר לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם) זאגט דער פסוק הקב"ה האט געשלאגען די מצרים מיט זייערע בכורים, די בכורים װאס זענען געװען אין מצרים אונ די בכורים װס זענען געװען אויסער מצרים: וּמֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה. זאגט רש"י (מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵירָה תְּחִלָּה) װער עס האט פריער אנגעהויבען זינדיגען (מִמֶּנּוּ מַתְחֶלֶת הַפּוּרְעָנוּת) פון אים האט פריער אנגעהויבען דיא שטראף: וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא האט געזאגט איך װעל פארענדען די גאטער פון מצרים (שֶׁל עֵץ נִרְקֶבֶת) די הילצענע גאטער װעלען פארפוילט װערען (וְשֶׁל מַתֶּכֶת נְמַסֶּת וְנִתֶּכֶת לָאָרֶץ) די גאטער װאס זענען פון מאטערעיאל װעלען צושמאלצן װערען אונ צוגאסען װערען אויף די ערד: וְאֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי

שפתי חכמים

אלא שיהיו ממהרים כמו שרוצים לילך לדרך: פ רצונו לפרש דפסח הוא לה׳ משמע שהוא נותן טעם למה ואכלתם אותו בחפזון: צ ה"ג ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים דרך דילוג וקפיצה זכר לשמו וכו׳ ול"ג ד"א (מהרש"ל): ק כלומר כמו מלך שמנהגו לילך בדרך ישרה ואינו פונה לכאן ולכאן במבואות העיר כך הקדוש ברוך הוא היה עובר במבוי אחד בלבד ובאותו העברה לקו בכורי מצרים בין באותו מבוי בין במבואות אחרים דאם לא כן ועברתי למה לי [רא"ם]: ר דאם

פירוש לתורת אלהים

דֶר קָרְבָּן װערט אַן גירופן פֶּסַח צוּ גאט [עיין רש"י]: **(יב) וְעָבַרְתִּי אונ איך גאט װעל איבער פארן אין לאנד מִצְרַיִם אין דער זעלביגער נאכט וְהִכֵּיתִי אונ איך װעל שלאגן אלע בכורים אין לאנד מִצְרַיִם מֵאָדָם פון די בכורים פון מענשען וְעַד בְּהֵמָה ביז דיא בכורים פון בהמות װעל איך אלע הרגנן וּבְכָל אונ אין אלע אפ געטער פון מִצְרַיִם װעל איך טאן מִשְׁפָּטִים** [עיין רש"י]

ליקוטי מרדכי

טירן, אלע מצרים זאלען זעהן דם בלוט פון זייער עבודה זרה, אונ מעי הט דעם שעפס געבראטען אויף אשפיז אויף דעם פייער, דר ריח זאל שמעקין אין גאנץ מצרים אונ האבן געגעסען דאס פלייש פון די שעפסין, אונ האבן געגלייבט אז די נאכט װעלען זייא אויסגעלייזט װערין, זענען זיי גיזעסין גרייט צום ארויס גיין אנגעטאהן די שיך, ארומגענארטילט, דיא שטעקנס אין דיא הענט, אונ האבען גיגעסען געשװינט, אונ האבען קיין ביין צו בראכן ארוים צו נעמן פון אים די מארך, װייל זייא האבן זיך געאיילט, װי הקב"ה הט גיזעהן די אמונה פון יודען איז אזוי גרוים, הט הקב"ה זיך באלד גענומן צו זייער אויסלייזונג אונ האט געהרגת דיא בכורים, װיא עס שטייט אין דיא פסוקים:

משלי נחמיה

אונ ער מוז זיי ברייגגען אין ארץ ישראל, דריבער אז הקב"ה הט געזעהן יודין שטייען שלעכט אין מצרים, ערשטונס פון די ארבעט, צװייטונס פון די טומאה, אז ער װעט זיי ניט אויפגעשװינט ארום נעמן פון מצרים, װעט ער זיי שון ניש קענן ארויסנעמן, נוס װעט זיין מיט די שבועה, דריבער הט הקב"ה געהייסן ואכלתם אותו בחפזון מען זאל עסין דעם קרבן פסח געשװינט, אז אין זיי װעט נאר אריין קומען די הייליגקייט פון קרבן פסח, מיט די אמונה צוא הקדוש ברוך הוא, װעט דיא טומאה פון מצרים ניט קענן זייא מער מטמא זיין אונ מען װעט זייא ארוים נעמען פון מצרים אונ מען װעט זייא געבען דיא תורה אונ ברייגגען אין ארץ ישראל:

אֲנִי יְהוָה׃ יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי
אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה

אונקלוס

אֶעְבֵּד דִּינִין אֲנָא יְיָ׃
יג וִיהֵי דְמָא לְכוֹן לְאָת
עַל בָּתַּיָא דִּי אַתּוּן תַּמָּן
וְאֶחֱזֵי יָת דְּמָא וְאֵיחוּס
עֲלֵיכוֹן וְלָא יְהֵי בְכוֹן
מוֹתָא לְחַבָּלָא בְּמִקְטְלִי
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ יד וִיהֵי
יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן לְדוּכְרָנָא
וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ׃

רשב"ם

(יד) תחגוהו. חטף קמץ נמצא בספרי מלכיות אחרות והוא עיקר שמגזרת חגג יאמר תחגוהו. כמו מן סבב יסבוהו ערבי נחל. אבל תחגוהו בפתח כן גזרת

בעל הטורים

בחפזון תלאו: (יג) והיה הדם לכם. לכם בגימטריא המילה שבאותו לילה נמלו: לאת. כתיב חסר וי"ו לומר שנמילת אברהם עד מילת

בית יהודא

ה׳]. הקב"ה זאגט (אֲנִי בְּעַצְמִי) איך אַליין וועל זיי שְׁטְרָאפֶן (וְלֹא ע"י שָׁלִיחַ) ניט דורך אַשְׁליח: (יג) [וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאוֹת]. די בְּלוּט פון קָרְבַּן פֶּסַח וועט זיין צו אייך אַצייכען (לָכֶם לְאוֹת) צו אייך וועט די בְּלוּט זיין אַצייכען (וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת) אָבער ניט צו אַנדערע וועט זיין דר צייכען, הקב"ה דַארף ניט דעם צייכען (מִכָּאן) פון דַאנען ווייסען מיר (שֶׁלֹּא נָתְנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבִּפְנִים) אַז די יודען האָבען ניט בעשמירט די בלוט אויסוויינעג, נאר אינוויינעג: [וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם]. פרעגט רש"י צו וואס דַארף הקב"ה זעהן דעם צייכען פון די בלוט (הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו) הקב"ה ווייס דאך אַלץ (אֶלָּא אָמַר הקב"ה) נאר אַזוי האט הקב"ה געזאָגט (נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינַי לִרְאוֹת) איך וועל געבען מיינע אויגען צו זעהן (שֶׁאַתֶּם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי) אַז איר בעשעפטיגט אייך מיט מיינע מצות (וּפוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם) וועל איך איבער היפּען אייערע שטובען: [וּפָסַחְתִּי]. (וְחָמַלְתִּי) איך וועל אויף אייך רחמנות האָבען (וְדוֹמֶה לוֹ פָּסֹחַ וְהִמְלִיט) וויא עס שטייט אין פסוק ער וועט האָבען רחמנות, אונ וועט אים מאכען אַנטרינען, זאָגט רש"י (וַאֲנִי אוֹמֵר) אונ איך זאָג (כָּל פְּסִיחָה לָשׁוֹן דִּלּוּג וּקְפִיצָה) דער וואָרט פסיחה מיינט מען איבער היפּען אונ שפּרינגען, [וּפָסַחְתִּי] מיינט מען (מְדַלֵּג הָיָה מִבָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְבָתֵּי מִצְרַיִם) הקב"ה איז געשפּרונגען פון די יודישע שטובען צו דיא מצרישע שטובען (שֶׁהָיוּ שְׁרוּיִם זֶה בְּתוֹךְ זֶה) ווייל זיי האָבען געוואוינט אויסגעמישט איינער אין אַנדערען, די מצרים מיט די יודען צוזאַמען (וְכֵן פּוֹסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִּים) זיי שפּרינגען אויף צוויירלייא געדאַנקען, איז פּוסחים דער טייטש שפּרינגען (וְכֵן כָּל הַפִּסְּחִים הוֹלְכִים כִּקְופְּצִים) אַלע לאָהמע (הינקעדיגע) גייען שפּרינגענדיג (וְכֵן פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט) קען מען אויך טייטשען (מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְּטוֹ מִבֵּין הַמּוּמָתִים) ער האט אים געמאַכט שפּרינגען אונ אַנטרינען (אנטלויפען) פון צווישען די געהרגעטע: [וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף]. אין אייך וועט קיין מאַרד זיין (אֲבָל הוֹוֶה הוּא בְּמִצְרַיִם) אָבער אין מצרים וועט זיין אַמאַרד (הֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל) אויב אַמצרי (אַבכור) איז געוועזן די נאַכט בייא אַיוד אין שטוב (יָכוֹל יִמָּלֵט) וואָלט איך מיינען ער וועט געראַטעוועט ווערען (תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף) זאָגט דר פסוק אין אייך וועט קיין מאַרד זיין (אֲבָל יִהְיֶה בְּמִצְרִי שֶׁבְּבָתֵּיכֶם) אָבער עס וועט זיין אַמאַרד אין דעם מצרי אַפילו ער וועט זיין בייא אייך אין שטוב (הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי) אויב אַיוד איז געוועזן בייא אַמצרי אין שטוב (שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלָּקֶה כְּמוֹתוֹ) וואָלט איך מיינען דר יוד זאָל אויך שטאַרבען אַזוי ווי דר מצרי איז געשטאָרבען (תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף) זאָגט דער פסוק צו די יודען אין אייך וועט ניט זיין אַנגף, וואו איר וועט זיין, אַפילו איר וועט זיין ביי דעם מצרי אין שטוב: (יד) [לְזִכָּרוֹן]. (לְדוֹרוֹת) צו

רש"י

אני בעצמי ולא ע"י שליח: (יג) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות מכאן שלא נתנו הדם אלא מבפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי ודומה לו (ישעיה לא) פסוח והמליט ואני אומר כל פסיחה לשון דלוג וקפילה ופסחתי מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה וכן (מ"א יח) פוסחים על שתי הסעיפים וכן כל הפסחים הולכים כקופצים וכן פסוח והמליט מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הווה הוא במצרים (מכילתא) הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט ת"ל ולא יהיה בכם נגף אבל הווה במצרי שבבתיכם הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהיה בכם נגף: (יד) לזכרון. ת לדורות:

שפתי חכמים

לא כן בארץ מצרים למה לי: ש מדכתיב אעשה שפטים לנ"ל אני ה׳ והא דכתיב וה׳ הכה כל בכור ופי׳ רש"י הוא ובית דינו יש לומר כיון שהוא עצמו היה המכה אף על פי שב"ד עמו אינו נקרא על ידי שליח: ת [גח"י] שלא גא"ר מדכתיב לכם ה"א

פירוש לתורת אלהים

אֲנִי יְיָ איך גאָט וועל דָס אַליין טאָן ניט דורך אַשְׁלִיחַ: (יג) וְהָיָה אונ דָס בלוט וואָס איר וועט שמירען אויף די בייא שטידלך פון אייערע הייזר זאָל זיין לָכֶם לְאוֹת צו אייך אַצייכען עַל הַבָּתִּים אויף די הייזר וואָס איר וואָנט דאָרטען וְרָאִיתִי אונ אַז איך וועל זעהן איר זענט עוסק אין מיינע מצות וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וועל איך איבער אייך איבער היפּען בְּשָׁעַת איך וועל שלאָגען די בכורים פון מִצְרַיִם וְלֹא יִהְיֶה אונ עס וועט ניט זיין אין אייך קיין מאָרד לְמַשְׁחִית צו אַפּר דארבונג בְּהַכֹּתִי ווען איך וועל שלאָגען דיא בכורים בְּאֶרֶץ אין דעם לאַנד מִצְרָיִם׃ (יד) וְהָיָה אונ דער פיפצעהנטער טאָג אין חודש ניסן זאָל זיין צו אייך צו אַגידעכעניש וְחַגּוֹתֶם אוֹתוֹ אונ דער

לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם תְּחָגְּנֵהּ׃ טו שִׁבְעַת יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן בְּרַם

לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ׃ טו שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ

תו"א שבעת ימים פסחים לח:

בעל הטורים

מצרים היו ת"ח שנה: (טו) אך ביום הראשון תשביתו. אך בגימ' חובה שאין חובה אלא ביום הראשון:

רש"י

וחגותם אותו. (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון א ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון ואיזה יום יצאו ת"ל (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של יו"ט שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו: לדרתיכם. שומע אני מיעוט דורות שנים תלמוד לומר חקת עולם ב תחגוהו (מכילתא): (טו) שבעת ימים. שטיינ"א של ימים: שבעת ימים מצות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות (פסחים קכ) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה ג ובלבד שלא יאכל חמץ מנין אף ששה רשות ת"ל שבעת ימים זו מדה בתורה דבר שהיה

בית יהודא

געדיינקען אויף שפּעטערדיגע צייטן ביי אייערע קינדער: וְחַגּוֹתֶם אוֹתוֹ. איר זאָלט אים מאַכן איום טוב, ווען, זאָגט רש"י מען מיינט (אותו יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו) דעם טאָג וואָס ער וועט ביי דיר זיין אַאָנדיינקונג אויף יְצִיאַת מִצְרַיִם, זאָלסטו דעם טאָג מאַכן יום טוב (ועדיין לא שמענו איזהו יום הזכרון) מיר האָבן אָבער נאָך ניט געהערט וועלכער טאָג זאָל זיין דר אָנדיינקונג (תלמוד לומר) זאָגט אונז דר פּסוק (זכור את היום הזה אשר יצאתם) איר זאָלט געדיינקען דעם טאָג וואָס איר זענט אין אים אַרויסגעגאַנגען פון מִצְרַיִם (למדנו) לערנען מיר (שיום היציאה הוא יום הזכרון) דעם טאָג וואָס מען איז אין אים אַרויסגעגאַנגען פון מִצְרַיִם אין דעם טאָג דאַרף זיין דר אָנדיינקונג (ואיזה יום יצאו) וועלכען טאָג איז מען אַרויסגעגאַנגען פון מִצְרַיִם (תלמוד לומר ממחרת הפסח יצאו) זאָגט אונז דער פּסוק אויף מאָרגען ווי מען האָט געמאַכט דעם קרבן פּסח איז מען אַרויסגעגאַנגען פון מִצְרַיִם, דעם קרבן פּסח האָט מען געמאַכט דעם פערצעהנטען טאָג אין ניסן געגעסען האָט מען אים די נאַכט צום פופצעהנטן (הוי אומר) וועלען מיר זאָגען (יום ט"ו בניסן הוא של יום טוב) דר פופצעהנטער טאָג אין ניסן איז יום טוב (שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח) וואָרום די נאַכט וואָס געהער צום פופצעהנטן טאָג האָט מען געגעסען דעם קרבן פּסח (ולבקר יצאו) אין דער פריה איז מען אַרויסגעגאַנגען פון מִצְרַיִם: (לדורותיכם) . דר יום טוב זאָל זיין צו אייערע דורות (שומע אני מיעוט דורות שנים) ווייל עס שטייט ניט צו ווי פיל דורות, איז דאָס ווייניגסטע צוויי דורות, וואָלט מען מיינען אַז נאָר צוויי דורות דאַרפן געדיינקען יציאת מִצְרַיִם און מאַכן יום טוב, ניט מעהר (תלמוד לומר חקת עולם תחגוהו) לערנט אונז דר פּסוק דער יום טוב זאָל געמאַכט ווערן אייביג: (טו) (שבעת ימים) . אַרט רש"י פאַר וואָס שטייט ניט שִׁבְעָה יָמִים, זאָגט רש"י (שטיינ"א של ימים) ווען עס וואָלט געשטאַנען שִׁבְעָה יָמִים, וואָלט מען געקענט מיינען זיבען טעג אֲפִילוּ ניט צוזאַמען, דריבער שטייט שִׁבְעַת צוזאַמען זיבען טאָג צוזאַמען איין טאָג נאָך דעם אַנדערען זאָלט איר מאַכען יום טוב: (שבעת ימים מצות תאכלו) . זיבען טעג זאָלט איר עסן מַצָּה, זאָגט רש"י (ובמקום אחר הוא אומר ששת ימים תאכל מצות) אויף איין אַנדער אָרט שטייט זעקס טעג זאָלט איר עסען מַצָּה (למד) דער פּסוק לערנט אונז (על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה) דעם זיבעטען טאָג פּסח איז ניט אַמִצְוָה צו עסן מַצָּה (ובלבד שלא יאכל חמץ) נאָר חָמֵץ טאָר מען ניט עסן (מנין אף ששה רשות) פון וואַנען ווייסען מיר אַז די זעקס טעג ביז צום זיבעטען איז אויך קיין מִצְוָה צו עסן מַצָּה (תלמוד לומר ששת ימים) אין דעם פּסוק שטייט שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ, זיבען טעג זאָל מען עסן מַצָּה, אין איין אַנדער פּסוק שטייט שֵׁשֶׁת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ, זעקס טעג זאָל מען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) אך ביום הראשון. פי' הזהרו שיהא השאור מושבת מבתיכם כבר ביום הראשון כלומר שתשביתו מכבר ביום י"ד

שפתי חכמים

לדור הזה ל"פ לדורות ולא הולרך הרב לזה שהרי כתיב אחריו לדורותיכם אלא כדי לסמכו לוחגותם וגו': א שהרי למעלה הוזכרו יום החודש ועבור וי"ד: ב (נח"י) וא"ל א"כ ל"ל לדורותיכם. י"ל דאי לאו לדורותיכם ס"א לזה הדור יהיה לחוקת עולם שיחוגו בכל שנה ושנה וכו': ג מדכתיב וביום השביעי עלרת לה' אלהיך (שמ"נ דלא

פירוש לתורת אלהים

טאָג זאָל זיין ביי אייך יום טוב צו גאָט לְדוֹרוֹתֵיכֶם צו אייערע דורות חֻקַּת עוֹלָם אַגעזעץ זאָלט איר אים מאַכן פאַר איום טוב אויף אייביג: (טו) שִׁבְעַת יָמִים זיבען טאָג פון פופצעהנטן טאָג אין ניסן ביז איין און צוואַנציג טאָג אין ניסן מַצּוֹת זאָלט איר עסן מַצּוֹת אַךְ בַּיּוֹם נאָר דעם ערשטן טאָג וואָס פאַר די זיבען טעג דאָס איז ערב

מצות השם

(ט) (אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ) פון דעם פּסוק לערנען מיר אַרוֹם אַז מען מוז פאַר שטערין דעם חָמֵץ וואָס מען האָט די נאַכט דאָ פריער גו זאַמען געגומען היינו וואָס מען האָט בודק חָמֵץ געוועזן און אַלעם דאָס עס געפונט זיך ביי אים אין הויז וואָס איז נאָר פון זוער טייג און אונזערע חֲכָמִים האָבען געשריבן אַז מען מוז נאָך זוכען אין אַלע לעכער און שפּאַלטן צו עס איז דאָרט ניט דאָ קיין חָמֵץ און די מִצְוָה איז אַז מען זאָל בודק חָמֵץ זיין מיט איין לעכט די נאַכט וואָס גיהער צום פערציטען טאָג און ער באַדאַרף מבטל צו זיין דעם חָמֵץ און אַז ניט איז ער עובר אויף

משלי חכמים

(טו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וגו'. דר זוהר שרייבט דר ענין פון מַצָּה איז למשל אַמֶלֶךְ האָט גהאַט אַאיינציגען זוהן און ער איז קראַנק גיוואָרען, אַמאָל האָט גיטראָפן עס האָט אים געגלוסט צו עסין אַמין עסין וואָס איז ניט געזונד פאַר אים, האָט דר דאָקטאר געזאָגט מען זאָל אים געבען דעם מעדיצין, און ער וועט ניט וועלן נעמען דעם מעדיצין, זאָל מען אויסראַמין אַלע עסינוואַרג פון שטוב, וועט ער מוזין נעמען דעם מעדיצין, נאָכדעם אַז ער וועט האָבען גענומען דעם מעדיצין, וועט ער מעגען אַלין עסין. אַזוֹ איז גיוועזן ביי די יודין איידער זיי זענען אַרוס געגאַנגען פון מִצְרַיִם האָבן זיי נאָך ניט געוואָסט דעם עיקר אֱמוּנָה, האָט הקב"ה געזאָגט די יודין זאָלן אויסראַמען פון זייערע שטובין אַלע מינים חָמֵץ און זאָלן נאָר עסין דעם מעדיצין, די מַצָּה, אַז זיי וועלן האָבען גיגעסין די מַצָּה, וועלען זיי נאָכדעם

מעגין

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן

בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִיעַ מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ טז וּבְיוֹמָא

תו"א כי כל אכל פסחים מג: מיום הראשון ערכין יח:

בית יהודא

עֶסֶן מַצָּה (זו מִדָּה בַּתּוֹרָה) דָּס איז אַדִין אין דֶער תּוֹרָה וְדָבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל) די זַאךְ וָוָס איז גֶעוֶועזֶען אין כְּלָל מִיט נָאךְ זַאכֶען (וְיָצָא מִן הַכְּלָל) אוּנ דִיא זַאךְ איז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן כְּלָל (לְלַמֵּד) צוּ לֶערְנֶען אַז בַּיי די זַאךְ איז אַנְדֶערְשׁ דֶר דִין (לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ בִּלְבַד יָצָא) איז די זַאךְ נִיט גֶעקוּמֶען לֶערְנֶען אוֹיף זִיךְ אַלֵיין (אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא) נָאר זִיא לֶערְנְט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען כְּלָל וְדִהַיְינוּ אַז דָא שְׁטֵייט מֶען זָאל עֶסֶען מַצָּה זִיבְּעֶן טֶעג, איז דָאךְ פַארְגְלַייכְט דֶר זִיבֶּעטֶער טָאג מִיט דִי זֶעקְס טֶעג צוּזַאמֶען, אַז נָאכְדֶעם שְׁטֵייט זֶעקְס טֶעג זָאל מֶען עֶסֶען מַצָּה, איז דֶר זִיבֶּעטֶער טָאג אַרוֹיס פוּן כְּלָל, אִין אִים דַארְף מֶען נִיט עֶסֶען מַצָּה, לֶערְנְט אוּנְז דֶער זִיבֶּעטֶער טָאג אוֹיף אַלֶע זֶעקְס טֶעג, צוּ זָאגֶען אַז דִיא זֶעקְס טֶעג דַארְף מֶען אוֹיךְ נִיט עֶסֶען מַצָּה אוֹיבּ מֶען ווִיל נִיט עֶסֶען מַצָּהז דָס זָאגְט רַשִׁ"י (מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת) אַזוֹי וִוי דֶער זִיבֶּעטֶער טָאג איז וִוי מֶען וִויל, אוֹיבּ מֶען ווִיל עֶסְט מֶען מַצָּה, אוּנ אוֹיבּ מֶען ווִיל נִיט עֶסְט מֶען נִיט, נָאר חָמֵץ טָאר מֶען נִיט עֶסֶען (אַף שִׁשָּׁה רְשׁוּת) דִיא זֶעקְס טֶעג איז אוֹיךְ וִוי מֶען ווִיל (יָכוֹל אַף לַיְלָה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט פֶּסַח איז אוֹיךְ מִיט מַצָּה וִוי מֶען ווִיל (תַּלְמוּד לוֹמַר בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת) זָאגְט דֶר פָּסוּק בַּיי נַאכְט זָאלְט אִיר עֶסֶען מַצָּה (הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה) דֶער פָּסוּק הָט גֶעשְׁרִיבֶּען די עֶרְשְׁטֶע נַאכְט פֶּסַח מוּז מֶען עֶסֶען מַצָּה׃ נָאךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר]. זָאגְט רַשִׁ"י מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב מוּז מֶען אַרוֹיסְנֶעמֶען דֶעם חָמֵץ פוּן שְׁטוּבּ (וְקָרוּי רִאשׁוֹן) עֶרֶב יוֹם טוֹב וֶוערְט גֶערוּפֶען רִאשׁוֹן (לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשִּׁבְעָה) וַוייל עֶר איז פַאר דֶעם אָנְהֵייבּ פוּן די זִיבֶּען טֶעג, איז דֶער טַייטְשׁ רִאשׁוֹן דֶער פְרִיעֶרְדִיגֶער, דֶר טָאג וָוָס איז פַר די זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח זָאל מֶען אִין אִים אוֹיסְרַאמֶען דֶעם חָמֵץ פוּן שְׁטוּבּ, זָאגְט רַשִׁ"י (וּמָצִינוּ מוּקְדָּם קָרוּי רִאשׁוֹן) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען דֶער פְרִיעֶרְדִיגֶער טָאג] וֶוערְט גֶערוּפֶען רִאשׁוֹן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הֲרִאשׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד), איז דֶרטַייטְשׁ (הֲלִפְנֵי אָדָם נוֹלַדְתָּ), בִּיזְטוּ דֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען פַר אָדָם, פְרֶעגְט רַשִׁ"י (אוֹ אֵינוֹ) טָאמֶער איז נִיט אַזוֹי דֶער מֵיינוּנְג (וְאֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל שִׁבְעָה) נָאר מֶען מֵיינְט דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג פוּן דִיא זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח זָאל מֶען אוֹיסְרַאמֶען חָמֵץ פוּן שְׁטוּבּ (תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ) מֵיינְט מֶען לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִין חָמֵץ קַיָּים) זָאלְסְט נִיט שֶׁעכְטֶען דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח וֶוען דֶער חָמֵץ איז בַּיי דִיר אִין

רש"י

בכלל ד ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות אף ששה רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל בערב תאכלו מצות ה הכתוב קבעו חובה (שם כח): אך ביום הראשון תשביתו שאור. מערב יו"ט וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה ומצינו מוקדם קרוי ראשון כמו (איוב טו) הראשון אדם תולד הלפני אדם נולדת או אינו אלא ראשון של שבעה ת"ל לא תשחט על חמץ לא תשחט הפסח ועדיין

שפתי חכמים

הוה רק ערלת אבל אינו חובה לאכול בו מלה דאם היה חובה הל"ל בפי' וביום הז' תאכל מצות וערלת תהיה כדי שלא נחשוב דילא מן הכלל דלעיל כתב ו' ימים דמשמע ולא ז' ואין להקשות לא לכתוב אלא בערב תאכלו מצות ז' ימים לא יאכל חמץ וממילא ידעינן דבערב ראשון חובה וכל הז' רשות וי"ל דה"א בערב תאכלו מצות ר"ל בערב תתחיל לאכול מצה ותאכל אותם כל ז' ולא תאכל חמץ וק"ל. עיין במזרחי כי האריך הרבה אבל אינו צריך כ"כ לפי' רש"י מש"ה לא האריכתי: ד פי' רשב"ם (פסחים קכ) השביעי בכלל ז' ימים מצות תאכלו היה ויצא מן הכלל וכתב ביום הז' עצרת לה' אלהיך ולא כת' בו תאכלו מצות ללמד לעצמו שהוא רשות ולא חובה ומן המדה הזאת למדנו שלא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא גם על הכלל כולו. והרא"ם דחה פי' זה ופי' בענין אחר: ה פירש"י (פסחים כח) קרא יתירא

פירוש לתורת אלהים

פֶּסַח תַּשְׁבִּיתוּ זָאלְט איר אוּם רוּמֶען דָס חָמֵץ פוּן אַייעֶר הוֹיז כִּי וָוארוּם דֶר וָוָס וֶועט עֶסִין חָמֵץ אִין די זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח וְנִכְרְתָה וֶועט פַר שְׁנִיטֶען וֶוערֶען זַיין נֶפֶשׁ פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג פֶּסַח עַד יוֹם בִּיז דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג פֶּסַח טָאר מֶען אַלְץ חָמֵץ נִיט עֶסֶען׃ (טז) וּבַיּוֹם אוּנ אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג זָאל מֶען

משלי חכמים

מֶעגִין עֶסִין חָמֵץ אוּנ עֶס וֶועט זֵיי נִיט שַׁאדֶען טָאהֶן, אוּנ אַזוֹ זָאלֶען זֵיי נֶעמֶען דֶעם מֶעדִיצִין, די מַצָּה, אַלֶע יָאהְר, אַלֶע פֶּסַח זָאלֶען זֵיי עֶסִין זִיבֶּען טָאג מַצָּה, דָס וֶועט זַיין אַרְפוּאָה צוּ זֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת. דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח דַארְף מֶען שֶׁעכְטֶען אוּנ עֶסִין אַלֶע יָאהְר, מִיר זָאלֶען גֶעדֶענְקֶען אַז מִיר זֶענֶען נִיט אוּנְטֶער דִי גֶוועלְטִיגְקֵייט פוּן דִי מַזָּלוֹת, נָאר אוּנְטֶער דִי גֶוועלְטִיגְקֵייט פוּן הקב"ה אַלֵיין, מִיט דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח מוּז מֶען עֶסִין מָרוֹר. צוּ דֶערְמַאנֶען דֶעם מֶענְטְשׁ אֲפִילוּ אִין די בִּיטֶערְסְטֶע צַייט זָאל מֶען נִיט פַארְלִירֶען דֶעם פַארְזִיכֶערוּנְג אוּנ דֶעם הָפֶענוּנְג צוּ הקב"ה. וִוי עֶס איז גֶוֶועזֶען אִין מִצְרַיִם וֶוען עֶס איז גֶוֶועזֶען גָאר בִּיטֶער אוּנ שְׁלֶעכְט, איז צוּ זֵיי גֶקוּמֶען אַלִיכְטִיגְקֵייט אוּנ אַאוֹיסְלֵייזוּנְג, אוּנ דֶרִיבֶּער זָאל מֶען עֶסִין זִיבֶּען טֶעג מַצָּה, ווייל דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג זֶענֶען זֵיי אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם, פוּן עֶרְשְׁטֶען טָאג בִּיז צוּם זִיבֶּעטֶען טָאג זֶענֶען דִי יִדְּן גֶעגַאנְגֶען צוּם יָם, אוּנ דֶעם זִיבֶּעְיִין טָאג זֶענֶען דִי מִצְרִים דֶרטְרוּנְקֶען גִיוָוארֶען אִין יָם׃

מצות השם

צְווֵיי לָאוִין אוּנ עֶס קוּמְט אִים צְווֵיי מָאל מַלְקוֹת אַזוֹ בַּאלְד אַז עֶר לֵייגְט אַנִידֶער חָמֵץ בַּיי זִיךְ אוּם פֶּסַח די סְפָרִים שְׁרַייבֶּען מֶען זָאל נִיט זַיין קַיין בַּעַל גַאֲוָה וָוארֶען דָס איז אַמוּסֶע מִדָּה אַזוֵי וִוי אוּנְזֶערֶע סְפָרִים שְׁרַייבֶּען אַז דֶר וָוָס עֶס הַאלְט זִיךְ גְרוֹיס איז גְלַייךְ וִוי עֶר לִיגְט בַּיי אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ דָס גַאֲוָות איז אַזוֹ וִוי חָמֵץ דָאס מֵיינְט מֶען זוֹיעֶר טֵייג דָאס וֶוערְט אָן גֶערוּפֶען זוֹיעֶר טֵייג אוּנ דָאס דַארְף מֶען נָאךְ צוּ וָוארְצְלֶען אוּנ אוּם צוּ רַייסֶען די מִדָּה פוּן גַאֲוָה פוּן זַיין הַאֶרְץ אוּנ דִיא מִצְוָה איז נוֹהֵג אִין יֶעדֶער צַייט אוּנ יֶעדֶער אָרְט אוּנ בַּיי זְכָרִים אוּנ בַּייא נְקֵבוֹת.

מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃
יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם

קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידָא לָא יִתְעֲבֵד בְּהוֹן בְּרַם דִּי מִתְאֲכֵל לְכָל נְפַשׁ הוּא בִלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבֵד לְכוֹן׃ יז וְתִטְּרוּן יָת פַּטִּירַיָּא אֲרֵי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת

רשב"ם

ה' הוא שיאמר מן כלה תכלוהו מן צוה תצווהו: (טז) אך אשר יאכל לכל נפש וגו'. ולכך כתיב בכל ימים טובים מלאכת עבודה לא תעשו למעוטי אוכל נפש אבל בשבת ויוה"כ כתיב כל מלאכה: (יז) ושמרתם את המצות. לאוכלם ביום הזה לזכרון: כי בעצם היום הזה הוצאתי וגו' ולא הספיק בצקם להחמיץ. כדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו וגו':

רש"י

חמץ קיים (מכילתא): הנפש ההוא. כשהיא בנפשה ובדעתה ו פרט לאנוס: מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל במקום אחר מלפני בכל מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא שם דבר קרא ז אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות (מכילתא): לא יעשה בהם. אפי' ע"י אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעו"ג ת"ל הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לעו"ג) הוא ולא מכשיריו שאפשר ח לעשותן מערב יום טוב: לכל נפש. אפי' לבהמה יכול אף לנכרים ט ת"ל לכם [נ"א אך] (ביצה כח ב"ר): (יז) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ מכאן אמרו תפח י תלטוש בצונן. רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות ב כדרך שאין

בית יהודא

שטוב, דעם קרבן פסח שעכט מען דאך ערב פסח, מוז מען דאך ערב פסח אויסראמען דעם חמץ פון שטוב: והנפש ההיא. (כשהיא בנפשה ובדעתה) אויב דער מענטש איז מיט זיין גאנצן שכל אונ ביי זיין אייגענעם ווילען אונ ער עסט חמץ וועט אים קומען כרת (פרט לאנוס מישראל) אבער דר יוד וואס מען האט אים געצווינגען ער זאל עסן חמץ קומט אים ניט כרת (שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר) איך וואלט מיינען פון די תורה זאגט כרת, מיינט מען דר יוד וואס עסט חמץ פסח זאל ער פארשניטן ווערן פון יודען נאר זאל ניט מער גערעכנט ווערן צווישען יודען אונ ער מעג גיין צו איין אנדער פאלק (תלמוד לומר במקום אחר "מלפני") שטייט אין איין אנדער פסוק ער זאל פארשניטן ווערן פון פאר מיר (בכל מקום שהוא רשותי) אויף יעדער ארט וואס געהער צו מיר זאל ער ניט זיין, דס הייסט ער זאל פארשניטן ווערן פון דר וועלט: (טז) ומקרא קודש. זאגט רש"י (מקרא שם דבר) מקרא איז דער נאמען פון ווארט רופן, מקרא איז טייטש "רוף" (קרא אותו קודש לאכילה ושתיה וכסות) רוף דעם טאג יום טוב "הייליג" צו גוטע עסן אונ טרינקן אונ שיינע קליידונג: (לא יעשה בהם) עס זאל אין זייא קיין ארבעט געטאהן ווערן (אפילו ע"י אחרים) אפילו דורך אנדערע אויך ניט, איוד טאר ניט לאזען ארבעטן זיין ארבעט אום יום טוב אפילו ביי אגוי אויך ניט: (הוא לבדו) נאר וואס צום עסן אליין מעגט איר טאהן יום טוב (יכול אפילו לגוים) איך וואלט מיינען דער יוד מעג קאכען עסן יום טוב אפילו פר אגוי (תלמוד לומר הוא לבדו יעשה לכם) זאגט דר פסוק דם עסינ־ווארג אליין מעג געטאהן ווערן פר אייך (לכם ולא לגוים) נאר פר אייך מעגט איר קאכן עסן יום טוב אבער ניט פאר גוים (הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשותן מערב יום טוב) דם עסען אליין מעג מען מאכן יום טוב אבער די צוגרייטונג צום עסן וואס מען האט געקענט מאכן ערב יום טוב טאר מען ניט מאכן יום טוב: (לכל נפש) זאגט רש"י (אפילו לבהמה) פאר אבהמה מעג מען אויך מאכען עסן אום יום טוב ואויב מען האט דם עסן ניט געקענט מאכן פר יום טוב (יכול אף לנכרים) איך וואלט מיינען פר גוים מעג מען אויך מאכן עסן יום טוב (תלמוד לומר לכם) זאגט דער פסוק לכם, צו אייך ופר אייך מעגט איר מאכען עסן יום טוב, אבער ניט פאר גוים: (יז) ושמרתם את המצות. איר זאלט היטן די מצות (שלא יבואו לידי חמוץ) די טייג זאל ניט זאער ווערן (מכאן אמרו) פון דעם פסוק האבן די חכמים געלערנט (תפח) אויב דיא טייג איז אויפגעבלאזען געווארען (תלטוש בצונן) זאל מען זיא בענעצן מיט קאלטע וואסר, זיא זאל ניט זאער ווערן, רבי יאשיה זאגט (אל תהי קורא את המצות אלא את המצות) זאלסט ניט לייענען אין פסוק מצות נאר זאלסט לייענען מצוות

דעת זקנים מבעלי התוספות

והומה לו ויכל אלהים ביום השביעי כדפרי' בפרשת בראשית: (טז) כל מלאכה. פירש"י אפי' ע"י אחרים וקשה להר' משה דבשבת אמרי' דאמירה לעכו"ם שבות מדרבנן והכא משמע דמן התורה. וי"ל דאסמכתא בעלמא היא א"נ ע"י אחרים דפרש"י ר"ל ע"י בנו ובתו הקטנים ואע"ג דנפק מלא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ה"מ שבת דחמירא איסוריה אבל י"ט לא קמ"ל: הוא לבדו יעשה לכם. סימן לא בד"ו פסח כלו' לא בד"ו יעשה לכם:

שפתי חכמים

הוא דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו דאל"כ בערב למ"ל והלא בכלל ז' ימים מצות תאכלו הוא דימים אף לילות במשמע כדנפקא לן מקרא דעד יום הכ"א לחודש: ו פי' מזידה וכן הוא בהדיא במכילתא: ז שפירושו קריאת קדש ר"ל תקראנו לכסות ולאכילה ולשתיה ואין לפרש מקרא שם דבר כלו' שפירושו קרוי מן הקב"ה קדש דא"כ היום היום מבעי ליה ולא וביום וביום: ח מדכתיב הוא דמשמע הוא ולא מכשיריו וכתיב לכם משמע לכל צרכיכם הא כיצד אלא כאן שאפשר כאן שא"א וכו': ט וא"ת דלמא איפכא וי"ל דמרבה אני את הבהמות שמזונותיהן עליך ומוציא אני את הנכרים שאין מזונותם עליך: י פי' אם המצה תפחה ורוצה להחמיץ אע"פ שאין בתפיחה משום חימוץ תתן ידיה בצונן ותטחה פני המצה כדי שתלטשן משום חיוב ושמרתם: כ [דכ"ט] דלפי פשוטו אין זה מקומו דהל"ל אחר שבעת ימים מצות

פירוש לתורת אלהים

מאכן יום טוב וביום אונ אין דעם זיבעטן טאג מקרא קודש זאל צוא אייך זיין יום טוב כל מלאכה קיין שום מלאכה זאל ניט געטאהן ווערן אין די טעג אך אשר נאר וואס ווערט גגעסן צו אלע מענטשין אפילו צו אבהמה הוא דס אליין מעג געטאהן ווערן צוא אייך אין יום טוב: (יז) ושמרתם אונ איר זאלט היטן דאס

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם
הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃
יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃
יט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא

אונקלוס

הֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם
וְתִטְּרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין
לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃
יח בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא עַסְרָא
יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא
תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא עַד יוֹמָא
עַסְרִין וְחַד לְיַרְחָא
בְּרַמְשָׁא׃ יט שִׁבְעַת יוֹמִין
חֲמִיר לָא יִשְׁתְּכַח

תו"א בראשון פסחים כו: בערב תאכלו פסחים ס: עד יום האחד ערכין יח: שבעת ימים פסחים ד:

בעל הטורים

(יח) בראשון. חסר וי"ו עד ו' שעות מותר להשהות חמץ: בערב תאכלו מלת. חסר וי"ו ו' ימים רשות לאכול מצה:

בית יהודא

(כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת) אַזוֹי ווי מֶען טָאר ניט לָאזֶן זָאֶער ווערן מַצּוֹת (כַּךְ אֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמִּצְוֹת) אַזוֹ טָאר מֶען ניט לָאזֶען זָאֶער ווערן די מִצְוֹת (אֶלָּא אִם בָּא מִצְוָה לְיָדְךָ) נָאר אויבּ עֶס איז גֶעקוּמֶן אַמִצְוָה צוּ דַיין הַאנְט (עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיָּד) זָאלְסְט דוּ זיא בַּאלְד טָאהְן: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה. איר זָאלְט היטֶן דֶעם טָאג (מִמְּלָאכָה), פוּן אַרְבֶּעט, איר זָאלְט אין דֶעם טָאג ניט אַרְבֶּעטֶן: לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר דּוֹרוֹת וְחֻקַּת עוֹלָם עַל הַמְּלָאכָה) ווייל בִּיז אִיצְט איז נָאךְ ניט גֶעשְׁטַאנֶען בַּיי מְלָאכָה דֶר ווָארְט לְדוֹרוֹתֵיכֶם אוּנ ניט חֻקַּת עוֹלָם (אֶלָּא עַל הַחֲגִיגָה) נָאר בַּייא יוֹם טוֹב מַאכֶען שְׁטֵייט מֶען זָאל מַאכֶען יוֹם טוֹב „לְדוֹרוֹתֵיכֶם" אויף אַלֶע דוֹרוֹת, חֻקַּת עוֹלָם, דָס זָאל זַיין גֶעבָּאטֶען אויף אֵייבֶּעג (לְכָךְ חָזַר וְשְׁנָאוֹ כָּאן) דְרִיבֶּער זָאגְט אִיצְט דִיא תּוֹרָה בַּיי מְלָאכָה אויךְ לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם, צוּ ווייזֶען אַז אוֹף אֵייבֶּעג איז גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל ניט טָאהְן אַמְלָאכָה יוֹם טוֹב (שֶׁלֹּא תֹּאמַר) דוּ זָאלְסְט ניט זָאגֶען (אַזְהָרַת כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה לֹא לְדוֹרוֹת נֶאֶמְרָה אֶלָּא לְדוֹר הַזֶּה) וואס הקב"ה הָט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל ניט טָאהְן אַמְלָאכָה פֶּסַח, איז דָס ניט גֶעבָּאטֶען גֶעווָארֶען אויף אֵייבֶּעג, עֶס איז נָאר גֶעבָּאטֶען גֶעווָארֶען צוּ דֶעם דוֹר, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּיי מְלָאכָה אויךְ לְדוֹרוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם, צוּ ווייזֶען אויף אֵייבֶּעג טָאר מֶען ניט טָאהְן אַמְלָאכָה יוֹם טוֹב: (יח) (עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים). בִּיז דֶעם אֵיין אוּנ צְווַאנְצִיגְסְטֶען טָאג אין חוֹדֶשׁ בַּיי נַאכְט טָאר מֶען ניט עֶסֶען חָמֵץ, פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ ווָס זָאגְט דָס דֶר פָּסוּק (וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר שִׁבְעַת יָמִים) דֶער פָּסוּק הָט דָאךְ שׁוֹין גֶעזָאגְט זִיבֶּען טָאג זָאל מֶען ניט עֶסֶען חָמֵץ וּפוּן פוּפְצֶעהְנְטֶען טָאג ווייס מֶען דָאךְ אַז דָס איז בִּיז דֶעם אֵיין אוּנ צְווַאנְצִיגְסְטֶען טָאג, עֶנְפֶערְט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר יָמִים) ווייל עֶס שְׁטֵייט שִׁבְעַת יָמִים, זִיבֶּען טָאג זָאל מֶען ניט עֶסֶען חָמֵץ (לֵילוֹת מִנַּיִן) פוּן ווַאנֶען ווייסֶען מִיר אַז בַּיי נַאכְט טָאר מֶען אויךְ ניט עֶסֶען חָמֵץ (תַּלְמוּד לוֹמַר עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים) דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר פָּסוּק פוּן די נַאכְט ווָס גֶעהֶער צוּם פוּפְצֶעהְנְטֶען טָאג בִּיז דֶעם אֵיין אוּנ צְווַאנְצִיגְסְטֶען טָאג בַּיי נַאכְט זָאלְט איר ניט עֶסֶען חָמֵץ ווייסֶען מִיר אַז דִיא נַאכְט פוּן פֶּסַח טָאר מֶען אויךְ ניט עֶסֶען חָמֵץ: (יט) וְלֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם. חָמֵץ

רש"י

מחמילין את המלות כך אין מחמילין את המלוות אלא אם באה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נא' דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה לכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור: (יח) עד יום האחד ועשרים. למה נא' והלא כבר נא' שבעת ימים ל' לפי שנא' ימים לילות מנין ת"ל עד יום האחד וגו': (יט) לא ימצא בבתיכם.

שפתי חכמים

תאכלו ושמרתם את המלות שלא יבואו לידי חימוץ והפסיק בינייהם בשאר דינים לו' דלאו דוקא על המלות קאי וכו': ל ול"ת דהכא נמנע:

פירוש לתורת אלהים

טֵייג ווָס איר ווילְט דֶער פוּן מַאכֶען מַצּוֹת אויף פֶּסַח זָאל ניט זוֹיער ווערֶען ווארוּם אין דֶעם טָאג הוֹצֵאתִי הָאבּ אִיךְ אוּם גֶצוֹגֶען אַייעֶרֶע הֶערְשַׁאפְט פוּן מִצְרַיִם דְרוּם וּשְׁמַרְתֶּם זָאלְט איר היטֶען דֶעם טָאג איר זָאלְט אִין אִים קַיין מְלָאכָה ניט טָאהְן אוּנ איר זָאלְט אִים מַאכֶען יוֹם טוֹב לְדֹרֹתֵיכֶם צוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת ווָס ווֶעט זַיין נָאךְ אִייךְ זָאל דֶר טָאג אויךְ זַיין אַחוֹק אויף אֵייבִּיג עֶר זָאל זַיין אַיוֹם טוֹב: (יח) בָּרִאשֹׁן אין דֶעם עֶרְשְׁטֶען חוֹדֶשׁ דָאס איז נִיסָן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אין דֶעם פֶערְצֶעהְנְטֶען טָאג אין חוֹדֶשׁ בָּעֶרֶב אוֹיף דֶר נַאכְט דָס איז דִיא נַאכְט ווָאס גֶהֶער צוּם פוּפְצֶעהְנְטֶען טָאג תֹּאכְלוּ זָאלְט איר עֶסֶען מַצּוֹת עַד בִּיז אֵיין אוּנ צְווַאנְצִיג טָאג בָּעֶרֶב אויף דֶר נַאכְט בִּיז דֶר נַאכְט ווָס גֶהֶער צוּם צְווַייא אוּנ צְווַאנְצִיגְסְטֶען טָאג טָאר מֶען ניט עֶסֶין

מצות השם

(י) (בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס אַז עֶס איז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה צוּ עֶסִין מַצָּה די נַאכְט פוּן פֶּסַח אוּנ מִיר זֶענֶען אַלֶע מְחוּיָב סַיי מַאנֶען סַייא ווייבֶּר אוּנ עֲבָדִים דָאס הֵייסְט דֶר קְנֶעכְט אוּנ די דִינְסְטֶען זֶענֶען אַלֶע מְחוּיָב צוּ עֶסִין מַצּוֹת אוּנ קְלֵיינֶע קִינְדֶר ווָס זֵיי קֶענֶען שׁוֹין עֶסִין גִיווֵיינְט מֶען זֵייא מִיט מַצּוֹת אוּנ די חֲכָמִים הָאבֶּן גִיאַסֶרְט צוּ עֶסִין מַצָּה אוּם עֶרֶב פֶּסַח כְּדֵי מֶען זָאל עֶסִין בַּיי נַאכְט דֶעם כְּזַיִת מַצָּה אוּנ מֶען זָאל הֲנָאָה הָאבֶּן אוּנ דֶר ווָס עֶסְט יוֹא שְׁלָאגְט מֶען אִים מַלְקוּת ווֶען דָאס בֵּיהמ"ק איז גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ מֶען הָט מַקְרִיב גִיוֶועֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח איז מֶען מְחוּיָב גִיוֶועֶן צוּ עֶסֶן מָרוֹר ווייל אוּנְזֶעֶרֶע הֵיילִיגֶע חֲכָמִים הָאבֶּן גֶעהֵייסֶען אוּנ חֲרוֹסֶת זֶענֶען מִיר אויךְ מְחוּיָב ווָס אוּנְזֶרֵי חֲכָמִים הָאבֶּן גֶעהֵייסֶען אוּנ די מִצְוָה איז נוֹהֵג בַּיי זְכָרִים אוּנ בַּיי נְקֵבוֹת: (יא) (שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס אַז חוּץ דֶעם ווָאס מֶען טָאר ניט זֶעהְן קַיין חָמֵץ

בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוּל מַחְמְעָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא וּבְיַצִּיבָא דְאַרְעָא: כ כָּל מַחְמְעָא

בְּבָתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־

תו"א כי כל אכל פסחים מג: כל מחמצת פסחים ה:

רש"י

מנין לגבולין ת"ל בכל גבולך. מה ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור והלא כבר ענש על החמץ א אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו (מכילתא) ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו לכך נאמרו שניהם: בגר ובאזרח הארץ. לפי

בית יהודא

זאל ניט געפונן ווערן אין אייערע שטובן די גאנצע זיבען טעג פסח, זאגט רש"י (מנין לגבולין) פון וואנען ווייסען מיר אפילו ניט אין שטוב נאר אין אנדערע ערטער וואס געהער צו אייך טאר אויך ניט זיין חמץ (תלמוד לומר בכל גבולך) זאגט דר פסוק בכל גבולך, אין אלע ערטער וואס געהערן צו דיר טאר ניט זיין פסח חמץ, פרעגט רש"י (מה תלמוד לומר בבתיכם) אז אין אלע ערטער טאר ניט זיין חמץ פר וואס שטייט בבתיכם, אין אייער שטובן זאל ניט זיין חמץ, ענפערט רש"י (מה ביתך שברשותך) אזו ווי דר חמץ וואס ליגט אין דיין שטוב איז דאך דיין חמץ (אף גבולך שברשותך) אזו דר חמץ וואס ליגט אין אנדערע ערטער וואס געהערן צו דיר איז נאר אסור אויב דער חמץ איז דיינר (יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות) אוב ביא דעם יוד ליגט חמץ פון אגוי אונ אויב דר חמץ ווערט פארלארען ווערן דארף ניט דר יוד בצאהלן פר דעם חמץ, מעג דר חמץ ליגען ביי דעם יוד איבער פסח (ועיין בש"ע): וכי כל אוכל מחמצת. זאגט רש"י (לענוש כרת על השאור *) דער פסוק זאגט אונז אויב מען עסט שאור קומט אויך כרת, פרעגט רש"י (והלא כבר ענש על החמץ) די תורה הט דאך שוין געשריבן אז מען עסט חמץ קומט כרת, וועלען מיר דאך אליין וויסען אז אויף שאור קומט כרת, ווארום מיר וועלן זאגן מאדאך אז מען עסט חמץ וואס איז ניט אזוי שטארק זאער קומט כרת, אז מען עסט שאור וואס איז שטארק זאער קומט געוויס כרת, צו וואס דארף די תורה שרייבען אז אויף שאור קומט כרת, זאגט רש"י (אלא) נאר מיר וואלטן ניט געקענט אפלערנן שאור פון חמץ אונ ניט חמץ פון שאור דריבער מוז דר פסוק שרייבן אז אויף חמץ קומט כרת אונ אויף שאור קומט כרת, ווארום אז אין דער תורה וואלט געשטאנען אויף חמץ קומט כרת (שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו) וואלטן מיר זאגן ווייל חמץ קען מען עסן קומט כרת (שאור שאינו ראוי לאכילה) אבער שאור וואס טויג ניט צום עסן, אפילו מען האט געגעסן (לא יענש עליו) זאל מען ניט געשטראפט ווערן מיט כרת דריבער מוז שטיין אז אויף שאור קומט אויך כרת (ואם ענש על השאור) אונ אז אין די תורה וואלט געשטאנן אויף שאור קומט כרת (ולא ענש על החמץ) אונ עס וואלט ניט געשטאנען אז אויף חמץ קומט כרת (הייתי אומר) וואלט איך זאגען (שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו) ווייל שאור איז שטארק זאער עס מאכט זאער אנדערע טייג, דריבער קומט כרת (חמץ שאינו מחמץ אחרים) אבער חמץ איז ניט שטארק זאער עס קען ניט זאער מאכען אנדערע טייג (לא יענש עליו) קומט ניט כרת אז מען עסט חמץ (לכך נאמרו שניהם) דריבער הט די תורה געשריבעןביידע חמץ אונ שאור אז אויף ביידע קומט כרת: ובגר ובאזרח הארץ. זאגט רש"י (לפי שהנס נעשה

שפתי חכמים

דכל ז' ימים חובה הוא ולעיל פירש"י בהדיא דכל ז' רשות הוא וי"ל הא דפירש"י לעיל דרשות הוא היינו אכילת מצה דהפסוק משתעי באכילת מצה והכא מיירי לענין השבתת שאור והא דנקט הכא למה לי והלא כבר נאמר שבעת ימים היינו ר"ל קרא דלעיל שבעת ימים מצות תאכלו אלא קרא דכתיב הכא שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וקרא דלעיל מיניה עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מיירי נמי לענין השבתת שאור וחי לא הוה נא' אלא ז' ימים ה"א דביום אחד מצוה על השבתת שאור אבל לא באכילה עיין ברא"ם שהאריך כאן: מ פי' חוץ מן הבתים כגון שדות וכרמים וכיוצא בהן: נ פי' שאינו עובר בבל יראה ובל ימצא ומיניה ילפינן דגבולך נמי מיירי שאינן אלא ברשותך ונלמד מיתורא דביתך לאפוקי חמצו של נכרי וכו': ס כלו' ותיתי שאור מק"ו מחמץ שאין חימוצו קשה שאין מחמץ אחרים חייבים עליו כרת שאור

פירוש לתורת אלהים

חָמֵץ: (יט) שִׁבְעַת אין דיא זיבין טאג זאל ניט גפונן ווערין זויער טייג אין אייערי הייזר כִּי ווארום דר וואס ווערט עסן חמץ אין די זיבן טעג וְנִכְרְתָה זאל דם נֶפֶשׁ פאר שניטן ווערען פון ישראל ער איז חייב כרת בַּגֵּר סייא אגר וּבְאֶזְרַח אדער אגיבארענער יוד טאר ניט עסן חמץ אין דיא זיבן טעג פסח: (כ) כָּל קיין שום

מצות השם

פר זיינע אויגען דיא גאנצע זיבען טעג פון פסח טאר זיך ניט געפונען אפילו אין זיין הויז אונ אזו באלד ער ליגט יוא אנידער חמץ אין זיין הויז אום פסח קומט אים צוויי מאהל מלקות אונזערע ספרים הקדושים שרייבען אז פון דער מצוה וואס גאט האט אונז געבאטען אז מיר מוזען מבער זיין דעם חמץ אז עס טאר זיך ניט געפונען ביי אונז קען מען זיך א מוסר השכל ארויס נעמען וואריען אונזערע הייליגע תנאים רופען אן דעם יצר הרע חמץ ווייל דאס חמץ יערט אויף אונ פון גאר ווייניג מעהל ווערט אסאך אזו דר וואס ער גייט נאך דעם יצר הרע אונ טוט נאר עפעס איין קליינע עבירה טוט ער אלע מאל מער דארך דעם האט דיא הייליגע תורה אונז אן געזאגט אז מען מוז אים פאר טרייבען פון אונז אפילו פון דעם הויז דאס הייסט מען טאר אים גאר ניט צוא הערען אונ דיא מצוה איז נוהג ביי זכרים אונ ביי נקבות:

כל

*) הערה אין דער תורה שטייט שאור אונ חמץ, ווארום פארצייטען האט מען ניט געוויערט די טייג מיט הייוען ווי מען זייערט היינט, נאר מען האט גענומען אשטיק טייג אונ מען האט זיא געלאזט ליגען אזוי לאנג ביז זיא איז פון זיך אליין זאער געווארען, אז מען האט זיא ניט געקענט עסין, דאס ווערט גערופין שאור אדער מחמצת, פון די טייג פלעגט מען שניידין שטיקער אונ ארייגלייגין אין וואסר אין די טייג צוגאנגען אין וואסר אונ די וואסער איז געווארין זאער פלעגט מען אריין גיסען די וואסער אין אפארקנעטענע טייג פלעגט די טייג ווערין זאער, די פרישע טייג איז געוועזן צום עסין אונ דאס רופט מען חמץ:

מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃ חמישי
פ כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃
כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם

אונקלוס

לָא תֵיכְלוּן בְּכֹל
מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן
פַּטִּירָא׃ כא וּקְרָא מֹשֶׁה
לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
לְהוֹן אִתְנַגִּידוּ וְסִיבוּ לְכוֹן
(מִן בְּנֵי) עָנָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן
וְכוֹסוּ פִּסְחָא׃ כב וְתִסְּבוּן
אֱסָרַת אֵזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן

בעל הטורים

(כא) משכו וקחו לכם צאן. רמז לבהמה דקה שנקנית במשיכה. משכו. בגי' מן עברה שלא יביאו מן הגזל:

תו"א בכל מושבותיכם פסחים לו: ולקחתם אגודת אזוב סוכה יג:

רשב"ם

(כ) בכל מושבותיכם תאכלו מצות. אפילו בגבולין שאין שם פסחים נשחטין: (כא) למשפחותיכם. כדכתיב לעיל לבית אבות: (כב) בסף. בכלי כדכתיב

בית יהודא

לְיִשְׂרָאֵל) ווייל דער נס איז געטאהן געווארן צו יודען, וואלטן מיר מיינן אז אגר געהער ניט צו די גרים, דריבער (הוּצְרַךְ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים) דארף די תורה שרייבן אז די דינים געהערן צו גרים אויך: (כ) וּמַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ. זאגט רש"י (אַזְהָרָה עַל אֲכִילַת שְׂאוֹר) דא הט די תורה געזאגט מען טאר ניט עסן שאור: [כָּל מַחְמֶצֶת]. צו וואס שטייט דער ווארט כל, זאגט רש"י (לְהָבִיא אֶת תַּעֲרוּבְתּוֹ) אויב די שאור איז ארייגעמישט געווארן אין אנדערע עסן טאר מען ניט עסן דם צומישטע עסינווארג: וּבְכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת]. זאגט רש"י (זֶה בָּא לְלַמֵּד) דר פסוק קומט לערנן (שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם) איר זאלט מאכען מצה פון אזעלכע תבואה וואס מען מעג זיא עסן אין אלע ערטער וואו איר וועט וואהנן (פְּרָט לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְחַלּוֹת תּוֹדָה) אבער מצה וואס איז געמאכט פון תבואה וואס איז מעשר שני אדער די צעהן חלות פון אקרבן תודה וואס זענען מצה, איז מען ניט יוצא מיט די מצה די ערשטע נאכט פסח (שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לֶאֱכוֹל בְּכָל מוֹשָׁבוֹת אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם) ווייל די מצה טאר מען ניט עסן אין אלע ערטער נאר אין ירושלים: (כא) וּמִשְׁכוּ. זאגט רש"י דר פסוק מיינט (מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צֹאן) ווער עס האט איינגענע שעפסן (יִמְשׁוֹךְ מִשֶּׁלוֹ) זאל ער נעמען א שעפס פון זיינע שעפסן: וּקְחוּ. אונ קויפט (מִי שֶׁאֵין לוֹ) ווער עס הט ניט איינגענע שעפסן (יִקַּח מִן הַשּׁוּק) זאל ער קויפען א שעפס פון גאס: [לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם]. מיינט מען (שֶׂה לְבֵית אָבוֹת) יעדער פאמיליע זאל נעמען פר זיך א שעפס: (כב) וְאֵזוֹב]. זאגט רש"י (מִין יָרָק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִבְעוֹלִין) דס איז א מין גראז וואס הט שטעקליך: [אֲגֻדַּת אֵזוֹב]. זאגט רש"י (שְׁלֹשָׁה קְלָחִין קְרוּיִן

רש"י

שהכס נעשה לישראל הולרך לרבות את הגרים: (כ) מחמצת לא תאכלו. אזהרה ע על אכילת שאור: כל מחמצת. להביא את פ תערובתו: בכל מושבתיכם תאכלו מצות. צ זה בא ללמד שתהא ראויה ליאכל בכל מושבותיכם פרט למעשר שני ק וחלות תודה (מכילתא ע"ש) [שאינם ראוים ליאכל בכל מושבות אלא בירושלים]: (כא) משכו. מי שיש לו לאן ימשוך ר משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק: למשפחתיכם. שה לבית אבות: (כב) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגודת אזוב. ג'

שפתי חכמים

שחימולו קשה לכ"ש: ע דעונש שמענו מכל אוכל מחמלת: פ (נח"י) הרא"ס האריך בכאן עד ולבי מגמגם בו ע"כ. עיין בחולין דף מ"ג במשנה דאלו כשרות ברש"י ותוספות ולפי שהרא"ס שכח זה כ' ולבי מגמגם בו: צ דק"ל בכל מושבותיכם למ"ל דהא חובת הגוף הוא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל ומתרץ דזה בא וכו': ק כלו' ואפי' בירושלים אין יולא בו חובת מלה כיון דלא נאכל בכל מושבותיכם: ר הא דלא פי' נמי הכא משכו ידיכם מע"א כו' וי"ל דהתם לאו כפי' המקרא קאי אלא בטעם המלוה וטעם המלוה סגי אפי' במלתא

פירוש לתורת אלהים

חָמֵץ טארט איר אין דיא מעג ניט עסן [עיין רש"י]: (כא) וַיִּקְרָא האט משה גרופן צו די עלצטי פון דיא יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אונ הט צו זייא געזאגט מִשְׁכוּ ציהט צו אייך וּקְחוּ לָכֶם אונ קופט צו אייך דער וואס הט ניט זיינם זאל ער קופן צאן שאף לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם צו אייערי משפחות צוא איטליכר משפחה זאלט איר נעמען אשאף וְשַׁחֲטוּ אונ איר זאלט דיא שאף שעכטען פון אקרבן פסח וועגין אונ איר זאלט אריין נעמין דם בלוט אין אבעקין: (כב) וּלְקַחְתֶּם אונ איר זאלט נעמן אֲגֻדַּת אֵזוֹב אבינטל פון דעם גראז וואס ווערט גרופן אזוב וּטְבַלְתֶּם אונ איר זאלט איין טונקין דס אין דעם בלוט וואס איז אין בעקין וְהִגַּעְתֶּם אונ איר זאלט דר

מצות השם

(יב) (כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ) פון דאנען נעמען מיר ארויס דיא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אז עס פארמישט זיך חָמֵץ מיט איין אנדער מאכל טאר מען שון דאס אנדערע מאכל אויך ניט עסען נוא לאמער זעהן אז פון יעדער זאך וואס אונזער היילגע תורה האט געשריבן קען מען זיך פון יעדער ווארט פיל נוצבארע זאכען צו עבודת הבורא ארויס נעמען אונ פון דעם קענען מיר פארשטיין וואס די תורה הט אן געזאגט אז מען טאר ניט קיין שום זאך וואס עס ווערט אויס געמישט מיט חמץ עסין אונ איך האב אין דיא פריערדיגע מצוה געשריבן אז חמץ רופען אן אונזערע היילגע ספרים דעם יצר הרע האט אונז די תורה אן געזאגט אז אפילו איין מענטש וועט טוען אלדונג פון גאטס וועגען דהיינו ער וועט לערנען אונ דאווענען אונ וועט געבען פיל צדקה אונ וועט אין זיך האבען גדלות אבער אז וואס ער לערינט כדי מען זאל זאגען אז ער קען לערנן כדי מענטשען זאלען אים ערליך האלטען אבער ער גיט געלט כדי מען זאל זאגען אז ער איז איין גוטער מענטש זא שרייבט דיא תורה אז מען זאל נישט טוהן דיא מצוה געמישט מיט יצר הרע דהיינו פון ניין הנאה וועגען אויך. נאר גאר פון גאטס וועגען אליין:

בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃ כג וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא

אונקלוס

בִּדְמָא דִבְמָנָא וְתַדּוּן לְשַׁקְפָא וְלִתְרֵין סִפַּיָא מִן דְּמָא דִבְמָנָא וְאַתּוּן לָא תִפְּקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵהּ עַד צַפְרָא׃ כג וְאִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת מִצְרַיִם וְיֶחֱזֵי יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָא וְעַל תְּרֵין סִפַּיָא וְיֵחוֹס יְיָ עַל

תו"א המשקוף מנחות לד: ואתם לא ב"ק מ:

רשב"ם

שומרי הסף. ספות כסף: לא תצאו. כי סימני הדם אשר במזוזות יגן עליהם:

בעל הטורים

(כב) והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות. ובנתינה כתיב ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף הקדים מזוזות למשקוף לו' שאם שינה הסדר יצא: מן הדם. בגי' דמי מילה: (כג) ולא יתן. ג' במסו' הכא ואידך ולא יתן עליה לבונה גבי סוטה ולא יתן עליה לבונה גבי חטאת שבזכות הקרבנות נצולו ואידך גבי חטאת שבזכות הנשים לדקניות יצאו משם וזו שלא עשתה כמעשיהם לא יתהדר קרבנה:

רש"י

קלחין קרויין ש אגודה: אשר בסף. בכלי כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות לכך נאמר עוד אשר בסף שתהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית ת להבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ולילה רשות למחבלים הוא שנא' (תהלים קד) בו תרמוש כל חיתו יער: (כג) ופסח. וחמל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא

בית יהודא

אַגוּדָ"ה) אַז מֶען גֶעמְט אַזֶעלְכֶע דְרַייא גְרָאז שְׁטֶעקְלִיךְ אונ מֶען בִּינְדְט זַייא צוּזאמֶען דָם הַייסְט אֲגוּדָה: וַאֲשֶׁר בַּסַּף) (בְּכֵלִי) דִי בְּלוּט זָאל גֶענוּמֶען וֶוערֶען אִין אַכֵּלִי (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק סִפּוֹת כֶּסֶף, זִילְבֶּערְנֶע בֶּעקִינֶס, שִׁיסְלֶען: (מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף). פְרֶעגְט רַשְׁ"י (לָמָּה חָזַר וְשָׁנָאוֹ) צוּ וָוס שְׁטֵייעֶן דִי פִיר וֶוערְטֶער נָאךְ אַמָאהְל, עֶנְפֶערְט רַשְׁ"י (שֶׁלֹּא תֹאמַר טְבִילָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת) דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶען עֶר זָאל אַיינְטִינְקֶען דֶעם אֵזוֹב אֵיין מָאהְל אִין דִי בְּלוּט אונ זָאל שְׁפְּרִיצֶען אוֹיף דֶעם מַשְׁקוֹף אונ אוֹיף דִי צְוֵוייא מְזוּזוֹת (לְכָךְ נֶאֱמַר עוֹד אֲשֶׁר בַּסַּף) דְרִיבֶּר שְׁטֵייט נָאךְ אַמָאהְל מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף (שֶׁתְּהֵא כָּל נְתִינָה וּנְתִינָה מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף) צוּא יֶעדֶר זַאךְ בֶּעזוּנְדֶער זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִיא בְּלוּט וָוס אִין בֶּעקִין, וֶוען עֶר דַארְף אָנְרִירֶען דִי בְּלוּט צוּם מַשְׁקוֹף, זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִי בְּלוּט, אונ וֶוען עֶר דַארְף אָנְרִירֶען דִיא בְּלוּט צוּ אֵיין מְזוּזָה זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִי בְּלוּט אונ וֶוען עֶר דַארְף אָנְרִירֶען דִי בְּלוּט צוּ דִי אַנְדֶערֶע מְזוּזָה זָאל עֶר אַיינְטוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִי בְּלוּט (עַל כָּל הַגָּעָה טְבִילָה) צוּ יֶעדֶר אָנְרִירוּנְג זָאל מֶען פְרִיעֶר אַיינְטוּנְקֶען דֶעם אֵזוֹב אִין דִיא בְּלוּט וָואס אִין בֶּעקִין: וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ וגו'). פוּן אַייךְ זָאל אֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אַרוֹיסְגֵייִן פוּן שְׁטוּב אוֹיף דִי גַאס בִּיז אִין דֶער פְרִיה (מַגִּיד) דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (מֵאַחַר שֶׁנִּיתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל) אַז עֶס אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען רְשׁוּת צוּם מַשְׁחִית עֶר מֶעג הַרְגֶנֶען, הַרְגֶעט עֶר וֶועמֶען עֶר טְרֶעפְט (אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע) עֶר קוּקְט גָאר נִיט וֶוער אִיז דֶער מֶענְטְשׁ אַצַדִּיק אָדֶר אַרָשָׁע (וְלַיְלָה רְשׁוּת לַמְחַבְּלִים הוּא) דִי מְחַבְּלִים הָאבֶּען רְשׁוּת צוּ גֵיין צְוִוישֶׁען מֶענְטְשֶׁען בַּיי נַאכְט (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ תִרְמוֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי נַאכְט קוּמֶען צְוִוישֶׁען מֶענְטְשֶׁין דִי חַיּוֹת וּמְחַבְּלִים) וָוס זֶענֶען בַּיי טָאג אִין דִיא וֶועלְדֶער, אִיז אַלֶע נַאכְט אוֹיךְ אַסַכָּנָה צוּ גֵיין אַלֵיין אִיף אַזוֹ אָרְט וָואס גֵייעֶן נִיט מֶענְטְשֶׁן, נָאר דִיא נַאכְט אִיז גִיוֶועז דִיא סַכָּנָה גְרֶעסֶער: (כג) וּפָסַח). (וְחָמַל) הקב"ה וֶועט רַחֲמָנוּת הָאבֶּן אוֹיף דִי יוּדִין (וְיֵשׁ אוֹמְרִים וְדִלֵּג) אַנְדֶערֶע זָאגֶען וּפָסַח מֵיינְט מֶען וְדִלֵּג, הקב"ה וֶועט אַרִיבֶּר שְׁפְּרִינְגֶען אִיבֶּר דִי שְׁטוּבִּין וָוס אִין זַייא וואהְנֶען יוּדִין: וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית). זָאגְט רַשְׁ"י מֶען מֵיינְט (וְלֹא יִתֵּן לוֹ יְכוֹלֶת לָבֹא) הקב"ה וֶועט נִיט גֶעבֶּן רְשׁוּת אַרַיינְצוּגֵיין צוּם מַשְׁחִית

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ולא יתן המשחית. קשה להרב משה דהא בהגדה כתיב ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וי"ל דה"פ אני בכבודי וגם המלאך ולא המלאך לבדו כי לא יתכן שיהיה הקב"ה בלא מלאך:

שפתי חכמים

דאגדתא אבל הכא מיירי כפי' המקרא לכן פי' אותו ביותר קרוב לפי פשוטו. רא"ם: ש [נח"י] לאפוקי שלא תפרש ה' קלחים ועי' מזה בתוספות דסוכה דף י"ג: ת אינו ר"ל משחית של מצרים דהא הכא כל בכור אף שלא יצאו לחוץ אלא משחית סתם שיולא בכל לילה כמו שמפרש והולך רשות למחבלים הוא והא דליוה להם לילה זו ולא כל לילות שבסכנה משום שלא יאמרו המצריים כשם שאנו לוקין כך הם

פירוש לתורת אלהים

מִיט שְׁפְּרִיצִין אֶל צוּם אֵייבֶּר לִיט וְאֶל אונ צוּא דִיא צְוֵויי בַּיי שְׁטִידְלֶךְ מִן פוּן דֶעם בְּלוּט וָואס אִיז אִין בֶּעקֶען וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִיר זָאלְט נִיט אַרוֹיס גֵיין פוּן אַייעֶר שְׁטוּבּ דִי נַאכְט וָוס נָאךְ דֶעם פֶערְצְטֶן טָאג עַד בֹּקֶר בִּיז דֶעם פוּפְצְטֶן טָאג אִין דֶר פְרִיה [עיין רש"י]: (כג) וְעָבַר אונ גָאט וֶועט אִיבֶּר פָארֶן צוּ מָארְדֶן דִי מִצְרַיִם וְרָאָה אונ עֶר וֶועט זֶעהֶן דָאס בְּלוּט עַל אוֹיף דֶעם אֵייבֶּר לִיט וְעַל אונ אוֹיף דִי צְוֵויי בַּיי שְׁטִידְלֶךְ

ליקוטים על התורה

(כב) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ וגו'. צוּ וִויסֶען פַר וָוס הָט מֹשֶׁה גִיבָּאטֶען צוּ דִי יוּדִין, זֵיי זָאלֶען נִיט אַרוֹס גֵיין פוּן דִי שְׁטוּבִּין אַגַאנְצֶע נַאכְט, ווייל דֶער נַאטוּר פוּן אַמֶענְטְשׁ אִיז אוֹיבּ עֶר אִיז גִיוֶועז אִין אַתְּפִיסָה וּאַסְטְרָאג, אַלַאנְגֶע צַייט, אונ עֶר אִיז דָארְטֶען שְׁטַארְק גֶעפֵּיינִיגְט גִיוָוארֶן, אונ עֶר אִיז גִיוֶועז גֶעבּוּנְדִין מִיט קֵייטִין, אונ עֶר הָט גֶעהָאפְּט יֶעדֶער טָאג טָאמֶער וֶועט עֶר פְרַייא וֶוערֶען

יתן המשחית לבא אל־בתיכם
לנגף: כד ושמרתם את־הדבר הזה
לחק־לך ולבניך עד־עולם: כה והיה
כי־תבאו אל־הארץ אשר יתן יהוה
לכם כאשר דבר ושמרתם את־
העבדה הזאת: כו והיה כי־יאמרו
אליכם בניכם מה העבדה הזאת
לכם: כז ואמרתם זבח־פסח הוא
ליהוה אשר פסח על־בתי בני־
ישראל במצרים בנגפו את־מצרים
ואת־בתינו הציל ויקד העם

אונקלוס

תרעא ולא ישבוק
לחבלא למיעל לבתיכון
לממחי: כד ותטרון ית
פתגמא הדין לקים לך
ולבנך עד עלם: כה ויהי
ארי תעלון לארעא
דיתן יי לכון כמא די
מליל ותטרון ית פלחנא
הדין: כו ויהי ארי יימרון
לכון בניכון מה פלחנא
הדין לכון: כז ותימרון
דבח חיס הוא קדם יי
די חס על בתי בני
ישראל במצרים כד חוה
מחי ית מצראי וית
בתנא שזיב וכרע עמא

תו"א ואמרתם זבח פסחים סב:

רשב"ם

(כו) מה העבודה הזאת. המשונה משאר הימים טובים בכמה דברים: (כז) אשר פסח. דילג ועבר:

בית יהודא

ער זאל אַריינקומען צו אייערע הייזער צו שלאָגען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ולא נתנו אלהים להרע עמדי) הקב"ה האָט ניט געלאָזען זאָ מיר טאָהן שלעכטס: (כה) והיה כי תבואו. זאָגט רש"י (תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ) הקב"ה האָט געבאָטען די יודען די מצוה פון קרבן פסח, זיי זאָלען אים מאַכען ווען זיי וועלען אַריינקומען אין ארץ ישראל (ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד) ווען די יודען זענען געווען אין דער מדבר זענען זיי נאָר געבאָטען געוואָרען אויף איין קרבן פסח צו מאַכען (שעשו בשנה השנית על פי הדבור) דס איז דער קרבן פסח וואָס הקב"ה האָט געבאָטען צו מאַכען דעם אַנדערען יאָר וואָס זיי זענען אַרויסגעגאַנגען פון מצרים, דס איז דראַנדערער פסח: וכאשר דבר. ווי הקב"ה האָט גערעט (והיכן דבר) וואו האָט הקב"ה דס גערעט (והבאתי אתכם אל הארץ) איך וועל אייך ברענגען אין לאַנד כנען: (כז) ויקד העם. דס פאָלק האָט געקניט און געדאַנקט צוא

רש"י

יתן לו יכולת לבא כמו (בראשית לא) ולא נתנו אלהים להרע עמדי: (כה) והיה כי תבאו. תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ ולא נתחייבו במדבר אלא בפסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ וגו': (כז) ויקוד העם.

שפתי חכמים

לוקין ויאמרו משה בדאי הוא והם לא ידעו שמשחית של כל לילה הוא ומשה לא דבר אלא ממשחית שהכה בכוריהם לכך ליוה להם בלא:

ליקוטים על התורה

פלוצלונג האָט ער געהערט פון שופט ער מעג אַרויסגיין פריי, וועט ער געשווינד עפענען די טיר און וועט אַנטלויפען פון תפיסה מיט אַגרויסע שמחה און ער וועט מורא האָבען צו וואַרטען טאָמער וועט דער שופט חרטה האָבען, דריבער האָט משה געזאָגט צו די יודען איר זאָלט ניט מורא האָבען טאָמער וועט פרעה חרטה האָבען און ער וועט אייך ניט אַרויסלאָזען פון מצרים, נאָר איר זאָלט זיצען אַגאַנצע נאַכט אין אייערע שטובען, אַז פרעה וועט זעהן איר אייַלט אייך ניט אַוועק צו גיין וועט ער אייך אַרויסטרייבען פון מצרים וויא הקב"ה האָט געזאָגט גרש יגרש אתכם, פרעה וועט אייך אַרויסטרייבען פון מצרים:

פירוש לתורת אלהים

ופסח וועט גאָט איבער היפען איבער דער טיר ולא און ער וועט ניט לאָזען דעם משחית לבא צו קומען אין אייערע הייזער לנגוף צו מאָרדען: (כד) ושמרתם און איר זאָלט היטען די זאַך וואָס איך האָב צו אייך געזאָגט עס זאָל זיין צו אַחוק לך צו דיר און צו דיינע קינדער אויף אייביג: (כה) והיה און עס וועט זיין כי אַז איר וועט קומען צו דעם לאַנד אשר וואָס גאָט וועט געבען צו אייך כאשר דבר אַזוֹ וויא ער האָט גערעט און האָט אייך צוא געזאָגט ושמרתם זאָלט איר היטען צוא מאַכען אַקרבן פסח: (כו) והיה און עס וועט זיין כי אַז אייערע קינדער וועלען אייך פרעגען מה וואָס איז דאָס וואָס איר מאַכט אַקרבן פסח: (כז) ואמרתם זאָלט איר זייא ענטפערן זבח דאָס איז אַשעכטונג פון אַקרבן פסח צוא גאָט אשר ווייל גאָט האָט איבער געהיפּט איבער די הייזער פון די קינדער ישראל במצרים בשעת זייא זענען געווען אין מצרים בנגפו אין זיין טאָהן מאָרדען דיא מצרים ואת און אונזרע הייזער האָט גאָט מציל געווען מחמת דעם מאַכען מיר אַקרבן פסח אַזוי האָט משה גירעט צו די ישראל ויקד האָט דס פאָלק ישראל גקניט וישתחוו און זיי האָבען זיך גבוקט [עיין רש"י]:

אונקלוס

וסגידו: כח ואזלו ועבדו בני ישראל כמא דפקיד יי ית משה ואהרן כן עבדו: כט והוה בפלגות ליליא ויי קטל כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד למתב על כרסי מלכותה

תו״א ויהי בחצי הלילה יבמות עב:

וישתחוו: כח וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה ואהרן כן עשו: ס ששי כט ויהי בחצי הלילה ויהוה הכה כל־בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על־כסאו עד

בעל הטורים

(כח) ויעשו . כן עשו. בתי עשיות אחת לפסח ואחת למילה: (כט) בחצי הלילה . ג׳ במסורה הכא ואידך ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש לו׳ שגם בכאן הרדו חרדה גדולה ואידך גבי שמשון ויקם בחצי הלילה בעניינא דעזה לו׳ לך שהקב״ה עושה נס לצדיקים בחצי הלילה

רשב״ם

(כט) בחצי הלילה, כשהיו אוכלין את פסחיהן: היושב על כסאו. העתיד לישב על כסאו. אילו חיה:

רש״י

על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת א הבנים שיהיו להם: (כח) וילכו ויעשו וגו׳. (מכילתא) וכי כבר עשו והלא מראש חודש נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו: וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה: כאשר צוה ה׳ את משה ואהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו ב דבר מכל מצות משה ואהרן ומהו כן עשו אף משה ג ואהרן כן עשו: (כט) וה׳. כל מקום שנא׳ וה׳ הוא ובית דינו ד שהוי״ו לשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני: הכה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים: מבכור פרעה. אף פרעה בכור הי׳ ונשתייר מן הבכורים ועליו הוא אומר (שמות ט) בעבור זאת העמדתיך: עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם ה של ישראל ועוד

בית יהודא

הקב״ה (על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם) וואס מען האט זיי געזאגט זיי וועלן אויסגעלייזט ווערן פון מצרים, אונ וועלן אריינקומען אין ארץ כנען, אונ זיי וועלן האבן קינדער וחכמים צדיקים וואס וועלן ווערט זיין אריין צו קומען אין ארץ ישראל: (כח) וילכו ויעשו בני ישראל. פרעגט רש״י (וכי כבר עשו) האבן דען יודין שון געמאכט דעם קרבן פסח (והלא מראש חדש נאמר להם) ראש חודש הט מען זיי געזאגט זיי זאלן מאכן דעם קרבן פסח ווען עס וועט קומן די צייט, אבער מען הט נאך ניט געמאכט (אלא כיון שקבלו עליהם) נאר ווייל די יודין האבן אויף זיך גנומן זיי זאלן מאכן דעם קרבן פסח צו דר צייט ווס הקב״ה האט געבאטן (מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו) רעכונט אויף זיי דר פסוק גלייך ווי זיי וואלטען שוין געמאכט דעם קרבן פסח גלייך ווי הקב״ה וואלט געבאטן מען זאל שוין מאכן אונ מען הט שוין געמאכט: וילכו ויעשו. זאגט רש״י (אף ההליכה מנה הכתוב) דעם גיין זייערין רעכונט אויך דער פסוק (ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה) מען הט זיי גיגעבען שכר אויף דעם גיין מאכן דעם קרבן פסח, אונ אויף דעם מאכן דעם קרבן פסח ואונ אזו איז בייא יעדער מצוה: כאשר צוה ה׳ את משה ואת אהרן. זאגט רש״י (להגיד שבחן של ישראל) צוא זאגען דעם לויב פון די יודין (שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן) זיי האבן ניט געמאכט פאלן נייי האבן ניט גיפעלט איין זאך פון וואס משה מיט אהרן האבן זיי געבאטן (ומהו כן עשו) אונ וואס מיינט מען זיי האבען אזו געטאהן (אף משה ואהרן כן עשו) משה אונ אהרן האבען אוך אזו געטאהן, זיי האבען אויך געמאכט דעם קרבן פסח גלייך ווי אלע יודין ואפילו זיי האבן ניט געדינט אין מצרים: (כט) וה׳. זאגט רש״י (כל מקום שנאמר וה׳) וואו עס שטייט וה׳, מיינט מען (הוא ובית דינו) הקב״ה מיט זיין בית דין (שהוי״ו לשון תוספת הוא) דר וא״ו וואס שטייט פריער קומט צו ווייזין אויף נאך ווערמן (כמו) ווי מען זאגט (פלוני ופלוני) יענער אונ יענער אוך, נאך איינער צו דעם איינעם: והכה כל בכור. הקב״ה האט גישלאגען אלע בכורים (אף של אומה אחרת והוא במצרים) אפילו דר בכור איז גוועזן פון איין אנדר פאלק נאר ווייל ער איז גיוועזן אין מצרים איצט, איז ער אוך גשטארבן: ומבכור פרעה. זאגט רש״י (אף פרעה בכור היה) פרעה איז אויך גוועזן א בכור (ונשתייר מן הבכורים) נאר ער איינר איז גבליבען פון די בכורים (ועליו הוא אומר) אויף אים הט הקב״ה גזאגט (בעבור זאת העמדתיך) וועגן דעם האב איך דיך גלאזט שטיין אונ לעבען (בעבור הראיתך את כחי בים סוף) איך זאל דיר ווייזען מיין כח בייא דעם ים סוף: עד בכור השבי. די בכורים וואס זענען געוועזן געפאנגענע אין די תפיסה ואסטראג אין טיורמע זענען אויך גשטארבן (שהיו שמחין לאידם של ישראל) ווייל זיי האבן זיך גפרייט אויף די צרות וואס יודין האבען אין

שפתי חכמים

ילאו: א דייק כל אלו הג׳ מדכתיב ויקוד העם וישתחוו דהל״ל ויקדו כנו שנא׳ וישתחוו אלא להורות שאחד קידה הי׳ ושתי השתחוואות מהרש״ל: ב אע״פ שהיה סכנה בדבר לזביח תועבת מצרים לעיניהם: ג דס״ד דמשה ואהרן שאינן בכלל הגאולה לא נלטוו ולא עשו ת״ל כן עשו מיותר דביילכו ויעשו סגי: ד הרא״ם נתן טעם לשאר מקומות שנא׳ וה׳ הוא ובית דינו כפ׳ וירא בפסוק וה׳ המטיר: ה הא דצריך לשני טעמים

פירוש לתורת אלהים

(כח) וילכו זענען די ישראל גגאנגען אונ האבן גטאהן ווי גאט הט גיבאטין צו משה מיט אהרן כן עשו אזו האט משה מיט אהרן אויך גיטאהן: (כט) ויהי אונ אז עס איז גיוועזן האלבע נאכט וואס נאך דעם פערצטן טאג ויי הכה כל בכור אונ גאט האט גישלאגין אלע בכורים אין לאנד מצרים [עיין רש״י] מבכור פון דעם בכור וואס אונטער פרעה היושב דער וואס איז אן גבייט נאך אים זיצן אויף זיין שטול עד

ליקוטי יקרים

(כט) ויהי בחצי הלילה וגו׳. דר ילקוט שרייבט רבי יוחנן הט גזאגט אפילו הקב״ה הט גהרגת די בכורים האלבע נאכט, פון דעסטוועגן הט הקב״ה געמאכט זיי זאלען זיך צאפלען אונ לעבן ביז אין דר פריה, די יודין זאלן האבן די נקמה צו זעהן ווי זיי צאפלען זיך אונ שטארבן. דר זוהר שרייבט אין די נאכט וואס הקב״ה הט געהרגת די בכורים פון מצרים, האבן די מלאכים גיוואלט זאגן שירה, האט

בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ל וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת

עַד בּוּכְרָא דְשִׁבְיָא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכֹל בּוּכְרָא דִבְעִירָא: ל וְקָם פַּרְעֹה לֵילְיָא הוּא וְכָל עַבְדוֹהִי וְכָל מִצְרָיִם וַהֲוַת צְוָחְתָּא רַבְּתָא בְּמִצְרַיִם אֲרֵי לֵית בֵּיתָא דִּי לֵית תַּמָּן בֵּהּ

בית יהודא

מִצְרַיִם (וְעוֹד) וָועֶגְן נָאךְ אַזַאךְ זֶענֶן זַיי גֶשְׁטָארְבֶּן (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִרְאָתֵנוּ הֵבִיאָה הַפּוּרְעָנוּת) וָוארוּם הקב"ה הָט גֶעוָואסְט אַז דִי בְּכוֹרִים פוּן תְּפִיסָה וָואלְטְעֶן גֶעלֶעבְּט וָואלְטֶן זַיי זָאגֶען אוּנְזֶער גָאט הָאט גֶעהַרְגֶת דִי בְּכוֹרִים אִין מִצְרַיִם וַוייל זַיי הָאלְטֶן אוּנְז אִין תְּפִיסָה, דְרִיבֶּער הָט זַיי הקב"ה אוֹיךְ גֶהַרְגֶת זַיי זָאלֶן דָס נִיט קֶענֶן זָאגֶן וְאַפִילוּ דִי גֶעבְּלִיבֶּענֶע מֶענְטְשִׁין אִין תְּפִיסָה וָוס זֶענֶען נִיט בְּכוֹרִים וֶועלֶן דָס אוֹיךְ נִיט קֶענֶען זָאגֶן (וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה בִּכְלָל הָיָה) דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶן זֶענֶן אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּן (שֶׁהֲרֵי מָנָה מִן הֶחָשׁוּב שֶׁבְּכוּלָן עַד הַפְּחוּת) וָוארוּם דֶר פָּסוּק רֶעכְנֶט פוּן בֶּעסְטֶן בְּכוֹר וְדָס אִיז דֶר זוּהְן פוּן פַּרְעֹה) בִּיז דֶעם עֶרְגְסְטֶן בְּכוֹר וְדָס אִיז דֶר גֶעפַאנְגֶענֶער בְּכוֹר) (וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה חָשׁוּב מִבְּכוֹר הַשְּׁבִי) דִי בְּכוֹרִים פוּן דִיא דִינְסְטֶן זֶענֶען בֶּעסֶער וּמֶער גֶעאַכְט וִוי דִי גֶעפַאנְגֶענֶע בְּכוֹרִים, זֶענֶן דָאךְ דִי בְּכוֹרִים פוּן דִי דִינְסְטֶען גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן פְרִיעֶר פַאר דִי גֶעפַאנְגֶענֶע בְּכוֹרִים, וַוייל מֶען אִיז גֶעגַאנְגֶן כְּסֵדֶר פְרִיעֶר אִיז גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן דֶער בְּכוֹר פוּן פַּרְעֹה, נָאכְדֶעם נִידֶערִיגֶער אוּנ נִידֶערִיגֶער בִּיז דֶעם גֶעפַאנְגֶענֶעם בְּכוֹר: (ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה). פַּרְעֹה אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען (מִמִּטָּתוֹ) פוּן זַיין בֶּעט: לַיְלָה). בַּיי נַאכְט (וְלֹא כְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים בְּג' שָׁעוֹת בַּיּוֹם) נִיט וִויא אַלֶע מְלָכִים וָוס שְׁלָאפֶן בִּיז דְרַיי שָׁעָה אוֹיפְן טָאג: (הוּא). תְּחִלָּה). פַּרְעֹה אִיז פְרִיעֶר אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען (וְאַחַר כָּךְ עֲבָדָיו) נָאכְדֶעם זֶענֶן אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען זַיינֶע קְנֶעכְט (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁהָיָה הוּא מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי עֲבָדָיו וּמַעֲמִידָן) פַּרְעֹה אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין דִי שְׁטוּבֶּען וְואוּ זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶן גֶעשְׁלָאפֶען אוּנ עֶר הָט זַיי אוֹיפְגֶעוֶועקְט זַיי זָאלֶן אוֹיפְשְׁטֵיין: וְכִי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת). וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גֶעוֶוען אִין מִצְרַיִם אֵיין שְׁטוּבּ וָואס אִין אִיר אִיז נִיט גֶעוֶוען אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶער (יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר מֵת) אִיז גֶעוֶוען אִין שְׁטוּבּ אַבְּכוֹר, אִיז דֶר בְּכוֹר גֶעשְׁטָארְבֶּן (אֵין שָׁם בְּכוֹר) אִין דִי שְׁטוּבּ וָוס אִיז נִיט גֶעוֶוען אַבְּכוֹר (גָּדוֹל שֶׁבַּבַּיִת קָרוּי בְּכוֹר) אִיז דֶר גְרֶעסְטֶער פוּן שְׁטוּבּ גֶערוּפְן גֶעוָוארֶן בְּכוֹר אוּנ עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט אוֹיף דָוִד (אַף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ) אִיךְ וֶועל אִים גֶעבֶּען עֶר זָאל זַיין אַבְּכוֹר (אַעֶלְצְטֶער), וֶוערְט דֶר אֶלְצְטֶער גֶערוּפֶן בְּכוֹר (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ אִיז פַאר וָוס אִין יֶעדֶער שְׁטוּבּ אִיז גֶעוֶוען אַמֵּת נָאדֶר מֶער וִויא אֵיין מֵת) (מִצְרִיּוֹת מְזַנּוֹת תַּחַת בַּעֲלֵיהֶן וְיוֹלְדוֹת מִרְווּקִים פְּנוּיִים) וַוייל דִי וַוייבֶּר פוּן דִי מִצְרִים פְלֶעגְן מְזַנֶּה זַיין אוּנ פְלֶעגֶן הָאבֶּן קִינְדֶר פוּן בַּחוּרִים (וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרִים הַרְבֵּה) הָאבֶּן זַיי גֶעהַאט אִין שְׁטוּבּ פִיל בְּכוֹרִים (פְּעָמִים חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת) עֶס פְלֶעגְט טְרֶעפְן אֵיין אִשָּׁה זָאל הָאבֶּען פִינְף בְּכוֹרִים (כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו) יֶעדֶערֶער אִיז גֶעוֶוען אַבְּכוֹר צוּא זַיין פָאטֶער וְאוּנ וַוייל זַייעֶרֶע מַאנֶען הָאבֶּן נִיט גֶעוואוּסְט אַז דִי

רש"י

שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות זו ובכור השפחה בכלל הי' שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות ובכור השפחה חשוב מבכור השבי: (ל) ויקם פרעה. ממטתו: לילה. ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחילה ואח"כ עבדיו מלמד שהיה הוא מחזר ו על בתי עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנאמר (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו ד"א מצריות מזנות תחת בעליהן ז וויולדות מרווקים ח פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים הם המנה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו:

שפתי חכמים

אלו עיין לעיל ושם מפורש: ו (נח"י) והא דעבדיו לא היו מעמידין את פרעה אע"פ שבשם שהיתה עיקר המכה דכתיב אין בית וגו' י"ל לפי שהם אמרו כבר שלח את האנשים וגו' הטרם תדע וגו' ולא שמע אליהם לכך הולרך הוא להעמידם: ז וקשה דא"כ יוכלו לו' משה בדאי הוא שהרי גם אחרים שאינם בכורים מתים וי"ל שמשה יאמר להם שכולם בכורים היו לפי שהיו נשותיהם מזנות וכו' וכל זה כדי להראות שפלותם וטומאתם מהרש"ל: ח פנוים הוא פירושו של רווקים:

ליקוטי יקרים

הקב"ה גיזאגט צו די מַלְאָכִים איצט איז ניט אייער צייט צו זאגן שִׁירָה, איצט זאגן מיינע קינדער שִׁירָה אויף דיא ערד, ווי עס איז גוואָרן האַלבּע נאכט האָבן יודין אָנגהויבן זאגן שִׁירָה, זיי האָבן גזאגט הַלֵּל, אונ הקב"ה הָט גהרגת בכורים, אונ די מַלְאָכִים זענן גקומן הערן די שִׁירָה וָוס יודין זאגן. דער חכם הרזים שרייבט ווען הקב"ה האט געהרגת די בכורים אונ פַּרְעֹה הָט געשריגן צו די יודין זיי זאלען ארויסגיין פון מִצְרַיִם הָט מען גיהערט זיין שטימע איבּר גאַנץ מִצְרַיִם וָוס מִצְרַיִם איז גיוועזן גרוס פיר הונדרט מייל אויף פיר הונדערט מייל, אונ ער הָט געשריגען מיט אטרויעריגע שטימע, אונ די יודין האבען זיין שטימע גיהערט אונ זיי האבן זיך ניט גרירט פון אָרט, ביז פַּרְעֹה הָט געמוזט קומן צו משה אונ אהרן אונ בעטין בּיי זייא מיט געוויין זיי זאלן ארויס גיין פון מִצְרַיִם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) כי אין בית. אמרי' בספרי וכי תעלה על דעתך שלא היה שם בית שאין שם בכור אלא כך היה מנהגם של מצרים כשהיה בכור שלהם מת היו עושין איקונין שלו בבתיהם ובאותה שעה הי' נשבר ונתך ארצה והי' קשה בעיניהם כיום המות. ועוד אמרינן התם שבמקום שהיו שם בכוריהם קבורים היו באים עכברים וחוטטים אחריהם ומוציאין אותם ומגררין אותם והיה קשה להם מיום המיתה:

פירוש לתורת אלהים

בִּיז דֶעם בְּכוֹר פוּן דִיא גֶפַאנְגֶענֶע אֲשֶׁר וָואס זֶענֶן גִיוֶועזְן אִין דֶער שְׁטוּבּ וָואס דָארְט אִיז דָאס גְרוּבּ וָואס מֶען וַוארְפְט אַרַיין דִיא גִיפַאנְגֶענֶע זֶענִין זַייא אוֹיךְ גֶשְׁטָארְבֶּן וְכֹל אוּנ אַלֶע בְּכוֹרִים פוּן בְּהֵמוֹת זֶענֶען אוֹיךְ גִיפַּייגֶערְט [עיין רש"י]: (ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה אִיז פַּרְעֹה אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען בַּיי נַאכְט הוּא עֶר וְכָל אוּנ אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וְכָל מִצְרַיִם אוּנ אַלֵי מִ[illegible]ם וַתְּהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארֶען אַגְרוֹיס גְשְׁרֵייא אִין מִצְרַיִם כִּי וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גִיוֶועזְן

אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃ לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ
מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃
לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־
אֹתִי׃ לג וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם
לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ
כֻּלָּנוּ מֵתִים׃ לד וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ

אונקלוס

תַּמָּן מִתָא׃ לא וּקְרָא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילְיָא
וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִגוֹ
עַמִּי אַף אַתּוּן אַף בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֱזִילוּ פְּלָחוּ קֳדָם
יְיָ כְּמָא דַהֲוֵיתוּן אָמְרִין׃
לב אַף עָנְכוֹן אַף תּוֹרְכוֹן
דְּבָרוּ כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן
וְאֱזִילוּ וְצַלּוֹ אַף עֲלָי׃
לג וּתְקֵיפַת מִצְרַיִם עַל
עַמָּא לְאוֹחָאָה
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן מִן אַרְעָא
אֲרֵי אֲמָרוּ כֻּלָּנָא מֵיתִין׃
לד וּנְטַל עַמָּא יָת לֵישֵׁיהוֹן

רשב״ם

(לב) וברכתם גם אותי. וגם תברכו אותי:
(לד) בצקו. מן בצק מן כסף כספו:

בעל הטורים

(לא) קומו לאו. ב׳ במסו׳ דין ואידך קומו לאו מן המקום ה״ה גבי לוט מה התם הוליאום המלאכים בעל כרחם אף כאן כמי: (לג) למהר. ג׳ במסורה הכא ואידך וכלבאים על ההרים למהר. למהר שלל חש בז. שהמלרים היו ממהרים לשלחם כלבאים וישראל היו ממהרים לשלול שלל:

רש״י

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר ט על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי: גם אתם. הגברים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו׳ כדברכם. הכל כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני בטל לא אשלח בטל מי ומי ההולכים בטל רק צאנכם ובקרכם יצג. גם צאנכם גם בקרכם קחו. ומהו כאשר דברתם (שמות י) גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות: (לב) קחו כאשר דברתם וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות י שאני בכור (מכילתא): (לג) כלנו מתים.

בית יהודא

וויבר זענען מזנה, אונ זיי האבן געמיינט אז די קינדר זענען זייערע זענען זיי דאך ניט בכורים. אונ זיי האבן געזעהן אז אין שטוב שטארבן עטליכע קינדר, האבן זיי געשריגן עס איז ניט ווי משה הט געזאגט אז נאר בכורים וועלן שטארבן, נאר מיר וועלן אלע שטארבן: (לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. זאגט רש״י (מגיד) דר פסוק זאגט (שהיה מחזר על פתחי העיר) פרעה איז געגאנגן ביי נאכט צו די טירן פון די מענטשען וום וואהנען אין שטאט (וצועק) אונ ער הט געשריגן (היכן משה שרוי) וואו וואהנט משה (היכן אהרן שרוי) וואו וואהנט אהרן: וגם אתם. (הגברים) די גרויסע מענער: גם בני ישראל. (הטף) די קליינע קינדר: ולכו עבדו וגו׳ כדברכם. פרעה האט געזאגט צו משה גייט דינט אייער גאט אזוי ווי איר האט גערעט (הכל כמו שאמרתם) אלץ זאל זיין ווי איר הט געזאגט (ולא כשאמרתי אני) ניט ווי איך האב געזאגט (בטל לא אשלח) ווס איך האב געזאגט איך וועל אייך ניט ארויסשיקען פון מצרים, דאס איז גאר ניט (בטל מי ומי ההולכים) וואס איך האב געפרעגט ווער זאל גיין דינען גאט, דס איז גאר ניט, מען דארף ניט פרעגן ווער עס זאל גיין, וואורום אלע וועלן גיין (בטל רק צאנכם ובקרכם יוצג) ווס איך האב געזאגט אייערע שעפסען אונ אייערע רינדער וועלן בלייבען אין מצרים, די רייד איז אויך גאר ניט (גם צאנכם גם בקרכם קחו) נעמט אייערע שעפסן אונ אייערע רינדער (מהו כאשר דברתם) ווס הט פרעה געמיינט ווס ער הט געזאגט צו משה אונ אהרן עס זאל זיין ווי איר האט גערעט צו מיר (גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות) דוא וועסט אונז אויך געבן בהמות מיר זאלן זיי מקריב זיין קרבנות שלמים אונ עולות, איך וועל אזוי טאהן, איך וועל דיר אויך געבען בהמות: (לב) וברכתם גם אותי. איר זאלט מיך בענטשען (התפללו עלי שלא אמות שאני בכור) איר זאלט בעטן פון מיינעטוועגן איך זאל ניט שטארבן וואורום איך בין אויך אבכור: (לג) וכולנו מתים. מיר וועלן אלע שטארבען (אמרו) די מצרים האבען געזאגט (לא כגזרת משה

שפתי חכמים

ט דאל״כ ויקרא אל משה מבע״ל כמו ויקרא אל משה וידבר ה׳ אליו כי למשה פירושו בעסר משה: י דאל״כ מה היה לריך לברכתם כיון:

פירוש לתורת אלהים

איין שטוב עס זאל דארט ניט זיין אמת [פיין רש״י]: (לא) ויקרא למשה ולאהרן האט פרעה גרופען צוא משה אונ צוא אהרן לילה בייא נאכט [פיין רש״י] ויאמר הט ער גזאגט צו זיי קומו שטייט אוף צאו גייט ארויס פון מיין פאלק גם אתם אויך איר גם אוך דיא קינדר ישראל ולכו אונ גייט דינט גאט אזו ווי איר האט גירעט: (לב) גם צאנכם אויך אייערי שאף גם בקרכם אוך אייערי רינדר קחו נעמט מיט אייך כאשר אזו ווי איר הט גרעט ולכו אונ גייט וברכתם אונ זייט פר מיר מתפלל איך זאל ניט שטארבן ווארום איך בין אבכור: (לג) ותחזק מצרים על העם אונ די מצרים האבן זיך גשטארקט אוף דעם פאלק ישראל למהר צוא איילען אוועק שיקען זייא פון דעם לאנד כי אמרו ווארום זיי האבען גטראכט אז דיא ישראל וועלען נאך פאר זומן אין לאנד כולנו מתים וועלין מיר אלע שטארבן: (לד) וישא העם האט איטליכר

טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת
בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם: לה וּבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּשְׂמָלֹת: לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם
בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־

עַד לָא חֲמַע מוֹתַר
אֲצֵוָתְהוֹן צְרִיר בִּלְבָשֵׁיהוֹן
עַל כַּתְפֵּיהוֹן: לה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עֲבַדוּ כְּפִתְגָּמָא
דְמֹשֶׁה וּשְׁאִילוּ מִמִּצְרַיִם
מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב
וּלְבוּשִׁין: לו וַיָי יְהַב יָת
עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וּשְׁאִילְנוּן וְרוֹקִינוּ

תו"א וה' נתן את שנהדרין לא: וישאילום ברכות שם:

רשב"ם

משארותם. הוא הכלי שנותנין בו הבצק וזה מוכיח ברוך טנאך ומשארתך. כשם שהטנא הוא הסל שנותנין בה את הפרי כן משארותם כלי שנותנין בו את העיסה. וזהו ברכות הכלים שיהיו מלאים פירות ועיסה: (לו) נתן את חן העם. לתת להם במתנה כדכתיב באלה שמות ונתתי את חן העם בעיני מצרים: וישאילום. מצרי לישראל ישראל היו השואלים ומצרים המשאילים. השלימו שאילתם במתנה היתה. מי (שפועל) [נ"א ששואל] את הדבר קרוי פועל ומי שמוסר לו מה ששואל קרוי מפעיל. משאיל נותן לו מה ששואל: וינצלו את מצרים

בעל הטורים

ולבוש כו: (לד) צרורות. ב' במסו'. הכא ואידך צרורות עד יום מותן אלמנות רמז לאלמנות שיכסו פניהם בשמלה: (לו) וינצלו את מצרים.

בית יהודא

הוא) עס איז ניט ווי די גְזֵרָה פון מֹשֶׁה (שֶׁהֲרֵי אָמַר וּמֵת כָּל בְּכוֹר) משה הט געזאגט נאר בְּכוֹרִים וועלן שטארבען (וְכַאן אַף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים) אונ מיר זעהן אפילו ניט בְּכוֹרִים שטארבען אויך (ה' או י' בְּבַיִת אֶחָד) פינף אדער צעהן מענטשן שטארבען אין אין שטוב זעה פסוק ל: (לד) וְטֶרֶם יֶחְמָץ. די יודען האבען געטראגן די טייג איידער עס איז זויער געווארן (הַמִּצְרִים לֹא הֵנִיחוּם לִשְׁהוֹת כְּדֵי חִימּוּץ) די מִצְרַיִם האבן ניט געלאזט ווארטן די יודען אין מִצְרַיִם ביז די טייג וועט זויער ווערן: וּמִשְׁאֲרוֹתָם. (שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר) די געבליבענע שטיקלאך מַצָּה אונ מָרוֹר: וְעַל שִׁכְמָם. אויף זייער אקסיל (אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֵמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ עִמָּהֶם) אפילו זייא האבן געהאט פיל בְּהֵמוֹת מיט זיך. האבן זיי דאך געקענט לייגען די טייג אויף די בְּהֵמוֹת, פון דעסטוועגן האבן זיי געטראגן די טייג אויף דיא אקסלען (מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצְוָה) צוויל זיי האבען ליב געהאט די מִצְוָה פון קָרְבַּן פֶּסַח מַצָּה מָרוֹר: (לה) וּכִדְבַר מֹשֶׁה. ווי משה הט גערעט (שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם) משה הט געזאגט צו זיי אין מִצְרַיִם (וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ) זיי זאלן בארגען פון זייערע מִצְרִישע פריינד זילבער אונ גאלד: וּשְׂמָלוֹת. אונ קליידער (אַף הֵן הָיוּ חֲשׁוּבוֹת לָהֶן מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב) די קליידער זענען געוועזן ביי די יודען טייערער ווי די זילבער אונ גאלד (וְהַמְּאוּחָר בַּפָּסוּק חָשׁוּב) וואס עס שטייט שפעטער אין פָּסוּק איז טייערער, פריער זילבער נאכדעם גאלד נאכדעם קליידער *): (ל) וַיַּשְׁאִלוּם. (אַף מַה שֶּׁלֹּא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם) אפילו וואס די יודען האבן

רש"י

אמרו לא כגזרת משה הוא שהרי אמר ומת כל בכור וכאן אף הפשוטים מתים ה' או י' בבית א' (מכילתא): (לד) טרם יחמץ. המצריים לא הניחום לשהות כדי חימוץ: משארותם. שירי מצה ומרור (מכילתא): על שכמם. אע"פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את המצות (מכילתא): (לה) כדבר משה. שאמר להם במצרים (שמות יא) וישאלו איש מאת רעהו: ושמלות. אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב והמאוחר בפסוק חשוב (מכילתא): (לו) וישאלום. אף מה שלא

שפתי חכמים

שאלו את העם: כ אבל לא בשביל איסור חמץ שהרי בפסח מצרים לא היו מוזהרים מלהיות חמץ בבית. א"כ דק"ל לנ"ל טרם יחמץ הל"ל טרם שאפו ע"ז פי' המצריים כו' כלו' מ"ה כתיב טרם להודיע אותנו כי כ"כ היו המצרים ממהרים כו': ל אבל לא שירי פסח דא"כ הוא נותר וחייב שריפה: מ דאל"כ ושמלות למ"ל דאם כסף וזהב השאילום כ"ש שמלות אלא וכו'. ומהרש"ל פירש מדלא צוה הקב"ה שישאלו שמלות ש"מ שלא היו חשובות ולכך לא אמר הקב"ה שישאלו אלא כסף וזהב כדי לקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול וישראל מעצמם היו שואלים מהם הבגדים לפי שהעני שלא היה לו בגד על צוארו לא היה נותן עיניו על כסף וזהב אלא לשאול מהם בגד או כתונת ועז"פ שחשובות היו כו' ר"ל בעיני מצרים היה זה דבר גדול וחשוב להשאיל להם לפי שהיו מובדלים מישראל במלבושיהן ובמנהגיהם לפיכך כשהיה המצרי נושאל הבגד לישראל הי' יודע בודאי שלא יחזיר לו לפי שהישראל ישנה הבגד ואפ"ה השאילום לכ"פ שהיו חשובות להן ר"ל למצרים ולא לישראל אבל כסף וזהב לא היה כ"כ חשוב בעיניהם לפי שהיו סבורים שיחזרו להם: נ וקשה והלא אבל חטה ושעורה מוקדם החשוב קודם וי"ל דכאן אין לו' החשוב קודם דאז הוה זו ואצ"ל זו שהרי הלוה להם החשוב מכ"ש שילוה להם השפל (מהרש"ל): ס מדכתיב בתחלה וישאלו ממצרים וגו' ואח"כ כתיב וה' נתן את חן העם וגו' ר"ל שנתן להם חן בעיניהם והשאלום למה צריך תו למיכתב

פירוש לתורת אלהים

פון דעם פאלק יִשְׂרָאֵל גיטראגען אֶת בְּצֵקוֹ זיין טייג טֶרֶם איי עס איז זויער געווארן עס הט ניט גיווארן ווארום די מִצְרַיִם האבן זיי ארוס גטריבן פון לאנד אונ האבן זיי ניט גלאזט פאר זומן אז דם טייג זאל יערן מִשְׁאֲרוֹתָם די מַצָּה מיט מָרוֹר וואס איז גבליבן פון דעם וואס זייא האבען דיא נאכט געגעסן צְרוּרוֹת בְּשִׂמְלוֹתָם איז געווען איין גבונדן אין זייערי קליידר אונ האבן דם גטראגן עַל שִׁכְמָם אויף זייערי אקסלן [עי' רש"י]: (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אונ דיא קינדער יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ האבען גטאהן ווי משה הט צו זיי גרעט זיי זאלן אנטלייען פון די מִצְרַיִם כֵּלִים אונ קליידר וַיִּשְׁאֲלוּ אונ זיי האבן אנטליגן פון די מִצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף זילבערנע כלים וּכְלֵי זָהָב אונ גאלדני כלים וּשְׂמָלוֹת אונ קליידר: (לו) וַה' נָתַן אֶת חֵן הָעָם אונ גאט הט געגעבן די יִשְׂרָאֵל זאלן האבן

*) הערה פאר וואס קליידער איז גיוועז ביי די יודין טייערער ווי גאלד קען מען זאגין, ווייל אין מצרים איז גיוועז דער מנהג אקנעכט האט ניט געהאט ערלויבנים אנצוטאהן אקלייד פון אבעל הבית, נאר אלע קנעכט האבין געהאט איין סארט קליידער, אז זיי זענען געגאנגען אין גאס האט מען זיי דערקענט אז זיי זענען קנעכט, אונ ווען די יודין זענען גיוועזן אין מצרים זענען זיי אויך גיוועזן געקליידעט ווי אלע קנעכט, איצט אז די מצרים האבן ערלויבט די יודין אוים צו טאהן די קנעכט קליידער אונ אנטאהן קליידער ווי אלע מצרישע בעל בתים גייען האבין זיי שוין געוואוסט אז זיי זענען פריי, דריבער זענען קליידער גיוועזן ביי זיי טייערער ווי די זילבער אונ גאלד [עיין רש"י פ' מקץ על פסוק נער עברי עבד]:

מצרים: פ לז ויסעו בני־ישראל מרעמסס סכתה כשש־מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף: לח וגם־ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד: לט ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי־גרשו ממצרים

אונקלוס

ית מצרים: לז ונטלו בני ישראל מרעמסס לסכות כשית מאה אלפין רגלאין גבריא בר מטפלא: לח ואף נוכראין סגיאין סליקו עמהון ועאנא ותורין בעירא סגי לחדא: לט ואפו ית לישא די אפיקו ממצרים גריצן פטירן ארי לא חמעאדי אתרכו ממצרים ולא

בעל הטורים

בגימטריא עשאוה כמלודה שאין בה דגן: (לז) סכתה. ב' חסרים מרעמסס סכתה ויעקב נסע סכתה. שבזכות יעקב יצאו ממצרים:

רשב"ם

עדיים טוב מלבושיהן שאלו ונתנו על בניהם ועל בנותיהם וכדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב: (לח) ערב רב. לשון תערובות כדכתיב ויתערבו בגוים: (לט) עוגות. כי אין לחם אלא האפוי בתנור: כי לא חמץ. כי לא החמיץ. וכן כבד לב פרעה. ל' פעל. וכן אהב אביו והמלך דוד זקן הזקין: גם צדה. לדרך לא עשו. ולכך הוצרכו להתלונן ללחם ולמים:

רש"י

היו שואלים מהם היו נותנים להם אתה אומר אחד טול שנים ולך: וינצלו. ורוקינו: (לז) מרעמסס סכותה. ק"כ מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים: הגברים. פ מבן עשרים שנה ומעלה: (לח) ערב רב. תערובות אומות של גרים: (לט) עגות מצות. חררה של מצה בצק שלא החמיץ קרוי

בית יהודא

גיט געבעטען פון דיא מצרים (היו נותנים להם) האבן די מצרים זיי געגעבן (אתה אומר אחד) דר מצרי הט געזאגט צום יוד, דו זאגסט דו ווילסט נאר איין כלי (טול שנים ולך) נעם צוויי כלים נאר גיי שוין ארויס פון מצרים: (וינצלו. ורוקינו) זיי האבן ליידיג געמאכט מצרים: (לז) מרעמסס סכותה. זאגט רש"י (ק"כ מיל היה) הונדערט מיט צוואנציג תחום שבת איז געווען פון רעמסס ביז סכות (ובאו שם לפי שעה) אונ אין איין שעה זענען די יודען געקומען פון רעמסס ביז סוכות (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ואשא אתכם על כנפי נשרים) הקב"ה זאגט צו דיא יודען איך האב אייך געטראגן פון רעמסס ביז סוכות אזוי געשווינט ווי איר וואלט געזעסן אויף די פליגל פון אדלער וואלט מיט אייך געקומען צו פליהען פון רעמסס ביז סוכות: (הגברים). זאגט רש"י גברים מיינט מען (מבן כ' שנה ומעלה) פון צוואנציג יאהר אונ עלטער: (לח) (ערב רב). זאגט רש"י (תערובות אומות עובדי כוכבים של גרים) פיל מענטשן פון פיל פעלקער וואס האבן זיך מגייר געווען זענען געגאנגען מיט די יודען פון מצרים: (לט) (עגות מצות). (חררה של מצה) קיכלאך פון אומגעזייערטע טייג (בצק שלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) ויסעו בני ישראל. ק"כ מיל היו ובאו שם לפי שעה זש"ה ואשא אתכם על כנפי נשרים שלשה ממי"ן יש באותו פסוק בסופי תיבות הם ק"כ וזכר לדבר ע"ל כנפ"י בג"י ק"כ מילין מהרב משה: (לט) כי לא חמץ. למ"ד פסח מצרים לא נהגו אלא יום אחד ניחא כפשטי' כי לפי שגורשו ממצרים לא נתחמצו אלא למ"ד פסח מצרים נמי נצטרכו לאכול מצה כל שבעה א"כ מאי כי גורשו. וי"ל דה"ק ויאפו את הבצק מפני חיוב מצה ולפי שנורשו ממצרים לא יכלו להתמהמה לבקש צדה לדרך. אכן קשה קצת הווי"ן וכן וגם אמנה מצינו וי"ו יתירה נרדם ורכב וסוס וכן בהרבה מקומות:

שפתי חכמים

ויסאילוס אלא לרבות אף מה וכו': ע דלא היה לריך למכתב מרעמסס דהא הא היו ברעמסס כדכתי' כפ' ויגש אלא לו' לך ק"ך מיל היו וכו': פ דהא בפ' במדבר מנאן מבן ך' ולמעלה ולא היו יותר אלא כמו הכא והכל היה בשנה אחת ואי אמרת דהכא מנאן מי"ג שנה א"כ התם כשמנאן מבן ך' לא יהיה כ"כ הרבה כמו הכא דהא

פירוש לתורת אלהים

הן אין די אויגן פון די מצרים אונ האבען זייא אליין גליגן האטשי אזעלכי זאכן ווס די ישראל האבן זיי ניט געבעטן וינצלו אונ די ישראל האבן אום גליידיגט דם לאנד מצרים: (לז) ויסעו בני ישראל אונ די קינדר ישראל האבן גצוגן מרעמסס פון דר שטאט רעמסס סכותה צו דר שטאט סוכות אונ די צאל פון זיי איז געווען כשש זעקס הונדערט טויזנט מאן פיס גייער ווס זענען אלט געווען פון צוואנציג יאר אונ העכער לבד מטף חוץ קליינע קינדער: (לח) וגם אויך ערב רב פיל פון אנדרי אומות ווס האבן זיך מגייר געווען זענען אויך מיט זייא אויף גגאנגען וצאן ובקר אונ שאף אונ רינדר מקנה פיך כבד מאד זייער שווער זיי האבען מיט זיך גפירט זייער פיל בהמות: (לט) ויאפו את הבצק אונ די ישראל האבן גבאקן דאס טייג אשר ווס זייא האבן אום גצוגען פון מצרים עוגות קוכן פון מצה [ע' רש"י]

ליקוטי יקרים

(לז) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה וגו'. דער תרגום יונתן שרייבט פון רעמסס ביז סוכות איז געווען הונדערט מיט דרייסיג תחום שבת, אין סוכות זענען אראפגקומען זיבן וואלקינס, פיר וואלקינס זענען גיווען אין די פיר זייטין פון די מחנה, איין וואלקן הט בדעקט די מחנה פון אויבין, עס זאל אויף זיי ניט קומען רעגען אונ ניט האגיל אונ די זונן זאל אויף זיי ניט ברענען, איין וואלקן איז גיווען אויף דיא ערד אונ די יודין האבן געטרעטן אויף אים, זייא זאלען ניט טרעטן אויף דערנער, אונ שלאנגן אונ עגדעסין זאלען זיי ניט בייסין די פיס, אונ איין וואלקן איז גגאנגן פאר זייא פאראוים, ער הט גלייך געמאכט פאר זיי דיא וועג, אלע בערג הט ער נידעריג גמאכט, אונ אלע נידעריגע ערטער הט ער אויפגעהובין, די יודין זענן גיווען זעקס הונדערט

וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־
עָשׂוּ לָהֶם׃ מ וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

יְכִילוּ לְאִתְעַכָּבָא וְאַף
זְוָדִין לָא עֲבַדוּ לְהוֹן׃
מ וּמוֹתַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי
יְתִיבוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע

תו"א ומושב בני מגילה ט׃

רשב"ם

(מ) ומושב בנ"י אשר ישבו במצרים, עד סוף שלשים שנה וד' מאות שנה משנאמר לאברהם בין הבתרים כי בן שבעים שנה היה אברהם אבינו כשנדבר עמו בין

בית יהודא

החמיץ, קריי מצה) טייג וואס איז ניט זויער ווערט גרופען מצה׃ וגם צדה לא עשו להם. (לדרך) אפילו שפייז צום עסן האבן זיי ניט מיט גענומען אויף דעם וועג (מגיד שבחן של ישראל) דר פסוק זאגט די לויב פון די יודען (שלא אמרו איך נצא למדבר בלא צדה) זיי האבן ניט געזאגט ווי אזוי וועלן מיר גיין אין אמדבר אן שפייז (אלא האמינו והלכו) נאר זיי האבן געגלויבט געווים וועט הקב"ה זיי שפייזען אין דר מדבר אויך (הוא שמפורש בקבלה) דס איז וואס שטייט אין נביאים הקב"ה האט געזאגט צו די יודען (זכרתי לך חסד נעוריך) איך געדיינק דיר דעם חסד וואס דו האסט געטאהן אין דיין יוגענד (אהבת כלולותיך) איך געדיינק דיין ליבשאפט וואס דו האסט געהאט צו מיר ווען דו ביזט געווען ווי אכלה (לכתך אחרי במדבר) איך געדיינק דיין גיין נאך מיר אין דר מדבר (בארץ לא זרועה) אין אזוי אלאנד וואס זיא איז ניט געזייט (מה שכר מפורש אחריו) וואס איז דר שכר וואס שטייט נאכדעם (קודש ישראל לה') יודען זענען הייליג צו גאט (כל אוכליו יאשמו) די וואס עסן אים וועלען פארווישט ווערן׃ (מ) ואשר ישבו במצרים). די צייט וואס די יודען זענען געזעסען אין מצרים (אחר שאר הישיבות) נאך אנדערע זיצונגען (שישבו גרים בארץ לא להם) וואס זייא זענען געזעסן גרים אין לענדר וואס איז ניט געווען זייערע, אלע צוזאמען איז געווען (שלשים שנה וארבע מאות שנה) פיר הונדערט דרייסיג יאהר (בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה) צוזאמען פון די צייט וואס יצחק איז געבארען געווארען ביז איצט וואס די יודען זענען ארויס־געגאנגען פון מצרים איז געווען פיר הונדערט יאהר (משהיה לו זרע לאברהם) פון די צייט וואס אברהם האט געבארען קינדער (ויצחק) (נתקיים כי גר יהיה זרעך) איז באלד מקוים געווארען די גזרה פון הקב"ה "דיינע קינדער וועלען זיין גרים" (ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק) אונ פון די צייט וואס הקב"ה האט גוזר געווען די גזרה ביז יצחק איז געבארען געווארען איז געווען דרייסיג יאהר, איז געווען צוזאמען פיר הונדערט מיט דרייסיג יאהר (פון דיא צייט וואס הקב"ה האט גוזר געווען די גזרה ביז יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים וואס די גזרה האט זיך געענדיגט) וואס איז "ברית בין הבתרים" זעה אין די סדרה לך לך טו ט). זאגט רש"י (ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה) מען קען ניט זאגען אין מצרים אליין זענען יודען געווען פיר הונדערט דרייסיג יאהר (שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה) ווארום קהת איז געקומען מיט יעקב אין מצרים (צא וחשוב כל שנותיו) מיר וועלען אפילו רעכענען אלע יאהרען פון קהת ומיר וועלען זאגען קהת איז אריין געקומען אין מצרים דעם טאג וואס ער איז געבארען געווארען) (וכל שנות עמרם בנו) אונ אלע יאהרען פון זיין זוהן עמרם ומיר וועלען זאגן ווען קהת איז געשטארבען איז עמרם געבארען געווארען, אונ מיר וועלען זאגען ווען עמרם איז געשטארבען איז משה געבארען געווארען (ושמונים של משה) וועלען מיר רעכענען די אכציג יאהר וואס משה איז אלט געווען ווען זיי זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (לא תמצאם כל כך) וועסטו אויך ניט געפינען פיר הונדערט דרייסיג יאהר (ועל כרחך הרבה שנים היה לקהת עד שלא ירד למצרים) אונ אין אמת איז קהת ניט אריין געקומען אין מצרים דעם טאג וואס ער איז געבארען געווארען, נאר קהת איז אלט געווען פיל יאהר ווען ער איז געקומען אין מצרים, אונ עמרם איז ניט געבארען געווארען דעם טאג וואס קהת איז געשטארבען.

רש"י

מלה׃ וגם צדה לא עשו להם. (מכילתא) לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה צ (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה' וגו'׃ (מ) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם׃ שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. וא"א לומר בא"מ לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה לא והשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים

שפתי חכמים

בשנה אחת לא הגיעו כולן לד' שנה אלא המנין דהכא נמי היה מכן ד' ולמעלה׃ צ פי' נביאים נקרא קבלה׃ ק ע"ל פ' לך לך ששם מבואר

ליקוטי יקרים

טויזענד גרויסע מענטשין פון צוואנציג יאהר אונ ווייטער, אלע זענען געגאנגען מיט די פיס, נאר זייערע קליינע קינדער האבן געריטן אויף אייזלען, פיל פרעמדע מענטשין צווייא הונדערט מיט פערציג רבו (ארבו איז צעהן טויזענד) זענען אויך געגאנגען מיט די יודין, אונ פיל בהמות זענען מיט זיי געגאנגען, די חרטומים ומכשפים) פון מצרים זענען גקומען צו משה אונ האבן גיזאגט זיי ווילן זיך מגייר זיין, האט הקב"ה געזאגט צו משה דו זאלסט זיי ניט צו נעמען, האט משה גזאגט צו הקב"ה די מענטשין זענען גקומען ווערן יודין ווייל זיי האבן גזעהן דיינע נסים אונ וואנדר וואס דו האסט גטאן אין מצרים. פר וואס זאל מען זיי ניט מיט נעמען, האט משה זייא מיט גענומען׃

פירוש לתורת אלהים

כי ווארום עס האט ניט גקאנט זויער ווערן כי ווארום זיי זענען פר טריבען געווארען פון מצרים ולא אונ זייא האבן ניט גקאנט פר זומען וגם אונ אויך צדה שפייז לא עשו להם האבן זייא ניט צייט גהאט אן צוא גרייטן׃ (מ) ומושב אונ דם זיצונג פון די קינדר ישראל אשר וואס זענען גיזעסען אין מצרים אונ אין אנדערע פרעמדע לענדר איז גיוועזן שלשים שנה דרייסיג יאר

וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מב לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם

אונקלוס

מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין׃ מא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וַהֲוָה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין נְפַקוּ כָּל חֵילַיָּא דַיְיָ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מב לֵילֵי נְטִיר הוּא קֳדָם יְיָ לְאַפָּקוּתְהוֹן

תו"א ליל שמורים ר"ס יח:

בעל הטורים

(מב) שמורים. ב' במסו' ליל שמורים. שמורים לכל בני ישראל שחלק הקב"ה ליל ט"ו לשנים חציו ליציאת מצרים וחציו השני לגאולה לעתיד לבא:

רשב"ם

הבתרים והארבע מאות של גר יהיה זרעך התחילו מיצחק כמו שפירשתי הכל בפר' בין הבתרים: (מא) ויהי מקץ שלשים. של ברית בתרים וארבע מאות שנה של לידת יצחק ויהי בעצם היום הזה וגו' ומ"מ במצרים לא ישבו אלא מאתים ועשר של סוף ארבע מאות ושלשים: (מב) ליל שמורים הוא לה'. מימות אביהם הי' הקב"ה מצפה לזה הלילה להוציא את בני ישראל ממצרים כמו שהבטיחם. ולישראל הוא ליל שמורים: לדורותם. לכל דורותם שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח כמשפטיו. שמורים לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר:

רש"י

של משה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ד' מאות לביאת מצרים והוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות אפי' בחברון כענין שנא' (בראשית לה) אשר גר שם אברהם ויצחק ואומר (שמות ו) את ארץ מגוריהם אשר גרו בה לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהי' לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך: (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וגו' ויהי בעצם היום הזה. (מכילתא) מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו בט"ו בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזירת בין הבתרים: (מב) ליל שמרים. שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם

בית יהודא

נאר (וְהַרְבֵּה מִשְּׁנוֹת עַמְרָם נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת קְהָת) פיל יאהר האט עמרם געלעבט מיט זיין פאטער קהת צוזאמען, זענען פיל יאהרען פון עמרם אריינגעגאנגען אין די יאהרן פון קהת (וְהַרְבֵּה מִשְּׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת עַמְרָם) פון משה'ס אכטציג יאהר זענען אריינגעגאנגען פיל יאהרן אין די יאהרן פון עמרם, וואס משה האט געלעבט צוזאמען מיט זיין פאטער עמרם (הֲרֵי שֶׁלֹּא תִּמְצָא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת מִצְרַיִם) איז דאך ניטא פיר הונדערט יאהר פון יעקב'ס קומען אין מצרים ביז די יודינם ארויסגיין פון מצרים (וְהֻזְקַקְתָּ לוֹמַר עַל כָּרְחֲךָ) מוזטו זאגן (שֶׁאַף שְׁאָר הַיְשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵרוּת) אנדערי ארטער וואו יצחק און יעקב האבען דארטען געוואהנט איז אויך גערופן געווארן גרות (וַאֲפִילּוּ בְּחֶבְרוֹן) אפילו וואס מען האט געוואהנט אין חברון איז אויך גערעכנט גרות (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק) אברהם און יצחק זענען געווען גרים אין חברון (וְאוֹמֵר) נאך זאגט דער פסוק (אֶת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ) די לאנד כנען וואס אברהם יצחק יעקב האבען אין איר געוואהנט וויא גרים (לְפִיכָךְ אַתָּה צָרִיךְ לוֹמַר) דריבער מוזטו זאגען (כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ מִשֶּׁהָיָה לוֹ זֶרַע) פון די צייט וואס צו אברהם איז געבארען געווארן יצחק האט זיך אנגעהויבן די גזרה וואס הקב"ה האט גוזר געווען דיינע קינדער וועלען זיין גרים (וּכְשֶׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק) און אז דו וועסט ציילן די פיר הונדערט יאהר פון די צייט וואס יצחק איז געבארען געווארן (תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן ר"י שָׁנָה) וועסטו געפינען פון די צייט וואס יעקב מיט זיינע קינדער זענען אריינגעקומען אין מצרים ביז די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים איז געווען צוויי הונדערט מיט צעהן יאהר (וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁנּוּ לְתַלְמַי הַמֶּלֶךְ) דס איז איינע פון די זאכען וואס מען האט געענדערט אין די תורה ווען מען האט געשריבן די תורה פאר דעם מלך תלמי, מען האט געשריבען (וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם וּבִשְׁאָר אֲרָצוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה) יודען זענען געזעסען אין מצרים און אין אנדערע לענדער צוזאמען איז געווען פיר הונדערט דרייסיג יאהר; (מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים וגו' וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. זאגט רש"י (מַגִּיד) דר פסוק זאגט אונז (שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ) ווי עס איז געקומען די ענדע פון די צייט (לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן) האט הקב"ה ניט אויפגעהאלטן דיא יודען אין מצרים איין רגע אויך ניט (בְּט"ו בְּנִיסָן בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל אַבְרָהָם לְבַשְּׂרוֹ) דעם פופצעהנטען טאג אין ניסן זענען געקומען די מלאכים צו אברהם אנזאגען אז יצחק וועט געבארען ווערען (בְּט"ו בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק) דעם פופצעהנטן טאג אין ניסן איז יצחק געבארען געווארן (וּבְט"ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְּזֵרַת בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים) דעם פופצעהנטען טאג אין ניסן איז געווארן די גזרה פון גלות, דעם פופצעהנטען טאג אין ניסן זענען די יודען ארויסגעגאנגען פון מצרים: (מב) לֵיל שִׁמֻּרִים. זאגט רש"י דריבער רופט מען די נאכט שמורים (שֶׁהָיָה הקב"ה שׁוֹמֵר וּמְצַפֶּה לוֹ לְקַיֵּים הַבְטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם) ווייל הקב"ה האט געווארט און געהאפט אויף דיא נאכט זיא זאל קומען ער זאל אין איר מקיים זיין וואס ער האט צוגעזאגט ארויס צו נעמען דיא יודען פון מצרים:

פירוש לתורת אלהים

וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה און פיר הונדערט יאהר: (מא) וַיְהִי און עס איז געוועזן בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם פופצעטען טאג אין ניסן אין מיטן העלן טאג יָצְאוּ זענין ארויס גגאנגען דיא יודין פון דעם לאנד מִצְרָיִם: (מב) לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיְיָ די נאכט איז געוועזן געהיט צו גאט גאט האט גיווארט און האט גהאפט עס זאל קומען דיא נאכט ווס גהער צום פופצעטן טאג אין ניסן כדי מקיים צו זיין וואס ער האט מבטיח געווען צו אברהם לְהוֹצִיאָם צוא אוס ציהן דיא ישראל פון דעם לאנד מִצְרָיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה דס איז די נאכט ליי צו גאט [פיין רש"י] שִׁמֻּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם דיא נאכט איז געהיט צוא דיא ישראל צוא זייערי דורות [פיין רש"י]:

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה
לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדֹרֹתָם׃ פ מג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־
נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ מד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ
מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל

אונקלוס

מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם הוּא
לֵילְיָא הָדֵין קֳדָם יְיָ נְטִירִין
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָרֵיהוֹן׃
מג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
דָּא גְזֵירַת פִּסְחָא כָּל בַּר
יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד לָא יֵיכוֹל
בֵּהּ׃ מד וְכָל עֲבֵד גְּבַר
זְבִינֵי כַסְפָּא וְתִגְזַר יָתֵהּ

תו"א זאת פסחים פא: כל בן נכר שבת פז: ומלתה אותו פסחים לו יבמות עא:

בית יהודא

[הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה']. זָאגְט רש"י (הוּא הַלַּיְלָה) דָס אִיז דִי נַאכְט (שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם) וָואס הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי גוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ) אִין דִי נַאכְט וֶועל אִיךְ אוֹיסְלֵייזֶן דַיינֶע קִינְדֶר׃ [שִׁמּוּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם]. זָאגְט רש"י (מְשׁוּמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין) דִי נַאכְט אִיז גֶעהִיט פוּן מַזִּיקִין, אוֹיף אֵייבִּיג (כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל בָּתֵּיכֶם) הקב"ה וֶועט נִיט לָאזֶן דֶר מַשְׁחִית זָאל קוּמֶן אִין אַייעֶרֶע שְׁטוּבִּין׃ (מג) [זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח]. זָאגְט רש"י (בי' בְּנִיסָן נֶאֶמְרָה לָהֶם פָּרָשָׁה זוֹ) דִי פָּרָשָׁה אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארֶען צוּ מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן דֶעם צֶעהֶנְטִין טָאג אִין נִיסָן׃ [כָּל בֶּן נֵכָר]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם) דֶער מֶענְטְשׁ וָוס זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּא הקב"ה (אֶחָד עַכּוּ"ם וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר בְּמַשְׁמַע) סַיי עֶר אִיז אַגוֹי אוּנ סַיי עֶר אִיז אַיִיד וָוס עֶר לֵייקֶנְט אִין גָאט, טָאר עֶר נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח׃ (מד) [וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ]. דֶר יוּד וָוס הָאט גֶעקוֹיפְט אַגוֹיִשֶׁן קְנֶעכְט, אַז עֶר וֶועט דֶעם קְנֶעכְט מַלָּה זַיין וֶועט עֶר (רַבּוֹ) וְדֶר בַּעַל הַבַּיִת] מֶעגֶן עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (מַגִּיד) דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (שֶׁמִּילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכוֹל בַּפֶּסַח) אוּב זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גֶעמַלְת טָאר עֶר וְדֶער בַּעַל הַבַּיִת] נִיט עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ) אַזוֹ זָאגְט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט (אֵין מִילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכוֹל בַּפֶּסַח) וָוס זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גֶעמַלְת דָאס הַאלְט נִיט אָפּ וְדָס שְׁטֶערְט נִיט] דֶעם בַּעַל הַבַּיִת פוּן צוּא עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח, פְרֶעגְט רש"י (אִם כֵּן) אוּב עֶס אִיז אַזוֹ, אֲפִילוּ דִי קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גֶעמַלְת מֶעג אוֹיךְ דֶער בַּעַל הַבַּיִת עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אָז יֹאכַל בּוֹ) פַר וָוס זָאגְט דֶער פָּסוּק אַז מֶען וֶועט מַלָּה זַיין דֶעם קְנֶעכְט "דַאמָאלְס" וֶועט עֶר מֶעגֶן עֶסִין פוּן קָרְבַּן פֶּסַח, זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט "הָעֶבֶד" דֶעם קְנֶעכְט, אַז דֶער קְנֶעכְט וֶועט זִיךְ

רש"י

מארץ מלרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל בני ישראל לדרתם. משומר ובא מן המזיקין כענין שנא' ולא יתן המשחית וגו': (מג) זאת חקת הפסח. בי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא): (מד) ומלתה אותו אז יאכל בו. רבו (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח דברי רבי יהושע. ר"א אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. א"כ מה ת"ל אז יאכל בו.

שפתי חכמים

ולאברהם היה בן ע' שנים בגזרת בין הבתרים וכן איתא בסדר עולם: ר דק"ל לרש"י כתיב שמורים לכל בנ"י לדורותם וכי לילה זו של יציאה יהיה לעולם ומתרץ משומר וכא כלומר כל לילה כזו שבא בכל שנה משומר מן המזיקין: ש דאי בר"ח נאמרה להם הי"ל לכותבה לעיל

פירוש לתורת אלהים

(מג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הָט גָאט גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן זֹאת דָס זֶענֶען דִי דִינִים פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר אִיטְלִיכֶער וָואס זַיינִי מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּא גָאט לֹא יֹאכַל טָאר עֶר נִיט עֶסִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח׃ (מד) וְכָל עֶבֶד אוּנ אִיטְלִיכֶער כְּנַעֲנִישֶׁער קְנֶעכְט וָוס דִינְט בַּייא אַיִשְׂרָאֵל מִקְנַת כֶּסֶף וָואס דֶער יִשְׂרָאֵל הָט אִים גְקוֹיפְט פַר גֶעלְט וּמַלְתָּה אוֹתוֹ אוּנ דוּ וֶועסְט אִים מַל זַיין אָז דֶענְסְמָאל יֹאכַל בּוֹ מֶעג עֶר עֶסֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אָבֶּר אַז מֶען הָט אִים נִיט מַל גְוֶועְן טָאר עֶר אִים נִיט עֶסֶן׃ (מה) תּוֹשָׁב אַגוֹי וָוס הָט אוֹיף

מצות השם

(יד) (כָּל בֶּן נֵכָר וגו') אִיטְלִיכֶר וָוס עֶר אִיז אַיין פְרֶעמְדֶער דָאס מֵיינְט מֶען אַיין מְשׁוּמָּד וָואס זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פְרֶעמְד צוּא גָאט טָאר נִיט עֶסִין פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח דָאס אִיז דִיא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר דֶעם מְשׁוּמָּד נִישְׁט גֶעבֶּן פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוֹיךְ טָאר מֶען נִיט גֶעבְּן צוּא קַיין גוֹי פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח דִיא גְמָרָא בְּרֶענְגְט אַז אַיין מָאל הָאט זִיךְ אַיין גוֹי פַאר שְׁטֶעלְט אוּנ פְלֶעגְט צוּא גֵיין קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאט גֶעזָאגְט אַז עֶר אִיז אַיין יוּד דִיא יוּדֶען הָאבֶּען גֶעמֵיינְט אַז עֶר אִיז אַיין יוּד אוּנ הָאבֶּען אִים גֶעגֶעבֶּען צוּא עֶסִין פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אַיין מָאל הָאט זִיךְ דֶער פַארְשְׁטֶעלְטֶער גוֹי בַּארוּמְט פַאר (ר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא) אוּנ הָאט אִים גֶעזָאגְט דָאס עֶס שְׁטֵייט אַז אַיין גוֹי טָאר נִישְׁט עֶסִין אוּנ עֶר הָט יוֹא גֶעגֶעסֶען דָאס אִים (ר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא) גִיפְרֶעגְט צוּא עֶר עֶסְט פוּן דִיא (אַלְיָה) דָאס אִיז דָאס בֶּעסְטֶע שְׁטִיק אוּנ דָאס הָאט מֶען נִישְׁט גִיגֶעסֶען נָאר מֶען הָאט מַקְרִיב גֶעוֶועְן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ דָס אַנְדֶערֶע יָאר אִיז דֶער בֶּעטְרִיגֶער וַייטֶער גֶעגַאנְגֶען קַיין יְרוּשָׁלַיִם מֶען זָאל אִים גֶעבֶּען פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ הָאט זִיךְ גֶעהֵייסֶען גֶעבֶּען פוּן דֶער (אַלְיָה) זֶענֶען זַייא גֶעוָואר גֶעוָוארֶען אַז עֶר אִיז אַיין גוֹי הָאט מֶען אִים גֶעהַרְגֶעט אוּנ ר' יְהוּדָה הָט אִים אַנִּשְׁנָה גֶעהֵייסֶן אַז עֶר זָאל זִיךְ הֵייסֶען גֶעבֶּען פוּן דֶער (אַלְיָה) כְּדֵי מֶען זָאל גֶעוָואר וֶוערִין אַז עֶר אִיז אַיין גוֹי אוּנ מֶען זָאל אִים הַרְגֶענֶען אוּנ אַלֶע הָאבֶּען גֶעגֶעבֶּן אַיין שֶׁבַח צוּא (ר' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא) דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג וֶוען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען סַיי בַּיי זְכָרִים אוּנ סַיי בַּיי נְקֵבוֹת׃

בֹּו׃ מה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃
מו בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־

תו״א תושב ושכיר פסחים לו : בבית אחד פסחים פו : לא תוציא מן פסחים פה :

בֵּהּ יֵכוּל בֵּהּ׃ מה תּוֹתָבָא וַאֲגִירָא לָא יֵכוּל בֵּהּ׃
מו בַּחֲבוּרָא חֲדָא יִתְאֲכֵל לָא תַפֵּיק מִן בֵּיתָא מִן

רש״י

העבד : (מה) תושב . זה גר תושב : ושכיר . זה הנכרי ומה ת״ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר : (מו) בבית אחד יאכל . (מכילתא) בחבורה אחת שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית, אחד כמשמעו וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ת״ל על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל אוכל א בשני מקומות : לא תוציא מן הבית. מן החבורה:

בית יהודא

מלה זיין וועט ער מעגין עסין פון קרבן פסח , אבער דער בעל הבית מעג עסין פון קרבן פסח אפילו זיינע קנעכט זענען ניט געמלת : (מה) [תושב].(זה גר תושב) ביי יודין זענען גוועזן צווייערליי גרים , גרים וואס האבן אויף זיך גענומען זיי זאלן זיין אמתה גרים , זיי זאלן היטן די תורה מיט אלע מצות ווי אלע יודין , דער הייסט אין דיא תורה גר , אונ עס זענען גיוועזן כנענים וואס האבן אויף זיך גענומען זיי זאלן ניט דינען עבודה זרה אבער די גאנצע תורה אונ מצות היטן זיי ניט , דם האבן זיי געטאן מען זאל זיי לאזן וואהנען אין ארץ ישראל , דיא גרים זענען גערופן „גר תושב" ער איז אגר צום וואהנען אין ארץ ישראל , נאך רופט אים די תורה „גר אשר בשעריך" ער איז אגר צו מעגן וואהנען אין דיינע שטעט , אונ צו אלע זאכן איז ער ווי אגוי , דער גר טאר ניט עסין פון קרבן פסח : [ושכיר] . (זה העובד כוכבים) שכיר מיינט מען ער איז אגוי פארדונגן צו איוד טאר ער ניט עסין פון קרבן פסח , פרעגט רש״י (מה תלמוד לומר) צו וואס דארף דר פסוק זאגן אז דער תושב אונ שכיר טארין ניט עסין פון קרבן פסח (והלא ערלים הם) זיי זענען דאך ניט גמלת (ונאמר וכל ערל לא יאכל בו) אונ דר פסוק זאגט דר וואס איז ניט גמלת טאר ניט עסין פון קרבן פסח (אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר) נאר דער פסוק מיינט טאמר וועט איין אראביער אדער אגבעוני וואס זיי זענען געמלת ווערן אתושב אדער אשכיר , פון דעסטוועגן טארן זיי ניט עסין פון קרבן פסח : (מו) ובבית אחד יאכל] . זאגט רש״י מען מיינט (בחבורה אחת) אין איין קאמפאניע אלע צוזאמען מוזען עסין דעם קרבן פסח (שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקו בו) די מענטשין וואס האבן זיך גציילט א״ף דעם קרבן פסח זאלן זיך ניט צוטיילין אויף צוויי אדר דריי טייל יעדר טייל זאל עסין בזונדר אפילו אין איין שטוב , נאר זיי מוזען עסין אלע צוזאמען אין איין שטוב , פרעגט רש״י (אתה אומר בחבורה אחת) דו זאגסט בבית אחד מיינט מען איין קאמפאניע אלע מענטשין וואס האבן זיך געציילט א״ף דעם קרבן פסח מוזין עסין צוזאמען , אפילו אין איין שטוב טארן זייא זיך ניט צוטיילין אויף צוויי אדער דריי טייל (או אינו) טאמר ניין (אלא בבית אחד כמשמעו) נאר אז עס שטייט איין שטוב , מיינט מען נאר איין שטוב (וללמד) אונ דר פסוק קומט לערנען (שאם התחילו והיו אוכלים בחצר) אוב זיי האבען אנגעהויבען עסין דעם קרבן פסח אין הויף (וירדו גשמים) אונ עס הט אנגעהויבן גיין רעגין (שלא יכנסו לבית) זאלן זיי ניט אריין גיין אין שטוב עסין דם איבעריגע פון קרבן פסח , ווייל דאס איז צוויי ארטער , גלייך ווי צוויי שטובין , (תלמוד לומר) לערונט אונז דער פסוק (על הבתים אשר יאכלו אותו בהם) מען זאל בעשמירען די בלוט אויף די שטובין וואס מען וועט אים עסין אין זיי ואז מען זאגט „שטובין" איז דאך ניט ווייניגער ווי צוויי שטובין , אז מען זאגט „אים" מיינט מען איין קרבן פסח (מכאן) פון דאנען ווייסין מיר (שהאוכל אוכל בשני מקומות) דר וואס עסט דעם קרבן פסח מעג ער אים עסין אין צוויי ארטער , פאר וואס דען שטייט בבית אחד יאכל , נאר מען מיינט איין קאמפאניע די מענטשין וואס האבן זיך גציילט אויף דעם קרבן פסח מוזין זיי אים עסין אלע צוזאמען , אונ זיי טארין זיך ניט צוטיילין אויף צוויי אדער דריי טייל אפילו אין איין שטוב צו עסין טאר מען אויך ניט : [לא תוציא מן הבית] . מען זאל ניט ארויס טראגען אשטיקל פלייש פון

שפתי חכמים

גבי החודש הזה לכם שהרי שתיהן נאמרו בפעם א׳ : ת הרא״ם האריך בשני הדבורים להקשות מסוגיא דגמרא וליסבה ע״ש באריכות : א ואם תאמר מנא ליה לרש״י דלמא איפוך אנא בבית אחד יאכל כמשמעו כדפירש״י לעיל וקרא דעל הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שיעשו הנמנים עליו לשתי חבורות ויחלקוהו ויאכלו אותו בשני בתים. ותירץ הרא״ם כיון דקרינן

פירוש לתורת אלהים

זיך מקבל גוועזן ער זאל ניט עבודת כוכבים דינען אבער ער עסט נבילות וטריפות ושכיר אדער איין כנעני וואס איז פר דונגן ביי אישראל אויף איין צייט לא יאכל בו טאר ער פון דעם קרבן פסח ניט עסין : (מו) בבית אחד יאכל דר קרבן פסח זאל געגעסן ווערען אין איין שטוב די מענטשן וואס האבן אחלק אין אים זאלן אים עסן אלי אין איין חברותה אבר זיי טארן זיך ניט צו טיילן מיט אים אונ זאלן אים עסען אין צוויי חברותות לא תוציא דו זאלסט ניט ארויס ציהן פון דר שטוב מיינט מען פון דר חברותה מן הבשר פון דעם פלייש פון דעם קרבן פסח חוצה אויף דער גאס דם מיינט מען זיי זאלן זיך ניט צו טיילען אויף

מצות השם

(טו) (לא תוציא וגו׳) פון דעם פסוק לערנן מיר ארויס די מצות לא תעשה איז די חברותה וואס זיי האבען זיך געציילט אויף דעם קרבן פסח טארן זייא זיך נישט צו טיילען ווידער לערנען מיר ארוס אז איין מענטש טאר נישט עסן ביי צוויי חברותות אין (ספר החינוך) שטייט אז דם וואס מיר טארען נישט אוים ציהן פון דעם קרבן פסח אויף דר גאס דם איז כדי מיר זאלען מאכן איין זכר אז מיר זענען דער לייזט געוואהרן פון גלות מצרים אונ מיר זענען פריי געווארן פון דעם גלות איבר דעם טאר מיר נישט ארוס נעמן דעם קרבן פסח אויף דר גאס וואָרן מיר דארפן זיך פירן אזוי ווי מלכים ושרים וואס זיי שיקען נישט פון זייער עסין אויף דר גאס אבר דיא געמיינע לייט שיקן איינר צו דעם אנדערן זייערע מאכלים צו זייערע גוטע פריינד ווייל עס איז ביי זיי איין נייע זאך אונ די נאכט פון פסח זענען מיר גיגלעכינט צוא מלכים איבער דעם מוז מען זיך פירען אזו ווי מלכים :

הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃ מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

בִּסְרָא לְבָרָא וְגַרְמָא לָא תְתַבְּרוּן בֵּהּ׃ מז כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃ מח וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ מִגְזַר לֵהּ כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵהּ וִיהֵי כְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא וְכָל עַרְלָא לָא יֵיכוּל בֵּהּ׃

תו"א ועלס לא פסחים פג : לה' המול ע"ז ס : המול לו כל יבמות עא : ואז שם : וכל ערל פסחים ג :

רשב"ם

(מו) ועצם לא תשברו בו. כדרך אכילתו בחפזון : (מח) וכל ערל. ישראל

בעל הטורים

(מו) חוצה. ג' מן הבשר חוצה. כן הראלם לעקו חולה. כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה. פי' חוץ לבתיהם היה הקב"ה מגרעס והורג בכוריהם על כן לעקו חוצה אבל בבית לא נתן המשחית לבא על כן לא תוליא מן הבשר חוצה שלא ללאת בחוץ : (מח) ואז. ד' במסו'. ואז יקרב לעשותו. ואז תשכיל. ואז ירלו את עונס. ואז חיל מלך בבל לריס על ירושלים. כלומר ואז כש ק"ב להקריב קרבן אז ילליח וישכיל וכן אז כשחיל מלך בבל לריס על ירושלים ואז ירלו את עונס : וכל ערל לא יאכל בו. וסמיך ליה תורה אחת רמז לק"ו שנשא משה במעשה העגל ומה פסח שהיא מלוה אחת אמרה תורה וכל ערל לא יאכל בו וגו' :

בית יהודא

קָרְבַּן פֶּסַח (מִן הַחֲבוּרָה) פוּן דִי קָאמְפַּאנְיֶע : וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י מְעֶן מֵיינְט (הָרָאוּי לַאֲכִילָה) דֶר בֵּיין וָוס טוֹיג צוּם עֶסִין טָאר מֶען אִים נִיט צוּבְּרֶעכֶן (כְּגוֹן יֵשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר) דְהַיְינוּ אוֹיף דֶעם בֵּיין אִיז דָא אַשְׁטִיקֶל פְלֵייש גְרוֹיס וִוי אַאֵייל בִּירְט נָאדֶער אִין בֵּיין אִיז דָא מַארְךְ (יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם) דֶעם בֵּיין טָאר מֶען נִיט צוּבְּרֶעכֶן (אֵין עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר) אָבֶּער אַז אוֹיף דֶעם בֵּיין אִיז נִיטָא פְלֵייש גְרוֹיס וִוי אַאֵייל בִּירְט (אוֹ מוֹחַ) אָדֶער מַארְךְ אִיז אוֹיךְ נִיטָא אִין בֵּיין (אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם) אִיז נִיט אָסוּר צוּם צוּבְּרֶעכֶן דֶעם בֵּיין : (מז) וְכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּא וָואס שְׁטֵייט דֶער פָּסוּק מִיר ווייסִין דָאךְ אַז אַלֶע יוּדִין דַארְפִין מַאכֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח, עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם) וַוייל בַּיי דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וָואס דִי יוּדִין הָאבֶּען גֶעמַאכְט אִין מִצְרַיִם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שֶׂה לְבֵית אָבוֹת) יֶעדֶר מִשְׁפָּחָה וּפַאמִילְיֶע בְּאַזוּנְדֶער זָאל נֶעמֶען אַשֶעפְּס צוּם קָרְבַּן פֶּסַח (שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת) מֶען הָט זִיךְ גֶעצֵיילְט צוּם קָרְבַּן פֶּסַח יֶעדֶרֶע פַאמִילְיֶע בְּזוּנְדֶער (יָכוֹל אַף פֶּסַח דּוֹרוֹת כֵּן) וָואלְט אִיךְ מֵיינֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח וָואס מֶען וֶועט מַאכֶען אִין שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צֵייטִין מוּז מֶען אוֹיךְ מַאכֶען יֶעדֶערֶע מִשְׁפָּחָה בְּזוּנְדֶער (תַּלְמוּד לוֹמַר) לֶערְנְט אוּנְז דֶר פָּסוּק (כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ) אַלֶע יוּדִין צוּזַאמֶען מֶעגִין מַאכִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח, דִי מֶענְטְשִׁין וָוס צֵיילִין זִיךְ אוֹיף דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח מֶעגִין זַיין פוּן עֶטְלִיכֶע פַאמִילְיֶעס צוּזַאמֶען : (מח) וְעָשָׂה פֶּסַח. זָאגְט רַשִׁ"י (יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּיר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען דֶער גוֹי וָואס אִיז זִיךְ מְגַיֵּיר זָאל עֶר בַּאלְד מַאכֶען אַקָרְבַּן פֶּסַח, אֲפִילוּ נִיט אוֹיף פֶּסַח (תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ) זָאגְט אוּנְז דֶר פָּסוּק דֶר גֵּר זָאל זַיין וִוי דֶר אֶזְרָח וִוי דֶר גֶעבָּארֶענֶער יוּד (מָה אֶזְרָח בי"ד) אַזוֹי וִוי דֶער גֶעבָּארֶענֶער יוּד מַאכְט אַקָרְבַּן פֶּסַח דֶעם פֶערְצֶנְטֶען טָאג אִין נִיסָן (אַף גֵּר בי"ד) דֶער גֵּר זָאל אוֹיךְ מַאכִין אַקָרְבַּן פֶּסַח דֶעם פֶערְצִינְטֶען טָאג אִין נִיסָן : וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל

רש"י

ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שבירת עלם ב אין עליו כזית בשר או מוח אין בו משום שבירת עלם : (מז) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מלרים שה לבית אבות שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן תלמוד לומר כל עדת ישראל ג יעשו אותו : (מח) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר : וכל ערל לא יאכל בו. להבית

שפתי חכמים

יאכל בלירי"י משמע דקאי על הפסח אבל אי קאי על הבית ה"ל לנקוד יאכל בחולם ופת"ח דהנמנים עליו יאכלו בבית אחד : ב פי' דיאכל דרישא דקרא קאי נמי אעלם לא תשברו בו וכאלו כתיב ועלם הנאכל לא תשברו בו (הרא"ם) : ג פי' אפי' אינן

פירוש לתורת אלהים

צְוַוייא חֲבוּרוֹת וְעֶצֶם אוּנ אַבֵּיין טָאר מֶען אִין אִים נִיט צוּ בְּרֶעכֶן : (מז) כָּל גָאר דִי עֵדָה פוּן יִשְׂרָאֵל זָאלֶן מַאכֶן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח : (מח) וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר אוּנ אַז עֶס וֶועט וואוֹנֶען מִיט דִיר אַגֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיְיָ אוּנ עֶר וֶועט מַאכֶן אַקָרְבָּן פֶּסַח צוּ גָאט דֶעם פֶערְצֶטֶן טָאג אִין נִיסָן הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר זָאל עֶר פְרִיעֶר מַל זַיין אַלֶע זְכָרִים וְאָז אוּנ דֶענְצְמָאל יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ מֶעג עֶר גֶעהְנֶן צוּ מַאכֶן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח וְהָיָה אוּנ דֶער גֵּר וָוס הָט זִיךְ מַל גֶוועֶן זָאל זַיין כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וִוי אַגֶעבָּארֶענֶער יוּד וְכָל עָרֵל אוּנ אִיטְלִיכֶער וָוס אִיז נִיט גֶמַלְתְּ וַוייל זַיינֶע

מצות השם

(מו) וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס אַז מֶען טָאר נִישְׁט צוּא בְּרֶעכִין .קַיין בֵּיין פוּן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ דָס אִיז אֵיין מִצְוָה לֹא תַעֲשֶׂה אוּנ אַזוֹי בַּאלְד אַז מֶען צוּא בְּרֶעכְט אַבֵּיין אִיז מֶען עוֹבֵר אוֹיף דֶער לֹא תַעֲשֶׂה אוּנ עֶס קוּמְט דְרוֹיף מַלְקוֹת. פוּן דֶער מִצְוָה זֶעהְן מִיר אֵיצְט אַז דִיא תּוֹרָה הָאט אוּנְז גֶעהֵייסֶען מַאכֶען אַזֵכֶר אַז מִיר זֶענֶען דֶער לֵייזְט גֶעוָוארֶען אוּנ מִיר מוּזֶען זִיךְ פְרֵייעֶן אַזוֹי וִוי מְלָכִים דָארְף דֶעם טָאר מִיר נִישְׁט צוּ בְּרֶעכֶן .קַיין בֵּיין אִין קָרְבַּן פֶּסַח וָוארֶען עֶס אִיז נִישְׁט דֶער סֵדֶר פוּן .קַיין מֶלֶךְ עֶר זָאל צוּא בְּרֶעכֶען אַיין בֵּיין אוּנ זָאל עֶסִין דָס אֵינֶערְוַוייגְסְט : דָאס טוּהְט אַיין פְרֶעסֶר (יז) (וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ) אוּנ אִיטְלִיכֶער וָואס אִיז פַ־ שְׁטָאפְּט מֵיינְט מֶען וָואס אִיז נִישְׁט גִימַלְתְּ הָאטְשֶׁע עֶר אִיז אַיִשְׂרָאֵל

מט תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס נא וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ פ שביעי יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר

אונקלוס

מט אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵא לְיַצִּיבָא וּלְגִיּוֹרָא דְיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃ נ וַעֲבָדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ׃ נא וַהֲוָה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃ א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב אַקְדֵּשׁ קֳדָמַי

תו"א קדש לי מנחות לד: כל בכור בכורות מז: פטר כל רחם שם יט:

רשב"ם

שמתו אחיו מחמת מילה ולא נימול: (נא) ויהי בעצם היום וגו'. אע"פ שכבר [נאמר] זה למעלה חוזר וכופלו עתה לומר לך שביום שיצאו אמר הקב"ה למשה קדש לי כל בכור: (ב) פטר. לשון פתיחה. כמו פוטר מים ראשית מדון: באדם. עבודה מתחלה היתה בבכורות:

רש"י

את שמתו אחיו מחמת מילה שאינו מומר לערלות ואינו נלמוד מבן נכר לא יאכל בו: (מט) תורה אחת וגו'. (מכילתא) להשוות גר ד לאזרח אף לשאר מצות שבתורה: (ב) פטר כל רחם. שפתח את הרחם ה תחלה כמו

בית יהודא

בו). דער וואָס איז ניט געמַלְתְּ זאָל ניט עֶסין פון קָרְבַּן פֶּסַח (לְהָבִיא אֶת שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה) דער מענטש וואָס איז ניט געמַלְתְּ וַוייל זיינע ברידער זענען געשטאָרבן פון דעם מָלָה זיין וְדִרִיבֶּר טאָר מען אים ניט מַלָה זיין (שֶׁאֵינִי מוּמָר לַעֲרָלוֹת) ער איז ניט אַרְשֶׁע צו די מִצְוֹת מִילָה, פון דעסטוועגן טאָר ער ניט עסין פון קָרְבַּן פֶּסַח (וְאֵינוֹ נִלְמַד מִבֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ) דעם דין קען מען ניט אָפּלערנען פון דעם דין וואָס שטייט פְרִיער בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, וואָרום בֶּן נֵכָר מיינט מען ער טוּהט ניט וואָס הקב"ה האָט געבאָטען ווייל ער גלויבט ניט אין הקב"ה אונ ניט אין די תּוֹרָה, דער דאַרף ניט עסין פון קָרְבַּן פֶּסַח, אָבער אַז ער גלויבט אין הקב"ה אונ אין תּוֹרָה אונ מִצְוֹת נאָר ער האָט זיך ניט געמַלְתְּ וועגען סַכָּנָה, וואָלטען מיר מיינען ער מעג עסין פון קָרְבַּן פֶּסַח, דריבער דאַרף שטיין דער פָּסוּק וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ, ווער עס איז אַעָרֵל אַפִילוּ וועגין סַכָּנָה טאָר ער אויך ניט עסין פון קָרְבַּן פֶּסַח: (מט) וְתוֹרָה אַחַת וגו'). (לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרָח אַף לִשְׁאַר מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה) דער פָּסוּק לערונט אונז אַז דער גר זאָל זיין גלייך צו דעם געבאָרענעם יוד צו אַלע דִינִים אונ מִצְוֹת וואָס שטייט אין דיא תּוֹרָה: (ב) [פֶּטֶר כָּל רֶחֶם]. (שֶׁפָּתַח אֶת הָרֶחֶם תְּחִלָּה) דער קינד [אַזָכָר] וואָס ער האָט דער ערשטער געעפינט דם מוטער לייב פון זיין מוטער, פֶּטֶר איז טייטש

שפתי חכמים

ממשפחה אחת: ד וא"ת מהיכא תיתי לחלק והא גר ישראל גמור הוא בכלמא לעיל דכתיב כאזרח הארץ להשוות את הגר לאזרח הארץ בהקרבת פסח בי"ד דס"א מיד שנתגייר יהיה חייב בקרבן פסח מ"ס כ' כאזרח הארץ כדפירש"י לעיל אבל שאר מצות שבתורה מנ"ל לחלק. [רא"ס] וי"ל מדאצטריך קרא ל השוות הגר לישראל לענין הקרבת פסח בי"ד ס"א שאין הגר שוה לישראל בשאר מצות: ה דק"ל הא כל

פירוש לתורת אלהים

ברידער זענען געשטאָרבן מַחֲמַת מִילָה האָט מען אים מוֹרָא געהאַט מַל צוא זיין לֹא יֹאכַל בּוֹ טאָר ער דעם קָרְבַּן פֶּסַח ניט עסן: (מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה איין תורה זאָל זיין לָאֶזְרָח צום געבאָרענעם יוד. וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם אונ צוא דעם גר וואָס וואוינט צווישן אייך אַלע מִצְוֹת וואָס אין דער תּוֹרָה שטייט מוז דער גר זיי מְקַיֵּים זיין אַזוֹ ווי איין יִשְׂרָאֵל: (נ) וַיַּעֲשׂוּ האָבן אַלע יודין געטאָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ וויא גאָט האָט געבאָטין צו משה אונ צו אַהֲרֹן וואָס די יִשְׂרָאֵל זאָלן טאָהן כֵּן עָשׂוּ אַזוֹ האָבן זיי געטאָהן: (נא) וַיְהִי אונ עס איז געוועזן בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם פופצעטן טאָג אין ניסן הוֹצִיא יְיָ האָט גאָט אויס געצוגן דיא קינדער יִשְׂרָאֵל פון דעם לאַנד מִצְרַיִם עַל צִבְאֹתָם מיט זייערי שאַרען: (א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה האָט גאָט גערעט צוא משה לֵאמֹר ער זאָל צוא די יִשְׂרָאֵל אַזוי זאָגען: (ב) קַדֶּשׁ לִי דוא זאָלסט הייליגן צוא מיר כָּל בְּכוֹר אַלע בְּכוֹרִים אַלע ערשטע קינדער

מצות השם

פאַר זיינע ברידער זענען געשטאָרבן מַחֲמַת מִילָה האָט מען אים אויך מוֹרָא געהאַט מַלָה צוא זיין טאָר ער דעם קָרְבַּן פֶּסַח נישט עסין דיא מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה איז נאָר נוֹהֵג בִּזְמַן ווען דאָס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז געשטאַנען:

(יח) [קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר וגו') דו זאָלסט הייליגן צו מיר דיא אַלע בְּכוֹרִים וואָס די מוּטֶער האָט קיין קינד נישט געהאַט פאַר דעם קינד אונ דאָס איז איין זָכָר סיי פון מענטשן אָדער פון בְּהֵמוֹת זאָל מען אַלץ מַקְדִּישׁ זיין צוא גאָט אונ פון איין כָּשֵׁרֶע בְּהֵמָה האָט מען געשפּרענגט דָם בְּלוּט אויף דעם מִזְבֵּחַ אונ דָם פְלֵייש האָבן געגעסן די (כֹּהֲנִים) דאָס איז געוועזן ווען דָם ביהמ"ק איז געוועזן אונ דיא מִצְוָה גייט אַצוּנְד אויך אָן אַז עס ווערט געבוירין ביי איין מענטש איין בְּכוֹר מוז ער אים ביי דעם כֹּהֵן אויס לייזן אונ פון איין בְּהֵמָה מוז ער האַלטן ביז עס בַּקוּמְט אַפֶעלער אונ דר נאָך קען דר כֹּהֵן טוּען אַזוֹ ווי ער וויל אונ אַז מען האָט בְּשׁוּתָּפוּת מיט איין גוי אין דעם קעלבּיל וואָס עס איז געבוירן געוואָרן אָבער אין די מוּטֶער פון דעם קעלבּיל דאַרף מען נישט צו געבען

כׇּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה
וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ׃ ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ ה וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ
יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי

כָּל בּוּכְרָא פְּתַח כָּל וַלְדָּא
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּאֱנָשָׁא
וּבִבְעִירָא דִּילִי הוּא׃
ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֲווֹ
דְּכִירִין יָת יוֹמָא הָדֵין דִּי
נְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדוּתָא אֲרֵי בִּתְקוֹף
יְדָא אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן מִכָּא
וְלָא יִתְאֲכֵל חֲמִיעַ׃
ד יוֹמָא דֵין אַתּוּן נָפְקִין
בְּיַרְחָא דְאַבִּיבָא׃ ה וִיהֵי
אֲרֵי יַעֲלִנָּךְ יְיָ לְאַרְעָא
דִּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי

תו"א ויאמר משה שבת עז : ולא יאכל פסחים כח : היום אתם שם לו : והיה כי יביאך מנחות לד :

רשב"ם

(ד) האביב . ביכור ובישול תבואה . כמו עודנו באבו לא יקטף . באבי הנחל . הדגש [בבי"ת] במקום אות בי"ת החסירה :

בית יהודא

עֶפְּענֶן (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן) דֶר אָנְהֵייבּ פוּן אַקְרִיג אִיז ווי אַעֶפְּענוּנְג פוּן וואסֶער [אַזוֹי ווִיא אַעֶפְעוּנְג פוּן וואסֶער אַז מֶען פַארְמַאכְט נִיט בַּאלְד, רֵייסְט דוּרְךְ דִי וואסֶער אוּנ מַאכְט אַגְרוֹיסֶע עֶפֶענוּנְג, בַּיי אַקְרִיג אִיז אוֹיךְ אַזוֹ אַז מֶען, מַאכְט נִיט בַּאלְד שְׁטִיל דִיא קְרִיג, ווֶערְט זִיא גְרֶעסֶער אוּנ גְרֶעסֶער] (וְכֵן יַפְטִירוּ בְּשָׂפָה) אִיז דֶר טַייטְשׁ (יִפְתְּחוּ שְׂפָתַיִם), זֵיי ווֶעלֶן עֶפְּענֶן דִי לֶעפְּצֶן: [לִי הוּא]. הקב"ה זָאגְט דִי בְּכוֹרִים גִיהֶערִין צוּ מִיר (לְעַצְמִי קְנִיתִים) אִיךְ הָאבּ זֵייא גֶעקוֹיפְט פַר זִיךְ (עַל יְדֵי שֶׁהִכֵּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם) ווַייל אִיךְ הָאבּ גִישְׁלָאגֶען דִיא בְּכוֹרִים פוּן מִצְרַיִם: (ג) [זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה]. זָאגְט רש"י (לָמַד) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁמַּזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם) מֶען דַארְף דֶערְמַאנֶען אַלֶע טָאג אַז הקב"ה הָאט אוּנְז אַרוֹיס גֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם: (ד) [בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב]. פְרֶעגְט רש"י (וְכִי לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזֶה חוֹדֶשׁ יָצְאוּ) הָאבִּין דֶען דִיא יוּדִין נִיט גֶעווּאסְט אִין ווֶעלְכִין חוֹדֶשׁ זֵיי זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם) נָאר אַזוֹ הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּא דִיא יוּדִין (רְאוּ חֶסֶד שֶׁגְּמָלְכֶם) זֶעהְט דֶעם חֶסֶד ווָס הקב"ה הָאט אַייךְ גֶעטָאהְן (שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחוֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת) הקב"ה הָט אַייךְ אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם אִין אַחוֹדֶשׁ ווָאס אִיז גוּט צוּ גֵיין אִין ווֶעג (לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה וְלֹא גְשָׁמִים) נִיט הֵייס נִיט קַאלְט נִיט רֶעגִין (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אַזוֹ הָאט דָוִד הַמֶּלֶךְ גֶעזָאגְט (מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת) הקב"ה הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען דִיא גֶעבּוּנְדֶענֶע יוּדֶען פוּן מִצְרַיִם בַּכּוֹשָׁרוֹת (חוֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת) אִין אַחוֹדֶשׁ ווָאס אִיז גוּט צוּ גֵיין אִין ווֶעג: (ה) [אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי]. זָאגְט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה עֲמָמִין) אַ־ּלּ

רש"י

(משלי יז) פוטר מים ראשית מדון וכן (תהלים כב) יפטירו בשפה יפתחו שפתים : לי הוא . לעלמי קניתים ו ע"י שהכיתי בכורי מלרים : (ג) זכור את היום הזה . למד שמזכירין יליאת מלרים ז בכל יום : (ד) בחדש האביב . וכי לא היו יודעין באיזה חדש יצאו אלא כך אמר להם ראו חסד שגמלכם שהוליא אתכם בחדש שהוא כשר ללאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים . וכן הוא אומר (תהלים סח) מוליא אסירים בכושרות חדש שהוא כשר ללאת : (ה) אל ארץ הכנעני וגו'. (תנחומא) אע"פ שלא מנה אלא חמשה

שפתי חכמים

עוכר פתח את הרחם נכ"פ תחלה : ו דק"ל הא כל דבר שבעולם שלו הוא ועז"פ לעלמי קניתים כלו' אף אם לא תקדים אותי הוא קדוש אך קדם לי כל בכור כדי שתקבל שכר : ז מדכתיב זכור בקמ"ץ משמע זכור תמיד כמו שפירש"י בפ' יתרו על פסוק זכור את יום השבת. כה"י

פירוש לתורת אלהים

זָכָרִים ווָס אַיוּדִישֶׁע מוּטֶער ווֶעט גִיהָארִין זָאלְסְטוּ צוּא מִיר הֵיילִיגֶען בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פוּן דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם סַייא דִי בְּכוֹרִים פוּן מֶענְטְשֶׁן וּבַבְּהֵמָה אָדֶער פוּן בְּהֵמוֹת לִי הוּא גֶהֶער צוּא מִיר [עיין רש"י]: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּם פָאלְק יִשְׂרָאֵל זָכוֹר גִידֶענְק דֶעם טָאג ווָאס אִיר זֶענְט אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פוּן דֶעם הוֹיז ווָס אִיר זֶענְט דָארְט גֶווֶען קְנֶעכְט [עיין רש"י] כִּי בְּחוֹזֶק יָד ווָארוּם מִיט שְׁטַארְקֶער מַאכְט הָאט אַייךְ גָאט אוֹיס גִצוֹגֶן פוּן מִצְרַיִם וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ אוּנ עֶס זָאל אַלִי יָאר אִין דֶעם טָאג חָמֵץ נִיט גֶגֶעסֶען ווֶערֶען: (ד) מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גִזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל זֶעהְט ווָאס פַר אֵיין חֶסֶד גָאט הָאט מִיט אַייךְ גִיטָאהְן הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים אִיר גֵייט הַיינְט אִין אַזוֹ אֵיין גוּטֶע צַייט אַרוֹיס פוּן מִצְרַיִם בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב אִין דֶעם חוֹדֶשׁ אִיז נִיט הֵייס אוּנ נִיט קַאלְט אוּנ נִיט רֶעגִינְדִיג: (ה) וְהָיָה אוּנ עֶס

מצות השם

...עם כהן אונ די מִצְוָה איז פַיי זְכָרִים אונ פַיי נְקֵבוֹת זֶענֶען אַלְץ מְחוּיָב מְקַדֵּשׁ צוּא זַיין דָאס אִיז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה: (יט) (וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ) דִי מִצְוָה (לֹא תַעֲשֶׂה) אַז מֶען טָאר נִישְׁט עֶסִין קֵיין חָמֵץ אוּם פֶּסַח לֶערְנֶען מִיר אַרוֹס פוּן דֶעם פָּסוּק אוּנ דֶר ווָס עֶר עֶסְט אֵיין (כְּזַיִת) חָמֵץ אוּם פֶּסַח אוּנ עֶר ווַייסְט אַז דָס אִיז חָמֵץ אִיז עֶר חַיָּיב (כָּרֵת) דָאס הֵייסְט עֶר ווֶעט פַארְשְׁנִיטֶען ווֶערִין פוּן דֶר ווֶעלְט אוּנ אֲפִילוּ (בַּהֲנָאָה) אִיז אוֹיךְ אָסוּר אוּנ דִי לֹא תַעֲשֶׂה גֵייט אָן אִין יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:

ולא

ואמוראי וחואי ויבוסאי די קיים לאבהתך למתן לך ארעא עבדא חלב ודבש ותפלח ית פלחנא הדא בירחא הדין: ו שבעה יומין תיכול פטירא וביומא שביעאה חגא קדם יי: ז פטיר יתאכל ית שבעת יומין

תו"א ועבדת פסחים לו: שבעת ימים מנחות טו:

וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ו שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: ז מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים

רש"י

עממין כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם ואחת ממשפחות כנען היתה שלא נקרא לה שם ח אלא כנעני: נשבע לאבותיך וגו'. באברהם הוא אומר (בראשית טו) ביום ההוא כרת ה' את אברם וגו' ט וביצחק הוא אומר (שם כו) גור בארץ הזאת וגו' וביעקב הוא אומר (שם כט) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו': זבת חלב ודבש. חלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים (מגילה ו): את העבודה הזאת. (פסחים לו) של פסח והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו' ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר (שמות יב) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב:

בית יהודא

דא איז געצייל̈ט נאר פינף פעלקער (כל שבעה גוים במשמע) פון דעסטוועגין מיינט מען אלע זיבען פעלקער (שכולן בכלל כנעני הם) ווארום אז מען זאגט כנעני מיינט מען אלע זיבען פעלקער (ואחת ממשפחת כנען היתה) איינע פון די זיבען פעלקער איז גוועזן פון כנען (שלא נקרא לה שם אלא כנעני) איר רופט מען ניט קיין אנדער נאמען נאר כנען: ונשבע לאבותיך וגו'). הקב"ה הט געשווארין צו דיינע אלטערן ער זאל געבין די לאנד צו זיי אונ צו זייערע קינדער (באברהם הוא אומר) ביי אברהם זאגט דער פסוק (ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית וגו') אין דעם טאג האט הקב"ה געמאכט אפארבינדונג מיט אברם, אונ הט אים צו גיזאגט צו געבין די לאנד כנען (וביצחק הוא אומר) ביי יצחק זאגט דער פסוק הקב"ה האט געזאגט צו יצחק (גור בארץ הזאת וגו') דו זאלסט וואהנען אין די לאנד ווארום צו דיר אונ צו דיינע קינדער וועל איך געבן די אלע לענדער (וביעקב הוא אומר) ביי יעקב זאגט דר פסוק הקב"ה האט געזאגט צו יעקב (הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו') דיא ערד וואס דוא ליגסט אויף איר וועל איך געבן צו דיר אונ צו דיינע קינדער: וזבת חלב ודבש). עס רינט מילך אונ האניק (חלב זב מן העזים) פון די ציגען רינט די מילך (והדבש זב מן התמרים ומן התאנים) פון דיא טייטלען אונ פון די פייגען רינט האניק: ואת העבודה הזאת). אין דעם חודש ניסן זאלט איר טאהן דיא ארבעט (של פסח) פון פסח, פרעגט רש"י והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו') עס שטייט דאך שון פריער (יב–כה) אז איר וועט קומען אין לאנד זאלט איר טאהן דיא ארבעט פון פסח (ולמה חזר ושנאה) צו וואס לערונט דא דער פסוק נאך אמאהל, ענטפערט רש"י (בשביל דבר שנתחדש בה) ווייל דא שטייט אנייע זאך וואס פריער שטייט ניט (בפרשה ראשונה נאמר) אין דיא ערשטע פרשה שטייט (והיה כי יאמרו אליכם בניכם) עס וועט זיין אויב אייערע קינדער וועלן צו אייך זאגען (מה העבודה הזאת לכם) צו וואס דארפט איר די ארבעט (בבן רשע הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט פון אקינד וואס איז ארשע (שהוציא את עצמו מן הכלל) וואס ער האט זיך ארויס גענומען פון כלל יודען, ער פרעגט צו וואס טויג "אייך" דיא ארבעט (וכאן והגדת לבנך) אונ דא שטייט דו זאלסט זאגן צו דיין זוהן, וואס הט דיך ניט גיפרעגט (שאינו יודע לשאול) ווייל ער ווייס ניט צוא פרעגין (והכתוב מלמדך) דער פסוק לערונט דיך (שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב) דו זאלסט אנהייבן שמועסן מיט אים מיט דערציילונגן פון מצרים ווס עס זאל אים ציהן דם הארץ צו וועלן וויסן ווס אין מצרים איז גיוועזן מיט יודן אונ ווי זיי זענען אויסגעלייזט

שפתי חכמים

האריך פה לסתור דברי הרא"ם וסוף דבריו וכ"ל דממלת הזה יליף דהל"ל זכור את היום אשר יצאתם ממצרים כמו למען תזכור את יום צאתך וגו' אלא הזה משמע בכל יום יהיה בעיניך כאלו היום יצאתם וכמו היום הזה נהייתה לעם ופירש"י בכל יום יהיה בעיניך כאלו באת היום בברית כו' והשתא א"ש אין לי אלא ביום מאחר דיליף ממלת היום הזה ע"ש : ח ולא שהוא שם כולל כל הנזכרים דבשאר מקומות מנה כולן והשיב כנעני בהדייהו והתם אין צורך לכלול בו משפחות רבות

נ"פ ואחת וכו' (רא"ם) א"כ דק"ל כיון דכולם בכלל כנענים לל"ל החתי והאמורי וגו' לא הל"ל רק כנעני ומתרץ ואחת ממשפחות כנען וכו' ואי לא כתיב אלא כנעני ה"א שלא מרבה כלום לכך כתיב הכנעני ואח"כ החתי וגו' כדי שיקשה לך למה לא מנה אלא ה' ומוכרח אתה לו' שכולם בכלל כנעני הם : ט וא"ת והלא בפ' וארא פירש"י לא נודעתי להם אלא באל שדי וי"ל שזה לא הי' אלא בשורה בעלמא וא"ת א"כ היכא נשבע וי"ל שכפל דבריו וזו היא שבועה כדכתיב אשר

פירוש לתורת אלהים

וועט זיין כי יביאך יי אז גאט וועט דיך ברענגען אל ארץ צו דעם לאנד וואס וואנען אצונד דארט דיא אומות הכנעני והחתי והאמורי וגו' וואס גאט הט גשווארען צוא דייני עלטערן לתת לך ער זאל דיר געבן ארץ דם לאנד זבת וואס פון די ציגן רינט חלב מילך ודבש אונ פון די טייטלען רינט האניק ועבדת אונ דוא זאלסט דינען די דינסט בחודש הזה אין דעם חודש דו זאלסט מאכען אקרבן פסח אין חודש ניסן: (ו) שבעת ימים זיבין טעג תאכל מצות זאלסטו עסן מצות וביום השביעי חג ליי אונ אין דעם זיבטען טאג זאל זיין פייער טאג צו גאט: (ז) מצות יאכל אין די זיבן טאג פסח זאל גגעסן ווערן מצות אונ אויך אנדרי זאכען וואס איז ניט חמץ ולא

וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ
שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה
יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וְהָיָה
לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ
לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי
בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃
י וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת

אונקלוס

וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ וְלָא
יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל
תְּחוּמָךְ׃ ח וּתְחַוֵּי לִבְנָךְ
בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר
בְּדִיל דֵּין עֲבַד יְיָ לִי
בְּמַפְּקִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וִיהֵי
לָךְ לְאָת עַל יְדָךְ
וּלְדָכְרָנָא בֵּין עֵינָךְ בְּדִיל
דִּתְהֵי אוֹרַיְתָא דַיְיָ בְּפוּמָךְ
אֲרֵי בְּיַד תַּקִּיפָא
אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָיִם׃
י וְתִטַּר יָת קְיָמָא הָדָא

תו"א ולא יראה לך פסחים מ: והגדת לבנך שם קט: על ידך שם לז: ולזכרון בין מנחות לד: למען תהיה תורת שבת כח: ושמרת את עירובין נו:

רשב"ם

(ח) בעבור זה. שעשה לי נסים במצרים. אני עובד עבודה הזאת. וכן זה היום אשר עשה ה' לי שהייתי לראש פנה. נגילה ונשמחה בו: (ט) לאות על ידך. לפי עומק פשוטו. יהיה לך לזכרון תמיד כאלו כתוב על ידך. כעין שימני כחותם על לבך: בין עיניך. כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי: (י) את החוקה. חוקת הפסח:

בעל הטורים

(ט) והיה לך לאות על ידך. (עם התיבות והכולל) בגימטריא זרוע שמאל: תורת ה' בפיך. בגימטר' זה הוא קריאת שמע: הולאך.

בית יהודא

גְּוָוארֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ דִי אַלֶע נִסִים וָוס הקב"ה הָט גִיטְאהָן צוּ דִי יוּדֶן: (ח) (בַּעֲבוּר זֶה) . הקב"ה הָאט אוּנְז אוֹסְגֶעלֵייזְט פוּן מִצְרַיִם (בַּעֲבוּר שֶׁאֲקַיֵּים מִצְוֹתָיו) פוּן וֶועגֶן אִיךְ זָאל טְאהְן זַיינֶע מִצְוֹת (כְּגוֹן פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר הַלָּלוּ) אִיךְ זָאל עֶסֶען דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּנ מַצָּה אוּנ מָרוֹר וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה: (עָשָׂה ה' לִי) . הָט הקב"ה צוּ מִיר גִיטְאהְן דִי אַלֶע נִסִים (רֶמֶז תְּשׁוּבָה לְבֵן רָשָׁע) דִי וֶוערְטֶר זֶענֶען אַנְטְוָוארְט צוּ דֶעם רָשָׁע (לוֹמַר עָשָׂה ה' לִי) צוּ זָאגֶן הקב"ה הָט גְטָאן צוּ מִיר (וְלֹא לְךָ) נִיט צוּא דִיר (שֶׁאִילּוּ הָיִיתָ שָׁם) וֶוען דוּא וָואלְסְט דָארְט גִיוֶועז (לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לִיגָּאֵל) וָואלְסְטוּ נִיט גֶעוָוארְן אוֹיסְגֶעלֵייזְט צוּ וֶוערֶן: (ט) (וְהָיָה לְךָ לְאוֹת) . זָאגְט רש"י (יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת) דָאס אַרוֹיס גֵיין פוּן מִצְרַיִם זָאל זַיין בַּייא דִיר אַצֵייכִין (עַל יָדְךָ) אוֹיף דַיין הַאנְט (וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ) אוּנ צוּא אַאֶנְדֵיינְקוּנְג צְווִישֶׁען דַיינֶע אוֹיגִין, זָאגְט רש"י (רוֹצֶה לוֹמַר) הקב"ה וִויל זָאגֶען (שֶׁתִּכְתּוֹב פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ) דוּא זָאלְסְט שְׁרֵייבִּין דִיא פַּרְשׁוֹת אוּנ זָאלְסְט זֵיי אָנְבִּינְדֶען אוֹיף דַיין קָאפּ אוּנ אוֹיף דַיין הַאנְט: (עַל יָדְךָ) . מֵיינְט מֶען (עַל יַד שְׂמֹאל) אוֹיף דִי לִינְקֶע הַאנְט (לְפִיכָךְ יָדְכָה מָלֵא בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין דִי אַנְדֶערֶע פַּרְשָׁה דֶער וָוארְט יָדְךָ מִיט אַה' "יָדְכָה" (לִדְרוֹשׁ בָּהּ יַד שֶׁהִיא

רש"י

(ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל (מכילתא): (ט) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. יד שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה (פסוק טז) לדרוש בה יד

שפתי חכמים

כשבעתי מעבור מי נח ופירש"י לא מליצו כי שבועה אלא שכפל בו דבריו וזו היא שאמר לא אוסיף ולא אוסיף ב"פ בפסוק א' בפ' ואלה תולדות נח: י מדכתיב זה משמע שמרמז לו מידי: כ וא"ת למה רמז לו לרשע תשובה כאן בתשובת בן שאינו יודע לשאול וי"ל דגם הוא

פירוש לתורת אלהים

יֵרָאֶה אוּנ עֶס זָאל בַּיי דִיר נִיט גִזֶעהֶן וֶוערֶן חָמֵץ וְלֹא אוּנ עֶס זָאל נִיט גִזֶעהֶן וֶוערִין צוּ דִיר זוֶוער טֵייג אִין אַלֶע דַיינֶע גְמַארְקֶן: (ח) וְהִגַּדְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זָאגֶן צוּ דַיין זוּהְן אִין דֶעם טָאג לֵאמֹר אַזוֹ צוּא זָאגֶן בַּעֲבוּר זֶה ווַייל אִיךְ הָאבּ אוֹיף מִיר גְנוּמֶען צוּ הַאלְטֶען דִי מִצְוֹת פוּן פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר עָשָׂה יְיָ לִי הָט גָאט מִיר גְטָאהְן דֶם נֵס בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם אַז אִיךְ בִּין אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן מִצְרָיִם: (ט) וְהָיָה לְךָ אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּא דִיר לְאוֹת צוּא אַצֵייכֶן עַל יָדְךָ אוֹיף דַיין הַאנְט וּלְזִכָּרוֹן אוּנ צוּא אֵיין גֶדֶעכְטְנֶשׁ בֵּין עֵינֶיךָ צְווִישֶׁען דַיינֶע אוֹיגֶן [עיין רש"י] לְמַעַן תִּהְיֶה פוּן וֶועגֶן עֶס זָאל זַיין גָאטְס תּוֹרָה אִין דַיין מוֹל דוּ זָאלְסְט תָּמִיד לֶערְנֶען גָאטְס תּוֹרָה כִּי בְּיָד חֲזָקָה ווָארוּם מִיט גְרוֹסֶען מַאכְט הָאט דִיךְ גָאט אוֹיס גְצוֹגֶן פוּן מִצְרָיִם: (י) וְשָׁמַרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט הִיטֶען דָאס

מצות השם

(גכ) (וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ) עֶס זָאל בַּיי דִיר נִיט גְזֶעהְן וֶוערֶן קֵיין חָמֵץ אוּנ קֵיין זוֶיערְטֵייג אִין אַלֶע דַיינֶע גְרֶענֶעצִין. דִיא מִצְוָה לֹא תַעֲשֶׂה אַז עֶס טָאר נִישְׁט גִיזֶעהֶן וֶוערִין קֵיין חָמֵץ אוּנ קֵיין זוֶיער טֵייג בַּייא קֵיין שׁוּם יוּד לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס פוּן דֶעם פָּסוּק אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג סַייא בַּיי זְכָרִים סַייא בַּייא נְקֵבוֹת אִין יֶעדֶען אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:
(כא) (וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וגו') פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַז מִיר זֶענֶען מְחוּיָב צוּא דֶער צֵיילֶען אִין דִיא נַאכְט פוּן פֶּסַח דָאס נֵס ווָאס גָאט הָאט אוּנְז גִיטוּהְן וֶוען עֶר הָאט אוּנְז אַרוֹיס גִיצוֹגֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אִיז מְחוּיָב צוּ דֶר צֵיילֶען דִיא (נִפְלְאוֹת הַבּוֹרֵא) ווָאס גָאט טוּט מִיט אוּנְז זַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל אוּנ עֶס אִיז אַמִּצְוָה מֶען זָאל דֶער צֵיילֶען דִיא קִינְדֶער דִיא נִסִּים ווִיא ווַייט זֵייא פַאר שְׁטֵייעֶן אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג סַייא בַּיי זְכָרִים סַייא בַּייא נְקֵבוֹת:

לִזְמַנַּהּ מִזְּמַן לִזְמָן :
יא וִיהֵי אֲרֵי יַעֲלִנָּךְ יְיָ
לְאַרְעָא דִּכְנַעֲנָאֵי כְּמָא
דִּי קַיֵּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ
וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ : יב וְתַעְבַּר
כָּל פָּתַח וַלְדָּא קֳדָם יְיָ
וְכָל פָּתַח וְלַד בְּעִירָא דִּי

תו"א מימים ימימה נזיר ה : והיה כי יביאך בכורות ד : והעברת כל זבחים ק : פטר שגר בכורות ג :

לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה : פ
יא וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וּנְתָנָהּ לָךְ : יב וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־
רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה

בעל הטורים

חסר יו"ד שבמכה עבירית הוליאן : (י) למועדה . מלא וי"ו לו' לך ששה ימים בשבוע ח יב בתפילין וים ששה ימי מועד שאין בהם תפילין והם פסח עצרת ר"ה ויוה"כ סוכות שמ"ע . פארך חבוש בגי' אלו תפילין : מימים ימימה . ה' במסו' הכא ואידך מימים ימימה תלכנה וגו' גבי בת יפתח . חג לה' בשילה מימים ימימה . ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה גבי אלקנה . והעלתה לו מימים ימימה גבי שמואל . וזהו שדרשו מימים ולא כל ימים למעוטי שבתות וימים טובים והיינו דכתיב ימימה גבי חג ה' וכן גבי אלקנה ושמואל שהיו עולין לרגל וכן מימים ימימה דכתיב גבי בת יפתח דנשים נמי פטורות מן התפילין : (יא) ונתנה לך . ג' תגין על הה"א לו' לך אם תשמור ה' חומשי תורה יתנגה לך : (יב) וכל פטר . ב' במסו' דין ואידך וכל פטר חמור כדאי' בבכורות פרק שילדה כמין חמור וחמור כמין

רשב"ם

(יב) והעברת . הסירהו מבהמותיך ותנהו לכהן ויקריבו : שגר . ל' שילוח מן

רש"י

שהיא כהה ל (מכילתא מגהות לז) : (י) מימים ימימה . משנה לשנה (שם לו) : (יא) והיה כי יביאך . יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא) : נשבע לך . והיכן נשבע לך (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ מ אשר נשאתי וגו' : ונתנה לך . (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום ב ואל תהי בעיניך כירושת אבות : (יב) והעברת . אין והעברת אלא ל' הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את

בית יהודא

פֶּהָה) צו לֶערְנֶען מען זָאל לֵייגֶען די תְּפִלִּין אוֹיף די שְׁוַואכֶערֶע האַנְט , אוֹיף די לִינְקֶע : (י) מִיָּמִים יָמִימָה . מען זָאל מַאכֶען דעם יום טוב פֶּסַח (מִשָּׁנָה לְשָׁנָה) פון יָאר צו יָאר : (יא) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ . זָאגְט רש"י (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן) עס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָואס הָאבֶּן גֶלֶערְנְט פון די פָּרָשָׁה (שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת הַנּוֹלָדִים בַּמִּדְבָּר) די בְּכוֹרִים וָואס זֶענֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אין דֶער מִדְבָּר זֶענֶען נִיט גֶעהֵיילִיגְט גִיוָוארֶען וַוייל דָא שְׁטֵייט אַז דוּ וֶועסְט קוּמֶען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זָאלְסְטוּ הֵיילִיגֶען די בְּכוֹרִים (וְהָאוֹמֵר שֶׁקָּדְשׁוּ) אוּנ דֶער וָואס זָאגְט דיא בְּכוֹרִים וָואס זֶענֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אין דֶער מִדְבָּר אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען הֵיילִיג (מְפָרֵשׁ בִּיאָה זוֹ) זָאגְט עֶר וָואס דֶער פָּסוּק זאגְט אַז איר וֶועט אַרַיינְקוּמֶען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , מֵיינְט מֶען (אִם תְּקַיְּימוּהוּ בַּמִּדְבָּר) אוּב איר וֶועט מְקַיֵּים זַיין די מִצְוָה צוּ הֵיילִיגֶען די בְּכוֹרִים אין דֶער מִדְבָּר (תִּזְכּוּ לִיכָּנֵס לָאָרֶץ וּתְקַיְּימוּהוּ שָׁם) וֶועט איר זוֹכֶה זַיין אַרַיין צוּ גֵיין אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ איר וֶועט דָארְטֶען אוֹיךְ מְקַיֵּים זַיין די מִצְוָה צוּ הֵיילִיגֶען דיא בְּכוֹרִים : נִשְׁבַּע לָךְ . הקב"ה הָט גְשְׁווֹארֶען צוּ דִיר , עֶר זָאל דִיךְ בְּרֵיינְגֶען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (וְהֵיכָן נִשְׁבַּע לָךְ) וואוּ שְׁטֵייט אַז הקב"ה הָט גֶעשְׁווֹארֶען צוּא דִיר וצוּ די יוּדִין , זָאגְט רש"י עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּ די יוּדִין (וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי וגו') אִיךְ וֶועל אַייךְ בְּרֵיינְגֶען צוּ די לַאנְד וָואס אִיךְ הָאבּ אוֹפְגֶעהוֹבֶּן מַיין הַאנְט אוּנ הָאבּ גְשְׁווֹארֶען צוּ אַייעֶרֶע אֶלְטֶערְין אִיךְ זָאל זִיא אַייךְ גֶעבֶּען : וּנְתָנָהּ לָךְ . זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ די יוּדִין (תְּהֵא בְעֵינֶיךָ כְּאִילוּ נְתָנָהּ לָךְ בּוֹ בַּיּוֹם) די לַאנְד זָאל זַיין בַּיי דִיר אַזוֹ נַייעַ , גְלַייךְ ווי מֶען ווָאלְט זִי דִיר הַיינְט גִיגֶעבְּן (וְאַל תְּהִי בְעֵינֶיךָ כִּירוּשַּׁת אָבוֹת) אוּנ זָאלְסְט זִיא נִיט הַאלְטֶן ווי דוּ הָאסְט זִיא אַיְרוּשָּׁה פון דַיינֶע אֶלְטֶערְן*) : (יב) וְהַעֲבַרְתָּ . זָאגְט רש"י (אֵין וְהַעֲבַרְתָּ אֶלָּא לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה)

שפתי חכמים

תשובה לו דהקב"ה לא עשה נסים אלא בשביל לדיקים שיודעים את התורה אבל בשביל עמי הארץ לא זכו לעשות להם את הנסים ולא היו כדאין ליגאל בשביל עצמם אלא בשביל זכות הלדיקים . וא"ת ולמאה הכל להכי הוא דאתי ומנ"ל רמז לתשובת הרשע וי"ל מדכתיב לי דמשמע לי ולא לו דמשמע שלא היה נגאל כלל וע"כ בבן רשע הכתוב מדבר דאלו בשאינו יודע לשאול קשה למה לא היה נגאל בזכות הלדיק אבל הרשע לא היה נגאל כי גם הוא היה מת בשלשת ימי אפילה ודו"ק כ"ל : ל פי' לשון חוסך שיד ימינו חשובה יותר משמאלו : מ (נח"י) דבפרשה הקודמת כתיב אשר נשבע לאבותיך וכאן כתיב כאשר נשבע לך משמע דב' פעמים נשבע פעם אחת לאבותיך ופעם אחת לך והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' ואותה שבועה היתה לך דהא ברוש הפרשה הזכיר שבועת האבות ועלה מסיים לכן אמור לבני ישראל וגו' ופי' הרב לכן ע"פ אותה שבועה וא"כ למה הוצרך שנית לו' אל הארץ אשר נשאתי וכו' עכצ"ל דזאת השבועה היתה להם . ומהר"ש פי' נשבע בעבורך ואותה שבועה היתה עם אבותיך ופעם תקרא שבועת הבנים מלד שהיתה בעבורם : נ דק"ל לל"ל ונתנה לך

פירוש לתורת אלהים

גֶזֶעץ פון מִצְוֹת תְּפִלִּין אוּנ דיא מִצְוָה פון פֶּסַח לְמוֹעֲדָהּ צוּ איר צַייט תְּפִלִּין זָאל מֶען לֵייגֶן אַלֶע טָאג אוּנ פֶּסַח זָאל מֶען מַאכֶען מִיָּמִים יָמִימָה פון אֵיין יָאהר צוּם אַנְדֶרֶן יָאר אַלֶע יָאר אין דֶעם פֶערְצְטֶן טָאג אין נִיסָן זָאלְט איר מַאכֶען אַקָרְבָּן פֶּסַח אוּנ זָאלְט עֶסֶען מַצּוֹת : (יא) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי יְבִיאֲךָ אַז גָאט וֶועט דִיךְ בְּרֶענְגֶען אֶל אֶרֶץ צוּ דֶעם לַאנְד וָואס וִיצְט דָארְט הַכְּנַעֲנִי אַזוֹ וִויא גָאט הָט גְשְׁווֹארֶען צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערְן עֶר זָאל דִיךְ בְּרֶענְגֶען צוּ דֶעם לַאנְד וּנְתָנָהּ לָךְ אוּנ עֶר וֶועט דָאס לַאנְד גֶעבֶּען צוּא דִיר : (יב) וְהַעֲבַרְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט אָפּ שֵׁיידֶן כָּל אַלִי בְּכוֹרִים וָואס וֶוערֶן צוּם עֶרְשְׁטֶן גְבָּארֶן לַיְיָ צוּ גָאט וְכָל אוּנ אַלִי

*) הערה אז דו וועסט מיינען ארץ ישראל איז דיינע אירושה אונ הקב"ה קען זיא ניט אוועקנעמען פון דיר וועסטו ניט מורא האבין צו זינדיגען אבער אז דו וועסט וויסען ארץ ישראל איז אמתנה פון הקב"ה צו דיר אונ ער האט זיא דיר גיגעבין אויף אתנאי די זאלסט היטען תורה אונ מצות ווי דער פסוק זאגט ויתן להם ארצות גוים , הקב"ה האט גיגעבין צו די יודין די לענדער פון די פעלקער בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו , זייא זאלין היטען זיינע חוקים אונ זיינע תורות [לערנונג] , אונ אז איר וועט ניט היטען צו טאהן תורה אונ מצות וועט זיא הקב"ה אוועקנעמען פון אייך , אונ וויל הקב"ה קען זיא אלע טאג ביי אייך אוועק נעמען דריבער דארף זי זיין בייא אייך אלע טאג גלייך ווי מען וואלט זיא אייך היינט גיגעבין :

אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃
יג וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה
וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל
בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ מפטיר

יְהֵי לָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ
קֳדָם יְיָ׃ יג וְכָל פְּתַח
(בּוּכְרָא) דַּחֲמָרָא תִּפְרוֹק
בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִפְרוֹק
וְתִנְקְפֵהּ וְכָל בּוּכְרָא
דַּאֲנָשָׁא בִּבְנָךְ תִּפְרוֹק׃

תו"א יהיה לך עירובין לו: הזכרים לה' בכורות ט: אשר יהיה לך בכורות נז: ופטר חמור תפדה בשה בכורות ט: ואם לא תפדה שם יג: וערפתו שם י לט:

רשב"ם

הבטן: (יג) תפדה. לאחר שנתקדשו הלוים תחת כל בכור בשנה שנייה שהוקם המשכן. ולקחת חמשת שקלים לגלגולת וכתיב ופדויו מבן חודש תפדה. בערכך:

בית יהודא

וְהַעֲבַרְתָּ איז דערטייטש דו זאלסט אפשיידן (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אונ אזו זאגט דר פסוק (וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ) איר זאלט אפשיידן זיין פארמעגן צו זיין טאכטר: (שֶׁגֶר בְּהֵמָה) . זאגט רש"י מען מיינט (נֵפֶל שֶׁשִּׁגְּרַתּוּ אִמּוֹ וְשִׁלְּחַתּוֹ בְּלֹא עִתּוֹ) אז אבהמה האט ארויס געשיקט פון זיך וזיא האט גיבארן אקאלב פר דיא צייט, אונ דאס קאלב לעבט ניט (וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב) לערונט דיך דר פסוק (שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה) ער איז הייליג ווי אבכור (ו)ניט צו אקרבן נאר (לִפְטוֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו) די קאלב ווס זיא וועט נאך אמאהל גיבארן זאל ניט זיין אבכור, זאגט רש"י אלע קעלבר ווערן גערופן שגר (וְאַף שֶׁאֵינוֹ נֵפֶל קָרוּי שֶׁגֶר) אפילו דם קאלב ווס איז גיבארן צו די צייט הייסט אויך שגר (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (שְׁגַר אֲלָפֶיךָ) , די קינדער פון דייגע בהמות נאונ דא מיינט מען גיזונטע לעבדיגע קעלבער יוארום דאס איז דאך אברכה (אֲבָל זֶה) אבער דער ווארט שגר ווס דא שטייט (לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֵּפֶל) מיינט מען נאר אנפל ווס איז גיבארן פר דיא צייט (שֶׁהֲרֵי כְּבָר כָּתַב כָּל פֶּטֶר רֶחֶם) ווארום אז מען זאל דא מיינען שגר, אגעזונטע לעבדיגע קאלב אונ מען מיינט צו זאגען אז די קאלב איז אבכור שטייט דאך שון פריער יעדער ערשטע קאלב ווס עפינט דם מוטערלייב פון איר מוטער איז אבכור צו וואס דארף דא שטיין נאך אמאהל, נאר מען מיינט אנפל, זאגט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוב דוא וועסט זאגען (אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמַשְׁמַע) מען מיינט אבכור פון אבהמה ווס איז טמא ומען טאר זיא ניט עסין) איז אויך הייליג (בָּא וּפֵירֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ) קומט דער פסוק אוף איין אנדער ארט אונ זאגט דיא הייליגע בכורים זענען נאר פון רינדער אונ פון שעפסין, זאגט רש"י (לָשׁוֹן אַחֵר יֵשׁ לְפָרֵשׁ) נאך אפשט קען מען זאגן (וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם) דו זאלסט אפשיידן אלע ערשט גבארענע קינדער (בִּבְכוֹר אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דר פסוק שמועסט די בכורים ווס ווערען גבארן פון מענטשין נאונ שגר בהמה מיינט מען די לעבדיגע קעלבער פון בהמות: (יג) וּפֶטֶר חֲמוֹר). זאגט רש"י (וְלֹא פֶּטֶר שְׁאַר בְּהֵמָה טְמֵאָה) אבער די בכורים פון אנדערע בהמות ווס זענען טמא זענען ניט הייליג (וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא) די תורה האט אזו גבאטן דיא בכורים פון אייזלען זאלן זיין הייליג (לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לַחֲמוֹרִים) ווייל די בכורים פון די מצרים זענען גגליכן צו אייזלען (וע"ד) נאך אטעם איז (שֶׁסִּייְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם) ווייל די אייזלען האבן גהאלפן די יודין טראגן דיא זילבר אונ גאלד ווס זיי האבען גענומן ווען זיי זענען ארויס געגאנגען פון מצרים (שֶׁאֵין לְךָ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם) עס איז ניט גוועזן איין יוד ווס האט ניט גענומען פיל אייזלען ווס זענען גיווען בעלאדען מיט זילבער אונ גאלד פון מצרים: (תִּפְדֶּה בְשֶׂה). זאגט רש"י (נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן) דער בעל הבית פון אייזיל גיט אשעפס צום כהן (וּפֶטֶר חֲמוֹר מוּתָּר בַּהֲנָאָה) מעג דער בעל

רש"י

נחלתו לבתו: **שגר בהמה**. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך. אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתיב כל פטר רחם. ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע בא ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם ע הכתוב מדבר: (יג) **פטר חמור**. ולא פטר שאר בהמה טמאה גזרת הכתוב הוא פ לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים (שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם של מצרים: **תפדה בשה**. נותן שה לכהן ופטר חמור מותר

שפתי חכמים

דודאי אם יביאם לארץ כבר תהיה נתונה להם ל"פ תהא בעיניך וכו': דאמרו הרי כבר כתיב כל פטר רחם דלמא שגר מרבה אף בכור כו': ם פי' ות"ת לעולם שגר דהכא היינו שאינו נפל כמו שגר דהתם והא ע ר"ל ולפי זה שגר היינו שאינו נפל: פ (נח"י) בפ"ק דבכורות והרב

פירוש לתורת אלהים

ערשטע קעלבער זכרים וואס דייגע בהמות וועלן גיבארין זאל זיין צו גאט: (יג) וְכָל אונ אלע בכורים פון איין אייזל תִּפְדֶּה זאלסטו אום לייזן מיט אלעמיל מען זאל געבען דעם כהן אלעמיל אונ דר בכור איז שון מותר בהנאה צוא דעם ישראל וְאִם אונ אז דוא וועסט אים ניט אוסלייזען וַעֲרַפְתּוֹ זאלסטו אים אפ

מצות השם

(כב) (וְכָל פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה) פון דעם פסוק נעמען מיר ארוים דיא (מִצְוַת עֲשֵׂה) אז מען איז מחויב אום צו לייזען די בכורים ווס זיי ווערן ביי יודן געבוירן פון זייגע אייזלען דהיינו ווען ער גיט צום כהן אין לעמעלי מעג ער שון מיט דעם אייזל ארבייטען אזו באלד אז דר יוד האט אבער דם אייזל בשותפות מיט איין גוי דארף ער דעם בכור שוין נישט אוים לייזען אפילו ער האט נאר חברותה אין דעם בכור נישט אין דיא מוטער איז ער שין אויך פטור פון אום צו לייזן אונ די כהנים אונ די לוים זייא זענען נישט מחויב אום צו לייזען. אונ די מצוה איז נוהג סייא ביי דיא זכרים. אונ סייא בייא דיא נקבות:

(כג) (וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ) דיא מצות עשה אז מען דארף אפ האקין דעם בכור פון איין אייזעל דעם האלזענאקין אזויא באלד מען לייזט אים נישט אוים לערנען מיר ארוים פון דעם פסוק אזוי באלד אז מען האט דעם בכור בשותפות מיט איין גוי דארף מען נישט אפ האקין פון דעם אייזעל דעם האלזענאקין אפילו מען לייזט נישט אים אונ דיא מצוה גייט אן סייא בייא זכרים סייא בייא נקבות ישראלים. אבער כהנים אונ לוים זענען פטור:

יד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר

יד וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּנָךְ מְחַר לְמֵימַר מָא דָא וְתֵימַר לֵהּ בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ טו וַהֲוָה אֲרֵי אַקְשֵׁי פַרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא וּקְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דִבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָבַח קֳדָם יְיָ כָּל פָּתַח וַלְדָּא דִּכְרִין וְכָל בּוּכְרָא דִבְנַי אֶפְרוֹק׃

בעל הטורים

סוס פטורין מן הבכורה שנא' פטר חמור פטר שגר ב"פ על שיטה היולד והנולד חמור: (טו) הקשה. ב' במסו' הכא ואידך מי הקשה אליו וישלם שדורש במדרש זה הפסוק על פרעה:

רשב"ם

וגו': (טו) ויהי כי הקשה. כל זה תאמר לבנך וכן מוכיח מדכתיב הוציאנו ה' ממצרים. כי הקב"ה אמר למשה כל פרשה זו. וישראל אומר לבנו הוציאנו ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל פסוק זה מעצמו שיאמר משה לישראל והיה לאות על ידכה כי בחוזק יד הוציאנו וגו' אלא האב אומר לבנו כך:

רש"י

בהנאה והשה הולין צ ביד כהן: וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיונו קצוב במקום אחר: (יד) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון זה וכגון (יהושע כב) מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ובני ראובן: מה זאת. זה תנוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת ובמקום אחר הוא אומר (דברים ו) מה העדות והחקים והמשפטים וגו' הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים תם רשע

בית יהודא

הבית הנאה האבן פון דעם יונגען איזל דעם בכור (והשה חולין ביד כהן) דר שעפס וואס איז ביי דעם כהן איז פראסט ניט הייליג, דר כהן מעג מיט אים טאן וואס ער וויל, אבר אז דר בעל הבית פון איזיל וויל ניט געבן צום כהן אשעפס פר דעם איזיל (וערפתו) זאל ער אפהאקין דעם קאפ פון דעם איזיל וואס איז דר בכור (עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו) ער נעמט אברייטע האק און האקט אפ דעם קאפ פון דעם איזיל ודעם בכור) פון איינטן פון קארג האקט ער אפ דעם קאפ (הוא הפסיד ממונו של כהן) ווייל ער הט שאדן גמאכט געלד צום כהן, ער הט אים ניט גיגעבען אשעפס (לפיכך יפסיד ממונו) דריבער זאל ער שאדן האבן זיין געלט, דעם איזל: (וכל בכור אדם בבניך תפדה). אלע מענטשין בכורים פון דיינע זיהן זאלסטו אויסלייזין, זאלסט געבען פר אים פינף טאלער (פדיונו קצוב במקום אחר) זיין אויסלייזונג דיא פינף טאלער האט די תורה געשריבען אויף איין אנדער ארט: (יד) וכי ישאלך בנך מחר) אוב דיין זון וועט דיך מארגן פרעגן, זאגט רש"י מען מיינט ניט נאר מארגין וועט ער פרעגען (יש מחר שהוא עכשיו) אמאהל מיינט מען מחר טאקי באלד מארגן (ויש מחר שהוא לאחר זמן) אמאהל מיינט מען מארגן אין אצייט שפעטער (כגון זה) אזוי ווי דר מארגן (וכגון מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ודבני ראובן) און וויא עס שטייט אין פסוק דיא מענטשען פון שבט גד און פון שבט ראובן האבן געזאגט צו יהושע מארגן ואמאהל) וועלען אייערע קינדר זאגען צו אונזערע קינדר מיר גיהערען גאר ניט צו ידען (יהושע כב): (מה זאת). זאגט רש"י (זה תינוק טיפש) דאס פרעגט דאס נארעשע קינד (שאינו יודע להעמיק שאלתו) ער ווייס ניט צו פרעגן אטיפע און אגרויסע שאלה ופרעגט (וסותם ושואל מה זאת) פרעגט ער נאר וואס איז דאס (ובמקום אחר הוא אומר) אויף איין אנדער ארט זאגט דער פסוק דער קינד פרעגט (מה העדות והחקים והמשפטים) וואס זענען די מצות וואס ווערען גערופען עדות חקים משפטים וואס הקב"ה הט איך געבאטען (הרי זאת שאלת בן החכם) דאס פרעגט אקלוגער קינד (דברה תורה כנגד ארבעה בנים)

שפתי חכמים

הוסיף ביאור מדעתו לפי שכמשלו וכו': צ לא ששפה אסור בהנאה במקום פטר חמור רק הוא חולין כרצונו:

פירוש לתורת אלהים

האקן דעם האלז אין אקון וכל בכור און אלי בכורים פון מענטשען בבניך אין דייני זיהן תפדה זאלסטו אויסלייזן: (יד) והיה און עס וועט זיין כי ישאלך בנך מחר אז דיין זוהן וועט דיך פרעגען מארגען [עיין רש"י] לאמר און וועט צוא דיר זאגן מה זאת וואס בטייטן די מצות פון די בכורים ואמרת זאלסטו צוא אים זאגען בחוזק יד מיט אשטארקי מאכט האט אונז גאט אויס גצוגין פון מצרים פון מצרים מבית עבדים פון אהויז וואס מיר זענן גיוועזן קנעכט: (טו) ויהי און עס איז גיוועזן כי אז פרעה הט געשטארקט זיין הארץ און הט ניט גוואלט לשלחנו שיקין אונז ויהרג הט גאט גהרגת אלי בכורים אין מצרים מבכור פון דיא בכורים פון מענטשען ביז דיא בכורים פון בהמות על כן דרום אני זובח ליי' טוא איך שעכטען און מקריב זיין אלי בכורים פון דיא

בְּנַי אֶפְדֶּה: טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם: ססס

טז וִיהֵי לְאָת עַל יְדָךְ וּלְתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ אֲרֵי בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרָיִם: ססס

תו"א ולטוטפת סנהדרין ד:

ק"ס. ימנה סימן. ומפטירין הדבר אשר דבר ה' בירמיה סימן מ"ו:

בעל הטורים

(טז) והיה לאות על ידכה. ה' תגין על הה"א כנגד ה' פרקים עד הפרק שמניחין בו תפילין: ולטוטפת בין עיניך. בגימט אלו ארבעה בתים:

בית יהודא

הט די תורה גערעט געגן פיר ערליי קינדר, תם, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה, אונ דער ווס פרעגט מיט קלוגשאפט: (טז) ולטוטפות בין עיניך. זאגט רש"י דס מיינט מען תפילין (ועל שם שהם ארבעה בתים קרוין טוטפות) אונ ווייל אין תפילין זענען ד': פיר בתים דריבר רופט מען זיי טוטפות (טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים) אין דעם ארט כתפי זאגט מען אויף צוויי, "טט", אין דעם ארט אפריקי זאגט מען אויף צוויי "פת" (ומנחם חברו עם והטף אל דרום) מנחם הט געשריבען דעם ווארט טוטפות מיט דעם ווארט "והטף" אל דרום, והטף איז טייטש ריידען, אונ מיט דעם ווארט (אל תטיפו, לשון דבור) אל תטיפו איר זאלט ניט ריידען (כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה) ווי עס שטייט אין די ערשטע פרשה ולזכרון בין עיניך, אזוי שטייט אין דיא אנדערע פרשה ולטוטפות בין עיניך, איז ולזכרון מיט ולטוטפות ביידע איין זאך, ווי אזוי? (שהרואה אותם קשורים בין העינים) ווארום ווער עס וועט זעהן די תפילין אויף דעם קאפ (יזכור הנס) וועט ער געדיינקן דעם נס וואס הקב"ה האט געטאהן צו די יודען ווען ער האט זיי ארויסגענומען פון מצרים ודם איז דער ווארט "ולזכרון" וואס די תפילין ווערען גערופן (וידבר בו) אונ ער וועט ריידען פון דעם נס דאס איז ולטוטפות ווס די תפילין ווערן גערופן:

רש"י

ושאינו יודע לשאול והשואל דרך חכמה: (טז) ולטוטפת בין עיניך. תפילין ועל שם שהם ארבעה בתים קרוין טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים (סנהדרין ד) ומנחם חברו עם (יחזקאל כא) והטף אל דרום (מיכה ב) אל תטיפו לשון דבור כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הנס וידבר בו: חסלת פרשת בא

שפתי חכמים

ק בכתפי שם נוקים שקורין לשנים טט. וכן אפריקי שם מקום שקורין לשנים פת [נח"ץ] ועיין בתוס' דסנהדרין דף ד' ולפי שהוקשה הסיגוי ל' דכאן כתיב ולטטפת וכפ' קדש כתיב זכרון לכך הביא זה הדרוש. וא"ת לפ"ז הי"ל לעשות י"ב פרשיות דג"פ כתיב טטפת וי"ל דחד אילטריך לגופו וא' משמע בכתפי ב' ובאפריקי ב' ואחד מלמד בכתפי לריך ד' בתים ובאפריקי לריך ד' ואי לא כתיב אלא ב' לא היו אלא ב'. ועי"ל דמה דכתיב ג"פ טטפת לא ליווי הוא אלא כפרשה שנאמרה וחזרה ונשנית וכן הרבה פרשיות וק"ל: חסלת פרשת בא

פירוש לתורת אלהים

בהמות וואס זענען זכרים צוא גאט וכל אונ אלע בכורים פון מיינע זיהן טו איך אום לייזן: (טז) והיה אונ יציאת מצרים זאל זיין לאות צו אצייכען על ידכה אויף דיין האנד אין תפילין של יד זאל זיין געשריבען די פרשה פון יציאת מצרים ולטוטפות אונ צו תפילין בין עיניך צווישן דיינע אויגן אין תפילין של ראש זאל אויך זיין געשריבן די פרשה כי בחוזק יד ווארום מיט אשטארקן מאכט הוציאנו הט אונז גאט אום גצוגן פון מצרים דרום זאל מען לייגן תפילין ווס אין זיי שטייט יציאת מצרים כדי מיר זאלן זיך דר מאנען די ניסים ווס גאט ב"ה האט אונז גיטאהן אונ מען זאל זייא דער ציילען:

הפטרת בא (בירמיה סימן מו)

הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה

ליקוטי יוסף

הדבר אשר. דבר וגו'. דער נאטור פון מענטשין איז אז איינר וויל טאהן שלעכטס צו זיין חבר בעהאלט ער דם שלעכטס, ווייל ער הט מורא אז זיין חבר וועט וויסען אז מען וויל אים טאן שלעכטס אונ ער וועט וויסן וועלכע שלעכטס מען וויל אים טאן וועט ער זיך היטן מען זאל אים די שלעכטס ניט קענן טאן, אבער הקב"ה איז ניט אזוי, ער הט געוואלט ברייננגען אמלחמה אויף מצרים, האט ער

פירוש ע"ט

הדבר דם איז דאס נביאות אשר ווס גאט הט גרעט אל צוא ירמיהו הנביא לבא ער זאל קומין נבוכדראצר מלך בבל להכות צו שלאגן דם לאנד מצרים הגידו זאגט אין מצרים והשמיעו אונ מאכט הערן במגדול אונ דר שטאט מגדול והשמיעו אונ מאכט הערען בנוף אין דער שטאט נוף אונ תחפנחס אמרו

זאגט צוא מצרים התיצב טוא דיך שטעלין אונ גרייט דיך אן צו גיין קעגן דר מלחמה כי אכלה ווארום זיא הט פר דארבן חרב די שווערד פון דעם שונא סביביך ארום דיר: מדוע ווארום נסחף איז גיווארען פאר פלייצט אונ אוים גגליטשט אביריך דיינע שטארקע לא עמד דר שטארקר הט ניט גקאנט בשטיין אקעגן

הֲדָפוֹ׃ הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃ חַי־
אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃ כְּלֵי גוֹלָה
עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה
מִצְרָיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ
יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ
וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃ כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ
מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

פירוש ע"ט

דעם שונא כי ווארום יי הדפו גאט האט אים פאר שטויסן אונ דר גאט ווס האט דעם שטארקן פאר שטוסן הרבה הט ער אים גמערט כושל אשטרוכלונג גם אויך נפל עס הט זיך איין גנאמילט אונ באהעפט איש אמענטש צו זיין גזעלן ויאמרו אונ זייא האבן גזאגט קומה שטייט אויף אונ לאמר אנטלופן פון דער מלחמה אונ לאמר זיך ווידר קערן אל עמנו צו אונזר פאלק ואל אונ צו דעם לאנד פון אונזר געבירט מפני פון וועגן די שווערד פון דעם שונא ווס זייא מאכט שיכור אזו ווי וויין קראו שרייט אוס שם דארטן אין דר מלחמה אמשל אויף פרעה דר מלך פון מצרים שאון ער פלעגט ברומן אין זיך תמיד אין דר מלחמה צו לובן אונ היינט העביר הט ער גטאהן איבר פארן די צייט וואס זייא האבן אפ גשטעלט מלחמה צו האלטן הט ער שון מורא גהאט צו קומן צו דר צייט חי אני אזוי ווי איך לעב נאום די רייד פון דעם מלך יי צבאות ווס זיין נאמן איז יי צבאות כלומר גאט ב"ה זאגט איך שווער ביי מיין לעבין כי אזו ווי דס איז אמת אז דער בארג תבור שטייט צווישן די בערג וככרמל בים אונ אזו ווי דר בארג כרמל שטייט ביי

ליקוטי יוסף

געשיקט דעם נביא ירמיה ער זאל זאגן פריער אין מצרים אז אויף זיי וועט קומן אמלחמה, זיי זאלן זיך צו גרייטן צו די מלחמה, זיי זאלן נאכדעם ניט זאגן די מלחמה איז אויף זיי גקומן פלוצלונג, דריבר האבן זיי פארלארן די מלחמה, נאר זיי זאלן וויסן נאך אלע צוגרייטונג צו די מלחמה מוזן זיי די מלחמה פארלירן ווייל הקב"ה הט אויף זיי די מלחמה געברייגגט, ווי דר פסוק זאגט כי ה' הדפו, ווייל הקב"ה הט אים אשטוים גיטאן, אז אקינד טוהט אשטוים אזאך, לויפט ניט ווייט די זאך, אז אגרוסר מענטש טוהט אשטוים אזאך, לויפט די זאך ווייט, אז אגאנץ שטארקר מענטש טוהט אשטוים אזאך, לויפט די זאך גאר ווייט, אונ אז הקב"ה אליין וועט טאן אשטוים אזאך, וועט די זאך פליהן גאר ווייט אונ ווייט ווס מען וועט גאר ניט קענען איין האלטן, זאגט דער נביא צו מצרים דו ווייסט פר ווס דוא האסט געהאט אזוי אמפלה פון די מלחמה? ניט דורך נבוכדרצרס כח, נאר כי ה' הדפו, ווייל הקב"ה האט דיך אשטוים גטאן, נאר פרעה הט ניט געוואלט מודה זיין אז די מלחמה איז גיוועזן געשיקט אויף אים פון הקב"ה, דריבר זאגט דר פסוק פרעה מלך מצרים שאון, פרעה ברומט אונ שרייט ער הט פרלארן די מלחמה ווייל העביר המועד, ער איז אריבר די צייט, ער איז שפעט געקומן, זאגט דר נביא דס איז אטעות ווען ער וואלט אפילו גיוועזן שטארק ווייא די שטארקסטע בערג וואלט ער אויך די מלחמה פארלארן ווייל עס איז גיוועזן אזו אגזרה פון הקב"ה:

דעם ים אזוי איז דאס גווים אמת יבא אז דס נביאות וועט אויך קומן אויף מצרים: כלי גולה כלים פון גלות עשי לך מאך צו דיר יושבת די זיצערן בת די שטאט מצרים אזו ווי איינער גייט אין וועג נעמט ער מיט זיך אלאגל אקריגל אויף צוא טרינקען אזו אויך איר מצרים איר וועט גיין אין גלות אריין גרייט זיך אויך אן די כלים כי ווארום נוף די שטאט נוף לשמה צוא וויסט תהיה וועט זי זיין ונצתה אונ זיא וועט פר וויסט ווערן מאין יושב קייער וועט דרינען ניט זיצן עגלה אשיין קינגרייך איז היינט מצרים אבר קרץ אפאר שניידונג מצפון פון צפון זייט דאס מיינט מען פון בבל בא בא וועט קומן אויף די מצרים דער מלך בבל וועט זייא פאר שניידן גם אויך שכריה אירע הארען וואס זענען צווישן די מצרים כעגלי אזו ווייא די גשטאפטי אונ פעטע קעלבר כי דען זיי אויך הפנו האבן זיך אוועק גיקערט מיט דעם אקין צום שונא נסו זייא זענען אנטלאפן גווארן יחדו באנאנד זענען זייא אנטלאפען גווארן פון דער מלחמה לא זייא האבן ניט גקאנט בשטיין כי ווארום דר טאג פון זייער ברעכעניש בא איז גיקומן אויף זייא עת דיא צייט פקודתם פון זייער באפעלונג פון די זינד קולה איר קול דאס מיינט מען פון דיא מצרים וועט זיין כנחש אזו ווי דס קול פון דעם נחש ילך וועט עס גיין ווארום בשעת אז גאט ב"ה האט דעם נחש גשאלטן ער זאל גיין אויף דעם ריקן אונ הט אים אפ גהאקט די פיס הט ער גשריגען איז זיין קול גהערט גיווארן פון איין עק וועלט צו דר אנדרר עק וועלט דיא מצרים וועלן אויך זייער שרייען כי ווארום בחיל מיט גרוס חיל וועלען דיא שונאים צוא איר גיין מיינט מען צוא דיא מצרים ובקרדומות אונ מיט העק באו לה וועלין זייא קומען צו איר כחוטבי אזו ווי די האלץ העקיר כרתו זיי זאלען פר שניידן גאר איר וואלד כלומר גאר איר חיל נאום יי גאט זאגט כי ווארום עס וועט ניט זיין קיין פארשט צו דר צאל פון דעם חיל כי ווארום זיי וועלען זיין מער פון דעם היישריק ואין אונ עס וועט גאר צו זייא קיין צאל ניט זיין הובישה זיא איז פר שעמט גיווארן דיא

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־
מְלָכֶיהָ וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ: וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה: וְאַתָּה אַל־תִּירָא
עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם
וְשָׁב יַעֲקוֹב מלא ו' וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד: אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־
יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־
אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ:

פירוש ע"ט

שטאָט פון מצרים נתנה זיא איז געגעבן געוואָרען ביד אין דיא הענט פון דעם מלך פון צפון אמר זאָגט יי' גאָט דר גאָט פון ישראל הנני איך וועל גידענקן די זינד אל אמון אויף די האַרן מנוא פון דער שטאָט נוא ועל אונ אויף פרעה אונ אויף מצרים ועל אונ אויף אירע אָפּ געטער ועל מלכיה אונ אויף אירע מלכים ועל אַלע וואָס האָבן אַבטחון אויף פרעה ונתתים אונ איך וועל זיי געבן ביד אין די הענט וואָס בגערן זייערע לייבּר וביד אין די הענט עבדיו פון זיינע קנעכט ואחרי כן אונ דר נאָך נאָך פערציג יאָר תשכון וועט זיא רוען כימי אַזו ווי די טעג פון פריער כלומר וועלן זיי אַרוס גיין פון דעם גלות נאום יי' אַזו זאָגט גאָט: זאָגט דר נביא ואתה אונ דו אל תירא דו זאָלסט דיך ניט פאַרכטין עבדי מיין קנעכט יעקב ואל אונ זאָלסט ניט אנגסטן

כי וואָרום איך גאָט וועל דיר העלפין פון ווייטן ואת אונ דיינע קינדער מארץ פון דעם לאַנד פון זייער געפענקניש ושב וועט זיך ווידר קערן יעקב צו זיין לאַנד ושקט אונ ער וועט זיין גישטילט ואין אונ וועט ניט זיין קיין דר שרעקר אתה דו אל תירא דו זאָלסט דיך ניט פאַרכטען עבדי יעקב מיין קנעכט יעקב נאום יי' זאָגט גאָט כי וואָרום אתך אני איך גאָט בין מיט דיר כי וואָרום אעשה איך וועל מאַכן אַפּרלענדונג אין אַלי פעלקר אשר וואָס איך האָב דיך פר שטוסען דאָרטן ואותך אונ דיך יעקב לא וועל איך ניט מאַכן קיין פר לענדונג ויסרתיך אונ איך וועל דיך שטראָפן למשפט מיט ביסלך ווייס יסורים אָבר ונקה אונ אום ריינגן אונ אום קערען צו פאַר טילגן דיך אין גאַנצן לא וועל איך ניט אום קערן אונ ניט פאַר טילגען:

מנין המצות כפרשת בשלח יש בה מצות לא תעשה אחת.

[כד] (לאו יג) שלא ילך אדם חוץ לתחום בשבת שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי:

שמות יג בשלח

יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־
נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ

אונקלוס

יז וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת עַמָּא וְלָא דַבְּרִינוּן יְיָ אֹרַח אַרְעָא

תו"א ויהי בשלח מגילה לא:

רשב"ם

(יז) ויהי בשלח פרעה את העם. ונתכוון הקב"ה להביאם לארץ כנען ולא רצה הקב"ה להנחותם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא דרך ישר ליכנם מיד בא"י כנען. ולכשיבאו לשורה מלחמות ארץ כנען יתנו ראש וישובו למצרים. כמו שעשו כמה פעמים כדכתיב הלא טוב לנו שוב מצרימה. נתנה

בעל הטורים

(יז) ויהי בשלח. את העם. בגימט' גם ערב רב:

בית יהודא

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה וגו' וְלֹא נָחָם. זאָגט רש"י (ולא נהגם) ער הט זיי ניט געפירט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק

רש"י

(יז) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם. ולא נהגם א כמו (שמות לב) לך נחה את העם (משלי ו)

שפתי חכמים

א ומ"ם נחם הוא כנוי ולא למ"ד הפעל והוא מענין הנהגה ולא מלשון מנוחה ולא מענין נחמה:

ליקוטים על התורה

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וגו'. דער ילקוט שרייבט פרעה האָט גיזעהן צוויי זאַכען האָט הקב"ה געטאָהן ניט גלייכע איינע צו די אַנדערע, ווען הקב"ה הט געוואָלט דיא יודן זאָלען שעכטען די שעפּסען אונ עסען זייער קרבן פסח, הט הקב"ה געבייט די מצריים זיי זאָלן מוזען שווייגען ווייל ער הט געהרגת די בכורים פון דיא מצרים, אונ ווען ער האָט געוואָלט דיא יודען זאָלען אַרויס גיין פון מצרים, האָט משה ניט גיקענט אַרויס גיין פון מצרים ביז איך האָב געזאָגט זיי מעגען אַרויסגיין

פירוש לתורת אלהים

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח אונ עס איז געוועזן ווען פרעה הט אַרוס געשיקט דם פאָלק ישראל פון זיין לאַנד ולא הט זיי גאָט ניט גפירט נאָך ארץ ישראל דרך מיט

משלים על התורה

(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה וגו'. דער מדרש זאָגט דר ענין פון פרעה מיט די יודן איז גליך ווי עס האָט אַמאָהל געטראָפן אַפּאַסטוך וואָס הט געפיטערט חזירים, אין פעלד הט ער גיזעהן אַשעפּס גייט נעבען זיין סטאַדע, האָט ער

פְּלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי קְרִיבָא הוּא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דִילְמָא יְזוּעוּן עַמָּא בְּמֶחֱזֵיהוֹן

פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם

רשב"ם

ראש ונשובה מצרימה. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים. לפיכך ויסב את העם דרך המדבר ארץ רחוקה. כדכתיב אחד עשר יום מחורב וגו' אבל פלשתים לבדם היו מפסיקין בין מצרים ובין ארץ כנען. כמו שמוכיח ביצחק שהי' יורד מארץ כנען ללכת דרך ארץ פלשתים לארץ מצרים מפני הרעב עד

רש"י

בהתהלכך תנחה אותך: כי קרוב הוא. וקל לשוב באותו הדרך למצרים ב ומ"א יש ג הרבה: בראותם מלחמה. כגון מלחמת (במדבר יד) וירד העמלקי ד והכנעני וגו' (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו נתנה ראש ה ונשובה מצרימה אם הוליכם בפשוטה עאכ"ו. (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהופכים ועי' ברא"ם ובג"א ובמ"י ישוב נכון ע"ז): פן ינחם. יחשבו מחשבה על שיצאו ויתנו

בית יהודא

(לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם) גֵיי פִיר דָם פָאלְק (בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ) וֶוען דוּ וֶועסְט גֵיין וֶועט זִיא דִיךְ פִירֶען: וּכִּי קָרוֹב הוּא]. עֶר אִיז נָאנְט (וְנוֹחַ לָשׁוּב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם) אִיז גְרִינְג מֶען זָאל מִיט דֶעם וֶועג גֵיין צוּרִיק אִין מִצְרַיִם (וּמְדְרָשׁ אֲגָדָה יֵשׁ הַרְבֵּה) מִדְרָשִׁים זֶענֶען דָא פִיל אוֹיף דֶעם פָּסוּק: וּבִרְאֹתָם מִלְחָמָה]. וֶוען זֵיי וֶועלֶן זֶעהֶן אַמִלְחָמָה (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ (מִלְחֶמֶת וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וגו') דִי מִלְחָמָה פוּן עֲמָלֵק אוּנ פוּן כְּנַעַן (אִם הָלְכוּ דֶרֶךְ יָשָׁר הָיוּ חוֹזְרִים) אוֹיב זֵיי וָואלְטֶן גֶעגַאנְגֶען אַגְלַייכֶען וֶועג וָואלְטֶן זֵיי צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם (וּמָה אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם דֶרֶךְ מְעוּקָם) מַאדָאךְ אַז הקב"ה הָאט זֵיי גֶעפִירְט אַקְרוּמֶען וֶועג (אָמְרוּ נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה) הָאבֶען זֵיי גֶעזָאגְט מִיר וֶועלֶען גֶעבֶּען אִיבֶּער אוּנְז אַעֶלְצְטֶן אוּנ מִיר וֶועלֶן גֵיין צוּרִיק אִין מִצְרַיִם (אִם הוֹלִיכָם בִּפְשׁוּטָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה) וֶוען הקב"ה וָואלְט זֵיי גֶעפִירְט מִיט אַגְלַייכֶן וֶועג וָואלְטֶן זֵייא גֶעוִויס גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין מִצְרַיִם (וּלְפִי סֵדֶר הַכָּתוּב נִרְאֶה הָרְשִׁימוֹת מְהוּפָּכִים) נָאךְ דֶעם סֵדֶר פוּן פָּסוּק זֶעהֶן מִיר דִי צֵייכוּנְס זֶענֶען פַארְקֶערְט, פְרִיעֶר טַייטְשְׁט רש"י דֶעם בִּרְאוֹתָם מִלְחָמָה, נָאכְדֶעם פֶּן יִנָּחֵם, אִין פָּסוּק שְׁטֵייט דָאךְ פְרִיעֶר פֶּן יִנָּחֵם, נָאכְדֶעם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה: וּפֶּן יִנָּחֵם]. זָאגְט רש"י (יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבָה עַל שֶׁיָּצְאוּ וְיִתְּנוּ לֵב לָשׁוּב) זֵיי וֶועלֶן טְרַאכְטֶן (מִיט חֲרָטָה) פַאר וָוס זֵיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) **כי קרוב.** כלומר העם קרוב של הקב"ה שנאמר לבני ישראל עם קרובו. ולכך לא הנהיגם כמנהגו של עולם. ד"א כי עם פלשתים קרובים הם למצרים שנאמר ומצרים ילד וגו' אשר יצאו משם פלשתים. פן ינחם העם שילחמו עמהם על דבר אשר ברחו מתחת יד מצרים קרוביהם. וישבו מצרימה וישיבום למצרים. אמר הרב דוד זקנו של הרב משה שארץ פלשתים מארץ ישראל היתה שהרי לא מצינו שיצא יצחק לחוצה לארץ וגר בארץ פלשתים שנאמר ויגר יצחק בגרר והרב משה אמר שרצועה היתה יוצאה מארץ פלשתים ונכנסת לתוך ארץ ישראל ולא שהיתה ארץ ישראל בעצמה כי הכתוב קראה ארץ פלשתים ד"א כי קרוב הוא

שפתי חכמים

ב דק"ל דכל כי שבמקרא נתינת טעם והכא מאי טעם הוא אלמעלה הדרכה סי"ל להנחותם בדרך קרובה ל"פ וקל לשוב בו כמו שמפרש נמי אחריו הפסוק כי אמר אלהים כלומר ומה היא הסיבה שישובו כי אמר אלהים וגו' בראותם מלחמה והמלחמה היא הסיבה: ג ר"ל שהם דרשו על כי קרוב הוא בע"א ולפיכך צ"ל כי אמר אלהים וגו' לא קאי על כי קרוב היא אלא על ולא נחם אלהים וגו' כלומר ועוד סיבה אחרת שלא נחם אלהים כי אמר אלהים וגו' ומ"ה לא נחם: ד ולא סתם מלחמה שהרי ר"ל מלחמת עמלק ואע"פ שנלחמו היה להם לחזור בהיותם קרובים למצרים מפחד שאר מלחמות. הרא"ם בשם מכילתא. ומהרש"ל פירש הא דלא נקט ויבא עמלק דבסמוך משום דבאותה מלחמה נלחמו ישראל את עמלק ולא היה לחוש כל כך ליתן לב לשוב למצרים אבל גבי וירד העמלקי כתיב ויכום ויכתום היה לחוש שיתנו לב לשוב: ה כלומר בשביל חסרון ראש הם אינם חוזרין כיון שהדרך רחוק צריכים לראש אבל כשיהיה להם ראש פשיטא שהיו חוזרין אף ע"פ שהיו רחוקים מארץ מצרים כ"ש כשיהיו קרובים ובדרך פשוטה שאין צריכים לראש היו חוזרין. ומהרש"ל פירש מה אם כשהקיפם אמרו נתנה ראש וכו' אפילו משמועתו של עמלק לבד ששמעו ממרגלים אם הוליכם בפשוטה וממלחמה עצמה עאכ"ו שיחזרו לגמרי: ו דלשון ינחם הפוך מחשבה

פירוש לתורת אלהים

דֶעם וֶועג אֶרֶץ וָוס גֵייט דָארְךְ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא וָוארוּם דָאס אִיז אַנָּהֶנְטֶער וֶועג אוּנ עֶס אִיז גְרִינְג אוּם צוּא קֶערֶן זִיךְ מִיט דֶעם וֶועג נָאךְ מִצְרַיִם. אָדֶר אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט כִּי קָרוֹב הוּא חָאטְשֶׁע דָארְךְ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים אִיז נֶעהֶנְטֶר צוּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵיידֶר מִיט דֶעם וֶועג וָוס גָאט הָט זֵיי גֶפִירְט הָט עֶר זֵיי פָארְט נִיט גֶוָואלְט פִירֶן דָארְךְ דֶעם וֶועג כִּי וָוארוּם גָאט הָט גֶטְרַאכְט פֶּן טָאמֶער וֶועט זִיךְ בַּרָאטֶן דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל אוּנ וֶועלֶן חֲרָטָה הָאבֶּן וָוס זֵיי זֶענֶען אַרוֹס גֶגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם פַר וָוס בִּרְאֹתָם שִׁיקֶען הָאבֶּען דִיא פְּלִשְׁתִּים גֶעוָואסְט, כִּי קָרוֹב הוּא, וָוארוּם פְּלִשְׁתִּים זֶענֶען נָאנְט צוּ מִצְרַיִם, דְרִיבֶּער וֶועלֶן פְּלִשְׁתִּים זֵייא פַאר

ליקוטים על התורה

פוּן מִצְרַיִם, אוּנ וַוייל פַּרְעֹה הָט גֶעמֵיינְט אַז אִין אֱמֶת הָאבֶּן דִי יוּדֶן נִיט גֶעקֶענְט אַרוֹיסְגֵיין פוּן מִצְרַיִם אָן זַיין רְשׁוּת [עַל־ויִבְנִים] דְרִיבֶּער הָאבֶּען זֵיי נָאכְדֶעם חֲרָטָה גֶעהַאט אוּנ הָאבְּען גֶעזָאגְט מַה זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וָואס הָאבֶּען מִיר גִיטָאן וָואס מִיר אַלֵיין הָאבֶּן דִי יוּדֶן אַוֶועק גֶעשִׁיקְט פוּן אוּנְז, אוּנ דָם הָט הקב"ה גֶעטָאהְן דִי מִצְרַיִם זָאלֶן נָאכְדֶעם חֲרָטָה הָאבֶּן וֶועלֶן זֵיי לוֹיפֶען צוּ דִי יוּדֶן זֵיי צוּרִיק נֶעמֶן אִין מִצְרַיִם, אוּנ דִי יוּדֶען וֶועלֶן פַר זֵיי אַנְטְלוֹפֶן אִין יַם אוּנ דִיא מִצְרַיִם זָאלֶן דֶערְטְרוּנְקֶען וֶוערֶען, נָאר טָאמֶר וֶועלֶן דִי יוּד, וֶועלֶן גֵיין מִיט אַגְלַייכֶען וֶועג דוּרְךְ דִיא לַאנְד פְּלִשְׁתִּים, וֶועלֶען זֵייא גָאר נִיט קוּמֶן צוּם יַם, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם, וַוייל יוּדֶן זֶענֶען נִיט אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען אַלֵיין פוּן מִצְרַיִם, נָאר זֵייא הָאבֶּען גֶעוַוארְט בִּיז פַּרְעֹה הָאט זֵייא אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט, פוּן דֶעם אַרוֹיס

משלים על התורה

אַריינְגֶענוּמֶן דֶעם שֶׁעפְּס אִין זַיין סְטַאדֶע צְווִישֶׁן דִי חֲזִירִים, אוּנ דֶר שֶׁעפְּס אִיז גְעפַּיינִיגְט גֶעוָוארֶן צְווִישֶׁן דִי חֲזִירִים, ווִי דֶער בַּעַל הַבַּיִת פוּן שֶׁעפְּס הָט גֶעוָואסְט אַז זַיין שֶׁעפְּס אִיז בַּיי דֶעם פַאסְטוּךְ אוּנ עֶר וֶוערְט דָארְט גֶעפַּיינִיגְט, הָאט עֶר גֶעשִׁיקְט צוּם פַאסְטוּךְ עֶר זָאל אִים אָפְּשִׁיקֶען דֶעם שֶׁעפְּס, הָט דֶר פַאסְטוּךְ נִיט גֶעוָואלְט צוּרִיק שִׁיקֶען דֶעם שֶׁעפְּס, אִיז גֶעגַאנְגֶן דֶר בַּעַל הַבַּיִת אוּנ הָט פַארְמַאכְט אַלֶע קְוָואלֶן וַואסֶר, עֶר זָאל קַיין וַואסֶער הָאבֶּען צוּגֶעבֶּן טְרִינְקֶען זַיינֶע חֲזִירִים, אוּנ עֶר הָאט גֶעשִׁיקְט צוּם פַאסְטוּךְ שִׁיק מִיר מַיין שֶׁעפְּס, אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעוָואלְט צוּרִיק שִׁיקֶען דֶעם שֶׁעפְּס, נָאכְדֶעם הָט דֶר בַּעַל הַבַּיִת פַארְבְּרֶענְט אַלֶע גְרָאז פוּן פֶעלְד, אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶן (צָרוֹת) וָוס דֶר בַּעַל הַבַּיִת הָט גֶטָאן צוּם פַאסְטוּךְ, אוּנ אַלְץ הָט נִיט גֶעהָאלְפֶן, עֶר הָאט דֶעם שֶׁעפְּס נִיט גֶעוָואלְט צוּרִיק שִׁיקֶען פוּן זַיין סְטַאדֶע, בִּיז דֶר

מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה: יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

קְרָבָא וִיתוּבוּן לְמִצְרָיִם: יח וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אֹרַח מַדְבְּרָא יַמָּא דְסוּף וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ בְּנֵי

רשב"ם

שאמר לו הקב"ה גור בארץ הזאת. וישב יצחק בגרר: (יח) וחמשים. בכלי זין שהיו הולכים לירש את ארץ כנען כמו שכתוב למעלה ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו'. וכן תעברו חמושים דיהושע:

בעל הטורים

(יח) ויסב אלהים את העם דרך המדבר. שערך להם שלחן והסיבן לאכול כד"א היוכל אל לערוך שלחן במדבר: וחמושים. מזויינים על שם ה' כלי זיין הנזכרים בפ' מגן וצנה ורומח וחלים ומקל יד:

בית יהודא

זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים אונ זיי וועלן געבען אטרכטונג אין הארצען זיי זאלן גיין צוריק אין מצרים: (יח) וַיַּסֵּב. זאגט רש"י (הֵסִיבָם מִדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הָעֲקוּמָה) הקב"ה האט זיי אפגעקערט פון די גלייכע וועג צו אקרומע וועג: יַם סוּף. (כְּמוֹ) ווי עס וואלט געשטאנען (לְיַם סוּף) צום ים סוף, הקב"ה האט זיי געפירט אין די וועג וואס גייט צום ים סוף (וְסוּף הוּא לָשׁוֹן אֲגַם שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ קָנִים) דעם ים רופט מען ים סוף ווייל דר ווארט סוף ווערט געזאגט אויף אוואסר וואס אין אים וואקסען גראז־שטעקליך, אונ ווייל אין דעם ים וואקסען אויך גראז־שטעקליך דריבער רופט מען אים ים סוף (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וַתָּשֶׂם בַּסּוּף) זיא האט געטאהן דם קעסטעל צווישען די גראז וואס וואקסט אין וואסר (קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ) אז דר וואסער ווערט אויסגעטריקנט ווערען וועלען פארשימען אונ פארטריקנט ווערען די שטעקליך מיט דעם גראז וואס האבן געוואקסען אין דעם וואסער (ישעיה יט) וַחֲמֻשִׁים. זאגט רש"י (אֵין חֲמוּשִׁים אֶלָּא מְזוּיָּנִים) חמושים מיינט מען געוואפענט מיט געווער ובלים צו מלחמה) אונ מיט אלע זאכן וואס מען דארף אין וועג (לְפִי שֶׁהֱסִיבָתָן בַּמִּדְבָּר גָּרַם לָהֶם שֶׁעָלוּ חֲמוּשִׁים) ווייל זיי האבן געוואוסט אז זיי וועלן דארפן גיין אין דר מדבר דם האט זיי געברייננט זיי זאלען אויפגיין פון מצרים געוואפענט מיט אלע זאכן וואס מען דארף אין וועג (שֶׁאִלּוּ הָיָה דֶּרֶךְ יִשּׁוּב) ווארום אז מען וואלט זיי געפירט דורך אוועג וואס איז בעוואהנט מיט מענטשן (לֹא הָיוּ מְחוּמָּשִׁים לָהֶם כָּל מַה שֶּׁצְּרִיכִים) וואלטען זייא זיך ניט בעוואפענט מיט אלע זאכען וואס מען דארף אין וועג (אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְדַעְתּוֹ לִקְנוֹת שָׁם כָּל מַה שֶּׁיִּצְטָרֵךְ) נאר זיי וואלטען געטאהן ווי אמענטש וואס גייט פון איין ארט צום אנדערען ארט אונ ער טראכט אויף וועלכען ארט ער וועט קומען וועט ער קויפען וואס ער דארף, דריבער נעמט ער ניט מיט זיך פון דערהיים פיל זאכן ווייל ער וועט אלץ קענען קויפען ביםאכנוייז אין וועג (אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לְמִדְבָּר) אבער דער מענטש וואס דארף גיין אין דער מדבר (צָרִיךְ לְזַמֵּן כָּל הַצּוֹרֶךְ) דארף ער אנגרייטען אונ מיט נעמען פון דערהיים אלץ וואס ער וועט דארפן אין וועג (וְכָתוּב זֶה

רש"י

לב לשוב: (יח) ויסב. הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה: ים סוף. כמו לים סוף וסוף הוא ל' אגם שגדלים בו קנים. כמו ותשם בסוף. קנה וסוף קמלו: וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים (לפי שהסיבתן במדבר גרם להם שעלו חמושים שאלו היה דרך ישוב לא היו מחומשים להם כל מה שצריכין אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן כל הצורך וכתוב זה לא נכתב כי אם

שפתי חכמים

סוא והיינו לפי ד"א ספי' לעיל בפרשת ברחשית אבל לפי פי' ראשון יכחס לשון נחמס סוא כמו שמפרש שם: ז דל"ת שסוא לשון קן והוי

דעת זקנים מבעלי התוספות

שירשו הכנענים את הארץ דכתיב ודור רביעי ישובו הנה ועדיין לא היה להם דור רביעי לפיכך הקיפן הקב"ה במדבר מ' שנה. ועוד אמר הקב"ה אם אני מוליכם דרך הישר עכשיו מחזיקין איש בשדהו ובכרמו ומבטלין תלמוד תורה אבל אני אוליכם ארבעים שנה דרך המדבר ויאכלו המן וישתו מי באר ותתישב בגופן. ועוד כששמעו הכנעניים שישראל יצאו ממצרים אמרו עכשיו באין עלינו ונוטלין מידינו את הארץ עמדו הן והשחיתו את הארץ אמר הקב"ה אני הבטחתי לאברהם להכניס בניו אל ארץ מלאה כל טוב הריני מעכבן במדבר כדי שיתקנו מה שקלקלו זש"ה אני יסרתי אתכם במדבר לחזק את זרועותם וגו':

ליקוטים על התורה

האלטען אונ ניט לאזען זייא גיין דורך זייער לאנד, אונ וועלען מאכען אמלחמה מיט זיי, אונ ווען די יודען וועלען זעהן די פלשתים גייען ארוס געגען זיי אנגעטאהן מיט שווערדען אונ ביקסען צו אמלחמה אונ זיי האבן קיין מלחמה געלערונט, וועלען זיי גיין צוריק אין מצרים, דריבער האט זיי הקב"ה געפירט אין דער מדבר געגען ים סוף די מצרים זאלען קומען צו זיי צום ים אונ דארטען וועלען זייא דערטרונקען ווערען:

פירוש לתורת אלהים

אז זיי וועלען דר זעהן אמלחמה אז די פלשתים וועלען מיט זיי וועלען מלחמה האלטען ושבו וועלען זיי זיך אום קערען נאך מצרים ווייל עס איז אנהנטער וועג דרום: (יח) ויסב האט גאט גמאכט ארום רינגלען דאס פאלק ישראל דארך אקרומען וועג דרך דארך דר מדבר ים סוף וועלען זייא זיך ניט קאזען גרינג אום קערען וחמשים

אונ געוואפינט מיט כלי זיין עלו זענען אויף גגאנגען דיא קינדער ישראל מארץ פון דעם לאנד מצרים. נאך

משלים על התורה

בעל הבית האט געחאפט זיין זוהן אונ האט געשיקט צו אים אויב דו וועסט ניט שיקען דעם שעפס וועל איך דיין זוהן הרגען, האט דר פאסטוך אפגעשיקט דעם שעפס, נאכדעם האט דער בעל הבית פון שעפס געחאפט דעם פאסטוך אונ האט אים געשלאגן, האט דר פאסטוך געזאגט איך האב דאך דיר דעם שעפס צוריק געגעבן וואס ווילסטו נאך פון מיר, האט דר בעל הבית געזאגט צום פאסטוך גיב מיר צוריק די קינדער וואס דער שעפס האט ביי דיר געבארען, דם זעלביגע איז געווען ביי פרעה, דר פאסטוך פון די חזירים, ער האט געזעהן נעבען זיך, דעם שעפס, די יודען, האט ער זיי ארויין געצויגן אין זיין סטאדע אונ דר שעפס, די יודען, זענען ביי זיי געפייניגט געווארען, דר בעל הבית פון שעפס, הקב"ה, האט געשיקט צו אים משה מיט אהרן ער זאל די יודען ארוס שיקען פון זיין סטאדע, אונ ער האט ניט געוואלט, האט הקב"ה געמאכט בלוט פון זיינע וואסר אונ נאך מכות אונ עס האט ניט געהאלפען, ביז הקב"ה האט געהרגת זיינע

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־

יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ יט וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יָת גַּרְמֵי יוֹסֵף עִמֵּהּ אֲרֵי אוֹמָאָה אוֹמֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מִדְכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי

תו״א ויקח משה פסחים סו׃

בעל הטורים

('ט) השבע השביע. ב' במסו' הכא ואידך גבי שאול השבע השביע אכיך את העס כדדרשינן הכא מלמד שהשביע את אחיו שישביעו לבניהם אף התם נמי השביע לעס שישביעו אף לאותם שלא היו שם כשהשביעם ולכך נלכד יהונתן אע"פ שלא שמע את השבועה׃

רש"י

לשבר את האוזן שלא תתמה במלחמת עמלק ובמלחמות סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל בחרב ברש"י ישן) וכה"א (יהושע א) ואתם תעברו חמושים. וכן תרגם אונקלוס מזרזין כמו (בראשית יד) וירק את חניכיו וזריז. ד"א חמושים מהומשים אחד מחמשה ח יצאו וד' חלקים מתו בשלשת ימי אפילה׃ (יט) השבע השביע. השביעם שישביעו ט לבניהם (מכילתא) ולמה לא השביע בניו שישאוהו לארץ כנען י מיד כמו שהשביע יעקב אמר יוסף אני שליט הייתי במצרים והי' ספוק בידי לעשות אבל בני לא יניחום מצריים לעשות לכך השביעם לכשיגאלו ויצאו משם שישאוהו (סוטה יג)׃ והעליתם את עצמותי מזה אתכם. לאחיו השביע כן ב למדנו שאף עצמות כל

בית יהודא

לא נכתב כי אם לשבר את האוזן) דר פסוק איז נאר געשריבן געווארן צו געבען פארשטיין דעם איער ודעם מענטשן (שלא תאמר במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג ומדין) דו זאלסט ניט זאגן ופרעגען ביי די מלחמה מיט עמלק אונ סיחון אונ עוג אונ מדין (מהיכן היו להם כלי זיין) פון וואנען האבן זיי געהאט געווער וכלים צו מלחמה (שהכו ישראל בחרב) די יודען האבען געשלאגן די פעלקר מיט שווערדן, פון וואנען האבן זיי געהאט שווערדן, דריבער זאגט דער פסוק וחמושים עלו בני ישראל ממצרים, די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים בעוואפענט מיט געווער וכלים צו מלחמה (וכן הוא אומר) אונ אזוי זאגט דר פסוק (ואתם תעברו חמושים) אונ איר וועט אריבער גיין געוואפענט (וכן תרגם אונקלוס) אונ אזוי טייטשט דר תרגום אויף דעם וואָרט חמושים, מזרזין, גענאפענט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (וירק את חניכיו), טייטשט אויך דער תרגום (וזריז), ער האט געוואפינט (דבר אחר חמושים) נאך אפשט זאגט דר מדרש אויף דעם וואָרט חמושים, חמושים איז דערטייטש אפינפטול (אחד מחמשה יצאו) איין טייל פון פינף טייל זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפלה) אונ פיר טייל זענען געשטארבען אין מצרים אין די דרייא טעג וואס איז געווען פינסטער׃ (יט) השבע השביע. זאגט רש"י דריבער שטייט צוויי מאהל דער לשון שבועה ווייל (השביעם שישביעו לבניהם) יוסף הט זיינע ברידר בשווארן זיי זאלן בשווערן זייערע קינדער ואונ די קינדר זאלען ווייטער בשווערען ביז די מענטשן וואס וועלן ארויסגיין פון מצרים זאלן מיט נעמען זיינע ביינר פון מצרים, פרעגט רש"י (ולמה לא השביע לבניו שישאוהו לארץ כנען מיד) פר וואס הט יוסף ניט בשווארן זיינע קינדר זיי זאלען אים טראגען אין כנען צום באגראבן, באלד ווי ער וועט שטארבען (כמו שהשביע יעקב) וויא יעקב האט אים בשווארען, ענפערט רש"י (אמר יוסף) יוסף הט געזאגט (אני שליט הייתי במצרים) איך האב געוועלטיגט אין מצרים (והיה ספק בידי לעשות) איז מיר געווען מעגליך אלץ צוא טאהן, האב איך געקענט מיין פאטער יעקב באלד טראגן אין כנען (אבל בני לא יניחום מצרים לעשות) אבר צו מיינע קינדר וועלן די מצרים ניט לאזען מיך ארויס פירען פון מצרים אין כנען (לכך השביעם) דריבער האט ער זיי בשווארן (לכשיגאלו ויצאו משם שישאוהו) ווען זיי וועלן אויסגעלייזט ווערען אונ וועלן ארויסגיין פון דארטן זאלן זיי אים טראגן פון מצרים׃ והעליתם את עצמותי מזה אתכם. זאגט רש"י (לאחיו השביע כן) צו זיינע ברידער הט ער אזוי בשווארן זיי זאלען אויפברייגען זיינע ביינער פון מצרים, נאך זאגט רש"י (למדנו) מיר לערנן פון דעם פסוק (שאף עצמות כל השבטים

שפתי חכמים

פירושו שנסעו לסוף הים לכן פי' סוף ל' אגם וכו' ויס הוא מלא אגם לכך נ"ל יס סוף כמו ליס סוף. מהרש"ל׃ ח דלפירוש ראשון קשה איך מכיא ראיה דהתם א"א לפרש בענין אחר לכן פירש ד"א ואמר אין המקרא יוצא מידי פשוטו שגם הוא לשון זירוז׃ ט (נח"י) דליכא למימר דברה תורה כלשון בני אדם וכי עלתה על הדעת שאותו הדור יעלו ממצרים והלא היה להם להיות במצרים ת' שנה ולפחות רד"ו שנה ועוד מאי נתינת טעם הוא אלא שהשביעם וכו' ודלא כהרא"ס׃ י פירוש ולא היה צריך להשביעם שישביעו אחרים ותי' אמר יוסף וכו' וזהו מיושב למה לא הקשה רש"י הקושיא על הפסוק ולא על פירושו ועוד למה לא הקשה זה בפרשת ויחי במקום עיקר השבועה (דכ"ע)׃ כ ופירוש

פירוש לתורת אלהים

אפירוש איז חמשים אין גפיפט כלומר אפינפט חלק פון די ישראל זענען נאר ארוס גגאנגן פון מצרים אונ פיר חלקים זענען געשטרבן אין די דריי טעג פון חושך מחמת זיי האבן ניט געוואלט ארוס גיין פון מצרים׃ (יט) ויקח אונ משה הט גנומן את עצמות די ביינר פון יוסף מיט אים כי ווארום השבע בשווערען השביע ער הט בשווארן זייני קינדער אז זייא זאלען בשווערן זייערע קינדר לאמר ער הט אזו גזאגט פקוד גדענקען

משלים על התורה

קינדר, הט ער ארוס געשיקט די יודן, נאכדעם הט הקב"ה פארהאלטן פרעה מיט די מצרים ביי דעם ים אונ הט זיי געשלאגן מיט מכות, האבען זיי געפרעגט מיר האבן דאך שוין די יודן ארוס געשיקט פון מצרים וואס וויל נאך הקב"ה פון אונז, האט הקב"ה געזאגט צו פרעה, גיב מיר צוריק די קינדר פון די יודן וואס זיי האבן ביי דיר אין לאנד גבארן, אונ ווייל דו האסט זיי דערטרונקן אין וואסר מוזט איר אויך דערטרונקן ווערן, דס זאגט דר פסוק ויהי בשלח פרעה את העם וגו', אפילו פרעה הט ארוסגעשיקט די יודן, פון דעסט וועגן איז דר כעס פון הקב"ה נאך ניט געשטילט געווארן ביז ער הט געברענגט די מצרים צום ים אונ הט זיי דערטרונקען, ווייל זיי האבן דערטרונקען די קינדר פון די יודן׃

עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת
וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃
כא וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד
עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד
אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
וָלָיְלָה׃ כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם

מִבָּא עִמְּכוֹן׃ כ וּנְטַלוּ
מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְּאֵתָם
בִּסְטַר מַדְבְּרָא׃ כא וַיְיָ
מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא
בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא
לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא
וְלֵילְיָא בְּעַמּוּדָא
דְאֶשָּׁתָא לְאַנְהָרָא לְהוֹן
לִמְהַךְ בִּימָמָא וּבְלֵילְיָא׃
כב לָא עֲדֵי עַמּוּדָא דַעֲנָנָא

רשב"ם

תו"א וה' הולך קידושין לה: לא ימיש שבת כג:

(כא) וה' הולך. מלאך שהי' מוליך לפני ישראל עמוד האש ועמוד הענן: יומם ולילה. שכששמע פרעה יאמר בורחים הם וירדפו אחריהם: (כב) לא ימיש. הקב"ה

בעל הטורים

(כא) ולילה בעמוד אש. ולילה ו' במסורה. הכא ואידך ולילה אור בעדני. ולילה כיום יאיר. ולילה ולא דומיה לי. ולילה באים להרגך. ולילה ללילה יחוה דעת. וזהו ולילה באים להרגך שבליל ז' השיגום ובאים להרגם ולילה אור בעדני וכיום יאיר לי בעמוד אש ע"כ ולילה ולא דומיה לי שאמרתי לפניו שירה. ולילה ללילה יחוה דעת שלילה זה מחוה דעת לליל מלחמת סיסרא שהיתה ג"כ בלילה שנאמר הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא ואימתי כוכבים נראים בלילה: (כב) לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש וגו'. בעמוד האש משלים לעמוד הענן מדכתיב לפני העם ולא כתיב מלפני העם משמע שלפעמים היו שניהם לפני העם: לא ימיש. ב' במסו' הכא ואידך ביהושע לא ימיש מתוך האהל כמו שהעננים היו משלימים זה לזה כך עשה יהושע מבכים בבוקר בעוד עמד עמוד האש ללמוד ולערב הקדים ולמד בעוד עמד עמוד

רש"י

השבטים העלו עמהם שנא' אתכם: (כ) ויסעו מסכות. ביום השני שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות: (כא) לנחותם הדרך. נקוד פת"ח שהוא כמו להנחותם כמו (דברים א) לראותכם בדרך אשר תלכו בה שהוא כמו להראותכם אף כאן להנחותם ע"י שליח ל ומי הוא השליח עמוד הענן והקב"ה בכבודו מ מוליכו לפניהם. ומ"מ את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו שהרי ע"י עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה נ אלא להורותם הדרך: (כב) לא ימיש. הקב"ה ס את עמוד הענן יומם

בית יהודא

הֶעֱלוּ עִמָּהֶן) דיא בייגער פון אַלע שְׁבָטִים האבן די יודען מיט גענומען פון מִצְרַיִם (שֶׁנֶּאֱמַר אִתְּכֶם) ווי עס שטייט אין פָּסוּק אִתְּכֶם, מיט אייערע בייגער צוזאמען: (כ) וַיִּסְעוּ מִסֻּכּוֹת] . זיי האבן געצויגען פון סוכות (בְּיוֹם הַשֵּׁנִי) דעם צווייטען טאג (שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹן בָּאוּ מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת) ווארום דעם ערשטען טאג זענען זיי געקומען פון רַעְמְסֵס צו סוכות: וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר] . זיי האבן גערוהט אין אֵתָם ביי דעם עק מִדְבָּר וואו מען דארף אנהייבען אריין גיין אין דר מִדְבָּר] : (כא) וַה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן] . הקב"ה איז געגאנגען פאר די יודען ביי טאג מיט אַוואלקען ווי אַזייל פון הימעל ביז די ערד: וְלַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ] . ער זאל זייא פירען אונ ווייזען די וועג, זאגט רש"י (נָקוּד פַּתָּח) אונטער די לַמֶד איז אַפַּתָּח (שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַנְחוֹתָם) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לְהַנְחוֹתָם, זיי צו מאכען פירען (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פָּסוּק (לַרְאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם) דער ווארט לַרְאוֹתְכֶם איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען לְהַרְאוֹתְכֶם, אייך צו מאכען ווייזען די וועג וואס איר זאלט גיין אין איר (אַף כָּאן לְהַנְחוֹתָם עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) דא איז אויך גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לְהַנְחוֹתָם, זיי צו מאכען פירען דורך אַשְׁלִיחַ (וּמִי הוּא הַשָּׁלִיחַ) ווער איז דער שָׁלִיחַ (עַמּוּד הֶעָנָן) דער וואלקען (וְהַקָּבָּ"ה בִּכְבוֹדוֹ מוֹלִיכוֹ לִפְנֵיהֶם) אונ הקב"ה אַליין הט געפירט דעם עמוד הענן פר די יודען (וּמִכָּל מָקוֹם אֶת עַמּוּד הֶעָנָן הֵכִין) פון דעסטוועגען הט הקב"ה אנגעגרייט דעם עמוד הענן (לְהַנְחוֹתָם עַל יָדוֹ) ער זאל פירען דיא יודען דורך דעם עמוד הענן (שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי עַמּוּד הֶעָנָן הֵם הוֹלְכִים) ווארום דורך דעם עמוד הענן זענען דיא יודען געגאנגען (עַמּוּד הֶעָנָן אֵינוֹ לְאוֹרָה) דר עמוד הענן איז ניט געווען צום בעלייכטען (וְאֶלָּא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ) נאר זייא צו ווייזען די וועג (וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ) ביי נאכט איז הקב"ה געגאנגען פאר זיי מיט אַפייערדיגען זייל (לְהָאִיר לָהֶם) זיי צו מאכען ליכטיג (לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה) זיי זאלען קענען גיין טאג אונ נאכט: (כב) [לֹא יָמִישׁ] , ער האט ניט אפגעטאהן, ווער הט ניט אפגעטאהן, זאגט רש"י הקב"ה האט ניט אפגעטאהן (אֶת עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה), זאגט רש"י (מַגִּיד

שפתי חכמים

בני ישראל בני יעקב. ולאמר פקוד יפקוד אלהים אתכם את בניכם פסס במקומכם דאל"כ אתכם ל"ל ל"פ לאחיו השביע כך ואתכם קאי על עצמות אחיו וה"פ פקוד יפקוד אלהים אתכם ר"ל בניכם שלכם והעליתם בליווי קאמר שיביאו הם את בניהם שישאו את עצמותיו עם עצמות שלהם: ל כלומר שהוא פועל יוצא לשלישי ומביא ראיה מן לראותכם שהוא כמו להראותכם דאל"כ היה לראותכם מן הקל ופירושו לראות אתכם ואין זה המכוון מן הקרא אע"כ שהוא כמו להראותכם אף כאן כמו להנחותם [אבל אין זה כוונת הרא"ם]: מ דק"ל הא כתיב וה' הולך לפניהם ולא העמוד הענן. ולכן פירש הקב"ה בכבודו וכו' ר"ל הקב"ה מוליך את עמוד הענן לפניהם ואין להקשות כיון שהקב"ה היה הולך לפניהם למה צריך לעמוד הענן ומפרש והולך ומ"מ את עמוד הענן וכו': נ [נח"ין] דהא ביום א"צ לאורה אלא להורותם כו' והא דכתיב להאיר להם קאי אעמוד אש בלבד ומ"מ עמוד האש ג"כ היה להורותם דכתיב ללכת יומם ולילה: ס כי הוא מכנין הפעיל דאל"כ

פירוש לתורת אלהים

יִפְקֹד ער וועט גדענקען אֱלֹהִים גאט אֶתְכֶם אייך וְהַעֲלִיתֶם זאלט איר אויף ברענגען מיינע בייגער פון דאנען מיט אייך: (כ) וַיִּסְעוּ אונ זייא האבן גצויגן פון סוכות וַיַּחֲנוּ אונ זייא האבן גרוהט אין דעם ארט איתם בִּקְצֵה אין עק מִדְבָּר: (כא) וַיי אונ גאט הֹלֵךְ הט גפירט לִפְנֵיהֶם פר זיי יוֹמָם בטאג בְּעַמּוּד עָנָן מיט דר זייל פון וואלקען לַנְחֹתָם ער זאל זיי פירען אויף דעם וועג ווס זיי ווען זיין וָלַיְלָה אונ ביי דר נאכט הט ער זיי גפירט בְּעַמּוּד אֵשׁ מיט דר זייל פון פייער לְהָאִיר צו לייכטען עס זאל זיי זיין ליכטיג ביי דר נאכט צו גיין לָלֶכֶת כדי זייא זאלן קאנן גיין ביי טאג אונ ביי נאכט: (כב) לֹא יָמִישׁ גאט ב"ה הט ניט גמאכט אפ טאהן עַמּוּד דעם עמוד

הענן

וַעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ
יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ
לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם
לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם:

אונקלוס

בִּימָמָא וְאַף לָא עַמּוּדָא
דְאֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא קֳדָם
עַמָּא: א וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב מַלֵּיל עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיתוּבוּן
וְיִשְׁרוּן קֳדָם פּוּם חִירָתָא
בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין יַמָּא קֳדָם
בְּעֵיל צְפוֹן לָקְבְלֵהּ

בעל הטורים

הענן והיינו לא ימיש כמו שהענניס לא משו כך יהושע לא מש מתוך האהל וע"כ זכה לילך לפני העם: (ב) נכחו. ב' במסו' דין ואידך כי נכחו יצא ביחזקאל מה התם בשער שנכנס לא יצא כדכתיב לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא אף כאן פרעה ואילו הדרך אשר נכנסו

רשב"ם

לשון מפעיל ממיש את אחרים. אבל לא ימוש ספר התורה. לי פועל:

רש"י

ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן (שבת כג) שעד שלא ישקע זה עולה זה: (ב) וישבו. לאחוריהם לצד מצרים היו מקרבין כל יום השלישי כדי להטעות את פרעה שיאמר תועים הם בדרך כמו שנאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירות. (מכילתא) הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו בני חורין והם שני סלעים גבוהים זקופים והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים: לפני בעל צפון. (מכילתא) הוא נשאר מכל אלהי

בית יהודא

דֶער פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ) דֶר עַמּוּד עָנָן הָט גֶעוָוארְט פַארִין נַאכְט בִּיז דֶר עַמּוּד הָאֵשׁ אִיז גֶעקוּמֶען (וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַשְׁלִים לְעַמּוּד הֶעָנָן) דֶר עַמּוּד הָאֵשׁ הָט גֶעוָוארְט אִין דֶער פְּרִיה בִּיז דֶר עַמּוּד הֶעָנָן אִיז גֶעקוּמֶען (שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה עוֹלֶה זֶה) אֵיידֶער דֶר עַמּוּד אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען אִיז שׁוֹין דֶר אַנְדֶערֶער עַמּוּד גֶעקוּמֶען: (א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. הקב"ה הָט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים (דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) רֵייד צוּ דִי יוּדֶען (וְיָשׁוּבוּ) זֵיי זָאלֶען צוּרִיק קֶערֶען (לְאַחוֹרֵיהֶם) אוּנְטֶער זִיךְ (לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מְקָרְבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי) דֶעם גַאנְצֶען דְרִיטֶען טָאג זֶענֶען דִי יוּדֶען גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין דֶעם וֶועג וָוס גֵייט צוּ מִצְרַיִם (כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת פַּרְעֹה) צוּ נַארֶען פַּרְעֹה (שֶׁיֹּאמַר תּוֹעִים הֵם בַּדֶּרֶךְ) עֶר זָאל זָאגֶן אוֹיף דִי יוּדֶען אַז זֵיי בְּלָאנְדְזֶען אִין וֶועג זֵיי וֵויסֶען נִיט וְואוּ צוּ גֵיין (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל) פַּרְעֹה וֶועט זָאגֶן אוֹיף דִי יוּדֶען זֵייא בְּלָאנְדְזֶען אִין דֶעם לַאנְד: וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירוֹת. זֵיי זָאלֶען רוּהֶען פַאר דֶעם אָרְט פִּי הַחִירוֹת, זָאגְט רש"י (הוּא פִּיתוֹם) פִּי הַחִירוֹת מֵיינְט מֶען פִּיתוֹם וָוס דָארְטֶען הָאבֶען דִי יוּדֶען גֶעאַרְבֶּעט (וְעַכְשָׁיו נִקְרָא פִּי הַחִירוֹת) אִיצְט רוּפְט מֶען דֶעם אָרְט "פִּיתוֹם", "פִּי הַחִירוֹת" (עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ שָׁם בְּנֵי חוֹרִין) ווייל זֵיי זֶענֶען דָארְטֶען גֶעוָוארֶען פְרֵיי פוּן זֵייעֶר אַרְבֶּעט (וְשָׁם שְׁנֵי סְלָעִים גְּבוֹהִים זְקוּפִים) דָארְטֶען זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען צְוֵויי הוֹיכֶע שְׁטֵיינֶער (וְהַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם) דֶעם טָאהָל וָוס צְווִישֶׁן דִי שְׁטֵיינֶער (קְרוּי פִּי הַסְּלָעִים) הָט מֶען גֶערוּפֶען דִיא מוֹיל פוּן דִיא שְׁטֵיינֶער (בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין הַיָּם) זֵיי זָאלֶען רוּהֶען צְווִישֶׁן יָם אוּנ צְווִישֶׁן טָארֶעם (לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן) פַאר דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן (נִכְחוֹ) גֶעגֶען אִים, גֶעגֶען דִי עֲבוֹדָה זָרָה (תַּחֲנוּ עַל הַיָּם) זָאלְט אִיר רוּהֶען גֶעבֶּען יָם: וְלִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן. זָאגְט רש"י (הוּא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) לפני בעל צפון. פרש"י הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותם חשב פרעה בלבו הוא מטעה אותן כדי להסכים על גזרתי לאבדם במים אלך ואעבדנו לכך נאמר ופרעה הקריב קרב לא נאמר אלא הקריב מלמד שהקריב קרבן לפניו. ד"א הקריב ישראל לעשות תשובה: נכחו תחנו. תמה להרב רבי יהודה היאך אמר לו שיחנו על הים לפני בעל צפון והא אמרינן אסור לאדם לומר לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלונית צ"ע. ולי נראה דדוקא לאדם אבל להקב"ה לא שהרי מצינו שהקב"ה יושב ודן את כל העולם אפילו בשבת ואפילו בר"ה ויום הכפורים אע"פ שלישראל אסור (וכה"ג כתב רש"י ז"ל בר"ה (דף ל' ע"א) ד"ה א"נ דאבני בליליא וכו' ה"מ בנין בני אדם וכו' יע"ש). ועוד נ"ל דעדיין לא נתנה התורה אין לחוש אע"פ שכבר היא כתובה ומונחת לפני הקב"ה:

שפתי חכמים

ה"ל לינקד ימוש בחולם וי"ו: ע דאל"כ לא ימיש וגו' ל"ל דהא כתיב וה' הולך וגו': פ דהא הפסוק רוצה להגיד לנו באיזה גבול היו חונים ועדיין אין אנו יודעין פי החירות דלא הוזכר פי החירות במקרא אלא ודאי הוא פיתום: צ לפי שבאותו מקום היה עכו"ם שלא היה מניח לברוח אפי' עבד ולכך נקרא פיתום שהוא נוטריקון פה סתום

פירוש לתורת אלהים

הֶענָן בַּיי טָאג אוּנ דֶעם עַמּוּד אֵשׁ בַּיי נַאכְט לִפְנֵי הָעָם פוּן פַר דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל: (א) וַיְדַבֵּר הָט גָאט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן: (ב) דַּבֵּר רֵייד צוּ דִי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ אוּנ זֵייא זָאלֶען זִיךְ אוּם קֶערֶן אוֹיף דֶעם וֶועג וָואס מֶען גֵייט צוּ מִצְרַיִם וְיַחֲנוּ אוּנ זֵייא זָאלֶן רוּהֶן לִפְנֵי פַר דֶעם אָרְט וָוס הֵייסְט פִּי הַחִירוֹת [עיין רש"י] בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין הַיָּם צְווִישֶׁען דֶעם אָרְט מִגְדּוֹל אוּנ צְווִישֶׁן דֶעם יָם לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן פַאר דִיא עֲבוֹדַת

ליקוטי יקרים

(ב) וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ וגו' לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן וגו'. מִיר וֵויסֶן גָאלְד קוּמְט פוּן צָפוֹן זַיְיט פוּן דֶער וֶועלְט וִוי דֶר פָּסוּק זָאגְט מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה, פוּן צָפוֹן זַיְיט קוּמְט גָאלְד, דְרִיבֶּער הָאבֶּן דִי פַארְצַייטִיגֶע מִצְרִים גֶעשְׁטֶעלְט אַ עֲבוֹדָה זָרָה אִין צָפוֹן זַיְיט אוּנ הָאבֶּען זִיא גֶערוּפֶן "בַּעַל צְפוֹן" ווייל זֵיי הָאבֶן גֶעגְלוֹיבְּט אַז דִיא עֲבוֹדָה זָרָה וֶועט צוּ זֵיי בְּרֵיינְגֶען פִיל גָאלְד פוּן צָפוֹן זַיְיט דְרִיבֶּר הָט הקב"ה גֶעהֵייסֶן דִי יוּדֶן זָאלֶן בְּלֵייבֶּן שְׁטֵיין נֶעבֶּן דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן, וֶועלֶען דִי מִצְרַיִם זָאגֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן לָאזְט נִיט דִי יוּדֶן זָאלֶען אַנְטְלוֹיפֶן מִיט דֶעם גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער וָוס זֵיי הָאבֶּען גִיבָּארְגְט אִין מִצְרַיִם, דִי צוּרָה פוּן דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן אִיז גִיוֶוען וִוי דִי צוּרָה פוּן אַ אָקְס, דָס אִיז שׁוֹר, דִי מִצְרַיִם הָאבֶּען גִזָאגְט דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן גֶעוֶועלְטִיגְט אוֹיף דֶעם מִדְבַּר שׁוּר, דְרִיבֶּער הָאט פַּרְעֹה גִיזָאגְט סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר, דִיא עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן וָואס זִיא גֶעוֶועלְטִיגְט אוֹיף דֶעם מִדְבַּר שׁוּר, הָט פַארְשְׁלָאסֶען פַר דִי יוּדֶן דֶעם מִדְבָּר אוּנ עֶר לָאזְט זֵיי נִיט אַרֵיין אִין דֶעם מִדְבָּר, נִיט וִויא מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִיא יוּדֶען זֵייא וֶועלֶען גֵיין אִין דֶער מִדְבָּר שֶׁעֵבֶּען קָרְבָּנוֹת צוּ הקב"ה:

ג וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים
הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃
ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף
אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־

אונקלוס

תִשְׁרוּן עַל יַמָּא׃ ג וְיֵימַר
פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מְעַרְבְּלִין אִנּוּן בְּאַרְעָא
אֲחַד עֲלֵיהוֹן מַדְבְּרָא׃
ד וְאֶתַקֵּף יָת לִבָּא
דְפַרְעֹה וְיִרְדֹּף בָּתְרֵיהוֹן
וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל

רשב"ם

(ג) נבוכים הם. לפניהם. כמו נבכי ים. לפיכך שבו אחור שלא ידעו היכן ילכו כי סגר עליהם המדבר את דרכם שהוא מקום נחש שרף ועקרב וחיות רעות ודאגים שם מאחריהם. ולפיכך שבו ממקום שהיו חונים באתם בקצה המדבר עתה באו בין מגדול ובין הים לחנות על הים והרי נבוכים נבכי ים לפניהם הרי אין להם מקום לנוס לא לפנים ולא לאחור: נבוכים. סגורים בנבכי ים שלפניהם.

בעל הטורים

ביס לא ילאו בו אלא מלך אחר כדאיתא בפסקים שאמרו ישראל כמו שאנו עולין מלך זה כך הם עולים מלך אחר אמר הקב"ה ליס ופלטן לגד פילאו בו ישראל: (ד) וחזקתי. ב' הכא ואידך וחזקתי את זרועות מלך בבל שהקב"ה מחזיק לב הרשעים לטורדן מן העולם:

בית יהודא

נִשְׁאַר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם) דִי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעַל צְפוֹן אִיז גֶעבְּלִיבֶּען פוּן אַלֶע גֶעטֶער וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין מִצְרַיִם וַאלֶע גֶעטֶער אִין מִצְרַיִם זֶענֶען צוּבְּרָאכֶען גֶעוָוארֶען אוּנ בַּעַל צְפוֹן אִיז גֶעבְּלִיבֶּען (כְּדֵי לְהַטְעוֹתָן) צוּ נַארֶען דִי מִצְרַיִם (שֶׁיֹּאמְרוּ קָשָׁה יִרְאָתָן) זֵיי זָאלֶען זָאגֶן דֶר גָאט בַּעַל צְפוֹן אִיז שְׁטַארְק (וְעָלָיו פֵּירֵשׁ אִיּוֹב) אוֹיף דִיא זַאךְ הָט אִיּוֹב גֶעזָאגְט (מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם) הקב"ה פַארְפִירְט דִי פֶעלְקֶר אִין אַטָעוּת עֶר זָאל זֵיי פַרְלִירֶן פוּן דֶר וֶועלְט׃ (ג) וְאָמַר פַּרְעֹה] . פַּרְעֹה וֶועט זָאגֶען (כְּשֶׁיִּשְׁמַע שֶׁהֵם שָׁבִים לְאַחוֹרֵיהֶם) וֶוען פַּרְעֹה וֶועט הֶערֶן אַז דִי יוּדִין גֵייעֶן צוּרִיק צוּ דֶר זַייט פוּן מִצְרַיִם, וֶועט עֶר זָאגֶען אוֹיף דִי יוּדִין זֵיי זֶענֶען פַארְשְׁפַּארְט גֶוָוארֶן אִין דִי לַאנְד אוּנ קֶענֶען נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן אִיר וַוייל דֶער גָאט בַּעַל צְפוֹן הָט פַארְשְׁלָאסֶן דֶעם מִדְבָּר אוּנ עֶר לָאזְט נִיט דִי יוּדִין זָאלֶען אַרַיינְגֵיין אִין דֶער מִדְבָּר דְרִיבֶּער גֵייעֶן זֵיי צוּרִיק צוּ מִצְרַיִם (אלשיך) : [לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל] . זָאגְט רַשִׁ"י נִיט צוּ דִיא יוּדִין וֶועט פַּרְעֹה זָאגֶען, נָאר עֶר וֶועט זָאגֶן צוּ דִי מִצְרַיִם (עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) אוֹיף דִי יוּדִין (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (ה' יִלָּחֵם לָכֶם), מֵיינְט מֶען נִיט גָאט וֶועט שְׁטְרֵייטִין צוּא אֵייךְ, נָאר מֶען מֵיינְט הקב"ה וֶועט שְׁטְרֵייטִין מִיט דִי מִצְרַיִם (עֲלֵיכֶם) פוּן וֶועגֶן אֵייךְ, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִמְרִי לִי אָחִי הוּא), מֵיינְט מֶען נִיט אַבְרָהָם הָאט גֶזָאגְט צוּ שָׂרָה זָאג צוּ מִיר עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער, נָאר מֶען מֵיינְט (אִמְרִי עָלַי), זָאג אוֹיף מִיר, וְאוֹיב מֶען וֶועט דִיךְ פְרֶעגֶן אוֹיף מִיר, זָאלְסְטוּ זָאגֶן אוֹיף מִיר עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער: [נְבֻכִים הֵם] . (כְּלוּאִים וּמְשֻׁקָּעִים), זֵיי זֶענֶען פַר שְׁלָאסֶען אוּנ פַארְשְׁפַּארְט וִוי אֵיינֶער אִיז אִין אַטִיפֶין אָרְט אוּנ קֶען נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן אִים, אִיז דֶערְטַייטְשׁ נְבוּכִים זֵיי זֶענֶען פַארְטִיפְט אִין דִיא לַאנְד (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּעֵמֶק הַבָּכָא) אִין טִיפֶן טָאהָל (מִבְּכִי נְהָרוֹת) פוּן דִי טִיפְקֵייט פוּן יַם (נִבְכֵי יָם) דִיא טִיפֶע טֵייכֶן (נְבוּכִים הֵם, כְּלוּאִים הֵם בַּמִּדְבָּר) זֵיי זֶענֶען פַארְשְׁלָאסֶן אִין דֶער „מִדְבָּר" *) (שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ) זֵיי וֵוייסֶן נִיט דִי וֶועג אַרוֹס צוּ גֵיין פוּן אִים אוּנ זֵיי וֵוייסֶן נִיט (וְלְהֵיכָן יֵלֵכוּ) וְואהִין זֵיי זָאלֶן גֵיין׃ (ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פַּרְעֹה]. אִיךְ וֶועל שְׁטַארְקֶען דִי הַארְץ פוּן פַּרְעֹה (וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם) אוּנ עֶר וֶועט יָאגֶען נָאךְ זֵייא (וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ) אוּנ אִיךְ וֶועל הָאבֶּן כָּבוֹד פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט דוּרְךְ פַּרְעֹה אוּנ וֶועגֶן זַיינֶע גַאנְצֶע מִילִיטֶער (וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה') אוּנ דִי מִצְרַיִם וֶועלֶן וִויסֶען אַז אִיךְ בִּין גָאט. זָאגְט וִויא תּוֹרָה וַיַּעֲשׂוּ כֵן, דִי יוּדִין הָאבֶּען אַזוֹי גִיטָאן וִוי הקב"ה הָאט גֶבָּאטֶן דוּרְךְ מֹשֶׁה׃ [וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה] . זָאגְט רַשִׁ"י (כְּשֶׁהקב"ה מִתְנַקֵּם בָּרְשָׁעִים) וֶוען הקב"ה טוּהְט נְקָמָה אוּנ שְׁטְרָאפְט אִין דִי רְשָׁעִים (שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד) וֶוערְט זַיין נָאמֶען גְרוֹס מִיט

רש"י

מצרים ק כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן ועליו פירש (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם: (ג) ואמר פרעה. כשישמע שהם שבים לאחוריהם: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן ה' ילחם לכם (בראשית כ) אמרי לי אחי הוא אמרי עלי: נבכים הם. כלואים ומשוקעים ובלע"ז שירי"ר (איינגעענגט) כמו (תהלים פד) בעמק הבכא (איוב כח) מבכי נהרות (שם לח) נבכי ים נבוכים הם כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ילכו: (ד) ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד. וכן הוא אומר (יחזקאל לח)

שפתי חכמים

ועכשיו נעשו בני חורין שם על ידי שהקדוש ברוך הוא היה מהפך הכוכב מצרים בשמים ועכשיו הוא נקרא פי החירות על שם החירות ואין להקשות למה לא יהא נקרא חירות וגם קודם לכן למה לא יהא נקרא תוס ולמה נקרא פיתוס ומפרש והולך שהיו שני סלעים וכו' והגיה שביניהם הוא כמו פה: ק אף על פי שכתוב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים מכל מקום הוא נשאר

פירוש לתורת אלהים

כּוֹכָבִים וָואס זִיא הֵייסְט בַּעַל צְפוֹן [עיין רש"י] נֹכַחוֹ אַקֶעגֶן דֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים תַּחֲנוּ זָאלְט אִיר רוּהֶן עַל הַיָּם בַּיי דֶעם יַם׃ (ג) וְאָמַר וֶועט פַּרְעֹה זָאגֶען לִבְנֵי אוֹיף דִי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים זֵיי זֶענֶען פַר אִירְט אוּנ בְּלָאנְזֶן אִין לַאנְד סָגַר עֶר הָט פַר שְׁלָאסֶן פַר זֵיי דִי מִדְבָּר אוּנ זֵיי וֵוייסֶן נִיט וִוי אַרַיין צוּ גֵיין אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ וִויא הִין צוּא גֵיין׃ (ד) וְחִזַּקְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטַארְקֶען אֶת דָאס הַארְץ פוּן פַּרְעֹה וְרָדַף אוּנ עֶר וֶועט נָאךְ יָאגֶען זֵייא וְאִכָּבְדָה אוּנ אִיךְ וֶועל וֶוערֶען גֶעעֶרְלִיכְט בַּיי פַּרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ אוּנ גָאר זַיין חֵיל וְיָדְעוּ

*) הערה וויא מען זעהט פון רש"י זענען די יודין שוין גיוועזן אין דער מדבר אונ האבין געוואלט ארויסגיין פון דער מדבר אונ האבין געבלאנזעט אין דער מדבר [אזוי וועט פרעה זאגין], אין פסוק שטייט דאך ויחנו באתם בקצה המדבר, זענען דאך דיא יודין גיוועזן אין אתם נעבין מדבר, אונ נאך רש"י האט געדארפט שטיין נבוכים הם „במדבר" סגר עליהם המדבר, פאר וואס שטייט נבוכים הם „בארץ" סגר עליהם המדבר, דריבער מוז מען זאגין וויא דער אלשיך ז"ל טייטש דעם פסוק [וויא עס שטייט פריער] אונ דער ווארט „במדבו" כלואים הם „במדבר" איז אטעות נאר וויא עס שטייט אין פסוק נבוכים הם „בארץ" סגר עליהם המדבר דער בעל צפון האט פארשלאסין פאר דיא יודין דעם מדבר ער לאזט זייא ניט אריין גיין אין דער מדבר, אונ משה האט געזאגט זייא וועלין גיין אין דער מדבר שעכטין קרבנות, וייל זייא קענען ניט אריין גיין אין מדבר, זעהן זייא דאך עס איז ניט וויא משה האט געזאגט דריבער גייען זייא צוריק אין מצרים, אזוי וועט אלץ פרעה זאגין, אונ דריבער וועט געשטארקט ווערין דיא הארץ פון פרעה ער זאל לויפין נאכין דיא יודין ער זאל זייא מיט שטארקייט אדער מיט גוטע רייד אריין נעמען צוריק אין מצרים וייל עס איז ניט וויא משה האט געזאגט ווארום מען קען ניט אריין קומען אין דער מדבר:

משריתה וידעון מצראי ארי אנא יי ועבדו כן: ה ואתחוא למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיך לבא דפרעה

חילו וידעו מצרים כי־אני יהוה ויעשו־כן: ה ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה

בעל הטורים

(ה) ויהפך. ב׳ הכא ואידך ויהפך להם לאויב שפרעה נהפך להם לאויב:

רשב״ם

כדכתיב הבאת עד נבכי ים. מבכי נהרות: (ה) כי ברח העם. מתוך ששבו

רש״י

ונשפטתי אתו וגו׳ ואח״כ והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו׳ ואומר (תהלים עו) שמה שבר רשפי קשת ואח״כ נודע ביהודה אלהים ואומר (שם ט) נודע ה׳ משפט עשה: בפרעה ובכל חילו. הוא התחיל בעבירה וממנו התחילה הפורענות (מכילתא): ויעשו כן. להגיד שבחן שמשמעו ר לקול משה ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו אנו צריכים לברוח אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם (מכילתא): (ה) ויוגד למלך מצרים. איקטורין (אגענטען) שלח עמהם ש וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה ביום ד׳ (מכילתא). ובחמישי ובששי ת רדפו אחריהם וליל שביעי ירדו לים (פ״ק דסוטה) בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי א של פסח. לכן אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך. נהפך ממה שהיה שהרי אמר להם (שמות יב) קומו צאו מתוך עמי ונהפך לבב עבדיו שהרי לשעבר היו אומרים עד מתי יהיה זה לנו למוקש

בית יהודא

כבוד אויף דער וועלט (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דר פסוק הקב״ה הט געזאגט (ונשפטתי אתו) איך וועל גיט אים ומיט גוג) האבן אמשפט אונ וועל אים שטראפען מיט אדבר אונ מיט בלוט (ואחר כך) נאכדעם (והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי) וועל איך געגרייסט ווערן אונ וועל געהייליגט ווערען אונ וועל בעוואסט ווערן צו פיל פעלקר אונ זיי וועלען וויסן אז איך בין גאט (ואומר) נאך זאגט דער פסוק (שמה שבר רשפי קשת) דארטן הט הקב״ה צובראכן די פייֵלן פון דעם פייל־אונ־בוגין (ואחר כך) נאכדעם (נודע ביהודה אלהים) איז הקב״ה בעוואסט גיווארן ביי די יודין (ואומר) נאך זאגט דר פסוק (נודע ה׳ משפט עשה) ווען הקב״ה טוהט אמשפט ווערט ער בעוואסט אויף דער וועלט: ובפרעה ובכל חילו. זאגט רש״י (הוא התחיל בעבירה) ווייל פרעה הט אנגעהובן דר ערשטער צו זינדיגן געגען יודין (וממנו התחילה הפורענות) דריבר הט די שטראף אנגעהובן נאלע מאהל פון אים, ער איז גיוועזן דר ערשטער צו געשטראפט ווערן: ויעשו כן. די יודין האבן אזו געטאן, זאגט רש״י (להגיד שבחן) צו זאגן דעם לויב פון די יודין (ששמעו לקול משה) זיי האבן געהערט די שטימע פון משה, זיי האבן געטאן וואס משה הט צו זייא געזאגט (ולא אמרו איך נתקרב אל רודפינו) אונ זייא האבן ניט געזאגט ווי אזו וועלן מיר אונז דרנענטערן צו אונזערע פיינד ווס יאגן אונז (אנו צריכים לברוח) מיר דארפן דאך אנטלויפן פון זיי (אלא אמרו) נאר זיי האבן געזאגט (אין לנו אלא דברי בן עמרם) מיר האבן נאר צו הערן דירייד וואס בן עמרם זאגט: (ה) ויגד למלך מצרים כי ברח העם. עס איז גזאגט גיווארן צום מלך מצרים אז דאס פאלק איז אנטלאפן, זאגט רש״י (איקטורין שלח עמהם) פרעה האט געשיקט פון זיינע מענטשין מיט דיא יודין (וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב) ווי עס הט זיך גיענדיגט דריי טעג וואס די יודין האבן גזאגט מיר וועלן גיין דריי טאג אונ נאכדעם וועלן מיר צוריק גיין (וראו שאינן חוזרין למצרים) ווי די מצרים האבן גזעהן אז דיא יודין גייען ניט צוריק אין מצרים (באו והגידו לפרעה ביום הרביעי) אויף דעם פערטין טאג זענען זיי גקומען צו פרעה אונ האבן געזאגט צו אים די יודין זענען אנטלאפן פון מצרים (ובחמישי ובששי רדפו אחריהם) דעם פינפטען טאג אונ דעם זעקסטין טאג האבען די מצרים געיאגט די יודין (וליל שביעי ירדו לים) די נאכט צום זיבעטין טאג זענען אלע אריין אין ים די יודין זענען אריבר דעם ים אונ די מצרים זענען דרטרונקן גיווארן אין ים) (בשחרית אמרו שירה) דעם זיבעטין טאג אין דר פריה האבן די יודין געזונגען צו הקב״ה (והוא יום שביעי של פסח) דס איז דר זיבעטער טאג פסח (לכן אנו קורין השירה ביום השביעי) דריבר לייענט מען די שירה דעם זיבעטן טאג פסח: ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם. עס איז פארקערט גיווארן די הארץ פון פרעה אונ די הערצער פון זיינע קנעכט אויף דעם פאלק יודין (נהפך כמה שהיה) זייערע הערצר זענן פארקערט גיווארן פון ווי עס איז גיוועזן פריער (שהרי אמר להם) וואורום פרעה האט צו זיי געזאגט (קומו צאו מתוך עמי) שטייט אויף אונ גייט ארויס פון מיין פאלק (ונהפך לבב עבדיו) אונ עס איז פארקערט גיווארן די הערצר פון זיינע קנעכט (שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יהיה זה לנו למוקש) פריער האבן זיי געזאגט צו פרעה ביז וויא לאנג וועט משה זיין צו

שפתי חכמים

וכו׳: ר דק״ל למה לא כתיב בכל המכות ויעשו כן א״ו פשיטא לן שעשו כן א״כ בזה נמי פשיטא הוא ל״פ להגיד שבחן וכו׳ ר״ל דהכתוב מעיד על לדקתם. [נח״י] ועיין ברא״ם שנשאר על פי׳ זה בל״ע ולנ״ל דהא כתיב אחריו וישיגו אותם חונים על הים על פי החירות לפני בעל לפון הרי מוכח דחזרו וא״כ ויעשו כן מיותר ש״מ להגיד שבחן וכו׳: ש דק״ל הא פרעה שלח ישראל מדעתו וידע שילאו ממלרים ומהו ויוגד אלא וכו׳: ת וא״ת והא ביום הראשון ושני נסעו ישראל ובשלישי חזרו מה שנסעו ביום שני כמ״ש לעיל וישובו וגו׳ נמלא שלא היו ממלרים אלא מהלך יום א׳ ולמה לא הגיען פרעה אלא בשני ימים. וי״ל מ״ש לעיל וישובו כלומר שהלכו באלכסון וזה נמי שנקט רש״י לעיל לגד מלרים היו מקרבים איגו ר״ל שחזרו ממש אלא נוטין מן הדרך על הלד שזו אינו חזרה ממש אלא מבוכה לא שחזרו בדרך שבאו בו ואם לא חזרו בתועים לא הי׳ רודף פרעה אחריהם שהרי הוא שלחם חפשי לחשבו שהוא גזירת אלהים ובזו החזרה ידין שאם היתה גזירה היה מוליכן דרך ישרה: א וא״ת והא רש״י פי׳ בפ׳ שלח שאמרו שירה ביום ח׳. וי״ל אם תמנה ע״פ שהוא יום שחיטת הפסח בין הערבים ומתן דמו על המשקוף ובתי המזוזות דלאו יום שלם הוא כיון שאין לילו עמו אלא לענין קדשים חשוב יום שלם דלילה שהוא אחר היום נחשב מן היום. א״כ כשתמנה יום השחיטה נמלא יום ז׳ של פסח הוא יום ח׳ לשחיטת הפסח והתם מיירי כשתמנה יום השחיטה והכא כשלא תמנה

פירוש לתורת אלהים

אונ די מצרים וועלן וויסן אז איך בין אגאט [עיין רש״י] ויעשו כן האבן דיא ישראל אזו גיטאהן אונ האבען זיך אום גקערט נאך מצרים צו: (ה) ויוגד איז ווארן גזאגט למלך צו דעם מלכות פון מצרים כי אז דאס פאלק ישראל זענן אנטלאפן גווארן זייא ווילן זיך שון ניט אום קערען ויהפך אונ עס איז פאר קערט גיווארען לבב דאס הארץ פון פרעה ועבדיו אונ פון זיינע קנעכט אל צום פאלק ישראל ויאמרו אונ זייא

האבן

וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ: ו וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם

וְעַבְדוֹהִי לְעַמָּא וַאֲמַרוּ מָה דָא עֲבַדְנָא אֲרֵי שַׁלַּחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל מִפָּלְחָנָנָא: ו וְטַקֵּיס יָת רְתִכֵּהּ וְיָת עַמֵּהּ דַּבַּר עִמֵּהּ: ז וּדְבַר שֵׁית מְאָה רְתִכִּין בְּחִירָן וְכֹל רְתִכֵּי מִצְרָאֵי וְגִבָּרִין מְמַנַּן עַל

תו"א ⸫ מלות פסחים קיג:

רשב"ם

אחור: מעבדנו. חטף קמץ. מעבוד אותנו. וכן משמרו את השבועה. אכלנו האש. באכלנו לחם לשובע: (ז) רכב בחור. רכב חשוב ומובחר: ושלישים.

בית יהודא

אונז אשטרויכלונג, אאומגליק (וְעַכְשָׁיו נֶהֶפְכוּ לִרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם) איצט זענען זיי אלע גוואָרן פארקערט זיי זאָלן יאָגן די יודין (בִּשְׁבִיל מָמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם) וועגן זייער געלט וואס זיי האבען פארבארגט צו די יודין (וַיֹּאמְרוּ) זיי האבן געזאָגט (מַה זֹּאת עָשִׂינוּ) וואס האבן מיר געטאָהן (כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ) מיר האבן ארויסגעשיקט די יודין מעבדנו (מֵעֲבוֹד אוֹתָנוּ) פון צו דינען אונז: (ו) וַיֶּאְסֹר אֶת רִכְבּוֹ. זאָגט רש"י (הוּא בְּעַצְמוֹ) פרעה אליין האט איינגעשפאנט זיין רייטוואגען: וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ. זיין פאָלק האט ער גענומען מיט זיך, זאָגט רש"י (מְשָׁכָן בִּדְבָרִים) פרעה האט זיין פאָלק געצויגן צו זיך מיט רייד, ער האט געזאָגט צו זיי (לָקִינוּ וְנָטְלוּ מָמוֹנֵנוּ וְשִׁלַּחְנוּם) מען האט אונז געשלאָגן אונ מען האט אונז צוגענומען אונזער געלט אונ מיר האבן זיי אוועק געשיקט פון אונז (בּוֹאוּ עִמִּי) קומט מיט מיר (וַאֲנִי לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כִּשְׁאָר מְלָכִים) איך וועל מיך ניט פירן מיט אייך וויא אנדערע מלכים (דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים עֲבָדָיו קוֹדְמִין לוֹ בַּמִּלְחָמָה) דער פירונג פון אנדערע מלכים איז, זייערע קנעכט גייען פריער פאר אים צוא די מלחמה (וַאֲנִי אַקְדִּים לִפְנֵיכֶם) אונ איך וועל גיין פריער פאר אייך (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וּפַרְעֹה הִקְרִיב) פרעה האט געמאכט גענענהען, וועמען? נאר מען מיינט (הִקְרִיב עַצְמוֹ) ער האט זיך אליין גענענט צו די מלחמה (וּמִהֵר לִפְנֵי חֲיָלוֹתָיו) ער האט גאיילט גיין צו די מלחמה פאראויס פאר זיינע זעלנער, נאך האט פרעה צו זיי געזאָגט (דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים לִיטּוֹל בִּיזָּה בְּרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁיִּבְחַר) דער פירונג פון אנדערע מלכים איז ווען די זעלנער נעמען אוועק אין די מלחמה נעמט דער מלך פון דעם רויב דער ערשטער דם בעסטע וואס ער וויל (אֲנִי אֶשְׁוֶה עִמָּכֶם בַּחֵלֶק) איך וועל נעמען אחלק גלייך מיט אייך אלע (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק פרעה האט געזאָגט צו דיא מצרים (אֲחַלֵּק שָׁלָל) איך וועל מיך טיילין מיט די רויב גלייך מיט אייך: (ז) וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר. פרעה האט גנומען זעקס הונדערט רייטוועגען בחור, זאָגט רש"י (נִבְחָרִים) אויסגעקליבענע די בעסטע, פרעגט רש"י פאר וואס שטייט (בָּחוּר לָשׁוֹן יָחִיד) אאויסגעקליבענער, מיינט מען דאך נאר איינעם, ענטפערט רש"י אזוי מיינט מען (כָּל רֶכֶב וְרֶכֶב שֶׁבְּמִנְיָן זֶה הָיָה בָּחוּר) יעדער רייטוואגען פון די זעקס הונדערט איז געוועז אויסגקליבען פון דיא בעסטע רייטוועגען פון מצרים. וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם: זאָגט רש"י (וְעִמָּהֶם כָּל שְׁאָר הָרֶכֶב) צוא די זעקס הונדערט

רש"י

ועכשיו נהפכו ב לרדוף אחריהם בשביל ג ממונם שהשאילום: מעבדנו. מעבוד אותנו: (ו) ויאסר את רכבו. הוא בעצמו (מכילתא): ואת עמו לקח עמו. משכם בדברים לקינו ונטלו ממוננו ושלחנום בואו עמי ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו במלחמה ואני אקדים לפניכם שנא' ופרעה הקריב. הקריב עצמו ומיהר לפני חיילותיו דרך שאר מלכי' ליטול ביזה בראש כמו שיבחר אני אשוה עמכם בחלק שנאמר אחלק שלל: (ז) בחור. נבחרים ד בחור לשון יחיד כל רכב ורכב שבמנין זה היה בחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל

שפתי חכמים

והרא"ם פי' ושמא י"ל שר"מ הדרשן שאמר זה חולק עם ההגדה האומרת בזיי"ן אמרו פירה: ב יש מקשים ממ"נ אי דעתו של פרעה היה שילאו ישראל ממלרים ולא ישובו עוד וכדפירש"י ויהפך וגו' שנהפך ממה שהיה וכו' א"כ קשה למה שלח איקטורין אלא ודאי היה דעתו שיחוגו ג"י במדבר ואח"כ ישובו וכדמשמע קרא קומו לאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם וגו' א"כ מה זה שפירש"י ויהפך נהפך. וי"ל דשליחות ישראל היה מתחלה שילאו מתוך עמו הן שישובו הן שלא ישובו ואיקטורין שלח שאם ילאו מכל וכל יתנו לאיקטורין הממון או שישובו להחזיר מה ששאלו ולפ"ז ניחא ג"כ מה שפירש"י ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם וכיון שראו שרולים לילך ולברוח הודיעו הדבר לפרעה ועבדיו ויהפוך ה' את לבם לרדוף אחריהם ולהשיב אותם לארצם ולעבוד כבתחלה אף שמתחלה לא היה בדעתם שישובו: ג (מהרש"ל) וקשה מנ"ל לרש"י דלמא הטעם כמו דכתיב כי שלחנו את ישראל מעבדנו. וי"ל דבשלמא אלל פרעה הטעם כך הוא על כי מעולם לא רלה לשלוח את ישראל מארלו כ"א בשביל העבודה אבל עבדי פרעה מעולם אמרו עד מתי וגו' ועכשיו אמרו מה זאת עשינו וגו' אלא ודאי בשביל ממונם. עי"ל מדכתיב אל העם משמע בשביל העם שהשאילו ממונם עכ"ל: ד דהל"ל בחורים. שהוא

פירוש לתורת אלהים

האבען גיזאָגט מַה וואס האבען מיר געטאָהן כִּי וואס מיר האבען אוועק געשיקט די יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ פון צו ארבעטן אונז: (ו) וַיֶּאְסֹר האט פרעה אליין איין געשפאנט זיין רייט וואגען וְאֶת אונ זיין פאָלק לָקַח האט ער איין גנומען מיט גוטע רייד עִמּוֹ מיט אים [עיין רש"י]: (ז) וַיִּקַּח האט ער גנומען שש זעקס הונדערט רייט וועגען

משלי יהודא

(ה) מַה זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ. דער מדרש שרייבט למשל דר זוהן פון אמלך איז אמאהל אוועק געפאָרן אין אווייטע מדינה, האט אים געזעהן דארט אבייכער מענטש האט ער אים גענומען צו זיך אין שטוב, אונ האט אים פון שטוב ניט געוואָלט אוועק לאָזען, דעם מלך איז בעוואוסט געוואָרען וואו זיין זוהן איז, אונ ביי וועמן ער איז, האט ער געשריבען בריף אונ געשיקט מתנות צו דעם זוהן אונ פון דעם זאָל געשפייזט ווערן דר גביר אויך אמאהל האט דר מלך אנגעהויבען שרייבען בריף צום גביר ער זאָל אפשיקען זיין זוהן אהיים, האט דר גביר ניט געוואָלט, דר מלך האט געזעהן אז נאך אזוי פיל בריף שרייבען אונ דר גביר שיקט ניט צו אים זיין זוהן, איז ער אליין געקומען

כלהון: ח ותקיף יי ית לבא דפרעה מלכא דמצרים ורדף בתר בני ישראל ובני ישראל נפקו בריש גלי: ט ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא כל סוסות

על־כלו: ח ויחזק יהוה את־לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה: שני ט וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חנים על־הים כל־סוס

בעל הטורים

(ח) ביד רמה. ג' הלא והידך בפ' מסעי והנפש אשר תעשה ביד רמה בפ' שלח גבי ע"ז מלמד שפסל מיכה עבר עמהם כמו שדרשו ועבר

רשב"ם

שרים לפי שכתוב לפנינו ומבחר שלישיו טבעו בים סוף: (ח) יוצאים ביד רמה. לא היו דואגים כלל עד שראו פרעה ועמו רודפים אחריהם. אז וייראו מאוד:

רש"י

אחר ה הרכב (מכילתא) ומהיכן היו הבהמות הללו א"ת משל מצרים הרי נא' (שמות ט) וימת כל מקנה מצרים וא"ת משל ישראל והלא נא' (שם י) וגם מקננו ילך עמנו משל מי מן הירא את דבר ה' מכאן היה ר"ש אומר כשר שבמצרים הרוג טוב שבנחשים רצוץ את מוחו: ושלשם על כלו. שרי צבאות כתרגומו: (ח) ויחזק ה' את לב פרעה. שהי' תולה אם לרדוף אם לאו וחזק את לבו לרדוף: ביד רמה. (מכילתא) בגבורה גבוהה ומפורסמת:

בית יהודא

בעסטע רייטוועגן הט מען נאך גענומען אלע רייטוועגן וואס זענען געווען אין מצרים, פרעגט רש"י (ומהיכן היו הבהמות הללו) פון וואנען הט פרעה גענומען די בהמות צו די רייטוועגן אונ צו דיא רייטער (אם תאמר משל מצרים) אוב דו וועסט זאגן ער הט גענומען פון די מצרים (הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים) דער פסוק זאגט דאך אלע בהמות פון די מצרים זענען געפיינגערט (ואם תאמר משל ישראל) אוב דו וועסט זאגן ער הט גענומען פון די יודין והלא נאמר וגם מקננו ילך עמנו) דער פסוק זאגט דאך משה הט געזאגט צו פרעה אונזערע בהמות ועלן גיין מיט אונז, האבן דאך די יודין מיט גנומען זייערע בהמות (משל מי היו) פון וועמען זענען געווען די בהמות? זאגט רש"י דיא בהמות זענען געווען (מהירא את דבר ה') פון דיא מצרים וואס האבן מורא געהאט פר די רייד פון הקב"ה וויא עס שטייט אין פסוק די מצרים וואס האבן מורא געהאט פאר די רייד פון הקב"ה האבן בעהאלטין זייערע בהמות אין דיא שטובין, זענען זייערע בהמות געבליבן לעבן ווארום בייא דעם דבר אונ ביי דעם ברד זענען נאר געפיינגערט די בהמות וואס אין פעלדו, די פרומע מצרים האבן גיגעבן זייערע בהמות צו פרעה צו די רייטוועגן אונ צו די רייטער מען זאל לויפן האלטען מלחמה מיט די יודין (מכאן היה ר' שמעון אומר) פון דאנען הט רבי שמעון געזאגט (כשר שבמצרים הרוג) דעם פרימסטען פון די מצרים מעג מען אוך הרגען (טוב שבנחשים) דעם בעסטען פון די שלאנגען (רצוץ את מוחו) מעגסטו שפאלטען זיין מוח: ושלשים על כולו. זאגט רש"י שלישים מיינט מען אלצטע (שרי צבאות) אלצטע אויף דיא מיליטער זעלנער, ווי דר תרגום שרייבט (ממנן על כולן), אלצטע אויף אלע וואס זענען גגאנגען אין מלחמה: (ח) ויחזק ה' את לב פרעה. הקב"ה הט געשטארקט די הארץ פון פרעה (שהיה תולה אם לרדוף או לאו) ווארום פרעה איז געווען אין ספק ער האט ניט גוואוסט וואס ער זאל טאן, ער זאל לויפן צו דיא יודין אדער ניין (וחזק את לבו לרדוף) הט הקב"ה געשטארקט די הארץ זיינע ער זאל לויפן צו די יודין: ובני ישראל יצאים ביד רמה. דיא יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים ביד רמה, מיט אהויכע האנט, זייער האנט איז געווען העכר איבר די מצרים אונ האבען געוועלטיגט אויף דיא מצרים, זאגט רש"י (בגבורה גבוהה ומפורסמת) מיט אהויכע שטארקייט אפענטליכע וואס אלע האבן גזעהן, ניט ווי אנטלאפענע: (ט) וירדפו מצרים אחריהם. די מצרים האבן געיאגט נאך די יודין (וישיגו אותם חונים על הים) אונ האבן זיי גטראפען רוהען נעבין ים, גקומען צו דיא יודין זענען (כל סוס רכב פרעה) אלע פערד פון פרעה'ס רייטוועגען (ופרשיו) אונ זיינע רייטער (וחילו) אונ זיינע

שפתי חכמים

לשון רבים רק אי הוה נקט בחורים הייתי אומר שהוא מלשון גם בחור גם בתולה לאפוקי זקן לכך נקט לשון בחור שהוא לשון בחירה כל הששׁ מאות היו נבחרים מש"ה נקט רש"י ג"כ לשון רבים שבחור מוסב על הששׁ מאות שהוא רבים: ה דק"ל דמתחלה כתיב שלא לקח עמו כי אם שש מאות ואח"כ כתיב וכל רכב מצרים ועוד כיון דכתיב וכל רכב מצרים לל"ל שש מאות רכב ל"פ ועמהם וכו' ר"ל דודאי העיקרים

פירוש לתורת אלהים

בחור אום גקליבני וכל אונ אלע רייט וועגן פון מצרים ושלשים אונ עלצטי איבר אלי: (ח) ויחזק האט גאט גישטארקט את דאס הארץ פון פרעה מלך מצרים וירדוף אונ ער האט נאך גיאגט אחרי נאך די קינדער ישראל זאגט דער פסוק ובני אונ די קינדער ישראל יוצאים זענען ארויס גינאנגען ביד רמה מיט אהוך שטארקייט: (ט) וירדפו אונ די מצרים האבן זיי נאך גיאגט וישיגו אונ האבן זיי גגרייכט חונים זיי האבן

משלי יהודא

צום גביר אונ הט אפ גענומען פון אים זיין זוהן, הט דר גביר שטארק געזארגט אונ איז געווען טרויעריג וואס דער זוהן פון מלך איז פון אים אוועק גענומען געווארן האבען מענטשן גפרעגט דעם גביר וואס ביזטו אזו שטארק פארזארגט וועגען דעם זוהן פון מלך, הט דר גביר געזאגט ווייל ביי מיר זענען אוועק גענומען געווארן דריי זאכן מיט איין מאהל, ערשטענס דר כבוד, וואס דר מלך פלעגט צו מיר שרייבען בריף, דס צווייטע אלע מתנות וואס דער מלך הט געשיקט צו זיין זוהן האב איך אוך פון זיי הנאה געהאט, דס דריטע ער פלעגט ארבעטן מיינע גשעפטן. דס זעלביגע הט איצט פרעה פארשטאנען אז ער הט ארויס געשיקט די יודן הט ער פארלארן דריי זאכן, דס ערשטע הקב"ה הט גבענטשט די לאנד מצרים מיט אלעם גוטען נאר ווייל די יודן זענען דארט גיוועזן, אז דיא ברכה אין מצרים איז געווען זייער גרוס, האבן די מצרים געגעבן צו די יודן אוך גוט צו עסן, איצט אז די יודן זענען ארוס געגאנגן פון מצרים, הט אויף

רֹכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי
הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן: י וּפַרְעֹה
הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם | נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם
וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
יְהוָה: יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי
אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת

אונקלוס

רָתְכֵי פַרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי
וּמַשִּׁרְיָתֵהּ עַל פּוּם
חִירָתָא קֳדָם בְּעֵיל צְפוֹן:
י וּפַרְעֹה קָרֵיב וּזְקַפוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְהָא
מִצְרָאֵי נָטְלִין בַּתְרֵיהוֹן
וּדְחִילוּ לַחֲדָא וּזְעִיקוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ: יא וַאֲמַרוּ
לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קִבְרִין
בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לִמְמַת
בְּמַדְבְּרָא מָה דָא

תו"א המבלי אין ערכין טז:

רשב"ם

(יא) המבלי אין קברים. כפל לשון: למות במדבר. אשר אין לחם ואין מים

בעל הטורים

דים לרה: (י) ופרעה הקריב. ג' במסו' ופרעה הקריב. ופרעה חולם. כאשר כבדו אתכם מלרים ופרעה וגו' הלא כאשר התעולל בהם. פי' אע"פ שפרעה חלם ופתר לו יוסף חלומותיו לא זכר לו זו הטובה ופרעה הקריב להלחם עם ישראל ע"כ התעולל בהם: הקריב. ב' במסו' ופרעה הקריב. הקריב את קרבנו. כיון שבא לפני בעל לפון הקריב קרבן לו: והנה מלרים נוסע אחריהם. זה עוזא שר של מלרים ולכך אמרו עזי וזמרת יה עמד כנגד שר של מלרים:

בית יהודא

זעלבער, זיי זענען געשטאנען (על פי החירות) געגען פי החירות, פאר די עבודה זרה בעל צפון: (י) (ופרעה הקריב) . זאגט רש"י (היה לו לכתיב ופרעה קרב) עס הט געדארפט שטיין פרעה הט גענענט (מהו הקריב) פאר וואס שטייט ער הט גמאכט גענענען (הקריב עצמו) ער הט זיך אליין גענענט (ונתאמץ לקדם לפניהם) ער הט זיך געשטארקט ער זאל קומען צו די יודין פריער פאר זיינע זעלבער (כמו שהתנה עמהם) ווי ער הט געהאט אתנאי מיט זיי ווי ער הט זיי צוגזאגט: (וישאו בני ישראל את עיניהם) . די יודין האבן אופגהובן זייערע אויגן אונ האבן געזעהן (והנה מצרים נוסע אחריהם) מצרים ציהט נאך זיי, פרעגט רש"י פאר וואס שטייט נוסע, ער ציהט עס דארף דאך שטיין נוסעים, זיי ציהען, זאגט רש"י דריבער שטייט נוסע ער ציהט ווייל זיי זענען גוועזן (בלב אחד כאיש אחד) אלע מיט איין הארץ געגען דיא יודין וויא זייא וואלטען גוועזן איין מענטש (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבער שטייט והנה מצרים נוסע אחריהם (ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים) זייא האבען געזעהן דער שר פון דיא מצרים ציהט פון הימעל צוא דיא מצרים ער זאל זייא העלפין, אונ דר שר פון מצרים הייסט אויך מצרים: (ויצעקו) . די יודען האבן געשריגען, זיי האבן געבעטען צו הקב"ה (תפשו אומנות אבותם) זייא האבען גענומען דאס פירונג פון זייערע אלטערען (באברהם הוא אומר) ביי אברהם זאגט דר פסוק (אל המקום אשר עמד שם) ער איז געקומען צו דעם ארט וואס ער איז דארטן געשטאנען אונ געבעטען צו הקב"ה (ביצחק לשוח בשדה) בייא יצחק שטייט ער איז געגאנגען אין פעלד צו בעטען בייא הקב"ה (ביעקב ויפגע במקום) ביי יעקב שטייט ער הט געבעטען אויף דעם ארט: (יא) (ויאמרו אל משה) . די יודען האבן געזאגט צו משה (המבלי אין קברים במצרים) איז דען ניטא קברים אין מצרים

רש"י

(י) ופרעה הקריב. הי' לו לכתוב ופרעה קרב מהו הקריב הקריב עלמו ונתאמץ לקדם לפניהם כמו שהתנה עמהם: נוסע אחריהם. בלב א' כאיש אחד. ד"א והנה מלרים נוסע אחריהם ראו שר של מלרים ו נוסע מן השמים לעזור למלרים. תנחומא: ויצעקו. (מכילתא) תפשו אומנות אבותם. באברהם הוא אומר (בראשית יט) אל המקום אשר עמד שם. ביצחק (שם כד) לשוח בשדה. ביעקב (שם כח) ויפגע במקום: (יא) המבלי אין קברים.

שפתי חכמים

לא היו כי אם שם מאות ולאותן שש מאות היו ג"כ עבדים שג"כ הלכו עם פרעה ממלרים: ו וקוראו מלרים ולא קראו בשמו הייעו משום

פירוש לתורת אלהים

גרוהט ביי דעם ים כל אלע פערד פון די רייט וועגן פון פרעה ופרשיו אונ זיינע רייטער וחילו אונ זיין חיל על קעגן דעם ארט וואס הייסט פי החירות לפני פר דר עבודת כוכבים וואס הייסט בעל צפון: (י) ופרעה אונ פרעה האט זיך געשטארקט פריער צו גיין פאר זיין פאלק אזו ווי ער הט מיט זיי אתנאי אום גנומען וישאו האבען די ישראל אוף גהובען זייערי אויגען האבען זייא גזעהן והנה מצרים די מצרים נוסע ער ציהט נאך זייא וייראו האבען די ישראל זיך זייער גפארכטען ויצעקו האבען די ישראל גשריגן צו גאט: (יא) ויאמרו אונ זיי האבען גזאגט צוא משה המבלי אוב פון וועגן דעם אין ווייל קיין קברים איז ניט פאר האנדען אין מצרים

משלי יהודא

גיהערט די ברכה פון מצרים, דם צווייטע דעם כבוד, משה מיט אהרן פלעגען קומען צו פרעה אין דעם נאמן פון הקב"ה ער זאל ארויס שיקען די יודען, אונ ער הט געוויזען גרויס־קייט פאר אלע זיינע שרים אז ער הט ניט מורא פאר הקב"ה, איצט איז דער כבוד אוועק געגאנגען ער אליין הט געמוזט קומען צו משה בייא נאכט אים בעטען ער זאל ארויס גיין מיט די יודען פון מצרים, דם דריטע דעם נוטצען פון זייער ארבעט, איצט הט פרעה אנגעהויבן חרטה האבען וואס ער הט ארויס געשיקט די יודען, וועגען דיא ברכה מיט דעם כבוד וואס ער הט פארלארן הט ער זיך געשעמט צו זאגען, הט ער נאר געזאגט וואס האבען מיר געטאהן וואס מיר האבען ארויס געשיקט די יודען פון צו דינען אונז:

במדבר מה־זאת עשית לנו
להוציאנו ממצרים: יב הלא־זה
הדבר אשר דברנו אליך במצרים
לאמר חדל ממנו ונעבדה את־
מצרים כי טוב לנו עבד את־מצרים
ממתנו במדבר: יג ויאמר משה אל־
העם אל־תיראו התיצבו וראו את־
ישועת יהוה אשר־יעשה לכם היום

אונקלוס

עבדתא לנא לאפקותנא
ממצרים: יב הלא דין
פתגמא די מלילנא עמך
במצרים למימר שבוק
מננא ונפלח ית מצראי
ארי טב לנא דנפלח
ית מצראי מדנמות
במדברא: יג ואמר משה
לעמא לא תדחלון
אתעתדו וחזו ית פורקנא
דיי דיעבד לכון יומא
דין ארי כמא דחזיתון

רש״י

וכי מחמת חסרון קברים שאין קברים במצרים ז ליקבר שם לקחתנו משם. סיפו״ר פלינלס״א דיכו״ן פוסי״ש: (יב) אשר דברנו אליך במצרים. (מכילתא) והיכן דברו ירא ה׳ עליכם ח וישפוט: ממותנו. מאשר נמות ואם הי׳ נקוד מלאפו״ס (ר״ל הול״ם כנודע לבעלי דקדוק שקראו חול״ם מלאפו״ס ועי׳ לקמן פ׳ יתרו ברש״י פסוק פן יפרוץ) היה כבאר ממיתתנו עכשיו שנקוד בשור״ק כבאר מאשר נמות וכן מי יתן מותנו שנמות וכן (ש״ב יט) מי יתן מותי דאבשלום שאמות כמו (צפניה ג) ליום קומי לעד (דה״ב

בית יהודא

(וכי מחמת חסרון קברים) נוייל אין מצרים איז ניטא אארט אונז צו בגראבן (שאין קברים במצרים ליקבר שם) עס איז ניטא אין מצרים פר אונז קברים דריבער (לקחתנו משם) האסטו אונז ארויסגענומען פון מצרים (מה זאת עשית לנו) וואס האסטו געטאהן צו אונז (להוציאנו ממצרים) וואס דו האסט אונז ארויסגענומען פון מצרים: (יב) והלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים]. דס איז דאך די רייד וואס מיר האבן גערעט צו דיר אין מצרים, זאגט רש״י (והיכן דברו) וואו האבן די יודען דם גערעט צו משה, זיי האבן געזאגט צו משה (ירא ה׳ עליכם וישפוט) הקב״ה זאל זעהן אויף אייך וואס איר האט אונז געטאהן אונ ער זאל אייך שטראפען (לאמר) מיר האבען געזאגט צו דיר (חדל ממנו ונעבדה את מצרים) פארמייד דיך פון אונז וגיי אוועק פון אונז] מיר וויילען נאר דינען די מצרים (כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר) עס איז דאך פר אונז בעסער מיר זאלען דינען די מצרים ווי מיר זאלען שטארבען אין דר מדבר, זאגט רש״י (ממותנו מאשר נמות) ווי מיר זאלן שטארבען נמיר זעהן אז מיר וועלן געוויס שטארבען אין דר מדבר, דריבער איז דאך פר אונז בעסער געוועזן מיר זאלן נוייטער זיין אין מצרים אונ ארבעטען אין מצרים! זאגט רש״י (ואם היה נקוד מלאפום נאהולם]) עס וואלט געשטאנען ממותנו, (היה נבאר ממיתתנו) וואלטן מיר געטייטשט „פון אונזער שטארבן״ (עכשיו שנקוד בשורק ממתנו נבאר מאשר נמות) איצט אז עס שטייט ממתנו מיט אשורק, וועלן מיר טייטשען מאשר נמות, איידער מיר זאלן שטארבן אין דר מדבר איז דאך בעסר צו דינען די מצרים (וכן) אונ אזוי האבען די יודען געזאגט אויף איין אנדער ארט (מי יתן מותנו), ווער וואלט געבען (שנמות) מיר זאלן שטארבען (וכן מי יתן מותי דאבשלום) דוד המלך הט געזאגט אויף אבשלום מי יתן מותי, ווער וואלט געבען ודם הייסט הלואי (שאמות), וואלט איך געשטארבען פון דיינעטוועגן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ליום קומי לעד), צו דעם טאג וואס איך וועל אויפשטיין אויף אייביג (עד יום שובי בשלום) ביז דעם טאג וואס איך וועל צוריק קערן מיט פרידען ואיז קומי דר טייטש שאקום, איך וועל אויפשטיין, שובי איז דערטייטש שאשוב, איך וועל צוריק קערן, אונ עס איז ניט דערטייטש „מותי״ מיין שטארבן, „קומי״ מיין אויפשטיין, „שובי״ מיין צוריק קערען, ווארום מען זאל אזוי מיינען וואלט געדארפט שטיין מותי, קומי, שובי, מיט חולם וואוען, דא וואלט אויך געדארפט שטיין ממותנו פון אונזער שטארבען]: (יג) ויאמר משה אל העם]. משה האט געזאגט צום פאלק (אל תיראו) איר זאלט ניט מורא האבן (התיצבו) בלייבט שטיין אויף אייערע ערטער (וראו את ישועת

שפתי חכמים

דאר של מלרים נקרא מלרים: ז דלא הל״ל אלא המבלי קברים במלרים וגו׳ וע״ז פי׳ המבלי וכי מחמת וכו׳: ח וה״פ עכשיו אנחנו רואים בדברנו אז על נכון ירא ה׳ וגו׳ דהרי לפי מה שאנחנו רואים עכשיו יותר טוב היה לנו עבוד את מלרים ממותנו עתה במדבר

פירוש לתורת אלהים

לקחתנו האסטו אונז גנומען פון דארטען למות מיר זאלן
שטארבן אין דר מדבר מה וואס האסטו אונז געטאהן
להוציאנו צו אויס ציהן אונז פון מצרים: (יב) הלא פר
וואר זה דאס איז די זאך אונ דיא רייד אשר וואס מיר
האבן גרעט צו דיר אין מצרים לאמר צו זאגן חדל פר
מייד פון אונז ונעבדה אונ מיר וועלן דינין די מצרים
כי טוב ווארום עס איז בעסר צו אונז עבוד צו דינין די
מצרים ממתנו איידער מיר זאלען שטארבן אין דער
מדבר: (יג) ויאמר הט משה גזאגט צום פאלק ישראל
אל איר זאלט זיך ניט פארכטען התיצבו שטעלט אייך
וראו אונ זעהט די הילף פון גאט אשר וואס ער וועט
אייך היינט טאהן כי ווארום דאס וואס איר זעהט די
מצרים היום דאס זעהט איר זיי נאר היינט לא תוספו
איר וועט שון ניט מערן לראותם זיי צו זעהן עד עולם

כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם
לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃
יד יְהוָה יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃
פ שלישי טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־
תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
וְיִסָּעוּ׃ טז וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ

אונקלוס

יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵין לָא
תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵיהוֹן עוֹד
עַד עָלְמָא׃ יד יְיָ יְגִיחַ לְכוֹן
קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן׃
טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה קַבֵּלִית
צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן׃ טז וְאַתְּ
טוֹל יָת חֻטְרָךְ וַאֲרֵם יָת

תולדות אהרן

דבר אל ־ סוטה לו : ואתה הרם ב:

בעל הטורים

(יד) תחרישון. ב׳ הכא ואידך מי יתן החרש תחרישון וגו׳ שא״ל משה מי יתן החרש תחרישון כי ה׳ נלחם לכם ואין לכם לצעוק אלא תחרישון ותהי לכם לחכמה כי תבטחו בה׳: (טו) מה תצעק אלי. רמז לו אתה עתיד לצעוק אלי מ׳ יום בהר להתפלל על ישראל וה׳ תיבות על אחותך מרים אל נא רפא נא לה כי עת לקצר ועת להאריך אבל עתה אין עת להתפלל כלל אלא דבר אל בני ישראל ויסעו: (טז) הרם. ג׳ במסו׳. הרם את מטך. כשופר הרם קולך. מלמד שהמטה וערבב אותם בקולות. ואידך ויאמר הרם לך גבי אלישע כשלף הברזל. כמו הכא נעשה נס ע״י המים אף התם נעשה נס ע״י המים: ובקעהו. בזכות ויבקע עצי עולה ובזכות בקע לגלגלת קרי ביה בקע וה״ו שבזה השם נבקעו המים:

רש״י

יח) על שובי בשלום שאקום שאשוב: (יג) כי אשר ראיתם את מצרים וגו׳. מה שראיתם אותם אינו אלא היום הוא היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד: (יד) ה׳ ילחם לכם. בשבילכם. וכן כי ה׳ נלחם להם וכן (איוב יג) אם לאל תריבון וכן (בראשית כד) ואשר דבר לי וכן (שופטים ו) האתם תריבון לבעל: (טו) מה תצעק אלי. למדנו שהי׳ משה עומד ומתפלל אמר לו הקב״ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה ד״א מה

בית יהודא

ה׳) אונ זעהט די הילף פון הקב״ה (אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם) וואס ער וועט היינט טאהן צו אייך: וכִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם. זאגט רש״י (מַה שֶּׁרְאִיתֶם אוֹתָם) וואס איר זעהט זיי נדי מִצְרַיִם (אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם) דאס איז נאר היינט (הַיּוֹם הוּא שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם) היינט זעהט איר זיי (וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד לִרְאוֹתָם עַד עוֹלָם) איר וועט זיי ניט מער זעהן ביז אייביג: (יד) נה׳ יִלָּחֵם לָכֶם. הקב״ה וועט שטרייטען מיט די מִצְרַיִם (בִּשְׁבִילְכֶם) פון אייערטוועגען (וְכֵן כִּי ה׳ נִלְחָם לָהֶם) מיינט מען אויך הקב״ה האלט מִלְחָמָה מיט די מִצְרַיִם פון זייערטוועגען, פון די יודענסוועגען (וְכֵן אִם לָאֵל תְּרִיבוּן) ווילט איר קריגען מיט מיר פון גאטסוועגען (וְכֵן וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי) וואס ער האט גערעט פון מייניטוועגען (וְכֵן הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל) איר ווילט קריגען מיט מיר וועגען דיא עֲבוֹדָה זָרָה: (טו) נמַה תִּצְעַק אֵלָי. הקב״ה האט געזאגט צו משה וואס שרייסטו צו מיר (לִמְּדָנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל) פון דיא ווערטער מַה תִּצְעַק, לערנען מיר אז משה איז געשטאנען פאר הקב״ה אונ האט געבעטען ער זאל העלפען דיא יודען (אָמַר לוֹ הקב״ה) האט הקב״ה געזאגט צוא משה (לֹא עֵת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה) ניט איצט איז די צייט מען זאל לאנג בעטען (שֶׁיִּשְׂרָאֵל נְתוּנִים בְּצָרָה) ווייל די יודען זענען אין אַצָרָה אז דו וועסט לאנג בעטען וועלען די יודען מייגען איך וויל זייא ניט העלפען (דָּבָר

שפתי חכמים

(רא״ם): ט (הרא״ם) כלומר ולא ביום אחר ולכן אני מזהירכם שלא תוסיפו ולכן הוסיף הרב הוי״ו ולא תוסיפו דאל״כ מה טעם אמרו כי אשר ראיתם וגו׳ וכי אם לא ראו אותם. היום לא היה מזהירם לא תוסיפו וגו׳. (נח״י) וכל דבריו איפכא מסתברא שאם היא אזהרה א״כ הם ב׳ דברים הא׳ אשר ראיתם וגו׳ אינו אלא היום והב׳ אזהרה שלא תוסיפו א״כ אין צורך לוי״ו החיבור אלא ודאי שאינו אזהרה אלא

פירוש לתורת אלהים

ביז אייביג: (יד) יְיָ יִלָּחֵם לָכֶם גאט וועט מיט זייא מִלְחָמָה האלטען פון אייערט וועגען וְאַתֶּם אונ איר זאלט שטיל שווייגען. אונ משה האט גשריגען אונ האט תְּפִלָּה גטאהן צוא גאט: (טו) וַיֹּאמֶר האט גאט געזאגט צו משה מַה וואס שרייסטו צוא מיר היינט איז ניט דיא צייט מען זאל מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה זיין ווארום די יִשְׂרָאֵל זענען אין אַצָרָה דַבֵּר רייד צוא די קינדר יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ אונ זיי זאלן ציהן [עיין רש״י]: (טז) וְאַתָּה אונ דו משה הָרֵם הייב אויף דיין שטעקען וּנְטֵה אונ נייג דיין האנד עַל הַיָּם אויף דעם ים וּבְקָעֵהוּ

משלי נחמיה

(טו) מַה תִּצְעַק אֵלַי וגו׳. הקב״ה הט געזאגט צו משה וואס שרייסטו צו מיר זאג די יודען זיי זאלען ציהען, די רייד פון הקב״ה הט געזאגט צו משה „וואס שרייסטו צו מיר" איז שווער צו פארשטיין, דר ענין איז למשל איינר איז געקומען אין מיטען נאכט צו אַדאקטאר אונ הט אים אופגעוועקט פון שלאף, ער זאל גיין צו אַקראנקען, דר דאקטאר הט זיך אנגעטאהן אונ איז געקומען צום קראנקען אונ ער הט גזעהן ער איז גאר ניט קראנק, עס טוהט אים אביסל וויי דר קאפ, אבר עס איז קיין קראנקייט, איז דר דאקטאר שטארק בייז געווארן, וועגען אזו אַקלייניגקייט הט מען מיך אויפגעוועקט פון שלאף אין מיטען נאכט? אַמאהל הט געטראפען מען הט אַדאקטאר אופגעוועקט פון שלאף אין מיטען נאכט ער זאל גיין צו אַקראנקען, ער איז געקומען צום קראנקען אונ הט גזעהן דר קראנקער איז געפערליך אז מען וועט נאך אביסל ווארטען וועט ער שטארבען, דר דאקטאר הט געגעבען דעם קראנקען עטליכע טראפען פון אפטעשעלע אונ הט אים דערבאטעוועט, אפילו דעם דאקטאר איז דר רעטונג גאנץ גרינג אנגעקומען, פון דעסט וועגען קען ניט דר דאקטאר זיך בייזערן פר וואס מען הט אם אופגעוועקט אין מיטען נאכט ער זאל גיין צו דעם קראנקען, ער הט דאך אליין געזעהן אז אן זיין רעטונג וואלט דר קראנקער געשטארבען, אונ אן זיין הילף איז קיינר געוועזען וועער עס זאל אים קענען העלפען, ביי די יודען איז דאך איצט אויך אזוי געווען, זיי זענען געשטאנען אין סַכָּנָה אונ עס הט זיי

ונטה את־ידך על־הים ובקעהו ויבאו בני־ישראל בתוך הים
ביבשה: יז ואני הנני מחזק את־לב
מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה
בפרעה ובכל־חילו ברכבו
ובפרשיו: יח וידעו מצרים כי־אני

ידך על ימא ובזעוהי
ויעלון בני ישראל בגו
ימא ביבשתא: יז ואנא
הא אנא מתקף ית לבא
דמצראי ויעלון בתריהון
ואתיקר בפרעה ובכל
משריתה ברתכוהי
ובפרשוהי: יח וידעון

רשב"ם

(טז) ובקעהו. הע"ן גורמת. כמו שמענו אדוני ואפי' אין רודף אחרינו נמות ברעב: אבל מן זכור יאמר זכרני:

ת"א ויבאו בני ברכות נד:

רש"י

תלעק אלי עלי י הדבר תלוי ולא עליך כמו שנאמר להלן (ישעיה מה) על בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני ישראל ויסעו. (מכילתא) אין להם אלא ליסע שאין הים עומד ב בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה

בית יהודא

אחר) נאך אפשט איז הקב"ה הט געזאגט צו משה (מה תצעק אלי) וואס שרייסטו צו מיר (עלי הדבר תלוי ולא עליך) דו דארפסט גאר ניט שרייען ווארום דיא זאך געהער צו מיר, ניט צו דיר (שנאמר להלן) וויא עס שטייט דארטען (ישעיה מה) (על בני ועל פועל ידי תצוני) אויף מיינע קינדער אונ אויף די זאכן וואס מיינע הענט האבען געטאהן ווילסטו מיך געבעטען וואס איך זאל מיט זיי טאהן: ודבר אל בני ישראל ויסעו. רייד צו די יודען זיי זאלען ציהען, זיי זאלען גיין ווייטער (אין להם אלא ליסע) זיי האבען ניט מער צו טאהן נאר ציהען (שאין הים עומד בפניהם) דער ים שטייט ניט פאר זיי, דער ים פארהאלט זייא ניט פון צו גיין אין אים (כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו) עס איז ווערט דער זכות פון זייערע אלטערן אונ זייער זכות פון די אמונה וואס זיי האבען מיר געגלויבט אז וואס איך זאג איז אמת אונ איך קען טאהן וואס איך זאג אונ זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (לקרוע להם הים) איך זאל צורייסען פון זייערטוועגען דעם ים: (טז) ואתה הרם את מטך. הייב־אויף דיין שטעקען (ונטה את ידך על הים) זאלסט אבייג געבען דיין האנט אויף דעם ים. (ובקעהו) זאלסט אים שפאלטען (ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה) אונ די יודען וועלען קומען אין ים וועט דער ים ווערען טריקען: (יז) ואני הנני מחזק את לב מצרים. אונ איך וועל שטארקען דיא הארץ פון דיא מצרים (ויבאו אחריהם) זיי זאלען קומען אין ים נאך די יודען (ואכבדה) וועל איך האבען כבוד (בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו) דורך פרעה אונ דורך זיינע אלע מיליטער אונ דורך זיינע רייט־וועגען אונ רייטער ווייל די גאנצע וועלט וועלען הערען וואס איך האב געטאהן צו מצרים וועלען זיי וויסען אז איך בין דער גאט פון דיא וועלט: (יח) וידעו מצרים כי אני ה'. די מצרים וואס וועלען בלייבען אין מצרים וועלען וויסען אז איך בין גאט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) ויבאו בני ישראל. ליל שביעי של פסח היה. וקשיא דבסוף פרשת שלח לך פרשו שמונה חוטין שבציצית כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים מכלל דבשמיני אמרו שירה. וי"ל דלקמן מונה משהכינו עצמן לצאת מערב פסח ששחטו את הפסח היו יודעים שיצאו למחר והיו מכינים להם צדה לדרך ומ"מ לא הכינו כל הצורך שנא' וגם צדה לא עשו להם:

שפתי חכמים

הבטחה לא תוסיפו לראותם כי כולם יטבעו בים ורוב הפוסקים לא מנו זה במנין הלאוין: י פי' כי הכגינה שתחת תלעק הוא טפחא להורות שאינו סמוך למלת אלי לומר דאלי פי' עלי הדבר וכו' מהרש"ל: כ [נח"י] וה"פ שע"י שיסעו יועיל הרמת מטך שיבקע הים משא"כ

פירוש לתורת אלהים

אונ שפאלט אים ויבאו אונ די קינדער ישראל זאלן קומען בתוך אין מיטען ים ביבשה אין דער טריקעניש: (יז) ואני אונ איך גאט הנני מחזק איך וועל שטארקען דם הארץ פון די מצרים אונ זייא וועלן נאך יאגן די ישראל ויבאו אונ זייא וועלען קומען נאך זייא אין ים ואכבדה אונ איך וועל ווערן גערליכט אין פרעה ובכל חילו אונ אין גאר זיין חיל ברכבו אין זיינע רייט וועגן ובפרשיו אונ אין זיינע רייטער: (יח) וידעו מצרים אונ די

ליקוטי יהודא

(יז) ואני הנני מחזק וגו'. דער אלשיך שרייבט מיר ווייסען הקב"ה הט געפירט די יודן צום ים, ווייל צוויי זאכען ערשטונס ווייל פרעה מיט די מצרים האבען אריינגיווארפען דיא יודישע קינדער אין וואסער אונ זיי האבען גזאגט הקב"ה וועט אונז ניט קענען שטראפען, ווארום הקב"ה שטראפט נאר ווי מען זינדיגט, אז מיר זינדיגען מיט וואסער וועט הקב"ה אונז דארפען שטראפען מיט וואסער אונ ער וועט אונז ניט קענען דערטרייגקען אין וואסער ווארום ער הט געשווארן ער זאל קיין מבול ברענגען, אונ הקב"ה האט זייא געשטראפט מיט וואסער אונ הט ניט געענדערט זיין שבועה, ווארום זיין שבועה איז נאר געוועזן ער זאל ניט ברענגען אמבול אויף דיא גאנצע וועלט מיט איין מאהל, אבער אויף איין מדינה, אדר דערטרייגקען מענטשען אין וואסער אן אמבול, אויף דעם הט הקב"ה ניט געשווארען ער זאל דם ניט טאהן, צווייטונס הט הקב"ה געוואלט ווייזען די יודען אז ער האט באשאפען די וועלט, ער האט געמאכט אויף די יבשה [טרוקעניש] אים אונ ער קען מאכען פון דעם ים יבשה, הט הקב"ה געזאגט

משלי נחמיה

קיינר געקענט העלפען נאר הקב"ה אליין, אפילו ביי הקב"ה איז די הילף געוועזן גרינג, אבער ביי די יודן איז די סכנה געוועזן גרוס, פר וואס איז הקב"ה בייז געוועזן אויף משה אונ הט געזאגט צו אים וואס שרייסטו צו מיר, פר וואס הט משה ניט גידארפט שרייען? נאר מיר ווייסען הקב"ה טוהט ניט אנס נאר ווען די נאטירליכע הילף איז שון ניט דא, אבער אזוי לאנג ווי דר מענטש קען געהאלפען ווערן מיט דר נאטור, טוט ניט הקב"ה אנס, ווען יודן זענען געשטאנען געבען ים אונ דר ים הט געשטורעמט, האבען די יודן געמיינט עס הט זיך שוין געענדיגט די נאטירליכע הילף, אונ עס

יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו: יט וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים
הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ
מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן
מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם: כ וַיָּבֹא

מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ
בְּאִתְיְקָרוּתִי בְּפַרְעֹה
בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי:
יט וּנְטַל מַלְאֲכָא דַיְיָ
דִּמְדַבַּר קֳדָם מַשְׁרִיתָא
דְיִשְׂרָאֵל וַאֲתָא
מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּדָא
דַעֲנָנָא מִן קֳדָמֵיהוֹן וּשְׁרָא
מִבַּתְרֵיהוֹן: כ וְעַל בֵּין

רשב"ם

(יט) ויסע מלאך האלהים. המוליך את עמוד הענן לפני מחנה ישראל: וילך. המלאך מאחריהם ומתוך כך ויסע העמוד מפניהם ויעמוד מאחריהם. כי המלאך הוליכו להפסיק בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל וישם מאפל ביניהם כדכתיב ביהושע שלא יוכלו לקרב זה אל זה כל הלילה:

בית יהודא

(בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו) ווען איך וועל האבן כבוד דורך פרעה אונ דורך זייגע ווייטוועגען אונ רייטער: (יט) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם] . דר מלאך פון הקב"ה וואס גייט פר די מחנה יודן איז ער איצט געגאנגען אינטער די מחנה יודען, זאגט רש"י (להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל) דר מלאך איז געגאנגען צווישן ביידע מחנות אפצושיידן די מחנה מצרים פון די מחנה יודן די מחנה מצרים זאלן ניט קענען צו קומען צו די מחנה יודן (ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים) אויב די מצרים וועלען שיסן מיט פיילן אונ קאהלן אויף די יודן וועלן די פיילן אונ קאהלן קומען אין דעם מלאך ניט אויף דיא יודן, זאגט רש"י (בכל מקום הוא אומר מלאך ה') אין אלע פסוקים שטייט מלאך ה' (וכאן הוא אומר מלאך האלהים) אונ דא זאגט דער פסוק מלאך האלהים (אין אלהים בכל מקום אלא דין) וואו עס שטייט דער ווארט אלהים מיינט מען דין ווען הקב"ה משפט אמענטשן ווערט ער גרופן אלהים] (מלמד) דר פסוק לערונט אונז (שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה) דאמאלס ווען די יודן זענען געווען אין ים האט מען זיי געמשפט (אם להנצל אם להאבד עם מצרים) אוב זייא זאלען גערעטעט ווערן אדער זיי זאלן פארלארן ווערן צוזאמן מיט די מצרים: ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם]. דר עמוד ענן הט אוועקגעצוגן פון פאר די יודן אונ ער הט זיך געשטעלט אינטער די יודן, זאגט רש"י (כשחשכה) ווען עס איז געווארן פינסטער (והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש) אונ דר עמוד ענן הט איבר געגעבן די מחנה יודען צום עמוד האש (לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי) איז דר עמוד ענן גיט אוועקגעגאנגען אין גאנצן אויף דעם הימל וויא ער פלעגט אלע נאכט אוועקגיין (אלא נסע והלך לו מאחריהם) נאר ער איז אוועקגעגאנגען פון פר די יודן אונ האט זיך געשטעלט אינטער די יודין (להחשיך למצרים) ער זאל מאכען פינסטער צוא דיא מצרים: (כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל]. דער

רש"י

שהאמינו בי וילאו לקרוע להם הים: (יט) וילך מאחריהם. להבדיל בין מחנה מלרים ובין מחנה ישראל ולקבל חלים ובליסטראות של מלרים. בכל מקום הוא אומר מלאך ה' וכאן מלאך האלהים אין אלהים בכל מקום אלא דין מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנלל אם להאבד עם מלרים: ויסע עמוד הענן. כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למלרים: (כ) ויבא בין מחנה

שפתי חכמים

אם לא יסעו לא יבקע הים אף ע"פ שתרוס מטך על הים כי כלחי זכות וכו' והאמונה וכו' ולפ"ז יהיה הפירוש מה תצעק אלי סבור אתה להועיל בתפלתך אין הדבר כן אלא ויסעו וע"ש: ל הרא"ם פי' שנסיעת המלאך היה מיד כשבאו מלרים עליהם כדי להבדיל בין מחנה מלרים

ליקוטי יהודא

צו משה די יודן זאלן טאהן וואס געהער צו זיי, זיי זאלן אריין גיין אין ים אונ גלויבן אז הקב"ה וועט זיי רעטטין, משה זאל טאהן וואס געהער צו אים, ער זאל אוועק ווארפן דעם שטעקן אונ מיט די האנט זאל ער געבן אצייכען צום ים וועט דר ים געשפאלטן ווערן, זאגט הקב"ה אונ וואס וועל איך טאהן? איך וועל שטארקען די הערצער פון די מצרים זיי זאלן לויפן נאך די יודן אין וואסר, אונ דס איז געווען אגעלעכטער וואס הקב"ה הט געלאכט פון די מצרים, וואורום אפילו בהמות ווילן נים גיין אין וואסר, אונ הקב"ה הט פון זיי אוועקגענומן דעם פארשטאנד אונ הט געשטארקט זייער כעס אויף די יודן זיי זאלן זיך איינ־שטעלן אין סכנות נפשות נאר טאמער וועלן זיי קענן דערטרייגקן די יודן אונ טאמער וועלן זיי גערעטעט ווערן:

פירוש לתורת אלהים

מצרים וועלען וויסן אז איך בין אגאט בהכבדי אז איך וועל זיין גערליכט אין פרעה ברכבו אין זייני רייט וועגין ובפרשיו אונ אין זייני רייטער: (יט) ויסע מלאך האלהים דר מלאך פון גאט ההולך דר וואס איז ביז אהער גגאנגן פר דער מחנה פון דיא יודן האט ער געצוגין וילך אונ איז הייגט גגאנגן הינטר די ישראל כדי ער זאל אצווישן שייד מאכן צווישן דר מחנה פון דיא ישראל אונ דיא מחנה מצרים [עיין רש"י] ויסע אונ דר עמוד ענן הט גצוגן מפניהם פון פר זייא ויעמוד אונ הט זיך גשטעלט הינטר זייא [עיין רש"י]:

(כ) ויבא אונ דער עמוד ענן איז גקומין בין צווישן דר מחנה מצרים ובין אונ צווישן דער מחנה ישראל ויהי

משלי נחמיה

דארף שון זיין דר נס, אז זיי האבן געזעהן עס איז ניט דא קיין נס, דריבר הט משה געשריגן צו הקב"ה, הט הקב"ה געזאגט די נאטירליכע הילף הט זיך נאך ניט גיענדיגט, דבר אל בני ישראל ויסעו, זאג צוא דיא יודען זיי זאלען ציהען אין ים, דאס ביסול וואס קען נאך זיין מיט דער נאטור, מוז נאך זיין מיט דער נאטור, נאכדעם באלד אין דער רגע ווען דיא נאטור וועט זיך ענדיגען וועט זיין דער נס:

מַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי וּבֵין מַשְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא וְקַבְלָא לְמִצְרָאֵי וּלְיִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל לֵילְיָא וְלָא אִתְקְרִיבוּ דֵּין לְוָת דֵּין כָּל לֵילְיָא׃ כא וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְדַבַּר יְיָ יָת יַמָּא בְּרוּחַ קִדּוּמָא תַּקִּיף כָּל לֵילְיָא

תו"א ולא קרב זה מגילה י:

בֵּין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ כא וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה ׀ אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־

בעל הטורים

(כ) ויאר. ב' במסורה ויאר את הלילה. אל ה' ויאר לנו. וזהו ויהי הענן והחושך למצרים שלא סר עמוד הענן כמו בשאר הלילות אלא הי' הולך לאחוריהם כדי להחשיך למצרים אבל לישראל היה אור דכתיב אל ה' ויאר לנו: זה אל זה. ב' דסמיכי דין ואידך וקרא זא"ז ואמר ק' ק' ק' שבקשו המלאכים לומר שירה וא"ל הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה וזהו ולא קרב זא"ז אותם בכ"ז' בהם וקרא זה אל זה: (כא) ויולך. ד' במסורה ויולך ה' את הים. ויולך אותם שמרונה גבי אלישע כשהכה לעבדי מלך ארם בסנורים לומר שגם מצריים הוכו בסנורים ואידך ויקח אותם. כנבוזראדן וגו' ויולך אותם אל מלך בבל ואידך גבי שארית הגולה [לאו חשיבי דהד ענין הוא] ואידך ויולך חושך ולא אור. שחשכו עיניהם מהגלות כאלו הוכו בסנורים: ברוח קדים. ב' במסורה הכא ואידך ברוח קדים תשבר אניות

רשב"ם

(כ) ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש לישראל כל הלילה: ולא קרב זה אל זה. מצרים לא קרב לישראל כל הלילה: (כא) ברוח קדים. כדרך

רש"י

מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו באו זאבים מאחריו נתנו לפניו באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם בהם כך (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו: ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה והחשך של ערפל לצד מצרים: ולא קרב זה אל זה. (מכילתא) מחנה אל מחנה: (כא) ברוח קדים עזה. (מכילתא) ברוח קדים שהיא עזה שברוחות היא הרוח שהקב"ה נפרע בה מן הרשעים שנא' (ירמי' יח) ברוח קדים אפיצם (הושע יג) יבא קדים רוח ה' (יחזקאל כז) רוח הקדי' שברך בלב ימי' (ישעי' כז) הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ויבקעו המים. כל מים שבעולם

בית יהודא

וואָלְקֶן איז גֶעקוּמֶען צְווִישֶׁן די צְוֵויי מַחֲנוֹת, צְווִישֶׁן די מִצְרַיִם אוּנ די יוּדִין, זָאגְט רש"י (מָשָׁל לְמַהֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו) אֵיינֶער איז גֶעגַאנְגֶען אִין וֶועג אוּנ זיין זוּהְן איז גֶעגַאנְגֶען פָאראוֹיס, פַר אִים (בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ) זֶענֶען גֶקוּמֶען גַזְלָנִים אוּנ הָאבֶּען דֶעם זוּהְן גֶעוָואלְט פַאנְגֶן (נָטְלוֹ מִלְּפָנָיו וּנְתָנוֹ לְאַחֲרָיו) הָט עֶר גֶנוּמֶען דֶעם זוּהְן פוּן פָארוּנְט אוּנ הָט אִים גֶעשְׁטֶעלְט אִינְטֶען (בָּא זְאֵב מֵאַחֲרָיו) איז גֶקוּמֶען אַ וָואלְף פוּן אִינְטֶען (נְתָנוֹ לְפָנָיו) הָט עֶר אִים גֶגֶעבֶּן פָארוּנְט (בָּאוּ לִסְטִים מִלְּפָנָיו וּזְאֵבִים מֵאַחֲרָיו) אוֹיב עֶס זֶענֶען גֶעקוּמֶען בֵּיידֶע מִיט אֵיין מָאהְל גַזְלָנִים פוּן פָארוּנְט וֶועלְף פוּן אִינְטֶען (נְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹ) הָט עֶר דֶעם זוּהְן גֶענוּמֶען אוֹף די הַאנְט אוּנ הָאט מִלְחָמָה גֶעהַאלְטֶען מִיט בֵּיידֶע צוּזַאמֶען (כָּךְ) אַזוֹ הָט גֶעזָאגְט הקב"ה (וְאָנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו) אִיךְ הָאבּ אַיינְגֶעוואוֹהְנְט אֶפְרַיִם צוּ מִיר אוּנ יֶער הָט זֵיי גֶענוּמֶען אוֹף זַיינֶע אָרֶעמֶס: וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ (לְמִצְרַיִם) בַּייא די מִצְרַיִם איז גֶוֶועזֶען אַ וָואלְקֶן אוּנ פִינְסְטֶער (וַיָּאֶר עַמּוּד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל) אוּנ דֶער עַמּוּד הָאֵשׁ הָאט גֶעלוֹיכְטֶען די נַאכְט צוּ די יוּדִין (וְהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם כְּדַרְכּוֹ לָלֶכֶת בְּכָל לַיְלָה) אוּנ עֶר איז גֶעגַאנְגֶען פַאר די יוּדִין אַזוֹ וויא עֶר פְלֶעגְט גֵיין אַלֶע נַאכְט (וְהַחֹשֶׁךְ שֶׁל עֲרָפֶל לְצַד מִצְרַיִם) אוּנ בַּיי די זַייט וואוּ די מִצְרַיִם זֶענֶען גִיוֶועזֶען איז גֶוֶועזֶען פִינְסְטֶער פוּן דֶעם פִינְסְטֶערֶן וָואלְקֶן: וְלֹא קָרַב וגו׳. עֶס הָט נִיט גֶנֶענְט מַחֲנֶה אֶל מַחֲנֶה, אַ מַחֲנֶה צוּ די אַנְדֶערֶע מַחֲנֶה: (כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם. מֹשֶׁה הָאט גֶנֵייגְט זַיין הַאנְט אוֹף דֶעם יָם (וַיּוֹלֶךְ ה׳ אֶת הַיָּם) הקב"ה הָאט גֶעפִירְט דֶעם יָם (בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה), זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (בְּרוּחַ קָדִים) מִיט אַ מִזְרַח ווינְט (שֶׁהִיא עַזָּה שֶׁבָּרוּחוֹת), ווָס זִיא איז דֶער שְׁטַארְקְסְטֶער ווינְט פוּן אַלֶע ווינְטֶען (הִיא הָרוּחַ שֶׁהקב"ה נִפְרָע בָּהּ מִן הָרְשָׁעִים) דָאס איז דֶער ווינְט וָואס מִיט אִים שְׁטְרָאפְט הקב"ה דִיא רְשָׁעִים (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם) מִיט אַ מִזְרַח ווינְט וֶועל אִיךְ זֵיי פַארְשְׁפְּרֵייטֶען (יָבֹא קָדִים רוּחַ ה׳) עֶס וֶועט קוּמֶען אַ מִזְרַח ווינְט, דָאס איז דֶער ווינְט פוּן הקב"ה צוּ שְׁטְרָאפֶען מִיט אִים דִיא רְשָׁעִים (רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים) דֶר מִזְרַח ווינְט הָט דִיךְ צוּ בְּרָאכֶען אִין מִיטֶען יָם (הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים) אִין דֶעם טָאג ווָס הָט גֶעבְּלָאזֶען דֶר מִזְרַח ווינְט הָאט עֶר זֵיי אָפְּגֶעטָאהְן נָפוּן דֶר וֶועלְט] מִיט זַיין שְׁטַארְקֶען ווינְט: וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם. די וַואסֶר זֶענֶען גֶעשְׁפָּאלְטֶען גֶעוָוארֶן, זָאגְט רש"י (כָּל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם) אַלֶע וַואסֶר ווָס

שפתי חכמים

למחנה ישראל ולקבל החצים והליסטראות והעמוד ענן היה להחשיך למצרים ונסיעת המלאך לחוד ונסיעת הענן לאחוריהם לחוד עכ"ל. אך קשה לק' בפ' יתרו בפסוק ואשא אתכם. על כנפי נשרים פירש"י שהענן הי' מקבל החצים וכו' וי"ל מיד כשבאו המצריים נסתלק המלאך מלפניהם ונסע לאחוריהם להבדיל בינם כדי לקבל החצים וכו' והענן עדיין הולך לפניהם והשלים את המחנה לעמוד האש ואח"כ הלך הענן לאחוריהם להחשיך על המצריים ואז נסתלק המלאך. ובמכילתא אמרו שהענן והמלאך היו מקבלין החצים וכו' והמפרשים מיישבים זה ועיין בקצ"מ: מ כאלו אמר ויאר המאיר שהוא העמוד ולא המלאך: נ (מהרש"ל) לאפוקי ממדרש שפי' ולא קרב זא"ז היינו המלאכים שלא אמרו שירה: ס דהא

פירוש לתורת אלהים

אוּנ עֶס איז גִיוֶועזֶען הֶעָנָן דֶער וָואלְקֶן וְהַחֹשֶׁךְ אוּנ דָאס פִינְצְטֶערְנִיש צוּ די מִצְרַיִם וַיָּאֶר אוּנ דֶר עַמּוּד אֵשׁ הָט גְלַייכְט אַגַאנְצֵי נַאכְט צוּ די יִשְׂרָאֵל וְלֹא אוּנ אַמַחֲנֶה צוּ דֶער אַנְדֶרֶר הָאט נִיט גֶנֶעהֶנְט אַגַאנְצֶע נַאכְט: (כא) וַיֵּט הָאט מֹשֶׁה גְנֵייגְט זַיין הַאנְד אוֹיף דֶעם יָם וַיּוֹלֶךְ הָאט גָאט גְפִירְט דֶעם יָם בְּרוּחַ מִיט אַשְׁטַרְקֶען ווינְט פוּן מִזְרָח כָּל אַגַאנְצֶע נַאכְט וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גְטָאהְן דֶעם יָם צוּ טְרִיקֶען וַיִּבָּקְעוּ אוּנ די וַואסֶר פוּן דֶר

הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם: כב וַיָּבֹאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה
וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם: כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ
אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ
וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: כד וַיְהִי
בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־
מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם

אונקלוס

וְשַׁוִּי יָת יַמָּא לְיַבֶּשְׁתָּא
וְאִתְבְּזָעוּ מַיָּא: כב וְעָלוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא
בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְהוֹן
שׁוּרִין מִיַּמִּינֵהוֹן
וּמִסְּמָאלְהוֹן: כג וּרְדַפוּ
מִצְרָאֵי וְעָלוּ בַתְרֵיהוֹן
כֹּל סוּסָוַת פַּרְעֹה
רְתִכּוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגוֹ
יַמָּא: כד וַהֲוָה בְּמַטְּרַת
צַפְרָא וְאִסְתְּכֵי יְיָ
לְמַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי
בְּעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא וַעֲנָנָא

רשב"ם

ארץ עשה הקב"ה שהרוח מייבש ומקריש את הנהרות : (כד) בעמוד אש וענן. בקולות של ברד ואש מתלקחת וענן. כדכתיב וירעם ה' בקול גדול ויהומם :

בעל הטורים

תרשים מלמד שנתחברו כל אניות שבים כשנבקע : (כד) באשמורת הבוקר. ב' הכא ואידך ויבאו בתוך המחנה באשמורת הבוקר גבי שאול בשלחמו עם אנשי יבש גלעד שהוא עת רצון שהקב"ה עושה בה נס לצדיקים : וישקף. ד' הכא ואידך וישקף על פני סדום כמו ששם נדונו

רש"י

(מכילתא) : (כג) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה ע אלא מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד : (כד) באשמרת הבקר. (ברכות ג) שלשת חלקי הלילה קרוין אשמורות ואותה שלפני הבקר קורא אשמורת הבקר. ואומר אני לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת כת אחר כת לשלשה חלקים לכך קרוי אשמורת וזהו שתרגם אונקלוס פ מטרת : וישקף. ויבט כלומר פנה אליהם להשחיתם צ ותרגומו ואסתכי אף הוא לשון הבטה כמו (במדבר כג) שדה צופים לחקל סכותא : **בעמוד אש**

בית יהודא

איז דָא אוֹיף דֶר וֶועלְט זֶענִן גְשְׁפָּאלְטֶן גְוָוארֶן : (כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם). דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן גֶעיָאגְט נָאךְ דִי יוּדֶן אוּנ זֶענֶן גֶעקוּמֶן נָאךְ זֵיי (כֹּל סוּס פַּרְעֹה) , אַלֶע פֶּערְד פוּן פַּרְעֹה , פְרֶעגְט רש"י (וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה) אִיז דֶען נָאר גֶעוֶועזֶן אֵיין פֶּערְד , עֶנְטְפֶערְט רש"י (מַגִּיד) דֶער פָּסוּק זָאגְט אוּנְז (שֶׁאֵין כּוּלָּם חֲשׁוּבִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא כְּסוּס אֶחָד) אַלֶע פֶּערְד פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעוֶועזֶן גְרִינְג בַּיי הקב"ה עֶר זָאל זֵיי דֶערְטְרֵייגְקֶן אִין יַם אַזוֹ וִוי עֶס וָואלְט נָאר גֶעוֶועזֶן אֵיין פֶּערְד : (כד) וּבְאַשְׁמוֹרֶת הַבֹּקֶר). זָאגְט רש"י (שְׁלֹשֶׁת חֶלְקֵי הַלַּיְלָה קְרוּיִן אַשְׁמוּרֶת) דִי דְרַיי טֵייל נַאכְט וֶוערֶן גֶערוּפֶן אַשְׁמוּרֶת דִי נַאכְט אִיז גֶעטֵיילְט אִין דְרַייא טֵייל וּפוּן שָׁעָה זֶעקְס פַארְן נַאכְט בִּיז שָׁעָה צֶעהְן , פוּן שָׁעָה צֶעהְן בִּיז שָׁעָה צְווייא , פוּן שָׁעָה צְווייא בִּיז שָׁעָה זֶעקְס אִין דֶער פְרִיה) יֶעדֶער טֵייל וֶוערְט גֶערוּפֶען אַשְׁמוּרֶת (וְאוֹתָהּ שֶׁלִּפְנֵי הַבּוֹקֶר קוֹרֵא אַשְׁמוּרֶת הַבּוֹקֶר) אוּנ דִיא לֶעצְטֶע טֵייל נַאכְט וָואס אִיז פַאר טָאג וֶוערְט גֶערוּפֶען אַשְׁמוּרֶת הַבֹּקֶר , זָאגְט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אוּנ אִיךְ זָאג (לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חָלוּק לְמִשְׁמְרוֹת שִׁיר שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כַּת אַחַר כַּת לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים) וַוייל דִי נַאכְט אִיז גֶעטֵיילְט אִין דְרַיי טֵייל נָאךְ דֶעם גֶעזַאנְג פוּן דִי מַלְאָכִים וָואס זֵייא זִינְגֶען אֵיין טֵייל נָאךְ דִיא אַנְדֶערֶע וַמַלְאָכִים אִין הִימֶעל זִינְגֶען בַּייא נַאכְט צוּ הקב"ה , אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעטֵיילְט אִין דְרַיי טֵייל , אִין דִי עֶרְשְׁטֶע פִיר שָׁעָה וּפוּן זֶעקְס בִּיז צֶעהְן) זִינְגֶען אֵיין טֵייל , אִין דִיא צְווייטֶע פִיר שָׁעָה וּפוּן צֶעהְן בִּיז צְווייא) זִינְגֶען דִי צְווייטֶע טֵייל , אִין דִי דְרִיטֶע פִיר שָׁעָה וּפוּן צְווייא בִּיז זֶעקְס) זִינְגֶען דִיא דְרִיטֶע טֵייל) (לְכָךְ קְרוּי אַשְׁמוּרֶת) דְרִיבֶּער וֶוערְט יֶעדֶער טֵייל נַאכְט גֶערוּפֶען אַשְׁמוּרֶת , וַוארְטוּנְג , וַוייל דִי מַחֲנוֹת מַלְאָכִים וַוארְטֶן אֵיינֶע אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע (וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוּס מַטְּרַת) אוֹיף דֶעם וָוארְט אַשְׁמוֹרֶת טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם מַטְּרַת , וַוארְטוּנְג : וַיַּשְׁקֵף). (וַיַּבֵּט) וַיַּשְׁקֵף אִיז דֶערְטַייטְשׁ וַיַּבֵּט , עֶר הָאט גְקוּקְט (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט (פָּנָה אֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם) הקב"ה הָט זִיךְ גְקֶערְט צוּ זֵיי עֶר זָאל זֵיי פַרְדַארְבֶּן (וְתַרְגּוּמוֹ וְאִסְתְּכֵי) אוֹיף דֶעם וָוארְט וַיַּשְׁקֵף זָאגְט דֶר תַּרְגּוּם וְאִסְתְּכֵי (וְאַף הוּא לָשׁוֹן הַבָּטָה) וְאִסְתְּכֵי אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ קוּקֶען (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט שְׂדֵה צוֹפִים , זָאגְט דֶער תַּרְגּוּם חֲקַל סְכוּתָא , דִיא פֶעלְד וָוס פוּן אִיר הָט מֶען גֶקֶענְט קוּקֶן אוֹיף דִי מַחֲנֶה יוּדִין :

שפתי חכמים

ככר נאמר וישם את הים לחרבה אי נמי דהל"ל ויבקע הים : ע דמלת כל הוא מורה על דבר שהוא רבים וסוס הוא לשון יחיד ולא הקשה רש"י זה לעיל גבי כל סוס רכב פרעה דהתם קאי כל אסוס ורכב כלומר כולם יחד אבל הכא קשה דלא כתיב אלא סוס לשון יחיד וכו' ובזה יתורץ תמיהת הרא"ם שכתב וכו' : פ שהוא לשון המתנה : צ שכל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך שגדול

פירוש לתורת אלהים

גאנצֶר וֶועלְט זֶענֶען צוּ שְׁפַּאלְטֶן גְוָוארֶן : (כב) וַיָּבֹאוּ זֶענֶן גְקוּמֶן דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם אִין מִיטֶן יַם בַּיַּבָּשָׁה אִין דֶר טְרִיקֶנִשׁ וְהַמַּיִם אוּנ דָס וַואסֶר פוּן דֶעם יַם אִיז גִיוֶועזֶן לָהֶם צוּ זֵיי חוֹמָה וִויא אַמוֹעֶר מִימִינָם פוּן זֵייעֶר רֶעכְטֶע זַייט וּמִשְּׂמֹאלָם אוּנ פוּן זֵייעֶר לִינְקֵי זַייט : (כג) וַיִּרְדְּפוּ אוּנ דִי מִצְרַיִם הָאבֶּן נָאךְ גְיָאגְט דִי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אוּנ דִי מִצְרַיִם זֶענֶען גְקוּמֶן אַחֲרֵיהֶם נָאךְ זֵייא נָאךְ דִיא יִשְׂרָאֵל כֹּל סוּס אַלֶע פֶּערְד פוּן פַּרְעֹה רִכְבּוֹ זַיין רַייט וָואגֶען וּפָרָשָׁיו אוּנ זַיינֶע רַייטֶר הָאבֶּן אַלֶע נָאךְ גְיָאגְט דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ זֶענִין גְקוּמֶן אֶל תּוֹךְ הַיָּם אִין מִיטֶן דֶעם יַם : (כד) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גִיוָוארֶען בְּאַשְׁמוֹרֶת נָאנְט צוּא טָאג [עיין רש"י]

את מחנה מצרים: כה ויסר את אפן
מרכבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר
מצרים אנוסה מפני ישראל כי
יהוה נלחם להם במצרים: פ רביעי
כו ויאמר יהוה אל־משה נטה את־

ושגיש ית משריתא
דמצראי: כה ואעדי ית
גלגלי רתכוהי ומדברין
להון בתקוף ואמר
מצראי נעירוק מן קדם
ישראל ארי דא היא
גברתא דיי דעבד להון
קרבין במצרים: כו ואמר
יי למשה ארים ית ידך:

בעל הטורים

באש וגפרית כך נדונו כאן. ויסקף אבימלך ויבקף ארונה וירא את המלך כמו שהיה אבימלך מלך פלשתים כך הי' ארונה מלך כדכתיב את הכל נתן ארונה המלך למלך: ויהם. ב' במסו' דין ואידך ויהם ה' את סיסרא לומר כמו שבכאן היה עמוד הענן יורד ומלחלח את הקרקע ועושהו טיט ועמוד האש מרתיחו והיו טלפי סוסיהן משתמטות כך היה בסיסרא וכמו שפס גרפס נחל קישון כך בכאן פלטן הים ליבשה: (כה) וינהגהו בכבדות. על שאמר תכבד העבודה:

רשב"ם

ויהם. מהומת קול: (כה) ויסר את אופן מרכבותיו. כשראו מצרים שנתהממו היו טורחים את אופני העגלות להטותם אחריהם כדי לנוס ולברות אחור ולא יכלו אלא היו מנהגים וממים אותם לפנות לאחור בכבדות ובקושי גדול כי היו העגלות והרכב מרובות זו לפני זו. ולמה היו עושים כך לפי שאמרו מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם עתה בנו במצרים: (כו) נטה

רש"י

ועגן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט ועמוד אש מרתיחו ק וטלפי סוסיהם משתמטות (מכילתא): ויהם. ל' מהומה אסטורדישו"ן בלעז (בעטייבונג) ערבבם נטל סגניות ר שלהם. ושנינו בפרקי ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי כל מקום שנאמר בו מהומה הרעשת קול הוא וזה אב לכולן (ש"א ז) וירעם ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהומם: (כה) ויסר את אופן מרכבותיו. מכח האש נשרפו הגלגלים והמרכבות נגררות והיושבים בהם נעים ואיבריהן מתפרקין: וינהגהו בכבדות. בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם במדה שמדדו ויכבד לבו הוא ועבדיו אף כאן וינהגהו בכבדות: נלחם להם במצרים. במצריים ד"א במצרים

בית יהודא

ובעמוד אש וענן. זאגט רש"י (עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט) איין וואלקן איז אראפגעקומען אונ הט נאס גמאכט די ערד ווי שיטערע ליים, אונ די פים פון די פערד זענען אריין טיעף אין די ערד (ועמוד אש מרתיחו) דער פייערדיגער זייל הט היים געמאכט די ערד (וטלפי סוסיהם משתמטות) די קלאהען פון די פערד האבן זיך אראפגענומען, האבן די פערד ניט געקענט גיין: ויהם. זאגט רש"י (לשון מהומה) פאר־טומלונג (ערבבם) ער הט זיי פארמישט (נטל סגניות שלהם) ער הט בייא זיי צוגענומען דעם ארדענונג פון מלחמה (ושנינו בפרקי) מיר האבן געלערנט אין די פרקים און די דרשות פון רבי אליעזר דר זוהן פון רבי יוסי הגלילי (כל מקום שנאמר בו מהומה) אויף וועלכן ארט עס שטייט דר ווארט מהומה (הרעשת קול הוא) הט דער קב"ה זיי פארמישט ווייל ער הט זייא געמאכט הערן אשרעקליכע שטימע פון הימעל (וזה אב לכולן) פון דעם ווארט מהומה איז אבעווייזונג אויף אלע ערטער וואו עס שטייט מהומה, עס שטייט (וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהומם) הקב"ה הט געשטורעמט אויף די פלשתים מיט אגרויסע (והויכע) שטימע אונ ער הט זייא פארטומעלט, זענען זיי פארטומעלט אונ פארמישט געווארען דורך די שרעקליכע שטימע וואס זיי האבען געהערט: (כה) ויסר את אופן מרכבותיו. ער הט אראפגענומען די רעדער פון זייערע רייטוואגען (מכח האש נשרפו הגלגלים) פון דעם פייער זענען פארברענט געווארען די רעדער (והמרכבות נגררות) די רייטוואגען האבן זיך געשלעפט אויף די ערד (והיושבים בהם נעים ואבריהם מתפרקין) אונ די מענטשן וואס זענען געזעסען אין די רייטוואגען האבן זיך געשאקעלט אונ זייערע גלידער האבען זיך ארויסגענומען פון די ערטער: וינהגהו בכבדות. הקב"ה הט זיי געפירט (בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם) מיט אזא אפירונג וואס איז זיי געווען שווער אום צו האלטן (במדה שמדדו) מיט די מאס וואס זיי האבן געמאסטן, וויא זייא האבען געטאהן צו די יודען האט הקב"ה אויך צו זיי געטאהן (ויכבד לבו הוא ועבדיו) פרעה מיט זיינע קנעכט האבן שווער געמאכט זייערע הארצער געגען די יודען, אונ האבען ניט געוואלט אויף זיי רחמנות האבן (אף כאן וינהגהו בכבדות) דריבער האט הקב"ה איצט זיי געפירט מיט שווערקייט, עס איז זיי געווען שווער אום צו האלטן די יסורים וואס זיי האבן געהאט זיצענדיג אין די רייטוואגען ארויס גיין פון די רייטוואגען האבען זיי ניט געקענט, ווייל מען הט ניט געקענט שטעלן די פיס אויף דיא ערד ווייל די ערד איז געווען פייערדיגע ליים עס הט געברענט די פיס: נלחם להם במצרים. זאגט רש"י במצרים מיינט מען ניט דיא לאנד מצרים, נאר מען מיינט במצרים, הקב"ה שטרייט מיט די מענטשן פון מצרים וואס זיי הייסן מצרים (דבר אחר) נאך אטייטש איז במצרים מיינט מען בארץ מצרים,

שפתי חכמים

כח מתנות עניים כו': ק שבין בקיעת המים הזקיפים היתה ארץ יבשה שהרי ישראל עברו הים ביבשה אם כן הענן מלחלח הארץ שבתוך הים שיעשה כטיט אחר שעברו ישראל ואח"כ בא עמוד האש והרתיח אותו: ר פירוש שכל שלהם לשון סגנון אחד שלה וכו':

פירוש לתורת אלהים

ויש׳ פ יי אל מחנה מצרים האט גאט געקוקט צוא פר דארפען דיא מחנה פון מצרים בעמוד אש מיט דער פייערדיגע זייל וענן אונ מיט צוואלקן [עיין רש"י] ויהם אונ גאט האט פאר טומלט דיא מחנה פון מצרים: (כה) ויסר אונ גאט האט אפ גיטאהן את דיא רעדער פון דעם רייט וואגען [עיין רש"י] וינהגהו אונ גאט הט גמאכט פירן די מצרים בכבדות מיט שווערקייט ויאמר האבן די מצרים גזאגט אנוסה לאמר אנטלופן מפני פאר די ישראל כי ווארום גאט האלט פאר זיי מלחמה במצרים מיט די מצרים [עיין רש"י]: (כו) ויאמר האט גאט גזאגט צוא משה נטה נייג דיין האנד אויף דעם ים וישבו אונ דאס וואסער

ידך על־הים וישבו המים על־
מצרים על־רכבו ועל־פרשיו: כז ויט
משה את־ידו על־הים וישב הים
לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים
לקראתו וינער יהוה את־מצרים
בתוך הים: כח וישבו המים ויכסו
את־הרכב ואת־הפרשים לכל חיל

אונקלוס

על ימא ויתובון מיא על
מצראי על רתכיהון ועל
פרשיהון: כז וארים משה
ית ידה על ימא ותב
ימא לעדן צפרא
לתקפה ומצראי ערקין
לקדמותה ושניק יי ית
מצראי בגו ימא: כח ותבו
מיא וחפו ית רתכיא
וית פרשיא לכל משרית

תו"א ומצרים נסים סוטה יא: וינער ה' את. סנהדרין לז:

רשב"ם

את ידך. כשעברו ישראל על שפת הים מעבר לים: (כז) ומצרים נסים לקראתו. כשהיו הופכים אופני מרכבותם לנוס פגעם הים קודם שנהפכו לגמרי ובא להם

בעל הטורים

(כז) לפנות בוקר. ב' הכא ואידך יעזרה אלהים לפנות בוקר בעזרם אלהים לפנות בקר: לא תנו. לאיתנו בגימטריא שהתנה הקב"ה עם הים.

בית יהודא

אין לאנד מצרים ושכשם שאלו לוקים על הים) ווארום אזוי ווי די מצרים זענען געשלאגן געווארן ביי דעם ים (כך לוקים אותם שנשארו במצרים) אזוי האט הקב"ה געשלאגען די מצרים וואס זענען געבליבען אין מצרים: (כו) וישובו המים. די וואסער זאלן צוריק גיין (שזקופים ועומדים כחומה) די וואסער וואס זענען אויפגעשטעלט געווארן אין דערהייך ווי א מויער (ישובו למקומם) זאלן זיך אראפלאזן אונ צוריק גיין צו זייער ארט (ויכסו על מצרים) וועלן די וואסער בדעקין אויף די מצרים: (כז) ולפנות בוקר. (לעת שהבוקר פונה לבא) צו די צייט וואס דער פריהמארגען קערט זיך שוין צו קומען: ולאיתנו. מיינט מען (לתקפו הראשון) צו זיין ערשטע שטארקייט, ווי דר ים האט פריער געשטורעמט: ונסים לקראתו) זיי זענען געלאפען געגען דעם וואסער (שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המים) זיי זענען געוועזען פירשימולט אונ פארמישט אונ האבען ניט געוואוסט וואו צו לויפען זענען זיי געלאפען געגען דעם וואסער: (וינער ה'). הקב"ה האט זיי אריינגעשאקלט אין ים (כאדם שמנער את הקדרה) ווי א מענטש שאקעלט ארויס פון א טאפ (והופך העליון למטה והתחתון למעלה) קומט אויס פארקערט וואס איז איצט אונטען איז איצט אויבען אין טאפ אויבען געוועזען אונ וואס אין טאפ איז געוועזען אונטען איז איצט אויבען (כך היו עולין ויורדין ומשתברין בים) אזוי זענען די מצרים געוועזען אין ים זיי האבען זיך געווארפען אין וואסער ארויף אונ אראפ אונ זייערע גלידער זענען צובראכען געווארען אין ים (ונתן הקב"ה בהם חיות לקבל היסורין) אונ הקב"ה האט אין זיי געגעבען אשטארקען כח פון לעבען זיי זאלען ניט שטארבען אונ ניט דערטרונקען ווערען ביז זיי וועלען פריער האבען גרויסע יסורים: וינער. ושניק והוא לשון טרוף בלשון ארמי) דער תרגום שרייבט אויף דעם ווארט ונער, ושניק, זאגט רש"י אויף דעם לשון ארמי איז ושניק דערטייטש צומישט (והרבה יש במדרש אגדה) אין מדרש איז דא פיל מאהל דר ווארט ושניק וואס מען מיינט פארמישט: (כח) ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה). ארש רש"י דער למ"ד פון לכל איז איבעריג, עס דארף שטיין כל חיל פרעה, דריבער זאגט רש"י (כך דרך המקראות לכתוב למ"ד יתרה) אזוי איז דר מנהג פון די פסוקים מען זאל שרייבען א איבעריגע למ"ד (כמו) ווי עס שטייט (לכל כליו תעשה נחשת) דארף שטיין כל כליו תעשה נחשת. (וכן לכל כלי המשכן) דארף שטיין כל כלי המשכן. נאך שטייט אין

רש"י

בארץ מצרים שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם שנשארו במצרים: (כו) וישובו המים. שזקופים ועומדים כחומה ישובו למקומם ויכסו על מצרים: (כז) לפנות בקר. לעת שהבוקר פונה לבא: לאיתנו. לתקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה כך היו עולין ויורדין ומשתברין בים ונתן הקב"ה בהם חיות לקבל היסורין: וינער. ושניק והוא ל' טרוף בל' ארמי והרבה יש במ"א: (כח) ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכתוב למ"ד יתירה כמו לכל כליו תעשה נחשת וכן (שמות כז) לכל כלי

שפתי חכמים

ש דל' וישובו משמע וישובו שוב על רכבו ופרשיו וזה אינו דהא עדיין היו זקופין עד אחר שנטה ידו ע הים ל"פ ישובו למקומם וכו':

פירוש לתורת אלהים

זאל זיך ווידער קערען אויף די א מצרים [עיין רש"י] אונ זאלן בדעקין די מצרים אונ די בייט וועגן מיט די רייטר: (כז) ויט משה האט משה געניגט זיין האנד אויף דעם ים וישב הים האט זיך דער ים ווידער גקערט לפנות צו קעגן בוקר פרי מארגען לאיתנו צו זיין שטארקייט אזו ווי ער איז פריער געוועזען איידר ער האט זיך גישפאלטען ומצרים אונ דיא מצרים נסים זענען גילאפען לקראתו אקעגען אים ווארום מהממת זיי זענען געווען פר טומלט זענען זייא גלאפן אקעגען דעם וואסר וינער יי אונ גאט האט אזום גמישט די מצרים בתוך הים אין מיטען דעם ים [עיין רש"י]: (כח) וישובו אונ זייא האבן ווידער גקערט המים דיא וואסר ויכסו אונ זיי האבן בדעקט את די בייט וועגן ואת אונ די רייטר לכל צווא גאר דעם חיל פון פרעה הבאים וואס זענען גקומען אחריהם נאך די ישראל אין ים אריין לא עס איז ניט גבליבן פון זיי אפילו איינר:

פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־
נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ כט וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם
וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם׃ ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם
וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־
שְׂפַת הַיָּם׃ לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה

אונקלוס

פַּרְעֹה דְעַלּוּ בַּתְרֵיהוֹן
בְּיַמָּא לָא אִשְׁתְּאַר בְּהוֹן
עַד חָד׃ כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הַלִּיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא
וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין
מִימִינְהוֹן וּמִסְּמָאלְהוֹן׃
ל וּפְרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא
יָת יִשְׂרָאֵל מִידָא דְמִצְרָאֵי
וַחֲזוֹ יִשְׂרָאֵל יָת מִצְרָאֵי
מֵיתִין עַל כֵּיף יַמָּא׃
לא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת
גְּבוּרְתָּא יְדָא רַבְּתָא דִּי
תו"א והמים להם יומא ה׃ וירא ישראל ברכות כט׃

בעל הטורים

במעבה ברחשית שיבקע לפני ישרחל׃ (כט) חמה מימינם ומשמחלם. חמה כתיב חסר שהקב"ה נתמלח עליהם חמה

רשב"ם

הים לקראת פניהם׃ (כט) ובני ישראל. כאשר הלכו ביבשה בתוך הים׃ (ל) וירא ישראל. אשר על שפת הים, את מצרים מתים וטבועים בים׃ על שפת הים. כשהיו ישראל על שפת הים ראו מיד את הים שב על פני המצרים וטבעו בתוכו זהו עיקר פשוטו. וכענין זה פירשתי בבראשית וישמעו את קול

רש"י

המשכן לכל עבודתו ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם וחינה חלח תיקון לשון׃ (ל) וירא ישראל את מצרים מת. שפלטן הים על שפתו ת כדי שלח יחמרו ישרחל כשם שחנו עולים מלד זה כך הם עולין מלד חחר רחוק ממנו וירדפו חחרינו׃ (לח) את היד הגדולה. חת הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה והרבה לשונות נופלין על לשון יד וכולן

בית יהודא

פסוק בְּכָל עֲבוֹדָתוֹ וִיתֵדוֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם, דַארְף שְׁטֵיין כָּל כְּלֵיהֶם (וְאֵין אֶלָּא תִּיקּוּן לָשׁוֹן) דֶר לַמֶ"ד פוּן לְכָל קוּמְט נָאר צוּ פַארְבֶּעסֶערְן דֶעם וָוארְט׃ (ל) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם. דִיא יוּדֶען הָאבֶּן גֶעזֶעהֶן דִיא גֶעשְׁטָארְבֶּענֶע מִצְרַיִם לִיגֶען אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם (שֶׁפְּלָטָן הַיָּם עַל שְׂפָתוֹ) דֶר יַם הָט זֵיי אַרוֹיסְגֶעוָוארְפֶן פוּן זִיךְ אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם (כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל) דִי יוּדֶען זָאלֶן נִיט זָאגֶען (כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִין מִצַּד זֶה) אַזוֹ ווִי מִיר גֵייעֶן אַרוֹס פוּן יַם אִין דִי זַייט (כָּךְ הֵם עוֹלִין מִצַּד אַחֵר) אַזוֹ גֵייעֶן זֵייא אַרוֹס פוּן אֵיין אַנְדֶער זַייט (וְרָחוֹק מִמֶּנּוּ) וַוייט פוּן אוּנְז (וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ) וֶועלֶען זֵיי ווַייטֶער יָאגֶען נָאךְ אוּנְז, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶעהֵייסֶן דֶעם יַם עֶר זָאל אַרוֹיסווַארְפֶן פוּן זִיךְ אַלֶע טוֹיטֶע מִצְרַיִם אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם אוּנ דִי יוּדֶען הָאבֶּן זֵייא דֶערְקֶענְט׃ (לא) וְאֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה. דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעזֶעהֶן (אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יָדוֹ שֶׁל הקב"ה) דִי גְרוֹיסֶע שְׁטַארְקֵייט ווָס דִי הַאנְט פוּן הקב"ה הָט גֶעטָאהְן (הַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן יָד) דֶער וָוארְט יַד וֶוערְט גֶעזָאגְט אוֹיף פִיל זַאכֶן (וְכוּלָן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) לא נשאר בהם עד אחד. אבל אחד נשאר והוא פרעה והא דכתיב בספר תהלים אחד מהם לא נותר היינו מכל עמו׃
(כט) והמים להם חומה. חמה חסר כתיב לפי שבתחלה נתמלא הים חמה עליהם עד שבא גבריאל ושמם כחומה בתוך הים והיה מכריז על הים ואומר למים שבימינם הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה שנתנה בימינו של הקב"ה שנאמר מימינו אש דת למו חזור ואמר לים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידין להניח תפילין בשמאל חזר ואמר למים שלאחריהם הזהרו בישראל שעתידים להתעטף בציצית מאחוריהם והמים שומעין דבריו ועומדין חומות ונחלק להם הים לשנים עשר קרעים כדי שיהא לכל שבט ושבט שביל לבדו ובחומות הים שבין כל אחד ואחד היו חלונות ומספרים זה עם זה כדי לישב דעתם הה"ד והמים להם חומה. ולפי המדרש הזה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציצית לאחוריו ולי נראה דאין צריך דהא דאמרינן במדרש שעתידין להתעטף בציצית מאחוריהם היינו בשעת העטיפה דבאותה שעה כל הטלית

שפתי חכמים

ת דהל"כ חיך היו יכולין לרחותן הח נטבעו בים׃

פירוש לתורת אלהים

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל זֶענֶע־ גִיגַאנְגֶען אִין דֶער טְרִיקֶענֶעשׁ אִין מִיטֶען דֶעם יַם וְהַמַּיִם אוּנ דָאס וַואסֶער אִיז גְוֶועזֶען צוּא דִיא יִשְׂרָאֵל אַזוֹי וִויא אַמוֹיעֶר פוּן זֵייעֶר רֶעכְטֶע זַייט אוּנ פוּן זֵייעֶר לִינְקֶע זַייט׃ (ל) וַיּוֹשַׁע יְיָ אוּנ גָאט הָט גִיהָאלְפֶן בַּיּוֹם הַהוּא אִין דֶעם טָאג דִיא יִשְׂרָאֵל מִיַּד פוּן דֶער הַאנְד פוּן דִיא מִצְרַיִם וַיַּרְא אוּנ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען גִזֶעהֶן דִי מִצְרַיִם טוֹט אוֹיף דֶעם בְּרֶעג יַם [עיין רש"י]׃ (לא) וַיַּרְא אוּנ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען גִזֶעהֶן דִי גְרוֹסֶע

ליקוטי יוסף

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וגו'. דֶער מדרש שְׁרַייבְּט דֶער יַם אִיז נִיט גְשְׁפָּאלְטֶן גְוָוארֶן בִּיז דִי יוּדֶן זֶענֶן גֶעקוּמֶן אִין יַם אוּנ דִי וַואסֶר אִיז גְוֶועזֶן בִּיז זֵייעֶרֶע נֶעזֶער, נָאכְ־ דֶעם אִיז פְּלוּצְלוּנְג מִיט אֵיין מָאהל דֶער יַם גֶעשְׁפָּאלְטֶן גְוָוארֶן אוּנ עֶס אִיז גֶעוָוארֶן אַטְרוּקֶענֶע וֶועג, רַבִּי נְהוֹרָאִי זָאגְט דִי יוּדִישֶׁע ווַייבֶּער הָאבֶּן גֶעהַאלְטֶן זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוֹיף דִי הֶענְט אוּנ זֶענֶן גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דִי טְרוּקֶענֶע וֶועג ווָס אִין יַם, אוּנ אוֹיף בֵּיידֶע זַייטֶן וֶועג זֶענֶען גֶעוֶוען בּוֹימֶער מִיט פְרוּכְטֶן, אַז דָס קִינְד הָט גֶעווֵיינְט הָט זִיא אָפְּגֶערִיסֶן אַעֶפִּיל אָדֶער אֵיין אַנְדֶער פְּרִי אוּנ זִיא הָט אִים גֶגֶעבְּן צוּ עֶסֶן, דָס אִיז ווָס מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גְזָאגְט צוּ דִי יוּדֶן לֹא חָסַרְתָּ דָבָר, עֶס הָט דִיר נִיט מֶעהְר גֶעפֶעלְט נָאר צוּ רֵייךְן אַוָוארְט, וָואס דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט דוּ ווִילְסְט אִיז פוּן דֵיינֶעטְוֶועגֶען בַּאלְד בַּאשַׁאפְן גֶעוָוארְן׃

בְּמִצְרַ֔יִם וַיִּֽירְא֥וּ הָעָ֖ם אֶת־יְהוָ֑ה וַיַּֽאֲמִ֙ינוּ֙ בַּֽיהוָ֔ה וּבְמֹשֶׁ֖ה עַבְדּֽוֹ: פ

טו א אָ֣ז יָשִֽׁיר־מֹשֶׁה֩ וּבְנֵ֨י יִשְׂרָאֵ֜ל אֶת־

עֲבַד יְיָ בְּמִצְרַיִם וּדְחִילוּ עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ וְהֵימִינוּ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ וּבִנְבִיאוּת מֹשֶׁה עַבְדֵּהּ: א בְּכֵן שַׁבַּח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת

ת״א אז ישיר ר״ה לא:

רשב״ם

ה׳ אלהים מתהלך בגן לרוח היום: (לא) ויאמינו בה׳. שאף במדבר לא ימותו

בעל הטורים

על פסל מיכה שעבר עמהם בים והיינו דכתיב ועבר בים צרה ס״ת רמה שהוא בגימ׳ פסל מיכה: (לא) ויאמינו. ב׳ ויאמינו בה׳ ויאמינו אנשי נינוה באלהים כדאיתא במדרש לא נשאר בהם עד א׳ שלא נשאר אלא א׳ והוא פרעה והלך לנינוה ומלך שם וזהו ויאמינו אנשי נינוה באלהים נזכר למה שראה במצרים ועל הים: ובמשה. ב׳ ובמשה עבדו. וידבר העם באלהים ובמשה. לומר לך החולק על רבו כחולק על השכינה והמאמין בדברי חכמים כמאמין בשכינה: (א) אז ישיר. ב׳ הכא ואידך אז ישיר ישראל. לומר אף ע״פ שלא הזכיר שם משה מ״מ גם הוא אמר שירה כמו בכאן אלא שלא הזכירו שלקה ע״י המים: אז ישיר. אגור בלשון בגימטריא ומאז באתי אל פרעה באותו לשון אתחיל לשבח

בית יהודא

לשו"ן יד ממש הן) פון דעסטוועגן איז איבעג דערמיינונג יד, אהאנט (והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור) נאך דעם ענין וואס מען רעט אזוי אמיינונג זאגט מען אויף דעם ווארט יד: (א) ואז ישיר משה]. ארט רש״י די תורה דערציילט דאך אזאך וואס איז געוועז דארף דאך שטיין אז שר משה, דאמאלס האט משה געזונגען, פאר וואס שטייט ישיר ער וועט זינגען, זאגט רש״י (אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה) דאמאלס ווען משה האט געזעהן דעם נס איז אריינגעקומען א טראכטונג אין זיין הארצן מען זאל זינגען צו הקב״ה (וכן אז ידבר יהושע) האט אויך געדארפט שטיין אז דבר יהושע דאמאלס האט יהושע גערעט (די זון מיט די לבנה זאלן בלייבען שטיין) נאר מען מיינט „אז" דאמאלס ווען יהושע האט געזעהן עס ווערט באלד נאכט און די מלחמה וועט נאך ניט זיין געענדיגט, איז ביי אים געבליבן ידבר, ער זאל רעדן די זון מיט די לבנה זאלען בלייבען שטיין, און עס זאל זיין נאך טאג ביז ער וועט ענדיגן די מלחמה (וכן ובית יעשה לבת פרעה) איז אויך דרטייטש (חשב בלבו שיעשה לה) שלמה האט געטראכט אין הארצין ער זאל מאכען אשטוב פאר דיא טאכטער פון פרעה (אף כאן ישיר) וואס דא שטייט ישיר ער וועט זינגען, מיינט מען אויך (אמר לו לבו שישיר) זיין הארץ האט אים געזאגט ער זאל זינגען (וכן עשה) און אזוי האט ער געטאהן (ויאמרו לאמר אשירה לה׳) ער מיט דיא יודין האבען געזאגט איך וועל זינגען צו הקב״ה, יעדער יוד האט גזאגט איך וועל זינגען צו הקב״ה (וכן ביהושע) און אזוי איז געווען ביי יהושע (כשראה הנס) ווען ער האט געזעהן דעם נס (ווי ער געמט איין די מלחמה) (אמר לו לבו שידבר) האט זיין הארץ צו אים געזאגט ער זאל ריידין דיא זונן מיט די לבנה זאלען בלייבן שטיין (וכן עשה) און ער האט אזוי געטאן (ויאמר לעיני כל ישראל) און ער האט געזאגט פר אלע יודין ואלע האבין גיהערט: די זונן מיט דיא לבנה זאלן בלייבן שטיין (וכן שירת הבאר) און אזוי איז געווען ביי דם געזאנג וואס די יודין האבען געזונגען ביי דעם ברונען (שפתח בה אז ישיר ישראל) דר אנהייב איז אז ישיר ישראל, איז אויך דרטייטש דאמאלס איז געקומען ביי די יודין אין הארצין זיי זאלען זינגען (פירש אחריו) זאגט נאכדעם דר פסוק וואס זיי האבען געזונגען „עלי באר ענו לה" (אז יבנה שלמה במה) דאמאלס וועט שלמה באהען אבמה (פירשו בו חכמי ישראל) האבען דיא חכמים געזאגט מען מיינט (שבקש לבנות), ער האט גוואלט באהען אבמה (ולא בנה) און ער האט ניט געבאהט (למדנו) לערנען מיר (שהיוד על שם המחשבה נאמרה) דר יוד פון יבנה, ישיר, ידבר איז גזאגט גוואהרן אויף דם טראכטונג פון דעם מענטש וואס ער טראכט צו טאן (זהו ליישב פשוטו) דאס איז נאך דעם פראסטן פשט (אבל מדרשו אמרו רז״ל) אבער אין מדרש האבען די רבנן געזאגט (מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה) דא האט

רש״י

לשון יד ממש הן והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור: (א) אז ישיר משה. אז כשראה הנס עלה בלבו א שישיר שירה וכן (יהושע י) אז ידבר יהושע וכן (מ״א ז) ובית יעשה לבת פרעה חשב בלבו שיעשה לה אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן עשה ויאמרו לאמר ב אשירה לה׳. וכן ביהושע כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה ויאמר לעיני כל ישראל וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי באר ענו לה (מ״א יא) אז יבנה שלמה במה פירשו בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה למדנו שהיו״ד ע״ש המחשבה נאמרה זהו ליישב פשוטו אבל מדרשו אמרז״ל מכאן

שפתי חכמים

א דקשה לרש״י דהל״ל אז כר דישיר משמע לעתיד ואז לשון עבר הוא דאז שר ומתרץ אז וכו׳ עלה בלבו וכו׳ כלומר דישיר קאי אמחשבה: ב ר״ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכל הציצית מאחוריהם: (א) אז ישיר משה. אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע באו קראתי תגר לפניך כדכתיב ומאז באתי אל פרעה וגו׳ ובאז אני מקלס לפניך. ד״א אז בגימ׳ שמונה לומר בזכות המילה שניתנה לשמונה קרע לנו הים דכתיב לגוזר ים סוף לגזרים וימל מתרגמינן וגזר:

פירוש לתורת אלהים

גבורה וואס גאט האט דארף זיין האנד געטאהן אויף די מצרים ויראו האט דם פאלק ישראל זיך גפארכטן פר גאט ויאמינו און זייא האבן געגלייבט אין גאט ובמשה און אין די נבואה פון משה זיין קנעכט: (א) אז ישיר דעמאלט אז משה האט געזעהן דם נס וואס גאט האט געטאהן צו די ישראל האט ער געזונגען [עיין רש״י]

משלי יוסף

(א) אז ישיר משה וגו׳. דער מדרש שרייבט משה האט געזאגט פר הקב״ה מיט וואס איך האב פר דיר געזינדיגט מיט די זאך וועל איך דיך לויבן, רבי לוי בר חיא זאגט למשל אמדינה האט געזינדיגט צום מלך האט דער מלך געזאגט צו זיין גענעראל קום מיר וועלן גיין צו די מדינה און מיר וועלן מאכן מיט איר אמלחמה, האט דר גענעראל געזאגט צום מלך מיר וועלן ניט קענן מיט איר האבן אמלחמה, די מענטשן זענען זייער שטארק, דר מלך האט געשוויגן, ביי נאכט איז דר מלך אליין געגאנגען און האט געהאלטן מלחמה און האט איינגענומען די לאנד, ווי דר גענעראל האט געהערט ווס דר מלך האט געטאהן און האט איינגענומען די מלחמה, האט ער געמאכט אקריין און האט

תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ וַאֲמָרוּ לְמֵימַר נְשַׁבַּח וְנוֹדֵה קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגָּאִי עַל גֵּוְתָנַיָּא וְגֵאוּתָא

הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהֹוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהֹוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס

תו"א ויאמרו לאמר סוטה ל: אשירה ר"ה לה:

בעל הטורים

ולקלם: ישיר. יו"ד שיר שיו"ד שירות הם. יש. בא"ר. האזינו. יהושע. דבורה. חנה. דוד. שלמה. חזקיה. ושירה לעתיד: השירה. ג' הכא והידך אזכי לה' אזכי אשירה כמו דכאן טבעו בים סוף גם שם נחל קישון גרפם. והידך אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו על שם גפן

רשב"ם

ברעב: (א) גאה גאה. נצחון מלחמה קורין גאות בכמה מקומות. השב גמול על גאים. בית גאים יסח ה' הגוזלים והחומסים. בגאות רשע ידלק עני: רמה

רש"י

רמז לתחיית המתים ג מן התורה וכן בכולן חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה. ואין לו' ולייסב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בל' עתיד והן מיד כגון (איוב א) ככה יעשה איוב (במדבר ט) על פי ה' יחנו ויש אשר יסכון הענן לפי שהן דבר ההוה תמיד ונופל בו בין ל' עתיד בין ל' עבר אבל זה שלא היה אלא לשעה איני יכול לייסבו בל' הזה: כי גאה גאה. כתרגומו (ד"א בא הכפל לומר שעשה דבר שא"א לבשר ודם לעשות כשהוא נלחם בחבירו ומתגבר עליו מפילו מן הסוס וכאן סוס ורוכבו רמה בים וכל שאי אפשר לעשות ע"י זולתו נופל בו לשון גאות כמו כי גאות עשה וכן כל השירה תמצא כפולה עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה ה' איש מלחמה ה' שמו וכן כולם ברש"י ישן) ד"א כי גאה גאה על כל השירות וכל מה שאקלם בו עוד יש בו תוספת ולא כמדת

בית יהודא

די תורה געוויזן אז עס איז דא תחיית המתים (וכן בכולן) אונ אזו איז ביי די אלע יודי"ן וואס ווייזן אויף שפעטער, מיינט מען אויף גאר שפעטער ווען די זעלביגע מענטשין וועלן אויפשטיין צו תחיית המתים וועלן זיי אויך זינגן אונ טאהן וואס זיי האבן געזונגן אונ האבן געטאן ווען זיי האבן געלעבט (חוץ משל שלמה) נאר דעם ווארט יבנה וואס שטייט ביי שלמה (שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה) האבען דיא רבנן געזאגט מען מיינט ער האט געוואלט באהען אונ ער האט ניט געבאהט, זאגט רש"י (ואין לומר ולייסב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד) מיר קענן ניט זאגן אז די אלע יודין וואס מיר האבן דא גשריבן זענען ווי די אנדערע יודין וואס זענען געשריבן מיט דעם לשון עתיד נעם וועט זיין פון דעסטוועגן זענען זיי גווען באלד (כגון) דהיינו (ככה יעשה איוב) אזו וועט טאן איוב נאונ איוב האט באלד אזו גטאן, (על פי ה' יחנו) זיי וועלן רוהען נאונ די יודין האבן באלד גערוהט, (ויש אשר יסכון הענן) דער וואלקן וועט רוהען נדר וואלקן האט באלד גערוהט, וועלען מיר זאגען דא אויך אזו אפילו משה האט איצט געזאגט דיא שירה פון דעסטוועגען שטייט ישיר, ער וועט זינגען, ענטפערט רש"י עס איז ניט גלייך צו די זאכען (לפי שהן דבר ההוה תמיד) ווייל די זאכען זענען שטענדיג אזו גיטאהן גיווארן ואיוב האט שטענדיג אזוי געטאהן, די יודין האבן שטענדיג גערוהט ווי הקב"ה האט גיבאטן, דר וואלקן פלעגט שטענדיג רוהען אויף דעם משכן ווען די יודין האבען גערוהט (ונופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר) קען מען שרייבען מיט דעם לשון עס וועט זיין אדר עס איז גיוועזן אדר עס איז איצט ווייל די זאך איז גיוועזן אונ זיא איז אונ זיא וועט זיין (אבל זה שלא היה אלא לשעה) אבער די זאך וואס איז נאר גיוועזן דיא איינע צייט (איני יכול לישבו בלשון זה) קען מען אויף איר ניט שרייבען זיא וועט זיין, אז די זאך איז שון גוועזן, נאר ווי מיר האבן פריער גשריבן: וכי גאה גאה. זאגט רש"י (כתרגומו), ווי דר תרגום טייטשט הקב"ה האט געוויזן אז זיין גרויסקייט איז העכער פון אלע מענטשין מיט זייער גרויסקייט, דיא גרויסקייט פון מענטשין איז גאר ניט געגען די גרויסקייט פון הקב"ה (דבר אחר) נאך אפשט איז (בא הכפל) דריבר איז גקומן טאפיל "גאה גאה" (לומר) צוא זאגען (שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות) הקב"ה האט געטאהן אזאך וואס אמענטש קען דאס ניט טאהן (כשהוא נלחם בחבירו ומתגבר עליו מפילו מן הסוס) אז איינער האלט מלחמה מיט אנאנדער אונ ער שטארקט זיך אויף דעם רייטער ווארפט ער אים אראפ פון פערד (וכאן) אונ דא בייא די מלחמה וואס הקב"ה האט געהאלטן מלחמה מיט די מצרים (סוס ורוכבו רמה בים) האט הקב"ה גיווארפן אין וואסר דעם פערד מיט זיין רייטער צוזאמען (וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו) אונ יעדר זאך וואס קען ניט גיטאהן ווערן דורך איין אנדערען נאר דורך דעם (נופל בו לשון גיאות) איז בייא אים דא אגרויסקייט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (כי גאות עשה) ער האט געטאהן אגרויסקייט (וכן כל השירה תמצא כפולה) אין די גאנצע שירה געפינט מען טאפעלע ווערטער "עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה", "ה' איש מלחמה ה' שמו", (וכן כולם) אונ אזו אלע אנדערע טאפעלע ווערטער (דבר אחר) נאך אפשט איז כי גאה גאה מיינט מען הקב"ה איז גרעסר (על כל השירות) איבער אלע געזאנגען (וכל מה שאקלס בו) אלץ וואס איך וועל אים לויבין (עוד יש בו תוספת) איז ביי אים דא נאך מעהר (ולא כמדת בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו) ניט

שפתי חכמים

דלא מיד כתיב אחריו אשירה: ג פירוש ישיר משמע לעתיד:

פירוש לתורת אלהים

מיט דיא ישראל דיא דאזיגע שירה צוא גאט ויאמרו אונ זייא האבען גזאגט לאמר אזוי צוא זאגען אשירה לאמר זינגען צו גאט כי ווארום גאה ער האט גהערשט גאה איבר אלע הערשאפט סוס דם פערד

משלי יוסף

זיא געברייננט צום מלך, הט דר מלך געזאגט צום גענעראל צו וואס האסטו מיר געברייננט די קרון, הט דר גענעראל געזאגט ווייל איך האב פר דיר געזינדיגט אונ האב געזאגט דו וועסט ניט קענן איין נעמן די לאנד אונ דו האסט זיא איינגענומן, ביזטו צוריק גיווארן אמלך אויף די לאנד, דריבר קומט דיר די קרון, אזו הט משה געזאגט פר הקב"ה, איך האב פר דיר געזינדיגט מיט דעם ווארט "אז" איך האב געזאגט ומאז באתי אל פרעה וגו' פון די צייט וואס איך בין געקומן צו פרעה אונ האב גזאגט צו אים דיין נאמן הט ער נאך שלעכטר געטאהן צו די יודן אונ דו האסט זיי ניט גערעטעט, אונ איצט האסטו גערעטעט די יודן אונ האסט די מצריים דערטרונקן אין ים, דריבר בין איך איצט געקומן דיך לויבן מיט דעם ווארט אז, אז ישיר משה: ויאמרו לאמר וגו'. דר ענין פון די צוויי ווערטער איז למשל אבעל מלאכה ואשניידרו אז ער מאכט אבגד פר זיך אדר ער מאכט אבגד פר איין אנדערן, מוז ער האבן

ורכבו רמה בים: ב עזי וזמרת יה

דילה היא סוסיא ורכבה רמא בימא: ב תקפי

רשב"ם

בים. תרגום של השליך וכן רומי קשת: (ב) עזי וזמרת יה. עוז וזמרת שבח ישראל יה והוא היה לי לישועה. עזי חטף קמץ ויו"ד יתירה כמו רבתי בגוים. היושבי בשמים. שוכני בחגוי סלע. אבל עזי אליך אשמורה. פי' עוז שלי: וזמרת. כמו ושכורת ולא מיין, וכן תסמר שערת בשרי. כפילו של ראש הפסוק

בעל הטורים

ממצרים תסיע: (ב) עזי. ג' הכא ואידך בהלל ואידך עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה זהו שאמרו שמים מתוקים היו נובעים מקרקע הים ושאבו מים בששון:

בית יהודא

ווי אמענטש וואס מען לויבט אים מיט מעלות, און ער האט גאר ניט די מעלות: (סוס ורוכבו). (שניהם קשורים זה בזה) דר פערד מיט דעם רייטער זענען גיוועז בהעפט איינר צום אנדערן ווי זיי וואלטן גיוועז צוגעבונדן איינר צום אנדערן (והמים מעלין אותם לרום) די וואסר האבן ביידע ארופגברענגט אין דערהייך (ומורידין אותם לעומק) און האבען זיי אראפגעניידערט אין דער טיעף (ואינן נפרדין) און זענען ניט אפגעשיידט גיווארן איינער פון אנדערן: (רמה). (השליך) ער האט געווארפן (וכן ורמו לגו אתון נורא) מען האט זיי גיווארפן אין דעם פייער וואס איז אין אויבין (ומדרש אגדה) דר מדרש פרעגט (כתוב אחד אומר רמה) איין פסוק זאגט רמה, איז דר טייטש אופהייבן (וכתוב אחד אומר ירה) און איין פסוק זאגט ירה ער האט אראפגעווארפען (מלמד) דער פסוק לערונט אונז (שהיו עולין לרום ויורדין לתהום) דיא וואסער האט זיי אויפגעהויבן אין דערהייך און האט זיי אראפגעניידערט ביז צום גרונד (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (מי ירה אבן פנתה) ווער האט געווארפן איר ווינקל שטיין (מלמעלה למטה) פון אויבן ביז אונטען: (ב) (עזי וזמרת יה). זאגט רש"י (אונקלוס תרגם) דר תרגום טייטשט (תוקפי ותושבחתי) מיין שטארקייט און מיין לויב (עזי כמו עזי בשורק) עזי איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען עזי מיט אשורק (וזמרת כמו וזמרתי) און זמרת איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען וזמרתי, זאגט רש"י (ואני תמה על לשון המקרא) און איך וואונדער מיך אויף דעם לשון פון פסוק (שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא) עס איז ניטא אין תנ"כ דער ווארט עזי זאל זיין געפינקטולט מיט אקמץ (עזי) (אלא בשלשה מקומות) נאר אין דריי ערטער (שהוא סמוך אצל וזמרת) וואו דר ווארט עזי שטייט נעבען ווארט וזמרת (וכל שאר מקומות) און אלע אנדערע ערטער וואו עס שטייט עזי (נקוד שורק) איז ער געפינקטולט מיט אשורק ווי עס שטייט אין פסוק ה' עזי ומעזי, עזי אליך אשמורה (וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפום) און אזוי איז ביי יעדער ווארט פון צוויא אותיות וואס איז געפינקטולט מיט אמלאפום (אחולם) (כשהיא מארכת באות שלישית) אז דר ווארט ווערט דערלייגערט ופר גרעסערט) מיט אדריטן אות (ואין השניה בשוא בחטף) און דר צווייטער אות איז ניט געפינקטולט מיט אשוא (הראשונה נקודה בשורק) ווערט דר ערשטער אות געפינקטולט מיט אשורק (כגון) אזוי ווי עז עזי, רק רקי, חק חקי, על עלו ויסור עלו, כל כלו (ושלישים על כלו) (ואלו שלשה) און דיא דריי (עזי וזמרת של כאן ושל ישעיה ושל תהלים נקודה בקמץ חטף) עזי וזמרת וואס דא שטייט, און עזי וזמרת וואס שטייט אין ספר ישעיה, און עזי וזמרת וואס שטייט אין תהלים, איז דר ע' געפינקטולט מיט אקמץ (ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי אלא וזמרת) און ביי דיא דריי עזי וזמרת איז ניטא איינער וואס זאל שטיין וזמרתי, נאר וזמרת (וכולם סמוך להם) און נעבן אלע דריי שטייט ויהי לי לישועה, זאגט רש"י (לכך אני אומר) דריבער זאג איך (ליישב לשון המקרא) איינצוזעצען דעם לשון פון פסוק (שאין עזי כמו עוזי) עזי איז ניט וויא עוזי מיין שטארקייט (ולא וזמרת כמו וזמרתי) וזמרת איז ניט ווי וזמרתי, מיין לויב (אלא עזי שם דבר הוא) נאר עזי איז דר נאמען פון שטארקייט, גלייך ווי עס וואלט געשטאנען עז, שטארקייט. און דר יוד פון עזי איז איבעריג (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק היושבי בשמים, דארף שטיין היושב בשמים, שוכני בחגוי סלע, דארף שטיין שוכן בחגוי

רש"י

מלך ב"ו שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורין זה בזה והמים מעלין אותם לרום ומורידין אותם לעומק ואינן נפרדין: רמה. השליך וכן (דניאל ג) ורמו לגו אתון נורא ומ"א כתוב אחד או' רמה וכתוב אחד אומר ירה מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום כמו (איוב לח) מי ירה אבן פנתה מלמעלה למטה: (ב) עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחתי עזי כמו עזי בשור"ק וזמרת כמו וזמרתי ואני תמה על לשון המקרא שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא אלא בג' מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת וכל שאר מקומות נקוד שור"ק (ירמיה טז) ה' עזי ומעזי (תהלים נט) עזי אליך אשמורה. וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפו"ם כשהיא מארכת באות שלישית ואין השניה [בשו"א] בחטף ו הראשונה נקודה בשור"ק כגון עז עזי רוק רוקי חק חקי על עולו יסור עולו כל כלו ושלישים על כלו ואלו ג' עזי וזמרת של כאן ושל ישעיה ושל תהלים נקודה בחטף קמ"ץ ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי אלא וזמרת וכולם סמוך להם ויהי לי לישועה ז לכך אני אומר ליישב לשון המקרא שאין עזי כמו עוזי ולא וזמרת כמו וזמרתי אלא עזי שם דבר הוא כמו (שם קכג) היושבי בשמים (עובדי' א) שוכני בחגוי סלע.

שפתי חכמים

ד ופירוש בתוקפי ובתושבחתי: ה פירוש בחטף קמ"ץ: ו ר"ל אות אמצעי מן עזי דהוא זיי"ן או אות אמצעי מחקי וכו': ז ואי

פירוש לתורת אלהים

מיט זייני רייטער רמה האט ער געווארפן אין ים [ע' רש"י]: (ב) עזי דאס שטארקייט וזמרת און דאס פאר

משלי יוסף

אמאס ווי לאנג און ווי ברייט דר בגד זאל זיין, אפר אז ער מאכט קליידר צום פארקופן, דארף ער קיין מאס, ווארום וועט ניט זיין גוט פר דעם מענטש וועט זיין גוט פר איין אנדר מענטש, דס זעלביגע זענען דא די ברכות וואס מען לויבט צו הקב"ה, עס זענען דא ברכות וואס זענען צוגעפאסט צו די זאך, למשל אז מען עסט ברוט זאגט מען המוציא לחם מן הארץ, אז מען עסט בום פרוכטן זאגט מען בורא פרי העץ און נאך אזעלכע ברכות, און עס זענען דא ברכות וואס איין מין ברכה איז אויף פיל זאכן, דהיינו די ברכה שהכל, איז אויף פיל זאכן, אין די שירה זענען אויך דא פיל לויב צו הקב"ה וואס מען קען זיי זאגן אויף פיל ערליי טובות וואס מען האט פון הקב"ה, דהיינו עזי וזמרת יה וגו'. ימינך ה' וגו'. מי כמוכה באלים וגו'. דאס זאגט דער פסוק ויאמרו לאמר, זיי האבען געזאגט אזעלכע לויב ווערטער צום הקדוש ברוך הוא, מען זאל עס קענען איביג זאגען:

ותשבחתידהילאיי ואמר
ויהי־לי לישועה זה אלי ואנוהו

תו"א זה אלי סג: קג:

רשב"ם

זרות על פני יחלוף. תסמר שערת הרוח בשרי. וכן תרגם רב יוסף תצהלב שלהוביתא בישרי. הרי זמרת חסר כמו שכורת ושערת; ואנוהו. (ואייפהו) כמו

רש"י

(דברים לג) שוכני סנה. וזהו השבח עזי וזמרת יה הוא היה לי לישועה וזמרת דבוק הוא לתיבת השם כמו (שופטים ה) לעזרת ה' (ישעיה ט) בעברת ה' (קהלת ג) על דברת בני האדם. ולשון וזמרת לשון (ויקרא כה) לא תזמור (ישעיה כה) זמיר עריצים ל' כסוח וכריתה. עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על לשון ויהי שלא נא' היה שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה וזה דוגמתו (מ"א ו) את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב היה לו לו' עשה צלעות סביב וכן (דה"ב י) ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם רחבעם (במדבר יד) מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם היה לו לו' שחטם (שם לו) והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו מתו היה לו לו' (שמות ח) ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב היה לו לומר עזב: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים: ואנוהו. אונקלוס תרגם לשון נוה (ישעיה לג) נוה שאנן (שם סה) לנוה צאן ד"א ואנוהו לשון נוי אספר נויו ושבחו לבאי עולם כגון מה דודך

בית יהודא

סלע, שוכני סנה, דארף שטיין שוכן סנה, זענן אויך די אלע יודן איבעריג (וזהו השבח) דאס איז דר לויב וואס די יודען האבן געזאגט (עזי וזמרת יה) די שטארקייט ופון גאט אונ די פארשניידונג פון גאט וואס גאט הט פארשניטען די פיינט (הוא היה לי לישועה) דס איז געוועזן מיין הילף (וזמרת דבוק הוא לתיבת יה) דר ווארט וזמרת איז בהעפט צום ווארט יה איז דערטייטש וזמרת יה, דם פארשניידונג פון גאט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק לעזרת ה', צו די הילף פון גאט, בעברת ה', מיט דעם כעס פון גאט, על דברת בני האדם, וועגען די רייד פון די מענטשן, דא מיינט מען אויך "וזמרת יה" די פארשניידונג פון גאט (ולשון וזמרת לשון לא תזמור) דר ווארט וזמרת איז דערטייטש פארשניידונג, ווי עס שטייט (לא תזמור), זאלסט ניט שניידען (זמיר עריצים) דם פארשניידונג פון די שטארקע (לשון כסוח וכריתה) זמרת מיינט מען אויך פארשניידונג (עזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה) די שטארקייט אונ די נקמה וואס גאט הט געטאהן אין די מצרים דם איז געוועזן אונזער הילף (ואל תתמה על לשון ויהי) זאלסט דיך ניט וואונדערען אויף דעם ווארט ויהי ופר וואס עס שטייט ויהי לי לישועהו (שלא נאמר היה לי) פאר וואס שטייט ניט היה לי לישועה (שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה) וואס ריידן מיט דעם לשון (וזה דוגמתו) ווארום מיר האבען נאך פסוקים אונ דר פסוק איז גלייך צו דעם ענין עס שטייט אין פסוק את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב (היה לו לומר) דער פסוק האט געדארפט זאגן עשה צלעות סביב, אונ עס שטייט ויעש צלעות סביב, נאך שטייט אין פסוק ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם (היה לו לומר) דר פסוק הט געדארפט זאגן מלך עליהם רחבעם, נאך שטייט אין פסוק מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם (היה לו לומר) דער פסוק האט געדארפט זאגען שחטם, נאך שטייט אין פסוק והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו (מתו היה לו לומר) דער פסוק הט געדארפט זאגן מתו, נאך שטייט אין פסוק ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב (היה לו לומר) דר פסוק הט געדארפט זאגן עזב, דא איז אויך אזוי אפילו עס האט געדארפט שטיין היה פון דעסטוועגן שטייט ויהי: וזה אלי, דר איז מיין גאט (בכבודו נגלה עליהם) הקב"ה איז געזעהן געווארען צו די יודען מיט זיין כבוד (והיו מראין אותו באצבע) אונ איינער האט געוויזען דעם אנדערען מיט דעם פינגער אויף הקב"ה אונ ער האט געזאגט "דער איז מיין גאט" (ראתה שפחה על הים) אפילו אדינסט הט געזעהן דעם כבוד פון הקב"ה אויף דעם ים (מה שלא ראו נביאים) וואס נביאים האבן שפעטער ניט געזעהן: ואנוהו. זאגט רש"י (אונקלוס תרגם לשון נוה) דער תרגום טייטשט ואנוהו איך וועל פר אים מאכען אוואהנונג (אבית המקדש), ווי עס שטייט אין פסוק נוה שאנן, אשטילע רוהיגע וואהנונג, לנוה צאן, אוואהנונג פר שעפסען, איז נוה דערטייטש אוואהנונג, ואנוהו איך וועל אים מאכן וואהנונג. (דבר אחר) נאך אפשט איז (ואנוהו לשון נוי) איך וועל איהם באשיינען (אספר נויו ושבחו לבאי עולם) איך וועל דערציילען זיין שיינקייט אונ זיין לויב צו אלע מענטשען וואס זענען אויף דר וועלט (כגון) ווי עס שטייט אין פסוק די פעלקער האבן געזאגט צו דיא יודען (מה דודך מדוד) מיט וואס איז

שפתי חכמים

יהוה פירוש של וזמרת וזמרתי מהו ויהי לי לישועה וכי היה לו השבח לישועה מהרש"ל : ח ולפי התרגום א"ש דה"פ עזי וזמרת פירוש

פירוש לתורת אלהים

שניידונג יה פון גאט [עיין רש"י] ויהי דאס איז געווען צוא מיר צוא אהילף זה דער דאזגר אלי איז מיין גאט [עיין רש"י] אונ איך וועל בשיינען אים [ע' רש"י] אדער ואנוהו איך וועל אים מאכען אוואנונג דאס הייסט איך וועל בוען אבית המקדש

ליקוטי מרדכי

(ב) זה אלי ואנוהו וגו'. דר מדרש זאגט דיא ווערטער "זה אלי ואנוהו" האבען געזאגט די קליינע קינדר, ווען עס איז געווען די גזרה פון פרעה מען זאל די קליינע קינדר ווארפן אין וואסר פלעגן די יודישע ווייבער וואס זענען געווען מעוברת גיין אין די פעלדר אונ פלעגן דארטען האבן זייערע קינדר. אונ פלעגן לאזען ליגען די קינדער אוף דעם פעלד אונ פלעגן גיין אהיים, אונ פלעגן זאגן צו הקב"ה רבונו של עולם דו האסט געבאטן אונ האסט אונז באשאפן מיר זאלען האבן קינדר, מיר האבען געטאהן וואס צו אונז געהער, דאס זעין אונזערע קינדר, טוה מיט זיי וואס צו דיר געהער, פלעגט הקב"ה אליין אראפקומן אונ אפשניידן דעם נאפיל אונ זיי ארומוואשן, אונ זיי בעקליידן, אונ ער הט זיי געגעבן אין די הענט צווייא קליינע שטיינדליך אונ האט געלייגט זייערע הענט צום מויל אונ זיי האבן געצויגן פון די שטיינדליך אזאפט פון מילך אונ האניק, אונ זייא האבן זיך געאדערעט אין פעלד, ביז זיי זענען גרוס געווארן, ווען זיי זענען גרוס געווארן זענען זייא געקומן צו זייערע עלטערן אהיים, זיי האבן געטראפן צו די עלטערן אונ האבן זיך דערקענט אייניגע די אנדערע, די עלטערן האבן זיי געפרעגט ווער הט אייך אויפגעצויגן, האבן זייא געזאגט אייננר מענטש זייער אשיינר האט אונז געגעבן אלץ וואס מיר האבן געדארפט. ווי די יודן זענען געגאנגען אוף דעם ים איז הקב"ה געזעהן געווארן צו די יודען ווי איינגר מלך וואס קומט פון אמלחמה, אונ אפילו אדינסט הט געזעהן אוף הקב"ה מעהר ווי דער נביא יחזקאל הט געזעהן בייא ב"ם סוף כבר, אונ די קינדר האבן דערקענט הקב"ה פריער פר אלע יודן, אונ זיי האבן געזאגט צו זייערע אלטערן דס איז

אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: ג יְהוָה אִישׁ
מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: ד מַרְכְּבֹת
פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר

תו"א ה' איש מלחמה סוטה מב:

בְּמֵימְרֵהּ וַהֲוָה לִי לְפָרִיק
דֵּין אֱלָהִי וְאֶבְנֵי לֵהּ
מַקְדְּשָׁא אֱלָהָא דַאֲבָהָתַי
וְאֶפְלַח קֳדָמוֹהִי: ג יְיָ מָרֵי
נִצְחָן קְרָבַיָּא יְיָ שְׁמֵהּ:
ד רְתִכֵּי פַרְעֹה וּמַשִּׁרְיָתֵהּ

רשב"ם

הנוה והמעונגה דמיתי בת ציון. ואינו ל' נוה משלח. כי כפל סופו מוכיח. ואנוהו וארוממנהו. שניהם לשון כיבוד להקב"ה: (ג) ה' שמו. נודע ה' משפט עשה: (ד) ירה בים. כמו ויורו המורים. דרך והשליך:

בעל הטורים

(ד) מרכבות. ד' במסורה הכא ואידך ואת מרכבות השמש שרף באש גבי יאשיהו כשביער ע"א מלמד שפרעה וחילו היו מציירין ע"א שלהם בבגדיהם ואידך גבי שבנא מרכבות כבודך שהלך להשלים עם סנחריב ולעבוד ע"א אבל אני לא ידעתי נפשי בטיב ע"א אלא מרכבות עמי נדיב כדכתיב רוכב שמים בעזרך: ומבחר. ב' הכא ואידך

בית יהודא

בעסר דיין פריינד [דיין גאט] פון אלע פריינד [פון אלע גאטער], האבן די יודען געענפערט (דודי צח ואדום, וכל הענין) וויא עס שטייט אין שיר השירים: [אלהי אבי. (הוא זה וארוממנהו) ווייל זה אלי, ער איז מיין גאט אונ ער איז אלהי אבי, דר גאט פון מיין פאטער, דריבער וארוממנהו, וועל איך אים גרויסמאכען אין דר וועלט: ואלהי אבי]. זאגט רש"י די יודין האבען געזאגט (לא אני תחלת הקדושה) איך בין ניט דער אנהייב פון די היילינקייט (אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי) נאר די היילינקייט אונ די געטליכקייט פון הקב"ה ווארט אוף מיר פון מיינע אלטערין ביז היינט, הקב"ה איז געווען דר גאט פון מיינע אלטערין אונ פון איצט אונ ווייטער וועט ער זיין מיין גאט אויך: (ג) [ה' איש מלחמה]. איז דען הקב"ה אמענטש? זאגט רש"י מען מיינט (בעל מלחמה) הקב"ה איז דר בעל הבית אונ דר אלצטער פון אלע מלחמות, אלע מלחמות זענען אין זיין האנט (כמו) ווי עס שטייט איש נעמי, דר מאן דר בעל הבית פון נעמי (וכל איש ואישך מתורגמין בעל) אונ וואו עס שטייט איש אדער אישך טייטשט דר תרגום בעל [דר הערר] אדער בעליך, דיין הערר (וכן) אזוי הט דוד געזאגט צו שלמה (וחזקת והיית לאיש) דו זאלסט דיך שטארקן אונ זאלסט זיין אמענטש, ער איז דאך ביז איצט אויך געווען אמענטש? נאר מען מיינט (לגבור) דו זאלסט זיין אהעלד צו אמלחמה געגען דיינע פיינד: [ה' שמו], זיין נאמען איז ה', (מלחמותיו לא בכלי זיין) די מלחמות פון הקב"ה איז ניט מיט געוועהר ומיט שווערד אונ ביקס] (אלא בשמו הוא נלחם) נאר ער האלט מלחמה מיט זיין נאמען והקב"ה זאגט איך האב אזו באשאפן, היים איך איצט עס זאל ווערן אנדערש, אמאהל האב איך געהייסען אויף דעם ארט זאל זיין ים, איצט הייס איך אויף דעם ארט זאל ווערען טרוקן ביז די יודן וועלן אריבער גיין] (כמו שאמר דוד) ווי דוד האט געזאגט צו גלית (ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות) איך קום צו דיר מיט דעם נאמן פון הקב"ה, הקב"ה וועט מיט דיר מאכן אמלחמה, הט הקב"ה געגעבן אין זינן דוד'ן ער זאל נעמן אשטיינדיל אונ הקב"ה האט געצילט די האנט פון דוד דר שטיינדיל זאל פאלען אין דעם שטערן פון גלית ער זאל געהרגת ווערן (דבר אחר ה' שמו) נאך אפשט איז זיין נאמען איז ה' (אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו) אפילו אין דיא צייט ווען הקב"ה האלט מלחמה מיט זיינע פיינט אונ ער שטראפט זיי פון דעסטוועגען (אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו) פון דעסטוועגען האלט ער זיין מדה פון רחמנות ער זאל רחמנות האבן אויף זיינע באשעפעניש (ולזון את כל באי עולם) אונ ער זאל שפייזן אלע וואס זענען געקומען אויף דר וועלט (ולא כמדת מלכי האדמה) ניט ווי עס פירן דיא מלכים וואס זענען אויף דר ערד (כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקיו) ווען ער איז באשעפטיגט אין אמלחמה קערט ער זיך אוועק פון אלע אנדערע געשעפטען (ואין בו כח לעשות זו וזו) אונ ער האט קיין כח צו טאהן די זאך פון די מלחמה אונ נאך אנדערע זאכן וואס גהערן ניט צו די מלחמה, אבר הקב"ה טוהט אלץ מיט איין מאהל: (ד) [ירה בים]. זאגט רש"י (שדי בימא) ער הט געווארפען אין ים (שדי לשון ירייה) שדי איז דר טייטש גווארפען (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דר פסוק או ירה יירה, טייטשט דר תרגום (או אשתדאה אשתדי) אדר גווארפן וועט ער געווארפן ווערן (והתי"ו משמש באלו במקום התפעל) אונ דר תי"ו וואס איז אין ווארט

רש"י

מלוד דודי לח ואדום וכל הענין: אלהי אבי. הוא זה אלי וארוממנהו. אלהי אבי לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי: (ג) ה' איש מלחמה בעל מלחמה כמו (רות א) איש נעמי וכל איש ואישך מתורגמין בעל וכן (מלכים א ב) וחזקת והיית לאיש לגבור: ה' שמו. מלחמותיו לא בכלי זיין אלא בשמו הוא נלחם כמו שאמר דוד (שמואל א יז) ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות. ד"א ה' שמו אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי עולם ולא כמדת מלכי אדמה כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים ואין בו כח לעשות זו וזו: (ד) ירה בים. שדי בימא. שדי לשון ירייה וכן הוא אומר (שמות יט) או ירה יירה ת"א או אשתדאה אשתדי והתי"ו משמשת באלו במקום

שפתי חכמים

מז׳ ושבחי הוא יה ויהי לי לישועה מלתא אחריתא הוא: כ׳ הוסיף מלת זה דל"ת אלהי אבי מגלה כפני עצמו הוא והיא נמשכותו

ליקוטי מרדכי

דאך דר וואס הט אונז געארבייט אין פעלד, האבן אלע יודן געזאגט מיט איין געשריי זה אלי ואנוהו. זאגט דר **מדרש** זעה נאר ווי גרוס זענען געווען די יודן אין די צייט וואס זיי זענען גגאנגן איבר דעם ים, ווי פיל הט משה רבינו געבעטן ביי הקב"ה ער זאל געזעהן ווערען צו אים, אפילו די חיות וואס טראגן דעם כסא הכבוד האבען קיין רשות צו זעהן הקב"ה, אונ אפילו די מלאכים וואס זאגן שירה פרעגן איינער ביי דעם אנדערן איה מקום כבודו, וואו איז דר כבוד פון הקב"ה, אונ די יודן וואס זענען אריבער געגאנגן דעם ים האבן געוויזען איינער דעם אנדערען מיט דעם פינגער זה אלי, דאס איז מיין גאט:

פירוש לתורת אלהים

אלהי דער גאט אבי פון מיין פאטער [עיין רש"י] וארוממנהו אונ איך וועל דר הייבן אים: (ג) יי גאט איז דר האר פון אלע מלחמות ער גיוועלטיגט אוף אלע מלחמות ווייל זיין נאמען איז ה' [עיין רש"י]: (ד) מרכבות פרעה דיא רייט וועגן פון פרעה וחילו

שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ

אונקלוס

שְׁדִי בְיַמָּא וּשְׁפַר גִּבָּרוֹהִי אִטְּבַּעוּ בְיַמָּא דְסוּף: ה תְּהוֹמַיָּא חֲפוֹ עֲלֵיהוֹן נְחָתוּ לְעוּמְקַיָּא כְּאַבְנָא: ו יַמִּינָךְ יְיָ אַדִּיר בְּחֵילָא

תו"א ימינך ה' ע"ז ד:

בעל הטורים

ומבחר בחוריו ירדו לטבח שלאחר שטבעו בים ירדו לטבח איבריהם בסלעים שבים: (ה) במצולות. ג' ירדו במצולות ואת רודפיהם השלכת במצולות. במחשכים במצולות. שהיו במחשכים במצולות כדכתיב ויהי הענן והחושך: (ו) בכח. ד' במסו' הכא ואידך הרימי בכח קולך דאיתקב גאולה אחרונה לראשונה. ואידך אים חיל בכח. קול ה' בכח. זהו שאמרו

רשב"ם

(ה) יכסיומו. יכסיומו היה לו לומר(פי' בחולם)אך בשביל וא"ו הראשון(בשורק) בא גם השני. וכן מוצאיו ומובאיו. היה לו לו' מבואיו. מן בא מבוא. או מן קם מקום. מן לן מלון. אבל בשביל מוצאיו אמר מובאיו: (ו) ימינך ה', שאתה נאדרי בכח היא תרעץ אויב. ימין היא ל' נקבה כדכתיב ימין ה' רוממה. ומקרא זה כעין נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם. עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו. כי הנה אויביך ה'. כי הנה אויביך יאבדו. חצי הראשון אינו מסיים דברו עד

רש"י

התפעל: ומבחר. שם דבר י כמו מרכב משכב מקרא קדש: טבעו. (מכילתא) אין טביעה אלא במקום טיט כמו (תהלי' סט) טבעתי ביון מצולה (ירמיה לח) ויטבע ירמיהו בטיט מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם כמדתם שעיבדו את ישראל בחומר ובלבנים: (ה) יכסימו. כמו יכסום והיו"ד האמצעית יתירה בו ודרך המקראות בכך כמו (דברים ה) ובקרך וצאנך ירביון (תהלי' לו) ירוין מדשן ביתך והיו"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד כך פרשהו טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסימו אין דומה לו במקרא בנקודתו ודרכו להיות ננקד יכסיומו במלאפו"ם (גם כאן מוכה להיות חולם כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר צללו כעופרת ובמקום אחר יאכלמו כקש. הרשעים כקש הולכים ומטורפין עולין ויורדין. בינונים כאבן והכשרים כעופרת שנחו מיד: (ו) ימינך ימינך. שני פעמים כשישראל עושין את רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ה' נאדרי בכח. להציל את ישראל וימינך השנית תרעץ אויב. ול"נ אותה ימין עצמה תרעץ אויב מה שאי אפשר לאדם לעשות

בית יהודא

ווייל דָא אִיז דֶר טַייטְשׁ עֶר אִיז גֶעוָוארְפֶן גְוָוארֶן, שָׁדִי אִיז דֶר טַייטְשׁ וַוארְפֶן, אִשְׁתְּדִי (מִיט אַתָּיו) אִיז דֶר טַייטְשׁ עֶר אִיז גֶעוָוארְפֶן גֶעוָוארֶן: וּמִבְחַר. (שֵׁם דָּבָר) מִבְחַר אִיז דֶר טַייטְשׁ דִי בֶּעסְטֶע נֶדר נָאמֶן פוּן „בֶּעסְטֶע" אִיז „מִבְחַר" (כְּמוֹ מֶרְכָּב מִשְׁכָּב מִקְרָא קוֹדֶשׁ) אַזוֹ וִוי מֶרְכָּב רַייטְוָואגֶן. מִשְׁכָּב גֶעלֶעגֶער. מִקְרָא קוֹדֶשׁ, רוּפֶן הֵיילִיג: טֻבְּעוּ. זָאגְט רש"י (אֵין טְבִיעָה אֶלָּא בְּמָקוֹם טִיט) אַז מֶען וֶוערְט דֶערְטְרוּנְקֶן אִין לֵיים, וֶוערְט גֶערוּפֶן אוֹיף לה"ק טְבִיעָה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (טָבַעְתִּי בִּיוַן מְצוּלָה), אִיךְ בִּין דֶערְטְרוּנְקֶן אִין טִיפֶע לֵיים (וַיִּטְבַּע יִרְמְיָה בְּטִיט) יִרְמְיָה אִיז דֶר טְרוּנְקֶן גְוָוארֶן אִין לֵיים (מְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט) דֶר יָם אִיז גֶעוָוארֶן לֵיים (לִגְמוֹל לָהֶם כְּמִדָּתָם) צוּ בֶּעצָאהְלֶן זֵיי וִוי זֵיי הָאבֶּן גֶעטָהְן (שֶׁשִּׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים) זֵיי הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט מִיט יוּדֶן אִין לֵיים אוּנ צִיגֶעל: (ה) יְכַסְיוּמוּ. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ יְכַסּוּם) עֶס אִיז גְלֵייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶן יְכַסּוּם וְדִי אָבְּגְרוּנְדֶן הָאבֶּן בַּאדֶעקְט דִי מִצְרִים (וְהַיּוּד הָאֶמְצָעִית יְתֵרָה בּוֹ) דֶר מִיטֶעלְסְטֶער יו"ד אִיז אִיבֶּעריג אִין ווָארְט יְכַסְיוּמוּ (וְדֶרֶךְ מִקְרָאוֹת בְּכַךְ) עֶס אִיז דֶערְשְׁטֵייגֶר בַּיי דִי פְּסוּקִים עֶס זָאל שְׁטֵיין אַאִיבֶּעריגֶע יוּד אִין מִיטֶן ווָארְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיוּן), אִיז דֶר יוּד אִיבֶּעריג, עֶס הָאט גֶעקֶענְט שְׁטֵיין יִרְבּוּן, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יִרְוְיוּן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ) קֶען שְׁטֵיין יִרְוּוּן (וְהַיּוּ"ד רִאשׁוֹנָה שֶׁמַּשְׁמָעָה לְשׁוֹן עָתִיד) דֶער עֶרְשְׁטֶער יו"ד פוּן ווָארְט יְכַסְיוּמוּ, ווָס עֶר מַאכְט דֶעם ווָארְט פַר הֶעתִיד זֵיי וֶועלֶן אִים צוּדֶעקֶן (עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין כִּסּוּמוּ, זֵייא הָאבֶּען אִים צוּגֶעדֶעקְט) (כָּךְ פָּרְשֵׁהוּ) זָאלְסְטוּ אַזוֹ טַייטְשְׁן (טֻבְּעוּ בְיַם סוּף) דִיא בֶּעסְטֶע אֶלְצְטֶע פוּן זַיינֶע זֶעלְנֶער זֶענֶען דֶערְטְרוּנְקֶן גֶעוָוארֶן אִין יַם סוּף (כְּדֵי שֶׁתְּהוֹמוֹת יְכַסְיוּמוּ) שֶׁיַּחְזְרוּ הַמַּיִם וִיכַסּוּ אוֹתָן) וֶוען דִי וַואסֶר ווָס שְׁטֵייעֶן אִיצְט וִויא אַוַואנְט וֶועלֶן צוּרִיק גֵיין אִין אָבְּגְרוּנְד וֶועלֶן זֵיי אִים צוּדֶעקֶן (יְכַסְיֻמוּ) זָאגְט רש"י (אֵין דּוֹמֶה לוֹ בְּמִקְרָא בִּנְקוּדָתוֹ) נָאךְ אַווָארְט יְכַסְיֻמוּ מִיט אַזֶעלְכֶע נְקוּדוֹת אִיז נִיט דָא אִין תנ"ך (וְדַרְכּוֹ לִהְיוֹת בִּנְקוּדָתוֹ יְכַסְיוּמוּ בְּמְלָאפוּם) דֶעם ווָארְט יְכַסְיֻמוּ גֶעפִינְט מֶען גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַחוֹלָם: כְּמוֹ אָבֶן. זֵיי הָאבֶּן אַרָאפְּגֶענִידֶערְט אִין ווַאסֶר וִוי אַשְׁטֵיין, זָאגְט רש"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת) אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט וְאִין אֵיין אַנְדֶער פָּסוּק שְׁטֵייט זֵיי זֶענֶען אַרָאפְּגֶעזוּנְקֶן וִוי בְּלַיי (וּבְמָקוֹם אַחֵר יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ) אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט וְאִין אֵיין אַנְדֶער פָּסוּק שְׁטֵייט דִי וַואסֶער הָט אִים אוֹיפְגֶעגֶעסְן ווִיא אַשְׁטְרוֹיא (הָרְשָׁעִים כַּקַּשׁ הוֹלְכִין וּמְטוֹרָפִין עוֹלִין וְיוֹרְדִין) דִי רְשָׁעִים זֶענֶען גֶיוֶוען אוֹיף דֶעם וַואסֶר וִוי שְׁטְרוֹיא, דֶר וַואסֶער הָט זֵיי גֶעוָוארְפֶן פוּן אֵיין אָרְט צוּם אַנְדֶערֶען אוּנ אַרוֹף אוּנ אַרָאפּ (בֵּינוֹנִים כָּאֶבֶן) דִיא מִיטֶעלֶע הָאבֶּען פַּאמֶעלִיךְ אַרָאפְּגֶענִידֶערְט צוּם גְרוּנְד אוּנ הָאבֶּן גֶהַאט יְסוּרִים פוּן דֶעם וַואסֶר ווָס עֶר הָט זֵיי גֶשְׁטִיקְט (וְהַכְּשֵׁרִים כַּעוֹפֶרֶת שֶׁנָּחוּ מִיַּד) דִי פְרוּמֶע זֶענֶען בַּאלְד אִין אֵיין רֶגַע גֶיוֶוען אוֹיף דֶעם גְרוּנְד אוּנ גֶישְׁטָארְבֶּען: (ו) יְמִינְךָ יְמִינְךָ. (שְׁנֵי פְּעָמִים), פַאר ווָס שְׁטֵייט צְוֵויי מָאל יְמִינְךָ, זָאגְט רש"י (כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם) וֶוען דִי יוּדִין טוּהְען דֶעם ווִילֶען פוּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (הַשְּׂמֹאל נַעֲשֵׂית יָמִין) וֶוערְט דִיא לִינְקֶע הַאנְט אוֹיךְ אַרֶעכְטֶע: וִימִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ. גָאט, דַיין רֶעכְטֶע הַאנְט אִיז גֶעשְׁטַארְקְט מִיט כֹּחַ (לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל) צוּא רֶעטְטִין דִי יוּדִין (וִימִינְךָ הַשֵּׁנִית תִּרְעַץ אוֹיֵב) אוּנ דַיין אַנְדֶערֶע הַאנְט דִי רֶעכְטֶע צוּבְּרֶעכְט דֶעם פַיינְד, זָאגְט רש"י (וְלִי נִרְאֶה) אוּנ מִיר גֶעפֶעלְט צוּ זָאגֶען אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (אוֹתָהּ יָמִין עַצְמָהּ תִּרְעַץ אוֹיֵב) דִיא זֶעלְבִּיגֶע רֶעכְטֶע הַאנְט הָט גְטָאן צְוֵויי זַאכֶן מִיט אֵיין מָאל גֶערֶעטֶעט דִי יוּדִין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ימינך ה' נאדרי בכח. פירש"י כמו רבתי עם. ולפי שהיה לו לכתוב נאדרת שהרי ימין לשון נקבה היא. וי"מ שהוא מוסב

שפתי חכמים

שאל אביו אל אחר הוא ל"פ כאלו אמר זה אלי ואלהי אבי ואנוהו וארוממנהו וק"ל: י שלא תאמר מ"ס פעולה היא והוא כמו ומן

פירוש לתורת אלהים

אוּנ זַיין חַיִל יָרָה בַיָּם הָאט עֶר גִיוָוארְפִין אִין יַם וּמִבְחַר אוּנ דִיא אוֹיס דֶער ווֵיילְטֶע שָׁלִשָׁיו פוּן זַיינֶע עֶלְצְטֶע טֻבְּעוּ בְיַם סוּף זֶענֶען פַאר זוּנְקֶען גִיוָוארֶען אִין יַם סוּף: (ה) תְּהוֹמוֹת דִיא אָפּ גְרוּנְד יְכַסְיוּמוּ הָאבֶּן בַּדֶעקְט דִיא מִצְרַיִם יָרְדוּ זֵייא הָאבֶּען גְנִידֶערְט בִמְצוֹלוֹת אִין דֶר טִיפֶענִשׁ כְּמוֹ אָבֶן אַזוֹ וִוי אַשְׁטֵיין [ע' רש"י]: (ו) יְמִינְךָ דַיין רֶעכְטִי הַאנְט יְיָ גָאט נֶאְדָּרִי אִיז וָוארֶן בֶּעשֵׁיינְט בַּכֹּחַ מִיט קְרַאפְט יְמִינְךָ דַיין רֶעכְטִי

יְהוָ֔ה תִּרְעַ֖ץ אוֹיֵֽב׃ ז וּבְרֹ֥ב גְּאוֹנְךָ֖ תַּהֲרֹ֣ס קָמֶ֑יךָ תְּשַׁלַּח֙ חֲרֹ֣נְךָ֔ יֹאכְלֵ֖מוֹ

יַמִּינָךְ יְיָ תְּבָרַת סָנְאָה׃ ז וּבְסַגִּי תָקְפָּךְ תְּבָרְתִּנוּן לְדְקָמוּ עַל עַמָּךְ שַׁלַּחְתָּ רוּגְזָךְ שֵׁיצִנּוּן כְּנוּרָא

רשב"ם

שיבא חצי האחרון וכופלו ומשלים דברו. אך בחצי הראשון מזכיר במי הוא מדבר : (ז) תהרוס קמיך. לשון הסרה משפיל ומכניע הדבר מקומתו. וכן פן

בעל הטורים

שמדמין אותי לבריותיו : (ז) קמיך. ב' תהרוס קמיך. שאון קמיך עולה תמיד. ע"כ תהרוס קמיך : תשלח. ה'. תשלח חרונך. מבלריסס

תשלח. מלמד כמו שלקו הם על הים כך לקו במצרים והרס מבלריסס ואידך שלח תשלח את האם. תשלח רוחך יבראון. אבל ישראל עברו ביבשה בים כדכתיב תשלח קציריה עד ים מ"מ לא נכנסו לארץ כדכתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך משלח האבות מעל פניו והמיתם במדבר ולקח את הבנים והכניסם לארץ מ"מ יש להם חלק לעולם הבא כדכתיב תשלח רוחך יבראון :

בית יהודא

אונ צוברעכן ודערטרונקן דעם פיינד (מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת) וום אמענטש קען דם ניט טאן צווייא מלאכות מיט איין האנט (ופשוטו של מקרא) דר פראסטער פשט אין פסוק מיינט אזוי (ימינך הנאדרת בכח) דיין רעכטע האנט וום זיא איז געשטארקט מיט כח (מה מלאכתה) וואס איז גיוועזן איר ארבעט (ימינך היא תרעץ אויב) דיא רעכטע האנט הט צוברעכען דעם פיינד (וכמה מקראות דוגמתו) עס זענן דא פיל פסוקים אזעלכע מיט טאפעלע ווערטר, אונ דר אנדערער האלבר פסוק זאגט דעם מיינונג פון ערשטן האלבען פסוק, עס שטייט אין פסוק (כי הנה אויביך ה') גאט דיינע פיינד, וום וועט זיין מיט די פיינד? זאגט דר אנדרר האלבער פסוק (כי הנה אויביך יאבדו) דיינע פיינד וועלען פארלארן ווערן. (עד מתי רשעים ה') גאט ביז ווי לאנג דיא רשעים, זאגט באלד דר אנדרר האלבר פסוק (עד מתי רשעים יעלוזו) ביז ווי לאנג וועלען די רשעים זיך פרייען. (נשאו נהרות ה') גאט די טייכען האבען אויפגהובן, וום האבן זיי אויפגעהובן? (נשאו נהרות קולם) די טייכן האבען אופגהובין זייער שטימע (לא לנו ה') גאט ניט פון אונזערטוועגן, גאר פר וועמען? (לא לנו) ניט פון אונזערטוועגן (כי לשמך תן כבוד) גיב כבוד צו דיין נאמן (אענה נאום ה') גאט זאגט איך וועל ענפערין, וועמן? (אענה את השמים) איך וועל ענפערען די הימלען (אנכי לה') איך צו גאט, וואס צו גאט? (אנכי אשירה) איך וועל זינגען צו הקב"ה (לולי ה' שהיה לנו) ווען גאט וואלט ניט גיוועזן מיט אונז, וואס וואלט גיוועזן? (לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם אזי חיים בלעונו) ווען גאט וואלט ניט געוועזן מיט אונז ווען מענטשין זעגען אויף אונז אויפגעשטאנען וואלטען זיי אונז לעבעדיג איינגעשלונגען (עורי עורי דבורה) דערוועק דיך דבורה, צו וואס? (עורי עורי דברי שיר) דערוועק דיך אונ רייד וועיטער דיין געזאנג (תרמסנה רגל) די פיס וועלען זיא צוטרעטען, וועמעס פיס? (רגלי עני) די פיס פון ארעם מאן (ונתן ארצם לנחלה) ער האט גיגעבען זייער לאנד צוא אירושה, צו וועמען? (נחלה לישראל עמו) אירושה צוא זיין פאלק יודין : נאדרי. (היו"ד יתירה) דער יוד איז איבעריג (כמו) וויא עס שטייט רבתי עם, שרתי במדינות, גנובתי יום, זענן אויך די יודין איבעריג : ותרעץ אויב. זאגט רש"י מען מיינט (תמיד היא רוצצת ומשברת האויב) דיין האנד צוברעכט שטענדיג דעם פיינד (ודומה לו) אגלייכן ווארט צו דעם ווארט איז (ויתרצצו וירוצצו את בני ישראל בשופטים) ווי עס שטייט אין ספר שופטים ויתרצצו וירוצצו, זיי האבן צוברעכען די יודין (דבר אחר) נאך אפשט איז (ימינך הנאדרת בכח) דיין רעכטע האנד וואס זיא איז געשטארקט מיט כח (היא משברת ומלקה את האויב) זיא צוברעכט אונ שלאגט דעם פיינד : (ז) וברב גאונך. זאגט רש"י אזו מיינט דער פסוק (אם היד בלבד רוצצת האויב) אוב דיא האנט אליין צוברעכט דעם פיינט (כשהוא מרימה ברוב גאונו) אז ער וועט די האנט אופהייבען מיט זיינע פיל גרויסקייט (אז יהרוס קמיו) דאמאלס וועט ער צו ווארפען אלע וום שטייען אויף געגן אים (ואם ברוב גאונו לבד אויביו נהרסים) אונ אויב ווענען זיינע פיל גרויסקייט אליין ווערען זיינע פיינד צו ווארפען (קל וחומר כשישלח בם חרון אף יאכלמו כקש) אז ער וועט אוף זייא שיקן זיין ברענענדיגען פעס וועט ער זיי פארברענען וויא מען פארברענט אשטרויא : תהרוס. זאגט רש"י מען מיינט (תמיד אתה הורס קמיך הקמים נגדך) שטענדיג צו ווארפסט דיינע אופשטייער וואס שטייען אוף געגן דיר (ומי הם הקמים כנגדו) ווער זענען די מענטשין וואס שטייען אוף געגן הקב"ה (אלו הקמים על ישראל) דם זענען די מענטשין וום שטייען אוף געגן די יודין (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דער פסוק (כי הנה אויביך יהמיון) דיינע פיינד ברומען (ומה היא ההמיה) וום איז דאס ברומונג (על עמך יערימו סוד) זיי האלטן שטילע עצות אוף דיין פאלק יודין (ועל וכו')

שפתי חכמים

מכחר : ב ולא תפרש לשון עתיד וכן פירש על תהרוס :

פירוש לתורת אלהים

האנט יי גאט תרעץ טוט צוא ברעכען אויב דעם פיינט : (ז) וברב און מיט פיל גאונך דיין הערשאפט תהרוס טוסטו צוא פירען קמיך דייגע פיינט וואס שטייען אויף אקעגען דיר [עיין רש"י] תשלח דו טוסט שיקען חרונך דיין גרים צארן יאכלמו ער טוט פר ברענגען זיי כקש ווי שטרוי : (ח) וברוח אונ

בְּקַשָׁא׃ ח וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ

לְקַשָׁא׃ ח וּבְמֵימַר פּוּמָךְ חַכִּימוּ מַיָּא קָמוּ כְּשׁוּר

בעל הטורים

(ח) וברוח. ד׳ במסור׳ הכא ואידך וברוח שפתיו ימית רשע. וברוח בער. שבריחו ממית הרשעים ונמבערים. ואידך וברוח פיו כל צבאם שאלו הוא

רש״י

סוף ועל זה קורא אותם אויביו של מקום: (ח) וברוח אפיך. היוצא משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההוה שיוכלו להבין דבר כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו וכן (תהלים יח) עלה עשן באפו וכן (איוב ד) ומרוח אפו יכלו וזהו שאמר (ישעיה מח) למען שמי אאריך אפי ל כשזעפו נחה נשימתו ארוכה וכשהוא כועס נשימתו קצרה (שם) ותהלתי אחטם לך ולמען תהלתי אשים חטם מ באפי לסתום נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו. לך בשבילך. אחטם כמו נאקה בחטם ב במסכת שבת (דף נא) כך נראה בעיני. וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן חרה אף כמו (איוב ל) ועצמי חרה מני חורב ל׳ שריפה ומוקד שהנחירים מתחממים ונחרים בעת הקצף וחרון מגזרת חרה כמו רצון מגזרת רצה וכן חמה לשון חמימות על כן הוא אומר (אסתר א) וחמתו בערה בו וכשוך החמה אומר נתקררה דעתו: נערמו מים. אונקלוס תרגם לשון ערמימות ולשון לשון לאות המקרא כמו (שיר ז) ערמת חטים ונלבו כמו נד יוכיח. נערמו מים. ממוקד רוח שיצא מאפיך יבשו המים והם נעשו כמין גלים וכריות של ערימה שהם גבוהים: כמו נד. כתרגומו כשור. כחומה: נד. לשון צבור וכנוס כמו (ישעיה

רשב״ם

יהרסו אל ה׳ ממקומם להתקרב ולראות. וכן ויהרסך ממצבך: (ח) וברוח אפיך. בו וח קדים עזה כל הלילה: נערמו. גבהו למעלה כמו ערימת חטים: נד. ל׳

בית יהודא

אונ ווענן דעם (קוֹרֵא אוֹתָם) רופט ער זיי (אוֹיְבָיו שֶׁל מָקוֹם) זיי זענען די פיינד פון ה׳ ״ה: (ח) וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ. מיט דעם ווינט (הַיּוֹצֵא מִשְּׁנֵי נְחִירַיִם שֶׁל אַף) וואס גייט ארויס פון די צוויי לעכער פון די נאז (דִּבֶּר הַכָּתוּב כִּבְיָכוֹל בַּשְּׁכִינָה) דער פסוק שמועסט ביי הקב״ה (דוּגְמַת מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם) אזוי ווי מען שמועסט פון אמענטשליכען מלך (כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ לְאֹזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהֹוֶה) דער אויער פון די מענטשען זאל הערען די זאכען ווי דערשטייגער איז צו הערען (שֶׁיּוּכְלוּ לְהָבִין דָּבָר) זיי זאלען קענען די זאך פארשטיין (כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו) ווען אמענטש איז בעס גייט ארויס אווינט פון זיינע נאז לעכער (וְכֵן) אונ אזוי שטייט נאך אין פסוק אויף הקב״ה (עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ) עס איז אויפגעגאנגען ארויך אין זיינע נאז לעכער, נאך שטייט אין פסוק (וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ) פון דעם ווינט וואס וועט ארויס גיין פון זיינע נאז לעכער וועלען זיי פארלענדט ווערען (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר) דאס איז וואס דער פסוק זאגט (לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי) ווענען מיין נאמען וועל איך לאנג מאכען מיין בעס (כְּשֶׁזַּעְפּוֹ נָחָה) ווען זיין בעס רוהט (נְשִׁימָתוֹ אֲרוּכָּה) איז דער אטעם לאנג (וּכְשֶׁהוּא כּוֹעֵס) אונ ווען ער איז אין בעס (נְשִׁימָתוֹ קְצָרָה) איז זיין אטעם קורץ, נאזוי איז ביי אמענטש, אונ ווענען אונז געבען צו פארשטיין, ריידען מיר אזוי אויף הקב״ה) נאך שטייט אין פסוק (וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ), הקב״ה

הט געזאגט (וּלְמַעַן תְּהִלָּתִי) ווענען מיין לויב (אָשִׂים חֵטֶם בְּאַפִּי) וועל איך טאהן אנאזרינג אויף מיין נאז (לִסְתּוֹם נְחִירַי בִּפְנֵי הָאַף וְהָרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצְאוּ) צו פארמאכען מיינע נאז לעכער דער בעס אונ דער ווינט זאלען ניט ארויסגיין פון מיינע נאז לעכער (לָךְ בִּשְׁבִילָךְ אֶחֱטָם) אחטם לך מיינט מען פון דיינעטוועגען איך זאל אויף דיר ניט אויסלאזען מיין בעס דריבער וועל איך פארמאכען מיינע נאז לעכער (כְּמוֹ נַאֲקָה בְּחֶטֶם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) וויא עס שטייט אין דיא מסכת שבת נאקה בחטם מען לעכערט ביי דעם ווילדין אייזיל דאס מיטעלסטע ווענט פון דיא נאז אונ מען ציהט אריין ארינג, איז חטם דערטייטש אנאזרינג, זאגט רש״י (כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי) אזוי געפעלט מיר צו זאגען (וְכָל אַף וְחָרוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן) וואו עס שטייט אין פסוק דר ווארט אף אונ חרון זאג איך אז מען מיינט ווי פריער איז געשטאנען (חָרָה אַף) איז דערטייטש די נאזלעכער האבען געברענט פון כעס (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חוֹרֶב) מיין ביין איז פארברענט פון היץ (לְשׁוֹן שְׂרֵפָה וּמוֹקֵד) חרה איז דערטייטש פארברענט (שֶׁהַנְּחִירַיִם מִתְחַמְּמִים וְנִחָרִים בְּעֵת הַקֶּצֶף) דיא נאזלעכער ווערען דערהיצט אונ פארטריקענט ווען דער מענטש איז אין כעס (וְחָרוֹן מִגִּזְרַת חָרָה) חרון איז פון ווארט חרה, איז חרון אויך דערטייטש ברענען ווי חרה (כְּמוֹ רָצוֹן מִגִּזְרַת רָצָה) אזוי וויא רצון איז פון ווארט רצה (וְכֵן חֵמָה לְשׁוֹן חֲמִימוּת) חמה איז אויך פון ווארט חמימות, דערהיצונג (עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר) דריבער זאגט דער פסוק (וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ) זיין כעס הט געברענט אין איהם (וּבְנוֹחַ הַחֵמָה) ווען דר כעס רוהט ווערט געשטילט (אוֹמֵר נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ) זאגט מען זיין דעה איז קאלט געווארען: נֶעֶרְמוּ מַיִם. זאגט רש״י (אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן עַרְמִימוּת) דר תרגום טייטשט חכימו מיא, די וואסער זענען קלוג געווארען, אונ האבען זיך אופגעהויבען אין דערהייך, נערמו איז פון לשון ערמימות, קלוגשאפט (וְלָשׁוֹן צַחוּת הַמִּקְרָא) אונ דער קלארער ריכטיגער מיינונג פון פסוק (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (עֲרֵמַת חִטִּים) אבארג ווייץ, די וואסער האבען זיך אויפגעהויבען אין דערהייך ווי אבארג (וְנִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד יוֹכִיחַ) דיא ווערטער נצבו כמו נד, די וואסער זענען געשטאנען ווי אוואנט, בעווייזט אז דער ווארט נערמו איז דערטייטש אויפגעהויבען געווארען: נֶעֶרְמוּ מַיִם. זאגט רש״י (מִמּוֹקֵד רוּחַ שֶׁיָּצָא מֵאַפֶּיךָ) פון דעם ברענענדיגען ווינט וואס איז ארויסגעגאנגען פון דיינע נאזלעכער (יָבְשׁוּ הַמַּיִם) זענען טרוקען געווארען די וואסער (וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גַּלִּים) אונ זיי זענען געווארן ווי בערג (וּכְרִיּוֹת שֶׁל עֲרֵמָה) אונ ווי בערג תבואה (שֶׁהֵם גְּבוֹהִים) וואס זיי זענען הויך: נִכְמוֹ נֵד. זאגט רש״י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט כשור, דאס איז כחומה, וויא אמאהער: נֵד. זאגט רש״י (לְשׁוֹן צִבּוּר וְכָנוּס) פארזאמולט אין דערהייך ווי אבארג ווערט גערופען

דעת זקנים מבעלי התוספות

על תיבת השם והוא כמו היושבי: (ח) וברוח אפיך וגו׳ נשפת ברוחך וגו׳. שדרך העולם חום ע״י חום וברוח האף שהוא חם המים הקפויים בקרת מתלחלחים ונעשים צלולים וע״י רוח הפה שהוא קר נקררים ונעשים גליד וכאן על ידי רוח אפו של הקב״ה נערמו המים ונקרחו וקפאו ועל ידי נשיפת רוח פיו כסמו ים ונצללים הרי לך שני נסים גדולים ולכך כתיב מי כמוך שני פעמים ובספרים מדייקים באלים חסר יו״ד דרוש בו באלמים כביכול שהקב״ה שותק כאדם אלם ושותק למכעיסיו ומאריך להם אפו עד שישובו: נערמו. נכנס בהן ערמומית ואמרו

שפתי חכמים

ל ר״ל שלא אכעוס דכשזעפו נחה וכו׳: מ פי׳ נזם כמו שמפרש והולך לסתום נחירי בפני וכו׳: נ פירש בערוך נוקבים חוטמה ומשימין טבעת לתוכו ונותנים רצועה בתוכו ומנהיגים אותה בו וכן נראה מפרש״י שם: ס ר״ל שמביא ראיה מפסוק דחרה ל׳ שריפה הוא ע״כ חרון נמי ל׳

פירוש לתורת אלהים

מיט דעם ווינט אפיך פון דיינע נאז לעכער נֶעֶרְמוּ מַיִם זענען די וואסער פר גליווערט געווארען און נִצְּבוּ זיי זענען

כְּמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃ ט אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי

אֲזַלְיָא קְפוֹ תְהוֹמִין בְּלִבָּא דְיַמָּא׃ ט דַהֲוָה אֲמַר סַנְאָה אֶרְדּוֹף אַדְבֵּק אֲפַלֵּג בִּזְתָא תִּשְׂבַּע מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַרְבִּי

רשב"ם

גובה וכן בירדן קמו נד אחד : קפאו . כמו וכגבינה תקפיאני : (ט) אמר אויב . כשראה הים להרבה : אריק חרבי . אריק תערי בהוצאת חרבי . וכן כי חציך

בעל הטורים

מבער ברוח ואלו בורא ברוח : בלב ים. ג' דין ואידך דרך אניה בלב ים פי' ישראל הלכו בים בדרך ישרה וסלולה כדרך האניה בלב ים כדכתיב דרך לעבור

בית יהודא

נד (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (נד קציר ביום נחלה) מען הט געשניטענע תבואה אונ צוזאמען געלייגט אין דערהייך ווי אבארג (ישעיה יז) (כונס כנד) פארזאמעלט אין דערהייך (לא כתיב כונס כנאד אלא כנד) עס שטייט ניט אין פסוק כונס כנאד, ער הט פארזאמעלט ווי אלאגיל, נאר עס שטייט כנד, ווי אנוואנט, אבארג, פארזאמעלט אין דערהייך (ואילו היה כנד כמו כנאד) ווען כנד וואלט געוועזן דערטייטש אלאגיל אזוי ווי כנאד איז דערטייטש אלאגיל (וכונס לשון הכנסה) אונ כונס וואלט געוועזן דערטייטש ער הט אריינגעבריינגט (היה לו לכתוב) הט געדארפט דער פסוק שרייבן (מכנים כבנאד מי הים) ער הט אריינגעבריינגט די וואסער פון ים ואין זיין ארטו ווי מען ברייגנט אריין וואסר אין אלאגיל ודס איז אפענבארז, ווס די רייזענדער געמן מיט זיך אין וועג מיט וואסר אדער מיט אנדערע משקה) (אלא כונס לשון אוסף וצובר הוא) נאר כונס איז דערטייטש פארזאמלען אין דערהייך ווי אבארג (וכן קמו נד אחד) זייא זענען אויפגעשטאנען ווי איין וואנט (ויעמדו נד אחד) זיי זענען געשטאנען ווי איין וואנט (ואין לשון קימה ועמידה בנאדות) ביי לאגלען פאסט ניט דר ווארט קימה אונ עמידה אויפשטיין שטיין (אלא בחומות וצבורים) בייא מאהרען אונ בערג פאסט צוזאגן אויפגעשטעלט ווי אמאהער אדער ווי אבארג, אדער מען זאגט ער שטייט ווי אבארג, ווי אמאהער (ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפום וחולם) דער ווארט נאד איז אייבג געפינטעלט מיט אחולם (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק שימה דמעתי בנאדך, את נאד החלב איז דערטייטש נאד אלאגיל, אונ דר אלף איז מיט אחולם, נאד : (קפאו). פארגליווערט געווארען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (וכגבינה תקפיאני) דו האסט מיך פארגליווערט וויא קעז (שהוקשו ונעשו כאבנים) די וואסען זענען הארט געווארן אונ זענען געווארן ווי שטיינער (והמים זורקים את המצרים על האבנים בכח) די וואסער האבן געווארפן די מצרים אויף דיא שטיינער מיט כח (ונלחמים בם בכל מיני קושי) אונ זיי האבען געשטריטען מיט די מצרים מיט אלע שווערינקייט : (בלב ים). (בחוזק הים) אין די שטארקייט פון ים (ודרך המקראות לדבר כן) דער שטייגער פון דיא פסוקים איז אזוי צו ריידן, וויא עס שטייט אין פסוק עד לב השמים, בלב האלה (לשון עקרו ותקפו של דבר) דר עיקר אונ די שטארקייט פון אזאך ווערט גערופן די הארץ פון די זאך : (ט) (אמר אויב). (לעמו) דר פיינד פרעה האט געזאגט צו זיין פאלק (כשפיתם בדברים) ווען ער הט זיי איבער גערעט מיט גוטע רייד האט ער געזאגט צו זיי (ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי) איך וועל זיי יאגען אונ וועל זיי חאפען אונ וועל ביי זיי אוועק נעמען זייער גאנצען פארמעגען, אונ וועל דאס פארמעגען גלייך טיילען מיט מיינע שרים אונ מיט מיינע קנעכט : (תמלאמו). זאגט רש"י תמלאמו איז צוויי ווערטער תמלא מהם, זיא וועט פוהל ווערן פון זיי (נפשי, רוחי ורצוני) איך וועל פון זיי פוהל מאכען מיין ווילען, עס וועט

רש"י

יז) נד קציר ביום נחלה (תהלים לג) כונס כנד לא כתיב כנאד אלא כנד ואלו היה כנד כמו כנאד וכונס לשון הכנסה היה לו לכתוב מכנים כבנאד מי הים אלא כונס לשון אוסף וצובר הוא וכן (יהושע ג) קמו נד אחד ויעמדו נד אחד ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפו"ם (חול"ם) כמו (תהלי' נו) שימה דמעתי בנאדך (שופטים ד) את נאד החלב : קפאו . כמו (איוב י) וכגבינה תקפיאני שהוקשו ונעשו כאבנים והמים זורקים את המצרים על האבן בכח ונלחמים בם בכל מיני קושי : בלב ים. בחוזק הים ודרך המקראות לדבר כן עד לב השמים. (שמואל ב יח) בלב האלה. לשון עקרו ותקפו של דבר : (ט) אמר אויב. לעמו כשפיתם בדברים ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי : תמלאמו . תמלא מהם : נפשי . רוחי ורצוני ע"ה אל תתמה על תיבה המדברת

שפתי חכמים

שריפה הוא דחרון מגזרת חרה : ע דגבי רצון שייך לו' ל' מלא כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שירה וכן תרגם אונקלוס חכימו מיא : קפאו תהומות בלב ים. השני שלישים שלמטה קפאו והשליש של מעלה נבקע שאלו נבקע למטה עד תהום לא היו יכולין לצאת ממנו והיינו דכתיב בלב ים כמו שהלב נתון בגוף האדם יש שני שלישים למטה ממנו ושליש למעלה ממנו :

פירוש לתורת אלהים

גבליבן שטיין כמו נד אזו ווי אמויער נוזלים די רינדנע וואסר קפאו זיי זענען געווארן פר גליווערט תהומות די אפ גרונדען בלב ים אין דעם שטארקייט פון דעם ים : (ט) אמר אויב דער פיינט פרעה בשעת ער האט אן גרעט זיין פאלק זיי זאלן נאך יאגן די ישראל האט ער אזו גזאגט ארדוף איך וועל זיי נאך יאגן אשיג איך וועל זיי גרייכן אחלק איך וועל צו טיילן שלל רוב ווס איך וועל ביי די ישראל אוועק געמן וועל איך מיך צו טיילן מיט מיינע שרים אונ מיט מיינע קנעכט תמלאמו עס וועט דער פולט ווערן פון זיי נפשי מיין

משלים על התורה

(ט) אמר אויב ארדוף וגו'. למשל עס הט אמאהל געטראפן דר פרינץ ודר זוהן פון קיסר) הט געריטען אין וואלד, הט אפאער פון דארף אויף אים געשאסן אונ הט אים געטרעט, די קנעכט פון פרינץ האבן געחאפט דעם פאער אונ האבן אים געבריינגט צום קיסר, דר קיסר הט אים געפרעגט פר ווס ער הט געשאסן דעם פרינץ, הט דר פאער געזאגט ווייל נעכטן הט דר פרינץ געשאסן זיין הונט, דר קיסר הט געהייסן מען זאל דס פארשרייבן אין אבוך, אונ דעם

תְּשֵׁיצִנּוּן יְדִי: י אֲמַרְתָּ בְּמֵימְרָךְ חֲפָא עֲלֵיהוֹן יַמָּא אִשְׁתְּקָעוּ כַּאֲבָרָא

תו"א צללו כעופרת מנחות נג:

תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: י נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים:

בעל הטורים

גאולים אבל מצרים הלכו מטורפים בלא דרך והיו כשוכב בלב ים: (י) צללו. ג' הכא ואידך לקול צללו שפתי. ויהי כאשר צללו שערי ירושלים לומר שהביא על מצרים קולות וחרב קולות דכתיב לקול

רשב"ם

נחתו בי. על שם נחיתת דריכת הקשת הוא יורה החצים כדכתיב ותנחת עלי ידיך. ונחתה קשת נחושה זרועותי לכך הוא קורא יריית החצים נחיתה: (י) צללו כעופרת. במימות שהן אדירים. במים של ים אע"פ שהן אדירים (ס"א

רש"י

בשתים תמלאמו תמלא פ מהם יש הרבה כלשון הזה (שופטים א) כי ארץ הנגב נתתני כמו נתת לי ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז) כמו דבר עמו (ירמיה י) בני יצאוני כמו יצאו ממני (איוב לא) מספר צעדי אגידנו כמו אגיד לו. אף כאן תמלאמו תמלא נפשי מהם: אריק חרבי. אשלוף ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק נופל בו לשון הרקה כמו מריקים שקיהם (ירמיה מח) וכליו יריקו. ואם תאמר אין לשון ריקות נופל על היוצא אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה אבל לא על החרב ועל היין ולדחוק ולפרש אריק חרבי כלשון (בראשית יד) וירק את חניכיו אזדיין בחרבי צ מצינו הל' מוסב אף על היוצא (ש"ה א) שמן תורק (ירמיה מח) ולא הורק מכלי אל כלי לא הורק הכלי אין כתיב כאן אלא לא הורק היין מכלי אל כלי מצינו הלשון מוסב על היין וכן (יחזקאל כח) והריקו חרבותם על יפי חכמתך דהירם: תורישמו. לשון רישות ודלות כמו (שמואל א ב) מוריש ומעשיר: (י) נשפת. לשון הפחה וכן (ישעיה מ) וגם נשף בהם: צללו. אשתקעו עמקו לשון מצולה: כעופרת.

בית יהודא

זיין ווי איך וויל (ואל תתמה על תיבה המדברת בשתים) זאלסט דיך ניט וואונדערען אין ווארט זאל געריט ווערן ווי צוויי ווערטער, מיר זאלען זאגן תמלאמו מיינט מען תמלא מהם (יש הרבה כלשון הזה) עס איז דא פיל אזעלכע ווערטער, עס שטייט אין פסוק כי ארץ הנגב נתתני, (כמו) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען (נתת לי) דו האסט געגעבן צו מיר (ולא יכלו דברו לשלום) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען (דבר עמו) ריידן מיט אים. (בני יצאוני) מיינט מען (יצאו ממני), זיי זענען ארויסגעגאנגען פון מיר. (מספר צעדי אגידנו) מיינט מען (אגיד לו) איך וועל זאגען צו אים (אף כאן תמלאמו) מיינט מען (תמלא נפשי מהם) מיין ווילען וועט פוהל ווערן פון זיי, איך וועל האבן אלץ וואס איך וויל האבן פון זיי: (אריק חרבי). זאגט רש"י (אשלוף) איך וועל מיין שווערד ארויסציהען פון איר שייד (ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק) אונ ווייל ער מאכט ליידיג די שייד ווען ער נעמט ארויס די שווערד פון שייד אונ די שייד בלייבט ליידיג (נופל בו לשון הרקה) דריבער זאגט מען אריק חרבי, איך וועל ליידיג מאכען די שייד פון מיין שווערד, ווייל איך וועל די שווערד ארויס נעמען פון איר (כמו) וויא עס שטייט (מריקים שקיהם) זיי מאכען ליידיג זייערע זעק (וכליו יריקו) זייא מאכען ליידיג זיינע כלים (ואל תאמר) זאלסט ניט זאגען ופרעגן (אין לשון ריקות נופל על היוצא) דער ווארט ליידיג דארף דאך ניט געזאגט ווערען אויף דיא זאך וואס גייט ארויס (אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה) דער ווארט ליידיג דארף נאר געזאגט ווערין אויף די שייד אדר אויף דעם זאק אדר אויף די כלים וואס די זאכען זענען פון זיי ארויסגעגאנגען זענען זיי געבליבען ליידיג (אבל לא על החרב ועל התבואה ועל היין) אבער ניט אויף די שווערד וואס מען הט ארויסגענומען פון שייד, אונ ניט אויף די תבואה וואס מען הט ארויסגענומען פון זאק, אונ ניט אויף די וויין וואס מען הט פון דיא כלי ארויסגענומען (ולדחוק ולפרש אריק חרבי) אונ מען וועט טייטשין אריק חרבי (כלשון וירק את חניכיו) אזוי וויא וירק את חניכיו, איז דערטייטש ויריק ער הט געוואפינט זיינע בעדינטע, ער האט זיי אנגעטאהן געווער, וועט דא אויך זיין דערטייטש אריק חרבי (אזדיין בחרבי) איך וועל מיך וואפענען (איך וועל אנטאן) מיין שווערד, זאגט רש"י מיר דארפען ניט אזוי זאגן ווארום (מצינו הלשון מוסב אף על היוצא) מיר געפינען דר לשון "ליידיג" ווערט געזאגט אפילו אויף דיא זאך וואס גייט ארוס, וויא עס שטייט אין פסוק (שמן תורק) בוימאייל וואס איז ליידיג געווארין וואס איז ארויסגעגאסין געווארין פון דיא כלי איז דיא כלי ליידיג געווארען פון דעסטוועגין זאגט מען ניט דעם ווארט ליידיג אויף דיא כלי נאר אויף דעם בוימאייל וואס ער הט ליידיג געמאכט דיא כלי, נאך שטייט אין פסוק (ולא הורק מכלי אל כלי, לא הורק הכלי אין כתיב כאן) עס שטייט ניט די כלי איז ניט ליידיג געווארין ווייל מען האט די וויין ניט אויס געגאסין אין איין אנדערע כלי (אלא) נאר עס שטייט (לא הורק היין מכלי אל כלי) די וויין איז ניט ליידיג געווארין פון איין כלי אין דיא אנדערע כלי (מצינו הלשון מוסב על היין) געפינען מיר מען זאגט דעם ווארט ליידיג אויף דעם וויין אונ מען מיינט דיא כלי (וכן) אונ אזוי שטייט אין פסוק ביי חירם מלך צור (והריקו חרבותם על יפי חכמתך, דחירם) זייא וועלין אויסליידיגען זייערע שווערדין אויף דיין שיינע חכמה, שטייט אויך דער ווארט ליידיג ביי די שווערד: (תורישמו). (לשון רישות ודלות) ארעמקייט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (מוריש ומעשיר) הקב"ה מאכט ארעם אונ רייך: (י) (נשפת). (לשון הפחה) בלאזין (וכן וגם נשף בהם) ער הט געבלאזען אויף זיי: (צללו). (שקעו עמקו) זייא זענען טיעף איינגעזונקען (לשון מצולה)

שפתי חכמים

למלאות רצון אביך שבשמים וכמו למלאות רצון חבירו: פ ר"ל דחד תיבה הוא והוא כמו שתי תיבות: צ ע' לעיל בפ' לך לך גבי וירק

פירוש לתורת אלהים

וועלן אריק איך וועל אום ציהען מיין שווערד תורישמו עס וועט פר ארימען זיי ידי מיין האנט: (י) נשפת דו גאט האסט גווייעט ברוחך מיט דיין ווינט כסמו ים הט זיי צו גדעקט דער ים צללו זיי זענען ווארן אין

משלים על התורה

פאער הט ער געהייסן גיין אהיים, הט מען זיך געוואונדערט וואס דר קיסר הט אוועקגעשיקט דעם פאער אהיים אן אשטראף, נאך מעהר הט מען זיך געוואונדערט דר קיסר הט געשיקט אמענטש אין דארף זעהן דעם וואהנונג אונ דם לעבן פון דעם פאער, מע הט גבריינגט אנטוואורט דעם קיסר עס איז אלץ זייער ארעם, הט דר קיסר גהייסן מען זאל באהען אשיינעם פאלאץ אין דארף מען זאל אינוויניג אריין שטעלן טייערע מעביל, מען זאל מאכן שיינע גערטנר

יא מִֽי־כָמֹכָה בָּֽאֵלִם יְהֹוָה מִי כָּמֹכָה
נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶֽלֶא׃ יב נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָֽרֶץ׃
יג נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ

דְּרַיִן תַּקִּיפִין׃ יא לֵית בַּר
מִנָּךְ דְּאַתְּ הוּא אֱלָהָא יְיָ
לֵית בַּר מִנָּךְ אֱלָהָא אַתְּ
אַדִּיר בְּקוּדְשָׁא דְּחִיל
תֻּשְׁבְּחָן עָבֵד פְּרִישָׁן׃
יב אֲרֵימְתָּ יְמִינָךְ בְּלַעֲתִנּוּן
אַרְעָא׃ יג דַּבַּרְתִּנּוּן

בעה״ט מי כמכה באלים ר״ת לא:

רשב״ם

בדכתיב אדירים משברי ים): (יא) מי כמכה באלים ה׳. מי כמכה נאדר בקדש. גם זה מן הכפולים שפירשתי אצל ימינך ה׳ נאדרי בכח. וכן פירושו מי כמוך באלים ה׳ שנאדרה בקודש כמותך: נורא תהלות. תהלות האמורות בך על ידיהם אתה יראוי ומאוים כדכתיב וייראו העם את ה׳: (יב) נטית ימינך. ויאמר ה׳ אל משה נטה את ידך על הים וישובו וגו׳: (יג) נהלת בעוך.

בעל הטורים

ללו וחרב מה ללו דהתם דכתיב אם השנו יד אשלח בכם אף הכא קולות וחרב: (יא) באלים. ב׳ במסו׳ מי כמוכה באלים. הנתונים באלים. דרשו על הע״ה בעושים אותה תחת האלנות כמו תחת האלה ורגילים לעשות אשרה שיש לה לל כי יש אשרות שיש להם פירות ואין להם לל ואלה יש לה לל ואין לה פירות אבל הקב״ה ללו נאה ופירותיו מתוקים ויש לו לל והיינו דכתיב בללו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי: (יג) נחית. ב׳ במסורה. נחית בחסדך. נחית כלאן עמך מה הרועה מרעה הלאן כל אחד לפי המרעה הראוי לו כך הענן מנחה אותם כל אחד לפי מהלכו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ומה הרועה מרבין הלאן בלהרים שלא יכם שרב ושמש כך היו מוקפים בעננים שלא יכם שרב ושמש: עם זו. ג׳. דין ואידך עם זו קנית

בית יהודא

טיפקייט: (בעופרת). (אבר) בלייא: (יא) (באלים). (בחזקים) שטארקע (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ואת אילי הארץ לקח), ער הט גענומען די שטארקע פון לאנד (אילותי לעזרתי חושה) מיין שטארקר גאט דו זאלסט איילין צו מיין היילף: (נורא תהלות). (יראוי מלהגיד תהלותיך פן ימעטו) זיי האבן מורא צו זאגן דיין לויב טאמער וועט מען זאגן ווייניגער ווי מען דארף דיך לויבן (כמו שכתוב) ווי עס איז געשריבן אין תהלים (לך דומיה תהלה) דיין לויב איז אז מען שווייגט אונ מען זאגט גאר ניט ווארום ווי פיל מען וועט זאגן איז ווייניג: (יב) (נטית ימינך). דו האסט געגייגט דיין רעכטע האנט (כשהקב״ה נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים) ווען הקב״ה בייגט איין זיין האנט ווערין דיא רשעים פארלענט אונ פאלין (לפי שהכל נתון בידו) ווייל אלע מענטשין זענען געגעבן אין זיין האנט (ונופלים בהטייתה) אז ער טוהט אבייג די האנט פאלין זייא אוועק פון זיין האנט (וכן הוא אומר) אונ אזוי זאגט דער פסוק (וה׳ יטה ידו) הקב״ה וועט אבייג טאהן די האנט (וכשל עוזר) וועט געשטרויכלט ווערין דר העלפער (ונפל עזור) וועט פאלין דער געהאלפענער (למשל) ראובן פארזינדיגט זיך אויף שמואל אז ער וועט אים העלפען, דערווייל איז שמואל געשטארבין, פאלט אוועק דיא היילף פון ראובן) זאגט רש״י (משל לכלי זכוכית הנתונים ביד אדם) אמענטש האלט אין האנט גלעזערנע כלים (מטה ידו מעט והן נופלין ומשתברין) ער טוהט נאר אביסול אבייג דיא האנט פאלין זיי אונ ווערין צובראכין נדאס לעבין פון מענטש איז ביי הקב״ה אין האנט, ווי עס שטייט אין פסוק (אשר בידו נפש כל חי) אין זיין האנט זענען די נשמות פון אלע לעבדיגע, וועמען הקב״ה לאזט ארוס פון האנט שטארבט ער באלד: (תבלעמו ארץ). די ערד האט אים איינגעשלינגן (מכאן שזכו לקבורה) פון דאנען ווייסין מיר אז זיי האבען זוכה גיוועזן צובגראבען ווערין (בשכר שאמרו ה׳ הצדיק) ווייל זיי האבען איין מאהל געזאגט הקב״ה איז אצדיק: (יג) (נהלת). זאגט רש״י (לשון מנהל) פירען (ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל) דר תרגום אונקלוס טייטשט „נהלת״ דו האסט זיי געטראגן

רש״י

אבר פלו״ם (בלייא) בלע״ז: (יא) באלם. בחזקים כמו (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח (תהלים כב) אילותי לעזרתי חושה: נורא תהלות. יראוי מלהגיד תהלותיו פן ימעטו כמ״ש לך דומיה תהלה: (יב) נטית ימינך. כשהקב״ה נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה וכן הוא אומר (ישעיה לא) וה׳ יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם מטה ידו מעט והן נופלין ומשתברין: תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו ה׳ הצדיק: (יג) נהלת. ל׳ מנהל ואונקלוס תרגם ל׳ נושא וסובל ולא דקדק לפרש אחר לשון

שפתי חכמים

את חכיכו וגו׳: ק ולכן כשאדם מתפלל עד הגורא יפסיק כדכתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) מי כמוך. לכך נכתב שני פעמים מי כמוך דקאי אשני פסוקים:

פירוש לתורת אלהים

גזונקן בעופרת אזו ווי בליי במים אדירים אין שטארקע וואסערן: (יא) מי כמוכה ווער איז אזוי וויא דו גאט באלים אין דיא שטארקע מי ווער איז אזו וויא דוא נאדר וואס דו ביסט בשיינט בקודש מיט היילקייט נורא פארכטיג תהלות מען זאל זאגן דיין לויב [עיין רש״י] עושה ער טוט פלא וואונדערליכע זאכן: (יב) נטית דוא האסט גנייגט ימינך דיין רעכטע האנד תבלעמו האט זיי [די מצרים] איין גשלונגן ארץ די ערד: (יג) נחית

משלים על התורה

ארום פאלאין, אונ מען זאל דעם וואהנונג געבן דעם פאער, מען זאל אים קויפן שיינע קליידער, אונ מען זאל אים רייך מאכן, דר וואונדר איז געוועזן זייער גרוס ביי דעם פאער אונ ביי אלע מענטשן וואס האבן די זאך גהערט, מיט דר צייט איז די זאך שטיהל געווארן, אונ גאנץ פארגעסן געווארן, דר פאער איז געוואהנט געווארן מיט די רייכקייט, ער הט פארגעסן אז ער איז אמאהל גוועזן ארעם, ער הט פארגעסן אז ער הט געהרגת דעם פרינץ, ער הט זיך געפירט ווי די גרעסטע גיבארענע שרים גוט בעזיצערס, פלוצלונג הט דר קיסר געשיקט זעלנער מען זאל ברייננגן דעם פאער, אונ ער הט געזאגט צום פאער דו גדיינקסט דו האסט גהרגת מיין זוהן איצט וועסטו פריער ליידן גרוסע יסורים נאכדעם וועט מען דיך הרגנן, איצט האבן אלע מענטשן פארשטאנען די חכמה פון קיסר, ווען מען וואלט דעם פאער פריער גהרגת וואלט ביי אים דס הרגנן קיין גרוסע שטראף גוועזן, ווארום זיין לעבן הט ביי אים קיין גרוסן ווערט געהאט, אארעם מאן איז ווי גשטארבן, דריבער הט דר קיסר אים פריער רייך געמאכט וס זיין לעבן

בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ יד שָׁמְעוּ
עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃
טו אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב
יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃
טז תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל

בְּמֵימְרָךְ עַמָּא דְנָן דִפְרַקְתָּ סוֹבַרְתְּהִי בְתָקְפָךְ לְדֵירָא דְקֻדְשָׁךְ׃ יד שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא וְזָעוּ דַחְלָא אֲחַדְתִּנּוּן דַהֲווֹ יָתְבִין בִּפְלָשֶׁת׃ טו בְּכֵן אִתְבְּהִילוּ רַבְרְבֵי אֱדוֹם תַּקִּיפֵי מוֹאָב אֲחַדְתִּנּוּן רְתֵיתָא אִתְבָּרוּ כֹּל דַהֲווֹ יָתְבִין בִּכְנָעַן׃ טז תִּפֵּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדַחַלְתָּא בִּסְגֵי תָקְפָךְ יִשְׁתְּקוּן

תו"א אל נוה קדשך ב"ב כט: תפול עליהם כוטה לו:

בעל הטורים

פס זו ילדתי לי. טעס זו קנית כסגולת אותם וכאילו ילדתם אז בריה חדשה: (יד) אחז. ב' במסורה דין ואידך אחז בקרנות המזבח

רשב"ם

מנהל אתה את ישראל עכשיו כדי להכניסם ולהורישם את ארץ כנען שהוא נוה קדשך: (יד) יושבי פלשת. אלופי אדום. אילי מואב. כל אלו שכיני ארץ

רש"י

העברית: (יד) ירגזון. ר מתרגזין: יושבי פלשת. מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את הקץ ש ויצאו בחזקה כמפורש בדברי הימים והרגום אנשי גת: (טו) אלופי אדום אילי מואב. (מכילתא) והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים ה. אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומצטערים על כבודם א של ישראל: נמגו. נמסו כמו (תהלים עה) ברביבים תמוגגנה. אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו: (טז) תפול עליהם אימתה.

בית יהודא

(ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית) ער האט אבער ניט געטייטשט ווי דר דקדוק פון די לשון קודש איז: (יד) ירגזון. זאגט רש"י (מתרגזין) זיי ציטערין, ורש"י מיינט מען זאל ניט טייטשין ירגזון זיי וועלין ציטערין, נאהר מען מיינט זיי ציטערין שוין: (ישבי פלשת). עס האט אנגענומען אציטערניש די זיצער ודי מענטשין פון פלשתים (מפני שהרגו את בני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו בחזקה) ווייל די פלשתים האבן גיהרגת די מענטשין פון שבט אפרים וואס זיי האבן גרעאיילט דעם סוף פון גלות מצרים אונ זיי זענען ארויס געגאנגען פון מצרים מיט שטארקייט פר די צייט, דריבר האבן זיי איצט מורא געהאט טאמער וועט זייא הקב"ה שטראפין וויא ער האט איצט געשטראפט די מצרים (כמפורש בדברי הימים) וויא עס שטייט אין ספר דברי הימים (והרגום אנשי גת) דיא מענטשין פון די שטאט גת האבן געהרגת די מענטשין פון שבט אפרים וואס זענען אליין ארויסגעגאנגן פאר די צייט פון מצרים, גת איז פלשתים: (טו) ואלופי אדום אילי מואב. די פירשטן פון אדום די שטארקע פון מואב זענען דערשראקין גיווארן, פרעגט רש"י (הלא לא היה להם לירא כלום) אדום אונ מואב האבן דאך גאר ניט גידארפט מורא האבען (שהרי לא עליהם הולכים) ווארום די יודן זענען דאך ניט געגאנגען אויף זייער לאנד (אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומצטערים על כבודם של ישראל) זיי זענען דערשראקין גיווארן וועגען טרויעריקייט זיי האבן געטרויערט אונ האבן געהאט צער וואס דר כבוד פון יודן איז פלוצלונג אזוי גרויס געווארן: ונמוגו. (נמסו) זענען צוגאנגען (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק ברביבים תמוגגנה, דוא מאכסט איר צוגיין מיט רעגין (אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו) די כנענים האבן גזאגט די יודן קומען אויף אונז זיי זאלן אונז פארלענדין אונ זאלן ירשנן אונזער לאנד: (טז) ותפול עליהם אימתהו. עס איז גפאלען

שפתי חכמים

אלהי האלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וכן כולם: ר כלו' לי הוה הוא ולא לי עתיד: ש שהם חשבו משנגזרה גזירת בין הבתרים שהוא לי שנה קודם שנולד יצחק: ת במכילתא שלווי אל תלך ואל תתגר בם מלחמה נלטוו שנים הרבה קודם שנכתבו ואף אם נכתבו בשנת הארבעים ללאתם ועוד ע' בתוספות בב"ק דף ל"ח: א (מכילתא) ונתיראו שמא יעשו עמהם מריבה על ריב שבין רועי

פירוש לתורת אלהים

דוא האסט גיפירט בחסדך מיט דיין חסד עם זו דאס פאלק גאלת וואס דו האסט אום גלייזט מיינט מען די ישראל נהלת דוא האסט זייא גפירט בעזך מיט דיין שטארקייט אל צוא דיין היילגן וואנונג: (יד) שמעו עמים די פעלקר האבן דס געהערט ירגזון זענען זיי דר שראקן גיווארען חיל אציטערניש אחז האט אן גיחאפט יושבי די זיצר די וואס וואנען פלשת אין לאנד פלשתים: (טו) אז דענסטמאל נבהלו זענען דער שראקן גיווארען אלופי די הארן פון אדום אילי מואב די הארן פון מואב יאחזמו האט אן גחאפט זיי רעד אציטערניש נמוגו זיי זענען צוגאנגן אלע וואנרס פון כנען: (טז) משה רבינו הט געבעטן השי"ת אונ הט גזאגט תפול זאל פאלען עליהם אויף זיי אויף די פעלקר אימתה איין פארכט ופחד אונ אנגסטען בגדול דארך דיין גרויסע שטארקייט ידמו

משלים

איז בייא אים טייער גיוועזן, נאכדעם הט מען אים געפייניגט מיט יסורים אונ געהרגת, דס פארמעגן הט דר קיסר צוריק צוגענומען, דס זעלביגע הט פרעה גזאגט איך וועל איצט חאפן די יודן וועל איך מיט זיי ניט מעהר ארבעטן, נאר אמר אויב, דר פיינד פרעה הט גזאגט ארדוף אשיג, איך וועל יאגן די יודן אונ וועל זיי חאפן אחלק שלל איך וועל זיי נעמען פיל געלט אונ וועל זיי רייך מאכן אונ זייער

על התורה

לעבן וועט זיין ביי זיי טייער, נאכדעם אריק חרבי, ייעל איך ארויסנעמען מיין שווערד אונ וועל זיי הרגנן, א"נ נאך זייער שטארבן תורישמו ידי, וועט מיין האנט אים צוריק ארעם מאכען, איך וועל צוריק צוא נעמען דאס פארמעגן וואס איך האב אים געגעבן, אבר הקב"ה הט אבלאז געטאהן אויף די מצרים זענען זייא באדעקט געווארן מיט די וואסער פון ים:

זְרֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: יז תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ:

תו"א עד יעבור ברכות ד: עם זו קנית פסחים פו: תביאמו כתובות סב: פעלת סנהדרין לג: מקדש ה' ברכות לג:

אונקלוס

כְּאַבְנָא עַד דְּיִעְבַּר עַמָּךְ יְיָ יָת אַרְנוֹנָא עַד דְּיִעְבַּר עַמָּא דְנַן דִּי פְרַקְתָּא יָת יַרְדְּנָא: יז תָּעֲלִנּוּן וְתַשְׁרִנּוּן בְּטוּרָא דְאַחְסַנְתָּךְ אֲתַר מְתַקַּן לְבֵית שְׁכִנְתָּךְ אַתְקֶנְתָּא יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקְנוּהִי:

רשב"ם

ישראל: (טו) עד יעבור. שניהם עד יעבור את הירדן אל ארץ ישראל כפל אחד של עברת הירדן כעין ימינך ה'. לפי הפשט: בגדול זרועך. כמו בזרוע גדלך וכן קדוש היכלך בתהלים. כמו היכל קדשך: (יז) מקדש. קו"ף של מקדש דגושה ודל"ת רפה וכן הצפינו. וכן משתי עיני מפלשתים. הרגש שבקוף

בעל הטורים

מלמד שאחזו חיל ורעדה והולרך לאחוז בקרנות המזבח ועוד חד מליסנא אחרינא שמאל בעבותו ולא אחז: (יז) לשבתך. ג' במסו' הכא ואידך בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים ואידך בדה"י זהו שאחז"ל ב"ה שלמטה מכון כנגד ב"ה שלמעלה מכון לשבתך פעלת ה' בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך כנגדו. לשבתך בגימט' ירושלים ליון: ידיך. יו"ד יתירה בכליל י' נסים שנעשו

ביה יהודא

אויף זיי אֵימָתָה אונ פַּחַד, זאָגט רש"י אֵימָתָה איז גפאלן (עַל הָרְחוֹקִים) אויף די ווייטע, וָפַחַד איז גפאלן (עַל הַקְּרוֹבִים) אויף די נאָנטע ואֵימָתָה אונ פַּחַד איז דֶרטייטש אַשרעק נאָר אויף נאָנטע ווערט גערופן פַּחַד אונ אויף ווייטע ווערט גערופן אֵימָה, אֵימָתָה (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וגו') די כְּנַעֲנִים האָבען געזאָגט מיר האָבן געהערט הקב"ה הָט טרוקען געמאכט די וואסער פון ים סוף פון אייערטוועגן זענן צוגאַנגען אונזערע הארצער פַרשרעק: [עַד יַעֲבוֹר, עַד יַעֲבוֹר] צוויי מאָל (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום זאָגט, ביז די יודין וועלן אריבערגיין דעם טייך אַרנון אונ ביז זיי וועלן אריבערגיין דעם ירדן: [קָנִיתָ], זאָגט רש"י הקב"ה הָט די יודין פון קיינעם געקויפט, נאָר מען מיינט (חִבַּבְתָּ אוֹתָם מִשְּׁאָר אוּמּוֹת) דו האָסט זיי ליבער פון אַנדערע פעלקער (כְּחֵפֶץ הַקָּנוּי בְּדָמִים יְקָרִים שֶׁחָבִיב עַל הָאָדָם) אַזוי ווי עס איז ליב בייא אַמענטש אַזאַך וואס ער הָט געקויפט פַר טייערע געלט: (יז) [תְּבִאֵמוֹ], זאָלסט אים ברייגען (נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ) דיא מויל פון משה האָט אַרויס גערעט אַנביאות אַז ער וועט ניט אַריינגיין אין ארץ ישראל (לְכָךְ לֹא נֶאֱמַר תְּבִיאֵנוּ) דריבער הָט ער ניט געזאָגט תְּבִיאֵנוּ, דו וועסט אונז אַריינברייגען, נאָר תְּבִאֵמוֹ, דוא וועסט אים אַריינברייגען וזאָגט רש"ל (נִרְאֶה) עס זעהט אוס (שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת) עס דאַרף שטיין אין רש"י (שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ) משה הָט גזאָגט נביאות די יודין וָוס זענען אַרויסגעגאַנגען פון מִצְרַיִם וועלן ניט אַריין גיין אין ארץ ישראל (וְהָכִי אִיתָא בְּהֶדְיָא) אונ אַזוי שטייט בְּפֵירוּשׁ אין דיא מַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא אין פֶּרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין דף קיט (וּבִמְכִילְתָּא) אין דעם סֵפֶר מְכִילְתָּא שטייט אויך אַזוי (הַבָּנִים יִכָּנְסוּ וְלֹא הָאָבוֹת) די קינדער זייערע וועלן אַריין גיין אין ארץ ישראל, אָבער די פאָטערס די וָוס זענען אַרויסגאַנגען פון מִצְרַיִם וועלן ניט אַריין גיין אין ארץ ישראל (אַף שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרַת מְרַגְּלִים עֲדַיִין) אפילו עס איז נאָך ניט געווען די גְּזֵרָה פון די מְרַגְּלִים (מִכָּל מָקוֹם נִבָּא וְלֹא יָדַע מַה נִּבָּא) פון דעסטוועגן האָט די מויל פון משה אַרויסגערעט אַאָמתין ווארט אֲפִילוּ ער הָט ניט געוואוסט פַר וָוס ער האָט אַזוי גערעט נאָר וויל הקב"ה הָט ניט געוואָלט דיא הייליגע מויל פון משה זאָל זאָגען אַליגען דריבער האָט הקב"ה אַריין געגעבן אין זיין מויל דעם ווארט תְּבִאֵמוֹ אונ ניט תְּבִיאֵנוּ מהרש"ל]: [מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ], זאָגט רש"י (מִקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כִּסֵּא שֶׁל מַעְלָה אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ) דר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָואס איז געשטאַנען אונטען איז געווען גלייך געגען די שכינה פון הקב"ה וָוס הקב"ה האָט איר געמאַכט אין הימעל: [מִקְדָּשׁ], זאָגט רש"י (הַטַּעַם עָלָיו זָקֵף גָּדוֹל) די נגינה וָוס שטייט אויף דעם וואָרט "מִקְדָּשׁ" איז אַזָקֵף גָּדוֹל (לְהַפְרִידוֹ מִתֵּיבַת "אֲדֹנָי" שֶׁלְּאַחֲרָיו) מען זאָל אָפּ שיידען דעם וואָרט מִקְדָּשׁ פון דעם וואָרט אֲדֹנָי וָואס שטייט נאָך דעם וואָרט מִקְדָּשׁ, מען זאָל לייענען אין פסוק (הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ ה') דר מיינונג פון פסוק איז דער מִקְדָּשׁ וָוס די הענט פון גאָט האָבן אים אַנגעבּרייט (חָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז ליב בייא הקב"ה (שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּיָד אַחַת) די וועלט הָט הקב"ה בַשאפן מיט איין האַנט (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה הָט גזאָגט (אַף יָדִי יָסְדָה אָרֶץ) מיין האַנט האָט געגרינדעט [פ"א] די ערד (וּמִקְדָּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם) אונ דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ האָט הקב"ה גמאַכט מיט ביידע הענט (וְאֵימָתַי יִבָּנֶה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם) ווען וועט הקב"ה באַהען דעם

רש"י

(מכילתא) על הרחוקים: ופחד. על הקרובים ב כענין שנא' (יהושע ב) כי שמענו את אשר הוביש וגו': עד יעבור. עד יעבור. כתרגומו: קנית. חבבת משאר אומות כחפץ ג הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם: (יז) תביאמו. נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נא' תביאנו (נראה שלא יכנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פ' יש נוחלין דף י"ט ובמכילתא הבנים יכנסו ולא האבות אף שלא נגזר גזירת מרגלים עדיין מ"מ ניבא ולא ידע מה ניבא מהרש"ל): מכון לשבתך. מקדש של מטה מכוון ד כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול להפרידו מתיבת אדני שלאחריו המקדש אשר כוננו ידיך ה'. חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנא' (ישעיה מח) אף ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך

שפתי חכמים

אברהם ולוט ושכין יעקב ועשו: ב דאל"כ תרתי ל"ל: ג דק"ל והלא כל העולם כולו קנוי לו כמ"ש לאל עליון קונה שמים וארץ אלא כו': ד (ג"א) מדלתיב מכון ולא כתיב מקום (נח"י) וה"פ תביאמו ותטעמו בהר נחלתך ואותו הר הוא מכון לשבתך של מעלה אשר פעלת ומלת

פירוש לתורת אלהים

זאָלן זייא שטיינען גלייך ווי א שטיין עַד בִּיז יַעֲבֹר עם וועט איבער פאָרען עַמְּךָ דיין פאָלק יְיָ גָאָט [עיין רש"י] עַד יַעֲבֹר ביז עס וועט איבער פאָרען [עיין רש"י] עַם דָס פאָלק וָוס די האָסט גקויפט אוסגלייזט [עי' רש"י]: (יז) תְּבִאֵמוֹ דו זאָלסט ברענגען זייא די ישראל וְתִטָּעֵמוֹ אונ דו זאָלסט פלאַנצן זיי בְּהַר אויף דעם בארג נַחֲלָתְךָ דיין ארב מָכוֹן דָס אָרט וָואס איז אָן גְבּרייט צו דיין ווינונג פָּעַלְתָּ יְיָ וָוס דו גָאט האָסט געווערקט מִקְדָּשׁ דָס

יח יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יט כִּי בָא
סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם
וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:
פ כ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־
הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת:

יְדִיךְ: יח יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:
יט אֲרֵי עָלוּ סוּסָוָת פַּרְעֹה
בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי
בְּיַמָּא וַאֲתֵיב יְיָ עֲלֵיהוֹן
יָת מֵי יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הַלִּיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא:
כ וּנְסֵיבַת מִרְיָם נְבִיאֲתָא
אֲחָתֵהּ דְּאַהֲרֹן יָת תֻּפָּא
בִּידַהּ וּנְפַקוּ כָל נְשַׁיָּא
בַּתְרַהָא בְּתֻפִּין וּבְחִנְגִּין:

תו"א ה' ימלוך עירובין כד: ותקח מרים מגילה יד:

בעל הטורים

במקדש וכנגד י' קדושות שנתקדשה הארץ: (יח) ה' ימלוך. פסוק לומר לך כשיבוא העת שיאמרו ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד אז תפסיק מלכות ע"א: משה הקדים ה' למלכות ודוד הקדים מלכות לה' שנאמר ימלוך ה' לעולם לפי שפסים ודרך רשעים יעות לא רלה ויקחהו: (כ) הנביאה. קורא בעל דברי שבח או תוכחות בני אדם: אחות אהרן. על שם הבכור קורא אחות כמו שפירשתי אצל אחות נביות ואחות

רשב"ם

של מקדש עושה את החטף (שבו) מניע. ולכך הדל"ת של אחריו רפה. וכן הצפינו. וכן משתי: (יח) ה' ימליך. לאחר שתתישבו בארץ ישראל תוודע מלכותו של הקב"ה בכל המלכיות: (יט) כי בא סוס. וניערן בים. וישראל כבר הלכו ביבשה בתוך הים. אז ותקח מרים הנביאה וגו' וכמוהו כאשר צוה ה' את משה ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת וכן בירמיה כי בא ירמיה אל בית הבור ואל החנויות וישב שם ירמיה ימים רבים וישלח המלך צדקיהו

רש"י

לעולם ועד לעתיד לבא שכל המלוכה שלו: (יח) לעולם ועד. לשון עולמית הוא והוי"ו בו יסוד לפיכך היא פתוחה ה אבל (ירמיה כט) ואנכי היודע ועד שהוי"ו בו שימוש קמוצה היא: (יט) כי בא סוס פרעה. ז כאשר בא: (כ) ותקח מרים הנביאה. היכן נתנבאה כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו' כדאיתא בסוטה (דף יב) ד"א אחות אהרן לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו: את התוף. כלי של מיני זמר: בתופים ובמחולות.

בית יהודא

מקדש מיט ביידע הענט (בִּזְמַן שֶׁה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד) ווען הקב"ה וועט זיין אַמֶלֶךְ ואוף די גאנצע וועלט] אוף אייביג (לֶעָתִיד לָבֹא) ווען מָשִׁיחַ וועט קומען (שֶׁכָּל הַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ) ווען די גאנצע וועלט וועלן דערקענען אז די מְלוּכָה גיהער נאר צו הקב"ה אליין: (יח) [לְעוֹלָם וָעֶד]. זאגט רש"י (לָשׁוֹן עוֹלָמִית הוּא) וָעֶד איז דערטייטש אייביג (וְהַוָּי"ו בּוֹ יְסוֹד) דער וא"ו איז פון דעם ווארט נדר ווארט איז „וָעֶד" אוף דעם ווארט „אייביג" זאגט מען אוף לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ „וָעֶד") (לְפִיכָךְ הִיא פְּתוּחָה) דריבער איז אונטער די ע' אַקליינער פתח דם איז אסגו"ל (אֲבָל אָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד) אָבער דיא דריי ווערטער אָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד, איך ווייס אונ בין אֵעֲדוּת (שֶׁהַוָּי"ו בּוֹ שִׁמּוּשׁ) דער וא"ו בעדיגט פר אבעזונדער ווארט „איך בין", וואס ווייס „אונ בין" אֵעֲדוּת, אונ דער ווארט איז נאר צוויי אותיות עֵד, אֵעֲדוּת, אונ דר וא"ו פון וָעֵד, איז בעזונדער „אונ בין" אֵעֲדוּת (קְמוּצָה הִיא) שטייט אונטער די ע' אקליינע קמץ דם איז אציירי וָעֵד: (יט) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה]. זאגט רש"י דער פסוק גיהער צוזאמען מיט דעם אנדערן פסוק, אונ אזו מיינט מען (כַּאֲשֶׁר בָּא) ווען עס איז געקומען די פערד פון פרעה מיט זיינע רייטווענ אין ים אונ דר ים הט זיי דערטרונקן אונ די יודין זענען געגאנגען טרוקען אין ים, דאמאלס וַתִּקַּח מִרְיָם, האט מרים געפויקט אונ געשפילט אונ אלע ווייבער האבען געטאנצט: (כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה]. פרעגט רש"י (הֵיכָן נִתְנַבְּאָה) וואו אונ ווען הט מרים גזאגט נביאות, זאגט רש"י (כְּשֶׁהָיְתָה אֲחוֹת אַהֲרֹן קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה) ווען זיא איז גיווען אשוועסטער פון אהרן אליין איידער משה איז גיבארן גיווארען (אָמְרָה) הט זיא געזאגט (עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁיּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל) מיין מוטר וועט גיבארין אזוהן וום ער וועט העלפן די יודין (כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה) וויא עס שטייט אין די מסכת סוטה (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז דריבער שטייט אין פסוק אֲחוֹת אַהֲרֹן, די שוועסטער פון אהרן, אונ עס שטייט ניט דיא שוועסטער פון אהרן מיט משה (לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ) ווייל אהרן הט געגעבן זיין לעבען פון איר ווענן ווען זיא איז גיווארן אמצורעת אונ ער הט גבעטן בייא משה מיט פיל געבעט משה זאל בעטן ביי הקב"ה זיא זאל געזונד ווערן פון די צרעת, אונ ווען ניט אהרן וואלט משה ניט געבעטן פון אירעטוועגין, דריבער ווערט זיא גערופן אוף דעם נאמען פון אהרן, אחות אהרן, דיא שוועסטער פון אהרן: וְאֶת הַתֹּף]. זאגט רש"י (כְּלִי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר) תוף איז אכלי וום שפילט: בְּתֻפִּים וּבִמְחוֹלוֹת]. פרעגט רש"י פון וואנען האבן די ווייבער גהאט כלים צו שפילען, ענטפערט רש"י (מוּבְטָחוֹת

שפתי חכמים

פעלת קאי אלשבתך דסייני כסא של מעלה ולא כל הכהר מכון אלא המקדש אשר כוננו ידיך הוא מכון ר"ל מכוון ע"ש: ה ר"ל היינו סגול שסוא פת"ח קטן תחת העי"ן של ועד: ו ר"ל ניר"י שסוא קמץ קטן ול' היא קאי על המלה של ועד והג"א דאם פי' זה אלא בד"ה שלפני רש"י היתה הוי"ו דכאן בפתח: ז (נח"י) וה"ק מפני שבא סוף כרעה לפיכך ותקח מרים ולזה נתכוון הרב כאשר בא אז ותקח מרים.

פירוש לתורת אלהים

הייליגקייט אדני גאט כּוֹנְנוּ ווס דיינע הענט האבען אן גבּריֵיט: (יח) יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד גאט וועט קיניגן אוף אייביג: (יט) כִּי בָא עס איז גקומען סוּס פַּרְעֹה פערד פון פרעה בְּרִכְבּוֹ מיט זיין רייט וואגען וּבְפָרָשָׁיו אונ מיט זיינע רייטער בַּיָּם אין ים וַיָּשֶׁב הט גאט אוף זייא ווידר גקערט דם וואסר פון דעם ים וּבְנֵי אונ דיא קינדער ישראל זענען גיגאנגען טרוקן אין מיטען דעם ים: (כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה הט גענומען מרים הנביאה אֲחוֹת די שוועסטר פון אהרן אֶת הַתֹּף דעם פויק בְּיָדָהּ אין איר האנט וַתֵּצֶאןָ זענען ארויס גגאנגען אלי ווייבר נאך

כא וַתַּ֥עַן לָהֶ֖ם מִרְיָ֑ם שִׁ֤ירוּ לַֽיהוָה֙ כִּֽי־
גָאֹ֣ה גָּאָ֔ה ס֥וּס וְרֹכְב֖וֹ רָמָ֥ה בַיָּֽם׃ ס
כב וַיַּסַּ֨ע מֹשֶׁ֤ה אֶת־יִשְׂרָאֵל֙ מִיַּם־ס֔וּף
וַיֵּצְא֖וּ אֶל־מִדְבַּר־שׁ֑וּר וַיֵּלְכ֧וּ שְׁלֹֽשֶׁת־
יָמִ֛ים בַּמִּדְבָּ֖ר וְלֹא־מָ֥צְאוּ מָֽיִם׃
כג וַיָּבֹ֣אוּ מָרָ֔תָה וְלֹ֤א יָֽכְלוּ֙ לִשְׁתֹּ֥ת

תו"א וילכו שלשת ב"ק פב : ויבאו מרתה ערכין ס :

כא וּמְעַנְיָא לְהוֹן מִרְיָם
שַׁבָּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי
אִתְגָּאֵי עַל גֵּוְתָנַיָּא
וְגֵאוּתָא דִילֵהּ הִיא סוּסְיָא
וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא :
כב וְאַטֵּיל מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל
מִיַּמָּא דְסוּף וּנְפָקוּ
לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא וַאֲזָלוּ
תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא
וְלָא אַשְׁכָּחוּ מַיָּא :
כג וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָא יְכִילוּ

רשב"ם

לוטן : (כב) ויסע. הפעיל. אבל ויסע. הוא עצמו נסע. וכן ויפל בקרב מחנהו.

בעל הטורים

להזכיר ה' על הרעה : (כב) ויסע. ג' במסור' דין ואידך ויסע כלאן עמו מלמד שהיו מוציאים אבנים טובות בקרקעית הים והסיעם משה בע"כ כלאן הזה שהרועה מסיעו מעדר לעדר ועוד חד באיוב ויסע כען תקותי שע"י פרעה שהיה עמו בעלתו בעבודת פרך נפרע לו מדה כנגד מדה שנא' ויסע כען תקותי : (כג) מרתה. ב' במסורה הכא ואידך כי אותי מרתה בירמיה מה התם היו ממרים בה' אף

בית יהודא

היו צדקניות שבאותו דור) די פרומע ווייבר וואס זענען געווען אין די צייט זענען געווען זיכר (שהקב"ה עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים) אז הקב"ה וועט טאן מיט זיי נסים, האבן זיי גנומען פון מצרים כלים צום שפילן : (כא) ותען להם מרים. זאגט רש"י (משה אמר שירה לאנשים) משה הט גזאגט שירה צו מענער (הוא אומר) משה הט גזאגט אפסוק (והם עונין אחריו) אונ אלע יודין האבן גזאגט דעם פסוק נאך אים (ומרים אמרה שירה לנשים) אונ די זעלביגע שירה הט מרים גזאגט מיט דיא ווייבער : (כב) ויסע משה. זאגט רש"י (הסיען בעל כרחן) משה הט אוועק געצויגען די יודען פון ים מיט שטארקייט ווייל זייא האבען ניט געוואלט אוועקגיין פון ים (שעטרו מצרים את סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות) ווייל די מצרים האבן בעצירט זייערע פערד מיט גאלד אונ זילבער אונ בריליאנטען (והיו ישראל מוצאין אותם בים) אונ ווען ים האט דאס אלץ ארויסגעווארפען פון זיך אויף דעם ברעג, אונ די יודען האבען דס גענומען, יעדער יוד הט גענומען ווי פיל ער הט געקענט (וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים) די יודען האבען פון ים מער גענומען ווי פון מצרים (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף) מיר וועלן דיר מאכן צייגן גאלד מיט זילבער געפינטלט, דס מיינט מען דעם פארמעגען גאלד אונ זילבער וואס די יודען האבען גענומען ביי דעם ים (לפיכך הוצרך להסיעם בעל כרחם) דריבער האט מען זיי געמוזט אוועקציהען פון ים ניט ווילענדיג : (כג) ויבואו מרתה. זאגט רש"י (כמו למרה) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען זיי זענען געקומען למרה, צו מרה (ה"א בסוף

רש"י

מובטחות היו לדקניות שבדור שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים והוליאו תופים ממלרים : (כא) ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים הוא אומר והם עונין אחריו ומרים אמרה שירה לנשים (מכילתא) : (כב) ויסע משה. (מכילתא) הסיען בעל כרחם שעטרו מלרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות (מכילתא) והיו ישראל מולאין אותם בים ט וגדולה היתה ביזת הים י מביזת מלרים שנא' (שיר א) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף ב לפיכך הולרך להסיען בעל כרחם : (כג) ויבאו מרתה. כמו למרה ה"א בסוף

שפתי חכמים

ח אע"פ שלא נכתב במרים רק פסוק הראשון מ"מ קלר וסמך על השירה הנזכרת : ט דאל"כ ויסע משה ל"ל הרי תמיד היו נוסעים ע"פ הגבורה : י ואם תאמר והא כתיב וינללו את מלרים ופירש"י שעשאוה כמלולה שאין בה דגים. וי"ל דהכא מיירי במטמוניות שהיו להם : כ ר"ל תורי זהב היינו ביזת הים ונקודות הכסף היינו ביזת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) וילכו שלשת ימים. כשיצאו ישראל ממצרים נטלו מים מתוקים בכלים כלו המים נתרעמו להם מיד שנא' וילונו העם. היה להם להמלך מיד ולא עשו אלא נתרעמו מיד. ד"א וילכו שלשת ימים דורשי רשימות אמרו ג' ימים הלכו במדבר ולא מצאו תורה שנמשלה למים ולפיכך מרדו והילכך התקינו

ליקוטים על התורה

(כב) ויסע משה וגו' ויצאו אל מדבר שור. דער מדרש תנחומא שרייבט דר מדבר איז גרוס אכט הונדערט מייל די לייג אונ אכט הונדערט מייל די ברייט, אין דר מדבר זענען דא גרויסע גיפטיגע שלאנגען, דר מלך שבור מיט זיינע מיליטער זענען אמאהל געגאנגען דורך דעם מדבר, האבין זיי בגעגינט אגרויסין שלאנג, דר שלאנג הט געהאפט איין זעלנער אונ הט אים איינגעשלונגען אונ באלד נאך איין זעלנער אונ אדריטען זעלנער איינגעשלונגען, דר מלך איז שטארק דערשראקן געווארין, האט ער געפרעגט ביי זיינע חכמים אעצה וואס צו טאהן, הט איינער גיזאגט מען זאל נעמען צעהן שטארקע זעלנער יעדער זעלנער זאל נעמען אגרויסען בינד שטרויא אונ מען זאל ווארפען פר דעם שלאנג, מען האט אזוי גיטאהן, דער שלאנג האט איינגעשלונגן איין בינד שטרויא אונ נאך אבינד שטרויא דיא שטרוי האבן אים איניייניג צו שטאכין איז ער קראנק גיווארען אונ מען האט אים געהרגעט, אין דעם מדבר זענן דא אזעלכע שלאגען

פירוש לתורת אלהים

איר בתפים מיט פויקען ובמחולות אונ מיט טאנצען : (כא) ותען להם מרים אונ מרים האט גיענפערט צו דיא ווייבר שירו זינגט ליי צוא גאט כי ווארום גאה גאה ער הט געהערשט איבר אלע הערשאפט סוס דאס פערד מיט זיין רייטער האט גאט אריין גיווארפן אין ים : (כב) ויסע משה את ישראל מים סוף אונ משה הט גמאכט ציהן די ישראל פון דעם ים סוף ויצאו אונ זיי זענען ארוס גגאנגן צו דר מדבר שור וילכו אונ זייא זענען גגאנגן דריי טאג אין דער מדבר ולא אונ האבן ניט גפונן וואסר : (כג) ויבאו אונ זיי זענען גקומן אין דעם

מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן
קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה: כד וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה: כה וַיִּצְעַק
אֶל־יְהוָֹה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָֹה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־

אונקלוס

לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמָּרָה אֲרֵי
מְרִירִין אִנּוּן עַל כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ מָרָה: כד וְאִתְרָעַמוּ
עַמָּא עַל מֹשֶׁה לְמֵימַר
מָה נִשְׁתֵּי: כה וְצַלִּי קֳדָם
יְיָ וְאַלְפֵיהּ יְיָ אָעָא וּרְמָא

רשב"ם

ויגש את פר לשון מפעיל. אבל ויפול ויגש. לשון פועל: (כה) ויורהו. לשון יורו משפטיך: שם שם לו חק ומשפט. שם במרה על ידי עלילות (הנסיון)

רש"י

תיבה במקום למ"ד בתחילתה והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד תתהפך הה"א של שרש לתי"ו וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכת' כמו (ישעי' כז) חמה אין לי (אסתר א) וחמתו בערה בו הרי ה"א של שורש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הו' הנוספת וכן עבד ואמה (בראשית ל) הנה אמתי בלהה. לנפש חיה (איוב לג) וחמתו חיתו לחם. בין הרמה ותשובתו הרמתה: (כד) וילנו. לשון נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ואתרעמו וכן דרך ל' תלונה להסב הדבור אל האדם ל' מתלונן מתרועם ולא אמר לונן רועם וכן יאמר הלועז דקומפ"ל ישנ"ק שי"י

בית יהודא

תֵּיבָה בִּמְקוֹם לַמֶ"ד בִּתְחִלָּתָה) דֶר הֵ"א וָואס אִין סוֹף וָוארְט אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אַ לַמֶ"ד אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט, ווּאוּ עֶס דַארְף שְׁטֵיין אַ לַמֶ"ד אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט שְׁטֵייט אַמָאהל אַ הֵ' אִין סוֹף וָוארְט, עֶס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין לְמָרָה שְׁטֵייט מָרָתָה (וְהַתָּי"ו הִיא בִּמְקוֹם הֵ' הַנִּשְׁרֶשֶׁת בְּתֵיבַת מָרָה) דֶער תָּי"ו פוּן מָרָתָה אִיז פַאר דִי הֵ' וָוס דַארְף שְׁטֵיין אִין וָוארְט מָרָה, דֶער וָוארְט הָט גֶעדַארְפְט הָאבֶּען צְווֵיי הֵהִין, מָרָהָה, דֶר עֶרְשְׁטֶער הֵ' אִיז פוּן וָוארְט מָרָה. דֶער אַנְדֶערֶער הֵ' אִיז פַאר דִי לַמֶ"ד וָואס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט, שְׁטֵייט דֶר הֵ' אִין סוֹף וָוארְט. נָאר פַאר וָוס שְׁטֵייט נִיט מָרָהָה, זָאגְט רַשִׁ"י (וּבִסְמִיכָתָהּ) וֶוענֶן דִי נָאנְטְקֵייט (כְּשֶׁהִיא נִדְבֶּקֶת לְהֵ"א שֶׁהוּא מוֹסִיף בִּמְקוֹם הַלַּמֶ"ד) ווֶען עֶס קוּמְט דֶר הֵ' פוּן וָוארְט צוּזַאמֶען מִיט דִי הֵ' וָוס אִיז אִין סוֹף וָוארְט פַאר דִי לַמֶ"ד וָואס דַארְף זַיין אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט (תִּתְהַפֵּךְ הַהֵ' שֶׁל שׁוֹרֶשׁ לְתָי"ו) וֶוערְט פַארְקֶערְט דִי הֵ"א פוּן וָוארְט צוּ אַתָּי"ו וָוייל עֶס אִיז גְרִינְגֶער צוּ רֵיידֶען מָרָתָה ווִי צוּ רֵיידֶען מָרָהָה (וְכֵן כָּל הֵ"א שֶׁהִיא שׁוֹרֶשׁ בְּתֵיבָה תִּתְהַפֵּךְ לְתָי"ו בִּסְמִיכָתָהּ) אוּנ אַזוֹי אִיז בַּייא יֶעדֶער הֵ' וָוס עֶר אִיז דֶער וָוארְצְל פוּן וָוארְט אַז עֶר אִיז נָאנְט צוּ אַאוֹת וָוס שְׁטֵייט אִין סוֹף וָוארְט, וֶוערְט פוּן דִי הֵ' אַתָּי"ו (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק חֵמָה אֵין לִי, וֶוערְט פוּן דִי הֵ' אַתָּי"ו וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ (הֲרֵי הֵ"א הַשּׁוֹרֶשׁ נֶהֶפֶכֶת לְתָי"ו מִפְּנֵי שֶׁנִּסְמֶכֶת אֶל הַוָּא"ו הַנּוֹסֶפֶת) אִיז דֶער הֵ' פוּן חֵמָה פַארְקֶערְט גֶעווָארֶן צוּ אַתָּי"ו וָוייל עֶר אִיז נָאנְט צוּ דֶעם צוּגִיגֶעבֶּענֶעם וָוא"ו חֲמָתוֹ, זַיין כְּעַס (וְכֵן עֶבֶד וְאָמָה) שְׁטֵייט (הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה) פוּן דִיא הֵ' וְאָמָה אִיז גֶעווָארֶן אַתָּי"ו ווֶעגֶען דֶעם צוּגִיגֶעבֶּענֶעם יוּד, אֲמָתִי מַיין דִינְסְט, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לְנֶפֶשׁ חַיָּה, אִיז פוּן דִי הֵ' חַיָּה גֶעווָארֶן אַתָּי"ו אוּנ עֶס שְׁטֵייט וְזִהֲמַתּוּ "חַיָּתוֹ" לָחֶם (בֵּין הָרָמָה) אִיז פוּן דִי הֵ' הָרָמָה גֶעווָארֶען אַתָּי"ו אוּנ עֶס שְׁטֵייט וּתְשׁוּבָתוֹ הָרָמָתָה. מֶען מֵיינְט לְהָרָמָה צוּ הָרָמָה הָאט עֶר צוּרִיק גֶעקֶערְט: (כד) וַיִּלֹּנוּ. (לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא) רַשִׁ"י זָאגְט וַיִּלֹּנוּ מֵיינְט מֶען זֵיי זֶענֶען גֶעקְרִיגְט גֶעווָארֶן, מֶען מֵיינְט עֶס אִיז אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין זֵייעֶרֶע הָארְצֶער אַבֵּייזְקֵייט אוֹיף מֹשֶׁה אוּנ דָאס הָט זֵייא דֶערְוֶועקְט זֵיי זָאלְען קְרִיגֶען מִיט מֹשֶׁה (וְכֵן הַתַּרְגּוּם לָשׁוֹן נִפְעַל הוּא) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ וַיִּלֹּנוּ, נִפְעַל, זֵיי זֶענֶען גֶעקְרִיגְט גֶעווָארֶען, ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין תַּרְגּוּם וְאִתְרָעַמוּ. זֵיי זֶענֶען גֶעקְרִיגְט גֶעווָארֶן (וְכֵן דֶרֶךְ לָשׁוֹן תְּלוּנָה לְהָסֵב הַדִּבּוּר אֶל הָאָדָם) וואו עֶס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט תְּלוּנָה, קְרִיג, גֶעהֶער דֶער וָוארְט צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ, דָס הֵייסְט נִיט דֶער מֶענְטְשׁ הָט דֶערְוֶועקְט דִי קְרִיג, נָאר עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען אַסִבָּה וָוס דִי סִבָּה הָאט גֶעמַאכְט דֶעם מֶענְטְשׁ זָאל קְרִיגֶען, אִיז דֶער מֶענְטְשׁ גֶעקְרִיגְט גֶעווָארֶען דוּרְךְ דִי סִבָּה, דָס הֵייסְט (מִתְלוֹנֵן מִתְרוֹעֵם) דֶר מֶענְטְשׁ אִיז גֶעקְרִיגְט גֶעווָארֶן, גֶעשְׁטַארְעמְט גֶעווָארֶן, דוּרְךְ אַסִבָּה וָואס הָט אִים דֶערְוֶועקְט צוּם קְרִיגֶען (וְלֹא אָמַר לוֹנֵן רוֹעֵם) אוּנ מֶען זָאגְט נִיט לוֹנֵן, עֶר קְרִיגְט, עֶר שְׁטוּרֶעמְט, וָוארוּם לוֹנֵן אוּנ רוֹעֵם, ווָאלְט מֶען מֵיינֶען דֶער מֶענְטְשׁ הָט פוּן זִיךְ אַלֵיין דֶערְוֶועקְט דִי קְרִיג אוּנ דֶעם שְׁטוּרֶעם (וְכֵן יֹאמַר הַלּוֹעֵ"ז) דֶר פְרַאנְצוֹיזֶער זָאגְט אוֹיךְ אַזוֹי דקומפ"ל ישנ"ק שי"י (מוּסַב הַדִּבּוּר אֵלָיו בְּאָמְרוֹ שי"י) גֶעהֶערֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקדמונים להיות קורין בתורה שני ותמישי שלא יהו ג' ימים

שפתי חכמים

מלרים כדאיתא במדרש: ל ר"ל על האדם שמתלונן אבל כשהוא

פירוש לתורת אלהים

אָרְט וָוס וֶוערְט גְרוּפֶען מָרָה וְלֹא אוּנ זֵייא הָאבֶּען נִיט גִיקָאנְט טְרִינְקֶען דָאס וַואסֶער פוּן דֶעם אָרְט מָרָה כִּי וָוארוּם זֵיי זֶענֶען גִוֶועז בִּיטֶער עַל דְרוּם הָט מֶען גְרוּפֶען דָם אָרְט מָרָה וַוייל דָם וַואסֶער פוּן דֶעם אָרְט אִיז גְוֶועז בִּיטֶער: (כד) וַיִּלֹּנוּ הָט דָם פָאלְק גְקְרִיגְט אוֹיף מֹשֶׁה לֵאמֹר אוּנ הָאבֶּען גִיזָאגְט מַה וָואס וֶועלֶען מִיר טְרִינְקֶען: (כה) וַיִּצְעַק הָאט מֹשֶׁה גְשְׁרִיגֶן צוּ גָאט אוּנ הָט תְּפִלָּה גְטָאהְן דִי יִשְׂרָאֵל זָאלֶן הָאבֶּן צוּ טְרִינְקֶען וַיּוֹרֵהוּ הָט גָאט גְוִויזְן צוּא מֹשֶׁה אַהאלְץ וַיַּשְׁלֵךְ הָאט

ליקוטים על התורה

שְׁלַאנְגֶען אַז עֶר זֶעהְט אוֹיף דֶער עֶרְד דֶעם שָׁאטְן פוּן אַפֵייגֶל וָוס פְלִיהְט אִין דֶער הֵייךְ שְׁפַּייט עֶר זַיין גִיפְט אוּנ פוּן דֶעם רֵייח פוּן דֶעם גִיפְט שְׁטַארְבְּט דָאס פֵייגֶל אוּנ וֶוערְט צוּרִיסֶען אוֹיף שְׁטִיקֶר אוּנ פַאלְט אַרָאפּ אוֹיף דֶר עֶרְד, אוּנ דֶר שְׁלַאנְג שְׁלִינְגְט זֵיא אַיין, אֵיינֶער אִיז אַמָאהְל גֶעגַאנְגֶען אוֹיף אַבַּארְג קְלוֹבֶּען הָאלְץ הָאט עֶר גֶזֶעהֶן אַשְׁלַאנְג לִיגְט אוּנ שְׁלָאפְט, דֶער שְׁלַאנְג הָאט אִים נִיט גְזֶעהֶן, נָאר פוּן שְׁרֶעק אִיז בַּייא דֶעם מֶענְטְשׁ אַרוֹיס גֶעפַאלֶן דִיא הָאר פוּן קָאפּ, אִין אַזוֹי אַמִּדְבָּר זֶענֶען יוּדֶען אִיצְט גֶגַאנְגֶען, ווִי מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט צוּ דִי יוּדֶן הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, הקב"ה הָאט דִיךְ גֶעפִירְט אִין דֶעם גְרוֹיסְן שְׁרֶעקְלִיכֶען מִדְבָּר וָוס דָארְטִין זֶענֶען דָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב, אַזֶעלְכֶע מִינִים שְׁלַאנְגֶען, אוּנ צוּ דִי יוּדֶן הָאבֶּען זֵיי קֵיין שְׁלֶעכְטְס גִטָאהְן אַזוֹי לַאנְג וִוא זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶעזִינְדִיגְט:

המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: כו ויאמר אם שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל

למיא ובסימו מיא תמן גזר ליה קים ודין ותמן נסייה: כו ואמר אם קבלא תקביל למימרא דיי אלהך ודכשר קדמוהי תעבד ותצית לפקודוהי ותטר כל קימוהי כל

תו"א חק ומשפט סנהדרין מ: ויאמר אם ברכות ט: כל המחלה סנהדרין לו:

רשב"ם

אשר שם [להצמיאם] למים ואח"כ ריפא להם את המים התחיל להוכיח' שיקבלו עליהם את החוקים ואת המשפטים אשר ילמדם והוא יעשה צרכיהם. והיאך שם לו חוק ומשפט שאמר להם אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וגו' ושמרת כל חקיו שציוה אתכם: (כו) כל המחלה אשר שמתי במצרים. שעשיתי מימיהם דם ולא היה להם מים לשתות לא אשים עליך כי אני ה' רפאך אשר רפאתי למים. כדכתיב לשון זה באלישע כשריפא המים. כל המחלה במים מדבר. כדכתיב וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך:

בעל הטורים

הכא נמי: (כה) שם שם לו חוק ומשפט. זה פרה אדומה שכשם שזה המר ממתיק המרים כך פרה אדומה מטהרת הטמאים ומטמאת הטהורים: שם. בגימטרי' פרה אדומה: חק ומשפט. ג' במסורה הכא ואידך ביהושע וישם לו חק ומשפט בשכם שכרת ברית עם ישראל. ואידך וללמד בישראל חק ומשפט בעזרא מה התם נתנו להם חקים ומשפטים אף ביהושע כאלו כו ביום ניתנה להם התורה שקבלו

בית יהודא

די ווערטער דקומפ"ל ישנ"ק, צו דעם מענטשן: (כה) ושם שם לו. זאגט רש"י (במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם) הקב"ה הט געגעבן צו די יודען אין מרה אביסל פרשיות פון די תורה זיי זאלן די פרשיות לערנען, דם זענען די דינים פון שבת אונ פרה אדומה אונ דינים וואס געהערן צווישען מענטשען וגנבה גזלה אונ נאך אזעלכע דינים: ושם נסהו. אונ דארטן האט הקב"ה געפרובט (לעם) צום פאלק (וראה קשי ערפן) אונ ער הט געזעהן זייער הארטן נאקין (שלא נמלכו במשה בלשון יפה) זיי האבען ניט געפרעגט אעצה ביי משה מיט שיינע רייד (בקש עלינו רחמים) בעט בייא הקב"ה ער זאל אויף אונז רחמנות האבען (שיהיו לנו מים לשתות) מיר זאלן האבן וואסער צום טרינקען (אלא נתלוננו) נאר זיי האבן באלד געקריגט: (כו) ואם שמע תשמעו. זאגט רש"י (זו קבלה שיקבלו עליהם) דאס מיינט מען זיי זאלן אויף זיך נעמען צו טאהן דיא מצות פון די תורה: ותעשהו. (הוא עשיה) מיינט מען זיי זאלן טאקי טאהן די מצות: והאזנת. זאגט רש"י מען מיינט (תטה אזניך לדקדק בהם) זאלסט איינבייגען דיינע אויערען דוא זאלסט גוט נאך קלערען ווי צו טאהן די מצות: וכל חקיו. חקים מיינט מען (דברים שאינן אלא גזרת מלך בלא שום טעם) אזעלכע זאכען וואס זענען נאר אגזרה פון הקב"ה מען זאל אזוי טאהן אונ מיר ווייסען ניט צוליב צו די מצוה (ויצר הרע מקטר עליהם) דער יצר הרע קריגט אויף די מצות אונ ער פרעגט (מה איסור באלו) וואס פאר אאיסור איז דא אין די זאכן (למה נאסרו) פאר וואס זענען די זאכן אסור געווארן (כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וביוצא בהם) פאר וואס טאר מען ניט אנטאהן כלאים וואל מיט פאדים צוזאמען פאר וואס טאר מען ניט עסן חזיר, פאר וואס דארף מען געמען אקוה נאר ארויטע, אונ נאך אזעלכע זאכען וואס מען טאר זיי ניט טאהן אדער מען מוז זייא טאהן, אונ מיר

רש"י

מוסב הדבור אליו כאמרו שי"י: (כה) שם שם לו. במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה כו ודינין (סנהדרין מ): ושם נסהו. לעם וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בל' יפה ב בקש עלינו רחמים שיהי' לנו מים לשתות אלא נתלוננו: (כו) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור באלו למה נאסרו כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר

שפתי חכמים

אומר לונן אינו מוסב כ"כ על האדם שלונן: מ די"ל שבת מפרש הקרא מיד אחריו. א"כ מדכתיב בדברות אחרונות כאשר צויתיך ופי' רש"י כאשר צויתיך במרה. ופרה אדומה מדכתיב חק וגבי פרה אדומה כתיב זאת חקת. והמפרשים האריכו בזה דבמכילתא ובגמ' נזכרו מצות אחרות יעויין שם: נ כ' הרא"ם לא ידעתי מי הכריח לרש"י לפ' ושם נסהו על התלונות שאין ענין לו עם חק ומשפט שנתן להם ולא פי' על המצות שנתן להם לנסותם אם יקבלו בשמחה אם לאו שזו יתיישב יותר מה שכתב אחריו מיד והיה אם שמוע תשמע וגו' ע"כ וי"ל דאי קאי

דעת זקנים מבעלי התוספות

בלא תורה: (כה) חק ומשפט. חק שהוא משפט זהו כבוד או"א:

פירוש לתורת אלהים

משה דאס האלץ אריין געווארפען אין דעם וואסער ויִמתקו איז דס וואסער זיס געווארן שם דארטן שם הט גאט געמאכט לו צו איס צום פאלק ישראל חוק געזעץ [ע' רש"י] ומשפט אונ אריכט ושם אונ דארטען נסהו האט גאט גיפרובט דאס פאלק [עיין רש"י]:

(כו) ויאמר האט משה גזאגט צוא דיא ישראל פון גאטס וועגען אם שמוע אויב הערען תשמע דוא וועסט הערען לקול צו דעם קול פון דיין גאט [עיין רש"י] והישר בעיניו תעשה אונ וואס רעכט פארטיג אין גאטס אויגען וועסטו טאהן והאזנת אונ דוא

משלי נחמיה

(כו) ויאמר אם שמוע וגו' כי אני ה' רופאך. דער ספר אבן משה שרייבט למשל צוויי פרעמדע מענטשין האבן גענעכטיגט אין אגאסט־הויז, אין איין שטוב, דיא מענטשין האבן ניט געקענט איינער דעם אנדערין, איינער [שמואל] הט זיך געלייגט פריער אין זיין בעט שלאפין, ער איז אבער ניט גישלאפין אונ ער האט גיזעהן ווי דער אנדערער [ראובן] לייגט אונטער זיין קישין אבייטיל געלט. שמואל איז ניט געשלאפין אונ האט געווארט ביז ראובן איז גוט איינגעשלאפין אונ הט ארויסגענומען דם בייטיל געלט פון אונטער זיין קישין, אונ הט גוט בעהאלטין, אין דר פריה ראובן איז אויפגעשטאנען ער זעהט ער הט ניט דם בייטיל געלט, זאגט ער צו שמואל גיב מיר מיין געלט עס איז דאך דא אין שטוב קיינר גיוועזן נאר איך אונ דו, הט דאך דם געלט קיינער גענומן, נאר דו, שמואל זאגט

הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃ ס חמישי כז וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃ טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

מַרְעִין דִּי שַׁוֵּיתִי בְמִצְרַיִם לָא אֲשַׁוֵּינוּן עֲלָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אָסְךְ׃ כז וַאֲתוֹ לְאֵילִם וְתַמָּן תְּרֵי עֲסַר מַבּוּעִין דְּמַיִן וְשַׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַמָּן עַל מַיָּא׃ א וּנְטַלוּ מֵאֵילִם וַאֲתוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

ת"א אילמה יבמות יג:

בעל הטורים

לעבוד את ה' וכן בעזרא נתקדש להם כתב של תורה: (כו) מחלה. אותיות הלאם ואותיות המלח לומר לך ששמונים ושלשה מיני חלאים תלוים במרה ופת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן ולכך סמך לו עינות מים: רופאך. הפ"א רפויה שהרפואה שבידי שמים באה ברפיון ושבידי אדם באה בקושי ועל כן ורפא בפרשת משפטים דגוש:

רש"י

שפרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה' רופאך זהו מדרשו (מכילתא) ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי וזהו איזון מצות וכן הוא אומר (משלי ג) רפאות תהי לשרך: (כז) שתים עשרה עינות מים. כנגד י"ב שבטים נזדמנו להם: ושבעים

בית יהודא

ווייסען ניט פאר וועם מען טאר ניט אונ פאר וואס מען מוז וואר הקב"ה האט אזוי געהייסען: (לא אָשִׂים עָלֶיךָ). איך וועל ניט טאהן אויף דיר די קראנקהייט פון מִצְרַיִם (וְאִם אָשִׂים) אונ אויב איך וועל אויף דיר טאהן ווייל דו וועסט אמאהל זינדיגען (הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ לֹא הוּשְׂמָה) וועט דאס זיין גלייך ווי איך וואלט ניט געטאהן. ווארום אז דו וועסט טאהן תְּשׁוּבָה (כִּי אֲנִי ה' רוֹפְאֶךָ) וועל איך גאט דיך באלד היילען (זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ) אזוי זאגט דער מדרש (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ) נאך דעם פראסטען פשט כי אני ה' רופאך, מיינט מען, הקב"ה זאגט איך בין דיין שטענדיגער דאקטאר *) (מְלַמֶּדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת) איך לערען דיך תּוֹרָה אונ מִצְוֹת (לְמַעַן תִּנָּצֵל מֵהֶם) דו זאלסט געראטעט ווערען פון קראנקהייט (כְּרוֹפֵא הַזֶּה הָאוֹמֵר לְאָדָם) ווי דער דאקטאר זאגט צו א מענטש וואס איז קראנק געוועזען (אַל תֹּאכַל דְּבָרִים שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתְךָ לִידֵי חוֹלִי) דו זאלסט ניט עסען די אונ די זאכען ווייל זיי וועלען דיך צוריק קראנק מאכען (וְזֶהוּ אִיזּוּן מִצְוֹת) דאס מיינט מען ער זאל איינבייגען דעם אויער צו הערען די מִצְוֹת וואס הקב"ה וועט אים געביטען (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אונ אזוי האט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ געזאגט (רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ) די תּוֹרָה אונ מִצְוֹת וועלען זיין אהיילונג צו דיין לייב: (כז) (וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינוֹת מַיִם). צוועלף קוואלען וואסער, זאגט רש"י (כְּנֶגֶד י"ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם) דיא צוועלף קוואלען וואסער זענען אנגעגרייט געווארען פאר די יודען ווייל זיי זענען צוועלף שְׁבָטִים (וְשִׁבְעִים תְּמָרִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים זְקֵנִים) זיבעציג טייטעל בוימער זענען אנגעגרייט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) כי אני ה' רופאך. המשכילך בדרך זו תלך שלא תבא לידי מחלה כרופא המזהיר לאוהבו לא תאכל מאכל פלוני שלא תבא לידי חולי רק אם שמוע תשמע וגו' כל המחלה וגו' כי אני ה' המזהירך קודם שלא תעשה דבר המביאך לידי מחלה וכאב שעבירה מביאה לידי מחלה שנאמר נד קציר ביום נחלה וגו'. והמצוה היא רפואה לאדם שנא' ולכל בשרו מרפא מהרב יוסף קרא. וכל זה מתפרש כמו ולרש אין כל ולא יעיר כל חמתו שום דבר מחמתו. וכן הכא שום דבר מהמחלה לא אשים עליך:

שפתי חכמים

ושם נסהו על המצות שצוה להם הנ"ל שם שם לו חוק ומשפט ונסהו ושם נ"ל דושם משמע ענין אחר ממה שנא' לפני זה לכן פי' נסהו לעם על התלונה וכו': ס דק"ל דאם לא ישים למה אמר אני י"י רופאך ל"פ ואם אשים וכו' וה"פ אם שמוע תשמע וגו' אז לא אשים אבל אם לא תשמע רלה לומר כי אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו' אז אשים עליך אבל הרי הוא כלא הושמה וכו': ע רלה לומר שמזה נשמע בהיא רפואה וגם שכן שמונעת החולי לבא: פ דק"ל נ"ל המנין: צ ר"ל שכן היו מולאין אותם אבל אין לפרש שנזדמנו להן

פירוש לתורת אלהים

וועסט פאר נעמען לְמִצְוֹתָיו צוא זיינע מִצְוֹת וְשָׁמַרְתָּ אונ דו וועסט היטען כָּל גאר זיינע געזעץ [עיין רמ"ז] זאגט דיר גאט אזוי צו כָּל גאר די קרענק אֲשֶׁר וואס איך האב געטאהן אין מִצְרַיִם לֹא וועל איך אויף דיר ניט טאהן כִּי ווארום איך גאט בין דיין היילער [עיין רמ"ז]: (כז) זענען די יִשְׂרָאֵל אוועק געגאנגען פון מָרָה וַיָּבֹאוּ אונ זענען געקומען אין אֵילִם וְשָׁם אונ דארטען איז געוועזען שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה צוועלף עֵינוֹת קוואל ברונעם וואסער וְשִׁבְעִים אונ זיבעצג טייטעל ביימער וַיַּחֲנוּ האבען זייא דארטען גרוהט ביי דעם וואסער: (א) וַיִּסְעוּ האבען זיי אוועק געצוגען פון אֵילִם וַיָּבֹאוּ אונ זענען געקומען כָּל גאר די עֲדָה יִשְׂרָאֵל אֶל צו דער מִדְבָּר וואס ווערט גרופען סִין אֲשֶׁר וואס דיא

משלי נחמיה

צוא ראובן דוא מענסט זאגען וואס דו ווילסט איך האב דיין געלט ניט גענומען, ראובן האט גיזעהען ער קען ניט אפ געמען זיין געלט פון שמואל מיט אלע גוטע אונ בייזע רייד וואס ער האט צו אים גערעט אונ גיבעטען, זאגט ראובן צו שמואל דו זאלסט וויסען איך בין א מכשף, אויב דו וועסט מיר ניט צוריק געבען מיין געלט וועל איך מאכען מיט כישוף אלע ציין זאלין ארויספאלין פון דיין מויל, האט שמואל געלאכט אונ האט געזאגט איך ווייס אין וועלכע שטאט איז

*) הערה עס זענען דא צווייערליי מענטשין, איינער רופט אדאקטאר ווען ער איז ח"ו קראנק, אונ איינער איז רייך האט ער אשטענדיגען דאקטאר, וואס קומט צו אים אלע טאג, ווען ער איז געזונד, אונ זאגט אים וואס ער זאל עסין אונ וואס ער זאל טרינקען, ער זאל ניט קענען קראנק ווערין, אזוי האט גיזאגט הקב"ה צו די יודען איך בין רופאך, דיין דאקטאר, וואס לערען דיך וואס דו זאלסט טאהן דו זאלסט שטענדיג געזונד זיין אונ זאלסט קיין מאהל קראנק ווערען, דריבער שטייט ניט אין פסוק ארפאך, איך וועל דיך היילין, ווארום ארפאך וואלט מען מיינען אז דוא וועסט קראנק זיין וועל איך דיך היילין, אבער רופאך מיינט מען איך וועל זיין דיין רופא, דיין דאקטאר, וואס איך וועל דיך היילין דו זאלסט ניט קראנק ווערן, ועיין רש"י:

אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין
סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב וַיִּלִּינוּ
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ ג וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ

וילונו קרי

לְמַדְבְּרָא דְסִין דִּי בֵּין
אֵילִם וּבֵין סִינַי בַּחֲמִשַּׁת
עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
תִנְיָנָא לְמִפְּקְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ב וְאִתְרַעֲמוּ כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן
בְּמַדְבְּרָא׃ ג וַאֲמָרוּ לְהוֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוַי דְמִיתְנָא

רשב"ם

(א) בחמשה עשר יום לחדש השני. אז פסקו להם עוגות שהוציאו ממצרים:

בעל הטורים

(א) סין. בגימ' הסנה ונקרא סיני ע"ש יו"ד דברות שנתנו בו:

בית יהודא

געוואָרן, גענען די זיבעציג זְקֵנִים פון די יודען: (א) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם וגו'), זאָגט רש"י (נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנִיָּה) דריבער האָט די תּוֹרָה בּיי דעם רוהונג געשריבען דעם טאָג אין חוֹדֶשׁ (לְפִי שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָרָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם) וועיל אין דעם טאָג האָט זיך געענדיגט די מַצּוֹת וואָס זיי האָבען מיט גענומען פון מִצְרַיִם (וְהוּצְרְכוּ לְמָן) אונ זיי האָבען געדאַרפט מָן זאָל זיי געבען דעם מָן (לָמַדְנוּ שֶׁאָכְלוּ מִשְּׁיָרֵי הַבָּצֵק אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמַּצּוֹת שִׁשִּׁים וְאַחַת סְעוּדוֹת) פון דאַנען לערנען מיר אַז דיא יודען האָבען געגעסען פון דיא געבליבענע מַצָּה וואָס זיי האָבען מיט גענומען פון מִצְרַיִם איין אונ זעכציג סעודות (ועיין ש"ח) (וַיֵּרֶד לָהֶם מָן בְּט"ז בְּאִיָּר) דעם זעכצעהנטען טאָג אין אייר האָט אָנגעהויבען גיין דר מָן (וְיוֹם א' בְּשַׁבָּת הָיָה) דאָס איז געוועזען דר ערשטער טאָג אין וואָך, זונטאָג (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) ווי עס שטייט אין די גְמָרָא שַׁבָּת: (ב) וַיִּלּוֹנוּ. זיי האָבען געקריגט (לְפִי שֶׁכָּלָה הַלֶּחֶם) וועיל דָס ברויט האָט זיך געענדיגט בּיי זיי, האָבען זיי מוֹרָא געהאַט טאָמער וועלען זיי ניט האָבען צו עסען: (ג) מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ. ווער וועט געבען (שֶׁנָּמוּת) מיר זאָלען שטאַרבען, זאָגט רש"י (וְאֵינוֹ שֵׁם דָּבָר) דר וואָרט „מוּתֵנוּ" איז ניט דר נאָמען שטאַרבען (כְּמוֹ מוּתֵנוּ בְּחוֹלָם) ווי דער וואָרט מוֹתֵנוּ מיט אַ חוֹלָם וָא"ו, דער וואָרט „מוּתֵנוּ" מיט אַ שׁוּרֻק וָא"ו איז דערטייטש אונזער שטאַרבען, אָבער „מוּתֵנוּ" איז דערטייטש מיר זאָלען שטאַרבען (אֶלָּא כְּמוֹ) נאָר דָס איז אַזוי וויא „עֲשׂוֹתֵנוּ, חֲנוֹתֵנוּ, שׁוּבֵנוּ", עֲשׂוֹתֵנוּ איז דערטייטש

רש"י

תמרים. כנגד ע' זקנים: (א) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן ללמדנו שאכלו משירי הבצק (או משירי המצה) ששים ואחת סעודות וירד להם מן בט"ו באייר ויום א' בשבת היה כדאי' במס' שבת (דף פז): (ב) וילונו. לפי שכלה הלחם: (ג) מי יתן מותנו. שנמות והינו שם דבר כמו מותנו (בחולם) אלא כמו עשותנו חנותנו שובנו לעשות

שפתי חכמים

שעכשיו נבראו דהא כתיב אין כל חדש תחת השמש: ק א"ע"פ שנשארו י"ו ימים מניסן ומאייר היו ט"ו ימים עד ירידת המן וא"כ הוא ס"ב סעודות סעודה ראשונה היו אוכלים במצרים דהיינו ליל ט"ו ובט"ו שחרית יצאו: ר מדכתיב ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי לירידתו שבת הוא ולא יהיה בו. הקשה הרא"ם שמוכח מהאי קרא שט"ו באייר שנסעו מאלים ובאו למדבר סין יום שבת היה וקשה והא כבר נלטוו במרה

ליקוטי יקרים

(ב) וַיִּלּוֹנוּ כָּל עֲדַת וגו' בַּמִּדְבָּר. דער אלשיך ז"ל פרעגט ערשטינס וואָס האָבען איצט די יודען געקריגט מיט אַהֲרֹן, וואָס גיהער אַהֲרֹן צו דיא קְרִיגַ? צווייטינס צו וואָס דער ציילט אונז דר פָּסוּק אַז די קְרִיג איז געווען אין דר מִדְבָּר, עס שטייט דאָך פריער אין פָּסוּק די יודען זענען געקומען אין דער מִדְבָּר, אַז זייא זענען געווען אין דר מִדְבָּר ווייסען מיר אַז די קְרִיג איז געווען אין דר מִדְבָּר, נאָר ווען די יודען זענען געווען אין מִצְרַיִם האָבען זייא געהערט משה מיט אַהֲרֹן זאָגען צו פַּרְעֹה מיר וועלען גיין מיט דיא יודען דריי טאָג אין דר מִדְבָּר, אונ צו די יודען האָט משה גיזאָגט ער וועט זיי אַרויסנעמען פון מִצְרַיִם אונ וועט זיי ברייננגען אין לאַנד כְּנַעַן, האָבען יודען געמיינט בּיידע זאָגען זענען אֱמֶת, זייא וועלען גיין דריי טעג אין דער מִדְבָּר, אונ נאָך די דרייא טעג וועלען זיי גיין אין אֶרֶץ כְּנַעַן, אַז זיי האָבען געזעהן זיי זענען שוין געווען דריי טעג אין דער מִדְבָּר, אונ איצט גייט מען ווייטער אין דר מִדְבָּר, האָבען זייא געקריגט מיט משה אונ מיט אַהֲרֹן, איר בּיידע האָט דאָך געזאָגט אַז נאָר דריי טעג וועט מען גיין אין

פירוש לתורת אלהים

מִדְבָּר איז בֵּין אֵילִם וּבֵין אונ צווישען דעם באַרג סִינַי, זענען זיי אהין גקומען בַּחֲמִשָּׁה אין דעם פופצעהנטען טאָג אין אַנדערן חוֹדֶשׁ לְצֵאתָם צוא זייער אַרוס גיין פון מִצְרַיִם אין חוֹדֶשׁ אִיָּר: (ב) וַיִּלּוֹנוּ האָבען געקריגט גאר די קינדער יִשְׂרָאֵל אויף מֹשֶׁה אונ אויף אַהֲרֹן אין דער מִדְבָּר: (ג) וַיֹּאמְרוּ האָבען די קינדער יִשְׂרָאֵל צו זיי געזאָגט מִי ווער וואָלט געגעבען מוּתֵנוּ מיר זאָלען געווען שטאַרבען הַלְוַאי וואָלטען מיר גיוועזען געשטאָרבען בּיד דאָרך גאָטס האַנט אין לאַנד מִצְרַיִם

משלי נחמיה

דאָ אַ דאָקטאָר וואָס זעצט אַריין נייע ציין, האָט ראובן גזאָגט איך בּין דאָך דר דאָקטאָר וואָס קען אַריין זעצין נייע ציין, אויב דו וועסט מיר ניט געבין מיין געלט וועל איך מאַכן מיט כִּשׁוּף דיינע אַלע ציין זאָלין אַרויספאַלין אונ וועל דיר ניט אַריינזעצין נייע ציין ביז דו וועסט מיר צוריק געבען מיין געלט, מיט דעם מָשָׁל וועלין מיר בעסער פר שטיין די פְּסוּקִים, משה האָט גזאָגט צו די יודען אַלז איר וועט הערין דיא רייד פון הקב"ה, אונ איר וועט איינבייגין אייערע אויערין צו הערין די מִצְוֹת וואָס הקב"ה געבּיט צו אייך, אונ איר וועט טאָהן וואָס געפעלט צוא הקב"ה, אַלע קראַנקהייט וואָס הקב"ה האָט גטאָהן צו די מִצְרִים וועט הקב"ה אויף דיר ניט טאָהן, פון דעם פר שטייען מיר אַז משה האָט

בְּיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ ס
ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן

אונקלוס

קֳדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם כַּד הֲוֵינָא יָתְבִין עַל דּוּדֵי בִסְרָא כַּד הֲוֵינָא אָכְלִין לַחְמָא וְשָׂבְעִין אֲרֵי אַפֶּקְתּוּן יָתָנָא לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְקַטָּלָא יָת כָּל קְהָלָא הָדֵין בְּכַפְנָא׃
ד וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה הָא אֲנָא מַחֵית לְכוֹן לַחְמָא מִן שְׁמַיָּא וְיִפְּקוּן עַמָּא

תולדות אהרן

הנני ממטיר תענית ט: לחם יומא עה: ויצא העם שם:

בעל הטורים

(ג) לשובע. ד' במסו' דין ואידך ואכלתם לשובע. ואכלתם לחמכם לשובע. לידה שלח להם לשובע. מלמד שגם במצרים זימן להם הקב"ה ספוקיהם כמו שדרשו רבותינו ז"ל הדגה אשר נאכל במצרים חנם כי תעלה על דעתך שנתנו להם חנם השתא וכו' אלא שהקב"ה היה

רשב"ם

(ג) ביד ה'. מיתת [הבאים] בכלח אלי קבר ולא ברעב: על סיר הבשר. כמו ועליו מטה מנשה: (ד) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו. אף אם יתכוונו ללקוט הרבה לא ימצאו בבתים אלא (יום) דבר יום ביומו כדכתיב ומודו בעומר. איש לפי אכלו לקטו: למען אנסנו. מתוך שבכל יום ויום עיניהם תלויות למזונותיהם:

רש"י

אנכנו להכות אנכנו למות אנכנו. ותרגומו לוי ש דמיתנא כמו לו מתנו. הלואי והיינו מתים: (ד) דבר יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ביומו ת ולא ילקטו היום לצורך מחר

בית יהודא

לַעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן טָאהְן, חֲנוֹתֵנוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ לַחֲנוֹת אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן רוּהֶען. וְשׁוּבֵנוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ לָשׁוּב אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן צוּרִיק קֶערֶען. מוּתֵנוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ, לָמוּת אֲנַחְנוּ, מִיר זָאלֶן שְׁטַארְבֶּן (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשׁ (לְוַי דְמִיתְנָא) הַלְוַאי וָואלְטֶן מִיר גֶעשְׁטָארְבֶּן, אוֹיף „לוּ מַתְנוּ", טַייטְשְׁט אוֹיךְ דֶער תַּרְגּוּם הַלְוַאי וְהָיִינוּ מֵתִים, הַלְוַאי וָואלְטֶן מִיר גֶעשְׁטָארְבֶּן: (ד) וּדְבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. מֵיינְט מֶען (צוֹרֶךְ אֲכִילַת יוֹם) וִוי פִיל זֵיי דַארְפֶן אוֹיף דֶעם טָאג צוּם עֶסֶן (יִלְקְטוּ בְּיוֹמוֹ) דָס זָאלֶן זֵיי קְלוֹיבֶּען אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג (וְלֹא יִלְקְטוּ הַיּוֹם לְצוֹרֶךְ מָחָר) זֵיי זָאלֶען נִיט

שפתי חכמים

על השבת ואיך עברו על איסור תחומין לילך בשבת כו' ושמא י"ל שבט"ו יום לחדש השני דכתיב בקרא לא קאי אלא אויבואו אבל נסיעתן לא הי' אלא בששי בשבת דהיינו בי"ד יום וע' בזה בנח"י: ש פי' דהא התרגום מתרגם על מי יתן מותנו לוי דמיתנא כמו שתרגם על לו מתנו ולו מתנו פשיטא שפירושו הלואי והיינו מתים א"כ מי יתן מותנו נמי פי' הלואי היינו מתים דשייכו שנמות: ת פי' דבר ענין ולורך ומפני שלורך היום הוא לכמה דברים לכן פי' המכוון פה לורך אכילת היום גם הוסיף מלת ילקטו בין מלת יום ובין מלת ביומו להודיע שמלת ביומו דבקה עם מלת ולקטו לא עם יום הסמוך לו שא"כ יהיה פירושו ללורך היום שבאותו יום ואין לו טעם. גם לא נודע מזה זמן לקיטתו לכך מוסיף הרב ואמר

פירוש לתורת אלהים

בְּשִׁבְתֵּנוּ וָוען מִיר זֶענֶען דָארְטֶן גֶזֶעסֶן עַל בַּיי דֶעם טָאפּ מִיט פְלֵייש מִיר הָאבֶּען גִיגֶעסֶען פְלֵייש בְּאָכְלֵנוּ אוּנ דָארְטֶן הָאבֶּן מִיר גֶגֶעסֶן זַאט מִיט בְּרוֹט וָואלְט אוּנְז בֶּעסֶר גְוֶועֶן פוּן דֶעם כִּי וָוס אִיר הָט אוּנְז אַרוֹס גְצוֹגֶן אִין דֶר מִדְבָּר לְהָמִית צוּ טֵייטֶן גָאר דָס אַיין זַאמְלוּנְג דָארְךְ הוּנְגֶר: (ד) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר אִיךְ וֶועל מַאכֶן רֶעגְנֶן צוּ אַייךְ בְּרוֹט פוּן דֶעם הִימֶל וְיָצָא אוּנ דָס פָאלְק זָאל אַרוֹס גֵייןְ אוּנ זָאל קְלוֹבֶּן דָס בְּרוֹט דְּבַר יוֹם וִוי פִיל מֶען בַּדַארְף עֶסֶן אַטָאג בְּיוֹמוֹ זָאלֶן זֵיי דֶעם טָאג נָאר אַזוֹ פִיל קְלוֹבֶּן אָבֶּר זֵיי זָאלֶן נִיט קְלוֹבֶּן הַיינְט וָוס זֵייא בַּדַארְפֶן עֶסֶן מָארְגֶען לְמַעַן פוּן וֶועגֶן אֲנַסֶּנּוּ אִיךְ וֶועל זֵייא פְּרוּבֶן הֲיֵלֵךְ אוֹיב זֵייא

ליקוטי יקרים

דֶר מִדְבָּר, עֶס אִיז שְׁוֶוער נָאךְ דִי דְבָרִי טֶעג וָוס גֵייֶען מִיר וַוייטֶער אִין דֶער מִדְבָּר וְדָאס וָוארְט „בַּמִּדְבָּר" מֵיינְט מֶען וֶוענֶן דֶעם מִדְבָּר, פַר וָוס מֶען גֵייט אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ נִיט צוּם לַאנְד כְּנַעַן, צְוֵוייטֶענְס וֶוען מִיר וָואלְטֶען וִויסֶן אַז מִיר וֶועלֶען אִין אַמִּדְבָּר וָואלְטֶן מִיר גָאר נִיט אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם. וֶוען מִיר זֶענֶן גֶעוֶועֶן אִין מִצְרַיִם אוּנ מִיר הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט, הָט מֶען אוּנְז גֶעגֶעבֶּן עֶסֶן, אוּנ וֶוער עֶס אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן, אִיז עֶר גְשְׁטָארְבֶּן צוּ זַיין צַייט דוּרְךְ הקב"ה, וַוייל הקב"ה הָט גוֹזֵר גֶעוֶועֶן אַיְיעֶנְטְשׁ מוּז שְׁטַארְבֶּן, אָבֶּר אַז אִיר הָט אוּנְז אַרַיינְגֶע־פִירְט אִין דֶר מִדְבָּר, וָוס מִיר וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן פוּן הוּנְגֶער וֶועלֶן מִיר דָאךְ שְׁטַארְבֶּן אַלֶע אַלְטֶע אוּנ יוּנְגֶע אוּנ קִינְדֶער, דוּרְךְ אַייךְ, נִיט דוּרְךְ הקב"ה, אִיצְט מוּז זַיין אֵיינְס פוּן דִי

משלי נחמיה

גֶעמֵיינְט אוֹב דִי יוּדֶען וֶועלֶען נִיט טָאהְן וָוס הקב"ה הָאט גִיבָּאטֶן, וֶועט אוֹיף זֵיי קוּמֶן קְרַאנְקְייט, טָאמֶער וֶועלִין דִי יוּדֶן זָאגֶן פַאר קְרַאנְקְייט הָאבֶּן מִיר נִיט מוֹרָא, עֶס זֶענֶען דָא דָאקְטוֹירִים וָוס הַיילֶן דִי קְרַאנְקְייטֶן, הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ דִי יוּדֶן אִיר זָאלְט נִיט מֵיינֶען אַז דִי דָאקְטוֹירִים הַיילִין קְרַאנְקְייטִין הקב"ה הַיילְט אַלֶע קְרַאנְקְייט, אַז הקב"ה וִויל אַמֶענְטְשׁ זָאל גֶעזוּנְד וֶוערִין, שִׁיקְט עֶר דֶעם מֶענְטְשׁ אִין דִי גֶעדַאנְקִין וֶועלְכֶן דָאקְטָאר עֶר זָאל רוּפֶן, אוּנ הקב"ה שִׁיקְט דֶעם דָאקְטָאר אִין דִי גֶעדַאנְקִין וֶועלְכִין מֶעדִיצִין עֶר זָאל פַארְשְׁרַייבְּן, אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ וֶוערְט גֶעזוּנְד, אוּנ אַז הקב"ה וִויל דֶער מֶענְטְשׁ זָאל נִיט גֶעזוּנְד וֶוערִין, נָאר עֶר זָאל שְׁטַארְבִּין, מַאכְט הקב"ה דֶער דָאקְטָאר זָאל נִיט גִיט פַארְשְׁטֵיין דִי קְרַאנְקְייט, עֶר זָאל אַטָעוּת הָאבֶּען אוֹיף דִי קְרַאנְקְייט אוּנ זָאל פַארְשְׁרַייבֶּן אַזוֹי אַמֶעדִיצִין וָואס זָאל נָאךְ פֶערְגְרֶעסֶערִין דִיא קְרַאנְקְייט אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט, דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק כִּי אֲנִי ה' רוֹפְאֶךָ, נָאהֶר אִיךְ גָאט קֶען דִיךְ הַיילֶען, נַייטֶער הֶעלְפְט קֵיין דָאקְטָאר אָן מִיר:

אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃
ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת
אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־
יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם׃ ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם

אונקלוס

וְיִלְקְטוּן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דַּאֲנַסֵּנּוּן הַיְהָכוּן בְּאוֹרָיְתִי אִם לָא׃ ה וִיהֵי בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וִיתַקְּנוּן יָת דְּיַיְתוּן וִיהֵי עַל חַד תְּרֵין עַל דִּילְקְטוּן יוֹם יוֹם׃ ו וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא

תו"א והיה ביום שבת קין׃

רשב"ם

אלי מתוך כך יאמינו בי וילכו בתורתי. כמו שמפורש בפרשת והיה עקב ויענך וירעיבך: (ה) והכינו. את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו: והיה משנה. אע"פ שבכל יום לא מצאו אלא עומר לגלגולת ביום הששי ימצאו

בעל הטורים

מזומן להם דגים בכדיהם וזהו לידם שלא להם נסוגע: (ד) אנסנו הילך בתורתי. שלא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן: (ה) והיה משנה. כל מעשה השבת כפול. ב' כבשים. ב' ככרות. ב' נרות. זכור ושמור׃

בית יהודא

קלויבען היינט וועגען מארגן: [למען אנסנו הילך בתורתי]. פון וועגן איך זאל אים פרובען אויב ער וועט גיין אין מיין תורה (אם ישמרו מצות התלויות בו) אויב זיי וועלן היטען די מצות וואס געהערען צום מן (שלא יותירו ממנו) זיי זאלען ניט לאזען פון מן פון איין טאג אויף דעם צווייטען טאג (ולא יצאו בשבת ללקוט) שבת זאלען זיי ניט ארויס גיין קלויבען דעם מן: (ה) [והיה משנה]. פרייטאג וועלן זיי האבען דעם מן צוויי מאהל אזוי פיל (ליום ולמחרת) אויף דעם טאג פרייטאג און אויף מארגן שבת: [משנה]. (על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע) פרייטאג וועלן זיי האבען צוויי מאהל אזוי פיל ווי זיי זענען געוואהנט צו קלויבען אלע טאג פון דיא גאנצע וואך. זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (אשר יביאו והיה משנה) וואס זיי וועלען ברייגגען וועט זיין טאפעל (לאחר שיביאו ימצאו משנה במדידה) נאכדעם ווי זיי וועלן ברייגגען אהיים דעם מן און זיי וועלען אים מעסטען וועלען זיי געפינען טאפעל (על אשר ילקטו וימודו יום יום) ווי זיי פלעגן קלויבען און מעסטען אלע טאג (וזהו לקטו לחם משנה) דם מיינט מען איר זאלט קלויבען טאפעלע ברויט (בלקיטתו היה נמצא לחם משנה) ביי זיין קלויבען האט ער געפונען טאפעלע ברויט ואטאפעלע מאס מן (וזהו) דאס האט געזאגט משה צו די יודען (על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים) ווייל מארגן איז שבת דריבער גיט הקב"ה צו אייך דעם זעקסטען טאג ברויט ומן אויף צווייא טאג (נותן לכם ברכה בבית) הקב"ה גיט צוא אייך אברכה אין שטוב (למלאות העומר פעמים) איר זאלט פוהל מאכן דעם עומר מיט מן צוויי מאהל (לחם יומים) איר זאלט האבען ברויט אויף צווייא טאג, אויף פרייטאג אונ אויף שבת׃ (ו) [ערב]. זאגט רש"י (כמו לערב) דאס ווארט ערב, איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לערב, נאנט צו נאכט ואדער בערב, ביי נאכט, עיין ש"ת: [וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים]. וועט איר וויסען אז הקב"ה האט אייך ארויס־

רש"י

(מכילתא): למען אנסנו הילך בתורתי. אם ישמרו א מצות התלויות בו ב שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט: (ה) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע ג ואומר אני אשר יביאו והיה משנה לאחר שיביאו ימצאו משנה במדידה על אשר ילקטו וימודו יום יום וזהו לקטו לחם משנה בלקיטתו היה נמצא לחם משנה. וזהו על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים נותן לכם ברכה (פוים"ן) בבית למלאות העומר פעמים ללחם יומים: (ו) ערב. כמו ד לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו

שפתי חכמים

ילקטו ביומו והוסיף עוד ולא ילקטו היום לצורך מחר להודיע שאין כונת הכתוב שחובה ללקוט רק שלא ילקטו היום לצורך מחר הרא"ם: א ולמען אנסנו הוא דבוק בלחם מן השמים פי' עם המצות התלויות בו דהיינו שמירת שבת ושלא ילקטו היום לצורך מחר לא עם הסמוך לו שהוא ללקטו דבר יום ביומו שאז יובן שמה שהזהרתי שלא ילקטו היום לצורך מחר הוא למען אנסנו אם יקיים מצותי בזה אם לא וזה לא יתכן למה ירצה לנסותו במצות לא תותירו ולא במצות שבת: ב אבל לא כמו שפי' בפ' עקב גבי לנסותך לדעת התשמור מצותיו שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו דהתם דבוק הנסיון עם הענוי דלעיל מיניה והנסיון שאלל הענוי פירושו שלא תהרהר אחריו אבל הכא דלא נזכר שום ענוי וגער לא יתכן לפרש הנסיון שלא יהרהר אחר מדותיו (ג"א) דכאן א"א לפרש אם תהרהר שאין אומרים לאדם אנסה אותך אם לא תהרהר שא"כ לא היה נסיון אבל יתכן לו' אנסה אותך אם תשמור מצותי אם לא אבל לקמן הם דברי משה אמר ויענך וגו' לנסותך אם תהרהר אחר יתי"ש: ג כלו' ולא משנה של כל השבוע דהיינו עשרה עומרים כמובן מן הכתוב: ד כמו בערב גרסינן כמו שכתיב אחריו ויאמר משה בתת

ליקוטי יקרים

ביידע, אדר הקב"ה דט אונז ארויסגענומען פון מצרים און איר פירט אונז אין דר מדבר מיט אייער אייגענעם ווילן, וועלכן מיינונג איר הט פון דער מדבר ווייסען מיר ניט, אדר ניט הקב"ה הט אונז ארויסגעומן פון מצרים, נאר איר הט אונז ארויסגענומען פון מצרים, ווייסן מיר געוויס ניט וואס איר ווילט מיט אונז מאכן אין דר מדבר, ווארום אז עס וואלט געוועזן אמת אז הקב"ה הט אונז ארויסגענומען פון מצרים און וויל אונז טאהן גוטעס צו וואס פירט ער אונז אין דר מדבר, וועלכע גוטעס קענען מיר האבן אין דר מדבר. דר מדרש זאגט אין מצרים זענען געוועזן פיל יודן וואס זענען בייך געוואָרן פון די מכה וואס דר טייך איז געווארן בלוט, ווייל די מצרים האבן ניט געהאט וואס צו טרינקן האבן זיי געמוזט קויפן וואסר פון די יודן, און דר מצרי וואס האט אויפגענומען וואסר פון איוד, איז די וואסר געווארן בלוט, און דיא רייכע יודן האבן נאך מעהר געקריגט מיט משה און אהרן און האבן געזאגט אין מצרים האבן מיר געהאט צו עסן פלייש און אין דר מדבר וועט מען שטארבן פון הונגער׃

פירוש לתורת אלהים

וועלן גיין אוב זיי וועלן היטען מיין תורה [עיין רש"י] אם לא אוב ניט: (ה) והיה און עס וועט זיין ביום הששי אין דעם זעקסטען טאג והכינו און זייא זאלען אן גרייטען את וואס זייא וועלען ברענגען והיה און עס וועט זיין משנה צוויי מאל אזוי פיל על פון דעם וואס זייא קלויבען אלע טאג פון דער וואך [עיין רש"י]: (ו) ויאמר און משה מיט אהרן האבן גיזאגט צו אלע

וְתִדְעוּן אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ז וּבְצַפְרָא וְתֶחֱזוּן יָת יְקָרָא דַייָ כַּד שְׁמִיעַ קֳדָמוֹהִי יָת תֻּרְעֲמוּתְכוֹן עַל מֵימְרָא דַייָ וְנַחְנָא מָה אֲרֵי אִתְרַעַמְתּוּן עֲלָנָא׃ ח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדִיתֵּן יְיָ

כִּי יְהֹוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ז וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהֹוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהֹוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלּוֹנוּ תלינו ק׳ עָלֵינוּ׃ ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהֹוָה לָכֶם

תו"א ובקר וראיתם שבת פז: בתת ה' לכם יומא עה:

בעל הטורים

(ז) בשמעו. ג' במסו' הכא ואידך וירא בלר להם בשמעו את רנתם ואידך בשמעו את דברי האלה ואית בשביל שלר להם שלא היה להם להם להכול ובדין התלוננו שמע תלונותם אבל מי שהוא בשלום ובשמעו את דברי האלה והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי לא יאבה ה' סלוח לו:

רשב"ם

כפליים שני העומר לאחד: (ו) כי ה' הוציא אתכם. ולא כמו שאמרתם כי הוצאתם אותנו: (ז) ובוקר וראיתם את כבוד ה'. שימטיר לכם להם בבוקר:

רש"י

כי הוצאתם אותנו תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם שיגיז לכם את השליו: (ז) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנא' והנה כבוד ה' נראה בענן נאמר ה אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלת' אותו ו ומכרס מלאה והלחם ששאלת' לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שיורידהו לכם דרך חיבה בבקר שיש שהות להכינו וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא: את תלנותיכם על ה'. כמו אשר ז על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בל' תפעילו מפני דגשותו וקרייתו שאלו היה רפה הייתי מפרשו בל' תפעלו כמו (שמות יז) וילן העם על משה או אם היה דגוש ואין בו יו"ד וקרא תלונו הייתי מפרשו ל' תתלוננו עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים כמו במרגלים

בית יהודא

גֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם (לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ) וַוייל אִיר הָט גֶעזָאגְט צוּ אוּנְז „אִיר הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם" (תֵּדְעוּ) וֶועט אִיר ווִיסֶן (כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים) נִיט מִיר זֶענֶען גֶעוֶוען דִי אַרוֹיסְגֶענֶעמֶערְס (אֶלָּא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם) נָאר הקב"ה הָט אַייךְ אַרוֹיסְגֶענוּמֶען, ווָארוּם אִיר וֶועט זֶעהֶן (שֶׁיָּגִיז לָכֶם אֶת הַשְּׂלָו) אַז הקב"ה וֶועט מַאכֶן פְלִיהֶן צוּ אַייךְ דֶעם שְׂלָו נִיט מִיר וֶועלֶן אִים מַאכֶן פְלִיהֶען, ווייל מִיר קֶענֶן גָאר נִיט טָאן: (ז) (וּבוֹקֶר וּרְאִיתֶם). מָארְגֶן פְרִיה וועט אִיר זֶעהֶן, זָאגְט רש"י לֹא עַל הַכָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה כְּבוֹד ה' נִרְאָה בֶּעָנָן נֶאֱמַר) מֶען מֵיינְט נִיט מָארְגֶן פְרִיה וֶועלֶן זֵיי זֶעהֶן דֶעם כָּבוֹד פוּן הקב"ה ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער כָּבוֹד פוּן הקב"ה אִיז גֶזֶעהֶן גְוָוארֶן אִין ווָאלְקֶן, נִיט דָם הָאט מֹשֶׁה גֶעמֵיינְט ווֶעלֶן זֵיי זֶעהֶן (אֶלָּא כַּךְ אָמַר לָהֶם) נָאר אַזוֹ הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי הַיְכוֹלֶת בְּיַד הקב"ה לִיתֵּן תַּאֲוַתְכֶם) בַּיי נַאכְט וֶועט אִיר ווִיסֶן אַז הקב"ה קֶען גֶעבֶּן צוּ אַייךְ אַלְץ ווָס אִיר גְלוּסְט (וּבָשָׂר יִתֵּן) פְלֵיישׁ וֶועט הקב"ה צוּ אַייךְ גֶעבֶּן (אַךְ לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְּנֶנָּה לָכֶם) נָאר נִיט מִיט אַלִיכְטִיגֶען וּפְרֵיילִיכֶען פָּנִים וֶועט הקב"ה צוּ אַייךְ גֶעבֶּן דָאס פְלֵיישׁ (כִּי שֶׁלֹּא כְּהוֹגֶן שְׁאֶלְתֶּם אוֹתוֹ) ווייל אִיר הָט נִיט גֶעדַארְפְט וֶועלֶען פְלֵיישׁ, ווָארוּם פְלֵיישׁ אִיז נָאךְ נִיט דָם נֵייטִיגְסְטֶע ווָאס אַמֶענְטְשׁ דַארְף (וּמִכֶּרֶס מְלֵאָה) אוּנ אִיר הָט דָאךְ אַפוּהֶלֶען בּוֹיךְ, אִיר הָט דָאךְ פְלֵיישׁ גְנוּג, אִיר הָאט דָאךְ פִיל בְּהֵמוֹת, קֶענְט אִיר דָאךְ שֶׁעכְטִין אוּנ עֶסִין (וְהַלֶּחֶם שֶׁשְּׁאַלְתֶּם לְצוֹרֶךְ) אָבֶּער דָם בְּרוֹיט ווייל אִיר הָט דָאס בְּרוֹיט גֶעדַארְפְט בֶּעטֶן (בִּירִידָתוֹ לַבֹּקֶר) אִין דֶער פְרִיה וֶוען דָם בְּרוֹט וֶועט אַרָאפְּקוּמֶען (תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו) וֶועט אִיהְר זֶעהֶן דֶעם כָּבוֹד פוּן דָאס לִיכְטִיגֶע וּפְרֵיילִיכֶע פָּנִים פוּן הקב"ה (שֶׁיּוֹרִידֵהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חִבָּה בַּבֹּקֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁהוֹת לַהֲכִינוֹ) הקב"ה וֶועט צוּ אַייךְ מַאכֶן נִידֶערִין דָם בְּרוֹיט (דֶעם מַן) מִיט לִיבְשַׁאפְט אִין דֶער פְרִיה וֶוען עֶס אִיז צַייט מֶען זָאל צוּגְרֵייטֶן ווִי אֵיינֶער הָט לִיבּ (וְטַל מִלְמַעְלָה וְטַל מִלְמַטָּה) אוֹיף דֶעם מַן וֶועט זַיין טַיאה אוּנ אוּנְטֶער דֶעם מַן וֶועט זַיין טָאה (כְּמוּנָח בְּקוּפְסָא) ווִי אַזַאךְ ווָס לִיגְט אִין אַקַאסְטִין: (וְאֶת תְּלוּנוֹתֵיכֶם עַל ה'). זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (אֲשֶׁר עַל ה') אַייֶער קְרִיג ווָס אִיז אוֹיף הקב"ה: (וְנַחְנוּ מָה). (מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין) ווָס זֶענֶען מִיר גֶערֶעכוּנְט: (כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ). ווָס אִיר מַאכְט קְרִיגֶען אוֹיף אוּנְז (שֶׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל) ווָאס אִיר מַאכְט שְׁטוּרֶעמֶן אוֹיף אוּנְז אַלֶע (אֶת בְּנֵיכֶם) אַייֶערֶע זִיהְן (וּנְשֵׁיכֶם) אוּנ אַייֶערֶע ווַייבֶּר (וּבְנוֹתֵיכֶם) אַייֶערֶע טֶעכְטֶער (וְעֵרֶב רַב) אוּנ דָם פַארְמִישְׁטֶע פָאלְק ווָאס זֶענֶען מִיט אַייךְ אַרוֹיסְגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם, זָאגְט רש"י (וְעַל כָּרְחָךְ אֲנִי זָקוּק לְפָרֵשׁ תַּלִּינוּ מִלְּשׁוֹן תַּפְעִילוּ) דֶעם ווָארְט תַּלִּינוּ מוּזִין מִיר טַייטְשִׁין אִיר טוּהְט מַאכְן קְרִיגֶען (מִפְּנֵי דְגֵשׁוּתוֹ וּקְרִיָּיתוֹ) ווייל אִין לַמֶ"ד אִיז דָא אַפִּינְטוּל אוּנ מֶען לֵייעֶנְט תַּלִּינוּ (שֶׁאִילוּ הָיָה רָפֶה) וֶוען אִין לַמֶ"ד ווָאלְט קֵיין פִּינְטוּל גִיוֶוען (הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ בִּלְשׁוֹן תִּפְעֲלוּ) ווָאלְט אִיךְ גֶעטַייטְשְׁט אִיר וֶועט קְרִיגֶען (כְּמוֹ) וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּלֶּן הָעָם עַל מֹשֶׁה) דָם פָאלְק הָאט גֶעקְרִיגְט אוֹיף מֹשֶׁה (אוֹ אִם הָיָה דָגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יוּד) וֶוען אֲפִילוּ אִין לַמֶ"ד ווָאלְט גִיוֶוען אַפִּינְטוּל נָאר עֶס ווָאלְט נִיט גִיוֶוען אַיוּד (וְנִקְרָא תַּלּוֹנוּ) אוּנ מֶען ווָאלְט גֶעלֵייעֶנְט תַּלּוֹנוּ מִיט אַווא"ו (הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן תִּתְלוֹנְנוּ) ווָאלְט אִיךְ גֶעטַייטְשְׁט תִּתְלוֹנְנוּ, אִיר וֶוערְט גֶעקְרִיגְט (עַכְשָׁיו הוּא מַשְׁמַע תַּלִּינוּ אֶת אֲחֵרִים) אִיצְט אַז עֶס שְׁטֵייט תַּלִּינוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיר מַאכְט קְרִיגִין אַנְדֶערֶע אוֹיף אוּנְז (כְּמוֹ בִּמְרַגְּלִים) וויא עֶס שְׁטֵייט בַּיי דִי מְרַגְּלִים (וַיַּלִּינוּ עָלָיו

שפתי חכמים

ה' לכם בערב: ה שזה היה באותו יום ולא בבקר של מחרתו. בשר. ועוד ששאלתם מכרס מלאה ר"ל דהא הרבה בהמות היו
ג"א: ו ר"ל ששאלתם אותו שלא לצורך כי האדם יכול לחיות בלא להם: ז דפשוטו משמע שעתה ישמע שתלונותיכם עליו והרי הקב"ה

פירוש לתורת אלהים

יוּדֶן עֶרֶב אַקְעגֶן אָבִינְט דָאס הֵייסְט פַר נַאכְט וִידַעְתֶּם וֶועט אִיר ווִיסֶן כִּי אַז גָאט הָאט אַייךְ אוֹיס גְצוֹגֶן פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם: (ז) וּבוֹקֶר אוּנ אִין דֶר פְרִי וּרְאִיתֶם וֶועט אִיר זֶעהֶן דֶעם כָּבוֹד פוּן גָאט בְּשָׁמְעוֹ דֶען עֶר הָט גֶהֵיירְט אֶת אַייֶער קְרִיג ווָס אִיר הָט גְקְרִיגְט אוֹיף אִים וְנַחְנוּ אוּנ מִיר אִיךְ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן מָה ווָס זֶענֶען

בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר
לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם
אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה
לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי
יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ י וַיְהִי
כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה
כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ פ ששי
יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
יב שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בִּסְרָא
לְמֵיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא
לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן קֳדָם
יְיָ יָת תֻּרְעֲמוּתְכוֹן דִּי
אַתּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלוֹהִי
וְנַחְנָא מָה לָא עֲלָנָא
תֻּרְעֲמוּתְכוֹן אֱלָהֵן עַל
מֵימְרָא דַּיְיָ׃ ט וַאֲמַר מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן אֱמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קֳדָם
יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַן קֳדָמוֹהִי
יָת תֻּרְעֲמוּתְכוֹן׃ י וַהֲוָה
כַּד מַלֵּיל אַהֲרֹן עִם כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאִתְפְּנִיוּ לְמַדְבְּרָא וְהָא
יְקָרָא דַּיְיָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא׃
יא וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ יב שְׁמִיעַ קֳדָמַי
יָת תֻּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

תו"א ונחנו מה תולין עט : לא עלינו סנהדרין קי :

בעל הטורים

(י) ויהי כדבר אהרן. ולא משה כי בזכות אהרן היו העננים לכך סמך והנה כבוד ה' נראה בענן :

בית יהודא

את כל העדה) זיי האבען גמאכט קריגין אלע יודין אויף משה : (ח) ובשר לאכול). פלייש צום עסין (ולא לשובע) אבער ניט צום זאט ווערען מיט פלייש (למדה תורה דרך ארץ) די תורה לערונט ווי אמענטש זאל זיך פירן (שאין אוכלין בשר לשובע) מען זאל ניט עסין פלייש צום זאט ווערען מיט פלייש, פרעגט רש"י (ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב) פאר וואס איז געפעלן הקב"ה צו געבען ברויט אין דר פריה אונ פלייש ביי נאכט (לפי שהלחם שאלו כהוגן) ווייל ברויט האבען זייא געבעטען ווי מען דארף (שאי אפשר לו לאדם בלא לחם) ווארום אמענטש קען ניט זיין אן ברויט (אבל בשר שאלו שלא כהוגן) אבער פלייש האבען זיי ניט געדארפט בעטען (שהרבה בהמות היה להם) ווארום זיי האבען געהאט פיל בהמות, זאלען זיי שעכטין אונ עסין (ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר) זיי האבען געקענט זיין אן פלייש (לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן) דריבער האט הקב"ה זיי געגעבען דם פלייש אין אזו אצייט וואס איז שווער צוגרייטען דאס פלייש צום עסין, ניט אין ארדענונג : ואשר אתם מלינים עליו). וואס איר מאכט קריגין אויף אים (את האחרים) דיא אנדערע מענטשין (השומעים אתכם מתלוננים) וואס הערען אייך איר קריגט אויף אים, קריגען זייא אויך : (ט) קרבו). (למקום שהענן ירד). גענענט גייט צו

רש"י

(במדבר יד) וילינו עליו את כל העדה : (ח) בשר לאכול. ולא לשובע למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שא"א לו לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא כהוגן שהרבה בהמות היו להם ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינם עליו. את האחרים השומעים אתכם מתלוננים: (ט) קרבו.

פירוש לתורת אלהים

מיר גאר חשוב כי וואס איר הט גמאכט קריגן אויף אונז אייערע ווייבר אונ אייערע קינדר : (ח) ויאמר משה הט משה גזאגט בתת אז גאט וועט אייך געבען בערב אין אבינט בשר פלייש צו עסען ולחם אונ ברויט וועט ער אייך געבען אין דר פרי איר זאלט עסן אונ איר זאלט זאט זיין בשמוע דען גאט האט גיהערט אייער קריג אשר וואס איר מאכט אנדערע אויך קריגן אויף אים ונחנו מה אונ וואס זענען מיר גאר חשוב לא עלינו תלנותיכם אייער קריג איז ניט אויף אונז כי נאר אויף גאט : (ט) ויאמר הט משה גזאגט צו אהרן אמור זאג צו אלע יודן קרבו גענעהנט פר גאט [עיין רש"י] כי ווארום גאט הט גהערט אייער קריג : (י) ויהי אונ עס איז גוועזן כדבר אז אהרן הט גרעט די ווערטר צו אלע יודן ויפנו אונ די ישראל האבען זיך גקערט צו דער מדבר והנה אונ דער כבוד פון גאט הט זיך בוויזין אין דעם וואלקן : (יא) וידבר הט גאט גרעט צו משה אזו צו זאגען : (יב) שמעתי איך האב גהערט די קריג פון די יודן דרום זאג איך דיר דבר דו משה רייד צו

אונקלוס

מַלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תֵּיכְלוּן בִּסְרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׂבְּעוּן לַחְמָא וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ יג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּסְלֵיקַת סְלָיו וַחֲפַת יָת מַשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הֲוָת נְחָתַת טַלָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא׃ יד וּסְלֵיקַת נְחָתַת טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי מַדְבְּרָא דַּעְדַק מְקַלַּף

ת"א השלו יומא ע: ותעל שכבת שם: דק מחספס שם:

דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יג וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו השליו ק' וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ יד וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס

בעל הטורים

(יג) השליו. ב' במס' הכא ואידך ויאספו את השליו. לומר שגם בכאן אספו ממנו הרבה אלא שפסק ולכך חזרו והתאוננו עליו: (יד) מחספס. בגימט' עולה רמ"ח שהיה המן נבלע ברמ"ח איברים:

רשב"ם

(יב) וידעתם כי אני ה' אלהיכם. אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים: (יד) ותעל שכבת הטל. שהי' מצפה את המן ומכסהו והדרך טל לעלות: מחספס. אין לו חבר ופתרונו [לפי] עניינו מגוזר: ככפור. שקורין גרישל"א:

רש"י

למקום שהענן ירד: (יג) השליו. מין עוף ושמן מאד (יומא עה): היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן ובמקום אחר הוא אומר (במדבר יא) וברדת הטל וגו' (יומא עה מכילתא) הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא: (יד) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת החמה אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה באויר. ור"ד שהטל עולה מן הארץ א באויר וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו ב והנה על פני המדבר וגו': דק. דבר דק: מחוספס. מגולה ואין דומה לו במקרא. וי"ל מחוספס לשון חפיסה ודלוסקמא י שבלשון משנה כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי

בית יהודא

נאנט צו דעם ארט וואס דער וואלקן איז דארטן: (יג) [השלו]. (מין עוף השמן מאד) דער שלו איז אמין פייגל וואס ער איז זייער פעט: [והיתה שכבת הטל]. אין דעם פסוק שטייט (הטל שוכב על המן) דער טאה איז געלעגן אויף דעם מן (ובמקום אחר הוא אומר) אין אנדער פסוק שטייט (וברדת הטל ירד המן עליו) פריער האט גענידערט דער טאה אויף די ערד און דער מן האט גענידערט אויף דעם טאה, נאר אזו איז געווען (הטל יורד על הארץ) דער טאה האט גענידערט אויף די ערד (והמן יורד עליו) דער מן האט גענידערט אויף דעם טאה (וחוזר ויורד טל עליו) נאכדעם האט גענידערט טאה אויף דעם מן (והרי הוא כמונח בקופסא) איז דער מן געלעגן ווי אזאך וואס ליגט געפאקט צווישען צוויי ברעטער: (יד) [ותעל שכבת הטל וגו']. זאגט רש"י (כשהחמה זורחת) ווען דיא זונן האט אנגעהובן שיינען (עולה הטל שעל המן לקראת החמה) איז ארויפגעגאנגען אין דערהייך דער טאה וואס אויף דעם מן געגין די זונן (כדרך טל עולה לקראת החמה) ווי דער נאטור פון טאה ארויף צו גיין אין דערהייך געגען דיא זונן (אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל) אויב א שאלאכץ פון אאיי וועט פוהל ווערען מיט טאה (ותסתום את פיה) אונ דו וועסט פארמאכן דם לעכיל פון די איי (ותניחה בחמה) אונ דו וועסט לייגין דיא איי געגין דיא זונן (היא עולה מאליה באויר) וועט דיא איי אליין ארויפגיין אין דערהייך (ורבותינו דרשו) די רבנן האבן געלערנט (שהטל עולה מן הארץ באויר) דר טאה איז ארויפגעגאנגען פון דר ערד אין דערלופטין נויט ווי אלע טאה וואס גידערין פון הימל אויף די ערד, דער טאה פון מן איז געגאנגען פון די ערד אין דערהייך (וכעלות שכבת הטל נתגלה המן) אונ ווי דער טאה איז ארויפגעגאנגען אין דערהייך איז אויפגעדעקט געווארן דער מן (וראו והנה על פני המדבר) האבען די יודין גיזעהן אויף דיא ערד פון מדבר איז פארשפרייט (דק, דבר דק) אדינע זאך: (מחוספס), (מגולה) מחוספס מיינט מען מגולה אויפגעדעקט, זאגט רש"י (ואין דומה לו במקרא) אין תנ"כ איז ניטא אווארט גלייך צום ווארט מחוספס (ויש לומר) מען קען זאגן (מחוספס לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה) מחוספס איז אטייטשער ווי עס שטייט אין דיא משנה חפיסה ודלוסקמא, אזעלכע מינים טייסטערס (כשנתגלה משכבת הטל) ווען דער מן איז אויפגעדעקט געווארן פון דעם טאה וואס איז אויף אים געלעגן (ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל) האבן זיי גיזעהן צווישען די צוויי טאהען וואס זענען געלעגען איז

שפתי חכמים

מקודם לכן ג"כ היה יודע אלא רק להודיע התלונות ההן על מי הן ואמר שהם אותן שעל ה': א ר"ל אע"פ שסדר העולם דלאס עולה מן הארץ וטל יורד מן השמים כאן היה בהיפוך שהמן הוא לאס יורד מן השמים וטל עולה מן הארץ כדאיתא בתנחומא: ב ר"ל לפי שפי' לעיל כשהחמה זורחת עולה הטל וכו' מפרש עכשיו והכי משמע הקרא וכעלות וכו' נתגלה וראו אותו לא שבעלייתו נתהוה אבל לפי מדרש רז"ל שפירשו העלייה מן הארץ צ"ל שפי' והנה על פני המדבר מורה על הוייתו שבעלות הטל מן הארץ יורד המן על פני המדבר: י פי'

פירוש לתורת אלהים

זיי לאמר אונ זאלסט זיי זאגן בין צווישען די אבינטען וועט איר עסן פלייש ובבקר אונ אין דר פריה וועט איר זאט זיין מיט ברוט וידעתם אונ איר זאלט וויסן אז איך בין גאט אייער גאט: (יג) ויהי אונ עס איז געווען בערב אין דעם אבינט ותעל איז אויף גגאנגען השליו דיא וואכטלען דאס איז אזעלכע פוגלען וואס זענען זייער פעט ותכס אונ דער שליו האט בדעקט דיא מחנה פון דיא ישראל ובבקר אונ אין דר פריה היתה איז געלעגן אטאה ארום דר מחנה: (יד) ותעל אונ אז דיא זון איז אויף גיגאנגען איז

דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ: טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה: טז זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר

דַּעֲדַק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא: טו וַחֲזוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי מַנָּא הוּא אֲרֵי לָא יְדָעוּ מָה הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחְמָא דִּיהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵיכַל: טז דֵּין פִּתְגָמָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְקוּטוּ מִנֵּהּ גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ עֻמְרָא לְגֻלְגַּלְתָּא מִנְיַן נַפְשָׁתֵיכוֹן

בעל הטורים

(טז) זה הדבר אשר צוה ה'. בזה הפסוק יש:

רשב"ם

(טו) ויאמרו איש אל אחיו מן הוא. לפי שלא ידעו מה הוא. וגם דונש פתרו כן. וסוף המקרא מוכיח. כי לא ידעו מה הוא. ואני אומר מן הוא תרגומו של מה ולפי שהוא לשון מצרי ובאותו לשון היו רגילין. כתבו משה באותו לשון שאמרו. להודיענו שלפיכך ויקראו בית ישראל את שמו מן על שהיו תמיהים ואומרים מן הוא כמו מה הוא. וכן יגר שהדותא. וכמוהו הפיל פור הוא הגורל. לא היה צריך לכתוב אלא הפיל הגורל הואיל ובלשון הקדש נכתבה המגילה אלא להודיענו על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור. ואילו לא נכתב מתחלה בלשון שהיו אומרים באותה המלכות לא היינו יודעים למה נקרא פורים:

רש"י

שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף לשון מחשוף הלבן: כבפור. כפור גליד"א בלעז (רייף געפרארען) דעדק כגיר כאבני גיר והוא מין צבע שחור כדאמרי' גבי כסוי הדם הגיר והזרניך דעדק כגיר כגלידא על ארעא דק היה כגיר ב ושוכב מוגלד כקרח על הארץ. וכן פירושו דק ככפור שטוח קלוש ומחובר כגליד דק טינב"ס בלעז (דין) שהיה מגליד גלד דק מלמעלה. וכגיר שתרגם אונקלוס תוספת ה"א על ל' העברית ואין לו תיבה בפסוק: (טו) מן הוא. הכנת מזון הוא כמו (דניאל א) וימן להם המלך: כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו בשמו: (טז) עומר. שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי

בית יהודא

גיוועזן אדינגע זאך פאן שפרייט (ואונקלוס תרגם מקלף) דער תרגום טייטשט אויף דעם ווארט מחוספס, מקלף, אפ־געשיילט דער טאה הט זיך אראפגענומען פון מן ווי מען נעמט אראפ אשאלאכץ פון אפרי (לשון מחשוף הלבן) יעקב הט אראפגענומען דעם שאלאכץ פון די שטעקלאך איז אויפגעדעקט געווארען די ווייסקייט פון די שטעקליך: וכפפר). דר תרגום טייטשט דעדק כגיר, דר מן איז גיוועזן דין (כאבני גיר) ווי דינגע שטיינדליך (והוא מין צבע שחור) דם איז אמין שווארצע פארב (כדאמרינן גבי כסוי הדם) ווי מיר זאגען ביי דעם דין פון בדעקין דם בלוט פון אעוף אדער אחיה ווס מען הט גישאכטין, אויב ער הט בדעקט דיא בלוט מיט הגיר והזרניך, דאס זענען אזעלכע דינגע שטיינדליך, ווי עס שטייט אין תרגום דעדק כגיר כגלידא על ארעא, דער תרגום מיינט דק היה כגיר, דר מן איז גיוועזן דין ווי גיר נאר גיר איז שווארץ אונ דער מן איז גיוועזן ווייס) ושוכב מוגלד כקרח על הארץ, אונ ער איז געלעגין אויף דיא ערד געפרוירן ווי אייז (וכן פירושו) אונ אזו איז דערמיינונג פון פסוק דק ככפור, דין ווי אייז (שטוח קלוש ומחובר כגליד) פארשפרייט דין אונ בהעפט צוזאמען ווי אייז, דק מיינט מען (שהיה מגליד גלד דק מלמעלה) פון אויבין, אויף דעם מן איז גיוועזן פארשפרייט אזו אדינגע אייז ווי אהויט (וכגיר שתרגם אונקלוס) אונ ווס דר תרגום זאגט כגיר (תוספת הוא על לשון העברית) דם איז אצוגיגעבענר ווארט צו דיא ווערטער פון פסוק (ואין לו תיבה במקרא) אין פסוק איז ניטא אווארט ווס דר ווארט כגיר זאל זיין דער איבערזעצונג פון דעם ווארט: (טו) נמן הואו. מיינט מען (הכנת מזון הוא) דאס איז אאנבריישונג צום עסין *) (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וימן להם המלך) דר מלך האט אנגעגרייט פון זייערטוועגין: (כי לא ידעו מה הוא). זיי האבען ניט געוואסט ווס דם איז (שיקראוהו בשמו) זיי זאלען אים רופען ביי זיין נאמען: (טז) (עומר), (שם מדה), עומר איז אנאמען פון אמאס, דיא מאס וואס מען רופט עומר: (מספר נפשותיכם). מען מיינט (כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו) נאך דעם צאהל פון די

שפתי חכמים

מיני נודות וחמות הם: כ ר"ל לא בסמן דומה למראה גיר שהרי גיר הוא שחור אלא דק היה כגיר אבל באמת המן היה לבן.

פירוש לתורת אלהים

דער טל אויף גיגאנגען אקעגען דער זון [עיין רש"י] אונ אז דר טל איז אויף גגאנגן איז אנפלעקט געווארן דר מן אונ מען הט געזעהן והנה אויף דר מדבר איז פר שפרייט אזאך וואס איז דק דין מחספס אנפלעקט דק דין כבפור אזו וויא אייז על אויף דער ערד: (טו) ויראו האבען די יודן דם דער זעהן ויאמרו האבען זייא גזאגט איינר צום אנדרען מן הוא דם איז איין אן גרייטונג פון שפייז כי ווארום זיי האבען ניט גוויסט ווס דאס איז זיי זאלן דם רופן ביי זיין נאמען ויאמר הט משה צו זיי גזאגט הוא דם איז דם ברוט אשר ווס גאט הט אייך גגעבען צו עסן: (טז) זה הדבר דאס איז די רייד ווס גאט הט גבאטן ווי אזוי איר זאלט זיך נוהג זיין מיט דעם מן לקטו איר זאלט קלויבען פון אים איש איטליכער מענש וויא פיל ער דארף עסען אין איין

*) הערה ווען די יודן האבן דערזעהן דעם מן האבן זיי ניט גערעכונט דאס זאל קענען מאכן זאט, זיי האבן געטראכט ברויט צום זאט זיין וועט הקב"ה געבין בזונדער, אונ דאס איז אשפייז צום ברויט וואס הקב"ה וועט געבין, דריבער האבען זייא גיזאגט "מן הוא" דאס איז אשפייז, זאגט דער פסוק פאר וואס האבן זייא גיזאגט "מן הוא" דאס איז אשפייז (כי לא ידעו מה הוא) ווייל זייא האבן ניט געוואסט וואס דאס איז, האט משה גיזאגט צו זייא, דאס איז ניט אשפייז צום ברויט, נאר הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, דאס איז דאס ברויט וואס הקב"ה האט אייך גיגעבין צום עסין מיט דעם מן וועט איר זאט ווערען וויא מיט ברויט:

נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ
תִּקָּחוּ׃ יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט׃ יח וַיָּמֹדּוּ
בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה
וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־
אָכְלוֹ לָקָטוּ׃ יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם
אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃ כ וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ

גְּבַר לִדְי בְמַשְׁכְּנֵהּ
תִּסְּבוּן׃ יז וַעֲבַדוּ כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְקַטוּ דְאַסְגִּי
וּדְאַזְעַר׃ יח וְכָלוּ
בְעֻמְרָא וְלָא אוֹתַר
דְאַסְגִּי וּדְאַזְעַר לָא חַסַּר
גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ לְקַטוּ׃
יט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אֱנָשׁ
לָא יַשְׁאַר מִנֵּהּ עַד
צַפְרָא׃ כ וְלָא קַבִּילוּ מִן
מֹשֶׁה וְאַשְׁאַרוּ גֻּבְרַיָּא
מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וּרְחֵשׁ
רִיחֲשָׁא וּסְרִי וּרְגַז עֲלֵיהוֹן

תו"א איש אל יותר עירובין פה: ויותירו שם:

רשב"ם

(יז) וילקטו. בלא עומר ובלא מדה: (יח) וימודו. בבתים. וימודו. מן מדד.

בעל הטורים

כל אלפ"א ביתא לומר לך כל המקיים את התורה מזמין לו ה' פרנסתו בלא טורח כאוכלי המן: (כ) ויותירו. ב' במסורה. הכא ואידך ויותירו כדבר ה' התם שהותירו כדבר ה' נשתלחה בו ברכה והכא שעברו על דבר ה' והותירו נשלח בו קללה: וירם. ג' דין ואידך וירם כבוד

רש"י

מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת: (יז) המרבה והממעיט. יש שלקטו הרבה ל ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם ומדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת וזהו נס גדול שנעשה בו: (כ) ויותרו אנשים. (ס"ר) דתן מ ואבירם: וירם תולעים. לשון נ רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך ס

בית יהודא

מענטשין וואס יעדער מענטש האט אין זיין געצאלט (תִּקָּחוּ עֹמֶר לְכָל גּוּלְגֹּלֶת) זאלט איר נעמן אמעסטיל מן פר יעדער קאפ, פר יעדער מענטש: (יז) וְהַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט. מיינט מען (יֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ הַרְבֵּה) עס זענען געווען מענטשין וואס האבען געקליבען פיל מן (וְיֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ מְעַט) אונ עס זענען געווען מענטשין וואס האבן גיקליבן ווייניג (וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵיתָם וּמָדְדוּ בָּעוֹמֶר אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁלָּקְטוּ) אונ ווען זיי זענען גיקומן אהיים אונ האבן געמאסטין מיט די מאס וואס הייסט עומר, יעדער מענטש וואס ער הט געקליבן (וּמָצְאוּ) האבן זיי גיפונן (שֶׁהַמַּרְבֶּה לִלְקוֹט) דר וואס הט פיל געקליבען (לֹא הֶעְדִּיף עַל עוֹמֶר לַגּוּלְגֹּלֶת אֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ) האט ניט גיהאט מער וויא אעומר צו יעדער קאפ נצו יעדער מענטשן וואס ביי איהם אין שטוב (וְהַמַּמְעִיט לִלְקוֹט) אונ דר מענטש וואס הט ווייניג גיקליבען (לֹא מָצָא חָסֵר מֵעוֹמֶר לַגּוּלְגֹּלֶת) האט אוך געפונן ניט ווייניגר ווי אעומר מן פר יעדער מענטש וואס ביי אים אין שטוב (וְזֶהוּ נֵס גָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ) דם איז אגרויסר נס וואס איז גטאן געווארן ביי דעם מן: (כ) וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים. עס זענען גיווען מענטשין וואס האבען גילאזין פון דעם מן אויף מארגין, דיא מענטשין זענען גיווען צוויי "דתן אונ אבירם": וַיָּרֻם תּוֹלָעִים. (לְשׁוֹן רִמָּה) ווערעם, וַיָּרֻם תּוֹלָעִים מיינט מען "עס האבין געווערעמט ווערעם": וַיִּבְאַשׁ. אונ עס איז פארשטונקען געווארען, זאגט רש"י (הֲרֵי זֶה מִקְרָא הָפוּךְ) דאס איז

שפתי חכמים

ל לא שהיו שם אנשים שעברו על גזירתו של משה רבינו והרבו והמעיטו מעומר לגולגולת מא"כ מאי ויעשו כן: מ מדכתיב אנשים דבכ"מ שנא' אנשים הו נצים הוא דתן ואבירם: נ כאלו אמר והתליעו תולעים ולא כ' הרמה ופירושו הגביה תולעים כי לא מצינו וירם פועל יוצא: ס הרמב"ן.

פירוש לתורת אלהים

מעת לעת אונ דם איז עומר אמאס וואס ווערט גרופן עומר לגלגולת צו איטליכן מענש יעדער מענטש זאל נעמען איין מעסטיל פר יעדער מענטש וואס איז דא ביי אים אין שטוב: (יז) וַיַּעֲשׂוּ כֵן האבען דיא ישראל אזו גטאהן וַיִּלְקְטוּ אונ זייא האבען גקליבען דעם מן הַמַּרְבֶּה עס איז גוועזן אזעלכר וואס הט מער גקליבען פון איין עומר וְהַמַּמְעִיט אונ עס איז גיוועזן אזעלכער וואס הט ווייניקר גקליבען פון איין עומר: (יח) נאר גאט הט אגרויסן נס בוויזן אז זיי זענען גקומן צו זיך אהיים וַיָּמֹדּוּ האבן זייא גמאסטן דעם מן אויף דער מאס וואס ווערט גרופן עומר וְלֹא דר וואס הט פיל מן גקליבן אין פעלד הט ער אין דער היים ניט מעהר גהאט פון איין עומר צו איטליכען מענטש וְהַמַּמְעִיט אונ דר וואס האט ווייניג גקליבן אין פעלד לֹא הֶחְסִיר איז ביי אים אין דער היים ניט ווייניגער גיוועזן פון איין עומר צו איטליכן מענטש וואס ביי אים איז גוועזן נאר אִישׁ איטליכר מענש נאך זיין עסן נאך הט ער גקליבן חאטשי אין פעלד האבן זיי גקליבן איינער ווייניקר אונ איינר מער אבר אז זייא זענען גקומען אהיים איז מער ניט גיוועזן נאר איין עומר צוא איטליכען מענטשן אונ דאס איז גיוועזן אגרוסער נס: (יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הט משה גזאגט צו די ישראל אִישׁ אמענטש זאל פון דעם מן ניט לאזען ביז מארגען: (כ) וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה האבען דיא ישראל

וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃ כא וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ כב וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד

ת"א בבקר ברכות כז: וחם השמש שם: לחם משנה שבת קיז:

אונקלוס

משה: כא ולקטו יתה בצפר בצפר גבר לפום מיכלה ומה דמשתאר מנה על אפי חקלא כד חמא עלוהי שמשא פשר: כב והוה ביומא שתיתאה לקטו לחמא על חד תרין עמרין

רשב"ם

שבב. מן ויסובו: (כב) ויגידו למשה. מה שמצאו משנה ואם יותירו **ממנו עד** מחר ומשה לא הגיד להם עד עתה מה שאמר לו הקב"ה מיום

בעל הטורים

ה'. וירם לבס. זה גסות הרוח ולכך נסתלקה שכינה שנאמר וירם כבוד ה' מעל הכרוב דאמרי' בפ"ק דסוטה כל מי שיש בו גסות הרוח

כאלו דוחק רגלי השכינה ועוד וירם לבס שאם רם לבבו שיש בו גסות הרוח ירום תולעים וזהו שסיגיו מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש **רמה**: (כא) וחם השמש ונמס. ד' במסורה. הכא ואידך וחם הוא וחם להם. ואם יחם לאדוני המלך. אם ישכבו שנים וחם להם. כדאיתא ביומא שהמן היה מברר הכל אם נשאת תוך ג' חדשים וילדה ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון בבית מי שנמצא העומר שלו היה אביו וזהו אם ישכבו שנים וחם להם היה מתברר ע"י וחם השמש וכן אם זרק לה קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה אם נמצא עומרה בביתו היה קרוב לה ואם נמצא בבית אביה היה קרוב לו וזהו וחם לאדוני המלך שדורש בסנהדרין על קידושין וחם השמש שהיה מתברר על ידו וכן גבי עבד כנעני זה אומר שלי הוא וזה אומר שלי הוא בבית שנמצא עומרו שלו היה וזה הוא וחם הוא אבי כנען. אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ונמס. ב' הכא ואידך שניו יחרוק ונמס. שהיה המן נימוס ושותין ממנו החיות והע"א לדין אותן ואוכלין וטועמין בהם טעם מן והיו חורקין שיניהם ונמסו על טובתם של ישראל: (כב) לאחד. ב' במסורה הכא ואידך ככה תעשו לאחד כמספרם. כל אחד היה מנחתו עשרון אחד וכבש הבא עם העומר היתה מנחתו שני עשרונים ואיתא במדרש **אחד** לכבש האחד. היתר להקב"ה שהוא אחד **וכן**

בית יהודא

אפארקערטער פסוק (שֶׁבַּתְּחִלָּה הִבְאִישׁ) פְרִיעֶר איז פַרְשְׁטוּנְקֶען גִיוָוארֶן (וּלְבַסּוֹף הִתְלִיעַ) נָאכְדֶעם איז וֶוערֶעמְדִיג גֶעוָוארֶן (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ) דֶר מַן וָוס אִיז גֶעבְּלִיבֶּן פוּן פְרֵייטָאג אוֹיף שַׁבָּת אִיז נִיט פַרְשְׁטוּנְקֶען גְוָוארֶן, אוּנ וַוייל עֶר אִיז נִיט פַרְשְׁטוּנְקֶען גִיוָוארֶן דְרִיבֶּער אִיז עֶר נִיט וֶוערֶעמְדִיג גִיוָוארֶן (וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמַּתְלִיעִים) אַזוֹי אִיז דִי נַאטוּר פוּן אַלֶע זַאכֶען וָוס וֶוערֶען וֶוערֶעמְדִיג, פְרִיעֶר וֶוערֶען זֵיי פַרְשְׁטוּנְקֶען נָאכְדֶעם וֶוערִימְדִיג: (כא) (וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס) זָאגְט רַשִׁ"י (הַנִּשְׁאָר בַּשָּׂדֶה נִימּוֹחַ וְנַעֲשֶׂה נְחָלִים) דֶר מַן וָוס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אַלֶע טָאג אִין פֶעלְד נָאכְדֶעם וִוי אַלֶע יוּדֶן הָאבֶּן אוֹיפְגִיהֶערְט צוּ קְלוֹיבֶּן אוּנ דִי זוּנֶן הָט דֶערְוַוארֶעמְט דֶעם מַן אִיז דֶר מַן צוּגַאנְגֶען אוּנ עֶס זֶענֶען גִיוָוארֶן טַייכֶען וַואסֶר (וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אַיָּלִים וּצְבָאִים) דִי חַיּוֹת „הֶערְשִׁין, אִיגְדִין" פְלֶעגִין טְרִינְקֶען דִי וַואסֶער (וְאוּמוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם) דִי פֶעלְקֶער פְלֶעגִין פַאנְגֶען פוּן דִי חַיּוֹת אוּנ הָאבֶּן זֵיי גִיגֶעסִין (וְטוֹעֲמִין בָּהֶם טַעַם מָן) אִין דִי פְלֵייש פוּן דִי חַיּוֹת הָאבֶּען זֵיי גֶעהַאט אַטַעם וַאגֶעשְׁמַאק פוּן מָן (וְיוֹדְעִים מַה שִּׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) הָאבֶּען דִי פֶעלְקֶער גֶעוָואסְט וִויא גוּט עֶס אִיז דִי יוּדֶן אַז זֵיי הָאבֶּען שְׁטֶענְדִיג צוּ עֶסִין דֶעם מַן (וְנָמָס פָּשַׁר) אוֹיף וְנָמָס זָאגְט דֶר תַּרְגּוּם וּפָשַׁר, (לְשׁוֹן פּוֹשְׁרִין), וַוארֶעם (עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמַפְשִׁיר) דוּרְךְ דִיא זוּנֶן אִיז דֶר מַן וַוארֶעם גְוָוארֶען אוּנ אִיז צוּגַאנְגֶען וְנָמַס, זָאגְט רַשִׁ"י אִין דִי מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין אִין עֶנְדֶע פֶּרֶק אַרְבַּע מִיתוֹת, שְׁטֵייט דֶר מֵיינוּנְג פוּן וָוארְט וְנָמָס: (כב) (לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה) . זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט נִיט זֵיי הָאבֶּען גֶעקְלוֹיבֶּן פְרֵייטָאג טָאפִּיל, זֵיי הָאבֶּן דָאךְ נָאךְ נִיט גֶעוָואסְט פוּן שַׁבָּת צוּ וָוס זָאלֶן זֵייא קְלוֹיבִּין טָאפִּיל? נָאר אַזוֹ אִיז גִיוֶועזֶן, זֵיי הָאבֶּען גֶעקְלוֹיבֶּן פְרֵייטָאג וִוי אַלֶע טָאג, נָאר וֶוען זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן מִיט דֶעם מַן אַהֵיים (כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לְקִיטָתָם בְּאָהֳלֵיהֶם) אוּנ זֵיי הָאבֶּען אִין

רש"י

שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים: (כא) וחם השמש ונמס. הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים ושותין ממנו אילים וצבאים ואומות העולם צדין מהם וטועמין בהם טעם מן ויודעין מה שבחן של ישראל (מכילתא). פשר לשון פושרין פ ע"י השמש מתחמם ומפשיר: ונמס. דישטנפי"ר (לז גיין. לו שמעלצען). ודוגמתו בסנהדרין בסוף ד' מיתות: (כב) **לקטו לחם משנה.** כשמדדו את לקיטתם באהליהם

שפתי חכמים

פ"ל שאין להפכו כי הוא לחם אבירים ואין דרכו להבאיש אלא התולעים היו בו תחלה ומחמת התולעים הבאיש (רש"ל) ואין דבריו נראין שהרי כתיב בקרא כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: ע לא שהנלקט נמס דא"כ מה יאכלו: פ פושרין תרגום של ונמס שע"י

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) שני העומר. וכל ימות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים וא"כ ביום הששי היו עושין משני העומר לאחד ארבעה לחמים וביום הששי אוכלין מהן אחד ונשאר שלשה והיה להם לעשות משנה לערב בהכנסת שבת ואוכלין אחד כי דרך שלהם לאכול לחם לכל סעודה ונשארו לשבת שני לחמים והיה להם לחם משנה וזה ראיה שאין בוצעין בשני ככרות במנחה בשבת. אמנם ראיתי מה"ר מרינון שהיה בוצע בשני ככרות במנחה בשבת וקבלתי מה"ר אברהם וראיה מדאיתא התם ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו' אמ"ר יצחק אם יאמרו אליכם אומות העולם למה אתם משמרים את השבת השיבו להם ראו הנס שבכל יום היה יורד לישראל מן פרידה אחת ובשבת

פירוש לתורת אלהים

ניט גֶהֶערְט צוּא מֹשֶׁה וַיּוֹתִירוּ אוּנ אַטֵייל מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּען גְלָאזְט פוּן דֶעם מָן אוֹיף מָארְגֶען [עיין רש"י] וַיָּרֻם אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶן וֶוערִים אִין דֶעם מָן וָוס זֵייא הָאבֶּן גְלָאזְט וַיִּבְאַשׁ אוּנ עֶס אִיז מִיאוּס גְוָוארֶן וַיִּקְצֹף אִיז מֹשֶׁה בְּרוּגֶז גְוָוארֶן אוֹיף דִי מֶענְשֶׁן וָואס הָאבֶּען גְלָאזְט פוּן דֶעם מָן: (כא) וַיִּלְקְטוּ אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל פְלֶעגֶן דֶעם מָן קְלוֹיבֶּן אַלִי מָארְגֶן פְרִי אִישׁ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ הָט גְקְלִיבֶּן וִוי פִיל עֶר הָט בַּדַארְפְט אוֹיף עֶסֶען וְחַם אוּנ אַז דִי זוּן הָאט דֶער וַוארִימְט אִיז דֶער מָן וָואס אִיז גִיבְלִיבֶּען אִין פֶעלְד צוּא צַאנְגֶען [עיין רש"י]: (כב) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי אִין דֶעם זֶעקְסְטֶן טָאג פוּן דֶער וָואךְ דָאס אִיז פְרֵייטָאג לָקְטוּ הָאבֶּן זֵיי גְקְלִיבֶּן דֶעם מָן וִויא פִיל זֵיי פְלֶעגֶן קְלוֹבֶּן אַלֶע טָאג נָאר אַז זֵיי הָאבֶּן אִין דֶער הֵיים גְמָאסְטֶען אִיז גֶוֶועזֶן לֶחֶם צְוֵויי מָאל אַזוֹ פִיל שְׁנֵי צְוֵויי מֶעסְטְלֶךְ צוּא אַמֶענְטְשׁ וַיָּבֹאוּ זֶענֶען גְקוּמֶן אַלֶע דִי הֶערֶן פוּן

וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃ כג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־

לְחַד וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא וְחַוִּיאוּ לְמֹשֶׁה׃ כג וַאֲמַר לְהוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ שַׁבְּתָא שַׁבַּת קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מְחַר יָת דִּי אַתּוּן עֲתִידִין לְמֵיפָא אֱפוֹ וְיָת דִּי אַתּוּן עֲתִידִין לְבַשָּׁלָא בַּשִּׁילוּ וְיָת כָּל מוֹתָרָא אַצְנְעוּ לְכוֹן׃

תו"א את אשר בילה ט:

בעל הטורים

נמי תעשו לאחד כמספרם כמו שעשיתם לכבש כן תעשו עשרון אחד יתר להקב"ה: (כג) שבתון שבת קודש. הקדיש, שבתון לשבת ואח"כ קודש ובפרשת ויקהל הקדיש קודש לשבת והיה לכם קודש שבת שבתון לה' לומר שמוסיפין מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו שצריך שביתה קודם שבת עיקר הקדושה ולאחר שילתה הקדושה וכן במקום אחד נאמר את שבתותי תשמרו הקדיש שבת לשמירה ובמקום אחר הקדיש שמירה לשבת כהסיא דתנן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה ושמירה אחריו שאסור ליהנות ממעשה שבת כגון לרחוץ במלחן

רשב"ם

הראשון והיה ביום הששי (וכו' יביאו) והביאו את אשר לקטו והיה משנה: (כג) ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה'. מיום ראשון ואני לא הגדתי לכם. ומשה נתכוון שיהיו תמיהים כשימצאו משנה להודיע להם עתה כבודו של יום השבת: תאפו אפו. היה לו לומר בחטף פתח קטן. כמו מן אכל אכל. מן אמר אמר. מן אפה אפה לשון צווי אלא בשביל שאינו מחובר לאחריו אלא מנוגן ברביע שהוא מנגוני המלכים לכן נקוד בצירי ולא מצאתי דוגמתו אלא:

רש"י

מלאו כפלים צ שני העומר לאחד. ומ"א להם מעוכה אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו (מכילתא) (שאם להגיד שמנים היו והלא כתיב שני העומר לאחד אלא מעוכה בטעם וריח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם והיה ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל: (כג) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים

בית יהודא

דערהיים גימאסטן וואס זיי האבן געקליבן (מָצְאוּ כִּפְלַיִם שְׁנֵי הָעוֹמֶר לְאֶחָד) האבן זיי געפונען טאפיל, פר יעדער מענטש איז געוועזן צוויי עומרים (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט לחם משנה מיינט מען (לֶחֶם מִשְׁנֶה), גיענדערט ברוט (אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח בְּרֵיחוֹ וְטַעְמוֹ) דעם מן וואס זייא האבן געקליבן פרייטאג איז געוועזן אנדערש ווי דער מן וואס זיי האבן געקליבן אגאנציע וואך ער הט געהאט אבעסערן ריח אונ אבעסערן טעם, זאגט רש"י פאר וואס טייטשט ניט דר מדרש „משנה" טאפעל (שֶׁאִם לְהַגִּיד שֶׁשְּׁנַיִם הָיוּ) ווארום אז דר פסוק וואלט געמיינט „משנה" טאפעל, צו זאגן עס איז געוועזן צוויי עומרים פר יעדער מענטש (וַהֲלֹא כְּתִיב) דאס האט דאך דער פסוק שוין געשריבן (שְׁנֵי הָעוֹמֶר לְאֶחָד) פאר יעדער מענטש איז געוועזן צוויי עומרים (אֶלָּא מְשׁוּנֶּה בְּטַעַם וְרֵיחַ) נאר משנה מיינט מען משונה, געענדערט, דער מן וואס איז געוועזן פרייטאג איז געוועזן געענדערט פון דעם מן וואס איז געוועזן אלע טאג, ער האט געהאט אבעסערן טעם אונ אבעסערן ריח: וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה. מען הט דס געזאגט צו משה (שֶׁאֲלוּהוּ מַה הַיּוֹם מִיּוֹמַיִם) מען הט געפרעגט ביי משה פר וואס איז דר מן היינט אנדערש פון אלע טאג, זאגט רש"י (וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד) פון דאנען קענען מיר לערנען (שֶׁעֲדַיִין לֹא הִגִּיד לָהֶם מֹשֶׁה פָּרָשַׁת שַׁבָּת) משה הט נאך ניט געזאגט צו די יודען דעם ענין פון שבת (שֶׁנִּצְטַוָּה לוֹמַר לָהֶם וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ וגו') וואס ער איז געבאטען געווארען פון הקב"ה ובאלד אין אנהייבו ער זאל זאגן צו די יודען דעם זעקסטען טאג ופרייטאג זאלן זייא אנגרייטען מן אויף שבת (עַד שֶׁשָּׁאֲלוּ אֶת זֹאת) ביז די יודען האבען אים געפרעגט פרייטאג פאר וואס האבען מיר היינט צוויי עומרים פאר יעדער מענטש (אָמַר לָהֶם) הט משה צו זיי געזאגט (הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה') דאס האט טאקי הקב"ה מיר געזאגט (שֶׁנִּצְטַוֵּיתִי לוֹמַר לָכֶם) איך בין געבאטען געווארן איך זאל דס אייך זאגן, נאר איך האב פארגעסען (וּלְכָךְ עֲנָשׁוֹ הַכָּתוּב) פאר דעם האט הקב"ה בעשטראפט צו משה (שֶׁאָמַר לוֹ) הקב"ה הט געזאגט צו משה (עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם) ביז ווי לאנג וועט איר ניט וועלען היטען וואס איך געביט צו אייך (וְלֹא הוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל) אונ הקב"ה האט ניט ארויסגענומען משה'ן פון אלע יודען, הקב"ה הט ניט געזאגט צו משה ביז ווי לאנג וועלען די יודען ניט היטען וואס איך געביט זיי, נאר ער הט געזאגט ביז וויא לאנג וועט איר ניט היטען וואס איך געביט צו אייך, צו משה אונ צו דיא יודען: (כג) וְאֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ. מיינט מען (מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹצִים לֶאֱפוֹת בַּתַּנּוּר) וואס איר ווילט באקין אין אהויבן (אֵפוּ הַיּוֹם) זאלט איר היינט באקין (הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים) אלץ זאלט איר

דעת זקנים מבעלי התוספות

שתי פרידות פי' כפולות כלו' שכל סעודה שיורדת בשביל שבת יורדת כפולה בלחמה וכך היו עושין ביום הששי שחרית היו עושין מחצי העומר לחם אחד וכשבאין לאפות העומר לאחד בשביל שבת היה כל חצי העומר נכפל לשני לחמים הרי לך ששה לחמים מעומר וחצי ובכל השלשה סעודות היו אוכלין שני לחמים כי דרך לאכול בשבת יותר מסעודות של חול מפני נשמה יתירה. ולפי זה תמצא שהיה להם בשבת במנחה שני ככרות והילכך יש לנהוג לבצוע משני ככרות גם במנחה אבל קדוש ליכא דאפי' שבת שחרית לא מקדשי אי לאו יתור מאת יום השבת כדמסיק במס' ביצה:

שפתי חכמים

השמש נעשו פושרין: צ לא שכוונו הם ללקוט כפלים בעבור היום

פירוש לתורת אלהים

דר עדה וַיַּגִּידוּ אונ האבן דס גזאגט צו משה [עיין רש"י]: (כג) וַיֹּאמֶר הט משה גזאגט צו די הערן הוּא דאס איז וואס גאט הט גזאגט צו מיר איך זאל אייך זאגן שַׁבָּתוֹן רואונג שַׁבַּת דר היילגר שבת איז מארגין צו גאט: את וואס איר ווילט מארגען באקען אֵפוּ באקט היינט פרייטאג וְאֵת אונ וואס איר ווילט מארגען קאכן בַּשֵּׁלוּ

הַבֹּקֶר׃ כד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר
כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה
לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃ כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה
הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃ כו שֵׁשֶׁת
יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ כז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

לְמַטְּרַת עַד צַפְרָא׃
כד וְאַצְנַעוּ יָתֵהּ עַד
צַפְרָא כְּמָא דְּפַקֵּיד
מֹשֶׁה וְלָא סְרִי וְרִחֲשָׁא
לָא הֲוָה בֵהּ׃ כה וַאֲמַר
מֹשֶׁה אִכְלוּהִי יוֹמָא דֵין
אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא דֵין
קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵין לָא
תַשְׁכְּחֻנֵּהּ בְּחַקְלָא׃
כו שִׁתָּא יוֹמִין תִּלְקְטֻנֵּהּ
וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא
לָא יְהֵי בֵהּ׃ כז וַהֲוָה

תו"א ויאמר משה שבת קיו: ששת ימים שבת פו: ויהי ביום שבת קיח:

רשב"ם

הבו. הבו קלון מגניה (הושע ד' י"ח): (כד) ולא הבאיש. ואפי' רימה שרגילה לבא מהרה לא היתה בו: (כו) לא יהיה בו. המן:

בעל הטורים

שנתחמם לצורך ישראל: (כד) ורמה. ב' במסו' דין ואידך ורמה תכסה עליהם. לומר לך שאין הרמה שולטת במתים בשבת ואין הרמה שולטת באוכלי המן כדאיתא בהמוכר את הספינה: (כז) ללקוט. ב' במסורה הכא ואידך ללקוט בשדה אחר. מה התם ילפינן ב' לקט ג' אינו לקט אף הכא שנים לקטו ביום הששי ונמצאו וביום השבת יצאו ללקוט השלישי ולא מצאו:

בית יהודא

באקין אויף צוויי טעג (ואת אשר תבשלו בשלו) אונ וואס איר דארפט קאכען פון מן אין וואסר (בשלו היום) זאלט איר היינט קאכען (לשון אפיה נופל בלחם) ביי ברויט זאגט מען באקין (ולשון בשול בתבשיל) ביי געקעכץ זאגט מען קאכען: ולמשמרת. (לשון גניזה) למשמרת מיינט מען צו אבהאלטונג: (כה) ויאמר משה אכלוהו היום וגו'. זאגט רש"י (שחרית שהיו רגילין לצאת וללקוט) ווייל זיי זענן געווען געוואהנט אלע טאג אין דר פריה גיין קלויבן דעם מן (באו לשאול אם נצא או לאו) זענן זיי שבת פריה געקומען צו משה פרעגען אויב זיי זאלן גיין קלויבען מן אדער גיין (אמר להם) הט משה געזאגט צו זייא (את שבידכם אכלו) דעם מן וואס איר הט פון נעכטען זאלט איר היינט עסן (לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת) פארין נאכט זענן זיי נאך אמאהל געקומען צו משה אונ האבען אים געפרעגט זאלען מיר ארויס גיין נעמען מן אדער גיין (אמר להם שבת היום) הט משה געזאגט צו זיי היינט איז שבת (ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד) הט משה געזעהן די יודען זארגען אונ האבען מורא טאמער הט אויפגיהערט צו גיין דר מן, אונ ער וועט מער ניט זיין (אמר להם) האט משה צו זיי געזאגט (היום לא תמצאוהו) היינט וועט איר ניט געפינען דעם מן (מה תלמוד לומר היום) צו וואס הט משה זיי געדארפט זאגן "היינט" וועט איר ניט געפינען (זיי האבען דאך אים געפרעגט אויב זיי זאלן גיין קלויבען מן, האט ער זיי געדארפט ענפערען איר וועט ניט געפינען מן, צו וואס הט ער זיי געענפערט "היינט" וועט איר ניט געפינען) נאר אזו האט משה געמיינט (היום לא תמצאוהו) היינט וועט איר ניט געפינען מן (אבל מחר תמצאוהו) אבער מארגען וועט איר געפינען מן: (כו) וביום השביעי שבת. דער זיבעטער

רש"י

לאפות בתנור אפו היום ק הכל לשני ימים ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ול' בישול בתבשיל: למשמרת. ר לגניזה: (כה) ויאמר משה אכלוהו היום וגו'. (מכילתא) שחרית שהיו רגילים לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו ש אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת ת אמר להם שבת היום ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו מה ת"ל היום היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו: (כו) וביום השביעי

שפתי חכמים

ומחר מפני שידעו שאין המן יורד למחר שא"כ למה באו הנשיאים כשראו שהיה להם לחם משנה להגיד הדבר למשה והשיבם הוא אשר דבר ה' וגו': ק דק"ל דלפשוטו משמע מה שכבר אפו ובשלו יאפו ויבשלו עוד. לכן פי' מה שאתם רוצים וכו' וגם זה לא יתכן כפשוטו דמה לו ליעלם איך יאכלוהו לכ"פ שיעלם שיאפו ויבשלו לצורך מחר: ר כמו והיתה לעדת בנ"י למשמרת ולא כמו ושמרתם את משמרת הקודש ואת משמרת המזבח: ש דכל כי הוא נתינת טעם אשלמעלה וא"כ הניחא אי שאלתם היה אם יצאו ללקוט כמנהגם והשיב להם את שבידכם אכלו כי שבת היום ואסור ללקוט היום לא תמצאוהו אבל אם היתה שאלתם אם רשאים לאכלו הי' די במה שהשיב אכלוהו היום אבל כי שבת למה ליה נתינת טעם אלא ודאי השאלה לא היתה על האכילה אלא אם לצאת. ואפשר כי דברי משה הטעה אותם שאמר להם ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת ופרש"י לגניזה והיו סבורים לגניזה כמשמעו ולא לאכלו ליום המחר כמו והיה לכם למשמרת לדורותיכם מש"ה שאלוהו אם לצאת ולא על האכילה: ת כי היו סבורים שמא לצורך סעודת שבת אין להם לצאת ללקוט אבל לסעודת הלילה שהוא חול

פירוש לתורת אלהים

קאכט היינט ואת אונ דם איבריגע הניחו זאלט איר איך צו אהיטונג לאזן אויף מארגן: (כד) ויניחו אותו האבן די ישראל דעם איבריגן מן גלאזט ליגן כאשר ווי משה הט זייא געהייסן ולא אונ ער איז ניט מיאוס געווארען ורמה אונ ווערם איז ניט געווען אין אים: (כה) ויאמר האט משה געזאגט צוא דיא ישראל אום שבת אכלוהו וואס איז אייך געבליבן פון נעכטן עסט היינט כי ווארום היינט איז שבת צו גאט [עיין רש"י] היום היינט וועט איר אים ניט געפינען אין פעלד אבער מארגן וועט דר מן ווידר זיין: (כו) ששת זעקס טאג זאלט איר קלויבען אים וביום אונ דעם זיבעטן טאג איז שבת לא יהיה בו דער מן וועט ניט זיין אין אים: (כז) ויהי אונ עס איז געווען ביום אין דעם זיבעטן טאג יצאו זענען אטייל פון דעם פאלק ארויס געגאנגען קלויבן

יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: ס

כח ויאמר יהוה אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי:

כט ראו כי יהוה נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי:

ביומא שביעאה נפקו מן עמא למלקט ולא אשכחו: כח ואמר יי למשה עד אימתי אתון מסרבין למטר פקודי ואוריתי: כט חזו ארי יי יהב לכון שבתא על כן הוא יהיב לכון ביומא שתיתאה לחם תרין יומין תיבו אנש תחותוהי לא יפוק אנש מאתרה ביומא

תו"א עד אנה ב"ק לב: שבו איש עירובין מח: אל יצא איש עירובין יז:

בעל הטורים

(כט) אל יצא. ג' במסורה הכא ואידך אל יצא פליט מן העיר. כאו הכוס איש אל יצא. אל יצא איש ממקומו היינו חוץ לד' אמות לפי

רש"י

שבת. שבת הוא המן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא לרבות א יוה"כ וימים טובים (מכילתא): (כח) עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא ב ע"י הרשעים מתגנין הכשרין (ב"ק נ"ב): (כט) ראו. בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס ג נעשה בכל ע"ש לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ד ג' לגופו וא' לפישוט הידים ורגלים: אל יצא וגו'.

בית יהודא

טאג (שבת הוא) איז שבת (המן לא יהיה בו) דר מן וועט ניט זיין דעם טאג (ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים) דר פסוק קומט צו זאגן די יודען אז יום כפור אונ אלע ימים טובים וועט אויך ניט זיין דר מן: (כח) ועד אנה מאנתם וגו'). הקב"ה הט געזאגט צו משה ואויף אים איז אויף אלע יודען ביז ווי לאנג וועט איר ניט היטען ווס איך געביט אויף אייך, ארט רש"י משה אונ פיל יודען זענען דאך געוועזן ווס זענען ניט געגאנגען שבת זעהן אויב עס איז דא מן, האבן זיי דאך געהיט וואס הקב"ה הט געבאטען, ענטפערט רש"י (משל הדיוט הוא) דס איז אפראסטער משל (בהדי הוצא לקי כרבא) ווען מען רייסט אויס פון גארטען די דערנער רייסט זיך מיט דיא קרויט אויך (על ידי הרשעים מתגנין הכשרים) וועגען די רשעים ווערן פארשעמט די פרומע ווס זענען צווישען די רשעים: (כט) (ראו). זעהט (בעיניכם) מיט אייערע אויגען (כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת) אז הקב"ה אליין זאגט צוא אייך איר זאלט היטען שבת (שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים) וואוראם איר זעהט אלע ערב שבת (פרייטאג) ווערט געטאהן אנס בייא דעם מן ואיר נעמט פרייטאג מן גלייך וויא אלע טאג) אונ איר קומט אהיים געפינט איר עס איז דא מן אויף צוויי טאג: (שבו איש תחתיו). יעדער יוד זאל זיצען אויף זיין ארט (מכאן סמכו חכמים ארבע אמות ליוצא חוץ לתחום) פון דעם פסוק האבן דיא חכמים גענומען אפעווייזונג צו דעם דין ווס זייא האבען געזאגט אז איינער גייט ארוים שבת ווייטער ווי צוויי טויזענד איילין פון שטאט, טאר ער ניט מער גיין נאר פיר איילין, ווייל דא שטייט אין פסוק יעדער זאל זיצען אויף זיין ארט אונ דער ארט פון אמענטש איז פיר איילין (שלש לגופו) דריי איילין איז די לייננ פון אמענטש ווען ער ליגט (ואחת לפישוט ידים ורגלים) אונ איין אייל לייננער צום אויסציהען דיא הענט מיט דיא פים: (ואל יצא איש ממקומו.

שפתי חכמים

א דאל"כ הא כבר נא' כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו אלא וכו': ב פי' דכך משל הדיוט כשלוקחין בשדה קוצים ומיני עשבים וירק טוב שבאו לתלוש אותן קוצים פעמים בא בתלושין מן הכרוב הטוב ונמצא בהדי הוצא לקי כרבא כך זה בהדי ישראל שחטאו לקה אף מי שלא חטא. וא"ת דלעיל פרש"י בעצמו שתלה הסרחון במשה מפני שלא הגיד לישראל פ' המן עד ששאלו. וי"ל דהא והא גרמו דאי משום טעם שלא הגיד להם מצות שבת לחוד למה לא הוכיח הקב"ה את משה מיד שלא הגיד להם ולמה המתין עד כאן אלא ודאי משום משל הדיוט ואי משום טעם משל הדיוט לחוד למה כלל אותו כאן יותר מבשאר מקומות שחטאו ישראל אלא משום טעם השני ג"כ: ג כלו' ראו בעיניכם כי ה' נותן לכם בערב שבת לחם משנה. כ' הרא"ם אבל לא ידעתי מאי ראיה היא זו על קדושת שבת וכו' דלמא ברכת הששי היא מרובה ונתן בו לחם משנה כי כל ברכה תוספת טיבה היא ואם בעבור שביום השביעי שובת בו המן ואיננו יורד הי"ל לכתוב על כן לא ירד המן ביום השבת וכו' ותירץ מה שתירץ. ונראה לי כיון שגם ביום הששי אחד המרבה הרבה מאד וא' הממעיט מאד לא מצאו כי אם לחם משנה ב' עומרים לגלגולת ואם ברכת היום הששי היא תעשיר למה לא נמצא כי אם לחם משנה ותו לא אלא ודאי מש"ה ירד לחם משנה ביום הששי כדי שיאכלו ביום הו' וביום הז' וזהו שכ' רש"י שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים כלו' דוקא לחם יומים ותו לא: ד מדכתיב שבו משמע שלא יצאו ממקומן ומשמע דאסור לילך וזה היינו דהא כתיב וימצאו איש מקושש ש"מ דהלכו וש"מ דמותר לילך ל"פ מכאן וכו': ה כיון דכתיב שבו איש תחתיו פי' בתחתיו וכמה תחתיו ארבע אמות גופו ג'

פירוש לתורת אלהים

ולא מצאו האבן זיי ניט געפונען: (כח) ויאמר האט גאט גזאגט צו משה עד אנה ביז ווי לאנג נאך מאנתם וועט איר ניט וועלען היטען מיין גיבאט אונ מיין תורה: (כט) אונ דאס הט אוך גאט גזאגט צו משה ער זאל זאגן צו די ישראל ראו זעהט כי אז גאט אליין מיט זיין כבוד האט אייך גגעבען דעם שבת על כן דרום

מצות השם

(כט) אל יצא איש ממקומו וגו'. פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס די (לא תעשה) אז מען טאר ניט גיין אום שבת מער פון איין (תחום שבת) דס איז צוויי טויזנד איילן זונ אזו באלד אז מען גיים מער ווי צווייא טויזנד איילען קומט אים מלקות. אונ דיא מצוה איז נוהג סיי ביי זכרים סיי ביי נקבות אונ אויף יעדען ארט אין יעדער צייט:

ל וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי׃
לא וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן
וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת
בִּדְבָשׁ׃ לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ
אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם
בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ

אונקלוס

שְׁבִיעָאָה׃ ל וְנָחוּ עַמָּא
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ לא וּקְרוֹ
בֵית יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמֵהּ
מָן וְהוּא כְּבַר זְרַע
גַּדָּא חִוָּר וְטַעְמֵהּ
כְּאֶסְקְרִיטָוָן בִּדְבָשׁ׃
לב וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין
פִּתְגָמָא דִּי פַקִּיד יְיָ מְלֵי
עֻמְרָא מִנֵּהּ לְמַטְּרָא
לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל דְּיֶחֱזוֹן יָת
לַחְמָא דִּי אוֹכֵלִית יָתְכוֹן
בְּמַדְבְּרָא בְּאַפָּקוּתִי
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

תו"א בדבש יומא עה:

רשב"ם

(ל) וישבתו העם. מכאן ואילך ביום השביעי: (לא) וטעמו כצפיחת בדבש. ולהלן הוא אומר והיה טעמו כטעם לשד השמן. פירשו רבותינו בדבש לתינוקות שמן לזקנים. ואני אומר לפי פשוטו כשאוכלין אותו כמות שהוא בלא טחינה הוא כצפיחית בדבש. כמו האגוזים קודם טחינה וכתישה מתוקין הם אבל להלן כתיב ושחנו ברחים או דכו במדוכה לפיכך והיה טעמו (כשמנה) לשמנונית כמו האגוזים שנעשים שמן לאחר כתישה וכן הזיתים ולפיכך כתיב כאן וטעמו (ס"א שם והיה טעמו כטעם לשד השמן) שמתחלף טעם המתיקות ונעשה טעם שמן: כצפיחית. אין לו חבר אבל צפחת מים כלי הוא: גד. מין קטניות הוא עגול

בעל הטורים

שילא חוץ לתחום. אל יצא פליט מן העיר היינו תחום שבת. בואו הכוס אים אל יצא רמז לב"ד לוקין על עירובי תחומין דבר תורה: (לב) למען יראו את הלחם. ר"ת אליה לומר שיהא שמור עד שיבא אליהו:

בית יהודא

אמענטש זאל ניט ארויסגיין פון זיין ארט (אלו אלפים אמה של תחום שבת) מען מיינט ער זאל ניט ארויסגיין פון שטאט ווייטער ווי צוויי טויזענד איילין, צוויי טויזענד איילין הייסט אתחום שבת (ולא במפ'רש) דער דין מען זאל ניט גיין שבת ווייטער ווי צוויי טויזענד איילין שטייט ניט אין פסוק (שאין תחומין אלא מדברי סופרים) וואָרום דער דין פון תחום שבת איז נאר אסור פון די רבנן (ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר) אונ דר עיקר פסוק שמועסט מען זאל ניט ארויסגיין פון די מחנה זוכען מן: (לא) והוא כזרע גד לבן. זאגט רש"י (עשב ששמו קוליינדרי) דס איז אגראז וואס הייסט קוליינדרי (וזרע שלו עגול ואינו לבן) די קערנער זענען קיילעכדיג ניט ווייס (והמן היה לבן) אונ דר מן איז געווען ווייס (ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה) דער מן איז געווען געגליכן צו זרע גד נאר וועגן דיא קיילעכדיגקייט, ער איז געווען קיילעכדיג וויא זרע גד (והוא לבן) ער איז געווען ווייס: וכצפיחת בדבש. מיינט מען (בצק שמטגנין אותו בדבש) טייג וואס מען פרעגילט אין האניק (וקורין לו אסקריטין בלשון משנה) אין משניות רופט מען דאס אסקריטין (והוא תרגום של אונקלוס) דער תרגום אונקלוס רופט דס אויך אסקריטון: (לב) ולמשמרת. מיינט מען (לגניזה) צו בעהאלטן: ולדורותיכם. מיינט מען (בימי ירמיהו) אין דיא צייט פון נביא ירמיה (כשהיה ירמיהו מוכיחם) ווען דר נביא ירמיה האט געשטראפט די יודין (למה אין אתם עוסקים בתורה) פאר וואס לערנט איר ניט תורה (והם אומרים) האבן די יודין געזאגט (נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה) זאלן מיר אוועקלאזען אונזער ארבעט? (מהיכן נתפרנס) פון וואנען וועט זיין אונזער פרנסה (הוציא להם צנצנת המן) האט ירמיה ארויס גענומען די גלאז מן (אמר להם) אונ ער הט געזאגט צו דיא יודין (אתם ראו דבר ה') איר יודין זעהט די רייד פון הקב"ה (שמעו לא נאמר) ער האט ניט געזאגט הערט די רייד פון הקב"ה (אלא ראו) נאר ער האט געזאגט זעהט, זעהט דיא גלאז מן (בזה נתפרנסו אבותיכם) מיט דעם מן זענען געשפייזט געווארן

רש"י

אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נא': (לא) והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו קוליינדר"י (קאריאנדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה והוא לבן: כצפיחת. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטון בלשון משנה והוא תרגום של אונקלוס: (לב) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס הוציא להם צנצנת המן אמר להם אתם ראו דבר ה' שמעו לא נא' אלא ראו בזה

פירוש לתורת אלהים

טוט ער אייך אגס אונ גיט אייך אין דעם זעקסטען טאג ברויט אויף צוויא טאג שבו איש תחתיו זיצט איטליבער אויף זיין ארט אל יצא עס זאל קיין מענש ניט ארויס גיין פון זיין ארט אין דעם זיבעטען טאג אום שבת קלויבן מן: (ל) וישבתו העם הט דאס פאלק גרוהט אין דעם זיבעטען טאג: (לא) ויקראו אונ דיא יודן האבן גרופן דעם נאמן פון דעם שפייז מן והוא אונ דר מן איז געווען קלעכדיג כזרע אזו ווי אזאמן גד

פון אזו אקרייטעכץ וואס ווערט גרופען גלאנדרע לבן דר מן איז געווען ווייס וטעמו אונ זיין טעם איז געווען כצפיחת בדבש אזוי וויא טייג גיפרעגלט אין האניק: (לב) ויאמר האט משה געזאגט צו די ישראל זה הדבר דס איז די זאך וואס גאט הט געבאטן מלא העומר מען זאל דער פולען דם מעסטל וואס ווערט גרופן עומר ממנו פון דעם מן עס זאל זיין למשמרת צוא אהיטונג מען זאל דם בהאלטען לדורותיכם צו אייערי גבירט

מִצְרָיִם: לג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־
הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: לד כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־
בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן

אונקלוס

לג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב
צְלוֹחִית חֲדָא וְהַב תַּמָּן
מְלֵי עֻמְרָא מָן וְאַצְנַע
יָתֵהּ קֳדָם יְיָ לְמַטְּרַת
לְדָרֵיכוֹן: לד כְּמָא דִי
פַקִּיד יְיָ לְמֹשֶׁה
וְאַצְנְעֵהּ אַהֲרֹן קֳדָם
סַהֲדוּתָא לְמַטְּרָא:
לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכַלוּ יָת
מַנָּא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד
דְּמֵיתֵיהוֹן לְאַרְעָא
יָתֵבְתָּא יָת מַנָּא אֲכַלוּ עַד

תו"א והן שמה הוריות יב: לפני ה' הוריות יב: לדרתיכם הוריות שם: ובני ישראל קידושין ל:

בעל הטורים

(לג) והנח. ד' במסורה הכא ואידך והנח אל הכלע דגדעון. מה התם נתעכל מאליו גם המן נבלע באיברים ונתעכל מאליו:

רשב"ם

כזרע גד ולבן כעין הבדולח כדכתיב להלן ועינו כעין הבדולח. אבל זרע גד איש לבן: (לג) ויאמר משה אל אהרן. לאחר שהוקם המשכן בשנה שנייה שהוא שם ארון העדות: קח צנצנת אחת וגו': (לד) לפני העדות. הארון:

רש"י

נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו: (לג) צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו: והנח אותו לפני ה'. לפני הארון ו ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן: (לה) ארבעים שנה. והלא חסר ל' יום שהרי בט"ו באייר ירד להם המן תחלה ובט"ו בניסן פסק ז שנא' (יהושע ה) וישבות המן ממחרת אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (קידושין לח) (ס"א שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה שנאמר (דברים ג) אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ותרגום של נושבת

בית יהודא

אייערע אלטרין (הַרְבֵּה שְׁלוּחִים יֵשׁ לוֹ לַמָּקוֹם לְהָכִין מָזוֹן לִירֵאָיו) הקב"ה הָט פִיל מִיטְלֶען (סִבּוֹת) ווי אַזוֹ עֶר זָאל שְׁפַּייזֶען דיא מֶענְטְשֶׁען וָואס הָאבֶּען מוֹרָא פַאר אִיהם, וָואס זֶענֶען צַדִּיקִים, הקב"ה קֶען אַייךְ שְׁפַּייזֶען אָן הַאנְדִיל אָן אַרְבֶּעט, נָאר ווי עֶר הָט גֶעשְׁפַּייזְט דִי יוּדִין אִין דֶר מִדְבָּר, אוֹיב אִיר וֶועט לֶערְנֶען תּוֹרָה: (לג) וְצִנְצֶנֶת. (צְלוֹחִית שֶׁל חֶרֶס כְּתַרְגּוּמוֹ) צִנְצֶנֶת מֵיינְט מֶען אַעֶרְדֶענֶעם קְרִיגוּל, ווי דֶר תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (וְהַנַּח אוֹתוֹ לִפְנֵי ה'). זָאלְסְט לֵייגֶען דֶעם קְרִיגוּל פַר הקב"ה, מֵיינְט מֶען (לִפְנֵי הָאָרוֹן) פַר דֶעם אָרוֹן (וְלֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד) דֶר פָּסוּק אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארֶען וֶוען דֶר אֹהֶל מוֹעֵד נֶדֶר מִשְׁכָּן אִיז גִיבָּאהְט גִיוָוארֶען (אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב כַּאן בְּפָרָשַׁת הַמָּן) נָאר וַוייל דִי פָּרָשָׁה שְׁמוּעֶסְט פוּן מָן הָט מֶען גְשְׁרִיבֶּן דֶעם פָּסוּק אִין דִי פָּרָשָׁה: (לה) וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. פֶערְצִיג יָאהְר. פְרֶעגְט רש"י (וַהֲלֹא חָסֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם) עֶס פֶעלְט דָאךְ דְרַייסִיג טֶעג צוּא פֶערְצִיג יָאהְר (שֶׁהֲרֵי בְּט"ו בְּאִיָּיר יָרַד לָהֶם הַמָּן תְּחִלָּה) וָוארוּם דֶר מָן הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּן גֵיין פוּפְצֶען טָאג אִין אִייר (וּבְט"ו בְּנִיסָן פָּסַק) אוּנ פוּפְצֶען טָאג אִין נִיסָן הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גֵיין דֶער מָן (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת) אוֹיף מָארְגֶן פוּן קָרְבָּן פֶּסַח וָואס אִיז דֶר פוּפְצֶענְטֶער טָאג אִין נִיסָן הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גֵיין דֶר מָן (אֶלָּא מַגִּיד שֶׁהָעוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טָעֲמוּ בָהֶן טַעַם מָן) נָאר דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז דִי קוּכוּנְס וָואס דִי יוּדִין הָאבֶּען מִיט גֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּען זֵיי גֶהַאט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טַעַם פוּן מָן, אוּנ דִי קוּכוּנְס הָאבֶּען זֵיי גִיגֶעסִין בִּיז פוּפְצֶענְטִין טָאג אִין אִייר: (אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת). צוּ אַבֶּעזֶעצְטֶע לַאנְד מֵיינְט מֶען (לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן) נָאכְדֶעם ווִיא זֵיי זֶענֶען אַרִיבֶּרְגֶעגַאנְגֶען דֶעם יַרְדֵּן (שֶׁאוֹתָהּ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מְיוּשֶּׁבֶת וְטוֹבָה) דִי לַאנְד וָואס אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט יַרְדֵּן אִיז אַבֶּעזֶעצְטֶע אוּנ אַגוּטֶע (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גִיזָאגְט (אֶעְבְּרָה נָּא) אִיךְ וֶועל אַרִיבֶּער גֵיין (וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה) אוּנ וֶועל זֶעהֶן דִי גוּטֶע לַאנְד (אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן) וָואס אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט יַרְדֵּן (וְתַרְגּוּם שֶׁל נוֹשָׁבֶת) אוֹיף דֶעם וָוארְט „נוֹשָׁבֶת"

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) קח צנצנת אחת. איני יודע של מה היה של כסף או של זהב או של חרס ת"ל צנצנת דבר המציץ מחבירו כלי חרס שהיא מאדמה שהזורעין מציצין וצומחין ממנה:

שפתי חכמים

אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו: ו דהא בכל מקום סמוכה לפני ה' הוא דכל העולם שלו: ז וא"ת הא רש"י בעצמו פירש לעיל דבט"ו ירד להם המן תחלה. וי"ל מה שנקט רש"י לעיל ט"ו ר"ל תחלת ט"ו

פירוש לתורת אלהים

לְמַעַן פוּן וֶועגֶען יִרְאוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת וָואס נָאךְ אַייךְ זָאלֶען זֶעהֶן דֶם בְּרוֹיט אֲשֶׁר וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶמַאכְט עֶסֶען אִין דֶער מִדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אַז אִיךְ הָאבּ אַייךְ אוֹיס גֶעצוֹיגֶען פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם: (לג) וַיֹּאמֶר הָט מֹשֶׁה גֶזָאגְט צוּ אַהֲרֹן קַח נֶעם אַגְלָאז וְתֶן אוּנ זָאלְסְט גֶעבֶּען אִין דֶעם גְלָאז אַפוֹל מֶעסְטֶל מִיט מָן וְהַנַּח אוֹתוֹ אוּנ לֵייג דֶם אַנִידֶער לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט פַר דֶעם אָרוֹן עֶס זָאל זַיין לְמִשְׁמֶרֶת צוּא אַהִיטוּנְג לְדֹרוֹתֵיכֶם צוּא אַייעֶר גְבִּירְט: (לד) כַּאֲשֶׁר אַזוֹ ווִי גָאט הָט גֶבָּאטֶן צוּ מֹשֶׁה אַז אַהֲרֹן זָאל טָאהְן וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן הָט אַהֲרֹן דָאס גְלָאז מִיט מָן גִילֵייגְט לִפְנֵי הָעֵדוּת פַר דֶעם אָרוֹן וָואס דִיא תּוֹרָה לִיגְט דְרִינֶען לְמִשְׁמֶרֶת דֶער מָן זָאל זַיין צוּא אַהִיטוּנְג: (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ הָאבֶּען גִיגֶעסֶען דֶעם מָן אַרְבָּעִים שָׁנָה פֶערְצִיג יָאר עַד

אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃
לו וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃ פ
שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה
וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת
הָעָם׃ ב וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם
מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן
אֶת־יְהוָה׃ ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם

אונקלוס

דְאָתוֹ לִסְיָפֵי אַרְעָא דִכְנָעַן׃ לו וְעֻמְרָא חַד מִן עַסְרָא בִּתְלָת סְאִין הוּא׃
א וּנְטַלוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּדְבְּרָא דְסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים וְלֵית מַיָא לְמִשְׁתֵּי עַמָּא׃
ב וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא מַיָא וְנִשְׁתֵּי וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה מָה אַתּוּן נָצַן עִמִּי מָה מְנַסּוּן אַתּוּן קֳדָם יְיָ׃
ג וּצְחִי תַמָּן עַמָּא

רשב"ם

(לה) אל קצה ארץ כנען. כדכתיב ביהושע וישבת המן ממחרת:

תו"א והעומר ערובין פג: ברפידים סנהדרין קו: ויחנו ברפידים ערכין טו: וירב העם עם שם:

בעל הטורים

(לו) והעומר עשירית האיפה. סמוך והעומר לפרשת המן רמז שאכלו המן עד שהקריבו העומר: (ב) תריבון. ג' מה תריבון עמדי. האתם תריבון לבעל אם אתה תריבון ללמדך שכל המריב עם רבו כאלו מריב עם הקב"ה וכאלו מריב בשביל ע"א וזהו אם תריבון לבעל: (ג) למים.

בית יהודא

טייטשט דר תרגום יתבתא (רצונו לומר) דר תרגום מיינט צו זאגין „מיושבת", אבעזעצטע לאנד: (אל קצה ארץ כנען) מיינט מען (בתחלת הגבול) אין אנהייב גרענעץ (אין אנהייב לאנד) פון כנען (קודם שעברו את הירדן) איידר זיי זענען אריבער דעם ירדן (והוא ערבות מואב) ווען זיי זענען גיוועזן אין לאנד מואב (נמצאו מכחישין זה את זה) לייקענן דאך די ווערטער איינע די אנדערע, פריער שטייט זיי האבן געגעסן דעם מן ביז זיי זענען געקומן אין לאנד כנען, אונ איצט שטייט זייא האבען געגעסן דעם מן ביז זיי זענען געקומען אין מואב נעבן לאנד כנען (אלא) נאר אזו איז גיוועזן (בערבות מואב כשמת משה בז' באדר פסק המן מלירד) אין לאנד מואב ווען משה איז גישטארבן זיבן טעג אין אדר הט אויפגהערט צו גיין דר מן פון הימל (ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן) אונ די יודין האבען גיגעסן פון דעם מן וואס זיי האבען געקליבן דעם טאג וואס משה איז גישטארבן ביז זיי זענען אריין געקומען אין ארץ ישראל אונ האבען מקריב גיוועזן דעם עומר דעם זעכצעהנטין טאג אין ניסן, נאכדעם האבן זיי מעהר ניט געהאט פון מן אונ האבן געגעסן פון דיא תבואה וואס זיי האבן געפונען, וואקסנע (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח) אויף מארגן פון ערשטין טאג פסח האבען זייא גיגעסין פון די תבואה פון לאנד: (לו) (עשירית האיפה) דער עומר איז גיוועזן אצענטיל פון די מאס וואס הייסט איפה (האיפה שלש סאין) אין אאיפה איז דא דרייא סאה (והסאה ששה קבין) אין אסאה איז דא זעקס קבין (והקב ארבעה לוגין) אין אקב איז דא פיר לוגין (והלוג ששה ביצים) אין אלוג איז דא זעקס אייער (נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה) אין אעומר וואס ער איז אצעהנטיל פון אאיפה איז דא דריי אונ פערציג אייער אונ אפינפטעל פון אאיי (והוא שיעור לחלה ולמנחות) אז מען קנעט אטייג פון אעומר מעהל דארף מען פון טייג נעמען חלה, מעהל צוא אמנחה דארף מען אויך ברייננגען אעומר מעהל: (ב) (מה תנסון), וואס פרובט איר הקב"ה (לומר היוכל

רש"י

יתבתא ר"ל מיושבת רש"י ישן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והוא ערבות מואב. נמצאו מכחישין זה את זה אלא בערבות מואב כשמת משה בז' באדר פסק המן מלירד ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן שנא' (יהושע ה) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח: (לו) עשירית האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ששה ביצים נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות: (ב) מה תנסון. לומר היוכל לתת

שפתי חכמים

ומה שנקט הכא סוף ט"ו הוא סוף ט"ו יום דמדינן הלילה אחר היום שעבר והוי סוף ט"ו כיון שירד המן מיד למחר כדאמורת: ח כי הכל

פירוש לתורת אלהים

בואם ביז זיי זענען גקומען אל ארץ נושבת צו דעם לאנד וואס זיי האבן זיך דארטען בזעצט אין ארץ כנען את המן אכלו דעם מן האבען זייא גגעסען עד בואם ביז זיי זענען גקומען צום עק פון ארץ כנען: (לו) זאגט דר פסוק והעומר אונ דער עומר איז אצעהנט חלק פון די מאס וואס ווערט גירופען איפה: (א) ויסעו אונ די יודען האבען גיצויגען למסעיהם צו זייערע ציהונג וואס איז גוועזן על פי יי דארך גאטס מויל ויחנו אונ זיי האבען גרוהט אין דעם ארט רפידים ואין מים אונ דארטען איז ניט גוועזן וואסער דס פאלק זאל טרינקען: (ב) וירב הט דס פאלק זיך גקריגט מיט משה ויאמרו אונ זיי האבן גזאגט תנו גיט אונז וואסער ונשתה אונ מיר זאלען האבען צו טרינקען ויאמר הט משה צו זיי גזאגט מה וואס קריגט איר מיט מיר מה

וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה
הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי
וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא׃ ד וַיִּצְעַק
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה
לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי׃ ה וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח
אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר
הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ
וְהָלָכְתָּ׃ ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם עַל־

לְמַיָּא וְאִתְרַעַם עַמָּא עַל
מֹשֶׁה וַאֲמַר לְמָא דְנַן
אַסֵּקְתַּנָא מִמִּצְרַיִם
לְקַטָּלָא יָתִי וְיָת בְּנַי וְיָת
בְּעִירַי בְּצַחוּתָא׃ ד וְצַלִּי
מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָה
אַעְבֵּד לְעַמָּא הָדֵין עוֹד
זְעֵיר פּוֹן וְיִרְגְּמֻנִי׃
ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבַר
קֳדָם עַמָּא וּדְבַר עִמָּךְ
מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וְחֻטְרָךְ דִּי
מְחֵיתָא בֵהּ יָת נַהֲרָא סַב
בִּידָךְ וְתֵיזִיל׃ ו הָא אֲנָא
קָאֵם קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל

תולדות אהרן

ומטך אשר סנהדרין יט : הנני עומד ב"מ פו :

בעל הטורים

ה' במסורה דין ואידך רפאתי למים. הוי כל צמא לכו למים. ואדיריהם שלחו צעיריהם למים. ולא צמא למים. פי' אם יצמאו למים שאדיריהם ישלחו צעיריהם ולא ימצאו מים לכו למים דהיינו תורה ויתרפאו המים וגם יהיה לא רעב ללחם ולא צמא למים: העליתנו. ב' במסו' דין ואידך המעט כי העליתנו במחלוקתו של קרח לומר שאותם עצמם הם שדברו בכאן:

רש"י

מים בארץ ציה: (ד) עוד מעט. אם אמתין עוד מעט וסקלוני: (ה) עבור לפני העם. וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעז על בני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו מעיינות היו שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את היאור. מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורעניות בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים לכך נא' אשר הכית בו את היאור יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:

בית יהודא

לָתֵת מַיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה) אוּנ אִיר זָאגְט אִיר ווילְט זֶעהֶן אוֹבּ עֶר קֶען גֶעבֶּן וַואסֶער אִין אַווִיסְטֶע לַאנְד: (ד) עוֹד מְעַט]. נָאךְ אַבִּיסוּל (אִם אַמְתִּין עוֹד מְעַט וּסְקָלוּנִי) אוֹבּ אִיךְ וֶועל וַוארְטֶן נָאךְ אַבִּיסוּל וֶועלֶן זֵיי מִיךְ בַּוַוארְפֶן מִיט שְׁטֵיינֶער: (ה) וַעֲבוֹר לִפְנֵי הָעָם]. הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גֵיי פָארְאוֹיס פַאר דֶעם פָאלְק (וּרְאֵה אִם יִסְקְלוּךָ) אוּנ זֶעה אוֹבּ מֶען וֶועט דִיךְ בֶּעוַוארְפֶן מִיט שְׁטֵיינֶער (לָמָּה הוֹצֵאתָ לַעַז עַל בָּנַי) פַאר וָוס רֶעדְסְטוּ שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף מַיינֶע קִינְדֶער: וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל]. נֶעם מִיט דִיר אַבִּיסוּל מֶענְטְשֶׁין פוּן דִי אֶלְטֶעסְטֶע יוּדִין (לְעֵדוּת שֶׁיִּרְאוּ שֶׁעַל יָדְךָ הַמַּיִם יוֹצְאִים מִן הַצּוּר) זֵיי זָאלֶן זַיין עֵדוּת אַז זֵיי הָאבֶּן אַלֵיין גִיזֶעהֶן ווי דוּרךְ דִיר זֶענֶען דִי וַואסֶער אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן שְׁטֵיין (וְלֹא יֹאמְרוּ מַעְיָנוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קֶדֶם) זֵיי זָאלֶן נִיט זָאגֶן דָארְטֶן זֶענֶען גִיוֶוען קְוַואלֶן וַואסֶער פוּן פְרִיעֶרְדִיגֶע יָאהְרֶן: וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר]. אוּנ דַיין שְׁטֶעקִין וָואס דוּ הָאסְט מִיט אִים גִישְׁלָאגֶן דֶעם טַייךְ, פְרֶעגְט רש"י (מַה ת"ל אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר) פַאר וָואס הָט הקב"ה גִזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל נֶעמֶן דֶעם שְׁטֶעקִין וָוס עֶר הָט גִמִיט אִים גִשְׁלָאגִין דֶעם טַייךְ? הקב"ה הָט נָאר גֶעדַארְפְט זָאגֶען נֶעם דַיין שְׁטֶעקִין, אָדֶר נֶעם אַשְׁטֶעקִין, עֶנְפֶערְט רש"י (אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטֶּה) ווייל דִיא יוּדֶען פְלֶעגִין זָאגִין אוֹיף דֶעם שְׁטֶעקִין (שֶׁאֵינוֹ מוּכָן אֶלָּא לַפּוּרְעָנוּת) עֶר אִיז נָאר גְרֵייט מֶען זָאל מִיט אִים שְׁלָאגֶן (בּוֹ לָקָה פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם כַּמָּה מַכּוֹת בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם) מִיט דֶעם שְׁטֶעקִין הָט מֹשֶׁה גִישְׁלָאגֶען צוּ פַּרְעֹה אוּנ צוּ דִי מִצְרִים, אִין מִצְרַיִם אוּנ, בַּיי דֶעם יַם (לְכָךְ נֶאֱמַר אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר) דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דוּ זָאלְסְט נָאר נֶעמֶן דֶעם שְׁטֶעקִין וָוס דוּ הָאסְט מִיט אִים גִישְׁלָאגֶען דֶעם טַייךְ (יִרְאוּ עַתָּה שֶׁאַף לְטוֹבָה הוּא מוּכָן) וֶועלֶן דִיא יוּדֶן אִיצְט זֶעהֶן אַז מִיט

שפתי חכמים

כיחד תל"ב בילים והמעשר מת' ארבעים והמעשר משלשים שלשה נשארו עוד ב' תחלוק כל בילה לה' חלקים נמצא שני בילים עשרה חלקים והמעשר הומש בילה מהרש"ל: ט הוסיף מלת אם אמתין דבזולת זה משמע דבודאי יסקלוהו אחר זמן מעט אם ימתין או לא

פירוש לתורת אלהים

תַּחֲנוּ וָום פְרוּבְט אִיר גָאט: (ג) וַיִּצְמָא אִיז דָס פָאלְק דָארְשְׁטִיק גִוָוארֶען צוּ וַואסֶער וַיָּלֶן הָאבֶען זֵיי גִקְרִיגְט אוֹיף מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אוּנ דָס פָאלְק הָט גִזָאגְט לָמָּה וָוארוּם הָאסְט דוּא אוֹיף גִבְּרַאכְט אוּנְז פוּן מִצְרַיִם לְהָמִית צוּ טֵייטֶען אֹתִי מִיךְ וְאֶת בָּנַי אוּנ מַיינֵי קִינְדֶער וְאֶת מִקְנַי אוּנ מַיינֵי בְּהֵמוֹת בַּצָּמָא אִין דָארְשְׁט: (ד) וַיִּצְעַק הָאט מֹשֶׁה גִשְׁרִיגֶען צוּ גָאט לֵאמֹר אוּנ הָט גִיזָאגְט מָה וָוס זָאל אִיךְ טָאהָן צוּ דֶעם פָאלְק עוֹד מְעַט וֶוען מֶען וֶועט נָאךְ אַבִּיסֶל וַוארְטֶן וּסְקָלוּנִי וֶועלֶן זֵיי מִיךְ פַר שְׁטֵיינִגֶן: (ה) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֲבוֹר פָאר אִיבֶּער פַאר דֶעם פָאלְק וְקַח אִתְּךָ אוּנ נֶעם מִיט דִיר פוּן דִי עֶלְצְטֶי פוּן יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אוּנ דֶעם שְׁטֶעקֶען וָוס דוּ הָאסְט מִיט אִים גִשְׁלָאגֶען דֶעם טַייךְ פוּן מִצְרַיִם קַח בְּיָדְךָ נֶעם אִין דַיין הַאנְד וְהָלָכְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֵיין נָאךְ חוֹרֵב: (ו) הִנְנִי אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין פַאר דִיר שָׁם דָארְטֶען עַל הַצּוּר בַּיי דֶעם שְׁטֵיין וָוס אִיז אִין חוֹרֵב

הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ
מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן
מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיִּקְרָא
שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה
לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃
פ ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

טִנָּרָא בְּחוֹרֵב וְתִמְחֵי
בְטִנָּרָא וְיִפְּקוּן מִנֵּהּ מַיָּא
וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲבַד כֵּן
מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃
ז וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא
נִסֵּיתָא וּמַצּוּתָא עַל דִּנְצוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסִּיאוּ
קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הַאִית
שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אִם
לָא׃ ח וַאֲתָא עֲמָלֵק וַאֲגִיחַ
קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל

תו"א והכית בצור שם : ויבא עמלק שם קית :

רשב"ם

(ז) היש ה' בקרבנו . אם יתן לנו מים

בעל הטורים

(ז) אם אין . ד' במסו' דין ואידך אם אין אתה דבר גבי אבשלום כשיען לו לצאת למלחמה עם דוד . אם אין אתה שומע לי . היש בה עץ אם אין . פי' אנכי אמרתי כי הוא ארץ טובה ורחבה אם אין אתה שומע לי ושלחת מרגלים לראות אם יש בה עץ אם אין היך שאתה צריך להלחם כשהיא אם אין דאבשלום דמיירי במלחמה כמו שאחז"ל אם לא שלחו מרגלים לא היו צריכין לכלי זיין וכן בכאן.

בית יהודא

דעם שטעקין קען מען טאהן גוטעס אויך , וואָרום ניט דר שטעקין שלאָגט , נאָר הקב"ה שלאָגט , אונ הקב"ה טוהט גוטעס אויך , ווי איינר איז וועֶרט : (ו) וְהִכִּיתָ בַצּוּר. זאָגט רש"י (עַל הַצּוּר לֹא נֶאֱמַר) עס שטייט ניט דו זאָלסט שלאָגן אויף דעם שטיין (אֶלָּא בַצּוּר) נאָהר עס שטייט דוא זאָלסט שלאָגין אין שטיין (מִכָּאן) פון דאַנֶן וויסין מיר (שֶׁהַמַּטֶּה הָיָה שֶׁל מִין דָּבָר חָזָק וּשְׁמוֹ סַנְפִּרִינוֹן) דר שטעקין איז גיוועֶן פון אשטאַרקע זאַך , פון אַסַנְפִּרינון , אַז משה האָט מיט דעם שטעקין געשלאָגן אויף דעם שטיין (וְהַצּוּר נִבְקַע מִפָּנָיו) איז דר שטיין גישפּאָלטין געוואָרן פון דעם שטעקין : (ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וגו'. זאָגט רש"י (סָמַךְ פָּרָשָׁה זוּ לְמִקְרָא זֶה) דריבער שטייט דיא פּרשה פון עמלק נעבען דעם פריערדיגען פסוק (לוֹמַר) צו זאָגן , הקב"ה הָט געזאָגט צו די יודען (תָּמִיד אֲנִי בֵּינֵיכֶם) איך בין שטענדיג צווישן אייך (וּמְזוּמָן לְכָל צָרְכֵיכֶם) אונ בין גרייט צו אַלֶץ וואָס איר דאַרפט (וְאַתֶּם אוֹמְרִים הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן) אונ איר זאָגט איר ווייסט ניט אוב הקב"ה איז צווישן אייך אָדער ניין (חַיֵּיכֶם) איך שווער ביי אייער לעבן (שֶׁהַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁךְ אֶתְכֶם) דר הונט (עמלק) וועט קומען אונ וועט אייך בייסען (וְאַתֶּם צוֹעֲקִים לִי) אונ איר וועט צוא מיר שרייען (וְתֵדְעוּ הֵיכָן אֲנִי) וועט איר וויסען ווא איך בין , צווישן אייך , אָדער ניין (מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִרְכִּיב בְּנוֹ עַל כְּתֵפוֹ

רש"י

(ו) והכית בצור. על הצור לא נאמר אלא בצור מכאן שהמטה הי' של מין דבר חזק ושמו סנפרינון והצור נבקע מפניו : (ח) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה י לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני משל לאדם

שפתי חכמים

ימתין : י ואע"פ שאינו מביא בפירושו מדרש הסמיכות אלא במקום שהפרשיות נכתבים שלא על הסדר אבל הכא הוא בהכרח שתסמך זו לזו להיותם שניהם במקום אחד. (ג"א) דק"ל דהל"ל וילא עמלק וכו' כדכתיב וילא סיחון לקראתינו לכך דרשו כי הפרשה הזאת סמוכה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ויבא עמלק . תמה למה איחר להלחם עם ישראל עד עכשיו ולא בא מיד שירדו למצרים שלא היו כי אם שבעים נפש . י"ל שאמר לו הקב"ה לאברהם ועבדום וענו אותם . וכשמת אבינו אברהם ע"ה הטיל החוב על יצחק . וכשמת יצחק הוטל על יעקב ובניו ועשו ובניו ואמר עמלק הרשע בלבו אם אכרית את יעקב וזרעו יהיה החוב מוטל עלי לכך המתין עד שיצאו ממצרים שכבר נפרע החוב ואז בא להלחם.

ליקוטי יהודא

(ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וגו'. דער תרגום יונתן שרייבט עמלק איז גיוועֶן גאַנץ ווייט פון רְפִידִים אונ ווי ער הָט גיהערט אַז די יודין זענען אַרויס גגאַנגֶן פון מִצְרַיִם איז ער אין איין נאַכט גגאַנגֶן טויזענד זעקס הונדערט תְּחוּם שַׁבָּת האָלטן מִלְחָמָה מיט די יודין . אַזוֹ אַגרויסער פיינד איז גיוועֶן עמלק צו די יודין , וואָרום עמלק איז פון עֵשָׂו הָט ער געהאַט אַפּיינדשאַפט צו די יודין וָוָס זענען קינדר פון יַעֲקֹב , ווייל יַעֲקֹב הָט גענומֶן פון עֵשָׂו די בְּכוֹרָה אונ די בְּרָכוֹת , נאָר אַזוֹי לאַנג וויא די יודין זענען גיוועֶן קנעכט אין מִצְרַיִם , הָט ער געטראַכט וואָס האָבען זיי דען פון די בְּרָכוֹת ? אָבֶּר ווי ער הָט גיהערט אַז די יודין זענען אַרויסגגאַנגֶן פון מִצְרַיִם מיט אַזוֹ אַרויסקייט אונ מיט אַזוֹ אַרייכקייט , אונ די מִצְרַיִם זענען דערטרונקען גיוואָרן אין יַם , הָט ער גרעכינט דָס האָבען יודין פון די בְּרָכָה וָוס זייער פאָטר יַעֲקֹב הָט אַוועק גענומֶן פון זיין פאָטר עֵשָׂו דריבער האָט זיין כַּעַס געברענט אין אים אונ ער איז געקומֶן מאַכען אַמִלְחָמָה מיט די יודין . דער ילקוט ראובני שרייבט ווען עֵשָׂו הָט געשיקט זיין זוהן אֱלִיפַז ער זאָל לויפן נאָך יַעֲקֹב אים הַרְגְנֶן , האָט יַעֲקֹב גזאָגט צו אֱלִיפַז זאָלסט ווּיסן אוב דו וועסט מיך הַרְגְנֶן , וועסטו מוזין ליידין די גְזֵרָה וָוס הקב"ה האָט גוזר גוועֶן אויף די קינדר פון אונזר זיידע אַבְרָהָם אַז זיי וועט

פירוש לתורת אלהים

וְהִכִּיתָ אונ דוא זאָלסט שלאָגען אין דעם שטיין וְיָצְאוּ וועלן פון אים אַרוס גיין וואַסר וְשָׁתָה אונ דָס פאָלק זאָל טרינקען וַיַּעַשׂ כֵּן הָט משה אַזוֹ גטאָהן פַר די אויגֶן פון די עֶלְצְטֶע ישׂראל : (ז) וַיִּקְרָא הָט משה גרופֶן שֵׁם דֶעם נאָמֶען הַמָּקוֹם פון דֶעם אָרט מַסָּה וּמְרִיבָה דָס איז טייטש פּרוב אונ קְריג עַל רִיב ווייל די יודֶן האָבֶּן גיקריגט וְעַל נַסֹּתָם אֶת יְיָ אונ האָבֶּן גיפּרובט גאָט לֵאמֹר צו זאָגֶן מיר ווייסֶן ניט הֲיֵשׁ יְיָ אוב גאָט איז פַּר האַנדֶען צווישען אונז אִם אָיִן אוב ניט : (ח) וַיָּבֹא אונ עֲמָלֵק איז גיקומֶען וַיִּלָּחֶם אונ הָט מִלְחָמָה גהאַלטֶען

ברפידם: ט ואמר משה
ליהושע בחר לנא גבריא
ופוק אגח קרבא בעמלק
מחר אנא קאים על ריש
רמתא וחטרא
דאתעבידו ביה נסין מן
קדם יי בידי: י ועבד

ברפידם: ט ויאמר משה אל־יהושע
בחר־לנו אנשים וצא הלחם
בעמלק מחר אנכי נצב על־ראש
הגבעה ומטה האלהים בידי: י ויעש

תו"א בעמלק מחר יומא כב:

בעל הטורים

בשביל שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין בא עליהם עמלק: (ח) ברפידים. ברף ידים שרפו ידיהם מן המצות: עם ישראל ברפידם. בגימ' רפו ידיהם מן המצות: (ט) ולא. ב' הכא ואידך ולא השדה שאמר לו לצאת חוץ לענניס:

רש"י

שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישית פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו: (ט) בחר לנו. לי ולך השוהו לו מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך מנין שנאמ' (במדבר יב) ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין שנא' (שם יא) אדני משה כלאם כלם מן העולם חייבין הם כלייה המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה: וצא הלחם. צא מן הענן והלחם בו (מכילתא): מחר. בעת המלחמה כ אנכי נצב: בחר לנו אנשים. גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. ד"א בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו:

בית יהודא

ויצא לדרך) עס הט אמאהל געטראפן איינר הט גענומן זיין זוהן אויף זיין אקסיל אונ איז מיט אים געגאנגן אין וועג (היה אותו הבן רואה חפץ) דר זוהן הט געזעהן אזאך ליגט אויף דר ערד (ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי) הט ער גזאגט צום פאטער, נעם די זאך אונ גיב מיר (והוא נותן לו) דער פאטער הט אים די זאך געגעבן (וכן שניה וכן שלישית) אונ אזוי איז געוועזן נאך אמאהל אונ אדריטן מאהל, וואס ער הט געבעטן ביי זיין פאטער הט דר פאטער אים געגעבן (פגעו באדם אחד) אין וועג האבן זיי בגעגענט אמענטש (אמר לו אותו הבן) הט דר זוהן געזאגט צו דעם מענטש (ראית את אבא) טאמר האסטו געזעהן מיין פאטער (אמר לו אביו אינך יודע היכן אני) הט דר פאטער געזאגט צום זוהן דו ווייסט ניט וואו איך בין? (השליכו מעליו) הט דר פאטער אים אראפ געווארפן פון זיך (ובא הכלב ונשכו) איז געקומן אהונט אונ הט אים געביסן: (ט) ובחר לנו אנשים). משה הט געזאגט צו יהושע דו זאלסט אויסקלויבן מענטשין פון אונזערטוועגן (לי ולך) פון מיינעטוועגען אונ פון דיינעטוועגען (השוהו לו) משה האט גלייך געמאכט יהושע צו זיך (מכאן אמרו חכמים) פון דאנן האבן די חכמים געזאגט (יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך) דר כבוד פון דיין תלמיד זאל זיין אויף דיר אזו ליב ווי דיין כבוד (וכבוד חבירך כמורא רבך מנין) פון וואנען ווייסען מיר אז דר כבוד פון דיין חבר זאל ביי דיר זיין וויא די מורא וואס דו האסט פר דיין רבי (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ויאמר אהרן אל משה בי אדני) אהרן האט געזאגט צוא משה איך בעט דיך מיין הערר (והלא אהרן גדול מאחיו היה) אהרן איז דאך געוועזן עלטער פון משה (ועשה את חבירו כרבו) אונ ער הט געגעבן כבוד צו זיין חבר ווי ער וואלט געוועזן זיין רבי (ומורא רבך כמורא שמים מנין) פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף מורא האבען פאר ארבי ווי מען הט מורא פאר הקב"ה (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק יהושע הט געזאגט צו משה (אדוני משה כלאם) יהושע האט געמיינט מיין הערר משה (כלם מן העולם) פארלענד זיי פון דער וועלט (חייבים הם כליה) זיי זענען פארשולדיגט מען זאל זייא פארלענדען (המורדים בך כאילו מרדו בהקב"ה) די מענטשן וואס זינדיגען צו דיר איז גלייך ווי זיי זינדיגען צו הקב"ה: וצא הלחם). מיינט מען (צא מן הענן והלחם בו) גיי ארוים פון וואלקען אונ האלט מלחמה מיט עמלק: ומחר). (בעת המלחמה אנכי נצב) מארגען אין דיא צייט ווען עס וועט זיין די מלחמה וועל איך שטיין אויף דעם בארג: ובחר לנו אנשים). די מענטשען זאלן זיין (גבורים) שטארקע (ויראי חטא) אונ פרומע וואס האבען מורא צו זינדיגן (שתהא זכותן מסייעתן) זייער זכות זאל זיי העלפען איין געמען די מלחמה (דבר אחר) נאך אפשט איז (בחר לנו אנשים) זאלסט אויסקלויבען פר אונז מענטשען (שיודעין לבטל כשפים) וואס ווייסען אפטאהן כשוף (לפי שבני עמלק מכשפים היו) ווייל די פאלק עמלק זענען געוועזן מכשפים, טאמער וועלן זיי עפעס טאהן אין די מלחמה מיט כשוף

שפתי חכמים

למעלה עד ובא הכלב וכו' כי הם אמרו היש ה' בקרבנו ולכך ויבא עמלק ע"כ. (נח"י) לפי מה שכתבתי כ"פ דהרב לא מיירי בסמיכות הכתיבה אלא בסמיכות יתור לשון א"ש דהכי קשה לרש"י דמלת ברפידים הוא מיותר דהא לעיל כתיב ויחנו ברפידים ובפרשת יתרו כתיב ויסעו מרפידים מגולא כל הסיפור דביני וביני היה ברפידים אלא לכך נכתב ברפידים לו' לך שמעשה רפידים גרם ויבא עמלק ולכן אמר הרב סמך פרשה זו למקרא זה ולא אמר לפרשה זו הייני שתירוץ הסמיכות הוא על זה הפסוק לבד: ב דקל"כ למה מחר דוקא אלא

פירוש לתורת אלהים

מיט די ישראל אין רפידים: (ט) ויאמר האט משה גיזאגט צו יהושע בחר לנו קלוב אוס מענטשען וצא אונ גייא האלט מלחמה מיט עמלק [עיין רש"י] מחר מארגן בשעת מלחמה אנכי נצב וועל איך שטיין על ראש הגבעה אויף דעם שפיץ בארג ומטה אונ דעם געטליבען שטעקן וועל איך נעמן אין מיין האנד:

ליקוטי יהודא

מיט זיי ארבעטין אונ מען וועט זיי פיינגן פיר הונדערט יאר, הט אליפז אים ניט געהרגעט, אונ איידר אליפז איז גישטארבן האט ער געזאגט צו זיינע קינדער, ווען די קינדער פון יעקב וועלן ארוס גיין פון מצרים אונ דער חוב וועט שוין זיין בצאהלט, זאלין זיי פארלענדן די קינדער פון יעקב, דריבר איז איצט געקומן עמלק דר זוהן פון אליפז האבן אמלחמה מיט די יודין. דער ילקוט שרייבט פר וואס איז הקב"ה אזי בייז אויף עמלק מער ווי אויף צלע

(י) ויעש הט יהושע גטאהן וויא משה הט אים גזאגט להלחם צו מלחמה האלטען מיט עמלק ומשה אונ משה

יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה
לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר
עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ יא וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר
יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃ יב וִידֵי מֹשֶׁה
כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו

אונקלוס

יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דַאֲמַר לֵיהּ
מֹשֶׁה לְאַגָּחָא קְרָבָא
בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן
וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ רָמְתָא׃
יא וַהֲוֵי כַּד יָרִים מֹשֶׁה
יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית
יִשְׂרָאֵל וְכַד מָנַח יְדוֹהִי
וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק׃
יב וִידֵי מֹשֶׁה יְקִרָן וּנְסִיבוּ
אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ תְּחוֹתוֹהִי

תו"א והיה כאשר ר"ה כט: וידי משה ברכות נד:

רשב"ם

(יא) כאשר ירים משה. ידו והמטה: וגבר ישראל. שכן דרך עורכי מלחמה כל זמן שרואים הרמת נסים קונפא"ן ב"ל הן מתגברין וכשהוא מושלך

בית יהודא

זאלן די מענטשן וויסען צושטערן די כשוף: (י) ומשה אהרן וחור] זאגט רש"י (מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה) פון דאנען לערנן מיר ווען עס איז א תענית דארפן שטיין ביי דעם עמוד דריי מענטשען ודר חזן, און איינער ביי זיין רעכטע זייט און איינער ביי זיין לינקע זייט (שבתענית היו שרוים) ווארום משה, אהרן, חור, יהושע, און אלע יודען האבן דאמאלס געפאסט (עיין בח"א בה' ת"א):

רש"י

(י) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה שבתענית היו שרויים: חור. בנה של מרים היה וכלב בעלה: (יא) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאי' בר"ה: (יב) וידי משה כבדים. בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו

חור] (בנה של מרים היה) חור איז געווען דער זוהן פון מרים, די שוועסטער פון משה (וכלב בעלה) איר מאן איז געווען כלב: (יא) וכאשר ירים משה ידו] ווען משה הט אויפגעהויבען זיינע הענט האבן דיא יודען זיך געשטארקט אין דיא מלחמה, פרעגט רש"י (וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה) האבן דען די הענט פון משה איינגענומען די מלחמה (כדאיתא בראש השנה) אין די גמרא ראש השנה שטייט וויא עס איז געווען מיט די מלחמה: (יב) וידי משה כבדים] די הענט פון משה זענען געווען שווער, ער האט ניט געקענט האלטן די הענט אין דערהייך, זאגט רש"י (בשביל שנתעצל במצוה) ווייל ער הט זיך שוואך געמאכט צו די מצוה, ער האט ניט אליין געהאלטן מלחמה מיט עמלק (ומנה אחר תחתיו) און ער האט איבערגעגעבען די מלחמה צו איין אנדערען, צו יהושע (נתייקרו ידיו) דריבער זענען אים שווער געווארען זיינע הענט: (ויקחו) זיי האבען גענומען אהרן און חור האבען גענומען (אבן) א שטיין (וישימו תחתיו)

שפתי חכמים

שהוא עת המלחמה ואמר אנכי כלב וגו' הודיענו כזה שמלת מאחר דבקש עם אנכי כלב וגו' וכא להשמיענו שמאחר בעת המלחמה אנכי כלב ומתפלל עליך כדי לזרז את יהושע ולחזקהו בעת המלחמה שיהא בטוח

דעת זקנים מבעלי התוספות

עמהן: (י) ומשה אהרן וחור. פירש"י חור בנה של מרים היה וגם בפרשת ואלה המשפטים פי' כן שחור בנה של מרים ואביו כלב שנא' ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים כדאיתא במס' סוטה. ומקשין העולם אדרבה בסוטה מסיק ותמת עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה ובאותו פסוק כתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וא"כ לא זו היא מרים וגם כן משמע דחור לאו בנה של מרים דהא בן אפרת הוה. ואומר אני דיפה פירש"י וקושיא שלהם אינה קושיא כי כן הפסוק בדברי הימים וכלב בן חצרון הוליד את עזובה ויקח אשה את ירעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וחור הוליד את אורי וגו'. ובסוטה פריך כלב בן חצרון הוא ומשני בן שפנה מעצת מרגלים אכתי בן קנז הוא דכתיב וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב אמר רבא חור בנה דקנז היה דיקא נמי דכתיב כלב בן יפנה הקניזי ש"מ ומסיק עזובה זו מרים ולמה נקראת עזובה שהכל עזבוה ונ"ל דהיינו כשהיתה מצורעת ופריך הוליד את עזובה והלא אשתו היתה א"ר יוחנן ללמדך שכל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאלו ילדה ואת יריעות פי' גם היא מרים ולמה נקרא שמה יריעות שהיו פניה דומות ליריעות לבנות וכתיב ואלה בניה אל תיקרי בניה אלא בוניה פי' כלב בעלה ונקרא ישר על שם שיישר עצמו. ושובב על ששב מעצת מרגלים. וארדון על שם שרדה ביצרו. ולפיכך אני אומר ששם מפרש כל שמות כלב וכל שמות מרים ושמה מרים ועזובה ויריעות ואפרת ונקראה אפרת על שהיא בעלת חן כמו אפריון נמטייה ואומר אני דה"פ

ליקוטי יהודא

פעלקר וואס האבן געטאהן שלעכטס צו די יודין, נאר דער ענין איז למשל עס איז געווען א וואנע מיט הייסע וואסער, אלע מענטשין האבן מורא געהאט אריין צו גיין אין דיא וואנע, איז געקומען איינער און איז אריינגעשפרונגען אין די וואנע, ער האט זיך טאקי אפגעבריהט, ער הט אבער ד וואסער אפגעקיהלט פאר אנדערע מענטשין, נאך אים זענן פיל מענטשין אריינגעגאנגען אין די וואנע, אזוי איז געווען מיט עמלק, ווען די יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים האבן אלע פעלקר פאר זיי מורא געהאט, און עס הט קיינער געוואלט מיט זיי האלטען מלחמה, ווי עמלק איז געקומען צו די יודין און הט מיט זייא געמאכט א מלחמה, אפילו ווען האט פון אים פיל געהרגעט און ער האט געמוזט אנטלויפן פון די מלחמה, פון דעסטוועגן הט ער אראפגענומען פון אלע פעלקער זייער שרעק, זיי זאלן קיין מורא האבן פאר די יודין און ניט פאר הקדוש ברוך הוא:

פירוש לתורת אלהים

מיט אהרן און חור דער זוהן פון מרים עלו זענען אויף געגאנגען אויף דעם שפיץ פון דער הייך און האבען תפלה געטאהן: (יא) והיה און עס איז געווען כאשר אז משה הט אויף גהויבען זייני הענט צו גאט און האט תפלה געטאהן וגבר האבען די ישראל גובר געווען די מלחמה וכאשר און אז ער הט אפ געלאזט זייגע הענד און הט אויף געהערט תפלה צו טאהן וגבר עמלק האט עמלק גובר געווען: (יב) וידי און די הענט פון משה

וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו
מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו
אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: יג וַיַּחֲלֹשׁ
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־
חָרֶב: פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים

אונקלוס

וִיתֵב עֲלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר
סַעֲדִן בִּידוֹהִי מִכָּא חַד
וּמִכָּא חַד וַהֲוָה יְדוֹהִי
פְּרִיסָן בִּצְלוֹ עַד דְּעַל
שִׁמְשָׁא: יג וְתָבַר יְהוֹשֻׁעַ
יָת עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּהּ
לְפִתְגָּם דְּחָרֶב: יד וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב דָּא
דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי

תו"א ויחלש יהושע זבחים קטז: כתב זאת מגילה ז:

בעל הטורים

(יב) אמונה עד בא השמש. שהזכיר זכות אבות. אמונה זה אברהם דכתיב והאמין בה'. עד בא זה יצחק דכתיב ביה ויצחק בא מבא. השמש זה יעקב דכתיב ביה וילן שם כי בא השמש: (יד) זכרון בספר ושים באזני. ר"ת זבוב שרץ אחר דמן של ישראל כזבוב: מחה אמחה. בגי' זה המן. אמחה ב' במסורה הכא ואידך במבול מה התם נמחו כל אשר בארץ אף עמלק צריכים למחותו שלא ישאר לו שום זכ

רשב"ם

רגילין לנוס ולהנצח: (יב) אמונה. קיומו לדור ודור. וכן וחלים רעים ונאמנים. חלאים ארוכים וקיימים: (יג) ויחלש. נצחם. כדכתיב קול

רש"י

ולא ישב לו על כר וכסת אמר ישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ל ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה מ ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשבין את השעות באיצטרולוגיא"ה באיזו שעה הם נוצחים והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: (יג) ויחלש יהושע. (תנחומא) חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם נ ולא הרגם כולם מכאן אנו למדים שעשה ע"פ הדבור ס של שכינה: (יד) כתב זאת זכרון. שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות

בית יהודא

זיי האבן געטאהן דעם שטיין אונטער משה, ער זאל זיצען אויף דעם שטיין, פרעגט רש"י (ולא ישב לו על כר וכסת) פאר וואס איז משה ניט געזעסען אויף אקישין, אקליינע אדער אגרויסע (אמר) משה הט געזאגט (ישראל שרוין בצער אף אני אהיה עמהם בצער) ווייל יודען האבען איצט צער אין די מלחמה וועל איך אויך האבען צער אונ וועל זיצען אויף אשטיין: (ויהי ידיו אמונה). אדט רש"י עס הט געדארפט שטיין ויהיו, זיי זענען געוועזען, ידיו, זיינע הענט, פאר וואס שטייט ויהי, ער איז געוועזען, זאגט רש"י דר ווארט ויהי, ער איז געוועזען, מיינט מען „משה" איז געוועזען (ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה) די הענט פון משה זענען געוועזען פארשפרייט צום הימעל, צו הקב"ה מיט אמתה אונ אריכטיגע תפלה: (עד בא השמש). ביז די זונן איז אונטער געגאנגען (שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיאה באיזה שעה הם נוצחים) ווארום די עמלקים האבען געוואוסט צו ברעכענען דיא צייטען פון טאג אין וועלכע שעה זיי וועלען קענען איין נעמען די מלחמה מיט דיא יודען (והעמיד להם משה חמה) הט משה געהייסען די זונן זאל בלייבען שטיין (וערבב את השעות) אונ ער הט פארמישט דיא צייטען, ווייל דיא שעות פון טאג זענען ניט געענדערט געווארען: (יג) (ויחלוש יהושע). זאגט רש"י (חתך ראשי גבוריו) יהושע האט אפגעשניטען די קעפ פון די שטארקע עמלקים (ולא השאיר אלא חלשים שבהם) ער האט נאר געלאזען די שוואכע מענטשען (ולא הרגם כולם) אונ ער הט ניט געהרגת אלע עמלקים, זאגט רש"י (מכאן אנו למדין שעשה על פי הדבור של שכינה) פון דאנען לערנען מיר וואס יהושע מיט די יודען האבען ניט געהרגת אלע עמלקים, דם האט הקב"ה געבאטען, מען זאל ניט הרגען אלע עמלקים: (יד) (כתוב זאת זכרון). הקב"ה הט געזאגט צו משה, דאס זאלסטו פארשרייבען אין די תורה (שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות) אז עמלק איז געוועזען דער ערשטער פון אלע פעלקר וואס הט געהאלטען מלחמה מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

דקרא וסרס המקרא ודרשהו ותמת עזובה זו מרים ויקח לו כלב את אפרת דהיינו נמי מרים עצמה ותלד לו את חור קודם מותה והשתא ניחא הכל למבין: עלו ראש. ראש בזכות אבות. הגבעה בזכות אמהות: (יג) ויחלש. הטיל עליו הגורל ושלשה שמות יש לו פור גורל חולש. ד"א לכך כתיב ויחלש ולא כתב ויכה לפי שעמלק חוזה בכוכבים היה ובחר לו אנשים שאינן עתידין למות באותה מלחמה. וכן יהושע עשה כן דכתיב בחר לנו אנשים דמשמע קיימים ובריאים לכך לא היה יהושע יכול להרגם אלא חתך ידיהם ורגליהם וזהו ויחלש:

שפתי חכמים

בתפלתו של משה שהוא מתפלל בעת המלחמה שיללח עכ"פ אבל אי קאי אלמעלה מה בא להשמיענו: ל דק"ל ויהיו מיבעי ליה ופירוש ויהי שב אל משה ולא על ידיו: מ פירוש מכוונת רש"ל: נ דק"ל דכתיב ויחלוש יהושע וגו' לפי חרב אם הרגם לפי חרב לא נעשו חלשים אלא נהרגו נ"פ ולא השאיר וכו': ס פירוש לפי שלא הוזכר בתחלת המלחמה דברי הש"י אלא כתיב ויאמר משה אל יהושע משמע שנעלמו

פירוש לתורת אלהים

זענען געווארען שווער אונ מיד וַיִּקְחוּ האבען אהרן מיט חור גנומען אשטיין וַיָּשִׂימוּ אונ האבען געלעהנט אונטער משה וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ אונ משה האט זיך געזעצט אויף אים וְאַהֲרֹן וְחוּר אונ אהרן מיט חור תָּמְכוּ בְיָדָיו האבען אים אונטער געלעהנט מיט זיינע הענט מִזֶּה אֶחָד פון דער זייט הט איינער אונטער געלעהנט אונ פון דר אנדערער זייט הט דר אנדרער אונטער געלעהנט וַיְהִי אונ עס איז געוועזן יָדָיו די הענט פון משה אֱמוּנָה וואר האפטיג ער הט די הענט פאר שפרייט אונ הט תפלה גטאהן צו גאט מיט גרוס אמונה עַד ביז די זון איז אונטער גיגאנגען: (יג) וַיַּחֲלֹשׁ אונ יהושע הט שלאף גמאכט עמלק מיט זיין פאלק לְפִי חָרֶב דארך דער שארף פון דער שווערד: (יד) וַיֹּאמֶר האט גאט גיזאגט צו משה כְּתֹב זֹאת [illegible] דאס צוא אגידעכעניש אין דער ספר תורה אז עמלק איז דער ערשטער וואס איז גקומען מלחמה האלטען מיט דיא ישראל

בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה ׀ נִסִּי׃ טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה

קדם יהושע ארי ממחא אמחי ית דוכרנא דעמלק מתחות שמיא: טו ובנא משה מדבחא ופלח עלוהי קדם יי דעבד לה נסין: טז ואמר בשבועה אמירא דא מן קדם דחילא דשכנתה על כרסה יקרה דעתיד דאתגח קרבא קדם יי

תו"א כי יד על כס יה ברכות נח:

רשב"ם

ענות חלושה: (יד) באזני יהושע. שימלוך עליהם ויקיים מצותי למחות את שם עמלק: כי מחה אמחה וגו'. כי אני רוצה שימחה את שמו: (טו) ה' נסי. שהמטה של הקב"ה היה לנס על הגבעה וגם לעתיד ירים אותו הקב"ה לנס על ההרים להלחם בעמלק שהרי אמר לו עכשיו כי מחה אמחה את זכר עמלק וזהו שמפרש והולך: (טז) ויאמר כי יד על כס יה וגו'. לכך אני קורא שם המזבח ה' נסי. דוגמת שם אדם ששמו אליעזר או עמנואל שהרי הרים הקב"ה את ידו על כסאו וישבע כי מלחמה לו בעמלק מדר דר דוגמת כי אשא אל שמים ידי. זהו עיקר פשוטו. וי"מ כשתהיה ידי וחוזק על כסא יה שזהו כסא מלכי ישראל אז תהי' מלחמה בעמלק. ואין נראה כלל בעיני שכי תהי' יד היה לו לומר. אבל למעלה הוא מוסב כמו שפירשתי ופירושו שהרי יד על כס יה:

בעל הטורים

ולכך נענש שאול שהשאיר לו שום זכר: (טו) נסי. ב' במסורה הכא ואידך ואל עמים ארים נסי מה התם נס ממש כמו וכנס על הגבעה אף כאן נס ממש שקרא להקב"ה נסי ודגלי: (טז) כי יד. יו"ד

חסלת פרשת בשלח

בית יהודא

די יודען: ושים באזני יהושע. און זאלסט זאגן צו יהושע אין די אויערן (המכניס את ישראל לארץ) וואס ער וועט אריינברייגען די יודען אין ארץ ישראל (שיצוה את ישראל) ער זאל געביטען די יודען (לשלם לו את גמולו) מען זאל בצאהלען צו עמלק ווי ער האט געטאהן צו די יודען (כאן נרמז לו למשה) דא האט הקב"ה געזאגט צו משה אויפין וואונק (שיהושע מכניס את ישראל לארץ) אז יהושע וועט אריינברייגען די יודען אין ארץ ישראל: (כי מחה אמחה). הקב"ה האט געזאגט צו משה (לכך אני מזהירך כן) דריבער זאג איך דיר אזוי (כי חפץ אני למחותו) ווייל איך וויל אים אפמעקען פון דר וועלט: (טו) (ויקרא שמו (של מזבח) ה' נסי). משה האט גערופען דעם נאמען פון מזבח "ה' נסי" (הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול) הקב"ה האט אונז דא געטאהן אגרויסען נס (לא שהמזבח קרוי ה') ניט דעם מזבח האט משה גערופען ה' (אלא המזכיר שמו של מזבח) נאר דר מענטש וואס וועט דערמאנען דעם נאמען פון מזבח (זוכר את הנס שעשה המקום ה' הוא הנס שלנו) וועט ער געדיינקען דעם נס וואס הקב"ה האט געטאהן, ער וועט זאגען הקב"ה איז אונזער נס: (טז) (ויאמר). (משה), משה האט געזאגט (כי יד על כס יה) זאגט רש"י משה האט געזאגט (ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו) די האנט פון הקב"ה איז אויפגעהויבען געווארען צו שווערען בייא זיין שטוהל (להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית) ער זאל האבען א אייביגע מלחמה און אפיינדשאפט מיט עמלק (ומהו כס ולא נאמר כסא) און פאר וואס שטייט כס און עס שטייט ניט כסא (ואף השם נחלק לחציו) און דער נאמען פון הקב"ה איז אויך געטיילט געווארען אויף העלפט, עס שטייט נאר "יה", זאגט רש"י (נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו) הקב"ה האט געשווארען זיין נאמען וועט ניט זיין גאנץ און זיין שטוהל וועט ניט זיין גאנץ ביז ער וועט אין גאנצען אפמעקען דעם נאמען פון עמלק (וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם) און ווען הקב"ה וועט אפמעקען דעם נאמען עמלק וועט זיין גאנץ דר נאמען פון הקב"ה און דיא שטוהל פון הקב"ה וועט זיין גאנץ (שנאמר) וואראום עס שטייט אין פסוק (האויב תמו חרבות לנצח) דו פיינט, דיין פארוויסטונג וועט

רש"י

(מכילתא): ושים באזני יהושע. המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: כי מחה אמחה. לכך אני מזהירך כן כי חפץ אני למחותו: (טו) ויקרא שמו. של מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול לא שהמזבח קרוי ה' אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנס שעשה המקום ה' הוא נס שלנו: (טז) ויאמר. משה: כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ומהו כס ולא נא' כסא ואף השם נחלק לחציו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו וכשימחה שמו יהי' השם שלם והכסא שלם שנאמר (תהלים ט) האויב תמו חרבות לנצח וזהו

שפתי חכמים

לוהו לכך הולך רש"י לפרש שעל פי הדיבור היה עושה ומוכיח מזה דאם לא על פי הדיבור היה לא היה לו ליהושע להניח החלשים אלא היה לו להרוג את כולם: ע תקן בזה כמה ענינים האחד שאמר ידו של הקב"ה לא יד סתם שמשמעו ידו של משה כמובן מן הכתוב ועוד שאמר הורמה לא שיד הקב"ה על כסאו תמיד אלא שהורמה אליו לפי שעה כמו כי אשא אל שמים ידי וגו' (ועי' בקל"מ):

חסלת פרשת בשלח

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) כי מחה אמחה. מחה בעולם הזה אמחה לעולם הבא: את זכר עמלק. זכר זה המן ועמלק כמשמעו: (טז) ויאמר כי יד על כס יה. פי' כשתהיה מלוכה של הקב"ה מתגברת על כסאו אז ילחם בעמלק ויד הוא לשון מלוכה. ומשם הר"א ז"ל שמעתי דכי יד קאי אעמלק משום דקשיא ליה דהכא כתיב כי מחה אמחה את זכר עמלק. ובפרשת כי תצא כתיב תמחה את זכר עמלק. ולא קשיא. הא כשפושט ידו על ישראל תמחה הא כשפושט ידו על ביהמ"ק אמחה אני דכתיב מלחמה להי' בעצמו ובכבודו בעמלק. וירושלים נקרא כסאו של הקב"ה ואין כסאו שלם עד שיכרית זרעו של עמלק וכתיב וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו ולכך אין המתים משמשים בשם יה כדכתיב לא המתים יהללויה. לפי שאין יכולין להלחם בעמלק מכיון שמתו. ולכך אמר דוד לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה יסור יסרני יה ולמות לא נתנני. וכתיב אבוא בם אודה יה:

פירוש לתורת אלהים

ושים און טוא אין דיא אויערן פון יהושע [עיין רש"י] כי ווארום מחה אפ מעקין אמחה איך וועל אפ מעקין את זכר דם גדעכעניש פון עמלק מתחת השמים פון אונטער דעם הימל: (טו) ויבן האט משה גבויעט אמזבח ויקרא שמו און ער האט גרופען דעם נאמן פון דעם מזבח יי' נסי גאט האט אונז אויף דעם ארט אנס גטאהן: (טז) ויאמר האט משה גיזאגט כי גאט האט אויף גיהובין זיין האנד און האט גישווארען בייא זיין

אונקלוס

בדבית עמלק לשיציתהון מדרי עלמא: פ פ פ

לַיהוה בעמלק מדר דר: פ פ פ

קי"ו . י"ד אמונ"ה סי' . סנא"ה סי' . ומפטירין ודבורה אשה נביאה בשופטים סי' ד':

בעל הטורים

של כי ויד בגי' דויד: מדר דר. בגימ' לימי משיח:

רש"י

עמלק שכתוב בו (עמוס א) ועברתו שמרה נצח (תהלים ט) וערים נתשת אבד זכרם המה מהו אומר אחריו וה' לעולם ישב הרי השם שלם כונן למשפט כסאו הרי כסאו שלם:

חסלת פרשת בשלח

בית יהודא

זיך אויסלאזען אויף אייבג (זהו עמלק) דעם פיינט מיינט מען עמלק (שכתוב בו) אויף אים איז געשריבן (ועברתו שמרה נצח) זיין צארן איז געהיט אויף אייבעג (וערים נתשת אבד זכרם המה) די שטעט וואס דו האסט אויסגעריסען זייער געדיינקן איז פארלארען אויף אייבעג (מהו אומר אחריו) וואס זאגט נאכדעם דר פסוק (וה' לעולם ישב) הקב"ה וועט אייבעג זיצען (הרי השם שלם) וועט דער נאמען פון הקב"ה זיין גאנץ (כונן למשפט כסאו) ער וועט אנגרייטען צום משפט זיין שטוהל (הרי הכסא שלם) וועט דיא שטוהל פון הקב"ה זיין גאנץ:

פירוש לתורת אלהים

שטול מלחמה ליי בעמלק גאט זאל האבען אמלחמה איין דור צום אנדערען דור דאס מיינט מען אונ אפיינט שאפט מיט עמלק מדור דור פון אוף אייביג:

הפטרת בשלח (בשופטים סימן ד')

ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את־ישראל בעת ההיא: והיא
יושבת תחת־תמר דבורה בין הרמה ובין בית־אל בהר אפרים ויעלו אליה
בני ישראל למשפט: ותשלח ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר אליו
הלא־צוה יהוה אלהי־ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים
איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומשכתי אליך אל־נחל־קישון את־סיסרא שר־צבא
יבין ואת־רכבו ואת־המונו ונתתיהו בידך: ויאמר אליה ברק אם־תלכי עמי והלכתי
ואם־לא תלכי עמי לא אלך: ותאמר הלך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך
על־הדרך אשר־אתה הולך כי ביד אשה ימכר יהוה את־סיסרא ותקם דבורה ותלך
עם־ברק קדשה: ויזעק ברק את־זבולן ואת־נפתלי קדשה ויעל ברגליו עשרת אלפי
איש ותעל עמו דבורה: וחבר הקיני נפרד מקין מבני חבב חתן משה ויט אהלו
עד־אלון בצעננים אשר את־קדש: ויגדו לסיסרא כי עלה ברק בן־אבינעם הר־תבור:
ויזעק סיסרא את־כל־רכבו תשע מאות רכב ברזל ואת־כל־העם אשר אתו מחרשת
הגוים אל־נחל קישון: ותאמר דברה אל־ברק קום כי זה היום אשר נתן יהוה את־
סיסרא בידך הלא יהוה יצא לפניך וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש אחריו:
ויהם יהוה את־סיסרא ואת־כל־הרכב ואת־כל־המחנה לפי־חרב לפני ברק וירד
סיסרא מעל המרכבה וינס ברגליו: וברק רדף אחרי הרכב ואחרי המחנה עד חרשת
הגוים ויפל כל־מחנה סיסרא לפי־חרב לא נשאר עד־אחד: וסיסרא נס ברגליו אל־
אהל יעל אשת חבר הקיני כי שלום בין יבין מלך־חצור ובין בית חבר הקיני: ותצא

°בצעננים קרי

ליקוטי יוסף

ודבורה אשה נביאה אשת לפידות וגו'. דער ילקוט שרייבט דר מאן פון דבורה איז געווען אעם הארץ ופראסטער מענטשו, אונ דבורה פלעגט מאכען גראבע קנייטליך צו די מנורה וואס אין משכן, עס זאל זיין אגרויסע ליכטיגקייט אין משכן, די קנייטליך פלעגט זיא שיקן דורך איר מאן, אלע וואך פלעגט איר מאן גיין מיט די קנייטליך אין די שטאט שילה, ווייל דארטין איז געווען דר משכן, הט הקב"ה געזאגט צוא איר, דבורה, דו מאכסט גראבע קנייטליך צו די מנורה דיא ליכטיגקייט זאל פארגרעסערט ווערען אין משכן, איך וועל גרויסמאכען דיין ליכטיגקייט צווישן אלע יודין, דו וועסט זיין אנביאה אונ וועסט העלפן די יודין, דבורה הט גערופן ברק בן אבינעם ער זאל גיין מיט איר צו די מלחמה, פר וואס הט דבורה גרופן צו ברק, ווייל ברק פלעגט גיין אלע טאג פריה אונ אבענד אין משכן מתפלל זיין צוא הקב"ה אונ הקב"ה הט ליב די מענטשין וואס גייען פריה אונ אבענד אין שוהל אונ אין בית המדרש מתפלל זיין ודאווענען שחרית מנחה מעריבו אונ לערנען תורה אלע טאג:

יָעֵל לִקְרַאת סִֽיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵתִי° וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד° הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃ וַתִּקַּח יָעֵל אֵֽשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת׃ וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִֽיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִֽיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶֽלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶֽלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין מֶֽלֶךְ־כְּנָעַן׃

כאן מתחילין הספרדים וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהֹוָה׃ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהֹוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהֹוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃ הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהֹוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃ חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל׃ לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהֹוָה׃ רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחוֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין

°חסר א' °יתיר ו'

פירוש ע"ט

וַתָּשַׁר דבורה אונ דבורה מיט ברק דער זוהן פון אבינועם האבען גזונגען שירה צו גאט ביום ההוא דעם טאג לאמר זייא האבן אזו גזאגט בפרוע אז הקב"ה האט גטאהן ברעכען אין דיא ישראל פרעות ברעכעניש ווייל זייא האבען גזינדיגט אבער בהתנדב עם אז דאס פאלק הט זיך גיטאהן בווילגן אונ האבען תשובה גיטאהן ברכו יי לויבט היינט גאט אויף דער הילף וואס ער הט איך גהאלפען שמעו הערט צוא איר מלכים האזינו פר נעמט רוזנים הויבט הארן אנכי איך וועל לויבן גאט אנכי אשירה איך וועל זינגען אזמר איך וועל לויבן ליי צו גאט אלהי ישראל דער גאט פון דיא ישראל יי גאט בצאתך אין דיין ארוס גיין משעיר פון שעיר צו געבען די תורה אויף דעם בארג שעיר בצעדך אין דיין טאהן טרעטען משדה אדום פון דעם פעלד אדום צו געבן די תורה האבן זיי ניט גוואלט מקבל זיין די תורה ארץ די ערד רעשה האט דערנצט מאל גציטרט גם שמים דיא הימלען נטפו זייא האבען גטריפט טויא פון תחיה גם אויך עבים די וואלקן נטפו האבן גטריפט מים וואסר הרים נזלו די בערג האבען גטאהן ריגען אונ זיי זענן צו גאנגן אזו ווי וואסר זה דר בארג סיני וואס אויף אים איז גוועזן רוך אונ גרוסע קולות אונ בליצען אונ פייער דאס איז אלץ גיוועזן מפני יי פר גאט אלהי דער גאט פון די ישראל: בימי אין די טעג שמגר בן ענת שמגר דר זוהן פון ענת בימי אין די טעג פון יעל חדלו האבן די ישראל פר מיטן פון צוא גיין ארחות זייער וועג מחמת זיי האבן מורא גהאט פר די עובדי כוכבים והולכי נתיבות אונ די וואס זענן יוא גגאנגן אין די שטעשקים ילכו זענן גגאנגן ארחות קרומע וועגן חדלו פרזון זיי האבן פר מיטן צו זיצן אין אפענע שטעט בישראל צווישען די ישראל חדלו זיי האבן פר מיטן כלומר זיי האבן מורא גהאט צוא זיצן אין אפנע שטעט נאר אין פעסטע שטעט וואס עס איז אחזקת עד שקמתי ביז וואנן איך דבורה בין אויף גשטאנען שקמתי איך בין אויף גשטאנען אם בישראל אמוטר צו ישראל יבחר אז די ישראל האבען זיך אום דר ווילט אונ אום גקליבן אלהים חדשים נייע אפ געטער אז לחם שערים דענצמאל האבן זיי גמוזט מלחמה האלטען אין זייערע שטעט אבער זעהט היינט אז זייא האבן תשובה גטאהן מגן אפאנצר אם יראה אוב עס איז גווארען גוויזן ביי די ישראל ורומח אונ אשפיז בארבעים אז דיא ישראל האבי בדארפט מלחמה האלטען מיט די פערציג טויזנט הארן פון דעם חיל פון סיסרא האבן זיי ניט בדארפט וויזען קיין פאנצר אונ קיין שפיז נאר גאט ב"ה הט זיי פר טומלט לבי מיין הארץ לחוקקי צו דיא קריצלער פון ישראל מיינט מען די תלמידי חכמים המתנדבים וואס זיי האבן בווילגט צו זאגן דעם פאלק ישר'אל ברכו יי לויבט גאט אונ טוט תשובה צו אים רוכבי די הארן אונ די סוחרים וואס מעגן היינט רייטען אויף אתונות צחורות ווייסע אייזלען אן מורא אונ יושבי די דיינים וואס זיי מעגן היינט זיצן אויף דעם דין צו פסקנען אדין אמת אונ האבן שון קיין מורא ניט פר קיינם והולכי

והלכי על־דרך שיחו: מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יהוה צדקת פרזונו
בישראל אז ירדו לשערים עם־יהוה: עורי עורי דבורה עורי עורי דברי־שיר קום ברק
ושבה שביך בן־אבינעם: אז ירד שריד לאדירים עם יהוה ירד־לי בגבורים: מני
אפרים שרשם בעמלק אחריך בנימין בעממיך מני מכיר ירדו מחקקים ומזבולן
משכים בשבט ספר: ושרי ביששכר עם־דברה ויששכר כן ברק בעמק שלח ברגליו
בפלגות ראובן גדלים חקקי־לב: למה ישבת בין המשפתים לשמע שרקות עדרים
לפלגות ראובן גדולים חקרי־לב: גלעד בעבר הירדן שכן ודן למה יגור אניות אשר
ישב לחוף ימים ועל־מפרציו ישכון: זבלון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה:
באו מלכים נלחמו אז נלחמו מלכי כנען בתענך על־מי מגדו בצע כסף לא לקחו:
מן־שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא: נחל קישון גרפם נחל קדומים

פירוש ע״ט

אונ די וואס גייען אויף דעם וועג שיחו זאלן זיי ריידען אונ דער ציילען די נסים פון גאט ב״ה מקול פון דעם קול מחצצים די שטיינדלך בין צווישען די שעפרס שם דארטען זאל מען דער ציילען די צדקות פון גאט אונ נאך זאלט איר דר ציילען פרזונו פון די אפענע שטעט צווישען די ישראל ווארום אז דענצמאל אז גאט הט אונז געהאלפען ירדו האבען גנידערט לשערים צו די אפענע שטעט עם יי דם פאלק פון גאט אונ האבען שון קיין מורא ניט געהאט. זאגט דבורה צו זיך עורי דער וועק דיך עורי דר וועק אונ שטארק דיך דבורה עורי עורי דער וועק דיך דברי שיר רייד שירה צו גאט קום ברק שטייא אויף דו ברק ושבה אונ פאנג דיין געפענקניש דער זוהן פון אבינועם אז דענצמאל ירד הט גיטאהן געוועלטיגן שריד דאס איבר בלייבונג פון די ישראל לאדירים עם איבר די שטארקע פעלקר יי גאט ירד לי הט מיר געגעבן איין געוועלטיקייט בגבורים איבער די גבורים מני אפרים פון שבט אפרים איז ארום גקומען שרשם זייער ווארצל מיינט מען יהושע בן נון בעמלק הט ער געוועלטיגט אין עמלק אחריך נאך דיר כלומר נאך יהושע בנימין וועט אויף שטיין שאול המלך וואס ער איז פון שבט בנימין בעממך אין דיין פר לאשענע קולן כלומר ער וועט זיי גאר אום הרגנן אונ פאר לעשן מני מכיר פון מכיר ירדו האבן גנידרט מיט ברק אין דער מלחמה מחוקקים קריצלערס מיינט מען גרוסע הארן ומזבולון אונ פון שבט זבולון זענין אוך גגאנגן מיט ברק אפילו די וואס מושכים זיי ציהן אונ שרייבן בשבט סופר מיט דר פעדר פון די סופרים דם מיינט מען די ת״ח אונ מכל שכן די איבריגע זענען בודאי גגאנגן ושרי ביששכר אונ די הארן פון יששכר מיינט מען די סנהדרין עם דבורה זענען זיי תמיד מיט דבורה צו פסקנען דינים ויששכר אונ דאס איברעגע פאלק פון יששכר כן ברק אזוי ברק כלומר זיי זענען גגאנגן מיט ברק צו פאלגען אים וואס ער האט זייא גשאפט בעמק אין טאל שולח איז ער ווארען גשיקט ברגליו מיט זיינע פיס כלומר ער הט זיי גשיקט צוא

וואס ער הט בדארפט אבר בפלגות אז ער הט זיך אפ גטיילט ראובן כלומר ער איז ניט גקומן צוא דער מלחמה גדולים זענן גרוס די מחשבות אונ די ערמות פון זיין הארץ למה ווארום ביסטו גזעסן בין צווישן די גמארקן פון דר מלחמה לשמוע צו הערין שריקות די שמוצערן פון די סטאדעס דאס הייסט פון דעם פאלק פון דר מלחמה צו זעהן וועלכס צד עס וועט מנצח זיין לפלגות צו דעם אפ טיילונג פון ראובן איז גרוס קלערונג: גלעד די ישראל וואס זענן אין גלעד בעבר פון יענער זייט ירדן אונ איז ניט גקומן העלפען צו דר מלחמה אונ שבט דן למה ווארום הט ער איין גזאמלט זיין געלט אין דיא שיפן ער זאל אנטלופען אונ שבט אשר ישב איז גזעסן ביים בארטען פון די ימים ועל אונ אויף זיינע פעסטע שטעט הט ער גטאן רוהן ער זאל היטן זיין לאנד אבר דם שבט זבולון עם איז אפאלק וואס הט מפקיר גוועזן זיין לייב למות צו שטארבן ער איז גגאנגן צו דר מלחמה אונ דאס שבט נפתלי זענען אוך גגאנגן על מרומי אויף די הייך פון דעם פעלד צוא דער מלחמה. אויף דעם בארג תבור באו זענען גקומען די מלכים נלחמו אונ האבען מלחמה גהאלטן מיט די ישראל אז דענצמאל נלחמו האבען מלחמה גהאלטען דיא מלכי כנען מיט דיא ישראל אין דער שטאט תענך אונ זייער מחנה הט גרייכט ביז אין דער שטאט מי מגדו בצע די מלכי כנען האבן אפילו דער פר קיין שכר ניט גנומן ביי סיסרא אונ האבן אים גהאלפן מלחמה האלטן מיט די ישראל דרום הט גאט אוך גשיקט מן השמים פון דעם הימל מיט זיי מלחמה האלטן אזעלכע וואס נעמן קיין געלט ניט נלחמו האבן מיט זייא מלחמה גהאלטן הכוכבים די שטערן ממסלותם פון זייער טריט נלחמו האבן זייא מלחמה גהאלטען מיט סיסרא נחל קישון דר טייך קישון גרפם הט זיי פרפלייצט ווארום די שטערן האבן היים גמאכט די פאנצערס פון זיי זענן זיי גגאנגן אין טייך קישון זיך אפ קילן זענן זיי דר טרונקן גווארן נחל קדומים דר טייך פון קישון הט

נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז׃ אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ מֵרוֹז
אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃
תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה
בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה
סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע
נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב
מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו׃ חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה אַף־
הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃ הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל
צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃ כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ
יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

פירוש ע"ט

פריער ערב געוועזן דעם שר פון דעם ים ווען דיא מצרים זענען דר טרונקן געווארן אין ים האט דער ים זיי ניט געוואלט ארויס ווארפן כדי די פיש זאלן האבן צו עסען האט גאט גיזאגט צו אים ווייל די ישראל האבן מורא טאמר זענען די מצרים אויך אריבער געגאנגען פון דער אנדרר זייט ווארף זיי ארויס טויטער הייט אונ איך וועל דיר אפ געבן אנדרע מענטשען אונ דר טייך קישון זאל זיין איין ערב היינט האט דר נחל קישון זיי אוועק גטראגען אין ים אריין תדרכי נפשי מיין לייב טוט טרעטען מיט שטארקייט אז דענצמאל הלמו זענען געשלאגען געווארען עקבי סוס דיא טריט פון די פערד מדהרות פון דעם שפרינגען דהרות וואס זיינע גבורים האבען גמאכט שפרינגען זייערי פערד אין דר מלחמה ווארום מחמת די היץ פון די שטערן איז געווארען די ערד הייס איז אראפ גפאלען די קלאען פון זיי : אורו פאר פלוכט זאל ווערען מרוז די מענטשען פון מרוז אמר האט גזאגט מלאך דר שליח יי' פון גאט מיינט מען ברק אורו פאר פלוכט יושביה די זיצערס ווארום כי לא באו זיי זענען ניט געקומען לעזרת צוא הילף צוא דעם פאלק פון גאט אז זייא האבען מלחמה געהאלטען מיט די גבורים פון סיסרא תבורך זי זאל געבענשט ווערען מנשים מיין פון אלע ווייבער די יעל דם ווייב פון חבר הקיני מנשים פון די ווייבר באהל וואס שטייט געשריבען ביי זייא אהל מיינט מען שרה רבקה רחל לאה תבורך זאל יעל אויך אזוי געבענשט ווערען מים שאל דר שונא סיסרא האט געבעטען זיא זאל אים געבען וואסער צו טרינקען חלב האט זי אים געגעבען מילך צוא טרינקען ער זאל שטארק שלאפין בספל אין דעם טייערין בעקין הקריבה האט זי גנעהנט חמאה פוטער : ידה איר האנד ליתד צום נאגל תשלחנה האט זי געשטרעקט וימינה אונ איר רעכטע האנד האט זיא געשטארקט צום האמר להלמות צו שלאגען עמלים סיסרא וום ער איז געוועזן מיד והלמה אונ זיא האט געשלאגען סיסרא מחקה ראשו זיא האט צו קריצט זיין קאפ ומחצה זיא האט גווינד וחלפה אונ זיא האט דארך געשלאגען רקתו זיין שלעף. בין צווישען אירי פיס כרע האט ער געקניט נפל ער איז גפאלען שכב ער איז געלעגען בין צווישען אירי פיס כרע האט ער געקניט נפל ער איז ווידר אמאל גפאלען באשר כרע ווי ער האט גיקניט שם נפל דארט איז ער גפאלען שדוד גערויבט גישטארבען בעד דארך דעם פענצטער נשקפה האט זי געלוגט ותיבב אונ האט גרעט אם די מוטער פון סיסרא בעד דארך דעם פענצטער . וואס האט זיא גזאגט מדוע ווארום בושש זוימט רכבו זיין רייטוואגין צוא קומען מדוע ווארום אחרו זוימט פעמי דיא טריט פון זייני רייט וועגן : חכמות די קלוגע שרותיה פון אירי הארינטם תעננה טאן איר ענטפערן אף זיא האט אויך איר הארץ אום גרעט וום פר ווינדר איך מיך ווס מיין זוהן זוימט זיך הלא פר וואר ימצאו זיי געפינען יחלקו שלל זיי צו טיילין זיך מיט זאק רוב רחם איין טראכט רחמתים צוויי טראכט לראש גבר צו איטליכען מענטש כלומר איטליכער מענש האט בוודאי צוויי דריי שייני בתולות וואס ער ליגט מיט זיי שלל גיפארבטע זאק רוב אונ גפארבטע קליידר איז דא צו סיסרא שלל גפארבטע זאק רוב רקמה גיוועבט צבע גפארבטע ווס עס איז געוועבט אוף ביידי זייטען לצוארי שלל דס איז זייער רוב ווס זיי גייען אוף דעם האלז. זאגט דבורה אבר מיט אפאלשע טרייסט טוט זיא זיך טרייסטען כן אזו זאלען פר לורן ווערען אלע דיינע פיינד פון דיר גאט אזו ווי סיסרא איז פר לורן געווארן ואהביו אונ זיינע ליב האבר זאלען זיין כצאת ווי די זונן גייט ארויס מיט זיין שטארקייט ווי די זונן וועט לייכטען אז משיח וועט קומען זאגט דר פסוק ותשקוט אונ עס איז געוועזן שטיל הארץ דם לאנד פון מלחמות ארבעים שנה פערציג יאר :

מנין המצות כסדר יתרו יש י"ז מצות . שלש עשין וי"ד לאוין :

[כה] (עשה יב) לידע שיש שם אלוה שנאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים :
[כו] (לאו יד) שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתו שנא' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני :

[כז] (לאו טו) שלא יעשה ולא יעשו לו אחרים שום צורה שתיעבד שנאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה :
[כח] (לאו טז) שלא להשתחוות לעבודת כוכבים אפילו אין דרך עבודתה בכך שנא' לא תשתחוה להם :
[כט] (לאו יז) שלא לעבוד עבודת כוכבים בדברים שדרכה להעבד אע"פ שעבודתה דרך בזיון שנא' ולא תעבדם
[ל] (לאו יח) שלא לישבע לשוא שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא :
[לא] (עשה יג) לקדש יום השבת שנאמר זכור את יום השבת לקדשו :
[לב] (לאו יט) שלא לעשות מלאכה בשבת שנאמר לא תעשה כל מלאכה :
[לג] (עשה יד) לכבד אב ואם שנאמר כבד את אביך ואת אמך :
[לד] (לאו כ) שלא להרוג נפש שנאמר לא תרצח :
[לה] (לאו כא) שלא לבא על אשת איש שנאמר לא תנאף :
[לו] (לאו כב) שלא לגנוב נפש מישראל שנאמר לא תגנוב :
[לז] (לאו כג) שלא להעיד שקר שנאמר לא תענה ברעך עד שקר :
[לח] (לאו כד) שלא לחמוד דבר של חברו שנאמר לא תחמוד :
[לט] (לאו כה) שלא לעשות צורת אדם ואפי' שאינה אלא לנוי שנא' לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם :
[מ] (לאו כו) שלא לבנות אבני המזבח גזית שנאמר ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית :
[מא] (לאו כז) שלא לעלות במעלות על המזבח כדי שלא תתגלה ערות העולה שנאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו :

אונקלוס — שמות יח יתרו

א וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְמִדְיָן חֲמוּהִי דְמשֶׁה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן משֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה

תו"א וישמע יתרו זבחים קטז :

בעל הטורים

(א) וישמע יתרו. אמרו רבותינו ששמע קריעת ים סוף שכשנקרע הים נהגה נהמה גדולה עד ששמעו כל מלכי מזרח ומערב וזהו שנאמר ויכסו עליו וגו' כנהמת ים ואמרו ג"כ ששמע מלחמת עמלק: וישמע יתרו כ׳ן מדין חתן. בגי' אלה הם קריעת הים ומלחמת עמלק: יתרו בגי' כומר היה לע"ז ובגי' התורה. שבא להתגייר ולקבל התורה. לשון א"א הרא"ש ז"ל: יתרו קרי ביה יתר ו' שבשבע שמות היה לו יתר על שאר בני אדם. ד"א שבא לקבל י' דברות ותר"ו מצות יותר על ז' הראשונות שנצטוו בני נח: את כל אשר עשה אלהים למשה. למה אמר אלהים פי' אשר עשה הקב"ה למשה אלהים לפרעה א"כ שמע שבא עליו במדת הדין להורגו על שלא מל בנו שנא' ויפגשהו ה' ויבקש המיתו ושמע שניצל מזה: עשה אלהים. ב' במסורה הכא ואידך בפרשת מקץ מה זאת עשה אלהים לנו שבאותו לשון שנלטערו

רשב"ם

(א) אשר עשה אלהים למשה. שלא הזיקו פרעה ושהגדילו הקדוש ברוך הוא בעיני פרעה ועבדיו ועשה לישראל נסים על ידו :

רש"י

(א) וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא א קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז): יתרו. שבע שמות נקראו לו ב רעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל (מכילתא) יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות ג אחת

בית יהודא

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ. פְרֶעגְט רש"י (מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא) וָואס הָט יִתְרוֹ גֶעהֶערְט וָואס וועגֶען דֶעם אִיז עֶר גֶעקוּמֶען, זָאגְט רש"י (קְרִיעַת יַם סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק) עֶר הָט גֶעהֶערְט אַז הקב"ה הָט צֶערִיסֶען דֶעם יַם אוּנ אִין יַם אִיז גֶעוָוארֶען אַוֶועג, דִי יוּדֶען זֶענֶען אַרִיבֶּערְגֶעגַאנְגֶען דִי וֶועג טְרוּקֶען אוּנ דִי מִצְרִים זֶענֶען דֶערְטְרוּנְקֶען גֶעוָוארֶען אוֹיף דִי זֶעלְבִּיגֶע וֶועג, אוּנ עֶר הָאט גֶעהֶערְט עֲמָלֵק אִיז גֶעקוּמֶען הַאלְטֶען מִלְחָמָה מִיט דִי יוּדֶען הָאבֶּען דִי יוּדֶען אִים גֶעשְׁלָאגֶען: וַיִּתְרוֹ. זָאגְט רש"י (שֶׁבַע שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ) זִיבֶּען נֶעמֶען הָט מֶען אִים גֶערוּפֶען, רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קֵינִי, פּוּטִיאֵל (יֶתֶר עַל שֵׁם שֶׁיִתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה) יֶתֶר הָאט מֶען אִים גֶערוּפֶען וַוייל עֶר הָט גֶעמֶעהְרְט אַפָּרְשָׁה אִין דִי תּוֹרָה, וְאַתָּה תֶחֱזֶה (יִתְרוֹ לִכְשֶׁנִּתְגַּיֵּיר וְקִיֵּים הַמִּצְוֹת הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ) יִתְרוֹ הָאט מֶען אִים גֶערוּפֶען וֶוען עֶר הָט זִיךְ מְגַיֵּיר גֶעוֶוען אוּנ הָאט גֶעהִיט צוּ טָאהְן מִצְוֹת הָאט מֶען אִים צוּ גֶעגֶעבֶּן אֵיין אוֹת צוּ זַיין נָאמֶען, אוּנ מֶען הָט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) וישמע יתרו. שבע שמות היו לו יתרו יתר חבר חובב קני פוטיאל רעואל וי"א רעואל אביו של יתרו היה והא דכתיב ותבאנה אל רעואל אביהם דרך תינוקות הוא שקורין לאבי אביהן אבא. וקשיא למאן דאמר רעואל הוא יתרו אי סבירא ליה נמי דחובב הוא יתרו כמו שפירש"י חובב על שחבב התורה דא"כ מאי דכתיב ויאמר משה לחובב. וי"ל דמאן דאמר חובב הוא יתרו ומה תלמוד לומר ותבאנה אל רעואל שהתינוקות וגו' ושני שמות נקראו לו יתר על שויתר פרשה אחת בתורה. חובב על שחבב התורה. ומ"מ קשיא דליכא שבע שמות כדפרש"י ועוד קשיא דידיה אדידיה דהא כתיב דשבעה שמות נקראו לו. ועוד דלמ"ד רעואל זה יתרו צ"ל דחובב לא זה יתרו ועוד כתיב דהובב זה יתרו דכתיב ומבני חובב חותן משה. ועוד קשיא היכי מצי למימר דנקרא חובב וקני והא כתיב וחבר הקני נפרד מקין וגו' א"כ משמע דחבר הקני בנו של יתרו חותן משה וצ"ע :

שפתי חכמים

א פי' שבשבילה נתעורר לבא (נח"י) ואכתי קשה דלאו בשביל כל השמועות בסוף בא ולא עדיף חדא מאידך וכו' ונראה דס"ל להני תנאי דוישמע יתרו פירושו ששמע שמועה אחרת שלא נכלל במאמרים הכאים דאל"כ הל"ל ויתרו שמע את וגו' אע"כ ששמע ענין אחר ותיבת את כל וגו' פי' ואת כל וגו' כמו כי הוליא פירושו וכי הוליא לכך זה אמר שמע קריעת ים סוף וזה אמר שמע מלחמת עמלק וס"ל לרש"י דמא"ח ומא"ח ול"פ. ומה שהקשה הרא"ס למה השמיט הרב דעת מ"ד שמע מ"ת ובא ותירץ וכו' ונראה דאשתמיטתיה להרא"ס הפלוגתא בזבחים (דף קטז) אי יתרו בא קודם מ"ת או לאחר מ"ת והרב סתם כמ"ד שלאחר מ"ת בא לא הולרך כאן להזכיר מ"ת וע"ש (מהרש"ל) דק"ל למה לא כתיב וירא יתרו כמו וירא בלק או וידע יתרו ומתרץ לפי ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהן דברים שהיו לפי שעה ולא שייך למיכתב וירא או וידע שהרי כשבא לישראל לא ראה שנקרע הים או מלחמת עמלק והשתא א"ש דלא פירש ששמע ירידת המן ובאר ותורה דא"כ הל"ל וירא שהרי ירידת המן ובאר ותורה היה להם כמה שנים ואז הוי שייך למיכתב בו וירא אבל כיון ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק לא יכול לכתוב וירא או וידע וק"ל : ב אבל כפ' בהעלותך כ' שני שמות היה לו כמו שסגינו בספרי : ג (הרא"ס)

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיִּשְׁמַע הָט גֶהֶערְט יִתְרוֹ חוֹתֵן משֶׁה יִתְרוֹ דֶר שְׁוֶוער פוּן משֶׁה אֵת אַלְץ וָוס גָאט הָט גִיטָאן צוּ

ליקוטים על התורה

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ וגו'. דֶר זוהר פְרֶעגְט הָאט דֶען נָאר יִתְרוֹ אַלֵיין גִיהֶערְט אַלְץ וָואס הקב"ה הָאט גִיטָאן צוּ דִי יוּדֶען, אַלֶע פֶעלְקֶער פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט הָאבּ' דָאס גִיהֶערְט, דֶער תֵּירוּץ אִיז אַלֶע פֶעלְקֶר הָאבֶּען נָאךְ נִיט גֶעגְלוֹיבְּט אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט וָוס הָאט בַּשַׁאפֶען דִי וֶועלְט אוּנ עֶר הָאט גִיטָאהְן דִי

אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה

אונקלוס

לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ ב וּדְבַר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת צִפּוֹרָה

בית יהודא

אים גערופן יתרו. חובב, הט מען אים גערופן (שחבב את התורה) ווייל ער הט ליב געהאט די תורה (וחובב הוא יתרו) חובב איז יתרו (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (מבני חובב חותן משה) די קינדער פון חובב דר שווער [שוויגער־פאטער] פון משה, דר שווער פון משה איז דאך געווען יתרו, נאר חובב אונ יתרו איז איין נאמן (ויש אומרים) עס זענען דא רבנים וואס זאגען (רעואל אביו של יתרו היה) רעואל איז געוועזן דר פאטער פון יתרו (ומהו אומר ותבאנה אל רעואל אביהן) פאר וואס זאגט דר פסוק ודי טעכטער פון יתרו] זענען געקומען צו זייער פאטער רעואל (שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא) ווייל קינדער רופען זיי פאטערס פאטער [זייער זיידע] [אויך] „פאטער" (בספרי) אזוי שטייט אין ספרי: [חותן משה]. אין ספר מכילתא שטייט (כאן היה יתרו מתכבד במשה) דא [אין דער כדברו] האט יתרו זיך גרוים געהאלטען וועגען משה, ער האט געזאגט (אני חותן המלך) איך בין דר שווער נדער שוויגער־פאטער] פון מלך (ולשעבר) אונ פריער, ווען משה הט גפיטערט דיא שעפסין פון יתרו (היה משה תולה הגדולה בחמיו) הט משה ביי זיך געהאלטען פאר אגרויסקייט וואס יתרו איז זיין שווער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וישב אל יתר חותנו) משה איז צוריק גגאנגען צו זיין שווער [שוויגער־פאטער] יתר: [למשה ולישראל]. זאגט רש"י (שקול משה כנגד כל ישראל) כ ש ; איין איז געווען ווערט ביי הקב"ה וויא אלע יודין צוזאמען: [את כל אשר עשה]. (להם), אלץ וואס הקב"ה הט געטאהן צו די יודין האט יתרו גיהערט (בירידת המן ובבאר ובעמלק) ער האט געהערט אז צו די יודין גייט אלע טאג מן פון הימל, אונ הקב"ה גיט זיי וואסר פון אשטיין, אונ זייא האבן גישלאגען די עמלקים: [כי הוציא ה' וגו']. (זו גדולה על

רש"י

על שמו. חובב שחבב את התורה. וחובב הוא יתרו ד שנא' (שופטים ד) מבני חובב חותן משה. וי"א רעואל אביו של יתרו ה היה ומהו אומר (שמות ב) ותבאנה אל רעואל אביהן שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי: חתן משה. (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה ו אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו שנאמר וישב אל יתר חותנו: למשה ולישראל. שקול משה כנגד ז כל ישראל: את כל אשר עשה. להם ח בירידת המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא ה'

שפתי חכמים

תימה א"כ אין כאן כי אם ו' שמות מכיון דקודם גרותו שהיה נקרא יתר לא היה נקרא יתרו ואחר גרותו שהיה נקרא יתרו לא היה נקרא יתר ולא היה ראוי למנותם לשני שמות כמו שאין ראוי למנות אברם אברהם לשני שמות וכו' והניח הדבר בנ"ע (מהרש"ל) נ"ל דלק"מ דהא לא כ' רש"י ז' שמות יש לו אלא ז' שמות נקראו לו קצתם לפני גרותו וקצתם לאחר גרותו עכ"ל. ול"נ דאין מזה ראיה ששם יתרו קודם שנתגייר היה יתר דלמא שם אחר הי"ל וכמו שפי' הכא ולעיל בפ' ואלה שמות גבי וישב משה אל יתר חותנו ושם פרש"י ג"כ כי ז' שמות נקראו לו וזה היה קודם שנתגייר וקודם שיתר פרשה בתורה אע"כ צ"ל דשם אחר הי"ל אך התורה קראה אותו בשם יתר ע"ש העתיד ואמת הוא מיד כשבא למחרתו כשישב משה לשפוט את העם ונתן לו עצה בדבר המשפט מיד נקרא שמו יתר ע"ש שיתר פ' זו בתורה ועדיין לא נתגייר ואחר שנתגייר הוסיפו לו אות וא"ו ולא היה שמו של גיותו יתר אלא שם אחר הי"ל וז' שמות נקראו לו בלא שם גיותו יאל תקשה והא לעיל בפ' שמות גבי וישב משה אל יתר חותנו דמשמע ששם גיותו היה יתר אין ראייה דהא התם בפ' שמות כ' כמי ומשה היה רועה את צאן יתרו אלא ודאי ע"ש העתיד וכדפירשתי לעיל ודו"ק נ"ל: ד שלא תאמר חובב בנו של יתרו הוא וכ"פ בהדיא לק' בפסוק ויהי ממחרת וגו': ה (מהרש"ל) וקשה א"כ לא היה לו אלא ו' שמות. וי"ל דרש"י מפרש המכילתא דתניא במכילתא שלא הי"ל רק שני שמות חובב ויתרו ומסתמא הוא סובר שנקרא ג"כ בשם יתר כדכתיב וישב משה אל יתר חותנו אלא שהוא סובר שיתר ויתרו אחד הוא כמו אברם אברהם וא"כ קשה והא כתיב ותבאנה אל רעואל אביהן א"כ משמע בהדיא שנקרא רעואל בשלמא שאר שמות י"ל דמשפחתו נקראת כך דלא כתיב אצלן אביהן אבל רעואל קשה לכ"פ וי"א רעואל אביו וכו': ו אע"פ שאין הפרש בין וישמע יתרו חתן משה ובין וישב משה אל יתר חותנו בשניהם יחד יתרו הוא הנודע עם משה ולא משה עם יתרו שפי' חותנו כמו חותן משה מ"מ יש הפרש מצד הסיפור שאם הסיפור על משה ומזכיר את יתרו בשם חותנו כ' שכונת המספר לכבד את משה ואם הסיפור הוא על יתרו ומזכיר את יתרו בשם חותן משה נראה שכוונת המספר הוא לכבד את יתרו: ז דהל"כ לא הל"ל רק לישראל שהרי משה בכלל ישראל הוא אלא לו' לך שקול וכו' והא דמהפך רש"י ומפרש שלא על סדר המקרא י"ל דק"ל דודאי את כל אשר עשה קאי על אשר הוציא אותן ממצרים וההוצאה שייך להקדים ישראל דהא ההוצאה מהשעבוד היה לישראל ולא למשה ולשבטו דהא לא היו המצרים משעבדים בשבטו של לוי כמו שפרש"י בפ' שמות בשלמא אי הוה אמרינן דמשה היה חשוב יותר מכל ישראל הוה א"ש דהקדים משה לישראל אבל השתא דאמרת דהיה שקול כנגד כל ישראל ולא היה חשוב יותר א"כ הי"ל להקדים ישראל להיות עיקר ההוצאה היתה לישראל כדפי' וא"ל דאצטריך להקדים משה לישראל ללמד ששקול משה כנגד כל ישראל דהא יש ללמוד זה מדהוציא את משה מכלל ישראל כדפי' לתירוץ ראשון ומתרץ רש"י דאת כל אשר עשה לא קאי אהוצאה אלא קאי אירידת המן וכו' דשייך לכולהו למשה כמו לישראל דהא בההיא טובה היו כולם שוים ולכך הקדים משה לישראל כי עיקר העשייה היה למשה שהסיר השם תלונת ישראל מעליו במן ובבאר ובעמלק שנלחו משה שהוא הי' בישורון מלך בתפלתו ונלבל לו השעות כדאיתא במדרש וק"ל: ח וכ' להם במקום למשה ולישראל עמו כדי שלא יאריך בדבור כמ"ש בפ' וארא אל האבות בנוקום אל אברהם אל יצחק ואל

ליקוטים על התורה

אלע נסים אונ די אלע וואנדער אין מצרים אונ מיט דעם ים אונ מיט די מלחמה פון עמלק, זיי האבען געזאגט טאמער הט משה דס געטאהן מיט כשוף, אונ אוף דאס שפאלטען דעם ים האבען זיי אויך אפיקורסישע טענות, אויף די מלחמה פון עמלק זאגען זיי עס איז דאך נאר אמלחמה, דריבער דערציילט דיא תורה יתרו איז ניט אזוי גיוועזן ווי די פעלקער, נאר יתרו האט באלד געגלויבט אונ מיט זיין חכמה פארשטאנען אלץ וואס דא איז געטאהן געווארן, האט הקב"ה געטאהן, אונ הקב"ה הט ארויס גענומען די יודען פון מצרים, ניט משה, דריבער איז ער באלד געקומען זיך מגייר זיין, אויף אים האט בלעם געזאגט איתן מושבך, דיין זיצונג האסטו געטאהן אין אשטארקין ארט, למשל איינער האט געזאגט צו פאנגען פייגיל, איין פייגיל האט ער געפאנגען וויא ער הט געוואלט פאנגען די אנדערע פייגיל איז זיא ארויפגעפלויגן אויף דעם פאטערס פון מלך, האט זיך דארטען גיזעצט, דער פאנגער הט גיטראכט וואס ער זאל איצט טאהן, ער זאל שיסען אויף איר, וועט ער דאך שיסען אויף דיא צורה פון מלך, ער

פירוש לתורת אלהים

משה אונ צום פאלק ישראל כי הוציא יי וואס גאט הט אום גיצוגן די ישראל פון מצרים: (ב) ויקח יתרו אונ יתרו חותן משה דר שווער פון משה הט גנומען את צפורה אשת משה צפורה דאס נוייב פון משה אחר

אֵ֣שֶׁת מֹשֶׁ֑ה אַחַ֖ר שִׁלּוּחֶֽיהָ׃ ג וְאֵ֖ת
שְׁנֵ֣י בָנֶ֑יהָ אֲשֶׁ֨ר שֵׁ֤ם הָֽאֶחָד֙ גֵּֽרְשֹׁ֔ם כִּ֣י
אָמַ֔ר גֵּ֣ר הָיִ֔יתִי בְּאֶ֖רֶץ נָכְרִיָּֽה׃ ד וְשֵׁ֥ם
הָאֶחָ֖ד אֱלִיעֶ֑זֶר כִּֽי־אֱלֹהֵ֤י אָבִי֙ בְּעֶזְרִ֔י
וַיַּצִּלֵ֖נִי מֵחֶ֥רֶב פַּרְעֹֽה׃ ה וַיָּבֹ֞א יִתְר֨וֹ
חֹתֵ֥ן מֹשֶׁ֛ה וּבָנָ֥יו וְאִשְׁתּ֖וֹ אֶל־מֹשֶׁ֑ה

אונקלוס

אִתַּת מֹשֶׁה בָּתַר דְּפַטְרַהּ׃
ג וְיָת תְּרֵין בְּנַהָא דִּי שׁוּם
חַד גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר
הֲוֵיתִי בַּאֲרַע נוּכְרָאָה׃
ד וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי
אֱלָהָא דְּאַבָּא הֲוָה
בְּסַעֲדִי וְשֵׁיזְבַנִי מֵחַרְבָּא
דְּפַרְעֹה׃ ה וַאֲתָא יִתְרוֹ
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי
וְאִתְּתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה

בעל הטורים

באותו לשון הרויח להם בעלייתם משם: (ב) אשת משה אחר שלוחיה. פי' היא כאשתו אע"פ ששלחה שמלך אין נושאין גרושתו: (ג) שם האחד גרשום כי אמר גר וגו' ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי וגו'. ואין כתיב כאן כי אמר איכא למימר אכי אמר דלעיל קאי ועל גרשום כתיב כי אמר כי יש דרש במדרש כשנתן יתרו בתו למשה הוצרך להתנות שיהי' הבן הראשון לע"א ולכך לא נימול עד שפגעו המלאך בדרך ובקש להמיתו ואז מלתו צפורה ומחלה לו התנאי שהתנה עם אביה לכן בכאן כתיב כי אמר כלומר עתה נגלה לכל כי אנוס היה על תנאי הזה כי גר היה והוצרך לעשות מאמר יתרו ומ"מ על ידי התנאי יצא ממנו יהונתן בנעשה כומר לפסל מיכה לכן לא כתיב כי אמר על אליעזר כי לא היה רוצה לגלות שהגיג את הנפש ורצה פרעה להרגו ומיהו בגמרא משמע שאליעזר בן משה לא נימול עד שפגעו המלאך שאמר משה אמול ואצא לדרך סכנה היא לתינוק וזה היה אליעזר שמשבא למצרים לא מצינו שהיה לו בן אח"כ:

רשב"ם

(ב) אחר שלוחיה. לאחר שהחזירה ושלחה משה ממצרים שלא ראינו עד עכשיו שהחזירה לבית המיו. וי"מ ואחרי כן שלח לה נדוניתה כדכתיב שילוחים לבת פרעה. ונראה הוא פשט שלא מצינו מקראות בענין זה אלא קודם ששלחה יתרו לה ולבניה במדבר הי' לו לכתוב למעלה אחר פ' דמים למולות ואח"כ חזר משה ושלחה אצל אביה (לה ולבניה) דוגמת וחם הוא אבי כנען: אחר שלוחיה. כמו ואחר תטהר וכמו שפירשתי אחר נאחז בסבך. קדמו שרים אחר נוגנים:

רש"י

וגו'. זו גדולה מ על כולם (מכילתא): (ב) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה במדין לך שוב מצרימה ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' ויצא אהרן לקראתו ויפגשהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני. אמר לו להיכן אתה מוליכן אמר לו למצרים אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם אמר לה לכי אל בית אביך י נטלה שני בניה והלכה לה: (ד) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרוג את משה נעשה צוארו כעמוד

בית יהודא

כולם) ווּם דִי יוּדִין הָאבְּן גְקֶענְט אַרוֹם גֵיין פוּן מִצְרַיִם, דָס אִיז גֶעוֶועזְן דֶר גְרֶעסְטֶער נֵס: (ב) וְאַחַר שִׁלּוּחֶיהָ. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּשֶׁאָמַר לוֹ הקב"ה בְּמִדְיָן לֵךְ שׁוּב מִצְרָיִם) וֶוען הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִין מִדְיָן גֵיי צוּרִיק אִין מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו) הָט מֹשֶׁה גֶענוּמֶען זַיין וַוייבּ מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט זֵיי צוּ מִצְרַיִם (וַיֵּצֵא אַהֲרֹן לִקְרָאתוֹ) אַהֲרֹן אִיז גֶעגַאנְגֶען גֶעגֶין מֹשֶׁה (וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים) אַהֲרֹן הָט בַּגֶעגֶינְט מֹשֶׁה'ן גֶעבֶּען בַּארְג סִינַי (אָמַר לוֹ מִי הֵם הַלָּלוּ) אַהֲרֹן הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וֶוער אִיז דִי אִשָּׁה אוּנ דִי קִינְדֶער (אָמַר לוֹ) הָט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ אַהֲרֹן (זוּ הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנָּשָׂאתִי בְּמִדְיָן) דָאס אִיז מַיין וַוייבּ וָואס אִיךְ הָאבּ גֶענוּמֶען אִין מִדְיָן (וְאֵלּוּ בָּנַי) אוּנ דָאס זֶענֶען מַיינֶע קִינְדֶער (אָמַר לוֹ) הָאט אַהֲרֹן גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכָן) וְואהִין פִירְסְטוּ זֵייא (אָמַר לוֹ לְמִצְרַיִם) הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ אַהֲרֹן אִיךְ פִיר זֵיי אִין מִצְרַיִם (אָמַר לוֹ) הָט אַהֲרֹן גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִים) מִיר הָאבְּן צַעַר אוֹיף דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען נָיוּ אִיצְט אִין מִצְרַיִם (וְאַתָּה בָּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם) אוּנ דוּא קוּמְסְט צוּ בְּרֵיינְגֶען נָאךְ מֶענְטְשִׁין אִין מִצְרַיִם (אָמַר לָהּ לְכִי לְבֵית אָבִיךְ) הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ זַיין וַוייבּ גֵיי צוּ דַיין פָאטֶער אַהֵיים (נָטְלָה שְׁנֵי בָנֶיהָ וְהָלְכָה לָהּ) הָט זִיא גְנוּמֶען אִירֶע צְווֵיי קִינְדֶער אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין מִדְיָן צוּ אִיר פָאטֶער: (ד) וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּשֶׁגִּלּוּ דָתָן וַאֲבִירָם עַל דְּבַר הַמִּצְרִי) וֶוען דָתָן אוּנ אֲבִירָם הָאבֶּען דֶערְצֵיילְט צוּא פַּרְעֹה אַז מֹשֶׁה הָאט גֶעהַרְגֶעט דֶעם מִצְרִי (וּבִקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת מֹשֶׁה) אוּנ פַּרְעֹה הָט גִיוָואלְט הַרְגֶענֶען מֹשֶׁה'ן (נַעֲשָׂה צַוָּארוֹ כְּעַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ) אִיז גִיוָוארֶען דִי הַאלְדְז פוּן מֹשֶׁה וויא אַשְׁטִיק מַארְמָאר־שְׁטֵיין אוּנ

שפתי חכמים

יעקב. (ג"א) פי' כדי שלא תאמר למשה בפ"ע עשה נסים ולישראל ג"כ בפ"ע לכ"א להם לכללם יחד שמה שעשה לזה עשה לזה: ם דק"ל כל אשר עשה משמעו שעשה גם שאר נסים דאל"כ מאי כל לכך הוסיף וא"ו כאלו כתיב וכי הוציא וק"ל למה הוציא יל"מ מן הכלל אלא לו' זו גדולה כו': י משום דנשה לא הקפיד אלא על אשתו שלא יש, נעבדו בה מצרים אבל בבניו לא הקפיד דאף אם היו בניו שם לא

פירוש לתורת אלהים

שִׁלּוּחֶיהָ נָאךְ דֶעם ווִי מֹשֶׁה הָט זִי אַוֶועק גְשִׁיקְט [ע' רש"י]:
(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אוּנ אִירֶע צְווֵייא זִיהְן הָאט עֶר אוֹךְ מִיט זִיךְ גְנוּמֶען אֲשֶׁר וָואס שֵׁם אֵיינֶער הָט גֶהֵייסֶען גֵּרְשׁוֹם כִּי אָמַר וָוארוּם מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט גֵר אִיךְ בִּין גֶוֶוען עֶלִינְט אִין אַפְרֶעמְד לַאנְד: (ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אוּנ אֵיינֶער הָאט גֶעהֵייסֶען אֱלִיעֶזֶר כִּי וָוארוּם מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי דֶער גָאט פוּן מַיין פָאטֶער אִיז גֶוֶוען אִין מַיין הִילְף וַיַּצִּילֵנִי אוּנ עֶר הָט מִיךְ מַצִּיל גֶוֶוען פוּן דֶר שְׁוֶוערְד פוּן פַּרְעֹה [ע' רש"י]:
(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ אוּנ יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה דֶר שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה וּבָנָיו אוּנ זַיינֶע זִיהְן וְאִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין וַוייבּ זֶענֶען גֶעקוּמֶען

ליקוטים על התורה

זָאל וַוארְפֶן אוֹיף אִיר אַשְׁטֵיינְדִיל, וֶועט עֶר דָאךְ וַוארְפִין אוֹיף דִי צוּרָה פוּן מֶלֶךְ, וֶועט מֶען אִים הַרְגֶענֶען, אִיךְ ווייס נִיט וָואס אִיךְ זָאל טָאהְן, דוּ בִּיזְט אַנְטְלָאפֶן אוֹיף אַגוּטֶען אָרְט, בִּלְעָם הָט גֶזֶעהֶן עֲמָלֵק אִיז גֶעפַאנְגֶען גֶעוָוארֶען אִין, דִי מִלְחָמָה אוּנ הקב"ה הָאט גִיבָּאטֶן מֶען זָאל אָפְּמֶעקִין זַיין נָאמֶען, ווִי עֶר הָט גִיוָואלְט פְלוּכֶען יִתְרוֹ הָט עֶר גִיזֶעהֶן יִתְרוֹ הָט זִיךְ בַּזֶעצְט צְווִישֶׁען דִי יוּדֶן, הָט עֶר גֶעזָאגְט יִתְרוֹ דוּ הָאסְט דִיךְ בַּזֶעצְט אוֹיף אַגוּטֶען אָרְט, אִיךְ קֶען דִיר אִיצְט גָאר נִיט טָאהְן:

אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃ ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ׃ ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת

לְמַדְבְּרָא דִּי הוּא שָׁרֵי תַמָּן לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּייָ׃ ו וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךְ יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ וּתְרֵין בְּנַהָא עִמַּהּ׃ ז וּנְפַק מֹשֶׁה

רשב"ם (ו) ויאמר. שליח יתרו אל משה:

בעל הטורים

ה) חונה . ב' במסורה. הכא ואידך הונה מלאך ה' סביב ליראיו מלמד שלא הוצרך יתרו לשאול על אהל משה אלא ראה ענן קשור עליו:

בית יהודא

דר שׁוֹועֶרד הָט נִיט גֶעקֶענְט צוּ הָאקִין דִי הַאלְדְז זַיינֶע *) : (ה) אֶל הַמִּדְבָּר. זָאגְט רש"י (אַף אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה) מִיר וַוייסִין דָאךְ אוֹךְ אַז מֹשֶׁה אִיז גְוֶועֶן אִין דֶר מִדְבָּר (אֶלָּא כְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דִבֵּר הַכָּתוּב) נָאר דֶר פָּסוּק קוּמְט לוֹבִּין יִתְרוֹ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם) עֶר אִיז גִיזֶעסִין אִין מִדְיָן מִיט דֶעם גְרֶעסְטִין כָּבוֹד (וְנָדְבוֹ לִבּוֹ לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר מְקוֹם תּוֹהוּ לִשְׁמוֹעַ דִבְרֵי תּוֹרָה) פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָט אִים בְּעוּוילִיגְט זַיין הַארְץ עֶר זָאל אַרוֹיסְגֵיין אִין דֶר מִדְבָּר וָוּם דָם אִיז אַוּויסְטֶער אָרְט נָאר פוּן וֶועגְן עֶר זָאל הֶערֶען דִיא רֵייד פוּן דִי תּוֹרָה :

רש"י

של ב סים (מכילתא) : (ה) אל המדבר. אף אנו יודעין שבמדבר היה אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תהו לשמוע דברי תורה : (ו) ויאמר אל משה. ע"י שליח: אני חותנך יתרו וגו'. (מכילתא) אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה : (ז) ויצא משה. כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא ומי הוא שראה

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה. זָאגְט רש"י (עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) יִתְרוֹ הָאט גְשִׁיקְט אַשְׁלִיחַ צוּ מֹשֶׁה, דֶר שָׁלִיחַ זָאל אִים זָאגֶן אַז יִתְרוֹ קוּמְט צוּ אִים : וַאֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ וגו׳. זָאגְט רש"י יִתְרוֹ הָט גֶעשִׁיקְט זָאגֶען צוּא מֹשֶׁה (אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי) אוֹיבּ דוּא ווילְסְט נִיט אַרוֹיסְגֵיין גֶעגִין מִיר פוּן מַיין כְּבוֹד וֶועגְן (צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ) גֵיי אַרוֹיס גֶעגִין דַיין וַוייבּ פוּן אִיר כְּבוֹד וֶועגְן (וְאִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ) אוּב דוּ ווילְסְט נִיט אַרוֹסְגֵיין גֶעגִין דַיין ווייבּ פוּן אִיר כְּבוֹד וֶועגְן (צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ) גֵייא אַרוֹס גֶעגִין אִירֶע קִינְדֶער : (ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה. זָאגְט רש"י (כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה) אִין דִי צַייט הָאט יִתְרוֹ גְהַאט גְרוֹס כָּבוֹד (כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֹשֶׁה) ווי מֹשֶׁה אִיז אַרוֹסְגַאנְגְן פוּן דִיא מַחֲנֶה גֶעגִין יִתְרוֹ (יָצָא אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא) אִיז אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע צְוֵויי זִיהְן נָדָב אוּנ אֲבִיהוּא אוֹךְ אַרוֹסְגַאנְגְן גֶעגֶען יִתְרוֹ (וּמִי הוּא שֶׁרָאָה אֶת אֵלּוּ יוֹצְאִין וְלֹא יָצָא) אוּנ וֶועלְכֶער

שפתי חכמים

היו משתעבדין בהן שהרי לא היה השיעבוד על שבט לוי כדפרש"י בפ' שמות : כ ע"ל בפרשת שמות על פ' מי ישוס וגו' או עור: ל מדכתיב אחריו ויצא משה לקראת חותנו והא דכתיב אני חותנך בא י"ל דכן אמר יתרו לשליח שיאמר בשמו כן: מ דאם לא כן הי"ל אני חותנך יתרו ואשתך וגו' באים אליך ולמה הפסיק בין יתרו ואשתך וגו' אלא הכי אמר ליה אני בא אליך ולא בגיני ואם אין וכו' (נח"י) ולי נראה דמלי׳ אני דייק : נ י"ל כיון דלריך לדרוש כן לעיל גם הכא לריך לדרוש כן. הרא"ם: ס דק"ל מה כבוד היה ליתרו שמשה לבד יצא לקראתו ועוד שהוא זלזול שמשה מלך ונשיא היה וגבאי וכזיון הוא למלך ליצא יחידי ל"פ וכיון שיצא מסתמא יצא אהרן וכו' ומסברא דנפשיה קאמר הכי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) וישתחו . איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הוא הקרוי איש זה משה שנא' איש האלהים . וקשה דהא יתרו נמי קרוי איש שנא' ויואל משה לשבת את האיש וגו' . וי"ל דנין איש מאיש ואין דנין איש מהאיש . עוד י"ל שמשה נקרא איש סמוך לשמו שנא' והאיש משה משא"כ ביתרו. ועוד י"ל דהך דרשא אתיא כמ"ד אביו של יתרו היה רעואל והא דכתיב ויתן לו את צפורה בתו לאשה בת בנו קאמר דבני

ליקוטי יקרים

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה וגו׳. רש"י שְׁרַייבְּט יִתְרוֹ הָאט גֶעשִׁיקְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ פַארְלַאנְג פוּן דִיר דוּ זָאלְסְט קוּמֶען פוּן דֶער מַחֲנֶה צוּ מִיר, אוּנ אוּבּ דוּ ווילְסְט נִיט קוּמֶען פוּן מַיינֶעטְוֶועגְן, קוּם וֶועגֶען דַיין וַוייבּ, וֶועגֶען דַיינֶע קִינְדֶער, וָוארוּם ווי יִתְרוֹ הָט גִיהֶערְט וָוּם דָא אִיז גֶעוָוארֶען מִיט מֹשֶׁה אוּנ מִיט דִי יוּדֶען אִין אַזוֹ אַקוּרְצֶע צַייט, הָט עֶר גֶעוָואלְט דְרַיי זַאכֶען, עֶרְשְׁטוּנְס עֶר אַלֵיין זָאל זִיךְ מְגַייֵר זַיין, צְווייטוּנְס אַז זַיין טָאכְטֶער הָאט אַמַאן מֹשֶׁה, וויא אַזוֹי קֶען דָאס זַיין זִיא זָאל בְּלַייבֶּען אַגוֹיָה, אָדֶער צְווֵי שֶׁנְן גוֹיִם, אוּנ אִיר מַאן זָאל קֶענֶען זַיין מִיט מַלְאָכִים אוּנ מִיט הקב"ה, אוּנ ווי אַזוֹ קֶען דָם זַיין אַפְּאטֶר ווי מֹשֶׁה זָאל נִיט הַאלְטֶען זַיינֶע קִינְדֶער נֶעבִּין זִיךְ, נָאר אַלֵיין זָאלֶען קוּמֶען פְלוּצְלוּנְג אִין דֶער מַחֲנֶה, הָאט יִתְרוֹ נִיט גֶעוָואלְט, עֶרְשְׁטִינְס טָאמֶער וֶועלִין יוּדֶען נִיט בַּהֶעפְּטֶען צוּ זִיךְ גֵרִים, וֶועט עֶר פַאר שֶׁעמְט וֶוערֶען, אוּנ טָאמֶער וויל נִיט מֹשֶׁה זַיין וַוייבּ זָאל זַיין

פירוש לתורת אלהים

אֶל משה צוּ מֹשֶׁה אֶל צוּ דֶער מִדְבָּר וָוּם מֹשֶׁה רוּעֶט דָארְטֶען הַר בַּיי דֶעם בַּארְג פוּן גָאט : (ו) וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה יִתְרוֹ הָאט גֶעשִׁיקְט אַשְׁלִיחַ צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגִין פוּן זַיינֶעט וֶועגֶען אֲנִי אִיךְ דַיין שְׁוֶוער יִתְרוֹ קוּם צוּא דִיר וְאִשְׁתְּךָ אוּנ דַיין וַוייבּ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ אוּנ אִירֶע צְווֵיי זִיהְן קוּמֶען אוֹךְ מִיט אִיר [עיין רש"י] : (ז) וַיֵּצֵא משה אִיז מֹשֶׁה אַרוֹס גְגַאנְגֶן אַקֶעגְן זַיין שְׁוֶוער וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ עֶר הָט זִיךְ גְבּוּקְט וַיִּשַּׁק לוֹ אוּנ עֶר הָט אִים גְקוּשְׁט וַיִּשְׁאֲלוּ הָט אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערֶן גְפְרֶעגְט צוּ

*) הערה (ג ד) פאר וואס שטייט שם האחד גרשום וגו' ושם האחד אליעזר וגו' עס דארף דאך שטיין ושם השני אליעזר, אונ פאר וואס האט ער גערופין דעם צווייטין זוהן אליעזר, דער גם פון ויצילני מחרב פרעה איז דאך גיוועז פריער פאר גר הייתי בארץ נכריה, האט ער דאך געדארפט רופין דעם ערשטין זוהן אליעזר אונ דעם צווייטין זוהן גרשום, דער תירוץ איז דער מדרש זאגט ווען משה רבינו האט חתונה געהאט מיט צפורה האט יתרו געמאכט אבעדינגונג מיט משה דעם ערשטין זוהן וואס צפורה וועט געבארין זאל ער גיהערין צו די עבודה זרה פון יתרו, דריבער האט משה אים ניט גיוואלט רופין אליעזר, ווייל דער ווארט אלי, מיין גאט, איז דא אין דעם נאמען אליעזר [אפילו דער סוף איז גיוועז יתרו האט זיך מגייר גיוועז אונ יתרו האט דעם קינד נאר ניט געגומען צו די עבודה זרה, נאר ווייל דער תנאי איז גיוועז דאס קינד זאל גיהערין צו די עבודה זרה, האט משה אים ניט גיוואלט רופין אליעזר] אונ ווייל גרשום איז גיוועז אפגעשיידט צו די עבודה זרה אונ אליעזר איז גיוועז אפגעשיידט צו הקב"ה, דריבער אז דער פסוק וואלט זאגין ושם השני אליעזר, דער צווייטער איז אליעזר, וואלט מען מיינען אליעזר איז דער צווייטער פון גרשום, אזוי ווי גרשום איז גיוועז אפגעשיידט צו די עבודה זרה איז אליעזר אויך גיוועז אפגעשיידט צו דיא עבודה זרה, דריבער זאגט דער פסוק ביי ביידע „ושם האחד", צו וויזין גרשום איז „אחד" באזונדער אונ אליעזר איז „אחד" באזונדער, גלייך ווי זיי וואלטין קיין ביידער גיוועז :

חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃
ח וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה׃

אונקלוס

לְקַדָּמוּת חֲמוּהִי וּסְגִיד וְנַשִּׁיק לֵהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ לִשְׁלָם וְעַלּוּ לְמַשְׁכְּנָא׃ ח וְאִשְׁתְּעִי מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי עַל עֵיסַק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל עַקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתִּנּוּן בְּאָרְחָא וְשֵׁיזְבִנּוּן יְיָ׃

רשב"ם (ח) התלאה אשר מצאתם בדרך. רדיפת פרעה לים. ומן ובשר שנתן

רש"י

את אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה ע שנאמר והאיש משה (מכילתא): (ח) ויספר משה לחתנו. למשוך את לבו פ לקרבו לתורה (מכילתא): את כל התלאה. שעל הים ושל עמלק (מכילתא): התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד של תיבה והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים וכן תרומה תנופה תקומה תנואה:

בית יהודא

יוד עס הט געזעהן משה אונ אהרן נדב אונ אביהוא זענען געגאנגען געגין יתרו, זאל ער ניט גיין? , זענען בענויא אלע יודין געגאנגען געגין יתרו: (וישתחו וישק לו). זאגט רש"י (איני יודע מי השתחוה למי) איך וויים ניט ווער הט זיך געבוקט צו וועמען, יתרו צו משה אדער משה צוא יתרו? (כשהוא אומר איש לרעהו) אז דר פסוק זאגט איש והט זיך געבוקט לרעהו (מי הקרוי איש) דר וואס ווערט גערופן איש הט זיך געבוקט צו זיין פריינד (זה משה) דאס מיינט מען משה, משה ווערט גערופן איש (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק והאיש משה, האט משה זיך געבוקט געגין יתרו: (ח) ויספר משה לחותנו וגו'. משה האט אליין דערציילט צו זיין שווער יתרו (למשוך את לבו לקרבו לתורה) וועיל משה הט געוואלט צוציהען די הארץ פון יתרו אונ זיא דערנענטערין צו דיא תורה: (את כל התלאה). אלע שוועריגקייט וואס דיא יודין האבען געהאט (שעל הים ושל עמלק) וואס עס איז געוועזן ביי דעם ים אונ וואס עס איז געוועזן מיט עמלק: (התלאה). זאגט רש"י (למ"ד אל"ף מן היסוד של תיבה) דר פונדאמענט ודער עיקר פון ווארט "התלאה" איז נאר דער למ"ד מיט דעם אל"ף, דיא צוויא אותיות "לא" איז דערטייטש מיד וויא עס שטייט נילאו למצוא הפתח, זיי זענען געווארן מיד צו געפינען די טיר, דר וא"ו מיט דעם יו"ד פון נילאו, ווייזט אויף "עבר" געוואוען, דער לעצטער וא"ו ווייזט אויף דעם ווארט "זייא" בלייבט אין דעם ווארט נאר דר למ"ד מיט דעם אל"ף (והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים) דער תי"ו איז צום פארבעסערן דאס ארויסריידונג פון ווארט, "התלאה" איז בעסער ארוים צוריידען ווי "הלאה", אונ אמאהל פאלט אוועק דער תי"ו פון דעם ווארט ווי עס שטייט נילאו, איז אן אתי"ו (וכן) אונ אזוי זענען דא נאך ווערטער אזעלכע, דהיינו "תרומה" דר עיקר פון דעם ווארט איז נאר דער ר' אונ מ', אדער תנופה,

שפתי חכמים

ע קשה הרי מלינו שגם יתרו נקרא איש שנא' ויואל משה לשבת את האיש. (נח"י) ול"נ דהאיש דגבי משה מיותר דהל"ל ומשה ענין מאד אלא להראות שמשה נקרא איש אבל ויואל משה לשבת את האיש הוא כאלו. כתיב את רעואל: פ דאל"כ למה סיפר לו הא כבר שמע הכל

פירוש לתורת אלהים

שָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ אונ זיי זענען גקומען אין געצעלט, [עיין רש"י]: (ח) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ הט משה דר ציילט זיין שווער אֵת אַלֶע זאכען וואס גאט האט גיטאן צו פרעה אונ צו די מִצְרַיִם עַל פון וועגין זיי האבען גיפייניגט די יִשְׂרָאֵל אונ נאך הט ער אים דער ציילט אֵת גאר דם מידעקייט אֲשֶׁר וואס הט גיגרייכט די יִשְׂרָאֵל אויף דעם וועג ביי דעם ים אונ דיא מִלְחָמָה פון עֲמָלֵק וַיַּצִּלֵם יְיָ אונ גאט הט זיי מציל גיוועזן [עיין רש"י]:

ליקוטי יקרים

מיט אים ווייל ער וועט זיך שעמען מיט איר, אירע אלטערען זענען גיוועזן גוים, אונ וועגין איר וויל ער איהרע קינדער אויך נים, דריבער הט יתרו געשיקט צו משה ער זאל קומען צו אים אויסער די מחנה, ווייל ער הט געמיינט משה אליין וועט צו אים קומען וועט ער מיט אים קענען שמועסין וועגען זיך אונ וועגען זיין ווייב אונ וועגען זיינע קינדער, אויף אזוי אכבוד הט ער זיך גאר ניט גערעכענט:

(ח) וַיְסַפֵּר משה לחותנו וגו'. מפרשים פרעגין וואס האט משה געדארפט דערציילען צו יתרו, דער פסוק זאגט דאך יתרו הט אלץ גיהערט, נאר משה האט געוואסט אז יתרו וועט אים פרעגען אגרויסע קשיא, איינע, אדער מער וויא איינע, ערשטונס פר וואס האט הקב"ה געלאזט פרעה זאל אזוי שווער ארבעטען מיט דיא יודען, צווייטונס פאר וואס האט הקב"ה אזוי שווער געמאכט דיא הארץ פון פרעה ער זאל ניט וועלען ארויס שיקען די יודען ער זאל אים שלאגען מיט מכות, דריטינס פאר וואס הט מען געדארפט צעהן מכות, די לעצטע מכה הט דאך געקענט זיין דיא ערשטע וואלט ער באלד ארוים געשיקט דיא יודען, אונ נאך פיל קשיות אזעלכע, דריבער האט משה געזאגט צו יתרו אלץ וואס הקב"ה הט געטאהן צו פרעה, איז ניט געוועזן ווייל הקב"ה הט ניט געקענט אנדערש ארוס נעמען דיא יודען פון מצרים ביז ער האט געמוזט טאהן וויא ער האט געטאהן, עס איז ניט אזוי, הקב"ה האט געקענט טאהן ווי דיינע אלע קשיות זענען אונ ארויסנעמען דיא יודען פון מצרים, נאר וואס הקב"ה הט געטאהן צו פרעה איז דאס געוועזן "וועגען די יודען", וויא הקב"ה האט געזאגט צוא משה בא אל פרעה וגו', קום צו פרעה, ווארום וואס פרעה שיקט ניט ארוים דיא יודען פון מצרים, האב איך שווער געמאכט זיין הארץ, ע' זאל זייא נאך נים ארוים שיקען, וידעתם כי אני ה', ווייל איך וויל איר יודען זאלט דערקענען אונ וויסען אז איך בין דר גאט וואס האב בשאפן

ט וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם

אונקלוס

ט וַחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל טַבְתָא דִּי עֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל דִּי שֵׁיזְבִנּוּן מִידָא דְמִצְרָאֵי: י וַאֲמַר יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דִּי שֵׁיזִיב יָתְכוֹן מִידָא דְמִצְרָאֵי

תו״א ויחד יתרו סנהדרין לד: ויאמר יתרו ברכות לד:

רשב״ם

להם הקב״ה: (ט) ויחד. מגזרת (חדה) [חדוה] עוז וחדוה כמו (כיון) (ס״א ביו״ד) כל תיבה של בג״ד כפ״ת שמגזרת חטופי למד פעל שסופם דגשים מן בכה ויבך. מן פתה ויפת בסתר לבי. יפת אלהים ליפת. אל תוסף על דבריו. מן שבה וישב: (י) אשר הציל אתכם. משה ואהרן מיד מצרים

בעל הטורים

ובזה הכירו וזהו חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו. אל המדבר אשר הוא חונה שם: (ט) ויחד יתרו. שיחד לבו לאל אחד ונעשה יהודי. ד״א מלמד שנעשה בשרו חדודים חדודים על אבדן מצרים: ויחד יתרו על. בגימט׳ הן עלה בשרו חדודים:

בית יהודא

איז דר עיקר נ פ, אדער תקומה, איז דער עיקר ק מ, אדער תנואה, איז דר עיקר ג א: (ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ. מיינט מען וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ, יתרו הט זיך געפרייט (זהו פשוטו) דם איז דר מיינונג פון וַיִּחַד, פרייען (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט וַיִּחַד יִתְרוֹ מיינט מען עס הט אים געשטאכען (נעשה בשרו חדודין חדודין) זיין לייב איז געווארען ווי צושטאכען (מיצר על איבוד מצרים) ער הט געהאט צער וואס די מצרים זענען פארלארען געווארען (היינו דאמרי אינשי) דם איז וום מענטשען זאגען (גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה) אז איינער איז געווארען פון אגר, אפילו ער איז שוין דר צעהנטער דור פון זיין אלטער אלטער זיידע וום ער איז געוועזען אגוי אונ האט זיך מגייר געוועזען, פון דעסטוועגען דר צעהנטער אייניקעל זיינער האט נאך ליב אגוי אונ קען ניט ליידין אז ער הערט מען פארשעמט אגוי: וְעַל כָּל הַטּוֹבָה. אויף אלע גוטס וואס הקב״ה הט געטאהן צו די יודען (טובת המן והבאר והתורה) וואס ער הט זייא געגעבען מן אונ וואסער פון אשטיין אונ די תורה (ועל כולן) איבער אלע טובות איז די גרעסטע טובה (אשר הצילו מיד מצרים) וואס ער הט די יודען גערעטעט פון מצרים (עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים) ביז איצט האט אפילו איין קנעכט ניט געקענט אנטלויפען פון מצרים (שהיתה הארץ מסוגרת) דיא לאנד איז געוועזען פארשלאסען (ואלו יצאו ששים רבוא) אונ די יודען וואס זענען אויך געוועזען קנעכט אין מצרים זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים זעקס מאה״ל הונדערט טויזענד מענטשען מיט איין מאהל: (י) אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם. וואס הקב״ה האט אייך גערעטעט פון מצרים

רש״י

(ט) ויחד יתרו. וישמח יתרו זהו פשוטו (סנהדרין לד) ומ״א נעשה בשרו חדודין חדודין צ מיצר על אבוד מצרים היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה (מכילתא). ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים ק עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה הארץ מסוגרת ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא): (י) אשר הציל אתכם מיד

שפתי חכמים

כדכתיב וישמע יתרו: צ פי׳ קמטין קמטין והוכחתו מדפינה מלת וישמח וכתיב ויחד: ק דאל״כ בויחד יתרו לחוד סגי כיון דקאי אדלעיל דכתיב ויספר משה וגו׳ אבל מוילילם ה׳ דלעיל לא שמעינן לה דהתם במה שנעשה לפרעה ולמצרים שעל ידם היתה הצלה קמיירי:

דעת זקנים מבעלי התוספות

בנים הרי הן כבנים: (ט) ויחד. פירש״י נעשה בשרו חידודין חידודין וגו׳ ואמר רבינו תם דמצא סמך לדבר כפרש״י ולשון עבד מצרי ירחע ויתן את בתו לירחע עבדו לאשה. חשיב י״ג מירחע עבד ששן עד אלישמע ודריש בפסוק זה ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהיה מן הנתינים מכאן לגר שחזר לסורו עד י״ד דורות שהיה שופך דמים ועושה מעשה ארמי ושלשה דורות לא קא חשיב לפי שגר מצרי אינו גר עד שלשה דורות ומשם ואילך

פירוש לתורת אלהים

(ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ אונ יתרו האט זיך געפרייט עַל אויף גאר דעם גוטס וום גאט הט געטאן צו די יִשְׂרָאֵל [עיין רש״י] אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם וואס ער האט דיא ישראל מציל גיוועזען פון די הענט פון די מִצְרַיִם [עיין רש״י]: (י) וַיֹּאמֶר הט יִתְרוֹ גזאגט בָּרוּךְ יְיָ גלויבט איז גאט וום הט אייך מציל גוועזען פון דר האנט פון די מִצְרַיִם ע׳ רש״י אֲשֶׁר וום ער האט אייך מציל גוועזען פון דר שווערע

ליקוטי יקרים

דיא גאנצע וועלט, אונ אלעם וואס איר זעהט אויף דער וועלט האב איך בשאפען, איך קען ביידען צו די ערד אונ דיא ערד הערט מיינע רייד אונ טוהט וויא איך וויל, איך קען ביידען צו בהמות חיו״ת עופות אונ טוהען מיין ווילען נוי מען האט גיזעהן ביי די מכות, כנים ערוב אונ אזוי ווייטער] איך קען מאכען פון ים טרוקען אונ פון טרוקען ים, דאס אלץ זאל געבען אמונה אין די יודען זיי זאלען גלויבין אז איך בין דר גאט פון די וועלט, דם אלץ האט משה דערציילט צו יִתְרוֹ:

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה׳ וגו׳. דיא גמרא זאגט עס איז ניט שיין געוועזען פאר יודען, נאך אזוי פיל טובו״ת וים הקב״ה האט זיי געטאהן, האבען זייא ניט געזאגט בָּרוּךְ ה׳, אונ יִתְרוֹ האט געזאגט בָּרוּךְ ה׳. נאר דער ענין איז עס זענען דא אייף דער וועלט פיר ערליי מענטשען, איינער ארבעט ווייניג אונ פארדינט ווייניג, איינער ארבעט ווייניג אונ פארדינט פיל, איינער ארבעט פיל אונ פארדינט ווייניג, איינער ארבעט פיל אונ פארדינט פיל, דר אונגליקליכסטער איז דער וואס ארבעט פיל אונ פארדינט ווייניג, דער גליקליכסטער איז דר וום ארבעט ווייניג אונ פארדינט פיל, דר וואס ארבעט פיל אונ פארדינט פיל, זענען ניט אלע מענטשען גלייך, איינער וויל ווייניגער פארדינען אונ גרינגער

משלים על התורה

(ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה וגו׳. רש״י זאגט צווייא פשטים אויף דעם ווארט וַיִּחַד, עס הט אים גישטאכין אונ עס הט אים געפרייט, ווי אזוי צו זאגן אז ביידע זאכען צוזאמען זאלען אמת זיין וועלען מיר זעהן למשל אסוחר איז גפארן צו אמעריקא האנדלען סחורה, די וועג צו אמעריקא איז גוועזן זייער גוט, די שיף איז געגאנגען רוהיג שטיל עס איז קיין ווינט ניט גיוועזן, ער הט אין אמעריקא געקויפט סחורה פר אגרויסן פארמעגן, ווי ער איז גיפארן צוריק איז גיווארן אגרויסר שטורעם ווינט אויף דעם ים, די שיף איז צובראכען גיווארן דר סוחר איז דערטרונקן גיווארן, די סחורות פון די שיף זענען געשוואמען אויף דעם ים, אנדערע שיפען וום זענען גיפארן אויף דעם ים האבן צוזאמען גענומען די סחורות,

אונ

וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם
מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃ יא עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ יב וַיִּקַּח
יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים

תו"א כי בדבר אשר סוטה יא: ויקח יתרו ע"ז נד:

אונקלוס

וּמִידָא דְפַרְעֹה דִּי שֵׁיזֵיב
יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מָרְוַת
מִצְרָאֵי: יא כְּעַן יְדַעְנָא
אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר
מִנֵּהּ אֲרֵי בְּפִתְגָּמָא דִּי
חֲשִׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמִדַּן יָת
יִשְׂרָאֵל בֵּהּ דָּנְנוּן:
יב וְקָרֵיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי
דְּמֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת

רשב"ם

ומיד פרעה ואת העם הושיע משיעבוד מצרים: (יא) מכל האלהים. כי אין כח בהם לנקום צרת מאמיניהם: כי בדבר. כלומר כי על כל דבר אשר זדו מצרים

רש"י

מצרים. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרגומו ל' רידוי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם היא העבודה: (יא) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר ועכשיו יש ביותר (מכילתא): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל ע"א שבעולם שלא הניח ע"א שלא עבדה (מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: אשר זדו. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) ל' (בראשית כה) ויזד יעקב נזיד א בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו: (יב) עולה. כמשמעה

בית יהודא

(אוּמָה קָשָׁה) אַשְׁטאַרְקֶע פָאלְק: [וּמִיַּד פַּרְעֹה]. אוּנ פוּן פַּרְעֹה'ס האַנְט (מֶלֶךְ קָשֶׁה) וָוס עֶר אִיז אַשְׁטאַרְקֶער מֶלֶךְ: [מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם]. אִיר זֶענְט גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶן פוּן אוּנְטֶער דִי האַנְט פוּן מִצְרַיִם (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לָשׁוֹן רִדּוּי) גֶעוֶועלְטִיגֶען (וּמָרוּת הַיָּד) אוּנ דִי הֶערְשַׁאפְט וָוס דִי מִצְרִים הָאבֶּן אוֹיף אַייךְ גֶעהַאט (שֶׁהָיוּ מַכְבִּידִים עֲלֵיהֶם) דָאס שְׁוֶוערְקַייט וָוס דִיא מִצְרִים הָאבֶּען אוֹיף זַייא שְׁוֶוער גֶעמַאכְט (הִיא הָעֲבוֹדָה) דָס אִיז דִי שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט וָוס דִי יוּדֶען הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט אִין מִצְרַיִם אוּנ זֶענֶן פוּן אִיר פְרַייא גֶעוָוארֶען: (יא) [וְעַתָּה יָדַעְתִּיו]. יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט (מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר) אִיךְ וֵויס שׁוֹין לַאנְג אַז הקב"ה אִיז דֶר גָאט פוּן דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט (וְעַכְשָׁיו בְּיוֹתֵר) אִיצְט וֵויס אִיךְ נָאךְ מֶער: [מִכָּל הָאֱלֹהִים]. זָאגְט רש"י (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁבָּעוֹלָם) יִתְרוֹ הָט גֶעקֶענְט אַלֶע עֲבוֹדָה זָרוֹת פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט (שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ) עֶר הָאט נִיט גֶעלָאזְען אֵיין עֲבוֹדָה זָרָה וָואס עֶר הָאט זִיא נִיט גֶעדִינְט: [כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם]. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּמַיִם דָּמוּ לְאַבְּדָם) דִי מִצְרִים הָאבֶּן גֶעטְרַאכְט צוּ פַארְלִירֶען דִי יוּדֶען אִין וַואסֶר (וְהֵם נֶאֶבְדוּ בַּמַּיִם) אוּנ זַייא זֶענֶען פַארְלָארֶען גֶעוָוארֶן אִין וַואסֶער: [אֲשֶׁר זָדוּ]. מֵיינְט מֶען (אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ), וָוס זֵיי הָאבֶּן שְׁלֶעכְטְס גֶעטָאהֶן (וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ) דִי רַבָּנָן הָאבֶּן גֶעלֶערְנְט וַיָּזֶד אִיז דֶערְטַייטְשְׁ קָאכֶען (לָשׁוֹן) וִוי עֶס שְׁטֵייט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד, יַעֲקֹב הָאט גֶעקָאכְט אַגֶעקֶעכְץ (בַּקְּדֵרָה אֲשֶׁר בִּשְּׁלוּ בָהּ נִתְבַּשְּׁלוּ) אִין דֶעם טָאפּ וָוס זֵיי הָאבֶּען גֶעקָאכְט, זֶענֶן זֵיי גֶעקָאכְט גֶעוָוארֶן, זֵיי הָאבֶּן גֶעוָוארְפֶען דִי יוּדֶען אִין וַואסֶר, זֶענֶן זֵיי אַלֵיין גֶעוָוארְפֶען גֶעוָוארֶן אִין וַואסֶער: (יב) [עוֹלָה]. (כְּמַשְׁמָעָהּ, שֶׁהִיא כּוּלָּהּ כָּלִיל) אַעוֹלָה

שפתי חכמים

ר לא כמו מיד מצרים שפירושו מרשות כמו ויקח את כל ארצו מידו שפי' מרשותו דא"כ תרתי ל"ל: ש דק"ל דעתה משמע עכשיו וידעתי משמע לשעבר ועז"פ מכירו הייתי לשעבר. ועי"ל דק"ל דהא בפ' שמות משמע שפירש מע"א וא"כ מאי עתה ידעתי אלא עכשיו ביותר. והרא"ם פי' מדלא אמר עתה ידעתי את ה' כי גדול וכו' ש"מ שהכירו לשעבר אבל לא הכיר גודל פעולותיו על פעולות כל האלהות רק עכשיו אחר כל המעשים הללו: ת דאל"כ מנא ידע וא"ת גבי דוד נמי כתיב כי אני ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים ופי' הרא"ם דגבי דוד איכא למימר דידע זה מכח ראיות מופתיות ואין צריך חיפוש אבל גבי יתרו כתיב עתה ידעתי וגו' דמשמע מכל המעשים שעשה ה' ידע זה לא מצד המופתים א"כ במה ידע זה אלא מצד החיפוש ועי"ל דהכא כתיב מכל האלהים בה"א הידיעה דפי' מכל האלהים הידועים לי ולא לאחר א"כ מנא ידע זה יתרו דלמא גם אחר היה כמותו חוקר וידע זה אע"כ שלא הניח וכו': א מדלא כתיב אשר הרשיעו. ול"נ דק"ל למה לקחו

פירוש לתורת אלהים

אַרְבֵּייט פוּן מִצְרַיִם: (יא) עַתָּה אַצוּנְד וֵויס אִיךְ כִּי אַז גָאט אִיז גְאַכְפֶּערְט מֵיין פוּן אַלֶע אָפּ גֶעטֶער [עיין רש"י] כִּי וָוארוּם מִיט דֶער זַאךְ וָוס זֵיי הָאבֶּן גְמוּטְוִוילִיגְט דֶער מִיט זֶענֶען זַייא גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארֶן [עיין רש"י]: (יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה יִתְרוֹ דֶר שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה הָט גִינוּמֶען עוֹלָה וּזְבָחִים אָפְּפֶער אוּנ שֶׁכְטוּנְג אוּנ הָאט

ליקוטי יקרים

אַרְבֶּעטֶען אוּנ אֵיינֶער וִויל פִיל פַארְדִינְגֶען אֲפִילוּ עֶר זָאל שְׁוֶוער אַרְבֶּעטֶן, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גְוֶוזֶען בֵּיי יִתְרוֹ מִיט דִי יוּדֶען, יִתְרוֹ הָאט גִיזֶעהֶן עֶר אִיז דֶערְגְלִיקְלִיכְסְטֶער, עֶר הָט נָאר נִיט גֶעאַרְבְּט, וֵוייניג אוֹיךְ נִיט, אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אַזוֹ אַגְלִיק אוּנ צוּ אַזוֹי אַכָּבוֹד, דְרִיבֶּר הָט עֶר גֶעזָאגְט בָּרוּךְ ה' וגו', גֶעלוֹיבְּט הקב"ה וָוס עֶר הָט אַייךְ גֶערֶעטֶעט פוּן מִצְרַיִם, דוּרךְ אַייעֶר רֶעטוּנְג בִּין אִיךְ גֶעקוּמֶען צוּ אַזוֹ אַגְלִיק נִיט גֶעאַרְבֶּעט, אָבֶּר יוּדֶן זֵיי הָאבֶּן שְׁוֶוער שְׁוֶוער גֶעאַרְבֶּעט אוֹיף זֵייעֶר גְלִיק, אַזוֹי לַאנְג וִויא זַייא

הָאבֶּען נָאךְ נִיט פַארְגֶעסֶן זֵייעֶר שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט אִיז נָאךְ דֶער גְלִיק בַּייא זַייא נִיט אַזוֹי גְרוֹיס, דְרִיבֶּער הָאבֶּען זַייא נָאךְ נִיט גֶעזָאגְט בָּרוּךְ ה':

(יא) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה'. יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט אִיצְט וֵויס אִיךְ אַז הקב"ה אִיז גְרוֹיס, דָאס וֵויס אִיךְ מִכָּל הָאֱלֹהִים, פוּן אַלֶע גָאטֶער וָוס אִיךְ הָאבּ זֵיי גֶעדִינְט, וַוייל אִיךְ הָאבּ גֶעדִינְט אַלֶע גָאטֶער וָוס זֶענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ הָאבּ גֶעזֶעהֶן אַז

משלים על התורה

אוּנ הָאבֶּן דִי סְחוֹרוֹת גֶענוּמֶן פַר זִיךְ, אוּנ עַל פִּי דִין זֶענֶען דִי סְחוֹרוֹת זֵייעֶרֶע, אִין דִיא שְׁטָאט וואוּ דֶער סוֹחֵר הָאט גֶעוואוֹהְנְט אִיז גִיהֶערְט גִיוָוארֶן אַז דֶר סוֹחֵר אִיז דֶערְטְרוּנְקֶן גִיוָוארֶן, זֵיינֶע גוּטֶע פְרֵיינְד הָאבֶּען גֶעהַאט גְרוֹס צַעַר, וָוס דֶר סוֹחֵר אִיז דֶרְטְרוּנְקֶן גִיוָוארֶן, דֶר שִׁיף קַאפִּיטַאן וָוס הָט צוּזַאמֶן גֶענוּמֶן דִי סְחוֹרָה וָוס הָט גֶעשְׁוִוימֶן אוֹיף דֶעם יָם אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אַשְׁטָאט אוּנ הָט פַארְקוֹיפְט דִי סְחוֹרָה צוּ אַסוֹחֵר פַר וֵוייניג גֶעלְד, אוּנ דֶער סוֹחֵר אִיז פוּן דִי סְחוֹרָה

לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל ׀ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים: שני יג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב

קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכֹל סָבֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ: יג וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וִיתֵיב

תו"א ויבא אהרן ברכות כד:

רשב"ם

עליהם נתשלל בהם זהו עיקר פשוטו: (יב) ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה. לכבוד יתרו באו ומשה לא הוצרך להזכיר כי האהל שלו שכתוב בפרשה לשפוט ושפטתי ושפטו וכתיב הבקר עד הערב ה"א ה"א יתירה שלמטה אינו אומר אלא מן בקר עד ערב לומר כל הדן דין אמת

בעל הטורים

(יג) ממחרת עס האותיות. בגי' למחר יום כפורים עם התיבות: מן הבקר עד הערב. ולא אמר ועד רמז שזמן כ"ד עד ו' שעות וכנגד ו"פ

בית יהודא

מיינט מען אַקָרְבָּן וָוס וֶוערט אין גַאנְצְן פַארְבְּרֶענְט, זְבָחִים מיינט מען שְׁלָמִים, קָרְבָּנוֹת וָוס זֵייעֶר פְלֵייש וֶוערט גֶעגֶעסְן: וַיָּבֹא אַהֲרֹן וגו'). פְרֶעגְט רש"י (וּמֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ) וואוּהִין איז משֶׁה גֶעגַאנְגֶען (וַהֲלֹא הוּא שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ) משֶׁה איז דָאךְ פְרִיעֶר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען גֶעגְן יִתְרוֹ (וְגָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד) אונ עֶר הָט גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ יִתְרוֹ דָאס גַאנְצֶע כָּבוֹד וָואס יִתְרוֹ הָט אִיצְט (אֶלָּא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵיהֶם) נָאר משֶׁה אִיז גֶעשְׁטַאנֶען נֶעבְּן זֵיי אונ הָט זֵיי בֶּעדִינְט בֵּיי דִי סְעוּדָה: וְלִפְנֵי הָאֱלֹהִים). זָאגְט רש"י (מִכָּאן) פוּן דַאנֶען וֵוייסְן מִיר (שֶׁהַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדָה שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסוּבִּין בָּהּ כְּאִלּוּ נֶהֱנֶה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה) דֶער מֶענְטְשׁ וָוס עֶסְט אַזוֹי אַסְעוּדָה וָוס תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עֶסְן אוֹיךְ פוּן דִי סְעוּדָה, אִיז גְלֵייךְ וִוי עֶר וָואלְט הֲנָאָה הָאבֶּען פוּן דִי שֵׁיינְקֵייט פוּן הקב"ה, וָוארוּם וואוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זִיצְען דָארְטְן אִיז דָא דִיא שְׁכִינָה: (יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת). זָאגְט רש"י (מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה) דָס אִיז גֶעוֶוען אוֹיף מָארְגְן פוּן יוֹם כִּפּוּר (כָּךְ שָׁנִינוּ בְּסִפְרִי) אַזוֹי הָאבֶּען מִיר גֶעלֶערְנְט אִין סִפְרִי (וּמַהוּ מִמָּחֳרָת) וָואס מֵיינְט מֶען אוֹיף מָארְגֶען, נָאךְ וֶועלְכְען מָארְגֶען (לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר) אוֹיף מָארְגְן וִוי עֶר אִיז אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען פוּן בַּארְג סִינַי וּמֹשֶׁה אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג סִינַי אוּם יוֹם כִּפּוּר, אוּנ הָט גֶעבְּרֵיינְגְט דִי אַנְדֶערֶע לוּחוֹת). זָאגְט רש"י (וְעַל כָּרְחָךְ אִי אֶפְשַׁר לוֹמַר אֶלָּא מִמָּחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים) מִיר קֶענֶען נִיט זָאגְן אַנְדֶערְשׁ נָאר דֶער מָארְגֶען מֵיינְט מֶען, מָארְגְן פוּן יוֹם כִּפּוּר (שֶׁהֲרֵי קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה) וָוארוּם אַז דוּ וֶועסְט זָאגְן דָס אִיז גֶעוֶוען אֵיידֶער דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבְּן גֶעוָוארְען

רש"י

שהיא כולה כליל: זבחים. ב שלמים: ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם: לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות כד): (יג) ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים היה כך שנינו בספרי ומהו ממחרת למחרת רדתו מן ג ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יוה"כ שהרי קודם מתן תורה א"א לומר והודעתי

שפתי חכמים

רז"ל המשל בלשון קדירה שבשלו וכו' ולא לקחו המשל ע"ד הכ' בלי חופר גומץ בו יפול והל"ל בגומץ שחפרו בו נפלו אלא מפני שדרשו מלת זדו מל' ויזד יעקב נזיד: ב שהרי הבעלים אוכלים ממנו והיינו שלמים שאין נקטר ממנו אלא האימורים: ג דא"ל ממחרת שאכלו ושתו דמה סי' נהן כזה והרי עדיין אין אנו יודעין אותו יום מתי היה אע"כ

דעת זקנים מבעלי התוספות

תמצא עשרה דורות: (יג) ויהי ממחרת. פרש"י ממחר... הכפורים ממחרת יום ירידתו מן ההר וע"כ אי אפשר אלא ממחרת יום הכפורים שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי וגו' ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב לשפוט את העם שהרי בי"ז בתמוז שבר הלוחות ולמחרת עלה בהשכמה ושהה שם ארבעים יום וירד ביום הכפורים ואין פרשה זו כתובה על הסדר שלא נאמרה עד שנה שנייה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נוסעים אנחנו אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מתן תורה משלחו והלך היכן מצינו שחזר. וא"ת שם לא נאמר יתרו כי אם חובב ובנו של יתרו היה. חובב הוא יתרו שהרי כתיב מבני חובב חותן משה ע"כ לרש"י. וקשיא דא"כ משמע בשעה שירד משה מן ההר דהיינו ביום הכפורים יצא לקראת חותנו ובאותו שעה ויקח יתרו עולה וזבחים ואכלו באותו יום הכפורים והיאך אכלו והלא כבר נתנה התורה. ועוד קשיא למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא. וי"ל דמעשה זה שהקריב קרבנות אפשר שלא ... ביום רדת משה מן ההר כי אם ביום השני או ביום השלישי ואע"ג דקרא דויבא משה מקמי דהאי קרא דויהי ממחרת לא קאי אלא

ליקוטי יקרים

אַלֶע וֶוענֶען נָאר נִיט, נָאר הקב"ה אִיז אַגָאט, אוּנ אֲפִילוּ דִיא שְׁטֶערְין אוּנ דִיא מַזָּלוֹת וֶוענֶען אוֹיךְ נָאר נִיט, זֵייא אַלֵיין קֶענֶען גָאר נִיט טָאהְן אָן דֶעם ווִילֶען פוּן הקב"ה, וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גֶעזֶעהְן, דֶער שְׁטֶערְן רָעָה הָאט גֶעוִויזְען שְׁלֶעכְט אוֹיף יוּדֶען, אוּנ דִי יוּדֶען וֶועלֶען דֶערְטְרוּנְקְען וֶוערֶען אִין וַואסֶער, דְרִיבֶּער הָט פַּרְעֹה זֵייא פְרִיעֶר גֶעמִשְׁפָּט מֶען זָאל זֵייא אַרַיין וַוארְפְן אִין וַואסֶער, אוּנ אִיצְט הָט הקב"ה זֵיי דֶערְטְרֶענְקְט אִין וַואסֶער, זֶעהְן מִיר אַז הקב"ה הָאט צוּ גֶעוֶועלְטִיגְען אוֹיף דִיא שְׁטֶערְן מַזָּלוֹת אוֹיךְ:

פירוש לתורת אלהים

מַקְרִיב גֶוֶוען לֵאלֹהִים צוּא גָאט וַיָּבֹא אִיז אַהֲרֹן גְקוּמֶען אוּנ אַלֶע עֶלְצְטֶע פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל לֶחֶם צוּא עֶסֶען בְּרוֹיט עִם מִיט דֶעם שְׁוֶוער פוּן משֶׁה לִפְנֵי פַאר גָאט: (יג) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען מִמָּחֳרָת פוּן

משלים על התורה

רַייךְ גִיוָוארְן, אַמָאהל אִיז גֶעקוּמֶען דֶר פָאטֶר פוּן דֶעם סוֹחֵר זַיין זוּהְן, אוּנ דֶר זוּהְן הָט אִים דֶערְצֵיילְט פוּן זַיין גְלִיק, אוּנ וִוי אַזוֹ דֶר גְלִיק אִיז צוּ אִים גֶעקוּמֶען, הָט דֶר פָאטֶר זִיךְ דֶערְמַאנְט אָן דֶעם דֶערְטְרוּנְקֶענֶעם סוֹחֵר וַוייל עֶר אִיז גֶוֶוען זַיין גוּטֶער פְרֵיינְד, הָט עֶר גֶעהַאט גְרוֹס צַעַר, וֶוען עֶר הָט גֶעזֶעהְן זַיין סְחוֹרָה וָוס עֶר הָאט זִיא גֶעקוֹיפְט מִיט זַיין לֶעבֶּען לִיגְט דָא אִין שְׁטוּב, אַז עֶר הָט אָבֶּער גֶעזֶעהְן דָס גְרוֹסֶע גְלִיק פוּן זַיין זוּהְן, וָוס עֶר אִיז פוּן דִי סְחוֹרָה אַזוֹ גְלִיקְלִיךְ גִיוָוארְן, הָט דִי שִׂמְחָה אַוֶועק גִשְׁטוֹסְן פְרִיעֶרְדִיגֶען צַעַר, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּייא יִתְרוֹ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּא זַיין אֵיידִים משֶׁה אוּנ צוּ דִי יוּדִין אוּנ הָאט גִיזֶעהְן זֵייעֶר גְלִיק מִיט אַזוֹ פִיל גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער, אַז עֶר הָט זִיךְ דֶערְמַאנְט דָס גְלִיק מִיט דִי גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער אִיז פוּן זַיינֶע גוּטֶע פְרֵיינְד פוּן דִי דֶערְטְרוּנְקֶענֶע מִצְרִים, הָט אִים גִישְׁטָאכְין, נָאכְדֶעם אַז עֶר הָט בֶּערֶעכְנְט דָס גְרוֹסֶע גְלִיק פוּן זַיין טָאכְטֶער אַז זִיא אִיז גִיוָוארֶן אַמַּלְכָּה אוּנ דִי גְלִיקְלִיכְסְטֶע פוּן אַלֶע יוּדִישֶׁע וַוייבֶּער, הָט דִי שִׂמְחָה אַוֶועקְגִשְׁטוֹסֶן דֶעם צַעַר וָוס עֶר הָט גְהַאט פוּן דִי דֶערְטְרוּנְקֶענֶע מִצְרִים, אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גֶעפְרֵייט:

משה למדן ית עמא וקם עמא עלוהי דמשה מן

ת"א וישב משה ברכות לד : ויעמד העם שבת מד :

מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב׃

רשב"ם

הוא : (יג) לשפוט את העם. אפי' אם בא יתרו קודם מתן תורה דיני ממונות היה להם מעולם. אף כי אמרו רבותינו כי במרה נתנו להם דינים כדכתיב שם שם לו חוק ומשפט. ונראים הדברים שאחר מ"ת בא. כתיב כאן אשר הוא חנה שם הר האלהים. ולפנינו הוא אומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ

רש"י

את חקי וגו' ומשנתנה תורה עד יוה"כ לא ישב משה לשפוט את העם שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביוה"כ. ואין פרשה זו כתובה כסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה אף לדברי האומר יתרו קודם מ"ת בא ד שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה ה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י) נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מ"ת משלחו והלך היכן מצינו ו שחזר וא"ת שם לא נאמר יתרו אלא חובב ובנו של יתרו היה הוא חובב הוא יתרו שהרי כתיב (שופטים ד) מבני חובב חותן משה: וישב משה וגו' ויעמוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו ז על כך שנא' מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב. (שבת י) אפשר לומר כן ח אלא כל דיין שדן דין אמת

בית יהודא

(אי אפשר לומר והודעתי את חקי אלהים) וואלט דאך משה ניט געקענט זאגן איך מאך וויסען די יודען די מצות פון הקב"ה, וועלכע מצות? הקב"ה הט דאך אים נאך קיין מצות געזאגט (ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט את העם) אונ פון די צייט ווען די תורה איז געגעבן געווארן דעם זעקסטען טאג אין סיון ביז יום כפור הט משה קיין צייט געהאט צו זיצען משפטין די יודען ווארום אויף מארגן דעם זיבעטן טאג אין סיון איז משה ארויפגעגאנגען אויף דעם בארג סיני, אונ איז אראפגעקומען פון בארג סיני דעם זיבעציטען טאג אין תמוז (שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות) ווארום אין דעם זיבעציטען טאג אין תמוז ווען ער איז אראפגעקומען פון בארג סיני הט ער צובראכען די לוחות (ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום) אויף מארגן דעם אכטצעהנטען טאג אין תמוז גאנץ פריה איז משה ארויפגעגאנגען אויף דעם בארג סיני אונ ער איז געווען אויף דעם בארג אכטציג טעג (וירד ביום הכפורים) אונ ער איז אראפגעקומען פון בארג אום יום כפור, זאגט רש"י (ואין פרשה זו כתובה כסדר) דיא פרשה איז ניט געשריבן כסדר ווי די ענינים זענען געווען (שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה) די פרשה ויהי ממחרת איז ניט געזאגט געווארן ביז דעם אנדערן יאהר ווי די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא) אפילו נאך דעם ווס זאגט יתרו איז געקומען פריער אייעדער דיא תורה איז געגעבן געווארן (שילוחו אל ארצו לא היה עד שנה שניה) אבער דס אוועקשיקען וואס משה הט אים אוועקגעשיקט צוריק אין זיין לאנד, דאס איז געווען אין דעם אנדערן יאהר ווי די יודען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים (שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו) ווארום דא שטייט משה הט אוועקגעשיקט זיין שווער (ומצינו במסע הדגלים) אונ מיר געפינען ווען די דגלים נדי יודען האבען אנגעהויבן ציהען אין וועג (שאמר לו משה) האט משה געזאגט צו יתרו (נוסעים אנחנו אל המקום וגו') מיר ציהען צו דעם ארט וואס הקב"ה הט אונז צוגעזאגט צו געבן (אל נא תעזוב אותנו) זאלסט אונז ניט פארלאזען (ואם זה קודם מתן תורה) אויב דאס אוועקשיקען איז געווען אייעדער די תורה איז געגעבן געווארן (משלחו והלך היכן מצינו שחזר) נאכדעם ווי משה האט אוועקגעשיקט זיין שווער יתרו אונ ער איז אוועקגעגאנגען פון אים געפינען מיר ניט אז יתרו איז נאך אמאל געקומען צו משה (ואם תאמר) אויב דו וועסט זאגן (שם לא נאמר יתרו אלא חובב) דארטן ביא די דגלים שטייט ניט יתרו נאר עס שטייט חובב (ובנו של יתרו היה) אונ חובב איז געווען אזוהן פון יתרו, דס קען ניט זיין; ווארום (הוא חובב הוא יתרו) חובב איז יתרו (שהרי כתיב מבני חובב חותן משה) ווארום עס שטייט אין פסוק די קינדער פון חובב דער שווער פון משה: ויישב משה וגו' ויעמוד העם]. זאגט רש"י (ישב כמלך וכולם עומדים) משה איז געזעסן ווי אמלך אונ אלע יודען זענען געשטאנען נעבען אים (והוקשה הדבר ליתרו) צו יתרו איז די זאך ניט געפעלען (שהיה מזלזל בכבודן של ישראל) ווייל עס איז ביי אים וואלוועל געווען דער כבוד פון די יודען (והוכיחו על כך) הט יתרו געשטראפט צו משה וועגען דעם (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק יתרו האט געזאגט צו משה (מדוע אתה יושב לבדך) פאר וואס נאר דוא אליין זיצט (וכולם נצבים) אונ אלע שטייען: ומן הבוקר עד הערב]. פון פריה ביז נאכט, פרעגט רש"י (אפשר לומר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ממחרת יום הכפורים ומעשה דאכילה היה באותו יום כמו כן ומה שיצא לקראתו היה ביום א' ומה שאכלו עמו היה ביום אחר וכל זה י"ל לפי שטת רש"י דמפרש יתרו לאחר מתן תורה היה. אבל למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא. י"ל דאפשר דזה המעשה שישב משה לשפוט את העם היה קודם מתן תורה כי גם רש"י ז"ל פי' בפרשת בשלח כי במרה נצטוו על הדינין. וא"כ י"ל שאכלו עמו ביום בואו. ובמדרש תנחומא דורש יתרו לאחר מתן תורה בא ודורש עליו מקרא זה לב ידע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר. אמר הקב"ה בני היו בשעבוד מצרים ויתרו היה יושב שוקט ובוטח אינו דין שישמח בשמחת תורה:

שפתי חכמים

ל"ל למחרת רדתו מן ההר וירידת ההר מפורש בהדיא בקרא: ד פי' דלמ"ד יתרו אחר מ"ת בא פשיטא דשלא כסדר הוא שהרי אפי' מן ראש הפרשה כולו ביאתו של יתרו שלא כסדר הוא שהרי הוא סובר דלאחר מ"ת בא אלא אף למ"ד קודם מ"ת בא א"כ מראש הפרשה עד ויהי ממחרת כסדר הוא מ"מ מן ויהי ממחרת ואילך שלא כסדר הוא: ה פי' למנין שנות העולם כי שנות העולם מתחילים מתשרי ור"ל שרוצה עוד להוכיח דמן ויהי ממחרת ואילך נכתב שלא כסדר כמו שמפרש והולך שהרי נא' וכו': ו הניחא אם לאחר מ"ת שלחו מ"ה לא הזכיר חזרתו שאין בזה נפקותא שהרי כבר קיבל התורה והמצות אבל אי שלוחו אל ארצו היה קודם מ"ת א"כ היה צריך להזכיר חזרתו שבא לקבל התורה שהיא עיקר ביאתו שלא יאמרו כוונת יתרו לא היה שבא מתחלה אלא להביא אשת משה ובניו שהרי לא הזכיר חזרתו עי' כ"ז בהרא"ם כי האריך שם הרבה והביא כמה גירסאות והקשה כמה קושיות על הגירסאות והעיקר הוא כמ"ש : ז והרא"א בן עזרא טען שאין זלזול בזה כי דרך השופטים לעולם להיות יושבים ובעלי דינים עומדים וכו' אבל אני אומר שאין טענתו טענה על רש"י כיון שחשב יתרו דמה שכולן עומדין אף מי שאין לו שום ריב הם עומדים לפניו לתפארת כמנהג השרים מפני כך הוקשה בעיני יתרו ומהרש"ל כ' ול"נ דלא קשה כי מה דכתיב ועמדו שני האנשים היינו בשעת דין אבל גבי משה היו עומדין אף שלא בשעת דין כי היה דן יחידי ולא היו יכולין לבא לפניו א"כ לפעמים היו עומדין עד הערב והיו מלפין לבא לפניו ועל זה הוכיחו יתרו עכ"ל : ח לפי דפרשה זו נאמרה ממחרת יו"כ

פירוש לתורת אלהים

מארגן פרי ויישב האט זיך משה געזעצט משפטען דאס פאלק ויעמוד אונ דאס פאלק איז געשטאנען פאר

יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא
עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה
יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־
בֹּקֶר עַד־עָרֶב׃ טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ
אֱלֹהִים׃ טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא

אונקלוס

צַפְרָא עַד רַמְשָׁא׃ יד וַחֲזָא
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל
דְּהוּא עָבֵד לְעַמָּא וַאֲמַר
מָה פִתְגָּמָא הָדֵין דִּי אַתְּ
עָבֵד לְעַמָּא מָה דֵּין
אַתְּ יָתֵב בִּלְחוֹדָךְ וְכָל
עַמָּא קָיְמִין עֲלָךְ מִן
צַפְרָא עַד רַמְשָׁא׃
טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי
אֲרֵי אָתַן לְוָתִי עַמָּא
לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָם
יְיָ׃ טז כַּד הָוֵי לְהוֹן דִּינָא

רשב"ם

מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר. נמצאת פרשת רפידים וחניית ההר קדמוה לפרשה זו וכדי שלא להפסיק בפרשיות של מצות הקדים פרשת יתרו: מן הבקר עד הערב. לפי שהוא לבדו שפט את כל העם ואין לו מסייעים: (יד) מדוע אתה יושב לבדך. ולפיכך כל העם נצב עליך מן הבקר עד ערב: (טו) כי יבא אלי העם לדרוש אלהים. כלומר אני לבדי צריך לשאול אל אלהים ואין בהם רגיל לדבר

בעל הטורים

לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנברא בה': (טו) לדרוש אלהים. ד' במסו' הכא ואידך בשמואל בלכתו לדרוש אלהים בענין שאול כשהלך לבקש האתונות. ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים בדברי הימים בענין הדבר כשראה המלאך המכה בעם. ויהי לדרוש אלהים בענין עוזיהו שדרש אלהים במלחמה מלמד שעל כל צרכיהם

בית יהודא

כֵּן) קען מען אזוי זאגען אז משה הט געמשפט די יודען אלע טאג פון פריה ביז נאכט (אֶלָּא כָּל דַּיָּין שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת) נאר יעדער דיין ווס משפט אמתה דינים אפילו נאר איין שעה אין טאג (מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם) רעכונט אויף אים דר פסוק גלייך ווי ער וואלט געלערנט תורה אגאנצען טאג (וּכְאִילּוּ נַעֲשָׂה שׁוּתָּף לְהקב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית) אונ גלייך וויא ער וואלט געוועזען אשותף צו הקב"ה אין די וועלט בעשאפונג (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בוֹקֶר) ביי די וועלט בעשאפונג שטייט אויך עס איז געוועזען אבענד אונ עס איז געוועזען פריה: (טו) וכי יבאו. זאגט רש"י מען מיינט ניט כי יבא ער וועט קומען, נאר מען מיינט כי בא, ער קומט (לְשׁוֹן הֹוֶה) שטענדיג, אלע טאג קומט דם פאלק צו מיר: ולדרוש אלהים. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום טייטשט (לְמִתְבַּע אוּלְפַן) זיי קומען צו מיר איך זאל מיט זייא לערנען תורה (לִשְׁאוֹל תַּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה) איך זאל שטענדיג פרעגן דינים פון הקב"ה: (טז) וכי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי. ווען צוויי מענטשען האבן צווישען זיך אמאנונג, איינער מאנט

ריש"י

לאמיתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאלו נעש' שותף להקב"ה במעשה בראשי' שנאמר בו ויהי ערב וגו' (מגילה י): (טו) כי יבא. כי בא י לשון הווה: לדרוש אלהים. כתרגומו למתבע אולפן לשאול תלמוד מפי הגבורה: (טז) כי יהיה להם דבר בא.

שפתי חכמים

וא"כ היאך אפשר לו' כך שישב ודן מן הבקר עד הערב הא היה צריך להקהיל את כל עדת בנ"י וללוות להן על מלאכת המשכן: ט לפי שהעולם קיים על הדין שהרי המבול בא לעולם שלא היה דין ביניהם וגוזלין וחומסין זה את זה כדכתיב ותמלא הארץ חמס וא"כ מי שדן דין אמת גורם שהעולם מתקיים על ידו והוי כאלו נעשה שותף: י פי' ולא ל' עתיד דאל"כ לא הו"ל לישב כל עוד שלא באו לדרוש:

ליקוטי יהודא

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחוֹתְנוֹ וגו'. צו פארשטיין די עטליכע פסוקים אין דער ענין, אז אין אשטאט איז דא ארב וואס ער איז אגרויסער למדן אונ אצדיק, גיהערען אלע ענינים פון שטאט צוא אים, אוב ח"ו אין שטאט איז דא אקראנקער אדער איין אנדר צרה קומט מען צום צדיק ער זאל מתפלל זיין, ווי מיר געפינען רבקה איז געגאנגען צו שם ועבר מען זאל בעטן פאר איר, נאך דארף ער פסקנען שאלות, ניט נאר פאר זיינע מענטשען פון שטאט נאר אפילו צו מענטשען פון אנדערע שטעט אויך, ער דארף פסקנען די תורות, ער דארף קענען זאגן אדרשה אונ מוסר, די אלע זאכן האט משה רבינו געטאהן צו די יודען, דריבער אז יתרו האט אים געפרעגט וואס טוהסטו צו דעם פאלק האט ער אים אלין בערעכונט, מען קומט צו מיר לדרוש אלהים, צוא בעטען בייא הקב"ה, מען קומט צו מיר פרעגען אשאלה, דם איז בא אלי יעדר ווס הט צו פרעגען אשאלה קומט צו מיר, מען קומט צו מיר

פירוש לתורת אלהים

משה מן פון פרי ביז פר נאכט: (יד) וַיַּרְא חוֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה לָעָם האט יתרו דער שווער פון משה געזעהן וואס ער טוט דעם פאלק [עיין רש"י] וַיֹּאמֶר הט יתרו גזאגט צו משה מָה וואס איז די זאך וואס דו טוסט צום פאלק מַדּוּעַ ווארום זיצטו אליין וְכָל אונ גאר דם פאלק שטייט פר דיר מן פון פרי ביז פר נאכט: (טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הט משה גזאגט לְחוֹתְנוֹ צו זיין שווער זיי מוזן שטיין פאר מיר כִּי ווארום דאס פאלק קומט צו מיר פארשטן די לערנונג פון גאט: (טז) אונ ווידר כִּי אז זיי האבן עפים אזאך דם הייסט איינער מיט דעם אנדערן דארפען זיך לאדן בָּא אֵלַי

יעדר ווס הט צו פרעגן אשאלה קומט צו מיר, מען קומט צו מיר האבען אדין תורה, אונ איך דארף מִשְׁפָּטִין בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ, די צוויי מענטשן וואס האבן אקריג זאלען ווערען גוטע פריינד, הט יתרו געזאגט צו משה צוויי זאכען, אוב דו ווילסט ווייטער אליין טאהן אלע זאכען אזוי וויא דוא טוהסט איצט, איז דא אפעלער אין דער זאך, איך זעה בייא יעדער זאך וואס מען קומט דיך פרעגן גייסטו פרעגען ביי הקב"ה, דם איז אשווערע זאך פר דיר, נאר הֱיֵה אַתָּה מוּל הָאֱלֹהִים, זאגט דער ילקוט מול איז דער טייטש וויא מלא, פוהל, דוא זאלסט ווערען וויא אפוהלע כלי, דר ענין איז למשל, אשיינקער וואס פארקויפט בראנפן ביסלאכווייז, ווער עס קומט טרינקען אנגלעזיל בראנפן

אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ
וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־
תּוֹרֹתָיו׃ יז וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו
לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃
יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־
תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ יט עַתָּה שְׁמַע

אָתַן לְוָתִי וְדָאֵינְנָא בֵּין
גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ
וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת
קְיָמַיָּא דַייָ וְיָת אוֹרָיְתֵהּ׃
יז וַאֲמַר חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה
לֵהּ לָא תַקִּין פִּתְגָּמָא
דְאַתְּ עָבֵד׃ יח מִלְאָה
תִלְאֵי אַף אַתְּ אַף עַמָּא
הָדֵין דְעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר
מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לָא תִכּוֹל
לְמֶעְבְּדֵהּ בִּלְחוֹדָךְ׃
יט כְּעַן קַבֵּל מִנִּי

בעל הטורים

היו באים לדרוש אלהים כההיא דשאול שדרש אלהים על אבידתו וכההיא דדוד שהתפלל על הדבר וכההיא דעוזיהו שהתפלל על אויביו: (טז) תורותיו. ג' במסו' הכא ואידך תרי בכניינא דיחזקאל מלמד

רשב"ם

אל אלהים כי אם אני לבדי: (יח) נבל תבל. כמו ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו. לשון שלך מתבלבלת להשיב לכמה בני אדם יחד וגם הם מתבלבלים לשונם זה צועק וזה צועק ואין בך כח להשיב לכולם כסדר זה

רש"י

מי שהיה לו הדבר בא אלי: (יז) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קראו הכתוב לחותנו של מלך: (יח) נבל תבל. כתרגומו. ולשונו לשון כמישה פלייסטר"א. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל. (ישעיה לד) כנבול עלה מגפן וגו' שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרח וכחו תש ונלאה: גם אתה. לרבות אהרן וחור וע' זקנים: כי כבד ממך. כובדו רב יותר

בית יהודא

בַּיי דֶעם אַנְדֶערְעֶן, קוּמְט נָאר אֵיינֶער צוּ מִיר (מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר בָּא אֵלַי) צוּ וֶועמֶען דִי זַאךְ גֶעהֶער, דֶר וָואס מָאנְט קוּמְט צוּ מִיר, אוּנ דֶערְצֵיילְט מִיר דֶעם אֶמֶת, וְוייס אִיךְ בַּאלְד וִוי זֵיי צוּ מִשְׁפָּטְעֶן: (יז) (וַיֹּאמֶר חוֹתֵן מֹשֶׁה). זָאגְט רש"י עֶס שְׁטֵייט נִיט וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ, נָאר עֶס שְׁטֵייט חוֹתֵן מֹשֶׁה, דֶר שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה (דֶרֶךְ כָּבוֹד קְרָאוֹ הַכָּתוּב הוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ) ווייל דֶר פָּסוּק וִויל גֶעבֶּען כָּבוֹד צוּ יִתְרוֹ רוּפְט עֶר אִים חוֹתֵן מֹשֶׁה, דֶר שְׁוֶוער פוּן מֶלֶךְ: (יח) (וְנָבוֹל תִּבּוֹל). זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט מִלְאָה תִלְאֵה, דוּ וֶועסְט מִיד וֶוערֶען (וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה) דוּא וֶועסְט פַארְוֶועלְקְט וֶוערֶן וּפַאר שְׁוַואכְט וֶוערֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהֶעָלֶה נָבֵל) דִי בְּלַאט וֶוערְט פַארְוֶועלְקְט (כְּנְבוֹל עָלֶה מִגֶּפֶן) וִויא עֶס פַארְוֶועלְקְט אַבְּלַאט פוּן אַוויינְשְׁטָאק (שֶׁהוּא כָּמוּשׁ ע"י חַמָּה וע"י קֶרַח) דִיא בְּלַאט וֶוערְט פַארְוֶועלְקְט דוּרְךְ דִי זוּנְן אָדֶער דוּרְךְ קֶעלְט (וְכֹחוֹ תַּשׁ וְנִלְאָה) דֶר כֹּחַ וְדִי שְׁטַארְקַייט) פוּן דִיא בְּלַאט וֶוערְט שְׁוַואךְ אוּנ מִיד: (גַּם אַתָּה). דוּ אוֹיךְ (לְרַבּוֹת אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זְקֵנִים) אֲפִילוּ אַהֲרֹן אוּנ חוּר אוּנ דִי זִיבֶּעצִיג זְקֵנִים וֶועלֶן אוֹיךְ מִיד וֶוערֶן: (כִּי כָבֵד מִמְּךָ). מֶען מֵיינְט (כּוֹבְדוֹ רַב יוֹתֵר מִכֹּחֲךָ) דִיא זַאךְ אִיז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) גם אתה. לרבות אהרן וחור. תמה שהרי חור נהרג במעשה העגל כדפירש"י בפרשת כי תשא גבי ויבן מזבח לפניו קרי ביה מזבוח לפניו. וי"ל דהך דרשא אתיא כמאן דאמר יתרו קודם מתן תורה היה דאכתי לא נהרג חור:

שפתי חכמים

כ דק"ל דפתח בל' רבים ומסיים בל' יחיד בא אלי ועז"פ מי שהיה וכו' ומפני שתשובת משה ליתרו במה שהיה חושב שהוא יושב לבדו כמנהג השרים אינה רק מן ושפטתי בין איש וגו' שהשיב לו שאין העמידה הזאת לתפארת אלא למשפט ולא מן והודעתי חקי האלהים ואת תורותיו שהיה מלמדן כי בלימוד הרב והתלמיד בעמידה לכך מפרש כי יבא וכי יהיה להם דבר שניהם על המשפט ולזה כ' הדבר בה"א הידיעה שפי' הדבר הנזכר לעיל במאמר כי יבא ומפרש גם התרגום למתבע אולפן על דבר המשפט: ל והא דלא פי' רש"י זה לעיל גבי וירא חותן משה וגו' י"ל משום דכתיב לעיל מיניה ויאמר משה לחותנו כי יבא וגו' א"כ הי"ל ג"כ כאן לכתוב ויאמר חותנו ולא להזכיר משה לכ"פ דרך כבוד וכו' ומ"ה פי' הכא ולא פי' זה לעיל: מ וקשה והלא חור כבר היה נהרג במעשה העגל וזה היה אח"כ. וי"ל יש אגדה אחרת שסוברת שלא נהרג חור במעשה העגל ולפי אותה אגדה מפרש רש"י חור ולפי

פירוש לתורת אלהים

קוּמְט עֶר צוּ מִיר וְשָׁפַטְתִּי אוּנ אִיךְ טוּ מִשְׁפָּטֶן צְווִישֶׁן אֵיין מֶענְטְשׁ אוּנ צְווִישֶׁן זַיין חָבֵר וְהוֹדַעְתִּי אוּנ אִיךְ מַאךְ זֵייא וִויסֶן דִיא גֶזֶעץ פוּן גָאט אוּנ זַיין תּוֹרָה מִחֲמַת דֶעם מוּזֶען זֵייא שְׁטֵיין אַזוֹי וִויא בַּעֲלֵי דִינִים פַאר אַזַא בֵּית דִין: (יז) וַיֹּאמֶר חוֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו הָאט דֶער שְׁוֶוער פוּן מֹשֶׁה גֶזָאגְט צוּא מֹשֶׁה לֹא טוֹב דִי זַאךְ אִיז נִיט גוּט וָואס דוּא טוּסְט: (יח) נָבוֹל מִיד וֶוערֶן תִּבּוֹל דוּ וֶועסְט מִיד וֶוערֶען גַם אוֹךְ אַתָּה דוּא גַם דָאס פָאלְק וָואס אִיז מִיט דִיר וֶועלֶען אוֹךְ מִיד וֶוערִין כִּי וָוארוּם דִי זַאךְ אִיז פַר דִיר שְׁוֶוער לֹא דוּ קֶענְסְט דָאס נִיט אַלֵיין מַאכְן: (יט) עַתָּה אַצוּנְד שְׁמַע בְּקוֹלִי הֶער צוּא מֵיין קוֹל אִיעָצְךָ אִיךְ וֶועל דִיר אֵיין עֵצָה גֶעבֶּען וִיהִי גָאט וֶועט מִיט דִיר זַיין (פיין רש"י)

ליקוטי יהודא

אִין קֶעלֶער הָאט עֶר שְׁטֵיין פֶּעסֶער בְּרַאנְפֶן, קֶען דֶען מֶעגְלִיךְ זַיין צוּ יֶעדֶער גְלֶעזֶעל בְּרַאנְפֶן זָאל עֶר גֵיין אִין קֶעלֶער אַנְגִיסֶען אַגְלֶעזֶעל בְּרַאנְפֶן, נָאר עֶר נֶעמְט אַרַיין אִין שֵׁיינְק אַפֶּעסֶעל בְּרַאנְפֶן אוּן פוּן פֶּעסֶעל גִיסְט עֶר אַרַיין אִין פְלֶעשְׁלֶעךְ, אִיז אִים גְרִינְג צוּ גֶעבֶּען יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אַגְלֶעזֶעל בְּרַאנְפֶן, הָאט יִתְרוֹ גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דוּ זָאלְסְט אוֹיךְ וֶוערֶן אַפוֹהֶלְיֶע כֵּלִי, דָס הֵייסְט דוּ זָאלְסְט בֶּעטֶן בַּיי הקב"ה עֶר זָאל אֵיין מָאהל לֶערְנֶען מִיט דִיר דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה, וֶועסְטוּ וִויסֶן אַלֶע דִינִים, וֶוער עֶס וֶועט דִיךְ קוּמֶן פְרֶעגִין אַדִין וֶועסְטוּ בַּאלְד וִויסֶען אִים וָואס צוּ עֶנְטְפֶערִין, וֶועלֶן דִי מֶענְטְשִׁין גֶעשְׁווִינְט אַוֶועקְגֵיין פוּן דִיר, דָאס צְווֵייטֶע אִיז דוּ גִיב אַלֶע דִין תּוֹרוֹת צוּ דַיְינִים, אוּנ דוּ וֶועסְט נָאר זַיין צוּ בֶּעטִין פוּן זֵייעֶרְטְווֶועגִין אוּנ צוּ אַנְדֶערֶע זַאכֶן וָואס זֵיי דַארְפְן צוּ פַּסְקְנֶן שְׁאֵלוֹת:

וואס

בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה
אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ
אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃
כ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים
וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־
הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר
יַעֲשׂוּן׃ כא וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם
אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת
שֹׂנְאֵי בֶצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי

אֲמַלְּכִנָּךְ וִיהֵי מֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ הֱוֵי אַתְּ
לְעַמָּא (תָּבַע) אוּלְפַן מִן
קֳדָם יְיָ וּתְהֵי מַיְתֵי אַתְּ
יָת פִּתְגָּמַיָּא לִקְדָם יְיָ׃
כ וְתַזְהַר יָתְהוֹן יָת קְיָמַיָּא
וְיָת אוֹרָיְתָא וּתְהוֹדַע
לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דִּיְהָכוּן
בַּהּ וְיָת עוֹבָדָא
דְּיַעְבְּדוּן׃ כא וְאַתְּ תֶּחֱזֵי
מִכָּל עַמָּא גֻּבְרִין דְּחֵילָא
דַּחֲלַיָּא דַיְיָ גֻּבְרִין
דְּקֻשְׁטְ דְּסָנַן לְקַבָּלָא
מָמוֹן וּתְמַנֵּי עֲלֵיהוֹן רַבָּנֵי

תו"א והודעת להם מועד קטן ה : ושמת עליהם סנהדרין יח :

רשב"ם

אחר זה : (יט) ויהי אלהים עמך . כלו' ויכלת עמוד : היה אתה לעם מול האלהים . לאותם דינים שצריך לדרוש אלהים אתה תשמע מה יאמר לך הקב"ה והזהרתה אתהם וזה הדבר הקשה יביאו אליך אבל שאר דינים הנודעים (בקל) לחכמי ישראל שתשים עליהם ישפטו הם והקל מעליך : (כא) אנשי חיל. אנשי

בעל הטורים

ברמז לו על בנין ב"ה : (יט) איעצך. ג' במסורה הכא ואידך דבלעם לכה איעצך דאיתקש נבואה דבלעם לנבואת משה ואמרו חז"ל ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אבל באוה"ע קם . (קבלתי שפירושו קם לשעה פי' לפי שעה כמו שהיתה מדברת לשעה ולא בהתמדה) ואידך וכי איעצך לא תשמע אלי בענין צדקיהו שיעץ לו ירמיהו לצאת אל שרי מלך בבל משה ששמע לעצת יתרו נאמר בו על מקומו יבא בשלום אבל צדקיהו שלא שמע לעצת ירמיהו גלה ממקומו : (כ) והזהרתה אתהם . ב' ההי"ן יתירים אלו יו"ד דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות :

בית יהודא

פיל שווערער פון דיין כח : (יט) [איעצך ויהי אלהים עמך] . (בעצה) איך וועל דיר געבן אעצה אונ הקב"ה זאל זיין מיט דיר אין די עצה (אמר לו) יתרו האט געזאגט צו משה (צא המלך בגבורה) גיי פרעג ביא הקב"ה וואס ער זאגט צו דיא עצה : [היה אתה לעם מול האלהים] . זאיי דו אפארמיטלער צווישען די יודען אונ הקב"ה (שליח ומליץ בינותם למקום) דו זאלסט זיין אשליח אונ אריידער צווישן די יודען אונ הקב"ה (ושואל משפטים מאתו) אונ דו זאלסט פרעגן דיא דינים פון הקב"ה : [את הדברים] . מיינט מען (דברי ריבותם) די רייד פון זייערע קריג זאלסטו ברייגן פר הקב"ה , אונ הקב"ה וועט דיר זאגן דעם דין , וועסטו ניט דארפן טראכטן ווי צו פסקנן נאר דוא וועסט זיי באלד זאגן די דינים אונ זיי וועלען גיין אהיים : (כא) [ואתה תחזה] . דו זאלסט זעהן (ברוח הקודש שעליך) מיט דעם רוח הקודש וואס איז אויף דיר זאלסטו זעהן די מענטשין וואס זענען (אנשי חיל) מיינט מען (עשירים) רייכע (שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים) זיי דארפן ניט חנפענען אונ ניט געבין פאלשין כבוד : [אנשי אמת] . זאגט רש"י (אלו בעלי הבטחה) אזעלכע מענטשין וואס זענען מקיים וואס זיי זאגן (שהם כדאי לסמוך על דבריהם) וואס מען קען זיך פארלאזן אויף זייערע רייד (שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעים) דריבר וועט מען זייערע רייד הערין אונ מען וועט זיי פאלגן : [שונאי בצע] . מיינט מען

רש"י

מככך : (יט) איעצך ויהי אלהים עמך. (מכילתא) בעלה אמר לו לא המלך בגבור' : היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ בינותם למקום ושואל משפטים מאתו : את הדברים. דברי ריבותם : (כא) ואתה תחזה. ברוה"ק שעליך : אנשי חיל . עשירים שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים : אנשי אמת . אלו בעלי הבטחה שהם כדאי לסמוך על דבריהם שעי"כ יהיו דבריהם נשמעין : שנאי בצע .

שפתי חכמים

אגדה אחרת אינו בא לרבות אלא אהרן וזקנים . מהרש"ל : נ דתחזה מלי הזיון דאל"כ הל"ל תבחר א"נ דאל"כ איך יכול משה לברר מת"ר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) שרי אלפים . בשלהי פ"ק דסנהדרין מסיק שהיו שרי אלפים שש מאות ושרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף ושרי עשרות ו' רבוא ותימה שהרי כשנטלת מישראל י"ח אלף וששה מאות לשרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים א"כ לא ישאר בישראל ששים רבוא ולא תמצא בשרי עשרות ו' רבוא . וי"ל דמתחלה היו בוררין לשרי עשרות ו' רבוא ומן החשובין שבהן היו בוררין י"ב אלף לשרי חמשים וגם משרי חמשים היו בוררין מהחשובין שבהן ו' אלפים לשרי מאות ומהם בוררין ו' מאות לשרי אלפים. והא דאמרינן התם נמצאו דייני

פירוש לתורת אלהים

וואס איז דיא עצה [הֱיֵה] דוא זייא צום פאלק אפאר שפרעכער פון גאט דוא זאלסט זיין אמליץ אונ אשליח צווישן זייא אונ הקב"ה אונ זאלסט פרעגן זייערע משפטים פון גאט וְהֵבֵאתָ אונ דוא זאלסט ברענגען זייערע רייד זייערע טענות פאר גאט : (כ) וְהִזְהַרְתָּ אונ דו זאלסט זיי לערנען אֶת די געזעץ וְאֶת אונ די לערנונג וְהוֹדַעְתָּ אונ זאלסט זיי לאזן וויסן אֶת דעם וועג וואס זייא זאלן גיין אין איר דאס איז גאטס וועג וְאֶת אונ זאלסט זיי מודיע זיין די ווערג וואס זיי זאלן טאהן : (כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה אונ דו זאלסט זעהן מיט דעם רוח הקודש וואס אויף דיר אונ דוא זאלסט אויס דער וויילען מִכָּל פון גאר דעם פאלק אַנְשֵׁי מאנען חַיִל העלדען עשירים וואס דארפען קיינם ניט חנפנען אַנְשֵׁי אֱמֶת וואהראפטיגע לייט [עיין רש"י]

אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא וְרַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עִשׂוֹרְיָתָא: כב וִידוּנוּן יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן וִיהֵי כָּל פִּתְגָם רַב יַיְתוּן לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגָם זְעֵיר יְדוּנוּן אִנּוּן וְיִקְלוּן

אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כב וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ

תו"א וכל הדבר סנהדרין יז: והקל מעליך סנהדרין עז: ונשאו אתך סנהדרין לו:

רשב"ם

ממון וגבורה שלא יגורו מפני איש: שונאי בצע. שוחד וגזל קרוי בצע בכ"מ הוי בוצע בצע רע לביתו. מה בצע כי נהרוג את אחינו. מה שכר. כי יבצע כי ישל אלוה נפשו: (כב) כל הדבר. לדרוש

רש"י

שסונאין את ממונם בדין כההיא דאמרי' כל דיינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דיינא הוא (ב"ב כה): שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יח): שרי מאות. ששת אלפים היו: שרי חמשים. י"ב אלף: שרי עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השרים כמה היו והוא לכאורה ללא צורך והנה באמת תיקן בזה ותי' קושיא בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה ר"ל המספר מרובה קודם מספר המועט ולא הל"ל אלא מתחילה שרי עשרות בראשונה ואח"כ בהדרגה כולם ולפי פירושו שהזכיר ופרט סכום מנין השרים לא והשוב וכשתדקדק במניינם ולגבייהו אתי שפיר מספר המועט תחילה ואח"כ בהדרגה כן נ"ל נכון ודו"ק): (כב) ושפטו. וידונון ע לשון צווי: והקל מעליך. דבר זה להקל מעליך. והקל כמו והכבד את לבו והכות את

בית יהודא

(שׂוֹנְאֵי בֶצַע) (שׂוֹנְאִים אֶת מָמוֹנָם בְּדִין) אויב זיי וויסין זייא זֶענֶען איינֶעם שולדיג געלט, בצאהלין זיי באלד אונ זיי ווארטען ניט מען זאל מיט זיי האבען אדין תורה (כְּהַהִיא דְאָמְרִין כָּל דַּיָּינָא דְמַפְּקִין מִינֵיהּ מָמוֹנָא בְּדִינָא לָאו דַּיָּינָא הוּא) ווי מיר זאגין אין די גמרא דר דיין וואס צאהלט ניט ווען ער איז שולדיג ביז מען גייט מיט אים צו אדין תורה, נאר אז דר דיין הייסט אים בצאהלין, דאמאלס בצאהלט ער, דר מענטש טאר ניט זיין אדיין: (שָׂרֵי אֲלָפִים) שרים איבר טויזענד (הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף) עס זענן גיוועזען זעקס מאהל הונדערט טויזענד יודין זענן גיוועזען צו זיי זעקס הונדערט שרים, יעדער פון די שרים איז גיוועזען אשר אוף טויזענד יודין: (וְשָׂרֵי מֵאוֹת) שרים איבר הונדרט (שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ) זענן גיוועזען זעקס טויזענד: (וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים) שרים איבר פופציג (י"ב אֶלֶף) זענן גיוועזען צוועלף טויזענד: (וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת) שרים איבער צעהן (שִׁשִּׁים אֶלֶף) זענן גיוועזען זעכציג טויזענד (ומה שֶׁפֵּירֵשׁ רש"י עַל כָּל הַשָּׂרִים כַּמָּה הָיוּ) מען פרעגט צו וואס דארף רש"י ברעכענען וויא פיל שרים עס זענן גיוועזען (וְהוּא לִכְאוֹרָה לְלֹא צוֹרֶךְ) עס זעהט אוס איבעריג פון רש"י אונ מיר דארפן גאר ניט וויסן דעם רעכענונג (וְהוּא בֶּאֱמֶת תִּיקֵּן בְּזֶה וְתֵירֵץ קוּשְׁיָא בַּפָּסוּק) נאר אין אמת האט רש"י געענפערט אתירוץ אוף אקשיא אין פסוק (דְקָחָשִׁיב מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) דר פסוק רעכענט פון העכער צו נידעריגער (רְצוֹנִי לוֹמַר) איך מיין צו זאגן (הַמִּסְפָּר הַמְרוּבֶּה קוֹדֶם מִסְפָּר הַמּוּעָט) פריער זאגט דער פסוק דעם גרעסרין צאהל, דר נאך דעם קלענערין צאהל (וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא) דר פסוק האט נאר גידארפט זאגן (מִתְּחִלָּה שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת בָּרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ בְּהַדְרָגָה כּוּלָּם) פריער די שרים וואס זענן איבער צעהן, נאכדעם דיא שרים וואס זענן איבר פופציג, נאכדעם די שרים וואס זענן איבער הונדערט, נאכדעם די שרים וואס זענען איבר טויזענד (וּלְפִי פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהִזְכִּיר וּפָרַט סְכוּם מִנְיַן הַשָּׂרִים) נאך דעם פשט פון רש"י וואס ער האט ברעכנט דעם צאהל פון די שרים (צֵא וַחֲשׁוֹב) גיי רעכון דעם רעכענונג (וּכְשֶׁתְּדַקְדֵּק בְּמִנְיָנָם) אז דוא וועסט גוט בארעכענען דעם צאהל (וּלְגַבַּיְיהוּ אָתֵי שַׁפִּיר מִסְפָּר הַמּוּעָט תְּחִלָּה) ביי די שרים קומט אוס גוט דר סדר פון פסוק פריער רעכונט מען דעם קלענערן צאהל שרים דס זענן דיא שרים איבער טויזענד, זייא זענען גיוועזען וויניג (וְאַחַר כָּךְ בְּהַדְרָגָה) נאכדעם אלע מאהל העכר, שרים איבער הונדרט זענען גיוועזען מעהר, שרים איבער פופציג זענען גיוועזן נאך מעהר, שרים איבר צעהן זענן גיוועזען נאך מעהר (כֵּן נָכוֹן) אזוי איז ריכטיג דער סדר פון פסוקו: (כב) (וְשָׁפְטוּ) איז דער טייטש (וִידוּנוּן לָשׁוֹן צִוּוּי) יתרו האט גזאגט צו משה ער זאל געביטן די שרים זיי זאלן משפטין די יודין וואס וועלן קומן צו זיי האבן אמשפט, אדין תורה: (וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ) מיינט מען (דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ) דיא זאך וועט זיין גרינגער צו מאכן פון דיר די ארבעט פון דיא דין תורות, זאגט רש"י (וְהָקֵל כְּמוֹ וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב, לָשׁוֹן הוֹוֶה) מיר זאלן ניט טייטשין והקל "דו זאלסט פון דיר גרינגער מאכן", נאר והקל איז דערטייטש "דם וועט דערגרינגערין פון דיר", ווי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ישראל ז' רבוא וח' אלפים ושש מאות שם דייני קא חשיב אי נמי שרי עשרות היו מן הששים רבוא של ישראל שהיו

שפתי חכמים

אלף אנשי חיל ואנשי אמת: ם הרא"ם כ' על רש"י ז"ל דלא דק כי אין הכדון דומה לראיה וי"ל כגון שבאו שנים לפניו ואמר אחד מהם אם אין אתה מזכני הריני שורף את ביתך ודיין זה ירא מפניו ומזכהו ויודע דיין זה שבעל דין חבירו יתבענו לדין על שחייבו שלא כדין ויתחייב לשלם לו מה שהפסידו וע"ז קאמר כל דיינא וכו' כלו' כל דיין שחייב לשלם ממון משום שזיכה את החייב ע"י אונס אפ"ה לאו דיינא הוא שלא הי"ל לזכות את החייב שהרי כתיב לא תגורו מפני איש: ע פי'

פירוש לתורת אלהים

שׂנְאֵי בָצַע זיי האבן פיינט אום רעכט געלט וַשַׂמְתָּ אונ דו זאלסט טאהן עֲלֵיהֶם אוף זיי די וואס די וועסט אום קלויבן זאלסטו זיי מאכן פאר הארן איבר די ישראל שָׂרֵי אֲלָפִים הארין וואס זאלן האבן צוא שאפן איבער טויזנט שָׂרֵי הארען איבער הונדרט שָׂרֵי חֲמִשִּׁים הארן איבר פופציג וְשָׂרֵי הארן איבר צעהן: (כב) וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם אונ זיי זאלן משפטן דם פאלק אלי צייט וואס זיי וועלן בדארפן וְהָיָה אונ עס זאל זיין כָּל איטליכע גרוסע זאך אגרוסער משפט יָבִיאוּ אֵלֶיךָ זאלען זייא ברענגן צוא דיר דו זאלסט דאס משפטען וְכָל אונ אקליינע זאך יִשְׁפְּטוּ זאלען דיא הארען משפטען וְהָקֵל כדי עס זאל פר דיר גרינגר זיין וְנָשְׂאוּ אונ זייא

אתך: כג אם את־הדבר הזה תעשה
וצוך אלהים ויכלת עמד וגם כל־
העם הזה על־מקמו יבא בשלום:
שלישי כד וישמע משה לקול חתנו
ויעש כל אשר אמר: כה ויבחר
משה אנשי־חיל מכל־ישראל ויתן
אתם ראשים על־העם שרי אלפים
שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת: כו ושפטו את־העם בכל־
עת את־הדבר הקשה יביאון אל־
משה וכל־הדבר הקטן ישפוטו הם:

אונקלוס

מִנָּךְ וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ: כג אִם יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין תַּעְבֵּד וִיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתִכּוּל לְמֵיקָם וְאַף כָּל עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵהּ יְהָךְ בִּשְׁלָם: כד וְקַבִּיל מֹשֶׁה לְמֵימְרָא דַּחֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אֲמַר: כה וּבְחַר מֹשֶׁה גֻּבְרִין דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עַשׂוֹרְיָתָא: כו וְדָיְנִין יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן יָת פִּתְגָּם קְשֵׁי מַיְתַן לְוָת מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגָּם זְעֵיר

תו"א וגם כל העם סנה' יז: ובפנש הב סנהדרין לד:

רשב"ם

אלהים: (כג) וצוך אלהים. כשיצוך אלוה לשפטם: ויכלת עמוד. ע"י מסייעך: וגם כל העם הזה. הנצב עליך מן הבקר ועד הערב יבא מהרה איש איש אל ביתו בשלום: (כו) ישפוטו הם. כמו לא תעבורי מזה. בכמה מקומות (וא"ו מלאפו"ם במקום וא"ו חול"ם):

בעל הטורים

(כג) וצוך. ב'. הכא. ואידך וצוך לנגיד פי' אם יצוך אלהים בזה תוכל להיות נגיד כי בענין אחר לא תוכל לעמוד: על מקומו. ב' במסו'. דין. ואידך והתבוננת על מקומו ואיננו לומר אם תעשה דין למטה הרי הוא שלום ואם לאו יעשו לו דין למעלה וזהו ...ובוננת על מקומו ואיננו: (כו) הקשה. ב' במסו'. הדבר הקשה. ערפך הקשה. נולמד שהיה משה דן דין האלהים (נ"א אנשי אלים) שהיו

בית יהודא

עם שטייט וְהִכּוֹת אֶת מוֹאָב, שׁלאגען מוֹאָב, נאך שטייט וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ בשווערען זיין הארץ: (כג) וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמוֹד). יתרו האט געזאגט צוא משה (הַמֶּלֶךְ בִּגְבוּרָה) פרעג ביי הקב"ה (אִם מְצַוֶּה אוֹתְךָ לַעֲשׂוֹת כַּךְ) אויב הקב"ה וועט דיר הייסען דו זאלסט אזו טאן (תוּכַל עֲמוֹד) וועסטו קענען בעשטיין (וְאִם יַעֲכֵב עַל יָדְךָ לֹא תוּכַל לַעֲמוֹד) אונ אויב הקב"ה וועט דיר ניט הייסען נעמען נאך דַיָּינִים, וועסטו ניט קענען בעשטיין: וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה). אונ דאס גאנצע פאלק, מיינט מען אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא (וְשִׁבְעִים זְקֵנִים הַנִּלְוִים עִתָּה עִמָּךְ) אונ די זיבציג זקנים וואס זענען איצט מיט דיר צוזאמען: (כו) וְשָׁפְטוּ). טייטשט דער תרגום (וְדַיְנִין יַת עַמָּא) זיי משפטן דאס פאלק: וְיְבִיאוּן). (מַיְתִין) זיי ברייגגען: וְיִשְׁפּוּטוּ). (כְּמוֹ יִשְׁפְּטוּ) משפטין זיי (וְכֵן לֹא תַעֲבוּרִי כְּמוֹ לֹא תַעַבְרִי) לא תעבורי איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לא תעברי, זאלסט ניט אוועקגיין, ישפוטו איז אויך גלייך ווי עס וואלט געשטאנען

רש"י

מוחב לי פ הווה: (כג) וצוך אלהים ויכלת עמוד. המלך בגבורה אם יצוה אותך צ לעשות כך תוכל עמוד (מכילתא) ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד: וגם כל העם הזה. אהרן נדב ואביהוא ושבעים זקנים ק הנלוים עתה עמך (מכילתא): (כו) ושפטו. ודיינין ית עמא: יביאון. מייתין: ישפוטו הם. כמו ישפטו (כחולם) וכן (רות ב) לא תעבורי

שפתי חכמים

ויהיו דנין בכל עת ונקרא עתיד כלו' שידונו בכל עת אבל ושפטו השני מתרגם ודיינין שהיו דנין בכל עת ונקרא בינוני עבר: פ פי' דא"א לפרשו ל' צווי משום דבמינוי הדיינים הנזכרים כבר הגיע הקלות ואין צריך פעולה אחרת לעשות כדי להקל ופירושו בזה תוכל להקל מעליך ולא בסבה אחרת: צ פי' כאלו אמר ואם צוך אלהים ויכלת עמוד. דאל"כ מאי וצוך אלהים מהיכן ידע שילוהו השם כמו שהוא מייעץ לו: ק דא"א לפרשו על הבעלי דינים כיון שבמדבר לא היו עובדי אדמה

דעת זקנים מבעלי התוספות

מבן עשרים ועד בן ששים שנה אבל שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים היו מן הזקנים שהיו מבן ששים ומעלה:

פירוש לתורת אלהים

זאלען ליידען מיט דיר דיא טירחא פון דעם פאלק: (כג) אִם אֶת הַדָּבָר אז דו וועסט די נאך טאהן וואס איך גיב דיר איין עצה אונ דוא וועסט פרעגען גאט וְצִוְּךָ אונ גאט וועט דיר אויך הייסען אזוי טאהן וְיָכָלְתָּ וועסטו קאנען בשטיין וְגַם אונ אויך גאר דם פאלק עַל וועט קומען אויף זיין ארט בְּשָׁלוֹם: (כד) וַיִּשְׁמַע האט משה געהערט דעם קול פון זיין שווער אונ האט זיך בראטען מיט גאט האט גאט אויך מסכים געווען צו דער עצה פון יתרו וַיַּעַשׂ האט משה געטאהן אלץ וואס יתרו האט אים איין עצה געגעבן: (כה) וַיִּבְחַר האט משה אוס גקליבן אַנְשֵׁי חַיִל (עיין לעיל) מִכָּל יִשְׂרָאֵל פון אלע ישראל וַיִּתֵּן אונ האט זיי געגעבן פר עלצטי איבר דעם פאלק: (כו) וְשָׁפְטוּ אונ זייא האבען גמשפט דעם פאלק אלע צייט וואס האבען בדארפט את אשווערע זאך האבן זיי

כז וישלח משה את־חתנו וילך לו
אל־ארצו: פ רביעי יט א בחדש
השלישי לצאת בני־ישראל מארץ
מצרים ביום הזה באו מדבר סיני:
ב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני

אונקלוס

דינין אנון: כז ושלח
משה ית חמוהי ואזל
לה לארעה: א בירחא
תליתאה למפק בני
ישראל מארעא דמצרים
ביומא הדין אתו
למדברא דסיני: ב ונטלו
מרפידים ואתו למדברא

תו"א בחודש השלישי ר"ה ג: ביום הזה באו שבת פו: מדבר סיני שם פט:

בעל הטורים

קשי עורף: (א) בחדש השלישי. סמך למה שאמרו הגיורת והשבויה והמשוחררת לא ינשאו עד שיהיה להם ג' חדשים כמו שישראל נשתחררו ויצאו משבי מצרים המתין להם ג' חדשים ליום מ"ת שנתחתנו בו להקב"ה: לצאת. ג'. הכא. ואידך לצאת בני ישראל על ענין הבית וכן הכא בנו את משכן. ואידך על מיתת אהרן בשנת הארבעים לצאת בני ישראל שמיתת הצדיקים מכפרת: ביום הזה באו מדבר סיני. על אותו יום נאמר למשה תעבדון את האלהים על ההר הזה:

רש"י

כמו לא תעברי ותרגומו דיינין אינון. מקראות העליונים היו לשון לווי לכך מתורגמין וידונון ייתון ידונון ומקראות הללו לשון עשייה: (כז) וילך לו אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא): (א) ביום הזה. (שבת פו) בראש חודש של היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו: (ב) ויסעו מרפידים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה

בית יהודא

ישפטו, זיי משפטין אליין ותרגומו דיינין אינון) דר תרגום טייטשט דיינין אינון, זיי משפטין, זאגט רש"י ומקראות העליונים לשון צווי) די פריערדיגע פסוקים וכבו ושפטו, יביאו, ישפטו, הט יתרו געמיינט מען זאל זיי געביטען זיי זאלן משפטין, זייא זאלען ברענגען, זייא זאלען משפטין, (לכך מתורגמין) דריבער שרייבט דער תרגום (וידונון), זיי זאלן משפטין (ייתון) זיי זאלן ברייגגען (ידונון) זיי זאלן משפטין (ומקראות הללו לשון עשייה) אונ די פסוקים ושפטו יביאון, ישפוטו, שמועסין פון טאן, ווען די דיינים טוהען שון, זייא משפטין שון, זייא ברייגגען שון צוא משה, זייא משפטין שון אליין: (כז) וילך לו אל ארצו. יתרו איז גגאנגען צו זיין לאנד (לגייר בני משפחתו) צו מגייר זיין די משפחה זיינע: (א) ביום הזה. אין דעם טאג (בראש חודש), זאגט רש"י (לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא) עס האט גדארפט שטיין ביום ההוא (מהו ביום הזה) פר וואס שטייט ביום הזה (שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום ניתנו) די רייד פון די תורה זאלן ביי דיר זיין ניי יעדער טאג גלייך ווי די תורה וואלט צו דיר געגעבן געווארען דעם טאג: (ב) ויסעו מרפידים. פרעגט רש"י (למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו) צו וואס דארף די תורה נאך אמאהל זאגן פון וואנן זיי האבן געצוגן (והלא כבר כתב שברפידים היו חונים) דער פסוק האט דאך געשריבען אז זייא האבען גערוהט אין רפידים (בידוע שמשם נסעו) ווייסין מיר דאך אז זייא האבען געצוגן פון רפידים (אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני) נאר דער פסוק וויל פאר גלייכען זייער אוועק ציהען פון רפידים צו זייער קומען צום מדבר סיני (מה ביאתן למדבר סיני בתשובה) אזוי ווי זיי זענען געקומען צום מדבר סיני מיט

שפתי חכמים

ולא בעלי מלאכות ואע"ג דנראה מן הכתובים שישב משה לבדו מ"מ דרשו רז"ל שנלוו עמו אף קודם עלית יתרו מדכתיב גם אתה גם העם. (מהרש"ל) גם לרבות אהרן כל לרבות נדב ואביהוא וככלל הרבוי של אהרן הם הזקנים אבל נדב ואביהוא אינם בכלל זה שהרי עדיין לא היו זקנים לכך מרבה אותם ברבוי אחר אבל לא רצה לחשוב הכא חור כיון דים מדרש שכבר מת א"כ מה תועלת לחשוב אותו: ר דאל"כ למה תלה השליחות במשה אלא ע"כ לגייר בני משפחתו וזהו שבת לנוסה

דכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וגו' וילך וישב את העם: ש כתיב הכא ביום הזה וכתיב התם החדש הזה לכם מה להלן בר"ח אף כאן בר"ח. (נח"י) כ"ל דה"פ בחדש השלישי ביום הזה ולא נכתב באיזה יום היה הוי אומר לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ר"ח היה כי ר"ח נקרא חודש כמו מחר חדש וכן לא חדש ולא שבת וגו' וז"ש בחדש השלישי לכן פריך הרב א"כ לא הול"ל אלא ביום ההוא כיון שנשמע שהיה ר"ח בלי ג"ש אלא וכו' ובזה יתורצו

פירוש לתורת אלהים

גבראכט צו משה וכל אונ אקליינע זאך האבן זייא גמשפט: (כז) וישלח הט משה בלייט זיין שווער יתרו וילך אונ יתרו איז אוועק גגאנגן צו זיין לאנד[ע' רש"י]: (א) בחודש השלישי אז עס איז גווארן דר דריטר חודש נאך דעם ווייא דיא ישראל זענען ארוס גגאנגען פון מצרים דם איז דער חודש סיון באו זענן די ישראל גקומן אין מדבר סיני: (ב) ויסעו האבען די ישראל גצוגן פון רפידים נאך פר ר"ח סיון ויבאו אונ זיי זענן גקומן נאך מדבר סיני ויחנו אונ זייא האבן גרוהט

ליקוטי מרדכי

(א) בחדש השלישי וגו'. דער מדרש תנחומא שרייבט רבי יהושע זאגט ביי הקב"ה איז בייא יעדער זאך געליבט דער דריטער, אדם קין שת, איז שת געווען דער געליבטער, אברהם יצחק יעקב, איז יעקב געווען דער געליבטער, מרים אהרן משה, איז משה געווען דר געליבטער, ראובן שמעון לוי, איז לוי געווען דר געליבטער, דרייא תפלות מעריב, שחרית, מנחה, איז מנחה די געליבטע תפלה, ווייא די גמרא זאגט, יעדער יוד זאל ניט פעהלין צו דאווענען מנחה אונ מיט מעהר כונה, ווייל מיר געפינען אליהו הנביא איז גענטפערט געווארען פון הקב"ה אויף דעם וואס ער הט געבעטען, נאר ביי די תפלה פון מנחה, די חדשים זענען ניסן אייר סיון, הט הקב"ה געגעבן די תורה אין חדש סיון, קדושה זאגן מיר דריי מאהל קדוש, ביי דעם דריטן קדוש דערמאנן מיר דעם נאמן פון הקב"ה קדוש ה' צבאות, ישראלים לוים כהנים, זענען כהנים ליבר, דריבער הט הקב"ה געווארט צו געבן דיא תורה ביז עס איז געקומען דער דריטר חדש, אונ הקב"ה הט געבאטען די יודען זייא זאלען זיך הייליגען דרייא טעג, אויף דעם דריטן טאג הט הקב"ה געגעבן דיא תורה צו דיא יודען:

ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד
ההר: ג ומשה עלה אל האלהים
ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמר כה

דסיני ושרו במדברא
ושרא תמן ישראל לקבל
טורא: ג ומשה סליק
לקדם יי וקרא ליה יי מן
תו״א ומשה עלה סוכה ה: כה תאמר שבת פו:

רשב״ם

(ב) נגד ההר. הנזכר למעלה. תעבדון את האלהים על ההר הזה:

בית יהודא

תשובה (אף נסיעתן מרפידים בתשובה) אזוי האבן זייא געצויגען פון רפידים מיט תשובה: ויחן שם ישראל. זאגט רש״י (כאיש אחד בלב אחד) אלע יודען זענען געוועזן ווי איין מענטש, אלע יודען האבען געהאט איין הארץ צו הקב״ה (אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת) אבער אלע ארטער וואו יודען האבען גערוהט איז געוועזן מיט פארדרום אונ מיט קריג: נגד ההר. געגען בארג מיינט מען (למזרחו) דר בארג איז געוועזן אין מזרח (וכל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח) וואו עס שטייט דער ווארט „נגד״, אנטקעגען פנים, מיינט מען דר פנים איז געוועזן געגען מזרח: (ג) ומשה עלה. משה איז ארויפגעגאנגען אויף דעם בארג (ביום השני) דעם אנדערען טאג (וכל עליותיו בהשכמה היו) ווארום אלע מאהל ווען משה איז ארויפגעגאנגען אויף דעם בארג, איז ער ארויפגעגאנגען גאנץ פריה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וישכם משה בבקר) משה איז געקומען גאנץ פריה, דריבער הט דאך דער אויצטיגער ארויפגיין ניט געקענט זיין דעם ערשטען טאג נאר דעם אנדערען טאג גאנץ פריה: וכה תאמר. אזוי זאלסטו זאגען (בלשון הזה וכסדר הזה) מיט דעם לשון אונ מיט דעם סדר ווי איך זאג דיר: ולבית יעקב. (אלו הנשים)

רש״י

ביאתן למדבר סיני בתשובה הא נסיעתן מרפידים בתשוב' (מכילתא): ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא): נגד ההר. (מכילתא) למזרחו וכל מקום שאתה מוצא נגד א פנים למזרח: (ג) ומשה עלה. ביום השני ב וכל עליותיו בהשכמה היו שנאמר (שמות ל״ד) וישכם משה בבקר: כה תאמר. בל' הזה וכסדר ג הזה (שבת פו): לבית יעקב.

שפתי חכמים

קושיות הרא״ם: ת דכתיב ויחן ישראל נגד ההר כאיש אחד: א אינו ר״ל כ״מ שנא' מנגד שהוא מזרח דהא כתיב מנגד סביב לאהל מועד יחנו ואין פירושו למזרח אלא ר״ל כ״מ שנא' מנגד על פיאה מיוחדת שמלת מנגד מורה על הנוכח ונוכח האדם תמיד מורה על הפנים ומזרח נקרא פנים. רא״ם: ב דלא בא הכ' לסתום אלא לפרש מדאשכחן במקום אחר שכל עליות של משה בהשכמה היו א״א לומר שעלה ביום ביאתו וא״א לו' כמו שהי' ביום הג' דהא כתיב וישב משה דברי העם ביום המחרת שהוא ג' לחדש וכתיב ויגד משה את דברי וגו' הוא רביעי בחדש כמו שפרש״י לקמן ואי היה עלייתו ביום שלישי לביאתו לא הוי נתינת התורה בששי בחדש לפי החשבון: ג היינו שיאמר

פירוש לתורת אלהים

אין דער מדבר אום ראש חודש ויחן האבען דיא ישראל דארטען גרוהט נגד אקעגען בארג סיני [ע' רש״י]: (ג) ומשה עלה אל האלהים אונ משה איז אויף גגאנגען צוא גאט דעם אנדערען טאג אין חודש סיון ויקרא האט גאט גרופין צוא אים פון דעם בארג סיני לאמר ער האט אים אזוי גיזאגט כה תאמר אזוי

משלי יהודא

(ג) ומשה עלה אל האלהים וגו'. די גמרא זאגט ווען משה איז געקומען אין הימל נעמען די תורה האבען דיא מלאכים געפרעגט ביי הקב״ה וואס טוהט דא דער מענטש, הט הקב״ה געזאגט ער איז געקומען נעמען די תורה, האבען די מלאכים אים געוואלט הרגנען, אונ האבען גזאגט צו הקב״ה גיב אונז די תורה, הט הקב״ה געמאכט די צורה פון משה זאל זיין ווי די צורה פון אברהם, הט הקב״ה גיזאגט צוא די מלאכים איר קענט דעם מענטש, איר געדיינקט איר הט אמאל ביי דעם מענטש געגעסן, זענען די מלאכים שטיל געווארן, איז דאך אקשיא נוייל זיי האבען געגעסן ביי אברהם דריבער קענען זיי ניט בעטן מען זאל זיי געבען די תורה, אונ אפילו זיי האבען גיטאן אעבירה אונ האבען גיגעסין פלייש מיט מילך, דריבער קען מען זיי ניט געבען די תורה, די יודין אין מצרים האבען מער עבירות גיטאן פון דעסטוועגן האט מען זיי געגעבן די תורה, נאר דר מיינונג איז געוועזן למשל אסוחר איז גקומען אין אשטאט מיט פיל ערליי מינים סחורות, סחורות וואס איז איצט די נייע מאדע געוועזן, סחורה פון די אלטע מאדע, קרעמער זענען צו אים געקומען קופען סחורה, האבען זיי נאר געוואלט קופען פון די נייע מאדע, זיי האבען געזאגט פון די אלטע מאדע קענען מיר ניט קופען נוייל עס וועט ביי אונז קיינר קופען, די קרעמער האבען אים געוואלט גוט בצאהלן פר די סחורה פון די נייע מאדע, אבער פר די סחורה פון די אלטע מאדע האבען זיי איין קאפעקע ניט געוואלט געבען, דר נוייל הט מען געהערט אין שטאט אז עטליכע גרויסע שרים וועלן מאכען חתונות אונ בעלער, הט מען אנגעהובען זיכן באלאווע קליידער פון די נייעסטע מאדע, איז מען געקומען צו דעם סוחר, ער זאל פארקופען די באלאווע קליידר, ווי די קרעמר האבען גערעט מיט דעם סוחר איז אריין געקומען אקליינער קרעמער אונ הט אוך געוואלט קופען די באלאווע קליידר, האבן יענע קרעמער אים געוואלט שלאגען אונ ארוסטרייבן פון קראם, הט דר סוחר געזאגט צו די ערשטע קרעמער איר געדיינקט איך האב אייך געזאגט איך האב אלטע מאדישע סחורה אוך, זאג איך אייך איך וועל ניט פארקופען די באלאווע סחורה נאר צו דעם וואס וועט ביי מיר צונעמען די אלטע מאדישע סחורה אוך, נאר איין זאך וועל איך טאן צו דעם מענטש וואס וועט ביי מיר קופען אלע סחורה מיט איין מאהל, פר די באלאווע סחורה אליין גיט מען מיר הונדערט פראצענט צו פארדינען, אז מען וועט ביי מיר קופען אלע סחורה מיט איין מאהל, וועל איך פארקופען פר פופצעג פראצענט פארדינסט, האבען זיי גיענטפערט דיא אלטע מאדישע סחורה קענען מיר ניט קויפען נוייל זיא ניצט אונז גאר ניט, הט דר קליינר קרעמר געזאגט איך קען קופען דיא גאנצע סחורה, פר מיר ניצט די גאנצע סחורה, הט דר סוחר אים פארקויפט די גאנצע סחורה, דס זעלביגע איז געוועזן ביי די תורה, הקב״ה הט געשריבן אין די תורה צווייערליא דינים, אזעלכע דינים וואס געהערן צו מענטשן אונ צו מלאכים, דהיינו מורא האבן פר הקב״ה, ליב האבן הקב״ה,

דם

אונקלוס

טוּרָא לְמֵימַר כִּדְנַן תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוֵּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתּוּן חֲזֵיתוּן דִּי עֲבָדִית לְמִצְרָיִם וּנְטָלִית

תו"א אתם ראיתם שם:

תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־

בעל הטורים

(ג) ותגיד לבני ישראל. מלא יו"ד שתגיד להם עשרת הדברות: (ד) אתם. ד' ר"פ. הכא. ואידך אתם קחו לכם תבן בשביל שלא רצו מצרים לתת להם תבן אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. אתם נצבים. אתם עדי. לומר בשביל שאתם נצבים היום. לעולם תוכלו להיות עדי כי לעולם אני

רשב"ם

(ד) על כנפי נשרים. שהעברתי אתכם את הים ביבשה כנשרים שעוברים ימים דרך פריחה גם שלא הוזקתם כדכתיב כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף: ואבא אתכם

רש"י

אלו הנשים תאמר להן ד בל' רכה: ותגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין (מכילתא): (ד) אתם ראיתם. (שבת פו) לא מסורת היא בידכם ה ולא בדברים אני משגר לכם לא בעדים אני מעיד עליכם אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרי' על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: ואשא אתכם. (מכילתא) זה יום שבאו ישראל לרעמסס ו שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס ואונקלוס תרגם ואשא ואטלית יתכון כמו ואסיע אתכם תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנושא ז גוזליו על

בית יהודא

בֵּית יַעֲקֹב מיינט מען ווייבר (תֹאמַר לָהֶם בִּלְשׁוֹן רַכָּה) זאלסטו צו זיי זאגן מיט ווייכע רייד: [וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל]. (עוֹנְשִׁין וְדִקְדּוּקִין פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים) צו זְכָרִים זאלסטו זאגן די שטראף וואס קומט אויף יעדער עֲבֵירָה, אונ אלע כַּוָּנוֹת וואס געהער צו יעדער מִצְוָה, אונ זאלסט זיי זאגען (דְּבָרִים הַקָּשִׁים כְּגִידִין) אזעלכע רייד וואס זענען הארט ווי אדערען: (ד) [אַתֶּם רְאִיתֶם]. זאלסט זאגן צו די יודען (לֹא מַסּוֹרֶת הִיא בְּיֶדְכֶם) דס איז ניט אזאך וואס איז צו אייך איבערגעגעבען געווארן פון אייערע אלטערן (לֹא בִּדְבָרִים אֲנִי מְשַׁגֵּר לָכֶם) איך שיק ניט צו אייך מען זאל אייך איינרעדען (לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם) איך ברייננג ניט פר אייך עדות וואס זאלען עדות זאגן אויף די אלע נסים (אֶלָּא אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם) נאר איר אליין הט געזעהן וואס איך האב געטאהן צוא מִצְרַיִם (עַל כַּמָּה עֲבֵירוֹת הָיוּ חַיָּיבִין לִי קוֹדֶם שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לָכֶם) אויף וויא פיל עֲבֵירוֹת זענען די מִצְרִים צו מיר שולדיג געוועזן איידער זיי האבן זיך בהעפט מיט אייך (וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם) אונ איך בין ניט געצאהלט געווארן פון זיי, איך האב זיי ניט געשטראפט (אֶלָּא עַל יֶדְכֶם) נאר וועגען אייך האב איך זיי געשטראפט: [וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם וגו']. זאגט רש"י (זֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמְסֵס) דאס איז געוועזן אין דעם טאג וואס די יודען זענען געקומען אין רַעְמְסֵס (שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפוּזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גֹּשֶׁן) די יודען זענען געוועזן פארשפרייט אין דעם גאנצען לאנד גושן (וּלְשָׁעָה קַלָּה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע וְלָצֵאת נִקְבְּצוּ כּוּלָּם לְרַעְמְסֵס) אונ ווען דיא יודען האבן געדארפט ארויסגיין פון מִצְרַיִם אין אקליינע צייט זענען אלע יודען צוזאמען געקומען אין רַעְמְסֵס (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם וָאֶשָּׂא כְּמוֹ וְאַסִּיעַ אֶתְכֶם) דר תַּרְגּוּם טייטשט דעם ווארט וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם, ווי עס וואלט געשטאנען וְאַסִּיעַ אֶתְכֶם, איך האב אייך געמאכט ציהען, דאס איז וואס דער תַּרְגּוּם שרייבט וְאַטְלֵית יָתְכוֹן, איך האב אייך געצויגן (תִּיקֵּן אֶת הַדִּיבּוּר דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמַעְלָה) דר תַּרְגּוּם הט געענדערט דעם ווארט וָאֶשָּׂא, עס זאל זיין שענער פאר הקב"ה, ווייל עס איז ניט שיין צו זאגען אויף הקב"ה ער הט געטראגען: [עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים]. זאגט רש"י (כַּנֶּשֶׁר הַנּוֹשֵׂא גוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו) ווי דר אדלער וואס ער

שפתי חכמים

נשים תחלה ואח"כ לאנשים: ד כיון שמצינו דדבור הוא ל' קשה כדכתיב דבר אדוני הארץ אתנו קשות ש"מ שאמירה הוא ל' רכה ועוד מדכתיב ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף וגו' וכתיב כמי ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא וגו' וכתיב כמי סוף סדר ויחי ויאמר אליהם יוסף אל תיראו וגו' מכל אלה נראה דלשון ויאמר ל' רכה הוא: ה דק"ל למה הוצרך לו' אתם ראיתם ועוד שלא תפול ראייה אלא על הדברים הנעשים לא על העשייה ועוד בקרא משמע דהמאמר הזה אינו אלא להודיעם שהם חביבים לו כדמסיים ואשא אתכם על כנפי נשרים ומה חבה הראה להם בזה דהלא לא עשה להם מה שעשה אלא בעבור שחטאו ולא בעבור חבתן ל"פ וכו' הרא"ם: ו אע"פ דכפרשת בא בפסוק ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה פרש"י ק"ך מיל היה ובאו שם לפי שעה הוא שנא' ואשא אתכם על כנפי נשרים וכאן פי' שכולם נקבצו לרעמסס כו' דהא והא איתא: ז הרא"ם גורס ד"א כנשר וכו' והוא במכילתא שני פירושים הראשון פי' על הקלות והשני כנשר הנושא וכו' על ההכא

פירוש לתורת אלהים

זאלסטו זאגן לְבֵית צו דעם הויז גזינד פון יַעֲקֹב [ע' רש"י] צו זיי זאלסטו זאגן ווייכע רייד וְתַגֵּיד אונ דו זאלסט זאגן הארטע רייד לִבְנֵי צו די קינדער יִשְׂרָאֵל [ע' רש"י]: (ד) אַתֶּם איר האט גזעהן אֲשֶׁר וואס איך האב גטוען צוא די מִצְרַיִם וָאֶשָּׂא אונ איך האב גטראגען אֶתְכֶם אייך עַל אזו ווי אויף די פליגעל פון אדלערס [עיין רש"י]

משלי יהודא

דם קענן מַלְאָכִים טוהען בעסר ווי מענטשן, אונ אזעלכע דינים וואס גיהערן נאר צו מענטשן, מַלְאָכִים זענן געקומן צו הקב"ה אונ האבן געזאגט מען זאל זיי געבען די תּוֹרָה זיי וועלן פר איר גוט בצאהלין נזיי וועלן זיא גוט היטן, בעסר ווי מענטשן וועלן זיא היטן דערנוייל איז געקומן משה אונ הט אויך געוואלט מען זאל אים געבן די תּוֹרָה, האבן די מַלְאָכִים אים געוואלט הרגנן אדער אראפטרייבן פון הימעל, הט הקב"ה געמאכט דעם פָּנִים פון משה וויא עס איז געוועזן דער פָּנִים פון אַבְרָהָם, אונ הקב"ה האט געזאגט צו די מַלְאָכִים איר גדיינקט איר הט געגעסן ביי דעם מענטש, פר וואס האב איך אייך אראפגעשיקט צו דעם מענטש איר זאלט ביי אים עסין? ער זאל טאהן די מִצְוָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים גְּמִילוּת חֲסָדִים, קענט איהר אויך טאהן אזעלכע מִצְוֹת וועל איך אייך געבען דיא תּוֹרָה, אז איר קענט ניט טאהן אזעלכע מִצְוֹת, קענט איר דאך ניט נעמען די גאנצע תּוֹרָה, וועל איך אייך די תּוֹרָה ניט געבן, איך וויל נאר געבן די תּוֹרָה צו דעם וואס וועט זיא נעמן אין גאנצן, אפילו איר וועט מיר פר די העלפט תּוֹרָה בעסער בצאהלן, איך וויל אבער פר וועלוועלער פארקיפן ואפילו מען וועט זיא ניט היטן אזוי גוט] נאר מען זאל זיא נעמן אין גאנצן, הט משה געזאגט איך וועל נעמן דיא גאנצע תּוֹרָה, הט הקב"ה אים געגעבן די תּוֹרָה:

כנפי נשרים ואבא אתכם אלי׃
ה ועתה אם־שמוע תשמעו בקלי
ושמרתם את־בריתי והייתם לי

אונקלוס

יתכון כד על גדפי נשרין וקריבית יתכון לפולחני׃ ה וכען אם קבלא תקבלון למימרי ותטרון ית קימי

בעל הטורים

כלב׃ ואביא אתכם אלי. מה אשה נקנית בכסף ובשטר ובביאה אף ישראל כן. בכסף זו ביזת מצרים. בשטר זו התורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה. בביאה זהו שנאמר ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבא בברית אתך לכן אמר הושע ג"פ וארשתיך לי׃ ואביא בגימ' בביאה׃ (ה) והייתם לי סגולה מכל העמים. ס"ת מילה׃

בית יהודא

טראגט זיינע קינדער אויף זיינע פליגעל (שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם) אלע אנדערע עופות האלטען זייערע קינדער אונטער זיי, צווישען זייערע פיס (לפי שמתיראים מעוף אחר שפורח על גביהם) נוייל זייא האבען מורא צו האלטען זייערע קינדער אויף זיך, טאמער וועלען דיא עופות וואס פליהען העכער איבער זיי חאפען די קינדער אונ אויפעסען (אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ) אבער דר אדלער הט נאר מורא פר אמענטש, טאמער וועט דר מענטש אויף אים שיסען מיט אפייל אדער מיט אקאהל (לפי שאין עוף פורח על גביו) נוייל עס איז ניטא איין עוף וואס זאל פליהען העכער איבער אים (לכך נותנן על כנפיו) דריבער גיט ער זיינע קינדער אויף זיינע פליגעל (אומר) ער זאגט (מוטב יכנס החץ בי ולא בבני) זאל בעסער דיא פייל אריין קומען אין מיר אונ ניט אין מיינע קינדער, זאגט הקב"ה (אף אני עשיתי כן) איך האב אייך אזוי געטאהן (ויסע מלאך האלהים וגו') דר מלאך פון הקב"ה וואס איז געגאנגען פאר די מחנה יודען (ויבא בין מחנה מצרים וגו') איז ער געקומען צווישען דיא מחנה יודען אונ דיא מחנה מצרים (והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם) נוייל עס איז געוועזען פינסטער האבען די מצרים ניט געזעהן אז צווישען זייער מחנה אונ דיא מחנה יודען שטייט אוואלקען, דריבער האבען זייא געשאסען מיט פיילען אונ געווארפען שטיינער, זיי האבען געמיינט זיי ווארפען אויף די יודען, אונ אין אמת האבען זיי געווארפען אויף דעם מלאך אונ דער מלאך הט אין זיך אריינגענומען אלע פיילען אונ שטיינער וואס דיא מצרים האבען אויף אים געווארפען׃ ואבא אתכם אלי. (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט, איך האב אייך דערגענטערט צו מיר איר זאלט מיך דינען׃ (ה) ועתה. אונ איצט (אם עתה תקבלו עליכם) אויב איר וועט איצט גענעמען אויף אייך איר זאלט היטען מיין תורה (יערב לכם מכאן ואילך) וועט מיין תורה צו אייך זיס זיין פון איצט אונ ווייטער (שכל התחלות קשות) אלע זאכען זענען אין אנהייב שווער׃ ושמרתם את בריתי. איר וועט היטען מיין פארבינדונג (שאברית ערים על

רש"י

כנפיו שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף אחר פורח על גביו לכך נותנן על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם׃ **ואבא אתכם אלי.** כתרגומו׃ (ה) **ועתה.** אם עתה תקבלו עליכם ח יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות (מכילתא שבת פז)׃ **ושמרתם את**

שפתי חכמים

פ"ש׃ ח הוסיף רש"י מלת אם שכתב אם עתה מפני שכל מלה שהיא תנאית כמו מלת אם שכתוב בקרא מורה על הזמן לכן נקט רש"י אם עתה כאילו הכתוב הוא מסורס ופירושו אם עתה בזמן ההוא תקבלו עול התורה יערב לכם לעתיד ואלו לפי משמעות הקרא יהיה מלת אם שהיא מלה תנאית קאי על קבלת המצות ויהיה פירושו אם תקבלו ולא יובן ממנו שיערב לכם מכאן ולהבא המורה על זמן העתיד. רא"ם׃

פירוש לתורת אלהים

ואבא אונ איך האב אייך געבראכט צו מיר דם הייסט צוא מיין דינסט׃ (ה) ועתה אונ אצונד אם אוב שמוע הערען תשמעו איר וועט הערען בקולי אין מיין קול איר וועט מקבל זיין מייני מצות ושמרתם אונ איר

משלי יוסף

(ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו'. דער ענין איז למשל עס איז געוועזען אגרויסער גביר ער האט געהאט עטליכע זיהן, ער האט אבער פון אלע זיהן קיין גרויסען פארגעניגען געהאט, נאר איין זוהן איז געוועזען אגרויסער חכם אונ אלמדן, אונ אסוחר, דר פאטער הט אים שטארק ליב געהאט, אמאהל הט געטראפען דער זוהן איז קראנק געווארען אונ דאקטוירים האבען געזאגט ער וועט ניט מעהר לעבען, הט ער גערופען דעם פאטער אונ הט אים געבעטען ער זאל זיך זעצען נעבען זיין בעט ער הט מיט אים עפעס צו ריידען, הט ער געזאגט צום פאטער איך ווייס איך וועל באלד שטארבען אונ דו ווייסט אז פון מיין גאנצע ארבעט לאז איך אויף דער וועלט איין קינד, בעהט איך דיך דו זאלסט דם קינד נעמען צו דיר אונ זאלסט אים אויפערצויען ביז ער וועט גרוס ווערען זאלסטו אים געבען נדן אונ זאלסט אים חתונה מאכען גלייך ווי ער איז דיין אייגען קינד, אין אמת ווייס איך ווען איך וואלט דיך ניט בעטען וואלסטו אליין אויך אזו געטאהן, נאר פר וואס בעט איך דיך נוייל איך ווייס די ביזט אמענטש וואס הט ליב ערליך אונ פרום, טאמער וועט מיין קינד ניט אזו זיין, בעט איך דיך ווי ער וועט זיין זאלסטו אלץ טאהן ווי איך האב דיך געבעטען, דר פאטער הט אים צוגעזאגט, דר זוהן איז געשטארבען דר זיידע הט גנומען דעם קינד צו זיך, אונ הט אים געאדעוועט ביז ער איז גרויס געווארען, ער האט געטאהן מיט אים אשידוך אונ הט אים גיגעבען עטליכע טויזענד רובל נדן, פר דער חופה הט דר זיידע אים אריינגערופען אין אבעזונדר שטוב אונ הט געזאגט צו אים, זאלסט וויסען אזו אונ אזוי הט דיין פאטער מיך געבעטען פר זיין שטארבען אונ איך האב אים צוגעזאגט איך זאל דיך חתונה מאכען, אונ איך האב גיהאלטען מיין ווארט אונ דו גייסט באלד צו דער חופה, נאר זאלסט וויסען באלד נאך דיין חתונה, האסטו אויף מיר קיין שולדיגקייט, נאר אויב דו וועסט זיין אערליכער מאן אפרומער, וועל איך דיר אייביג שטיצען אונ העלפען מיט וואס דו וועסט דארפען, ערשטונס נוייל דו ביזט מיין אייניקעל, אזוי גוט ווי מיינע קינדער, דם צווייטע וועל איך דיר אייביג

סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־
הָאָרֶץ׃ ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת
כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ חמישי
ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃ ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם
יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה

ותהון קדמי חביבין מכל
עממיא ארי די לי כל
ארעא׃ ו ואתון תהון
קדמי מלכין כהנין ועם
קדיש אלין פתגמיא די
תמלל עם בני ישראל׃
ז ואתא משה וקרא לסבי
עמא וסדר קדמיהון ית
כל פתגמיא האלין
דפקדיה יי׃ ח ואתיבו כל
עמא כחדא ואמרו כל די
מליל יי נעבד ואתיב

תולדות אהרן

ואתם תהיו שבת פו : ויבא משה שבת פו :

בעל הטורים

(ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. אלו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים ולע"ל תחזור להם שנא' ואתם כהני ה' תקראו : ממלכת. ד' במס'. ממלכת כהנים ממלכת יהויקים ויתן להם משה את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן בשביל ממלכת כהנים זכו למלוכה וניתן להם ממלכת העכו"ם : וגוי. ד' וגוי קדוש וגוי לא ידעוך אליך ירוצו ושנים בירמיה על חורבן הבית וגוי גדול יעזור מירכתי ארץ וגוי גדול

רשב"ם

וגו'. להיות אני לכם לאלהים : (ה) כי לי כל הארץ. וכל העמים שלי ולא בחרתי כי אם אתכם לבדכם : (ו) ממלכת כהנים. שרים כמו ובני דוד כהנים

רש"י

בריתי. שאכרות עמכם על שמירת ט התורה : סגלה. אוצר חביב כמו (קהלת ב) וסגלת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם. כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות ולא תאמרו אתם לבדכם ש' ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת כי לי כל הארץ והם בעיני ולפני לכלום : (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שרים כמה דאת אמר (ש"ב ח) ובני דוד כהנים היו : אלה

בית יהודא

שמירת התורה) וואס איך וועל איצט מיט אייך מאכען איר זאלט היטן די תורה : וסגולה, מיינט מען (אוצר חביב) אגעליבטער אוצר (כמו) ווי דר פסוק זאגט (וסגלת מלכים) די אוצרות פון מלכים (כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם) טייערע כלים אונ בריליאנטען וואס מלכים בעהאלטען זיי, דם הייסט סגלה, אאוצר (כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות) אזוי וועט איר זיין ביי מיר געליבט מער פון אלע פעלקער (ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם) איר זאלט ניט זאגן נאר איר אליין זענט מיינע אונ איך האב ניט אנדערע פעלקער מיט אייך (ומה יש לי עוד שתהא חבתכם ניכרת) אונ וועלכע פעלקער האב איך נאך עס זאל זיין צו דערקענען אייער ליבשאפט, זאג איך אייך (כי לי כל הארץ) אלע מענטשן פון דר וועלט געהערן צו מיר (והם בעיני ולפני לכלום) אונ זיי זענען ביי מיר ווי גאר ניט : (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים). איר וועט זיין ביי מיר אמלוכה פון שרים, שרים ווערען גערופן כהנים (כמה דאת אמר) ווי דר פסוק זאגט (ובני דוד כהנים היו) די קינדער פון דוד זענען געווען כהנים, דוד איז דאך ניט געוועזן אכהן, נאר מען מיינט זייא זענען געוועזן שרים : ואלה הדברים) . הקב"ה הט געזאגט צו משה די רייד זאלסטו רייִדען צו די

שפתי חכמים

ט פי' לא אותו הכרית שכרתי כבר דהיינו ברית שבת וברית מילה כי פשט הכ' מורה על ברית התורה שעתיד לצוות בה שזה עיקר הכונה

פירוש לתורת אלהים

וועט היטען מיין ברית והייתם וועט איר זיין צוא מיר אגליבט פאלק מכל בעסער פון אלע פעלקער כי ווארום צוא מיר איז גאר דיא וועלט [עיין רש"י] : (ו) ואתם אונ איר תהיו לי איר וועט זיין צוא מיר ממלכת קינגרייך כהנים פון הארען וגוי קדוש אונ אהייליג פאלק אלה דם זענען די רייד אשר וואס דו זאלסט רייִדן צו די קינדער ישראל : (ז) ויבא אונ משה איז גיקומען דעם דריטען טאג אין סיון ויקרא אונ הט גרופען צו דיא עלצטע פון דעם פאלק ישראל וישם אונ האט פאר זיי גטאהן די רייד אשר וואס גאט הט אים גבאטן : (ח) ויענו האבן געענפערט גאר דאס פאלק בנאנד ויאמרו אונ זייא האבען גזאגט כל גאר

משלי יוסף

געדיינקען דעם זכות פון דיין פאטער, אבער אז דו וועסט ביט זיין ערליך אונ פרום, וועסטו פון מיר זיין גאנץ פארלאזן. דם זעלביגע דערציילט אונז די תורה, דר גביר דם איז הקב"ה, ער האט בשאפען די גאנצע וועלט מענטשין, ער איז אבער פון זיי ניט צופרידען גיוועזן נאר איין מענטש איז גיוועזן אברהם אבינו וואס הקב"ה הט אים ליב געהאט. איידער אברהם אבינו איז געשטארבן הט ער גיזאגט צוא הקב"ה דו ווייסט דאך מיט וויפיל פרובונג דוא האסט מיך געפרובט, אונ בין פרום געבליבן, אונ איצט איז געקומען די צייט וואס איך גיי אוועק פון דר וועלט, אונ לאז בייא דיר מיינע קינדער, יצחק, פון אים וועט זיין יעקב מיט זיינע קינדער, בעט איך דיך דו זאלסט זיי אויפפאדערען ביז די צייט דו וועסט זייא חתונה מאכען וגעבען די תורה אונ וועסט זיי געבען נדן ודי לאנד כנען, הקב"ה הט אים אזוי צוגזאגט אונ הט דרהאלטן די יודין זיי זאלן ניט פרלענדט ווערן אין מצרים פון די שווערע ארב... אונ הט זיי ארויסגענומען פון מצרים מיט נסים אונ מיט רייכטוהם, אונ הט זיי געברייננגט ביז צום בארג סיני ער זאל זיי מאכען חתונה

נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן
בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ
וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה
אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ י וַיֹּאמֶר

אונקלוס

מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא
קֳדָם יְיָ׃ ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
הָא אֲנָא מִתְגְּלֵי לָךְ
בְּעֵיבָא דַעֲנָנָא בְּדִיל
דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמַלָּלוּתִי
עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְהֵימְנוּן
לְעָלַם וְחַוִּי מֹשֶׁה יָת
פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ׃
י וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִיזֵיל

תו"א ויאמר ה' נדרים לה: ויגד משה שבת פוז:

רשב"ם

היו : (ח) וישב משה את דברי העם אל ה' . למחר כמו שמפרש והולך ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' אז ויגד משה את דברי העם אל ה' . זהו וישב משה וגו' כולל . ואח"כ מפרש כך אמר לו משה להקב"ה כבר מאתמול קבלו עליהם לעשות מה שתצום . וכמוהו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה ובתוך כך ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא וגו' ותצא אש מלפני ה' מצא נדב ואביהוא לפני מזבח הזהב שבהיכל בהקריבם עליו אש זרה ושרפם ויצא לחוץ ואכל את העולה על מזבח הנחושת שבעזרה חוץ להיכל . וכן בספר שופטים בפ' מיכה וישב את אלף ומאה הכסף לאמו ותאמר אמו הקדיש הקדשתי את הכסף לה' וגו' וישב את הכסף לאמו . בתחלה אמר הכתוב וישב את הכסף לאמו . ופירש אח"כ כיצד ותאמר אמו וגו' : (ט) בעב הענן .

בעל הטורים

ומלכים רבים יעורו מירכתי ארץ אם תהיו גוי קדוש גוי לא ידעוך אליך ירוצו ואם לאו גוי גדול יעור : (ט) לעולם . ב' מלאים הכא ואידך לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם וכן יש במדרש לימות

בית יהודא

יודען (לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר) ניט ווייניגער אונ ניט מער : (ח) וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'ן . משה הט געזאגט די רייד פון די יודען צו הקב"ה (בְּיוֹם הַמָּחֳרָת שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי) אויף מארגן דם איז דר דריטער טאג (שֶׁהֲרֵי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה) וואורום צו יעדער צייט פלעגט משה ארויפגיין צו הקב"ה גאנץ פריה , דריבער קען דם אנדערש ניט זיין נאר דער דריטער טאג , פרעגט רש"י (וְכִי צָרִיךְ הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב) הט דען משה געדארפט זאגען צו הקב"ה וואס די יודען האבן געענפערט , הקב"ה הט דאך אליין געוואוסט (אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִמֹּשֶׁה) נאר דר פסוק לערונט אונז דרך ארץ פון משה (שֶׁלֹּא אָמַר הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחַנִי אֵינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב) משה הט ניט געזאגט ווייל דער וואס האט מיך געשיקט ווייס וואס איך האב צו ענפערען אים דריבער וועל איך ניט גיין ענפערען נאר ער איז געגאנגען ענפערען : (ט) וּבְעַב הֶעָנָן) . זאגט רש"י (בְּמַעֲבֵה הֶעָנָן, וְזֶהוּ עֲרָפֶל) הקב"ה הט געזאגט צו משה איך וועל צו דיר קומען מיט אגראבען וואלקען, דם איז דער וואלקען וואס הייסט ערפל : וְגַם בְּךָ) די יודען וועלען גלויבען אין דיר (וְגַם בִּנְבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ) אין די נביאים וואס וועלען קומען נאך דיר וועלען זיי אויך גלויבען : וַיַּגֵּד משה וגו'ן . דם איז געווען (בְּיוֹם הַמָּחֳרָת שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחוֹדֶשׁ) אויף מארגען דר פערטער טאג אין חודש : וְאֶת דִּבְרֵי הָעָם וגו'ן . משה האט געזאגט צו הקב"ה (תְּשׁוּבָה עַל דָּבָר זֶה שָׁמַעְתִּי מֵהֶם) אענפער אויף די רייד האב איך געהערט פון די יודען (שֶׁרְצוֹנָם לִשְׁמוֹעַ מִמְּךָ) זיי ווילען הערען דיא תורה פון דיר אליין (אֵינִי דּוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שָׁלִיחַ לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ) עס איז ניט גלייך די ווערטער וואס מען הערט פון א שליח, צו די ווערטער וואס מען הערט פון מלך , די יודען זאגן (רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ) מיר ווילען זעהן אונזער מלך : (י) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה) הקב"ה האט געזאגט

רש"י

הדברים. לא פחות ולא יותר : (ח) וישב משה את דברי העם וגו'. ביום המחרת שהוא יום שלישי שהרי בהשכמה עלה וכי לריך היה משה להשיב אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני לריך להשיב : (ט) בעב הענן . במעבה הענן וזהו ערפל : וגם בך . גם בנביאים הבאים אחריך : ויגד משה וגו'. ביום המחרת שהוא ב רביעי לחודש : את דברי העם וגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרלונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך ל רלוננו לראות את מלכנו : (י) יאמר ה' אל משה. א"כ שמוקיקין

שפתי חכמים

במקום הזה : י דקשה למ"ל כפל ל' דהא עב נמי שם ענן כמו דכתיב והנה ה' רוכב על עב קל והנה עב קטנה ככף איש וגו' ועז"פ שגלת עב דהכא ל' עובי הענן וזהו ערפל שהוא עב יותר מענן : כ שהרי כל עליותיו בהשכמה היו : ל מתשובתו של הקב"ה שהשיב למשה אנו למדין שמשה אמר לו כך שהרי השיב למשה כי ביום הג' ירד ה' וגו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) וישב משה . פשט למה נאמר וישב ואחר ויגד לפי שמתחלה בא משה להשיב דברי ישראל להקב"ה ואמר לו הקב"ה המתן שאני רוצה לדבר עמך ודבר עמו הדבור והנה אנכי בא אליך ואחר כך כשגמר הקב"ה הדבור ויגד משה את דברי העם אל ה' . ובמסכת שבת פרק אמר רבי עקיבא מסיק דהאי וישב משה ויגד משה מצות הגבלה היה דברי ר' יו"ט בר' יהודה. ורבי אומר דמתחלה אמר מתן שכרה והיינו וישב. משה דברים המיושבים ללב ולבסוף פי' עונשה דכתיב ויגד משה

פירוש לתורת אלהים

וָוס גָאט הָט גְרֶעט נַעֲשֶׂה וֶועלֶן מִיר טָאהְן וַיָּשֶׁב הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט דִי רֵייד פוּן דֶעם פָאלְק צוּ גָאט [עיין רש"י]: (ט) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ דִיר בְּעַב הֶעָנָן אִין דֶער גְרֶעב פוּן דֶעם עָנָן בַּעֲבוּר פוּן וֶועגֶן יִשְׁמַע דָם פָאלְק זָאל הֶערֶן וִויא אִיךְ וֶועל רֵיידֶן מִיט דִיר וְגַם בְּךָ אוּנ אוֹיךְ אִין דִיר [עיין רש"י] יַאֲמִינוּ וֶועלֶן זַייא גְלֵייבֶען אוֹיף אֵייבִּג אַז דוּ בִּיסְט אַנְבִיא פוּן גָאט וַיַּגֵּד הָאט מֹשֶׁה גְזָאגְט אֶת דִיא רֵייד פוּן דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל צוּא גָאט [עיין רש"י]: (י) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה לֵךְ גֵייא צוּם פָאלְק.

משלי יוסף

וְגַעבִּין דִי תּוֹרָה] הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ דִי יוּדִין, בִּיז אִיצְט אִיז גִיוֶועזְן מַיין צוּזָאג וָוס אִיךְ הָאבּ צוּגֶעזָאגְט אַייעֶרֶע אֶלְטֶערִין, אוּנ אִיצְט וֶועל אִיךְ אַייךְ גֶעבֶּען דִי תּוֹרָה, אוֹיבּ אִיר וֶועט הִיטֶן דִי תּוֹרָה, הָט אִיר גְנוּג נַדָן, אִיר וֶועט זַיין מַלְכִים כֹּהֲנִים אוּנ אַהֵיילִיגֶע פָאלְק, אוּנ דִי לַאנְד כְּנַעַן וֶועל אִיךְ אַייךְ גֶעבִּן וֶועט אִיר זַיין דִי גְלִיקְלִיכְסְטֶע אוֹיף דֶר וֶועלְט׃

יהוה אל־משה לך אל־העם
וקדשתם היום ומחר וכבסו
שמלתם: יא והיו נכנים ליום
השלישי כי ביום השלישי ירד יהוה
לעיני כל־העם על־הר סיני:
יב והגבלת את־העם סביב לאמר
השמרו לכם עלות בהר ונגע
בקצהו כל־הנגע בהר מות יומת:
יג לא־תגע בו יד כי־סקול יסקל

לות עמא ותזמנון יומא
דין ומחר ויחורון
לבושיהון: יא ויהון זמינין
ליומא תליתאה ארי
ביומא תליתאה יתגלי יי
לעיני כל עמא על טורא
דסיני: יב ותתחם ית עמא
סחור סחור למימר
אסתמרו לכון מלמסק
בטורא ולמקרב
בסופה כל דיקרב
בטורא אתקטלא
יתקטל: יג לא תקרב
בה ידא ארי אתרגמא

תו"א וקדשתם היום שבת פו: סקול יסקל סנהדרין מה:

בעל הטורים

המטיח יצא מכה ויוליך עמו דור המדבר וכן כא להזהיר בעמוני ומואבי שלא לדרוש שלומם וטובתם לעולם: (יג) סקול יסקל. ב' במסו' הכא ... ארד, כמו שפירשתי וה' המטיר על סדום וגו' מאת ה' מן השמים. וגם בהגדות. ראשון שבפסוק גבריאל והשני הקב"ה: (יב) והגבלת. הראה להם ועשה להם סימני גבול עד היכן יכולין לקרב: (יג) לא תגע בו יד. הנוגע בהר שאמרתי. מות יומת. מרחוק ימיתוהו שלא יקרבו אל ההר להמיתו

רשב"ם

עב וחשך שלא להסתכל בשכינה: (י) וקדשתם. לשון הזמנה כמו התקדשו למחר ואכלתם בשר: (יא) ירד ה' לעיני כל העם. יש לומר ויאמר ה' של תחלת הפסוק ע"י מלאך. לכן אמר ירד ה'. ולא הקב"ה בעצמו מדלא כתיב

רש"י

לדבר עמם לך אל העם: וקדשתם. וזימנתם שיכינו עצמם היום ומחר: (יא) והיו נכנים. מובדלים מן אשה (מכילתא): ליום השלישי. (מכילתא) שהוא ששה בחדש ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה כל הענין האמור בפ' ואלה המשפטים ואין מוקדם ומאוחר בתורה: לעיני כל העם. מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם (מכילתא): (יב) והגבלת. קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול אומר להם

בית יהודא

צו משה (אם בן) אויב עס איז אזוי (שמזקיקין לדבר עמם) אז זיי גייטען איך זאל מיט זיי ריידען (לך אל העם) גיי צום פאלק (וקדשתם) מיינט מען (וזמנתם), זאלסט זיי צו גרייטען (שיכינו עצמם היום ומחר) זיי זאלען זיך צוגרייטען היינט אונ מארגען: (יא) (והיו נכונים). זיי זאלען זיין גרייט (מובדלים מאשה) זיי זאלען זיין אפגעשיידט פון אשה, אזוי שטייט אין מכילתא: ולַיום השלישי. צום דריטען טאג (שהוא ששי בחודש) דס איז דער זעקסטער טאג אין חודש (ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר) דעם פינפטען טאג אין חודש הט משה געבאהט אמזבח אונטער דעם בארג (ושתים עשרה מצבה) אונ ער האט געשטעלט צוועלף שטיינער (כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים) דר גאנצער ענין וויא עס שטייט אין די סדרה ואלה המשפטים (ואין מוקדם ומאוחר בתורה) אין די תורה איז ניטא צו זאגן וןם עס שטייט פריער איז געוועזן פריער אונ וואם עס שטייט שפעטער איז געוועזן שפעטער, נאר עס קען זיין וואס עס שטייט שפעטער אונ וןם עס שטייט פריער איז געוועזן שפעטער איז געוועזן פריער: ולעיני כל העם. פר די אויגען פון גאנצען פאלק, זאגט רש"י (מלמד) דער פסוק לערונט אונז (שלא היה בהם סומא) עס איז ניט געוועזן איין יוד אבלינדער (שנתרפאו כולם) אלע זענען געהיילט געוואָרן: (יב) והגבלת. מיינט מען (קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה) דו זאלסט זייא מאכען אגרענעץ ארום בארג פר אצייכען פון דעם גרענעץ אונ נוייטער זאלען זיי ניט גיין: ולאמר. זאגט רש"י (הגבול אומר להם) דר גרענעץ וועט זאגען צו זיי (השמרו מעלות

דעת זקנים מבעלי התוספות

דברים הקשים כגידים שהוא ירק מר ויום שבת היה כשנתנה תורה כדמוכח פרק רבי עקיבא וש"ה בשובה ונחת תושעון זה התורה שנתנה בראשונה בשבת שהוא יום מנוחה ולוחות האחרונות שהוריד משה ביום הכפורים שהוא יום תשובה: (יג) לא תגע בו יד. למה נאמר והלא כבר נאמר כל הנוגע. שמעתי מפי רבי יצחק דהאי קרא קאי אדלעיל דכתיב כל

שפתי חכמים

ע"כ נ"ל שהם בקשו ממנו. והרא"ם פי' בשם המכילתא דהל"ל מה אמרו ישראל למשה לאמר למקום: מ דילפינן ג"ש נכונים נכונים כתיב הכא והיו נכונים וכתיב להלן היו נכונים אל תגשו אל אשה: נ וזה פיס

פירוש לתורת אלהים

אונ זאג זייא וקדשתם דו זאלסט זייא אן ברייטען היום היינט אונ מארגין וכבסו אונ זיי זאלען וואשען זייערע קליידער: (יא) והיו אונ זייא זאלען זיך אן ברייטען ליום אויף דער דריטען טאג דאס איז דער זעקסטער טאג אין סיון כי ווארום דעם דריטען טאג ירד וועט גאט אראפ נידערן לעיני כל העם פאר דיא אויגען פון גאר דעם פאלק על אויף דעם בארג סיני [עיין רש"י]: (יב) והגבלת אונ דו זאלסט זייא שטעלען אצייכין פון דעם צייכען אונ ווייטער טארן זיי ניט גיין לאמר דער צייכין וועט זייא אליין זאגן גייט ניט ווייטער אונ דו זאלסט זיי אויך זאגין השמרו היט אייך עלות אויף צוא גיין אויף דעם בארג ונגע אונ אן צוא רירין בקצהו אפילו אין עק בארג כל ווער עס וועט אן רירין אין בארג מות וועט ווערין געטייט: (יג) לא תגע עס זאל

אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ
לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ
בָהָר׃ יד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־
הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ
שִׂמְלֹתָם׃ טו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ

יִתְרְגֵם אוֹ אִשְׁתְּדָאָה
יִשְׁתְּדֵי אִם בְּעִירָא אִם
אֱנָשָׁא לָא יִתְקַיַּם בְּמִנְגַּד
שׁוֹפָרָא אִנּוּן מַרְשַׁן
לְמִסַּק בְּטוּרָא׃ יד וּנְחַת
מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת עַמָּא
וְזַמִּין יָת עַמָּא וְחַוַּרוּ
לְבוּשֵׁיהוֹן׃ טו וַאֲמַר
לְעַמָּא הֲווֹ זְמִינִין לִתְלָתָא

תו"א אם בהמה ב"ק לד: במשך היובל ביצה ה: היו נכונים שבת פז:

רשב"ם

ויתחייבו גם הם מיתה. לכן לא תגע בו יד להמיתו אלא יורוהו בחצים מרחוק או ישליכו עליו אבנים לסקלו: במשוך היובל. בהסתלק שכינה ויפסקו קול השופרות והלפידים:

בעל הטורים

ואידך סקול יסקל השור דילפינן לדורות מכאן מה כאן בדחייה ובסקילה אף לדורות דחייה וסקילה: אם בהמה אם איש לא יחיה. בכלל מתחילין מן הקטן: במשך. ב' במסורה. הכא ואידך במשוך בקרן

בית יהודא

מכאן והלאה) איר זאלט אייך היטען פון צו גיין פון דאנען און ווייטער (ואתה תזהירם על כך) און דו זאלסט זיי אנזאגן זיי זאלן פאלגען וואס דער גרענץ וועט זיי זאגען: ונגע בקצהו. מיינט מען (אפילו בקצהו) אפילו דעם עק בארג זאלט איר ניט אנרירען: (יג) ירה יירה]. ער וועט געווארפן ווערן, זאגט רש"י (מכאן) פון דאנען ווייסען מיר (לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות) די מענטשען וואס מען האט זיי געדארפט הרגנן מיט סקילה [בעווארפען מיט שטיינער] האט מען אים פריער ארויפגענומען אויף א הויכען ארט וואס ער איז געווען צוויי מאהל אזוי הויך ווי דר מענטש און פון דעם ארט האט מען אים אראפגעווארפען אויף דער ערד נאכדעם האט מען אים בעווארפען מיט שטיינער: ייריה]. מיינט מען (יושלך למטה לארץ) ער וועט געווארפן ווערן אונטען אויף די ערד (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ירה בים) ער האט געווארפן אין ים: ובמשוך היובל]. מיינט מען (כשימשוך היובל קול ארוך) ווען דער שופר וועט ציהען א לאנגע שטימע (הוא סימן סילוק שכינה) דס וועט זיין א צייכען אז די שכינה גייט אוועק פון בארג (והפסקת הקול) און די שטימע וועט באלד אויפהערן (וכיון שנסתלק הם רשאין לעלות) אז די שכינה וועט אוועקגיין מעגען זיי ארויפגיין אויף דעם בארג: והיובל]. (הוא שופר של איל) דער הארין פון א שעפס אזכר ווערט גערופען שופר (שכן בערביא קורין לדכרא יובלא) אין אראביא רופט מען אויף א שעפס אזכר יובלא (ושופר של אילו של יצחק היה) דער שופר איז געווען פון דעם הארען פון דעם איל וואס מען האט אים מקריב געווען ביי דיא עקדה פון יצחק: (יד) ומן העם אל ההר]. זאגט רש"י (מלמד) דר פסוק לערנט (שלא היה משה פונה לעסקיו) אין די צייט איז משה ניט געגאנגען צוא זיינע געשעפטען (אלא מן ההר אל העם) ער איז נאר געגאנגען פון בארג צו די יודען און פון דיא יודען צום בארג: (טו) והיו נכונים לשלשת ימים]. מען

רש"י

השמרו מעלות מכאן והלאה ואתה תזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפילו ע בקצהו: (יג) ירה יירה. (סנהדרין מה) מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות: יירה. יושלך למטה לארץ כמו (שמות טו) ירה בים: במשך היבל. כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול והם וכיון שנסתלק הם רשאין לעלות: היבל. הוא שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא יובלא ושופר של אילו של יצחק היה: (יד) מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם: (טו) היו נכנים לשלשת ימים. לסוף

שפתי חכמים

תשובה על מה שאמרו רצוננו לראות את מלכנו: ם הרא"ם פי' שלא יתכן לו' והגבלת את העם שתאמר להם השמרו כי ההגבלה מקומית לחוד והאזהרה לחוד לכן לאמר מחובר עם הגבול לא עם' משה ומפני שלא ענם אלא א"כ הזהיר לכך הוסיף רש"י ואתה תזהירם על כך שגם משה אמר להם השמרו ואע"פ שאין לאמר דבוק עם משה מ"מ כיון שהעונש הכ' מורה על אזהרת משה א"כ בהכרח שמלת לאמר תשוב על הגבול וגם על משה: ע דאל"כ עלות בהר ל"ל דהא א"א לעלות אם לא יגע בקצהו. (מהרש"ל) שמעתי מחכם אחד דק"ל שלא תפרש עלות בהר ונגוע בקצהו שלא תעלה ותגע למעלה בקצהו לכך פירש אפילו בקצהו. א"נ כ"ל דק"ל דכתיב השמרו לכם עלות משמע לא תעלה אבל לעמוד מרחוק וליגע בו ע"ז לא הזהיר לכן פי' ונגוע בקצהו אפילו לעמוד מרחוק וליגע בקצהו עכ"ל: פ מדכתיב ירה יירה שני פעמים: צ שכן דרך המנגנים אם בפה אם בכלי שיאריכו הקול וינשיכו בעת ההפסקה והפסקת הקול היא הוראה על סילוק שכינה שהרי לא באה אלא בקולות וברקים ובקול שופר ונתינת הרשות לעלות היה אחר סילוק השכינה. הרא"ם: ק (מהרש"ל) מדכתיב במשוך היובל משמע שופר המיוחד והיינו שופר של אילו של יצחק דכתיב ביה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ומה שהקשה הרמב"ן והא אילו של יצחק

דעת זקנים מבעלי התוספות

הנוגע בהר. וה"ק כשאתה בא להרוג את הנוגע לא תגע בו יד אלא סקול יסקל סקלהו מרחוק שאם אתה הולך למקום שהוא שם להרגו נמצא אתה עובר התחום ותתחייב. ולי נראה שבא להודיענו באיזו מיתה תהרגנו לומר שנדון בסקילה דלא תימא מיתתו בחנק כסתם מיתה האמורה בתורה קמ"ל או ירה יירה או זה לשון אם הוא כלו' אם סקול יסקל ירה יירה קודם לכן שכן דרך הנסקלין שדוחפן קודם והדר נסקלין. ומיהו יש לפרש כפשטו סקל יסקל כשאינו מת בדחייה או ירה יירה אם מת בדחייה לבדה ותרגומו ארי אתרגמא יתרגם או אישתדאה

פירוש לתורת אלהים

ניט אן רירין אין בארג קיין האנד כי ווארום אז מען וועט יוא אן רירן וועט מען ווערען פאר שטיינט או אדר ירה וואַרפן יירה ער וועט ווערען גוואַרפען אם בהמה סיי א בהמה אם איש סיי א מענטש לא יחיה וועט ער ניט בלייבן לעבן במשוך אז דר שופר וועט בלאזן א תקיעה גדולה המה מעגן זיי דר נאך ארויף גיין אויף דעם בארג ווארום דענצמאל וועט שוין די שכינה אפ גטאהן ווערן פון דעם בארג: (יד) וירד האט משה אראפ גינידערט פון דעם בארג צום פאלק ישראל ויקדש און ער האט געהייליגט דם פאלק ויכבסו און זיי האבן גוואשן זייערע קליידר: (טו) ויאמר האט משה גיזאגט צום פאלק היו איר זאלט זיין אן גיברייט

נכנים לשלשת ימים אל־תגשו
אל־אשה: טז ויהי ביום השלשי
בהית הבקר ויהי קלת וברקים
וענן כבד על־ההר וקל שפר חזק
מאד ויחרד כל־העם אשר במחנה:
יז ויוצא משה את־העם לקראת
האלהים מן־המחנה ויתיצבו

אונקלוס

יומין לא תקרבון לצד
אתתא: טז והוה ביומא
תליתאה במהוי צפרא
והוה קלין וברקין ועננא
תקיף על טורא וקל
שופרא תקיף לחדא וזע
כל עמא די במשריתא:
יז ואפיק משה ית עמא
לקדמות מימרא דיי מן
משריתא ואתעתדו

תולדות אהרן

אל תגשו יבמות סב: ויהי ביום השלישי ...
ויתיצבו שבת פח:

בעל הטורים

היוצא שגם לשם כזדמן להם שופר מאילו של יצחק ובזכות זה השופר של מתן תורה נפלה חומת יריחו: (טז) בהית הבקר. חסר וי"ו שאז בלמנו

רש"י

ג' ימים ר הוא יום ד' שהוסיף משה יום אחד מדעתו כדברי רבי יוסי (שבת פז) ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום. לשלשת ימים כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל ג' ימים הללו כדי שיהו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שאם ישמשו תוך שלשת ימים שמא תפלוט האשה שכבת זרע ש לאחר טבילתה ותחזור ותטמא אבל משששהתה ג' ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא את הפולטת: (טז) בהיות הבוקר. מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן מצינו (ביחזקאל ג) קום צא אל הבקעה וגו' ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד: (יז) לקראת האלהים. (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזהו שנא' (דברים לג) ה' מסיני

בית יהודא

מיינט איר זאלט זיין גרייט (לסוף שלשת ימים) ביז נאך דריי טעג (הוא יום הרביעי) צו דעם פערטן טאג (שהוסיף משה יום אחד מדעתו) וואָרום משה האט צוגעגעבען נאך אטאג פון זיין אייגענעם מיינונג (כדברי רבי יוסי) ווי רבי יוסי זאגט (ולדברי האומר בששה בחודש ניתנו עשרת הדברות) אונ נאך דעם וואס זאגט די עשרת הדברות זענען געגעבען געוואָרען דעם זעקסטען טאג אין חודש (לא הוסיף משה כלום) האט משה ניט צוגעגעבען אטאג (לשלשת ימים כמו ליום השלישי) לשלשת ימים איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ליום השלישי, צום דריטען טאג. זאלען זיי זיין גרייט: (אל תגשו אל אשה.) (כל שלשת ימים הללו) די גאנצע דריי טעג זאלט איר ניט געהנען צו אאשה (כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי) די ווייבער זאלען קענען זיך טובל זיין דעם דריטען טאג (ותהיינה טהורות לקבל תורה) זייא זאלען זיין טהור צו נעמען דיא תורה (שאם ישמשו תוך שלשה ימים) וואָרום אז זיי וועלען זיך באהעפטען מיט דיא מאנען אין דיא לעצטע דרייא טעג (שמא תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה) טאמער וועט פון איר ארויסגיין די זרע נאך די טבילה (ותחזור ותטמא) וועט זיא נאך אמאל טמא ווערין (אבל משששהתה שלשה ימים) אבער אז דיא זרע איז ביי איר אין בויך גיוועזען דריי טאג (כבר הזרע מסריח) איז די זרע קאליע גיוואָרען (ואינו ראוי להזריע) פון די זרע קען ניט ווערען אקינד (וטהור מלטמא את הפולטת) אז די זרע גייט ארוס פון איר נאך דרייא טעג איז די זרע ניט מטמא: (טז) ובהיות הבקר. זאגט רש"י (מלמד שהקדים על ידם) דער פסוק לערנט אונז אז הקב"ה איז געקומען צום בארג סיני פריער פאר די יודין (מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן) אמענטש טוהט ניט אזוי (שיהא הרב ממתין לתלמיד) דער רבי זאל ווארטען אויף דעם תלמיד (וכן מצינו קום צא אל הבקעה וגו') אונ אזוי געפינען מיר הקב"ה האט גזאגט צום נביא יחזקאל שטיי־אויף אונ גיי ארוס צו דעם טאהל, האט יחזקאל גזאגט (ואקום ואצא אל הבקעה) איך בין אויפגעשטאנען אונ בין ארויסגעגאנגען צום טאהל, האב איך גיטראפען (והנה שם כבוד ה' עומד) דר כבוד פון הקב"ה איז דארטען געשטאנען אונ געוואַרט ביז איך בין געקומען, זעהן מיר הקב"ה קומט פריער: (יז) ולקראת האלהים. (מגיד) דער פסוק זאגט (שהשכינה יצאה לקראתם) הקב"ה איז געגאנגען פון בארג סיני געגען די יודין (כחתן היוצא לקראת כלה) ווי אחתן גייט ארוס געגען אכלה (וזהו שנאמר) דס איז וואס דר פסוק זאגט (ה' מסיני בא)

דעת זקנים מבעלי התוספות

אישתדי: (יז) ויתיצבו. מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. וקשיא דהא אמרו מיד נעשה ונשמע. וי"ל כי
נ"ס דסקפידה התורה על טומאת קרי יותר מזוב ומצורע ודיעלי נדות כבר תירלו התוספות בברכות כ"א ע"ש: ת פי' דלשון לקראת

שפתי חכמים

עולה הקריבו אותו והקרנים והטלפים נשרפו תירץ הרא"ס די"ל דמחיים פירשו דלאו בני הקטרה נינהו אף שיש בו מעילה ואי לאחר זריקת דמן לית ביה משום מעילה: ר מדלא כתיב ליום השלישי כמו שלוה לו הקב"ה אלא לשלשת ימים משמע לסוף שלשת ימים: ש וא"ת

פירוש לתורת אלהים

לשלשת אויף דעם דריטען טאג אל איר זאלט ניט גינעהענען די דריי טעג צו אאשה: (טז) ויהי אונ עס איז געווען דעם דריטען טאג בהיות אז עס איז געוואָרען פרי ויהי איז גיוועזען קולות דונערען וברקים אונ בליצען וענן אונ אשווערער וואלקען על אויף דעם בארג וקול שופר אונ אקול פון שופר חזק זייער אשטארקער ויחרד אונ עס איז געוואָרען דער ציטערט כל גאר דאס פאלק וואס איז געווען אין דער מחנה: (יז) ויוצא האט משה ארויס געצויגען דאס פאלק לקראת אקעגען גאט מן פון דער מחנה ויתיצבו אונ זייא האבען

בְּתַחְתִּית הָהָר: יח וְהַר סִינַי עָשַׁן
כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ
וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד
כָּל־הָהָר מְאֹד: יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר

בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא: יח וְטוּרָא
דְסִינַי תְּנַן כֻּלֵּהּ מִן קֳדָם
דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְיָ
בְּאֶשָּׁתָא וּסְלִיק תְּנָנֵהּ
כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא וְזָע כָּל
טוּרָא לַחֲדָא: יט וַהֲוָה

תו"א קול השופר ברכות ו:

רשב"ם

(יח) עשן כלו. חציו קמץ וחציו פתח כי לשון פעל הוא. העשן כולו. אבל עשן שהוא שם דבר כולו קמץ. כענין פומיאה בלע"ז. ואילו היה שם דבר היה לו לומר כעשן הכבשן בח"פ כאשר נאמר מן דבר דבר השמיטה. מן בקר בקר זבח השלמים כן יאמר מן הביה ימלא עשן. עשן:

בעל הטורים

ו' עוגות: (יז) בתחתית ההר והר סיני. מלמד שנתלש ההר ממקומו

בית יהודא

הקב"ה איז גֶעקוּמֶען פוּן סִינַי (וְלֹא נֶאֱמַר לְסִינַי בָּא) אוּנ דֶער פָּסוּק זָאגְט נִיט הקב"ה אִיז גֶעקוּמֶען צוּם בַּארְג סִינַי, וַוייל פְרִיעֶר אִיז הקב"ה גֶעקוּמֶען צוּם בַּארְג סִינַי, נָאכְדֶעם אִיז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג סִינַי גֶעגִין דִי יוּדִין: [וּבְתַחְתִּית הָהָר], זָאגְט רש"י (לְפִי פְּשׁוּטוֹ בְּרַגְלֵי הָהָר) נָאךְ דֶעם פֵּירוּשׁ פוּן פָּסוּק מֵיינְט מֶען אוּנְטֶען נֶעבִּין דִי פִּיס פוּן בַּארְג ווָאוּ דֶר בַּארְג הֵייבְּט זִיךְ אָן (וּמִדְרָשׁוֹ) דִי רַבָּנָן לֶערְנֶען (שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ) דֶר בַּארְג הָט זִיךְ אוֹיסְגֶערִיסֶן פוּן אָרְט אוּנ הָט זִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹבֶּן פוּן אָרְט (וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית) אוּנ עֶר אִיז בַּדֶעקְטְגֶעוָוארֶן אִיבֶּר דִי יוּדִין וִוי אַ פַּאס, אוּנ הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין אוֹיבּ אִיר וֶועט נִיט נֶעמֶען דִי תּוֹרָה וֶועט דֶר בַּארְג פַאלֶן אוֹיף אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט דָארְט גֶהַרְגֶעט וֶוערֶן: (יח) [וְעָשַׁן כֻּלּוֹ]. זָאגְט רש"י (אֵין עָשָׁן זֶה שֵׁם דָּבָר)

רש"י

בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר. לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם א כגיגית (שבת פח): (יח) עשן כלו. אין עשן זה שם דבר שהרי נקוד השי"ן פת"ח אלא ל' פעל כמו אמר שמר שמע לכך תרגומו תנן כוליה ולא תרגם תננא ב וכל עשן שבמקרא נקודים קמ"ץ מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד יכול ככבשן זה ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים. ומה ת"ל כבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן לבריות סימן הניכר להם. כיוצא בו (הושע יא) כאריה ישאג וכי מי נתן כח באריה אלא הוא והכתוב מושלו כאריה אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע. וכיוצא בו (יחזקאל מג) וקולו כקול מים רבים וכי מי נתן קול למים והלא הוא ואתה מכנה אותו לדמותו

דֶר וָוארְט עָשַׁן מֵיינְט מֶען נִיט דֶעם נָאמֶען רוֹיךְ (שֶׁהֲרֵי נָקוּד הַשִּׁי"ן פַּתַּ"ח) וָוארוּם אוּנְטֶער דִיא שִׁין שְׁטֵייט אַפַּתַּח (אֶלָּא לָשׁוֹן פּוֹעֵל) נָאר עָשַׁן מֵיינְט מֶען עֶר הָאט גֶערוֹיכְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (אָמַר) עֶר הָט גֶעזָאגְט (שָׁמַר) עֶר הָט גֶעהִיט (שָׁמַע) עֶר הָאט גִיהֶערְט (לְכָךְ תַּרְגּוּמוֹ) דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר תַּרְגּוּם (תְּנַן כּוּלֵּיהּ) עֶר הָט אִין גַאנְצִין גְרוֹיכְט (וְלֹא תִּרְגֵּם תְּנָנָא) אוּנ דֶער תַּרְגּוּם זָאגְט נִיט תְּנָנָא, אַרוֹיךְ, נָאר תְּנַן, גֶערוֹיכְט (וְכָל עָשָׁן שֶׁבַּמִּקְרָא נְקוּדִים קָמַץ) ווָאוּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עָשָׁן, אַרוֹיךְ, אִיז דֶר וָוארְט עָשָׁן מִיט אַקָּמַץ (מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר) וַוייל עָשָׁן מִיט אַקָּמַץ אִיז דֶר נָאמֶען פוּן רוֹיךְ אוֹיף לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, רוֹיךְ הֵייסְט עָשָׁן: [הַכִּבְשָׁן]. (שֶׁל סִיד) פוּן בַּארְג סִינַי אִיז גֶעגַאנְגֶען אַזוֹ אַגְרוֹיסֶער רוֹיךְ וִויא עֶס גֵייט אַרוֹיךְ פוּן אַ אוֹיבִין וָואס מֶען בְּרֶענְט אִין אִים ווַאפְּנֶע, קַאלְךְ (יָכוֹל כְּכִבְשָׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר) אִיךְ ווָאלְט מֵיינֶען דֶר רוֹיךְ אִיז נָאר גִיוֶועזֶען וִוי דֶער רוֹיךְ פוּן אַקַאלֶךְ אוֹיבִין נִיט גְרֶעסֶער (תַּלְמוּד לוֹמַר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם) זָאגְט דֶער פָּסוּק דֶר בַּארְג הָט גִיבְּרֶענְט אִין פַייעֶר אוּנ דֶר פַייעֶר אִיז גִיוֶוען גְרוֹיס בִּיז צוּם הִימֶל (וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּבְשָׁן) פַּר ווָאס שְׁטֵייט דָא אַז דֶער רוֹיךְ אִיז גִיוֶוען וִוי דֶר רוֹיךְ פוּן אַקַאלֶעךְ אוֹיבִין (לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ) מֶען מַאכְט הֶערֶען דֶעם אוֹיעֶר אַזֶעלְכֶע זַאכֶן ווָאס דֶער שֵׂכֶל קֶען פַארְשְׁטֵיין (נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִימָן הַנִּיכָּר לָהֶם) דִי תּוֹרָה גִיט אַצֵייכֶן צוּ מֶענְטְשִׁין, אַזֶעלְכִין ווָאס זֵיי קֶענֶען פַארְשְׁטֵיין אוּנ עֶס אִיז זֵיי בֶּקֶענְט (כַּיּוֹצֵא בוֹ) אַזוֹ אַגְלַייכֶן שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (ה' כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג) הקב"ה שְׁרַייט וִוי אַ לֵייבּ (וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בָּאֲרִי) וֶוער הָט דֶען גִיגֶעבֶּן דֶעם כֹּחַ אִין דֶעם לֵייבּ עֶר זָאל קֶענֶען אַזוֹ שְׁרַייעֶן (אֶלָּא הוּא) נָאר הקב"ה (וְהַכָּתוּב מוֹשְׁלוֹ כְּאַרְיֵה) אוּנ דֶר פָּסוּק גְלַייכְט דָאס גֶעשְׁרֵיי פוּן הקב"ה צוּם גֶעשְׁרֵיי פוּן לֵייבּ (אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו) נָאר מִיר פַארְגְלַייכֶן הקב"ה צוּ זַיינֶע בַּשֶׁעפֶענִיש (כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ) נָאר מִיר מַאכֶן הֶערֶען דָאס אוֹיעֶר אַזֶעלְכֶע זַאכֶען ווָאס דֶער שֵׂכֶל קֶען פַארְשְׁטֵיין אוּנ עֶס אִיז אִים בֶּעקֶענְט (כַּיּוֹצֵא בוֹ) אַזוֹ אַגְלַייכֶען (וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים) דִי שְׁטִימֶע פוּן הקב"ה אִיז וִוי דִי שְׁטִימֶע פוּן פִיל וַואסֶער (וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמַּיִם) וֶוער הָט דֶען גֶעגֶעבֶּן אַשְׁטִימֶע צוּם וַואסֶער (וַהֲלֹא הוּא) דָס הָאט דָאךְ גִיגֶעבֶּען הקב"ה (וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו) אוּנ דוּ גֵייסְט פַרְגְלַייכֶן דֶעם כֹּחַ פוּן הקב"ה

שפתי חכמים

לעולם לא כתי' אלא על ההולכים זה כנגד זה כמו הנה הוא יוצא לקראתך: א וא"ת הא כבר אמרו נעשה ונשמע כבר תי' התוספות דשמא יהיו חוזרין כשיראו האש הגדולה שילתה נשמתן ועי"ל דמה שאמרו נעשה ונשמע היינו על התורה שבכתב ומה שכפה עליהן הר כגיגית כדי לקבל תורה שבעל פה (מהרש"י) דהא דאכפן הקב"ה למובתן כדי שלא נסתלק השכינה מעליהם ולא יוכל לשלחם במו אנוסה דכתיב ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחם כל ימיו: ב כתרגומו על כעשן

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו כמה תורות יש לך אמר להם אחת בכתב ואחת על פה. אמרו לו שבכתב אנו מקבלין שבעל פה אין אנו מקבלין מיד כפה עליהם ההר כגיגית ואתמר במסכת שבת מכאן מודעא רבא לאורייתא וכו' כדאית' התם. ועוד איתא במדרש כי כשנתן הקב"ה תורה לישראל עשה ונתן חרב בתוך התורה ואמר להם אם אתם מקבלין התורה מוטב ואם לאו תהרגו בחרב זה הה"ד אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו וגו' ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו וגו' כי פי ה' דבר והיכן דבר בשעת מתן תורה התנה עמהן כן וזהו שיסד הפייט באזהרות ראשית עטיפת

פירוש לתורת אלהים

זִיךְ גִישְׁטֶעלְט בְּתַחְתִּית אוּנְטֶערֶען בַּארְג [עיין רש"י]: (יח) וְהַר סִינַי אוּנ דֶר בַּארְג סִינַי עָשַׁן הָט זִיךְ גְרֵייכֶערְט אִין גַאנְצֶען מִפְּנֵי פוּן וֶועגֶען אֲשֶׁר וַוייל גָאט הָאט גִנִידֶערְט אוֹיף אִים מִיט פַייעֶר וַיַּעַל אוּנ עֶס אִיז אוֹיף גִיגַאנְגֶען עֲשָׁנוֹ זַיין רוֹיךְ כְּעֶשֶׁן ווִיא רוֹיךְ פוּן אַקַאלֶעךְ אוֹבִין וַיֶּחֱרַד אוּנ דֶער גַאנְצֶער בַּארְג הָט גֶעצִיטֶערְט: (יט) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען קוֹל דָם קוֹל פוּן דֶעם שׁוֹפָר אִיז אַלֶע מָאל שְׁטַארְקֶער גִיגַאנְגֶען [עיין רש"י]

אונקלוס

קָל שׁוֹפָרָא אָזֵל וְתָקֵף לַחֲדָא מֹשֶׁה מְמַלֵּל וּמִן קֳדָם יְיָ מִתְעֲנֵי לֵהּ בְּקָל: כ וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה: כא וַאֲמַר יְיָ

תולדות אהרן

משה ידבר ברכות מה:

הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: ששי כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

בעל הטורים

ונעשה כהר על גבי הר: (יט) הולך וחזק. ב' במסו' הכא ואידך ודוד הולך וחזק כדאי' בעירובין דוד גלי מסכת הולך וחזק שאול לא גלי מסכת כתיב הולכים ודלים וזהו ודוד הולך וחזק בתורה דכתיב בה הולך

רשב"ם

הכבשן כשהוא דבוק: (יט) משה ידבר. אל הקב"ה ואין קולו נשמע לשום אדם אלא להקב"ה. אבל הקב"ה יעננו למשה בקול גדול בשביל קול השופר שהולך וחזק מאד וצריך שיהיה קולו של הקב"ה נוצח קול השופר להשמיע למשה:

רש"י

לבריותיו כדי לשבר את האוזן: (יט) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה אבל כאן הולך וחזק מאוד ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול כמו (מ"א יח) אשר יענה באש על דבר האש להורידו: (כ) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש ת"ל (שמות כ) כי מן השמים דברתי עמכם (מכילתא) מלמד שהרכין שמים העליונים והתחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם: (כא) העד בעם. התרה בהם ג שלא

בית יהודא

צום כח פון די זאכן וואס הקב"ה האט באשאפן, מיר ווייסען דאך אז דער כח פון הקב"ה איז גרעסער פון דעם כח פון די זאכן וואס ער האט באשאפן (כדי לשבר את האוזן) מיר מאכען דעם כח פון הקב"ה קלענער מיר זאלן קענען פארשטיין ווי גרויס עס איז דער כח פון הקב"ה, ווארום ווער קען דען שרייען ווי אליין? : (יט) והולך וחזק מאד]. זאגט רש"י (מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה) אוב אמענטש בלאזט מיט אשופר וואס לייניגער ער בלאזט ווערט זיין כח שוואכער אונ די שטימע ווערט נידעריגער, שטילער (אבל כאן הולך וחזק מאד) אבער דא ווייל הקב"ה האט גיבלאזן איז די שטימע גווען אלע מאהל שטארקער אונ העכער, פרעגט רש"י (ולמה כך) פאר וואס איז גווען די שטימע פריער נידעריג נאכדעם העכער, זאגט רש"י (מתחלה לשבר אזניהם מה שיכולין לשמוע) הקב"ה האט פריער אנגעהובן בלאזן מיט אזו אשטימע וואס די אויערן פון די יודין וועלן קענען הערין, זייא זאלן ניט באלד דערשראקן ווערען: [משה ידבר]. זאגט רש"י (כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל) ווען משה האט גירעט אונ ער האט גמאכט הערן די אכט גיבאט צו די יודין (שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך) ווארום יודין האבן גהערט פון הקב"ה נאר צווייא גיבאט, אנכי ה' אלהיך וגו' אונ לא יהיה לך וגו', די נאך אכט דברות [גיבאט] האבן די יודין גהערט פון משה (והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע) אונ הקב"ה האט גיהאלפין צו משה אונ האט אים גגעבן כח זיין שטימע זאל גשטארקט ווערן, אלע יודין וואס זענען גוועען מעהר וויא צוויי מיליאן מענטשין מיט ווייבר אונ קינדער] זאלן גוט הערן זיינע רייד די אכט גיבאט: ויעננו בקול]. מען מיינט (יעננו על דבר הקול) הקב"ה האט געענפערט צו משה וואס ער האט גיבעטין וועגן זיין שטימע זיא זאל געשטארקט ווערען (כמו) ווי עס שטייט (אשר יענה באש) וואס ער וועט ענפערין מיט פייער מיינט מען (על דבר האש להורידו) ער וועט ענפערין וועגין פייער ער זאל אראפנידערין פייער אוף דעם מזבח: (כ) ויירד ה' על הר סיני]. זאגט רש"י (יכול ירד עליו ממש) איך וואלט מיינען הקב"ה איז טאקי אראפגעקומען אוף דעם בארג סיני (תלמוד לומר) זאגט דר פסוק (כי מן השמים דברתי עמכם) פון הימל האב איך גערעט מיט אייך, זאגט דר ספר מכילתא (מלמד) דער פסוק לערונט אונז (שהרכין שמים עליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה) הקב"ה האט אראפגבויגען די אויבערשטע אונ די אונטערשטע הימלען אונ האט זיי פארשפרייט אוף דעם בארג ווי מען פארשפרייט אקאלדרע אוף אבעט (וירד כסא הכבוד עליהם) אונ דיא שטוהל פון הקב"ה האט אראפגענידערט אוף דעם פארשפרייטונג: (כא) והעד בעם]. (התרה בהם). זאלסט זיי אנזאגן (שלא לעלות בהר)

דעת זקנים מבעלי התוספות

הזיין צהלה ורנה: (כא) ויאמר ה' אל משה רד העם וגו' ויאמר משה לא יוכל וגו'. תימה מה השיב לו הקב"ה למשה וכי לא מצינו כמה מצות שיש בהן כמה אזהרות. ועוד על מה השיב לו הקב"ה אחרי כן לך רד וכו' ועלית. וי"ל הפשט דקרא לפי שלא התרה משה את ישראל על מצות הגבלה שהיא במיתה רק על מצות פרישה הזהירם כמו שתמצא לעיל לפיכך אמר לו הקב"ה לך העד בעם דיותר היה לך להזהירם על מצות הגבלה שהיא במיתה יותר מן המצות כולן ועל זה השיב לו לא יוכל העם לעלות כי אתה העדות בנו וגו' כלומר גם אני ואהרן בכלל ציווי ההגבלה וכיון שנהיה עמהם שם נתרה בהם ולא יעלו ועל זה השיב לו הקב"ה לך רד ותזהירם מעתה ועלית אתה וגו' כלומר לא תהיה עמהם בשעת מעשה ולא יהיה להם מי שיזהירם מיד וירד משה ויאמר אליהם מצות הגבלה:

שפתי חכמים

הכבשן: ג כמו העד העיד בנו האיש וקראת התראה בל' עדות מפני

פירוש לתורת אלהים

משה משה האט גרעט די דברות צו די ישראל והאלהים אונ גאט האט אים געענפערט אונ געהאלפען בקול אין זיין קול ער האט געגעבען כח זיין קול זאל זיך שטארקין אונ זאל גיהערט ווערען צוא אלי ישראל: (כ) ויירד האט גנידערט יי' גאט על אויף דעם בארג סיני אל צום שפיץ בארג ויקרא אונ גאט האט גרופען צוא משה אל צום שפיץ בארג ויעל אונ משה איז אויף גיגאנגען: (כא) ויאמר האט גאט גזאגט צו משה רד נידער העד בעם

מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־
יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ
פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃ כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־
הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ
לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃
כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ

לְמֹשֶׁה חוּת אַסְהֵיד
בְּעַמָּא דִּילְמָא יִפַגְרוּן
קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי וְיִפֵּל
מִנְּהוֹן סַגִּי׃ כב וְאַף
כָּהֲנַיָּא דְּקָרִיבִין לְשַׁמָּשָׁא
קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן דִּילְמָא
יִקְטוֹל בְּהוֹן יְיָ׃ כג וַאֲמַר
מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לָא יִכּוּל
עַמָּא לְמִסַּק לְטוּרָא
דְסִינַי אֲרֵי אַתְּ אַסְהֵדְתְּ
בַּנָא לְמֵימַר תַּחִים יָת
טוּרָא וְקַדְּשֵׁהּ׃ כד וַאֲמַר
לֵהּ יְיָ אֱזֵיל חוּת וְתִסַּק

תו"א וגם הכהנים זבחים קטו: לך רד ועלית שבת פז:

רשב"ם

(כא) פן יהרסו. ממצבם להתקרב ולראות: (כב) הכהנים. הבכורות: יתקדשו. בעמידתן: (כג) ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם וגו'. המפרש שכך אמר משה כבר אמרת לנו זה שלשת ימים הגבל את ההר. השמרו לכם עלות בהר. ולמה אתה צריך לומר לי עכשיו פעם שנייה. טעות הוא שהרי מוזרים לאדם בשעת מעשה אף לאחר שזרזוהו קודם מעשה שמזרזים לאדם פעם שנייה בשעת מעשה לומר עתה הגיע הזמן לעשות מה שאמרתי. ועוד ספק שני שחזר אמר לו לך רד. מה בא לחדש. אלא כך אמר משה להקב"ה דרך שאלה וכך שאל לו. אתמול שלשום אמרת לי. שלא יוכל העם לעלות אל

בעל הטורים

וחזק מלד: (כג) וקדשתו. ב' במסורה חד ר"פ וחד ס"פ וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. ודין. גבי כהן ר"פ לפי שקדושתו ראשון לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ות"ח

רש"י

לעלות בהר: פן יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם ד ע"י שתאותם אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר: ונפל ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפול מהם ה ואפי' הוא יחידי חשוב לפני רב: יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין אף המפרדין ממצב אנשים הורסים את המצב: (כב) וגם הכהנים. אף הבכורות שהעבודה בהם (זבחים קטו): הנגשים אל ה'. להקריב קרבנות אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להתיצב על עמדן: פן יפרץ. ל' פרצה יהרוג בהם ויעשה בהם פרצה: (כג) לא יוכל העם. איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין הם היום ג' ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות: (כד) לך רד.

בית יהודא

זיי זָאלֶען נִיט אַרוֹיפְגֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג: וּפֶּן יֶהֶרְסוּ וגו']. (שֶׁלֹּא יֶהֶרְסוּ מַצָּבָם עַל יְדֵי שֶׁתַּאֲוָתָם אֶל ה' לִרְאוֹת וְיִקְרְבוּ לְצַד הָהָר) זיי זָאלֶען נִיט אָנוֶועקְגֵיין פוּן דֶעם אָרְט וָואס זיי וֶועלִין שְׁטֵיין אוּנ זיי זָאלֶען נִיט צוּגֵיין נָאנְט צוּם בַּארְג ווייל עֶס וֶועט זיי גְלוּסְטִין צוּ זֶעהְן הקב"ה: וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב]. וֶועט פוּן אִים פַאלֶן פִיל, זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גְזָאגְט (כָּל מַה שֶׁיִּפּוֹל מֵהֶם) וֶוער עֶס וֶועט פוּן זיי פַאלֶען (אֲפִילּוּ הוּא יְחִידִי) אֲפִילוּ עֶר וֶועט נָאר זַיין אֵיין מֶענְטְשׁ (חָשׁוּב לְפָנַי רָב) אִיז בַּיי מִיר גֶערֶעכֶנְט ווי עֶס וָואלְט גֶעפַאלֶן פִיל: וּפֶּן יֶהֶרְסוּ]. זָאגְט רש"י (כָּל הֲרִיסָה מְפָרֶדֶת אֲסִיפַת הַבִּנְיָן) אַז מֶען צוּוואַרְפְט אַשְׁטוּב, וָואס זיא אִיז צוּזַאמֶען גֶעשְׁטֶעלְט גְוָוארֶען פוּן פִיל עֶרְלֵיי זַאכֶען, דָאס הֵייסְט הֲרִיסָה (אַף הַנִּפְרָדִים מִמַּצַּב אֲנָשִׁים הוֹרְסִים אֶת הַמַּצָּב) אַז עֶס שְׁטֵייעֶן פִיל מֶענְטְשִׁין צוּזַאמֶען אוּנ אֵיינֶער אָדֶער פִיל, שֵׁיידִין זִיךְ אָפּ פוּן זיי אוּנ גֵייעֶן אַוֶועק, דָאס הֵייסְט אוֹיךְ צוּוואַרְפֶן דָם בַּשְׁטַאנְד: (כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט נִיט כֹּהֲנִים, וָוארוּם כֹּהֲנִים זֶענֶען דַאמָאלְס נִיט מֶער גִיוֶוען נָאר אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער, נָאר מֶען מֵיינְט (אַף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בָּהֶם) אֲפִילוּ דִי בְּכוֹרִים וָואס זיי הָאבֶּן דַאמָאלְס גְטָאן דִי עֲבוֹדָה (הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת) וָואס גֶעגֶענְגֶען צוּ הקב"ה מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת (אַף הֵם לֹא יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוּתָם לַעֲלוֹת) אֲפִילוּ זייא זָאלֶען זִיךְ נִיט פַארְלָאזֶען אוֹיף זֵייעֶר גְרוֹיסְקֵייט גֶעגֶענְגֶען צוּם בַּארְג: וְיִתְקַדָּשׁוּ]. מֵיינְט מֶען (יִהְיוּ מְזוּמָּנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עָמְדָן) זיי זָאלֶען זַיין גְרֵייט צוּ שְׁטֵיין אוֹיף זֵייעֶר אָרְט וָואס זיי וֶועלֶען זִיךְ שְׁטֶעלִין: וּפֶן יִפְרוֹץ]. זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן פִּרְצָה) אוֹיסְבְּרֶעכוּנְג (יַהֲרוֹג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פִּרְצָה) עֶר וֶועט הַרְגֶנֶען אִין זיי אוּנ וֶועט אִין זיי מַאכֶן אַאוֹיסְבְּרֶעכוּנְג: (כג) וְלֹא יוּכַל הָעָם]. מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה (אֵינִי צָרִיךְ לְהָעִיד בָּהֶם) אִיךְ דַארְף זיי נִיט אָנְזָאגֶען (שֶׁהֲרֵי מוּתְרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים) הַיינְט דְרַייא טָאג ווי אִיךְ הָאבּ זיי אָנְגֶעזָאגְט (וְלֹא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת שֶׁאֵין לָהֶם רְשׁוּת) זיי וֶועלֶען נִיט קֶענֶען גֵיין צוּם בַּארְג, זיי הָאבֶּן נִיט עֶרְלוֹיבְּנִיס אַרוֹיף צוּא גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג: (כד) וְלֶךְ רֵד]. הקב"ה הָאט

שפתי חכמים

שסתם התראה בעדים: ד מפני שלא יפול ל' הריסה רק על הפרדת דבר מדבר כמו הפרדת בנין או הפרדת איש מאנשי המצב: ה דאל"כ

פירוש לתורת אלהים

זָאג אָן דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל זיי זָאלֶען נִיט אוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג וָוארוּם פֶּן טָאמֶער וֶועלֶען זייא צוּ פִירֶן זֵייעֶר בַּשְׁטַאנְד אַרוֹיף צוּ גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג [ע' רמ"ו] וְנָפַל עֶס וֶועלִין שְׁטַארְבִּין פוּן זייא פִיל: (כב) וְגַם אוּנ אוֹיךְ הַכֹּהֲנִים דִי בְּכוֹרִים הַנִּגָּשִׁים וָואס זיי גְנֶעהֶנֶען מַקְרִיב צוּ זַיין קָרְבָּנוֹת צוּ גָאט זָאלֶען זִיךְ נִיט פַר לָאזֶן אוֹיף זֵייעֶר חֲשִׁיבוּת צוּם אוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג נָאר יִתְקַדָּשׁוּ זיי זָאלֶען זַיין אָן גְבְּרֵייט אוֹיף זֵייעֶר אָרְט אוּנ זָאלֶען נִיט אַרוֹיף גֵיין וָוארוּם אַז זיי וֶועלֶען יָוא אוֹיף גֵיין פֶּן טָאמֶר וֶועט זיי יְיָ גָאט הַרְגֶענֶען: (כג) וַיֹּאמֶר הָאט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּא גָאט כִּי וָוארוּם דוּ הָאסְט אוּנְז שׁוֹין אָן גִיזָאגְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען הַגְבֵּל מַאךְ אַגְרֶענֶעץ אַרוּם דֶעם בַּארְג וְקִדַּשְׁתּוֹ אוּנ הֵיילֶיג אִים וָואס בַּדַארְף אִיךְ זיי נָאךְ אַמָאל זָאגֶען: (כד) וַיֹּאמֶר הָאט גָאט צוּ אִים

אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃ כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃

אונקלוס

אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכָהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא יִפַּגְּרוּן לְמִסַּק לָקֳדָם יְיָ דִּילְמָא יִקְטוֹל בְּהוֹן׃ כה וּנְחַת מֹשֶׁה לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃
א וּמַלִּיל יְיָ יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַר׃

תולדות אהרן

וידבר אלהים תגינה ג׃

בעל הטורים

קדושתו בסוף כדכתיב לקדושים אשר בארץ המה כלו' לאחר מיתתו שיהי' בארץ נכרת קדושתו כי בחייהם הן בקדושיו לא יאמין וגם גדולת ת"ח בסוף הקריאה שגדול שבכולם גולל׃ (א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. בגי' בכל מה שבכתב ושבעל פה׃

רשב"ם

הר סיני כשהזהרת את העם ע"י בהגבלה. אמרת לי השמרו לכם עלות בהר ועכשיו אתה אומר לי פן יהרסו אל ה' שמא אתה מוסיף שאפילו להתקרב מעט כדי להסתכל ולראות אפי' רחוק מן ההר אסור. והשיב לו הקב"ה לך רד ועלית אתה ואהרן עמך. והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'. וגם עתה לראות בלא עלייה לא אסרתי לך׃ (כה) ויאמר אליהם. מצות הגבלה מעכשיו׃

רש"י

(מכילתא) והפד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה׃ ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם ו עמך ת"ל ועלית אתה. אמור מעתה אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והכהנים מחיצה לעצמם. משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'׃ פן יפרץ בם. אע"פ שהוא נקוד חטף קמ"ץ אינו זז מגזרתו כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפו"ם כשהיא באה במקף משתנה הנקוד לחטף קמ"ץ׃ (כה) ויאמר אליהם. התראה זו׃ (א) וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין ז לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל ח

בית יהודא

געזאגט צו משה גיי צו די יודין אונ זאלסט זיי נאך אמאל אנזאגן זיי זאלן ניט גיין צום בארג (שמזרזין את האדם קודם מעשה) מען דארף אנזאגן דעם מענטש איידר די זאך ווערט געטאן (וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה) אונ מען דארף אים נאך אמאל אנזאגן ווען די זאך ווערט שון געטאן׃ ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים). הקב"ה האט געזאגט צו משה דוא זאלסט אויפגיין אונ אהרן מיט דיר אונ די כהנים, זאגט רש"י (יכול אף הם עמו) איך וואלט מיינען אהרן מיט די כהנים זאלן אויפגיין גלייך מיט משה ותלמוד לומר ועלית אתה) דר ווארט "אתה" איז איבעריג, עס קען שטיין ועלית ואהרן עמך, זאגט הקב"ה צו משה דו זאלסט אויפגיין (אמור מעתה) זאלסטו איצט זאגן אזו האט הקב"ה געזאגט צו משה (אתה מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו, והכהנים מחיצה לעצמם) משה זאל האבן זיין ארט בזונדר, אהרן זאל האבען זיין ארט בזונדער, די כהנים זאלן האבן זייער ארט בזונדער (משה נגש יותר מאהרן) משה זאל גענען צום בארג נענטער פון אהרן (ואהרן יותר מהכהנים) אהרן זאל גענען צום בארג נענטער פון דיא כהנים (והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה') אונ דם פאלק זאלן ניט צו ווארפען זייער בשטאנד, זיי זאלן זיך גאר ניט רירן פון זייערע ארטער ווען ארויפ־ גיין צו הקב"ה׃ (פן יפרץ בם). זאגט רש"י (אף על פי שהוא נקוד חטף קמץ) אפילו דער ווארט יפרץ איז געפינטלט מיט אחטף קמץ, פון דעסטוועגן (אינו זז מגזרתו) ווערט ער ניט געריהרט וניט גיענדערט פון זיין טייטש, אזוי וויא יפרץ איז דערטייטש אויסברעכען, אזו יפרץ איז אוך דערטייטש אויסברעכען, נאר פאר וואס שטייט דא יפרץ אונ עס שטייט ניט יפרוץ זאגט רש"י (כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפום) אזו איז דער דין נפון דקדוקו יעדר ווארט וואס דארף זיין גפינטלט מיט אמלאפום ודאס איז אחולם) וויא יפרוץ (כשהיא סמוכה במקף) אויב דער ווארט איז נאנט אונ צוגעצוגען צו נאך אווארט מיט אמקף, ווי דר ווארט יפרץ איז מיט אמקף צו געצוגען צום ווארט בם פן־יפרץ־בם (נשתנה הנקוד לחטף קמץ) ווערט געענדערט דיא נקודה פון אחולם צו אחטף קמץ, עס זאל שטיין יפרץ׃ (כה) ויאמר אליהם). (התראה זו) משה האט גיזאגט צו די יודין נאך אמאהל זיי זאלן ניט גיין צום בארג׃ (א) וידבר אלהים). זאגט רש"י (אין אלהים אלא דיין) אלהים מיינט מען אדיין (וכן הוא אומר) אזו זאגט דער פסוק (אלהים לא תקלל, ותרגומו דיינא) זאלסט ניט פלוכין אלהים. זאגט דר תרגום אדיין זאלסטו ניט פלוכין (לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר) נוייל עס זענען דא דינים אין די תורה אויב דער מענטש טוהט זיי, בצאלט אים הקב"ה פר זיי שכר (ואם לאו) אונ אויב ער טוהט זיי ניט (אינו מקבל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא כל עשרת הדברות בדבור אחד מה שאין הפה יכולה לדבר אם כן מה תלמוד לומר אנכי ולא יהיה לך מלמד שחזר משה את כל דבור ודבור בפני עצמו. חכי איתא בסיפרא.

שפתי חכמים

הל"ל ונפלו לכ"פ כל מה וכו'׃ ו (נח"י) ה"פ יכול אף הם ר"ל הכהנים מדליין הרב והכהנים ולא רשם והעם דה"א לו' דגם העם עמך א"כ קשה: על מה קאי אל יהרסו אלא וכו' וה"ק דאס"ד דהכהנים הם בכלל אל יהרסו הל"ל אתה ואהרן עמך והעם אל יהרסו וממילא נשמע דגם הכהנים אל יהרסו ומדפרט והכהנים יכול דקאי אדלעיל וגם הם עמך וכו' ת"ל ועלית אתה למעט כא והואיל שהמיעוט אתה כתיב קודם ואהרן ה"א לממעט גם את אהרן ת"ל עמך ש"מ דאהרן היה עמו במחיצ' אחת ולא עם הכהנים לכן אמור מעתה אתה מחיל' לעצמך ולא עם אהרן ואהרן מחילה לעצמו ולא עם הכהנים דהא כתיב עמך והם ר"ל הכהנים מחיל' לעצמן ולא עם העם וגירסא אחרת נזדמנה להרא"ם בדברי הרב ע"ש׃ ז והא דקאמר ברא"שית ברא אלהים וגבי נח וידבר אלהים אל נח ובסנה וירא אלהים מתוך הסנה ע' הכל בהרא"ם בפ' וארא׃ ח פי' דהיינו שלא בעידן ריתחא אבל בעידן ריתחא אין שום

פירוש לתורת אלהים

גזאגט לך גיי נידר אונ זאג זיי נאך אמאל ועלית אונ זאלסט אויף גיין אתה דוא אונ אהרן עמך מיט דיר והכהנים אונ די כהנים והעם אונ דם פאלק ישראל אל זיי זאלן ניט אוועק גיין פון זייער ארט לעלות צו אויף גיין צו גאט פן ווארום טאמער וועט ער ברעכען אין זיי׃ (כה) וירד האט משה גנידערט צום פאלק ויאמר אונ האט זיי ווידר אן גזאגט זיי זאלן ניט גיין צום בארג סיני׃ (א) וידבר האט גאט גרעט את גאר די רייד די

בצבור קורין בטעם העליון תמצא בסוף הספר ס ב אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ

ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא

תולדות אהרן

אנכי ה׳ שבת פט:

בעל הטורים

(ב) אנכי. בגי׳ כסא לו׳ שקרע כל הרקיעים עד כסא הכבוד ובגימטריא מלא ועוד עברה וזהו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ויש בו ששה (כ"א יו"ד) הויות ראשון ואחרון בשמים ובארץ וד׳ רוחות ועומק ורום: אשר הוצאתיך. ג׳ במסור׳. ב׳ בדברות ואידך אשר הוצאתיך מאור כשדים שהוציאו מאור כשדים ליתן לבניו התורה:

בית יהודא

עֲלֵיהֶם פוּרְעָנוּת) שְׁטְרָאפְט אִים נִיט הקב"ה (יָכוֹל אַף עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֵּן) וָואלְט אִיךְ מֵיינֶען בַּיי דִי צֶעהֶן גִיבָּאט אִיז אוֹיךְ אַזוֹי, אַז עֶר וֶועט זֵיי נִיט טָאהֶן וֶועט עֶר נִיט גִישְׁטְרָאפְט וֶוערֶען (תַּלְמוּד לוֹמַר) זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים) הקב"ה הָט גֶערֶעט (דַיָּין לְהִפָּרַע) אִיךְ בִּין אַדַיָין צוּ גִיצָאהְלְט וֶוערְן, צוּ שְׁטְרָאפְּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט נִיט טָאן דִי צֶעהֶן זַאכֶען וָוס אִיךְ הָאבּ גִיבָּאטֶן: [אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה]. (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁאָמַר הקב"ה עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד) הקב"ה הָט אַרוֹס גְזָאגְט דִי צֶעהֶן גִבָּאט מִיט אֵיין מָאל (מַה שֶׁאִי אֶפְשַׁר לְאָדָם לוֹמַר כֵּן) וָוס עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ צוּ אַמֶענְטְשׁ עֶר זָאל אַזוֹי זָאגֶען, פְּרֶעגְט רש"י (אִם כֵּן) אוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹי גֶעוֶוען אַז אַלֶע צֶעהְן דִבְּרוֹת הָאט הקב"ה אַרוֹיסְגֶערֶעט מִיט אֵיין וָוארְט (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עוֹד) פַר וָוס שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק „אָנֹכִי", אוּנ „לֹא יִהְיֶה לְךָ" עֶנְפֶערְט רש"י (שֶׁחָזַר וּפֵירֵשׁ עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ) הקב"ה הָט נָאךְ אַמָאהְל גֶעזָאגְט יֶעדֶער גֶעבָּאט בֶּעזוּנְדֶער וּצְוֵויי גֶעבָּאט „אָנֹכִי" אוּנ „לֹא יִהְיֶה לְךָ" הָט הקב"ה נָאךְ אַמָאהְל אַלֵיין גֶעזָאגְט צוּ אַלֶע יוּדֶען, אוּנ נָאךְ אַכְט גֶעבָּאט הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט נָאךְ אַמָאהְל צוּ מֹשֶׁה אַלֵיין, אוּנ מֹשֶׁה הָט זֵיי גֶעזָאגְט צוּ אַלֶע יוּדֶען: [לֵאמֹר]. (מְלַמֵּד) דֶר וָוארְט „לֵאמֹר", צוּזָאגֶען לֶערְנְט אוּנְז, מֶען מֵיינְט דִי יוּדֶען זָאלֶען זָאגֶען (שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו) דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעזָאגְט אוֹיף יוֹא, יוֹא, אוּנ אוֹיף נֵיין, נֵיין, דְהַיְינוּ הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ וגו׳, הָאבֶּן דִי יוּדֶען גֶעזָאגְט יוֹא, הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, הָאבֶּען דִי יוּדֶען גֶעזָאגְט נֵיין, אוּנ אַזוֹי אִיז גֶעוֶוען נַוייטֶער בַּיי אַלֶע גֶעבָּאט נַאזוֹי שְׁטֵייט אִין סֵפֶר מְכִילְתָּא]:

(ב) [אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ]. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט (כְּדַאי הִיא הַהוֹצָאָה שֶׁתִּהְיוּ מְשׁוּעְבָּדִים לִי) וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם, דָאס אַלֵיין, אִיז וֶוערְט, אִיר זָאלְט מִיךְ דִינֶען (דָּבָר אַחֵר) וֶועגֶן נָאךְ אַזַאךְ הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ וגו׳ (לְפִי שֶׁנִּגְלָה בַּיָּם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה) וֶוייל בַּיי דֶעם יַם אִיז הקב"ה גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארֶן צוּ דִי יוּדֶען וִוי אַשְׁטַארְקֶער

רש"י

עליהם פורעניות (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין ליפרע: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך ט שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית א"כ כו׳ פירוש לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד א"כ מה ת"ל אנכי וגו׳ ר"ל מה בא להודיענו במה שפרט לשון ב׳ דברות אלו מהשאר מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפי זה כולם כמוהם הקב"ה בכבודו ובעצמו דברם. ותי׳ שחזר ופירש וכו׳ ור"ל באותו ההזרה לא החזיר ללמד על הכלל יצא אלא על הפרט אלו ב׳ דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו (מכילתא): (ב) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה כ שתהיו משועבדים לי (מכילתא). ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ל ונגלה

שפתי חכמים

אלוה שאין מענישין עליה וראי׳ מפרק התכלת ע"ש: ט כלו׳ הואיל וכולן בדבור אחד נאמרו למה כתיב במקום אחר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו דמשמע דוקא אנכי ולא יהיה לך בדבור אחד נאמרו ומתרץ שחזר ופירש וכו׳ כלו׳ דודאי כולן בדבור אחד נאמרו כו׳ ובפרישה שפי׳ לנו הקב"ה לא שמענו מפי הקב"ה כ"א שתים והשאר משה פירשן: י דק"ל שכתוב וידבר הוא הכלל לאמר הוא הפרט והכא הפרט כתוב בהדיא את כל הדברים האלה א"כ למה חזר וכתב לאמר שמורה על דבר פרטי אלא לדרוש הרא"ם: כ דק"ל למה תלה אלהותו ביצ"מ ולא בבריאת שמים וארץ ולכתוב אנכי ה׳ אלהיך אשר בראתי שמים וארץ: ל פי׳ לא מפני שאלהותו תלוי ביציאת מצרים תלה אלהותו בה מכל פעולותיו אלא מפני שכשנגלה על הים וכו׳ שנא׳ ותחת רגליו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ותימה מאי קשיא ליה אם בדיבור אחד נאמרו מ"מ היה משה רבינו ע"ה צריך לומר כל אחד ואחד בפני עצמו וי"ל הכי קשיא ליה אם בדיבור אחד נאמר למה פסק משה רבינו את הטעמים היה לו לומר כולן פסוק אחד ומשני מלמד שחזר וכו׳ ורבי ברוך ז"ל פירש א"כ מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך דמשמע אלו לבד אמרן שהרי שניהם בנגון אחד כאלו שניהם דבור אחד וגם כתובים בלשון הקב"ה כאלו הוא מדבר בעצמו אנכי הוצאתיך על פני לאוהבי אבל שאר הדברות יש פסוק לכל אחד לבדו זולתי לא תרצח לא תנאף לא תגנוב וגם יש פרשה בין זו לזו וכתובים בלשון משה ולא בלשון הקב"ה והיינו דאמר במסכ׳ חגיגה אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ופריך א"כ מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך כלומר והלא לא נשתנו אלא משאר דברות שכלן בדבור אחד נאמרו ומשני שחזר על כל דבור ודבור בפני עצמו אך לא שמענו מפיו כי אם שנים: (ב) אנכי ה׳ אלהיך. מאי דבור הוא זה ומה מצוה ומה אזהרה היא זו. וי"ל אנכי ה׳ אלהיך ואני מצוך שתדעו ידיעה ברורה כי הוא הבורא וכי אני הוא המצוה כל המצות ונאמן ליפרע הטוב והרע וידיעת השם שחייב אדם לדעת שהוא הבורא יתברך וית׳ ורבי תנחומא דורש לפי שנגליתי עליכם בים כגבור ואיש מלחמה וביום מתן תורה כזקן מלא רחמים אל תחשבו ששתי רשויות הן אלא אנכי ואין עוד אחר. ד"א לפי שכשנגלה הקב"ה ביום מתן תורה נגלה ברבותים אלפי שנאן והיו ישראל מעמידין זה לזה אמר להם הבורא אנכי ה׳ אני יחיד וגם פתח להם שבעה רקיעים והראה להם

פירוש לתורת אלהים

אֵלֶּה עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לֵאמֹר אַזוֹי צוּא זָאגֶן [עיין רש"י]: הָאט דִיךְ אוֹיס גְצוֹגֶן פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם [עיין רש"י]

(ב) אָנֹכִי אִיךְ בִּין גָאט דַיין גָאט אֲשֶׁר וָואס מִבֵּית פוּן דֶעם הוֹז פוּן פַּרְעֹה וָוס אִיר זֶענְט גִיוֶוען צוּ

מצות השם

(כה) (אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹס אַז עֶס אִיז נִישְׁט דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט נָאר אֵיין גָאט אוּנ עֶר הָאט אַלֶעם בַּאשַׁאפֶן אוּנ קֵיין שׁוּם זַאךְ וֶוערְט נִישְׁט גֶעטָאן אָן זַיין ווִילֶען אוּנ דָאס אִיז דֶער עִיקָר וָואס מִיר מוּזֶען גְלֵייבֶּען אוּנ אַזוֹי בַּאלְד מֶען הָאט נָאר אַמַחֲשָׁבָה זָרָה אַז עֶס אִיז חָלִילָה פַאר הַאנְדֶען אַייְנֶער חוּץ אִים אִיז עֶר (אַכוֹפֵר בְּעִיקָר) דָאס הֵייסְט עֶר גְלֵייבְּט נִישְׁט אִין דֶער גַאנְצֶער תּוֹרָה אוּנ דִיא מִצְוָה בַּאדַארְף מֶען אִין זִין צוּא הָאבֶּען אִין יֶעדֶר מִנוּט אוּנ אִין יֶעדֶער רֶגַע אוּנ זִיא אִיז נוֹהֵג סַייא בַּייא זְכָרִים אוּנ סַייא בַּייא נְקֵבוֹת:

מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לֹא־יִהְיֶה

דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא: ג לָא יְהֵי לָךְ אֱלָהּ אָחֳרָן

תו״א לא יהיה לך שבת פת :

רשב״ם

(ג) לא יהיה וגו׳ . שאני לבדי הוצאתיך :

רש״י

כאן כזקן מלא רחמים שנא׳ (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד״א לפי שהיו שומעין קולות מן הרבה שנאמר את הקולות קולות באין מד׳ רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן ולמה אמר ל׳ יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזהו שאמר (שמות לב) למה ה׳ יחרה אפך בעמך לא להם צוית לא יהי׳ לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי: **מבית עבדים**. מבית פרעה שהייתם עבדים לו או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת״ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים: (ג) **לא יהיה לך**.

בית יהודא

יונגער מלך האלט מלחמה מיט זיינע פיינד (ונגלה כאן כזקן מלא רחמים) אונ דא אויף דעם בארג סיני איז הקב״ה געזעהן געווארן ווי איין אלטער מאן וואס זיין פנים איז מיט פיל רחמנות (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר) אונטער די פיס פון הקב״ה איז געוועזן ווי אזוי אבריל־אנטענער ציגול (זו היתה לפניו בשעת השעבוד) דר ציגול איז געוועזן פאר הקב״ה ווען די יודען האבען געארבעט אין מצרים די שווערע ארבעט וואס די יודען ארבעטן אין מצרים זאל שטענדיג געדיינקט ווערען פר הקב״ה! (וכעצם השמים משנגאלו) אונ ווען די יודען זענען אויסגעלייזט געווארען פון מצרים איז דר ציגול אוועק גענומען געווארן אונ דר ארט פון ציגול איז געווארן גלייך מיט דעם גאנצן הימעל האט הקב״ה געזאגט צו די יודען (הואיל ואני משתנה במראות) ווייל איך ווער געענדערט מיט די אויסזעהונג (אל תאמרו שתי רשויות הן) זאלט איר ניט זאגן עס זענען צוויי גאטער (אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים) איך בין דערזעלביגער וואס האב דיך ארויסגענומען פון מצרים אונ וואס איך האב די מצרים דערטרונקען אין ים (דבר אחר) ווענען נאך אזוי האט הקב״ה געזאגט אנכי ה׳ אלהיך וגו׳ (לפי שהיו שומעין קולות הרבה) ווייל דיא יודען האבען איצט געהערט פיל ערליי שטימען (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (את הקולות) די שטימען, מיינט מען פיל שטימען (קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ) שטימען זענען געהערט געווארען פון די פיר זייטען וועלט אונ פון הימעל אונ פון דיא ערד (אל תאמרו רשויות הרבה הן) זאלט איר ניט זאגן עס זענען דא פיל גאטער פרעגט רש״י (ולמה אמר בלשון יחיד אלהיך) פאר וואס האט הקב״ה געזאגט צו דיא יודען ווי מען זאגט צו איין מענטש „אלהיך" דיין גאט, הקב״ה הט געדארפט זאגען „אלהיכם" איך בין אייער גאט, ענטפערט רש״י (ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל) ווייל הקב״ה הט געוואוסט אז די יודען וועלען מאכען א עגל ואקאלב] אונ וועלען אויף אים זאגען ער איז א גאט, אונ משה וועט וועלן בעטן פון הקב״ה ער זאל זיי ניט פארלענדען, מיט וואס וועט משה קענען שטילען דעם כעס פון הקב״ה, דריבער האט הקב״ה געזאגט „אלהיך" דיין גאט, וועט משה קענען עפענען דיא מויל צו פארענטפערן די יודען ווי רש״י זאגט ווייטער (וזה הוא שאמר) דס איז וואס משה הט געזאגט (למה ה׳ יחרה אפך בעמך) גאט פאר וואס זאל ברענען דיין כעס אויף דיין פאלק (לא להם צוית) ניט צו זייא האסטו געבאטען, דו האסט ניט געזאגט (לא יהיה לכם אלהים אחרים) איר זאלט ניט האבען אנדערע געטער (אלא לי לבדי) נאר צו מיר אליין האסטו געבאטן איך זאל ניט האבען אנדערע געטער, דוא האסט געזאגט צו מיר לא יהיה לך אלהים אחרים, עס זאל ניט זיין צו דיר אנדערע געטער: (מבית עבדים) . זאגט רש״י הקב״ה הט געזאגט צו די יודען איך האב אייך ארויסגענומען (מבית פרעה שהייתם עבדים לו) פון פרעה׳ס שטוב וואס איר זענט געוועזן ביי אים קנעכט, פרעגט רש״י (או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים) טאמער מיינט מען איך האב אייך ארויס־גענומען פון א קנעכט־שטוב, איר זענט געוועזן קנעכט ביי קנעכט (תלמוד לומר) לערונט אונז איין אנדער פסוק משה האט געזאגט צו די יודען (ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים) הקב״ה הט דיך אויסגעלייזט פון די שטוב וואס איר זענט דארטען געוועזן קנעכט, פון די האנט פון פרעה דר מלך פון מצרים (אמור מעתה) פון איצט זאגען מיר (עבדים למלך היו) די יודען זענען געוועזן קנעכט ביי דעם מלך פון מצרים (ולא עבדים לעבדים) אבער ניט קנעכט ביי קנעכט: (ג) ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהוא יחיד הה״ד אתה הראת לדעת כי ה׳ הוא האלהים אין עוד מלבדו. ולכך נאמר אנכי ולא יהיה לך בל׳ צווי ליחיד כדי ללמד סניגוריא לישראל במעשה העגל כדפרש״י שאמר משה באותו מעשה ואל תענשהו כי לי לבדי הזהרת לא יהיה לך ולא אמרת ולא יהיה לכם . ועוד נאמר במדרש שלכך נאמרו כלם בלשון יחיד מפני שצפה הקב״ה שיחידים עתידים לבטל אותם מיכה מבטל אנכי . ירבעם מבטל לא יהיה לך. צלפחד זכור . יואב לא תרצח . אמנון לא תנאף. עכן לא תגנוב . ציבה לא תענה. אחאב לא תחמוד. לכך נאמרו כולן בלשון יחיד . ד״א אנכי ה׳ אלהיך בשעת מתן תורה היה הקול יוצא מן המזרח וישראל שומעים ובאין לקבל התורה באו למזרח הולך למערב באו למערב הולך לצפון באו לצפון הולך לדרום באו לדרום בא להם מן השמים שנאמר מן השמים השמיעך את קולו והיו ישראל אומ׳ והחכמה מאין תמצא

שפתי חכמים

וגו׳ רצונו להביא בזה שמשתנה לפי הענין ומה שכתוב בקרא יציאת מצרים ורש״י פי׳ לפי שנגלה בים וכו׳ משום שהוא תכלית יצ״מ : מ ה״פ כשם שאתם מודים שהייתי יחיד בקריעת ים סוף כדכתיב זה אלי ואנוהו כך תאמינו שאותו אלהים אני ולכך קאמר אני הוא שהוצאתיך מארץ מצרים . (מהרש״ל) פירש דק״ל לפי פי׳ ראשון לא הוה ליה למימר אלא המוציאך מבית עבדים מארץ מצרים ל״ל לכ״פ ד״א . ולפי שני פשטים האלו קשה שבתחלה אמר אנכי והדר אמר לא יהיה לך ואין זה כסדר שמתחלה הי״ל לצוות שלא יהא שום אלהות והדר הל״ל אנכי ר״ל אני לבדי לפי שאין דרך לצוות תחלה לעשות דבר וכתר

פירוש לתורת אלהים

אים קנעכט: (ג) לא יהיה לך עס זאל ניט זיין צו דיר אלהים געטער אחרים אנדרי זיי זענען ניט געטער נאר

מצות השם

(כו) (לא יהיה לך אלהים אחרים) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס אז קיין שום יוד טאר נישט דינען קיין שום געטצען בילדער אונ קיין אפ גאט אונ מען טאר ניט דענקען ח״ו אז עס איז דא נאך איין גאט אבער איין שותף ח״ו צו גאט אונ דער וואס ער טראכט נאר אז עס איז דא עפעס איין ממשות אין דר עבודה זרה דער הייסט איין כופר בעיקר אונ מען טאר ניט רעדען איין דיבור וואס עס זאל אום ווייזען אז ער לייקנט ח״ו אין גאט אדער אז ער איז חלילה מודה צוא דיא עבודה זרת

ווייל

לְךָ֛ אֱלֹהִ֥ים אֲחֵרִ֖ים עַל־פָּנָֽי׃
ד לֹֽא־תַעֲשֶׂ֨ה לְךָ֥ פֶ֣סֶל ׀ וְכָל־תְּמוּנָ֡ה
אֲשֶׁ֤ר בַּשָּׁמַ֙יִם֙ מִמַּ֔עַל וַאֲשֶׁ֥ר בָּאָ֖רֶץ
מִתָּ֑חַת וַאֲשֶׁ֥ר בַּמַּ֖יִם מִתַּ֥חַת לָאָֽרֶץ׃

אונקלוס

בַּר מִנִּי: ד לָא תַעְבֵּד
לָךְ צֶלֶם וְכָל דְּמוּת
דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא
וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי
בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא:

תו"א לא תעשה לך סנהדרין סא: אשר בשמים עבודה זרה סג:

בעל הטורים

(ד) תמונה. בגי' פרצוף אדם: ואשר בארץ. בגימ' ההרים והגבעות: מתחת. בגי' זו בלבול קטן:

בית יהודא

יִהְיֶה לְךָ] . פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוא וָואס שְׁטֵייט דֶר פָּסוּק, עֶנְטְפֶערְט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר) ווייל עס שְׁטֵייט אִין אַנְדֶערֶן פָּסוּק (לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ) דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכֶן צוּ דִיר אַבִּילְד דוּ זָאלְסְט צוּ אִים דִינֶען (אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה) ווייס אִיךְ נָאר מֶען טָאר נִיט מַאכֶן אַבִּילְד צוּ דִינֶען אִים (הֶעָשׂוּי כְּבָר) אַז עֶר קוֹיפְט אָדֶער עֶר גֶעפִינְט אַבִּילְד וָוס אַיין אַנְדֶערֶער הָט אִים גֶעמַאכְט צוּ דִינֶען צוּ אִים (מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקַיֵּים) פוּן ווּאנֶען ווייסֶן מִיר אַז מֶען טָאר אִים נִיט קוֹיפֶען אוּנ מֶען טָאר נִיט הַאלְטֶן אַזוֹי אַבִּילְד (תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִהְיֶה לְךָ) זָאגְט דֶר פָּסוּק אַזוֹי אַבִּילְד טָאר נִיט זַיין בַּיי דִיר, מְכִילְתָּא: וֶאֱלֹהִים אֲחֵרִים]. מֵיינְט מֶען (שֶׁאֵינָן אֱלָהוּת) זַייא זֶענֶען נִיט גֶאטֶער (אֶלָּא אֲחֵרִים עָשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם) נָאר אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן זֵיי גֶעמַאכְט פַאר גֶעטֶער אוֹיף זִיךְ, זָאגְט רש"י (וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ אֱלֹהִים אֲחֵרִים זוּלָתִי) מִיר קֶענֶען נִיט זָאגֶען הקב"ה הָט גֶעזָאגְט זַייא זֶענֶען אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אַנְדֶערֶע גֶאטֶער, אוֹיסֶער מִיךְ (שֶׁגְּנַאי הוּא כְּלַפֵּי מַעְלָה לְקָרוֹתָם אֱלָהוּת אֶצְלוֹ) ווייל עס אִיז נִיט שֵׁיין גֶעגֶען הקב"ה מֶען זָאל דִי בִּילְדֶער רוּפֶען גֶאטֶער (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ קֶענֶען מִיר זָאגֶן אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵיינְט מֶען (שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם) זֵיי זֶענֶען אַנְדֶערֶע וּפְרֶעמְדֶע צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס דִינֶען צוּ זֵיי (צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם) דִי מֶענְטְשֶׁן שְׁרַייעֶן צוּ דִי בִּילְדֶער (וְאֵינָם עוֹנִים אוֹתָם) אוּנ דִי בִּילְדֶער עֶנְפֶערֶן נִיט (וְדוֹמֶה כְּאִילוּ הוּא אַחֵר וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ מֵעוֹלָם) עֶס אִיז גְלַייךְ ווִי דֶר מֶענְטְשׁ וָואלְט גֶעוֶועֶן אַפְרֶעמְדֶער אוּנ דֶער בִּילְד הָאט קֵיין מָאהְל אִים גֶעקֶענְט דְרִיבֶּער ווייל עֶר אִים נִיט עֶנְפֶערֶען: וְעַל פָּנָי]. מֵיינְט מֶען (כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיָּים) אַזוֹי לַאנְג ווִי אִיךְ גָאט לֶעבּ אוּנ בִּין דָא אוֹיף דֶר ווֶעלְט זָאלְסְטוּ נִיט דִינֶען צוּ דִי בִּילְדֶער אוּנ הקב"ה לֶעבְּט דָאךְ אֵייבִּיג (שֶׁלֹּא תֹאמַר לֹא נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֶלָּא אוֹתוֹ הַדּוֹר) זָאלְסְט נִיט זָאגֶן נָאר דִיא יוּדֶען וָוס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעבָּאטֶן גֶעוָוארֶן זֵיי זָאלֶען נִיט דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה, דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט עַל פָּנָי, אֵייבִּיג טָאר מֶען נִיט דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה: (ד) פֶּסֶל]. אַבִּילְד רוּפְט מֶען פֶּסֶל (עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל) ווייל דֶר בִּילְד אִיז אוֹיסְגֶעהַאקְט וְאוֹיסְגֶעשְׁנִיצְט

רש"י

למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין ב שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך (מכילתא): אלהים אחרים. שאינן אלהות אלא אחרים עשאום אלהים עליהם (מכילת') ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם צועקים אליהם ואינן עונין אותם ודומה כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים ם שלא תאמר לא נצטוו על ע"ה אלא אותו הדור (מכילתא): (ד) פסל. על שם ע שנפסל: וכל

שפתי חכמים

שכי לאסור דבר שכנגדו לכ"פ ד"א שהיו שומעין וכו' והיו סבורים מיד שהם הרבה לכך הוצרך להזהיר בתחלת הענין ע"ז (ר"ל) אנכי וגו'. ר"ל אלא אנכי: ב כלו' שלא עשה לא הוא ולא אחרים עשו לו אלא שהיה עשוי מתחלה והוא מלאו או קנאו מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך מ"מ הרא"ם: ם מקפין העולם והא בפ' ואתחנן פירש"י על מלת על פני בכ"מ אשר אני שם וזהו כל העולם כולו ד"א כל זמן שאני קיים. וי"ל משום דרש"י רוצה לתרץ אגב פירושו קושיא אחרת דכתיב שם ונושנתם בארץ וגו' ועשיתם פסל וגו' דמשמע דע"ז היא מצוה התלויה בארץ וכתיב קודם עשרת הדברות אשר שם לא את אבותינו וגו' כי אתנו אנחנו וגו' משמע שהיא מצוה התלויה בגוף ונוהגת בין בארץ בין בח"ל א"כ סתרי אהדדי לכן פי' על פני כ"מ וכו' מ"ה נקט פי' זה ברישא כדי לתרץ הקושיא והא דכתיב ונושנתם בארץ וגו' משום דלגבי א"י יותר מקולקלים בעניני ע"ז משאר אומות ולכן נקט בקרא בארץ כדי להזהירם ביותר על ארץ ישראל שהם מקולקלים ביותר: ע מל' פסל

דעת זקנים מבעלי התוספות

תהום אמר לא בי הוא התחילו ישראל שומעין מארבע רוחות העולם ומשמים וארץ אומרים שמא חס ושלום רשויות הרבה הן לכך כתב אנכי ה' כל מה שאתם שומעים אינו בא אלא מאתי ומן אל"ף דאנכי עד כ"ף דלרעך יש תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות. ובפ"ק דקידושין אמרינן בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לעצמו הוא דורש כיון ששמעו כבד את אביך ואת אמך הודו על הראשונות זש"ה יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך ועוד כתיב ראש דברך אמת ולא סוף דברך אלא מסוף דברך הודו שראש דברך אמת:

פירוש לתורת אלהים

אַנְדֶערֶע הָאבֶּן זֵיי גֶמַאכְט אוֹיף זִיךְ פַאר גֶעטֶער [עיין רש"י] עַל בִּיז ווַאנֶען אִיךְ לֶעבּ טָארְט אִיר נִיט הָאבֶּן קֵיין אַפּ גֶעטֶער אוּנ אִיךְ לֶעבּ דָאךְ אֵייבִּיג: (ד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכֶן צוּ דִיר פֶּסֶל אַבִּילְד וָוס אִיז אוֹיס גֶהַאקְט פוּן הָאלְץ אָדֶר פוּן אַנְדֶערֵי זַאכֶן וְכָל אוּנ אַלִי גִישְׁטַאלְט אֲשֶׁר וָואס אִיז אוֹיף דֶעם הִימֶל מִמַּעַל פוּן אוֹבֶן וַאֲשֶׁר אָדֶר אַזוֹ אֵיין גִשְׁטַאלְט ווִי עֶס אִיז אוֹיף דֶר עֶרְד מִתַּחַת פוּן אוּנְטֶן וַאֲשֶׁר אָדֶר אַזוֹי אַגִשְׁטַאלְט וָוס אִיז אִין ווַאסֶר אוּנְטֶער דִי עֶרְד טָארְסְטוּ אַלְץ נִיט מַאכֶען אַזֶעלְכֶע גִשְׁטַאלְטֶען פַאר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים:

מצות השם

ווייל ווֶער עֶס אִיז מוֹדֶה אִין דֶער עֲבוֹדָה זָרָה דֶער אִיז אֵיין כּוֹפֵר בְּעִיקָּר אוּנ יֶעדֶער יוּד אִיז זִיךְ מְחוּיָב מוֹסֵר נֶפֶשׁ צוּא זַיין פוּן גָאטֶס ווֶעגֶען מִיט זַיין גַאנְץ לַייבּ אוּנ מִיט זַיין גַאנְץ פַארְמֶעגֶען אֲפִילוּ מֶען ווֶעט חָלִילָה אֵיין יוּד נֵייטֶען אַז עֶר זָאל דִינֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה זָאל עֶר זִיךְ לָאזֶען הַארְגֶענֶען אוּנ זָאל נִיט ווֶעלֶען דִינֶען דִיא עֲבוֹדָה זָרָה אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אִין יֶעדֶער אָרְט אוּנ אִין יֶעדֶר צַייט סַייא בַּיי זְכָרִים אוּנ סַייא בַּייא נְקֵבוֹת:

(כז) (לֹא תַעֲשֶׂה וגו') דִי מִצְוָה פַאר שְׁטֵייט מֶען אַלֵיין אוּנ ווֶער עֶס הָט עוֹבֵר גֶעוֶועזֶען אוּנ הָט זִיךְ גֶעמַאכְט אֵיין בִּילְד אָדֶר עֶר הָאט גֶעלָאזְט זִיךְ מַאכֶן אֵיין בִּילְד קוּמְט אִים מַלְקוּת אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ בַּיי נְקֵבוֹת:

ה לָא תִסְגֹּד לְהוֹן
וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא
יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא
מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל
בְּנִין מָרְדִין עַל דָּר תְּלִיתָי
וְעַל דָּר רְבִיעָי לְשָׂנְאָי
כַּד מַשְׁלְמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱטֵי
בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן : ו וְעָבֵד

ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד
עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי : ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד

תו"א לא תשתחוה סנהדרין סא : ולא תעבדם שם :

בעל הטורים

(ו) ועושה חסד. ד' במסורה. ב' בדברות . וב' גבי דוד ועושה חסד למשיחו לו' מי שעושה חסד לאחרים עושין עמו חסד ודוד היה גומל חסד אף לא"ה דכתיב ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון לכך עשו

רשב"ם

(ה) לשנאי, אם הבנים שונאי : (ו) ועושה חסד לאלפים . לבנים שלשים רבעים חמשיים עשיריים מאות ואלפים בנים אלפים הם אלף דור . ולא קשו קראי אהדדי לפי הפשט בכאן מדבר בבנים ובבני בנים וכל בנים דור אחד ובני בניהם דור שני והבנים של דור אחרון . אחרון של אלף קרוים בנים . בנים

אלפים אבל במשנה תורה שאינו מזכיר לא בנים ולא שלשים ולא רבעים דכתיב שם וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים וגו' לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור

רש"י

תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים : (ה) אל קנא. (מכילתא) מקנא ליפרע ואינו עובר צ על מדתו למחול על עון ע"א כל לשון קנא אנפרימנ"ט בלעז (אייפערנד) נותן לב ליפרע : לשנאי. כתרגומו כשאוחזין מעשה ק אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז) : (ו) נוצר חסד. שאדם עושה ר לשלם שכר עד לאלפים דור נמצאת מדה טובה יתירה ש על מדת פורעניות אחת על חמש מאות שזו לארבעה דורות וזו

בית יהודא

געווארן : [תמונה] . איז אגעמאלטעם בילד (תמונת כל דבר) אגעמאלטעם בילד פון וועלכע זאך עס איז (אשר בשמים) וואס אין הימעל. אזונן, אלבנה, אדער וואס אויף די ערד : (ה) [אל קנא] . מיינט מען (מקנא להפרע) ער צערונט צו געצאהלט ווערן , צו שטראפן (ואינו עובר על מדתו למחול על עון עבודת כוכבים) הקב"ה שיינקט ניט די זינד פון עבודה זרה דינען (כל לשון קנא נותן לב להפרע) דם ווארט "קנא" מיינט מען הקב"ה גיט זיין הארץ זיין טראכטונג צו שטראפן : [לשנאי] . צו מייגע פיינד (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם) אז דיא קינדער זינדיגען אויך ווי זייערע פאטערס ווערן זיי געשטראפט פאר זייערע פאטערס זינד אויך : (ו) [נוצר חסד] . הקב"ה היט דעם חסד (שאדם עושה) וואס אמענטש טוהט (לשלם שכר עד לאלפים דור) ער זאל בצאהלען דעם שכר ביז צוויי טויזענד דורות (נמצאת) ווערט געפונען (מדה טובה יתרה על מדת פורענות אחת על חמש מאות) דיא גוטע מדות פון הקב"ה זענען מער ווי דיא שטראף־מדות מיט פינף הונדערט מאהל אזוי פיל (שזו לארבעה דורות) דם שטראף

שפתי חכמים

לך : פ ר"ל שלא תפרש שאם ע"ז תמונה ועוד שבשמים אין תמונה כי התמונה שהיא הצורה היא מקרה לריכה לנושא וא"א לעשות תמונה עומדת ל"פ דבר שבשמים דהיינו כוכבים שהן בדמות טלה או שור : צ ר"ל שדעתו ליפרע ואם לא פרע יפרע שהרי קנאה לפניו דע"י קנאה הוא פורע לו : ק דאל"כ הרי כתיב לא יומתו אבות על בנים : ר וקשה דהביא האי קרא נוצר חסד דכתיב בפ' כי תשא והכא כתיב ועושה חסד וגו'. וי"ל כדי שלא תטעה לפרש הקרא דהכא האי דכתיב ועושה שב אל הקב"ה כלומר שהקב"ה עושה חסד לאלפים ותו לא והא כתיב חסדי ה' כי לא תמנו וגו' לכן הביא קרא דנוצר חסד וגו' שפירושו חסד שהאדם עושה נוצר לו הקב"ה שכרו עד אלפים דור ה"נ האי קרא ועושה חסד שמלת ועושה שב אל האדם כלומר האדם שעושה חסד הקב"ה משלם שכרו עד אלפים דור : ש (קל"מ) תימה וכי תוספת

פירוש לתורת אלהים

(ה) אונ אז אנדערר האט עס גמאכט לא זאלסטו דיך צו זייא ניט בוקין ולא אונ זאלסט זייא ניט דינען כי ווארום יי גאט אלהיך דיין גאט אל קנא איז אזו אגאט וואס ער רעכינט ער שטראפט דער פאר פוקד ער בפעלט עון אבות די עבירות פון דעם פאטער על אויף די קינדער על שלשים אויף דריט גבירט דם מיינט מען אייניקלך ועל רבעים אונ אויף פערד גבירט דם מיינט מען אור אייניקלך צוא בצאלען זייא ווען לשונאי צו מייגע פיינד אז דיא קינדער זענען אויך שלעכט אקעגין גאט אבער אז דיא קינדער זענען צדיקים שטראפט ער זיי ניט פר דעם פאטער : (ו) ועושה אונ ער באצאלט שכר פאר מעשים טובים לאלפים צוא

מצות השם

(כח) (לא תשתחוה להם) פון דעם פסוק נעמען מיר ארוס דיא (לא תעשה) אז מען טאר זיך נישט בוקן צו קיין (עבודה זרה) אונ אפילו ער דינט די עבודה זרה מיט אזאיי זאך וואס עס איז נישט דר סדר מען זאל מיט דעם דינען דהיינו ער קולט איין קרבן פון דער עבודה זרה וועגן אדער ער שפרענגט בלוט צו דער ע"ז אבער (מקטיר קטורת) איז ער אויך חייב סקילה דאס הייסט דם (בית דין) דארף אים פר שטיינען ווייל אזא זאך וואס מיר דינען אין ביהמ"ק צו השי"ת טאר מען ניט אזוי טוען צו דער ע"ז אונ ווען איינער האט געדינט די ע"ז מיט ווילן גערן נאר מען האט אים ניט מתרה געוועזן איז ער חייב כרת דם הייסט ער ווערט פר שניטען ווערען פון דר וועלט אונ מען טאר נישט טוען אזא זאך וואס מען קאן מיינען אז ער בוקט זיך צו דר ע"ז דהיינו ווען איינער צוילט געלד לעבען איין ע"ז טאר ער זיך נישט אראפבייגן אויף הייבען דם געלט אדער ווען איינם האט זיך אן געשטעכט איין דארן אין זיין פוס טאר ער זיך ג"כ נישט אראפ בייגען ארויס נעמען דעם דארען כדי מען זאל זיך נישט טועה זיין אז ער בוקט זיך צו דער ע"ז אונ דיא מצוה איז נוהג בייא זכרים אונ בייא נקבות :

(כט) (ולא תעבדם) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס די לא תעשה אז מען טאר צו קיין אפגעטער נישט דינען אפילו דארך בזיון היינו עס איז דא אזעלכע ע"ז וואס מען דינט זיא אונ זיא הייסט (מרקולים) אונ די דינסט איז אזעדר מען גייט דארך ווארפט צו איר איין שטיין אינ עס איז נאך פאר האנדען איין ע"ז וואס זיא רופט זיך אן (כמוש) אונ די דינסט איז אזעדר זאל זיך די האר אפ שניידען אונ ווארפן אדער די ע"ז (בעל פעור) וואס די דינסט איז געוועזן אז מען זאל זיך אויף דעקין דם אונטר לייב אונ זיך שטעלן אקעגן איר אונ דיא דינסט איז דאך פסקוני נאר ווייל מען דינט צו דיא ע"ז טאר קיין ייד אזו נישט טאן אונ ווער עס

לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתָי׃
ס ז לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־

טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרָחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִקּוֹדָי׃ ז לָא תֵימֵי יָת שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת

תו"א לשוא שם שבועות כט:

רשב"ם

ואותו אלף הוא בנים אלפים: (ז) לא תשא וגו'. כל זה מכבודו של הקב"ה וגם שמירת שבת שאחריו. וגם כיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד של מקום

בעל הטורים

עמו חסד: ולשומרי מצותי. וסמיך ליה לא תשא מלמד שחמורה שבועת שוא ככל המצות. ד"א לומר כשהשמור המצות הזהר שלא תעשה אותם לשוא שלא לשמם אלא עשה אותם לשמם. על פי"ן דלא תשא יש ז' תגין כנגד ז"פ כזב ביחזקאל שבע תועבות בלבו שבע חטאות בתוכחה ז' עונותיכם מלאים ז' שמות לילה"ר ז' מדרגות לגיהנם:

בית יהודא

איז נאר ביז פיר דורות (וְזוּ לַאֲלָפִים) אונ דר שָׂכָר איז ביז צְוֵויי טויזענד דורות: (ז) לַשָּׁוְא. זאגט רש"י (הַשֵּׁנִי לְשׁוֹן שֶׁקֶר) דעם אַנְדערען לַשָּׁוְא מיינט מען פאַלְש (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תַּרְגּוּם טייטְשְׁט לְשִׁקְרָא, צו פאַלְש (כְּמָא דְתֵימַר) ווי די גְמָרָא זאגט (אֵיזֶהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא) וואָס הייסְט אַפאַלְשע שְׁבוּעָה (נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ) ער הָט געשְׁוואוֹרען צו עֶנְדערען דיא זאך וואָס מען ווייס עס איז ניט אזוי (עַל עַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב) אויף אַשְׁטיין הָט ער געשְׁוואוֹרען דָס איז גאָלְד (הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן הִנָּם) דעם ערְשְׁטען לַשָּׁוְא מיינט מען אומזיסט (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תַּרְגּוּם טייטְשְׁט לְמַגָּנָא, אומזיסט (זֶה הַנִּשְׁבַּע לְהִנָּם וְלַהֶבֶל) ער הָט געשְׁוואוֹרען אזוי אשְׁבוּעָה וואס מען הָט זיא ניט געדארפְט שְׁוֶוערען, אונ עס איז געוועזען בּארעש דָם שְׁוֶוערען, דְהַיְינוּ ער הָט געשְׁוואוֹרען (עַל עֵץ עֵץ)

רש"י

לאלפים (סוטה יא): (ז) לשוא. השני ל' שקר כתרגומו כמה דתימר אי זהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע על עמוד של אבן שהוא של זהב (הראשון ל' חנם כתרגומו) זה הנשבע לחנם ולהבל ת על של עץ עץ ועל אבן אבן (שבועות

שפתי חכמים

אתא רש"י לאשמועינן. וי"ל דק"ל הא דכתיב נוצר חסד לאלפים א"כ פירושו כפשוטו כיון שאין כל ימי עולם כ"א ששת אלפים לא יגיע העולם מתחלתו ועד סופו אפי' לאלף דור ל"פ דלא אתא קרא לאשמועינן אלא שיעורא דמדה טובה: ת (ג"א) כוונת רש"י שלא תאמר שלשון התרגום למגנא בהוא הנס ר"ל שאין בו הנאה אבל אם היה לו בו הנאה יהא מותר ל"פ להבל דעיקר הכוונה להבל שאין בו ממש זה נקרא חנם (וע"ם ברש"י ול"ל ע"פ גירסת הרא"ם וג"א לשוא לחנם להבל איזהו שבועת שוא נשבע לשנות הידוע כו' וכ' עליו הרא"ם לאו

פירוש לתורת אלהים

צְוֵוייא טויזענט דורות לְאֹהֲבַי צוא מיינע ליב האבער וּלְשׁוֹמְרֵי אונ צו דיא וואס היטען מיינע מִצְוֺת: (ז) לא תִשָּׂא דוא זאלסט ניט שְׁוֶוערען אֶת בייא דעם נאמען פון דיין גאט לַשָּׁוְא צוא אומזיסט [עיין רש"י]

ליקוטי מרדכי

(ז) לא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא וגו'. דיא גמרא זאגט ווען הקב"ה הָט גזאגט מען זאל ניט שְׁוֶוערען פאַלְש בּיי זיין נאמען, אונ מען זאל ניט דערמאנען זיין נאמען אומזיסט ווען מען דארף ניט, הָט די גאנצע ערד אציטער גטאהן, דער סֵפֶר חיי אדם (און כלל ה) ברייננגט עס הָט אמאל גטראפען אגרויסער צדיק איז געוועזען קראנק, אונ איז געווארען אגוסס, הָט ער גיהערט אין הימעל איז אגרויסער געשריי מען שרייט מאכט לֵיידיג אָארט פַר דעם צדיק וואס שְׁטארבט אונ זיין נְשָׁמָה וועט באלד קומען אין הימעל, ווי די נְשָׁמָה איז געקומען אין הימעל הָט מען אים צו גנומען מיט גרוס כָּבוֹד אונ מען הָט אים געגעבען אספר תּוֹרָה אין האנט אונ מען האט אים גיפרעגט דוא האסט מְקַיֵּים געוועזען אלץ וואס שטייט אין דיא תורה, הָט ער גזאגט יוא, דו האסט מְקַיֵּים געוועזען די ערשטע מצוה פְּרִיָּה וּרְבִיָּה ניט וועגען דיין הֲנָאָה נאר וועגען די מִצְוָה הָט ער געזאגט יוא, האט מען גזאגט ווער זענען די עדות, זענען גקומען זייער פיל מַלְאָכִים האבען גזאגט עדות, דר מַלְאָךְ הָט גיזאגט איך בין בַּשאפען געווארען פון די מִצְוָה, אונ דער מַלְאָךְ הָט גזאגט איך בין בַּשאפען געווארען פון די מִצְוָה, נאכדעם הָט מען גברייננגט די פיר שׁוּלְחָן עָרוּךְ אונ מען הָט אים גפרעגט דו האסט מְקַיֵּים געוועזען די מִצְוֺת וואס שטייען אין דיא פיר שׁוּלְחָן עָרוּךְ, האט ער גיזאגט יא, זענען געקומען אנדערע מַלְאָכִים אונ האבען אויך עדות גיזאגט עס איז אֱמֶת, נאכדעם הָט מען אים גפרעגט ביזטו געוועזען געהיט דו זאלסט ניט ארויסרעדען דעם נאמען פון הקב"ה אומזיסט אונ אָן כַּוָּונָה, הָט ער געשוויגען, הָט מען גרופען עדות זאלען קומען, זענען גקומען זייער פיל מַלְאָכִים בּדעקט מיט שְׁווארצען, אונ האבען גיזאגט מיר זענען בַּשאפען געווארען פון די אלע שֵׁמוֹת וואס ער הָט דערמאנט אומזיסט אונ אָן כַּוָּנָה, דר בֵּית דין שֶׁל מַעְלָה האבען צוריסען זייערע קליידר אונ האבען אויף אים געשריגען דו טִיפָּה סְרוּחָה וויא

מצות השם

טוט אזו אונ עס איז דא עֵדוּת אונ מען הָט אים מַתְרֶה געוועזען איז ער חַיָּיב סְקִילָה אונ אז מען הָט אים נישט מַתְרֶה געוועזען איז ער חַיָּיב כָּרֵת אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט סייא בייא זְכָרִים אונ סיי בייא נְקֵבוֹת:

(ל) (לא תִשָּׂא וגו') פון דעם פָּסוּק לערנען מיר ארום פיר זאכען איינס איז אז מען טאר ניט שְׁוֶוערען אויף קיין שְׁטיין אז עס איז גאלד דאס אנדערע איז אֲפִילוּ אויף גאלד אז עס איז גאלד טאר מען אויך נישט שְׁוֶוערען ווידער טאר מען נישט שְׁוֶוערען מען זאל מְבַטֵּל זיין איין מִצְוָה ווארום דיא שְׁבוּעָה איז נישט חָל דאס הייסט זיא איז גאר נישט ווערט אבער דעם טאר מען נישט שְׁוֶוערען אויף קיין דָבָר מִצְוָה דאס פערדע איז מען טאר נישט שְׁוֶוערען אויף אזאי זאך וואס עס איז גאר נישט מעגלעך דְהַיְינוּ ער זאל נישט עסען זיבען טאג אבער נישט שלאפען דרייא טאג ווייל דאס איז נישט מעגלעך טאר מען אזוי נישט שְׁוֶוערען אונ אז מען איז עובר אויף דיא (לא תַעֲשֶׂה) בְּמֵזִיד דאס הייסט מיר ווילען גערען קומט אים מַלְקוֹת דאס לערנען מיר אויך ארויס פון דאנען אז מען רעד ארויס גאטס נאמען אום זוסט איז ער אויך עובר אויף דיא (לא תַעֲשֶׂה) דאס איז נוֹהֵג סייא בייא זְכָרִים אונ סייא בייא נְקֵבוֹת: דער רמב"ם ז"ל שרייבט אז דיא עֲבֵירָה פון פאלטש שְׁוֶוערען איז גרעסער פון אלע עֲבֵירוֹת בייא אנדערע עֲבֵירוֹת אז מען שלאגט אים מַלְקוֹת פאר גיט אים שוין גאט ב"ה אבער דיא עֲבֵירָה פון פאלש שְׁוֶוערען אֲפִילוּ מען שלאגט אים מלקות פאר גיט אים אויך נישט גאט ב"ה דיא (גְמָרָא שְׁבוּעוֹת) שרייבט אז אויף דער עֲבֵירָה פון פאלטש שְׁוֶוערען רעכינט

יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ ח זָכוֹר אֶת־
יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ ט שֵׁשֶׁת יָמִים

דְּיֵימֵי בִשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא׃
ח הֱוֵי דְכִיר יָת יוֹמָא
דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃
ט שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח

תו"א זכור את יום ברכות ו:

בעל הטורים

(ח) זכור. זה הפסוק הוא פסוק ז' ומתחיל בז' בשביל שהשבת הוא שביעית וז' מוזכרים בפסוק אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך וכנגדם תקנו ז' מנוחות באתה אחד. וה' תיבות בפסוק זכור

רשב"ם

כדכתיב כבד את ה' מהונך: (ח) זכור את יום השבת. כל זכירה הכונה על ימים שעברו כמו זכור ימות עולם וגו' בהנחל עליון גוים. זכור את היום הזה לעולם כי לשעבר ביום הזה יצאתם ממצרים. זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר. זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה. אף כאן זכור את יום השבת של ששת ימי בראשית. כמו שמפרש והלך כי ששת ימים עשה ה' וגו' כמ"ש כאן. ולפיכך נכתב כאן זכור כדי לקדשו להיות שובת ממלאכה:

רש"י

כט מכילתא): (ח) זכור. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכן (שמות לא) מחלליה א מות יומת (במדבר כח) וביום השבת שני כבשים וכן (דברים כב) לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך וכן (ויקרא יח) ערות אשת אחיך (דברים כה) יבמה יבא עליה הוא שנ' (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי זכור לשון פעול הוא כמו (ישעי' כב) אכול ושתו (ש"ב ג) הלוך ובכה וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת ב שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו ג לשבת (בילה

בית יהודא

אויף האלץ דס איז האלץ (על אבן אבן) אויף שטיין דס איז שטיין: (ח) וזכורו. זאגט רש"י (זכור ושמור בדבור אחד נאמרו) דיא צוויי ווערטער זכור אונ שמור, זענען ביידע ארויסגערעט געווארן מיט איין מאהל פון הקב"ה (וכן מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים) זענען אויך ארויסגערעט געווארן פון הקב"ה מיט איין מאהל (וכן ערות אשת אחיך יבמה יבא עליה) זענען אויך ארויסגערעט געווארן פון הקב"ה מיט איין מאהל (הוא שנאמר) דם זאגט דער פסוק (אחת דבר אלהים) דוד המלך ע"ה הט געזאגט הקב"ה הט גערעט די ווערטער מיט איין מאהל (שתים זו שמעתי) איך האב געהערט דיא ווערטער אין צוויי מאהל, יעדער זאך בעזונדער *) (וזכור לשון פעול הוא) זכור איז דערטייטש געדיינקען (כמו אכול ושתו) אכול איז דערטייטש עסן, ושתו, טרינקען, הלוך, גיין, ובכה, וויינען (וכן פתרונו) אזוי איז דערמיינונג (תנו לב) איר זאלט געבען דם הארץ (לזכור תמיד את יום השבת) איר זאלט שטענדיג געדיינקען דעם טאג שבת (שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא

שפתי חכמים

דוקא לשנות אלא אף אם נשבע על אבן שהוא אבן אלא שרש"י תפס ל' המשנה שבועת שוא נחלקת לד' חלקים וז"א מהם עכ"ל): א וא"ת הני פסוקים לא דומין לא דכל הני סותרין זה לזה אבל הכא לא סותר כלום. וי"ל דגם הכא סותרין דה"ז דזכור היינו עשה ושמור היינו לא תעשה כדאמרינן כ"מ שנא' השמר ופן ואל אינו אלא ל"ת רמב"ן. ועי"ל דזכור משמע ואל תעשה מלאכה כי מלת זכור הוא ל' עשה משמע שהוא מקפיד על העבד שישבות אבל אינו מקפיד אם נעשית המלאכה ושמור משמע שישמור שלא תעשה מלאכה זו ר"ל שלא יהא מלאכה נעשית אלא ע"כ בדבור אחד נאמרו: ב כלו' שתהא תמיד בך הזכירה לא כפי' זכור ברית אברהם שפירושו זכור עתה אלא שתהא הזכירה של שבת מתמדת והולכת תמיד ומלת זכור לא מקור ולא ציווי שאם היה מקור לא היה מורה על הפעולה כ"א על המחשבה ואם היה ציווי לא היה הזי"ן בקמץ. אלא הוא ממולע בין המחשבה והפועל והוא הפעולה התמידית ל"פ תנו לב וכו': ג הקשה הרמב"ן שזהו נגד

פירוש לתורת אלהים

כי ווארום גאט איז ניט מוחל את דעם וואס ער שווערט בייא זיין נאמען אומזיסט: (ח) זכור גדענק דעם טאג פון שבת לקדשו צו היילגן אים: (ט) ששת

ליקוטי יוסף

(ח) זכור את יום השבת וגו'. די תורה הט אונז גיבאטען מיר זאלן היטען שבת, ניט נאר ווייל מיר זאלן רוהען פון אונזר ארבעט וום מיר האבן געארבעט אגאנצע וואך, נאר ווייל מיר זאלן היילגן איין טאג אין וואך, פר אונזרע נשמות וועגן, דריבער זאגט דר פסוק זאלסט געדיינקן דעם טאג שבת, צו היילגען אים, ספרי מוסר זאגן די נשמה יתרה וום ווערט גיגעבן צו יעדער יוד אויף שבת זיא קומט צו פארגרעסערין די היילגקייט אין דעם מענטש, ער זאל זיך קענען שטארקין שבת געגין יצר הרע ער זאל לערנען תורה דעם טאג שבת, אונ אז עס קומט מוצאי שבת אונ דיא נשמות יתרות קומן צוריק אין הימל, קומן צונאמען אלע מלאכים אונ מען פרעגט זיי וועלכע תורה זיי האבן דעם שבת

מצות השם

זיך נאך מיט אים אונ שטראפט אים אונ זיינע קינדער אונ זיין משפחה ע"כ דארף זיך יעדער יוד צוא היטען פון צוא שווערען פאלטש:

(לא) (זכור את יום השבת לקדשו) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס דיא (מצות עשה) אז מען דארף צוא היילגען דעם טאג פון שבת מיט גוטע רייד היינו שבת בייא נאכט דארף מען קידוש צוא מאכען אונ מוצאי שבת דארף מען צוא מאכען הבדלה אונ אנדערע חכמים האבן געבאטן אז מען זאל מאכן

ליקוטי מרדכי

אזו ביזטו גיווען אן מורא אונ אן ציטערניש צו דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה, איז ארויסגעגאנגן פון בית דין דער פסק דין, אדער ער זאל נאך אמאל קומן אויף דר וועלט, אדער ער זאל גיין אין גיהנם, הט ער גיזאגט ער וויל בעסער געמן זיין שטראף אין גיהנם, אז מיר זעהן אזוי א שטראף נאר פר דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה אן כונה, ווי גרוס איז דר שטראף אז מען שווערט פאלש ביי דעם נאמען פון הקב"ה, דריבער הט די גאנצע וועלט געציטערט ווען הקב"ה הט גיזאגט לא תשא, אונ דריבער דארף יעדער יוד זיך היטן ער זאל גאר ניט שווערן, אפילו אויף אמת, ווייל עס קען זיין ער מיינט עס איז אונ עס איז ניט אמת, צו וואס זאל מען זיך איין שטעלן אין סכנה:

*) הערה ווייל מיר געפינען פסוקים וואס זענען אנדערש איינער פון אנדערין, דהיינו הקב"ה האט געזאגט ערות אשת אחיך לא תגלה, ואלסט ניט נעמען דאס ווייב פון דיין ברודער, און די תורה האט ניט געזאגט א חילוק, צו דער ברודער איז געשטארבין און האט ניט קיין קינדער אדער ניט געלאזין קינדער, און אזוי זאגט נאכדעם די תורה יבמה יבא עליה, איר שוואגער [איר מאנס ברודער] זאל זיא נעמען פאר א ווייב, עס וועט אוים ווי הקב"ה האט חרטה געהאט פון זיינע רייד, נאר הקב"ה האט ארויסגערעט ביידע שליי ווערטער מיט איין מאהל, און משה רבינו האט דאס צוטיילט אין צוויי פרשות, און אזא אין ביי שבת אז הקב"ה האט געזאגט מחלליה מות יומת, דר וואס מען מאכן א מלאכה שבת וועט שטארבין ווי אזוי האט הקב"ה נאכדעם געזאגט וביום השבת שני כבשים, שבת זאל מען מקריב זיין א קרבן צוויי שעפסין, עס וועט אוים ווי הקב"ה האט חרטה געהאט פון זיינע רייד, דריבער זאגט רש"י הקב"ה האט גערעט ביידע פסוקים מיט איין מאהל, נאר משה רבינו האט דאס צוטיילט אין צוויי פסוקים, ביי זכור ושמור איז אויך אזוי ביי זכור שטייט אזעס מען זאל היטען שבת ווייל הקב"ה האט שבת גערוהט פון די וועלט בעשאפונג, ביי שמור שטייט אזעס מען זאל היטען שבת ווייל הקב"ה האט אונז ארויסגעצויגען פון מצרים, דריבער זאגט רש"י זכור און שמור, דאס הייסט די ביידע טעמים האט הקב"ה געזאגט מיט איין מאהל, נאר משה האט דאס צוטיילט אין צוויי פרשות:

תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃
י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה׀ וּבִנְךָ
וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ

וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִדְתָּךְ׃
י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד
כָּל עֲבִדְתָּא אַתְּ וּבְרָךְ
וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ

תו״א לא תעשה כל מלאכה בשבת קיד׃

בית יהודא

מזומנו לשבת) אויב אין מיטען וואך זאוג אפילו זונטאג וועט זיך דיר טרעפען אגוטע עסענוואריג זאלסטו דם בעהאלטען אויף שבת׃ (ט) ועשית כל מלאכתך. זאגט רש״י מען מיינט (כשתבא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה) ווען עס קומט שבת זאל ביי דיר זיין גלייך ווי דו האסט אפגעטאהן אלע ארבעט (שלא תהרהר אחר מלאכה) דוא זאלסט ניט טראכטען וועגען ארבעטען׃ (י) אתה ובנך ובתך. זאגט רש״י (אלו קטנים) מען מיינט אפילו קליינע קינדער זאלען ניט טאהן אארבעט שבת, פרעגט רש״י (או אינו) טאמער איז ניט אזוי (אלא גדולים) נאר גרויסע מענטשען טארען ניט ארבעטען שבת אבער קליינע קינדער מעגען ארבעטען שבת, זאגט רש״י (אמרת) איך וועל דיר זאגען (הרי כבר מוזהרים הם) גרויסע מענטשען זענען שוין לאנג פארבאטען זיי זאלען ניט ארבעטען שבת (אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת קטנים) דער פסוק קומט נאר אנזאגען די גרויסע מענטשען זיי זאלען ניט לאזען די קליינע קינדער ארבעטען שבת (וזהו ששנינו) דאס איז וואס מיר האבען געלערנט (קטן שבא לכבות) אויב אקינד וויל

רש״י

טז): (ט) ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא): (י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים או אינו אלא גדולים אמרת הרי כבר מוזהרים הם אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים וזהו ששנינו (שבת קכא) קטן שבא לכבות

שפתי חכמים

הלכה שהרי הלכה כב״ה וז״ל הגמרא (ביצה דף טז) שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת היה מוצא בהמה נאה כו׳ היה מניחה לשבת מצא נאה הימנה היה אוכל את הראשונה ומניח את האחרונה ליום השבת אבל הלל מדה אחרת היתה בו שכל׳ ברוך ה׳ יום יום עכ״ל. ותירץ הרא״ם דל״פ ב״ש וב״ה אלא לענין מאכלות וכזה הלכה כב״ה אבל בחפץ מודה הלל וכאן קאי על החפץ עכ״ל. ול״נ שא״ל לכל זה דבכ״מ הלכה כב״ה חוץ מזו שהלל הזקן שהיה אומר זה הדין לא פליג עם שמאי הזקן על זה וכן מוכח שלא היה פליג שאמר

ליקוטי יוסף

געלערונט אויף דר וועלט, אונ אויב די נשמה האט טאקי געלערנט תורה שבת, זאגט זיא פר אלע מלאכים די תורה, אונ די תורה ווערט געברייננט פאר הקב״ה, אונ בייא הקב״ה איז אגרויסע שמחה מיט די נשמה, אבער אז דער מענטש האט שבת גאר ניט געלערנט, ער האט פארברייננט דעם טאג שבת מיט שפאצירן, שלאפען, אדר מיט אנדערע וועלטליכע זאכן, ווערט די נשמה שטארק פארשעמט פאר אלע מלאכים, אונ זיא ווערט פארטריבען פון זיי, דריבער זאגט די תורה זכור את יום השבת, זאלסט געדיינקן דער טאג שבת איז גיגעבען גיווארען נאר לקדשו, מען זאל אים הייליגן מיט תורה אונ תפלה אונ מצות אונ מעשים טובים׃

פירוש לתורת אלהים

ימים נאר זעקס טאג זאלסטו טאן דיין מלאכה [ע׳ רש״י]׃
(י) ויום השביעי אונ דעם זיבעטען טאג שבת רואונג ליי פון דיין גאטס וועגען לא דוא זאלסט אום שבת ניט טאהן קיין שום מלאכה אתה דו ובנך אונ דיין זוהן ובתך אונ דיין טאכטער [עיין רש״י] עבדך דיין קנעכט וואס ער איז אעברי ואמתך אונ דיין דינסט וואס זיא איז אכנענית ובהמתך אונ דיינע

מצות השם

קידוש איבער ווין אונ מען טאר גאר ניט פארזוכען איידער מען מאכט קידוש אונ אונזערע הייליגע נביאים האבען אונז געבאטען אז מיר זאלען הייליגען דעם שבת אזו וויא עס שטייט (וקראת לשבת עונג) איז טייטש זאלסט דעם שבת הייליגען מיט וואס פר אתענוג עס איז נאר פר האנדען פון דאגען געבען זיך ארוים אז יעדער יוד דארף זיך מכוין זיין לכבוד שבת אונ זאל זיך אפ וואשען מיטווארעם וואסער דם פנים מיט די הענד אונ דיא פיס אונ זאל זיך אן טוען שיינע קליידער אום שבת אונ יעדער יוד איז מחויב צוא עסין דרייא סעודות אום שבת אונ דער וואס מערט דיא הוצאת שבת דער איז געלובט דיא גמרא שרייבט אז אלע הוצאות וואס איין מענטש דארף שרייבט עם השי״ת אן פון איין ראש השנה צום אנדערען נאר דיא הוצאת שבת אונ יום טוב זעצט אים השי״ת נישט אוים נאר וויא פיל ער איז מפזר העלפט אים השי״ת ווידער שרייבט דיא גמרא אז דער וואס ער האלט ערליך דעם שבת מיט עסין אונ טרונקען אונ מיט נאך אנדערע גוטע זאכן ווס די הייליגע תורה הייסט גיט אים גאט אלדינג וואס זיין הארץ באגערט אונ ווערט ניצול (משעבוד מלכיות) אויך איז איין מצוה אז מען זאל עסין אום מוצאי שבת (מלוה מלכה) אונ אפילו מען דארף נישט נאר איין כזית זאל מען אויך עסין דיא גמרא שרייבט אז עס איז דא אין מענטש איין ביינדיל וואס עס האט נישט קיין הנאה פון קיין שום עסין נאר פון דעם וואס מען עסט פון איין מוצאי שבת צום אנדערען פון דעם האט דאס ביינדיל הנאה אונ דאס ביינדיל בלייבט נאך דעם טוט אונ אז משיח וועט בקרוב קומען וועט זיין תחית המתים וועט פון דעם ביינדעל צוריק ווערען געבוירען דער מענטש ע״כ דארף יעדער יוד צו עסין (מלוה מלכה) גם איז אין דער מצוה אז יעדער יוד זאל אין זין האבען אנאנצע וואך דעם טאג פון שבת היינו אז ער קופט איין גוטע זאך זאל ער זאגען דאס איז לכבוד שבת אונ דיא מצוה איז נוהג אין יעדער צייט אונ אויף יעדער ארט אונ בייא זכרים אונ ביי נקבות׃
(לב) (לא תעשה כל מלאכה) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוים אז מען טאר קיין שום מלאכה אום שבת ניט טוען אונ עס איז פארהאנדען ניין אונ דרייסיג (אבות מלאכות) אונ אז איינער טוט איין מלאכה פון די מלאכות אונ אז עס איז דא עדות אונ מען האט אים מתרה גיוועזן קומט אים סקילה דס הייסט דם בית דין דארף אים פר שטיינען אונ אז מען האט אים נישט מתרה גיוועזען קומט אים כרת דס הייסט ער וועט ווערען פארשניטען פון דער וועלט אונ דר טאג פון שבת איז אזו גלייך אזו ווי די גאנצע תורה ווארום דר טאג פון שבת איז איין צייכען צווישען השי״ת אונ

וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: יא כִּי שֵׁשֶׁת־
יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כַּבֵּד
אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן
יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה

אונקלוס

ובעירך וגיורך די
בקרוך: יא ארי שתא
יומין עבד יי ית שמיא
וית ארעא ית ימא וית
כל די בהון ונח ביומא
שביעאה על כן בריך יי
ית יומא דשבתא
וקדשה: יב יקר ית אבוך
וית אמך בדיל דיורכון
יומיך על ארעא דיי

הולדות אהרן
כבד את אביך שבת כט:

בעל הטורים

לו' לך כל המקיים את השבת כאלו קיים ס' חומשי תורה: (יב) כבד את אביך ואת אמך. סמך כבוד אב ואם לשבת לו' לך כשם שחייב לכבד את השבת כך חייב לכבד אביו ואמו: למען יארכון. חסר יו"ד שאין אריכות ימים בעוה"ז שנבראת בה' אלא בעוה"ב שנבראת ביו"ד:

רשב"ם

(יא) על כן ברך ה' את יום השבת. כמו שפירשתי בבראשית. כי על כן אשר ברך ה' את יום השבת. שבהגיע את יום השבת כבר ברא הקב"ה כל צורכי הבריות

רש"י

אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך: (יא) וינח ביום השביעי. כביכול הכתיב בעצמו מנוחה ללמד הימנו ק"ו לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נוח בשבת: ברך ויקדשהו. ברכו במן לכופלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא הי' יורד בו: (יב) למען יאריכון ימיך. (מכילתא) אם תכבד יאריכון ואם לאו יקצרון שדברי תורה נוטריקון הם נדרשין מכלל הן לאו ומכלל לאו הן:

בית יהודא

פארלעשען פייער שבת (אין שומעים לו) זאל מען אים ניט לאזען (מפני ששביתתו עליך) ווייל דר פאטער דארף אכטונג געבען אויף זיינע קליינע קינדער זיי זאלען ניט ארבעטען שבת: (יא) וינח ביום השביעי. זאגט רש"י (כביכול הכתיב על עצמו מנוחה) הקב"ה הט געשריבען אויף זיך ער הט גערוהט שבת (ללמד הימנו ק"ו והומר לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נח בשבת) מען זאל לערנען אקל וחומר פון הקב"ה אויף אמענטש, מאדאך הקב"ה וואס ער הט אלץ בשאפען מיט דעם ווארט פון דעסטוועגען הט ער גערוהט שבת, אמענטש וואס זיין ארבעט איז אנאנצע וואך מיט מאטערניש, איז געוויס אז ער דארף רוהען שבת פון זיין ארבעט: ויברך, ויקדשהו. זאגט רש"י (ברכו במן) הקב"ה האט גבענטשט דעם שבת מיט דעם מן (לכופלו בששי לחם משנה) דעם זעקסטען טאג, פרייטאג, הט יעדער יוד גהאט מן צוויא מאל אזו פיל וויא אלע טאג, אויף פרייטאג אונ אויף שבת, דס הייסט טאפעלע ברוט (וקדשו במן) הקב"ה הט געהייליגט דעם שבת מיט דעם מן (שלא היה יורד בו) שבת איז דער מן ניט גנאנגען פון הימל: (יב) ולמען יאריכון ימיך. מען מיינט (אם תכבד יאריכון ימיך) אוב דו וועסט געבען כבוד צוא דיין פאטער אונ מוטער וועסטו לאנג לעבען (ואם לאו יקצרון) אויב דו וועסט ניט געבען כבוד דיין פאטער אונ מוטער וועלען דיינע טעג אפגעקירצט ווערען (שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים) ווארום די רייד פון די תורה ווערט געלערנט קורץ, (מכלל הן לאו) פון יא, זאל מען וויסען ניין (ומכלל לאו הן) אונ פון

שפתי חכמים

אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו משמע דלא ס"ל שהדין כך אלא שהיה לו מדה אחרת מהרש"ל: ד היינו אם עושה הקטן על דעת גדול אבל כשאינו עושה על דעת גדול אין אומרים לו ככה ולא אל תכבה רק שגדול מצווה שלא להחטיאו בידים הרא"ם. (נח"י) ול"נ מדהביא הרב המשנה כלורתה משמע דמוזהרין אפי' לאפרושינהו והרב ביאר דין זה בפ' שמיני גבי שרצים ובפ' אחרי גבי דם ור"פ אמור גבי טומאת כהנים: ה עיין בפ' בראשית ובפ' בשלח: ו דק"ל דכל יו"ד הדבר ות לא תעשה הן חוץ מדבור כבד את אביך ל"פ דגם זו לא תעשה הוא

פירוש לתורת אלהים

בהמות זאלסטו אפ היטן זייא זאלען ניט טאהן קיין מלאכה אום שבת וגרך אונ דיין גר אשר וום ער איז אין דיינע שטעט זאל אוך ניט טאהן קיין מלאכה. אונ פר וואס זאלסטו ניט טאהן קיין מלאכה אום שבת: (יא) כי ווארום ששת זעקס טאג עשה האט גאט בשאפען הימל אונ ערד את הים דעם ים ואת אונ אלי זאכען וואס איז אין זייא וינח אונ אין דעם זיבעטען טאג האט ער גירוהט על כן דרום ברך האט גיבענשט יי גאט את דעם טאג שבת [עיין רש"י] ויקדשהו אונ ער האט אים גיהייליקט [עיין רש"י]: (יב) כבד דוא זאלסט ערליך האלטען דיין פאטער אונ דיין מוטער למען אז דו וועסט זייא ערליך האלטען יאריכון וועלען דער לענגערט ווערען דיינע טעג דוא וועסט לאנג לעבען על אויף דער ערד אשר

מצות השם

צודישן די יודן אונ דער ווס איז מחלל שבת איז ער איין גוי אזוי ווי אלע גוים אונ דר נביא ישעיה לובט דעם ווס ער היט דעם שבת אונ זאגט אזו דר מענטש ווס ער היט דעם שבת איז אים השי"ת מוחל אלע עבירות אונ זיין שכר איז טאפיל פון גאט ב"ה אונ דיא מצוה איז נוהג סיי ביי זכרים אונ סיי ביי נקבות:

(לג) כבד את אביך ואת אמך) דס איז די (מצות עשה) אז מען זאל ערליך האלטען פאטער אונ מוטער אונ דר כבוד איז אז דער זון דארף אים מאכיל אונ מלביש זיין פאר דעם פאטערס געלט אז דער פאטער הט. אבער אז דר פאטער הט נישט קיין געלט נייט מען דעם זון אז ער זאל אים געבען צו עסן אונ טרינקען אונ קליידן וויפיל דר כח איז פון דעם זון ער זאל אים געבען. אפילו אז דר פאטער ווארפט איין בייטיל מיט געלט אין וואסער

אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס יג לֹא תִרְצָח ס
לֹא תִנְאָף ס לֹא תִגְנֹב ס לֹא־תַעֲנֶה
בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: ס יד לֹא תַחְמֹד
בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ

אונקלוס

אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ: יג לָא
תִקְטוֹל נְפָשׁ: לָא תְגוּף:
לָא תִגְנוֹב: לָא תַסְהֵד
בְּחַבְרָךְ סַהֲדוּתָא
דְשִׁקְרָא: יד לָא תַחְמֵד
בֵּית חַבְרָךְ לָא תַחְמֵד
אִתַּת חַבְרָךְ וְעַבְדֵּהּ

תו"א לא תרצח לא תנאף לא תגנוב שבת פח: לא תנאף שבועות מז: לא תגנוב סנהדרין פו: לא תענה שם י: לא תחמוד ב"מ ח:

רשב"ם

ומזונותם ונמצא השבת מבורך מכל טוב. ולכך ויקדשהו לשבות בו לעדות כמו ששבת הקב"ה שברא תחלה הכל ואח"כ שבת: (יג) לא תרצח. כל רציחה הריגה בחנם הוא בכל מקום. מות יומת הרוצח. הרצחת וגם ירשת. צדק ילין בה ועתה מרצחים אבל הריגה ומיתה יש בחנם כמו ויהרגהו דקין. ויש בדין כמו והרגת את האשה. ומה שכתוב אשר ירצח את רעהו בבלי דעת. לפי שמדבר בענין רוצח במזיד לכך הוא אומר ואם רציחה זו בבלי דעת פטור. זו תשובה שהשבתי לאפיקורסים והודו לי. ואע"פ שיש בספריהם.

בעל הטורים

(יג) לא תרצח. דבור ששי ויש בו ו' אותיות לו' לך שאדם נברא ביום הששי: לא תגנוב. בגי' גונב נפש. עשרת הדברות מתחילין באל"ף ומסיימין בכ"ף וזהו אך טוב לישראל ויש בהם תר"ך אותיות נגד תרי"ג מצות ושבע מצות בני נח וסימנם כתר תורה לומר לך שאדם לומד

בית יהודא

נייט זאל מען וויסען יוא: (יג) (לא תנאף). זאגט רש"י (אין ניאוף אלא באשת איש) לא תנאף מיינט מען דו זאלסט ניט מזנה זיין מיט אשה וואס זיא האט אמאן (שנאמר) ווארום עם שטייט אין פסוק (מות יומת הנואף והנואפת) מען זאל הרגנן ביידע דעם זכר מיט די נקבה ווס האבען מזנה גוועין (ואומר) אונ דר פסוק זאגט (האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים) די אשה ווס איז מזנה, פר איר מאן, געמט זיא אנדערע, זעהן מיר די אשה וואס הט אמאן אונ איז מזנה, הייסט זיא מנאפת, אונ דער ווס איז מזנה מיט איר הייסט נואף: ולא תגנוב). זאגט רש"י (בגונב נפשות הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט אז איינער האט גענבת אמענטש (לא תגנובו) ווס שטייט אין דיא סדרה קדושים (בגונב ממון) מיינט מען אז מען גנבת געלט, פרעגט רש"י (או אינו) טאמר ניט אזוי (אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות) נאר דר לא תגנוב שמועסט מען זאל ניט גנבנען געלט, אונ לא תגנובו שמועסט מען זאל ניט גנבנען אמענטש, ענטפערט רש"י (אמרת) איך וועל דיר זאגן (דבר הלמד מעניינו) יעדער זאך דארף מען לערנן פון ווס דער ענין שמועסט (מה לא תרצח לא תנאף מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין) אזו וויא

רש"י

(יג) לא תנאף. אין ניאוף אלא בא"א שנא' (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת ואומר (יחזקאל יז) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים: לא תגנב. בגונב נפשות הכתוב מדבר לא תגנובו בגונב ממון או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות אמרת דבר הלמד מעניינו מה לא תרצח לא תנאף מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת ב"ד אף לא

פירוש לתורת אלהים

וואס גאט דיין גאט וועט דיר געבען: (יג) לא תרצח דו זאלסט ניט הרגנען אמענש לא תנאף דו זאלסט ניט מזנה זיין מיט אפרעמדי אשה לא תגנב דוא זאלסט ניט גנבנען אמענש אונ פר קופען אים [עיין רש"י] לא תענה דוא זאלסט ניט עדות זאגען צו דיין חבר עד שקר אפאלש עדות: (יד) לא תחמוד דוא זאלסט ניט גלוסטען בית דיין חברס הויז לא תחמוד דוא זאלסט ניט גלוסטען אשת דיין חברס ווייב ועבדו

מצות השם

אביין טאר אים דר זון ניש פר שעמען אבר מצער זיין אונ ער דארף אים בדינען אזו וויא איין קנעכט באדינט זיין האר אונ אנזערע היליגע ספרים שרייבען אז דיא מצוה פון (כיבוד אב ואם) דם הייסט אז מען זאל פאטר אונ מוטער ערליך האלטען איז זייער גרוס אונ מען גיט דעם ווס ער האלט ערליך פאטער אונ מוטער געצאלטען (בעולם הזה ובעולם הבא) איך לערנען מיר ארום אז מען דארף דעם פאטערס ווייב דאס מיינט מען איין שטיף מוטער אויך ערליך האלטען אונ דיא מצוה איז נוהג סיי ביי זכרים אונ סיי ביי נקבות:

(לד) (ולא תרצח) אין דעם פסוק ווערט ערקלערט אז מען טאר נישט זיין קיין רוצח אונ אזו באלד אז איינער הרגת איין מענטש קומט אים מיתה (סייף) דם הייסט מען הרגת אים מיט איין שווערד אונ דר ווס ער הרגת איין מענטש איז גלייך אזוי ווי ער מאכט חרוב דיא גאנצע וועלט אונ דיא לא תעשה איז נוהג ביי זכרים אונ נקבות:

(לה) (לא תנאף) דאס איז דיא לא תעשה אז קיין שום מענטש טאר ניט מזנה זיין מיט זיין חברס ווייב אונ אזו באלד אז איינער איז יוא מזנה קומט זיי ביידע מיתה (חנק) דם הייסט מען נעמט איין האנטך אונ מען נעמט ארום דעם מענטש וואס ער האט מזנה גיוועזן מיט זיין חברס ווייב דעם האלז אונ איינער ציהט אין איין זייט דר אנדערער אין דער אנדערער זייט ביז מען דערהאלדעם זיי דם איז אז עס איז דא עדות מיט (התראה) אבער אז מען הט זיי נישט מתרה געוועזן קומט זיי (כרת) דאס הייסט זיי וועלן ווערן פארשניטן פון דר וועלט אונ די לא תעשה איז נוהג אין יעדער ארט אונ איעדער צייט:

(לו) (לא תגנוב) דאס איז דיא לא תעשה אז מען טאר נישט גנבנען אמענטש אונ מען זאל אים פארקופען אונ אז מען גנבת איין מענטש אונ מען געפינט אים ביי דעם גנב ווי ער הט אים פר קופט קומט דעם גנב מיתה עס איז נוהג אין יעדר צייט אונ אויף יעדער ארט:

(לז) (לא תענה ברעך עד שקר) פון דעם פסוק נעמען מיר ארוים אפילו איינער הערט פון מענטשען ווס זיי ווייסן אז עס איז אזוי ווי ער זאגט טאר ער נישט זאגן קיין עדות ווייל ער אליין איז ניט געוועזן דר ביי אויך לערנען מיר ארום ווען איינער האט איין עדות אז זיין חבר איז אים עפעס שולדיג טאר ער ניט זאגן צו נאך איין אנדערן וואס ער ווייסט ניט קיין דיא זאך מיט מיר וועט מיין (בעל חוב) מיינען אז איך האב צוויי עדות וועט ער מורא האבען אונ וועט מיר אפ געבען דאס געלד טאר ער אזוי ניט טאן אונ דיא מצוה איז נוהג אין יעדער ארט אונ איעדר צייט:

(לח) (ולא תחמוד) דם איז די לא תעשה אז קיין שום מענטש טאר נישט גליסטען צו איין חברס זאכן אפילו ער גיט דעם חבר געלד פאר די זאך איז ער אויך עובר אונ די מצוה איז נוהג אין יעדער צייט אונ סיא ביא זכרים אונ סי ביי נקבות:

וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ פ שביעי טו וְכָל־הָעָם
רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם
וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן
וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃
טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה
עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ
אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת׃ יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

תו"א וכל העם ברכות ו:

אונקלוס

וְאַמְתֵיהּ וְתוֹרֵיהּ וַחֲמָרֵיהּ
וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ׃ טו וְכָל
עַמָּא חָזַן יָת קָלַיָּא וְיָת
בְּעוֹרַיָּא וְיָת קָל שׁוֹפָרָא
וְיָת טוּרָא תָּנֵן וַחֲזָא עַמָּא
וְזָעוּ וְקָמוּ מֵרָחִיק׃
טז וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל
אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא
יִתְמַלַּל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ
דִּילְמָא נְמוּת׃ יז וַאֲמַר

רשב"ם

אני אמית ואחיה בלשון לטי"ן של לא תרצח. הם לא דקדקו: (טו) רואים את הקולות. הברד והאבנים כדכתיב קולות אלהים וברד: (טז) ויאמרו אל משה. לאחר ששמעו עשרת הדברים: דבר אתה עמנו. ואלמלא שאמרו כך יש לומר שהיה אומר להם הקב"ה כל המצות מפיו:

בעל הטורים

אדם תורה לשמה היא כתר לראשו ואם לומד שלא לשמה יחזור לכרת. ויש בהם תיבות מנין עקב וזהו שרמז אליעזר בקע משקלו. ושני למידים אלו ב' לוחות. עשרה זהב משקלם אלו י' הדברות וזהו עקב אשר שמע אברהם בקולי. ובשמרם עקב רב. ואלרנה עקב. עשה תורתך קבע מורשה קהלת יעק"ב עשרת הדברות שיש בהם קע"ב תיבות: (טו) וירא העם וינועו. על כן מתנענעים בשעת לימוד התורה לפי שהתורה ניתנה באימה ברתת ובזיע: וינועו. בגי' י"ב מילין שהיו נרתעים לאחוריהם: וינועו. ב' במסורה הכא ואידך וינועו אמות הספים מקול

רש"י

תגנוב דבר שחייב עליו מיתת בית דין (סנהדרין פו): (טו) וכל העם רואים. מלמד שלא היה בהם אחד סומא ומנין שלא היה בהם אלם ת"ל ויענו כל העם ומנין שלא היה בהם חרש ת"ל נעשה ונשמע (מכילתא): רואים את הקולות. רואין את הנשמע שאי אפשר לראות במקום אחר (שם): את הקולות. היוצאין מפי הגבורה: וינעו. (שם) אין נוע אלא זיע: ויעמדו מרחוק. (שם) היו נרתעין לאחוריהם י"ב מיל כאורך מחניהם ומלאכי

בית יהודא

לא תרצח לא תנאף, זענען אזעלכע עבירות וואס קומט אויף זיי מיתה פון בית דין (אף לא תגנוב דבר שחייב עליו מיתת בית דין) אזו לא תגנוב שמועסט פון אזו אגנבה וואס קומט אויף איר מיתה פון בית דין, דס איז אז מען גנבת אמענטש: (טו) וכל העם רואים וגו'. זאגט רש"י (מלמד) דר פסוק לערונט אונז (שלא היה בהם אחד סומא) עס איז ניט גיוועזן בייא די יודין איין בלינדער (ומנין שלא היה בהם אלם) פון וואנן ווייסן מיר אז עס איז ניט גיוועזן ביי די יודין איין שטומער (תלמוד לומר ויענו כל העם) זאגט דער פסוק דם גאנצע פאלק יודין האבן גענפערט (ומנין שלא היה בהם חרש) פון וואנן ווייסין מיר עס איז ניט גוועזן ביי דיא יודין איין טויבער (תלמוד לומר) זאגט דר פסוק אלע יודין האבען גזאגט נעשה ונשמע, מיר וועלן טאן אונ מיר וועלן הערן: ורואים את הקולות. זאגט רש"י (רואים את הנשמע) זיי האבן געזעהן די זאכן וואס וועהן גיהערט אונ ניט געזעהן (שאי אפשר לראות במקום אחר) אויף איין אנדער ארט קען מען ניט זעהן דיא קולות, אונ ביי דעם בארג סיני האבען די יודין געזעהן דיא קולות: ואת הקולות. די יודין האבען געזעהן די קולות (היוצאין מפי הגבורה) וואס זענען ארויסגעגאנגן פון הקב"ה: וינעו. זאגט רש"י (אין נוע אלא זיע) וינועו מיינט מען זיי האבען געשראקין אונ געציטערט פון שרעק: ויעמדו מרחוק. זיי זענען געשטאנען פון נוויטין, זאגט רש"י (היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל כאורך מחניהם) זיי האבען זיך אפגערוקט אינטער זיך

שפתי חכמים

דמכלל הן אתה שומע לאו. רא"ם: ז וא"ת והא כבר דרשינן זה מקרא דלעיל לעיני כל העם כדפירש"י. וי"ל מ"מ לריכין להאי קרא לו' שלא היו עיניהם כהות וסומין גם לאחר מ"ת דאפילו המסתכל בשעה שהכהנים כורסין ידיהם א"ר חגי בירושלמי שעיניו נעשין כהות מפני שהשכינה שורה עליהן כ"ש כאן שראו גילוי שכינה ביותר: ח דק"ל דוכל העם רואים את הקולות וגו' ע"כ זה היה קודם מ"ת כדכתיב לעיל ויהי קולות וברקים וגו' א"כ הא דכתיב הכא וינועו ויעמדו מרחוק קאי אקולות דלעיל וא"כ למה לא נכתב זה לעיל קודם יו"ד הדברות לכ"פ דקאי אקולות של יו"ד הדברות: ט מלי זיע ורתת ולא מלי כפ וכד דהא אח"כ כתיב ויעמדו מרחוק: י (כח"י) ואם תאמר מנ"ל שהיה י"ב מיל ולא פחות. וי"ל מדכתיב ויעמדו מרחוק משמע דעד עכשיו היו עומדים בקרוב ואורך מחניהם היתה י"ב מיל ש"מ דגם

פירוש לתורת אלהים

אונ זיין קנעכט ואמתו אונ זיין דינסט מויד ושורו אונ זיין אקס וחמורו אונ זיין אייזל וכל אונ אלי זאכען וואס דיין חבר האט טארסטו אלץ ניט גלוסטען: (טו) וכל אונ גאר דאס פאלק רואים האבען גיזעהן דיא קולות פון גאט ב"ה [עיין רש"י] אונ די פלאקרן ואת אונ דס קול פון דעם שופר האבן זייא אויך גיזעהן ואת אונ דעם בארג וויא ער האט זיך גרייכרט וירא האט דאס פאלק גיזעהן וינעו ווען זייא גיוואהרען פאר וואגלט כלומר זייא האבען זיך דער שראקין ויעמדו אונ זייא האבען זיך גישטעלט פון ווייטען [עיין רש"י] - (טז) ויאמרו אל משה האבען דיא ישראל גיזאגט צוא משה דבר רייד דו מיט אונז ונשמעה וועלן מיר עס הערען ואל אונ גאט זאל ניט ריידען מיט אונז פן ווארום אז גאט וועט מיט אונז ווייטער ריידען האבען מיר מורא טאמער וועלען מיר שטארבען פאר פחד: (יז) ויאמר משה אל העם האט משה גזאגט צום פאלק אל איר זאלט זיך ניט פארכטן כי ווארום

אֶל־הָעָם֮ אַל־תִּירָאוּ֒ כִּ֗י לְבַֽעֲבוּר֙
נַסּ֣וֹת אֶתְכֶ֔ם בָּ֖א הָֽאֱלֹהִ֑ים וּבַֽעֲב֗וּר
תִּהְיֶ֧ה יִרְאָת֛וֹ עַל־פְּנֵיכֶ֖ם לְבִלְתִּ֥י
תֶֽחֱטָֽאוּ׃ יח וַיַּֽעֲמֹ֥ד הָעָ֖ם מֵֽרָחֹ֑ק
וּמֹשֶׁה֙ נִגַּ֣שׁ אֶל־הָֽעֲרָפֶ֔ל אֲשֶׁר־שָׁ֖ם
הָֽאֱלֹהִֽים׃ ס מפטיר יט וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֶל־
מֹשֶׁ֔ה כֹּ֥ה תֹאמַ֖ר אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל
אַתֶּ֣ם רְאִיתֶ֔ם כִּ֚י מִן־הַשָּׁמַ֔יִם דִּבַּ֖רְתִּי

אונקלוס

מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן
אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יָתְכוֹן
אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ
וּבְדִיל דִּתְהֵי דַחַלְתֵּהּ
עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָא
תְחוֹבוּן: יח וְקָם עַמָּא
מֵרָחִיק וּמֹשֶׁה קְרֵב
לְצַד אֲמִיטְתָא דְּתַמָּן
יְקָרָא דַיְיָ: יט וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזֵיתוּן אֲרֵי
מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכוֹן:

תו"א ובעבור תהיה יבמות עט:

רשב"ם

(יז) נסות. להוכיח אתכם:

בעל הטורים

(יז) לבעבור. ג' במסורה הכא ואידך לבעבור סבב את פני הדבר גבי דוד בענין האשה התקועית. לבעבור הביא ה' אל אבשלום את הרעה פי' לבעבור נסות אתכם ואם תעמודו בנסיון תהיו כדוד כמו שנא' בענין ואדוני חכם כמלאך האלהים ואם לאו לבעבור הביא ה' הרעה: תחטאו. ב' במסורה הכא ואידך רגזו ואל תחטאו. הבושה מונעת מן החטא והכעס מביא לידי חטא וזהו ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא וזהו רגזו ואל תחטאו כי הכעס מביא לידי חטא: יראתו על פניכם. בגימ' זה הוא בושת הפנים: (יח) ומשה נגש. בפרקי ר"א גם לא נא' אלא נגש מיכאל וגבריאל אחזוהו בשתי ידיו והגישוהו אל השכינה שלא כרצונו: הערפל. בגי' שכינה:

בית יהודא

צְוֶועלְף תְּחוּם שַׁבָּת נִיר אוּנ צְוָואנְצִיג טוֹיזֶענְד אֵיילֶין וִוי די לֵייגֶנג פוּן זֵייעֶר מַחֲנֶה (וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִין וּמְסַיְּיעִים אוֹתָן לְהַחֲזִירָם) אוּנ מַלְאָכִים זֶענֶען גֶעקוּמֶען אוּנ הָאבֶּן זֵיי גֶהָאלְפֶן זֵיי זָאלֶען צוּרִיק קוּמֶען צוּ זֵייעֶר אָרְט נֶעבִּין בַּארְג סִינַי (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדּוֹדוּן יִדּוֹדוּן) דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גֶיהָאלְפֶן דִי יוּדִין זֵיי זָאלֶען צוּרִיק שְׁפְּרִינְגֶען צוּ זֵייעֶר אָרְט צוּם בַּארְג סִינַי: (יז) [לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם]. מֵיינְט מֶען (לְגַדֵּל אֶתְכֶם בָּעוֹלָם) מֶען זָאל אַייךְ גְרוֹס מַאכֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט (שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בְּאוּמוֹת שֶׁהוּא בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם) עֶס וֶועט אַרוֹיסְגֵיין אוֹיף אַייךְ אַנָאמֶען צְווִישֶׁען דִי פֶעלְקֶער אַז הקב"ה אַלֵיין אִיז צוּ אַייךְ גֶעזֶעהֶן גֶיוָוארֶן: [נַסּוֹת]. (לְשׁוֹן הֲרָמָה וּגְדוּלָּה) נַסּוֹת מֵיינְט מֶען אוֹיפְהֵייבֶּן אוּנ גְרוֹס מַאכֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (הָרִימוּ נֵס) הֵייבְּט־אוֹיף אַפָאן (אָרִים נִסִּי) אִיךְ וֶועל אוֹיפְהֵייבֶּען מַיין פָאן (וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה) וִוי מֶען הֵייבְּט־אוֹיף אַפָאן אוֹיף אַהוֹיכֶן אָרְט (שֶׁהוּא זָקוּף) דֶער פָאן אִיז אוֹיפְגֶשְׁטֶעלְט אוֹיף אַהוֹיכֶן אָרְט: [וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ וגו']. מֹשֶׁה הָאט גֶזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (עַל יְדֵי שֶׁרְאִיתֶם אוֹתוֹ יְרֵאוּי וּמְאוּיָּם) ווייל אִיר הָט גֶזֶעהֶן וִוי פָארְכְטִיג אוּנ וִויא שְׁרֶעקְלִיךְ אִיז הקב"ה (תֵּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ) וֶועט אִיר וִויסֶן עֶס אִיז נִיטָא אַנָאט אוֹיסֶער הקב"ה (וְתִירְאוּ מִפָּנָיו) אוּנ אִיר וֶועט מוֹרָא הָאבֶּען פַאר אִים: (יח) [וְנִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל]. זָאגְט רש"י (לִפְנִים מִשָּׁלֹשׁ מְחִיצוֹת) מֹשֶׁה הָט גֶעגֶענְט בִּיז אִין דִי דְרִיטֶע פַארְשְׁטֶעלוּנג, דִי דְרַייא פַארְשְׁטֶעלוּנג זֶענֶען גֶיוֶועזֶען (הַחֹשֶׁךְ עָנָן עֲרָפֶל) פְרִיעֶר אִיז גֶיוֶועזֶען אַפִינְסְטֶערְנִיס וָוס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען פוּן הִימֶעל בִּיז דֶעם בַּארְג, וִוי אַנוֹאַנְט, נָאךְ דִי פִינְסְטֶערְנִיס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַוָואלְקִין וִוי אַנוֹאַנְט, נָאךְ דֶעם וָואלְקֶן אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַפִינְסְטֶערֶער וָואלְקֶען וָוס הֵייסְט עֲרָפֶל (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם) דֶר בַּארְג הָט גֶבְּרֶענְט אִין פַייעֶר בִּיז צוּם רֶעכְטִיגֶען הִימֶעל, אוּנ עֶס אִיז גֶיוֶועזֶען חֹשֶׁךְ [פִינְסְטֶער] עָנָן [אַוָואלְקִין] עֲרָפֶל [אַגְרָאבֶּער וָואלְקִין], זָאגְט רש"י (עֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן) עֲרָפֶל אִיז דֶער גְרָאבֶּער וָואלְקִין (שֶׁאָמַר לוֹ) וָוס הקב"ה הָט גֶיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן) אִיךְ וֶועל צוּ דִיר קוּמֶען מִיט אַגְרָאבֶּען וָואלְקֶן: (יט) [כֹּה תֹאמַר]. מֵיינְט מֶען (בְּלָשׁוֹן הַזֶּה) מִיט דֶעם לָשׁוֹן זָאלְסְטוּ זָאגֶען צוּ דִי יוּדִין: [אַתֶּם רְאִיתֶם]. זָאגְט רש"י (יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַה שֶּׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שֶּׁאֲחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ) עֶס אִיז דָא

רש"י

הסרת באין ומסייעין אותן להחזירן שנא' (תהלים סח) מלכי צבאות ידודון ידודון: (יז) לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם: נסות. ל' הרמה וגדולה כמו (ישעיה סב) הרימו נס (שם מט) ארים נסי (שם ל) וכנס על הגבעה שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. ע"י שראיתם אותו יראוי ומאויים תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו: (יח) נגש אל הערפל. לפנים משלש מחיצות חשך ענן וערפל שנאמר וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל. ערפל הוא עב הענן שאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן: (יט) כה תאמר. בלשון הזה: אתם ראיתם. יש הפרש בין מה

שפתי חכמים

אותו שהיה עומד בסוף המחנה היה נקרא קרוב ואח"ד דלא היו נרתעים י"ב מיל א"כ זה שהיה עומד ברחב המחנה גם עתה עמד בתוך י"ב מיל ואיך אמר ויעמדו מרחוק ודו"ק: ב ר"ל דע"ש זה נקרא גם שהוא זקוף ומורם ה"נ נסות שהיו מורמים: ל לא פי'

פירוש לתורת אלהים

לְבַעֲבוּר פוּן וֶועגֶען נַסּוֹת דֶער הֵייבֶּען אֶתְכֶם אַייךְ בָּא אִיז גָאט גִיקוּמֶען רֵיידֶען מִיט אַייךְ [עיין רש"י] אוּנ נָאךְ אַמָעם וּבַעֲבוּר פוּן וֶועגֶען תִּהְיֶה עֶס זָאל זַיין זַיין פָארְכְט עַל אוֹיף אַייעֶר פָּנִים לְבִלְתִּי כְּדֵי אִיר זָאלְט נִיט זִינְדִיגֶען: (יח) וַיַּעֲמֹד אִיז דָאס פָאלְק גֶשְׁטַאנֶען פוּן וַוייטֶען וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אוּנ מֹשֶׁה הָט גִינֶעהֶנְט אֶל צוּם נֶעפֶּל אֲשֶׁר וָוס דָארְטֶען אִיז גָאט: (יט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ מֹשֶׁה כֹּה אַזוֹ זָאלְסְטוּ זָאגֶען

צו

עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח

כ לָא תַעְבְּדוּן קֳדָמַי דַּחֲלָן דִּכְסַף וְדַחֲלָן דִּדְהַב לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן: כא מַדְבַּח

תו״א לא תעשו ר״ה כד: מזבח אדמה חגיגה כו:

רשב״ם

(כ) אלהי כסף ואלהי זהב. אפי׳ לזכרון שמים לא תעשו שיש בהם טועים וסבורים שיש בהם ממש. ואע״פ שצוה הקב״ה לעשות כרובים על הארון לשבתו. נעשה דוגמת כרובי כסא של מעלה ולא להשתחוות להם: (כא) מזבח אדמה תעשה לי. לפי שהעובדי כוכבים היו עושים אשריהם על המזבחות. כדכתיב

רש״י

שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכתוב אחד אומר וירד ה׳ על הר סיני בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ (מכילתא) ד״א הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר (תהלים יח) ויט שמים וירד: (כ) לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במרום (מכילתא): אלהי כסף. בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף שאם שניתם לעשותן של כסף הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. בא להזהיר שלא יוסיף על ב׳ שאם עשית ד׳ הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם: (כא) מזבח אדמה. מחובר באדמה שלא יבננו על גבי עמודים או על גבי כיפים (כ״א בסים) (מכילתא). ד״א שהיה ממלא את חלל מזבח

בית יהודא

אחילוק ואפטיילונג] צווישען די זאך וואס דר מענטש זעהט צו די זאך וואס אנדערע דערציילען אים (שמה שאחרים משיחין לו) ווארום די זאך וואס אנדערע דערציילין אים (פעמים שלבו חלוק מלהאמין) איז אמאהל זיין הארץ אפגעטיילט פון דיא זאך אונ ער גלויבט ניט, אבער איר הט אליין געזעהן (כי מן השמים דברתי עמכם) אז איך האב צו אייך גרעט פון הימל, פרעגט רש״י (וכתוב אחד אומר וירד ה׳ על הר סיני) אונ איין אנדער פסוק זאגט הקדוש ברוך הוא הט גענידערט אויף דעם בארג סיני, הט דאך הקדוש ברוך הוא גערעט צו די יודען פון בארג סיני (בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם) קומט אדריטער פסוק פארגלייכט די ביידע פסוקים, אין דריטען פסוק שטייט (מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה) הקב״ה הט דיר געמאכט הערן זיין שטימע פון הימעל דיך צו שטראפען אונ אויף די ערד הט ער דיר געוויזען זיין גרויסען פייער, אזוי מיינט דר פסוק (כבודו בשמים) זיין כבוד איז געוועזן אין הימעל (ואשו וגבורתו על הארץ) זיין פייער אונ זיין שטארקייט איז געוועזן אויף די ערד (דבר אחר) נאך אפירוש איז (הרכין השמים ושמי השמים והציען על ההר) הקב״ה הט אראפגעבויגען די הימלען אונ האט זיי פארשפרייט אויף דעם בארג סיני נזענען ריכטיג ביידע פסוקים ווען הקב״ה הט גערעט צו די יודען איז דס געוועזן פון הימעל אונ פון בארג] (וכן הוא אומר) אונ אזוי זאגט דוד המלך ע״ה (ויט שמים וירד) הקב״ה האט געבייגט דעם הימעל ואויף דעם בארג] אונ האט אראפגענידערט אויף דעם בארג: (כ) ולא תעשון אתי]. מיינט מען (לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במרום) איר זאלט ניט מאכן אבילד וום זאל זיין גלייך צו מיינע דינערם וואס בעדינען פאר מיר אין הימעל: ואלהי כסף]. זאגט רש״י (בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי) הקב״ה איז געקומען זאגען צו משה דיא כרובים וואס מען וועט מאכען אויף דעם ארון וואס וועט שטיין מיט מיר אין קדשי קדשים (שלא יהיו של כסף) זאלען זיי ניט זיין פון זילבער (שאם שניתם לעשותן של כסף) אויב איר וועט ענדערן מיינע רייד אונ איר וועט מאכען דיא כרובים פון זילבער (הרי הן לפני כאלהות) וועט זיין בייא מיר גלייך ווי איר הט געמאכט זילבערנע געטער: ואלהי זהב]. זאגט רש״י (בא להזהיר) הקב״ה איז געקומען זאגן צו משה (שלא יוסיף על שנים) ער זאל ניט מאכן מער ווי צווייא כרובים (שאם עשית ארבע) אויב דוא וועסט מאכען פיר כרובים (הרי הן לפני כאלהי זהב) וועט זיין ביי מיר גלייך ווי דו וואלסט מאכן גאלדענע געטער: ולא תעשו לכם]. הקב״ה האט געזאגט (לא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות) דו זאלסט ניט זאגען איך וועל מאכען כרובים אין די שוהלען נום מען דאווינט אין זיי אונ אין דיא בתי מדרשים (כדרך שאני עושה בבית עולמים) ווייא איך מאך אין בית המקדש (לכך נאמר לא תעשו לכם) דריבער זאגט דר פסוק (לא תעשו לכם) די כרובים זאלט איר ניט מאכן צוא אייך, נאר אין משכן: (כא) ומזבח אדמה]. מיינט מען (מחובר באדמה) דער מזבח זאל זיין בהעפט צו די ערד ודר מזבח איז געוועזן געמאכט ווי אקאסטען פון ברעטער, אויף די ברעטער איז געוועזן אקופערנע פלאטע, נאר ער האט געמוזט שטיין אויף די ערד] (שלא יבננו על גבי עמודים או על גבי כיפין) מען זאל ניט באהען [שטעלען] דעם מזבח אויף זיילען אדער אויף איין געוועלבטן מאהער (דבר אחר) נאך אפירוש איז מזבח אדמה (שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתן) ווען די יודען האבען גערוהט

שפתי חכמים

וכסדר הזה דכאן אין נפקותא בזה הסדר: מ (מהר״ן) דאל״כ למה קורא מזבח אדמה והלא היה מעצי שטים ומצופה נחושת כדכתיב בפ׳

פירוש לתורת אלהים

צוא דיא קינדער ישראל אתם איר האט דאך אליין געזעהן כי אז איך האב מיט אייך אליין גירעט פון דעם הימל (עיין רש״י) דרום זאג איך אייך: (כ) לא תעשון אתי איר זאלט ניט מאכען [עיין רש״י] אלהי אפ געטער פון זילבער ואלהי אדר אפ געטער פון גאלד לא תעשו לכם זאלט איר ניט מאכען צוא אייך (עיין רש״י): (כא) מזבח אמזבח אוף דער ערד זאלסטו מאכען צוא מיר דו זאלסט ניט בוען אים אוף זיילר

מצות השם

(לט) (לא תעשון אתי) די מצוה איז מען טאר ניט מאכען קיין בילד עס זאל זיין אזו ווי איין מענטש אום געהאקט ווארום מען קען זיך טועה זיין אז דאס איז איין ע״ז אונ מען טאר ניט מאכען קיין מנורה מיט זיבן רערען אזו באלד זיא איז נאר אים אייז מין אזען ווערג ווייל אזא זאך וואס עס איז געוועזען אין ביהמ״ק טאר מען ניט אזא זאך נאך מאכען אבער אז עס איז ניט קיין אזען הארג מעג זיין אפילו מיט זיבן רערן אונ די לא תעשה איז נוהג בייא זכרים אונ נקבות:

אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־
עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ
וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ
וּבֵרַכְתִּיךָ׃ כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים

אונקלוס

אַדְמְתָא תַּעְבֵּד קֳדָמַי
וּתְהֵי דָבַח עֲלוֹהִי יָת
עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַת קוּדְשָׁךְ
מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָל
אַתְרָא דִּי אַשְׁרֵי יָת
שְׁכִנְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁלַח
בִּרְכְתִּי לָךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ׃
כב וְאִם מַדְבַּח אַבְנִין

תו"א וזבחת עליו זבחים נח:

רשב"ם

בגדעון ואת האשרה אשר עלי' תכרת וכתיב בזכר בניהם מזבחותם ואשריהם וגו' לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח. לכך אומר הקב"ה אפי' אם תעשה לי מזבח לא תעשהו אלא מאדמה שאין רגילים [בו] ציורים וצלמים כ"א מלאכה חלקה ואף אם תרצה לעשות מזבח אבנים. אבנים שלימות תבנה את מזבח ה' אלהיך.

בעל הטורים

(כא) אבוא אליך. אבוא עולה עשרה לו' שאם אמלא י' בכהכ"נ אבוא

בית יהודא

אויף אֵיין אָרְט אוּנ מֶען הָט גֶעשְׁטֶעלְט דֶעם מִזְבֵּחַ אִין הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן הָט מֶען אִין דֶעם קאסְטֶען אַרַיינְגֶעשָׁאטֶען עֶרְד בִּיז פוּהְל, אוּנ אוֹיבִין הָט מֶען גֶעלֵייגְט דִי קוּפֶּערְנֶע פְּלַאטֶע: [תַּעֲשֶׂה לִּי]. מֵיינְט מֶען (שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לִשְׁמִי) וֶוען דוּ וֶועסְט אָנְהֵייבֶּן מַאכֶן דֶעם מִזְבֵּחַ, זָאלְסְטוּ אִים מַאכֶן פוּן מַיינֶעטְוֶועגֶען: [וְזָבַחְתָּ עָלָיו]. נִיט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ זָאל מֶען שֶׁעכְטֶען, נָאר (אֶצְלוֹ) נֶעבֶּן מִזְבֵּחַ (כְּמוֹ) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה) מֵיינְט מֶען אוֹיךְ נֶעבֶּן אִים אִיז דֶער שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, פְּרֶעגְט רַשִׁ"י (אוֹ אֵינוֹ) אָדֶער גֵיין (אֶלָּא עָלָיו מַמָּשׁ) טָאמֶער דַארְף מֶען שֶׁעכְטֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (תַּלְמוּד לוֹמַר הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ) זָאגְט דֶער פָּסוּק דָם פְלֵייש אוּנ דָאס בְּלוּט זָאל מֶען מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן הקב"ה (וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ) אָבֶער דָם שֶׁעכְטֶען דַארְף נִיט זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ: [וְאֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ]. (אֲשֶׁר מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ) דוּ זָאלְסְט מַקְרִיב זַיין דַיינֶע עוֹלוֹת אוּנ שְׁלָמִים פוּן דַיינֶע רִינְדֶער אוּנ שָׁעפְּסֶען: [וְאֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ]. זָאגְט רַשִׁ"י (פֵּירוּשׁ לְאֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ) מֶען מֵיינְט דַיינֶע עוֹלוֹת אוּנ דַיינֶע שְׁלָמִים וָוס דוּ וֶועסְט מַקְרִיב זַיין פוּן דַיינֶע שָׁעפְּסֶן אוּנ פוּן דַיינֶע רִינְדֶער: [בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי]. מֶען מֵיינְט (אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ שֶׁלִּי) הקב"ה זָאגְט אוֹיף וֶועלְכֶען אָרְט אִיךְ וֶועל דִיר עֶרְלוֹיבֶּען דוּ זָאלְסְט אַרוֹיסְרֵיידֶען מַיין נָאמֶען אִין גַאנְצֶען (שָׁם אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ) דָארְטֶען וֶועל אִיךְ קוּמֶען צוּ דִיר אוּנ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען (אַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ) אִיךְ וֶועל מַאכֶען רוּהֶען מַיין שְׁכִינָה אוֹיף דִיר (מִכָּאן אַתָּה לָמֵד) פוּן דַאנֶען קֶענְסְטוּ לֶערְנֶען (שֶׁלֹּא נִיתַּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ) עֶס אִיז נִיט גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען עֶרְלוֹיבֶּענִיס צוּם אַרוֹיסְרֵיידֶען דֶעם גְרוֹיסֶען נָאמֶען פוּן הקב"ה (אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה בָּאָה שָׁם) נָאר אוֹיף דֶעם אָרְט וָואס דִי שְׁכִינָה קוּמְט דָארְטֶען (וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה) דָם מֵיינְט מֶען דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (שָׁם נִיתַּן רְשׁוּת לַכֹּהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם לְבָרֵךְ אֶת הָעָם) דָארְטֶען אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶען עֶרְלוֹיבֶּענִיס צוּ דִי כֹּהֲנִים זֵיי זָאלֶען דֶערְמָאנֶען דֶעם גְרוֹיסֶען נָאמֶען פוּן הקב"ה וֶוען זֵיי וֶועלֶען אוֹיפְהֵייבֶּען דִי הֶענְט צוּם דוּכְנֶען צוּ בֶּענְטְשֶׁען דִי יוּדֶען: (כב) [וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים]. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זָאגְט (כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת) וָואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה "אִם" אוֹיבּ, אִיז דָם אַרְשׁוּת, וְוִיא מֶען וִויל, אוֹיבּ מֶען וִויל טוּט מֶען דִי מִצְוָה, אוּנ אוֹיבּ מֶען וִויל נִיט טוּט מֶען נִיט (חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה) נָאר דְרַייא מָאל "אִם" שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה וָוס מֶען מוּז זֵיי טָאהְן. (וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי, הֲרֵי אִם זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר) דֶער וָוארְט "אִם" אִיז גְלַייךְ וְוִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען "כַּאֲשֶׁר", אוּנ אַזוֹי מֵיינְט דֶער פָּסוּק (וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים) אַז דוּ וֶועסְט מַאכֶן צוּ מִיר אַמִזְבֵּחַ פוּן שְׁטֵיינֶער (לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית) זָאלְסְטוּ נִיט בָּאהֶען דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן גֶעהַאקְטֶע שְׁטֵיינֶער, אוּנ מִיר קֶענֶען נִיט זָאגֶען אִם מִזְבַּח אֲבָנִים, אוֹיבּ דוּא וֶועסְט בָּאהֶען אַמִזְבֵּחַ פוּן שְׁטֵיינֶער (שֶׁהֲרֵי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים) מֶען מוּז דָאךְ בָּאהֶען אַמִזְבֵּחַ

רש"י

הנהשת אדמה בשעת חנייתן: תעשה לי. שתהא תחילת עשייתו לשמי: וזבחת עליו. אצלו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה (מכילתא). (זבחים נח) או אינו אלא עליו ממש ת"ל הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך ואין שחיטה בראש המזבח: את עלתיך ואת שלמיך. אשר מצאנך ג ומבקרך את צאנך ואת בקרך פירוש לאת עולתיך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך ס רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך וברכתיך אשרה שכינתי עליך מכאן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם וזהו בית הבחירה שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים לברך את העם: (כב) ואם מזבח אבנים. (מכילתא) רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' ואם מזבח אבנים תעשה לי הרי אם זה משמש בל' כאשר וכאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך

שפתי חכמים

תרומה: נ הוסיף מלת אשר כדי שיהיה מאמר את צאנך ואת בקרך פי' למאמר את עולותיך ואת שלמיך ופי' מלת את במקום מן כאלו אמר וזבחת את עולותיך ואת שלמיך מן צאנך ומן בקרך: ס והזכיר יוצא לשלישי דאל"כ תזכור שמי מבע"ל. ופי' שם המיוחד לי שהוא שם

פירוש לתורת אלהים

נָאר עֶר זָאל שְׁטֵיין אוֹיף דֶער עֶרְד וְזָבַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט שֶׁעכְטֶען אוֹיף אִים אֶת עוֹלֹתֶיךָ דַיינֶע עוֹלוֹת וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אוּנ דַיינֶע שְׁלָמִים וָוס זֵייא זֶענֶען אֶת צֹאנְךָ פוּן דַיינֶע שָׁאף וְאֶת בְּקָרֶךָ אוּנ פוּן דַיינֶע רִינְדֶער בְּכָל הַמָּקוֹם אוֹיף אִיטְלִיכֶען אָרְט דָאס מֵיינְט מֶען אִין ביהמ"ק אֲשֶׁר וָואס אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּען רְשׁוּת צוּא דֶער מַאנֶען מַיין נָאמֶען דֶעם שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ [פַּיִין רמ"ז] אָבוֹא אֵלֶיךָ וֶועל אִיךְ קוּמֶען צוּ דִיר וּבֵרַכְתִּיךָ אוּנ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן אִיךְ וֶועל דָארְטֶען מַאכֶען רוּהֶן מַיין שְׁכִינָה: (כב) וְאִם אוּנ אַז דוּא וֶועסְט מִיר מַאכֶען

תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי
חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃
כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי

תעבד קדמי לא תבני
יתהון פסילן לא תרים
חרבך עלה ותחללנה׃
כג ולא תסק בדרגין על

רשב"ם

מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל ככתוב במשנה תורה:(כב) לא תבנה אתהן גזית. כי כשבונין אותם גזית בכלי ברזל רגילין המסתתים לעשות בהם ציורים וצלמים כדכתיב בישעיה גבי צלמים חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות יצרהו. יתארהו בשרד. יעשהו במקצעות. ובמחוגה יתארהו:(כג) ולא תעלה במעלות. לפיכך עשו של אבנים משופע גבוה עשר וארכו של שלשים וגם מלח משליכים עליו שלא יחליקו הכהנים בעלותם בו: חסלת פרשת יתרו מיסוד רבינו שמואל:

רש"י

לבנות מזבח אבנים שנא' (דברים כז) אבנים שלמות תבנה וכן (שמות כב) אם כסף תלוה חובה הוא שנא' (דברים טו) והעבט תעביטנו ואף זה משמש בלשון כאשר וכן (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת בכורים זו מנחת העומר שהיא חובה ועל כרחך אין אם הללו תלוין אלא ודאין ובלשון כאשר הם משמשים: גזית. לשון גזיזה שפוסלן ומכתתן בברזל: כי חרבך הנפת עליה. הרי כי זה משמש בל' פן שהוא דילמא פן תניף חרבך עליה: ותחללה. הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת (פ"ג דמדות) שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך. ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל והרי דברים ק"ו ע ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות: (כג) ולא תעלה במעלות.

בית יהודא

פון שטיינער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אבנים שלמות תבנה) דו זאלסט באהען דעם מזבח פון גאנצע שטיינער (וכן אם כסף תלוה, חובה הוא) עס שטייט אין פסוק אם כסף תלוה, קענען מיר ניט טייטשען אויב דו וועסט פארבארגען געלט צום ארעם מאן, ווארום מען ... פארבארגען געלט צום ארעם מאן (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק והעבט תעביטנו, דו זאלסט פארבארגען געלט צום ארעם מאן (ואף זה משמש בלשון כאשר) דעם ווארט „אם" לערנען מיר אויך ווי עס וואלט געשטאנען כאשר, אונ אזוי מיינט דר פסוק (כאשר כסף תלוה) אז דו וועסט פארבארגען געלט צו א ארעם מאן, זאלסטו אים גיט מאנען (וכן ואם תקריב מנחת בכורים) קענען מיר ניט טייטשען אויב דו וועסט מקריב זיין די מנחת בכורים (זו מנחת העומר שהיא חובה) מנחת בכורים מיינט מען דאך די מנחת העומר, אונ די מנחה מוז מען דאך מקריב זיין (ועל כרחך אין אם הללו תלוין) מוזען מיר זאגען די דריי „אם" זענען ניט אספק (אלא ודאין) נאר געוויסע (ובלשון כאשר הם משמשים) אונ מיר מוזען לערנען די אלע דריי אם ווי עס וואלט געשטאנען כאשר: גזית. (לשון גזיזה) אפשערען (שפוסלן ומכתתן בברזל) ער האקט ארום די שטיינער מיט א אייזען זייא זאלן זיין גלייך אין אלע זייטען: וכי חרבך הנפת עליה. זאגט רש"י (הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא דילמא) דר ווארט כי איז דערטייטש „טאמער" (פן תניף חרבך עליה) טאמער וועסטו אויפהייבען דיין שווערד אויף דעם מזבח (ותחללה) האסטו געמאכט פסול דעם מזבח (הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת) האסטו געלערנט אויב דו האסט אויפגעהויבען א אייזען אויף דעם מזבח אונ דו האסט ארומגעהאקט די שטיינער האסטו פסול געמאכט דעם מזבח (שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם) ווארום דר מזבח איז באשאפען געווארן ער זאל דערלייגערען דיא טעג אונ די יאהרען פון מענטשען (והברזל נברא לקצר ימיו של אדם) דר אייזען איז באשאפען געווארען אפצוקירצען די יאהרען פון מענטשען (אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך) איז ניט דער דין דער וואס קירצט אפ די יאהרען פון מענטשען (דער אייזען) זאל אויפגעהויבען ווערן אויף דעם מזבח וואס ער דערלייגערט די יאהרען פון מענטשען (ועוד) נאך א טעם איז (שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים) ווייל דער מזבח מאכט שלום צווישען די יודען אונ הקב"ה, אז דר מענטש האט געזינדיגט אונ הקב"ה איז אויף אים בייז געוועען, אז ער ברייינגט א קרבן אויף דעם מזבח איז אים הקב"ה מוחל די זינד (לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל) דריבער דארף ניט קומען אויף דעם מזבח א אייזען ער זאל פון אים עפעס אפהאקען, זאגט רש"י (הרי דברים קל וחומר) פון די זאכען קענען מיר לערנען אקל וחומר ופון די גרינגערע אויף די שווערע (ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות) מאדאך שטיינער וואס זעהן ניט אונ הערן ניט אונ ריידען ניט (על ידי שמטילות שלום) ווייל דורך זייא ווערט שלום (אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל) האט די תורה געבאטען מען זאל ניט אויפהייבען אויף זיי א אייזען (המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו) דער מענטש וואס מאכט שלום צווישען מאן אונ ווייב, צווישען איין משפחה ופאמיליען צו די אנדערע משפחה ופאמיליען אונ צווישען איין מענטש אונ דעם אנדערן (על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות) איז געוויס אז אויף אים וועט קיין צרות קומען: (כג) ולא תעלה במעלות. זאלסט ניט ארויף גיין מיט טרעפ אויף דעם מזבח (כשאתה בונה כבש למזבח) ווען

שפתי חכמים

המפורש שלא ניתן רשות להזכירו רק בבהמ"ק שהשכינה באה שם ולא כן שאר שמות הקודש שנזכרים בכ"מ: ע כלומר אל תאמר מאי

פירוש לתורת אלהים

א מזבח פון שטיינער לא זאלסטו זייא ניט בויען פון גיהאקטע שטיינער כי טאמער וועסטו אויף הייבן דיין שווערד אויף זיי דו זאלסט זיי אפ האקין ותחללה האסטו זיי גמאכט פסול צום מזבח [עיין רש"י]: (כג) ולא אונ דוא זאלסט ניט אויף גיין במעלות מיט טרעפ אויף מיין מזבח אשר עס זאל ניט אנטפלעקט

מצות השם

(כב) (לא תבנה אתהן גזית) דאס איז דיא לא תעשה אז דוא ווערט מאכן איין מזבח אום שטיינר טארסט דו ניט בויען ניט גיטעסטע שטיינר אונ דיא מצוה איז ניהג ווען דם ביהמ"ק איז געשטאנן סייא בייא זכרים אונ סייא בייא נקבות:

אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃ פפפ

מדבחי דלא תתגלי ערייתך עלוהי׃ פפפ

תו״א לא תגלה גזיר מה׃

ע״ב . יוכד״ב סימן . ומפטירין בשנת מות המלך עוזיהו בישעיה סימן ו׳ ׃

בעל הטורים

אליך וברכתיך ׃ (כג) תגלה . ג׳ במסו׳ הכא ואידך תגלה רעתו בקהל . בטרם תגלה רעתך לו׳ שאם יגלה ערותו על המזבח תגלה רעתו בקהל ׃

בית יהודא

דו וועסט באהען ומאכען) די בּרעט מען זאל דורך איר ארויפגיין אויף דעם מזבח (לא תעשהו מעלות מעלות) זאלסטו ניט מאכען טרעפ (אלא חלק יהא ומשופע) נאר די ברעט זאל זיין גלאט אונ קרום ׃ ואשר לא תגלה ערותך) . עס זאל ניט אויפגעדעקט ווערען דיין שאנדע אויף די טרעפ (שעל ידי המעלות) ווארום דורך דעם גיין אויף די טרעפ (אתה צריך להרחיב פסיעותיך) דארפסטו דערברייטערן דייגע טריט , דערוויטערן איין פוס פון אנדערען , וועט דאך געזעהן ווערען דיין שאנדע אויף די טרעפ , זאגט רש״י (ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש) אפילו אין אמת ווערט די ערוה ניט געזעהן (שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד) ווארום דיא תורה הט געשריבען מען זאל מאכען צו די כהנים הויזען פון לייגוואנד (מכל מקום) פון דעסטוועגען (הרחבת הפסיעות) דם דערברייטערונג פון די טריט , ווס ער רוקט אפ איין פוס פון אנדערען (קרוב לגלוי ערוה הוא) דם איז אויך ניט שיין , אונ עס זעהט אוים ניט שיין פר דעם מזבח אזוי וויא די שאנדע וואלט געזעהן געווארען (ואתה נוהג בם מנהג בזיון) מאכסטו דאך אשאנדע צו די טרעפ פון מזבח (והרי דברים קל וחומר) פון די זאכען קענען מיר לערנען אקל וחומר (ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן) מאדאך די שטיינער פון מזבח וואס זיי האבען קיין שכל וקיין לעבהאפטיגען פארשטאנד] זיי זאלען האבען צער אז מען וועט זיי פארשעמען, פון דעסטוועגען (אמרה תורה) הט די תורה געזאגט (הואיל ויש בהם צורך) ווייל מען דארף זייא (לא תנהוג בהם מנהג בזיון) זאלסטו ניט טאהן צו זייא אשענדליכע זאך (חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו) דיין חבר ונאך אמענטש] ווס ער איז באשאפען געווארען אין דעם פארגלייכונג צו הקב״ה אונ ער האט צער אז מען פארשעמט אים (על אחת כמה וכמה) איז דאך געוויס אז מען טאר אים ניט פארשעמען ׃

רש״י

כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו פ מעלו׳ מעלו׳ אשקלונ״ש בלע״ז (שטופען שטאפלען) אלא חלק יהא ומשופע ׃ אשר לא תגלה ערותך. שע״י המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואע״פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מ״מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון והרי דברים ק״ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה ׃ חסלת פרשת יתרו

שפתי חכמים

איכפת ליה להאבן אם תביא עליו כורת ומחבל ומתרץ כדי ללמדך ק״ו וכן ל״ל בסמוך וק״ל ׃ פ דק״ל ממ״כ אם עשו מעלות למזבח מוכרח הוא הכהן לעלות ואם לא עשו מעלות מהיכא תיתי שיעלו לכך פי׳ וכו׳ והאזהרה היא לבונה כשיבנה מזבח שלא יעשהו מעלות ׃

פירוש לתורת אלהים

ווערן ערותך עליו דיין ערוה אויף אים מחמת דעם ווס טרעפ מוז מען צו שפאנען דיא פיס ווערט די ערוה געזעהן אונ דאס איז אבזיון פאר די שטיינער [פי׳ רס״ג] ׃ מען דארף גיין פון איין טרעפ אויף דעם אנדערען

מצות השם

(מא) (ולא תעלה במעלות על מזבחי) דיא מצוה איז ערקלערט פין דעם פסוק אונ זיא איז נוהג ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען סייא בייא זכרים אונ סייא בייא נקבות ׃

הפטרת יתרו (בישעיה סימן ו׳)

בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ שְׂרָפִים עֹמְדִים ׀ מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם ׀ יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף׃ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא

פירוש ע״ט

בשנת אין דעם יאר מות אז ער איז קרעצג געווארען המלך עוזיהו דר מלך עוזיהו מחמת ער האט געוואלט מקטיר זיין קטורת אין בהמ״ק זאגט ישעיה הנביא ואראה האב איך גיזעהן את אונ אדני גאט יושב זיצט אויף דער שטול רם די הויכי ונשא אונ די דער הויבענע ושוליו אונ זיין זום כלומר זיינע פיס מלאים האבען דר פולט דעם היכל שרפים ברענדיגי מלאכים עומדים שטיין ממעל פון אובען אין הימל לו צו ביי דינען אים שש כנפים זעקס פליגל לאחד צו איינם בשתים מיט צוויי פליגל דעקט ער זיך צו זיין פנים כדי ער זאל ניט זעהן דיא שכינה ובשתים אונ מיט צווייא פליגל דעקט ער זיך צו זיינע פיס כדי זיין גאנץ לייב זאל ניט גיזעהן ווערען פאר גאט ב״ה ובשתים אונ מיט צוויי פליגל טוט ער שוועבן אונ דינען גאט ב״ה וקרא זה אל זה איינער רופט דעם אנדערן כלומר זיי נעמן רשות איינער פון דעם אנדערן זיי זאלן זאגן אלי גלייך קדושה ואמר אונ איטליכער מלאך זאגט קדוש גאט איז הייליג אויף דעם הימל קדוש גאט איז הייליג אויף דער ערד קדוש גאט איז הייליג אויף אייביג יי׳ גאט צבאות הערשאפט ער איז איבר גאר דר וועלט מלא

והבית ימלא עשן: ואמר אוי־לי כי־נדמיתי כי איש טמא־שפתים אנכי ובתוך עם־
טמא שפתים אנכי ישב כי את־המלך יהוה צבאות ראו עיני: ויעף אלי אחד מן־
השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח: ויגע על־פי ויאמר הנה נגע זה
על־שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר: ואשמע את־קול אדני אמר את־מי אשלח
ומי ילך־לנו ואמר הנני שלחני: ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע ואל־תבינו
וראו ראו ואל־תדעו: השמן לב־העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן־יראה בעיניו
ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו: ואמר עד־מתי אדני ויאמר עד אשר אם־

פירוש ע"ט

זיין כבוד איז פול דיא גאנצע וועלט וינעו אונ זענען גוואָרן פאר וואָגלט כלומר זיי האָבן געציטערט אמות די בייא שטידלך פון דעם הימל מקול מחמת דעם קול פון די מלאכים והבית אונ דס בהמ"ק ימלא איז גוואָרן דער פולט מיט רוך ואמר האָב איך ישעיה געזאָגט אוי לי וויי מיר כי איך וועל פאר שניטן ווערן כלומר איך וועל שטארבן כי וואָרום איש איך בין אזו אמענש וואס איך האָב אום ריינע לעפצן ובתוך אונ צווישן אזו אפאלק וואס זייא האָבן אום ריינע לעפצין אנכי יושב זיין איך כי וויל מיינע אויגן האָבען געזעהן גאט וואס ער איז אמלך איבר אלע הערשאפט ויעף האט גישוועבט צו מיר אחד איינער פון די ברענעדיגע מלאכים ובידו אונ אין זיין האנד רצפה אברענדעגע קויל במלקחים מיט אצוואנגל לקח האט ער די קויל גנומען פון דעם מזבח ויגע האט ער אן גרירט מיט דר קויל אוף מיין מויל ויאמר אונ האט געזאָגט הנה נון נגע ער האט אן גרירט די קויל אוף דיינע לעפצן וסר אונ עס איז אפּ גטאהן דיין זינד וואָרום מיט דר קויל האט זיך אפּ גטאן דיין עבירה וחטאתך אונ דיין עבירה איז פאר געבן גוואָרן אונ דער נאך ואשמע האָב איך ישעיה געהערט את דאס קול פון גאט זאָגט את וועמן וועל איך שיקן ומי אונ ווער וויל גיין פאר אונז אין שליחות צוא שטראָפן דיא ישראל ואמר האָב איך געזאָגט הנני איך בין אן גברייט צו גיין שיק מיך ויאמר האט גאט געזאָגט צו מיר לך גיי צו די ישראל ואמרת אונ זאָלסט זאָגן צוא דעם דאזיגן פאלק ישראל איך זאָג אייך שמעו איר זאָלט הערען שמוע אהערונג דאס איז דיא שטראף רייד פון דיא נביאים ואל אונ איר גיט ניט אייער הארץ צו פאר שטיין אונ איך זאָג אייך וראו ראו איר זאָלט זעהן די נסים וואס איך האָב אייך געטאהן ואל אונ איר ווילט אייער הארץ ניט געבען צו וויסען מיך השמן עס איז פאר פעט גוואָרן דס הארץ פון דעם פאלק ואזניו אונ זייני אויערן זענען שווער פון צו הערן די שטראף פון די נביאים ועיניו אונ זייגע אויגען השע איז גוואָרן פאר קלעפּט פון צוא זעהן דיא ניסים פון גאט וואָרום דס פאלק האט מורא פן טאמער וועט ער יוא זעהן מיט זייני אויגן ובאזניו אונ מיט זייני אויערן ישמע וועט ער הערין ולבבו אונ זיין הארץ יבין וועט יוא פאר שטיין כלומר טאמער וועט זיי יוא גפעלען די רייד פון דעם נביא ושב וועט ער תשובה טאהן צו גאט וועט עס אים היילן כלומר דס וועט זיי זיין ארפואה דרום ווילן זייא ניט צו הערען די רייד פון דיא נביאים אונ ווילען ניט תשובה טאהן ואמר האָב איך ישעיה געזאָגט עד ווי לאנג וועלן זיי ניט תשובה

משלי יהודא

את מי אשלח ומי ילך לנו וגו׳. הקב"ה האט גפרעגט ביי דעם נביא ישעיה צוויי זאכן וועמן זאל איך שיקען אונ ווער וועט גיין פון אונזערטוועגען, אונ ישעיה האט געענפערט נאר אויף איין זאך הנני שלחני, איך בין גרייט דו זאלסט מיך שיקן, אונ אויף גיין האט ער ניט גיענפערט, נאך אקשיא איז ביי שיקן האט הקב"ה גיזאגט וועמן זאל "איך" שיקען, אויף זיך אליין, אונ אויף גיין האט הקב"ה גיזאגט ווער וועט גיין פון "אונזערטוועגין". דר ענין איז למשל אשדכן איז אמאל גקומן צו אמלמד אונ האט גזאגט צו אים איך האב גיהערט זאגען דו האסט אין דיין חדר קינדער וואס קענען גוט לערנען, נוייז מיר וועלכר איז דער בעסטער, איך דארף דאס וויסן וועגן אשדוך, עס איז דא אגביר וואס וויל האבן אחתן וואס קען גוט לערנען, דער שדכן אליין האט אויך גקענט גוט לערנען, דר מלמד האט געוויזען דעם שדכן די צוויי קינדער זענען די בעסטע, דר שדכן האט גוויזן די קינדר אשווערע שטיקל גמרא, איינר האט עטליכע מינוטין גקוקט אין די גמרא אונ איז פון איר אוועק גגאנגן, דר אנדערער האט אויך געקוקט אין די גמרא אונ האט געזאגט אפשט אין די גמרא עס איז אבר ניט גוט גוועזן, דר שדכן האט גפרעגט דעם ערשטין וואס ביזטו אזו גשווינט אוועק־גגאנגען פון די גמרא, האט ער גיענפערט איך האב באלד גזעהן איך וועל די גמרא ניט וויסן, וואס זאל איך מאטערין מיין קאפ, נאר איין זאך וועל איך אייך בעטין, אייער חתן וועל איך ניט זיין וואָרום איך קען ניט לערנען, נאר די גמרא וויל איך וויסן, זאגט מיר די גמרא, דעם שדכן זענען די רייד גיפעלין אונ זאגט צו אים, פר דעם וואס דו ביזט ביי זיך אזו נידעריג, אונ ווילסט קענען לערנען, וועסטו זיין דער חתן. דס זעלביגע איז גוועזן בייא דעם נביא ישעיה, הקב"ה האט צוא אים גיזאגט צוויי זאכען, את מי אשלח, וועמן זאל איך שיקן, דס הייסט הקב"ה וועט אים זאגען וואס ער זאל רידן צו די יודין, אונ די זעלביגע ווערטר וואס הקב"ה וועט אים זאגן זאל ער זאגן צו די יודין, דס הייסט אשלח, נאך האט הקב"ה גוואלט ישעיה זאל זיינע אייגענע מוסר ווערטער אויך זאגן צו די יודין, דס הייסט "לנו" פר אונז, די ווערטר וועלן גיזאגט פר הקב"ה אונ פר ישעיה, דס האט ישעיה ניט גיוואלט, דריבר האט ער געענפערט הנני שלחני, צום שיקן מיך, בין איך גרייט, דיינע ווערטער זאגן צו די יודין, דס וועל איך טאן, אבר ווער בין איך, איך זאל זאגן מוסר צו די יודין מיט מיינע ווערטער, האט הקב"ה אים גיזאגט ווייל דו ביזט ביי זיך אזו נידריג דריבר וועסטו זיין אנביא אונ וועסט זיי זאגן דיינע אייגענע מוסר:

שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה׃ וְרִחַק יְהוָה אֶת־
הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂרִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר כָּאֵלָה
וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃ (כאן מסיימין הספרדים)

וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַםִ לַמִּלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃ וַיֻּגַּד לְבֵית דָּוִד
לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה
הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֵר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־
יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ יַעַן כִּי־
יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃ נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶנָּה
אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־טָבְאַל׃ כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה
עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם׃ לְםַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃

סם סתומה

פירוש ע״ט

טאהן ויאמר האט גאט גזאגט עד ביז וואנען עס וועלן פר וויסט ווערן די שטעט מאין עס וועט קיינר אין זיי ניט זיצן ובתים אונ די הייזר וועלן זיין אן מענטשן והאדמה אונ די ערד תשאה וועט וויסטען אוויסטניש ורחק אונ גאט וועט דער ווייטערן דעם מענטשן פון דעם לאנד ארץ ישראל ורבה אונ עס וועט זיין פיל העזובה דס פר לאזונג בקרב צווישן לאנד כלומר פיל שטעט וועלן חרוב ווערן ועוד אונ נאך וועט זיין אין איר עשיריה אצענטל כלומר עס וועט גאר ווייניג איבר בלייבן אונ אויך דאס צענטל וואס וועט בלייבן וועל איך אויך איבער לייטערן ושבה אונ זיא וועט זיין צו איין אום ראמן כאלה אזו ווי אלינדן בוים וכאלון אונ אזוי וויא אהוכר בום אז עס קומט דיא צייט אום ווינטר וואס זייא ווארפן אראפ די בלעטר בלייבט דאך מער ניט איבער נאר מצבת דאס בשטאנד בם אין זיי כלומר עס בלייבט אין זייא נאר איבר דער בום מיט דעם ווארצל אזוי אויך וועט בלייבן זרע קודש דיא הייליגע קינדער כלומר די צדיקים וואס וועלן בלייבן צווישן דיא ישראל מצבתה דאס וועט זיין איר בשטאנד׃

מנין המצות בפרשת משפטים יג ג״ן מלות כ״ד עשין וכ״ט לאוין:

[מב] (עשה טו) לדון בדין עבד עברי בכל הליכותיו שנא׳ כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם:
[מג] (עשה טז) ליעד אמה העבריה לו או לבנו שנא׳ אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה וגו׳. ואם לבנו ייעדנה:
[מד] (עשה יז) לפדות אמה העבריה אם לא רצה ליעדה שנאמר והפדה:
[מה] (לאו כח) שלא למכור אמה העבריה שנאמר לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה:
[מו] (לאו כט) שלא למנוע מאמה העבריה ומכל שכן משאר בנות ישראל שארה והוא מזונות. כסותה כפשוטו ועונתה דרך ארץ שנאמר אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע:
[מז] (לאו ל) שלא להכות אב ואם שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת:
[מח] (עשה יח) לדון בחנק שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת:
[מט] (עשה יט) לדון דיני קנסות שנאמר וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו׳:
[נ] (עשה כ) להיות ב״ד הורגין בסייף שנאמר נקם ינקם:
[נא] (עשה כא) לדון דין שור שנאמר וכי יגח שור את איש:
[נב] (לאו לא) שלא לאכול בשר שור הנסקל שנאמר ולא יאכל את בשרו:
[נג] (עשה כב) לדון דיני בור שנאמר כי יפתח איש בור:
[נד] (עשה כג) לדון דיני גנב שנאמר וכי יגנוב איש שור או שה:
[נה] (עשה כד) לדון בנזקי מבעה והוא הנקרא נזקי שן ורגל שנאמר כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם:
[נו] (עשה כה) לדון בנזקי האש שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה:
[נז] (עשה כו) לדון בדין שומר חנם שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש:
[נח] (עשה כז) לדון בדין טוען ונטען שנא׳ על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה וגו׳:
[נט] (עשה כח) לדון בדין שומר שכר שנאמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וגו׳:
[ס] (עשה כט) לדון דיני שואל שנאמר וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:
[סא] (עשה ל) לקנוס המפתה שנאמר וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה וגו׳:
[סב] (לאו לב) שלא להחיות מכשף שנאמר מכשפה לא תחיה:
[סג] (לאו לג) שלא להונות לגר צדק בדברים שנאמר וגר לא תונה:
[סד] (לאו לד) שלא להונות גר צדק בממון שנאמר ולא תלחצנו:
[סה] (לאו לה) שלא לענות יתום ואלמנה שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון.

[סו] (עשה לח) להלוות לעניי ישראל שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך :
[סז] (לאו לו) שלא יתבע ללוה עני ולא יצר לו כשידע שאין לו שנאמר לא תהיה לו כנושה :
[סח] (לאו לז) שלא להשית יד בין מלוה ברבית ללוה להיות ערב סופר ועד שנאמר לא תשימון עליו נשך :
[סט] (לאו לח) שלא לברך השם שנאמר אלהים לא תקלל :
[ע] (לאו לט) שלא לקלל לדיינים שנאמר אלהים לא תקלל :
[עא] (לאו מ) שלא לקלל נשיא או מלך שנא׳ ונשיא בעמך לא תאור :
[עב] (לאו מא) שלא להקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה שנאמ׳ מלאתך ודמעך לא תאחר:
[עג] (לאו מב) שלא לאכול מבהמה טרפה שנאמר ובשר בשדה טרפה לא תאכלו :
[עד] (לאו מג) שלא לשמוע לאחד מבעלי הדין כשאין חבירו עמו שנאמר לא תשא שמע שוא :
[עה] (לאו מד) שלא יעיד בעל עבירות שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס :
[עו] (לאו מה) שלא להרוג עד שיהיו המחייבים יותר על המזכים שנים שנאמ׳ לא תהיה אחרי רבים לרעות :
[עז] (לאו מו) שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות שנאמר לא תענה על ריב לנטות :
[עח] (עשה לב) לנטות אחרי הרוב שנאמר אחרי רבים להטות :
[עט] (לאו מז) שלא לרחם על העני בדין שנאמר ודל לא תהדר בריבו :
[פ] (עשה לג) לפרוק מעל בהמת חברו הרובצת תחת משאה שנאמר כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו והדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו :
[פא] (לאו מח) שלא להטות הדין על האביון בריבו שנאמר לא תטה משפט אביונך בריבו :
[פב] (לאו מט) שלא לחתוך הדין באומד הדעת אפילו ראהו רודף ובידו חרב ובה דם וההרוג מפרפר עד שיראו עדים גופו של דבר שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג :
[פג] (לאו נ) שלא ליקח שוחד שנאמר ושוחד לא תקח :
[פד] (עשה לד) להשמיט בשנה השביעית מה שתוציא הארץ שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה :
[פה] (עשה לה) לשבות בשבת שנאמר וביום השביעי תשבות :
[פו] (לאו נא) שלא לישבע בשם עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו :
[פז] (לאו נב) שלא להדיח אחר עבודת כוכבים שנאמר לא ישמע על פיך :
[פח] (עשה לו) לחוג בשלש רגלים שנאמר שלש רגלים תחג לי בשנה :
[פט] (לאו נג) שלא לשחוט הפסח ועדיין החמץ קיים שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי :
[צ] (לאו נד) שלא להלין אמורי הפסח שנאמר ולא ילין חלב חגי עד בקר :
[צא] (עשה לז) לחביא בכורים לבית הבחירה שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך :
[צב] (לאו נה) שלא לבשל בשר בחלב שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו :
[צג] (לאו נו) שלא לכרות ברית עם אחד משבעה עממין שנאמר לא תכרות להם ולאלהיהם ברית :
[צד] (לאו נז) שלא להושיב עובד כוכבים בארץ ישראל שנאמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי :

שמות כא משפטים

אונקלום

א ואלין דיניא די תסדר קדמיהון :

כא א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים

תו״א ואלה המשפטים עירובין נד גיטין פח קידושין לה ב״ק קמה טו סנהדרין ז׳ :

בעל הטורים

(א) ואלה נוטריקון וחייב אדם לחקור הדין. המשפטים נוטריקון הדיין מלווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט. אשר נוטריקון אם שניהם רוצין. תשים נוטריקון תשמע שניהם יחד מדברים. לפניהם נוטריקון לא פני נדיב יהדר התנכר מהם. סמך משפטים ללא תעלה במעלות לומר הוו מתונים בדין כלומר לא יעלו אלא ילכו במתון. מעלות בגימ׳ מתונים. וסמך משפטים לאלהי כסף לומר שלא ימנה דיין בשביל ממון. וכתב לעיל מניה כי חרבך הנפת עליה שצריך הדיין לראות כאלו חרב מונחת לו על ירכיו. וסמך דינין לעבודה שהם מג׳ שהעולם עומד עליהם וסמך אותם למזבח לומר כל המעמיד דיין הגון כאלו בנה מזבח היפך ממי שמעמיד את שאינו הגון כאלו נוטע אשרה אצל המזבח : ואלה המשפטים אשר. ס״ת מרה שנלטוו על דינין במרה : ואלה המשפטים אשר תשים. ס״ת מרמה שאם יבא דין מרומה לפני הדיין יחקור וידרוש כדי להוציאו לאמתו : המשפטים אשר. מ׳ דמשפטים ותיבת אשר נוטריקון אלו מגעל סופר רלועה :

רש״י

(א) ואלה המשפטים. (ש״ר) כל מקום שנא׳ אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים

בית יהודא

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים] . דס זענען די דינים, זאגט רש״י (כל מקום שנאמר אלה) וואו עס שטייט דער ווארט אלה, אן אנא״ו (פסל את הראשונים) האקט דס אפ פון די ערשטע ופריערדיגען רייד, פון ווארט „אלה" אונ ווייטער הייבט אן איין אנדער ענין, איין אנדער זאך, וואס געהער ניט צוא פריער, אונ וואו עס שטייט „ואלה" מיט אנא״ו (מוסיף על הראשונים) געהערען די רייד פון ווייטער צו די פריערדיגע רייד, די דינים פון די סדרה געהערען צו די עשרת הדברות וואס שטייען אין דיא פריערדיגע סדרה (מה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ואלה המשפטים. פירש״י כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים וגו׳ משמע מתוך פירושו שאלו כתב כאן אלה משמע שהיה פוסל הראשונים והייתי אומר שלא נאמרו בסיני. ותמה שהרי כתיב למעלה וירד ה׳ על הר סיני. לכך נ״ל פסל מלשון פסל לך כמעשה הנפסל ונפרד מחבירו וה״פ אילו היה כתוב אלה הייתי אומר שהאחרונות חלוקים ונפרדים מן הראשונים והייתי אומר שהאחרונים לא נאמרו בסיני לכך נאמר ואלה מוסיף על ענין ראשון ואת הוא כמו מן כמו כצאתי את העיר. וכן אלה דברי הברית דסוף פרשת כי תבא נפרד וחלוק מחבירו שהראשונים דברי תוכחה וקללה והאחרונים ברכה.

שפתי חכמים

א וא״ת והא בפ׳ בחקותי כתיב אלה המצות וגו׳ ובפרשת מטות כתיב אלה החקים ובפרשת מסעי כתיב אלה המצות והמשפטים ובפ׳ כי תבא כתיב אלה דברי הברית וגו׳ ולא דרשינן שם שפוסל את

פירוש לתורת אלהים

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם גאט האט געזאגט צוא משה דאס זענען דיא דינים וואס דוא זאלסט מאכן פאר דיא ישראל [עיין רש״י] :

ליקוטים על התורה

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם. רש״י פרעגט פר וואס שטייט אשר תשים, אונ עס שטייט ניט אשר תלמדם, וואס דו זאלסט זיי לערנען, נאר הקב״ה האט געבאטן צו משה, ער אליין, אונ אלע דיינים, אז פר זיי וועט קומען אדין תורה, אונ מען וועט איינם געגעבט מאכן אונ איינם בשולדיגן, זאל מען זיי געבען צו פארשטיין, פאר וואס מען בעשולדיגט אים. וועלן מיר פרעגן וואס וועט האבן פון דעם דר בעשולדיגטער, אז ער וועט וויסן פר וואס, אדער ער וועט ניט וויסן פר ווב. אז דר דיין הייסט בצאהלן מוז ער באצאהלן, נאר דיא גמרא דערציילט עס האט אמאהל געטראפן אלכסנדר מוקדון איז געווען

בית יהודא

הראשונים מסיני) אזוי ווי די עשרת הדברות האט הקב"ה זיי געבאטן ווען ער איז געוועזן אויף דעם בארג סיני (אף אלו מסיני) אזוי די דינים פון די סדרה „ואלה המשפטים" זענען אויך געבאטען געווארען אויף דעם בארג סיני, צוזאמען מיט די עשרת הדברות, פרעגט רש"י (ולמה נסמכה פרשת דינים לפרשת מזבח) פאר וואס שטייט די פרשה ואלה המשפטים נעבן די פרשה פון מזבח, אז דו זאגסט ואלה המשפטים איז געזאגט געווארן צוזאמען מיט דיא עשרת הדברות, דארף דאך שטיין ואלה המשפטים באלד נאך עשרת הדברות, פאר וואס שטייט נאך די עשרת הדברות די פרשה פון מזבח, נאכדעם שטייט ואלה המשפטים, ווייא קומט אין מיטען די פרשה פון מזבח, ענטפערט רש"י דיא פרשה פון מזבח געהער צו ואלה המשפטים (לומר לך) צו זאגען דיר (שתשים סנהדרין אצל המזבח) די סנהדרין [די איין און זיבעציג דיינים] דארפען זיין געבען מזבח און דעם הויף פון בית המקדש נעבען מזבח איז געוועזן אשטוב פאר די סנהדרין, ווען זיי האבן געדארפט משפטין זענען זיי געזעסען אין די שטוב]: (אשר תשים לפניהם). הקב"ה האט געזאגט צו משה דאס זענען דיא דינים וואס דו זאלסט טאהן פאר זיי, איז דאך אקשיא הקב"ה האט געדארפט זאגען צו משה אשר תלמדם, דאס זענען די דינים וואס דו זאלסט לערנען פאר די יודען, פאר וואס שטייט אשר תשים, וואס דוא זאלסט טאהן, ענטפערט רש"י (אמר לו הקב"ה למשה) הקב"ה האט געזאגט צו משה (לא תעלה על דעתך לומר) עס זאל ניט אויפגיין אויף דיין זינען, דו זאלסט מיינען צו זאגען (אשנה להם הפרק וההלכה) איך וועל לערנען מיט די יודען דעם פרק אדער דעם דין (ב' או ג' פעמים) צווייא מאל אדער דריי מאל (עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה) ביז זייא וועלן קענען נאכריידען די ווערטער ווי איך האב מיט זיי געלערנט (ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו) און איך וועל מיך ניט מאטערען איך זאל זיי געבען צו פארשטיין דעם טעם און פשט פון יעדער דין, זיי זאלען וויסען פאר וואס איז דער דין אזוי געבאטען געווארן (לכך נאמר אשר תשים לפניהם) דריבער האט הקב"ה געזאגט צו משה אשר תשים לפניהם, דו זאלסט טאהן פאר זייא

רש"י

מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המזבח): אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נא' אשר תשים לפניהם כשלחן

שפתי חכמים

הראשונים. וי"ל דלא דרשו כן אלא גבי אלה תולדות השמים משום דקשה להו דהא כבר חשב התולדות למעלה א"כ למה נאמר אלה תולדות השמים ופרט אותם וכן גבי אלה תולדות נח דחשיב נמי תולדות נח לעיל בפ' בראשית וא"כ למה חשב אותם פעם שנית אלא לפסול וכו' אבל בכל אלה דלעיל לא חשב כלום מש"ה אין לפרש שהוא פסל את הראשונים וכן בפרשת אלה הדברים ל"ל דפסל את הראשונים דהא אלה הדברים משנה תורה הוא: ב הרבה יש להקשות חדא דהי"ל להקשות קושיא זו מעיקרא טרם שפי' כ"מ כו'. וע"ק שמא כסדר הזה נאמרו לו. וע"ק בר"פ בהר פירש"י בפשיטות שכל התורה כולה נאמרה מסיני. וע"ק דהל"ל וא"ו מוסיף על ענין ראשון. וע"ק דהי"ל לפרש זה גבי ואלה תולדות השמים והארץ או גבי ואלה תולדות נח (ועמ"ש בסמוך) י"ל דה"פ דכ"מ שנאמר אלה מיעוט הוא וכלומר אלה הם טובים וחשובים במעלה אבל שלפניהם אין כל כך חשובים במעלות וכשרות כלומר שפסל את הראשונים וכן אלה תולדות השמים מפרש בב"ר נמי כן וכן אלה תולדות נח וא"כ כן ה"נ אי הוה כתיב אלה ה"א שפוסל וכו' אבל עתה שכתוב ואלה לאו מיעוט הוא אלא מוסיף וכו' שניתנו במעמד כל ישראל ובקולות וברקים כמו שניתנו יו"ד הדברות לאפוקי שאר מצות ניתנו למשה לבדו בהר סיני באותם מ' יום שהיה בהר וא"כ תקשי לך למה נסמכה כו' הואיל ומוסיף על עשרת הדברות דלעיל מיניה למה הפסיק בפרשת מזבח (רא"ם) והאריך שם: ג משום דרוב מצות כתיב גבייהו דבר אל בני ישראל ואמרת

דעת זקנים מבעלי התוספות

תחלת ספר משנה תורה דכתיב אלה הדברים לא שייך שם לומר פסל אלה מפני שהוא תחלת הספר. כתיב אלה תולדות השמים והארץ דבראשית פסל הראשונים תהו ובהו: לפניהם. פרש"י ולא לפני עכו"ם וגו' ואפילו דנין אותו כדין ישראל ומשל הוא לשני חולים שנכנס הרופא לבקרם אמר לאחד האכילוהו והשקוהו מה שירצה וזה תשמרו ממאכל פלוני אמרו לו אדרבה זה מסוכן מזה מהו אמר להם היא הנותנת לפי שידעתי שהוא חולה למות אמרתי אל תמנעו ממנו כלום כי בין יאכל בין לא יאכל ימות אבל לזה שעומד לחיים אמרתי אל יאכל דבר פלוני פן יכבד עליו חליו כן בחקות הגוים כתיב ונתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם אבל בישראל כתיב ושמרתם את חקתי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וגו' והיינו טעמא נמי דאסר לנו שרצים ולא לאומות זש"ה מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל וגו' לא עשה כן לכל גוי וגו'. ומעשה באונקלוס הגר בן אחותו של אדרינוס קיסר שבקש להתגייר והיה מתיירא מדודו. אמר לו אני מבקש לעשות סחורה אמר לו שמא חסר אתה כסף וזהב הרי אוצרותי לפניך אמר לו מבקש אני לצאת לחוץ ולהתחכם להכיר הבריות תן עצה באיזו פרקמטיא אמר לו אותה שתראה שנפלה עסוק שסופה להתעלות ואתה משתכר הלך לארץ ישראל ובקש מהחכמים ללמוד תורה קודם שימול אמרו לו אין דברי תורה מתקיימין אלא בנימול הלך ומל ולמד תורה הרבה ומצאוהו ר' אליעזר ור' יהושע וראו פניו משונות אמרו זה לזה אונקלוס למד תורה מיד שבא אצלם התחיל לשאול שאלות הרבה. הלך אצל אדרינוס דודו אמר לו למה פניך משונות אמר לו שלמדתי תורה ולא עוד אלא שמלתי אמר לו ומי יעץ לך כך. אמר לו אתה שאמרת לי עסוק בפרקמטיא הנפולה שסופה להתעלות וחזרתי על כל אומה ואומה ולא מצאתי אומה שפלה כישראל וסופן להתעלות כמו שאמר ישעיה. כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו הכה אותו על

ליקוטים על התורה

אין אפריקא, איז ער געקומען צום מלך פון אפריקא, ווייא זייא זענען געזעסן און געשמועסט זענען געקומען צוויי מענטשן צום מלך וועגן א משפט, איינער [שמואל] האט געזאגט איך האב געקויפט ביי מיין חבר [דוד] א שטיק פעלד, און איך האב געגראבן אין פעלד און האב געפונען א אוצר, וויל איך דעם אוצר צוריקגעבן צו דוד, ווייל איך האב נאר געקויפט א פעלד און ניט א אוצר, דוד הט געזאגט צו שמואל דר אוצר געהער צו דיר, איך האב דיר פערקויפט די פעלד און אלץ וואס איז דא אין פעלד, דער מלך הט געזאגט צו דוד דו האסט א טאכטער, זאגט ער יוא, שמואל דו האסט א זוהן, זאגט ער יוא, זאגט דר מלך זאלן די ביידע קינדר חתונה האבן און מען זאל זיי געבען דעם אוצר, אלכסנדר מוקדון הט זיך געוואנדערט אויף די קריג, און הט זיך געוואנדערט אוף דעם פסק פון מלך, ער הט געזאגט אין מיין מדינה וואלט דיא קריג געוועזן אנדערש, שמואל וואלט זאגן דר אוצר איז מיינר, דוד וואלט זאגן דר אוצר איז מיינר, און דר פסק פון מיר וואלט אויך אנדערש געוועזן, איך וואלט צו ביידע דעם אוצר ניט געבן, נאר דר אוצר וואלט געהערען צו מיר, ווייל איך בין דער מלך, זעהן מיר עם זענען דא צוויי ערלייא מענטשן און צוויי ערלייא דין תורות, אמאהל איז דא א דין תורה ראובן און שמעון, ראובן זאגט די זאך איז מיינע, און שמעון זאגט דיא זאך איז מיינע, ראובן וויל אוועקנעמען פון שמעון, און שמעון וויל אוועקנעמען פון ראובן, זעהן מיר אז די מענטשן האבען ניט מורא פאר גזלה, און אפילו ער איז א מענטש וואס קען לערנען און ער הט געזעהן אין חושן משפט, אז די זאך געהער ניט צו אים, נאר די תאוה פון געלט, און דר נצחון וואס ער וויל יעדר זאל ניט האבן דס געלט, פערקרימט אים זיין שכל, צו זוכן לערנען אפאלשן פשט אין חושן משפט אז די זאך געהער צו אים, נאכדעם אז זיי קומן צום בדין, דר

דיין

ב אֲרֵי תִזְבַּן עַבְדָּא בַר יִשְׂרָאֵל שֵׁית שְׁנִין יִפְלַח

לִפְנֵיהֶם: ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ

תו"א כי תקנה עקידה שער סו ס' הזוהר פ' בהר סיני : שש שנים קידושין יג יז ערכין יח נדה עח :

בעל הטורים

אשר תשים לפניהם. בגימ' דקדוקי התורה ודקדוקי סופרים. ויש בפסוק ה' תיבות לומר לך שכל הדן דין אמת לאמתו כאלו קיים ה' חומשי תורה וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית :

רשב"ם

(ידעו ויבינו יודעי שכל כי לא באתי לפרש הלכות אע"פ שהם עיקר כמו שפירשתי בבראשית כי מיתור המקראות נשמעים ההגדות והלכות ומקצתן ימצאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי זצ"ל. ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי ואפרש הדינים וההלכות לפי דרך ארץ. ואעפ"כ ההלכות עיקר כמו שאמרו רבותינו הלכה עוקרת משנה):

(ב) **כי** תקנה עבד עברי. במכרוהו ב"ד הכתוב מדבר כדכתיב ואם אין לו ונמכר בגנבתו אבל מוכר עצמו בעניותו כתוב בפ' בהר סיני כי ימוך אחיך ונמכר לך וגו' וכתב בו עד שנת היובל יעבוד עמך, ובכאן הוא אומר שש שנים:

רש"י

הערוך ומוכן לאכול לפני האדם : לפניהם. (גיטין פח) ולא לפני עו"א ד ואפי' ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ישראל לפני ארמים מחלל את השם ומיקר את שם האלילי' להשביחם (ס"א להחשיבם) שנא' (דברי' לב) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם : (ב) **כי תקנה עבד עברי.** עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי

בית יהודא

(כְּשֻׁלְחָן הֶעָרוּךְ וּמוּכָן לֶאֱכוֹל לִפְנֵי הָאָדָם) ווי מען שטעלט פאר אמענטש אטיש מיט פיל ערלייא עסן, שפירט דאך דר מענטש אטעם אין יעדער מין עסן אונ הט פארגעניגען, אזוי זאלן די יודען שפירען אטעם אין די תורה ווס דו וועסט מיט זיי לערנען, וועלען זיי האבן הנאה פון דעם לערנען וויא דוד המלך ע"ה הט געזאגט ומתוקים מדבש ונופת צופים, די רייד פון די תורה זענען זיסער פון האניק אונ פון אלע זיסע זאכן : ולפניהם . (ולא לפני עובדי אלילים) הקב"ה הט געזאגט צו משה ער זאל זאגען צו די יודען אויב צוויי מענטשן וועלן האבען אקריג צווישען זיך זאלן זיי גיין צו די יודישע דיינים, אונ וויא די יודישע דיינים וועלן פסקנן דעם דין, אזוי זאלען זיי טאהן, אונ די יודען זאלען ניט גיין צו די דיינים ווס זענען געצין דינער (ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנים אותו כדיני ישראל) אפילו דו וועסט וויסען אז דעם דין משפטין די געצין דינער ווי די יודישע דיינים משפטין, פון רעסטעווען (אל תביאהו בערכאות שלהם) זאלסטו ניט ברייענגען דעם דין פר די דיינים פון זייער סאנד (סוד) (שהמביא דיני ישראל בפני ארמים) וואָרום אז מען ברייענגט יודישע דינים פאר די דיינים פון די געצין דינער (מחלל את השם) פארשעמט ער דעם נאמען פון הקב"ה (ומייקר את שם האלילים) אונ ער מאכט טייער דעם נאמען פון די געצין-בילדער (להשביחם) ער זאל זיי לויבען, מען וועט זאגען די דינים פון די דיינים וואס דינען צו די געצין-בילדער זענען בעסער פון די דינים ווס די יודישע דיינים משפטין פון די תורה וואס הקב"ה הט געגעבען (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים) זאגט רש"י אזוי מיינט דער פסוק (כשאויבינו פלילים), ווען אונזער פיינד די געצין דינער זענען אונזערע דיינים (זה הוא עדות לעלוי יראתם) דס איז אעדות ודאס ווייזט אז די דינים פון זייערע דיינים זענען בעסער פון די דינים וואס אונזערע דיינים פסקנן *) : (ב) (כי תקנה עבד עברי). אז דו וועסט קויפין אקנעכט איוד, זאגט רש"י מען מיינט אז דו וועסט קויפין (עבד שהוא עברי) אקנעכט ווס ער איז איוד, זאל ער דינען בייא דיר זעקס יאהר, פרעגט רש"י (או אינו) טאמער ניין, טאמער מיינט ניט אזוי די תורה, טאמער מיינט די תורה

דעת זקנים מבעלי התוספות

לחייו וחזר ואמר לו למה עשית כן אמר לו שביקשתי ללמוד תורה אמר לו היה לך ללמוד תורה ולא למול אמר לו אין יכולת ללמוד בלא מילה שנא' מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל למי שהוא מהול כיעקב (נולד מהול) וכתיב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים ב"ל ידעום ב"ל אין יכולין ללמוד תורה שמתחלת בב' ומסיימת בלמ"ד לעיני כל ישראל: (ב) כי תקנה עבד עברי. פירש"י מיד ב"ד שמכרוהו בגניבתו כדכתיב ואם אין לו ונמכר בגניבתו או אינו אלא במוכר עצמו מחמת דחקו אבל מכרוהו ב"ד אינו יוצא בשש. ותימא דהיאך מצי למימר דמכרוהו ב"ד אינו יוצא בשש והרי כתיב בפרשת ראה כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים וכי ימכר על ידי אחרים משמע וגם רש"י פרשו במכירת ב"ד לכך י"ל

שפתי חכמים

אליהם דבר ואמרת משמע לכל הפחות ב"פ וא"כ למ"ל להקב"ה לומר שתשים לפניהם אע"כ להבינם טעמי התורה. רא"ם : ד ר"ל לפניהם קאי אשבעים זקנים הנזכרים לעיל בפרשת יתרו שעלו עמו להר קודם מ"ת כ"ה לפי שיטת רש"י דפ"ק דסנהדרין והתו' פירשו דלפניהם קאי אשלמעה אאלהים דכתיב בסמוך עד האלהים יבא דבר שניהם וסוף דבר בין לפי' רש"י ובין לפי' התוס' קאי דוקא אמומחין ולא אהדיוטות וא"ת דלמא לפניהם ולא לפני הדיוטות וכ"ש לפני ע"א.

פירוש לתורת אלהים

(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי אַז דוּא וועסט קויפען אַקְנֶעכְט וָואס עֶר אִיז אֵיין יְהוּדִי [עיין רש"י] **אִיז דֶער דִין שֵׁשׁ זֶעקְס יָאר זָאל דֶער קְנֶעכְט**

ליקוטים על התורה

דיין הט דאך ניט די תאוה צו דעם געלט, ווארום דאס געלט וועט דאך סיי ווי סיי ניט זיין דיינע וניט וויא אלכסנדר מוקדון האט געזאגט) אונ ער לערנט ריכטיג דעם דין אין חשן משפט, אונ ווייל דר ווס וועט בעשולדיגט ווערן זאל ניט אוועקגיין בייז אוף זיין חבר, בייז אוף דעם דיין, בייז אוף דעם חשן משפט, בייז אוף הקב"ה, דריבר איז דער דיין געבאטן געווארן ער זאל ניט אוועק לאזין דעם בעשולדיגטען ביז ער זאל אים דערקלערען דעם דין, אונ זאל אים דערקלערין ווי גרוס איז די עבירה פון גזלה, וועט דער מענטש זיין בערוהיגט, דריבער שטייט אשר תשים:

מצות השם

(מב) (כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי) פון דעם פסוק לערנען מיר ארויס דעם דין פון איין יודישען קנעכט וואס ער דינט בייא איין יוד ווען איין בית דין פאר קויפט איין יוד מיט געוואלד דהיינו דר יוד הט איין גניבה געטאן אונ הט נישט צו צאלן וואס ער האט גנבת האט אים דאס בית דין פאר קויפט פאר דיא גניבה דארף דר קנעכט צו דינען דעם האר זעקס יאר פון דעם טאג ווס מען הט אים פר קויפט אונ אן הייב [illegible] דעם זיבעטען יאר גייט ער פרייא ארוס ווען איינער פאר קויפט זיך ווייל ער הט נישט צו עסין קען ער זיך פאר קויפען אפילו אויף צוואנציג יאר אונ אזוי באלד עס קומט אוים יובל אפילו נאך דעם ערשטען יאר וואס ער דינט גייט ער פרייא ארויס אונ יעדער יודישער קנעכט וואס ער האט בקומען געלד אונ וויל זיך אוים לייזען רעכינט ער זיך אפ מיט דעם האר וויפיל ער הט געדינט אונ וויפיל עס קומט אים פאר דיא יארען וואס ער וויל נישט דינען אונ דער קנעכט גיט אים דאס געלד אונ ער גייט פרייא ארויס אונ דער קנעכט מוז געבען דעם האר געלד אבער

*) **הערה** דאס איז געווען פארציטען ווען יודין זענען געוועזן אין ארץ ישראל, אבער היינט איז דינא דמלכותא דינא :

שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי

ובשביעתא יפוק לבר

תו"א ובשביעית קידושין יז ערכין יח :

רשב"ם

יעבד במכרוהו ב"ד . יש מרבותינו שמשוה דינם בגזירה שוה. ואם יובל קודם לשש שנים יצא ביובל . ויש שנותן חילוק ביניהם : ובשביעית . שביעית למכירתו ולא שביעית לשמטה : יצא לחפשי . פעולה שאלו היה ל' אדם שהוא חפשי . היה לו לינקד בחטף (בשוא) לחפשי :

בית יהודא

עבדו של עברי) אקנעכט פון איוד (עבד כנעני שלקחתו מישראל) אויב איין יוד קויפט פון דעם אנדערן יוד אקנעכט וום ער איז אכנעני (ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד) אויף דעם קנעכט זאגט די תורה ער זאל דינען נאר זעקס יאהר (ומה אני מקיים והתנחלתם אותם) טאמער וועסטו פרעגן ביי אקנעכט וום ער איז אכנעני הט דאך די תורה געזאגט ער זאל דינען ביי זיין בעל הבית איביג, אזוי לאנג ווי ער וועט לעבן, אונ ווען דער בעל הבית שטארבט ירשנן אים זיינע קינדער, מוז ער דינען ביי די קינדער פון זיין בעל הבית ביז ער וועט שטארבען, זאגט רש"י (בלקוח מן הנכרי) וועלן מיר זאגען דער דין איז נאר אז דער יוד הט געקויפט דעם כנעניש'ען קנעכט פון אגוי והט דער יוד געקויפט פון גוי דעם זכות וואס דער גוי האט געהאט אין דעם קנעכט, אזוי וויא ביי דעם גוי וואלט ער געמוזט דינען איביג, מוז ער ביי דעם יוד אויך דינען איביגו (אבל בלקוח מישראל) אבער אז איוד קויפט אכנעניש'ען קנעכט פון איוד (יצא בשש) אז ער וועט אפדינען זעקס יאהר וועט ער ארויסגיין פריי, אזוי וואלטען מיר זאגען (תלמוד לומר) לערונט אונז דר פסוק צו זאגען (כי ימכר לך אחיך העברי ועבדך שש שנים) אויב צו דיר וועט פארקויפט ווערען פר אקנעכט דיין ברודער וואס ער איז איוד זאל ער דיך דינען זעקס יאהר (לא אמרתי אלא באחיך) איך האב ניט מער געזאגט מען זאל נאר דינען זעקס יאהר נאר אז דר קנעכט איז דיין ברודר, איוד, אבר אכנעניש'ער קנעכט דינט איביג, ווי לאנג ער לעבט: (כי תקנה) . אויב דו וועסט קויפען אקנעכט (מיד בית דין) פון בית דין (שמכרוהו בגנבתו) בית דין האבען דעם יוד פארקויפט פר אקנעכט ווייל ער האט געגנבעט אונ הט ניט צו בצאהלן (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ואם אין לו) אויב ער הט ניט צו בצאהלין פר דיא גנבה וום ער האט געגנבעט (ונמכר בגנבתו) זאל ער פרקויפט ווערען פר אקנעכט אונ זאל בצאהלן פר די גנבה, פרעגט רש"י (או אינו) טאמער גיין, טאמר שמועסט ניט דר פסוק פון אקנעכט וום איז פארקויפט געווארן פאר אגנבה (אלא במוכר עצמו מפני דחקו) נאר דער פסוק שמועסט פון איוד וואס האט זיך פרקויפט פר אקנעכט ווייל ער איז געוועזן ארעם, אויף דעם קנעכט זאגט די תורה ער זאל נאר דינען זעקס יאהר (אבל מכרוהו בית דין) אבער דער קנעכט וום בית דין האבען אים פארקויפט פאר אגנבה (לא יצא בשש) זאל ניט ארוסגיין פריי צו זעקס יאהר, נאר אז ער וועט האבן בצאהלט פאר די גנבה וועט ער ארוסגיין פרייא, ענפערט רש"י (כשהוא אומר) אז דער פסוק זאגט (וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך) אז דיין ברודר וואס איז מיט דיר וועט ארעם ווערן אונ ער וועט פארקופט ווערן צו דיר פר אקנעכט זאל ער דינן זעקס יאר (הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור) הט דאך שון די תורה גזאגט אז איינר פרקויפט זיך פאר אקנעכט ווייל ער איז ארעם זאל

רש"י

עבד כנעני שלקחתו מישראל ה ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד ומה אני מקיים (ויקרא כה) והתנחלתם אותם בלקוח מן הנכרי אבל בלקוח מישראל ו יצא בשש ת"ל (דברים טו) כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי ז אלא באחיך : כי תקנה. מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנא' (שמות כב) אם אין לו ונמכר בגנבתו או אינו אלא במוכר עצמו מפני דוחקו אבל מכרוהו ב"ד לא יצא בשש כשהוא אומר (ויקרא כה) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך הרי מוכר עצמו מפני דוחקו אמור

שפתי חכמים

ה ר"ל דרש"י עלמו מתרץ הקושיא זו במה שפי' ואפי' ידעת כו' ר"ל הקרא ממעט אותו לגמרי אפי' ידעת בדין כו' . אבל בהדיוטות אם ידעת שיודעין בדין אחד כמומחין רשאי לבא לפניהם : ה ואז יהיה פי' כי תקנה מהעברי שמכרו לך ולא מהב"ד שמכרוהו בגניבתו לכן הקדים הרב פירושו של עבד עברי קודם לפי' כי תקנה שלא על הסדר שבזה יתוייב שבמכרוהו ב"ד הכתוב מדבר : ו ורליעת האוזן תהי' לפ"ז גזירת הכתוב לא מטעם אוזן ששמע בהר סיני לא תגנוב וכי לי בני ישראל עבדים : ז ה"פ דילפינן עברי עברי לג"ש נאמר כאן עברי ונאמר להלן אחיך העברי שאין ת"ל העברי שכבר נאמר אחיך אלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

דפירש"י מדרש על פי המכילתא כי תקנה משמע שיעבוד הבן או האח שאם ימות האדון בתוך שש שיעבוד הבן במקומו ואם אין לו בן יעבוד האח היורש במקומו ובמכרוהו ב"ד אתה אומר במכרוהו ב"ד או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו בזה אמרינן שיעבוד הבן או האח אבל במכרוהו ב"ד אינו עובד לא את הבן ולא את האח כדכתיב כי ימכר לך וגו' דמשמע דמכרוהו ב"ד וכתיב ועבדך שש שנים דמשמע מיעוט ועבדך ולא ליורש כשהוא אומר כי ימוך אחיך ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור ושם כתיב עד שנת היובל יעבוד עמך דמשמע יעבוד את הבן ואת האח הא מה אני מקיים כי תקנה במכרוהו ב"ד ואי לא כתיב אלא האי קרא ה"א דמכרוהו ב"ד יעבוד את חבן ואת האח דה"נ משמע יעבוד לכך כתיב נמי במכרוהו ב"ד כי ימכר לך אחיך וכו' וכתיב ועבדך שש שנים דמשמע ולא ליורש הא לך רבוי ומיעוט במכרוהו ב"ד ונוקים הריבוי בבן והמיעוט באח ונאמר במכרוהו ב"ד עובד את הבן ולא את האח . ובמסכת קדושין פריך ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח ומשני מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה כדאיתא התם . ועוד תמה לפירש"י

פירוש לתורת אלהים

דינען ביי דעם האר ובשביעית אונ דאס זיבטי יאר זאל ער פרייא ארויס גיין חנם אומזיסט [עיין רש"י] :

(ג) אם בגפו יבא אז דער קנעכט איז אן גיקומען צום האר אליין אן אווייב בגפו יצא זאל ער ארויס

מצות השם

אבער אזא זאך וואס עס איז ווערט געלד אונ אז דער האר איז מוחל דעם קנעכט אויף דעם געלד וום ער באדארף צו נעמען ביייא אים איז דיא מחילה נישט קיין מחילה בז דער האר שרייבט אים איין שטר אז ער לאזט אים פרייא אונ דערמולט גייט ער הערשט פרייא אז דער האר שטארבט דארף דער קנעכט צו דינען בייא דעם זון ביז זעקס יאר אדער עס קומט אבל אדער ער גיט אים געלד פאר דיא יארען גייט ער פרייא ארוס וום ער וויל נישט דינן אונ אז דר האר איז געשטארבין אונ הט נישט איבער געלאזט קיין (בן זכר) גייט דר עבד פר יא ארוס אונ דינט נישט צו דר טאכטער אז ער הט איבער געלאזט אונ נישט צו קיין יורשים אז מען פר קויפט איין יוד צוא איין גר אונ דער גר איז געשטארבען דינט ער ניט צוא דעם זון נאר ער גייט פרייא ארוס יעדען יודישן קנעכט איז זיין האר מחויב צו געבען צוא עסען זיין ווייב וואס ער האט מיט איר חתונה געהאט אידער מען הט אים פר קויפט אונ סיי ער האט גענומען איין ווייב דער נאך ווען מען האט אים שון פאר קויפט מוז דר האר אלץ געבן זייא צוא עסן אזא קנעכט וואס דאס בית דין הט אים פר קויפט קען אים דער האר געבן אגויישע דינסט

חורין מגן : ג אם בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק אם בעל אתתא הוא ותפוק

חנם : ג אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו :

תו"א אם בגפו יצא קידושין כ בעל אשה שם כב :

רשב"ם

(ג) אם בגפו יבא בגפו יצא. כולל ואח"כ מפרש אם בגפו לבדו נכנס בבית אדוניו שאין לו אשה עדיין שתכנס עמו . או אפילו אדוניו יתן לו אשה מכל מקום יצא בגפו שהאשה שנתן לו אדוניו תהיה לאדוניה . ועתה אפרש ביצד שאם בעל אשה הוא או לא יצא בגפו אלא תצא אשתו עמו . אבל אם אדוניו יתן לו אשה וגו' כמו שנכנס בגפו כן יצא בגפו . ובשפחה כנענית שמסר לו אדוניו מדבר :

רש"י

ומה אני מקיים כי תקנה בנמכר בב"ד : לחפשי . לחירות : (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה כתרגומו אם בלחודוהי ולשון בגפו בכנפו ח שלא בא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לבושו בכנף ט בגדו : בגפו יצא. מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית י להוליד ממנה עבדים (קידושין כ) : אם בעל אשה הוא. כ ישראלית (מכילתא) : ויצאה אשתו עמו . וכי מי הכניסה שתצא אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ל

בית יהודא

ער דינען נאר זעקס יאהר (ומה אני מקיים כי תקנה) ווס דען זאגט די תורה נאך אמאל אז מען קויפט אקנעכט זאל ער דינען זעקס יאהר (בנמכר בבית דין) ביי אזו אקנעכט וואס איז פרקויפט גווארן פון בית דין פר אגנבה וואס ער הט גגנבת אונ הט ניט צו בצאהלן, זאל ער דינען נאר זעקס יאהר *) : (לחפשי) . (לחרות) צו פריי : (ג) (אם בגפו יבא) . אויב דער קנעכט איז געקומען צו זיין בעל הבית אליין (שלא היה נשוי אשה) ער הט ניט געהאט אווייב (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (אם בלחודוהי) אויב ער איז געקומען אליין (ולשון בגפו , בכנפו) דם ווארט בגפו מיינט מען זיין עק קלייד , (שלא בא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לבושו) ער איז גקומען צוא זיין בעל הבית גאר וויא ער איז אליין אין זיין קלייד : (בגפו יצא) . זאל ער אליין ארויסגיין (מגיד) דר פסוק זאגט (שאם לא היה נשוי מתחלה) אויב דר קנעכט הט ניט געהאט אווייב פריער איידר ער איז גקומען צום בעל הבית (אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים) טאר ניט דער בעל הבית געבין דעם קנעכט זיין כנענישע דינסט זיא זאל פון אים האבן קינדער זיי זאלן בלייבן קנעכט אונ דינסטין בייא דעם בעל הבית : (אם בעל אשה הוא) . (ישראלית) אויב דער קנעכט איז אמאן פון אאידישע ווייב : (ויצאה אשתו עמו) . זאל זיין ווייב ארויסגיין פון בעל הבית מיט אים צוזאמען ווען עם וועט זיך ענדיגן די זעקס יאהר , פרעגט רש"י (וכי מי הכניסה שתצא) ווער האט דען זיין ווייב אריינגעבריינגט צו זיין בעל הבית וואס מען זאגט זיא זאל ארויסגיין פון אים (אלא מגיד הכתוב) נאר דר פסוק זאגט (שהקונה עבד עברי) דר ווס קויפט איודישען קנעכט (חייב במזונות אשתו ובניו) מוז דר בעל הבית געבען עסין דם ווייב אונ קינדר פון דעם קנעכט :

דעת זקנים מבעלי התוספות

דפי' דחדושא היא מיציאת שש וא"כ מאי קאמר כי ימוך אחיך ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור ומה בכך מ"מ איצטריך האי קרא במוכר עצמו לו שיוצא בשש דאלו מהאי קרא דוכי ימוך לא שמעינן אלא שיוצא ביובל כדכתיב עד שנת היובל יעבוד עמך וי"ל דשמא מוכר עצמו אינו יוצא בשש ויליף לה מגז"ש דשכיר שכיר למאן דאית ליה במוכר עצמו כתיב כשכיר כתושב ובמכרוהו ב"ד כתיב כי משנה שכר שכיר : (ג) ויצאה אשתו עמו. פירש"י וכי מי הכניסה וגו' . וצריך לדקדק אשתו מצינו בניו מנין. וי"ל גבי מוכר עצמו כתיב ויצא הוא ובניו עמו ובמכרוהו ב"ד ילפינן ליה בג"ש דשכיר שכיר ומאן דלית ליה הך גז"ש

שפתי חכמים

לג"ש מה להן אחיך אף כאן אחיך. הרא"ם : ח כי תרגום כנף גפא : ט לפי שפירש בגפו בכנף בגדו ואין זה מורה על היחידות שיחוייב מזה שלא היה נשוי לכ"פ שכנף בגדו הוא במקום לבושו כאלו אמר שלא בא אלא בתוך לבושו שמנהג לומר על היחיד אין לו אלא לבושו : י דאל"כ אלא כפשטיה דקרא דבגפו בתרא ג"כ פירושו בלא אשה ישראלית כמו בגפו קמא כן ילא מבע"ל אע"כ בגפו בתרא בכנענית נדבר ואינו דומה לראשון שמדבר בישראלית לכך נקט לשון מגיד וכו' משום דמדיוקא דקרא נפיק ולא מפשטיה : כ מדכתיב אחריו ויצאה אשתו עמו ואי מיירי בכנענית הא כתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה . והרא"ם פי' ע"פ המכילתא אם בעל אשה הוא בישראלית וקאי אבגפו יצא דמיירי בישראלית ולא אבגפו יבא דסמיך ליה דמיירי בכנענית וע"ש ודו"ק : ל (הרא"ם) אע"ג דמסכא לא נפקא אלא אשתו מ"מ קרא אחרינא כתיב (ויקרא כה) ויצא מעמך הוא ובניו וגו' ונקטינא

פירוש לתורת אלהים

גיין פרייא נאך זעקס יאר אוך אן אווייב [עיין רש"י] אם אז דער קנעכט האט אווייב אבת ישראל ויצאה

מצות השם

פאר איין ווייב אונ דיא קינדער וואס דר קנעכט הט מיט דיא גוישע דינסט קער צו דעם האר איין עבד וואס דאס בית דין הט אים פר קופט אונ עס קומט זעקס יאר אונ ער וויל נישט פרייא ארוס גיין פון זיין האר זאל אים דער האר ברענגען פאר איין בית דין פון דריי מענטשן אונ דר עבד זאל פאר זיי זאגן אז ער וויל נישט פרייא ארוס גיין אונ דר האר זאל אים בורען דאס רעכטע אויער אונ דער עבד מוז דינען ביז יובל אדער ביז דער האר וועט שטארבן אונ אז דר האר איז געשטארבן דינט ער נישט דעם זון אונ דעם עבד בויערט מען נישט דם אויער סיידען אז ער האט איין שפחה פאר איין ווייב אונ קינדער פון איר קיין עבד עברי דאס הייסט איין יודישר קנעכט אונ קיין יודישע דינסט גייט נים ארוים פרייא מיט (ראשי אברים) דאס הייסט אז מען האקט אים אוס איין צאן אדער איין אויג נאר מען מוז אים צאלען געלד פר דעם אונ אדער פאר איין אנדער אבר ווס ער הט אים שאדן געטאן איין יודישער קנעכט ווערט קונה צום האר מיט געלד אונ מיט איין שטר איין אשה טאר נישט קופין קיין קנעכט ווארום מען קען זיא נאך חושד זיין אז זיא איז מזנה מיט אים :

*) הערה ווען אזוי זיין דער דין , אז איינער גנבת און האט ניט צו בצאהלין פאר די גנבה , דארף מען זעהן וויא פיל איז ד'א גנבה , דהיינו אויב ער האט נעגאנבת הונדערט רובל , אז מען וועט אים פארקויפין פאר אקנעכט וועט מען פאר אים געבין פופציג רובל איאהר , פארקויפט מען אים נאר אויף צווי יאהר , אונ מען נעמט הונדערט רובל אונ מען בצאהלט דעם בעל הבית פאר זיין גנבה , אונ נאך דעם רעכענונג ברעכנט מען די גנבה מיט זיינע שכירות פון יעדער יאהר , נאר די גיים זאגט אונז די תורה אויב זיינע שכירות פון זעקס יאהר איז וויינגער ווי די גנבה , למשל די גנבה איז טויזענד רובל אונ זיינע שכירות איז דריי הונדערט רובל , פאר די גאנצע זעקס יאהר , אז ער האט אבגעדינט זעקס יאהר גייט ער ארוים פריי און דאס איבעריגע געלט האט דער בעל הבית שאדין , דאס מיינט די תורה ובשביעית יצא לחפשי חנם , דעם זיבעטין יאהר גייט ער ארוים פריי , אומזיסט , צו וואס שטייט דער ווארט „חנם" עס איז דאך געגוג אז עס וועט שטיין דעם זיבעטין יאהר גייט ער ארוים פריי , נאר „חנם" מיינט מען ער דארף גאר ניט מער בצאהלין . איצט דארפין מיר וויסען נאך אויך אז ער דינט נאר זעקס יאהר , פאר וואס זאגט די תורה „כי תקנה" , דו וועסט קויפין , דאס איז דאך ניט געקויפט נאר געדונגען , נאר דר דין איז אז איינר פר דינגט זיך צו אבעל הבית אויף אטאג , אדער אוואך , אדער איאהר , קען דר ארבעטער חרטה האבין ווען ער וויל , אפילו ער האט אפגענומען געלט פריער פאר די גאנצע צייט נאר ער האט זיך פארדונגען גיט ער צוריק דאס געלט אונ רעכנט אז פאר די צייט וואס ער האט געארבעט , זאגט די תורה דער קנעכט וואס איז פארקויפט געווארן אויף זעקס יאהר , מוז ער דינען די גאנצע זעקס יאהר , אינ קען ניט אין מיטען חרטה האבין , דריבער הייסט דאס געקויפט , אויף די זעקס יאהר איז ער אגעקויפטער , ניט אגעדונגענער [זעה רש"י פסוק ח אויף והפדה] .

ד אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ
בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ
תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ:
ה וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי
אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא
אֵצֵא חָפְשִׁי: ו וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־

אונקלוס

אִתְּתֵהּ עִמֵּהּ: ד אִם
רִבּוֹנֵהּ יִתֵּן לֵהּ אִתְּתָא
וּתְלִיד לֵהּ בְּנִין אוֹ בְנָן
אִתְּתָא וּבְנַהָא תְּהֵי
לְרִבּוֹנַהָא וְהוּא יִפּוֹק
בִּלְחוֹדוֹהִי: ה וְאִם מֵימַר
יֵימַר עַבְדָּא רְחֵימְנָא יָת
רִבּוֹנִי יָת אִתְּתִי וְיָת בְּנַי
לָא אֶפּוֹק לְבַר חוֹרִין:
ו וִיקָרְבִנֵּהּ רִבּוֹנֵהּ

תו"א אם אדוניו שם טו: האשה וילדיה יבמות כב כג עת קידושין סח סט תמורה כט: ואם אמר קידושין טו יז כב: אהבתי את קידושין כח כב: לא אצא קידושין כב:

רשב"ם

(ו) אל האלהים. דיינים: הדלת או אל המזוזה. לעין כל רוצע אזנו לפי' עבדות. ומזוזה אפי' בבית אבנים של עץ הם ויכול לרצוע באזנו ובדלת:

בעל הטורים

(ו) אל הדלת. לומר שישמור בית אדוניו: מרצע. עולה כמנין ת' ששם גאלנו אחר ת' שנה משעבוד מצרים והוא הלך ונשתעבד את"כ

בית יהודא

(ד) וְאִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה. אויב זיין הערר וועט אים געבן אַווייב ואַכְּנַעֲנִישֶׁע דינסט זייגעו, זאָגט רש"י (מִכָּאן) פֿון דעם פסוק לערנען מיר (שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ לִמְסוֹר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים) אויב זיין הערר וויל מעג ער געבן זיין כּנַעֲנִישֶׁע דינסט צו דעם יודישען קנעכט, זיא זאָל האָבן פֿון אים קינדער זיי זאָלען בלייבן ביים הערר צו זיין ביי אים קנעכט אונ דינסטין, פרעגט רש"י (אוֹ אֵינוֹ) טאָמער ניין (אֶלָּא יִשְׂרְאֵלִית) וואָס דיא תורה זאָגט אויב זיין הערר וועט אים געבען אַווייב, מיינט מען איודישע ווייב וועט ער אים געבן, ענטפֿערט רש"י דער פסוק זאָגט (הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ) דס ווייב מיט אירע קינדער בלייבען בייא איר בַּעַל הַבַּיִת (הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְנַעֲנִית) קען ניט דער פסוק מיינען גאר אכנענישע ווייב (שֶׁהֲרֵי הָעִבְרִיָּה אַף הִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ) וואָרום איודישע דינסט גייט דאָך אויך אַרויס פֿרייא פֿון איר בַּעַל הַבַּיִת אין ענדע פֿון זעקס יאָר וויא אַזוי זאָגט דר פסוק זיא זאָל בלייבן מיט אירע קינדער ביי איר בַּעַל הַבַּיִת נאָך די זעקס יאָר ווען איר מאַן גייט אַוועק פֿון בַּעַל הַבַּיִת (וַאֲפִילוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הֵבִיאָה סִימָנִים יוֹצְאָה) איודישע דינסט גייט אַמאָל אַוועק פֿון איר בַּעַל הַבַּיִת אֲפִילוּ פֿאַר זעקס יאָר, אויב זיא ברייננגט צייכונגס אַז זיא איז אַלט געוואָרען צוועלף יאָר מיט אַטאָג, גייט זיא אַרויס פֿרייא (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה) אויב עס וועט פֿאַרקויפֿט ווערען צו דיר דיין יודישער ברודער אָדער דיין יודישע שוועסטער זאָלען זיי בייא דיר דינען זעקס יאָהר (מְלַמֵּד) דר פסוק לערנט אונז (שֶׁאַף הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ) אֲפִילוּ איודישע דינסט גייט אויך אַרויס פֿריי אַז זיא הָט אָפּגעדינט זעקס יאָהר: (ה) וְאֶת אִשְׁתִּי. (הַשִּׁפְחָה) דער יודישער קנעכט זאָגט איך האָב ליב מיין ווייב די כּנַעֲנִישֶׁע דינסט וואָס מיין הערר הָט מיר גיגעבן פֿאַר אַווייב: (ו) וְאֶל הָאֱלֹהִים. מיינט מען צו ב"ד (צָרִיךְ שֶׁיִּמָּלֵךְ בְּמוֹכְרָיו שֶׁמְּכָרוּהוּ לוֹ) דר בַּעַל הַבַּיִת פֿון קנעכט דאַרף קומען צו בֵּית דִּין וואַייל בֵּית דִּין האָבען דעם קנעכט צו אים פֿאַרקויפֿט אונ זאָגן צו בֵּית דִּין דער קנעכט הָט אָפּגעדינט זעקס יאָהר אונ ער וויל ניט אַוועק פֿריי פֿון מיר, וואַייל ער זאָגט ער הָט ליב מיך, אונ זיין ווייב דיא כּנַעֲנִישֶׁע דינסט, אונ זייגע קינדער וואָס ער האָט פֿון דיא

רש"י

וכניו (קידושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית ם להוליד ממנה עבדים או אינו אלא בישראלית ב ת"ל האשה וילדיה תהיה לאדוניה הא אינו מדבר אלא בכנענית שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש ואפי' לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה שנאמר (דברים טו) ם אחיך העברי או העבריה מלמד שאף העבריה יוצאה בשש: (ה) את אשתי. ע השפחה: (ו) אל האלהים. (מכילתא) לב"ד צריך שימלך במוכריו

שפתי חכמים

הכא אגב מזונות אשתו ובמזונות בניו הקטנים איירי ובמסכת קידושין מתרץ למה נאמרו תרווייהו: מ וא"ת דלמא אסור לו בשפחה כנענית משום ולא יהיה קדש בבני ישראל והא דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה היינו ישראלית גדולה שמכרה עצמה. וי"ל דס"ל דאין אשה מוכרת את עצמה דהא כתיב וכי ימוך אחיך ונמכר לך דמשמע אחיך ולא אחותך:
נ וא"ת הלא צריך ליעדה לו או לבנו ולא לעבדו וי"ל דס"א דיכול למוסרה לעבדו בתורת זנות ולא בתורת אישות והא דכתיב לא ימשול למכרה וגו' אאב לחודיה קאי ולא אאדון: ס זהו חוזר ושב אמה דקאמר שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש: ע ע"כ בשפחה קיימי שנשארה אצל אדוניו ואז יהיה אשת האדון ואשת אשתו וכניו שוים שאין רוצה להפרד מהם משא"כ באשתו הישראלית שאז צ"ל באינו

דעת זקנים מבעלי התוספות

גלוי מילתא בעלמא הוא: (ד) אם אדוניו. מגיד שרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה כשהוא נשוי ישראלית מקודם לכן אבל כשאינו נשוי אינו יכול לכופו ולמסור לו שנא' אם בגפו יבא בגפו יצא. והטעם הוא שכשהוא

פירוש לתורת אלהים

זאָל דאָס ווייב אויך מיט אים ארויס גיין ווען ער גייט פֿריי אַרויס: (ד) אִם אֲדֹנָיו אַז דער האַר וועט אים געבען אַשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית פֿאַר אַווייב [עיין רש"י] וְיָלְדָה לוֹ אונ דאָס ווייב וועט גיבאָרין צוא אים בָּנִים זין אָדער טעכטער איז דער דין הָאִשָּׁה דאָס ווייב דיא שִׁפְחָה מיט אירי קינדער זאָל זיין צו איר האַרען אונ ער זאָל אַליין פֿרייא אַרויס גיין נאָך זעקס יאָר: (ה) וְאִם אונ אַז דר קנעכט וועט זאָגן אָהַבְתִּי איך האָב ליב מיין ווייב די שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְאֶת אונ איך האָב ליב מייני קינדער וואָס איך האָב מיט איר לא איך וויל ניט פֿריי אַרויס גיין: (ו) וְהִגִּישׁוֹ זאָל דער האַר גנעהגן דעם קנעכט צום בֵּית דִּין וְהִגִּישׁוֹ אונ ער זאָל גנעהגן אים צוא דער טיר אוֹ אָדער צוא דעם בייא שטידל וְרָצַע אונ דער האַר זאָל אים בוערן זיין רעכטען אויער

לִקֳדָם דַיָּנַיָּא וִיקָרְבִנֵּהּ לְוָת דַּשָּׁא אוֹ לְוָת (נ"א דִּילָוַת) מְזוּזְתָא וְיִרְצַע רִבּוֹנֵהּ יָת אוּדְנֵהּ

הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ

תו"א המזוזה שם : ורצע אדוניו קידושין יד כא כב : את אזנו יבמות קד קידושין טו :

רש"י

פ שמכרוהו לו: אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה ת"ל (דברים טו) ונתתה באזנו ובדלת בדלת ולא במזוזה הא מה ת"ל או אל המזוזה הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב): ורצע אדניו את אזנו במרצע. הימנית או אינו אלא של שמאל ת"ל אזן אזן לגזרה שוה נא' כאן ורצע אדוניו את אזנו ונאמר במצורע (ויקרא יד) תנוך אזנו הימנית מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף (מכילתא) אמר ר' יוחנן בן זכאי אזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע. ואם מוכר עצמו אזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע. ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר צרור מבושם שתולין בצואר לתכשיט) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא

בית יהודא

כְּנַעֲנִית : [וְאֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה] . זָאל מֶען דֶעם קְנֶעכְט צוּ פִירֶן צוּ דִי טִיר אָדֶר צוּ דִי מְזוּזָה [מְזוּזָה הֵייסְן דִי צְוֵויא בְּרֶעטֶר וָוס זֶענֶען בַּיי דִיא צְוֵויי זַייטְן טִיר וָוס דִי טִיר וֶוערְט פַארְמַאכְט אוֹיף זֵיי אוּנ אוֹיף דִי בְּרֶעט פוּן דִי רֶעכְטֶע זַייט אִיז צוּגֶעשְׁלָאגֶן דִי מְזוּזָה] אוּנ מֶען זָאל צוּלֵייגֶן זַיין אוֹיעֶר צוּ דִי טִיר אוּנ מֶען זָאל אִים שְׁטֶעכִין זַיין אוֹיעֶר *) זָאגְט רַשִׁ"י (יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הַמְּזוּזָה כְּשֵׁרָה לִרְצוֹעַ עָלֶיהָ) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען מֶען מֶעג אִים שְׁטֶעכִין דֶעם אוֹיעֶר אוֹיף דִי מְזוּזָה (תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָתַתָּה בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת) זָאגְט דֶר פָּסוּק מֶען זָאל אַרַיינְשְׁטֶעכִין אִין אוֹיעֶר אוּנ אִין דִי טִיר (בַּדֶּלֶת וְלֹא בַּמְּזוּזָה) אִין דִי טִיר זָאל מֶען אַרַיינְשְׁטֶעכְ אָבֶּער נִיט אִין דִי מְזוּזָה (הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה) צוּ וָוס זָאגְט דָא דֶר פָּסוּק „אָדֶער אִין דִי מְזוּזָה" (הִקִּישׁ דֶּלֶת לִמְזוּזָה) וַוייל דֶר פָּסוּק גְלַייכְט דִי טִיר צוּ דִי מְזוּזָה (מַה מְּזוּזָה מְעוּמָּד) אַזוֹי וִוי דִי מְזוּזָה שְׁטֵייט דָאךְ שְׁטֶענְדִיג , זִיא אִיז דָאךְ אַיינְגֶעמָאהֶערְט אִין וַואנְט (אַף דֶּלֶת מְעוּמָּד) אַזוֹי דַארְף זַיין דִי טִיר שְׁטֵייעֶנְדִיג , זִיא זָאל הֵייגֶען אוֹיף דִי זַאוְוִיעֶסְם , אָבֶּר אַז דִי טִיר אִיז אַרָאפְּגֶנוּמֶן פוּן דִיא זַאוְוִיעֶסְם , טָאר מֶען אִים נִיט שְׁטֶעכִין דֶעם אוֹיעֶר אוֹיף דִיא טִיר : [וְרָצַע אֲדוֹנָיו אֶת אָזְנוֹ] . זַיין בַּעַל הַבַּיִת זָאל אִים שְׁטֶעכִין דֶעם אוֹיעֶר . זָאגְט רַשִׁ"י (הַיְמָנִית) דֶעם רֶעכְטֶן אוֹיעֶר , פְרֶעגְט רַשִׁ"י (אוֹ אֵינוֹ) אָדֶער נֵיין (אֶלָּא שֶׁל שְׂמֹאל) נָאר מֶען זָאל אִים שְׁטֶעכֶען דֶעם לִינְקֶען אוֹיעֶר (תַּלְמוּד לוֹמַר אֹזֶן אֹזֶן לִגְזֵרָה שָׁוָה) שְׁטֵייט אִין פָּסוּק צְוֵויי מָאהְל דֶער וָוארְט אוֹזֶן מֶען זָאל לֶערְנֶען אֵיין וָוארְט אוֹזֶן פוּן אַנְדֶרֶן וָוארְט אוֹזֶן (נֶאֱמַר כַּאן וְרָצַע אֲדוֹנָיו אֶת אָזְנוֹ) דָא שְׁטֵייט זַיין הֶערְר זָאל אִים שְׁטֶעכֶען זַיין אוֹיעֶר (וְנֶאֱמַר בִּמְצוֹרָע תְּנוּךְ אֹזֶן הַיְמָנִית) אוּנ בַּיי אַמְצוֹרָע שְׁטֵייט מֶען זָאל גֶעבֶּען דִיא בְּלוּט מִיט דִי בּוֹמְאַייל אוֹיף דֶם מִיטֶעלְסְטֶע וֶוענְטִיל פוּן רֶעכְטִין אוֹיעֶר (מַה לְּהַלָּן הַיְמָנִית) אַזוֹי וִוי בַּייא אַמְצוֹרָע דַארְף זַיין דֶם רֶעכְטֶע אוֹיעֶר (אַף כַּאן הַיְמָנִית) דָא מֵיינְט מֶען אוֹיךְ דָאס רֶעכְטֶע אוֹיעֶר , פְרֶעגְט רַשִׁ"י (וּמַה רָאָה אֹזֶן לְהֵרָצַע מִכָּל שְׁאָר אֵבָרִים שֶׁבַּגּוּף) פַר וָואס זָאל מֶען שְׁטֶעכֶן נָאר דֶעם אוֹיעֶר אוּנ נִיט אֵיין אַנְדֶר גְלִיד (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי) רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָאט גֶעזָאגְט (אֹזֶן זֹאת שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי לֹא תִגְנֹב) וַוייל דֶר אוֹיעֶר הָט גֶיהֶערְט וִוי הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי לֹא תִגְנֹב , זָאלְסְט נִיט גַנְבֶענֶען (וְהָלַךְ וְגָנַב) אוּנ עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט גֶעגַנְבֶת (תֵּרָצַע) זָאל מֶען אִים שְׁטֶעכֶען דֶעם אוֹיעֶר (וְאִם מוֹכֵר עַצְמוֹ) אוֹיבּ עֶר הָט נִיט גֶעגַנְבֶת נָאר עֶר הָט זִיךְ פַארְקוֹיפְט פַר. אַקְנֶעכְט וַוייל עֶר אִיז גִיוֶוען אָרֶעם , פַר וָוס זָאל מֶען אִים שְׁטֶעכֶען דֶעם אוֹיעֶר , הָט רַבִּי יוֹחָנָן גֶעזָאגְט (אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי) דֶער אוֹיעֶר וָוס הָט גֶהֶערְט וִוי הקב"ה הָט גֶיזָאגְט אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי (כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים) דִי יוּדִין זֶענֶען קְנֶעכְט צוּ מִיר (וְהָלַךְ וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ) אוּנ עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָאט גֶעקוֹיפְט אַהֶערְר אוֹיף זִיךְ אֵיין אַנְדֶערִין אוֹסֶר הקב"ה **) (תֵּרָצַע) זָאל מֶען אִים שְׁטֶעכִין דֶעם אוֹיעֶר , זָאגְט רַשִׁ"י (רַבִּי שִׁמְעוֹן הָיָה דּוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חוֹמֶר) רַבִּי שִׁמְעוֹן הָט גֶעלֶערוּנְט דֶעם פָּסוּק אַזוֹי גוּט וִוי חוֹמֶר [רְצוֹנִי לוֹמַר] אִיךְ וִויל זָאגֶען (קֶשֶׁר צְרוֹר מְבוּשָּׂם שֶׁתּוֹלִין בְּצַוָּאר לְתַכְשִׁיט) אַקְנִיפּוּל אַיינְגֶעבּוּנְדִין מִיט בְּשָׂמִים וָוס מֶען הֵיינְגְט דָאס אוֹיף דֶעם הַאלְדז צוּ אַצִירוּנְג] דִי וֶוערְטֶער וָוס רַבִּי שִׁמְעוֹן הָט גְזָאגְט שְׁמֶעקְט אַזוֹי גוּט וִוי בְּשָׂמִים (מַה נִּשְׁתַּנָּה דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת) פַר וָואס זֶענֶען דִי טִיר מִיט דִי מְזוּזָה אַנְדֶרְשׁ פוּן אַלֶע כֵּלִים וָוס אִין שְׁטוּב , וָואס מֶען זָאל אִים שְׁטֶעכִין דֶעם אוֹיעֶר נָאר אוֹיף דִי טִיר אָדֶער אוֹיף דִי מְזוּזָה , אוּנ נִיט אוֹיף אֵיין אַנְדֶער זַאךְ פוּן שְׁטוּב (אָמַר הקב"ה) הקב"ה הָאט גְזָאגְט (דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּמִצְרַיִם) דִי טִיר אוּנ דִיא מְזוּזָה וָוס זֶענֶען גִיוֶוען עֵדוּת אִין מִצְרַיִם (כְּשֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת) וֶוען אִיךְ הָאבּ אִיבֶּר גֶעהִיפְּט אוֹיף דֶעם מַשְׁקוֹף אוּנ דִי צְוֵויי מְזוּזוֹת פוּן דִי שְׁטוּבּ וָוס יוּדִין הָאבֶּן אִינְוֶוייניג גֶעוואהְנְט. [זֵייעֶרֶע בְּכוֹרִים זָאלֶען נִיט שְׁטַארְבֶּן וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין סִדְרָה בֹּא] (וְאָמַרְתִּי) אוּנ אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט (כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים) צוּ מִיר זָאלֶען דִי יוּדִין זַיין קְנֶעכְט , מִיךְ זָאלִין זֵיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

נשוי ישראלית אינו נמשך אחר השפחה אבל כשאינו נשוי יהיה נמשך אחריה : (ו) ורצע אדוניו . ולמה מרצע לפי שמרצ"ע בגימ' ארבע מאות אמר הקב"ה אני הוצאתי אתכם משעבוד ארבע מאות שנה ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים

שפתי חכמים

רולה ללאת כדי שיהיה ה אדון חייב במזונותיה וא"כ אין טעם אהכתן סוה: פ ואפי' למ"ד מוכר עלמו אף הוא נרלע אפ"ה קרא דוהגישו וגו' במכרוהו ב"ד קיימי דהא קרא דכי תקנה לכ"ע במכרוהו בית דין קמיירי והמוכר עלמו שנרלע ילפינן בג"ש דשכיר שכיר וטעם

פירוש לתורת אלהים

בַּמַּרְצֵעַ מִיט אֵיין אָל צוּא דֶער טִיר אָבֶּער נִיט צוּ דֶער מְזוּזָה וַעֲבָדוֹ אוּנ עֶר זָאל דִינֶען אִים בִּיז יוֹבֵל [עיין רש"י] :

וכי

---

*) הערה מען קען זאגין דעם מיינונג פון די תורה , ווייל דער דין איז גיוועזן אז איינער האט געקויפט אוידישען קנעכט , איז ער נאר גיוועזן אקנעכט אין שטוב , אבער אויף די גאס האט דער בעל הבית אים ניט געטארט פארשעמען אונ ווייזן אז ער איז זיין קנעכט , ער האט ניט געטארט זאגין צום קנעכט איך גיי אין באד טראג מיינע קליידער וואס איך דארף אין באד , אדער נאך אזעלכע זאכין , דאס איז נאר גיוועזן ביז זעקס יאהר , אבער אז דער קנעכט וויל ניט ארויסגיין ווייל ער האט ליב די שפחה כנענית , דארף מען דעם קנעכט פארשעמען פאר אלע מענטשין אונ ווייזן אז ער איז אקנעכט , ערשטונס דארף מען אים ברייגגען צום בית דין , ווס דארטין זענען דא פיל מענטשין , אונ ביי די טיר וויא מענטשין גייען אריין אונ ארויס , אונ מען שטעכט אים דעם אויער [אין אויער ציהט מען אריין אריגגו , אז ער וועט גיין אין גאס וועלין אלע מענטשין וויסען אז ער איז אקנעכט , אונ פאר וואס איז ער אקנעכט ווייל ער האט ליב די שפחה כנענית , פיל קנעכט וועלין זיך שעמען אונ וועלין ארויסגיין פריי צו זעקס יאהר , אונ ווער עס וועט וועלין וויטער דינען וועגין די שפחה כנענית , איז ער ווערט צו האבין די שאנדע [ועיין מסכת שבת (דף נח) בכלא דעבדא] :

**) הערה גלויבט ניט דער מענטש אז הקב"ה קען אים שפייזן , נאר ער זוכט אמענטש זאל אים שפייזן :

בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם: ס ז וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא

בְּמַרְצְעָא וִיהֵי לֵהּ עֶבֶד פָּלַח לְעָלַם: ז וַאֲרֵי יְזַבֵּן גְּבַר יָת בְּרַתֵּהּ לְאַמְהוּ

תו"א במרלע קידושין כה : ועבדו לעולם קידושין טו : וכי ימכר כתובות מ מו מז סוטה כג. קידושין ג יט כ ערכין ל : לא תלא קידושין טז כ :

רשב"ם

לעולם. לפי הפשט כל ימי חייו כמו שנ' בשמואל וישב שם עד עולם : (ז) לא תצא כצאת העבדים. בשש שנים. אלא יקחנה לו לאשה כמו שמפ' והולך :

בעל הטורים

לפיכך ירלע במרלע : ועבדו. בגימ' לא הכן. ועבדו. הוא בא"ת ב"ש פוסק"ף בגי' לא הכן ולא הכת (עם התיבות והכולל) :

בית יהודא

דיגען (עבדי הם) זיי זענען מייגע קנעכט (ולא עבדים לעבדים) אונ זיי זאלן ניט זיין קנעכט ביי קנעכט (והלך זה וקנה אדון לעצמו) אונ ער איז געגאנגען אונ האט גקויפט אויף זיך א בעל הבית צו וועמען ער זאל דינען (ירצע בפניהם) זאל מען אים שטעכין דעם אויער פר די עדות, פר דעם משקוף מיט די צוויי מזוזות ומשקוף איז די ברעט וואס ליגט אויף די צוויי מזוזות: ועבדו לעולם. ער זאל דינען אייביג. זאגט רש"י מען מיינט (עד היובל) ביז יובל זאל ער דינען, פרעגט רש"י (או אינו) אדער גיין (אלא לעולם כמשמעו) לעולם מיינט מען אייביג ביז ער וועט שטארבן (תלמוד לומר) זאגט דר פסוק (ואיש אל משפחתו תשובו) אז עס וועט קומען יובל מוז יעדער קנעכט ווערן פריי אונ גיין צו זיין פאמיליע (מגיד) זאגט דר פסוק (שחמשים שנה קרוים עולם) פופציג יאהר ווערט גערופן אייביג, זאגט רש"י (ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה) מען מיינט ניט ער זאל דינען פופציג יאהר פון דעם טאג וואס מען האט אים געשטאכן דעם אויער (אלא עובדו עד היובל) נאר ער דינט ביז יובל (בין סמוך בין מופלג) סאיי עס איז נאנט צוא יובל סאיי עס איז ווייט צו יובל: (ז) וכי ימכור איש את בתו לאמה. אויב איינער וועט פארקויפן זיין טאכטער זיא זאל זיין אדינסט, זאגט רש"י (בקטנה הכתוב מדבר) דר פסוק שמועסט אז דיא טאכטער איז אקליינע זיא איז נאך ניט אלט צוועלף יאהר (יכול אפילו הביאה סימנים) איך וואלט מיינען אפילו זיא האט געברייגגט סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט א טאג, מעג אויך דר פאטער זיא פארקויפען (אמרת קל וחומר) איך וועל דיר זאגען אקל וחומר (ומה מכורה קודם לכן) מאדאך אויב זיא איז פארקויפט געוואָרען פאר צוועלף יאהר מיט א טאג (יוצאה בסימנים) ווען זיא ברייגגט סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט א טאג גייט זיא ארויס פריי פון בעל הבית (כמו שכתוב) וויא עס איז געשריבען אין פסוק (ויצאה חנם אין כסף) זיא זאל ארויסגיין אומזיסט אן געלט (שאנו דורשים אותו לסימני נערות) מיר לערנען דעם פסוק אויב זיא ברייגגט אצייכן אז זיא איז געוואָרען אנערה ודם הייסט זיא איז אלט געוואָרען צוועלף יאהר מיט א טאג] גייט זיא ארויס פרייא פון בעל הבית (שאינה מכורה) אויב זיא איז נאך ניט פארקויפט געוואָרען ביז צוועלף יאהר (אינו דין שלא תמכר) איז דען ניט געוויס אז זיא טאר ניט פארקויפט ווערען פאר אדינסט נאך צוועלף יאהר מיט א טאג: [לא תצא כצאת העבדים]. זיא זאל ניט ארויסגיין פריי פון איר בעל הבית (כיציאת עבדים כנענים) ווי כנענישע קנעכט גייען ארויס פריי (שיוצאים בשן ועין) דיא כנענישע קנעכט אונ דינסטען גייען ארויס פריי אויב דר בעל הבית האט זיי אויסגעהאקט אצאהן אדער א אויג (אבל זו לא תצא בשן ועין) אבער די יודישע דינסט גייט ניט ארויס פרייא אז מען האקט איר אויס אצאהן אדער א אויג (אלא עובדת שש) נאר זיא דינט זעקס יאהר (או עד היובל) אדר נאר ביז יובל ואויב יובל איז פריער פר די זעקס יאהרן (או עד שתביא סימנים) אדער זיא דינט ביז זיא ברייגגט סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט א טאג (וכל הקודם) וועלכעס עס קומט פריער (קודם לחירותה) איז פריער זיא צוא בעפרייען (ונותן לה דמי עינה ודמי שנה) אונ דער בעל הבית דארף איר בצאהלען געלט פר איר אויג אדער פר איר צאהן, פרעגט רש"י (או אינו) אדער גיין (אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וביובל) טאמער מיינט מען זיא זאל ניט ארויסגיין פריי ווייא יודישע קנעכט גייען ארויס פריי, זיא זאל ניט ארויס פריי מיט זעקס יאהר אונ ניט מיט יובל (תלמוד לומר) זאגט דר פסוק (כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה) אויב צו דיר וועט פארקויפט ווערען פאר א קנעכט דיין ברודער ומען מיינט ניט א ברודער, נאר] (העברי) איוד ווי דו ביזט, אדער (העבריה) איודישע טאכטער וועט צו דיר פארקויפט ווערען פר אדינסט (מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו) האט די תורה פארגלייכט די יודישע דינסט צום

רש"י

כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירלע בפניהם: ועבדו לעולם. עד היובל או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו. ת"ל (ויקרא כה) ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשי' שנה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה אלא עובדו עד היובל צ בין סמוך בין מופלג: (ז) וכי ימכר איש את בתו לאמה. (מכילתא. ערכין כט) בקטנה הכתוב מדבר יכול אפי' הביאה סימנים אמרת ק"ו ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנין כמ"ש ויצאה חנם אין כסף שאנו דורשים אותו לסימני נערות שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר: לא תצא כצאת העבדים. כיציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין אבל זו לא תצא בשן ועין אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם להירותה ונותן לה דמי עינה או דמי שינה או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וביובל ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו ק מה

שפתי חכמים

צ פליאה באוזן גבי מוכר עלמו משום כי לי בני ישראל וגו'. הרא"ם: מדלא כתיב ועבדו עולם דאז היה משמע שיהא עובדו נ' שנה אבל השתא שכתוב לעולם משמע עד היובל: ק פי' אף ליובל דאי לשש הא

דעת זקנים מבעלי התוספות

והלך וקנה אדון לעצמו לפיכך ילקה במרצע: ועבדו לעולם. עד עולמו של לוי דהיינו יובל חמשים שנה וכתיב גבי שמואל שהיה לוי וישב שם עד עולם ושמואל היה נ"ב שנה ובן שתי שנים היה כשהביאתו אמו בית ה' א"כ ישיבת עולמו חמשים שנה: (ז) וכי ימכור. פירש"י בקטנה הכתוב מדבר יכול אפילו הביאה סימנין וכו'. וה"ה שהיה יכול לתרץ דא"כ לאמה דדרשינן מינה דנערה מעשה ידיה לאביה דמה אמה מעשה ידיה לרבה אף נערה מעשה ידיה לאביה ולמה לי השתא ובוגרת מזבין לה מעשה ידיה מבעיא אלא לאו ש"מ מדאיצטריך לאמה היכא דהביאה סימנין דלא מצי מזבין לה אלא הק"ו היה פשוט לו יותר. ויש מקשין ע"ז דעבד עברי יוצא בסימנין מהקישא דעברי לעבריה דכתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה וטעות הוא בידם דאין אדם רשאי למכור בנו ואפילו קטן ואי במוכר עצמו אין מעשה קטן כלום ובמכרוהו ב"ד

פירוש לתורת אלהים

(ז) וכי ימכור אונ ווען אמענש וועט פאר קופן זיין קליינע טאכטער פר אדינסט לא תצא זאל זי ניט ארוס

לָא תִפּוֹק כְּמַפְּקָנוּת עַבְדַיָּא: ח אִם בִּישָׁא בְּעֵינֵי רִבּוֹנַהּ דִּיקַיְּמַהּ לַהּ וְיִפְרְקִנַּהּ לִגְבַר

כְּצֵאת הָעֲבָדִים: ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לא לו ק' יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ

תו"א אם רעה קידושין יט: אשר לא יעדה שם בכורות יג: והפדה שם קידושין יח יד טו יט:

בעל הטורים

(ז) כלאת. ג' במסור' הכא ואידך כלאת משה אל האהל. כלאת השמש בגבורתו זהו שאמרו פני משה כפני חמה וזהו כלאת השמש בגבורתו וכן הא דאמרינן פועל ביליאתו משל בעה"ב פי' שא"ל ללאת למלאכתו אלא משילא השמש אע"פ שאינו מתחיל במלאכתו עד אחר שעה שילא השמש שהרי מתבטל משילא השמש מה שהוא יולא מביתו עד שיגיע למלאכה לא אמרינן שימהר ללאת כדי שיתחיל במלאכה ביליאת השמש וזהו כלאת העבדים שאינן חייבים ללאת אלא כלאת השמש:

רשב"ם

(ח) אם רעה בעיני אדוניה. שאינו רוצה לקיים לא תצא כצאת העבדים דמשמע שיקחנה לאשה: אם רעה. מכוערת היא בעיני אדוניה. אשר אינו

רש"י

עברי יולא בשש וביובל אף עבריה יולאה בשש וביובל ומהו לא תלא כלאת העבדים לא תלא בראשי אברים כעבדים כנענים יכול העברי יולא בראשי אברים ת"ל העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה ר מה העבריה אינה יולאה בראשי אברים אף הוא אינו יולא בראשי אברים: (ח) **אם רעה בעיני אדניה.** (מכילתא) שלא נשאה חן בעיניו לכונסה: **אשר לא יעדה.** שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קידושיה וכאן רמז לך הכתוב שמלוה ביעוד ורמז לך שאינה לריכה ש קדושין אחרי': **והפדה.** יתן לה מקום להפדות ולצאת שאף הוא מסייע בפדיונה ת ומה הוא מקום שנותן לה שמגרע

בית יהודא

יודישען קנעכט צו אלע דינים ווי דער יודישער קנעכט ווערט פריי (מה עברי יוצא בשש וביובל) אזוי ווי דר יודישער קנעכט גייט ארויס פריי מיט זעקס יאהר אדער מיט יובל (אף עבריה יוצאה בשש וביובל) אזוי די יודישע דינסט גייט אויך ארויס פריי מיט זעקס יאהר אדער מיט יובל (ומהו לא תצא כצאת העבדים) ווס מיינט מען זיא זאל ניט ארויסגיין פריי ווי קנעכט גייען ארויס פריי (לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים) זיא זאל ניט ארויסגיין פריי דורך דעם ווס דר בעל הבית הט איר אפגעהאקט אגליד, ווי כנענישע קנעכט גייען דורך דעם ארויס פריי, זאגט רש"י (יכול העברי יוצא בראשי אברים) איך וואלט מיינען אז יודישער קנעכט גייט ארויס פרייא אויב דער בעל הבית האט אים אפגעהאקט אגליד (תלמוד לומר העברי או העבריה) זאגט דר פסוק אויב עס וועט פארקויפט ווערען אייד פר אקנעכט אדער אידישע טאכטער פאר אדינסט (מקיש עברי לעבריה) גלייכט דער פסוק די דינים פון יודישען קנעכט צו די דינים פון די יודישע דינסט (מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים) אזוי ווי די יודישע דינסט גייט ניט ארויס פריי פון איר בעל הבית דורך דעם ווס דער בעל הבית האט איר אפגעהאקט אגליד (אף הוא אינו יוצא בראשי אברים) דר יודישער קנעכט ווערט אויך ניט פריי פון זיין בעל הבית דורך דעם ווס דר בעל הבית הט אים אפגעהאקט אגליד: (ח) (אם רעה בעיני אדוניה) אויב זיא איז שלעכט געווען אין דיא אייגען פון איר הערר (שלא נשאה חן בעיניו לכונסה) זיא איז ניט געפעלען דעם בעל הבית ער זאל זיא נעמען פר אנווייב: (אשר לא יעדה) ער הט זיא ניט געוואלט נעמען פר אנווייב (שהיה לו ליעדה) ווארום ער האט געדארפט שרייבען מיט איר תנאים (ולהכניסה לו לאשה) אונ ער זאל זיא נעמען פר אנווייב (וכסף קנייתה הוא כסף קידושיה) דם געלט וואס ער הט איר געגעבען ווען ער הט איר געקויפט דאס געלט קען זיין צו קידושין צום מקדש זיין איר (וכאן רמז לך הכתוב) דא הט דר פסוק געשריבען אויפין וואונק (שמצוה ביעוד) עס איז אמצוה ער זאל זיא נעמען פר אנווייב (ורמז לך שאינה צריכה קידושין אחרים) נאך האט דער פסוק געשריבען אויפין וואונק אז מען דארף איר ניט געבען אנדערע קידושין ועס פעלט ניט מעהר נאר ער זאל צו איר זאגען דו ביזט מיין ווייב) אונ אויב ער וועט צוא איר ניט אזוי זאגען: (והפדה) זאגט רש"י (יתן לה מקום להפדות ולצאת) ער זאל איר געבען א ארט ואמיטעל) זיא זאל פון אים אויסגעלייזט ווערען אונ זיא זאל פון אים ארויסגיין פרייא (שאף הוא מסייעה בפדיונה) דר בעל הבית זאל איר אויך העלפען זיא זאל פון אים אויסגעלייזט ווערען (ומה הוא מקום שנותן לה) ווס איז דער ארט ווס ער זאל איר געבען (שמגרע מפדיונה במספר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ליבא שאין ב"ד עונשין אותו: לא תצא. פי' ר' אברהם אעז"ל שאין האדון יכול לכופה לעשות מלאכה הצריכה לצאת חוץ אלא בתוך הבית: (ח) והפדה. מלמד שמגרע פדיונה ותצא. פירש"י לומר שאם קנאה לשש שנים בששה מנים ועבדה שתי שנים נותנת ארבעה מנים ויוצאה. ואי קשיא מה גרוע הוי זה י"ל לפי שבשנים הבאים היא יותר גדולה וכחה מרובה לעשות

שפתי חכמים

בהדיא כתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה וגו': ר וא"ת מאחר שהוקש העברי לעבריה א"כ אף הוא ילא בסימנים. וי"ל דעברי בסימנים לא משכחת ליה דאי במוכר עלמו אין במעשה קטן כלום ואי במכרוהו ב"ד בקטנות לאו בר עונשין הוא ואי במוכרו אביו בקטנות לאו בר מכירה הוא דכתיב וכי ימכור איש את בתו לאמה ולא את בנו עיין כ"ז בהרא"ם: ש מדקאמר אם רעה שבססבת זה לא יעדה מכלל שהיה לו ליעדה אם אינה רעה ומדקרי קרא לקידושין בלי יעוד ולא אמר אשר לא קדשה ש"מ שאינה לריכה קדושין אחרים כו': ת פי' דמדלא כתיב ונפדתה אלא והפדה משמע שאף האדון מסייע

פירוש לתורת אלהים

גיין פריי פון איר הארען כצאת העבדים וויא עבדים כנענים גיין ארויס פרייא מיט שן ועין [עיין רש"י]: (ח) אם רעה אויב דיא דינסט האט ניט חן בייא איר האר ער זאל זיא נעמין פאר אנווייב [עיין רש"י] והפדה זאל ער איר העלפען אז זיא זאל זיך קאנען אויס לייזען אונ ארוס גיין פרייא [עיין רש"י]

מצות השם

(מג) (ואם רעה בעיני וגו') פון דעם פסוק לערנען מיר ארויס אז עס איז איין מצות עשה אז עס דינט בייא איין יוד איין יודישע דינסט ער זאל זיא נעמען פאר איין ווייב אבער ער זאל זיא געבען זיין זון פאר איין ווייב אונ ער אבר זיין זון דארף צו איר זאגן (הרי את מקודשת לי) איז טייטש דוא זאלסט צוא מיר מקודש ווערען אונ אזו באלד אז מען זאגט צוא איר אזו ווערט זיא צוא אים מקודש אונ אז ער וויל מיט איר ניישט וואהנען מוז ער איר געבען איין גט אזוי וויא בייא איין אנדער ווייב אונ דיא מצוה איז נוהג אין דער צייט ווען יובל איז נוהג:

(מד) (והפדה) דאס איז איין מצות עשה מען זאל העלפען אויס לייזן איין יודישע דינסט אזוי באלד אז ער וויל זיא ניט נעמן פר איין ווייב דארף ער ווייניגער צו נעמען בייא איר וויא פיל עס קומט אים דהיינו ווען ער האט זיא געקופט פאר

לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ ט וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה

אַחֲרָן לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְזַבּוֹנַהּ בְּמִשְׁלְטֵהּ בַּהּ׃ ט וְאִם לִבְרֵהּ יְקַיְּמִנַּהּ

תו"א בבגדו בה קידושין יח בכורות לד׃

רשב"ם

רוצה ליעדה לו לאשה׃ והפדה. מגרע בפדיונה ויוצאה בפדיון לפי מותר שנים הנותרות׃ בבגדו בה. מאחר שהוא בוגד בה שאינו מייעדה כדכתיב במלאכי באשת נעורים אשר בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך׃

בעל הטורים

(ח) בבגדו. ב' במסורה דין. ואידך ותתפשהו בבגדו והיינו דאמר ר"א כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למכרה דילפינן לה מבגדו דהתם שהוא בגד ממש. ור"ע נמי דסבר כיון שבגד בה שוב אינו רשאי למכרה ודורש בבגדו בה ל' בגידה ואיהו נמי יליף בגד דהתם מהכא שגם לשם היתה בגידה שסובר כמ"ד לעשות צרכיו נכנס אלא שנראית

בית יהודא

הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֶצְלוֹ) ער זאל אָפְּרעכענען פון איר אויסלייזונג מיט דעם צאהל יאהרען וואס זיא האט געטאהן געדינט) בייא איהם (כְּאִילּוּ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ) גלייך ווי זיא וואלט געוועזען בייא איהם פארדונגען (כֵּיצַד) ווי אזוי (הֲרֵי שֶׁקְּנָאָהּ בְּמָנֶה) אויב ער האט איר געקויפט פאר הונדערט גילדען (וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים) אונ זיא האט געארבעט בייא איהם צוויי יאהר (אוֹמְרִים לוֹ) זאגט מען צום בַּעַל הַבַּיִת (יוֹדֵעַ הָיִיתָ שֶׁעֲתִידָה לָצֵאת לְסוֹף שֵׁשׁ שָׁנִים) דו האסט דאך געוואוסט אז נאך זעקס יאהר וועט זיא ארויסגיין פרייא פון דיר (נִמְצָא שֶׁקָּנִיתָ עֲבוֹדַת כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמָּנֶה) האסטו דאך געקויפט אירע דינונג בייא דיר פון יעדער יאהר פאר אזעקסטיל פון הונדערט גילדען (וְעָשְׂתָה אֶצְלְךָ שְׁתֵּי שָׁנִים) אונ זיא האט געדינט בייא דיר צוויי יאהר (הֲרֵי שְׁלִישִׁית הַמָּנֶה) קומט איר אדריטול פון הונדערט גילדען (טוֹל שְׁנֵי שְׁלִישִׁיּוֹת הַמָּנֶה) נעם צוריק צווייא דריטול פון הונדערט גילדען (וְתֵצֵא מֵאֶצְלְךָ) אונ זיא וועט פון דיר ארויסגיין פרייא׃ (לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ). זאגט רש"י (שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ לְאַחֵר) ער טאר זיא ניט פארקויפען צו איין אנדערען (לֹא הָאָדוֹן) ניט איר בַּעַל הַבַּיִת (וְלֹא הָאָב) אונ ניט איר פאטער׃ (בְּבִגְדוֹ בָהּ). מען מיינט (אִם בָּא לִבְגּוֹד בָּהּ שֶׁלֹּא לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוַת יִעוּד) אויב דר בַּעַל הַבַּיִת איז איר פאלש געוועזען אונ האט זיא ניט געוואלט נעמען פאר אווייב וטאר ער זיא ניט פארקויפען צו איין אנדערען (וְכֵן אָבִיהָ) אונ אזוי איר פאטער (מֵאַחַר שֶׁבָּגַד בָּהּ וּמְכָרָהּ לָזֶה) דא ווייל ער איז איר פאלש געוועזען אונ האט זיא פארקויפט צו דעם מענטש, ווען זיא גייט ארויס פרייא פון דעם מענטש טאר ער זיא ניט פארקויפען צו איין אנדערען׃ (ט) וְאִם לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה. (הָאָדוֹן) אויב דר בַּעַל הַבַּיִת וויל זיא געבען צו זיין זוהן פאר אווייב, זאגט רש"י (מְלַמֵּד שֶׁאַף בְּנוֹ קָם תַּחְתָּיו לְיַעֲדָהּ אִם יִרְצֶה אָבִיו) דר פסוק לערונט אונז אפילו דער זוהן פון בַּעַל הַבַּיִת מעג זיא נעמען פאר אווייב אויב זיין פאטער וויל זיא איהם געבען פאר אווייב (וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים) אונ דר זוהן דארף זיא ניט מקדש זיין מיט אנדערע קידושין (אֶלָּא אוֹמֵר לָהּ) נאר ער זאגט צוא איר (הֲרֵי אַתְּ מְיוּעֶדֶת לִי בְּכֶסֶף שֶׁקִּבֵּל אָבִיךָ בְּדָמַיִךְ) דוא זאלסט זיין מקודש צו מיר מיט דעם געלט וואס דיין פאטער האט גענומען פון מיין פאטער ווען מיין פאטער האט דיך געקויפט׃ (כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת) אויב דר בַּעַל הַבַּיִת אָדער דער זוהן פון בַּעַל הַבַּיִת האבען גענומען די דינסט פר אווייב מוזען זיי איר האלטען זוי אלע מאנען האלטען זייערע ווייבער, ער זאל איר געבען עסן,

ריש"י

מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאלו היא שכורה אצלו. כיצד הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו ב' שנים אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף. שש שנה נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצלך ב' שנים הרי שלישית המנה טול שני שלישיות המנה ותצא מאצלך׃ לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא א האב (קידושין יח)׃ בבגדו בה. אם בא לבגוד בה שלא לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה׃ (ט) ואם לבנו ייעדנה. האדון ב מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקידושין ג אחרים אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך׃ כמשפט הבנות. שאר כסות ד ועונה׃

שפתי חכמים

בפדיונה שמחשב עמה׃ א מדכתיב שצריך האדון ליעדה או לבנו ייעדנה א"כ מהיכא תיתי שרשאי למכרה ע"כ צ"ל לא ימשול למכרה פי' אפי' האב׃ ב שהרי האב אינו רשאי ליתנה לאחר וצריך רש"י לפרש האדון שלא נטעה לומר כשם שלענין מכירה אין השאין למוכרה לא האדון ולא האב ה"ה לענין יעוד מ"ה פירש האדון והוכחתו מדכתיב אחריו ואם שלש אלה לא יעשה לה והגרעון והייעוד לו אינו תלוי אלא באדון הרא"ש׃ ג פי' כמו האב שאין צריך קידושין אחרים אלא כסף קנייתו הוא כסף קידושיה דאם לא כן הל"ל ואם לבנו יקדשנה או יקחנה׃ ד פי' כמשפט בנות ישראל בשאר כסות ועונה ואע"פ שלא נזכר חיובם לבנות ישראל בשום מקום הרי זה בא ללמד

פירוש לתורת אלהים

לְעַם צו אַפְרֶעמְד פאלק לא טאר איר פאטער אדר איר האר ניט געוועלטיגען צו פר קופען זי בְּבִגְדוֹ בָהּ אז דר האר וויל פעלשען אין איר אונ ניט נעמען זיא פאר אווייב טאר ער זיא ניט פארקויפין אונ דער פאטער ווייל ער האט שון גפעלשט אין איר אונ האט זיא פאר קופט צוא דעם הארען טאר ער זיא ניט נאך אמאהל פארקויפין׃ (ט) וְאִם אונ אוב דר האר וועט זיא אן ברייטין צו זיין זוהן פר אווייב [עיין רש"י] כְּמִשְׁפַּט אזו וויא דר משפט איז בייא די טעכטער פון די יִשְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה זאל ער טאהן צו די דינסט וואס ער האט

מצות השם

הונדערט גולדען אונ זיא האט בייא איהם שון געדינט דרייא יאר דארף זיא איהם צו געבען פערציג גולדען פאר דיא אנדערע דריי יאר וואס זיא וויל נישט דינין בייא איהם אונ זיא גייט פרייא ארוס איין יודישע דינסט איז נישט נאר וואס דר פאטער האט זיא פאר קופט ווארום קיין אשה פר קופט נישט דם (בית דין) פאר איר גניבה אונ דר פאטער טאר נישט פר קופען זיין טאכטער נאר אז ער איז אזא גרויסער ארעמאן אז ער האט נישט קיין שום זאך צוא פארקופען אונ דאצו פארט גייט דם בית דין דעם פאטער אז ער זאל זיא זעהן אוים צוא לייזען אונ דיא מצות עשה איז נוהג ווען יובל איז נוהג׃

(מה) (לְעַם נָכְרִי וגו') דאס איז איין (לֹא תַעֲשֶׂה) אז דער האר טאר קיין יודישע דינסט ניט פר קופען אונ אז ער האט זיא פאר קופט אבער אוועק געשענקט איין אנדרן מענטש איז זיין מתנה נאר נישט ווערט איך איין יודישען קנעכט קען אוך דער האר איהם נישט פארקופען אבער אוועקשענקען אונ דיא מצוה איז נוהג אין דער צייט ווען יובל איז נוהג׃

שארה

כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ י אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ יא וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃

כְּהִלְכַת בְּנַת יִשְׂרָאֵל יַעְבֵּד לַהּ׃ י אִם אָחֳרַנְתָּא יִסַּב לֵהּ זִיוּנַהּ כְּסוּתַהּ וְעוֹנְתַהּ לָא יִתְמְנַע׃ יא וְאִם תְּלָת אִלֵּין לָא יַעְבֵּד לַהּ וְתִפּוֹק מַגָּן

תו"א אם אחרת קידושין ט: שארה כתובות מז מח: שארה כסותה ועונתה נדרים טו גיטין פד: ויצאה חנם כתובות מז קידושין ג ד בכורות כ:

בעל הטורים

ע דמות אביו: (י) ועונתה. חסר וי"ו לומר לך שעיקר עונה בשבת אלא בשבת ימי החול: (יא) ויצאה. ב' במסו' דין והידך ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר דאיתקש אמה לאשה מה אשה מתקדשת בשטר אף אמה נקנית בשטר: אין כסף. בגימטריא בסימנין. סמך אין כסף למכה איש ומת שאם הכה ומת אין חייב לשלם כסף דקם ליה

רשב"ם

(י) שארה. מזונות. כמו ואשר אכלו שאר עמי. כסותה. מלבושים. ועונתה. בית דירה לפי הפשט ל' מעון כי אמ"ם של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר הרי מזון וכסות ומעון: (יא) ואם שלש אלה. שלא יקחנה ולא לבנו ייעדנה ולא יניח לפרותה: ויצאה חנם. ע"י ב"ד וחכמים פירשו שתצא בסימני נערות אע"פ שלא הגיע לא שש ולא יובל:

רש"י

(י) אם אחרת יקח לו. עליה (מכילתא): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כבר: שארה. מזונות (כתובות מז): כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש: (יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת ו משלש אלה לא יעשה לה ומה הן ז השלש ייעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומה היא היציאה ללמדך שתצא בסימנין ותשהה עמו עוד עד שתביא ח סימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנא' (דברים

בית יהודא

קליידונג, אונ די צייט וואס געהער צו איר: (י) וְאִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ. (עָלֶיהָ) אויב ער וועט נעמען צו איר נאך אַנווייב (שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע). (מִן הָאָמָה שֶׁיִּעֵד לוֹ כְּבָר) דאס עסן אונ קליידונג אונ די צייט וואס ער האט ביז איצט געגעבען צו די דינסט וואס ער האט זיא גענומען פר אַנווייב, זאל ער דאס פון איר ניט ווייניגער מאכען אפילו ער האט גענומען נאך אַנווייב: שְׁאֵרָהּ, איז מְזוֹנוֹת, עסן: כְּסוּתָהּ, כְּמַשְׁמָעָהּ, קליידונג: עוֹנָתָהּ, תַּשְׁמִישׁ: (יא) וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ. זאגט רש"י מען מיינט (אִם אַחַת מִשָּׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ) אויב דר בַּעַל הַבַּיִת וועט ניט טאהן צו די דינסט אפילו איינס פון די דריי זאכען (וּמַה הֵן הַשָּׁלֹשׁ) וואס זענען די דריי זאכען (יִיעָדֶנָּה לוֹ) ער זאל זיא נעמען פר אַנווייב (אוֹ לִבְנוֹ) אָדער ער זאל זיא געבען פר אַנווייב צו זיין זוהן (אוֹ יִגְרַע מִפִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא) אָדער ער זאל איר אָפּרעכענען פון איר אויסלייזונג וויא עס שטייט פריער (וְהֶפְדָּהּ) אונ זיא זאל ארויסגיין פון אים פרייא (וְזֶה לֹא יְעָדָהּ לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ) אונ דר בַּעַל הַבַּיִת האט זיא ניט גענומען פר אַנווייב ניט פר זיך אונ ניט פר זיין זוהן (וְהִיא לֹא הָיָה בְּיָדָהּ לִפְדּוֹת אֶת עַצְמָהּ) אונ זיא האט קיין געלט זיא זאל זיך אויסלייזען פון בַּעַל הַבַּיִת: וְיָצְאָה חִנָּם. זאל זיא ארויסגיין אומזיסט, זאגט רש"י (רִיבָּה לָהּ יְצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁרִיבָּה לַעֲבָדִים) דיא תּוֹרָה האט געגעבען צו די יודישע דינסט מער מיטלען מיט וואס ארויס צו גיין פריי פון איר בַּעַל הַבַּיִת, ווי דיא מיטלען וואס מען האט געגעבען צו די יודישע קנעכט ארויס צו גיין פריי (וּמַה הִיא הַיְצִיאָה) וואס איז דר מיטל צו איר ארויסגיין פון בַּעַל הַבַּיִת (לְלַמֶּדְךָ שֶׁתֵּצֵא בְּסִימָנִים) דר פָּסוּק לערונט דיך אז זיא ברייננט צייכונגם אז זיא איז אלט געוואָרען צוועלף יאהר מיט אטאג גייט זיא ארוס פרייא פון בַּעַל הַבַּיִת (וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִים) אויב דר בַּעַל הַבַּיִת נעמט זיא ניט פאר אַנווייב, אונ ער גיט זיא ניט צו זיין זוהן פר אַנווייב, אונ זיא האט קיין געלט זיך אויס צו לייזען, זאל זיא זיין בייא דעם בַּעַל הַבַּיִת ביז זיא וועט ברייננגען צייכונגם אז זיא איז אלט געוואָרען צוועלף יאהר מיט אטאג וועט זיא ארויסגיין פריי (וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קוֹדֶם סִימָנִים) אויב זיא האט אפגעדינט זעקס יאהר פריער איידער זיא האט געברייננט די צייכונגם (כְּבָר לִמַּדְנוּ שֶׁתֵּצֵא) האבען מיר שוין לאנג געלערונט אז זיא גייט ארוס פריי (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס

דעת זקנים מבעלי התוספות

מלאכה מן השנים שעברו לכך קרי ליה גרעון: (יא) ואם שלש אלה. פירש"י היעוד לו ולבנו והיא אין בידה לפדות עצמה. אבל אין לפרש ואם שלש אלה שאר כסות ועונה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף לפי שהיה משמע שאפי' יעדה ולא קיים דברים הללו שיוצאה בסימנין ודבר פשוט הוא דכיון דיעדה שאינה יוצאה אלא בגט דאשתו גמורה היא: ויצאה חנם. אלו ימי נערות אין כסף אלו ימי בגרות. וצריכי דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה אבגרות שהוא פשוט יותר ואי קשיא אם יוצאה בנערות בבגרות מאי בעיא גביה ובריש קיד שין מסיק דלא נצרכה אלא לבגר דאילונית שאין לה סימני נערות

שפתי חכמים

ונמלא למד. מכילתא: ה פי' דלא יגרע משמע מאותה שהיו לה כבר כדכתיב כמשפט הבנות יעשה לה קודם שלקח עליה אחרת רא"ם: ו דאי כל שלשתן דוקא למה אמר ויצאה חנם אין כסף אם מיעדה לו או לבנו הרי אשתו היא ולריכה גט או אם מגרע לה מפדיונה הרי לריכה לתת הכסף. א"כ דאיך אפשר שיעשה שלשתן יחד ליעדה לו ולבנו. רא"ם: ז דאי קאי אשאר כסות ועונה למה יצאה חנם הלא לריכה גט כיון שיעדה לאשה: ח לא שתלא מיד כשלא עשה בה אתד

פירוש לתורת אלהים

זיא גענומען פאר אַנווייב: (י) וְאִם אונ אויב ער וועט נעמען צוא זיך נאך אַנווייב שְׁאֵרָהּ איר שפייז כְּסוּתָהּ אונ איר קליידונג וְעוֹנָתָהּ אונ איר ליבשאפט לֹא זאל ער ניט מינערן פון דער דינסט וואס ער האט זי גענומען פר אַנווייב: (יא) וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה אונ אויב איר האר וועט איר אפילו איינס פון די דריי זאכין ניט טאהן. ניט ער וועט זי אליין נעמען פר אַנווייב ניט זיין זון אונ זי וועט ניט האבן זיך פר געלט אויס צו לייזן וְיָצְאָה חִנָּם

מצות השם

(מו) (שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וגו') עס איז איין מִצְוַת (לֹא תַעֲשֶׂה) אז מען טאר ניט מינערן צוא זיין ווייב אונ צוא זיין יודישע דינסט עסן אונ קליידונג אונ ליבשאפט אונ דער וואס פאר מייד דיא זאכען פון איר איז ער עובר אויף דיא לא תעשה אונ דיא מִצְוָה איז נוהג אויף יעדער אָרט אונ יעדער צייט:

ס יב מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃

בְּלָא כְסַף׃ יב דְּיִמְחֵי לֶאֱנָשׁ וְיִקְטְלִנֵּהּ

תו"א מכה איש ומת סנהדרין פד׃

רש"י

טו) העברי או העבריה ועבדך שש שנים ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא כאן (קידושין ד' מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות ת"ל אין כסף לרבות יציאת בגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק׃ (יב) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין ומה שבידי לפרש למה באו כולם אפרש׃ מכה איש ומת. (סנהדרין פד) למה נאמר לפי שנא' (ויקרא כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני הכאה בלא מיתה ת"ל מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה. ואם נא' מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה ואת הקטן מניין ת"ל כי יכה כל נפש אדם אפי' קטן ואפי' אשה. ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפי' קטן שהכה

בית יהודא

שטייט אין פסוק (העברי או העבריה ועבדך שש שנים) אויב צו דיר וועט פארקויפט ווערן איוד אדער אידען זיי זאלן ביי דיר דינען, זאלן זיי דיך דינען זעקס יאהר (ומהו האמור כאן ויצאה חנם) וואס דען שטייט דא זיא זאל ארויסגיין אומזיסט (שאם קדמו סימנים לשש שנים) אויב אירע סימנים אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט אטאג זענען געקומען פריער פר זעקס יאהר (תצא בהן) זאל זיא ארויסגיין מיט די סימנים, פרעגט רש"י (או אינו אומר שתצא אלא בבגרות) טאמער מיינט מען זיא זאל ארויסגיין פר זעקס יאהר אויב זיא איז געווארן אבגרות פר זעקס יאהר ואז זיא ווערט אלט צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים הייסט זיא אבגרות (תלמוד לומר אין כסף לרבות יציאת בגרות) זאגט דר פסוק זיא זאל ארויסגיין אן געלט, מיינט מען ווען זיא וועט ווערן אבגרות, צו וואס שטייט ויצאה חנם, זיא זאל ארויסגיין אומזיסט מיינט מען ווען זיא וועט ווערן אנערה, דס איז ווען זיא ווערט אלט צוועלף יאהר מיט אטאג. נאנערה איז מען נאר איין האלב יאהר, ארט רש"י אז ויצאה חנם מיינט מען ווען זיא ווערט אנערה, צוועלף יאהר מיט אטאג, צו וואס שטייט אין כסף צו ווייזען אז זיא גייט ארוים פרייא ווען זיא ווערט אבגרות נצו צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים, זיא איז דאך שוין ארויסגעגאנגען פריי מיט אהאלב יאהר פריער ווען זיא איז געווארען אנערה, זאגט רש"י (ואם לא נאמרו שניהם) אז עס וואלט ניט געשטאנען ביידע ויצאה חנם מיט אין כסף, עס וואלט נאר געשטאנען ויצאה חנם אדער אין כסף (הייתי אומר) וואלט איך זאגען (ויצאה חנם זו בגרות) זיא זאל ארויסגיין אומזיסט מיינט מען ווען זיא וועט ווערן אבגרות ואונ אז עס וואלט געשטאנען אין כסף אליין וואלט מען אויך זאגען מען מיינט ווען זיא וועט ווערען אבגרות (לכך נאמרו שניהם) דריבער שטייען ביידע ויצאה חנם אונ אין כסף, איינס ווייזט אז זיא גייט ארוים פריי ווען זיא ווערט אבגרות אונ דם צווייטע ווייזט אז זיא גייט ארוים פרייא ווען זיא ווערט אנערה ואונ אין אמת גייט זיא ארוים פריי באלד ווי זיא ווערט אנערה, נאר עס שטייען ביידע ויצאה חנם מיט אין כסף (שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק) ווער עס וועט וועלען עפענען די מויל צו קריגען אונ זאגען טאמער מיינט מען ויצאה חנם זיא זאל ארויסגיין פריי ווען זיא וועט ווערן אבגרות, וועט מען אים ענטפערן אז זיא גייט ארוים פריי ווען זיא ווערט אבגרות ווייסין מיר שוין פון אין כסף, ווייזט אינז דער ויצאה חנם אז זיא גייט ארוים פרייא באלד ווי זיא ווערט אנערה, ווארום צו וואס דארף מען ויצאה חנם מיט אין כסף אוף בגרות, נאר איינס ווייזט אויף נערות, דר ויצאה חנם׃ (יב) ומכה איש ומת. זאגט רש"י (כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחים) בייא דיא דינים פון מענטשין הרגנן זענען געשריבן פיל פסוקים אין די תורה (ומה שבידי לפרש למה באו כולם אפרש) אונ וואס איך וועל קענען זאגן צו וואס שטייען די אלע פסוקים, וועל איך זאגען׃ ומכה איש ומת. אז איינער שלאגט אמענטשין אונ ער שטארבט, זאל מען הרגנן דעם שלעגר (למה נאמר) צו וואס זאגט דס דר פסוק, ענטפערט רש"י (לפי שנאמר) ווייל עס שטייט אין איין אנדער פסוק (ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת) אז איינער וועט שלאגען אמענטשין זאל מען דעם שלעגער הרגנען (שומע אני הכאה בלא מיתה) וואלט איך מיינען אז ער האט אים געשלאגן אפילו ער האט אים ניט גהרגת, זאל מען אויך דעם שלעגר הרגנן (תלמוד לומר מכה איש ומת) זאגט דער פסוק אז מען שלאגט אמענטשין אונ דר מענטש שטארבט פון דעם שלאגען, זאל מען דעם שלעגער הרגנן (אינו חייב אלא בהכאה של מיתה) מען הרגת ניט דעם שלעגר סיידין ער איז געשטארבן פון דעם שלאגן. זאגט רש"י (ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה) ווען עס וואלט געשטאנען דר פסוק מכה איש ומת אונ דער פסוק ואיש כי יכה וואלט ניט געשטאנען (הייתי אומר) וואלט איך זאגען (אינו חייב עד שיכה איש) נאר אז מען הרגת אזכר אונ ער איז אגרויסר דארף מען הרגנען דעם רוצח (הכה את האשה ואת הקטן מנין) אז מען הרגת אאשה אדער אקינד פון וואנען ווייסן מיר אז מען דארף הרגנן דעם רוצח (תלמוד לומר כי יכה כל נפש אדם) שטייט אין אנדרן פסוק אז ער וועט שלאגן והרגענען וועלכין לעבעדיגען מענטש (אפילו קטן ואפילו אשה) אפילו אקינד אונ אפילו אאשה, זאל מען הרגנען דעם רוצח (ועוד אילו נאמר מכה איש) אז עס וואלט געשטאנען מכה איש, ער הט געהרגת אמענטש (שומע אני) וואלט איך מיינען (אפילו קטן שהכה והרג יהא חייב) אפילו דער רוצח איז געווען

שפתי חכמים

משלם אלא: פ הקשה הרא"ם יש לתמוה היאך יסלק להרג בהכאה בלא מיתה והכתיב ונקה המכה רק שבתו יתן והנית הדבר בצ"ע. וי"ל כיון שמלינו גבי אביו ואמו שחייב מיתה על הכאה אפי' שלא המית א"כ ה"א אפי' אחר נמי ועל הכין אפי' הכאה בלא חבורה אבל אחר דוקא שכאה בחבורה והא דכתיב פלע תחת פלע ופירש"י פלע מכה שמוליאה דם היינו שלא בכוונה אבל בכוונה חייב מיתה והא דכתיב והאלהים אנה לידו דמשמע דבלא כוונה חייב גלות היינו כמתכוין להכות את זה והכה את זה אבל בלא נתכוין כלל אינו חייב גלות וקרא דלא ימות ה"א הכאה דלא שייך בו מיתה דהיינו בלא חבורה ודו"ק. (קנ"מ) ועי"ל דה"א דהיכא דלא רצה לשלם חייבה התורה מיתה דכה"ג אמרינן בסנהדרין (דף טו) גבי כופר ע"ש וכזה מיושבים

דעת זקנים מבעלי התוספות

דיוצאה בימי בגרות׃ (יב) מכה איש ומת. פירש"י דקרא דהכא מכה איש וקרא דאיש כי יכה וקרא דבסמוך וכי יזיד לא צריך למיכתב מכה כלל ומיהו י"ל דאי לא כתיב אלא הני תרי קראי ה"א דוקא איש שהרג אבל אשה וטומטום ואנדרוגינוס

פירוש לתורת אלהים

זאל זיא ארוס גיין פריי פון דעם האריין אומזיסט אין כסף אן געלט זיא גייט ארוס פריי מיט סימני נערות אז זיא ברייגט אצייבען אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט אטאג׃ (יב) מכה ווען איינר הרגת אמענש

אתקטלא יתקטל: יג ודי לא כמן ליה ומן קדם יי

יג ואשר לא צדה והאלהים אנה

תו"א ואשר לא צדה בבא קמא כו מכות ז י:

רשב"ם

(יג) ואשר לא צדה. כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה. שלא הערים להרגו: אנה לידו. כי חייב מיתה בידי שמים היה: ושמתי לך מקום. כשיהיו ערים לשבת. לפי שאמר להם כבר לא תרצח וגם כבד את אביך. לפיכך פי' כאן עונשן. גם וגונב איש ומכרו לפי שאמר לא תגנוב ופירשוהו חכמים בגונב נפש

רש"י

והרג יהא י חייב ת"ל (שם) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה ועוד כי יכה כל נפש אדם אפי' נפלים ב במשמע ת"ל מכה איש שאינו חייב עד שיהא בן קיימא הראוי להיות איש (מכילתא): (יג) ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא נתכוין: צדה. ל' ארב וכן הוא אומר (ש"א כד) ואתה צודה את נפשי לקחתה ולא יתכן לו' צדה ל' הצד ציד שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה ושם דבר בה ציד וזה שם דבר בו צדייה ופועל שלו צודה וזה פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו ל כתרגומו ודלא כמן ליה. ומנחם חברו בחלק צד ציד ואין אני מודה לו ואם יש להברו באחת ממחלוקת של צד נחברנו בחלק (ישעיה סו) על צד תנשאו (ש"א כ) צדה אורה (דניאל ז) ומלין לצד עלאה ימלל אף כאן אשר לא צדה לא צדד למצוא לו שום צד מיתה ואף זה יש להרהר עליו מ"מ ל' אורב הוא: והאלהים אנה לידו. זימן לידו ל' (תהלים צא) לא תאונה אליך רעה (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און (מ"ב ה) מתאנה הוא לי מזדמן למצוא לי עילה: והאלהים אנה לידו. ולמה תצא זאת מלפניו הוא שאמר דוד (ש"א כד) כאשר יאמר משל

בית יהודא

אקינד (יהא חייב) זאל מען דעם קינד הרגנן (תלמוד לומר ואיש כי יכה). אויב אגרויסר מענטש ווערט שלאגן אונ הרגנן זאל מען אים הרגנן (ולא קטן שהכה) אבער אז אקינד האט געהרגת אמענטש הרגת מען אים ניט (ועוד כי יכה כל נפש אדם) ווען עס וואלט געשטאנן דר פסוק אז ער ווערט שלאגן והרגנן) ווערכין לעבדיגן מענטש (אפילו נפלים במשמע) מיינט מען אפילו ער הרגת אזו אקינד וום קינן ניט לעבין, זאל מען אויך הרגנן דעם רוצח (תלמוד לומר מכה איש) זאגט דער פסוק אז ער הרגת אמענטש וום קען לעבן זאל מען אים הרגנן (שאינו חייב עד שיהא בן קיימא) ער האט אנדערש ניט פארשולדיגט מען זאל אים הרגנן נאר אז ער האט געהרגת אזעלכין וום קען לעבן (הראוי להיות איש) אז מען וואלט איב ניט גהרגת וואלט ער גיוואורן אגרויסר מענטש: (יג) ואשר לא צדהו. מיינט מען (לא ארב לו ולא נתכוין) ער האט ניט אויסגעקוקט אונ האט ניט גטראכט ער זאל אים הרגנן (צדה לשון ארב) צדה. מייגט מען אויסקוקן (וכן הוא אומר) אונ אזו האט גזאגט דוד צו שאול (ואתה צודה את נפשי לקחתה) אונ דו קוקסט־אום לאערסט צו נעמן מיין לעבן, זאגט רש"י (ולא יתכן לומר צדה לשון הצד ציד) אונ מען קען ניט זאגין צדה מיינט מען פאנגען (שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה) ביי פאנגען חיות אז מען וויל זאגען ער האט געפאנגען זאגט מען צד, אונ ניט צדה (ושם דבר בה ציד) אונ אוף דעם ווארט פאנגן זאגט מען ציד (וזה שם דבר בו צדיה) אונ אוף דעם ווארט לאערין, אויסקוקען זאגט מען צדיה (ופועל שלו צודה) אונ אז מען וויל זאגען ער לאערט, ער אויסקוקט זאגט מען צודה (וזהו פועל שלו צד) אונ אז מען וויל זאגען ער פאנגט, זאגט מען צד, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (פתרונו כתרגומו) דער טייטש פון ווארט צדה איז וויא דער תרגום טייטשט (ודלא כמן ליה) ער האט ניט געלאערט וניט אויסגעקוקט, ניט געטראכטו ער זאל אים הרגנן (ומנחם חברו בחלק צד ציד) מנחם האט געשריבן דעם ווארט "צדה" צוזאמען מיט די ווערטער "צד ציד", געפאנגען (ואין אני מודה לו) אונ איך בין ניט מודה צוא אים (ואם יש לחברו באחת ממחלוקת של צד) אויב מען זאל בהעפטין דעם ווארט "צדה" מיט דעם ווארט "צד" וגישט צום ווארט "צד" פאנגען, זאלען מיר אים בהעפטין (נחברנו בחלק על צד תנשאו) מיר וועלן אים בהעפטן צו זאמען מיט דעם ווארט "צד" אזייט, ווי עס שטייט אין פסוק על צד תנשאו, איר וועט גטראגן ווערן אוף אזייט (צדה אורה) אויף אזייט וועל איך ווארפן (ומלין לצד עלאה ימלל) ער וועט רייד־ען רייד געגין אויבערשטין וגעגין הקב"הו (אף כאן אשר לא צדה) דיא ווערטער וואס דא שטייט "אשר לא צדה" מיינט מען (לא צדד למצוא לו שום צד מיתה) ער האט ניט געזייטיגט, ער האט ניט געפונן אוף דעם מענטש קיין זייט וקיין פראטענסיעו פאר וום ער זאל אים הרגנען, זאגט רש"י (ואף זה יש להרהר עליו) אוף דעם פשט איז אויך דא וום צו טראכטען אז ער איז ניט ריכטיג (מכל מקום לשון אורב הוא) נאך אלע פשטים איז דער מיינונג פון פסוק ואשר לא צדה, ער האט ניט געלאערט, ער האט ניט אויסגעקוקט אונ ניט גטראכט ער זאל אים הרגנען: והאלהים אנה לידו. זאגט רש"י (זמן לידו) הקב"ה האט געמאכט דר מענטש ושמעוןו זאל גיטראפען ווערען צוא ראובן (לשון לא תאונה אליך רעה) ווי עס שטייט אין פסוק לא תאונה, עס וועט ניט גיטראפן ווערן צו דיר שלעכטס, נאך שטייט אין פסוק (לא יאונה לצדיק כל און) עס וועט ניט גיטראפען ווערען צום צדיק אזאך וואס איז אומרעכט, נאך שטייט אין פסוק (מתאנה הוא לי) מען מיינט (מזדמן הוא למצוא לי עילה) ער גרייט זיך צו געפינען אויף מיר אבלבול ואפראטענסיעו: והאלהים אנה לידו. הקב"ה האט גמאכט טרעפען דעם מענטש וום איז געהרגת גיוואורען צוא דעם מענטש וואס האט אים געהרגת, פרעגט רש"י (ולמה תצא כזאת מלפניו) פר וואס זאל אזו אזאך ארויסגיין פון הקב"ה, זאגט רש"י (הוא שאמר דוד) דאס האט דוד המלך געזאגט (כאשר יאמר משל

שפתי חכמים

כל קושיות הרא"ם: י (הרא"ם) וא"ת והיכן אשכחן דענש הכתוב את הקטן דכה"ג פריך בפרק בן סורר ומורה ומשני אטו בן סורר ומורה ע"ש חטאו הוא נהרג אינו נהרג אלא ע"ש סופו ה"א אפי' קטן נמי אבל הכא מאי איכא למימר כו'. (נח"י) וצ"ל דסד"א כיון דכתיב מכה איש ואתא לרבות אפי' קטן שיהא חייב על הריגה אע"ג דבעלמא קטן פטור מכל המצות לפיכך אצטריך מיעוטא ואיש כי יכה להוציא את הקטן וקושיא זו ותירוץ זה שייך בכל הני דבסמוך: כ (הרא"ם) כל זה קבלה בידם לדרוש כך דאם לא כן נמעט מאיש את הקטן ונרבה מכל נפש אשה וטומטום ואנדרוגינוס וכן גבי ואיש כי יכה שאינו אלא בהכאה שיש בו מיתה דאל"כ למה לא דריש איפכא לומר לפי שנאמר מכה איש ומת שומע אני שאינו חייב אלא בהכאה של מיתה ת"ל ואיש כי יכה אפי' הכאה בלא מיתה וכו' ע"ש באורך ולא הבאתי דבריו אלא ההכרחים לפי' רש"י לכן קצרתי במקום שא"צ להאריך. אבל תימא א"כ היאך חייב דמי ולדות הא מיחייב מיתה. וי"ל היכא דלא נתכוין לולדות כדאשכחן לרבי סדרס ונתת נפש תחת נפש ממון א"כ דהא דמיחייב אכפל הוינו לאחר שנולד אבל קודם שנולד לא מיחייב כו' (תוספות סנהדרין דף פ"ד): ל כי תרגום של וארב לו וכמן ליה וה"כ תרגם על ואשר לא צדה ודלא כמן שמע מינה דלשון ארב הוא:

פירוש לתורת אלהים

מות יומת איז דר רוצח חיב מיתה: (יג) ואשר אונ ווען דער רוצח האט זיך ניט מכוין גוועןאים צו הרגנן והאלהים אונ גאט האט אים גמאכט טרעפען צו זיין האנד דהיינו ער איז אשוגג אין דר זאך ושמתי וועל

לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: ס יד וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:

אִתְמְסַר לִידֵהּ וְאֶשַׁוֵּי לָךְ אֲתַר דְּיֵעְרוֹק לְתַמָּן: יד וַאֲרֵי יַרְשַׁע גְּבַר עַל חַבְרֵהּ לְמִקְטְלֵהּ בִּנְכִילוּ מִן מַדְבְּחִי תִּדְבְּרִנֵּהּ

תו"א ושמתי לך מכות יב זבחים קיז: וכי יזיד יומא פה סנהדרין מד סט: מעם מזבחי יבמות ז סנהדרין לה לו:

בעל הטורים

בדרכה מיניה: (יג) לך מקום. בגימ' לאלפי' אמה לומר שאף התחום קולטו: אשר ינוס שמה. וסמיך ליה וכי יזיד איש לומר שגם המזיד גולה שם וב"ד שולחין ולוקחין אותו משם: (יד) יזיד. ב' במס' הכא ואידך אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי פי' שאם הנביא יזיד לדבר דבר אשר לא צויתיו הרי הוא כהורג לחבירו כמו הנביא שבבית אל שהחזיר הנביא אשר בא בדבר השם וכחש לו וגרם לו שנהרג: על רעהו. ה' במסורה דין ואידך כאשר יקום איש על רעהו ושעיר על רעהו יקרא בישעיה גבי מפלת אדום. כה תאמרו איש על רעהו בירמיה בענין נביאי השקר. גבר מחליק על רעהו. לומר מי שמחליק על רעהו בשפת חלקות ומתנבא לו נבואות שקר להחליקו בדברים כאילו מחריבו וזהו ושעיר על רעהו יקרא וכאלו הורגו וזהו ורצחו נפש: בערמה. ב' במסורה הכא ואידך ויעשו גם המה בערמה בגבעונים זה שהזיד להרוג בערמה וריחק עצמו מעדת ישראל ע"כ מעם מזבחי תקחנו למות אבל בגבעונים שבערמה קרבו עצמן לעדת ישראל זכו להיות

בית יהודא

הַקַּדְמוֹנִי) ווי דער פארצייטיגער משל האט געזאגט (מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע) פון רשעים גייט ארוס שלעכטס (וּמְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה) דאס פארצייטיגע משל מיינט מען דיא תורה (שֶׁהִיא מְשַׁל הקב"ה שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם) די תורה איז פון הקב"ה וואס ער איז פריער פאר די וועלט ודארף מען ניט לייענען משל הַקַּדְמוֹנִי, נאר משל הַקַּדְמוֹנִי] (וְהֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע) וואו האט דיא תורה געזאגט פון רשעים גייט ארויס שלעכטס, נוייל די תורה האט געשריבן (וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ) זאגט רש"י (בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר) ביי וואס שמועסט דער פסוק (בִּשְׁנֵי בְנֵי אָדָם) ביי צוויי מענטשן [ראובן און שמואל] (אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג] ראובן האט געהרגעט א מענטש ניט ווילענדיג (וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד) און שמואל האט געהרגעט א מענטש ווילענדיג (וְלֹא הָיוּ עֵדִים בְּדָבָר שֶׁיָּעִידוּ) און עס איז ניט געווען עדות וואס זאלן עדות זאגען, ניט אויף ראובן און ניט אויף שמואל (וְזֶה לֹא נֶהֱרַג וְזֶה לֹא גָּלָה) שמואל איז ניט געהרגעט געווארען פון בית דין און ראובן איז ניט פארטריבען געווארען אין ערי מקלט (והקב"ה מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד) הקב"ה האט געברענגט "ראובן און שמואל" ביידע אין איין ארט (זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָּם) שמואל וואס ער האט געהרגעט א מענטש ווילענדיג איז ער געזעסן אונטער א לייטער (וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלֶה בַּסּוּלָּם) און ראובן וואס ער האט געהרגעט ניט ווילענדיג איז געגאנגען אויף דעם לייטער (וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד וְהוֹרְגוֹ) און ער פאלט ניט ווילענדיג אויף שמואל (וואס ער האט פריער געהרגעט א מענטש ווילענדיג] און ער הרג'ט אים (וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו) און מענטשען זאגען עדות אז זיי האבען געזעהן ווי ראובן האט געהרגעט שמואל ניט ווילענדיג (וּמְחַיְּיבִים אוֹתוֹ לְגָלוּת) און בית דין באשולדיגען אים ער זאל פארטריבען ווערן אין ערי מקלט (נִמְצָא זֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה) דער [ראובן] וואס ער האט פריער געהרגעט אמענטש אומגעריכט ווערט ער איצט פארטריבען אין ערי מקלט (וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד נֶהֱרַג) און שמואל וואס ער האט פריער געהרגעט אמענטש ווילענדיג, איז ער איצט געהרגעט געווארען: (וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם] איך וועל דיר טאהן אן ארט (אַף בַּמִּדְבָּר) אפילו אין דער מדבר (שֶׁיָּנוּס שָׁמָּה) עס זאל דארטן אנטלויפען דער וואס וועט הרגען אמענטש ניט ווילענדיג (וְאֵיזֶה מָקוֹם קוֹלְטוֹ) וועלכער ארט נעמט צו זיך דעם רוצח (זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה) דאס איז די מחנה פון דיא לוים ואז דער רוצח לויפט אריין אין די מחנה פון דיא לוים, טאר מען אים ניט הרגענ]: (יד) (וְכִי יָזִד). זאגט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צו וואס שטייט דער פסוק, ענטפערט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר מַכֵּה אִישׁ וגו') נוייל עס שטייט אין פסוק אז איינער שלאגט א מענטש און דער מענטש שטארבט דארף מען אים הרגען (שׁוֹמֵעַ אֲנִי) וואלט איך מיינען (אֲפִילוּ רוֹפֵא שֶׁהֵמִית) אפילו א דאקטאר האט גיגעבין צו א קראנקן א מעדיצין, און ער איז גישטארבען פון דעם מעדיצין (וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהֵמִית בְּמַלְקוּת אַרְבָּעִים) אדער בית דין האבן געשיקט זייער שליח [שמש] ער זאל שלאגען איינעם פערציג מלקות, און ער איז געשטארבען פון די מלקות (וְהָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ) אדער א פאטער האט גשלאגען זיין זוהן נוייל דר זוהן איז ניט פרום געווען און דר זוהן איז געשטארבן פון דעם שלאגען (וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ) אדער א רבי האט גישלאגן זיין תלמיד נוייל ער לערונט ניט, און דער תלמיד איז געשטארבען פון דעם שלאגן (וְהַשּׁוֹגֵג) און דער וואס הרג'ט א מענטשען ניט ווילענדיג וואלט איך מיינען מען זאל זיי

רש"י

הקדמוני מרשעים יצא רשע. ומשל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע והאלהים אנה לידו במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו עדים בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא גלה והקב"ה מזמנן לפונדק אחד מ זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות נמצא זה שהרג בשוגג גולה נ וזה שהרג ס במזיד נהרג: ושמתי לך מקום. אף במדבר שינוס שמה ואי זה מקום קולטו זה ע מחנה לויה (מכות יב): (יד) וכי יזיד. למה נאמר לפי שנאמר מכה איש וגו' שומע אני רופא שהרג ושליח ב"ד שהמית במלקות ארבעים והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו פ

שפתי חכמים

מ פי' עולה ונופל ע"ז בירידתו ולא בעלייתו דכגון זה אינו גולה (מכות דף ז) והא דנקט הכא עולה מפני שלא יתכן ליפול דרך ירידתו אם לא שקדמה לו עלייה. הרא"ם: נ וא"ת והרי עדיין לא כפרע לו שוגג הראשון. וי"ל גברא קטילא קטיל וגלוי הוא לפני הקב"ה שלא חייב כלום בשביל זה אך אין אנו יודעין זה: ס ל"ל כגון שהיה סייף בידו ונפל עליו והרגו דאל"כ לא מתקיים בזה מיתתו שהרי רולח נידון בסייף וזה נופל עליו דהוי כעין סקילה: ע מדכתיב ושמתי לך מקום דהיינו במחנתך ומשה לוי היה ואם כן משמע דמדבר במחנה לויה דבמדבר היה מחנתו של משה קולט: פ וא"ת הא כל חייבי מיתות לריכים עדות והתראה ושוגג אין שייך בו התראה דאי התרו בו אין זה שוגג.

פירוש לתורת אלהים

איך צו דיר טאהן איין ארט אפילו אין דער מדבר אשר וואס דער רוצח זאל אהין אנטלופן: (יד) וְכִי יָזִד און ווען א מענטש וועט זיך מכוון זיין מיט ערמה אויף זיין געזעלן צוא הרגענ אים מֵעִם פון מיין מזבח ווען דער רוצח איז אפילו אכהן און וויל די עבודה טאהן תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת זאלסטו אים נעמען צו טייטן [ע' רש"י]:

אונקלוס

לִמְמָת: טו וּדְיִמְחֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל: טז וּדְיִגְנוּב נַפְשָׁא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיזַבְּנִנֵּהּ

לָמוּת: ס טו וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא

תו"א ומכה אביו סנהדרין פד חולין יא: וגונב איש סנהדרין פה:

רשב"ם

דבר הלמד מענינו שמדבר בחייבי מיתות ב"ד: (טו) ומכה אביו. בעושה חבורה פירשו רבותינו:

רש"י

והשוגג תלמוד לומר וכי יזיד ולא שוגג. להרגו בערמה ולא שליח ב"ד והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע"פ שהם מזידין אין מערימין: מעם מזבחי. (סנהדרין לה) אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות: (טו) ומכה אביו ואמו. (שם פד) לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה הוצרך לומר על החובל באביו שהוא במיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה צ חבורה: אביו ואמו. או זה או זה: מות יומת. בחנק: (טז) וגנב איש ומכרו. (מכילתא) למה נאמר לפי שנא' (דברים כד)

בית יהודא

הרגנן (תלמוד לומר) לערנט אונז דר פסוק (וכי יזיד) אויב ער וועט ווילענדיג הרגנן אמענטשין, זאל מען אים הרגנן (ולא שוגג) אבער אז ער הרגת אמענטש ניט ווילענדיג הרגת מען אים ניט (להרגו בערמה) אויב ער וועט אים הרגנן ווילענדיג, נאר ער וועט טאן מיט חכמה מען זאל ניט וויסן אז ער הט אים ווילענדיג געהרגת, זאל מען אים הרגנן (ולא שליח בית דין) אבער אויב בית דין האבן געשיקט זייער שליח נשמש ער זאל שלאגן איינעם פערציג מלקות אונ ער איז געשטארבן הרגת מען ניט דעם שליח (והרופא) אויב אדאקטאר הט געמאכט איינעם אפעראציע אונ ער איז געשטארבן (והרודה בנו ותלמידו) אדער אפאטער הט געשלאגן זיין קינד אדער ארבי הט געשלאגן זיין תלמיד (שאף על פי שהן מזידין) אפילו זיי האבען אים געשלאגען ווילענדיג, אבער (אין מערימין) זייא האבן ניט געמיינט ער זאל שטארבן פון דעם שלאגן, ווען זיי וואלטן וויסען אז פון דעם שלאגען וועט ער שטארבן, אדער ווען דער דאקטאר וואלט וויסען געוויס אז פון דיא אפעראציע וועט ער געוויס שטארבען, וואלטן זיי אים ניט געשלאגן, אונ דר דאקטאר וואלט ניט געמאכט די אפעראציע, אונ ווייל דס איז געווען ניט ווילענדיג, דריבר הרגת מען זייא ניט: ומעם מזבחי. זאגט רש"י (אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה) אויב דער רוצח איז אכהן אונ ער וויל מקריב זיין אקרבן (תקחנו למות) זאלסטו אים צונעמען פון מזבח אונ זאלסט אים הרגנן: (טו) ומכה אביו ואמו מות יומת. זאגט רש"י (לפי שלמדנו על החובל בחבירו) ווייל מיר האבען געלערנט אז איינער בייזט זיין חבר (שהוא בתשלומין) דארף ער בצאהלן פר דם בייזונג (ולא במיתה) אבער מען הרגת אים ניט, וואלטן מיר מיינען אז ער בייזט זיין מוטער דארף ער אויך נאר באצאהלין אבער מען הרגת אים ניט (הוצרך לומר) דארף דער פסוק זאגן (על החובל באביו שהוא במיתה) אז ער בייזט זיין פאטער אדער זיין מוטער דארף מען אים הרגנן (ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה) דאס איז נאר אז ער האט געשלאגען זיין פאטער אדער זיין מוטער אונ ער האט זייא געמאכט אבייל, הרגת מען אים, אבער אז ער הט זיי געשלאגען אונ האט זייא קיין בייל ניט געמאכט, הרגת מען אים ניט: ואביו ואמו. מיינט מען (או זה או זה) דעם פאטער אדער די מוטער: ומות יומת. זאל מען אים הרגנען (בחנק), מען וויקולט אלאנגע טוך ארום זיין האלדז, אונ איינער ציהט דעם עק טוך דר אנדרער ציהט דעם אנדרן עק טוך, ביז ער ווערט דרשטיקט אונ שטארבט: (טז) וגונב איש ומכרו. זאגט רש"י (למה נאמר) צו וואס

דעת זקנים מבעלי התוספות

לא והכי פירש"י גבי וגונב איש: (טו) ומכה אביו. וא"ת אזהרתיה מהיכא דלא ענש הכתוב אלא א"כ הזהיר דבשלמא מקלל נפקא לן מונשיא בעמך לא תאור וכתיב לא תקלל חרש הרי מזהיר על גדול שבישראל ועל קטן שבישראל לומר לך שכל מה שביניהם יהיו בכלל לא תקלל אלא אזהרה דמכה מהיכא נפקא. וי"ל מלא יוסיף להכותו שהוא בחובל בחבירו פחות משוה פרוטה דאלו בשוה פרוטה קם ליה בממון דהלכתא כרבי מאיר דאמר דכל היכא דאיכא ממונא ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי אבל בפחות משוה פרוטה דליכא ממון לקי משום לא יוסיף ואביו לא גרע מאחרים. וא"ת כיון שהוא אזהרה למכה אביו היאך מלקין על לאו זה והא הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו. וי"ל דתרי קראי כתיבי לא יוסיף ופן יוסיף. ועוד י"ל דכיון דעיקר קרא לחובל בחברו קאתי אין זה קרוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וא"ת ומנ"ל דמכה זה בלא זה חייב דבשלמא מקלל נפקא לן מדכתיב קרא אביו ואמו סמך הקללה גבי אב ובמקום אחר כתיב אביו ואמו קלל דסמך הקללה גבי אם אלא מכה מנלן. וי"ל דנפקא לן מדכתיב בפרשת אמור אל הכהנים ומכה אדם יומת ופירש"י במכה אדם דומיא דמכה בהמה ישלמנה מה מכה בהמה שלא הרג אף מכה אדם שלא הרגו וקאמר רחמנא יומת ש"מ דבמכה אביו מיירי קרא וליכא למימר דמיירי במכה אחר ומחיים ומאי יומת בממון כמו וגם בעליו יומת שהרי כתיב לעיל מיניה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו והיינו ממון אלמא יומת ממש ובעי' למימר במכה אביו: (טז) וגונב

שפתי חכמים

וי"ל דמיירי כחבר שאין צריך התראה וק"ל. וא"ת ולמה לי מיעוט לשוגג והלא כתיב ואשר לא צדה וגו' (הרא"ם) י"ל דמיירי בשוגג קרוב למזיד כגון שנתכוין להרוג את זה והרג את זה שאין גלות מכפרת לו מפני שהוא פושע: צ דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה בהמה עד שיעשה בה חבורה אף מכה אדם כוי עד שיעשה בו חבורה: ק דאע"ג דוא"ו מוסיף על ענין ראשון הא משמע נמי אחד מהם עד שיפרוט לך הכ' יחדו כדרך שהוצרך לפרוט בלא תחרוש בשור

פירוש לתורת אלהים

(טו) ומכה אונ ווען איינער שלאגט זיין פאטער אדר זיין מוטער אונ מאכט זיי אבייל מות יומת זאל ער ווערען געטייט מיט חנק: (טז) וגונב אונ ווען איינער האט גגנבת אמענש אונ פאר קופט אים ונמצא אונ עדות

מצות השם

(מז) (ומכה אביו ואמו מות יומת) ווער עס שלאגט פאטער אדער מוטער דעם קומט מיתה ווער פאטער אדער מוטער איין באל מאכט קומט אים (מיתת חנק) היינו מען דער ווארגט אים איין זון טאר ניט שלאגן קיין אדער זיין פאטער אבער אז עס איז נישט דא קיין אנדערער דאקטער וואס ער זאל אדער שלאגען זאל ער טוען אזוי וויא זיין פאטער הייסט אים אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

(מח) (ומכה אביו ואמו מות יומת) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס אז עס איז איין מצות עשה אויף דעם (בית דין) אז זייא זאלען משפטן מיט דער מיתה פון חנק דעם וואס ער איז מחויב מען זאל אים דן זיין מיט דער מיתה אונ דיא וואס מען איז זייא דן מיט דר מיתה זענען זעקס היינו דר וואס גנבת אוועק איין מענטש אונ פאר קויפט אים אונ דער וואס ער שלאגט פאטער אונ מוטער אונ דער וואס ער פאסקית פארקערט ווי דיא סנהדרין האבען גפאסקית אונ איין פאלשער נביא אונ

בְּיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו

וְיִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יז וְדִי לָוֵט

תו"א ומקלל אביו קידושין ל :

בעל הטורים

מעבי עלים ושואבי מים למזבח זה נתרחק מן המזבח ואלו נתקרבו למזבח. א"א הרא"ש ז"ל : (יז) ומקלל אביו. בגימט' זהו בסקילה :

בית יהודא

שטייט דר פסוק ? (לפי שנאמר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו) ווייל עס שטייט אין פסוק אוב עס ווערט גפינן ווערן אמענטש גנבת אנפש פון זיינע ברידר ואזוי איוד ווי ער איז, זאל מען דעם גנב הרגנן (אין לי אלא איש שגנב נפש) פון דעם פסוק ווייסין מיר נאר אויב דר גנב איז אאיש, אזכר, הרגת מען אים (אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין) אבער אז דר גנב איז אאשה, אדר אטומטום אדר אאנדרוגינוס, פון וואנן ווייסין מיר אז מען דארף זיי הרגנן (תלמוד לומר וגונב איש ומכרו) לערונט אונז דר פסוק וגונב איש, אז מען גנבת אמענטש, ווער עס גנבת אים, זאל מען דעם גנב הרגנן (ולפי שנאמר כאן וגונב איש) אונ ווייל דא שטייט אז מען ווערט גנבנן אאיש, אזכר, זאל מען דעם גנב הרגנען (אין לי אלא גונב איש) ווייס איך נאר אז מען גנבת אזכר, הרגת מען ידעם גנב (גונב אשה מנין) אז מען גנבת אאשה, פון וואנען ווייסין מיר אז מען הרגת דעם גנב (תלמוד לומר וגונב נפש) זאגט דער פסוק אז מען גנבת אמענטש, סיי דער מענטש איז אזכר אונ סיי אנקבה, הרגת מען דעם גנב (לכך הוצרכו שניהם) דריבר דארפן זיין גשריבן ביידע פסוקים (מה שחסר זה גלה זה) וואס עס פעלט אין איין פסוק שרייבט דער אנדערער פסוק : ונמצא בידו. זאגט רש"י דער פסוק מיינט (שראוהו עדים שגנבו ומכרו) מענטשען האבן געזעהן ווי ער האט גגנבת דעם מענטש אונ האט אים פארקויפט (ונמצא כבר בידו קודם מכירה) אונ פריער פאר דעם פארקויפען איז דר געגנבתער מענטש געווען ביי דעם גנב אין שטוב ואנז דער גנב האט אים ניט ארויסגעלאזט פון זיין שטוב אונ פון זיין האנט ביז ער האט אים פארקויפט : מות יומת. מען זאל דעם גנב הרגנען (בחנק) מען זאל אים דערשטיקען, זאגט רש"י (כל מיתה האמורה בתורה סתם בחנק היא) וואו עס שטייט אין די תורה מען זאל אים הרגנן אונ עס שטייט ניט ווי אזוי מען זאל אים הרגנן, מיינט די תורה מען זאל אים הרגנען מיט חנק, מען זאל אים דערשטיקען, זאגט רש"י (והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו) פר וואס שטייט דער פסוק וגונב איש צווישען מכה אביו ואמו אונ מקלל אביו ואמו, דיא צווייא דינים אז מען שלאגט אפאטער אדר אמוטער אונ אז מען פלוכט אפאטער אדער אמוטער האבן בעדארפט שטיין איין דין געבין אנדערן, פאר וואס שטייט דער דין וגונב איש צווישען די צווייא דינים מכה אונ מקלל, זאגט רש"י (ונראה לי) מיין מיינונג איז (היינו פלוגתא) וועגען דעם קריגט מען אין די גמרא (דמר סבר מקשינן הכאה לקללה) איינער זאגט מיר גלייכען די מיתה פון שלאגען פאטער אונ מוטער צו דיא מיתה פון פלוכען פאטער אונ מוטער, אזוי ווי אז מען פלוכט פאטער אונ מוטער הרגת מען אים מיט סקילה מען בעווארפט אים מיט שטיינער, אזוי אז ער שלאגט פאטער אונ מוטער הרגת מען אים אויך מיט סקילה (ומר סבר לא מקשינן) אונ איינער זאגט מיר גלייכען ניט דיא מיתה פון שלאגען צו די מיתה פון פלוכען, אז מען שלאגט פאטער אונ מוטער הרגת מען מיט חנק אונ אז מען פלוכט פאטער אונ מוטער הרגת מען מיט סקילה, ווייל דריבער האט דיא תורה געשטעלט וגונב איש צווישען מכה אביו ואמו אונ מקלל אביו ואמו, צו לערנען אונז אז די מיתה פון מכה איז ניט גלייך צו די מיתה פון מקלל : (יז) ומקלל אביו ואמו. פרעגט רש"י (למה נאמר) צו וואס שטייט דא דער דין

רש"י

כי ימלא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב נפש ר אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין ת"ל וגונב איש ומכרו. ולפי שנא' כאן וגונב איש אין לי אלא גונב איש גונב אשה מנין ת"ל (שם) וגונב נפש לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גלה זה : ונמצא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא בידו כבר ש קודם מכירה (סנהדרין פה) : מות יומת. בחנק כל מיתה האמורה בתורה סתם חנק היא ת והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו. וכ"ל היינו פלוגתא דמ"ס מקשינן הכאה לקללה ומ"ס לא מקשינן (סנהדרין סס) : (יז) ומקלל אביו

שפתי חכמים

ומכור ופרע בו יחדו וכו' : ר (רא"ם) תימה דגבי קרא דמכה איש ואיש כי יכה אמאי לא דריש הכי לומר לפי שנא' ואיש כי יכה אין לי אלא איש שהכה אשה או טומטום או אנדרוגינוס מנין ת"ל מכה וכו' ותירץ שמא קבלה היתה וכו' ע"ל אות כ'. ועוי"ל שהתנא לא בא לפרש כל הדינים היוצאים מן המקראות ההם עד שיודע הכל רק לתקן יתור המקראות והודיע לנו מקלת מהדינים שגילה זה מה שחיסר זה ולפיכך הוצרכו שני המקראות עכ"ל : ש (נח"י) לאפוקי מכרו ואחר כך גנבו וממילא שדין גונב נפש כדין שאר הגנבים הגונבים בממון שאם טבח ומכר ברשות בעלים פטור וכן הבין הרמב"ן דברי רש"י שכת"ס וכו' : ת אבל לעיל לא צריך לפרש כן הואיל והפסיק בקרא דוגונב איש ומכרו וגו' בין מכה למקלל דאי לא הפסיק הוה ילפינן

דעת זקנים מבעלי התוספות

איש. הא דכתיב הא בין מכה אביו ומקלל אביו משום דמכה אביו וגונב איש מיתתן שוה בחנק אבל מקלל אביו מיתתו בסקילה דכתיב בפרשת קדושים אביו ואמו קלל דמיו בו ואע"ג דלכאורה דמקלל קיל טפי שהרי מקלל לא עביד מעשה ומכה עביד מעשה אפ"ה מקלל בסקילה שהיא חמורה מחנק וקים לן שהוקש כבודו לכבוד המקום ומקלל שייך גבי השם שהרי יכול הוא לברך השם ולפיכך נידון בסקילה כמו מברך השם אבל מכה לא שייך גבי השם ולפיכך מיתתו בחנק. ועוד דמקלל לאחר מיתה חייב אבל מכה לאחר מיתה פטור לפי שאינו חייב אלא על הכאה שיש בה חבורה וחבורה לאחר מיתה ליכא. וקשיא לי לפי מה שפי' דמכה או"א אינו בסקילה משום (דמנא לן) דמכה לא שייך גבי השם א"כ מקלל לאחר מיתה דלא שייך גבי השם לא לחייב סקילה. ושמא י"ל הואיל ושם מקלל איתיה גבי שם אין לחלק בין מקלל מחיים ומקלל לאחר מיתה. ועוד י"ל ליתן טעם אמאי דכתיב וגונב איש בין מכה ומקלל לפי שעל ידי שגנב בנערותו אינו מכיר אביו ואמו ומקלל אותם ומכה אותם. אך צ"ע על דכתיב הכא איש דמשמע גדול ולא קטן. י"ל דהא כתיב במקום אחר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו :

פירוש לתורת אלהים

האבען אים געזעהן ביי אים איידר ער האט אים פאר קויפט מות יומת זאל ער ווערען געטייט מיט סקילה : (יז) ומקלל אונ דער וואס פלוכט זיין פאטער אדר זיין מוטער מות יומת זאל ער ווערען געטייט מיט חנק :

מצות השם

דער ווס ער זאגט נביאות פון דער עבודה זרה אונ דיא מיתה איז נ ן שטעלט אים אנידער אין מיסט ביז דיא פלייצית אונ מען נעמט איין מאנטיל אונ מען וויקעלט אים ארום דעם האלדז אונ דיא צוויי עדות ווס זייא זאגען אז ער האט עובר געוועזען אויף איין עבירה וואס איך שרייב דא נעמט איינער פון איין זייט אונ דער אנדערער פון דער אנדערע זייט אונ דער ציהט צו זיך אונ דר אנדערער צו זיך ביז זיי דר וואַרגען אים אונ דיא מצוה איז נוהג דארט וויא מען איז דן דיני נפשות :

וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס יח וְכִי־יְרִיבֻן
אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל

אונקלוס

אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל: יח וַאֲרֵי יִנְצוּן
גֻּבְרִין וְיִמְחֵי גְּבַר יָת
חַבְרֵהּ בְּאַבְנָא אוֹ
בְּכוּרְמֵיזָא וְלָא יְמוּת

בעל הטורים

ומקלל. ב' במסורה הכא ר"פ ואידך בשמעי והוא ס"פ לומר שאותו המקלל היה ראש לסנהדרין ונעשה זנב ונהרג: (יח) באגרוף. ב' במס' דין ואידך ולהכות באגרוף רשע לפי שחובשין אותו שאם ימות המכה הורגין אותו לכך צריך שיהא בהכאה כדי להמית דהיינו באגרוף

תו"א

והכה איש את ב"ק י פה:

רשב"ם

(יח) או באגרוף. לפי הפשט כתרגום מין אבן או לבנה שהרי בהשלכת אבן מדבר הכתוב. וכן מצאתי בתורת כהנים בנגעי בתים אצל וחלצו האבנים.

רש"י

ואמו. למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא כ) איש איש אשר יקלל את אביו אין לי אלא איש שקלל את אביו אשה שקללה את אביה מנין ת"ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש ובין אשה א"כ למה נאמר איש אשר יקלל להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה וכ"מ שנאמר דמיו בו בסקילה ובנין אב לכולם (ויקרא כ) באבן ירגמו אותם דמיהם בם ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו (ת"כ קידושין ל): (יח) וכי יריבן אנשים. למה נא' לפי שנא' עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו

בית יהודא

פון מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, ענְטְפֶערְט רש"י (לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר) וַוייל דר פָּסוּק זָאגְט (אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו) אוֹיב אַמֶענְטְשׁ וֶועט פְלוּכֶען זַיין פָאטֶער (אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁקִּלֵּל אֶת אָבִיו) פון דֶעם פָּסוּק וַוייסֶן מִיר נָאר אוֹיב אַזָכָר וַאזוֹהְן פְלוּכְט זַיין פָאטֶער אָדֶער די מוּטֶער, הַרְגְּ'ת מֶען אִים (אִשָּׁה שֶׁקִּלְּלָה אֶת אָבִיהָ מִנַּיִן) אוֹיב אַאִשָּׁה וַאטָאכְטֶער] הָט גֶעפְלוּכְט אִיר פָאטֶער אָדֶער אִיר מוּטֶער, פון וַואנֶען וַוייסֶן מִיר אַז מֶען הַרְגְּ'ת אִיר (תַּלְמוּד לוֹמַר וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ סְתָם) זָאגְט דָא דֶר פָּסוּק אַז מֶען פְלוּכְט דֶעם פָאטֶער אָדֶער די מוּטֶער, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וֶוער עֶס פְלוּכְט, נָאר וֶוער עֶס פְלוּכְט אַזוֹהְן אָדֶער אַטָאכְטֶער זָאל מֶען זֵיי הַרְגֶענֶען, פְרֶעגְט רש"י (אִם כֵּן) אוֹיב עֶס אִיז אַזוֹי, עֶס אִיז גְלַייךְ אַזוֹהְן מִיט אַטָאכְטֶער (לָמָּה נֶאֱמַר אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל) פַאר וָוס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוֹיב אַאִישׁ וַאזוֹהְן] וֶועט פְלוּכֶען, ענְטְפֶערְט רש"י (לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן) מִיט דֶעם וָוארְט „אִישׁ" מֵיינְט די תּוֹרָה צוּ זָאגֶען נָאר אַז אַגְרוֹיסֶער מֶענְטְשׁ פְלוּכְט זַיין פָאטֶער אָדֶער דִיא מוּטֶער הַרְגְּ'ת מֶען אִים, אָבֶער אוֹיב אַקִינְד פְלוּכְט זַיין פָאטֶער אָדֶער די מוּטֶער הַרְגְּ'ת מֶען אִים נִיט: [מוֹת יוּמָת]. (בִּסְקִילָה) מֶען זָאל אִים בֶּעוַוארְפֶען מִיט שְׁטֵיינֶער (וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר דָּמָיו בּוֹ בִּסְקִילָה) וואוּ עֶס שְׁטֵייט דָּמָיו בּוֹ, מֵיינְט מֶען מֶען זָאל אִים בֶּעוַוארְפֶען מִיט שְׁטֵיינֶער אוּנ הַרְגֶענֶען (וּבִנְיַן אָב לְכוּלָּם) דֶר בֶּעוַוייזוּנְג אוֹיף אַלֶע „דָּמָיו בּוֹ" אַז מֶען מֵיינְט סְקִילָה, שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם) מֶען זָאל זֵייא בֶּעוַוארְפֶען מִיט שְׁטֵיינֶער זֵייעֶר בְּלוּט אִיז אִין זֵייא (וּבִמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר דָּמָיו בּוֹ) אוּנ בַּיי דֶעם וָוס פְלוּכְט זַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער זָאגְט אוֹיךְ דֶר פָּסוּק דָּמָיו בּוֹ, מֵיינְט מֶען אַז מֶען זָאל אִים אוֹיךְ בֶּעוַוארְפֶען מִיט שְׁטֵיינֶער *): (יח) [וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים]. פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָואס שְׁטֵייט דֶר פָּסוּק, זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר עַיִן תַּחַת עַיִן) וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַז אֵיינֶער מַאכְט בְּלִינְד דִי אוֹיג פון זַיין חָבֵר דַארְף עֶר בֶּעצָאהְלֶען פַאר דִי אוֹיג (לֹא לָמַדְנוּ אֶלָּא דְּמֵי אֵבָרָיו) וַוייסֶן מִיר נָאר אַז עֶר דַארְף אִים בַּצָאהְלֶען פַר דֶעם גְלִיד וָוס עֶר הָט אִים שָׁאדֶען גֶעמַאכְט (אֲבָל שֶׁבֶת

שפתי חכמים

מכה ממקלל מה מקלל בסקילה כדפירש"י אף מכה וכו' לכן הפסיק בקרא דוגונב איש מה גונב נפש בחנק אף מכה אביו בחנק וא"ת גונב

פירוש לתורת אלהים

(יח) וְכִי אוּנ וֶוען צְווייא מֶענְשֶׁן וֶועלֶן זִיךְ קְרִיגֶן וְהִכָּה אוּנ אַמֶענְשׁ וֶועט שְׁלָאגֶען זַיין גֶזֶעלֶן בְּאֶבֶן מִיט אֵיין שְׁטֵיין אוֹ אָדֶר מִיט אַפוּסְט וְלֹא יָמוּת אוּנ עֶר וֶועט נִיט שְׁטַארְבֶּן וְנָפַל נָאר עֶר וֶועט קְרַאנְק וֶוערֶן אִיז דֶר דִין מֶען זָאל דֶעם וָוס הָט גְשְׁלָאגֶן גֶעמֶן אִין דֶר תְּפִיסָה

ליקוטי יקרים

(יח) וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וגו'. דֶער אַלְשִׁיךְ ז"ל שְׁרַייבְּט דִיא תּוֹרָה לֶערְנְט אוּנְז ווי מֶען זָאל זִיךְ דֶערְוַוייטֶערֶן פון קְרִיג, וַוייל פון קְרִיג אִיז דֶער סוֹף נִיט גוּט, קְרִיג בְּרֵיינְגְט צוּ כַּעַס, אוּנ וֶוען אַמֶענְטְשׁ אִיז אִין כַּעַס אִיז עֶר אַרוֹיס פון זַיין פַרְשְׁטַאנְד קֶען עֶר דֶעם אַנְדֶערְן וַוארְפֶן אַשְׁטֵיין אוּנ אִים הַרְגֶענֶען, אָדֶער עֶר שְׁלָאגְט אִים אוּנ מַאכְט אִים קְרַאנְק, אוּנ עֶר וֶוערְט צְווייא מָאהְל גֶעשְׁטְרָאפְט, אֵיין מָאהְל פון די שׁוֹפְטִים, וויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה, דִיא גַאנְצֶע צַייט וָואס עֶר אִיז קְרַאנְק אוּנ קֶען נִיט פַארְדִינֶען, מוּז דֶר שְׁלֶעגֶר אִים גֶעבֶּן פַּרְנָסָה, פַר אִים אוּנ פַאר זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר ווי עֶר הָאט פַארְדִינְט פְרִיעֶר, אוּנ עֶר מוּז בַּצָאהְלֶין אַדָאקְטֶער עֶר זָאל אִים הֵיילֶין פון זַיין קְרַאנְקֵייט בִּיז

מצות השם

(מט) (וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וגו') פון דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹיס אַז דָאס בֵּית דִין דַארְפֶען פַּסְקִינֶען אַז אֵיינֶער שְׁלָאגְט דֶעם אַנְדֶערְן מוּז דֶר שְׁלֶעגֶר גֶעבֶּן פִינְף זַאכֶען צוּ דֶעם וָואס עֶר הָאט גֶעשְׁלָאגֶן הַיינוּ (נֶזֶק) דָס אִיז וָוס עֶר הָט אִים אֵיין בֵּיין צוּ בְּרָאכֶן אָבֶער אֵיין אַנְדֶער אֵבֶר דַארְף עֶר אִים גֶעבֶּן (צַעַר) דָאס הֵייסְט פַר דֶעם וָוס עֶר לַייט וֵוייטָאג ווִידֶער (רִפּוּי) דָאס אִיז וָואס עֶס דַארְף אִים קָאסְטֶן אַז מֶען זָאל אִים אוּם הֵיילֶן אוּנ (שֶׁבֶת) דָאס הֵייסְט וָואס עֶר זִיצְט אִין דֶער הֵיים אוּנ קֶען נִישְׁט קֵיין מְלָאכָה טוּעֶן אוּנ (בּוֹשֶׁת) דָס מֵיינְט מֶען פַר די שַׁאנְד וָוס עֶר הָט אִים אָן גֶעטוּעֶן אוֹיךְ מֵיינְט מֶען בּוֹשֶׁת וָוס אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען מִיט וֶוערְטֶער בַּלֵיידִיגְט דַארְף עֶר צוּ צָאלֶען דֶעם וָואס עֶר הָאט אִים בַּאלֵיידִיגְט וֶועדְלוּג אֵיין מֶענְטְשׁ עֶר הָט בַּלֵיידִיגְט אוּנ מֶען נֶעמְט דָס פון דֶעם בֶּעסְטֶן פון זַיינֶע פֶעלְדֶער אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶר צַייט:

---

*) **הערה** מיר ווייסין די מיתה מיט סקילה איז ערגער ווי די מיתה מיט חנק דארפין מיר וויסען פאר וואס ביי שלאגין קומט נאר חנק אונ ביי פלוכין קומט סקילה, נאר דער דין איז מיתה קומט נאר אז ער פלוכט מיט דעם נאמען פון הקב"ה, דהיינו ער זאגט צו זיין פאטער אדער צו דיא מוטער הקב"ה זאל דיך קראנק מאכין, אדער אנדערע קללות, איצט פארשטייען מיר דעם חילוק פון שלאגין צו פלוכין, אז ער שלאגט זיין פאטער אונ מוטער קען ער זאגין איך האב גיט געוואסט אז הקב"ה גיט אכטונג אויף דער וועלט אונ וויים וואס איך טוה, אונ ער רופט ניט הקב"ה זאל אים העלפין צו די עבירה, אבער אז ער פלוכט זיין פאטער אונ מוטער אונ ער זאגט צו זיי הקב"ה זאל אייך שטראפין [מיט וועלכע שטראף ער האט גיזאגט] גלויבט ער דאך אז הקב"ה גיט אכטונג אויף דער וועלט, ווי אזוי וויל ער הקב"ה זאל אים העלפין צו די עבירה, הקב"ה האט גיבאטין מען זאל געבין כבוד צו פאטער אונ מוטער אונ מען זאל זיי ניט פלוכין, אונ ער וויל הקב"ה זאל אים העלפין צו די עבירה, אונ זאל זיי שטראפין ווי ער פלוכט זיי, דריבער איז זיין מיתה ערגער ווי די מיתה פון דעם וואס שלאגט [ת"י]:

לְמִשְׁכָּב: יט אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: ס שני

אונקלוס

וְיִפֵּל לְבוּטְלָן: יט אִם יְקוּם וִיהַלֵּיךְ בְּבָרָא עַל בּוּרְיֵהּ וִיהֵי זַכָּאָה מְחָיָא לְחוּד בּוּטְלָנֵהּ יִתֵּן וַאֲגַר

תו"א אם יקום כתובות לג. סנהדרין עה: רק שבתו יתן ב"ק פה: ורפא ירפא ברכות ס ב"ק פד פה:

רשב"ם

בלבנים או [בכורמזין]. וכן להבות באגרוף רשע. באבן גדולה אשר ימות ויחבל בה: (יט) אם יקום והתהלך וגו'. ואם ימות אפילו לזמן מרובה מות יומת מכהו. אבל בעבדו אינו חייב אלא אם מת תחת ידו אבל אם יום או יומים יעמוד פטור: שבתו. בטול מלאכתו:

בעל הטורים

רשע שהכה בכח: (יט) אם יקום. הפסוק הזה מתחיל בא' ומסיים בא' ירפא לו' לך שהקב"ה בורא יסורים על האדם וגוזר עליהם שילכו לאותו יום ולאותו שעה: ונקה. ג' במס' ונקה המכה. ונקה האיש מעון. מי שלא ידו במשיח ה' ונקה ג' מוחלין להם על כל עונותיהם אלא שנתרפא. חתן ומלך. אם יקום והתהלך בחוץ כגון שנתרפא ונקה מעונותיו. ונקה האיש היינו ע"י שיתקנה והיא התמות והוא יקח אחרת ואז ונקה האיש מעון. מי שלא ידו במשיח ה' ונקה היינו מלך: רק שבתו יתן. למעוטי אם עבר על דברי הרופא:

בית יהודא

וְרִפּוּי לֹא לָמַדְנוּ) אָבֶער אַז עֶר דַארְף אִים בַּצָאהְלֶען פַר דִי צַייט וָוס עֶר אִיז קְרַאנְק אִין דְערְהַיים אוּנ קֶען נִיט פַארְדִינֶען אוּנ אַז עֶר דַארְף אִים הַיילֶען, דָס שְׁטֵייט נִיט אִין פָּסוּק עַיִן תַּחַת עַיִן (לְכָךְ נֶאֶמְרָה פָּרָשָׁה זוּ) דְרִיבֶּער הָאט דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט דִי פָּרָשָׁה, אִין אִיר שְׁטֵייט „רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא” עֶר זָאל אִים בֶּעצָאהְלֶען וָוס עֶר זִיצְט אִין דֶער הַיים אוּנ קֶען נִיט פַארְדִינֶען, אוּנ זָאל בַּצָאהְלֶען אַדָאקְטָאר עֶר זָאל אִים הַיילֶען: וְנָפַל לְמִשְׁכָּב). זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וְיִפּוֹל לְבוּטְלָן, עֶר וֶועט פַאלֶען (לְחוֹלִי שֶׁמְבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ) צוּ אַזוֹי אַקְרַאנְקַייט וָוס וֶועט אִים שְׁטֶערֶן עֶר זָאל נִיט קֶענֶען אַרְבֶּעטֶען צוּ פַארְדִינֶען: (יט) וְעַל מִשְׁעַנְתּוֹ). מֵיינְט מֶען (עַל בּוּרְיוֹ וְכֹחוֹ) אוֹיף זַיין גֶעזוּנְד אוּנ זַיין כֹּחַ: וְנִקָּה הַמַּכֶּה). זָאל דֶער שְׁלֶעגֶער זַיין רֵיין, עֶר זָאל נִיט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען, פְרֶעגְט רַשִׁ"י צוּ וָוס דַארְף דִי תּוֹרָה דֶערְצֵיילֶען אַז דֶער גֶעשְׁלָאגֶענֶער וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען זָאל מֶען דֶעם שְׁלֶעגֶער נִיט הַרְגֶענֶען (וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיֵּהָרֵג זֶה שֶׁלֹּא הָרַג) אַן פָּסוּק וָואלְט דֶען גֶעוֶועזֶען דַיין מֵיינוּנְג מֶען זָאל הַרְגֶענֶען אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ וָואס הָאט נִיט גֶעהַרְגֶעט (אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ כָּאן) נָאר דֶער פָּסוּק לֶערְנְט דִיךְ דָא (שֶׁחוֹבְשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנִּרְאֶה אִם יִתְרַפֵּא זֶה) מֶען פַארְהַאלְט דֶעם שְׁלֶעגֶער אִין אַתְּפִיסָה בִּיז מֶען וֶועט זֶעהֶען אוֹבּ עֶר וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען (וְכֵן מַשְׁמָעוֹ) אוּנ אַזוֹי מֵיינְט דֶער פָּסוּק (כְּשֶׁקָּם זֶה וְהָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ אָז וְנִקָּה הַמַּכֶּה) אַז דֶער גֶעשְׁלָאגֶענֶער אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען פוּן זַיין בֶּעט אוּנ גֵייט מִיט זַיינֶע כֹּחוֹת וִויא עֶר אִיז פְרִיעֶר גֶעגַאנְגֶען, דַאמָאלְס זָאל דֶער שְׁלֶעגֶער זַיין רֵיין, עֶר זָאל אַרוֹיסְגֵיין פְרֵיי פוּן תְּפִיסָה (אֲבָל עַד שֶׁלֹּא יָקוּם זֶה) אָבֶּער אֵיידֶער דֶער גֶעשְׁלָאגֶענֶער שְׁטֵייט־אוֹיף פוּן זַיין בֶּעט (לֹא נִקָּה הַמַּכֶּה) אִיז דֶער שְׁלֶעגֶער נָאךְ נִיט פְרֵייא צוּ גֵיין אַהֵיים פוּן תְּפִיסָה: וְרַק שִׁבְתּוֹ). מֵיינְט מֶען (בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחוֹלִי) וָואס עֶר קֶען נִיט טָאהְן זַיין אַרְבֶּעט וַוייל עֶר אִיז קְרַאנְק (אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ) אוֹבּ רְאוּבֵן הָאט אָפְּגֶעהַאקְט אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס פוּן שְׁמוּאֵל, אוּנ שְׁמוּאֵל אִיז קְרַאנְק (רוֹאִין בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחוֹלִי כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין) זֶעהֶען מִיר גְלַייךְ וִוי שְׁמוּאֵל וָואלְט גֶעוֶועזֶען אַהִיטֶער וָוס הִיט פֵּירוֹת אִין אַגָארְטֶען פַר גַנָבִים אוּנ פֵייגִיל, וְוִיפִיל מֶען צָאהְלְט אַזוֹ אַהִיטֶער פַאר זַיין הִיטוּנְג, אַזוֹיךְ, זָאל מֶען אִים גֶעבֶּען יֶעדֶער וָואךְ אַזוֹ פִיל, בִּיז עֶר וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען, פַר וָוס זָאל מֶען אִים נָאר גֶעבֶּען וִוי אַגָארְטֶען־הִיטֶער? (שֶׁהֲרֵי אַף לְאַחַר הַחוֹלִי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלֶאכֶת יָד וְרֶגֶל) וָוארוּם אֲפִילוּ נָאךְ דִיא קְרַאנְקַייט אַז עֶר וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען וֶועט עֶר אוֹךְ נִיט קֶענֶען מֶער פֶערְדִינֶען וִוי צוּ זַיין אַגָארְטֶען הִיטֶער, וָוארוּם עֶס פֶעלְט דָאךְ אִים אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס (וְהוּא כְּבָר נָתַן לוֹ מֵחֲמַת נִזְקוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְרַגְלוֹ) אוּנ דֶעם שָׁאדִין פוּן דִי הַאנְט אָדֶער פוּן דִי פוּס הָאט דָאךְ רְאוּבֵן אִים בַּזוּנְדֶער בַּצָאהְלְט (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יָד תַּחַת יָד) אַהַאנְט פַאר אַהַאנְט (רֶגֶל תַּחַת רָגֶל) אַפוּס פַר אַפוּס, אַזוֹ אִיז דֶער דִין מֶען שַׁאצְט שְׁמוּאֵל'ן, גְלַייךְ וִוי עֶר וָואלְט גֶעוֶועזֶען אַבְּנֵעגִישֶׁער קְנֶעכְט וָוס וֶוערְט פַארְקוֹיפְט אוֹיף אֵייבִּיג אַזוֹ לַאנְג וִוי עֶר וֶועט לֶעבֶּען, וְוִיפִיל

רש"י

אבל שבת ורפוי לא א למדנו לכך נאמר פרשה זו (מכילתא): ונפל למשכב. כתרגומו ויפול לבוטלן לחולי שמבטלו ממלאכתו: (יט) על משענתו. על ב בוריו וכחו (מכילתא): ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג אלא למדך כאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה: רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי אם קטע ידו או רגלו רואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאילו הוא שומר קשואין שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנא' יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא. כתרגומו

שפתי חכמים

נפש עצמו מנ"ל דבהנך ועז"פ כל מיתה וכו' מלאתי: א אבל לער ובשת למדין אותן מפרשיות אחרות לכך נקט שבת ורפוי. הרא"ם: ב דלא

ליקוטי יקרים

עֶר וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען, אוּנ עֶר וֶוערְט גֶעשְׁטְרָאפְט פוּן הקב"ה, עֶרְשְׁטוּנְס דֶער מֶענְטְשׁ וָוס הֵייבְּט־אוֹיף זַיין הַאנְט צוּ שְׁלָאגֶען זַיין חָבֵר, אֲפִילוּ עֶר הָאט אִים נָאךְ נִיט גֶעשְׁלָאגֶען, הֵייסְט עֶר אַרָשָׁע, צְווֵייטוּנְס אַז עֶר הָאט אִים גֶעשְׁלָאגֶען אוּנ עֶר לִיגְט קְרַאנְק, אוּנ וַוייל עֶר אִיז קְרַאנְק קֶען עֶר נִיט גֵיין אִין שׁוּהְל דַאוֶונֶען, וְוִיפִיל הוּנְדֶערְטֶער אָמֵן פַארְלִירְט עֶר, וְוִיפִיל אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ, וְוִיפִיל בָּרְכוּ, וְוִיפִיל קְדוּשׁוֹת, דֶער מֶענְטְשׁ וֶועט קוּמֶען צוּ עוֹלָם הַבָּא פַר דֶעם בֵּית דִין וָוס אִין הִימֶעל אוּנ וֶועט מָאנֶען דִי עוֹלָם הַבָּא וָוס דֶער שְׁלֶעגֶער הָאט אִים אוֹסְגֶעבְּרֵיינְגְט, אִיז גָאר נִיט צוּ בַּרֶעכֶענֶען

פירוש לתורת אלהים

אַרַיין: (יט) אִם יָקוּם אוֹבּ דֶער וָוס אִיז גְשְׁלָאגֶן גְוָוארֶען וֶועט אוֹיף שְׁטֵיין פוּן דֶער קְרֶענְק אוּנ וֶועט גֵיין אוֹיף דֶער גַאס אוֹיף זַיין אוּנְטֶער לֶענוּנְג וְנִקָּה דֶער וָוס הָאט גְשְׁלָאגֶען זָאל מֶען אִים אַרוֹס לָאזֶען פוּן דֶער תְּפִיסָה רַק נָאר שִׁבְתּוֹ וָוס דֶער גְשְׁלָאגֶנֶר זִיצְט לֵיידִיג אוּנ קָאן קַיין מְלָאכָה נִיט טָאהְן מַחֲמַת שְׁלַאפְקַייט מוּז עֶר אִים בַּצָאלֶען וְרַפֹּא יְרַפֵּא אוּנ מוּז בַּצָאלֶען דֶעם רוֹפֵא

וָואס דֶער שְׁלֶעגֶער וֶועט לַיידֶען אַשְׁטְרָאף אִין הִימֶעל, אוֹיף דֶעם הֶעלְפְט נִיט אֲפִילוּ תְּשׁוּבָה, דְרִיבֶּער דַארְף יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זִיךְ דֶערְוַוייטֶערְן פוּן קְרִיג אוּנ פוּן כַּעַס:

אַסְיָא יְשַׁלֵּם׃ כ וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת עַבְדֵּהּ אוֹ יָת אַמְתֵהּ בְּשִׁלְטָן וִימוּת תְּחוֹת יְדֵהּ אִתְדָּנָא

כ וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם

תו"א נקם ינקם סנהדרין נב:

רשב"ם

(כ) בשבט. בדבר שאדם רגיל להכות את עבדו להוכיחו אבל בחרב לפי הפשט אחר יום או יומים חייב מיתה שאין זה דרך תוכחה אלא דרך רציחה. ובעבד כנעני מדבר אבל עבד עברי ישראל אינו כספו אלא כשכיר כתושב יהיה עמך ודינו כישראל לכל דבריו אלא שמוסר לו רבו שפחה כנענית:

רש"י

ישלם ג שכר הרופא (ב"ק פה): (כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעבד כנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעברי ת"ל כי כספו הוא מה כספו קנוי לו עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית והרי היה בכלל מכה ד איש ומת אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או ה יומים שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או אינו אלא אפי' אין בו כדי להמית ת"ל בישראל (במדבר לה) ואם באבן יד אשר ימות בה (או בכלי עץ יד אשר ימות בו. גירסת רא"ם) הכהו והלא דברים ק"ו מה ישראל חמור אין חייב עליו אא"כ הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא ו כדי למות בהכאה זו עבד הקל לא כ"ש: נקם ינקם. (סנהדרין עח) מיתת

בית יהודא

איז ער װערט געװען װען ער האט געהאט אלע גלידער גאנצע, אונ װיפיל איז ער װערט איצט װייניגער, אזו פיל מוז אים ראובן בצאהלן, אין דעם, װערט דאך שון געשאצט װיפיל שמואל הט געקענט פריער פארדינן אונ װיפיל ער װעט איצט קענן װייניגער פרדינן אז ער װעט געזונד װערן, אונ דם הט אים ראובן בצאהלט, פעהלט נאר צו בצאהלן פר די צייט װם שמואל איז קראנק אונ קען ניט פארדינן װיפיל ער װעט קענן שפעטר פרדינן אז ער װעט געזונד װערן, דם הייסט שבת, אונ דם מוז אוך ראובן בצאהלן: ורפא ירפא]. זאגט רש"י (כתרגומו) װי דר תרגום טייטשט, מען מיינט ניט ער אליין זאל אים היילן, נאר (ישלם שכר הרופא) ער זאל בצאהלען דעם דאקטאר װאס װעט אים היילן: (כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. אוב אמענטש װעט שלאגן זיין קנעכט אדר זיין דינסט, זאגט רש"י (בעבד כנעני הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט ביי אכנעניש׳ען קנעכט אדער אכנענישע דינסט, פרעגט רש"י (או אינו) אדער ניין (אלא בעברי) נאר מען שמועסט פון איודיש׳ען קנעכט, ענפערט רש"י (תלמוד לומר כי כספו הוא) די תורה זאגט דער קנעכט איז זיין געלט, דאס געלט פון זיין בעל הבית (מה כספו קנוי לו עולמית) אזו װיא זיין געלט גיהער צו אים אוף אייביג (אף עבד הקנוי לו עולמית) ביי דעם קנעכט מיינט מען אוך אזו אקנעכט װם ער גיהער צום בעל הבית אוף אייביג, איז דאך דאס נאר אכנענישער קנעכט, װארום איודישער קנעכט דינט דאך נאר זעקס יאהר (והרי היה בכלל מכה איש ומת) דער כנענישער קנעכט איז אוך געװען אין כלל פון דעם דין מכה איש ומת, אז מען שלאגט אמענטש אונ ער שטארבט הרגת מען דעם שלעגער (אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל) נאר דער פסוק וכי יכה איש האט ארויס גענומען דעם כנעניש׳ן קנעכט פון כלל מכה איש (להיות נידון בדין יום או יומים) ער זאל געמשפט װערען נאך דעם דין אויב ער װעט נאך דעם שלאגן לעבן אטאג אדר צוויי (שאם לא מת תחת ידו) אוב דר קנעכט איז ניט געשטארבן אונטער זיין האנט (ושהה מעת לעת פטור) אונ ער הט געלעבט נאך דעם שלאגן פיר אונ צװאנציג שעה, הרגת מען ניט דעם בעל הבית: ובשבט]. דר בעל הבית הט געשלאגן דעם קנעכט מיט ארוט, זאגט רש"י (כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר) דר פסוק שמועסט אז ער הט אים געשלאגן מיט אזו ארוט װם מען קען מיט איר הרגנן, פרעגט רש"י (או אינו) אדר ניין (אפילו אין בו כדי להמית) אפילו ער הט אים געשלאגען מיט אזו ארוט װאס מען קען ניט הרגנן מיט איר, פון דעסטװעגען אז ער איז געשטארבען אונטר זיין האנט הרגת מען אים (תלמוד לומר בישראל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו) זאגט דער פסוק ביי דעם דין אז איוד הרגת איוד, אוב ער הט אים געשלאגען מיט אשטיין װם מען קען מיט אים הרגנן, אונ ער איז געשטארבן הרגת מען אים"(והלא דברים קל וחומר) דארפען מיר אפלערנען דיא גרינגערע פון דיא שװערערע (ומה ישראל חמור) מאדאך אז מען הרגעת איוד װם זיין דין איז שװערער פון דעסטװעגן (אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית) הרגת מען ניט דעם רוצח סיידן ער הט אים געשלאגן מיט אזו אזאך װם מען קען מיט איר הרגנען (ועל אבר שהוא כדי למות בהכאה זו) אונ ער הט אים געשלאגען אוף אזו אגליד װאס מיט דעם שלאגען קען מען הרגנן (עבד הקל) אז מען הרגת אכנעניש׳ן קנעכט װם זיין דין איז גרינגער װוי מען הרגת איוד) (לא כל שכן) איז דען ניט געװיס אז מען הרגת אנדערש ניט דעם רוצח סיידען ער הט אים געשלאגען מיט אזו אזאך װם מען קען מיט אים הרגנען אונ אוף אזו א ארט װם מען קען געהרגת װערען:

שפתי חכמים

משעכתו ממש א"כ עדיין חולה הוא ושמא ימות ולמה כתיב ונקה המכה: ג ואפי' אם הוא רופא יכול לומר לו לא ניחא לי שתרפאני דכאריה דמית עלי וגם אם אמר לו יודע אני רופא שירפא אותך חנם יכול לומר לו אסיא דמסיא במגן מגן שויא. מגן תרגומו של חנם: ד דאף עו"א במשמע כ"ש עבד דחייב במלות ולא נתמעט עו"א אלא היכא דכתיב רעהו: ה וא"ת על הקרא הי"ל להקשות והרי היה בכלל כל כו'. וי"ל כדי שלא תימא הה"כ כאן דגלי קרא בעבד כנעני לידון בדין יום או יומים גם עבד עברי דינו הכי במדה דדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל כו' מש"ה הקדים רש"י או אינו אלא בעבד עברי כו' והוי דברי רש"י כמו הקשת ה"ש: ו מדכתיב ואם לו וקם עליו עד

פירוש לתורת אלהים

פאר דעם היילן: (כ) וכי יכה אונ װען אמענש װעט שלאגען זיין קנעכט או אדר זיין דינסט װם זאגען כנענים בשבט מיט אזוי ארוט װאס מען קאן מיט איר ממית זיין ומת אונ דער קנעכט אדער דיא דינסט װעט שטארבען אונטער זיין האנד נקום זאל דער האר װערען גיטייט מיט אשװערד:

מצות השם

(נ) (נקום ינקם) פון דעם פסוק לערנען מיר ארויס אז עס איז איין (מצות עשה) אוף דעם בית דין זייא זאלען הרגינען איין רוצח אונ דיא מענטשען פון דער עיר הנדחת מיט איין שװערד דאס לערינט מען ארוס װייל עס שטייט דא (נקם ינקם) אונ עס שטייט (חרב נוקמת) איז טייטש מען רעכינט מיט דיא שװערד דהיינו מען הארגית דעם רוצח מיט איין שװערד אונ דיא מצוה איז נוהג אין דער צייט װען מען פסקנת דיני נפשות:

יֻקָּם: כא אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד
לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא: ס כב וְכִי־יִנָּצוּ
אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ
יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ

אונקלוס

יִתְדָּן: כא בְּרַם אִם יוֹמָא
אוֹ תְרֵין יוֹמִין יִתְקַיַּם
לָא יִתְדָּן אֲרֵי כַסְפֵּהּ
הוּא: כב וַאֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין
וְיִמְחוֹן אִתְּתָא מְעַדְּיָא
וְיִפְּקוּן וַלְדַהָא וְלָא יְהֵא
מוֹתָא אִתְגְּבָאָה יִתְגְּבֵי

תו"א יום או יומים בבא קמא ל בתרא נ: כי כספו הוא ב"ק מם בתרא מס: וכי ינצו כתובות לג ב"ק מב סנהדרין עד עט: ויצאו ילדיה ב"ק מט: ולא יהיה אסון כתובות לג לד לה לז סנהדרין עד:

רשב"ם

(כא) כי כספו הוא. ודינו להכותו דרך תוכחה: (כב) ולא יהיה אסון. באשה:

בעל הטורים

(כא) אך אם יום. הפסוק הזה מתחיל בא' ומסיים בא' לומר שצריך שיחיה מעת לעת: יוקם. ג' הכא ואידך יוקם קין כל הורג קין שבעתים יוקם זה שאמרו חז"ל המוכר עבדו לשלשים יום רמ"א ראשון ישנו בדין יום או יומים ולא שני דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וזהו לא יוקם כי כספו הוא ואיזה כסף יוקם קין אותו שגופו קנוי לו כדכתיב קניתי איש את ה': כספו. בגימ' כדין לבהמה שאף בבהמה צריך מעת לעת לענין ריסוק אברים: (כב) וכי ינצו אנשים. ב' הכא ואידך כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו מה התם ממון דדרשינן וקלותה את כפה ממון אף ה"נ

בית יהודא

ונקום ינקם]. מיינט מען (מיתת סיף) מען זאל דעם בעל הבית הרגען מיט אשווערד (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דר פסוק (חרב נוקמת נקם ברית) זעהן מיר נקמה הייסט אז מען הרגת מיט אשווערד: (כא) ואך אם יום או יומים יעמוד לא יקם]. אוב דר קנעכט וועט לעבן נאך דעם שלאגן איין טאג אדר צוויי טאג זאל מען דעם בעל הבית ניט הרגנן, פרעגט רש"י (אם על יום אחד פטור) אויב דר קנעכט האט נאר געלעבט איין טאג נאך דעם שלאגען דארף מען ניט הרגנן דעם בעל הבית (על יומים לא כל שכן) אז דר קנעכט לעבט צוויי טאג נאך דעם שלאגן דארף מען דאך געוויס דעם בעל הבית ניט הרגנן, ווייסן מיר דאך אליין, צו וואס דארף דם די תורה שרייבן (אלא יום שהוא כיומים) נאר מען מיינט אז ער לעבט נאך דעם שלאגן אזו אטאג וואס ער איז ווי צוויי טאג (ואיזה זה מעת לעת) מען מיינט אויב ער לעבט אמעת לעת, פיר אונ צוואנציג שעה: ולא יקם]. זאל מען דעם בעל הבית ניט הרגען (כי כספו הוא) ווייל ער איז זיין געלט (הא אחר שהכהו) אבער אז איין אנדער מענטש וניט זיין בעל הבית] האט גשלאגען אעבד כנעני (אף על פי ששהה מעת לעת קודם שמת חייב) אפילו דער קנעכט האט געלעבט אמעת לעת ופיר אונ צוואנציג שעה] פאר זיין שטארבן, פון דעסטוועגען הרגת מען דעם רוצח: (כב) וכי ינצו אנשים]. (זה עם זה), אוב צוויי מענטשן וראובן אונ שמואל] האבן געקריגט איינר מיט דעם אנדערן (ונתכוון להכות את חברו) אונ ראובן הט גוואלט שלאגען זיין חבר שמואל (והכה את האשה) אונ דעם קלאפ וואס ער האט געוואלט געבען צו שמואל איז דער קלאפ געפאלען אויף אאשה וואס איז פלוצלונג געקומען צו דעם ארט וואס שמואל איז געשטאנען, אונ די אשה איז געווען מעוברת, דורך דעם קלאפ וואס ער הט איר געגעבען זענען פון איר בויך ארויס דיא קינדער איינער אדער צוויי אדער מער: ונגפו]. זאגט רש"י (אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה) נגיפה מיינט מען שטויסען, שלאגען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (פן תגוף באבן רגלך) טאמער וועט דיין פוס זיך אנשטויסען, אנשלאגען, אויף אשטיין, נאך שטייט אין פסוק (ובטרם יתנגפו רגליכם) איידר אייערע פיס וועלן אנגעשטויסען, אנגעשלאגען ווערן, נאך שטייט אין פסוק (ולאבן נגף) צו אשטיין וואס מען וועט זיך אן אים אנשטויסען, אנשלאגען: ולא יהיה אסון]. (באשה) צו די אשה אליין הט דער שטויס אדער דער קלאפ קיין שאדען געטאהן: ענוש יענש]. זאל ראובן בעשטראפט ווערן (לשלם דמי ולדות לבעל) ער זאל בצאהלען צו איר מאן געלט

רש"י

סייף וכן הוא אומר (ויקרא כו) חרב נוקמת נקם ברית (מכילתא): (כא) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום א' הוא פטור על יומים לא כ"ש אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מעת לעת (מכילתא): לא יוקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו אע"פ ששהה מעל"ע ז קודם שמת חייב: (כב) וכי ינצו אנשים. (מכילתא) זה עם ח זה ונתכוין להכות את חבירו והכה את האשה: ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה כמו (תהלים לא) פן תגוף באבן רגלך (ירמיה יג) ובטרם יתנגפו רגליכם (ישעיה ח) ולאבן נגף: ולא יהיה אסון. ט באשה: ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה ראויה להמכר

שפתי חכמים

שיתכוין לו כדי להמיתו ואם לא היה האבר כדי להמיתו אם כן לא נתכוין הוא להמיתו וא"ת בשבט ל"ל תיפוק ליה מק"ו מישראל וי"ל דאין עונשין מן הדין: ז דק"ל לא הל"ל אלא וכי יכה איש את עבדו או את אמתו קנין כספו וגו' כי ל"ל. ועז"פ כי הכ' פה נתינת טעם הוא אדלעיל לו' האדון נידון בדין יום או יומים אבל אחר לא וק"ל: ח אבל לא שניהם עם אשה דא"כ אפי' אחד נמי ועוד ונתנו בפלילים מבע"ל: ט דאין לומר בולדות דהא כתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) אך אם יום או יומים. פירש"י והרי הוא בכלל מכה איש ומת אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או יומים. ואי קשיא אמאי לא אמרי' דזה היה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ונימא שאפילו ישראל נדון בדין יום או יומים. ויש לומר דאדרבה דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש הוא זה שאי אתה יכול להחזירו לכללו. וא"ת הניחא למ"ד דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש לאו איהו גמר מכלליה ולא כלליה גמר מיניה אלא למ"ד כלליה גמר מיניה מאי איכא למימר מהא א"כ נילוף מיניה ישראל לידון בדין יום או יומים. י"ל בהני דמשאר דברים גמר כלליה מיניה מ"מ מן הדבר החדש הכל מודים דאף כלליה לא גמר מיניה. וא"ת למאן דאמר לא

פירוש לתורת אלהים

(כא) אך אבער ווען דער קנעכט אדער דיא דינסט וועט לעבן נאך דעם שלאגן איין מעת לעת לא יוקם זאל דער האר ניט ווערן גשטראפט כי ווייל דער קנעכט איז גיקופט גווארן פון זיין געלד [עיין רש"י]: (כב) וכי ינצו אנשים אונ ווען צווייא מענשען וועלען זיך קריגען ונגפו אונ איינער פון זייא וועט שטוסן איין אשה מעוברת שלא בכוונה ויצאו אונ זיא וועט מפיל זיין אירע קינדער מחמת דעם ולא יהיה אסון אונ דיא אשה איז ניט גשטארבען ענוש יענש זאל דער מענש ווערן גשטראפט מיט געלד

כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃ כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃ כד עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד

אונקלוס: כְּמָא דִישַׁוֵּי עֲלוֹהִי בַּעֲלַהּ דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן עַל מֵימַר דַּיָּנַיָּא׃ כג וְאִם מוֹתָא יְהֵא וְתִתֵּן נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא׃ כד עֵינָא חֲלָף עֵינָא שִׁנָּא חֲלָף שִׁנָּא יְדָא חֲלָף יְדָא

תו"א כאשר ישית ב"ק מג ערכין ז׃ ונתן בפלילים מגילה טו סנהדרין קיח׃ ואם אסון כתובות לג סנהדרין עד׃ נפש תחת נפש חגיגה יא כתובות לג ב"ק פד סנהדרין עט פו׃ עין תחת עין ב"ק פג פד׃

רשב"ם

בפלילים. בשומת הדיינים׃ (כג) ונתתה נפש תחת נפש. ופטור מדמי וולדות׃ (כד) עין תחת עין. דמי עין דכוותה. וכל אלו הדברים דרשו מה צורך עין תחת

רש"י

בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה׃ ענוש יענש. י יגבו ממון ממנו כמו (דברים כב) וענשו אותו מאה כסף׃ כאשר ישית עליו וגו'. כשיתבענו הבעל ב בב"ד להשית עליו עונש על כך׃ ונתן. המכה דמי ל ולדות׃ בפללים. ע"פ הדיינים׃ (כג) ואם אסון יהיה. באשה׃ ונתתה נפש תחת נפש. (סנהדרין עט) רבותינו חולקין בדבר יש אומרים נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק׃ (כד) עין תחת עין. סימא עין חבירו נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק וכן

בית יהודא

פַר די קינדער (שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִמָּכֵר בַּשּׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בִּשְׁבִיל הֶרְיוֹנָהּ) מיר זעהן די אִשָּׁה גְלַייך ווי זיא וואלט געוועזן אַכְנַעֲנִישׁע דינסט צו פַארקויפט ווערן אין גאס פַר אַדינסט, מיט ווי פִיל איז מעהר ווערט אַזוי אַדינסט אַז זיא איז מְעוּבֶּרֶת ווי זיא איז ליידיג ניט מְעוּבֶּרֶת, דְהַיְינוּ אַז זיא איז ניט מְעוּבֶּרֶת איז זיא ווערט הונדערט רובל, אונ אַז זיא איז מְעוּבֶּרֶת איז זיא ווערט הונדערט מיט צְוואַנְצִיג רובל, ווייל דר בַּעַל הַבַּיִת רעכנט די קינדער וועלן ביי אים זיין קנעכט, די צוואנציג רובל דארף ראובן בַּצָאהלען צו איר מאן פַר די קינדער׃ (עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ). ראובן זאל בעשטראפט ווערן (יִגְבּוּ מִמֶּנּוּ מָמוֹן) מען זאל נעמען פון אים געלט פַר די קינדער (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף) מען זאל אים שטראפן ער זאל בּאצאהלען הונדערט כֶּסֶף, זעהן מיר „עוֹנֶשׁ" מיינט מען געלט׃ (כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו וגו'). זאגט רש"י מען מיינט (כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהָשִׁית עָלָיו עוֹנֶשׁ עַל כָּךְ) אַז דער מאן וועט רופען דעם שלעגער צו בֵּית דִּין אונ ער וועט מאנען בֵּית דִּין זיי זאלען דעם שלעגער בעשטראפן (וְנָתַן הַמַּכֶּה דְּמֵי וְלָדוֹת) זאל דר שלעגער געבן צום מאן געלט פַר די קינדר (בִּפְלִילִים, עַל פִּי הַדַּיָּינִים) ווי פִיל די דַיָינִים וועלען אָפּשאצען ער זאל בעצאהלען׃ (כג) (וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה). (בָּאִשָּׁה) אויב דיא אִשָּׁה וועט געהַרְגֶת ווערן׃ (וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ). זאלסטו געבן אַמענטש פַר אַמענטש, זאגט רש"י (רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִים בְּדָבָר) אונזערע רבנים קריגען אין דעם דין (יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מַמָּשׁ) עס זענען דא רבנים וואס זאגען מען זאל דעם שלעגער (ראובן) הרגנען (וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן) אונ עס זענען דא רבנים וואס זאגען דער שלעגער זאל בצאהלען געלט ווי פִיל די אִשָּׁה איז ווערט געוועזן אַז מען וואלט איר פארקויפט אויף אייביג ווי אַכְנַעֲנִישׁע דינסט (אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מַמָּשׁ) אָבער הרגנען זאל מען ניט דעם שלעגער (שֶׁהַמִּתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה) וואָרום אַז אייגער מיינט צו הרגנען דעם מענטש, אונ דער מענטש איז ניט געהרגת געווארן, נאר איין אַנדערער איז געהרגת געווארן (פָּטוּר מִמִּיתָה) דארף מען ניט הרגנען דעם שלעגער (וּמְשַׁלֵּם לְיוֹרְשָׁיו דָּמָיו) אונ ער בצאהלט צו דיא יוֹרְשִׁים דָם געלט וואס דער געהרגעטער איז ווערט געוועזן (כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בַּשּׁוּק) אַז ער וואלט פארקויפט געווארן אין גאס פַר אַקנעכט׃ (כד) (עַיִן תַּחַת עַיִן). זאגט רש"י מען מיינט (סִימֵּא עֵין חֲבֵרוֹ) אויב איינער (ראובן) האט בלינד געמאכט דיא אויג פון זיין חבר שמואל (נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ) דארף ראובן בצאהלן געלט פַר די אויג (כַּמָּה שֶׁפָּחֲתוּ דָמָיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

איהו גמר מכלליה ולא כלליה גמר מיניה שאר דברים א"כ מנא לן שרוצח שהרג את ישראל בסייף מנקום ינקם דהכא דכתיב גבי עבד לא יליף. י"ל דנפקא ליה משופך דם האדם באדם דמו ישפך ושפיכות דם אינה אלא בסייף אי נמי ואתה תבער כדמסיק בכתובות אלו נערות. אלא אי קשיא הא קשיא היכי מצי יליף דבשבט ר"ל שיש בו כדי להמית מישראל כדפרש"י והלא הכל מודים דאיהו לא גמר מכלליה. וי"ל דמכח ק"ו מיהא גמר ולכך נקט רש"י לשון זה והלא דברים ק"ו מה ישראל חמור אינו חייב אלא בדבר שיש בו כדי להמית עבד הקל לא כל שכן. ואיתמר במכילתא אם אתה אומר כן אתה מענישו מן הדין ומה ר"ל אדרבה מק"ו זה אנו באין להקל עליו. וי"ל דמשכחת לה חומרא ברודף דקים לן דרודף שרדף אחר חבירו להרגו בדעתו להצילו בנפשו של רודף וזה האדון היה רודף אחר עבדו להרגו בשבט שאין בו כדי להמית ובא ישראל אחר והרג האדון להציל העבד וכיון דאמר מדין זה שאין האדון חייב לפי שאין בה כדי להמית נמצא שזה הישראל שהרג האדון חייב מיתה נמצא שאתה מחייבו ומענישו מן הדין מהר"י יצחק מפיטוב"ן ז"ל׃ (כג) ואם אסון יהיה. למ"ד נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ר"ל נפש תחת נפש ממש ולמ"ד פטור ממיתה וחייב ממון הוי נפש תחת נפש ממון פדיון נפשו ולתנא דבי חזקיה דסבר פ"ק דבבא קמא דפטור אפילו ממון מתפרש קרא הכי ואם אסון יהיה ונתכוון לאשה עצמה ונתת נפש תחת נפש. ותימה מה חידוש יש בזה דכיון דנתכוין לאשה דנהרג ולי נראה דסד"א דכיון דלא אתעבידא

שפתי חכמים

תחת נפש ואי בולדות הא כתיב מכה איש ולא כפל׃ י מדכתיב ונתן בפלילים משמע שעדיין לא פרע לכן אמר ל' יגבו ולא יפרע׃ כ דאי פירושו כפי מה שישית הוא מאי ונתן בפלילים דמשמע שאין הדבר תלוי בבעל׃ ל לאפוקי דמיה של האשה המוכה וה"ג מקרא קלר׃

פירוש לתורת אלהים

צו בַּצָאלֶן צוא איר מאן פַר דיא קינדער [עיין רש"י] אוב דיא אִשָּׁה וועט שטארבן דארף דעם שטוסען כַּאֲשֶׁר אוב דר מאן וועט מאנען ביי דעם שלעגר פַר די קינדער וְנָתַן זאל דער וואס האט גשלאגן געבין געלד פאר די קינדר בִּפְלִלִים דארף די דַיָינִים וויפל דיא דַיָינִים וועלען פַסקענען׃ (כג) וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה אונ וְנָתַתָּ זאלסטו געבין נֶפֶשׁ אַנֶפֶשׁ פאר אַנֶפֶשׁ [עיין רש"י]׃ (כד) עַיִן תַּחַת עַיִן ווען איינר הט דעם אנדרן איין אוג אוים גישלאגין זאל מען אים שאצען וויפעל ער איז וועלוועלער געווארן אן דעם אוג אזו מוז ער אים

רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת

רִגְלָא חֲלָף רִגְלָא: כה כְּוָאָה חֲלָף כְּוָאָה פִּדְעָא חֲלָף פִּדְעָא

הר"א רגל תחת ב"ק פד: כויה תחת שם: פצע תחת שם כו פד פה: חבורה תחת ב"ק פד:

רשב"ם

ישינוגר. פסוק זה כולו בחסרון אברים: (כה) כויה תחת כויה. אע"פ שאין בכלל אלו חסרון אבר חייב דמי צער ובשת ורפוי. פצע מכת חרב וחבורה בציפורניו

בית יהודא

לְמְכּוֹר בַּשּׁוּק) ווי פִיל עֶר אִיז אִיצְט וֶוינִיגֶער וֶוערְט פוּן פְרִיעֶר אַז מֶען וָואלְט אִים פַארְקוֹיפְט פַר אַקְנֶעכְט אִין גַאס, דְהַיְינוּ אַז מֶען וָואלְט אִים פַארְקוֹיפְט אִין גַאס פַר אַ אֵייבִּיגֶן קְנֶעכְט וֶוען עֶר הָט גֶעהַאט בֵּיידֶע אוֹיגֶען, אִיז עֶר וֶוערְט גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט רוּבֶּל, אוּנ אִיצְט אִיז עֶר נָאר וֶוערְט אַכְטְצִיג רוּבֶּל, דַארְף רְאוּבֵן אִים בְּצָאהְלֶען צְוַואנְצִיג רוּבֶּל (וְכֵן כּוּלָם) אוּנ אַזוֹי אִיז דֶער דִין בַּיי דִי אַלֶע פֶעלֶערְם וָואס שְׁטֵייעֶן דָא אִין דִי פְּסוּקִים (וְלֹא נְטִילַת אֵבֶר מַמָּשׁ) אוּנ מֶען מֵיינְט נִיט מֶען זָאל דֶעם שְׁלֶעגֶער בְּלִינְד מַאכֶען, אוּנ נִיט אַרוֹיסְנֶעמֶען אַצָאן פַר אַצָאן, אוּנ נִיט אָפְּהַאקֶן אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס פַר אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס, מֶען מֵיינְט נָאר בְּצָאהְלֶען גֶעלְט (כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶּרֶק הַחוֹבֵל) ווִיא דִי רַבָּנָן הָאבֶּן גֶעלֶערוּנְט אִין פֶּרֶק הַחוֹבֵל: (כה) וּכְוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּהוּ. זָאגְט רש"י כְּוִיָּה מֵיינְט מֶען (מִכְוַת אֵשׁ) דְהַיְינוּ רְאוּבֵן הָט גֶעגֶעבֶּען אבְּרֶען מִיט פַייעֶר אוֹיף אַגְלִיד פוּן שְׁמוּאֵל (וְעַד עַכְשָׁיו דִּבֵּר בַּחֲבָלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּחַת דָּמִים) בִּיז אִיצְט הָט דֶער פָּסוּק גֶערֶעט אַז אֵיינֶער הָט גֶעטָאהְן דֶעם אַנְדֶערֶען שָׁאדֶען וָואס עֶר אִיז אִיצְט וֶוינִיגֶער וֶוערְט פוּן פְרִיעֶר (וְעַכְשָׁיו

רש"י

כולם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפ' החובל (ב"ק פד): (כה) כויה תחת כויה. מכות אש ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא צער כגון כוואו בשפוד על צפרניו אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: פצע. היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו נפרדו"ר בלעז (אפעגע וואונדע) הכל לפי מה שהוא אם יש בו פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי ובשת וצער ומקרא זה יתר הוא ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הצער אפי' במקום נזק שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הצער לו' הואיל וקנה ידו יש עליו להתכה בכל מה שירצה אלא אומרים יש לו להתכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה התכה בברזל וצערו: חבורה. היא מכה שהדם נצרר בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו ולשון חבורה טק"א בלעז [פפלעקקן] כמו (ירמיה יג) ונמר חברברותיו ותרגומו משקופי לשון הכטה בטדור"א בלעז [שלאג] וכן שדופות קדים שקיפן קידום הבוטות ברוח וכן על המשקוף על שם שהדלת

כְּשֶׁאֵין בָּהּ פְּחַת דָּמִים) אִיצְט שְׁמוּעֶסְט מֶען אַז עֶר הָאט אִים נִיט וֶוינִיגֶער גֶעמַאכְט פוּן זַיין גֶעלְט (אֶלָּא צַעַר) עֶר הָט אִים נָאר גֶעמַאכְט שְׁמֶערְצֶען (כְּגוֹן כְּוָאוֹ בְּשַׁפּוּד עַל צִפָּרְנָיו) עֶר הָאט אִים אַבְּרֶען גֶעטָאהְן מִיט אַהֵייסֶען שְׁפִּיז אוֹיף זַיין נָאגֶעל (אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִטּוֹל לִהְיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ) מֶען זָאל פְרֶעגֶען אֵיין אַנְדֶער מֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ ווִיא פִיל עֶר ווִיל מֶען זָאל אִים גֶעבֶּען עֶר זָאל זִיךְ לָאזֶען אַבְּרֶען גֶעבְּן מִיט אַהֵייסֶען שְׁפִּיז ווִי מֶען הָט גֶעטָאהְן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ, אַזוֹי פִיל זָאל מֶען דֶעם מֶענְטְשׁ בְּצָאהְלֶען: וּפֶּצַע. זָאגְט רש"י (הִיא מַכָּה הַמּוֹצִיאָה דָם) פֶּצַע מֵיינְט מֶען אַזוֹי אַמַּכָּה וָואס פוּן אִיר גֵייט אַרוֹיס בְּלוּט (שֶׁפָּצַע אֶת בְּשָׂרוֹ) עֶר הָט אִים צוּ שְׁפַּאלְטֶען דָאס פְלֵיישׁ (הַכֹּל לְפִי מַה שֶׁהוּא) מֶען דַארְף זֶעהְן ווִי דִי מַכָּה אִיז (אִם יֵשׁ בּוֹ פְּחַת דָּמִים) אוֹיב וֶועגֶען דִי מַכָּה אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וֶועלְוֶועלֶער גֶעוָוארֶען (נוֹתֵן נֶזֶק) דַארְף דֶער שְׁלֶעגֶער אִים בְּצָאהְלֶען דֶעם שָׁאדֶען (וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב) אוֹיב עֶר אִיז קְרַאנְק גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם שְׁלָאגֶען אוּנ עֶר לִיגְט אִין בֶּעט, עֶר קֶען נִיט גֵיין פַארְדִינֶען (נוֹתֵן שֶׁבֶת וְרִפּוּי וּבֹשֶׁת וְצַעַר) דַארְף דֶער שְׁלֶעגֶער אִים גֶעבְּן פַּרְנָסָה אַזוֹי לַאנְג ווִי עֶר לִיגְט אִין בֶּעט ווִי פִיל עֶר ווָעט קֶענֶען פַארְדִינֶען יֶעדֶער וָואךְ וֶוען עֶר וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען, אוּנ עֶר דַארְף אִים הֵיילֶען, אוּנ עֶר דַארְף אִים בְּצָאהְלֶען פַר דִי שַׁאנְדֶע וָואס עֶר הָט אִים בְּלִינְד גֶעמַאכְט, אָדֶער וָואס עֶר הָט אִים אָפְּגֶעהַאקְט אַהַאנְט אָדֶער אַפוּס, אוּנ עֶר דַארְף אִים בְּעצָאהְלֶען פַר דִי יְסוּרִים וָואס עֶר הָאט גֶעהַאט (וּמִקְרָא זֶה יָתֵר הוּא) אוּנ דֶער פָּסוּק אִיז אִיבֶּערִיג (וּבְהַחוֹבֵל דְּרָשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ לְחַיֵּיב עַל הַצַּעַר אֲפִילוּ בִּמְקוֹם נֶזֶק) אִין פֶּרֶק הַחוֹבֵל לֶערְנֶען דִי רַבָּנָן אֲפִילוּ דֶר שְׁלֶעגֶער בְּצָאהְלְט אִים דֶעם שָׁאדֶען פוּן דִי אוֹיג אָדֶער פוּן דִי הַאנְט אָדֶער פוּן דִיא פוּס פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען דַארְף עֶר אִים בְּצָאהְלֶען פַר דִי שְׁמֶערְצֶן בְּעזוּנְדֶר (שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ) אֲפִילוּ דֶר שְׁלֶעגֶער בְּצָאהְלְט אִים גֶעלְט פַר דִי הַאנְט פוּן דֶעסְטְוֶועגְן (אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר) מַאכְט מֶען אִים נִיט פְרַיי פוּן צוּ בְּצָאהְלֶען פַר דִיא יְסוּרִים (לוֹמַר הוֹאִיל וְקָנָה יָדוֹ יֵשׁ עָלָיו לְהַתִּכָה בְּכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה) מִיר זָאגֶען נִיט ווַייל דֶער שְׁלֶעגֶער הָט דִי הַאנְט גֶעקוֹיפְט וֶוער בַּצָאלְט פַר אִירוּ מֶעג עֶר זִיא אָפְּשְׁנֵיידֶן מִיט וָואס עֶר ווִיל, אֲפִילוּ עֶר הָאט יְסוּרִים (אֶלָּא אוֹמְרִים) נָאר מִיר זָאגֶען (יֵשׁ לוֹ לְהַתִּכָה בְּסַם שֶׁאֵינוֹ מִצְטַעֵר כָּל כָּךְ) עֶר דַארְף זִיא אָפְּשְׁנֵיידֶן מִיט אַזוֹ אַסַם וּבְלָארֶע פַארְם) וָואס דֶער צַעַר וְדִי יְסוּרִים) זֶענֶען נִיט גְרוֹס (וְזֶה חֲתָכָהּ בְּבַרְזֶל וְצִעֲרוֹ) אוּנ עֶר הָט אִים אָפְּגֶעהַאקְט דִי הַאנְט מִיט אַאַייזִין וָואס דִיא יְסוּרִים זֶענֶען גְרוֹס, דַארְף עֶר אִים בְּצָאלֶען פַר דִי יְסוּרִים: וְחַבּוּרָה) . זָאגְט רש"י (הִיא מַכָּה שֶׁהַדָּם נִצְרַר בָּהּ וְאֵינוֹ יוֹצֵא) חַבּוּרָה אִיז אַמַּכָּה וָואס דִי בְּלוּט פַארְזַאמוּלְט זִיךְ אוּנְטֶער דִי הוֹיט, אוּנ דִי בְּלוּט גֵייט נִיט אַרוֹיס, נָאר דֶר אָרְט וֶוערְט הוֹיךְ (אֶלָּא שֶׁמַּאְדִים הַבָּשָׂר כְּנֶגְדּוֹ) אוּנ דָם פְלֵייש וָואס אִיבֶּער דִי בְּלוּט וֶוערְט רוֹיט (לְשׁוֹן חַבּוּרָה) מֵיינְט מֶען אַפְלֶעק (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְנָמֵר חֲבַרְבּוּרוֹתָיו) דֶער לֶעמְפֶּערְט קֶען נִיט עֶנְדֶערִין זַיינֶע פְלֶעקִין וָואס עֶר הָט אוֹיף זַיין פֶעל (וְתַרְגּוּמוֹ מַשְׁקוֹפֵי) אוֹיף דֶעם וָוארְט „חַבּוּרָה" טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם מַשְׁקוֹפֵי (לְשׁוֹן חֲבָטָה) קְלַאפִּין (וְכֵן שְׁדוּפוֹת קָדִים) אוֹיף דִיא וֶוערְטֶר „שְׁדוּפוֹת קָדִים" טַייטְשְׁט אוֹךְ דֶער תַּרְגּוּם „שְׁקִיפָן קִדּוּם", דָם מֵיינְט מֶען „חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ" אוֹיסְגֶעקְלַאפְּט פוּן ווִינְט (וְכֵן עַל הַמַּשְׁקוֹף) דֶעם וָוארְט עַל „הַמַּשְׁקוֹף" מֵיינְט מֶען אוֹיךְ גֶעקְלַאפְּט, דִי בְּרֶעטִיל וָואס אִיבֶּער דִי טִיר הֵייסְט מַשְׁקוֹף (עַל שֵׁם שֶׁהַדֶּלֶת נוֹקֵשׁ עָלָיו) ווַייל דִיא טִיר קְלַאפְּט אוֹיף דִי בְּרֶעט וְחַבּוּרָה מֵיינְט מֶען עֶר הָט גֶטָאן אַקְלַאפּ זַיין חָבֵר

פירוש לתורת אלהים

בְּצָאלֶען שֵׁן אַצָאן תַּחַת שֵׁן פַאר אַצָאן יָד אַהַאנְט פַאר אַהַאנְט רֶגֶל אַפוּס פַאר אַפוּס זָאל מֶען שַׁאצֶען ווִיא פְרִיעֶר שְׁטֵייט: (כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה וֶוען אֵיינֶער הָט דֶעם אַנְדֶערֶן אֵיין בְּרִי גְטָאהְן זָאל מֶען שַׁאצֶען ווִיפִיל אַמֶענְשׁ זַיין גְלַייכֶן וָואלְט גֶוָואלְט נֶעמֶן גְצָאלְט עֶר זָאל זִיךְ לָאזֶן אַזוֹ אַצַער טָאהְן מוּז עֶר אִים אַזוֹי פִיל

חבורה: ס כו וכי־יכה איש את־עין
עבדו או־את־עין אמתו ושחתה
לחפשי ישלחנו תחת עינו: כז ואם־
שן עבדו או־שן אמתו יפיל לחפשי
ישלחנו תחת שנו: פ כח וכי־יגח שור

תו"א וכי יכה איש קידושין כד: ושחתה קידושין כד ב"ק כו: לחפשי קידושין כד: תחת עינו ב"ק עד: ואם שן עבדו קידושין כד: וכי יגח שור ברכות נו ב"ק ג לט מב:

אונקלוס

משקופי חלף משקופי: כו וארי ימחי גבר ית עינא דעבדה או ית עינא דאמתה ויחבלנה לבר חורין יפטרנה חלף עינה: כז ואם שנא דעבדה או שנא דאמתה יפל לבר חורין יפטרנה חלף שנה: כח וארי יגח תורא ית

בעל הטורים

ממון דנתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון: (כו) וכי יכה. אלו שני פסוקים מתחילין בוא"ו ומסיימין בוא"ו וכי יכה תחת עינו ואם שן עבדו תחת שנו הרי כ"ד כנגד כ"ד איברים שיוצא בהם ויש בהם כ"ו תיבות כשתצרף עמהן שן ועין יהיו כ"ו

רשב"ם

דבר מועט: (כו) תחת עינו. בעבד כנעני:

רש"י

מוקש עליו: (כו) את עין עבדו. כנעני אבל עברי אינו יוצא בשן ועין כמו שאמרנו אלא לא מ תלא כלאת העבדים: תחת עינו. (מכילתא) וכן בכ"ד ראשי ג אברים אלבעות הידים והרגלים ושתי אזנים והחוטם וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין שאם נא' עין ולא נאמר שן הייתי אומר מה עין שנבראת עמו אף כל שנבראת עמו והרי שן לא נבראת עמו. ואם נא' שן ולא נאמר עין הייתי אומר אפי' שן תינוק שיש לה חליפין לכך נא' עין: (כח) וכי יגח

בית יהודא

אוג די בלוט איז פרלאפן אונטער די הויט, אונ דר מענטש הט שמערציך: (כו) ואת עין עבדו. אויב דער בעל הבית הט געשלאגן זיין קנעכט אונ הט אים אויסגעהאקט אדער בלינד געמאכט אאויג, אויב דר קנעכט איז אכנעני, גייט ער ארוים פריי פון זיין בעל הבית (אבל עברי אינו יוצא בשן ועין) אבער אז דר קנעכט איז איוד, אונ דר בעל הבית הט אים אויסגהאקט אאוג אדער אצאן גייט ער גיט ארוס פריי (כמו שאמרנו אצל לא תצא כצאת העבדים) ווי מיר האבן גזאגט ביי דעם פסוק לא תצא כצאת העבדים: ותחת עינו. זאגט רש"י (וכן בכ"ד ראשי אברים) אז דר בעל הבית האקט אפ זיין כנענישען קנעכט איין גליד פון דיא פיר אונ צוואנציג גלידער גייט אוך דר קנעכט ארוים פריי, דס זענען דיא פיר אונ צוואנציג גלידער (אצבעות הידים והרגלים) אויב ער הט אים אפגעהאקט איין פינגער פון די הענט אדער איין פינגער פון די פיס (ושתי אזנים) אדער ער הט אים אפגעשניטען איין אויער (והחוטם) אדער ער הט אים אפגעשניטען דעם שפיץ נאז (וראש הגויה שהוא גיד האמה) אדר ער הט אים אפגשניטן דעם שפיץ פון די מילה, פרעגט רש"י (ולמה נאמר שן ועין) צו וס שטייט אין פסוק אז דער בעל הבית האקט אוס דעם כנענישען קנעכט אצאן אדער אאויג גייט דער קנעכט ארוים פריי, זאל שטיין איינס, אצאן, אדער אאויג, וועלען מיר לערנען איינס פון דם אנדערע, ענטפערט רש"י (שאם נאמר עין ולא נאמר שן) אויב עס וואלט געשטאנען אז ער האקט אוים אאויג דעם קנעכט גייט דער קנעכט ארוים פרייא, אונ אז ער האקט אוס אצאן דעם קנעכט וואלט ניט געשטאנען אז ער גייט ארוס פריי (הייתי אומר) וואלט איך זאגן (מה עין שנברא עמו) אזו ווי דער אויג איז גיבארין געווארן מיט דעם קנעכט אז דער בעל הבית האקט אים אוים די אויג גייט ער ארוים פריי (אף כל שנברא עמו) אזו וועלכין גליד וס איז גיבארן מיט דעם קנעכט אז דר בעל הבית האקט אים אפ גייט דער קנעכט ארוים פריי (והרי שן לא נברא עמו) דר צאהן איז דאך ניט גיבארן גיווארען מיט דעם קנעכט, וואלט איך מיינען אז ער האקט אוים אצאהן דעם קנעכט גייט ער ניט ארוים פריי, דריבער מוז דר פסוק זאגין אז דער בעל הבית האקט אוים אצאן דעם קנעכט גייט אוך דער קנעכט ארוים פריי (ואם נאמר שן ולא נאמר עין) אונ אז אין פסוק וואלט געשטאנען אז דער בעל הבית האקט אוים אצאן דעם קנעכט גייט ער ארוס פריי, אונ אז דער בעל הבית האקט אוים אאויג דעם קנעכט וואלט ניט געשטאנען אז ער גייט ארוים פריי (הייתי אומר) וואלט איך זאגין (אפילו שן תינוק שיש לה חליפין) אויב דער בעל הבית הט אכנענישען קינד פר אקנעכט אונ דער בעל הבית הט אים אויסגעהאקט אצאן, זאל דער קינד ארויסגיין פריי, אפילו זיין צאן וועט אים צוריק אפ־וואקסין (לכך נאמר עין) דריבער זאגט דר פסוק עין אוך, אזו וויא אאויג קומט ניט צוריק איין אנדער אויג, אזו נאר אז ער האקט אוים אצאן פון אגרוסין קנעכט, וואס וועט אים קיין אנדער צאן צוריק אפוואקסין, גייט ער ארוים פריי, אבער אז ער האקט אוים אצאן פון אקליינעם קנעכט וס עס וועט צוריק אפוואקסין איין אנדער צאן גייט ער ניט ארוס פריי: (כח) וכי יגח שור את איש. אוב אאקס וועט הרגנן אמענטש. זאגט רש"י (אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף)

דעת זקנים מבעלי התוספות

מחשבתו שהרי עיקר כוונתו היתה להרוג את חבירו לא ליחייב קמ"ל: (כו) לחפשי ישלחנו. מדרש ולכך יוצא עבד כנעני בשן

שפתי חכמים

ם ויליף מהקישא דעברי או העבריה: נ הוא בנין אב משן ועין כו' הלך הסוה שבכן שכן מומין קבועים וראשי אברים ונגלוי וכמתכוין

פירוש לתורת אלהים

באצלן פצע אוואנד פר אוואנד חבורה. אבייל פאר אבייל: (כו) וכי יכה איש את עין עבדו אונ ווען אמענטש וועט אוים שלאגען איין אויג פון זיין עבד כנעני או אדר איין אויג פון זיין שפחה כנענית ושחתה אונ ער וועט דאס אונ פאר דארבן לחפשי זאל ער אים פריי ארום שיקן תחת עינו פר זיין אוג: (כז) ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל אונ אויב ער וועט מאכען ארוים פאלען אצאן פון זיין עבד כנעני אדער פון זיין שפחה

מצות השם

(נא) (וכי יגח שור את איש וגו') פון דיא פסוקים לערנען מיר ארוס אז עס איז איין (מצות עשה) אויף דעם בית דין

אֶת־אִ֛ישׁ א֥וֹ אֶת־אִשָּׁ֖ה וָמֵ֑ת סָק֨וֹל יִסָּקֵ֜ל הַשּׁ֗וֹר וְלֹ֤א יֵאָכֵל֙ אֶת־בְּשָׂר֔וֹ וּבַ֥עַל הַשּׁ֖וֹר נָקִֽי׃ כט וְאִ֡ם שׁ֣וֹר נַגָּח֩

אונקלוס

גֻּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וִימוּת אִתְרְגָמָא יִתְרְגֵם תּוֹרָא וְלָא יִתְאֲכֵל יָת בִּסְרֵהּ וּמָרֵהּ דְּתוֹרָא יְהֵי זַכָּאָה׃ כט וְאִם תּוֹר נַגָּח הוּא

תו"א סקול יסקל קידושין נו ב"ק מה:

רשב"ם

(כח) סקול יסקל השור. לפי הפשט ולא יאכל את בשרו לא לנכרי ולא לכלב לאחר שנסקל ואע"פ שהנבלה וטרפה כתוב בם או מכור לנכרי לכלב תשליכון אותו כאן אינו מותר בהנאה לאחר סקילה. וחכמים פירשו

בעל הטורים

אברים וכן בויאמר ארור כנען ויאמר ברוך ה' אלהי שם כ"ו תיבות ומתחילין בוא"ו ומסיימין בוא"ו: (כח) ולא יאכל. בגימט' ולא הנאה: (כט) נגח. ב' במס' הכא ואידך או נודע כי שור נגח הוא כדאיתא

בית יהודא

ווער עס הרגת א מענטש סיי א אקם און סיי איין אנדער מין בהמה און סיי א חיה און סיי א עוף איז אלץ איין דין, נאר פר וואס זאגט דער פסוק א אקם (אלא שדבר הכתוב בהווה) נאר דר פסוק שמועסט פון א אקם ווייל דר גאטור פון א אקם איז ער זאל מאכן שאדין און הרגנן מענטשין און בהמות וחיות קומען דאך ניט צווישן מענטשין: ולא יאכל את בשרו. זיין פלייש זאל ניט געגעסין ווערין, פרעגט רש"י (ממשמע שנאמר סקול יסקל השור) אז אין פסוק שטייט מען זאל דעם אקם בעווארפן מיט שטיינער ביז מען וועט אים הרגנן (איני יודע שהוא נבלה) ווייס איך דען ניט אז דר אקם איז געווארען א נבלה (ונבלה אסורה באכילה) און א נבלה טאר מען דאך ניט עסין (אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו) צו וואס דארף די תורה זאגען מען זאל ניט עסין זיין פלייש, ענטפערט רש"י מען מיינט (שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה) אויב בית דין האבן געפסקת מען זאל דעם אקם הרגנן נאכדעם האט מען אים געשאכטן, טאר מען אויך ניט עסין זיין פלייש, זאגט רש"י (בהנאה מנין) פון וואנען ווייסן מיר אפילו נאר הנאה האבען טאר מען אויך ניט (תלמוד לומר ובעל השור נקי) זאגט דר פסוק דר בעל הבית פון אקם זאל זיין ריין, וואס מיינט מען ריין (כאדם האומר לחבירו) וויא א מענטש זאגט צו זיין חבר (יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום) יענער מענטש איז ארויס געגאנגען ריין פון זיין פרמעגן ווער הט זיין גאנצין פארמעגין פארלארן] און ער האט פון אים נאר קיין הנאה געהאט (וזה מדרשו) אזוי ווערט געלערנט אין דר גמרא (ופשוטו כמשמעו) דר גלייכסטער פשט אין פסוק

רש"י

שור. (ב"ק כד) אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדיבר הכתוב בהווה: ולא יאכל את בשרו. (פסחים כה) ממשמע שנא' סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שאפי' שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה (ב"ק מא) בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום זהו מדרשו ופשוטו כמשמעו לפי שנא' במועד וגם בעליו

שפתי חכמים

ה כל וכו' יצא חתך ממנו כשר שחוזר: ם ילפינן שור שור משבת כו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

ועין אמר הקב"ה חם ראה ערות אביו והגיד לאחיו בפיו לפיכך נתקלל להיות עבד לאחיו וזה לקה בדבר שקלקל בעיניו או בשיניו לפיכך יצא בהן לחירות: (כח) סקול יסקל השור. פירש"י ממשמע שנא' סקול יסקל השור איני יודע דלא יאכל דנבלה היא ונבלה אסורה באכילה אלא מלמד שאם שחטו לאחר שנגמר דינו שאסור באכילה. וא"ת אימא דלא יאכל אתא לבן פקועה דניתר בשחיטת אמו ואתא האי קרא למימר דאם אותו בן פקועה נגח ונסקל שאע"פ שאינו נבלה יהא אסור. וי"ל כיון דבן פקועה ניתר בלא שחיטה א"כ הוה ליה כמו שנשחט קודם גמר דינו דקים לן דמותר בשחיטה: (כט) ואם

פירוש לתורת אלהים

כנענית לחפשי זאל ער אים פריי ארוים שיקען תחת שנו פר זיין צאן: (כח) וכי יגח שור ווען איין אקם אדר אנדרע בהמה וועט שטוסן את אמענש אזכר אדר אנקבה ומת און דער מענש וועט שטארבן סקול זאל דער אקם פאר שטיינט ווערען ולא און עס זאל ניט געגעסן ווערן זיין פלייש ובעל און דער בעל הבית פון דעם אקם איז ריין פון איין עונש: (כט) ואם שור נגח הוא און אוב ער איז אזו איין אקם וואס ער איז גוואנט

מצות השם

דין אז זייא זאלען פאסקינען דעם דין אז איין אקם הט שאדען געטוען היינו ער הט גשטוסן אדר ער הט מיט דעם גוף איינם אום געווארפן סיי דר אקם טוט שאדען איין מענטש אדר איין אנדערן אקם אדער כלים און אנדערי זאכען און ניט דווקא אז איין אקם טוט שאדען נאר אפילו א חיה און איין עוף וואס זייא קערן צו איינעם און זיי האבן שאדן געטוען דארף דר בעל הבית צו צאהלן נאר אז דער אקם האט איין מאל אבער צוויי מאל געשטוסען דארף ער נאר צו צאלן איין האלבען שאדען און דעם אקם זאל מען הארגינען אז ער האט אבער דרייא מאל געשטוסען היסט ער איין מועד און דר בעל הבית מוז צאלען איין גאנצן שאדן פון זיינע בעסטע פעלדער און דער חיוב איז נאר אז דר אקם איז געגאנגן אין איין פרעמדן רשות אריין און הט שאדן גטוען אדר אוף אזאי ארט וואס עס האבן בידע אקסן רשות צוא גיין אבער אז איין אקם גייט ארום אין איין פרעמדען רשות אריין און האט אים דארטען גשטוסען דעם בעל הבית אקם דארף דר בעל הבית ניט צו צאלן ווארום דר בעל הבית קען טענען הט ער ניט גקערט אריין צוא גיין אין מיין רשות אריין און אז דער אקם הט געשטוסן איין מענטש דאס ערשטע מאל קומט דעם אקם צו פארשטיינען און דער בעל הבית איז פטור פון צו צאלען כופר און אז ער האט דרייא מאל געשטוסן היינו מען הט אים דס ערשטע און דס אנדרע מאל ניט גקאנט חאפן זאל מען דעם אקם פר שטיינן און דער בעל הבית דארף צו צאלן כופר צו די יורשים פון דעם מענטש וואס דר אקם הט אים נהארגית אז איין אקם שטוסט איין קנעכט דארף מען צו צאלען דעם האר דרייסיג שקלים און דעם דין פאסקינען איין ב"ד סמוכין אוף יעדער ארט און יעדער צייט:

(נב) (סקול יסקל השור) פון דעם פסוק נעמן מיר ארוים די (ולא תעשה) אז איין אקם האט געשטוסען און מען דארף אים הרגינען אפילו דר בעל הבית איז געגאנגן און הט אים גקולעט מיט איין כשר מעסר איז ער אויך אסור און מען טאר ניט קיין הנאה האבן פון אים און אז מען עסט אכזית פון דעם אקם קומט מלקות און ער טאר אים ניט אוועק שענקען צו קיין גוי אדר צו ווארפען פאר די הונד נאר מען דארף אים באגראבען און דיא מצוה גייט אן בייא זכרים און ביי נקבות:

מאתמלי ומדקמוהי ויתסהיד במרה ולא נטרה ויקטול גברא או אתתא תורא יתרגם ואף מרה יתקטל: ל אם ממון ישוון עלוהי ויתן פורקן נפשה בכל דישוון

הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: ל אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל

תו"א ככל אשר ב"ק כו:

בעל הטורים

בפרק שור שנגח דילפינן נזקין ממיתה לחייב על הקטנים כגדולים: (ל) פדיון. ב' במסורה הכא ואידך ויקר פדיון נפשם רמז למ"ד כופרא כפרה בשביל שיקרה נפשם בעיני הקב"ה נתן להם כופר לכפרה: פדיון

רשב"ם

משנגמר דינו אסור אפילו שחטו לאחר גמר דין: ובעל השור נקי. כל זמן שלא הועד בו: (כט) וגם בעליו יומת. בידי שמים ואם יתן כופר פטור ממיתה בידי שמים:

רש"י

יומת הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי: (כט) מתמול שלשום. הרי ג' נגיחות (מכילתא): והועד בבעליו. (ב"ק כג) לשון התראה בעדים כמו (בראשית מג) העד העיד בנו האיש: והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה. המיתו בנשיכה דחיפה ובעיטה מנין ת"ל והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול בידי אדם ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין לג): (ל) אם כפר יושת עליו. אם זה אינו תלוי והרי הוא כמו אם כסף תלוה לשון אשר זה משפטו שישיתו עליו ב"ד כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי ניזק דברי ר' ישמעאל. ר"ע

בית יהודא

איז (לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת) ווייל עס שטייט ביי אמועד מען זאל דעם בעל הבית אויך הרגנן (הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי) דארף דר פסוק זאגן ביי אתם דר בעל הבית פון אקס איז ריין, ער ווערט ניט בשטראפט ואז אאקס הרגת אמענטש איין מאהל אונ צוויי מאל, איז ער אתם, אונ אז ער הרגת דריי מאל הייסט ער אמועד] : (כט) ומתמול שלשום]. ער הט געשטויסען נעכטען, אונ פר געכטען, אונב היינט (הרי שלש נגיחות) הט ער דריי מאהל געשטוסען: [והועד בבעליו]. מען מיינט (לשון התראה בעדים) מען האט געזאגט צום בעל הבית פר עדות ער זאל היטן דעם אקס ווארום ער הט שון צוויי מאהל גשטוסן אונ געהרגת צוויי מענטשן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (העד העיד בנו האיש) דר מענטש הט אונז אנגעזאגט פר עדות אזו והועד מיינט מען אויך אנזאגען פר עדות: [והמית איש וגו']. זאגט רש"י (לפי שנאמר כי יגח) ווייל עס שטייט אין פסוק כי יגח, אז דער אקס וועט שטוסען מיט די הערנער אונ וועט הרגנן אמענטש (אין לי אלא שהמיתו בנגיחה) פון דעם פסוק ווייסן מיר נאר אז דער אקס הט געשטוסען מיט די הערנער אונב האט געהרגת אמענטש, דארף מען אים הרגנען (המיתו בנשיכה) אוב דער אקס הט געטאהן אביס אמענטשין אונב הט אים געהרגת (דחיפה) אדער דר אקס הט מיט זיין קערפער גיטאהן אשטוס אמענטשען אונ הט אים געהרגת (ובעיטה) אדער דער אקס הט מיט זיין פוס גטאהן אטרעט אוף אמענטש אונ הט אים געהרגת (מנין) פון וואנען ווייסן מיר אז מען הרגת דעם אקס (תלמוד לומר והמית) זאגט דר פסוק והמית, ער הט געהרגת דעם מענטש, מיט דעם ווס ער האט אים געהרגת, הט ער אים געהרגת, דארף מען אלץ הרגנען דעם אקס: [וגם בעליו יומת]. דער בעל הבית זאל אויך געהרגת ווערן, זאגט רש"י (בידי שמים) ער וועט גהרגת ווערן פון הקב"ה (יכול בידי אדם) איך וואלט מיינען ער זאל געהרגת ווערן דורך מענטשען, בית דין זאלען אים הרגנען (תלמוד לומר מות יומת המכה רוצח הוא) זאגט דר פסוק אז איינר הרגת אמענטש זאל מען הרגנן דעם שלעגר ווייל ער איז ארוצח (על רציחתו אתה הורגו) אז ער אליין הרגת אמענטש דארף מען אים הרגנען (ואי אתה הורגו על רציחת שורו) אבער אז זיין אקס הט געהרגת אמענטש הרגת מען אים ניט: [ל) ואם כפר יושת עליו]. זאגט רש"י (אם זה איננו תלוי) דער ווארט "אם" איז ניט אספק, אם, אוב (והרי הוא כמו אם כסף תלוה) דער ווארט אם, איז ווי דער "אם" ווס שטייט אם כסף תלוה (לשון אשר) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אשר כופר יושת עליו, אשר כסף תלוה, (זה משפטו) דס איז דער דין (שישיתו עליו בית דין כופר) בית דין זאלן פסקנען דער בעל הבית פון אקס זאל געבען אויסלייז געלט: [ונתן פדיון נפשו]. ער זאל געבן פר זיך אאויסלייזגב (דמי ניזק דברי רבי ישמעאל) רבי ישמעאל זאגט דער בעל הבית פון אקס זאל געבען צו די יורשים פון דעם געהרגתן

דעת זקנים מבעלי התוספות

שור נגח הוא. בבבא קמא פרק כיצד הרגל פליגי אביי ורבא אביי אמר תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו אתא לנגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד שלשום תרי ולא ישמרנו הרי כאן נגיחה חייב וע"כ חיי' ר"ל כשיגח נגיחה רביעית כדאמרינן בפ' חזקת הבתים אימא שור המועד עד נגיחה רביעית לא מחייב משמע דכ"ע מודי בה אלא בהא פליגי אביי ורבא דאביי מפיק כל הארבעה נגיחות מקרא גופיה ורבא לא מפיק מקרא אלא שלש ואי קשיא מאי נפקא מיניה ואומר הרב עזרא הנביא ז"ל דנפקא מינה דלאביי דארבע נגיחות מקרא גופיה לא מחייב אליבא דר' יהודה אלא א"כ היתה הנגיחה הד' ביום

שפתי חכמים

כמו שפירש"י על פסוק שור או חמור: ע תמול ושלשום ונגיחה שלישית היום (נח"ו) ובא ללמד שאינו חייב אלא בנגיחה רביעית: פ דקרא יתירא הוא שכבר כתיב וכי יגח שור את איש וגו' ומת ומיד אחריו ואם שור נגח הוא מת"ל עוד והמית לרבות בכל מידי שהמית דומיא דקרן. (קל"מ) והא דלא נקט רבינו י"ל דכייליה בדחיפה: צ וא"ת

פירוש לתורת אלהים

צו שטוסען מענשן מתמול פון נעכטן אונ פון פר נעכטן והועד אונ מען האט מתרה גוועזען מיט עדות דעם בעל הבית ער זאל דעם אקס היטן ולא אונ ער וועט אים ניט היטען והמית אונ ער וועט טייטען איש אין מאן או אשה אדער איין אשה השור זאל דער אקס פאר שטיינט ווערען וגם אונ דער בעל הבית פון דעם אקס וועט גיטייט ווערען בידי שמים: (ל) אם כופר יושת עליו אונ בית דין זאל אים מחייב זיין צוא געבען אויס לייז געלט ונתן אונ ער זאל געבען דם אום לייזונג פון זיין לייב [פיין רש"י]

אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו׃ לא אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־
בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ׃
לב אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף׀
שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר
יִסָּקֵל׃ ס לג וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ

עֲלוֹהִי׃ לא אוֹ לְבַר
יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת
יִשְׂרָאֵל יִגַּח כְּדִינָא הָדֵין
יִתְעֲבֵד לֵהּ׃ לב אִם
לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא אוֹ
לְאַמְתָא כְּסַף תְּלָתִין
סִלְעִין יִתֵּן לְרִבּוֹנֵהּ
וְתוֹרָא יִתְרְגֵם׃ לג וַאֲרֵי
יִפְתַּח גְּבַר גּוֹב אוֹ אֲרֵי

תו"א או בן יגח ב"ק מג מד : כמשפט הזה ב"ק לג מב : יעשה לו ב"ק ה : אם עבד יגח ב"ק מג : כסף שלשים כתובות מב ב"ק מג : וכי יפתח ב"ק יט מט נ נא נה : או כי יכרה ב"ק מח מט נ נא :

רשב"ם

(לב) אם עבד. כנעני יגח השור המועד או שור תם פטור : (לג) וכי יפתח איש בור. שהוא עמוק ונגמרה מלאכתו כבר ופשע ולא כיסהו . או אפי' כי יכרה איש בור ולא יכסנו בכל יום לעת ערב בצאתו ממלאכתו לפי שעדיין למחר צריך ליכנס בו ולחפור עוד וטורח הוא לו לכסותו בכל יום אעפ"י כן חייב הוא

בית יהודא

דָס געלט וָוס דֶר געהַרְגֶעטֶער איז ווערט געוועזען ווען ער הָט גילֶעבּט אַז מען וואָלט אים פַארְקוֹיפְט פַר אַ אייבּיגען קְנעכט, רַבִּי עֲקִיבָא זָאגט (דְמֵי מַזִּיק) דֶער בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס זָאל געבּען צוּ די יוֹרְשִׁים פוּן געהַרְגֶעטֶען, דָס געלט ווי פִיל דֶער בַּעַל הַבַּיִת איז ווערט אַז מען זָאל אים פַארְקוֹיפען פַר אַקְנעכט אוֹיף אייבּיג : (לא) נָאו בֵּן יִגָּח. מֵיינט מען דֶר אָקְס הָט גהַרְגֶעט (בֵּן שֶׁהוּא קָטָן) אַקִינְד אַזָכָר : נָאו בַת. מֵיינְט מען דֶר אָקְס הָט געהַרְגֶעט (בַּת שֶׁהִיא קְטַנָּה) אַקְלֵיינֶע טָאכְטֶער (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה) ווייל עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק דֶר אָקְס הָט געהַרְגֶעט אַ אִישׁ אָדֶר אַ אִשָּׁה (יָכוֹל אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַגְּדוֹלִים) וואָלְט איך מֵיינֶען אַז דֶער אָקְס הָט געהַרְגֶעט גְרוֹסֶע מענְטְשֶׁען, דַארְף מען אים הַרְגֶענֶען, אָבֶּער אַז ער הָט געהַרְגֶעט קְלֵיינֶע קִינְדֶער דַארְף מען אים נִיט הַרְגֶענֶען (תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ בֵן יִגָּח וגו' לְחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים כִּגְדוֹלִים) דְרִיבֶּער זָאגט דֶער פָּסוּק אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח, צוּ לֶערְנֶען אוּנְז אַז דֶער אָקְס הַרְגֶעט קְלֵיינֶע קִינְדֶער איז גְלַייך ווי ער הַרְגֶעט גְרוֹיסֶע מענְטְשֶׁען : (לב) נָאם עֶבֶד אוֹ אָמָה) (כְּנַעֲנִיִּים) אוֹיבּ דֶער אָקְס הָט געהַרְגֶעט אַכְּנַעֲנִישֶׁען קְנעכט אָדֶער אַכְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט : וְשְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן). דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס דַארְף בֶּצָאהְלֶען דְרֵייסִיג שְׁקָלִים (גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא) אַזוֹי הָט הקב"ה גוֹזֵר געוועזען (בֵּין שֶׁהוּא שָׁוֶה אֶלֶף זוּז) סַאיי דֶר קְנעכט אָדֶער די דִינְסְט איז ווערְט געוועזען טוֹיזֶענְד גִילְדֶען (בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר) סַאיי דֶער קְנעכט אָדֶער די דִינְסְט זֶענֶען נָאר ווערְט געוועזען אַיין גִילְדֶען, דַארְף מען פַר זֵיי בֶּצָאהְלֶען דְרֵייסִיג שְׁקָלִים (וְהַשֶּׁקֶל מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה זְהוּבִים) אַשֶׁקֶל הָט געוואוֹגען פִיר גִילְדֶען (שֶׁהֵם חֲצִי אוּנְקְיָא) דָאס איז אַהאַלְבֶּע אוּנְקְיָא (לְמִשְׁקַל הַיָּשָׁר שֶׁל קָלוֹנְיָא) אוֹיף דֶר רִיכְטִיגֶע וָואג פוּן דִיא שְׁטָאט קָלוֹנְיָא : (לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר). אוֹיבּ עס איז געוועזען אַגְרוּבּ (שֶׁהָיְתָה מְכוּסָה) אוּנ די גְרוּבּ איז געוועזען בֶּאדֶעקְט (וְגִלָּהוּ) הָט אֵיינֶער אָפְּגֶעדֶעקְט די גְרוּבּ : נָאו כִּי יִכְרֶה). אָדֶער ער הָט געגְרָאבֶּען אַגְרוּבּ, אוּנ אין די גְרוּבּ איז אַרַיינְגֶעפַאלֶען אַאָקְס אָדֶער אַאֵייזֶעל אוּנ זֶענֶען געהַרְגֶעט געווָארֶען, דַארְף ער בֶּצָאהְלֶען פַר זֵיי ווי פִיל זֵיי זֶענֶען ווערְט געוועזען, פְרֶעגְט רש"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָואס שְׁטֵייט אין פָּסוּק אַז ער ווֶעט גְרָאבֶּען אַנֵייעֶ גְרוּבּ (אִם עַל הַפְּתִיחָה חַיָּיב) אַז ער עֶפֶענְט נָער דֶעקְט־אָפּ אַגְרוּבּ וָואס אֵיין אַנְדֶערֶער הָט געגְרָאבֶּען, אוּנ אִינְוֶוייניג איז אַרַיינְגֶעפַאלֶען

רש"י

אומר דמי מזיק (ב"ק כז) : (לא) או בן יגח. בן שהוא קטן : או בת. ק שהיא קטנה לפי שנא' והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח וגו' לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא) : (לב) אם עבד או אמה. ר כנענים (מכילתא) : שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא בין שהוא שוה אלף זוז בין שאינו שוה אלא ש דינר והשקל משקלו ד' זהובים שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלוני"א : (לג) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלהו : או כי יכרה. למה נא' אם על הפתיחה חייב על

שפתי חכמים

ואף רש"י ס"פ יתרו גבי אם מזבח אבנים הביא דברי ר"י דג' אם הם אינם תלוים ולא הביא זה אם כופר יושת. וי"ל דאם כופר אף ע"ג דלא תלוי הוא והיא חובה מ"מ תלוי הוא בדבר אחר באם יגח שור אדם והמיתו אזי חייב בכופר מ"ס לא הסיב. רא"ס : ק וא"ת א"כ איש או אשה ל"ל וי"ל דאי לאו איש ואשה ה"א דבן או בת בגדולים איירי א"כ דאין עונשין מן הדין : ר מדכתיב כסף שלשים שקלים יתן וגו' ואי בעבד עברי איירי כופר בעי בלומי: ש ונראה דרש"י בא להרן הא דפי' אם עבד או אמה כנענים או אינו אלא אפי' בעברים וא"ל דהא דינן בכופר שמא בא הכ' להחמיר עליו וגומא אם הכופר

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחד לבדה אחר שלש נגיחות ולרבא אפי' היתה הנגיחה ד' ביום שנגח השלישית מחייב : (לב) שלשים שקלים . גזרת

פירוש לתורת אלהים

כְּכָל אַלֶץ ווי בֵּית דִין וֶועט שַׁאצֶען אוֹיף אִים : (לא) אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח אוּנ אֲפִילוּ ער וֶועט שְׁטוֹסֶען אֵיין קְלֵיין קִינְד אַזָכָר אָדֶר אַנְקֵבָה כַּמִּשְׁפָּט אַזוֹי וִויא דֶר מִשְׁפָּט וָוס פְרִיעֶר איז גְשְׁטַאנֶען יֵעָשֶׂה זָאל גְטָאהְן ווֶערֶען צוּא אִים : (לב) אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה אוּנ אוֹבּ דֶער אָקְס וֶועט שְׁטוֹסֶען אַקְנֶעכְט אָדֶער אַדִינְסְט וָואס זֶענֶען כְּנַעֲנִים כֶּסֶף זָאל דֶער בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם אָקְס גֶעבֶּען דְרַייסִיג זִילְבֶּרְנֵי שְׁקָלִים צוּא דֶעם הארֶען פוּן דֶעם קְנֶעכְט וְהַשּׁוֹר אוּנ דֶער אָקְס זָאל וֶוערֶען פַר שְׁטֵיינְט : (לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוּנ ווֶען אַמֶענְטְשׁ וֶועט אוֹיף

מצות השם

(נג) (וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר) עס איז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה אוֹיף דֶעם בֵּית דִין אַז זֵייא זָאלֶען פַּאסְקִינֶען דֶעם דִין אַז אֵיינֶער הָט גֶגְרָאבֶּען אֵיין גְרוּבּ אין רְשׁוּת הָרַבִּים אָבֶּר ווֶען ער הָט גֶגְרָאבֶּן אין זַיין רְשׁוּת אוּנ הָט אִים גֶגְרָאבֶּן בִּיז אין רְשׁוּת הָרַבִּים אַרַיין אוּנ דֶר גְרוּבּ איז טִיף צֶעהֶן טְפָחִים אוּנ עס איז אַרַיין גְפַאלֶען אֵיין בְּהֵמָה איז דֶער בַּעַל הַבַּיִת חַיָּיב צוּא צָאלֶען אֵיין גַאנְצֶען שָׁאדֶען אוּנ אַז אֵיין מֶענְטְשׁ איז אַרַיין גְפַאלֶען אוּנ הָט זִיךְ שָׁאדֶען גְטוּעֶן דַארְף דֶר וָוס הָט דֶעם גְרוּבּ גְגְרָאבֶּן אִים צוּא צָאלֶען אָבֶער אַז עס פַאלֶען אַרַיין כֵּלִים איז ער פָּטוּר ער דַארְף נִישְׁט צוּ צָאלֶען אוּנ די מִצְוָה איז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט :

יִכְרֵה גְּבַר גּוֹב וְלָא יְכַסֵּנֵהּ וְיִפֵּל תַּמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמָרָא׃ לד מָרֵי

כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר׃ לד בַּעַל הַבּוֹר

תו"א ולא יכסנו ב"ק מו נס זבחים סו : ונפל שמה ב"ק כח כ נב נד : בעל הבור זבחים סו :

רש"י

הכרייה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה ת שהוא חייב (ב"ק נא): ולא יכסנו. הא אם כסהו פטור א ובחופר ברה"ר ב דבר הכתוב (שם נה): שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה שבכ"מ שנאמר שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נא' במקום אחר וכל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה ג כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא ד אדם חמור ולא ה כלים (ב"ק נב): (לד) בעל הבור. בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו

בית יהודא

אָאָקְס אָדֶר אַאֵייזִיל אוּנ זֶענֶן גֶעהַרְגֶּת גֶעוָוארֶן דַארְף עֶר בַּאצָאהְלֶן פַר זֵיי (עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן) אַז עֶר הָט גֶעגְרָאבְּן אַנֵייעֶ גְרוּבּ אוּנ אִינְוֵוייניג אִיז אַרַיינְגֶעפַאלֶן אַאָקְס אָדֶר אַאֵייזִיל אוּנ זֶענֶן גֶעהַרְגֶּת גֶעוָוארֶן וֶועלֶן מִיר דָאךְ גֶעוִויס אַלֵיין וִויסֶן אַז עֶר דַארְף בַּאצָאהְלֶן, צוּ וָוס דַארְף דִי תּוֹרָה שְׁרַייבְּן כִּי יִכְרֶה (אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחַר כּוֹרֶה שֶׁהוּא חַיָּיב) נָאר דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז אֵיינֶר גְרָאבְּט נָאךְ דֶעם אַנְדֶערְן אִיז דֶר אַנְדֶערֶער שוּלְדִיג צוּ בַּאצָאהְלֶן פַר דֶעם שָׁאדֶן, דְהַיְינוּ אֵיינֶר הָט גֶעגְרָאבְּן אַגְרוּבּ טִיף נַיין טְפָחִים וְדֶם אִיז אֵיין אֵייזִיל מִיט אַהַאלְבְּעֶן נָאכְדֶעם אִיז גֶעקוּמֶן נָאךְ אֵיינֶר אוּנ הָט גֶעגְרָאבְּן אִין גְרוּבּ נָאךְ אֵיין טֶפַח טִיפֶר, אוּנ אִין גְרוּבּ אִיז אַרַיינְגֶעפַאלֶען אַבְּהֵמָה אוּנ אִיז גֶעהַרְגֶּת גֶעוָוארֶן אָדֶר זִיא הָט זִיךְ אַשָׁאדֶן גֶעטָאהְן, צוּ בְּרָאכֶען אַפוּס, דַארְף דֶר אַנְדֶערֶער בַּאצָאהְלֶן (עַיין ש"ח): וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. אוּבּ אֵיינֶער הָט גֶעגְרָאבְּען אַגְרוּבּ אוּנ עֶר הָאט דִי גְרוּבּ נִיט צוּגֶידֶעקְט, אוּנ אִין גְרוּבּ אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶען אַבְּהֵמָה אוּנ זִיא אִיז גֶעהַרְגֶּת גֶעוָוארֶן אָדֶר זִיא הָט זִיךְ אַשָׁאדֶן גֶעטָאהְן דַארְף דֶר גְרֶעבֶּער בַּאצָאהְלֶן (הָא אִם כִּסָּהוּ פָּטוּר) אָבֶּער אַז דֶר גְרֶעבֶּער הָט דִי גְרוּבּ צוּגֶידֶעקְט, אוּנ עֶס אִיז אָפְּגֶדֶעקְט גֶעוָוארֶן וְאוּנ מֶען וֵוייס נִיט וֶוער עֶס הָט אָפְּגֶדֶעקְט) אוּנ אִינְוֵוייניג אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶן אַבְּהֵמָה אוּנ הָט זִיךְ גֶעטָאהְן אַשָׁאדֶן אָדֶר גֶעהַרְגֶּת גֶעוָוארֶן דַארְף עֶר נִיט בַּאצָאהְלֶען (וּבְחוֹפֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דִּבֵּר הַכָּתוּב) דֶער פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט אַז עֶר הָט גֶגְרָאבְּן דִי גְרוּבּ אִין גַאס: (שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר). זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה) אוּבּ אִין גְרוּבּ אִיז אַרַיין גְפַאלֶן אֵיין אַנְדֶער בְּהֵמָה נִיט אַאָקְס אוּנ נִיט אַאֵייזִיל) אָדֶער אַחַיָּה אִיז אַרַיין גִיפַאלֶן, אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גֶעמַאכְט אַשָׁאדֶען אָדֶער גֶהַרְגֶּת גִיוָוארֶן, דַארְף עֶר אוֹיךְ פַר זֵיי בַּצָאהְלֶן (שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת) וְואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה שׁוֹר אוּנ חֲמוֹר לֶערְנֶען מִיר פוּן דֶעם שׁוֹר וַחֲמוֹר וָואס שְׁטֵייט בַּיי שַׁבָּת (שֶׁנֶּאֱמַר) בַּיי שַׁבָּת שְׁטֵייט (לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ) עֶס זָאל רוּהֶען דַיין אָקְס אוּנ דַיין אֵייזִיל (מַה לְהַלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר) אַזוֹי וִויא בַּיי שַׁבָּת דַארְפֶן רוּהֶען אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אַזוֹי וִוי דֶער אָקְס אוּנ דֶער אֵייזִיל (שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אִין אֵיין אַנְדֶר פָּסוּק וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ, אַלֶע דַיינֶע בְּהֵמוֹת זָאלֶן רוּהֶען (אַף כַּאן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר) דָא הָאבֶּן אוֹיךְ אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת דֶעם דִין וִוי אַאָקְס אוּנ אַאֵייזִיל (וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים) נָאר שׁוֹר אוּנ חֲמוֹר שְׁטֵייעֶן אִין פָּסוּק צוּ לֶערְנֶען נָאר אַז אַאָקְס פַאלְט אַרַיין אִין גְרוּבּ אוּנ וֶוערְט גֶעהַרְגֶּת אָדֶער עֶר טוּהְט זִיךְ אַשָׁאדִין דַארְף מֶען פַר אִים בַּצָאהְלֶן, אָבֶּער אַז אַמֶענְטְשׁ פַאלְט אַרַיין אִין גְרוּבּ אוּנ טוּהְט זִיךְ אַשָׁאדִין אָדֶער עֶר וֶוערְט גֶעהַרְגֶּת, דַארְף מֶען נִיט פַר אִים בַּצָאהְלֶן, אוּנ נָאר פַאר אַאֵייזִיל, דַארְף מֶען בַּצָאהְלִין, אָבֶּר אַז אִין דִי גְרוּבּ אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶען אַאֵייזִיל אוּנ אוֹף דֶעם אֵייזִיל זֶענֶען גֶלֶעגִין כֵּלִים, אוּנ דֶר אֵייזִיל אִיז גֶעהַרְגֶּת גִיוָוארֶען אָדֶער עֶר הָט זִיךְ גֶעמַאכְט אַשָׁאדִין אוּנ דִי כֵּלִים זֶענֶען צוּבְּרָאכֶן גְוָוארֶן, פַר דֶעם אֵייזִיל דַארְף מֶען בַּצָאהְלִין אָבֶּער פַר דִי כֵּלִים דַארְף מֶען נִיט בַּאצָאלִין: (לד) וּבַעַל הַבּוֹר). מֵיינְט מֶען (בַּעַל הַתַּקָּלָה) דֶר וָוס הָט גֶעמַאכְט דֶם שְׁטְרוֹיכְלוּנְג, דֶער וָוס הָט גֶעמַאכְט דִי גְרוּבּ (אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבּוֹר שֶׁלּוֹ) אֲפִילוּ דִי גְרוּבּ אִיז נִיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

הכתוב הוא ומכאן רמז דכתיב עבד עבדים יהיה לאחיו יהי"ה בגימ' שלשים: (לג) ונפל שמה שור. פירש"י ה"ה לכל שאר בהמה שהרי בכל מקום שנא' שור ילפינן שור שור משבת ולא נאמר שור או חמור אלא למדרש שור ולא אדם חמור ולא כלים. וא"ת והלא איצטריך חד מינייהו למילף משבת וא"כ היכי אמעיט אדם וכלים. וי"ל דאי לא ממעיט אדם וכלים הוה ליה למכתב ונפל ותו לא ויהא משמע שכל מה שיפול לשם בין כל בהמה בין אדם וכלים יהא חייב וא"כ מונפל הוא מרבה כל כמו בשבת שור וחמור למה לי ש"מ תרוייהו לדרשא. ומיהו קשיא דלמה לי שור ולא אדם תיפוק לי' מדכתי' והמת יהיה לו מי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו דהמת אסור בהנאה. וי"ל דמיירי בעבד כנעני של ישראל שלא מל ולא טבל דשרי בהנאה כדאמרינן בירושלמי אקשייא אחריתי תפתר בגוי מת וטעמא דמת אסור בהנאה משום דילפינן מעגלה ערופה דכתיב וערפו שם וכתיב ותמת שם מרים בעי דומיא דמרים שהיתה ישראלית לאפוקי עכו"ם:

שפתי חכמים

הוא יותר מל' שקלים יתן הכופר ואם השלשים הם יתרים על נתינת הכופר יתן השלשים שקלים לכן פי' שלשים שקלים גזירת הכ' הוא וכו' ואם כן אין לחלק בשלשים שקלים ולחלק בעבד עברי כדפי': ת פי' שאם חפר אחד בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה האחרון חייב בין שמת בו השור בין הוזק מפני שבתשלום הי' אית בו מיתה ונזקים והראשון פטור מכלום אף מן הנזקים דאי ממיתה לא איצטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה ופשיטא דפטור ממיתה: א פי' ולא תימא דלא סגי ליה בכסוי אלא עד דסתים ליה בעפרא קמ"ל: ב דאי ברשות היחיד מאי אמר לו מזיק לניזק תורך ברשותי מאי בעי וה"ה בחופר בור בכ"מ שלא יוכל לומר תורך ברשותי מאי בעי והרב לא בא למעט אלא בחופר בור ברה"י (ב"ק דף מט): ג (רא"ם) תימה דבב"ק דף כ"ד מפרש תלמודא לנפילת הבור כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים וכו' וי"ל הא דבעי הכא לימוד דכסף ישיב לבעליו דאי לאו קרא ה"א ונפל שמה הוא כלל שור או חמור הוא פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרינא לא ואין הג"ב יכולה לבטל הכלל ופרט קמ"ל כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים והכלל ופרט בטל ולפ"ז לא איצטריך אחר כך ג"ש דשור שור משבת וה"ל למכתב ונפל שמה הנופל שור וחמור ל"ל אלא שור ולא אדם וכו': ד גזירת הכ' ולא שנא בר דעה ולא שנא לאו בר דעה ואפי' בלילה ואפי' סומא: ה פי' כגון שנפל בבור חמור עם כליו

פירוש לתורת אלהים

דֶעקִין אַגְרוּבּ אִין גַאס וָואס אִיז גֶוֶועֶן צוּ גֶדֶעקְט אוֹ אָדֶער וֶוען אַמֶענְטְשׁ וֶועט גְרָאבְּן אַגְרוּבּ אִין גַאס וְלֹא אוּנ עֶר וֶועט נִיט צוּא דֶעקִין אִים וְנָפַל אוּנ עֶס וֶועט דֶארְטְן אַרַיין פַאלֶן שׁוֹר אֵיין אָקְס אָדֶער אֵיין אֵייזִיל אָדֶער אַנְדֶערֶע בְּהֵמָה אוּנ וֶועלֶן גֶהַרְגֶּת וֶוערֶען: (לד) בַּעַל הַבּוֹר דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הָאט גֶגְרָאבְּען דֶעם גְרוּבּ אָדֶר וָוס עֶר הָאט אוֹיף גֶדֶעקְט דִי גְרוּבּ יְשַׁלֵּם זָאל בַּאצָאלֶען כֶּסֶף גֶעלְט פַאר דֶעם אָקְס זָאל

יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת
יִהְיֶה־לּוֹ׃ ס לה וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ
אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־

דְּגֻבָּא יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא יָתִיב לְמָרוֹהִי וּמֵיתָא יְהֵי דִּילֵהּ׃ לה וַאֲרֵי יִגּוֹף תּוֹר דִּגְבַר יָת תּוֹרָא דְּחַבְרֵהּ וִימוּת וִיזַבְּנוּן יָת תּוֹרָא

תו"א כסף ישיב ב"ק ז ט י יא יד נד : והמת יהיה ב"ק ג נא נג נד : וכי יגף ב"ק ב : את שור רעהו ב"ק ז לז לח : ומכרו את ב"ק לג לד :

רשב"ם

בעל הבור הפותח או הכורה : (לד) והמת יהיה לו. לפי הפשט כיון שמשלם כל דמיו בדין הוא שהמת יהיה למזיק אבל חכמים פירשו לניזק כי פחת מחמת עשרו כרה בור ברה"ר והוא לרעתו שמחייבו לשלם בנזקו וכי היכי

בעל הטורים

כפשו. בגימ' הדמים של מזיק ובגימ' הדמים של ניזק : (לד) לבעליו. ג' הכא ואידך ישלם לבעליו בפ"ש עושר שמור לבעליו לרעתו שזה דדרשינן הכא ישיב אפי' סובין ה"נ בפ"ש אמרינן אפי' סובין :

בית יהודא

זיינע (שעשאו ברשות הרבים) ער האט געמאכט די גרוב אין גאס, פון דעסטוועגן (עשאו הכתוב בעליו להתחייב בנזקיו) האט דר פסוק געמאכט דעם גרעבער פר אבעל הבית איבער די גרוב אז עס ווערט אשאדען אין די גרוב הייסט ער אבעל הבית פון די גרוב ער זאל בצאלין פר די שאדינס:(כסף ישיב לבעליו). ער זאל בצאהלן געלט צום בעל הבית פון שאדין, זאגט רש"י (ישיב לרבות שוה כסף) דר ווארט „ישיב" איז איבעריג אין פסוק עס קען דאך שטיין בעל הבור ישלם כסף לבעליו, דר בעל הבית פון גרוב זאל בצאהלין געלט צום בעל הבית פון שאדין, צו וואס שטייט „ישיב" לבעליו, צו לערנען ער מעג אים בצאהלין ואפילו ניט מיט געלט נארו מיט אזעלכע זאכן וואס זענען ווערט געלט (ואפילו סובין) אפילו קלייען ו(והא דכתיב מיטב שדהו) אונ וואס דר פסוק שרייבט פר אשאדין זאל מען בצאהלין מיט די בעסטע פעלד (וכתב רש"י שהניזקין מן העידית) אונ רש"י שרייבט פר אשאדין מוז מען צאהלין מיט דם בעסטע (תירץ בגמרא דפרק קמא דבבא קמא) ענפערט דיא גמרא אין ערשטין פרק פון בבא קמא (רב הונא בריה דרב יהושע) רב הונא דר זוהן פון רב יהושע זאגט (דזהו אם בא לגבות קרקע) דס איז נאר אז מען צאהלט פר דעם שאדין מיט פעלד, דארף ער געבען די בעסטע פעלד (אבל מטלטלי) אבער אז ער צאלט מיט מטלטלין ומיט אזעלכע זאכין וואס מען קען זיי טראגין פון איין ארט צום אנדערין (כל מילי מיטב הוא) זענען אלע זאכן גוט (דאי לא מזדבן הכא) אויב מען קען ניט די זאכען פארקויפן אויף דעם ארט (מזדבן הכא) קען מען זייא פארקופין אויף איין אנדער ארט): והמת יהיה לו. דר טוטער אקס גיהער צו אים (לניזק) צו דעם וואס האט דעם שאדין (דר וואס האט דעם שאדין הייסט ניזק, אונ דער וואס טוהט דעם שאדין הייסט מזיק) (שמין את הנבלה ונוטלה בדמים) מען שאצט ווי פיל דיא נבלה איז ווערט אונ דר ניזק נעמט די נבלה פר געלט (ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו) אונ דר מזיק בצאלט אים דס איבעריגע ביז צום שאדן ודהיינו דער לעבעדיגער אקס איז ווערט גיוועזן צעהן רובל, די נבלה איז ווערט דריי רובעל, נעמט דער ניזק דיא נבלה אונ דר מזיק בצאהלט אים נאך זיבן רובל: (לה) וכי יגוף זאגט רש"י מען מיינט (ידחוף) אויב איין אקס האט געשטויסען דעם אקס (פון ראובן) פון שמואל (בין בקרניו) סיי ער האט אים געשטויסין מיט די הערנער (בין בגופו) סיי ער האט אים גשטויסין מיט זיין קערפר (בין ברגליו) סיי ער האט אים גשטוסן מיט די פיס (בין שנשכו בשיניו) סיי ער האט אים גביסן מיט די ציין (כולן בכלל נגיפה הם) דיא אלע שאדינס הייסין נגיפה, יגוף (שאין נגיפה אלא לשון מכה) נגיפה מיינט מען שלאגען: (שור איש). מיינט מען (שור של איש) דר אקס פון אמענטש: ומכרו את השור וגו'. זאגט רש"י (בשוים הכתוב מדבר) דר פסוק שמועסט בייא גלייכע אקסין (שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים) ראובן'ס אקס וואס ער איז ווערט צוויא הונדערט גילדען האט געהרגעט שמואל'ס אקס וואס ער איז אויך ווערט גיוועזן צוויא הונדערט גילדין (בין שהנבלה שוה הרבה) סיי די נבלה איז פיל ווערט (בין שהיא שוה מעט) סייא דיא נבלה איז ווייניג ווערט (כשנוטל זה חצי החי וחצי המת) אז ראובן נעמט העלפט פון לעבעדיגען אקס אונ העלפט פון טויטין אקס (וזה חצי החי וחצי המת) אונ שמואל נעמט אויך העלפט פון לעבעדיגן אקס אונ העלפט פון טויטין אקס (נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה) האט יעדער פון ביידע שאדן די העלפט געלד וואס דם הרגען האט געמאכט שאדין. ודהיינו שמואל'ס אקס וואס ער איז לעבעדיג ווערט גיוועזן צוויי הונדערט גילדין, איז איצט די נבלה ווערט פופציג גילדין, האט שמואל שאדין הונדערט מיט פופציג גילדין, אונ ווייל ראובן'ס אקס איז גיוועזן אתם ער האט געשטויסין דם ערשטע מאל אדער דאס צווייטע מאל) דארף ראובן אים בצאהלין דיא העלפט פון שאדין, דאס איז פינף אונ זיבעציג גילדין, זאל מען אזו טאן ווי עס שטייט אין פסוק (ומכרו את השור החי) מען זאל פרקופין דעם לעבעדיגען אקס

רש"י

שעשאו ברה"ר עשאו הכתוב בעליו להתחייב בנזקין: כסף ישיב לבעליו. ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סובין (שם ז). (והא דכתיב מיטב שדהו וכו' רש"י שהניזקין מן עידית תירץ בגמרא דפ"ק דב"ק רב הונא בריה דרב יהושע דזהו אם בא לגבות קרקע אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא) : והמת יהיה לו. (מכילתא ב"ק ז) ו לניזק שמין את הנבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו : (לה) וכי יגף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין ברגליו בין שנשכו בשניו כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור איש. שור של איש : ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר שור שוה ר' שהמית שור שוה ר' בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה למדנו שהתם משלם

שפתי חכמים

ונתקרעו הכלים חייב על הבהמה ופטור על הכלים : ו דאילו למזיק לכתוב רחמנא בעל הבור ישלם ולשתוק מוהמת יהיה לו אלא לניזק וכו': ז פי'

פירוש לתורת אלהים

ער אום קערן צוא זיין בעל הבית והמת אונ דער גהרגעטר אקס זאל זיין צו אים צום ניזק [עיין רש"י]: (לה) וכי יגוף שור איש אונ ווען איין אקס פון אמענטשן וועט שטוסן את איין אקס פון זיין חבר ומת אונ דער געשטוסענר אקס איז גהרגית געווארען אונ דיא צווייא אקסן זענען גלייך ווערט גוועזן אונ דר אקס האט נאך קיין דריי מאל ניט געשטוסן איז דער דין אזוי ומכרו זאלן זיי פר קופן דעם לעבעדיגן אקס והצו אונ דיא

חַיָא וִיפַלְגוּן יָת כַּסְפֵּהּ וְאַף יָת דְּמֵי מֵיתָא יְפַלְגוּן: לו אוֹ אִתְיְדַע אֲרֵי תוֹרָא

וחצו את כספו ב"ק כו : וגם את המת ב"ק לד : יחצון ב"ק כו :

הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן: לו אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח

רשב"ם

הנבילה דניזק הוא : (לה) וחצו את כספו. חכמים פירשו כל הפסוק כי עולה הכל לתשלומי חצי נזק ופירשו שוויו של חי ושל מת לפי ענין חצי נזק :

רש"י

חצי. נזק שמן השוין אתה למד לשאינן שוין כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחצו את שניהם אם אמרת כן פעמים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שוה לימכר לנכרים הרבה יותר מדמי שור המזיק ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמוד לשאינן שוין שהמשתלם חצי נזקו שמין לו את הנבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו ללמד שאין התם משלם אלא מגופו ואם נגח ומת אח"כ אין הניזק נוטל אלא הנבלה ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד. או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות זוז אינו נוטל אלא את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (ב"ק כו): (לו) או נודע. או לא היה תם אלא א נודע כי

בית יהודא

פון ראובן וועט מען פר אים, עמן צוויי הונדערט גילדין (וחצו את כספו) זאל מען דס געלט צו טיילן אונ געבן צוא ראובן הונדערט גילדין אונ צו שמואל הונדרט גילדין (וגם את המת יחצון) נאכדעם פארקויפט מען די נבלה, אונ מען נעמט פר איר פופציג גילדן, גיט מען צו ראובן פינף אונ צוואנציג גילדין, אונ צו שמואל פינף אונ צוואנציג גילדן, הט ראובן הונדערט פינף אונ צוואנציג גילדן אונ שמואל הט הונדערט פינף אונ צוואנציג גילדין, הט ראובן שאדין פינף אונ זיבעציג גילדין אונ שמואל הט שאדין פינף אונ זיבעציג גילדין, הט ראובן בצאהלט אהאלבן שאדען אונ שמואל הט שאדין אהאלבען שאדין. זאגט רש"י (יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחצו את שניהם) איך וואלט גיוואלט מיינען אפילו די ביידע אקסין זענען ניט גלייך ווערט גיוועזן ווען זייא האבן גלעבט פון דעסטווגן זאגט אויך די תורה מען זאל פארקויפען ביידע אקסן ודעם לעבעדיגען אונ דעם טויטען אונ מען זאל דס געלט פון ביידע אקסן גלייך טיילן העלפט צו ראובן אונ העלפט צו שמואל (אם אמרת כן) אויב דו וועסט אזוי זאגען (פעמים שהמזיק משתכר הרבה) קען אמאהל זיין דר מזיק (ראובן) זאל פיל פארדינען (כשהנבלה שוה לימכר לעובדי כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק) דהיינו אז מען וועט די נבלה פארקויפען צו אגעצען־דיגער וועט מען נעמען פאר די נבלה פיל מעהר ווי דר לעבעדיגער אקס פון מזיק איז ווערט ודהיינו דער לעבעדיגער אקס פון מזיק איז ווערט פופציג גילדען, אונ דר טויטער אקס פון ניזק (שמואל) איז ווערט הונדערט גילדען, אז מען וועט פארקויפען דעם אקס פון מזיק מיט דעם טויטען אקס פון ניזק וועט זיין צוא זאמען הונדערט מיט פופציג גילדן אז מען וועט די הונדערט פופציג גילדן צו טיילען וועט דער מזיק בעמען פינף אונ זיבעצעג גילדען, וועט דאך דר מזיק פארדינגען פינף אונ צוואנציג גילדען) (ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר) אונ עס איז ניט מעגליך די תורה זאל זאגען דער מזיק זאל פארדינגען (או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם) אדער אמאהל קען זיין דר ניזק זאל נעמען מער ווי פיל זיין גאנצער שאדען איז געוועזן (שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק) דהיינו ווען דיא העלפט געלט פון מזיקס לעבעדיגער אקס איז מער ווערט ווי פיל דער גאנצער אקס פון ניזק איז ווערט געוועזן ווען ער הט געלעבט, דהיינו דעם ניזקס אקס ווען ער הט געלעבט איז ווערט געוועזן פופציג גילדען, אונ דעם מזיקס האלבער אקס איז ווערט הונדערט גילדען, וועט דאך דער ניזק נעמען פר פופציג גילדען הונדערט גילדען, אונ טאמער איז די נבלה אויך עפעס ווערט וועט ער נאך מעהר האבין (ואם אמרת כן) אונ אויב דוא וועסט זאגען עס זאל אזוי זיין (הרי תם חמור ממועד) וועט דאך זיין אתם בעסער פון אמועד, פאר אמועד צאלט מען אגאנצן שאדן, אונ פר אתם וועט מען צאהלען מער ווי אגאנצן שאדן (על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין) מוזען מיר זאגען דר פסוק שמועסט גאר פון גלייכע אקסען (ולמדך שהתם משלם חצי נזק) אונ דער פסוק לערונט דיך אז אתם צאהלט נאר אהאלבן שאדן (ומן השוין תלמוד לשאינן שוין) אונ פון גלייכע אקסן וועסטו קענען לערנען ווי דר דין דארף זיין ביי ניט גלייכע (שהמשתלם חצי נזקו) אז דער ניזק ווערט בעצאהלט זיין האלבען שאדען (שמין לו את הנבלה) שאצט מען פריער ווי פיל די נבלה איז ווערט (ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה) אונ ווי פיל איז די נבלה ווערט וויינגער פון ווען דער אקס האט געלעבט וואס דאס הרגען הט אים וועלוועלער געמאכט (נוטל חצי הפחת והולך) זאל דער ניזק נעמען די העלפט פון ווי פיל דר שאדען איז אונ גייט אהיים, פרעגט רש"י (ולמה אמר הכתוב בלשון הזה) פר וואס זאגט דער פסוק מיט אזוי אלשון (ולא אמר ישלם חציו) אונ ער זאגט ניט פשוט „ער זאל בעצאהלען אהאלבען שאדען" (ללמד שאין התם משלם אלא מגופו) דער פסוק לערונט אונז אז דער תם בעצאהלט דעם האלבען שאדען נאר פון זיך אליין (ואם נגח ומת) אונ אויב דר תם הט געהרגת אאקס אונ דר תם איז געפייגערט (אין הניזק נוטל אלא הנבלה) נעמט דר ניזק נאר דיא נבלה פון תם (ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד) אונ אויב דר טויטער תם איז ניט ווערט דעם האלבן שאדען, הט דער ניזק שאדען (או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות זוז) אויב אאקס וואס איז ווערט הונדערט גילדען הט געהרגת אאקס וואס איז ווערט פינף הונדערט גילדען (אינו נוטל אלא השור) נעמט דער ניזק דעם אקס ניט מעהר (שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה) דר תם ווערט ניט אזוי פיל פארשולדיגט אז דער בעל הבית זאל דארפען בעצאהלען פר זיין שאדען פון זיין פארמעגען : (לו) או נודע. (או לא היה תם) אויב עס איז בעוואוסט געווארען אז ער איז ניט גוועזן אתם (אלא נודע כי שור נגח הוא היום

שפתי חכמים

לא שור את איש שהרי כתיב אחריו את שור רעהו : א הא דלא פירש האי או כמו אם י"ל דהוי צריך לוא"ו המוסיף ולכתוב

פירוש לתורת אלהים

צוויי בעלי בתים זאלען זיך צו טיילין מיט דעם געלט וגם אונ דעם טויטן אקס זאל מען אויך פר קופן אונ זאלען זיך אויך צוא טיילין מיט דעם געלד : (לו) או נודע אבר אז עס איז גוואר גווארן כי אז דר אקס איז

הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס
לז כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
כב א אִם־

תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאִתְּמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְלָא נַטְרֵהּ מָרֵהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם תּוֹרָא חֲלַף תּוֹרָא וּמֵיתָא יְהֵא דִּילֵהּ:
לז אֲרֵי יִגְנוֹב גְּבַר תּוֹר אוֹ אִמַּר וְיִכְּסִנֵּהּ אוֹ יְזַבְּנִנֵּהּ חַמְשָׁא תוֹרִין יְשַׁלֵּם חֲלַף תּוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֲלַף אִמְּרָא:
א אִם בְּמַחְתַּרְתָּא

תו"א כי יגנב איש ב"ק סב סג: וטבחו או שם עז כתובות לג קידושין מג סה עה עב עט: חמשה בקר ב"ק סז עה פד: תחת כתובות לג: וארבע צאן חולין קלו:

רשב"ם
(לז) חמשה בקר. אמרו חכמים שור שביטלו ממלאכתו חמשה: (א) אם

בעל הטורים
(לו) המת יהיה. בגי' הבעלים מטפלין בנבילה:

רש"י
שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. ט לניזק ועליו ישלים המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו: (לז) חמשה בקר וגו'. אמר רבן יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם ה' שה שנושאו על כתפו משלם ד' הואיל ונתבזה בו. אר"מ בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה שור שבטלו ממלאכתו משלם ה' שה שלא בטלו ממלאכתו ד': תחת השור תחת השה. (ב"ק סז) שכאן הכתוב י לומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד: (א) אם

בית יהודא
(ומתמול שלשום) נאר עס איז בעוואוסט געווארן אז ער האט היינט געשטויסען, און נעכטען געשטויסען און פאר נעכטען געשטויסען (הרי ג' נגיחות) האט ער דריי מאהל געשטויסען: (שלם ישלם שור). (נזק שלם) דארף ער בעצאהלען פאר דעם אקס דעם גאנצען שאדען: (והמת יהיה לו). דער טויטער אקס געהער צו אים (לניזק) צום ניזק (ועליו ישלים המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו) דער ניזק פארקויפט די נבלה, און ווי פיל עס פעלט אים ביז צו זיין שאדען, זאל דער מזיק בעצאהלען צום ניזק ביז דער ניזק זאל האבען זיין גאנצען שאדען: (לז) (וחמשה בקר וגו'). אמר רבי יוחנן בן זכאי (חס המקום על כבודן של בריות) הקב"ה האט געהאט רחמנות אויף דעם כבוד פון מענטשען (שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו) ווייל דער אקס איז געגאנגען מיט זיינע פיס און דער גנב איז ניט פארשעמט געווארען דורך אים ער זאל אים טראגען אויף זיין פלייצע און אויף דיא אקסלען (משלם חמשה) דארף דער גנב בעצאהלען פאר איינעם פינף (שה שנושאו על כתפו) אבער אז ער האט גענגבעט אשעפס ווייל ער האט אים געמוזט טראגען אויף זיינע נאקסלען (משלם ארבע) דארף ער בעצאהלען נאר פיר שעפסן (הואיל ונתבזה בו) ווייל ער איז דורך אים פארשעמט געווארן, אמר רבי מאיר (בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה) זעה וויא טייער ביי הקב"ה איז דער כח פון מלאכה (שור שבטלו ממלאכה) אז ער האט גענגבעט אאקס ווייל ער האט אים געשטערט פון זיין ארבעט (חמשה) דארף ער בעצאהלען פינף אקסן (שה שלא בטלו ממלאכתו) אז ער האט גענגבעט אשעפס וואס ער האט אים ניט געשטערט פון ארבעט (ארבעה) צאהלט ער נאר פיר שעפסן: ותחת השור. תחת השה). זאגט רש"י (שכאן הכתוב) דר פסוק זאגט צוויי מאהל דעם ווארט שור און שה (לומר) צוא זאגען (שאין מדת תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד) נאר אז מען גנבעט אאקס אדער אשעפס בעצאהלט מען פינף אקסן פר אאקס און פיר שעפסן פר אשעפס, אבער אז מען גנבעט אנדערע מינים בהמות, צאהלט מען ניט פינף און ניט פיר בהמות: (א) ואם

שפתי חכמים
ואם וכו' ובזה יש ליישב קושית הרא"ם שהקשה למה לא פי' או אם כמו שפי' בפסוק או הודע אליו חטאתו שאז יתיישב על בוריו גם לא יצטרך להוסיף מלת אלא והניח הדבר בצ"ע ועל מה שהקשה הרא"ם עוד שהוא עצמו בפסוק או הודע אליו חטאתו פי' שהוא כמו אם. ואמר וכן או נודע כי שור נגח הוא ושיגה פה וצ"ע: ט וא"ת והא כבר פי' כזה לעיל. וי"ל דמסכא הוא עיקר הלימוד דבעלים מטפלים בנבילה. א"נ שלא נטעה לומר כיון שהמזיק משלם נזק שלם ה"א דהמזיק יטפל בנבילה לכ"פ שג"כ המת לניזק: י פי' דאלו לא שכאן

דעת זקנים מבעלי התוספות
(א) אם במחתרת. משמע דוקא כשבא דרך מחתרת שחתר

פירוש לתורת אלהים
געוואוינט צו שטוסען פון נעכטען און פון פר נעכטען און היינט האט ער געשטוסען דס דריטע מאל ולא ווייל דער בעל הבית פון דעם אקס האט אים ניט גיהיט שלם מוז ער באצאלן דעם גאנצן שאדן א אקס פר א אקס והמת און דר גיהרגיטר אקס זאל זיין צו אים ער זאל גשאצט ווערען אין געלט צו דעם בעל הבית פון דעם אקס און דעם מותרות היזק מוז ער איהם באצאלן: (לז) כי יגנוב איש שור או שה ווען אמענטש וועט גנבענען אאקס אדער אלעמלי וטבחו און ער וועט אים קולען או מכרו אדער ער וועט אים פאר קופען לעבעדגער הייט חמשה בקר זאל דער גנב באצאלן פינף רינדער פאר דעם אקס וארבע און פיר

מצות השם
(נד) (חמשה בקר ישלם תחת השור) דאס איז איין מצות עשה ווען צווייא עדות זאגען אויף איינעם אז ער האט גענאנבית מוז דר גנב צאלען כפל דאס מיינט מען פר איין זאך צוויי און אז ער האט גענאנבית איין לעמעלי דארף ער אפ צוא געבען פיר לעמליך און פר איין אקס דארף דער גנב צוא געבען פינף אוקסען אז ער האט דעם אקס אדער דם לעמעלי גקולעט און אז ער איז מודה אליין אז ער האט גענאנבית דארף ער נישט צו צאלען נאר קרן און דם בית דין נעמט דם וואס ער דארף געבן פון דעם בעסטן פון זיינע פעלדער און עס איז נישט קיין חילוק צו דער גנב איז איין זכר אדר איין נקבה:

בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: ב אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ

יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְמְחֵי וִימוּת לֵית לֵהּ דָּם:
ב אִם עֵינָא דְסַהֲדַיָּא נְפָלַת עֲלוֹהִי דְּמָא לֵהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם אִם לֵית

תו"א אם במחתרת יומא פה סנהדרין עב : והכה ומת סנהדרין עב : אם זרחה שם : אם אין לו סוטה כג קידושין יח מכות ג :

בעל הטורים

(א) במחתרת. ב' הכא ואידך אם במחתרת מלאתים שכיון שבא במחתרת ודאי בא להרוג כדכתיב גם בכנפיך נמלאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מה מחתרת דהתם על עסקי דם אף ה"נ כן : (ב) זרחה. ד' הכא ואידך והשמש זרחה על המים וגו' אדומים כדם. שמש זרחה ונודד. והלרעת זרחה במלחו. פי' אם שמש זרחה ונודד ככר שבא והלך בעוד לילה אז אין לו דמים אבל אם זרחה עליו השמש שבא ביום כמו שהשמש זרחה על המים דמים לו וכן כתיב במי התם אדומים כדם שאם ממתין עד שזרחה עליו השמש יש לו דם. וזהו וזרחה לכם יראי שמי פי' ללדיקים שמתרפאין בה כדכתיב ומרפא בכנפיה אבל הרשעים מלקה ומבחלת אותם שנאמר הנה יום בא בוער כתנור וגו' ולהט אותם וגו' ועל כן זרחה לו הלרעת במלחו :

רשב"ם

במחתרת. ובלילה או להרוג בא לפיכך. אין לו דמים. תשלומי דמים אלא פטור ההורגו : (ב) אם זרחה השמש. שהיה גונב ביום :

רש"י

במחתרת. (סנהדרין סב) כשהיה ב חותר את הבית: אין לו דמים. אין זו רליחה הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להרגך השכם להרגו וזה להרגך בא שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עלמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך ע"מ כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו: (ג) אם זרחה השמש עליו. (מכילתא וסנהדרין שם) אין זה אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך מ כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות: דמים לו. כחי הוא חשוב

בית יהודא

בַּמַּחְתֶּרֶת. זאָגט רש"י (כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת) ווען דר גַּנָּב הָט געגראָבען אַ לאָך אין די וואַנט פון שטוב ער זאָל קענען אַריין קומען אין שטוב גַּנְבֶנֶן, דאַמאָלס הָט דר בַּעַל הַבַּיִת געכאַפּט דעם גַּנָּב אונ הָט אים גֶעהַרְגֶ'ת : וְאֵין לוֹ דָּמִים. מען מיינט (אֵין זוּ רְצִיחָה) דר בַּעַל הַבַּיִת הייסט ניט אַרוֹצֵחַ (הֲרֵי הוּא כְּמֵת מֵעִיקָרוֹ) וואָרום דער גַּנָּב הָט געהייסען אַגעשטאָרבענער ווען ער הָט אָנגעהויבען גראָבען אין וואַנט, ווייל ווען ער איז געגאַנגען גראָבען די וואַנט הָט ער מַפְקִיר געווען זיין לעבען, אויב דר בַּעַל הַבַּיִת וועט אים כאַפּען, אָדר ער וועט הַרְגֶענֶן דעם בַּעַל הַבַּיִת אָדער דר בַּעַל הַבַּיִת וועט אים הַרְגֶענֶן (כַּאן לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה) דאָ לערנט דיך די תּוֹרָה (אִם בָּא לְהָרְגְךָ) אויב איינער קומט דיך הַרְגֶענֶן (הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ) זאָלסטו אים פריער הַרְגֶענֶן (וְזֶה לְהָרְגְךָ בָּא) אונ דר גַּנָּב איז געקומען דיך הַרְגֶענֶן (שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ) וואָרום דר גַּנָּב ווייס אַז אַמענטש וועט זיך ניט איינהאַלטען (וְרוֹאֶה שֶׁנּוֹטְלִין מָמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק) ווען ער וועט זעהן מען נעמט אַוועק פון אים זיין געלט אונ ער זאָל שווייגען אונ לאָזען נעמען (לְפִיכָךְ עַל מְנַת כֵּן בָּא) דריבער איז געווים דער גַּנָּב געקומען אויף דעם מיינונג (שֶׁאִם יַעֲמוֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ יַהַרְגֶנּוּ) אויב דר בַּעַל הַבַּיִת פון דעם געלט וועט זיך שטעלען געגען אים וועט ער אים הַרְגֶענֶן, דריבער מעג דר בַּעַל הַבַּיִת אים פריער הַרְגֶענֶן : (ב) וְאִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו. אויב די זונן האָט אויף אים גשיינט, זאָגט רש"י (אֵין זֶה אֶלָּא כְּמִין מָשָׁל) דָס איז נאָר ווי אַמָשָׁל (אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ) אויב דעם בַּעַל הַבַּיִת איז די זאַך קלאָהר אַז דר גַּנָּב איז אים אַגוטער פריינד (כַּשֶּׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא שָׁלוֹם בָּעוֹלָם) אַזוֹ וויא די זונן איז פריִדען אויף דער וועלט (כָּךְ פָּשׁוּט לְךָ שֶׁאֵינוֹ בָא לַהֲרוֹג) אַזוֹ איז דיר געווים אַז דר גַּנָּב הָט מיט דיר פריִדען אונ ער וועט דיך ניט הַרְגֶענֶן (אֲפִילוּ יַעֲמוֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ) אֲפִילוּ דר בַּעַל הַבַּיִת פון דעם געלט וועט זיך שטעלען געגען גַּנָּב פון דעסטוועגען וועט דער גַּנָּב אים ניט הַרְגֶענֶן (כְּגוֹן אָב הַחוֹתֵר לִגְנוֹב מָמוֹן הַבֵּן) דְהַיְינוּ אַפאָטער הָט אונטער געגראָבען די שטוב פון זיין זוהן ער זאָל ביי אים גַּנְבֶנֶען געלט (בְּיָדוּעַ שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן וְאֵינוֹ בָא עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת) עס איז בעוואוּסט אַז אַפאָטער הָט רַחֲמָנוּת אויף זיין זוהן אונ ער וועט אים געווים ניט הַרְגֶענֶן : וְדָמִים לוֹ. האָט ער בלוט (כְּחַי

דעת זקנים מבעלי התוספות

בבית ליכנס אבל נכנס דרך פתח דמים לו דודאי אינו בא להרוג שאומר בלבו אם יבא בעל הבית לעמוד לפני ממונו שיברח הוא דרך הפתח : (ב) שלם ישלם. בב"ק דריש אמר הקב"ה אני הצתי אש בציון כדכתיב ויצת אש בציון ועלי לשלם אותה ההבערה הה"ד ואני אהיה לה חומת אש סביב :

שפתי חכמים

הוה ילפינן שור שור משבת לחייב ד' וה' אף לכל חיה ועוף ופי' שכאן פי' בגמרא דלא הל"ל אלא כי יגנוב איש שור וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וד' לאן תחת השה שה דרישא ושור דסיפא ל"ל אלא ש"מ שור ושה אין מידי אחרינא לא : כ לאפוקי שלא תפרש אם ימלא הגנב בחפירה כי החפירה אינה מורה על מקום עד שיאמר בו אם ימלא בו לפיכך פי' שימלא בעת החפירה : ל כלו' אם הסברא מוכחת שיש לו שלום וכו' כגון האב החותר לגנוב ממון הבן וכו' הא אם הסברא מוכחת שבא להרוג שהרי ידוע שאין אדם מעמיד עלמו על ממונו שנוטלים בפניו ושותק השכם והורגו רא"ם : מ (הרא"ם) יש לתמוה על רש"י היאך הביא המכילתא והניח הברייתא דפרק בן סורר

פירוש לתורת אלהים

שאָף זאָל ער בצאָלן פַר דעם לעמעלע [עיין רש"י] : (א) אִם אוב בַּמַּחְתֶּרֶת אין איין אונטער גראָבען יִמָּצֵא הַגַּנָּב וועט גפונען ווערען דר גַּנָּב ער הָט זיך אונטער געגראָבען אונטער דעם בַּעַל הַבַּיִת הויז וְהֻכָּה אונ ער וועט ווערען געשלאָגען פון דעם בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת אונ דער גַּנָּב וועט שטאַרבען אֵין לוֹ דָּמִים דאַרף מען ניט הַרְגֶענֶן דעם בַּעַל הַבַּיִת ווייל דער בַּעַל הַבַּיִת האָט געמעגט הַרְגֶענֶן דעם גַּנָּב [עיין רש"י]. אונ אויב דר בַּעַל הַבַּיִת האָט אים ניט גֶעהַרְגֶ'ת אונ דער גַּנָּב איז אַנְטלאָפען מיט די גְנֵבָה דאַרף ער ניט בצאָהלען פַר די גְנֵבָה. ווייל ער הָט די גְנֵבָה קוֹנֶה געווען מיט זיין לעבען: (ב) אִם אוב עס איז קלאָר ווי די זונן אַז דר גַּנָּב וואָלט אים ניט גֶעהַרְגֶ'ת דְהַיְינוּ דר גַּנָּב איז אַפאָטער אונ דר זוהן הָט אים גֶעהַרְגֶ'ת קומט דעם זוהן צו הַרְגֶענֶן. אונ אויב דער זוהן הָט אים ניט גֶעהַרְגֶ'ת אונ דר פאָטער איז אַנְטלאָפען מיט די גְנֵבָה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם דאַרף ער בצאָהלין פאַר די גְנֵבָה אִם אונ אַז ער הָט ניט צו בצאָלן וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ זאָל ער ווערען

פאר

ונמכר בגנבתו: ג אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שה חיים שנים ישלם: ס שלישי ד כי יבער איש שדה או כרם ושלח

אונקלוס: לה ויזדבן בגנבתה: ג אם אשתכחא ישתכח בידה גנבתא מתור עד חמר עד אמר דאנון חיין על חד תרין ישלם: ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם וישלח ית בעירה

תו"א אם המצא גיטין טז ב"ק פד פה מליעה נו : שנים ישלם ב"ק סד סה : ושלח ב"ק ג ג:

רשב"ם

(ג) אם המצא תמצא בידו. שלא מכרו : חיים. שלא טבחו או שנים ישלם ולא ארבעה וחמשה : (ד) כי יבער. מאכיל את בעירו בשדה אחר: מיטב

בעל הטורים

(ד) ובער . ב' הכא ואידך ובער עליה הכהן אע"פ שאנו דורשים אותו על שן ורגל שדרשה על הפירות והזיקתן ה"ה כל מיני היזק שאם

בית יהודא

הוא חשוב) ווערט דר פאטר גערעכונט אלעבעדיגער (ורציחה **היא** אם יהרגנו בעל הבית) אונ אוב דר בעל הבית ודר זוהן **הט** געהרגת זיין פאטר, הייסט דר זוהן ארוצח: **ושלם ישלם**. (הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה), דארף דר גנב **באצאהלן** דם געלט וואס ער הט געגנבת, ווייל עס קומט **אים** ניט צו הרגן, זאגט רש"י (ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי) דר תרגום וואס טייטשט אוב די אויגען **פון** עדות זענען געפאלען אויף אים (לקח לו שיטה אחרת) לערונט ער איין אנדער פשט אין פסוק (לומר) צו זאגען (**שאם** מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית) אוב מענטשין **זענען** גיקומען צו די שטוב פריער איידער דער בעל הבית **איז** געקומען אונ האבען גיזעהן ווי דער גנב גראבט אין **די** וואנט (וכשבא בעל הבית נגדו) אונ ווען דר בעל הבית **איז** געקומען געגען גנב (התרו בו שלא יהרגהו) האבען זיי **אנגעזאגט** דעם בעל הבית ער זאל אים ניט הרגען (דמים לו **חייב** עליו אם הרגו) הט דר גנב בלוט, ער הייסט אלבידער **אוב** דר בעל הבית האט אים געהרגת, דארף מען דעם בעל הבית הרגען (שמאחר שיש רואין לו) ווייל עס זענען דא **מענטשין** וואס זעהן דעם גנב (אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות) איז דער גנב ניט געקומען צו הרגען מענטשין (ולא **יהרוג** את בעל הממון) אונ ער וואלט ניט געהרגת דעם בעל הבית פון דעם געלט ועיין בע"ט : (ג) ואם המצא תמצא **בידו**.(ברשותו), אוב מען הט געפונען די גנבה ביי דעם גנב, לעבעדיג (שלא טבח ולא מכר) ער האט די בהמה ניט **געשאכטען** אונ ניט פארקופט: משור עד חמור. סיי ער הט געגנבת אאקס סייא אאייזיל, זאגט רש"י (כל דבר בכלל **תשלומי** כפל) אלע זאכען וואס מען גנבת דארף דר גנב באצאהלן טאפיל (בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים) סייא ער **הט** געגנבת אלעבעדיגע זאך אונ סיי ער האט געגנבת ניט אלעבעדיגע זאך (שהרי נאמר במקרא אחר) ווארום עס **שטייט** אין איין אנדער פסוק (על שה) אויף אשעפס (על שלמה) אויף אקלייד (על כל אבדה) אויף יעדער זאך וואס איז **ביי** דעם שומר והיטער] פארלארין גיווארען, אז מען געפינט דעם גנב (ישלם שנים לרעהו) דארף ער באצאהלן טאפיל צו **זיין** פריינד : וחיים שנים ישלמו . דר גנב זאל באצאהלן צוויי לעבעדיגע בהמות צום בעל הבית (ולא ישלם לו מתים) דער **גנב** זאל ניט באצאהלען צום בעל הבית טוטע בהמות (אלא חיים) נאר לעבעדיגע (או דמי חיים) אדער דער גנב זאל **באצאהלען** געלט ווי פיל צוויי לעבעדיגע בהמות זענען ווערט : (ד) וכי יבער, את בעירה, ובער]. (כולם לשון בהמה) דם **מיינט** מען בהמות (כמו אנחנו ובעירנו) ווי עס שטייט אין פסוק מיר אונ אונזערע בהמות: וכי יבער. מיינט מען (יוליך בהמותיו **בשדה** וכרם של חברו) ער וועט פירען זיינע בהמות אין די פעלד אדער אין דעם ווייגארטען פון זיין חבר (ויזיק אותו **באחת** משתי אלה) ער וועט טאהן אשאדין צום בעל הבית (באחת משתי אלה) מיט איינע פון דיא צוויי זאכען (**או** בשילוח את בעירה א' בביעור) אדער מיט שילוח את בעירה אדער מיט בעור (ופירשו רבותינו) אונזערע רבנים

רש"י

ורליאה היא אם יהרגנו בעל הבית : שלם ישלם. הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה . ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעה"ב נגדו התרו בו שלא יהרגהו דמים לו חייב עליו אם הרגו שמאחר שיש רואים לו אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות ולא יהרוג את בעל הממון : (ג) אם המצא תמצא בידו. ברשותו שלא ם טבח ולא מכר : משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים שהרי נאמר במקום אחר על שה על שלמה על כל ע אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו : חיים שנים ישלם . ולא ישלם לו מתים אלא חיים או דמי חיים : (ד) כי יבער . את בעירה. ובער. כולם ל' בהמה כמו אנחנו ובעירנו : כי יבער . יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת משתי אלה או בשלוח פ בעירה או בביעור . ופירשו רבותינו שלוח

שפתי חכמים

ומורה דפירשו אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך וכו' דמשמע דאב זרחה לא קאי אלא על בירור דברים ולא על שלום וכו' ונראה דק"ל למה לא נאמר אם יאיר עליו כיום או היום כמו מכרה כיום שהוא מורה על בירור דברים לכ"פ מה שמש שלום בעולם וא"ל מ"מ ל"ל להביא המכילתא י"ל כיון שהמכילתא קרובה לפשוטו וגם יתורץ קושיית הקרא : נ הוסיף מלת הגנב דלא תימא שלם ישלם בעל הבית ליורשי הגנב אף ע"פ שיש לו דמים אינו נהרג אלא משלם דמי כפרו זה אי אפשר שהרי כתיב אחריו ואם אין לו ונמכר בגנבתו ש"מ דבגנב משתעי קרא : ם משום דכתיב ברישא וטבחו ומכרו וכו' לכן נקט רש"י שלא טבחו ולא מכרו ולאו דוקא נקט טביחה : ע ואע"ג דהאי קרא בטוען טענת גנב הוא דכתיב והכא בגנב איירי י"ל כיון דהשוה אותם הכ' לענין תשלומי כפל בודאי דין אחד להם לשלם הכפל על כל דבר בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים : פ לומר ששני מיני נזק אמורים כאן האחד השלוח והוא הרגל והאחד הוא הביעור

פירוש לתורת אלהים

פר קופט ער זאל קאנין בצאלען דיא גניבה : (ג) אם המצא אונ אוב עס ווערט גפונען די גניבה אין רשות פון דעם גנב ער האט זיא ניט פארקופט משור סייא אאקס אדר אאייזל אדר אלעמלי אדר אנדרע זאכן חיים אוב זיי לעבן ער הט זיי ניט געשאכטין מוז דר גנב בצאלן צוויי וום פאר אמין ער הט גגנבת אדר געלט פר צוויי : (ד) כי יבער ווען אמענש וועט פאר דארבען אפעלד אדער אויין גארטען פון זיין חבר

אֶת־בְּעִירֹה בעירו קרי וּבִעֵר בִּשְׂדֵה
אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ
יְשַׁלֵּם: ס ה כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה
קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ

אונקלוס

וְיֵיכוֹל בַּחֲקַל אָחֳרָן שְׁפַר
חַקְלֵהּ וּשְׁפַר כַּרְמֵהּ
יְשַׁלֵּם: ה אֲרֵי תִתַּפַּק נוּר
וְתִשְׁכַּח כּוּבִין וְיֵיכוֹל
גְּדִישִׁין אוֹ קָמָא אוֹ

תר"א ושלח את בעירה ב"ק יז: ובער בשדה אחר גיטין מח ב"ק ג יד כא כג כה נח נט: מיטב שדהו גיטין מח מט ב"ק כז נח נט: ישלם ב"ק כו: כי תצא אש ב"ק כב ס: ומצאה קוצים ב"ק ס: ונאכל גדיש שם:

בעל הטורים

(ה) קוצים. ד' הכא ואידך ... לו שם עליםוהפסידתן חייב עליהם: ... קוצים כסוחים כאם יולתו ואל תזרעו אל קוצים דוערו כאם קוצים. וזהו שאחז"ל כי תצא אם אפי' מעצמה והיינו כאם יולתו דמשמע מעצמן ומרבין ליחכו ניר וזהו נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים והתם דרשו על הרשעים והיינו דוערו כאם קוצים דאיירי ברשעים:

רשב"ם

שדהו וגו'. מעידית שבנכסיו ישלם לו קרקע או שוה כסף כך פירשו רבותינו. ולפי פשוטו משמע לפי מיטב שדהו וכרמו של זה הניזק ישלם כי שמא מן מיטב אכלו בהמותיו של מזיק: (ה) כי תצא אש. שלא שמר בעל האש את אשו יפה

רש"י

הוא נזקי מדרך כף רגל ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (ב"ק ג): בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמין את ק הנזק ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו ממיטב ר שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע מעידית שיש לו. למדך הכתוב שהניזקין שמין להם בעידית (ב"ק ז): (ה) כי תצא אש. אפילו ש מעצמה: ומצאה קוצים. קרדונ"ש בלעז (דיזטלען): ונאכל גדיש. שליהכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוברת לקרקע: או השדה. שליחכה את נירו וצריך

בית יהודא

האָבֶּן גֶעזָאגְט (וְשִׁלַּח הוּא נִזְקֵי מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל) וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה מֵיינְט מֶען דִי בְּהֵמָה הָט גֶעשָׁאהְן אַשָׁאדֶן זִיא הָט צוּטְרֶעטֶן דִי תְּבוּאָה מִיט דִי פִּיס (וּבִעֵר הוּא נִזְקֵי הַשֵּׁן הָאוֹכֶלֶת וּמְבַעֶרֶת) וּבִעֵר מֵיינְט מֶען דִי בְּהֵמָה הָט גִיטָאהְן אַשָׁאדִין מִיט דִי צֵיין זִיא הָט גִיגֶעסִין דִי תְּבוּאָה אִין פֶעלְד: וּבִשְׂדֵה אַחֵר. (בִּשְׂדֵה שֶׁל אִישׁ אַחֵר) אִין פֶעלְד פוּן אַ אַנְדֶער מֶענְטְשׁ: (מֵיטַב שָׂדֵהוּ יְשַׁלֵּם). זָאגְט רש"י (שָׁמִין אֶת הַנֶּזֶק) מֶען שַׁאצְט וויפִיל אִיז דֶר שָׁאדִין (וְאִם בָּא לְשַׁלֵּם לוֹ קַרְקַע דְּמֵי נִזְקוֹ) אוּב עֶר וויל בַּצָאהְלֶן דֶעם שָׁאדֶן מִיט עֶרְד (יְשַׁלֵּם לוֹ מִמֵּיטַב שְׂדוֹתָיו) זָאל עֶר בַּצָאהְלֶן מִיט זַיינֶע בֶּעסְטֶע פֶעלְדֶר (אִם הָיָה נִזְקוֹ סֶלַע) אוּב דֶער שָׁאדִין אִיז גִיוֶועִן אַטָאלֶער וְיִתֵּן לוֹ שָׁוֶה סֶלַע מֵעִדִית שֶׁיֵּשׁ לוֹ) זָאל עֶר אִים גֶעבֶּען אַשְׁטִיקְל פֶעלְד וָוס אִיז ווערְט אַטָאלֶער, אוּנ דָס זָאל זַיין פוּן זַיינֶע בֶּעסְטֶע פֶעלְדֶר (לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט דִיךְ (שֶׁהַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶם בְּעִדִית) אוּיבּ מֶען צָאהְלְט פַר אַשָׁאדִין מִיט פֶעלְד, דַארְף מֶען גֶעבֶּן דִי בֶּעסְטֶע פֶעלְדֶער: (ה) (כִּי תֵצֵא אֵשׁ). (אֲפִילוּ מֵעַצְמָהּ). אוּיבּ עֶס וֶועט אַרוֹסְגֵיין אַפַייעֶר, אֲפִילוּ פוּן זִיךְ אַלֵיין (וּמָצְאָה קוֹצִים) דֶר פַייעֶר הָט גֶעטְרָאפֶן דֶערְנֶר, הָאבֶּן דִי דֶערְנֶער אָנְגֶעהוֹבֶּן בְּרֶענֶען: (וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ). פוּן דִי דֶערְנֶער הָאט אָנְגֶעהוֹבֶּען בְּרֶענֶען אַשְׁפַּייכְלֶער מִיט תְּבוּאָה (שֶׁלִּחֲכָה בְּקוֹצִים עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגָדִישׁ) דֶר פַייעֶר הָט גֶעבְּרֶענְט אִין דִיא דֶערְנֶער אוּנ דֶר פַייעֶר הָט זִיךְ גֶעצוֹגֶן אַלֶע מָאהְל וַייטֶער בִּיז עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אַשְׁייעֶר מִיט תְּבוּאָה (אוֹ לְקָמָה הַמְחוּבֶּרֶת לְקַרְקַע) אָדֶער דֶער פַייעֶר אִיז גֶעקוּמֶן בִּיז צוּ דִיא תְּבוּאָה וָואס וַואקְסְט אִין פֶעלְד: (אוֹ הַשָּׂדֶה). מֵיינְט מֶען (שֶׁלִּחֲכָה אֶת נִירוֹ) אָדֶער דֶער פַייעֶר הָט אָפְּגֶעטְרִיקֶנְט דִיא

שפתי חכמים

הוא השן לא שדל"ח אותו בכרס והלך וביער שאין כאן אלא נזק השן: ... ביחיף גולת של אים מפני שהשדה הסי"ן בשו"א מורה על הסמיכות ... מנת של: ק לא שיתן לו כל ניעכ שדהו אפי' היה יותר מסיעור הנזק: ר לא מאיזה שדה שירלה רק שיהיה מהמיטב שבשדותיו. גם לא שישלם דוקא ממיטב קרקעותיו ולא בכסף דמטלטלין יכול לשלם אפי' סובין דבמטלטלין כל מילי מיטב הוא: ש מדלא כתיב יבער

פירוש לתורת אלהים

דַארְף דֶעם וָואס עֶר וֶועט אַהִין פִירֶען זַיינִי בְּהֵמוֹת וְשִׁלַּח אוּנ דֶר שָׁאדִין אִיז אֵיינֶם פוּן דִי צְוֵויי אָדֶער זַיי הָאבֶּן מִיט דִי פִּיס צוּ טְרֶעטֶן דִי תְּבוּאָה וּבִעֵר אָדֶער זַיי הָאבֶּן אָפּ גֶגֶעסִין דִי תְּבוּאָה בִּשְׂדֵה אִין אַפֶעלְד אַחֵר פוּן אַנְדֶערֶן מֵיטַב זָאל מֶען שַׁאצֶן דֶעם שָׁאדֶן אוּנ אוּבּ עֶר וויל אִים גֶעבֶּן אַשְׁטִיקְל פֶעלְד פַר זַיין שָׁאדֶן זָאל עֶר אִים גֶעבֶּן פוּן זַיין בֶּעסְט פֶעלְד אָדֶר פוּן זַיין בֶּעסְטֶן וַויין גָארְטֶן: (ה) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וֶוען אַפַייעֶר וֶועט אַרוֹס גֵיין פוּן זִיךְ זֶעלְבֶּרְט וּמָצְאָה אוּנ עֶס וֶועט טְרֶעפִין דֶערְנֶער אוּנ זַיי וֶועלֶן זִיךְ אָן צִינְדֶן וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוּנ עֶס וֶועט דָארְךְ דֶעם פַר בְּרֶענְט וֶוערֶן אַפְרֶעמְדֶער שַׁייעֶר מִיט תְּבוּאָה אוֹ הַקָּמָה אָדֶער

מצות השם

(נה) (מֵיטַב שָׂדֵהוּ וגו') דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וֶוען אֵיינֶער שִׁיקְט זַיינֶע בְּהֵמוֹת אִין אֵיין פְרֶעמְד פֶעלְד אַרַיין אָדֶער אִין אַפְרֶעמְדֶן וַויין גָארְטֶען אוּנ דִיא בְּהֵמָה הָט אָפּ גֶעגֶעסֶן דִי תְּבוּאָה פוּן דֶעם פְרֶעמְדֶען פֶעלְד אָדֶער דִיא בְּהֵמָה הָאט צוּא טְרֶעטֶן מִיט דִי פִּיס דִיא תְּבוּאָה אָדֶר זִיא הָאט דֶעם וַויין גָארְטֶען קַאלֶע גֶעמַאכְט דַארְף דֶער בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶער בְּהֵמָה צוּ צָאלֶען דֶעם בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם פֶעלְד אָדֶער פוּן דֶעם וַויין גָארְטֶען דֶעם גַאנְצֶן שָׁאדֶען פוּן זַיינֶע בֶּעסְטֶע פֶעלְדֶער וֶוען אָבֶּער דִי בְּהֵמָה הָט גֶעגֶעסֶען אַזוֹ אַזַאךְ וָוס עֶס אִיז נִישְׁט דֶער סֵדֶר אַז זִיא זָאל עֶסֶען דְהַיְינוּ זִיא הָט צוּ בִּיסֶן קְלֵיידֶר אָדֶער אַנְדֶערֶע זַאכֶן וָואס עֶס אִיז נִישְׁט דֶער סֵדֶר זִיא זָאל אַזוֹ טוּהְן דַארְף דֶר בַּעַל הַבַּיִת נִישְׁט ... צָאלֶען נָאר אֵיין הַאלְבֶּען שָׁאדֶען:

(נו) (כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים) דִי מִצְוָה אִיז וֶוען עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אֵיינֶער לֵייגְט אָן אֵיין פַייעֶר אוּנ דָס פַייעֶר טוּט שָׁאדֶען דְהַיְינוּ עֶס הָט פַר בְּרֶענְט פְרֶעמְדֶע תְּבוּאָה אָדֶער אַנְדֶערֶע כֵּלִים דַארְף דֶר וָוס עֶר הָט אָן גֶלֵייגְט דָס פַייעֶר צוּ צָאלֶען אֵיין גַאנְצֶן שָׁאדֶן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים שְׁרַייבֶּן אַז דָארְךְ דֶעם וָוס דִי יִדְּן זִינְדִיגֶן חָלִילָה שְׁטְרָאפְט הקב"ה דִי צַדִּיקִים אוּנ דָס אִיז טַייטְשׁ (כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים) אַז עֶס וֶועט אַרוֹס גֵיין אֵיין פַייעֶר עֶס זָאל פַר בְּרֶענֶן דִיא דֶערְנֶער דָאס מֵיינְט מֶען דִי רְשָׁעִים (וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה) אוּנ עֶס וֶועט חָלִילָה טְרֶעפֶן דִי צַדִּיקִים דָאס וָואס הַשֵּׁי"ת בַּדַארְף צוּ שְׁטְרָאפֶן דִי רְשָׁעִים פַר זֵייעֶרֶע זִינְד וָוס זַיי זֶעגֶן אַזוֹי ווִי דִי דֶערְנֶער דָארְךְ זַיי וֶוערְט נֶעבִּיךְ גְחַאפְּט דֶער צַדִּיק אוּנ דִי צַדִּיקִים לֵיידֶן נֶעבִּיךְ דִי יְסוּרִים אַזוֹ ווִי (יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא) הָאט

השדה שלם ישלם המבער את הבערה: ס

ו כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים:

ז אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל

אונקלוס

חקלא שלמא ישלם דאדליק ית דליקתא: ו ארי יתן גבר לחבריה כסף או מנין למטר ויתגנבון מבית גברא אם ישתכח גנבא ישלם על חד תרין: ז אם לא ישתכח גנבא ויתקרב

תו"א שלם ישלם המבעיר ב"ק כב נה ס סח: כי יתן איש קידושין יא ב"ק סג קו מליעא לז שבועות לט מד מג: לשמר ב"ק לג בכורות ו: וגונב מבית האיש ב"ק ע עט בכורות יא: אם ימצא ב"ק סג סד קו: אם לא ימצא שם: ונקרב ב"ק סג קז מליעא מא סנהדרין ב ג נו:

רשב"ם

והזיק ע"י רוח. המצוי: גדיש. שנקצר כבר או אפילו הקמה מחוברת או אפילו השדה ליחכה וסיכסכה אבניו: (ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. מטלטלים הם ולשמרם בתוך ביתו כשאר חפציו נתנו לו לפיכך אם גנבוהו בביתו פטור כי שמרו כשמירת חפציו. אבל פ' שנייה שכתוב בה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור ודרך בהמות לרעות בשדה. וודאי כשהפקידם ע"מ לשמרם מגנבים הפקידם לו ולכן אם נגנבו חייב: (ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב וגו'. פירשו רבותינו אם לא ימצא כמו שאמר השומר נגנב ממני אבל הוא עצמו גנבו. ואם נקרב ונשבע בפני הדיינים ישלם הוא כפל כשירשיעון אותו הדיינים וישלם שנים לרעהו. ואני לפי הפשט אפרשנו

בעל הטורים

(ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב. ר"ת אליהו רמז לב' שהפקידו אצל אחד זה ק' וזה ר' זה אומר ר' שלי וזה אומר ר' שלי כיון שאינו נמצא מי רוצה לגזול יהא מונח עד שיבא אליהו: אם לא ימצא הגנב. בגימ'

בית יהודא

געאקערטע ערד (וצריך ליר אותה פעם שניה) אונ ער וועט דארפן אקערן נאך אמאהל: (שלם ישלם המבעיר). דר וואס האט אנגעצונדן דעם פייער דארף בצאהלן דעם שאדן (אף על פי שהדליק בתוך שלו) אפילו ער האט אנגעצונדן דעם פייער אין זיין הויף (והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה) אונ דער פייער איז אליין ארויסגעגאנגען פון הויף דורך די דערנער וואס דער פייער האט געטראפן, אונ דורך די דערנער האט זיך דער פייער געצויגען ביז ער האט פאר־ברענט דעם שייער אדער דיא תבואה פון דעסטוועגען מוז ער בעצאהלען פר דעם שאדען (לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק) ווייל ער האט ניט געהיט דעם פייער ער זאל ניט ארויסגיין מאכען אשאדען: (ו) וגונב מבית האיש. (לפי דבריו) נאך זיינע רייד, ער זאגט עס איז ביי אים געגנבת געווארען: ואם ימצא הגנב). אויב דר גנב וועט געפונען ווערען (ישלם הגנב שנים לבעלים) זאל דר גנב בעצאהלען פר איינס צווייא צום בעל הבית: (ז) ואם לא ימצא הגנב). אויב דער גנב וועט ניט געפונען ווערען (ובא השומר הזה שהוא בעל הבית) אונ דר שומר (היטער) וואס ער איז איצט דער בעל הבית, פון די זאך וואס איז ביי אים בעהאלטען געווארען: ונקרבו.(אל הדיינין), אונ ער וועט קומען צו די דיינים (לדון עם זה) ער זאל האבען אדין תורה מיט דעם מענטש וואס האט ביי אים די זאך בעהאלטען

רש"י

לניר אותה פעם שנייה: שלם ישלם המבעיר. אע"פ שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעלמה ע"י קולים שמלאה חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תלא ותזיק: (ו) וגנב מבית האיש. לפי דבריו: אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים (ב"ק סג): (ז) אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו:

שפתי חכמים

כדכתיב בסמוך כי יבער וכתב המבעיר את הבערה: ת דק"ל הא כתיב אחריו ונקרב בעל הבית אל האלהים להשבע ועוד מאי אם לא

ליקוטי יהודא

(ו) כי יתן איש אל רעהו וגו'. דר מדרש זאגט הקב"ה ווערט גערופען איש, וויא עס שטייט אין פסוק ה' איש מלחמה, די יודן ווערן גערופען רעים, ווי עס שטייט אין פסוק למען אחי ורעי, זאגט דר מוהרמ"א ז"ל מיר קענען זאגען דיא פסוקים שמועסן פון דין אונ פון מוסר אויך, כי יתן איש אל רעהו, ווען הקב"ה וועט געבען צו איוד זילבער גאלד, אונ נאך אנדערע זאכן, דס האט הקב"ה אים גיגעבן נאר ער זאל דס היטען, ער זאל טאהן מיט דעם געלט מצות אונ מעשים טובים אונ צדקה, אונ אויב עס האט געטראפן דס געלט איז פון אים געגנבת געווארן, זאל ער זוכען צווישן זיינע מעשים, פר וועלכע עבירה איז ביי אים דס געלט געגנבת געווארן, אונ אויב ער ווייס פאר וועלכע עבירה דאס געלט איז ביי אים געגנבת געווארן, אונ ער טוהט

פירוש לתורת אלהים

שטייענדיגע תבואה או השדה אדער איין גיאקערט פעלד אונ דארף דעם מוז מען עס נאך איין מאל אקרן שלם ישלם מוז בצאלן דעם שאדן דער וואס האט דס פייער אן גצונדן אונ האט דס ניט גיהיט עס זאל קיין שאדין זיין: (ו) כי יתן ווען אמענש וועט געבען צו זיין חבר כסף געלט אדר כלים צוא היטן [עיין רש"י] וגונב אונ דר שומר זאגט עס איז ביי אים געגנבת געווארן איז דר דין אם ימצא אויב עס ווערט געפונען דר גנב ישלם מוז דר גנב טאפל צאלן פר דר גניבה צום בעל הבית וואס דר פיקדון איז זיינר: (ז) אם לא אונ

אויב עס וועט ניט גפונען ווערען דר גנב ונקרב אונ דער בעל הבית וועט רופין דעם שומר אל האלהים צוא דיא

מצות השם

גיזאגט (אכן חליינו הוא נשא) דס איז טייטש דר צדיק טראגט אויף זיך אונזערע זינד וואס דער צדיק איז גגעבן גיווארן אז ער זאל לערנען דאס פאלק גוטץ טוען אונ אז דאס פאלק טוט ח"ו שלעכטס ווערט נעבעך גיטאפט דער צדיק:

(נג) (כי יתן וגו') די מצוה איז ווען איינער גיט צו זיין חבר צו היטען געלד אדער כלים אונ דער חבר איז איין (שומר חנם) דס הייסט ער נעמט נישט קיין גצאלט פר דעם וואס ער היט אים אונ די זאך איז גגנבית געווארן פון דעם שומר דארף דער שומר צו שווערן צו ער האט זיך די זאך נישט באהאלטן אונ צוא ער האט נית קיין גבראך געמאכט מיט דעם וואס מהאט ביי אים באהאלטן אונ ער האט ניט שולח יד געווען אונ אז ער שווערט די דריי זאכן איז ער פטור פון צו צאלען:

הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ ח עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר

מָרֵי דְבֵיתָא לָקֳדָם דַּיָּנַיָּא אִם לָא אוֹשֵׁיט יְדֵהּ בְּמָה דִּמְסַר לֵהּ חַבְרֵהּ׃ ח עַל כָּל פִּתְגַּם דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמַר עַל אִמַּר עַל כְּסוּ עַל כָּל

תו"א אם לא שלח קידושין מב ב"ק קז: על כל קידושין מב ב"ק נד סב סג מליעה כז עד שבועות מב: על שור ב"ק סב סג סד מליעה נז: על כל אבדה ב"ק קו מליעה ה:

בעל הטורים

הוא בעצמו גנבו: (ח) על חמור. ב' הכא ואידך עני ורוכב על חמור איירי במשיח כי היכי דכתיב הכא אשר ירשיעון אלהים כמי איירי במאן דכתיב ביה וברוח שפתיו ימית רשע: יאמר. בגימט' זה

רשב"ם

אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית הוא השומר שלא שלח ידו במלאכת רעהו אלא נגנבה הימנו ויפטר: (ח) על כל דבר פשע. אבידה שנגנב הפקדון בין שור בין שה בין שלמה בין כל אבידה שיאמר המפקיד כי הוא זה הממון שנגנב

רש"י

(ח) על כל דבר פשע. שימצא שקרן בשבועתו שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנב הימנו ונמצא שהוא עצמו גנבו משלם תשלומי כפל ואימתי בזמן שנשבע ואח"כ באו עדים שכך דרשו רבותינו ז"ל ונקרב בעל הבית אל האלהים. קריבה זו שבועה היא. אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין שכיון שבא לדין וכפר לומר נגנבה מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו.

בית יהודא

(וְלִישָּׁבַע לוֹ שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ בְּשֶׁלּוֹ) אוּנ דֶר שׁוֹמֵר וִויל שְׁוֶוערֶן אַז עֶר הָט נִיט גֶענִיצְט מִיט דִי בֶּעהאַלְטֶענֶע זַאךְ: (ח) וְעַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע. אוֹיף יֶעדֶר זִינְד (שֶׁיִּמָּצֵא שַׁקְרָן בִּשְׁבוּעָתוֹ) וָוס עֶס וֶועט גֶעפוּנֶען וֶוערֶען אַז עֶר הָט פַאלְשׁ גֶעשְׁווֹארֶען (שֶׁיָּעִידוּ עֵדִים) עֵדוּת וֶועלֶן זָאגִין (שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ) עֶר הָט אַלֵיין גֶעגַנְבֶת דִי זַאךְ פַר זִיךְ (וְיַרְשִׁיעוּהוּ אֱלֹהִים עַל פִּי הָעֵדִים) אוּנ דִי דַיָּינִים וֶועלֶן אִים בֶּעשׁוּלְדִיגֶען צוּ בֶּעצָאהְלֶען, וִוי דִי עֵדוּת זָאגֶן: יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ. זָאגְט רש"י (לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט דִיךְ (שֶׁהַטּוֹעֵן בְּפִקָּדוֹן לוֹמַר נִגְנַב הֵימֶנּוּ) אוֹיבּ רְאוּבֵן הָט גֶעגֶעבְּן בֶּעהאַלְטֶן צוּ שִׁמְעוֹן אַזַאךְ, אוּנ שִׁמְעוֹן זָאגְט דִי זַאךְ אִיז פוּן אִים גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶען (וְנִמְצָא שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ) אוּנ עֶס אִיז גֶעפוּנֶען גֶעוָוארֶען אַז שִׁמְעוֹן אַלֵיין הָט דִי זַאךְ גֶעגַנְבֶת (מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל) דַארְף שִׁמְעוֹן בֶּעצָאהְלֶען צוּ רְאוּבֵן פַר אֵיינְס צְוֵויי (וְאֵימָתַי) וֶוען דַארְף עֶר בֶּעצָאהְלֶען פַאר אֵיינְס צְוֵויי (בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים) אַז שִׁמְעוֹן הָט גֶעשְׁווֹארֶען עֶס אִיז בַּייא אִים גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶען, נָאכְדֶעם זֶענֶען גֶעקוּמֶען עֵדוּת אַז עֶר אַלֵיין הָט זִיא גֶעגַנְבֶת, דַארְף עֶר צָאהְלֶען טָאפִּיל (שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ) וָוארוּם אַזוֹי הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע רַבָּנָן גֶעלֶערְנְט (וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים) דֶער בַּעַל הַבַּיִת זָאל גֶענֶענְט וְקוּמֶען צוּ דִי דַיָּינִים (קְרִיבָה זוֹ שְׁבוּעָה הִיא) דָס גֶענֶענֶען צוּ בֵּית דִין מֵיינְט מֶען עֶר זָאל שְׁוֶוערֶען, פְרֶעגְט רש"י (אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה) דוּא זָאגְסְט עֶר זָאל קוּמֶן צוּ בֵּית דִין שְׁוֶוערֶן (אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין) טָאמֶער מֵיינְט מֶען עֶר קוּמְט צוּא בֵּית דִין הָאבֶּן אַדִין תּוֹרָה מִיט רְאוּבֵן (שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּא לְדִין וְכָפַר לוֹמַר נִגְנְבָה) בַּאלְד וִוי עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ בֵּית דִין אוּנ הָט גֶעלֵייקֶענְט אוּנ הָט גֶעזָאגְט עֶס אִיז גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶען (מִיַּד יִתְחַיֵּב בְּכֶפֶל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בְּיָדוֹ) אוֹיבּ עֶס זֶענֶען גֶעקוּמֶן עֵדוּת אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט דִי זַאךְ אִיז בַּיי אִים דַארְף עֶר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) על כל דבר פשע. מדרש על כל דבר פשע בגימ' אהרן פשע שפשע על שור על אותו מעשה. על חמור שעשו ערב רב ממצרים שנקראו חמור כדכתיב אשר בשר חמורים בשרם. על שה על שהחטיאו ישראל שנקראו שה פזורה ישראל. על שלמה על צלם ע"ז ושי"ן וצד"י מתחלפות. על כל אבדה נמי ע"ז שנאמר אבד תאבדון. אשר יאמר כי הוא

פירוש לתורת אלהים

דַיָּינִים צוּ שְׁוֶוערֶן אִם לֹא אוֹבּ עֶר הָט נִיט גֶענִיצְט מִיט דִי זַאךְ וָוס מֶען הָט בַּיי אִים בֶּעהאַלְטִין דֶען דַארְף דֶר שְׁבוּעָה וֶוערְט עֶר פָּטוּר צוּ צָאלֶן: (ח) עַל כָּל אוֹיף אִיטְלִיכֶר זַאךְ וָואס עֶר הָט גְשְׁווֹארֶן עֶר הָט דָם נִיט גַגְנְבֶת אוּנ עֶס אִיז גְפוּנֶן גְוָוארֶן עֶס אִיז לִיגִינְט דְהַיְינוּ עֵדוּת זָאגֶן עֶר הָט עֶס אַלֵיין גִינַבְת עַל שׁוֹר סַיי אֵיין אָקְס אָדֶר אֵיין אֵייזֶל אָדֶר אַלֶעמְלֶע אָדֶר אַקְלֵייד עַל כָּל אָדֶר אוֹיף אַלִי זַאכֶען וָוס עֶר הָט

ליקוטי יהודא

תְּשׁוּבָה, וֶועט אִים הקב"ה בַּצָאהְלֶן צְוֵויי מָאהְל אַזוֹ פִיל וִוי עֶר הָאט פְרִיעֶר גֶעהַאט, אוּנ אוֹבּ עֶר הָאט גֶעזוּכְט צְוִוישֶׁען זַיינֶע מַעֲשִׂים אוּנ הָט נִיט גֶעפוּנֶען אַעֲבֵירָה וָואס וֶועגֶען אִיר זָאל עֶר הָאבֶּן זַיין גֶעלְט פַארְלָארִין, זָאל עֶר גְענֶענֶען צוּ דִי תּוֹרָה, דָאס הֵייסְט טָאמֶער שְׁטְרָאפְט אִים הקב"ה וַוייל עֶר לֶערְנְט נִיט תּוֹרָה, דָאס אִיז נָאר אוֹבּ עֶר וֵוייס זַיין גֶעלְט אִיז צוּ אִים עֶרְלִיךְ גְקוּמֶן, עֶר הָט נִיט גֶעגַנְבֶת נִיט גֶעגַזְלֶת, קֵיין פַאלְשֶׁע מָאס קֵיין פַאלְשֶׁע וָואג, אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע עֲבֵירוֹת וָואס קֶען זַיין אִין הַאנְדִיל, הָט עֶר נִיט גֶעהַאט, אוּנ עֶר טוּהְט תְּשׁוּבָה, וֶועט אִים הקב"ה זַיין גֶעלְט צוּרִיק גֶעבֶּען, דְרִיבֶּער דַארְף יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זֶעהֶן צוּא הַאנְדְלֶען עֶרְלִיךְ אוּנ צוּ טָאהְן מִיט זַיין גֶעלְט מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים, אוּנ לֶערְנֶען תּוֹרָה, וֶועט זַיין פַארְמֶעגֶען בַּייא אִים בְּלַייבֶּען וִוי לַאנְג עֶר וֶועט לֶעבֶּען:

מצות השם

(נח) (עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע וגו') דָס אִיז דִי מִצְוַת עֲשֵׂה אַז דָס בֵּית דִין זָאל פַּסְקְנֶן אַלֶע דִין תּוֹרוֹת וָואס מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּען צְווִישֶׁן זִיךְ צוּ טוּעֶן אוּנ וִויא זָאלֶן בַּאשְׁטְרָאפֶן וֶוען אֵיינֶר טוּט אֵיין גְנֵיבָה דְהַיְינוּ עֶר גַנְבִית אֵיין קְלֵייד אָדֶער אֵיין אָקְס אָדֶר אֵיין לֶעמֶעלֶי דַארְף דָס בֵּית דִין צוּ הֵייסֶן צָאלֶן אָבֶר כֶּפֶל אָבֶר פִינְף אָקְסֶן פַר אֵיין אָקְס אָבֶר פִיר לֶעמְלִיךְ פַר אֵיין לֶעמֶעלֶי ווידֶער דֶעם דִין פוּן (מוֹדֶה בְּמִקְצָת) דָאס הֵייסְט וֶוען אֵיינֶער אִיז שׁוּלְדִיג דֶעם חַבֵר הוּנְדֶערְט גִילְדֶן אוּנ דֶר חַבֵר מָאנְט אִים זָאגְט דֶר וָוס אִיז שׁוּלְדִיג אַז עֶר הָט אִים שׁוֹן הֶעלְפְט גֶעצָאלְט דַארוֹף אוּנ אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע הֶעלְפְט מוּז עֶר שְׁוֶוערֶן אַז עֶר הָאט שׁוֹן גֶעצָאלְט אוּנ אֵיין (כּוֹפֵר הַכֹּל) דָס הֵייסְט וָוס עֶר לֵייקִינְט אִין גַאנְצֶן דֶר אִיז פָּטוּר פוּן אֵיין שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה נָאר אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבֶּן אִים מְחַיֵּיב גְוֶועזֶן אֵיין שְׁבוּעָה (אִין דֶעם אִיז דָא אַסַאךְ דִינִים אִין חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט) אוּנ דִי דִינִים זֶענֶען נוֹהֵג אִין יֶעדֶר אָרְט אוּנ יֶעדֶר צַייט:

יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ ס ט כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה

אֲבֵדְתָא דִּי יֵימַר אֲרֵי הוּא דֵּין קֳדָם דַּיָּנַיָּא יֵיעוֹל דִּין תַּרְוֵיהוֹן דִּי יְחַיְּבוּן דַּיָּנַיָּא יְשַׁלֵּם עַל חַד תְּרֵין לְחַבְרֵהּ׃ ט אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵהּ חֲמָר אוֹ תוֹר אוֹ אִמַּר וְכָל בְּעִירָא

תו"א כי הוא זה ב"ק קז מליעה ה: עד האלהים קמא קו סנהדרין ג: אשר ירשיען קמא סד עס סנהדרין ג ד: כי יתן איש נזיר לט שבועות מג:

רשב"ם

שכנו. או הגנב או השומר אשר ירשיעון הדיינים ע"פ **עדים** ישלם שנים

בעל הטורים

מין הטענה. אשר יאמר כי הוא זה. בגימט' מודה במקצת טענה:

בית יהודא

באלד בעצאהלען מאפיל, אפילו ער הט ניט געשווארען, ענטפערט רש"י (נאמר כאן שליחות יד) דא שטייט אם לא שלח ידו, אויב ער הט די זאך ניט גענומען (ונאמר למטה שליחות יד) אונ ווייטער שטייט אויך אם לא שלח ידו, אויב ער הט די זאך ניט גענומען, עס שטייט שבועת ה' תהיה בין שניהם ואגאטליכע שבועה זאל זיין צווישען זיי ביידע] אם לא שלח ידו, אז ער הט די זאך ניט גענומען (מה להלן שבועה) אזוי ווי ווייטער שטייט ער זאל ש ערן אז ער הט די זאך ניט גענומען (אף כאן שבועה) דא מיינט מען אויך ער זאל שווערן אז ער הט די זאך ניט גענומען: ואשר יאמר כי הוא זהו. זאגט רש"י (לפי פשוטו) נאך דעם פראסטן פשט מיינט אזוי דר פסוק (אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך) דר עדות וועט זאגען די זאך וואס דו

רש"י

נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבועה אף כאן שבועה: **אשר יאמר כי הוא זה.** לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך. עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין ישלמו הם שנים לשומר. ורז"ל דרשו כי הוא זה ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אא"כ הודה במקצת א לומר כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני (ב"ק קו): (ט) **כי יתן איש אל רעהו חמור או שור.** (ב"מ לז) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך ב פטר בו את הגנבה כמ"ש וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב

האסט אויף איר געשווארען אז זיא איז בייא דיר געגנבת געווארען, איז די זאך ביי דיר (עד הדיינין יבא דבר שניהם) זאל קומען זייערע רייד צו בית דין (ויחקרו את העדות) אונ בית דין זאלען נאך פארשטען נאך זוכען וועגען די עדות (ואם כשרים הם) אויב זיי זענען כשר (וירשיעוהו לשומר זה) אונ בית דין וועלען בעשולדיגען דעם היטער (ישלם שנים) וועט דר שומר בעצאהלען צום בעל הבית טאפיל (ואם ירשיעו את העדים) אונ אויב בית דין וועלען בעשולדיגען די עדות (שנמצאו זוממין) עס איז געפונען געווארען זיי זענען ליגנער (ישלמו הם שנים לשומר) דארפן די עדות בעצאהלן צווייי צום שומר (ורבותינו ז"ל דרשו) די רבנן זכרונם לברכה האבען געלערנט (כי הוא זה ללמד) דער כי הוא זה קומט לערנען (שאין מחייבין אותו שבועה) בית דין פסקנען ניט אשבועה (אלא אם כן הודה במקצת) סיידען אביסעל איז ער מודה (לומר כך וכך אני חייב לך) אזוי פיל האב איך גענומען פון די זאך וואס דו האסט ביי מיר בעהאלטען אונ בין דיר שולדיג צוריק געבען (והמותר נגנב ממני) דם איבעריגע איז ביי מיר געגנבת געווארען, פסקנן בית דין ער זאל שווערן אויב דם איז אמת ווי ער זאגט וכי הוא זה מיינט מען, וואס דו זעהסט, דאס האב איך פון די זאך וואס דו האסט ביי מיר בעהאלטען, דאס איבעריגע איז ביי מיר געגנבת געווארן: (ט) וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור]. אויב איינער וועט געבען צו זיין פריינד אאייזעל אדער אאקס ער זאל אים היטען, זאגט רש"י (פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם) די ערשטע פרשה נדיא פריערדיגע] שמועסט אז דר שומר והיטער] היט די זאכן אדער די בהמות אומזיסט נער הייסט שומר חנם] (לפיכך פטר בו את הגנבה) דריבער אויב עס איז אין אמת ביי אים געגנבת געווארען, דארף ער ניט בעצאהלען (כמו שכתוב) ווי עס שטייט אין פסוק (וגונב מבית האיש) אויב עס וועט געגנבת ווערן פון דעם מענטש נפון שומר] (אם לא ימצא הגנב) אויב דר גנב וועט ניט געפונען ווערן (ונקרב בעל הבית לשבועה) זאל געגענגען דער

שפתי חכמים

ימלא הגנב שדרשו אלא הוא עלמו גנבו וכאן הוא אומר וגונב דמשמע דולאי הוא שנגנב ולא הוא גנבו: א דאשר יאמר כי הוא זה משמע שאמר לו לבעל הבית אין לך בידי כי אם זה: ב פי' אבל ליכא למימר

דעת זקנים מבעלי התוספות

זה שאמרו אלה אלהיך ישראל. עד האלהים זה משה דכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה יבא דבר שניהם של הקב"ה ושל אהרן. אשר ירשיעון זה משה. ישלם שנים שני בני אהרן

פירוש לתורת אלהים

אים געגעבן צו היטן אונ עס איז פאר לורן געווארן אשר וום די עדות זאגן כי הוא אוף דער זאך וואס דו האסט געשווארן דרוף אז עס איז גגנבת געווארן איז דם ביי דיר איז דר דין אז׳ עד האלהים פר די דיינים יבא זאל קומן דר דין פון זיי ביידי פון די עדות אונ פון דעם שומר אשר אונ דעם וואס דיא דיינים וועלן שולדיג מאכן ישלם מוז ער צאלן טאפל צו זיין חבר: (ט) כי יתן ווען אמענש וועט געבן צוא זיין חבר חמור איין

מצות השם

(נט) (כי יתן וגו') דאס איז דיא מצות עשה אוף דעם בית דין אז זייא זאלען משפטן דעם דין פון איין (שומר שכר) דאס הייסט איינער צאלט זיין חבר ער זאל אים היטען עפעס איין זאך אדער איינער דינגט בייא זיין חבר איין בהמה צו ארבעטען מיט איר אונ די זאך וואס ער האט געגעבן צו היטן אדער וואס מען האט בייא אים גדינגן איז גנבית אדער פר לורן געווארען בדארף דער שומר שכר אדער דר שוכר צוא צאלן אונ אז עס האט זיך איין אונס געטראפען דהיינו דיא בהמה איז געפייגירט אדער גזלנים האבען ביי אים מיט געוואלט אוועק גענומען אדער זיא איז פאר ברענט געווארן באדארף דר שומר שכר אדער דער שוכר צוא שווערען אונ זייא זענן פטור אונ דיא מצוה איז נוהג אוף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר
אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה: י שְׁבֻעַת יְהוָה
תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ
בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא
יְשַׁלֵּם: יא וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם
לִבְעָלָיו: יב אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ

לְמִטַּר וּמִית אוֹ אִתְּבַר
אוֹ אִשְׁתְּבִי לֵית דְּחָזֵי:
י מוֹמָתָא דַיְיָ תְּהֵי בֵּין
תַּרְוֵיהוֹן אִם לָא אוֹשִׁיט
יְדֵהּ בְּמָה דְּמְסַר לֵהּ
חַבְרֵהּ וִיקַבֵּל מָרֵהּ
מִנֵּהּ מוֹמָתָא וְלָא יְשַׁלֵּם:
יא וְאִם אִתְגְּנָבָא יִתְגְּנֵב
מֵעִמֵּהּ יְשַׁלֵּם לְמָרוֹהִי:
יב אִם אִתְּבָרָא יִתְּבַר יַיְתֵי

תו"א ומת או נשבר קמא נז: אין רואה מציעא פג: שבועת ה' מציעא שם שבועות לט לט מז תמורה ג: אם לא שלח ידו מציעא מג לד: ולקח בעליו קמא קי שבועות מה: ואם גנב מציעא לד: אם טרף קמא י:

בעל הטורים

(ט) וכל בהמה. ג' הכא ואידך החיה וכל בהמה. וכל בהמה מפרסת פרסה לומר שהחיה בכלל בהמה כמו התם דכתיב החיה וכל בהמה ואפי' עובר דכתיב וכל בהמה מפרסת וגו' בבהמה אותה תאכלו לרבות את העובר:

רשב"ם

לרעהו: (ט) ומת או נשבר. שטרפו ארי או חיה רעה שכשם שמת או נשבה מדבר שאבדה כל הבהמה הוא הדין לנשבר. שכל הבהמה הופסדה שהרגה ארי או חיה רעה. שכן מצינו בנביא שהרגו הארי וחמור והאריה עומדים אצל הנבילה ולא אכל האריה את הנבילה ולא שבר את החמור: אין רואה שבועת ה'. ופטור באונסים: (י) ולקח בעליו. השבועה: (יב) יביאהו עד. קצת

רש"י

בעל הבית לשבועה למדת שפוטר עצמו בשבועה זו ופרשה זו אמורה בשומר שכר לפיכך אינו פטור אם נגנבה כמו שכתוב אם גנוב יגנב מעמו ישלם אבל על האונס כמו מת מעצמו או נשבר או נשבה בחזקה ע"י לסטים. ואין רואה שיעיד בדבר: (י) שבועת ה' תהיה. ישבע שכן הוא כדבריו והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו שאם שלח בה יד ואח"כ נאנסה חייב באונסים: ולקח בעליו. השבועה: ולא ישלם. לו השומר דבר כלום: (יב) אם טרף

בית יהודא

בַּעַל הַבַּיִת װער שׁוֹמֵרו צו אַשְׁבוּעָה, אַז עֶס איז בּיי אים גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶן (לְמַדְתָּ שֶׁפּוֹטֵר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה זוּ) פוּן פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַז מִיט דִי שְׁבוּעָה וֶוערְט עֶר פָּטוּר פוּן צוּ בֶּעצָאהְלֶען (וּפָרָשָׁה זוּ אֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר) אוּנ דִי פָּרָשָׁה שְׁמוּעֶסְט בַּיי אַשׁוֹמֵר װָאס גֶעמְט גֶעצָאהְלְט פַר דָאס הִיטוּנג. װער הֵייסְט שׁוֹמֵר שָׂכָר (לְפִיכָךְ אֵינוֹ פָּטוּר אִם נִגְנְבָה) דְרִיבֶּער ווייל עֶר גֶעמְט גֶעלְט פַר דָאס הִיטוּנג, אֲפִילוּ עֶס איז אִין אֶמֶת גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶן, מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶען (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִם גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם) אוֹיבּ עֶס וֶועט פוּן אִים גֶעגַנְבֶת וֶוערֶן מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶען (אֲבָל עַל הָאוֹנֶס) אָבֶּער אַז דֶר שׁוֹמֵר שָׂכָר זָאגְט עֶס הָט גֶעטְרָאפֶען אַ אוּמְגְלִיק (כְּמוֹ מֵת מֵעַצְמוֹ) דִיא בְּהֵמָה איז גֶעפֵּיינֶערְט פוּן זִיךְ אַלֵיין (אוֹ נִשְׁבַּר) אָדֶער זִיא הָט צוּבְּרָאכֶען אַפּוּם (אוֹ נִשְׁבָּה בְּחָזְקָה עַל יְדֵי לִסְטִים) אָדֶער זִיא איז גֶעפַאנְגֶען גֶעוָוארֶן מִיט שְׁטַארְקֵייט פוּן שׁוֹמֵר, גַזְלָנִים הָאבֶען אַוֶועק גֶענוּמֶען דִי בְּהֵמָה פוּן שׁוֹמֵר: וְאֵין רוֹאֶה. עֶס הָאט קֵיינֶער גֶעזֶעהְן (שֶׁיָּעִיד בַּדָּבָר) עֶר זָאל עֵדוּת זָאגֶען עֶס איז אֶמֶת וִוי עֶר זָאגְט: (י) וּשְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה. זָאל זַיין אַשְׁבוּעָה (יִשָּׁבַע שֶׁכֵּן הוּא כִּדְבָרָיו) זָאל דֶר שׁוֹמֵר שְׁוֶוערֶען אַז עֶס איז אֶמֶת וִוי עֶר זָאגְט (וְהוּא לֹא שָׁלַח בָּהּ יָד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעַצְמוֹ) אוּנ עֶר הָאט מִיט דִי בְּהֵמָה נִיט גֶענִיצְט פַר זִיךְ (שֶׁאִם שָׁלַח בָּהּ יָד וְאַחַר כָּךְ נֶאֶנְסָה) אוּנ אוֹיבּ עֶר הָאט גֶענִיצְט מִיט דִי בְּהֵמָה פַאר זִיךְ אוּנ נָאכְדֶעם הָט גֶעטְרָאפֶען דָאס אוּמְגְלִיק (חַיָּיב בְּאוֹנְסִים) מוּז עֶר בֶּעצָאהְלֶען פַר דִיא אוּמְגְלִיקֶען וָוארוּם אַז עֶר נִיצְט מִיט דִיא בְּהֵמָה אָן דֶעם וִויסֶען פוּן בַּעַל הַבַּיִת, הֵייסְט עֶר אַגַזְלָן, אוּנ דִי זַאךְ וֶוערְט זַיינֶע, אוּנ עֶר דַארְף דֶעם בַּעַל הַבַּיִת בַּצָאהְלִין פַאר דִי זַאךְ, אוּנ אוֹיבּ עֶס טְרֶעפְט אַשָׁאדִין אִין דִי זַאךְ, איז דֶער שָׁאדִין דֶעם שׁוֹמֵר'ס: וְלָקַח בְּעָלָיו. דֶער בַּעַל הַבַּיִת זָאל נֶעמֶען (הַשְּׁבוּעָה) דִי שְׁבוּעָה, פַאר אֶמֶת: וְלֹא יְשַׁלֵּם. (לוֹ הַשּׁוֹמֵר כְּלוּם) אוּנ דֶר שׁוֹמֵר דַארְף אִים גָאר נִיט בַּצָאהְלִין: (יב) וְאִם טָרוֹף יִטָּרֵף. אוֹיבּ דִי בְּהֵמָה וֶועט צֶערִיסֶען וְנֶהֱרְגָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות

שמתו: (י) שבועת ה' וגו'. פירש"י שאם שלח בה יד ואח"כ נאנסה חייב באונסים ובמקום אחר פירש אפי' החזירה לאחר מכאן כיון ששלח בה יד פעם אחת חייב באונסיה לעולם. וזה תימה לר"ת ז"ל דהא בפרשה דלעיל כתיב או נשבר או נשבה אין רואה ומשמע הא יש עדים שנשבר או נשבה יביא ראיה ויפטר בלא שבועה ולדברי רש"י מה הועיל לו אם יש ראיה מ"מ צריך לישבע שמא שלח בה יד והחזירה למקומה דחייב אפי' יש עדים שראו שנאנסה ממקומה הראשון ואין העדים יכולין לידע אם שלח בה יד והחזירה למקומה הראשון לכך אמר ר"ת ז"ל דאפי' שלח בה יד כיון שהחזירה למקומה קודם שנאנסה פטור:

שפתי חכמים

אפכא שהרי מסתברא שכן הוא שלפיכך כו': ג וא"כ למה לו לישבע שלא שלח בו יד ליפטר מאונסים אלא בש"ש מיירי והשבועה על קיום טענתו ליפטר באונסים ואימתי יפטר באונסים כשלא שלח בו יד: ד שלא תבין ולא ישלם הכפל הנזכר למעלה אבל הקרן ישלם לכ"פ

פירוש לתורת אלהים

אייָל אוֹ שׁוֹר אָדֶער אַיין אָקְס אוֹ שֶׂה אָדֶער אַלֶעמִילִי וְכָל אָדֶער אַנְדֶערֶי מִינֵי בְּהֵמוֹת לִשְׁמוֹר צוּ הִיטֶען וּמֵת אוּנ עֶס וֶועט פֵּיינֶערֶן בַּייא דֶעם שׁוֹמֵר אוֹ נִשְׁבַּר אָדֶער עֶס וֶועט זִיךְ אוּס בְּרֶעכִין אַפּוּם אוֹ נִשְׁבָּה אָדֶער עֶס וֶועט גְפַאנְגֶען וֶוערֶען אֵין רוֹאֶה אוּנ קֵיינֶער וֶועט דָאס נִיט זֶעהֶן בְּלוֹמַר עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין עֵדוּת דָרוּף [עיין רש"י]: (י) שְׁבוּעַת זָאל זַיין דִי שְׁבוּעָה פוּן גָאט צְוִוישֶׁען זֵיי בֵּיידֵי דֶר שׁוֹמֵר שָׂכָר זָאל שְׁוֶוערֶן אַז עֶס איז אַזוֹ וִוי עֶר זָאגְט אִם לֹא שָׁלַח אוֹבּ עֶר הָט נִיט גֶענִיצְט מִיט דִי זַאךְ עֶר הָט דֶר מִיט קֵיין מְלָאכָה גְטָאהְן אֵיידֶר דֶר אוֹנֶס הָט גְטְרָאפֶן וְלָקַח אוּנ דֶר בַּעַל הַבַּיִת זָאל נֶעמֶען פוּן דֶעם שׁוֹמֵר דִי שְׁבוּעָה וְלֹא אוּנ דֶר שׁוֹמֵר בַּדַארְף אִים נִיט צָאלֶן: (יא) וְאִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ אוּנ אוֹבּ דֶר אָקְס וֶוערְט גְנַנְבֶת בַּיי דֶעם שׁוֹמֵר יְשַׁלֵּם מוּז עֶר בַּאצָאלֶן צוּם בַּעַל הַבַּיִת: (יב) אִם טָרוֹף יִטָּרֵף אוֹבּ עֶס וֶוערְט פַר צוּקְט דָארךְ אַחַיָּה רָעָה יְבִאֵהוּ עֵד זָאל דֶר

עַד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם: פ יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם:

דִּתְבִירָא לָא יְשַׁלֵּם: יג וַאֲרֵי יִשְׁאַל גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְיִתְּבַר אוֹ מִית מָרֵהּ לֵית עִמֵּהּ שַׁלָּמָא סַהֲדִין

ותו"א וכי ישאל פס קז מליעא לד לה לו : ונשבר או מת פס לד לה : בעליו אין פס לד לה לו :

רשב"ם

מאברי הטריפה לעדות כדכתיב כאשר יציל הרועה מפי הארי שני כרעים או בדל אוזן: (יג) וכי ישאל. בהמה לעשות בה מלאכתו: ונשבר או מת. נטרפה או מת: בעליו אין עמו. במלאכת אותה הבהמה, לפי הפשט. ובמדרש חז"ל אפי' במלאכה אחרת אם הוא עמו במלאכה פטור השואל מונשבר או מת:

בית יהודא

וועררין (על ידי חיה רעה) אשלעכטע חיה האט איר געהרגת: (יבאהו עד). זאגט רש"י מען מיינט ניט איין עדות, נאר (יביא עדים שנטרפה באונס ופטור) ער זאל ברענגען צוויא עדות אז די בהמה איז צעריסען (געהרגת) גיווארען פון א חיה, דארף ער ניט באצאהלען: (הטרפה לא ישלם). זאגט רש"י (אינו אומר טרפה לא ישלם) דר פסוק זאגט ניט טרפה לא ישלם אלא הטרפה, ווען אין פסוק וואלט געשטאנען טרפה לא ישלם, וואלטען מיר טייטשין אז די בהמה איז צעריסען (נהרגת) גיווארען, פון וועלכע זאך דס איז גווען, דארף מען ניט באצאהלין, אז עס שטייט אבער "הטרפה", מיינט מען נאר פאר די טרפה דארף מען ניט באצאהלין (יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם) עס זענען דא בהמות צעריסענע אונ מען דארף פאר זיי באצאהלין, אונ עס זענען דא צעריסענע בהמות וואס מען דארף ניט פאר זייא באצאהלין (טרפת חתול ושועל ונמיה משלם) אויב די בהמה איז געהרגת גיווארען פון א קאץ, אדער פון א פוקס, אדער פון א נמיה ואזוי אקליינע חיה, דארף דער שומר באצאהלין, ווארום פון זיי האט ער געקענט רעטטין די בהמה (טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם) אבער אז די בהמה איז צעריסען גיווארען פון א וואלף, אדער פון א ליוב, אדער פון א בער, אדער פון א שלאנג, דארף ער ניט באצאהלין, ווארום פון זיי האט ער די בהמה ניט געקענט רעטטין, פרעגט רש"י (ומי לחשך לדון כן) ווער האט דיר גיזאגט דו זאלסט אזוי פסקנען דעם דין, ענטפערט רש"י (שהרי כתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (ומת או נשבר או נשבה) אויב דיא בהמה איז געשטארבין (מיט דר נאטור) אדר זיא איז צובראכען (נהרגת) גיווארען, אדער זיא איז געפאנגען גיווארן דארף מען ניט באצאהלין (מה מיתה שאין יכול להציל) אזו ווי פון שטארבין האט דער שומר ניט געקענט רעטטין (אף שבר ושביה שאין יכול להציל) אזוי אויב די בהמה איז געהרגת גיווארען אדער געפאנגען געווארן אונ דר שומר האט ניט געקענט רעטטין, דארף ער ניט באצאהלין, אבער אז ער האט געקענט רעטטין אונ האט ניט גערעטעט מוז ער באצאהלין: (יג) (וכי ישאל). זאגט רש"י (בא ללמד על השואל שהוא חייב באונסין) דער פסוק קומט לערנען אז איינער בארגט א זאך פון זיין חבר, אפילו ביי די זאך האט גיטראפען א שאדין וואס ער האט די זאך ניט געקענט רעטטין פון דעם שאדין, פון דעסטוועגין מוז

רש"י

יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדים שנטרפה באונס ופטור: הטרפה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם. טרפת חתול ושועל ונמיה משלם. טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם ומי לחשך לדון כן שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה מה מיתה שאין יכול להציל אף שבר ושביה שאין יכול להציל: (יג) וכי ישאל. בא ללמדך על השואל שחייב באונסין: בעליו אין עמו.

שפתי חכמים

פטור מכלום: ה יש מקשים ל"ל שני עדים דהא עד א' פוטר אותו מן השבועה ומגילה הוא פטור גם כן מן התשלומין וי"ל דס"ל לרב"י עד המסייע אינו פוטר ומש"ה לריך שני עדים ע' בח"מ סימן פ"ז: ו הרא"ס פי' מי לחש לך בחזנך לחלק בין ארי לחתול הא סתמא כתיב

ליקוטי מרדכי

(יג) וכי ישאל איש מעם רעהו וגו'. דער באר מים חיים שרייבט דיא נשמה מיט דעם גוף זענען צוויי פריינד, וואס זייא העלפען איינער דעם אנדערן, ווען דיא נשמה וויל טאהן תורה אונ מצות, העלפט איר דער גוף, אונ ווען דער גוף וויל ארבעטען אויף פרנסה העלפט אים די נשמה, זאגט דער פסוק ווען דער גוף וויל בארגן די נשמה צו זיך זיא זאל אים העלפן ארבעטן צו זיין פרנסה, אדער צו אנדערע זאכן, אויב דר גוף האט גענאבעט מיט די נשמה אזעלכע זאכן וואס דיא נשמה איז ווענן דעם צו בראכען גווארען, אדר די נשמה איז געשטארבן, ווייל ער האט מיט די נשמה גטאהן עבירות, קליינע אדר גרויסע, בעליו אין עמו, אויב דר בעל הבית (הקב"ה) איז ניט גווען ביי די עבירות, דהיינו די עבירות זענען געטאהן גיווארן נאר וועגן זיין הנאה, ווערט ער מוזען באצאהלן, ער ווערט גישטראפט ווערן. אבער אז די עבירה איז גיטאן געווארן פון גאטס וועגן, דהיינו ער האט מחלל שבת גווען צו ראטעווען אמענטש וואס איז גווען אין סכנה צו שטארבן, אדר ער האט געזאגט אליגען פון וועגן צו מאכען שלום, ווערט ער ניט גישטראפט ווערען:

פירוש לתורת אלהים

שומר ברענגען עדות הטרפה אז עס איז פאר צוקט גווארן באונס דהיינו דארך א וואלף אדר דארך איין לייב לא ישלם בדארף דער שומר שכר ניט צאלן (עיין רש"י): (יג) וכי ישאל אונ ווען אמענש וועט לייען פון זיין חבר איין אקס אדר כלים ער זאל מיט זיי א מלאכה טאהן ונשבר אונ דר אקס האט זיך אוים גבראכען אפוס אדר די כלים זענן צו בראכן גווארען או מת אדער דר אקס איז גפייגרט אז דר בעל הבית

מצות השם

(ס) (וכי ישאל וגו') דאס איז דיא מצות עשה דאס בית דין זאל פאסקענען דעם דין פון איין שואל איז חייב אפילו אז עס האט זיך איין אונס געטראפען דהיינו ווען מען האט דאס מיט גיוואלט ביא אים צוא גגזולת אדער אז עס איז געפייגרט אדער זיא האט זיך איין פוס אים געבראכען מוז ער שווערן צו ער האט מיט דער בהמה נישט געארבעט אזא מלאכה וואס דר בעל הבית פון דער בהמה אדער פון דער כלי האט עס נישט ערלויבט אונ ער איז פטור פון צוא צאלען אבער אז ער וויל נישט שווערן מוז ער באצאלען אונ אז דער בעל הבית פון דער בהמה אדער פון כלי איז מיט אים דארף ער נישט צוא צאלען אונ די מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

יד אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־
שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס טו וְכִי־
יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה

יְשַׁלֵּם׃ יד אִם מָרֵהּ עִמֵּהּ
לָא יְשַׁלֵּם אִם אֲגִירָא הוּא
עַל בַּאֲגָרֵהּ׃ טו וַאֲרֵי
יְשַׁדֵּל גְּבַר בְּתֻלְתָּא דְּלָא

תו"א אם בעליו שם: בתולה כתובות כט: אשר לא ארשה שם לח:

רשב"ם

(יד) אם שכיר הוא. ששכר בהמת חבירו לעשות בה מלאכתו: בא בשכרו. כלומר שכר הוא נותן לו. ואינו דומה לשואל לפיכך פטור מאונסין אבל בגניבה ואבידה חייב כשומר שכר ויש מי שאומר שאף בגניבה ואבידה הוא פטור ואינו חייב אלא בפשיעה כשומר חנם. מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בבבא קמא: (טו) אשר לא ארשה. שאם ארשה חייב סקילה כדכתיב במשנה תורה: מהר ימהרנה. כמוהר הבתולות. חמשים כסף כאונס את הבתולה ונתן

רש"י

אם בעליו של שור אינו עם השואל ז במלאכתו (בבא מציעא לז): (יד) אם בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה בין שהוא במלאכה אחרת היה. עמו בשעת שאלה אינו צריך ח להיות עמו בשעת שבירה ומיתה (ב"מ שם): אם שכיר הוא. ט אם השור אינו שאול אלא שכור בא בשכרו ליד השוכר הזה י ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי ע"י שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין. ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כשומר חנם ר"י אומר כשומר שכר: (טו) וכי יפתה. מדבר על לבה עד

בית יהודא

ער בַּצָאהְלִין: נְבְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ. דָהַיְינוּ אוֹיב רְאוּבֵן הָאט גִיבָּארְגְט אַאָקְס פוּן שִׁמְעוֹן (אִם בְּעָלָיו שֶׁל שׁוֹר אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בִּמְלַאכְתּוֹ) אוֹיב שִׁמְעוֹן דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס אַרְבֶּעט נִיט בַּיי רְאוּבֵן, אֲפִילוּ עֶר אִיז בַּיי רְאוּבֵן אִין שְׁטוּב, נָאר עֶר אַרְבֶּעט נִיט בַּיי אִים, ווֶעלְכֶער שָׁאדִין עֶס הָט גִטְרָאפֶן דֶעם אָקְס, אֲפִילוּ רְאוּבֵן הָט נִיט גֶעקֶענְט רֶעטְטִין דֶעם אָקְס פוּן דֶעם שָׁאדִין, מוּז אַלְץ רְאוּבֵן [דֶער בָּארְגֶער] בַּצָאהְלֶן פַר דֶעם אָקְס: (יד) נְאִם בְּעָלָיו עִמּוֹ. אָבֶער אַז שִׁמְעוֹן דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס אַרְבֶּעט בַּיי רְאוּבֵן וּבַיי דֶעם ווָאס הָט גִבָּארְגְט דֶעם אָקְס, עֶר הֵייסְט שׁוֹאֵל, [בָּארְגֶער] (בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה) סַייא שִׁמְעוֹן אַרְבֶּעט בַּיי רְאוּבֵן דִי זֶעלְבִּיגֶע אַרְבֶּעט ווָאס זַיין אָקְס אַרְבֶּעט (בֵּין שֶׁהוּא בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת) סַיי עֶר אַרְבֶּט אַיין אַנְדֶער אַרְבֶּעט אוּנ עֶס הָט גִיטְרָאפֶען אַשָׁאדִין בַּיי דֶעם אָקְס, דַארְף נִיט רְאוּבֵן דֶער בָּארְגֶער בַּצָאהְלִין פַר דֶעם שָׁאדֶן (הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה) אוֹיב ווֶען רְאוּבֵן הָט גִיבָּארְגְט בַּיי שִׁמְעוֹן דֶעם אָקְס צוּ זַיין אַרְבֶּעט הָט עֶר בַּאלְד גֶעבָּארְגְט שִׁמְעוֹן זָאל אוֹיךְ בַּייא אִים אַרְבֶּעטִין, אֲפִילוּ דִי אַרְבֶּעט פוּן שִׁמְעוֹן הָאט זִיךְ גֶעעֶנְדִיגְט פְרִיעֶר ווִי דִי אַרְבֶּעט פוּן אָקְס, אוּנ נָאכְדֶעם הָט גִיטְרָאפִין דֶער שָׁאדִין בַּיי דֶעם אָקְס, עֶר הָט צוּבְּרָאכֶן אַפוּס אָדֶער גִישְׁטָארְבִּין, דַארְף נִיט רְאוּבֵן בַּאצָאהְלִין פַר דֶעם אָקְס: [וְאִם שָׂכִיר הוּא]. אוֹיב עֶר אִיז גֶעדוּנְגֶען (אִם הַשּׁוֹר אֵינוֹ שָׁאוּל אֶלָּא שָׂכוּר) אוֹיב דֶר אָקְס ווָאס אִיז בַּיי רְאוּבֵן אִיז עֶר נִיט גִיבָּארְגְט פוּן שִׁמְעוֹן, נָאר גֶעדוּנְגֶען פוּן שִׁמְעוֹן (בָּא בִּשְׂכָרוֹ לְיַד הַשּׂוֹכֵר הַזֶּה וְלֹא בִּשְׁאֵלָה) אִיז דָאךְ דֶער אָקְס גֶעקוּמֶען צוּ רְאוּבֵן גְדוּנְגֶען פַר גֶעלְד ווָאס עֶר הָאט פַר אִים בַּצָאהְלְט צוּ שִׁמְעוֹן, נִיט גֶעבָּארְגְט פוּן שִׁמְעוֹן (וְאֵין כָּל הֲנָאָה שֶׁלּוֹ) הָט דָאךְ נִיט רְאוּבֵן דִיא הֲנָאָה פוּן אָקְס אוּמְזִיסְט (שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי שְׂכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ) ווָארוּם עֶר נִיצְט מִיט דֶעם אָקְס פַר זַיין גֶעלְט ווָאס עֶר הָט בַּצָאלְט פַר דֶעם נִיצוּנְג (וְאֵין לוֹ מִשְׁפָּט שׁוֹאֵל לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין) הָט נִיט רְאוּבֵן [דֶער דוּנְגֶער] דֶעם זֶעלְבִּיגֶען דִין ווִי עֶר ווָאלְט גִיוֶועז אַבָּארְגֶער, אוּנ עֶר דַארְף נִיט בַּצָאהְלֶן פַר אַשָׁאדֶען ווָאס עֶר הָט נִיט גֶעקֶענְט רֶעטְטִין (וְלֹא פֵּירֵשׁ מַה דִּינוֹ) דִי תּוֹרָה הָט נִיט גִיזָאגְט ווִי אִיז דֶר דִין פוּן אַשׂוֹכֵר (אִם כְּשׁוֹמֵר חִנָּם) אוֹב ווִי אַשׁוֹמֵר חִנָּם, ווִי דֶער ווָאס הִיט אוּמְזִיסְט (אוֹ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר) אָדֶר ווִי דֶער ווָאס נֶעמְט בַּצָאלְט פַר דֶם הִיטוּנְג (לְפִיכָךְ נֶחְלְקוּ בוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל) דְרִיבֶּער קְרִיגֶן אִין דֶעם דִין דִי חֲכָמִים (שׂוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם) ווִי בַּצָאהְלְט דֶר ווָאס הָט גֶעדוּנְגֶען אוּב עֶס הָט גִיטְרָאפֶען אַשָׁאדֶען (רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם) רַבִּי מֵאִיר זָאגְט עֶר הָט דֶעם דִין ווִיא אַשׁוֹמֵר חִנָּם (רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר) רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט עֶר הָט דֶעם דִין ווִי אַשׁוֹמֵר שָׂכָר: (טו) [וְכִי יְפַתֶּה]. אוֹיב אֵיינֶער ווֶעט אִיבֶּער־רֵיידִין אַבְּתוּלָה (מְדַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁשּׁוֹמַעַת לוֹ) עֶר רֶעט צוּא אִיר גוּטֶע רֵייד,

שפתי חכמים

אם טרף יטרף ואף ע"ג דכתיב הטריפה בה"א שבאה לחלק אכתי ליכא למשמע באיזה מין טריפה חייב ובאיזה מין טריפה פטור לפיכך הוצרכו הקישא: ז הוסיף מלת במלאכתו דלא תימא עמו פירושו במקום אחד לכ"פ במלאכתו בין שעושין הבעלים מלאכתו של השואל במקום אחר בין באותו מקום בין שהוא במלאכה אחרת דהואיל וכתיב אם בעליו עמו משמע בכל מלאכה שהוא עמו: ח שהרי אומר וכי ישאל איש וגו' ונשבר או מת בעליו אין עמו וגו' משמע שאינו עמו לא בשעת שאלה ולא בשעת שבירה ומיתה שהרי בעליו אין עמו קאי אשניהם לכך שלם ישלם הא היה עמו. באחד מהם לא ישלם וכתיב אם בעליו עמו לא ישלם טעמא דאיתא בתרווייהו הא איתא בחדא וליתא בחדא חייב א"כ סתרי להדדי אע"כ צ"ל הא דפטר לעיל אם היה באחת מהן, היינו אם היה עמו בשעת שאלה אע"פ שלא היה עמו בשעת שבירה ומיתה והא דחייבו למטה היינו אם היה עמו בשעת שבירה ומיתה ולא היה עמו בשעת שאלה ואיפכא ליכא למימר דהכי מסתברא דשאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה על ידה. גמ': ט הוסיף השור להורות שהמתיאר של שכיר הוא השור הנרמז בוכי ישאל כדלעיל ואיך יהיה השור שאול ושכור לפיכך הוסיף לו' אינו שאול אלא שכור להורות שכונת הכ' בזה אינו רק לשלול המונח הראשון שהוא השאול לו' שאינו אלא שכור: י מפני שהכית' מורה על ביאת דבר בדבר והכ' קיצר בלשונו הוצרך לפרש שבא ליד השוכר ולהודיע הטעם למה לא

פירוש לתורת אלהים

פוּן דֶעם אָקְס אִיז נִיט גְוֶועזְן מִיט דֶעם שׁוֹאֵל אִין זַיין מְלָאכָה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם מוּז עֶר בַּצָאלֶען דֶעם בַּעַל הַבַּיִת פַר דֶעם שָׁאדִין: (יד) אִם אָבֶּר אַז דֶר בַּעַל הַבַּיִת אִיז מִיט אִים גְוֶועזְן אִין זַיין מְלָאכָה בִּשְׁעַת עֶר הָט אִים אַנְטְלִיגֶן דֶעם אָקְס לֹא יְשַׁלֵּם בַּדַארְף עֶר נִיט צָאלֶן אִם אוּב דֶר אָקְס אִיז אַגְדוּנְגֶנֶר בָּא עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ דֶעם מֶענְשֶׁן דָארְךְ שְׂכִירוּת עֶר זָאל מִיט אִים אַמְלָאכָה טָאהְן אִיז דֶער מֶענְשׁ פָּטוּר פוּן אֵיין אוֹנֶס: (טו) וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אוּנ ווֶען אֵיינֶר ווֶעט אִיבֶּר רֵיידֶן אַבְּתוּלָה אֲשֶׁר ווָאס זִיא אִיז נָאךְ צוּ קַייגֶם נִיט מְקוּדֶשׁ

מצות השם

(סא) (וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה וגו') פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַרוֹס דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז דָאס (בֵּית דִין) אִיז מְחוּיָּב צוּא פַּאסְקֶענֶען דֶעם דִין ווֶען אֵיינֶער ווֶעט אִיבֶּער רֶעדֶן אַבְּתוּלָה אוּנ ווֶעט בַּיי אִיר לִיגֶען אָן קִידוּשִׁין מוּז עֶר זִיא נֶעמֶען פַר אֵיין ווַייבּ אוּנ צוּ דֶעם פָאטֶער מוּז עֶר גֶעבֶּען פַר דִי שַׁאנְד אוּנ פַאר דֶעם ווָאס עֶר הָאט (פּוֹגֵם) גְעוֶועזֶן אִין אִיר אוּנ מוּז אִיר גֶעבֶּן אֵיין

כתובה

וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ
לְאִשָּׁה׃ טז אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ
לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר
הַבְּתוּלֹת׃ ס יז מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃
יח כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃

אונקלוס

מְאָרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ קְיָמָא יְקַיְמִנַּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃ טז אִם מְצָבָא לָא יִצְבֵּי אֲבוּהָא לְמִתְּנַהּ לֵהּ כַּסְפָּא יִתְקוֹל כְּמוֹהַר בְּתֻלְתָא׃ יז חָרָשָׁא לָא תְחַיֵּי׃ יח כָּל דְּיִשְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל׃

תו"א מהור ימהרנה עם מ קידושין מו: אם מאן כתובות לט מד קידושין מו: כסף ישקל כתובות י כט לח: מכשפה ברכות כא יבמות ד סנהדרין ס סז: כל שכב ברכות שם י"[illegible] ד סנהדרין ע נד ס כז:

רשב"ם

לאבי הנערה חמשים כסף. והוא הדין למפתה: (יז) מכשפה לא תחיה. לפי שדרך נשים כשפניות לעשות מעשיהם בסתר במחבואות במערות כמו שמצינו בשמונים נשים באשקלון שתלה שמעון בן שטח. לכן הוא אומר לא תחיה. לא תתיאש מלחקור אחריהם. לא תניחם להיות ע"י עצלות אלא חקור

בעל הטורים

(יז) מכשפה. אותיות המכשף אחד האיש ואחד האשה אלא שדבר הכתוב בהווה. וסמיך ליה כל שוכב עם בהמה שרוב עריות ע"י כשפים. ד"א רמז לבלעם הקוסם ששכב עם אתונו. ס"ת כל שוכב ותיבת עם אותיות בלעם. וסמיך ליה זובח לאלהים יחרם שרוב

מכשפות ע"י זביחה לע"א: לא תחיה. ג' במס' דין ואידך לא תחיה כל נשמה. והחכמה תחי' בעליה. במדרש יש שעמלקים מכשפים.

בית יהודא

די רייד גייען אביין אין איר הארץ ביז זיא פאלגט אים אונ טוהט זיין ווילן (וכן תרגומו ארי ישדל) דר תרגום שרייבט אויף כי יפתה, ארי ישדל (שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי) אויף ארמית שפראכע איז שדול דערטייטש איבער־ריידין, ווי דר ווארט פתוי ואיז דערטייטש איבער־ריידין) אין לשון הקודש: ומהור ימהרנה) מיינט מען (יפסיק לה מוהר) ער זאל איר געבן אכתובה (כמשפט איש לאשתו) ווי יעדר מאן גיט אכתובה צו זיין ווייב (שכותב לה כתובה וישאנה) ער זאל איר שרייבין אכתובה אונ זאל איר נעמען פר אווייב: (טז) וכמוהר הבתולות) . ווי מען גיט אכתובה צו יעדער בתולה (שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס) דס איז בעשטימט גיווארן אין די תורה פופציג כסף וכסף איז אזוי אזילבערנע מטבע) , ווי עס שטייט דר דין ביא דעם וואס האט גענייט אבתולה אונ האט מיט איר מזנה געוועזן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף) דער מענטש וואס האט גענייט די בתולה אונ האט מיט איר מזנה געוועזן זאל ער געבען צוא איר פאטער פופציג כסף: (יז) ומכשפה לא תחיה) . אמכשפה זאלסטו ניט לאזען לעבען (אלא תומת בבית דין) נאר זיא זאל געהרגת ווערן דורך בית דין (ואחד זכרים ואחד נקבות) אמכשף אזכר זאל מען הרגנען וויא אמכשפה אנקבה (אלא שדבר הכתוב בהווה) נאר דער פסוק זאגט מכשפה נוייל די ווס קענען כשוף זענען דס מערסטע נקבות (שהנשים מצויות מכשפות) געוויינליך בשעפטיגען זיך מיט כשוף נקבות מער ווי מענער: (יח) וכל שוכב עם בהמה) . דער מענטש ווס איז מזנה מיט אבהמה מות יומת

רש"י

שמומעת לו וכן תרגומו וארי ישדל. שדול בל' ארמי כפתוי בל' עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה כ מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה וישאנה: (טז) כמהר הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנא' (דברים כב) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף: (יז) מכשפה לא תחיה. (סנהדרין סז) אלא תומת בב"ד ואחד זכרים ואחד נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות ב מכשפות: (יח) (ס"א כל שוכב עם בהמה מות יומת.

שפתי חכמים

יהיה דינו של זה כדין השואל להתחייב באונסין לכ"פ מפני שלא בא לידו בתורת שאלה אלא בשכרו בא ולפי זה יהיה בא בשכרו הפוך שהיה ראוי להיות בשכרו בא כדי שיובן מזה ולא בשאלה ומפני שכוונת בא בשכרו הנאמר בקרא לפוטרו מן האונסים הוא בא ולא להודיע משפטו לפיכך נחלקו חכמי ישראל מה משפטו אם כש"ח אם כשומר שכר: כ פי' דאם לשון מהירות הי"ל לינקד בפת"ח תחת המ"ם שהרי המהירות לא בא בכ"מ אלא מבנין פועל הדגש: ל ולא שיתננו לה מעכשיו בדרך קנסא דא"כ מאי אם מאן ימאן וגו' הא כבר נתן לה הקנס: מ ולא כמו לא תחיה כל נשמה שכל אדם מותר להרגו אלא תומת בב"ד ונחלקו בו חכמי ישראל י"א בסייף כמו לא תחיה כל נשמה וי"א בסקילה כמו אם בהמה אם איש לא יחיה: נ דהא גבי אוב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) כמהר הבתולות. א"ר יהודה חסיד מכאן רמז לבתולה כתובתה מאתים דכתיב כמה"ר הבתולות חסר והוא נוטריקון כמה מהר הבתולות ר'. וה"ר משה אמר כי כמהר עולה מאתים וזז יתר אחד ויש אם למקרא:

פירוש לתורת אלהים

גוועען וישכב עמה אונ וועט ליגן מיט איר מהור ימהרנה איז ער מחויב צו שרייבן איר אכתובה לו לאשה אונ צו נעמן זיא צו זיך פר אווייב: (טז) אם אונ אז איר פאטער וועט ניט וועלן לתתה לו צו געבן זי צו אים פר אווייב כסף זאל ער אפ וועגן פופצג זילברני סלעים אונ געבין צוא איר פאטער כמוהר הבתולות אזו וויא די גאב פון די בתולות וואס מען מוז געבין ווען איינער איז מאנס אבתולה: (יז) מכשפה אמכשפה לא תחיה זאלסטו ניט לאזן לעבן נאר זיא זאל גטייט ווערען ביי דעם בית דין: (יח) כל איטליכר ווס ליגט מיט

מצות השם

כתובה אזו וויא מען גיט אלע בתולות אונ אזוי באלד אז ער וויל זיא נישט נעמן פר איין ווייב אדר איר פאטער וויל זיא אים נישט געבן פאר איין ווייב מוז ער געבן צו איר פאטער פופציג זילבערנע שקלים אונ פאר די שאנד אונ פר דעם וואס ער האט אין איר פוגם געוועזן אונ איין (אנוסה) דאס הייסט ווען ער רעט זיא נישט איבר נאר ער איז מיט גיוואלט ביי איר געלעגן מוז ער געבען די אלע זאכען אזו ווי ביי איינר וואס ער האט זיא איבער גערעט איך מוז ער געבען פר דעם צער וואס ער האט איר אן געטאן אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

(סב) (מכשפה לא תחיה) דס איז די מצוה אז קיין מכשף אונ קיין מכשפה טאר מען נישט לאזן לעבן נאר מען מוז זיי פר שטיינגן

יט דְּדַבַּח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא יִתְקְטֵל אֱלָהֵן לִשְׁמָא דַייָ׃

ס יט זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ׃

תו"א זבח לאלהים גיטין נז סנהדרין ס: בלתי לה' לבדו סוכה מה סנהדרין סג:

בעל הטורים

היו ועשו עצמם כדמות בהמות למלט עצמם לכך לוה הקב"ה והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה וגו' וזהו בשביל
חכמה שהיה בהם ורצו לחיות עצמם בחכמתם לזה הכ' לא תחיה כל נשמה ומכשפה לא תחיה: (יט) זובח. ב' במס' זובח לאלהים זובח תודה
יכבדנני. זובח ומודה להקב"ה מכבדו וירא' בישע אלהים אבל זובח לאלהים יחרם: יחרם. ג' במס' הכא ואידך יחרם מן האדם לא יפדה.
יחרם כל רכושו. זובח לאלהים יחרם כל רכושו והיינו דאמרו הנושא והנותן כיריד של ע"א בהמה תעקר ואין לו פדיון דכתיב יחרם לא

רשב"ם

אחריהם להורגן: (יט) זבח לאלהים. פתח. אבל לאלהים משמע לשמו של הקב"ה: לאלהים. לאותו שאמרתי לך לא יהיה לך אלהים אחרים: יחרם.

רש"י

בסקילה רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם בם): (יט) לאלהים. לע"ג אלו היה נקוד לאלהים [הל' בליר"י] הי' לריך לפרש ולכתוב אחרים עכשיו שאמר לאלהים א"ל לפרש אחרים שכל ל' וב' וה' המשמשות בראש התיבה אם נקודה בחטף (ר"ל בשוא) כגון למלך למדבר לעיר לריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר לאיזה עיר וכן למלכים ולרגלים בחיר"ק לריך לפ' לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים כל אלהים במשמע אפי' קדש אבל כשהיא נקודה פת"ח כמו למלך למדבר לעיר [פת"ח וקמ"ץ ענין אחד בענין זה וגם י"ל בדרך אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י יעויין בו] נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר כיולא בו (תהלים פו) אין כמוך באלהים לפי שלא פי' הולרך להנקד פת"ח: יחרם. יומת ם ולמה נא' יחרם והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר (דברים יז) והולאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פי' על איזו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה בא ופירש לך כאן זובח לאלהים יחרם לו' לך מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהן עבודות

בית יהודא

(בסקילה) זאל מען אים בעווארפען מיט שטיינער ביז ער וועט שטארבען (רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם בם) אונ אז אבהמה איז מזנה מיט א אשה זאל מען דיא אשה אויך הרגנען מיט סקילה, דס מיינט רש"י „רובע כנרבעת" אזו ווי מען הרגת מיט סקילה דעם זכר וואס האט מזנה גיוועזן מיט אבהמה, אזו הרגת מען מיט סקילה דיא אשה וואס אבהמה הט מיט איר מזנה גיוועזן, ווייל ביי ביידע שטייט דמיהם בם, אונ ווא עס שטייט דמיהם בם ודי בלוט איז אין זיין מיינט מען סקילה: (יט) (לאלהים). מיינט מען ער שעכט אקרבן צו עבודה זרה, זאגט רש"י (אילו היה נקוד לאלהים הלמ"ד בצירי) ווען עס וואלט גיוועזן גיפינטולט לאלהים, אונטער די למ"ד וואלט געוועזן אצירי (היה צריך לפרש ולכתוב אחרים) וואלט געדארפט שטיין לאלהים אחרים (עכשיו שאמר לאלהים) איצט אז עס שטייט לאלהים, אקמץ אונטער די למ"ד (אין צריך לפרש אחרים) דארף ניט שטיין דר ווארט אחרים (שכל למ"ד ובי"ת והה"א המשמשות בראש התיבה) אויב אין אנהייב ווארט שטייט איינע פון די דריי אותיות, אל' אדער אב' אדער אה' (אם נקוד בחטף) אויב די נקודות זיינן אשוא, כגון למלך למדבר לעיר (צריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר לאיזה עיר) דארף באלד
שטיין צו וועלכען מלך, צו וועלכען מדבר, צו וועלכע שטאט (וכן למלכים ולרגלים בחירק) אונ אז עס שטייט למלכים, לרגלים, מיט אחיריק אונטער דיא למ"ד (צריך לפרש לאיזה) דארף אויך באלד שטיין צו וועלכע מלכים צו וועלכע רגלים (ואם אינו מפרש) אונ אויב עס שטייט ניט צוא וועלכע (כל מלכים במשמע) מיינט מען אלע מלכים פון דער וועלט (וכן לאלהים בצירי) אונ אז עס שטייט לאלהים מיט אצירי אונטער די למד (כל אלהים במשמע) מיינט מען צוזאמען אלע ווס ווערן גערופען אלהים (אפילו קודש) אפילו דער הייליגער אלהים אויך (אבל כשהיא נקודה פתח) אבער אז אונטער דיא למד שטייט אפתח (כמו) אזו וויא למלך, למדבר, לעיר, ופתח וקמץ ענין אחד בענין זה, ביי דיא זאך איז אפתח מיט אקמץ גלייך) (נודע באיזה מלך מדבר) איז געווים בעוואסט פון וועלכען מלך מען רעט (וכן לעיר) אונ אזו אז עס שטייט לעיר (נודע באיזה עיר מדבר) איז געווים בעוואסט פון וועלכע שטאט מען רעט (וכן לאלהים) אונ אזו אז עס שטייט לאלהים, ווייס מען אויך פון וועלכע אלהים מען רעט (לאותם שהוזהרתם עליהם במקום אחר) אוב איר וועט שעכטין אקרבן צו די אלהים ווס איר זענט אף זיי געבאטען געווארען אויף איין אנדער ארט ואין איין אנדר פסוק) איר זאלט ניט דינען צו זיי (כיוצא בו) אזו אגלייכען שטייט אין פסוק (אין כמוך באלהים) עס איז נישא ווי דא באלהים (לפי שלא פירש) ווייל דר פסוק זאגט ניט וועלכע אלהים (הוצרך לינקד פתח) דארף שטיין אונטער די ב' אקמץ באלהים, צווישען די אלהים אחרים: (יחרם). מיינט מען יומת, ער זאל געהרגת ווערן פון בית דין, פרעגט רש"י (למה נאמר יחרם) צו ווס זאגט דא די תורה אז מען שעכט אקרבן צו די עבודה זרה זאל בית דין אים הרגנען (והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר) די תורה האט דאך שון גיזאגט אוף איין אנדער ארט ואין איין אנדער פסוק) (והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו') דו זאלסט ארויספירען דעם מאן אדער דאס ווייב וואס האבען געדינט עבודה זרה אונ מען זאל זיי הרגנען (אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה) נאר ווייל אין יענעם פסוק שטייט ניט מיט וואס זאל מען דינען צו די עבודה זרה ווס מען זאל אים הרגנען (שלא תאמר כל עבודה במיתה) דו זאלסט ניט זאגען מיט ווס מען דינט צו דיא עבודה זרה קומט מיתה (בא ופירש לך כאן זובח לאלהים) דריבער זאגט דא דער פסוק אז מען שעכט אקרבן צו די עבודה זרה קומט מיתה (לומר לך) צו זאגן דיר (מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים) אזו ווי שעכטען אקרבן צו די עבודה זרה, ווס דאס איז אזאך וואס ווערט גיטאהן אין בית המקדש צו הקב"ה, אז מען טוהט דס צו די עבודה זרה קומט מיתה (אף אני מרבה המקטיר והמנסך) אזו וועט זיין דער דין אז מען רייכערט קטרת צו די עבודה

שפתי חכמים

ודעוני דמכשפים הם לא חילק בין איש לאשה דכתיב איש או אשה. רש"י ס"פ ד' מיתות: ם וכמוהו כל חרם אשר יחרם מן האדם לא

פירוש לתורת אלהים

אבהמה מי יוה זאל גטייט ווערן מיט סקילה: ומזלות יחרם זאל פאר וויסט ווערן ער איז חייב (יט) זובח לאלהים דר ווס שעכט אקרבן צו די כוכבים סקילה בלתי דען מען טאר ניט שעכטען אקרבן

מצות השם

די גמרא שרייבט אז דר ווס ער גלייבט אן כישוף דר איז איין כופר דס הייסט ער לייקנט אן גאט ב"ה אונ אן די תורה.

לְבַדּוֹ׃ כ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ
כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כא כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃

בִּלְחוֹדוֹהִי׃ כ וְגִיּוֹרָא לָא
תוֹנוּן וְלָא תְעִיקוּן לֵיהּ
אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כא כָּל
אַרְמְלָא וְיִתָּם לָא תְעַנּוּן׃

תו"א וגר לא תונה מליעה נח נט :

רשב"ם

יהרג : (כ) לא תונה . בדברים . שהרי בממון כתיב לא תונו איש את עמיתו אחיו . וה"ה לכל ישראל אלא שדיבר הכתוב בהווה שיכול להונות את הגר במעשה אבותיו ועל מעשיו בגיות : לא תלחצנו . לעשות מלאכתך. לפי שהוא בלא גואל כדכתיב וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם : כי גרים הייתם. כמו שמפורש לפנינו ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם ולפי שצרתו מרובה עונשו מרובה : (כא) לא תענון . כמו למען ענותו בסבלותם

בית יהודא

זָרָה , אָדער מען גיסט וויין צו די עֲבוֹדָה זָרָה (שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת פְּנִים) אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צו הקב"ה טוהט מען אויך אזו (וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) צו וועלכע עֲבוֹדָה זָרָה מען שעכט אַקָרְבָּן , אָדער מען רייכערט קְטֹרֶת , אָדער מען גיסט וויין (בֵּין שֶׁדַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכָךְ) סיי איר דינונג איז אזו די גוים דינען שטענדיג אזו צו די עֲבוֹדָה זָרָה (בֵּין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכָךְ) סיי עס איז ניט דם דינונג צו דיא עֲבוֹדָה זָרָה ניט מיט קָרְבָּנוֹת ניט מיט קְטֹרֶת ניט מיט וויין , אז איינר הט געדינט צו אַעֲבוֹדָה זָרָה מיט איינע פון די דריי זאכן קומט אים מִיתָה, (אֲבָל שְׁאַר עֲבוֹדוֹת) אָבער אז ער האט גידינט עֲבוֹדָה זָרָה מיט אנדרע זאכן (כְּגוֹן) דהיינו (הַמְּכַבֵּד) ער הט אפגעקערט די מיסט וואס איז גיוועןפר דיא עֲבוֹדָה זָרָה (וְהַמְרַבֵּץ) ער הט בעשפריצט מיט וואסער פר די עֲבוֹדָה זָרָה . דיא שטויב פון די זאמד זאל ניט קומען אויף איר (וְהַמְגַפֵּף) ער האט גענלעט די עֲבוֹדָה זָרָה (וְהַמְנַשֵּׁק) אָדער ער הט געקישט די עֲבוֹדָה זָרָה , אוב מען דינט ניט מיט דיא זאכן צו די עֲבוֹדָה זָרָה נאר ער האט אזו גיטאן (אֵינוֹ בְּמִיתָה) קומט אים ניט מִיתָה (אֶלָּא בְּאַזְהָרָה) נאר ער איז אנגעזאגט ער זאל אזו ניט טאהן : (כ) וְגֵר לֹא תוֹנֶה. זאלסט ניט דערצערנן אגר (אוֹנָאַת דְּבָרִים) זאלסט אים ניט דערצערנען מיט רייד (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנַיִךְ אֶת בְּשָׂרָם) איך וועל מאכן עסין דיינע דערצערנר די מענטשן וואס דערצערנן דיך וועל איך זיי מאכן עסין זייער פלייש : וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ . זאלסט אים ניט דריקען (בִּגְזֵלַת מָמוֹן) זאלסט ניט אוועק נעמען פון אים זיין געלט : כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם . ווארום איר זענט אויך גיוועזן גֵרִים (אִם הוֹנֵיתוֹ) אוב דו וועסט אים דערצערנן (אַף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ) קען ער דיך אויך דערצערנען (וְלוֹמַר לְךָ) ער קען זאגען צו דיר (אַף אַתָּה מִגֵּרִים בָּאתָ) דו ביזט אויך געקומען פון גרים ואיר זענט גוועזן גרים אין מִצְרַיִם) (מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ) מיט דעם פעלער וואס דו האסט זאלסטו ניט פארשעמן איין אנדרן (כָּל לְשׁוֹן גֵּר אָדָם שֶׁלֹּא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה) דער מענטש וואס איז ניט געבארען גיווארען אין דעם לאנד (אֶלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לָגוּר שָׁם) נאהר אז ער איז געקומען פון איין אנדער לאנד ער זאל דא וואהנען , הייסט ער "גֵר" : (כא) כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן . איר זאלט ניט פייניגען ומצער זיין אַאַלְמָנָה אונ ניט איתום , זאגט רש"י (הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם) אלע מענטשן טאר מען ניט מצער זיין (אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה) נאר דר פסוק שמועסט פון וואס עס טרעפט מעהר (לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כֹּחַ) ווייל זיי זענען שוואך

רש"י

בפנים וחייבים עליהם לכל ע"א בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה ע בכך אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרבץ והמגפף פ והמנשק אינו במיתה אלא באזהרה : (כ) וגר לא תונה . אונאת דברים קונטרליאר"ר בלעז [העסנען] כמו (ישעי' מט) והאכלתי את מוניך את בשרם : ולא תלחצנו . בגזילת ממון : כי גרים הייתם . אם הוניתו אף הוא יכול צ להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת מום שבך אל תאמר לחברך . כל ל' גר אדם ק שלא נולד באותה מדינה אלא בא ממדינה אחרת לגור שם : (כא) כל אלמנה ויתום לא תענון . הוא הדין לכל אדם אלא שדבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי

שפתי חכמים

יפלה מות יומת : ע מדלא כתיב ביה עובד לאלהים בזביחה יחרם ש"מ אפי' אין העבודה שלו קאמר עכ"ל רש"י שם : פ פי' בשלא כדרכה אבל בכדרכה פי' שעבודת' בכך מאיכה יעבדו הגוים כפקא שהן כולם במיתה כמו שפרש"י בפרשת ראה בפסוק איכה יעבדו וגו' : צ וכי גרים הייתם שב על לא תונה לבדו שהוא באונאת דברים אבל אינו סבה למניעת לא תלחצנו שהוא גזילת ממון : ק בא לפרש שכל ישראל גרים

פירוש לתורת אלהים

נאר צו גאט ב"ה אליין : (כ) וְגֵר אונ איין גר דר וואס איז פון אפרעמדי מדינה לֹא תוֹנֶה זאלסטו אים ניט אויף ווארפען ער איז אפאר לאפענר וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ אונ זאלסט אים ניט בצווינגען ניט נזלען ביא אים זיין געלט כִּי ווארום איר זענט אויך אמאל גרים גיוועזן אין לאנד מִצְרָיִם : (כא) כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם אאלמנה אָדער איתום לֹא תְעַנּוּן זאלט איר ניט פייניגן אונ קיין צער ניט אן טאהן [עיין רש"י] :

מצות השם

(סג סד) (וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ) דם איז צוויי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אז קיין גר טאר מען נישט נארן הן מיט רייד דם הייסט (אוֹנָאַת דְּבָרִים) הן אין געשעפטן פון געלט אונ די מִצְוָה איז נוהג ביי זְכָרִים אונ נְקֵבוֹת אויף יעדער ארט אונ איעדר צייט :

(סה) (אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן) דאס איז איין יָתוֹם טאר מען נישט אן טאן קיין צער רש"י ז"ל שרייבט אז איין אנדערען מענטש טאר מען אויך נישט מצער זיין נאר דורך דעם שרייבט דיא תורה נאר ביא איין אַלְמָנָה אדער איין יָתוֹם ווייל פאר איין אנדערען מענטש וואס ער האט איין פאטער אדער איין אִשָּׁה וואס זיא האט איין מאן האבן זיי ווער עס זאל זיך פאר זיי אן נעמען אבער איין יָתוֹם אונ איין אַלְמָנָה פר זיי הט זיך קיינער ניט אן צו נעמן דורך דעם שרייבט דיא תורה אז דער וואס ער וועט זיא פייניגען אדער מצער זיין וועט אים גאט ב"ה שטראפען אזו וויא עס שטייט (כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ) דאס מיינט דער פסוק אז מען וועט איין אלמנה אדער איין יתום שלעכץ טאן זיי וועלן שרייען צוא מיר גאט וועל איך אום הערען זייער געשרייא אונ וועל שטראפען דעם וואס ער טוט זייא שלעכץ נאר אבער איין קינד וואס מען דארף אים לערנען תורה מעג מען אים צווינגען צוא דער תורה אפילו ער איז איין יתום אונ דיא מִצְוָה איז נוהג ביא זְכָרִים אונ נְקֵבוֹת אויף יעדער ארט אונ איעדער צייט :

כב אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק
יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃
כג וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב
וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם
יְתֹמִים׃ פ כד אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־

אונקלוס

כב אִם עַנָּאָה תְעַנֵּי יָתֵהּ
אֲרֵי אִם מִקְבַּל יִקְבֵּל
קֳדָמַי קְבִלְּתֵהּ אֲקַבֵּל
קְבִלְתֵּהּ׃ כג וְיִתְקַף
רוּגְזִי וְאֶקְטוֹל יָתְכוֹן
בְּחַרְבָּא וִיהוֹן נְשֵׁיכוֹן
אַרְמְלָן וּבְנֵיכוֹן יַתְמִין׃
כד אִם כַּסְפָּא תוֹזֵף בְּעַמִּי

תו"א וחרה אפי מליעה לח: אם כסף תלוה מליעה עח:

בעל הטורים

יפלה שתופסת את דמיה: (כב) תענה. ב' אם ענה תענה אם תענה את בנותי. זהו שדרשו אם תענה מתשמיש דילפינן מהכא דכתיב אלמנה ויתום לא תענון וסמיך ליה אם ענה תענה שלא יענה אותם כענין אלמנות שלא יניחם לצרורות כאלמנות חיות. לא תענון. בנו"ן ל' רבים אם ענה תענה אותו ל' יחיד לו' אחד ענוי מרובה ואחד ענוי מועט. ד"א לומר שכל ישראל ערבין זה בזה שאפי' אם ענה האחד כאלו ענה כולם. ענה תענה צעק יצעק שמע אשמע הכל כפול לומר הכל במדה שתעשה לו אעשה לך: (כג) ובניכם יתומים. וסמיך ליה אם כסף תלוה לומר שבעון רבית ימותו ויהיו בניו יתומים כדכתיב ביחזקאל וחיה לא יחיה: (כד) לא תשימון עליו נשך. בגימט'

רשב"ם

ודיבר הכתוב בהווה: (כג) והיו נשיכם וגו'. מדה כנגד מדה:

רש"י

לענותם: (כב) אם ענה תענה אתו. הרי זה מקרא קצר גזם ולא פי' ר עונשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו' זהו אם צעק יצעק אבל באם לא יצעק לא פי' וק"ל) כמו (בראשית ד) לכן כל הורג קין גזם ולא פי' עונשו אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזום כלומר סופך ליטול את שלך למה כי אם צעק יצעק אלי וגו': (כג) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנ' והרגתי אתכם איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים אלא הרי זו קללה אחרת שיהיו הנשים צרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום ב"ד לירד לנכסי אביהם לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו: (כד) אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל

בית יהודא

מיט קרעפֿטן נֿדם הייסט זיי האָבן ניט װער עס זאָל זיך אָן נעמען פֿר זיי, האָט מען פֿר זיי קיין מוֹרָא (וְדָבָר מָצוּי לְעַנּוֹתָם) איז בַּיי מענטשן גרינג ער זאָל זיי פּייניגען, מצער זיין: (כב) (אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אוֹתוֹ). אויב דו װעסט אים פּייניגען, זאָגט רש"י (הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר) דס איז אַקורצער פּסוק (גָּזַם וְלֹא פֵּירֵשׁ עָנְשׁוֹ) עס שטייט ניט װאָס װעט זיין דער שטראָף אַז מען װעט זיי פּייניגען ((וְהָא דִכְתִיב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם וגו') אונ דר שטראָף װאָס דער פּסוק זאָגט אייערע װייבער װעלן זיין אַלְמָנוֹת אונ אייערע קינדער װעלן זיין יְתוֹמִים (זֶהוּ אִם צָעוֹק יִצְעַק) דר שטראָף קומט נאָר אויב זיי שרייען (אֲבָל בְּאִם לֹא יִצְעַק) אָבער אַז מען פּייניגט זיי אונ זיי שרייען ניט (לֹא פֵּירֵשׁ) האָט דר פּסוק ניט געשריבען װאָס דר שטראָף װעט זיין) (כְּמוֹ) װי עס שטייט אין פּסוק (לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן) דריבּר װער עס װעט הרגען קין (גָּזַם וְלֹא פֵּירֵשׁ עָנְשׁוֹ) שטייט ניט װאָס װעט זיין דער שטראָף אַז מען װעט הרגען קין (אַף כָּאן) דאָ איז אויך אַזוי עס שטייט אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אוֹתוֹ, אויב דו װעסט אים פּייניגען (לְשׁוֹן גִּזּוּם) געמאַכט אַמוֹרָא (כְּלוֹמַר) דר פּסוק מיינט (סוֹפְךָ לִיטּוֹל אֶת הָעוֹנֶשׁ) דיין סוף װעט זיין דו װעסט געשטראָפֿט װערען (לָמָה) פֿר װאָס (כִּי אִם צָעוֹק יִצְעַק אֵלַי) װאָרום זיי װעלען געװוּיס שרייען צו מיר (אֶשְׁמָעֵנוּ וְאֶנָּקְמֶנּוּ) אונ אַז איך װעל הערען זייער שרייען װעל איך געװוּיס דעם מענטש שטראָפֿן: (כג) (וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וגו'). פֿרעגט רש"י (מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם) אַז הקב"ה זאָגט איך װעל אייך הרגען (אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים) װייס איך דען ניט אַז די װייבער װעלן זיין אַלְמָנוֹת אונ די קינדער װעלן זיין יְתוֹמִים? צו װאָס שרייבט דם דער פּסוק (אֶלָּא הֲרֵי זוֹ קְלָלָה אַחֶרֶת) נאָר דם איז איין אַנדער קְלָלָה, וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת, מיינט מען, זיי װעלן בּלייבען אייביגע אַלְמָנוֹת (שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים צְרוּרוֹת כְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת) די װייבער װעלן זיין פֿאַרבּונדען ניט צו נעמען מענער, זיי װעלען זיין װי לעבעדיגע אַלְמָנוֹת ונֿלייך װי זייערע מאַנען װאָלטען געלעבּט אונ זיי װייסען ניט װאו זיי זענען, דהיינו די מאַנען װעלן שטאַרבען אין פֿרעמדע לענדער (שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֵדִים לְמִיתַת בַּעֲלֵיהֶן) אונ עס װעלען ניט זיין עדות אַז זייערע מאַנען זענען געשטאָרבען (וְתִהְיֶינָה אֲסוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא) װעלען זיי ניט טאָרען נעמען מענער (וְהַבָּנִים יִהְיוּ יְתוֹמִים) די קינדער װעלען זיין אייביגע יְתוֹמִים (שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם בֵּית דִּין לֵירֵד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶם) װאָרום בית דין װעלען ניט לאָזען די קינדער נעמען זייער פֿאָטערס פֿאַרמעגן (לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם מֵתוּ אִם נִשְׁבּוּ) װייל זיי װעלען ניט װיסען אויב זייער פֿאָטער איז געשטאָרבען, אָדער ער לעבּט נאָר ער איז געפֿאַנגען געװאָרען: (כד) (וְאִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי). רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר װאָגט (כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) אם כסף. אומר ה"ר יהודה חסיד דלכך נכתב בלשון אם לפי שהיו אף אברהם יצחק ויעקב דכל ל' גר וכו':

שפתי חכמים

ר דלא כי נתינת טעם

פירוש לתורת אלהים

(כב) אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אוֹתוֹ אונ אויב איר װעט יוֹא פּייניגען אים װעל איך אייך שטראָפֿען כִּי װאָרום װען דיא אַלְמָנָה אָדער דער יָתוֹם װעט שרייען צוא מיר גאָט שָׁמוֹעַ װעל איך הערען זיין געשרייא: (כג) וְחָרָה אַפִּי אונ עס װעט גרימען מיין צאָרען וְהָרַגְתִּי אונ װעל אייך הרגינען מיט אשװערד וְהָיוּ אייערע װייבער װעלן זיין לעבעדיגע אַלְמָנוֹת זייא װעלן ניט טאָרן נעמן מאַנן װאָרום עֵדוּת װעלען ניט זיין אַז זייערע מאַנן זענען גהרגית געװאָרן וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים אונ אייערע קינדר װעלן זיין יְתוֹמִים [ע' רש"י]:

מצות השם

(סו) (אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי) דם איז איין מִצְוַת עֲשֵׂה אַז מען זאָל אנטליִיען געלד צוא אָרוֹמע לייט פֿון אונזער פֿאָלק אונ די מִצְוָה איז נאָך גרעסער פֿון צְדָקָה אונ דר װאָס ער װיל ניִשְׁט אנטליִיען װייל ער האָט מוֹרָא מען װעט אים ניִשְׁט אָפּ געבּען

עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃

לַעֲנְיָא דִי עִמָּךְ לָא תְהֵי לֵהּ כְּרְשְׁיָא לָא תְשַׁוּוֹן

תו"א לא תהיה מציעה לו נט עס: לא תשימון כתובות מו עה:

רשב"ם

(כד) לא תהיה לו כנושה. כשיגיע זמן מלוה לגבות אל תדחוק אותו לקחת משכון כדכתיב והנושה בא לקחת וגו'. או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו כל'

בית יהודא

רשות) וואו עס שטייט אין די תורה דר ווארט „אם", איז די זאך ניט געבאטען געווארן אויף דעם מענטש, ער מוז טאהן. נאר ווי ער וויל (חוץ משלשה) נאר דריי מאהל „אם" איז דא וואס מען מוז אזוי טאהן (וזה אחד מהן) דער „אם" איז איינער פון די דריי, אפילו עס שטייט אם כסף תלוה, אויב דו וועסט פארבארגען געלט צום ארעם מאן, פון דעסטוועגען איז דר דין דר וואס הט געלט מוז ער פאר־בארגען געלט צום ארעם מאן, אונ טאר ניט נעמען פון אים פראצענט, אונ אויב ער ווייס דר ארעם מאן הט ניט צו בעצאהלען טאר ער אים ניט מאנען ווי עס וועט ווייטער שטיין אין די פסוקים] : נאת עמי] . מיין פאלק (עמי ועובד כוכבים) אויב איד אונ אגוי קומען צוא דיר בארגען געלט ואונ דוא האסט גאר צוא פארבארגען איינעם] (עמי קודם) איז מיין פאלק ודער יודו פריער מען זאל אים פארבארגען דאס געלט (עני ועשיר) אארעם מאן אונ ארייכער קומען צוא דיר בארגען געלט (עני קודם) איז דר ארעם מאן פריער מען זאל אים פארבארגען דם געלט (עניי עירך ועניי עיר אחרת) אויב עס איז געקימען צוא דיר בארגען געלט, אארעם מאן פון די שטאט וום דו וואהנסט אין איר, אונ אארעם מאן פון איין אנדער שטאט (עניי עירך קודמין) זאלסטו פריער פארבארגען דם געלט צו דעם ארעם מאן פון דיין שטאט (וזהו משמעי) אונ אזוי מיינט דער פסוק אם כסף תלוה, אויב דו האסט געלט צו פארבארגען (את עמי תלוה קודם לעובד כוכבים) זאלסטו דם געלט פאר־בארגען צו מיין פאלק, פריער ווי צו דעם גוי ודעם שטערינדיגער] (ולאיזה מעמי) צוא וועלכען מענטש פון מיין פאלק זאלסטו דאס געלט פארבארגען (את העני) דעם ארעם מאן (ולאיזה עני) צו וועלכען ארעם מאן (לאותו שעמך) צו דעם ארעם מאן וום וואהנט מיט דיר אין איין שטאט (דבר אחר) נאך אזאך מיינט דער פסוק (את העני) דעם ארעם מאן (שלא תנהוג בו מנהג בזיון בהלואה) ווען דוא פארבארגסט דם געלט צום ארעם מאן, זאלסטו אים ניט פארשעמען ואונ זאלסט ניט ריידען צו אים שענדליכע רייד אונ ניט מיט כעס, נאר מיט אפריינדליכען פנים] (שהוא עמי) ווארום ער איז מיין פאלק | אונ דם געלט פארבארגסטו ניט אים נאר מיר, איך וועל דיר דם געלט בעצאהלען פון זיינעטוועגען, ווי עס שטייט אין פסוק מלוה ה' חונן דל, דער מענטש וום גיט עפעס צום ארעם מאן, הט ער דאס פארבארגט צו הקב"ה] : נאת העני עמך] . זאגט הקב"ה (הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני) דוא זאלסט קוקען אויף דיר ווי וואלט געוועזן אז דו וואלסט געוועזן ארעם אונ דו וואלסט געקומען בארגען געלט וואלסטו וועלן מען זאל דיך ניט פארשעמען אונ מען זאל דיר געבען מיט אפרייליך פנים, אזוי זאלסטו אויך געבען צום ארעם מאן : נלא תהיה לו כנושה] . מען מיינט (לא תתבענו בחזקה) זאלסט אים ניט מאנען מיט שטארקייט, דו מוזט מיר בצאהלען (אם אתה יודע שאין לו) אויב דו ווייסט אז ער האט ניט צו בעצאהלען (אל תהי דומה עליו כאילו הלויתו) זאלסטו דיך ניט ווייזען פר אים ווי אמלוה ווייזט זיך ומיט גרויסקייט] פר זיין לוה (אלא כאילו לא הלויתו) נאר דו זאלסט זיין גלייך וויא דו האסט אים גאר ניט געבארגט (כלומר לא תכלימהו) מען מיינט דוא זאלסט אים ניט פארשעמען : ננשך] . (רבית) פראצענט, פאר וום הייסט דם נשך, בייסונג (שהוא כנשיכת נחש) ווייל דם פראצענט בייסט וויא אשלאנג (שנחש נושך חבורה קטנה ברגלו) דר שלאנג גיט

רש"י

אומר כלאם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה אחד מהן: את עמי. (ב"מ עא) עמי ונכרי עמי ש קודם עני ועשיר עני קודם עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין. וזה משמעו אם כסף תלוה. את עמי תלוהו ולא לעו"ג ולאיזה מעמי את העני ולאיזה עני לאותו שעמך. (ד"א את העני שלא תנהוג בו מנהג בזיון בהלואה שהוא עמי: את העני עמך. הוי מסתכל בעצמך כאלו אתה עני): לא תהיה לו כנשה. לא תתבענו בחזקה אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו כלומר לא תכלימהו: נשך. רבית שהוא כנשיכת נחש שנושך

שפתי חכמים

סוף השלמעלה וע"כ צ"ל דמקרא קצר הוא וכאלו אמר אם ענה תענה] אותו סופך ליטול את שלך למה כ"א לעק וגו' כמו שפירש"י בעצמו:ש י"ל

ליקוטי נחמיה

(כד) אם כסף תלוה וגו'. דער מדרש זאגט הקב"ה פרובט אלע מענטשן, איינעם פרובט הקב"ה מיט רייכקייט, ער גיט אים פיל געלט צו זעהן וום וועט ער טאהן מיט דעם געלט, אוב ער וועט געבן צדקה, גמילות חסדים, אוב ער וועט פירן אפרומע יודישע שטוב, מיט תורה אונ מצות אונ לערנן תורה, אבער אז עס וועט זיין אלץ פארקערט, קיין תורה, קיין פרומ־קייט, קיין צדקה, נאך ערגער ווי ער איז געוועזן פריער, וועט הקב"ה דם געלט פון אים אוועק נעמען אונ ער וועט געשטראפט ווערן אויף ביידע וועלטען, איין אנדער מענטש פרובט אים הקב"ה מיט ארעמקייט אונ מיט יסורים, אויב דר

פירוש לתורת אלהים

(כד) אם כסף תלוה דו זאלסט אנטלייען געלט את עמי צו מיין פאלק צו וועמען פון מיין פאלק את העני צום ארום מאן. אונ צו וועלכין ארום מאן עמך וום מיט דיר איז אין דיין שטאט דעם בדארפסטו גייטיגער אנטלייען פון איין פרעמדן ארום מאן לא תהיה לו אונ דו זאלסט ניט זיין צוא אים כנשה וויא אמאנער אום

מצות חשם

איז זיין זינד זייער גרוס אונ די מצוה איז נוהג אויף יעדר ארט אונ איעדער צייט ביא זכרים אונ נקבות :

(סז) (לא תהיה לו כנשה) דם איז די מצות לא תעשה אז דר וום ער הט אנטליגן זיין חבר געלד אונ ווייסט אז דר חבר האט אים ניט אפ צו געבן טאר ער אים נישט שטארק מאנן כדי ער זאל אים נישט פר שעמן אונ אזו גוט ווי דר (מלוה) טאר נישט מאנן אזו טאר דר וום ער הט זיך אנטליגן געלד אונ הט אים

אפ צו געבן נישט איך צו האלטן פרעמד געלד ביי זיך נאר ער מוז אים תיכף אפ געבן אז ניט הייסט ער רשע אזו ווי עס שטייט אין פסוק (לוה רשע ולא ישלם) דאס מיינט מען דער רשע אנטלייט געלד אונ וויל נישט צאלען אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ איעדער צייט :

(סח) (לא תשימון עליו נשך) דאס איז דיא מצות לא תעשה אז מען טאר זיך נישט פארען צווישן דעם מלוה אונ

אונקלוס

עֲלוֹהִי חִבּוּלְיָא׃ כה אִם מַשְׁכּוֹנָא תִסַּב כְּסוּתָא

כה אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־

תו"א אם חבל מליעה לה קיג : עד בא השמש מליעה קיד :

בעל הטורים

אחד הלוה והמלוה ואחד העדים והסופר ואחד הערב עוברים בלאו : (כה) אם חבול תחבול . וסמיך ליה אלהים לא תקלל לפי שכשבא למשפט השליח ב"ד מזכיר שלא יקלל הדיין :

רשב"ם

נושה כשמגיע הזמן בא לקחת משכון: לא תשימון עליו נשך. למען הרחיב את זמנו: (כה) אם חבל תחבל. ע"י ב"ד. כדכתיב בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה. אבל אתה לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו.

רש"י

חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבלבץ ונופח עד קדקדו כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה: (כה) אם חבל תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע הזמן ואינו פורע (חבול תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טול והשב) : עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של מחר א וככסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה

בית יהודא

אַקְלֵיינֶעם בִּיס אִין דֶעם פוּס פוּן מֶענְטְשׁ (וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ) אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ שְׁפִּירְט גָאר נִיט דֶעם בִּיס (וּפִתְאֹם הוּא מְבַצְבֵּץ וְנוֹפֵחַ עַד קָדְקֳדוֹ) אוּנ פְלוּצְלוּנְג הֵייבְּט אָן דֶר גִיפְט צוּ גֵיין הֶעכֶר אוּנ הֶעכֶער בִּיז צוּם קָאפּ אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט (כַּךְ רִבִּית) אַזוֹי אִיז מִיט דֶעם פְּרָאצֶענְט (אֵינוֹ מַרְגִּישׁ וְאֵינוֹ נִיכָּר) מֶען שְׁפִּירְט נִיט אוּנ מֶען דֶערְקֶענְט נִיט (עַד שֶׁהָרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְּרוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה) בִּיז דֶר פְּרָאצֶענְט וֶוערְט אַלֶע מָאל מֶער אוּנ מִיט דֶר צַייט הָט עֶר שָׁאדֶן פִיל גֶעלְט : (כה) וְאִם חָבוֹל תַּחְבּוֹל . זָאגְט רש"י (כָּל לְשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה) דֶר מַשְׁכּוֹן וָוס דֶער לֹוֶה גִיט דֶעם מַלְוֶה וֶוען עֶר בָּארְגְט בַּיי אִים דָאס גֶעלְט , וֶוערְט נִיט גֶערוּפְן חֲבָלָה נָאר דָם הֵייסְט מַשְׁכּוֹן (אֶלָּא שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אֶת הַלֹּוֶה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ) נָאר אַז עֶס קוּמְט דִי צַייט וָוס דֶר לֹוֶה דַארְף בַּצָאהְלִין דֶעם חוֹב , אוּנ עֶר צָאהְלְט נִיט , אוּנ בֵּית דִין שִׁיקְט זַייעֶר שַׁמֶּשׁ צוּם לֹוֶה עֶר זָאל בַּיי אִים נֶעמֶן אַמַשְׁכּוֹן , דֶער מַשְׁכּוֹן הֵייסְט חֲבָלָה , אוּנ פוּן דֶעם מַשְׁכּוֹן שְׁמוּעֶסְט דִי תּוֹרָה (חָבוֹל תַּחְבּוֹל) , זָאגְט רש"י (כָּפַל לְךָ בַּחֲבָלָה עַד כַּמָּה פְּעָמִים) דִי תּוֹרָה שְׁרַייבְּט עֶטְלִיכֶע מָאל דֶעם וָוארְט חֲבָלָה (אָמַר הקב"ה) הקב"ה הָאט גֶיזָאגְט צוּ דֶעם מַלְוֶה בֶּערֶעכֶען נָאר (כַּמָּה אַתָּה חַיָּיב לִי) וִויא פִיל דוּ בִּיזְט מִיר שׁוּלְדִיג (וַהֲרֵי נַפְשְׁךָ עוֹלָה אֶצְלִי כָּל אֶמֶשׁ וָאֶמֶשׁ וְנוֹתֶנֶת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן וּמִתְחַיֶּיבֶת לְפָנַי) אַלֶע נַאכְט גֵייט אַרוֹיף דַיין נְשָׁמָה צוּא מִיר אוּנ זִיא גִיט רֶעכֶענוּנְג אוֹיף אַלְץ וָוס זִיא הָט דֶעם טָאג גֶיטָאן , אוּנ יֶעדֶער נַאכְט בְּלַייבְּט זִיא שׁוּלְדִיג (וַאֲנִי מַחְזִירָהּ לָךְ) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען גִיבּ אִיךְ דִיר דִיא נְשָׁמָה צוּרִיק אוּנ אִיךְ פַארְהַאלְט זִיא נִיט פַאר דַיינֶע זִינְד (אַף אַתָּה טוֹל וְהָשֵׁב) דוּ זָאלְסְט אוֹיךְ נֶעמֶן דֶעם מַשְׁכּוֹן אוּנ צוּרִיק גֶעבְּן צוּ דֶר צַייט , קֶענְסְט נָאךְ אַמָאל אוּנ נָאךְ אַמָאל נֶעמֶן דֶעם מַשְׁכּוֹן נָאר צוּרִיק גֶעבֶּען צוּ דִי צַייט וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. מֶען מֵיינְט (כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ) אוֹיף אַגַאנְצֶע טָאג זָאלְסְטוּ אִים צוּרִיק גֶעבֶּען דֶעם מַשְׁכּוֹן (עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ) בִּיז דִי זוּנְן וֶועט אוּנְטֶערְגֵיין (וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲזוֹר וְתִטְּלֶנּוּ) אַז דִיא זוּנְן וֶועט אוּנְטֶערְגֵיין מֶעגְסְטוּ דֶעם מַשְׁכּוֹן צוּרִיק נֶעמֶען אוּנ אִים הַאלְטֶן (עַד שֶׁיָּבֹא בֹּקֶר שֶׁל מָחָר) בִּיז עֶס וֶועט קוּמֶען מָארְגֶען פְרִיה (וּבִכְסוּת יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט אַז דֶער מַשְׁכּוֹן אִיז אַזוֹי אַקְלֵייד וָוס מֶען גֵייט אִין אִים אָנְגֶעטָאן בַּייא טָאג

דעת זקנים מבעלי התוספות

שפעמים שהוא רשות כגון הלוה ואינו משלם : (כה) אם חבל תחבל . אמר הקב"ה מה אתה חייב לי והוא חייב לך אם אתה עושה לו כהוגן כן נפשך שעולה אצלי בכל ערב ליתן דין וחשבון לפני אחזירנה לך ואם אינך מחזיר עבוטו אף

שפתי חכמים

דאף ע"פ שע"א נותן רבית והטעי אינו נותן רבית אפ"ה עמי קודס : ת ולפיכך כתיב אחריו עד בא השמש וכו' אבל במשכנו בשעת הלואתו אינו חייב להחזיר : א (נח"י) מפני שכתוב במה ישכב וגו' מובן שבכסות לילה מדבר והא דכתיב עד בא השמש תשיבנו יהיה פירושו קודם ביאת השמש כמו עד בואי אליך או עד בא השמש יהיה בידך ואח"כ תשיבנו ל"פ בכסות יום וכו' לפי שבכסות לילה נתבאר בפרשת תלא ושכב בשלמתו והא דמסיים במה ישכב לרבות גם כסות לילה (ב"מ קיד) ואם תאמר מנ"מ שממשכנין אותו כיון שצריך לחזור לו משכונו כבר תירץ בגמ' דמהני ליה שאין שביעית משמטתו ושלא

פירוש לתורת אלהים

דוּא וֵוייסְט אַז עֶר הָאט נִיט זָאלְסְטוּ אִים נִיט מָאנֶן דוּ זָאלְסְט אִים נִיט פַר שֶׁעמֶן לא דוּ זָאלְסְט בַּיי אִים נִיט נֶעמֶן רְוָחִים : (כה) אִם חָבוֹל תַּחְבּוֹל שַׂלְמַת רֵעֶךָ אוּב דוּ וֶועסְט מַשְׁכְּנֶן דַיין חַבֶּערְס קְלֵייד וַוייל עֶר הָאט דִיר צוּם זְמַן נִיט בַּצָאלְט דַיין גֶעלְד עַד בִּיז דִי זוּן פַר גֵייט אוֹיף אַגַאנְצֶען טָאג תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ זָאלְסְטוּ אִים אוּם

ליקוטי נחמיה

מֶענְטְשׁ נֶעמְט דָם אָן נִיט לִיבְּשַׁאפְט אוּנ עֶר אִיז נִיט בַּייז אוֹיף הקב"ה , אֲפִילוּ נִיט אִין הַארְצְן , וֶועט אִים הקב"ה רַייךְ מַאכֶן אוּנְד גֶעזוּנְד מַאכֶן , וִוי מִיר גֶפִינֶן הקב"ה הָט גֶעטָאהְן צוּ אִיוֹב , הקב"ה הָט אִים גֶעזוּנְד גֶעמַאכְט , אוּנ הָט אִים אַלְץ צוּרִיק גֶעגֶעבְּן טָאפִּיל , זַיין רַייכְקֵייט אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער , וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כִּי אֱלֹהִים שׁוֹפֵט , וָוארוּם הקב"ה מִשְׁפָּט נִיכְטֶעטוּ דִי וֶועלְט , זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים , דֶעם וֶועט עֶר נִידֶערִיג מַאכֶן אוּנ דֶעם וֶועט עֶר אוֹיפְהֵייבְּן , עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וָוס רַייכְקֵייט אִיז גֶעוֶוען זַייעֶר אוּמְגְלִיק , אוּנ עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וָוס רַייכְקֵייט אִיז גֶעוֶוען זַייעֶר גְלִיק , דְרִיבֶּער הָאט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ע"ה גֶעזָאגְט פַר הקב"ה וֶועלְכֶער יוּד עֶס וֶועט קוּמֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ עֶר וֶועט בַּיי דִיר בֶּעטֶן , זָאלְסְטוּ אִים נִיט גֶעבְּן וִוי עֶר בֶּעט , נָאר וִוי דוּ וֵוייסְט וָוס פַר אִים אִיז גוּט , דְרִיבֶּער הָט דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה , אוּב הקב"ה הָאט דִיךְ רַייךְ גֶעמַאכְט , אַז דוּא קֶענְסְט פַארְבָּארְגֶן גֶעלְט , אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ , זָאלְסְטוּ פַארְבָּארְגֶן דָם גֶעלְט צוּ אַאָרֶעם מַאן , וָוארוּם דוּ בִּיזְט בַּאנְגְ זִיכֶער אַז דוּ וֶועסְט דַיין גֶעלְט צוּרִיק הָאבְּן , עִמָּךְ , גְלַייךְ וִוי דָאס גֶעלְט וָואלְט שׁוֹין גֶעוֶוען מִיט דִיר , וַוייל דוּ הָאסְט אַגוּטֶן עָרֵב (אגוּט שְׁטֵייעֶר) פַר דֶעם גֶעלְט , דָאס אִיז הקב"ה , עֶר אִיז גֶעחַתְמֶת אוֹיף דֶעם וֶועקְסִיל צְוֵויי מָאהְל , אֵיין מָאהְל

מצות השם

דֶעם לֹוֶה דָאס הֵייסְט מֶען טָאר נִיט נַארֶען אַז מֶען זָאל אַנְטְלַייעֶן גֶעלְד אוֹיף פְּרָאצֶענְט אוּנ מֶען טָאר נִישְׁט זַיין קֵיין עֵדוּת אוּנ דֶר מֶעקְלֶער אִיז אוֹיךְ עוֹבֵר אוֹיף (לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל) דָם מֵיינְט מֶען פַאר אֵיין בְּלִינְדֶען טָאר מֶען נִישְׁט גֶעבֶּען אֵיין שְׁטֵיין עֶר זָאל פַאלֶען דוּרְךְ דֶעם אַזוֹ טָאר מֶען נִישְׁט נַארֶען אַז מֶען זָאל זִיךְ לַייעֶן אוֹיף פְּרָאצֶענְט גֶעלְד אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ אַיֶעדֶער צַייט :

בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: כו כִּי הִוא כְסוּתֹה כסותו ק׳ לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי: רביעי חצי הספר
בפסוקים ס כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא

דְּחַבְרָךְ עַד מֵעַל שִׁמְשָׁא תְּתִיבִנֵּהּ לֵהּ: כו אֲרֵי הִיא כְסוּתֵהּ בִּלְחוֹדַהּ הִיא תּוֹתָבֵהּ לְמַשְׁכֵּהּ בְּמָה יִשְׁכּוּב וִיהֵי אֲרֵי יִקְבֵּל קֳדָמַי וְאֶקַבֵּל קְבָלְתֵּהּ אֲרֵי חַנָּנָא אֲנָא: כז דַּיָּנָא לָא תְקִיל וְרַבָּא בְעַמָּךְ לָא

תו״א אלהים לא סנהדרין נו סו: ונשיא בעמך יבמות כב קמא לד מציעא מח סב בתרא ד סנהדרין פה מכות ח:

רשב״ם

וזהו לאתהיה לו כנושה: עד בא השמש. כל היום השיבהו לו כי חכמים **פרשוהו** בכסות יום: (כו) ושמעתי כי חנון אני. אע״פ שמן הדין יש לו **משכון** אינו חייב להחזירו אלא לפנים משורת הדין ולא היה לו לשמוע **צעקתו** אם לא מפני שרחום וחנון אני. אבל למעלה אצל אלמנה ויתום לא תענון כתוב שמוע אשמע צעקתו. הואיל ומן הדין שומע הקב״ה צעקתו לפיכך לא כתוב שם כי חנון אני: (כז) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר. דבר הכתוב בהווה לפי שהמלכים והדיינים דנין דיני ממונות ונפשות רגילים בני אדם לקללם. וכן הוא אומר גם במדעך מלך אל תקלל. וכה״א כי קללת אלהים תלוי כשרואים את אדם תלוי מקללים את הדיינים לכך ציוה לא

בעל הטורים

(כז) אלהים. בגימט׳ הוא דיין. ונשיא בגימ׳ וכל שכוא (בעמך) וסמיך לי׳ מלאתך דאיירי בבכורים דכתיב בהו ברכת הסקיפה והמקלל

בית יהודא

(שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ בַּלַּיְלָה) בַּיי נאַכְט דאַרְף נִיט דֶער אָרֶעם מַאן דָם קְלֵייד: (כו) כִּי הִיא כְּסוּתֹה]. (זוּ טַלִּית) אַקְלֵייד: וְשִׂמְלָתוֹ]. (זֶה חָלוּק) אַהעמד: וּבַמֶּה יִשְׁכָּב]. אוֹף וָוָאס וֶועט ער לִיגֶען, (לְרַבּוֹת אֶת הַמַּצָּע) אַאוּנְטֶער־שְׁפְּרֵייטוּנג וָוָאס מֶען לִיגְט אוֹף דֶעם וֶוען מֶען שְׁלָאפְט: (כז) וֵאלֹהִים לֹא תְקַלֵּל]. זָאגְט רַשִׁ״י (הֲרֵי זוּ אַזְהָרָה לְבִרְכַּת הַשֵּׁם וְאַזְהָרָה לְקִלְלַת דַּיָּין) דָם אִיז אַאָנְזָאג

רש״י

(מכילתא): (כו) כי הוא כסותה. זו טלית: שמלתו. זו חלוק: במה ישכב. לרבות את המצע: (כז) אלהים. לא תקלל. (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לברכת השם

שפתי חכמים

יעשו מטלטלין אלא בכיון דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב״ח:

דעת זקנים מבעלי התוספות

אני איני מחזיר נפשך שהיא העבוט שלך: (כו) והיה כי יצעק אלי. לפי שהוא קורא תגר לפני ואומר והלא בראתני כמותו והוא שוכב על מטתו בהנאה ואני אין לי במה לשכב ומיהו לישנא דושמעתי כי חנון אני אינו מיושב לזה הפי׳ לכן נראה לפרש דקאי אדלעיל עד בא השמש וגו׳ ואם אתה עושה כן והיה כי יצעק אלי ויתפלל עליך על כל הטובה שעשית לו ושמעתי תפלתו כי חנון אני כמו שאתה חונן ומרחם על בריותי שהרי בעל חוב קונה משכון ואתה רחמת על זה אני שנקרא חנון ארחם ואחון עליך ואברכך (והה״ד ואברכך) וה״ה דכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך ה׳ אלהיך:

ליקוטי נחמיה

אִין דִי תּוֹרָה, **כִּי** בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה׳, וֶועגֶן דִי זַאךְ וָוָאס דוּ וֶועסְט הֶעלְפֶן דֶעם אָרֶעם מַאן וֶועט הקב״ה דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן, דָם צְוֵוייטֶע מָאהל זָאגְט דֶער פָּסוּק מַלְוֵה ה׳ חוֹנֵן דָּל, דֶער וָוָאס הֶעלְפְט דֶעם אָרֶעם מַאן מִיט גֶעלְט, הָט עֶר דָם גֶעלְט פַארְבָּארְגְט צוּ הקב״ה, דְרִיבֶּער לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, זָאלְסְטוּ נִיט מָאנֶען בַּיי דֶעם אָרֶעם מַאן, וָוארוּם אַז הקב״ה וֶועט זֶעהְן דוּ מָאנְסְט דֶעם אָרֶעם מַאן, רֶעכֶענְסְטוּ דָאךְ אַז דוּ הָאסְט דֶעם אָרֶעם מַאן פַארְבָּארְגְט דָם גֶעלְט, נִיט צוּ הקב״ה, זָאל דִיר דֶער אָרֶעם מַאן בַּאצָאהְלֶען, דוּ לָאז אַוֶועק דֶעם אָרֶעם מַאן, גְלַייךְ וִוי דוּ וָואלְסְט אִים גָאר נִיט גֶעבָּארְגְט, נָאר צוּ הקב״ה הָאסְטוּ גֶעבָּארְגְט, **וֶועט** הקב״ה דִיר בַּאצָאהְלֶען, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אַז דֶער אָרֶעם מַאן **הָט** צוּ בַּאצָאהְלֶען אוּנ בַּאצָאהְלְט נִיט הֵייסְט עֶר לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם, וָוארוּם טָאמֶר הָט הקב״ה דִיר גֶעגֶעבֶּן דָם גֶעלְט נָאר וֶועגֶן דֶעם חוֹב דוּ זָאלְסְט אִים בַּאצָאהְלֶען, נָאךְ הָט דִי תּוֹרָה גֶעבָּאטֶען **לֹא** תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, מֶען זָאל נִיט נֶעמֶען פְּרָאצֶענְט, דֶער **מדרש** זָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ וָוָאס פַארְבָּארְגְט גֶעלְט אָן פְּרָאצֶענְט **אִיז** גְלַייךְ וִוי עֶר וָואלְט מְקַיֵּים גֶעוֶוען דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה, אוּנ **דֶער** מֶענְטְשׁ וָוָאס פַארְבָּארְגְט זַיין גֶעלְט אוּנ גֶעמְט פְּרָאצֶענְט אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר הָאט גֶזִינְדִיגְט אִין דֶער גַאנְצֶער תּוֹרָה, אוּנ **עֶר** וֶועט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען אוֹף דִיא וֶועלְט זַיין גֶעלְט זָאל פַארְלֶענְד וֶוערֶען, אוּנ וֶועט נִיט הָאבֶּען עוֹלָם הַבָּא אוּנ וֶועט נִיט **אוֹפְשְׁטֵייִן** צוּ תְּחִיַּית הַמֵּתִים, אוּנ נִיט נָאר דֶער מַלְוֶה וֶועט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען אוֹף בֵּיידֶע וֶועלְטֶען, נָאר אֲפִילוּ דֶער לֹוֶה, אוּנ **דִי** עֵדוּת, אוּנ דֶער עָרֵב [אָדֶער גוּטְשְׁטֵייעֶר], אוּנ דֶער וָוָאס שְׁרַייבְּט דֶעם וֶועקְסִיל [אִין **מדרש** מִשְׁפָּטִים וֶועט דֶער מַלְוֶה אוֹיף פְּרָאצֶענְט נָאךְ פִיל מֶער זֶעהְן דֶעם שְׁטְרָאף פוּן פְּרָאצֶענְט]:

פירוש לתורת אלהים

קֶערֶען דֶעם מַשְׁכּוֹן אוּנ אַז דִי זוּן פַּר גֵייט זָאלְסְטוּ דָם ווִידֶער גֶעמֶען. דָם אִיז בַּיי אַזוֹ אַמַשְׁכּוֹן וָואס עֶר גֵייט אִין אִים בַּיי טָאג אָבֶּער אַזוֹ אַמַשְׁכּוֹן וָואס עֶר בַּדַארְף אִים בַּיי דֶער נַאכְט מוּז עֶר אִים פַּר נַאכְט אוּם קֶערֶען אוּנ אִין דֶער פְרִי זָאל עֶר אִים ווִידֶער גֶעמֶען: (כו) כִּי הִוא כְסוּתֹה וָוארוּם דָם אִיז זַיין קְלֵייד לְבַדָּהּ אַלֵיין הִוא שִׂמְלָתוֹ דָם אִיז זַיין קְלֵייד לְעֹרוֹ צוּ זַיין לַייבּ בַּמֶּה אוֹיף וָואס וֶועט עֶר לִיגֶען דֶען אַז דוּא וֶועסְט אִים נִיט אָפּ גֶעבֶּען וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי אַז עֶר וֶועט שְׁרַייעֶן צוּ מִיר וְשָׁמַעְתִּי וֶועל אִיךְ דָם הֶערֶען כִּי וָוארוּם אִיךְ בִּין אַדֶערְבַּארְמִיגֶער: (כז) אֱלֹהִים גָאט לֹא תְקַלֵּל זָאלְסְטוּ נִיט לֶעסְטֶערֶן אוּנ דַיָּינִים זָאלְסְטוּ אוֹיךְ נִיט לֶעסְטֶערֶן וְנָשִׂיא אוּנ אֵיין נָשִׂיא פוּן דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל לֹא תָאֹר זָאלְסְטוּ

מצות השם

(**סט ע**) (אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל) דָאס אִיז אֵיין לֹא תַעֲשֶׂה מֶען טָאר נִישְׁט שֶׁעלְטֶען קֵיין דַיָּין אוּנ דֶער וָואס עֶר שֶׁעלְט אִיז **עוֹבֵר** אוֹף דִיא מִצְוָה אוּנ אַז מֶען לֶעסְטִירְט גָאט קוּמְט אִים **צוּא** פַאר שְׁטֵיינֶען. נָאר יֶעצְט אַז מִיר זֶענֶען נִישְׁט דַן קֵיין **מִיתָה** זָאל כֵּען דֶעם וָואס עֶר הָאט עֶפּיס גֶערֶעט קֶעגֶען גָאט בָּרוּךְ הוּא מַרְחִיק זַיין. אוּנ מֶען זָאל מִיט אִים נִישְׁט רֶעדֶען אוּנ נִיט הַאנְדְלֶען. אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹף יֶעדֶער אָרְט אוּנ אַיֶעדֶער צַייט:

(**עא**) (וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר) דָאס אִיז דִי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר נִישְׁט שֶׁעלְטֶען אֵיין מֶלֶךְ אָדֶער אֵיין נָשִׂיא אוּנ

תַּלוּט: כח בִּכּוּרָךְ וְדִמְעָךְ לָא תְאַחַר בּוּכְרָא דִבְנָךְ תַּפְרֵשׁ קֳדָמַי: כט כֵּן תַּעְבֵּד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי עִם אִמֵּהּ בְּיוֹמָא תְמִינָאָה תַּפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָי:

בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר: כח מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי: כט כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי:

תו"א מלאתך ודמעך בכורות כו תמורה ד ה: בכור בניך תתן בכורות כו נה: כן תעשה חולין פא בכורות כו נה: שבעת ימים נדה מא:

בעל הטורים

איש הפך ברכה: (כח) לא תאחר בכור בניך. אלא תתן מיד אחר התירוש ושמן זית יצהר שהם צלולים וכעין דמעת ומזוקקים וכן פירש מנחם:

רשב"ם

תלין נבלתו: (כח) מלאתך ודמעך לא תאחר. זה הוא שכתוב ראשית דגנך תירשך ויצהרך. מלאה תרומת התבואה. כדכתיב המלאה הזרע. ודמעך הוא לא תאחר. אלא ראשית ותחלת לכל המעשרות: בכור בניך. כן תעשה לשורך

רש"י

ואזהרה ב לקללת דיין: (כח) מלאתך. חובה המוטלת עליך ג כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים: ודמעך. התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את ד המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי. לפדותו בחמש ה סלעים מן הכהן והלא כבר צוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה ו לשורך מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנאמר (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור בהמה דקה מטפל בו ל' יום ואח"כ נותנו לכהן: (כט) שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו לא ימהר קודם שמונה ז לפי שהוא מחוסר זמן:

בית יהודא

מען זאל ניט פלוכין הקב"ה, אונ ניט פלוכין אַדַיין: (כח) וּמְלֵאָתְךָ. זאגט רש"י מען מיינט (חוֹבָה הַמּוּטֶלֶת עָלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְבוּאָתְךָ לְהִתְבַּשֵּׁל) דו זאלסט ניט פארשפעטיגען צו געבן וואס דו דארפסט געבן ווען דיינע תבואה אונ פירות ווערן צייטיג (וְהֵם בִּכּוּרִים) מען מיינט ער זאל ברייגגן בכורים צו דר צייט וואס מען דארף זיי ברייגגען: וְדִמְעֲךָ. מיינט מען תרומה, זאגט רש"י (וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ לְשׁוֹן דֶּמַע) איך ווייס ניט פר וואס רופט מען די תרומה, דמע: וְלֹא תְאַחֵר] מיינט מען (לֹא תְשַׁנֶּה סֵדֶר הַפְרָשָׁתָן) דו זאלסט ניט ענדערין דעם סדר פון זייער אפשיידונג (לְאַחֵר אֶת הַמּוּקְדָּם) וואס דו דארפסט געבין פריער זאלסטו ניט געבין שפעטער (וּלְהַקְדִּים אֶת הַמְאוּחָר) אונ וואס דו דארפסט געבן שפעטער זאלסטו ניט געבין פריער (שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים) ער זאל ניט געבן תרומה פריער פר בכורים (וּמַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה) אונ ער זאל ניט געבין מעשר פריער פאר תרומה: וּבְכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי. דעם בכור פון דיינע זיהן זאלסטו געבען צוא מיר (לִפְדּוֹתוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים מִן הַכֹּהֵן) זאלסט אים אויס לייזין פון כהן מיט פינף טאלער, פרעגט רש"י (וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר) עס שטייט דאך אין אין אנדער פסוק אז הקב"ה האט גיבאטין מען זאל אויסלייזין אבכור פון כהן מיט פינף טאלער, צוא וואס שטייט דא דער דין נאך אמאל, זאגט רש"י (אֶלָּא כְּדֵי לִסְמוֹךְ לוֹ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ) נאר מען זאל קענען שרייבין נאכדעם דעם פסוק כן תעשה לשורך ועיין ש"ח שגורס לצאנך], אזו זאלסטו טאהן צו דיין אקס (מַה בְּכוֹר אָדָם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹדֵהוּ) אזוי ווי דעם בכור פון אמענטש לייזט מען אויס נאך דרייסיג טעג פון זיין גיבארין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה) אז דער בכור ווערט זיין אלט אחודש זאלסטו אים אויסלייזין (אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה דַקָּה) אזוי דער בכור פון די קליינע בהמות ושעפסין ציגען (מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם) דארף דער בעל הבית אים אדעווען דרייסיג טעג (וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן) נאכדעם גיט ער דעם בכור צום כהן: (כט) וְשִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ]. זיבען טעג זאל דער בכור זיין מיט זיין מוטער, זאגט רש"י (זוּ אַזְהָרַת לַכֹּהֵן) דאס איז אַאנזאג צום כהן (שֶׁאִם בָּא לְמַהֵר אֶת קָרְבָּנוֹ) אויב דער כהן איילט זיך מקריב צו זיין דעם קרבן נדעם בכור] (לֹא יְמַהֵר קוֹדֶם שְׁמוֹנָה) זאל ער זיך ניט איילין מקריב צו זיין דעם בכור פאר אכט טאג (לְפִי שֶׁהוּא מְחוּסַר זְמַן) ווייל

שפתי חכמים

ב (נח"י) סנהדרין ס"ו ר"י סבר אלהים חול ואזהרה לדיין ור"ע סבר אלהים קודש ואזהרה לברכת השם וביון למאן דאמר חול וביון למ"ד קודש גמרינן תרווייהו מדלא כתיב לא תקל ופירש"י תקלל שתי קללות במשמע ואלהים שתי לשונות יש בו הלכך דרשינן תקלל אתרווייהו ע"ש: ג לא שכל אדם לא יאחר לכ"פ כשתתמלא וכו' ר"ל כשיהיה לך: ד דא"ל לא תאחר מליתן הבכורים דאין זמן מפורש בתורה אלא ל"ל לא תאחר אותם למלוה שאחריה: ה פי' לא שתתן עצמו לו שהרי בפרשת קרח כתיב אך פדה תפדה את בכור האדם וגו': ו (נח"י) טעות הוא וצ"ל לאחך חדא דהא הרב מסיים בהמה דקה ועוד כי עיין שם: ז אבל המקדיש יכול להקדישו אפי' אינו רק בן יום אחד

פירוש לתורת אלהים

ניט פלוכען: (כח) מְלֵאָתְךָ דיא ערשטע צייטיגע פירות [בכורים] וְדִמְעֲךָ אונ די תרומה וואס דו בדארפסט געבען לא תְאַחֵר זאלסטו ניט שפעטיגען אפ צו שיידען דו זאלסט ניט אפ שיידען תרומה פריער פון בכורים בכור די בכורים פון דייני קינדער תתן לי זאלסטו געבן צו מיר דו מוזט אום לייזן ביא איין כהן מיט פינף סלעים אז ער ווערט אלט דרייסיג טאג: (כט) כֵּן תַּעֲשֶׂה אזו זאלסטו טאהן לְשֹׁרְךָ צו דיין אקס צו דיא בכורים פון דיינע גרוסי בהמות לְצֹאנֶךָ אונ צוא די בכורים פון דיינע שאף אזו וויא אבכור פון אמענש מוזטו אים נאך דרייסג טאג אום לייזן אזו אוך אבכור פון בהמות מוזטו אים נאך דרייסג טאג אפ געבן צום כהן שִׁבְעַת יָמִים זיבן טאג יִהְיֶה זאל דר בכור פון דיין בהמה זיין מיט זיין מוטער דר כהן טאר ניט

מצות השם

איין ראש ישיבה דר וואס ער האט נאר עפיס צו געוועלטיגען טאר מען אים ניט שעלטען אונ די מצוה איז סייא ביא זכרים אונ סייא ביא נקבות:

(עב) (מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר) דאס איז ד. לא תעשה אז מען טאר ניט אפ שיידען דיא מתנות פון דער פרוכט פון דיא ערד איינס פר דעם אנדערען היינו מען טאר

לי: ל וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב

ל וְאֱנָשִׁין קַדִּישִׁין תְּהוֹן קֳדָמַי וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חֵיוָא חַיָּא לָא תֵיכְלוּן

תו"א ואנשי קדש פסחים כד קידושין נז חולין קטו קטז בכורות י: ובשר בשדה מכות יח זבחים פב מנחות קא חולין מב סח עג קב: לכלב תשליכון פסחים כא כב קית קידושין נח מכות כג:

רשב"ם

גר כל אלו עניני ראשית הם: (ל) ואנשי קדש. שלא לאכול דבר טמא

בעל הטורים

שלשים יום: (ל) ואנשי. ד' ר"פ דין והידך ואנשי תמיד יבדילו. ואנשי

בית יהודא

עס פעלט אים די צייט: וביום השמיני תתנו לי. דעם אכטין טאג זאלט איר געבין דעם בכור צו מיר, זאגט רש"י (יכול יהא חובה לבו ביום) איך וואלט מיינען מען מוז אים מקריב זיין דעם אכטין טאג (נאמר כאן שמיני) דא שטייט דר ווארט „שמיני" (ונאמר להלן מיום השמיני והלאה ירצה) אונ ווייטער נאין די סדרה אמור) שטייט פון אכטין טאג אונ ווייטר זאל ער זיין בעוויליגט מען זאל אים מקריב זיין פר אקרבן (מה שמיני האמור להלן) אזו ווי דער שמיני וואס שטייט נוייטער מיינט מען דר אנהייב צום מקריב זיין איז דר אכטער טאג פון זיין גיבארין ניט פריער (להכשיר משמיני ולהלן) אונ פון אכטין טאג אונ ווייטער מעג מען אים מקריב זיין אלע טאג (אף שמיני האמור כאן) אזוי דר שמיני וואס דא שטייט מיינט מען אויך דר אנהייב צום מקריב זיין איז דער אכטער טאג (להכשיר משמיני ולהלן) פון אכטין טאג אונ ווייטער מעג מען אים מקריב זיין אלע טאג (יכן משמיני) אונ אזו מיינט דער פסוק (וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי) דעם אכטין טאג מעגסטו אים שוין געבין צו מיר פר אקרבן: (ל) ואנשי קודש תהיון לי. אזוי מיינט דער פסוק (אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות) אויב איר וועט זיין היילינ אונ אפגעשיידט פון צוא עסין נבלות טרפות אונ נאך אנדערי מיאוסה זאכין (הרי אתם שלי) זענט איר מיינע (ואם לאו) אויב איר וועט ניט זיין אפגעשיידט פון צו עסין נבלות אונ טרפות (אינכם שלי) זענט איר ניט מיין פאלק: ובשר בשדה טרפה. די פלייש פון אבהמה וואס איז געהרגט גיווארען פון אחיה אין פעלד, זאלט איר ניט עסין, זאגט רש"י (אף בבית כן) אז די בהמה איז צוריסען גווארען פון אחיה אין שטוב טאר מען אויך ניט עסין איר פלייש (אלא שדיבר הכתוב בהווה) נאר דר פסוק רעט ווי דער שטייגער איז עס זאל זיין (מקום שדרך בהמות ליטרף) די פעלד איז א ארט וואס דארטן ווערען בהמות צוריסען פון חיות, אבער ניט אין שטוב (וכן) אונ

רש"י

ביום השמיני תתנו לי. יכול יהא חובה לבו ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן ח משמעו וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא): (ל) ואנשי קדש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים משקוצי ט נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. (מכילתא) אף י בבית כן אלא שדיבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן (דברים כב)

שפתי חכמים

ח לאזהרה היא לאו הבא מכלל עשה דומיא שבעת ימים וגו': ח כלומר כיון דאיכא ג"ש דשמיני אם כן משמע דביום השמיני תתנו לי הוא רשות ולא חובה וק"ל: ט מפני שאחריו כתיב ובשר בשדה טריפה והוסיף מלת אם כדי שלא תפרש ואנשי קודש וכן תהיון לי לשון ציווי. מפני שיש כמה דברים בין אם. תעשו בין אם לא תעשו לא ארחיק אתכם מלהיות שלי לכך הוצרך לומר ואם לאו כו' שאם לא תהיו פרושים משקולי נבילות לא תהיו לי והוא עיקר המאמר שאין כוונתו רק על הלאו: י שהרי במקום אחר כתיב נבלה וטריפה בהדדי להקישן מה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) ובשר בשדה טרפה וגו'. מאחר שהכלב מסר נפשו על הטרפה כשבא הזאב לטורפה לא תהיה כפוי טובה כנגדו שכשיהיה לך טרפה שתשליכהו אליו בשכר ששמרה עד עתה שלא נטרפה וגם שומר עוד האחרות כי כן דרך העולם להעמיד כלבים לשמור הצאן מן הזאבים:

ליקוטי יוסף

(ל) ובשר בשדה טרפה וגו' לא תשא שמע שוא וגו'. די גמרא זאגט עס האט אמאהל געטראפן אקצב האט פארקויפט צו יודן טרפה פלייש אונ ער האט געזאגט דס איז כשרה, ביז די זאך איז בעוואוסט געווארן, אמאהל האט געטראפן ערב יום כפור האט דר קצב געטרונקן פיל וויין, בראנפן, אונ איז געווארן שכור, אונ איז ארופגעגאנגן אויף דעם בוידים עפעס נעמן, האט ער זיך אן עפעס פארטשעפעט אונ איז אראפגעפאלן אונ געהרגט געווארן, ווען געקומען הינט אונ האבן געלעקט זיין בלוט אונ געגעסן זיין פלייש, איז מען געקומען פרעגן אשאלה

פירוש לתורת אלהים

נעמן דעם בכור פר אבט טאג ביום אונ פון דעם אכטן טאג אן אונ ווייטר תתנו לו מעגסטו געבן דעם בכור צו מיר [צום כהן]: (ל) ואנשי קודש אונ אז איר ישראל וועט זיין היילג אונ אפגשייד פון צוא עסן נבילות אונ טריפות תהיון לי וועט איר זיין צוא מיר מיין פאלק אונ אז ניט זענט איר ניט מיין ובשר אונ פלייש פון אבהמה בשדה וואס זיא איז פר צוקט גווארן דארט אליב אדר דארך אוואלף סייא אויף

דעם פעלד אדר אין הוז [עיין רש"י] לא תאכלו טארט איר דיא בהמה ניט עסען לכלב נאר איר מוסט דיא

מצות השם

נישט געבען תרומה פאר בכורים אדער (מעשר ראשון) פריער פון תרומה אונ מעשר שני פריער פאר מעשר ראשון אונ דער וואס ער איז מקדים איינס פאר דעם אנדערען דער איז עובר אויף דיא מצות:

(ענ) (ובשר בשדה טרפה לא תאכלו) דאס איז דיא מצות לא תעשה אז אזוי איין בהמה וואס זיא איז פאר צוגט געווארען דורך איין לייב אדער איין וואלף אדער איין אנדער טרפות היינו איין גלעכערטי לינג אדר נאך אנדערי זאכן וואס די בהמה ווערט דורך דעם טריפה טאר מען נישט עסען אונ דער וואס ער עסט איין כזית דעם קומט מלקות אונ דיא מצוה איז

נוהג ביי זכרים אונ נקבות אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט: אונזערי היילינע חכמים שרייבען אז דורך דעם האט הקב"ה זיין פאלק ישראל אפ געשייד פון טרייפינע עסנס ווייל דער גוף איז איין כלי צו דער נשמה אזו וויא די צוואנג וואס דער קאוויל האט צו דר ארבייט אונ אזו באלד אז די צוואנג האלט דיא כלי וואס ער ארבייט גוט אזו קען ער אפ ארבייטען דיא כלי זייער פיין אונ קען מיט דר צוואנג ארבייטען פיל אנדערע כלים אבער אז דיא צוואנג איז נישט גוט קען דער בעל מלאכה מיט איר נישט ארבייטען אונ דיא כלים קומען ארוס מיאוס אזו איז אז דער גוף איז שלעכט ווערט דער שכל אויך

פאר

לְכַלְבָּא תִּרְמוֹן יָתֵהּ: א לָא תְקַבֵּל שְׁמַע

תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: ס כג א לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע

תו"א לא תשא פסחים קיח סנהדרין ז מכות כג שבועות לא:

בעל הטורים

סדוס. ואנשי בכל עשו את סוכות. כי אנשי סדוס עבדו ע"א כדכתיב עשו את סוכות אבל אתם אנשי קודש תהיון לי ותמיד תבדילי הטומאה מביניכם כדכתיב ואנשי תמיד יבדילו: תשליכון אותו. ב' יתירה ללמדך שמרחיקין הנבלות מן העיר ב' אמה: לכלב תשליכון אותו. וסמיך ליה לא תשא שמע שוא כל המספר לה"ר ראוי להשליכו לכלבים:

רשב"ם

כגון טרפה. וכ"ש לא תאכלו כל נבלה וגו' כי עם קדוש אתה: (א) לא תשא שמע שוא. כמו שהעד מוזהר לא תענה ברעך עד שקר. כמו כן הדיינים מוזהרין שלא לקבל עדות ולשמוע שקר אלא ודרשת וחקרת ואפילו אם יש

רש"י

כי בשדה מלאה וכן (שם כג) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה הוא הדין למקרה יום אלא שדיבר הכ' בהווה [ואו"ת] ובשר דתליש מן חיוא היתה בשר שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי (או) מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה: לכלב תשליכון אותו. (מכילתא) אף הוא ככלב או אינו אלא כלב כמשמעו ת"ל בנבלה או מכור לנכרי ק"ו לטרפה שמותרת בכל הנאות א"כ מה ת"ל לכלב ללמדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנ' (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו: (א) לא תשא שמע שוא. כתרגומו לא תקבל שמע דשקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא

בית יהודא

אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ), דֶר מֶענְטְשׁ וָואס הָט מְזַנֶּה גִיוֶועֶן מִיט דִי נַעֲרָה הַמְאוֹרָשָׂה וּמִיט דִי פְרֶעמְדֶע כַּלָּהו הָט עֶר זִיא גִיטְרָאפֶן אִין פֶעלְד, עֶס אִיז אַלְץ אֵיינְס. צוּ עֶר הָט זִיא גִיטְרָאפֶן אִין פֶעלְד, צוּ אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט וָוס מֶענְטְשְׁן גֵייעֶן נִיט, זִיא זָאל שְׁרַייעֶן וָואלְט קֵיינֶר גְהֶערְט, נָאר דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן וָוס עֶס אִיז דֶערְשְׁטֵייגֶר עֶס זָאל זַיין, אִין שְׁטָאט וָואלְט עֶר נִיט מְזַנֶּה גִיוֶועֶן, אוּנ אַז זִיא וָואלְט גֶעשְׁרִיגֶן אִין שְׁטָאט, וָואלְט זִיךְ גֶעטְרָאפֶן אַמֶענְטְשׁ וָוס וָואלְט הֶערִין אִיר שְׁרַייעֶן, גֶעווִיס מוּז זַיין עֶר הָט זִיא גִיטְרָאפֶען אִין פֶעלְד (וְכֵן) אִין אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה) עֶר וֶועט נִיט זַיין רֵיין פוּן דִיא טְרֶעפוּנְג וָוס אִים הָט גֶעטְרָאפֶן בַּיי נַאכְט וְהוֹצָאַת זַרְעוֹ (הוּא הַדִּין לְמִקְרֵה יוֹם) בַּיי טָאג קֶען אוֹיךְ טְרֶעפֶען הוֹצָאַת זֶרַע, אוּנ עֶר וֶוערְט אוֹיךְ טָמֵא (אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה) נָאר דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן וָואס עֶס אִיז דֶר שְׁטֵייגֶר עֶס זָאל זַיין (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם וּבְשַׂר דְּתָלִישׁ מִן חֵיוָא חַיְתָא) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דִי וֶוערְטֶער „וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה" (וּבְשַׂר דְּתָלִישׁ מִן חֵיוָא חַיְתָא) מֶען מֵיינְט (בָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ עַל יְדֵי טְרֵיפַת זְאֵב אוֹ אֲרִי מִן חַיָּה כְּשֵׁרָה אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה) אוּב אַוָואלְף אָדֶער אַלֵייב (אָדֶר אֵיין אַנְדֶערֶע חַיָּה) הָאבֶּען אָפְּגֶערִיסֶן אַשְׁטִיק פְלֵייש פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע חַיָּה וָוס מֶען מֶעג זִיא עֶסִין, אָדֶער פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע בְּהֵמָה וָואס מֶען מֶעג עֶסִין, טָאר מֶען נִיט עֶסִין דִי פְלֵייש: (לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ). דִיא פְלֵייש זָאלְט אִיר וַוארְפֶן צוּ דִי הִינְט (וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הקב"ה מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט דִיךְ הקב"ה בַּצָאהְלְט צוּ יֶעדֶער בַּשֶׁעפֶענִישׁ זַיין שְׂכַר וָוס אִים קוּמְט (שֶׁנֶּאֱמַר) עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ) אוֹיף אַלֶע יוּדֶען וָוס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם הָט אֵיין הוּנְט נִיט גִיבִּילְט (אָמַר הקב"ה תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ) הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט מֶען זָאל גֶעבֶּן דִי הִינְט זַייעֶר שָׂכָר, דִי נְבֵלוֹת אוּנ טְרֵפוֹת: (א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (לָא תְקַבֵּל שְׁמַע דִּשְׁקַר) דוּא זָאלְסְט נִיט צוּנֶעמֶען (דוּ זָאלְסְט נִיט וֶועלֶען הֶערִין) פַאלְשֶׁע רֵייד (אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע) דָס אִיז אַ אָנְזָאג מֶען זָאל נִיט הֶערִין לָשׁוֹן הָרָע (אוּב רְאוּבֵן קוּמְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ וִויל רֵיידְן פַר שִׁמְעוֹן שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף לֵוִי, טָאר נִיט שִׁמְעוֹן הֶערִין דִי רֵייד פוּן רְאוּבֵן) (וּלְדַיָּין שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל דִּין עַד שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ) אוּב אֵיינֶער (יְהוּדָה) דַארְף הָאבֶּן אַדִין תּוֹרָה מִיט לֵוִי, אוּב

פירוש לתורת אלהים

בְּהֵמָה צוּ דִי הִינְט וַוארְפֶן: (א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא דוּ זָאלְסְט נִיט מְקַבֵּל זַיין פַאלְשׁ הֶערוּנְג דוּא טָארְסְט נִיט מְקַבֵּל זַיין לָשׁוֹן הָרָע אוּנ דָס אִיז אוֹיךְ אֵיין אַזְהָרָה צוּ אַדַיָּין עֶר טָאר נִיט אוֹם הֶערֶן אֵיין בַּעַל

ליקוטי יוסף

אוּב מֶען זָאל דִי הִינְט אַוֶועקְטְרַייבֶּן הָט מֶען נִיט גֶעהֵייסֶן, וַוייל עֶר הָט בִּיז אִיצְט פַארְקוֹיפְט דֶעם חֵלֶק פוּן דִי הִינְט, וָוארוּם דִי תּוֹרָה הָט גֶעזָאגְט טְרֵפָה פְלֵייש זָאל מֶען גֶעבֶּן דִי הִינְט, זֶענֶען דִי הִינְט גֶעוֶוען הוּנְגֶערִיג, זָאלֶן זֵיי זִיךְ אִיצְט זַאט מַאכֶן מִיט זַיין בְּלוּט אוּנ פְלֵייש. דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דֶר וָוס דֶרְצֵיילְט לָשׁוֹן הָרָע דַארְף עֶר גֶעוָוארְפֶן וֶוערֶן פַר הִינְט זֵיי זָאלֶען עֶסֶן זַיין פְלֵייש, זָאגְט דֶר אַלְשִׁיךְ ז"ל דֶר שְׁטְרָאף קוּמְט אִים, וָוארוּם פַר וָוס הָט דִי תּוֹרָה גֶעזָאגְט טְרֵפָה פְלֵייש זָאל מֶען גֶעבֶּן דִיא הִינְט וַוייל זַייא הָאבֶּן פַארְמַאכְט זַייעֶרֶע מַיילֶער אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעבִּילֶען אוֹיף דִי יוּדֶן וֶוען זַיי זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם דֶר מֶענְטְשׁ וָוס בִּילְט אוֹיף זַיין חָבֵר אוּנ רֶעט אוֹיף אִים לָשׁוֹן הָרָע אִיז עֶרְגֶער פוּן דֶעם הוּנְט, דְרִיבֶּער דַארְף דֶער הוּנְט אִים עֶסְן זַיין פְלֵייש:

מצות השם

פַאר דַארְפֶען אִיבֶּער דֶעם הָאט אוּנְז דִיא תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה גֶעאַסֶערְתְּ דִי טְרֵיפֶענֶע עֶסִינְס וַוייל דָאס טְרֵיפוֹת וָוס אִיז אִין דֶער בְּהֵמָה קוּמְט דוּרְךְ אֵיין קְרֶענְק וָואס דִיא בְּהֵמָה הָאט גֶעהַאט בַּייא דֶעם לֶעבֶּן אָדֶער פוּן אַנְדֶערֶע מִכְשׁוֹלִים אוּנ דָאס שַׁאט צוּ דֶעם גוּף ע"כ דַארְפֶען מִיר יוּדֶען זַיין אָפּ גֶעשֵׁייד פוּן אַלֶע שְׁלֶעכְטֶע עֶסִינְס וָואס עֶס קָאן אַרוֹיס קוּמֶען עֶפִּיס אֵיין מִכְשׁוֹל צוּ דֶער נְשָׁמָה וָוס מִיט דֶער נְשָׁמָה דַארְפֶן מִיר יוּדֶען דִינֶען דֶעם הֵיילִיגֶען בַּאשֶׁעפֶער:

(עד) (לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא) אִיךְ נֶעם מִיר אַרוֹיס פוּן דֶעם פָּסוּק אַז אֵיין דַיָּין טָאר נִיט אוֹיס הֶערֶען אֵיין בַּעַל דִּין בִּיז דֶער אַנְדֶערֶער וָוס עֶר לָאד זִיךְ מִיט אִים קוּמְט אוּנ אַז צְוֵויי לָאדֶען זִיךְ טָאר אֵיינֶער נִישְׁט גֵיין צוּם דַיָּין אוּנ זָאל אִים דֶער צֵיילֶען וָוס זֵיי לָאדֶן זִיךְ אוֹיךְ נֶעמֶן מִיר פוּן דֶעם פָּסוּק אַרוֹיס אַז מֶען טָאר נִיט דֶער צֵיילֶען קֵיין לָשׁוֹן הָרָע אוּנ קֵיין פַאלְשׁ עֵדוּת זָאגֶען אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע חֲכָמִים זָאגֶען אַז דוּרְךְ דֶעם אִיז אוּנְז דִי תּוֹרָה מַזְהִיר אַז מֶען טָאר נִיט רֶעדֶען קֵיין שֶׁקֶר וַוייל אוּנְז יוּדֶען מִיר זֶענֶען אֵיין (עַם קָדוֹשׁ) דָס הֵייסְט מִיר זֶענֶען זַייעֶר אֵיין הֵיילִיגֶע פָאלְק אוּנ מִיר דִינֶען צוּא דֶעם לֶעבֶּעדִיגֶען גָאט ע"כ מוּזֶען מִיר זִיךְ אָפּ לֶערְנֶען אַזוֹ וִוי אוּנְזֶער גָאט אִיז אֱמֶת אוּנ אַלֶע זַיינֶע גֶעבָּאט אוּנ זַיינֶע מִצְוֹת זֶענֶען אֱמֶת אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט (חוֹתָמוֹ שֶׁל הקב"ה אֱמֶת) דָאס מֵיינְט מֶען דִיא חֲתִימָה וָואס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַתְמִית זִיךְ אִיז אֱמֶת אוּנ דִיא בְּרָכָה אִיז חַל נָאר בַּייא אַזוֹ אֵיינֶעם דֶער וָואס עֶר טוּט נָאכְ'ן רְצוֹן הַיְינוּ אַזוֹ וִוי אוּנְזֶער הֵיילִיגֶער גָאט אִיז אֱמֶת אַזוֹ דַארְפֶן מִיר אוֹיךְ גֵיין מִיט אֱמֶת אוּנ אַזוֹ וִויא גָאט אִיז אַבַּעַל רַחֲמָנוּת אַזוֹ דַארְף מִיר אוֹיךְ זַיין בַּעֲלֵי רַחֲמָנוּת אוּנ מִיר דַארְפֶען זַיין גוֹמְלֵי חֲסָדִים

דאס

שוא אל־תשת ידך עם־רשע להית עד חמס׃ ב לא־תהיה אחרי־רבים

דשקר לא תשוי ידך עם חיבא למהוי ליה סהיד שקר׃ ב לא תהי בתר

תו"א אל תשת ידך יבמות כה קמא עב סנהדרין ט כז : לא תהיה סנהדרין ב :

רשב"ם

שני עדי שקר אל תצטרף עמהם להעיד כמותם ואע"פ **שיוגמר על פיהם כי אין** מכחישם : (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות . אם הם דנין שלא כדין לפי

בית יהודא

איינער פון זיי איז געקומן פריער צום דיין, טאר ניט דער דיין הערין זיינע טענות ביז דר אנדרער וועט אויך קומען **אונ** וועט הערין וואס ער טענת׃ (אל תשת ידך עם רשע). (הטוען את חברו תביעת שקר) אוב איינר ובנימין וויים אז לוי מאנט געלט ביי יהודה, מיט פאלשקייט (שהבטיחהו להיות לו עד חמס) אונ בנימין האט צוגעזאגט צו לוי ער זאל זיין צו אים אעדות געגן יהודה, לוי זאל אפנעמן דם געלט פון יהודה, אפילו לוי הט אנדערע צוויי עדות וואס ער וועט דורך זייא אפנעמען דאס געלט פון יהודה, פון דעסטוועגן טאר בנימין וויל דו ווייסט אז לוי איז ארשע טארסטו ניט זיין אעדות פון זיינעטוועגן׃ (ב) ולא תהיה אחרי רבים לרעות׃ זאגט רש"י (יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל) **אויף** דעם פסוק זענען דא מדרשים פון די רבנים וואס זענען חכמי ישראל (אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו) **אבער** דר לשון פון פסוק איז ניט ריכטיג מיט דעם דרש (מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד) פון דעם אנהייב פסוק לערנען די חכמים אוב די דיינים זענען צוטיילט מיט זייערע דעות, אונ די דיינים וואס בעשולדיגען אים זענען מיט איינעם מעהר ווי די דיינים וואס מאכן אים גירעכט, רעכענען מיר די דיינים ווי זיי וואלטן געווען גלייכע העלפט, העלפט בעשולדיגן אים אונ העלפט מאכען אים גערעכט, אונ ווען איין דיין מעהר בעשולדיגט מען ניט אמענטשין (וסוף המקרא דרשו) אונ דעם סוף פון פסוק לערנען זייא אזו (אחרי רבים להטות) מען זאל פסקענען דעם דין וויא עס זאגען די דיינים וואס זענען מער (שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין) אוב די דיינים וואס בעשולדיגען זענען מיט צוויי מער ווי די דיינים וואס מאכן אים גערעכט (הטה הדין על פיהם לחובה) זאל מען פסקנן דעם דין ווי די דיינים וואס בעשולדיגען (ובדיני נפשות הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט פון אדין וואס מען דארף הרגנן אמענטש (ואמצע המקרא דרשו) דעם מיטן פסוק לערנען זיי ולא תענה על רב גלייך ווי עס וואלט געשטאנען על רב (שאין חולקין על מופלא שבבית דין) מען טאר ניט קריגן אויף דעם רבי נאוף דעם גרעסטין פון בית דין (לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד) ווען עס זיצן דיינים צו משפטין אמענטש א"ב מען דארף אים הרגענן אדער ניין, פרעגט מען פריער די דיינים וואס זיצען ביי דיא זייטן פון רבי (לקטנים שבהם שואלין תחלה שיאמרו את דעתן) פריער פרעגט מען די קלענערע דיינים, זייא זאלען זאגען זייערע דעות צוא וויסען ווער עס בעשולדיגט אונ ווער עס מאכט אים גערעכט (ולפי דברי רבותינו כן פתרון המקרא) אונ ווי די רבנן לערנען מוזין מיר אזו טייטשען דעם פסוק (לא תהיה אחרי רבים לרעות) זאלסט ניט זיין נאך דיא פיל דיינים צום שלעכטין (לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מחייבין על המזכין) אוב די דיינים וואס בעשולדיגן אים צום הרגנן זענען מיט איין דיין מעהר וויא דיא דיינים וואס מאכען אים גערעכט, זאל מען אים ניט הרגנן וועגן דעם איינם דיין וואס בעשולדיגט אים צום הרגנן (ולא תענה על רב) זאלסט ניט ענפערין ומען מיינט זאלסט ניט קריגן) אויף דעם רבי פון די דיינים (לנטות מדבריו) אוועקנייגען פון זיינע רייד (ולפי שהוא

רש"י

בעל דין חבירו : אל תשת ידך עם רשע. הטוען את חבירו תביעת שקר ש שהבטיחהו להיות לו עד חמס : (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם יש שנים במחייבין יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו. ולא תענה על ריב. על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם (סנהדרין מ) ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא : לא תהיה אחרי רבים לרעת. לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו המחייבין על המזכין : ולא תענה על רב. לנטות מדבריו ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן : אחרי

שפתי חכמים

נבילה ל"ש בבית ול"ש בשדה אף טריפה כן : ב ר"ל שהיה לו כבר עד אחד שהוא עד שקר קמזהיר לעד זה שלא תשתתף עם אותו עד שקר

פירוש לתורת אלהים

דין ביז דער אנדרר קומט אל דו זאלסט דיין האנט ניט טאהן מיט דעם רשע וואס מאנט דעם חבר מיט פאלשקייט להיות צו זיין צוא אים אפאלשער עדות׃ (ב) לא תהיה דוא זאלסט ניט נאך ציהן אחרי נאך פיל

מצות השם

דאס הייסט מיר דארפן טוען איינער דעם אנדערן איין גמילות חסד אונ אז מיר וועלען זיך אזוי פירען וועט גאט ב"ה זיך מיט אונז אויך אזוי פירען אונ וועט אויף אונז רחמנות האבען אונ וועט אונז פון דעם ביטערען גלות ארויס נעמען אונ דיא מצות וואס דא אין דעם פסוק שטייט גייט אן סייא ביי זכרים אונ סיי ביי נקבות אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט׃

(עה) (אל תשת ידך וגו') דאס איז די לא תעשה אז מען טאר נישט מקבל זיין קיין עדות וואס ער איז איין (בעל עבירה) אונ אז איין עדות ווייסט אז דער אנדערער וואס ער גייט מיט אים עדות זאגען איז איין רשע טאר ער מיט אים נישט גיין עדות זאגין ווער שמועסט אז איינער פון דיא עדות ווייסט אז דער אנדערער עדות זאגט ליגענט טאר ער בוודאי נישט גיין מיט אים צום בית דין עדות זאגען אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט׃

(עו) (לא תהיה אחרי רבים לרעות) דאס איז די לא תעשה ווען אטייל מענטשען וועלען זאגען דעם משפט אז עס קומט איין מענטש ניט קיין מיתה אונ אטייל וועלן זאגען אז עס קומט אים יא מיתה איז דר דין אז מיר גיין נאך דעם רוב אזו ווי דר רוב זאגט אזוי איז אבר אז עס וועט זיין נאר איינער מער וואס ער וועט זאגען אז עס קומט דעם מענטש מיתה דארף מיר נישט גיין נאך דעם רוב אפילו דער וואס ער איז מסכים צו די וואס זייא זאגען אז עס קומט אים מיתה איז איין גרוסער למדן דארף מען אזו נישט צו פאסקנען אונ דער דין גייט אן ווען מען פאסקנט דיני נפשות׃

ולא

סַגִּיאִין לְאַבְאָשָׁא וְלָא תִתְמְנַע מִלְּאַלָּפָא מָה דִבְעֵינָךְ עַל דִּינָא בָּתַר

לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת

תו"א ולא תענה על סנהדרין יח לו : לנטת סנהדרין ג :

רשב"ם

דעתך והנ"ס שלא יאמינו לך כי אם למרובים : ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות . משפט ואפי' כשהם מזכים אדם ופוטרים ממיתה :

רש"י

רבים להטות . ויש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין וממשמע שנא' לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמהם לטובה מכאן אמרו דיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא . ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש : לא תענה על ריב לנטות . אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמיתו . ואני אומר ליישבו על אופניו כפשוטו וכך פתרונו : לא תהיה אחרי רבים לרעת . אם ראית רשעים נוטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם : ולא תענה על ריב לנטות וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים :

בית יהודא

חסר יוד דרשו בו כן) אונ ווייל דר ווארט רב איז אן איוד לייענען זיי רב, ארבי (אחרי רבים להטות) מיינט מען (ויש רבים שאתה נוטה אחריהם) אונ אמאהל גיוט מען נאך דיא פיל דיינים מען זאל אים הרגען (ואימתי) ווען? (בזמן שהם שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין) ווען די דיינים וואס בעשולדיגן אים זענען מיט צוויי דיינים מעהר ווי די דיינים וואס מאכן אים גערעכט (וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות) אונ ווייל דער פסוק זאגט צום שלעכטן נצו הרגנן אמענטשן זאל מען ניט טאן ווי די דיינים וואס זאגן מען זאל אים הרגען אויב זיי זענען נאר מיט איינם מער ווי די וואס מאכן אים גערעכט (שומע אני אבל היה עמהם לטובה) פארשטייען מיר אבער צו גוטען נצום ניט הרגען) איז מיט איין דיין אויך גענוג, אויב די דיינים וואס זאגן מען זאל ניט הרגען זענען מיט איין דיין מער ווי די וואס זאגן מען זאל הרגען, זאל מען אים ניט הרגען (מכאן אמרו) פון דעם פסוק האבן די חכמים געזאגט (דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה) ווען די דיינים זיצען צוא משפטין אמענטשן אויב מען זאל אים הרגען אדער גיין, אויב די דיינים וואס זאגען מען זאל אים ניט הרגען זענען מער ווי די דיינים וואס זאגען מען זאל אים הרגען, אפילו זיי זענען נאר מער מיט איין דיין, הרגעט מען אים ניט, אונ אויב די דיינים וואס זאגען מען זאל אים הרגען זענען מער ווי די דיינים וואס זאגען מען זאל אים ניט הרגען, איז דער דין אזוי, אויב זיי זענען נאר מער מיט איין דיין, הרגעט מען אים ניט. אונ אויב זיי זענען מער מיט צוויי דיינים הרגעט מען אים (ואונקלוס תרגם) דער תרגום אונקלוס טייטשט (לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא) זאלסט דיך ניט פארמיידען נאפזאגען) פון צו לערנען וואס דו פארשטייסט צו לערנען אין דעם דין (ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש) נאך דעם מיינונג פון תרגום ווערט דר פסוק אין לשון הקודש אזוי געלערנט ווערען (לא תענה על רב לנטות) דו זאלסט ניט ענטפערן אויף אקריג אז דוא ווילסט זיך אפטאהן פון אים אונ ניט פסקנן דעם דין (אם ישאלך דבר למשפט) אויב מען וועט קומען צו דיר דו זאלסט פסקנען אדין תורה ואונ דו ווייסט צו פסקנן) (לא תענה לנטות לצד אחד) זאלסטו ניט ענטפערן איך וויל מיך אפזייגען אויף אזייט (ולסלק עצמך מן הריב) דו ווילסט אפטאן פון די קריג וואס די מענטשן האבען, אונ ווילסט ניט פסקנן זייער דין (אלא הוי דן אותו לאמתו) נאר זאלסט פסקנן זייער דין ווי דוא פארשטייסט דעם אמת ווער עס איז גערעכט אונ אומגערעכט, זאגט רש"י (ואני אומר) אונ איך זאג (ליישבו על אופניו כפשוטו) מען דארף לערנען דעם פסוק מיט אגלייכען פשט (וכך פתרונו) אונ אזוי איז דערמיינונג פון פסוק (לא תהיה אחרי רבים לרעות) דו זאלסט ניט זיין נאך פיל מענטשן צום שלעכטען (אם ראית רשעים מטין משפט) אויב דוא וועסט זעהן דיינים רשעים פסקנען אפאלשן דין (לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם) זאלסטו ניט זאגן ווייל זיי זענען פיל דיינים ואונ איך בין איינער) וועל איך אויך זאגן ווי זייא זאגען (ולא תענה על רב לנטות וגו') זאלסט ניט ענטפערען אויף אקריג מיינט מען (ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט) אויב דער מענטש וואס ווערט געמשפט וועט דיך ודיין) פרעגען וואס זאגסטו צוא דעם משפט (אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים) זאלסטו אים ניט ענטפערן אויף די קריג דר דין איז ווייא די דיינים פסקנען ואויב דוא ווייסט) (להטות את המשפט מאמתו) אז די דיינים גייען אוועק פון אמת מיט זייער פסק דין (אלא אמור את המשפט כאשר הוא) נאר דו זאג דעם דין ווי דו ווייסט דעם אמת ווי דער דין איז, אונ וואס די דיינים ווייל זיי זענען פיל וועלן זיי ניט פאלגן דיינע רייד אונ זיי וועלן פסקנן ווי זיי זאגן דס זאל דיך גאר ניט הארין (והקולר יהא תלוי בצואר הרבים) אונ דיא קייט וועט הייגען אויף דעם האלדז פון דיא פיל דיינים,

שפתי חכמים

פסוק רבים : ל ר"ל אל תאמר מה בכך אם אדון את הדין לאמתו כיון שהם רבים ואני יחיד ולא ישמעו לי אלא עשה את שלך וקולר

פירוש לתורת אלהים

מיינטשן לרעות ווס זיי גייען אוועק דעם משפט אויף שלעכט אונ זאלסט ניט טראכטען ווייל זייא זענען ארבים וועל איך זיי נאך ציהן ולא אונ דו זאלסט ניט ענטפערן אויף אקריג [אויף אדין תורה] לנטות אחרי רבים מען דארף גיין נאך די פיל דיינים להטות אפילו אוועק צו גייען פון אמת ווייל פיל דיינים זאגן אזוי נאר דו מוסט זאגן דעם משפט אזו ווי דר אמת איז אונ די עבירה זאל חל זיין אוף די רבים וואס פאר

מצות השם

(עז) ולא תענה על ריב לנטות) דאס איז די לא תעשה אז דר גר וואס ער האט איין מאל מלמד זכות געוועזן ביי איין משפט טאר ער נישט אוועק גייען אונ זאל דער נאך מלמד חוב זיין נאר אז ער האט חרטה געקריגען

אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: ג וְדָל לֹא תֶהְדַּר
בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ
חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס ה כִּי
תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת

אונקלוס

סַגִּיאֵי שַׁלֵּם דִּינָא: ג וְעַל
מִסְכֵּינָא לָא תְרַחֵם
בְּדִינֵהּ: ד אֲרֵי תִפְגַּע
תּוֹרָא דְסָנְאָךְ אוֹ חֲמָרֵהּ
דְּטָעֵי אֲתָבָא תְּתִיבִנֵּהּ
לֵהּ: ה אֲרֵי תֶחֱזֵי חֲמָרָא
דְסָנְאָךְ רְבִיעַ תְּחוֹת
טוֹעֲנֵהּ וְתִתְמְנַע

תו"א אחרי רבים מליעה נט סנהדרין ב ג חולין יא: ודל לא תהדר חולין קלד: כי תפגע מליעה לג: תראה פסחים קיג מליעה לג: רבץ תחת מליעה לב לג:

רשב"ם

(ג) ודל לא תהדר. כדכתיב לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול אלא בצדק תשפוט עמיתך: (ה) חמור שנאך. דבר בהווה: עזוב תעזוב. לשון סיוע וחיזוק

בעל הטורים

(ג) ודל. ב' במס' הכא ואידך ודל מרעהו יפרד לומר אפי' הוא רעהו יפרד ממנו ולא ישא לו פנים בדינו: בריבו. ד' דין ואידך לדיק הראשון בריבו לא תטה משפט אביונך בריבו לעות אדם בריבו. לומר לך אף אם הוא דל לא תשמע דבריו תהלה להלדיקו בדינו ולעות בעל דינו הכא אחריו: (ד) תועה. ג' במס' חמורו תועה. והנה תועה בשדה. אדם תועה מדרך השכל. ז"ב מלא פרה רועה אין זו אבידה מלא חמור וכליו הפוכים הרי זו אבידה וזהו חמורו תועה שהוא תועה בשדה וילא מהדרך: (ה) שונאך. ב' במס' חמור שונאך. אם רעב שונאך האכילהו לחם. משום דהכא מיירי בבני מיני שונאים ע"א מז' אומות דרפי' והדלת מעזוב לו ובשונא ישראל עזוב תעזוב עמו: רובץ. ג' במס' דין ואידך לפתח הטאת רובץ. רובץ בין המשפתים. לפתח חטאת רובץ זה יצה"ר כ"ש הלך אחרי

בית יהודא

זיי וועלען געשטראפט ווערן אונ דו ועסט געבענטשט ווערן ווייל דו האסט געזאגט דעם אמת: (ג) [ולא תהדר]. מיינט מען (לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין) דו זאלסט ניט געבען כבוד דעם ארעם מאן דו זאלסט אים גערעכט מאכן אין דעם משפט (ולימר דל הוא אזכנו ואכבדנו) דוא זאלסט זאגן ער איז ארעם איך וועל זאגן ער איז גערעכט ווער זאל דארפן געמן געלט, אדער ער זאל ניט דארפען געבען געלט אונ דס וועט זיין אכבוד פאר דעם ארעם מאן, דס טאר ניט טאן דער דיין, נאר ער מוז פסקנן דעם דין ווי עס איז דר אמת: (ה) [כי תראה חמור שונאך וגו'] . זאגט רש"י (הרי כי זה משמש בלשון דלמא) דר ווארט „כי" ווערט געטייטשט „טאמר" (שהוא מארבע לשונות של שמושי כי) דער

רש"י

(ג) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא אזכנו ואכבדנו: (ה) כי תראה חמור שונאך וגו'. הרי כי משמש בל' דלמא שהוא מד' לשונות של שמושי כי וכה

שפתי חכמים

זכו': מ הולרך הרב לפרש שהסידור של דל על הטיית הדין לזכותו מפני שאין דרך הדיין להדר אלא לעשיר כמו שנאמר לא תשא פני גדול אלא

ליקוטי יקרים

(ה) כי תראה חמור שונאך וגו'. דר מצות ה' שרייבט אוב איינער זעהט זיין חבר פארט מיט אאייזיל אדער מיט איין אנדער בהמה אונ דיא בהמה איז געפאלען ווייל זיא קען ניט שלעפען דיא משא, אפילו דער בעל הבית פון די בהמה איז זיינער אשונא, פון דעסטוועגן מוז ער אים העלפן אראפנעמן די משא פון אייזיל, אונ צוריק ארופלייגן די משא אויף דעם אייזיל, אומזיסט אן געלט, אונ אוב די בהמה איז נאך אמאהל געפאלען אונטער די משא, אונ אפילו זיא איז הונדערט מאהל געפאלען אונטער די משא, מוז ער אלץ העלפן אראפנעמן די משא אונ צוריק ארופלייגן די משא, אן געלט, אונ אוב ער איז איין אלטער מאן וואס איז אים שווער צוא העלפען, אדער ער איז אפילו איינגער מאן, נאר ער איז אלמדן, ווס איז ניט שיין פר אים ער זאל העלפען אראפנעמן די משא פון די בהמה, דארף ער ניט העלפן, פון די מצוה דארף דר מענטש לערנען אמוסר, מאדאך די תורה הט רחמנות געהאט אויף אבהמה אונ הט געבאטן מען זאל פון איר אראפנעמן דיא משא, דארף מען דאך אויף אמענטש געווים רחמנות האבן, אז מען זעהט אמענטש הט צער אונ יסורים, אדער אפילו צער פון געלט זאכן דארף מען אים העלפן, אראפ צונעמן פון אים די יסורים:

פירוש לתורת אלהים

קרומען דעם משפט: (ג) ודל אונ איין ארום מאן לא תהדר זאלסטו ניט בשיינן בריבו אין זיין קריג דהיינו אז ער הט אמשפט פר דיר מיט איין עושר זאלסטו ניט טראכטן ווייל ער איז איין ארום מאן וועל איך זעהן אים מזכה זיין בדין חאטשי דר אמת איז מיט דעם עושר טארסטו ניט פסקנן נאר אמת: (ד) כי תפגע ווען דו וועסט בגעגינן שור אאקס פון דיין שונא או חמורו אדר זיין אייזל תועה ווס ער איז פר בלאנדזעט פון זיין בעל הבית השב זאלסטו אום קערן דעם אקס אדר דאס אייזל צו זיין בעל הבית: (ה) כי תראה חמור שונאך ווען דו וועסט זעהן אאייזל פון דיין שונא רובץ ליגט אונטר זיין משא וחדלת אונ

מצות השם

(עה) (אחרי רבים להטות) דאס איז איין מצות עשה אז מען זאל גיין נאך דעם רוב אזו וויא זייא זאגען אזו זאל מען פאסקינען נאר (דיני נפשות) דאס הייסט ווען איינעם קומט מיתה דארף צוא זיין צווייא מער וואס זייא זאלען זאגען אז עס קומט אים מיתה אונ ביא אנדערע דינים אויך בייא דיני נפשות אז מען איז מלמד זכות אפילו איינער איז מער גייט מען אויך נאך אזו וויא זייא זאגען אונ דער דין איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

דהיינו אז ער האט צום ערשטען מלמד חוב געוועזען קען ער שוא דער נאך מלמד זכות זיין אונ דיא מצוה איז נוהג ווען עס איז נוהג דיני נפשות:

(עט) (ודל לא תהדר בריבו) דס איז די לא תעשה אז דאס בית דין טאר זיך נישט מרחם זיין אויף איין ארום מאן בייא דעם דין היינו דר דיין טאר נישט זאגען אז ער איז איין ארום מאן אונ מיר מוזען דאך געבען איין ארום מאן אז ער זאל האבן צוא לעבן וועל איך אים צוא פאסקינען כדי ער זאל האבן דאס געלד זיך מפרנס צוא זיין טאר ער אזו נישט טוען אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ יעדער צייט:

(פ) (כי תראה חמור וגו') דאס איז די מצות עשה אז מען מוז העלפען זיין חבר ווען זיין אייזיל איז אנידער געפאלען אונטער דיא משא דארף ער העלפן אפ לייגען דיא משא אונ צוריק אויף לייגן אן געלט אונ אפילו עס איז עטליכע מאל אום

געפאלען

מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב
עִמּוֹ: ס חמישי ו לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט
אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ: ז מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק
וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק

מִלְּמִשְׁבַּק לֵהּ מִשְׁבַּק
תִּשְׁבּוֹק מָה דִּבְלִבָּךְ
עֲלוֹהִי וְתִפְרֵק עִמֵּהּ:
ו לָא תַצְלֵי דִּין מִסְכֵּינָךְ
בְּדִינֵהּ: ז מִפִּתְגָּמָא
דְשִׁקְרָא הֱוֵי רָחִיק וּדְזַכֵּי
וְדִי נְפַק (דְּכֵי) מִן דִּינָא
לָא תִקְטוֹל אֲרֵי לָא אֲזַכֵּי

תו"א והדלת מעזוב מליעה לב: עזב תעזב שם לה לב: לה תטה כתובות קה סנהדרין לו: מדבר שקר שבועות ל לה: ונקי וצדיק סנהדרין לג מג:

בעל הטורים

ילדו והרבה עון עד אשר הוא רובץ תחת משאו מאי תקנתיה יעסוק בתורה כיששכר שהיה רובץ בין המשפתים כדאמרינן אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש:

רשב"ם

כדכתיב ויעזבו [את] ירושלים עד החומה ואפס עצור ועזוב: (ז) מדבר שקר תרחק. ואם נראה בעיניך דין מרומה ועדים רמאים ואין אתה יכול להכחישן התרחק מאותו הדין ואל תדין בו כלל. ואעפ"כ אם הוא נקי וצדיק בדין

רש"י

פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו. בתמיה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה וכן (מ"א יד) עצור ועזוב וכן (נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה מלאוה עפר לעזוב ולסייע את חוזק החומה כיוצא בו (דברים ז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא. מלמשקל ליה מליטול משאוי ממנו: (ו) אבינך. לשון אובה שהוא מדולדל ותאב לכל טובה (ב"מ לב): (ז) ונקי וצדיק אל תהרג. מניין ליוצא מב"ד

בית יהודא

וואָרט „כִּי" הָט פִיר טַייטְשֶׁען, אֵיין טַייטְשׁ פוּן וָואָרְט „כִּי" מֵיינְט מֶען „טָאמֶר" (וְכָה פִּתְרוֹנוֹ) אוּנ אַזוֹי מֵיינְט דֶר פָּסוּק (שֶׁמָּא תִרְאֶה חֲמוֹרוֹ רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזוֹב לוֹ) טָאמֶער וֶועסְטוּ זֶעהְן דֶר אֵייזֶעל פוּן דַיין פַיינְד לִיגְט אוֹיף דֶר עֶרְד אוּנְטֶער זַיין מַשָּׂא אוּנ עֶר קֶען זִיךְ נִיט אוֹיפְהֵייבֶען וַוייל דִי מַשָּׂא לִיגְט אוֹיף אִים אוּנ דוּ וֶועסְט דִיךְ וֶועלֶן פַארְמַיידְען פוּן צוּ הֶעלְפֶען אִים (דַיין שׂוֹנֵא) אַרָאפּ צוּ נֶעמֶן דִי מַשָּׂא פוּן אֵייזֶעל (בִּתְמִיָּה) מִיט אַוואוּנְדֶער זָאגְט דָאס דֶר פָּסוּק, טָאמֶער וֶועסְטוּ וֶועלֶן אַזוֹי טָאהְן? זָאלְסְטוּ אַזוֹי נִיט טָאהְן (עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ) זָאלְסְט הֶעלְפֶן מִיט אִים אַרָאפּ־צוּ־נֶעמֶן דִי מַשָּׂא פוּן אֵייזֶעל, זָאגְט רַשִׁ"י (עֲזִיבָה זוּ לְשׁוֹן עֶזְרָה) דָם וָואָרְט „עָזוֹב תַּעֲזוֹב" אִיז דֶערְטַייטְשׁ הֶעלְפֶן (וְכֵן עָצוּר וְעָזוּב) אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ „עָצוּר" אַ אוֹיפְהַאלְטֶער אוּנ „עָזוּב" אַהֶעלְפֶער (וְכֵן) אַזוֹי שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק (וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה) אִיז דֶערְטַייטְשׁ מֶען הָאט גֶעהָאלְפֶען יְרוּשָׁלַיִם זָאל גֶעשְׁטַארְקְט וֶוערֶען בִּיז צוּ דִי מָאהֶער (מִלְאוּהָ עָפָר) מֶען הָט גֶעשָׁאטֶען פִיל עֶרְד (לַעֲזוֹב וּלְסַיֵּיעַ אֶת חוֹזֶק הַחוֹמָה) דִי עֶרְד זָאל הֶעלְפֶן צוּ שְׁטַארְקֶן דִי מָאהֶער (כַּיּוֹצֵא בוֹ) נָאךְ אַזוֹי אַגְלַייכֶען שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי) אִיז אוֹיךְ דֶרְטַייטְשׁ (שֶׁמָּא תֹאמַר כֵּן בִּתְמִיָּה) מִיט אַוואוּנְדֶער טָאמֶער וֶועסְטוּ אַזוֹי זָאגֶען אִין דַיין הַארְצֶען דִי פֶעלְקֶער זֶענֶען פִיל מֶעהְר פוּן מִיר ווִי אַזוֹי וֶועל אִיךְ זֵיי קֶענֶן פַארְטְרַייבֶּן? (לֹא תִירָא מֵהֶם) זָאגְט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זָאלְסְט נִיט מוֹרָא הָאבֶּען פַר זֵיי (וּמִדְרָשׁוֹ כַּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ) דִיא רַבָּנָן לֶערְנֶען אַזוֹי דֶעם פְּשַׁט אִין פָּסוּק (כִּי תִרְאֶה וְחָדַלְתָּ) אַז דוּא וֶועסְט זֶעהְן אַ אֵייזֶעל לִיגְט אוּנְטֶער זַיין מַשָּׂא, מֶעגְסְטוּ אַוֶועקְגֵיין אוּנ נִיט הֶעלְפֶען (פְּעָמִים שֶׁאַתָּה חוֹדֵל וּפְעָמִים שֶׁאַתָּה עוֹזֵר) אַמָאל מֶעגְסְטוּ נִיט הֶעלְפֶן אוּנ אַמָאל מוּזְטוּ הֶעלְפֶען (הָא כֵּיצַד) וויא אַזוֹי מֵיינְט מֶען (זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ) אוֹיב דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אַלְטְן אוּנ עֶס אִיז נִיט זַיין כָּבוֹד צוּ הֶעלְפֶען אַרָאפְּנֶעמֶן דִי מַשָּׂא פוּן אֵייזֶעל (וְחָדַלְתָּ) מֶעגְסְטוּ דִיךְ פַארְמַיידְען אוּנ נִיט הֶעלְפֶן (אוֹ בְּהֶמַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַשָּׂאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל) אָדֶער דִיא בְּהֵמָה גֶעהֶער צוּ אַשְׁטֶערְנְדִינֶער, אוּנ דִיא מַשָּׂא גֶעהֶער צוּ אַיוּד (וְחָדַלְתָּ) מֶעגְסְטוּ דִיךְ אוֹיךְ פַארְמַיידְן אוּנ נִיט הֶעלְפֶן: (עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ). דוּ זָאלְסְט אִים הֶעלְפֶן, מֵיינְט מֶען (לְפָרֵק הַמַּשָּׂא) אַרָאפּ־צוּ־נֶעמֶען דִי מַשָּׂא פוּן אֵייזֶעל (מִלְּמִשְׁקַל לֵיהּ מִלִּטּוֹל מַשָּׂאוֹ מִמֶּנּוּ) דוּא זָאלְסְט דִיךְ נִיט פַארְמַיידְען פוּן אַרָאפּ־צוּ־נֶעמֶען פוּן אֵייזֶעל דִיא מַשָּׂא: (ו) (אֶבְיֹנְךָ). זָאגְט רַשִׁ"י אֶבְיוֹן אִיז לְשׁוֹן אוֹבֶה, גְלוּסְטֶען (שֶׁהוּא מְדוּלְדָּל וְתָאֵב לְכָל טוֹבָה) עֶר אִיז אָרֶעם אוּנ גְלוּסְט צוּ עֶפֶּעס גוּטֶס אוּנ עֶר הָט נִיט: (ז) (וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג) זָאגְט רַשִׁ"י (מִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית דִּין חַיָּיב) אַז אֵיינֶער גֵייט אַרוֹיס פוּן בֵּית דִּין פַארְשׁוּלְדִיגְט (וְאָמַר

פירוש לתורת אלהים

דוּ וֶועסְט דִיךְ וֶועלֶען פַר מַיידְן פוּן צוּ הֶעלְפֶען אִים אֵייזֶעל: (ו) לֹא תַטֶּה דוּא זָאלְסְט נִיט אַוֶועק נֵייגֶן דֶעם מִשְׁפָּט פוּן דֶעם מִשְׁפָּט פוּן דֶעם אֶבְיוֹן בְּרִיבוֹ אִין זַיין קְרִיג: (ז) מִדְּבַר פוּן פַאלְשֶׁע רֵייד תִּרְחָק זָאלְסְטוּ דִיךְ טָארְסְטוּ נִיט נָאר עָזוֹב זָאלְסְט אִים הֶעלְפֶען אוּנ זָאלְסְט מִיט אִים אַרָאפּ נֶעמֶען דִיא מַשָּׂא פוּן דֶעם

מצות השם

גְרוֹסֶע מִצְוָה אַז מֶען זָאל אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת הָאבֶּען אוּנ מֶען זָאל אִים הֶעלְפֶען:

(פא) (לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט וגו') דָאס אִיז דִיא לֹא תַעֲשֶׂה אַז דָאס בֵּית דִּין טָאר נִישְׁט אַוֶועק נֵייגֶען דֶעם מִשְׁפָּט פוּן אֵיין רָשָׁע דֶעמִילְט וֶוען עֶר לָאד זִיךְ פַאר זֵייא אוּנ דֶער רָשָׁע וֶוערְט אָן גֶערִיפֶען אָרוֹם מַאן ווַייל עֶר אִיז אָרוֹם פוּן מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אִין יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:

(פב) (וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרוֹג) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז דָאס בֵּית דִּין טָארֶען נִישְׁט פַאסְקֶענֶען וֶועדְלִיג עֶס ווַייסְט זֵייא

גֶעפַאלֶען מוּז עֶר אַלֵיין הֶעלְפֶען אוֹיף לֵייגֶען אוּנ אוֹיף שְׁטֶעלֶן אוּנ אֵיין אַלְטֶער מַאן וָוס עֶס אִיז נִישְׁט פַר זַיין כָּבוֹד אִיז עֶר נִישְׁט מְחוּיָּב צוּ הֶעלְפֶען אוֹיף לֵייגֶן נָאר אַז עֶר הֶעלְפְט, יוֹא מֶעג אוֹיף אִים קוּמֶען אֵיין בְּרָכָה אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט. פוּן דֶר מִצְוָה קֶען זִיךְ יֶעדֶר מֶענְטְשׁ אֵיין מוּסָר אַרוֹיס נֶעמֶען אוּנ עֶר זָאל זֶעהְן וויא דִיא (תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה) הָאט אוּנְז גֶעבָּאטֶען אַז מִיר זָאלֶן הָאבֶּן דִי מִצְוָה פוּן דֶר בַּארִימְהֶערְצִיגְקַייט אַז אַפִילוּ אוֹיף אֵיין בְּהֵמָה אַז זִיא לִיגְט אוּנְטֶער אֵיין מַשָּׂא זָאל מֶען זִיא אוֹיף שְׁטֶעלֶען מִכָּל שֶׁכֵּן אוֹיף אֵיין מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הָאט צַעַר הֵן בְּגוּף אָדֶער עֶר הָאט פַאר לוֹירֶען גֶעלְד אִיז בְּוַדַּאי אֵיין

אום

רָשָׁע: ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:

חַיָּבָא: ח וְשׁוֹחֲדָא לָא תְקַבֵּל אֲרֵי שׁוֹחֲדָא מְעַוַּר עֵינֵי חַכִּימִין וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמִין תְּרִיצִין:

תו"א ושחד לא תקח פאה יב כתובות קה: כי השחד שם: ויסלף שם:

רשב"ם

שכבר נגמר הדין לזכות אל תהרגנו עוד מאחר שכבר קבלת העדים וגמרת הדין ולא נתת לבך על זה עד לסוף שאם אתה הצדקתו אני לא אצדיקנו וחייב מיתה כדכתיב והאלהים אנה לידו: (ח) יעור פקחים. אצל פיקות עין נופל לשון עיורון. ואצל צדיק סילוף:

בית יהודא

אֶחָד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ) נאָכדעם האָט איין דַיין גיזאָגט איך וויים צו לערנען אויף אים אַזכות ואים צוּרעטטין) פון וואַנען ווייסען מיר אַז מען רופט דעם פאַרשולדיגטען צוריק צוא בֵּית דִּין (תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָקִי אַל תַּהֲרוֹג) זאָגט דר פסוק דר ווָס איז ריין פון די זינד זאָלסטו אים ניט הרגענען (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק) אַפילו ער איז ניט גערעכט (שֶׁלֹּא נִצְטַדֵּק בְּבֵית דִּין) ביי בֵּית דִּין איז ער ניט גיוואָרען גערעכט (מִכָּל מָקוֹם נָקִי הוּא מִדִּין מִיתָה) פון דעסטוועגין איז ער ריין פון צו הרגענען אים (שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְךָ לְזַכּוֹתוֹ) ווייל מען קען אים גערעכט מאַכען ווי דר דיין זאָגט) (וּמִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית דִּין זַכַּאי וְאָמַר אֶחָד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה) אויב איינער איז אַרויסגעגאַנגען פון בֵּית דִּין גרעכט, נאָכדעם האָט איין דַיין גזאָגט איך וויים צו לערנען אויף אים אַז ער איז ניט גרעכט, פון וואַנען ווייסען מיר (שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין) אַז מען ברייננגט אים ניט צוריק צו בֵּית דִּין (תַּלְמוּד לוֹמַר וְצַדִּיק אַל תַּהֲרוֹג) זאָגט דר פסוק אַצדיק זאָלסטו ניט הרגענען (וְזֶה צַדִּיק הוּא) אונ ער הייסט אַצדיק (שֶׁנִּצְטַדֵּק בְּבֵית דִּין) בייא בֵּית דִּין איז ער גיווען אַצדיק: כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע. הקב"ה זאָגט דער מענטש ווָס איז אין אֱמֶת אַרשע וועל איך אים ניט גערעכט מאַכען (אֵין עָלֶיךָ לְהַחֲזִירוֹ) דו בֵּית דִּין דאַרפסט ניט אים צוריק ברייננגען צוא בֵּית דִּין (כִּי אֲנִי לֹא אַצְדִּיקֶנּוּ בְּדִינִי) איך וועל אים ניט גרעכט מאַכען ווען ער ווָעט קומען צו מיין מִשְׁפָּט (אִם יָצָא מִיָּדְךָ זַכַּאי) אויב ער איז אַרויסגעגאַנגען פון דיר בֵּית דִּין גערעכט אונ דוא האָסט אים ניט גהרגת (יֵשׁ לִי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה לַהֲמִיתוֹ בְּמִיתָה שֶׁנִּתְחַיֵּיב בָּהּ) איך האָב פיל שלוחים צו שיקען צו אים זיי זאָלין אים הרגענען מיט דעם טויט וואָס ער איז שולדיג צוא געהרגת ווערין: (ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח) זאָלסט ניט נעמען שוחד (אֲפִילּוּ לִשְׁפּוֹט אֱמֶת) אַפילו דו מיינסט צו משפטין אֱמֶת (וְכָל שֶׁכֵּן כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין) צו פסקענען פאַלש אונ גערעכט מאַכען דעם מענטש ווָס האָט דיר גיגעבען שוחד (געלד אָדער איין אַנדער מַתָּנָה) אַפילו ער איז ניט גרעכט דם טאָר מען געווים ניט (שֶׁהֲרֵי כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין נֶאֱמַר כְּבָר לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט) ווָארום אויף פסקענען פאַלש אַדין האָט דיא תורה באַזונדער גיבאָטין מען זאָל ניט פאַלש פסקענען אַדין, אַפילו ער נעמט ניט שוחד, אונ איצט זאָגט די תורה מען זאָל ניט נעמען שוחד אַפילו ער מיינט צו פסקענען אֱמֶת, ווָארום עס איז ניט מעגליך ער זאָל פסקענען אֱמֶת ודהיינו ראובן אונ שלמה זענען גקומען צו אַדיין האָבין אַדין תּוֹרָה, אונ ראובן האָט אין דערשטיל גיגעבין שוחד (אַמַתָּנָה אָדער געלט) צום דיין, פאַרשטייען מיר ווָס האָט ראובן געמיינט דר דיין זאָל אים גערעכט מאַכען נער זאָל ניט דאַרפען צאָהלין וואָס שלמה מאָנט ביי אים, אָדער שלמה זאָל אים מוזין באַצאָהלין וואָס ער מאָנט ביי שלמה) אונ אַז ראובן וואָלט געוואוסט אַז ער דאַרף זיין גערעכט ביי דין תּוֹרָה, צו ווָס דאַרף ער געבען געלט דעם דיין אָן געלט וועט ער אויך געווינען די דין תּוֹרָה, אָדער ווען ראובן זאָל וויסען אַז דער דיין איז אַערליכער פרומער יוד, וואָלט ער מורא געהאַט אים צו געבין געלד, ווייל דר דיין וואָלט אויף אים בייז גוואָרען, נאר געוויס ווייס ראובן אַז ער איז אומגערעכט אונ ער ווייס דער דיין איז ניט פרום, מאַכין זיי ביידע שותפות שלמה זאָל פאַרלירען די דין תּוֹרָה ודם הייסט שוחד (שֶׁהוּא חַד) ער ווערט איינס מיט דעם דיין) קען שון איצט זיין אַז דר דיין זאָל אומגערעכט מאַכען צוא ראובן? אונ אַפילו דער דיין זעהט אין חשן משפט אַז ראובן איז אומגרעכט, זאָגט

רש"י

חייב ואמר א' יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו ת"ל ונקי אל תהרג ואע"פ שאינו צדיק שלא נצטדק בב"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו. ומניין ליוצא מב"ד זכאי ואמר א' יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לב"ד ת"ל וצדיק אל תהרג וזה צדיק הוא שנצטדק בב"ד: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו כי אני לא אצדיקנו בדיני אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה: (ח) ושחד לא תקח. אפי' לשפוט אמת וכ"ש כדי להטות את הדין שהרי כדי להטות את

פירוש לתורת אלהים

דר ווייטערן וְנָקִי וְצַדִּיק דער מענטש ווָס איז אַרויס געגאַנגען פון בֵּית דִּין ריין אונ גערעכט זאָלסטו אים ניט הרגענען אונ זאָלסט ניט זאָגין איך וועל נאָך אַמאָהל קלערין וועגין דעם דין טאָמער איז ער אומגערעכט אונ מען דאַרף אים הרגענען כִּי ווָארום איך גאָט וועל ניט גרעכט מאַכען דעם רשע חאָטשי ער איז פון דעם בֵּית דִּין אַרום גגאַנגען זַכַּאי איז ביי מיר פאַר האַנדען פיל שלוחים צו הרגענען אים מיט דר מיתה ווָס עס קומט אים: (ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח אונ שוחד זאָלסטו ניט נעמען אַפילו צו משפטען אֱמֶת אונ מִכָּל שֶׁכֵּן פאַלש צו פסקענען כִּי ווָארום דר שוחד יְעַוֵּר טוט מאַכען בלינד דיא אויגען פון דיא קלוגע [עיין רש"י]

מצות השם

אום דהיינו ווען זיי זעהן אַז איינער לויפט נאָך זיין חבר אין איין חורבה אַריין אונ זייא זענען געגאַנגען אַהין אונ האָבען דאָרטען געפונען דעם ווָס מען הָט אים געהאַרגית זאָלען זיי נישט זאָגען אַז מן הסתם האָט אים גהרגית דר ווָס ער איז אים נאָך געלאָפען אונ מען זאָל דעם האַרגינען טאָר מען אַזוֹ נישט טאָן נאָר אַז עס וועלען קומען עדות וואָס זייא האָבען אים מתרה געווען אַז מען טאָר נישט אַזוֹ טאָן אונ האָבען גזעהן ווי ער האָט אים געהרגית דעמולט קומט אים מיתה:

(פג) (וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח) דָם איז איין לא תעשה אַז דר דיין טאָר נישט נעמען קיין געלד אַפילו ער זאָל פאַסקינען איין אמתין דין תּוֹרָה נאָר פאַר דעם וואָס דר דיין איז זיך מבטל דהיינו ער וואָלט געקענט עפּוּס פר דינען אין דר צייט ווָס ער פאַסקית זיי זייער דין מעג ער נעמען פון ביידע בעלי דינין גליך אונ דיא מִצְוָה איז נוהג אויף יעדע אָרט אונ יעדער צייט:

ט וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־
נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־
אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:
יא וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ
וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל

ט וְגִיּוֹרָא לָא תְעִיקוּן
וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת נַפְשָׁא
דְגִיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין
הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
י וְשִׁית שְׁנִין תִּזְרַע יָת
אַרְעָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת
עֲלַלְתַּהּ: יא וּשְׁבִיעֵתָא
תַּשְׁמְטִנַּהּ וְתִרְטְשִׁנַּהּ
וְיֵיכְלוּן מִסְכְּנֵי עַמָּךְ
וּשְׁאָרְהוֹן תֵּיכוֹל חֵיוַת

תו"א וגר לא תלחץ מציעא נט ס' הזהר בדברי הספה פי' נפלה: והשביעית תשמטנה סוכה מד מ"ק ג מציעא לט:

בעל הטורים

(י) את תבואתה והשביעית. לאסור פירות ערב שביעית שנכנסו לשביעית: (יא) ויתרם. ב' דין ואידך ויתרם אכלה אש לומר שפירות שביעית אסורים בהנאה ותופסין את דמיהן וצריך לבערן:

רשב"ם

(י) ואספת את תבואתה. בביתך ולא תניחנה הפקר אלא בשביעית תשמטנה

רש"י

הדין נאמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים. (כ"מ קיא מכילתא) אפי' חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרוף דעתו עליו ויתשכח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף. כתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המצודקים משפטי ב אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין. ישרים: (ט) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו ם רע (ב"מ נט): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים אותו: (י) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך: (יא) תשמטנה. ע מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר

בית יהודא

דער פסוק יַעֵוּר פִּקְחִים, דָס מַאכְט בְּלִינְד דִי זֶעהֶענְדִיגֶע, זָאגְט רש"י (וַאֲפִילוּ חָכָם בַּתּוֹרָה) אֲפִילוּ דֶר דַיָּין אִיז אַגְרוֹיסֶר לַמְדָן (וְנוֹטֵל שׁוֹחַד) אוֹיבּ עֶר נֶעמְט שׁוֹחַד (סוֹף שֶׁתִּטָּרֵף דַעְתּוֹ עָלָיו) וֶועט זַיין דֶר סוֹף זַיין מוֹחַ וֶועט פַרְמִישְׁט וֶוערֶן (וְיִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדוֹ) זַיין לֶערְנֶען וֶועט פוּן אִים פַארְגֶעסִין וֶוערִין (וְיִכְהֶה מְאוֹר עֵינָיו) דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן זַיינֶע אוֹיגִין וֶועט טוּנְקֶעל וֶוערִין: וִיסַלֵּף. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וּמְקַלְקֵל) עֶר וֶועט קַאלְיֶע מַאכֶן: דִבְרֵי צַדִּיקִים. דִי רֵייד פוּן דִי צַדִּיקִים (דְבָרִים הַמְצוּדָּקִים) דִי גֶערֶכְטֶע פְרוּמֶע רֵייד (מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת) דִי אֱמֶתֶה דִינִים וָוס שְׁטֵייעֶן אִין שׁוּלְחָן עָרוּךְ, וָוס דִי אֱמֶתֶה צַדִּיקִים הָאבֶּן זֵיי גֶעשְׁרִיבֶּן וִוי הקב"ה הָט גִיבָּאטִין, וֶועט דֶער פַאלְשֶׁער דַיָּין זָאגִין אִין זַייעֶרֶע רֵייד פַאלְשֶׁע מֵיינוּנְגֶן וִוי עֶר וִויל (וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶער תַּרְגּוּם (וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמִין תְּרִיצִין) דֶר דַיָּין וֶועט קַאלְיֶע מַאכִין דְבָרִים יְשָׁרִים, דִיא גְלַייכֶע רֵייד פוּן שׁוּלְחָן עָרוּךְ: (ט) וְגֵר לֹא תִלְחָץ. זָאגְט רש"י (בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר) אִין פִיל אֶרְטֶער וּפִיל מָאהל הָט דִי תּוֹרָה גִבָּאטֶן מֶען זָאל קֵיין שְׁלֶעכְטְס טָאן צוּ אַגֵר (מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רַע) וַוייל אוֹיבּ אֵיינֶר וֶועט טָאהְן שְׁלֶעכְטְס צוּא אַגֵר, אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶועט עֶר צוּרִיק וֶוערֶן אַגוֹי, וֶועט עֶר שׁוֹין צוּרִיק קֵיין יוּד וֶוערֶען [עַיִין ש"ח]: וְאֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר]. אִיר וַוייסְט דָאךְ דֶעם נַאטוּר פוּן אַגֵר (כַּמָּה קָשֶׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ) וִוי שְׁלֶעכְט אִים אִיז וֶוען מֶען דְרִיקְט אִים, וֶוען מֶען טוּהְט אִים צָרוֹת: (י) וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ]. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן הַכְנָסָה לְבַיִת) וְאָסַפְתָּ מֵיינְט מֶען דוּ וֶועסְט אַרַיין נֶעמֶען דִיא תְּבוּאָה צוּ דִיר אִין שְׁטוּבּ וְאִין אַשְׁפַּייכְלֶער, אַשַׁייעֶר] (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָסוּק (וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ) דוּ זָאלְסְט אִים פַארְזַאמְלֶען אִין דַיין שְׁטוּבּ: (יא) תִּשְׁמְטֶנָּה]. מֵיינְט מֶען (מֵעֲבוֹדָה) דוּ זָאלְסְט פַארְלָאזִין דַיין פֶעלְד אוּנ זָאלְסְט נִיט אַרְבֶּעטֶען אִין אִיר: וּנְטַשְׁתָּהּ]. מֵיינְט מֶען (מֵאֲכִילָה אַחַר זְמַן הַבִּיעוּר) אַז עֶס קוּמְט דִיא צַייט מֶען זָאל אַרוֹיסְנֶעמֶען פוּן שְׁטוּבּ אַלֶע תְּבוּאוֹת אוּנ פֵּירוֹת וָוס הָאבֶּן גֶעוַואקְסִין דֶעם זִיבֶּעטִין יָאהְר, אוּנ מֶען מוּז זֵיי לֵייגֶען הֶפְקֵר וּפְרַייז אִין פֶעלְד פַאר אַלֶע מֶענְטְשִׁין בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת; טָאר נִיט דֶער בַּעַל הַבַּיִת עֶסִין פוּן שְׁטוּבּ, נָאר אַז אַלֶץ וֶועט לִיגֶן אִין פֶעלְד וֶועט עֶר אוֹיךְ נֶעמֶן בִּיסְלַאכְוַוייז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ושש שנים תזרע וכו'. אתמר במדרש דאפי' אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גנו חייב לעבדה בכל יום. ונראה לה"ר משה דוקא בא"י כדי להרבות הפרשת תרומות ומעשרות:

שפתי חכמים

הכבוד הוא שמזכה אותו כדין וע"י הדין הוא מתכבד שאל"כ יצטרך לפרוע לו ואין לו והוא מזולזל: נ ר"ל דין תורה כדכתיב משפטי ה' אמת וגו': ס י"מ כמו שאור דהיינו היצה"ר כלו' שיצה"ר שלו קשה ורע ונוח לפתות. וי"מ כיון שסר מן הדרך טוב אינו חוזר ע"י פיתוי דברים: ע פי' משום שהשמטה והנטישה בכ"מ השמטת ונטישת דבר

פירוש לתורת אלהים

וִיסַלֵּף אוּנ עֶר פַר קְרִימְט דִבְרֵי דִי גֶערֶעכְטֵי רֵייד דֶעם אֱמֶתִין מִשְׁפָּט: (ט) וְגֵר אוּנ אַגֵר לֹא תִלְחָץ זָאלְסְטוּ נִיט בַּצְווִינְגֶן וְאַתֶּם אוּנ אִיר ווייסְט דָאךְ וואל דֶעם ווילֶן פוּן דֶעם גֵר וִוי עֶס אַרְט אִים אַז מֶען בַּצְווִינְגְט אִים כִּי ווארוּם אִיר זֶענְט דָאךְ אוֹיךְ גֵּרִים גֶוועֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם: (י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים אוּנ זֶעקְס יָאר תִּזְרַע זָאלְסְטוּ זַייעֶן דַיין פֶעלְד וְאָסַפְתָּ אוּנ זָאלְסְט אַיין זַאמְלֶען אִיר תְּבוּאָה: (יא) וְהַשְּׁבִיעִית אוּנ דָם זִיבֶּעטֶע יָאר תִּשְׁמְטֶנָּה זָאלְסְטוּ זִיא פַאר לָאזֶען פוּן צוּא אַקֶערֶען אוּנ פוּן צוּא זֵייעֶן וּנְטַשְׁתָּהּ אוּנ זָאלְסְט זִיא פַאר לָאזֶען פוּן צוּא מִיסְטִיקֶן וְאָכְלוּ אוּנ דִי תְּבוּאָה וָואס וַואקְסְט אַלֵיין אוֹיף דִיא פֶעלְדֶר דָאס זִיבֶּטֶע יָאר זָאלֶען

מצות השם

(פד) (וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה) דָס אִיז דִי מִצְוַת עֲשֵׂה אַז דָם זִיבֶּעטֵי יָאר טָאר מֶען נִיט זֵייעֶן אוּנ אַקֶערְן אוּנ מִיסְטֶעגֶן דִי פֶעלְדֶר אוּנ יֶעדֶער וָואס עֶר הָאט אֵיין פֶעלְד אָדֶער אֵיין וַויין גָארְטֶן מוּז עֶר דָאס זִיבֶּעטֶע יָאר מַפְקִיר זַיין אַלֶע פֵּירוֹת אוּנ תְּבוּאוֹת וָואס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אִין זַיינֶע פֶעלְדֶער אוּנ וַויין גֶערְטְנֶער אוּנ אַזוֹי בַּאלְד עֶר פַאר שְׁלִיסְט דֶעם וַויין גָארְטֶען אָדֶער

חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃ יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן

בָּרָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכַרְמָךְ לְזֵיתָךְ׃ יב שִׁתָּא יוֹמִין תַּעְבֵּד עוֹבָדָךְ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בְּדִיל דִּינוּחַ תּוֹרָךְ וַחֲמָרָךְ וְיִשְׁקוֹט בַּר אַמְתָךְ׃

תו"א ויִנפש בן יבמות מה :

רשב"ם

שלא תזרע ונטשתה שלא תאסוף תבואתה : (יא) לכרמך לזיתך . כמו מן תבואה דרך המקרא להזכיר דגן ותירוש ויצהר וה"ה לכל אוכלין שהן גידולי

רש"י

זמן הביעור . ד"א תשמטנה מעבודה גמורה כגון חרישה וזריעה . ונטשתה מ לזבל ומלקשקש : ויתרם תאכל חית השדה . (מכילתא) להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלת ב בלא מעשר אף אביונים אוכלים בלא מעשר מכאן אמרו אין מעשר בשביעית : כן תעשה לכרמך . ותחלת המקרא מדבר ק בשדה הלבן כמו שאמר למעלה הימנו תזרע את ארצך : (יב) וביום השביעי תשבת . (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ר ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג בה שבת בראשית : למען ינוח שורך וחמורך . תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים ש מן הקרקע או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית אמרת אין זה נייח אלא צער : בן אמתך . (מכילתא) בעבד ת הערל הכתוב מדבר : והגר .

בית יהודא

פון פעלד וואס ער דארף צום עסין , ווי אלע מענטשין געמן פון זיין פעלד , אונ ער מעג אויך געמן פון פרעמדע פעלדער (דבר אחר) נאך אפשט איז (תשמטנה מיינט מען מעבודה גמורה) דו זאלסט פארלאזין דיא פעלד פון פעלד־ארבעט (כגון חרישה וזריעה) זאלסט ניט אקערין אונ ניט זייען (ונטשתה) אונ זאלסט פארלאזין די פעלד (מלזבל) פון צוא לייגין אוף איר מיסט (ומלקשקש) אונ פון צו לייגען אויף איר שטרויא : ויתרם תאכל חית השדה] . אונ וואס עס וועט בלייבין זאלן עסין די חיות פון פעלד , זאגט רש"י (להקיש מאכל אביון למאכל חיה) די תורה גלייכט דם עסין פון אלעם מאן צוא דאס עסין פון דיא חיה (מה חיה אוכלת בלא מעשר) אזוי וויא דיא חיה עסט ניט געמעשרת (אף אביונים אוכלים בלא מעשר) דיא ארעמע מענטשין עסין אויך דיא תבואה וואס וואקסט דעם זיבעטין יאהר ניט געמעשרת (מכאן אמרו אין מעשר בשביעית) פון דאנן האבען די רבנן געזאגט מען גיט ניט מעשר פון דיא תבואה וואס וואקסט דעם זיבעטן יאהר : וכן תעשה לכרמך] . אזו זאלסטו טאהן צוא דיין ווייגגארטען , זאגט רש"י (ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן) דער אנהייב פסוק שמועסט פון אפעלד וואס אוף איר וואקסט תבואה (כמו שאמר למעלה הימנו) ווי עס שטייט פריער אין פסוק תזרע את ארצך , דוא וועסט פארזייען דיין לאנד , שמועסט מען פון אפעלד מיט תבואה: (יב) [וביום השביעי תשבת] . זאגט רש"י (אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה) אפילו אין דעם זיבעטן יאהר זאל ניט בטל ווערן דר שבת פון אלע וואך (שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת) דוא זאלסט ניט זאגן ווייל דר גאנצר זיבעטר יאהר ווערט גערופן אין דיא תורה שבת (לא תנהוג בה שבת בראשית) זאל מען ניט דארפן היטן דעם שבת פון אלע וואך , דריבר זאגט דיא תורה אפילו אין זיבעטן יאהר מוז מען אוך היטען דעם שבת פון אלע וואך : ולמען ינוח שורך וחמורך] . זאגט רש"י מען מיינט (תן לו נייח) דו זאלסט מאכן אפערגעניגען צו דיין אקס אונ דיין אייזיל (להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע) די תורה קומט זאגען מען מעג לאזין די בהמות זייא זאלן גיין שבת אין פעלד אונ רייסען גראז פון די ערד אונ עסין , פרעגט רש"י (או אינו) אדער גיין (אלא יחבשנו בתוך הבית) טאמער מוז מען שבת די בהמות פארהאלטען אין שטאל , זיי זאלן ניט גיין אין פעלד רייסען גראז , ענפערט רש"י (אמרת) איך וועל דיר זאגן (אין זה נייח אלא צער) דאס איז דאך ניט אפארגעניגען פר די בהמה נאר אצער : ובן אמתך] . זאגט רש"י (בעבד ערל הכתוב מדבר) דער פסוק שמועסט פון אעבד כנעני וואס ער איז נאך ניט געמלת געווארען (אז ער איז בייא אייד אין שטוב) טאר ער ניט ארבעטין שבת : והגר] . (זה גר תושב) עס זענען געוועזען בייא יודען צוויי־ערלייא גרים , אגר צדק אונ אגר תושב , דער גוי וואס הט זיך מגייר געוועזען ער זאל ווערן אייד ווי אלע יודען

שפתי חכמים

מדבר : פ במועד קטן פירש"י שחורשין תחת האילנות כדי שילאח ובב"מ פירש"י שמכסין בקש ובזבל שרשין של אילנות בימות החורף שלא יתקלקל מחמת הקור : צ דאם לא כן למה לא' ויתרם וגו' הא לא שייך לו' להתיר אכילתו לחיה בשביעית דהא החיה לא ברשותו היא : ק פי' האי כן תעשה אחרישה דקרא קאי כלומר כמו שעשית בשדה הלבן כן תעשה לכרמך וגו' : ר דאל"כ למה נסמכה לשביעית אף שנאמרה לדברים שנתחדשו בה דהעבד הערל והגר תושב שיהיו שובתים ביום שבת אפ"ה יש ללמוד זה נמי מדכתבה פה : ש דאל"כ למה לא' הא כבר נא' בדברות אי משום שלא תאמר הואיל וכו' היה די לו' וביום השביעי תשבות : ת דלעיל בעשרת הדברות דבר בעבד כנעני שהוא

פירוש לתורת אלהים

דם עסן די אביונים פון דיין פאלק ישראל [עיין רס"י] אונ זייער איבריגע תבואה תאכל זאלן די חיות פון פעלד עסין כן אזו זאלסטו טאהן לכרמך צו דיין ווייןגארטען לזיתך אונ צו דיינע אייל בוימען : (יב) ששת ימים זעקס טאג אין דער וואך תעשה זאלסטו טאהן דייני ווערג וביום השביעי אונ אין דעם זיבעטי טאג תשבות זאלסטו רוען [עיין רס"י] למען דרום ינוח עס זאל רוען דיין אקס מיט דיין

מצות השם

ער נעמט דיא תבואות פון זיין פעלד אהיים איז ער עובר די מצוה אונ מען טאר נישט האנדלען מיט דיא פירות אונ תבואות פון דעם זיבעטען יאר אונ דיא מצוה איז נוהג בייא זכרים אונ נקבות :

(פה) וביום השביעי תשבת) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס אז יעדער יוד איז מחויב צוא רוען אין דעם זיבעטען טאג פון דר וואך אוך זענען מיר מוזהר אז עס וועט זיין בייא איין יוד איין גוישער קנעכט וואס ער הט זיך מלה געוועזען אונ האט.

אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃ יג וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃

אונקלוס

וְגִיוֹרָא׃ יג וּבְכֹל דִּי אֲמָרִית לְכוֹן תִּסְתַּמְּרוּן וְשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא לָא תִדְכְּרוּן לָא יִשְׁתְּמַע עַל

תו"א ובכל אשר אמרתי שבת יח: ושם אלהים אחרים סנהדרין סג קט : לא ישמע סנהדרין סג בכורות ב :

בעל הטורים

(יג) ושם אלהים אחרים. וסמיך ליה שלש רגלים לומר לך כל המבזה את המועדות כאלו עובד ע"א. וסמך פסח לע"א לומר מה ע"א אסורה בהנאה ואוסרת בכל שהוא אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואוסר בכל שהוא:

רשב"ם

קרקע כדכתיב בפרשת בהר סיני: (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם. מיום התחלת

רש"י

זה א גר תושב : (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. (מכילתא) לעשות כל מצות עשה ב באזהרה שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו : לא תזכירו. (ע"ז ג) שלא יאמר לו שמור לי בצד ע"א ג פלונית או תעמוד עמי ביום ע"א פלונית ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולן : לא ישמע. מן הנכרי : על פיך. שלא תעשה שותפות עם נכרי וישבע לך בע"א שלו נמצאת שאתה גורם שיזכר על

בית יהודא

זענען, הט מען אים גערופן גר, דאס הייסט גר צדק, נאר וויל אין די תורה שטייט אדין ווען יודען האבן געוואהנט אין ארץ ישראל האבן זיי ניט געטארט פארקופן צו א גוי אשטוב אונ ניט אפעלד, זענען גיוועען גוים וואס האבען געוואלט קופען אין ארץ ישראל הייזער פעלדער, אז זיי האבן זיך מגייר געוועען נאר זיי זאלן ניט דינן עבודה זרה, אפילו צו אלע זאכען זענען זייא גיוועען וויא גוים, פון דעסטוועגן האבן זיי געמעגט קופען הייזער פעלדער אין ארץ ישראל, דר גר ווערט גערופן גר תושב, ער איז אגר נאר צו מעגן וואהנן אין ארץ ישראל, אין די תורה ווערט ער גערופן "גר אשר בשעריך" ער איז אגר צו וואהנן אין דיינע שטעט, וואס אין ארץ ישראל, דעם גר אשר בשעריך זאגט די תורה מען מעג אים שיינקען נבלות טרפות ער זאל זיי עסין ועיין רש"י ב"מ עא ב ופסחים כא ב : (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. אלין וואס איך האב אייך גזאגט זאלט איר היטען, זאגט רש"י (לעשות כל מצות עשה באזהרה) אלע מצות וואס די תורה האט געבאטען מען זאל זיי טאהן, אוב מען טוהט זיי ניט, הט מען א עבירה פון אלאו (שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו) ווא עס שטייט אין די תורה דר ווארט "שמירה" מען זאל היטען, מיינט מען צו זאגען אוב ער וועט ניט היטן הט ער עובר געוועען אוף אלאו ואונ אז מען טוהט ניט אמצוה הט מען צוויי עבירות, מען האט ניט געטאהן די מצוה, אונ מען האט עובר געוועען אוף אלאו ועיין רמב"ן : ולא תזכירו. איר זאלט ניט דרמאנען דעם נאמן עבודה זרה (שלא יאמר לו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית) איינר זאל ניט זאגן צום אנדערען ווארט אוף מיר נעבען דיא עבודה זרה (או תעמוד עמי ביום עבודת כוכבים פלונית) אונ מען טאר ניט זאגן צו איינם דו זאלסט קומן צו מיר אין דעם טאג ווס וועט זיין איום טוב צו דיא עבודה זרה (דבר אחר) נאך אפשט איז הקב"ה האט געזאגט (ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו) אלין ווס איך האב אייך געזאגט זאלט איר היטען (ושם אלהים אחרים לא תזכירו) דעם נאמען פון דיא עבודה זרות זאלט איר ניט דערמאנען, פר ווס זענען געזאגט געווארען די צוויי זאכן צוזאמען (ללמדך ששקולה עבודת כוכבים כנגד כל המצות כולם) צו לערנען אונז אז מען דינט עבודה זרה איז גלייך ווי מען וואלט עובר גיוועען אוף די גאנצע תורה אונ אוף אלע מצות (והנזהר בה כשומר את כולן) אונ דער יוד וואס איז געהיט פון עבודה זרה איז גלייך וויא ער וואלט גיוועען געהיט אלע מצות : ולא ישמעו. (מן העובד כוכבים על פיך) דר נאמן פון עבודה זרה זאל ניט געהערט ווערען אפילו פון גוי דורך דיר (שלא תעשה שותפות עם עובד כוכבים וישבע לך בעבודת כוכבים שלו) דו זאלסט ניט מאכן אהאנדיל שותפות מיט אגעצען־דינער, טאמער וועט אוס־קומן דר געצין־דינר וועט דארפען שווערן וועט ער שווערן ביי דעם נאמען פון זיין עבודה זרה (ונמצאת שאתה גורם

שפתי חכמים

נימול וכאן בעבד כנעני שהוא ערל והוא עדיין בתוך י"ב חדש משקנאו אבל יותר מכן ואינו רוצה לימול אינו רשאי לקיימו ערל : א דאי גר לדק הא ככר כתיב וגרך אשר בשעריך א"כ דאי גר לדק הא ישראל גמור הוא : ב לכך אמרינן בכ"מ דעשה דוחה ל"ת לפי שכל עשה יש בו נ"כ ל"ת וא"כ הו"ל תרתי עשה ול"ת מש"ה דוחה את ל"ת גרידא : ג דאל"כ למ"ל קרא וכי תעלה על דעתך שיזכיר שם ע"א

פירוש לתורת אלהים

איינזל וינפש אונ ער זאל רוען בן אמתך דער זוהן פון דיין דינסט דיא כנענית והגר אונ דער גר : (יג) ובכל אונ אלע מצות וואס איך האב גזאגט צו אייך תשמרו זאלט איר זיין גיהיט איר זאלט זיי מקיים זיין ושם

מצות השם

האט זיך געטיבילט אונ האט אוף זיך מקבל געוועזען דיא אלע מצות וואס איין עבד איז מחויב צוא טאן טאר ער נישט טאן קיין מלאכה אום שבת אונ אונזערע חכמים האבען געאסירת אז מען טאר שבת נישט זאגען איין גוי אז ער זאל טאן איין מלאכה אונ דיא מצוה איז נוהג ביא זכרים אונ נקבות אוף יעדער ארט אונ יעדער צייט :

(פו) (ושם אלהים אחרים לא תזכירו) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס אז איין יודיש קינד טאר ניט שווערען ביא דעם נאמען פון אנדערע אפ געטער אונ מען טאר ניט קיין נדר טאן ביי דעם נאמען פון דר ע"ז איין יוד טאר נישט זאגען צו זיין חבר היט מיר מיין זאך אין דר זייט פון דער (עבודה זרה) אונ מען טאר ניט גורם זיין אז איין אנדערער זאל דורך אים שווערן אדער אנדר טאן ביי דעם נאמן פון אנדערע אפ געטער אונ אז מען שווערט יוא אדער מען טוט איין נדר ביא דער עבודה זרה קומט מלקות אונ דיא מצוה איז נוהג ביא זכרים אונ נקבות אוף יעדער ארט אונ יעדער צייט :

(פז) (לא ישמע על פיך) פון דעם פסוק לערנען מיר ארוס אז דער וואס ער רעט צוא אין איין שטאט אלע מענטשען וואס עס געפינט זיך אין איר זייא זאלען דינען דיא (עבודה זרה) אבער איין (מסית) דאס הייסט וואס ער רעט נאר איין מענטש צוא אז ער זאל דינען דיא (עבודה זרה) אזו קומט דעם וואס ער האט זייא צוא גערעט אז מען זאל

יד שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃
טו אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ
מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ טז וְחַג
הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע

פּוּמְכוֹן׃ יד תְּלָת זִמְנִין
תֵּחוֹג קֳדָמַי בְּשַׁתָּא׃
טו יָת חַגָּא דְפַטִּירַיָּא תִּטַּר
שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל
פַּטִּירָא כְּמָא דְפַקֵּדְתָּךְ
לִזְמַן יַרְחָא דַאֲבִיבָא אֲרֵי
בֵהּ נְפַקְתָּ מִמִּצְרָיִם
וְלָא יִתְחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃
טז וְחַגָּא דַחֲצָדָא בִּכּוּרֵי
עוֹבָדָיךְ דִּי תִזְרַע בְּחַקְלָא

תו"א שלש רגלים חגיגה ב ג : את חג חגיגה יח : ולא יראו חגיגה ז : וחג הקציר תלה עד ביכורים פח חגיגה יח מנחות פד :

רשב"ם

הדברות עד עכשיו תשמרו. חוזר וכופל ושונה אזהרותיו. ורבותינו דרשו **ל**רבות שביתת כלים: (טו) וחג הקציר. קרבנות הכתובים בפ' שור או כשב ושתי הלחם שהם מנחה חדשה: בכורי מעשיך. להתיר חדש במקדש: וחג האסיף. חג הסכות בשעת האסיף אשר מלאו הגרנות בר והיקבים תירוש ויצהר

בית יהודא

שֶׁיִּזָּהֵר עַל יָדְךָ) הָאסְטוּ דָאךְ גֶעבְּרֵיינְגְט דֶער נָאמֶען פוּן עֲבוֹדָה זָרָה זָאל דוּרךְ דִיר דֶערְמַאנְט וֶוערן: (יד) וּרְגָלִים. מֵיינְט מֶען (פְּעָמִים) מָאהְל (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר אֵייזִיל הָט גֶעזָאגְט צוּ בִּלְעָם (כִּי הִכִּיתַנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים) דוּ הָאסְט מִיךְ גֶעשְׁלָאגֶן דְרַייא מָאהְל: (טו) וְחוֹדֶשׁ הָאָבִיב. דֶעם חוֹדֶשׁ נִיסָן רוּפְט מֶען אָבִיב (שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאִבֶּיהָ) דִי קֶערְנֶער תְּבוּאָה וֶוערֶען פוּהְל אִין דִי זַאנְגֶען (אָבִיב לָשׁוֹן אָב) אָבִיב אִיז לָשׁוֹן אָב אַפָּאטֶר (בְּכוֹר וְרִאשׁוֹן לְבַשֵּׁל פֵּירוֹת) דֶער חוֹדֶשׁ אִיז דֶר אָנְהֵייבּ אוּנ דֶר עֶרְשְׁטֶער וָוס אִין אִים הֵייבֶּן אָן דִי תְּבוּאָה צֵייטִיג צוּ וֶוערֶן: וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם. מַיין פָּנִים זָאל נִיט גִיזֶעהֶן וֶוערֶען לֵיידִיג (כְּשֶׁתָּבִיאוּ לִרְאוֹת פָּנַי בִּרְגָלִים תָּבִיאוּ לִי עוֹלוֹת) אַז אִיר וֶועט קוּמֶען אִין בֵּית הַמִּקְ׳ אוֹיף יוֹם טוֹב צוּא זֶעהֶן מַיין פָּנִים זָאלְט אִיר קָרְבָּנוֹת עוֹלוֹת מַקְרִיב זַיין: (טז) וְחַג הַקָּצִיר. (הוּא חַג שָׁבוּעוֹת) דֶער יוֹם

רש"י

ידך: (יד) רגלים. פעמים וכן (במדבר כב) כי הכיתני זה שלש רגלים: (טו) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת בו באביה. אביב לשון אב בכור וראשון לבשל פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות (חגיגה ז): (טז) וחג הקציר. הוא הוא חג שבועות:

שפתי חכמים

שהוא מכחיש בה ומוזהר עליו לאבדו: ד וא"ל בכספים מדכתיב פני ואין מקבלין פני האדון אלא בקרבן ובמכילתא דרים נא' שמחה באדם וגו' ונא' שמחה בשמים מה של אדם דבר הראוי לבא בידי אדם אף של שמים דבר הראוי לבא בידי שמים והיינו עולות כי אינו דין שיאכל שלחנך מלא ושולחן קונך ריקם. הרא"ם: ה כמו שמפרש רש"י והולך שנא' וביום הבכורים וגו' בשבועותיכם וגו' וכאן נמי כתיב וחג הקציר

ליקוטים על התורה

(יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחוֹג לִי בַּשָּׁנָה. דִי דְרַייא יָמִים טוֹבִים זֶענֶן פֶּסַח, שָׁבוּעוֹת סוּכּוֹת, אוּנ יֶעדֶער יוֹם טוֹב אִיז גִיגֶעבִּין גִיוָוארֶען אוֹיף צְוֵויי זַאכֶן, אוֹיף עִנְיָנִים פוּן גוּף אוּנ אוֹיף עִנְיָנִים פוּן דִי נְשָׁמָה, דְרִיבֶּער הָט יֶעדֶר יוֹם טוֹב צְוֵויי נֶעמֶען אִין דִי תּוֹרָה, דֶער יוֹם טוֹב פֶּסַח, הָט צְוֵויי נֶעמֶען חַג הַפֶּסַח אוּנ חַג הַמַּצּוֹת, וַוייל יוּדִין הָאבֶּן גְדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה אִין מִצְרַיִם, צוּ דֶעם מַזָּל טָלֶה וָוס עֶר זֶעהְט־אוֹיס וִוי אַשֶׁעפְּס, אוּנ דִי שֶׁעפְּסִין זֶענֶען גִיוֶוען הֵיילִיג בַּיי דִי מִצְרַיִם אוּנ בַּיי דִי יוּדִין אוּנ זֵיי הָאבִּין קֵיין שֶׁעפְּסִין פְלֵייש גִיגֶעסֶן, הָט הקב"ה נִיט גִיוָואלְט אַרוֹיסְנֶעמֶען דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם בִּיז זֵיי וֶועלֶען מוֹדֶה זַיין אַז דֶר מַזָּל טָלֶה אִיז קֵיין גָאט, אוּנ זָאלֶן שֶׁעכְטִין שֶׁעפְּסִין אוּנ עֶסִין זֵייעֶר פְלֵייש, דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַפֶּסַח, דָס גִיהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה, אוּנ וַוייל הקב"ה הָט דַאמָאלְס אַרוֹיסְגִנוּמֶן דִי יוּדִין פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּן אַוֶועקְגִוָוארְפֶן דִי לֵיים מִיט דִי צִיגֶעל, אוּנ וַוייל

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דֶעם נָאמֶען אֱלֹהִים אֲחֵרִים פוּן פְרֶעמְדֶי אָפּ גֶעטֶער לֹא תַזְכִּירוּ זָאלְט אִיר נִיט דֶער מַאנֶען: (יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחוֹג לִי בַּשָּׁנָה דְרַייא מָאל אִין יָאר זָאלְסְטוּ צוּא מִיר פַייעֶר טָאגִין: (טו) אֶת חַג הַמַּצּוֹת דֶעם יוֹם טוֹב פוּן מַצּוֹת דָס אִיז פֶּסַח תִּשְׁמוֹר זָאלְסְטוּ הִיטֶן שִׁבְעַת זִיבֶּן טָאג תֹּאכַל זָאלְסְטוּ עֶסֶן מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְבָּאטֶן לְמוֹעֵד צוּ דֶר צַייט חוֹדֶשׁ פוּן דֶעם חוֹדֶשׁ וָוס דִי תְּבוּאָה וֶוערְט צֵייטֶג דָס אִיז נִיסָן כִּי וָוארוּם דֶעם חוֹדֶשׁ בִּיסְטוּ אַרוֹיס גַנאנֶגֶן פוּן מִצְרַיִם וְלֹא אוּנ מַיין פָּנִים זָאל נִיט גִזֶעהֶן וֶוערֶן לֵיידִג אַז אִיר וֶועט קוּמֶען עוֹלֶה רֶגֶל זַיין אִין יְרוּשָׁלַיִם זָאלְט אִיר בְּרֶענְגֶען עוֹלוֹת פוּן מַיינְט וֶועגֶען: (טז) וְחַג הַקָּצִיר אוּנ דֶעם יוֹם טוֹב וָוס אִיז אִין חוֹדֶשׁ סִיוָן וָוס דֶענְצְמָאל אִיז דֶר שְׁנִיט בִּכּוּרֵי פוּן דַיינֶע עֶרְשְׁטֶע צֵייטִיגֶע וֶוערְק אֲשֶׁר וָואס דוּ זֵייעֶסְט אִין פֶעלְד דָס מֵיינְט מֶען דֶעם

מצות השם

אִים פָאר שְׁטֵיינֶען אֲפִילוּ דֶער אַלֵיין הָט נִיט גֶעדִינְט נָאר דִיא וָוס עֶר הָאט זִייא צוּא גֶערֶעט קוּמְט אִים פָאר־ט מֶען זָאל אִים פַאר שְׁטֵיינֶען אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בַּייא זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צֵייט:

(פח) (שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחוֹג לִי בַּשָּׁנָה) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַז יֶעדֶער יוּד וָואס עֶר אִיז גֶעקוּמֶע גֶעזֶעהֶן צוּא וֶוערֶען אִין דֶער עֲזָרָה וֶוען דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען הָאט עֶר גֶעדַארְפְט צוּא בְּרֶענְגֶען אַיין קָרְבָּן אוּנ גֶם וֶוערְט אָן גֶערוּפֶען (שַׁלְמֵי חֲגִיגָה) אוּנ דֶער חִיּוּב אִיז דֶעם עֶרְשְׁטֶען יוֹם טוֹב פוּן דִי (שָׁלֹשׁ רְגָלִים) דָאס הֵייסְט פוּן דִי דְרַייא יָמִים טוֹבִים וָוס יֶעדֶער יוּד הָאט גֶעמוּזְט אוֹיף גֵיין קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָארְט ווִיא דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען דֶערְמִיט הָאט עֶר גֶעדַארְפְט בְּרֶענְגֶען דָם קָרְבָּן אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג גֶעוֶען בַּיי זְכָרִים וֶוען דָאס ביהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען:

בשדה וחג האסף בצאת השנה באספך את־מעשיך מן־השדה׃ יז שלש פעמים בשנה יראה כל־זכורך אל־פני האדן יהוה׃ יח לא־

וחגא דכנשא במפקא דשתא במכנשך ית עובדיך מן חקלא׃ יז תלת זמנין בשתא יתחזון כל דכורך קדם רבון עלמא יי׃ יח לא תכוס על חמיע

ת״א וחג האסף חגיגה יח ראש השנה יג מנחות פד: יראה סנהדרין ד: כל זכורך חגיגה ז׳ ס׳ הזוהר פרשת שלח לך: לא תזבח פסחים סג לה:

בעל הטורים

(טז) האסיף. ב׳ במס׳. דין ואידך האסיף תקופת השנה והיינו דאיתא בפ״ק דסנהדרין חג האסיף תקופת השנה שיהא חג האסיף בתקופה חדשה ואיך משמע זה בכאן אדרבה לכאורה משמע בהיפך שיהא בתקופה ישנה אלא ה״פ חג האסיף מתחיל עם בצאת השנה אם כן צריך שיהא בתקופת השנה חדשה:

רשב״ם

וצוה הק׳ לישב בסוכות לזכרון כי במדבר ישבו באהלים ולא הי׳ להם קרקע ולא דגן ותירוש ויצהר. הרי שלשה רגלים תלוים כולם בפירות הארץ. אביב. וקציר. ואסיף: (יז) האדון ה׳. והארץ שלו שלא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות כמו שמפורש בפ׳ כי תשא. שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה׳ אלהי ישראל. וסמיך ליה כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות וגו׳. וכן בכל מקום לפי ענין המעשה (בהקב״ה) שבפרשה קורא את הקב״ה וגם רבותינו דרשו הנה האדון ה׳ צבאות מסעף פארה בכל מקום שאתה מוצא את הלשון הזה מוציא דיורין ומכניס דיורין: (יח) לא תזבח על חמץ. שתהא

רש״י

בכורי מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים שתי הלחם הבאים בעצרת היו מתירין ו החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש שנאמר (במדבר כח) וביום הבכורים וגו׳: וחג האסיף. הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספין אותה אל הבית מפני הגשמים: (יז) שלש פעמים וגו׳. לפי שהענין מדבר בשביעית ז הוצרך לו׳ שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא): כל זכורך. הזכרים ח שבך: (יח) לא

בית יהודא

טוב שבועות הייסט חג הקציר, דר יום טוב ווס מען הייבט אן שניידען דיא תבואה אין פעלד: ובכורי מעשיך). דיא ערשט־צייטיגע פון דיין ארבעט אין פעלד (שהוא זמן הבאת בכורים) דס איז די צייט ווס מען ברייננט די ערשט־צייטיגע תבואה אין בית המקדש (ששתי הלחם הבאין בעצרת היו מתירין החדש למנחות) ווארום דיא צוויא חלות וואס מען ברייננט אין בית המקדש אין יום טוב שבועות פון די מעהל ווס זעגען פון די נייע ווייץ, זעגען מתיר מען זאל מעגען ברייננען מנחות פון דיא מעהל פון דיא נייע ווייץ (ולהביא בכורים למקדש) אונ פון שבועות אונ ווייטער הייבט מען אן ברייננן בכורים ודיא ערשט־צייטיגע פירות) אין בית המקדש (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק וביום הבכורים וגו׳, ווערט דר יום טוב שבועות גערופען יום הבכורים: וחג האסיף). (הוא חג הסכות) דר יום טוב סוכות הט נאך אנאמן חג האסיף: ובאספך את מעשיך). ווען דוא ווערסט פארזאמלען דיין ארבעט פון פעלד (שכל ימות החמה התבואה מתיבשת בשדות) ווארום אגאנצן זומער טריקונט מען דיא תבואה אין די פעלדער (ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים) אין די צייט פון סוכות פארזאמלט מען דיא תבואה אין די שטובען אונ שפייכלערס ווייל עס איז די צייט פון רעגען: (יז) ושלש פעמים וגו׳). זאגט רש״י (לפי שהענין מדבר בשביעית) ווייל די פסוקים שמועסן פון שביעית אונ אין דעם יאר שביעית (שמטה) איז ניטא די צייט פון אביב אונ ניט דיא צייט פון קציר אונ ניט די צייט פון אסיף, דריבער זאלן די דרייא ימים טובים אויך ניט זיין אין דעם יאהר אדער זיי קענען זיין אין אנדערע צייטן אין יאהר (הוצרך לומר) דארף דר פסוק זאגן (שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן) די דרייא ימים טובים זאלן ניט אפגעקענומען ווערען פון זייערע צייטען: וכל זכורך). מיינט מען (הזכרים שבך) די אלע זכרים וואס זענען דא ביי יודען דארפען קומען אין ירושלים אויף יו״ט: (יח) ולא תזבח על חמץ וגו׳). זאגט רש״י דער פסוק מיינט (לא

שפתי חכמים

בכורי מעשיך מה בכורים דשם חג השבועות אף בכורים דהכא הוא גמי חג השבועות: ו ומנחת העומר הקרבה בט״ז בניסן היתה של שעורים ואף מנחת קנאות הבאה מן השעורים אינה נקרבה מן החדש קודם הקרבת שתי הלחם הבאים מן החטים: ז דאם לא כן הא כבר אמור (כת״י) וכ״ל דה״פ הואיל והרגלים תלויין במלאכת התבואה חג האביב חג הקציר וחג האסיף ובשביעית אסורים קצירה ואסיפה סד״א דהרגלים ג״כ לא יהגו קא משמע לן: ח אמר הזכרים להורות שזכורך במלאפו״ס הוא כמו זכר בקמ״ץ ואמר שבך להורות שהכנוי של

פירוש לתורת אלהים

יום טוב פון שבועות (עיין רש״י) וחג אונ דעם יום טוב האסיף וואס מען זאמילט דענצמאל איין דיא תבואה דאס מיינט מען סוכות בצאת אין דעם אוים גיין פון דעם יאר ווען דס יאר איז שון אוועק גגאנגן אונ דר יום טוב איז שון אין אנדרן יאר באספך אין דיין טאהן איין זאמלין דיין ווערק פון דעם פעלד: (יז) שלש פעמים בשנה דרייא מאל אין יאר יראה זאל געזעהן ווערן אלי דייני זכרים אל פר דעם האר גאט אין ירושלים: (יח) לא תזבח על חמץ דם זבחי דו זאלסט

ליקוטים על התורה

די מצרים האבין ארויסגעטריבען די יודין פון מצרים, אונ האבן ניט גילאזין די יודין זאלן ווארטין אין מצרים ביז זייער טייג וועט זאהער ווערין אונ זיי האבין גמוזט באקין מצות, דריבער רופט מען דעם יום טוב חג המצות, דאס גיהער צום גוף. דר יום טוב שבועות הט אויך צוויי נעמן, ווייל אין די צייט הייבט מען אן שניידין ווייץ, דריבער רופט מען דעם יום טוב חג הקציר דם גיהער צום גוף, אונ ווייל הקב״ה הט גיוואלט די יודין זאלין ציילין זיבן וואכן. ביז זיי וועלען ריין ווערין פון די טומאה פון מצרים, אונ זאלין יעדער וואך מער געהייליגט ווערין זיי זאלין קענען נעמן די תורה אין סוף זיבן וואכין, דריבער רופט מען דעם יום טוב חג השבועות, דם גיהער צו די נשמה, דער יום טוב סוכות הט אויך צוויי נעמן, ווייל הקב״ה הט בדעקט די יודין מיט וואלקנס פון אלע זייטין, ווען זייא זענען ארויס

מצות השם

(פט) (לא תזבח וגו׳) דאס איז דיא מצות עשה ווען מען האט מקריב געוועזען דעם קרבן פסח אום ערב פסח האט שון ניט געטארט זיין קיין חמץ אין שטוב אונ דיא מצוה איז נוהג (בזמן הבית):

תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃ יט רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה

דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִיתוּן בַּר מִן מַדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא עַד צַפְרָא׃ יט רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית

תו"א זבחי פסחים פד : ולא ילין חלב פסחים עא חגיגה י : ראשית בכורים פג פד פסחים עא בתרא פא :

רשב"ם

השבתת שאור קודמת לוא"ו שעות של ארבעה עשר שהוא זמן שחיטת פסח משבע ולמעלה : חלב חגי. הפסח. כתוב בו ולא תותירו ממנו עד בקר. וה"ה לאימורין : (יט) ראשית בכורי אדמתך. משבעת המינים האמורים בפ' כי תבא ולקחת מראשית כל פרי האדמה. בעלותך ברגלים אז תביא ביכוריך: לא תבשל גדי בחלב אמו. דרך העזים ללדת שני גדיים יחד. ורגילים היו לשחוט אחד מהם ומתוך שרוב חלב בעזים. כדכתיב ודי חלב עזים ללחמך וגו'. היו רגילים לבשלו בחלב האם ולפי ההווה דבר הכתוב. וגנאי הוא הדבר ובליעה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים. ודוגמא זו באותו ואת בנו ושילוח

בית יהודא

תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן עַד שֶׁתְּבַעֵר הֶחָמֵץ) מֶען זָאל נִיט שֶׁעכְטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח דֶעם פִירְצֶעהְנְטֶען טָאג אִין נִיסָן, בִּיז מֶען וֶועט אַרוֹיסְגֶעמֶן דֶעם חָמֵץ פוּן שְׁטוּב : וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי וגו'). מֶען מֵיינְט (חוּץ לְמִזְבֵּחַ עַד בֹּקֶר) נָאכְדֶעם ווִי מֶען הָט גֶעשְׁאַכְטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח זָאל מֶען נִיט לָאזֶען לִיגֶען דִי חֵלֶב פוּן קָרְבַּן פֶּסַח (אוֹיף אַ אָרְט) נִיט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז אִין דֶר פְרִיה, ווָארוּם אַז עֶס וֶועט ווֶערֶן פְרִיה וֶועט דִי חֵלֶב זַיין פָּסוּל צוּ מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, זָאגְט רַשִׁ"י (יָכוֹל אַף עַל הַמַּעֲרָכָה יִפָּסֵל בְּלִינָה) אִיךְ ווָאלְט מֵיינֶען אַז דִי חֵלֶב זֶענֶען גֶעלֶעגֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז אִין דֶר פְרִיה, זָאל אוֹיךְ זַיין דִי חֵלֶב פָּסוּל (תַּלְמוּד לוֹמַר עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה) זָאגְט דֶר פָּסוּק אוֹיב דִי חֵלֶב אִיז גֶעלֶעגֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז אִין דֶר פְרִי אוּנ אִיז נָאךְ נִיט פַארְבְּרֶענְט גֶעווָארֶען, מֶעג מֶען דִי חֵלֶב פַארְבְּרֶענֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אִין דֶר פְרִיה (עיין ש"ח) : וְלֹא יָלִין). זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר) ווָס מִיר זָאגֶען אַז דִיא חֵלֶב אִיז גֶעלֶעגֶען נִיט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אַגַאנְצֶע נַאכְט ווֶערְט פָּסוּל, דָאס אִיז נָאר אוֹיב עֶס אִיז גֶעלֶעגֶען בִּיז דֶר מָארְגֶענְשְׁטֶערֶען אִיז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶען (שֶׁנֶּאֱמַר עַד בֹּקֶר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי חֵלֶב זָאל נִיט נֶעכְטִיגֶען אוֹיסֶער דֶעם מִזְבֵּחַ בִּיז אִין דֶער פְרִיה (אֲבָל כָּל הַלַּיְלָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָרִצְפָּה לְמִזְבֵּחַ) אָבֶער אַגַאנְצֶע נַאכְט מֶעג מֶען אוֹיפְהֵייבֶען דִי חֵלֶב פוּן דִי פָאדְלָאגֶע אוּנ לֵייגֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ פַארְבְּרֶענֶען : (יט) וְרֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ וגו'). זָאגְט רַשִׁ"י (אַף הַשְּׁבִיעִית חַיֶּיבֶת בְּבִכּוּרִים) אֲפִילוּ דִי פֵּירוֹת ווָס ווַאקְסֶען אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען יָאהר (אִין שְׁמִטָּה) דַארְף מֶען פוּן זֵיי בְּרֵיינְגֶען בִּכּוּרִים (לְכָךְ נֶאֱמַר אַף כָּאן בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט דָא בַּיי שְׁמִטָּה אוֹיךְ דִי עֶרְשְׁטֶע צֵייטִיגֶע פֵּירוֹת פוּן דַיין לַאנְד זָאלְסְטוּ בְּרֵיינְגֶען אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְדֶער דִין אִיז נִיט אַזוֹי אִין דֶעם יָאהר שְׁמִטָּה בְּרֵיינְגְט מֶען נִיט בִּכּוּרִים, ועיין ש"ח), זָאגְט רַשִׁ"י (כֵּיצַד)

רש"י

תזבח על חמץ וגו'. לא תשחט את ה הפסח בי"ד בניסן עד שתבער החמץ (מכילתא פסחים סג) : ולא ילין חלב חגי וגו'. י חוץ למזבח : עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת"ל (ויקרא ו) על מוקדה על המזבח ב כל הלילה : ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר שנא' עד בקר אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח : (יט) ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בבכורים לכך נאמר אף כאן ל בכורי אדמתך. כילד אדם

שפתי חכמים

זטרך הוא במקום בך ולא במקום שלך כי אין הזכרים קנוים לך כמו ביתך ושדך רק פי' הזכרים שבך כלו' הנמלאים בך ובעמך : ט אמר את הפסח במקום דם זבחי להורות שאין זבחי האמור כאן אלא הפסח בלבד לאפוקי חגיגה ואמר בי"ד בניסן להורות שאין זה הלאו אלא בי"ד בניסן בלבד ולא בשאר ימות השנה ואמר עד שתבער החמץ במקום על חמץ מפני שעל חמץ משמע על החמץ ממש לכן אמר עד שתבער החמץ : י פי' כשנזרק דמו ביום באם היו החלבים על גבי הרצפה דהיינו חוץ למזבח על אחר שעלה ע"ה נפסלו בלינה [מגילה קף כ] : כ פי' היא העולה כל הלילה לאו למעוטי להקטרה מן הבקר ואילך אלא לומר שאם העלו על המזבח אפי' רגע אחד קודם אור הבקר כשר להקרבה אפי' אחר אור הבוקר. ואין להקשות אם כן תרי קראי ל"ל י"ל דעיקר קרא דעל מוקדה וגו' בא ללמד שמלוה להעלותן על המזבח מעת שקיעת החמה ויניחן שם כל הלילה כדי שיתעכלו יפה והגב נלמד ג"כ שאם היו על המערכה כשרים להקטרה אפי' אחר אור הבוקר וכדמשמע הקרא דלא ילין וכזה יתורלו קושיות של הרא"ם : ל וכקלת נוסחאות אינו רק כתיב בכורי אדמתך אדם נכנס וכו' וכ"כ הרא"ם והג"א דאין השביעית חייב בבכורים דאין יכול לומר ועתה הנה הבאתי וגו' אשר נתת לי דהא לא נתן אלא הוא הפקר

ליקוטים על התורה

נעגאנגען פון מִצְרַיִם אוּנ זֶענֶען גיוועזען אִין דֶר מִדְבָּר, דִי הַיינְט פוּן דִי זוּנֶען ווָס אִיז אִין דֶר מִדְבָּר זָאל אוֹף זֵיי נִיט בְּרֶענֶען, דְרִיבֶּער זִיצֶען מִיר אוֹיךְ אִין סוּכּוֹת, אוּנ מֶען רוּפְט דֶעם יוֹם טוֹב חַג הַסּוּכּוֹת, דָס גִיהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה, אוּנ ווַייל ווֶען דִי יוּדִין זֶענֶען גִוועזֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאבֶּן גִהַאט אֵייגֶענֶע פֶעלְדֶער אוּנ ווַיינְגֶערְטֶנֶר אוּנ הָאבֶּן דִי צַייט פַארְזַאמֶלְט אַלֵי תְּבוּאוֹת אוּנ פְרוּכְטִין, דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם יוֹם טוֹב חַג הָאָסִיף, דָס גִיהֶער צוּם גוּף, אוּנ אוֹף דִי דְרַיי יָמִים טוֹבִים הָט הקב"ה גִיבָּאטִין דִי יוּדִין זָאלֶען קוּמֶן אִין יְרוּשָׁלַיִם צוּא דַאנְקֶן הקב"ה אוֹף דִי אַלֶע טוֹבוֹת ווָס הקב"ה הָט מִיט זֵיי גִיטָאהְן, צוּם גוּף אוּנ צוּ דִי נְשָׁמָה, אוּנ בֶּעטִין בַּייא הקב"ה עֶר זָאל מִיט זֵיי ווַייטֶער טָאן טוֹבוֹת, ווָס גִיהֶערִין צוּם גוּף, אוּנ צוּ דִי תְּבוּאָה אוּנ פְרוּכְטֶן, אוּנ ווָס גִהֶער צוּ דִי נְשָׁמָה :

פירוש לתורת אלהים

נִיט שֶׁעכְטֶן דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח אוּם עֶרֶב פֶּסַח בִּיז דוּ ווֶעסְט מְבַעֵר חָמֵץ זַיין וְלֹא יָלִין אוּנ עֶס זָאל נִיט נֶעכְטִיגֶען חוּץ לַמִּזְבֵּחַ חֵלֶב חַגִּי דֶר חֵלֶב פוּן דִי קָרְבָּנוֹת עַד בֹּקֶר בִּיז אִין דֶער פְרִי מֶען מוּז דָאס אוֹף בְּרֶענְגִין אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ אֵיי דֶער מָארְגֶן שְׁטֶערֶן גֵייט אוֹיף : (יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי דִי תְּבוּאָה אָדֶר פֵּירוֹת פוּן דִי זִיבֶּן מִינִים ווָאס ווֶערְט צוּם עֶרְשְׁטֶן צֵייטִיג אַדְמָתְךָ ווָאס ווַאקְסֶן אוֹף דַיין עֶרְד אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תָּבִיא זָאלְסְטוּ

מצות השם

(צ) (וְלֹא יָלִין וגו') דָאס אִיז דִיא מִצְוָה אַז מֶען טָאר נִיט לָאזֶען אִיבֶּער נֶעכְטִיגֶען דָאס פְלֵייש פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת בִּיז אִין דֶער פְרִיא אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג (בִּזְמַן הַבַּיִת) :

(צא) (רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי וגו') דָאס אִיז דִיא מִצְוָה אַז מֶען דַארְף בְּרֶענְגֶען אִין דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַרַיין דִיא עֶרְשְׁטֶע פֵּירוֹת פוּן תְּבוּאָה אָדֶער פֵּירוֹת אוּנ דֶער חִיּוּב אִיז נָאר בִּזְמַן ווֶען דָאס בֵּיהמ"ק אִיז גֶעשְׁטַאנֶען :

אֱלֹהֶ֑יךָ לֹֽא־תְבַשֵּׁ֥ל גְּדִ֖י בַּחֲלֵ֥ב אִמּֽוֹ׃
פ ששי כ הִנֵּ֨ה אָנֹכִ֜י שֹׁלֵ֤חַ מַלְאָךְ֙ לְפָנֶ֔יךָ
לִשְׁמָרְךָ֖ בַּדָּ֑רֶךְ וְלַהֲבִ֣יאֲךָ֔ אֶל־
הַמָּק֖וֹם אֲשֶׁ֥ר הֲכִנֹֽתִי׃ כא הִשָּׁ֧מֶר

מַקְדְּשָׁא דַּייָ אֱלָהָךְ לָא
תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב׃
כ הָא אֲנָא שָׁלַח מַלְאָכָא
קֳדָמָךְ לְמִטְּרָךְ בְּאָרְחָא
וּלְאַעָלוּתָךְ לְאַתְרָא
דְּאַתְקֵנִית׃ כא אִסְתַּמַּר

תו"א לא תבשל קידושין נז סנהדרין ד חולין קיג קטו : בחלב אמו סנהדרין ד חולין קיד : הנה אנכי קמא לג עקרים מ"ד פל"ז :

רשב"ם

הקן ללמדך דרך תרבות צוה הכתוב ולפי שברגל היו אוכלים בהמות הרבה . הזהיר בפ' רגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי בחלב אמו . וה"ה לכל בשר בחלב כמו שפירשו רבותינו בשחיטת חולין : (כ) שולח מלאך וגו'. כדכתיב ביהושע כי אני שר צבא ה' עתה באתי להושיע את ישראל :

רש"י

ככנס לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי מ לסימן ומקדישה ואין בכורים אלא משבעת נ המינין האמורין במקרא (דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגו': **לא תבשל גדי.** אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא ל' ולד רך ממה שאתה מוצא בכמה מקומות ס בתורה שכתוב גדי והוצרך לפ' אחריו עזים כגון (בראשית לח) אנכי אשלח גדי עזים את גדי העזים (שם כז) שני גדיי עזים ללמדך שכ"מ שנא' גדי סתם אף עגל וכבש במשמע ובג' מקומות נכתב בתורה א' לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול (פסחים כז חולין קטו) : (כ) **הנה אנכי שולח מלאך.** כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם (שמות לג) כי לא אעלה ע בקרבך : **אשר הכינותי.** אשר זמנתי לתת לכם זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר

בית יהודא

ווי אַזוֹי בְּרֵיינְגְט מֶען בִּכּוּרִים (אָדָם נִכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ) אַמֶענְטְשׁ גֵייט אַרַיין אִין זַיין פֶּעלְד (רוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה) עֶר זֶעהְט דִי עֶרְשְׁטֶע פַייג וָוָאס אִיז צַייטִיג גֶעוָוארֶן (כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גְּמִי לְסִימָן) וִויקוֹילְט עֶר אַשְׁטִיקוֹיל גְרָאז אַרוּם דִי פַייג פַר אַצֵייכֶן אַז זִיא אִיז דִי עֶרְשְׁטֶע צַייטִיגֶע פַייג, אוּנ עֶר לָאזְט אִיר נָאךְ וַואקְסֶן אוֹיף דֶעם בּוֹים (וּמַקְדִּישָׁהּ) אוּנ עֶר הֵיילִיגְט דִי פַייג, עֶר זָאגְט דִי פַייג זָאל זַיין בִּכּוּרִים, זָאגְט רש"י (וְאֵין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים הָאֲמוּרִים בַּמִּקְרָא) בִּכּוּרִים בְּרֵיינְגְט מֶען נָאר פוּן דִי זִיבְּעֶן מִינִים וָוָאס שְׁטֵייעֶן אִין דִי תּוֹרָה (אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וגו') ווייץ, גֶערְשְׁטֶן נאוּנ ווייטֶער ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה עֵקֶב] : [לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי]. זָאלְסְט נִיט קָאכֶן אַצִיג אִין דִי מִילְךְ פוּן זַיין מוּטֶער, זָאגְט רש"י (אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בִּכְלַל גְּדִי) אַז מֶען זָאגְט גְּדִי מֵיינְט מֶען נִיט נָאר אַצִיג, אַקַאלְבּ אוּנ אַשֶׁעפְּס וֶוערֶן אוֹיךְ גֶערוּפֶן אִין דִי תּוֹרָה גְּדִי (שֶׁאֵין גְּדִי אֶלָּא לָשׁוֹן וְלַד רַךְ) אַיוּנְגֶע קִינְד פוּן בְּהֵמוֹת רוּפְט דִיא תּוֹרָה גְּדִי (מִמַּה שֶּׁאַתָּה מוֹצֵא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב גְּדִי) מִיר גֶעפִינֶען פִיל מָאהל אִין דִיא תּוֹרָה ווֶען עֶס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען דֶר וָוארְט „גְּדִי" אוּנ דִי תּוֹרָה מֵיינְט נָאר אַצִיג אוּנ קַיין אַנְדֶער מִין (וְהוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ אַחֲרָיו עִזִּים) דַארְף דִיא תּוֹרָה שְׁרַייבֶּען גְּדִי עִזִּים (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים, אֶת גְּדֵי הָעִזִּים, שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים (לְלַמֶּדְךָ) דִיךְ צוּא לֶערְנֶען (שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּדִי סְתָם אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּמַשְׁמַע) אָבֶּער וואוּ עֶס שְׁטֵייט נָאר דֶר וָוארְט „גְּדִי" אַלֵיין, מֵיינְט מֶען אֲפִילוּ אַקַאלְבּ אוּנ אַשֶׁעפְּס אוֹיךְ (וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתַּב בַּתּוֹרָה) אִין דְרַיי אֶרְטֶער שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה דֶער דִין לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ (אֶחָד לְאִיסּוּר אֲכִילָה) אַיין מָאל שְׁטֵייט דֶר דִין אוֹיבּ מֶען הָאט גֶעקָאכְט דֶעם גְּדִי מִיט דִי מִילְךְ פוּן זַיין מוּטֶער, טָאר מֶען נִיט עֶסֶן נִיט דֶעם גְּדִי נִיט דִיא מִילְךְ (וְאֶחָד לְאִיסּוּר הֲנָאָה) דָאס אַנְדֶערֶע מָאהל שְׁטֵייט דֶער דִין אֲפִילוּ הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן דֶעם גְּדִי מִיט דִי מִילְךְ טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט (וְאֶחָד לְאִיסּוּר בִּישּׁוּל) דָם דְרִיטֶע מָאהל שְׁטֵייט דֶר דִין אֲפִילוּ קָאכֶען דֶעם גְּדִי מִיט דִי מִילְךְ טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט : (כ) [הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ]. זָאגְט רש"י (כָּאן נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁעֲתִידִין לַחֲטוֹא וּשְׁכִינָה אוֹמֶרֶת לָהֶם כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ) דָא זֶענֶען דִי יוּדֶען אָנְגֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען אַז זֵיי וֶועלֶן זִינְדִיגֶען אוּנ הקב"ה זָאגְט צוּ זֵיי עֶר וֶועט נִיט גֵיין מִיט זֵייא נָאר עֶר וֶועט שִׁיקֶען אַמַּלְאָךְ : וַאֲשֶׁר הֲכִינוֹתִי]. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (אֲשֶׁר זִמַּנְתִּי לָתֵת לָכֶם) דִי לַאנְד וָוָאס אִיךְ הָאבּ אָנְגֶעגְרֵייט אִיךְ זָאל זִיא אַייךְ גֶעבֶּן (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָם אִיז דֶר פֵּירוּשׁ פוּן פָּסוּק (וּמִדְרָשׁוֹ) אוּנ דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנוֹתִי מֵיינְט מֶען צוּ דֶעם אָרְט צוּא דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (אֲשֶׁר הֲכִנוֹתִי כְּבָר) וָוָאס אִיךְ הָאבּ שׁוֹין לַאנְג אָנְגֶעגְרֵייט (מְקוֹמִי נִכָּר כְּנֶגְדּוֹ) מַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) הנה אנכי. בזכות עשרת הדברות שמתחילין באנכי אני שולח מלאך לפניך לשמרך. ד"א אמר לו הקב"ה הנה אנכי אמר לו משה איני מבקש מלאך לילך עמנו אלא אתה בכבודך ואם אין שכינתך הולכת עמנו אין אנו זזין מכאן. אמר לו

שפתי חכמים

לכל : מ דאל"כ היאך הוא יודע איזהו ראשית או לא : נ כדילפינן מג"ש דארץ ארץ והוצרך לפרש זה משום דאל תקשה א"כ היה צריך כל הימים להפש ביערים ובשדות אחר כל המינים איזה פרי נתבשל בתחלה כדי להביא אותה בכורים : ס כדי שלא יקשה לך דלמא מה שכתוב גדי העזים בכין אב הוא ללמדך בכ"מ שנאמר גדי היינו גדי עזים לכ"פ שאתה מולא בכמה מקומות והוו להו ג' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין לכ"ע : ע ואע"פ שמשה רבינו ע"ה ביטל אותה

פירוש לתורת אלהים

בְּרֶענְגִין בֵּית אִין גָאטְס הוֹיז אִין בהמ"ק לא דוּ זָאלְסְט
נִיט קָאכֶען אַיין צִיקְעלִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ אִין דֶער מִילְךְ פוּן
זַיין מוּטֶר מֶען טָאר נִיט קָאכֶען פְלֵייש מִיט מִילְךְ :
(כ) הִנֵּה אִיךְ וֶועל שִׁיקִין אַמַּלְאָךְ פַר דִיר לִשְׁמָרְךָ בַּדֶּרֶךְ
צוּ הִיטֶן דִיךְ אִין וֶועג וְלַהֲבִיאֲךָ אוּנ צוּ בְּרֶענְגֶן דִיךְ אֶל
צוּא דֶעם אָרְט אֲשֶׁר וָואס אִיךְ הָאבּ אָן גְּבְרֵייט צוּא
גֶעבֶּן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל : (כא) הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו הִיט דִיךְ פַאר
דֶעם מַלְאָךְ וּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ אוּנ הֶער זַיין קוֹל אַל דוּא

מצות השם

(צב) (לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ) דָאס אִיז דִי מִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה אַז אַיין יוּדִ'שׁ קִינְד טָאר נִיט קָאכֶען קַיין פְלֵייש מִיט מִילֶעךְ אוּנ אוֹיף דֶעם קָאכֶען קוּמְט מַלְקוֹת אוּנ אַז מֶען הָאט גֶעקָאכְט פְלֵייש מִיט מִילֶעךְ מוּז מֶען דָאס בַּאגְרָאבֶּן אוּנ מֶען טָאר נִיט דֶער פוּן קַיין הֲנָאָה הָאבֶּען אוֹיךְ פְלֵייש פוּן אַיין עוֹף אוּנ אַיין חַיָּה טָאר מֶען נִיט עֶסֶען אַז מֶען הָאט דָאס גֶעקָאכְט מִיט מִילֶעךְ אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אִין יֶעדֶער צַייט בַּייא זְכָרִים אוּ נְקֵבוֹת :

מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי
לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃
כב כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ
וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי
אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ׃
כג כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ
אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃ כד לֹא־

מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבֵּל
לְמֵימְרֵהּ לָא תְסָרֵב
לְקִבְלֵהּ אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק
לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי בִשְׁמִי
מֵימְרֵהּ׃ כב אֲרֵי אִם
קַבָּלָא תְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ
וְתַעְבֵּד כֹּל דַּאֲמַלֵּיל
וְאֶסְנֵי יָת סָנְאָךְ וְאָעִיק
לִדְמְעִיקִין לָךְ׃ כג אֲרֵי
יְהָךְ מַלְאֲכִי קֳדָמָךְ
וְיַעֲלִנָּךְ לְוָת אֱמוֹרָאֵי
וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְנַעֲנָאֵי
חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי וְאֶשֵׁיצִנּוּן׃
כד לָא תִסְגּוּד לְטַעֲוָתְהוֹן

תו"א אל תמר בו סנהדרין לח : כי שמי שם עקדה שער מו :

רשב"ם

(כא) אל תמר בו. מגזירת אם המר ימירנו . ואם הוא דגש . הרי הוא מן וריחו לא נמר . כמו אל תפל דבר מגזירת נפל . אבל אינו מגזירת סרבנות מן מרה מריתם. שא"כ היה לו לומר אל תמרה כמו כל איש אשר ימרה את פיך: כי שמי בקרבו. בשמי הוא מצוה לכם. אבל לשאת לפשעכם אין בידו השות: (כג) כי ילך.

בעל הטורים

(כב) וצרתי. ב' במסור' דין ואידך וצרתי עליך מולב והקימותי עליך

רש"י

מקומי ניכר פ כנגדו וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה : (כא) אל תמר בו . לשון המראה כמו (יהושע א) אשר ימרה את פיך : כי לא ישא לפשעכם. אינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאין חוטאין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו : כי שמי בקרבו . מחובר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בו ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו . מטטרו"ן בגי' שדי : (כב) וצרתי . כתרגומו צ ואעיק:

בית יהודא

ארט [מיין בית המקדש] וואס אין הימעל איז צוגערעכענט אז ער איז געגען דעם בית המקדש וואס אויף די ערד (וזה אחד מן המקראות) דאס איז איינער פון די פסוקים (שאומרים) וואס זיי זאגן (שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה) דער בית המקדש וואס אין הימעל איז גלייך געגען דעם בית המקדש וואס שטייט אויף די ערד : (כא) [אל תמר בו]. זאגט רש"י (לשון המראה) ווידערשפעניג [ניט פאלגען] (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (אשר ימרה את פיך) ווער עס וועט ווידערשפעניגען [ווער עס וועט דיך ניט פאלגען] : [כי לא ישא לפשעכם]. ער וועט ניט שיינקען אייערע זינד (אינו מלומד בכך) ער איז ניט אזוי געוואהנט ער זאל שיינקען דיא זינד (שהוא מן הכת שאינן חוטאין) ער איז פון מלאכים אונ מלאכים זינדיגען ניט (ועוד שהוא שליח) ער איז נאר א שליח געשיקט פון הקב"ה (ואינו עושה אלא שליחותו) ער טוהט נאר דיא זאך צוא וואס ער איז געשיקט געווארען : [כי שמי בקרבו]. זאגט רש"י (מחובר לראש המקרא) די דרייא ווערטער „כי שמי בקרבו" געהערען צום אנהייב פסוק (השמר מפניו כי שמי בקרבו) איר זאלט אייך היטען פאר דעם מלאך ווייל מיין נאמען איז אין אים (משותף בו) מיין נאמען איז צוזאמען מיט זיין נאמען (ורבותינו אמרו) די רבנן זאגען דער מלאך איז מטטרון (ששמו כשם רבו) זיין נאמען איז ווי דער נאמען פון זיין רבי, פון הקב"ה (מטטרון בגימטריא שדי) דער ווארט מטטרון בטרעפט דרייא הונדערט מיט פירצען ווי דער ווארט שדי : (כב) [וצרתי]. איז דערטייטש (כתרגומו)

שפתי חכמים

צ זירה שנאמר פני ילכו וגו' מ"מ בימי יהושע חזר שנאמר אני שר צבא ה' עתה באתי ע' בהרמב"ן: פ דאל"כ אשר הכינותי לך מבע"ל אבל הכינותי סתם משמע לעצמו : צ ולא תפרש כמו וצרת הכסף :

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה אפי' מלאך אינני שולח אלא הצרעה דכתיב וגם את הצרעה ודוקא לעולם הזה שולח צרעה אבל לעתיד לבא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא הה"ד הנה אנכי שולח לכם מלאך : (כא) כי לא ישא לפשעכם . כל מקום שהוא משתלח עושה שליחותי אבל אינו יכול לישא פנים כדכתיב ישא ה' פניו וגו' ולא מלאך כי שמי בקרבו לכך אני מזהירך שלא תמרה בו כאלו אתה ממרה בי לפי ששמי בקרבו והוא לא יוכל לישא לפשעכם כי ההמראה תלויה בי משל לממרה פי הגזבר שאין בידו לפטור כי ההמרות תלוי במלך . ופירש"י כי שמי בקרבו זה מטטרון ששמו כשם רבו כי מטטרון עולה בגימ' שד"י . וזכר לדבר כי שמי בקרבו תשי' היו"ד משמי וישאר ש"ד ובי"ת קו"ף של בקרבו באתב"ש שדי עם יו"ד של שמי וישאר לך מתיבת בקרבו שם שדי רבו ואומר ה"ר משה שלכך אני אומר עליו ששמו כשם רבו לפי שנקרא שמו באלפא ביתא דר' עקי' ושם מונה ע"ב שמות שיש לו :

פירוש לתורת אלהים

זאלסט אים ניט ווידער שפעניגן כי ווארום דער מלאך האט ניט ביכולת צו פאר געבען אייערע זינד כי דרום זאלסט דוא דיך היטען פאר אים [עיין רש"י] : (כב) כי אם שמוע תשמע בקולו ווארום אז דוא וועסט הערען זיין קול ועשית אונ דוא וועסט טאהן כל אלע זאכן וואס איך וועל רעדן צוא דיר ואיבתי וועל איך פיינט האבען את דייני פיינד וצרתי אונ איך וועל בלייגן את צורריך דיינע בליידגר : (כג) כי ילך מלאכי לפניך ווארום מיין מלאך וועט גיין פר דיר והביאך אונ וועט דיך ברענגן אל צו דעם לאנד וואס זיצען דארטן אצונד די אומות וואס ווערן גרופען אמורי והכחדתיו אונ איך וועל פאר טיליגען די אומות : (כד) לא תשתחוה לאלהיהם דו זאלסט דיך ניט בוקן צו זייערע אפ געטער ולא תעבדם אונ זאלסט זיי ניט דינען

ולא

תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם
ולא תעשה כמעשיהם כי הרס
תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם:
כה ועבדתם את יהוה אלהיכם
וברך את־לחמך ואת־מימיך
והסרתי מחלה מקרבך: ס שביעי כו לא
תהיה משכלה ועקרה בארצך
את־מספר ימיך אמלא: כז את־
אימתי אשלח לפניך והמתי את־

ולא תפלחנון ולא
תעבד כעובדיהון ארי
פגרא תפגרנון ותברא
תתבר קמתהון:
כה ותפלחון קדם יי
אלהכון ויברך ית מיכלך
וית משתיך ואעדי מרעין
בישין מבינך: כו לא תהי
מתכלא ועקרא בארעך
ית מנין יומיך אשלים:
כז ית אימתי אשלח
קדמך ואתפר (נ"א
ואשגש) ית כל עמא דאת

תר"א ועבדתם את קמא לב מליעא קו: וברך את ברכות מח עירובין סה קמא לב מליעא קו עקרים מ"ב י"א"ד פ"כ: מחלה מליעא קו: את מספר רהש הגה יא יבמות מט סוטה יג קידושין לט: את אימתי סוטה לו:

בעל הטורים

מלודות מלמד שלר הקב"ה על ז' עממין בכל כלי מלחמה: (כה) ועבדתם את ה' אלהיכם. אומר ל' רבים דזו תפלת רבים שאינה נמאסת. ואמר וברך את לחמך ל' יחיד דלכל אחד ואחד מברך לפי ענייננו: וברך. ג' במס' דין ואידך וברך פרי בטנך וברך עלי את אלקנה ואת אשתו כדאיתא בברכות בכוס של ברכה מסגרו לאנשי ביתו כי היכי דתתברך פרי בטנה וזהו וברך את לחמך ואת מימיך שבירך ברכת המזון וסגרו לאשתו וברך פרי בטנה וכן בעלי שבירך את אלקנה ונתעברה אשתו וזה וברך עלי וברך פרי בטנך: מימיך. ג' דין ואידך ואם מימיך נשתה וגו' ונתתי מכרס. מחוטב עליך עד שואב מימיך. ואם מימיך נשתה ונתתי מכרם לר' שאע"פ שבירך מימיהן ולא היו לריכין למים אחרים קנו מהם כמו שאמרו מכאן לאכסניא שיש לו משלו דרך ארץ הוא שיקנה מבעל אכסנאי כדי להנאותו: והסירותי. ב' במס' הכא ואידך והסירותי את כפי בשביל שהיה משה מקבל פני שכינה זכה לוהסירותי מחלה דכתיב ביה לא כהתה עינו ולא נס לחה: והסירותי מחלה מקרבך. וסמיך ליה לא תהיה משכלה שכיון שסרה המחלה לא תהיה משכלה וגם את מספר ימיך אמלא אמלא עולה ע"ב ימי שנותינו שבעים שנה תוך משנה שנולד בה ושנה שמת בה: (כו) אמלא. ג' במס' דין ואידך ואולרותיהם אמלא ופי אמלא תוכחות כשהלדיק נפטר מן העולם וממלא מספר ימיו לא מראין לו חלקו בג"ע כמ"ש גבי ר' אבהו וגבי

רשב"ם

שהרי ילך: (כד) כי הרס תהרסם. סדעתי הנהתיו תהרסם משקל דגש שנעתי ושבשתי ספרי צרפת שנקוד בהם תהרסם והוא משקל רפי כמו הרג תהרגנו. אבל מאחר כי הרס משקל דגש צ"ל כמו כן משקל דגש תהרסם דוגמת שבר תשבר. ושוב מצאתי בכל ספרי אספמיא ואשכנז כמו שהגהתי משקל דגש: (כה) והסירותי מחלה. שבאה ע"י מים רעים כמו שפירשתי במרה: (כו) לא תהיה משכלה. ואפי' בגודלו לא ימות. אלא את מספר ימיך אמלא. לבא בכלח אלי קבר: (כז) את אימתי. חתת אלהים על בעלי מלחמתך: והמתי. והסמתי מהומת קולי. כדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהומם. וכן ברק ויהום. כמו מן סבב סבותי. אבל לשון מיתה יאמר והמתי כמו והמתי ושתי כמו ושתתי. וכן כרתי ברית כמו כרתתי:

רש"י

(כד) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבותיהם. אבני' שהם מציבין להשתחות להם: (כו) לא תהיה משכלה. אם תעשה רצוני: משכלה. מפלת נפלים או קוברת את בניה קרויה משכלה: (כז) והמתי. כמו והממתי ותרגומו ואשגש. וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה כשתהפוך לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שנוטל אות

בית יהודא

ווי דר תרגום זאגט (ואעיק) איך וועל צודריקקען: (כד) נהרס תהרסם. דוא זאלסט צו ווארפען (לאותם אלוהות) צו דיא געטער: ומצבותיהם. מיינט מען (אבנים שהם מציבין להשתחוות להם) די שטיינער וואס די פעלקר פלעגן שטעלן זיי זאלין זיך בוקען ובייגען צו זיי: (כו) ולא תהיה משכלה. עס וועט ניט זיין ביי אייך יודין אמשכלה (אם תעשה רצוני) אויב דו וועסט טאהן מיין ווילען: ומשכלה. זאגט רש"י (מפלת נפלים או קוברת בניה קרויה משכלה) דיא אשה וואס געבערט טויטע קינדער, אדער זיא באגראבט אירע קינדער, ווערט זיא גערופען משכלה: (כז) והמותי. זאגט רש"י (כמו והממתי) גלייך ווי עס וואלט געשטאנען והממתי ותרגומו ואשגש) אונ דער תרגום טייטשט איך וועל זייא פארטומלען, פרמישן (וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה) אונ אזוי יעדער ווארט וואס ווערט געטייטשט „איך וועל טאן" אונ דער לעצטער אות דארף שטיין טאפיל (כשתהפוך לדבר בלשון פעלתי) אז דו פארקערסט דעם ווארט צו ריידען „איך האב גיטאהן" (יש מקומות) זענען דא ערטער (שנוטל אות

שפתי חכמים

ק ולא לעובדיהם כמ"ש כמעשיהם שבלדו: ר כלו' כל המקרא מוסב על המאמר ועבדתם את ה' אלהיכם כאלו אמר עבדו את ה' וכזה יברך

פירוש לתורת אלהים

ולא אונ זאלסט ניט טאהן אזעלכע מעשים וויא זיי טוהען כי נייערט הרס דוא זאלסט צוא פירן זייערע דמות כוכבים ומזלות ושבר אונ צוא ברעכען תשבר זאלסט דוא צו ברעכען מצבותיהם זייערי שטייענדגע וואס זיי בוקען זיך צו זייא: (כה) ועבדתם אונ איר זאלט נאר דינען גאט אייער גאט וברך אונ גאט ברוך הוא וועט געבען אברכה אין דיין ברוט ואת מימיך אונ אין דיין וואסער והסירותי איך וועל אפ טאהן קראנקהייט מקרבך פון דיר: (כו) לא אז דו וועסט טאהן מיין ווילן וועט ניט זיין משכלה אזו איין אשה וואס זי איז מפיל קינדער ועקרה אדער איין עקרה בארצך אין דיין לאנד את מספר די צאל פון דיינע טעג אמלא וועל איך דער פולן איר וועט לאנג לעבען: (כז) את אימתי מיין פארכט אשלח וועל איך שיקן פאר דיר אלי כנענים

כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃
כח וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃
כט לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ

אונקלוס

אַתּוּן לְאַגָּחָא בְּהוֹן וְאֶמְסַר יָת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ מְחַזְרֵי קְדָל׃
כח וְאֶשְׁלַח יָת עַרְעִיתָא קֳדָמָךְ וּתְתָרֵךְ יָת חִוָּאֵי יָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת חִתָּאֵי מִן קֳדָמָךְ׃
כט לָא

תולדות אהרן

ושלחתי את גם :

בעל הטורים

ר"א בן פדת בתענית וזהו מספר ימיך אמלא ותולדותיהם אמלא ופי' אמלא תוכחות אין לאדם להוכיח לחבירו אלא סמוך לפטירתו כדי שלא

בית יהודא

הכפולה) וואס מען נעמט אוועק דעם טאפעלען אות (ומדגיש את האות) אונ מען שטעלט אפינטעל אין אות (ונוקדו במלאפום) אונ די נקודה איז אחולם וואו (כגון והמותי מן והמם גלגל עגלתו) אזו ווי דר ווארט „והמותי". איז גענומען געווארען פון ווארט „והמם" גלגל עגלתו (וסבותי מגזרת וסבב בית אל) וסבותי איז פון ווארט וסבב (ודלותי מגזרת דללו וחרבו), דלותי איז פון ווארט דללו, (ועל כפים חקותיך מגזרת חקקי לב) חקותי איז פון ווארט חקקי, (את מי רצותי מגזרת רצץ עזב דלים) רצותי איז פון ווארט רצץ, זאגט רש"י (והמתרגם והמותי ואקטל) דר וואס טייטשט והמותי ואקטל, איך וועל הרגען (טועה הוא) האט ער אטעות (שאילו מגזרת מיתה היתה) ווארום אז דר ווארט והמותי וואלט געוועזן פון ווארט הרגען (אין ה"א שלה בפתח) וואלט דער ה' ניט געוועזן מיט אפתח (ולא מם שלה מודגשת) אונ אין מם וואלט ניט געוועזן אפינטעל (ולא נקודה מלאפו"ם) אונ עס וואלט ניט געוועזן גפינטעלט מיט אחולם (אלא והמתי) נאר עס וואלט געשטאנען והמתי (כגון) דהיינו ווי עס שטייט והמתה את העם הזה (והתי"ו מודגשת) אין תיו וואלט געדארפט שטיין אפינטעל (לפי שתבא במקום שתי תוין) ווייל דר תי"ו ווערט גערעכענט פר צוויא תוין (האחת נשרשת) איין ת' איז פון ווארט אליין (לפי שאין מיתה בלא ת') ווייל דר ווארט מיתה איז דאך מיט את' (והאחרת משמשת) דער אנדערער ת' קומט צוא בעדינען פאר דעם ווארט „איך" (כמו) ווי עס שטייט (אמרתי) איך האב געזאגט (חטאתי) איך האב גיטאן (עשיתי) איך האב געזינדיגט (וכן ונתתי התי"ו מודגשת) אונ אזוי איז אין ווארט ונתתי איז דר אנדערער תיו מיט אפינטעלע (שהיא באה במקום שתים) ווייל דער תיו קומט פאר צוויי תוין (לפי שהיה צריך שלשה תוין) ווייל דער ווארט דארף דרייא תוין (שתים ליסוד) צוויי תוין דארף מען צום ווארט אליין (כמו) ווי עס שטייט (ביום תת ה') אין דעם טאג ווען הקב"ה וועט געבין, איז תת מיט צוויא תוין (מתת אלהים היא) איז מתת מיט צוויי תוין (והשלישית לשמוש) דעם דריטען ת' דארף מען צום בעדינען פר דעם ווארט „איך": ערף. (שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם) ווייל דיינע פיינד וועלען פר דיר אנטלויפין וועלען זיי זיין צוא דיר מיט דעם נאקין: (כח) הצרעה. (מין שרץ העוף) די צרעה איז אמין שרץ וואס פליהט (והיתה מכה אותם בעיניהם) די צרעה האט גישלאגין די כנענים אויף זייערע אויגין (ומטילה בהם ארס והם מתים) אונ זיא האט אריינגיווארפין גיפט אין זייערע אויגין אונ זייא זענען גישטארבין (והצרעה לא עברה את הירדן) די צרעה איז ניט אריבר דעם ירדן (והחתי והכנעני, הם ארץ סיחון ועוג) דאס פאלק חתי אונ דאס פאלק כנעני האבען געוואהנט אין דעם לאנד פון סיחון אונ עוג (לפיכך מכל שבעה אומות לא מנה כאן אלא אלו) דריבער פון די אלע זיבען פעלקער ציילט מען דא נאר דיא צוויא „חתי אונ כנעני" (והוי אף על פי שהוא מעבר הירדן

רש"י

הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום כגון והמותי מגזרת (ישעיה כח) והמם גלגל עגלתו. וסבותי מגזרת (ש"א ז) וסבב בית אל. דלותי מגזרת (ישעיה יט) דללו וחרבו. (שם מט) על כפים חקותיך מגזרת (שופטים ה') חקקי לב (ש"א יב) את מי רצותי מגזרת (איוב כ) רצץ עזב דלים. והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא שאלו מגזרת מיתה היה אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מודגשת ולא נקודה מלאפום אלא והמתי [בצירי] כגון (במדבר יד) והמתה את העם הזה והתי"ו מודגשת לפי שתבא במקום ב' תוי"ן האחת נשרשת לפי שאין מיתה בלא תי"ו והאחרת משמשת כמו אמרתי חטאתי עשיתי וכן ונתתי התי"ו מודגשת שהיא באה במקום שתים לפי שהיה צריך שלשה תוי"ן שתים ליסוד כמו (יהושע י) ביום תת ה' (קהלת ג) מתת אלהים היא והשלישי לשמוש: ערף. שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם: (כח) הצרעה. מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן והחתי והכנעני הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. והוי אע"פ שהוא מעבר הירדן והלאה

שפתי חכמים

לחנך ומימיך וגו' ולא תהי' משכלה וגו' דהל"ל לא יתכן שלא יפרש בכ' התכלתי אם תעשו רצוני לא תהיה משכלה הפ"ם שמוסב אלדעיל:

ש כדי שלא תקשה מה שפירש והיתה מכה אותם וכו' והם מתים והא יהושע עשה מלחמה עמהם שבע שנים ועו"פ והצרעה לא עברה

פירוש לתורת אלהים

זאלן מורא האבן פאר דיר והמותי אונ איך וועל פאר טיליגן את גאר דם פאלק אשר וואס דו וועסט קומן בהם מלחמה האלטן מיט זייא ונתתי אונ איך וועל געבען אלי דיינע פיינט צוא דיר עורף זייא זאלען אנטלופן פאר דיר אונ זיך אום קערן צו דיר מיט זייערע אקין: (כח) ושלחתי אונ איך וועל שיקין אזוי אמין עוף פר דיר וואס דאס וועט שלאגן די עובדי כוכבים ומזלות אויף זייערע אויגין אונ זייא וועלען שטארבן דר פון וגרשה אונ דם וועט פר טרייבן את החוי דעם חוי אונ דעם כנעני אונ דעם חתי מלפניך פון פר דיר: (כט) לא אגרשנו איך וועל ניט פר טרייבן די אלע אומות בשנה אחת אין איין יאר פן תהיה הארץ

מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃
ל מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃
לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֵת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לב לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ לג לֹא יֵשְׁבוּ

אֲתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ בְּשַׁתָּא חֲדָא דִּילְמָא תְהֵי אַרְעָא צַדְיָא וְתִסְגֵּי עֲלָךְ חֵיוַת בָּרָא׃ ל זְעֵיר זְעֵיר אֲתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ עַד דְּתִסְגֵּי וְתַחְסִן יָת אַרְעָא׃ לא וְאֲשַׁוֵּי יָת תְּחוּמָךְ מִיַּמָּא דְסוּף וְעַד יַמָּא דִפְלִשְׁתָּאֵי וּמִמַּדְבְּרָא עַד פְּרָת אֲרֵי אֶמְסַר בִּידֵיכוֹן יָת יָתְבֵי אַרְעָא וּתְתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ׃ לב לָא תִגְזַר לְהוֹן וּלְטַעֲוָתְהוֹן קְיָם׃ לג לָא יִתְּבוּן בְּאַרְעָךְ

תו"א לא ישבו גיטין מה׃

בעל הטורים

יסא מוכיחו וחוזר ומוכיחו וזהו ופי אמלא תוכחות מתי את מספר ימיך אמלא׃ (כט) ורבה. ד' דין ואידך ורבה העזובה. ורבה מטמטה. ורבה היא על האדם. וזהו פים במדרש וכי תעלה על דעתך עוד שיהיו ירא׳ים

רשב"ם

(לא) מים סוף. שהוא בתחלת מזרח א"י כמו שמוכיח בפרשת אלה הדברים׃ ועד ים פלשתים. שהוא במערב כדכתיב ופלשתים מאחור׃ וממדבר. שהלכו בו ישראל מדרום׃ עד הנהר. נהר פרת בצפון. כדכתיב מצפון תפתח הרעה כי

רש"י

שנו רבותינו במס' סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה׃ (כט) שממה. ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה׃ ורבה עליך. ותרבה ת עליך׃ (ל) עד אשר תפרה. תרבה ל' פרי כמו פרו ורבו׃ (לא) ושתי. לשון השתה והתי"ו מודגשת מפני שבאה תחת שתים שאין שיתה בלא תי"ו והאחת לשמוש׃ עד הנהר.

בית יהודא

וְהַלְאָה) אונ דאס פאלק חוי אפילו זיי האבן געוואהנט אויף די אנדערע זייט ירדן אונ ווייטער פון ירדן (שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה) האבן די רבנן געלערנט אין די מסכת סוטה (עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן עָמְדָה) די צרעה איז געשטאנען בייא דעם ברעג ירדן (וְזָרְקָה בָּהֶם מָרָה) אונ זיא הט געווארפן אויף זייא איר גיפט׃ (כט) [שְׁמָמָה]. וויסט (רֵיקָנִית מִבְּנֵי אָדָם) ליידיג פון מענטשין (לְפִי שֶׁאַתֶּם מְעַט וְאֵין בָּכֶם כְּדֵי לְמַלְּאוֹת אוֹתָהּ) ווייל איר זענט ווייניג מענטשין אונ איר קענט ניט פוהל מאכען דיא גאנצע לאנד מיט מענטשין׃ [וְרַבָּה עָלֶיךָ]. מיינט מען (וְתִרְבֶּה עָלֶיךָ) די חיות פון פעלד וועלען זיך מעהרין אויף אייך׃ (ל) [עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה]. מיינט מען (תִּרְבֶּה) ביז דו וועסט גימעהרט ווערן מיט פיל מענטשין (לְשׁוֹן פְּרִי) תפרה מיינט מען דוא וועסט דיך פרוכטבארין (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (פְּרוּ וּרְבוּ) איר זאלט אייך פרוכטבארין אונ מעהרין׃ (לא) [וְשַׁתִּי]. זאגט רש"י (לְשׁוֹן הַשָּׁתָה) טאן (וְהַתָּיו מוּדְגֶּשֶׁת) אין ת' איז דא אפינטולע (מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּחַת שְׁתַּיִם) ווייל דר תיו קומט פאר צווייא תוין (שֶׁאֵין שִׁיתָה בְּלֹא תָּיו) ווייל דער ווארט שיתה, טאהן, איז דאך מיט א תיו (וְהָאַחַת לְשִׁמּוּשׁ) אונ איין תיו איז צו בעדינען פר דעם ווארט „איך"׃ [עַד

שפתי חכמים

וכו'׃ ת וא"ת ולמה לא פירש"י הכא כמו שפי' לקמן בפרשת עקב פן תרבה עליך וגו' והלא אם עושים רצונו אין מתייראין מן החיה וכו' אלא גלוי היה לפניו שעתידין לחטוא וצ"ל דהכא כתיב פן תהיה הארץ שממה ורבה וגו' דמשמע דטעמא הוא משום שממת הארץ תרבה

פירוש לתורת אלהים

שְׁמָמָה טאמער וועט זיין דם לאנד וויסט פון מענטשן מחמת איר ישראל זענט ניט פיל איר קאנט ניט דר פולען דם גאנצע לאנד וְרַבָּה אונ עס וועט זיך מערן אוף דיר חַיַּת הַשָּׂדֶה די חיות פון דעם פעלד׃ (ל) מְעַט באר ביסלך ווייס וועל איך פר טרייבן די אומות פר דיר עַד אֲשֶׁר ביז דו וועסט דיך פרוכבארן אונ וועסט דיך מערען וְנָחַלְתָּ אונ דוא וועסט ארבן דאס לאנד׃ (לא) וְשַׁתִּי אונ איך וועל טאהן דיין גמארק פון ארץ ישראל מִיַּם סוּף פון דעם ים סוף וְעַד יָם ביז דעם ים פון פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר אונ פון דער מדבר עַד הַנָּהָר ביז דעם טייך פְּרָת כִּי אֶתֵּן ווארום איך וועל געבען אין אייערע הענט אֵת יוֹשְׁבֵי דיא זיצער פון דעם לאנד וְגֵרַשְׁתָּמוֹ אונ דו וועסט זייא פר טרייבן מִפָּנֶיךָ פון פר דיר׃ (לב) לֹא תִכְרֹת אונ דוא זאלסט ניט צו זיי אונ צוא זייערע אפ געטער כּוֹרֵת בְּרִית זיין׃ (לג) לֹא יֵשְׁבוּ דו זאלסט ניט לאזן בזעצן די זיבין אומות אין דיין

מצות השם

(צג) (לא תכרות וגו') דאס איז דיא מצות לא תעשה אז איין יוד טאר ניט פרידען שליסען מיט אנדערע פעלקער נאר מיט דיא אומות וואס זיי זענען נישט מאמין אין דיא עבודה זרה מעג מען מיט זייא פרידען שליסען׃
(צד) (לא ישבו בארצך וגו') דאס איז דיא מצות לא תעשה אז דיא עובדי כוכבים טאר מען ניט לאזען באזעצען אין ארץ ישראל כדי מען זאל זיך ניט אפ לערנען פון זייערע שלעכטע מעשים אונ קיין דירה טאר מען זייא ניט פאר דינגען אונ אין חוץ לארץ מעג מען זייא פאר קויפען האזיר אונ פעלדער אונ די מצוה איז נוהג ביי זכרים אונ נקבות׃

בְּאַרְצְךָ֔ פֶּן־יַחֲטִ֥יאוּ אֹתְךָ֖ לִ֑י כִּ֤י
תַֽעֲבֹד֙ אֶת־אֱלֹ֣הֵיהֶ֔ם כִּֽי־יִהְיֶ֥ה לְךָ֖
לְמוֹקֵֽשׁ׃ פ כד א וְאֶל־מֹשֶׁ֨ה אָמַ֜ר
עֲלֵ֣ה אֶל־יְהֹוָ֗ה אַתָּה֙ וְאַהֲרֹן֙ נָדָ֣ב
וַאֲבִיה֔וּא וְשִׁבְעִ֖ים מִזִּקְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶ֖ם מֵרָחֹֽק׃ ב וְנִגַּ֨שׁ
מֹשֶׁ֤ה לְבַדּוֹ֙ אֶל־יְהֹוָ֔ה וְהֵ֖ם לֹ֣א יִגָּ֑שׁוּ
וְהָעָ֕ם לֹ֥א יַעֲל֖וּ עִמּֽוֹ׃ ג וַיָּבֹ֣א מֹשֶׁ֗ה
וַיְסַפֵּ֤ר לָעָם֙ אֵ֚ת כָּל־דִּבְרֵ֣י יְהֹוָ֔ה וְאֵ֖ת

דִּילְמָא יְחַיְּבוּן יָתָךְ
קֳדָמַי אֲרֵי תִפְלַח יָת
טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי יְהוֹן לָךְ
לְתַקְלָא׃ א וּלְמֹשֶׁה
אֲמַר סַק לָקֳדָם יְיָ אַתְּ
וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
וְשַׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל
וְתִסְגְּדוּן מֵרָחִיק׃
ב וְיִתְקָרַב מֹשֶׁה
בִּלְחוֹדוֹהִי לָקֳדָם יְיָ וְאִנּוּן
לָא יִתְקָרְבוּן וְעַמָּא לָא
יִסְּקוּן עִמֵּהּ׃ ג וַאֲתָא
מֹשֶׁה וְאִשְׁתָּעִי לְעַמָּא יָת
כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַּייָ וְיָת כָּל

תו"א ואל משה סנהד' לח עקידה מ"ב פכ"ה :

רשב"ם

בבל בצפון: (א) ואל משה אמר. משה נגש אל הערפל אשר שם האלהים ויאמר ה' אל משה כה תאמר. כל הפרשיות הללו עד כאן אל בני ישראל ביום ששמעו עשרת הדברים. ואל משה אמר לבדו בשעת ירידתו בו ביום עלה אל ה' למחר אתה ואהרן וגו' ואח"כ מיד ירד משה ויספר לעם את כל דברי ה' וגו'. ואח"כ ירד ולמחר בנה מזבח והקריב קרבנות ובו ביום עלה ויכסהו הענן

בעל הטורים

מחיות השדה והא כתיב כי עם אבני השדה בריתך וגו' אלא גלוי וידוע לפניו שעתידין לחטוא ויופקרו לחיות וזהו יש רעה וגו' ורבה היא על האדם מה היא ורבה המשטמה ע"כ ורבה העזובה בקרב הארץ שהארץ תעזב מהם ורבה עליך חית השדה: (לג) יהיה לך למוקש. וסמיך ליה ואל משה אמר וגו' (נדב ואביהוא) שהיה להם למוקש מה שראו שכינה ונתנו נדב ואביהוא: (ב) ונגש. ג' דין ואידך ונגש הכהן. ונגש חורש בקוצר כמו שנגש משה לבדו כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים להתפלל שם על השנה שתהא כתקונה כדכתיב ונגש חורש בקוצר: יגשו. ב' והם לא יגשו אחד באחד יגשו לו' כל אחד ואחד נכנס לפנים יותר מחבירו כמו

בית יהודא

הַנָּהָר]. (פְּרָת) בִּיז צוּם טַייךְ פְּרָת: וְגֵרַשְׁתָּמוֹ], מֵיינְט מֶען (וּתְגָרְשֵׁם) דוּ וֶועסְט זֵיי פַארְטְרַייבִּין: (לג) כִּי תַעֲבוֹד וגו']. זָאגְט רש"י (הֲרֵי אֵלּוּ כִּי מְשַׁמְּשִׁין בְּמָקוֹם אֲשֶׁר) דִי וֶוערְטֶער „כִּי" וֶוערֶן גְטַייטְשְׁט וִוי דֶר וָוארְט „אֲשֶׁר" (וְכֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת) אוּנ אַזוֹ אִיז אִין פִיל אָרְטֶער וֶוערְט דֶר וָוארְט „כִּי" גְטַייטְשְׁט וִוי דֶר וָוארְט „אֲשֶׁר" (וְזֶהוּ לָשׁוֹן אִי) דֶר וָוארְט „כִּי" אִיז וִוי דֶר וָוארְט „אִי", דָס אִיז „אִם", אוֹיבּ, (שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁהַכִּי מְשַׁמֵּשׁ) דֶר וָוארְט „אִי" אִיז אֵיינֶער פוּן דִי פִיר טַייטְשִׁין, ווָס דֶר וָוארְט „כִּי" וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט (וְגַם מָצִינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען אִין פִיל אָרְטֶער וֶוערְט דֶר וָוארְט „אִם" גֶעטַייטְשְׁט וִוי דֶר וָוארְט אֲשֶׁר (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים) קֶען מֶען נִיט טַייטְשִׁין „וְאִם" אוֹיבּ דוּא וֶועסְט מַקְרִיב זַיין דִי מִנְחַת בִּכּוּרִים (שֶׁהוּא חוֹבָה) מֶען מוּז דָאךְ מַקְרִיב זַיין דִיא מִנְחַת בִּכּוּרִים, ווָארוּם דָס אִיז דֶר עוֹמֶר, נָאר עֶס וֶוערְט גְטַייטְשְׁט כַּאֲשֶׁר תַּקְרִיב וֶוען דוּ וֶועסְט מַקְרִיב זַיין דִי מִנְחַת בִּכּוּרִים זָאלְסְטוּ זִיא אַזוֹי מַקְרִיב זַיין וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא פְּסוּקִים: (א) וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר]. זָאגְט רש"י (פָּרָשָׁה זוּ נֶאֶמְרָה קוֹדֶם עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת) דִיא פַּרְשָׁה אִיז גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען פְרִיעֶר אֵיידֶער הקב"ה הָט גֶעזָאגְט דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (וּבד' בְּסִיוָן נֶאֱמַר לוֹ עֲלֵה) דֶעם פֶערְטִין טָאג אִין סִיוָן אִיז גֶעזָאגְט גְוָוארֶען צוּא מֹשֶׁה עֶר זָאל אַרוֹפְגֵיין צוּא הקב"ה: (ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ]. (אֶל הָעֲרָפֶל), נָאר מֹשֶׁה אַלֵיין אִיז גֶעגַאנְגֶן בִּיז צוּם ווָאלְקִין עֲרָפֶל: (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם]. מֹשֶׁה אִיז גֶעקוּמֶן אוּנ הָאט דֶערְצֵיילְט צוּם פָאלְק (בּוֹ בַּיּוֹם) דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג: וְאֵת כָּל דִּבְרֵי ה'] . אַלֶע רֵייד פוּן הקב"ה (מִצְוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה) זֵיי זָאלֶן זִיךְ אָפְּשֵׁיידֶן פוּן זֵייעֶרֶע ווַייבֶּער אוּנ מֶען

רש"י

פרת: וגרשתמו. א ותגרשם: (לג) כי תעבד וגו'. הרי אלו כי משמשין במקום אשר וכן בכמה מקומות וזהו לשון ב אי שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש וגם מלינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר כמו (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת בכורים שהיא חובה: (א) ואל משה אמר עלה, פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות ובד' ג בסיון נאמרה לו עלה: (ב) ונגש משה לבדו. אל הערפל: (ג) ויבא משה ויספר לעם. בו ביום: את כל דברי ה'. מלות

שפתי חכמים

חית הארץ. ועי"ל דהכא כתיב והנה אנכי שולח מלאך וגו' ופירש"י כאן נתבשרו שעתידין לחטוא וכו' ומש"ה א"ל רש"י לפרש עוד: א שהוא ל' עתיד ולשון רבים: ב דק"ל הרי כי אינו משמש אלא בד' לשונות אי דלמא אלא דהא אבל לא משמש בלשון אשר ומתרץ דכי זה משמש בלשון אי דהיינו אם דמלינו בכמה מקומות דאם משמש בלשון אשר כמו ואם תקריב וגו': ג מדכתיב אחריו ויספר לעם ופרש"י בו ביום את

פירוש לתורת אלהים

לַאנְד פֶּן טָאמֶער וֶועלֶן זֵייא דִיךְ מַאכֶן זִינְדִיגֶן צוּ מִיר כִּי תַעֲבוֹד אַז דוּ וֶועסְט דִינֶען זֵייעֶרֶע אָפּ גֶעטֶער כִּי יִהְיֶה אוּנ דָס וֶועט זַיין צוּ דִיר לְמוֹקֵשׁ צוּ אֵיין שְׁטְרוֹכְלוּנְג: (א) וְאֶל אוּנ צוּ מֹשֶׁה הָט עֶר גְזָאגְט עֲלֵה גֵיי אוֹיף צוּא גָאט אַתָּה דוּ וְאַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אוּנ זִיבְּצִיג מֶענְשֶׁן מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל פוּן דִיא עֶלְצְטֶע פוּן דִי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם אוּנ אִיר זָאלְט זִיךְ בּוּקֶן פוּן דֶער ווַייטֶן: (ב) וְנִגַּשׁ אוּנ מֹשֶׁה זָאל גֶנֶעהֶנֶן צוּ גָאט וְהֵם אוּנ זֵיי זָאלֶן נִיט גֶנֶעהֶנֶן וְהָעָם אוּנ דָס פָאלְק זָאל נִיט אַרוֹיף גֵיין מִיט אִים: (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה אִיז גִיקוּמֶען וַיְסַפֵּר אוּנ הָט דֶר צֵיילְט צוּם פָאלְק אֵת כָּל גָאר דִיא רֵייד פוּן גָאט וְאֵת כָּל אוּנ אַלֶע מִשְׁפָּטִים [עיין רש"י]

כל־המשפטים ויען כל־העם קול
אחד ויאמרו כל־הדברים אשר־
דבר יהוה נעשה: ד ויכתב משה
את כל־דברי יהוה וישכם בבקר
ויבן מזבח תחת ההר ושתים
עשרה מצבה לשנים עשר שבטי
ישראל: ה וישלח את־נערי בני
ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים
שלמים ליהוה פרים: ו ויקח משה
חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם

אונקלוס

דיניא ואתיב כל עמא
קלא חד ואמרו כל
פתגמיא די מליל יי
נעביד: ד וכתב משה ית
כל פתגמיא דיי ואקדם
בצפרא ובנא מדבחא
בשפולי טורא ותרתא
עשרי קמן לתרי עסר
שבטיא דישראל:
ה ושלח ית בוכרי בני
ישראל ואסיקו עלון
וקריבו נכסת קודשין
קדם יי תורין: ו ונסיב
משה פלגות דמא ושוי
במזרקיא ופלגות דמא

תו"א ויצלח את יומא כב מגילה ט חגיגה ו זבחים קטו כריתות ט : ויעלו עולות חגיגה ו : ויזבחו זבחים חגיגה שם זבחים קטו: ויקח משה חצי זבחים לז מנחות פב :

בעל הטורים

שאמרו משה מחילה לעצמו וכו' : (ג) כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. ו' תיבות וכן כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ו' תיבות הרי י"ב כנגד

רשב"ם

ששת ימים וגו' : ואל משה אמר . מלאך . עלה אל ה' מדלא כתב אלי כמ"ש לפנינו עלה אלי ההרה : (ד) לשנים עשר שבטי ישראל . לעד שכולם נתרצו בקיום הברית : (ה) את נערי . בכורות :

רש"י

ד פרישה והגבלה : ואת כל המשפטים . (מכילתא בפ' יתרו) ז' מצות שנצטוו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה : (ד) ויכתב משה . (מכילתא) מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה : וישכם בבקר. בחמשה ה בסיון : (ה) את נערי. ו הבכורות : (ו) ויקח משה חצי הדם . (זבחים לו) מי חלקו מלאך ז בא וחלקו : באגנות . שתי אגנות אחד לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים להזות אותם על העם . ומכאן

בית יהודא

זאל מאכן אגרענץ ארום בארג : [ואת כל המשפטים] . מיינט מען (שבע מצות שנצטוו בני נח) די זיבען מצות וואס דיא קינדר פון נח [אלע פעלקר] זענען גיבאטען געווארען, אונ די מצוה צו היטן שבת, אונ געבן כבוד צו פאטר אונ מוטר, אונ די דינים פון די פרה אדומה, אונ דינים פון דין תורות (שניתנו להם במרה) די דינים זענען צו זיי געגעבן געווארן ווען זיי זענען גיוועזן אין מרה: (ד) [ויכתוב משה] . משה הט געשריבן די תורה (מבראשית ועד מתן תורה) פון בראשית ביז נאך די עשרת הדברות (וכתב מצות שנצטוו במרה) אונ ער הט געשריבן די מצות וואס זענען געבאטען געווארן אין מרה: [וישכם בבוקר]. משה איז פריה אופגעשטאנען (בחמשה בסיון) דעם פינפטין טאג אין סיון : (ה) [ואת נערי] . דיא יונגע מענטשין (הבכורות) וואס זענען בכורים : (ו) [ויקח משה חצי הדם] . פרעגט רש"י (מי חלקו) ווער האט דיא בלוט צוטיילט עס זאל זיין גלייכע צוויי העלפטין, זאגט רש"י (מלאך בא וחלקו) א מלאך איז געקומען אונ הט צוטיילט דיא בלוט אוף צוויי גלייכע העלפטין: [באגנות] . זאגט רש"י (שתי אגנות) צוויי שיסלען מיט בלוט איז געוועזן (אחד לחצי דם עולה) אין איין שיסל איז געוועזן העלפט בלוט פון דיא עולה (ואחד לחצי דם שלמים) אין דיא אנדערע שיסל איז געוועזן העלפט בלוט פון די שלמים (להזות אותם על העם)

שפתי חכמים

כל דברי ה' זו מצות פרישה ומצות פרישה בד' בסיון היה כדפירש"י בפרשת יתרו : ד מדכתיב אחריו וישכם בבוקר ויבן מזבח תחת ההר וגו' וע"כ זה היה ביום ה' כדפרש"י בפרשת יתרו וזה הדבור שדבר לעם היה יום א' לפניו דהוא יום ד' וכדפרש"י בסמוך . והקשה הרא"ם תימה דבפרק ר"ע [דף פז] אמרו בהדיא דלכ"ע מצות הגבלה בתלתא בירחא אמר להו וכד' בירחא עביד פרישה ומדברי הרב משמע דתרווייהו בד' בירחא הוי וצ"ע. (ג"א) ולא עיין דודאי האמירה היתה בג' בחדש אבל הפרישה עצמה היתה בד' בחדש והביא ראיה על זה ע"ש : ה כתב זה להודיענו שעליית משה להר עם נדב ואביהוא וזקנים לקבלת התורה היה ביום שאחריו שהוא ששה בסיון ולא כרבי יוסי דאמר ז' בו : ו [נח"י] לפי שהעבודה היתה בבכורות עד שהוקם המשכן ואע"פ שהלוים נבחרו בחטא העגל ודלא כהרא"ם ע"ש : ז דאל"כ ה"ל למכתב בתחלה שחלקו ואח"כ

פירוש לתורת אלהים

ויען אונ גאר דעם פאלק האט געענפערט קול אחד איין קול ויאמרו אונ זייא האבען גיזאגט כל הדברים אלי רייד וואס גאט האט גערעט נעשה וועלן מיר טאהן : (ד) ויכתוב אונ משה הט אוף געשריבן את כל דברי אלי רייד פון גאט וישכם אונ הט זיך גפעדערט אין דער פרי דעם פינפטען טאג אין סיון ויבן אונ הט גבויעט א מזבח אונטר דעם בארג סיני ושתים אונ האט אוף גערעכט צוועלף שטייענדגי שטיינער לשנים עשר קעגן די צוועלף שבטים פון די ישראל : (ה) וישלח אונ ער הט גשיקט את נערי די בכורים פון די קינדר ישראל ויעלו אונ זיי האבן אוף גבראכט קרבן עולות ויזבחו אונ זיי האבן גשעכט שעכטונג פון שלמים צו גאט פרים אקסן : (ו) ויקח אונ משה הט גנומן האלב בלוט וישם אונ הט גטאהן אין בעקנס וחצי הדם אונ האלב

זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית
וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃ ח וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
י וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת

אונקלוס

זְרַק עַל מַדְבְּחָא׃
ז וּנְסִיב סִפְרָא דִקְיָמָא
וּקְרָא קֳדָם עַמָּא וַאֲמַרוּ
כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד
וּנְקַבֵּל׃ ח וּנְסִיב מֹשֶׁה
יָת דְּמָא וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא
לְכַפָּרָא עַל עַמָּא וַאֲמַר
הָא דֵין דַּם קְיָמָא דִּגְזַר
יְיָ עִמְּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין׃ ט וּסְלֵיק מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
וְשַׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל׃
י וַחֲזוֹ יָת יְקַר אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל וּתְחוֹת כֻּרְסֵא

תו"א נעשה ונשמע שבת פח פט גיטין ז עקידה שער מז : ויקח משה את הדם יבמות מו כריתות ט : ויעל משה ראש השנה כה : ויראו את הולין פט עקידה שער לח : ותחת רגליו סוטה יז מנחות מג :

רשב"ם

(ז) ספר הברית. דכתיב למעלה ויכתוב משה וגו': נעשה ונשמע. נעשה מה שדיבר וגם נשמע מה שיצונו עוד מכאן ולהבא ונקיים: (י) ויראו את אלהי

בעל הטורים

י"ב שבטים שאמרו ו' תיבות והוא שמע ישראל ויעקב השיבם ו' תיבות ברוך שם כבוד מלכותו לע"ו: (י) ישראל ותחת רגליו. מלמד שראו דמות יעקב תחת כסא הכבוד. ודמות פניהם פני אדם. ס"ת תמים וזה שאמר יעקב התחת אלהים אנכי אנכי בגימטריא כסא: לבנת. ב' במסורה הכא ואידך ובשיחור לבנת ביהושע והיא שם עיר ונקראת כן ע"ש שבנויה מלבנים וזה הוא שדרשו שהיתה כעין לבינה לזכור שעבודן של

בית יהודא

מען זאל דיא בלוט שפריצן אויף דעם פאלק (ומכאן למדו רבותינו) פון דאנן האבן אונזרע רבנים געלערנט (שנכנסו אבותינו לברית) די יודן אונזרע עלטערין זענן אריינגעגאנגן צום פארבינדונג מיט הקב"ה (במילה וטבילה והזאת דמים) מיט מילה, זיי האבן זיך געמלת, אונ האבען זיך טובל געוועזן אין אמקוה, אונ מען הט אויף זיי געשפריצט דיא בלוט פון די קרבנות (שאין הזאה בלא טבילה) מען הט ניט גיטארט שפריצן אויף זיי די בלוט ביז זיי האבן זיך פריער טובל געוועזן: (ז) וספר הברית. משה הט געלייענט פאר די יודן (מבראשית ועד מתן תורה) פון בראשית ביז נאך דיא עשרת הדברות (ומצות שנצטוו במרה) אונ ער הט פאר זיי געלייענט דיא מצות וואס זיי זענען געבאטען געווארן אין מרה: (ח) ויזרק. (ענין הזאה) ויזרוק מיינט מען ער האט געשפריצט (ניט געווארפען) (ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא) דר תרגום טייטשט משה הט געשפריצט די בלוט אויף דעם מזבח צו מכפר זיין די זינד פון פאלק (פון די יודן): (י) (ויראו את אלהי ישראל). זאגט רש"י (נסתכלו והציצו) זייא האבען שטארק גקוקט צו הקב"ה (עיין ש"ח) (ונתחייבו מיתה) זיי זענען פארשולדיגט געווארן צו שטארבן (אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה) נאר הקב"ה הט ניט געוואלט פארמישן (שטערען) די שמחה וואס יודן האבן זיך געפרייט מיט די תורה (והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן) האט הקב"ה געווארט צו נדב אונ אביהוא ביז דעם טאג וואס מען הט בענייט דעם משכן (ולזקנים) אונ צו די זקנים הט הקב"ה געווארט (עד ויהי העם כמתאוננים) ביז צו די צייט וואס דאס פאלק ודי יודן) זענען געווארען ווי טרויעריג (ותבער בם אש ה') אונ אין זיי האט געברענט אפייער פון הקב"ה (ותאכל בקצה המחנה) דר פייער הט געברענט אין די קצה המחנה, דס מיינט מען דיא קצינים שבמחנה, די גרויסע צדיקים פון

רש"י

למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה: (ז) ספר הברית. מבראשית ועד מתן תורה ח ומצות שנצטוו במרה: (ח) ויזרק. ענין ט הזאה ותרגומו וזרק על י מדבחא לכפרא על עמא: (י) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו כ ונתחייבו מיתה אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן. ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה

שפתי חכמים

שלקח חליו: ח לכך נכתב בה"א הידיעה שהוא הנזכר לעיל בויכתוב משה: ט לשון וזרקתי עליכם מים טהורים ולא מלשון ויזרוק אותו משה הסמימה שהוא ל' זריקה ממש: י ולא על העם ממש דכתיב זרק על המזבח: כ ר"ל נסתכלו בלב כדפרש"י בסמוך אבל לא ראייה ממש

פירוש לתורת אלהים

בלוט זרק האט ער געשפרענגט אויף דעם מזבח: (ז) ויקח אונ ער הט גנומען דס ספר הברית [עיין רש"י] ויקרא אונ ער האט גלייגט באזני אין דיא אויערן פון דעם פאלק ישראל ויאמרו אונ זייא האבען גזאגט כל אשר אלי זאכן וואס גאט הט גרעט נעשה וועלען מיר טאהן ונשמע אונ מיר וועלן הערן: (ח) ויקח אונ משה הט גנומען דס בלוט ויזרוק אונ האט געשפרענגט אויף דעם מזבח צו פר געבן על העם אויף דעם פאלק ויאמר אונ ער האט גזאגט הנה דאס איז דס בלוט פון דעם ברית אשר וואס גאט הט מיט אייך כורת ברית גוועזן על אויף אלע דיא רייד: (ט) ויעל איז אויף גגאנגען משה אונ אהרן אונ נדב ואביהוא ושבעים אונ זיבציג מענטשן פון דיא עלצטע ישראל: (י) ויראו אונ זייא האבן געזעהן את אלהי דעם גאט פון דיא ישראל ותחת

אונ

רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר
וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר׃ יא וְאֶל־
אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ ס
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי

אונקלוס

יְקָרֵהּ כְּעוֹבַד אֶבֶן טָבָא
וּכְמֶחֱזֵי שְׁמַיָּא לְבָרִירוּ׃
יא וּלְרַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לָא הֲוָה נִזְקָא וַחֲזוֹ יָת
יְקָרָא דַיְיָ וַהֲווֹ חָדַן
בְּקֻרְבָּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבַּלוּ
בְּרַעֲוָא כְּאִלּוּ אָכְלִין
וְשָׁתַן׃ יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
סַק לִקְדָמַי לְטוּרָא וֶהֱוֵי

תו"א וכעצם השמים יומא טז נט זבחים נח: ויחזו את ברכות יז:

בעל הטורים

ישראל: (יא) ויחזו. ב' הכא ואידך ויחזו לך משאות שוא ומדוחים הם אמרו ויחזו את האלהים וזה היה משאות שוא. ד"א ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו מה הכא אכילה ושתיה אף ויחזו משאות שוא על ידי אכילה ושתיה דכתיב ותחללנה אותי וגו' ובפתותי לחם. שבשביל אכילה להם הקב"ה כבוד ומפני כריתות הברית נראה להם כמו שפירשתי בברית בין

רשב"ם

ישראל. כעין וראית את אחורי: לבנת. לובן: וכעצם. מראה כמו [איכה ד] אדמו עצם מפנינים: לטהר. כשהשמים ברור בלא עננים: (יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו. אע"פ שראו את אלהי ישראל לא שלח הקב"ה בהן ידו. (אע"פ שראו את אלהי ישראל) כמ"ש כבלע את הקודש ומתו. וכן באנשי בית שמש כי ראו בארון ה'. ובמשה רבינו כי ירא מהביט וכאן חלק הבתרים אשר עבר בין הגזרים האלה. וכתוב שם ביום ההוא כרת ה' את

רש"י

בקלינים שבמחנה: במעשה לבנת הספיר. (סוטה יב) היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר. משנגאלו היה אור וחדוה לפניו: וכעצם. כתרגומו לשון מראה: לטהר. ל' ברור וצלול: (יא) ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראוים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה כך מדרש תנחומא ואונקלוס לא תרגם כן. אצילי לשון גדולים כמו (ישעיה מא) ומאציליה קראתיך (במדבר יא) ויאצל מן הרוח (יחזקאל מא) שש אמות אצילה: (יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מ"ת: עלה

בית יהודא

די מַחֲנֶה, דָם זֶענֶן די זְקֵנִים וָוס הָאבֶּן גֶעקוּקְט צוּ הקב"ה ועיין סֶדְרָה בְּהַעֲלֹתְךָ אוֹף דֶעם פָּסוּק וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים]: וּכְמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר]. וְויא אַבְּרִיל־אַנְטֶעגֶר צִיגֶעל (הִיא הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד) וָוען די יוּדֶען הָאבֶּן גֶעאַרְבֶּעט די צִיגֶעל אִין מִצְרַיִם אִיז דֶער בְּרִיל־אַנְטֶעגֶר צִיגֶעל גֶעלֶעגֶען שְׁטֶענְדִיג פַאר הקב"ה (לִזְכּוֹר צָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְשׁוּעְבָּדִים בְּמַעֲשֵׂה לְבֵנִים) עֶר זָאל גֶעדֵיינְקֶען די צָרוֹת פוּן די יוּדֶען וָואס זֵיי אַרְבֶּעטִין צִיגֶעל אִין מִצְרַיִם: וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר]. אוּנ וִויא דִיא רֵיינֶע קְלָארְקֵייט פוּן הִימֶעל, זָאגְט רש"י (מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ הָיָה אוֹר וְחֶדְוָה לְפָנָיו) וִוי די יוּדֶען זֶענֶען אוֹסְגֶעלֵייזְט גֶעוָוארֶען פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעוָוארֶען לִיכְטִיג אוּנ פְרֵייד פַאר הקב"ה: וּכְעֶצֶם]. (כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן מַרְאֶה) וְויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וִוי די זֶעהוּנְג פוּן הִימֶעל: וּלְטֹהַר]. (לְשׁוֹן בָּרוּר וְצָלוּל) אִיז רֵיין אוּנ קְלָאהְר: (יא) וְאֶל אֲצִילֵי]. אוּנ צוּ דִיא גְרוֹסֶע לַייט דָם זֶענֶען נָדָב אוּנ אֲבִיהוּא אוּנ דִיא אַלְטֶע יוּדֶען (לֹא שָׁלַח יָדוֹ) הָט הקב"ה נִיט גֶעשִׁיקְט זַיין הַאנְט עֶר זָאל זֵייא שְׁטְרָאפֶן, זָאגְט רש"י (מִכְּלָל) פוּן דַאנֶען זֶעהְן מִיר (שֶׁהָיוּ רְאוּיִם לְהִשְׁתַּלַּח בָּהֶם יָד) זֵיי זֶענֶען גִיוֶוען וֶוערְט הקב"ה זָאל אוֹף זֵיי שִׁיקֶן זַיין הַאנְט עֶר זָאל זֵייא בַּאלְד שְׁטְרָאפִין נָאר וַוייל הקב"ה הָט אִיצְט נִיט גֶעוָואלְט שְׁטֶערִין דִיא שִׂמְחָה פוּן די יוּדֶען הָט עֶר זֵיי אִיצְט נִיט גֶעשְׁטְרָאפְט]: וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים]. זָאגְט רש"י (הָיוּ מִסְתַּכְּלִים בּוֹ בְּלֵב גַּס מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה) זֵיי הָאבֶּען גֶעקוּקְט צוּ הקב"ה מִיט אַגְרוֹסְקֵייט אִין הַארְצֶן וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶעגֶעסֶן גֶעטְרוּנְקֶן (כַּךְ מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא) אַזוֹ שְׁרַייבְּט דֶר מִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא (וְאוּנְקְלוֹס לֹא תִּרְגֵּם כֵּן) דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס טַייטְשְׁט נִיט אַזוֹ דֶעם פָּסוּק. (אֲצִילֵי לָשׁוֹן גְּדוֹלִים), אֲצִילִים מֵיינְט מֶען גְרוֹיסֶע לַייט (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ) אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶערוּפֶן פוּן אִירֶע גְרוֹסֶע לַייט. נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ) הקב"ה הָט אַרָאפְּגֶענוּמֶען אַבִּיסוֹל פוּן די גְרוֹסְקֵייט פוּן דִיא נְבוּאָה פוּן מֹשֶׁה אוּנ הָט גִיגֶעבֶּען צוּ דִיא זְקֵנִים. נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה) דִיא שְׁטוּבּ וָואס אִיז גֶעוֶוען גֶעמַאהֶערְט צוּ די וַואנְט פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָט מֶען גֶערוּפֶען אַצִּילָה, וֶועגֶן אִיר הֵיילִיקֵייט, זִיא אִיז גֶעוֶוען לַאנְג זֶעקְס אֵייְלֶן: (יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה]. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה (לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה) נָאכְדֶעם וִוי די תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) לא שלח ידי. לא פשט ידו לשומה לפני פניו כדי שלא יראוהו כמו למשה בנקרת הצור דכתיב ושכתי כפי עליך וגו' ולפיכך ויחזו את האלהים:

פירוש לתורת אלהים

אוּנ עֶס הָט זִיךְ זֵיי גְדַאכְט אַז אוּנְטֶער זַיינֶע פִיס אִיז גֶוֶוען כְּמַעֲשֵׂה אַזוֹ וִויא דִיא וֶוערְג לִבְנַת פוּן אֵיין צִיגֶעל הַסַּפִּיר פוּן סַפִּיר וּכְעֶצֶם אוּנ אַזוֹ וִוי דָם לוּטֶערְקֵייט פוּן דֶעם הִימֶל צוּ רֵיינִיקֵייט׃ (יא) וְאֶל אֲצִילֵי אוּנ צוּ דִיא עֶלְצְטֶע פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל דָאס מֵיינְט מֶען נָדָב וַאֲבִיהוּא אוּנ דִיא זְקֵנִים לֹא שָׁלַח יָדוֹ הָאט גָאט נִיט גִישִׁיקְט זַיין הַאנְד זַיין שְׁלַאק [עיין רש"י] וַיֶּחֱזוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהְן דֶעם כָּבוֹד פוּן גָאט וַיֹּאכְלוּ אוּנ עֶס אִיז בַּיי זֵיי גְלַייךְ גְוֶוען וִויא זֵיי הָאבֶּן גְגֶעסֶן אוּנ גְטְרוּנְקֶען׃ (יב) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה עֲלֵה גֵייא צוּא מִיר אַרוֹף אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי

ליקוטי יוסף

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וגו'. פוּן דֶעם פָּסוּק קֶען יֶעדֶר יוּד גֶעמֶן פַר זִיךְ אַמוּסָר, וַוייל עֶר זֶעהְט פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וִוי וַוייט אַמֶענְטְשׁ קֶען זוֹכֶה זַיין, צוּא זַיין צוּזַאמֶן מִיט הקב"ה אוֹף דֶעם בַּארְג סִינַי, אוּנ זָאל בַּדֶעקְט וֶוערִין מִיט אַוָואלְקֶין, אוּנ פֶערְצִיג טֶעג אוּנ פֶערְצִיג נֶעכְט נִיט עֶסִין נִיט טְרִינְקֶען נִיט שְׁלָאפֶן אוּנ צוּ זַיין וִוי אַמַלְאָךְ, אוּנ דָם הָט עֶר זוֹכֶה גִיוֶוען וַוייל עֶר הָט גִיטָאן דִיא מִצְוֹת פוּן הקב"ה נִיט וִוי מִיר טוּהֶען מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים, וִוי הַקָּדוֹשׁ בְּאֵר מַיִם חַיִּים שְׁרַייבְּט, אוּנְזֶערֶע מִצְוֹת אוּנ עֲבֵירוֹת זֶענֶען וִוי צְוֵוי מְלָכִים שְׁטֵייעֶן אוֹף אַפְּלַאץ מִיט זֵייעֶרֶע זֶעלְנֶער, צוּא

ההרה והיה שם ואתנה לך את
לחת האבן והתורה והמצוה אשר
כתבתי להורתם: יג ויקם משה
ויהושע משרתו ויעל משה אל
הר האלהים: יד ואל הזקנים אמר

אונקלוס

תמן ואתן לך ית לוחי
אבנא ואוריתא
ותפקידתא דכתבית
לאלופיהון: יג וקם
משה ויהושע
משמשנה וסליק משה
לטורא דאתגלי עלוהי
יקרא דיי: יד ולסביא

תו"א הכרה והיה ס' הזוהר פ' שמיני: ואתנה לך ברכות ה מח:

רשב"ם

אברם ברית וגו' וכן לפנינו בבריתות הברית פ' כי תשא וראית את אחורי, וכתיב ויעבור ה' על פניו וגו' וכתיב בתריה הנה אנכי כורת ברית: ויאכלו וישתו. העולות הקריבו והשלמים אכלו שכתוב למעלה ויזבחו זבחים שלמים: (יב) אשר כתבתי. הלוחות מכתב אלהים שנתן לו בסוף ארבעים:

חסלת ואלה המשפטים מיסוד רבינו שמואל:

בית יהודא

געוואָרען: (עלה אלי ההרה והיה שם). (ארבעים יום), גיי ארויף צו מיר אויף דעם בארג אונ זאָלסט דאָרטען זיין פערציג טעג, אונ איך וועל דיר געבען אויף דעם בארג (את לוחות האבן) די שטיינערנע טאָוולען (והתורה והמצוה) אונ די תורה אונ מצות (אשר כתבתי להורותם) וואָס איך האָב געשריבען מען זאָל מיט זיי לערנען, זאָגט רש"י (כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן) פון די עשרת הדברות וצעהן געבאָהטן איז צו לערנען אלע זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצות (ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו) רבינו סעדיה האָט געשריבען אין זיין ספר וואס ער האט געמאכט אויף תרי"ג מצות אויף יעדער געבאט פון דיא עשרת הדברות וועלכע מצות געהערען צו דעם געבאט, איז דאָרטען בארעכונט אלע תרי"ג מצות אין די עשרת הדברות: (יג) ויקם משה ויהושע משרתו. זאָגט רש"י ולא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן) איך ווייס ניט צו וואס ווערט דא דערמאנט יהושע (ואומר אני) איך זאג (שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר) יהושע איז דאך געוועזן א תלמיד ביי משה האט ער בעגלייט זיין רבי משה, ביז צו דעם גרענעץ פון בארג (שאיני רשאי לילך משם והלאה) וואס פון דעם גרענעץ אונ ווייטער האט ער ניט געמעגט גיין (ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים) אונ פון דעם גרענעץ אונ ווייטער איז משה אליין געגאנגען ביז אויף דעם שפיץ בארג וואס דאָרטען איז געוועזן הקב"ה (ויהושע נטה שם אהלו) נעבען דעם גרענעץ פון בארג האט יהושע אויפגעשטעלט זיין געצעלט (ונתעכב שם כל הארבעים יום) אונ ער האט דאָרטען געוואַרט פערציג טאג ביז משה איז צוריקגעקומען פון בארג (שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה) אונ אזוי געפינען מיר ווען משה איז אראפגעגאנגען פון בארג זאגט דער פסוק יהושע האט געהערט ווי דאס פאלק ודי יודען) שרייען אין דר מחנה, ווען זייא האבען געמאכט דעם עגל (למדנו שלא היה יהושע עמהם) לערנען מיר פון דעם פסוק אז די גאנצע צייט וואס משה איז געוועזן אויף דעם בארג, איז יהושע ניט געוועזן אין דער מחנה ואונ ער האט ניט געוואוסט אז די יודען האבען געמאכט דעם עגל) ווייל ער איז געוועזן ביי דעם גרענעץ פון בארג אונ האט געוואַרט אויף משה: (יד) ואל הזקנים

רש"י

אלי ההרה והיה שם. מ' יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו: (יג) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם: (יד) ואל

שפתי חכמים

שהרי כתיב כי לא יראני האדם וחי ונתחייבו מיתה על שנכנסו לפנים ממחיצתם: ל מדכתיב אשר כתבתי להורותם לא יתכן לפרשו על ספר התורה דהא כתיבת הספר לא היתה ע"י הקב"ה אלא ע"י משה דכתיב ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד

ליקוטי יוסף

מאכין א מלחמה, געוויינליך פארשטייען מיר דר מלך וואס האט מער זעלנער, וועט ער געווינען די מלחמה, אמאהל קען זיין אפילו דר מלך האט פיל מער חיל ווי דר אנדערער מלך פון דעסטוועגן וועט דער אנדערער מלך איינגעמען די מלחמה, ווייל דר מלך האט טאקי פיל זעלנער, אבער דיא זעלנער זענען שוואכע אונ מיט פעלערס, דר אנדערער מלך האט נאר אביסול זעלנר אבער אלע זענען געזונטע שטארקע מענטשין, געלערנטע צו האלטין מלחמה, געווים וועלען די ווייניגר זעלנער איין נעמען די מלחמה, דם זעלביגע איז ביי אונזערע מצות מיט עבירות. מיר האבן צווייערלייא מלאכים, אזעלכע מלאכים וואס זענין באשאפן געוואָרען פון אונזערע עבירות וואס ווערן גערופן מקטריגים, אונ מלאכים וואס זענען באשאפן געוואָרען פון אונזערע מצות וואס ווערן גערופן סנגורים, אונ דיא צווייערלייא מלאכים האבען שטענדיג א מלחמה, די מלאכים פון דיא מצות אפילו ווען זייא זאלין זיין מעהר ווי די מלאכים פון עבירות, קענן זיי אויך ניט איין נעמען די מלחמה, ווייל די מלאכים פון די מצות זענען שוואכע, קאליקעם, די מלאכים פון די תפלות זענען שוואכע

פירוש לתורת אלהים

והיה אונ זיי דאָרט פערציג טעג ואתנה אונ איך וועל געבען צו דיר את לוחות די צוויי שטיינערדיגע לוחות והתורה אונ דיא תורה והמצוה אונ אלי תרי"ג מצות אשר וואס איך האב געשריבן להורותם צו לערנען זייא: (יג) ויקם משה אונ משה איז אויף געשטאנען ויהושע משרתו אונ יהושע זיין משרת ויעל אונ משה איז ארויף גגאנגען צום בארג פון גאט: (יד) אונ צוא דיא זקנים האט משה גזאגט שטו פר זומט איר זיך דא אין

ווייל

שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ מפטיר טו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃ טז וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ

אֲמַר אוֹרִיכוּ לָנָא הָכָא עַד דִּנְתוּב לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן מַן דְּאִית לֵהּ דִּינָא יִתְקְרֵב לִקְדָמֵיהוֹן׃ טו וּסְלֵיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יָת טוּרָא׃ טז וּשְׁרָא יְקָרָא דַיְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין וּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא׃

תו"א מי בעל ב"ק מו : וישכן כבוד יומא ג ד: ויקרא אל יומא ד תענית כח :

בעל הטורים

ושתיה שנתנו להם אמרו להם נבואת שקר : (טז) וישכון. ה' במס' דין ואידך וישכון הענן במדבר פארן וישכון ישראל בטח בדד . וישכון ירושלים וגו' וישכון ערים נכחדות לומר שכבוד ה' ששכן על הר סיני היה עמהם לעולם כ"ז שלא הרשיעו במעשיהם אבל משהרשיעו וישכון ערים נכחדות ונחרב הבית ונסתלקה השכינה העתידה לחזור לנו במהרה בימינו :

רש"י

הזקנים אמר . מ בצאתו מן המחנה: שבו לנו בזה. והתעכבו כאן עם שאר העם במחנה ב להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור. בנה של ם מרים היה ואביו כלב בן יפנה שנא' (ד"ה א) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה: מי בעל דברים. מי שיש לו דין: (טז) ויכסהו הענן. (יומא ד) רבותינו חולקין בדבר. יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמר"ח [עד עצרת יום מתן תורה. רש"י ישן]: ויכסהו הענן. פ להר: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת צ הדברות

בית יהודא

אָמַר. (בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה) איידער משה איז אַוועקגעגאנגען פון די מַחֲנֶה הָט ער געזאָגט צו די זְקֵנִים : (שְׁבוּ לָנוּ בָזֶה). זיצט דָא (וְהִתְעַכְּבוּ כַּאן עִם שְׁאָר הָעָם בַּמַּחֲנֶה) איר זָאלְט זַיין אין די מַחֲנֶה מיט אַלֶע יודען צוזאַמֶען (לִהְיוֹת נְכוֹנִים לִשְׁפּוֹט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ) איר זָאלְט זַיין גְרייט צו מִשְׁפָּטִין צו יֶעדֶער מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט הָאבֶּן אַקְרִיג מִיט זַיין חָבֵר : (חוּר). (בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה) חור איז גֶעוֶועְן דֶר זוּהְן פון מִרְיָם (וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יְפוּנֶּה) זַיין פָאטֶער איז גֶעוֶועְן כָּלֵב בֶּן יְפוּנֶּה (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר) כָּלֵב הָט גענוּמֶען אַ ווייבּ „אֶפְרָת" אונ זיא הָט גֶעבָּארֶען צו אִים אַזוּהְן עֶר הָט גֶעהַייסֶען חוּר (אֶפְרָת זוּ מִרְיָם כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה) די גְמָרָא זָאגְט אין מַסֶּכֶת סוֹטָה אֶפְרָת דָאס איז מִרְיָם : (מִי בַעַל דְּבָרִים). מֵיינְט מֶען (מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִין) וֶוער עֶס הָט אַ דִין תּוֹרָה זָאל קוּמֶען צו אַייךְ : (טז) (וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן). זָאגְט רַשִׁ"י (רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר) די רַבָּנָן קְרִיגֶען אין וֶועלְכֶע צַייט דָאס איז גֶעוֶועְן (יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנִים וָוס זָאגֶען (אֵלּוּ שִׁשָּׁה יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד עֲצֶרֶת, יוֹם מַתַּן תּוֹרָה) דָס זֶענֶען די זֶעקְס טֶעג וָוס פון רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּיז שָׁבוּעוֹת בִּיז דֶעם טָאג וָוס די תּוֹרָה איז גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶן : (וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן). דֶר וָואלְקֶען הָט אִים בַּאדֶעקְט מֵיינְט מֶען דֶער וָואלְקֶען הָאט בַּאדֶעקְט דֶעם בַּארְג : (וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי). הקב"ה הָט גֶערוּפֶען צו מֹשֶׁה דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג

שפתי חכמים

תומס אע"כ אעשרת הדברות קאי : מ דאל"כ היאך היו הזקנים כאן הרי לא יצאו מן המחנה אלא משה ויהושע כדכתיב ויקם משה ויהושע משרתו וגו' : נ תיקן בזה כמה ענינים שהישיבה הזאת אינה כמשמעה אלא מל' עיכוב גם מלת בזה מורה על מקום לא על דבר הרמוז ולא שישבו לבדם רק עם שאר העם שהרי לא יצאו הזקנים מן המחנה ולהודיע שאין העכבה הזאת כ"א לשפוט את העם כי בזולת המתנה הזאת שנתן לזקנים יהיו כל ישראל משותפים בה : ס דק"ל והא שנים שדנו אין דיניהם דין ולמ"ד שדיניהם דין מ"מ נקראו ב"ד חלוף לכן פרש"י חור בנה של מרים היה כלומ' ע"כ לאו שניהם ביחד היו יושבים ודנים דהא קרובים היו שהיו ראשון בשני ולדברי הכל פסולים הם אלא ודאי כל אחד היה דן בפני עצמו כיחיד מומחה שהוא דן יחידי : ע לא שמלת מי לשון שאלה וגם לא בעל דברים בעל לשון וצריך להוסיף בפסוק מלת שהוא הנרמז במלת מי כאלו אמר מי שהוא בעל דברים : פ ולא למשה מפני שאחריו מיד כתיב ויקרא אל משה לומר עשרת הדברות ולא יתכן לומר שהיה משה מכוסה כל הו' ימים שהרי משה היה עולה ויורד בכל יום כמ"ש בפרשת יתרו אבל למ"ד ויקרא אל משה לאחר עשרת הדברות היה בתחלת מ' יום יהיה פי' ויכסהו למשה משום שכל הנכנס למחנה וכו' : צ אף ע"פ שעלה

פירוש לתורת אלהים

דֶר מַחֲנֶה מִיט דֶעם אִיבְּרִיגֶען פָאלְק צוּ זַיין אָן גְבְּרֵייט צוּא מִשְׁפָּטֶן אִיטְלִיכֶען זַיין מִשְׁפָּט עַד אֲשֶׁר בִּיז מִיר וֶועלֶען זִיךְ אוּם קֶערֶען צוּ אַייךְ וְהִנֵּה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ חוּר עִמָּכֶם אִיז דָא מִיט אַייךְ מִי וֶוער עֶס וֶועט הָאבֶּען אַמִּשְׁפָּט יִגַּשׁ זָאל גֶנֶעהֶנֶן צוּ זֵיי : (טו) וַיַּעַל אוּנ מֹשֶׁה אִיז אוּף גְגַאנְגֶן צוּם בַּארְג וַיְכַס אוּנ דֶער וָואלְקֶן הָט בַּדֶעקְט דֶעם בַּארְג : (טז) וַיִּשְׁכּוֹן אוּנ דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט הָאט גִירוּעֶט אוֹיף דֶעם בַּארְג וַיְכַסֵּהוּ אוּנ דֶער

ליקוטי יוסף

נַוייל אוּנְזֶערֶע תְּפִלּוֹת זֶענֶען אָן כַּוָּונָה, אוּנ אַז דֶר מֶענְטְשׁ וֶועט בֶּעטְרַאכְטֶן אַלֶע מִצְוֹת, וֶועט עֶר זֶעהְן זַיינֶע אַלֶע מִצְוֹת זֶענֶען מִיט פֶעלֶערְס, אוּנ אַזוּ זֶענֶען די מַלְאָכִים וָוס זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גִיוָוארֶן פוּן די מִצְוֹת, אָבֶּער די עֲבֵירוֹת וֶוערֶן גִיטָאן מִיט גְרוֹס לִיבְּשַׁאפְט אוּנ כַּוָּונָה, אוּנ זֶענֶען גַאנְץ שְׁטַארְק, אַזוֹי זֶענֶען זֵייעֶרֶע מַלְאָכִים אוֹיךְ גַאנְץ שְׁטַארְק, דְרִיבֶּער אֲפִילוּ זֵיי זָאלֶן זַיין וֶוייניגֶר פוּן די מַלְאָכִים פוּן די מִצְוֹת וָואלְטֶן זֵיי אוֹיךְ אַיין נֶעמֶען די מִלְחָמָה, אוּנ אַז מִיר וֶוייסֶען די מַלְאָכִים פוּן די עֲבֵירוֹת זֶענֶען פִיל מֶעהְר ווי די מַלְאָכִים פוּן די מִצְוֹת, נֶעמֶען די מַלְאָכִים פוּן די עֲבֵירוֹת גֶעוִוים אַיין די מִלְחָמָה, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גֵיי אַרוּף צוּ מִיר אוֹיף דֶעם בַּארְג, וֶועלֶען אַלֶע יוּדֶען זֶעהְן צוּ וָואס אַמֶענְטְשׁ קֶען זוֹכֶה זַיין, אוֹיף דֶעם בַּארְג וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבֶּען תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אוּנ דוּ זָאלְסְט זֵיי לֶערְנֶען צוּ די יוּדִין זֵיי זָאלֶן דוּרְךְ די תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת קֶענֶען זוֹכֶה זַיין צוּ עוֹלָם הַבָּא אוּנ עוֹלָם הַזֶּה :

הֶעָנָן: יז וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ
אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יח וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן
וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: פפפ

ק"ה עו"ל סי' חנני כימן. ומפטירין הדבר אשר היה אל ירמיהו בירמיה סי' לד:

אונקלוס

יז וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיְיָ כְּחֵיזוּ
אֶשָּׁא אָכְלָא בְּרֵישׁ
טוּרָא לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא
וּסְלֵיק לְטוּרָא וַהֲוָה מֹשֶׁה
בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן: פפפ

תו"א ויבא משה יומא בס תענית בס ס' הזוהר בדברי הפסח בתחלת זהת הפרשה ופ' פקודי:

בית יהודא

(ולומר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת) ער זָאל זָאגֶן די צֶעהֶן געבאט (וּמֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים) משה אונ אַלֶע יודען זֶענֶן געשטאנֶן. נאר פַאר וָוס האט הקב"ה גערופען צו משה (אֶלָּא שֶׁחָלַק הַכָּתוּב כָּבוֹד לְמֹשֶׁה) נאר הקב"ה הט געגעבן כָּבוֹד צו משה (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) עס זֶענֶען דא רַבָּנִים וָוס זָאגֶען (וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן לְמֹשֶׁה) דֶר וָואלְקֶן הֶט באדֶעקט צו משה (שֵׁשֶׁת יָמִים לְאַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת) זֶעקְס טֶעג נאכְדֶעם ווי די עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת זֶענֶן גֶעזָאגְט געווארֶען (וְהֵם הָיוּ בִּתְחִלַּת הָאַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת) די זֶעקס טֶעג זֶענֶן גֶעוֶועֶן אין אָנְהֵייבּ פֶערְצִיג טֶעג וָוס משה איז ארויפְגֶעגאנְגען נֶעמֶן די לוחות (וְלִמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְמַחֲנֶה שְׁכִינָה טָעוּן פְּרִישָׁה שִׁשָּׁה יָמִים) דער פָסוק לֶערְנְט דיךְ דֶר מֶענְטְשׁ וָוס דארף אַרייְנְגֵיין אין דיא מַחֲנֶה שְׁכִינָה דארף ער זיין אָפְּגֶעשֵׁיידְט פון מֶענְטְשֶׁן זֶעקְס טֶעג פְרִיעֶר: (יח) וּבְתוֹךְ הֶעָנָן. זָאגְט רש"י (עָנָן זֶה כְּמִין עָשָׁן הוּא) דר וָואלְקֶען איז גֶעוֶועֶן ווי ארויךְ (וְעָשָׂה לוֹ הקב"ה לְמֹשֶׁה שְׁבִיל בְּתוֹכוֹ) הקב"ה הָט גֶעמַאכְט פון משה ס וֶועגֶען אַוֶועג אין וָואלְקֶען משה זָאל קֶענֶען אַריין גֵיין אינְוֶוייניג:

רש"י

ומשה וכל בני ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה (יומא שם) וי"א ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר עשרת הדברות והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות. וללמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ו' ימים: (יח) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שביל (נ"א הופה) בתוכו: חסלת פרשת משפטים

שפתי חכמים

אלי הסרה לאחר מ"ת היה אליבא דכ"ע כדכתב רש"י לעיל חזר אחר זה וכתב על הסדר וכתב תחלה הסיפור של עשרת הדברות ואחר כך הסיפור של הלוחות ויהי משה בהר וגו': ק ואף ע"פ שכה"ג טעון פרישה שבעה ימים קודם יום הכפורים היינו מכפי השם טומאת כיתו. (גמרא יומא דף ד'): חסלת פרשת משפטים

פירוש לתורת אלהים

וָואלְקֶן הָט בַּדֶעקְט דֶעם בַּארְג שֵׁשֶׁת יָמִים זֶעקְס טָאג וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה אונ גָאט הָט גרוּפֶן צוּא משה אין דֶעם זִיבֶּטֶן טָאג מִתּוֹךְ הֶעָנָן פון דֶעם וָואלְקֶן: (יז) וּמַרְאֵה אונ דָאס גְשְׁטַאלְט פון גָאטֶס כָּבוֹד אִיז גֶוֶועֶן גְלַייךְ כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת אַזוֹי וִויא אַבְרֶענוּנְדִיג פַייֶער בְּרֹאשׁ הָהָר אוֹיף דֶעם שְׁפִּיץ בַּארְג לְעֵינֵי פַר דִי אוֹגֶן פון דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן אונ משה אִיז גְקוּמֶן אִין מִיטֶן וָואלְקֶן וַיַּעַל אונ אִיז אוֹיף גֶגַאנְגֶן צוּם בַּארְג וַיְהִי אונ משה אִיז גֶוֶועֶן אוֹיף דֶעם בַּארְג אַרְבָּעִים יוֹם פֶערְצִיג טֶעג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה אונ פֶערְצִיג נֶעכְט:

הפטרת משפטים (בירמיה סימן ל"ד)

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־
הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־
שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ: וַיִּשְׁמְעוּ כָל־
הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים
לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ: וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־

פירוש ע"ט

הַדָּבָר דָס אִיז דִיא נְבוּאָה אֲשֶׁר הָיָה וָואס אִיז גֶוֶועֶן אֶל צוּא יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מֵאֵת יְיָ פון גָאט אַחֲרֵי נָאךְ דֶעם כְּרוֹת אַז דֶר מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ הָט כּוֹרֵת בְּרִית גֶוֶועֶן אֶת מִיט נָאר דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל וָואס אִין יְרוּשָׁלַיִם לִקְרוֹא צוּא רוּפִין לָהֶם דְּרוֹר צוּ זֵייא אַפְּרַייאוּנְג לְשַׁלַּח צוּ אַרוּם שִׁיקְן אִישׁ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ זַיין קְנֶעכְט וְאִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ אֶת זַיין דִינְסְט הָעִבְרִי אִיהוּדִי וְהָעִבְרִיָּה אוּנ אַיהוּדִית חָפְשִׁים צוּא שִׁיקְן פְרַייא לְבִלְתִּי אַמֶענְשׁ זָאל נִיט אַרְבֶּעטֶן מִיט זַיין בְּרוּדֶר וָואס עֶר אִיז אַיְהוּדִי וַיִּשְׁמְעוּ אוּנ זֵייא הָאבֶן גְהֶערְט אוּנ הָאבֶּן גְפָאלְגְט אַלֶע הַארֶן אוּנ נָאר דָאס פָאלְק וָוס זֶענִין גְקוּמֶן אִין כְּרִיתוּת בְּרִית לְשַׁלַּח אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ זָאל אַרוּם שִׁיקְעֶן זַיין קְנֶעכְט אוּנ אִיטְלִיכֶער זַיין דִינְסְט פְרַייא לְבִלְתִּי נִיט צוּ אַרְבֵּייטֶן מִיט זֵיי וַיִּשְׁמְעוּ אוּנ זֵייא הָאבֶען גְפָאלְגְט וַיְשַׁלֵּחוּ אוּנ הָאבֶּן זֵייא אַרוּם גְשִׁיקְט פְרַייא וַיָּשׁוּבוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן דֶער נָאךְ ווידֶער גְקֶערְ־

הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃ וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃ וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר

פירוש ע"ט

וישיבו אונ זיי האבן גמאכט אום קערן את די קנעכט אונ דיא דינסטן אשר וואס זייא האבן ארויס גשיקט פריי ויכבשום אונ האבן זיי ווידר בצווינגן לעבדים צו קנעכט ולשפחות אונ צו דינסטן ויהי אונ עס איז געוועזן דבר יי' די נבואה פון גאט אל צוא ירמיהו מאת יי' פון גאט לאמר ער זאל צוא דיא ישראל אזו זאגן כה אזו הט גאט גזאגט אלהי דער גאט פון דיא ישראל אנכי איך גאט כרתי האב כורת ברית גוועזן מיט אייערי עלטערן ביום אין דעם טאג הוציאי אז איך האב אוס גצוגן זיי פון דעם לאנד מצרים מבית פון דעם הוז פון פרעה וואס זייא זענן צוא אים גוועזן קנעכט לאמר אזו צו זאגן מקץ פון ענד זיבן יאר תשלחו זאלט איר אוועק שיקן פריי איש איטליכר מענש זיין ברודער היהודי אשר וואס ער וועט פר קופט ווערן צו דיר אקנעכט ועבדך אונ ער זאל דינן דיך שש זעקס יאר אונ דער נאך ושלחתו זאלסטו אים ארום שיקן פרייא מעמך פון דיר ולא אונ אייערע עלטרן האבן ניט גהערט צוא מיר ולא הטו אונ זייא האבען ניט גנייגט את זייערע אויערן צו הערן צו מיר ותשובו אונ איר הט ווידר גקערט היינט ותעשו אונ איר הט יוא גטאהן את וואס עס איז רעכט פארטג אין מייני אויגן איר הט מיך גפאלגט לקרוא צוא רופן דרור פריי איש איטליכר מענש צוא זיין חבר וואס ער איז בייא אים אקנעכט ותכרתו אונ איר הט כורת ברית געוועזן לפני פאר מיר בבית אין דעם הוז וואס מיין נאמן איז אוף דעם גרופען אין בהמ"ק אונ היינט ותשובו האט איר ווידר גקערט ותחללו אונ איר הט פר שעמט את שמי מיין נאמן ותשיבו אונ איר האט אים גקערט איש איטליכר מענש זיין קנעכט ואיש אונ איטליכער מענש זיין שפחה אשר וואס איר הט זיי גהאט אוועק גשיקט פרייא לנפשם צוא זייער ווילן ותכבשו אונ איר הט זיי ווידר בצווינגן להיות צו זיין צו אייך קנעכט אונ דינסטן לכן דרום כה אזו הט גאט גזאגט אתם איר האט ניט גהערט צו מיר לקרוא צו רופן דרור פרייא איש לאחיו איטליכער מענש צוא זיין ברודער ואיש אונ איטליכר מענש צוא זיין געזעלן דרום הנני וועל איך אייך רופן פרייא פון מיר זייך וויא איך בין איבר אייך ניט קיין האר מציל צוא זיין אייך פון פורעניות

משלי יהודא

לכן וגו' אתם לא שמעתם וגו'. למשל אגרויסר גביר הט געוואהנט אין אקליינע שטאט אונ איז געוועזן אגרויסר סוחר אונ אלמדן, אמאהל הט גיטראפן ער הט גדארפט פארין מיט אשיף אוף דעם ים, ער הט בלאדין די שיף מיט זייער פיל סחורה, אונ הט מיט גענומן אוף די שיף אגרוסן קאסטין מיט ספרים, אונ דעם טלית אונ תפלין, ער פלעגט אוף די שיף לערנען טאג אונ נאכט, אמאל איז געווארין אגרויסר שטורעם אוף דעם ים, אונ מען הט גזעהן די שיף איז טיף אין וואסר, ווייל זיא איז שווער בעלאדין, הט דר שיף קאפיטאן געזאגט צום סוחר ווייל די שיף איז טיף אין וואסר, אויב דר ווינט וועט זיך עטוואס שטארקין אונ וועט אביסל אבייג טאן די שיף אוף אזייט וועלן מיר אלי דערטרונקן ווערין דריבער מוז מען אביסל משא ווארפען אין ים, די שיף זאל זיך אביסל אויפהייבין העכער, דער סוחר איז גילאפין געשווינט אונ הט געהאפט דעם קאסטין מיט ספרים אונ דעם טלית אונ תפלין אונ הט זיי גיוואלט אריינווארפן אין ים די שיף זאל גרינגער ווערין, הט דער משרת גיזאגט צום סוחר, פר וואס נעמסטו ניט פון דיינע סחורה אריין צו ווארפין אין ים, נאר דו נעמסט די ספרים מיט דעם טלית אונ תפלין, אוף דעם וועט דאך הקב"ה נאך מעהר בייז ווערן, אונ דר ים וועט שטארקר שטורמען, אונ אז דער ים וועט שטיל ווערען, וואו וועסטו נעמען מארגן אטלית אונ תפלין צום דאווענען, וואו וועסטו נעמן ספרים צום לערנען, פאלג מיך, טוה אן דעם טלית אונ תפלין אונ זעץ דיך לערנען, אין דעם זכות פון דיין תורה לערנען וועט הקב"ה שטיל מאכן דעם ים, דס הט דר נביא ירמיה גיזאגט צו די יודין, איר דארפט האבן קנעכט זאלן אייך בעדינען קענט איר דאך קופין קנעכט פון די פעלקר, אונ איר נעמט קנעכט נאר פון יודין, אונ איר ארבעט מיט זיי מעהר ווי זעקס יאהר, מעהר ווי די תורה הט גיבאטין, איר זאלט זיי שטערין פון צו דינען צו הקב"ה, אונ ווייל איר טוהט אזו וועט דאך דער כעס פון הקב"ה נאך פאר גרעסערין אויף אייך. איר דארפט אנדערש טאהן, איר זאלט דיא יודישע קנעכט פריי מאכין, זיי זאלין קענען דינען צו הקב"ה, אונ איר זאלט קופין כנענישע קנעכט אונ איר זאלט זיי מגייר זיין וויא דער דין איז אז איד קויפט אכנענישען קנעכט מוז ער זיך מלה זיין אונ מוז היטען אלע מצות וואס אאשה דארף היטען) אין דעם זכות וועט הקב"ה אויף אייך רחמנות האבען אונ איר וועט בלייבן וואהנען אין אייער לאנד:

נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַוְעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו׃ שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַםִ הַסָּרִסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃ הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב׃ כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשׁוּב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃

°לזועה קרי °מלא י' °אשיב קרי

פירוש ע"ט

און איר וועט זיין הפקר אל צו דר שווערד פון דעם שונא אל הדבר צום מארד ואל און צוא הונגער ונתתי אתכם און איך וועל אייך געבען לזועה צוא אפאר וואגלונג לכל ממלכות הארץ צו אלי קינגרייך פון דער ערד ונתתי און איך וועל געבען את האנשים די מענשען העוברים וואס זייא האבען ניט מקיים גוועזען די רייד פון דעם ברית אשר וואס זיי האבען פר שניטען פר מיר און נאך מיין האבען זייא גטאהן בשעת זייא האבען ווידער בצווינגען צו זיך די קנעכט האבען זיי גנומען העגל דאס קאלב וואס זיי האבען צו שניטען אויף צווייען ויעברו און זיי זענען איבער גפארען בין בתריו צווישען זיינע שטיקער און האבען כורת ברית גוועזען זיי זאלען מורד זיין אין השי"ת און האבען צווישען זיך גמאכט ווער עס וועט ניט מורד זיין אין הקב"ה זאל מען זיין פלייש צוא שניידען אזו ווי דם קאלב דאס האבען גטאהן שרי דיא הארן פון יהודה און די הארן פון ירושלים הסריסים די הארן און דיא כהנים וכל און גאר דאס פאלק פון דעם לאנד העוברים וואס זייא זענין איבער גפארען בין צווישען דיא שטיקער פון דעם קאלב זאגט גאט ווייל זיי האבען אזו גטאהן דרום ונתתי וועל איך זייא איבער עגפערן אין דיא הענט פון זייערע פיינט וביד און אין דר האנט מבקשי וואס זיי בגערן זייער לייב והיתה און זייערי טוטע קערפער וועט זיין פיר איין עסין לעוף פיר די רוב פוגל וואס פליען אונטר דעם הימל און פיר דיא בהמות פון פעלד ואת און צדקיהו דעם מלך פון יהודה מיט זיינע הארן אתן וועל איך געבען אין האנט פון זייערי פיינד און אין האנט פון די וואס זוכן זייער לעבן וביד און אין דער האנט חיל דם חיל פון דעם מלך בבל העולים וואס זייא האבען זיך אפ גטאהן פון אייך. היינט וועל איך אייך געבען אין זייערע הענט דען זיי וועלן ווידר קומן צו אייך הנני איך וועל גהייטן נאום יי' זאגט גאט והשיבותים און איך וועל זייא ווידר אום קערן צוא דר דאזיגער שטאט ונלחמו און זיי וועלן אויף איר מלחמה האלטן ולכדוה און זיי וועלן זי בצווינגן ושרפוה און זייא וועלן זיא פר ברענין אין פייער ואת און די שטעט פון יהודה וועל איך געבען וויסט עס וועט קיינר אין איר ניט זיצען [און כדי דיא הפטורה זאל זיך אום לאזן מיט נחמה האבן די חז"ל גשטעלט עטליכע פסוקים פון נחמה פון דעם פרירדיגן קאפיטל]:

כה אמר יי' אזו הט גאט גזאגט אם דאס איז דאך ניט מיגלך אז עס זאל ניט מקוים ווערען דער ברית וואס איך האב גימאכט מיט טאג און נאכט אז איטלכם זאל זיין אין זיין צייט און אוך דם איז ניט מיגלך אז עס זאל בטל ווערען חוקות דיא גזעץ פון הימל און ערד און עס זאל זיין לא שמתי גלייך ווי איך וואלט זיי ניט בשאפן גם אזו אוך איז ניט מיגלך זרע אז איך זאל פר מיאוסן די קינדר פון יעקב און דוד מקחת פון צו נעמן פון זיינע קינדר גוועלטיגר איבר די קינדר פון אברהם יצחק ויעקב כי נייערט אשיב את שבותם איך וועל ווידער קערין זייער ווידער קערונג ורחמתים און איך וועל זייא דער בארמן:

מנין המצות בפרשת תרומה יש בה ג' מצות ב' עשין ולאו אחד

[צה] (עשה לח) לבנות בית הבחירה בכניסתם לארץ שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:
[צו] (לאו כח) שלא להוציא בדי הארון (בשאת אותו) שנא' בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו:
[צז] (עשה לט) להסדיר הכהנים לחם הפנים ולבונה זכה לפני ה' בכל שבת שנאמר ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד:

כה א וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:

א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דְּיִתְרְעֵי לִבֵּיהּ תִּסְבוּן יָת אַפְרָשׁוּתִי:

תו"א דבר אל בני סנהדרין לט ע"ז נג:

בעל הטורים

(ב) ויקחו לי תרומה. פתח דבר אל בני ישראל בלי פיוס כמו דברו על לב ירושלים בשביל שהיה בו חסרון כיס פייסם ואיתא במדרש א"ר אבהו ומה לעשות משכן כבוד וכפרה לישראל אמר דבר אל בני ישראל לשון פיוס הדוחקים את ישראל ונוטלים את ממונם מה תהא עליהם. תרומה אותיות מ' תורה שהתורה] שניתנה למ' יום הוא לאוכלי תרומה. כהאי דאמרינן לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שניה לה לאוכלי תרומה וזהו ויקחו לי לשמי שכל מי שעוסק בתורה כאילו לוקח לי שאין לו להקב"ה בעולם אלא ד' אמות של הלכה בלבד וע"כ סמך פרשת ויקחו לי תרומה לפ' של תורה: ויקחו לי תרומה. עשו לי מקום מקדש אחד מנ' שבהר הבית כמו תרומה שהוא א' מנ' שהרי הר הבית היה ת"ק על ת"ק ומקום החצר היה ק' על נ' שהוא א' מנ' של ת"ק על ת"ק: סמך לילה לויקחו לי תרומה רמז זמן אכילת תרומה בלילה כדתנן מטעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן שהיא לאת הכוכבים: ויקחו לי. לי עולה מ' היינו עין יפה אחד ממ': מאת כל. כל עולה נ' היינו בינוני א' מנ': מאת כל. ר"ת עולה ס' היינו עין רעה א' מס': אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. בגימ' אך בני ישראל יהיו תורמין לא הגוים: תקחו את תרומתי. ולא אמר תקח שאין גובין לדקה בפחות מב'. תקחו. בגימ' שנים קחו:

רשב"ם

רצונו של משכן הזה והאפוד והחשן כפירושן וימצאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי ז"ל:

(ב) תרומה. הפרשה מממונם: (ד) ותולעת שני. צמר הצבוע בצבע אדום קרוי תולעת והצבע קרוי שני. כדכתיב (נחום ב') אנשי חיל

רש"י

(ב) ויקחו לי תרומה. א לי לשמי: תרומה. הפרשה ב יפרישו לי ממונם ג נדבה: ידבנו לבו. לשון ד נדבה והוא ל' רצון טוב פייסנ"ט בלע"ז (געשענק): תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו ג' תרומות ה אמורות כאן א' תרומת בקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים כמו שמפורש באלה פקודי. ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהן קרבנות לצבור. ואחת תרומת המשכן

בית יהודא

(ב) וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. זָאגְט רש"י (לִי), צוּ מִיר, מֵיינְט מֶען (לִשְׁמִי) צוּ מַיין נָאמֶען וַוייל אִיךְ וִויל מֶען זָאל מַאכֶען אַמִשְׁכָּן: (תְּרוּמָה). מֵיינְט מֶען (הַפְרָשָׁה) אַ אָפְּשֵׁיידוּנְג (יַפְרִישׁוּ לִי מִמָּמוֹנָם נְדָבָה) זֵיי זָאלֶען אָפְּשֵׁיידֶען פוּן זֵייעֶר גֶעלְט צוּ מִיר וּפוּן מַיינֶעטְוֶועגֶען אַנְדָבָה: (יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ). (לְשׁוֹן נְדָבָה) בֶּעווִילִיגְט (וְהוּא לְשׁוֹן רָצוֹן טוֹב) מֶען מֵיינְט אַגוּטֶען ווִילֶען: (תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי). זָאגְט רש"י (אָמַר רַב) רַב הָט גֶעזָאגְט (שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כַּאן) דְרַיי מָאהְל שְׁטֵייט דֶר וָוארְט "תְּרוּמָה" אִין דִי פְּסוּקִים, וַוייל יוּדֶען הָאבֶּן גֶעגֶעבֶּן דְרַייא עֶרְלַייא תְּרוּמוֹת (אַחַת תְּרוּמַת בֶּקַע לַגּוּלְגּוֹלֶת שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים) אֵיין עֶרְלַייא תְּרוּמָה אִיז גֶעוֶועזֶן וָוס יֶעדֶער יוּד הָאט גֶעגֶעבֶּן אֵיין הַאלְבֶּן טָאלֶער, פוּן דִי הַאלְבֶּע טָאלֶערְס הָט מֶען גֶעמַאכְט דִי שְׁוֶועלֶן צוּ דִי בְּרֶעטֶער פוּן מִשְׁכָּן (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּאֵלֶּה פְקוּדֵי) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה אֵלֶּה פְקוּדֵי (וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ) נָאךְ אֵיין תְּרוּמָה אִיז גֶעוֶועזֶן צוּם מִזְבֵּחַ (בֶּקַע לַגּוּלְגּוֹלֶת) הָאט אוֹיךְ יֶעדֶער יוּד גֶעגֶעבֶּן אֵיין הַאלְבֶּען טָאלֶער (לְקוּפּוֹת) דִי הַאלְבֶּע טָאלֶערְס הָאט מֶען אַרַיינְגֶעלֵייגְט אִין קַאסְטֶענְס (לִקְנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר) מֶען זָאל קוֹיפֶען פַאר דֶעם גֶעלְט קָרְבָּנוֹת וָוס מֶען דַארְף זֵייא מַקְרִיב זַיין פַאר אַלֶע יוּדִינְס וֶועגֶען. (וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) ויקחו לי תרומה. פרשה זו נאמרה בתוך ארבעים יום שהיה ממתן תורה וצוהו הקב"ה להיכן מניח' שיעשו משכן ובית קדשי הקדשים ובתוכו ארון ובתוך הארון לוחות ושם תשרה שכינה וישראל סביב כמו המלאכים סביב כסא הכבוד ושכינה ביניהם וכן כתוב ושכנתי בתוכם כמו בתוך המלאכים ועל זה נאמר אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם

שפתי חכמים

א דהא כל דבר שבעולם שלו הוא: ב בא לו' שאל תפרשהו לשון תרומה והגבהה כמו שוק התרומה רא"ם: ג דק"ל כיון דתרומה דהכא הוא הפרשה וא"כ כאמר שהוא דבר שיש לו קצבה כמו תרומת גורן ויקב לכן פי' ממונם ואין כאן שום קצבה. א"נ דק"ל כיון שפי' תרומה הפרשה הל"ל בתחלה ענין הפרשתם ואחר כך הי"ל לכתוב ויקחו לי תרומה ומלת ממונם שמוסיף רש"י על הפסוק משום דק"ל דפשוטו של פסוק משמע שהתרומה יהיה מגוף האיש כדכתיב מאת כל איש וז"א דהפרשה ואשר יופרש ממנו ראוי להיות ממין אחד לכן פי' יפרישו לי ממונם נדבה ומאת כל איש לא קאי אמלת תרומה דלעיל מיניה אלא קאי אידבנו דלמטה ומפני שההפרשה אפשר שתהיה בחיוב אמר שהיא נדבה כנרמז מאשר ידבנו לבו. רא"ם: ד כאלו אמר ינדבנו והנו"ן מובלעת בדגש הדל"ת: ה פי' רמוזות ולא פי' כאן כי אם תרומת המשכן שהיא נדבת כל אחד ואחד דאל"כ תרומתי וזאת

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְדַבֵּר יי' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. גאט הָט גֶערֶעט צוּ משֶׁה אַזוֹי צוּא זָאגֶן: (ב) דַבֵּר. דוּ משֶׁה רֵייד אֶל צוּ דִיא קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי אוּנ זַייא זָאלֶן נֶעמֶן פוּן מַיינְט וֶועגֶן תְּרוּמָה אֵיין אָפְּשֵׁיידוּנְג זֵיי זָאלֶן אָפְּשֵׁיידֶן פוּן זֵייעֶר גֶעלְט אַנְדָבָה פוּן מַיינְט וֶועגֶן אוּנ פוּן דֶער נְדָבָה זָאל מֶען מַאכֶען אַמִשְׁכָּן אוּנ אַנְדֶרִי זַאכֶן מֵאֵת פוּן אִיטְלִיכֶן מֶענְטְשׁ וָוס זַיין הַארְץ וֶועט בַּאוִוילִיגֶן תִּקְחוּ זָאלְט אִיר נֶעמֶן מַיין אָפְּשֵׁיידוּנְג [עיין רש"י]:

ליקוטים על התורה

(ב) וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. דֶר זוהר שְׁרַייבְּט רַבִּי יוֹסֵי זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ וָוס ווִיל טָאהְן אַמִצְוָה, זָאל עֶר נִיט זוּכֶן דִי מִצְוָה זָאל אִים קֵיין גֶעלְט קָאסְטֶן אוּנ זָאל אִים גְרִינְג אָנְקוּמֶען, נָאר פַארְקֶערְט, עֶר זָאל דִי מִצְוָה קוֹיפֶען פַר גֶעלְט, אוּנ זָאל טָאהְן דִיא מִצְוָה מִיט זַיין גַאנְצֶען כֹּחַ, פְרֶעגְט דֶער זוהר דֶר נָבִיא יְשַׁעְיָה הָט דָאךְ גֶעזָאגְט וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב, אִיר זָאלְט גֵיין קוֹיפֶען וַויין אוּנ מִילֶךְ אָן גֶעלְט, אוּנ דִי וַויין אוּנ דִי מִילֶךְ מֵיינְט מֶען דָאךְ דִי תּוֹרָה, עֶנְפֶערְט דֶער זוהר עֶס אִיז דָא אַחִילּוּק צְווִישֶׁען תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת, תּוֹרָה מֶעג מֶען לֶערְנֶען אֲפִילּוּ פוּן אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָוס לֶערְנְט אוּמְזִיסְט. אָבֶּער אַמִצְוָה צוּ טָאהְן דַארְף מֶען קוֹיפֶען פַאר גֶעלְט, וָוארוּם דִיא מִצְוָה בְּרֵיינְגְט אַנְדֶערְשׁ נִיט אַהֵיילִיגְקַייט אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ נָאר אַז זִיא אִיז גֶעקוֹיפְט גֶעוָוארֶען פַאר גֶעלְט, אוּנ זִיא אִיז גֶעטָאהְן גֶעוָוארֶן מִיט דֶעם גַאנְצֶן כֹּחַ, אוּנ מִיט לִיבְּשַׁאפְט אוּנ מוֹרָא פַר הקב"ה, דִי אַהֲבָה אוּנ יִרְאָה, לִיבְּשַׁאפְט אוּנ מוֹרָא פַר הקב"ה זֶענֶען דִיא צְווֵיי פְלִיגוּל פוּן דִי מִצְוָה, וָואס מִיט זֵייא פְלִיהְט אַרוֹיף דִי מִצְוָה אִין הִימֶעל, אוּנ דִי מִצְוָה וָוס הָאט נִיט דִי צְווֵיי פְלִיגוּל, אַהֲבָה אוּנ יִרְאָה, אִיז ווִי אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶע

כ צוה

ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם
זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ ה וְעֹרֹת

אונקלוס

ג וְדָא אַפְרָשׁוּתָא דְּתִסְּבוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמַעֲזֵי׃ ה וּמַשְׁכֵי

רשב"ם

מתולעי׳. מלובשים בגדים צבועים. וכן האמונים עלי תולע. בגד צבוע. וכן מוכיח אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. השני והשלג שם של צבעים זה אדום וזה לבן. אבל תולע והצמר שניהם צמר אלא שהתולע צמר צבוע והצמר הוא לבן בלא צבע: ושש. פשתן אבל שאר

בית יהודא

נאך איין תרומה איז געוועזן צו מאכן דעם משכן (נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו) די נדבות פון יעדער יוד, ווי פיל איינער האט געוואלט האט ער געגעבן אנדבה (י"ג דברים האמורים בענין) די דרייצעהן זאכן וואס זענען גערעכנט אין די פסוקים (כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם) האט מען אלע געדארפט, פיל זאכן פון זיי האט מען געדארפט צו די ארבעט פון משכן, פיל זאכען האט מען געדארפט צו די קליידער פון די כהנים, אז דו וועסט גוט זעהן אין דיא פסוקים וועסטו זעהן עס איז אזוי *): (ג) וזהב וכסף ונחשת וגו׳]. זאגט רש"י (כולם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו) די אלע זאכן זענען געגעבן געווארן נדבות, יעדער יוד האט געגעבן אנדבה ווי פיל זיין הארץ האט געוואלט געבן, איינער האט געגעבן מעהר איינער ווייניגער (חוץ מן הכסף שבא בשוה) נאר זילבער האבען געגעבען אלע יודען גלייך (מחצית השקל לכל אחד) יעדער יוד האט געגעבען איין האלבען טאלער (ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר) אונ ביי אלע ארבעט פון משכן געפינען מיר גיט מען זאל דארפען מעהר זילבער (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וכסף פקודי העדה וגו׳ בקע לגולגולת וגו׳) די זילבער וואס די יודען האבן געגעבן צום משכן איז געוועזן פון דעם ציילונג וואס מען האט זיי געציילט אונ יעדער יוד האט געגעבן איין האלבען טאלער, אהאלבען טאלער צוא אקאפ (ושאר הכסף הבא שם בנדבה) אונ נאך זילבער וואס יודען האבן געגעבן נדבות ואויסער די האלבע טאלערס (עשאום לכלי שרת) האט מען פון זיי געמאכט כלים וואס מען האט זיי געדארפט אין משכן: (ד) ותכלת]. דאס איז (צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק) וואל געפארבט מיט דיא בלוט פון דעם פיש וואס הייסט חלזון אונ די פארב איז ירוק ובלא"ה: וארגמן]. דס איז (צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן) וואל געפארבט מיט אפארב וואס הייסט ארגמן:

רש"י

נדבת כל אחד וא׳. י"ג דברים ו האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: (ג) זהב וכסף ונחשת וגו׳. כולם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנא׳ (שמות לח) וכסף פקודי העדה וגו׳ בקע לגלגלת וגו׳ ושאר הכסף ז׳ הבא שם בנדבה עשאוהו לכלי שרת: (ד) ותכלת. צמר צבוע ח בדם חלזון וצבעו ירוק (יבמות ד מנחות מד): וארגמן. צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן:

שפתי חכמים

התרומה ל"ל הו"ל למכתב ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו זהב וגו׳: ו דתכלת וארגמן ותולעת שני כולן של צמר היו אלא שחלוקין בצבען. ועי"ל דאבני שהם ואבני מלואים הנשיאים הביאו ורש"י לא קחשיב אלא מה שהצבור נדבו: ז דק"ל הואיל ואינו דומה לשאר נדבה למה כתיב כאן כסף ומתרץ דב׳ מיני כספים היו והא דאמרת הא לא הוצרך שם כסף יותר זה אין קושיא דשאר כסף כו׳: ח וכן פי׳ של ארגמן צמר צבוע. והוכחת רש"י מבגדי כהונה שנעשו מד׳ מינין הללו מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש ולא כתיב כאן מאיזה מין היו אלא ביחזקאל גבי לבישת כהנים ביוה"כ כ׳ בגדי פשתן ילבשו ובגדי צמר לא יעלה עליהם. ומשמע דבכל השנה היו לובשים בגדי פשתים ובגדי צמר ולא שום מין אחר ובמכנסים כתיב את מכנסי הבד שש משזר וכד הוא פשתים ש"מ דשש פשתים ומדשש פשתים תכלת צמר דאין לומר איפכא דהא מצינו בהדיא דשש פשתים ע"כ תכלת צמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

להיות שכינתי ביניהם: (ג) וזאת התרומה וגו׳. שלשה עשר נדבות מונה כאן שנדבו ישראל במשכן וכנגדן מנה יחזקאל י"ג בגדים שעתיד הקב"ה להלביש ישראל לעתיד: זהב וכסף ונחשת. וכנגדן יש צדקות בעולם אותה שאדם עושה כשהוא בריא נחשבת לו כזהב כשהוא חולה ונותן מעכשיו נחשבת לו ככסף כשהוא נותן לאחר המיתה נחשבת לו כנחשת. ד"א זהב כנגד מלכות בבל דכתיב אנת הוא רישא דדהבא. כסף כנגד מלכות פרס דכתיב באותה מלכות ועשרת אלפים ככר

ליקוטים על התורה

מצוה זיא בלייבט ליגן אויף די וועלט ביז דר מענטש שטארבט, נאכדעם גייען זיי מיט זיין נשמה אין הימעל, דריבער געפינען מיר פיל מענטשען וואס טוהען פיל מצוות וואס האבן געדארפט האבן שכר פר די מצוות אויף די וועלט אונ האבן ניט, דס איז ווייל זייערע מצוות האבן ניט געהאט די פליגול "אהבה מיט יראה" זענען זיי נאך אויף די ערד אונ זענען נאך אין הימעל ניט געוועזן אראפ צו ברייגגן דעם שכר, דריבער זאגט די תורה אז יודן וועלן מאכן אמשכן, אין דעם משכן זאל זיין דיא שכינה אונ זאל אראפברייגגן פר יודן אלע טובות, זאל דס זיין מיט

פירוש לתורת אלהים

(ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם אונ דס איז די תרומה וואס איר זאלט ביי זיי נעמען זהב גאלד וכסף אונ זילבער ונחושת אונ קופער: (ד) ותכלת אונ בלאע וואל וארגמן אונ פערפיל וואל ותולעת שני אונ רויטן פאדם ושש אונ לייגן פאדם ועזים אונ האר פון ציגן: (ה) ועורות אונ

*) **הערה** ויקחו לי תרומה. איז אקשיא אין פסוק שטייט הקב"ה הט גיזאגט צו משה רייד צו די יודן זיי זאלין נעמען צו מיר תרומה, דארפין דייודין נעמען די תרומה, נאכדעם שטייט אין פסוק תקחו את תרומתי, איר [משה אונ אהרן] זאלין נעמען די תרומה פון די יודין, נאר מיר ווייסין הקב"ה האט גיוואלט יעדער יוד זאל געבין די נדבה צום משכן מיט זיין גאנצין ווילען, אין זיין הארצין זאל זיין אמתין אמתה שמחה ווען ער גיט די נדבה, עס זענען דאך אבער דא קארגע מענטשין וואס זיין גאלד אונ זילבער זענען ביי אים זייער טייער, אונ ווען משה מיט אהרן וועלין קומען צו אים ער זאל געבין אנדבה אויף דעם משכן, וועלכער יוד אפילו דער ערגסטער װעט זאגין צו משה מיט אהרן ער וועט ניט געבין אנדבה אויף אמשכן? אונ ער וועט געווים וויזין אפרייליך פנים אויך, אבער אין הארצין וועט אים זיין אשאד, דאס גאלד אדער די זילבער וואס ער גיט, וואס טוהט מען מיט דעם מענטש? ער קען אבער ניט ענדערין זיין קארגע נאטור, האט די תורה גיגעבין אזוי אעצה, יעדער יוד זאל נעמען אשטיק גאלד אדער זילבער אונ זאל דאס לייגין בעזונדער, נאך פריער איידער משה מיט אהרן וועלין צו אים קומען, אז די גאלד אונ זילבער וועט זיין אוועק געלייגט וועלין זיי שוין דאס ניט רעכענען פאר זייערע, אונ ביסלאכוויז וועט אים ארויסגיין פון הארצין דאס ביינגשאפט צו דעם גאלד אונ זילבער, אונ נכדעם ווען משה מיט אהרן וועלין צו אים קומען נעמען די נדבה, וועט ער זיי געבין מיט אפרייליך הארץ גלייך ווי ער וואלט געבין פרעמדע ניט זיינע, ווייל דס איז שוין לאנג פרעמד פון אים, דס זאגט דיא תורה פריער ויקחו לי תרומה, זאלין די יודין אליין נעמען תרומה פון זייער גאלד אונ זילבר אונ לייגין בזונדר, נאכדעם תקחו את תרומתי, ווען איר משה מיט אהרן וועלין נעמין די גאלד אונ זילבער, וועט איר זיי נעמען מאת כל איש אשר ידבנו לבו, פון אלע מענטשין וואס זיין הארץ וועט אים בעוויליגען, אלע יודינס הארצער וועלין דאמאלס געבין זייערע נדבות מיט אפרייליכע הארץ, ווייל ביי אים איז גערעכנט דאס איז שוין לאנג ניט זיינע:

אונקלוס

ה דְדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין :
ו מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לִמְשַׁח

ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים : ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן

תו"א פתגים שבת כח :

בעל הטורים

(ו) שמן למאר. חסר דלאו לאורה הוא צריך וי"ג דברים נמנו כאן וכן יש י"ג מיני מלבושים ביחזקאל ואלבשך רקמה וגו' ואעדך עדי וגו' וכשחטאו ישראל בעגל אבדו י"ג מלבושים כדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים ובזכות אלו י"ג מינים שהתנדבו חזרו להם י"ג :

רשב"ם

המינים הם צמר צבוע : ועזים. מטוה של שער עזים : (ו) לשמן המשחה. מפורש בכי תשא : ולקטורת הסמים. כלו' לצורך קטורת הביאו סמים כדכתיב בקטרת

רש"י

ועזים. נוצה של עזים לכך ת"א ומעזי הבא מן העזים ולא עזים עצמן שתרגום של עזים עזיא : (ה) מאדמים. צבועות היו אדום לאחר עבודן : תחשים. (שבת כח) מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכך מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגוונין שלו : ועצי שטים. ומאין היו להם במדבר פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים : (ו) שמן למאור. שמן זית זך להעלות נר תמיד : בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי נ

בית יהודא

ושש. (הוא פשתן) שש איז פלאקס פאדים פון פלאקס : ועזים. מײנט מען (נוצה של עזים) האר פון ציגען ואין אזױא זענען דא ציגען װאס זײערע האר זענען לאנג ביז צװײ אײלען (לכך תרגם אונקלוס ומעזי) דריבער שרײבט דר תרגום "ומעזי" פון די ציגען, מען זאל ברײנגען (דבר הבא מן העזים) אזאך װאס קומט פון די ציגען (ולא עזים עצמן) מען זאל ניט ברײנגען די ציגען אלײן (שתרגום של עזים עזיא) װארום אויף עזים שרײבט דר תרגום עזיא, אז דא שטײט מעזיא, פון די ציגען, מײנט מען די האר פון די ציגען : (ה) ומאדמים. די פעל פון די אילים (צבועות היו אדום לאחר עבודן) נאכדעם װי מען הט די פעל אויסגעארבעט האט מען זײ געפארבט רויט ודי זכרים פון שעפסן אז זײ װערן אלט דרײצעהן חדשים רופט מען זײא אילים : ותחשים. (מין חיה) אחיה װאס הײסט תחש (ולא היתה אלא לשעה) זיא איז געקומען אין דר מדבר נאר צו די צײט װאס מען הט געדארפט זײער פעל צום משכן, זענען געקומען נאר עטליכע װי פיל מען האט געדארפט צום משכן (והרבה גוונים היו לה) די פעל פון די חיה תחש האט פיל קאלערען (לכך מתרגם ססגונא) דריבער רופט דר תרגום די חיה "ססגונא" דר װארט "ססגונא" איז װי צװײ װערטער "סס גונא" (ששש ומתפאר בגוונין שלו) דער תחש פרײט זיך אונ ברימט זיך מיט זײנע שײנע קאלערען : ועצי שטים. פרעגט רש"י (ומאין היו להם במדבר) פון װאנען האבן די יודען געהאט עצי שטים, אין דר מדבר װאקסט ניט שטים ושענען האלץ (פירש רבי תנחומא) זאגט רבי תנחומא (יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר) יעקב אבינו הט געזעהן מיט רוח הקודש אז די יודען װעלען מאכען אמשכן אין דער מדבר (והביא ארזים למצרים) װען ער איז געקומען פון כנען אין מצרים הט ער געבראנגט צװײגען פון טענענבוימער אין מצרים (ונטעם) אונ ער האט זײא געפלאנצט אין מצרים, אין די צײט צװײ הונדערט צעהן יאהר װאס די יודען זענען געװעזען אין מצרים איז געװארן פון די צװײגען גרױסע בוימער (וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים) אונ יעקב האט געבאטען זײנע קינדער נױי זאלען געביטען צו זײערע קינדער אונ אזױ װײטער אז זײ װעלען ארױסגײן פון מצרים זאלן זײ מיט נעמען די בוימער אין דער מדבר : (ו) ושמן למאור. בוימאײל צום לײכטען (שמן זית זך להעלות נר תמיד) בוימאײל פון אײלבירטען קלארע אריין צו גיסען אין די מנורה, עס זאל שטענדיג ברענען די מנורה אין משכן : ובשמים לשמן המשחה. מען זאל ברײנגען בשמים אריין צו לײגען אין די בוימאײל (שנעשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כסף. נחשת כנגד מלכות יון הפחותה מכולן. עורות אלים מאדמים כנגד מלכות ארם. ואחר כך שמן למאור כנגד משיח דכתיב ביה ערכתי נר למשיחי : (ה) ועצי שטים. נוטריקון "שלום "טובה "ישועה "מחילה ובמדבר היה שם יערים גדולים שנטלו משם אותן עצים הקרוים שטים דכתיב וישב ישראל בשטים וכן וישלח יהושע בן נון מן השטים וע"ש היער נקרא המקום שטים וזש"ה אתן במדבר ארז שטה והדס והוא עץ קל מאד וחלק ותדע שהוא קל שהרי מ"ח קרשים ואדניהם צ"ו ועמודים ואדני החצר וט' עמודי המשכן חמש של מסך וד' של פרכת ויתדותם ואדניהם כל זה מושכין שמנה בקר שנתנו לבני מררי כמו שמפורש בפרשת נשא ואע"פ שהקרשים גבהן עשר ורחבן אמה וחצי ועביין אמה אלא ש"מ כי עץ קל מאד ודומה לעץ שקורין מדר"א בלע"ז ורש"י ז"ל פירש שהקרשים היו מנטיעות שנטע יעקב בבואו למצרים וכשיצאו נשאום עמהם ועשו מהם קרשים זהו שייסד הפייט וכו' ועוד איתא במדרש שהבריח התיכון היה ממקלו של יעקב כד"א כי במקלי עברתי את הירדן הזה והביאו למצרים וכשיצאו העלוהו עמו : (ו) שמן למאור. תימה שכל הפרשה בצרכי בנין חוץ מפסוק זה שהוא צורך שלחן גבוה ואינו אומר חטים ללחם הפנים וכבשים לתמידים ועצים למערכה וי"ל

שפתי חכמים

והוא״ל שמלינו בבגדי כהונה דתכלת למר ודאי ארגמן נמי מין למר לבוע : ט דאי קאי אעורות הול"ל ועורות של עזים וכ' עזים במקום כולה של עזים מפני שטוו אותן מן העזים עצמן : י דאלו מתחלת ברייתן הל"ל אדומים : כ ותחש דיחזקאל מין חיה טמאה היא וקלא אילן שמו כמ"ש בגמרא פרק ב"מ : ל (מהר"ן) פי' מדכתיב בישעיה אתן במדבר ארז שטה וגו' משמע דלעתיד יהיה אבל עכשיו לא : מ דק"ל למאור ל"ל לכך פי' שמן זית זך שהיה שמן זה מסוגה משאר שמנים ר"ל שמפורש מגרגרו בראש הזית וע"ק ולמה היה זה השמן שמדליקין בו הנרות מסוגה משאר שמנים ומתרץ להעלות נר תמיד שיוכל להעלות תמיד שלא יכבו : נ פי' משום שהבשמים של שמן המשחה אינם סתם בשמים אלא בשמים מיוחדים שהם מר דרור וכו' אלא שהכתוב קלר

פירוש לתורת אלהים

פעל אילים פון װידר װאס די פעל זענען רויט גפארבט ועורות אונ פעל פון אזו אחיה װאס הײסט תחש ועצי שטים אונ טענען האלץ : (ו) שמן איר זאלט נעמען קלארן אונ לוטערן אײל פון אײלבירט עס זאל זײן אויף נר תמיד עס זאל ברענן אין דר מנורה בשמים איר זאלט נעמען בשמים אריין געבן אין דיא אײל װאס מען װעט מיט איר זאלבען דיא כלים פון דעם משכן אונ דעם משכן ער זאל הײליג זײן ולקטורת

ליקוטים על התורה

דרײ זאכען, דם ערשטע, לי, לשמי, װעגען מײן נאמן, דם מײנט מען מיט יראה, זײ זאלן בעטראכטען פר װעמן זײ גײען מאכן דעם משכן. צװײטינס זאל דם זײן מיט אהבה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו, פון יעדער מענטש װאס ער װעט געבן מיט אבעװיליגטע הארץ, דם דריטע זאל די מצוה זײן געקופט, ער זאל געבן גאלד, זילבער, אונ נאך װײטער װיא עס שטײט אין פסוק :

הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:

אונקלוס

דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: ז אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא: ח וְיַעְבְּדוּן קֳדָמַי מַקְדְּשָׁא

תו"א ועשו לי מקדש ערכין ג כתובות סב שבועות טו:

רשב"ם

קח לך סמים בכי תשא: (ז) מלאים. שהאבן ממלא עומק המשבצות בעין אבני המבעות: (ח) מקדש. ל' מועד שמתקדש ומזדמן אליהם לדבר מוכן כדכתי'

בעל הטורים

(ח) ושכנתי. רמז לבית א' ושכן ת"י שנים וכן ואתה קדוש יושב תהלות ישראל קדוש עולה ת"י שמנין קדוש היה תהלות כישראל ויש בו אותיות ושני

בית יהודא

לִמְשׁוֹחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ) וָוס וָועט גֶעמַאכְט וֶוערֶן צוּ שְׁמִירֶען אוֹיף דִי כֵּלִים פוּן מִשְׁכָּן אוּנ אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן, דֶר מִשְׁכָּן מִיט דִי כֵּלִים זָאלֶען גֶעהֵיילִיגְט וֶוערֶן (וְהוּצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים) אִין דִי בּוֹימְאֵייל דַארְף מֶען אַרַיינְלֵייגֶן בְּשָׂמִים (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּכִי תִשָּׂא) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה כִּי תִשָּׂא: וְלִקְטוֹרֶת הַסַּמִּים). אוּנ נָאךְ מִינִים בְּשָׂמִים צוּם רֵייכֶערֶן (שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וָבוֹקֶר) מֶען הָט גֶערֵייכֶערְט בְּשָׂמִים אִין מִשְׁכָּן אַלֶע טָאג אֵיין מָאל פַארִין נַאכְט אוּנ אֵיין מָאל אִין דֶר פְרִיה (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּוְאַתָּה תְצַוֶּה) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה וְאַתָּה תְּצַוֶּה (וּלְשׁוֹן קְטֹרֶת הַעֲלָאַת קִיטוֹר וְתִמְרוֹת עָשָׁן) קְטוֹרֶת אִיז טַייטְשׁ רֵייכֶערֶן, דֶער רוֹיךְ גֵייט אַרוֹיף אִין דֶערְהֵייךְ גְלַייךְ וִוי אַטֵייטֶעל־בּוֹים: (ז) וְאַבְנֵי שׁוֹהַם). זָאגְט רש"י (שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם) צְוֵויי שְׁטֵיינֶער בְּרִילַאנְטֶען) שׁוֹהַם הָאט מֶען גֶעדַארְפְט (לְצוֹרֶךְ הָאֵפוֹד) צוּ דֶעם אֵפוֹד (הָאָמוּר בְּוְאַתָּה תְצַוֶּה) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה וְאַתָּה תְּצַוֶּה: וְאַבְנֵי מִלּוּאִים). שְׁטֵיינֶער בְּרִילַאנְטֶען) צוּ דֶער פִילוּנְג, זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גּוּמָא) ווייל מֶען הָאט גֶעמַאכְט אִין דֶעם גָאלְד וִוי אַגְרִיבְּל (וְנוֹתְנִים הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְאוֹת הַגּוּמָא) אִין דֶעם גְרִיבְּל זֶעצְט מֶען אַרַיין דֶעם בְּרִילַאנְט עֶר זָאל פוּהל מַאכֶן דָאס גְרִיבְּל (וְקָרוּיִם אַבְנֵי מִלּוּאִים) דְרִיבֶּער וֶוערֶן דִי שְׁטֵיינֶער גֶערוּפֶן פוּן דֶערְפִיהְלוּנְג (וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבֶּצֶת) דֶער אָרְט וָואס דֶר שְׁטֵיין זִיצְט אִין אִים וֶוערְט גֶערוּפֶען מִשְׁבֶּצֶת, אַקְעסְטִיל: לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן). זָאגְט רש"י (אַבְנֵי הַשּׁוֹהַם לָאֵפוֹד) דִי צְוֵויי בְּרִילַאנְטֶען שׁוֹהַם הָט מֶען גֶעדַארְפְט צוּם אֵפוֹד (וְאַבְנֵי הַמִּלּוּאִים לַחֹשֶׁן) דִיא בְּרִילַאנְטֶען מִלּוּאִים הָט מֶען גֶעדַארְפְט צוּם חֹשֶׁן (וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפוֹרָשִׁים בְּוְאַתָּה תְצַוֶּה) אִין דִיא סֶדְרָה וְאַתָּה תְּצַוֶּה שְׁטֵייט וָוס אִיז דֶער חֹשֶׁן וְאֵפוֹד (וְהֵם מִינֵי תַּכְשִׁיטִים) דָס זֶענֶען אַצִירוּנְגְס־קְלֵיידֶער פַר דֶעם כֹּהֵן גָּדוֹל: (ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ). מֵיינְט מֶען (וְעָשׂוּ לִשְׁמִי בֵּית קְדוּשָּׁה)

רש"י

המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב ובקר כמו שמפורש בואתה תצוה ם ולשון קטרת העלאת קיטור ותמרות עשן: (ז) אבני שהם. שתים הוצרכו שם לצורך האפוד האמור בואתה תצוה: מלאים. על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גומא ונותנין האבן שם למלאות הגומא קרויים אבני מלואים ומקום המושב קרוי משבצות: לאפד ולחשן. אבני השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן ע וחשן ואפוד מפורשים בואתה תצוה והם מיני תכשיט: (ח) ועשו

שפתי חכמים

וכתב לשמן המשחה סתם והרא"ם האריך ע"ש: ם כלומר שפה מפורש שצריכים להקטיר ערב ובקר כי הסמים עצמן אינם מפורשים בואתה תצוה אלא בכי תשא. הרא"ם האריך בפירושו ע"ש: ע כלא תאמר אבני שוהם ואבני מלואים לאפוד וכן לחושן הוצרך רש"י לפרש כן וכתב הרא"ם שאע"פ שהיו אבני שוהם גם בחשן כיון בגולת מלואים כוללת

דעת זקנים מבעלי התוספות

ששלשתן צורך בנין הן שמן המשחה שבו נמשחו ונתקדשו כל כלי המשכן וקטרת נמי שכן דרך מלכים שמבשמין להם הבית קודם שיכנסו לתוכה וכ"ש לפני ממ"ה הקב"ה וכן מצינו שעל ידי הקטרת שכינה נראית דכתיב וכסה ענן הקטרת וכתיב כי בענן אראה. ושמן למאור שכן דרך המלכים להדליק נר לפניהם קודם שיכנסו לבית ואע"ג דלאו לאורה הוא צריך מ"מ הוא כבוד של מעלה: (ז) אבני שהם. לצורך אפוד וחשן כיצד אבני שהם לאפד ולקחת את שתי אבני שהם וכתיב ושמת את שתי האבנים על כתפות האפוד ואבני מלואים לחשן כדכתיב ומלאת בו מלואת אבן וגו' וכי האי גונא מצינו הרבה מקראות מתפרשים המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ ועוד אתה מוצא אבני שהם לצורך החושן דכתיב והטור הרביעי תרשיש שהם:

פירוש לתורת אלהים

אונ גיוועֶרְץ מֶען זָאל מַקְטִיר זַיין אַלֶע אָבִינְט אונ מָארְגֶן: (ז) אַבְנֵי איר זָאלְט נֶעמֶן צְוֵויי אֲבָנִים טוֹבוֹת וָואס וֶוערְט גְרוּפֶן שׁוֹהַם וְאַבְנֵי אונ איר זָאלְט נֶעמֶען צְוֶועלְף אַנְדֶרֶע אֲבָנִים טוֹבוֹת וָואס זַייעֶרֶע נֶעמֶען שְׁטֵייט אִין פַּרְשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה דִיא שְׁטֵיינֶר רוּפְט דֶר פָּסוּק אַבְנֵי מִלּוּאִים לָאֵפוֹד דִיא אַבְנֵי שׁוֹהַם הָאט מֶען בַּדַארְפְט פוּן דֶעם אֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן אונ דִי אַבְנֵי מִלּוּאִים הָט מֶען בַּדַארְפְט פוּן דֶעם חוֹשֶׁן: (ח) וְעָשׂוּ

משלים על התורה

(ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. זֵיי זָאלֶען מַאכִין צוּ מִיר אַמִקְדָּשׁ וֶועל אִיךְ רוּהֶען אִין זֵיי, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין וֶועל אִיךְ רוּהֶען אִין אִים, אִין מִקְדָּשׁ, דֶר תִּירוּץ אִיז דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט הקב"ה הָט גְזָאגְט אוֹיף דִי פְּרָצִייטִיגֶע פֶעלְקֶר אֲפִילוּ אַלֶע פֶעלְקֶר וֶועלֶן זִיךְ פַארְזַאמְלֶען אונ וֶועלֶן מַאכִין אַמִקְדָּשׁ פוּן זֵייעֶר גַאנְצֶען פַארְמֶעגִין וֶועל אִיךְ אוֹיךְ נִיט זַיין אִין זֵייעֶר מִקְדָּשׁ, פַר וָוס ווייל נִיט הקב"ה זֵייעֶר מִקְדָּשׁ? דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז אַמָאל גְוָוארֶן אַנֵייעֶר מֶלֶךְ אִין אַמְדִינָה, אַלֶע מֶענְטְשֶׁען הָאבִין גְבְּרֵיינְגְט מַתָּנוֹת,

מצות השם

(צה) (וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ) דָאס אִיז דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וָוס גָאט ב"ה הָט אוּנְז יוּדֶען גֶעבָּאטֶן אַז מִיר זָאלֶען מַאבֶע דָס ביהמ"ק אונ אַלֶע כֵּלִים וָואס מֶען דַארְף הָאבֶען אִין דֶעם ביהמ"ק דָאס מֵיינְט מֶען אֵיין מְנוֹרָה אונ דֶעם שֻׁלְחָן אונ דָאס מִזְבֵּחַ אונ אוֹיךְ אַנְדֶערֶע זַאכֶען וָואס מֶען הָט גֶעדַארְפְט אִין דֶעם ביהמ"ק נָאר ווייל מִיר הָאבֶען גֶעזִינְדִיגְט אונ מִיר הָאבֶען נִישְׁט גֶעטָאן דִי מִצְוֹת וָוס גָאט ב"ה הָאט אוֹיף אוּנְז יוּדֶען גֶעבָּאטֶן הָט גָאט ב"ה דָס ביהמ"ק חָרוּב גֶעמַאכְט אונ הָט אוּנְז פַאר טְרִיבֶּען פוּן אוּנְזֶער לַאנְד הָאבֶּן מִיר גֶעבֶּעטֶען אָן גֶעווָארֶען דִי הֵיילִיגֶע מִצְוֹת וָואס (הַקָּדוֹשׁ ב"ה) הָאט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל מוּזֶן זַיין אִין דֶעם ביהמ"ק אִיבֶּער דֶעם דַארְפֶען מִיר צוּא קְלָאגֶען אונ וויינֶען אוֹיף (חוּרְבַּן הַבַּיִת) דָאס הֵייסְט אוֹיף דֶעם וָוס דָם ביהמ"ק אִיז חָרוּב

וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן: ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן

ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־

תו"א ככל אשר אני מראה סנהדרין טז שבועות שם מנחות כט:

בעל הטורים

ת"כ רמז לת"כ שנים של בית שני: (ט) מראה. בגימ' גבריאל מלמד שהיה חגור כמין פסיקיא של עור ומראה למשה תבנית המשכן ותבנית כל כליו: וכן תעשו. ב' הכא ואידך וכן תעשו לגדעון בזכות אלו הכלים עמד לגדעון וכן כל מעשה דגדעון היה כנגד עבודת המשכן וכליו. נתן הלפידים בכדים להזכיר זכות אלו הכלים. וכראה האשמורה התיכונה להזכיר זכות עבודת המקדש שאז היו תורמין את המזבח והוא העבודה

רשב"ם

ונועדתי שמה לבני ישראל: (ט) ככל אשר אני מראה. שכל הראיות של כלים ושל בנינים הראה לו ה' למשה כמו שמצינו ביחזקאל בבנין ב' שהראהו בבכל בכל מראות אלהים וגם בדיבור הראה לו ופי' לו כמה שכתוב וכן מופיח לפנינו ככל אשר אתה מראה בהר אם בדבור לבד היה אומר אשר אתה מראה למה

רש"י

לי מקדש. ועשו פ לשמי בית קדושה: (ט) ככל אשר אני מראה אותך. (מנחות כט) כאן את תבנית המשכן צ. המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. (סנהדרין טז שבועות יד) לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם (תוספתא שבת לח) ואם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו אלא כן תעשו והיה מדבר על עשיית אהל מועד

בית יהודא

זיי זאלן מאכען אהיילִיגע שטוב וואס זאל גערופען ווערען אויף מיין נאמען:(ט)וּכְכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ (כָּאן) אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וגו'). זאגט רש"י (הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחוּבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ) דר פסוק געהער צוזאמען צום פריערדיגען פסוק, אונ אזוי דארף מען לייענען די צוויי פסוקים, (וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם) זייא זאלן מאכען צו מיר אמקדש וועל איך רוען אין זיי, ווי זאל זיין געמאכט דר מקדש? (כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו) ווי איך ווייז דיר דעם ריסונעק פון משכן אונ דעם ריסונעק פון אלע כלים: (וְכֵן תַּעֲשׂוּ. (לְדוֹרוֹת) אונ אזוי זאלט איר מאכען אין שפעטערדיגע צייטען (אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים) אויב עס וועט פארלארען ווערען אכלי פון די כלים (אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים) אדער ווען איר וועט מאכען די כלים אין בית המקדש (כְּגוֹן) דהיינו (שֻׁלְחָנוֹת) די טישן (וּמְנוֹרוֹת) די לייכטער (וְכִיּוֹרוֹת) די קעסלען (וּמְכוֹנוֹת) די רעדער (שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה) וואס שלמה האט געמאכט אין בית המקדש (כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם) וויא דיא איצטיגע זענען געמאכט זאלט איר די שפעטערדיגע אויך מאכן, זאגט רש"י (וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחוּבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ) אויב דער פסוק וואלט ניט געווען באהעפט צום פריערדיגען פסוק, נאר די פסוקים זענען באזונדער, דעם ערשטן פסוק וועט מען לייענען באזונדר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, זיי זאלן מאכען צו מיר אמקדש וועל איך רוען צווישען זיי, נאכדעם וועט מען לייענען דעם אנדערען פסוק ככל וגו', וויא איך ווייז דיר דעם ריסונעק פון משכן אונ דעם ריסונעק פון די כלים ודארף שטיין) כן תעשו, אזוי זאלט איר טאן (לֹא הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב וְכֵן תַּעֲשׂוּ) דארף דאך ניט שטיין וכן תעשו, אונ אזוי זאלט איר טאן (אֶלָּא כֵּן תַּעֲשׂוּ) נאר עס דארף שטיין כן תעשו, אזוי זאלט איר טאן, וויא איך ווייז אייך אזוי זאלט איר טאן (וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּית אֹהֶל

שפתי חכמים

כל אבני החשן הנה גם השהם בכלל ואם כן לא אמר אבני שהם רק בעבור אותם אבני שהם שבאפוד לבד: פ דק"ל למה כתיב לי הא בתחלה נמי של הקב"ה הוא ומתרץ ועשו לשמי והוסיף מלת בית לא איזה דבר מקודש שיהיה כי שם מקדש בכל מקום לא ימלא כי אם על הבית המקודש: צ דעת רש"י שלא תאמר ככל אשר אני מראה אותך בשעת עשיית המשכן אלא אשר אני מראה אותך כאן דאל"כ ארא"ך

פירוש לתורת אלהים

לי אונ פון דר תרומה וואס זייא וועלן אפ שיידען זאלן זיי מיר מאכען דעם משכן אונ איך וועל רוען צווישן זייא: (ט) אונ דם משכן זאל גמאכט ווערן כְּכֹל אֲשֶׁר אזו ווי איך ווייז דיר דא אויף דעם בארג סיני אוים פייער אֵת תַּבְנִית דאס גשטאלט פון דעם משכן וְאֵת תַּבְנִית אונ דאס גשטאלט פון אלע זיינע כלים וְכֵן

מצות השם

געווארן אונ מיר זענען פר טריבן געווארן פון אונזער לאנד אזו ווי עס שטייט (אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי) אז מיר יודן זאגען אין גלות אוב מיר וועלן פאר געסען אן דיר ירושלים זאל מיין רעכטע האנד פאר געסען ווערען דורך דעם דארף מיר יעדער מינוט זיך דר מאנען אז מיר זענען ניט אין אינזער לאנד אונ מיר דארפן דער לייזט ווערן אונזערע היילִיגע ספרים שרייבן דם ענין וואס גאט ב"ה האט אונז געהייסען מאכען דאס ביהמ"ק איז ווייל הקב"ה מיט אלע זיינע מצות וואס ער האט געבאטען יודישע קינדער הט ער נאר געמיינט אז ער זאל זייא גוטס טוען אונ אזו באלד אז דיא יודען וועלן צו הערען דיא מצות וואס ער הט זיי געבאטן אזו זענען זיי אן געבריים מקבל צו זיין דיא טובות וואס ער וועט זייא טוען אונ אז זייא טוען חלילה נישט דיא מצות וואס הקב"ה הט זיי געבאטן אזו זענען זיי חלילה ניט מוכשר מקבל צוא זיין דיא טובות אזו וויא עס שטייט אין פסוק (וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ) דם איז טייטש אונ אצונד יודען וואס פר לאנגט דען גאט פון

משלים על התורה

גאלד, זילבער. בריליאנטין, ביי דר זייט איז געשטאנען אארעם מאן, אונ הט גהאלטן אין האנט אהילצענע כלי, דר מלך הט גזעהן די הילצענע כלי, הט ער געהייסן מען זאל דעם מענטשין ברייננען צו אים, ווי דר מענטש איז געקומן פר דעם מלך הט ער גיגעבן צום מלך די הילצענע כלי, דר מלך הט די כלי צו גענומן, אונ הט אים גהייסן זיצען נעבין זיך, אלע שרים האבן זיך געוואונדערט, עס זענען דא גיוועזן אזוי פיל מענטשין וואס האבען געברייננט טייערע מתנות, אונ דר מלך הט זיי קיין כבוד גגעבן, אונ דר הט געבריינגט אכלי פון האלץ, אונ דר מלך גיט אים אזוי פיל כבוד, ער זאל זיצען נעבין אים, הט דער מלך געזאגט צו די שרים, איך וועל אייך זאגין, די גאלד מיט די בריליאנטין וואס מען הט מיר גבריינגט זענען טאקי טייער, אבער דער מענטש איז ניט טייערער גיווארן וועגין דעם גאלד אונ בריליאנטין וואס ער הט, די גאלד מיט די בריליאנטן הט ער ניט באשאפען, די כלים הט ער ניט געמאכט, אונ גאלד מיט בריליאנטין האב איך גענוג אויסער זייערע, אבער

דער מענטש הט אוים געשניצט אכלי מיט גרוים חכמה, אפילו דר מאטעריאל אליין איז גאר ניט ווערט אבער דער

כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ס י וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה
וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃
יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת

תַּעְבְּדוּן׃ י וְיַעְבְּדוּן
אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא
אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
פֻּתְיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
רוּמֵהּ׃ יא וְתַחְפֵי יָתֵהּ
דְּהַב דְּכֵי מִגַּו וּמִבָּרָא

תו"א ועשו ארון יומא ג עב סוכה ה: אמתים וחצי סנהדרין כט:

רשב"ם

הוצרך לומר בהר: (י) ועשו ארון עצי שטים. לפי שהוא דבוק ארון של שטים בקוד חטף פתח. ואע"פ שבמעשה בצלאל מצינו שעשה תחלה משכן ואח"כ כלים ארון ומנורה ושלחן שהיכן יכנים את הארון והשלחן כ"ז שאין משכן עשוי אלא בצווי הוצרך תחלה לפרש עשיית הארון והשלחן שבשביל הארון שהוא עיקר של ועשו לי מקדש הוצרך לעשות משכן: (יא) זהב טהור. מזוקק:

בעל הטורים

הראשונה שהיו עושים בהם ביום: (י) ועשו ארון. בכלם כתיב ועשית חוץ מבארון דכתיב ועשו שכל הכלים עשה שלמה כיוצא בהן חוץ מהארון: ארון אותיות ארון שיש בה ארון של ישראל ואותיות נורא כי הוא אש אוכלה. ארון בגימטריא נזר שכתר תורה עולה על כל הכתרים לכן כתיב ועשית עליו זר זהב ובשלחן כתיב ועשית לו לומר שכתר תורה עולה על שאר הכתרים: אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו. כל מדותיו היו שבורות בחצאי אמות ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו: ועשו ארון. י' פרשיות מתחילין בעשייה כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם: (יא) זהב טהור מבית ומחוץ. ב' דזהב עם טהור מבית ומחוץ בגי' הנה החכם יהיה תוכו כברו:

בית יהודא

מוֹעֵד וְכֵלָיו) וואלט דר פסוק געשמועסט איר זאלט מאכען דעם אהל מועד מיט די כלים ווי איך ווייז אייך: (י) וְעָשׂוּ אָרוֹן. זאגט רש"י דעם ארון הט מען געמאכט (כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם) ווי די קאסטונגס וואס מען מאכט אן פים (עֲשׂוּיִם כְּמִין אַרְגָּז יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו) זיי זענען געמאכט וויא א קאסטין וואס זיצט אויף דעם אונטערשטין דעק אן פים: (יא) מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ. דעם הילצענעם קאסטין זאלסטו באדעקען מיט גאלד אינוויינינג אונ אויסוויינינג, זאגט רש"י (שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל) דריי קאסטונגס הט געמאכט בצלאל (שְׁנַיִם שֶׁל זָהָב) צוויי גאלדענע קאסטונגס (וְאֶחָד שֶׁל עֵץ) אונ איין הילצענעם קאסטין (אַרְבָּעָה כְּתָלִים וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד) יעדער קאסטין האט געהאט פיר ווענט אונ א אונטערשטין דעק (וּפְתוּחִים לְמַעְלָה) אויבען זענען די קאסטונגס געווען אפען (נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב) מען הט געגעבן דיא הילצענע קאסטין אין גאלדענעם קאסטין (וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ) דעם אנדערן גאלדענעם קאסטין האט מען אריינגעשטעלט אין דעם הילצענעם קאסטין (וְחִפָּה שְׂפָתוֹ

רש"י

וכליו: (י) ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגלים עשוים כמין ארגז שקורין אישקרי"ן (שריין טראגק) יושב על שוליו: (יא) מבית ומחוץ תצפנו. (יומא עב) שלשה ארונות עשה בצלאל ב' של זהב וא' של עץ וד' כתלים ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה. נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו העליונה ק בזהב

שפתי חכמים

מבע"ל: ק וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא לא היה רק אחד והיה מצופה מבית ומחוץ בזהב כדרך שהצורפים עושים (מהר"ן) וי"ל דכפרשה זו של עשיית הארון שהיו מונחין בו הלוחות יש בו כל אותיות של אל"ף בי"ת לפי שבלוחות יש כל התורה ולכך רומז כפ' זו האל"ף בי"ת שהוא כל התורה לבד מן הגימ"ל שאין בו ומ"ט אין בו גימ"ל אלא שיהו כלן מקבלין שכר התורה המונחת בו שם: (יא) וצפית. ראוי היה הארון להיות זהב כולו אלא לפי שיהיה נישא בכתף

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ועשו ארון. בכלהו כתיב ועשית וכאן כתיב ועשו לפי שהכל חייבין להתעסק בו מפני כבוד התורה שבתוכו וק"ו לתלמידי חכמים שבני עירם מצווים לעשות מלאכתן כדי לכבדם והכי איתא ביומא פרק בא לו ועשו ארון מכאן לת"ח וכו'. מבית ומחוץ תצפנו. אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם. ועוד צוה הקב"ה לכל ישראל להתעסק בו כדי

ליקוטי יקרים

(י) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וגו'. דער תנא זאגט שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵם, עס זענען דא דריי קרוינען כֶּתֶר תּוֹרָה, כֶּתֶר כְּהוּנָּה, כֶּתֶר מַלְכוּת, די צוויי קרוינען פון כהונה אונ מלכות, קען ניט האבען ווער עס וויל, ווארום דר מענטש וואס איז ניט געבארען אכהן פון זיינע עלטערען, קען ער ניט זיין אכהן, אמלך קען אוך ניט זיין נאר דר מענטש וואס איז געבארען פון דָוִד הַמֶּלֶךְ, אונ נאר איין מענטש פון דוד המלך קען זיין אמלך, ווארום אמלך איז דאך נאר איינער אויף אפאלק, אָבער דיא קרוין פון די תורה דאס קען האבען יעדער יוד, אונ דו זאלסט ניט מיינען ווייל די קרון פון די תורה איז דם קלענסטע דריבער קען זיא

פירוש לתורת אלהים

תַּעֲשׂוּ אזו זאלט איר מאכין: (י) וְעָשׂוּ אונ זייא זאלן מאכען אקסטן פון טעגן האלץ אונ דיא מאס פון דעם ארון זאל זיין אַמָּתַיִם צוויי איילן מיט אהאלבע זיין לענג וְאַמָּה אונ אנדער האלבען איילען זיין ברייט וְאַמָּה אונ אנדער האלבין איילן זיין הויך: (יא) וְצִפִּיתָ אונ זאלסט באדעקן דעם ארון מיט

משלים על התורה

מענטש איז פיל ווערט אונ די חכמה וואס איז אויף דיא כלי איז פיל ווערט, דריבער האב איך ביידע פארהאלטין געבין זיך די כלי מיט דעם מענטש, דם הט הקב"ה גזאגט אויף די פרציוטיגע פעלקר, אויב די פעלקר ווען זיך פרזאמלן אונ ווען מאכן אמשכן פון זייער גאנצן פארמעגין, וועל איך ניט זיין אין דעם משכן, ווארום דם גאנצע ווערט פון משכן וועט נאר זיין דם גאלד, אבר די מענטשין זענען די זעלביגע ווי זיי זענען גיוועזן פריער איידר זיי האבן גימאכט

מצות השם

אייך ער וויל נאר אז איר זאלט אייך פארכטען פאר אים אונ איר זאלט צו הערן זיינע מצות וואס ער הט אייך געבאטן דער נאך פירט אום דער פסוק (הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ) דם איז טייטש ווארום צוא דיין גאט איז דער הימעל אונ די אייבערשטע הימלען די ערד אונ אוך אלדינג וואס עס געפונט זיך אויף איר נא אצונד קען שון יעדער אליין פר שטיין אז גאט ב"ה דארף נישט אז מיר זאלן מאכען איין ביהמ"ק פון זיינט וועגען נאר ווייל ער האט זיין פאלק יודען ליב איבער דעם דארף מיר פר שטיין אז דאס וואס ער הט געהייסען מקריב זיין קרבנות אונ דיא אלע מצות אונ תפילות האט ער אוך נאר פון אונזער טובה וועגן געהייסן טוען נישט מיר זאלען חלילה מיינען אז ער האט זיך געהייסען בויען איין הויז ער זאל קומען אין דעם הויז אריין אזו וויא עס שטייט השמים

וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב
סָבִיב׃ יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת

תַּחְפְּנֵהּ וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי
זֵיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃
יב וְתַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע

תו"א זר יומא עב׃

רשב"ם

(יב) ויצקת לו. בולטין מגוף הארון ולא מחוברות׃ ושתי טבעות. מן הארבע טבעות׃ על צלעו האחת. מצד רחבו שהרי בולטין היו הבדים לצד ההיכל׃

רש"י

כמלא מלופה מבית ומחוץ (שם תנחומא שמות רכה)׃ זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים עולה הזר למעלה מכל עובי הכפורת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה׃ (יב) ויצקת. ל' התכה כתרגומו׃ פעמתיו. כתרגומו

בית יהודא

הָעֶלְיוֹנָה בְּזָהָב) דֶעם אוֹיבֶּערְשְׁטִין בְּרֶעג פוּן הִילְצֶענֶעם קַאסְטִין הָט עֶר בַּאדֶעקְט מִיט גָאלְד (נִמְצָא מְצוּפָּה מִבַּיִת וּמִחוּץ) אִיז דֶר הִילְצֶענֶער קַאסְטִין גֶעוֶועְן בַּאדֶעקְט מִיט גָאלְד אִינְוֶוייניג אוּנ אוֹיסְוֶוייניג׃ [זֵר זָהָב]. זָאגְט רש"י (כְּמִין כֶּתֶר מוּקָּף לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְּׂפָתוֹ) אוֹיף דֶעם אוֹיבֶּערְשְׁטִין בְּרֶעג פוּן דֶעם גָאלְדֶענֶעם אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶען קַאסְטִין אִיז גֶעוֶועְן גֶעמַאכְט אַרוּם אַלֶע פִיר וֶוענְט אַזוֹי וִוי אַקְרוֹין (שֶׁעָשָׂה הָאָרוֹן הַחִיצוֹן גָּבוֹהַּ מִן הַפְּנִימִי עַד שֶׁעָלָה לְמוּל עוֹבִי הַכַּפּוֹרֶת וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ מַשֶּׁהוּ) עֶר הָאט גֶעמַאכְט דֶעם אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶן גָאלְדֶענֶעם קַאסְטִין הֶעכֶר פוּן דֶעם אִינְוֶוייניגְסְטֶען קַאסְטִין, בִּיז דֶער בְּרֶעג פוּן אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶען קַאסְטִין הָט בַּאדֶעקְט דִי גְרֶעבּ פוּן כַּפּוֹרֶת אוּנ נָאךְ אַבִּיסֶעל הֶעכֶער פוּן כַּפּוֹרֶת (וּכְשֶׁהַכַּפּוֹרֶת שׁוֹכֵב עַל עוֹבִי הַכְּתָלִים) אוּנ וֶוען דֶער כַּפּוֹרֶת אִיז גֶעלֶעגֶען אוֹיף דִיא גְרֶעבּ פוּן דִיא וֶוענְט פוּן הִילְצֶענֶעם קַאסְטִין (עוֹלֶה הַזֵּר לְמַעְלָה מִכָּל עוֹבִי הַכַּפּוֹרֶת כָּל שֶׁהוּא) אִיז דִי קְרוֹין וְדֶר בְּרֶעג פוּן אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶען קַאסְטֶען] אַרִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען אַבִּיסֶעל הֶעכֶער פוּן דִיא גַאנְצֶע גְרֶעבּ פוּן כַּפּוֹרֶת, אוּנ אִיבֶּער דֶעם כַּפּוֹרֶת אִיז פוּן דֶעם בְּרֶעג וַואנְט פוּן אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶען גָאלְדֶענֶעם קַאסְטִין גֶעוֶועְן גֶעמַאכְט וִוי אַקְרוֹין אַרוּם דֶעם כַּפּוֹרֶת אִין אַלֶע פִיר זַייטֶען (וְהוּא סִימָן לְכֶתֶר תּוֹרָה) דָאס אִיז גֶעוֶועְן אַצֵייכֶען אַז דִי תּוֹרָה אִיז אַקְרוֹין׃ (יב) [וְיָצַקְתָּ]. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן הַתָּכָה) וְיָצַקְתָּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ גִיסֶען (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט׃ [פַּעֲמוֹתָיו].

דעת זקנים מבעלי התוספות

דיכביד יותר מדאי ואע"ג דאמרינן נושאיו נושא לפי שעה היה וקשיא לי א"כ למה נענש עוזא וצ"ע וכן מצינו במזבח הזהב שצוה הקב"ה לעשות מעצי שטים ולחפות זהב וכן מזבח הנחשת לפי שהיו נושאין בכתף ולא יכביד על הנושאים׃

שפתי חכמים

ודאי לא צריך לרמז הג' לפי שהארון עלמו היה ג' או כמו לכן כתב הקרא תלפנו יתירה שאחר כך תלפה שפתו העליונה כלומר ג' ארונות היו והיו נותנין זה לתוך זה וממילא היה מלופה מבית ומבחוץ לבד שפה

ועשית עליו זר זהב. נראה שאינו אלא לנוי כמין כתר והוא רמז לכתר התורה וכן משמע ביומא פרק בא לו שלש זרין הן זר הארון שהוא לכתר התורה וזר השלחן סימן לכתר מלכות וזר המזבח רמז לכתר כהונה כתר כהונה בא אהרן ונטלה כתר מלכות בא דוד ונטלה כתר תורה מונח ועומד וכל שרוצה ליטול יבא ויטול׃

פירוש לתורת אלהים

דַיין גָאלְד מִבַּיִת וּמִחוּץ פוּן אִינְוֶוייניג אוּנ פוּן אוֹיסֶן וֶוייניג תְּצַפֶּנּוּ זָאלְסְטוּ אִים בַּדֶעקְען [עיין רש"י] וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען אַרוּם דֶעם אָרוֹן אַגִילְדֶען קְרֵיינְדֶעל [עיין רש"י]׃ (יב) וְיָצַקְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט גִיסֶן פוּן דֶעם אָרוֹן וֶועגֶן

ליקוטי יקרים

הָאבֶּן יֶעדֶער יוּד, נַיין זִיא אִיז דִיא גְרֶעסְטֶע, וִויא דִיא תּוֹרָה זָאגְט בִּי מְלָכִים יִמְלוֹכוּ, דוּרךְ מִיר קוּמְט דֶער מֶלֶךְ צוּא זַיין מְלוּכָה, דֶער דִין אִיז דֶער מֶלֶךְ מוּז שְׁטֶענְדִיג הָאבֶּען בַּיי זִיךְ אַסֵפֶר תּוֹרָה, אוּנְד לֶערְנֶען אִין אִיר וִויא לַאנְג עֶר לֶעבְּט, אוּנ אַז עֶר גֵייט אַוֶועק פוּן דִי תּוֹרָה, גֵייט עֶר אַוֶועק פוּן זַיין מְלוּכָה, אֵיין מִצְוָה הָט דֶר מֶלֶךְ שָׁאוּל נִיט גֶעהִיט, עֶר הָאט אוֹיף אֵיין נַאכְט גֶעלָאזְט לֶעבֶּען דֶעם מֶלֶךְ פוּן עֲמָלֵק אוּנ דִיא בְּהֵמוֹת, הָאט מֶען אִים בַּאלְד אָפְּגֶעזָאגְט פוּן דִיא מְלוּכָה. דִי תּוֹרָה אִיז גְרֶעסֶער פוּן דִיא כְּהוּנָּה, וִויא דִיא גְמָרָא זָאגְט אֲפִילוּ מַמְזֵר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן גָּדוֹל עַם הָאָרֶץ, אֲפִילוּ דֶער לַמְדָן וָוס לֶערוּנְט תּוֹרָה אִיז אַמַמְזֵר, אִיז זַיין כָּבוֹד פְרִיעֶר וִוי דֶער כָּבוֹד פוּן

מצות השם

(הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּהוּ) אַז דִי הִימְלֶען אוּנ דִיא אֵייבֶּערְשְׁטֶע הִימְלֶען קֶענֶען נִישְׁט גָאט ב"ה בַּאגְרֵייפֶען נָאר וַוייל גָאט ב"ה אִיז אֵיין גְרוֹיסֶער בַּעַל רַחֲמִים הָט עֶר אוּנְז גֶעהֵייסֶען עוֹסֵק זַיין אִין דֶעם בּוֹיעֶן פוּן דֶעם ביהמ"ק מִיט דִי קָרְבָּנוֹת אוּנ דִיא כֵּלִים וָואס מֶען דַארְף כְּדֵי מִיר זָאלֶען תְּשׁוּבָה טוּעֶן מִיט דֶעם גַאנְצֶען הָאָרֶץ אַזוֹי וֶועט עֶר אוּנְז פַר גֶעבֶּען דִי עֲבֵירוֹת אִיבֶּער דֶעם הָאט עֶר אוּנְז גֶעהֵייסֶען בְּרֶענְגֶען אִין דֶעם ביהמ"ק אַרַיין דִי קָרְבָּנוֹת וָוארֶען וֶוען אֵיין מֶענְטְשׁ טוּט אֵיין עֲבֵירָה אוּנ עֶר הָט חֲרָטָה אוּנ וִויל תְּשׁוּבָה טוּעֶן וֶוען עֶר זָאל נִישְׁט בַּאדַארְפֶן צוּא קוּמֶען אִין דֶעם ביהמ"ק אַרַיין אוּנ בְּרֶענְגֶען אֵיין קָרְבָּן אוֹיף זַיינֶע זִינְד אַזוֹי וָואלְט עֶר אַלֶע מָאל גֶעטוּעֶן אֵיין אַנְדֶערֶע עֲבֵירָה נָאר וַוייל עֶר בַּאדַארְף צוּ טוּעֶן אַזוֹי אַגְרוֹיסֶע מַעֲשֶׂה דְהַיְינוּ עֶר בַּאדַארְף צוּא קוּמֶען אִין דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַרַיין אוּנ בְּרֶענְגֶען אֵיין קָרְבָּן וֶועט עֶר שׁוֹין גוּט אִין זִינֶען הָאבֶּען אַז עֶר זָאל נִיט טוּעֶן קֵיין עֲבֵירָה אוּנ אַצוּנְד אַז מִיר הָאבֶּען בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים דָם ביהמ"ק אוּנ דִי קָרְבָּנוֹת מִיט דִיא כֵּלִים נִישְׁט אַזוֹי דַארְפֶען מִיר לֵיינֶען דִיא תרי"ג מִצְוֹת וֶועלֶן מִיר זִיךְ דֶער מַאנֶען אוּנ מִיר וֶועלֶען תְּשׁוּבָה טוּעֶן מִיט דֶעם גַאנְצֶען הָאָרֶץ צוּא גָאט ב"ה׃

משלים על התורה

דֶעם מִשְׁכָּן, וָוס גֶעהֶערִין דִי מֶעטַאלִין צוּם מִשְׁכָּן, נָאר וֶועגֶן זֵייעֶר גָאלְד, אִיךְ הָאבּ גֶענוּג גָאלְד אָן זֵייעֶר גָאלְד, אָבֶּער דִי יוּדִין הָאבֶּן גֶעמַאכְט אַמִשְׁכָּן הָאבֶּען זֵיי אַרֵיינְגִיגֶעבֶּן אִין דֶעם מִשְׁכָּן זֵייעֶר לִיבְּשַׁאפְט צוּ הקב"ה, אִין יֶעדֶר שְׁטִיקֶעל גָאלְד וָוס אַיוּד הָט גִיגֶעבֶּן צוּם מִשְׁכָּן הָט עֶר גִיגֶעבֶּן מִיט גְרוֹיס לִיבְּשַׁאפְט צוּ הקב"ה, אוּנ הָט גִיבֶּעטִין בַּיי הקב"ה עֶר וָואלְט גֶערִין זַיין גַאנְצִין לֶעבִּין גִיגֶעבֶּן פַר דִי לִיבְּשַׁאפְט צוּ הקב"ה, אוּנ דֶר יוּד וָוס הָט נָאר גִיגֶעבֶּן קוּפֶּר, וַוייל עֶר הָט קֵיין גָאלְד אוּנ זִילְבֶּר גְהַאט, וִוי פִיל צַעַר הָט עֶר גְהַאט וָוס עֶר הָט נִיט גִיקֶענְט גֶעבִּין בֶּעסֶערְס, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, דֶער מֶלֶךְ שְׁלֹמֹה הָט גֶעמַאכְט אַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, עֶר הָט גְמַאכְט זִילְבֶּערְנֶע זַיילִין, רְפִידָתוֹ זָהָב, בַּדֶעקְט מִיט גָאלְד, אוֹיסְגְשְׁפְּרֵייט אִינְוֶוייניג מִיט אַרְגָּמָן, נִיט דָס הָט גְהַאט אַוֶוערְט בַּיי הקב"ה, דֶר עִיקָּר אִיז גִיוֶועְן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, וָואס אִינְוֶוייניג אִיז גִיוֶועְן דִי לִיבְּשַׁאפְט צוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְרִיבֶּער זָאגְט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, זֵייא זָאלֶען מַאכֶן צוּא מִיר אַמִקְדָּשׁ, וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, וֶועל אִיךְ רוּעֶן אִין זֵיי אִין מִשְׁכָּן אוּנ אִין זֵייעֶרֶע הֶערְצֶר, אוֹבּ דֶר מִקְדָּשׁ וֶועט גְמַאכְט וֶוערֶן מִיט לִיבְּשַׁאפְט צוּ מִיר וֶועל אִיךְ רוּעֶן אִין אִים אוּנ אוֹבּ נִיט וֶועל אִיךְ אִין דֶעם מִשְׁכָּן נִיט זַיין׳

זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃
יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב׃ יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן

אונקלוס

עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ תִּנְיָנָא׃ יג וְתַעְבֵּד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃ יד וְתָעֵיל יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן׃ טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא

תו"א בטבעות שם :

בית יהודא

זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (זויתיה) זיינע ווינקלען (ובזויות העליונות הסמוכות לכפורת) אין די אויבערשטע ווינקלען וואס זענען נאנט צום כפורת (היו נתונים) האט מען געגעבן די רינגען (שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון) צוויי רינגען זאל מען געבן אויף די זייט ארון און צוויי רינגען זאל מען געבן אויף די אנדערע זייט ארון, ביי די ברייט פון ארון (והבדים נתונים בהם) דיא שטעקינס זענען געווען אריינגעשטעקט אין די רינגען (וארכו של ארון מפסיק בין הבדים) אונ דיא לייננ פון ארון האט אפגעטיילט איין שטעקען פון אנדערען (אמתים וחצי בין בד לבד) פון איין שטעקען ביז צום אנדערען שטעקען איז געווען ווייט צווייא מיט אהאלבע איל (שיהיו שני בני אדם הנושאין את הארון מהלכין ביניהן) דיא צוויי מענטשען וואס טראגען דעם ארון (פון דר זייט אונ די צוויי מענטשען וואס טראגען דעם ארון פון דיא אנדערע זייט) זאלן קענען גיין צווישען דיא צווייא שטעקינס (וכן מפורש במנחות בפרק שתי הלחם) אונ אזוי שטייט אין דיא מסכת מנחות אין פרק שתי הלחם: (ושתי טבעות על צלעו האחת). זאגט רש"י (הן הן ארבע טבעות שבתחלת המקרא) דס זענען די פיר רינגען וואס שטייען אין אנהייב פסוק (ופירש לך היכן היו) דר פסוק זאגט אויף וועלכען ארט די רינגען זענען געווען (והוי"ו זו יתרה היא) דער וי"ו פון ערשטען ושתי איז איבעריג (ופתרונו כמו שתי טבעות) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אן אוי"ו, שתי טבעות (ויש לך לישבה כן) אונ מען קען זאגען אזוי מיינט דר פסוק (ושתי מן הטבעות האלה) אונ צוויי רינגען פון די פיר רינגען (על צלעו האחת) זאלן זיין אויף איין זייט, אונ דיא אנדערע צוויי רינגען זאלן זיין אויף די אנדערע זייט: (צלעו). איז דערטייטש (צדו), זיין זייט: (יג) (בדי). (מוטות) שטעקינס: (טו) (לא יסורו ממנו). דיא שטעקינס זאלען ניט צו גענומען ווערן פון ארון (לעולם) אייביג זאלן זיי זיין אין דיא רינגען

רש"י

זויתיו. ובזויות העליונות סמוך לכפרת היו נתונים שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון והבדים נתונים בהם וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם וכן מפורש במנחות בפ' שתי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן הד' טבעות שבתחלת המקרא ופירש לך היכן היו והוי"ו זו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות ויש לך לישבה כן ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. צדו: (יג) בדי. מוטות: (טו) לא יסרו ממנו. (יומא

שפתי חכמים

העליונה ואח"כ היה מלפה את ספתו: ר אבל אי הוה ב' נוכאן וכ' מכאן לארכו של ארון לא היו יכולין שני בני אדם הנושאין לילך זה בצד

ליקוטי יקרים

אכהן גדול וואס איז אעם הארץ, דריבער שרייבט די תורה דאס ערשטע דעם ארון וואס אינווייניג ליגט די לוחות אונ דיא ספר תורה [עיין ב"ב יד], אונ עס שטייט ועשו, זיי זאלען מאכען, ווייל צו די תורה געהערן אלע יודן, אונ אפילו אעם הארץ קען אוך האבן אזכות אין די תורה, וויא די **גמרא** זאגט אויף דעם פסוק עץ חיים היא למחזיקים בה, עס שטייט ניט ללומדים בה, די וואס לערנען די תורה, נאר עס שטייט למחזיקים בה, די וואס דערהאלטן מיט פרנסה צו תלמידי חכמים זיי זאלן האבן צייט צוא לערנען תורה, נאך זאגט דיא גמרא עס שטייט ניט ועשית נזר זהב, נזר איז טייטש אקרון, נאר עס שטייט זר זהב, מיר זאלן קענען ליינען „זר" אקרון אונ „זר" אפרעמדער, ווי דר תנא זאגט עס זענען דא דריי קרוינען, כתר תורה, כתר כהונה, כתר מלכות, כתר שם טוב, איז דאך דא פיר קרוינען, נאר כתר שם טוב עולה על גביהן, איז דער מיינונג, ווען זענען די דריי זאכען (תורה כהונה מלכות) קרוינען אונ אויף זייא גייט ארויף די קרון פון גוטען נאמען, אונ דר תלמיד חכם האט אגוטן

פירוש לתורת אלהים

פיר רינגען פון גאלד ונתת אונ זאלסט געבן די רינגען אויף זיינע פיר ווינקלען איז דר פסוק מפורש ושתי צוויי רינגען פון די פיר זאלסטו טאן אויף איין זייט [עיין רש"י] ושתי טבעות אונ דיא אנדרי צווייא רינגען זאלסטו טאהן על צלעו אויף דער אנדערער זייט [עיין רש"י]: (יג) ועשית אונ דוא זאלסט מאכן שטאנגן פון טעגן האלץ וצפית אונ זאלסט זייא בדעקין מיט גאלד: (יד) והבאת אונ דו זאלסט אריין ברענגן דיא שטאנגן אין דיא רינגן אריין על צלעות ביייא דיא זייטען פון דעם ארון לשאת צו טראגן דעם ארון בהם מיט זייא מיט דיא שטאנגען: (טו) בטבעות דיא שטאנגען

מצות השם

(צו) (בטבעת הארון יהיו הבדים) דאס איז איין לא תעשה אז מען טאר ניט ארוס נעמען דיא שטאנגען פון דעם (ארון הקודש) אונ דער וואס נעמט יוא ארוס קומט אים מלקות אונ די מצוה איז נוהג (בזמן הבית) ביי זכרים אונ נקבות:

יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ: טז וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: שני יז וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: יח וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב

אונקלוס

יְעִדּוּן מִנֵּהּ: טז וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ: יז וְתַעְבֵּד כַּפֻּרְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פֻּתְיַהּ: יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דִּדְהַב נְגִיד

תו"א לא יסורו שם מכות כב: כרבים חגיגה יג:

בעל הטורים

(יח) שנים כרובים. ופניהם איש אל אחיו כמו שני חברים שנושאין ונותנין בדברי תורה: כרובים. בגימ' מראה כבוד: כרבים. כרביא.

רשב"ם

ובע"כ ארכו של ארון מצפון לדרום והבדים ממזרח למערב: (טז) את העדת. הלוחות שהם עדות וברית בין הקב"ה לישראל ולכך נקראו לוחות הברית: (יז) כפרת. ל' כיסוי: אמתים וחצי ארכה וגו'. כמדת ארכו ורחבו של ארון: (יח) כרבים. עופות כדכתיב (יחזקאל כח) את כרוב ממשח הסוכך. עוף גדול בעל כנפים. וחכמים פירשו פני תינוק: מקשה. מעובי זהב הכפורת הקשו

רש"י

שם) ש לעולם: (טז) ונתת אל הארן. כמו בארון: העדות. התורה שהיא לעדות ביני וביניכם שצויתי את אתכם מצות הכתובות בה: (יז) כפרת. כסוי על הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון ורחבה כרחבו של ארון ומונחת על עובי הכתלים ארבעתם ואע"פ שלא נתן שיעור לעוביה פירשו רבותינו א שהיה עוביה טפח (סוכה ה): (יח) כרבים.

בית יהודא

פון אָרון: (טז) וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן. (כְּמוֹ בָּאָרוֹן) גְלַייךְ וויא עס וואָלט געשטאַנען דו זאָלְסט געבען אין אָרון: הָעֵדוּת. מיינט מען „הַתּוֹרָה", פאַר וואָס רופט מען די תּוֹרָה „עֵדוּת" (שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם) די תּוֹרָה איז אַעֵדוּת צווישען מיר אונ אייך וצווישען הקב"ה אונ יודען (שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ) אַז איך האָב אייך געבאָטען די מִצְוֹת וואָס זענען געשריבען אין די תּוֹרָה ואונ אַגאַנצע סֵפֶר תּוֹרָה איז געלעגען אין אָרון געבען די לוחות (עיין גמרא ב"ב (דף יד) ועיין ש"ח)]: (יז) [כַּפֹּרֶת]. דער כַּפֹּרֶת איז געוועזען (כִּיסּוּי עַל הָאָרוֹן) אַבּעדעקונג אויף דעם אָרון (שֶׁהָיָה פָּתוּחַ מִלְמַעְלָה) דר אָרון איז געווען אויבען אָפען (וּמַנִּיחוֹ עָלָיו כְּמִין דַּף) אונ מען הָט געלייגט דעם כַּפֹּרֶת אויף דעם אָרון, דער כַּפֹּרֶת איז געוועזען וויא אַברעט פון גאָלד: וְאַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ. צוויא מיט אַהאַלבע איילֿ איז געוועזען דיא לענג פון כַּפֹּרֶת (כְּאָרְכּוֹ שֶׁל הָאָרוֹן) ווי עס איז געוועזען דיא לענג פון אָרון (וְרָחְבָּהּ כְּרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן) די ברייט פון כַּפֹּרֶת איז געוועזען ווי די ברייט פון אָרון (וּמוּנַּחַת עַל עוֹבִי הַכְּתָלִים אַרְבַּעְתָּם) אונ דער כַּפֹּרֶת איז געלעגען אויף די גרעב פון דיא פיר ווענט פון אָרון (וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שִׁיעוּר לְעוּבְיָהּ) אונ אַפילו די תּוֹרָה האָט ניט געזאָגט ווי גראָב זאָל זיין דר כַּפֹּרֶת (פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה עוּבְיָהּ טֶפַח) האָבען די רַבָּנָן געזאָגט די גרעב פון כַּפֹּרֶת איז געוועזען אַטֶפַח ווי די ברייט פון די האַנט געבען די פינגער]: (יח) [כְּרֻבִים]. מיינט מען קינדער (דְּמוּת פַּרְצוּף תִּינוֹק לָהֶם) זיי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) לא יסורו ממנו. מפני קדושת הארון לא רצה הקדוש ב"ה שימשמשו בו להסיר הבדים ולהכניסם בטבעות אבל כשבאין לנושאו מחזיקין בראשי הבדים ונושאין וכשמניחין אותו הולכין להם מיד מחמת אימת הקדושה וה"פ דקרא בטבעות הארון יהיו הבדים שישימם משה ויקבעם שם כדכתיב בפרשת ותכל וכשיושמו שם לא יסורו ממנו: (טז) ונתת אל הארון. אין זה עקר הצווי דהא כתיב למטה ואל הארון תתן את העדות אלא ליתן טעם מפני מה לא יסורו ממנו כדי שלא ימשמשו בו כי צריך ליתן בו את העדות ויהיה קדוש:

שפתי חכמים

זה לפי שלא יהי' ביניהם אלא אמה וחצי: ש מדכתיב בתחלה בטבעות הארון יהיו הבדים למה ליה למכתב אחר כך לא יסורו ממנו: ת הקשה הרא"ם דהא בסיפור הקמת המשכן בפרשת פקודי כתיב ויתן את העדות אל הארון ושם פי' את העדות הלוחות ועוד והלא לא נכתב ספר תורה אלא עד סוף הארבעים שנה וכו'. ונ"ל מדכתיב אשר אתן אליך שהוא לשון עתיד והא עשרת הדברות כבר נתן ואף אם נשתברו הלוחות משתמא היה משה כותבן או היה מתפלל שיחזרו הלוחות כמו שהיו אלא ודאי על התורה כולה קאי שהיא עתיד לכתוב: א מג"ש דכתיב בפרשת אחרי פני הכפורת וכתיב על פני יצחק וכל

פירוש לתורת אלהים

זאָלען זיין תָּמִיד אין דיא רינגען לֹא יָסֻרוּ זייא זאָלען ניט אָפּ גטאָהן ווערען מיזאָל קיין מאָל ניט אַרוס נעמען דיא בַּדִּים פון דעם אָרון: (טז) וְנָתַתָּ אונ דוא זאָלסט געבען אין דעם אָרון אֵת הָעֵדוּת דיא תּוֹרָה וואָס איך גאָט וועל צו דיר געבען [עיין רש"י]: (יז) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאָלסט מאַכין אַדעק צום אָרון אַמָּתַיִם צווייא איילען מיט אַהאַלבען זאָל זיין איר לענג וְאַמָּה אונ אַנדר האַלבען איילען זאָל זיין איר ברייט אונ דיא גרעב זאָל זיין אַטֶּפַח: (יח) וְעָשִׂיתָ אונ דוא

ליקוטי יקרים

נאָמען ער איז אַצַדִּיק, איז די תּוֹרָה ביי אים אַקְרוֹן, דְרִיבֶּר הָט די תּוֹרָה געשריבען „זֵר" ניט „נֵזֶר" ווייל ניט אַלע מאָהל איז דיא תּוֹרָה אַקְרוֹן, אַמאָהל איז זיא „זֵר" אַקְרוֹן, אַז ער איז אַתַּלְמִיד חָכָם אונ אַצַדִּיק, אונ אַמאָהל איז זיא „זָר" פְרֶעמְד, אַז ער איז אַלַמְדָן אונ אַרָשָׁע, אונ אַזוֹ איז ביי די כֹּהֲנִים אונ מְלָכִים, אונ ווייל די תּוֹרָה ווערט געלערנט פְּשׁוּט (פְּרָאסְט) אונ עס ווערט געלערנט סודות התּוֹרָה, וָוס ניט יעדער קען אונ מעג דאָס לערנען, דְרִיבֶּר ביי דעם קאַסטען עֲצֵי שִׁטִּים שטייט וְעָשׂוּ זיי זאָלען מאַכען, צו לערנען די תּוֹרָה פּרָאסְט זאָלען אַלע לערנען ווי אַלע מענטשען קענען האָבען עֲצֵי שִׁטִּים, נאָר צו באַדעקין מיט גאָלד, צו לערנען די סודות פון די תּוֹרָה וואָס זענען ווי גאָלד, ניט יעדער הָט גאָלד, ניט יעדער קען לערנען דיא סודות התּוֹרָה

הָט הקב"ה געזאָגט צו משה וְצִפִּיתָ, דו זאָלסט באַדעקין מיט גאָלד, דאָס געהער נאָר צו דיר, אונ אַזוֹ ווייטער שטייט ביי אַלץ וְעָשִׂיתָ, דוא זאָלסט מאַכען:

(יז) וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת וגו' וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרוּבִים. דער אלשיך ז"ל שרייבט נוייל דאָס גליק פון יעדער מענטש בעשטייט

מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ יט וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־

תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֻּרְתָּא׃ יט וְעַבֵד כְּרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן כַּפֻּרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין

רשב"ם

בקורנס להבליט ממנו כרוב ולא נתחבר שם: (יט) מקצה. מאמצעית גבול רחבו של כפורת שיהי' פני שכינה הנראה אליו לצד ההיכל:

בעל הטורים

כי נער ישראל ואוהבהו: פני כרובים. בגימטרי' אברהם יצחק ויעקב שהיו שם כדי להזכיר זכות אבות: (יט) הכרובים. ג' כנגד ג' אבות:

בית יהודא

האָבֶּן געהאט אַפְּנִים פון אַקינד: ומִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה). זיי זָאלֶן זיין אויסגעקלאפט פון איין שטיק (שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם ותְחַבְּרֵם בְּרָאשֵׁי הַכַּפּוֹרֶת לְאַחַר עֲשִׂיָּתָם) זָאלְסְט ניט מאַכֶען די כְּרוּבִים בַּזּוּנְדֶר, אונ נָאכְדֶעם ווי זיי וועלֶן זיין גימאַכט ווערען זיי שטעלֶן אויף דיא עֶקין פון כַּפּוֹרֶת איין כְּרוּב אויף יעדען עק אונ דוא ווערסט זייא בַּהֶעפְטֶען צום כַּפּוֹרֶת (כִּמְעֲשֵׂה צוֹרְפִים) ווי די גָאלְד שמידען טוהען וצו געלייט, אָדער איינגעשרויפט)(אֶלָּא הַטִּיל זָהָב הַרְבֵּה בִּתְחִלַּת עֲשִׂיַּת הַכַּפּוֹרֶת) נָאר ווען בְּצַלְאֵל הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן מאַכֶן דֶעם כַּפּוֹרֶת הָט ער גענומען אַגְרויסע אונ אַגְרָאבֶּע פְּלַאטֶע גָאלְד (וְהִכָּה בְּפַטִּישׁ וּבְקוּרְנָס בְּאֶמְצַע) אונ אין מיטען פְּלַאטֶע הָאט ער גֶקלאַפּט מיט שווערע האַמֶערס (וְרָאשִׁין בּוֹלְטִין לְמַעְלָה) אונ אין בֵּיידֶע עֶקין פְּלַאטֶע הָט די גָאלְד זיך אויפגעהויבן אין דער הייך (וְצִיֵּיר הַכְּרוּבִים בִּבְלִיטַת קְצוֹתָיו) אונ אויף דיא בֵּיידֶע בֶּערְגְלֶךְ גָאלְד ווָס אויף בֵּיידֶע עֶקין כַּפּוֹרֶת הָאט ער גימאַכט צוּרוֹת פון קינדער: ומִקְשָׁה). איז טייטש געקלאַפּט (כְּמוֹ) ווי עֶס שטייט אין פָּסוּק (דָא לְדָא נָקְשָׁן) איינס הָט גְקלאַפּט צו דָם אַנְדֶרע: וקְצוֹת הַכַּפּוֹרֶת). מיינט מען (רָאשֵׁי הַכַּפּוֹרֶת) די עֶקין ווָס זֶענֶן אין אָנְהֵייב כַּפּוֹרֶת אין דער ברייט אונ אין דר ברייט: (יט) וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצֶה). זאָגְט רש"י (שֶׁלֹּא תֹאמַר שְׁנַיִם כְּרוּבִים לְכָל קָצֶה וְקָצֶה) זָאלְסְט ניט זָאגֶן מען זָאל שטעלֶן צְווייא כְּרוּבִים אויף דֶעם עֶק כַּפּוֹרֶת אונ צְווייא כְּרוּבִים אויף דֶעם אַנְדֶרֶן עֶק כַּפּוֹרֶת (לְכָךְ הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה) דריבער מוז די תּוֹרָה שרייבען איין כְּרוּב זָאל זיין אויף דעם עֶק כַּפּוֹרֶת אונ איין כְּרוּב זָאל זיין אויף דֶעם אַנְדֶערֶען עֶק כַּפּוֹרֶת: ומִן הַכַּפּוֹרֶת). (עַצְמָהּ תַּעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים) פון כַּפּוֹרֶת אַלֵיין זָאלְסְטוּ מאַכֶען דיא כְּרוּבִים (וְזֶהוּ פֵּירוּשׁוֹ שֶׁל מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אוֹתָם) דָם איז דערמיינונג פון די ווערטער ווָאס דיא תּוֹרָה הָט פְרִיער גזאגט "די כְּרוּבִים זָאלֶן זיין אויסגעקלאַפט" (שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם לַכַּפּוֹרֶת) זָאלְסְט ניט מאַכֶן די כְּרוּבִים בַּזּוּנְדֶר אונ זיי בַּהֶעפְטֶען צום כַּפּוֹרֶת, נָאר זיי זָאלֶן

רש"י

דמות ב פרצוף תינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדיר"ץ אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו: מקשה. בטדי"ץ בלעז (געהאממערט). כמו (דניאל ה ו) דא לדא נקשן: קצות הכפורת. ראשי ג הכפרת: (יט) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפרת. עצמה תעשה את הכרובים זהו פירושו של מקשה תעשה אותם שלא

שפתי חכמים

פנים לכל הפחות טפח גמרא: ב מדכתיב כרובים קרינן כרביא פי' בנער כי תרגום תינוק הוא רביא וכ"ף של כרובים הוא כ"ף הדמיון: ג שהם קצות האורך ולא קצות הרוחב כי אז יחויב שיהיה אחורי הכרוב האחד לצד אהל מועד ואין זה נכון ועוד כי כתיב ונועדתי לך

ליקוטי יקרים

אין דריי זאַכֶען חַיֵּי, בָּנֵי, מְזוֹנֵי, לעבין, אונ קינדער, אונ פַּרְנָסָה, אויף לֶעבֶּן הָט הקב"ה גיבאָטען מען זָאל מאַכֶן דֶעם אָרוֹן, אינווייניג זָאל זיין דיא תּוֹרָה, אַז דיא יודין וועלֶען לערנען תּוֹרָה, וועלֶן זיי לֶעבֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה אונ בְּעוֹלָם הַבָּא, ווֶעגֶן די אַנְדֶרע הַצְלָחָה פון קינדער, הָט הקב"ה געהייסין מאַכֶן דֶעם כַּפּוֹרֶת, פון דֶעם כַּפּוֹרֶת וועלֶן די יודין וויסֶן ווי זיי זָאלֶן טָאן זיי זָאלֶן זוכה זיין צו הָאבֶּן גוטע אונ הייליגע קינדער, די גמרא זָאגְט דר ווָס גֶעמְט אַנְוייבּ לְשֵׁם שָׁמַיִם איז מען אים מוחל זיינע זינד, דָם איז דר ווָארט "כַּפֹּרֶת", כַּפָּרַת עָוֹן. נָאךְ זָאגֶן אונזערע חֲכָמִים אין דֶעם ווָארט אִישׁ איז אַיוּד, אין דֶעם ווָארט אִשָּׁה, איז אַה', צוזאַמֶן איז דֶער שֵׁם "יָהּ", בַּטְרֶעפְט פּוּפְצֶען, דיא לֶענג פון כַּפּוֹרֶת איז גְוֶוען צְווֵיי אֵיילֶן מיט אַהאַלְבֶּע, אַאֵייל איז זֶעקְס טְפָחִים, איז צוזאַמֶן פופצען טְפָחִים ווי דֶר שֵׁם "יָהּ", צו ווייזען אַזוֹ ווי די שְׁכִינָה איז גְוֶוען אויף דֶעם כַּפּוֹרֶת, אַזוֹ איז דיא שְׁכִינָה ביי מאַן אונ ווייבּ אוֹיבּ זיי לֶעבִין מיט הייליגקייט וויא דיא תּוֹרָה הָט גְבָּאטֶן, אוֹבּ זיי וועלֶן אַזוֹ טָאן וועלֶן זיי זוכה זיין צו הָאבֶּן קינדער, זְכָרִים אונ נְקֵבוֹת, ווי עֶס איז גְוֶוען אויף דֶעם כַּפּוֹרֶת צְווֵיי קינדער, איינער אַזָכָר אונ איינע אַנְקֵבָה, אונ אַזוֹי ווי דֶר כַּפּוֹרֶת מיט די כְּרוּבִים וקינדער) זֶענֶען גְוֶוען צוזאַמֶן איין שטיק, אַזוֹ וועלֶן זוכה זיין די פָאטֶער אונ מוטֶער צו זיין מיט זייערע קינדער אין דָם גאַנְצֶע לֶעבֶן, די קינדער וועלֶען ניט שטאַרבֶּן ביי זייער לֶעבֶּן, אונ אַזוֹי ווי הקב"ה הָט גרעט מיט משה פון צְווישֶׁן די כְּרוּבִים, אַזוֹי וועלֶן זייא זוכה זיין צוא הָאבֶען קינדער ווָאס וועלֶען הָאבֶען רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, דָאס וועט נָאר זיין אוֹבּ זיי וועלֶן זיין בַּאהֶעפְט צו דיא תּוֹרָה, דְהַיְינוּ ער וועט גֶעמֶען אַנווייבּ אַטָאכְטֶער פון אַתַּלְמִיד חָכָם אונ אַצַדִיק:

פירוש לתורת אלהים

זָאלְסְט מאַכֶען אַזוֹ אַנְגְשטאַלְט וויא פוֹגֶלֶן פון גָאלְד נָאר דָם גְשטאַלְט פון דֶעם פָּנִים איז גְוֶוען אַזוֹ וויא פון אַקִינְד מִקְשָׁה דיא פוֹגֶלֶען זָאלְסְטוּ מאַכֶען אוים גְקלאַפְּט מִשְּׁנֵי פון בֵּיידֶע עֶקין פון דֶעם כַּפּוֹרֶת [ע' רש"י]: (יט) וַעֲשֵׂה איין כְּרוּב פון די צְווייא כְּרוּבִים זָאלְסְטוּ מאַכִין אין איין עֶק פון דֶעם כַּפּוֹרֶת וּכְרוּב אונ דֶעם אַנְדֶרֶען כְּרוּב זָאלְסְטוּ מאַכֶען אין דֶעם אַנְדֶרֶען עֶק כַּפּוֹרֶת מִן הַכַּפּוֹרֶת פון דֶעם כַּפּוֹרֶת אַלֵיין זָאלְט איר

סטרוהי: כ ויהון כרוביא פריסן גדפיהון לעלא מטלין בגדפיהון על כפרתא ואפיהון חד לקבל חד לקבל כפרתא יהון אפי כרוביא: כא ותתן ית כפרתא על ארונא

ת"א והיו הכרובים סוכה ה: ופניהם איש בבא בתרא צט: אל הכפורת סוכה ה:

שני קצותיו: כ והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על־הכפרת ופניהם איש אל־אחיו אל־הכפרת יהיו פני הכרבים: כא ונתת את־הכפרת על־הארן

רשב"ם

(כ) למעלה. לצד ראשיהם: ופניהם איש אל אחיו. שנה הוא אל אמצעות הכפורת יהיו פני הכרובים:

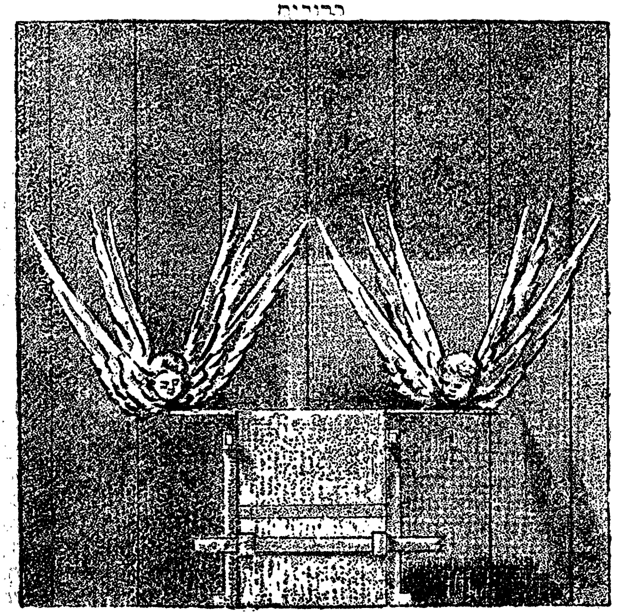
רש"י

תעשם בפני עלמם ותחברם לכפרת: (כ) פורשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכבים אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם שיהא י' טפחים בחלל שבין הכנפים לכפרת כדאיתא בסוכה (דף ה): (כא) ואל הארון תתן את העדות. לא ידעתי למה נכפל שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות. ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואח"כ יתן את הכפרת עליו וכן מלינו כשהקים את המשכן נאמר (שמות מ) ויתן את

בית יהודא

זיין גמאכט פון כפורת גוי' עס איז געשריבן פריער: (כ) פורשי כנפים. הקב"ה האט געזאגט (שלא תעשה כנפיהם שוכבים) זאלסט ניט מאכן זייערע פליגל זאלן ליגען אוף זייער קערפער (אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם) נאר דיא פליגל זאלען זיין אויסגעשפרייט אין דערהייך ביז געבען זייערע קעפ (שיהא עשרה טפחים בחלל שבין הכנפים לכפורת) פון אונטער די פליגל ביז צום כפורת זאל זיין הויך צעהן טפחים (כדאיתא בסוכה) וויא עס שטייט אין מסכת סוכה: (כא) ואל הארון תתן את העדות. אין דעם ארון זאלסט געבען דיא תורה, זאגט רש"י (לא ידעתי למה נכפל) איך ווייס ניט צו וואס דם שטייט נאך אמאהל (שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות) עס שטייט דאך שון לאנג דוא זאלסט געבען די תורה אין דעם ארון (ויש לומר) מען קען זאגן (שבא ללמד) דר פסוק קומט לערנען (שבעודו ארון לבדו בלא כפורת יתן תחלה העדות לתוכו ואחר כך יתן את הכפורת עליו) ווען דר ארון וועט נאך זיין אליין, אן כפורת איידער מען האט אוף אים געלייגט דעם כפורת ודם ערשטע מאהל זאל מען לייגען אין ארון נדיא לוחות אונ די תורה נאכדעם זאל מען לייגען דעם כפורת אויף דעם ארון (וכן מצינו כשהקים את המשכן) אזוי מיר געפינען ווען משה האט אויפגעשטעלט דעם משכן האט ער אזוי געטאהן (נאמר) עס שטייט

כרובים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) פורשי כנפים למעלה. מראשיהם דרך ענוה ויראה: אל הכפרת. שפניהם היו כפופין למטה לצד הכפרת:

שפתי חכמים

טס ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים ואם יהיה אחורי הכרוב הא' אל אהל מועד יהיה גופו מבדיל בין מקום יציאת הדיבור ובין האהל: ד ויהיה פורשי כמו פרושי לא פורשים כי אינם בעלי חיים והיה די לו' פורשי כמו פרושי אלא מפני שפי' פורשי גב אל הכרובים ופי' פרושי גב אל הכנפים סיסוב אל הכנפים: ה לפי שהיו עושין המשכן ככלים המקדש ומקדש כנפיהם סוככים לפיכך הוצרך לי' שלא יעשה

פירוש לתורת אלהים

מאכן די כרובים אוף ביידע עקין: (כ) והיו אונ דיא פליגל פון די כרובים זאלן זיין פר שפרייט אין דער הויך גלייך מיט זייערע קעפ סוככים זיי זאלן בדעקין מיט דיא פליגל איבר דעם כפורת ופניהם אונ זייער פנים זאל זיין איינר אקעגן אנדערן אל הכפורת צום כפורת זאל זיין דער פנים פון די כרובים: (כא) ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה אונ דו זאלסט געבן דעם כפורת אויף דעם ארון פון אויבן ואל גאר איידר דוא

מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ כב וְנוֹעַדְתִּי
לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן
הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן

אונקלוס

מִלְעֵלָא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן
יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ׃
כב וְאֶזְמֵן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן
וְאֶמַלֵּל עִמָּךְ מֵעִלָּוֵי
כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין
כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא יָת כָּל דִּי
אֲפַקֵּד יָתָךְ לְוָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כג וְתַעְבֵּד

תו"א ונועדתי לך ראה השגה לה סנהדרין ז
הוריות יב:

בעל הטורים

(כב) ונועדתי. ב' במסורה ונועדתי לך. ונועדתי שמה לבני ישראל. זהו שדרשו אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי אמר משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש המשכן בקרוביו של מקום והייתי סבור שיתקדש בכו ומהיכן ידע מכאן שאמר לו ונועדתי לך פי' על ידך על כן כאן כתיב ונועדתי לך ולקמן ונועדתי שמה לבני ישראל: מבין שני הכרובים. ר"ת משה:

בית יהודא

דיי פסוק (וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן) ער הָט גֶעגֶעבֶּען דִיא תּוֹרָה אִין אָרוֹן (וְאַחַר כַּךְ וַיִּתֵּן אֶת הַכַּפּוֹרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְמַעְלָה) נָאכְדֶעם הָאט ער גֶעגֶעבֶּן דֶעם כַּפּוֹרֶת אוֹיף דֶעם אָרוֹן פוּן אוֹבֶן: (כב) וְנוֹעַדְתִּי. הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ) וֶוען אִיךְ וֶועל דִיר בֶּעשְׁטִימֶען אַ צַייט וֶוען אִיךְ זָאל מִיט דִיר רֵיידֶען (אוֹתוֹ מָקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שֶׁאָבֹא שָׁם לְדַבֵּר עִמְּךָ) וֶועל אִיךְ בֶּעשְׁטִימֶען דֶעם אָרְט. אִיךְ זָאל קוּמֶען אוֹיף דֶעם אָרְט מִיט דִיר צוּ רֵיידֶען צוּ דֶר בֶּעשְׁטִימְטֶער צַייט: וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפּוֹרֶת]. אִיךְ וֶועל רֵיידֶען מִיט דִיר פוּן כַּפּוֹרֶת, זָאגְט רש"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר) אוֹיף אֵיין אַנְדֶר אָרְט זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר) הקב"ה הָאט גֶערֶעט צוּ מֹשֶׁה פוּן אֹהֶל מוֹעֵד (זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לַפָּרוֹכֶת) אֹהֶל מוֹעֵד אִיז דָאךְ דֶער מִשְׁכָּן אוֹיסְוֶוייניג פוּן פָּרוֹכֶת אוּנ דֶר כַּפּוֹרֶת מִיט דִי כְּרוּבִים זֶענֶען דָאךְ גֶעוֶוען אִינְוֶוייניג פוּן פָּרוֹכֶת] (נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְתוּבִים מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה) לֵייקֶענֶען דָאךְ דִי צְוֵויי פְּסוּקִים אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערְן (בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם) אִיז גֶעקוּמֶען אַ דְרִיטֶער פָּסוּק אוּנ הָט פַארְגְלַייכְט דִי צְוֵויי פְּסוּקִים, אִין דְרִיטֶן פָּסוּק שְׁטֵייט (וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד) וֶוען מֹשֶׁה פְלֶעגְט קוּמֶען אִין אֹהֶל מוֹעֵד (וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפּוֹרֶת וגו') הָאט ער גֶהֶערְט דִי שְׁטִימֶע פוּן הקב"ה רֶעדְט צוּא אִים פוּן כַּפּוֹרֶת פוּן צְווִישֶׁן דִי כְּרוּבִים, אִיז אַזוֹ גֶעוֶוען (מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּשְׁכָּן) מֹשֶׁה אִיז אַרַיינְגֶעקוּמֶען אִין מִשְׁכָּן אוּן אִין אֹהֶל מוֹעֵד] (וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח) וְוִיא ער אִיז גָאר אַרַיינְגֶעקוּמֶען אִין דִיא טִיר (קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים) אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען אַ שְׁטִימֶע פוּן הִימֶעל גְלַייךְ צְווִישֶׁן דִי כְּרוּבִים (וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד) נָאכְדֶעם אִיז דִי שְׁטִימֶע גֶגַאנְגֶן פוּן צְווִישֶׁען דִי כְּרוּבִים בִּיז אִין אֹהֶל מוֹעֵד, אוּנ אִין אֹהֶל מוֹעֵד הָט מֹשֶׁה גֶיהֶערְט דִיא שְׁטִימֶע: [וְאֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל]. זָאגְט רש"י (הֲרֵי וי"ו זוּ יְתֵרָה וּטְפֵלָה) דֶר וי"ו פוּן וָוארְט „וְאֵת" אִיז אִיבֶּעריג אוּנ אִיז בַּהֶעפְט צוּם וָוארְט, נִיט נֵייטִיג ((וְכָמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא) אַזֶעלְכֶע

רש"י

העדות אל הארון ואח"כ ויתן את הכפורת על הארון מלמעלה: (כב) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך: ודברתי אתך מעל הכפורת. ובמקום אחר הוא אומר (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר זה המשכן מחוץ לפרכת נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת וגו' משה הי' נכנס למשכן וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי וי"ו זו יתירה וטפלה וכמוהו הרבה במקרא

שפתי חכמים

היה גובהו ל' אמות והכרובים מגיעות עד כלים שהוא י' אמות והמשכן גובהו י' אמות שהן ששים טפחים לכן צריכין הכרובים להגיע עד כלים המשכן שהוא עשרים טפחים והארון גובהו אמה וחצי שהוא תשעה טפחים וטפח של כפורת הרי י': ו אע"פ שאין כתיב ואת בוא"ו

ליקוטי יהודא

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן וגו'. דִיא דְרִיטֶע הַצְלָחָה אִיז מְזוֹנֵי, פַּרְנָסָה, דוּרְךְ דֶעם טִישׁ קֶען דֶער מֶענְטְשׁ קוּמֶען צוּא פַּרְנָסָה, דִי גְמָרָא זָאגְט וֶוען דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גְשְׁטַאנֶען, הָט דֶר מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר גֶעוֶוען אַלֶע זִינְד, אִיצְט אַז דֶר מִזְבֵּחַ אִיז נִיטָא אִיז דֶר טִישׁ מְכַפֵּר דִיא זִינְד, מֶען מֵיינְט אַז דֶער מֶענְטְשׁ גִיט עֶסִין בַּיי זַיין טִישׁ צוּ אָרֶעמֶע מֶענְטְשֶׁען, אִיז דָס גֶרֶעכוּנְט בַּיי הקב"ה וְוִי ער וָואלְט מַקְרִיב גֶוֶוען קָרְבָּנוֹת, דִי גְמָרָא זָאגְט אֵיינֶע פוּן דִי זַאכֶן וָוס דֶערְלֵיינְגֶערְן דִיא יָאהְרֶן פוּן מֶענְטְשֶׁן אִיז הַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, ער זִיצְט לַאנְג בַּיי זַיין טִישׁ, אוּנ וַוארְט עֶס זָאלֶן קוּמֶען אָרֶעמֶע מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶן זֵיי עֶסִין מִיט אִים צוּזַאמֶען, אוּנ אַזוֹ וְוִי אַקָרְבָּן הָאט מֶען גֶעדַארְפְט גֶעבֶּען דָס בֶּעסְטֶע, אַזוֹ דַארְף מֶען גֶעבֶּען

פירוש לתורת אלהים

וֶועסְט אַרוֹיף לֵייגֶען דֶעם כַּפּוֹרֶת אוֹיף דֶעם אָרוֹן זָאלְסְטוּ פְרִיעֶר אַרַיין לֵייגֶן אִין דֶעם אָרוֹן דִי תּוֹרָה וָוס אִיךְ וֶועל צוּ דִיר גֶעבֶּן: (כב) וְנוֹעַדְתִּי אַז אִיךְ וֶועל בֶּעשְׁטִימֶן אַ צַייט לְךָ צוּ רֵיידֶן מִיט דִיר שָׁם דָארְטֶען וֶועט זַיין דָס אָרְט אִיךְ זָאל מִיט דִיר רֵיידֶן וְוִיא עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין פָּסוּק וְדִבַּרְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל מִיט דִיר רֵיידֶן פוּן דֶעם כַּפּוֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי פוּן צְווִישֶׁן דִיא צְוֵויא כְּרוּבִים אֲשֶׁר וָואס דֶר כַּפּוֹרֶת לִיגְט אוֹיף דֶעם אָרוֹן וָוס דִי תּוֹרָה לִיגְט אִין אִים וָוס וֶועל אִיךְ מִיט דִיר רֵיידֶן אֵת אַלְדִינְג וָוס אִיךְ וֶועל דִיךְ גֶבִּיטֶן צוּא

דִי יִשְׂרָאֵל: (כג) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען שֻׁלְחָן אַ טִישׁ עֲצֵי שִׁטִּים פוּן טֶענֶן הָאלְץ אַמָּתַיִם צְוֵויא אֵיילֶען

עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ כד וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב׃ כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח
סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ
סָבִיב׃ כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת
זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע

פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
תַּרְתֵּין אַמִּין אֻרְכֵּהּ
וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָּא רוּמֵהּ׃ כד וְתַחֲפֵי
יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי וְתַעְבֵּד
לֵהּ זֵיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר׃ כה וְתַעְבֵּד לֵהּ
גְּדַנְפָּא רוּמֵהּ פֻּשְׁכָּא
סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר
דִּדְהַב לִגְדַנְפֵּהּ סְחוֹר
סְחוֹר׃ כו וְתַעְבֵּד לֵהּ
אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב

תו"א ועשית לו סגרה ה:

בעל הטורים

(כד) ועשית לו זר זהב. זהב בגימט' דוד שהוא יזכה לזר של מלכים:

רשב"ם

(כה) מסגרת. כעין לבזבזין שעושין לשלחנות ויש מרבותינו שאומרים

רש"י

וכה תפתר ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל הוא: (כג) קמתו. גובה רגליו עם עובי השלחן (פסחים קט): (כד) זר זהב. סימן לכתר מלכות שהשולחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שלחן מלכים: (כה) מסגרת. כתרגומו גדנפא ונחלקו חכמי ישראל בדבר יש אומרים למעלה היתה סביב לשולחן כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה

בית יהודא

נאוין זענען דא פיל אין תנ"כ (וכה תפתר) אונ אזו איז דער בעשיידונג פון פסוק (ואת אשר אדבר עמך שם) הקב"ה זאגט צו משה „וואס איך וועל מיט דיר דארטין רעדין" (את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל הוא) וועט נאר זיין די אלע זאכין וואס איך וועל דיר געביטן דו זאלסט רעדין צו יודין: (כג) וקומתו. דר טיש זאל זיין הויך איין איל מיט אהאלבע, זאגט רש"י מען מיינט וגובה רגליו עם עובי השלחן די הייך פון די פיס מיט די גרעב פון טיש ביידע צוזאמען זאל זיין איין איל מיט אהאלבע: (כד) וזר זהב. מען זאל מאכין ארום טיש ווי אגאלדענע קרוין (סימן לכתר מלכות) דם איז אסימן אז ביי יודין וועט זיין די קרוין פון מלוכה (שהשלחן שם עושר וגדולה) וואריום דר טיש איז אנאמען אוף רייכקייט אונ גרויסקייט (כמו שאומרים שלחן מלכים) וויא מען זאגט אוף אייגעם ביי אים ווערט געפירט אקעניגליכער טיש: (כה) ומסגרת. (כתרגומו גדנפא) דער ווארט מסגרת איז דר־טייטשט אליסט, ווי דער תרגום טייטשט גדנפא, אלייסט (ונחלקו חכמי ישראל בדבר) חכמים פון אונזר יודין ותנאים אמוראים) קריגען אויף וועלכין ארט איז גיוועין דר מסגרת (יש אומרים) עס זענען דא חכמים וואס זאגן (למעלה היתה) דער מסגרת איז גיוועין אויבין אוף דעם טיש (סביב לשלחן) ארום טיש (כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים) ווי די גזימסין וואס זענן ארום די טישן פון די שרים (ויש אומרים) אונ עס זענן דא חכמים וואס זאגען (למטה היתה תקועה מרגל לרגל) די לייסט איז גוועין אונטר דעם טיש, זיא איז געוועין אביינגשטעקט פון איין פוס צום אנדרין פוס (בארבע רוחות השלחן) אין די פיר זייטין טיש (ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת) אונ דיא ברעט פון טיש איז געלעגען אויף די לייסט: ועשית זר זהב למסגרתו. דו זאלסט מאכען אגאלדענע קריינדיל צוא דיא לייסט. זאגט רש"י והוא זר האמור למעלה) דם איז דיא זעלבינע קריינדיל וואס שטייט פריער מען זאל מאכין אקריינדיל צום טיש, נאר פריער שטייט ניט אויף וועלכין

פירוש לתורת אלהים

ארכו זיין לענג ואמה אונ איין איל זאל זיין רחבו זיין ברייט ואמה וחצי אונ אנדער האלבן איילען קומתו זיין הויך: (כד) וצפית אותו אונ דוא זאלסט בדעקן אים זהב טהור מיט ריין גאלד ועשית לו אונ דו זאלסט מאכען צום טיש זר זהב אגילדען קריינדעל סביב ארום: (כה) ועשית לו אונ דוא זאלסט מאכען צום טיש מסגרת אלייסטל טופח דיא הויך פון דעם לייסטל זאל זיין אטפח סביב ארום ועשית אונ דוא זאלסט מאכען זר זהב אגילדען קריינדל למסגרתו סביב צום לייסטעל ארום [עיין רש"י]: (כו) ועשית לו אונ דוא זאלסט מאכען צום טיש ארבע טבעות פיר רינגען זהב פון גאלד ונתת את הטבעות אונ דוא זאלסט געבען דיא רינגען על

ליקוטי יהודא

עסין צו ארעמע לייט איך דם בעסטע וואס ער הט, אונ ווען דר בעל הבית גיט עסין די ארעמע מענטשן זאל ער זיי געבן מיט אפרייליך פנים, ווי ער גיט עסין זיינע קינדר אונ זיינע שטוב מענטשין, ווי דר תנא זאגט ויהיו עניים בני ביתך, די ארעמע מענטשין זאלען זיין ווי דיינע שטוב מענטשין, אונ אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ביי דעם מזבח בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, וואו דו וועסט דערמאנען מיין נאמען וועל איך קומן צו דיר אונ וועל דיך בענטשין, דריבר נוייל דר טיש איז אזוי ווי אמזבח, דארף מען דערמאנען ביי דעם טיש דעם נאמען פון הקב"ה, מען זאל זיך וואשין אונ מאכען די ברכות על נטילת ידים אונ המוציא אונ בענטשין ווי דער דין איז אונ לערנען אביסל תורה, אדר זאגן מזמור לדוד ה' רועי וגו' מיט כונה, וועט הקב"ה קומן צום בעל הבית אונ וועט אים בענטשין:

אויף דיא פיר ווינקלען אשר וואס ביא דיא פיס

הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃
כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
כח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים

אונקלוס: וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זָוְיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי׃ כז לָקֳבֵל גְּדַנְפָא יְהֶוְיָן עִזְקָתָא לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פָּתוּרָא׃ כח וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין

רשב״ם

מסגרתו למטה היתה: (כז) לעמת המסגרת. בשלחן למטה מן המסגרת יהיו הטבעות קבועות ולא במסגרת עצמה:

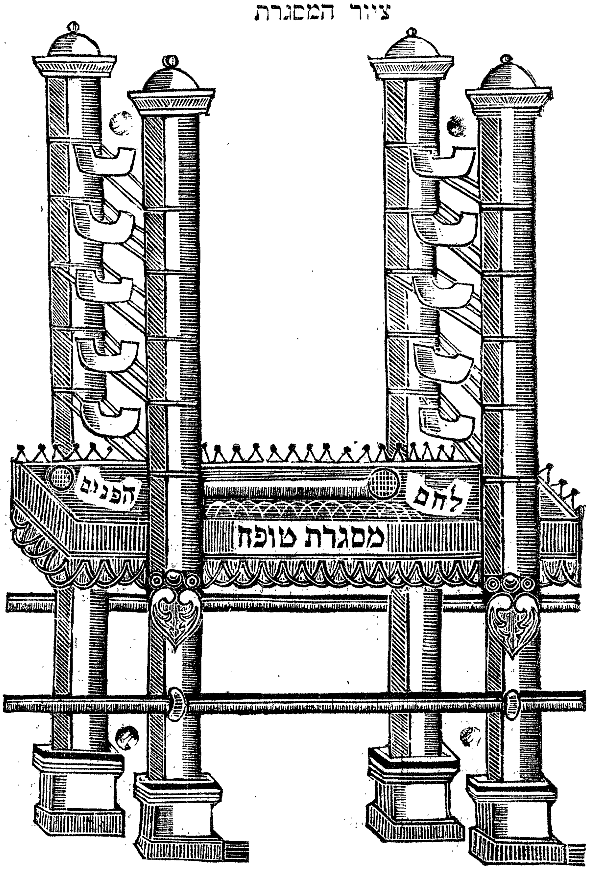
בית יהודא

אָרְט דִי קְרֵיינְדִיל זָאל זַיין (ופי׳ לך כאן שעל המסגרת היתה) זָאגְט אִיצְט דִי תּוֹרָה דִי קְרֵיינְדִיל אִיז גִיוֶועזְן אוֹיף דִי לַייסְט: (כז) וּלְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת. דִי רִינְגֶען זָאלִין זַיין גֶעגִין דִי לַייסְט, זָאגְט רש״י (בְּרַגְלַיִם תְּקוּעו׳) דִיא רִינְגֶען זֶענֶען גִיוֶוען אַרַיינְגֶעזֶעצְט אִין דִי פִּיס (כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת) גֶעגִין דִיא אֶרְטֶער וואוּ דֶער מִסְגֶּרֶת אִיז אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִי פִּיס: וּלְבָתִּים לְבַדִּים. זָאגְט רש״י (וְאוֹתָן טַבָּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבַּדִּים) דִיא רִינְגֶען זָאלֶן זַיין וִויא שְׁטוּבִּין צוּ דִיא שְׁטֶעקִינְס מֶען זָאל אַרַיין שְׁטֶעקִין דִי שְׁטֶעקִינְס אִין דִיא רִינְגֶען: וּלְבָתִּים. אָרְט רש״י דֶער לַמ״ד פוּן לְבָתִּים אִז אִיבֶּעריג, עֶס דַארְף שְׁטֵיין בָּתִּים לְבַדִּים, הַייזֶער צוּ דִי שְׁטֶעקִינְס, דְרִיבֶּר זָאגְט רש״י מֶען מֵיינְט (לְצוֹרֶךְ בָּתִּים) וַוייל דִי שְׁטֶעקִינְס דַארְפְן הַייזֶר, זַיי דַארְפְן רִינְגֶן, זַיי זָאלֶן אַבַּייגֶעשְׁטֶעקְט ווערֶן אִין זַיי: וּלְבַדִּים. זָאגְט רש״י

רש״י

ופירש לך כאן שעל המסגרת היתה: (כז) לעמת המסגרת תהיין הטבעות. ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים. אותן טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים: לבתים. לצורך בתים: לבדים. כתרגומו אתרא ח לאריחיא:

ציור המסגרת

שפתי חכמים

בס״ת של רש״י היה כתוב כו״ו: ז כלומר שהם יהיו לצורך בתים לבדים: ח רא״ם פי׳ שאין הטבעות בעבור בתים ובדים אלא

פירוש לתורת אלהים

דָאס מֵיינְט מֶען בַּייא דִיא פִיר פִּיס פוּן שְׁטָאלֶן: (כז) לְעוּמַּת הַמִּסְגֶּרֶת אַקֶעגֶען דֶעם ווִינְקֶעל וָואס דִיא לַייסְטְלִיךְ הֵייבֶּן זִיךְ דָארְטֶן אָן תִּהְיֶיןָ, זָאלֶען זַיין דִיא רִינְגֶען לְבָתִּים צוּ הַייזֶער צוּ דִיא שְׁטַאנְגֶען מֶען זָאל אַרַיין טָאהְן אִין דִי רִינְגֶען דִי שְׁטַאנְגֶען לָשֵׂאת צוּ טְרָאגֶען מִיט דִי שְׁטַאנְגֶען דֶעם טִישׁ: (כח) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט

וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ כט וְעָשִׂיתָ קְּעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן

וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן נָטְלִין בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא׃ כט וְתַעְבֵּד מְגִיסוֹהִי וּבָזִכּוֹהִי וְקַסְוָתֵהּ וּמְכִילָתֵהּ דְּיִתְנַסַּךְ בְּהֵן

תו״א ועשית קערותיו מנהות לו: סהק׳ דגושה

רשב״ם

(כט) קערותיו. דפוס כעין תיבה פרוצה לעשות בה הלחם: וכפתיו. לצורך שני בזיכי לבונה כדכתיב ונתת על המערכת לבונה זכה: וקשותיו ומנקיותיו. מפורשים במנחות, לפי שהיה הלחם שתים מערכות שש המערכת זה על גב זה והיו מזלגות מכאן ומכאן לשלחן. וקשותיו שהיו כחצאי קנים ממולג לפולג והלחם על הקשוות וכן בין לחם ללחם ששה זה על זה ולפיכך נקראים במקום אחר קשות הנסך שמסככין על הלחם בין לחם ללחם: אשר יסך. בקשוות. כמו

רש״י

(כח) ונשא בם. לשון נפעל יהיה נשא בם את השלחן: (כט) ועשית קערתיו וכפתיו. קערותיו זה הדפוס שהי׳ עשוי כדפוס הלחם והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה שולים לו למטה וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה נותן ארכו לרחבו של שולחן וכתליו זקופים כנגד שפת י השלחן והי׳ עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל. בשל ב ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה: וכפותיו. הן בזיכין שנותנים בהם לבונה ושתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות שנאמר (ויקרא כה) ונתת על המערכת לבונה זכה: וקשותיו. הן כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן דוגמתן עשה של זהב ומסדר ג׳ על

בית יהודא

(כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶר תַּרְגּוּם זָאגְט (לְאַתְרָא לְאֲרִיחַיָּא) דִי רִינְגֶען זָאלֶן זַיין אַארְט צוּ דִי שְׁטֶעקִינְם: (כח) וְנִשָּׂא בָם. עֶס זָאל גֶעטְרָאגִין וֶוערֶן דוּרְךְ זֵיי, זָאגְט רש״י (לָשׁוֹן נִפְעַל) עֶס זָאל גִיטָאן וֶוערֶן (יִהְיֶה נִשָּׂא בָם אֶת הַשֻּׁלְחָן) דֶר טִישׁ זָאל גְטְרָאגֶן וֶוערֶן דוּרְךְ זֵיי, דוּרְךְ דִי שְׁטֶעקִינְם: (כט) וְעָשִׂיתָ קְעָרוֹתָיו וְכַפּוֹתָיו. זָאגְט רש״י (קְעָרוֹתָיו זֶה הַדְּפוּס) קְעָרוֹתָיו מֵיינְט מֶען דֶעם פָארֶעם וָוס אִין אִים וֶוערְט אַרֵיינְגֶעלֵייגְט דִי חַלָּה פוּן לֶחֶם הַפָּנִים (שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם) דֶער פָאֹרֶעם אִיז גֶעוֶועןְ גֶעמַאכְט וִוי דֶער בְּרוֹיט, וִוי דִי חַלָּה (וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּיבָה פְּרוּצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ) דִי חַלָּה אִיז גֶעוֶוען גֶעמַאכְט וִוי אַקַאסְטִין וָוס צְוֵויי וֶוענְט זֶענֶן צוּבְּרָאכֶן אֵיינֶע גֶעגִין דִי אַנְדֶערֶע (שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה) אוּנְטֶן הָט דִי חַלָּה גְהַאט אַדֶעק זפוּן טֵייג] (וְקוֹפֵל מִכַּאן וּמִכַּאן כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמִין כּוֹתָלִים) עֶר הָט אֵיינְגֶעבּוֹגִין דִי טֵייג פוּן בֵּיידֶע זַייטְן אוּנ הָט זֵיי אוֹיף גְשְׁטֶעלְט אִין דֶערְהֵייךְ וִוי צְוֵויי וֶוענְט (וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים)

אוּנ דְרִיבֶּר וֶוערִין דִי חַלּוֹת גֶערוּפֶן לֶחֶם הַפָּנִים (שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכַאן וּלְכַאן לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה) ווייל זֵיי זֶענֶן אָפֶן אִין צְוֵויי זַייטְן אֵיינְם גֶעגֶען דָאס אַנְדֶרֶע, מֶען קֶען זֶעהְן דוּרְךְ בֵּיידֶע זַייטֶן חַלָּה דִי זַייטְן נדִי וֶוענְט] פוּן דִי שְׁטוּב אִין דֶעם זַייט אוּנ אִין דֶעם זַייט (נוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן) עֶר הָט גֶעלֵייגְט דִיא לֵיינְג פוּן דִיא חַלָּה צוּא דִיא בְּרֵייט פוּן טִישׁ

[יעדר חלה איז גיוועז אאייל דיא לענג אונ אאייל דיא ברייט אז ער האט געלייגט אויף דעם טיש צוויי חלות איינע נעבין די אנדערע, די לייגג פון די חלות צו די ברייט פון טיש, איז גיוועז ברעקט דער גאנצער טיש מיט די צוויי חלות [ווארום דער טיש איז גיוועז צוויי איילין לאנג אונ איין אייל ברייט], אונ אזוי זענען געלעגין זעקס חלות איינע אויף די אנדערע, אונ נאך אמאהל זעקס חלות איינע אויף די אנדערע, די וועגט פון די חלות אין דעם זייט טיש אונ אין דעם זייט טיש זענען גיוועז גלייך מיט דעם ברעג טיש, אונ אין מיטען זענען גיוועז דיא וועגט פון דיא חלות איינס נעבען דאס אנדערע].

(וְכוֹתָלָיו זְקוּפִים כְּנֶגֶד שְׂפַת הַשֻּׁלְחָן) דִיא וֶוענְט פוּן דִיא חַלּוֹת וָוס בֵּיי דֶעם זַייט טִישׁ אוּנ בֵּיי דֶעם זַייט טִישׁ זֶענֶען גֶעוֶוען אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט אִין דֶערְהֵייךְ גְלַייךְ מִיט דֶעם בְּרֶעג טִישׁ (וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל) צוּ יֶעדֶר חַלָּה אִיז גְוֶוען צְוֵויי שִׁיסְלֶען נצְוֵויי פָארְמֶעס] אֵיינֶע אַ אַייזֶערְנֶע אוּנ אֵיינֶע אַגאַלְדֶענֶע (בְּשֶׁל בַּרְזֶל הוּא נֶאֱפֶה) אִין דִיא אַייזֶערְנֶע פָארְמֶע הָט מֶען גֶעבַּאקְט דִיא חַלָּה פְרֵייטָאג (וּכְשֶׁמּוֹצִיאוֹ מִן הַתַּנּוּר) אוּנ וֶוען עֶר הָט דִי חַלָּה אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן אוֹיבִין, הָט עֶר דִי חַלָּה אַרוֹיסְגֶענוּמֶן פוּן דִי אַייזֶערְנֶע פָארְמֶע (נוֹתְנוֹ בְּשֶׁל זָהָב) אוּנ הָאט זִיא גֶעלֵייגְט אִין דִיא גָאלְדֶענֶע פָארְמֶע (עַד לְמָחָר בְּשַׁבָּת) בִּיז מָארְגֶען אוּם שַׁבָּת (שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן) שַׁבָּת הָט מֶען אַרוֹיסְגֶענוּמֶן דִי חַלָּה פוּן דִי גָאלְדֶענֶע פָארְמֶע אוּנ מֶען הָט זִיא גֶעלֵייגְט אוֹיף דֶעם טִישׁ אִין מִשְׁכָּן, אוּנ אַזוֹי הָט מֶען גִיטָאן מִיט דִי אַלֶע צְוֶועלְף חַלּוֹת, דִיא חַלּוֹת זֶענִין גֶעלֶעגִין אוֹיף דֶעם טִישׁ אִין מִשְׁכָּן בִּיז דֶעם אַנְדֶערִין שַׁבָּת (וְאוֹתוֹ דְּפוּס קָרוּי קְעָרָה) דִי פָארְמֶע רוּפְט מֶען אִין דֶר תּוֹרָה קְעָרָה, שִׁיסְל: וְכַפּוֹתָיו. זַיינֶע לֶעפִיל, זָאגְט רש״י (בְּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן לְבוֹנָה) דָס זֶענֶען דִי לֶעפִיל וָוס מֶען הָאט אִין זֵיי אַרֵיינְגֶעלֵייגְט בְּשָׂמִים (שְׁתַּיִם הָיוּ) זֵיי זֶענֶן גְוֶוען צְווייא לֶעפִיל (לִשְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבוֹנָה) צוּא דִיא צְווייא פוּלֶע הֶענְט בְּשָׂמִים וָואס דֶער כֹּהֵן הָאט אַרֵיינְגֶעלֵייגְט אִין דִיא לֶעפִיל, אֵיין קוֹמֶץ בְּשָׂמִים אִין דֶעם לֶעפֶעל אוּנ אֵיין קוֹמֶץ בְּשָׂמִים אִין דֶעם אַנְדֶרִין לֶעפִיל (שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת) דִי צְוֵויי לֶעפִיל בְּשָׂמִים הָאט מֶען גֶעלֵייגְט אוֹיף דִי חַלּוֹת, אוֹיף אֵיין זֶעקְסְטֶע חַלָּה אַלֶעפִיל בְּשָׂמִים אוּנ אוֹיף דִיא אַנְדֶערֶע זֶעקְסְטֶע חַלָּה אַלֶעפִיל בְּשָׂמִים (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה) זָאלְסְט לֵייגְן אוֹיף דִיא חַלּוֹת רֵיינֶע בְּשָׂמִים וָואס הֵייסְט לְבוֹנָה: וּקְשׂוֹתָיו. זָאגְט רש״י (הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן) אַזוֹי וִויא אַהַאלְבֶּע רֶער וָוס אִיז גֶעשְׁפָּאלְטֶן אִין דִיא לֵיינְג (דּוּגְמָתָן עָשָׂה שֶׁל זָהָב) אַזֶעלְכֶע הַאלְבֶּע רֶערִין הָאט מֶען גֶעמַאכְט גָאלְדֶענֶע (וּמְסַדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם) אוּנ אוֹיף יֶעדֶער

שפתי חכמים

הטבעות בעבור בתים והבתים בעבור בדים: ט פי׳ הבלק היה זקוף מכאן ומכאן כמין כתלים ובאמצע היה אויר ביניהם והוא כמין ח׳ הפוכה: י כלומר היה נותן לחם הפנים בשפת השלחן ממש כדי שיהא עובי השלחן נמשך בשוה למעלה עם לחם הפנים וכן בשפת הב׳ נמלא שרואין לצדי הבית מכאן ומכאן דהורך של שלחן עומד ברוחב של משכן שהוא אהל מועד מחוץ לפרכת: כ מדכתיב קערותיו משמע

פירוש לתורת אלהים

מאכֶען אֶת הַבַּדִּים דִיא שְׁטַאנְגֶען עֲצֵי שִׁטִּים פוּן טֶענֶן הָאלְץ וְצִפִּיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט בַּאדֶעקֶן אוֹתָם זֵייא זָהָב מִיט גָאלְד וְנִשָּׂא וֶועט וֶוערֶען גְטְרָאגֶען בָּם מִיט דִיא שְׁטַאנְגֶען אֶת הַשֻּׁלְחָן דֶער טִישׁ: (כט) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶן קְעָרוֹתָיו זַיינֶע שִׁיסְלֶן דֶעם פָארֶם וָואס מֶען בַּאקְט אִין אִים דֶעם לֶחֶם הַפָּנִים וְכַפּוֹתָיו אוּנ זַיינֶע לֶעפֶל וּקְשׂוֹתָיו אוּנ זַיינֶע הַאלְבֶּע רֶערְלֶךְ וּמְנַקִּיֹּתָיו אוּנ זַיין רֵיין גִיפֶעס אֲשֶׁר וָואס מִיט דִיא

זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃

דְּהַב דְּכֵי תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ ל וְתִתֵּן עַל פָּתוֹרָא לְחֵם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא׃

תו"א ונתת על מנחות לו: לחם פנים שם שו:

רשב"ם

שפירשתי: (ל) לחם פנים. לפי פשוטו לחם הראוי לפני שרים לחם נאה כדכתיב ולקחת סלת ואפית אותה וגו' וכתיב וישא משאת מאת פניו אליהם. וכתיב ולחנה יתן מנה אחת אפים. חלק יפה מקערה שלפני אלקנה החשובה שנותנים לפני בעל הבית. כי את חנה אהב לכך אפים חשוב. וה' סגר רחמה:

בית יהודא

חלה האט מען געלייגט דרייא האלבע רערין (שיושב לחם האחד על גבי אותן הקנים) יעדער חלה בזונדר איז געלעגן אויף דריי האלבע רערין (ומבדילין בין לחם ללחם) די האלבע רערין האבען אפגעטיילט איין חלה פון דיא אנדערע (כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו) עס זאל אריין גיין אלופט צווישע די חלות, זיי זאלן ניט פארשימולט ווערן (ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א) יעדער זאך וואס עס איז אינוויינג ליידיג ווי א רער רופט מען אין עראביא קסו"א: ומנקיותיו. (תרגומו ומכילתיה) אויף מנקיותיו שרייבט דער תרגום ומכילתיה (הן סניפין כמין יתדות זהב עומדין בארץ) דס זענען גאלדענע ברעטער זיי זענען געשטאנען אויף דיא ערד נעבן טיש, איין ברעט נעבן די זעקס חלות, נאך א ברעט נעבן די אנדערע זעקס חלות, אויף איין זייט טיש, אויף די אנדערע זייט טיש זענען אויך געשטאנען אזעלכע צווייא ברעטער נעבן די חלות, גלייך געגן די ברעטער (וגבוהין עד למעלה מן השלחן הרבה) די ברעטער זענען געווען פיל העכער פון טיש (כנגד גובה מערכת הלחם) ביז צו די הייך פון דיא זעקסטע חלה (ומפוצלים ששה פצולים זה למעלה מזה) אין דיא ברעטער איז געווען איינגעשניטען זעקס מאהל איינס איבער דס אנדערע (וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין) די שפיצין פון די האלבע רערען וואס זענען געווען צווישן די חלות זענען געווען אריינגעזעצט אין דיא איינגעשניטענע שפאלטען וואס אין די ברעטער, אונ אויף דעם האבן זיך געהאלטן די האלבע רערין (כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו) דריבער דארפען זיין די האלבע רערין אריינגעשטעקט אין די ברעטער דיא משא פון די חלות מיט די רערין זאלן ניט ליגען איינע אויף די אנדערע די אויבערשטע אויף די אונטערשטע ווארום זיי וועלן צובראכען ווערען (ולשון מכילתיה סבלותיו) דער ווארט מכילתיה איז דערטייטש זייגע האלטערס ודי ברעטער וואס האלטן די רערין (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (נלאיתי הכיל) איך בין מיד געווארען צו אויסהאלטן, זאגט רש"י (אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין) אבער איך ווייס ניט וואס גיהער דער ווארט מנקיות, צוא טייטשען ברעטער (ויש מחכמי ישראל אומרים קשותיו אלו סניפין) אטייל חכמים זאגן קשותיו מיינט מען די ברעטער ווייל זיי ליגען קשותיו גלייך ווי עס וואלט געשטאנען קשותיו מיט אשין? אונ דריבער רופט מען די ברעטער קשותיו (שמקשין ומחזיקין אותו שלא ישבר) ווייל זייא שטארקין אונ האלטין דעם ברויט ודי חלות) זיי זאלן ניט צו בראכן ווערן: ומנקיותיו. (אלו הקנים), מנקיותיו מיינט מען די האלבע רערין (שמנקין אותו שלא יתעפש) ווייל די האלבע רערין מאכען ריין דיא חלות זייא זאלען ניט פארשימולט ווערען (ואונקלוס שתרגם מכילתיה היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין) אונ דער תרגום אונקלוס וואס שרייבט אויף מנקיותיו מכילתיה, האט ער געלערנט ווי דער וואס זאגט מנקיות מיינט מען די ברעטער: אשר יסך בהן. מיינט מען (אשר יכוסה בהן) וואס ווערט מיט זייא בדעקט ווערען (ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך) דיא ווערטער „אשר יוסך" מיינט מען די קשותיו, דיא האלבע רערין (שהיו עליו כמין סכך וכיסוי) דיא האלבע רערין זענען געווען אבעדעקונג אויף דעם טיש אונ אויף דיא חלות (וכן במקום אחר הוא אומר) אויף איין אנדער ארט זאגט אויך דער פסוק (ואת קשות הנסך) די רערין וואס האבן בדעקט (וזה וזה יוסך והנסך לשון סכך וכיסוי הם) די צוויי ווערטער יוסך אונ נסך האבען איין טייטש „בדעקונג": (ל) לחם פנים. זאגט רש"י פר וואס הט מען אים גערופן לחם הפנים (שהיה לו פנים) ווייל מען הט געקענט דורך זעהן פון ביידע זייטן (כמו שפירשתי) וויא איך האב געזאגט פריער ואין פסוק כטו

רש"י

ראש כל לחם שיושב לחם האחד על גבי אותן הקנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א: ומנקיתיו. תרגומו ומכילתיה הן סניפים כמין יתדות זהב עומדין בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם ומפוצלים ששה (הרא"ם גורס חמשה) פצולים זה למעלה מזה וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו ולשון מכילתיה סבלותיו כמו נלאיתי הכיל. אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין ויש מחכמי ישראל אומרים (מנחות צז) קשותיו אלו סניפין שמקשין אותו ומחזיקין אותו שלא ישבר. ומנקיותיו אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש אבל אונקלוס שתרגם מכילתיה היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך שהיו עליו כמין סכך וכסוי וכן במקום אחר הוא אומר (במדבר ד) ואת קשות הנסך וזה וזה יוסך והנסך ל' סכך וכסוי הם: (ל) לחם פנים. שיש לו פנים כמו שפירשתי

שפתי חכמים

שני קערות וכן בכולהו וצריך לומר שהיו יותר מאחד: ל פי' אותן חלאי קנים שהיו מונחים בין לחם ללחם היו כמין סכך על הלחם ואף שאין

פירוש לתורת אלהים

האלבע רערלך ווערט דער לחם הפנים בדעקט זהב זאלסטו דס אלץ מאכן פון ריין גאלד: (ל) ונתת אונ דוא זאלסט געבען על השלחן אויף דעם טיש לחם פנים לפני תמיד דער לחם הפנים זאל תמיד ליגען אויף דעם טיש פון איין שבת צום אנדערן ווארום אויף איטליכען שבת האט מען גבאקען אנדער לחם הפנים וויא באלד מען האט דאס אראפ גנומן הט מען תיכף אנדרס ארויף גלייגט:

מצות השם

(צז) (ונתת על השלחן) דס איז איין מצות (עשה) אז אין (בית המקדש) האט מען אלע שבת געמוזט לייגען דעם (לחם הפנים) פר גאט אונ דס איז געלעגן פון איין שבת צום אנדערן אונ אלע שבת הט מען דס פאריגע אראפ גענומען אונ אנדערס געלייגט דס ענין פון דר מצוה שרייבן די ספרים הקדושים אז גאט ב"ה הט געהייסן לייגען דעם (לחם הפנים) כדי דורך דעם זאל מיר ווערן טוען די מצוה וועט דס עסען געבענטשט ווערען אין אונזערע געדערים אזאי שטייגער ווי די גמרא ברענגט (הביאו

לפני

לא וְתַעְבֵּד מְנַרְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי נְגִיד תִּתְעֲבֵד

פ שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ

הת"א ועשית מנורת סוכה כ׳ מנחות כח עקידה שער א׳: מקשה מנחות כח:

בעל הטורים

(לא) ועשית מנורת. ז"פ כתיב מנורה בפרשה כנגד ז׳ רקיעים וז׳ ארצות ואין כפ׳ מנורה אות סמ"ך וכן במעשה בראשית לומר במקום נר אין שטן ואין מזיק ובזכות נר מצוה ותורה אור סותם פיו של שטן מלהסטין:

רשב"ם

לכך מנה אחת ולא שתים ולא מנות הרבה כמו לפנינה שהיו לה בנים ובנות: (לא) ועשית מנרת וגו׳. להאיר על השלחן. כדכתיב ואת המנורה נכח השלחן: מקשה. עשת זהב לקח ופעל בה קנים וגביעים בקורנס: ירכה. הוא

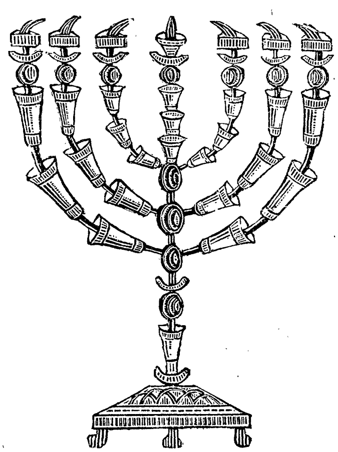
רש"י

ומנין הלחם וסדר מערכותיו מפורשים באמור אל הכהנים:

בית יהודא

(ומִנְיַן הַלֶּחֶם וְסֵדֶר מַעַרְכוֹתָיו מְפוֹרָשִׁים בְּאֱמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים) דֶר צָאהְל פון די חַלוֹת נָוִוי פִיל חַלוֹתו אונ וִוי די חַלוֹת זָאלֶן גֶלֵייגְט וֶוערֶן אוֹף דֶעם טִישׁ שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה אֱמוֹר:

מנורה

(לא) מקשה תיעשה המנורה. שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואחר כך ידביקם כדרך הצורפין שקורין שולדי"ן אלא כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותך בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה. תרגומו נגיד לשון המשכה שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס ולשון מקשה מכת קורנס בעדי"ן בלע"ז (געהעממערט) כמו (דניאל ה) דא לדא נקשן: תיעשה המנורה. (תנחומא) מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה. אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נכתב תעשה (מנחות כט): ירכה. הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה ושלשה הרגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה

(לא) (וּמִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה). דיא מְנוֹרָה זָאל אויסְגֶעקְלַאפְּט וֶוערֶן אִין גַאנְצְן פון אֵיין שְׁטִיק (שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה חוּלְיוֹת) עֶר זָאל נִיט מַאכְן די מְנוֹרָה בֶּעזוּנְדֶערֶע שְׁטֶיקֶר (וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנֶיהָ וְנֵרוֹתֶיהָ אֵבָרִים אֵבָרִים וְאַחַר כַּךְ יַדְבִּיקֵם כְּדֶרֶךְ הַצּוֹרְפִים) מֶען זָאל נִיט מַאכְן די גְרוֹיסֶע רֶערִין אוּנ דִיא קְלֵיינֶע רֶערִין וָואס אִין זֵיי אִיז די בּוֹמְאֵייל) בֶּעזוּנְדֶערֶע שְׁטִיקֶער נָאכְדֶעם זָאל מֶען זֵייא צוּא זַאמֶען שְׁרוֹיפְן וִוי די גָאלְדְשְׁמִידֶען טוּהְן (אֶלָּא כּוּלָּהּ בָּאָה מֵחֲתִיכָה אַחַת) נָאר די גַאנְצֶע מְנוֹרָה זָאל וֶוערִין גֶעמַאכְט פון אֵיין שְׁטִיק (וּמַקִּישׁ בְּקוּרְנָס) מֶען שְׁלָאגְט אוֹף דֶעם גָאלְד מִיט אַהַאמֶר (וְחוֹתֵךְ בִּכְלֵי הָאוּמָנוּת) מֶען שְׁנַייט מִיט אַגֶעצֵייג (וּמַפְרִיד הַקָּנִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ) אוּנ מֶען שְׁנַיידְט־ אוֹיס די רֶערִין אִין דֶעם זַייט אוּנ אִין דֶעם זַייט: (מִקְשָׁה). זָאגְט רַשִׁ"י (תַּרְגּוּמוֹ נְגִיד) אוֹף מִקְשָׁה טַייטְשׁ דֶער תַּרְגּוּם נְגִיד (לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה) צִיעֶן (שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֵבָרִים מִן הָעֶשֶׁת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקָּשַׁת הַקּוּרְנָס) מִיט דֶעם קְלַאפִּין מִיט דֶעם הַאמֶער צִיהְט עֶר אוֹיס די גְלִידֶער (די רֶערִין) פון דיא שְׁטִיק גָאלְד אִין די זַייט אוּנ אִין דיא זַייט (וּלְשׁוֹן מִקְשָׁה מַכַּת קוּרְנָס) וָוס מֶען שְׁלָאגְט מִיט דֶעם הַאמֶער אוֹיף די גָאלְד דָס הֵייסְט מִקְשָׁה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (דָּא לְדָא נָקְשָׁן) אֵיינְס צוּ דָם צְווֵייטֶע הָט גֶעקְלַאפְּט: (תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה). דיא מְנוֹרָה וֶועט גֶעמַאכְט וֶוערֶען (מֵאֵלֶיהָ) פון זִיךְ אַלֵיין (לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ) משה'ן אִיז שְׁווֶוער גֶעוֶועֶן צוּ מַאכְן די מְנוֹרָה (אָמַר לוֹ הקב"ה) הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ משה (הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר) וַוארְף דֶעם צֶענְטְנֶער גָאלְד אִין פַייֶער (וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ) וֶועט דיא מְנוֹרָה גֶעמַאכְט וֶוערֶען פון זִיךְ אַלֵיין (לְכַךְ לֹא נִכְתַּב תַּעֲשֶׂה) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט נִיט אִין פָּסוּק תַּעֲשֶׂה, דוּ זָאלְסְט מַאכְן די מְנוֹרָה: (יְרֵכָהּ). זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא הָרֶגֶל שֶׁל מַטָּה) יְרֵכָהּ מֵיינְט מֶען דיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע פוּס (הֶעָשׂוּי כְּמִין תֵּיבָה) וָוס אִיז גֶעמַאכְט וִויא אַקַאסְטִין (וּשְׁלֹשָׁה רַגְלַיִם יוֹצְאִין הֵימֶנָּה וּלְמַטָּה) פון אוּנְטֶער דֶעם קַאסְטִין גֵייעֶן אַרוֹיס דְרַייא פִיס: (וְקָנָהּ). מֵיינְט מֶען (הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלֶה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ) דיא מִיטֶעלְסְטֶע רֶער וָואס גֵייט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לא) תיעשה המנורה. מלא יו"ד רמז לעשר מנורות שעתיד שלמה לעשות: ירכה. זה ירך שלמטה שהוא עשוי כמין סדן של עץ שבונ"ק בלע"ז ארוך ורחב קצת ועב ויוצאין ממנו שלש רגלים ואמרו ז"ל גובהה של מנורה י"ח טפחים ורמז לדבר מדכתיב בפרשת בהעלותך ו ה מ זה המנורה וזה (מעשה) בגי׳ י"ח:

שפתי חכמים

נזכר לחם כאן ור"ל שפירושו אשר יכוסה כהן מי שצריך לכיסוי והיינו הלחם: מ והקב"ה כשראה שנתקשה בה הראהו מנורת אש ואעפ"כ

פירוש לתורת אלהים

(לא) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכֶען מְנֹרַת אַמְנוֹרָה פון רֵיין גָאלְד מִקְשָׁה גְשְׁלָאגֶן תֵּיעָשֶׂה זָאל גְטָאהְן וֶוערֶען הַמְּנוֹרָה די מְנוֹרָה זָאל גֶעמַאכְט וֶוערֶן אִין גַאנְצִין פון אֵיין שְׁטִיק גָאלְד יְרֵכָהּ אִיר פוּס וְקָנָהּ אוּנ אִיר רֶער

ליקוטי מרדכי

(לא) וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת וגו׳. דֶער זוהר הקדוש שְׁרַייבְּט וַוייל דִיא נְשָׁמָה אִיז אַלִיכְטִיגְקֵייט פון הקב"ה, וִוי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גֶעזָאגְט נֵר ה׳ נִשְׁמַת אָדָם וגו׳, דִיא נְשָׁמָה פון מֶענְטְשׁ אִיז די לִיכְט פון הקב"ה, דְרִיבֶּער הָאט די נְשָׁמָה פֶערְגֶענִיגֶען פון די לִיכְטִיגְקֵייט פון אַלִיכְט, דְרִיבֶּער וֶוען אַמֶענְטְשׁ אִיז גוֹסֵס, צִינְדְט מֶען לִיכְט, וֶוען די נְשָׁמָה וֶועט אַרוֹס גֵיין פון מֶענְטְשׁ אוּנ זִיא וֶועט זֶעהְן די לִיכְטִיגְקֵייט וֶועט זִיא נִיט זַיין אַזוֹ טְרוֹיעֶרִיג, אוּנ די אַלֶע זִיבֶּען טֶעג וָוס מֶען זִיצְט שִׁבְעָה אִין דִיא שְׁטוּב וָוס

מצות השם

לִפְנֵי עוֹמֶר בְּפֶסַח כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ לָכֶם תְּבוּאָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת) דָס אִיז טַייטְשׁ גָאט ב"ה הָאט אוּנְז גֶעהֵייסֶען בְּרֶענְגֶען דֶעם עֹמֶר אוּם פֶּסַח עֶר זָאל אוּנְז בֶּענְטְשֶׁען די תְּבוּאוֹת פון דֶעם פֶעלְד אוּנ די מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בִּזְמַן הַבַּיִת:

וְקָנֶהָ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ

אונקלוס: מְנַרְתָּא שִׁדַּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא מִנַּהּ יְהוֹן׃ לב וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא

תו"א ושמה מנחות כח׃

רשב"ם

הרגל הרחב של צד קרקע שעומד עליו כל המנורה: וקנה. הוא הקנה האמצעי שיוצאים ומתפצלים ממנה שלשה קנים מכאן ושלשה מכאן׃ גביעיה כפתריה

בית יהודא

אַרוֹיס פוּן מִיטֶען קַאסְטֶען (זָקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה) אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט אִין דֶערְהֵייךְ (וְעָלָיו נֵר הָאֶמְצָעִי) אוֹיף דִיא רֶער אִיז אוֹבֶען דִי קְלֵיינֶע רֶערְיל מִיט דִי בּוֹמְאֵייל (עָשׂוּי כְּמִין בָּזָךְ) דִי אוֹבֶערְשְׁטֶע רֶערִיל אִיז גֶמַאכְט וִוי אַלֶעפִיל (לָצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלָתֵת הַפְּתִילָה) מֶען זָאל אִינְוֵוייניג אַרֵיין גִיסֶען דִי בּוֹימְאֵייל אוּנ אַרֵיינְלֵייגֶען אַקְנֵייטִיל׃ וּגְבִיעֶיהָ. אִירֶע בֶּעכֶערְס, זָאגְט רש"י (הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שֶׁעוֹשִׂים מִזְכוּכִית) דִיא בֶּעכֶערְס זֶענֶען גֶעוֶוען וִוי גְלֶעזֶערְנֶע כּוֹסוֹת (אֲרוּכִים וּקְצָרִים) לַאנְגֶע אוּנ שְׁמָאלֶע (וְקוֹרִין לָהֶם מַדְרִינְס) דִי גְלֶעזֶער רוּפְט מֶען מַדְרִינְס (וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִן מִזָּהָב) דִי בֶּעכֶערְס פוּן דִי מְנוֹרָה זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעמַאכְט פוּן גָאלְד (וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה) דִיא בֶּעכֶערְס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן יֶעדֶר רֶער (כְּמִנְיָן שֶׁנָּתַן בָּהֶם הַכָּתוּב) וִוי פִיל בֶּעכֶערְס עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא הָיוּ בָהּ אֶלָּא לְנוֹי) דִי בֶּעכֶערְס זֶענֶען נָאר גֶעוֶוען פוּן שֵׁיינְקַייט וֶועגֶן׃ כַּפְתֹּרֶיהָ. זָאגְט רש"י (כְּמִין תַּפּוּחִים הָיוּ) דִי כַּפְתּוֹרִים זֶענֶען גֶעוֶוען וִוי עֶפִּיל (עֲגוּלִין סָבִיב) אַרוּם זֶענֶען זֵיי גֶעוֶוען קַיילֶעכְדִיג וּבוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי) זֵיי זֶענֶען גֶעוֶוען אַרוּם דִי מִיטֶעלְסְטֶע רֶער (כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִמְנוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׂרִים) וִוי מֶען מַאכְט צוּ דִי מְנוֹרוֹת וָואס שְׁטֵייעֶן פַאר דִי שָׂרִים (וְקוֹרִין לָהֶם פאמיל"ש) מֶען רוּפְט זֵייא פאמיל"ש (וּמִנְיָן שֶׁלָּהֶם כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה) דֶער צָאהְל פוּן דִי כַּפְתּוֹרִים שְׁטֵייט אִין דִי פָּרָשָׁה (כַּמָּה כַּפְתּוֹרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה) וִוי פִיל כַּפְתּוֹרִים זָאל אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִי מְנוֹרָה (וְכַמָּה חֵלֶק שֶׁבֵּין כַּפְתּוֹר לְכַפְתּוֹר) וִוי פִיל זָאל זַיין לֵיידִיג פוּן אֵיין כַּפְתּוֹר צוּם אַנְדֶערֶען כַּפְתּוֹר׃ וּפְרָחֶיהָ. מֵיינְט מֶען (צִיּוּרִים עֲשׂוּיִן בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים) עֶס זָאל זַיין גֶעמַאכְט צַאצְקֶעס וָואס זָאלֶען אוֹיסְזֶעהְן וִוי בְּלוּמֶען׃ מִמֶּנָּה יִהְיוּ. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (הַכֹּל מִקְשָׁה) אַלֶעס זָאל זַיין אוֹיסְגֶעקְלַאפְּט (יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֶשֶׁת) עֶס זָאל זַיין אַלֶעס אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶן פוּן דִי שְׁטִיק גָאלְד (וְלֹא יַעֲשֶׂם לְבַדָּם וְיַדְבִּיקֵם) עֶר זָאל זֵיי נִיט מַאכֶען יֶעדֶער שְׁטִיקְל בְּעַזוּנְדֶער אוּנ צוּלֵייטִיגֶען אָדֶער צוּשְׁרוֹיפֶען׃ (לב) וְיֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ. זֶעקְס רֶערֶען גֵייעֶן אַרוֹיס פוּן דִיא זַייטֶען, זָאגְט רש"י (לְכָאן וּלְכָאן בְּאַלַכְסוֹן) דִי רֶערֶען זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אִין דֶר זַייט אוּנ אִין דֶער זַייט אִין דֶר קְרִים (נִמְשָׁכִין וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהוּא קָנֶה הָאֶמְצָעִי) דִי זַייטִיגֶע רֶערֶען צִיהֶען זִיךְ אִין דֶר הֵייךְ בִּיז גֶעגֶען דִי הֵייךְ פוּן דִיא מְנוֹרָה דָאס אִיז דִי מִיטֶעלְסְטֶע רֶער (וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנֶה הָאֶמְצָעִי זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה) דִיא רֶערֶען גֵייעֶן אַרוֹיס פוּן דִי מִיטֶעלְסְטֶע רֶער, אֵיין רֶער הֶעכֶער פוּן דִי אַנְדֶערֶע רֶער (הַתַּחְתּוֹן אָרוֹךְ) דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע צְווֵיי רֶערֶן זֶענֶען גֶעוֶוען לַאנְגֶע (וְשֶׁל מַעְלָה קָצָר הֵימֶנּוּ) דִיא הֶעכֶערֶע צְווֵיי רֶערֶען זֶענֶען גֶעוֶוען קִירְצֶערֶע (וְהָעֶלְיוֹן קָצָר הֵימֶנּוּ) דִיא אוֹיבֶּערְשְׁטֶע צְווֵיי רֶערֶען זֶענֶען גֶעוֶוען נָאךְ קִירְצֶער (לְפִי שֶׁהָיָה גֹּבַהּ רָאשֵׁיהֶן שָׁוֶה לְגָבְהוֹ שֶׁל קָנֶה הָאֶמְצָעִי הַשְּׁבִיעִי) ווייל אוֹיבֶען זֶענֶען גֶעוֶוען דִי הֵייךְ פוּן דִי זֶעקְס רֶערֶען גְלַייךְ

רש"י

באמצע הירך זקוף כלפי מעלה ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות שעושין מזכוכית ארוכים וקצרים וקורין להם מדירנ"ש ואלו עשויין מזהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב ולא היו בה אלא לנוי: כפתריה. כמין תפוחים עגולין סביב בולטין סביבות הקנה האמצעי כדרך שעושין למנורות שלפני השרים וקורין להם פומל"ש ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה וכמה חלק שבין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשויין בה כמין פרחים: ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת ולא יעשם לבדם וידביקם: (לב) יצאים מצדיה. לכאן ולכאן באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו והעליון קצר הימנו לפי שהיה גובה ראשיהן שוה לגובהו של קנה האמצעי

שפתי חכמים

מקשה כה אמר לו השלך את הככר לאור וזה היה על ידי בצלאל וסיא נעשית מאליה כפועל אבל לא אמר הקב"ה למשה כפי' שפירשם

ליקוטי מרדכי

דֶר מֶענְטְשׁ אִיז גֶעשְׁטַארְבֶּען בְּרֶענְט מֶען לִיכְט, ווייל אִין דִיא זִיבֶּען טֶעג קוּמְט נָאךְ דִי נְשָׁמָה אִין דִי שְׁטוּבּ וָוס זִיא אִיז פוּן אִיר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אוּנ זוּכְט דֶעם גוּף, אוּנ גֶעפִינְט אִים נִיט, אַז זִיא טְרֶעפְט עֶס בְּרֶענְט אַלִיכְט, אִיז זִיא נִיט אַזוֹי טְרוֹיעֶרִיג, אוּנ צוּ יֶעדֶער יָאהְר צַייט הָט דִי נְשָׁמָה רְשׁוּת צוּ קוּמֶען אוֹיף דִי וֶועלְט, אוּנ ווייל זִיא גֶעפִינְט נִיט דִי שְׁטוּבּ וָוס זִיא אִיז פוּן אִיר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען גֵייט זִיא אִין שׁוּהל אָדֶער אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּנ אַז זִיא טְרֶעפְט דָארְטֶען אַלִיכְט בְּרֶענְט פוּן אִירֶעטְוֶועגֶען, הָאט זִיא פַארְגֶענִיגֶען, דֶרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל אַלֶע נַאכְט בְּרֶענֶען בּוֹמְאֵייל אִין דִי מְנוֹרָה, מִיט זִיבֶּען רֶערֶן, פוּן וֶועגֶן דִיא נְשָׁמוֹת פוּן דִי יוּדֶען וָואס גֶעוֵויינְלִיךְ אִיז דָאךְ גֶעוֶוען אַלֶע נַאכְט אֵיין אַנְדֶער יָאהְר צַייט, אוּנ ווייל זִיבֶּען עֶרְלֵייא דִינִים גֵייט אַרִיבֶּער אוֹיף דִיא נְשָׁמָה פוּן דִי צַייט וָואס זִיא גֵייט אַרוֹיס פוּן מֶענְטְשׁ בִּיז זִיא קוּמְט אִין גַן עֵדֶן, דְרִיבֶּער הָאבֶּן גֶעבְּרֶענְט זִיבֶּן רֶערֶן, ווייל בַּיי נַאכְט זֶענֶען דִי דִינִים שְׁטַארְקֶער אוֹיף דִיא נְשָׁמָה, אוּנ בַּיי טָאג אִיז גֶעוֶוען גֶענוּג אֵיין לִיכְטִיגְקַייט, דְרִיבֶּער הָאט בַּיי טָאג גֶעבְּרֶענְט נָאר דֶר נֵר מַעֲרָבִי, דִי רֶער וָוס אִין מַעֲרָב זַייט פוּן דִי מְנוֹרָה, דְרִיבֶּער זָאל מֶען אַיאָהְר צַייט לִיכְט צִינְדֶען נָאר אִין אַשׁוּהְל׃

פירוש לתורת אלהים

גְּבִיעֶיהָ אִירִי בֶּעכֶערֶן כַּפְתֹּרֶיהָ אִירֶע קְנֶעפּ וּפְרָחֶיהָ אִירִי רֵייזְלֶךְ מִמֶּנָּה זָאלֶען זַיין פוּן דֶעם אֵיינְגֶענֶעם שְׁטִיק גָאלְד׃ (לב) וְשִׁשָּׁה קָנִים אוּנ זֶעקְס רֶערֶען יוֹצְאִים זָאלֶען אַרוֹיס גֵיין פוּן אִירֶע זַייטֶען שְׁלֹשָׁה דְרַייא רֶערֶען פוּן דֶר מְנוֹרָה מִצִּדָּהּ פוּן אִיר אֵיין זַייט וּשְׁלֹשָׁה אוּנ דִי אַנְדֶערֶע

הַשֵּׁנִי: לג שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד
כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים
הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לד וּבַמְּנֹרָה
אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ
וּפְרָחֶיהָ: לה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים

מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא: לג תְּלָתָא
כַלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חַד חֱזוּר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא
כַלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חַד חֱזוּר וְשׁוֹשַׁן כֵּן
לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן
מְנַרְתָּא: לד וּבִמְנַרְתָּא
אַרְבְּעָא כַלִּידִין מְצַיְּרִין
חֱזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא:
לה וְחֱזוּר תְּחוֹת תְּרֵין

תז"א שלשה גבעים שם: ארבעה גבעים יומא כב מנחות שם:

רשב"ם

ופרחיה ממנה יהיו. בקנה האמצעי שמכל כפתור יוצאים שתי קנים כדכתיב וכפתור תחת שני הקנים ממנה: (לג) שלשה גבעים. חלולים כמין כוסות גומות גומות בקנה: משוקדים. כעין שקדים של בליטות בכותלי הגביעים כעין שעושים כלי כסף מצויירים בליטות כעין כפות או כעין תפוחים שקורין קולייר"ץ בלע"ז. ושוב שמעתי שכן מפרשים בגרבונא. אמונדלי"ץ בלעז לשון שקדים: כפתר ופרח. באמצע כל קנה לנוי: (לה) וכפתר תחת שני הקנים ממנה

רש"י

השביעי שממנו יוצאים הששה קנים: (לג) משקדים. כתרגומו מצויירים היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורין ניאל"ר: ושלשה גבעים. בולטין מכל קנה וקנה: כפתר ופרח. היה לכל קנה וקנה: (לד) ובמנרה ארבעה גבעים. בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים אחד בולט בה למטה מן הקנים והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאים מצדיה: משקדים כפתריה ופרחיה. (יומא כב) זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע אין ידוע אם גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה: (לה) וכפתר תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו במלאכת המשכן (מנחות כט) גובהה של מנורה י"ח טפחים הרגלים והפרח ג' טפחים הוא הפרח האמור בירך שנאמר (במדבר ח) עד ירכה עד פרחה וטפחיים חלק וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה

בית יהודה

צו די הייך פון די מיטעלסטע רער דיא זיבעטע (שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים) פון די מיטעלסטע רער גייען ארויס די זעקס רערען: (לג) [מְשֻׁקָּדִים]. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט (מְצוּיָּרִים הָיוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים לִכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב) זיי זענען געוועזן געמאלט ווי עס ווערט געמאלט אויף זילבערנע אונ גאלדענע כלים: [וּשְׁלֹשָׁה גְבִיעִים]. (בּוֹלְטִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה) דריי בעכערס זענען ארויסגעגאנגען פון יעדער רער: [כַּפְתּוֹר וָפֶרַח]. (הָיָה לְכָל קָנֶה וְקָנֶה) אין יעדער רער איז געוועזן אכפתור [וויא אעפיל] אונ אבלום: (לד) [וּבַמְּנוֹרָה אַרְבָּעָה גְבִיעִים]. זאגט רש"י (בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אַרְבָּעָה גְבִיעִים) אין די מיטעלסטע רער פון די מנורה איז געוועזן פיר בעכערס (וְאֶחָד בּוֹלֵט בָּהּ לְמַטָּה מִן הַקָּנִים) איין בעכער איז געווען אונטער די רערען (וְהַשְּׁלֹשָׁה לְמַעְלָה מִן יְצִיאַת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִין מִצְּדֶיהָ) איבער די דריטע טאפעלע רער איז געוועזן דריי בעכערס: [מְשֻׁקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ]. זאגט רש"י (זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ) דר ווארט „מְשֻׁקָּדִים" איז איינער פון דיא פינף ווערטער וואס מיר ווייסען ניט וואוהין דער ווארט געהער (אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ) מיר ווייסען ניט צו דר ווארט „מְשֻׁקָּדִים" געהער צו פריער, דארפן מיר זאגן גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, די גְּבִיעִים זענען געוועזן געמאלט, אדער דער ווארט „מְשֻׁקָּדִים" געהער צו ווייטער, דארפן מיר זאגען מְשֻׁקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, די כַּפְתּוֹרִים אונ דיא פְּרָחִים זענען געוועזן געמאלט: (לה) [וְכַפְתּוֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים]. זאגט רש"י (מִתּוֹךְ הַכַּפְתּוֹר הָיוּ הַקָּנִים נִמְשָׁכִים מִשְּׁנֵי צִדֶּיהָ אֵילָךְ וְאֵילָךְ) פון דעם כפתור האבען זיך די רערן געצויגען אין ביידע זייטען אין די רעכטע זייט אונ אין דיא לינקע זייט (כַּךְ שָׁנִינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אזוי האבן מיר געלערנט ביי דעם דערציילונג פון די ארבעט וואס איז געוועזן אין משכן (גּוֹבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים) דיא הייך פון די מיטעלסטע רער איז געווען אכטצעהן טפחים (הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים) דיא פיס פון דיא מנורה צוזאמען מיט די בלום איז געוועזן דרייא טפחים (הוּא הַפֶּרַח הָאָמוּר בְּיָרֵךְ) דס איז די בלום וואס איז געוועזן אונטען אויף דעם קאסטען פון די מנורה (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ) ביז דיא קאסטען אונ ביז די בלום (וּטְפָחַיִם חָלָק) נאכדעם איז געוועזן צוויא טפחים ליידעג (וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גָּבִיעַ מֵהָאַרְבָּעָה גְבִיעִים) נאכדעם איז געוועזן אטפח מיט איין בעכער פון די פיר בעכערס וואס זענען געוועזן אין דיא מיטעלסטע רער (וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח מִשְּׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים

פירוש לתורת אלהים

דריי רערן פון דר מנורה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי פון איר אנדערר זייט: (לג) שְׁלֹשָׁה דרייא גְּבִיעִים בעכער מְשֻׁקָּדִים גבלעך מאלט בַּקָּנֶה אין איין רער כַּפְתּוֹר אקנאפ וָפֶרַח אונ ארייזעלע וּשְׁלֹשָׁה אונ דרייא גְּבִיעִים בעכער מְשֻׁקָּדִים גבלעך מאלט בַּקָּנֶה הָאֶחָד אין איין רער כַּפְתּוֹר אקנאפ וָפֶרַח אונ ארייזעלע אוף איטליכן רער זאל זיין דרייא גביעים אונ איין כפתור אונ איין פרח כֵּן אזו זאל זיין לְשֵׁשֶׁת צו אלע זעקס רערן הַיּוֹצְאִים וואס גייען ארויס מִן הַמְּנוֹרָה פון דער מנורה: (לד) וּבַמְּנוֹרָה אונ אין דער מיטלסטע רער וואס דער פון גייען ארויס דיא זעקס רערין זאלען זיין אַרְבָּעָה גְּבִיעִים פיר בעכער מְשֻׁקָּדִים גיבלעך מאלט כַּפְתּוֹרֶיהָ אירע קנעפ וּפְרָחֶיהָ אונ אירע רייזלעך: (לה) וְכַפְתּוֹר תַּחַת אונטער די צווייא רערן פון דעם קנאפ זאל ארוס גיין צוויי רערן איינע פון דר

מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן
הַמְּנֹרָה׃ לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה
יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃

אונקלוס

קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת
תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר
תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ
לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן
מְנַרְתָּא׃ לו חֵזוּרֵיהוֹן
וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן כֻּלַּהּ
נְגִידָא חֲדָא דִּדְהַב דְּכֵי׃

רשב"ם

היוצאים ממנה מקנה האמצעי שהוא עיקר המנורה: לששת הקנים. ג' פעמים וכפתור (וכפות) לא הוצרך לכתוב כן לששת הקנים כאשר כתוב בפסוק ראשון

בית יהודא

האמורים במנורה עצמה) נאכדעם איז געוועזן איין כפתור אונ איין פרח פון די צוויי כפתורים אונ פון די צוויי פרחים וואס זענען געוועזן אין די מיטעלסטע רער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (משוקדים כפתוריה ופרחיה) די כפתורים אונ די פרחים זענען געוועזן געמאלט, אז מען זאגט כפתורים אונ פרחים, מיינט מען ניט וויניגער ווי צוויי כפתורים אונ צוויי פרחים (למדנו) לערנען מיר (שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים) אין דיא מיטעלסטע רער זענען געוועזן צוויי כפתורים אונ צוויי פרחים (לבד מן השלשה כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן) אויסער די דריי כפתורים וואס די רערן ציהען פון זיי (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וכפתור תחת שני הקנים וגו') אונטער יעדערע צוויי רערן איז געוועזן אכפתור (וטפחיים חלק) נאכדעם איז געוועזן צוויי טפחים ליידעג (וטפח כפתור) נאך אטפח וואס אין אים איז געוועזן אכפתור (ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך) אונ צוויי רערן זענען ארויסגעגאנגען פון דעם כפתור איינער רעכטס אונ איינער לינקס (נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה) די רערן האבן זיך געצויגען אין דערהייך געגען די הייך פון די מיטעלסטע רער (טפח חלק) נאכדעם איז געוועזן איין טפח ליידעג (וטפח כפתור) נאך אטפח וואס אין אים איז געוועזן אכפתור (ושני קנים יוצאים ממנו) אונ צוויי רערן זענען ארויסגעגאנגען פון דעם כפתור (וטפח חלק) נאכדעם איז געוועזן איין טפח ליידעג (וטפח כפתור) נאך אטפח וואס אין אים איז געוועזן אכפתור (ושני קנים יוצאים ממנו) אונ צוויי רערן זענען ארויסגעגאנגען פון דעם כפתור (ונמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה) אונ די רערן האבען זיך געצויגען אין דערהייך געגען די הייך פון דיא מיטעלסטע רער (וטפחיים חלק) נאך צווייא טפחים ליידיג (נשתיירו שם שלשה טפחים) איז נאך געבליבען אין די הייך פון די מיטעלסטע רער דריי טפחים (שבהם שלשה גביעים וכפתור ופרח) אין די דרייא טפחים איז געוועזן דרייא בעכערס אונ איין כפתור אונ איין פרח (נמצאו) ווערט געפונען (גביעים עשרים ושנים) בעכערס זענען געוועזן צוויי אונ צוואנציג (שמונה עשר לששה קנים) אכטצעהן בעכערס זענען געוועזן אין די זעקס רערין (שלשה לכל אחד ואחד) דריי בעכערס איז געוועזן אין יעדער רער (וארבעה בגופה של מנורה) פיר בעכערס זענען געוועזן אין די מיטעלסטע רער (הרי כ"ב) איז צווייא אונ צוואנציג בעכערס (ואחד עשר כפתורים) אונ עלף כפתורים (ששה בששת הקנים) זעקס כפתורים אין די זעקס רערין (וג' בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם) דרייא כפתורים זענען געוועזן אין דיא מיטעלסטע רער וואס פון די כפתורים זענען ארויסגעגאנגען דיא רערין (ושנים עוד במנורה) אונ נאך צווייא כפתורים זענען געוועזן אין די מיטעלסטע רער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (משוקדים כפתוריה) די כפתורים פון דיא מיטעלסטע רער זענען געוועזן געמאלט (ומיעוט כפתורים שנים) אז מען זאגט אירע כפתורים, אונ עס שטייט ניט וויא פיל כפתורים, מיינט מען ניט וויניגער ווי צווייא (האחד למטה אצל הירך) איין כפתור איז געוועזן אונטען געבין קאסטען (והאחד בשלשה טפחים העליונים) אונ איין כפתור איז געוועזן אין דיא מיטעלסטע רער אין דערהייך אין די לעצטע אויבערשטע דרייא טפחים (עם שלשה הגביעים) צוזאמען מיט די דריי בעכערס (ותשעה פרחים היו לה) נייען בלומען איז געוועזן ביי די מנורה (ששה לששת הקנים) זעקס בלומען זענען געוועזן אין די זעקס רערין (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (בקנה האחד כפתור ופרח) אין יעדער רער איז געוועזן אכפתור אונ אפרח (ושלשה למנורה) דריי פרחים איז געוועזן אין די מיטעלסטע רער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (משוקדים כפתוריה ופרחיה) דיא כפתורים אונ די פרחים פון די מיטעלסטע רער זענען געוועזן משוקדים, געמאלט (ומיעוט פרחים שנים) אז מען זאגט אירע פרחים, אונ עס שטייט ניט וויא פיל פרחים, מיינט מען ניט וויניגער וויא צווייא פרחים (ואחד האמור בפרשת בהעלותך) נאך

רש"י

עצמה שנא' משוקדים כפתוריה ופרחיה למדנו שהי' בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן שנא' וכפתור תחת שני הקנים וגו' וטפחיים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה טפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפחיים חלק נשתיירו שם ג' טפחים שבהם ג' גביעים וכפתור ופרח נמצאו גביעים כ"ב י"ח לששה קנים ג' לכל א' וא' וארבעה בגופה של מנורה הרי כ"ב ואחד עשר כפתורים ו' בששת הקנים וג' בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם וב' עוד נאמרו במנורה שנא' משוקדים כפתוריה ומיעוט כפתורים שנים האחד למטה אצל הירך והאחד בג"ט העליונים עם ג' הגביעים ותשעה פרחים היו לה ו' לששת הקנים שנאמר בקנה האחד כפתור ופרח וג' למנורה שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה ומיעוט פרחים שנים ואחד האמור בפרשת

פירוש לתורת אלהים

זייט אונ איינע פון דער אנדערע זייט ממנה פון איר פון דעם איינענם שטיק גאלד וכפתור אונ אקנאפ תחת אונטער די צווייא רערן ממנה פון איר וכפתור אונ איין קנאפ תחת אונטער דיא צוויי רערן ממנה פון איר לששת צו די זעקס רערן היוצאים וואס זייא גייען ארויס מן פון דר מנורה: (לו) כפתוריהם זייערע קנעפ וקנותם

לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃
לח וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃
לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת

אונקלוס

לז וְתַעְבֵּד יָת בּוֹצִינַהָא שַׁבְעָא וְתַדְלֵק יָת בּוֹצִינַהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין עַל קֳבֵל אַפַּהָא׃ לח וְצִבְיָתָהָא וּמַחְתְּיָתָהָא דִּדְהַב דְּכֵי׃ לט כִּכְּרָא דִּדְהַב דְּכֵי יַעְבֵּד יָתַהּ

תו"א ועשית את מנורת פה : ככר זהב שם כה : את כל הכלים שם פה :

רשב"ם

לפי שמנה את כולם : (לז) נרתיה. לוצי"ש בלע"ז שנותנים את השמן והפתילות והעלה הכהן את נרותיה שבעה על שבעה הקנים : והאיר על עבר פניה. ידליק הפתילות אל עבר מול המנורה שזהו לצד השלחן שכנגדו כדכתיב ואת המנורה נוכח השלחן וכן כתיב אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות שכל שבעתן מאירין לצד השלחן שכנגדו לפניה : (לח) ומלקחיה. שלוקחין בהן הפתילות ונותנין בנרות : ומחתתיה. בהטיבו את הנרות בבקר תות

רש"י

בהעלותך עד ירכה עד פרחה. ואם תדקדק במשנ' זו הכתובה למעלה תמצאם כמניכם איש איש במקומו : (לז) את נרתיה. כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות : והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מסובים כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה מוסב אורם אל צד פני הקנה ה האמצעי שהוא גוף המנורה : (לח) ומלקחיה. הם הצבתים העשויין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן ליסבן ולמושכן בפי הנרות ועל שם שלוקחים בהם קרויים מלקחים וצביתהא שת"א ל' צבת טולי"ש בלעז (אנגען) : ומחתתיה. הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבקר בבקר כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו ול' מחתה פויישד"א בלעז (שעפפלעפפעל) כמו (ישעיה ל) לחתות אש מיקוד : (לט) ככר זהב טהור. שלא יהיה

בית יהודא

איין פרח שטייט אין די סדרה בהעלותך (עד ירכה עד פרחה) ביי דער קאסטן אונ ביי דער בלום, זעהן מיר אז נעבין קאסטין איז גיוועזן אפרח, אבלום (ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה) אוב דו וועסט גוט לערנן די פריערדיגע פסוקים (תמצאם כמנינם איש איש במקומו) וועסטו געפינען ווי זייא זענען געציילט יעדערע זאך אוף זיין ארט : (לז) ואת נרותיה. זאגט רש"י די אויבערשטע רערליך זענען געוועזן געמאכט (כמין בזיכין) ווי לעפיל (שנותנין בתוכן השמן והפתילות) אין די לעפיל הט מען אריינגעגאסען בוימאייל אונ מען האט אריינגעלייגט קנייטליך, צום ברענן : והאיר על עבר פניה. זאגט רש"י מען מיינט (עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה) די זעקס קליינע רערליך וואס זענען גיוועזן גימאכט ווי לעפיל אונ זענען גיוועזן אויבין אויף דיא זעקס גרויסע רערין וואס זענען ארויסגעגאנגען פון די זייטן פון דיא מיטעלסטע רער, זענען גיוועזן גימאכט דיא שפיצען פון דיא זעקס לעפיל (מוסבים כלפי האמצעי) זיי זענען גיוועזן גקערט צו דיא מיטעלסטע רער (כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים על עבר פניה) ווען מען וועט אנציגדען די קנייטליך זאלען זייא לייכטען צו די זייט פון די מיטעלסטע רער מיט איר קנייטיל (מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה) מען זאל קערען די ליכטיגקייט צוא דיא זייט פון די מיטעלסטע רער וואס זיא איז דר קערפער פון די מנורה, די דריי רערין פון מזרח זייט דארפן לייכטן צו מערב זייט, אונ די דריי רערין פון מערב זייט דארפען לייכטין צו מזרח זייט, לייכטען אלע זעקס קנייטליך צו דיא מיטעלסטע קנייטיל : (לח) ומלקחיה. (הם הצבתים) מלקחים איז דערטייטש צבתים, צווייגליך (העשוים ליקח בהם הפתילה מתוך השמן) דיא צווייגליך זענען גמאכט גיווארן מען זאל מיט זיי אנגעמען דאס קנייטל אים ארויס ציהען פון די בוימאייל (לישבן ולמשכן בפי הנרות) נאך דארף מען דס צווייגיל מען זאל מיט דעם צווייגיל גלייך מאכן דס קנייטל אין דעם לפיל אונ מען זאל צו ציהן דס קנייטל צום ברעג לעפיל עס זאל קענען גוט ברענען (ועל שם שלוקחים בהם קרוים מלקחים) וויל מיט דעם צווייגיל נעמט מען אן דיא זאך, דריבר רופט מען דאס צווייגיל מלקחים, ווייל לקיחה איז טייטש נעמען (וצביתהא שתרגם אונקלוס) אונ וואס דר תרגום שרייבט צביתהא (לשון צבת) מיינט מען אויך אצוואנג, צבת איז אויף ארמית אצוואנג : ומחתותיה. זאגט רש"י (הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבוקר בבוקר) מחתות זענען געמאכט ווי קליינע לעפעליך מיט זיי הט מען ארוסגשארט די אש פון דיא רערליך אלע אין דר פריה (כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו בלילה וכבו) ווען דער כהן הט אין דר פריה ריין גמאכט די רערליך פון די אש וואס איז גוואורן פון די קנייטליך וואס האבן געברענט ביי נאכט אונ זענען פארלאשען גוואורן, הט ער זיי ריין גמאכט מיט די לעפעליך (ולשון מחתה) דער ווארט מחתה איז דערטייטש שארין (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (לחתות אש מיקוד) צו שארן פייער פון בראנד וואס ברענט : (לט) ככר זהב טהור. אצענטנר ריין גאלד (שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר) דיא מנורה מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) והאיר. פי' והאירה המנורה אל השלחן שכנגד פניה של מנורה כדכתיב בפרשת ותכל ויש[ם] המנורה באהל מועד נכח השלחן מכלל דלהאיר על השלחן היתה המנורה וכן כתיב בפרשת בהעלותך אל מול פני המנורה דהיינו שלחן יאירו שבעת הנרות והפשט הולך כמ"ד ממזרח למערב היתה מונחת דאז יכול להיות דכל פיות של נרות פונות לצד השלחן אבל למ"ד שמצפון לדרום היתה מונחת אז צ"ל שהאמצעי פונה למערב והאחרים פונים לאמצעי לא נראה כל כך שלהאיר על השלחן היתה נעשית ולא תוכל לפרש והאיר רק כפשטיה דפירש"י :

שפתי חכמים

מאליה ודרשו כן מדכתיב תיעשה ביו"ד ולא תעשה הרא"ם האריך כאן ואני קצרתי : ג פי' אין מלות והאיר על עבר פניה ולא מלות והעלה

פירוש לתורת אלהים

אונ זייערע רערן ממנה פון דר מנורה פון איין שטיק גאלד. יהיו זאלען זייא זיין כולה גאר מקשה גישלאגין אחת פון איין שטיק זהב טהור ריין גאלד : (לז) ועשית אונ דוא זאלסט מאכן את אירע רערליך שבעה זיבען והעלה אונ ער זאל אן צינדען אירע לעכט והאיר ער זאל מאכן לייכטן על צו דר זייט פון איר פנים צוא דער מיטולסטער רער : (לח) ומלקחיה אונ אירע צווענגלך ומחתותיה אונ אירי פענדלך זהב טהור ריין גאלד : (לט) ככר אצענטן זהב טהור ריין גאלד דאס גאנצע גאלד פון דער מנורה זאל זיין אככר יעשה

כל־הכלים האלה: מ וראה ועשה בתבניתם אשר־אתה מראה בהר: ס כו א ואת־המשכן תעשה עשר יריעת שש משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני כרבים מעשה

יָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין : מ וַחֲזִי וַעֲבֵד בִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתְחֲזֵי בְּטוּרָא : א וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעֲבֵד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין

תו"א וראה ועשה מנחות כט : ואת המשכן שבת לה : מעשה חשב יומא עב :

רשב"ם

בהן גחלי הנרות ומותר השמן שבנרות : (מ) מראה. ל' מפעל ע"י אחרים. אמושטרי"ץ בלע"ז : אשר אתה מראה. ממש הראה לו תבנית המנורה אמושטרי"ץ בלעו. אבל לה' הנראה אליו (אליך) מעצמו סובדו"ק בלע"ז : (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. חמש תחתונות קרוי משכן כי תחתיהם

בעל הטורים

(מ) וראה. ג' ר"פ הכא ואידך וראה אם דרך עוצב בי. ואידך וראה בנים לבניך. פי' אם דרך עוצב בי וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר שתבוא להר הבית לבהמ"ק להתפלל ולהודות ויתכפר לך כמו שסידר שלמה בתפלתו אם יחטא איש וגו' ובא וגו' בבית הזה ואם תעשה כן וראה בנים לבניך : (א) משזר. בגימ' חוט כפול ששה : עשר יריעות כנגד עשרת הדברות :

בית יהודא

אירע אלע כלים האבן געוואגן נאר איין צענטנר (לא פחות ולא יותר) ניט וויינגער אונ ניט מעהר (והכבר של חול ששים מנה) אפראסטר צענטנר איז געוועזן זעכציג פונט (ושל קדש היה כפול ק"כ מנה) דר צענטנר פון בית המקדש איז געוועזן טאפיל הונדערט מיט צוואנציג פונט (והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוניא) וום די תורה רופט מנה דס ווערט גערופן אין קולוניא ליטרא, מיט די וואג "ליטרא" וועגט מען פונטין זילבר אין קולוניא (והם מאה זהובים) דס איז הונדערט גילדין (כ"ה סלעים) פינף אונ צוואנציג טאלער (והסלע ארבעה זהובים) אטאלער איז פיר גילדן : (מ) וראה ועשה]. הקב"ה הט גיזאגט צו משה (ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך) זעה דא אויף דעם בארג דעם ריסונגעק פון די מנורה וואס איך ווייז דיר (מגיד) דער פסוק זאגט אונז (שנתקשה משה במעשה המנורה) משה'ן איז שווער געווען צו פארשטיין ווי צומאכן די מנורה (עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש) ביז הקדוש ברוך הוא האט אים געוויזען אמנורה פון פייער : ואשר אתה מראה]. זאגט רש"י (כתרגומו) ווייא דער תרגום טייטשט (דאת מתחזי בטורא) וואס דוא ביסט געזעהן געווארען אויף דעם בארג. זאגט רש"י (אילו היה נקוד מראה בפתח) ווען עס וואלט געווען געפינטולט מראה, מיט אפתח אונטער די מ (היה פתרוני אתה מראה לאחרים) וואלט געוועזן דער מיינונג דו ווייזט צו אנדערע (עכשיו שנקוד חטף קמץ) איצט אז דער ווארט מראה איז גפינטולט מיט אקמץ (פתרונו דאת מתחזי) מיינט מען דוא ביזט גזעהן געווארן (שאחרים מראים לך) אנדערע האבן דיר געוויזען (שהניקוד מפריד בין עושה לנעשה) די נקודה מאכט אאפשיידונג מען זאל טייטשען דעם ווארט עושה, ער טוהט, צוא מען זאל טייטשען נעשה, ער איז געטאהן געווארען. מראה איז דערטייטש ער ווייזט, מראה איז דרטייטש ער איז געוויזען געווארן : (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות]. דעם משכן זאלסטו מאכען צעהן יריעות, זאגט רש"י (להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים) דיא צעהן יריעות זאלן זיין אדאך אויף דעם משכן אונ ווענט צוא בדעקין די ברעטער אויסווייניג (שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן) די יריעות זענן געהאנגן אינטער די ברעטער צוא בדעקין די ברעטער : ושש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני]. זאגט רש"י (הרי ארבע מינים יחד בכל חוט וחוט) איז געווען אין יעדר פאדים פיר מינים צוזאמען געשפונען (אחד של פשתים ושלשה של צמר) איין פלאקסנר פאדים אונ דרייא

רש"י

משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר והככר של חול ששים מנה ושל קדש היה כפול ק"ך מנה והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני"א והם ק' זהובים כ"ה סלעים והסלע ארבעה זהובים: (מ) וראה ועשה. ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש: אשר אתה מראה. כתרגומו דאת מתחזי בטורא אלו היה נקוד מראה בפת"ח היה פתרונו אתה מראה לאחרים עכשיו שנקוד חטף קמ"ץ פתרונו דאת מתחזי שאחרים מראים לך. (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה) : (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן : שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע מינין יחד בכל חוט פ והוט א' של פשתים וג' של צמר וכל חוט וחוט

שפתי חכמים

את נרותיה מורה על הדלקה מפני שאין הפרשה הזאת מדברת בהדלקתה אלא בעשייתה ולכך יתוייב שיהיה פי' והעלה וגם והאיר מזהרם על האומן שיעשה נרותיה באופן שכשידליק המדליק את נרותיה יאירו אל עבר פניה ואיך יהיה זה שיעשה פי שפת הנרות שבששת הקנים מסובבים כלפי האמצעי. הרא"ם : ם פי' מקרא קצר הוא שהיה לו לומר וראה התבנית אשר אני מראה אותך ועשה בתבניתם וגו' דאל"כ מאי ועשה בתבניתם אשר אתה מראה וגו' והלא לא הגיד לנו הכתוב בשום מקום שהראהו את תבניתם והוסיף הרב ואמר כאן בהר כי אין שייך לומר וראה בהר שהרי היה עומד בו ולא וראה כאן מפני שאז היה מורה על מקום מיוחד מן ההר וא"כ לא היה לו לומר אשר אתה מראה בהר שהוא דרך כללית אלא במקום המיוחד ממנו הרמוז במלת כאן. הרא"ם : ע כאן משמע שמשה עשה את המנורה וה"ת והא לעיל פירש"י תיעשה מאליה. וי"ל דגם זה לא היה מועיל עד שנעשית מאליה וכדפרישית לעיל : פ פי' שכולן היו שזורין יחד

פירוש לתורת אלהים

זאל ער מאכען זיא את מיט כל אלי הכלים דיא כלים : (מ) וראה אונ זעה וויא איך ווייז דיר דא אויף דעם בארג איין פייעריגע מנורה ועשה אונ מאך בתבניתם אזו ווי זייער געשטאלט אשר וואס דוא מראה ווערסט געוויזן בהר אויף דעם בארג : (א) ואת המשכן. אונ דעם משכן תעשה זאלסטו מאכין עשר צעהן דיוואנגען שש פון ליינען משזר גדרייט ותכלת אונ בלאי וואל וארגמן אונ פערפל וואל ותולעת שני אונ ארויטען פאדם עס זאל זיין גדרייט אלי פיר מינים אין איינם כרובים מען זאל אום וועבען צורות מעשה מיינקטר שאפט

חשב תעשה אתם: ב ארך
היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה
היריעה האחת מדה אחת לכל
היריעת: ג חמש היריעת תהיין
חברת אשה אל־אחתה וחמש
יריעת חברת אשה אל־אחתה:
ד ועשית ללאת תכלת על שפת
היריעה האחת מקצה בחברת וכן

עובד אמן תעבד
יתהון: ב ארכא
דיריעתא חדא עשרין
ותמני אמין ופותיא
ארבע אמין דיריעתא
חדא משחתא חדא לכל
יריעתא: ג חמש יריען
יהוין מלפפן חדא עם
חדא וחמש יריען
מלפפן חדא עם
חדא: ד ותעבד ענובין
דתכלא על שפתא
דיריעתא חדא מסטרא
בית לופי וכן תעבד

תו"א אורך היריעה שבע לח:

בעל הטורים

(ג) חמש וגו' חוברות. כנגד ה' דברות על לוח אחד וכנגד ה' שעל

רשב"ם

הארון מקום שהשכינה שורה: (ג) חברת. נתפרות יחד במחט: (ד) מקצה.

רש"י

כפול ו' הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט (ברייתא דמלאכת המשכן): כרבים מעשה חשב. כרובים היו מצויירין בהם באריגתן ולא ברקימה שהוא מעשה צ מחט אלא באריגה בשני כותלים פרצוף א' מכאן ופרצוף א' מכאן ארי מצד זה ונשר מצד ק זה כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלעז פייסי"א (געווירקט): (ג) תהיין חוברות. תופרן במחט זו בצד זו חמש לבד וחמש לבד: אשה אל אחותה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנא' בכרובים (שמות כה) ופניהם איש אל אחיו: (ד) ללאת. לולא"ש בלעז (שלייפען) וכן ת"א ענובין ל' עניבה: מקצה בחברת.

בית יהודא

וואלענע פעדים (וכל חוט וחוט כפול ששה) אונ יעדר פאדים איז גוועזען צוזאמען געלייגט אין זעקס פעדים, זעקס פעדים פלאקסענע, זעקס פעדים תכלת זעקס פעדים ארגמן זעקס פעדים תולעת שני (הרי ארבעה מינים כשהן שזורין יחד) אז מען האט גענומען די פיר מינים אונ מען האט זייא צוזאמען געדרייט (כ"ד כפלים לחוט) איז געווען יעדער פאדים פון פיר אונ צוואנציג פעדים: וכרובים מעשה חושב]. זאגט רש"י (כרובים היו מצוירין בהם באריגתן) ווען מען האט געוועבט די פעדים, האט מען געוועבט עס זאל ווערן געמאלטע פייגיל (ולא ברקימה שהוא מעשה מחט) מען האט ניט גיהאפטען מיט אנדיל (אלא באריגה בשני כותלים) נאר מען האט געוועבט מיט צוויי ווענט, די גרעב פון די יריעה איז געווען וויא עס וואלט געווען צוויי יריעות צוזאמען (פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן) איין צורה איז געווען געוועבט פון דיא זייט, אונ איין אנדער צורה איז געווען געוועבט אוף דיא אנדערע זייט (ארי מצד זה ונשר מצד זה) אוף איין זייט איז געווען געוועבט א לייב, אוף די אנדערע זייט איז גיוועזן געוועבט א אדלער (כמו שאורגין חגורות של משי) וויא מען וועבט זיידענע גארטלין: (ג) ותהיין חוברות]. זאגט רש"י (תופרן במחט זו בצד זו) ער האט צוזאמען געניית די יריעות איינע צו דיא אנדערע מיט אנאדיל (חמש לבד וחמש לבד) פינף יריעות בעזונדער אונ נאך אמאהל פינף יריעות בעזונדער: ואשה אל אחותה]. זאגט רש"י (כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה) אזו איז דער שטייגער פון פסוק ביי אזאך וואס מען דארף ריידען מיט לשון נקבה, רופט זיי דר פסוק מיט מענטשליכע פערזאנען אשה אל אחותה, א אשה צו איר שוועסטער (ובדבר שהוא לשון זכר) אונ ביי אזאך וואס מען דארף ריידען מיט לשון זכר (אומר איש אל אחיו) זאגט דר פסוק איש אל אחיו, אמענטש צו זיין ברודער (כמו שנאמר בכרובים) ווי דער פסוק זאגט ביי די כרובים ופניהם איש אל אחיו, זייער פנים זאל זיין וויא אמענטש צוא זיין ברודער: (ד) וללאות]. זאגט רש"י (וכן תרגם אונקלוס ענובין לשון עניבה) דער תרגום שרייבט אוף דעם וואָרט ללאות, ענובין, שלייפן, וויא עס שטייט אין די גמרא עניבה, פאר־

שפתי חכמים

כדכתיב מסור. וא"ו ותכלת במקום ב' כאלו אמר שש מסור בתכלת וארגמן וגו' כוא"ו (ישעיה מח) ה' שלחני ורוחו כמו ברוחו (שם יג) ה' וכלי זעמו כמו בכלי זעמו: צ שהפרצוף שום מב' לצדדין זה דומה לזה: ק כתב הרא"ם האי דנקט ארי ונשר ל"ד אלא צורות בעלמא

פירוש לתורת אלהים

תעשה זאלסטו מאכן זייא: (ב) אורך די לענג היריעה פון איין יריעה שמונה אכט אונ צוואנציג איילין ורוחב אונ די ברייט ארבע פיר איילן היריעה איין יריעה זאל אזוי זיין מדה אחת איין מאס לכל צוא אלע צעהן יריעות: (ג) חמש היריעות די פינף יריעות תהיין זאלן זיין בהעפט אשה איינע צוא דער אנדערע וחמש דיא אנדערע פינף יריעות חוברות זאלען אוך זיין בהעפט איינע צו דר אנדערע: (ד) ועשית אונ דוא זאלסט מאכן לולאות שלייפלך תכלת פון בלאי וואל על שפת אוף איין זום פון דיא איינע יריעה מקצה אין עק פון דעם בהעפטונג אין דר עקסטער יריעה וכן תעשה אונ אזוי זאלסטו מאכן בשפת אין זום פון די יריעה הקיצונה די

תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: ה חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת

בְּסִפְתָא דִירִיעֲתָא בְּסִטְרָא דְבֵית לוֹפֵי תִנְיָתָא: ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעֲתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בְּסִטְרָא דִירִיעֲתָא דְבֵית לוֹפֵי תִנְיָנָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא

רש"י

באותה יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. באותה יריעה שהיא קיצונה לשון קצה כלומר לסוף החוברת: (ה) מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. שמור שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונות הבדלתן זו מזו וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה כשתפרוש חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו ר וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו תרגומו של נגד לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע וכשחבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב שנא' עשרים קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי האמה הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות הרי עשר ובמקומם אפרש למקראות הללו. נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן עשר אמות אמצעיות לגג חלל רוחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים אמה

בית יהודא

שלייפן: [מקצה בחוברת]. מיינט מען (באותה יריעה שבסוף החיבור) אין די יריעה וואס זיא איז דיא לעצטע אין דעם בהעפטונג, זאל מען מאכן די שלייפן (קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת) די פינף יריעות ווען זיי זענען צוזאמען גענייט ווערן גרופען חוברת: [וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית]. אונ אזו זאלסטו מאכן אין דעם עק פון די עקסטע יריעה וואס איז אין דם אנדערע בהעפטונג (באותה יריעה שהיא קיצונה) ער זאל מאכן די שלייפן אין די יריעה וואס איז אין עק (קיצונה לשון קצה) קיצונה איז פון ווארט קצה (כלומר לסוף החוברת) אין עק פון דעם באהעפטונג: (ה) [מקבילות הלולאות אשה אל אחותה]. די שלייפען זאלן זיין איינע געגען די אנדערע (שמור שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונות הבדלתן זו מזו) דו זאלסט היטן צו מאכן דיא שלייפען מיט איין מאס די ווייטקייט פון איין שלייף צום אנדערן זאל זיין ביי אלע שלייפען גלייך מיט איין מאס (וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה) אונ ווי די מאס פון די שלייפן וועט זיין ביי איין יריעה אזו זאל זיין בייא דיא אנדערע יריעה (כשתפרוש חוברת אצל חוברת) אז דו וועסט פארשפרייטען אונ לייגען איין חוברת נעבען אנדערן חוברת (ויהיו הלולאות של יריעה זו) זאלן זיין די שלייפן פון די יריעה (מכוונות כנגד לולאות של זו) גלייך געגען די שלייפען פון די אנדערע יריעה (וזהו לשון מקבילות) דם מיינט דער ווארט „מקבילות" אנטקעגן (זו כנגד זו) די שלייפן געגען די שלייפען (תרגומו של כנגד לקבל) אוף דעם ווארט „כנגד" אנטקעגן שרייבט דער תרגום „לקבל" איז „לקבל" דרטייטש אנטקעגן, איז „מקבילות" אוך דרטייטש אנטקעגן, זאגט רש"י (היריעות ארכן כ"ח) די יריעות זענען געוועזן לאנג אכט אונ צוואנציג איילען (ורחבן ארבע) ברייט פיר איילן (וכשחבר חמש יריעות יחד) אז ער הט צוגענייט פינף יריעות צוזאמען (נמצא רחבן כ') איז געווארען דיא ברייט פון דעם חוברת צוואנציג איילן (וכן החוברת השנית) אונ דער אנדערר חוברת איז אוך געווען ברייט צוואנציג איילן (והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב) דר משכן איז געוועזן לאנג דרייסיג איילן פון מזרח צוא מערב (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (עשרים קרשים לפאת נגב תימנה) צוואנציג ברעטער איז געוועזן דר דרום זייט פון משכן (וכן לצפון) אונ אזו איז געוועזן אין צפון זייט אוך צוואנציג ברעטער (וכל קרש אמה וחצי האמה) יעדער ברעט איז געוועזן ברייט א אייל מיט א האלבע אייל (הרי שלשים מן המזרח למערב) איז פון מזרח ביז צוא מערב געוועזן לאנג דרייסיג איילן (רוחב המשכן מן הצפון לדרום) די ברייט פון משכן פון צפון זייט ביז דרום זייט (עשר אמות) איז געוועזן צעהן איילען (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ולירכתי המשכן ימה) צו דיא מערב זייט פון משכן זאלסטו מאכן זעקס ברעטער איז זעקס איילן (ושני קרשים למקצעות) אונ צוויי ברעטער זענען געשטאנען ביי דיא צווייא ווינקלען יעדער ברעט הט צו גיגעבן איין האלב אייל צו יעדער ווינקל ווי עס וועט שטיין ווייטער ביי די ברעטער] איז געוועזן די ברייט פון משכן צעהן איילען זאגט רש"י (ובמקומם אפרש למקראות הללו) דעם פשט פון די פסוקים וועל איך שרייבען אוף דעם ארט וואו מען וועט שמועסין פון די ברעטער (נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן) מען הט געלייגט די יריעות אויף דעם משכן, די לענג פון די יריעות וואס זענען אכט אונ צוואנציג איילן הט מען געלייגט אוף דיא ברייט פון משכן (עשר אמות אמצעיות) די מיטעלסטע צעהן איילן פון דיא יריעות (לגג חלל רוחב המשכן) האבען בדעקט דם אפענע ברייט פון משכן וואס איז געווען צעהן איילן (ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים אמה) א אייל הט בדעקט די גרעב פון די ברעטער וואס אין צפון זייט, אונ א אייל הט בדעק...

שפתי חכמים

וכו' אבל לא ידעתי איך כונת הכתוב שאר הצורות בשם כרובים הם פי' כרובים הוא צורות ילדים שתרגומו כרביא כמו בכתוב רש"י ז"ל וכמו שהוא מבואר בפרק אין דורשין עד כאן לשונו. ונראה לי שלא היו מצויירין ביריעות המשכן שום צורות רק צורות המרכבה שהם ד' אדם אריה שור נשר ודוקא נקט ארי ונשר: ר רצה לומר כנגד לולאות של זו והקרשים מתכון

פירוש לתורת אלהים

עקסטי במחברת אין דעם אנדרן בהעפטונג אין דער עקסטער יריעה פון דיא אנדערע פינף יריעות: (ה) חמשים לולאות פופציג שלייפלך תעשה זאלסטו מאכין וגו' בקצה אין דר עקסטע יריעה אשר וואס פון דעם אנדרן בהעפטונג מקבילות אקעגן הלולאות דיא שלייפלך אשה אין שלייפעל אקעגן אנדרן בדי עס

הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃
ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃

אונקלוס

חֲדָא לָקֳבֵל חֲדָא׃ י וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דִּדְהַב וּתְלָפֵף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא

בעל הטורים

לוח השני: (ו) חמשים קרסי. כנגד נ' שערי בינה:

רשב"ם

בחוברת. בשפת יריעה חמישית: (ו) וחברת. על ידי קרסים בלולאות תחבר שתי המחברות: והיה המשכן אחד. עשר היריעות הקרויים משכן יהיה עתה

רש"י

נשתיירו י"ו אמה ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות עשרים אמה לחוברת שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שלא היו קרשים במזרח אלא ד' (ברש"י ישן חמשה) עמודים שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון נשתיירו ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות. אבל במס' שבת (פ' הזורק) אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי המשכן והכתוב בפרשה זו מסייענו ונתת את הפרוכת תחת הקרסים ואם כדברי הברייתא הזאת נמצאת פרוכת משוכה מן ש הקרסים ולמערב אמה: (ו) קרסי זהב. פירמיל"ש בלע"ז (ספאנגען) ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן א' בלולאות שבחוברת

בית יהודא

די גרעב פון די ברעטער וואס אין דרום זייט, וואָרום דיא ברעטער זענען געוועזן גראָב איין איילל, צוזאַמען האָט פאַרנומען צוועלף איילען פון די יריעות (נשתיירו ט"ז אמות) איז געבליבן פון די יריעות זעכצין איילן (שמונה לצפון ושמונה לדרום) אכט איילן אין צפון זייט האָט געהאנגן אויף די וואַנט אונ אכט איילן אין דרום זייט האָט געהאנגן אויף די וואַנט (מכסות קומות הקרשים שגבהן עשר אמות) די יריעות האָבן בעדעקט די הייך פון די ברעטער וואס זענען געוועזן הויך צעהן איילין, די יריעות האָבן דאָך אָבער נאר בעדעקט אכט איילן (נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות) זענען די צוויא אונטערשטע איילין פון די ברעטער געוועזן אָפּגעדעקט, אין צפון זייט אונ אזוי אין דרום זייט (רחבן של יריעות ארבעים אמה) די ברייט פון די צוויי העפטן יריעות (כשהן מחוברות) ווען זיי זענען בהעפט צוזאַמען איז פערציג איילן (עשרים אמה לחוברת) יעדער העפט איז געוועזן צוואַנציג איילן, די פערציג איילין האָט מען געלייגט איבער די לייַנג פון משכן פון מערב צוא מזרח (שלשה מהן לגג חלל המשכן לארכו) דרייסיג איילן פון די פערציג האָט באדעקט דאס אָפּענע לייַנג פון משכן (ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב) איין אייל האָט בעדעקט דיא גרעב פון די ברעטער וואס אין מערב זייט (ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח) אונ איין אייל האָט בעדעקט די גרעב פון די זיילען וואס אין מזרח זייט (שלא היו קרשים במזרח) וואָרום אין מזרח זייט איז ניט געוועזן ברעטער (אלא ארבעה עמודים) נאר פיר זיילן (שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון) אין די פיר זיילין איז געוועזן אַריינגעשלאָגן האָקין האָט מען געהאנגען אפּאָרהאַנג, אַפּרוכת וואס איז געוועזן פאַרשפּרייט פון איין וואַנט צו די אַנדערע וואַנט (נשתיירו שמונה אמות התלוין על אחורי המשכן שבמערב) איז געבליבן פון די יריעות אכט איילן וואס זענען געהאנגן אויף די ברעטער וואס זענען אין מערב זייט אינטער דעם משכן (ושתי אמות התחתונות מגולות) אונ די אונטערשטע צוויי איילן פון די ברעטער זענען אָפּגעדעקט, זאָגט רש"י (זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות) דעם פשט האָב איך גפונען אין די ברייתא פון מסכת מדות (אבל במסכת שבת פרק הזורק) אָבער אין דיא מסכת שבת אין פרק הזורק זאָגט דיא גמרא (אין היריעות מכסות את עמודי המזרח) דיא יריעות האָבן ניט בעדעקט די זיילין פון מזרח זייט, נאר דרייסיג איילין ביז צו דיא זיילען (ותשע אמות תלויות אחורי המשכן) אונ אויף דיא ברעטער וואס אינטער דעם משכן האָבן געהאנגן ניין איילן פון די יריעות (והכתוב בפרשה זו מסייענו) אַפּסוק פון דיא פרשה איז אַבעווייזונג אַז עס איז אַזוֹ, עס שטייט אין פסוק (ונתת את הפרוכת תחת הקרסים) דער פרוכת וואס הייַנגט פאַר דעם קדשי קדשים דאַרף הייַנגען אונטער די העקליך וואס באַהעפטין די צוויי טייל יריעות, אונ פון פרוכת ביז צו דיא זיילן איז צוואַנציג איילן, אויב די יריעות בדעקין ניט דיא זיילען, איז ריכטיג דר פרוכת געהאנגען אונטער דיא העקליך (ואם כדברי הברייתא הזאת) אונ אויב עס איז וויא דיא ברייתא, אַז דיא יריעות האָבן בדעקט אַאייל אויף די זיילען, איז דאָך פון די יריעה ביז צו די העקליך געוועזן נאר ניינצן איילען, פעלט דאך נאך איין אייל ביז צום קדשי קדשים, איז דאך דער פרוכת ניט געהאנגען אונטער די העקליך נאר מיט איין אייל ווייטער פון די העקליך אונטער דיא אַנדערע יריעה וואס געהער צו מערב זייט, דאס זאָגט רש"י (נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה) ווערט גפונען דר פרוכת איז געווען אַוועקגצויגן פון די העקליך צוא מערב זייט איין אייל: (ו) קרסי זהב, זאָגט רש"י (ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן אחד בלולאות שבחוברת זו ומחברן בהן) מען האט אַריינגשטעקט איין עק פון העקיל אין די שלייפן וואס אין דעם העפט, אונ

שפתי חכמים

יחד: ש פי' הפרוכת מפסיק בין קדשי קדשים לאהל מועד ומשוך מן המערב י' אמות כאורך של קדשי קדשים נמצא מפרוכת עד מזרח היה עוד כ' אמות ואי אמרת שהיריעות היו מכסות את עמודי המזרח שהיו עוביין אמה ואחר כך מכסין היריעות עוד כ' אמות עד הפרוכת שבין קדשי קדשים נמצא פרוכת משוכה מן הקרסים ולמעלה אמה דהא הקרסים היו באמצע היריעות בסוף של נתחברת וכל מחברת לא היה

פירוש לתורת אלהים

זאל זיך קענען צו בינדן איינע פינף יריעות צו דיא אנדרי פינף יריעות: (ו) ועשית אונ דו זאלסט מאכן חמשים פופציג העקליך פון גאלד וחברת ווערסטו מיט זיא בהעפטן את היריעות די יריעות אשה איינע פינף צו די אנדרי פינף בקרסים מיט דיא העקליך ער האט אריין גטאהן איין זייט העקילי אין די שלייפליך פון די פינף יריעות אונ די אנדרי זייט אין די שלייפליך פון יענע פינף יריעות דארך דעם האט ער זייא

ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת
תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ח אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה
אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד
וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־

אונקלוס

חַד׃ ז וְתַעְבֵּד יְרִיעָן
מְעַזֵּי לִפְרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא
חֲדָא עַסְרֵי יְרִיעָן תַּעְבֵּד
יָתְהוֹן׃ ח אֻרְכָּא
דִּירִיעֲתָא חֲדָא תְּלָתִין
אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע
אַמִּין דִּירִיעֲתָא חֲדָא
מְשַׁחֲתָא חֲדָא לַחֲדָא
עַסְרֵי יְרִיעָן׃ ט וּתְלַפֵּף
יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד
וְיָת שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד
וְתֵיעוּף יָת יְרִיעֲתָא

תו"א ועשית יריעת עזים: עשתי עשרה סנהדרין
כט: הרך היריעה שבת לח: וכפלת את עזים:

רשב"ם

אחד: (ט) וכפלת את היריעה הששית. כלומר חציו תולה למטה אל מול פני האהל וחציה של אחרונה תסרח על אחורי המשכן יותר מיריעות המשכן שתי אמות. כיצד עשר התחתונות כשנתחברו יחד ארכן מ' ורחבן עשרים ושמונה. והמשכן ארכו שלשים אמות כי לעשרים קרש שבצפון ועשרים שבדרום יש שלשים אמה כי רוחב הקרש אמה וחצי כשפורשם על המשכן ארכן לאורך המשכן שלשים אמה והרי עשר אמות תלויות אחורי המשכן ולצד צפון ולצד דרום מן העשרים ושמונה אמות עשר על המשכן ולצדדים תלוים תשעה מכאן בכותל צפוני ותשעה בכותל דרומי וכשפורש עליה יריעות עזים שהן ארכן ארבעים וארבעה חצי היריעה שהן שתי אמות נכפלות למטה והשלשים על המשכן בשוה ליריעות התחתונות וי"ב הנותרות העשר מהן תלויות אחורי המשכן בשוה ליריעות התחתונות והחצי היריעה העודפת שהן שתי אמות יותר מן התחתונות. וכשפורש רחבו שהוא שלשים אמה לאחר שנתחברו אז כל רחבו של המשכן מהן עשר אמות. ועשר אמות תלויות לצד צפון וכן לצד דרום ונמצאו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן על התחתונות שהן

בית יהודא

דָם אַנְדֶרֶע עֶק פוּן הֶעקִיל שְׁטֶעקְט מֶען אַרַיין אִין דִי שְׁלֵייפֶן פוּן אַנְדֶרֶן הֶעפְט אוּנ דָם הֶעקִיל בַּהֶעפְט בֵּיידֶע הֶעפְטֶן צוּזַאמֶען וְדָם הֶעקִיל אִיז גֶוֶועזֶען גְמַאכְט מִיט צְוֵויי שְׁפִּיצִין: (ז) וִירִיעוֹת עִזִּים. מֵיינְט מֶען (מְנוּצָה שֶׁל עִזִּים) יְרִיעוֹת וָום זֶענֶען גֶעמַאכְט פוּן הָאר פוּן צִיגֶן: לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן. מֵיינְט מֶען (לִפְרוֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת) מֶען זָאל דִי יְרִיעוֹת פַרְשְׁפְּרֵייטֶן אוֹיף דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת: (ח) (שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה). דְרַייסִיג אֵייל׳ן אִיז גֶוֶועזֶען דִי לֵיינְג פוּן אַיְרִיעָה, דִי בְּרֵייט פוּן אַיְרִיעָה אִיז גֶוֶועזֶען פִיר אֵייל׳ן, אוּנ עֶס זֶענֶען גֶוֶועזֶען עֶלְף יְרִיעוֹת, אוּנ מֶען הָאט צוּזַאמֶען גֶענֵייט פִינְף יְרִיעוֹת בַּזוּנְדֶער, אוּנ זֶעקְס יְרִיעוֹת בֶּעזוּנְדֶער צוּזַאמֶען אִיז גֶוֶועזֶען פוּן דִיא עֶלְף יְרִיעוֹת פִיר אוּנ פֶערְצִיג אֵייל׳ן (שֶׁבְּשֶׁנִּתָּן אָרְכָּן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן כְּמִי שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת) אַז עֶר גִיט דִי לֵיינְג פוּן דִי יְרִיעוֹת אוֹיף דִי בְּרֵייט פוּן מִשְׁכָּן וִוי עֶר הָט גִיגֶעבֶּען דִי עֶרְשְׁטֶע יְרִיעוֹת הָט פַארְנוּמֶען צֶעהְן אֵייל׳ן דֶר דַאךְ פוּן מִשְׁכָּן, אֵיין אֵייל דִיא גְרֶעבּ פוּן דִי בְּרֶעטֶער וָוס אִין צָפוֹן אוּנ אֵיין אֵייל דִי גְרֶעבּ פוּן דִיא בְּרֶעטֶער וָואס זֶענֶען אִין דָרוֹם, צוּזַאמֶען אִיז צְוֶועלְף אֵייל׳ן, אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אַכְטְצֶעהְן אֵייל׳ען אִיז אַרָאפּ גֶעהָאנְגֶען נַיין אֵייל׳ן אוֹיף צָפוֹן וַואנְט אוּנ נַיין אֵייל׳ען אוֹיף דָרוֹם וַואנְט (נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן) זֶענֶען דִי יְרִיעוֹת עִזִּים מֶער פוּן דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת אוֹיף דִיא צָפוֹן וַואנְט מִיט אֵיין אֵייל אוּנ אוֹיף דָרוֹם וַואנְט מֶעהְר מִיט אֵיין אֵייל (לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְּׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מְגוּלּוֹת מִן הַקְּרָשִׁים) דִיא יְרִיעוֹת עִזִּים בַּאדֶעקִין אוֹיף דִיא וֶוענְט אֵיין אֵייל פוּן דִי צְוֵויי אֵייל׳ן וָוס דִי בְּרֶעטֶער זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען אָפְּגֶעדֶעקְט פוּן דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע יְרִיעוֹת (וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶרֶשׁ אוּנ דֶר אוּנְטֶערְשְׁטֶער אֵייל פוּן בְּרֶעט (שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתוֹ) וָואס דִיא יְרִיעוֹת עִזִּים בַּאדֶעקְן אִים נִיט (הִיא הָאַמָּה הַתְּחוּבָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן) דֶער אֵייל אִיז אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִי לָאךְ פוּן שְׁוֶועל (שֶׁהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה) וָוארוּם דִיא שְׁוֶועלְן זֶענֶען גֶעוֶועזֶען הוֹיךְ אֵיין אֵייל. אִיצְט וֶועלְן מִיר רֶעכֶענֶען דִיא לֵיינְג פוּן מִשְׁכָּן, צֶעהְן אֵייל׳ען אִיז גֶעהָאנְגֶען אוֹיף דִי מַעֲרָב וַואנְט אֵיין אֵייל דִיא גְרֶעבּ פוּן דִיא מַעֲרָב וַואנְט, דְרַייסִיג אֵייל׳ען דִי לֵיינְג פוּן מִשְׁכָּן, אֵיין אֵייל דִי גְרֶעבּ פוּן דִי זַייל׳ן, אִיז צוּזַאמֶען צְוֵויי אוּנ פֶערְצִיג אֵייל׳ן, אִיז גֶעבְּלִיבֶּען נָאךְ אַהַאלְבֶּע יְרִיעָה פוּן צְוֵויי אֵייל׳ן, זֶענֶען דִי צְוֵויי אֵייל׳ן גֶעהָאנְגֶען פַארוּנְט אוֹיף דֶעם פָּרוֹכֶת וָואס אִיז גֶעהָאנְגֶען אוֹיף דִי זַייל׳ן וְאִיצְט וֶועלְן מִיר שְׁרַייבֶּען דִי רַשִׁ"י: (ט) וְכָפַלְתָּ אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית. דוּ זָאלְסְט אַרָאפְּלָאזֶען דִי זֶעקְסְטֶע יְרִיעָה (הָעוֹדְפוֹת בְּאֵלּוּ הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת) וָוס דִיא

רש"י

זו ומחברן כהן: (ז) יריעות עזים. מנוצה של עזים: לאהל על המשכן. לפרוס אותן על היריעות התחתונות: (ח) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותו היא האמה התחובה בנקב האדן שהאדנים גבהן אמה: (ט) וכפלת את היריעה הששית. העודפת באלו

פירוש לתורת אלהים

בַּאהֶעפְט וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן וֶועט זַיין דֶער מִשְׁכָּן דִי צֶעהְן יְרִיעוֹת אֶחָד אַזוֹ וִויא אֵיינְס: (ז) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכֶען יְרִיעוֹת פוּן הָאר פוּן צִיגִין לְאֹהֶל וֶוענֶען אַגֶיצֶעלְט אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה עֶלִיף יְרִיעוֹת תַּעֲשֶׂה זָאלְסְטוּ מַאכֶען זֵיי: (ח) אֹרֶךְ דִיא לֶענְג הַיְרִיעָה פוּן אֵיין יְרִיעָה שְׁלֹשִׁים דְרַייסִיג אֵייל׳ן וְרֹחַב אוּנ דִי בְּרֵייט אַרְבַּע פִיר אֵייל׳ן הַיְרִיעָה פוּן אֵיין יְרִיעָה מִדָּה אַחַת אֵיין מָאס לְעַשְׁתֵּי צוּא אַלֶע עֶלְף יְרִיעוֹת: (ט) וְחִבַּרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט בַּהֶעפְטֶען אֶת חֲמֵשׁ דִי פִינְף יְרִיעוֹת לְבַד בְּזוּנְדֶער וְאֶת שֵׁשׁ אוּנ דִי זֶעקְס יְרִיעוֹת לְבַד בַּאזוּנְדֶער וְכָפַלְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט צוּ נוֹיף לֵייגֶן אֶת הַיְרִיעָה דִי הַאלְבּ פוּן דֶער זֶעקְסְטֶער יְרִיעָה זִיא זָאל קוּמֶען אֶל מוּל צוּא קֶעגֶן פְּנֵי

האוהל

שְׁתִיתֵיתָא לָקֳבֵל אַפֵּי
מַשְׁכְּנָא׃ י וְתַעְבֵּד
חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל
סִפְתָּא דִירִיעֲתָא חֲדָא
בִּסְטְרָא בֵּית לוֹפֵי
וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל
סִפְתָּא דִירִיעֲתָא דְבֵית
לוֹפֵי תִנְיָתָא׃ יא וְתַעְבֵּד
פּוּרְפִין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין
וְתָעֵיל יָת פּוּרְפַיָּא
בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלָפֵף יָת
מַשְׁכְּנָא וִיהֵי חַד׃
יב וּסְרָחָא דְּיַתִּירָא
בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת

תו"א חצי היריעה שם:

הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי
הָאֹהֶל׃ י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל
שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה
בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ יא וְעָשִׂיתָ
קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־
הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃ יב וְסֶרַח הָעֹדֵף
בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה

בעל הטורים

תהם. בגימ' שם גוונים: (ע) הששית. ב' בתורה היריעה הששית ולויתי את ברכתי לכם בשנה הששית בזכות השלחן שהיה במשכן נשלחה:

רש"י

העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי רחבה היה תלוי וכפול על ה המסך שבמזרח כנגד הפתח דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה: (יב) וסרח העדף ביריעת האהל. על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים שקרויים אהל כמו שנא' בהן לאהל על המשכן וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג שמאהילות ומסככות על התחתונות והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה היה נכפל אל מול פני האהל נשארו שתי אמות רוחב חציה עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחרי

בית יהודא

אויבּערשׁטע יְרִיעוֹת עִזִּים זענען מער וויא דיא אונטערשׁטע יְרִיעוֹת: וְאֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל, געגען פֿארונט פֿון מִשְׁכָּן, גיוויס די גאנצע יְרִיעָה, נאר (חֲצִי רָחְבָּהּ הָיָה תָלוּי וְכָפוּל עַל הַמָּסָךְ שֶׁבְּמִזְרָח כְּנֶגֶד הַפֶּתַח) אַהאַלבּע בּרייט פֿון די יְרִיעָה וָדס איז צוויי איילען האט געהאנגען אויף דעם פֿארהאנג וּפָרוֹכֶת פֿון מִשְׁכָּן וָוס איז געוועזען אין מִזְרָח זייט געגען די טיר (דוֹמֶה לְכַלָּה צְנוּעָה הַמְכוּסָּה בְּצָעִיף עַל פָּנֶיהָ) דר פֿארונט פֿון מִשְׁכָּן האט אויסגעזעהן ווי אַפֿרוּמע כַּלָּה וָוס בּאדעקט איר פָּנִים מיט אַוֶואל: (יב) וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעוֹת הָאֹהֶל. (עַל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן), דאס שלעפּונג וואס האט זיך געשלעפּט פֿון דעם מערערונג וָוס די יְרִיעוֹת עִזִּים זענען געוועזען מער וויא דיא אונטערשטע יְרִיעוֹת וואס זענען געלעגען אויף דעם מִשְׁכָּן, זאגט רש"י (יְרִיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל עִזִּים שֶׁקְּרוּיִם אֹהֶל) יְרִיעוֹת הָאֹהֶל מיינט מען די אויבערשטע יְרִיעוֹת וָוס זענען געמאכט פֿון האר פֿון ציגען די יְרִיעוֹת ווערן גערופֿען אֹהֶל (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּם לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן) וויא עס שטייט ביי די יְרִיעוֹת עִזִּים זייא זאלען זיין אגעצעלט אַפֿארשפּרייטונג אויף די יְרִיעוֹת וואס ליגען אויף דעם מִשְׁכָּן (וְכָל אֹהֶל הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן גַּג) דָם ווארט „אֹהֶל" וואס דא שטייט מיינט מען „אַדאך" (שֶׁמַּאֲהִילוֹת וּמְסַכְּכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת) די אויבערשטע יְרִיעוֹת זענען אַדאך און אַבּעדעקונג אויף דיא אונטערשטע יְרִיעוֹת (וְהֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצִי הַיְרִיעָה לְמַעֲרָב) און דיא יְרִיעוֹת עִזִּים זענען געוועזען מער אויף די אונטערשטע יְרִיעוֹת מיט אַהאלבּע יְרִיעָה וצוויי איילען) אויף די מַעֲרָב נאנט (שֶׁהַחֲצִי שֶׁל יְרִיעָה הָאַחַת עֶשְׂרֵה הַיְתֵרָה) ווארום אַהאלבּע יְרִיעָה פֿון די עלפֿטע יְרִיעָה די מערערע פֿון דיא אונטערשטע יְרִיעוֹת (הָיָה נִכְפָּל אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל) איז געוועזען ארַאפּגעלאזען פֿארונט פֿון מִשְׁכָּן (נִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת רוֹחַב חֶצְיָהּ עוֹדֵף עַל רוֹחַב הַתַּחְתּוֹנוֹת) איז געבליבען צוויי איילען בּרייט וָדאס איז אַהאלבּע יְרִיעָה) וָואס איז מער פֿון דיא אונטערשטע יְרִיעוֹת: וְתִסְרַח עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן). דיא

שפתי חכמים

רחבו כי אם עשרים אמות ועתה מכסין היריעות כ"א אמות: ת כיון דכתיב חצי היריעה וגו' תסרח על אחורי המשכן נמצא שחליה האחר

פירוש לתורת אלהים

הָאוֹהֶל דָם פָּנִים פֿון דעם גיצעלט אין מִזְרָח זייט פֿון דעם מִשְׁכָּן ווארום מִזְבֵּחַ ווערט גרופֿען פָּנִים: (י) וְעָשִׂיתָ און דו זָאלְסט מאכען חֲמִשִּׁים פופֿצג שלייפֿלך עַל שְׂפַת אויף דער זום פֿון דר איינער יְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה דיא עקסטי בַּחוֹבֶרֶת בהעפֿטונג פֿון דיא פֿינף יְרִיעוֹת וַחֲמִשִּׁים און פופֿציג שלייפֿלך עַל שְׂפַת אויף דער זום פֿון דער יְרִיעָה הַחוֹבֶרֶת פֿון דעם אנדערען בהעפֿטונג פֿון דיא זעקס יְרִיעוֹת: (יא) וְעָשִׂיתָ און דוא זאלסט מאכען קַרְסֵי העקלך פֿון קופֿער וְהֵבֵאתָ און זאלסט אריין ברענגען אֶת הַקְּרָסִים דיא העקליך בַּלּוּלָאוֹת אין דיא שלייפֿלך וְחִבַּרְתָּ און דוא זאלסט בהעפֿטען אֶת הָאוֹהֶל דעם געצעלט די עלף יְרִיעוֹת וְהָיָה וועט זיין די עלף יְרִיעוֹת גלייך וויא איינם: (יב) וְסֶרַח און דאס נאך שלעפּונג הָעוֹדֵף דם איבערגע בִּירִיעוֹת פֿון דיא יְרִיעוֹת פֿון דעם געצעלט חֲצִי דיא האלבי יְרִיעָה הָעוֹדֶפֶת וואס זיא בלייבט איבער תִּסְרַח זאל זיך נאך שלעפּען עַל אויף

הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃
יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף
בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ
עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃
יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים

אונקלוס

יְרִיעֲתָא דְיַתִּירָא תִּסְרַח
עַל אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא׃
יג וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא
מִכָּא בְּדְיַתִּירָא בְּאָרְכָּא
יְרִיעֲתָא דְמַשְׁכְּנָא יְהֵי
סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא
מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ׃
יד וְתַעְבֵּד חוֹפָאָה
לְפָרְסָא מַשְׁכֵּי דְדִכְרֵי
מְסַמְּקֵי וְחוֹפָאָה מַשְׁכֵּי

תו״א והאמה מזה שם:

רשב״ם

בגררות תשע מכאן ומכאן ואלו עשר. וזהו שכתוב והאמה מזה והאמה מזה וגו׳: (יג) על צדי המשכן. לכסות האמה של האדנים עד הקרקע. שהרי גובה הקרשים עשר אמות עם האדנים: (יד) ומכסה ערת תחשים מלמעלה. מלמעלה

בעל הטורים

ברכה בכל העולם: (יג) באורך. ג׳ במסורה דין ואידך וייף בגדלו באורך דליותיו. בארך אפים יפותה קנין. פי׳ בארך אפים המשכן שנאמר בו באורך יריעות הא״ל יפותה קנין שנתפתה הקב״ה ונתרצה לישראל וכפר להם על עון העגל ונתייפה ישראל ונתגדל על כל שהשרה שכינתי בתוכם וזהו וייף בגדלו באורך שנתייפה ונתגדל בארץ כמשכן

בית יהודא

האלבע יריעה זאל זיך שלעפן אינטער דעם משכן אויף די מערב וואנט (לכסות שתי אמות שהיו מגולות בקרשים) צו באדעקען די אונטערשטע צוויי איילן פון די ברעטער וואס זענען געבליבען אפגעדעקט פון די אונטערשטע יריעות: ואחורי המשכן. זאגט רש״י (הוא צד מערבי) מערב זייט ווערט גערופען דר אינטען פון משכן (לפי שהפתח במזרח שהן פניו) נוייל די טיר פון משכן איז אין מזרח זייט, דס הייסט „פארונט״ (וצפון ודרום קרוים צדדים לימין ולשמאל) צפון אונ דרום הייסען זייטען, רעכטס אונ לינקס: (יג) והאמה מזה והאמה מזהו. (לצפון ולדרום) איין אייל אין צפון זייט אונ איין אייל אין דרום זייט (בעודף באורך יריעות האהל) וואס די יריעות עזים זענען מער אין די לייננ (שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות) די יריעות עזים זענען מער אין דיא לייננ פון דיא אונטערשטע יריעות מיט צוויי איילען (יהיה סרוח על צדי המשכן) דס זאל זיך שלעפן אויף די זייטען פון משכן (לצפון ולדרום) איין אייל אין צפון זייט אונ איין אייל אין דרום זייט (כמו שפירשתי למעלה) ווי איך האב פריער געשריבען (למדה תורה דרך ארץ) דיא תורה לערונט דעם מענטש ווי זיין פירונג זאל זיין (שיהיה אדם חס על היפה) דעם מענטש זאל זיין אשאד צופארלירען, אונ קאליע מאכען אשיינע זאך, נוייל דיא אונטערשטע יריעות זענען שענער דריבער זענען זיי געווען צוויי איילן אופגעהויבען פון די ערד: (יד) ומכסה לאהל. זאגט רש״י (לאותו גג של יריעות עזים) אויף דעם בעדעקונג פון די יריעות עזים (עשה עוד מכסה אחד) האט מען געמאכט נאך אבעדעקונג (של עורות אילים מאדמים) פעל פון אילים געפארבט רויט ושעפסן זכרים וום זענען אלט פון דרייצעהן חדשים אונ ווייטער הייסען אילים) (ועוד למעלה ממנו) אויף דעם בעדעקונג פון די פעל (מכסה עורות תחשים) האט מען געמאכט אבעדעקונג מיט פעל פון אחיה וואס הייסט תחש (ואותן מכסאות) די צוויי בעדעקונג מיט פעל (לא היו מכסין אלא את הגג) האבען נאר בעדעקט דעם דאך פון משכן (ארכן שלשים ורחבן עשר) די לייננ פון דיא פעל איז געווען דרייסיג איילען אונ דיא ברייט צעהן איילן (אלו דברי רבי נחמיה) אזוי זאגט רבי נחמיה, די פעל פון די אילים איז געווען איין בעדעקונג, אדריטע, אונ דיא פעל פון דיא תחשים איז געווען נאך אבעדעקונג אפערטע (ולדברי רבי יהודה מכסה אחד היה) רבי יהודה זאגט עס איז נאר געווען איין בעדעקונג מיט פעל (חציו של עורות אילים מאדמים)

רש״י

המשכן. לכסות שתי אמות שהיו א מגולות בקרשים: אחורי המשכן. הוא צד מערבי לפי שהפתח במזרח שהן פניו ולפון ודרום קרויין צדדין לימין ולשמאל: (יג) והאמה מזה והאמה מזה. לצפון ולדרום: בעדף בארך יריעות האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ולדרום כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה: (יד) מכסה לאהל. לאותו גג של יריעות עזים עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים ב ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג ארכן ל׳ ורחבן י׳ אלו דברי רבי נחמיה ולדברי רבי יהודה מכסה אחד היה חציו של עורות אילים

שפתי חכמים

תסרח על פני המשכן: א לאו דוקא מגולות בקרשים שהרי אמה אחת נכנס באדנים אלא ר״ל שתי אמות שהיו מגולות אמה של קרשים ואמה של אדנים וצ״ל כמי דהא דפירש״י שתי אמות היינו אליבא דברייתא דמסכת מדות אבל אליבא דגמרא דמסכת שבת לא היו מגולות למערב אלא אמה של האדנים ואליבא דכ״ע יריעות העזים מכסות גם האדנים ואליבא דמסכת שבת לריכים אנו כמי לו׳ שהיה אמה של יריעות הללו מכסות האמה של העמודים ושתי אמות היו נכפלים על מסך פתח האהל א״כ שהיה אמה אחת כפול על מסך פתח האהל ואמה א׳ היה סרוח על אחורי המשכן ומונח ומושכב על הארץ וק״ל: ב כלומר על הגג ולא על הדפנות ומליגו כמי שסי״א יריעות עזים

פירוש לתורת אלהים

אינטער דעם משכן אין מערב זייט: (יג) והאמה אונ איין אייל פון דר זייט אין דרום זייט והאמה אונ איין אייל פון דר זייט אין צפון זייט בעודף וואס איז מער באורך אין דר לענג פון די יריעות. יהיה זאל זיך נאך שלעפין על אויף די זייטין פון דעם משכן מזה פון דר זייט ומזה אונ פון דער זייט אין צפון אונ אין דרום לכסותו צו צו דעקין דעם משכן: (יד) ועשית אונ דוא זאלסט מאכען מכסה אדעק לאוהל צום געצעלט עורות פעל פון ווידער מאדמים גרייטילט ומכסה אונ נאך אדעק עורות תחשים פעל פון תחשים מלמעלה פון

מלמעלה: פ רביעי טו ועשית את־הקרשים למשכן עצי שטים עמדים: טז עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: יז שתי ידות לקרש האחד

דסכסוגא מלעלא: טו ותעבד ית דפיא למשכנא דאעי שטין קימין: טז עשר אמין ארכא דדפא ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חד: יז תרתין צירין לדפא חד משלבין

תו"א ועשית את יומא עב: עצי שטים סוכה מה: עשר אמות שם ה נדרים לח בכורות מד:

בעל הטורים

שכתוב בו באורך: (טו) למשכן עצי שטים עמדים. בגימט' לכפר למעשה שטים. כ"ד פעמים שטים בפרשה (חוץ דלוואה ולעשייה

רשב"ם

של עורות אילים וכן פשוטו משמע. ויש מפרשים כך במסכת שבת: (טו) עצי שטים עומדים. זקופים נותנים אותם ולא שוכבים: (יז) שתי ידות לקרש

רש"י

מאדמים ואליו של עורות תחשים: (טו) ועשית את הקרשים. הל"ל ועשית קרשים כמו שנאמר בכל דבר ודבר מהו הקרשים מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים ראו שיהיו מזומנים בידכם הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו טס מטע מזורזים קורות בתינו ארזים. שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים. איסטנטי"ש בלעז (אויפרעכט שטעהנד) שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש: (טז) עשר אמות ארך הקרש. למדנו גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב. למדנו ארכו של משכן לכ' קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב ל' אמה: (יז) שתי ידות לקרש

בית יהודא

אהאלבע יריעה איז געוועזן דיא פעל פון אילים רויט געפארבטע (וחציו של עורות תחשים) די אנדערע האלבע יריעה איז געוועזן די פעל פון די חיות תחשים: (טו) ועשית את הקרשים). זאגט רש"י (היה לו לומר ועשית קרשים) דר פסוק הט געדארפט זאגן דו זאלסט מאכן קרשים, ברעטער (כמו שנאמר בכל דבר ודבר) ווי עס שטייט ביי יעדער זאך ועשית שלחן, ועשית מנורת, ועשית יריעות) (מהו הקרשים) פאר וואס זאגט דר פסוק „הקרשים" די ברעטער (מאותן העומדין ומיוחדים לכך) דו זאלסט נעמען פון דיא ברעטער וואס זענען גרייט צום משכן (יעקב אבינו נטע ארזים במצרים) יעקב אבינו הט געפלאנצט טענענבוימער אין מצרים (וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים) איידער יעקב איז געשטארבען הט ער געבעטען צו זיינע קינדער נזיי זאלען געביטען צו זייערע קינדער אונ אזוי ווייטער ביז צום לעצטען דור ווס וועלען ארויסגיין פון מצרים) זיי זאלען די טענען בוימער מיט נעמען ווען זיי וועלען ארויסגיין פון מצרים (ואמר להם) יעקב האט גיזאגט צו זייא (שעתיד הקב"ה לצוות איתן לעשות משכן במדבר מעצי שטים) הקב"ה וועט זיי געביטען זיי זאלען מאכען אמשכן אין דר מדבר פון טענען האלץ (ראו שיהיו מזומנים בידכם) זעהט איר זאלט האבען גרייט די טענען בוימער (הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו) דאס איז ווס דר בבלי הט געשריבען אין פיוט (טס מטע מזורזים קורות בתינו ארזים) יעקב מיט די יודן זענען געוועזן געאיילט אונ זענען געפלייגען צו פלאנצען טענען בוימער, נוייל די בעלקעס פון אונזער שטוב ופון בית המקדש) זענען געמאכט פון טענען בוימער (שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן) זיי האבן זיך געאיילט די טענען בוימער זאלן זיין גרייט ביי זיי פון פריער איידער זיי זענען געבאטען געווארען צו מאכען אמשכן: ועצי שטים עומדים). מען מיינט (שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן) דיא לייגג פון דיא ברעטער זאלען זיין אויפגעשטעלט אין דערהייך ווען זייא וועלען זיין אין די וועגט פון משכן (ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים) זאלסט ניט מאכען די וועגט מיט ליגענדיגע ברעטער (להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש) די ברייט פון די ברעטער זאלען זיין די הייך פון דיא וועגט עס זאל ליגן אברעט אויף אברעט, ניט אזוי זאל זיין נאר די ברעטער זאלן שטייענדיג געשטעלט ווערן, איין ברעט נעבען אנדערען: (טז) ועשר אמות אורך הקרש). צעהן איילען זאל זיין די לייגג פון אברעט (למדנו גבהו של משכן עשר אמות) לערנען מיר פון פסוק אז דיא הייך פון משכן זענען געוועזן צעהן איילען, וואררום דיא לייגג פון די ברעט איז געשטאנען אין דרהייך (ואמה וחצי האמה רוחב) דיא ברייט פון יעדער ברעט איז געוועזן איין אייל מיט אהאלבע אייל (למדנו ארכו של משכן לעשרים קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב שלשים אמה) פון דעם פסוק לערנען מיר אז דיא לייגג פון משכן פון מזרח צו מערב איז געוועזן דרייסיג איילען, וואררום אין צפון זייט איז געוועזן צוואנציג ברעטער אונ אין דרום זייט זענען געוועזן צוואנציג ברעטער פון מזרח ביז מערב אונ יעדר ברעט איז געוועזן ברייט איין אייל מיט אהאלבע, איז דרייסיג איילען: (יז) ושתי ידות לקרש האחד). יעדער ברעט האט געהאט צוויי הענט (היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) עצי שטים עומדים. פשטיה שלא תקח מן הנפולים והנקצצין מימים רבים שכבר נרקבו אלא מן העומדים בקומתם. ד"א עומדים שהן עומדים לעולם ועדיין הם קיימים ונגנזים:

שפתי חכמים

נקראו אהל כדכתיב ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן: ג ומפני

פירוש להורת אלהים

אויבן: (טו) ועשית און דוא זאלסט מאכן את הקרשים די ברעטער צום משכן עצי שטים פון טענען האלץ עומדים זייא זאלען שטיין, ניט עס זאל ליגן איינס אויף אנדערן נאר זייא זאלען זיין אויף גשטעלט: (טז) עשר צעהן איילן ארך די לענג פון דעם ברעט ואמה און אנדערטהאלבן איילן רוחב די ברייט פון איין ברעט:

מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃

חֲדָא לָקֳבֵל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

רשב"ם

האחד. חרוצים היו הקרשים באמצעיתן להניח שתי ידות בהן: **משלבת.** **הידות** זה כנגד זה. וכל סביב הידות היה הקרש חרוץ מכל צד כדי שיכנסו הידות של כל קרש וקרש בתוך שני אדנים שתחת הקרש

בעל הטורים

דלריכי לגופיה) כנגד כ"ד אלף שנפלו בשטים. מ"ח קרשים כנגד מ"ח נביאים ונ"ח משמרות כהונה ולויה. והיו ז' בריחים כנגד שבעה דורות מאברהם עד משה ושבעה רועים:

בית יהודא

מֶען הָט יֶעדֶער בְּרֶעט אַיינְגֶעשְׁנִיטֶען אוּנְטֶען אִין מִיטֶען בְּרֶעט אוֹיף אֵיין אֵייל דִי הֵייךְ (וּמַנִּיחַ רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן) אוּנ מֶען הָט גֶעלָאזְען אִין דִי זַייט בְּרֶעט אַפֶּערְטִיל פוּן דִי בְּרֵייט, אוּנ אִין דִי אַנְדֶערֶע זַייט בְּרֶעט הָט מֶען גֶעלָאזְען אַפֶּערְטִיל פוּן דִיא בְּרֵייט (וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת) דָס זֶענֶען דִיא הֶענְט (וְהֶחָרִיץ חֲצִי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ בְּאֶמְצַע) אִין מִיטֶען בְּרֶעט אִיז גֶעוֶוען אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אַהַאלְבֶּע בְּרֵייט פוּן דִיא בְּרֶעט (וְרוֹצֶה לוֹמַר) **רש"י** מֵיינְט צוּזָאגֶען (קֶרֶשׁ נִקְרָא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן) נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָט אָפְּגֶעשְׁנִיטֶען

פוּן דִי זַייט בְּרֶעט אַפֶּערְטִיל אֵייל אוּנ פוּן דִי אַנְדֶערֶע זַייט אַפֶּערְטִיל אֵייל, דִי שְׁטִיק בְּרֶעט וָואס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען וֶוערְט גֶערוּפֶען קֶרֶשׁ, בְּרֶעט (וְאָז נִשְׁאַר רוֹחַב אַמָּה) דַאמָאלְס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אַשְׁטִיק בְּרֶעט בְּרֵייט אַאֵייל, נָאכְדֶעם הָט מֶען אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אִין מִיטֶען אֵיין הַאלְבּ אֵייל בְּרֵייט, אִיז גֶעוָוארֶען יֶעדֶער הַאנְט פוּן דִיא בְּרֶעט אֵיין פֶערְטִיל אֵייל בְּרֵייט (נִמְצָא חֲצִי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה) וֶוערְט גֶעפוּנֶען דִי הַאלְבֶּע בְּרֵייט וָואס אִיז אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען גֶעוָוארֶען פוּן דִי בְּרֶעט אִין מִיטֶען אִיז אֵיין הַאלְבֶּע אֵייל (וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק הַזּוֹרֵק) אוּנ אַזוֹי שְׁרַייבְּט רַשִׁ"י בְּפֵירוּשׁ אִין מַסֶּכֶת שַׁבָּת אִין פֶּרֶק הַזּוֹרֵק נדף צח:) (שֶׁהֶחָרִיץ בְּאֶמְצַע רֹחַב חֲצִי אַמָּה) דָאס אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶענֶע וָואס אִין מִיטֶען בְּרֶעט אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט אֵיין הַאלְבֶּע אֵייל (וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעַ אַמָּה מִכָּל צַד) אוּנ פוּן יֶעדֶער זַייט בְּרֶעט הָאט עֶר אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אֵיין פֶערְטִיל אֵייל (וְכָל יָד הָיָה רוֹחַב רְבִיעִית אַמָּה) אוּנ יֶעדֶער הַאנְט אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט אַפֶּערְטִיל אֵייל, אִיז צוּזַאמֶען אֵיין אֵייל מִיט אַהַאלְבֶּע, וִויא דִי בְּרֵייט פוּן בְּרֶעט (וְכֵן כָּל שְׂפַת אֶדֶן הָיָה רוֹחַב רְבִיעִית אַמָּה) אוּנ אַזוֹי אִיז גֶעוֶוען דִיא וָוענְט פוּן יֶעדֶער שְׁוֶועל בְּרֵייט וּגְרָאבּ] וַאֵיין פֶערְטִיל אֵייל] (וְאוֹתָן הַיָּדוֹת מַכְנִים בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים) דִי הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער הָט מֶען אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִיא שְׁוֶועלֶען וָואס זֶענֶען גֶעוֶוען אִינְוֶוייניג לֵיידִיג (וְהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה) דִיא שְׁוֶועלֶען זֶענֶען גֶעוֶוען הוֹיךְ אֵיין אֵייל וִוי דִי הֵייךְ פוּן דִיא הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער] (וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אֵצֶל זֶה) אוּנ עֶס זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען פֶערְצִיג שְׁוֶועלֶען אֵיינֶער גֶעבֶּן אַנְדֶערֶן נאִין צָפוֹן זַייט אוּנ אַזוֹי אִין דָרוֹם זַייט פוּן מִזְרָח צוּ מַעֲרָב] (וִידוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בַּחֲלַל הָאֲדָנִים חֲרוּצוֹת מִשְּׁלֹשָׁה צִדֵּיהֶן) דִיא הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער וָואס וֶוערֶען אַרַיין גֶעשְׁטֶעקְט אִין דִיא לֶעכֶער פוּן דִי שְׁוֶועלֶען זֶענֶען גֶעוֶוען אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען פוּן דְרַיי זַייטֶען (רוֹחַב הֶחָרִיץ כְּעוֹבִי שְׂפַת הָאֶדֶן) דִיא אוֹיסְשְׁנֵיידוּנְג פוּן דִיא בְּרֶעט אִין אַלֶע דְרַיי זַייטֶען אִיז גֶעוֶוען בְּרֵייט וִויא דִי גְרֶעבּ פוּן בְּרֶעג וּפוּן דִיא וָוענְט פוּן] שְׁוֶועל (שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן) דִי בְּרֶעט זָאל בַּאדֶעקְען דֶעם בְּרֶעג שְׁוֶועל פוּן אוֹיבֶּן אִין דְרַיי זַייטֶען (שֶׁאִם לֹא כֵן) וָוארוּם אוֹיבּ עֶס וֶועט נִיט אַזוֹי זַיין אוֹיסְגֶעשְׁנִיטֶען אוּנ פַארְגְלַייכְט דִיא בְּרֶעט מִיט דִיא שְׁוֶועל (נִמְצָא רֶיוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כְּעוֹבִי שְׂפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיַּפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם) וֶועט זַיין אַבְּלֵייז אָפֶען צְווִישֶׁען דִי בְּרֶעטֶער וִוי דִי גְרֶעבּ פוּן צְוֵויי שְׁוֶועלֶען וָואס זֵיי וֶועלֶען דֶערְוַוייטֶערֶען אֵיין בְּרֶעט פוּן אַנְדֶערֶען (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר) דָאס אִיז וָואס דֶער פָּסוּק זָאגְט (וְיִהְיוּ תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה) דִי בְּרֶעטֶער זָאלֶען זַיין אוּנְטֶען צוּזַאמֶען בַּאהֶעפְט אֵיינְס צוּ דָאס אַנְדֶערֶע וִוי אַצְווִילִינְג (שֶׁיַּחֲרוֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה) עֶר זָאל אַרוּמְשְׁנַיידֶען דִיא זַייטֶען פוּן דִי הֶענְט וּפוּן דִי בְּרֶעטֶער אַז דִי בְּרֶעטֶער זָאלֶען קֶענֶען בַּאהֶעפְט וֶוערֶען אֵיין בְּרֶעט צוּ דִי אַנְדֶערֶע: (מְשֻׁלָּבֹת). זָאגְט **רש"י** (עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סוּלָּם מוּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ) דִיא הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער זֶענֶען גֶעמַאכְט וִויא דִיא שְׁטַאפֶּלֶען וּטְרֶעפּוּ פוּן אַלֵייטֶער וָואס זֶענֶען אָפְּגֶעשֵׁיידְט וּאָפְּגֶערִיקְט] אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערֶן (וּמְשׁוּפִין רָאשֵׁיהֶם) אִין דִי עֶקְין זֶענֶען דִי הֶענְט פוּן דִי בְּרֶעטֶער שְׁפִּיצֶעג (לִיכָּנֵס בְּתוֹךְ חֲלַל הָאֶדֶן) זֵייא זָאלֶען אַרַיין גֵיין אִין דִיא לֶעכֶער פוּן דִי שְׁוֶועלֶען (כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב בְּתוֹךְ עַמּוּדֵי הַסּוּלָּם) וִוי דֶר שְׁטַאפֶּיל וּטְרֶעפּוּ וָואס גֵייט אַרַיין אִין דִי לֶעכֶער וָואס זֶענֶען אִין דִי צְוֵויי זַיילִין פוּן לֵייטֶער: (אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ). מֶען מֵיינְט (מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ) דִיא צְוֵויי הֶענְט פוּן יֶעדֶער בְּרֶעט זָאלֶען זַיין גְלַייךְ אֵיינֶע גֶעגִין דִיא אַנְדֶערֶע (שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִין זוֹ כְּמִדַּת זוֹ) דִי אוֹיסְשְׁנֵיידוּנְג פוּן דִי צְוֵויא הֶענְט וּפוּן יֶעדֶר בְּרֶעט] זָאלְן זַיין בֵּיידֶע גְלַייךְ זֵייא זָאלֶען

רש"י

האחד. היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן הן הידות והחריץ חצי רוחב הקרש באמצע (ר"ל קרש נקרא מה שנשאר לאחר שחרץ מכאן ומכאן. ואז נשאר רוחב אמה. נמצא חצי רוחב הקרש שבאמצע הוא חצי אמה. וכן פירש רש"י בהדיא בפרק הזורק ל"ה שהחריץ באמצע רחב חצי אמה. והיה חורץ רביעית אמה מכל צד. וכל יד היה רוחב רביעית אמה. וכן כל שפת אדן היה רוחב רביעית אמה. ודוק היטב. ואז סרה תלונת הרמב"ן ותמיהתו מסולקת) ואותן הידות מכנים באדנים שהיו חלולים והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים מ' זה אצל זה וידות הקרש הנכנסים בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן רוחב החריץ כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם וזהו שנאמר ויהיו תואמים מלמטה שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה: **משלבות.** עשויות כמין שליבות סולם מובדלות זו מזו ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם: **אשה אל אחתה.** מכוונות זו כנגד זו שיהיו חריציהם שוים זו כמדת

שפתי חכמים

שהאדנים היו מיוחדים מתחלה לקרשים כנה האדנים בשם קרשים וכתב הקרשים כה' הידיעה במקום האדנים: ד שכן לא הפנימי ולא חיצוני

פירוש לתורת אלהים

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת צְוֵויא צַאפִּינְס לַקֶּרֶשׁ צוּא אֵיין בְּרֶעט צַאפִּינְס זָאלֶען זַיין גְלַייךְ כֵּן תַּעֲשֶׂה אַזוֹי זָאלְסְטוּ מַאכְן
מְשֻׁלָּבֹת גְשְׁלִיישֶׁעלְט אִשָּׁה אֵיינֶע צוּא אַנְדֶערֶער בֵּיידֶע לְכֹל צוּ אַלֶע בְּרֶעטֶער פוּן דֶעם מִשְׁכָּן: (יח) וְעָשִׂיתָ וגו׳

יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃
יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה
תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ כ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃
כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה

יח וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא
לְמַשְׁכְּנָא עַסְרִין דַּפִּין
לְרוּחַ עֲבַר דָּרוֹמָא׃
יט וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף
תַּעְבֵּד תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין
תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא
חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי וּתְרֵין
סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד
לִתְרֵין צִירוֹהִי׃ כ וְלִסְטַר
מַשְׁכְּנָא תִּנְיֵתָא לְרוּחַ
צִפּוּנָא עַסְרִין דַּפִּין׃
כא וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן
דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃
כב וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא
מַעְרְבָא תַּעְבֵּד שִׁתָּא

תו"א ולירכתי שבת לח :

רשב"ם

האחד. וגם האדנים היו חלולים להכנים בהן הידות: (כב) ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים. שהן תשע אמות מצפון לדרום נשאר חצי אמה בקרן מערבית אצל הצפון מכאן ואצל הדרום מכאן ובאין שני הקרשים של מקצעות שהן אמה וחצי וממלאים אחת לצד צפון חצי אמה והאמה מן הקרש ממלא ומשוה המשכן ומכסה את עובי הקרש צפוני. וכן אמה קרש השני מכסה עובי קרש דרומי. תמצא האויר שבתוך המשכן עשר אמות רוחב ופגם של מקצעות מכוסה ושוה מכאן ומכאן מרובע לגמרי זוית המשכן מבחוץ:

רש"י

זו ה כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעובי הקרש שהוא אמה ותרגום של ידות צירין לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן: (יח) לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע אלא כל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח עיבר דרומא: (כב) ולירכתי. לשון סוף כתרגומו ולסיפי. ולפי שהפתח

בית יהודא

זיין מיט איין מאס אויסגעשניטען (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוּ מְשׁוּכָה לְצַד פְּנִים וְזוּ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בְּעוֹבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה) דיא צווייא העענט פון א ברעט וואס זיא איז גראב א איילל אוב זיי וועלען ניט זיין גלייך ארומגעשניטען ווערט איין האנט זיך ציהען צו אינוויינינג און איין האנט ווערט זיך ציהען צו אויסוויינינג ווערט דאך די ברעט שטיין קרום (וְתַרְגּוּם שֶׁל יָדוֹת צִירִין) אויף דעם ווארט „ידות" שרייבט דר תרגום „צירין" ופאר צייטען האבען די טירען געהאט איין שפיציגען אייזען אויבען און איין שפיציגען אייזען אונטען, דאס הייסט „צירין" ובייא אונזערע שאנקען (האלמערס) איז אויך אזו ביי דיא טירען איין אייזען שטעקט אויבען איין אייזען שטעקט אונטען) (לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי הַמִּפְתָּן) ווייל די העענט פון די ברעטער זענען גלייך צו דיא צירים פון א טיר וואס זייא ווערין אריינגעשטעקט אין דיא לעכער פון די שוועל, אונטען און אויבען, די העענט פון די ברעטער ווערען אויך אריינגעשטעקט אין די שוועלען: (יח) וְלִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה. זאגט רש"י (אֵין פֵּאָה זוּ לְשׁוֹן מִקְצוֹעַ) דעם ווארט פאה „לְפְאַת" מיינט מען ניט „אווינקעל" (אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פֵּאָה) נאר די גאנצע זייט ווערט גירופען „פאה" (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטש (לְרוּחַ עֲבַר דָּרוֹמָא) צו דיא דרום זייט: (כב) וּלְיַרְכְּתֵי. זאגט רש"י (לְשׁוֹן סוֹף) וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן מיינט מען אין סוף משכן, אין דיא לעצטע וואנט פון משכן (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום שרייבט וְלִסְיָפֵי

שפתי חכמים

בעובין והלד של רחב הקרש מלד אחד: ה כלומר בחרילי הידות שהם מג' רוחותיו ולא על חרילי הקרשים ויהיה אשה אל אחותה שב 56

פירוש לתורת אלהים

זאלסט מאכען אֶת הַקְּרָשִׁים דיא קרשים צום מִשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ צוואנציג ברעטער לִפְאַת צו די זייטען תֵּימָנָה פון דרום זייט: (יט) וְאַרְבָּעִים און פערציג זילבערני שוועלען תַּעֲשֶׂה זאלסטו מאכען תַּחַת אונטער דיא צוואנציג ברעטער שְׁנֵי אֲדָנִים צווייא שוועלען תַּחַת אונטער איין ברעט לִשְׁתֵּי צוא צווייא צאפינם וּשְׁנֵי און צוויי שוועלען אונטער איין ברעט לִשְׁתֵּי צו צוויי יְדוֹתָיו זייני צאפינם: (כ) וּלְצֶלַע און צו דער זייט הַמִּשְׁכָּן דיא אנדרי זייט פון דעם מִשְׁכָּן לִפְאַת צוא דער זייט פון צָפוֹן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ צוואנציג ברעטער: (כא) וְאַרְבָּעִים און פערציג אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף זייערי זילבערנע שוועלען שְׁנֵי צווייא שוועלען תַּחַת אונטער איין ברעט וּשְׁנֵי אֲדָנִים און צוויי שוועלען תַּחַת אונטער איין ברעט: (כב) וּלְיַרְכְּתֵי און צו דר זייט הַמִּשְׁכָּן דעם מִשְׁכָּן יָמָּה אין מערב זייט תַּעֲשֶׂה

שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כד וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־

תו"א ושני קרשים שם : יהיו תמים שם :

דַּפִּין: כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוְיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן: כד וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחְדָּא

בעל הטורים

(כד) ויחדו. ג' במסורה הכא וחבירו בויקהל ואידך ויחדו כלם יכליון לומר שהיו הקרשים כלים זה עם זה שלא היו זה ככנס וזה יוצא אי נמי רמז למ"ד שהיו כלים עד כאלבע וזהו ויחדו כלם יכליון שהיו כלים והולכין :

בית יהודא

משכנא , אין סוף פון משכן (ולפי שהפתח במזרח) וויל דם אריינגאנג אין משכן איז געוועזן אין מזרח (קרוי מזרח פנים) ווערט דר מזרח גערופן פארנט (והמערב אחורים) אונ דר מערב ווערט גערופן אינטען (וזהו סוף) אונ עס ווערט גערופן סוף , דם לעצטע (שהפנים הוא הראש) דר פארנט ווערט גערופן דר אנהייב: תעשה ששה קרשים , זאלסטו מאכן זעקס ברעטער (הרי תשע אמות רוחב) איז גיין איילין די ברייט : (כג) ושני קרשים תעשה למקצעות . צוויי ברעטער זאלסטו מאכען ושטעלן אין די ווינקלן (אחד למקצוע צפונית מערבית) איין ברעט זאלסטו שטעלין אין ווינקול צפון מערב (ואחד למערבית דרומית) אונ איין ברעט זאלסטו שטעלען אין ווינקול מערב דרום (כל שמונה קרשים בסדר אחד הן) אלע אכט ברעטער זאלן שטיין גלייך איינס נעבן דאס אנדערע (אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן) נאר די צוויי ווינקול ברעטער וועררן ניט גיזעהן אין גאנצין אין משכן (אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל) נאר איין האלב איילל פון דיא צפון־מערב ברעט אונ איין האלב אייל פון דיא מערב־דרום ברעט ווערין גיזעהן אינווייניג אין משכן (להשלים רחבו לעשר) עס זאל זיין אין משכן דיא ברייט פון דיא מערב וואנט צעהן איילן (והאמה מזה והאמה מזה) איין אייל ברייט פון די ברעט ווס אין ווינקול צפון מערב , אונ איין אייל ברייט פון דיא ברעט וואס אין ווינקול מערב דרום (באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדרום) זענן געשטאנען ביי די גרעב פון די צוויי ווענט פון צפון אונ פון דרום , די ברעט וואס איז געשטאנען ביי דעם ווינקול צפון מערב , האט בדעקט איין אייל אויף די גרעב פון דיא צפון וואנט ווס זיא איז געוועזן גראב אַ אייל , אונ אהאלב אייל הט בדעקט דם אפענע ווינקול פון מערב זייט , אונ די אנדערע ברעט פון ווינקול מערב דרום , האט אוך איין האלב אייל בדעקט דאס אפענע ווינקול פון מערב זייט , אונ אַ אייל הט בדעקט די גרעב פון דרום וואנט ווס זיא איז אוך גיוועזן גראב אַ אייל ווארום יעדער ברעט איז געוועזן גראב אַ אייל אונ ברייט איין אייל מיט אהאלבען (כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה) די צוויי ווינקלען פון צפון מערב אונ דרום מערב זאלן זיין אויסווייניג פארגלייכט : (כד) ויהיו תואמים מלמטה . זאגט רש"י (כל הקרשים תאומים זה לזה מלמטה) אלע ברעטער זאלן זיין אונטן בהעפט איינער צום אנדערען ווי אצווילינג (שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו) די גרעב פון די צוויא שוועלן ופון די ברעט אונ פון די אנדערע ברעט) זאלען ניט מאכן אדערנוויטערונג פון איין ברעט צו דיא אנדערע , עס זאל ניט זיין אַ אפענער שפאלט צווישן די ברעטער וועגען די אונטערשטע שוועלן (כמו שפירשתי) ווי איך האב פריער געשריבן (שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהם) די העגט פון די ברעטער זאלען זיין איינגעשניטען אין די אויסווייניגסטע זייטן (שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש) די ברייט פון ברעט זאל ארויסגיין אין די זייטען פון דיא העגט (לכסות את שפת האדן) ער זאל באדעקין די גרעב פון שוועל (די ברעט מיט די שוועל זאל זיין אויסווייניג גלייך , עס זאל ניט זיין איינס ברייטער פון דאס אנדערע) (וכן הקרש שאצלו) אונ די צווייטע ברעט וואס נעבן די ברעט זאל אוך זיין אונטען גלייך מיט די שוועל , אונ אזו זאלען זיין אלע ברעטער (ונמצאו תאומים זה לזה) וועלען זיין די ברעטער בהעפט איינע צו די אנדערע ווי אצווילינג (וקרש המקצוע שבסדר המערב) אונ די צוויי ווינקול ברעטער וואס אין מערב זייט (חרוץ לרחבו בעביו) זאל זיין איינגעשניטען אין די גרעב צוא דיא ברייט פון ברעט (כנגד החריץ של צד קרש הצפוני והדרומי) געגען די איינשניידונג וואס איז גוועזן אין צפון ברעט אונ דרום ברעט (כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם) די שוועלן זאלן ניט אפרוקן די ווינקול מערב ברעט ניט אין צפון זייט אונ ניט אין דרום זייט: ויחדו יהיו תמים . די ברעטער זאלן זיין גאנץ צוזאמען איין ברעט נעבן צווייטען (כמו תאומים) ווי אצוזאמען געוואקסענער צווילינג: על ראשו . (של קרש) אויף

רש"י

במזרח קרוי מזרח פנים והמערב אחורים וזהו סוף שהפנים הוא הראש : תעשה ששה קרשים . הרי ט' אמות רוחב : (כג) ושני קרשים תעשה למקצעת . אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד למערבית דרומית. כל שמונה קרשים בסדר אחד הן . אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר ז והאמה מזה והאמה מזה באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדרום כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה : (כד) ויהיו תאמים מלמטה . כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו וזהו שפירשתי שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהן שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש לכסות את שפת האדן וכן הקרש שאצלו ונמצאו תואמים זה לזה וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו כנגד חריץ של צד קרש הצפוני ח והדרומי כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם : ויחדו יהיו תמים . כמו תאומים : על

שפתי חכמים

הידות לא על הקרשים : ו ואם כן לא היה יכול לכוין הקרשים יחד אלא עומדים בשפוע : ז דילפינן מבית עולמים שהיה רחבו כשלים ארכו דארכו היה ס' אמות ורחבו כ' אמות ה"נ במשכן רחבו כשלים ארכו וארכו היה ל' : ח ואף ע"ג דכל הקרשים היו חרוצים מג' לצדיהן

פירוש לתורת אלהים

זאלסטו מאכען ששה זעקס ברעטער : (כג) ושני קרשים אונ צוויי ברעטער זאלסטו מאכען למקצעות צוא דיא ווינקל פון דעם משכן בירכתים אין דיא זייטען : (כד) ויהיו אונ זיי זאלן זיין תואמים ווי אצווילינג מלמטה

יהון מכוונין על רישה לעזקתא חדא כן יהי לתרויהון לתרין זוין יהון: כה ויהון תמניא דפין וסמכיהון דכסף שתא עשר סמכין תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא

הטבעת האחת כן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו: כה והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף ששה עשר אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש

רש"י

ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עובי טבעת ומכניסו בטבע' אחת נמצא מתאים לקרש שאצלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש (נראה כי מלות הדרומי והצפוני אלמטה קאי. ור"ל שהדרומי והצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו ומה שכתב היה טבעת בעובי הקרש ר"ל בעובי קרש המערבי דוקא) הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו נמצאו שני הכתלים מחוברים: כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע לקרש שבסוף צפון ולקרש ב המערבי וכן לשני המקצועות: (כה) והיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצעות נמצאו שמנה קרשים בסדר מערבי. כך שנוי' במשנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן. היה עושה את האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן והחריץ חציו באמצע ל ועשה לו שתי ידות

בית יהודא

דיא אויבערשטע זייט ברעט: (אל הטבעת האחת). צו איין רינג (כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו) יעדער ברעט איז געוועזן אויבן איינגעשניטן אין די ברייט פון ברעט, צוויי שניטן, ביי די זייט ברעט איין שניט אונ ביי די אנדערע זייט ברעט איין שניט (כמו עובי טבעת) עס זאל זיין איינגעשניטן ווי די גרעב פון רינג ואונ אזו זאלען זיין געמאכט אלע ברעטער וואס שטייען

איינע נעבען דאס אנדערע (ומכניסו בטבעת אחת) אונ ער זעצט אריין איין רינג אויף צוויי ברעטער אויף די רעכטע זייט אונ אויף די לינקע זייט (נמצא מתאים לקרש שאצלו) ווערט צו זאמען יעדערע ברעט מיט די ברעט וואס איז נעבען אים, זאגט רש"י (אבל אותן טבעות לא ידעתי אם מטולטלות הן אם קבועות) נאר איך ווייס ניט ווען מען הט געדארפט ציהען הט מען די רינגען אראפגענומען פון אלע ברעטער? אדער זיי זענען געבליבן הייגגן אויף אברעט? אונ ווען מען הט געדארפט צוזאמען שטעלען דעם משכן, הט מען צוא געשטעלט ברעטער צו די רינגען (ובקרש שבמקצוע היתה טבעת בעובי הקרש) אונ די ברעט וואס אין מערב זייט נעבען צפון ווינקעל אונ די מערב ברעט וואס נעבען דרום ווינקעל איז געוועזן די רינג אין די גרעב פון דיא צוויי מערב ברעטער (הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו) די דרום ברעט וואס נעבען מערב ברעט איז אריין אין דעם רינג פון די מערב ברעט, אונ דיא צפון ברעט וואס נעבין מערב ברעט איז אויך אריין אין דעם רינג פון דיא מערב ברעט (נמצאו שני הכתלים מחוברים) זענען די ביידע ווענט, די צפון וואנט אונ די דרום וואנט בהעפט גיווארן מיט דיא מערב וואנט: (כן יהיה לשניהם). אזוי ווערט זיין צו ביידע (לשני הקרשים שבמקצוע לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי) צו די צוויי ברעטער וואס אין די ווינקלען. די לעצטע ברעט פון צפון זייט מיט דיא ערשטע ברעט פון מערב זייט איין רינג, אונ די לעצטע ברעט פון דרום זייט מיט די ערשטע ברעט פון מערב זייט אויך איין רינג (וכן לשני המקצועות) אונ אזו ווערט זיין צו ביידע ווינקלען: (כה) (והיו שמונה קרשים), זאגט רש"י (הן האמורות למעלה) דס זענען די אכט ברעטער וואס איז געשריבן אין פסוק (כב) (תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצעות) אין מערב זייט זאלסטו מאכן זעקס ברעטער אונ צוויי ברעטער זאלסטו מאכן אין דיא ווינקלען (נמצאו שמונה קרשים בסדר מערבי) איז דאך אין מערב זייט גיוועזן אכט ברעטער (כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן) אזו איז געלערנט אין די משנה וואס אין איר איז געלערנט גיווארען דיא ארבעט פון משכן אונ דער סדר פון די ברעטער (היה עושה את האדנים חלולים) מען האט געמאכט די שוועלן געלעכערט (וחורץ את הקרש מלמטה) די אונטערשטע זייט פון ברעט הט מען אויסגעשניטן (רביע מכאן ורביע מכאן) אפערטיל איין דיא זייט אונ אפערטיל

שפתי חכמים

מ"מ שם היה רק לנוי שיהיו שטחי האדנים ושפתי הקרשים שוים אבל באלו הקרשים חייב לעשותם ברחבן משום שנאמר ויהיו תואמים מלמטה. הרא"ם: ט ר"ל אם היה טבעת קבוע באחד מן הקרשים שמחברים הקרשים והטבעות ביחד. (נח"י) לאפוקי הטבעות המוזכרים בסוף הפרשה שהבריחים נכנסות בהם היו קבועות כדאיתא בשבת דף צ"ח: י פי' דאמה מזו ואמה מזו באות כנגד עובי הקרש הצפון והדרום הלכך היה הטבעת בתוך עובי הקרש שבצפון ושבדרום נכנס בתוך הקרש המקצוע שבסדר המערב: כ מדכתיב יהיו יתירה על כרחך כן יהיה לשניהם דבור לעצמו. ור"ל כמו שכל הקרשים היו חרוצים למעלה ברחבן שני חריצים מפני הטבעות כן יהיה לשניהם לקרש שבסוף צד צפון והקרש המערבי הדבוק לו. וכן לשני המקצועות יהי' ג"כ דבור בפ"ע הוא ר"ל כמו זה הדרך יהיה לשני המקצועות שהם מקצוע צפונית מערבית ומקצוע דרומית מערבית ובזה יהיו כל הקרשים קשורים זה בזה: ל פי' חורץ את הקרש מלמטה באופן זה שהניח רביע הקרש מכאן ורביע הקרש מכאן והחריץ היה כדי חצי הקרש באמצע דאל"כ לא ישאר כלום מכל רוחב הקרש ומה' ועשה לו

פירוש לתורת אלהים

פון אונטען ויחדו אונ באנאנד יהיו זאלען זיין בזאמען על ראשו ביים שפיץ אל צו הטבעת דיא אייני רינג ביים שפיץ פון די ברעטער זענען גוועזן אויף צוויי ברעטער ארינג מען הט ארום גנומען מיט איר צווייא ברעטער כן יהיה אזו זאל זיין לשניהם צו צוויי ברעטער לשני צו צוויי המקצועות די ווינקלין יהיו זאלען זיי זיין: (כה) והיו אונ זייא זאלען זיין שמונה אכט ברעטער ואדניהם אונ זייערע שוועלען פון זילבר ששה עשר זעכצן שוועלן שני אדנים צוויי שוועלן תחת אונטער איין ברעט ושני אדנים אונ צווייא שוועלן תחת אונטער איין ברעט:

ועשית

הָאֶחָד׃ כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד׃ כז וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן

חָד׃ כו וְתַעְבֵּד עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד׃ כז וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיֵתָא וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן

מערבא

רשב"ם

(כו) בריחים וגו׳ חמשה. חמשה טבעות בכל קרש מבחוץ זה תחת זה להכנים בהן הבריחים מלבד הבריח התיכון שבתוך הקרשים שהיו נקובים כולם להכנים חבריח התיכון בתוכם בתוך חלל הקרשים הרי האדנים מלמטה והבריתים החיצונים ובריח התיכון. הרי חוזק התיכון בתוכם בתוך חלל נקבי הקרשים גדול. לפי פשוטו של מקרא שלשה בריחים תיכונים היו אחד בצפון ואחד בדרום ואחד במערב מן הקצה אל הקצה. מקצה כותל צפוני לקצה השני וכן בדרום וכן במערב וע״י המקצעות נתחבר כל המשכן כל שלש כותליו יחד שהרי בריחי הצפון והדרום נכנסו גם במקצעות שהרי אמה מן

בית יהודא

איול אין די אַנְדֶערֶע זַייט (וְהַחְרִיץ חֶצְיוֹ בְּאֶמְצַע) אונ אין מיטען בְּרֶעט הָט ער אוסְגֶעשְׁנִיטֶן אַהאַלְבּ איול (וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲווּקִין) אונ ער הָט גְמַאכְט אין די בְּרֶעט צְוֶויא הֶענְט ווִי צְוֶויא שְׁטַאפְּלֶען (כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סוּלָם הַמּוּבְדָלוֹת זוֹ מִזּוֹ) ווִי צְוֶויי שְׁטַאפְּלֶען פוּן אַלֵייטֶר ווָם זֶענֶען אָפְּגֶעשֵׁיידְט אֵיינֶער פוּן אַנְדֶרִין (וּמְשׁוּפּוֹת) זַיי זֶענֶען גֶעוֶוע שְׁפִּיצִיג (לְהִכָּנֵס בְּחָלָל הָאֶדֶן) די הֶענְט פוּן די בְּרֶעט זָאל אַרֵיין גֵיין אִין די לָאךְ פוּן שְׁוֶועל (כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסּוּלָם) ווִי דֶר שְׁטַאפִּיל פוּן לֵייטֶער ווָם גֵייט אַרֵיין אִין דיא לֶעכֶער פוּן די זַייטִיגֶע בְּרֶעטֶר ווָם פוּן זַיי ווֶערְט דֶר לֵייטֶר (וְהוּא לָשׁוֹן מְשׁוּלָּבוֹת) דָם אִיז דֶר ווָארְט מְשׁוּלָּבוֹת (עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה) דיא צְוֶויי הֶענְט פוּן די בְּרֶעטֶר זֶענֶען גֶעמַאכְט ווִי די שְׁטַאפְּלֶען פוּן אַלֵייטֶר (וּמַכְנִיסָן לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים) אונ ער שְׁטֶעקְט זֵיי אַרֵיין אִין צְוֶויי שְׁוֶועלִין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווָארוּם עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שְׁנֵי אֲדָנִים וגו׳) צְוֶויי שְׁוֶועלִין זָאל

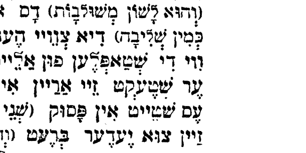
רש״י

כמין שני חמוקין (ול״כ שהגרסא כמין שני חווקין) כמין שני שליבות סולם המובדלות זו מזו ומשופות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם והוא לשון משולבות עשויות כמין שליבה ומכניסן לתוך שני אדנים שנא׳ שני אדנים שני אדנים וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה שנאמר ויהיו תואמים מלמטה וגו׳ כך היא המשנה והפי׳ שלא הצעתי למעלה בסדר המקראות:

(כו) בריחם. כתרגומו עברין ובלע״ז אשפרי״ש (קווערריגעל):

חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו ה׳ ג׳ הן אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות זה מבריח עד חצי הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל זה נכנס בטבעת מצד זה וזה נכנס בטבעת מצד זה עד שמגיעין זה לזה נמצא שעליון ותחתון שנים שהן ארבע אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל ומבריח מקצה הכותל ועד קצהו שנא׳ והבריח התיכון וגו׳

זַיין צוּא יֶעדֶער בְּרֶעט (וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְמַעְלָה) יֶעדֶער בְּרֶעט שְׁנֵיידְט מֶען אַיין אוֹיבִּין (אֶצְבַּע מִכָּאן וְאֶצְבַּע מִכָּאן) אִין דִיא רֶעכְטֶע זַייט בְּלֵייבְּט ווִיא אַפִּינְגֶער אונ אִין דִיא לִינְקֶע זַייט בְּלֵייבְּט ווִיא אַפִּינְגֶער דִיא אַנְדֶערֶע בְּרֶעט ווָם נֶעבְּן אִיר מַאכְט מֶען אוֹיךְ אַזוֹי (וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב) אונ ער שְׁטֶעקְט אַרוֹיף אַגַאלְדֶענֶם רִינְג אוֹיף דֶעם פִינְגֶער פוּן דִיא בְּרֶעט אונ אוֹיף דֶעם פִינְגֶער פוּן די אַנְדֶערֶע בְּרֶעט ווָאם נֶעבְּן אִיר אִין בֵּיידֶע זַייטֶען (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה) דִיא בְּרֶעטֶער זָאלֶען נִיט זַיין

אָפְּגֶעשֵׁיידְט אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערְן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה וגו׳) די בְּרֶעטֶר זָאלְן זַיין צוּזַאמֶן אוּנְטֶען אונ צוּזַאמֶן אוֹיבֶן אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת, צוּ אֵיין רִינְג, אֵיין רִינְג אוֹיבִּין זָאל בְּהֶעפְטִין צְוֶויי בְּרֶעטֶער, אונ אַזוֹי זָאל זַיין בַּיי אַלֶע בְּרֶעטֶער (כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה) אַזוֹ שְׁטֵייט אִין דִיא מִשְׁנָה (וְהַפֵּירוּשׁ שֶׁלֹּא הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה בְּסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת) דֶעם פְּשַׁט פוּן די מִשְׁנָה נוּוִי אַזוֹי דָם אַלְץ אִיז גֶעמַאכְט גִיוָוארְן הָאבּ אִיךְ גֶעשְׁרִיבֶּען בְּסֵדֶר אוֹיף דִיא פְּסוּקִים׃ (כו) (בְּרִיחִם). מֵיינְט מֶען (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט „עַבְרֵי״, רִיגְלֶען׃ (וַחֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן). פִינְף רִיגְלֶען זָאל זַיין צוּ דִיא בְּרֶעטֶער ווָם אִין אֵיין זַייט מִשְׁכָּן נָאִין דָרוֹם זַייט, אונ אַזוֹ זָאל זַיין אִין צָפוֹן זַייט אונ אִין מַעֲרָב זַייט), זָאגְט רַשִׁ״י (אֵלּוּ חֲמִשָּׁה שְׁלשָׁה הֵן) די פִינְף רִיגְלֶען זֶענֶען נָאר דְרַיי (אֶלָּא) נָאר פַר ווָם זָאגְט דֶר פָּסוּק פִינְף (שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן עָשׂוּי מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת) ווַייל דֶר אוֹיבֶּערְשְׁטֶער רִיגוֹל אונ דֶר אוּנְטֶערְשְׁטֶער רִיגוֹל אִיז גִיוֶועזְן גֶעמַאכְט פוּן צְוֶויי שְׁטִיקֶער, צְוֶויי הַאלְבֶּע רִיגְלֶען (זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכּוֹתֶל) דֶער הַאלְבֶּער רִיגוֹל הָט פַר־רִיגוֹלְט בִּיז אַהַאלְבֶּע ווַאנְט (וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכּוֹתֶל) אונ דֶער אַנְדֶערֶער הַאלְבֶּער רִיגוֹל הָאט פַאר־רִיגוֹלְט בִּיז אַהַאלְבֶּע ווָאנְט (זֶה נִכְנָס בְּטַבַּעַת מִצַּד זֶה) אֵיין הַאלְבֶּער רִיגוֹל אִיז אַרֵיין גֶעגַאנְגֶען אִין דֶעם רִינְג פוּן דִיא זַייט, פוּן מַעֲרָב צוּא מִזְרָח (וְזֶה נִכְנָס בְּטַבַּעַת מִצַּד זֶה) דֶר אַנְדֶרֶר הַאלְבֶּר רִיגוֹל אִיז אַרֵיין גֶעגַאנְגֶן אִין דֶעם רִינְג פוּן די אַנְדֶערֶע זַייט, פוּן מִזְרָח צוּ מַעֲרָב (עַד שֶׁמַּגִּיעִין זֶה לָזֶה) בִּיז די רִיגְלֶן זֶענֶען צוּזַאמֶען גֶעקוּמֶען אֵיינֶער גֶעגִין אַנְדֶערֶען, אַזוֹי אִיז גִיוֶועזֶן אוֹיבִּין אונ אַזוֹ אִיז גִיוֶועזֶן אוּנְטֶען (נִמְצָא שֶׁעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע) אִיז גִיוֶועזֶן אֵיין רִיגוֹל אוּנְטֶען אונ אֵיין רִיגוֹל אוֹיבִּין אונ די צְוֶויי רִיגְלֶען זֶענֶען פִיר, פִיר הַאלְבֶּע רִיגְלֶן (אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכּוֹתֶל) אָבֶּר דֶר מִיטֶעלְסְטֶער רִיגוֹל אִיז נָאר גִיוֶועזֶן אֵיינֶער, עֶר אִיז גִיוֶועזֶן לַאנְג ווִי דִיא גַאנְצֶע ווַאנְט (וּמַבְרִיחַ מִקְצֵה הַכּוֹתֶל וְעַד קָצֵהוּ) אונ עֶר הָט פַארְרִיגוֹלְט פוּן אֵיין עֶק ווַאנְט בִּיז צוּם אַנְדֶערְן עֶק ווָאנְט (שֶׁנֶּאֱמַר) ווָארוּם עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וגו׳ מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה) דֶר מִיטֶעלְסְטֶר רִיגוֹל הָאט פַאר־

פירוש לתורת אלהים

(כו) וְעָשִׂיתָ אונ דוּ זָאלְסְט מַאכֶן בְּרִיחִם רִיגְלֶען עֲצֵי שִׁטִּים פוּן טֶענֶן הָאלְץ חֲמִשָּׁה פִינְף לְקַרְשֵׁי צוּ די בְּרֶעטֶער צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד צוּ אֵיין זַייט פוּן דֶעם מִשְׁכָּן׃ (כז) וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִם אונ פִינְף רִיגְלֶן לְקַרְשֵׁי צוּ די בְּרֶעטֶר צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית צוּא דֶער אַנְדֶרֶר זַייט פוּן דֶעם מִשְׁכָּן וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִם אונ פִינְף רִיגְלֶן לְקַרְשֵׁי צוּא דִיא בְּרֶעטֶר צֶלַע

לְיַרְכָתַיִם יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם

מַעַרְבָא: כח וְעַבְרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַפַּיָּא מַעְבַּר מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי: כט וְיָת דַּפַּיָּא תְּחַפֵּי דַהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד

בעל הטורים

(כח) והבריח התיכון. הוא דוד שמבריח הע"א מן הקלה:

תו"א והבריח שם:

רשב"ם

המקצוע מכסה עובי קרש של מקצוע השני והרי קבועים ראשי הבריחים של צפון ודרום במקצועות. ולפי דברי רבותינו בריח התיכון מתעגל בתוך שלשה

רש"י

מבריח מן הקלה אל הקלה שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן שתי טבעות לכל קרש משולשים בתוך עשר אמות של גובה הקרש חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה וחלק אחד מן התחתונה ולמטה וכל חלק הוא רביע אורך הקרש ושני חלקים בין טבעת לטבעת מ כדי שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו אבל לבריח התיכון אין טבעות אלא הקרשים נקובין בעוביין והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוונין זה מול זה וזהו שנא' בתוך הקרשים הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום אורך כל אחת ט"ו אמה והתיכון ארכו ל' אמה וזהו מן הקלה אל הקלה מן המזרח ועד המערב וה' בריחים שבמערב אורך

בית יהודא

ריגול פון איין עק נואנט ביז צום אנדערן עק וואנט (שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הָיוּ לָהֶן טַבָּעוֹת בַּקְּרָשִׁים) וואָרום דיא אויבערשטע ריגלען אונ די אונטערשטע ריגלען איז צוא זייא געוועזן רינגען אין דיא ברעטער (לְהִכָּנֵס לְתוֹכָן) די ריגלען זענען אריין געגאנגען אין די רינגען (שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ) צוא יעדער ברעט איז געוועזן צוויא רינגען איין רינג אויבן אונ איין רינג אונטען (מְשׁוּלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גּוֹבַהּ הַקֶּרֶשׁ) די צעהן איילין וואס די ברעט איז געוועזן הויך, איז זיא געוועזן גיטיילט אין דרייא טייל (חֵלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה וּלְמַעְלָה) איין טייל איז געוועזן פון אויבערשטין רינג ביז צום עק ברעט אויבין (וְחֵלֶק אֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנָה וּלְמַטָּה) אונ איין טייל איז געוועזן פון אונטערשטין רינג ביז צום עק ברעט אונטען (וְכָל חֵלֶק הוּא רְבִיעַ אוֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ) יעדער טייל איז גיוועזן אפערטיל לייגג פון דיא ברעט ומען הט געמאכטן פון אויבערשטן עק ברעט צוויא איילען מיט אהאלבע אונ מען הט געמאכט ארינג, אונ מען הט גימאכטען פון אונטערשטין עק ברעט צווי איילן מיט אהאלבע אונ מען הט געמאכט ארינג, צוזאמן איז פינף איילען (וּשְׁנֵי חֲלָקִים בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת) אונ צוויי טייל ברעט נאם איז פינף איילען איז געוועזן פון איין רינג צום אנדרין רינג (כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ) אלע רינגען פון אלע ברעטער זאלן זיין גלייך איינע געגען דיא אנדערע (אֲבָל לִבְרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת) אבער צום מיטעלסטן ריגל איז ניט גיוועזן רינגען (אֶלָּא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין בְּעָבְיָן) נאר די ברעטער זענען געוועזן געלעכערט אין דיא גרעב (וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנְּקָבִים) אונ דער ריגול איז אריינגעגאנגען אין די ברעטער דורך די לעכר (שֶׁהֵם מְכֻוָּנִים זֶה מוּל זֶה) וואס זיי זענען גיוועזן גלייך איינע געגען די אנדערע (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים) דס איז וואס דר פסוק זאגט דער מיטעלסטער ריגול איז אריינגעגאנגען אין דיא ברעטער (הַבְּרִיחִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם) דיא צוויא אויבערשטע אונ די צוויי אונטערשטע ריגלן וואס אין צפון זייט אונ אין דרום זייט (אוֹרֶךְ כָּל אַחַת ט"ו אַמָּה) יעדער ריגול איז געוועזן לאנג פופצען איילען (וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה) אונ דר מיטעלסטער ריגול וואס אין צפון זייט איז געוועזן לאנג דרייסיג איילן, אונ דר מיטעלסטר ריגול פון דרום זייט איז אויך געוועזן דרייסיג איילן לאנג (וְזֶהוּ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה) דס מיינט מען פון איין עק ביז צום אנדרען עק (מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב) פון מזרח ביז צוא מערב (וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים שֶׁבַּמַּעֲרָב) אונ דיא פינף ריגלן וואס זענען גיוועזן אין

שפתי חכמים

שתי ידות כמין ב' חווקים דקאמר. רא"ם: מ ואת דלקחו החילוק הזה שבו היו משולשים ולא החילוק שמראש הקרש עד הבריח כמבריח ראשון עד השני לו ומבריח השני עד הג' כמשליש עד סוף הקרש שיהיה נחלק לד' חלקים הוא מפני שהשני לדדין של בריח העליון שלד אחד הוא מראש הקרש עד הבריח הראשון והלד השני מבריח ההוא עד בריח התיכון הם חלקים שוים מב' לדדיו והחלקים ההם נקראים של בריח העליון וכן הבריח התיכון מב' לדדיו עד בריח התחתון והעליון הם שוים ונקראים שלו וכן בשני לדדיו של בריח התחתון נוברים

פירוש לתורת אלהים

הַמִּשְׁכָּן די זייט פון דעם מִשְׁכָּן לְיַרְכְתַיִם יָמָּה אין מַעֲרָב זייט: (כח) וְהַבְּרִיחַ אונ דר ריגל הַתִּיכוֹן דר מיטלסטר בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים זאל פר ריגלין אין די ברעטר מען זאל מאכן לעכר אין דר גרעב פון די ברעטר אונ מען זאל אריין טאהן דעם ריגיל מַבְרִיחַ ער זאל פאר ריגלען מִן הַקָּצֶה פון איין עק אֶל הַקָּצֶה צום אנדרען עק: (כט) וְאֶת הַקְּרָשִׁים אונ דיא ברעטער תְּצַפֶּה זָהָב זאלסטו בדעקן מיט גאלד וְאֶת טַבְּעוֹתֵיהֶם אונ זייערי

ליקוטי יוסף

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וגו'. דר ילקוט ראובני שרייבט ווען אַבְרָהָם אָבִינוּ האט געוואהנט אין בְּאֵר שֶׁבַע האט ער געפלאנצט אבוים, אונטער דעם בוים זענען געזעסען די מַלְאָכִים וואס זענען צו אים געקומען, ווען די יודען זענען אריבערגעגאנגען דעם ים האבען די מַלְאָכִים געזאגט די יודען וועלן דארפן זיין פערציג יאהר אין דער מִדְבָּר, זאלען זיצען גוים אונטער דעם הייליגען בוים? האבען זיי דעם בוים אפגעהאקט אונ האבן אים געווארפן אין ים, איז דער בוים געשווואומען אויף דעם וואסר, האבען די מַלְאָכִים געגעבן זייער שטימע אונ האבן געזאגט דס איז דר בוים וואס אַבְרָהָם הט אים געפלאנצט אין בְּאֵר שֶׁבַע, אונ ביי דעם בוים הט ער פיל מאהל געבעטן צו הקב"ה, האבן דיא יודען גענומען דעם בוים אונ האבען אים געטראגען אין דער מִדְבָּר, ווי זייא האבען געמאכט דעם מִשְׁכָּן, האבען זיי פון דעם בוים געמאכט דעם מיטעלסטען ריגול ער איז געווען לאנג זיבעציג איילען, אונ בייא דעם בוים זענען געטאהן געווארען וואונדער, ווייא מען האט אים אריינגעשטעקט אין דיא ברעטער האט ער זיך געבויגען ווי אשלאנג אונ האט דורך געריגולט אלע דריי ווענט צפון מערב דרום, אונ אז מען האט אים ארוס גענומען פון די ברעטער איז ער געווארען גלייך ווי אשטעקן:

תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ
אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ
בָּהָר: ס חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָרֹכֶת תְּכֵלֶת

דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְרַיָּא
וְתַחְפֵּי יָת עַבְרַיָּא דַּהֲבָא:
ל וּתְקִים יָת מַשְׁכְּנָא
כְּהִלְכָתֵהּ דִּי אִתְחֲזֵיתָא
בְּטוּרָא: לא וְתַעְבֵּד
פָּרֻכְתָּא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא

תו"א והקמת את מנחות נט עקידה שער א:

רשב"ם

אכתלים מן הקצה אל הקצה ע"י נס: (לא) פרוכת. לפי ענינו לשון מחיצה והבדלה בין בית לבית: מעשה חושב. אומן כעין מעילים ציוריהן מעשה אורג אבל רוקם ציור כשו"ה במחט מבחוץ:

בעל הטורים

(ל) הראית. ב' במסורה הכא ואידך אתה הראית לדעת פי' בהר הראית לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד שהרכין שמי שמים על ההר והראך שהוא לבדו מושל בעליונים ובתחתונים:

בית יהודא

מַעֲרָב זַייט (אוֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֵׁשׁ אַמּוֹת) י לֵיינְג פון די צְוֶויי אוֹבֶּערְשְׁטֶע רִיגְלֶען אונ פון די צְוֶויי אוּנְטֶערְשְׁטֶע רִיגְלֶען, יֶעדֶער רִיגוּל איז געוועזען זֶעקְס אֵייְלִין דיא לֵיינְג (וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י"ב) דֶר מִיטֶעלְסְטֶער רִיגוּל איז גֶעוֶועזֶען לַאנְג צְוֶועלְף אֵייְלֶין (כְּנֶגֶד רוֹחַב שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים) גֶעגֶען דיא בְּרֵייט פון אַכְט בְּרֶעטֶער וָוס זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אין מַעֲרָב זַייט (כַּךְ הִיא מְפוֹרֶשֶׁת בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אַזוֹ שְׁטֵייט אין די מִשְׁנָה בַּיי דיא אַרְבֶּעט פון מִשְׁכָּן: (כט) וּבָתִּים לַבְּרִיחִים. מֶען מֵיינְט (הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן) די רִינְגֶען וָוס דוּ וֶועסְט מַאכֶען אין די בְּרֶעטֶער (יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים) זָאלֶען זַיין ווִיא שְׁטוּבִּין צוּ די רִיגְלֶען, מֶען זָאל די רִיגְלֶען אַרַיינְשְׁטֶעקִין אין די רִינְגֶען: וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִים זָהָב] זָאלְסְט בַּדֶעקִין דיא רִיגְלֶען מִיט גָאלְד, זָאגְט רש"י (לא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדוּבָּק עַל הַבְּרִיחִים) דֶם גָאלְד איז נִיט גֶעוֶועזֶען בַּקְלֶעבְּט אוֹיף די רִיגְלֶען (שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן שׁוּם צִפּוּי) אוֹיף דיא רִיגְלֶען איז נִיט גֶעוֶועזֶען

רש"י

העליונים והתחתונים ו' אמות והתיכון ארכו י"ב כנגד רוחב ח' קרשים כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שבת לח): (כט) בתים לבריחם. הטבעות שתעשה בהן יהיו בתים להכניס בהן הבריחים: וצפית את הבריחם זהב. לא שהיה הזהב מדובק על הבריחים שאין עליהם שום לפוי אלא בקרש היה קובע כמין שני פיפיות של זהב כמין שני סדקי קנה חלול וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן ב ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן והבריח נכנס לתוכו וממנו לטבעת ומן הטבעת לפה השני נמלאו הבריחים מלופין זהב כשהן תחובין בקרשים והבריחים הללו מבחוץ היו בולטות והטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן אלא כל הכותל חלק מבפנים: (ל) והקמת את המשכן. לאחר שיגמור ם הקימהו: הראית בהר. קודם לכן ע שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו: (לא) פרכת.

אַבֶּעדֶעקוּנְג (אֶלָּא) נָאר אַזוֹ איז גֶעוֶועזֶען (בְּקֶרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁנֵי פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב) עֶר הָאט צוּגֶעשְׁלָאגֶען צוּ דיא בְּרֶעט אַזוֹ ווִי צְווייא גָאלְדֶענֶע הַאלְבֶּע רֶערִין וְאֵיינֶע אוֹיבֶּן אונ אֵיינֶע אוּנְטֶען (כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל) ווִיא מֶען גֶעמְט אַלֵיידִיגֶע רֶער אונ מֶען צוּשְׁנֵיידְט זִיא אוֹיף צְוֶויי הֶעלְפְטֶן אין דֶערְלֵיינְג, הָאט עֶר גִיגֶעבֶּען אֵיין הַאלְבֶּע רֶער גֶעבֶּען אוֹיבֶּערְשְׁטִין רִינְג אונ אֵיין הַאלְבֶּע רֶער גֶעבֶּן אוּנְטֶערְשְׁטֶען רִינְג (וְקָבְעָן אֵצֶל הַטַּבָּעוֹת לְכַאן וּלְכַאן) דֶער רִינְג איז גֶעוֶוען אין מִיטֶן בְּרֵייט פון בְּרֶעט, הָט מֶען די הַאלְבֶּע רֶער גִטֵיילְט אין צְוֶויי טֵייל, אֵיין הֶעלְפְט הָאט עֶר גֶעגֶעבֶּען פון אָנְהֵייבּ בְּרֵייט פון בְּרֶעט בִּיז צוּם רִינְג אין דיא רֶעכְטֶע זַייט, די אַנְדֶערֶע טֵייל רֶער הָאט עֶר גֶעגֶעבֶּען פון דיא אַנְדֶערֶע זַייט רִינְג בִּיז צוּם עֶק בְּרֵייט פון בְּרֶעט אין דיא לִינְקֶע זַייט וְאוּנ אַזוֹ הָט מֶען גִיטְאהֶן בַּיי די אוּנְטֶערְשְׁטֶע רִינְג) (אָרְכָּן מְמַלֵּא אֶת רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכַאן וּמִמֶּנָּה לְכַאן) דיא לֵיינְג פון די הַאלְבֶּע רֶערִין בַּדֶעקִין די בְּרֵייט פון בְּרֶעט, פון אָנְהֵייבּ בְּרֶעט בִּיז צוּם רִינְג אין דיא זַייט, אונ פון דיא אַנְדֶערֶע זַייט רִינְג בִּיז צוּם עֶק בְּרֶעט אין די אַנְדֶערֶע זַייט (וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ) דֶר רִיגוּל גֵייט אַרַיין אין דיא הַאלְבֶּע רֶער בִּיז צוּם רִינְג (וּמִמֶּנּוּ לְטַבַּעַת) אונ פון דיא הַאלְבֶּע רֶער גֵייט אַרַיין דֶר רִיגוּל אין דיא רִינְג (וּמִן הַטַּבַּעַת לְפֶה הַשֵּׁנִי) אונ פון דֶעם רִינְג גֵייט אַרַיין אין דיא אַנְדֶערֶע הַאלְבֶּע רֶער בִּיז צוּם עֶק בְּרֶעט (נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים מְצוּפִּין זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בִּקְרָשִׁים) וֶוען די רִיגְלֶען זֶענֶען אַרַיין גֶעשְׁטֶעקְט אין די הַאלְבֶּע רֶערִין מִיט די רִינְגֶען וָוס זֶענֶען אוֹיף די בְּרֶעטֶער, זֶענֶען דיא רִיגְלֶען בַּדֶעקְט מִיט גָאלְד (וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת) אונ דיא רִיגְלֶען זֶענֶען נָאר גִיזֶעהֶן גֶעוָוארֶען אוֹסְוֶוייגִיג פון מִשְׁכָּן (הַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן) די רִינְגֶען מִיט די רֶערִין זֶענֶען נִיט גִיזֶעהֶן גִיוָוארֶען אין מִשְׁכָּן, דָאס אַלֶץ איז גִיוֶוען אוֹיף דיא וַואנְט אוֹיסְוֶוייגִיג (אֶלָּא כָּל הַכּוֹתֶל הָיָה חָלָק מִבִּפְנִים) אִינְוֶוייגִיג אין מִשְׁכָּן איז גֶעוֶוען די גַאנְצֶע וַואנְט לֵיידִיג אונ גְלַאט: (ל) וַהֲקֵמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן. זָאגְט רש"י (לְאַחַר שֶׁיִּגָּמֵר הֲקִימֵהוּ) נָאכְדֶעם אַז דֶער מִשְׁכָּן וֶועט זַיין אין גַאנְצִין פֶערְטִיג זָאל מֶען אִים אוֹיפְשְׁטֶעלֶען, אונ מֶען זָאל אִים נִיט אוֹיפְשְׁטֶעלֶען בִּיסְלַאכְוַוייז וָואס עֶס וֶועט זַיין פְרִיעֶר פֶערְטִיג: הָרְאֵיתָ בָּהָר]. ווִיא דוּא בִּיזְט גֶעוִויזֶען גֶעוָוארֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (קוֹדֶם לָכֵן) פְרִיעֶר (שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ סֵדֶר הֲקָמָתוֹ) ווִיא אִיךְ וֶועל דִיךְ לֶערְנֶען אונ וֶועל דִיר וַוייזֶען ווִיא אַזוֹ דוּא זָאלְסְט דֶעם מִשְׁכָּן אוֹיפְשְׁטֶעלֶען: (לא) פָּרֹכֶת]. (לְשׁוֹן מְחִיצָה הוּא)

שפתי חכמים

התיכון ומבריח התחתון עד סוף הקרש הם שוים ונקראים שלו לכן חלק אותן לג' חלקים ולא לד'. הרא"ם: נ פי' הסדקי קנים לא היו מכסים הטבעות אלא מגיעין מטבעת לטבעת הלכך לכל קרש לריך שני חלאי קנים דלכל קרש היה באמלעו טבעת אחת: ם פי' ליווי למשה שיקימהו הוא בעלמו (נח"י) בספרי. ה"פ אחר שיגמר כל מלאכת המשכן וכל כליו אז תקימו בפעם אחת ולא שתקימהו לפרקים כל אחד כשיהי' נגמר אלא דוקא כ"לו כאחד: ע פי' קודם הקמתו שאף על פי שעכשיו עדיין לא הראה לו והיה ראוי לומר כמשפטו אשר תרא' בהר

פירוש לתורת אלהים

רִינְגֶען תַּעֲשֶׂה זָהָב זָאלְסְטוּ מַאכֶען פון גָאלְד בָּתִּים הַייזֶער לַבְּרִיחִים צוּ די רִיגְלֶען מֶען זָאל אַרַיין טוּהְן די רִיגְלֶען אין דיא רִינְגֶען וְצִפִּיתָ אונ זָאלְסְט בַּדֶעקִין אֶת הַבְּרִיחִים די רִיגְלֶען זָהָב מִיט גָאלְד: (ל) וַהֲקֵמוֹתָ אונ דוּ זָאלְסְט אוֹיף שְׁטֶעלֶען אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶעם מִשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אַזוֹי ווִיא זַיין רֶעכְט אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ וָואס דוּ בִּיסְט וָוארִין גִוִויזֶן בָּהָר אוֹיף דֶעם בַּארְג: (לא) וְעָשִׂיתָ אונ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען פָּרוֹכֶת אַפָּרוֹכֶת פון בְּלָאֶע וָואל חוֹשֵׁב מֵיינְסְטֶר

וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃
לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־
אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ לג וְנָתַתָּה אֶת־
הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ
שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין

אונקלוס

וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר
עוֹבַד אֻמָּן יַעְבֵּד יָתַהּ
צוּרַת כְּרוּבִין׃ לב וְתִתֵּן
יָתַהּ עַל אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי
שִׁטִּין מְחַפַּן דַּהֲבָא
וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבְּעָא
סַמְכֵי דִכְסָף׃ לג וְתִתֵּן יָת
פָּרֻכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְפַיָּא
וְתָעֵיל תַּמָּן מִגָּו
לְפָרֻכְתָּא יָת אֲרוֹנָא
דְּסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ
פָּרֻכְתָּא לְכוֹן בֵּין

תולדות אהרן

והבדילה יומא נה מנחות כז:

רשב"ם

(לב) וויהם. כעין מזלג קבועים בעמודים להכנים בהם שפת הפרוכת מלמעלה: (לג) ונתת את הפרכת תחת הקרסים. של זהב שהם לסוף עשרים אמה של יריעות (הפרוכת) בתחלת המשכן כי המשכן ארכו שלשים והקרסים באמצע של ארבעים אמה של עשר יריעות נמצא מן הפרכת עד פתח מזרח עשרים של

רש"י

לשון מחיצה הוא ובל' חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך ובין העם: תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול בכל חוט וחוט ו' חוטין: מעשה חשב. כבר פירשתי שזו היא אריגה של שתי קירות והציורין שמשני עבריה אינן דומין זה לזה: כרובים. ציורין של בריות יעשה בה. ד' עמודים תקועים בתוך ד' אדנים ואונקליות קבועין בהן עקומין למעלה להושיב עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה והאונקליות הן הווין שהרי כמין ווין הן עשוים והפרכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים פ פרוסה בשליש של משכן שיהא הימנה ולפנים עשר אמות והימנה ולחוץ כ' אמה נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר שנאמר

בית יהודא

פָּרֹכֶת מיינט מען אפארשטעלונג (וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים פַּרְגּוֹד) אין די גמרא ווערט דאס גערופן פַּרְגּוֹד (דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם) אזו אפארהאנג וואס פארשטעלט צווישען מֶלֶךְ און דעם פאלק: [תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן]. זאגט רש"י (כָּל מִין וּמִין הָיָה כָּפוּל) יעדער מין איז געווען געטאפילט (בְּכָל חוּט וְחוּט שִׁשָּׁה חוּטִין) יעדער פאדים איז גיווען גיפלאכטען פון זעקס פעדים, זעקס פעדים תְּכֵלֶת, זעקס פעדים אַרְגָּמָן, זעקס פעדים תּוֹלַעַת שָׁנִי, זעקס פעדים שֵׁשׁ, צוזאמען איז פיר און צוואנציג פעדים, די פיר און צוואנציג פעדים האט מען גיפלאכטען און מען האט געמאכט פון זייא איין פאדים: [מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב]. זאגט רש"י (כְּבָר פֵּירַשְׁתִּי שֶׁזּוּ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל קִירוֹת) איך האב שוין לאנג געשריבען וואו עס שטייט „מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב" מיינט מען עס איז טאפיל גיוועבט וויא צוויי ווענט (וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְּׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה) און דיא בילדער וואס זענען אין ביידע זייטען זענען ניט גלייך איינע צו די אנדערע: [כְּרוּבִים]. מיינט מען (צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה בָּהּ) מען זאל וועבען דעם פָּרֹכֶת אויף אים זאל זיין אויפגיוועבט צורות פון חַיּוֹת, בְּהֵמוֹת, עוֹפוֹת. זאגט רש"י (אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים) עס זענען געשטאנען אין די ברייט פון מִשְׁכָּן פיר זיילען דיא פיר זיילען זענען געווען אריינגעשטעקט אין פיר שוועלען (וְאוּנְקְלָיוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקוּמִין לְמַעְלָה) אין יעדער זייל איז געווען אריינגיזעצט אהאק און דר האק איז געווען פארקרימט [ארויפגעבויגען] אין דערהייך (לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס) אויף די פיר האקין האט מען געלייגט אשטעקיל (שֶׁרֹאשׁ הַפָּרוֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ) אויבען אויף דעם שטעקיל איז געווען פארוויקעלט די אויבערשטע זייט פון פָּרֹכֶת (וְהָאוּנְקְלָיוֹת הֵן הַוָּוִין) וואס עס שטייט אין די תורה מען זאל מאכען ווין צו דיא זיילען, מיינט מען דיא אונקליות, האקין (שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִן) ווייל דיא האקין זענען געווען געמאכט וויא דיא אותיות וואוין (וְהַפָּרֹכֶת עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְכָּהּ) דיא לענג פון פָּרֹכֶת איז געווען צעהן איילען (לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן) צו דיא ברייט פון מִשְׁכָּן (וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת) דיא ברייט פון פָּרֹכֶת איז געווען צעהן איילן (כְּגָבְהָן שֶׁל קְרָשִׁים) ווי די הייך פון די ברעטער (פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן) מען הט אפגימאסטען פון די מַעֲרָב וואנט צעהן איילן, דאס איז אדריטעל לענג פון מִשְׁכָּן און מען הט געשטעלט פיר זיילען הט מען אויף דיא פיר זיילען און הט מען פארשפרייט דעם פָּרֹכֶת (שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה וְלִפְנִים עֶשֶׂר אַמּוֹת) עס זאל זיין פון פָּרֹכֶת אינוויינינג ביז צו די מַעֲרָב וואנט צעהן איילען (וְהֵימֶנָּה וְלַחוּץ עֶשְׂרִים אַמָּה) און פון פָּרֹכֶת אויסווייניג ביז צום מִזְרָח איז געווען צוואנציג איילן (נִמְצָא בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר) די שטוב וואס

שפתי חכמים

בלשון עתיד מ"מ הכתוב מדבר בל' עבר מפני שבעת הקמתו כבר הרא"ה לו כהר: פ הרא"ם. ולא ידעתי למה יהיה ארכה לרחבו

פירוש לתורת אלהים

שאפט יַעֲשֶׂה ער זאל מאכען אֹתָהּ זיא כְּרֻבִים צורות: (לב) וְנָתַתָּה און דו זאלסט געבען אֹתָהּ זיא עַל אויף פיר זיילן פון טענען האלץ מְצֻפִּים זָהָב זיי זאלן זיין בדעקט מיט גאלד וָוֵיהֶם זייערע העקלך זָהָב פון גאלד עַל אויף פיר אַדְנֵי שוועלער כֶּסֶף פון זילבער: (לג) וְנָתַתָּה און דו זאלסט געבען אֶת דאס פָּרֹכֶת תַּחַת אונטער דיא העקלך וְהֵבֵאתָ און דו זאלסט ברענגען שָׁמָּה דארטין מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אינווייניג פון דעם פָּרֹכֶת אֵת דעם אָרוֹן וואס דארטין ליגן דיא לוחות וְהִבְדִּילָה און זיא זאל מאכן אצווישן שייד הַפָּרֹכֶת דער פָּרֹכֶת לָכֶם צוא

הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃
לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ לה וְשַׂמְתָּ
אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־
הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע
הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־
צֶלַע צָפוֹן׃ לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח
הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי

אונקלוס

קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ
קוּדְשַׁיָּא׃ לד וְתִתֵּן יָת
כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא
דְּסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ
קוּדְשַׁיָּא׃ לה וּתְשַׁוֵּי יָת
פָּתוּרָא מִבְּרָא לְפָרֻכְתָּא
וְיָת מְנַרְתָּא לָקֳבֵל
פָּתוּרָא עַל צְדָא
דְמַשְׁכְּנָא דָּרוֹמָא
וּפָתוּרָא תִּתֵּן עַל סְטַר
צִפּוּנָא׃ לו וְתַעְבֵּד
פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע

תו"א ואת המנורה יומא נג חגיגה כו מנחות לח: והשלחן תתן שכ:

רשב"ם

היכל וממנו לצד מערב עשר אמות של בית קדש הקדשים: (לו) מסך לפתח **האהל**. שאין שם יריעה לבד חצי היריעה הכפולה למעלה: מסך. כמו מסיך. **וכן** מגן סגין. לפיכך אפילו כשהם דבוקים אינן נחטפים בראשיתם לפי שהן לשון פועל כדכתיב מסך פתח אהל מועד. מגין של פתח. וכן (שמואל ב' א') מגן שאול בלי משוח בשמן. אבל דבר. בקר. שהוא שם דבר כשהוא דבוק נקוד בחטף בקר זבח השלמים דבר השמטה:

רש"י

ונתת את הפרכת תחת הקרסים המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן ורוחב החוברת כ' אמה וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב כלתה בשני שליש המשכן והחוברת השניה כסתה שלישו של משכן והמותר תלוי לאחוריו לכסות את קרשים: (לה) ושמת את השלחן. שלחן בצפון משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה. ומנורה בדרום משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה. ומזבח הזהב נתון כנגד אויר שבין שלחן למנורה משוך קמעא כלפי המזרח וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד אורך המשכן מן הפתח לפרכת עשרים אמה המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות: (לו) ועשית מסך. וילון שהוא מסך כנגד הפתח כמו (איוב א) שכת בעדו ל' מגין:

בית יהודא

איז געווען קָדְשֵׁי קָדָשִׁים איז געווען צעהן איילען לאנג אונ צעהן איילען ברייט (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים הַמְחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן) דו זאלסט געבן דעם פרוכת אונטער דיא העקלאך וואס באהעפטין די צווייא באהעפטונגען פון דיא אונטערשטע) יְרִיעוֹת וואס ליגען אויף דעם מִשְׁכָּן (רוֹחַב הַחוֹבֶרֶת עֶשְׂרִים אַמָּה) די ברייט פון איין באהעפטונג איז צוואנציג איילען (וּכְשֶׁפְּרָשָׂם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לְמַעֲרָב) אז מען האט געלייגט דיא צוואנציג איילען אויף דעם מִשְׁכָּן ווי זאלען ווערן אדאך צום מִשְׁכָּן פון מִזְרַח טיר צו מַעֲרָב זייט (כָּלְתָה בִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן) האבן די יְרִיעוֹת געענדיגט ביי צוויי דריטעל מִשְׁכָּן, די יְרִיעוֹת האבן באדעקט צוויי דריטעל מִשְׁכָּן (וְהַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית כִּסְּתָה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן) דם אנדערע העפט פון פינף יְרִיעוֹת וואס זענען צוואנציג איילען האט באדעקט דעם דריטעל מִשְׁכָּן, די צעהן איילען פון קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (וְהַמּוֹתָר תָּלוּי לְאַחוֹרָיו לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים) דיא איבעריגע צעהן איילען האבן געהאנגען אינטער דעם מִשְׁכָּן צו באדעקען דיא ברעטער פון מַעֲרָב זייט: (לה) (וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן). זאגט רש"י (שֻׁלְחָן בְּצָפוֹן מָשׁוּךְ מִן הַכּוֹתֶל הַצְּפוֹנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה) דער טיש איז געשטאנען אין צָפוֹן זייט, ער איז געווען אפגעצויגען פון צָפוֹן וואנט צוויי איילען מיט אהאלבע (וּמְנוֹרָה בְּדָרוֹם מְשׁוּכָה מִן הַכּוֹתֶל הַדְּרוֹמִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה) דיא מְנוֹרָה איז געווען אין דָרוֹם זייט, אפגעצויגען פון דָרוֹם וואנט צווייא איילען מיט אהאלבע (וּמִזְבַּח הַזָּהָב נָתוּן כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן לִמְנוֹרָה) דר גאלדענער מִזְבֵּחַ איז געשטאנען געגען דעם ליידיגען ארט וואס איז געווען צווישען טיש אונ דיא מְנוֹרָה (מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח) ער איז געווען געצויגען אביסעל צו מִזְרַח זייט (וְכוּלָּם נְתוּנִים מִן חֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים) אונ די אלע דרייא זאכען דר גאלדענער מִזְבֵּחַ אונ דר טיש אונ די מְנוֹרָה זענען געשטאנען נאך דעם האלבען מִשְׁכָּן, נאך דיא ערשטע צעהן איילען, דם הייסט זיי זענען געשטאנען אין די אנדערע צעהן איילען נאנט צום קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (כֵּיצַד) ווי אזוי (אוֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לְפָרֹכֶת עֶשְׂרִים אַמָּה) די לענג פון מִשְׁכָּן פון טיר ביז צום פָּרֹכֶת איז געווען צוואנציג איילען (אַמָּה הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת) נאכדעם ווי מען האט אפגעמאסטן צעהן איילען פון טיר צו די מַעֲרָב זייט האט מען געשטעלט דעם גאלדענעם מִזְבֵּחַ וואס ער איז געווען גרויס איין אייל דיא ברייט אונ איין אייל די לענג, נאכדעם דעם טיש אין צָפוֹן זייט אונ דיא מְנוֹרָה אין דָרוֹם זייט: (לו) (וְעָשִׂיתָ מָסָךְ). מיינט מען „וילון", אפארהאנג (הוּא מָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח) דר פארהאנג איז אפארשטעלונג געגען דעם אריינגאנג אין מִשְׁכָּן (כְּמוֹ) ווי עס

פירוש לתורת אלהים

אייך בֵּין הַקֹּדֶשׁ צווישען דעם ארט וואס איז הייליג מיינט מען דעם הֵיכָל וּבֵין אונ צווישען דעם ארט וואס איז גאנץ הייליג מיינט מען דעם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים: (לד) וְנָתַתָּ אונ דוא זאלסט געבן אֶת דיא דעק עַל אויף דעם ארון וואס דארט ליגן דיא לוחות אין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים: (לה) וְשַׂמְתָּ אונ דו זאלסט טאהן אֶת הַשֻּׁלְחָן דעם טיש מִחוּץ פון אויסען ווייניג פון דעם פָּרֹכֶת וְאֶת אונ די מְנוֹרָה אקעגען דעם טיש עַל צֶלַע אויף דר זייט

וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ לז וְעָשִׂיתָ
לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם
חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃ ס ששי
כז א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים
חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת
רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ

אונקלוס

זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר׃ לז וְתַעְבֵּד לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא׃ א וְתַעְבֵּד יָת מַדְבְּחָא דְּאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אָרְכָּא וְחָמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרַבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא

רשב"ם

(א) ועשית את המזבח. מזבח חיצון שבעזרה:

תו"א מעשה רוקם יומא עב: חמש אמות זבחים נט ס סב: רבוע שם נט סב: ושלש אמות שם נט ס:

רש"י

מעשה רקם. הצורות עשויות בו מעשה מחט כפרצוף של עבר זה כך פרצוף של עבר זה: רקם. שם האומן ולא שם האומנות ותרגומו עובד צייר ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרוכת י' אמות על י' אמות: (א) ועשית את המזבח וגו' ושלש אמות קומתו. (זבחים נט) דברים ככתבן דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי צ רבוע מה להלן גבהו פי שנים כארכו אף כאן גבהו פי שנים כארכו ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו

בית יהודא

שטייט אין פסוק (סבת בעדו) מיינט מען (לשון מגין) בעשיצט, פארשטעלט פר אים: [מעשה רוקם]. זאגט רש"י (הצורות עשויות בו מעשה מחט) מעשה רוקם מיינט מען די צורות זענען געהאפטן מיט אנאדיל (כפרצוף של עבר זה כך פרצוף של עבר אחר) ווי די צורה איז אויף די זייט אזוי איז זיא אויף די אנדערע זייט: [רוקם]. (שם האומן ולא שם האומנות) רוקם מיינט מען אהעפטער, דר מענטש וואס איז אהעפטעד הייסט ער רוקם, אבער דיא ארבעט, דס העפטונג, הייסט ניט רוקם (ותרגומו עובד צייר) ווי דר תרגום טייטשט עובד צייר, ער ארבעט די צורות (ולא עובד ציור) אונ דער תרגום טייטשט ניט דיא געמאכטע צורות (מדת המסך כמדת הפרוכת) דיא מאס פון פארהאנג וואס הייגגט ביי דעם אריינגאנג אין משכן איז ווי די מאס פון פרוכת וואס הייגגט נעבן קדשי קדשים (עשר אמות על עשר אמות) צעהן איילן די לייננג אונ צעהן איילן דיא ברייט: (א) [ועשית את המזבח וגו' ושלש אמות קומתו]. זאגט רש"י (דברים ככתבן) דר מזבח איז געווען געמאכט ווי עס איז געשריבען אין פסוק, פינף איילן דיא לייננג פינף איילן די ברייט דרייא איילען דיא הייך (דברי רבי יהודה) אזוי זאגט רבי יהודה, רבי יוסי זאגט (נאמר כאן רבוע) דא ביא דעם קופערנעם מזבח זאגט דר פסוק דר מזבח איז געווען פיר קאנטיג (ונאמר בפנימי רבוע) אונ ביא דעם מזבח וואס איז געווען איינוויניג אין משכן, דער גאלדענער, זאגט אויך דער פסוק רבוע, ער איז געווען פיר קאנטיג (מה להלן גבהו פי שנים כארכו) אזוי ווי דארטן דר גאלדענער מזבח איז געווען זיין הייך צוויי מאל אזוי פיל וויא די לייננג, דיא לייננג איז געווען איין איל אונ דיא הייך איז געווען צווייא איילען (אף כאן גבהו פי שנים כארכו) ביי דעם מזבח פון קופער איז אויך געווען דיא הייך צווייא מאהל אזוי פיל וויא דיא לייננג, דיא לייננג איז געווען פינף איילן דיא הייך איז געווען צעהן איילען (ומה אני מקיים ושלש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ועשית מזבח. נוטריקון "מחילה "זכות "ברכה "חיים: חמש אמות. ארכו כנגד הלוחות ה' דברות על לוח זה וה' על לוח זה וג' אמות קומתו כנגד שלשה גואלים שעמדו להם לישראל משה ואהרן ומרים י"א [ג'] אמות קומתו משפת סובב ולמעלה ואותו הסובב הוא הכרכב שלמעלה מן הרשת והרשת כעין מלבוש למזבח עשוי חורין חורין כמין רשת והוא לנוי ומתחיל מן הארץ ובא למעלה עד חצי המזבח חמש אמות ומיד מתחיל הכרכב ובא למעלה ממנו עד אמה והוא קרוי סובב ומאותו סובב ולמעלה היה שלש אמות עד הקרנות לדברי האומר שלש אמות משפת סובב ולמעלה והקרנות גבהן אמה הילכך בין הכל עשר אמות גובה וגם יש לקרנות אמה ברבוע וגב המזבח היה חמש אמות ארך וחמש אמות רחב והקרנות שהיו עביין אמה היו ממעטין אמה לכל רוח וא"כ לא היה בין קרן לקרן אלא שלש אמות ולפנים מן הקרנות היה אמה להילוך רגלי הכהנים לכל רוח ונשאר אמה על אמה בנתים ואותה אמה על אמה היה מקום המערכה ואע"פ שאין כבש מפורש בקרא מ"מ קים לן שהיה לו כבש דהא כתיב לא תעלה במעלות והוא היה בדרומו של מזבח אבל לרוח אחרת אינו יכול להיות כדמוכח תלמודא:

שפתי חכמים

ורחבה לגבהו ולא בהיפך שיהיה רחבה לרחבו וארכה לארכו ועוד מאחר שהיא מרובעת איך יפול בה אורך ורוחב כו' (נח"י) ול"נ לייטב דהצורות שהיו בפרוכת היו ארכן לרוחב המשכן ולהילוך הצורות הוא קורא אורך: צ דמלת רבוע כאן ולהלן מופנה הוא לג"ש מכדי כתיב ה' אמות אורך וה' אמות רוחב רבוע ל"ל אלא שמע מינה לאפנויי ומלך

פירוש לתורת אלהים

המשכן תימנה אין דרום זייט והשלחן אונ דעם טיש תתן זאלסטו געבן אין צפון זייט: (לו) ועשית אונ דו זאלסט מאכן אפירהאנג צו די טיר פון גיצעלט פון בלאע וואל מעשה ווערק רוקם פון אוובר: (לז) ועשית דוא זאלסט מאכן למסך צוא דעם פיר האנג חמשה עמודי שטים פינף זיילן פון טענן האלץ וצפית אונ דו זאלסט בדעקן אותם זייא זהב מיט גאלד וויהם זהב זייערע העקלך פון גאלד ויצקת אונ דו זאלסט גיסן צוא דיא זיילין חמשה אדני פינעף שוועלין נחשת פון קופער: (א) ועשית אונ דוא זאלסט מאכין את המזבח דעם מזבח עצי שטים פון טענן האלץ חמש אמות פינף איילן ארך די לענג וחמש אמות אונ פינף איילן רוחב די ברייט רבוע פיר עקגדיג יהיה זאל זיין המזבח דער מזבח ושלש אמות אונ דרייא איילען קומתו זיין הויך:

אַמּוֹת קֹמָתוֹ: ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו

וְתַלַּת אַמִּין רוּמֵהּ: ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ מִנֵּהּ תְּהֶוְיָן קַרְנוֹהִי וְתַחְפֵּי יָתֵהּ נְחָשָׁא: ג וְתַעְבֵּד פְּסַכְתְּרָוָתֵהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ וּמַגְרוֹפְיָתֵהּ

רשב"ם

(ב) ממנו תהיין קרנותיו. ולא מחוברות: (ג) ויעיו. שקורין ווד"ל בלע"ז לקבץ בהן הדשן ולתת אותו בתוך סירותיו להוציא בהן הדשן כאמור בצו את אהרן: ומזרקותיו. לקבל דמי הקרבנות לזרוק על המזבח: ומזלגותיו. לקחת בה איברי הקרבנות ולהפכן על גחלי המערכה להקטירן: ומחתותיו. להתות

רש"י

מחפת סובב ולמעלה: (ב) ממנו תהיין קרנתיו. שלא יעשם לבדם ויחברם בו: וצפית אותו נחשת. לכפר על עזות מלח שנא' (ישעיה מח) ומצחך נחושה: (ג) סירותיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכם והוא שת"א למספי קטמיה לספות הדשן לתוכם כי יש מלות בל' עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנין וסתירה כמו (תהלים פ) ותשרש שרשיה (איוב ה) אויל משריש. וחלופו (שם לא) ובכל תבואתי תשרש. וכמוהו (ישעיה יז) בסעיפיה פוריה וחלופו (שם י) מסעף פארה מפשח סעיפיה וכמוהו (ירמיה נ) וזה האחרון עצמו שבר עצמיו וכמוהו (מ"א כא) ויסקלוהו באבנים וחלופו (ישעיה סב) סקלו מאבן הסירו אבניה וכן (שם ה) ויעזקהו ויסקלהו אף כאן לדשנו להסיר דשנו ובלעז אדשנדרי"ר (צו ענטאשען): ויעיו. כתרגומו מגרפות שנוטל בהם הדשן והן כמין כסוי הקדרה של מתכת דק ולו בית יד ובלעז ווידי"ל (שויפעל): ומזרקתיו. לקבל בהם דם הזבחים: ומזלגתיו. כמין אונקליות כפופים ומכה בהם בבשר ונתחבים בו ומתהפכין בהן על גחלי המערכה שיהא ממהר שריפתן ובלעז קרוצ"ש (האקען) ובלשון חכמים

בית יהודא

אַמּוֹת קוֹמָתוֹ) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אָבֶּער אִין פָּסוּק דִיא הֵייךְ פוּן מִזְבֵּחַ אִיז גֶעוֶועֶן דְרַייּ אֵייְלֶן, מֶען מֵיינְט (מִשְּׂפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה) פוּן סוֹבֵב אוּנ הֶעכֶער אִיז גֶעוֶועֶן דְרַייא אֵייְלֶן וָוָאס מֶען מֵיינְט סוֹבֵב וֶועט שְׁטֵיין וַוייטֶער אִין פָּסוּק ה): (ב) וּמִמֶּנּוּ תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו) פוּן מִזְבֵּחַ אַלֵיין זָאלֶען זַיין דִיא ווינְקֶלֶן (שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וִיחַבְּרֵם בּוֹ) עֶר זָאל נִיט מַאכֶן דִיא ווינְקֶלֶן בַּזוּנְדֶר אוּנ זַיי בֶּהֶעפְטֶן צוּם מִזְבֵּחַ, מִיט טְשְׁוְועֶקְס, אָדֶער צוּ קְלֶעבֶּן מִיט לַאם, קְלֶעע, נָאר דִי צְוֵויי בְּרֶעטֶער וָואס זֶענֶען גְוֶועֶן נֶעבֶּן ווינְקֶל דָרוֹם־מִזְרָח זֶענֶען גְוֶועֶן הֶעכֶר פוּן מִזְבֵּחַ מִיט אֵיין אֵייל אוּנ אַזוֹ אִיז גִיוֶועֶן נֶעבֶּן אַלֶע פִיר ווינְקֶלֶען, זֶענֶן דִי בְּרֶעטֶר וָואס נֶעבֶּן ווינְקוּל גְוֶועֶן הֶעכֶער פוּן מִזְבֵּחַ מִיט אֵיין אֵייל, דִי ווינְקוּל בְּרֶעטֶער רוּפְט מֶען קְרָנוֹת: וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ נְחֹשֶׁת) זָאלְסְט בַּדֶעקִין דֶעם מִזְבֵּחַ מִיט קוּפֶּער (לְכַפֵּר עַל עַזּוּת מֵצַח) דִיא קוּפֶּער פוּן מִזְבֵּחַ זָאל מְכַפֵּר זַיין אוֹיף דִי מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט פַר הקב"ה מִיט עַזּוּת פָּנִים (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמִצְחֵךְ נְחוּשָׁה) דַיין שְׁטֶערֶען אִיז וִוי קוּפֶּר, הַארְט מִיט הָעֲזָה גֶעגֶן הקב"ה: (ג) וְסִירוֹתָיו) (כְּמִין יוֹרוֹת) וִוי קֶעסְלֶן: וּלְדַשְּׁנוֹ) מֵיינְט מֶען (לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ) מֶען זָאל אַרָאפְּנֶעמֶען דִי אַשׁ פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ לֵייגֶן אִין דִיא קֶעסְלִין (וְהוּא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס) דָס אִיז וָואס דֶר תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (לְמִסְפֵּי קִטְמָא), צוּ פַר זַאמְלֶן דִי אַשׁ (לִסְפּוֹת הַדֶּשֶׁן לְתוֹכָם) מֶען זָאל פַארְזַאמְלֶן דִי אַשׁ אִין דִיא קֶעסְלֶען (כִּי יֵשׁ מִלּוֹת בִּלְשׁוֹן עִבְרִית) ווָארוּם אִין לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ זֶענֶען דָא וֶוערְטֶער (מִלָּה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בְּפִתְרוֹן לְשַׁמֵּשׁ בִּנְיָן וּסְתִירָה) וָואס אֵיין ווָארְט וֶוערְט פַארְטַאהְשְׁט וּפַארְבִּיטְן) מֶען זָאל טַייטְשִׁין „בּאהֶען" אָדֶער „צוּ נוארְפְן" וָואס מֶען הָאט גִיבָּאהְט (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ) זִיא הָט אַיינְגֶעוָוארְצִילְט אִירֶע וָוארְצִילִין (אֱוִיל מַשְׁרִישׁ) דֶער נַאר וָוארְצִילְט זִיךְ אַיין (וְחִלּוּפוֹ) אוּנ עֶס אִיז דָא פַּרְקֶערְט (וּבְכָל תְּבוּאָתִי תְּשָׁרֵשׁ) אִין מַיינִי אַלִי תְּבוּאוֹת טוּהְסְטוּ אוֹסְוָוארְצְלֶן, אַרוֹיסְנֶעמֶען דִיא וָוארְצֶלֶען (וְכָמוֹהוּ) נָאךְ אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער (בִּסְעִיפֶיהָ פּוֹרִיָּה) זִיא אִיז פְּרוּכְטְבַּאר מִיט אִירֶע צְוַוייגֶען (וְחִלּוּפוֹ) אוּנ עֶס אִיז דָא פַּרְקֶערְט (מְסָעֵף פֻּארָה) אִיז דְרַטֵייטְשׁ (מְפַשֵּׁחַ סְעִיפֶיהָ) עֶר בְּרֶעכְט־אָפּ אִירֶע צְוַוייגֶן (וְכָמוֹהוּ) נָאךְ אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער (וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ) דֶר לֶעצְטֶער הָט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט, אוּנ עֶס אִיז דָא פַארְקֶערְט (שִׁבֵּר עַצְמוֹתָיו) צוּבְּרָאכֶען זַיינֶע בֵּיינֶער, זַיין שְׁטַארְקֵייט (וְכָמוֹהוּ) נָאךְ אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער (וַיִּסְקְלוּהוּ בָּאֲבָנִים) מֶען הָט אִים בֶּעוָוארְפֶען מִיט שְׁטֵיינֶער (וְחִלּוּפוֹ) אוּנ עֶס אִיז דָא פַארְקֶערְט (סַקְּלוּ מֵאֶבֶן) מֵיינְט מֶען (הָסִירוּ הָאֲבָנִים) אִיר זָאלְט אָפְּטְאן דִיא שְׁטֵיינֶער, אִיר זָאלְט אַוֶועקְנֶעמֶן דִי שְׁטֵיינֶער פוּן דֶעם אָרְט (וְכֵן וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ) מֵיינְט מֶען אַרוֹיסְגֶענוּמֶן דִי שְׁטֵיינֶער (אַף כָּאן לְדַשְּׁנוֹ לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ) דֶעם ווָארְט לְדַשְּׁנוֹ, מֵיינְט מֶען אַרָאפּ צוּ נֶעמֶען דִיא אַשׁ פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ זַיי לֵייגֶען אִין דִי קֶעסְלֶען: וְיָעָיו) . זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְויא דֶער תַּרְגּוּם זָאגְט מַגְרֵפוֹת, דִי כֵּלִים (שֶׁנּוֹטֵל בָּהֶם אֶת הַדֶּשֶׁן) וָואס מִיט זַיי נֶעמְט מֶען אַרָאפּ דִי אַשׁ פוּן מִזְבֵּחַ (וְהֵן כְּמִין כִּסּוּי קְדֵרָה שֶׁל מַתֶּכֶת דַּק) דָס אִיז פוּן קוּפֶּר אַדִינֶע כֵּלִי גֶעמַאכְט וִוי אַשְׁטַארְץ וָואס מֶען בַּדֶעקְט אַטָאפּ (וְלוֹ בֵּית יָד) אוּנ דִי כֵּלִי הָאט אַהאַנְט: וּמִזְרְקוֹתָיו) . שִׁיסְלֶען (לְקַבֵּל בָּהֶם דַּם הַזְּבָחִים) מֶען זָאל אַרַיין נֶעמֶען אִין זַיי דִי בְּלוּט פוּן דִי קָרְבָּנוֹת: וּמִזְלְגוֹתָיו) . כֵּלִים וָואס זֶענֶען גֶמַאכְט (כְּמִין אוּנְקְלָיוֹת כְּפוּפִין) וִוי אַייְנְגֶעבּוֹיגֶענֶע הָאקִין (וּמַכֶּה בָּהֶם בְּבָשָׂר) מִיט זַיי גִיט עֶר אַקְלַאפּ אוֹיף דֶעם פְלֵייש וָואס וֶוערְט גִבְרֶענְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (וְנִתְחָבִים בּוֹ) זַיי וֶוערֶען אַרֵיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דֶעם פְלֵייש (וּמִתְהַפְּכִין בָּהֶם עַל גַּחֲלֵי הַמַּעֲרָכָה) אוּנ דִי פְלֵייש לֵייגְט זִיךְ אוֹיף דִי אַנְדֶרֶע זַייט אוֹיף דִי הֵייסֶע קוֹלִין וָואס זֶענֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (שֶׁיְּהֵא מְמַהֵר שְׂרֵיפָתָן) זַיי זָאלֶן גְשְׁווִינְט וֶוערֶען פַארְבְּרֶענְט (וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים צִנּוֹרִיּוֹת) אִין דִיא גְמָרָא הֵייסִין דִיא כֵּלִים צִנּוֹרִיּוֹת: וּמַחְתּוֹתָיו) . זָאגְט רש"י דָס זֶענֶן אַזֶעלְכֶע

שפתי חכמים

השני כמי מופנה דכתיב אמה ארכה ואמה רחבה רבוע למה לי אלא שמע מינה לאפנויי וכיון שמופנה משני לדדין איכא למדרש ולהוליא

פירוש לתורת אלהים

(ב) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכֶען קַרְנוֹתָיו זַיינֶע עֶקִין עַל אוֹיף זַיינֶע פִיר ווינְקְלֶען מִמֶּנּוּ פוּן אִים זָאלֶן זַיין קַרְנוֹתָיו זַיינֶע עֶקֶן: (ג) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכִין סִירוֹתָיו זַיינֶע טֶעפּ לְדַשְּׁנוֹ מֶען זָאל אִין זַייא אַרַיין טָאהְן אַשׁ וְיָעָיו אוּנ אוֹיךְ זַיינֶע קִירְווִישֶׁען וּמִזְרְקוֹתָיו אוּנ זַיינֶע שְׁפְּרֶענְג בֶּעקְן וּמִזְלְגוֹתָיו אוּנ זַיינֶע גָפְלְךְ וּמַחְתּוֹתָיו אוּנ

זיינ"

וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃
ד וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃
ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ

תו"א ונתתה אתה זבחים סב:

וּמִזְרְקָתֵהּ וְצִנּוֹרְיָתֵהּ וּמַחְתְּיָתֵהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבֵּד נְחָשָׁא׃ ד וְתַעְבֵּד לֵהּ סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דִנְחָשָׁא וְתַעְבֵּד עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקָן דִנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע סִטְרוֹהִי׃ ה וְתִתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת סוֹבְבֵי מַדְבְּחָא

רשב"ם

בהן הגחלים כדכתיב לחתות אש מיקוד. היחתה איש אש בחיקו: (ד) מכבר. ככברה, כדכתיב כאשר ינוע בכברה ולא יפול צרור ארץ: (ה) כרכב. כניסת המזבח. שמקצר למעלה ללכת על אותה הכניסה סביב המזבח. וגם בהלכה קרוי כן בשחיטת חולין עד שיכרכב בליטות וציורין שבכלי וגומות שעושין

רש"י

ליזוריות: ומחתתיו. בית קבול יש להם ליטול בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת ועל שם התייתן קרויים מחתות כמו (ישעיה ל) לחתות אש מיקוד ל' שאיבת אש ממקומה וכן (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו: לכל כליו. כמו כל ק כליו: (ד) מכבר. ל' כברה שקורין קריבל"ש (זיעפ) כמין לבוש עשוי לו למזבח עשוי חורין חורין כמין רשת ומקרא זה מסורס וכה פתרונו ועשית לו מכבר נחשת מעשה רשת: (ה) כרכב המזבח. סובב כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב כמו ששנינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שעתיד לשוף ולכרכב והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני התיבות וספסלי העץ אף למזבח עשה חריץ סביבו והיה רחבו אמה בדפנו לגוי והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות

בית יהודא

כלים (בית קבול יש להם) וואס קענן פארנעמען וואס מען לייגט אריין אין זיי, אונ זיי זענען געמאכט (ליטול בהם גחלים מן המזבח) מען זאל מיט זיי נעמען קוילין פון דעם קופערנעם מזבח (לשאתם על מזבח הפנימי לקטורת) אונ מען זאל דיא קוילין טראגן אין משכן אונ מען זאל זיי לייגן אויף דעם אינוויינינגסטין מזבח, דעם גאלדענם, צו פארברענען דיא קטורת אויף די קוילן (ועל שם התייתן) ווייל מיט די כלי שארט מען די קוילין (קרוים מחתות) ווערן די כלים גרופן מחתות, שארערם (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (לחתות אש מיקוד) צו שארען פייער פון דעם ארט ווס דר פייער ברענט (לשון שאיבת אש ממקומה) ווי מען זאגט אפ צוא שעפען אביסול פייער פון דעם ארט וואס דער פייער ברענט (וכן) אונ אזוי שטייט נאך אין פסוק (היחתה איש אש בחיקו) וועט דען שארען אמענטש פייער אין זיין שויס: ולכל כליו. זאגט רש"י (כמו וכל כליו) ווי עס וואלט געשטאנען מיט אוא"ו וכל כליו, אונ זיינע אלע כלים זאלסטו מאכען קופערנע: (ד) ומכבר. זאגט רש"י (לשון כברה) מכבר מיינט מען אזיפ ואכלי וואס איז מיט לעכלאך (כמין לבוש עשוי לו למזבח עשוי חורין חורין כמין רשת) מען האט בדעקט די ווענט פון מזבח מיט אקופערנע בלעך (ווויא מיט אקליידו) אונ אין די בלעך איז געוועזן לעכליך ווי אזיפ ואונ רשת) ווי אשייך וואס מען חאפט מיט איר פיש, זאגט רש"י (ומקרא זה מסורס) דר פסוק שטייט פארקערט (וכה פתרונו) אזוי איז דער מיינונג פון פסוק (ועשית לו מכבר נחשת מעשה רשת) זאלסט מאכען אבעדעקונג צו די ווענט פון מזבח מיט קופערנע בלעכן וואס זענען געלעכערט ווי אזיפ אונ זענען ווי גפלאכטן וואס זעהט אוים וויא אשייך וואס מען חאפט אין איר פיש: (ה) וכרכוב. מיינט מען סובב, ארום מזבח, זאגט רש"י (כל דבר המקיף סביב בעגול) יעדער זאך וואס איז קיילעכדיג ארום (קרוי כרכוב) ווערט גערופן כרכוב (כמו ששנינו בהכל שוחטין) וויא מיר האבען גילערונט אין מסכת חולין אין פרק הכל שוחטין (אלו הן גולמי כלי עץ) דאס זענען די הילצענע כלים וואס זענען נאך ניט פארטיג גיוואורין פון די ארבעט (כל שעתיד לשוף ולכרכב) אז מען דארף זיי נאך לשוף ולכרכב, דאס הייסט נאך ניט פארטיג, נאך ניט געענדיגט פון דיא ארבעט ולשוף מיינט מען צוא גלאט מאכען. לכרכב מיינט מען ווי רש"י זאגט ווייטער! (והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני התבות וספסלי העץ) דר סטאלאר מאכט אויף די ווענט פון די הילצענע קאסטונס אונ אויף דיא ברעט פון דיא הילצענע ביינק איינגעשניטען ארום נואנט אונ ארום ברעט פון באנק ווי קיילעכדיגע רינגעס פון שיינקייט וועגן, דיא קיילעכדיגע רינגעס הייסען כרכוב (אף למזבח עשה חריץ סביבו) בייא דעם מזבח האט מען אויך געמאכט ווי ארינגע אוים געשניטען אין מיטען דער נואנט (והיה רחב אמה בדפנו לגוי) דאס אויסגעשניטענע איז גיוועזן ברייט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) ועשית על הרשת. פי' לשאת אותו. והקשה הרב ר' יחיאל ז"ל מהא דאמרינן במסכת שבת המוציא משוי למעלה מעשרה טפחים חייב שכן משא בני קהת שהיו נושאין המזבח והיה כולו למעלה מעשרה טפחים ומייתי התם ראיה הרי דגמירי דכל מידי דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת וגבהן של לויים עשר אמות עם הראש וא"כ לכל הפחות מן הכתף ולמטה היו תשע אמות וגובה המזבח היה תשע אמות בלא הקרנות וכי הוי תרי תילתי מלתחת דהיינו שש אמות אכתי איכא משם עד הארץ שלש אמות דהוי י"ח טפחים אלמא הוי נישא כלו למעלה מעשרה טפחים והשתא קשה היכי מצי מייתי ממזבח דהוי תרי תלתי מלתחת והכתיב והיתה הרשת עד חצי המזבח ועשית על הרשת ארבע טבעות נחושת שבהן היה נישא מכלל דלא הוי המזבח מלתחת כי אם חציו. וי"ל דהגמרא מייתי ראיה דגמירי דלא הוי אלא תילתא מלעיל וכ"ש זה שהיה חציו מלעיל ומיהו בלא האי גמירי היה יכול להוכיח דהמוציא מעשרה משוי למעלה חייב מדכתיב ועשית על הרשת וגו' אי נמי שהיה אפשר לומר שהטבעות היו רחבין הרבה עד שלא נשאר למעלה השליש ועל זה הביא האי גמירי וכו':

שפתי חכמים

ממשמעות הקרא: ק כלומר שסכלים עלמן תעשה נחשת לא הדברים

פירוש לתורת אלהים

זייני פייער פאנן לכל כליו צו אלע זייני כלים תעשה נחשת זאלסטו מאכען פון קופער: (ד) ועשית לו אונ דו זאלסט מאכען צו אים מכבר איין זיפ מעשה רשת אזוי ווויא אנעץ נחושת פון קופער על אויף זייני פיר עקין: (ה) ונתתה אותה אונ דו זאלסט געבען זיא תחת אונטער כרכוב אום לויף המזבח פון דעם מזבח מלמטה פון

מלמטה והיתה הרשת עד חצי המזבח׃ ו ועשית בדים למזבח בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת׃

מלרע ותהי מצדתא עד פלגות מדבחא׃ ו ותעבד אריחין למדבחא אריחין דאעי שטין ותחפי יתהון

תו"א וסיתס סרסת סס גג קיט :

רשב"ם

בהן קרויין כן : עד חצי המזבח . להבדיל בין דמים העליונים לתחתונים וסימנך עולת העוף למעלה חטאת העוף למטה. ובבהמה למברע חטאת למעלה

בית יהודא

איין איל אויף די וואנט פון שייגקייט וועגין (והוא לסוף שש אמות של גבהו) די רינגע איז גיוועון געמאכט נאך דיא זעקס איילין הייך (כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו) וויא דער וואס זאגט די הייך פון מזבח איז געוועון צוויי מאהל אזו פיל וויא דיא לייננ, איז גיוועון דיא הייך פון מזבח צעהן איילין, פון אונטן איז געוועון זעקס איילין ביז צום כרכוב (די רינגע) דר כרכוב איז געוועון בריט איין איל, איז זיבן איילין, אונ פון כרכוב ביז די פלאטע (דר דאך) פון מזבח איז געוועון דריי איילן, דס זאגט רש"י (הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו) וואס וועט מען זאגען צום פסוק וואס שטייט דר מזבח איז געוועון הויך דריי איילן (משפת סובב ולמעלה) פון כרכוב ביז צו די פלאטע וום אויף דעם מזבח איז געוועון דריי איילן ודר כרכוב ווערט אויך גערופן סובב, וויל דר כרכוב איז גיוועון ארום מזבח אויף אלע זייטען (אבל סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחושת) אבער

רש"י

של גבהו כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה אבל סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו לפנים מקרנותיו וכן שנינו בזבחים איזהו כרכוב בין קרן לקרן והיה רוחב אמה ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים ושתי אמות הללו קרויים כרכוב ודקדקו שם והכתיב תחת כרכוב המזבח מלמטה למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו. ותירץ המתרץ תרי הוו חד לנוי וחד לכהנים דלא יחלקו זה שבדופן לנוי היה ומתחתיו הלבישו המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח נמצא שהמכבר רחב אמה והוא היה סימן לחצי גבהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים וכנגדו עשו למזבח בית עולמים דוגמת חוט הסקרא באמצעו וכבש שהיו עולין בו אע"פ שלא פירשו בענין זה כבר שמענו בפ' מזבח אדמה תעשה לי ולא תעלה במעלות לא תעשה לו מעלות

אסובב די כהנים זאלען אויף אים גיין נארום מזבח אויף אלע זייטען) איז ניט געוועון ביי דעם קופערגעם מזבח פון משה (אלא על ראשו לפנים מקרנותיו) נאר אויף דעם מזבח אינעווייניג פון די קרנות זענען געגאנגען די כהנים נעה פסוק בו (וכן שנינו בזבחים) אונ אזו האבען מיר גילערונט אין דיא גמרא זבחים (איזהו כרכוב) וום ווערט גירופן כרכוב (בין קרן לקרן) דער ארט וואס איז פון איין קרן צום אנדערן קרן ווערט גערופען כרכוב, ואויף דעם ארט איז גיוועון געמאכט טיף צוויי אריגען (והיה רוחב אמה) דיא רינגע איז גוועון בריט א איל (ולפנים מהן אמה) אונ אינעווייניג אריין נאך ווייטר איז אויך געוועון געמאכט טיף בריט א איל (של הלוך רגלי הכהנים) אין די צוויי איילען בריט זענען געגאנגען די כהנים אויף דעם מזבח (שתי אמות הללו קרוים כרכוב) די צוויי איילען ווערען גערופן כרכוב (ודקדקו שם) מיר האבען דארטן געפרעגט (והכתיב) עס שטייט דאך אין פסוק (תחת כרכוב המזבח מלמטה) מען זאל מאכען דעם מכבר אונטער דעם כרכוב פון מזבח (למדנו שהכרכוב בדפנו הוא) לערנען מיר דאך פון דעם פסוק אז דער כרכוב איז געמאכט אויף די וואנט (ולבוש המכבר תחתיו) אונ אונטער דעם כרכוב איז געוועון דאס בקליידונג מיט דעם מכבר, בריט איין איל (ותירץ המתרץ) הט די גמרא גיענפערט (תרי הוו) צוויי כרכוב זענען גיוועון (חד לנוי) איין כרכוב איז געוועון פון שייגקייט וועגען (וחד לכהנים שלא ישתרגו) אונ איין כרכוב איז געוועון פר דיא כהנים זיי זאלען זיך ניט אראפגליטשען פון מזבח (וזה שבדופן לנוי היה) דר כרכוב וואס איז גיוועון אויף די וואנט איז גיוועון פון שייגקייט וועגען (ומתחתיו הלבישו המכבר) אונטר דעם כרכוב האט מען בעקליידט ובעשיינט דעם מזבח מיט דעם מכבר (והגיע רחבו עד חצי מזבח) דיא בריט פון מכבר איז געוועון ביז דעם האלבען מזבח ופון די אויבערשטע פלאטע ביז צום כרכוב איז גיוועון דרייא איילען, דער כרכוב איז גיוועון בריט איין איל, דער מכבר וואס אונטר דעם כרכוב איז אויך גיוועון בריט איין איל, איז פינף איילן ביז די האלבע הייך פון מזבחו (נמצא שהמכבר רחב אמה) זעהן מיר פון רעכענונג אז דער מכבר איז גיוועון בריט איין איל (והוא היה סימן לחצי גבהו) דער מכבר איז געוועון אציכען וואו עס איז אהאלבע הייך פון מזבח (להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים) עס איז גיוועון בלוט וואס מען האט זייא געדארפט שפריצען אויף דעם אויבערשטין האלבען מזבח, אונ עס איז גיוועון בלוט וואס מען האט זיי געדארפט שפריצען אויף דעם אונטערשטין האלבן מזבח, דר מכבר איז געוועון אציכן, פון אונטער דעם מכבר הט זיך אנגעהובן דער אונטערשטער האלבער מזבח (וכנגדו עשו למזבח בית עולמים) אונ בייא דעם מזבח וום איז גיוועון אין בית המקדש, דארטן איז ניט געוועון דר מכבר, הט מען געמאכט איין אנדער צייכן צו וויסן דעם ארט פון אהאלבע הייך מזבח (דוגמת חוט הסקרא באמצעו) מען האט בעשמירט מיט ארויטע פארב בייא דיא העלפט הייך מזבח. ארום דעם מזבח, דיא רויטע פארב ארום מזבח, הט אויסגיזעהן ווי ארויטער פאדים איז ארום מזבח, זאגט רש"י (וכבש שהיו עולין בו) דער טרעפ וואס דורך אים איז מען ארויפגעגאנגען אויף דעם מזבח (אף על פי שלא פירשו בענין זה) אפילו די פסוקים ריידען דא גאר ניט פון אים (כבר שמענו בפ' מזבח אדמה תעשה לי) דאס האבען מיר שון גיהערט אין דיא פרשה וואס שטייט מזבח אדמה תעשה לי וסוף סדרה יתרו) דארטין האט דיא תורה געזאגט (לא תעלה במעלות) מען זאל ניט גיין אויף דעם מזבח מיט טרעפ (לא תעשה לו מעלות בכבש שלו) זאלסט ניט מאכן טרעפ אויף די ברעט (אלא כבש חלק) נאר עס זאל זיין אגלאטע

פירוש לתורת אלהים

אונטן והיתה אונ זאל זיין הרשת די געץ עד ביז אין האלבן מזבח׃ (ו) ועשית אונ דו זאלסט מאכן בדים שטאנגן צום מזבח בדי שטאנגען פון שטעין האלץ וצפית אונ דו זאלסט בדעקין זיי מיט קופר׃ (ז) והובא

ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ
הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ
בִּשְׂאֵת אֹתוֹ׃ ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן
יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר
הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים
לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ׃

נְחָשָׁא׃ ז וְיָעֵל יָת
אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן
אֲרִיחַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרֵי
מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ׃
ח חֲלִיל לוּחֵי תַּעְבֵּד
יָתֵהּ כְּמָא דִּי אַחֲזִי יָתָךְ
בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן׃
ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת
מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֵבַר
דָּרוֹמָא סְרָדִין לְדָרְתָּא
דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין

בעל הטורים

(ח) נבוב לוחות תעשה אותו. נבוב עולה ששים שעד ששים אמות יכולין להוסיף על המזבח:

רשב"ם

ועולה למטה. הכל במס' זבחים: (ח) נבוב לוחות. חלול. וכן ואיש נבוב ילבב. וכשחונים ממלאים אותו עפר ואחר כך מקריבים עליו: (ט) קלעים. פי' ר"י

רש"י

בכבש שלו אלא כבש חלק למדנו שהיה לו כבש כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה ר במקום חנייתן והכבש היה בדרום המזבח מובדל מן המזבח מלא חוט השערה ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום כדברי האומר י' אמות קומתו. ולדברי האומר דברים ככתבן ג' אמות קומתו לא היה אורך הכבש אלא י' אמות כך מצאתי במשנת מ"ט מדות וזה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט במסכת זבחים למדוה מן המקרא: **(ז) בטבעות.** בארבע טבעות שנעשו למכבר: **(ח) נבוב לחת.** כתרגומו חליל לוחין. לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע ולא יהא כולו עץ א' שיהא עביו ה' אמות על ה' אמות כמין סדן: **(ט) קלעים.** עשויין כמין קלעי ספינה נקבים

בית יהודא

ברעט (לְמֵדְנוּ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׁ) לערנען מיר פון דיא רייד אז צו דעם מזבח איז געוועזן א ברעט או צו גיין (כַּךְ שָׁנִינוּ בִּמְכִילְתָּא) אזו האבן מיר געלערנט אין ספר מכילתא (וּמִזְבַּח אֲדָמָה הוּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת) וואס אין סוף סדרה יתרו שטייט

מען זאל מאכן אמזבח פון ערד, אונ דא שטייט אמזבח פון האלץ מיט קופער, דאס איז איין מזבח, מען האט גימאכט אהילצערנעם קאסטין (שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין חֲלָלוֹ אֲדָמָה בִּמְקוֹם חֲנִיָּתָן) אונ אויף יעדער ארט וואו די יודן האבן גערוהט האבן זיי אריינגעשיט ערד אין דעם קאסטין ביז פוהל, אונ אויבין אויף דעם קאסטין האבן זייא געלייגט אקופערנע פלאטע (וְהַכֶּבֶשׁ הָיָה בִּדְרוֹם הַמִּזְבֵּחַ) די ברעט איז געוועזן אין דרום זייט מזבח (מוּבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא חוּט הַשַּׂעֲרָה) אפגערוקט פון מזבח ווי איין האר ברייט (וְרַגְלָיו מַגִּיעִין עַד אַמָּה סָמוּךְ לְקַלְעֵי הֶחָצֵר שֶׁבַּדָּרוֹם) דר סוף פון ברעט איז ביז א איל נאנט צו דיא לייבוואנדענע וואנט פון הויף אין דרום זייט (לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ) נאך דעם תנא וואס זאגט די הייך פון מזבח איז געוועזן צעהן איילען (וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר דְּבָרִים כִּכְתָבָן) אונ נאך דעם תנא וואס זאגט עס איז געוועזן ווי עס איז געשריבען (שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ) דיא הייך פון מזבח איז נאר געוועזן דרייא איילען (לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַכֶּבֶשׁ אֶלָּא עֶשֶׂר אַמּוֹת) איז דיא לייגג פון כבש נאר געוועזן צעהן איילען (כַּךְ מָצָאתִי בְּמִשְׁנַת מ"ט מִדּוֹת) אזוי האב איך געפונען אין דיא משנה פון מסכת מדות (וְזֶה שֶׁהָיָה מוּבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא הַחוּט) אונ דאס וואס דער כבש (דיא ברעט) איז געוועזן אפגערוקט פון מזבח וויא אפאדים (בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים לְמֵדוּהָ מִן הַמִּקְרָא) אין דיא מסכת זבחים לערנט דס דיא גמרא פון אפסוק: (ז) וּבַטַּבָּעֹת. דיא שטעקינס זאל מען אריינשטעקן (בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְמִכְבָּר) אין דיא פיר רינגען וואס זענען געמאכט געווארען געבן מכבר: (ח) נְבוּב לֻחֹת. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום שרייבט חליל לוחין, ברעטער וים זאל זיין איננווייניג ליידעג (לוּחוֹת עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד וְהֶחָלָל בָּאֶמְצַע) מען האט געמאכט אקאסטען פון ברעטער וואס זענען שטים האלץ אונ אין מיטען איז געוועזן ליידעג (וְלֹא יְהֵא כּוּלּוֹ עֵץ אֶחָד שֶׁיְּהֵא עָבְיוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת עַל חָמֵשׁ אַמּוֹת כְּמִין סַדָּן) אונ מען זאל ניט נעמען אגראבען קלאץ וואס ער איז לאנג פינף איילן אונ ברייט פינף איילן אונ הויך צעהן איילען אדער דרייא איילן אונ דס זאל זיין דר מזבח, נאר פון ברעטער זאל זיין דר מזבח: (ט) וּקְלָעִים. זאגט רש"י די לייגוואנד וואס מען האט מיט זייא געמאכט די ווענט פון הויף (עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה) זענען געוועזן געמאכט ווי דיא געפלאכטענע פלאכטעס פון די שיפען (נְקָבִים נְקָבִים מַעֲשֵׂה

שפתי חכמים

ששם לכלים כי אין שם זולתם ולמ"ד יתירה הוא ל תיקון לשון: ר כדי להקריב עליו קרבנות

פירוש לתורת אלהים

אונ עס זאל אריין געבראכט ווערין אֶת בַּדָּיו זייני שטאנגן בַּטַּבָּעוֹת אין די רינגען וְהָיוּ אונ זיי זאלן זיין הַבַּדִּים דיא שטאנגן עַל אויף צווייא זייטען הַמִּזְבֵּחַ פון דעם מזבח בִּשְׂאֵת אוֹתוֹ אז מען וועט אים טראגען: (ח) נְבוּב הויל לוּחוֹת טאוולען ברעטער תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ זאלסטו מאכן דעם מזבח אזו ווא איך וויז דיר דא אויף דעם בארג כֵּן אזו זאלן זיי טאהן: (ט) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכען אֶת חֲצַר דאס הויף פון דעם מִשְׁכָּן לִפְאַת אין דעם עק נֶגֶב פון דרום זייט קְלָעִים אום הענגען לֶחָצֵר צום הויף שֵׁשׁ פון לאנן מָשְׁזָר גדרייט

לַפֵּאָה הָאֶחָת: י וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדָו ועמדיו ק׳ עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם

אֻרְכָּא לְעִבַר חַד: י וְעַמּוּדוֹהִי עַשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף: יא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא בְּאֻרְכָּא סְרָדִין מְאָה אֻרְכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עַשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרִין

רשב"ם

מנחם ענין יריעות האהל ובחלוקה שנייה פי׳ קולע אליהם מקלעות. כרובים פקעים. ענין פיתוח המה. ואני אומר כי יש לומר שאף קלעים של חצר המשכן היו עשויים כענין מקלעות וציורים: (י) ועמודיו עשרים. לכל חמש אמות של פרישה עמוד אחד. וחמש עשרה אמה קלעים לכתף לצד מזרח בכניסת העזרה שיש רוחב חמשים אמה מצד זה קלעים וכן לצד השני ומסך עשרים באמצע הרי חמשים אמות מכוסים. ורוחב חמשים בחמשים. כיצד החצר ארכו מאה אמה ממזרח למערב שהרי כותל צפוני מאה אמה ק"עים. וכן דרומי. ומצפון לדרום חמשים אמה רוחב החצר. ומשכן ארכו שלשים ורחבו עשר. העמיד המשכן על שפת חמשים מן האמצע ונשאר חצר מן המשכן חמשים בחמשים מרובעים ובשלשה רוחות חצר עשרים אמה שהרי ארכו שלשים ונשארו אחריו למערב עשרים מן החמשים של אורך מאה אמה. ורחבו עשרים ונשארו לצד צפון עשרים מן החמשים רוחב וכן לצד דרום:

בית יהודא

קְלִיעָה) זַיי זֶענֶן גֶעפְלָאכְטֶן מִיט לֶעכֶער (וְלֹא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג) גֶעוֶועבְּט (וְתַרְגּוּמוֹ סְרָדִין כְּתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר הַמְּתוּרְגָּם סְרָדָא) אוֹיף דֶעם וָוארְט „קְלָעִים" שְׁרַייבְּט דֶר תַּרְגּוּם „סְרָדִין" אוּנ אוֹיף דֶעם וָוארְט „מִכְבָּר" שְׁרַייבְּט אוֹיךְ דֶר תַּרְגּוּם „סְרָדָא", וַוייל זַיי זֶענֶן בֵּיידֶע גְלַייךְ (לְפִי שֶׁהֵן מְנוּקָבִין כִּכְבָרָה) וַוייל זַיי זֶענֶן גֶעוֶוען גֶעלֶעכֶערְט וַוי אַזִיפּ, מִכְבָּר אִיז דֶערְטַייטְשׁ אַזִיפּ, נַוייל דֶר קוּפֶּערְנֶער גָארְטִיל וָואס אוּנְטֶער דֶעם מִזְבֵּחַ אִיז גֶעוֶוען גֶעלֶעכֶערְט וַוי אַזִיפּ אוּנ דִי קְלָעִים זֶענֶן אוֹיךְ גֶעוֶוען גֶעלֶעכֶערְט: וְלַפֵּאָה הָאֶחָת]. זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל הָרוּחַ קְרוּי פֵּאָה) דִיא גַאנְצֶע זַייט וֶוערְט גֶערוּפֶען פֵּאָה: (י) וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים]. צְוַואנְצִיג זַיילֶן זֶענֶן גֶעוֶוען אִין דִי לֶיינְג פוּן הוֹיף (חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד) פוּן אֵיין זַייל צוּם אַנְדֶערֶען אִיז גֶעוֶוען פִינְף אֵייל, אִיז צוּזַאמֶען הוּנְדֶערְט אֵיילֶן דִי לֶיינְג פוּן הוֹף: וְאַדְנֵיהֶם]. (שֶׁל הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת) דִיא שְׁוֶועלֶן פוּן דִיא זַיילֶן זֶענֶען גֶעוֶוען קוּפֶּערְנֶע (הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ) דִיא שְׁוֶועלֶען זֶענֶן גֶעזֶעסֶן גֶעשְׁטַאנֶן] אוֹיף דִי עֶרְד (וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִים לְתוֹכָן) דִי זַיילֶן זֶענֶן אַרֵיין גֶעשְׁטֶעקְט אִין דִי שְׁוֶועלֶען (הָיָה עוֹשֶׂה כְּמִין קוּנְדֵּסִין) מֶען הָט גֶעמַאכְט שְׁטֶעקְלִיךְ (אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים) וָואס זֶענֶן לַאנְג זֶעקְס טְפָחִים (וְרָחְבָּן שְׁלֹשָׁה) אוּנ בְּרֵייט דְרַייא טְפָחִים (וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קָבוּעַ בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ) אוּנ אִין מִיטֶען שְׁטֶעקִיל אִיז גֶעוֶוען אַרַיינְגֶעזֶעצְט אַקוּפֶּערְנֶער רִינְג (וְכוֹרֵךְ שְׂפַת הַקֶּלַע סְבִיבָיו בְּמֵיתָרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד) אוּנ דָאס אוֹיבֶּערְשְׁטֶע בְּרֶעג פְלַאכְטֶע הָט מֶען פַארְוִויקוּלְט אַרוּם שְׁטֶעקִיל אוּנ צוּגֶעבּוּנְדִין מִיט שְׁטְרִיקְלַאךְ אוּנ אַזוֹי הָט מֶען גֶעמַאכְט גֶעגֶען יֶעדֶער זַייל, וָוארוּם יֶעדֶע זַייל אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען זֶעקְס טְפָחִים, דָאס אִיז אַאֵייל (וְתוֹלֶה הַקּוּנְדֵּס דֶּרֶךְ טַבַּעְתּוֹ בְּאוּנְקְלָיוֹת שֶׁבָּעַמּוּד הֶעָשׂוּי כְּמִין וָי"ו רֹאשׁוֹ זָקוּף לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ אֶחָד תָּקוּעַ בָּעַמּוּד) אוּנ דָאס שְׁטֶעקִיל הָט מֶען גֶעהַאנְגֶען מִיט דֶעם רִינְג אוֹיף דִיא הָאקִין וָוס זֶענֶן גֶעוֶוען אוֹיף יֶעדֶער זַייל, דֶער הָאק אִיז גֶעמַאכְט גֶעוָוארֶען וִויא אַוָי"ו, אֵיין עֶק פוּן דֶעם הָאק אִיז גֶעוֶוען פַארְבּוֹיגְן אַרוֹיף אוּנ אֵיין עֶק אִיז גֶעוֶוען אַרֵיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין זַייל (כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת) וִוי דִי הָאקִין וָוס מֶען מַאכְט אוֹף צוּא הֵיינְגֶען דִי טִירֶען (וְרוֹחַב הַקֶּלַע תָּלוּי לְמַטָּה) דִיא בְּרֵייט פוּן דִי גֶעפְלַאכְטֶענֶע לֵיינְוַואנְד אִיז גֶעהַאנְגֶען בִּיז אוּנְטֶען צוּ דִי עֶרְד (וְהִיא קוֹמַת מְחִיצַת הֶחָצֵר) דָס אִיז גֶעוֶוען דִי הֵייךְ פוּן דִי וַואנְט פוּן הוֹיף: וָוֵי הָעַמּוּדִים]. (הֵם הָאוּנְקְלָיוֹת) וָוים מֵיינְט מֶען דִיא הָאקִין: וַחֲשֻׁקֵיהֶם]. זָאגְט רַשִׁ"י (מוּקָּפוֹת הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶסֶף סָבִיב) דִי זַיילֶן פוּן הוֹיף זֶענֶן גֶעוֶוען

רש"י

נקבים מעשה קליעה ולא מעשה אורג ותרגומו סרדין כתרגומו של מכבר המתורגם סרדא לפי שהן מנוקבין ככברה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה: (י) ועמדיו עשרים. חמש אמות בין עמוד ש לעמוד: ואדניהם. של ת העמודים נחשת האדנים יושבים על הארץ והעמודים תקועים לתוכן היה עושה כמין א קונדסין שקורין פלא"ש ארכן ו׳ טפחים ורחבן ג׳ וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גונזי"ש ורחב הקלע תלוי מלמטה והיא קומת מחיצות החצר: ווי העמודים. הם האונקליות: וחשקיהם. מוקפות היו העמודים בחוטי כסף

שפתי חכמים

ש כלומר עם רוחב העמוד שהיה אמה ואם תאמר כיון שלא הי׳ כי אם ה׳ אמות בין עמוד לעמוד והעמודים לא היו כי אם עשרים לא יהיה אלא צ"ה אמות וי"ל דהכי פירושו שהכ׳ עמודים של צד דרום התחילו במקצוע מערבית דרומית וכלו לסוף צ"ה אמות. ולסוף מאה אמות במקצוע דרומית מזרחית התחילו העשרה עמודים של צד מערב וכלו לסוף מ"ה אמות ולסוף כ׳ אמות במקצוע מערבית צפונית התחילו הכ׳ של צפון וכו׳ לסוף צ"ה אמות. ולסוף מאה במקצוע צפונית מזרחית התחילו הג׳ עמודים של כתף הא׳ מהשער וכלו לסוף י׳ אמה ולסוף ט"ו אמה העמיד עמוד של השער וכלו הד׳ עמודים של השער בסוף ל׳ אמות. ולסוף ל"ה אמה התחילו הג׳ עמודים של כתף השנית וכלו לסוף מ"ה אמה. ולסוף נו"ן היה העמוד של מקצוע מזרחית דרומית (רא"ם) וכן מפרש רש"י בהדיא בסמוך ודו"ק אחריו: ת לא של הקלעים דאם כן הוה ליה למימר ועמודיהם לשון רבים אלא על כרחך הכינוי של עמודיו שב אל החצר ואדניהם שהוא לשון רבים שב אל העמודים הסמוכים לו: א רצה לומר לקח עץ אחד ועשה אותו כעין קונדס וארכו ו׳ טפחים:

פירוש לתורת אלהים

מֵאָה הוּנְדֶערְט אֵיילֶן דִי לֶענְג לַפֵּאָה הָאֶחָת צוּ דִי אֵיינֶע זַייט: (י) וְעַמּוּדָיו אוּנ זַיינֶע זַיילֶען עֶשְׂרִים צְוַואנְצִיג וְאַדְנֵיהֶם אוּנ זַייעֶרֶע שְׁוֶועלֶן עֶשְׂרִים זָאלֶן זַיין צְוַואנְצִיג נְחֹשֶׁת פוּן קוּפֶּער וָוֵי דִי הֶעקְלֶךְ הָעַמּוּדִים פוּן דִיא זַיילֶן וַחֲשֻׁקֵיהֶם אוּנ זַייעֶרֶע אַן גוּרְט כֶּסֶף פוּן זִילְבֶּר: (יא) וְכֵן אוּנ אַזוֹי לִפְאַת פוּן צָפוֹן זַייט בָּאֹרֶךְ אִין דֶער לֶענְג קְלָעִים אוּם הֶענְגֶען מֵאָה אֹרֶךְ הוּנְדֶערְט אֵיילֶן דִיא לֶענְג וְעַמּוּדָיו אוּנ זַיינֶע זַיילֶען עֶשְׂרִים צְוַואנְצִג וְאַדְנֵיהֶם אוּנ

עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים
וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יב וְרֹחַב הֶחָצֵר
לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה
עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃
יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה
קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה

נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף׃
יב וּפוּתְיָא דְדָרְתָּא לְרוּחַ
מַעַרְבָא סְרָדִין חַמְשִׁין
אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עַשְׂרָא
וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרָא׃
יג וּפוּתְיָא דְדָרְתָּא לְרוּחַ
קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין
אַמִּין׃ יד וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי
אַמִּין סְרָדִין לְעִבְרָא
עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא

תו"א וחמש עשרה עירובין ג:

רש"י

סביב ואיני יודע אם על פני כולן אם בראשם ואם באמצעם אך יודע אני שהשוק ל' חגורה שכך מצינו בפילגש בגבעה (שופטים ט) ועמו צמד חמורים חבושים תרגומו חשוקים: (יג) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי קדם לשון פנים. אחור ל' אחורים לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים ומערב קרוי אחור כד"א (דברים יא) הים האחרון ימא מערבא: חמשים אמה. אותן נ' אמה לא היו סתומים כולם בקלעים לפי ששם הפתח אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן וכן לכתף השנית נשאר רחב חלל הפתח בינתים כ' אמה וזהו שנ' ולשער החצר מסך עשרים אמה וילון למסך כנגד הפתח כ' אמה ארך כרחב הפתח: (יד) עמדיהם שלשה. חמש אמות בין עמוד לעמוד בין עמוד שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות וממנו לשני חמש אמות ומן השני לשלישי חמש אמות וכן לכתף השנית וארבעה

בית יהודא

ארומגענומען מיט זילבערנע פעדים ווי רייפין ארום אפאס. זאגט רש"י (ואיני יודע) איך ווייס ניט (אם על פני כולן) אויב די רייפין זענען געווען אויף די גאנצע לייגג פון זייל (אם בראשם) אויב נאר אויבין (ואם באמצעם) אדער נאר אין מיטען (אך יודע אני) נאר דם ווייס איך (שהשוק לשון חגורה) חשוק מיינט מען אגארטיל (שכך מצינו בפלגש בגבעה) ווארום אזוי געפינען מיר ביי פלגש בגבעה (שופטים יט י) (ועמו צמד חמורים חבושים) מיט אים איז געווען אפאר אייזלען חבושים (תרגומו חשוקים) אויף דעם ווארט „חבושים" שרייבט דר תרגום „חשוקים", ארומגעגארטעלט: (יג) ולפאת קדמה מזרחה. זאגט רש"י (פני המזרח קרוי קדם) דר מזרח זייט ווערט גערופען קדם, פארוגט (לשון פנים) ווי דר פנים פון מענטש ווערט גערופען פארוגט (אחור לשון אחורים) אחור מיינט מען דר אינטען (לפיכך המזרח קרוי קדם) דריבער ווערט גערופען דר מזרח זייט קדם (שהוא פנים) ווייל ער איז דר פנים, דר פארוגט (ומערב קרוי אחור) דיא מערב זייט ווערט גערופען אחור, ווייל ער איז דר אינטען (כמה דאת אמר) וויא דו זאגסט (הים האחרון) דער אינטערשטער ים (ימא מערבא) דער מערב ים: וחמשים אמה. זאגט רש"י (אותן חמשים אמה לא היו סתומים כולם בקלעים) דיא פופציג איילין ווס אין מזרח זייט זענען ניט געווען פארמאכט אין גאנצען מיט די לייננוואנד (לפי ששם הפתח) ווייל דארטען איז דער אריינגאנג אין משכן (אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן) נאר פון דר זייט טיר נעבן צפון זייט איז געווען פארהאנגען מיט די לייננוואנד פופצעהן איילן ברייט (וכן לכתף השנית) אונ אזוי ביי דיא אנדערע זייט טיר נעבן דרום זייט איז אויך געווען פארהאנגען מיט דיא לייננוואנד פופצעהן איילן ברייט (נשאר רחב חלל הפתח בנתים עשרים אמה) איז געבליבען די ברייט פון אריינגאנג ווס צווישען די ביידע זייטען לייננוואנד, איז געווען צוואנציג איילען (וזה שנאמר) דאס איז וואס דער פסוק זאגט (ולשער החצר מסך עשרים אמה) צום טויער פון הויף איז געווען אפארהאנג צוואנציג איילן דיא ברייט (וילון למסך כנגד הפתח עשרים אמה אורך כרוחב הפתח) מען הט געמאכט אפארהאנג צוא פארשטעלן דעם אריינגאנג אין הויף, דער פארהאנג איז געווען לאנג צוואנציג איילען ואונ ברייט צעהן איילן! הט מען געהאנגען די לייגג פון פארהאנג צו דיא ברייט פון אריינגאנג, אונ דיא ברייט פון פארהאנג צו דיא הייך פון אריינגאנג: (יד) (עמודיהם שלשה). אין מזרח זייט איז געווען דריי זיילן נעבן די זייט פארהאנג וואס צו דרום, אונ דריי זיילען נעבען די אנדערע זייט פארהאנג ווס צו צפון (חמש אמות בין עמוד לעמוד) פון איין זייל ביז צום אנדערען זייל איז גווען נוייט פינף איילן (בין עמוד שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית) צווישען דעם זייל ווס איז גווען אין אנהייב דרום זייט וואס ער שטייט אין ווינקעל דרום מזרח (עד עמוד [הא'] שהוא מן השלשה שבמזרח) ביז צום ערשטען זייל ווס ער איז איינער פון די דריי זיילן ווס אין מזרח זייטן (חמש אמות) איז גיווען נוייט פינף איילן (וממנו לשני חמש אמות) פון דעם ערשטין זייל ביז צום צווייטען זייל איז אויך גיווען פינף איילן (ומן השני לשלישי חמש אמות) פון צווייטן

פירוש לתורת אלהים

זייערי שוועלען עשרים צוואנציג נחושת פון קופר ווי דיא העקלך העמודים פון דיא זיילין וחשוקיהם אונ זייער אן גורט כסף פון זילבער: (יב) ורוחב אונ אין דער ברייט פון דעם חצר לפאת אין דער זייט פון מערב קלעים אום הענגן חמשים אמה פופציג איילען עמודיהם זייערע זיילין עשרה צעהן ואדניהם אונ זייערי שוועלן עשרה צעהן: (יג) ורוחב אונ די ברייט החצר פון דעם חצר לפאת אין דר מזרח זייט חמשים פופצג איילן: (יד) וחמש עשרה אמה אונ פופצן איילן קלעים אום הענגן לכתף צו איין זייט עמודיהם זייערי

וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טז וּלְשַׁעַר
הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה
וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃ מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי
הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם
כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים

וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טו וּלְעִבְרָא תִנְיָנָא חֲמֵשׁ
עַשְׂרֵי סְרָדִין עַמּוּדֵיהוֹן
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא
עַשְׂרִין אַמִּין תִּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר
עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא
וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא׃ יז כָּל
עַמּוּדֵי דַרְתָּא סְחוֹר
סְחוֹר מְכַבְּשִׁין כְּסַף
וָוֵיהוֹן כְּסַף וְסַמְכֵיהוֹן
נְחָשָׁא׃ יח אֻרְכָּא דְדַרְתָּא
מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא

תולדות אהרן

ארך החצר שם כג. נח זבחים נט:

בעל הטורים

(יח) אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים. פי' כחלק אחד מחמשים שבחצר הבית כדפי' לעיל:

רש"י

עמודים למסך הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב: (יז) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פירש ווין והשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת לכך בא ולמד כאן: (יח) ארך החצר. הצפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה: ורחב חמשים בחמשים. חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על ב חמשים שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר העמיד מזרח פתחו בשפת נ' החיצונים של אורך החצר נמצא כלו בחמשים הפנימים וכלה ארכו לסוף ל'

בית יהודא

זייל ביז צום דריטען זייל איז אויך גיוועזען פינף איילען (וכן לכתף השנית) אונ אזו איז גיוועזען ביי די אנדערע זייט פון פארהאנג צו צפון זייט (וד' עמודים למסך) ביי דעם פארהאנג איז גיוועזען פיר זיילען (הרי עשרה עמודים למזרח כנגד עשרה למערב) איז גיוועזען צעהן זיילען אין מזרח זייט געגען די צעהן זיילען וואס זענען גיוועזען אין מערב זייט: (יז) וכל עמודי החצר סביב וגו'). אלע זיילען וואס זענען גיוועזען ארום הויף, זאגט רש"י (לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום) וועיל ביז איצט האט דר פסוק נאר געשריבן די האקין מיט די זילבערנע גארטלען (רייפין) אונ די קופערנע שוועלן וואס זענען גיוועזען ביי די זיילען וואס אין צפון אונ אין דרום (אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת) אבער דר פסוק האט ניט געזאגט אז ביי די זיילען וואס אין מזרח אונ אין מערב איז אויך גיוועזען האקין אונ זילבערנע גארטלען אונ קופערנע שוועלן (לכך בא ולמד כאן) דריבער זאגט דא דער פסוק ביי אלע זיילען אפילו ביי די זיילען פון מזרח אונ מערב איז אויך גיוועזען האקין אונ זילבערנע גארטלען אונ קופערנע שוועלען: (יח) נאורך החצר). דיא לייניג פון הויף (הצפון והדרום) די צפון זייט אונ דרום זייט (שמן המזרח למערב) וואס פון מזרח ביז מערב (מאה באמה) איז גיוועזען הונדערט איילען: נורוחב חמשים בחמשים). זאגט רש"י (חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים) דר האלבער הויף וואס צו מזרח זייט איז גיוועזען פיר קאנטיג פופציג פופציג איילען די לייניג אונ פופציג איילען די ברייט (שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר) ווארום דר משכן איז גיוועזען לאנג דרייסיג איילען אונ ברייט צעהן איילען (העמיד מזרח פתחו בשפת חמשים החיצונים של אורך החצר) האט מען אפגעמאסטען פופציג איילען פון מזרח זייט הויף, אונ מען האט געשטעלט דעם משכן, די מזרח טיר פון משכן איז גיוועזען אין ענדע פופציג איילען דיא אויסווייניגסטע פון דיא לייניג פון הויף (נמצא כולו בחמשים הפנימים) איז דר גאנצער משכן גשטאנען אין די אינווייניגסטע פופציג איילען (וכלה ארכו לסוף שלשים) דיא לייניג פון משכן

שפתי חכמים

ב דק"ל דמשמע שלא היה ארכו אלא חמשים מדכתיב ורוחב חמשים בחמשים ומתרץ אותו חלק חצר שהיה במזרח שלפני הפתח היתה

פירוש לתורת אלהים

זיילען שלשה דריי ואדניהם אונ זייערי שוועלין שלשה דריי: (טו) ולכתף אונ צו די אנדרי זייט חמש עשרה פופצן איילען אום הענגן עמודיהם זייערי זיילען שלשה דריי ואדניהם אונ זייערע שוועלן זאלן אויך זיין שלשה דריי: (טז) ולשער אונ צום טויער פון דעם חצר מסך אפירהאנג עשרים אמה פון צוואנציג איילען תכלת פון בלאע וואל מעשה ווערג רוקם פון אויבער עמודיהם זייערי זיילען ארבעה פיר ואדניהם אונ זייערי שוועלין ארבעה פיר: (יז) כל עמודי אלע זיילען פון דעם חצר סביב ארום מחושקים אן גגורט כסף פון זילבער וויהם זייערי העקלך כסף פון זילבר ואדניהם זייערע שוועלן נחושת פון קופער: (יח) אורך די לענג פון דעם חצר

אונקלוס

חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חֲמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא׃
יט לְכֹל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פָּלְחָנֵהּ וְכָל סִכּוֹהִי

בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ יט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו

רשב"ם

(יט) יתדותיו. הקשורים בקלעים ותוחבין אותן בקרקע שלא ירגזון יריעות מלמטה לכאן ולכאן ברוח: חסלת פרשת תרומה מיסוד רבינו שמואל:

רש"י

נמלאו כ' אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר נמצאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן וכן למערב וחמשים על חמשים חצר לפניו (עירובין כג): וקומה חמש אמות. גובה מחיצות החצר והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחשת. להביא אדני המסך שלא תאמר לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים אבל אדני המסך של מין אחר היו. כך נראה בעיני שלכך חזר ושנאן: (יט) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו כגון ד מקבות לתקוע יתדות ועמודים: יתדות. כמין ה נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים במיתרים סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו

בית יהודא

האט זיך געענדיגט צו ענדע דרייסיג איילן (נמצאו עשרים אמה ריוח לאחוריו) איז אינטער דעם משכן געבליבן ליידיג צוואנציג איילן (בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן) פון די גיפלאכטענע ליינוואנד וואס זענען געווען די מערב וואנט פון הויף ביז צו די יריעות וואס האט געהאנגען אינטער דעם משכן איז געווען צוואנציג איילן (ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר) די ברייט פון משכן וואס איז געווען צעהן איילן, אונ ער איז געשטאנען אין מיטן ברייט פון הויף (נמצאו לו כ' אמה ריוח לצפון ולדרום) איז געווען צוואנציג איילן ליידיג אין צפון זייט אונ אין דרום זייט (מן קלעי החצר ליריעות המשכן) פון די ליינוואנדענע וועגט פון הויף ביז צוא דיא יריעות פון משכן איז געווען צוואנציג איילן אין צפון זייט אונ אין דרום זייט (וכן למערב) אונ אזו איז געווען אין מערב זייט פון משכן ביז צו דיא וועגט פון הויף צוואנציג איילן ליידיג (וחמשים על חמשים לפניו) אונ אין מזרח זייט פאר דעם משכן איז געווען ליידיג פופציג איילען אויף פופציג איילן: וקומה חמש אמות. זאגט רש"י (גובה מחיצות החצר והוא רוחב הקלעים) די הייך פון די וועגט וואס ארום הויף, דאס איז די ברייט פון די ליינוואנד איז געווען פינף איילן: ואדניהם נחושת. זאגט רש"י (להביא אדני המסך) דיא שוועלען פון פארהאנג זענען אויך געווען קופער (שלא תאמר לא נאמרו אדני נחושת אלא לעמודי הקלעים) דו זאלסט ניט זאגן די קופערנע שוועלען האט מען נאר גמאכט צו די זיילען וואס ארום הויף (אבל אדני המסך של מין אחר) אבער די שוועלען פון פארהאנג זענען געווען געמאכט פון איין אנדער זאך, דריבר זאגט דר פסוק די שוועלען פון פארהאנג זענען אויך געווען קופער (כך נראה בעיני שלכך חזר ושנאן) זאגט רש"י אזו לערין איך דעם מיינונג פון פסוק דריבר זאגט דא דער פסוק נאך אמאל די שוועלען פון די זיילן פון פארהאנג זענען אויך געווען קופערנע: (יט) ולכל כלי המשכן. אלע כלים פון משכן (שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו) וואס מען האט געדארפט ווען מען האט אים אויפגישטעלט אונ ווען מען האט אים אראפגנידערט (כגון מקבות לתקוע יתדות ועמודים) די האמערם וואס מען האט מיט זייא אריינגעקלאפט די ריגלן אונ די זיילן: ויתדות. (כמין נגרי נחשת) די יתדות זענען געמאכט ווי קופערנע ריגלען (עשוין ליריעות האהל ולקלעי החצר) זיי זענען געמאכט פון וועגן דיא יריעות פון משכן אונ פון וועגן די ליינוואנדענע וועגט וואס ארום הויף (קשורים במיתרים סביב בשיפוליהן) אונטען זענען זיי צוגעבונדען מיט שטריקלאך ארום אונ ארום דיא ריגלן (כדי שלא תהא הרוח מגביהתן) דר ווינט זאל זייא ניט קענן אויפהייבען. זאגט רש"י (ואיני יודע אם תחובין בארץ) איך ווייס ניט אוב די ריגלן זענען געווען אריין גישטעקט אין די ערד, אונ מיט שטריקלאך האט מען צוגעבונדען דיא יריעות אונ דיא וועגט פון הויף צו דיא ריגלען (או קשורין ותלוין) אדער די ריגלן זענען געווען צוגבונדן אונטן צו די יריעות אונ צו די וועגט פון הויף אונ די ריגלן זענען געהאנגען אין דר־לופטין (וכובדן מכביד שיפולי היריעות שלא ינועו ברוח) אונ די שווערקייט פון די ריגלען שווערן אראפ דעם אונטען פון די יריעות זייא זאלען זיך ניט קענן שאקלן מיט דעם ווינט, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (ששמן מוכיח עליהן שהם תקועין בארץ) דר נאמן „יתדות" ווייזט אז זייא זענען געווען אריינגעשטעקט אין דיא ערד (לכך נקראו יתדות) דריבר רופט מען זיי „יתדות" ווייל זיי האבן געשטעקט אין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) וקומה חמש. משמע שזהו קומת הקלעים. וא"ת למ"ד המזבח היה גבוה עשר אמות א"כ מתחזי כהן ועבודה בידו וי"ל דקומה משפת מזבח ולמעלה והוו להו חמש עשרה אמות. והרב רבי יצחק בר אברהם הקשה קושיא אחרת אם לא היו גבוהים אלא חמש אמות א"כ לא הי' פתח השער גבוהה כמו פתח היכל של בית עולמים. ולכך היה מפרש דודאי קלעים של צפון ודרום ומערב היו גבוהין חמש עשרה אמות והאי וקומה מיירי בקלעים שבמזרח והיה להם גובה חמש אמות יותר מקלעים שאר רוחות וא"כ גבהן עשרים והפתח גבהו עשרים כמו כן:

שפתי חכמים

מרובעת כ' על כ': ג וא"ת והא המשכן היה חלל שלו ל' אמות באורך וי' אמות ברוחב וגם הקרשים הי' עובין אמה וא"כ לא יהי' אלא י"ט אמות ריוח לאחוריו וגם חלר המשכן לא יהיה כ' אלא מ"ט וגם מן הלדדין ללפון ולדרום לא יהיה כ"א י"ט אמו' וי"ל שגם העמודים של חלר המשכן היה עובין אמה כמו עובין של קרשים והקלעים לא היו תלויין לפנים מן העמודים אלא לחוץ מן העמודים ולכן נקט רש"י החשבון על הקלעים ולא על העמודים: ד כמין פטים: ה כמין בריחים:

פירוש להורת אלהים

מאה באמה הונדערט איילין ורוחב אונ די ברייט חמשים פופציג איילען דיא לענג אונ פופציג איילען דיא ברייט וקומה אונ דיא הייך חמש אמות פינף איילען שש לייגען משזר גדרייט ואדניהם אונ זייערי שוועלין נחושת פון קופער: (יט) לכל צוא אלי כלים פון דעם משכן בכל אלי כלים וואס מען האט

וְכָל־יִתְדֹ֥ת הֶחָצֵ֖ר נְחֹֽשֶׁת׃ סםם

וְכָל סִכֵּי דְדָרְתָא נְחָשָׁא׃ ססס

ל"ו יעי"ו סי'. סל"ו סי'. ומפטירין וה' נתן חכמה לשלמה במלכים א' סימן ה':

בית יהודא

די ערד (ומקרא זה מסייעני) אונ דער פסוק העלפט מיר, עס שטייט אין פסוק (אהל בל יצען) דר געצעלט וועט זיך ניט אוועק רוקען (בל יסע יתדותיו לנצח) זייגע יתדות וועלן קיין מאהל ניט אוועק ציהען, ווייל זייא זענען שטארק אריינגשטעקט אין דיא ערד, אבער אז זיי וואלטן געהאנגן קענען זיי זיך דאך ציהען מיט דעם געצאלט:

רש"י

יתדות ומקרא זה מסייעני (ישעיה לג) אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח: חסלת פרשת תרומה

פירוש לתורת אלהים

בדארפט צוא זיין ארבעט דאס איז צוא נוף שטעלן דעם משכן אדער צום צוא ווארפען דעם משכן וכל אונ אלי זייגע נעגל וכל יתדות אונ אלי נעגל פון דעם חצר נחושת זאל אלץ זיין פון קופער:

הפטרת תרומה (במלכים א סימן ה)

וַֽיהוָ֗ה נָתַ֤ן חָכְמָה֙ לִשְׁלֹמֹ֔ה כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּר־ל֑וֹ וַיְהִ֣י שָׁלֹ֗ם בֵּ֤ין חִירָם֙ וּבֵ֣ין שְׁלֹמֹ֔ה וַיִּכְרְת֥וּ בְרִ֖ית שְׁנֵיהֶֽם׃ וַיַּ֨עַל הַמֶּ֧לֶךְ שְׁלֹמֹ֛ה מַ֖ס מִכָּל־יִשְׂרָאֵ֑ל וַיְהִ֣י הַמַּ֔ס שְׁלֹשִׁ֥ים אֶ֖לֶף אִֽישׁ׃ וַיִּשְׁלָחֵ֣ם לְבָנ֗וֹנָה עֲשֶׂ֨רֶת אֲלָפִ֤ים בַּחֹ֙דֶשׁ֙ חֲלִיפ֔וֹת חֹ֚דֶשׁ יִהְי֣וּ בַלְּבָנ֔וֹן שְׁנַ֥יִם חֳדָשִׁ֖ים

ליקוטי יוסף

וה' נתן חכמה לשלמה וגו'. עס זענען דא אויף דער וועלט צווייערליי חכמים אונ צווייערליי עשירים, עס זענען דא חכמים וואס זיי האבען זייער חכמה ווייל זייא זענען געבארען געווארען אין מזל חכמה, וויא די **גמרא** זאגט מזל מחכים, דער מזל מאכט קלוג דעם מענטש, נאך זאגט דיא גמרא דער מלאך פרעגט ביי הקב"ה דאס קינד וואס די אשה איז מיט אים מעוברת געווארען וועט ער זיין אחכם אדער אנאר, צו וואס דארף דאס דר מלאך וויסען, נאר באמת דארף דם דר מלאך וויסען, ער זאל וויסען אין וועלכע שעה ער זאל ברייגגען דם קינד אויף דער וועלט, ווען עס איז דר מזל חכמה, אדער דר מזל פון נארישקייט, אונ עס זענען דא חכמים וואס זייער חכמה איז ניט פון מזל, נאר הקב"ה האט זייא געגעבן חכמה, דאס זעלביגע זענען דא מענטשען וואס זייער רייכקייט קומט צו זיי פון דעם מזל, זיי זענען געבארן געווארן אין מזל פון רייכקייט, דריבער פרעגט אוך דער מלאך אויף דעם קינד, אוב ער וועט זיין רייך אדער ארעם, ווייל ער דארף וויסן אין וועלכע שעה ער זאל ברייגגן דעם קינד אויף דר וועלט, אין מזל פון רייכקייט אדער אין מזל פון ארעמקייט, ווי די גמרא זאגט מזל מעשיר, דער מזל מאכט רייך דעם מענטש, אונ דער מזל מאכט ארעם דעם מענטש, אונ עס זענען דא עשירים וואס זייער רייכקייט איז ניט פון מזל נאר פון הקב"ה, דר חילוק וואס איז ביי דיא חכמה אונ עשירות אוב זיא איז פון מזל אדער פון הקב"ה, געפינן מיר חכמים אונ עשירים וואס מענטשן האבן זיי פיינט אונ

פירוש ע"ט

וה' נתן חכמה אונ גאט האט געגעבן חכמה צו שלמה המלך כאשר אזו ווי גאט הט גרעט אונ הט אים צו גזאגט ויהי אונ עס איז גוועזן שלום צווישן חירם דר מלך פון צור ובין אונ צווישן שלמה המלך ויכרתו אונ האבען ביידי צווישן זיך כורת ברית גוועזן ויעל אונ ער הט אויף גבראכט דער מלך שלמה מס צינש מכל ישראל פון אלי יודן ויהי המס אונ דר מס איז גוועזן אזוי פיל אז מען הט גקאנט פאר דעם געלד דינגען שלשים דרייסיג טויזנד מענשן וישלחם אונ ער הט זיי גישיקט לבנונה אין וואלד עשרת אלפים צוא צעהן טויזנט בחודש אין אחודש זיי זאלן זיך פר זאמין אין וואלד אחודש חליפות די דרייסיג טויזנד האבן זיך אלי חודש גביטען דהיינו לסוף חודש זענען דיא ערשטי צעהן טויזנד אהיים גקומען זענען אנדרי צעהן טויזנד גגאנגן אויף אחודש אין וואלד אונ סוף חודש זענען זיי אהיים גקומן זענין די דריטי צעהן טויזנט גגאנגן אויף אחודש אין וואלד אזו האבן זיי זיך אלץ גביטן אלי חודש איז אום גקומן חודש יהיו

האבען ניט ליב אים מיט זיין חכמה אדער מיט זייגע עשירות, אונ ווילען זיין חכמה ניט הערען, אונ ער הט קיין גוטן פריינד דורך זיין רייכקייט, איז אסימן אז זיין חכמה אונ זיין רייכקייט איז פון מזל, ווייל דיא מזלות זיצען אין אראד אונ דער ראד דרייט זיך, אונ יעדער מזל ווערט געיאגט פון דיא אנדערע מזלות וואס יאגען אים אונ מען יאגט זיי, ווי אראד לויפט, דיא זאך וואס איז אין די רגע אובען, יאגט מען אים אראפ פון אובן אונ ער איז שון אונטען, אונ צוריק אובען, אונ צוריק אונטען, אונ ער הט קיין רוהונג, אזו איז בייא די מענטשן וואס זענען חכמים אונ עשירים פון מזל. אבער דיא מענטשען וואס זענען געבענטשט מיט חכמה אדער מיט עשירות פון הקב"ה, דיא מענטשען זענען געליבט ביי אלע מענטשען, דריבער האט פרעה געזאגט צו יוסף אפילו דו ביזט געוועזן אקנעכט, פון דעסטוועגען האב איך ניט מורא טאמער וועט מען דיך מקנא זיין אונ מען וועט דיך פיינט האבען, אונ טאמער וועגען קנאה וועט מען דיך הרגנען, אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת, ווייל הקב"ה האט דיר געמאכט וויסען דיין חכמה, אונ דיין חכמה איז ניט פון מזל, וועלען אלע מענטשען דיך ליב האבען, וויא דער פסוק זאגט ברכת ה' היא תעשיר, אוב דיא ברכה פון הקב"ה מאכט רייך דעם מענטש, ולא יוסיף עצב עמה, וועט ער קיין טרויעריקייט האבען פון דיא ברכה, אונ אזו געפינען מיר ביי דעם מלך שלמה, ווייל זיין חכמה אונ רייכקייט איז געקומען צוא אים פון הקב"ה האבען אלע מענטשן אים ליב געהאט אונ זענן געקומן הערן זיין חכמה וויא דר פסוק זאגט וה' נתן חכמה לשלמה, ווייל הקב"ה האט געגעבען חכמה צו שלמה, דריבער ויהי שלום בין חירם ובין שלמה, ביי חירם מיט שלמה, איז געוועזן שלום ויכרתו שניהם ברית:

בביתו ואדנירם על־המס: ויהי לשלמה שבעים אלף נשא סבל ושמנים אלף חצב בהר: לבד משרי הנצבים לשלמה אשר על־המלאכה שלשת אלפים ושלש מאות הרדים בעם העשים במלאכה: ויצו המלך ויסעו אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית: ויפסלו בני שלמה ובני חירום והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית: ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני־ישראל מארץ־מצרים בשנה הרביעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על־ישראל ויבן הבית ליהוה: והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים־אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו: והאולם על־פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על־פני רחב הבית עשר באמה רחבו על־פני הבית: ויעש לבית חלוני שקפים אטמים: ויבן על־קיר הבית יצוע יציע קרי סביב את־קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב: היצוע היציע קרי התחתנה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית: והבית בהבנתו אבן־שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל־כלי ברזל לא־נשמע בבית בהבנתו: פתח הצלע התיכנה אל־כתף הבית הימנית ובלולים יעלו על־התיכנה ומן־התיכנה אל־השלשים: ויבן את־הבית ויכלהו ויספן את־הבית גבים ושדרת בארזים: ויבן את־היצוע היציע קרי על־כל־הבית חמש אמות קומתו ויאחז את־הבית בעצי ארזים: ויהי דבר־יהוה אל־שלמה לאמר: הבית הזה אשר־אתה בנה אם־תלך בחקתי ואת־משפטי תעשה ושמרת את־כל־מצותי

פירוש ע״ט

בלבנון אז איטליכי צעהן טוזינט מאן זענען גזעסען איין חודש אין וואלד צוויא חדשים אין דער היים ואדונירם אונ עס איז גוועזן אמענש וואס האט גהייסן אדונירם איז ער גזעצט גוואַרען על המס ער זאל גובה זיין דם צינש: ויהי אונ עס איז גוועזן צו שלמה שבעים אלף זיבצג טוזינט מענשן נושא סבל וואס האבן גטראגן די משא זיי האבן גטראגן די שטיינר פון דעם בארג צו דער שטאט ושמונים אלף אונ אכצג טוזינט מענשן חוצב בהר וואס זייא האבן גהאקט שטיינר פון דעם בארג. רש״י מאכט די הונדרט אונ פופצג טוזינט מענשן זענן אלי גרים גוועזן וואס זייא האבען זיך מגייר גיוועזן ווייל זיי האבן געזעהן דיא גדולה פון שלמה המלך: לבד חוץ משרי פון די הארין הנצבים די פקידים וואס זענין גוועזן צו שלמה אשר וואס זיי האבן גהאט צו שאפן איבר דער מלאכה זענן גוועזן שלשת אלפים דרייא טוזינט ושלש מאות אונ דרייא הונדרט הרודים בעם וואס האבן מושל גוועזן איבר דעם פאלק העושים וואס זיי האבן גטאהן די מלאכה ויצו האט דר מלך גשאפט ויסיעו אונ זייא האבן אוס גריסן אבנים יקרות שווערי שטיינר ליסד צו גרונטן הבית דם הויז פקדיא שטיינר זאל מען מוערן אגרונד צום הויז אבני גזית דיא שטיינער זענען גוועזן גטעסט ויפסלו אונ זייא האבן אוס גהאקט דיא שטיינר פון דעם בארג בוני די בוערס פון שלמה ובוני אונ די בוערס פון חירום והגבלים אונ די אומה וום מען האט זייא גרופן גבלים ויכינו העצים אונ זיי האבן אן גגרייט דם האלץ והאבנים אונ די שטיינר לבנות הבית צוא בוען דאס ביהמ״ק ויהי אונ עס איז גיוועזן בשמונים שנה וגו׳ אין פיר הונדרט אונ אכציג יאר לצאת צום ארוים גיין די קינדר ישראל פון דעם לאנד מצרים בשנה הרביעית אין דעם פערדין יאר בחודש זיו אין דעם חודש איר וום ווערט גרופן זיו הוא החודש השני דם איז דער אנדרער חודש פון דעם פערדען יאר אז שלמה איז אמלך גוואַרען איבר די ישראל ויבן הבית ליי׳ הט ער גבועט דאס ביהמ״ק צו גאט: והבית אונ דאס ביהמ״ק וואס ער האט גבועט איז גוועזן זעכצג איילן זיין לענג אונ צוואנצג איילען זיין ברייט אונ דרייסיג איילן זיין הייך: ויהי דבר יי׳ אל שלמה אונ עס איז גוועזן די רייד פון גאט צו שלמה אזו צוא זאגן: הבית הזה דאס הויז וואס דוא בועסט בין איך דיר מבטיח אם תלך בחוקותי אז דוא וועסט גיין אין מיין גיזעץ אונ מייני גירעכט וועסטו טאהן אונ דוא וועסט היטן אלי מייני מצות ללכת צוא גיין אין זייא והקימותי את דברי אתך וועל איך גאט מקיים זיין מיט דיר מייני רייד אשר דברתי וואס איך האב גירעט צוא דיין פאטר דוד איך האב צוא גיזאגט

לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃

פירוש ע"ט

צוּ דַיין פָאטֶער דָוִד כַּמָּה הַבְטָחוֹת וֶועל אִיךְ דָאס דִיר מְקַיֵּים זַיין׃ וְשָׁכַנְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל רוּהֶען צְווִישֶׁן דִיא יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזוֹב וגו' אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט פַאר לָאזֶען מַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל׃

מנין המצות כסדר תצוה יש ז' מצות. ד' עשין וג' לאוין:

(צח) [עשה מ] לערוך הכהנים נרות המנורה לפני ה' שנא' באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו:

(צט) [עשה מא] ללבוש בגדי כהונה לעבודה שנא' ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי:

(ק) [לאו נט] שלא יזח החשן מעל האפוד שנאמר ולא יזח החשן מעל האפוד:

(קא) [לאו ס] שלא יקרע המעיל שנאמר שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע

(קב) [עשה מב] לאכול כהנים בשר קדש והבעלים מתכפרים שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם:

(קג) [עשה מג] להקטיר הכהן קטרת בכ"י שנא' והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה:

(קד) [לאו סא] שלא להקריב במזבח הזהב שבהיכל שום דבר עבודה חוץ מהקטרת שבכל יום והזאת הדמים ביוה"כ שנאמר לא תעלו עליו קטרת זרה וגו':

שמות כז תצוה — אונקלוס

כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה ׀ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ

כ וְאַתְּ תְּפַקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ מְשַׁח זֵיתָא דָכְיָא

תו"א ואתה תצוה מגילה כט ל: ויקחו אליך ברכות כז מנחות פו:

רשב"ם

(כ) ואתה תצוה. למעלה הוא אומר דבר אל בנ"י ויקחו לי תרומה לפי שעה לצורך המשכן. אבל כאן שצוה זה לכל הדורות לתת שמן למאור לכל שנה ושנה לכך הוא אומר ואתה תצוה. שינה הלשון לפי שכל ל' צוואה לדורות ומיד. וכה"א בת"כ ובספרי כי כל לשון ציווי

בעל הטורים

(כ) ואתה תצוה. לא הזכיר משה בזה הסדר משא"כ בכל החומש שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה (חוץ ממשנה תורה) והטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת וקללת חכם אפי' על תנאי באה ונתקיים בזה. וכתב צוואה במנורה וכן בתמיד

לו את בני ישראל לפי שבניהם נוהגים בכל יום ויש בהם חסרון כים לפיכך צריך זרוז לכן אמר בהם לשון צוואה: תצוה. בגי' נסים לוה רמז להדלקת הנר לנסים חוכה בשבת: ויקחו אליך. אבל אני איני צריך לאורה: כתית. רמז ת"י ת"כ שנים יהא נוהג הדלקת המנורה:

בית יהודא

(כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה. זָךְ. קְלָארֶע בּוֹימְאֵייל (בְּלִי שְׁמָרִים) אָן הַיינוֹן (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּמְנָחוֹת) וִוי מִיר הָאבֶּן גֶעלֶערְנְט אִין דִי גְמָרָא מְנָחוֹת (מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת) עֶר הָאקְט־אָפּ דִי אֵייל־בִּירְטֶען וָואס זֶענֶען אוֹיף דֶעם שְׁפִּיץ אֵייל־בִּירְט בּוֹים׃ (כָּתִית). זָאגְט רַשִׁ"י (הַזֵּיתִים הָיָה כּוֹתֵשׁ בְּמַכְתֶּשֶׁת) דִיא אֵייל־בִּירְטֶען הָט מֶען גֶעשְׁטוֹיסֶען אִין אַשְׁטוֹיסֶעל (וְאֵינוֹ טוֹחֲנָן

רש"י

(כ) ואתה תצוה. זך. בלי שמרים א כמו ששנינו במנחות (דף פו) ב מגרגרו בראש הזית וכו': כתית. הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים כדי שלא יהא בו ג שמרים ואחר שהוציא טפה ד ראשונה מכניסן לריחים וטוחנן. והשמן השני פסול למנורה וכשר ה למנחות שנאמר כתית

בְּרֵיחַיִים) מֶען הָאט זֵיי נִיט גֶעמָאלֶן אִין מִיהְל־שְׁטֵיינֶער (כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בוֹ שְׁמָרִים) עֶס זָאל נִיט זַיין הַיינוֹן אִין דִי בּוֹימְאֵייל (וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה) נָאךְ דֶעם עֶרְשְׁטֶען קְלַאפּ וָוס עֶר הָאט גֶעטָאהְן אוֹיף דִי אֵייל־בִּירְטֶען אוּנ עֶס אִיז אַרוֹיס־גֶעגַאנְגֶען דִי עֶרְשְׁטֶע בִּיסֶעל בּוֹימְאֵייל, וָוס דִיא בִּיסֶעל בּוֹימְאֵייל הָאט מֶען גֶענוּמֶען צוּ דִיא מְנוֹרָה (מַכְנִיסָן לְרֵיחַיִים וְטוֹחֲנָן) הָאט מֶען דִיא אֵייל־בִּירְטֶען אַרֵיינְגֶעלֵייגְט אִין מִיהְל־שְׁטֵיינֶער אוּנ מֶען הָט זֵיי גֶעמָאלֶן (וְהַשֶּׁמֶן הַשֵּׁנִי) דִי צְווֵייטֶע בּוֹימְאֵייל וָוס גֵייט אַרוֹיס פוּן דִיא גֶעמָאלֶענֶע אֵייל־בִּירְטֶען (פָּסוּל לַמְּנוֹרָה) טָאר מֶען זֵיי נִיט בְּרֶענְגֶען אִין דִיא מְנוֹרָה (וְכָשֵׁר לַמְּנָחוֹת) צוּ מְנָחוֹת זֶענֶען דִי בּוֹימְאֵייל כָּשֵׁר (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כָּתִית לַמָּאוֹר) דִיא

שפתי חכמים

א פי' שאל תתמה היאך מלינו שמן שאין בו שמרים דהא תנן בפרק המפקיד ר"י אומר אף המוכר שמן מזוקק כל ימות השנה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה ס"מ שאין שמן בלא שמרים ומפרש כמו ששנינו וכו': ב פי' לוקט אותן זיתי' המגדילים בראש הזית גרגר אחד מכאן וגרגר אחד מכאן לפי שאותן זיתים מבושלים היטב ואין בהם שמרים: ג דכשטוחנן בריחים יש בו שמרים אף על פי שמגרגרו וכו': ד דאי מוליא מהן יותר יהא בו שמרים ולכך שמן השני פסול משום שיש בו שמרים: ה ואע"פ דגבי מנחות נמי כתי' כתית וגימא דוקא כתית. י"ל דא"כ למאור דהכא ל"ל אע"כ למאור דהכא למעט בא כתית למאור ולא כתית למנחות אלא אפי' שמן שני

ליקוטים על התורה

וְאַתָּה תְּצַוֶּה וגו'. דְרַיי מָאהְל שְׁטֵייט אִין דִיא פָּרָשָׁה דֶער וָוארְט וְאַתָּה, וְאַתָּה תְּצַוֶּה, וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ, וְאַתָּה תְּדַבֵּר, וַוייל מֹשֶׁה הָט נִיט זוֹכֶה גֶעוֶועןְ צוּ מַאכֶען דֶעם מִשְׁכָּן, אוּנ הָט קֵיין נְדָבָה גֶעגֶעבֶּן צוּם מִשְׁכָּן, אוּנ אֲפִילוּ וֶועלְכֶעס מֶען זָאל מַאכֶען פְרִיעֶר, דֶעם מִשְׁכָּן אָדֶער דִי כֵּלִים, הָאט עֶר אוֹךְ נִיט גֶעטְרָאפֶן דֶעם אֱמֶת, דְרִיבֶּער הָט מֹשֶׁה גֶעהַאט גְרוֹס צַעַר,

פירוש לתורת אלהים

(כ) וְאַתָּה אוּנ דוּא תְּצַוֶּה זָאלְסְט גֶבִּיטֶען אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ אוּנ זֵיי זָאלֶען נֶעמֶען צוּ דִיר שֶׁמֶן זַיִת בּוֹמֶל זָךְ לוֹיטֶער כָּתִית צוּ שְׁטוֹסֶען מֶען זָאל דִיא אֵייל בִּירְטֶען שְׁטוֹסֶען מִיט אַשְׁטֵייסֶעל לַמָּאוֹר

הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וַוייל דוּ וֶועסְט זַיין דֶר גֶעבִּיטֶער אוֹיף אַלֶע זַאכֶען וָוס גֶעהֶער צוּם מִשְׁכָּן, וְועט זַיין גְלַייךְ וִויא דוּ אַלַיין וָואלְסְט אַלֶץ גֶעמַאכְט, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה דְרַייא מָאהְל וְאַתָּה, וְאַתָּה תְּצַוֶּה, דוּ וֶועסְט גֶעבִּיטֶען צוּא

כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָיָא תְּדִירָא׃ כא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא דְּעַל סַהֲדוּתָא יְסַדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי

כָּתִ֖ית לַמָּא֑וֹר לְהַעֲלֹ֥ת נֵ֖ר תָּמִֽיד׃ כא בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֗ד מִח֤וּץ לַפָּרֹ֙כֶת֙ אֲשֶׁ֣ר עַל־הָעֵדֻ֔ת יַעֲרֹךְ֩ אֹת֨וֹ אַהֲרֹ֧ן וּבָנָ֛יו

תו"א להעלות נר שבת כה: באהל מועד מנחות פו: יערך אותו מנחות לח:

בעל הטורים

להעלת. חסר וי"ו לומר שו"ו נרות מכבים אותם אבל נר מערבי דולק לעולם: למאור להעלות. בגי' חצי לוג שמן לנר: נר תמיד. בגימ'

רשב"ם

אינו אלא מיד ולדורות: זך. בלי שמרים הזיתים כותשם במכתשת ט' הטחונים בריחים אינו זך כל כך: (כא) לפרוכת. לפני העדות:

רש"י

למאור ולא כתית למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק עד ו שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא): תמיד. כל לילה ולילה קרוי ז תמיד כמו שאתה אומר (במדבר כח) עולת תמיד ואינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חביתין נאמר (ויקרא ו) תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב. אבל

בית יהודא

בוימאייל וואס מען דארף צו בעלייכטן אין די מְנוֹרָה דארף זיין פון געשטויסענע איילבירטען (וְלֹא כָּתִית לַמְּנָחוֹת) אָבער די בוימאייל וואס מען דארף צו מְנָחוֹת, דארף ניט זיין פון געשטויסענע איילבירטען, עס קען זיין פון געמאָלענע אויך: (לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד). ארט רש"י פר וואס שטייט "לְהַעֲלוֹת" אויף־צו־ברייננגען, עס דארף דאך שטיין "לְהַדְלִיק" אָבער צוציינדען, ענפערט רש"י אז עס וואלט געשטאנען "לְהַדְלִיק" וואלט מען מיינען דער כהן זאל טאן אציגד דעם קנויט אונ זאל אוועקגיין, דריבער שטייט לְהַעֲלוֹת, אויף־צו־ברייננגען, וויל (מַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ) דער כהן דארף צינדען יעדער קנויט ביז דער פלאם פייער זאל ארויפגיין פון זיך אליין, ביז ער זאל טאן אציגד אונ אוועק גיין, ווארום עס קען זיין נאך זיין אוועקגיין זאל פארלאשען ווערען: (תָּמִיד). ארט רש"י די מְנוֹרָה הט דאך נאר געברענט ביי נאכט, ניט ביי טאג, פאר וואס זאגט דר פסוק תָּמִיד, שטענדיג, ענפערט רש"י (כָּל לַיְלָה וָלַיְלָה קָרוּי תָּמִיד) וויל די מנורה הט געברענט אלע נאכט, הייסט דאס "תָּמִיד" שטענדיג, מען מיינט שטענדיג אלע נאכט (כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר עוֹלַת תָּמִיד) וויא דוא זאגסט דיא שטענדיגע עוֹלָה (וְאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם) די עוֹלָה איז מען ניט מקריב שטענדיג טאג אונ נאכט, נאר איין מאהל אין דער פריה אונ איין מאהל פארין נאכט, נאר וויל מען איז אזוי מקריב אלע טאג, הייסט דאס "תָּמִיד" שטענדיג (וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִיתִין נֶאֱמַר תָּמִיד) אונ ביי די מִנְחָה וואס דר כהן גדול איז מקריב שטייט אויך "תָּמִיד" שטענדיג (וְאֵינָהּ אֶלָּא מֶחֱצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצִיתָהּ בָּעֶרֶב) אונ מען איז ניט מער מקריב נאר איין האלבען עשרון (אזוי אמאס) מעהל אין דר פריה אונ איין האלבען עשרון מעהל פארין נאכט, נאר וויל מען הט אזוי מקריב געווען אלע טאג, הייסט דאס "תָּמִיד" שטענדיג (אֲבָל תָּמִיד הָאָמוּר בְּלֶחֶם הַפָּנִים) אָבער דר ווארט

שפתי חכמים

כשר למנחות. ואם תאמר א"כ כתית במנחות ל"ל וי"ל דאי לא כתיב כתית במנחות ה"א למנחות דוקא שמן שני כשר ולא שמן ראשון מש"ה כ' כתית במנחות כדי להכשיר אף שמן ראשון למנחות. וא"ת למאור ל"ל דהא ידענא דהא דכתיב כתית במנחות אף כתית במשמע דאי דוקא הוא כתית למנחות ולא שמן שני אם כן לישתוק מכתית דמנחות ונילף משמן דמאור כתית אין שני לא וי"ל דאיכא למיפרך מה לשמן המאור כיון דלהאיר אנו צריכין מש"ה כתית דוקא מפני שהוא כמסך אחר הפתילה אבל למנחות שני דוקא משום שיש בו יותר מתיקות מש"ה כתיב כתית גבי מנחות להכשיר אף כתית ושוב איצטריך למאור ללמד דכתית דמנחות לאו דוקא הוא והא דנקט רש"י כתית למאור ולא כתית למנחות פי' אין צריך כתית למנחות אלא אף טחון כשר וק"ל: ו דק"ל הו"ל לכתוב להדליק וכו' להעלות שלא יניחנה וילך כשהדליקה כל עוד שאין השלהבת עולה: ז כלו' אע"פ שאינו דולק ביום אלא בלילה עד היום מ"מ קרוי תמיד כמו שאתה מולא בשאר דברים שאינם תמיד בכל זמן ואעפ"כ קרויין תמיד כמו שמביא רש"י וכן במנחת חביתים דכתיב תמיד ואינה אלא מיום ליום ועוד שביום עצמו חלוקה

פירוש לתורת אלהים

עס זאל זיין צו לייכטען אין דער מְנוֹרָה לְהַעֲלוֹת אן צו צינדען נֵר לעכט תָּמִיד אין דער מנורה זאל תָּמִיד ברענען אגאנצי נאכט: (כא) בְּאֹהֶל מוֹעֵד אין דעם אֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ פון אויסען ווייניג לַפָּרֹכֶת פון דעם פָּרֹכֶת וואס ער הענגט פר דעם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וואס דארט ליגין דיא לוחות יַעֲרוֹךְ ער זאל אן רעכטען אוֹתוֹ דיא מְנוֹרָה אַהֲרֹן וּבָנָיו אהרן אונ זייני קינדער

ליקוטים על התורה

די יודען מען זאל נעמען בוימאייל צוא דיא מְנוֹרָה, אונ דיא בוימאייל זאל מען נעמען צוא דיר, אונ דו זאלסט די בוימאייל הייליגען צו דיא מְנוֹרָה, ווערט זיין גלייך ווי דו אליין וואלסט געגעבען די בוימאייל צו די מְנוֹרָה פון דיין געלט, אונ וויל דיא מְנוֹרָה צינדען איז געווען דיא גרעסטע מִצְוָה, ווארום דיא ליכטיגקייט פון די מְנוֹרָה איז געווען אעדות אז די שְׁכִינָה איז אין מִשְׁכָּן, דריבער, הט די בוימאייל צוא דיא מְנוֹרָה געמוזט געהייליגט ווערען נאר דורך משה, ווארום ווען דר מִשְׁכָּן איז אופגעשטעלט געווארען אונ איז באדעקט געווארען מיט די יְרִיעוֹת איז געווען פינסטער אין מִשְׁכָּן, אֲפִילוּ ביי טאג איז אויך געווען פינסטער, נאר אין אֱמֶת איז געווען ליכט אין מִשְׁכָּן ביי טאג אונ ביי נאכט פון דיא שְׁכִינָה, וויל מען זאל ניט הֲנָאָה האבען פון די ליכטיגקייט פון די שְׁכִינָה, דרום האט הקב"ה געבאטען מען זאל אנצינדען די מְנוֹרָה, ביי נאכט האבען געברענט זיבען קנייטליך, ביי טאג איז געווען נעהר איין קנייטיל, דיא

מצות השם

(צח) (לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד בְּאֹהֶל מוֹעֵד וגו'). דאס איז איין מִצְוַת עֲשֵׂה אן צוא צונדען דיא לאמפען פון דער מְנוֹרָה זיא זאלען ברענען אגאנצע נאכט אונ די כֹּהֲנִים מוזען אכטונג געבען אז עס זאל ניט פר לאשען ווערען אונ די מְנוֹרָה אפ רייניגען פון דער מִצְוָה האבען מיר דיא מִצְוָה פון חֲנוּכָּה לעכט בענטשען דורך דעם נֵס וואס עס איז געשעהן אין דר צייט ווען מַלְכוּת יָוָן האט געוואלט פאר ניכטען אלע מִצְוֹת וואס הקב"ה הט אונז געבאטען זיי האבען אלע בימלען וואס עס הט זיך גפונן אין ביהמ"ק מְטַמֵּא געווען הט זיך איין נס געטראפען מען הט געפונען איין קריגיל בוימיל וואס עס איז נישט געוועזען נאר אוף איין נאכט צוא ברענען אזו האט געברענט אכט נעכט ביז מען האט געמאכט פרישען בוימיל אונ דיא מִצְוָה איז נוהג בִּזְמַן הַבַּיִת דורך דעם בענטשען מיר אכט טאג חֲנוּכָּה לעכט:

מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס
כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב

מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ א וְאַתְּ קָרֵב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אֲחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי אַהֲרֹן נָדָב

תולדות אהרן

מערב עד בוקר פסחים נט יומא טו :

בעל הטורים

בשבת : (א) הקרב . ד' הכא . וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן . וגש את אחיך וגו' הקרב . הקרב את מטה לוי . הקרב אליך ואח"כ המנחה שאינו ראוי לכהונה עד שיתחנך בבגדים . ורמז לו שיקרב אליו בני לוי דכתיב נתונים נתונים המה לי : ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך . ג"פ אהרן בפסוק רמז לג' כהנים שישארו והם אהרן אלעזר ואיתמר . וג"פ לכהנו לי בפרשה כנגד בית ראשון ובית שני ולעתיד :

רש"י

תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא : (כא) מערב עד בקר . תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר . ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום : (א) ואתה הקרב אליך . לאחר

בית יהודא

„תָּמִיד" ווָם שְׁטֵייט בַּייא דֶעם לֶחֶם הַפָּנִים, אִיז גֶעוֶועֶן שְׁטֶענְדִיג, עֶס הָט נִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט אַיין מִנוּט (מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת הוּא) דִי חַלּוֹת זֶענֶען גֶעלֶעגֶען אוֹיף דֶעם טִישׁ פוּן אַיין שַׁבָּת בִּיז צוּם אַנְדֶערֶען שַׁבָּת אוּנ בַּיי דֶעם אַרָאפְּנֶעמֶען דִי חַלּוֹת פוּן טִישׁ אוּם שַׁבָּת זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען צְווֵיי כֹּהֲנִים אִין צָפוֹן זַייט אוּנ הָאבֶּן גֶעצוֹיגֶען דִיא חַלּוֹת פוּן טִישׁ, אוּנ צְווֵייא כֹּהֲנִים זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אִין דָרוֹם זַייט אוּנ הָאבֶּן גֶעצוֹיגֶע אוֹיף דֶעם טִישׁ נַייֶע חַלּוֹת דִיא נַייֶע חַלּוֹת הָאבֶּען אַרָאפְּגֶעשְׁטוֹיסֶן פוּן טִישׁ דִיא אַלְטֶע חַלּוֹת: (כא) מֵעֶרֶב עַד בּוֹקֶר. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט נִיט מֶען זָאל צִינְדֶען פוּן אָנְהֵייבּ אָבֶענְד בִּיז אִין דֶר פְרִיה, נָאר מֶען מֵיינְט דִיא מְנוֹרָה זָאל בְּרֶענֶען פוּן אָנְהֵייבּ אָבֶענְד בִּיז אִין דֶר פְרִיה (תֶּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דוֹלֶקֶת מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר) זָאלְסְט אַרַיין גִיסֶען אִין יֶעדֶער רֶערִיל אַזוֹי אַמָאס בּוֹימְאֵייל עֶס זָאל בְּרֶענֶען פוּן אָנְהֵייבּ אָבֶענְד בִּיז אִין דֶר פְרִיה (וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים) הָאבֶּן דִי חֲכָמִים בֶּערֶעכְנְט (חֲצִי לוֹג לְלֵילֵי טֵבֵת הָאֲרוּכִין) אֲפִילוּ צוּ דִי לֵיינְגְסְטֶע נֶעכְט וָואס זֶענֶען אִין חוֹדֶשׁ טֵבֵת אִיז גֶעוֶועֶן גֶענוּג מֶען זָאל אַרַיינְגִיסֶען בּוֹימְאֵייל אִין יֶעדֶער רֶערִיל אַיין הַאלְבֶּען לוֹג וָואזוֹי אַמָאס) (וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת) אוּנ אַזוֹי אַמָאס בּוֹימְאֵייל הָט מֶען אַרַיינְגֶעגָאסֶען אִין יֶעדֶער רֶערִיל אַלֶע נַאכְט, אֲפִילוּ זוּמֶער אִין דִיא קְלֶענְסְטֶע נֶעכְט (וְאִם יוֹתֵר אֵין בְּכָךְ כְּלוּם) אוּנ אוֹיבּ עֶס בְּלֵייבְּט אִין דֶער פְרִיה אִיבֶּערִיג בּוֹימְאֵייל אִין דִי רֶערְלִיךְ, אִיז גָאר נִישְׁט, גִיסְט מֶען אַרוֹיס דִי בּוֹימְאֵייל, אוּנ דֶר כֹּהֵן מַאכְט רֵיין דִי רֶערְלִיךְ, אוּנ מֶען גִיסְט אַרַיין אִין דִיא רֶערְלִיךְ אַנְדֶערֶע בּוֹימְאֵייל: (א) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (לְאַחַר שֶׁתִּגְמוֹר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) נָאכְדֶעם וִויא דוּ וֶועסְט

שפתי חכמים

שהרי מתחילתה בבקר ומתחילתה בערב ואפ"ה אומרי' בה תמיד כיון שהיא כן לעולם ודו"ק: ח כלו' דמלחם הפנים אין להביא ראיה שנא' תמיד על שם שהוא לעולם אע"פ שיש בו הפסק שהראשון נסתלק והשני מעריכין על השלחן לפי שהיה תמיד ממש שהיה מונח משבת לשבת ואף כשהיו מסירין אותו ומשימין אחר תחתיו לא היה שם הפסקה אלא אלו מושכין ואלו מניחין האחר טפחו של זה לגד טפחו של זה : ט דק"ל דבפסוק משמע דשיעור מערכה הוא מערב עד בוקר דכל הלילה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) מערב עד בקר. פירש"י שתהא דולקת מערב עד בקר ושיערו חכמים דהיינו חצי לוג ללילי טבת הארוכים ובלילות קצרות אם נשאר מן השמן אין בכך כלום . ואין נראה להרב יצחק בר אברהם ז"ל לזרוק תמיד שמן הנותר לפיכך פירש שלפי קציר הלילות היו עושין הפתילות גסות. שלא ישאר מן השמן כלל למחר וכן משמע במנחות דמסיק בן ביבי היה ממונה על הפקיע. והיינו לישנא דמסכת שבת מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהם היו מפקיעין לעשות פתילות במקדש : (א) לכהנו לי. כל מקום שנאמר לי הוי לעולמים. כי לי כל בכור בבני ישראל [כי לי בני ישראל עבדים . כי לי הארץ :

ליקוטים על התורה

לִיכְטִיגְקַייט פוּן דִי מְנוֹרָה זָאל פַארְשְׁטֶעלֶען דִי לִיכְטִיגְקַייט פוּן דִי שְׁכִינָה, וִוי דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אוֹיף דֶעם פָּסוּק וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת, פַר וָואס הָט דְבוֹרָה זוֹכֶה גֶעוֶועֶן צוּ זַיין אַנְבִיאָה ווייל זִיא פְלֶעגְט מַאכֶען גְרָאבֶּע קְנֵייטְלִיךְ צוּ דִי מְנוֹרָה פוּן מִשְׁכָּן, דִי לִיכְטִיגְקַייט זָאל זַיין גְרוֹס אִין מִשְׁכָּן, מֶען זָאל נִים הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן דִיא לִיכְטִיגְקַייט פוּן דִיא שְׁכִינָה: וְאַתָּה תְּצַוֶּה וגו' שֶׁמֶן זַיִת זָךְ וגו'. דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֵךְ, הקב"ה הָט גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דִי יוּדֶען זַיִת רַעֲנָן, אַשֵׁיינֶער אֵיילְבִּירְט בּוֹים, פְרֶעגְט דֶער מִדְרָשׁ הָט דֶען הקב"ה גֶעגְלִיכֶען דִי יוּדֶן נָאר צוּ אַ אֵיילְבִּירְט בּוֹים, עֶס זֶענֶען דָאךְ דָא פִיל בֶּעסֶער וָואס הקב"ה הָט צוּ זֵיי גֶעגְלִיכֶען דִי יוּדִין, נָאר אַזוֹ וִוי דִי אֵיילְבִּירְטֶען גֶעמְט מֶען זֵייא אַרָאפּ פוּן בּוֹים אוּנ מֶען לֵייגְט זֵיי צְווִישֶׁען בְּרֶעטֶער אוּנ אוֹיף דִיא בְּרֶעטֶער לֵייגְט מֶען גְרוֹיסֶע שְׁטֵיינֶער אוּנ אַז דִיא אֵיילְבִּירְטִין וֶוערֶען גוּט צוּגֶעקְוֶועטְשְׁט גִיבֶּען זֵייא דַאמָאלְס דֶעם בּוֹימְאֵייל, יוּדִין זֶענֶען אוֹיךְ אַזוֹי, זֵיי טוֹהֶען נִיט תְּשׁוּבָה בִּיז זֵיי וֶוערֶען גוּט צוּגֶעקְוֶועטְשְׁט, פוּן דִי פֶעלְקֶער, נָאכְדֶעם טוֹהֶען זֵיי תְּשׁוּבָה, אוּנ אַזוֹי וִויא בּוֹימְאֵייל בְּרֵיינְגֶען אַלִיכְטִיגְקַייט אוֹיף דֶר וֶועלְט, אַזוֹי יוּדֶן בְּרֵיינְגֶען אוֹיךְ אַלִיכְטִיגְקַייט אוֹיף דֶר וֶועלְט:

פירוש לתורת אלהים

מֵעֶרֶב פוּן תְּחִלַּת נַאכְט עַד בֹּקֶר בִּיז אִין דֶר פְרִי מֶען זָאל אַזוֹ פִיל בּוֹמֶל אַרַיין גִיסֶען אִין דֶעם רֶערֶל עֶס זָאל בְּרֶענֶען פוּן תְּחִלַּת הַלַּיְלָה בִּיז אִין דֶר פְרִי לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט חֻקַּת עוֹלָם דָאס זָאל זַיין אַחֹק אוֹיף אֵייבִּיג לְדוֹרוֹתָם אוֹיף דוֹר דוֹרוֹת מֵאֵת פוּן דִיא יוּדֶן: (א) וְאַתָּה אוּנ דוּא מֹשֶׁה הַקְרֵב מַאךְ גִינֶעהֶנְן אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ דַיין בְּרוּדֶר אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אוּנ זַיינֶע קִינְדֶר אִתּוֹ מִיט אִים מִתּוֹךְ פוּן דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ צוּ דִינֶען צוּ מִיר [ע' רש"י] אוּנ דוּ זָאלְסְט גִינֶעהֶנְן אַהֲרֹן אוּנ נָדָב וַאֲבִיהוּא אוּנ

וְאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃
ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ
לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר
אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו
רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן
לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל

אונקלוס

נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר
בְּנֵי אַהֲרֹן׃ ב וְתַעְבֵּד
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן
אֲחוּךְ לִיקָר וּלְתֻשְׁבְּחָן׃
ג וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִם כָּל
חַכִּימֵי לִבָּא דְאַשְׁלֵמִית
עִמֵּהּ רוּחַ חָכְמְתָא
וְיַעְבְּדוּן יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן
לְקַדָּשׁוּתֵהּ לְשַׁמָּשָׁא
קֳדָמַי׃ ד וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא
דְּיַעְבְּדוּן חוּשְׁנָא וְאֵפוֹדָא
תו"א לכביד מגילה יב׃

בעל הטורים

(ג) חכמי לב אשר. בגימטריא יראת מי שמלא יראת השם והיינו כלא' ראשית חכמה יראת ה'׃ (ד) ואלה הבגדים. ולא הזכיר מכנסים

רשב"ם

(ד) ואלה הבגדים וגו'. כולם מפורשים לפנינו׃ חשן. לפי ענינו ופשוטו כעי' נרתק וכיס. שהרי כפול היה׃ אפוד. ל' מלבוש שמתקשטים בו ומכוסה בו האדם

רש"י

שתגמר מלאכת י המשכן׃ (ג) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו ב בכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לי ולשון כהונה שירות הוא שנטרו"ה בלעז (היילגקייט)׃ (ד) חשן. תכשיט כנגד הלב׃ ואפוד. לא שמעתי (שהוא לבוש) ולא מצאתי בברייתא פי' תבניתו. ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו רחבו כרוחב גב איש כמין סינר שקורין פורליג"ט (שורץ) שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים. כך מעשהו ל

בית יהודא

ענדיגען די ארבעט פון משכן זאלסטו געגעבען צו דיר דיין ברודער אהרן מיט זיינע קינדער׃ (ג) וְלְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ לִי. זאגט רש"י מען מיינט ניט משה זאל מאכן זיין ברודער אהרן פר אכהן, הקב"ה הט אים געמאכט פר אכהן, נאר מען מיינט (לְקַדְּשׁוֹ לְהַכְנִיסוֹ בִּכְהוּנָּה עַל יְדֵי הַבְּגָדִים) משה זאל היילגן זיין ברודער אהרן מיט זיינע קינדער ער זאל זיי אריינברייגגען צום בעדינונג דורך די קליידר (שֶׁיְּהֵא כֹּהֵן לִי) ער זאל צו מיר בעדינען ואהרן איז אכהן, אבער אזוי לאנג ווי ער הט ניט אנגעטאן די קליידר טאר ער ניט בעדינגן פר מיר, דריבר זאלסטו פאר אים מאכן די קליידער, צו היילינגען אים ער זאל מעגען מיך בעדינגען (וְלָשׁוֹן כְּהוּנָּה שֵׁירוּת הוּא) דר ווארט כהונה איז דערטייטש בעדינונג׃ (ד) וחשן. (תַּכְשִׁיט כְּנֶגֶד הַלֵּב) דר חשן איז געווען אצירונג וואס דער כהן גדול האט אים געטראגען אויף זיין הארץ׃ ואפוד. זאגט רש"י (לֹא שָׁמַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי בִּבְרַיְיתָא פֵּירוּשׁ תַּבְנִיתוֹ) איך האב ניט געהערט פון רבנים אונ האב ניט געפונען אין אברייתא מען זאל זאגען וויא דער אפוד איז געווען געמאכט (וְלִבִּי אוֹמֵר לִי) מיין הארץ [מיין שכל] זאגט מיר (שֶׁהוּא חָגוּר לוֹ מֵאֲחוֹרָיו) דער אפוד איז געווען אבעקליידונג אויף דעם כהן פון אינטען (רָחְבּוֹ כְּרוֹחַב גַּב אִישׁ) דיא ברייט פון אפוד איז געווען אזוי ברייט ווי א מענטשס רוקען, אינטען (כְּמִין סִינָר שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים) דר אפוד איז געווען געמאכט וויא דער פארטוך פון דיא שרות ווייבע נקבות) וואס גייען אנגעטאן ווען זיי רייטן אויף די פערד (כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ מִלְּמַטָּה) אזוי איז געווען דער אפוד געמאכט פון די האלבע הייך פון כהן ביז אונטען

שפתי חכמים

יערוך המערכה א"כ מתי הוא דולק לכ"פ תן לה כמדתה שתהא דולקת וכו' והוי כאלו אמר יערוך אותו אהרן ובניו בערך שיהא דולק מערב עד בקר לא שיעריכנו מערב עד בקר ואע"פ שאין שיעור אלא לפי הפתילות שאם היו עבות לא יספיק אפי' לוג י"ל לפי שהיה לנרות בית קבול לפתילות א"א שיהיו עובי הפתילות אלא לפי שיעור הזה. רא"ם׃ י כלומר לא מעכשיו שהרי הקרבתם לא היתה רק ע"י הבגדים והמשכן כדכתיב ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך וגו'. רא"ם׃ כ ולכהנו אינו ר"ל שיעשנו כהן רק להכניסו בכהונה ע"י לבישת הבגדים וכדי להדביקו עם מלת לי הוסיף שיהא כהן לי וכדי לפרש ג"כ מלת לקדשו לו' שפירוש לקדשו הוא לכהנו כאלו אמר ואיך יקדשנו כשיכניסנו לכהונה וכו' מש"ה לא פי' זה לעיל גבי לכהנו לי׃ ל ר"ל לצד רגליו ולא לצד הראש ומה שפי' רחבו כרוחב גב איש לאו דוקא

פירוש לתורת אלהים

אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר וואס זיי זענען בְּנֵי אַהֲרֹן דיא קינדר פון אהרן׃ (ב) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכען בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הייליגע קליידער לְאַהֲרֹן אָחִיךָ צוא דיין ברודר אהרן לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת צוא הערליכקייט אונ צוא שונהייט׃ (ג) וְאַתָּה אונ דו תְּדַבֵּר זאלסט ריידן אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב צו אלי חֲכָמִים אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וואס איך האב זייא דר פילט מיט חכמה וְעָשׂוּ זיי זאלן מאכן אֶת בִּגְדֵי אַהֲרֹן די קליידר פון אהרן לְקַדְּשׁוֹ צוא היילגן אים לְכַהֲנוֹ לִי כדי ער זאל דינן צו מיר׃ (ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אונ דאס זענען די קליידר וואס זייא זאלן מאכן חֹשֶׁן אפיר שפאן

מצות השם

(צט) (וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וגו') דאס איז איין מִצְוַת עֲשֵׂה אז די כֹּהֲנִים מוזען אן טאן דיא בִּגְדֵי כֹּהֲנִים צו דר עֲבוֹדָה אונ דיא מִצְוָה איז נוֹהֵג בִּזְמַן הַבַּיִת דאס הייסט ווען דאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז געשטאנען׃

משלים על התורה

(ב) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קוֹדֶשׁ וגו' לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. פריער רופט די תורה די קליידר „בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ", דס הייסט זיי זענען היילג צו הקב"ה, נאכדעם רופט זיי די תורה כָּבוֹד אונ תִּפְאָרֶת, פר מענטשין, הט דען הקב"ה געהייסן מאכן די קליידר פון כהן גדול, ווענן כָּבוֹד פון מענטשן? נאר דער ענין איז למשל עס איז אמאהל געווען אגרוסר גביר ער האט געהאט זיין אייגינע שטאט מיט פיל מענטשען איינגוואהנער, אמאל הט דר גביר אריינגעשיקט צו די מענטשען פון שטאט זיי זאלן געבן פרנסה מיט קליידונג טייערע צו

וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט

וּמְעִילָא וּכְתוּנָא מְרַמְּצָא מִצְנֶפְתָּא וְהֶמְיָנָא

רשב"ם

למעלה מכל בגדיו: תשבץ. כעין גומות הוא עשוי: מצנפת. כובע בראש כדכתיב וצניף מלוכה: ואבנט. אזור לפי הפשט. את המכנסיים לא

בית יהודא

(שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ודוד חגור אפוד בד) דוד איז געווען געגארטעלט מיט א אפוד פון ליינען (למדנו שהאפוד חגורה היא) לערנען מיר אז דער אפוד איז א גארטיל (ואי אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לבדה) מען קען ניט זאגן אז דער אפוד איז נאר א גארטיל (שהרי נאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ויתן עליו את האפוד) משה האט געגעבן אויף אהרן דעם אפוד (ואחר כך) נאכדעם (ויחגור אותו בחשב האפוד) האט משה אים געגארטילט מיט דעם חשב פון אפוד (ותרגם אונקלוס בהמין אפודא) טייטשט דער תרגום אונקלוס מיט דעם גארטיל פון אפוד האט משה געגארטילט צוא אהרן, אז דער פסוק זאגט מיט דעם גארטיל פון אפוד (למדנו) לערנען מיר (שהחשב הוא החגור) דער חשב איז א גארטיל (והאפוד שם תכשיט לבדו) און דער אפוד איז א נאמען פון אבעזונדער צירונג, אויסער דעם חשב [גארטיל] (ואי אפשר לומר) און מען קען ניט זאגן (שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד) אז ער ווערט גערופן אפוד וועגן די צוויי בענדער וואס זענען געווען צוא געבייט צום גארטיל, און זענען געווען אויף זיינע אקסלען (שהרי נאמר) ווארום דער פסוק זאגט (שתי כתפות האפוד) די צוויי אקסיל בענדער פון אפוד (למדנו) האבן מיר געלערנט (שהאפוד שם לבד) דער אפוד איז א נאמען פון א בעזונדער צירונג (והכתפות שם לבד) דיא כתפות זענען א נאמען פון אבעזונדער צירונג (והחשב שם לבד) דער חשב איז א נאמען פון א בעזונדער צירונג, זאגט רש"י (לכך אני אומר) דריבער זאג איך (שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד) וועגן דעם פארטוך וואס האט ארא פגעהאנגען אינטען פון כהן גדול ביז אונטען צום טריט, דער פארטוך ווערט גערופן אפוד (על שם שאופדו ומקשטו בו) ווייל מיט דעם פארטוך בעצירט ער דעם כהן גדול (כמו שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויאפוד לו בו) משה האט בעצירט זיין ברודער אהרן מיט דעם צירונג וואס הייסט אפוד (והחשב הוא חגור שלמעלה הימנו) חשב איז דער גארטיל וואס איז אויבן אויף דעם אפוד (והכתפות קבועות בו) די אקסיל בענדער זענען געווען בהעפט צום גארטיל, זאגט רש"י (ועוד אומר לי לבי) נאך זאגט מיר מיין הארץ (שיש ראיה שהוא מין לבוש) עס איז דא א בעווייזונג אז דער אפוד איז א מין קלייד (שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד) ווארום אויף די ווערטער "דוד איז געווען געגארטילט מיט א אפוד פון בוץ", ליינען, טייטשט דער תרגום יונתן (כרדוט דבוץ) א כרדוט פון ליינען (ותרגם כמו כן מעילים כרדוטין) און אויך מעילים ואויבר העמדרו טייטשט אויך דער יונתן כרדוטין נזעהן מיר אז מעיל און אפוד איז א מין קלייד, נאר דר מעיל איז אנדערש געמאכט און דער אפוד איז אנדערש געמאכט (במעשה תמר אחות אבשלום) ביי דיא מעשה פון תמר דיא שוועסטער פון אבשלום זאגט דער פסוק (כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים) דיא טעכטער פון מלך דוד דיא בתולות פלעגין גיין געקליידט מיט זיידענע מעילים אויבר העמדער, און אויף דעם ווארט "מעילים" טייטשט דר תרגום יונתן כרדוטין, ווייסען מיר אז דער אפוד איז אמין קלייד וואס מען טוהט־אן אויף דיא קליידער: (ומעיל). (הוא כמין חלוק), דר מעיל פון כהן גדול איז געווען געמאכט וויא א העמד (אלא שהכתונת) (וכן הכתונת) כתונת איז אויך א העמד (אלא שהכתונת סמוך לבשרו) נאר דעם כתונת גייט מען אויף דם לייב (ומעיל קרוי חלוק העליון) און מעיל ווערט גערופן די אויבער העמד: ותשבץ). מיינט מען (עשוין משבצות לנוי) זיי זענען געמאכט געווארען מיט קעסטעלאך צו שיינקייט (והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות) ווען מען מאכט גאלדענע צירונג נאויער־רינגלאך, פינגערלאך, אדער אנדערע מינים צירונג] מאכט מען אין דעם גאלד גריבלאך מען זאל קענען אריינזעצין ברילאנטין אדער פעריל אין דיא גריבלאך, אזעלכע גריבלאך פיר־קאנטיגע ווי קעסטעלאך הט מען געמאכט אין דעם העמד פון כהן גדול (כמו שנאמר באבני האפוד) ווי עס שטייט אין פסוק ביי די שטיינער [ברילאנטין] פון אפוד (מוסבות משבצות זהב) ארום די שטיינער זענען געווען גאלדענע קעסטעלאך, משבצות און תשבץ זענען איין זאך, גריבלאך פיר־קאנטיגע געמאכט וויא קעסטלאך: (ומצנפת).

רש"י

מלמטה שנא' (ש"ב ו) ודוד חגור אפוד בד למדנו שהאפוד מ הגורה היא. וא"א לו' שאין בו אלא הגורה לבדה שהרי נאמר (ויקרא ח) ב ויתן עליו את האפוד ואח"כ ויחגור אותו בחשב האפוד ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא למדנו שהחשב הוא החגור והאפוד שם תכשיט לבדו וא"א לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד והחשב שם לבד לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד ע"ש ם שאופדו ומקשטו בו כמו שנאמר (שם) ויאפוד לו בו והחשב הוא חגור של מעלה הימנו והכתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבי שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד כרדוט דבוץ. ותרגם כמו כן מעילים ע כרדוטין במעשה תמר אחות אבשלום (ש"ב יג) כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים: ומעיל. הוא כמין פ חלוק וכן הכתונת אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשויין משבצות לנוי והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות כמו שנאמר באבני האפוד מוסבות משבצות זהב ובלעז קורהין אותו קשטונ"ש (קאסטען): מצנפת.

שפתי חכמים

דהא לקמן פי' שהיה ג"כ מעט מכאן ומכאן: מ ר"ל מלבוש: נ ר"ל חשב שכתוב בבגדי כהונה פי' חגור הוא: ע ומעילים בודאי לבוש על המעיל: ס ר"ל לכהן ודעת רש"י דכל אפוד הוא ל' קישוט וכל הוא א"כ אף אפוד לבוש הוא: פ רש"י נקט מלת מעיל שבפ' ומפרש

פירוש לתורת אלהים

ואפוד און איין אן גורט ומעיל איין אייבערשט העמדל וכתונת איין אונטערשטי העמד תשבץ גיקעסטילט

משלים על התורה

דעם מענטש וואס הייסט ראובן, זענען די מענטשן פון שטאט ביז געווען אויף דעם גביר, און האבן גערעט צווישן זיך, אויב דר גביר הט ליב זיין גוטען פריינד ראובן, זאל ער אים געבן פרנסה און טייערע קליידונג וויא פיל ער וויל, באר פון זיין געלט וואס געהערן מיר צו ראובן מיר זאלען אים געבן פרנסה מיט טייערע קליידונג פון אונזר געלט? עס איז אבער גיוועזן אגזרה פון גביר, זיי מוזין דאס אלץ געבן צו ראובן, זיי האבן אים אלץ געגעבן ווי דער גביר הט געבאטן, אבער אין הארצין זענען זיי געווען בייז אויף דעם גביר און אויף ראובן, און וואס זיי האבן אים גיגעבן

וְיַעְבְּדוּן לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אֲחוּךְ וְלִבְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃ ה וְאִנּוּן יִסְּבוּן יָת דַּהֲבָא וְיָת תִּכְלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃ ו וְיַעְבְּדוּן יָת אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא

וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ פ ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת

רשב״ם

הוצרך להזכיר כאן שאינו מזכיר אלא בגדים הנראים העשויים לכבוד: (ו) ועשו את האפוד. אפוד וחשן זקני פירשם. אך אני אפרש בהם דברים שלא

רש״י

כמין כיפת ש כובע שקורין קופי״א שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות ומתרגמינן ק כובעין (עי׳ יומא כה): ואבנט. היא הגורה על הכתונת והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתנת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד: בגדי קדש. מתרומה המקודשת לשמי ר יעשו אותם: (ה) והם יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן ש המתנדבים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הבגדים: (ו) ועשו את האפוד. אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות הרי פירושן פרקים ויטעה הקורא

בית יהודא

איז געוועזן געמאכט (כְּמִין כִּיפַּת כּוֹבַע) וויא אהויכע היטל (שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לָהֶם מִגְבָּעוֹת וּמְתַרְגְּמִינַן כּוֹבָעִין) וואֶרום אויף איין אַנדער אָרט רופט די תּוֹרָה די היטלן פון די כהנים מִגְבָּעוֹת, אונ דר תַּרְגּוּם טייטשט אויף „מִגְבָּעוֹת" כּוֹבָעִין, הויכע היטלען: וְאַבְנֵט. זאָגט רש״י (הִיא חֲגוֹרָה עַל הַכְּתוֹנֶת) דר אבנט איז געוועזן אַגארטל אַרום צו גארטלען אויף די העמד (וְהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה עַל הַמְּעִיל) דער גארטל פון אֵפוד איז געוועזן אַגארטל אויף דעם מעיל, אויבער־העמד (כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן) ווי מיר געפינען ווען מען הט זיי אנגעטהן די קליידר זאָגט דר פסוק (וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכְּתוֹנֶת) משה הט געגעבן אויף אהרן די אונטערשטע העמד (וַיַּחְגּוֹר אוֹתוֹ בָּאַבְנֵט) אונ הט אים אַרומגעגארטלט מיט אַגארטל (וַיַּלְבֵּשׁ אוֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל) אונ ער האט אים בעקלייד מיט דעם מעיל, אויבער העמד (וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד) אונ ער הט געגעבן אויף אים דעם אֵפוד ואוג האט אים ארומגעגארטלט מיט דעם גארטל פון אֵפוד: וּבִגְדֵי קוֹדֶשׁ. זאָגט רש״י דריבר רופט מען די קליידער הייליגע וויל (מִתְּרוּמָה הַמְקוּדֶּשֶׁת לִשְׁמִי יַעֲשֶׂה אוֹתָם) מען האט זיי געמאכט פון די זאכען וואס זענען אפגעשיידט אונ געהייליגט געווארן צו מיין נאמען: (ה) וְהֵם יִקְחוּ. זיי זאלען געמען (אוֹתָם חַכְמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים) די קלוגע מענטשן וואס וועלן מאכן די קליידר (יְקַבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֶת הַבְּגָדִים) זאלען נעמען די גאלד אונ די תכלת פון די מענטשען וואס וועלן ברייגגן נדבות די גאלד אונ תכלת, אונ זיי זאלן מאכן די קליידר פון די גאלד אונ תכלת: (ו) וְעָשׂוּ אֶת הָאֵפוֹד. זאָגט רש״י (אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת) אויב איך וועל קומען לערנען מיט דעם סדר פון דיא פסוקים ווי אזוי דער אֵפוד אונ דער חשן זענען געמאכט געווארן (הֲרֵי פֵּירוּשָׁן פְּרָקִים) וועט זיין דם לערנונג שטיקלכווייז נאוף יעדער פסוק אביסול (וְיִשְׁגֶּה הַקּוֹרֵא בְּצֵירוּפָן) דר ווס וועט וועלען וויסען ווי דער אֵפוד אונ חשן זענען

שפתי חכמים

א : ש דעת רש״י בזה שלא תפרש מלכפת מה שקורין בל״א הויבן שהוא שוכב על הראש שלזה אין לו כיפה אלא מלכפת דקרא כעין כובע שהוא קשה ויש בחללו כיפה : ק פי׳ שהמגבעות של כהנים הדיוטים ג״כ מלכפת הם כדאיתא בפ׳ הממונה נטל מלכפת של אחד מהן הרי שהמלכפת קורין להם מגבעות גבי כהנים הדיוטים ובא מלכפת במקום מגבעות ומאחר שהמגבעות מתרגמינן כובעים למדנו שהמלכפת כמין כובעים הן ופעם נקראת מלכפת ע״ש שלופף ראשו כלניף ופעם מגבעות על שם שמכסה ראשו ככובע רא״ם : ר דקשה דבגדי קדש משמע דמשעת עשייתן הן קדש והא לא הוו קדש אלא לאחר לבישתן שהרי לשם אהרן ובניו נעשו ומתרץ מתרומה וכו׳ : ש פי׳ כנוי והם לא ישוב על אהרן ובניו הסמוכים לו אלא על חכמי לב האמור למעלה ומפני שמלת יקחו המורה על קנין אינו נופל על האומנים כי הם אינם עושים אלא מלאכתן הוצרך לפרש שהלקיחה הוא ל׳ קבלה שיקבלו מהם לעשות הבגדים ומפני שאין מקבל בלתי נותן

פירוש לתורת אלהים

וְאַבְנֵט אונ אַגַרטל וְעָשׂוּ אונ זיי זאלן מאכן בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הייליגע קליידער לְאַהֲרֹן אָחִיךָ צוא דיין ברודער אהרן וּלְבָנָיו אונ צו זייגע זין לְכַהֲנוֹ לִי זיי זאלן דינען צו מיר: (ה) וְהֵם אונ זייא דיא חֲכָמִים יִקְחוּ זאלן נעמן פון דיא מענשן ווס האבן גשענקט צום משכן אֶת הַזָּהָב דאס גאלד וְאֶת הַתְּכֵלֶת אונ דם בלאָע וואל וְאֶת הָאַרְגָּמָן אונ דאס פערפל וואל וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי אונ דעם רוטען פאדעם וְאֶת הַשֵּׁשׁ אונ דם ליינן: (ו) וְעָשׂוּ אונ זיי זאלן

משלים על התורה

איז געוועזן מיט בייזקייט אונ מיט שאנדע, אמאהל האט געטראפן די מענטשן פון שטאט האבן גיטאהן אגרויסע זינד געגין דעם גביר אונ האבן געדארפט האבען אגרויסע טובה פון גביר, זיי האבן אבער ניט געקענט קומען צום גביר, ערשטענס האבן די קנעכט קיין מענטש אריינגילאזן אפילו אין הויף אוך ניט, צווייטענס איז דר גביר געוועזן פון אפרעמדע לאנד אונ הט גערעט איין אנדער שפראכע ווס די מענטשן פון שטאט האבן די שפראכע ניט גיקענט, דם דריטע האבן זיי דאך געזינדיגט צום גביר, וויא אזוי וועט דר גביר זיי שיינקן זייער זינד אונ נאך טאהן טובות אויף ווייטער, האבן זיי געזאגט מיר וועלן גיין צו ראובן, אים לאזט מען אריין גיין צום גביר, ער קען ריידען מיט דעם גביר, דער גביר הט אים ליב, ער וועט בעטין פון אונזערטוועגן וועט דר גביר שיינקן אונזר זינד, אונ וועט אונז טאהן טובות אויף ווייטער, זיי זענען געגאנגן צו ראובן אונ האבען אים געברייגגט טייערע קליידער אונ ער איז געגאנגן צום גביר אונ דר גביר הט געגעבן צו זיי אלץ ווס זיי האבן געדארפט, פון די צייט אונ ווייטער האבען דיא

מענטשן

בית יהודא

געמאכט געווארן, אונ ער וועט וועלן דס צוזאמן נעמן פון די פסוקים, קען זיין ער זאל האבן אטעות (לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא) דריבער וועל איך שרייבען צוזאמען בזונדער ווי אזו דר אפוד מיט דעם חשן זענען גמאכט געווארן (למען ירוץ קורא בו) דער וואס וועט לייענן צוזאמן מיט איין מאל וועט ער קענן גרינג פאר שטיין ווי אזו דר אפוד אונ דער חשן זענען געמאכט געווארען (ואחר כך אפרש על סדר המקראות) נאכדעם וועל איך נאך אמאל שרייבן אויף דעם סדר פון די פסוקים ווי אזו דר אפוד מיט דעם חשן זענען געמאכט געווארן. זאגט רש"י (האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים) דער אפוד איז געווען געמאכט ווי דער פארטוך פון די ווייבער וואס רייטען אויף פערד (וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו) אונ ער הט דעם פארטוך אנגעטאן אויף אינטען געגן הארץ (למטה מאציליו) אונטער די העלינבויגינס פון די הענט (רחבו כמדת רוחב גבו של אדם ויותר) די ברייט פון דעם פארטוך איז געוועזן וויא די ברייט פון די פלייצעם פון כהן, אונ אביסעל ברייטער (ומגיע עד עקביו) אונ ער איז געווען לאנג ביז צום טריט (והחשב מחובר בראשו על פני רחבו) דר גארטיל איז געווען בהעפט צום פארטוך אויבן איבער די ברייט פון פארטוך (ולא במחט) דר גארטיל איז ניט געווען געמאכט בעזונדר אונ צוגעניית מיט אנאדיל (אלא מעשה אורג) נאר ער איז געווען געוועבט צוזאמען מיט דעם פארטוך (ומאריך לכאן ולכאן) דער גארטיל איז געווען לייגער פון די ברייט פון פארטוך אין דעם זייט פארטוך אונ אין דעם זייט פארטוך (כדי להקיף ולהגיר בו) דער כהן זאל קענען דעם גארטיל ארומנעמען ארום זיך אונ זיך צו גארטלען מיט אים (והכתפות מחוברות בחשב) די בענדער וואס דר כהן הט זייא גענומן אויף זיינע אקסלין זענען געווען בהעפט צום גארטיל (אחד לימין ואחד לשמאל) איין באנד איז געווען ביי דיא רעכטע זייט אונ איין באנד איז געווען ביי דיא לינקע זייט (מרוחקות זו מזו שיעור הבדלת כתפים מאחורי הכהן) די בענדער זענען געווען וויט אפגערוקט איינר פון אנדערין ווי וויט עס איז געווען ביי דעם כהן פון אינטען איין אקסיל פון אנדרין (לשני קצות רחבו של סינר) די אקסיל בענדר זענען געווען ביי דיא צוויי עקין ברייט פון פארטוך (וכשזוקפן עומדות לו על שתי כתפיו) אונ אז דר כהן הט אויפגעהובן די צוויי בענדר אין דערהייך זענען זיי געלעגן אויף זיינע צוויי אקסלען (והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד) די בענדר זענען געווען וויא צוויי פאסין, זיי זענען געווען געמאכט פון דעם זעלביגן מין וואס דר אפוד איז געווען געמאכט (ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן) די בענדער זענען געווען לאנג מען זאל זיי ארוף נעמן אויף די אקסלן נעבען האלדז איינעם אויף דעם אקסיל אונ איינעם אויף דעם אנדרן אקסיל (ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט) די בענדער ווערען אראפגילאזען אויף פארנט אביסעל נידעריגער פון דיא אקסלען (ואבני השהם קבועות בהם) אין די בענדער אויף די אקסלן זענען געווען דיא צוויי שטיינער בריליאנטין שהם (אחת על כתף ימין) איין שטיין איז געווען אויף דעם רעכטין אקסיל (ואחת על כתף שמאל) אונ איין שטיין איז געווען אויף דעם לינקען אקסיל (והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו) ביי די עקין פון דיא בענדר וואס זענען פארונט פר די אקסלן זענען געווען געמאכט קעסטליך ופיר קאנטיגע רינגען (ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחשן) אונ צווייא גאלדענע שנירלאך זענען געווען אריין געשטעקט אין דיא צווייא רינגען וואס אין חשן (בשני קצות רחבו העליון) די רינגען זענען געווען אין דיא אויבערשטע צוויי עקין פון די ברייט פון חשן (אחת לימין ואחת לשמאל) איין רינג איז געווען אין דיא רעכטע זייט פון חשן אונ איין רינג איז געווען אין דיא לינקע זייט פון חשן (ושני ראשי השרשרות תקועים במשבצות לימין) צוויי עקין פון איין שנירל וואס אין דעם רעכטין רינג פון חשן הט מען אריינגשטעקט אין דעם קעסטילע וואס איז בייא דעם רעכטין אקסיל באנד (וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשבצות שבכתף שמאל) אונ די צוויי עקין פון אנדרין שנירול וואס איז אין דעם לינקען רינג פון חשן הט מען אריינגשטעקט אין דעם קעסטילע וואס איז ביי דעם לינקן אקסיל באנד (נמצא החשן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו) איז דר חשן געהאנגען אויף די הארץ פון כהן פארונט אונ איז געווען פארבונדין מיט די שנירלאך פון די רינגען צו די קעסטליך וואס זענען געווען ביי די אקסיל בענדער פון אפוד (ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו) נאך צוויי רינגן זענען געווען אין דיא צוויי עקין פון חשן אונטען (וכנגדם) געגין די צוויי רינגן זענען געווען (שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה) צוויי רינגן ביי די צוויי אקסיל בענדער פון אפוד אונטן (בראשו התחתון המחובר בחשב) בייא דעם אונטערשטין עק וואו ער איז בהעפט צום גארטיל (וטבעות החשן אל מול טבעות האפוד

רש"י

בלרופן לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען ירוץ הקורא בו ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאציליו רחבו כמדת רוחב גבו של אדם ויותר ומגיע עד עקביו והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולהגור בו והכתפות מחוברות בחשב אחת לימין ואחת לשמאל מרוחקות זו מזו שיעור הבדלת כתפים מאחורי הכהן לשני קצות רחבו של סינר וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט ואבני השהם קבועות בהם אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל והמשבצות נתונות בראשיהם לפני ה' כתפיו ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחושן בשני קצות רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל ושני ראשי השרשרות תקועין במשבצות לימין וכן שני ראשי א השרשרו' השמאלית תקועין במשבצות שבכתף שמאל נמצא החושן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו. ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון המחובר בחשב טבעות החושן אל מול טבעות

שפתי חכמים

הנותן לו הוסיף מן המתנדבים את הזהב וכו' : ת פי' המשבצות היו נתונות בכתפות במקום שהיו קבועות אבני השהם: א פי' הן העבותות הזהב ובשתוחבן בטבעות נמצא שיש לכל אחד שני ראשין והוא כפול במשבצות האפוד פי' במשבצות שבכתפות לפי שכל מה שמחובר

משלים על התורה

מענטשן פון שטאט געגעבן כבוד צו ראובן אונ האבן אים געמאכט טייערע קליידר ווי דר גביר הט אויף זיי געבאטען. דס זעלביגע איז דא געווען, וויא משה האט גיהערט פון הקב"ה מען זאל מאכן צו אהרן אזעלכע טייערע קליידער, מיט אזו פיל טייערע בריליאנטין, אונ אז דיא קליידונג מיט די בריליאנטין זאלן געבן די יודן, טאמער וועלן דיא יודן ניט וועלן געבן, זיי וועלן זאגן זאל הקב"ה אליין אים דס אלץ געבן, אונ ווען אפילו זיי וועלן דס אלץ געבען, טאמער וועלן זיי דס געבן מיט בייזקייט אונ מיט שאנדע וועט דאך זיין ברודר אהרן פארשעמט ווערין, דריבר האט הקב"ה געזאגט צו משה דו זאלסט זאגן די יודן בגדי קודש הם, די קליידר זענען היליגע, מיט די קליידר וועט אהרן

צבע זהורי ובוץ שזיר עובד אמן: ז תרתין כתפין מלפפן יהון לה

וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת

בעל הטורים

שלא היו לכבוד ולתפארת. ולא הזכיר לין לפי שלא היה מין בגד: (ו) ושש משזר. בגימטריא שלשים ושנים חוטים וכנגד התורה המתחלת בבי"ת

רשב"ם

נתפרשו: (ז) שתי כתפות וגו'. האפוד עשוי לפי דעתי כמו חצי מלבוש ממתניו של אדם ולמטה ומכסהו בין מלפניו בין מלאחריו. וזהו שכתוב ויחגור אותו בחשב האפד ויאפוד לו בו. שהחשב עשוי כמין אזור עשוי בתוך שפת האפוד בגוף האפוד והכתפות הללו שתיהם חוברות ממש מכל וכל ומכסים את כל הגוף של אדם. ואחריו ממתניו ולמעלה. וזה שכתב פעם שנית וחובר. שמלבד שהיו הכתפות אשה אל אחותה עד כתפי האדם מלמעלה. חוזר ומחבר אותם מלמטה אל האפוד. והחשן לפניו על לבו זרת ארכו וזרת רחבו מחובר למעלה בכתפות ומלמטה באפוד נמצא הכל מלבוש אחד. תמצא כל גוף הכהן מכוסה באפוד המחובר לחשן ולכתפות האפוד. שאם לא היו חוברות הכתפות יחד אלא באו שתים רצועות עולות על צוארו ומתחברות לשרשרות החשן מלפניו. א"כ כשהכהן עסוק בעבודה וכופף את צוארו למטה יהיו נופלות

רש"י

האפוד שוכבים זה על ב זה ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד ולא יהא נד ונבדל הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר. חמשת מינים הללו שזורין בכל חוט וחוט היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקים וקוצצין פתילים מהם וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן וכן בתולעת שני וכן בשש שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד וא' ואח"כ שוזר את כולם כאחד נמצא חוטן כפול כ"ח וכן מפורש במס' יומא ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות (את פתילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו'. למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חושב. כבר פירשתי שהיא אריגת שתי קירות שאין צורות שני עבריה דומות זו לזו: (ז) שתי כתפות וגו'. הסינר מלמטה וחשב האפוד היא החגורה ולמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים ומגבו של כהן היו מחוברות

בית יהודא

שוכבים זה על זה) די אונטערשטע רינגען פון חשן זענען גיוועען געגין די אונטערשטע רינגען וואס זענען גיוועען אין די אקסיל בענדער פון אפוד זיי זענען גיוועען נאנט איינע צו די אנדרע (ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן) אונ מען האט אריינגעשטעקט אפאדים תכלת אין די ביידע רינגען, אין דעם רינג פון אפוד אונ אין דעם רינג פון חשן אונ מיט דעם פאדים האט מען בהעפט ביידע צוזאמען דעם חשן מיט דעם אפוד (שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד) דיא אונטערשטע זייט פון חשן זאל זיין בהעפט צום גארטיל פון אפוד (ולא יהא נד ונבדל הולך וחוזר) דר חשן זאל זיך ניט שאקלען אונ זאל ניט זיין אפגעשיידט פון הארצין אונ זאל ניט גיין הין אונ צוריק, צום הארצן אונ פון הארצן: זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר]. זאגט רש"י (חמשה מינים הללו שזורין בכל חוט וחוט) יעדער פאדים איז גיוועען גיפלאכטען פון דיא פינף מינים צוזאמען (היו מרדדין את הזהב כמין טסין דקין) מען האט אויסגעשפרייט דיא גאלד אונ אויסגעקלאפט זיי זענען גיווארען ווי דינגע בלעכען (וקוצצין פתילים מהם) פון די בלעכין האט מען געשניטען פעדים (וטווין אותן) אונ מען האט זייא געשפונען (חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת) איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים תכלת (וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן) איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים ארגמן (וכן בתולעת שני) אונ אזוי איז געוועען ביי תולעת שני, מען האט גענומען איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים תולעת שני (וכן בשש) אונ אזוי איז געוועען ביי שש, מען הט גענומען איין פאדים גאלד מיט זעקס פעדים שש ולייגען (שכל המינים חוטן כפול ששה) וואָרום דיא אלע מינים איז יעדער מין געוועען זעקס פעדים (וחוט של זהב עם כל אחד ואחד) אונ צו יעדער מין האט מען צו געגעבן איין פאדים גאלד (ואחר כך שוזר את כולם כאחד) נאכדעם הט מען געפלאכטען אלע פעדים צוזאמען (נמצא חוטן כפול כ"ח) איז יעדער פאדים געוועען געפלאכטען אכט אונ צוואנציג פעדים צוזאמען (וכן מפורש במסכת יומא) אונ אזוי שטייט אין דיא גמרא יומא (ולמד מן המקרא הזה) דיא גמרא לערונט פון דעם פסוק (וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת ובתוך הארגמן) מען הט אויסגעשפרייט די גאלדענע בלעכן אונ מען האט פון זיי געשניטען פעדים אונ די גאלדענע פעדים האט מען איינגעפלאכטען איין פאדים גאלד אין די פעדים תכלת אונ איין פאדים גאלד אין די פעדים ארגמן אונ איין פאדים גאלד אין די פעדים תולעת שני אונ איין פאדים גאלד אין דיא פעדים שש (למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין) פון דעם פסוק לערנען מיר אז אפאדים גאלד איז געוועען איינגעפלאכטען צוזאמען מיט יעדער מין: ומעשה חשב]. זאגט רש"י (כבר פירשתי שהוא אריגת שתי קירות) איך האב שון געשריבען וואו עס שטייט "מעשה חשב" איז דיא זאך געוועבט געווארן צווייא ווענט ודאס הייסט טאפיל געוועבט, טאפיל די גרעב (שאין צורת שני עבריה דומות זו לזו) די צורות פון ביידע זייטען זענען ניט גלייך איינע צו די צווייטע, אויף איין זייט קען זיין אצורה פון אלייב, געגען די צורה אויף דיא אנדערע זייט איז אצורה פון אאדלער: (ז) [שתי כתפות וגו']. זאגט רש"י (הסינר מלמטה וחשב האפוד היא החגורה) דער פארטוך ודס איז דר אפוד] איז געוועען אונטען, דר חשב דאס איז דער גארטיל (וצמודה לו מלמעלה) דער גארטול איז געוועען בהעפט צום פארטוך אויבען אויף דעם פארטוך (דוגמת סינר הנשים) ווי דר פארטוך פון די נוייבער (ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות) צוא דעם גארטול זענען

שפתי חכמים

לאפוד קרוי אפוד והכתפות גם הם מחוברין לחשב האפוד: ב פי' הטבעות שבכתפות היו לצד חוץ והטבעות שבחשן היו לצד פנים

פירוש לתורת אלהים

מאכען את האפוד דעם אפוד זהב פון גאלד תכלת וגו' מעשה חושב מיינסטער שאפט: (ז) שתי צווייא כתפות משזר די אלי פינף מינים זאלען זיין צוא נוף גדרייט אקסיל בענדער חוברות בהעפט יהיה זאל זיין לו צום

משלים על התורה

אריינקומען פר הקב"ה צו פארגעבען די זינד פון די יודען, אונ די קלײדער אליין זענען דיא פארגעבערס פון די זינד, ווי די גמרא זאגט אונ רעכונט יעדר קלייד אויף וועלכע זינד זיא איז מכפר, אונ ווען אהרן וועט קומען אין משכן אנגעטאהן די קליידער אונ וועט בעטען פר דיא יודען וועט הקב"ה זיי מוחל זיין אלע זינד אונ וועט זיי געבן טובות וברכות, אז דוא וועסט אזו זאגען צו די יודען וועלען דיא קליידער געגעבען ווערן צו אהרן לכבוד ולתפארת:

ז וְהָיָה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ

אונקלוס: עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וְיִתְלָפַף׃ ח וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹהִי כְּעוֹבָדוֹהִי מִנֵּהּ יְהֵי דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃ ט וְתִסַּב יָת תַּרְתֵּין אַבְנֵי בוּרְלָא וְתִגְלוֹף עֲלֵיהֶן

רשב"ם

הכתפות ומתפרדות. והחשן נופל: אל שני קצותיו. שמחוברין לאחריו של כהן. קצות האפוד העליונות מעל החשב: (ח) וחשב אפודתו. שבחשב היה

בעל הטורים

ומסיימת בלמ"ד: (ז) אל שני. ג' הכא והידך לך לאות אשר יבא אל שני בניך בעלי. ויאמר שני ככרים וגו' ויתן אל שני נעריו בנעמן. בני עלי היו מבזין הכהונה שנאמר בה אל שני לכך נענשו ונהרגו אבל נעמן היה מכבדה שביקש אדמה לעשות מזבח נתקרב תחת כנפי השכינה ומבני בניו למדו תורה ברבים: (ט) שתי אבני שהם. כנגד ב' לוחות שם במילוי שי"ן ה"י מ"ם בגימטריא הלוחות:

בית יהודא

געווען באהעפט צוויי שטיקער (כמין שתי רצועות רחבות) זוי צוויי ברייטע פאסען, די פאסען זענען געלעגן (כנגבו של כהן) אויף די פלייצע פון כהן (אחת כנגד כל כתף וכתף) גענגען יעדער אקסיל איז געווען א פאס, איין פאס צום רעכטין אקסיל אונ איין פאס צום לינקן אקסיל (וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה) ער האט דיא פאסען געלייגט אויף זיינע ביידע אקסלען ביז זיי האבן זיך אראפ געלאזען אויף דעם פארונט געגן די ברוסט (ועל ידי חבורן לטבעות החשן) אונ ווייל זיי זענען געווען באהעפט צו די רינגען פון חשן (נאחזין לפניו כנגד לבו) האבן זיי זיך געהאלטן פארונט געגן הארץ (שאין נופלות) אונ זענען ניט צוריק אראפגעפאלען (כמו שמפורש בענין) ווי עס שטייט אין דיא פסוקים (והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו) דיא בענדער זענען געווען אויפגעהויבען אונ זענען געגאנגען אויף דיא אקסלען (ושתי אבני שהם קבועות בהן אחת לכל אחת) אונ צוויי שטיינער ובריליאנטען וואס הייסען שהם זענען געווען אריינגעזעצט אין די בענדער, איין שטיין אין יעדער באנד:

רש"י

החשב שתי התיכות כמין שתי רצועות רחבות אחת כנגד כל כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלות כמו שמפורש בענין והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו ושתי אבני שהם קבועות בהן אחת בכל אחת: **אל שני קצותיו**. אל רחבו של אפוד שלא הי' רחבו אלא כנגד גבו של כהן וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קודי"ש שנא' (יחזקאל מד) לא יחגרו ביזע אין חוגרין במקום זיעה לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם אלא כנגד אציליהם: **וחבר**. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב ולא יארגם עמו אלא אורגם לבד ואח"כ מחברם: (ח) **וחשב אפודתו**. והגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו: **אשר עליו**. למעלה בשפת הסינר היא החגורה: **במעשהו**. כאריגת הסינר מעשה חושב ומחמשת מינים כך אריגת החשב מעשה חושב ומחמשת המינים: **ממנו יהיה**. עמו יהיה ארוג ולא יארגנו לבד

ואל שני קצותיו. די בענדער זענען געווען אויף די צוויי עקן ביי די ברייט פון אפוד (אל רחבו של אפוד) (שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן) דיא ברייט פון אפוד איז נאר געווען געגן די ברייט פון דעם כהנ'ס פלייצע (וגבהו עד כנגד האצילים) די הייך פון אפוד זענען געווען ביז צו דיא עלינבויגען פון דיא הענט (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (לא יחגרו ביזע) מען מיינט (אין חוגרין במקום זיעה) מען זאל ניט גארטלען דעם גארטיל פון אפוד אויף דעם ארט וואס מען שוויצט (לא למעלה מאציליהם) ניט העכער פון די עלינבויגען (ולא למטה ממתניהם) ניט נידעריגער פון די לענדען (אלא כנגד אציליהם) נאר געגן די עלינבויגן: וחברו. (האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד) מען זאל באהעפטן דעם אפוד מיט די צוויי אקסיל בענדער פון אפוד (יחבר אותם במחט למטה בחשב) די צוויי בענדער זאל ער צונייען מיט א נאדיל אונטן צום גארטיל פון אפוד (ולא יארגם עמו) ער זאל ניט וועבען די בענדער צוזאמען מיט דעם גארטיל פון אפוד (אלא אורגם לבד) נאר ער וועבט דיא בענדער בעזונדער (ואחר כך מחברם) נאכדעם באהעפט ער דיא בענדער צום גארטיל מיט דעם צונייען: (ח) וחשב אפדתו. מיינט מען (והגור שעל ידו הוא מאפדהו ומתקנהו לכהן ומקשטו) דער גארטיל פון אפוד, מיט דעם גארטיל האלט זיך דער אפוד אויף דעם כהן אונ ער בעשיינט דעם כהן מיט דעם צירונג פון אפוד: אשר עליו. וואס איז אויף אים (למעלה בשפת הסינר) אויבען אויף דעם ברעג פארטוך (היא החגורה) דס איז דער גארטיל: כמעשהו. זאגט רש"י (כאריגת הסינר) ווי דער פארטוך איז געוועבט (מעשה חושב) מיט טאפעלע בילדער (ומחמשת מינים) אונ מיט פינף ערליי פעדים (כך אריגת החשב) אזוי איז געווען געוועבט דר גארטיל (מעשה חושב) מיט טאפעלע בילדער (ומחמשת מינים) אונ מיט פינף ערלייא פעדים: וממנו יהיה. זאגט רש"י (עמו יהיה ארוג) דר גארטיל זאל זיין געוועבט מיט דעם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) ופתחת עליהם. ולקמן כתיב והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל וגו' א"כ קשו קראי אהדדי אלא מלמד שלא היו האותיות בולטות כי אם שקועות בתוך האבנים ונמצא בולטות מבפנים למעלה מן השמות הילך והילך מן האותיות

פירוש לתורת אלהים

אפוד אל שני קצותיו צו זייני ביידי עקין פון דר ברייט וחובר מען זאל בהעפטן מען זאל אום וועבן די אקסל בענדער באזונדער אונ מען זאל זייא צוא נייען צום אפוד אין די עקן פון דר ברייט: (ח) וחשב אונ דער גארטיל אפדתו פון דעם אפוד אשר עליו וואס אויף אים כמעשהו אזו ווי זיין ארבייט ממנו יהיה פון אים זאל ער זיין ער זאל געוועבט ווערן מיטן אפוד אין איינם: (ט) ולקחת אונ דו זאלסט נעמן את שתי דיא צוויי אבני די שטיינר שהם ופתחת אונ דו זאלסט אום קריצען עליהם אויף זיי כלומר אויף די שטיינר שמות דיא נעמן

עליהם שמות בני ישראל: י ששה משמתם על האבן האחת ואת־שמות הששה הנותרים על־האבן השנית כתולדתם: יא מעשה חרש אבן פתוחי חתם תפתח את־שתי האבנים על־שמת בני ישראל

שמהת בני ישראל: י שתא משמהתהון על אבנא חדא וית שמהת שתא דאשתארו על אבנא תניתא כתולדתהון: יא עובד אמן אבן טבא כתב מפרש כגלף דעזקא תגלוף ית תרתין אבניא על שמהת בני ישראל

תו"א ששה משמותם סוטה לו: כתולדתם שם: פתוחי חותם שם מח:

בעל הטורים

(י) ששה משמותם על. ר"ת שמע שאמרו שמע ישראל וגו':

רשב"ם

חוגרו ומחברו. כדכתיב ויחגור אותו בחשב האפוד ויאפוד לו בו: (יא) מעשה חרש אבן. דבוק הוא לכך הרי"ש פתח חרש של אבן. אומן לפתח. ומשכל דגש הוא כמו גנב לכן החי"ת קמוצה ולא חטופה: פתוחי חותם. כעין פתוחי אותיות של חותמות שעושים בטבעות:

רש"י

ויחברנו: (י) כתולדותם. כסדר שנולדו ג ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי על האחת ועל השניה גד ואשר יששכר זבולן יוסף ובנימין מלא שכן הוא כתוב במקום תולדתו כ"ה אותיות בכל אחת ואחת: (יא) מעשה חרש אבן. מעשה אומן של ד אבנים. חרש זה דבוק הוא לתיבה שלאחריו ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו וכן (ישעיה מד) חרש עצים נטה קו חרש של עצים וכן (שם יב) חרש ברזל מעצד כל אלה דבוקים ופתוחים: פתוחי חותם. כתרגומו כתב מפרש ה כגלף דעזקא חרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי טבעות שהם להתום אגרות כתב ניכר ומפורש: על שמות.

בית יהודא

פארטוך צוזאמן (ולא יארגנו לבד ויחברנו) אונ ער זאל ניט ווערען דעם גארטיל בעזונדער אונ צוגייען צום פארטוך: (י) (כתולדותם). זאגט רש"י (כסדר שנולדו) ווי זיי זענען געבארען געווארען ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי (על האחת) זאל זיין אויפגעשריבען אויף איין שטיין (ועל השניה) אויף דעם אנדערן שטיין זאל זיין געשריבען גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין (מלא) פוהל, דר ווארט בנימין זאל זיין געשריבען מיט צוויי יודן (שכן הוא כתוב במקום תולדתו) וואו עס שטייט געשריבען זיין געבארען ווערען איז ער אויך געשריבען מיט צוויי יודען (חמשה ועשרים אותיות בכל אחת ואחת) אויף דעם שטיין פון די רעכטע זייט איז געשריבען פינף אונ צוואנציג אותיות אונ אויף דעם שטיין פון דיא לינקע זייט פינף אונ צוואנציג אותיות: (יא) (מעשה חרש אבן). מען מיינט (מעשה אומן של אבנים) דיא בעמען זען געקריצט אונ געגראווירט געווארען אין די ברילאנטען, פון א מייסטער וואס קען גוט גראווירען, זאגט רש"י (חרש זה דבוק הוא לתיבה שלאחריו) דער ווארט "חרש" איז באהעפט צו דעם ווארט וואס שטייט נאכדעם, צום ווארט "אבן", מיר זאלן טייטשען חרש־אבן, אשטיין־מייסטער, אשטיין גראווירער (ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו) דריבער שטייט אין ענדע ווארט "אפתח", חרש, אונ עס שטייט ניט חרש (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (חרש עצים נטה קו) מיינט מען אויך (חרש של עצים) דר האלץ מייסטער, דער סטאליאר (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (חרש ברזל מעצד) דר אייזען מייסטער (כל אלה) די אלע ווערטער "חרש" זענען (דבוקים) בהעפט צום אנדערן ווארט (ופתוחים) אונ זענען מיט פתחין: (פתוחי חותם). (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (כתב מפרש כגלף דעזקא) אדייטליכע אויסקריצונג, מען זאל קענען לייענען, וויא מען קריצט וגראווירט אחתימה אויף אפינגערינג (חרוצות האותיות בתוכן) דיא אותיות זענען גיווען איינגעשניטען אין די ברילאנטין (כמו שחורצין חותמי טבעות) ווי עס ווערען איינגעשניטען די חתימות פון די פינגערליך (שהם לחתום אגרות) וואס זענען געמאכט צו חתמנען מיט זייא בריף (כתב ניכר ומפורש) עס זאל זיין גראווירט צו דערקענען צום לייענען: (על שמות). (כמו בשמות), על

דעת זקנים מבעלי התוספות

לפי זה תמצא השמות על האבנים והאבנים על השמות: (י) כתולדותם. פרש"י כסדר [שנולדו]. אודם לראובן פטדה לשמעון וכן כלם. ואין זה נראה לר"ת שהרי לסדר לידתן לא יהי' לשם לדן כי דן הוא בן חמישי ליעקב ובספר יהושע ויקראו שם העיר לשם על שם דן אביהם. ונראה לפרש דבסדר תולדותם כסדר לידת האמהות כל בני לאה תחלה ובני בלהה אחריהן ובני זלפה אחריהן ואחר בני רחל ואז תמצא לשם לדן וישפה לבנימין כמו שייסד הפייט בקרובץ של פורים גלף מישפה תבנית ובסוטה מצאתי דמסיק בענין אחר דמסיק בפ' ואלו נאמרין אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן פי' בהר

שפתי חכמים

ואח"כ מרכסן פי' נחבר בפתיל תכלת כדי שלא יהא נד ונבדל: ג תקן בזה שלא תפרש כתולדותם מי שהעמיד תולדות תחלה או כמספרם ככל תולדות שבמקרא לכן פי' כסדר שנולדו והוא פי' כתולדותם כהולדם: ד תקן בזה שחרש הוא סמוך לאבן שפירושו אומן של אבן ולא אמר של אבנים במקום של אבן להורות שמלת אבן הוא שם המין לא של אבן אחת כי האומן לא נקרא אומן בעבור אבן אחת: ה ופי' כגלף כחקיקה. ופי' עזקא טבעת והודיענו בזה שפירושו

פירוש לתורת אלהים

בני ישראל דס מיינט מען דיא שבטים: (י) ששה ועקס משמותם פון זייערי נעמען על האבן האחת אויף איין שטיין ואת שמות אונ די נעמען הששה די זעקס הנותרים וואס זיי וועלן בלייבען על האבן השנית אויף דעם אנדערן שטיין כתולדתם אזו וויא זייא זענען געבורען גווארען אזו זאל ער אוים קריצען כסדר ראובן שמעון וכו': (יא) מעשה דאס זאל מאכין חרש אבן אשטיין קריצער פתוחי אוס געקריצט חותם אזוי ווי מען מאכט אותיות אוף אחתימה תפתח זאלסטו אוים קריצען את שתי האבנים די צוויי שטיינער על שמות בני ישראל אוף דיא שטיינער זאלן זיין אוים גיקריצט דיא נעמען פון דיא שבטים מוסבות ארום גרינגלט משבצות זהב געקעטעלט

מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃
ס שני יג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב׃
יד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת

מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן דִּדְהַב
תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ יב וּתְשַׁוֵּי
יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל
כִּתְפֵי אֵפוֹדָא אַבְנֵי
דָכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָתְהוֹן
קֳדָם יְיָ עַל תַּרְתֵּין כִּתְפוֹהִי
לְדָכְרָנָא׃ יג וְתַעְבֵּד
מְרַמְּצָן דִּדְהָב׃ יד וְתַרְתֵּין
תִּכִּין דְּהַב דְּכֵי מְתַחְמָן

תו"א ועשית יומא עח:

רשב"ם

(יב) על כתפות האפוד. כתפות האפוד באים עד צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו ושם קבועים שתי אבנים בראשי הכתפות ויש בהן שרשרות שמגיעות עד החשן שכנגד לבו והוא תלוי בהן: אבני זכרון. כמו שמפרש לפנינו אצל ציץ שכתוב בו קודש לה': (יג) ועשית משבצות זהב (טהור). כעין טס של זהב שיש גומות באמצעיתו להכנים בו ראשי השרשרות לחתיכה אחת גסה שדומה לגבול ולסוף כעין גומין שעושין בראשי החגורות של משי כדי שתכנס במשבצות:

בעל הטורים

(יב) שמותם. ב' במסו' דין ואידך ואלה שמותם במרגלים מלמד שהיו

בית יהודא

שמות מיינט מען ניט מען זאל גראווירען אויף די נעמען, נאר מען מיינט מען זאל גראווירען מיט נעמען: (מסבת משבצות). מען מיינט (מוקפות האבנים במשבצות זהב) ארום די בריליאנטין זענען געווען גאלדענע קעסטליך (שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא למדת האבן) מען האט געמאכט אין דעם גאלד אזוי ווי א ספיר קאנטיגע גריבעל וויא די מאס פון בריליאנט איבערוויניג זאל קענען זיצען דר שטיין (ומשקעה במשבצות) אונ מען האט אריינגעזעצט דעם בריליאנט אין די קעסטילע (נמצאת המשבצת סובבת את האבן סביב) האט דיא גאלדענע קעסטעלע ארומגערינגעלט דעם בריליאנט ארום אלע זייטען (ומחבר המשבצות בכתפות האפוד) די גאלדענע קעסטליך האט ער בהעפט (אריין געזעצט) אין דיא אקסיל בענדער פון אפוד: (יב) (לזכרון). מיינט מען (שיהא רואה הקב"ה את השבטים כתובים לפניו) ווען הקב"ה וועט זעהן דיא נעמען פון די שבטים זענען געשריבען פאר אים אויף די בריליאנטען (ויזכור צדקתם) וועט ער געדיינקען דעם זכות פון די שבטים צו זייערי קינדער: (יג) (ועשית משבצות). זאגט רש"י (מיעוט משבצות שתים) אז מען זאגט קעסטליך, מיינט מען ניט ווייניגער פון צווייא קעסטליך (ולא פירש לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן) איצט אין דיא פרשה שטייט נאר אביסעל פון די קעסטליך צו וואס מען האט זיי געדארפט (ובפרשת החשן גומר לך פירושן) אונ אין די פרשה פון חשן שטייט שוין אין גאנצין צו וועלכע זאכען מען האט בענוצט דיא קעסטליך: (יד) (שרשרות זהב). מיינט מען (שלשלאות) קייטליך (שנירלאך) גאלדענע: (מגבלות). מיינט מען (לסוף גבול החשן תעשה אותם) דו זאלסט מאכן די שנירלאך אין לעצטען ברעג פון חשן: (מעשה עבות). מען מיינט (מעשה קליעת חוטין) די שנירלאך זאלען זיין גיפלאכטין וויא מען פלעכט

רש"י

כמו ו בשמות: מסבת משבצות. מוקפות האבנים במשבצות זהב ז שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא למדת האבן ומשקעה במשבצות נמצאת המשבצת סובבת את האבן סביב ומחבר המשבצות בכתפות האפוד: (יב) לזכרון. שיהא רואה הקב"ה השבטים כתובים לפניו ח ויזכור צדקתם: (יג) ועשית משבצות. מיעוט משבצות שתים ולא פי' לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן ט ובפרשת החושן גומר לך פירושן: (יד) שרשרת זהב. שלשלאות: מגבלות. לסוף גבול החשן תעשה אותם: מעשה עבות. מעשה

שפתי חכמים

פתוחי הטבעות שבהם נעשו החותמות שהחקיקה אינה אלא על הטבעות ולא על החותם והוסיף כ"ף הדמיון שלא תאמר שתחתום על האבנים פתוחי טבעות החותם ואין הדבר כן אלא הדמיון הוא כתב מפורש היכר האותיות כמו האותיות החרולות בטבעות הם ניכר ומפורש כך האותיות החרולות על שתי האבנים בשמות בנ"י יהיה ניכר ומפורש: ו פי' שתפתח האבנים עם השמות שהרי אין האבנים חקוקין על השמות: ז פי' כאלו אמר מוסבות המשבצות לא שהאבנים מסבות המשבצות: ח לא שיהא אהרן נושא כדי שיזכור את השם תמיד כי פתוחי השמות הם סבה שיהיו נזכרים ולא שיהיה השם זכור. (נח"י) והא דלא פי' כן על אבני זכרון לבנ"י משום דהתם י"ל דזכרון קאי אאבני אבל הכא כתיב שמותם לפני ה' וגו' לזכרון משמע שפיר שיהא הקב"ה וכו': ט ותוא שיהיו השרשרות תחובות בהן אבל לא פי' שיהיו ראשי השרשרות תחובות במשבצות שעל שתי כתפות האפוד

דעת זקנים מבעלי התוספות

גריזים ובהר עיבל בך חלוקין באבני אפוד כי שתי אבני אפוד היו לו לכהן גדול על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות של י"ב שבטים כתובים עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו דכתיב ששה משמותם וגו'. ואין ראשונה כתולדותם לפי שיהודה מוקדם. ונ"ל דבהם כתיב הנותרים מכלל דהראשונים לא היו כסדר תולדותם. ועוד מסיק התם וחמשים אותיות הוו כ"ה על אבן זו וכ"ה על אבן זו רבי חנינא בן גמליאל אומר לא כדרך שחלוקין כאן חלוקין באפוד אלא כדרך שחלוקין בואלה שמות בני לאה כסדרן בני רחל כסדרן אחד מכאן ואחד מכאן ובני השפחות באמצע אלא מה אני מקיים כתולדותם בשמות שקרא להם אביהן ולא כשמות שקרא להם משה ראובן ולא ראובני וכן כולם דכתולדותם לא קאי אלא אאבני אפוד לא אאבני חשן ולאבן ראשונה דוקא ולא לשנייה כדפרישי' תן

פירוש לתורת אלהים

פון גאלד תעשה אותם זאלסטו מאכין זיי: (יב) ושמת אונ דו זאלסט טאהן את שתי האבנים די צוויי שטיינער על כתפות האפוד אויף די אקסעל בענדער פון אפוד אבני שטיינער זכרון גדעכעניש צו די קינדער ישראל [עיין רש"י]: (יג) ועשית אונ דו זאלסט מאכן משבצות זהב קעסטלך פון גאלד: (יד) ושתי אונ צווייא שרשרות קייטלך זהב טהור ריין גאלד מגבלות אין עק פון דעם חשן תעשה אותם זאלסטו מאכין זייא מעשה עבות גיפלאכטן ונתת

אונ

תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת: ס טו וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: טז רָבוּעַ

אונקלוס

תַּעְבֵּד יָתְהוֹן עוֹבַד גְּדִילוּ וְתִתֵּן יָת תִּכַּיָּא גְּדִילָתָא עַל מְרַמְּצָתָא: טו וְתַעְבֵּד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבַד אֻמָּן כְּעוֹבַד אֵפוֹדָא תַּעְבְּדִנֵּהּ דְּהַבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר תַּעְבֵּד יָתֵהּ: טז מְרַבַּע יְהֵי עִיף זֶרְתָּא

תו"א זעשית חשן יומא עב זבחים פח ערכין טו: כמעשה אפד יומא עב:

בעל הטורים

המרגלים כולם כשרים ומשה בירכם ע"פ השם: (טו) חשן משפט. שמכפר על עוות משפט ומה משפט ביום אף בגלת אורים ותומים ביום. חשן

רשב"ם

(יד) מעשה עבות. לפי שיש שלשלאו' בענין אחר תהובות זו בתוך זו כעין לולאות לכך צריך לפרש שלא היו עשויות [אלא] כעין חבלים שלנו: ונתתה את שרשרות העבותות על המשבצות. ועדיין לא פירש כאן באיזה מקום יקבעום. לפנינו מפ' ששני ראשיהם של שרשרות יתן בטבעות החשן, ושני ראשיהן שנתונים במשבצות יתן בכתפות האפוד אל מול פניו: (טו) חשן משפט. לפי שנותני

רש"י

קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לבורות י אלא כאותן שעושין ב לערדסקאות שקורין איכפינכייר"ש (רוכפאס) (בילה כב): ונתתה את שרשרו'. של עבותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו ולא זה הוא מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעותן ואין תעשה האמור כאן לשון צווי ואין ונתתה האמור כאן ל' צווי אלא ל' עתיד כי בפרשת החשן חוזר ומצוהו על עשייתן ועל קביעותן ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צורך המשבצו' שצוה לעשות עם האפוד וכ' לך זאת לו' לך המשבצות הללו יוזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן תתנם על המשבצות הללו: (טו) חשן משפט. שמכפר על קלקול הדין. ד"א משפט שמברר דבריו והבטחתו ל אמת דריטכמ"ט בלעז (אוזפיהרען) שהמשפט משמש ג' לשונות דברי טענות בעלי הדין וגמר הדין ועונש הדין אם עונש מיתה אם עונש

בית יהודא

פֶּעדִים (וְלֹא מַעֲשֵׂה נְקָבִים וּכְפָלִים) זיי זאָלען ניט זיין גפלאָכטען מיט לעכליך אונ קנייטשין (כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְבוּרוֹת) וויא די פלעכטונג פון די שטריק וואס מען מאכט צו דיא ברוּנענס ארויף צו ציהען דיא עמערס וואסער (אֶלָּא כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְעֶרְדְּסְקָאוֹת) נאר זיי זאָלען זיין גיפלאָכטען ווי די שנירלאך וואס מען פלעגט צו די זעק פארבינדען: וְנָתַתָּ אֶת שַׁרְשְׁרוֹת. דו זאָלסט געבען די שנירלאך (שֶׁל הָעֲבוֹתוֹת הָעֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂה עֲבוֹת) די גיפלאָכטענע, וואס זענען געמאכט ווי גיפלאָכטענע פעדים (עַל מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ) אויף די קעסטליך, זאגט רש"י (וְלֹא זֶה הוּא מְקוֹם צַוָּאַת עֲשִׂיָּתָן שֶׁל הַשַּׁרְשְׁרוֹת) דא איז נאך ניט דער ארט וואס הקב"ה האט גיבאָטען מען זאָל מאכען דיא שנירלאך (וְלֹא צַוָּאַת קְבִיעוּתָן) אונ די ארטער וואו דיא שנירלאך זאָלען זיין האט נאך אויך הקב"ה דא ניט גיבאָטין (וְאֵין תַּעֲשֶׂה הָאָמוּר כַּאן לָשׁוֹן צִוּוּי) אונ וואס דא שטייט „תַּעֲשֶׂה" דו זאָלסט מאכען, איז דאס נאך ניט גיבאָטען פון הקב"ה מען זאָל מאכען (וְאֵין וְנָתַתָּה הָאָמוּר כַּאן לָשׁוֹן צִוּוּי) אונ וואס דא שטייט דו זאָלסט געבען, איז דאס נאך ניט גיבאָטען גיוואָרען פון הקב"ה מען זאָל געבען (אֶלָּא לָשׁוֹן עָתִיד) די תּוֹרָה זאגט נאר וואס עס וועט זיין, מען וועט מאכען די שנירלאך אונ מען וועט זייא געבען אויף דיא קעסטליך (כִּי בְּפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן חוֹזֵר וּמְצַוֵּהוּ עַל עֲשִׂיָּתָן וְעַל קְבִיעוּתָן) ווארום אין די פרשה וואס שטייט ווי מען זאָל מאכען דעם חשן, האט נאך אמאהל הקב"ה גיבאָטין מען זאל מאכען דיא שנירלאך אונ אויף וועלכע ארטער די שנירלאך זאָלען זיין (וְלֹא נִכְתַּב כַּאן) דא האט די תּוֹרָה געשריבען (אֶלָּא לְהוֹדִיעַ מִקְצַת צוֹרֶךְ הַמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת עִם הָאֵפוֹד) נאר וועגין מיר זאָלען אביסעל וויסען צו וואס הקב"ה האט גיבאָטען מען זאָל מאכען די קעסטליך מיט דעם אפוד (וְכָתַב לְךָ זֹאת) הקב"ה האט דיר דאס גשריבען (לוֹמַר לְךָ) דיר צו זאגין (הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ יוּזְקְקוּ לְךָ) דיא קעסטליך וועלען דיר נייטיג זיין (לִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה שַׁרְשְׁרוֹת מוּגְבָּלוֹת עַל הַחֹשֶׁן) ווען דו וועסט מאכען די שנירלאך אויף דעם ברעג חשן (תִּתְּנֵם עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ) וועסטו דיא שנירלאך צו בינדען צו דיא קעסטליך פון אפוד: (טו) וְחֹשֶׁן מִשְׁפָּטוֹ. זאגט רש"י דריבער רופט מען אים חשן משפט (שֶׁמְּכַפֵּר עַל קִלְקוּל הַדִּין) אויב דיינים האבען ניט וויל׳ענדיג געפסקנט פאלש אדין, איז דער חשן מכפר אויף דעם דיין (דָּבָר אַחֵר מִשְׁפָּט) נאך אפירוש איז דריבער רופט מען אים „חשן משפט" (שֶׁמְּבָרֵר דְּבָרָיו וְהַבְטָחָתוֹ אֱמֶת) אויב אדיין האט ניט געקענט וויסען ווי צו פסקנען אדין האט ער גיזאגט די טענות צום כהן גדול אונ דר כהן גדול האט גפרעגט דעם דין ביי הקב"ה אונ הקב"ה האט גענפערט דורך דעם חשן משפט אקלארען אונ ריכטיגען דין, אונ וויא דער חשן האט גיזאגט איז גיווען אמת (שֶׁהַמִּשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת) דר ווארט משפט האט דריי מיינונגען (דִּבְרֵי טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי הַדִּין) וואס טענען די מענטשין וואס קריגין (וּגְמַר הַדִּין) וואס איז דער פסק פון דין (וְעֹנֶשׁ הַדִּין) אונ דר שטראף פון דעם דין (אִם עֹנֶשׁ מִיתָה) אוב מען דארף איינעם שטראפען צום הרגנן (אִם עֹנֶשׁ מַכּוֹת) אדר מען דארף אים שלאגן מלקות

שפתי חכמים

מלמעלה ותהיינה תחובות על טבעות החשן מלמטה. כדי שלא יזח החשן מן האפוד כו' רא"ם: י למלאות מים: כ פי' שקין שקושרין בחבל קטן: ל פי' כל דבר שהיה מסופק בידו אם לעשות אם לא הולך אלל חושן המשפט וכו היו כל האותיות מאל"ף בי"ת והיו

פירוש לתורת אלהים

אונ דו זאָלסט געבען אֶת שַׁרְשְׁרוֹת די קייטעלך הָעֲבֹתֹת דיא גפלאכטענע עַל הַמִּשְׁבְּצֹת אויף דיא קעסטלך: (טו) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאָלסט מאכין חשן אפיר שפאן מִשְׁפָּט גירעכטיקייט מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב מיינסטער שאפט כְּמַעֲשֵׂה אֵפוֹד אזו ווי די ארביט פון דעם אפוד תַּעֲשֶׂנּוּ אזו זאָלסטו דעם חשן אוך מאכען: (טז) רָבוּעַ פיר

יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ׃
יז וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה
טוּרִים אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת
הַטּוּר הָאֶחָד׃ יח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ
סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ יט וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי
לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ כ וְהַטּוּר
הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה
מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם׃

אָרְכֵּהּ וְזַרְתָּא פְּתָיֵהּ׃
יז וְתַשְׁלֵם בֵּהּ אַשְׁלָמוּת
אַבְנָא אַרְבְּעָא סִדְרִין
אֶבֶן טָבָא סִדְרָא
קַדְמָאָה סַמְקָן יַרְקָן
וּבַרְקָן סִדְרָא חַד׃
יח וְסִדְרָא תִּנְיָנָא
אִזְמַרַגְדִּין וְשַׁבְזִיז
וְסַבְהֲלוֹם׃ יט וְסִדְרָא
תְּלִיתָאָה קַנְכִּירֵי טַרְקְיָא
וְעֵין עִגְלָא׃ כ וְסִדְרָא
רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא
וּבוּרְלָא וּפַנְתֵּירֵי מְרַמְּצָן
דִּדְהַב יְהוֹן

תו"א תרשיש ושהם מגילה יג: במלואתם סוטה מח:

רשב"ם

בהם האורים והותמים שמגידים משפט ישראל וצרכיהם כדכתיב ושאל לו במשפט האורים לכן קרוי משפט: (טז) כפול. כעין כיס לפי שנותנים בתוכם האורים והותמים: (יז) ומלאת בו. גומות להושיב בהן האבנים:

בעל הטורים

משפט. בגימ' מכפר (על) הרהור הלב: (יז) ד' טורים. כנגד ד' דגלים וד' אמהות. בכל אבן היה שם אותיות כי שמות שלשה האבות ושבטי ישורון מצטרף עם כל אחד ואחד עד שיהיה ו' אותיות כמו ראובן ו' דאברהם. שמעון ב'. לוי רה"ם. יהודה י' דיצחק. יששכר צ'. זבולון ח'. דן ק' יע"ק מיעקב. נפתלי ב'. גד שבטי. אשר יש"ו. יוסף ר"ן. ובנימין לא היה צריך לירוף כי היה בו ו' אותיות: (כ) ישפה. בגי' בנימין בן יעקב שישפה היה לבנימין:

בית יהודא

(אם עונש ממון) אדער מען דארף אים שטראפן צו בצאהלן געלט (וזה משמש לשון בירור דברים) דר ווארט משפט ווייזט אז דר חשן דערקלערט די זאך ווי דער אמת איז (שמפרש ומברר דבריו) ער רעדט ארום די זאך עס זאל קיין ספק זיין: (במעשה אפוד). דר חשן זאל געמאכט ווערען ווי דר אפוד (מעשה חושב) טאפעלע בילדר (ומחמשת מינין) אונ פון דיא פינף ערליי פעדים וואס דר אפוד איז געמאכט געווארען: (טז) (זרת ארכו וזרת רחבו). אהאלב איל די לייננ פון חשן אונ אהאלב איל די ברייט (כפול ומוטל לו לפניו כנגד לבו) דר חשן איז געוועזן איין איל דיא ברייט אז מען הט אים איינגעלייגט טאפיל איז געווארען אהאלב איל לאנג אונ אהאלב איל ברייט אונ דר חשן איז געוועזן בייא דעם כהן גדול פארינט אויף זיין הארץ (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (והיו על לב אהרן) זייא זאלען זיין אויף דיא הארץ פון אהרן (תלוי בכתפות האפוד) דער חשן איז געהאנגען אויף די אקסיל בענדר פון אפוד (הבאות מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט) דיא בענדער קומען פון אינטען ופון די פלייצע ביז אויף די אקסלען אונ זייא זענען אראפגעהאנגען אויף פארינט אויך אביסל (והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות) דער חשן איז געהאנגען אויף דיא אקסיל בענדר מיט די שנירלאך אונ רינגען (כמו שמפורש בענין) וויא עס שטייט אין דיא פסוקים: (יז) (ומלאת בו). זאגט רש"י (על שם שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להם) ווייל די שטיינר מאכן פוהל די קעסטלך וואס די גריבלאך פון די גריבלאך זענען צוגעפאסט צו דיא שטיינער (קורא אותן בלשון מלואים) דריבער רופט מען דיא שטיינר מלואים פוהל־מאכערם: (כ) (משבצים זהב). זאגט

רש"י

מכות אם עונש ממון וזה משמש ל' בירור ה דברים שמפרש ומברר דבריו: **כמעשה אפוד**. מעשה חושב ומחמשת מינין: (טז) **זרת ארכו וזרת רחבו**. כפול ומוטל לו לפניו כנגד לבו שנא' והיו על לב אהרן תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות כמו שמפורש בענין: (יז) **ומלאת בו**. על שם שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להן קורא אותן בלשון מלואים: (כ) **משבצים זהב**. יהיו

שפתי חכמים

האותיות בולטין ונעשו תיבה ובאותה תיבה הי' נכתב אם לעשותם אם לאו: ה ר"ל משפט משמש ג' דברים ואחד מן הלשונות גמר דין ומשפט דכתיב גבי חושן המשפט גמר דין דהיינו ל' בירור דברים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

לחכם ויחכם עוד: (טז) כפול. או' מוהר"י ז"ל ששניהם היו זה על זה ובעליון היו קבועים האבנים והתחתון דבוק עמו לחזק שלא יתקלקלו האבנים הקבועות בחקק המשבצות שבתוך העליון וכן תניא בתורת כהנים בפרשת וכי תקריב קרבן מנחה ועשית חשן משפט וכו' יכול כשם שזה כפול כך זה כפול ת"ל זהב לזהב הוא שוה ולא לכפלו פי' ולא להיות האפוד כפול כמו החשן וגם פירש"י גבי ונתת אל חשן המשפט את האורים והתומים פי' אורים מלשון מדינות כמו באורים כבדו ה' תומים לשון גבולים ששם כלה התחום שהיה כלה בחשן תחום וגבול ומצריו של כל שבט ושבט בתוך אבן שלו ווש"ה

פירוש לתורת אלהים

עקבדיג יהיה זאל ער זיין כפול צוא נוף גיליינט זרת איין האלב איל ארכו זיין לענג וזרת אונ אהאלב איל רחבו זיין ברייט: (יז) ומלאת אונ דו זאלסט דער פילן בו אין אים מלואת אבן דער פילונג פון שטיינער ארבעה טורים פיר צייל אבן מיט גוטע שטיינר טור איין צייל אודם ארבין פטדה אפריזנט וברקת אונ אגאר פינקל הטור האחד דאס זאל זיין איין צייל: (יח) והטור השני אונ די אנדרי צייל נופך איין שמאראק ספיר איין ספיר ויהלום אונ אפערל מוטער: (יט) והטור השלישי אונ די דריטי צייל לשם איין טירקם שבו איין טיפאז ואחלמה אונ אייל קריסטאל: (כ) והטור הרביעי אונ די פערדי צייל תרשיש איין יאכצום ושהם אונ איין

כא והאבנים תהיין על־שמת בני ישראל שתים עשרה על־שמתם פתוחי חותם איש על־שמו תהיין לשני עשר שבט: כב ועשית על־החשן שרשת גבלת מעשה עבת

באשלמותהון: כא ואבניא יהוין על שמהת בני ישראל תרתי עסרי על שמהתהון כתב מפרש כגלוף דעזקא גבר על שמה תהוין לתרין עסר שבטין: כב ותעבד על חושנא תכין מתחמן

רשב"ם

(כב) ועשית על החשן שרשות גבלות. הם שרשרות שעל המשבצות האמורים למעלה:

רש"י

הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן. זהו לשון במלואותם כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצו' לא פחות ולא יותר: (כא) איש על שמו. כסדר תולדותם סדר האבנים ב אודם לראובן. פטדה לשמעון. וכן כלם: (כב) על החשן. בשביל החשן לקבעם בטבעותיו ם כמו שמפורש למטה בענין: שרשת. ל' שרשי אילן המאחיזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ אף אלו יהיו מאחיזין להשן שבהם יהי' תלוי באפוד והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק ל' שרשים ואמר שהרי"ש יתירה כמו מ"ם שבשלשום ומ"ם שבריקם ואיני רואה את דבריו אלא שרשרת בל' עברית כשלשלת ע בל' משנה: גבלת. היא מגבלות האמור למעלה שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן וכל גבול ל' קצה אשומי"ל בלעז (זויס): מעשה עבות. מעשה קליעה:

בית יהודא

רש"י (יהיו הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן) דיא צייל׳ין שטיינער ווען זייא וועלן אריינגעזעצט ווערן אין די גאלדענע קעסטליך זאלן זיי זיין ארום פון אלע זייטן מיט גאלד, אונ דיא גאנצע גרעב פון שטיין וואס זיצט טיעף אין קעסטיל זאל זיין בדעקט מיט גאלד (זהו לשון במלואותם) דם מיינט מען מיט דעם ווארט במלואותם (כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות) ווי גראב דר שטיין איז אזוי טיף זאל זיין דיא קעסטיל, דר שטיין זאל פוהל מאכן דם קעסטיל (לא פחות ולא יותר) ניט ווייניגר ניט מעהר, דם הייסט ניט נידעריגר ניט העכער, נאר גלייך מיט דעם קעסטיל: (כא) [איש על שמו], זאגט רש"י (כסדר תולדותם סדר האבנים) די בריד אנטש זענן גיזעסן אין חושן מיט דעם סדר ווי די שבטים זענען גיבארין געווארן (אודם לראובן פטדה לשמעון) דר ערשטער שטיין איז גיוועזן אודם, אויף אים איז געוועזן געשריבן דר נאמן ראובן, דער צווייטער שטיין איז גיוועזן פטדה אויף אים איז געוועזן געשריבן דער נאמן שמעון (וכן כולם) אונ אזו זענען געוועזן כסדר אלע שטיינער מיט אלע נעמן פון די שבטים: (כב) [על החשן], זאגט רש"י מען מיינט זאלסט מאכן די שנירלאך (בשביל החשן) וועגן דעם חשן (לקבעם בטבעותיו) די שנירלאך זאל מען אריין ציהען אין דיא רינגען (כמו שמפורש למטה בענין) ווי עס שטייט ווייטער אין די פסוקים: [שרשות], זאגט רש"י (לשון שרשי אילן) שרשות איז דרטייטש ווארצלען, ווייל די שנירלאך זענען געוועזן צום חשן ווי די ווארצלען פון אבוים (המאחיזין לאילן) וואס זייא האלטען דעם בוים (להאחז ולהתקע בארץ) דר בוים זאל זיין דערהאלטן אונ אריין געשטעקט זיין אין די ערד, ער זאל ניט פאלן (אף אלו) אזו די שנירלאך (יהיו מאחיזין לחשן) וועלען האלטן דעם חשן (שבהם יהיה תלוי באפוד) מיט דיא שנירלך וועט דר השן הייננן צום אפוד (והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות), דם זענען די צוויי שנירלאך וואס מען האט פריער געזאגט זיי זאלען זיין אריינגעצוגען אין דיא קעסטליך פון די אקסיל בענדר (ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק לשון שרשים) דעם ווארט "שרשרות" טייטשט אויך מנחם בן סרוק, ווארצלען (ואמר שהרי"ש יתירה) אונ ער האט גזאגט דער אנדערער ר' פון "שרשרות" איז איבעריג (כמו מ"ם שבשלשום) וויא עס איז איבעריג דער מ"ם פון ווארט שלשם (ומ"ם שבריקם) אונ עס איז איבעריג דער מ"ם פון ווארט ריקם, זאגט רש"י (ואיני רואה את דבריו) מיר גיפעלט ניט זיינע רייד (אלא שרשרות בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה) נאר דער ווארט "שרשרות" אין לשון הקודש איז ווי דער ווארט "שלשלת" אין משניות, שלשלת אונ שרשרות זענען ביידע דערטייטש אקייטיל, אקייט: [וגבלת], זאגט רש"י (הוא מגבלות האמור למעלה) גבלת איז דער זעלביגר ווארט וואס שטייט פריער מגבלות (שתתקעם בטבעות) זאלסט דיא שנירלאך אריינשטעקין אין דיא רינגן (שיהיו בגבול החשן) וואס וועלן זיין אין דעם ברעג פון חשן (וכל גבול לשון קצה) דר עק פון אזאך ווערט גערופן גבול, ווי דער עק פון אלאנד

דעת זקנים מבעלי התוספות

משפט בני ישראל שלא יוכלו לערער זה על זה כלום ובימי יהושע כשהטילו גירל נפל הגורל כמו שכתוב בחשן וגם הכהן היה מכוין ברוח הקודש ובשעת מלחמה ובעת הצורך היו עולות האותיות ואומרות ומשיבות להם כל שאלתם:

שפתי חכמים

נ ר"ל כסדר שילדו האמהות כלו' מי שהיתה תחלה בלידה ולא כשנים על הסדר שנולדו השבטים שהוא ראובן שמעון לוי יהודה כסדר תולדותם האמור באפוד ויהיה לפי זה יששכר וזבולון קודמים לדן ולנפתלי ויבא ששם דן יהיה כתוב על האבן ששמו לשם כמו דכתיב בספר יהושע ויקרא ללשם דן כשם דן אביהם. רא"ם האריך ואני קצרתי: ם שלא תאמר שלא לעשותן אלא על החשן אבל לא לעשותן במקום אחר ולתקנן בו כמו שמפרש רש"י בסמוך: ע וה"פ שעשה שלשלות

פירוש לתורת אלהים

אנקיל ושפה אונ אשפה משבצים גקעסטילט זהב פון גאלד יהיו זאלען זייא זיין במלואותם אין זייער דער פילונג: (כא) והאבנים אונ די שטיינר תהיין זאלין זיין על שמות צוא אוים קריצן אויף זייא דיא נעמן פון דיא שבטים שתים עשרה צוועלף שטיינער על שמותם אויף דיא נעמען פון דיא צוועלף שבטים פתוחי חותם אוס גקריצט וויא אחתימה איש וויא דער סדר פון זייער גבוירן אזו זאל זיין דר סדר פון די שטיינר [ע' רא"ם]: (כב) ועשית אונ דו זאלסט מאכן על החשן פון וועגן חשן שרשת קייטלעך גבלות אין די עקין מעשה ווערג

זָהָב טָהוֹר׃ כג וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
כד וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
כה וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה

אונקלוס

עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דְּכֵי׃ כג וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן יָת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא׃ כד וְתִתֵּן יָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דִּדְהַב עַל תַּרְתֵּין עִזְקָתָא לְסִטְרֵי חוּשְׁנָא׃ כה וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי תִּתֵּן עַל תַּרְתֵּין

רשב"ם

(כג) ועשית על החשן. על שתי קצותיו העליונים שתי טבעות להכנים בהן שתי העבותות ושני קצותם הנתונים במשבצות תתן על כתפות האפוד ונמצא החשן תלוי באפוד ועדיין צידו של החשן התחתון יכול להיות מנענע הנה והנה עד שמחברו אל האפוד כמו שמפרש והולך שעושה בקצות החשן מבפנים שתי טבעות אחת מכאן ואחת מכאן ושתי טבעות בקצות האפוד על סוף הכתפות מקום חיבורן מלמטה אל האפוד והחשן מלמעלה. הין של חשן מלמטה ושל אפוד מלמעלה כשיבא פתיל תכלת מטבעות האפוד אל טבעות החשן או החשן מלמעלה והאפוד מלמטה׃

רש"י

(כג) על החשן. לצורך החושן כדי לקבעם בו. ולא יתכן לו' שתהא תחלת עשייתן עליו שא"כ מה הוא שחוזר ואו' ונתת את שתי הטבעות והלא כבר נתונים בו היה לו לכתוב בתחלת המקרא ועשית על קצות החשן פ שתי טבעות זהב ואף בשרשרות צריך אתה לפתור כן: על שני קצות החשן. לשתי פאות שכנגד הצואר לימנית ולשמאלית הבאים מול כתפות האפוד: (כד) ונתת את שתי עבותות הזהב. הן הן שרשות גבלות הכתובות למעלה ולא פי' מקום קבוען בחשן עכשיו מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות ותדע לך שהן הן הראשונות שהרי בפ' אלה פקודי צ לא הוכפלו: (כה) ואת שתי קצות. של שתי העבותות ב' ראשיהם של כל אחת ואחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן

בית יהודא

ווערט גערופען גבול, דר גרענעץ: [מַעֲשֵׂה עֲבֹת]. מיינט מען (מַעֲשֵׂה קְלִיעָה) עס זאל זיין געפלאכטען: (כג) [וְעַל הַחֹשֶׁן]. מיינט מען דו זאלסט מאכען די רינגען (לְצוֹרֶךְ הַחוֹשֶׁן) ווייל מען דארף זיי צום חשן (כְּדֵי לְקָבְעָם בּוֹ) מען זאל זיי אריינזעצין אין חשן, זאגט רש"י (וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר) מען קען ניט זאגען (שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן עָלָיו) דר אנהייב מאכען די רינגען זאל זיין אויף דעם חשן (שֶׁאִם כֵּן) ווארום אוב עס איז אזו געוועזען אז די רינגען זענען געמאכט געווארען אויף דעם חשן (מַה הוּא שֶׁחוֹזֵר וְאוֹמֵר וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת) וואס זאגט נאכדעם דר פסוק דו זאלסט געבען די צוויי רינגען אויף דעם חשן (וַהֲלֹא כְּבָר נְתוּנִים בּוֹ) די רינגען זענען דאך שון לאנג געגעבען אויף דעם חשן, זיי זענען דאך געמאכט געווארען אויף דעם חשן (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב בִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא) אין אנהייב פסוק האט געדארפט זיין געשריבען (וְעָשִׂיתָ עַל קְצוֹת הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב) דו זאלסט מאכען אויף די עקין חשן צוויי גאלדענע רינגען, נאר געוויס מיינט מען ניט עַל הַחֹשֶׁן, דיא רינגען זאלען געמאכט ווערען אויף דעם חשן, נאר מען מיינט זייא זאלען געמאכט ווערען בזונדער, עַל הַחֹשֶׁן, פון וועגען דעם חשן (וְאַף בְּשַׁרְשְׁרוֹת צָרִיךְ אַתָּה לִפְתּוֹר כֵּן) ביי די שנירלאך מוז מען אויך אזוי זאגען, אפילו דער פסוק זאגט וְעָשִׂיתָ עַל הַחֹשֶׁן שַׁרְשׁוֹת, זאלסט מאכען אויף דעם חשן שנירלאך, פון דעסטוועגען מיינט מען ניט די שנירלאך זאלען געמאכט ווערען אויף דעם חשן, נאר מען מיינט די שנירלאך זאלען געמאכט ווערען פון וועגען חשן זיי ווערען געמאכט בזונדער און ווערען אריינגעצויגען אין די רינגען פון חשן: [וְעַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן]. די צוויי רינגען זאלען זיין אויף צוויי עקין פון חשן, זאגט רש"י (לִשְׁתֵּי פֵּאוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַצַּוָּאר) אויף די צוויי עקין ווס געגין האלדז (לִימָנִית וְלִשְׂמָאלִית) איין רינג אויף די רעכטע זייט און איין רינג אויף דיא לינקע זייט (הַבָּאִים מוּל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד) די רינגען קומען געגין דיא אקסיל בענדער פון אפיד: (כד) [וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי עֲבוֹתֹת הַזָּהָב]. דו זאלסט געבען די צוויי גאלדענע שנירלאך, זאגט רש"י (הֵן הֵן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֻת הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה) דאס מיינט מען די זעלביגע שנירלאך וואס איז געשריבען פריער אין פסוק וכב) (וְלֹא פֵּירֵשׁ מְקוֹם קְבוּעָן בַּחֹשֶׁן) נאר פריער האט ניט געשריבען דער פסוק אויף וועלכען ארט אין חשן זאלען זיין די שנירלאך (עַכְשָׁיו מְפָרֵשׁ לָךְ) איצט זאגט דער פסוק (שֶׁיְּהֵא תּוֹחֵב אוֹתָן בַּטַּבָּעוֹת) מען זאל דיא שנירלאך אריינציהען אין די רינגען (וְתֵדַע לָךְ שֶׁהֵן הֵן הָרִאשׁוֹנוֹת) דו קענסט וויסען די שנירלאך וואס שטייט אין פסוק וכד) זענען דיא זעלביגע וואס שטייט אין פסוק וכב) (שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה פְקוּדֵי לֹא הוּכְפְּלוּ) ווארום אין דיא סדרה אלה פקודי איז ניט דערמאנט צווייא מאהל שנירלאך, נאר איין מאהל: (כה) [וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת]. (שֶׁל שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת), די צוויי עקן פון די צוויי שנירלאך, ארט רש"י פון צוויי שנירלאך איז דאך דא פיר עקן, זאגט רש"י מען מיינט (שְׁתֵּי רָאשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת) די צווייא עקן פון יעדער שנירול (תִּתֵּן עַל שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת) זאלסטו געבען

שפתי חכמים

להיות לו לשרשרות: פ אלא ודאי פי' לצורך החשן ואף כו': צ פי' דפרשת עשיית החשן כס לא נזכרו העבותות:

פירוש לתורת אלהים

עֲבֹת געפלאכטען זָהָב טָהוֹר פון ריין גאלד: (כג) וְעָשִׂיתָ און דוא זאלסט מאכען עַל הַחֹשֶׁן אויף דעם חשן שְׁתֵּי צוויי רינגען פון גאלד וְנָתַתָּ און דו זאלסט געבען אֶת די צווייא רינגען עַל אויף ביידע עקין פון דעם חשן: (כד) וְנָתַתָּ און דוא זאלסט געבען אֶת דיא צווייא געפלאכטעני קייטעלך פון גאלד עַל אין דיא צוויי רינגען אֶל אין די עקין פון דעם חשן: (כה) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת און ביידע עקין שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת פון איטליכן פון דיא צווייא געפלאכטענע קייטעלך תִּתֵּן זאלסטו געבען עַל אויף דיא צווייא קעסטעלעך וְנָתַתָּה און דוא זאלסט געבען דיא

מרמצתא ותתן על כתפי אפודא לקבל אפוהי :
כו ותעבד תרתין עזקן דדהב ותשוי יתהון על תרין סטרי חושנא על ספתה די לעברא

על־כתפות האפד אל־מול פניו :
כו ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על־שני קצות החשן על־שפתו אשר אל־עבר האפוד

רש"י

הכתובות למעלה בין פ' החשן ופ' האפוד ולא פירש את צרכן ואת מקומן עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאלית : ונתתה. המשבצות : על כתפות האפוד. אחת בזו ואחת בזו נמלאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ובהן הוא תלוי ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה לכך הוצרך עוד ב' טבעות לתחתיתו כמו שמפרש והולך : אל מול פניו. ק של אפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא קרוי מול פניו של אפוד כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים : (כו) על שני קצות החשן. הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל : על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך ב' סימנין הא' שיתנם בשני קצות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד שעליונו אינו כנגד האפוד שהרי סמוך לצואר הוא והאפוד נתון על מתניו ועוד נתן סי' שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי

בית יהודא

אויף די צווייא קעסטליך פון די אקסיל בענדר, זאגט רש"י (הן הן הכתובות למעלה) דס איז די זעלביגע שנירלאך אונ רינגען אונ קעסטליך וואס איז געשריבן פריער (בין פרשת החשן ופרשת האפוד) אין די פרשה פון חשן אונ אין דיא פרשה פון אפוד (ולא פירש את צרכן ואת מקומן) נאר אין די פריערדיגע פרשות איז ניט געוועזן געשריבען יעדר זאך צו וואס מען דארף אונ אויף וועלכן ארט זיי זאלן זיין (עכשיו מפרש) איצט שרייבט שוין דר פסוק (שיתקע בהן ראשי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר) די עקן פון די שנירלאך וואס זענן אריינגעצויגען אין דיא רינגען פון חשן אין די רעכטע זייט אונ אין די לינקע זייט פון חשן נעבן האלדז, הט מען די עקן אריינגעצויגען אין די קעסטליך פון די אקסיל בענדר (שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין) צווייא עקן פון דעם שנירול וואס איז אריינגעצויגען אין דעם רינג פון די רעכטע זייט חשן הט מען אריינגעצויגען אין דעם קעסטיל פון רעכטן אקסיל באנד (וכן בשל שמאל) אונ אזוי הט מען געטאהן ביי דיא לינקע זייט (שני ראשי שרשרות השמאלית) דיא צווייא עקן שנירול פון דיא לינקע זייט הט מען אריינגעצויגען אין קעסטיל פון לינקען אקסיל באנד : (ונתתה). דו זאלסט געבן (המשבצות על כתפות האפוד) די קעסטליך אויף דיא אקסיל בענדער פון אפוד (אחת בזו ואחת בזו) איין קעסטיל בייא דעם אקסיל באנד אונ איין קעסטיל ביי דעם אנדערן אקסיל באנד (נמצא כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול) האבן די אקסיל בענדער פון אפוד געהאלטען דעם חשן ער זאל ניט אראפפאלן (ובהן הוא תלוי) דר חשן איז געהאנגען אויף דיא אקסיל בענדר פון אפוד (ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה) אבער דיא אונטערשטע זייט חשן הט זיך געשאקילט ווען דר כהן גדול איז געגאנגען, דער חשן איז אוועקגעגאנגען פון בויך צוריק געקומען צום בויך (ונוקשת על כרסו) אונ ער הט געקלאפט אויף דעם בויך פון כהן גדול ווען ער איז געגאנגען (ואינה דבוקה לו יפה) דער חשן איז ניט געוועזן גוט באהעפט צום הארץ פון כהן גדול (לכך הוצרך עוד שתי טבעות לתחתיתו) דריבער האט מען געדארפט צום אונטן פון חשן נאך צווייא רינגן (כמו שמפרש והולך) ווי די פסוקים שרייבן ווייטער : (אל מול פניו). אויף דעם פארונט (של אפוד) פון אפוד (שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל) ער זאל ניט געבן די קעסטליך אין דיא אינוויינגסטע זייט פון די אקסיל בענדר וואס געגען דעם מעיל (אלא בעבר העליון שכלפי החוץ) נאר די קעסטליך זאלן זיין אויף דיא אויבערשטע (אויסערליכסטע) זייט אויף דעם אקסיל באנד (והוא קרוי מול פניו של אפוד) דיא אויסערליכסטע זייט פון אקסיל באנד ווערט גערופען דר פנים פון אפוד נדר פנים פון אקסיל באנד) (כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים) ווארום די זייט וואס ווערט ניט געזעהן, ווערט ניט גערופען פנים : (כו) (על שני קצות החשן). מען זאל מאכען נאך צווייא רינגען אונ מען זאל זיי געבן אויף דיא צווייא עקן פון חשן (הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל) אויף די אונטערשטע צווייא עקן, איין רינג אין דיא רעכטע זייט אונ איין רינג אין דיא לינקע זייט : (על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה). די רינגען זאלן זיין אויף דעם עק פון חשן וואס איז צו דיא זייט פון אפוד, אינוויניג, צווישן חשן אונ אפוד (הרי לך שני סימנים) איז דא צווייא צייכונם וואו דיא אונטערשטע רינגען פון חשן זאלען זיין (האחד) איין צייכען איז (שיתנם בשני קצות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד) ער זאל געבן די רינגען אין דיא ביידע אונטערשטע עקן פון חשן געגן אפוד (שעליונו אינו כנגד האפוד) דיא אויבערשטע זייט איז ניט געגען אפוד (שהרי סמוך לצואר הוא) דיא אויבערשטע זייט פון חשן איז דאך נאנט צום האלדז (והאפוד נתון על מתניו) אונ דר אפוד איז געגעבן אויף זייניע לענדן (ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ) נאך אסימן הט די תורה געגעבען מען זאל ניט מאכן די רינגען אויף דעם חשן צו די אויסערליכסטע זייט (אלא בעבר שכלפי פנים) נאר אויף די זייט וואס צו אינוויניג (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ביתה) אינוויניג (ואותו העבר הוא לצד

 ק לאפוקי שלא יהיה כלפי המעיל :

פירוש לתורת אלהים

קעסטלעך על כתפות אויף דיא אקסל בענדער פון דעם אפוד אל מול פניו אקעגען פנים [עיין רש"י] : (כו) ועשית און דוא זאלסט מאכן שתי צווייא גילדענע רינגן ושמת אותם און זאלסט זיי טאהן על אויף ביידי אונטערשטי עקין פון דעם חשן על שפתו אויף זיין זום אשר אויף דר זייט פון דעם אפוד ביתה אין ווייניג [ע' רש"י]:

בֵּיתָה׃ כז וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב
וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת
הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת
מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃
כח וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו
אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת

דְּאֵפוֹדָא מִלְּגָיו׃ כז וְתַעְבֵּד
תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב
וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל תַּרְתֵּין
כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא מִלְּרַע
מִלְּקֳבֵל אַפּוֹהִי לָקֳבֵל
בֵּית לוֹפֵי מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן
אֵפוֹדָא׃ כח וִיחַדוּן יָת
חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ
לְעִזְקָתָא דְּאֵפוֹדָא

רשב"ם (כח) וירכסו. ויהגרו:

רש"י

פנים של ביתה ואותו העבר הוא לצד האפוד שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכבין עליו: (כז) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחובר לאפוד והוא שנא' לעומת מחברתו סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שהמחברת לעומת של החגורה ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות הוא שנא' ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות החשן ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל שלא יהא תחתית החושן הולך לפנים וחוזר לאחור ונוקש על כריסו ונמצא מיושב על המעיל יפה: ממול פניו. בעבר החיצון: (כח) וירכסו. לשון חבור וכן (תהלים לא) מרוכסי איש חבורי הבלי רשעים וכן (ישעיה מ) והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה שא"א לירד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול שמתוך סמיכתן הגיא זקופה

בית יהודא

הָאֵפוֹד) אונ די אינוועניגסטע זייט מיינט מען צו די זייט פון אפוד (שֶׁחֵשֶׁב הָאֵפוֹד חוֹגְרוֹ לְכֹהֵן) דער גארטיל פון אפוד האט ארומגעגארטילט דעם כהן (וְנִכְפַּל הַסִּינָר לִפְנֵי הַכֹּהֵן עַל מָתְנָיו) דער פארטוך ודס איז דער אפוד איז געוועזן אראפגעלאזען אויף דעם אינטערן פון כהן אויף זיינע לענדען (וּקְצַת כְּרֵסוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן) דער פארטוך האט אביסעל באדעקט דעם בויך אין די רעכטע זייט אונ אביסעל אין די לינקע זייט (עַד כְּנֶגֶד קְצוֹת הַחֹשֶׁן) ביז געגן די עקן פון חשן (וּקְצוֹתָיו שׁוֹכְבִין עָלָיו) די עקן פון חשן זענען געלעגן געבן אפוד: (כז) נעל שְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה. זאגט רש"י (שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָעֶלְיוֹנִים) די קעסטליך זענען געגעבען אויף דיא אויבערשטע עקן פון דיא אקסיל בענדער פון אפוד (הַבָּאִים עַל כְּתֵפָיו כְּנֶגֶד גְּרוֹנוֹ) די אקסיל בענדער קומען אויף זיינע אקסלען געגן האלדז (וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו) אונ זיי ווערן אראפגעלאזען אויף פארונט (וְהַטַּבָּעוֹת צִוָּה לִיתֵּן בְּרֹאשָׁן הַשֵּׁנִי) די רינגען האט הקב"ה געבאטען מען זאל זיי געבן אין אנדערן עק (שֶׁהוּא מְחוּבָּר לָאֵפוֹד) ווס ער איז באהעפט צום אפוד (וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דאס איז וואס דער פסוק זאגט (לְעוּמַּת מַחְבַּרְתּוֹ) דיא רינגען זאלען זיין געגען דאס באהעפטונג (סָמוּךְ לִמְקוֹם חִבּוּרָן בָּאֵפוֹד) נאנט צוא דעם ארט ווס די בענדער זענען באהעפט צום אפוד (לְמַעְלָה מִן הַחֲגוֹרָה מְעַט) אביסעל העכער פון גארטיל (שֶׁהַמַּחְבֶּרֶת לְעוּמַּת הַחֲגוֹרָה) דם באהעפטונג פון די בענדער איז געוועזן געגען דעם גארטיל (וְאֵלּוּ נְתוּנִים מְעַט בְּגוֹבַהּ זְקִיפַת הַכְּתֵפוֹת) אונ די רינגען זענען געגעבען געווארען אביסעל העכער וואו די אקסיל בענדער ווערען אויפגעשטעלט (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דאס איז וואס דער פסוק זאגט (מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד) איבער דעם גארטיל פון אפוד (וְהֵן נֶגֶד סוֹף הַחֹשֶׁן) דיא רינגען זענען געגען סוף פון חשן (וְנוֹתֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּאוֹתָן הַטַּבָּעוֹת וּבְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן) אונ ער ציהט אריין אפאדים תכלת אין דיא רינגען וואס אין ווינקול פון דיא אקסיל בענדער אונ דער גארטיל אונ אין דיא רינגען פון חשן (וְרוֹכְסָן בְּאוֹתוֹ פְּתִיל לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל) אונ מיט דעם פאדים ציהט ער צוזאמען דעם חשן מיט דעם אפוד אין די רעכטע זייט אונ אזוי אין דיא לינקע זייט (שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן הוֹלֵךְ לְפָנִים וְחוֹזֵר לְאָחוֹר וְנוֹקֵשׁ עַל כְּרֵסוֹ) די אונטערשטע זייט חשן זאל זיך ניט שאקלען עס זאל ניט גיין היין אונ צוריק אוף פארונט אונ צוריק אוף אינטן אונ עס זאל ניט קלאפען אוף זיין בויך, אז ער וועט זיין אונטן צוגעבונדען מיט דיא שנירלאך איןביידע זייטן (וְנִמְצָא מְיוּשָּׁב עַל הַמְּעִיל יָפֶה) וועט דער חשן גוט זיצען אוף דעם מעיל: וממול פָּנָיו. מיינט מען (בְּעֵבֶר הַחִיצוֹן) אין דיא אויסוועניגסטע זייט: (כח) וַיִּרְכְּסוּ. זאגט רש"י (לְשׁוֹן חִבּוּר) בהעפטונג, מען זאל בהעפטען דעם חשן צום אפוד (וְכֵן מֵרוּכְסֵי אִישׁ) מיינט מען (חִבּוּרֵי חַבְרֵי רְשָׁעִים) אבהעפטונג פון חברים ווס זענען רשעים (וְכֵן וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה) מיינט מען (הָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה) בערג וואס זענען נאנט איינער צום אנדערען (שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֵירֵד לְגַיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּקוֹשִׁי גָּדוֹל) מען קען ניט אראפגיין אין דעם טאהל ווס צווישען די בערג נאר מיט גרוס שוועריקייט (שֶׁמִּתּוֹךְ סְמִיכָתָן הַגַּיְא זְקוּפָה וַעֲמוּקָה) ווייל די בערג זענען נאנט איינער צום

שפתי חכמים

ד ר"ל לחשב שבאפוד: ש פי' הכתפות היו מחוברים על החשב ברוחב והטבעות נתונים למעלה מהן בסוף החשב ונמלא שהיא

פירוש לתורת אלהים

(כז) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת אונ דוא זאלסט מאכן צוויא גילדענע רינגען וְנָתַתָּה אונ דו זאלסט געבן זיי עַל אויף דיא צוויא אקסל בענדער פון דעם אפוד מִלְּמַטָּה פון אונטן דארט ווי זיי זענען בהעפט צום אפוד מִמּוּל פָּנָיו פון דער אויסן וויניקסטער זייט לְעֻמַּת אקעגן מַחְבַּרְתּוֹ זיין בהעפטונג צום אפוד מִמַּעַל העכער פון גארטל פון דעם אפוד: (כח) וְיִרְכְּסוּ אונ זיי זאלן בהעפטן אֶת הַחֹשֶׁן דעם חשן מִטַּבְּעֹתָיו פון זייני רינגן צו דיא רינגן וואס זענין אויף דיא אקסל בענדר פון אפוד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת מיט אפאדעם בלאע וואל לִהְיוֹת כְּדֵי דר חשן זאל

אונקלוס

בחוטא דתכלתא למהוי
על המין אפודא ולא
יתפרק חושנא מעלוי
אפודא: כט ויטול אהרן
ית שמהת בני ישראל
בחשן דינא על לבה
במעלה לקודשא
לדוכרנא קדם יי
תדירא: ל ותתן בחשן
דינא ית אוריא וית
תמיא ויהון על לבא
דאהרן במעלה קדם יי
ויטול אהרן ית דינא

להיות על־חשב האפוד ולא־יזח
החשן מעל האפוד: כט ונשא אהרן
את־שמות בני־ישראל בחשן
המשפט על־לבו בבאו אל־הקדש
לזכרן לפני־יהוה תמיד: ל ונתת אל־
חשן המשפט את־האורים ואת־
התמים והיו על־לב אהרן בבאו
לפני יהוה ונשא אהרן את־משפט

תו״א ולא יזח יומא עב מנות כג חולין ז: והיו על לב ערכין יז:

בעל הטורים

(ל) אורים תמים בגי׳ אור ישראל. את האורים ואת התמים. בגי׳ שם בן שבעים ושתים:

רש״י

עמוקה יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: להיות על חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. ל׳ ניתוק ול׳ ערבי הוא כדברי דונש בן לברט: (ל) את האורים ואת התומים. הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא עג) ובמקדש שני היה החשן שא״א לכ״ג להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט שנא׳ (במדבר כז) ושאל לו במשפט האורים: את משפט בני ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות ולפי המדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא משפט

רשב״ם

(ל) את האורים ואת התומים. כעין השבעות של שמות בדבר הקב״ה שהיה נותן בהחשן להגיד משפטן וצרכיהם. אם האומות מגידים להם תרפים וקסמים

בית יהודא

אנדערען איז דר טאהל אויפגשטעלט גלייך אונ טיף (יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך) פון די טאהלן וועט ווערן אגלייכר פלאץ וואס וועט זיין גרינג צו גיין: (להיות על חשב האפוד). מען מיינט (להיות החשן דבוק אל חשב האפוד) דר חשן זאל זיין בהעפט צום גארטיל פון אפוד: (ולא יזח). (לשון ניתוק) ולא יזח איז דערטייטש עס זאל זיך ניט אפרוקן ניט אפ־בייסען (ולשון ערבי הוא) דר ווארט יזח איז אראבישר ווארט (כדברי דונש בן לברט) ווי דונש בן לברט זאגט: (ל) ואת האורים ואת התומים. זאגט רש״י (הוא כתב שם המפורש) אגאלדענע בלעך וואס אוף אים איז גיוועז געשריבען דער גאנצר נאמען פון הקב״ה (שהיה נותנו בתוך כפלי החשן) די בלעך הט מען געלייגט צווישן די העלפטין חשן ווארום דר חשן איז גיוועז לאנג אאייל אונ ברייט אהאלב אייל, הט מען אים איין גקנייטשט אין צוויי העלפטין איז גוואָרען אהאלב אייל דיא לייבג אונ אהאלב אייל ברייט, אין דעם קנייטש צווישן הט מען אריינגלייגט דעם נאמן פון הקב״ה (שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם דבריו) וועגן דעם נאמען פון הקב״ה וואס איז געלעגען אינוועיניג הט דר חשן גמאכט לייכטין זיינע ווערטר אונ האט גאנץ געמאכט ואמת געמאכט זיינע רייד (ובמקדש שני היה החשן) ווען עס איז גיוועזן דר צווייטער בית המקדש איז אויך גיוועזן אחשן (שאי אפשר לכהן גדול שיהיה מחוסר בגדים) ווארום מען טאר ניט זיין אכהן גדול אוב עס פעלין אפילו איינס פון די קליידער (אבל אותו השם לא היה בתוכו) נאר דר נאמן פון הקב״ה איז ניט גוועזן אין חשן (ועל שם אותו הכתב) אונ וועגן די גאלדענע בלעך מיט דעם נאמן פון הקב״ה וואס איז גילעגען אין חשן (הוא קרוי משפט) ווערט ער גערופען חשן משפט (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ושאל לו במשפט האורים) ער זאל אים פרעגין דעם כהן גדול) וואס הט דר חשן גזאגט, געפסקנט, נאך זאגט דער פסוק דער חשן וועט זאגען „את משפט בני ישראל" דעם משפט וואס די יודין וועלן דארפן וויסען (דברים שהם נשפטים ונוכחים על ידו) דיא זאכן וואס די יודין וועלען טראכטן וועגן זיי (אם לעשות דבר או לא לעשות) אויב זייא זאלען די זאך טאן אדער זייא זאלען ניט טאן, וועט זיי דער חשן זאגען (ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעותי הדין) אונ ווי דר מדרש זאגט אז דר חשן הט מכפר גיוועזן אוף די דיינים וואס האבען ניט ווילענדיג געפסקנט פאלשע דינים (נקרא משפט על שם סליחת המשפט) ווערט דער חשן גערופן

פירוש לתורת אלהים

זאל זיין בהעפט צום חשב האפוד ולא יזח עס זאל זיך ניט אוועק רוקין דער חשן פון דעם אפוד: (כט) ונשא אהרן אונ אהרן זאל טראגין את שמות דיא נעמן פון די קינדר ישראל דס מיינט מען פון דיא שבטים בחשן המשפט אין דעם חשן המשפט על לבו אוף זיין הארץ בבואו אז ער וועט קומען אין בהמ״ק לזכרון צו אגעדעכעניש לפני יי פר גאט תמיד: (ל) ונתת אונ דוא זאלסט געבען אל אין דעם חשן דיא אורים

מצות השם

(ק קא) (ולא יזח החושן מעל האפוד) דס איז די צוויי מצות לא תעשה אז מען זאל נישט אראפ נעמען דעם חושן פון דעם אפוד אונ ווידער אז מען טאר נישט צו ראסען די קליידר וואס די כהנים גיין אן גיטוען ווען זיי טוען די עבודה אונ דער וואס ער האט צו ריסען איז אים געקומען מלקות אונ דיא מצות זענען נוהג ווען דאס ביהמ״ק איז געשטאנען:

בני־ישראל על־לבו לפני יהוה
תמיד: ס שלישי לא ועשית את־מעיל
האפוד כליל תכלת: לב והיה פי־
ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב

דבני ישראל על לבה
קדם יי תדירא:
לא ותעבד ית מעילא
דאפודא גמיר תכלא:
לב ויהי פום רישה כפיל
לגוה תורא יהא מקף
לפומה סחור סחור עובד

תו״א ועשית את מעיל יומא עא: כליל תכלת מנחות מג:

רשב״ם

שלהם ברוח טומאה להבדיל כמה הבדלות בין טומאה לטהרה ק״ו לקדושה שמגדת: (לא) מעיל האפוד. שלובש עליו את האפוד: כליל תכלת. כולה תכלת ונראה בעיני לפי שהיא נראית תחת האפוד והחשן שבאים לזכרון וגם התכלת שדומה לרקיע הרי הוא לזכרון כמו שכתבו רבותינו אצל תכלת שבציצית שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד לפיכך הוא תכלת כולו ולא ארגמן ולא תולעת השני: (לב) לא יקרע. לא יפתח בית צוארו

בעל הטורים

(לא) אפוד. בגי׳ מלאך שהיה מלובש כמלאך: (לב) שפה יהיה לפיו. שהמעיל מכפר על לשה״ר שאם חטא בלה״ר יעשה שפה לפיו שימנע מלה״ר ויעשה תשובה ויתכפר לו:

בית יהודא

משפט ווייל ער איז מכפר די עבירות פון משפט: (לא) ואת מעיל האפוד. ארט רש״י דר מעיל איז אבעזונדער קלייד אונ דר אפוד איז אבעזונדר קלייד פר וואס רופט מען אים מעיל האפוד, דער מעיל פון אפוד. ענטפערט רש״י (שהאפוד ניתן עליו לחגורה) ווייל דער אפוד איז אויף דעם מעיל, אונ מיט דעם אפוד באגארטעלט ער דעם מעיל, דריבער ווערט ער גערופען דער מעיל פון אפוד, דר מעיל איז געמאכט ווי אאויבר העמד: וכליל תכלתו. מיינט מען (כולו תכלת שאין מין אחר מעורב בו) דער מעיל איז גיוועזן געמאכט אין גאנצען פון בלאהע וואל, עס איז אין אים ניט גיוועזן אריינגעמישט איין אנדער קאליער: (לב) והיה פי ראשו. זאגט רש״י מען מיינט (פי המעיל בגבהו הוא פתיחת בית הצואר) דיא מויל פון דעם מעיל, דאס איז אין דערהייך וואו דר מעיל איז געוועזן אפען געבען האלדז וואו מען שטעקט אריין דעם קאפ אונ אביסל געגין הארץ (בתוכו) איז גיוועזן איינווייניג (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (כפיל לגויה) איז גיוועזן פרבויגען איינווייניג (כפול לתוכו להיות לו לשפה כפילתו) עס איז גוועזן איינגעבויגן איינווייניג, דאס איינבייגין איז גיוועזן ארום וויא מען רופט פארזייט, אברעג (והיה מעשה אורג ולא במחט) דער ברעג

רש״י

ע״ש סליחת המשפט: (לא) את מעיל האפוד. שהאפוד ניתן עליו ת לחגורה: כליל תכלת. כולו תכלת שאין מין אחר מעורב בו: (לב) והיה פי ראשו. פי המעיל בגבהו הוא פתיחת בית הצואר: בתוכו. כתרגומו כפיל לגויה כפול לתוכו להיות לו לשפה כפילתו והיה מעשה אורג ולא במחט:

שפתי חכמים

סוף החושן מגיע לתחלת החשב משום שנאמר ממעל לחשב האפוד: ת דאם לא כן היה קשה הרי מעיל ואפוד כל אחד מלבוש

פירוש לתורת אלהים

ותומים (עיין רש״י) והיו אונ זיי זאלן זיין על אוף דעם הארץ פון אהרן בבואו אין זיין טאהן קומן פאר גאט אין בהמ״ק ונשא אהרן אונ אהרן זאל טראגען את המשפט דעם משפט פון די קינדער ישראל [עיין רש״י] על לבו אויף זיין הארץ לפני יי פאר גאט תמיד: (לא) ועשית אונ דו זאלסט מאכין את דם העמדל וום דער אבוד איז אויף דעם גגעבן גוואָרן צוא איין אן גרטונג כליל גאר תכלת פון בלאָע וואל: (לב) והיה פי ראשו אונ עס זאל זיין די אפענונג וואס דארך איר טוט מען אריין דעם קאפ אונ מען טוט זיך אן דעם העמד בתוכו צוא נוף גלייגט איגווייניג אריין שפה אזום זאל זיין צוא דעם אפענונג ארום מעשה ווערג

ליקוטי יוסף

(לא) ועשית את מעיל האפוד וגו׳, פי **ראשו** בתוכו וגו׳. דר **אלשיך** ז״ל שרייבט ווייל דער מעיל האט מכפר געוועזן אויף די עבירה פון לשון הרע, דריבר איז דר מעיל געוועזן אין גאנצין פון תכלת בלאהע וואל, ווי די **גמרא** זאגט די קאליער תכלת איז גלייך צום קאליער פון ים, אונ די קאליער פון ים צום קאליער פון הימל, אונ די קאליער פון הימל צו די קאליער פון כסא הכבוד, דריבר יעדר יוד ווס הט גיזעהן דעם כהן גדול אונ ער גיים אנגיטאן אין מעיל, הט ער זיך געקענט דערמאנען אן דעם כסא הכבוד אונ אן הקב״ה, **שלמה המלך** האט געזאגט כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו וגו׳, ווייל הקב״ה איז אין הימל אונ דו ביזט אוף דר ערד דריבער זאלן דיינע רייד זיין ווייניג, אפילו דיא רייד ווס דוא מעגסט ריידן זאלן זיין ווייניג, דארפן דאך די רייד ווס מען טאר ניט ריידן גאר ניט גערעדט ווערן, ווי דר **מדרש** זאגט דר צונג אוב ער איז צו גוטען איז ניטא קיין בעסערער גליד אין מענטש ווי דר צונג איז, מיט דעם צונג רעדט מען תורה, תפלה, נאר נאך איין זאך דארף מען צו תורה אונ תפלה די גוטע טראכטונג ווס אין הארצין אונ אין מוח, דריבער שטייט אראמו ביי דעם מעיל והיה פי ראשו בתוכו, דיא מויל וואס אין קאפ זאל זיין אינווייניג, אזו ווי ער רעט אזו זאל ער טראכטן, ער זאל ניט זיין אין הארצין ארשע אונ מיט דעם מויל אצדיק, וויא דער פסוק זאגט ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי. הקב״ה זאגט צום רשע אז אין הארצין ביזטו ארשע צו וואס לערונסטו מיין תורה. אונ אוב צו שלעכטין איז ניטא שלעכטר ווי דער צונג איז, ווי די **גמרא** זאגט דער ווס רעט לשון הרע זענען זיינע עבירות גרעסער פון עבודה זרה דינען, אונ גרעסער פון מענטשן הרגנן, אונ גרעסר פון מזנה זיין, נאך זאגט די גמרא דר מענטש קען נעמען אמוסר פון דעם מעיל וואס ער איז פון תכלת בלאהע וואל, ווייל דר קאליער פון תכלת איז גלייך צו די קאליער פון ים, ביי דעם ים הט הקב״ה גמאכט איין גרענץ אביסול זאמד, אונ די וואלן וואסר הייבן זיך אוף גאנץ הויך אונ לויפן ביז צום ברעג, ווי זיי קומן צום ברעג פאלין זיי אראפ אין וואסר אונ קומן ניט אוף די טריקענעש, ביי דעם מענטש הט הקב״ה געמאכט צווי גרענעצין פר די צונג, די ציין אונ דיא ליפצין, פון דעסטוועגין גייט דער צונג אריבער ביידע גרענעצין אונ רעט ווס מען טאר ניט, אז ער וועט זעהן דעם כהן גדול מיט דעם מעיל וועט ער גדיינקן אן דעם ים אונ וועט ניט זינדיגן מיט זיין צונג:

מָחֵי כְּפוּם שִׁרְיָן יְהֵי לֵהּ
לָא יִתְבְּזַע׃ לג וְתַעְבֵּד
עַל שִׁפּוֹלוֹהִי רִמּוֹנֵי
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי עַל שִׁפּוֹלוֹהִי סְחוֹר
סְחוֹר וְזַגִּין דְּדַהֲבָא
בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר׃
לד זַגָּא דְדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא
זַגָּא דְדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא עַל
שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר
סְחוֹר׃ לה וִיהֵי עַל אַהֲרֹן
לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע קָלֵהּ

מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא
יִקָּרֵעַ׃ לג וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־
שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם
סָבִיב׃ לד פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב
וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב׃
לה וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע

תו"א מעשה אורג יומא עב זבחים פח: לא יקרע יומא עב: פעמון זהב סוטה ט:

בעל הטורים

(לג) ועשית על שוליו רמוני תכלת וגו' ופעמוני זהב בתוכם. והיו ע"ב כנגד ע"ב מראות נגעים שהמעיל מכפר על לשה"ר והצרעת באה בעון לשון הרע: (לד) זהב ורמון פעמון זהב ורמון בגימטריא המה שבעים ושנים:

רשב"ם

אריגה מניחים בו צואר למטה כעין מלבושים שלנו אלא למעלה שבשעת (לג) בתוכם. בין רמון לרמון ולא בתוך הרמון:

רש"י

כפי תחרא. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול לתוכן: לא יקרע. כדי שלא יקרע והקורעו א עובר בלאו שזה ממנין לאוין שבתורה וכן ולא יזח החשן וכן לא יסורו ממנו הנאמר בבדי הארון: (לג) רמוני. עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשוים כביצת תרנגולת: ופעמוני זהב. זגין עם ענבלין שבתוכם: בתוכם סביב. ביניהם סביב. בין שני רמונים פעמון א' דבוק ותלוי בשולי המעיל: (לד) פעמון

בית יהודא

וואו עס איז געוועזען אָפען איז געוועזען גראָב געוועבט, ניט פַארְבּויגין אונ צוגעניים מיט אַנָאדיל: [כְּפִי תַחְרָא]. וויא אַפַּאנְצִיר איז געמאכט (לָמַדְנוּ שֶׁהַשִּׁרְיוֹנִים שֶׁלָּהֶם פִּיהֶם כָּפוּל) פון דאגען לערנען מיר אַז זייערע פַאנְצִירען זענען געוועזען איינגעבויגינע ברעגעם: [וְלֹא יִקָּרֵעַ]. די ברעגעם זענען געוועזען געמאכט (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵעַ) עס זאל ניט צוריסען ווערען זאגט רש"י (וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלָאו) דער וואס רייסט דעם מְעִיל וְאַפִילוּ נאר אַבִּיסעל) האט ער אַעֲבֵירָה אונ עס קומט אים צוא שלאגען מַלְקוּת (שֶׁזֶּה מִמִּנְיַן לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה) דער לאו לֹא יִקָּרֵעַ ווערט געציילט צוזאמען מיט אלע לאוין וואס שטייט אין די תּוֹרָה (וְכֵן לֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן) וואס די תּוֹרָה האט געזאגט דער חשן זאל ניט אָפְּגערוקט ווערען פון אֵפוֹד, אויב איינער האט אָפְּגערוקט דעם חשן פון אֵפוֹד, קומט אים מַלְקוּת (וְכֵן לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמַר בְּבַדֵּי הָאָרוֹן) ביי די שטעקינס פון אָרון שטייט זייא זאלען ניט ארויסגענומען ווערען פון דיא רינגען, זייא זאלען ניט אָפְּגיטאהן ווערען פון אָרון, אויב מען האט ארויסגענומען די שטעקינס פון אָרון קומט אים מַלְקוּת *): (לג) [וְרִמֹּנֵי]. זאגט רש"י (עֲגוּלִים וַחֲלוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוֹנִים) זיי זענען געוועזען געמאכט קיילעכדיג ווי מילגרוימען אונ אינווייניג זענען זיי געוועזען ליידיג (הָעֲשׂוּיִם כְּבֵיצַת תַּרְנְגוֹלֶת) זיי זענען געוועזען געמאכט גרויס ווי אַ איי פון אַהון: [וּפַעֲמֹנֵי זָהָב]. גאָלדענע גלעקליך (זַגִּין עִם עִנְבָּלִין שֶׁבְּתוֹכָם) געמאכט ווי אַקליינער בעכער אינווייניג אַצינגעל צום קלינגען: [בְּתוֹכָם סָבִיב]. מען מיינט (בֵּינֵיהֶם סָבִיב) די גלעקליך זענען געוועזען צווישען זיי ארום דעם אונטען פון מְעִיל (בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים פַּעֲמוֹן אֶחָד) צווישען יעדערע צוויי מילגרוימען איז געוועזען אַגלעקיל (דָּבוּק וְתָלוּי בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל) דיא גלעקליך מיט דיא רִמּוֹנִים זענען געוועזען באהעפט אונטען צום מְעִיל אונ זענען אַראָפּגעהאנגען: (לד) [וּפַעֲמוֹן זָהָב וְרִמּוֹן]. זאגט רש"י וּפַעֲמוֹן

שפתי חכמים

בפ"ע הוא ומאי זה דכתיב מעיל האפוד דמשמע שהוא מלבוש אחד: א ר"ל אף על פי שפשוטו של קרא משמע שהוא טעם אלעיל מ"מ

פירוש לתורת אלהים

אורג פון אַוועבער כְּפִי אַזוֹ ווי אַפַאנְצֶער יִהְיֶה לּוֹ זאל זיין צוא אים לֹא יִקָּרֵעַ כְּדֵי עס זאל ניט ווערען צוא ריסען: (לג) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכען עַל שׁוּלָיו אויף זיינע זוימען רִמֹּנֵי מול גראמען עַל שׁוּלָיו אויף זייני זוימען ארום וּפַעֲמֹנֵי אונ גלדענע גלעקלאך בְּתוֹכָם אינווייניג ארום: (לד) פַּעֲמֹן אַגילדען גלעקיל וְרִמּוֹן אונ אמיל גראם עַל אויף די זוימען פון דעם העמדעל סָבִיב ארום: (לה) וְהָיָה אונ דס זאל זיין אויף אַהֲרֹן לְשָׁרֵת צו בדינען וְנִשְׁמַע אונ

ליקוטי יקרים

(לד) פַּעֲמֹן זָהָב וגו'. דר ילקוט ראובני שרייבט ווייל די מַלְאָכִים פלעגן שטענדיג זיין אין מִשְׁכָּן נעבען הקב"ה, אונ ווען דר כֹּהֵן גָּדוֹל פלעגט אריינקומען אין מִשְׁכָּן האט קיינר געמעגט זיין אין מִשְׁכָּן אֲפִילוּ מַלְאָכִים אויך ניט, האבן דיא מַלְאָכִים געמוזט אוועק גיין פון מִשְׁכָּן מיט אַרֶגַע פריער איידר אַהֲרֹן איז אריינגעקומען, פון וואנען ווען די מַלְאָכִים וויסען די רֶגַע וואס אַהֲרֹן וועט קומען, הקב"ה זאל זיי הייסען ארויסגיין פון מִשְׁכָּן איז קיין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אונ ווען אַהֲרֹן וועט ארויסגיין פון מִשְׁכָּן זאל מען זיי צוריק רופען איז אויך קיין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, דריבער האט הקב"ה געבאטען דר מְעִיל זאל זיין מיט גלעקלך וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ, וועלן די מַלְאָכִים הערין אַהֲרֹן קומט וועלען זייא אליין אַוועקגיין פון מִשְׁכָּן, אונ אַז זייא וועלן הערין עס איז שטיל וועלן זייא וויסען אַהֲרֹן איז אַוועקגעגאנגען פון מִשְׁכָּן וועלן זייא צוריק קומען אין מִשְׁכָּן:

*) הערה רש"י מיינט אפילו אין די תורה שטייט ניט מיט דעם לשון „דו זאלסט ניט צורייסין דעם מעיל", „דו זאלסט ניט אפרוקין דעם חשן פון אפוד", „דו זאלסט ניט אפטאהן די שטעקינס פון ארון", ווי עס שטייט ביי אלע לאוין, מיט דעם לשון „דו זאלסט ניט טאהן", נאר עס שטייט „עס זאל ניט צוריסען ווערען" „עס זאל ניט אפגערוקט ווערען", „עס זאל ניט אפגעטאהן ווערען", שטייט דאך ניט דר געבאט אויף דעם מענטש ער זאל דאס ניט טאהן, נאר מען מיינט עס זאל אין אנהייב אזוי געמאכט ווערין „עס זאל ניט קענען צוריסין ווערין" אדער „עס זאל ניט קענען אפגערוקט ווערין" אדער „עס זאל ניט אפגעטאהן ווערען", דריבער וואלט מען מיינען אז דיא דרייא זאכען זענען ניט לאוין, זאגט רש"י אז דיא דריי זאכען זענען אויך לאוין, אונ אז מען טוהט איינע פון דיא דרייא זאכען קומט מלקות:

קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה
וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת׃ ס לו וְעָשִׂיתָ צִּיץ
זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם
קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ לז וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־
פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנָפֶת

אונקלוס

בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וּבְמִפְּקֵהּ וְלָא יְמוּת׃
לו וְתַעְבֵּד צִיצָא דִּדְהַב דְּכֵי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתַב מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַייָ׃
לז וּתְשַׁוֵּי יָתֵהּ עַל חוּטָא דִּתְכֶלְתָּא וִיהֵי עַל

תו"א קדש לה' שבת סג סוכה ה: ושמת אותו הולין קלת:

רשב"ם

(לה) ונשמע קולו בבאו אל הקדש. שפעמונים נוקשים ומכים זה לזה אע"פ שבליטת הרמונים ביניהם ולפי שצוה הקב"ה וכל אדם לא יהי' באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו לכך צוה הקב"ה ונשמע קולו בבואו ויתרחקו השומעים משם: (לו) ועשית ציץ. לפי שנותנו על מצח מקום ראיית בני אדם קרוי ציץ כמו מציץ מן החרכים כמו שפירשתי על המשקוף כך נראה בעיני: קדש לה'. על האפוד ועל החשן היו שמות בני ישראל לזכרון שכפר הקב"ה על עון הקדשים שיקדישו בני ישראל הכתובים למטה מן הציץ באבני האפוד והחשן. קדש לה'. כלומר הקב"ה מרצה עון הקדשים: (לז) ושמת אותו על פתיל תכלת.

בעל הטורים

(לה) ונשמע. ג' במסורה דין ואידך כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ונשמע פתגם המלך והיינו דאמרי' במגילה אמר רבה מקרא מגילה ות"ת מקרא מגילה עדיף מקרא מגילה ועבודה מקרא מגילה עדיף והיינו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע דהיינו ת"ת ועבודה דכתיב בה ונשמע קולו. ונשמע פתגם המלך והיינו קריאת מגילה וסמיך כי רבה היא אלמא דעדיף טפי וגם רבה קאמר לה: ובלאתו. ב' במסורה דין ואידך והיו את המלך בבואו ובלאתו גבי יואש בד"ס שהיו שומרין אותו שלא

בית יהודא

זָהָב וְרִמּוֹן אֶצְלוֹ) גִּעבְּן יֶעדֶער גָאלְדֶענֶעם גְלֶעקִיל אִיז גֶעוֶועֶן אַמִילְגְרוֹים: (לה) וְלֹא יָמוּתוּ. זָאגְט רַשִׁ"י (מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן) פוּן גֵיין וַויִיסֶן מִיר אוֹיף יוֹא (אִם יִהְיֶה לוֹ לֹא יִתְחַיֵּיב מִיתָה) אוֹיבּ דֶר כֹּהֵן גָּדוֹל וֶועט הָאבְּען אוֹיף זִיךְ דִיא אַלֶע קְלֵיידֶער וֶוען עֶר וֶועט אַרַיינְקוּמֶען אִין מִשְׁכָּן אָדֶער אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וֶועט עֶר נִיט שְׁטַארְבֶּן (הָא אִם יִכָּנֵס מְחוּסָּר אֶחָד מֵהַבְּגָדִים הַלָּלוּ) אָבֶּער אַז עֶר וֶועט אַרַיין גֵיין אִין מִשְׁכָּן אָדֶער אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ עֶס וֶועט אִים פֶעלֶן צוּ זַיין אָנְגֶעטָאן אֲפִילוּ נָאר אֵיינֶע פוּן דִי קְלֵיידֶער (חַיָּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם) וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּן דוּרְךְ הקב"ה: (לו) וְצִיץ. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב הָיָה) עֶס אִיז גֶעוֶועֶן וִויא אַגָאלְדֶענֶע בְּלֶעךְ (רוֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת) דִי בְּלֶעךְ אִיז גֶעוֶועֶן בְּרֵייט צְווֵיי פִינְגֶער (מַקִּיף עַל הַמֵּצַח מֵאוֹזֶן לְאוֹזֶן) דִי בְּלֶעךְ הָט בַּאדֶעקְט דֶעם שְׁטֶערְן פוּן אֵיין אוֹיעֶר בִּיז צוּם אַנְדֶערְן אוֹיעֶר: (לז) וְעַל פְּתִיל תְּכֵלֶת). דִי בְּלֶעךְ זָאל זַיין אוֹיף אַפָאדִים תְּכֵלֶת, זָאגְט רַשִׁ"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר) אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת) מֶען הָט גֶעגֶעבְּען אַפָאדִים תְּכֵלֶת אוֹיף דֶעם צִיץ (וְעוֹד כְּתִיב כָּאן) נָאךְ שְׁטֵייט דָא אִין פָּסוּק (וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת) דִי בְּלֶעךְ זָאל זַיין אוֹיף דֶעם מִצְנֶפֶת אוֹיף דִי הִיטוּל) (וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר) אוּנ וַוייטֶער זָאגְט דֶר פָּסוּק (וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן) דִיא בְּלֶעךְ זָאל זַיין אוֹיף דֶעם שְׁטֶערְן פוּן אַהֲרֹן (וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שָׁנִינוּ) אִין דִי מַסֶּכֶת זְבָחִים הָאבְּן מִיר גֶעלֶערְנְט (שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת) צְווִישֶׁן דִי בְּלֶעךְ אוּנ דִיא הִיטוּל (וְוָאס אִיז גֶעוֶועֶן אוֹיף זַיין קָאפּ) אִיז גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארֶען דִי הָאר פוּן זַיין קָאפּ (שֶׁשָּׁם מֵנִיחַ תְּפִילִּין) אוֹיף דֶעם אָרְט הָט עֶר גֶעלֵייגְט תְּפִילִּין (לָמַדְנוּ שֶׁהַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה בְּגוֹבַהּ הָרֹאשׁ) לֶערְנֶען מִיר פוּן דַאנֶען אַז דֶר מִצְנֶפֶת אִיז גֶעוֶועֶן אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן כֹּהֵן גָּדוֹל אִין דֶערְהֵייךְ, אוּנ פוּן דֶעם מִצְנֶפֶת בִּיז צוּם שְׁטֶערְן אִיז גֶעוֶועֶן אַלֵיידִיגֶער אָרְט אוֹיף דֶעם קָאפּ מֶען זָאל אוֹיף דֶעם אָרְט לֵייגְן תְּפִילִּין (וְאֵינָהּ עֲמוּקָּה לְהִכָּנֵס בָּהּ כָּל הָרֹאשׁ עַד הַמֵּצַח) דֶר מִצְנֶפֶת אִיז נִיט גֶעוֶועֶן טִיף עֶס זָאל אִין אִים אַרַיין גֵיין דֶער גַאנְצֶער קָאפּ בִּיז צוּם שְׁטֶערְן (וְהַצִּיץ מִלְּמַטָּה) אוּנְטֶער דִיא תְּפִילִּין אִיז גֶעוֶועֶן דִיא בְּלֶעךְ (וְהַפְּתִילִים הָיוּ בִּנְקָבִים וּתְלוּיִין בּוֹ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים וּבְאֶמְצָעוֹ שִׁשָּׁה) אִין דִי צְווֵיי זַייטְען פוּן דִיא בְּלֶעךְ אִין דִיא רֶעכְטֶע זַייט אוּנ אִין דִי לִינְקֶע זַייט אִיז גֶעוֶועֶן לֶעכְלִיךְ אוּנ אַרַיין גֶעצוֹיגֶען פֶעדִים, אִין מִיטֶען בְּלֶעךְ אִיז אוֹיךְ גֶעוֶועֶן אַלֶעכִיל אוּנ אַרַיינְגֶעצוֹיגֶען אַפָאדִים, אִיז גֶעוָוארֶען פוּן דִיא דְרַיי פֶעדִים זֶעקְס עֶקְן (בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ) דִי דְרַיי פֶעדִים וָואס זֶענֶען גֶעוֶועֶן אִין דִיא דְרַייא אֶרְטֶער פוּן דִיא בְּלֶעךְ, אִיז פוּן זַייא

רש"י

זהב ורמון וגו'. פעמון זהב ורמון אצלו: (לה) ולא ימות. מכלל לאו אתה שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר א' מן הבגדים הללו ב חייב מיתה בידי שמים: (לו) ציץ. (סוכה ה) כמין טס של זהב היה רוחב ב' אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן: (לז) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר (שמות לט) ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן והיה על המצנפת ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן. ובשחיטת קדשים (זבחים יט) שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו ששה בג' ג מקומות הללו

שפתי חכמים

א דלא כתיב שלא יקרע אלא לא יקרע משמע שלאו בפ"ע הוא דכל הני שמביא רש"י ראיה מהם נמי כן הוא: ב הודיענו בזה שאין המכוון פה על שלילות המיתה רק על חיובה המתחייבת מן הלאו ושלא ימות דקרא אכולהו בגדי כהונה קאי ולא אמעיל האפוד דסמיך ליה לחודיה קאי ומחוסר אחד מן הבגדים הללו דקאמר בשביל כל הבגדים הנזכרים לעיל הוא דקאמר וכו' ובפרק ב' דזבחים דף י"ז מפיק להו מקרא דוסיתה להם כהונה לחקת עולם בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוה להו במיתה דאמר מר זר ששימש במיתה עיין עוד בהרא"ם: ג כיון שתוחבין הפתילים דרך הנקב היה כ"א כפול ונעשה היה ששה

פירוש לתורת אלהים

עֶס זָאל גֶהֶערְט וֶוערֶן זַיין קוֹל אַז עֶר וֶועט קוּמֶען אִין בֵּהמ"ק אַרַיין לִפְנֵי יְיָ פָאר גָאט וּבְצֵאתוֹ אִין זַיין אַרוֹיס גֵיין פוּן דֶעם בֵּהמ"ק זָאל אוֹיךְ גֶיהֶערְט וֶוערִין זַיין קוֹל וְלֹא יָמוּת אוּנ עֶר וֶועט נִיט שְׁטַארְבֶּן: (לו) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶן צִיץ אַבְּלֶעךְ זָהָב טָהוֹר פוּן רֵיין גָאלְד וּפִתַּחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט אוֹיס קְרִיצֶען אוֹיף אִים פִּתּוּחֵי אַזוֹ אֵיין אוֹיס קְרִיצוּנְג וִויא אוֹיף אַחֲתִימָה דִיא צְווֵיי וֶוערְטֶער קוֹדֶשׁ לַייָ: (לז) וְשַׂמְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט טָאהְן אִים עַל פְּתִיל אוֹיף אַפָאדֶם בְּלָאעֶ וָואל וְהָיָה אוּנ עֶר זָאל זַיין עַל הַמִּצְנֶפֶת אוֹיף דֶר הוּב אֶל מוּל צוּ קֶעגִין

אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ לח וְהָיָה
עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־

מִצְנֶפְתָּא לָקֳבֵל אַפֵּי
מִצְנֶפְתָּא יְהֵי׃ לח וִיהֵי עַל
בֵּית עֵינוֹהִי דְּאַהֲרֹן וְיִטּוֹל
אַהֲרֹן יָת עֲוָיַת קוּדְשַׁיָּא
דִּי יַקְדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכָל מַתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן
וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי

תו"א והיה על מלח זבחים יט ערכין יז : ונשא אהרן פסחים יז יומא ז ח שבועות ט זבחים כג מנחות כה : והיה על מלחו שבת יב יומא ח מנחות לי :

בעל הטורים

יהרגוהו וזהו ובלאתו ולא ימות : (לח) מלח . ב׳ במסורה דין ואידך וישראל קשי עורף חזקי מלח שבגדי כהונה מכפרים על קשיות ערפן

רשב״ם

פתיל אחד היה בשני ראשי הציץ שמגיע מאזן לאזן שיהא הציץ מקושר בהן וגו׳ חוטין מלמעלה על הראש והיה עשוי על החוטין כעין כובע על המצנפת : אל מול פני המצנפת יהיה . הציץ על מצחו מקיף מאזן לאזן : (לח) ונשא אהרן את עון הקדשים וגו׳ . לפי פשוטו לא דבר הכתוב בטומאת הקדשים, אלא כך פירושו כל קרבנות שיביאו ישראל או עולה או חטאת או אשם לכפר

רש״י

פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רוחב הראש מלמעלה נמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת . והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל והטס תלוי כנגד מצחו ונתקיימו כל המקראות פתיל על הציץ וציץ על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה : (לח) ונשא אהרן . ל׳ סליחה ואעפ״כ אינו זז ממשמעו אהרן נושא את המשא של עון נמצא מסולק העון מן הקדשים : את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו (מנחות כה) אי זה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב ואין לומר שיכפר

בית יהודא

געוואָרן זעקס האַלבּע פֶעדים (פְּתִיל מִלְמַעְלָה אֶחָד מִבַּחוּץ וְאֶחָד מִבִּפְנִים כְּנֶגְדּוֹ) איין זייט פאָדים איז געוועןן אויסנווייניג אויף די בלעך, אונ איין זייט פאָדים איז געוועןן אינווייניג אונטער דיא בלעך, געגען די אויסווייניגסטע זייט (וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁי הַפְּתִילִים מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף שְׁלָשְׁתָּן) די זעקס עקן פון אלע דריי פעדים האט ער צוזאמען געבונדען אינטען אונטער דעם נאקן (וְנִמְצָאוּ בֵּין אוֹרֶךְ הַטַּס וּפְתִילֵי רָאשָׁיו מַקִּיפִין אֶת הַקָּדְקֹד) די לייננג פון דיא גאלדענע בלעך ווּס פון איין אויער צום אנדערען אויער] צוזאמען מיט די פעדים ווּס אין די צווייי עקן האבען ארומגענומען דעם קאפ (וּפְתִיל הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּרֹאשׁוֹ קָשׁוּר עִם רָאשֵׁי הַשְּׁנַיִם) אונ דר פאָדים ווּס אין מיטען בלעך אונ ער איז ארויפגענומען אויף דעם קאפ ווערט ער אינטען צוזאמען געבונדען מיט די עקן פון די צווייי זייטיגע פעדים (וְהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי רוֹחַב הָרֹאשׁ מִלְמַעְלָה) דר פאָדים גייט איבער די ברייט פון קאפ אויף דעם קאפ ביז אינטען (נִמְצָא עָשׂוּי כְּמִין כּוֹבַע) זענען די פעדים מיט דעם בלעך צוזאמען געמאכט ווי אהיטול (וְעַל פְּתִיל הָאֶמְצָעִי הוּא אוֹמֵר וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת) אונ ווּס דער פסוק זאגט די בלעך איז געוועןן אויף דעם מצנפת, מיינט מען דר פאָדים פון מיטען מצנפת איז געוועןן אויף דעם מצנפת (וְהָיָה נוֹתֵן הַצִּיץ עַל רֹאשׁוֹ כְּמִין כּוֹבַע עַל הַמִּצְנֶפֶת) דיא בלעך וצו זאמען מיט דיא פעדים] האט דער כהן גדול געגעבען אויף זיין קאפ ווי אהיטול אויף דעם מצנפת (וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי מַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל) דר מיטעלסטער פאָדים פון דיא בלעך הט געהאלטען די בלעך ואונ דעם מצנפת] זיי זאלען ניט אראפ־פאלען (וְהַטַּס תָּלוּי כְּנֶגֶד מִצְחוֹ) דיא בלעך איז געהאנגען געגען שטערען פון כהן גדול (וְנִתְקַיְּמוּ כָּל הַמִּקְרָאוֹת) איצט זענען ריכטיג אלע פסוקים (פְּתִיל עַל הַצִּיץ) דר פאָדים איז געוועןן אויף די בלעך (וְצִיץ עַל הַפְּתִיל) אונ די בלעך איז געוועןן אויף דעם פאָדים (וּפְתִיל עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה) אונ דער פאָדים פון מיטען בלעך איז געוועןן אויבען אויף דעם מצנפת : (לח) וְנָשָׂא אַהֲרֹן]. זאגט רש״י (לְשׁוֹן סְלִיחָה) וְנָשָׂא איז דערטייטש שיינקען, מוחל זיין, דיא זינד ווּס האט געטראפען בייא דעם קרבן (וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ זָז מִמַּשְׁמָעוֹ) פון דעסטוועגען איז דער ווארט „וְנָשָׂא״ ניט אוועקגעריקט פון זיין מיינונג, „וְנָשָׂא״ איז דערטייטש טראגן (אַהֲרֹן נוֹשֵׂא אֶת הַמַּשָּׂא שֶׁל עָוֹן) אהרן הט אויף זיך געטראגען דיא משא פון דיא זינד (נִמְצָא מְסוּלָּק הֶעָוֹן מִן הַקֳּדָשִׁים) איז דיא זינד אראפגענומען געוואָרן פון דיא קרבנות : ואֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים]. דיא זינד וואס האט געטראפען בייא דיא קרבנות, וועלכע זינד ? זאגט רש״י (לְרַצּוֹת עַל הַדָּם וְעַל הַחֵלֶב שֶׁקָּרְבוּ בְּטוּמְאָה) דר ציץ הט מכפר געוועןן אויף די עבירה אויב מען האט אומגערין געשפריצט אויף דעם מזבח בלוט וואס איז געוועןן טמא, אדער מען הט אומגערין מקריב געוועןן אויף דעם מזבח חלב ווּס איז געוועןן טמא (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ) וויא מיר האבען געלערנט (אֵיזֶה עָוֹן הוּא נוֹשֵׂא) אוף וועלכע עבירה איז דער ציץ מכפר (אִם עֲוֹן פִּיגּוּל) אוב דיא עבירה פון פגול ואויב דער כהן האט געטראכט ווען ער הט גישאכטען דעם קרבן, ער זאל עסין די פלייש פון קרבן ניט אוף דעם ארט וואס די תורה האט געבאטן] (הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לֹא יֵרָצֶה) אויף דעם קרבן האט דיא תורה געזאגט ער איז ניט בעוויליגט צו הקב״ה (וְאִם עֲוֹן נוֹתָר) אוב די עבירה פון נותר אוב דער כהן הט געטראכט ווען ער האט גישאכטען דעם קרבן, ער זאל עסין די פלייש פון קרבן לייניגער פון די צייט וואס הקב״ה האט געבאטען (הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לֹא יֵחָשֵׁב) אויף דעם קרבן הט די תורה גזאגט ער איז ניט גערעכונט ביי הקב״ה פאר אקרבן ועיין רש״י יומא (דף ז ע״א) ד״ה הכי גרסינן] (וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּכַפֵּר עַל עָוֹן

שפתי חכמים

והפתיל האמצעי היה באמצע הציץ והוטו אחד ממנו היה מלמעלה מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו וז״ש כאן על פתיל תכלת ובמקום אחר

פירוש לתורת אלהים

פני דיא פֶעדערשטי זייט פון דעם מִצְנֶפֶת יִהְיֶה זאל ער זיין : (לח) וְהָיָה אונ ער זאל זיין עַל מֵצַח אויף דעם שטערען פון אַהֲרֹן וְנָשָׂא אונ אַהֲרֹן זאל טראגן אֶת עֲוֹן די זינד פון די קֳדָשִׁים [עיין רש״י] אֲשֶׁר ווּס זיי וועלן מַקְדִּישׁ זיין די קינדער פון יִשְׂרָאֵל לְכָל צו אלי גאב קָדְשֵׁיהֶם פון זייערי קָדָשִׁים וְהָיָה זיי־

מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃
לט וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ
מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה
רֹקֵם׃ מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת
וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת
תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃
מא וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ

אונקלוס

תְּדִירָא לְרַעֲוָא לְהוֹן קֳדָם
יְיָ׃ לט וְתְרַמֵּץ כִּתּוּנָא
בוּצָא וְתַעְבֵּד מִצְנֶפְתָּא
דְבוּצָא וְהֶמְיָנָא תַּעְבֵּד
עוֹבַד צַיָּר׃ מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן
תַּעְבֵּד כִּתּוּנִין וְתַעְבֵּד
לְהוֹן הֶמְיָנִין וְכוֹבָעִין
תַּעְבֵּד לְהוֹן לִיקָר
וּלְתֻשְׁבְּחָן׃ מא וְתַלְבֵּשׁ
יָתְהוֹן יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ׃

תו"א תמיד לרצון יומא ז יבמות ס זבחים מה מנחות כה:

רשב"ם

עליהם שיסייע הציץ עם הקרבן להזכירן לפני הקב"ה שיהא לרצון ולזכרון לבני ישראל להתכפר להם: (מ) לכבוד ולתפארת. לפי שהמגבעות על הראש צריכים יפוי נאה ביותר: (מא) והלבשת אותם. כשתקים את המשכן:

בית יהודא

הכהן שהקריב טמא) אונ מען קען ניט זאגן דער ציץ איז מכפר אויף די עבירה פון דעם כהן וואס האט מקריב געוועזן אקרבן ווען ער איז געוועזן טמא (שהרי עון הקדשים נאמר) עס שטייט דאך אין פסוק דר ציץ איז מכפר די עבירה וואס האט געטראגן אויף דעם קרבן (ולא עון המקריבים) אבער ער איז ניט מכפר די עבירה פון די וואס זענען מקריב דעם קרבן (הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן) דער ציץ איז נאר מכפר כשר צו מאכן דעם קרבן וואס האט ביי אים גטראפן אפסול: והיה על מצחו תמיד]. זאגט רש"י (אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד) מען קען ניט זאגן דער ציץ זאל זיין שטענדיג אויף דעם שטערן פון כהן גדול (שהרי אינו עליו אלא בשעת עבודה) דר כהן גדול האט געטראגען אויף דעם שטערן דעם ציץ נאר ווען ער האט מקריב געווען אקרבן, אבער ניט שטענדיג (אלא תמיד לרצות להם) נאר מען מיינט דר ציץ איז אייביג מכפר (אפילו אינו על מצחו) אפילו ווען ער איז ניט אויף דעם שטערן פון כהן גדול (אפילו שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה) אפילו אין די צייט וואס מען האט געשפריצט די טמא בלוט אויף דעם מזבח, אדער ווען מען האט מקריב גיווען די טמא חלב אויף דעם מזבח איז דר ציץ ניט גוועזן אויף דעם שטערן פון כהן גדול, ווייל דר כהן גדול האט דאמאלס קיין קרבן מקריב גיוועזן איז אויך דער ציץ מכפר (ולדברי האומר) אונ נאך דעם תנא וואס זאגט (עודהו על מצחו מכפר ומרצה) אויב די עבירה פון די טומאה האט געטראפען ווען דער ציץ איז גיוועזן אויף דעם שטערן פון כהן גדול, איז דער ציץ מכפר אונ דער קרבן איז בעוויליגט (ואם לאו אינו מרצה) אונ אויב די עבירה פון די טומאה האט גיטראפן ווען דר ציץ איז ניט גיוועזן אויף דעם שטערן פון כהן גדול, איז דער קרבן ניט בעוויליגט (נדרש על מצחו תמיד) ווערט געלערנט דער פסוק דער ציץ זאל זיין שטענדיג אויף זיין שטערן (מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו) מיינט מען ווען דר ציץ איז אויף זיין שטערן, זאל ער אלע עטליכע מנוטין ליגין דיא האנט אויף דעם ציץ, ער זאל געדיינקן אז דיא הייליגע ווערטר „קודש לה'" איז אויף זיין שטערן: (לט) ושבצת]. מען מיינט (עשה אותם משבצות משבצות) דו זאלסט מאכן די קליידונג אויסגעוועבט קעסטליך (וכולם משבצות של שש) די אלע קעסטליך זאלען זיין געוועבט מיט ליינענע פאדים: (מ) ולבני אהרן תעשה כותנות]. פאר דיא קינדער פון אהרן זאלסטו מאכן (ארבעה בגדים הללו) די פיר קליידער (ולא יותר) ניט מעהר, די פיר קליידער זאלן זיין (כתונת) אהעמדו, (ואבנט) אגארטיל, (ומגבעות הוא מצנפת) אהיטעל, ווי דער מצנפת (ומכנסים כתובים למטה בפרשה) הויזין זאל מען מאכן פאר זיי, ווי עס איז געשריבן ווייטער אין די פרשה: (מא) והלבשת אותם את אהרן]. מען מיינט (אותם האמורים באהרן) די קליידער וואס זענען געשריבן ביי א

רש"י

על עון הכהן שהקריב טמא שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד. אי אפשר לו' שיהא על מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרצות להם אפי' אינו על מצחו שלא היה כה"ג עובד באותה שעה. ולדברי האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש על מצחו תמיד מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו: (לט) ושבצת. עשה אותם משבצות משבצות וכולם של שש: (מ) ולבני אהרן תעשה כתנת. ד' בגדים הללו ולא יותר ד כתונת ואבנט ומגבעות היא מצנפת ומכנסים הכתובים למטה בפרשה: (מא) והלבשת

שפתי חכמים

אמר ויתנו עליו פתיל תכלת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל דאי לא היה פתיל האמצעי היה נשמט הציץ למטה: ד כלומר שאין פירושו שתעשה לאלה כתונת ואבנט מצנפת ומכנסים ולא לאהרן שהרי גם לאהרן עשה כאלו אלא ה"פ מכל אותן ח' בגדים של

פירוש לתורת אלהים

ער זאל זיין על מצחו אויף זיין שטערן תמיד עס זאל זיין בוויליגט צו זייא פר גאט: (לט) ושבצת אונ דוא זאלסט קעסטלן הכתונת דאס העמדל פון ליינן ועשית אונ דוא זאלסט מאכין מצנפת אהוב פון לייגען ואבנט אונ איין גארטל תעשה זאלסטו מארען מעשה ווערג רוקם פון אוועבר: (מ) ולבני אהרן אונ צוא דיא קינדר פון אהרן תעשה זאלסטו מאכן העמדר ועשית אונ דו זאלסט מאכן צוא זייא גארטלן ומגבעות אונ היטלען תעשה זאלסטו מאכן צו זיי לכבוד עס זאל זיי זיין צוא איין כבוד ולתפארת אונ צו איין שוינקייט: (מא) והלבשת

וית בנוהי עמה ותרבי יתהון ותקרב ית קרבנהון ותקדש יתהון וישמשון קדמי: מב ועבד להון מכנסין דבוץ לכסאה בשר עריתא מחרצן ועד ירכן יהון: מג ויהון על אהרן ועל בנוהי במעלהון למשכן זמנא או במקרבהון למדבחא לשמשא בקודשא ולא

ואת־בניו אתו ומשחת אתם ומלאת את־ידם וקדשת אתם וכהנו־לי: מב ועשה להם מכנסי־בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד־ירכים יהיו: מג והיו על־אהרן ועל־בניו בבאם אל־אהל מועד או בגשתם אל־המזבח לשרת בקדש

תו"א ועשה להם זבחים פח ערכין יז נדה יג יומא עה:

בעל הטורים

וחזק מלאך של ישראל: (מב) ערוה. ב' במסורה דין ואידך ולא תקרבו לגלות ערוה רמז שבגדי כהונה מכפרין על העריות: ממתנים ועד

רש"י

אתם את אהרן אותם האמורים ה באהרן החשן והאפוד ומעיל וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט וציץ ומכנסים הכתובים ו למטה בכולם: **ואת בניו אתו.** אותם ז הכתובים בהם: **ומשחת אותם.** את אהרן ואת בניו ח בשמן המשחה: **ומלאת את ידם.** כל מלוי ידים ל' חנוך הוא כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה הוא ובל' לע"ז כשממנין אדם על פקידת דבר נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גוואנט"ו (האנדשוה) ועל ידו הוא מחזיקו בדבר וקורין לאותו מסירה ווירסטי"ר ט והוא מלוי ידים: (מב) **ועשה להם.** לאהרן ולבניו: **מכנסי בד.** הרי ה' בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט: (מג) **והיו על אהרן.** כל הבגדים האלה על אהרן הראויין לו: **ועל בניו.** האמורים בהם: **בבואם אל אוהל מועד.** להיכל וכן י

בית יהודא

אהרן, זאל מען זיי אנקליידען אויף אהרן, דס זענען דיא קליידער (החשן והאפוד, מעיל) ודי אויבער העמד (וכתונת תשבץ) ודי העמד וואס איז געוועבט מיט קעסטליך) (מצנפת) נאהיטול) (ואבנט) ואגארטיל) (וציץ) ודי גאלדענע בלעך) (ומכנסים הכתובים למטה בכולם) אונ הויזין ווי עס איז געשריבען ווייטער אין די פרשה ביי אלע כהנים: ואת בניו אתו) זייני קינדער זאלסטו אנקליידען (אותם הכתובים בהם) מיט די קליידער וואס איז געשריבען ביי זיי: ומשחת אותם) דו זאלסט זאלבען (את אהרן ואת בניו בשמן המשחה) אהרן מיט זיינע קינדער מיט די בוימאייל וואס דו וועסט מאכען צום זאלבען: ומלאת את ידם) זאגט רש"י (כל מלוי ידים לשון חנוך) וואו עס שטייט (מלוי ידים) פוהל מאכען די הענט מיינט מען בנייהונג צו אזאך (כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה) ווען איינער גייט אריין צו אזאך ער זאל האלטען ער זאל בלייבען ביי די זאך פון דעם טאג אונ ווייטער ווערט דאס גערופען „פוהל געמאכט די הענט" (ובלשון לע"ז) אויף אנדערע שפראכען הט דם איין אנדער נאמען (כשממנין אדם ע' פקידת דבר) אז מען מאכט אמענטש ער זאל זיין אעלצטער אויף אזאך (נותן השליט בידו בית יד של עור) גיט דער שר צו דעם נייעם עלצטין אהענטשקע פון לעדר אין זיין האנט (שקורין גוואנטו) מען רופט דאס גוואנטו (ועל ידו הוא מחזיקו בדבר) אונ מיט די הענטשקע פארבלייבט שון דר עלצטער ביי זיין אמט ובייא דיזאך וואס ער איז צו איר בעשטימט גיווארען) (וקורין לאותו מסירה) צו דיא איבערגעגעבענע זאך רופט מען ווירסטי"ר (והוא מלוי ידים) אין די תורה ווערט דם גרופען מלוי ידים, פוהל געמאכט די הענט, צו ווייזען די קליידער בלייבען אין דיא הענט פון דעם כהן אויף אייביג צו בעדינען מיט זיי פר הקב"ה: (מב) ועשה להם) דו זאלסט מאכען צו זיי (לאהרן ולבניו) צו אהרן מיט זיינע קינדער: ומכנסי בד) ליינענע הויזין (הרי שמונה בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט) איז צוזאמען אכט קליידער צום כהן גדול אונ פיר קליידער צו דיא פראסטע כהנים: (מג) והיו על אהרן) זאגט רש"י (כל הבגדים האלה) די אלע קליידער זאלען זיין (על אהרן) אויף אהרן (הראוין לו) וואס גיהערען צוא אים: ועל בניו) אונ אויף זיינע קינדער זאלען זיין דיא קליידער (האמורים בהם) וואס זענען גזאגט גיווארען ביי זיי: ובבואם

שפתי חכמים

אהרן תעשה ד': ה לא הכתנת ומלנפת והאבנט הכתובים בלדו לבדם: ו ר"ל מכנסים קאי אכ"ג ואהדיוטות: ז שהם הכתונת והמלנפת והאבנט עם המכנסים האמור למטה: ח לאפוקי דלא קאי אבגדים כמו אותם דלעיל מיניה דקאי אבגדים ואמר בשמן המשחה ולא בשמן זית או בזולתו שכן כתיב בפרשה שאחריה ולקחת את הבגדים ולקחת את שמן המשחה וגו': ט פי' שימלא ידם בבית יד לסימן שיש לו כח חזקה בדבר שיתמנה עליו. כי כל מה שתופס בידו הוא בחזקתו והתופס במלוי יד יותר מוחזק מאלו תפסו בקלת ידו ולכך כנה המחזיק בדבר בחזקה מלוי יד: י פי' כשיכנה המקדש קאי אהל מועד אהיכל ואע"פ שאהל מועד מורה על המשכן לבד ההיכל יבא מק"ו דמשכן והיה ראוי לומר למשכן וכן להיכל. (נ"י) ולא נהירא דבהדיא אמרי' בשבועות דף ט"ז אלו נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר וכו' ואלו נאמר מקדש ולא נאמר משכן הייתי אומר וכו' ומשמע דלא נוכל ללמוד לא בק"ו ולא במה מלינו ל"נ שסרב למד זה מהא דאמרינן בת"כ (פרשת

פירוש לתורת אלהים

אונ דו זאלסט אן קליידען זיי את אהרן אחיך דיין ברודער אהרן ואת בניו אונ זייני זין מיט אים ומשחת אונ דוא זאלסט זיי זאלבען ומלאת אונ דוא זאלסט דער פילן זייערע הענט וקדשת אונ דו זאלסט היילינגן זיי וכהנו אונ זיי זאלען דינען צו מיר: (מב) ועשה אונ דו זאלסט מאכען צוא זייא מכנסי בד מכנסים פון ליינען לכסות צוא בדעקען בשר ערוה דאס פלייש פון דער ערוה ממתנים פון די לענדען ועד אונ ביז די דיכען יהיו זאלען זיי זיין: (מג) והיו אונ זייא זאלען זיין על אהרן אויף אהרן אונ אויף זיינע קינדער בבואם אין זייער טאהן קומען צום

וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֺן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ
וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו: ס רביעי כט א וְזֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ
אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן
בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם: ב וְלֶחֶם

אונקלוס

יְקַבְּלוּן חוֹבָא וִימוּתוּן
קְיָם עָלַם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי
בַּתְרוֹהִי: א וְדֵין
פִּתְגָּמָא דִּי תַעְבֵּד לְהוֹן
לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא
קֳדָמַי סַב תּוֹר חַד בַּר
תּוֹרֵי וְדִכְרִין תְּרֵין שַׁלְמִין:
ב וּלְחֵם פַּטִּיר וּגְרִיצָן

תו"א וזה הדבר יומא ה:

רשב"ם

(ב) ולחם מצות. אפוי בתנור קרוי לחם. וגם שמו היה כן כי הוא לחם אמור עם חלות ורקיקין בעשיית מלואים בפ' צו את אהרן חלות ורקיקין

בעל הטורים

ירכים יהיו. וסמיך ליה והיו על אהרן לומר לך שמכנסים קודמים לכל: (א) וזה הדבר אשר תעשה להם. כלומר קרבם בדבור שתאמר לפס אשרי תבחר ותקרב: לקח. ב' במסו' דין ואידך לקח בגדו כי ערב זר בשביל שאהרן עשה העגל אמר הקב"ה להסיר מעליו בגדי הלוהי'

בית יהודא

אֹהֶל מוֹעֵד. וְוען זיי וועלן אַריין קומען (לְהֵיכָל וְכֵן לְמִשְׁכָּן) אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָדער אין מִשְׁכָּן *) זאָלן זיי זיין אָנגעקליידט מיט די קליידער: וָמֵתוּ. זאָגט רש"י (הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחוּסַּר בְּגָדִים בְּמִיתָה) פון דעם פסוק לערנט מען דו דער כֹּהֵן וואָס בעדינט אין מִשְׁכָּן אָדער ביי דעם מִזְבֵּחַ אונ עס פעלט אים אֲפִילוּ נאָר איין קלייד וויינִיגער, וועט ער שטאַרבין פאַר די זינד: חֻקַּת עוֹלָם לוֹ. זאָגט רש"י (כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר חֻקַּת עוֹלָם גְּזֵרָה מִיָּד וּלְדוֹרוֹת לְעַכֵּב בּוֹ) אויף וועלכן אָרט נביא וועלכע זאַכן עס שטייט „דאס איז אַגעזעץ אויף אייביג" איז דאס אַגְזֵרָה פון הקב"ה אויף באַלד אונ אויף אַלע צייטן, עס זאָל ניט אַנדערש זיין נאָר ווי הקב"ה האָט געבאָטן: (א) לְקַח. זאָגט רש"י (כְּמוֹ קַח) עס איז גלייך ווי עס וואָלט געשטאַנען „קח" נעם, אָן אַלמ"ד (וּשְׁתֵּי גְּזֵרוֹת הֵן) עס זענען צוויי ווערטער אויף דעם וואָרט „נעמען" (אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה) אַמאָהל איז קִיחָה, קַח נעם אונ אַמאָהל איז לְקִיחָה, לְקַח נעם (וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד) צו ביידע ווערטער, קַח אָדער לְקַח, איז איין טייטש, נעם: פַּר אֶחָד. איין אָקס (לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁהוּא פַּר) צו מְכַפֵּר זיין אויף די עֲבֵירָה פון עגל וואס איז געווען אַאָקס: (ב) וְלֶחֶם מַצּוֹת, וְחַלּוֹת מַצּוֹת, וּרְקִיקֵי מַצּוֹת.

רש"י

למשכן: ומתו. הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים ב במיתה: חקת עולם לו. כל מקום שנ' חקת עולם הוא גזירה מיד ולדורות לעכב בו: (א) לקח. כמו קח ושתי גזרות הן ל אחת של קיחה ואחת של לקיחה ולהן פתרון א': פר אחד. לכפר על מעשה העגל מ שהוא פר: (ב) ולחם מצות וחלות מצת ורקיקי מצות. הרי אלו ג' מינין רבוכה

שפתי חכמים

מיני) גבי יין ושכר באהל מועד אין לי אלא אוהל מועד מנין לרבות שילה ובית עולמים ת"ל חוקת עולם ע"כ. ולזה נתכוין הרב במ"ש בסמוך בפסוק חוקת עולם: ב ומשום דמקרא דולא ימות לא למדנו רק השמה בגדים דלעיל מיניה אבל לא על המכנסים והלין הכתובים אחריו אך קשה למה לא כתב שני בגדים הללו ג"כ למעלה ולכלול אותם עם שאר בגדי כהונה כדי דקרא דולא ימות יהיה קאי אכולהו ולשתוק מקרא ולא ישאו עון ומתו. ושמא י"ל שלא תאמר דוקא אם יש לו כל השמונה בגדים ועבד העבודה ולא לבש כל הח' בגדים חייב אבל אם לא היה לו כל הח' בגדים כגון שנאבדו או נטמאו ה"א דיכול לעבוד עבודה בבגדים הנותרים שיש לו כדי שלא לבטל הקרבן מפני שמחוסר בגדים לכן כתב ומתו יתירא ללמד שאם עבד עבודה במחוסר בגדים חייב מיתה: ל פי' ב' שרשים א' של קיחה ואחת של לקיחה: מ דק"ל למה לקח פר ולא מין אחר דפר כמו עגל היכא דלא כתיב גביה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מג) ולא ישאו עון. פירש"י מכאן למדנו שהמשמש מחוסר בגדים במיתה. ותימה להר' יצחק בר' אברהם ז"ל שהרי בפ' אלו הן הנחנקין מפיק ליה מקרא בפ' דבסמוך והיתה להם כהונה לחקת עולם ודרשינן בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים וזר ששמש חייב מיתה שנא' וזר הקרב יומת. וי"ל דהאי קרא איצטריך משום מכנסים שאינו מפורש בפסוק דלקמן: (א) לקח פר. איל מכאן ואיל מכאן ופר באמצע ולמה שלשה כנגד שלשה אבות. פר כנגד אברהם דכתיב ואל הבקר רץ אברהם. אילים כנגד יצחק ויעקב ולחם מצות [כנגד] הגר ושרה שאמר להם אברהם מהרי שלש סאים ג' מינין כנגד ג' סאים ולקמן כתיב וחלת לחם בשביל הקרבנות הלחם מתברך דאמר רב הונא בר אבא בשעה שהיו מקריבין הקרבנות אדם מוליך סאה של חיטים לטחון וכשמביאין ממנו סאה סלת סאה קמח סאה סובין אבל עתה אין מוציא כי אם סאה ויותר מעט. ובזכות הנסכים היינות מתברכין. ומעשה בתלמיד אחד שיצא חוץ לירושלים והכירו בו שהוא תלמיד אמרו לו טול ג' זהובים ושב אצלנו ולא רצה אמר להם יש לי גפן אחת שחביבה עלי יותר מכל מה שתתנו לי שהוא עושה לי ששה מאות חביות יין בכל שנה ואני מוכרם בדמים יקרים. וכן בזכות הבכורים הפירות מתברכות. ומעשה ביונתן בן אלעזר שהיה יושב תחת תאינה ירד טל והוציאו התאנים דבש עד שירד לארץ והרוח מגבלו בעפר ובאת עז והיתה מנטפת חלב ומתערב דבש עם חלב אמר לתלמידיו באו ואראה לכם מעין העולם הבא נתבטלו אלו נתבטלו הכל שנאמר זרעתם הרבה והבא מעט אכול ולא לשבעה לבוש ולא לחום לו זרעתם הרבה והבא מעט משנטלו המנחות אכול ולא לשבעה משנטלו לחם הפנים שתו ולא לשכרה משנטלו הנסכים לבוש ולא לחום לו משנטלו בגדי כהונה אין תאנים בתאינה משנטלו הבכורים גזר ממכלה צאן משנטלו התמידין ואין בקר ברפתים משנטלו פרי החג ולעתיד לבא הקב"ה מחזיר הכל שנא' ואתם הרי ישראל ענפכם וגו': (ב) ולחם מצות. פירש"י דהיינו רבוכה ובמנחות מפיק ליה מחלות לחם:

פירוש לתורת אלהים

אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ אָדער אין זייער טאָהן גענעהנען צום מִזְבֵּחַ לְשָׁרֵת צו דינען אין הייליגקייט מַקְרִיב זיין קָרְבָּנוֹת וְלֹא ווען זיי ניט טראָגן קיין זינד וָמֵתוּ וואָרום אז זייא וועלן מַקְרִיב זיין קָרְבָּנוֹת אונ זיי וועלן ניט זיין אָן גיטאָהן אין די פיר קליידער וועלן זיי שטאַרבן חֻקַּת עוֹלָם אַגעזעץ אויף אייביג לו צו אים וּלְזַרְעוֹ אונ צו זיינע קינדער נאָך אים: (א) וְזֶה הַדָּבָר אונ דאס איז די זאַך אֲשֶׁר וואס דו זאָלסט טאָהן לָהֶם צו זייא לְקַדֵּשׁ צו הייליגן זיי לְכַהֵן צו דינען צו מיר לִקַּח נעם פַּר אֶחָד איין אָקס בֶּן בָּקָר איין יונגע רינד וְאֵילִם אונ ווידער שְׁנַיִם צוויא תְּמִימִם גאַנץ אָן אַמום: (ב) וְלֶחֶם אונ ברוט מַצּוֹת קוכן וְחַלּוֹת אונ גראָבע מַצּוֹת צוא כ׳ יש׳ ו בַּשֶּׁמֶן מיט בוימל

*) הערה ווי עס שטייט אין פסוק איז אטעות אין רש"י פון מגיה, עס דארף שטיין להיכל וכן למזבח, ניט וכן למשכן, להיכל מיינט מען אין משכן אונ למזבח:

אונקלוס

פַּטִּירִין דְּפִילָן בִּמְשַׁח
וְאֶסְפּוֹגִין פַּטִּירִין
דִּמְשִׁיחִין בִּמְשַׁח סָלְתָּא
חִטִּין תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃
ג וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל סַלָּא חַד
וּתְקָרֵב יָתְהוֹן בְּסַלָּא וְיָת
תּוֹרָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין׃
ד וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי
תְּקָרֵב לִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן
בְּמַיָּא׃ ה וְתִסַּב יָת
לְבוּשַׁיָּא וְתַלְבֵּשׁ יָת
אַהֲרֹן יָת כִּתּוּנָא וְיָת
מְעִיל אֵפוֹדָא וְיָת

מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן
וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת
חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ג וְנָתַתָּ אוֹתָם
עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל
וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃ ד וְאֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃
ה וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל

בעל הטורים

לפי שבגדי ע"א מטמאין וזהו שאמר לקח בגדו פירוש מעליו כי ערב זר :

רשב"ם

מפורשים במס' מנחות ומכל מין ומין עשר הם : (ג) והקרבת אותם. הביאם

רש"י

וחלות ורקיקין לחם מצות היא הקרויה למטה בענין חלת ג לחם שמן על שם שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין באים עשר עשר מ חלות (מנחות עו) : בלולות בשמן. כשהן קמח יוצק בהן ע שמן ובוללן (שם עה) : משחים בשמן. אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יונית שהיא עשויה כנו"ן שלנו (שם) : (ג) והקרבת אתם. אל חצר המשכן ביום פ הקמתו : (ד) ורחצת. זו טבילת כל

בית יהודא

זאגט רש"י (הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִינִים) דָס זֶענֶען דְרַייא מִינִים (רְבוּכָה וְחַלּוֹת וּרְקִיקִין) רְבוּכָה הֵייסְט אַז דִי מֶעהְל אִיז גְמִישְׁט גִיוָוארֶן מִיט הֵייסֶע וַואסֶר, חַלּוֹת אִיז דִי גָ עהְל גְמִישְׁט מִיט קַאלְטֶע וואסֶער, רְקִיקִין זֶענֶן קִיכְלַאךְ (לֶחֶם מַצּוֹת הִיא הַקְּרוּיָה לְמַטָּה בְּעִנְיַן חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן) וָוס דָא שְׁטֵייט לֶחֶם מַצּוֹת אִיז דָס זֶעלְבִּיגֶע וָוס מֶען רוּפְט זֵיי וַוייטֶער אִין פָּסוּק חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן, אוּנ פַאר וָוס רוּפְט מֶען זֵייא לֶחֶם שֶׁמֶן, אֵייל בְּרוֹיט (עַל שֵׁם שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶן בִּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין) וַוייל אִין דִי חַלּוֹת רְבוּכָה וָוס דִי מֶעהְל אִיז גֶעקְנֶעטֶען גֶעוָוארֶן מִיט הֵייסֶע וַואסֶער הָט מֶען אַרַיינְגֶעגָאסְן אַזוֹי פִיל בּוֹימְאֵייל וִוי פִיל מֶען הָאט אַרַיינְגֶעגָאסֶן אִין דִיא פְרָאסְטֶע חַלּוֹת מִיט דִי קִיכְלַאךְ, דְרִיבֶּער הָט מֶען גֶערוּפֶן דִי חַלּוֹת רְבוּכָה לֶחֶם־שֶׁמֶן, בּוֹימְאֵייל בְּרוֹיט (וְכָל הַמִּינִין בָּאִין עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת) דִיא אַלֶע מִינִים זֶענֶן גֶוֶוען צוּ צֶעהְן, צֶעהְן חַלּוֹת רְבוּכָה, צֶעהְן פְרָאסְטֶע חַלּוֹת, צֶעהְן קִיכְלַאךְ : וּבְלוּלוֹת בַּשֶּׁמֶן). זאגט רש"י (כְּשֶׁהֵן קֶמַח יוֹצֵק בָּהֶן שֶׁמֶן וּבוֹלְלָן) וֶוען זֵיי זֶענֶן נָאךְ גֶעוֶוען מֶעהְל הָט מֶען אַרַיינְגֶעגָאסֶן בּוֹימְאֵייל אִין דִי מֶעהְל אוּנ מֶען הָאט אוֹיסְגֶעמִישְׁט דִיא מֶעהְל מִיט דִיא בּוֹימְאֵייל : וּמְשׁוּחִים בַּשָּׁמֶן). זאגט רש"י (אַחַר אֲפִיָּיתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כַּף יְוָנִית שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנוּ"ן שֶׁלָּנוּ) נָאכְדֶעם וִוי דִי קִיכְלַאךְ זֶענֶן גֶעבַּאקְט גֶעוָוארֶען (וֶוען זֵיי זֶענֶן נָאךְ גֶעוֶוען הֵייס) הָט מֶען זֵיי גֶעשְׁמִירְט מִיט בּוֹימְאֵייל אוּנ מֶען הָאט אוֹיף זֵיי גֶעצוֹיגֶען דֶעם בּוֹימְאֵייל וִוי אַגְרִיכִישֶׁע כַּף, דָאס אִיז וִוי אוּנְזֶער נוּ"ן : (ג) וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם). זָאלְסְט זֵיי גֶענֶענֶען (אֶל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן) צוּם הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן (בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ) אִין דֶעם טָאג וָואס דוּ וֶועסְט אִים אוֹיפְשְׁטֶעלֶען : (ד) וְרָחַצְתָּ). זאגט רש"י (זוּ טְבִילַת

שפתי חכמים

בן שנה והא דאין קטיגור נעשה סניגור הרא"ם תי' דוקא בעבודת פנים ולא בעבודת חוץ ולקמן בפרשת לו אפרשנו עוד אי"ה : נ רלונו בזה להוכיח שלחם מלות היא רבוכה מפני שלחם כולל כל המינים מ"ה פי' דלהם דהכא הוא רבוכה והוכחתו מקרא דזה קרבן אהרן ובניו ביום המשח וגו' וכי מה למדנו לבניו מיום המשח אותו אלא מקים חינוכו של הדיוט לדורות לקרבן של כה"ג שהוא חביתין מה קרבן דחביתי אהרן שהוא מקריב בכל יום הוא רבוכה כדכתיב מורבכת תביאנה אף יום חינוך של בניו כהנים הדיוטים רבוכה והרבוכה היא חלה שלטה ברותחין כל לרכה בעודה בלק ואחר כך נאפת בתנור ואח"כ מטגנה במחבת והחלה והרקיק נאפים בתנור לבד והחלה בלולה בשמן בעודה סולת והרקיק משוח בשמן אחר אפייתו כמין כ' יונית ואחר השמן נאכל לכהנים וי"א מושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג. רא"ם : ם דגמרינן מלחמי תודה מה להלן עשר אף כאן עשר ולחמי תודה בהדיא כתיב עשר דכתיב ביה והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ואמרינן בפ' התודה דף ע"ז נאמר כאן תרומה ונאמר התם בתרומת מעשר תרומה מה להלן אחד מעשרה אף כאן אחד מעשרה : ע ר"ל למה משנה הקרא ולא כתב בלולות או משוחים בכלן : פ ולא אל המזבח כי אינם קריבים לגבוה אלא אחד מכל מין ומין

פירוש לתורת אלהים

וּרְקִיקֵי אוּנ דִינֶע מַצּוֹת גִישְׁמִירְט מִיט בּוֹמֶל סוֹלֶת זֶעמֶל מֶעל פוּן ווייץ תַּעֲשֶׂה זָאלְסְטוּ מַאכֶן זֵיי : (ג) וְנָתַתָּ אֹתָם אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּען זֵייא עַל אוֹיף אֵיין קוֹבֶער [אַקָארְבּ] וְהִקְרַבְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גְנֶענֶען זֵיי מִיט דֶעם קוֹבֶר [אַקָארְבּ] וְאֶת אוּנ דֶעם אָקְס וְאֵת שְׁנֵי אוּנ דִי צְווֵיי וִוידֶר : (ד) וְאֶת אַהֲרֹן אוּנ אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער זָאלְסְטוּ גִינֶענֶען אֶל צוּ דִי טִיר פוּן אוֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט וַואשֶׁן זֵייא זֵייא זָאלֶן זִיךְ טוֹבְלֶן אִין וַואסֶר : (ה) וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען דִי קְלֵיידֶער וְהִלְבַּשְׁתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט אָן קְלֵיידֶען אַהֲרֹן אֶת דָאס אוּנְטֶערְשְׁטֵי הֶעמְדֶל וְאֵת מְעִיל אוּנ דָאס אֵייבֶּערְשְׁטֶע הֶעמְדֶל וָואס אִיז תְּחִלָּה אוּנְטֶער דֶעם אֵפוֹד וְאֵת אוּנ

הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ ו וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנָפֶת׃ ז וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ ח וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃ ט וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו׃

אונקלוס

אֵפוֹדָא וְיָת חוּשְׁנָא וְתַתְקֵן לֵהּ בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא׃ ו וּתְשַׁוֵּי מִצְנַפְתָּא עַל רֵישֵׁהּ וְתִתֵּן יָת כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא עַל מִצְנַפְתָּא׃ ז וְתִסַּב יָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וּתְרִיק עַל רֵישֵׁהּ וּתְרַבֵּי יָתֵהּ׃ ח וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשִׁנּוּן כִּתּוּנִין׃ ט וְתַזְרֵז יָתְהוֹן הֶמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי וְתַתְקֵן לְהוֹן כּוֹבָעִין וּתְהֵי לְהוֹן כְּהֻנְּתָא לִקְיָם עָלַם וּתְקָרֵב קֻרְבָּנָא דְאַהֲרֹן

תו"א ושמת המצנפת זבחים יט ערכין ג: וחגרת אותם יומא ה ו סנהדרין פג זבחים יז:

רשב"ם

לעזרה: (ט) וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו. כן נחלקו במסכת יומא לפי שאין סדר לבישתן חכתוב כאן כמו בפ' צו את אהרן ולפי הפשט אין לדקדק:

בעל הטורים

(ח) והלבשתם. ב' במס' הכא ואידך והלבשתם את אלעזר איכא מ"ד כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה וזהו והלבשתם את אלעזר בכתונה להיות כהן גדול צריך משיחה כמס בוהלבשתם כתנות היו במשיחה אף כמשחו כך והלבשתם את אלעזר במשיחה:

רש"י

צ הגוף: (ה) ואפדת. קשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו: (ו) נזר הקדש. זה הציץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה ע"י הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין שלשתן מאחורי העורף הוא נותנו על המצנפת כמין כובע: (ז) ומשחת אותו. (ת"כ) אף משיחה זו כמין כ"י נותן ק שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו: (ט) והיתה להם. מלוי ידים זה לכהונת ר עולם: ומלאת. ע"י

בית יהודא

כל הגוף) מען מיינט זיי זאלן זיך טוהל זיין אין גאנצען אין אמקוה: (ה) ואפדת. מיינט מען נקשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו) זאלסט בעצירן אונ גוט אנטאהן דעם גארטיל אונ דעם פארטוך ארום זיין קערפער: (ו) ונזר הקודש. די הייליגע קרוין (זה הציץ) מיינט מען די גאלדענע בלעך וואס אויף זיין שטערן: (על המצנפת). זאגט רש"י (כמו שפירשתי למעלה) וויא איך האב געזאגט דעם פשט פריער אין ופסוק לז (על ידי הפתיל האמצעי) וועגען דעם מיטעלסטן פאדים (ושני פתילים שבראשו) אונ די צוויא פעדים וואס אין די עקן (הקשורין שלשתן מאחורי העורף) וואס דיא דריי פעדים זענען פארבונדן אינטער דעם נאקן (הוא נותנו על המצנפת כמין כובע) איז געווען דיא בלעך מיט דיא פעדים אזוי וויא אהיטול אויף דעם מצנפת: (ז) ומשחת אותו. זאגט רש"י (אף משיחה זו כמין כף יונית) דם זאלבונג איז אויך געווען ווי אגריכישע כף (נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו) ער הט געגעבן איין טראפען בוימאייל אויף זיין קאפ, אונ איין טראפען בוימאייל צווישען דיא ברעמען פון זיינע אויגען אונ מיט זיין פינגער הט ער צוזאמען געצויגען די צוויי טראפען בוימאייל: (ט) והיתה להם. עס זאל זיין ביי זיי (מלוי ידים זה לכהונת עולם) וואס דו האסט פוהל געמאכט זייערע הענט, דאס זאל זיין ביי זיי אויף אייביג, זייא זאלן זיין כהנים אויף אייביג ועיין פסוק מא): ומלאת. זאלסט פוהל מאכן זייערע הענט (על ידי הדברים האלה) מיט די זאכען וואס דו וועסט

שפתי חכמים

כדכתיב למטה בענין ומה שהוסיף לומר ביום הקמתו פי' בעת הקמתו ולא קודם והקמת המשכן לא היה רק בר"ח ניסן כי כל שבעת ימי המלואים היה בונה וסותר בכל יום: צ ולא קידוש ידים ורגלים מדכתיב במים בפתח הבי"ת דמשמע במים הידועים במקום אחר דהיינו מי מקוה שהם מ' סאה ס"מ דטבילת כל גופו הוא: ק ר"ל טיפת שמן: ר ואף ע"פ שדרשו אותו רז"ל בזבחים י"ז ובסנהדרין דף פ"ח ללבישת הבגדים ודרשו והיתה להם לבישת הבגדים הללו לכהונת עולם שבזמן שהבגדים עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין

פירוש לתורת אלהים

דעם אפוד ואת החשן אונ דעם חשן ואפדת אונ דו זאלסט אן גורטן צו אים מיט דעם אן גירטונג וואס ביים אפוד: (ו) ושמת אונ דו זאלסט טאהן דיא הוב [די היטול] אויף זיין קאפ ונתת אונ דוא זאלסט געבן די הייליגע קרון אויף די הוב [היטול]: (ז) ולקחת אונ דו זאלסט געמן דעם בוימל דאס זאלבונג ויצקת אונ דוא זאלסט גיסן אויף זיין קאפ אונ זאלסט זאלבען אים: (ח) ואת בניו תקריב אונ זייגע זין זאלסטו גענען אונ דוא זאלסט זיי אן קליידען העמדלך: (ט) וחגרת אותם אבנט אונ דו זאלסט אן גורטן זיי אנגארטיל אהרן מיט זייגע קינדער וחבשת להם מגבעות אונ זאלסט אן בינדן צו זיי היטלן והיתה להם כהונה אונ דם זאל זיין צוא זייא אדינונג לחקת עולם צוא אגזעץ אויף אייבג ומלאת וגו' אונ זאלסט דער פילן די הענט פון אהרן

אי:

י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃ יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר
לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
יב וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־
קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־
הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃
יג וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד
וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה׃ יד וְאֶת־

אונקלוס

וְקָרְבָּנָא דִבְנוֹהִי׃
י וּתְקָרֵב יָת תּוֹרָא לָקֳדָם
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמוֹךְ
אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן
עַל רֵישׁ תּוֹרָא׃ יא וְתִכּוֹס
יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ בִּתְרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ יב וְתִסַּב
מִדְּמָא דְתוֹרָא וְתִתֵּן עַל
קַרְנָת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָךְ
וְיָת כָּל דְּמָא תֵּישׁוֹד
לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא׃
יג וְתִסַּב יָת כָּל תַּרְבָּא
דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חִצְרָא
דְעַל כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין
כֻּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי
עֲלֵיהֶן וְתַסֵּיק לְמַדְבְּחָא׃
יד וְיָת בִּסְרָא דְתוֹרָא וְיָת

תולדות אהרן

ולקחת מדם זבחים נד: את כל החלב חולין פט:

רש"י

הדברים שהללו: יד אהרן ויד בניו. במילוי ופקודת הכהונה: (יא) פתח אוהל מועד. בחצר המשכן שלפני הפתח: (יב) על קרנות. (זבחים נג) למעלה בקרנות ממש: ואת כל הדם. שירי הדם: אל יסוד המזבח. (פ"ג דמדות) כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ: (יג) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרום שעל הכרס שקורין טיל"א: ואת היתרת. הוא טרפשא דכבדא שקורין איבר"ב (ראטעפליים):

בית יהודא

סאן ועיין פסוק מא]: ויד אהרן ויד בניו, זאלסט פולל מאכן די האנט פון אהרן און די האנט פון זיינע קינדער (במלוי פקודת הכהונה) מיט דעם דערפילונג וואס זיי ווערן אויפגענומען צו זיין כהנים: (יא) ופתח אהל מועד], זאגט רש"י (בחצר המשכן שלפני הפתח) מען האט געשאכטען די קרבנות אין הויף פון משכן וואס דער הויף איז פאר די טיר פון אהל מועד ואבער מען האט ניט געשאכטען ביי די טיר פון אהל מועד, נאר געבען מזבח האט מען געשאכטען: (יב) ועל קרנות]. זאגט רש"י מען האט געגעבען דיא בלוט (למעלה בקרנות ממש) אויבען אויף די ווינקלען פון מזבח: ואת כל הדם]. מען מיינט (שירי הדם) דיא בלוט וואס איז געבליבען נאכדעם ווי מען הט געגעבען אויף דיא ווינקלען, זאל מען זיי גיסען (אל יסוד המזבח) צום פונדאמענט פון מזבח, זאגט רש"י (כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ) נאכדעם ווי דער קאסטען פון מזבח איז געווען הויך איין איל פון די ערד האט מען געמאכט וויא ארינגע ארום מזבח, מען זאל אינוויינינג קענען אריין גיסען די געבליבענע בלוט פון דיא קרבנות: (יג) והחלב המכסה את הקרב]. זאגט רש"י (הוא הקרום שעל הכרס) דאס מיינט מען דיא הויט וואס אויף דעם בויך (שקורין טיל"א) וואס מען רופט טיל"א: ואת היותרת]. זאגט רש"י (הוא טרפשא

שפתי חכמים

כהונתם עליהם והוו להו זרים. י"ל שרש"י ז"ל סובר כיון שמן המקרא דלעיל והיו על אהרן ועל בניו וגו' למדנו שהמחוסר אחד מן הבגדים הכתובים לעיל חייב מיתה הוכרח מפני זה לפרש המקרא הזה כפי פשוטו ולא כפי מדרשו שלא יהא נראה ככתוב פעמים: ש ע"י הדברים האלה הכתובים אחריו והקרבת ושחטת וגו' לא שמלוי ידיהם לחוד והכתובים הבאים אחריו לחוד: ת מפני שכל מלוי ידים הוא חינוך הודיענו על איזה דבר הוא החינוך בזה: א כדמפרש בפרשת צו פי' ולא בפתח אהל מועד ממש דהא שחיטת חטאת בצפונה של מזבח הוא אלא כנגד הפתח קאמר: ב פי' ולא שיעמוד למטה ויזריק בכותל המזבח מחוץ הסיקרא ולמטה כנגד הקרן כמו שעושה בקרבן עולה ושאר כל הזבחים: ג שהרי נותן דם ג"כ על הקרנות והיך אמר ואת כל הדם תשפוך אלא כאלו אמר ואת כל הדם הנשאר:

פירוש לתורת אלהים

און די הענט פון זיינע קינדער דארך דעם וואס מען וועט זיי אן טוען די קליידער וועלן זיי ווערן כהנים צוא גאט: (י) והקרבת את הפר און דוא זאלסט גענעהנן דעם אקס לפני פאר אהל מועד וסמך אהרן ובניו וגו' און אהרן און זיינע קינדער זאלן לייגין זייערי הענט אויף דעם קאפ פון דעם פר: (יא) ושחטת את הפר וגו און דו זאלסט קולן דעם פר פאר גאט ביי דער טיר פון אוהל מועד: (יב) ולקחת מדם הפר דו זאלסט נעמין פון בלוט פון פר ונתת על קרנות המזבח באצבעך און דוא זאלסט געבען אויף דיא עקין פון דעם מזבח מיט דייני פינגער ואת כל הדם וגו' און נאר דאס איבריגי בלוט זאלסטו אוס גיסן צום אפ גרונד פון דעם מזבח: (יג) ולקחת און דו זאלסט נעמן נאר דם חלב וואס עס בדעקט דם אינוויינינגסטי ואת און דם רוט פלייש מיט דר לעבר ואת און דיא צוויא נירין און דעם חלב וואס אויף זייא והקטרת און דוא זאלסט

בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ
תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת
הוּא׃ טו וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח
וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
רֹאשׁ הָאָיִל׃ טז וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאָיִל
וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

מַשְׁכֵּהּ וְיָת אוּכְלֵהּ
תּוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא חַטָּאתָא הוּא׃
טו וְיָת דִּכְרָא חַד תִּסַּב
וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת
יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא׃
טז וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב
יָת דְּמֵהּ וְתִזְרוֹק עַל
מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

בעל הטורים

(יד) תשרוף באש. ג׳ הכא ואידך ואת מרכבותיהם תשרף באש ביהושע ואת העיר הזאת תשרף באש גבי לדקיהו שזכות הקרבנות **עמד ליהושע** לנצח האומות אבל כשבטלו הקרבנות כשצרו על ירושלים נחרבה העיר וזהו ואת העיר הזאת תשרף באש׃

רש״י

על הכבד. אף מן הכבד ד יטול עמה (ת״כ)׃ **(יד) תשרף באש.** לא מצינו ה חטאת חיצונה נשרפת אלא זו׃ **(טז) וזרקת.** (זבחים כב) בכלי ו אוחז במזרק וזורק כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת **בלבד** אבל שאר זבחים ז אינן טעונין קרן ולא אצבע שמתן **דמם** מחצי המזבח ולמטה ואינו עולה בכבש אלא עומד **בארץ** וזורק׃ סביב. כך מפורש בשחיטת קדשים שאין סביב אלא ב׳ מתנות שהן ארבע האחת בקרן זוית זו והאחת בקרן שכנגדה באלכסון וכל מתנה נראית בשני לדי הקרן אילך ואילך נמלא הדם נתון בד׳ רוחות סביב לכך קרוי סביב׃

בית יהודא

דַּכַּבְדָא) דָאס אִיז דִיא רוֹיטֶע שְׁטִיקוֹל פְלֵייש וָוס נֶעבֶּען ווִיא לֶעבֶּער׃ וְעַל הַכָּבֵד]. מֵיינְט מֶען מִיט דִיא לֶעבֶּער (אַף מִן הַכָּבֵד יִטּוֹל עִמָּהּ) צוּ דִי רוֹיטֶע שְׁטִיקוֹל פְלֵייש זָאל עֶר נֶעמֶן אַשְׁטִיקוֹל פוּן דִי לֶעבֶּער אוֹיךְ׃ (יד) וְתִשְׂרֹף בָּאֵשׁ]. זָאגְט רַשִׁ״י (לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ) מִיר גֶעפִינֶען נִיט אַחַטָּאת וָוס זַיין בְּלוּט אִיז גֶעשְׁפְּרִיצְט גֶעוָוארֶען אוֹיף דֶעם אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶן מִזְבֵּחַ, מֶען זָאל אִים דַארְפֶן פַארְבְּרֶענֶען, נָאר דֶעם חַטָּאת אַלֵיין הָאט הקב״ה גֶעהֵייסֶן מֶען זָאל אִים פַארְבְּרֶענֶען׃ (טז) וְזָרַקְתָּ]. זָאגְט רַשִׁ״י (בִּכְלִי) מֶען הָאט גֶעשְׁפְּרִיצְט דִיא בְּלוּט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, מִיט אַכֵּלִי (אוֹחֵז בְּמִזְרָק וְזוֹרֵק כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן) עֶר הָאט גֶעהַאלְטֶען דִי שִׁיסוֹל מִיט בְּלוּט אוּנ מִיט דִי שִׁיסוֹל הָאט עֶר אַגָאנְס גֶעטָאן אַבִּיסוֹל בְּלוּט אוֹיף דֶעם ווִינְקוֹל פוּן מִזְבֵּחַ, **דִי** בְּלוּט זָאל גֶעזֶעהֶן וֶוערֶן אוֹיף בֵּיידֶע זַייטֶען פוּן ווִינְקוֹל (וְאֵין קָרְבָּן טָעוּן מַתָּנָה בְּאֶצְבַּע אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבָד) **דִיא בְּלוּט פוּן** אַלֶע קָרְבָּנוֹת שְׁפְּרִיצְט מֶען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ מִיט דִיא שִׁיסוֹל, נָאר דִי בְּלוּט פוּן אַחַטָּאת שְׁפְּרִיצְט מֶען מִיט **דֶעם פִינְגֶער** (אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים אֵינָן טְעוּנִין קֶרֶן וְלֹא אֶצְבַּע) אָבֶּער דִיא בְּלוּט פוּן אַנְדֶערֶע קָרְבָּנוֹת דַארְף מֶען נִיט שְׁפְּרִיצֶען **אוֹיף דִיא ווִינְקֶלֶען** פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ מֶען דַארְף נִיט שְׁפְּרִיצֶען מִיט דֶעם פִינְגֶער (שֶׁמַּתַּן דָּמָם מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה) מֶען גִיט זֵייעֶר **בְּלוּט אוֹיף** דֶעם אוּנְטֶערְשְׁטֶן הַאלְבֶּען מִזְבֵּחַ (וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ) דֶער כֹּהֵן דַארְף נִיט אַרוֹיפְגֵיין **אוֹיף דִיא** בְּרֶעט פוּן מִזְבֵּחַ (אֶלָּא עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְזוֹרֵק) נָאר עֶר שְׁטֵייט אוֹיף דִי עֶרד גֶעגֶען מִזְבֵּחַ אוּנ שְׁפְּרִיצְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ׃ וְסָבִיב]. **זָאגְט רַשִׁ״י** (כָּךְ מְפוֹרָשׁ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים) אַזוֹי הָאבֶּען מִיר גֶעלֶערְנְט אִין דִיא גְמָרָא זְבָחִים (שֶׁאֵין סָבִיב אֶלָּא שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע) **וָואוּ עֶס שְׁטֵייט** דֶר וָוארְט סָבִיב, מֵיינְט מֶען נִיט מֶען זָאל שְׁפְּרִיצֶן אַרוּם מִזְבֵּחַ, נָאר מֶען מֵיינְט מֶען זָאל שְׁפְּרִיצֶען **צְווֵייא מָאל אוֹיף צְווֵייא ווִינְקֶלֶען**, אוּנ דִיא בְּלוּט זָאל זַיין אוֹיף דִיא פִיר. וֶוענְט (הָאַחַת בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ) **אֵיין שְׁפְּרִיץ** זָאל מֶען גֶעבֶּן **אוֹיף דֶעם ווִינְקוֹל** דָרוֹם מִזְרָח (וְהָאַחַת בְּקֶרֶן שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּאֲלַכְסוֹן) דֶעם אַנְדֶערֶען שְׁפְּרִיץ זָאל מֶען גֶעבֶּען אוֹיף **דֶעם ווִינְקוֹל** **וָואס אַנְטְקֶעגֶען** אִין דֶער קְרִים, דָאס אִיז דֶער ווִינְקוֹל צָפוֹן מַעֲרָב (וְכָל מַתָּנָה נִרְאֵית בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרֶן אֵילָךְ וְאֵילָךְ) **אוּנ יֶעדֶער שְׁפְּרִיץ** וָוס מֶען טוּט אוֹיף דֶעם ווִינְקוֹל פַאלְט דִיא בְּלוּט אוֹיף בֵּיידֶע זַייטֶען פוּן ווִינְקוֹל, אוֹיף דִיא וַואנְט **וָואס אוֹיף דִיא** זַייט ווִינְקוֹל אוּנ אוֹיף דִי וַואנְט וָואס אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זַייט ווִינְקוֹל (נִמְצָא הַדָּם נָתוּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת סָבִיב) **וֶוערְט דִי בְּלוּט** גֶעגֶעבֶּן אוֹיף אַלֶע פִיר זַייטֶען וֶוענְטוּ פוּן מִזְבֵּחַ (וּלְכָךְ קָרוּי סָבִיב) דְרִיבֶּער אַז מֶען שְׁפְּרִיצְט דִיא בְּלוּט **אוֹיף צְווֵייא**

שפתי חכמים

ד כדכתיב לקמן בפ׳ שמיני היותרת מן הכבד ש״מ שיטול מעט מן הכבד על היותרת ועל הות במקום עס׃ ה ואע״פ שיש חילונה אחרת הנשרפת חוץ מזו שהות עגל החטאת שבפרשת לו י״ל דה״פ אלא זו כלומר של מלואים דעגל דהתם נ״כ של מלואים הוא שבו היתה תחלת חינוכו בכהונה גדולה וזו דהכא ל״ד הות וכלו׳ זו וכיולא בזו׃ ו או אינו אלא באלבע ת״ל וזרקת הא כילד אוחז במזרק וכו׳׃ ז כלומר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) וסמכו אהרן. מלא וא״ו ולא אתפרש למה. **ועוד קשיא** לי דהכא כתיב וסמכו ובקדמאה דפר ובתראה דאיל **לא** כתיב אלא וסמך אם לא נאמר דבזה סמכו אהרן ובניו יחדו ובאחריני אהרן ראשון ואח״כ בניו. ואם תאמר שבכולן סומכין יחד י״ל גורעין ומוסיפין ודורשין. פי׳ גורעין הוי״ו דאהרן ומוסיפין על וסמך הרי בכולהו וסמכו. ונראה דלמדרש כן כתיב אהרן מלא וכי האי גוונא אמרינן בסנהדרין גבי ולטוטפות דקאמר גורעין הוי״ו דולטוטפות ומוסיפין על לטטפת ויהיה לטטפות כך נראה לפרש׃

פירוש לתורת אלהים

מַקְטִיר זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ׃ (יד) וְאֶת אוּנ דָם פְלֵייש פוּן דֶעם פַּר וְאֶת אוּנ זַיין מִיסְט תִּשְׂרוֹף זָאלְסְטוּ פַאר בְּרֶענֶען אִין פַייעֶר מִחוּץ פוּן אוֹיסֶן ווֵיינִיג פוּן דֶער מַחֲנֶה חַטָּאת דָאס אִיז אַקָרְבָּן חַטָּאת׃ (טו) וְאֶת אוּנ דֶעם אֵיינֶם ווִידֶּר תִּקָּח זָאלְסְטוּ נֶעמֶן וְסָמְכוּ אוּנ אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער זָאלִין לֵייגִין זֵייעֶרֶע הֶענְט עַל אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם ווִידֶער׃ (טז) וְשָׁחַטְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט קוֹלֶן דֶעם ווִידֶער אוּנ נֶעמֶן זַיין בְּלוּט וְזָרַקְתָּ

סביב: יז ואת־האיל תנתח לנתחיו
ורחצת קרבו וכרעיו ונתת על־
נתחיו ועל־ראשו: יח והקטרת את־
כל־האיל המזבחה עלה הוא
ליהוה ריח ניחוח אשה ליהוה הוא:
חמישי יט ולקחת את האיל השני וסמך
אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש
האיל: כ ושחטת את־האיל ולקחת
מדמו ונתתה על־תנוך אזן אהרן
ועל־תנוך אזן בניו הימנית ועל־בהן
ידם הימנית ועל־בהן רגלם הימנית
וזרקת את־הדם על־המזבח סביב:

יז וית דכרא תפלג
לאברוהי ותחליל גויה
וכרעוהי ותתן על
אברוהי ועל רישיה:
יח ותסיק ית כל דכרא
למדבחא עלתא הוא
קדם יי לאתקבלא
ברעוא קרבנא קדם יי
הוא: יט ותסב ית דכרא
תנינא ויסמוך אהרן
ובנוהי ית ידיהון על
ריש דכרא: כ ותכוס ית
דכרא ותסב מדמה
ותתן על רום אודנא
דאהרן ועל רום אודנא
דבנוהי דימינא ועל
אליון ידיהון דימינא
ועל אליון רגליהון
דימינא ותזרוק ית דמא
על מדבחא סחור סחור:

תו"א עולה כ ה זבחים יג:

רש"י

(יז) על נתחיו. עם נתחיו ה מוסף על שאר הנתחים: (יח) ריח ניחוח. נחת רוח ט לפני שאמרתי ונעשה רצוני: אשה. לשון י אש והיא הקטרת אברים שעל האש: (כ) תנוך. (ת"כ פ' לו) הוא הסחוס גדר האמצעי שבתוך האוזן שקורין טנדרו"ס: בהן ידם. הגודל ובפרק כ

בית יהודא

ווינקלען "דרום מזרח" אונ "מערב צפון", הייסט דס מען הט געגעבען די בלוט ארום מזבח: (יז) ועל נתחיו. מיינט מען (עם נתחיו) מיט דיא שטיקר פלייש (מוסף על שאר הנתחים) דיא קישקעם מיט דיא פים זאל מען צו געבען צו די שטיקר פלייש: (יח) וריח ניחוח. הקב"ה זאגט (נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני) איך האב אפערגעניגען וויל איך האב געזאגט אונ מיין ווילען איז געטאן געווארן: ואשה. (לשון אש) אשה מיינט מען פייער (והיא הקטרת אברים שעל האש) מען מיינט וואס מען הט פארברענט די שטיקר פלייש אויף דעם פייער: (כ) ותנוך. זאגט רש"י (הוא הסחום גדר האמצעי שבתוך האוזן שקורין טנרוס) תנוך מיינט מען דעם סחוס, דס איז דם מיטעלסטע ווענטיל וום אין אויער, דאס רופט מען טנרוס: ובהן ידם. זאגט רש"י (הגודל ובפרק האמצעי) בוהן מיינט מען דעם גראבען פינגער, פון האנט

שפתי חכמים

וגם זאת: ח לא מוסף על הנתחים דהא הקרב והכרעים גם כן מכלל נתחיו הם ומאמר עם נתחיו מורה שהקרב והכרעים אינן בכלל נתחים לכך כתב על שאר נתחים וא"ל מנא ליה לרש"י דעל עם דלמא על כמשמעו די"ל מדכתיב על נתחיו ועל ראשו וקשה ממנ"כ דאם הוא על נתחים איך הוא על ראשו ואם הוא על ראשו איך הוא על הנתחים לכן פי' עם וק"ל: ט לא שהריח יתן לו מנוחה שהרי כתיב אם ארעב לא אומר לך כו' (דב"ט) דק"ל והלא אין לך ריח רע מזאת שסורפים הבשר והעצמות לכ"פ נחת רוח וכו': י אשה הוא תואר השם של העולה ונקראת כן מפני שכל אברי העולה נתנו באש: כ דומיא לתנוך

פירוש לתורת אלהים

על המזבח אונ דוא זאלסט שפרענגין אויף דעם מזבח ארום: (יז) ואת האיל תנתח לנתחיו אונ דעם ווידער זאלסטו צו שניידען צוא זיינע שטיקר ורחצת אונ דוא זאלסט וואשען זיין אינעווייגעסטען אונ זיינע קניען ונתת אונ דוא זאלסט געבען זייני שטיקר ועל ראשו אונ מיט זיין קאפ: (יח) והקטרת את האיל אונ דוא זאלסט מקטיר זיין גאר דעם איל המזבחה אויף דעם מזבח עולה הוא ער איז אקרבן צו גאט ריח ניחוח אגשמאקר ריח אשה ליי אפייער אפער צוא גאט הוא ער: (יט) ולקחת את האיל השני אונ דוא זאלסט נעמן דעם אנדערן איל וסמך אונ אהרן אונ זיינע קינדער זאלען לייגין זייערי הענט אויף דעם קאפ פון דעם איל: (כ) ושחטת את האיל אונ דוא זאלסט קולן דעם ווידער ולקחת מדמו אונ דוא זאלסט נעמן פון זיין בלוט ונתת אונ דו זאלסט געבען אויף דעם לעפל פון דעם אויער פון אהרן ועל אונ אויף דעם לעפל פון דעם אויער פון זיינע קינדער הימנית די רעכטי ועל בהן אונ אויף דעם דום ידם הימנית זייער האנט דעם רעכטען ועל בהן אונ אויף דעם דום רגלם זייער פום דעם רעכטען וזרקת דו זאלסט שפרענגין דאס איבריגע בלוט אויף דעם

כא וְלָקַחְתָּ֞ מִן־הַדָּ֣ם אֲשֶׁ֣ר עַל־הַמִּזְבֵּ֘חַ֒
וּמִשֶּׁ֣מֶן הַמִּשְׁחָ֗ה וְהִזֵּיתָ֙ עַֽל־אַהֲרֹן֙
וְעַל־בְּגָדָ֔יו וְעַל־בָּנָ֛יו וְעַל־בִּגְדֵ֥י בָנָ֖יו
אִתּ֑וֹ וְקָדַ֣שׁ ה֗וּא וּבְגָדָ֔יו וּבָנָ֛יו וּבִגְדֵ֥י
בָנָ֖יו אִתּֽוֹ׃ כב וְלָקַחְתָּ֣ מִן־הָאַ֡יִל הַחֵ֜לֶב
וְהָֽאַלְיָ֗ה וְאֶת־הַחֵ֣לֶב ׀ הַֽמְכַסֶּ֣ה אֶת־
הַקֶּ֗רֶב וְאֵ֨ת יֹתֶ֤רֶת הַכָּבֵד֙ וְאֵ֣ת ׀ שְׁתֵּ֣י
הַכְּלָיֹ֗ת וְאֶת־הַחֵ֙לֶב֙ אֲשֶׁ֣ר עֲלֵיהֶ֔ן
וְאֵ֖ת שׁ֣וֹק הַיָּמִ֑ין כִּ֛י אֵ֥יל מִלֻּאִ֖ים הֽוּא׃

אונקלוס

כא וְתִסַּב מִן דְּמָא דִּי עַל
מַדְבְּחָא וּמִמִּשְׁחָא
דִּרְבוּתָא וְתַדֵּי עַל אַהֲרֹן
וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי
וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ
וְיִתְקַדַּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהִי
וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
עִמֵּהּ׃ כב וְתִסַּב מִן
דִּכְרָא תַּרְבָּא וְאַלִּיתָא
וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא
וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת
תַּרְתֵּין כֻּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא
דִּי עֲלֵיהֶן וְיָת שׁוֹקָא
דְּיַמִּינָא אֲרֵי דְכַר

בעל הטורים

(כא) ובגדיו. ד׳ דין ואידך ובגדיו קרועים. ובגדיו לא יפרום. ובגדיו לא תשרפנה. אע״פ שאבל חייב בקריעה דכתיב ובגדיו קרועים שהתאבל על הריגת שאול כ״ג לא יקרע דכתיב ובגדיו לא יפרום וקדש הוא ובגדיו ועל כן ובגדיו לא תשרפנה בלא נשרפו בגדי כהונה כשנשרפו נדב ואביהוא כמ״ד שנשרפו גופן ובגדיהם קיימין:

בית יהודא

אָדֶער פון פוס, דיא בְּלוּט זָאל מֶען גִייסְן אויף דֶעם מִיטְעלְסְטְן גְלִיד: (כב) [הַחֵלֶב]. זָאגְט רש״י (זֶה חֵלֶב הַדַּקִּים אוֹ הַקֵּיבָה) דֶעם חֵלֶב פון די קִישְׁקֶעס אָדֶער פון מָאגֶען: [וְהָאַלְיָה]. דֶעם וֵוידִיל (מִן הַכְּלָיוֹת וּלְמַטָּה) פון די נִירֶען בִּיז אוּנְטֶען צוּם וֵוידִיל וֶוערְט גֶערוּפֶען דֶר וֵוידִיל (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא) ווי עֶס שְׁטֵייט אין סֵפֶר וַיִּקְרָא (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (לְעוּמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה) עֶר זָאל אַרָאפְּנֶעמְן די חֵלֶב וָוס איז גֶעגֶען הֶעָצֶה, אונ הֶעָצֶה מֵיינְט מֶען דיא נִירֶען (מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת) דֶר אָרְט פון דיא נִירֶען הֵייסְט הֶעָצֶה, ווייל פון די נִירֶען קוּמֶען דיא עצות צום מענטש אונ צו אַלֶע בַּאשֶׁעפֶענֶעש זָאל מֶען דֶעם וֵוידִיל אויך פַארְ בְּרֶענְגֶען אויף דֶעם מִזְבֵּחַ, זָאגְט רש״י (וּבְאֵמוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר אַלְיָה) בַּיי דִיא חֵלֶב פון אָקְס שְׁטֵייט נִיט מֶען זָאל מַקְרִיב זַיין דֶעם וֵוידִיל אויך אויף דֶעם מִזְבֵּחַ (שֶׁאֵין אַלְיָה קְרֵיבָה אֶלָּא בְּכֶבֶשׂ וְכִבְשָׂה וְאַיִל) ווייל נָאר דֶעם וֵוידִיל פון אַשֶׁעפְּס אַזָכָר, אונ פון אַשֶׁעפְּס אַנְקֵבָה, אונ פון אַ אַיִל [אַשֶׁעפְּס אַזָכָר וָואס איז אֶלְטֶער פון דְרַייצֶעהְן חֳדָשִׁים], זַייעֶר וֵוידִיל איז מֶען מַקְרִיב אויף דֶעם מִזְבֵּחַ (אֲבָל שׁוֹר וָעֵז אֵין טְעוּנִים אַלְיָה) אָבֶּער דֶעם וֵוידִיל פון אַ אָקְס אונ פון אַצִיג איז מֶען נִיט מַקְרִיב אויף דֶעם מִזְבֵּחַ: [וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין]. זָאגְט רש״י (לֹא מָצִינוּ הַקְטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאֵמוּרִים אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד) מִיר גֶעפִינֶען נִיט בַּייא אַלֶע קָרְבָּנוֹת מֶען זָאל מַקְרִיב זַיין אויף דֶעם מִזְבֵּחַ די רֶעכְטֶע פָאלֶקֶע צוּזַאמֶען מִיט די חֵלֶב, נָאר בַּיי דֶעם קָרְבָּן איז אַזוֹי גֶעוֶוען מֶען הָט מַקְרִיב גֶעוֶוען די רֶעכְטֶע פָאלֶקֶע צוּזַאמֶען מִיט די חֵלֶב: [כִּי אֵיל מִלּוּאִים הוּא]. וָוארוּם דָס איז אַ אַיִל פון דֶערְפִיהלוּנְג, זָאגְט רש״י (שְׁלָמִים לְשׁוֹן שְׁלֵמוּת) שְׁלָמִים מֵיינְט מֶען גַאנְצְקֵייט (שֶׁהוּשְׁלַם בַּכֹּל) עֶר איז גַאנְץ מִיט אַלֶע זַאכֶען (מַגִּיד הַכָּתוּב) זָאגְט אוּנְז דֶר פָּסוּק (שֶׁהַמִּלּוּאִים שְׁלָמִים) דֶער קָרְבָּן מִלּוּאִים איז גֶעוֶוען אַקָרְבָּן

רש״י

המלאי: (כב) החלב. זה חלב הדקים או של הקיבה (חולין מט): והאליה. מן הכליות ולמטה כמו שמפורש בויקרא (ג ט) שנאמר לעומת העצה יסירנה מקום שהכליות יועצות ובאמורי הפר לא נאמר אליה שאין אליה קריבה אלא בכבש וכבשה ואיל אבל שור ועז אין טעונים אליה: ואת שוק הימין. לא מצינו הקטרה בשוק הימין עם האמורים אלא זו בלבד: כי איל מלאים הוא. שלמים לשון שלמות שהושלם בכל ב מגיד הכתוב שהמלואים שלמים שמשימים

שפתי חכמים

שהוא האמצעי באוזן: ל פלוגתא דר׳ עקיבא ור״י הוא חד סובר חלב הדקים וחד סובר חלב הקיבה: מ וכן לא מצינו תרומת לחם הבא עם שלמים נקטרת כיון שהרי הם נתנים לכהנים אלא הורמת שעה היתה: נ פי׳ שהמלואים האמור כאן הוא במקום שלמים האמור במ״א ונקרא מלואים מפני שכל מלא שלם וכ״ה קריאת שם שלמים כי שלמים הוא ל׳ שלימות שמושלם בכל והא דשינה הקרא וקראם בשם מלואים ולא בשם שלמים מגיד שהמלואים שלמים כלומר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ולקחת מן הדם. צ״ע אם כשנזרק כבר על המזבח אם היה חוזר ולוקח ממנו להזות עליהן:

פירוש לתורת אלהים

מִזְבֵּחַ אַרוּם: (כא) וְלָקַחְתָּ מִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ אונ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען פון דֶעם בְּלוּט וָוס אויף דֶעם מִזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן אונ פון דֶעם בוֹימֶל וָואס מֶען זַאלְבְּט מִיט אִים וְהִזֵּיתָ אונ דוּא זָאלְסְט שְׁפְּרֶענְגֶען אוף אַהֲרֹן אונ אויף זַיינֶע קְלֵיידֶער וְעַל בָּנָיו אונ אויף זַיינֶע קִינְדֶער אונ אוף דיא קְלֵיידֶער פון זַיינֶע קִינְדֶער אִתּוֹ מִיט אִים וְקָדַשׁ הוּא אונ עֶר זָאל וֶוערֶען גֶיהֵיילִיגְט וּבְגָדָיו אונ זַיינֶע קְלֵיידֶער וּבָנָיו אונ זַיינֶע זִין אונ די קְלֵיידֶער פון זַיינֶע זִין אִתּוֹ מִיט אִים: (כב) וְלָקַחְתָּ אונ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען פון דֶעם ווידֶער דֶעם חֵלֶב אונ די אַלְיָה וְאֶת אונ דֶעם חֵלֶב וָוס עֶר בַּדֶעקְט דָאס אין ווֵיינֶגְסְטֶע וְאֵת אונ דָס רוֹט פֶעל יֵשׁ פון דֶר לֶעבֶּער וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת אונ דיא צְוֵויא

כג וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃ כד וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ כה וְלָקַחְתָּ אֹתָם

תו"א ורקיק מנחות עה: תנופה שם סב:

אונקלוס

קָרְבָּנָא הוּא׃ כג וּפִתָּא דְלָחֵם חַד וּגְרִצְתָּא דִלְחֵם מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חַד מִסַּלָּא דְפַטִּירַיָּא דִי קֳדָם יְיָ׃ כד וּתְשַׁוֵּי כֹלָּא עַל יְדָא דְאַהֲרֹן וְעַל יְדָא דִבְנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמוּתָא קֳדָם יְיָ׃ כה וְתִסַּב יָתְהוֹן מִידֵיהוֹן

רש"י

שלום למזבח ולעובד העבודה ולבעלים לכך אני מלריכו החזה להיות לו לעובד העבודה למנה וזהו משה ששימש במלואים והשאר אכלו אהרן ובניו שהם בעלים כמפורש בענין: (כג) וככר לחם. מן החלות: וחלת לחם שמן. ממין ס הרבוכה (ת"כ): ורקיק. (מנחות עה) מן הרקיקין אחד מעשר שבכל מין ומין. ולא מלינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד שתרומות לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק ומזה לא היה למשה למנה אלא חזה בלבד: (כד) על כפי אהרן וגו' והנפת. שניהם עסוקין ע בתנופה הבעלים והכהן הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף ובזה היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן: תנופה. (מנחות סב) מוליך פ ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו ותנופה מעכבת ומבטלת פורעניות ורוחות

בית יהודא

שְׁלָמִים (שֶׁמֵּשִׂימִים שָׁלוֹם לַיי׳ ב׳ וּלְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה וְלַבְּעָלִים) וַוייל דֶר קָרְבַּן שְׁלָמִים מַאכְט פְרִידֶען צוּם מִזְבֵּחַ וּמֶען אִיז אוֹיף אִים מַקְרִיב דִיא חֵלֶב) אוּנ צוּם כֹּהֵן וָוס אִיז מַקְרִיב דֶעם קָרְבָּן וּמֶען גִיט אִים דִי בְּרוּסְט פוּן קָרְבָּן) אוּנ צוּם בַּעַל הַבַּיִת נֶער עֶסְט דִי פְלֵייש פוּן קָרְבָּן) (לְכָךְ אֲנִי מַצְרִיכוֹ הֶחָזֶה לִהְיוֹת לוֹ לְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה לְמָנָה) דְרִיבֶּר דַארְף מֶען אַרָאפְּנֶעמֶען דִי בְּרוּסְט בְּעזוּנְדֶר, דָאס זָאל זַיין אַחֵלֶק צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָט מַקְרִיב גֶעוֶוען דֶעם קָרְבָּן (וְזֶה מֹשֶׁה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּמִלּוּאִים) דָס מֵיינְט מֶען משֶׁה'ן, וַוייל משֶׁה הָט מַקְרִיב גֶעוֶוען אַלֶע קָרְבָּנוֹת פוּן דִי זִיבֶּן טֶעג מִלּוּאִים, גִיהֶער צוּ אִים דִי בְּרוּסְט פוּן דִי שְׁלָמִים (וְהַשְּׁאָר אָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁהֵם בְּעָלִים כִּמְפוֹרָשׁ בְּעִנְיָן) אוּנ דִי אִיבֶּערִיגֶע פְלֵייש פוּן דִי שְׁלָמִים הָאבֶּן גֶגֶעסֶן אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער, ווייל זֵיי זֶענֶען דִי בַּעֲלֵי בָּתִּים פוּן דִי קָרְבָּנוֹת וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי פְּסוּקִים: (כג) וְכִכַּר לֶחֶם. אֵיין בְּרוֹיט זָאלְסְטוּ נֶעמֶן (מִן הַחַלּוֹת) פוּן דִי פְרַאסְטֶע חַלּוֹת (וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן) אוּנ אֵיין בּוֹימְאֵייל בְּרוֹיט (מִמִּין הָרְבוּכָה) פוּן דִי חַלּוֹת וָואס דִי מֶעל אִיז גֶעקְנֶעטֶען גֶעוָוארֶן מִיט הֵייסֶע וַואסֶער (וְרָקִיק מִן הָרְקִיקִין) פוּן דִי קִיכְלאךְ זָאל מֶען נֶעמֶען אֵיין קִיכוּל (אֶחָד מֵעֶשֶׂר שֶׁבְּכָל מִין וּמִין) עֶר זָאל נֶעמֶן אֵיינְס פוּן צֶעהֶן וָוס אִיז גֶעוֶוען אִין יֶעדֶער מִין, זָאגְט רַשִׁ"י (וְלֹא מָצִינוּ תְּרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטֶרֶת) מִיר גֶעפִינֶען נִיט בַּיי אַלֶע קָרְבָּנוֹת וָוס מִיט זֵיי וֶוערְט גֶעבְּרֵיינְגְט חַלּוֹת, מֶען זָאל נֶעמֶן תְּרוּמָה פוּן דִיא חַלּוֹת אוּנ זֵייא פַארְבְּרֶענֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד) נָאר בַּייא דִיא חַלּוֹת פוּן מִלּוּאִים הָאט מֶען גֶענוּמֶען תְּרוּמָה אֵיין חַלָּה פוּן יֶעדֶער מִין אוּנ פַארְבְּרֶענְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (שֶׁתְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נָזִיר) דִי חַלּוֹת וָוס מֶען נֶעמְט תְּרוּמָה פוּן דִי חַלּוֹת וָוס מֶען בְּרֵיינְגְט צוּ אַקָּרְבַּן תּוֹדָה אוּנ דִיא תְּרוּמָה פוּן דִיא חַלּוֹת וָואס מֶען בְּרֵיינְגְט צוּ דֶעם אַיִל פוּן אַנָזִיר (נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים עִם חָזֶה וָשׁוֹק) גִיט מֶען צוּ דִי כֹּהֲנִים צוּזַאמֶען מִיט דִי בְּרוּסְט אוּנ דִי פָאלֶקְע (וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמָנָה אֶלָּא חָזֶה בִּלְבַד) אוּנ פוּן דֶעם קָרְבָּן מִלּוּאִים הָט משֶׁה גֶעהַאט אַחֵלֶק נָאר דִיא בְּרוּסְט אַלֵיין אוּנ פוּן דִיא חַלּוֹת נָאר נִיט: (כד) וְעַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וגו' וְהֵנַפְתָּ. זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִין בִּתְנוּפָה) בֵּיידֶע זֶענֶען גֶיוֶוען בַּשֶׁעפְטִיגְט בַּייא דֶעם אוֹיפְהֵייבִּין (הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן) דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן קָרְבָּן אוּנ דֶר כֹּהֵן (הָא כֵּיצַד) וִוי אַזוֹי (כֹּהֵן מֵנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף) דֶער כֹּהֵן הָט גֶעהַאלְטֶן זַיין הַאנְט אוּנְטֶער דִיא הַאנְט פוּן בַּעַל הַבַּיִת וְוָואס אוֹיף אִיר אִיז גֶלֶעגִין וָוס מֶען הָט גֶדַארְפְט אוֹיפְהֵייבֶּן) אוּנ זֵיי הָאבֶּן בֵּיידֶע צוּזַאמֶן אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן דִי הֶענְט (וּבָזֶה הָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים וּמֹשֶׁה כֹּהֵן) אוּנ בַּייא דֶעם קָרְבָּן פוּן מִלּוּאִים אִיז גֶעוֶוען אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער דִיא בַּעֲלֵי בָּתִּים פוּן קָרְבָּן, אוּנ משֶׁה אִיז גֶיוֶוען דֶר כֹּהֵן, דְרִיבֶּער הָאבֶּען אַלֶע גֶעמוּזְט אוֹיפְהֵייבִּין: וּתְנוּפָה. וִוי אַזוֹי אִיז גֶיוֶוען דָס אוֹיפְהֵייבֶּען, זָאגְט רַשִׁ"י (מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ) עֶר הָאט גֶעפִירְט דִיא הֶענְט צוּ מִזְרַח זַייט אוּנ גֶעבְּרֵיינְגְט דִיא הֶענְט צוּ זִיךְ, אוּנ אַזוֹי צוּ דָרוֹם זַייט, אוּנ מַעֲרָב זַייט, אוּנ צָפוֹן זַייט וְוִי מֶען טוּהְט סוּכּוֹת מִיט דֶעם לוּלָב) אוּנ עֶר הָט גֶעטְרַאכְט עֶר הֵיילִיגְט דָס צוּ הקב"ה וָואס דִי פִיר זַייטֶען פוּן דֶער וֶועלְט גִיהֶערֶען צוּ אִים (וּתְנוּפָה מְעַכֶּבֶת וּמְבַטֶּלֶת פּוּרְעָנִיּוֹת וְרוּחוֹת רָעוֹת) דָס אוֹיפְהֵייבּוּנְג פְלֶעגְט פַארְהַאלְטֶן, אַמָאל גָאר פַר־

שפתי חכמים

שהם ממולאים בכל שמשימים שלום וכו': ס מדכתיב וחלת לחם שמן שהוא מורה על רבוי שמן שנותן בתוכה דהיינו רבוכה משום שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקים: ע מדכתיב ושמת הכל על כפי אהרן וגו' והנפת ואם הם על כפי אהרן איך היה משה מניף דכתיב והנפת אע"כ שניהם היו מניפים: פ דל' תנופה מל' הנפה ומעלה ומוריד מדכתיב ואשר הורם והרמה היא למעלה ואין עליה בלא

פירוש לתורת אלהים

נירן אונ דעם חֵלֶב וָואס אוֹיף דִיא נִירֶן וְאֵת אוּנ דֶעם רֶעכְטֶען שֶׁענְקֶל כִּי וָוארוּם דֶער ווידֶער אִיז פוּן דֶער פִּלוּגְנְג: (כג) וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת אוּנ אֵיין בְּרוֹיט וְחַלַּת אוּנ אַחַלָּה פוּן לֶחֶם וָואס אִיז צוּא מִישְׁט מִיט בּוֹימֶל וְרָקִיק אוּנ אֵיין דִינֶע מַצָּה פוּן דֶעם קָארְבּ פוּן דִיא מַצּוֹת אֲשֶׁר וָוס פַר גָאט: (כד) וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן אוּנ דוּא זָאלְסְט טָאהְן גָאר אוֹיף דִיא הֶענְט פוּן אַהֲרֹן וְעַל אוּנ אוֹיף דִי הֶענְט פוּן זַיינֵי קִינְדֶער וְהֵנַפְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט אוֹיף הֵייבֶּן זֵייא פַר גָאט: (כה) וְלָקַחְתָּ אוֹתָם מִיָּדָם אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶן זֵיי פוּן זֵייעֶרֵי הֶענְט וְהִקְטַרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַקְטִיר זַיין אוֹיף דֶעם עֶרְשְׁטֶן ווידֶר וָוס דוּא הָאסְט אוֹיף גִבְרַאכְט פַר אֵיין עוֹלָה צוּא אַגְשְׁמַאקִין

מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־
הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה
הוּא לַיהוָה׃ כו וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה
מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ
אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ
לְמָנָה׃ כז וְקִדַּשְׁתָּ אֵת ׀ חֲזֵה הַתְּנוּפָה
וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף
וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר
לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו׃ כח וְהָיָה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי

וְתַסִּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ קֻרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ׃ כו וְתִסַּב יָת חַדְיָא מִדְּכַר קֻרְבָּנַיָּא דִּי לְאַהֲרֹן וּתְרִים יָתֵהּ אֲרָמוּתָא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ לַחֲלָק׃ כז וּתְקַדֵּשׁ יָת חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא דִּי אִתָּרַם וְדִי אִתַּפְרַשׁ מִדְּכַר קֻרְבָּנַיָּא מִדִּי לְאַהֲרֹן וּמִדִּי לִבְנוֹהִי׃ כח וִיהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

תו"א אשר הונף סוכה לא מנחות סא: לחק עולם זבחים פח:

רשב"ם

(כז) אשר הונף ואשר הורם. הם שניהם לשון הפרשה אפס החזה קורין תנופה כי לבדו הונף ונאכל אבל השוק של כאן נקטר אבל של דורות שניהם

בעל הטורים

(כז) ומאשר. ב' במסורה דין ואידך ומאשר לאביכו עשה את כל הכבוד הזה שבשביל אהרן זכו בניו לכל הכבוד הזה שנמשחו להיות כהנים:

בית יהודא

לענדין, די צרות אונ די שלעכטע ווינטשען, זיי זאלן ניט קומען אויף דער וועלט (תרומה) נאך איין אויפהייבונג איז געווען (מעלה ומוריד) ער האט אויפגעהויבן אין דערהייך אונ אראפגענידערט ביז נאנט צו די ערד, אונ ער האט געטראכט ער הייליגט דם (למי שהשמים והארץ שלו) צו הקב"ה וואס די הימעל אונ ערד זענען איך זיינע (ומעכבת טללים רעים) דם אויפהייבונג האט פארהאלטען עס זאל ניט קומען שלעכטע טאה פון הימעל: (כה) ועל העולה. מיינט מען (על האיל הראשון שהעלית עולה) דיא חלב פון די שלמים זאל מען מקריב זיין באלד נאך דעם ערשטין איל וואס מען האט אים מקריב געווען פר א עולה: (לריח ניחוח). מיינט מען (לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו) עס זאל זיין אפארגעניגען צו הקב"ה, ווייל ער האט געזאגט אונ עס איז געטאן געווארען זיין ווילען: (אשה). מיינט מען (לאש נתן) עס איז געגעבען געווארן צום פייער, דר פייער זאל דם פארברענגן: (לה'). מיינט מען (לשמו של מקום) ער זאל דם מקריב זיין צום נאמען פון הקב"ה: (כו) (תנופה). (לשון הולכה והבאה) תנופה מיינט מען ער פירט די האנט פון זיך אונ ברייננגט זיא צו זיך וויא עס שטייט פריער פסוק כד: (כז) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו'. מען מיינט (קדשם לדורות) ווען מען וועט מקריב זיין א קרבן שלמים זאלסטו הייליגען די ברוסט מיט דיא פאלקע (להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים) דם אויפהייבונג ארויף אונ אראפ אונ דם פירונג צו די פיר זייטין פון דר וועלט זאל אייביג גיטאן ווערען ביי די ברוסט אונ דיא פאלקע פון קרבן שלמים (אבל לא להקטרה) מען זאל ניט פרברענגען די ברוסט מיט דיא פאלקע פון שלמים אויף דעם מזבח (אלא והיה לאהרן ולבניו לאכול) נאר אהרן מיט זיינע קינדער זאלן שטענדיג עסין דיא ברוסט מיט די פאלקע פון שלמים: (הורם). (לשון מעלה ומוריד) הורם מיינט מען אויפגהויבען אין דערהייך אונ אראפגענידערט גידעריג: (כח) ולחק עולם מאת בני ישראל. דם זאל זיין א גזעץ אויף

רש"י

רעות. תרומה מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ומעכבת טללים רעים: (כה) על העולה. על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו: אשה. לאש נתן: לה'. לשמו של מקום: (כו) תנופה. לשון הולכה והובאה ויינטלי"ר בלעז (שווינגען): (כז) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו'. קדשם לדורות להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים אבל לא להקטרה אלא והיה לאהרן ולבניו לאכול: הורם. לשון מעלה ומוריד: (כח) לחק

שפתי חכמים

מורדה: צ כלומר דהקטרת אימורי שלמים יהיה אחר הקרבת העולה ושלא תפרש על העולה שיהיו אימורי שלמים והשוק והחזה על העולה ויקטירם יחד: ק לא שיקדש החזה והשוק עלמם האמורים כאן שאלו כבר הונפו והורמו והוקטר השוק והחזה ניתן למשה למנה ואין להם

פירוש לתורת אלהים

ריח פר גאט אִשֶּׁה אפייער אפר איז ער פאר גאט: (כו) וְלָקַחְתָּ אֶת הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אונ דו זאלסט נעמען די ברוסט פון דעם ווידר פון דעם דר פילונג אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וואס איז צוא אהרן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה אונ דוא זאלסט אוף הייבן אים איין אוף הייבונג פאר גאט וְהָיָה אונ עס זאל זיין צו דיר פאר אמנה: (כז) וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה אונ דו זאלסט הייליגן די ברוסט דיא אוף גהובני וְאֵת שׁוֹק אונ דעם שענקל הַתְּרוּמָה די אפ גשייטי וואס איז גווארען אוף גהובן וַאֲשֶׁר הוּרָם וואס ער איז אפ גשייט גווארען מֵאֵיל פון דעם ווידער פון דר פילונג וואס פון אהרן אונ וואס פון זיינע קינדער: (כח) וְהָיָה אונ עס זאל זיין צוא אהרן אונ צוא זיינע

יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה׃ כט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם׃ ל שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־

אֲרֵי אַפְרָשׁוּתָא הוּא וְאַפְרָשׁוּתָא יְהֵי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן אַפְרָשׁוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ׃ כט וּלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן יְהוֹן לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי לְרַבָּאָה בְהוֹן וּלְקָרָבָא בְהוֹן יָת קֻרְבָּנְהוֹן׃ ל שִׁבְעַת יוֹמִין יִלְבְּשִׁנּוּן כָּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי דִּי

תו"א ובגדי הקודש יומא ס עב : שבעת ימים יומא עג :

רשב"ם

נאכלים: (כט) למשחה בהם. להתגדל בהם כעין משיחת שמן וגם בכל מקום קורא הגדולים משוחים אל תגעו במשיחי: (ל) ילבשם הכהן. בהתחנכו להיות כהן גדול: שבעת ימים. תמלא ידם. שבעת ימים לפני יום השמיני שהיתה עבודה באהרן ובניו. היה משה מקים את המשכן בכל יום ומקריב קרבנות בכל יום. ולערב היה מפרקו וביום השמיני שהוא באחד בניסן הוקם המשכן לגמרי כדכתיב באלה פקודי. ומכאן ואילך עבודה באהרן ובניו:

רש"י

עולם מאת בני ישראל. שהשלמים לבעלים ואת החזה ואת השוק יתנו לכהן: כי תרומה הוא. החזה ושוק הזה: (כט) לבניו אחריו. למי שבא בגדולה אחריו: למשחה. להתגדל בהם שיש משיחה שהיא לשון שררה כמו (במדבר יח) לך נתתים למשחה (תהלים קה) אל תגעו במשיחי: ולמלא בם את ידם. ע"י הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה: (ל) שבעת ימים. רצופין: ילבשם הכהן. אשר יקום מבניו תחתיו לכהונה גדולה כשימנוהו להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. (יומא עג) אותו כהן המוכן ליכנס לפני ולפנים ביום הכפורים וזהו כהן גדול שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו: תחתיו

בית יהודא

אייביג פון די יודין (שהשלמים לבעלים) דיא פלייש פון קרבן שלמים גיהער צום בעל הבית (ואת החזה ואת השוק יתנו לכהן) די ברוסט מיט די פאלקע זאל מען געבען צום כהן: וכי תרומה הוא. (החזה והשוק הזה) די ברוסט מיט די פאלקע פון די שלמים איז אפשיידונג פון הקב"ה צום כהן: (כט) לבניו אחריו. מען מיינט (למי שבא בגדולה אחריו) ווען אהרן אדער איין אנדערר כהן גדול ווערט שטארבין, זאלן זיינע אכט קליידר פון כהונה גיהערין צו זיינע קינדר וואס ווען בלייבין נאך אים, נאר ניט צו אלע קינדר נאר צוא דעם קינד וואס צו אים וועט גיהערין די גרויסקייט פון זיין פאטער, וואס ער וועט אויס דערוויילט ווערן צו זיין אכהן גדול: למשחה. מיינט מען (להתגדל בהם) ער זאל גרויס ווערן דורך די קליידר (שיש משיחה שהוא לשון שררה) אמאל איז דערטייטש "משיחה" גרויסקייט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (לך נתתים למשחה) צו דיר האב איך דאס גיגעבין צו אגרויסקייט, נאך שטייט אין פסוק (אל תגעו במשיחי) איר זאלט ניט אנרירען מיינע גרויסע לייט: ולמלא בם את ידם. צו דערפיהלן מיט דיא קליידר זייערע הענט. מען מיינט (על ידי הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה) מיט די אכט קליידער וואס ער קליידעט איך זיך ווערט ער אכהן גדול ועיין לעיל פסוק מא, ומלאתו: (ל) שבעת ימים. ארט רש"י פר וואס שטייט ניט שבעה ימים, ענטפערט רש"י אז עס וואלט געשטאנען שבעה ימים, וואלט מען קענען זאגען עס זאל זיין זיבן טעג, אפילו די זיבן טעג זענען ניט צוזאמען איין טאג נאך דעם אנדערן, דריבר שטייט שבעת ימים (רצופין) די זיבן טעג זאלען זיין צוזאמען איין טאג נאך דעם אנדערן: ילבשם הכהן. (אשר יקום מבניו תחתיו לכהונה גדולה) דער זוהן וואס וועט אויף שטיין צו זיין אכהן גדול נאך זיין פאטער (כשימנוהו להיות כהן גדול) אז מען וועט אים אויפגעבען צו זיין אכהן גדול: ואשר יבא אל אהל מועד. וואס ער זאל קומען אין אהל מועד, מען מיינט (אותו כהן המוכן להכנס לפני ולפנים ביום הכפורים) דר כהן וואס וועט זיין אנגגריייט אריין צו גיין אין קדשי קדשים אין יום כפור (וזהו כהן גדול) דס מיינט מען דעם כהן גדול (שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו) אליץ וואס מען דארף טאן יום כפור אין בית המקדש, טאר ניט טאהן איין אנדער כהן נאר דר כהן גדול: ותחתיו מבנית.

שפתי חכמים

קדושה אחרת אע"כ לדורות קאמר ופי' להיות נוספת כם תנופה ותרומה כחזה ושוק של מלואים אבל לא להקטרה כלומר אבל לא שתקדשם לדורות אף להקטרה אלא והיו לאהרן וכו': ר כלומר להיות במקומו כה"ג דהא כהן הדיוט אסור ללבוש שמונה בגדים המיוחדים לכ"ג: ש דאין שייך ל' משיחה על הבגדים: ת שכן כתיב ותכבת להם מגבעות והיתה להם כהונת עולם הא אין בגדיהם עליהם הוו זרים: א דאל"כ מאי שבעת ימים דהא בכל עבודה צריך ללובשן ולהפשיטן אחר כך אע"כ על ז' ימי המלואים קאי והם היו רצופים: ב הודיענו בזה שתחתיו מבניו הפוך וראוי להיות מבניו תחתיו ויהיה פי' הכהן מבניו אשר יקום תחתיו לכהונה גדולה: ב (נ"ס) יומא

פירוש לתורת אלהים

קינדר לחק עולם צו אגזעץ אויף אייביג פון דיא קינדר ישראל כי תרומה הוא ווארום דס איז איין אפ שיידונג והרומה אונ איין אפ שיידונג זאל דאס זיין פון דיא קינדר ישראל מזבחי פון דעם שעכטונג פון זייערע שלמים תרומתם זייער אפ שיידונג צו גאט: (כט) ובגדי הקודש אשר לאהרן וגו' אונ די הייליגע קליידר וואס צו אהרן זאלן זיין צו זייני קינדר נאך אים למשחה צוא זאלבן מיט זיי ולמלא אונ צו דר פילן מיט זיי זייערע הענט דארף דיא אכט קליידר ווערן זיי א כהנים גדולים: (ל) שבעת זיבן טעג זאל זיי אן קליידן דער כהן גדול וואס ער וועט זיין א[illegible] זיין ארט נאך אים מבניו פון זייני קינדר אשר יבא וואס ער וועט קומען צום אוהל

אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ׃ לא וְאֵת
אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־
בְּשָׂרוֹ בְּמָקֹם קָדֹשׁ׃ לב וְאָכַל אַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
לג וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם

אונקלוס

יֵעוֹל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
לְשַׁמָּשָׁא בְקוּדְשָׁא׃
לא וְיָת דְּכַר קֻרְבָּנַיָּא
תִּסַּב וּתְבַשֵּׁל יָת בִּסְרֵהּ
בַּאֲתַר קַדִּישׁ׃ לב וְיֵיכוֹל
אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת בְּסַר
דִּכְרָא וְיָת לַחְמָא דִּי
בְסַלָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ לג וְיֵיכְלוּן יָתְהוֹן
דִּי יִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקָרָבָא

תו"א ואכלו אותם פסחים נט יומא סח יבמות ל מכות יח זבחים מד מנחות עג ערכין ג:

רש"י

מבניו. מלמד שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ): הכהן תחתיו מבניו. מכאן ראיה כל לשון כהן ל' פועל עובד הוא ממש לפיכך ניגון תביר נמשך לפניו: (לא) במקום קדוש. בחצר אהל מועד שהשלמים הללו קדשי קדשים היו: (לב) פתח אהל מועד. כל החצר קרוי כן: (לג) ואכלו אתם. אהרן

בית יהודא

זאגט רש"י (מְלַמֵּד) דר פסוק לערונט אונז (שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בֵּן מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ) אויב א כהן גדול שטארבט אונ ער האט גלאזן אזוהן וואס ער איז אזוי וויא דער פאטר איז גיוועזן (יְמַנּוּהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל תַּחְתָּיו) זאל מען אים מאכען פאר א כהן גדול אויף זיין פאטערס ארט: וְהַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו). זאגט רש"י (מִכָּאן רְאָיָה כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן לְשׁוֹן פּוֹעֵל עוֹבֵד מַמָּשׁ) פון דעם פסוק איז אבעוויזונג אז דר ווארט „כֹּהֵן" איז טייטש ער דינט אונ טוהט דיא עבודה אין בית המקדש [עיין שפתי חכמים] נאר מען קען זאגן אזוי זאל זיין דיא כוונה דער מיינונג.] פון רש"י, אין פסוק שטייט שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, אוב מיר וועלן זאגן דר ווארט „הַכֹּהֵן" מיינט מען דער מענטש וואס איז א כהן, זאל אנקליידען דיא אכט קליידער פון גישטארבענעם כהן גדול אונ זאל זיין אנגעקליידט מיט די קליידר זיבען טעג. איז דאך א קשיא א כהן גדול טאר דאך ניט גיין אנגעקליידט די אכט קליידער נאר ווען ער טוהט עפעס א עבודה אין בית המקדש ער איז מקריב א קרבן, אדר ער רייכערט קטורת, אדר ער צינדט אן די מנורה, אבער ווען ער טוהט נאר ניט טאר ער ניט גיין אין די קליידר, ווי אזוי זאגט דא דר פסוק דער כהן וואס דארף איצט ווערן א כהן גדול זאל אנטאהן די אכט קליידער אונ זיין בעקליידט מיט זיי זיבן טעג, דריבר זאגט רש"י דער ווארט „הַכֹּהֵן" וואס דא שטייט מיינט מען ניט דער מענטש וואס איז א כהן, אונ דער ווארט הכהן גייט ניט צום ווארט יִלְבָּשֵׁם, נאר דער ווארט „הַכֹּהֵן" גייט צום תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, הכהן תחתיו מבניו, אונ דער ווארט „הַכֹּהֵן" איז דערטייטש „פּוֹעֵל עוֹבֵד מַמָּשׁ" ווען ער וועט בעדינען, אונ אזוי מיינט דר פסוק שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם, זיבען טעג זאל ער אנטאהן די אכט קליידר פון א כהן גדול, אבר ווען זאל ער זייא אנטאהן „הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו" ווען איינער פון כהן גדול'ס קינדר וועט באמת בעדינען טאהן א עבודה אין בית המקדש זאל ער דאמאל'ס אנטאהן די אכט קליידר, אונ אזוי זאל טאהן דר נייער כהן גדול, וואס ווערט א כהן גדול אויף זיין פאטערס ארט, זיבען טעג איין טאג נאך דעם אנדערען זאל ער טאהן א עבודה אין בית המקדש, אונ ווען ער וועט טאהן די עבודה זאל ער אנטאהן די אכט קליידר. זאגט רש"י (לְפִיכָךְ נִיגּוּן תְּבִיר נִמְשָׁךְ לְפָנָיו) דריבר דר תביר וואס שטייט אונטער דעם ווארט הַכֹּהֵן ציהט דעם ווארט הַכֹּהֵן צו ווייטער צום תַּחְתָּיו, אונ אונטר דעם ווארט תַּחְתָּיו שטייט א טפחא, דר טפחא ציהט דעם ווארט תחתיו צום ווארט הַכֹּהֵן: (לא) וּבְמָקוֹם קָדוֹשׁ. מיינט מען (בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד) אין הויף פון אהל מועד (שֶׁהַשְּׁלָמִים הַלָּלוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הָיוּ) ווארום דיא שלמים זענען געוועזן קדשי קדשים: (לב) וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד]. זאגט רש"י מען מיינט ניט זייא זאלן עסין ביי די טיר פון אהל מועד, נאר (כָּל הֶחָצֵר קָרוּי כֵּן) דר גאנצער הויף ווערט גערופן פר די טיר פון אהל מועד: (לג) וְאָכְלוּ אוֹתָם]. זיי זאלען עסין די קרבנות, אהרן מיט זיינע קינדר (לְפִי שֶׁהֵם בְּעָלֶיהָם) ווייל זיי זענען די בעלי בתים

שפתי חכמים

פ"ג ועכ"ל לריך לפרש כן דא"ן לפרש על המשכן ככל אהל מועד שבתורה דהא כל הכהנים רשאים לבא אל המשכן וא"כ מה סימן נותן הפסוק אותו כהן שראוי לבא אל אהל מועד אלא דמיירי בלפני ולפנים והרא"ם לא ידע הסוגיא הנ"ל: ד מדכתיב בפרשת אחרי מות ואשר ימלא את ידו כלומר בזמן שהוא ממלא מקום אבותיו: ה דע"כ מלת כהן דבוק לתחתיו מבניו דאי דבוק למלת ילבשם כלומר ילבשם הכהן א"כ ישאר מלת תחתיו בלי טעם כלומר בלא פי' ענין מה א"ע"כ הכהן ותחתיו דבוקים זל"ז א"כ מוכח שמלת כהן פועל עובד ממש דאי מלת כהן כמו כהן מדין כהן און וכמו ובני דוד כהנים היו שפירושו ל' שררה וגדולה אין נמשך אחריו מלת תחתיו כי אין דרך הלשון לומר המלך תחתיו או השר תחתיו כי זה אינו במשמעות אלא המלך אשר יהיה תחתיו או ימלוך תחתיו ויהיה שר כן נקרא השר וקצר אבל אם פי' של כהן עובד ממש וענינו כמו המשרת והוא העובד א"ש דמלת הכהן דבוק עם מלת תחתיו וזהו שפרש"י ולפיכך ניגון תביר נמשך לפניו כלו' למטה למלת תחתיו לא למלת ילבשם כי התביר אינו דבוק לדרגא. ועיין בקל"מ: ו מדכתיב בפרשת לו במקום קדוש בחצר אהל מועד: ז דאל"כ למה הזר לא יאכל והא קדשים קלים דהיינו שלמים נאכלין לכל אדם: ח לא פתח אהל מועד ממש דמ"ש הני מכל שאר קדשי קדשים הנאכלים בחצר

פירוש לתורת אלהים

אוהל מועד אין קדשי קדשים אריין אום יה"כ [ע' רש"י] לְשָׁרֵת צו דינען אין היילִיקייט: (לא) וְאֵת אֵיל אונ דעם ווידר פון דער פילונג זאלסטו נעמען וּבִשַּׁלְתָּ אונ דוא זאלסט קאכען זיין פלייש אויף א הייליג ארט: (לב) וְאָכַל אונ אהרן מיט זייני קינדר זאלן עסן דם פלייש פון דעם איל וְאֵת הַלֶּחֶם אונ דאס ברוט וואס אין קובר [קארב] פֶּתַח ביי דר טיר פון אוהל מועד: (לג) וְאָכְלוּ אונ אהרן מיט זיינע קינדר זאלן דם עסין וואס איז

מצות השם

(קב) (וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם) עס איז איין מצות עשה אז דיא כהנים זאלען עסען דאס פלייש פון איין (חטאת)

לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר
לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם׃ לד וְאִם־
יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם
עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר
בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃
לה וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתָכָה שִׁבְעַת יָמִים
תְּמַלֵּא יָדָם׃ לו וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה

יָת קֻרְבָּנְהוֹן לְקַדָּשָׁא
יָתְהוֹן וְחִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל
אֲרֵי קוּדְשָׁא אִנּוּן׃
לד וְאִם יִשְׁתְּאַר מִבְּסַר
קֻרְבָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא עַד
צַפְרָא וְתוֹקִיד יָת
דְּאִשְׁתְּאַר בְּנוּרָא לָא
יִתְאֲכֵל אֲרֵי קוּדְשָׁא
הוּא׃ לה וְתַעְבֵּד לְאַהֲרֹן
וְלִבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל דִּי
פַּקֵּדִית יָתָךְ שִׁבְעַת יוֹמִין
תְּקָרֵב קֻרְבָּנְהוֹן׃
לו וְתוֹרָא דְחַטָּאתָא

תו"א לא יאכל כי פסחים כד מכות יח מעילה יז : ואם יותר פסחים שם : ושרפת את פסחים שם סוכה מ זבחים כח כריתות ה מעילה יא :

רש"י

ובניו. לפי שהם בעליהם: אשר כפר בהם. להם כל זרות מ ותיעוב: למלא את ידם. באיל ולחם הללו: לקדש אותם. שעל ידיב המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים ומכאן למדנו אזהרה לזר האוכל ל ק"ק שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם: (לה) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל מ לעכב שאם חסר ד"א מכל האמור בענין לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים ועבודתם פסולה: אתכה. כמו אותך: שבעת

בית יהודא

פון דעם קרבן: [אשר כפר בהם]. (להם כל זרות ותיעוב) מיט די קרבנות איז פארגעבן געווארן צו זיי אלע פרעמדקייט אונ אלע אומווירדיגקייט וואס זיי האבן געטאהן: [למלא את ידם]. צו דערפילן זייערע הענט (באיל ולחם הללו) מיט דעם איל אונ מיט די ברוט (עיין כח—מא): [לקדש אותם]. זאגט רש"י (שעל ידי המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה) ווארום דורך די קרבנות איז דערפילט געווארען זייערע הענט אונ זענען געהייליגט געווארן צו זיין כהנים (עיין כח—מא): [כי קודש הם]. ווארום זיי זענען הייליג (קדשי קדשים) גאנץ הייליג, זאגט רש"י (ומכאן למדנו אזהרה לזר האוכל קדשי קדשים) פון דעם פסוק לערנען מיר א אנזאג דר וואס איז ניט אכהן טאר ניט עסין פון קרבנות וואס זענען קדשי קדשים (שנתן המקרא טעם לדבר כי קודש הם) ווייל דר פסוק זאגט אטעם פר וואס זאל מען די קרבנות ניט עסין ווייל זיי זענען קדשי קדשים, פארשטייען מיר אז ניט נאר פון מלואים טאר ניט אזר עסין, נאר אלע קרבנות וואס זענען קדשי קדשים טאר ניט אזר עסין, ווארום אז דר איסור וואלט גיוועז נאר אויף דיא קרבנות פון מלואים, וואלט גדארפט שטיין אין פסוק אזר זאל ניט עסין פון דיא קרבנות מלואים, אונ עס דארף גאר ניט שטיין פאר וואס ער זאל ניט עסין: (לה) [ועשית לאהרן ולבניו ככה]. זאגט רש"י (שנה הכתוב וכפל לעכב) דר פסוק האט נאך א מאל דערמאנט מען זאל טאן צו אהרן מיט זיינע קינדער ווי הקב"ה האט גבאטן, צוא לערנען אונז עס זאל ניט זיין אנדערש (שאם חסר דבר אחד מכל האמור בענין) אוב עס וועט פעלין איין זאך פון די אלע זאכן וואס דא שטייט אין די פסוקים (לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים ועבודתם פסולה) איז ניט ערפיהלט געווארען זייערע הענט צו ווערען כהנים, אויב זייא טוהען אעבודה אין משכן זיי זענען מקריב קרבנות אדער איין אנדר עבודה (ועבודתם פסולה) איז די עבודה פסול: [אתכה]. זאגט רש"י (כמו אותך) גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אותך, דיך:

שפתי חכמים

אהל מועד: מ כלו' ע"י איל המלואים הזה והלחם הזה כופר לאהרן ולבניו כל זרות ותיעוב אשר עשו דאל"כ אשר כופרו בהם מבע"ל: י לא ע"י אכילתם הסמוך רק בעשיית האיל והלחם כמשפט אז יתחזקו בכהונה: כ פי' ויהיה חסר וא"ו ממלת לקדש אותם ובזולת זה יורה שמלוי ידם יקדשם לכהונה ואין הענין כן רק עשיית המלואים הן סבת למלוי ידם לעבודה ולקדשם לכהונה: ל פי' מכל מין ומין של קדשי קדשים לא מקדשי הקדשים הללו בלבד שכיון שנתן המקרא טעם לאזהרת זר שלא יאכל: מ פי' דאי מהתם ה"א למצוה הוא נאמר

פירוש לתורת אלהים

געווארן פר געבן מיט זייא למלא צו דער פילן זייערי הענט צו הייליגן זייא וזר אונ אפרעמדר מיינט מען א ישראל זאל דם ניט עסן ווארום זיי זענען הייליג: (לד) ואם יותר אונ אז עס וועט בלייבין פון דעם פלייש פון דיא מלואים ומן הלחם אונ פון דעם ברוט עד הבוקר ביז פריה ושרפת זאלסטו פאר ברענין דאס איבריגע אין פייער לא עס זאל ניט ווערען גגעסען ווארום עס איז הייליג: (לה) ועשית אונ דוא זאלסט טוען צו אהרן אונ צוא זייני קינדר ככה אזו ככל אזוי ווי איך האב גבאטן דיך שבעת זיבן טאג זאלסטו דר פילן זייערי הענט: (לו) ופר אונ איין אקס זאלסטו מאכין צו איטליכן טאג פר אקרבן חטאת על הכפורים

מצות השם

אדער איין (אשם) דם מיינט מען דיא קרבנות וואס מען האט געברענגט אז איינר הט געזינדיגט אונ דיא מענטשען וואס זייא ברענגען דאס קרבן זייא פאר גיט מען זייערע עבירות אונ דיא מצוה גיט אן ווען דאס ביהמ"ק איז געשטאנען: (קג) (וזר לא יאכל כי קודש הם) דאס איז דיא לא תעשה אז איין פרעמדער דם מיינט מען דר וואס ער איז נישט קיין כהן דער טאר דאס פלייש פון די קרבנות נישט עסן אונ דיא מצוה איז נוהג בזמן הבית:

לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ לז שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ

תַּעְבֵּד לְיוֹמָא עַל כִּפּוּרַיָּא וּתְדַכֵּי עַל מַדְבְּחָא בְּכַפָּרוּתָךְ עֲלוֹהִי וּתְרַבֵּי יָתֵהּ לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃ לז שִׁבְעַת יוֹמִין תְּכַפַּר עַל מַדְבְּחָא וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא

תו"א כל הנגע סנהדרין לד זבחים פג פז׃

רשב"ם (לז) כל הנוגע. וקרב אל המזבח׃

רש"י

ימים תמלא וגו'. בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום: (לו) על הכפורים. בשביל הכפורים לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב ולפי שנא' שבעת ימים תמלא ידם אין לי אלא דבר הבא בשבילם כגון האילים והלחם אבל הבא בשביל המזבח כגון פר שהוא לחטוי המזבח לא שמענו לכך הוצרך מקרא זה. ומדרש ת"כ אומר כפרת המזבח הוצרך שמא התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח: וחטאת. ותדכי לשון מתנת דמים הנתונים באצבע קרוי חטוי: ומשחת אותו. בשמן המשחה וכל המשיחות כמין כ"ף יונית: (לז) והיה המזבח קדש. ומה היא קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש אפי' קרבן פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד. מתוך שנא' כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי כגון דבר שלא היה פסולו בקדש

בית יהודא

שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא וגו'. זיבן טעג זאלסטו דרפיהלן זייערע הענט (בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום) מיט די קליידער און מיט די קרבנות אלע טאג [עיין רש"י כח מא]: (לו) ועל הכפורים. מיינט מען (בשביל הכפורים) וועגן דם פרגעבונג (לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב) צו פרגעבן אויף דעם מזבח פון אלע פרעמדקייט [אויב אפרעמדר גיט אכהן איז גוועהן ביי דעם מזבח] אדער ביי דעם מזבח איז גיטאן געווארען אנדערע זאכען וואס ניט ווי דער דין איז (ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם) ווייל עס שטייט אין פסוק זיבן טעג זאלסטו דרפיהלן זייערע הענט (אין לי אלא דבר הבא בשבילם) ווייסין מיר גאר די זאכען וואס ווערט געטאן פאר די כהנים דארף געטאן ווערען זיבען טעג (כגון האילים והלחם) דהיינו דיא קרבנות ואילים] מיט די חלות (אבל הבא בשביל המזבח) אבר די זאכען וואס קומען וועגן מזבח (כגון פר שהוא לחטוי המזבח) דהיינו דער פר וואס קומט צו מכפר זיין אויף דעם מזבח (לא שמענו) האבען מיר גאך ניט גיהערט אז מען דארף מקריב זיין אפר אלע זיבן טעג (לכך הוצרך מקרא זה) דריבער דארף זאגן דער פסוק אז דעם פר דארף מען אויך מקריב זיין זיבען טעג (ומד"ש תורת כהנים אומר) דער ספר תורת כהנים זאגט (כפרת המזבח הוצרכה) דריבער האט מען גדארפט מכפר זיין אויף דעם מזבח (שמא התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח) טאמער האט איינער געגעבן אנדבה צו די ארבעט פון משכן אדער צום מזבח אזאך וואס איז גגזלת:[וחטאת] איז דערטייטש (ותדכי) זאלסט רייניגען (לשון מתנת דמים הנתונים באצבע קרוי חטוי) אז מען שפריצט די בלוט פון קרבן חטאת מיט דעם פינגער אויף דעם מזבח, דאס רופט מען חטוי: ומשחת אותו. זאלסט שמירן דעם מזבח (בשמן המשחה) מיט דעם בויבאייל וואס איז געמאכט געווארען צום זאלבונג (וכל המשיחות כמין כף יונית) די אלע שמירונג זענען געווען ווי אגריכישע כף, דס איז ווי אונזער נו"ן: (לז) והיה המזבח קודש. זאגט רש"י (ומה היא קדושתו) וס איז דיא הייליגקייט פון מזבח (כל הנוגע במזבח יקדש) אלץ וואס רירט אן דעם מזבח זאל ווערען געהייליגט (אפילו קרבן פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד) אפילו אקרבן וס איז פסול אויב ער איז ארויפגעלייגט געווארן אויף דעם מזבח האט דער מזבח כשר געמאכט דעם קרבן מען זאל אים ניט אראפנעמען פון מזבח, זאגט רש"י (מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש) ווייל עס שטייט אין פסוק אלץ וס וועט אנרירען דעם מזבח זאל ווערען געהייליגט (שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי) וואלט איך מיינען סאיי עס מעג זיין אויף דעם מזבח סאיי עס טאר ניט זיין אויף דעם מזבח, אויב עס האט אנגערירט דעם מזבח זאל זיין הייליג (כגון דבר שלא היה פסולו בקודש) דהיינו אזעלכע קרבנות וואס זענען ניט פסול געווארן אין משכן, נאר זייא זענען פסול געווארן פריער איידער זייא זענען געקומען אין משכן (כגון הרובע) אבהמה אזכר וואס האט מזנה געווען מיט א אשה

שפתי חכמים

אבל אם לא עשה כל האמור אין נפסלין מן הכהונה ואין עבודתם פסולה לכך סיפה לעכב: נ כלו' שלא נהסוב סדי בפעולה אחת ונחלק אותו לז' חלקים ובכל יום מהז' ימים חלק א' מהפעולות הנשאר להם לקדם אותה אלא שבכל יום ויום מהז' ימים נעשו כל הפעולות וכל הקרבנות האמורות בענין: ס דאל"כ למה לי קרא דופר חטאת תעשה ליום סרי כבר כתיב ז' ימים תמלא את ידם ומלוי ידם הוא פר החטאת עם שני האילים: ע כלומר לא כפרת מכל זרות ותיעוב כדפי' גבי כפרת אהרן ובניו שאין שייכים כאן: פ פי' נוטריקון כ"ף יונית בימינו. ועוד אני אומר שזהו לשון רש"י

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) כל הנוגע. פרש"י שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי וגו'. וצ"ע כי באותו פסוק אין עולה הנזכרת. וי"ל דסמיך אעולת התמיד דלק' ונ"ל דא"צ לדחוק כל כך דבאותו פסוק כתיב שנים ליום תמיד ואנא ידענא דבעולה משתעי קרא מדקאמר בפרשת קרבנות שנים ליום עולה תמיד. ותימא דבפרשת תמידים פרש"י את הכבש אחד תעשה בבקר אע"פ שכבר נאמר בפרשת ואתה תצוה וזה אשר תעשה וגו' היא היתה אזהרה למלואים וזו היא מצוה לדורות ונ"ל דהאי לדורות אצטריך לשאר מלואים שהקריבו בימי עזרא כמו בימי משה וכן לעתיד כשיבנה בטהרה דנקט היא היתה אזהרה למלואים סתם׃

פירוש לתורת אלהים

אוף צו פאר געבן וחטאת און דו זאלסט רייניגן אויף דעם מזבח דארך דיין כוגען פאר געבען אויף אים ומשחת און דוא זאלסט זאלבן אים צו הייליגן אים: (לז) שבעת זיבן טעג זאלסטו פר געבן אויף דעם מזבח און דו זאלסט הייליגן אים והיה און דר מזבח וועט גאנץ הייליג זיין כל הנוגע וואס עס וועט אן רירן

יִקְדָּשׁ: ס ששי לח וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: לט אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: מ וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת

יִתְקַדַּשׁ: לח וְדֵין דִּי תַעְבֵּד עַל מַדְבְּחָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵין לְיוֹמָא תְּדִירָא: לט יָת אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא: מ וְעֶסְרוֹנָא

תו"א וזה אשר תעשה מנחות כט: כבשים בני סנהדרין לד זבחים פג: שנים ליום תמיד לה: ועשרון סלת מנחות פו:

בעל הטורים

(לח) על המזבח כבשים בני. ס"ת לחמי: שנה שנים. ר"ת וס"ת השמש שהיו שוחטין אותו נגד השמש. כתיב הכא שנים ליום תמיד ובפנחס הוסיף לומר שנים ליום עולה תמיד קרי ביה ליום עולה פי' כנגד שהיום עולה דהיינו כנגד השמש. שנים ליום תמיד ר"ת עולה תש"ל דמנין הש"ל תמידין היו קרבים לשס"ה ימים: (לט) את הכבש האחד. ובפנחס כתיב אחד. הכא כתיב האחד שעולה י"ח רמז לי"ח ברכות שבתפלה שתקנו כנגד תמידין והתם כתיב אחד לומר אחד דמנין אחד היו כהנים עסוקים בתמיד לפעמים כדאיתא במסכת יומא: את הכבש האחד תעשה בבוקר. תעשה אותיות תשעה שתשעה כהנים עסוקים בתמיד של שחר. ואת השני בערב מוסיף עליהם שנים שבידם שני גזרי עצים.

רש"י

כגון הרובע והנרבע ומוקצה ונעבד צ והטרפה וכיוצא בהן ת"ל וזה אשר תעשה הסמוך אחריו (ת"כ פ' לו) מה עולה ראויה אף כל ראויה שנראה לו כבר ונפסל משבא לעזרה כגון הלן והיוצא והטמא ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו ק וכיוצא בהן (זבחים כז): (מ) ועשרון סולת. עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ר ביצה: בשמן כתית. לא לחובה נאמר כתית אלא להכשיר לפי שנא' כתית למאור ומשמע למאור ולא למנחות יכול לפסלו למנחות ת"ל כאן

בית יהודא

(וְהַנִּרְבָּע) אָדֶער אַבְּהֵמָה אַנְקֵבָה וָוס אַמֶּענְטְשׁ הָט מִיט אִיר מְזַנֶּה גֶעוועֶן (וּמוּקְצֶה) אָדֶער אַבְּהֵמָה וָוס אִיז אָפְּגֶעשֵׁיידְט גֶעוָוארֶן צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה (וְנֶעֱבַד) אָדֶער אַבְּהֵמָה וָוס מֶען הָט גֶעדִינְט צוּ אִיר (וְהַטְּרֵפָה) אָדֶער אַבְּהֵמָה וָוס אִיז קְרַאנְק (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן) נָאךְ אַזֶעלְכֶע פֶּעלֶערְם וָוס דָאס אַלְץ הָט פָּסוּל גֶעמַאכְט דֶעם קָרְבָּן פְרִיעֶר אֵיידֶער עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אִין מִשְׁכָּן (תַּלְמוּד לוֹמַר) זָאגְט דֶר פָּסוּק (וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה הַסָּמוּךְ אַחֲרָיו) בַּאלְד נָאכְדֶעם מֶען זָאל מַקְרִיב זַיין דִי קָרְבָּנוֹת תְּמִידִין, וָוס זֶענֶען עוֹלוֹת (מַה עֹלָה רְאוּיָה אַף כָּל רְאוּיָה) אַזוֹי וִוי דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט פוּן אַעוֹלָה וָוס מֶען מֶעג אִיר מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, אַזוֹי מֵיינְט מֶען אַלֶע אַנְדֶערֶע קָרְבָּנוֹת אַזֶעלְכֶע וָוס מֶען מֶעג זֵיי מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, אֲפִילוּ אִיצְט זֶענֶען זֵיי פָּסוּל, נָאר (שֶׁנִּרְאָה לוֹ כְּבָר) זֵיי זֶענֶען פְרִיעֶר גֶעוֶוען כָּשֵׁר צוּם מַקְרִיב זַיין (וְנִפְסַל מִשֶּׁבָּא לָעֲזָרָה) אוּנ זֵיי זֶענֶען פָּסוּל גֶעוָוארֶן נָאכְדֶעם וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין דִי עֲזָרָה (כְּגוֹן הַלָּן) אוֹיב דֶר גֶעשֶׁאכְטֶענֶער קָרְבָּן הָט גֶענֶעכְטִיגְט אַגַאנְצֶע נַאכְט (וְהַיּוֹצֵא) אָדֶער דִיא פְלֵייש אִיז אַרוֹיסְגֶעטְרַאגֶען גֶעוָוארֶן פוּן הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן (וְהַטָּמֵא) אָדֶער דִיא פְלֵייש אִיז גֶעוָוארֶן טָמֵא (וְשֶׁנִּשְׁחַט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ) אָדֶער וֶוען מֶען הָט דֶעם קָרְבָּן גֶעשֶׁאכְטֶען הָאט מֶען גֶעטְרַאכְט מֶען זָאל אִים עֶסֶען לֶיינְגֶער וִויא דִיא צַייט וָואס הקב"ה הָאט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל אִים עֶסֶען, אָדֶער מֶען הָאט גֶעטְרַאכְט מֶען זָאל אִים עֶסֶן נִיט אוֹיף דֶעם אָרְט וָואס הקב"ה הָט גֶעבָּאטֶען, אִיז דֶר קָרְבָּן בַּאלְד פָּסוּל גֶעוָוארֶן (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן) אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶן פְּסוּלִים וָואס אִיז גֶעוָוארֶן אִין הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן, אוֹיב מֶען הָאט פַארְגֶעסֶען זֵייעֶר פְּסוּל אוּנ מֶען הָט זֵיי גֶעלֵייגְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, דַארְף מֶען זֵיי נִיט אַרָאפְּנֶעמֶען פוּן מִזְבֵּחַ נָאר זֵיי זָאלֶן פַארְבְּרֶענְט וֶוערֶן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ: (מ) וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת. רש"י זָאגְט אַעִשָּׂרוֹן אִיז אַעוֹמֶר (עֲשִׂירִית הָאֵיפָה) אַצֶענְטֶיל פוּן דִי מָאס וָואס הֵייסְט "אֵיפָה" (מ"ג בֵּיצִים וְחוֹמֶשׁ בֵּיצָה) אִין דִי מָאס גֵייט אַרַיין מֶעל זוֹ פִיל עֶס פַארְנֶעמְט דְרַייא אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר אוּנ אַפִינְפְטֵיל פוּן אַאֵיי וְדָאס וֶוערְט אַזוֹי גֶעמַאסְטֶן מֶען נֶעמְט אַטָאפּ אוּנ מֶען שְׁטֶעלְט אִים אַרַיין אִין אַשִׁיסֶל, אוּנ מֶען גִיסְט אַרַיין אַפוּהלֶען טָאפּ וַואסֶער, דִי וַואסֶער זָאל זַיין גְלַייךְ מִיט דֶעם בְּרֶעג טָאפּ, אוּנ מֶען לֵייגְט אַרַיין אִין דִיא וַואסֶער דְרַיי אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר מִיט אַפִינְפְטֵיל פוּן אַאֵיי, אוּנ דִיא וַואסֶער גֵייט אַרוֹיס פוּן טָאפּ אִין דִי שִׁיסֶל, נֶעמְט מֶען דִיא וַואסֶער אוּנ מֶען מֶעסְט, וִוי פִיל דִי וַואסֶער פַארְנֶעמְט, דָס אִיז דִיא מָאס פוּן דְרַייא אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר: וּבְשֶׁמֶן כָּתִית. זָאגְט רש"י (לֹא לְחוֹבָה נֶאֱמַר כָּתִית אֶלָּא לְהַכְשִׁיר) וָוס דֶר פָּסוּק שְׁרַייבְּט דִי אֵיילְבִּירְטֶען זָאלֶן זַיין גֶעשְׁטוֹיסֶען, דָס מוּז נִיט זַיין, נָאר אוֹיב מֶען ווִיל מֶעג מֶען שְׁטוֹיסֶען דִי אֵיילְבִּירְטֶען, אוּנ אַז מֶען ווִיל מָאלְט מֶען זֵייא (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר) ווַייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא אֵיילְבִּירְטֶען זָאלֶן זַיין גֶעשְׁטוֹיסֶען וֶוען מֶען דַארְף דִי בּוֹימְאֵייל צוּם בֶּעלַייכְטֶען אִין דִיא מְנוֹרָה (וּמַשְׁמַע לַמָּאוֹר וְלֹא לַמְּנָחוֹת) מֵיינְט מֶען נָאר וֶוען מֶען דַארְף דִיא בּוֹימְאֵייל צוּם בֶּעלַייכְטֶען זָאל מֶען דִיא אֵיילְבִּירְטֶען שְׁטוֹיסֶן, אָבֶּער וֶוען מֶען דַארְף דִיא בּוֹימְאֵייל צוּ מְנָחוֹת, דַארְף מֶען נִיט שְׁטוֹיסֶען דִיא אֵיילְבִּירְטֶן (יָכוֹל לְפָסְלוֹ לַמְּנָחוֹת) אִיךְ וָואלְט מֵיינֶען אוֹיב מֶען הָאט דִיא

שפתי חכמים

והוא כלורת כ' שלנו: צ שכל אלו נפסלים קודם שהביאן לעזרה והם אינן ראוין: ק שכל אלו לאחר שהביאן לעזרה נפסלו ופי' הלן שלן שדם ולא נזרק ביום שנשחטה הבהמה או לן הבשר והאימורים. והיוצא שיצא הדם או הבשר או האימורים של עולה וחטאת ואשם חוץ לקלעים ושנשחט חוץ לזמנו שחשב בשעת שחיטה להקטיר אימוריו או איבריו או לאכול הבשר ביום האסור וחוץ למקומו שחשב בשחיטה לאכול בשר קדשי' חוץ למקומו דהיינו חוץ לקלעים או תוך לחומה: ר כמו שמפורש בפרשת פנחס ועשירית האיפה סולת למנחה שהאיפה שלשה סאין

פירוש לתורת אלהים

אִין מִזְבֵּחַ זָאל וֶוערֶען גִיהֵיילִיגְט [עיין רש"י]: (לח) וְזֶה אוּנ דָס אִיז וָוס דוּ זָאלְסְט מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ כְּבָשִׂים שָׁאף וָוס זֶענֶען אַלְט אַיָאר שְׁנַיִם לַיּוֹם צְווֵיי צוּ אִיטְלִיכֶן טָאג תָּמִיד שְׁטֶענְדִיג: (לט) אֶת הַכֶּבֶשׂ אַשָׁאף זָאלְסְטוּ מַאכֶן אִין דֶר פְרִיה וְאֵת הַכֶּבֶשׂ אוּנ דִי אַנְדֶערִי שָׁאף זָאלְסְטוּ מַאכֶן צְווִישֶׁען דִי אָווִינְטֶען דָאס הֵייסְט נָאךְ הַאלְבֶּען טָאג: (מ) וְעִשָּׂרוֹן אוּנ אַצֶענְטֶעל מֶעל בָּלוּל צוּ מִישְׁט בְּשֶׁמֶן מִיט בּוֹמֶל כָּתִית צוּא שְׁטוֹסֶן

בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ
רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃
מא וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין
הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ
תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ מב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם
פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר

אונקלוס

סֻלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח
כְּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא
וְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא
חַמְרָא לְאִמְּרָא חַד׃
מא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא
תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא
כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכַּהּ
תַּעְבֵּד לַהּ לְאִתְקַבָּלָא
בְּרַעֲוָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃
מב עֲלָתָא תְדִירָא
לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא קֳדָם יְיָ דְּאִזָּמֵן

תו"א ואת הכבש פסקים נט תמיד לא:

בעל הטורים

וכתיב כאן תעשה לשון יחיד ובפנחס כתיב תעשו לשון רבים לומר שהיחיד יכול למסור תמידין משלו לצבור. כבשים הכבש הכבש לכבש הכבש הרי ששה אין פוחתין מו' טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים וכנגדם ו"פ עולה בפ' עקידה. הכא כתיב עשרון ובפנחס כתיב עשירית רמז לת"י שנים שיעמוד בית ראשון. והכא כתיב בלול והתם כתיב בלולה ה' יתירה רמז לה' מיני מנחות שבאים לכפר על הנפש שיש לה ה' שמות:

בית יהודא

נאָיילבּירְטְעְן געשטויסען זאָל דיא בּוימאייל זיין פָּסוּל צוּ מְנָחוֹת (תַּלְמוּד לוֹמַר כָּאן כָּתִית) זאָגט דא דר פָּסוּק דיא בּוימאייל זאָל זיין געשטויסען (וְלֹא נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר) אוּנ עס שטייט ניט די בּוימאייל וָוס צום בּעלייכטען זאָלען דיא אייל בּירען זיין געשטויסען (אֶלָּא לְמַעֵט מְנָחוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ כָּתִית) דר פָּסוּק זאָגט נאָר אז צוּ מְנָחוֹת דארף מען ניט דיא איילבּירטען זאָלען זיין נאָר געשטויסען (שֶׁאַף הַטָּחוּן בְּרֵחַיִם כָּשֵׁר בָּהֶן) אֲפִילוּ די איילבּירטען זענען געשטויסען געוואָרען איז אויך די בּוימאייל כָּשֵׁר צוּ מְנָחוֹת: (רֶבַע הַהִין). מיינט מען (שְׁלֹשָׁה לוֹגִין) דריי קוואַרט נאָך זייער מאָס: (וְנֵסֶךְ). צוּ גיסען וויין (לִסְפָלִים) אין די בּעקינס (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סוּכָּה) ווי מיר האָבען געלערנט אין דיא מַסֶּכֶת סוּכָּה (שְׁנֵי

רש"י

כתית ולא כא' כתית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתית שאף הטחון בריחים כשר בהן (מנחות פו): **רבע ההין**. שלשה לוגין: **ונסך**. ש לספלים כמו ששנינו במס' סוכה שני ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנוקבים כמין שני חוטמין דקים נותן היין לתוכו והוא מקלח ויוצא דרך החוטם ונופל על גג המזבח ומשם יורד ת לשיתין במזבח בית עולמים ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ: (מא) **לריח ניחח**. על המנחה א נאמר שמנחת נסכים כולה כליל וסדר הקרבתם האיברים בתחלה ואח"כ המנחה שנא' (ויקרא כג) עולה ומנחה: (מב) **תמיד**. מיום אל יום ולא יפסיק יום בנתיים: **אשר אועד לכם**. כשאקבע מועד

סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ) צְווייא זילבּערנע בּעקינס זענען געווען אויף דעם מִזְבֵּחַ (וּמְנֻקָּבִים כְּמִין שְׁנֵי חוֹטָמִין דַּקִּין) אין די בּעקינס זענען געווען צוויי לעכער ואיין לאָך אין דעם בּעקין, אוּנ איין לאָך אין דעם אַנדערן בּעקין) דיא לעכער זענען געווען ווי צוויי נאָז לעכער (נוֹתֵן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ) דער כֹּהֵן הָט געגאָסען די וויין אין בּעקין (וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַחוֹטָם) אוּנ דער וויין איז אַראָפּגעגאַנגען אוּנטען דורך דיא נאָזלאָך (וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ) דיא וויין איז געגאָסען געוואָרען אויף דעם דאך פוּן מִזְבֵּחַ (וּמִשָּׁם יוֹרֵד לַשִּׁיתִין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים) אוּנ בּייא דעם מִזְבֵּחַ וָוס שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָט געמאַכט זענען געווען לעכער אין פוּנדאַמענט פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ דורך די לעכער איז די וויין אַראָפּגעגאַנגען בּיז אין אָבּגרוּנד (וּבְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת) אוּנ בּיי דעם קופּערנעם מִזְבֵּחַ וָוס משה האָט געמאַכט (יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ) איז די וויין אַראָפּגעגאַנגען פוּן מִזְבֵּחַ אויף די ערד: (מא) וּלְרֵיחַ נִיחוֹחַ]. זאָגט רש"י (עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר) די ווערטער לְרֵיחַ נִיחוֹחַ איז גיזאָגט געוואָרען אויף די מִנְחַת (שֶׁמִּנְחַת נְסָכִים כּוּלָּהּ כָּלִיל) וואָרום דיא מִנְחָה וואָס ווערט געבּריינגט מיט דעם קָרְבַּן תָּמִיד ווערט אין גאַנצין פֿערבּרענט (וְסֵדֶר הַקְרָבָתָם) אוּנ אַזוֹ הָט מען מַקְרִיב גיווען (הָאֵבָרִים תְּחִלָּה) פריער האָט מען מַקְרִיב גיווען די גלידער פוּן קָרְבָּן (וְאַחַר כָּךְ הַמִּנְחָה) נאָכדעם הָט מען מַקְרִיב גיווען די מִנְחָה ודי מעהל מיט בּוימאייל (שֶׁנֶּאֱמַר) וואָרום עס שטייט אין פָּסוּק (עוֹלָה וּמִנְחָה) פריער איז מען מַקְרִיב דיא עוֹלָה נאָכדעם דיא מִנְחָה: (מב) וְתָמִידוֹ. שטענדיג מיינט מען (מִיּוֹם אֶל יוֹם וְלֹא יַפְסִיק יוֹם בְּנָתַיִם) מען זאָל מַקְרִיב זיין דעם קָרְבַּן תָּמִיד אַלע טאָג פון טאָג צו טאָג, מען זאָל ניט אויף הערען אין מיטען אֲפִילוּ איין טאָג אויך ניט: וַאֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם]. הקב"ה האָט גזאָגט צו משה (כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ) ווען

שתי חכמים

והשאר ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ו' ביצים כמלא האיפה תל"ב ביצים ועשיריתו מ"ג ביצים וחומש ביצה: ש כי' תגנות כמו בספל אדירים וגו': ת פי' נקבים ביסוד מזבח כמו כי השתות יהרסון: א כלו' ולא תפרש שהמנחה היא כשאר מנחות שאינן כולן כליל ויהיה פי' של לריח

פירוש לתורת אלהים

רֶבַע הַהִין אַפערטעל עֶמֶר וְנֶסֶךְ אוּנ גיסונג רְבִיעִית הַהִין אַפערטעל עֶמֶר יַיִן וויין לַכֶּבֶשׂ צוא אַשאָף: (מא) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ אוּנ די אַנדערי שאָף זאָלסטו מאַכען צווישען דיא אָווענטען כְּמִנְחַת אַזוי וויא דיא מִנְחָה פוּן דער פריה וּכְנִסְכָּהּ אַזוֹ ווי איר גיסונג זאָלסטו טאָהן איר לְרֵיחַ צו אַגישמאַקען ריח אַפייער אָפּער צו גאָט: (מב) עוֹלַת די צוויי עולות זאָלען זיין תָּמִיד דאָס הייסט אַלע טאָג איינע אין דר פריה אוּנ איינע פאַר נאַכט לְדוֹרוֹתֵיכֶם צו אייערע דורות פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד פאַר דער טיר פוּן אוהל מועד אין דר עֲזָרָה לִפְנֵי יְיָ פאַר גאָט אֲשֶׁר וואָס

איך

אוֹעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:
מג וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי:
מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי
לָהֶם לֵאלֹהִים: מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם

מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא
עִמָּךְ תַּמָּן: מג וְאֶזְמַן
מֵימְרִי תַמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי:
מד וַאֲקַדֵּשׁ יָת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת
אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֲקַדֵּשׁ
לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי: מה וְאַשְׁרֵי
שְׁכִנְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ:
מו וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲהוֹן דִּי אַפֵּקִית

תו"א ונועדתי שמה זכתיב קטן:

רשב"ם

(מג) ונקדש בכבודי. שהאש נראה לישראל כשתקים המשכן תבא אש מלמעלה ותאכל את הקרבנות כדכתיב ביום השמיני כי היום ה' נראה אליכם. וכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם. ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה וגו': (מו) הוצאתי אותם מארץ מצרים. כדי לשכני בתוכם:

רש"י

לדבר אליך שם יש מרבותינו למדים מכאן שמעל מזבח הנחשת הי' הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן. וי"א מעל הכפרת כמו שנא' (שמות כה) ודברתי אתך מעל הכפורת ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המזבח אלא על אהל מועד הנז' במקרא: (מג) ונועדתי שמה. אתועד עמם בדבור כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. שתשרה שכינתי בו. ומ"א אל תקרי בכבודי אלא במכובדי שלי כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו וזהו שאמר משה (ויקרא י) הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי: (מו) לשכני בתוכם. ע"מ לשכון

בית יהודא

איך וועל בעשטימען אציית איך זאל ריידין צו דיר (שם אקבענו לבא) וועל איך בעשטימען איך זאל צו דיר דארטן קומן (ויש מרבותינו למדים מכאן) אטייל רבנים לערנען פון דעם פסוק (שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן) נאכדעם ווי דער משכן איז אויפגעשטעלט געוואָרן האט הקב"ה גערעט מיט משה פון דעם קופערנעם מזבח (ויש אומרים) אטייל רבנים זאגן (מעל הכפורת) פון כפורת האט הקב"ה גערעט מיט משה (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ודברתי אתך מעל הכפורת) הקב"ה האט געזאגט צו משה איך וועל ריידן מיט דיר פון כפורת (ואשר אועד לכם האמור כאן) און וואס דא שטייט איך וועל קומען צו אייך (אינו אמור על המזבח) דאס איז ניט געזאגט געוואָרן אויף דעם מזבח (אלא על אהל מועד הנזכר במקרא) נאר דאס איז געזאגט געוואָרן אויף דעם אהל מועד וואס שטייט אין פסוק, הקב"ה וועט ריידען מיט משה פון אהל מועד: (מג) (ונועדתי שמה). הקב"ה האט געזאגט (אתועד עמם בדבור) איך וועל בעשטימן אארט וואו איך זאל מיט זיי ריידן (כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם) אזוי ווי אמלך בעשטימט אארט צו ריידען דארטן מיט זיינע קנעכט: (ונקדש). (המשכן) דער משכן וועט געהייליגט ווערן (בכבודי) מיט מיין כבוד (שתשרה שכינתי בו) ווייל מיין רוהונג וועט זיין אין משכן (ומדרש אגדה אל תקרי בכבודי אלא במכובדי) דר מדרש זאגט זאלסט ניט לייענען בכבודי נאר במכובדי (במכובדים שלי) דער משכן וועט געהייליגט ווערן דורך מיינע צדיקים (כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו) דא האט הקב"ה געזאגט צו משה אויפן וואנק אז די קינדער פון אהרן וועלן שטארבן אין דעם טאג וואס מען וועט אופשטעלן דעם משכן (וזהו שאמר משה) דאס איז וואס משה האט געזאגט (הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש) דאס איז וואס הקב"ה האט גירעט דורך די מענטשן וואס זענען נאנט צו מיר וועל איך געהייליגט ווערן (והיכן דבר) וואו האט הקב"ה דאס גערעט? דא אין דעם פסוק (ונקדש בכבודי) דער משכן וועט געהייליגט ווערן דורך מיין כבוד, דורך די מענטשן וואס גיבען מיר כבוד: (מו) (לשכני בתוכם). הקב"ה האט געזאגט איך האב ארויסגענומען יודין פון מצרים (על מנת לשכון אני

שפתי חכמים

ניחות המורה על עליותו כלו לגבוה שהוא שב על כבשי העולה ולא על המנחה: ב לא שאועד לך שמה ענין לחוד ולדבר אליך ג"כ ענין לחוד ולפיכך השמיע רש"י מלת שמה מן הפסוק כדי שיהיה די במלת שם שבסוף הפסוק: ג הוצרך לפרש בדבור משום שלא פירש בקרא כמו יתועד לכ"פ בדבור ותו קשה לרש"י ולמה לא כתיב ודברתי ומתרץ כמלך הקובע וכו' שפירושו מפני שמנהג המלך לקבוע מקום לדבור אמר ונועדתי במקום ודברתי: ד כלומר ע"י השראת שכינתי יהא מקודש המשכן ופי' אפי' לדברי האומר שאשר אועד לכם שמה

פירוש לתורת אלהים

איך וועל בעשטימען אצייט צוא ריידן צוא דיר שמה דארטין וועל איך קומין צוא דיר: (מג) וְנֹעַדְתִּי און איך וועל מיך בעשטימען דארט צו די קינדער ישראל וְנִקְדַּשׁ און דר משכן וועט ווערן געהייליגט מיט מיין כבוד מיט דעם וואס איך וועל דארטען מאכן רוהן מיין שכינה: (מד) וְקִדַּשְׁתִּי און איך וועל הייליגן דעם אוהל מועד און דעם מזבח און אהרן און זיינע קינדער אֲקַדֵּשׁ וועל איך הייליגן לְכַהֵן לִי צוא דינן צוא מיר: (מה) וְשָׁכַנְתִּי און איך וועל רוהן צווישען די קינדער ישראל וְהָיִיתִי און איך וועל זיין צו זיי אגאט: (מו) וְיָדְעוּ און זיי וועלן וויסן אז איך בין זייער גאט אֲשֶׁר וואס איך האב אום גצוגען זייא פון דעם לאנד

מצרים

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ פ שביעי
ל א וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃
ב אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃
ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃
ד וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים

ת״א ועבית מזבח מגילה ל: רבוע זבחים נט:

אונקלוס

יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן׃
א וְתַעְבֵּד מַדְבְּחָא לְאַקְטָרָא עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּעְבֵּד יָתֵהּ׃
ב אַמְּתָא אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ מְרַבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ קַרְנוֹהִי׃
ג וְתַחְפֵּי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי יָת אִגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וְתַעְבֵּד לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃
ד וְתַרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב תַּעְבֵּד לֵהּ מִלְּרַע לְדֵירֵהּ עַל תַּרְתֵּין זָוְיָתֵהּ תַּעְבֵּד עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וִיהֵי לְאַתְרָא

רשב״ם

(א) מקטר קטרת. ולא עולה ושלמים ומנחות וזבחים:

רש״י

אני בתוכם: (א) מקטר קטרת. להעלות עליו הקטור עשן סמים: (ג) את גגו. זה היה לו גג אבל מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם: זר זהב. סי׳ הוא לכתר כהונה: (ד) צלעותיו. כאן הוא לשון זויות כתרגומו לפי שנא׳ על שני צדיו ועל שתי זויותיו

בית יהודא

בְּתוֹכָם) אויף דעם תְּנַאי איך זאל רוען צווישן זיי: (א) מִקְטַר קְטוֹרֶת) . מען זאל מאכען אמזבח (לְהַעֲלוֹת עָלָיו קִיטוּר עֹשֶׁן סַמִּים) מען זאל אויף אים אופברייגגען דעם רויך פון די קְטוֹרֶת: (ג) וְאֶת גַּגּוֹ) . זאגט רש״י (זֶה הָיָה לוֹ גַּג) דער גאלדענער מִזְבֵּחַ פון קְטוֹרֶת הט געהאט אַדאך אויף אים איזגעלעגין אגאלדענע פלאטע (אֲבָל מִזְבַּח הָעוֹלָה לֹא הָיָה לוֹ גַּג) אָבער דר מִזְבֵּחַ וָוס מען איז אויף אים מַקְרִיב קָרְבָּנוֹת האט ניט געהאט אַדאך (אֶלָּא מְמַלְּאִים חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּכָל חֲנִיָּתָם) נאר אויף יעדער אָרט וואו די יודין האבן גערוהט האבן זיי אַריינגעשאטין ערד אין דעם קאסטין פון מִזְבֵּחַ, אונ אויף די ערד האבן זייא מַקְרִיב גיוועזן דעם קָרְבָּן: זֵר זָהָב] . זאגט רש״י (סִימָן הוּא לְכֶתֶר כְּהוּנָּה) דס איז אַצייכן אויף די קְרוֹן ודי גרויסקייט פון די כְּהוּנָּה: (ד) צַלְעוֹתָיו] . זאגט רש״י (כַּאן הוּא לָשׁוֹן זָוִיּוֹת) דא איז דערטייטש צַלְעוֹתָיו זייגע ווינקלען (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תַּרְגּוּם טייטשט (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר עַל שְׁנֵי צִדָּיו) ווייל עס שטייט אין פָּסוּק עַל שְׁתֵּי צַלְעוֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו, מיינט מען (עַל

שפתי חכמים

הוא מקום מיוחד במקדש שהוא מזבח הנחשת מ״מ כולם מודים שמלת ונקדש שב אל כל אהל מועד כלומר שתשרה שכינתי בו: ה מדלא נקוד בי״ת של מזבח בפתח כמו מזבח העולה בהכרח הוא שמזבח אינו דבוק למקטר קטורת ואין לו דביקות אלא בתוספת להעלות כאלו אמר מזבח כדי להעלות עליו מקטר קטורת שפירושו קטורת של עשן סמים: ו פי׳ ובכ״מ מורה פאה ולד: ז פי׳ מכלל דצלעותיו אהו צדיו הוא ולכן הוציאו כאן ממשמעותו והוסיף עוד מלת שתי זויותיו שבשני צדיו כלו׳ אל תחשוב שעל שני צדיו תוספת ביאור לצלעותיו כאלו אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) על שני צדיו. פרש״י שני זויותיו אשר בשני צדיו ולכאורה היינו ארבע טבעות שצריך שנים לכל צד ותימה שהרי מזבח זה לא היה כי אם אמה ארכו ואמה רחבו וא״כ היכי עברו תרי גברי באמה חדא והלא גבי הארון הוצרכו לפרש שהיו הטבעות קבועין לרחבו כדי שיהיו הנושאין עומדין לארכו כי לרחבו לא מצו קיימי דלא הוי אלא אמתא ופלגא וכ״ש גבי מזבח דלא הוי אלא אמה וצ״ל דהכא לא היו נושאין אותו כי אם ב׳ בני אדם אחד לכל צד והוא היה עומד בין שני

פירוש לתורת אלהים

מִצְרַיִם פון וועגן איך זאל רוהן צווישן זיי אֲנִי יְיָ איך בין זייער גאט: (א) וְעָשִׂיתָ אונ דוא זאלסט מאכען אמִזְבֵּחַ צו מַקְטִיר זיין אויף אים קְטוֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים פון טענין האלץ זאלסטו מאכן אים: (ב) אַמָּה איין אייל זאל זיין די לענג אונ איין אייל די ברייט רָבוּעַ פיר עקיגדיג זאל ער זיין וְאַמָּתַיִם קוֹמָתוֹ אונ צוויא איילן זיין הוך מִמֶּנּוּ פון אים קַרְנוֹתָיו זייגע ווינקלען: (ג) וְצִפִּיתָ אונ דוא זאלסט אים בדעקין מיט ריין גאלד אֶת גַּגּוֹ זיין דאך אונ זייגע ווענט ארום וְאֶת קַרְנוֹתָיו אונ זייגע ווינקלען וְעָשִׂיתָ אונ דו זאלסט מאכן צוא אים אגילדען קריינדל ארום: (ד) וּשְׁתֵּי אונ צוויא רינגען פון גאלד זאלסטו מאכן צו אים מִתַּחַת לְזֵרוֹ אונטער זיין קריינדל עַל שְׁתֵּי צַלְעוֹתָיו אויף זייגע ביידי ווינקלען עַל שְׁנֵי צִדָּיו אויף זייגע בידע זייטען וְהָיָה לְבָתִּים אונ

לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה׃
ה וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ ו וְנָתַתָּה אֹתוֹ
לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת
לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת
אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃ ז וְהִקְטִיר עָלָיו
אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃

לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָתֵהּ
בְּהוֹן׃ ה וְתַעְבֵּד יָת
אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין
וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃
ו וְתִתֵּן יָתֵהּ קֳדָם
פָּרֻכְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא
דְּסַהֲדוּתָא לִקְדָם
כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא
דִּי אֲזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן׃
ז וְיַקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן
קְטֹרֶת בּוּסְמִין בִּצְפַר
בִּצְפַר בְּאַתְקָנוּתֵהּ יָת
בּוֹצִינַיָּא יַסְּקִנַּהּ׃

תו"א אשר אועד לך כריתות ה: בבקר בבקר פסחים נט יומא יד לג מנחות כ: בהיטיבו את יומא לג:

בעל הטורים

(ז) בהמה. ג' במסורה דין ואידך אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה. כי בהמה במן חלקו. זהו שכתוב והחכמה תחיה בעליה. חכמה ותבונה בהמה כי בהמה שמן חלקו. ועוד שהוא מגדלתו ומרוממתו דכתיב לשאת אותו בהמה:

רשב"ם

(ו) ונתתה אותו לפני הפרכת. בהיכל: אשר על ארון העדות. היא הפרכת:

רש"י

שבשני לדיו: והיה. מעשה הטבעות ח האלה: לבתים לבדים. לכל בית תהיה ט הטבעת לבד: (ו) לפני הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום ת"ל לפני הכפר' מכוון כנגד הארון מבחוץ: (ז) בהיטיבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה והיה מטיבן בכל בקר ובקר: הנרת. לוי"ש בלעז (למפען) וכן כל נרות האמורות במנורה חוץ ממקום שנאמר

בית יהודא

שְׁתֵּי זֵוִיתָיו שֶׁבִּשְׁנֵי צְדָדָיו) אויף די צוויי ווינקלען ווס אויף די צוויי זייטען: וְהָיָה. (מַעֲשֵׂה הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה), די רינגען ווס זעלען געמאכט ווערען זאלען זיין (לְבָתִּים לְבַדִּים) ווי שטובין צו דיא שטעקענס, די שטעקענס זאלען אריין גיין אין די רינגען (לְכָל בַּיִת תִּהְיֶה הַטַּבַּעַת לְבַד) יעדער רינג זאל זיין אשטוב צו אשטעקין: (ו) וְלִפְנֵי הַפָּרֹכֶת). דר גאלדענער מזבח זאל שטיין פר דעם פרוכת (שֶׁמָּא תֹאמַר) טאמר וועסטו זאגן (מָשׁוּךְ מִכְּנֶגֶד הָאָרוֹן לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם) דר מזבח מעג זיין אפגעצוגן פון געגין דעם ארון צו צפון זייט אדר צו דרום זייט (תַּלְמוּד לוֹמַר) לערונט דער פסוק צו זאגן (לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת) דר מזבח זאל שטיין פר דעם כפורת (מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ) דער מזבח זאל זיין אויסוועייניג פון פרוכת נאר גלייך געגין ארון: (ז) בְּהֵיטִיבוֹ. מיינט מען (לְשׁוֹן נִקּוּי הַבָּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה) מען זאל ריין מאכען די רערליך פון דיא מנורה (מִדֶּשֶׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ בַּלַּיְלָה) פון די אש פון די קנייטליך ווס זענען פרברענט געווארען בייא נאכט (וְהָיָה מֵטִיבָן בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר) אלע אין דר פריה ווען מען הט פארלאשין די קנייטליך האט מען די רערליך באלד ריין געמאכט: וְהַנֵּרֹת. מיינט מען די רערליך (וְכֵן כָּל נֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּמְּנוֹרָה) וואו עס שטייט ביי דיא מנורה דער ווארט "נרות" מיינט מען דיא רערליך (חוץ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם הַעֲלָאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדְלָקָה) נאר וואו עס שטייט דר ווארט העלאה, דהיינו עס שטייט להעלות נר.

דעת זקנים מבעלי התוספות

הבדים ושני ראשי הבדים בין שתי כתפיו: (ז) והקטיר עליו אהרן. צ"ל דאהרן לאו דוקא שהרי הקטרת כשרה בכהן הדיוט כדאמרי' פרק אמר להם הממונה חדשים לקטרת עמדו והפיסו ועוד מדכתיב ובהעלות אהרן וגו' יקטירנה מדתלה קטרת בנרות א"כ כל חכשר להדלקת נרות כשר לקטרת ובנרות כתיב יערוך אותו אהרן ובניו ועוד י"ל דמובהעלות לאו דוקא דהא כתיב יערוך אותו אהרן ובניו במקום אחר הכי נמי והקטיר עליו אהרן לאו דוקא:

שפתי חכמים

על שתי צלעותיו דהיינו על שני לדיו ולהגב פי' ג"כ שצלע במקום בי"ת מפני שהזווית בלדיו לא על לדיו: ח פי' מלת והיה שב אל המעשה החסר מן המקרא דאם לא כן והיו מבע"ל: ט לא בהטבעות יהיו בעבור בתים ובדים רק הטבעות בעבור שתהיה בית לכד: י פי' הא

פירוש לתורת אלהים

עס זאל זיין צו הייזר פון די שטאנגן וועגן צוא טראגן אים מיט זיי כדי מען זאל דעם מזבח טראגן מיט די שטאנגן: (ה) וְעָשִׂיתָ אונ דו זאלסט מאכען די שטאנגן פון טענן האלץ וְצִפִּיתָ אונ דוא זאלסט זיא בדעקין מיט גאלד: (ו) וְנָתַתָּה אוֹתוֹ אונ דוא זאלסט געבען אים פאר דעם פרוכת וואס הענגט פאר דעם קדשי קדשים וואס דארטען שטייט דער ארון מיט דיא לוחות לִפְנֵי פאר דעם כפורת ווס אויף דעם ארון וואס אינוועייניג ליגן דיא לוחות אֲשֶׁר ווס איך וועל מיך בעשטימן צו דיר דארטען: (ז) וְהִקְטִיר אונ אהרן זאל מקטיר זיין אויף אים אדעמפונג פון געווערץ אין דער פריה בְּהֵיטִיבוֹ אז

מצות השם

(קד) (וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת) דאס איז דיא מצות עשה אז מען זאל אלע טאג מקטיר זיין איין דעמפיג דס איז קטורת פר גאם אין דער פריה אונ אויף דר נאכט אונ דיא מצוה איז נוהג בזמן הבית:

מפטיר ח וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ט לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ י וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו

ח וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן יָת בּוֹצִינַיָּא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַסְּקִנַּהּ קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן׃ ט לָא תַסְּקוּן עֲלוֹהִי קְטוֹרֶת בּוּסְמִין נוּכְרָאִין וַעֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לָא תְנַסְּכוּן עֲלוֹהִי׃ י וִיכַפַּר אַהֲרֹן עַל קַרְנוֹהִי חֲדָא בְּשַׁתָּא מִדְּמָא חַטַּאת כִּפּוּרַיָּא חֲדָא בְּשַׁתָּא יְכַפַּר עֲלוֹהִי

תו"א ובהעלת אהרן פסחים נט יומא עו זבחים יב: לא תעלו מנחות נ: וכפר אהרן על יומא נח שבועות ח י: מדם חטאת יומא סא:

רשב"ם

להבדיל בינו להיכל: (י) אחת בשנה. ביום הכפורים כדכתיב באחרי מות ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וגו' אבל בכל השנה כולה לא הוו עליו דמים אלא קטרת: חסלת פרשת תצוה מיסוד רבינו שמואל:

בית יהודא

אָדער בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, מֵיינט מען אָנְצִינְדֶען דיא קְנֵייטְלִיךְ: (ח) וּבְהַעֲלֹת. מען מֵיינט וּכְשֶׁיַּדְלִיקֵם לְהַעֲלוֹת לַהַבְתָּן) ווען ער וועט אָנְצִינְדֶען די קְנֵייטְלִיךְ אוֹפְצוּבְּרֵיינְגֶען זֵייעֶר פְלַאם: יַקְטִירֶנָּה. זָאל ער אָנְצִינְדֶען די בְּשָׂמִים (בְּכָל יוֹם פְּרַס מַקְטִיר שַׁחֲרִית) אַלֶע טָאג פַּרְבְּרֶענְט מען אֵיין האַלְבּ פונט בְּשָׂמִים אין דֶר פְרִיה (וּפְרַס מַקְטִיר בֵּין הָעַרְבַּיִם) אונ אֵיין האַלְבּ פונט בְּשָׂמִים פַאר בְּרֶענְט מען פַארִין נַאכְט: (ט) וְלֹא תַעֲלוּ עָלָיו). איר זָאלְט נִיט אוֹיפְבְּרֵיינְגֶען אויף אים (עַל מִזְבֵּחַ זֶה) אויף דֶעם מִזְבֵּחַ: קְטֹרֶת זָרָה). פְרֶעמְדֶע בְּשָׂמִים (שׁוּם קְטוֹרֶת שֶׁל נְדָבָה כּוּלָּן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזּוּ) זָאגְט רש"י אַלֶע קְטוֹרֶת ווָס אֵיינֶער גִיט אַנְדָבָה זֶענֶען פְרֶעמְד צוּ דֶעם מִזְבֵּחַ, מען טָאר זֵיי נִיט רֵייכֶערְן אויף דֶעם מִזְבֵּחַ, אויסֶער דיא קְטוֹרֶת ווָאס מען רֵייכֶערְט אין דֶר פְרִיה אונ פַארִין נַאכְט: וְעוֹלָה וּמִנְחָה). זָאגְט רש"י מען מֵיינְט (וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה) אַעוֹלָה אונ אַמִנְחָה טָאר מען אויך נִיט מַקְרִיב זַיין אויף דֶעם גָאלְדֶענֶעם מִזְבֵּחַ (עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וָעוֹף) עוֹלָה מֵיינְט מען אַקָרְבָּן פון אַבְּהֵמָה אָדער אַעוֹף (וּמִנְחָה הוּא שֶׁל לֶחֶם) אונ מִנְחָה מֵיינְט מען בְּרוֹיט ווָאס אִיז גֶעמַאכְט מֶעהְל מִיט בּוֹימאֵייל: (י) וְכִפֶּר אַהֲרֹן. מֵיינְט מען (מַתַּן דָּמִים) עֶר זָאל שְׁפְּרִיצֶען דיא בְּלוּט פון קָרְבָּן (אַחַת בַּשָּׁנָה) אֵיין מָאהל אין יָאהר (בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים) אין דֶעם טָאג ווָס הֵייסְט יוֹם כִּפּוּר (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַחֲרֵי מוֹת) דָס אִיז ווָאס שְׁטֵייט אין די סֶדְרָה אַחֲרֵי מוֹת (וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלָיו) דֶער כֹּהֵן גָּדוֹל זָאל אַרוֹיסְגֵיין צוּ דֶעם מִזְבֵּחַ ווָאס שְׁטֵייט פַאר הקב"ה וּפַר דֶעם אָרוֹן) אונ זָאל אויף אים שְׁפְּרִיצֶען די בְּלוּט פון פַּר אונ שָׂעִיר: וּבְחַטַּאת הַכִּפּוּרִים). זָאגְט רש"י (הֵם פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים) דָס זֶענֶען דֶער פַּר אונ דֶער שָׂעִיר פון יוֹם כִּפּוּר (הַמְכַפְּרִים עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו) ווָאס זֶענֶען מְכַפֵּר אויף דיא מֶענְטְשֶׁען ווָס זֶענֶען גֶעווֶען טָמֵא אונ זֶענֶען אַרַיין

רש"י

שם העלאה שהוא לשון הדלקה: (ח) ובהעלות. כשידליקם להעלות להבתן: יקטירנה. בכל יום ב פרס מקטיר שחרית ופרס מקטיר בין הערבים: (ט) לא תעלו עליו. על מזבח ל זה: קטרת זרה. שום קטורת של נדבה כולן זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה. ולא עולה ומנחה מ עולה של בהמה ועוף. ומנחה היא של לחם: (י) וכפר אהרן. מתן דמים: אחת בשנה. ביום הכפורים. הוא שנא' באחרי מות (ויקרא יז) ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו: חטאת הכפורים. הם פר ושעיר של יום הכפורים המכפרים על טומאת מקדש ב וקדשיו:

שפתי חכמים

י לחזור וכתב לפני הכפורת אחר לפני הפרוכת הוא כדי שלא תאמר שהמזבח אע"פ שהוא לפני הפרוכת לא היה באמצע ממש אלא היה נוטה לצד כותל דרומי או כותל צפוני שסתרי הפרוכת היה בכל רוחב ההיכל וכ"ה מזר וכתב לפני הכפורת וגו': כ כלומר חצי מנה בבוקר וחצי מנה בין הערבים דהיינו בכל יום מנה שלם: ל כלומר אבל על המזבח הנחושת אתה מקריב: מ ר"ל שמלת לא דכתיב ברישא דקרא קאי נמי איעולה כאילו כת' ולא עולה ומנחה: נ פי' כשידע הכהן שהוא טמא ונכנס למקדש בשוגג כסבור שהוא נכנס לבית של חולין ולא של מקדש או

פירוש לתורת אלהים

ער וועט אוים רֵיינִיקֶען די רֶערְלֶךְ זָאל ער די קְטוֹרֶת מַקְטִיר זַיין: (ח) וּבְהַעֲלוֹת אונ אַז אַהֲרֹן וועט אָן צִינְדֶען די רֶערְלֶךְ פַר נַאכְט יַקְטִירֶנָּה זָאל ער ווידֶער מַקְטִיר זַיין קְטוֹרֶת תָּמִיד אַלִי טָאג צְווַייא מָאל לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט לְדוֹרוֹתֵיכֶם דָס זָאל זַיין אויף דוֹר דוֹרוֹת: (ט) לֹא תַעֲלוּ אונ איר זָאלְט נִיט אויף בְּרֶענְגֶען אויף אים פְרֶעמְדֶע קְטוֹרֶת וְעוֹלָה אונ אַקָרְבָּן עוֹלָה אונ אַקָרְבָּן מִנְחָה אונ אַגִיסוּנְג זָאלְט איר נִיט גִיסֶען אויף אים: (י) וְכִפֶּר אונ אַהֲרֹן זָאל פַאר גֶעבֶּען אויף זַיינֶע ווינְקְלֶען אֵיין מָאל אין יָאר מִדַּם פון דֶעם קָרְבָּן חַטָּאת ווָאס

מצות השם

(קה) (לא תַעֲלוּ עָלָיו קְטוֹרֶת וגו') דָאס אִיז דיא לא תַעֲשֶׂה אַז אויף דֶעם מִזְבַּח הַזָּהָב טָאר מען נִיט מַקְרִיב זַיין קֵיין שׁוּם קָרְבָּנוֹת נָאר מַקְטִיר זַיין קְטוֹרֶת אין דֶער פְרִיה אונ אויף דֶער נַאכְט אונ דיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג בִּזְמַן הַבַּיִת:

לְדָרֵיכוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ: פ פ פ

לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: פ פ פ

ק"א מיכאל סימן ומפטירין אתה בן אדם הגד את בית ישראל ביחזקאל בסימן מ"ג

רש"י

קדש קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת: חסלת פרשת תצוה

בית יהודא

גענאנגען פארגעסינדיג אין מקדש אדער זיי האבן געגעסן פון קָרְבָּנוֹת פַארְגֶעסִינְדִיג: (קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים) . מען מיינט (הַמִּזְבֵּחַ מְקוּדָּשׁ לִדְבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד) דר גאלדענער מִזְבֵּחַ איז געהייליגט געוואָרן נאר צו די זאכען וואס שטייט פריער) (וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת) אָבער ניט צו איין אנדער זאך פון דיא זאכן וואס ווערן געטאהן אין מִשְׁכָּן אָדער אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

שפתי חכמים

אוכל קדשים וסבור שהוא אוכל בשר חולין או שהוא שוגג בטומאה ויודע שזה בית המקדש ובשר קדשים על זה היה מכפר פר ושעיר של יוה"כ: ם דאל"כ מה ענין זה לכאן:

פירוש לתורת אלהים

מען איז מַקְרִיב אום יה"כ אַחַת איין מאל אין יאר אויף דורות קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיְיָ ער איז גאנץ זאל ער פר געבן אויף אים לְדוֹרוֹתֵיכֶם דאס זאל זיין הייליג צו גאט:

הפטרת תצוה ביחזקאל סימן מ"ג

אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֺנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית: וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו צורתיו ק׳ וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו צורתיו ק׳ וְכָל־תּוֹרֹתָו תורתיו ק׳ הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם: זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת: וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ: וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה: וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל ומהאריאל ק׳ וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע: וְהָאֲרִאֵיל והאריאל ק׳ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו: וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים: וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע

פירוש ע"ט

דר מַלְאָךְ פון גאט הָט גזאגט צו יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא פון גאטס וועגן: אַתָּה דו בֶּן אָדָם זאג צו דעם הוז גזינד פון די יִשְׂרָאֵל אֶת הַבַּיִת אז דאס ביהמ"ק וועט גבוֹעט ווערין וְיִכָּלְמוּ אונ לאזן זיי זיך שעמען פון זייערי זינד וואס זיי האבן גטאהן עבירות ווייז איך זיי פארט מיין חֶסֶד וּמָדְדוּ אונ זייא זאלין מעסטין אֶת תָּכְנִית דיא צאל פון דעם ביהמ"ק וויפל איילן ער זאל זיין די לענג אונ די ברייט אונ די הוך וְאִם נִכְלְמוּ אונ אז זיי וועלין פר שעמט ווערין מִכֹּל פון די אלע עבירות וואס זיי האבען גטאהן אונ וועלען תְּשׁוּבָה טאהן זאלסטו מוֹדִיע זיין צוּרַת הַבַּיִת דם גשטאלט פון דעם ביהמ"ק וּתְכוּנָתוֹ אונ זיין צאל וויפל חֲדָרִים עס וועט זיין אין ביהמ"ק וְכָל צוּרוֹתָיו אונ אלי זיינע גשטאלט פון די כְּרוּבִים וְאֵת אונ גאר זיין גישטאלט וְכָל תּוֹרוֹתָיו אונ אוך גאר זייני דינים פון בנין בהמ"ק הוֹדַע אוֹתָם זייא זיי מוֹדִיע וּכְתוֹב אונ שרייב עס אויף פאר זייערי אויגן וְיִשְׁמְרוּ אונ זיי זאלן היטן גאר זיין גשטאלט אז עס וועט קומן די צייט זייא זאלן ארויס גיין פון דעם גלות בָּבֶל וְעָשׂוּ אוֹתָם זאלן זיי שון וויסן ווי אזו צוא מאכן דעם בהמ"ק מיט דיא זאכען: וַיֹּאמֶר אונ דער אייגנער מַלְאָךְ הט מיר ווידר גזאגט דו בֶּן אָדָם כֹּה אָמַר יְיָ אזו הט גאט גזאגט אֵלֶּה דם איז דם גזעץ פון דעם מִזְבֵּחַ בְּיוֹם אין דעם טאג וואס ער וועט גמאכט ווערן לְהַעֲלוֹת צו אויף ברענגן אויף אים אקרבן עוֹלָה

צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת׃ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ
וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ
וְכִפַּרְתָּהוּ׃ וְלָקַחְתָּ אֵת הַפָּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃ וּבַיּוֹם
הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר׃
בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים׃ וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי
יְהֹוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהֹוָה׃ שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה
שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ׃ שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ
יכפרו ק׳ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדָו ידיו ק׳: וִיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצֵאתִי אֶתְכֶם נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

פירוש ע"ט

וְלִזְרוֹק אונ צו שְׁפְּרֶענְגֶן אויף דֶעם מִזְבֵּחַ דָאס בְּלוּט פון דֶר עוֹלָה וְנָתַתָּ אונ זָאלְסְט גֶעבִּין צו דיא כֹּהֲנִים וָואס זֵיי קוּמֶען אַרוֹם פון שֵׁבֶט לֵוִי אֲשֶׁר וָואס דִי כֹּהֲנִים קוּמֶען אַרוֹם פון דִי קִינְדֶר פון צָדוֹק כֹּהֵן גָדוֹל הַקְּרוֹבִים אֵלַי וָואס זֶענֶען נָאהֶנְט צו מִיר נְאוּם יְיָ דָאס זָאגְט גָאט לְשָׁרְתֵנִי צו בַּאדִינֶען מִיךְ זָאלְסְטוּ זֵייא גֶעבֶּען פַּר אֵיין אָקְס בֶּן בָּקָר אַיוּנְגֶע רִינְד לְחַטָּאת פַּר אַקָרְבָּן חַטָּאת וְלָקַחְתָּ אונ זָאלְסְט נֶעמֶען פון זַיין בְּלוּט אונ דו זָאלְסְט גֶעבֶּען אויף זַיינֶע פִיר ווינְקְלֶען פון דֶעם מִזְבֵּחַ וְאֶל אונ אויף דִי פִיר ווינְקְלֶען פון דֶער עֲזָרָה מֵיינְט מֶען אויף דֶעם דַאךְ פון דֶעם מִזְבֵּחַ וְאֶל הַגְּבוּל סָבִיב צוּם גְבוּל אַרוּם וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ אונ זָאלְסְט רֵיינִיגֶען דֶעם מִזְבֵּחַ וְכִפַּרְתָּהוּ אונ דֶער מִיט וֶועט דֶער מִזְבֵּחַ וֶוערֶען הֵיילִיג אַז עֶר זָאל רָאוּי זַיין מֶען זָאל שׁוֹן פון הַיינְט אונ וַוייטֶער אויף אִים מְכַפֵּר זַיין וְלָקַחְתָּ אונ דו זָאלְסְט נֶעמֶען דֶעם פַּר וָואס מֶען הָאט אִים מַקְרִיב גֶוועֶן פַּר אַקָרְבָּן חַטָּאת וּשְׂרָפוֹ אונ זָאלְסְט פַאר בְּרֶענֶען אִים בְּמִפְקַד הַבַּיִת אִין דֶעם בַּפֶעלוּנְג פון דֶעם בַּיִת דָארְטֶען ווִי דָס בַּיִת לָאזְט זִיךְ אוֹיס מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ פון אוֹסֶען וַויינִיג פון דֶעם מִקְדָּשׁ וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי אונ דֶעם אַנְדֶערֶן טָאג תַּקְרִיב זָאלְסְטוּ מַקְרִיב זַיין אַצִיגְקְלִי פון צִיגֶען תָּמִים גַאנְץ אָן אַמוּם לְחַטָּאת פַּר אַקָרְבָּן חַטָּאת וְחִטְּאוּ אונ זֵייא זָאלֶען רֵיינִיגֶען מִיט דֶעם צִיגְקְלִי אֶת הַמִּזְבֵּחַ דֶעם מִזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִויא זֵיי הָאבֶּן גֶערֵיינִיגְט מִיט דֶעם פַּר בְּכַלּוֹתְךָ אַז דו וֶועסְט פַאר לֶענְדֶען פון צו רֵיינִיגֶען תַּקְרִיב זָאלְסְטוּ מַקְרִיב זַיין פַּר אֵיין אָקְס בֶּן בָּקָר אַיוּנְגֶע רִינְד תָּמִים אַגַאנְצִין אָן אַמוּם וְאַיִל אונ אַווידֶער מִן הַצֹּאן פון דיא שָׁאף תָּמִים גַאנְץ וְהִקְרַבְתָּם אונ זָאלְסְט זֵיי מַקְרִיב זַיין פַר גָאט וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים אונ דִי כֹּהֲנִים זָאלֶען וַוארְפֶען עֲלֵיהֶם אויף זֵיי כְּלוֹמַר אויף דִי קָרְבָּנוֹת מֶלַח זַאלְץ וְהֶעֱלוּ אוֹתָם אונ זָאלִין אויף בְּרֶענְגֶען זֵיי פַר אַקָרְבָּן עוֹלָה לַיְיָ צו גָאט שִׁבְעַת יָמִים זִיבֶּן טָאג תַּעֲשֶׂה זָאלְסְטוּ מַאכֶען אַצִיגְקְלִי פַר אַקָרְבָּן חַטָּאת אִיטְלִיכֶען טָאג וּפַר אונ אֵיין אָקְס בֶּן בָּקָר אַיוּנְגִי רִינְד וְאַיִל אונ אַווידֶר מִן הַצֹּאן פון שָׁאף תְּמִימִים גַאנְץ יַעֲשׂוּ זָאלֶען זֵייא מַאכִין פַאר עוֹלוֹת אַלֶע טָאג זָאל דָס אַזוֹ זַיין שִׁבְעַת יָמִים זִיבֶּן טֶעג יְכַפְּרוּ זָאלֶען זֵייא פַאר גֶעבִּין דֶעם מִזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אונ זָאלֶען אִים רֵיינִיגֶען וּמִלְאוּ וֶועט דֶער פִילְט וֶוערֶען זַיינֶע הֶענְט וֶועט דֶר מִזְבֵּחַ זַיין הֵיילִיג מֶען זָאל אויף אִים שׁוֹן מַקְרִיב זַיין תָּמִיד קָרְבָּנוֹת וַיְכַלּוּ אונ אַז עֶס וֶועלִין זִיךְ אוֹיס לָאזֶען דִיא זִיבֶּען טֶעג וְהָיָה אונ עֶס זָאל זַיין מִיּוֹם פון דֶעם אַכְטֶען טָאג אונ וַוייטֶער יַעֲשׂוּ זָאלֶען דִיא כֹּהֲנִים מַקְרִיב זַיין אויף דֶעם מִזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם אַייעֶרֶי עוֹלוֹת וְאֶת אונ אַייעֶרִי שְׁלָמִים וְרָצִתִי אונ אִיךְ וֶועל בַּאווִילִיגֶען אֵייךְ נְאֻם דָס אִיז דִיא רֵייד פון דֶעם הַאר גָאט

מנין המצות בפרשת תשא יש בה ט׳ מצות ארבעה עשין וחמשה לאוין :

[קה] (עשה מד) לתת מחצית השקל מכל שנה שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה׳ :

[קו] (עשה מה) לקדש הכהן ידיו ורגליו לעבודה שנא׳ ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם :

[קז] (עשה מו) למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה שנאמר ועשית אותו שמן משחת קודש :

[קח] (לאו סב) שלא למשוח זר בשמן האמור שנאמר על בשר אדם לא ייסך :

[קט] (לאו סג) שלא לעשות שמן כשמן האמור שנאמר ובמתכונתו לא תעשו כמוהו :

[קי] (לאו סד) שלא לעשות במתכונת הקטורת ובמשקלה להריח בה שנא׳ והקטרת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם :

[קיא] (לאו סה) שלא לאכול ולשתות שום דבר מתקרובת עובדי כוכבים ומולות שנא׳ פן תכרות ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו :

[קיב] (עשה מז) לשבות מעבודת הארץ בשנה השביעית שנאמר ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות :

[קיג] (לאו סו) שלא לאכול בשר בחלב (ולא ליהנות ממנו) שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר: יב אֲרֵי
תְקַבֵּל יָת חֻשְׁבַּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן
גְּבַר פֻּרְקַן נַפְשֵׁהּ קֳדָם
יְיָ כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן וְלָא
יְהֵי בְהוֹן מוֹתָא כַּד
תִּמְנֵי יָתְהוֹן: יג דֵּין יִתְּנוּן

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב כִּי
תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ
לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה׀ יִתְּנוּ כָּל־

תר"א כי תשא את ראש בני ישראל ברכות סב מגילה כט ל:

בעל הטורים

(יב) כי תשא. סמך קרנותיו לכי תשא רמז למה שאמרו רמה קרנם של ישראל בכי תשא. וסמך יוה"כ לכופר נפשו לו' שביוה"כ צריך ליתן כופר נפשו כי אז כל העם כמנין ועוברין לפניו ולכך נהגו לפסוק לצדקה ביוה"כ. תשא את ראש בני ר"ת עולה כמנין תר"ג שכך היו האלפים ת"ר אלף וג' אלפים וכן בנ"י עולה תר"ג: ונתנו. אם תקראנו למפרע יהי' ג"כ ונתנו לו' לך כל מה שאדם נותן לצדקה יחזור אליו ולא יחסר לו בשביל זה כלום: ג"פ פקודים וג"פ מחצית השקל בפ' וג"פ כופר נפשו וג"פ לכפר וג"פ בנ"י לכפר על ג' דברים על המלחמה ורעב ודבר וכן אמר גד החוזה לדוד כשמנה את ישראל שלש אני נוטל עליך: (יג) זה יתנו כל העבר על. בגימ' זה היה כמין מטבע של אש:

רשב"ם

(יא) וידבר וגו'. כשקיבצם משה לישראל להפריש תרומות המשכן מנאם וזה הכסף ניתן לעבודת המשכן כדכתיב באלה פקודי וכסף

רש"י

(יב) כי תשא. לשון קבלה א כתרגומו כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגולת ב אלא יתנו כ"א מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמצינו ג בימי דוד: (יג) זה יתנו.

בית יהודא

(יב) וכי תשא. זאגט רש"י (לשון קבלה) תשא איז דער טייטש „נעמען" (כתרגומו) וויא דר תרגום טייטשט. אזוי מיינט דר פסוק (כשתחפוץ לקבל סכום מנינם) ווען דו וועסט וועלן נעמען זייער צאהל (לדעת כמה הם) צו וויסען ווי פיל זיי זענען יאל תמנם לגולגולת) זאלסטו ניט ציילען זייערע קעפ (אלא יתנו כל אחד מחצית השקל) נאר יעדער יוד זאל געבן איין האלבען טאלער (ותמנה את השקלים ותדע מנינם) וועסטו ציילען דיא האלבע טאלערס וועסטו וויסען זייער צאהל וויא פיל זיי זענען: (ולא יהיה בהם נגף). אז דו וועסט אזוי טאהן וועט ניט זיין אין זייא אמגפה (שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם) ווארום דם ציילן ברייננט אעין הרע אשלעכטע אויג אויף די מענטשן וואס ווערען געציילט אונ עס קומט אויף זייא אמגפה (כמו שמצינו בימי דוד) ווי מיר געפינען עס איז געווען אמגפה אין די יודען אין די צייט פון דוד המלך ווייל מען הט זייא געציילט: (יג) (וזה יתנו). דאס זאלען זיי געבן, זאגט רש"י (הראה לו

שפתי חכמים

א מלשון לא תשא שמע שוא ולא ל' הרמה מלשון ישא פרעה את ראשך ומפני שלפה הקב"ה שעתיד לגזור גזירה עליהם במדבר הזה יתמו כ' כהן שאו את ראש וגו' אבל בלוים שלא נגזרה הגזירה עליהם כ' כהן ל' פקוד: ב דעת רש"י שלא תפרש לאחר שקבלת סכום מנינם ונתנו איש כופר וגו' לכ"פ כשתרצה לידע מנינם אז יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה חצאי שקלים ותדע מנינם אבל לא תמנה אותם לגלגלותם והא דנקט רש"י ל' שלילה אל תמנם לגלגלותם ולא נקט ל' חיוב ולו' וכו' כשתחפוץ וכו' יתנו כ"א מחצית השקל ותמנה השקלים ותדע מניינם כמו שנאמר בקרא לומר לא שהוא מלוה למנותם במחצית השקלים כדי שיעשו האדנים אלא תחבולה שלא ישלוט בהם עין הרע וה"ה על ידי דבר אחר חוץ מחצאי שקלים היה יכול למנותם אלא שעל ידי חצאי שקלים יעשו מהם האדנים ואגב אורחא תרתי. רא"ם: ג שמנה אותם בלא חצאי שקלים וחשב שהיו על עבודת אהל מועד לעשות מהם אדנים והיתה הגזרה לפי שעה ולא לדורות לקנות מהם קרבנות וחשב ג"כ שפי' ולא יהיה בהם נגף הוא נגף הבא לעולם ועל דרך ולצדקה תציל ממות. וא"ת כשפקד דוד את העם שלא שלים ביד יואב ושליש ביד אבישי בן צרויה והשליש ביד אתי הגתי למה לא היה בהם נגף. וסמא י"ל שמה שהמנין שולט בו עין הרע

פירוש לתורת אלהים

(יא) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אונ גאט ב"ה האט גרעט צו משה לֵאמֹר אזוי צו זאגן: (יב) כִּי תִשָּׂא אז דו וועסט וועלן אנפאנגין די צאל פון די קינדער ישראל לִפְקֻדֵיהֶם צוא זייער צאל זאלסטו זייא ניט ציילען מענטשן ווייס וְנָתְנוּ נייערט איטליכער מענש פון זיי זאל געבן אהאלבן שקל איין אום לייזונג פר זיין נפש צוא גאט אונ וועסט ציילען דיא שקלים וועסטו וויסן די צאל פון די ישראל וְלֹא יִהְיֶה אונ עס וועט אין זיי ניט זיין קיין מארד בִּפְקֹד אוֹתָם אז דו וועסט זיי ציילן דארך די שקלים: (יג) זֶה גאט הט גוויזן צו משה אמטבע פון פייער ווס זיא הט גוואגן

ליקוטים על התורה

(יב) כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דער מבשר צדק שרייבט דם די תורה לערונט אונז אז איינר פון די ישראל איז זוכה דם ער ווערט איין ראש איבר די ישראל ווי אזו ער זאל זיך פירען אונ באנעמען אקעגין די ישראל, אונ דר הויבט איז אז דער ראש דארף זיך ממש מוסר נפש זיין דאס לעבען איין צו שטעלן פון וועגן די ישראל אונ זאל פר זיי בעטען אונ אנווענדין ווס ער קאן אזוי וויא מיר געפינן אין דר סדרה, ווי יודען האבן געמאכט דם עגל הט משה געבעטן צו גאט אז ער זאל צו די יודן מוחל זיין אונ הט געזאגט צו גאט אז דו ווילסט זיי ניט מוחל זיין מעק מיך אוס פון דיין ספר, כלומר וויל איך ניט לעבן, נמצא איז אזו דר טייטש פון דעם פסוק (כי תשא את ראש בני ישראל) אז דו וועסט דר הויבן ווערין זאלסט זיין איין ראש איבר די ישראל דארפסטו זעהן אז (לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו) אז עס וועט עפעס פעלין די יודן צו בעטין פר זיי אונ זאלסט וועלן זיין די כפרה פר כל ישראל אזו וויא משה הט זיך אין גאנצין איין געשטעלט פון די יודענס וועגן:

מצות השם

(קה) (זה יתנו וגו'). דאס איז דיא מצות עשה אז יעדער פון דיא יודען האט גענעבען איין האלבען שקל אונ פאר דעם האט מען געקויפט קרבנות אונ סיא איין ארימאן אדער איין עושר האבען אלע גלייך גיגעבען איטליכער איין האלבען שקל אונ דיא מצוה איז נוהג ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען:

הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃
יד כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת

אונקלוס

כָּל דְעָבַר עַל מִנְיָנַיָא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עַסְרִין מָעִין סִלְעָא פַּלְגוּת סִלְעָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃
יד כֹּל דְעָבַר עַל מִנְיָנַיָא מִבַּר עַסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא יִתֵּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

תו"א עשרים גרה בכורות נ:

רשב"ם

פקודי העדה מאת וגו׳: (יג) עשרים גרה. מין מטבע הוא: שבט לוי לא נתנו: עשרים. בגימטריא עשיר ודל שהיו כולם שוין כזה: שקל. בגימטריא נפש שבא לכפר על הנפש: (יד) בן עשרים שנה. ס"ת המן שבא להכריע שקלים של המן: שנה ומעלה. בגימ׳ לעונשים: עשרים שנה ומעלה. ר"ת עשו ואתן אדם תחתיך:

בעל הטורים

זה יתנו. כמנין ז"ה פי׳ שנים עשר שבטים יתנו דאיכא למאן דאמר

בית יהודא

(מִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָט גֶעוויזֶען צוּ מֹשֶׁה אַפַייֶערְדִיגֶע מַטְבֵּעַ (וּמִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל) דִיא מַטְבֵּעַ הָט גֶעווֹיגֶען אַהאַלְבֶּען שֶׁקֶל (וְאָמַר לוֹ כָּזֶה יִתְּנוּ) אוּנ הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַזוֹי אַמַטְבֵּעַ זָאלֶען דִיא יוּדֶען גֶעבֶּען׃ (הָעֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים). זָאגְט רש"י (דֶּרֶךְ הַמּוֹנִין מַעֲבִירִין אֶת הַנִּמְנִין זֶה אַחַר זֶה) דֶר מִנְהָג פוּן צֵיילֶען אִיז, דִי צֵיילֶערְם שְׁטֵייעֶן אוֹיף אֵיין אָרְט אוּנ דִי וָוָאס וֶוערֶען גֶעצֵיילְט גֵייעֶן פַר אִים אֵיינֶער נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶען (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט) אַלֶע וָוָאס וֶועלֶען דוּרְךְ גֵּיין אוּנְטֶער דִיא רוּט (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק (תַּעֲבוֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶה) דִי שֶׁעפְּסֶן גֵייעֶן דוּרְךְ גֶעבֶּען דֶעם צֵיילֶער׃ (מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ). זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (בְּמִשְׁקַל הַשֶּׁקֶל שֶׁקָּצַבְתִּי לְךָ לִשְׁקוֹל בּוֹ שִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ) ווִי פִיל עֶס וֶועגְט דֶר שֶׁקֶל וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעזָאגְט דוּא זָאלְסְט מִיט אִים וֶועגֶען דִיא הֵיילִיגֶע שְׁקָלִים (כְּגוֹן שְׁקָלִים הָאֲמוּרִין בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה) דְהַיְינוּ דִי שְׁקָלִים וָואס זֶענֶען גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶן אִין דִי פָּרָשָׁה פוּן עֲרָכִין ועיין סוף סדרה בחוקותיו אוּנ דִיא שְׁקָלִים וָואס זֶענֶען גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען בַּיי אַגֶעיְרֻשֶׁתֶּה פֶעלְד אַז זִיא אִיז גֶעהֵיילִיגְט גֶעוָוארֶן אוּנ מֶען ווִיל זִיא צוּרִיק אוֹיסְלֵייזֶען ועיין סדרה בהרו פוּן אַזֶעלְכֶע שְׁקָלִים זָאל מֶען גֶעבֶּען אֵיין הַאלְבֶּען שֶׁקֶל צוּם צֵיילוּנְג׃ (עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל). זָאגְט רש"י (עַכְשָׁיו פֵּירֵשׁ לְךָ כַּמָּה הוּא) אִיצְט זָאגְט דֶר פָּסוּק ווִיא פִיל אִיז אַשֶּׁקֶל, אוּנ אַהאַלְבֶּער שֶׁקֶל׃ (גֵּרָה). (לָשׁוֹן מָעָה) אַזוֹי אַמַטְבֵּעַ (וְכֵן בִּשְׁמוּאֵל) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין סֵפֶר שְׁמוּאֵל (יָבֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף וְכִכַּר לָחֶם) עֶר וֶועט קוּמֶען זִיךְ בּוּקֶן צוּ אִים פַאר אַזִילְבֶּערְנֶע אֲגוֹרָה (אַזוֹי אַמַטְבֵּעַ) אוּנ אַגַאנְצֶן בְּרוֹיט׃ (עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל). זָאגְט רש"י (שֶׁהַשֶּׁקֶל הַשָּׁלֵם ד׳ זוּזִים) אַגַאנְצֶער שֶׁקֶל אִיז פִיר גִילְדֶען (וְהַזּוּז מִתְּחִלָּתוֹ חָמֵשׁ מָעוֹת) אִין אָנְהֵייבּ אִיז גֶוֶוען אַגִילְדֶען פִינְף מָעוֹת (אֶלָּא בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתוּת) נָאכְדֶעם הָאט מֶען פַארְגְרֶעסֶערְט דֶעם גִילְדֶען מִיט אַזֶעקְסְטִיל (וְהֶעֱלוּהוּ לְשֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף) עֶר זָאל וֶוערְט זַיין זֶעקְס מָעוֹת זִילְבֶּערְנֶע (וּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הַזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ) אוּנ אַהֶעלְפְט פוּן דֶעם שֶׁקֶל וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעזָאגְט (יִתְּנוּ תְּרוּמָה לַה׳) זָאל מֶען גֶעבֶּען תְּרוּמָה צוּ הקב"ה׃ (יד) (מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה). זָאגְט רש"י (לִמֶּדְךָ כָּאן) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט דִיךְ דָא (שֶׁאֵין פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים יוֹצֵא לַצָּבָא) דֶר וָואס אִיז גֶעוֶועזֶען אַלְט ווֵיינִיגֶער פוּן צְוַואנְצִיג יָאהְר אִיז נִיט

רש"י

(שמ"ר) הרא׳ לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואומר לו כזה יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה וכן (ויקרא כז) כל אשר יעבור תחת השבט וכן (ירמיה לג) תעבורנה הצאן ע"י מונה: מחצית השקל בשקל הקודש. במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה. לשון מעה וכן (בשמואל א ב׳) יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם: עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ד׳ זוזים והזוז מתחלתו המש מעות אלא באו והוסיפו עליו שתות והעלוהו לשש מעה כסף ומחצית השקל הזה שאמרתי לך יתנו תרומה לה׳: (יד) מבן עשרים שנה ומעלה. למדך כאן שאין פחות מבן עשרים

שפתי חכמים

היינו דוקא כשמונה כל ישראל וכו׳. רא"ם: ד מדכתיב זה משמע שריונו לו על דבר: ה דק"ל דמחצית השקל בשקל הקדש משמע דיביאו חצי השקל עם השקל שלם וא"כ הי"ל לכתוב שקל וחצי עז"פ במשקל ר"ל בשקל הקדש וכו׳: ו כלומר לעיל בפ׳ משפטים כתיב נמי שקל ולא פי׳ לנו הכתיב כמה הוא ועכשיו פי׳ לך כמה הוא: ז שהוא נמי ל׳ מעה: ח דק"ל דבתחלה כתיב מחצית השקל וא"כ כתיב עשרים גרה השקל דמשמע שקל שלם יתנו ומתרץ השלם עשרים גרה והם יתנו חציו שהוא עשרה גרה: ט הוצרך להוסיף זה משום דלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) מחצית השקל. לכפר על חצי היום שחטאו כמו שאז"ל במסכת שבת פרק ר׳ עקיבא בושש בא שש והשקל כ׳ גרה הרי חציו עשר לכפר על עשרת הדברות שעברו ואיתא בזבחים רבי ישמעאל אומר חמישה אצבעות של ימינו של הקב"ה כלן ליחוד הגאולה באצבע קטנה כזה הראה לנח לעשות את התיבה שנאמר וזה אשר תעשה אותה שנייה לה כשהכה את מצרים שנאמר אצבע אלהים הוא בשלישית דהיינו אמה בה כתיב והלוחות כתובים באצבע אלהים ברביעית שהיא סמוכה לבהן הראה למשה הלבנה בגודל הראהו מחצית השקל שנאמר זה יתנו ובכל היד עתיד הקב"ה להכרית ולהשמיד בני ישמעאל ובני אדם שנאמר תרום ידך על צריך וכל אויביך יכרתו: (יד) כל העובר. כמו

פירוש לתורת אלהים

אַהאַלְבֶּן שֶׁקֶל אוּנ הָט אִים גְזָאגְט אַזוֹ אַמַטְבֵּעַ זָאל גֶעבֶּן אִיטְלֶעכֶר פוּן זֵייא כָּל הָעֹבֵר אַלִי וָואס דַארְפִין גְצֵיילְט וֶוערֶן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל זָאלֶן זֵייא גֶעבֶּן אַהאַלְבֶּן שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ אוּנ זַיין גְוֶועכְט זָאל זַיין ווִיא דָאס גִיוֶועכְט פוּן דִיא הֵיילִגֵי שְׁקָלִים עֶשְׂרִים צְוַואנְצִיג מַטְבְּעוֹת וָוס הֵייסֶן גֵּרָה אִיז אַגַאנְצֶר שֶׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל אוּנ דֶעם הַאלְבֶּן שֶׁקֶל וָוס אִיךְ הָאבּ דִיר גְזָאגְט תְּרוּמָה לַיְיָ זָאלֶן זֵיי גֶעבֶּן אֵיין אָפּ שֵׁיידוּנְג צוּא גָאט׃ (יד) כָּל הָעֹבֵר אוּנ אִיטְלִיכֶר וָוס פָאְרְט אִיבֶּר אוֹיף דִי גְצֵיילְטִי מִבֶּן דֶר וָוס אִיז אַלְט פוּן צְוַואנְצִג יָאר אוּנ

טו הָעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת

אונקלוס

טו דְעַתִּיר לָא יַסְגֵּי וּדְמִסְכֵּן לָא יַזְעֵר מִפַּלְגוּת סִלְעָא לְמִתַּן יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן׃ טז וְתִסַּב יָת כְּסַף כִּפּוּרַיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן יָתֵהּ עַל פָּלְחַן מַשְׁכַּן

תו"א ולקחת את ברכות סב:

בעל הטורים

(טז) הכפרים. ב' במסורה דין ואידך מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר גם זה רמז לפסוק לדקה ביוה"כ: והיה לבנ"י לזכרון. מלא

רשב"ם

(טז) כסף הכפורים. כסף כופר נפש: על עבודת אהל מועד. כדכתיב מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן:

רש"י

יוצא י לצבא ונמנה בכלל אנשים: (טו) לכפר על נפשתיכם. שלא ב תנגפו ע"י מנין. ד"א לכפר על נפשותיכם לפי שרמז להם כאן ג' תרומות שנכתב כאן תרומת ה' ג"פ אחת תרומת אדנים שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל ועלה למאת הככר שנא' (שמות לח) וכסף פקודי העדה מאת ככר ומהם נעשו האדני' שנאמר ויהי מאת ככר הכסף וגו' והשנית אף היא ע"י מנין שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים (במדבר א) בא' לחדש השני בשנה השנית ונתנו כל אחד מחצית השקל והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה והושוו בהם עניים ועשירי' ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם באים והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנאמר (שמות לה) כל מרים תרומת כסף ונחשת ולא היתה יד כולם שוה בה אלא איש איש מה שנדבו לבו: (טז) ונתת אתו על עבודת אהל

בית יהודא

געגאנגען צו דיגען אין אמלחמה (ונמנה בכלל אנשים) אונ ער איז ניט גוועזן געציילט צווישען מענטשען: (טו) ולכפר על נפשותיכם. (שלא תנגפו על ידי מנין) איר זאלט ניט שטארבען וועגן דעם ציילונג. (דבר אחר) נאך אפשט איז לכפר על נפשותיכם (לפי שרמז להם כאן ג' תרומות) ווייל דא הט די תורה דר מאנט מען זאל געבען דרייערליי תרומות נדרייערליי נדבות) (שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים) ווייל דא איז געשריבן דריי מאהל "תרומת ה'" (אחת תרומת אדנים) איינס איז גוועזן די תרומה נדי נדבה) וואס מען הט געגעבן צו מאכן די שוועלען צו די ברעטער (שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן) ווען מען הט אנגעהויבען צו נעמען נדבות צום משכן הט מען געציילט די יודען (שנתנו כל אחד ואחד מחצית השקל) יעדער יוד הט געגעבען אהאלבען שקל (ועלה למאת הככר) די האלבע טאלערס האבן געוואגן הונדערט צענטנער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וכסף פקודי העדה מאת ככר) דיא זילבער וואס איז געוועזן פון דיא האלבע טאלערס וואס מען הט מיט זיי געציילט די יודען האבען געוואגן הונדערט צענטנר (ומהם נעשו האדנים) פון די זילבער הט מען געמאכט די שוועלען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויהי מאת ככר הכסף לצקת האדנים) די הונדערט צענטנער זילבר איז גוועזן מען זאל פון זיי גיסען די שוועלען (והשנית) דיא אנדערע תרומה (אף היא על ידי מנין) איז אויך גיוועזן מיט אציילונג (שמנאן משהוקם המשכן) מען האט זיי געציילט ווען דר משכן איז אויפגשטעלט גיווארן (הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים) דס איז דר ציילונג וואס שטייט אין אנהייב ספר במדבר (באחד לחודש השני בשנה השנית) דעם ערשטין טאג אין צווייטן חודש וראש חודש אייר) אין צווייטען יאר ווי יודין זענען ארויסגעגאנגן פון מצרים (ונתנו כל אחד מחצית השקל) אונ יעדר יוד הט גיגעבען איין האלבן שקל (והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה) דיא האלבע שקלים זענען גיוועזן מען זאל מיט זייא קויפן די אלע קרבנות וואס מען האט געדארפט מקריב זיין פר אלע יודינם וועגען אגאנצען יאר (והושוו בהם עניים ועשירים) ביי דיא האלבע שקלים זענען גוועזן גלייך ארעמע אונ רייכע, דער ארעמער הט גמוזט געבן אהאלבן שקל, ניט ווייניגר, אונ דר רייכער הט גמוזט געבן אהאלבן שקל, ניט מעהר (ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם) אוף דיא האלבע שקלים זאגט דער פסוק זיי זאלן פארגעבן אוף אייך אייערע זינד (שהקרבנות לכפרה הם באים) די קרבנות קומן דאך צוא פארגעבין דיא זינד (והשלישית) די דריטע תרומה (היא תרומת המשכן) זענען די נדבות וואס מען הט גיגעבען צוא מאכען דעם משכן (כמו שנאמר) ווי עס איז געזאגט אין פסוק (כל מרים תרומת כסף ונחשת) אלע יודין וואס האבן גיגעבן נדבות זילבר, קופער, וואס מען האט געדארפט צום משכן (ולא היתה יד כולם שוה בה) ביי די נדבות זענען ניט גיוועזן אלע יודין גלייך (אלא איש איש מה שנדבו לבו) נאר יעדער יוד הט גיגעבן וואס זיין הארץ הט אים געהייסן געבן: (טז) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. דיא האלבע שקלים זאלסטו געבן צו די ארבעט פון

דעת זקנים מבעלי התוספות

תעבורנה הצאן ע"י מונה שכן דרך מונה בהמותיו מכניסן לדיר ומוציאן בפתח קטן אחד [אחד]: (טו) העשיר לא ירבה. כדי לכוון החשבון. ד"א שלא יוכל העשיר לו' חלקי גדול במקדש יותר ממך: (טז) ונתת אותו. כאן פרש"י דשנות האנשים מנויין למנין שנות

שפתי חכמים

תקשה דקרא קאמר שהשקל עשרים גרה והיה ראוי להיות כ"ד שהרי השקל הסלע ד' זוזים והזוז שש מעה ועז"פ והוסיפו עליהן וכו': י מדכתיב מבן עשרים שנה ל"ל כל העובר על הפקודים אלא למדך כאן וכו' כלומר להכי נקט ל' פקודים להודיע שאין פחות מבן כ' יוצא לצבא דמלינו ל' פקודים גבי חיל כדכתיב ויקלוף משה על פקודי החיל וכתיב ויפקוד שאול את העם ופי' של קרא כך הוא כי תשא את ראש בנ"י לצאת בצבא המלחמה יהיו מבני כ' שנה ומעלה. וא"ת ל"ל להורות שאין נמנה וכו' הא כבר הודיענו זה בספר במדבר דכתיב מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא וי"ל דה"א דוקא במלחמת חובה הקפיד הקרא אבל לא במלחמות הרשות לכן כפל הענין שאף במלחמות הרשות אינו יוצא כ"א מבן כ' שנה ומעלה: ב ולא לכפר על חטאתיכם

פירוש לתורת אלהים

אריבר יתן זאל ער געבן דם אפ שיידונג צו גאט: (טו) העשיר דר עושר זאל ניט מערין פון אהאלבן שקל והדל אונ דער ארימר זאל ניט ווינציגן לתת צו געבן דם אפ שיידונג פון גאט לכפר צו פאר געבן על נפשותיכם אויף אייערי לייבר: (טז) ולקחת אונ דוא זאלסט נעמן את כסף דם געלד וואס איז מכפר מאת

אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָֹה לְכַפֵּר עַל־ נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ יז וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־

אונקלוס

זִמְנָא וִיהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן: יז וּמַלִּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר:

בית יהודא

אֹהֶל מוֹעֵד, זָאגְט רש"י (לָמַדְתָּ) לֶערְנְסְט דוּ פוּן פָּסוּק (שֶׁנִּצְטַוּוּ לִמְנוֹתָם בִּתְחִלַּת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן) דִי יוּדִין זֶענֶען גִיבָּאטֶן גִיוָוארֶן מֶען זָאל זֵיי צֵיילֶן אֵיידֶר מֶען הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן גֶעבֶּען נְדָבוֹת צוּ מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן (אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל) נָאכְדֶעם ווִי זֵיי הָאבֶּן גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס בָּהֶם מַגֵּפָה) ווַייל וֶועגֶן דִי זִינְד פוּן עֵגֶל אִיז גִיוֶועזֶען אַמַגֵּפָה אִין דִי יוּדִין (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי דֶער פָּסוּק זָאגְט (וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם) הקב"ה הָאט גֶעהַרְגֶת פוּן דָם פָאלְק, פוּן דִי יוּדִין (מָשָׁל לְצֹאן הַחֲבִיבָה עַל בְּעָלֶיהָ שֶׁנָּפַל בָּהּ דֶּבֶר) דָס אִיז גְלַייךְ ווִי אֵיינֶר הָט שֶׁעפְּסִין אוּנ עֶר הָט דִי שֶׁעפְּסִין זֵייעֶר לִיבּ, אוּנ עֶס אִיז גֶועזֶען אַמַגֵּפָה אִין דִי שֶׁעפְּסִין אוּנ פִיל פוּן זֵיי זֶענֶען גִישְׁטָארְבֶּן (וּמִשֶּׁפָּסַק) ווִי דִי מַגֵּפָה הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט (אָמַר לוֹ לָרוֹעֶה) הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּם פַאסְטוּךְ (בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ) אִיךְ בֶּעט פוּן דִיר (מְנֵה אֶת צֹאנִי) צֵייל מַיינֶע שֶׁעפְּסִין (וְדַע כַּמָּה נוֹתְרוּ בָּהֶם) אוּנ וַוייס ווִי פִיל שֶׁעפְּסִין זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּן פוּן זֵיי (לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא חֲבִיבָה עָלָיו) דֶער פַאסְטוּךְ זָאל ווִיסֶן אַז דִי שֶׁעפְּסִין זֶענֶען בַּיי אִים לִיבּ. זָאגְט רש"י (וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר) מֶען קֶען נִיט זָאגֶן (שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה הוּא הָאָמוּר בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים) דָס צֵיילוּנְג אִיז דִי זֶעלְבִּיגֶע צֵיילוּנְג וָואס שְׁטֵייט אִין אָנְהֵייבּ סֵפֶר בַּמִּדְבָּר (שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי) ווָארוּם דֶער צֵיילוּנְג וָואס שְׁטֵייט אִין סֵפֶר בַּמִּדְבָּר אִיז גִיוֶועזֶען דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג אִין צְווֵייטֶען חוֹדֶשׁ, רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אִיָּיר (וְהַמִּשְׁכָּן הוּקַם בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן) אוּנ דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט גִוָוארֶען דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג אִין עֶרְשְׁטִין חוֹדֶשׁ, רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן, מִיט אֵיין חוֹדֶשׁ פְרִיעֶר פַר דֶעם צֵיילוּנְג (שֶׁנֶּאֱמַר) ווָארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּא משֶׁה (בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן) דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג אִין עֶרְשְׁטִין חוֹדֶשׁ וראש חוֹדֶשׁ נִיסָן זָאלְסְטוּ אוֹיפְשְׁטֶעלֶן דֶעם מִשְׁכָּן (וּמֵהַמִּנְיָן הַזֶּה נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים מִשְּׁקָלִים שֶׁלּוֹ) אוּנ פוּן דֶעם צֵיילוּנְג הָט מֶען גֶעמַאכְט דִיא שְׁוֶועלֶען פוּן דִי הַאלְבֶּע טָאלֶערְס (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת הָאֲדָנִים) דִיא הוּנְדֶערְט צֶענְטְנֶער זִילְבֶּר וָואס אִיז גִיוֶועזֶען פוּן דִי הַאלְבֶּע טָאלֶערְס זֶענֶען גִיוֶועזֶען צוּ גִיסֶן פוּן זֵיי דִי שְׁוֶועלֶען, ווִי אַזוֹ קֶען זַיין מֶען זָאל מַאכֶען דִי שְׁוֶועלֶען אִין חוֹדֶשׁ אִיָּיר, אַז דֶער מִשְׁכָּן אִיז גֶעשְׁטַאנֶען פֶערְטִיג אִין גַאנְצֶען מִיט אַחוֹדֶשׁ פְרִיעֶר, פוּן חוֹדֶשׁ נִיסָן (הָא לָמַדְתָּ שֶׁשְּׁתַּיִם הָיוּ) הָאסְטוּ גֶעלֶערְנְט אַז עֶס אִיז גִיוֶועזֶען צְווֵיי צֵיילוּנְג (אַחַת בִּתְחִלַּת נִדְבָתָן) אֵיין צֵיילוּנְג אִיז גִיוֶועזֶען אִין אָנְהֵייבּ אֵיידֶער מֶען הָט אָנְגֶהוֹבִּין גֶעבִּין נְדָבוֹת אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן (אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים) נָאךְ יוֹם כִּפּוּר (בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה) אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין יָאר ווִי דִי יוּדִין זֶענֶען אַרוֹם גִגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (וְאַחַת בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה בְּאִיָּיר מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן) דָאס אַנְדֶערֶע צֵיילוּנְג אִיז גִיוֶועזֶען אִין צְווֵייטֶען יָאר אִין חוֹדֶשׁ אִיָּיר נָאכְדֶעם ווִי דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיפְגֶשְׁטֶעלְט גִיוָוארֶען, אוּנ דִי הַאלְבֶּע שְׁקָלִים פוּן אַנְדֶערֶען צֵיילוּנְג אִיז גִיוֶועזֶען צוּ קוֹיפִין קָרְבָּנוֹת, זָאגְט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוּב דוּ ווֶעסְט זָאגֶען (וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם הָיוּ יִשְׂרָאֵל שָׁוִים) אִיז דֶען מֶעגְלִיךְ בַּיי בֵּיידֶע צֵיילוּנְגֶען זָאלֶען דִי יוּדִין זַיין גְלַייךְ אֵיין צָאהְל (שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים) זֶעקְס הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד אוּנ דְרַיי טוֹיזֶענְד פִינְף הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג (שֶׁהֲרֵי בְּכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה נֶאֱמַר כֵּן) בַּיי דִיא זִילְבֶּערְנֶע הַאלְבֶּע שְׁקָלִים וָואס דִי יוּדִין הָאבֶּן גִיגֶעבֶּן ווֶען מֶען הָט זֵייא גֶעצֵיילְט אִיז דֶער רֶעכֶענוּנְג אַז זֵיי זֶענֶען גִיוֶועזֶען זֶעקְס הוּנְדֶערְט דְרַייא טוֹיזֶענְד פִינְף הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג וְעַיֵּין רש"י פקודי פסוק כו) (וּבְחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים) אִין סֵפֶר בַּמִּדְבָּר (אַף בּוֹ נֶאֱמַר כֵּן) שְׁטֵייט אוֹיךְ אַזוֹ דֶער רֶעכֶענוּנְג (וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקוּדִים) דִיא אַלֶע גֶעצֵיילְטֶע זֶענֶען גִיוֶועזֶען (שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים) זֶעקְס הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד אוּנ דְרַייא טוֹיזֶענְד פִינְף הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג (וַהֲלֹא בִּשְׁתֵּי שָׁנִים הָיוּ) דִי בֵּיידֶע צֵיילוּנְג זֶענֶען דָאךְ גִיוֶועזֶען אִין צְווֵיי יָאר, דָס עֶרְשְׁטֶע צֵיילוּנְג אִיז גִיוֶועזֶען אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין יָאהְר ווִיא מֶען אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם וְדֶער עֶרְשְׁטֶער יָאר הָט זִיךְ גֶעעֶנְדִיגְט רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן, ע' ר"ה בז אוּנ דָם אַנְדֶערֶע צֵיילוּנְג אִיז גִיוֶועזֶען אִין חוֹדֶשׁ אִיָּיר דָם אִיז דָם אַנְדֶערֶע יָאר ווִי דִי יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ בְּמִנְיָן הָרִאשׁוֹן בְּנֵי י"ט שָׁנָה שֶׁלֹּא נִמְנוּ) עֶס אִיז דָאךְ נִיט מֶעגְלִיךְ עֶס זָאל נִיט זַיין בַּייא דֶעם עֶרְשְׁטִין צֵיילוּנְג מֶענְטְשִׁין וָוס זֶענֶען אַלְט גֶוֶועזֶען נַיינְצִין

רש"י

מועד. למדת שנלטוו למנותם בתחלת ל נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנכנס בהם מגפה כמ"ש (שמות לב) ויגוף ה' את העם. משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם להודיע שהיא חביבה עליו וא"א לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים שהרי נאמר בו (במדבר א) באחד לחודש השני והמשכן הוקם באחד לחודש הראשון שנאמר (שמות מ) ביום החודש הראשון בא' לחדש תקים וגו' ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו שנאמר (שמות לח) ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו'. הא למדת ששתים היו אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. וא"ת וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות ונ' שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים והלא בשתי שנים היו וא"א שלא היו בשעת מנין הראשון בני

שפתי חכמים

כפאר כפרות דמה ענין כפרה אצל המנין: ל פי' אע"פ שמלות כי קשיא דכי כתיב ומעלה ללידתו של אדם מנינן. לכן נ"ל שלא נמנו אלא פעם אחת ולפי שעלו בחדש השני וישלימו לב' שנים ג"כ נתנו בראשונה אחר יוה"כ של שנה ראשונה וכן נמי משמע מתוך פרש"י שפי' לעיל והשנית אף היא על ידי מנין שמנאן משהוקם המשכן ונמצא לפי זה שמנין השקלים שבאייר שוו לאלו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

העולם המתחילין מתשרי תימא דהניחא למ"ד בתשרי נברא העולם אלא למ"ד בניסן נברא העולם מאי איכא למימר ועוד

פירוש לתורת אלהים

פוּן דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ אוּנ זָאלְסְט אִים גֶעבֶּען עַל אוֹיף דֶעם דִינוּנְג פוּן דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד מֶען הָט דֶער פוּן גְמַאכְט שְׁוֶועלֶן צוּא דֶעם מִשְׁכָּן וְהָיָה אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן צוּ אַיין

אונקלוס

יח וְתַעְבֵּד כִּיּוֹרָא דִּנְחָשָׁא וּבְסִיסֵהּ נְחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן יָתֵהּ בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן

מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה

תו"א ועשית כיור מגילה ל זבחים כב:

בעל הטורים

ו"ו על שתי כתפיו לזכרן חסר ו"ו שלא היו לזכרון אלא בעודם על כתפיו אבל כ"ז שהיו קיימין ועומדין לא היו לזכרון: (יח) **ועשית** כיור. סמך כיור לפ' שקלים לומר שהגבאים נעלרים בשביל פוסקי לדקה ואינן נותנין: לרחצה. ד' במסורה שכל כיור שאינו מחזיק **כדי** שירחצו ממנו ד' כהנים כאחד אינו כיור:

רש"י

י"ט שנה שלא נמנו ובשניה נעשו בני כ'. תשובה לדבר אלא שנות האנשים בשנה אחת נמנו אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים לפי שליציאת מצרים מונין מניסן כמו ששנינו במסכת ראש השנה ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה שנתחדשה שנה באחד בניסן אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מ מתשרי נמצאו שני המנינים בשנה אחת המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן והשני באחד באייר: על עבודת אהל מועד. הן אדנים שנעשו בו: (יח) כיור. כמין דוד גדולה ולה דדים המריקים בפיהם מים: וכנו. כתרגומו ובסיסיה מושב מתוקן לכיור: לרחצה. מוסב על נ הכיור: ובין המזבח. מזבח העולה שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד והיה הכיור משוך קמעא ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואינו

בית יהודא

יאָר אונ מען הט זיי ניט געציילט (וּבְשְׁנִיָּה נַעֲשׂוּ בְּנֵי כ') **אונ בּיי** דעם אַנְדֶרְן מָאל ציילֶן זֶענֶן זיי גוֶועֶן צְוָואנְצִיג יָאר, הט מען זיי געציילט, איז דאך ביי דעם אַנְדֶערֶען מָאל ציילין גיוֶועֶן מֶעהר מֶענְטְשֶׁען ווי ביי דעם עֶרְשְׁטִין מָאהל ציילֶען, פַר וָוס שְׁטֵייט ביי בֵּיידֶע מָאהל צֵיילוּנג איין רֶעכֶענוּנג (תְּשׁוּבָה לְדָבָר) אַענְטְפֶער צוּ די קֻשְׁיָא, איז אַזוֹ *) (אֲבָל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים בְּשָׁנָה אַחַת נִמְנוּ) ביי די יָאהרין פון מֶענְטְשֶׁן זֶענֶן די יוּדֶן געציילט גֶעוָוארֶען בּיידֶע מאהל אין איין יָאהר (אֲבָל לְמִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיוּ שְׁתֵּי שָׁנִים) אָבֶר צוּ דֶעם ציילוּנג פון די צייט וָוס די יוּדֶען זֶענֶן אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פון מִצְרַיִם איז גיוֶועֶן צְוֵויי יָאהר ודאס אַנְדֶרֶע יָאהר) (לְפִי שֶׁלִּיצִיאַת מִצְרַיִם מוֹנִין מִנִּיסָן) ווייל צוּ די צייט וָוס די יוּדֶען זֶענֶען אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען פון מִצְרַיִם ציילט מֶען פון נִיסָן (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת ראֹשׁ הַשָּׁנָה) ווי מִיר הָאבֶּן גֶעלֶערוּנְט אין די גְּמָרָא ראֹשׁ הַשָּׁנָה (וְנִבְנָה הַמִּשְׁכָּן בָּרִאשׁוֹנָה) דֶר מִשְׁכָּן **איז** גֶעבָּאהְט גֶעוָוארֶען אין דֶעם עֶרְשְׁטֶען יָאר ווי מֶען איז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פון מִצְרַיִם (וְהוּקַם בַּשְּׁנִיָּה) אונ עֶר איז אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט גֶעוָוארֶן דֶעם אַנְדֶערִין יָאהר (שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה שָׁנָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן) ווארום עֶרֶב ראשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן הָאט זיך גיעֶנְדִיגְט איין יָאהר פון יְצִיאַת מִצְרַיִם, אונ ראשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן הָאט זיך שׁוֹן גֶערֶעכוּנְט דָאס צְוֵוייטֶע יָאהר (אֲבָל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים) אָבֶער דיא יָאהְרֶען פון מֶענְטְשֶׁן (מְנוּיִין לְמִנְיַן שְׁנוֹת עוֹלָם) ווערֶן געציילט צוּא דיא יָאהְרֶען פון די וֶועלְט (הַמַּתְחִילִין מִתִּשְׁרֵי) וָואס הֵייבֶּן זיך אָן צוּ רֶעכֶענֶען פון חוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי (נִמְצְאוּ שְׁנֵי הַמִּנְיָנִים בְּשָׁנָה אַחַת) ווערֶן גֶערֶעכוּנְט דיא צְוֵויי ציילוּנְגֶען זֶענֶען גיוֶועֶן אין איין יָאהר (הַמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן הָיָה בְּתִשְׁרֵי לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים) דָס עֶרְשְׁטֶע ציילוּנג איז גֶעוֶועֶן אין תִּשְׁרֵי נָאך יוֹם כִּפּוּר (שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לִסְלוֹחַ לָהֶם) ווען הקב"ה איז בֶּעווילִיגט גֶעוָוארֶען צוּ דיא יוּדֶען עֶר זָאל זֵיי שֵׁיינְקֶען זֵייעֶר זִינְד פון עֵגֶל (וְנִצְטַוּוּ עַל הַמִּשְׁכָּן) אונ זֵייא זֶענֶען גֶעבֶּאטֶען גֶעוָוארֶען צוּ מַאכֶען דֶעם מִשְׁכָּן (וְהַשֵּׁנִי בְּאֶחָד בְּאִיָּיר) דֶער אַנְדֶערֶער ציילוּנג איז גֶעוֶועֶן ראשׁ חוֹדֶשׁ אִייר אין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען יָאהר: (עַל עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד). זָאגְט רש"י (הֵן אֲדָנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ) מֶען מֵיינְט די שְׁוֶועלֶן וָוס זֶענֶן גֶעמַאכְט גֶעוָוארֶן פון די מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל: (יח) וְכִיּוֹר). דֶער כִּיּוֹר **איז** גֶעוֶועֶן גֶעמַאכְט (כְּמִין דּוּד גְּדוֹלָה) וויא אַגְרוֹיסֶער קֶעסִיל (וְלָהּ דַּדִּים הַמְּרִיקִים בְּפִיהֶם מַיִם) אין דֶעם קֶעסִיל איז גוֶועֶן גֶעמַאכְט קְרַאנֶן אונ דוּרך די קְרַאנֶן איז גֶעגָאסִין גֶעוָוארֶען די וַואסֶער פון קֶעסִיל: וְכַנּוֹ). זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) **ווי** דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט (בְּסִיסֵיהּ) זַיין פוּס (מוֹשָׁב מְתוּקָּן לַכִּיּוֹר) אַ אָרְט אוֹיף וָוס דֶער קֶעסִיל זָאל זִיצֶען, צוּ גֶעפַּאסְט צוּם קֶעסִיל: וּלְרָחְצָה). (מוּסָב עַל הַכִּיּוֹר) דֶער וָוארְט „לְרָחְצָה" גִיהֶער צוּם וָוארְט „כִּיּוֹר", דֶר כִּיּוֹר זָאל זַיין מֶען זָאל זִיך וַואשֶׁן פון אִים: וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ). דֶר כִּיּוֹר זָאל שְׁטֵיין צְווִישֶׁן אֹהֶל מוֹעֵד אונ מִזְבֵּחַ, מֶען מֵיינְט (מִזְבַּח הָעוֹלָה) דֶעם מִזְבֵּחַ וָואס מֶען איז אוֹיף אִים מַקְרִיב קָרְבָּנוֹת (שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד) בַּייא דֶעם מִזְבֵּחַ איז גֶעשְׁרִיבֶען אין פָּסוּק אַז עֶר איז פַאר דִיא טִיר פון אֹהֶל מוֹעֵד (וְהָיָה הַכִּיּוֹר מָשׁוּךְ קִמְעָא) דֶער כִּיּוֹר איז גֶעוֶועֶן אַבִּיסֶעל אָפְּגֶעצוֹיגֶען פון דֶעם צְווִישֶׁען אֹהֶל מוֹעֵד אונ מִזְבֵּחַ (וְעוֹמֵד כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּשְׁכָּן) דֶער כִּיּוֹר

שפתי חכמים

תשא היא כללית לכל זמן ולא נזכר שימנה עתה מ"מ ונתת אותו על עבודת אהל מועד ששם. אדני המשכן מורה שנלטווה בפרטות שימנה קודם הקמת המשכן: מ ואין יכולים לבא לכלל שנה אלא עד ר"ה וגם אותן שנולדו קודם ר"ה כשבא ר"ה באין לכלל שנה: נ דק"ל **היאך**

פירוש לתורת אלהים

גְרֶעבֶּענִשׁ לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט לְכַפֵּר צוּא פַאר גֶעבֶּען אוֹיף אֵייעֶרִי לַייבֶּר: (יז) וַיְדַבֵּר אונ גָאט הָט גֶרֶעט צוּ מֹשֶׁה לֵאמֹר אַזוֹי צוּא זָאגֶן: (יח) וְעָשִׂיתָ אונ דוּ זָאלְסְט מַאכֶן אֵיין הַאנְד פַאס פון קוּפֶּר וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת אונ זַיין פוּס זָאל אויך זַיין פון קוּפֶּר לְרָחְצָה צוּ וַואשֶׁן זִיך פון דֶעם הַאנְד פַאס וְנָתַתָּ אונ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּען אִים צְווִישֶׁן

---

*) **הערה** דיא יודין האט מען געציילט פון צוואנציג יאהר אונ וויטער, מיר ווייסין מענטשין וואס ווערין אלט צוואנציג יאהר איז דא אלע טאג נייע, וואלט מען דאך גערארפט אלע טאג ענדערין דעם רעכענונג, דריבער האט מען נאר געציילט איין מאהל אין יאהר מען האט געווארט מיט דעם ציילונג פון חודש תשרי [דאס איז ראש השנה] ביז דעם אנדערין חודש תשרי [ראש השנה], למשל, די יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים פופצעהן טאג אין ניסן, האט מען זיי געציילט פון צוואנציג יאהר אונ וויטער, זענען זיי גיוועץ גלייכע זעקס מאהל הונדערט טויזענד, האט מען זיי נאך אמאהל געציילט אין חודש תשרי, איז דער צאהל פארגרעסערט גיווארין [מיט נייע צוואנציג יאהריגע מענטשין] מיט דרייא טויזענד פינף הונדערט פופציג, האט מען אגאנציץ יאהר גערעכונט דעם צאהל זעקס הונדערט דריי טויזענד פינף הונדערט פופציג, ביז צום אנדערין חודש תשרי, אז עס איז געקומען דער אנדערער חודש תשרי, האט מען געציילט אלע נייע צוואנציג יאריגע וואס זענען גיווארין צוואנציג יאהר אין דעם יאהר אונ מען האט מיט זיי פארגרעסערט דעם רעכענונג, אונ אזוי האט מען גיטאהן אלע יאהר [איצט וועט מען גוט פארשטיין די רש"י]:

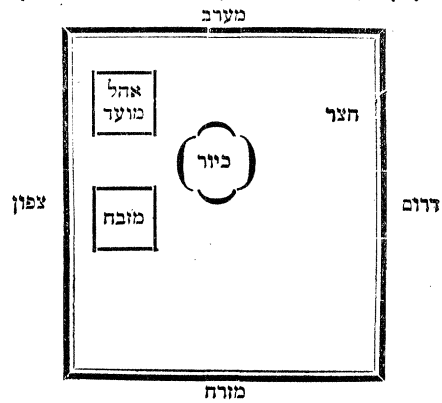
מַיִם: יט וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־
יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: כ בְּבֹאָם אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ

מַיָא: יט וִיקַדְּשׁוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מִנֵּהּ יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן: כ בְּמֵיעֲלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַדְּשׁוּן מַיָא וְלָא יְמוּתוּן אוֹ

תו"א ורחצו אהרן זבחים כא: בבואם אל סנהדרין פג זבחים יט: או בגשתם זבחים שם קיט:

בית יהודא

איז גֶעשְׁטַאנֶען גֶעגֶען דֶעם צְווִישֶׁען אֹהֶל מוֹעֵד אוּנ מִזְבֵּחַ

רש"י

מפסיק כלל בנתיים משום שנאמר (לקמן מ) ואת מזבח העולה שם פתח משכן אוהל מועד כלומר מזבח לפני אהל מועד ואין כיור לפני אהל מועד הא כיצד משוך קמעא כלפי הדרום כך שנויה בזבחים: (יט) את ידיהם ואת רגליהם. בבת אחת היה מקדש ידיו ם ורגליו וכך שנינו בזבחים כיצד קדוש ידים ורגלים מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ומקדש: (כ) בבאם אל אהל מועד. (ת"כ פ' שמיני זבחים יט) להקטיר שחרית ובין הערבים ע קטורת או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי ע"א: ולא ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו שבתורה נאמרו פ כללות ומכלל לאו אתה שומע הן: אל המזבח. החיצון צ שאין כאן ביאת אהל

(וְאֵינוֹ מַפְסִיק כְּלָל בֵּנְתַיִים) צְווִישֶׁען אֹהֶל מוֹעֵד אוּנ מִזְבֵּחַ אִיז גָאר נִיט גֶעשְׁטַאנֶען (מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר) וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד) דֶעם מִזְבֵּחַ צוּ קָרְבָּנוֹת הָט מֹשֶׁה גֶעשְׁטֶעלְט נָאנְט צוּ דִי טִיר פוּן אֹהֶל מוֹעֵד (כְּלוֹמַר) אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (מִזְבֵּחַ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵין כִּיּוֹר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד) דֶער מִזְבֵּחַ דַארְף שְׁטֵיין פַר דֶעם אֹהֶל מוֹעֵד, אָבֶּער דֶר כִּיּוֹר דַארְף נִיט שְׁטֵיין פַאר דֶעם אֹהֶל מוֹעֵד (הָא כֵּיצַד) ווִי דֶען אִיז גֶעוֶועזֶען (מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַדָּרוֹם) דֶר כִּיּוֹר אִיז גֶעוֶועזֶען אָפְּגֶערוּקְט אַבִּיסֶעל צוּ דָרוֹם זַייט (כַּךְ שְׁנוּיָה בִּזְבָחִים) אַזוֹ אִיז גֶעלֶערְנְט אִין דִיא גְמָרָא זְבָחִים: (יט) וְאֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם]. זָאגְט רַשִׁ"י (בְּבַת אַחַת הָיָה מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו) דֶר כֹּהֵן הָט גְוַואשֶׁען זַיינֶע הֶענְט אוּנ זַיינֶע פִיס בֵּיידֶע מִיט אֵיין מָאהְל (וְכָךְ שָׁנִינוּ בִּזְבָחִים) אַזוֹ הָאבֶּען מִיר גֶעלֶערְנְט אִין דִי גְמָרָא זְבָחִים (כֵּיצַד קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם) ווִי אַזוֹ הָט דֶער כֹּהֵן גֶעוַואשֶׁען זַיינֶע הֶענְט אוּנ זַיינֶע פִיס (מַנִּיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַיְמָנִית) עֶר הָט גֶעלֵייגְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְט אוֹיף זַיין רֶעכְטֶע פוּס (וְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַשְּׂמָאלִית) זַיין לִינְקֶע הַאנְט הָאט עֶר גֶעלֵייגְט אוֹיף זַיין לִינְקֶע פוּס (וּמְקַדֵּשׁ) אוּנ עֶר הָאט זֵייא גֶעהֵיילִיגְט, עֶר הָט גֶעעֶפֶענְט דֶעם קְרַאן הָט דִי וַואסֶר גֶגָאסֶען אוֹיף זַיינֶע הֶענְט אוּנ אוֹיף זַיינֶע פִיס מִיט אֵיין מָאהְל: (כ) וּבְבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד]. ווֶען דִי כֹּהֲנִים וֶועלֶען קוּמֶען אִין אֹהֶל מוֹעֵד (לְהַקְטִיר שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם קְטוֹרֶת) אִין דֶער פְרִיה אָדֶער פַארִין נַאכְט צוּ רֵייכֶערִין קְטוֹרֶת (אוֹ לְהַזּוֹת מִדַּם פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ) אָדֶר עֶר וֶועט קוּמֶען אִין אֹהֶל מוֹעֵד צוּ שְׁפְּרִיצֶען דִי בְּלוּט פוּן דֶעם פַּר וָוס דֶער כֹּהֵן מָשִׁיחַ הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט (וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) אָדֶער עֶר זָאל שְׁפְּרִיצֶען דִי בְּלוּט פוּן דִי שְׂעִירִים וָוס מֶען הָט גֶעבְּרֵיינְגְט וַוייל מֶען הָט גֶעדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹיבּ זֵיי וֶועלֶען אַזוֹ טָאהְן: (וְלֹא יָמוּתוּ]. וֶועלֶען זֵיי נִיט שְׁטַארְבֶּען (הָא אִם לֹא יִרְחֲצוּ) אוּב זֵיי וֶועלֶען נִיט וַואשֶׁען דִי הֶענְט אוּנ וֶועלֶען אַרַיין גֵיין אִין מִשְׁכָּן (יָמוּתוּ) וֶועלֶען זֵייא שְׁטַארְבֶּען (שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹת) וָוארוּם אִין דִי תּוֹרָה אִיז גְזָאגְט גֶעוָוארֶען כְּלָלִים (דִי זַאךְ זָאל מֶען טָאן, אָדֶער דִי זַאךְ זָאל מֶען נִיט טָאן, אוּנ וָואס וֶועט זַיין אַז מֶען וֶועט טָאן פַארְקֶערְט הָאט דִיא תּוֹרָה נִיט גֶעזָאגְט, בָּארוּ (וּמִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן) פוּן גֵיין קֶעגֶען מִיר ווִיסֶען יוֹא (אוּנ פוּן יוֹא קֶענֶען מִיר ווִיסֶען נֵיין), דְרִיבֶּער אַז דִי תּוֹרָה זָאגְט אַז מֶען וֶועט וַואשֶׁען דִי הֶענְט וֶועט מֶען נִיט שְׁטַארְבֶּען, ווייסֶען מִיר אַז מֶען וֶועט נִיט וַואשֶׁען דִיא הֶענְט וֶועט מֶען שְׁטַארְבֶּען: וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ]. צוּם מִזְבֵּחַ, מֵיינְט מֶען (הַחִיצוֹן) דֶעם אוֹיסְווֵיינִיגְסְטֶען

שפתי חכמים

יכולים לרחוץ מן הכן. ל"פ מוסב על הכיור: ם כלו' בשעה שמקדשים ידיהם צריכים לקדש גם רגליהם עמהם פי' דאת בא לרבות ואת רגליהם כאלו אמר את ידיהם ואת רגליהם יהיו רגליהם יהיו ידיהם דהיינו שניהם בבת אחת: ע (נח"י) דס"ל להרב דלא מיחייב אביאה ריקנית וכן איתא בזבחים י"ט דלשרת קאי על בבואם אל אהל מועד: פ נראה דרש"י רוצה לתרץ למה לא נא' ואם לא ירחצו ימותו דזה זירוז יותר ממה שנא' ולא ימותו ועז"פ הא אם לא וכו' שבתורה נאמרו כללות וכו'. והרא"ם פי' לפי שמנהג הכתוב להזכיר העונש המתחייב לא הכלתי מתחייב לכן אמר שבתורה נאמרו כללים ומכלל לאו אתה שומע הן וכו' וק"ל והרי הוא כאלו אמר אם לא ירחצו ימותו ואפשר שבכלל דברי הם דבריו: צ דק"ל הא פשיטא דמדאסר ליכנס אל אהל מועד בלא רחיצה היאך יכול ליכנס למזבח. ל"פ החיצון:

פירוש לתורת אלהים

דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד אוּנ צְווִישֶׁען דֶעם מִזְבֵּחַ וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט דָארְט אִין דֶעם הַאנְד פַאס גֶעבִּין וַואסֶר: (יט) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן אוּנ זָאלֶען זִיךְ וַואשֶׁען אַהֲרֹן מִיט זַיינֶע קִינְדֶער פוּן אִים אֶת יְדֵיהֶם זַייעֶרֶע הֶענְד מִיט זַייעֶרֶע פִיס: (כ) בְּבוֹאָם אִין זַייעֶר טָאהֶן קוּמֶען אִין אוֹהֶל מוֹעֵד מַקְטִיר קְטוֹרֶת זַיין אָדֶר בְּלוּט שְׁפְּרֶענְגֶען. יִרְחֲצוּ מַיִם

מצות השם

(קו) (וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וגו'). עֶס אִיז אֵיין מִצְוַת עֲשֵׂה אַז דִיא כֹּהֲנִים זָאלֶען זִיךְ וַואשֶׁען זַייעֶרֶע הֶענְד אוּנ זַייעֶרֶע פִיס

בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃ כא וְרָחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה
לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃
פ כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
כג וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־
דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְּמָן־בֶּשֶׂם
מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־

אונקלוס

בְּמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
לְשַׁמָּשָׁא לְאַסָּקָא קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ׃ כא וִיקַדְּשׁוּן
יְדֵיהוֹן וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא
יְמוּתוּן וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם
עָלַם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי
לְדָרֵיהוֹן׃ כב וּמַלִּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ כג וְאַתְּ
סַב לָךְ בּוּסְמִין רֵישָׁא
מֵירָא דַכְיָא מַתְקַל חֲמֵשׁ
מְאָה וְקִנְמָן בְּשָׂם
פַּלְגוּתֵהּ מַתְקַל מָאתָן
וְחַמְשִׁין וּקְנֵה בוּסְמָא

הג״א לשרת זבחים יט: להקטיר הנה שם: והיתה להם שם ל: ואתה קח לך מגילה טז: מר דרור חולין קלט כריתות ה:

רשב״ם

(כג) בשמים ראש. חשובים כדכתיב עם כל ראשי בשמים. ונראה בעיני כי בשמים גידולי אילנות כדכתיב הפיחי גני יזלו בשמיו. אבל בשמים ראש מיני שרף אילן או דברים שמוציאין מן הקרקע: מר דרור. חשוב. וכן מר עבר. חשוב בכל סוחרי מדינות: מחציתו. מפורש בכריתות:

רש״י

מועד אלא בחצר: (כא) ולא ימותו. לחייב מיתה על המשמש במזבח ואינו רחוץ ידים ורגלים שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל: (כג) בשמים ראש. חשובים: וקנמן בשם. לפי שהקנמון קליפת עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם ויש שאינו אלא כעץ לכך הוצרך לומר קנמן בשם מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הבאתו

בית יהודא

מִזְבֵּחַ (שֶׁאֵין בָּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד) וָוס עֶר קוּמְט נִיט אִין אֹהֶל מוֹעֵד (אֶלָּא בְּחָצֵר) נָאר אִין הוֹיף, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן מוּז עֶר וַואשְׁן דִיא הֶענְט, וַוייל עֶר קוּמְט צוּם מִזְבֵּחַ: (כא) וְלֹא יָמוּתוּ. זָאגְט רַשִׁ״י (לְחַיֵּיב מִיתָה עַל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּמִזְבֵּחַ וְאֵינוֹ רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם) אַז מֶען בֶּעדִינְט צוּם מִזְבֵּחַ וְעֶר הָט מַקְרִיב גֶעוֶוען אַקָרְבָּן אָדֶער אֵיין אַנְדֶער עֲבוֹדָה גֶעטָאן אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוַואשֶׁען דִיא הֶענְט מִיט דִיא פִּיס קוּמְט מִיתָה (שֶׁמִּיתָה הָרִאשׁוֹנָה) פוּן דִי מִיתָה וָוס שְׁטֵייט אִין פְרִיעֶרְדִיגֶן פָּסוּק (לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַנִּכְנָס לְהֵיכָל) וֵוייסֶען מִיר נָאר אַז מֶען גֵייט אַרַיין אִין מִשְׁכָּן אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוַואשֶׁען דִי הֶענְט מִיט דִי פִּיס קוּמְט מִיתָה, אָבֶער אַז מֶען גֵייט צוּם מִזְבֵּחַ וָוס עֶר אִיז אִין הוֹיף אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוַואשֶׁען דִי הֶענְט מִיט דִיא פִּיס וָואלְטֶען מִיר נִיט וִויסֶען אַז עֶס קוּמְט מִיתָה, דְרִיבֶּער מוּז דֶער פָּסוּק דָא נָאךְ אַמָאל זָאגֶען אַז מֶען הָאט גֶעטָאן אַעֲבוֹדָה אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעוַואשֶׁן דִיא הֶענְט מִיט דִיא פִּיס קוּמְט מִיתָה *): (כג) וּבְשָׂמִים רֹאשׁ. מֵיינְט מֶען (חֲשׁוּבִים) דִיא בֶּעסְטֶע בְּשָׂמִים: וְקִנְּמָן בֶּשֶׂם. זָאגְט רַשִׁ״י (לְפִי שֶׁהַקִּנָּמוֹן קְלִיפַּת עֵץ הוּא) וַוייל קִנָּמוֹן אִיז אַשָׁאלַאכְץ וַאקָארֶע פוּן אַבּוֹים (יֵשׁ שֶׁהוּא טוֹב וְיֵשׁ בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְטַעַם) עֶס זֶענֶען דָא קִנָּמוֹן גוּטֶע, וָואס הָאבֶּען אַגוּטֶען רֵיחַ אוּנ אַגוּטֶען גֶעשְׁמַאק (וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵץ) אוּנ עֶס אִיז דָא קִנָּמוֹן וָוס הָאבֶּען קֵיין רֵיחַ אוּנ קֵיין טַעַם עֶס אִיז נָאר ווִי הָאלְץ (לְכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר) דְרִיבֶּער דַארְף דֶר פָּסוּק זָאגֶען קִנְּמָן בֶּשֶׂם, מֶען זָאל גֶעמֶען (מִן הַטּוֹב), פוּן דִי בֶּעסְטֶע קִנְּמָן: וּמַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם. דֶעם קִנְּמָן בֶּשֶׂם זָאל מֶען אוֹיךְ בְּרֵיינְגֶען פִינְף הוּנְדֶערְט שְׁקָלִים, נָאר עֶר זָאל דָס בְּרֵיינְגֶען אִין צְווֵיי הֶעלְפְטֶן, יֶעדֶער הֶעלְפְט זָאל זַיין צְווֵייא הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג שְׁקָלִים, דָס זָאגְט רַשִׁ״י (מַחֲצִית הֲבָאָתוֹ תְּהֵא חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם) אַהֶעלְפְט פוּן זַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) בשמים ראש. לפי שכתב לעיל בשמים לשמן המשחה פי׳ כאן הבשמים וסכום חשבונם וראש הוא חשבון כמו כי תשא את ראש בני ישראל תרגומו חושבן ד״א בשמים ראש כמו עם כל ראשי בשמים וכמו ראשית שמנים ימשחו:

פירוש לתורת אלהים

זָאלֶן זֵיי זִיךְ וַואשֶׁן מִיט דֶעם וַואסֶר וְלֹא יָמוּתוּ כְּדֵי זֵיי זָאלֶן נִיט שְׁטַארְבֶּן אוֹ בְּגִשְׁתָּם אָדֶר אִין זֵייעֶר טָאהְן גֶעגֶעהֶן צוּם מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן וָוס אִיז גֶוועֶן פַאר דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת צוּ דִינֶען לְהַקְטִיר צוּא מַקְטִיר זַיין אַפֵּייעֶר אָפֶּר צוּ גָאט: (כא) וְרָחֲצוּ זָאלֶן זֵיי וַואשֶׁן זֵייעֶרִי הֶענְד מִיט זֵייעֶרִי פִּיס וְלֹא יָמֻתוּ כְּדֵי זֵיי זָאלֶן נִיט שְׁטַארְבֶּן וְהָיְתָה אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּ אֵיין חָק לוֹ צוּ אִים וּלְזַרְעוֹ אוּנ צוּא זַיינֶי קִינְדֶר צוּ זֵייעֶר גֶבּוּרְט: (כב) וַיְדַבֵּר יְיָ אוּנ גָאט הָט גֶרֶעט צוּ מֹשֶׁה לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן: (כג) וְאַתָּה אוּנ דוּ קַח לְךָ גֶעם צוּ דִיר בְּשָׂמִים רֹאשׁ חֲשׁוּבֶע בְּשָׂמִים מָר דְּרוֹר רֵיין גִיוֶוערְץ אָדֶר נֶעגֶעלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת זָאל וֶועגֶן פִינְף הוּנְדֶרְט שְׁקָלִים וְקִנְּמָן בֶּשֶׂם

מצות השם

פִּיס דֶעמָאלְט וֶוען זֵייא טוּעֶן דִיא עֲבוֹדָה אוּנ אַז עֶר הָאט זִיךְ נִיט גֶעוַואשֶׁען אִיז עֶר פָּסוּל אוּנ עֶר אִיז חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג וֶוען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען:

*) הערה דר חילוק פון היכל צום מזבח, איז אזוי, אויב מען איז אריין געגאנגען אין היכל ניט געוואשין די הענט מיט דיא פיס, אפילו ער האט אין היכל גאר ניט געטאהן, קומט מיתה, אונ אז מען גייט צום מזבח ניט געוואשין די הענט מיט די פיס, קומט ניט מיתה, נאר אויב ער האט גיטאהן אעבודה אויף דעם מזבח, אונ האט ניט געוואשין דיא הענט מיט דיא פיס קומט אים מיתה:

בְּשֹׂשֶׁם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם: כד וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין: כה וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ

אונקלוס

מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין: כד וּקְצִיעֲתָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא וּמְשַׁח זֵיתָא מְלֵא הִינָא: כה וְתַעֲבֵד יָתֵהּ מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא בּוּסֶם מְבַסָּם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ

רשב״ם (כה) רוקח מרקחת. לפי הפשט כתושים ונתונים בשמן ועירבם יפה:

בית יהודא

בריינגען זאל זיין צוויי הונדערט פופציג (נמצא כולו חמש מאות) איז אין גאנצען געוועז קנמן בשם פינף הונדערט שקלים (כמו שיעור מר דרור) אזוי פיל ווי דר מר דרור איז געוועזן, פרעגט רש״י (אם כן) אויב קנמן בשם איז אויך געוועזן פינף הונדערט שקלים (למה נאמר בו חצאין) פר וואס זאגט דר פסוק מען זאל דם בריינגען אין צוויי העלפטען, ענטפערט רש״י (גזירת הכתוב הוא להביאו לחצאין) די תורה האט אזוי געבאטען מען זאל דם בריינגען אין צוויי העלפטען (להרבות בו ב׳ הכרעות) מען זאל געבן צוויי איבערוואגען (שאין שוקלין עין בעין) ווארום מען וועגט ניט גלייך אויף גלייך, נאר מען וועגט אביסעל מער וועט מען וועגן צוויי מאהל צו ביסלאך מעהר (וכן שנויה בכריתות) אזוי איז געלערנט אין גמרא כריתות: וקנה בשם. מיינט מען (קנה של בשם) ראר־שטעקלאך מיט בשמים, זאגט רש״י (לפי שיש קנים שאינן של בשם) ווייל עס זענען דא ראר־שטעקלאך וואס זענען ניט מיט בשמים (הוצרך לומר בשם) דריבר דארף דר פסוק זאגען די ראר־שטעקלאך זאלען זיין מיט בשמים: וחמשים ומאתים. צוויי הונדערט מיט פופציג (סך משקל כולו) אין גאנצען זאל נאר וועגען צוויי הונדערט מיט פופציג שקלים: (כד) וקדה. זאגט רש״י (שם שורש עשב) עס איז דא אוואַרציל פון אזו אמין גראז וואס הייסט קדה (ובלשון חכמים קציעה) דיא חכמים רופען דעם וואַרציל „קציעה״: והין. (י״ב לוגין) הין איז אזוי אמאס וואס אין איר איז געמאסטען צוועלף קוואַרט (ונחלקו בו חכמי ישראל) דיא חכמים פון די גמרא קריגען ווי מען האט געמאכט מיט די בשמים, רבי מאיר זאגט (בו שלקו את העקרין) מען האט געקאכט די בשמים אין די בוימאייל (אמר לו רבי יהודה) האט רבי יהודה געזאגט צוא רבי מאיר (והלא לסוך את העקרין אינו סיפק) די בוימאייל איז ניט גענוג אפילו צו בעשמירען מיט אים די בשמים, אונ קאכען אין זיי דיא בשמים איז געווים ניט גענוג (אלא שראום במים שלא יבלעו את השמן) נאר מען האט די בשמים געווייקט אין וואסער זיי זאלען ניט איינזאפען די בוימאייל (ואחר כך הציף עליהם השמן) נאך דעם האט ער געגאסען די בוימאייל אויף דיא בשמים (עד שקלט הריח) ביז די בוימאייל האט איינגעזאפט דעם ריח פון דיא בשמים (וקפחו לשמן מעל העקרין) נאכדעם האט מען אראפגעגאסען דיא בוימאייל פון דיא בשמים: (כה) ורוקח מרקחת. זאגט רש״י (רוקח שם דבר הוא) דר ווארט „רוקח״ איז אנאמען פון אזאך, די „אפטייק״ הייסט „רוקח״ (והטעם מוכיח) דיא נגינה ווייזט אויך אז רוקח איז אנאמען פון אזאך (שהוא למעלה) ווייל די נגינה איז בייא דעם ערשטען אות, ביי דעם ר׳ (והרי הוא כמו רקע, רגע) דער ווארט רוקח איז אזוי ווי דר ווארט רקע, פארשפרייטונג, רגע, סעקונדע, איז רקע אונ רגע נעמען פון אזאך, אזוי רוקח איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען רקח, אפטייק (ואינו כמו רוגע הים וכמו רוקע הארץ) רוקח איז ניט וויא רוגע הים, ווארום רוגע הים, גייט אויף דעם פועל, ער טוהט, וואס טוהט ער, ער שפאלט דעם ים ואדער ער מאכט רוהיג דעם ים) אונ רוקע הארץ, גייט

ריש״י

תהא המשים ק ומאתים נמצא כולו חמש מאות כמו שיעור מר דרור א״כ למה נאמר בו חצאין גזירת הכתוב הוא להביאו לחצאין להרבות בו ב׳ הכרעות שאין שוקלין עין ר בעין וכך שנויה בכריתות (דף ה): וקנה בשם. קנה של בשם לפי שיש קנים שאינן של בשם יש הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים. סך ת משקל כולו: (כד) וקדה. שם שורש עשב ובל׳ חכמים קציעה: הין. י״ב לוגין ונחלקו בו חכמי ישראל ר״מ אומר בו שלקו את העקרין אמר לו רבי יהודה והלא לסוך את העקרין אינו א סיפק אלא שראום ב במים שלא יבלעו את השמן ואח״כ הציף עליהם השמן עד שקלט הריח וקפחו ג לשמן מעל העקרין: (כה) רקח מרקחת. רקח שם דבר הוא והטעם מוכיח שהוא ד למעלה והרי הוא כמו רקע ה רגע ואינו כמו (ישעיה כח) רוגע הים וכמו (שם מב) רוקע הארץ שהטעם למטה וכל

שפתי חכמים

ק לא מחלית שיעורו דאם כן הוי ליה למכתב חמש מאות ומדאיצטריך שתי הבאות שמע מינה דאית ביה הכרעה אבל אין לפרש דכוי מחליתו שב אל מר דרור ופי׳ וקנמן מחליתו של מר דרור שהוא ר״ן דא״כ לכתוב וקנמן בשם חמשים ומאתים מחליתו למה לי אלא על כרחך כנוי מחליתו אקנמן קאי: ר פי׳ שאין יכול לשקול שוה בשוה בלא הכרע: ש אלא עין גמור: ת שלא תפרש מחליתו של קנה בשם הוא ר״ן כמו קנמן בשם דא״כ לכתוב קנמן בשם וקנה בשם מחלה ומחלה ר״ן והשתא משמע מחליתו דקנמן אקנמן גופא קאי וכולו ת״ק ומחליתו דקנה אקנמן דלעיל מיניה קאי כאלו אמר וקנה בשם מחליתו של קנמן שכולו אינו אלא ר״ן: א פי׳ אינו די: ב ל׳ שרייה: ג כלו׳ שופכו וקינחו מעל העיקרין: ד כלומר בראש התיבה: ה רגע בסגול תחת הרי״ש ואינו כמו רוגע הים שהוא

פירוש לתורת אלהים

אונ צימרונג מחציתו זיין האלב גוויכט חמשים ומאתים צווייא הונדרט מיט פופצעג שקלים [פיין רס״י] וקנה בושם אונ דאס בעסטי צימרונג חמשים ומאתים צווייא הונדרט מיט פופצעג שקלים: (כד) וקדה אונ פיזם אדר אינגבר חמש מאות פינף הונדערט גוויכט בשקל הקודש מיט דעם היילגען גיוויכט ושמן זית אונ בומל זאל זיין הין איין עמר: (כה) ועשית אותו אונ דו זאלסט פון דעם מאכן שמן אייל משחת קודש צו היילג

מצות השם

(קז) (ועשית אותו שמן). דאס איז דיא מצות עשה אז מען זאל מאכען אייל עס זאל זיין צוא זאלבען דעם כהן גדול אונ דעם כהן משיח אונ דיא כלים פון דעם ביהמ״ק אונ דיא מ: וזה אין נוהג בזמן הבית:

שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃ כו וּמָשַׁחְתָּ
בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת׃
כז וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת׃ כח וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
כט וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים

מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא
יְהֵא׃ כו וּתְרַבֵּי בֵהּ יָת
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא׃ כז וְיָת פָּתוֹרָא
וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מְנַרְתָּא
וְיָת מָנַהָא וְיָת מַדְבְּחָא
דִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ כח וְיָת
מַדְבַּח דַעֲלָתָא וְיָת כָּל
מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת
בְּסִיסֵהּ׃ כט וּתְקַדֵּשׁ
יָתְהוֹן וִיהוֹן קֹדֶשׁ

רש״י

דבר המעורב בחבירו עד שזה קופה מזה ו או ריח או טעם קרוי מרקחת: רקח מרקחת. רקח העשוי ע״י אומנות ותערובות: מעשה רוקח. שם האומן בדבר: (כו) ומשחת בו. כל המשיחות כמין ז כ״ף יונית חוץ משל מלכים שהן כמין נזר: (כט) וקדשת אותם. משיחה זו ח מקדשתם להיות קדש קדשים ומה היא קדושתם כל הנוגע וגו׳ כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף להפסל ביוצא ולינה וטבול יום ואינו נפדה לצאת לחולין אבל דבר שאינו ראוי להם אין מקדשין ושנויה היא משנה שלימה אצל מזבח מתוך שנאמר (שמות כט) כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת״ל כבשים מה כבשים

בית יהודא

אויך אויף דעם פּוֹעֵל, ער פאַרשפּרייט דיא ערד (שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה) בּיי רוֹקע אונ רוֹגע שטייט די נגינה אונטען, בּיי די קוף אונ בּיי די ג (וְכָל דָּבָר הַמְעוֹרָב בַּחֲבֵרוֹ) אונ יעדער זאך וואס איז צומישט מיט נאך אַזאך (עַד שֶׁזֶּה קוֹפֵּחַ מִזֶּה) בּיז דיא זאך נעמט אַוועק פון דיא אַנדערע זאך (אוֹ רֵיחַ אוֹ טַעַם) אַריח אָדער אַטעם (קָרוּי מִרְקַחַת) דם ווערט גערופען מִרְקַחַת: ורֹקַח מִרְקַחַת]. מיינט מען (רוֹקַח הֶעָשׂוּי עַל יְדֵי אוּמָנוּת וְתַעֲרוּבוֹת) דיא בְּשָׂמִים מיט די בּוימאייל זאל זיין צומישט אונ געמאַכט אַפּטייקארסקע: וּמַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ]. ווי איין אַפּטייקער מאַכט, זאגט רש״י רוֹקֵחַ מיינט מען (שֵׁם הָאוּמָן בְּדָבָר) דעם נאמען פון דעם אַרבּעטער, דר נאמען פון אַפּטייקער איז רוֹקֵחַ: (כו) וּמָשַׁחְתָּ בוֹ]. זאגט

רש״י (כָּל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כַּף יְוָנִית) אַלע זאַלבּונג איז געווען געשמירט די בּוימאייל וויא אַגריכישע כַּף (חוּץ מִשֶּׁל מְלָכִים שֶׁהֵן כְּמִין נֵזֶר) נאר מְלָכִים הָט מען געזאַלבּט געשמירט דיא בּוימאייל ווי אַקרון: (כט) וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתָם]. זאגט רש״י (מְשִׁיחָה זוּ מְקַדַּשְׁתָּם לִהְיוֹת קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים) דם זאַלבּונג היילגט זיי זיי זאלען ווערען גאַנץ היילג (וּמַה הִיא קְדוּשָּׁתָם) וואס איז זייער היילגקייט (כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ) אַלץ וואס ווערט זייא אָנרירען זאל ווערען היילג, זאגט רש״י מען מיינט (כָּל הָרָאוּי לִכְלֵי שָׁרֵת) אַלע זאכען וואס דאַרפען קומען אין אַכלי פון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ופון מִשְׁכָּן (מִשֶּׁנִּכְנָס לְתוֹכוֹ) ווי דיא זאך איז נאר אַריין געקומען אין די כְּלִי (קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף) איז דיא זאך בּאַלד היילג געווארען (לְהִפָּסֵל בְּיוֹצֵא) אויב מען הָט נאכדעם די זאך אַרויסגעטראַגען פון די עֲזָרָה, איז זיא געווארען פָּסוּל (וְלִינָה) אָדער אַפילו די זאך איז ניט אַרויסגעטראַגען געווארען פון די עֲזָרָה, נאר זיא איז געלעגען אַגאַנצע נאכט בּיז טאג ניט אויף דעם מִזְבֵּחַ, איז זיא געווארען פָּסוּל (וּטְבוּל יוֹם) אַלע מענטשען וואס זענען געווען טָמֵא, הָט זיך געצויגען זייער טוּמְאָה בּיז נאכט, פאַרין נאכט האָבּען זיי זיך טוֹבֵל געווען, אַז עס איז געווארען נאכט זענען זיי געווארין ריין פון זייער טוּמְאָה, אונ פון נאך די טבילה בּיז נאכט הייסט דר מענטש טְבוּל יוֹם, אויב דר טְבוּל יוֹם הָט אָנגערירט אַזאך וואס איז געווען אין אַכלי פון מִשְׁכָּן ווערט די זאך פָּסוּל (וְאֵינוֹ נִפְדֶּה לָצֵאת לְחוּלִּין) נאכדעם ווי די זאך איז געווען אין די כְּלִי פון מִשְׁכָּן, קען מען ניט דיא זאך אויסבּייטען אויף געלט דיא זאך זאל ווערען צוריק ווי זיא איז געווען ניט היילג (אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם) אָבּער אַז מען הָט אַריינגעלייגט אין די כְּלִי פון מִשְׁכָּן אַזוי אַזאך וואס זיא דאַרף גאר ניט קומען אין די כְּלִי (אֵין מְקַדְּשִׁין) היילגט זיי ניט דיא כְּלִי (וּשְׁנוּיָה הִיא מִשְׁנָה שְׁלֵמָה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ) דר דין איז געלערנט געווארען אַגאַנצע מִשְׁנָה בּיי די דינים פון מִזְבֵּחַ (מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ) ווייל עס שטייט אין פָּסוּק אַלע זאכען וואס וועלען אָנרירען דעם מִזְבֵּחַ זאלען זיין היילג (שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי) וואָלט איך מיינען סיי דיא זאך גיהער צום מִזְבֵּחַ, סיי זיא גיהער ניט צום מִזְבֵּחַ, אויב זיא הָט אָנגערירט דעם מִזְבֵּחַ זאל זיא זיין היילג (תַּלְמוּד לוֹמַר כְּבָשִׂים) זאגט דער פָּסוּק כְּבָשִׂים, שעפּסין (מַה כְּבָשִׂים רְאוּיִם) אַזוי ווי שעפּסין גיהערען צום מִזְבֵּחַ, מען מעג דאך שעכטין שעפּסין אונ מַקְרִיב זיין פַר קָרְבָּנוֹת אויף דעם מִזְבֵּחַ (אַף כָּל רְאוּיִם) אַזוי אַלע זאכען וואס

שפתי חכמים

ג׳ פועל: ו כלומר זה כוטל מזה: ז פי׳ כ״ף יונית שהוא כמו כו״ן שלנו: ח ופי׳ תמשחם ובזה מתקדשים לא שימשחם וגם יקדשם שהקדוש

פירוש לתורת אלהים

זאלבּונג רֹקַח געווירצונג מִרְקַחַת אַפּטעקערייא מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ אַזוי ווי דיא אַפּטעקירם מאַכען שֶׁמֶן אייל מִשְׁחַת קֹדֶשׁ צוא אַהייליגע זאַלבּונג יִהְיֶה זאל דאס זיין: (כו) וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אונ דוא זאַלסט מיט דעם אייל זאַלבּין דם אוהל מוֹעֵד אונ דעם אֲרוֹן הָעֵדֻת דם בּצייגניש: (כז) וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אונ דעם טיש וְאֶת אונ אַלי זייני כֵּלִים וְאֶת אונ דיא מְנוֹרָה אונ אירע כֵּלִים וְאֶת אונ דעם מִזְבֵּחַ וואס מען האט דרויף קְטוֹרֶת מַקְטִיר גיוועזן: (כח) וְאֶת אונ דעם מִזְבֵּחַ וואס מען האט אויף אים מַקְרִיב גיוועזן עוֹלוֹת וְאֶת אונ זייני כֵּלִים וְאֶת אונ דעם האַנד פאַס וְאֶת כַּנּוֹ אונ זיין פוס: (כט) וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתָם אונ מיט דעם זאַלבּונג וועסטו זיי הייליג מאַכן וְהָיוּ זיי

כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ ל וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי׃ לא וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לב עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ

אונקלוס

קוּדְשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדָּשׁ׃ ל וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּרַבֵּי וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃ לא וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵי דֵין קֳדָמַי לְדָרֵיכוֹן׃ לב עַל בִּסְרָא דַּאֲנָשָׁא לָא יִתְנְסַךְ וּבִדְמוּתֵהּ לָא תַעְבְּדוּן

תו"א כל הנוגע זבחים פז: שמן משחת הוריות יא מנחות פט כריתות ה: לדורותיכם הוריות יא כריתות ה: על בשר אדם כריתות ו ז: ובמתכנתו כריה ת ה:

רשב"ם

(כט) כל הנוגע בהם יקדש. לטהר תחלה קודם שיגע בהם לאחר שנמשחו: (לב) ובמתכנתו. בחשבון הבשמים של פרשה זו:

בית יהודא

מען מעג זיי מקריב זיין אויף דעם מזבח, אויב זייא האבן נאר אנגערירט דעם מזבח זענן זיי גיוואָרן היילג. זאָגט רש"י (כל משיחת משכן וכהנים ומלכים) אלע זאלבונג וואס מען האט געזאלבט, דעם משכן, דיא מלכים, דיא כהנים (מתורגם לשון רבוי) ווערט גרופן אין תרגום „רבוי" גרוסקייט (לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה) ווייל זייער זאלבונג האט מען נאר גדארפט פון גרוסקייט וועגן (כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתן) וואָרום אזו האט הקב"ה גוזר גוועזן דם זאלבונג (שמירונג) מיט דעם בוימאייל זאל זיין זייער גרויסקייט (ושאר משיחות) אונ אנדערע שמירונג מיט בוימאייל (כמו רקיקין משוחין) ווי עס שטייט אין פסוק רקיקין משוחים, נאך שטייט אין פסוק וראשית שמנים ימשחו (לשון ארמית בהם כלשון עברית) טייטשט דר תרגום ווי דר לשון הקודש ימשח, שמירען: (לא) (לדורותיכם). זאגט רש"י (מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא) פון דאנען האבען די רבנן געלערנט צו זאגן די גאנצע בוימאייל איז געבליבען בעהאלטין ביז צו דיא צייט ווען משיח וועט קומען: (וזהו) (בגימטריא תריסר לוגין הוו), דם וואָרט „זה" באטרעפט צוועלף, צו זאגען אז די גאנצע צוועלף לוגין בוימאייל איז בעהאלטען גיוואָרן ביז צו די צייט ווען משיח וועט קומען, אונ די אלע שמירונג וואס משה האט געשמירט פון דעם בוימאייל האט גאר ניט וויניגר געמאכט פון דעם בוימאייל, נאר ער איז געבליבען אין גאנצין ווי ער איז גוועזן פריער: (לב) (לא ייסך). (בשני יודין) דער וואָרט ייסך שטייט מיט צוויי יודין (לשון לא יפעל) ער זאל ניט טאָן, ער זאל ניט שמירען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (למען ייטב לך) ער זאל דיר גוטס טאן: (ועל בשר אדם לא ייסך). (מן השמן הזה עצמו) פון דעם בוימאייל וואס משה האט געמאכט צו שמירען דעם משכן מיט די כלים מיט די כהנים, זאל ניט געשמירט ווערען אויף דם לייב פון איין אנדער מענטש: (ובמתכנתו לא תעשו כמוהו). מען מיינט (בסכום סממניו לא תעשו אחר כמוהו) איר זאלט ניט מאכען אנדערע בוימאייל מיט דיא זעלביגע מינים בשמים (במשקל סממנים הללו לפי מדת הין שמן) אונ

רש"י

ראוים אף כל ראוי. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגם לשון רבוי לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתן ושאר משיחות כגון רקיקין משוחין (עמוס ו) וראשית שמנים ימשחו לשון ארמית בהן כלשון עברית: (לא) לדרתיכם. (הוריות יא) מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא: זה. בגימ' תריסר לוגין הוו: (לב) לא ייסך. בשני יודי"ן ל' לא יפעל כמו (דברים ו) למען ייטב לך: על בשר אדם לא ייסך. מן השמן הזה עצמו: ובמתכנתו לא תעשו כמהו. (כריתות ה) בסכום סממניו לא תעשו אחר כמוהו במשקל סממנין

שפתי חכמים

אינו דבר בפני עצמו והא דלא פי' זה לעיל גבי כל המשיחות וכו' עי' במ"י: ט וא"ת למה מהפך רש"י הפסוק וי"ל שסתירה הוא ארבותינו שפירשו שכולו קיים לע"ל ומסתמא הם דורשים מדכתיב זה לי לדורותיכם ולא כתיב כזה משמע הגוף של שמן יהיה לי לדורותיכם אבל אין זה ראיה ודרשה גמורה דזה צריך לדרשה זו לי' דתריסר לוגין הוו א"כ איפכא דראיה היא לרבותינו כלו' לדורותיכם יהיה קיים

פירוש לתורת אלהים

זאלען זיין גאנץ היילג כל איטליכר וואס רירט אן אין זיי זאל זיין היילג: (ל) ואת אהרן אונ אהרן אונ זייני זין תמשח זאלסטו אויך זאלבען וקדשת אותם אונ זאלסט היילגן זייא מיך צוא בדינן: (לא) ואל בני ישראל אונ צו די קינדער ישראל זאלסטו ריידן אזו צו זאגין שמן דם אייל משחת קודש אהייליגע זאלבונג זאל דם זיין צו מיר לדורותיכם צוא אייער גיבורט: (לב) על בשר אדם אויף דעם לייב פון א מענשען זאל פון דעם אייל ניט גגאסן ווערען ובמתכנתו אונ מיט זיין צאל פון זיינע גווערצען אונ מיט אזו פיל אייל לא זאלט איר ניט מאכען קיין אנדערען אייל כמוהו אזוי אגלייכן מיט דער וואג פון דיא גווערצן צוא

מצות השם

(קח קט) (על בשר אדם לא ייסך). דאס איז דיא צווייא לא תעשות אז איין מענטש טאר זיך ניט שמירען מיט קיין (שמן המשחה) דאס איז אזויא איין אייל אונ מען טאר ניט נאך מאכען אזוי איין אייל ער זאל זיין אקוראט אזו וויא דער שמן המשחה ווארום דאס איז נאר מען זאל ניט דעם אייל זאלבען אהרן הכהן אויך אנדערע כהנים גדולים אבער ישראלים טארען ניט אונ דיא מצות זענען נוהג גיוועזן ווען דאס ביהמ"ק איז געשטאנען:

(קי) (ובמתכונתו לא תעשו כמוהו). דאס איז דיא לא תעשה אז קיינער טאר ניט נאך מאכען אקוראט דיא גווערצען

כְּוָתַהּ קוּדְשָׁא הוּא
קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן: לג גְּבַר
דִּי יְבַסֵּם דִּכְוָתַהּ וְדִי יִתֵּן
מִנֵּהּ עַל חִלּוֹנַי וְיִשְׁתֵּצֵי
מֵעַמֵּהּ: לד וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה סַב לָךְ בּוּסְמִין
נְטוֹפָא וְטוּפְרָא
וְחֶלְבְּנְתָא בּוּסְמִין
וּלְבוֹנְתָא דָּכִיתָא מַתְקַל

קֹ֥דֶשׁ ה֖וּא קֹ֥דֶשׁ יִהְיֶ֥ה לָכֶֽם׃ לג אִ֚ישׁ
אֲשֶׁ֣ר יִרְקַ֣ח כָּמֹ֔הוּ וַאֲשֶׁ֥ר יִתֵּ֛ן מִמֶּ֖נּוּ
עַל־זָ֑ר וְנִכְרַ֖ת מֵעַמָּֽיו׃ ס לד וַיֹּאמֶר
יְהוָ֨ה אֶל־מֹשֶׁ֜ה קַח־לְךָ֣ סַמִּ֗ים נָטָ֤ף ׀
וּשְׁחֵ֙לֶת֙ וְחֶלְבְּנָ֔ה סַמִּ֖ים וּלְבֹנָ֣ה זַכָּ֑ה

תו"א קודש יהיה כריתות ו: ואשר יתן כריתות שם מעילה יח: קח לך סמים יומא ג כריתות ו:

בעל הטורים

(לב) קודש הוא קודש יהיה לכם. בגימטריא למלכות בית דוד: (לד) קח לך סמים. ס"ת מכם חמרא וריחני פקחין: זכה. ג' במס' ולבונה זכה

רשב"ם

(לג) ואשר יתן ממנו. משמן שעשה משה: (לד) סמים. כבר פירשתיו למעלה: סמים ולבונה זכה. לפי הפשט בתחלה כלל קח לך סמים ופירש מה הם סמים נטף ושחלת וחלבנה הרי אלו סמים שצויתי שתקח לך. ועוד קח לבונה זכה. לפי הפשט לבונה זכה אינה סמים וסמים אחרון הן היו הסמים ראשון שבפסוק וכן דרך מקראות כולל ומפרש וחוזר ואומר הרי לך כלל שאמרתי לך. וכן בנח

רש"י

הללו לפי מדת הין י שמן אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן מותר ואף העשוי במתכונתו של זה אין הסך ממנו חייב אלא הרוקחו: ובמתכנתו. ל' חשבון כמו (שמות ה) מתכנת הלבנים וכן במתכונתה של קטורת: (לג) ואשר יתן ממנו. מאותו ב של משה: על זר. שאינו צורך כהונה ל ומלכות: (לד) נטף. הוא צרי ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובלע"ז גומ"א (גוממיא) והצרי קורין לו טריאק"ה (טהעריאק): ושחלת. שורש בשם חלק ומאהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן וזהו שתרגם אונקלוס וטופרא: וחלבנה. בשם שריחו רע וקורין לו גלבנ"א (גאלבאן) ומנאה הכתוב בין סממני

בית יהודא

מיט דעם זעלביגן וואג פון די בשמים אונ גאך די מאס פון אהין בוימאייל (אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן) אבער אז ער הט גנומען צו אהין בוימאייל מער בשמים אדער ווייניגער בשמים ווי משה הט גענומען (מותר) מעג מען (ואף העשוי במתכונתו של זה) אונ אפילו עס איז געמאכט געווארן אין דעם צאהל בשמים מיט די מאס בוימאייל ווי משה הט געמאכט (אין הסך ממנו חייב) דער וום שמירט זיך מיט דיא בוימאייל קומט אים ניט כרת (אלא הרוקחו) נאר דער וום מאכט דיא בשמים מיט די בוימאייל אים קומט כרת: ובמתכנתו. (לשון חשבון) מתכנתו איז דערטייטש זיין צאל (כמו מתכונת הלבנים) דר צאהל ציגעל (וכן במתכנתה של קטורת) ביי קטורת שטייט אויך מען זאל ניט מאכן במתכנתה,

אין דעם זעלביגן צאהל: (לג) ואשר יתן ממנו. (מאותו של משה) אז ער וועט געבען פון די בוימאייל וואס משה האט געמאכט (על זר) אויף אפרעמדין (שאינו צורך כהונה ומלכות) וום ער איז ניט אכהן אונ ניט אמלך, קומט אים כרת: (לד) ונטף. זאגט רש"י (נטף הוא צרי) נטף מיינט מען צרי (ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף) אונ ווייל דער צרי איז אזוי אזאפט וואס עס רינט פון דיא בוימער וואס זייא הייסען קטף, דריבער רופט מען דעם צרי נטף, ווייל נטף איז טייטש רינען, דם איז גומ"א: ושחלת. (שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן) אווארציל בשמים, ער איז גלאט אונ ווייס וויא נאגיל (ובלשון המשנה קרוי צפורן) אין משניות ווערט דאס גערופען צפורן (וזהו שתרגם אונקלוס וטופרא) דריבער אויף ושחלת שרייבט דער תרגום אונקלוס וטופרא, נאגיל: וחלבנה. דאס איז (בשם שריחו רע) אמין בשמים וום האט אשלעכטן ריח, מען רופט דאס גלבנא (ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת) אונ דער

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) איש אשר ירקח כמוהו. וכן גבי קטרת לפי שאין דרך להשתמש בשרביט של מלך וכן אמרו חז"ל שלא יעשה אדם בית

שפתי חכמים

כמנין זה דהיינו י"ב לוגין וק"ל: י פי' שאלו לא כתב אלא ובמתכונתו ה"א כיון שסם בו במדת סכום סממניו אע"פ שפחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן יהא חייב לכך חזר וכתב לא תעשו כמוהו כלו' שאם פחת או רבה אינו חייב: כ והוא הנזכר לעיל על בשר אדם לא ייסך אלא שחזר וכתב לחייב עליו כרת וכאילו כ' ואשר ייסך על אדם ונכרת מעמיו אבל הנעשה במתכונתו לא מצינו שהזהיר עליו הכתוב שלא ייסך על בשר אדם ואין עונשין אלא א"כ מזהירין: ל פי' כהונה

פירוש לתורת אלהים

שמירן זיך דר מיט קודש הוא ווארום דם איז היילג קודש דרום זאל דאס זיין היילג צו איך: (לג) איש אשר אמענש וואס ער וועט מאכען אזוי אגיווערץ ואשר יתן אדר ער וועט געבן פון דעם שמן המשחה אויף אפרעמדן ונכרת מעמיו זאל ער ווערן פר שניטן פון זיין פאלק: (לד) ויאמר יי אונ גאט הט גזאגט צו משה קח לך נעם צו דיר געווערצן נטף טריף געווערץ ושחלת אונ נעגעלך וחלבנה אונ טייבלם קוט סמים אונ

מצות השם

אזוי וויא מען האט געמאכט מען זאל מקטיר זיין קטורת פאר גאט אונ דער וואס ער האט נאך געמאכט איז ער חייב כרת אונ דיא מצוה איז נוהג געוועזן ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען:

עניני קטורת

(לד) דר זהר זאגט אין סדרה ויקהל, רבי שמעון זאגט ווען די מענטשין וואלטען וויסען ווי ליב עס איז ביי הקב"ה דיא קטורת וואלטן זיי געהאלטן טייער יעדער ווארט פון די קטורת ווי אגאלדענע קרוין אויף דעם קאפ, אונ דר מענטש וום זאגט אלע טאג קטורת מיט כוונה, וועט אים זיין גוט אויף די וועלט אונ אויף עולם הבא אונ ער וועט לאנג לעבין אונ אלע דינים וועלן אפגעטאן ווערין כון אים, אונ ער וועט געראטעוועט ווערן פון גיהנם, רבי פנחס הט געזאגט איך בין אמאל געגאנגען אין וועג אונ האב געטראפן אליהו הנביא האב איך גזאגט צו אים זאג מיר אזאך וואס זאל גוט זיין פאר מענטשן, האט אליהו גזאגט הקב"ה הט גוזר געוועזן ווען עס איז ח"ו אמגפה אין שטאט, אונ די יודן וועלן אריין גיין אין די שולען אונ

אין

בַּד בְּבַד יִהְיֶה: לה וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח

בְּמַתְקַל יְהֵי: לה וְתַעְבֵּד יָתַהּ קְטוֹרֶת בּוּסְמִין בּוּסָם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ

תו"א כד בכד יהיה כריתות ה:

רשב"ם

ויאמר אלהים אל נח זאת אות הברית אשר הקימותי וגו׳ : (לה) ממולח . מעורב כמנהיגי ספינות בים שקורין מלחים מפני שמערבים המים בלכתם :

בעל הטורים

ונתת על המערכת לבונה זכה . ותפלתי זכה . זש"ה תכון תפלתי קטורת לפניך שהתפלה דומה לקטורת כשם שזו זכה כך התפלה צריכה שתהיה

בית יהודא

פסוק הט געבאטן מען זאל די חלבנה אויך געבען צו די קטורת (לַמְּדֵנוּ) אונז צו לערנען (שֶׁלֹּא יֵקַל בְּעֵינֵינוּ לְצָרֵף עִמָּנוּ בַּאֲגֻדַּת תַּעֲנִיּוֹתֵינוּ וּתְפִלּוֹתֵינוּ אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ נִמְנִין עִמָּנוּ) עס זאל ביי אונז ניט זיין א גרינגע זאך, נאר א נייטיגע זאך, מען זאל ביי אונזערע תעניתים אונ תפלות מיט נעמען צו אונז די פושעי ישראל זיי זאלען געציילט ווערן מיט אונז צום דאווענען: (סַמִּים). (אֲחֵרִים) נאך אנדערע מינים בשמים: וּלְבֹנָה זַכָּה). זאגט רש"י (מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ) פון דאנען האבן אונזערע רבנים געלערנט (י"א סַמְמָנִים נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי) הקב"ה הט געזאגט צו משה אוף דעם בארג סיני עלעף מינים בשמים זאל זיין אין דיא קטורת, (מִעוּט סַמִּים שְׁנַיִם) אז עס שטייט סמים, מיינט מען ניט ווייניגער ווי צוויי מינים בשמים, נטף, שחלת, חלבנה, איז דריי מינים בשמים, צו זאמען איז פינף מינים בשמים, אז עס שטייט נאך אמאהל סמים (לְרַבּוֹת עוֹד כְּמוֹ אֵלּוּ) מיינט מען נאך אמאהל אזוי פיל, איז נאך אמאהל פינף (הֲרֵי עֶשֶׂר) איז צעהן מינים בשמים (וּלְבוֹנָה) אונ די בשמים וואס הייסט לבונה (הֲרֵי י"א) איז עלף מינים בשמים (וְאֵלּוּ הֵן) דאס זענען די עלעף מינים בשמים הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן, הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה, מוֹר וּקְצִיעָה, שִׁבֹּלֶת נֵרְד וְכַרְכֹּם (הֲרֵי שְׁמוֹנָה) איז אכט מינים בשמים (שֶׁהַשִּׁבֹּלֶת וְנֵרְד אֶחָד) ווארום שבולת אונ נרד איז איין מין בשמים (שֶׁהַנֵּרְד דּוֹמֶה לְשִׁבֹּלֶת) דער בשמים נרד וואקסט ווי א זאנג, אונ נאך דריי מינים בשמים הקשט, וְהַקִּלּוּפָה, וְהַקִּנָּמוֹן (הֲרֵי י"א) איז עלעף מינים בשמים, זאגט רש"י בורית כרשינה (אֵינוֹ נִקְטָר) האט מען ניט געריייכערט (אֶלָּא בּוֹ שָׁפִין אֶת הַצִּפֹּרֶן לְלַבְּנָהּ שֶׁתְּהֵא נָאָה) מיט דעם בורית כרשינה האט מען געריבען, געפוצט, די בשמים צפורן זיא זאל ווערן ווייס אונ שיין: (בַּד בְּבַד יִהְיֶה). זאגט רש"י (אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּזְכָּרִים כָּאן) די פיר מינים בשמים וואס זענען דא דערמאנט (יִהְיוּ שָׁוִין מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל) זאלען זיין גלייך אין די וואג (כְּמִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה כָּךְ מִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה) וויפיל דר מין וועגט זאל דר אנדערער מין אוך וועגן (וְכֵן שָׁנִינוּ) אונ אזוי האבען מיר געלערנט הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה (מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה), די פיר מינים בשמים האט יעדער מין געוואגן זיבעציג פונט, זאגט רש"י (וּלְשׁוֹן בַּד נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהוּא לָשׁוֹן יָחִיד) דר ווארט בד איז דערטייטש אליין, אאיינציגער (אֶחָד בְּאֶחָד יִהְיֶה) עס זאל זיין איינס גלייך ווי דאס אנדערע (זֶה כְּמוֹ זֶה) דר מין זאל וועגן אזוי פיל ווי דער מין, די אלע פיר מינים זאלען וועגן גלייך: (לה) (וּמְמֻלָּח). זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט (מְעוֹרָב) געמישט (שֶׁיְּעָרֵב שְׁחִיקָתָן יָפֶה יָפֶה זֶה עִם זֶה) ווען דיא בשמים וועלען זיין געשטוסין זאל

רש"י

הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף כו עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל ב שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבנה זכה. (כריתות ו) מכאן למדו רבותינו י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני מיעוט סמים שנים נטף ושחלת והלבנה ג׳ הרי ה׳. סמים לרבות עוד כמו ם אלו הרי עשר. ולבונה הרי י"א ואלו הן הצרי והצפורן החלבנה והלבונה מור וקציעה שבולת נרד וכרכם הרי ח׳ שהשבולת ונרד אחד שהנרד דומה לשבולת. הקושט והקילופה והקנמון הרי י"א. בורית כרשינה אינו נקטר אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה: בד בבד יהיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל כמשקלו של זה כך משקלו של זה וכן שנינו הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה ול׳ בד נראה בעיני שהוא ל׳ יחיד אחד באחד יהיה זה כמו זה: (לה) ממלח. כתרגומו מעורב שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה ואומר

שפתי חכמים

גדולה ואפי׳ כהן הדיוט זר ואפי׳ כ"ג ומלך שנס הם עלמם אחרי המשחה ן לכהונה ולמלכות נקראו זרים: מ דאל"כ לחשוב חלבנה בראש א׳ בסוף ולא בתוכם: נ [ג"א] כדי שיראה הש"י שגם הפושעים חוזרים בתשובה וירחם עלינו: ס וא"ת מנ"ל לרבות כאלו דלמא לא מרכבה אלא שנים כמו סמים הראשון דאינו מרכבה אלא תרי וי"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

תבנית היכל ולא מנורה של שבעה: (לד) בד בבד. בפרק קמא דכריתות אמרו שלא יניח משקל במשקל ופרש"י שלא יעשה כדרך השוקלים כששוקלין דבר אחד ורוצין לשקול לדבר אחר כזה נוטלין מן המאזנים את החפץ ששקלו ואחר כן שוקלין כנגד אותו דבר ששקלו החפץ שרוצין לשקול. ויש מי שפירש שלא יניח משקל במשקל כדרך שעושין במשקל המאר"ק בלע"ז שעשוי משקלות רבות זה לתוך זה קטן לתוך גדול וכזה לא יעשה וזה לא הבנתי אמאי לא יעשה כן :

ליקוטי יקרים

(לה) מְמֻלָּח טָהוֹר קוֹדֶשׁ. עס זאל זיין צו מישט ריין אונ הייליג. דר אור החיים הקדוש שרייבט די טייטש פון (טָהוֹר) איז אז מען זאל נים אנגעהן קיין צווי ערליי פארבן אין די קטורת ווייל עס זענען געווען עלף ערליי מינים אונ איטליכס מין בשמים הט זיך מן הסתם איין אנדר פארב קאן זיך נאך מאכען אז מען זאל אן זעהן צווי ערלייא פארבין, כלומר אוף איין זייט וועט ער זעהן איין פארב פון רוט אונ אז ער וועט אייז מיש טאן מיט דר האנד אדער מיט איין לעפיל וועט ער זעהן איין ווייסע פארב איבר דעם האט גאט אן געזאגט צו משה אז דיא קטורת זאלן זיין צו מישט גאר ריין אונ דאס איז איין קונסטליכע ארבייט ניט איטליכר טויג צו דעם נאר די פרעגלערם :

פירוש לתורת אלהים

אנדערי געווירצין וּלְבֹנָה זַכָּה אונ לוטערען וואירך בד אונ דיא פיר ערליי געווערצען זאלען גלייך וועגען: (לה) וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ אונ זאלסט דיא קטורת מאכען אמישונג פון געווערצין מַעֲשֵׂה אזו וויא אפטייקערם

עניני קטורת

אין די בתי מדרשים אונ וועלן זאגן די פרשה פון קטורת מיט גרוים כוונה, וועט דיא מגפה בטל ווערען, רבי אחא איז אמאל געקומן אין די שטאט טרשא אונ איז געווען אין אגאסט הויז, האבן די מענטשן ..., שטאט גיזאגט ווייל אין די שטאט איז געקומן אגרוסער מאן וועלן מיר גיין צו אים בעטין ער זאל אונז העלפין כ ר זאלן ניט פארלארן ווערן פון די מגפה וואס איז ביי אונז אין שטאט שון זיבן טאג אונ זיא ווערט אלע טאג שטארקער, הט רבי אחא געזאגט זיי זאלן נעמן פערציג מענטשן

טָהוֹר קֹדֶשׁ: לו וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק
וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: לז וְהַקְּטֹרֶת
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה: לח אִישׁ

מְעָרַב דְּכֵי קוּדְשָׁא:
לו וְתִשְׁחוֹק מִנַּהּ וְתַדִּיק
וְתִתֵּן מִנַּהּ קֳדָם סַהֲדוּתָא
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי אֲזַמֵּן
מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ
קוּדְשִׁין תְּהֵי לְכוֹן:
לז וּקְטֹרֶת בּוּסְמִין דִּי
תַעְבֵּד בִּדְמוּתַהּ לָא
תַעְבְּדוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא
תְּהֵי לָךְ קֳדָם יְיָ: לח גְּבַר

תו"א ושחקת ממנה יומא מה כריתות ו: והקטרת אשר כריתות ה ו: במתכנתה כריתות ה: לא תעשו שם:

בעל הטורים

זכה: (לה) רוקח. ב׳ מלאים. מעשה רוקח. זבובי מות וגו׳ שמן רוקח. זהו שדרשו רבותינו שהיו מרננים אחר הקטורת לו׳ בה מתו נדב ואביהוא בה מתו עדת קרח שנא׳ מות גבי רוקח דהיינו קטורת וא"ל משה ראו שאין הקטורת ממית אלא אדרבה מחיה שנא׳ ויתן את הקטורת ויכפר על העם דכתיב טהור קדש אלא החטא ממית: (לז) והקטורת אשר תעשה. י"א תיבות בפסוק זה כנגד י"א סמים בקטורת:

רשב"ם

(לו) ושחקת ממנה וגו׳. לקיים ביום הכפורים מה שכתוב באחרי מות וקטורת סמים דקה והביא מבית לפרוכת:

רש"י

אני שדומה לו (יונה א) וייראו המלחים (יחזקאל כז) מלחיך וחובליך על שם שמהפכין את המים במשוטות כשמנהיגים את הספינה כאדם המהפך בכף ביצים טרופות לערבן עם המים וכל דבר שהאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע או בכזך: ממלח טהור קדש. ממולח יהיה וטהור יהיה וקדש יהיה: (לו) ונתתה ממנה וגו׳. היא קטרת שבכל יום ויום שעל מזבח הפנימי שהוא באהל מועד: אשר אועד לך שמה. כל מועדי דבור שאקבע לך אני קובעם לאותו מקום: (לז) במתכנתה. במנין סממניה: קדש תהיה

בית יהודא

ער גוט אויסמישן אלע מינים בשמים צוזאמן, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שדומה לו ויראו המלחים) דר ווארט המלחים איז גלייך צו דעם ווארט ממלח, המלחים איז דערטייטש די מישערס, די מאטראזין וואס מישען אין דיא וואסער מיט די וויאסלעס, נאך שטייט אין פסוק מלחיך וחובליך, די מישערס אונ דיא שטריק־ציהערס (על שם שמהפכין את המים במשוטות כשמנהיגים את הספינה) ווייל די מאטראזין וואס פירן די שיף קערין אונ מישן אין וואסער מיט וויאסלעס (כאדם המהפך בכף ביצים טרופות לערבן עם המים) ווי אמענטש מישט מיט אלעפיל צושלאגענע אייער ער זאל זיי צו מישן מיט וואסר, קערט ער מיט די לעפיל פון אויבין אונטען אונ פון אונטען אויבן, עס זאל גוט אויס־געמישט ווערען (כל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע או בכזך) אונ יעדר זאך וואס אמענטש וויל גוט אויס־מישען קערט ער דס מיט דעם פינגר אדער מיט אלעפיל, ממלח מיינט מען אוך עס זאל זיין גוט אויסגעמישט: וממלח טהור קודשו. זאגט רש"י (ממלח יהיה) דיא בשמים זאלן זיין גוט געמישט (וטהור יהיה) אונ זאלן זיין ריין פון טומאה (וקודש יהיה) אונ זאלען זיין הייליג: (לו) ונתתה ממנה וגו׳. זאגט רש"י (היא קטורת שבכל יום ויום) דאס איז דיא קטורת וואס מען רייכערט אלע טאג (שעל מזבח הפנימי שהוא באהל מועד) אוף דעם אינוויינגסטן מזבח וואס ער איז גשטאנען אין אהל מועד: ואשר אועד לך שמה. הקב"ה הט גיזאגט צו משה (כל מועדי דבור שאקבע לך) אלע צייטען וואס איך וועל בעשטימן מיט דיר צו ריידען (אני קובעם לאותו מקום) וועל איך זיי בעשטימן צו דעם ארט: (לז) ובמתכנתה. אין איר צאהל (בנין סממניה) אין דעם צאהל פון די עלעף מינים בשמים וואס שטייט פריער אין דיא פסוקים: קודש

שפתי חכמים

דהוכחת רש"י מדלא כתיב סמים סמים גבי הדדי בתחלה או בסוף ולמה כתיב כאן אלא לרבות עוד כמו אלו ע דק"ל דל׳ ועפית אינו נופל על מלת טהור קודש מפני שהטהרה והקדושה הן העדר שלא ישתמשו בהן בטומאה ולא ישתמשו בה בחול ועז"פ ממולח יהיה וטהור וקודש יהיה כלו׳ ממולח ע"י עשייה וטהור וקודש יהיה מאליו: פ כלו׳ לא שצריך שיניח ממנה לפני העדות למשמרת אלא להקטיר וכו׳: צ כאלו

פירוש לתורת אלהים

מאכן ממלח עס זאל זיין גמישט טהור קודש אונ עס זאל זיין ריין אונ הייליג: (לו) ושחקת ממנה אונ דוא זאלסט דס צו רייבן גאנץ דין ונתתה אונ דו זאלסט דר פון געבען לפני פאר דעם בציינגניש באוהל מועד אין אוהל מועד אשר וואס איך וועל מיך צוא דיר בטעטיגן דארט קודש גאנץ הייליג זאל דס זיין צו אייך: (לז) והקטורת אונ די קטורת פון די געווערצן אשר תעשה וואס דו וועסט מאכין במתכנתה מיט דער צאל פון אירע געווערצן לא זאלט איר ניט מאכן צו אייך קודש הייליג זאל דס זיין צו דיר פר גאט די קטורת זאלסטו נאר מאכן פר מיר גאט וועגין אונ ניט פון קיין אנדרע זאך וועגין: (לח) איש אשר יעשה

עניני קטורת

אונ זאלן זיי צוטיילן אין פיר טייל, פיר מאהל צו צעהן, אונ יעדערע צעהן מענטשען זאלן גיין אין איין אנדער ווינקול פון שטאט, אין די אלע פיר ווינקלן פון שטאט מיט איין מאהל, אונ זאלן זאגען די פרשה פון קטורת מיט גרוס כוונה, וועט אויפהערין די מגפה, זיי האבן אזו גיטאן אונ די מגפה האט אופגעהערט, אונ ווען דר בית המקדש איז גיוועזן האבען דיא כהנים מקריב גוועזן קטורת, יעדר כ..ן הט מקריב גוועזן קטורת נאר איין מאהל אין זיין גאנצן לעבן, ווייל ער איז באלד רייך געווארען, האט מען אים ניט געלאזין נאך אמאהל מקריב זיין קטורת, אנדערע כהנים זאלן אוך רייך ווערען, דריבער זאל יעדער יוד זיין געהיט צו זאגען דיא פרשה קטורת אלע טאג מיט דיא פרשה פון קרבן תמיד פריה אונ פאדין נאכט מיט גרוים כוונה וועט ער זוכה זיין צו לאנג לעבין אונ צו הצלחה בכל אשר יפנה:

אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ
וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ ס לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב רְאֵה קָרָאתִי
בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר
לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ ג וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ
אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת
וּבְכָל־מְלָאכָה׃ ד לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃
ה וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת

אונקלוס

דִּיַעְבֵּד דִּכְוָתַהּ
לְאַרָחָא בַהּ וְיִשְׁתֵּצֵי
מֵעַמֵּהּ׃ א וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב חֲזֵי
דְּרַבֵּיתִי בְּשׁוּם בְּצַלְאֵל
בַּר אוּרִי בַר חוּר לְשִׁבְטָא
דִיהוּדָה׃ ג וְאַשְׁלֵמִית
עִמֵּהּ רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ
בְּחָכְמְתָא וּבְסוּכְלְתָנוּ
וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָא׃
ד לְאַלָּפָא אוּמָנָן לְמֶעְבַּד
בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא
וּבִנְחָשָׁא׃ ה וּבְאֻמָּנוּת
אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא

תו"א ראה קראתי ברכות נה: בצלאל ב. סנהדרין סט: ואמלא אותו ברכות נה:

בעל הטורים

(ד) לחשוב מחשבת. חסר ו' שבו' ימים יש לחשוב ולעשות ולא בשביעי:

בית יהודא

תִּהְיֶה לְךָ לַה'. די בשמים זאלן זיין הייליג צו הקב"ה (שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂנָּה אֶלָּא לִשְׁמִי) דו זאלסט מאכען די בשמים וועגן דעם נאמן פון הקב"ה: (לח) לְהָרִיחַ בָּהּ. זאגט רש"י (אֲבָל עוֹשֶׂה אַתָּה בְּמַתְכּוּנְתָּהּ מִשֶּׁלְּךָ כְּדֵי לְמָסְרָהּ לַצִּבּוּר) אָבער דו מעגסט מאכען אזעלכע מינים בשמים אונ אין דעם זעלביגן צאהל פון דיין געלט אוב דו ווילסט די בשמים פארקויפן אין בית המקדש: (ב) וְקָרָאתִי בְשֵׁם. איך האב גערופן מיט א נאמן (לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי) צו טאהן מיין ארבעט (אֶת בְּצַלְאֵל) דעם בצלאל: (ג) בְּחָכְמָה. זאגט רש"י (מַה שֶּׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מֵאֲחֵרִים וְלָמֵד) וואס א מענטש הערט אונ לערנט וקלוגע רייד פון אנדערע מענטשין אונ ער קען זיי, ווערט ער גערופן חכם: וּבִתְבוּנָה. מיינט מען (מֵבִין דָּבָר מִלִּבּוֹ מִתּוֹךְ דְּבָרִים שֶׁלָּמַד) פון די זאכען וואס ער הט געלערנט, פארשטייט ער אליין צו טאן אנדערע זאכען: וּבְדַעַת. מיינט מען רוח הקדש, וואס מען זאגט אים פון הימל: (ד) לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת. מיינט מען (אֲרִיגַת מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב) טאפיל געוועבט, צוויי זייטיג, יעדער זייט איז אנדערש געוועבט: (ה) וּבַחֲרֹשֶׁת. (לְשׁוֹן אוּמָּנוּת) א מייסטער ווערט גערופן חרש (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (חָרָשׁ חָכָם) א קלוגער מייסטער (וְאוּנְקְלוֹס פֵּירֵשׁ וְשָׁנָה בְּפֵירוּשָׁן) דער תרגום טייטשט ניט ביידע ווערטער חרש גלייך (שֶׁאוּמַן אֲבָנִים קָרוּי אוּמָן) דר מייסטער וואס איז א שטיין־קריצער ווערט גערופען אומן (וְחָרַשׁ עֵץ) אונ דר מייסטער וואס איז א האלץ־ארבעטער (קָרוּי נַגָּר) ווערט גערופען נגר: לְמַלֹּאת. מיינט מען (לְהוֹשִׁיבָהּ בְּמִשְׁבֶּצֶת שֶׁלָּהּ בִּמְלוּאָהּ) ער זאל קענען א ריינזעצן דיא בריליאנטען אין די גאלדענע קעסטליך צו פוהל מאכען דאס קעסטעלע (לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁבֶּצֶת לְמִדַּת מוֹשַׁב הָאֶבֶן וְעָבְיָהּ) מען זאל מאכן דם גאלדענע קעסטעלע צו דיא מאס פון שטיין, צו די לענג אונ די ברייט אונ דיא גרעב פון שטיין, דר שטיין זאל גוט אונ פעסט זיצען אין

רש"י

לך לה'. שלא תעשנה אלא לשמי: (לח) להריח בה. אבל עושה אתה במתכונתה משלך כדי למוסרה לצבור: (ב) קראתי בשם. לעשות מלאכתי את בצלאל: (ג) בחכמה. מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד: ובתבונה. מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד: ובדעת. רוח הקדש: (ד) לחשוב מחשבת. אריגת מעשה חושב: (ה) ובחרשת. לשון אומנות כמו (ישעיה מ) חרש חכם ואונקלוס פירש ושנה בפירושן שאומן אבנים קרוי אומן וחרש עץ קרוי נגר: למלאת. להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועוביה:

שפתי חכמים

אמר ולמה נקרא אהל מועד לפי שכל מקום וכ"ז שאני קובע לך לדבר עמך אינו אלא שמה: ק כלומר לא לי כמשמעו דכתיב אם הרעב לא אומר לך. (ג"א) דאל"כ הא כבר כתיב קדש קדשים תהיה לכם: ר לדברי הג"א א"ש מה שלא פירש"י כן על לי דכתיב גבי שמן המשחה: ש דק"ל דהל"ל קראתי לבצלאל ומפ' שה"פ קראתי בשם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) בצלאל בן אורי בן חור. לכך הזכיר בבצלאל אבי אביו מה שלא הזכיר באהליאב אלא אביו לפי שחור נהרג על מעשה העגל

פירוש לתורת אלהים

כמוה א מענש וואס ער וועט מאכן אזו א גלייכן ווי די קטורת להריח בה צוא שמעקין אין איר ונכרת מעמיו זאל ער ווערן פאר שניטן פון זיין פאלק: (ב) ראה זעה קראתי איך האב גרופען בשם מיט דעם נאמען בצלאל וואס ער איז דר זוהן פון אורי דר זוהן פון חור למטה יהודה צוא דעם שבט יהודה: (ג) ואמלא אותו אונ איך האב אים דער פילט רוח אלהים מיט דעם רוח נבואה פון גאט בחכמה מיט קלוגשאפט ובתבונה אונ מיט פר שטאנד ובדעת אונ מיט וויסען שאפט דם מיינט מען רוח הקודש ובכל מלאכה אונ מיט אלערליא מלאכות: (ד) לחשב מחשבות צוא מייסטערן מייסטער שאפט לעשות צו ווערקן בזהב אין גאלד ובכסף אונ אין זילבער ובנחושת אונ אין קופער: (ה) ובחרשת אונ אין מייסטער שאפט אבן למלאת צו

עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃ ו וַאֲנִי
הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־
לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
צִוִּיתִךָ׃ ז אֵת ׀ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר
עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃ ח וְאֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת׃ ט וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ י וְאֵת

תו"א אתו את ערכין טו: ובלב כל חכם לב ברכות נה:

וּבְנַגָּרוּת אָעָא לְמֶעְבַּד
בְּכָל עֲבִידָא׃ ו וַאֲנָא הָא
יְהָבִית עִמֵּהּ יָת
אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ
לְשִׁבְטָא דְדָן וּבְלִבָּא כָל
חַכִּימֵי לִבָּא יְהָבִית
חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת
כָּל דִּי פַקֵּדְתָּךְ׃ ז יָת
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא
לְסַהֲדוּתָא וְיָת כַּפֻּרְתָּא
דִּי עֲלוֹהִי וְיָת כָּל מָנֵי
מַשְׁכְּנָא׃ ח וְיָת פָּתוֹרָא
וְיָת מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָּא
דְּכִיתָא וְיָת כָּל מָנָהָא
וְיָת מַדְבְּחָא דִּקְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא׃ ט וְיָת מַדְבְּחָא
דַעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי
וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃
וְיָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא וְיָת

רשב"ם

(ו) ובלב כל חכם לב . שיבא לעשות המלאכה כבר נתתי בהם חכמה ועשו וגו׳:

רש"י

(ו) ובלב כל חכם לב וגו׳. ועוד שאר חכמי לב שבכם וכל אשר נתתי בו חכמה ת ועשו את כל אשר צויתיך: (ז) ואת הארון לעדת. לצורך לוחות העדות: (ח) הטהרה. על שם א זהב טהור (מנחות כט) :(י) ואת בגדי השרד.

בית יהודא

קעסטעלע: (ו) וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב וגו׳, הקב"ה הט געזאגט (וְעוֹד שְׁאָר חַכְמֵי לֵב שֶׁבָּכֶם) אונ נאך אנדערע מענטשן ביי אייך וואס האבן קלוגע הערצער פון פריער (וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי בוֹ חָכְמָה) אונ די אלע מענטשן וועם איך האב אין זיי איצט געגעבן חָכְמָה (וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ) זייא זאלן מאכען אלץ וואס איך האב דיך געבאטען: (ז) וְאֶת הָאָרֹן לָעֵדֻת. מיינט מען (לְצֹרֶךְ לוּחוֹת הָעֵדוּת) מען זאל מאכען דעם ארון ווייל מען דארף אריינלייגען אין אים דיא לוחות העדות: (ח) וְהַטְּהֹרָה. די ריינע (עַל שֵׁם זָהָב טָהוֹר) ווייל זיא איז געווען געמאכט פון ריין גאלד, דריבער רופט מען איר דיא "ריינע" מנורה: (י) וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד. זאגט רש"י (אוֹמֵר

דעת זקנים מבעלי התוספות

והמשכן בא לכפר על מעשה העגל לכן נזכר כאן במשכן: (י) ואת בגדי השרד. פרש"י דאין זה בגדי כהונה אלא בגדי תכלת וארגמן האמורים בפרשת מסעות דכתיב ופרשו עליו

שפתי חכמים

לעשות מלאכתי למי קראתי את בצלאל: ת שלא תאמר שכולם יהיו עם בצלאל לעזרה דאם כן למה פי׳ את אהליאב יותר משאר חכמי לב לכן פי׳ לו׳ שאהליאב יעזור את בצלאל בכל׳ מלאכה שהוא עוסק בעצמו אבל שאר חכמי לב יהיו עושין מכל המלאכה אשר יתנו להם בצלאל ואהליאב ושיעור הכתוב כן הוא ראה קראתי בשם בצלאל וגו׳ וגם נתתי אתו את אהליאב וגו׳ ועוד כל שאר חכמי לב המלאים ביניהם עם כל אותן שנתתי חכמה בלבם ועשו את כל אשר צויתיך: א דק"ל דמשמע דבאשר הכלים לא היו טהורים ל"פ שר"ל מזוקק לא טהור

פירוש לתורת אלהים

דער פילען די אֲבָנִים טוֹבוֹת אונ צו איין זעצן זיי אין זייערי קעסטעלך וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ אונ אין מייסטער שאפט פון האלץ לַעֲשׂוֹת צו מאכין בְּכָל מְלָאכָה אין אלערליי מלאכות: (ו) וַאֲנִי אונ איך הִנֵּה איך האב גיגעבען מיט אים אֶת אָהֳלִיאָב דער זוהן פון אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן צווא דעם שבט דן וּבְלֵב אונ אין דעם הארצן כָּל פון אלי קלוגי הערצער וואס זענן פר האנדן צווישן אייך נָתַתִּי חָכְמָה אונ צו אלע וואס איך האב אין אים גגעבן קלוגשאפט וְעָשׂוּ אונ זייא זאלען מאכען אֶת אלע זאכן וואס איך האב דיר גיבאטן: (ז) אֵת אוֹהֶל מוֹעֵד דעם אוהל מועד וְאֶת הָאָרוֹן אונ דעם ארון לָעֵדוּת פון די לוחות וועגן וְאֶת אונ דעם כפורת וואס אויף אים איז וְאֶת אונ אלע כלים פון דעם גיצעלט: (ח) וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אונ דעם טיש וְאֶת כֵּלָיו אונ זיינע כלים וְאֶת הַמְּנוֹרָה אונ די מנורה הַטְּהוֹרָה וואס זי איז געמאכט גיווארען פון ריין אונ לוטיר גאלד וְאֶת אונ אלע אירי כלים וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטוֹרֶת אונ דעם מזבח וואס מען זאל אויף אים מקטיר קטורת זיין: (ט) וְאֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה אונ דעם מזבח וואס מען זאל אויף אים מקריב זיין עולות וְאֶת הַכִּיּוֹר אונ דעם האנט פאס וְאֶת כַּנּוֹ אונ זיין פוס: (י) וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד אונ דיא קליידער פון דינסט וואס מען הט מיט זיי צו גדעקט

בִּגְדֵי הַשְּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃
יא וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת
הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ
יַעֲשׂוּ׃ פ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ יג וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי

לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן
כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא׃ יא וְיָת מִשְׁחָא
דִּרְבוּתָא וְיָת קְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא לְקוּדְשָׁא כְּכֹל
דִּי פַקֵּדְתָּךְ יַעְבְּדוּן׃
יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ יג וְאַתְּ מַלֵּל עִם

תו"א ואת שמן מנהות

רשב"ם

(י) בגדי השרד. כמין קליעות והם בגדים שמצפים בהם הארון והשלחן והמנורה המפורשים בפרשת במדבר סיני ופרשו עליו בגד כליל תכלת. בגד

בית יהודא

אֲנִי) איך זאג (לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) נאך דעם פשט פון פסוק (שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּבִגְדֵי כְּהוּנָּה מְדַבֵּר) מען קען ניט זאגן אז בגדי שרד מיינט מען די קליידר פון כהן (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְלָם) ווייל געבן בגדי שרד שטייט (וְאֶת בִּגְדֵי הַקּוֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן) די הייליגע קליידער צו אהרן הכהן (וְאֶת בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן) אונ די קליידער פון זיינע קינדער צו בעדינען, זעהן מיר דאך, בגדי שרד איז ניט בגדי כהונה, ווייל עס שטייט בגדי שרד, אונ דר נעבן באלד שטייט בגדי כהונה (אֶלָּא אֵלּוּ בִּגְדֵי הַשְּׂרָד הֵם בִּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת מַסָּעוֹת) נאר בגדי השרד מיינט מען די יריעות וואס זענען געמאכט פון תכלת, אונ יריעות וואס זענען פון ארגמן, אונ יריעות פון תולעת שני וואס מיט זיי האט מען באדעקט אלע כלים פון משכן ווען מען האט געצויגען ווי עס שטייט אין די פרשה פון ציהונג (וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד תְּכֵלֶת) אויף די זאך זאל מען געבן איריעה פון תכלת (וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן) אויף די זאך זאל מען געבן איריעה פון ארגמן (וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי) אויף די זאכען זאלסטו געבען איריעה פון תולעת שני, זאגט רש"י (וְנִרְאִין דְּבָרַי) מען זעהט אז מיינע רייד איז ריכטיג (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקּוֹדֶשׁ) די בגדי שרד צו בעדינען אין היילינקייט האט מען געמאכט פון תכלת אונ ארגמן אונ תולעת שני (וְלֹא הוּזְכַּר שֵׁשׁ עִמָּהֶם) אונ שש איז ניט דערמאנט מיט די דריי זאכן צוזאמען (וְאִם בְּבִגְדֵי כְּהוּנָּה מְדַבֵּר) אויב בגדי שרד מיינט מען די קליידער פון די כהנים (לֹא מָצִינוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אַרְגָּמָן אוֹ תוֹלַעַת שָׁנִי בְּלֹא שֵׁשׁ) מיר געפינען ניט איין קלייד פון די כהנים וואס זאל זיין ארגמן אדער תולעת שני אונ שש זאל ניט זיין, אונ אז ביי בגדי שרד איז שש ניט געווען, ווייסען מיר אז בגדי שרד מיינט מען ניט די קליידער פון דיא כהנים: וּבִגְדֵי הַשְּׂרָד. זאגט רש"י (יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן עֲבוֹדָה וְשֵׁירוּת) עס זענען דא רבנים וואס זאגן שרד איז דערטייטש בעדינונג (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום טייטשט (לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא) קליידער צו בעדינונג (וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בְּמִקְרָא) אין תנ"כ איז ניטא נאך אמאה אזוי אווארט, זאגט רש"י (וַאֲנִי אוֹמֵר) אונ איך זאג (שֶׁהוּא לָשׁוֹן אֲרַמִּי) דר ווארט שרד איז ארמישער ווארט (כְּתַרְגּוּם שֶׁל קְלָעִים וְתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר) אויף קלעים אונ מכבר טייטשט דער תרגום סרדין (שֶׁהָיוּ אֲרוּגִים בְּמַחַט) ווייל זייא זענען געווען געוועבט מיט אנאדיל (עֲשׂוּיִם נְקָבִים נְקָבִים) אונ זענען געווען געמאכט מיט לעכער, אונ די בגדי שרד זענען אויך געווען אזוי געמאכט ועיין ש"ח: (יא) וְאֶת קְטוֹרֶת הַסַּמִּים לַקּוֹדֶשׁ. דיא קטורת הסמים ודיא בשמים) האט מען געדארפט (לְצוֹרֶךְ הַקְטָרַת הַהֵיכָל שֶׁהוּא קוֹדֶשׁ) צו רייכערען אין היכל וואס ער איז הייליג: (יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הקב"ה האט געזאגט צו משה (וְאַתָּה) אונ דו (אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקַדְתִּיךָ לְצַוּוֹתָם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אפילו איך האב דיך געמאכט אעלצטען דו זאלסט געביטען די יודין מען זאל מאכן א משכן.

רש"י

אומר אני לפי פשוטו של מקרא שאי אפשר לו' שבבגדי כהונה מדבר לפי שנא' ב אצלם ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן אלא אלו בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפ' מסעות (במדבר ד) ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן ונתנו עליהם בגד תולעת שני ונראין דברי שנא' (שמות לט) ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ולא הוזכר שש עמהם ואם בבגדי כהונה מדבר לא מלינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני בלא שש: בגדי השרד. י"מ לשון עבודה ושירות כתרגומו לבושי שמושא ואין לו דמיון במקרא ואני אומר שהוא ל' ארמי כתרגום של קלעים ותרגום ג של מכבר שהיו ארוגים במחט עשוים נקבים נקבים לידי"ן בלעז (שליגגווערק): (יא) ואת קטרת הסמים לקדש. לצורך הקטרת ד ההיכל שהוא קדש: (יג) ואתה דבר אל בני ישראל. ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת

שפתי חכמים

מטומאה. רא"ם: ב כלו' הא מיד אח"כ כתיבי בגדי הקדש ש"מ שאלו אחרים הן: ג שמתורגם סרדין ע"ם שהיו וכו' א"כ שרד נמי פי' כן: ד (ג"א) והלמ"ד הוא במקום בעבור. ולא פי' דמלת לקדש קאי ג"כ על שמן המשחה כמשמעות המקרא מפני שע"י השמן נעשה

פירוש לתורת אלהים

די הייליגע כלים וְאֶת אונ די הייליגע קליידער לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן צו אהרן הכהן וְאֶת אונ די קליידער פון זיינע זין לְכַהֵן צוא בדינען אין זיי: (יא) וְאֶת שֶׁמֶן אונ דעם אייל הַמִּשְׁחָה דאס זאלבונג וְאֶת אונ די קטורת פון די גווירצן לַקֹּדֶשׁ וואס זיי ווערן גמאכט פון קטורת ווענן צום היכל וואס ער איז הייליג כְּכֹל אזו אלץ ווי איך האב דיר גבאטען יַעֲשׂוּ זאלן זיי טוהן: (יג) וְאַתָּה אונ דו דַּבֵּר רייד צו די קינדער יִשְׂרָאֵל אַךְ נייערט אֶת שַׁבְּתֹתַי איר זאלט היטן מיינע שבתים ניט צוא טאהן מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אום שבת כִּי ווארום עס איז

שמות לא תשא

יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ יד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה

אונקלוס

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּרַם יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָא דִי לִי תִּטְּרוּן אֲרֵי אָת הִיא בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן לְמִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן׃ יד וְתִטְּרוּן יָת שַׁבְּתָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא לְכוֹן מְחַלְלָנַהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל אֲרֵי כָּל דְּיַעְבֵּד בַּהּ עֲבִידָא וְיִשְׁתֵּצֵי

תו"א את שבתותי יומא פה: לדעת כי אני שבת י ביצה טז: ושמרתם את חגיגה יח: כי קדש הוא יומא פה כתובות לד בבא קמא עא חולין קטו: מחלליה שבת לג ע קלב יבמות ז כתובות לד בתרא קיט סנהדרין לה עח: כל העשה שבת ע:

בעל הטורים

(יג) אך את שבתותי תשמרו. אך מיעוט למעט פיקוח נפש וקרבנות צבור. ועד רדתה אפי' בשבת שכל אלו דוחין שבת. סמך פרשת שבת למלאכת המשכן דילפינן מלאכת שבת ממלאכת המשכן: (יד) את השבת. ד'. ג' בהאי עניינא וחד בעזרא לחלל את השבת. והיינו כדאיתא בפ"ק דסנהדרין ראוי היה שתנתן תורה ע"י עזרא אלא שקדמו

רשב"ם

ארגמן. בגד תולעת שני. ואותן בגדים עשוים כעין שרד וקליעות: (יג) אך את שבתותי. אפי' מלאכת המשכן לא תעשו בשבת: כי אות היא. שאתם שובתים כמוני לפי שאתם עמי:

רש"י

ה המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו. אע"פ שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה כל אכין ורקין ו מיעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות הוא ביני וביניכם. אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה: לדעת. האומות בה כי אני ה' מקדשכם: (יד) מות יומת. אם יש עדים והתראה: ונכרתה. בלא התראה: מחלליה. הנוהג בה חול

בית יהודא

פון דעסטוועגן (אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה) זאל ביי דיר ניט זיין גרינג אוועק צו שטויסען דעם שבת וועגן די ארבעט פון משכן: (אך את שבתותי תשמרו) מען מיינט (אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה) אפילו איר וועט זיין גאיילט צו טאן די ארבעט פון משכן פון דעסטוועגן (שבת אל תדחה מפניה) זאלסטו ניט אוועק שטופן שבת פר די ארבעט, זאגט רש"י (כל אכין ורקין מעוטין) וואו עס שטייט דער ווארט "אך" אדער דער ווארט "רק", איז וויניגער צו מאכן (למעט שבת ממלאכת המשכן) דם קומט צו זאגען שבת זאל מען ניט טאן די ארבעט וום גיהער צום משכן: (כי אות היא ביני וביניכם) דער שבת (אות גדולה היא בינינו) איז אגרוסער צייכען צווישען אונז (שבחרתי בכם) אז איך האב אייך אויסדערוויילט (בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה) ווייל איך האב אייך געמאכט ירשענן וגעשייענקט דעם טאג וואס איך האב אין אים גרוהעט איר זאלט אויך רוהען אין דעם טאג: (לדעת) (האומות בה (כי אני ה' מקדשכם) דורך דעם שבת וועלן די פעלקר וויסן אז איך גאט הייליג אייך: (יד) (מות יומת) (אם יש עדים והתראה) אויב עס איז דא עדות אויף איינעם אז ער האט געטאהן אמלאכה שבת, און די עדות האבען אים פריער גיזאגט דו זאלסט דיא מלאכה ניט טאן ווארום עס וועט דיר קומען סקילה, און ער האט די מלאכה געטאן, זאל בית דין אים הרגנן: (ונכרתה) (בלא התראה) אויב די עדות האבען אים ניט גיזאגט אז אים וועט קומען מיתה אדער עס איז גאר קיין עדות גיוועןן וועט ער שטארבען מיט כרת ופאר זיין צייט: (מחלליה) (הנוהג בה חול בקדושתה) דער מענטש וואס האלט וואכעדיג איר הייליגקייט, וועט ער שטארבן מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

בגד ארגמן ואין נראה דבכל התלמוד קרי להו בגדי כהונה: (יג) אך את שבתותי. אע"פ שצויתי לכם על מלאכת המשכן לא נתנה שבת לדחות בעבודה ומכאן יש ללמוד שכל מלאכות שבמשכן אסורות לעשות בשבת:

שפתי חכמים

קדם והל"ל לקדם בפת"ח תחת הקו"ף ומלת לקודם משמעו שכבר הוא קודם: ה דק"ל היאך באה פ' זו לכאן: ו וא"ת לעיל ממעט זה מדסמיך פרשה זו לכאן וי"ל דלעיל לא הוי ממעט אלא לבור כמו הבאת הנדבה שהיתה בלבור אבל יחיד ה"א שמותר לעשות מלאכה למשכן לכך צריך למכתב אך: ז מדונכרת דכתריה בידי שמים א"כ ומת הוא בידי אדם ואין מיתה בידי אדם אלא בעדים והתראה. (ועיין בנח"י טעם למה במיתה בידי אדם כתיב מות יומת):

פירוש לתורת אלהים

אצייכען צווישן מיר און צווישען אייך לדורותיכם צו אייערע דורות לדעת צוא וויסן כי אז איך גאט בין אייער הייליגר: (יד) ושמרתם את השבת און איר זאלט היטן דעם שבת כי קודש הוא לכם ווארום ער איז הייליג צו אייך מחלליה דר ווס איז מחלל דעם שבת מות יומת זאל ער גטייט ווערן כי דען איטליכר

משלים על התורה

(יג) אך את שבתותי תשמורו. גאט הט גזאגט נייערט מיינע שבתים זאלט איר היטען, זאלסט וויסען אז די מצוות זענען שווער אויף דעם מענטשן בשעת ער טוט זיי און איז זיי מקיים איז דר שכר זייערער שפעטער זייער גרוס. מיר האבען בקבלה אז איידר אדם הראשון הט געזינדיגט זענען די מצוות געווען אויף אזו איין אופן אז מען הט גהאט פון זיי הנאה בשעת מען הט זיי גיטאן אזו ווי איינר הט הנאה ווען ער עסט אדער ער טרינקט נאר מחמת אדם מיט חוה האבען געזינדיגט דורך דעם נחש זענען די מצוות פר ענדערט געווארן זיי זאלן תחלת זיין שווער און דער סוף פון זייא זאל זיין גוט נאר די מצוה פון שבת איז געבליבן אויף דעם ערשטען שטאנד היינו דר מענטש זאל עסין און טרינקען און זאל אן טוהן שיינע מלבושים לכבוד שבת דר מענטש הט דר פון הנאה און נעמט דר פר שכר אויך ווארום אז אדם הט געזינדיגט איז נאך שבת ניט געווען, אדם הט געזינדיגט אום ערב שבת דרום איז שבת געבליבען אויף

וְנִכְרְתָ֛ה הַנֶּ֥פֶשׁ הַהִ֖וא מִקֶּ֥רֶב עַמֶּֽיהָ׃
טו שֵׁ֣שֶׁת יָמִים֮ יֵעָשֶׂ֣ה מְלָאכָה֒ וּבַיּ֣וֹם
הַשְּׁבִיעִ֗י שַׁבַּ֧ת שַׁבָּת֛וֹן קֹ֖דֶשׁ לַיהוָ֑ה
כָּל־הָעֹשֶׂ֧ה מְלָאכָ֛ה בְּי֥וֹם הַשַּׁבָּ֖ת
מ֥וֹת יוּמָֽת׃ טז וְשָׁמְר֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל
אֶת־הַשַּׁבָּ֑ת לַעֲשׂ֧וֹת אֶת־הַשַּׁבָּ֛ת
לְדֹרֹתָ֖ם בְּרִ֥ית עוֹלָֽם׃ יז בֵּינִ֗י וּבֵין

אֱנָשָׁא הַהוּא מִגוֹ עַמַּהּ׃
טו שִׁתָּא יוֹמִין יִתְעֲבֵד
עֲבִידָא וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה שַׁבַּת שַׁבְּתָא
קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כָּל
דְּיַעְבֵּד עֲבִידְתָּא
בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל׃
טז וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
שַׁבְּתָא לְמֶעְבַּד יָת
שַׁבְּתָא לְדָרֵיהוֹן קְיָם
עָלָם׃ יז בֵּין מֵימְרִי וּבֵין

תו"א ושמרו בני שבת סט יומא פה עקרים מ"ב פי"ח ס' הזוהר פרשת ויקהל: ביני ובין בני עקידה שער סח ספר הזוהר פרשת ויקהל בילק טז:

בעל הטורים

מכאן דילפינן את השבת דהתם מסכת: (טז) את השבת לעשות. ר"ת אהל דילפינן מלאכת שבת מאהל מועד: (יז) בני ישראל אות היא. ר"ת ביאה שביאתו של תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת. אות היא לעולם כי ראשי תיבות אהלך ע"ש וידעת כי שלום אהלך:

בית יהודא

בְּרִית: (טז) [שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן]. זָאגְט רש"י שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מֵיינְט מֶען (מְנוּחַת מַרְגּוֹעַ) אַשְׁטֶענְדִיגֶע אוּנ אַצוּפְרִידֶענֶע רוּהִיגְקֵייט, אֲפִילוּ עֶר הָט פִיל צוּ טָאן שַׁבָּת פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן רוּהְט עֶר שַׁבָּת אוּנ עֶר אִיז צוּפְרִידֶען מִיט דֶעם רוּהוּנְג (וְלֹא מְנוּחַת עֲרַאי) אָבֶּער נִיט אַרוּהוּנְג פוּן טְרֶעפֶּענְדִיג, וֶוען עֶר הָט נִיט נֵייטִיג צוּ טָאן שַׁבָּת רוּהְט עֶר, אוּנ וֶוען עֶר הָט נֵייטִיג צוּ טָאהְן רוּהְט עֶר נִיט, פַר דֶעם רוּהוּנְג הָט עֶר קֵיין מִצְוָה: [שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן]. זָאגְט רש"י (לְכָךְ כְּפָלוֹ הַכָּתוּב) דְרִיבֶּער שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק צְווַייא מָאל דֶעם וָוארְט שַׁבָּת (לוֹמַר שֶׁאָסוּר בְּכָל מְלָאכָה אֲפִילוּ אוֹכֶל נֶפֶשׁ) צוּ זָאגֶען אֲפִילוּ דִי מְלָאכוֹת וָוָאס גִיהֶערֶען צוּם שְׁבַּתְדִיגֶען עֶסֶן טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט טָאן שַׁבָּת (וְכֵן יוֹם הַכִּפּוּרִים) יוֹם כִּפּוּר אִיז אוֹיךְ אַזוֹ (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם אָסוּר בְּכָל מְלָאכָה) בַּייא יוֹם כִּפּוּר שְׁטֵייט אוֹיךְ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן, טָאר מֶען נִיט טָאן וָוָאס עֶס אִיז נָאר אַמְלָאכָה, אֲפִילוּ צוּם עֶסֶן אוֹיךְ נִיט (אֲבָל יוֹם טוֹב לֹא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי אִם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן) אָבֶּער בַּיי יוֹם טוֹב שְׁטֵייט נָאר דֶר עֶרְשְׁטֶער טָאג זָאל זַיין שַׁבָּתוֹן אוּנ דֶער אַכְטֶער טָאג זָאל זַיין שַׁבָּתוֹן (אֲסוּרִים בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה) מָאר מֶען נִיט טָאן אַמְלָאכָה (וּמוּתָּרִים בִּמְלֶאכֶת אוֹכֶל נֶפֶשׁ) אָבֶּער וָוָאס צוּם עֶסֶן גִיהֶער מֶעג מֶען טָאן אַמְלָאכָה יוֹם טוֹב: [קוֹדֶשׁ לַה']. (שְׁמִירַת קְדוּשָּׁתָהּ לִשְׁמִי וּבְמִצְוֹתַי) הקב"ה זָאגְט מֶען זָאל הִיטֶען דִי הֵיילִיגְקֵייט פוּן שַׁבָּת וֶועגֶן מַיין נָאמֶען אוּנ וַוייל אִיךְ

רש"י

בקדושתה: (טו) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ח ולא מנוחת עראי: (שבת שבתון. לכך כפלו הכתוב לומר שאסור בכל מלאכה אפילו אוכל נפש וכן יוה"כ שנאמר בו (ויקרא כג) שבת שבתון היא לכם אסור בכל מלאכה אבל יום טוב לא נאמר בו כי אם ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון (שם) אסורים בכל מלאכת עבודה ומותרים במלאכת אוכל נפש): קדש לה'. שמירת קדושתה לשמי

שפתי חכמים

ח כלומר מנוחה חשובה:

ליקוטי יוסף

(יז) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם). דֶר שַׁבָּת אִיז אַיין צֵייכֶן צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִי יִשְׂרָאֵל אַז אַזוֹ וִויא אִיךְ הָאבּ אִין זֶעקְס טָאג בַּשַׁאפֶן דִי וֶועלְט אוּנ אִין דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג הָאבּ אִיךְ גִירוּעט אַזוֹ זָאלֶן זֵיי זֶעקְס טָאג אַרְבֵּייטֶן אוּנ אִין דֶעם זִיבְּטֶן טָאג זָאלֶן זֵיי רוּעֶן אוּנ מַאכֶן שַׁבָּת. דֶער **אהבת שלום** שְׁרַייבְּט אַז דֶר מֶענְטְשׁ אִיז זִיךְ מֵבִין אוּנ הָט אִין זִין פוּן זִינְטִיג אַן אוֹיף שַׁבָּת כְּלוֹמַר עֶר הָט מוֹרָא דִי גַאנְצֶע וָואךְ צוּ זִינְדִיגֶען נָאר אַדְרַבָּה עֶר טוּט גוּטֶע מַעֲשִׂים פַר דֶעם הֵיילִיגְקֵייט פוּן שַׁבָּת, נִמְצָא אַז עֶס קוּמְט שַׁבָּת הָאט דֶער מֶענְטְשׁ גְרוֹיס שִׂמְחָה אוּנ פִילְט דָם גְרוֹיסְקֵייט אוּנ דָם הֵיילִיגְקֵייט פוּן שַׁבָּת, אָבֶּער אַז דֶער מֶענְטְשׁ פַר גֶעסְט גָאר דִי גַאנְצֶע וָואךְ אָן שַׁבָּת, וִוי עֶס קוּמְט שַׁבָּת הֵייבְּט עֶר אָן צוּ פִילֶן אַז עֶר הָט זִיךְ גָאר נִיט אָן גְגְרֵייט אוֹיף שַׁבָּת אוּנ פִילְט וִויא וַוייט עֶר הָט גִיפֶעלְט דִי גַאנְצֶע וָואךְ אִיז עֶר גַאנְץ שַׁבָּת טְרוֹירִיג אוּנ פִילְט נִיט קֵיין שׁוּם שִׂמְחָה אוּנ קֵיין שׁוּם תַּעֲנוּג אִין זַיין נֶפֶשׁ וָוארוּם חָאטְשֶׁי עֶר טוּט זַיין גוּף תַּעֲנוּג אָן מִיט גוּט פְלֵייש אוּנ גוּטֶע פִישׁ לִכְבוֹד שַׁבָּת דָם נֶפֶשׁ הָט אָבֶּער קֵיין תַּעֲנוּג נִיט אוּנ אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ זָאגְט דֶער פָּסוּק (שַׁבַּת בְּנַפְשׁוֹ) וִויא בַּאלְד עֶס קוּמְט שַׁבָּת אִיז וֵוייא צוּ זַיין נֶפֶשׁ:

פירוש לתורת אלהים

וָוָאס טוּט אַמְלָאכָה אוּם שַׁבָּת וְנִכְרְתָה וֶועט דָם נֶפֶשׁ פַר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ פוּן צְווִישֶׁן אִיר פָאלְק: (טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה זֶעקְס טָאג זָאל וֶוערִין גִטָאהְן אַמְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ אִין זִיבֶּעטֶען טָאג שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן זָאל זַיין גַאנְץ רוּהוּנְג צוּא אַייךְ קוֹדֶשׁ לַיְיָ עֶר זָאל זַיין הֵיילִיג צוּ גָאט כָּל אִיטְלִיכֶער וָוָאס טוּט אַמְלָאכָה אִין דֶעם טָאג פוּן שַׁבָּת מוֹת יוּמָת זָאל גְטֵייט וֶוערֶן: (טז) וְשָׁמְרוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן הִיטֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִיא קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת דֶעם שַׁבָּת לַעֲשׂוֹת צוּ הַאלְטֶן שַׁבָּת לְדוֹרוֹתָם צוּ אַלִי זַייעֶרִי דוֹרוֹת בְּרִית אַזִיכֶרְהֵייט אוֹיף אֵייבֶּעג: (יז) בֵּינִי צְווִישֶׁען מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִי

משלים על התורה

אִיר שְׁטַאנְד וָוארוּם שַׁבָּת אִיז גֶעקוּמֶען נָאךְ דֶעם חֵטְא עֶס אִיז אַמָשָׁל אַסוֹחֵר הָט גֶעבְּרַאכְט אַטַייעֶר שְׁטִיק סְחוֹרָה עֶר זָאל מַאכֶן זַיין בֶּן יָחִיד מַלְבּוּשִׁים אוּנ דֶר סוֹחֵר הָט גֶעגֶעבֶּן אִין גַאנְצֶען דִי סְחוֹרָה צוּ דֶעם שְׁנַיידֶר אוּנ וֶועלְכֶעם מַלְבּוּשׁ דֶר שְׁנַיידֶער הָט פְרִיעֶר פַארְטִיג גֶעמַאכְט הָט עֶר דָאס אָפּ גֶעבְּרַאכְט, דֶר וַוייל הָט זִיךְ דֶער בֶּן יָחִיד אָן גִיטָאן דִיא מלבושים

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃ ס שני יח וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ

אונקלוס

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָת הִיא לְעָלַם אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת וְנָח׃ יח וִיהַב לְמשֶׁה כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא

תו"א שבת וינפש בילה שם תענית כז: ויתן אל משה נדרים לח:

בעל הטורים

ודרשינן מיניה הדלקת נר בליל שבת: וביום השביעי שבת וינפש. ס"ת שתים ששתים נפשות יש לאדם בשבת וע"כ פ"א דוינפש כפולה משום ב' נפשות: וינפש. בגימטריא אלו שבגיהנם שאף אור של גיהנם שובת בשבת: השביעי שבת וינפש. בגימטריא דכיון שהוא שבת אבדה נפש: שבת וינפש ויתן אל משה. מלמד שנתנה תורה בשבת. וינפש וי נפש וסמיך ליה פרשת העגל שנתחייבו מיתה ונאבדה נפשם: (יח) ויתן אל (משה). בגימטריא זה התלמוד: ככלתו. כתיב חסר מה כלה מקושטת בכ"ד קשוטים המנויין בישעיה אף ת"ח צריך

רש"י

ובמלאותי: (יז) וינפש. כתרגומו ונח וכל לשון נופש הוא ל' נפש שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה ומי שכתוב בו (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע וכל פעלו במאמר ט הכתיב מנוחה י לעצמו לשבר כ האוזן מה שהיא יכולה לשמוע: (יח) ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ל ימים רבים היה שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד

בית יהודא

האב גיבאטין, אונ ניט ווייל ער וויל אפרוהען פון זיין ארבעט: (יז) וַיִּנָּפַשׁ. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט (וְנָח) ער הט גערוהט, זאגט רש"י (וְכָל לְשׁוֹן נוֹפֵשׁ הוּא לְשׁוֹן נֶפֶשׁ) דר ווארט נופש איז לשון לעבען אונ נשמה (שֶׁמֵּשִׁיב נַפְשׁוֹ וּנְשִׁימָתוֹ בְּהַרְגִּיעוֹ מִטּוֹרַח הַמְּלָאכָה) ווען דר מענטש רוהט פון זיין ארבעט דערקוויקט ער זיין לעבען אונ זיין אטעם ווערט געשטארקט אונ לעבעדיג (וּמִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע) אונ הקב"ה וואס ביי אים שטייט ער ווערט ניט מיד אונ ניט פארמאטערט (וְכָל פָּעֳלוֹ בְּמַאֲמָר) אונ אלץ וואס ער האט גיטאן אונ בשאפן איז גיוועזן נאר מיט דעם זאגן, ער הט גיזאגט אויף יעדער זאך עס זאל ווערען איז גיווארען, פון דעסטוועגן (הִכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ) האט הקב"ה גשריבען אויף זיך ער הט גערוהט, וועלכע רוהונג הט הקב"ה גדארפט? נאר (לְשַׁבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ) צוגעבין פארשטיין דעם אויער וואס זיא קען הערען אונ פארשטיין, מיר פארשטייען ניט וואס הייסט ביי הקב"ה רוהונג, נאר די תורה שרייבט אויף הקב"ה "רוהונג" ווי עס איז בייא מענטשין, אז ער ארבעט זעקס טעג רוהט ער דעם זיבטין טאג: (יח) וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה וגו'. זאגט רש"י (אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה) אין די תורה שטייט ניט פריער וואס איז גיוועזן פריער, אונ שפעטער וואס איז גיוועזן שפעטער, נאר אמאל שטייט פריער וואס איז גיוועזן שפעטער אונ שפעטער שטייט וואס איז געוועזן פריער (מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל קוֹדֵם לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה) די מעשה וואס יודין האבען געמאכט דעם עגל איז גוועזן פיל חדשים פריער איידער זיי זענען גיבאטען גיווארען צוא מאכען דעם משכן (שֶׁהֲרֵי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת) ווארום דעם זיבעצעהנטין טאג אין תמוז זענען צובראכן גווארן די לוחות ווייל געבטין האבען זייא געמאכט דעם עגל (וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִתְרַצָּה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל) אונ יום כפור איז הקב"ה בוויליגט גווארען צו די יודין (וּלְמָחֳרַת הִתְחִילוּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן) אויף מארגען פון יום כפור האבען די יודין אנגעהויבן געבען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) וביום השביעי שבת וינפש. אומר הרב יהודה חסיד שמכאן יש רמז לנשמה יתירה בשבת קח סופי תיבות הללו ויהיו שתים. (תנחומא פ' זו) ומעשה בטורנוסרופוס הרשע שפגע את ר' עקיבא ביום השבת אמר לו מה היום מיומים אמר לו מה גבר מגוברין אמר לו מאי אמרית לך ומאי אמרת לי כו' מאי שנא שבת משאר הימים ואמרתי לך מה נשתנית משאר בני אדם אמר ליה דמרי צבי כלומר ממ"ה רצה שיכבדוני שעשאני מלך אמר לו כך שבת רצה ממ"ה שיכבדוהו אמר לו למה הוא עושה בו מלאכה שמוציא מרשות לרשות רוחות וגשמים אמר לו יודע אני בך שאתה בקי בתורת היהודים שנים הדרין בחצר אחד אם אין זה נותן ערוב וזה נותן ערוב שמא מותרין הם לטלטל בשבת אבל אם דר אדם אחד בחצר אחד גדול אפילו כאנטוכיא מותר לטלטל בכולה והקב"ה השמים כסאו והארץ הדום רגליו ומלא כל הארץ כבודו והכל שלו לפיכך יכול לטלטל בכל העולם כולו:

שפתי חכמים

ט לשון קושיא הוא ר"ל הקדוש ברוך הוא שכתוב בו לא ייעף וגו': י ר"ל הוא אומר לכתוב מנוחה על עצמו: כ מסקנא דתירוצא הוא: ל דאם לא כן איך ידע משה אם נתרצה הקדוש ב"ה לישראל על מעשה המשכן עד שלוה להם משה על נדבת המשכן שמא לא נתרצה הקב"ה רק על נתינת הלוחות לישראל שנא' לו כפי' פסל לך שני לוחות

פירוש לתורת אלהים

קינדער ישראל אות איז דאס אצייכין אויף אייביג. כי ווארום אין זעקס טאג עשה הט גאט בשאפן הימל אונ ערד וביום אונ אין דעם זיבטן טאג שבת וינפש הט ער גרוהט: (יח) וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה אונ גאט הט גגעבן צו

משלים על התורה

מלבושים אונ איז גענאנגן אין דער גאס ער זאל זיך מיט זיי בארימן איז איינר געקומן אונ הט אים איין שטופ גטאן אין דער בלאטע אונ האט פר שמירט אלע מלבושים נאר דם לעצטע מלבוש וואס עס איז נאך געוועזן ביי דעם שניידר איז נאך געוועזן שיין אונ אז דם לעצטע מלבוש איז אוך פארטיג געווארען זאגט דר פאטער צו דעם זוהן איך בעט דיך היט אפ דם מלבוש זאלסט דם ניט פר שמירן ווארום נאר דאס איינע מלבוש איז דיר איבער געבליבען פון אלע מלבושים ווארום די פרירדיגע זענן פר שמירט געווארען אלסטו האטשי דם איינע מלבוש אפ היטן, דר נמשל איז ווייל אלע מצות זענען פר ענדערט געווארן מען זאל קיין הנאה ניט האבן ווען מען טוט די מצוה נאר דיא מצוה פון שבת איז געבליבן אין ערשטן שטאנד היינו מען זאל עסין אונ טרינקען לכבוד שבת אונ אן טאן שיינע מלבושים דער פון הט דר מענטש הנאה אונ גנעמט שכר צו דער מצוה דם זאגט דר פסוק (אך את שבתותי תשמורו) בייערט מיינע שבתים זאלט איר האטשע היטן זיי זאלן בלייבן אוף זייער שטאנד פונקט אזוי ווי דר פאטער הט געבעטן דעם זון דם איינע מלבוש זאלסטו האטשי אפ היטען זאלסט ניט פאר שמירען עס זאל בלייבען בייא דעם שיינקייט:

לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: לב א וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ

עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינַי תְּרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא לוּחֵי אַבְנָא כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיָי: א וַחֲזָא עַמָּא

ת״א לוחות אבן עירובין נד: וירא העם: כי בשת פט:

בעל הטורים

להיות מקושט בכ״ד ספרים: שני לוחות. כנגד שמים וארץ חתן וכלה ב׳ תורות ושתי עולמות: לחת ע״ש שיגעיס בלחי. לחת בא״ת ב״ש כס״א מלמד שנלקחו מכסא הכבוד: (א) כי בשש משה. חסר וי״ו לומר שבאו שש שעות: בשש. ב׳ במסורה דין. ואידך מדוע בשש רכבו

בית יהודא

נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן (וְהוּקַם בְּאֶחָד בְּנִיסָן) אוּנ דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיפְגֶשְׁטֶעלְט גִיוָוארֶן רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן, אוּנ אִין דִי תּוֹרָה שְׁטֵייט דִי מַעֲשֶׂה פוּן מִשְׁכָּן פְרִיעֶר פַאר דִי מַעֲשֶׂה פוּן עֵגֶל (וְצָרִיךְ עִיּוּן טוּבָא), מֶען דַארְף פִיל קְלֶערֶען אוֹיף דִי רֵייד פוּן רש״י (הַלְמָא הַכֹּל כְּסֵדֶר) טָאמֶר שְׁטֵייעֶן דִי סֶדְרוֹת גְלַייךְ אֵיינְס נָאךְ דָס אַנְדֶערֶע (וְצִוּוּי הקב״ה לְמֹשֶׁה הָיָה בְּמ׳ יָמִים הָרִאשׁוֹנִים) אוּנ וָוען הקב״ה הָט גֶעבָּאטֶן צוּ מֹשֶׁה מֶען זָאל מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן אִיז גִיוֶוען אִין דִי עֶרְשְׁטֶע פֶערְצִיג טֶעג (טֶרֶם עֲשׂוֹתָם הָעֵגֶל) אֵיידֶער זֵיי הָאבֶּן גְמַאכְט דֶעם עֵגֶל (וְקוֹדֶם רִדְתּוֹ מֵהָהָר עָשׂוּ הָעֵגֶל) אוּנ אֵיידֶער מֹשֶׁה אִיז אַרָאפְּגֶעגַאנְגֶען פוּן בַּארְג הָאבֶּען דִי יוּדִין גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (וּמֹשֶׁה לֹא הִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל צִוּוּי הַמִּשְׁכָּן עַד לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים) נָאר מֹשֶׁה הָט נִיט גְזָאגְט צוּ דִי יוּדִין וָוס הקב״ה הָט גִיבָּאטֶן מֶען זָאל מַאכֶן אַמִּשְׁכָּן, בִּיז אוֹיף מָארְגֶן נָאךְ יוֹם כִּפּוּר (שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְרוּצִּים לְהקב״ה) וָוען דִי יוּדִין זֶענֶען גִיוָוארֶן בֶּעוִוילִיגְט צוּ הקב״ה (וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בְּזֹהַר וַיַּקְהֵל) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט בְּפֵירוּשׁ אִין זוֹהַר אִין סֶדְרָה וַיַּקְהֵל (אֲשֶׁר עַל כֵּן בְּצִוּוּי הקב״ה כְּתִיב מֵאֵת כָּל אִישׁ) דְרִיבֶּער וָוען הקב״ה הָט גִיבָּאטֶן מֶען זָאל נֶעמֶען נְדָבוֹת אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן הָאט הקב״ה גִיזָאגְט מֶען זָאל נֶעמֶען דִי נְדָבוֹת פוּן אַלֶע מֶענְטְשִׁין (דְהַיְינוּ גַּם עֵרֶב רַב) אֲפִילוּ פוּן עֵרֶב רַב אוֹיךְ (כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל אִישׁ אִישׁ מְלַמֵּד וכו׳) וָויא דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גִיזָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִישׁ אִישׁ, צוּא לֶערְנֶען אַז פוּן גוֹיִם מֶעג מֶען אוֹיךְ נֶעמֶן נְדָבוֹת, דָס אִיז גִיוֶוען אֵיידֶער מֶען הָאט גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (וּמֹשֶׁה בְּצִוּוּי אָמַר לְיִשְׂרָאֵל קְחוּ מֵאִתְּכֶם דַּיְיקָא) אוּנ וָוען מֹשֶׁה הָאט גֶעבָּאטֶען צוּא דִיא יוּדֶען זַייא זָאלֶען גֶעבֶּען נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן הָאט עֶר גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען אִיר זָאלְט נֶעמֶן נְדָבוֹת פוּן אַייךְ, נָאר פוּן אַייךְ (וְלֹא מֵעֵרֶב רַב) אוּנ נִיט פוּן עֵרֶב רַב (לְפִי שֶׁהֵם גָּרְמוּ בְּנֶזֶק) וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶעבְּרֵיינְגְט דֶעם שָׁאדֶען פוּן עֵגֶל, זֵייא הָאבֶּן גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל: וּכְכַלֹּתוֹ. זָאגְט רש״י (כְּכַלֹּתוֹ כְּתִיב חָסֵר) דֶר וָוארְט כְּכַלֹּתוֹ אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אָן אַוָוא״ו קֶענֶען מִיר לֵייעֶנֶען כְּכַלָּתוֹ, וִויא זַיין כַּלָּה (שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ תּוֹרָה בְּמַתָּנָה כְּכַלָּה לֶחָתָן) דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען אַמַתָּנָה צוּ מֹשֶׁה וִויא אַחָתָן גִיט אַמַתָּנָה צוּ אַכַּלָּה (שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִלְמוֹד כּוּלָּהּ בִּזְמַן קָצָר כָּזֶה) וַוייל מֹשֶׁה הָט נִיט גֶעקֶענְט לֶערְנֶען דִיא גַאנְצֶע תּוֹרָה אִין אַזוֹי אַקוּרְצֶע צַייט פוּן פֶערְצִיג טֶעג (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּער שְׁטֵייט כְּכַלָּתוֹ (מָה כַּלָּה מִתְקַשֶּׁטֶת בכ״ד מִינֵי קִישׁוּטִין) אַזוֹי וִויא אַכַּלָּה וָוערְט גֶעצִירְט מִיט פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג מִינִים צִירוּנְג (הֵן הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָה) מֶען מֵיינְט דִיא פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג מִינִים צִירוּנְג וָוס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אִין סֵפֶר יְשַׁעְיָה (אַף תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּקִי בְּכ״ד סְפָרִים) אַזוֹי דַארְף אַתַּלְמִיד חָכָם ווִיסֶען אוּנ קֶענֶען דִיא פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג סְפָרִים פוּן תנ״ך: וּלְדַבֵּר אִתּוֹ. הקב״ה הָאט גֶעעֶנְדִיגְט צוּ רֵיידֶען מִיט מֹשֶׁה (הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבְּוְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים) דִיא חֻקִּים אוּנ דִי מִשְׁפָּטִים וָואס זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּן אִין דִיא סֶדְרָה וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים: וּלְדַבֵּר אִתּוֹ. צוּא רֵיידֶען מִיט אִים, אַרְט רש״י עֶס דַארְף שְׁטֵיין לְדַבֵּר אֵלָיו, צוּ רֵיידֶען צוּ אִים, הקב״ה הָט גֶעעֶנְדִיגְט צוּ רֵיידְן צוּ מֹשֶׁה, פַר וָוס שְׁטֵייט מִיט אִים (מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה) דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז פְרִיעֶר הָאט מֹשֶׁה גֶעהֶערְט דִי תּוֹרָה פוּן הקב״ה (וְחוֹזְרִין וְשׁוֹנִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו) נָאכְדֶעם הָאבֶּן בֵּיידֶע צוּזַאמֶען הקב״ה מִיט מֹשֶׁה גֶעלֶערוּנְט דִי דִינִים: וּלוּחֹת. זָאגְט רש״י (לֻחֹת כְּתִיב) פַאר וָואס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען לֻחֹת, אָן וָואוִין, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין לוּחוֹת, וַוייל עֶס אִיז גֶעוֶען צְוֵוייא לוּחוֹת, לֻחֹת מֵיינְט מֶען דָאךְ אֵיין לוּחַ, זָאגְט רש״י (שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁוִין) וַוייל בֵּיידֶע לוּחוֹת זֶענֶען גֶעוֶוען גְלַייךְ, ווִי זַייא בֵּיידֶע וָואלְטֶען גֶעוֶוען אֵיינְס: (א) וְכִי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וָויא דֶער תַּרְגּוּם טֵייטְשְׁט (לָשׁוֹן אִיחוּר) מֹשֶׁה שְׁפֶּעטִיגְט זִיךְ צוּ קוּמֶען (וְכֵן) אַזוֹי

רש״י

בניסן (נ״ע טובא דלמא הכל כסדר וליווי הקב״ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל וקודם רדתו מההר עשו את העגל ומשה לא הגיד לישראל ליווי המשכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרוצים להקב״ה. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל אשר על כן בליווי הקב״ה כתיב מאת כל איש דהיינו גם ערב רב כמו שדרשו רבותינו ז״ל איש איש מלמד וכו׳. ומשה בליווי אמר לישראל קחו מאתכם דייקא ולא מערב רב לפי שהם גרמו בנזקין וק״ל): ככלתו. ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר מה כלה מתקשטת בכ״ד קשוטין הן האמורים בספר ישעיה אף ת״ח צריך להיות בקי בכ״ד ספרים: לדבר אתו. החקים והמשפטים שבואלה המשפטים: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. לחת כתיב שהיו שתיהן שוות: (א) כי בשש משה. כתרגומו

שפתי חכמים

אבנים וגו׳ והוכרח לזה מפני קיום הדת שא״א לדחותן מן הדת מאחר שכבר נתגיירו וקבלו עליהם עול תורה ומלות ואע״פ שחזרו לסורן הראשון הרי הן כישראל שמומר הוא כישראל לכל דבריו וכ״ש ישראל שכבר חזרו בתשובה כדכתיב ויתנצלו את עדים וגו׳ שהוא מן הדין ליתן להם את הלוחות אבל לעשות גם המשכן לשכון בתוכו שהוא חבה יתירה שמא לא נתרלה לזה אלא ודאי וכו׳: מ לכך מסרה לו ככלה כלו׳ שהית קנויה לו: נ דק״ל דליכא למימר מדבר בליווי של משכן דהא מעשה העגל קודם לכן היה כדפירש״י לעיל ל״פ כשכלה לדבר אתו החקים והמשפטים שבואלה המשפטים וכתב הרא״ם ולכן זאת הפ׳ דבקה בס״פ משפטים דכתיב ביה ויבא משה בתוך הענן ויהי משה בהר מ׳ יום וגו׳ ודלא כרבי ישמעאל דאמר ואלה המשפטים ו׳ מוסיף על הראשונים וכו׳ ופירושו כמו שהדברות נאמרו בקולות וברקים במעמד כל ישראל אף משפטים כן. עכ״ל: ס מדכתיב לדבר אתו ולא כתיב לדבר אליו אלא מלמד שהיה וכו׳: ע כאלו לא היו רק

פירוש לתורת אלהים

משה כְּכַלּוֹתוֹ אַז עֶר הָט פַאר לֶענְד צוּ רֵיידֶען מִיט אִים אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי שְׁנֵי לוּחוֹת דִי צְוֵויי לוּחוֹת הָעֵדוּת דָאס בַּצֵייגֶנִישׁ לוּחוֹת אֶבֶן שְׁטֵיינֶערְנֶע לוּחוֹת כְּתוּבִים וָויא זֶענֶען גְשְׁרִיבֶּן בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים מִיט דִיא פִינְגֶער פוּן

אֲרֵי אוֹחַר מֹשֶׁה לְמֵחַת מִן טוּרָא וְאִתְכְּנֵשׁ עַמָּא עַל אַהֲרֹן וַאֲמַרוּ לֵהּ קוּם עֲבֵד לָנָא דַחֲלָן דִיהָכוּן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִי אַסְּקָנָא

תו"א כי זה משה שבת שם מנחות נג:

מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם ׀ עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ

בעל הטורים

לבא מה התם נת אף הכא היו סבורים שמת כמו שדרז"ל שהראה להם דמות מטתו ברקיע: כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו בגי' שהראה להם השטן מטתו של משה

רשב"ם

(א) אשר ילכו לפנינו. כעין תרפים העשויות במכשפות שיגידו צירכיהם:

רש"י

לשון איחור וכן בשש רכבו (שופטים ה) ויחילו עד בוש (שם ג) כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא והוא אמר להם שלימים מ' יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בז' בסיון עלה נמצא יום מ' בי"ז בתמוז בט"ז בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמר להם מת משה שכבר באו ו' שעות ולא בא וכו' כדאית' במס' שבת (דף פט) וא"א לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה איוו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים.

בית יהודא

שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּבַייא סִיסְרָא, שופטים ה) (בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ) זַיין רַייט וָואגֶען שְׁפֶּעטִיגְט זִיךְ צוּ קוּמֶען, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שופטים ג) (וַיָּחִילוּ עַד בּוֹשׁ) זַייא הָאבֶּן גְעוַוארְט בִּיז שְׁפֶּעט (כִּי כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר) וָוארוּם אֵיידֶער מֹשֶׁה אִיז אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (אָמַר לָהֶם) הָט עֶר גְעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען (לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם אֲנִי בָּא בְּתוֹךְ שֵׁשׁ שָׁעוֹת) אִין סוֹף פֶּערְצִיג טָאג אִין זֶעקְס שָׁעָה אוֹיף דֶעם טָאג וֶועל אִיךְ קוּמֶען צוּרִיק פוּן בַּארְג (כִּסְבוּרִים הֵם) דִיא יוּדֶען הָאבֶּן גֶעטְרַאכְט אוּנ גֶעמֵיינְט (שֶׁאוֹתוֹ יוֹם שֶׁעָלָה מִן הַמִּנְיָן הוּא) דֶער טָאג וָוָס עֶר אִיז אִין אִים אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען גֶעהֶער צוּ דִי פֶּערְצִיג טֶעג, עֶר אִיז דֶר עֶרְשְׁטֶער פוּן דִי פֶּערְצִיג טֶעג (וְהוּא אָמַר לָהֶם שְׁלֵמִים) אוּנ מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט פֶּערְצִיג טֶעג, הָט עֶר גֶעמֵיינְט גַאנְצֶע פֶּערְצִיג טֶעג (אַרְבָּעִים יוֹם וְלֵילוֹ עִמּוֹ) פֶּערְצִיג טֶעג מִיט פֶּערְצִיג נֶעכְט, יֶעדֶער טָאג זָאל זִיךְ אָנְהֵייבְּעֶן רֶעכֶענֶען פוּן זַיין פְרִיעֶרְדִיגֶע נַאכְט (וְיוֹם

עֲלִיָּיתוֹ אֵין לֵילוֹ עִמּוֹ) אוּנ דֶר טָאג וָוָס עֶר אִיז אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אִיז דָאךְ נִיט גֶעוֶוען גֶערֶעכְענְט דִיא נַאכְט צוּ דֶעם טָאג, עֶר אִיז דָאךְ נִיט אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען אָנְהֵייבּ אָבֶענְד, נָאר אִין מִיטֶען טָאג, אִיז דָאךְ פוּן דֶעם טָאג נָאר גֶוֶוען עֶטְלִיכֶע שָׁעָה, הָט מֶען דָאךְ דֶעם טָאג נִיט גֶעדַארְפְט רֶעכֶענֶען (שֶׁהֲרֵי בְּשִׁבְעָה בְּסִיוָן עָלָה) וָוארוּם זִיבֶּען טָאג אִין סִיוָן אִיז מֹשֶׁה גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג (נִמְצָא יוֹם אַרְבָּעִים בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז) אִיז גֶעוֶוען דֶר פֶערְצִיגְסְטֶער טָאג דֶער זִיבֶּעצֶעהְנְטֶער טָאג אִין תַּמּוּז (בט"ז) דֶעם זֶעכְצֶעהְנְטֶען טָאג אִין תַּמּוּז (בָּא הַשָּׂטָן וְעִרְבֵּב אֶת הָעוֹלָם) אִיז גֶעקוּמֶען דֶער שָׂטָן אוּנ הָאט פַארְמִישְׁט דִי וֶועלְט אוּנ עֶר הָאט גֶענַארְט דִיא יוּדֶען (וְהֶרְאָה דְּמוּת חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה וְעִרְבּוּבְיָא) עֶר הָט גֶעוִויזֶען אַפִינְסְטֶערְקֵייט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען מִדְבָּר אוּנ אַפַארְמִישׁוּנְג [אַפַארְטוּמְלוּנְג] (לוֹמַר וַדַּאי מֵת לְכָךְ בָּא עִרְבּוּבְיָא לָעוֹלָם) דִיא יוּדֶען זָאלֶען זָאגֶען גֶעווִיס אִיז מֹשֶׁה גֶעשְׁטָארְבֶּען דְרִיבֶּער אִיז גֶעקוּמֶען דָס פַארְמִישׁוּנְג אוֹיף דֶר וֶועלְט (אָמַר לָהֶם מֵת מֹשֶׁה) דֶר שָׂטָן אִיז גֶעקוּמֶען וּפַארְשְׁטֶעלְט ווִי אַמַלְאָךְ פוּן הִימֶעל, אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען מֹשֶׁה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען (שֶׁכְּבַר בָּאוּ שֵׁשׁ וְלֹא בָא) אִיר זֶעהְט דָאךְ עֶס אִיז שׁוֹין גֶעקוּמֶען זֶעקְס שָׁעָה אוֹיף דֶעם פֶערְצִיגְסְטֶען טָאג אוּנ מֹשֶׁה אִיז נִיט גֶעקוּמֶען (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי גְמָרָא שַׁבָּת, זָאגְט רש"י (וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא טָעוּ אֶלָּא בְּיוֹם הַמְּעוּנָן בֵּין קוֹדֶם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת) מִיר קֶענֶען נִיט זָאגֶען דֶער טָעוּת אִיז נָאר גֶעוֶוען ווַייל עֶס אִיז גֶוֶוען אַוָואלְקֶענְדִיגֶער טָאג הָאבֶּען זַייא גֶעמֵיינְט עֶס אִיז נָאךְ הַאלְבֶּען טָאג, אוּנ מֹשֶׁה אִיז נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען, אוּנ אִין אֶמֶת אִיז גֶוֶוען פַאר הַאלְבֶּען טָאג (שֶׁהֲרֵי לֹא יָרַד מֹשֶׁה עַד יוֹם הַמָּחֳרָת) מֹשֶׁה אִיז דָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען דֶעם טָאג בִּיז אוֹיף מָארְגֶען, זֶעהְן מִיר דָאךְ אַז דֶער טָעוּת אִיז גֶוֶוען אִין אַגַאנְצֶען טָאג (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת) דִי יוּדֶען זֶענֶען אוֹיף מָארְגֶען אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען גַאנְץ פְרִיה אוּנ הָאבֶּען גֶעבְּרֵיינְגְט קָרְבָּנוֹת צוּם עֵגֶל, אוּנ מֹשֶׁה אִיז נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען בִּיז שְׁפֶּעטֶער אִין מִיטֶען טָאג: [אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ]. זָאגְט רש"י (אֱלוֹהוּת הַרְבֵּה אִיוּוּ לָהֶם) דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעגְלוּסְט צוּ הָאבֶּען פִיל גֶעטֶער, דְרִיבֶּער הָאבֶּען זַיי גֶעזָאגְט אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ, זַייא זָאלֶען גֵיין פַאר אוּנְז, אוּנ הָאבֶּען נִיט גֶעזָאגְט עֶר זָאל גֵיין פַאר אוּנְז: [כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ]. זָאגְט רש"י (כְּמִין דְּמוּת מֹשֶׁה הֶרְאָה לָהֶם הַשָּׂטָן שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בָּאֲוִיר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם) דֶער שָׂטָן הָאט גֶעוִויזֶען צוּ דִיא יוּדֶען אַצוּרָה פוּן מֹשֶׁה ווִיא עֶר לִיגְט גֶעשְׁטָארְבֶּען אוּנ מֶען טְרָאגְט אִים אִין דֶערְהֵייךְ אוּנְטֶער דֶעם הִימֶעל, הָאבֶּען דִי יוּדֶען גֶעוִויזֶען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס מֶען טְרָאגְט אִים אִין דֶערְהֵייךְ אִיז דָאךְ מֹשֶׁה וָוָס הָט אוּנְז אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִצְרַיִם: [אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם]. עֶר הָט אוּנְז אוֹיפְגֶעבְּרֵיינְגְט פוּן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) עשה לנו אלהים. לא לשם ע"ז נתכונו כי אם להיות שופט במקומו של משה וכן משמע מדקאמר כי זה משה האיש אשר. ומה שאמר דוד וימירו את כבודם בתבנית שור שהמירו משה שעשה להם הקב"ה כמה נסים על ידו והא דכתיב וישתחוו לו

שפתי חכמים

אחד: פ כלו' בשש נוטריקון באו שש:

פירוש לתורת אלהים

גאט ב"ה: (א) וַיַּרְא הָעָם דָס פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָט גֶעזֶעהֶן כִּי אַז מֹשֶׁה זוֹמְט זִיךְ לָרֶדֶת אַרָאפּ צוּא נִידֶערִין פוּן דֶעם בַּארְג סִינַי וַיִּקָּהֵל אוּנ דָס פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָאט זִיךְ אֵיין גִזַאמֶעלְט אוֹיף אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִיזָאגְט צוּא אִים קוּם שְׁטֵייא אוֹיף עֲשֵׂה מַאךְ צוּא אוּנְז אַגָאט אֲשֶׁר וָוָס זֵיי זָאלֶען גֵיין פַאר אוּנְז [עיין יש"י]

מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃
ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ ג וַיִּתְפָּרְקוּ
כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃ ד וַיִּקַּח
מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל

מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא
יְדַעְנָא מָה הֲוָה לֵיהּ׃
ב וַאֲמַר לְהוֹן אַהֲרֹן פָּרִיקוּ
קְדָשֵׁי דְדַהֲבָא דִּי
בְּאוּדְנֵי נְשֵׁיכוֹן בְּנֵיכוֹן
וּבְנָתֵיכוֹן וְאַיְתִיוּ לְוָתִי׃
ג וְאִתְפָּרִיקוּ כָּל עַמָּא יָת
קְדָשֵׁי דְדַהֲבָא דִּי
בְּאוּדְנֵיהוֹן וְאַיְתִיוּ
לְאַהֲרֹן׃ ד וּנְסֵיב מִידֵיהוֹן
וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא וְעַבְדֵהּ

רשב"ם

(ד) ויצר אותו בחרט. הזהב לקח מיד כל אחד וקבץ אותו וקשר את כולם בבגד עד שעשו דפוס של חמר ושל שעוה כדרך המתיכין ועשו בו צורת עגל

בית יהודא

מִצְרַיִם (וְהָיָה מוֹרֶה לָנוּ דֶרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָהּ) אונ ער האט אונז געוויזען דעם וועג וואס מיר זאלען גיין צום לאנד כנען (עַתָּה) איצט, אז משה איז געשטארבען (צְרִיכִין אָנוּ לֶאֱלָהוּת אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ) דארפען מיר געטער וואס זאלען גיין פאר אונז: (ב) [בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם]. איר זאלט אראפרייסען וארעפ־נעמען] דיא אויער־רינגען וואס זענען אין דיא אויערען פון אייערע ווייבער אונ זיהן אונ טעכטער (אָמַר אַהֲרֹן בְּלִבּוֹ) אהרן הט געטראכט אין הארצען (הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים) ווייבער אונ קינדער (חָסִים בְּתַכְשִׁיטֵיהֶן) איז ביי זיי א שאד א וועק צו געבען זייערע צירונג (שֶׁמָּא יִתְעַכֵּב הַדָּבָר) טאמער וועט דיא זאך אביסעל אויפגעהאלטען ווערען ביז זייא וועלען ברייינגען דיא אויער־רינגען (וּבְתוֹךְ כָּךְ יָבֹא מֹשֶׁה) אין די צייט ביז זיי וועלען ברייינגען די אויער־רינגען וועט קומען משה (וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפָרְקוּ מֵעַל עַצְמָן) אונ זיי האבען ניט געווארט ביז זייערע ווייבער אונ קינדער וועלען געבען זייערע אויער־רינגען נאר זייא האבען אראפגענומען פון זיך זייערע אויער־רינגען אונ האבען גיגעבען צו אהרן: [פָּרְקוּ]. (לְשׁוֹן צִוּוּי) רייסט אראפ (מִגִּזְרַת פֶּרֶק לְיָחִיד) צו איין מענטש וואלט מען גדארפט זאגען פֶּרֶק, צו פיל מענטשין זאגט מען פָּרְקוּ (כְּמוֹ בָּרְכוּ מִגִּזְרַת בָּרֵךְ) צוא איין מענטש זאגט מען בָּרֵךְ, בענטש, צו פיל מענטשין זאגט מען בָּרְכוּ, בענטשט, לויבט: (ג) [וַיִּתְפָּרְקוּ]. זאגט רש"י (לְשׁוֹן פְּרִיקַת מַשָּׂא) ווי מען לייגט אראפ פון זיך א משא ווערט מען לייזיג פון דער משא (כְּשֶׁנְּטָלוּם מֵאָזְנֵיהֶם) ווען זייא האבען אראפגענומען פון זיך זייערע אויער־רינגען (נִמְצְאוּ הֵם מְפוֹרָקִים מִנִּזְמֵיהֶם) זענען זיי אראפגענומען געווארען לייזיג געווארען] פון זייערע אויער־רינגען: [וְאֶת נִזְמֵי]. זאגט רש"י (כְּמוֹ מִנִּזְמֵי) גלייך ווי עס וואלט געשטאנען „מנזמי", זיי זענען לייזיג געווארן פון זייערע אויער־רינגען (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר), מיינט מען (מִן הָעִיר) איך וועל ארויסגיין פון שטאט: (ד) [וַיָּצַר אוֹתוֹ בַּחֶרֶט].

רש"י

והיה מורה לנו את הדרך אשר נעלה בה עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו: (ב) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן שמא יתעכב הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן: פרקו. לשון צווי מגזרת פרק ליחיד כמו ברכו מגזרת ברך: (ג) ויתפרקו. לשון פריקת משא כשנטלום מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם דישקריי"ר בלעז (ענטלאזטעטע): את נזמי. כמו מנזמי כמו (שמות ט) כצאתי את העיר מן העיר: (ד) ויצר אותו בחרט. יש

שפתי חכמים

צ דק"ל מדכתיב תחלה אשר ילכו לפנינו הי"ל אח"כ כי זה משה האיש אשר הלך ר"ל זה משה האיש שהלך בתחלה לפנינו ועכשיו מת לכך עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו ולמה כתיב אשר העלנו ומפרש דבאמת כן פירושו אשר העלנו אינו כמשמעו מארץ מצרים אלא היה מורה לנו דרך: ק ולכך פירש"י אח"כ את נזמי מנזמי

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכבוד היה ולא לשם ע"ז: (ב) פרקו. אהרן לשם שמים נתכוון אמר אם אומר להם כלב או נחשון יהיה ראש עליכם אם ימליכוהו עליהם כשיבא משה אם יורידוהו מגדולתו תרבה קטטה ביניהם ויבואו לידי שפיכות דמים. ואם אומר לא אתן ראש עליהם הם יתנו מעצמם ויהי' הקטטה ואם אומר אני אהיה ראש עליהם שמא יקשה בעיני משה אעסיקם בדברים שאין להם ממש עד שיבא משה ולכך אמר פרקו לפי שהנשים חסות על תכשיטיהן וישימו ערבוביא בדבר: (ד) ויצר אותו. שהיה עושה בו צורות כדי לאחר ולהשהות עד שיבא משה וכל כונתו היתה לשם שמים כמו שמצינו שהכתוב משבחו דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת וכתיב ורבים השיב מעון זה עון העגל ואלו הרגוהו לא היתה להם תקנה ויתקיים בהם אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא:

פירוש לתורת אלהים

כִּי ווארום דער מענטש משה רַבֵּינוּ [עיין רש"י] אֲשֶׁר וואס ער האט אונז אויף גיבראכט פון לאנד מִצְרַיִם אונ האט אונז גיוויזען דעם וועג וואס מיר זאלען גיין לֹא יָדַעְנוּ ווייסען מיר ניט מֶה וואס צוא אים איז גיווארען [עיין רש"י]: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַהֲרֹן אונ אהרן האט גיזאגט צוא זייא פָּרְקוּ לעדיגט אפ דיא גילדענע אוירינגלך אֲשֶׁר וואס זענען אין דיא אויערן פון אייערע ווייבער בְּנֵיכֶם אונ פון אייערי זיהן וּבְנוֹתֵיכֶם אונ פון אייערי טעכטער וְהָבִיאוּ אֵלָי אונ ברענגט צוא מיר [עיין רש"י]: (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם אונ דאס גאנצע פאלק איז גיווארען אפ גלעדיגט אֶת פון דיא גילדענע אויער העגנגלך אֲשֶׁר וואס זענען גוועזן אין זייערע אויערען וַיָּבִיאוּ אונ זייא האבען דאס גיבראכט צוא אהרן: (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם אונ ער האט גינומען פון זייערע הענט וַיָּצַר אונ האט דאס איין גבונדען אין א טוך [עיין רש"י]

מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל

עֵגֶל מַתְּכָא וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַחֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל דִי

תו"א אלה אלהיך ע"א נג:

בעל הטורים

רבינו: (ד) אלה אלהיך. שאיוו לאלהות הרבה:

רשב"ם

והשליכו הזהב בתוכו ונעשה עגל. כדכתיב ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. וכתיב ויצר ככרים כסף בשני חריטים. אלה אלהיך ישראל אשר העלוך. וכי שוטים היו שלא היו יודעים שעגל זה שנולד היום לא העלם ממצרים כל עובדי עבודת כוכבים יודעים שאלהינו בשמים ברא את העולם. אך בזה היו טועים שהתרפים יש בהם רוח טומאה כמו הנביאים שיש בהם רוח הקדש וסבורים שהעגל שהיה מדבר ברוח הטומאה כאילו היה מדבר ברוח הקדש של מעלה ולכך אומרים אלה אלהיך ישראל אשר העלוך כלומר רוח הקדש יש בו וכאילו רוח הקדש הולך לפנינו. וכן לבן אמר על התרפים למה גנבת את אלהי. ולנסות בו את ישראל נתן בו רוח הטומאה שלכל מיני מכשפות ואוב וידעוני כח בו להכחיש פמליא של מעלה ולהגיד נולדות. לדעת אם יהיו תמים לה' אלהיהם. ולא

רש"י

לתרגמו בשני פנים האחד ויצר לשון קשירה בחרט ל' סודר כמו (ישעי' ג) והמטפחות והחריטים (מלכים ב ה) ויצר ככרים כסף בשני חריטים. והב' ויצר לשון צורה. בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו (ישעיה ח) וכתוב עליו בחרט אנוש וזהו שת"א וצר יתיה בזיפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלעז ניי"ל (גראבשטיכעל) ומזייפין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים וי"א מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי ר בנין שנתמעך בו במצרים והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכור ש ויצא העגל (סנהדרין קא): מסכה. ל' מתכת. ד"א קכ"ה קנטרין זהב הי' בו כגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו

בית יהודא

זאגט רש"י (יש לתרגמו בשני פנים) די צוויי ווערטער „ויצר בחרט" קענען מיר טייטשין מיט צוויי פשטים (האחד ויצר לשון קשירה) איין פשט איז ויצר ער הט איינגבונדן (בחרט לשון סודר) בחרט אין אטוך (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (והמטפחות והחריטים) אזעלכע מינים טיכער, נאך שטייט אין פסוק (ויצר ככרים כסף בשני חריטים) ער הט איינגבונדן צוויי צענטנער זילבער אין צוויי טיכער (והב') דר אנדערר פשט איז (ויצר לשון צורה) ער הט געמאלט ואוסגריסעוועטו אצורה (בחרט כלי אומנות הצורפין) בחרט מיינט מען געקריצט, די גאלד ארבעטער האבן אזו אכלי (שחורצין וחורטין בו צורות בזהב) וואס זיי קריצין מיט איר צורות אונ אותיות אין די גאלד (כעט סופר החורט אותיות בלוחין ופנקסין) ווי אשרייבער שרייבט אותיות מיט אפעדער אויף טאוולען אונ אויף ביכער (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (וכתוב עליו בחרט אנוש) אונ שרייב אויף אים מיט אאויס־קריצונג ווי מענטשין שרייבן (וזהו שתרגם אונקלוס) דס איז וואס דער תרגום שרייבט (וצר יתיה בזיפא) ער האט אויסגעריסעוועט דעם עגל מיט זיפא (לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים) זיוף איז אכלי וואס די גאלד ארבעטער קריצען מיט דיא כלי אותיות אונ מאנדלען אין גאלד (ומזייפין על ידו חותמות) אונ מיט די כלי ריסעווען זייא פאלשע חתימות: ועגל מסכה. זאגט רש"י (כיון שהשליכו לאור בכור) ווי מען הט אריינגעווארפן די גאלד אין פייער איינגעבונדען אין די טוך (באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים) זענען געקומען די מכשפים פון דעם ערב רב וואס זענען גגאנגן מיט די יודין ווען זיי זענען ארוס־געגאנגען פון מצרים אונ האבן געמאכט מיט כישוף עס זאל ווערען אקאלב פון דיא גאלד (ויש אומרים מיכה היה שם *) אטייל רבנן זאגען מיכה איז דארט גיוועזן (שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים) ער איז ארויסגעגאנגען פון די שורות ציגול וואס ער איז גילעגין איינגעקוועטשט צווישן זייא אין מצרים (והיה בידו שם טס שכתב בו משה עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס **) אונ מיכה הט געהאט די בלעך וואס משה הט אויף איר געשריבן דעם נאמען פון הקדוש ברוך הוא אונ הט אויף איר געשריבען דיא ווערטער „עלה שור עלה שור" גייא ארויף אקס דס מיינט מען גיי ארויף יוסף פון טייך נילוס, אזו האט משה געשריבען אויף אגאלדענע בלעך אונ דיא בלעך הט משה געווארפען אין טייך נילוס, אונ מיכה הט געפונען די בלעך (והשליכו לתוך הכור ויצא העגל) אונ האט זיא אריינגעווארפן אין פייער געבין דעם גאלד, איז ארויסגעגאנגען די קאלב: ומסכה. (לשון מתכת) געגאסין, געשמאלצין (דבר אחר) נאך אפשט איז (קכ"ה קנטרין זהב היה בו) אין דעם עגל איז גיוועזן הונדערט פינף אונ צוואנציג קנטרין ואזו אגאלדענע מטבע) גאלד (כגימטריא של מסכה) וויא פיל עס בטרעפט דער צאהל פון ווארט מסכ"ה, הונדערט פינף אונ צוואנציג: אלה אלהיך. זאגט רש"י (ולא נאמר אלה אלהינו) פאר וואס האבן זיי ניט גיזאגט „אלה אלהינו", דס איז אונזער גאט,

שפתי חכמים

שהתי"ו מתפעלת אבל אם היה כתיב ויפרקו או לא צריך לפרש את נזמי מנזמי ועוד מלאתי שהיה נוס קטן כאוגס וכו היו תלוים תכשיטיהם: ר פי' כשהיו ישראל במצרים והיו בונים את פיתום ואת רעמסס וכשלא היו עושין שיעור עבודתן מה שאמרו להם באו המצריים ונטלו הילדים ונתנום בחומה של בנין והניחו אבנים סביבותיהן ועליהן כדי שיהא השיעור של עבודתן מלא ואמר משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה רבש"ע למה יענשו הקטנים במיתה זו וא"ל הקב"ה אין סופן של ילדים אלו לטובה שילכו לתרבות רעה כשיגדלו מוטב שימותו זכאים והלך משה והוציא אחד מתוך שורת הבנין שנתמעך בו ונקרא מיכה: ש הואיל והיה כתוב עליו עלה שור לכך

פירוש לתורת אלהים

ויעשהו אונ הט גמאכט דר פון אגגאסען קאלב [ע' רש"י] ויאמרו אונ זיי האבן גזאגט דס ערב רב הט גזאגט

---

*) הערה ויש אומרים מיכה היה שם. דר מדרש שרייבט ווען פרעה האט גוזר געווען מען זאל ניט געבין שטרויא צו די יודען אונ דיא יודען מוזין מאכן אזו פיל ציגול ווי פיל זיי האבן פריער געמאכט, אונ זיי האבן אבער ניט געקענט מאכן אזו פיל ציגול, האבן די מצרים גענומען קליינע קינדר פון יודן אונ האבן זייא איינגעמויערט אין די ווענט, הט משה געזאגט צו הקב"ה ווס האבן די קליינע קינדר געזינדיגט, הט הקב"ה געזאגט צו משה ווען די קינדר וואלטין לעבן וואלטין זיי גיווען רשעים, איז גלייכר זיי זאלן שטארבן איידר זיי זינדיגען, אויב דוא ווילסט וויסען אז עס איז אזו, נעם ארוס איין קינד וועסטו זעהן ווס ער וועט טאהן אז ער וועט גרויס ווערען, הט משה ארויסגענומען דעם מיכה, דריבר הט מען אים גערופען מיכה, פון דעם ווארט „מיעוך" צוקוועטשונג, דער סוף פון דעם מיכה איז גיווען, ער הט געמאכט דעם עגל, אונ האט געדינט עבודה זרה אונ דורך אים הט דר שבט דן געדינט עבודה זרה:

**) עלה שור עלה שור, דר מדרש זאגט ווייל די מצרים האבן געוואוסט אז יוסף הט באשווארין זיינע ברידר ווען זיי וועלן ארויסגיין פון מצרים זאלען זייא מיט נעמען זיינע ביינער פון מצרים, אונ די ברידער האבען אזוי באשווארין זייערע קינדר, איז אזו געגאנגען דיא שבועה פון איין דור צום אנדערין דור, דריבער וועלען די יודן ניט קענען ארויסגיין פון מצרים אן די ביינר פון יוסף, באלד וויא יוסף איז געשטארבין האבען זיי אים אריינגעלייגט אין אקאסטין אונ האבען דעם קאסטין אראפגילאזין אין טייך נילוס, ווען דיא יודען האבען גדארפט ארויסגיין פון מצרים האט משה געזוכט דעם קאסטין ווס יוסף ליגט אין אים, הט סרח די טאכטר פון אשר בן יעקב ווס זיא הט נאך געלעבט פון יענע צייט, גיזאגט צו משה, אז דר קאסטין מיט יוסף ליגט אין נילוס, אונ זיא הט אים געוויזען אויף וועלכן ארט, הט משה גענומן אגאלדענע בלעך אונ הט אויף איר געשריבן דעם נאמן פון הקב"ה אונ הט געשריבן די ווערטר עלה שור, אונ הט דס בלעך אריינגעווארפין אין טייך נילוס איז דר קאסטין מיט יוסף ארויפגעשוואמען אין דערהייך, אונ דיא בלעך איז אויך געשוואמען אויף דיא וואסער האט מיכה גענומען די בלעך, אונ איצט הט מיכה מיט דיא בלעך געמאכט דעם עגל:

אֲשֶׁר הֶעֶלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ה וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר: ו וַיַּשְׁכִּימוּ

אַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: ה וַחֲזָא אַהֲרֹן וּבְנָא מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי וּקְרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחַר: ו וְאַקְדִּימוּ

תו"א אשר העלוך סנהדרין סג: וירא אהרן סנהדרין ז:

רשב"ם

יהיה בהם מעונן ומנחש ומכשף ולא מאמין לאות ומופת של רוח הטומאה **כדכתיב** כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם וגו':

בעל הטורים

(ה) מזבח לפניו. בגימ' זהו חור דדריכן מזבוח לפניו: (ו) ויעלו עולות. בגימ' בכורות בהבכורות העלו עולות לפניו:

בית יהודא

ווער הט גזאגט צוא וועמען „דס איז דיין גאט" (כאן) פון **דאנען** לערנען מיר (שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן) די פיל פרעמדע פעלקר וואס זענען געגאנגען מיט דיא **יודין** פון מצרים זיי האבען זיך פארזאמעלט אויף אהרן (והם **שעשאוהו**) אונ זיי האבען געמאכט דעם עגל (ואחר כך הטעו **את** ישראל אחריו) נאכדעם האבען זיי פארנארט די יודין נאך **דעם** עגל, אונ זיי האבען געזאגט צו די יודין אויף דעם עגל **„דס** איז דיין גאט וואס הט דיך ארוס גענומען פון מצרים": **(ה)** וירא אהרן. אהרן הט געזעהן (שהיה בו רוח חיים) דער **עגל** לעבט (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (כתבנית שור **אוכל** עשב) דער עגל איז געווען לעבעדיג וויא אאקס **וואס** ער עסט גראז (וראה שהצליח מעשה שטן) אהרן **האט** געזעהן וואס דר שטן האט געטאהן האט אים אלץ **געגליקט** (ולא היה לו פתחון פה לדחותם לגמרי) דריבר הט **אהרן** ניט געקענט עפענען די מויל געגען די יודען ער זאל **זייא** אוועק שטויסען פון צו מאכען פאר דעם עגל וואס זייא ווילען: ויבן מזבח. (לדחותם) אהרן אליין הט געבויעט **דעם** מזבח, ער זאל זיי אפשטויסען פון צו דינען דעם עגל, אהרן האט געטראכט אז ער אליין וועט באהען דעם מזבח **וועט** לאנג דויערען, טאמער דערווייל וועט קומען משה. אז אהרן האט געזעהן דער מזבח איז פערטיג אונ משה איז **נאך** ניטא (ויאמר חג לה' מחר) מארגען וועלען מיר מאכען איום טוב צו הקב"ה (ולא היום) ניט היינט, אהרן האט **געטראכט** ביז מארגען (שמא יבוא משה קודם שיעבדוהו) טאמער וועט קומען משה פריער איידער זיי וועלען דינען **צום** עגל (זהו פשוטו) דאס איז דר פראסטער פשט פון פסוק (ומדרשו בויקרא רבה) אונ דער מדרש זאגט אין ספר ויקרא **(דברים** הרבה ראה אהרן) פיל זאכען האט אהרן געזעהן (ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו) ער הט געזעהן ווי חור **דר** זוהן פון זיין שוועסטער מרים הט געשטראפט די יודען פאר וואס זייא ווילען מאכען אבילד צו דינען אים, האבען דיא **יודען** אים געהרגת (וזהו) דאס מיינט דער פסוק ויבן מזבח לפניו (ויבן מזבוח לפניו) אהרן הט פארשטאנען פון חור וואס **ער** איז געלעגען געשאכטען (נעהרגת) פר אים, אז ער וועט אויך זיי שטראפען וועלען זייא אים אויך הרגען (ועוד **ראה**) נאך הט ער געזעהן (ואמר) אונ האט געזאגט (מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם) עס איז בעסער הקב"ה זאל **רעכענען** די עבירה אויף מיר אונ זאל מיך שטראפען, אונ ער זאל ניט שטראפען דיא יודען (ועוד ראה) נאך האט אהרן **געזעהן** (ואמר) אונ האט געזאגט (אם הם בונים את המזבח) אויב זיי וועלען באהען דעם מזבח (זה מביא צרור וזה מביא **אבן**) איינער וועט ברייגגען אשטיקעל האלץ איינער וועט ברייגגען אשטיין (ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת) וועט **זייער** ארבעט גיטאן ווערען מיט איין מאל (ומתוך שאני בונה אותו) אבער אז איך אליין וועל באהען דעם מזבח (ומתעצל **במלאכתו**) אונ איך וועל זיין פויל אין דיא ארבעט, איך וועל אים באהען מיט שוואכקייט וועט לאנג דויערען (בין **כך** ובין כך משה בא) דערווייל וועט משה קומען: וחג לה'. זאגט **רש"י** (בלבו היה לשמים) אהרן הט געטראכט אין **הארצען** מארגען וועט זיין איום טוב צו הקב"ה (בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום) ער איז געווען זיכער אז ביז **מארגען** וועט משה קומען אונ אלע יודען וועלען צוריק דינען צו הקב"ה: (ו) וישכימו. זייא זענען פריה אויפ-

ריש"י

מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו: (ה) וירא אהרן. שהיה בו רוח חיים שנא' (תהלים קו) בתבנית שור אוכל עשב וראה שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג לה' מחר. ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה דברים הרבה ראה אהרן ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו וזהו ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו ויבן מזבוח לפניו ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי בין כך ובין כך משה בא: חג לה'. בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום: (ו) וישכימו.

שפתי חכמים

עלה העגל שהוא היה שור: ת וזהו מה שנא' אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וגו' ר"ל ערב רב אמרו כן לישראל: א על העגל קאי: ב שהשטן עירבב את העולם בשעה ששית והצליח במעשיו שגמר מה שהיה בלבו: ג פי' חור הוכיחן על מעשה העגל והרגוהו וירא אהרן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) וירא אהרן. שטעו ונתירא שמא ישימו לב לאמר מה יושיענו זה וישימו עליהם ראש לפיכך ויבן מזבח לפניו להשהותם עד שיבא משה. ויאמר חג לה' מחר כלומר למחר נעמידהו על המלוכה ונעשה חג לה' על מנהיג ונעשה שלמים לשם הקב"ה

ליקוטי יהודא

(ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו. הט אהרן געזעהן דס קאלב הט ער פאר אים געבויעט איין מזבח, אונ זיין כוונה איז געוועזין (לשם שמים) פון גאטס וועגען מיט דעם וס ער הט דס מזבח געבויעט אזו ווי דר זוהר הקדוש שרייבט ווען אהרן זאל נישט גיוועזן בויען דס מזבח וואלט די וועלט חס ושלום נישט געהאט קיין קיום נאר זיא וואלט באלד גיוועזין חרוב געווארען

פירוש לתורת אלהים

צו די ישראל אלה דאס איז דיין גאט ישראל אשר וואס ער האט דיך אויף גיבראכט פון דעם לאנד מצרים: (ה) וירא אהרן אונ אהרן הט גזעהן [עיין רש"י] ויבן מזבח אונ ער הט גבויעט א מזבח פר אים [עיין רש"י] ויאמר אונ ער האט גיזאגט חג ליי מחר מארגען זאל זיין פייער טאג צוא גאט [עיין רש"י]: (ו) וישכימו ממחרת אונ האבען זיך גיפעדרט מארגען

מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים
וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ
לְצַחֵק׃ פ ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ח סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה

אונקלוס

ביומא דבתרוהי ואסיקו
עלון וקריבו נכסין
ואסחר עמא למיכל
ולמשתי וקמו לחיכא:
ז ומליל יי עם משה איזל
חות ארי חביל עמך די
אסקתא מארעא
דמצרים: ח סטו בפריע
מן אורחא די פקדתנון
עבדו להון עגל מתכא

תו"א וידבר ה' אל ברכות לב: כי שחת עמך עקרים מ"ג פי"ב: סרו מהר סנהדרין נו:

רש"י

השטן זרזם כדי שיחטאו: לצחק. יש במשמע הזה גלוי עריות כמו שנאמר (בראשית לט) לצחק בי ושפיכות דמים כמו שנאמר (שמואל ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור: (ז) וידבר. ל' ד קושי הוא כמו (בראשית מב) וידבר אתם קשות: לך רד. (ברכות לב) רד מגדולתך לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה נתנדה משה מפי ב"ד של מעלה: שחת עמך. שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו

בית יהודא

געשטאנען (השטן זרזם כדי שיחטאו) דר שטן האט זייא געאיילט זיי זאלן פריה אויפשטיין אונ זאלען זינדיגען: [לצחק *). זאגט רש"י (יש במשמע הזה גלוי עריות) דעם ווארט "לצחק" קען מען מיינען זייא זענען אויפגעשטאנען צו מזנה זיין (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק דם ווייב פון פוטיפר האט געזאגט אויף יוסף (לצחק בי), ער הט געוואלט מיט מיר מזנה זיין (ושפיכות דמים) זייא האבן געוואלט הרגנן ידי מענטשן וואס וועלן זייא ניט לאזען דינען צום עגל] (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק אבנר געזאגט צו יואב (יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו) זאלן אויפשטיין די יונגען אונ זאלען מאכען אמלחמה וועלן מיר זעהן וועלכע וועלן זיין שטארקער צום הרגנען (אף כאן נהרג חור) דא איז אויך חור געהרגת געווארן: (ז) [וידבר]. (לשון קושי הוא) הקב"ה הט גערעט צו משה הארטע רייד, מיט כעס (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וידבר אתם קשות) יוסף האט גערעט צו זיינע ברידער הארטע רייד, מיט כעס: [לך רד]. הקב"ה הט געזאגט צו משה (רד מגדולתך) נידער אראפ פון דיין גרויסקייט (לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם) איך האב דיר געגעבן גרויסקייט נאר פון די יודינם וועגען דו זאלסט מיט זייא לערנען תורה, אז דיא יודען האבען געזינדיגט, אונ ווילען ניט דינען צו מיר, אונ ווילען ניט לערנען מיין תורה, צו וואס דארף איך דיך (באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה) אין די מנוט איז משה פערווייטערט געווארן פון דעם בית דין ווס אין הימעל: [שחת עמך]. זאגט רש"י (שחת העם לא נאמר) הקב"ה האט ניט געזאגט צו משה דם פאלק האט געזינדיגט (אלא עמך) נאר הקב"ה האט געזאגט צו משה דיין פאלק הט געזינדיגט (ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם) דם פרעמדע פאלק פון די מצרים וואס דוא האסט זייא אליין גענומען אונ האסט זייא מגייר גיוועען (ולא נמלכת בי) אונ האסט מיך ניט גיפרעגט אויב דו זאלסט אזוי טאן (ואמרת טוב שידבקו גרים

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמו שמצינו בשאול כשנתחדשה המלוכה: (ז) כי שחת עמך. עמך הם בעל כרחך ובעל כרחם אשר הוצאת מארץ מצרים והם שחתו שהחליפו מנהיג ודבר אשר נתתי להם וגם עברו על אשר אמרתי לא תעשה לך פסל ואפילו לשם שמים:

שפתי חכמים

מלהוכיחן שמא יהרגוהו וא"ת והא לעיל פירש"י ויבן מזבח לדחותם ופי' א"כ זהו פשוטו וכו' וא"כ המדרש והפשוטו חדא הוא וי"ל דק"ל למה בנה אהרן מזבח חדש והא הוה שם מזבח בנוי כדכתיב לעיל פ' משפטים ועז"פ לדחותם זהו פשוטו והמדרש דורש על מה דקשה לו למה בנה אהרן ולא אחר: ד אבל וידבר ה' אל משה לאמר אינו ל' קושי הואיל וכתיב אחריו לאמר וידבר הוא הכלל ולאמר הוא הפרט אבל כאן אין כתיב לאמר אחריו וכתיב וידבר ולא כתיב ויאמר ש"מ

פירוש לתורת אלהים

פריה ויעלו אונ זיי האבן אויף געבראכט עולות ויגשו אונ האבען געמאכט גנעהנן שלמים וישב אונ דאס פאלק האט זיך גיזעצט לאכול צוא עסין ושתו אונ צו טרינקן ויקומו אונ זייא זענין אויף גשטאנן לצחק צוא שפעטען: (ז) וידבר יי אל משה אונ גאט האט גרעט צוא משה לך גייא רד נידער אראפ כי ווארום דיין פאלק ווס דו האסט אויף געבראכט פון מצרים האבען פאר דארבען: (ח) סרו מהר זייא האבען געך אפ געקערט מן פון דעם וועג ווס איך

ליקוטי יהודא

ווארום די (סטרא אחרא) הט אן געהובן שליט צו זיין אויף דר וועלט אונ ווי דם קאלב דם איז די (סטרא אחרא) הט דר זעהן דם גשטאלט פון דעם אייבערשטין מלך אויף דעם מזבח האט ער אן געהובן ארונטער צו טרעטין איז די וועלט בישט חרוב געווארן אונ דר צו דאך איז אהרן פר דעם געשטראפט געווארן אונ גאט הט צו אים געזאגט דו ביסט פר פיהרט געווארן דארך דר עצה פון די צוויי רשעים (יינוס אונ ימברוס) פר דעם וועלן דיינע צוויי זיהן שטארבן:

*) הערה לאכול ושתו ויקומו לצחק, צו פארשטיין וואס דערציילט די תורה זיי זענען אויפגעשטאנען צום עסין אונ טרינקען, אונ ווס איז געווען דיא שמחה אונ דר גילעכטער? נאר מיר ווייסען אין די צייט ווס יודען האבן געמאכט דעם עגל, האבען זיי קיין אנדער עסין געהאט נאר דעם מן, אונ קיין אנדער וואסער געהאט נאר פון שטיין, דריבער האבען די יודען געמאכט אצייכין, צו וויסען, אויב דר עגל איז אויגד, וועט געווים מארגין פריה ניט זיין מן צום עסין, אונ דר שטיין וועט ניט געבן וואסער צום טרינקען, אז זיי זענען אויפגעשטאנען פריה, אונ האבען גיזעהן דר מן קומט וויא אלע טאג, אונ דר שטיין גיט וואסער ווי אלע טאג, אונ זיי האבען גיגעסין פון דעם מן וואס איז איצט געקומען אונ געטרונקען פרישע וואסער פון שטיין, האבען זיי געטראכט איז דאך קיין זינד וואס מיר האבען געמאכט דעם עגל, דריבער ויקומו לצחק, זענען זיי אויפגעשטאנען צו לאכען פון דיא מענטשין ווס האבן מורא צו דינען צום עגל, אונ אין אמת איז דער מן געקומען דעם טאג, ווייל הקב"ה האט געוואוסט די יודען וועלן טאהן תשובה אין דעם היינטיגען טאג [עייז בספר נחמיה ט—יח יט, ועיין בקומץ המנחה]:

וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה
אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ט וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה
רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי
וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה
אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃ יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־
פְּנֵי יְהֹוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהֹוָה
יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד

אונקלוס

וּסְגִידוּ לֵהּ וְדַבַּחוּ לֵהּ
וַאֲמַרוּ אִלֵּין דַּחַלְתָּךְ
יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקוּךְ
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלֵי
קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא
עַמָּא קְשֵׁי קְדָל הוּא׃
י וּכְעַן הַנַּח בָּעוּתָךְ מִן
קֳדָמַי וְיִתְקַף רוּגְזִי בְהוֹן
וַאֲשֵׁיצִנּוּן וְאַעְבֵּד יָתָךְ
לְעַם סַגִּי׃ יא וְצַלִּי מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ וַאֲמַר
לְמָא יְיָ יִתְקַף רוּגְזָךְ
בְּעַמָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּחֵיל
רַב וּבִידָא תַקִּיפָא׃

תו"א ועתה הניחה ברכות לב: ויחל משה ברכות ל לב:

רשב"ם

(יא) עמך אשר הוצאת. עמך ולא עמי. אשר הוצאת ולא אני העליתי אלא

בעל הטורים

(י) הניחה. ב' במס'. הניחה לי הניחה אותי והמישני אל העמודים גבי שמשון לומר לך שהרג בהם במותו יותר ממה שהמית בחייו וזהו הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם שכילה והמית בהם כל בריהם: ואכלם. ב' במס' דין ואידך ואכלם ואמחלם זהו שדרשו שאין פורעניות שאין בה פרעון ממעשה העגל: ואעשה אותך. מלא וי"ו שילאו ממך ו' מאות אלף: (יא) ויחל. ד' במסורה הכא ואידך ויחל יהואחז ויחל חזקיהו וגו'. ויחל אים האלהים בענין ירבעם היינו כדאיתא בברכות שפ"ד כנגד ישהה בין תפלה לתפלה כדי שתתחולל דעתו עליו ומפרש לי' מויחל ומפרשינן בירושלמי שהוא ד' אמות כנגד ד"פ ויחל:

בית יהודא

בְּשִׁכְנָה) אונ דו האסט געזאגט עס איז גוט די גרים זאלן זיך בהעפטן צו הקב"ה (הם שִׁחֲתוּ וְהִשְׁחִיתוּ) זיי האבן פרדארבן זיך אונ האבן פארדארבן די יודין: (ט) קְשֵׁה עוֹרֶף. מען מיינט (מַחֲזִירִין קְשֵׁי עָרְפָּם לְנֶגֶד מוֹכִיחֵיהֶם וּמְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ) ווען מען קומט זייא שטראפען גייען זיי אוועק פון דיא שטראפערס אונ קערן זיך צו זיי מיט זייער הארטין נאקין אונ ווילן ניט הערן זייערי רייד: (י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי. פרעגט רש"י (עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחָה לִּי) מיר האבן נאך ניט געהערט אז משה הט געבעטן ביא הקב"ה פאר דיא יודין אונ הקב"ה זאגט צו משה לאז מיך (אֶלָּא כַּאן פָּתַח לוֹ פֶּתַח וְהוֹדִיעוֹ) נאר דא מיט די ווערטר האט הקב"ה אים גיעפינט אטיר אונ הט אים געוויזן (שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ) אז דיא זאך דאס פארלענדונג פון דיא יודין ווענדט זיך אויף אים (שֶׁאִם יִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לֹא יְכַלֵּם) אוב ער וועט בעטין פון זייערטוועגן וועט ער זיי ניט פארלענדן: (יא) וְלָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ. משה האט געזאגט צו הקב"ה (כְּלוּם מִתְקַנֵּא אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר) קנאה האבען נאר צוויא גלייכע מענטשין, איין חכם הט קנאה אויף דעם אנדערן חכם אז ער זעהט מען גיט יענם חכם מער כבוד ווי מען גיט אים, אדער איין גבור הט קנאה אויף דעם אנדערן גבור, אז ער זעהט מען גיט יענעם גבור מער כבוד וויא מען גיט אים, אבער דוא הקב"ה האסט קנאה נום יודין געבן כבוד צוא

רש"י

והשחיתו: (ט) קשה ערף. מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע: (י) הניחה לי. עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם (שמ"ר): (יא) למה ה' וגו'. כלום ה מתקנא אלא

שפתי חכמים

לשון קושי הוא. רא"ם: הדק"ל וכי לא היה לו להקב"ה לקלוף עליהם על שעשו העגל אלא הכי אמר משה להקב"ה כלום מתקנא כו'. אבל

פירוש לתורת אלהים

האב זיי געמאכט עָשׂוּ זיי האבן צו זיך געמאכט איין געגאסן קאלב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אונ זייא האבן זיך צו אים גבוקט וַיִּזְבְּחוּ אונ זיי האבן צו אים קרבנות געשאכטן וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבען גיזאגט אֵלֶּה דאס איז דיין גאט יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וואס ער הט דיך אויף געבראכט פון דעם לאנד מִצְרָיִם: (ט) וַיֹּאמֶר אונ גאט הט ווייטר געזאגט צו משה רָאִיתִי איך האב געזעהן דאס פאלק וְהִנֵּה אונ עַם זייא זענען אהארט אקינדיג פאלק: (י) וְעַתָּה אונ אצונד דוא משה הַנִּיחָה לִי לאז מיך וְיִחַר אַפִּי בָּהֶם אונ לאז מיין צארען גרימען אין זייא וַאֲכַלֵּם אונ איך וועל זייא פאר לענדען [עיין רש"י] וְאֶעֱשֶׂה אונ איך וועל דיך מאכען צו אגרוס פאלק: (יא) וַיְחַל מֹשֶׁה האט משה מתפלל גיוועזן אֶת פאר גאט זיין האר וַיֹּאמֶר אונ ער הט געזאגט לָמָּה ווארום יְיָ גאט יֶחֱרֶה זאל גרימען דיין צארען אין דיין פאלק יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וואס דוא האסט אויס גיצויגען פון דעם לאנד מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל מיט אגרויסען כֹּחַ וּבְיָד אונ מיט אשטארקי מאכט [עיין רש"י]:

אונקלוס

יב לְמָא יֵימְרוּן מִצְרָאֵי לְמֵימַר בְּבִישְׁתָא אַפֵּקְתִּנּוּן לְקַטָּלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְּקוֹף רוּגְזָךְ וְאָתִיב מִן בִּישְׁתָא דְּמַלֵּילְתָּא לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ: יג אִדְּכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

חֲזָקָה: יב לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: יג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

תו"א זכור לאברהם ברכות י לב שבת ל ס׳ הזוהר פ׳ ויקרא:

בעל הטורים

(יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. כאן הקדים אבות לעבדיך ובפ׳ עקב זכור לעבדיך לאברהם וגו׳ הקדים עבדיך לאבות לומר כי היו עבדיו מתחלה ועד סוף כיוצא בו דוד עבדי. ועבדי דוד:

רשב"ם

אתה: (יב) למה יאמרו. עשה למען שמך שלא יתחלל:

רש"י

חכם בחכם גבור בגבור: (יב) והנחם. התעשת ו מחשבה אחרת להטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם: (יג) זכר לאברהם. (ש"ר) אם עברו על עשרת הדברות אביהם אברהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא ז קבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. (ש"ר) אם לשרפה הם זכור ח לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור כשדים אם להריגה זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה אם לגלות זכור ליעקב שגלה לחרן ואם אינן נגולין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול ואם כסא של ג׳ רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך

בית יהודא

אַשְׁטִיק גָאלְד: (יב) [וְהִנָּחֵם]. מֵיינְט מֶען (הִתְעַשֵּׁת מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהֵיטִיב לָהֶם) זָאלְסְט טְרַאכְטְן אֵיין אַנְדֶער טְרַאכְטוּנְג פוּן דִי יוּדִינְס וֶועגְן צוּ זָאלְסְט זֵיי טָאן גוּטְס (עַל הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתָּ לָהֶם) פַר דִי שְׁלֶעכְטְס וָואס דוּ הָאסְט גֶעטְרַאכְט זֵיי צוּ טָאהְן: (יג) [זְכוֹר לְאַבְרָהָם]. משֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (אִם עָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת) אוֹיבּ דִי יוּדִין הָאבְּן גֶעזִינְדִיגְט אוּנ הָאבְּן נִיט גִיטָאן וִוי דוּ הָאסְט זֵיי גִיבָּאטְן אִין דִי צֶעהְן גִיבָּאט (אַבְרָהָם אֲבִיהֶם נִתְנַסָּה בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וַעֲדַיִן לֹא קִבֵּל שְׂכָרוֹ) זֵייעֶר פָאטֶער אַבְרָהָם אִיז גֶעפְּרוּבְט גִיוָוארְן מִיט צֶעהְן עֶרְלֵיי פְּרוּבוּנְג אוּנ הָט נָאךְ נִיט גֶענוּמֶען פוּן דִיר זַיין שָׂכָר (תְּנֵהוּ לוֹ) גִיבּ אִים זַיין שָׂכָר (וְיֵצְאוּ עֶשֶׂר בְּעֶשֶׂר) וֶועלֶן אָפּ־

גֶערֶעכוּנְט וֶוערֶן צֶעהְן עֲבֵירוֹת וָואס זַיינֶע קִינְדֶער הָאבְּן גִטָאן אוֹיף דִי צֶעהְן מִצְוֹת וָואס זֵייעֶר פָאטֶער אַבְרָהָם הָאט גְטָאהְן: [לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל]. אַזוֹ הָאט משֶׁה גִיזָאגְט צוּ הקב"ה (אִם לִשְׂרֵפָה הֵם) אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען פַארְשׁוּלְדִיגְט גִיוָוארְן מֶען זָאל זֵיי פַארְבְּרֶענֶען (זְכוֹר לְאַבְרָהָם) גֶעדֵיינְק זֵייעֶר פָאטֶער אַבְרָהָם (שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְהִשָּׂרֵף עָלֶיךָ בְּאוּר כַּשְׂדִּים) עֶר הָאט זִיךְ אִיבֶּער־גִיגֶעבְּן צוּ נִמְרוֹד אִין אוּר כַּשְׂדִּים מֶען זָאל אִים פַרְבְּרֶענֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגְן (אִם לַהֲרִיגָה) אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען פַארְשׁוּלְדִיגְט גְוָוארְן מֶען זָאל זֵיי הַרְגֶענֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד (זְכוֹר לְיִצְחָק שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ לַעֲקֵדָה) גֶעדֵיינְק זֵייעֶר פָאטֶער יִצְחָק וָואס עֶר הָט אוֹיסְ־גֶעצוֹיגֶען זַיין הַאלְדְז עֶר זָאל גִישָׁאכְטִין וֶוערְעֶן פוּן דַיינֶעטְוֶועגְן (אִם לְגָלוּת) אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען פַארְשׁוּלְדִיגְט גִיוָוארְן צוּ פַר־טְרִיבְּן וֶוערֶן אִין פְרֶעמְדֶע לֶענְדֶער (זְכוֹר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרָן) גֶעדֵיינְק זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב וָואס עֶר אִיז פַארְטְרִיבְּעְן גִיוָוארֶען אִין חָרָן (וְאִם אֵינָן נִגְאָלִין בִּזְכוּתָן) אוּנ אוֹיבּ זֵייא קֶענֶען נִיט גֶערֶעטֶעט וֶוערְעֶן אִין דֶעם זְכוּת פוּן זֵייעֶרֶע אֶלְטֶערִין (מָה אַתָּה אוֹמֵר לִי וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל) וָואס זָאגְסְטוּ צוּ מִיר דוּ וֶועסְט מִיךְ מַאכְען צוּא אַגְרוֹיסֶע פָאלְק, וָואס וֶועט זַיין אַז מַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶן זִינְדִיגֶן, אִין וֶועמֶעס זְכוּת וֶועלֶען זֵייא גֶערֶעטֶעט וֶוערֶן פוּן דַיין שְׁטְרָאף? (וְאִם כִּסֵּא שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם אֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנֶיךָ בִּשְׁעַת כַּעַסְךָ) אוֹיבּ אַשְׁטוּהְל וָואס הָאט דְרַייא פִּיס קֶען נִיט בֶּעשְׁטֵיין פַאר דִיר וֶוען דוּ בִּיסְט מִיט כַּעַס וְדָאס הֵייסְט מַאדְךְ דִי יוּדִין וָואס זֶענֶען אִיצְט, אוּנ הָאבְּן אַזְכוּת פוּן דְרַייא אָבוֹת, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען וִוילְסְטוּ זֵיי פַארְלֶענְדִין.

שפתי חכמים

בפ׳ יתרו גבי אנכי ה׳ אלהיך פירש"י אלהיך ל׳ יחיד לתת פתחון פה למשה וכו׳ וזהו שאמר למה יחרה אפך בעמך לא להם צוית אלא לי לבד. זה וזה יכפר: ו פי׳ התפעל להם לעשות השתנות ממחשבה רעה למחשבה טובה דכל ל׳ נחום ל׳ מחשבה אחרת הוא: ז דאם ל"כ מאי זכור לאברהם אם היה הוא לדיק הרי קבל שכרו ושוב אינו מחויב בעבורו לבניו כלום: ח דאם לא כן למה נזכרו שלשתן באברהם סגי. רא"ם. א"נ דק"ל למה כתיב זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם איפכא הל"ל זכור אשר נשבעת לעבדיך לאברהם וכו׳ דהא הזכירה אשבועה קאי ועוד שבועה גבי אברהם הוא דכתיב שנא׳ בי נשבעתי וגו׳. ל"פ זכור לאברהם עשר נסיונות וכו׳ ולא קאי הזכירה על השבועה אלא על לדקת אברהם וכו׳ ותו קשה ליה א"כ מאי זכירה שייך לגבי יצחק ויעקב ל"פ אם לשריפה כו׳. ואין להקשות

פירוש לתורת אלהים

(יב) לָמָּה ווארום זָאלֶען דִיא מִצְרַיִם זָאגֶן בְּרָעָה מִיט בֵּייזְקֵייט הָאט עֶר זֵייא אוֹיס גִיצוֹיגֶען לַהֲרֹג צוּא הַרְגִינֶען זֵייא צְווִישֶׁן דִיא בֶּערְג וּלְכַלֹּתָם אוּנ צוּ פַאר לֶענְדִין זֵיי מֵעַל פוּן דִי עֶרְד שׁוּב קֶער ווִידֶר פוּן דַיין גְרִים צָארְן וְהִנָּחֵם אוּנ בַּרָאט דִיךְ עַל הָרָעָה אוֹיף דֶעם בֵּייז לְעַמֶּךָ וָואס דוּ הָאסְט גְוָואלְט טָאהְן צוּ דַיין פָאלְק: (יג) זְכוֹר גֶדֶענְק צוּ אַבְרָהָם אוּנ צוּא יִצְחָק אוּנ צוּא יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וָואס זֵיי זֶענֶען גְוֶוען דַיינֶע קְנֶעכְט אֲשֶׁר וָואס

משלי נחמיה

(יב) וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ. אַז דִי יוּדֶן הָאבְּן גֶעזִינְדִיגְט אוּנ הָאבְּן גִימַאכְט דָם עֵגֶל הָט גָאט גֶעוָואלְט דִי יוּדֶן פַר טִילִיגְן הָט משֶׁה גֶעבֶּעטֶען גָאט אוּנ הָט גֶעזָאגְט בַּדֶענְק דִיךְ אוֹיף דֶעם שְׁלֶעכְץ וָואס דוּ ווִילְסְט טָאן דִי יוּדֶן, דִי זַאךְ אִיז אֵיין תְּמִיָּה פַר וָואס הָט. משֶׁה גִיבֶּעטֶען סְתָם בַּאדֶענְק דִיךְ אוֹיף דֶעם שְׁלֶעכְץ פַר וָואס הָט עֶר נִיט גִזָאגְט בְּפֵירוּשׁ בַּאדֶענְק דִיךְ אוֹיף דֶעם פַר טִילִיגְן זָאלְסְט זֵיי נִיט פַר טִילִיגְן, נָאר מִיר וֶועלֶן גֶעבְּן צוּ פַארְשְׁטֵיין דִי זַאךְ מִיט אֵיין מָשָׁל אֵיין עוֹשֶׁר הָט גֶעהַאט אֵיין נַארִישְׁען זוּן אוּנ דִי שְׁטֶערִין זֶעהֶר הָאבְּן אִים גֶעזָאגְט אַז דֶר זוּן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶן זַיין גְרוֹיסֶע אָרֶעמֶע לַייט הָאט עֶר זִיךְ מְיַשֵּׁב גְעוֶוען אוּנ הָט גֶערוּפְן דִי וֶועכְּעֶרְס אוּנ הָט זֵיי גֶעזָאגְט זֵייא זָאלֶען

וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם
וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ יד וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ פ
טו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי
לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים

אונקלוס

וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדָיךְ דִי
קַיֶּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ
וּמַלֶּלְתָּא עִמְּהוֹן אַסְגֵי
יָת בְּנֵיכוֹן כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא
וְכָל אַרְעָא הָדָא דִי
אֲמָרִית אֶתֵּן לִבְנֵיכוֹן
וְיַחְסְנוּן לְעָלָם׃ יד וְתָב יְיָ
מִן בִּישְׁתָא דִי מַלִּיל
לְמֶעְבַּד לְעַמֵּהּ׃
טו וְאִתְפְּנִי וּנְחַת מֹשֶׁה מִן
טוּרָא וּתְרֵין לוּחֵי
סַהֲדוּתָא בִּידֵהּ לוּחֵי

תולדות אהרן

וינחם ה' על סנהדרין קח:

בית יהודא

אונ דר זכות העלפט ניטו (קל וחומר לכסא של רגל אחד) אשטוהל פון איין פוס וזכות פון איין מענטש, פון מיר אליין וועט געווים ניט קענן העלפין צו מיינע קינדר זיי זאלן גערעטעט ווערן פון דיין כעס ווען זיי וועלן זינדיגען: אשר נשבעת להם בך. משה האט געזאגט צו הקב"ה (לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה) דו האסט ניט גשווארן צו זיי בייא אזו אזאך וואס ווערט פארלענדט (לא בשמים) דו האסט ניט גישווארן ביי די הימלן (ולא בארץ) אונ ניט ביי די ערד (לא בהרים ולא בגבעות) אונ ניט ביי די בערג אונ ניט ביי אנדערע הויכע ערטער (אלא בך) נאר דו האסט גשווארען בייא דיר (שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם) דוא ביסט אויף אייביג איז דאך דיין שבועה אויך אויף אייביג (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק דר מלאך הט גיזאגט צוא אברהם (בי נשבעתי נאום ה') הקב"ה האט געזאגט איך שווער ביי מיר אז איך וועל בענטשין אברהמען אונ וועל מעהרין זיינע קינדער ווי די שטערן אין הימל (וליצחק נאמר) צו יצחק איז גזאגט גיווארן (והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך) איך וועל האלטין דיא שבועה וואס איך האב גשווארן צוא

רש"י

ק"ו לכסא של רגל א' (ברכות לב): אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות אלא בך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם שנא' (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה' וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבוע' אשר נשבעתי

שפתי חכמים

למה פי' גבי אברהם עשר נסיונות דלמא שריפה לחוד י"ל דהי מינייהו מפקת כיון דתרווייהו איתנהו גבי אברהם: ט יש מקשים מאי ק"ו הוא זה והא משה ג"כ יש לו זכות אבות דהא הוא מבני בניהם דלפירש"י בפ' שלח ואעשה אותך לגוי גדול ולא כתיב ואעשה את ערך וגו' שאתה מזרעם ומתרצים אלו לא חטאו בעגל היו נכנסין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) לחת. חסר כתיב לומר ששניהם שוות ושנים כנגד שמים וארץ וכנגד חתן וכלה וכנגד שני שושבינין חמשה דברות על לוח זה וחמשה על לוח זה כנגד חמשה חומשי תורה ושניהם עשרה כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם ובעירובין פרק כיצד מעברין א"ר אלעזר מאי דכתיב לוחות אבן אם משים אדם עצמו כאבן תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו וא"ר אלעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונים לא נשתכחה תורה מישראל רב אחא אמר אף אין אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות אל תיקרי חרות אלא חירות:

פירוש לתורת אלהים

דו האסט צוא זייא גשווארן בך אין דיר [עיין רש"י] ותדבר אונ דוא האסט גירעט צוא זייא ארבה איך וועל מערען אייערי קינדער אז זייא וועלן זיין אזו פיל ככוכבי אזוי וויא דיא שטערען אין הימל וכל הארץ אונ דאס גאנצי לאנד אשר וואס איך האב גיזאגט אתן וועל איך געבען צוא אייערי קינדער ונחלו אונ זיי וועלן דם ארבין אויף אייביג [עיין רש"י]:

(יד) וינחם יי אונ גאט ברוך הוא האט זיך בראטען על הרעה אויף דעם בייז אשר וואס ער הט גערעט לעשות צוא טאהן צוא זיין פאלק: (טו) ויפן אונ משה הט זיך גיקערט וירד משה אונ משה האט גינידערט פון דעם בארג סיני ושני לוחות אונ דיא צווייא לוחות העדות דאס בצייגניש בידו אין זיין האנט לוחות דיא לוחות זענען גוועען גשריבן פון זייערי צוויי זייטן [ע' רש"י]

משלי נחמיה

וועבן אויף גראבע מלבושים אונ שטארקע אונ הט גערופן איין שניידער ער זאל מאכן פון דעם וועבעכץ מלבושים פר דעם זון וועגן אז דר שניידר איז געקומן נעמען דיא מאס אויף דעם זון ער זאל זיי מאכען צו דער מאס זאגט דר פאטר צו דעם שניידער דו זאלסט ניט נעמן איין מאס ווארום אין גאנצן מיין במיען זיך פון די מלבושים איז זייא זאלן לאנג גידורן זיי זאלן צוניץ קומן פון זיינעט וועגען אונ פון זיינע קינדר וועגען דרום נוצט דיר ניט דיא מאס בעסר מאך אביסל ברייטער אונ לענגער איטליכר מענטש זאל זיי קענן אן טוען, דר נמשל איז ווען משה זאל גיוועזן בעטן גאט נאר אויף דעם דור וואלט ער גוועזן גיבעטין גאט בפירוש ער זאל זיי ניט פר טיליגען, זיין כוונה איז אבער גיוועזן אויף די איבריגע דורות אויך אז עס זאל אין זיי ניט שולט זיין דער מדת הדין דרום הט ער גיבעטען גאט סתם (והנחם על הרעה לעמך) באדענק דיך סיי אויף וום פר אש' עבין זאלסטו. קיין מאל ניט טאן די יודען:

מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם
כְּתֻבִים׃ טז וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים
הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא
חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃ יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ
אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה ברעו ק׳ וַיֹּאמֶר
אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃
יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין
קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי

כְּתִיבִין מִתְּרֵין עִבְרֵיהוֹן
מִכָּא וּמִכָּא אִנּוּן
כְּתִיבִין׃ טז וְלוּחַיָּא
עוֹבָדָא דַייָ אִנּוּן וּכְתָבָא
כְּתָבָא דַייָ הוּא מְפָרַשׁ
עַל לוּחַיָּא׃ יז וּשְׁמַע
יְהוֹשֻׁעַ יָת קָל עַמָּא כַּד
מְיַבְּבִין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה
קָל קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא׃
יח וַאֲמַר לָא קָל גִּבָּרִין
דְּנָצְחִין בִּקְרָבָא וְאַף לָא
קָל חַלָּשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קָל

תו"א מזה ומזה הם מגילה טו: והלחת אבות טו ס׳ הזוהר פ׳ משפטים: חרות על עירובין נד:וישמע יהושע ס׳ הזוהר פ׳ ויקהל:

בעל הטורים

(יז) ברעה. כתיב בה"א בשביל ה׳ דברים שעשו. אכלו ושתו. ויקומו לצחק. וישתחוו. ויזבחו. ומחולות: (יח) קול ענות אנכי שמע. בגימ׳

רשב"ם

(טז) מעשה אלהים המה. ולא פסל אותם משה. אבל האחרונים כתוב בהם פסל לך: חרות. כמו חרט: (יח) חלושה. נצחון כדכתיב ויחלוש יהושע:

רש"י

לאברהם אביך וליעקב נאמר (שם לה מא) אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי: (טו) משני עבריהם. היו האותיות נקראות י ומעשה נסים הי׳ (שבת קד): (טז) מעשה אלהים המה. כמשמעו הוא בכבודו עשאן. ד"א כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה: חרות. ל׳ חרת וחרט אחד הוא שניהם לשון חיקוק אנטלי"ר בלעז (איינגשניידען): (יז) ברעה. בהריעו שהיו מריעים ושמחים וצוחקים: (יח) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים שצועקים וי או ניסה: קול ענות. קול הרופין וגדופין המענין את נפש שומען

בית יהודא

דיין פָאטֶער אַבְרָהָם (וּלְיַעֲקֹב נֶאֱמַר) צוּ יַעֲקֹב איז גֶעזָאגְט גִיוָוארֶן (אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה) איך בִּין אֵל שַׁדַּי פְּרוּכְטְבַּאר דיך אונ מֶעהְר דיך וּפֶעלְקֶער אונ מְלָכִים וֶועלִין פון דִיר זַיין, אונ די לַאנְד וֶועל איך גֶעבִּין צוּ דַיינֶע קִינְדֶער (נִשְׁבַּע לוֹ בְּאֵל שַׁדַּי) הָט הקב"ה גִשְׁוואוֹרֶן צוּ יַעֲקֹב בַּיי זַיין נָאמֶן אֵל שַׁדַּי: (טו) וּמִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם) פון צְוֵויי זַייטִין (הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאוֹת) זֶענֶען די אוֹתִיּוֹת גֶעלֵיינְט גִיוָוארְן (וּמַעֲשֵׂה נִסִּים הָיוּ) עֶס איז גִיוֶוען מִיט נִסִּים אַז מֶען הָט גֶעקֶענְט לֵייעֶנֶען פון בֵּיידֶע זַייטֶן גְלַייךְ: (טז) וּמַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה) זָאגְט רש"י (כְּמַשְׁמָעוֹ) ווי עֶס איז דֶער מֵיינוּנְג פון פָּסוּק (הוּא בִּכְבוֹדוֹ עֲשָׂאָן) הקב"ה אַלֵיין הָט גֶעמַאכְט די לוּחוֹת (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט איז (כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ כָּל עֲסָקָיו שֶׁל פְּלוֹנִי בִּמְלָאכָה פְּלוֹנִית) ווי איין מֶענְטְשׁ זָאגְט צוּא זַיין חָבֵר דָאס גַאנְצֶע בַּאשֶׁעפְטִיגוּנְג פון יֶענֶעם מֶענְטְשׁ איז נָאר מִיט יֶענֶע אַרְבֶּעט (כָּךְ כָּל שַׁעֲשׁוּעָיו שֶׁל הקב"ה בַּתּוֹרָה) דָאס גַאנְצֶע פֶערְגֶעניגֶען פון הקב"ה איז נָאר מִיט דֶי תּוֹרָה: וְחָרוּת). זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן חָרַת וְחָרַט אֶחָד הוּא) דֶר וָוארְט חָרַת אונ דֶער וָוארְט חָרַט איז אֵיינְס (שְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן חִיקּוּק) בֵּיידֶע וֶוערְטֶער חָרַת אונ חָרַט איז דֶרְטַייטְשׁ קְרִיצֶען, אַיינְשְׁנַיידֶען: (יז) וּבְרֵעֹה). מֵיינְט מֶען (בַּהֲרִיעוֹ) אין זַיין שַׁאלִין, שְׁרַייעֶן (שֶׁהָיוּ מְרִיעִים וּשְׂמֵחִים וְצוֹחֲקִים) זֵיי הָאבֶּען גֶעשַׁאלְט וְגֶעשְׁרִיגֶען אונ גֶעפְרֵייט אונ גֶעלַאכְט: (יח) וְאֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה). משֶׁה הָאט גִיזָאגְט (אֵין קוֹל הַזֶּה נִרְאֶה קוֹל עֲנִיַּית גִּבּוֹרִים הַצּוֹעֲקִים נִצָּחוֹן) דיא שְׁטִימֶע זֶעהְט נִיט אוים זִיא זָאל זַיין אַשְׁטִימֶע וָואס דִיא שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשִׁין שְׁרַייעֶן מִיט פְרֵייד ווייל זֵייא הָאבֶּן אַייגֶנְעגוּמֶען אַמִלְחָמָה (וְלֹא קוֹל חַלָּשִׁים) אונ דָאס איז נִיט אַשְׁטִימֶע פון שְׁוַואכֶע מֶענְטְשִׁן (שֶׁצּוֹעֲקִים וַוי אוֹי נִיסָה) וָואס שְׁרַייעֶן ווַי אָדֶער זֵייא שְׁרַייעֶן מִיר זָאלֶן אַנְטְלוֹיפֶען: וְקוֹל עַנּוֹת). איך הֶער אַשְׁטִימֶע וָואס פַּיינִיגְט מִיךְ, וָואס איך וויל זִיא נִיט הֶערֶן (קוֹל חֵרוּפִין וְגִידּוּפִין) אַשְׁטִימֶע פון פַארְשֶׁעמוּנְג אונ לֶעסְטֶערוּנְג (הַמְעַנִּין אֶת נֶפֶשׁ שׁוֹמְעָן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ) וָואס זֵיי פַּייניגֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הֶערְט די רֵייד אונ

שפתי חכמים

לארץ כמו שהבטיח הקב"ה את אברהם לזרעך אתן את הארץ ועכשיו שיכלם ש"מ א"כ דהחטא גרם שלא יתקיים הבטחת אברהם וא"כ במה יודע איפוא שתתקיים הבטחת משה שיהיו בניו לגוי גדול אולי יחטאו בניו ולא תתקיים ג"כ הבטחה. וא"ת שזכות משה תתקיים על כל פנים אף אם יחטאו בניו א"כ ק"ו הוא הרי זכות של ג׳ אבות לא הועיל זכותם להגן בשביל החטא ולהביאם לארץ ק"ו זכותי לבד: י פי׳ כגון נקוב נקרא בוכן וכן כל התיבות ומעשה נסים הוא פי׳ שהכתב היה חקוק משני עבריהם וא"כ מ"ם וסמ"ך שבו היו כמו תקועים סביב

פירוש לתורת אלהים

מִזֶּה וּמִזֶּה פון דֶער זַייט אונ פון דֶער אַנְדֶערֶער זַייט
הֵם כְּתוּבִים זֶענֶן זֵיי גִיוֶוען גִשְׁרִיבֶּן: (טז) וְהַלּוּחוֹת אונ
די לוּחוֹת מַעֲשֵׂה זֶענֶן גִוֶוען גָאטְס וֶוערְק וְהַמִּכְתָּב אונ
דָם גִשְׁרִיפְט מִכְתַּב איז גִוֶוען אַגְשְׁרִיפְט פון גָאט חָרוּת
איז גִוֶוען אוים גִקְרִיצְט עַל הַלּוּחוֹת אויף דיא לוּחוֹת:
(יז) וַיִּשְׁמַע אונ יְהוֹשֻׁעַ הָט גִהֶערְט אֶת הַקּוֹל דָם קוֹל פון
דֶעם פָאלְק בְּרֵעֹה מִיט שַׁאלוּנְג וָואס זֵייא הָאבֶּען
גְשַׁאלְט אונ הָאבֶּען זִיךְ גִפְרֵייט וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָאט
גִיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה אַקוֹל פון אַמִלְחָמָה איז
אין דֶער מַחֲנֶה פון די יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיֹּאמֶר אונ מֹשֶׁה
הָט גִזָאגְט אֵין קוֹל דָם קוֹל וַוייזְט נִיט אוים עֲנוֹת פון
אַגְשְׁרֵיי וָוס גִבּוֹרִים שְׁרַייעֶן אין דֶער מִלְחָמָה זֵייא
הָאבֶּען מְנַצֵּחַ גִוֶוען וְאֵין קוֹל אונ דָאס קוֹל וַוייזְט נִיט
אוֹם עֲנוֹת פון אַגְשְׁרֵיי פון שְׁלַאפֵי וָוס שְׁרַייעֶן אין דֶער

שָׁמֵעַ׃ יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו מידיו ק׳ אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר׃ כ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

תו"א ויהי כאשר תענית כח עקרים מ"ד פט"ו : ויזר על פני ע"ז מד ס' הזוהר פ' משפטים:

אונקלוס

דִּמְחַיְּכִין אֲנָא שָׁמַע׃
יט וַהֲוָה כַּד קְרִיב לְמַשְׁרִיתָא וַחֲזָא יָת עֶגְלָא וְחִנְגִּין וּתְקֵיף רוּגְזָא דְמֹשֶׁה וּרְמָא מִידוֹהִי יָת לוּחַיָּא וְתַבַּר יָתְהוֹן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא׃
כ וּנְסֵיב יָת עֶגְלָא דִּי עֲבַדוּ וְאוֹקֵיד בְּנוּרָא וְשָׁף עַד דַּהֲוָה דְּקִיק וּזְרָא עַל אַפֵּי מַיָּא וְאַשְׁקִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רשב"ם

(יט) וישלך מידיו. כשראה את העגל תשש כחו ולא הי' בו כח להשליכם רחוק ממנו קצת שלא יזיק את רגליו בנפלם כדרך כל משליכי משוי כשאין בהם כח לשאת. וכן ראיתי בפרקים של רבי אליעזר ועיקר פשוטו כך: (כ) ויזר. ניפור. ויקן מן קנה. ויזר מן זרה. הנה הוא זורה. ואת האש זרה הלאה:

בעל הטורים

שנהרג חור. ועבדו ע"ז : ענות . ב'. קול ענות. יום ענות אדם נפשו שזה הענות לא נתכפר להם : (יט) וישלך מידו. חסר יו"ד שנכפרו י' דברות וי"פ פסל בתורה וי"פ תועבת ה' במשלי :

בית יהודא

ווען די רייד ווערן געזאגט צו אים : (יט) וישלך מידיו וגו']. (אמר) משה הט געזאגט (מה פסח שהוא אחד מן המצות) מאדאך דר קרבן פסח וואס ער איז נאר איין מצוה פון די תורה (אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו) הט דיא תורה געזאגט דר מענטש וואס איז פרעמד צו הקב"ה זאל ניט עסן פון קרבן פסח (התורה כולה כאן) דא איז דיא גאנצע תורה (וכל ישראל מומרים) אונ אלע יודען דינען עבודה זרה (ואתננה להם) וועל איך געבן צו זיי די תורה ? דריבער הט ער די לוחות צו בראכען *) : ותחת ההר]. מיינט מען (לרגלי ההר) ביי די פיס פון בארג, דאס הייסט אונטען נעבן בארג : (כ) ויזר]. זאגט רש"י (לשון נפוץ) פארשפרייטונג (וכן) אונ אזוי שטייט אין פסוק (יזורה על נוהו גפרית) ער וועט פארשפרייטן אויף זיין וואהנונג שוועבעל (וכן) אונ אזוי שטייט נאך אין פסוק (כי חנם מזורה הרשת) אומזיסט

רש"י

כשנאמרין לו : (יט) וישלך מידיו וגו'. (שבת פז) אמר מה פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה כאן וכל ישראל מומרים ואתננה להם : תחת ההר. ב לרגלי ההר : (כ) ויזר. ל' נפוץ וכן (איוב יח) יזורה על נוהו גפרית וכן (משלי א) כי חנם מזורה

שפתי חכמים

וההיקף שבאמצע לא היה בנס לא מחובר ולא נפלו וכב"ר מפורש כמו שהכתב נקרא בעבר זה כך היה נקרא בעבר השני וזה היה מעשה נסים : ב דק"ל דתחת ההר משמע שהיה תוך והלא בהר לכן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) וישק. פירש"י בשלשה מיתות נידונו עדים והתראה בסייף כדין עיר הנדחת שהן מרובין . וקשה א"כ יהא ממונם אבד וי"ל שנדונו בסייף כדין בני נח דאמרינן בסנהדרין שדינן בסייף:

ליקוטי מרדכי

(יט) וישלך מידיו את הלחות וישבר אתם תחת ההר. דער פענח רזא שרייבט בעסר הט ער זייא געזאלט אנידער לייגען אויף דעם בארג גאנצער הייט כדי אז די ישראל וועלען תשובה טאהן וועט ער זיי נעמן אונ וועט זיי געבן צו די ישראל, נאר משה הט זיך אזוי גקלערט אז איך וועל דיא לוחות לאזין ליגן גאנצער הייט אונ אין די לוחות שטייט דאך (לא תעשה לך פסל) דוא זאלסט דיר נישט מאכען קיין בילד אונ קיין שום גשטאלט וועט זיך גאט ברוך הוא נוקם זיין אין די ישראל איבר דעם איז אים גיפעלין ער זאל זיי געבעד צוא ברעכען :

פירוש לתורת אלהים

מלחמה לאמר אנטלופען קול ענות נאר אזו אקול פון לעסטרונג וואס פיינגט דעם גוטן מענטש ווס הערט דאס צוא אנכי שומע הער איך : (יט) ויהי אונ עס איז גוועןו כאשר קרב אז משה הט גנעהנט צו דער מחנה וירא אונ ער הט גזעהן דם עגל ומחולות אונ דם ווס זיי טאנצן דער ביי ויחר אונ עס האט גרומט דער צארן פון משה וישלך אונ ער האט אוועק גווארפן פון זייני הענט את הלוחות דיא לוחות וישבר אונ האט זיי צו בראכן תחת ההר אונטער דעם בארג [עיין רש"י] : (כ) ויקח אונ ער הט גנומן דם עגל אשר וואס זיי האבען גמאכט וישרוף אונ האט דאס פאר ברענט אין פייער ויטחן אונ הט דם צו מאלן עד ביז עס איז דין גווארן

*) הערה וישבר אותם, ער האט צובראכין די לוחות, איז דאך אקשיא פאר וואס הט ער די לוחות צובראכין, ער הט געדארפט די לוחות לייגין אין אקאסטין אונ בעהאלטין, נאר אין די סדרה עקב שטייט משה הט גזאגט ואתפוש בשני הלוחות, איך האב אנגענומען די צווייא לוחות ואשליכם מעל שתי ידי, אונ איך האב זייא גיווארפין פון איבר מיינע צוויי הענט, ווס איז דר מיינונג איבער מיינע צוויי הענט ? נאר אזוי איז גיוועין, מיר ווייסין אלע זאכין ווס אין הימעל זענען רוחניות, אז זיי קומען אראפ אוף די ערד ווערין זיי גשמיות, אז זיי דארפין צוריק קומען אין הימעל ווערין זיי צוריק רוחניות, ווי מיר געפינען ביי די מלאכים ווס זענען געקומען צו אברהם, צו גדעון, צוא מנוח, די לוחות זענען אוך גיוועין אין הימעל רוחניות, ווען משה האט זיי אראפגענומען פון הימל זענען זיי גיווארין גשמיות, ווי עס שטייט אין פסוק ושני לוחות בידו, צווייא לוחות אין זיין האנט, צו ווס דארף די תורה זאגין אין זיין האנט, געווים זענען די לוחות גיוועין אין זיין האנט, נאר דר פסוק מיינט אין הימעל זענען דיא לוחות גיוועין רוחניות, בייא ארוחניות קען מען דאך ניט זאגין אצאהל, איינס אדער צוויי, דריבער זאגט דר פסוק ושני לוחות, ווען זענען זיי גיוועין לוחות, אונ צוויי, בידו, ווען משה הט זיי גענומען אין זיין האנט, דריבער ווי משה הט גיזעהן דעם עגל אונ ווי די יודין טאנצין מיט אים, הט ער גיוואלט ארוף שיקן די לוחות צוריק אין הימעל, אזוי ווי אמלאך ווערט צוריק ארוחני אונ גייט ארוף אין הימל, דריבער הט משה גיזאגט ואשליכם מעל שתי ידי, איך האב זיי גיווארפין אין דערהייך, צום הימעל, אריבער איבר מיינע צוויי הענט, הקב"ה הט אבר די לוחות ניט גיוואלט צוריק נעמן, זענען זיי געבליבן גשמיות אונ זענען צוריק אראפגעפאלין אוף דר ערד אונ זענען צובראכין גיווארן, דריבער הט משה גזאגט ואשברם לעיניכם, איך האב די לוחות צובראכין פר אייערע אויגין, דס הייסט איך בין שולדיג ווס זייא זענען צובראכין גיווארען :

ישראל: כא ויאמר משה אל־אהרן
מה־עשה לך העם הזה כי־הבאת
עליו חטאה גדלה: כב ויאמר אהרן
אל־יחר אף אדני אתה ידעת את־
העם כי ברע הוא: כג ויאמרו לי
עשה־לנו אלהים אשר ילכו לפנינו
כי־זה ׀ משה האיש אשר העלנו
מארץ מצרים לא ידענו מה־היה

תו"א ויאמר משה אל אהרן מגילה כה:

אונקלוס

כא ואמר משה לאהרן
מה עבד לך עמא הדין
ארי איתיתא עלוהי
חובא רבא: כב ואמר
אהרן לא יתקף רוגזא
דרבוני את ידעת ית
עמא ארי בביש הוא:
כג ואמרו לי עביד לנא
דחלן די יהכן קדמנא
ארי דין משה גברא די
אסקנא מארעא
דמצרים לא ידענא מה

בעל הטורים

(כב) כי ברע. אותיות ערב שערב רב גרמו להם לעשותו:

רש"י

הרשת שזורין בה דגן וקטנית: וישק את בני ישראל. (יומא סו) נתכוין לבדקם כסוטות ל שלש מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסייף כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מ מרובים עדים בלא התראה במגפה שנאמר ויגוף ה' את העם לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים וצבו בטניהם: (כא) מה עשה לך העם הזה. כמה נ יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה: (כב) כי ברע הוא. בדרך רע הם הולכין תמיד ם ובנסיונות לפני

בית יהודא

איז פארשפרייט דיא קערנער אין דיא נעץ (שזורין בה דגן וקטניות) מען פארשפרייט אין דיא נעץ קערנער קארען אונ ארבעס: וישק את בני ישראל. זאגט רש"י (נתכוין לבדקם כסוטות) משה האט געוואלט זיי זאלן טרינקען די וואסער אונ זאלן שטארבען פון די וואסער ווי עם שטארבט אסוטה וואס הט מזנה געוועז פון די מים המאררים (שלש מיתות נידונו שם) די יודען זענען געשטראפט געווארען מיט דריי ערליי מיתות (אם יש עדים והתראה בסייף) די מענטשען וואס אויף זיי איז געוועז עדות אז זיי האבן געדינט צום עגל, אונ מען הט זיי אנגעזאגט זיי זאלן צום עגל ניט דינען, אונ זיי האבן געדינט, האט מען זיי געהרגת מיט אשווערד (כמשפט אנשי עיר הנדחת) וויא דער דין איז אויב אגאנצע שטאט יודען דינען עבודה זרה, הרגת מען זיי מיט אשווערד (שהן מרובין) נוייל זיי זענען פיל, אז איין יוד דינט עבודה זרה הרגת מען אים מיט שטיינער, דאס איז סקילה, אונ אז פיל מענטשען צוזאמען דינען עבודה זרה הרגת מען זייא מיט אשווערד (עדים בלא התראה) די יודען וום אויף זיי איז דא עדות אז זיי האבן געדינט צום עגל, נאר מאן הט זיי ניט אנגעזאגט פריער זיי זאלען ניט דינען צום עגל, זענען געשטארבען מיט אמגפה (שנאמר) וויא עם שטייט אין פסוק ניגוף ה' את העם, הקב"ה הט געשיקט אמגפה אויף דעם פאלק (לא עדים ולא התראה) די מענטשען וואס אויף זיי איז קיין עדות געוועז אז זייא האבן געדינט עבודה זרה, אונ געוויס הט מען זיי ניט אנגעזאגט זיי זאלן ניט דינען צום עגל, זענען זיי געשטראפט געווארן מיט הדרוקן (שבדקום המים וצבו בטניהם) דיא וואסער האבען זיי קראנק געמאכט, זייערע בייכער זענען געשוואלען געווארען: (כא) מה עשה לך העם. משה הט געזאגט צו אהרן (כמה יסורים סבלת שיסרוך) וויא פיל יסורים האסטו געהאט פון דיא יודען (עד שלא תביא עליהם חטא זה) איידער דוא האסט אויף זייא געברייגגט די זינד: (כב) כי ברע הוא. ער איז שטענדיג אין שלעכטען פירונג (בדרך רע הם הולכין תמיד) זיי גייען שטענדיג אין שלעכטען וועג (ובנסיונות לפני המקום) זייא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) כי ברע הוא. ואלו לא עשה להם היו מעמידין להם מלך ויהיה מרה באחרונה. ויצא העגל הזה נראה שהתיך זהב באש ויצק אותו בדפוס ויצא ממנו עשוי בבת אחת ומה ראו לעשות צורת העגל י"ל משעה שראו את אלהי ישראל והחיות הם ככף רגל עגל לכך בחרו דמות עגל. ויש אומר שהשליך שם טס שהעלו בו ארונו של יוסף שכתוב בו

שפתי חכמים

פי' לרגלי הסר: ל והטעם שבדק אותם כסוטות הוא כי הזונה אחר עכו"ם הוא כאשה המזנה תחת בעלה כמו שאמרו במדרש והביאו רש"י בשיר השירים בפסוק שני שדיך מ"ם בדק אותם כסוטות וק"ל: מ כלו' שמיתתן בסייף ולא בסקילה כיחיד העובד שמיתתו בסקילה: נ כלו' כמה יסורין עשו לך שהוכרחת לעשות להם עגל בתמיה ולרבותא אמר שהרי אפי' יסורין בעלמא לא עשו לך: ם דק"ל למה לא כתיב כי רע הוא אם הדבר שב לישראל ל"פ ברע קאי על הדרך הרע ומש"ה הוצרך להוסיף ולו' הם הולכים כי בדרך נופל ל' הליכה ואמר תמיד מפני שבזולת זה היה משמע שאמר בעבור הדרך הזה

פירוש לתורת אלהים

ויזר אונ הט דם פר שפרייט על אויף דעם וואסר וישק אונ ער הט גמאכט אן טרענקן דער מיט די קינדר ישראל: (כא) ויאמר אונ משה הט גזאגט צו אהרן מה עשה וום פר איין יסורים האט דיר דם פאלק אן גטאהן כי הבאת אז דוא האסט גמוזט ברענגן אויף אים אזוי אגרוסי זינד: (כב) ויאמר אונ אהרן האט גזאגט צו משה אל יחר לאז ניט גרומן דר צארן פון מיין האר אתה ידעת די ווייסט דאך וואל דם פאלק כי ברע הוא אז זיי גייען תמיד אין שלעכטען וועג: (כג) ויאמרו אונ זיי האבן צו מיר גזאגט עשה מאך צו אונז געטר אשר וום זיי זאלען גיין פר אונז כי זה משה ווארום דער דאזגר מענש משה אשר וום ער האט אונז אויף גיבראכט פון דעם לאנד מצרים לא ידענו ווייסען מיר ניט מה וום צו אים איז גווארען:

לו: כד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ
וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל
הַזֶּה: כה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ
הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה
בְּקָמֵיהֶם: כו וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר

אונקלוס

הֲוָה לֵהּ: כד וַאֲמָרִית
לְהוֹן לְמַן דַּהֲבָא פָּרִיקוּ
וִיהָבוּ לִי וּרְמֵיתֵהּ
בְנוּרָא וּנְפַק עֶגְלָא הָדֵין:
כה וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא
אֲרֵי בְטִיל הוּא אֲרֵי
בַטֵּילִנּוּן אַהֲרֹן
לְאַסְבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ
לְדָרֵיהוֹן: כו וְקָם מֹשֶׁה

תו"א ואשלכהו שם: וירא משה מגילה שם: כי פרוע הוא שבת קיט: ויעמוד משה יומא סו:

רשב"ם

וישק את בני ישראל. בדקן כסותות: (כד) ויצא העגל הזה. נגמרה מלאכתו כדכתיב ויצא לצורף כלי. ומוציא כלי למעשהו: (כה) כי פרוע הוא. בטל מן המצות ממצות בוראו כדכתיב ותפרעו כל עצתי. פרעהו אל תעבר בו: לשמצה. לדברי לעג וקלס בשונאיהם. כמו ותקח אזני שמץ מנהו. כעין דבור:

בעל הטורים

(כה) פרוע. ב'. כי פרוע הוא ורחשו יהיה פרוע מה מלורע טמא אף עכו"ם מטמא:

בית יהודא

געיען שטענדיג מיט פרובונג פר הקב"ה: (כד) וָאוֹמַר לָהֶם]. איך האב געזאגט צו זיי (דָּבָר אֶחָד) איין וואָרט (לְמִי זָהָב לְבַד) איך האב נאר געזאגט „לְמִי זָהָב", ווער האט גאלד (וְהֵם מִהֲרוּ וְהִתְפָּרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי) אונ זיי האבן זיך געאיילט אונ האבן אראפגענומען די אויער־רינגליך פון זייערע אויערן אונ האבן מיר געגעבן:וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ], איך האב די גאלד אריינגעוואָרפען אין פייער (וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה) אונ איך האב ניט געוואוסט אז פון פייער וועט ארויסגיין דר עגל (וַיֵּצֵא) אונ דר עגל איז ארויסגעגאנגען: (כה) וּפָרוּעַ]. מיינט מען (מְגוּלֶּה) אופגעדעקט (נִתְגַּלָּה שִׁמְצוֹ וְקָלוֹנוֹ) עס איז אויפגעדעקט געוואָרען זייגע שענדליכע טראכטונגען (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה), ער האט אפגעדעקט דעם קאפ פון די אשה: וּלְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם]. מיינט מען (לִהְיוֹת לָהֶם הַדָּבָר הַזֶּה לִגְנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם) דיא זאך וואס זיי האבן געמאכט דעם עגל וועט זיין צו דיא יודען אשאנדע פון די אלע פיינד זייערע וואס ווילען אויפשטיין אויף זיי צו מלחמה, דיא פעלקער וועלען זאגן מיט וואס זענען די יודען בעסער ווי מיר זענען, זיי דינען אויך עבודה

רש"י

המקום: (כד) ואמר להם. דבר אחד למי זהב ע לבד והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי פ שילא העגל הזה ויצא: (כה) פרוע. מגולה נתגלה שמצו וקלונו כמו (במדבר ה) ופרע את ראש האשה: לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים

שפתי חכמים

שכוונתם בו לרעה וזה א"א שאם היה יודע משה זה היה לו לגדור גדר מתחלה טרם שיעשו הרעה לפיכך הוצרך להוסיף מלת תמיד כלו' כל מעשיהם הם תמיד ברע: ע דאל"כ כל החטא הוא שלו ומפרש דאהרן לא אמר התפרקו אלא אמר למי זהב בלבד והם מיהרו והתפרקו: פ פי' וילא העגל הזה מבלתי שילור אותו בחרט דאל"כ מאי וילא העגל הזה מאחר שהשליך אותו באש והתיך אותו בחרט שלר בו לורת העגל בהכרח הוא שילא העגל הזה אבל ממה שהעיד עליו הכ' שאמר אהרן פרקו נזמי וגו' נשיכם וגו' וכתיב וילר אותו בחרט וגו' וא"כ איך אמר אהרן ואומר להם דבר אחד וכו' וגם מה שאמר ואשליכהו באש וגו' דמשמע שמעלמו ילא הה הוא לקח את הזהב וילר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה נראה שמפני יראתו של משה הוליא שקר מפיו עכ"ל הרא"ס. אך קשה איך הוליא אהרן קדוש ה' דבר

דעת זקנים מבעלי התוספות

עלה שור וכו': (כה) לשמצה. זהו שמץ ופסול שכל העכו"ם מלעיגים עלינו על מה שעשו אבותינו העגל. ויש להשיב להם שכל יום הם עושין פסילין לעכו"ם ומלעיגין עלינו משל למלך שהיתה לו אשה יפה והיו שפחותיה אומרות אדונינו המלך יגרש אותך ויקח אותנו לנשים אומרת להם למה אומרות לה כי אתמול כשבא אדונינו המלך מן השוק ראה מעט טנוף מפחם על ידך ומאס בך אומרת להם שוטות ומה אשה יפה כמוני בשביל לכלוך מועט שאוכל להדיח אותו ולא יהיה רשומו ניכר יניח אותי אתם שמלוכלכות בטיט ובכסוי הקדרות כל

ליקוטי מרדכי

(כד) וָאוֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב וגו' וָאַשְׁלִיכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה. דר **אור פני משה** שרייבט אהרן איז גערעכוגט צווישן די זיבן חסידים וואס זענען געוועזין אויף דר וועלט אונ זאל זיך אזו פר ענטפערן פר משה וואס ער האט זיי געזאגט צו וועמען איז דא גאלד האב איך עס גיוואָרפען אין פייער איז ארויס גיגאנגען דם עגל וואס פר איין תירוץ איז דם. נאר דר פשט פון דעם פסוק איז אזו (וָאוֹמַר לָהֶם) איך האב צו זייא געזאגט אז איהר האט חשק צו מאכן אייך איין עבודה זרה פון גאלד, כלומר ווייל איר הט פיל גאלד פרעג איך אייך אבר (לְמִי זָהָב) צו וועמען איז דם גאלד איז עס דען אייערס, דם גאלד איז דאך גאטס ווי דר פסוק זאגט (לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב אָמַר ה' צְבָאוֹת) צו מיר איז דם זילבר אונ צו מיר איז דם גאלד הט דער הערשאפטיגער גאט געזאגט, נמצא ווי געשיקט זיך אז דם גאלד איז צו גאט אונ ער הט אייך פון דעם גאלד צו געטיילט זאלט איר מיט דעם גאלד זינדיגן אקעגן גאט, אונ זיי האבן מיך אבער נישט גוואלט צו הערין אונ האבן אום גיטאן זייערע גילדענע אוירינגלך אונ האבן מיר גיגעבן האב איך עס אריין געוואָרפן אין פייער אונ האב געמיינט אז עס וועט פר ברענט ווערן האט אבער דם ערב רב גמאכט מיט זייער כישוף איז ארוס אים דעם פייער דם קאלב:

פירוש לתורת אלהים

(כד) וָאוֹמַר אונ איך האב צוא זייא נאר איין וואָרט גיזאגט לְמִי זָהָב צוא וועמען איז פר האנדען גאלד הִתְפָּרָקוּ האבען זייא תיכף געאיילט אונ האבען דאס גאלד אפ גליידיגט אונ האבן מיר גגעבען וָאַשְׁלִכֵהוּ אונ איך האב דם גאלד אריין גוואָרפען אין פייער וַיֵּצֵא אונ עס איז ארוס גגאנגען דער עגל אונ איך האב ניט גוואוסט אז עס וועט ארוס גיין איין עגל: (כה) וַיַּרְא אונ משה האט גזעהן דאס פאלק כִּי פָרֻעַ אז ער איז גוואָרען אנפלעקט כִּי פְרָעֹה וואָרום אהרן הט אנפלעקט די זאך זאל צוא זייא זיין לְשִׁמְצָה צוא אשאנד בְּקָמֵיהֶם אין מויל פון אלי וואס שטייען אויף זיי אויף שלעכטס טאהן זיי: (כו) וַיַּעֲמֹד אונ משה הט זיך גשטעלט בְּשַׁעַר אין דעם טויער פון דר מַחֲנֶה

הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי
וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃ כז וַיֹּאמֶר
לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ
וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ
אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ׃ כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם
הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ׃ כט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מִלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי

בִּתְרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר
מַן דַּחֲלַיָּא דַיְיָ יֵיתוּן
לְוָתִי וְאִתְכַּנַּשׁוּ לְוָתֵהּ
כָּל בְּנֵי לֵוִי׃ כז וַאֲמַר
לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל שַׁווּ גְּבַר
חַרְבֵּהּ עַל יַרְכֵּהּ עִבָרוּ
וְתוּבוּ מִתְּרַע לִתְרַע
בְּמַשְׁרִיתָא וּקְטוּלוּ גְּבַר
יָת אֲחוּהִי וּגְבַר יָת
חַבְרֵהּ וֶאֱנָשׁ יָת
קָרִיבֵהּ׃ כח וַעֲבַדוּ בְנֵי
לֵוִי כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה
וּנְפַל מִן עַמָּא בְּיוֹמָא
הַהוּא כִּתְלָתָא אַלְפִין
גַּבְרָא׃ כט וַאֲמַר מֹשֶׁה
קָרִיבוּ יֶדְכוֹן קֻרְבָּנָא

רשב"ם

(כז) איש את אחיו. החוטא בעגל: (כט) מלאו ידכם היום. כמו כי מלאו אחרי ה' לשעבר. היום. חנכו כל יד ויד שלכם בקרבן לה'. שהרי איש בבנו ובאחיו שלחתם ידיכם לשמים:

רש"י

עליהם: (כו) מי לה' אלי. יבא אלי: כל בני לוי. (יומא סו) מכאן שכל השבט כשר: (כז) כה אמר וגו'. והיכן אמר (שמות כב) זובח לאלהי' יחרם כך שנויה במכילתא: אחיו. מאמו והוא ישראל: (כט) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם בדבר זה תתחנכו ל להיות כהנים למקום

בית יהודא

זָרָה: (כו) וּמִי לַה' אֵלָיו. וֶוער עֶס אִיז צוּ הקב"ה (יָבֹא אֵלַי) זָאל עֶר קוּמֶען צוּ מִיר: וְכָל בְּנֵי לֵוִי. זָאגְט רש"י (מִכָּאן שֶׁכָּל הַשֵּׁבֶט כָּשֵׁר) פוּן דָאנֶען וַוייסֶען מִיר אַז דֶר גַאנְצֶער שֵׁבֶט לֵוִי אִיז גֶוועֶן פְרוּם, זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶעדִינְט דֶעם עֵגֶל: (כז) וְכֹה אָמַר וגו'. זָאגְט רש"י (וְהֵיכָן אָמַר) וואוּ הָאט הקב"ה דָס גֶעזָאגְט, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם), וֶוער עֶס וֶועט שֶׁעכְטֶען קָרְבָּנוֹת צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה זָאל עֶר פַארְווִיסְט וֶוערֶען (כָּךְ שְׁנוּיָה בִּמְכִילְתָּא) אַזוֹי הָאבֶּען מִיר גֶעלֶערְנְט אִין סֵפֶר מכילְתָּא: וְאָחִיו. אַרְט רש"י דֶער בְּרוּדֶער פוּן אַלֵוִי אִיז דָאךְ אוֹיךְ אַלֵוִי, נָאר מֶען מֵיינְט (אָחִיו מֵאִמּוֹ) עֶר אִיז מִיט אִים אַבְּרוּדֶער פוּן אֵיין מוּטֶער (וְהוּא יִשְׂרָאֵל) אוּנ עֶר אִיז אַיִשְׂרָאֵל, נִיט אַלֵוִי: (כט) וּמִלְאוּ יֶדְכֶם. מֹשֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִי לְוִיִּם (אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם) אִיר לְוִיִּם וָואס אִיר וֶועט הַרְגֶען דִי יִשְׂרְאֵלִים וָואס הָאבֶּען גֶעדִינְט צוּם עֵגֶל (בְּדָבָר זֶה

דעת זקנים מבעלי התוספות

שעה ושעה יקח לנשים: (כו) מי לה' אלי. מי שעמד ביראת ה' ולא פשע בעגל יבא אלי מיד, ויאספו אליו כל בני לוי כל השבט שלם שלא נפקד ממנו איש אבל שאר השבטים לא נמצא כל השבט שלם ולכך כתיב בהם האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו במעשה העגל ואת אחיו לא הכיר בעגל ואת בניו לא ידע נע ל כי כלם שמרו אמרתך מה שאין כן בשאר השבטים ונראה לפי שהיו שבט לוי קרובים למשה לפיכך לא נתרצה אחד מהם להמיר מנהג במקומו ובספר הרמב"ם ז"ל אומר שאברהם מסר קבלת התורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי וזרעו הושיבו ישיבות שלא פסקה מהם תורה כלל ולפיכך לא נשתעבדו במצרים שלא עסקו במלאכה בימיהם כי אם בתורה. ונראה ששלש כתות היו במעשה העגל כת אחת אומרת אשר ילכו לפנינו ולא נתכוונו אלא למנהיג לבד. וכת אחרת קבלוהו לע"ז והם שלשת אלפי איש שנדונו בסייף. ושבט לוי שכלם

שפתי חכמים

שקר מפיו ועיין (בנח"י): צ פי' מי שהוא לה' שירא ממנו יבא אלי ויחסר מלת יבא דאם לא כן משמע מי שהוא לה' ויראה ממנו הוא קרוב אלי מאי ויאספו אליו כל בני לוי: ק דק"ל כיון שכל שבט לוי היה כשר למה אמר שיהרגו איש את אחיו ומתרץ אחיו מאמו שאינו לוי אלא ישראל: ר פי' מתחלה היו הבכורים כהנים למקום וכשחטאו בעגל

פירוש לתורת אלהים

יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט מִי וֶוער וִויל דִינֶען צוּ גָאט זָאלֶן אַלֵי קוּמֶן צוּ מִיר וַיֵּאָסְפוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ צוּ אִים אַיין גְזַאמִילְט אַלִי קִינְדֶר פוּן לֵוִי: (כז) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זֵייא גְזָאגְט אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ טוּט אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ זַיין שְׁוֶוערְד עַל יְרֵכוֹ אוֹיף זַיין דִיךְ עִבְרוּ פָארְט אִיבֶּר וָשׁוּבוּ אוּנ קֶערְט ווִידֶער מִשַּׁעַר פוּן אֵיין טוֹיער צוּם אַנְדֶרֶן טוֹיער בַּמַּחֲנֶה אִין דֶר מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וְהִרְגוּ אוּנ הַרְגִית אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ זַיין בְּרוּדֶער וָואס אִיז פוּן מוּטֶער זַייט אוּנ אִיז אַיִשְׂרָאֵל וְאִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ זַיין גְזֶעלֶן וְאִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ זַיין קָרוֹב וָוס הָאבֶּן דָס עֵגֶל גְדִינְט: (כח) וַיַּעֲשׂוּ אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן לֵוִי הָאבִּין גִיטָאהֶן כִּדְבַר אַזוֹי וִויא מֹשֶׁה הָאט צוּא זֵייא גִירֶעט וַיִּפֹּל אוּנ עֶס אִיז גִיפַאלֶען פוּן דֶעם פָאלְק יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם אִין דֶעם דָאזִיגֶען טָאג כִּשְׁלֹשֶׁת אֵיין עֶרֶךְ פוּן דְרַייא טוֹזִינְט מֶענְשֶׁען: (כט) וַיֹּאמֶר אוּנ מֹשֶׁה הָאט צוּא זֵייא גִיזָאגְט מִלְאוּ אִיר הָט דֶר פִילְט הַיינְטִיגֶן טָאג אַיעֶרִי הֶעְנְט [ע"פ"י]

אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃ ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃

לא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ

אונקלוס

יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ אֲרֵי גְבַר בִּבְרֵהּ וּבַאֲחוּהִי וּלְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין בִּרְכָן׃ ל וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא אַתּוּן חַבְתּוּן חוֹבָא רַבָּא וּכְעַן אֶסַּק קֳדָם יְיָ מָאִים אֲכַפַּר עַל חוֹבֵיכוֹן׃ לא וְתָב מֹשֶׁה לִקְדָם יְיָ וַאֲמַר בְּבָעוּ חָב עַמָּא הָדֵין חוֹבָא רַבָּא וַעֲבָדוּ לְהוֹן

תו"א אנה חטא יומא פו ערכין טו: ויעשו להם יומא פו:

בעל הטורים

(ל) אכפרה. ב' במס' דין ואידך אכפרה פניו במנחה וזהו שאמרו לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה. אכפרה בעד חטאתכם להתפלל עליכם מתי אכפרה פניו במנחה:

בית יהודא

תִּתְחַנְּכוּ לִהְיוֹת כֹּהֲנִים לַמָּקוֹם) מיט די זאך וועט איר בעניית ווערן צו זיין כהנים צו הקב"ה: וכי אישו. (כִּבְּם יְמַלֵּא יָדוֹ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו) יעדער מענטש פון אייך וועט ערפילען זיין האנט צו ווערן היילוג ווייל ער וועט הרגנען אפילו זיין זוהן אונ זיין ברודער וואס האבן געדינט צום עגל: (ל) וַאֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם) . משה הט געזאגט צו די יודען (אָשִׂים כֹּפֶר וְקִנּוּחַ וּסְתִימָה לְנֶגֶד חַטַּאתְכֶם) איך וועל טאן

רש"י

(זבחים קטו): כי איש. מכם ימלא ידו ש בבנו ובאחיו: (ל) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנוח וסתימה

שפתי חכמים

והקריבו קרבן לעכו"ם הרגו אותם ואתם תהיו תחתם כהנים למקום ואמר תתחנכו כי מלוי יד מורה על החינוך כשנכנס לדבר להיות מוחזק מאותו יום והלאה כדפירש"י לעיל בפ' תרומה: ש ואע"פ שלא הוזכר בהריגה רק אחיו וקרובו ורעהו מישראל אמר בנו לרבותא שאפי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

דבקו בה': (כט) ולתת עליכם היום ברכה. ומכאן זכו בני

ליקוטי יוסף

(לא) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה. דער תורת אמת שרייבט ווי געשיקט זיך דם אז משה רבינו וס ער ווערט אן גערופן (רַעְיָא מְהֵימְנָא) דם איז טייטש דר באגלייבטר פאסטך כלומר וס ער הט די ישראל געפירט באמונה אונ איז געגאנגן צו גאט ברוך הוא פר זיי בעטין אז ער זאל זיי מוחל זיין זאל ער כא ן דם גישעפט פון דעם חטא אזו גרוס אין גאטס אויגען אדרבא ער הט דעם חטא געדארפט צו נישט מאכן אונ זאגן צו גאט וואס הארט דיך דאס וואס זייא האבען זיך געמאכט איין גילדענעם גאט וס קאן דען חלילה שאטין אקעגן דיין גרויסקייט אונ אקעגין דיין כבוד. נאר די זאך איז אזו ווארום באמת דר מענטש זאל וועלען באקלערין אז עס איז ניט דא קיין גרעסערר עונש ביי דעם וס ער זינדיגט אקעגין גאט ברוך הוא ווייא דיא עבירה אליין אזו וויא אונזערע חכמים שרייבן (שְׂכַר עֲבֵירָה עֲבֵירָה) דם געצאלטס פון דר עבירה איז טאקע די עבירה אליין

פירוש לתורת אלהים

צוא זיין כהנים צוא גאט כי איש ווארום איטליבער מענטש פון אייך האט דער פילט זיין האנט צוא הרגינין בבנו אין זיין שטיף זוהן ובאחיו אונ אין זיין שטיף ברודר ולתת אונ דארך דעם וועט גאט אויף אייך היינטיגען טאג געבען ברכה איין בענטשונג: (ל) ויהי עס איז גוועזן ממחרת פון מארגען פריא ויאמר אונ משה האט גיזאגט צום פאלק ישראל אתם איר האט גיזינדיגט חטאה אגרויסי זינד ועתה אונ אצונד אעלה איך וועל אויף גיין צוא גאט אולי טאמר וועל איך טאהן איין אום לייזונג אדר איין אפ ווישונג בעד קעגען אייערי זינד: (לא) וישב משה אל יי אונ משה הט זיך ווידער גקערט צו גאט ויאמר אונ הט גזאגט אנא איך בעט דיך חטא דאס פאלק האט גיזינדיגט חטאה אגרויסי זינד ויעשו אונ זייא ה[illegible] אבן

משלי יהודא

(לא) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה. אז יודען האבן גימאכט דם עגל הט משה גיזאגט צו גאט איך בעט דיך דיין פאלק הט שטארק געזינדיגט. עס איז א שטארקע קשיא אוף משה רבינו ער קומט בעטין פר די יודן אונ רעט נאך אוף זיי שלעכטס, דער מדרש זאגט גאט איז קיין מאל ניט אין כעס אוף די יודען אפילו ווען ער איז אין כעס איז דר כעס נאר לפנים אבער אין אמת איז ער ניט אין כעס, עס איז א משל א מלך הט געשיקט זיין קנעכט אזילבערנע כלי אמתנה נאר עס איז ניט גיוועזן קיין גוט זילבער אונ דר קנעכט הט זיך גישעמט צו זאגן דעם מלך אז עס איז ניט קיין גוט זילבר הט דר קנעכט קלוגר גטוען אונ זאגט צום מלך איך וויל ניט די כלי אומזיסט איך וועל דיר צאלן פר דר כלי איז גיגאנגען דער קנעכט אונ האט גיבראכט רענדלך פר דר כלי וויפיל זיא הט דיא ווערט אונ צווישן די רענדלך הט ער אריין געלייגט איין שלעכט רענדיל זאגט דר מלך צו דעם קנעכט ווי קומט איין שלעכט רענדיל צווישן די רענדליך ענפערט אים דר קנעכט ביי מיין לעבין אז דם רענדיל איז פונקט ווי דער כלי. דער נמשל איז משה הט גיזעהן אז גאט איז אויף די יודן אין כעס אונ הט געוויסט אז ער איז נאר לפנים הט זיך משה מישב גיוועזן ער זאל זאגען צו גאט אז דר כעס איז נאר לפנים איז ניט קיין דרך ארץ איז ער געקומן צוא גאט אונ הט

לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב׃ לב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃ לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ

אונקלוס

דַּחֲלָן דִּדְהָב׃ לב וּכְעַן אִם שַׁבְקַת לְחוֹבֵיהוֹן וְאִם לָא מְחֵינִי כְעַן מִסִּפְרָךְ דִּי כְתַבְתָּא׃ לג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מַן דִּי חַב קֳדָמַי אֶמְחֵנֵּהּ מִסִּפְרִי׃

תו"א ואם אין מחני ברכות לב ראש השנה יו סוטה יד׃

רשב"ם

(לב) מספרך. ספר חיים: אשר כתבת. כדכתיב כל הכתוב לחיים בירושלים:

רש"י

לנגד התשמישים להבדיל ביניכם ובין החטא: (לא) אלהי זהב. (ברכות לב יומא פו) אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא: (לב) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב איני אומר לך מחני. ואם אין מחני וזה מקרא קצר וכן הרבה: מספרך. (ברכות לב) מכל התורה כולה שלא יאמרו עלי שלא הייתי

בית יהודא

אַ אָפְּזוּוִישׁוּנְג אוּנ אַפַּארְמַאכוּנְג גֶעגֶן אַייֶערֶע זִינְד (לְהַבְדִּיל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחֵטְא) עֶס זָאל אָפְּשֵׁיידֶען צְווִישֶׁן אַייךְ אוּנ אַייֶער זִינְד: (לא) וֶאֱלֹהֵי זָהָב. משֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (אַתָּה הוּא שֶׁגָּרַמְתָּ לָהֶם) דוּ הָאסְט גֶעבְּרֵיינְגְט דִי יוּדֶען צוּ דִי זִינְד זֵיי זָאלֶען מַאכְן דֶעם עֵגֶל (שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֶפְצָם) וַוייל דוּ הָאסְט זֵיי גֶעגֶעבֶן פִיל גָאלְד אוּנ אַלְץ וָואס זֵיי הָאבֶּן גֶעוָואלְט (מַה יַּעֲשׂוּ שֶׁלֹּא יֶחֶטְאוּ) וָואס זָאלֶן זֵיי טָאן זֵייזָאלֶן נִיט זִינְדִיגֶען (מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה אֶת בְּנוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ) לְמָשָׁל אַמֶלֶךְ הָט גֶעהַאט אַזוּהְן, עֶר הָט דֶעם זוּהְן גֶעגֶעבֶן גוּט עֶסֶן אוּנ גוּט טְרִינְקֶען אוּנ טַייֶערֶע קְלֵיידֶער (וְתוֹלֶה לוֹ כִּיס בְּצַוָּארוֹ) אוּנ עֶר הָאט אִים אָנְגֶעטָאן אַבֵּייטִיל גֶעלְט אוֹיף זַיין הַאלְדז (וּמַעֲמִידוֹ בְּפֶתַח בֵּית זוֹנוֹת) אוּנ עֶר הָט אִים גֶעשְׁטֶעלְט (גֶעגֶעבֶן אַוואהְנוּנְג) נֶעבֶן דִי שְׁטוּבִּין וואוּ זוֹנוֹת וואהְנֶען (מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא) וָואס הָט גֶעקֶענְט טָאן דֶער זוּהְן אַעֵצָה עֶר זָאל נִיט זִינְדִיגֶען, גֶעווִיס הָאט עֶר מְזַנֶּה גֶעוֶוען מִיט דִיא זוֹנוֹת: (לב) משֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם) אוּנ אִיצְט וֶועט אַזוֹי זַיין, אוֹיבּ דוּ וֶועסְט שֵׁיינְקֶען דִי יוּדֶען זֵייעֶר זִינְד (הֲרֵי טוֹב) אִיז גוּט (אֵינִי אוֹמֵר לְךָ מְחֵנִי) וֶועל אִיךְ נִיט זָאגֶן צוּ דִיר דוּא זָאלְסְט מִיךְ אָפְּמֶעקֶען (וְאִם אַיִן מְחֵנִי) אוּנ אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זֵיי נִיט שֵׁיינְקֶען זֵייעֶר זִינְד, מֶעק מִיךְ אָפּ פוּן דַיין סֵפֶר וָוס דוּ הָאסְט גֶעשְׁרִיבֶּען, זָאגְט רש"י (וְזֶה מִקְרָא קָצָר) דָאס אִיז אַקוּרְצֶער פָּסוּק (וְכֵן הַרְבֵּה) אוּנ אַזוֹי זֶענֶען דָא פִיל פְּסוּקִים קוּרְצֶע: וּמִסִּפְרְךָ. פוּן דַיין סֵפֶר מֵיינְט מֶען (מִכָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ) פוּן דִיא גַאנְצֶע תּוֹרָה (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלַי שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְּדַאי לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים) יוּדֶען זָאלֶן נִיט זָאגֶען אוֹיף מִיר אִיךְ בִּין נִיט וֶוערְט גֶעוֶועז צוּ בֶּעטֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

לוי שברכן משה בזאת הברכה אע"פ שלא ברכן יעקב וגם בני ראובן ברכן לפי שקיימו ברכתו [צוואתו] לעבור חלוצים לפני אחיהם: (לב) מחני נא. פירש"י מכל התורה. ותימא שעדיין לא נכתבה תורה ופירש רשב"ם מספרך זה ספר החיים שאדם נכתב בו בר"ה והכי אמרי' בר"ה מספרך אלו הבינונים אשר כתבת אלו הצדיקים. ד"א אם אין אתה מוחל להם א"כ היאך תמחול על ספרך אשר שברתי אם תמחול לי מחול להם כי אין משוא פנים בדבר והשיב לו הקב"ה מי אשר חטא לי וגו' כלומר הם גרמו לך והפשיעה שלהם היא אבל אתה כדין עשית שהם לא היו ראויין לקבל הלוחות ומ"מ הוא נמחק מכל פרשת ואתה תצוה שאין משה נזכר בה לפי שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה:

שפתי חכמים

אם היה בנו היה הורגו לקדושת השם: ת פי' דרש"י סבר כל בעד שבמקרא פירושו נגד וכאן אין נופל ל' נגד לכ"פ דהאי אכפרה קאי ול' כפרה אלא ל' קנוח וסתימה. וא"כ שפיר נופל בו ל' נגד: א דק"ל למה אמר משה אלהי זהב ולא אמר אלהי סתם אלא כך היה כוונתו אתה הוא שגרמת להם: ב ואף שלא נתנה התורה ככר כ' משה מכראשית עד

פירוש לתורת אלהים

צוּ זִיךְ גִימַאכְט אֵיין גָאט זָהָב פוּן גָאלְד [עיין רש"י]: (לב) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד אִם אוּב דוּ וֶועסְט פַר טְרָאגֶן אוּנ מוֹחֵל זַיין זֵייעֶרִי זִינְד אִיז גוּט וְאִם אוּנ אוּיבּ נִיט מְחֵנִי מֶעק מִיךְ אָפּ נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ מִסִּפְרְךָ פוּן דַיין סֵפֶר אֲשֶׁר וָוס דוּ הָאסְט גְשְׁרִיבֶּן [עיין רש"י]: (לג) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה מִי וֶוער

ליקוטי יוסף

וָוארוּם דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ בַּארֶעכְנֶען וִויא אַזוֹ עֶר אִיז דֶערְ־וַוייטֶערְט פוּן גָאט ב"ה דָארְף דֶר עֲבֵירָה וָוס עֶר הָט גִיטָאן אוּנ וִוי אַזוֹ עֶס הָט זַיין נְשָׁמָה אָפּ גֶערִיסֶן פוּן דֶעם וֶוארְצִיל פוּן לֶעבֶּן אִיז בְּוַודַּאי דֶר שְׁוֶוערְסְטֶער עוֹנֶשׁ אוּנ דֶר הַארְבְּסְטֶער עוֹנֶשׁ אַלְץ גְרִינְגֶר אַקֶעגֶען דֶעם עוֹנֶשׁ. אוּנ דָס הָט משֶׁה אוֹךְ גֶעמֵיינְט אוּנ הָט אַזוֹ גֶעזָאגְט צוּ גָאט בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דוּא ווילסט נָאךְ שְׁטְרָאפִין דָס פָאלְק זֵייא זֶענֶען שׁוֹין גִינוּג גֶעשְׁטְרָאפְט מִיט דֶעם וָוס זֵיי הָאבֶּן אַגְרוֹסֶע זִינְד גִזִינְדִיגְט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִמַאכְט אֵיין גִילְדֶענֶם גָאט אוּנ וֶועדְלִיג דֶר חֵטְא אִיז גְרוֹיס אִיז גָאר פַר זֵיי נִישְׁט פַר הַאנְדִין קַיין שׁוּם עוֹנֶשׁ:

משלי יהודא

הָט זִיךְ גֶעמַאכְט גְלַייךְ וִוי עֶר אִיז אִין כַּעַס אוּנ זָאגְט צוּ גָאט דִי יוּדֶן הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט אַגְרוֹיסֶע זִינְד אוּנ אַז גָאט וֶועט אִים זָאגֶן דוּ בִּיסְט אִין כַּעַס גָאר לְפָנִים וָוארוּם עֶר אִיז אַיוֹדֶע מַחֲשָׁבוֹת וֶועט אִים משֶׁה עֶנְטְפֶערִין מַיין כַּעַס אִיז אַזוֹ וִוי דַיין כַּעַס, אוּנ דָס אִיז גִיוֶועזֶן דִי עֵצָה פוּן משֶׁה עֶר זָאל זִיךְ מַאכֶן גְלַייךְ וִוי עֶר אִיז אִין כַּעַס כְּדֵי גָאט זָאל אִים פְרֶעגֶן אוּנ משֶׁה זָאל אִים אָפּ עֶנְטְפֶערֶן מַיין כַּעַס אִיז אַזוֹ וִוי דַיין כַּעַס וֶועט אִים גָאט תֵּיכֶף מוֹדֶה זַיין אַז דֶר כַּעַס אִיז גָאר לְפָנִים אוּנ וֶועט דִי יוּדֶן תֵּיכֶף מוֹחֵל זַיין. נָאךְ אֵיין מָשָׁל צְוֵויי אָרֶעמֶע לַייט זֶענֶען גִיגַאנְגֶן מֶעיר לְעִיר אוּנ אֵיינֶער פוּן דִי אָרֶעמֶע לַייט אִיז גֶעוֶוען אַגְרוֹיסֶר חוֹלֶה אוּנ אוֹיף וֶועלְכֶן אָרְט זֵייא זֶענֶען גִיקוּמֶן הָט דֶר גֶעזוּנְטֶער אָן גֶעזָאגְט דֶעם קְרַאנְקִין אַז עֶר זָאל זִיךְ שְׁטַארְקִין וִויא וַוייט מֶעגְלִיךְ אִיז מֶען זָאל נִיט וִויסֶן אַז עֶר אִיז קְרַאנְק וֶועט מֶען אִים נִיט אַרַיין לָאזִין אִין קֵיין שְׁטוּבּ אַרַיין אוּנ מֶען וֶועט זִיךְ פוּן אִים דֶר וַוייטֶערִין אַמָאל הָאבֶּען זֵיי גְנֶעכְטִיגְט אִין אַקְרֶעטְשְׁמֶע אוּנ אִין דֶר קְרֶעטְשְׁמֶע אִיז גֶעוֶוען אַגְרוֹיסֶער דָאקְטֶער זָאגְט דֶר גִזוּנְטֶר צוּ דֶעם קְרַאנְקִין אַצוּנְד דַארְפְסְטוּ

מספרי׃ לד ועתה לך נחה את־העם
אל אשר־דברתי לך הנה מלאכי
ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי
עלהם חטאתם׃ לה ויגף יהוה את־
העם על אשר עשו את־העגל אשר
עשה אהרן׃ ס לג א וידבר יהוה
אל־משה לך עלה מזה אתה והעם

אונקלוס

לד וכען איזל דבר ית
עמא לאתר די מללית
לך הא מלאכי יהך
קדמך וביום אסערותי
ואסער עליהון חוביהון׃
לה ומחא יי ית עמא על
די אשתעבדו לעגלא די
עבד אהרן׃ א ומליל יי
עם משה איזל סק מכא

תו"א וביום פקדי סנהדרין קב׃

רשב"ם

(לד) נחה. לארץ ישראל: וביום פקדי. כלומר לפרקים לכשארצה ולא הכל ביחד:

בעל הטורים

(לד) הנה מלאכי ילך לפניך. מלאכי עולה בגי' מאה ואחד. ילך עולה כמנין הלכה רמז למה שאמרו אינו דומה מי ששונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א שעי"כ ילך ההלכה לפניו. גם הנה עולה כמנין הלכה. גם ישקני מנשיקות פיהו עולה מאה ואחד: (הנה) מלאכי אותיות

רש"י

כלאי לבקש עליהם רחמים: (לד) אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אצל דבור במקום ג אליך וכן (מלכים א ב) לדבר לו על אדוניהו: הנה מלאכי. ולא ד אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: (לה) ויגף ה' את העם. מיתה בידי שמים לעדים בלא התראה: (א) לך עלה מזה. א"י גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה. ד"א כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד א"ל בשעת רצון לך עלה: אתה והעם.

בית יהודא

פון זייערטוועגען דו זאלסט אויף זייא רחמנות האבען: (לד) ואל אשר דברתי לך]. זאגט רש"י (יש כאן לך אצל דבור במקום אליך) דא אין דעם פסוק שטייט דר ווארט "לך" נעבען ווארט "דברתי" אונ דערטייטש איז "לך" צו דיר (וכן) אונ אזו שטייט נאך א פסוק (לדבר לו) מיינט מען אוך רייד'ן צו אים (אל אדוניהו) צו אדוניהו *): והנה מלאכי]. הקב"ה זאגט צו משה מיין מלאך וועט גיין פר דיר (ולא אני) ניט איך: וביום פקדי וגו']. הקב"ה הט געזאגט צו משה (עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד) איצט האב איך געהערט צו דיר אונ איך וועל זייא ניט פארלענד'ן אלע מיט איין מאל (ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם) נאר שטענדיג צו יעדער צייט ווען זיי וועל'ן נאך זינדיגען אונ איך וועל זייא שטראפען (ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות) וועל איך צורעכענען אביסול פון דיא זינד פון עגל צו דיא נייע עבירות, אונ וועל זיי שטראפען אביסול אויף די זינד פון עגל אויך (ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל) ווען עס קומט א שטראף אויף יודען פר זייערע זינד איז אין די שטראף דא אביסול שטראף פר די זינד פון עגל: (לה) ויגוף ה' את העם]. הקב"ה האט געהרגעט דאס פאלק (מיתה בידי שמים) זיי זענען געשטארבען פון הקב"ה (לעדים בלא התראה) די מענטשן וואס אויף זייא איז געוועןעדות אז זיי האבען געדינט צום עגל, נאר דיא עדות האבען זיי ניט אנגעזאגט פריער זייא זאלען ניט דינען צום עגל: (א) ולך עלה מזה]. זאגט רש"י (ארץ ישראל גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה) ווייל ארץ ישראל איז העכער פון אלע לענדער דריבער האט הקב"ה געזאגט "עלה", גייא־אויף (דבר אחר) נאך א פשט איז (כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד) ווייל ווען הקב"ה איז געווען בייז אויף משה הט ער געזאגט צו אים לך רד, גיי נידער אראפ (אמר לו בשעת רצון לך עלה) איצט ווען הקב"ה איז געווען גוט צו משה האט ער געזאגט צו אים לך עלה, גיי ארויף: ואתה

שפתי חכמים

מ"ת כדפריסית. א"נ התורה העתידה להכתב מידו: ג פי' אע"פ שכל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אלל דבור מפורשים בל' עלי עליך עליו עליהם כמו שמבואר בפ' חיי שרה על פסוק כאשר דבר לי הכא פירושו אליך ממש משום דלא מלינו שדיבר לאדם אחר על משה וכן לדבר לו דגבי אדוניהו פירושו נמי אליו ממש אבל אין פירושו עליו: ד דק"ל הא הקב"ה רולה לייסרן ומה זה שאמר הנה מלאכי ילך לפניך הא זה

פירוש לתורת אלהים

עס הט גזינדיגט צו מיר אמחנו וועל איך אפ מעקן פון מיין ספר: (לד) ועתה אונ אצונד לך גיי נחה פיר דם פאלק אל צו דעם ארט וואס איך האב צוא דיר גרעט הנה מלאכי מיין מלאך וועט גיין פר דיר אונ ניט איך וביום אונ אין דעם טאג פון מיין גידענקען ופקדתי וועל איך אויף זיי גדענקן זייערי זינד [ע' רש"י]: (לה) ויגוף יי את העם אונ גאט הט גמארד דאס פאלק ישראל על פון וועגען דעם וואס זיי האבען גמאכט דם עגל אשר וואס אהרן הט גמאכט: (א) וידבר יי אל משה אונ גאט הט גרעט צו משה לך גייא אויף פון דעם

משלי יהודא

בעוואייזין דיין קראנקייט כדי דער דאקטער זאל זעהן דיין קראנקהייט אונ וואס מיין דו וועסט אים דערציילען דיין ווייטאג וועט זיין דיין רפואה גרעסר. דם איינציגע איז מיט משה ער הט גיזעהן אז די יודען האבען שטארק געזינדיגט אונ האבען פונם גיוועזן זייערע נשמות האט משה געזאגט צו גאט (אנא חטא העם הזה חטאה גדולה) די יודען האבען

*) הערה אין פדרה ויצא [כח, טו] זאגט רש"י אכלל וואו עס שטייט דער ווארט לך, אדער לי, אדער לו, אדער להם, נעבין ווארט דבור, איז דערטייטש לך, אוף דיר, לי אוף מיר, לו אוף אים, להם אוף זייא, זאגט רש"י אין דיא צווייא ארטר איז לך דערטייטש צוא דיר אונ לו איז דערטייטש צוא אים:

אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ
אֶתְּנֶנָּה׃ ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ
וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי
וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ ג אֶל־אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה
בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה
פֶּן־אֲכֶלְךָ בַּדָּרֶךְ׃ ד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־

אַתְּ וְעַמָּא דְּאַסֶּקְתָּא
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם
לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתְּנִנַּהּ׃
ב וְאֶשְׁלַח קֳדָמָךְ מַלְאֲכָא
וַאֲתָרֵךְ יָת כְּנַעֲנָאֵי
אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי
חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃ ג לְאַרְעָא
עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ אֲרֵי
לָא אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ
אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל
אַתְּ דִּילְמָא אֲשֵׁיצִנָךְ
בְּאָרְחָא׃ ד וּשְׁמַע עַמָּא

בעל הטורים

מיכאל שהוא מלאכי המיוחד לי: (א) העלית. ג' דין ואידך ושמעו מצרים כי העלית בכחך. העלית מן שאול נפשי. מלמד ששקול שעבוד גליות נגד גיהנם וזהו העלית מארץ מצרים העלית מן שאול נפשי:

רשב"ם

(ג) פן אכלך. כמו אוכלך אוכל אותך. כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא:

רש"י

כאן לא אמר ועמך: (ב) וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו: (ג) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך. לכך אני אומר לך ו ושלחתי לפניך מלאך: כי עם קשה ערף אתה. וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים ז בי מרבה אני עליכם זעם: אכלך. ל'

בית יהודא

(וְהָעָם). זָאגְט רש"י (כָּאן לֹא אָמַר וְעַמְּךָ) אִיצְט הָט הקב"ה נִיט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וְעַמְּךָ, דַיין פָאלְק: (ב) (וְגֵרַשְׁתִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וגו'). (שִׁשָּׁה אוּמוֹת הֵן) דָא רֶעכְנְט דִי תּוֹרָה זֶעקְס פֶעלְקֶר (וְהַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֵלָיו) דֶר גִּרְגָּשִׁי אִיז אַלֵיין אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט גֶעלָאזְען דִי לַאנְד פַאר דִי יוּדֶען: (ג) (וְאֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ). (אֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהַעֲלוֹתָם), הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ זָאג דִיר דוּ זָאלְסְט אוֹיפְבְּרֵיינְגֶען דִי יוּדֶען צוּ דִי לַאנְד וָוס אִין אִיר רִינְט מִילְךְ אוּנ הָאנִיג: (וְכִי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ). וַוייל אִיךְ וֶועל נִיט אוֹיפְגֵיין צְוִוישֶׁען דִיר (לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְךָ) דְרִיבֶּער זָאג אִיךְ צוּ דִיר (וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ) אִיךְ וֶועל שִׁיקֶן פַאר דִיר אַמַלְאָךְ: (וְכִי עַם קְשֵׁה עֹרֶף אַתָּה). וָוארוּם דוּ בִּיזְט אַפָאלְק מִיט אַהַארְטֶען נַאקֶען, וָואס דוּ ווילְסְט נִיט הֶערֶען מוּסַר (וּכְשֶׁשְּׁכִינָתִי בְּקִרְבְּכֶם וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי מַרְבֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם זַעַם) אִיז וֶוען מַיין שְׁכִינָה וֶועט זַיין צְווִישֶׁען אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט זִינְדִיגֶען צוּ מִיר וֶועל אִיךְ זַיין אוֹיף אַייךְ שְׁטַארְק בֵּייז: (וַאֲכֶלְךָ). (לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן) אֲכֶלְךָ אִיךְ וֶועל דִיךְ פַארְלֶענְדֶען:

שפתי חכמים

טובה להם לכ"פ ולא אני ר"ל דזה רעה היה דמתחלה היתה השכינה עלמה עמהם: ה שקשי אלעיל שאמר לו עלה מזה וגו' ולא על דסמיך ליה וגרשתי את הכנעני וגו' אל ארץ זבת חלב וגו': ו שטעם הוא אלעיל שאמר הנה מלאכי ילך לפניך ולמה כי לא אעלה וגו' ולא ששב אל הסמוך לו על לך עלה מזה: ז והא דכתיב ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא דמשמע להדרבה משום שהוא קשה עורף ראוי

פירוש לתורת אלהים

אַרְט אַתָּה דוּ וְהָעָם אוּנ דֶם פָאלְק אֲשֶׁר וָוס דוּ הָאסְט אוֹיף גֶבְּרַאכְט פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם אֶל הָאָרֶץ צוּ דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי וָוס אִיךְ הָאבּ גְשְׁווארֶען לְאַבְרָהָם צוּ אַבְרָהָם אוּנ צוּ יִצְחָק אוּנ צוּא יַעֲקֹב לֵאמֹר צוּא זָאגֶען לְזַרְעֲךָ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ דֶם לַאנְד גֶעבֶּען: (ב) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ אוּנ אִיךְ וֶועל שִׁיקֶן פַר דִיר אַמַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל פַאר טְרַייבֶּן אֶת הַכְּנַעֲנִי דֶעם כְּנַעֲנִי וְהָאֱמֹרִי: (ג) אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ דוּא זָאלְסְט זֵיי בְּרֶענְגֶען צוּם לַאנְד וָוס עֶס רִינְט מִילְךְ אוּנ הָאנֶיק כִּי וָוארוּם אִיךְ אַלֵיין וֶועל נִיט אוֹיף גֵיין צְוִוישֶׁען דִיר דְרוּם זָאג אִיךְ דִיר אַז אִיךְ וֶועל שִׁיקֶן פַר דִיר אַמַלְאָךְ כִּי וָוארוּם דוּ בִּיסְט אַהַארְט אַקִינֶדְג פָאלְק אוּנ אַז מַיין שְׁכִינָה וֶועט זַיין צְוִוישֶׁען אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט ווידֶער שְׁפֶּענִיגֶען אִין מִיר וֶועל אִיךְ אוֹיף אַייךְ מֶערֶן מַיין צָארֶן פֶּן טָאמֶר אֲכֶלְךָ וֶועל אִיךְ דִיךְ פַר לֶענְדִין אִין וֶועג: (ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אוּנ דָאס פָאלְק הָאט גֶהֶערְט דִי שְׁלֶעכְטִי זַאךְ אַז דִי שְׁכִינָה וֶועט נִיט רוּעֶן אוּנ גֵיין מִיט זֵיי וַיִּתְאַבָּלוּ

משלי יהודא

גֶעזִינְדִיגְט אַגְרוֹיסֶע זִינְד אוּנ הָאבֶּן פוּנֶם גִיוֶוען זֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת דַארְפֶן זֵיי הָאבֶּן אַרְפוּאָה צוּ דִי נְשָׁמָה דוּ זָאלְסְט זֵיי מְתַקֵן זַיין מִיט אַלֵב טָהוֹר תְּשׁוּבָה צוּ טָאן הַיינְט אִיז שׁוֹן דֶערְכְּט פַר וָוס אַז מֹשֶׁה אִיז גֶעגַאנְגֶן בֶּעטֶען פַר דִי יוּדֶן הָט עֶר פַר גָאט גְרוֹס גְמַאכְט זֵייעֶרֶע זִינְד כְּדֵי גָאט זָאל זֵיי גֶעבֶּן אַלֵב טָהוֹר תְּשׁוּבָה צוּ טָאן פוּנְקְט אַזוֹ ווִי דִיא אָרֶעמֶע לַייט דֶר גְזוּנְטֶר הָאט גִיהֵייסֶן דֶעם קְרַאנְקִין בֶּעווייזִין פַאר דֶעם דָאקְטֶר שְׁטַארְק דִי קְרֶענְק כְּדֵי עֶר זָאל אִים גֶעבֶּן אַרְפוּאָה׃

הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ
אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃ ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה
בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ
מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃
ו וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם

אונקלוס

יָת פִּתְגָמָא בִּישָׁא הָדֵין
וְאִתְאַבָּלוּ וְלָא שַׁוִּיוּ
גְּבַר תִּקּוּן זֵינֵהּ עֲלוֹהִי׃
ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן עַם
קְשֵׁי קְדַל שָׁעָה חֲדָא
אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ
וְאֲשֵׁיצִנָּךְ וּכְעַן אַעְדִּי
תִּקּוּן זֵינָךְ מִנָּךְ גְּלֵי
קֳדָמַי מָה אַעְבֵּד לָךְ׃
ו וְאַעְדִּיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
יָת תִּקּוּן זֵינֵיהוֹן מִטּוּרָא

תו"א הורד עדיך ס' הזהר פ' נח: ויתנצלו בני שבת פח:

רשב"ם

(ד) עדיו. מיני תכשיטין לפי שנהגו אבלות כדכתיב ויתאבלו ולא שתו

בעל הטורים

(ד) עדיו. ג' במס'. דין ותידך ולבי עדיו לגאון שמהו. במתג ורסן עדיו לבלום. בשביל שנתגאו בלבי עדים כמו שדרשו רז"ל בשביל רוב זהב וכסף שנתת להם עשו עגל זהב ע"כ לא שתו איש עדיו ונסתמה פיהם שלא היה להם פתחון פה כמו מתג ורסן שבולם עדיו של סוס: (ה) הורד. ג'. הורד עדיך. באף עמים הורד אלהים. הורד אותם אל המים בגדעון. על שאמר לו הורד עדיך היה משה ירא מפני

בית יהודא

(ד) וְהַדָּבָר הָרָע]. ווי די יודען האבן געהערט די שלעכטע זאך (שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה וּמְהַלֶּכֶת בֵּינֵיהֶם) אז די שכינה וועט ניט רוהען אונ וועט ניט גיין צווישען זייא האבן זייא געטרויערט: [וְאִישׁ עֶדְיוֹ]. זייערע צירונג איז געוועזן (כְּתָרִים שֶׁנִּיתְּנוּ לָהֶם בְּחוֹרֵב כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע) די קרוינען וואס מען האט זיי גיגעבען ווען זייא זענען געשטאנען נעבין בארג סיני אונ האבן געזאגט נעשה ונשמע ומיר וועלן טאן די מצות וואס מען האט אונז געבאטען אונ מיר וועלן הערין דיא מצות וואס מען וועט אונז ווייטער געביטען]: (ה) [רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ]. אזו האט הקב"ה געזאגט (אִם אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי בְּקַשְׁיוּת עָרְפְּכֶם) אויב איך וועל אויפגיין צווישען דיר אונ איר וועט זינדיגען צו מיר מיט אייער הארטין נאקין (אֶזְעוֹם עֲלֵיכֶם רֶגַע אֶחָד) וועל איך אויף אייך זיין בייז איין רגע (שֶׁהוּא שִׁיעוּר זַעְמִי) אזוי איז מיין כעס (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (חֲבִי כִּמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבוֹר זָעַם) באהאלט דיך אויף אקליינע צייט אויף איין רגע ביז דר כעס וועט אוועקגיין, זעהן מיר אז דער כעס פון הקב"ה דויערט נאר איין רגע, אונ אין דיא איין רגע פון כעס (וַאֲכַלֶּה אֶתְכֶם) וועל איך אייך פארלענדין (לְפִיכָךְ טוֹב לָכֶם שֶׁאֶשְׁלַח מַלְאָךְ) דריבר איז בעסער פר אייך איך זאל שיקן אמלאך: [וְעַתָּה]. אונ איצט (פּוּרְעָנוּת זוֹ תִּלְקוּ מִיָּד) מיט דיא שטראף וועט איר באלד געשלאגען ווערין (שֶׁתּוֹרִידוּ עֶדְיְכֶם מֵעֲלֵיכֶם) איר זאלט אראפנעמען פון אייך אייער צירונג: [וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ]. וועל איך וויסען וואס איך זאל דיר טאהן (בִּפְקוּדַת שְׁאָר הֶעָוֹן) מיט דעם שטראף וואס דיר קומט נאך אויף דיא זינד (אֲנִי יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ) ווייס איך וואס איך טראכט אין הארצין דיר צו טאהן: (ו) [וְאֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב]. מען מיינט (אֶת עֲדָיִם שֶׁהָיָה בְיָדָם מֵהַר חוֹרֵב) זיי האבן אויסגעטן זייער צירונג וואס זיי האבן גהאט

רש"י

כליון: (ד) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עדיו. (שבת פח) כתרים שניתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע: (ה) רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך. אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם אזעום עליכם רגע אחד שהוא שיעור זעמי שנא' (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואכלה אתכם לפיכך טוב לכם שאשלח מלאך: ועתה. פורענות זו תלקו ח מיד שתורידו עדיכם מעליכם: ואדעה מה אעשה לך. בפקודת שאר העון אני יודע ט מה שבלבי לעשות לך: (ו) את עדים מהר חורב. את העדי שהיה י בידם מהר

שפתי חכמים

פילך השם ביניהם והוא סותר מה שנא' כאן כבר תיקן רש"י ז"ל שם ואמר כי מלת כי במקום אם ופי' אם עם קשה עורף הוא וימרה כך וכו' אתה תסלח לעונינו וגו'. הרא"ם: ח כלומר זה אעשה לכם מיד כלו' לא שמלת ועתה מתחייב ממה שקדם כמו ועתה הנה אשתך קח ולך ועתה שני בניך וגו' כי א"א לפרש כן כי המאמר הקודם הוא לטובתם שטולת המלאך ואינו הילך הוא בעלמו ופסוק ועתה הורד עדיך הוא לפורענות וא"ת הא לעיל כתיב שהם עלמן הורידו עדים מעליהם דכתיב ולא שתו איש עדיו עליו וי"ל דלעיל לא הורידו אלא לפי שעה כדרך האבלים אבל הקב"ה אמר להם שיורידו לעולם: ט לא שע"י הורדת/עדים ידע מה לעשות להם כמובן מן הכ' כי אין הורדת העדי סבה שידע מה לעשות להם: י לא שהסירו עדים בעוד שהיו בהר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ועתה הורד עדיך מעליך. תימה שהרי כבר נאמר ולא שתו איש עדיו עליו. וי"ל שלא היה דעתם להניחם אלא לפי שעה.

פירוש לתורת אלהים

אונ זיי האבן גיטרויערט ולא אונ קיין מענטש האט ניט ארויף גטאהן זיין צירונג אויף זיך [עיין רש"י]: (ה) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אונ גאט האט גזאגט צו משה אֱמוֹר זאג צו די קינדער יִשְׂרָאֵל אַתֶּם איר זענט אהארט אקינדיג פאלק רֶגַע אויב איך וועל אויף גיין צווישען דיר אונ איר וועט ווידר שפעניגען אין מיר וועל איך נאר אויף אייך צערנען איין רֶגַע וְכִלִּיתִיךָ וועל איך דיך פר דארבין דרום איז בעסער צו אייך אז איך זאל אמלאך שיקען פאר אייך וְעַתָּה אונ אצונד הוֹרֵד מאך אראפ נדערין דיין צירונג פון דיר [ע' רש"י] וְאֵדְעָה אונ איך וויים מָה וואס בייא מיר אין הארצין איז צו טאהן צוא דיר בשעת אז איך וועל גדענקין די אנדערע זינד: (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ די קינדער ישראל זענען ווארען אפ גליידגט אֶת פון זייער

דְהוֹרֵב: ז וּמשֶׁה נְסִיב יָת מַשְׁכְּנָא וּפַרְסֵהּ לֵהּ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא אַרְחֵיק מִן מַשְׁרִיתָא וְקָרֵי לֵהּ מַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא וִיהֵי כָּל דְּתָבַע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ נָפֵק לְמַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא דִּי מִבָּרָא

מֵהַר חוֹרֵב: ז וּמשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

תו"א מהר חורב שבת פט: ומשה יקח ברכות לג שבת פח סנהדרין קי ס' הזוהר פ' ברהא"מ ופ' בחקותי:

בעל הטורים

האף והחמה כדכתיב באף עמים הורד וכמו דהכא היה עכו"ם התם כמי הורד אותם אל המים להפריד עובדי ע"ג שכל הכורע על ברכיו לשתות סימן שעבד ע"ג והליגם לבדם: (ז) והיה כל מבקש ה' יצא. מכאן שצריך אדם לגלות כדי שילמוד תורה:

רשב"ם

איש עדיו עליו. שהרי אמר להם הקב"ה הורד עדיך: (ז) יקח. לקח הרחק. שנהג בהן כמנודים שלא חפץ הקב"ה לדבר עם משה בתוך מחנה

רש"י

חורב: (ז) ומשה. מאותו ענין והלאה: יקח את האהל. ל' הווה הוא לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה אמר מנודה לרב מנודה לתלמיד: הרחק. אלפים א' אמה כענין שנאמר (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה: וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה: כל מבקש ה'. מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני השכינה: יצא אל אהל מועד. כמו יוצא. ד"א והיה כל מבקש ה' אפי' מ מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה חבריהם אומרים להם הרי הוא באהלו

בית יהודא

פון בארג סיני: (ז) ומשה]. זאגט רש"י (מאותו ענין והלאה) פון די צייט וואס די יודען האבען גיטאהן די זינד אונ ווייטער (יקח את האהל) פלעגט משה נעמען זיין גיצעהעלט, זאגט רש"י (לשון הווה הוא) דאס איז גיוועזען אשטענדיגע זאך (לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה) משה פלעגט נעמען זיין געצעלט אונ פלעגט אים שטעלען אויסער די מחנה (אמר משה האט געזאגט (מנודה לרב מנודה לתלמיד) וויל די יודען זענען דערוויטערט פון רבי, פון הקב"ה, דארפען זיי זיין דערווייטערט פון תלמיד, פון מיר אויך: והרחק]. ווייט פון די מחנה (אלפים אמה) צוויי טויזינד איילען (כענין שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה) עס זאל זיין ווייט צווישען אייך אונ צווישען אים צווישען ארון] געמאסטענע צוויי טויזינד איילען, זעהן מיר ווייט הייסט צוויי טויזינד איילען: וקרא לו]. מיינט מען (היה קורא לו) משה פלעגט רופען דם געצעלט (אהל מועד) אגעצעלט פון פארזאמלונג (הוא בית ועד למבקשי תורה) דר געצעלט איז גיוועזען אארט וואס אין אים פלעגען זיך פארזאמלען די יודען וואס האבען געוואלט לערנען תורה: וכל מבקש ה']. ווער עס האט עפעס גיוואלט בעטען פון הקב"ה איז געקומען אין געצעלט פון משה, זאגט רש"י (מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני שכינה) פון דאנען ווייסען מיר דער וואס קומט בעטען פון אתלמיד חכם וואס איז אזקן, איז גלייך ווי ער וואלט געקומען פאר די שכינה: יצא אל אהל מועד]. זאגט רש"י דער ווארט יצא איז כמו יוצא, מען זאל ניט טייטשען יצא ער וועט ארויס גיין, נאר יוצא, ער גייט ארויס (דבר אחר) נאך אפשט איז (והיה כל מבקש ה') עס פלעגט זיין ווער עס האט געוואלט עפעס פון הקב"ה איז ער געקומען צום געצעלט פון משה (אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה) אפילו מלאכים אז זייא האבען גיפרעגט וואו איז הקב"ה (חבריהם אומרים להם) האבען

דעת זקנים מבעלי התוספות

וסבורין להחזירן לאחר מכן לכך נאמר הורד עדיך לא כשאתם סבורין אלא הורד לגמרי ולא תשובו להחזירם והר' יוסף קרא ז"ל פי' ולא שתו איש עדיו עליו הם בגדים חמודים ונאים שלבשו בשעת מתן תורה כדכתיב ויכבסו שמלותם אבל הורד עדיך הם הכתרים שניתנו להם בשעה שאמרו נעשה ונשמע ופרקו אותם מלאכי חבלה בשעה שעבדו לעגל כדמסיק במסכת שבת וזה שאמר ויתנצלו בני ישראל שנטלום מלאכי חבלה ולא כתיב וינצלו. ד"א ולא שתו כלי זיינן כי אמרו לא נלך להלחם כי אם בלכת הקב"ה עמנו והוא אמר הורד עדיך עד שאדע מה אעשה לך כי אלך עמכם: (ז) ומשה יקח את האהל. אלו הכתרים שנטלו מהן וזכה משה ונטלן כדמסיק במס' שבת והיינו דכתיב אחר ויתנצלו מאותם כתרים קרן עור פניו. וי"א שהוא מל' אהל [שהוא] ל' אורה כמו בהלו נרו:

שפתי חכמים

חורב שהרי לא הסירו עדים אלא אחרי מעשה העגל ויחסר סי"ן וכאלו כתיב שמהר חורב. (קל"מ) וא"ת הא כבר כתיב ולא שתו איש עדיו עליו וא"כ למה הוצרך הקב"ה לצוות ועתה הורד וכו' (בחיי) כי מעצמם נמנעו ולא שתו כל עדים עליהם אלא קצת וכשנצטוו מפי השי"ת סלקו כל העדים לגמרי והפסיקום מהם וע"ש עוד תירוצים אחרים: כ פי' ישראל מנודים לרב שהוא הקב"ה גם מנודים לתלמיד כלומר לי שאני תלמיד של הקב"ה: ל והטעם כדי שיהיו רשאין כל מבקשי ה' לבוא אל האהל ביום השבת כמו ביריחו בימי יהושע: מ מריבוי

פירוש לתורת אלהים

צירונג וואס זייא האבען גהאט מהר חורב פון דעם בארג חורב בשעת קבלת התורה: (ז) ומשה אונ משה פון דער צייט פון דעם ענין אן אונ ווייטער יקח פלעגט ער נעמען זיין גיצעלט ונטה אונ האט אים גישטעלט חוץ למחנה ישראל הרחק ווייט צוויי טויזנט איילען פון דער מחנה ישראל וקרא אונ ער האט אים גירופען אוהל מועד [עיין רש"י]

ליקוטי נחמיה

(ז) ומשה יקח את האהל. אונ משה האט גענומען זיין גיצעלט פון דר מחנה ארויס אונ האט עס גיגייגט פון אויסענווייניג פון דער מחנה גאנץ ווייט אזו וויא רבי יהודה זאגט אין זוהר הקדוש ווי די יודען האבען געמאכט דם עגל האט משה זיין גיצעלט פון צווישען זיי אוועק גינומען ווייל ער האט גיזעהן דאס דער יצר הרע שפרינגט ארום צווישען זיי אונ דיא קדושה קאן זיך נישט פר מישן אונ נישט רוהען אין איינעם מיט דער טומאה איבער דעם האט ער זיין גיצעלט איבער געטראגן:

והיה אונ עס איז גיוועזען כל מבקש יי איטליכער וואס האט בגערט דאס לערנונג פון גאט יצא פלעגט ארויס גיין צום אוהל מועד וואס איז גיוועזען פון אוסען וויינעג פון דער מחנה [עיין רש"י]:

ח וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל
יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח
אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ
הָאֹהֱלָה׃ ט וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה
הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ י וְרָאָה כָל־
הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ

תולדות. אהרן והביטו אחרי קידושין לג:

לְמַשְׁרִיתָא: ח וַהֲוָה כַּד
נְפַק מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא
קָיְמִין כָּל עַמָּא
וּמִתְעַתְּדִין גְּבַר בִּתְרַע
מַשְׁכְּנָא וּמִסְתַּכְּלִין
אֲחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלֵיל
לְמַשְׁכְּנָא: ט וַהֲוָה כַּד
עָלֵיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא
נָחִית עַמּוּדָא דַעֲנָנָא
וְקָאֵים בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא
וּמִתְמַלַּל עִם מֹשֶׁה:
י וַחֲזָן כָּל עַמָּא יָת
עַמּוּדָא דַעֲנָנָא קָאֵים
בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְקָיְמִין
כָּל עַמָּא וְסָגְדִין גְּבַר

בית יהודא

זַייעֶרע חֲבֵרִים גֶעזָאגְט צוּ זַיי (הֲרֵי הוּא בְּאָהֳלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה) הקב"ה אִיז אִין דֶעם גִיצֶעלְט פוּן מֹשֶׁה: (ח) וְהָיָה. (לְשׁוֹן הוֹוֶה) רש"י זָאגְט מִיר זָאלֶן נִיט טֵייטְשֶׁן וְהָיָה, עֶס וֶועט זַיין, נָאר עֶס אִיז אַזוֹ גֶוֶוען שְׁטֶענְדִיג (כְּצֵאת מֹשֶׁה מִן הַמַּחֲנֶה לָלֶכֶת אֶל הָאֹהֶל) וֶוען מֹשֶׁה פְלֶעגְט אַרוֹיסגֵיין פוּן דִיא מַחֲנֶה צוּ גֵיין צוּם גִיצֶעלְט (יָקוּמוּ כָּל הָעָם) פְלֶעגִין אַלֶע יוּדֶן זִיךְ אוֹיפְשְׁטֶעלֶן (עוֹמְדִין מִפָּנָיו) זַיי זֶענֶן גֶעשְׁטַאנֶען פַר אִים (וְאֵין יוֹשְׁבִין עַד שֶׁנִּתְכַּסֶּה מֵהֶם) אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ נִיט צוּרִיקְגִיזֶעצְט בִּיז מֹשֶׁה אִיז פַארְדֶעקְט גֶעוָוארֶן פוּן זַיי, בִּיז עֶר אִיז גֶוֶוען וַוייט פוּן זַיי אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים נִיט גִיזֶעהֶן: וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה. זַיי הָאבֶּן גֶעקוּקְט נָאךְ מֹשֶׁה (לְשֶׁבַח) צוּ אַלוֹיב, זַייא הָאבֶּען גֶעזָאגְט (אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מוּבְטָח) וואוֹהְל צוּ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָוס עֶר אִיז אַזוֹ זִיכֶר (שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּכָּנֵס אַחֲרָיו לְפֶתַח אָהֳלוֹ) אַז דִי שְׁכִינָה וֶועט אַרַיין גֵיין נָאךְ אִים צוּ דִי טִיר פוּן זַיין גִיצֶעלְט: (ט) וְדִבֶּר עִם מֹשֶׁה. זָאגְט רש"י מִיר זָאלֶען נִיט טַייטְשֶׁן וְדִבֶּר, עֶר הָט גִירֶעט, נָאר (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה) עֶר רֶעט מִיט מֹשֶׁה, נָאר נִיט מְדַבֵּר, נָאר מִדַּבֵּר (תַּרְגּוּמוֹ) טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (וּמִתְמַלַּל עִם מֹשֶׁה) עֶר אִיז גִירֶעט גֶעוָוארֶען מִיט מֹשֶׁה (שֶׁהוּא כְּבוֹד שְׁכִינָה) דָם אִיז אַכָּבוֹד פַר הקב"ה צוּ זָאגֶען אַז עֶר אִיז גִירֶעט גִיוָוארֶן (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו) מֹשֶׁה הָאט גִיהֶערְט דִי שְׁטִימֶע פוּן הקב"ה וֶוערְט גִירֶעט צוּ אִים (וְאֵינוֹ קוֹרֵא מְדַבֵּר בְּשׁוּרֻ"א) מֶען לֵיינְט נִיט מְדַבֵּר מִיט אַשׁוּרֻ"א (כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא מִדַּבֵּר בְּחִירִ"ק) אַז מֶען לֵיינְט מִדַּבֵּר מִיט אַחִירִק (פִּתְרוֹנוֹ) אִיז דֶער פְּשַׁט אַזוֹ (הַקּוֹל מִדַּבֵּר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ) דִי שְׁטִימֶע פוּן הקב"ה הָאט גֶערֶעט פַר זִיךְ (וְהַהֶדְיוֹט שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו) אוּנ דֶר (פְּרָאסְטֶער) מֶענְטְשׁ הָט גִיהֶערְט וִוי הקב"ה רֶעט, אָבֶער נִיט צוּ אִים הָט הקב"ה גִירֶעט (כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא מְדַבֵּר בְּשׁוּרֻ"א) אוּנ אַז מֶען לֵיינְט מְדַבֵּר מִיט אַשׁוּרֻ"א (מַשְׁמַע שֶׁהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר עִם הַהֶדְיוֹט) מֵיינְט מֶען דֶר מֶלֶךְ רֶעט מִיט דֶעם פְּרָאסְטִין מֶענְטְשׁ: (י) וְהִשְׁתַּחֲווּ.

רש"י

של משה: (ח) והיה. ל' הווה: כצאת משה. מן המחנה ללכת אל ב האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו ואין יושבין עד שנתכסה מהם: והביטו אחרי משה. לשבח אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו: (ט) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם ם משה. תרגומו ומתמלל עם משה שהוא כבוד השכינה כמו (במדבר ז) וישמע את הקול ע מדבר אליו ואינו קורא מדבר אליו כשהוא קורא מדבר פתרונו הקול מדבר בינו לבין עצמו וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא מדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט: (י) והשתחוו. פ לשכינה:

שפתי חכמים

לכל מרבה ליה: ב דק"ל למה כתיב ללכת משה אל האהל הל"ל כשנכנס משה אל האהל ומפ' דללכת קאי אליאהה שילא מן מחנה ישראל ולא קאי האהלו של משה: ם כלומר שהוא ל' הווה: ע הדלי"ת בדגש ובחיר"ק תחת המ"ם ואינו קרוי מדבר בשו"א תחת המ"ם משום דמדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט אבל מדבר בחיר"ק פתרונו הקול מדבר בינו וכו': פ לא לפתח אהלו של משה

פירוש לתורת אלהים

(ח) וְהָיָה אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען כְּצֵאת אַז מֹשֶׁה אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן דֶער מַחֲנֶה צוּא גֵיין אִין דֶעם גְצֶעלְט אַרַיין יָקוּמוּ זֶענֶען זַיי אוֹיף גְשְׁטַאנֶען דָם גַאנְצִי פָאלְק וְנִצְּבוּ אוּנ זַיי זֶענֶען גְבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אִישׁ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ אוֹיף דֶר טִיר פוּן זַיין גְצֶעלְט וְהִבִּיטוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְקוּקְט נָאךְ מֹשֶׁה עַד בּוֹאוֹ בִּיז זַיין אַרַיין קוּמֶען אִין דֶעם גְצֶעלְט: (ט) וְהָיָה אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען כְּבוֹא אַז מֹשֶׁה אִיז גְקוּמֶען אִין גְצֶעלְט יֵרֵד הָט אַרָאפּ גְנִידֶערְט אַ וָואלְקֶדִיגִי זַייל וְעָמַד אוּנ הָט זִיךְ גְשְׁטֶעלְט אוֹיף דֶר טִיר פוּן דֶעם גְצֶעלְט וְדִבֶּר אוּנ הָט גְרֶעט מִיט מֹשֶׁה: (י) וְרָאָה כָּל הָעָם אוּנ דָם גַאנְצִי פָאלְק הָט גְזֶעהֶן אֶת דִי וָואלְקֶדִיגִי זַייל עוֹמֵד שְׁטֵייט אוֹיף דֶער טִיר פוּן דֶעם גְצֶעלְט וְקָם אוּנ דָם גַאנְצִי פָאלְק אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וְהִשְׁתַּחֲווּ אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְבוּקְט צוּ דֶער שְׁכִינָה אִישׁ אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ אוֹיף דֶער טִיר פוּן זַיין גְצֶעלְט: (יא) וְדִבֶּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אוּנ גָאט הָאט גְרֶעט צוּ

בִּתְרַע מַשְׁכְּנָה : יא וּמִתְמַלַּל יְיָ עִם מֹשֶׁה מַמְלַל עִם מַמְלַל כְּמָא דִּי מְמַלֵּל גְּבַר עִם חַבְרֵהּ וְתָב לְמַשְׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשָׁנֵהּ יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן עוּלֵימָא

פֶּתַח אָהֳלוֹ׃ יא וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ

תו"א ודבר ה' אל ברכות סג עקרים מ"ג פי"ח ס' הזוהר פ' ואתחנן : ושב אל ברכות שם : ומשרתו ברכות שם פסחים קיט מנחות לט תמורה יו :

בעל הטורים (יא) ידבר איש אל רעהו . בגימ' שהוא מסביר לו פניו :

רש"י

(יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים . ומתמלל עם משה : ושב אל המחנה . לאחר שנדבר צ עמו היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקנים מה שלמד והדבר ק הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח) ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים ובי"ט ר עלה שנאמר (שמות לב) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו' ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנאמר (דברים ט) ואתנפל לפני ה' וגו' ובראש חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני לקבל לוחות האחרונות ועשה שם מ' יום שנאמר בהם (שם י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו' מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכעס בי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך ומסר לו לוחות אחרונות וירד והתחיל לצוותו על מלאכת המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד : ושב אל המחנה . תרגומו

בית יהודא

(לַשְׁכִינָה) זיי האבן זיך געבוקט צו הקב"ה : (יא) וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים] . מען מיינט (וּמִתְמַלַּל עִם מֹשֶׁה) עם איז גירעט גיווארען מיט משה : [וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה] . זאגט רש"י (לְאַחַר שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ) נאכדעם וויא עם איז גערעט געווארען מיט איהם , מיט משה (וְהָיָה שָׁב מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה וּמְלַמֵּד לִזְקֵנִים מַה שֶּׁלָּמַד) איז משה געגאנגען צוריק אין דיא מחנה אונ הט געלערענט מיט די זקנים וואס הקב"ה הט געלערענט מיט איהם (וְהַדָּבָר הַזֶּה נָהַג מֹשֶׁה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְלֹא יוֹתֵר) אזו פלעגט משה טאן פון יום כפור ביז דער משכן איז אויפגעשטעלט גיווארען , ניט שפעטער (שֶׁהֲרֵי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת) ווארום זיבעצן טאג אין תמוז זענען צובראכען געווארען די לוחות (וּבְי"ח שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל) דעם אכטצינטען טאג אין תמוז הט משה פארברענט דעם עגל (וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים) אונ ער האט געמשפט אונ געשטראפט די מענטשען וואס האבען גזינדיגט (וּבְי"ט עָלָה) דעם ניינצעהנטען טאג אין תמוז איז משה ארופגיגאנגען אויף דעם בארג (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַיְהִי מִמָּחֳרָת) אונ עס איז געווען אויף מארגען (וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם) האט משה גיזאגט צום פאלק איך וועל אויפגיין צו הקב"ה (וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם) אונ ער איז געווען אויף דעם בארג פערציג טעג (וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים) אונ ער הט גיבעטען ביי הקב"ה ער זאל רחמנות האבען אויף די יודין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צו די יודין (וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' וגו') איך בין גיפאלען פאר הקב"ה אונ האב גיבעטין פון איערטוועגען (וּבְראש חוֹדֶשׁ אֱלוּל נֶאֱמַר לוֹ) ראש חודש אלול איז געזאגט געווארען צו משה (וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל הַר סִינַי לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת) דו זאלסט אויפגיין אין דער פריה אויף דעם בארג סיני צו נעמען די אנדערע לוחות (וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם) אונ ער איז געווען אויף דעם בארג פערציג טאג (שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם) ווארום עס שטייט ביי זיי משה הט געזאגט (וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים) איך בין געשטאנען אויף דעם בארג אזו ווי די ערשטע טעג (מַה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן) אזו וויא די ערשטע פערציג טעג איז געוועזן הקב"ה בעוויליגט צוא די יודין , נוייל עס איז גיוועזן פר דעם עגל (אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן) דיא לעצטע פערציג טעג איז אויך הקב"ה געוועזן בעוויליגט צו די יודין , ווייל הקב"ה האט שוין גהאט מוחל גיוועזן צו די יודין די זינד פון עגל (אֱמוֹר מֵעַתָּה אֶמְצָעִים הָיוּ בְּכַעַס) זעהן מיר די מיטעלע פערציג טעג איז הקב"ה בייז גיוועזן אויף דיא יודין (בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי נִתְרַצָּה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם) דעם צעהנטין טאג אין חודש תשרי ודאס איז יום כפור] איז הקב"ה בעוויליגט געווארען צו די יודין מיט שמחה אונ מיט דעם גאנצען הארצין (וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ) אונ הקב"ה האט געזאגט צו משה איך האב געשיינקט די יודין זייער זינד אזו ווי דוא האסט גירעט אונ גיבעטען פאר זיי (וּמָסַר לוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת) אונ הקב"ה הט גיגעבן צו משה די אנדערע לוחות (וַיֵּרֶד) אונ משה איז אראפ געגאנגען פון בארג מיט דיא לוחות (וְהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) אונ הקב"ה הט אנגעהויבען געביטען צוא משה מען זאל מאכען דעם משכן (וַעֲשָׂאוּהוּ עַד אֶחָד בְּנִיסָן) דם מאכען דעם משכן הט געדויערט ביז ראש חודש ניסן (וּמִשֶּׁהוּקַם לֹא נִדְבַּר עִמּוֹ עוֹד אֶלָּא מֵאֹהֶל מוֹעֵד) אונ ווי דער משכן איז אופגשטעלט גיווארען האט הקב"ה ניט מער גירעט מיט משה אויף דעם בארג סיני , נאר פון אוהל מועד הט הקב"ה גערעט מיט משה : [וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה] . זאגט רש"י (תַּרְגּוּמוֹ וְתָב לְמַשְׁרִיתָא) דער תרגום טייטשט (וְתָב לְמַשְׁרִיתָא) משה קערט צוריק צו

שפתי חכמים

כמובן מאיש פתח אהלו שפירושו לפתח אהלו רק בעבור שעמוד ענן שם אמר איש פתח אהלו : צ דאל"כ למה היה שב אל המחנה אחר שדיבר הקב"ה עמו פנים אל פנים והלא במקום שדיבר השם עמו בש היתה דירתו כדכתיב והיה כבא משה האהלה וגו' : ק ר"ל מסדר הלמוד מפני שקודם יוה"כ לא היה לו פנאי ללמוד ולא ללמד מפני טרדות העגל ושהתפלל עליהם וקבלת לוחות האחרונות אבל לקיחת האהל היה תיכף אחר מעשה העגל : ר וא"ת והלא בפ' יתרו ובפ' עקב כ' שעלה בי"ח בתמוז . וי"ל משום דבשלהי מס' תענית תירץ אביי על קושיא שהקשה שם תמוז דהאי שתא מלויי מלייה ורש"י ז"ל כשרולה לפרש החשבון של מ' יום עם לילות לפי מנהג החדשים אחד מלא ואחד חסר שתמוז לעולם חסר אומר בי"ח וכשרולה לפרש החשבון לפי מה שאמרו תמוז דהאי שתא מלויי מלייה אומר בי"ט . הרא"ם . (נח"י) ול"כ דבין תמוז לתמוז נתחלף לו דהא אביי אמר על אותו תמוז של שלות מרגלים וזהו בשנה שניה ואלו תמוז של העגל הוא

פירוש לתורת אלהים

משה פָּנִים בַּשֵׁיינְפֶּרְלָךְ כַּאֲשֶׁר גְּלַייךְ אזוי וויא איין מענש רעט צו זיין גזעלן וְשָׁב אונ נאך דעם אז גאט הט מיט איהם גרעט הט זיך משה אום געקערט צו דר מַחֲנֶה אונ הט דם גמאכט לערנען צו די זקנים [ע' רש"י] וּמְשָׁרְתוֹ אונ זיין באדינר יְהוֹשֻׁעַ איז גוועזן נאך יונג לא ער פלעגט זיך ניט אפ טאהן פון דעם גצעלט :

מִתּ֥וֹךְ הָאֹֽהֶל׃ פ שלישי יב וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֜ה
אֶל־יְהוָ֗ה רְ֠אֵה אַתָּ֞ה אֹמֵ֤ר אֵלַי֙ הַ֚עַל
אֶת־הָעָ֣ם הַזֶּ֔ה וְאַתָּה֙ לֹ֣א הֽוֹדַעְתַּ֔נִי
אֵ֥ת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַ֖ח עִמִּ֑י וְאַתָּ֤ה אָמַ֙רְתָּ֙
יְדַעְתִּ֣יךָֽ בְשֵׁ֔ם וְגַם־מָצָ֥אתָ חֵ֖ן בְּעֵינָֽי׃
יג וְעַתָּ֡ה אִם־נָא֩ מָצָ֨אתִי חֵ֜ן בְּעֵינֶ֗יךָ

לָא עֲדֵי מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא׃
יב וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
חֲזֵי דְּאַתְּ אָמַר לִי אַסֵּיק
יָת עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ לָא
הוֹדַעְתַּנִי יָת דִּי תִשְׁלַח
עִמִּי וְאַתְּ אֲמַרְתְּ רַבֵּיתָךְ
בְּשׁוּם וְאַף אַשְׁכַּחְתָּא
רַחֲמִין קֳדָמָי׃ יג וּכְעַן
אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין
קֳדָמָךְ הוֹדַעְנִי כְעַן יָת

רשב״ם

ישראל׃ (יב) ראה אתה אומר אלי העל. כדכתיב לעיל לך נחה את העם ואתה לא הודעתני אלא הנה מלאכי ילך לפניך ואיני חפץ כי אם בלכתך עמנו

בית יהודא

די מַחֲנֶה (לְפִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן הוֹוֶה) ווייל עס איז גיוועזן אשטענדיגע זאך והקב״ה פלעגט שטענדיג ריידען מיט משה אין זיין געצעלט, נאכדעם פלעגט משה גיין אין די מַחֲנֶה צו דיא יודין אונ פלעגט זיי זאגן וואס הקב״ה האט מיט אים גרעדט *) (וְכֵן כָּל הָעִנְיָן) אונ דעם גאנצען ענין טייטשט דר תַּרְגּוּם, מיט לָשׁוֹן הוֹוֶה, שטענדיגקייט, ניט מיט לָשׁוֹן עָבָר, עס איז גיוועזן (וְרָאָה כָּל הָעָם), טייטשט דר תַּרְגּוּם (וַחֲזַן), זייא זעהן, (וְנִצְּבוּ וְקַיְימִין), זיי שטייען, (וְהִבִּיטוּ וּמִסְתַּכְּלִין) זייא קוקען, זעהן, (וְהִשְׁתַּחֲווּ וְסָגְדִין) זיי בוקין זיך (וּמִדְרָשׁוֹ) אונ דר מִדְרָשׁ זאגט (וְדִבֶּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה) הקב״ה האט גערעדט צו משה ער זאל גיין צוריק אין די מַחֲנֶה (אָמַר לוֹ) הקב״ה האט גיזאגט צוא משה (אֲנִי בְּכַעַס) איך בין בייז אויף די יודין (וְאַתָּה בְּכַעַס) אונ דו ביזט אויך בייז אויף דיא יודין (אִם כֵּן) אויב עס וועט אזוי זיין (מִי יְקָרְבֵם) ווער וועט דיא יודין דערגענטערין צו מיר: (יב) (וּרְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי) משה האט גיזאגט צו הקב״ה (רְאֵה תֵּן עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ עַל דְּבָרֶיךָ) זעה גיב דיינע אויגען אונ דיין הארץ אויף דיינע רייד (אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי וגו׳) דו זאגסט צו מיר ברייננ אויף דאס פאלק (וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי וגו׳) אונ דו האסט מיר ניט געמאכט וויסען וועמען דו וועסט שיקן מיט מיר (וַאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִי הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ) אונ וואס דו האסט גזאגט צו מיר איך וועל שיקן א מלאך (אֵין זוֹ הוֹדָעָה) דאס הייסט ניט בייא מיר געוואסט (שֶׁאֵין אֲנִי חָפֵץ בָּהּ) ווייל איך וויל דם ניט (וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם) אונ דו האסט געזאגט צו מיר „איך וועל דיך מאכען וויסן אויף דער וועלט מיט א נאמן״ (הִכַּרְתִּיךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוּת) איך וועל דיך מאכן דערקענען אויף דער וועלט אז דו ביזט גרעסער פון אנדערע מענטשין מיט א גרויסען נאמן (שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לִי הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן) וואָרום דוא האסט גיזאגט צוא מיר „איך וועל קומען צוא דיר מיט א גראבע שטימע״ דם פאלק זאל קענען הערן ווען איך וועל מיט דיר ריידין (ועיין אברבנאל) (וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם) וועלין זיי דיר אויך איביג גלייבן: (יג) (וְעַתָּה). אונ איצט (אִם אֱמֶת שֶׁמָּצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ) אוב עס איז אמת אז איך האב

רש״י

ותב למשריתא לפי שהוא לשון הווה וכן כל הענין וראה כל העם והזן. ונצבו וקיימין. והביטו ומסתכלין. והשתחוו וסגדין. ומדרשו ודבר ה׳ אל משה שישוב אל המחנה א״ל אני בכעס ואתה בכעס א״כ מי יקרבם: (יב) ראה אתה אומר אלי. ראה תן עיניך ולבך על דבריך אתה אומר אלי וגו׳ ואתה לא הודעתני וגו׳ ואשר אמרת לי (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך אין זו הודעה שאין אני חפץ בה: ואתה אמרת ידעתיך בשם. הכרתיך משאר בני אדם בשם חשיבות שהרי אמרת לי (שמות יט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו׳ וגם בך יאמינו לעולם: (יג) ועתה.

שפתי חכמים

בשנה ראשונה ע״ש. א״נ (נ״ל שהוא ר״ת אך נראה) שהעלי׳ היתה בי״ת אבל חשבון של מ׳ יום לא היה כ״א בי״ט כי יום י״ח לא היה לילו עמו: ש כ׳ הרא״ם לפי דעתי שיבוש נפל בספרים והי״ל לכתוב ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וגו׳ כי מאמר הנה אנכי שולח וגו׳ קודם מעשה העגל נא׳ ואע״פ שפרש״י שם כאן נתבשר שעתידין ישראל לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך וגו׳ מ״מ מאמר ושלחתי לפניך מלאך שהוא אחר מעשה העגל הוא העיקר (נח״י) ונ״ל שצ״ל הנה מלאכי ילך לפניך שהוא מוקדם לפסוק ושלחתי לפניך וגם שזה הפסוק קרוב יותר לו׳ שטעות נפל בספרים ונתחלף בין הנה מלאכי ילך ובין הנה אנכי שולח וגו׳: ת דק״ל דמשמע מן הקרא דידיעת השם למשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ואתה לא הודעתני. פי׳ אתה אמרת הנה מלאכי ילך לפניך ולא די שאין דעתך לילך עמנו אלא אפי׳ אותו מלאך שאמרת שילך עמי לא הודעתני אלא סתמא ואין לך אדם בעולם שאין לו מלאך שהולך עמו כד״א כי מלאכיו יצוה לך ואפי׳ לאליעזר עבד אברהם שלח מלאך כדכתיב הוא ישלח מלאכו לפניך ואתה אמרת וגו׳ ומה טובה תעשה לי על כי מצאתי חן בעיניך. ועתה אם מצאתי חן בעיניך כלומר שתלך אתה בעצמך ובכבודך

פירוש לתורת אלהים

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְיָ אונ משה האט גיזאגט צוא גאט רְאֵה, זעה אונ גיב דיין הארץ אויף דיינע רייד אַתָּה דו זאגסט צו מיר הַעַל ברענג אויף דאס דאזיגע פאלק וְאַתָּה אונ דו האסט מיר ניט מודיע גוועזן אֵת וועמען דו וועסט מיט מיר שיקן אונ דם ווס דו האסט מיר גיזאגט אז דו וועסט שיקן פר מיר א מלאך איז דאס ניט קיין ידיעה ווארום איך בגער אין דעם ניט וְאַתָּה אונ דו האסט צוא מיר גיזאגט יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם איך האב דיך גמאכט דר קאנין פון אנדרע מענשן מיט אחשובן נאמען וְגַם אונ אויך האסטו צוא מיר גזאגט מָצָאתָ דו האסט גפונען חֵן אין מיינע אויגין: (יג) וְעַתָּה אונ אצונד אִם אויב עס איז אמת אז איך האב

*) הערה אונ מיר זאלין ניט טייטשין ושב, „ער האט צוריק געקערט״, וועט מען מיינען עס איז אזוי גיוועזן נאר איין מאהל, נאר איין מאהל האט הקב״ה גערעט צו משה אין זיין געצעלט אונ דאס איינע מאהל איז משה צוריק געגאנגען אין די מחנה, דריבער טייטשט דער תרגום „ושב״ ער קערט צוריק, עס איז שטענדיג אזוי גיוועזן ביז דער משכן איז אויפגעשטעלט גיווארין:

אונקלוס

אוֹרַח טוּבָךְ וְאִדַּע רַחֲמָךְ
בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין
קֳדָמָךְ וּגְלֵי קֳדָמָךְ אֲרֵי
עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין: יד וַאֲמַר
שְׁכִנְתִּי תְּהָךְ וְאָנִיחַ לָךְ:
טו וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם לֵית

הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ
לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי
עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: יד וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ
וַהֲנִחֹתִי לָךְ: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין

תו"א הודיעני נא ברכות ז עקידה שער ע עקרים מ"ב פכ"ב: פני ילכו ברכות שם: אם אין פניך סנהדרין לח:

רשב"ם

בעצמך: (יג) הודיעני נא את דרכך. אתה בעצמך תהי' מודיע לנו את הדרך שתראני דרכך ואני אלך אחריך: (יד) פני ילכו. אני בעצמי אלך כמו שבקשת כדכתיב ופניך הולכים בקרב: והניחותי לך. אלך עמך לכבוש את הארץ עד שאניח לך מכל אויביך מסביב כדכתיב עד אשר יניח ה' לאחיכם ככם. והי' בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך וגו'. והמפ' והניחותי לך הנחת רוח אעשה כמו שאעשה בקשתך. שטות הוא. וכי כל דברים שהי' הקב"ה מתרצה לבקשת משה יאמר לו והניחותי לך והלא ייתור [אינו] לשון חכמה: (טו) אם אין פניך וגו'. כלומר שאם אין אתה בא עמנו:

רש"י

אם אמת שמצאתי חן א בעיניך הודיעני נא את דרכך מה שכר אתה נותן ב למוצאי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמולך מה היא מציאת חן ג שמצאתי בעיניך ופתרון למען אמצא חן למען אכיר ד כמה שכר מציאת החן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב ראה כי עמך הם מקדם ואם בהם תמאס איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו ואת תשלום השכר שלי בעם הזה ה תודיעני ורבותינו דרשוהו במס' ברכות (דף ז) ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי: (יד) ויאמר פני ילכו. כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו (שמואל ב יז) ופניך הולכים בקרב: (טו) ויאמר אליו. בזו אני חפץ

בית יהודא

גֶעפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶין (הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ) מַאךְ מִיךְ וויסֶן דַיינֶע וֶועגִין, דַיין פִירוּנְג (מַה שָּׂכָר אַתָּה נוֹתֵן לְמוֹצְאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ) וָואס אִיז דֶער שָׂכָר וָואס דוּא וֶועסְט גֶעבֶּען צוּא דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס גֶעפוּנֶען בַּיי דִיר חֵן: וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ. אִיךְ וִויל דִיךְ ווִיסֶן, אִיךְ זָאל קֶענֶען נָאךְ מֶער חֵן גֶעפִינֶען אִין דַיינֶע אוֹיגֶן *) וְאֵדַע בְּזוּ מִדַּת תַּגְמוּלְךָ) וֶועל אִיךְ וִויסֶן דוּרְךְ דֶעם וָוס אִיז דַיין בַּצָאהְלוּנְג (מַה הִיא מְצִיאַת חֵן שֶׁמָּצָאתִי בְּעֵינֶיךָ) וִוי גְרוֹים אִיז דֶער שָׂכָר מַיינֶער נָוויל אִיךְ הָאבּ גֶעפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶן (וּפִתְרוֹן לְמַעַן אֶמְצָא חֵן) דֶר מַיינוּנְג פוּן דִי ווֶערְטֶר „פוּן וֶועגֶן אִיךְ זָאל גֶעפִינֶען חֵן" (לְמַעַן אַכִּיר כַּמָּה שְׂכַר מְצִיאַת הַחֵן) אִיךְ זָאל דֶערְקֶענֶען וִוי פִיל אִיז דֶר שָׂכָר פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס הָט בַּיי דִיר גֶפוּנֶען חֵן: וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה). מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (שֶׁלֹּא תֹאמַר וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶת אֵלֶּה תַּעֲזוֹב) דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶען צוּא מִיר „דִיךְ וֶועל אִיךְ מַאכֶען צוּא אַגְרוֹיסֶע פָאלְק" אוּנ דִי יוּדִין וֶועסְטוּ פַּרְלָאזֶען (רְאֵה כִּי עַמְּךָ הֵם מִקֶּדֶם) זֶעה נָאר זֵיי זֶענֶען דָאךְ דַיין פָאלְק פוּן פְרִיעֶר (וְאִם בָּהֶם תִּמְאַס) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זֵיי פַארְמִיאוּסֶן (אֵינִי סוֹמֵךְ עַל הַיּוֹצְאִים מֵחֲלָצַי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ) קֶען אִיךְ מִיךְ נִיט פַארְלָאזֶען אַז מַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶען קֶענֶען זַיין דַיין פָאלְק (וְאֶת תַּשְׁלוּם הַשָּׂכָר שֶׁלִּי בָּעָם הַזֶּה תּוֹדִיעֵנִי) אוּנ זָאלְסְט מִיר מַאכֶען וִויסֶען דֶעם שָׂכָר וָוס דוּ וֶועסְט מִיר בַּאצָאהְלֶען פַאר מַיין טִרְחָה וָוס אִיךְ הָאבּ מִיט דֶעם פָאלְק (וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת) דִיא גְמָרָא אִין מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת לֶערְנְט אֵיין אַנְדֶער פְּשַׁט אִין דִיא פְּסוּקִים (וַאֲנִי לְיַישֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל אוֹפַנֵּיהֶם וְעַל סִדְרָם בָּאתִי) אוּנ אִיךְ בִּין גָאר גֶעקוּמֶען אַיינְזֶעצְן דֶעם פְּשַׁט פוּן דִי פְּסוּקִים אוֹיף זֵייעֶר אָרְדֶענוּנְג: (יד) וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ). זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט הקב"ה הָט גֶעזָאגְט (לֹא אֶשְׁלַח עוֹד מַלְאָךְ) אִיךְ וֶועל נִיט שִׁיקֶן אַמַלְאָךְ (אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֵךְ) אִיךְ אַלֵיין וֶועל גֵיין מִיט אַייךְ (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (ש"ב י"ז) חוּשַׁי הָאט גֶעזָאגְט צוּ אַבְשָׁלוֹם וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב, דוּ אַלֵיין זָאלְסְט גֵיין אִין דִיא מִלְחָמָה: (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו). מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (בְּזוּ אֲנִי

דעת זקנים מבעלי התוספות

להודיעני הדרך אשר אלך בה ואדעך פי' למען אדע כי אמצא חן בעיניך: (טו) ויאמר אליו. תימה מאי קאמר והלא כבר נתרצה לו כדכתיב ויאמר פני ילכו. ועוד מה קאמר משה אחר כן ובמה יודע הלא בלכתך עמנו והלא נתרצה ללכת עמהם י"ל דה"ק הקב"ה והניחותי לך לך אניח ולא להם ליהנות מזיו שכינתי ועל זה אמר משה אם אין פניך הולכים שיהו כלם כמותי אל תעלנו מזה ובמה יודע איפוא וכו' פי' אם תלך עמי ועם עמך כראשונה בזאת ידעתי כי מצאתי חן בעיניך ויאמר

שפתי חכמים

לבד הוא בפרטות אבל לשאר בני אדם אין ידיעת השם והשגחתו בפרטות אלא בכללות וחלילה זה כי השגחת השם בפרטות על כל ברואיו מקרני ראמים עד ביצי כנים ל"פ בשם אבת חסידות וכו': א דק"ל דבפסוק משמע שהיה ספק למשה אי אמר הקב"ה שמצא חן בעיניו והא אמר משה מתחלה להקב"ה איך שאמר אליו מצאת חן בעיני. לכ"פ אם אמת הוא שמצאתי חן דלמא מה שאמרת מצאת חן בעיני מלחק היית בי כדרך בני אדם: ב דקל"כ מה ענין זאת הבקשה כאן: ג פי' והוא דבוק עם הודיעני נא את דרכיך כלו' הודיעני מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך אז אדע מציאת חן שמצאתי בעיניך מה הוא: ד כלו' למען אכיר ואדע התועלת של מציאת החן מה הוא ובזה אדע מדת תגמולך למציאת החן שמצאתי בעיניך: ה פי' כמו שאני

פירוש לתורת אלהים

גְפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶן הוֹדִיעֵנִי מַאךְ מִיךְ וִויסֶען נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ אֶת דְּרָכֶךָ דַיינֶע וֶועגֶען וָואס פַר אֵיין שָׂכָר דוּ גִיבְּסְט צוּ דִי וָוס גְפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶען וְאֵדָעֲךָ וֶועל אִיךְ דֶער מִיט וִויסֶען דַיין שָׂכָר וָוס דוּ גִיבְּסְט מִיר לְמַעַן פוּן וֶועגֶען אִיךְ זָאל דֶער קָאנֶען וִוי פִיל דֶער שָׂכָר אִיז פוּן מְצִיאַת הַחֵן וּרְאֵה אוּנ זֶעה אַז דָאס פָאלְק אִיז דַיין פָאלְק [עיין רש"י]: (יד) וַיֹּאמַר אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט פָּנַי יֵלֵכוּ מַיין שְׁכִינָה וֶועט אַלֵיין גֵיין מִיט דִיר אוּנ נִיט קֵיין מַלְאָךְ וַהֲנִיחֹתִי לָךְ בִּיז אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶען רוּעֶן פוּן אַלֵי דַיינֶע פַיינְט: (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אוּנ מֹשֶׁה הָט צוּ אִים גִיזָאגְט דָאס וִויל אִיךְ וָוארוּם אִם אוֹבּ דַיין שְׁכִינָה וֶועט נִיט

*) **הערה** דאס איז למשל אגביר האט גענומען אנייעם משרת ער זאל פירען זיין האנדיל, אמאהל האט דער משרת גיזאגט צום גביר אויב דו ווילסט זיין פון מיר צו פרידען זאג מיר דיין נאטור וואס דו האסט ליב אונ וואס דו האסט פיינט וועל איך וויסען וואס איך זאל טאהן אונ וואס איך זאל ניט טאהן, וועל איך קענען דיר געפעלין, אזוי האט משה גיזאגט צו הקב"ה הודיעני נא את דרכיך, מאך מיך וויסען דיינע וועגין, דיין פירונג, למען אמצא חן בעיניך, איך זאל קענען געפינען חן ביי דיר:

פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃
טז וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ
עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ פ רביעי
יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה

אונקלוס

שְׁכִנְתָּךְ מְהַלְּכָא בֵּינָנָא
לָא תַסְּקִנָּנָא מִכָּא׃
טז וּבְמָה יִתְיְדַע הָכָא
אֲרֵי אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין
קֳדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ הֲלָא
בִּמְהָךְ שְׁכִנְתָּךְ עִמָּנָא
וְיִתְעַבְדָן לָנָא פְּרִישָׁן לִי
וּלְעַמָּךְ מִשַּׁנֵּי מִכָּל עַמָּא
דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא׃
יז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף
יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין דִּי
מַלֵּלְתָּא אֶעְבֵּד אֲרֵי

תו"א ובמה יודע בתרא טו: ונפלינו אני ברכות ז בתרא נו עקרים מ"ג פ"כ:

רשב"ם

(טו) ובמה יודע אפוא וגו׳ ונפלינו אני ועמך וגו׳. תחלת בקשה אחרת היא. עוד אני מבקש ממך שיופלא ויובדל אני לבדי מכל עם ישראל לדעת כי אני נאמן לנביא ולמוכיח ויהיו שומעין לדברי. וגם עמך יהיה נפלא במה שתלך עמהם מכל העם אשר על פני האדמה: (יז) גם את הדבר הזה אשר דברת. אלי להיות מופלא ונראה שופט וגדול עליהם מלבד ההליכה שאלך עמהם אשר נתרציתי לך כבר וזהו קירון פנים שכתוב בו לפנינו נגד כל עמך אעשה נפלאות. הכל כמו

רש"י

ו כי ע"י מלאך אל תעלנו מזה: (טז) ובמה יודע אפוא. יודע מציאות החן הלא בלכתך עמנו ועוד ד"א אני שואל ממך ז שלא תשרה שכינתך עוד על אומות ע"א: ונפלינו אני ועמך. ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם כמו (שמות ט) והפלה ה׳ בין מקנה מצרים וגו׳: (יז) גם את הדבר הזה. שלא תשרה שכינתי עוד על ע"א אעשה ואין דבריו של בלעם ע"י שריית שכינה אלא נופל וגלוי עינים

בית יהודא

חפץ) דם וויל איך דו אליין זאלסט גיין מיט אונז (כי על ידי
מלאך אל תעלנו מזה) וואָרום אויב דו ווילסט אונז פירן דורך
א מלאך, זאלסטו אונז גאר ניט נעמען פון דעם אָרט:
(טז) ובמה יודע אפוא. וואָרום (במה יודע מציאת החן) מיט
וואס וועט בעוואוסט ווערן אז איך אונ דיין פאלק האבן
געפונען בייא דיר חן (הלא בלכתך עמנו) נאר אז דו אליין
וועסט גיין מיט אינז (ועוד דבר אחד אני שואל ממך) נאך
איין זאך וועל איך בעטן פון דיר (שלא תשרה שכינתך עוד
על עובדי כוכבים) דו זאלסט ניט מאכען רוהען דיין שכינה אויף די מענטשן וום דיגען צו די שטערן: ונפלינו אני
ועמך. איך אונ דיין פאלק (ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם) וועלן מיר זיין אפגעשיידט מיט דיא זאך פון אלע
פעלקר, ונפלינו איז דערטייטש אפגעשיידט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (והפלה ה׳ בין מקנה ישראל וגו׳) הקב"ה
האט אפגעשיידט צווישען די יודישע בהמות אונ מצרישע בהמות, איז והפלה דערטייטש אפשיידען אזוי נפלינו איז
אויך דערטייטש אפשיידען: (יז) וגם את הדבר הזה אעשה. הקב"ה האט געזאגט צו משה די זאך וואס דו ווילסט (שלא
תשרה שכינתי עוד על עובדי כוכבים) מיין שכינה זאל ניט רוהען אויף די שטערען דינער (אעשה) וועל איך אויך טאן,
זאגט רש"י (ואין דבריו של בלעם הרשע על ידי שריית שכינה) די רייד פון דעם רשע בלעם איז ניט געווען דורך די רוהונג
פון די שכינה אויף אים (אלא נופל וגלוי עינים) נאר ווען ער איז געפאלען אין שלאף האבן זיך אים געעפנט דיא אויגען

שפתי חכמים

מבקש שתודיעני מה שכר אתה נותן לי במציאת החן אשר מצאתי בעיניך כך אני מבקש ג"כ שתודיעני מה שכר תתן לי בהנהגת העם הזה אשר אני מנהיג אותם דאל"כ מה ענין זה לכאן וכו׳. הרא"ם: ז אע"ג שכבר נתרצה הקב"ה לו באמרו פני ילכו מ"מ רצה להודיע לו חבתן של ישראל בהליכתו עמהם ואמר שאם ח"ו לא היה מתרצה ללכת עמהם לא היו עולים משם עד שימותו הם ובניהם וכל אשר להם: ח דעת רש"י שבקשת ונפלינו וגו׳ אינה מענין הבקשה הראשונה שהיא

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה׳ אל משה וגו׳ פי׳ שאלך עמכם כבתחלה. ד"א פני ילכו כעסי ילך מעלי והוא כמו ונתתי פני ומאחר שילך כעסי מעלי אז והניחותי לך אך לא מיד. ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו׳ כי לא אזוז מכאן עד שתלך עמנו ויאמר גם את הדבר הזה וגו׳ ואתה לא הודעתני בתחלה אמרת ושלחתי לפניך מלאך ולבסוף אמרת הורד עדיך ועדיין לא גלית דעתך אם לילך עמנו אם לשלוח מלאך מפני שהורידו עדים במצותך ואתה אמרת ידעתיך בשם שתודיע לי בשם את אשר תשלח עמי. ומשה היה ירא להתפלל לשם שילך עמהם לפי שאמר לו פן אכלך בדרך ולכך אמר הודיעני נא את דרכך אמר אשאל לפניו יודיעני מדותיו ולפי מדותיו אדע אם טוב לנו שילך עמנו אם לאו לפי שלא היה יודע לבחור אי זה טוב להם ואמר לו הקב"ה פני ילכו אני אלך כי זה טוב להם והוא כמו ופניך הולכים בקרב. והניחותי לך ממה שהיה לבך נוקפך אי זה תבחר אע"פ שעדיין היה ירא משה ממה שאמר פן אכלך מ"מ ידע כי הוא הטוב כי הוא כבוד לישראל שילך הקב"ה עמהם מה שאינו עושה לשאר אומות ועל זה אמר אם אין פניך הולכים וגו׳ ונפלינו וגו׳. ועדיין לא נתיישבה דעתו על מה שאמר פן אכלך אמר לו הקב"ה גם את הדבר הזה וגו׳ שאודיעך מדותי שאז תתישב דעתך וכיון שראה שעת רצון היה מוסיף לשאול ואמר הראני נא וגו׳ כלומר רוצה אני לשמוע ולראות ויאמר אני אעביר כל טובי ואודיעך מדת טובתי אעביר לשון ויעבירו קול במחנה. וקראתי בשם ה׳ לפניך לפי שאמר ואדעך בשם וכן אעשה שאקרא לפניך ה׳ ובאותו שם אודיעך שאלך עמך:

פירוש לתורת אלהים

גיין מיט אונז אל זאלסטו אונז ניט אוף ברענגען פון דאנען: (טז) ובמה יודע אפוא אונ מיט וום דען וועט געוואוסט ווערן כי אז איך מיט דיין פאלק האבן געפונען חן אין דייני אויגן הלא פר וואר בלכתך עמנו נאר אז דו וועסט גיין מיט אונז ניט קיין מלאך ונפלינו אני ועמך אונ איך מיט דיין פאלק וועלען מיר זיין אפ געשייד מכל העם פון גאר דעם פאלק אשר וואס איז אויף דער ערד [עיין רש"י]: (יז) ויאמר ה׳ אל משה אונ גאט האט גזאגט צו משה גם אויך די זאך וום דו האסט גבעטן אז די שכינה זאל

אֲשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם: יח וַאֲמַר אַחֲזֵינִי כְּעַן יָת יְקָרָךְ: יט וַאֲמַר אֲנָא אַעְבַּר כָּל טוּבִי עַל אַפָּיךְ וְאֶקְרֵי בִשְׁמָא דַיְיָ קֳדָמָךְ וְאֵחוֹן לְמַן דְאֵחוֹן וְאֲרַחֵם עַל מַן דַאֲרַחֵם:

כִּֽי־מָצָ֥אתָ חֵן֙ בְּעֵינַ֔י וָאֵדָעֲךָ֖ בְּשֵֽׁם׃
יח וַיֹּאמַ֑ר הַרְאֵ֥נִי נָ֖א אֶת־כְּבֹדֶֽךָ׃
יט וַיֹּ֗אמֶר אֲנִ֨י אַעֲבִ֤יר כָּל־טוּבִי֙ עַל־
פָּנֶ֔יךָ וְקָרָ֧אתִי בְשֵׁ֛ם יְהוָ֖ה לְפָנֶ֑יךָ
וְחַנֹּתִי֙ אֶת־אֲשֶׁ֣ר אָחֹ֔ן וְרִחַמְתִּ֖י אֶת־

תו"א וחנתי את ברכות שם:

בעל הטורים

(יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך. בגימ' שהקב"ה נתעטף כשליח ציבור:

רשב"ם

שמפורש שם: (יח) הראני נא את כבודך. תמה על עצמך היאך מלאו לבו למשה רבינו ליהנות מזיו השכינה והלא הכתוב משבחו ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים. ח"ו לא נתכוון אלא לכרות לו ברית על שני דברים שנתרצה לו הקב"ה על קירון שלך ונפלינו אני ועמך. ושל פני ילכו להניח לך מכל אויביך. וכן אמר הראני נא את כבודך. בכריתות ברית על מה שהבטחתני. כמו שעשה לאברהם כשאמר במה אדע. וכתוב שם והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים וסמיך ליה ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי אף כאן שאל משה להקב"ה קיום ברית ונתרצה לו הקב"ה שיראה לו בכריתות ברית כדכתיב ויעבור ה' על פניו ויקרא וגו' וכתיב בתריה הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות כמו שבקשת ונפלינו אני ועמך וגו' כי נורא הוא כדכתיב וייראו מגשת אליו: (יט) והנותי

רש"י

כגון (איוב ד) ואלי דבר יגונב שומעין ע"י שליח: (יח) ויאמר הראני נא וגו'. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים ח והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו: (יט) ויאמר אני אעביר וגו'. הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל ט הזכרת לי זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור ואתה צפון במערה: וקראתי בשם ה' לפניך. ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות (ר"ה יז) וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן וע"י שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי לא כלים: וחנתי את אשר אחן.

בית יהודא

פון זיין פארשטאנד (כגון ואלי דבר יגונב) אונ עס האט זיך אין אים אריינגעגנבת אזאך (שומעין על ידי שליח) די נביאים פון די פעלקער האבן געהערט דורך אשליח: (יח) ויאמר הראני נא את כבודך. זאגט רש"י (ראה משה שהיה עת רצון) משה האט געזעהן עס איז אבעוויליגטע צייט (ודבריו מקובלים) אונ זיינע רייד זענען אנגענומען ביי הקב"ה (והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו) האט ער נאך מער געבעטען הקב"ה זאל אים ווייזען זיין כבוד: (יט) ויאמר אני אעביר וגו'. הקב"ה האט געזאגט צו משה (הגיעה שעה) עס איז געקומען די צייט (שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות) וואס דו וועסט זעהן אין מיין כבוד וואס איך וועל דיר ערלויבען צו זעהן (לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה) ווייל איך וויל אונ דארף דיך לערנען וויא אזוי דו זאלסט זאגען ווען דו וועסט דארפען בעטען פון מיר (שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל) ווען דו האסט געדארפט בעטען ביי מיר איך זאל רחמנות האבען אויף די יודען (הזכרת לי זכות אבות) האסטו דערמאנט פאר מיר דעם זכות פון די אבות (כסבור אתה) דו מיינסט (שאם תמה זכות אבות) אויב דער זכות אבות וועט זיך אויסלאזען (אין עוד תקוה) איז ניט מער דא אהאפענונג פאר יודען (אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור) איך וועל דורך פירען ואיך וועל דיר זאגען מיינע אלע גוטע מדות ווען דו וועסט שטיין נעבען דעם שטיין (ואתה צפון במערה) אונ דו וועסט זיין בעהאלטען אין דעם קעלער: וקראתי בשם ה' לפניך. איך וועל רופען פאר דיר דעם נאמען הוי"ה (ללמדך סדר בקשת רחמים) דיך צוא לערנען דעם סדר ווי צו בעטען פון מיר מיין רחמנות אויף די יודען (אף אם תכלה זכות אבות) אפילו ווען דער זכות אבות וועט זיך ענדיגען (וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות) אונ אזוי וויא דוא זעהסט איך בין איינגעוויקעלט אין אטלית אונ זאג דיא דרייצעהן מדות (הוי מלמד את ישראל לעשות כן) זאלסטו לערנען די יודען זייא זאלען אויך אזוי טאן (ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון) אונ ווייל זיי וועלען דערמאנען פאר מיר אז איך בין ארחום וחנון (יהיו נענין) וועלען זיי געענטפערט ווערען (כי רחמי לא כלים) ווארום מיינע רחמנות וועלען זיך ניט אויסלאזען: וחנותי את אשר אחון. מיינט מען (אותן פעמים שארצה לחון) אז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) וחנותי את אשר אחון ורחמתי וגו'. אודיעך מדותי כיצד

שפתי חכמים

מידיעת השכר מציאת החן ושכר הנהגת העם כי זאת הבקשה היא שלא ישרה שכינתו בעכו"ם אלא בישראל: ח דאל"כ אין ענין לבקשה זאת כאן: ט (רא"ם) מכל זה משמע שבלאו בקשתו היה צריך להראותו וללמדו סדר התפלה שאני אעביר כל טובי וכו' ואינה תשובה לבקשתו שהוא ראיית הכבוד לזה אמר שבלא"ה היה צריך ללמדו סדר התפלה מפני שנראה מדברי משה שאם תמה כו' ח"ו מפני שאמר זכור לאברהם וגו' לכן צריך אני ללמדך סדר תפלה לכל שואל שבו תקובל שאלתו ומתוכו הסדר תוכל גמי להשיג בקשת ראיית הכבוד במה שאראה אותך והיא ראיית אחוריים הוא קשר של תפילין ולא ראיית הפנים כי לא יראני האדם וחי: י פי' מה שאין כן זכות אבות יש לחוש שמא

פירוש לתורת אלהים

ניט רוען אויף דיא עכו"ם"ז אעשה וועל איך דם טאהן כי ווארום דו האסט גפונען חן אין מייני אויגען ואדעך אונ איך וויים דיך בשם מיט איין חשובן נאמען: (יח) ויאמר אונ משה האט גיזאגט הראני ווייז מיר נא איך בעט דיך את כבודך דעם גישטאלט פון דיין כבוד: (יט) ויאמר אונ גאט הט גיזאגט איך וועל מאכן איבר פארן גאר מיין גוטקייט על פניך פר דיר [ע' רש"י] וקראתי בשם אונ וועל רופען דעם נאמען פון גאט פאר דיר דם איז די שלש עשרה מדות צוא לערנען דיך דעם סדר פון בקשת רחמים אפילו ווען עס וועט זיך אום לאזן זכות אבות אונ אזו ווי דו זעהסט מיך איין גיהילט אין אטלית אונ לייען דיא שלש עשרה

מדות

אשר ארחם: כ ויאמר לא תוכל לראת את פני כי לא יראני האדם וחי: כא ויאמר יהוה הנה מקום אתי ונצבת על הצור: כב והיה בעבר כבדי ושמתיך בנקרת הצור

אונקלוס

כ ואמר לא תיכול למחזי ית אפי שכינתי ארי לא יחזינני אנשא ויתקים: כא ואמר יי הא אתר מתקן קדמי ותתעתד על טנרא: כב ויהי במעבר יקרי ואשוינך במערת טנרא

תו"א כי לא יראני מגילה יט יבמות מט:

בית יהודא

עם וועלן זיין די צייטען ווען איך וועל וועלן געבען חן פאר מיר: (ורחמתי). איך וועל רחמנות האבן (עת שאחפוץ לרחם) ווען עס וועלן זיין די צייטען וואס איך וועל וועלען רחמנות האבן (עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה) ביז איצט האט הקב"ה נאר צוגעזאגט צו משה עס וועלן זיין צייטען וואס איך וועל ענטפערען אונ עס וועלן זיין צייטען ווס איך וועל ניט ענטפערען (אבל בשעת מעשה) אבער ווען הקב"ה הט געזאגט פר משה די דרייצעהן מדות (אמר לו) הט הקב"ה געזאגט צו משה (הנה אנכי כורת ברית) איך מאך מיט דיר אפארזיכערונג (שאינן חוזרות ריקם) אז מען וועט זאגן די דרייצעהן מדות וועט מען ניט אוועק גיין ליידיג, עפעס וועט הקב"ה געווים געבען, אונ אמאהל וועט הקב"ה געבען אלץ וואס מען וועט בעטען: (כ) ויאמר לא תוכל וגו'. הקב"ה הט געזאגט צו משה (אף כשאעביר כל טובי על פניך) אפילו ווען איך וועל דורך פירען ווען איך וועל דיר זאגן מיינע אלע גוטע מדות פר דיר, פון דעסטוועגען (איני נותן לך רשות לראות את פני) וועל איך דיר ניט געבען ערלויבניס צו זעהן מיין פנים: (כא) והנה מקום אתי. מיט מיר איז דא א ארט (בהר) אויף דעם בארג (אשר אני מדבר עמך תמיד) ווס דארטן רייד איך מיט דיר שטענדיג (יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תוזק) עס איז דא א ארט ווס איך האב אים אנגעגרייט פון דיינעטוועגען איך זאל דיך דארטען בעהאלטען דו זאלסט קיין שאדען האבען (ומשם תראה מה שתראה) אונ פון דארטן וועסטו זעהן ווס דו וועסט קענען זעהן (זהו פשוטו) דס איז דר פשט ודער מיינונג פון דיא פסוקים (ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדבר) דער דרש פון די חכמים איז דר פסוק שמועסט פון דעם ארט ווס דארטען איז די שכינה (ואומר המקום אתי) הקב"ה זאגט דר ארט איז מיט מיר (ואינו אומר אני במקום) אונ ער זאגט ניט איך בין אויף דעם ארט (שהקב"ה מקומו של עולם) הקב"ה איז דער ארט פון די וועלט (ואין העולם מקומו) אונ ניט די וועלט איז זיין ארט: (כב) ובעבור כבודי. ווען מיין כבוד וועט דורך גיין (כשאעביר לפניך) ווען איך וועל דורך גיין פאר דיר: ובנקרת הצור. מיינט מען אין דעם לאך פון שטיין (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (העיני האנשים ההם תנקר) וועסטו דען לעכערין די אוגין פון די מענטשין, נאך שטייט אין פסוק (יקרוה עורבי נחל) די קראהען פון דיא טייכען זאלען לעכערן די אויג, נאך שטייט אין פסוק (אני קרתי ושתיתי מים) איך האב גגראבען די ברונענם אונ האב גטרונקען די וואסר (גזרה אחת להם) די פיר ווערטער ונקרת, תנקר,

רש"י

אותך פעמים שארצה כי לחון: ורחמתי. עת שאחפוץ לרחם עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה אבל בשעת מעשה א"ל הנה אנכי כורת ברית הבטיחו שאינן חוזרות ריקם (ר"ה שם): (כ) ויאמר לא תוכל וגו'. אף כשאעביר כל טובי על פניך איני נותן לך רשות לראות את פני: (כא) הנה מקום אתי. בהר אשר אני מדבר עמך תמיד יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תוזק ומשם תראה מה שתראה זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדבר ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו: (כב) בעבור כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור. כמו (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר (משלי ל) יקרוה עורבי נחל (ישעיה לז) אני קרתי ושתיתי מים גזרה

שפתי חכמים

תכלה: כ לא כמו שמובן מן הכתוב שאחון לאותו שאחון וארחם לאותו שארחם כי אותו שחננו השם אינו צריך עוד חינון ואותו שמרחם עליו אין צריך עוד רחמים רק עתים אענה ועתים לא אענה וכו': ל הודיע לנו שהמקרא קצר והיה ראוי לכתוב בהר ומפני שהחסרון ראוי שיהיה בכח שנאמר אשר בהר אמר אשר אני מדבר עמך תמיד כלו' ומשתמע המקום ההוא בהר מכוון ששם הדיבור תמיד ולפי שמלת אתי מורה עמי לא בהר אמר יש מקום מוכן לצרכך שהוא בכח מלת אתי: מ ומלת

דעת זקנים מבעלי התוספות

אני חונן ומרחם אך ממה שאמרת הראני נא לא תוכל לראות פני באספקלריא המאירה כי לא יראני וגו': (כא) הנה מקום אתי ונצבת על הצור. מצאתי בשוחר טוב אמר רב חיננא למה נקרא שמו של הקב"ה מקום כד"א אל המקום לפי שהוא מקומו של עולם ועדיין איני יודע אי מקומו טפל אלא כשהוא אומר הנה מקום אתי הוי אומר מקום טפל לו: (כב) והיה בעבור כבודי. מדותי ושמתיך בנקרת הצור כדי שלא תראה כבודי

פירוש לתורת אלהים

מדות אזו זאלסטו לערנען די ישראל זיי זאלען אוך אזו טאהן אז זיי וועלן פר מיר דר מאנען רחום וחנון וועלן זיי געענפערט ווערן ווארום מיין דר בארמקייט לאזט זיך קיין מאל ניט אום וחנותי אונ איך וועל לייט זעליגן את אין אזעלכי צייטען ווס איך וועל וועלען לייט זעליגן ורחמתי אונ איך וועל מיך דער בארמען את אין אזעלכי צייטען ווס איך וועל וועלען דער בארמען מיך: (כ) ויאמר אונ גאט האט גיזאגט לא דוא קאנסט ניט זעהן מיין פנים [עיין רש"י] כי ווארום עס קאן ניט זיין אז א מענטש זאל מיך זעהן וחי אונ זאל בלייבין לעבין: (כא) ויאמר יי אונ גאט הט גזאגט הנה עס איז פר האנדן איין ארט אן גבריט צוא מיר פון דיינט וועגן איך זאל דיך דארט פאר בארגין אז דוא זאלסט ניט ניזוק ווערען אונ פון דארט וועסטו גאר זעהן וויא פיל דוא וועסט קענען ונצבת אונ דוא זאלסט דיך אנידער שטעלען על הצור אויף דעם פעלזען: (כב) והיה אונ עס וועט זיין בעבור כבודי אין מיין

וְאָגֵין בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד דְּאֶעֱבַר: כג וְאַעְדֵּי יָת דִּבְרַת יְקָרִי וְתֶחֱזֵי יָת דִּבַתְרָי וְדִקְדָמַי לָא יִתְחֲזוֹן: א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב

תו"א והסרתי את ברכות ז' מנחות לה: וראית את ס' הזוהר פ' פקודי: פסל לך שני נדרים לח:

וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃
כג וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ פ חמישי לד
א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים

רשב"ם

את אשר אחון וגו'. ושם אפרש לך את מדותי: (כג) וראית את אחורי. לאחר שאעבור על פניך כריתות ברית לראות, כעין העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו. דרך העברה היו כורתים ברית:

רש"י

אחת להם. נקרת הצור. נ כריית הצור: ושכתי כפי. (ת"כ פ' ויקרא) מכאן שנתנה רשות למחבלים לחבל ותרגומו ואגין במימרי ס כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך עליו בכף ע ממש: (כג) והסרותי את כפי. ואעדי ית דברת יקרי פ כשתסתלק הנהגת כבודי מכנגד פניך ללכת משם ולהלן: וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין: (א) פסל לך. הראהו מחצב סנפירינון מתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהיה שלך ומשם נתעשר משה הרבה: פסל לך. אתה שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות נתרצה לה

בית יהודא

יְקָרוּהָ, קַרְתִּיו הָאבְּן אַיין טַייטְשׁ, לֶעכֶערְן: ונִקְרַת הַצּוּר]. מֵיינְט מֶען (כְּרִיַּית הַצּוּר) דִי אוֹיסְגִיגְרָאבֶּענֶע לָאךְ וָוָאס אִין שְׁטֵיין: וְשַׂכּוֹתִי כַפִּי]. זָאגְט רַשִׁ"י (מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְמְחַבְּלִים לְחַבֵּל) וַוייל הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר וֶועט אוֹיף אִים פַארְשְׁטֶעלֶן, עֶס זָאל אִים קֵיינֶער קֵיין שָׁאדֶן טָאן, אוּנ וֶוען הקב"ה וָואלְט אוֹיף אִים נִיט פַארְשְׁטֶעלֶן וָואלְט מֶען אִים גֶעקֶענְט טָאן שָׁאדֶן, זֶעהְן מִיר דִי מַלְאֲכֵי חַבָּלָה הָאבְּן רְשׁוּת וערלויבניס] צוּ טָאן שָׁאדֶן וֶועמֶן זֵיי ווילֶן, אוּנ דַארְפֶען נִיט פְרֶעגֶען בַּיי הקב"ה (וְתַרְגוּמוֹ וְאָגֵין בְּמֵימְרִי) דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט אוֹיף „וְשַׂכּוֹתִי כַפִּי" אִיךְ וֶועל אוֹיף דִיר בֶּעשִׁיצֶן מִיט מַיין וָוארְט (כִּנּוּי הוּא לְדֶרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה) דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט אַזוֹי וַוייל עֶס אִיז אַכָּבוֹד פַר הקב"ה צוּא זָאגֶען (שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְסוֹכֵךְ עָלָיו בְּכַף מַמָּשׁ) אַז הקב"ה דַארְף נִיט בַּדֶעקִין אוֹיף מֹשֶׁה מִיט זַיינֶע הֶענְט צוּא בֶּעשִׁיצֶן אוֹיף אִים נָאר מִיט זַיין וָוארְט בֶּעשִׁיצְט עֶר אוֹיף וֶועמֶען עֶר וִויל: (כג) וַהֲסִרוֹתִי אֶת כַּפִּי]. טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגוּם הקב"ה הָאט גִיזָאגְט (וְאַעְדֵּי יָת דִּבְרַת יְקָרִי), אִיךְ וֶועל אָפְּטָאן דֶעם פִירוּנְג פוּן מַיין כָּבוֹד (כְּשֶׁתִּסְתַּלֵּק הַנְהָגַת כְּבוֹדִי מִכְּנֶגֶד פָּנֶיךָ לָלֶכֶת מִשָּׁם וּלְהַלָּן) אַז דֶר פִירוּנְג פוּן מַיין כָּבוֹד וֶועט אַוֶועק גֵיין פוּן גֶעגֶן דַיין פָּנִים צוּ גֵיין פוּן דָארְטֶען וַוייטֶער, דַאמָאלְס: וְרָאִיתָ אֶת אֲחוֹרָי]. וֶועסְטוּ קֶענֶען זֶעהְן הִינְטֶער מִיר, זָאגְט רַשִׁ"י (הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִּין) הקב"ה הָט גִוִויזֶן צוּ מֹשֶׁה דֶעם קֶשֶׁר וּדֶעם פַארְבִּינְדוּנְג] פוּן דִי תְּפִילִּין וָוָאס דֶר קֶשֶׁר אִיז אוֹיף דֶעם קָאפּ הִינְטֶען: (א) וּפְסָל לְךָ]. זָאגְט רַשִׁ"י (הֶרְאָהוּ מַחְצַב סַנְפִּירִינוֹן מִתּוֹךְ אָהֳלוֹ) הקב"ה הָט גֶעוִויזֶן צוּ מֹשֶׁה בַּייא אִים אִין גֶעצֶעלְט אִיז דָא אַבְּרִילְיאַנְט וָוָאס הֵייסְט סַנְפִּירִינוֹן, דֶעם בְּרִילְיאַנְט זָאל עֶר אַרוֹמְהַאקִין אוּנ מַאכְן פוּן אִים צְוֵויי טָאוולֶען (וְאָמַר לוֹ הַפְּסוֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ) הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דִיא אַרוּמְגֶעהַאקְטֶע שְׁטִיקֶר זָאלְסְטוּ נֶעמֶען פַאר דִיר (מִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה) פוּן דִי שְׁטִיקֶר בְּרִילְיאַנְט אִיז מֹשֶׁה פִיל רַייךְ גְוָוארֶן: וּפְסָל לְךָ]. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (אַתָּה שִׁבַּרְתָּ הָרִאשׁוֹנוֹת) דוּא הָאסְט צוּבְּרָאכֶען דִי עֶרְשְׁטֶע לוּחוֹת (פְּסָל לְךָ אֲחֵרוֹת) הַאק־אוֹיס אַנְדֶערֶע לוּחוֹת (מָשָׁל לְעָשִׁיר שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם) אַרַייכֶער מֶענְטְשׁ אִיז אַוֶועק גִיפָארֶן אִין אַוַוייטֶע לַאנְד אוֹיף דֶעם יָם (וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשְּׁפָחוֹת) אוּנ עֶר הָט גֶעלָאזְן זַיין כַּלָּה מִיט דִיא דִינְסְטִין אִין שְׁטוּבּ (מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשְּׁפָחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע) וַוייל דִיא דִינְסְטִין הָאבֶּען מְזַנֶּה גִיוֶועןאִיז גֶעוָוארֶען אַשְׁלֶעכְטֶער נָאמֶען אוֹיף דִי כַּלָּה אַז זִיא אִיז אוֹיךְ מְזַנָּה (עָמַד שׁוֹשְׁבִינָהּ וְקָרַע כְּתוּבָּתָהּ) אִיז גֶעקוּמֶען אִיר גוּטֶער פְרַיינְד אוּנ הָט צוּרִיסֶען אִיר כְּתוּבָּה (אָמַר) עֶר הָאט גִיזָאגְט (אִם יֹאמַר הֶעָשִׁיר לְהָרְגָהּ) אוּב אִיר רַייכֶער חָתָן וֶועט קוּמֶן אוּנ וֶועט אִיר וֶועלֶען הַרְגֶענֶען וַוייל מֶען זָאגְט זִיא הָאט מְזַנָּה גֶעוֶוען (אוֹמֵר לוֹ עֲדַיִין אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ) וֶועט עֶר זָאגֶען צוּם חָתָן זִיא אִיז דָאךְ נָאךְ נִיט דַיין וַוייבּ, זִיא הָאט דָאךְ קֵיין כְּתוּבָּה פוּן דִיר, דֶער חָתָן אִיז גֶעקוּמֶן (בָּדַק הֶעָשִׁיר וּמָצָא שֶׁלֹּא הָיָה הַקִּלְקוּל אֶלָּא מִן הַשְּׁפָחוֹת) אוּנ הָט גִזוּכְט צוּ וִויסֶן דֶעם אֱמֶת אוֹיבּ זִיא הָט מְזַנָּה גִיוֶוען, הָט עֶר גְוָואסְט זִיא הָט נִיט מְזַנָּה גִיוֶוען, נָאר דִי דִינְסְטִין הָאבֶּען מְזַנָּה גִיוֶוען, אוּנ וַוייל זִיא אִיז גִיוֶוען מִיט דִי דִינְסְטִין צוּזַאמֶען הָט מֶען גִיזָאגְט זִיא הָאט אוֹיךְ מְזַנָּה גִיוֶוען (נִתְרַצָּה לָהּ) אִיז דֶר חָתָן בֶּעווילִיגְט גְוָוארֶן

דעת זקנים מבעלי התוספות

ושכותי כפי ענן שלי כמו נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים כלומר אהיה ענן לפניך כדי שלא תראה. והסירותי את כפי וגו' כאדם שרואה חבירו מאחוריו ואינו יכול להתבונן בו. ויקרא בשם ה' הודיעו בשם שילך עמו:

שפתי חכמים

כבודי מורה על עצמו והראיה על זה שהרי אחרי זה כתיב עד עברי במקום עד עבור כבודי: נ פי' חקיקת הצור מל' כי יכרה: ס זה התרגום של ושכותי כפי: ע אלא במאמר יכול להצילו עליו: פ זה תרגומו של והסירותי את כפי ורש"י מפרש ליה כשתסתלק כו':

פירוש לתורת אלהים

טָאהְן אִיבֶּער פָארְן פַר דִיר וְשַׂמְתִּיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ טָאהְן אִין דֶעם שְׁפַּאלְט פוּן דֶעם פֶעלְזֶען וְשַׂכֹּתִי אוּנ אִיךְ וֶועל בַּדֶעקֶן אוֹיף דִיר מִיט מַיינֶע הֶענְט [ע' רש"י] עַד עָבְרִי בִּיז אִיךְ וֶועל אִיבֶּער פָארְן: (כג) וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי אוּנ אִיךְ וֶועל אָפּ טָאהְן מַיינֶע הֶענְט [עיין רש"י] וְרָאִיתָ וֶועסְטוּ מִיךְ קָאנֶען זֶעהְן פוּן אוּנְטֶען וּפָנַי אוּנ דָאס וָואס פַאר מִיר אִיז לֹא יֵרָאוּ וֶועט נִיט גִיזֶעהְן וֶוערֶען: (א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ וגו' [עיין רש"י] וְכָתַבְתִּי עַל הַלּוּחוֹת אוּנ אִיךְ וועל שְׁרַייבֶּען אוֹיף דִיא

וְכָתַבְתִּי֙ עַל־הַלֻּחֹ֔ת אֶת־הַדְּבָרִ֔ים
אֲשֶׁ֥ר הָי֛וּ עַל־הַלֻּחֹ֥ת הָרִאשֹׁנִ֖ים
אֲשֶׁ֥ר שִׁבַּֽרְתָּ׃ ב וֶהְיֵ֥ה נָכ֖וֹן לַבֹּ֑קֶר
וְעָלִ֤יתָ בַבֹּ֙קֶר֙ אֶל־הַ֣ר סִינַ֔י וְנִצַּבְתָּ֥
לִ֛י שָׁ֖ם עַל־רֹ֥אשׁ הָהָֽר׃ ג וְאִישׁ֙ לֹא־
יַעֲלֶ֣ה עִמָּ֔ךְ וְגַם־אִ֥ישׁ אַל־יֵרָ֖א בְּכָל־
הָהָ֑ר גַּם־הַצֹּ֤אן וְהַבָּקָר֙ אַל־יִרְע֔וּ
אֶל־מ֖וּל הָהָ֥ר הַהֽוּא׃ ד וַיִּפְסֹ֡ל שְׁנֵֽי־
לֻחֹ֨ת אֲבָנִ֜ים כָּרִאשֹׁנִ֗ים וַיַּשְׁכֵּ֨ם
מֹשֶׁ֤ה בַבֹּ֙קֶר֙ וַיַּ֙עַל֙ אֶל־הַ֣ר סִינַ֔י
כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֹת֑וֹ וַיִּקַּ֣ח בְּיָד֔וֹ שְׁנֵ֖י
לֻחֹ֥ת אֲבָנִֽים׃ ה וַיֵּ֤רֶד יְהוָה֙ בֶּֽעָנָ֔ן

עַל לוּחַיָא יָת פִּתְגָמַיָא דִי
הֲווֹ עַל לוּחַיָא קַדְמָאֵי דִי
תַבַּרְתָּא׃ ב וֶהֱוֵי זְמִין
לְצַפְרָא וְתִסַּק בְּצַפְרָא
לְטוּרָא דְסִינַי וְתִתְעַתַּד
קֳדָמַי תַּמָּן עַל רֵישׁ
טוּרָא׃ ג וֶאֱנָשׁ לָא יִסַּק
עִמָּךְ וְאַף אֱנָשׁ לָא יִתְחֲזֵי
בְּכָל טוּרָא אַף עָנָא וְתוֹרֵי
לָא יִרְעוֹן לָקֳבֵל טוּרָא
הַהוּא׃ ד וּפְסַל תְּרֵין
לוּחֵי אַבְנַיָא כְּקַדְמָאֵי
וְאַקְדֵּם מֹשֶׁה בְּצַפְרָא
וּסְלֵיק לְטוּרָא דְסִינַי
כְּמָא דְפַקֵּד יְיָ יָתֵהּ
וּנְסֵב בִּידֵהּ תְּרֵין לוּחֵי
אַבְנַיָא׃ ה וְאִתְגְּלִי יְיָ
בַּעֲנָנָא וְאִתְעַתַּד עִמֵּהּ

תולדות אהרן

אשר שברת שבת פז יבמות סב במרא יד : ר"אך והבקר בילק ה תענית כה : וישכם משה שבת פו:

בעל הטורים

(ג) וגם איש . ב'. דין ואידך וגם איש היה מתנבא לומר אפי' אם יהי' נביא לא יסמוך על נבואתו לעבור על הלווי :

בית יהודא

צו זיין כַּלָּה ער זאָל מיט איר חַתוּנָה האָבן(אָמַר לוֹ שׁוֹשְׁבִינָהּ) האָט איר גוטער פְרַיינד גזאָגט צום חָתָן (כְּתוֹב לָהּ כְּתוּבָּה אַחֶרֶת שֶׁנִּקְרְעָה הָרִאשׁוֹנָה) שְׁרייב איר איין אַנְדֶערֶע כְּתוּבָּה וָוארום די עֶרְשְׁטֶע כְּתוּבָּה איז צוּרִיסֶען גיוָוארען (אָמַר לָהּ הֶעָשִׁיר) האָט דער רייכער חָתָן גזאָגט צום גוטן פְרַיינד (אַתָּה קָרַעְתָּ אוֹתָהּ) דוּ האָסט די כְּתוּבָּה צוּרִיסֶן (אַתָּה קְנֵה לָהּ נְיָיר אַחֵר) קויף דוּ פַר איר איין אַנְדֶער פַּאפּיר (וַאֲנִי אֶכְתּוֹב לָהּ בִּכְתַב יָדִי) אונ איך וֶועל מיט מיין האַנט שְׁרייבן פַאר איר איין אַנְדֶער כְּתוּבָּה (כֵּן הֶעָשִׁיר זֶה הקב"ה) דער רייכער חָתָן מיינט מען הקב"ה (וְהַשּׁוֹשְׁבִין זֶה מֹשֶׁה) דער גוטער פְרַיינד פון די יודין דאָס איז משה (אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הקב"ה הֲרֵי אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל) דיא כַּלָּה פון הקב"ה מיינט מען די יודין (לְכָךְ נֶאֱמַר פְּסָל לְךָ) דְרִיבֶּער האָט הקב"ה גֶעזאָגט צוּ משה האַק־אויס אַנְדֶערֶע טאָוולען: (ב) נָכוֹן. מיינט מען (מְזוּמָּן) גרייט: (ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ. זאָגט רש"י (הָרִאשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ בִּתְשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וּקְהִלּוֹת שָׁלְטָה בָּהֶן עַיִן רָעָה) דיא עֶרְשְׁטֶע לוחות ווייל זיא זֶענֶען גֶעוֶוען מיט בְּרוּמוּנְג אונ מיט גֶעשְׁרֵיי פון דוּנֶערין אונ בְּלִיצֶען אונ אַפַארְזַאמְלוּנְג פון אַלֶע יודין, דְרִיבֶּער איז אויף זיי גֶעקוּמֶן

רש"י

אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו המלך אתה קרעת אותה אתה קנה לך נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי כך המלך זה הקב"ה השפחות אלו ערב רב והשושבין זה משה ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל לכך נאמר פסל לך : (ב) נכון . צ מזומן : (ג) ואיש לא יעלה עמך . הראשונות על ידי שהיו ק בתשואות וקולות וקהלות

שפתי חכמים

צ כמו שלחו מנות לאין נכון לו לא מכוון כמו הנה אמת נכון הדבר : ק לשון הרמת קול :

פירוש לתורת אלהים

לוּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים די רייד וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען גֶשְׁרִיבֶּן עַל הַלּוּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אויף די עֶרְשְׁטֶע לוחות אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וָוס דוּ האָסט צוּ בְּרָאכֶן: (ב) וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר אונ זָאלְסְט זיין אָן גֶבְּרֵייט צוּ מָארְגֶן פְרִי וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אונ דוּא זָאלְסְט אויף גֵיין אין דֶער פְרִיא אֶל צום בַּארְג סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי אונ דוּ זָאלְסְט צוּ מִיר שְׁטֵיין גְרֵייט עַל רֹאשׁ הָהָר אויף דֶעם שְׁפִּיץ בַּארְג: (ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ אונ קֵיין מֶענְטְשׁ זָאל נִיט אויף גֵיין מִיט דִיר וְגַם אִישׁ אונ אוֹיךְ קֵיין מֶענְשׁ אַל זָאל נִיט וֶוערֶען גֶזֶעהֶן אויף דֶעם גַאנְצֶען בַּארְג גַּם אוֹיךְ די שָׁאף מִיט די רִינְדֶער אַל זָאלֶן זִיךְ נִיט פַּאסֶן אֶל קֶעגֶען דֶעם בַּארְג [עיין רש"י]: (ד) וַיִּפְסֹל אונ משֶׁה האָט אוֹיס גֶיהַאקְט שְׁנֵי צְוֵויא שְׁטֵיינֶערְנֶע לוּחוֹת כָּרִאשֹׁנִים אַזוֹ וִויא די עֶרְשְׁטֶע זֶענֶען גֶוֶועֶן וַיַּשְׁכֵּם אונ משֶׁה האָט זִיךְ גֶפֶעדֶערְט אין דֶער פְרִיא וַיַּעַל אונ איז אוֹיף גֶגַאנְגֶען צום בַּארְג סִינַי כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִויא גָאט האָט אִים גֶבָּאטֶען וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אונ האָט גֶנוּמֶען אין זֵיין הַאנְט שְׁנֵי די צְוֵויי שְׁטֵיינֶערְנֶע לוּחוֹת: (ה) וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן אונ גָאט האָט גִינִידֶערְט אין דֶעם

וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהֹוָה׃
ו וַיַּעֲבֹר יְהֹוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהֹוָה
יְהֹוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־
חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ ז נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים

תַּמָּן וּקְרָא בִּשְׁמָא דַיְיָ׃
ו וְאַעְבַּר יְיָ שְׁכִינְתֵּהּ עַל
אַפּוֹהִי וּקְרָא יְיָ יְיָ אֱלָהָא
רַחֲמָנָא וְחַנָּנָא מַרְחִיק
רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טָבְוָן
וְקֻשׁוֹט׃ ז נָטַר טִיבוּ

תו"א ה׳ ה׳ ר"ה יז : אל רחום שם : ארך אפים עירובין כב בבא קמא נ סנהדרין קיא : ורב חסד ראש השנה יז :

רשב"ם

(ה) ויתיצב עמו. עם משה הנצב שם כדכתיב ונצבת על הצור : ויקרא בשם ה׳. הקב"ה קרא כשהיה עובר בשם כמו שהולך ומפרש. שכן כתוב למעלה וקראתי

רש"י

שלטה בהן עין רעה אין לך יפה מן הצניעות : (ה) ויקרא בשם ה׳. מתרגמינן וקרא בשמא ד ה׳: (ו) ה׳ ה׳. (ר"ה יז) מדת רחמים היא אחת קודם ש שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב : אל. אף זו מדת רחמים וכן הוא אומר (תהלים כב) אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתי במכילתא : ארך אפים. (סנהדרין קיא) מאריך אפו ואינו ממהר ליפרע שמא יעשה תשובה : ורב חסד. לצריכים חסד שאין ב להם זכיות כ"כ (ר"ה יז) : ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו : (ז) נצר חסד. שהאדם עושה ג לפניו : לאלפים. לשני אלפים דורות :

בית יהודא

אַעַין הָרַע (אֵין לְךָ יָפֶה מִן הַצְּנִיעוּת) עֶס אִיז נִיטָא בֶּעסֶער ווִי די זַאךְ ווָס מֶען טוּהְט אִין דֶר שְׁטִיל : (ה) וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה׳. זָאגְט רש"י (מְתַרְגְּמִינָן וּקְרָא בִּשְׁמָא דה׳) דֶר תַּרְגּוּם זָאגְט דָם מֵיינְט מֶען משֶׁה׳ן, משֶׁה הָט גֶערוּפֶן דֶעם נָאמֶן ה׳ נעיין ש"ח : (ו) ה׳ ה׳. (מִדַּת רַחֲמִים הִיא) דֶר נָאמֶן ה׳ ווייזְט אוֹיף דִי מִדָּה רַחֲמָנוּת פוּן הקב"ה, אוּנ צוּ ווָס שְׁטֵייט צְווֵיי מָאל ה׳? (אַחַת קוֹדֶם שֶׁיֶחֱטָא וְאַחַת לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב) אֵיין מָאל הָט הקב"ה רַחֲמָנוּת אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ אֵיידֶער עֶר זִינְדִיגְט אֲפִילוּ הקב"ה ווייס גְווִיס עֶר ווֶעט זִינְדִיגֶן, פוּן דֶעסְטְווֶעגֶן ווייל עֶר הָאט נָאךְ נִיט גֶעזִינְדִיגְט הָט הקב"ה אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת, אוּנ נָאכְדֶעם אַז דֶער מֶענְטְשׁ הָאט שׁוֹין גֶעזִינְדִיגְט אוּנ עֶר טוּהְט תְּשׁוּבָה, הָט אוֹיךְ הקב"ה אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת : וְאֵל. זָאגְט רש"י (אַף זוּ מִדַּת רַחֲמִים) דֶר נָאמֶן אֵל ווייזְט אוֹיךְ אוֹיף דִי מִדָּה רַחֲמָנוּת (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶער פָּסוּק (אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי) מַיין רַחֲמָנוּתדִיגֶער גָאט פַר ווָס הָאסְטוּ מִיךְ פַארְלָאזְן, אוּנ אַז דֶר נָאמֶן "אֵל" ווָאלְט גֶעווֶען דֶר מִדַּת הַדִּין (וְאֵין לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין לָמָה עֲזַבְתָּנִי) מֶען ווֶעט דָאךְ נִיט זָאגֶן צוּם מִדַּת הַדִּין פַר ווָס הָאסְטוּ מִיךְ פַרְלָאזְן, יֶעדֶער מֶענְטְשׁ ווייל דָאךְ דֶר מִדַּת הַדִּין זָאל אִים פַארְלָאזְן, עֶר זָאל נִיט גֶעמִשְׁפָּט ווֶערֶען מִיט דִין (כָּךְ מָצָאתִי בִּמְכִילְתָּא) אַזוֹי הָאבּ אִיךְ גֶעפוּנֶען אִין סֵפֶר מְכִילְתָּא : וְאֶרֶךְ אַפַּיִם. מֵיינְט מֶען (מַאֲרִיךְ אַפּוֹ) עֶס דוֹיעֶרְט לַאנְג בִּיז עֶר ווֶערְט אִין כַּעַס, עֶר הַאלְט־אַיין זַיין כַּעַס (וְאֵינוֹ מְמַהֵר לִיפָּרַע) אוּנ עֶר אַיילְט נִיט צוּא שְׁטְרָאפֶען דֶעם זִינְדִיגֶער (שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה) טָאמֶער ווֶעט עֶר טָאן תְּשׁוּבָה : וְרַב חֶסֶד. (לִצְרִיכִים חֶסֶד) הקב"ה טוּט פִיל חֲסָדִים אוּנ טוֹבוֹת צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן ווָאס בַּארְפֶען מֶען זָאל מִיט זֵייא טָאן חֶסֶד (שֶׁאֵין לָהֶם זְכֻיּוֹת כָּל כָּךְ) ווייל זֵייא הָאבֶּן נִיט אַזוֹי פִיל מִצְוֹת, עֶס זָאל זֵייא קוּמֶען שָׂכָר : וֶאֱמֶת. (לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ) הקב"ה אִיז אֱמֶת צוּ בֶּעצָאהְלֶען אַגוּטֶען שָׂכָר צוּ דִי מֶענְטְשֶׁען ווָס טוּהְעֶן זַיין ווִילֶען : (ז) נֹצֵר חֶסֶד. הקב"ה הִיט צוּ בֶּעצָאהְלֶען שָׂכָר פַר דֶעם חֶסֶד (שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְפָנָיו) ווָאס דֶער מֶענְטְשׁ הָאט גֶעטָאן כִּבְיָכוֹל צוּ הקב"ה : לָאֲלָפִים. דֶר שָׂכָר פַאר דֶעם חֶסֶד ווָאס דֶר מֶענְטְשׁ הָאט גֶעטָאן צוּ הקב"ה, בֶּעצָאהְלְט אִים הקב"ה (לִשְׁנֵי אֲלָפִים דּוֹרוֹת) צוּ צְווֵייא טוֹיזֶענְד דוֹרוֹת,

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ויקרא ה׳ ה׳. אני הוא בעל הרחמים קודם שיחטא האדם ולאחר שיחטא האדם כך מפרש ליה במסכת ר"ה וצריך עיון מה צריך אדם רחמים קודם שיחטא. וי"ל מ"מ הוא צריך רחמים לפי שגלוי וידוע לפני הקב"ה שסופו להחטוא ולפי זה השני שמות הם מי"ג מדות אמנם נוצר חסד לאלפים אינו נמנה אלא באחד והרב ר׳ נסים ז"ל פי׳ נוצר חסד לאלפים שתי מדות הם והשם ראשון אינו מן המנין ופשטיה דקרא ויעבור ה׳ על פניו ויקרא בשם ה׳ ה׳ אל רחום וגו׳ המדות הללו תקראו לפני בעת שיצטרפו לרחמים : אל. דיין אמת ושופט צדק כמו עד האלהים יבא דבר שניהם : רחום. שמרחם על העניים ומצילם: וחנון. אפילו לעשירים שכל מי שנותן מתנה תונן כמו וצדיק חונן ונותן : ארך אפים. לרשעים שאינו ממהר ליפרע מהם : ורב חסד. שמרבה חסדו על מדת הפורענות כמו שאמרו חכמינו ז"ל מדה טובה מרובה על מדת פורענות : ואמת. מה שאני מבטיח אם עושה טובה לבריות אם לא יפשע האדם בעצמו שיחטא ויגרום החטא : (ז) נוצר חסד לאלפים. אני מזכירו לבניו ולבני בניו עד לאלף דור וכן כתיב שומר הברית והחסד לאלף דור ופרשב"ם דלאלפים דהכא היינו לאלף

שפתי חכמים

ר דמוכח מן התרגום שהיה משה הקורא שאלו היה השם הקורא היה מתורגם וקרא בשם ה׳ שפירושו ויקרא ה׳ בשם. רא"ם : ש כלומר אע"פ שגלוי לפניו שעתיד הוא שיחטא אפ"ה מרחם עליו מאחר שלא חטא עדיין : ת אבל אינו רחמים פשוטות כמו מדת השם בן ד׳ כי מדת הרחמים מדרגות רבות הם : א אע"פ שמדה השניה של ה׳ ה׳ מרחם עליהם אחר שיחטא וישוב היינו כשעושה תשובה מיד שמרחם עליהם ומוחל להם אבל מדה זו מאריך להם ומצפה שמא יעשו תשובה : ב כלו׳ מדכתיב ורב חסד משמע שאע"פ שחטא ואין זכיותיו יכולין להגן עליו לפי שהם מועטות הוא מטה כלפי חסד ומרחם עליו. ומדה הראשונה של ה׳ ה׳ שעדיין לא חטא רק שגלוי לפניו שיחטא. הרא"ם : ג לא החסד שיש להקב"ה לעשות עמו כי

פירוש לתורת אלהים

וואלְקֶן וַיִּתְיַצֵּב אוּנ עֶר הָאט זִיךְ מִיט אִים גְשְׁטֶעלְט דָארְטֶן וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן גָאט : (ו) וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו אוּנ גָאט אִיז אִיבֶּער גִיפָארֶען פַר משֶׁה וַיִּקְרָא אוּנ הָט גְרוּפֶן יְיָ גָאט [עיין רמ"ה] אֵל גָאט דֶער שֵׁם אִיז אוֹיךְ מִדַּת רַחֲמִים רַחוּם אֵיין דֶר בַּארְמִיגֶער וְחַנּוּן אוּנ אֵיין לַייט זֶעלִיגֶער אֶרֶךְ אַפַּיִם עֶר דֶער לֶענְגֶערְט זַיין צָארֶען אוּנ אַיילְט נִיט צוּ שְׁטְרָאפֶען דֶעם ווָס זִינְדִיגְט ווָארוּם טָאמֶר ווֶעט עֶר תְּשׁוּבָה טָאהְן וְרַב חֶסֶד אוּנ עֶר טוּט פִיל חֶסֶד אֲפִילוּ צוּ דִי ווָס הָאבֶּן נִיט פִיל זְכֻיּוֹת וֶאֱמֶת אוּנ עֶר אִיז אַוָואר הַאפְטִיגֶר צוּ בַּצָאלֶען גוּטֶען שָׂכָר צוּ דִי ווָס טוּעֶן זַיין רָצוֹן : (ז) נֹצֵר חֶסֶד עֶר הִיט דֶעם חֶסֶד ווָס דֶר מֶענְשׁ טוּט פַר אִים לָאֲלָפִים צוּ צְווֵייא טוֹזִינְט דוֹרוֹת נֹשֵׂא עֶר פַאר טְרָאגְט עָוֹן דִיא זִינְד ווָאס דֶער מֶענְטְשׁ טוּט בְּמֵזִיד וָפֶשַׁע דָאס הֵייסְט אַזֶעלְכִי עֲבֵירוֹת ווָס דֶר מֶענְשׁ טוּט לְהַכְעִיס וְחַטָּאָה אוּנ זִינְד

נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא
ינקה פקד עון אבות על בנים ועל
בני בנים על שלשים ועל רבעים:
ח וימהר משה ויקד ארצה וישתחו:
ט ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך

לאלפי דרין שבק לעוון ולמרוד ולחובין סלח לדתיבין לאוריתה ולדלא תיבין לא מזכי מסער חובי אבהן על בנין ועל בני בנין מרדין על דר תליתי ועל דר רביעי:
ח ואוחי משה וכרע על ארעא וסגיד:
ט ואמר אם כען

תו"א נושא עון יומא לו: ונקה שבועות לט יומא פו: וימהר משה סנהדרין קיא:

רשב"ם

בשם ה' לפניך: (ח) וימהר משה. כשראה הקב"ה עובר ושמע קולו מיד התחיל להשתחוות:

רש"י

עונות. אלו הזדונות. פשעים. אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע שאינו מוותר על העון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט. ור"ד מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים (יומא פו): פקד עון אבות על בנים. כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים: (ח) וימהר משה. כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה מיד וישתחו: (ט) ילך נא ה' בקרבנו. כמו

בית יהודא

זאגט רש"י (עונות, אלו הזדונות) עונות מיינט מען די עבירות וואס א מענטש טוט וועגן זיין תאוה, ער וויס מען מאר דם ניט טאן, ער קען ניט איין האלטן זיין תאוה, ער מיינט ניט צו דערצערענען הקב"ה (פשעים, אלו המרדים) פשעים מיינט מען (שאדם עושה להכעיס) די עבירות וואס א מענטש טוט צו דערצערענען הקב"ה: ונקה לא ינקה. זאגט רש"י (לפי פשוטו משמע) ווי דער פשט איז מיינט דער פסוק (שאינו מותר על העון לגמרי) הקב"ה שיינקט ניט דיא עבירות אין גאנצן (אלא נפרע ממנו מעט מעט) נאר ער ווערט געצאהלט פון דעם מענטש ביסלאכווייז, הקב"ה שטראפט דעם מענטש ביסלאכווייז, ער זאל קענען אויסהאלטן די שטראף, דאס איז נקה און לא ינקה, געשיינקט און ניט געשיינקט (ורבותינו דרשו) און אונזערע רבנן לערנען (מנקה הוא לשבים) הקב"ה שיינקט דיא עבירות צו דיא מענטשן וואס טוהען תשובה (ולא ינקה לשאינן שבים) אבער צו די מענטשן וואס טוהען ניט תשובה, שיינקט ער ניט: ופוקד עון אבות על בנים. הקב"ה שטראפט די קינדער פאר די זינד פון זייערע פאטערס (כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם) אויב דיא קינדער זינדיגען אויך ווי דיא אלטערען האבען געזינדיגט (שכבר פירש במקרא אחר לשנאי) דיא תורה האט געזאגט אין איין אנדער פסוק דער שטראף קומט אויף די קינדער וואס האבען מיך פיינט: ועל רבעים. מיינט מען (דור רביעי) ביז אויף דעם פערדען אייניקל, זאגט רש"י (נמצאת) ווערט געפונען, זעהן מיר (מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות) די גוטע מדות פון הקב"ה זענען מער פון די שלעכטע מדות, פינף הונדערט מאל אזו פיל, בייא עבירות שטראפט הקב"ה ביז דעם פערדען דור (שבמדה טובה הוא אומר) און ביי בעצאהלן שכר פר מצות זאגט דער פסוק (נוצר חסד לאלפים) הקב"ה היט דעם חסד צו בעצאהלן ביז צוויי טויזענד דורות, אין צוויי טויזענד איז דא פיר מאל פינף הונדערט: (ח) וימהר משה. זאגט רש"י (כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה מיד וישתחו) ווען משה הט געזעהן די שכינה גייט דורך און ער הט געהערט ווי הקב"ה הט גערופען די דרייצעהן מדות, האט ער זיך באלד געבוקט פאר הקב"ה: (ט) ילך נא ה'

שפתי חכמים

פולר לא יפול רק על העשוי כבר: ד ואע"פ שמדה השנית ממדות ה' ה' יש לה מדה זו שהיא מרחמת לשבים. י"ל דהמדה הזאת מוותרת לו את העון ומנקה אותו כאלו לא עשה אבל אינו עושה לו שום טובה מה שא"כ במדה השנית שמוחל לו וגם עושה לו טובה וזהו ההפרש שבין פשוטו למדרשו שמפשוטו משמע שאינו מוותר העון לגמרי אלא נפרע מעט מעט ומדרשו הוא שמוותר העון לגמרי. רא"ם: ה פי' דור אחד במדת פורעניות הוא ה' מאות במדה טובה

דעת זקנים מבעלי התוספות

דור דהתם כמו שקורא לדור רביעי רבעים כך קורא לדור אלף אלפים: נושא עון. לאדם שחוטא ע"י יצר הרע שמכריחו לחטא: ופשע. אלו המרדים שאדם חוטא להכעיס. וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי: וחטאה. שוגג כדאמר נפש כי תחטא בשגגה ר"ל אלו אני נושא ואיני פורע מהן מיד: ונקה לא ינקה. שאינו מנקה אותם לגמרי אם לא על ידי תשובה ומעשים טובים וכן אחז"ל ונקה לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים אלא פוקד עון אבות על בנים וגו': פיקד. גם זו ממדת רחמיו של הקב"ה שאינו ממהר ליפרע אלא ממתין עד יום פקידה דכתיב וביום פקדי אכן אינו מן מנין י"ג מדות וזה קשה לדברי האומר כי וימהר משה לפי שהיה ירא פן יוסיף על דור חמישי ואדרבה לפי מה שפי' זו היא מדת רחמים שאינו משלם לאיש כפעלו: (ח) וימהר משה. כיון ששמע המדות שאמר הקב"ה שהוא רחום וחנון וארך אפים נתיישבה דעתו על מה שאמר פן אכלך

פירוש לתורת אלהים

ונקה און ריין לא ינקה מאכט ער ניט ריין [עיין רש"י] פוקד ער געדענקט עון אבות דיא זינד פון דיא עלטערין על בנים אויף דיא קינדער [עיין רש"י] ועל בני בנים און אויף די קינדס קינדער על שלשים אויף דריט גבירט ועל רבעים און אויף פערד גיבירט: (ח) וימהר משה און משה הט גאיילט בשעת ער האט געזעהן די שכינה איז איבר גפארן פר אים און האט גיזאגט די שלש עשרה מדות ויקוד און ער האט זיך גינייגט צו דר ערד וישתחו און הט זיך גבוקט: (ט) ויאמר און משה הט גזאגט אם אוב איך האב

משלי יוסף

(ט) אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה עורף הוא. משה הט געזאגט צו גאט, אוב איך האב גיפונען חן אין דיינע אויגן זאלסטו גיין צווישן אונז נוארום איין הארט אקינדיג פאלק איז ער, ער וויל ניט פאלגן

אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנֵנוּ
וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: ששי י וַיֹּאמֶר
הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ
אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ
בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־

אונקלוס

אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
יְיָ תְּהָךְ כְּעַן שְׁכִנְתָּא דַיְיָ
בֵּינָנָא אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל
הוּא וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבָנָא
וְלַחֲטָאָנָא וְתַחְסְנִנָּנָא:
י וַאֲמַר הָא אֲנָא גָזַר קְיָם
קֳדָם כָּל עַמָּךְ אֶעְבֵּד
פְּרִישָׁן דִּי לָא אִתְבְּרִיאוּ
בְּכָל אַרְעָא וּבְכָל
עַמְמַיָּא וְיֶחֱזֵי כָל עַמָּא

תו"א הנה אנכי ר"ה יז: וראה כל העם עקידה שער יב:

רשב"ם

(ט) כי עם קשה עורף הוא. יכול אתה ללכת בקרבנו מאחר שסולחן ורחמן אתה: (י) הנה אנכי כורת ברית. על זאת שאלך עמהם. וגם את הדבר

רש"י

שהבטחתנו מאחר שאתה נושא עון ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך אתה תסלח לעונינו וגו'. יש כי במקום אם: ונחלתנו. ותתננו לך לנחלה (ס"א שתתן לנו נחלה) מיוחדת זו היא בקשת ונפלינו אני ועמך שלא תשרה שכינתך על האומות עו"ח: (י) כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. לשון ונפלינו

בית יהודא

בְּקִרְבֵּנוּ. זאל הקב"ה גיין צווישן אונז (כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּ) ווי דו האסט צוגעזאגט (מֵאַחַר שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא עָוֹן) ווייל דו ביזט מוחל די עבירות (וְאִם עַם קְשֵׁה עוֹרֶף הוּא וְיַמְרוּ בָךְ) אונ אפילו יודען זענען איין הארט־נאקיגע פאלק אונ וועלען זינדיגען צו דיר (וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת פֶּן אֲכַלְךָ בַּדָּרֶךְ) אונ וועגען דעם האסטו געזאגט טאמער וועל איך דיך פארלענדן אין וועג (אַתָּה תִסְלַח לַעֲוֹנֵינוּ) פון הייגט אונ ווייטער וועסטו מוחל זיין אונזערע זינד, זאגט רש"י (יֵשׁ כִּי בִּמְקוֹם אִם) כִּי עַם קְשֵׁה עוֹרֶף איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אִם עַם קְשֵׁה עוֹרֶף, אויב זיי זענען אפילו איין עם קשה עורף, פון דעסטוועגן: וּנְחַלְתָּנוּ. (וּתְתְּנֵנוּ לְךָ לְנַחֲלָה) וועסטו אונז געבן מיר זאלן זיין צו דיר א אייביגע פאלק (נַחֲלָה מְיוּחֶדֶת) אבעזונדערע פאלק (זוּ הִיא בַּקָּשַׁת וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ) דאס איז וואס משה הט פריער געבעטען איך מיט דיין פאלק זאלען מיר זיין אפגעשיידט פון אלע פעלקער וואס זענען אויף דר וועלט (שֶׁלֹּא תַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עַל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים) דיין שכינה זאל ניט רוהען אויף די שטערן־דינער: (י) כֹּרֵת בְּרִית. (עַל זֹאת) הקב"ה הט געזאגט צו משה איך זאג דיר מיט אפארזיכערונג אז מיין שכינה וועט ניט רוהען נאר אויף יודען: וְאֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת. (לְשׁוֹן וְנִפְלֵינוּ) דאס ווארט "נִפְלָאוֹת" איז טייטש אפשיידונג, ווי דר ווארט "נִפְלֵינוּ" (שֶׁתִּהְיֶה

דעת זקנים מבעלי התוספות

והודה והשתחוה ולפי' חזר והוסיף תפלה על תפלה אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא וגו' כלו' מאותו טעם שאמרת לנו שלא תלך לפי שעם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך מאותו טעם אנו צריכין שתלך עמנו כי עם קשה עורף הוא ואתה אל

שפתי חכמים

נפלא הד' דורות שבמדת פורעניות הם ב' אלפים במדה טובה: ו דק"ל אדרבה בשביל שהם עם קשה עורף לא היה לו לילך עמהם כמ"ש לעיל אתה עם קשה עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ומפרש דהאי כי כמו אם: ז (ס"א) שתתן לנו נחלה מיוחדת פי' שתהא השראת שכינתך בנו בלבד ולא בשאר אומות ולפי שכבר השיב לו ה' על זה אמר זו היא בקשת ונפלינו וכו' כלומר שהזכיר פה מה שביקש בראשונה: ח פי' על בקשת ונפלינו והוא הכתוב אחריו נגד כל עמך

פירוש לתורת אלהים

גפונען חן אין דיינע אויגן אֲדֹנָי גאט יֵלֶךְ בעט איך דיך די שכינה פון גאט זאל אליין גיין צווישן אונז כִּי עַם קְשֵׁה אונ אוב זיי זענען אהארט אקענדיג פאלק אונ וועלען ווידער שפעגען קעגען דיר וְסָלַחְתָּ וועסטו פר געבן צו אונזרי עבירות וואס מיר טוען הן בשוגג הן במזיד וּנְחַלְתָּנוּ אונ גיב אונז צו דיר פר אנחלה [ע' רש"י]: (י) הִנֵּה איך בין מיט דיר כּוֹרֵת בְּרִית אויף דעם נֶגֶד קעגען גאר דיין פאלק אֶעֱשֶׂה וועל איך טוען איין אפשיידונג אֲשֶׁר דס גלייכן איז ניט באשאפן גווארן אין דר גאנצער וועלט וּבְכָל אונ אין אלע פעלקער וְרָאָה אונ

משלי יוסף

פאלגן, איז דאך אקשיא וואס הט משה געבעטן גאט, ווייל די יודן זענען אהארט אקינדיג פאלק זאל גאט גיין צווישען זיי, אמער מחמת דעם טעם הט גאט געזאגט (כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף אתה) איך וועל ניט אוף גיין צווישען דיר ווארום דו ביסט איין הארט אקינדיג פאלק. הט דאך משה גאר ניט געווערגט מיט זיין געבעט. נאר מען קען די זאך פר שטיין מיט אמשל אייגר הט גיהנדילט מיט שטיקר זיידן וואהרג וואס מען קען דר מיט פר רעכטען אלטע מלבושים זיידנע, אמאל איז דר סוחר געפארן אין איין מדינה אריין וואס עס איז דארט ניט בנמצא קיין זיידן וואהרג אונ מען גייט ניט אין קיין זיידענע מלבושים, איז דר סוחר געפארן אין דר מדינה פון שטאט צו שטאט אונ הט גאר ניש פר קופט פון זיין סחורה, הט זיך דר סוחר זייער פר וואונדערט וואס ער פר קופט ניט פון זיין סחורה, האבן די מענטשען פון דארטן גזאגט צום סוחר דו ווייסט דאך אז ביי אונז גייט מען ניט אין קיין זיידענע מלבושים דארפן מיר דיין סחורה ניט האבן נאר דוא פאר אין אזא מדינה וואס מען באנוצט זיידענע מלבושים אונ זיידענע מלבושים ווערען גיך צו ריסען דארף מען זיי פר רעכטען וועסטו דארטן קענען פר קופן דיין סחורה מיט אגוטן פרייז, דר נמשל איז, משה איז ארוף גיגאנגן אוף דעם הימעל אונ הט געפונען ווי גאט ב"ה שרייבט (ארך אפים) ער דר לענגערט דעם צארן אונ שטראפט ניט באלד אונ איז ניט מוחל די עבירות, עס איז אזעלכע זאכן וואס עס העלפט צו פר רעכטען וואס מען הט קאלע געמאכט, דרום הט משה געזאגט צו גאט אז דו וועסט נאר גיין אוף דעם הימעל

וועסטו

הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־
מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי
עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ יא שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ
אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן
תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ
בְּקִרְבֶּךָ׃ יג כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן
וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו
תִּכְרֹתוּן׃ יד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא

דִּי אַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת עוֹבָדָא
דַיְיָ אֲרֵי דְחִיל הוּא דִּי
אֲנָא עָבֵד עִמָּךְ׃ יא טַר
לָךְ יָת דִּי אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ
יוֹמָא דֵין הָא אֲנָא מְתָרֵךְ
מִן קֳדָמָךְ יָת אֱמוֹרָאֵי
וּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי
וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃
יב אִסְתְּמַר לָךְ דִּילְמָא
תִגְזַר קְיָם לְיָתֵב אַרְעָא
דִּי אַתְּ עָלֵל עֲלַהּ דִּילְמָא
יְהֵי לְתַקְלָא בֵּינָךְ׃ יג אֲרֵי
יָת אֱגוֹרֵיהוֹן תְּתָרְעוּן וְיָת
קָמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וְיָת
אֲשֵׁרֵיהוֹן תְּקַצְּצוּן׃
יד אֲרֵי לָא תִסְגּוֹד לְטַעֲוַת
עַמְמַיָּא אֲרֵי יְיָ קַנָּא

רשב"ם

הזה אשר דברת אעשה. שאמרת ונפלינו אני ועמך. שנגד כל עמך אעשה לך הפלאה וראה כל העם את הגדולה שאני עושה עמך כי נורא כדכתיב וייראו מגשת אליו וכתיב ויראו בני ישראל את פני משה כי קרן וגו׳:

תו"א כי לא תשתחוה גיטין נז סנהדרין סב הוריות ד חולין סב ע"ג ח:

רש"י

שתהיו מובדלים בזו מכל האומות עו"א שלא תשרה שכינתי עליהם: (יא) את האמרי וגו׳. ו׳ אומות יש כאן כי הגרגשי עמד ופנה מפניה׳: (יג) אשריו. (ע"ז מד) הוא אילן שעובדים אותו: (יד) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר וזהו

בית יהודא

מובדלים בזו מכל האומות עובדי כוכבים) מיט די זאך וועט איר זיין אפגעשיידט פון אלע פעלקר וואס דינען צו שטערן (שלא תשרה שכינתי עליהם) מיין שכינה זאל ניט רוהען אויף זיי: (יא) נאת האמרי וגו׳). זאגט רש"י (ששה אומות יש כאן) דא זענען געציילט זעקס פעלקער (כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם) ווארום דאס פאלק גרגשי איז אוועקגעגאנגען פון זיין לאנד און האט געמאכט ליידיג דעם ארט פאר די יודען: (יג) ואשריו). זאגט רש"י (הוא אילן שעובדים אותו) די בוימער וואס די פעלקער פלעגען דינען צו זייא, הייסען אשרה: (יד) וקנא שמו). דער נאמען פון הקב"ה איז קנא (מקנא להפרע) ער צערונט צו שטראפען דעם מענטש וואס דינט עבודה זרה (ואינו מוותר) אונ ער שיינקט ניט (וזהו כל לשון קנאה) דאס איז דערטייטש פון ווארט קנאה (אוחז בנצחונו)

דעת זקנים מבעלי התוספות

רחום וחנון וסלחת לעונינו ולחטאתנו ונחלתנו פירוש תנחילנו הארץ שנשבעת לאבותינו:

פירוש לתורת אלהים

דם גאנצע פאלק וואס דוא ביסט צווישען אים וועט זעהן את מעשה יי גאטס ווערק כי נורא וואס עס איז פארכטיג אשר וואס איך וועל מיט דיר טוען: (יא) שמר לך היט צו דיר צוהאלטען את אשר וואס איך געביט דיך היינט הנני איך פאר טרייב פון פאר דיר דיא זיבען פעלקער: (יב) השמר לך היט דיך פן טאמער וועסטו כורת ברית זיין ליושב צו די זיצר פון דעם לאנד אשר וואס דו קומסט אויף איר פן ווארום טאמער וועט ער זיין צו אשטרויכלונג בקרבך צווישען דיר: (יג) כי נייערט את מזבחותם זייערע מזבחות תתוצון זאלט איר צו שטוסען ואת מצבותם אונ אירע שטייענדיגע עבודת כוכבים תשברון זאלט איר צו ברעכען ואת אשריו אונ די ביימער וואס זייא דינען צו זיי תכרותון זאלט איר פאר שניידען: (יד) כי דען לא תשתחוה דו זאלסט דיך ניט בוקען לאל אחר צו קיין אנדערען גאט כי ווארום יי גאט קנא זיין נאמען איז קנא רעכינדער ער צערינט אויף

משלי יוסף

וועסטו ניט קענען פר קויפען פון דר סחורה, דס איז די מדות, ווארום קיינער וועט ניט צו רייסען זיין מלבוש ווייל דיא מלאכים האבען ניט קיין יצר הרע זינדיגען זיי ניט, דרום (ילך נא יי בקרבנו) זאלסטו בעסער גיין צווישען אונז (כי עם קשה עורף הוא) ווארום די יודען זענען איין הארט אקענדיג פאלק וועלען זייא זינדיגען וועסטו קענען פר קויפען דיין סחורה, היינו (וסלחת לעונינו) דו זאלסט אונז מוחל זיין דיא עבירות:

הוּא׃ טו פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב
הָאָרֶץ וְזָנוּ ׀ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃
טז וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו
אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶן׃ יז אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־
לָּךְ׃ יח אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר
שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר
צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃

שְׁמֵהּ אֵל קַנָּא הוּא׃
טו דִּילְמָא תִגְזַר קְיָם
לְיָתֵב אַרְעָא וְיִטְעוֹן
בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן
לְטַעֲוָתְהוֹן וְיִקְרוֹן לָךְ
וְתֵיכוֹל מִדִּבְחֵיהוֹן׃
טז וְתִסַּב מִבְּנָתְהוֹן לִבְנָךְ
וְיִטְעֲיָן בְּנָתְהוֹן בָּתַר
טַעֲוָתְהוֹן וְיִטְעֲיָן יָת בְּנָךְ
בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן׃ יז דַּחֲלָן
דְּמַתְּכָא לָא תַעְבֵּד לָךְ׃
יח יָת חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא
תִּטַּר שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל
פַּטִּירָא כְּמָא דִי פַקֵּדְתָּךְ
לִזְמַן יַרְחָא דַאֲבִיבָא אֲרֵי
בְּיַרְחָא דַאֲבִיבָא נְפַקְתָּא
תו״א אלהי מסכה פסחים. קית מכות כג: את חג פסחים שם מכות שם:

בעל הטורים

(טו) פן תכרות ברית ליושב הארץ. ליושב מלא וי״ו דששה היו שמוזכר עליהם שגרגשי עמד ופנה: (טז) והזנו את בניך אחרי אלהיהן. וסמיך ליה אלהי מסכה רמז שעשו כמין זכרות מפלצת לע״ג וגם עשו כמין זכרות ללצמי ע״א כדכתיב ותזני בם: (יח) סמך את חג המצות לאלהי מסכה לומר שע״ג אסורה בהנאה כחמץ בפסח:

רש״י

כל לשון קנאה אוחז בנצחונו ופורע מעוזביו: (טו) ואכלת מזבחו. כסבור אתה שאין עונש באכילתו ואני מעלה ט עליך כמודה בעבודתו שמתוך כך אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך (שם ה): (יח) חדש האביב. חדש

בית יהודא

ער האלט אין זיין שטארקייט (ופורע מעוזביו) אונ ער שטראפט די מענטשען וואס פארלאזען איהם: (טו) וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. דו וועסט עסען פון זיין שעכטונג (כסבור אתה שאין עונש באכילתו) דו וועסט מיינען עס איז ניטא אשטראף פר דעם עסען מיט דיא געצינדינער (ואני מעלה עליך כמודה בעבודתו) אונ איך וועל אויף דיר רעכענען גלייך ווי דו וואלסט געגלויבט אין די עבודה זרה וואס ער דינט צו איר (שמתוך כך) ווייל דו וועסט עסען מיט איהם (אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך) וועסטו קומען נעמען פון זיינע טעכטער ווייבער צו דיינע זיהן: (יח) חודש האביב. מיינט מען (חודש הביכור) דער חודש פון צייטיגונג (שהתבואה מתבכרת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) אלהי מסכה. לפי שעשו להם עגל מסכה חזר והזהירן שלא לעשות עוד כן: (יח) את חג המצות. כלומר לא תוסיף עוד חג מלבך כאשר עשית בעגל כדכתיב ויאמרו חג לה׳ מחר וגם לא יום איד לע״ז אלא אותן שצויתי לך תשמור ולפיכך סמכו

שפתי חכמים

אעפ״י כפלאות בסוף פי׳ ונפלינו: ט ר״ל בסוף טעם אלעיל כלו׳ שמא תעלה על דעתך לו׳ שאין האיסור והאזהרה אלא בעבודה שלהן בלבד כיון שהזהרתיך את מזבחותם וגו׳ אבל שתכרות להם ברית כדי שתהיה אוכל מזבחן יחד עמהם בחבורה אתה כסבור אתה שאין

פירוש לתורת אלהים

דיא וואס זינדיגען: (טו) פן טאמער וועסטו כורת ברית זיין ליושב צוא דיא זיצר פון דעם לאנד וזנו אונ דיא זיצר פון דעם לאנד וועלען גיין אחרי נאך זייערי אפ געטער וזבחו אונ זייא וועלען שעכטען צוא זייערי אפ געטער וקרא אונ זייא וועלען רופען צו דיר ואכלת אונ דו וועסט עסען פון זיין שעכטונג [עיין רש״י מחמת דעם וועט זיין: (טז) ולקחת וועסטו נעמען פון זיינע טעכטער פר ווייבער לבניך צו דייני זין וזנו אונ זייערי טעכטער וועלען גיין אחרי נאך זייערי אפ געטער והזנו אונ זיי וועלען מאכען זינדיגען דיינע זין אחרי נאך זייערי אפ געטער: (יז) אלהי מסכה געגאסענע אפ געטער לא תעשה לך זאלסטו דו ניט מאכען צו דיר: (יח) את חג המצות דעם יום טוב פון פסח וואס מען עסט דענסטמאל מצות תשמור זאלסטו היטען שבעת ימים זיבען טאג תאכל זאלסטו עסין מצות אשר אזו ווי איך האב דיר געבאטען למועד צו דר צייט פון דעם

מצות השם

(קיא) (וקרא לך ואכלת מזבחו) פון דעם פסוק אוך פון דעם פסוק אין (פרשת האזינו) (אשר חלב זבחימו יאכלו) דאס איז טייטש וואס די אפגעטער עסין דאס בעסטע פון זייער שעכטונג דאס מיינט מען דיא גוים זענען מקריב דיא בעסטע קרבנות פאר זייא אונ גיסען דיא בעסטע ווייגען לערגען מיר ארויס אז מען טאר ניט עסין ביי קיין גוי אונ מען טאר מיט זייא אין איינעם נישט זיצען ווען זייא מאכען חתונה זייערע קינדער אפילו דער גוי וויל דעם יוד געבען כשר צוא עסין אונ זייערע ווייגען איז אסור בהנאה אונ אז איין גוי רירט אן אין יודם וויין איז דער וויין אסור מען טאר איהם נישט טרינקען אונ דיא מצוה איז נוהג אויף יעדען ארט אין יעדער צייט:

יט כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר
פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ כ וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה
בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל
בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי

תו"א וכל מקנך בכורות ג : ופטר חמור בכורות ה ו : כל בכור קידושין כט בכורות נא : ולא יראו פני קידושין כט בכורות נא :

אונקלוס

מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל פָּתַח וַלְדָּא דִּילִי וְכָל בְּעִירָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ בְּכוֹר תּוֹר וְאִימַּר׃ כ וּבוּכְרָא דַּחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִימְּרָא וְאִם לָא תִפְרוֹק וְתַנְקְפֵהּ כָּל בּוּכְרָא דִּבְנָךְ תִּפְרוֹק וְלָא יִתַחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃

רשב"ם

(יט) כל פטר רחם לי. לפי שעל ידי מכת בכורות נתקדשו כל בכוד ביציאתן ממצרים נכתב כאן :

בעל הטורים

(כ) ולא יראו פני ריקם. וסמיך ליה ששת ימים לומר דאין נדרים ונדבות קרבים ביו"ט :

בית יהודא

בבישולה) דר חודש וואס די תבואה ווערט אין אים צייטיג אונ פארטיג צום עסן : (יט) וכל פטר רחם לי. (באדם) אלע ערשט געבארענע קינדר פון מענטשען זאלען גיהערין צו מיר : וכל מקנך תזכר וגו'). מיינט מען (וכל מקנך אשר תזכר בפטר שור ושה) אלע זכרים פון בהמות, אקס אשעפס (אשר יפטור זכר את רחמה) וואס דר זכר וועט עפענען דם מוטער־לייב פון זיין מוטער, זאל זיין היילג צו הקדוש ברוך הוא : (פטר). (לשון פתיחה) פטר איז דערטייטש עפענן (וכן פוטר מים ראשית מדון) דר אנהייב פון אקריג איז ווי אעפענונג פון וואסר, אז מען פארמאכט ניט באלד קען ווערען אגאנצע פארפלייצונג, אקריג אז מען שטילט ניט איין באלד, קען קומן צו אגרויסע קריג אונ פיל שאדין (ת' של תזכר לשון נקבה היא מוסב על היולדת) דר ת פון ווארט תזכר איז לשון נקבה, מען מיינט די בהמה די נקבה וואס וועט גיבארין אזכר : (כ) ופטר חמור). דעם בכור פון אאייזיל זאל מען אויסלייזין מיט אשעפס (ולא שאר בהמה טמאה) אבער דעם בכור פון איין אנדער בהמה וואס איז טמא וואס מען טאר ניט עסין) דארף מען ניט לייזען מיט אשעפס : ותפדה בשה). זאגט רש"י (נותן שה לכהן) דר בעל הבית פון אייזיל גיט אשעפס צום כהן (והוא חולין ביד כהן) אונ דר שעפס איז ניט היילג ביי דעם כהן (ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים) דער בכור פון אייזיל נאך דעם ווי מען האט אים אויסגעלייזט מיט אשעפס, איז ער אויך ניט היילג אונ מען מעג מיט אים ארבעטן : וערפתו). זאגט רש"י (עורפו בקופיץ) מיט אברייטע האק האקט מען אפ דעם קאפ פון דעם אייזיל בכור (הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יופסד ממונו) ווייל ער האט געמאכט שאדען געלט דעם כהן, ער האט ניט גיגעבן דעם שעפס צום כהן, דריבר זאל ער שאדן האבן זיין געלט אונ זאל הרגנן דעם אייזיל בכור : וכל בכור בניך תפדה). אלע בכורים פון דיינע קינדער זאלסטו אויסלייזין (חמשה סלעים פדיונו קצוב) דאס אויסלייזונג איז בעשטימט אין דיא תורה פינף סלעים (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ופדויו מבן חודש תפדה) ווען דער בכור ווערט אלט אחודש דארף מען אים אויסלייזין מיט פינף סלעים : ולא יראו פני ריקם). זאגט רש"י (לפי פשוטו של מקרא) נאך דעם סדר פון פסוק (דבר בפני עצמו) איז דאס אבעזונדער זאך (ואינו מוסב על הבכור) דאס גיהער ניט צום ענין פון בכור (שאין במצות בכור ראיית פנים) ביי די מצוה פון בכור דארף מען דאך ניט געזעהן ווערן פר הקב"ה (אלא אזהרה אחרת היא) נאר דאס איז אבעזונדער מצוה (וכשתעלו לרגל לראות) אז איר וועט קומען אויף יום טוב גיזעהן ווערען פר הקב"ה (לא יראו פני ריקם) זאל ניט גזעהן ווערען מיין פנים ליידיג (מצוה עליכם להביא עולת ראיית פנים) עס איז אמצוה אויף אייך איר זאלט ברייגגען אקרבן עולה צום גיזעהן ווערען פאר הקב"ה (ולפי מדרש ברייתא) אונ וויא עס איז געלערנט אין די ברייתא (מקרא יתר הוא) איז דם איין איבעריגער פסוק (ומופנה לגזרה שוה) דר פסוק איז ליידיג צו לערנן אגזרה שוה (ללמד על הענקתו של עבד עברי) דער פסוק קומט לערנען אז אידישער קנעכט גייט ארוס פרייא פון זיין בעל הבית דארף דר בעל הבית אים בשיינקען ושהוא חמשה

רש"י

הביכור שהתבואה מתבכרת בבישולה : (יט) כל פטר רחם לי. בהדם : וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך אשר תזכר בפטר שור ושה י אשר יפטור זכר את רחמה : פטר. לשון פתיחה וכן (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון. ת"ו של תזכר לשון נקבה היא מוסב על היולדת : (כ) ופטר חמור. ולא שאר כ בהמה טמאה : תפדה בשה. נותן שה לכהן והוא חולין ביד ל כהן ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים : וערפתו. עורפו בקופיץ הוא הפסיד ממון כהן לפיכך יופסד ממונו : כל בכור בניך תפדה. חמשה סלעים פדיונו קצוב שנאמר (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה : ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עצמו הוא ואינו מוסב על הבכור שאין במצות בכור ראיית פנים אלא אזהרה אחרת היא וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקם מצוה עליכם להביא עולת ראיית פנים ולפי מדרש ברייתא מקרא יתר הוא ומופנה לגזרה שוה ללמד על הענקתו של עבד עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין מ כפדיון בכור במסכת קדושין

שפתי חכמים

בכך כלום אל תעלה על דעתך בזה כי אני מעלה עליך וכו' : י חסר מלת אשר מן תזכר וגו' ובי"ת מפטר והוסיף בי"ת על פטר מפני שתזכר שב על המקנה שהיא היולדת לא על הפטר ופירושו וכל מקנך אשר יפטור זכר את רחמה : כ וכס"פ לא מפרש רש"י הטעם : ל משא"כ בשאר פסולי המוקדשים שנפדו שהם ותמורתן אסורות בגיזה ועבודה כיון שנכנסו במקומן : מ דכתיב הכא ריקם וכפ' ראה כתיב

פירוש לתורת אלהים

חודש האביב וואס די תבואה ווערט צייטיג דאס איז דער חודש ניסן כי ווארום אין דעם חודש וואס דיא תבואה ווערט צייטיג יצאת ביסטו ארוס גגאנגען פון מצרים : (יט) כל אלע זכרים פון מענטשען וואס זייא זענען בכורים לי זאל זיין צוא מיר וכל מקנך אונ אלי דייני פיך וואס די זכרים פון זייא וועלען זיין בכורים זאלן זיין צו מיר סיי איין אקס אדר אלאם : (כ) ופטר אונ דער בכור פון איין אייזיל תפדה זאלסטו אויס לייזען מיט אלאם אונ זאלסט דם געבן צום כהן ואם אונ אוב דו וועסט אים ניט אוס לייזן וערפתו זאלסטו

אים

כא שתא יומין תפלח וביומא שביעאה תנוח בזרועא ובחצדא תנוח: כב וחגא דשבועיא תעבד לך בכורי חצד חטין וחגא דכנשא

ריקם: כא ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת: כב וחג שבעת תעשה לך בכורי קציר חטים וחג האסיף

תו"א ריקם קידושין יז: בחריש שבת ע ר"ה ט. ע מועד קטן ג מכות ח הוריות ד: וחג שבועות מנחות פד: וחג האסיף סנהדרין יג:

רשב"ם

(כא) ששת ימים תעבוד. עבודת קרקע כדכתיב כי תעבוד את האדמה. עובד אדמתו ישבע לחם: בחריש ובקציר תשבות. שהיא חשובה ועריבה

רש"י

(דף יז): (כא) בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר חריש וקציר יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש (ר"ה ט) וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ועבודת ו' הימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר (ויקרא כה) שדך לא תזרע וגו' וי"א שאינו מדבר אלא בשבת וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת: (כב) בכורי קציר חטים. שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים (ר"ה כא): בכורי. שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש

בית יהודא

סלעים מכל מין ומין בפדיון בכור) וואס איז ווערט פינף טאלער פון יעדער מין, ווי די אויסלייזונג פון אבכור, אזוי שטייט אין מסכת קידושין: (כא) ובחריש ובקציר תשבות. פרעגט רש"י אלע מלאכות טאר מען ניט טאן שבת, פאר וואס זאגט די תורה שבת זאל מען ניט אקערין אונ ניט שניידן (יש מרבותינו אומרים) עס זענען דא רבנן וואס זאגן דער פסוק שמועסט ניט פון שבת נאר פון שביעית ופון שמטה) אונ די תורה קומט זאגן (על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית) מען טאר ניט אקערין ערב שביעית ודעם זעקסטין יאר) אוב דס אקערין וועט פר בעסרין דיא פעלד אויף דעם זיבעטין יאר (וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית) די תבואה אדער פירות וואס האט געוואקסין אום שביעית ביז אין דעם יאר וואס נאך שביעית, טאר מען זיי ניט שניידין אין דעם יאר וואס נאך שביעית (ללמדך) דר פסוק קומט לערנן (שמוסיף מחול על הקודש) מען דארף צו געבען פון די פראסטע טעג צו דיא היילגע טעג (וכך משמעו) אונ אזו מיינט דער פסוק (ששת ימים תעבוד) זעקס טעג זאלסטו ארבעטין (וביום השביעי תשבות) דעם זיבעטין טאג זאלסטו רוהען (ועבודת ששה הימים שהתרתי לך) אונ דיא ארבעט פון דיא זעקס טעג וואס דו מעגסט ארבעטין (יש שנה שהחריש והקציר אסור) איז דא א יאהר וואס אפילו אין די זעקס טעג טאר מען ניט טאן די צוויי מינים ארבט, מען טאר ניט אקערין אונ מען טאר ניט שניידן (ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית) דיא תורה דארף ניט דא פארביטען מען זאל ניט אקערין אונ ניט שניידין די תבואה אין דעם זיבעטין יאר (שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו') אוף דעם זיבעטין יאהר הט שון די תורה איין מאל געבאטן מען זאל ניט ארבעטען אין די פעלדער, נאר דא קומט דיא תורה אסרין דעם אקערין מען זאל ניט אקערין דעם סוף יאר פון זעקסטין אונ מען זאל ניט שניידן אין אנהייב פון אכטן יאר די תבואה וואס הט געוואקסין אין זיבעטן יאר (ויש אומרים) אונ עס זענען דא רבנים וואס זאגען (שאינו מדבר אלא בשבת) דער פסוק שמועסט פון שבת (וחריש וקציר שהוזכר בו) פר וואס הט די תורה געשריבן אקערין אונ שניידן תבואה טאר מען ניט, אלע מלאכות טאר מען דאך ניט טאן שבת (לומר לך) צו זאגען דיר (מה חריש רשות) אזו ווי אקערין איז ניטא מען זאל אקערין ווען מצוה, טאר מען ניט אקערין שבת (אף קציר רשות) אזו שניידן תבואה וואס איז ניט אמצוה טאר מען ניט שבת (יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת) אבר שניידין תבואה וועגן עומר וואס דס איז אמצוה, מעג מען שניידען אפילו אום שבת: (כב) ובכורי קציר חטים). דר שניט פון די ערשטע ציטיגע ווייץ (שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים) אין דעם יום טוב שבועות דארפסט דו ברייגגען צוויי ברויט וצווייא חלות) פון די ערשטע ווייץ וואס ווערט צייטיג: ובכורי), דאס רופט מען מנחת בכורים (שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש של חטים למקדש) דס איז די

שפתי חכמים

ריקם גבי הענקה מה פדיון בכור חמש סלעים אף הענקה ה' סלעים ומדכתיב ריקם דהענקה ברישא דקרא הה"ל למכתב בסיפא שדי ריקם אלאן ריקם איקב ריקם אגורן שיהא מכל מין ומין ה' סלעים: ב במס' ר"ה פירש"י שלא יחרוש שדה לבן ושדה אילן חרישה שיועיל לשביעית וקציר של שביעית תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית דאי אשבת קאי הא שאר מלאכות נמי אסורים: ם פי' מה חריש אין לך של מצוה אפי' לחרוש לצורך עומר ושתי הלחם אני אוסרו לך בשבת אף קציר שאני אוסר לך דוקא של רשות ולא של מצוה שאפי' מלאו קצור מצוה לקצור ויש לך ללמד מכאן שהוא דוחה שבת: ע פי' לא שהוא זמן בכורי קציר חטים רק מפני שמתחילין

פירוש לתורת אלהים

אים דם גנעק צו ברענגען כל בכור אלי בכורים בניך פון דיינע זין תפדה זאלסטו אום לייזען ביי אכהן מיט פינף סלעים ולא יראו אונ מיין פנים זאל ניט גזעהן ווערען ליידיג אז איר קומט עולה רגל זיין איר זאלט ברענגען קרבנות: (כא) ששת זעקס טאג זאלסטו טאהן אמלאכה וביום אונ אין דעם זיבעטען טאג תשבות זאלסטו רוהן בחריש אין אקערין ובקציר אונ אין שניט תשבות זאלסטו רוהן: (כב) וחג שבועות אונ יום טוב שבועות תעשה לך זאלסטו מאכן צו דיר בכורי וואס דו ברענגסט אין אים צוויי ברוט פון דעם ווייץ וואס ווערט צום ערשטען צייטיג וחג האסיף אונ דר יום טוב וואס איז אין דר צייט אז מען זאמלט די

מצות השם

(קיב) (בחריש ובקציר תשבות) פון דעם פסוק לערנן מיר ארוס די מצות עשה אז איין יודיש קינד איז אום יאהר פון שמיטה מחויב צו רוען אונ דיא מצוה איז נוהג ביי זכרים אונ נקבות אין דר צייט ווען. דיא מצוה גייט אן:

תְּקוּפַת הַשָּׁנָה: כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: כה לֹא־

בְּמִפְּקָא דְשַׁתָּא: כג תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל: כד אֲרֵי אֲתָרֵךְ עַמְמִין מִן קֳדָמָךְ וְאַפְתֵּי יָת תְּחוּמָךְ וְלָא יַחְמֵיד אֱנָשׁ יָת אַרְעָךְ בְּמִסְּקָךְ לְאִתְחֲזָאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא: כה לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ

תו"א ילאה חגיגה ד: כל זכורך קידושין לד: את פני האדון חגיגה ד: ולא יחמד פסחים ח: לא תשחט פסחים ס:

רשב"ם

לבריות. וכ"ש שאר מלאכות: (כג) את פני האדון. כבר פירשתיו באלה המשפטים:

בית יהודא

עֶרְשְׁטֶע מִנְחָה וָוס קוּמְט אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פוּן דִי נַיֶיע ווייץ (כִּי מִנְחַת הָעוֹמֶר הַבָּא בְּפֶסַח מִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא) וָוארוּם דִי מִנְחָה פוּן עוֹמֶר וָוס קוּמְט אוּם פֶּסַח, אִיז פוּן נַיֶיע גֶערְשְׁטִין: וְחַג הָאָסִיף]. דָס אִיז דֶר יוֹם טוֹב סוּכּוֹת (בִּזְמַן שֶׁאַתָּה אוֹסֵף תְּבוּאָתְךָ מִן הַשָּׂדֶה לַבַּיִת) אִין דִי צַייט וָוס מֶענְטְשִׁין פַארְזַאמְלֶען דִיא תְּבוּאָה פוּן פֶעלְד אִין שְׁטוּבּ (אֲסִיפָה זוּ לְשׁוֹן הַכְנָסָה לַבַּיִת) דָס וָוארְט פַארְזַאמְלוּנְג וָוס דָא שְׁטֵייט מֵיינְט מֶען פַארְזַאמְלֶען פוּן פֶעלְד אִין שְׁטוּבּ (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ) דוּ זָאלְסְט אִים פַארְזַאמְלֶען אִין דַיין שְׁטוּבּ: וּתְקוּפַת הַשָּׁנָה]. מֵיינְט מֶען (שֶׁהִיא בַּחֲזָרַת הַשָּׁנָה) וֶוען עֶס אִיז אַרוּמְגֶעגַאנְגֶען אַיָאהר (בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַבָּאָה) אִין אָנְהֵייבּ פוּן דֶעם יָאהר וָואס קוּמְט: וּתְקוּפַת]. (לְשׁוֹן מְסִבָּה וְהַקָּפָה), תְּקוּפַת הַשָּׁנָה, מֵיינְט מֶען דִיא צַייטִין פוּן יָאהר זֶענֶען אַרוּמְגֶעגַאנְגֶען אוּנ גֶעקוּמֶען צוּרִיק צוּ דִיא זֶעלְבִּיגֶע צַייט: (כג) וְכָל זְכוּרְךָ]. מֵיינְט מֶען (כָּל הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ) אַלֶע זְכָרִים וָוס זֶענֶען דָא בַּיי יוּדֶן, זָאגְט רש"י (הַרְבֵּה מִצְוֹת בַּתּוֹרָה) פִיל מִצְוֹת זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּן אִין דִי תּוֹרָה (נֶאֶמְרוּ וְנִכְפְּלוּ) זֶענֶען גְזָאגְט גֶעוָוארֶען אֵיין מָאהל אוּנ נָאךְ אַמָאל (וְיֵשׁ מֵהֶם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְאַרְבַּע) אוּנ עֶס אִיז דָא מִצְוֹת וָוס זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּען אִין דִי תּוֹרָה דְרַיי מָאל אוּנ פִיר מָאל (לְחַיֵּיב וְלַעֲנוֹשׁ עַל מִנְיַן לָאוִין שֶׁבָּהֶם) עֶר זָאל גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן מִיט עֶטְלִיכֶע מָאל מַלְקוֹת, ווִי פִיל עֶס אִיז דָא לָאוִין אוֹיף דִי עֲבֵירָה וָואס עֶר הָאט גֶעטָאהְן (וְעַל מִנְיַן עֲשֵׂה שֶׁבָּהֶם) אוּנ אוֹיבּ עֶר הָאט נִיט מְקַיֵּים גֶעוֶועזְן אַמִצְוָה, וֶוערְט עֶר גֶעשְׁטְרָאפְט אַזוֹי פִיל מָאל, ווִיא פִיל מָאל דִיא מִצְוָה אִיז גִיבָּאטֶען גִיוָוארֶען: (כד) וְאוֹרִישׁ]. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (אֲתָרֵךְ) אִיךְ וֶועל פַארְטְרַייבֶּען (וְכֵן) אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הָחֵל רָשׁ) אָנְהֵייבֶּן פַארְטְרַייבֶּען (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק (וַיּוֹרֶשׁ אֶת הָאֱמוֹרִי, לְשׁוֹן גֵירוּשִׁין) פַארְטְרַייבֶּען, עֶר הָאט פַארְטְרִיבֶּען דֶעם הָאֱמוֹרִי: וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבוּלֶךָ]. אִיךְ וֶועל דֶערְבְּרֵייטֶערֶען דַיין גְרֶענִיץ (וְאַתָּה רָחוֹק מִבֵּית הַבְּחִירָה) וֶועסְטוּ זַיין ווַייט פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (וְאֵינְךָ יָכוֹל לֵרָאוֹת לְפָנַי תָּמִיד) וֶועסְטוּ נִיט קֶענֶען גִיזֶעהְן וֶוערֶען פַאר מִיר שְׁטֶענְדִיג (לְכָךְ אֲנִי קוֹבֵעַ לְךָ שָׁלֹשׁ רְגָלִים הַלָּלוּ) דְרִיבֶּער גִיבּ אִיךְ דִיר אָבְּגֶעשְׁטִימְטֶע צַייט דִי דְרַיי יָמִים טוֹבִים, אִין דִי דְרַיי צַייטֶען מוּזְטוּ קוּמֶען גִיזֶעהְן וֶוערֶן פַר מִיר: (כה) וְלֹא תִשְׁחַט וגו']. מֶען מֵיינְט (לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִין חָמֵץ קַיָּים) זָאלְסְט נִיט שֶׁעכְטֶען דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח וֶוען עֶס אִיז נָאךְ דָא חָמֵץ בַּייא

רש"י

של חטים למקדש כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אסיפה זו ל' הכנסה לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך: תקופת השנה. שהיא בחזרת השנה בתחלת השנה הבאה: תקופת. לשון מסיבה והקפה: (כג) כל זכורך. כל הזכרים ש בך. הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם ועל מנין עשה שבהם: (כד) אוריש. כתרגומו אתרך וכן (דברים ב) החל רש וכן (במדבר לב) ויורש את האמורי לשון גרושין: והרחבתי את גבלך. ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד לכך אני קובע לך ג' שלשה רגלים הללו: (כה) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח ועדיין

שפתי חכמים

לסקריב מנחה מן החטים החדשים: פ' לא הזכרים שלך שהרי אף זכרים הקטנים אינם שלך פי' אינם כרפותך כ"ש הגדולים שחייבים במצות רק פירושו הזכרים המצואים בך כלו' בעמך: צ דאל"כ מאי כי

דעת זקנים מבעלי התוספות

לקרא אלהי מסכה: (כד) ולא יחמוד איש את ארצך. כי יאמרו בלבם ארצות שהיינו מחזיקים בהם לא נשאר בידינו כי הורישם אלהיהם כל שכן שלא נוכל לקחת ארצם מידם כיון

פירוש לתורת אלהים

תְּבוּאָה פוּן דֶעם פֶעלְד אִין הוֹיז אַרַיין דָאס אִיז סוּכּוֹת תְּקוּפַת וָוס דֶער יוֹם טוֹב אִיז אִין דֶער צַייט אַז דָס יָאר גֵייט אַוֶועק אוּנ דָאס אַנְדֶרִי יָאר הֵייבְּט זִיךְ אָן: (כג) שָׁלֹשׁ דְרַייא מָאל אִין יָאר אִין דְרַייא יָמִים טוֹבִים פֶּסַח אוּנ שָׁבוּעוֹת אוּנ סוּכּוֹת יֵרָאֶה זָאלֶען גִזֶעהְן וֶוערֶען אַלֶע דַיינֶע זְכָרִים אֶת פְּנֵי פַר דֶעם הַאר גָאט אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל: (כד) כִּי אוֹרִישׁ וָוארוּם אִיךְ וֶועל פַר טְרַייבֶּען דִי פֶעלְקֶער עַכּו"ם מִפָּנֶיךָ פַר דִיר וְהִרְחַבְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל דֶער בְּרֵייטֶערֶען אֶת גְּבוּלֶךָ דַיין גִימַארְק [עיין רש"י] וְלֹא אוּנ קַיין מֶענְשׁ וֶועט נִיט גְלוּסְטֶען דַיין לַאנְד בַּעֲלוֹתְךָ אַז דוּ וֶועסְט אוֹיף גֵיין לֵרָאוֹת צוּא גִיזֶעהְן וֶוערִין אֶת פְּנֵי פַאר דַיין גָאט שָׁלֹשׁ דְרַייא מָאל אִין יָאר: (כה) לֹא תִשְׁחַט דוּא זָאלְסְט נִיט קוֹלֶען דֶעם

אונקלוס

דם פסחי ולא יביתון לצפרא בר ממדבחא תרבי נכסת חגא דפסחא: כו ריש בכורי ארעך תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיכלון בשר בחלב:

תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח: כו רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ:

תו"א זבחי פס סד : ולא ילין פס נט עא :

בעל הטורים

(כה) חמץ דם זבחי. בגי' מחלי היום •

רשב"ם

(כו) לא תבשל וגו'. כבר פירשתיו :

רש"י

חמץ קיים ק אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד ר מבני חבורה (פסחים סג): ולא ילין. כתרגומו אין לינה מועלת ש בראש המזבח ואין לינה אלא ת בעמוד השחר: זבח חג הפסח. אימוריו א ומכאן אתה למד לכל ב הקטר חלבים ואברים: (כו) ראשית בכורי אדמתך. משבעת המינין האמורים ג בשבח ארצך (דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגפן וגו' ודבש הוא דבש ד תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר בחלב ה ושלשה פעמים כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ו ואחד לאיסור בישול (חולין קטו):

בית יהודא

דיר אין שטוב (אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה) דר וועם שעכט דעם קרבן פסח טאר ניט האבען חמץ אין שטוב, אונ דר וואס שפריצט די בלוט פון קרבן פסח טאר ניט האבען חמץ אין שטוב, אונ אפילו עס איז דא חמץ ביי איינם פון די מענטשין וואס זענען געצייילט צו עסין פון דעם קרבן פסח טאר מען ניט שעכטען דעם קרבן פסח: [ולא ילין]. זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט די חלב פון קרבן פסח זאל ניט נעכטיגען אגאנצע נאכט ביז אין דר פריה ניט אוף דעם מזבח (אין לינה מועלת בראש המזבח) אבער אז די חלב ליגט אגאנצע נאכט אוף דעם מזבח, ווערט ניט פסול די חלב (ואין לינה אלא בעמוד השחר) אוב דיא חלב ליגט אגאנצע נאכט ניט אוף דעם מזבח ביז דר מארגענשטערען איז שון געקומען, ווערט די חלב פסול, אבער עטליכע מנוחין פריער פאר דעם מארגין שטערין איז נאך די חלב ניט פסול אונ מען מעג זייא פארברענגען אוף דעם מזבח: [זבח חג הפסח]. מיינט מען (אמוריו) זייגע חלב, זאגט רש"י (ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים) פון דאנען לערנען מיר די חלב אונ די גלידער נדיא פליישן פון אלע קרבנות אויב זיי ליגען ניט אוף דעם מזבח אגאנצע נאכט ביז טאג ווערען זיי פסול וועייל עס שטייט ניט חג הפסח, נאר עס שטייט זבח חג הפסח, פון ווארט זבח לערנען מיר דעם דין, אויף אלע קרבנות: (כו) [ראשית בכורי אדמתך]. דיא ערשטע תבואה אונ פירות וואס דיין ערד וועט צייטיג מאכען זאלסטו ברייגגען אין בית המקדש, זאגט רש"י דס איז נאר (משבעת המינים האמורים בשבח ארצך) פון די זיבען מינים וואס מיט זיי איז געלויבט געווארען ארץ ישראל (ארץ חטה ושעורה וגפן וגו' ודבש הוא דבש תמרים) ווייץ גערשטין וויין, פייגין, מילגרומען, איילבירטען, אונ האניק פון טייטלען: [ולא תבשל גדי]. זאגט רש"י (אזהרה לבשר בחלב) דאס איז אאנזאג מען זאל ניט עסין פלייש מיט מילך (ושלשה פעמים כתוב בתורה) דריי מאל שטייט אין די תורה מען זאל ניט קאכען אציג מיט די מילך פון זיין מוטער (אחד לאכילה) איין מאל שטייט מען זאל ניט עסין פלייש מיט מילך (ואחד להנאה) דס אנדערע מאל שטייט אוב מען הט געקאכט פלייש מיט מילך, טאר מען ניט האבען הנאה פון די פלייש מיט מילך, מען טאר דאס ניט פארקויפען צו אגוי אונ ניט אנדערע הנאות (ואחד לאיסור בישול) דס דריטע מאל שטייט מען טאר ניט קאכען פלייש

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהן עוסקין במצותיו: (כו) לא תבשל גדי. מכאן רמז למה שאחז"ל לא ישא אדם מינקת חבירו וה"פ לא תבשל בקדרה שבשל בה חבירך. לא תשא גרושתו או אלמנתו כל זמן שהגדי היא דהתינוק צריך לחלב אמו דהיינו כ"ד חדש וכי האי גונא

שפתי חכמים

אורים וגו' מאי נתינת טעם יש בו : ק שהמקרא מסורס וקאר וכאלו כתיב לא תשחט את זבחי ולא תזרוק דמו על החמץ כלו' שעדיין החמץ קיים ולא עליו ממש : ר אם לאחד מאלו יש לו חמץ בביתו עובר בלאו אבל לא פי' מי הוא העובר או השוחט או הזורק או שניהם כאחד : ש פי' מועלת ל' מעילה הוא כלו' אין לינה פוסלת בראש המזבח כלו' אם עלו איבריו בראש המזבח קודם עלות השחר אע"פ שלא נקרבו אינם נפסלים : ת כלו' לא מיפסל בלינה אלא עד שילין בעמוד השחר אבל אם לן כל הלילה וקודם שעלה עמוד השחר הקטיר אין זה לינה (אבל אם לא הקטירן הוי לינה לענין שאם ירדו לאחר ע"ה לא יעלו עי' זבחים דף פ"ו) : א דהא הפסח אינו נקרב אלא אמוריו : ב כלו' שלא יקריב אחר עמוד השחר מדכתיב זבח ולא כתיב חג הפסח אלא לרבות כל הזבחים שנפסלים בלינה : ג אינו רוצה לו' דמאדמתך מפיק ליה דהא בפ' כי תבא מפיק מג"ש דארצך ארצך אלא ר"ל דהא דכתיב הכא אדמתך לאו למימרא דמכל הפירות שבארצך מחויב להביא בכורים אלא דוקא מז' המינים בלבד כדילפינן מג"ש דארץ ארץ : ד דק"ל דבז' המינים חשיב נמי דבש ודבש אינו פרי ובבכורים כתיב מפרי אדמתך משמע דוקא פרי ומתרץ הוא דבש תמרים שתמרים נמי פרי : ה פי' לא בחלב אמו דוקא אלא ה"ה בחלב עצמו והא דנקט בחלב אמו להפוקי עוף שאין לאמו חלב כמו שפירש"י בסמוך : ו והא

פירוש לתורת אלהים

קרבן פסח אום ערב פסח כל זמן אז עס איז נאך דא חמץ אין דיין הויז ולא ילין אונ עס זאל ניט איבער גינעכטיגט ווערין ביז מארגען פריא זבח דער שעכטונג פון דעם קרבן פסח [עיין רש"י]: (כו) ראשית דם ערשטי בכורי פון די צייטיגי תבואות פון די שבעה מינים וואס וואקסען אין דיין לאנד תביא זאלסטו ברענגען אין דעם הוז פון דיין גאט אין בית המקדש לא תבשל דו זאלסט ניט קאכען איין ציקלע

מצות השם

(קיג) (לא תבשל גדי בחלב אמו) פון דעם פסוק האבען מיר אין דער (מצוה צ"ו) ארוים גילערונט אז מען טאר ניט קאכין קיין פלייש מיט מילך אונ פון דעם פסוק אין דער (מצוה קי"ג) לערנן מיר ארוס אז מען טאר ניט עסין קיין פלייש מיט מילעך אונ אז מען עסט איין (כזית) קומט אים מלקות נאר פיש מעג מען קאכען אונ עסין מיט מילעך אונ דיא מצוה גיים אן סייא בייא זכרים אונ נקבות אויף יעדער ארט אונ אין יעדער צייט:

פ שביעי כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־
לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית
וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם
לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־
הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים׃ כט וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר
סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה

אונקלוס

כז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב
לָךְ יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
אֲרֵי עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין גְּזָרִית עִמָּךְ קְיָם
וְעִם יִשְׂרָאֵל׃ כח וַהֲוָה
תַמָּן קֳדָם יְיָ אַרְבְּעִין
יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן
לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא לָא
שְׁתִי וּכְתַב עַל לוּחַיָּא
יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא עַשְׂרָא
פִּתְגָמִין׃ כט וַהֲוָה כַּד
נְחַת מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְסִינַי
וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא
בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמֶחֱתֵיהּ

תו"א כתב לך נדרים לח גיטין ס תמורה יד: כי על פי נדרים לב גיטין ס תמורה יד: ויהי שם עם סוטה יג:

רשב"ם

(כז) כתב לך את הדברים האלה האמורים בפרשה זו הנני גורש מפניך וגו': כי על פי הדברים האלה. שלא תלכו אחרי אלהים אחרים ושלא תכרות ברית ליושב הארץ ולא להתחתן בם ולעלות לרגל: (כח) ויכתוב על הלוחות. שכן אמר למעלה וכתבתי על הלוחות כמכתב הראשון:

בעל הטורים

(כז) כי על פי הדברים האלה. וסמיך ויהי שם עם ה' ארבעים יום לומר שבשביל דברים שבע"פ שהה שם מ' יום: כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. אלו דברים שבע"פ ע"כ בקהלת וכתוב יושר דברי אמת ס"ת ברית וסמך ליה דברי חכמים: פי הדברים האלה כרתי אתך ברית

בית יהודא

מיט מילך: וגדי. זאגט רש"י וכל ולד רך במשמע) יעדר יונגע בהמה הייסט גדי (ואף עגל וכבש) אפילו אקאלב אונ אשעפס הייסן אויך גדי (ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים) וויל אין פיל ארטער שטייט גדי עזים (למדת שגדי סתם) לערנען מיר וואו עס שטייט דר ווארט "גדי" אליין, אן דעם ווארט "עזים" (כל יונקים במשמע) מיינט מען אלע קליינע בהמות וואס זייגן, דריבער וואו מען מיינט נאר עזים, ציגען, זאגט דער פסוק בפירוש גדי עזים: בחלב אמו. זאגט רש"י אפילו ניט מיט די מילך פון זיין מוטער טאר מען אויך ניט קאכן פלייש מיט מילך, נאר וואס די תורה שרייבט בחלב אמו, מיינט די תורה צו זאגען וועלכע פלייש טאר מען ניט קאכן מיט מילך, נאר אזעלכע פלייש וואס איר מוטער האט מילך (פרט לעוף שאין לו חלב אם) אבער פלייש פון עופות וויל זייערע מוטערס האבן ניט מילך (שאין איסורו מן התורה) האט די תורה ניט געאסרת צו קאכען זייערע פלייש מיט מילך (אלא מדברי סופרים) נאר דיא רבנן האבן געאסרת צו עסן פלייש מיט מילך, אפילו די פלייש פון עופות: (כז) זאת הדברים האלה). נאר די רייד מעגסטו שרייבען (ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבבעל פה) אבער דיא תורה וואס איז צו דיר געזאגט געווארען אויסווייניג טארסטו ניט שרייבן: (כט) ויהי ברדת משה). ווען משה האט אראפ־געגידערט פון בארג (כשהביא לוחות האחרונות ביום הכפורים) ווען ער האט געבריינגט די לעצטע לוחות אום יום כפור:

רש"י

גדי כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות ז גדי עזים למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע: בחלב אמו. פרט לעוף שאין לו חלב שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים: (כז) את הדברים האלה. ולא אתה רשאי לכתוב תורה ח שבעל פה: (כט) ויהי ברדת משה. כשהביא לוחות אחרונות ט ביום הכפורים:

שפתי חכמים

דמלריך גדי בשר בחלב ג' פסוקים לאכילה והנאה יותר מכל איסורים שבתורה שבכולן כתיב כמי ל' אכילה וכולל בהו אכילה וגם הנאה. וי"ל דגבי בשר בחלב חייב על האכילה אף שאינו נהנה באכילתו כגון שנשרף גרונו באכילה לכך לא כ' בו כמי ל' אכילה שיכלול גם ההנאה מה שא"כ בשאר אכילת איסורים: ז דאי לא הוי מפורש אלא במקום אחד גדי עזים הייתי אומר שבכאן נמי דוקא גדי עזים דנלמוד סתום מן המפורש אבל אם בכמה מקומות כ' גדי עזים למדנו דוקא היכא דגלי גלי משום דג' פסוקים הבאים כאחד לכ"ע אין מלמדין והיכא דלא גלי כמו הכא דכתיב סתם כל יונקים במשמע: ח דאלה מיעוט הוא: ט אע"פ שגם כשהביא לוחות ראשונות בי"ז בתמוז כתוב נמי

פירוש לתורת אלהים

בחלב אין דר מילך פון זיין מוטר אונ הוא הדין קיין שום מין פלייש טאר מען ניט קאכען מיט מילך: (כז) ויאמר אונ גאט האט גזאגט צו משה כתב שרייב צו דיר אויף דיא רייד כי וואראום על פי דארך די רייד כרתי האב איך מיט דיר כורת ברית גוועזן ואת ישראל אונ מיט די ישראל: (כח) ויהי אונ משה איז דארט גוועזן פר גאט ארבעים יום פערציג טעג וארבעים לילה אונ פערציג נעכט לחם ברויט האט ער ניט גגעסען ומים אונ וואסער ניט גטרונקען ויכתב אונ גאט האט געשריבען אויף די לוחות את דברי דיא רייד פון דעם זיכרהייט עשרת הדברים דיא עשרת הדברות: (כט) ויהי אונ עס איז גיוועזן ברדת אז משה האט אראפ גנידערט פון דעם בארג סיני ושני לוחות אונ דיא צוויא לוחות העדות דאס בצייגניש ביד משה איז גיוועזן אין די האנט פון משה ברדתו אין זיין טאן אראפ גנידערן פון דעם בארג [ע' רש"י]

בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי
קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ ל וַיַּרְא
אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה
וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת
אֵלָיו׃ לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ
אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ לב וְאַחֲרֵי־כֵן

אונקלוס

מִן טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע
אֲרֵי סְגִי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי
בְּמַלָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ׃ ל וַחֲזָא
אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
מֹשֶׁה וְהָא סְגִי זִיו יְקָרָא
דְאַפּוֹהִי וּדְחִילוּ
מִלְּאִתְקְרָבָא לְוָתֵהּ׃
לא וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ
לְוָתֵהּ אַהֲרֹן וְכָל רַבְרְבַיָּא
בִּכְנִשְׁתָּא וּמַלֵּיל מֹשֶׁה
עִמְּהוֹן׃ לב וּבָתַר כֵּן

תו"א ומשה לא ידע שבת י: ויראו מגשת ברכות ז:

בעל הטורים

ס"ת בגי' התלמוד: (כט) כי קרן עור פניו. וזכה לקירון פניו מושכותי כפי עליך. וי"א מכתיבת הלוחות זכה לקירון. (וקרנים) מידו לו ושם חביון (עוזו) ר"ת מלות: חסלת פרשת כי תשא

רשב"ם

(כט) כי קרן. לשון הוד והמדמהו לקרני ראם קרניו אינו אלא שטות. כי שתי מחלוקות הם ברוב תיבות שבתורה וגם מנחם כן פירש:

רש"י

כי קרן. לשון קרנים שהאור מבהיק ובולט כמין קרן ומהיכן זכה משה לקרני ההוד י רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר (שמות לג) ושכותי כפי: (ל) וייראו מגשת אליו. בא וראה כמה גדולה כחה של עבירה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מהו אומר (שמות כד) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל ולא יראים ולא מזדעזעים ומשעשו את העגל אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים: (לא) הנשאים בעדה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אליהם. שליחותו של מקום ולשון הווה הוא כ כל הענין הזה: (לב) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן כיצד סדר המשנה

בית יהודא

(כי קָרַן). זאָגט רש"י (לָשׁוֹן קַרְנַיִם) קָרַן מֵיינט מֶען הֶערְנֶער (שֶׁהָאוֹר מַבְהִיק וּבוֹלֵט כְּמִין קֶרֶן) פון די לִיכְטִיגְקֵייט פון זַיין פָּנִים הָט גֶעשַׁיינְט אוּנ גֶעלוֹיכְטֶן שְׁטְרַאלִין וואו עֶס צִיהְט זִיךְ שְׁטְרַאלִין פון דִי זוּנֶן וָואס שַׁיינְט דוּרְךְ אַפֶּענְסְטֶער (וּמֵהֵיכָן זָכָה מֹשֶׁה לְקַרְנֵי הַהוֹד) פון וַואנֶן הָט מֹשֶׁה זוֹכֶה גֶעוֶוען צוּ דִי שֵׁיינֶע שְׁטְרַאלִין (רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) דִי רַבָּנָן זָאגֶן (מִן הַמְּעָרָה) פון דֶעם קֶעלֶער וָואס מֹשֶׁה אִיז דָארְטֶען גֶעשְׁטַאנֶען וֶוען הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִיז דוּרְךְ גֶעגַאנְגֶען (שֶׁנָּתַן הקב"ה יָדוֹ עַל פָּנָיו) אוּנ הקב"ה הָט גֶעגֶעבֶּן זַיין הַאנְט אוֹיף דֶעם פָּנִים פון מֹשֶׁה (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְשַׂכּוֹתִי כַפִּי) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל בַּדֶעקִין מִיט מֵיין הַאנְט אוֹיף דִיר: (ל) וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו. זָאגְט רש"י (בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל עֲבֵירָה) קוּם זֶעה וויא גְרוֹיס אִיז דֶער כֹּחַ פון אַעֲבֵירָה (שֶׁעַד שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּעֲבֵירָה) אֵיידֶער דִיא יוּדֶען הָאבֶּען גֶעזִינְדִיגְט (מַהוּ אוֹמֵר) וָואס זָאגְט דֶער פָּסוּק (וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) הָאבֶּען אַלֶע יוּדֶען גֶעזֶעהֶן דֶעם כָּבוֹד פון הקב"ה וָוס הָאט אוֹיסְגֶעזֶעהֶן ווי אַפֵייעֶר אוֹיף דֶעם בַּארְג (וְלֹא יְרֵאִים וְלֹא מִזְדַּעְזְעִים) אוּנ זֵיי הָאבֶּן קֵיין מוֹרָא גֶעהַאט אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעצִיטֶערְט (וּמִשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל) אָבֶער נָאכְדֶעם ווי זֵייא הָאבֶּען גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל (אַף מִקַּרְנֵי הוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ מַרְתִּיעִים וּמִזְדַּעְזְעִים) אֲפִילוּ פַר דִי שְׁטְרַאלֶען פון מֹשֶׁה'ס שֵׁיינְקֵייט הָאבֶּן זֵיי אוֹיךְ מוֹרָא גֶעהַאט אוּנ גֶעצִיטֶערְט: (לא) וְהַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) וויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (נְשִׂיאֵי הָעֵדָה) דִי נְשִׂיאִים פון דִיא עֵדָה: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה הָט גֶערֶעט צוּ זֵיי (שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם) וָואס הקב"ה הָט אִים גֶעשִׁיקְט עֶר זָאל רֵיידֶן, זָאגְט רש"י (וְלָשׁוֹן הֹוֶה הוּא כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה) דֶר גַאנְצֶער עִנְיָן פון דִי פְּסוּקִים אִיז גֶעוֶוען אַשְׁטֶענְדִיגֶע זַאךְ, מֹשֶׁה הָאט שְׁטֶענְדִיג אַזוֹי גֶעטָאן: (לב) וְאַחֲרֵי כֵן נִגְּשׁוּ. נָאכְדֶעם הָאבֶּן גֶענֶענְט צוּ מֹשֶׁה אַלֶע יוּדֶען (אַחַר שֶׁלִּמֵּד לַזְּקֵנִים חוֹזֵר וּמְלַמֵּד הַפָּרָשָׁה אוֹ הַהֲלָכָה לְיִשְׂרָאֵל) נָאכְדֶעם ווי עֶר הָאט גֶעלֶערְנְט צוּ דִי זְקֵנִים הָט עֶר נָאךְ אַמָאל גֶעלֶערְנְט דִיא פָּרָשָׁה אָדֶער דֶעם דִין צוּ אַלֶע יוּדֶען (תָּנוּ רַבָּנָן) דִי רַבָּנָן הָאבֶּן גֶעלֶערְנְט (כֵּיצַד סֵדֶר

דעת זקנים מבעלי התוספות

אשכחן בפרק ערבי פסחים אל תבשל בקדרה שבשל בה חברך אמר רב פפא בגרושה בחיי בעלה אי בעית אימא אפי' אלמנה נמי לפי שאין כל האצבעות שוות: (ל) והנה קרן. שהבהיק אורו מזיו שכינה וכן קרנים מידו לו. ונ"ל כי כשהבקר אור דומה לאיל שקרניו מפוצלות ומתפצל אילך ואילך וזה לשון קרן ולפי שטעו ורצו להעמיד מנהיג במקומו האיר הקב"ה אותו מזיו שכינתו להראות להן שלא היה מנהיג ראוי כמוהו:

שפתי חכמים

וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות בידו כמש"כ כאן מ"מ כל הספורים הבאים אחר מקרא זה לא היו רק בלוחות אחרונות: י כלו' שבלוחות אחרונות זכה לקרני הוד יותר מבלוחות הראשונות: ב פי' מכיון שאין כאן דבור מיוחד כלל ע"כ לו' שהדיבור הזה אינו אלא מה שנדבר עמו השם בהר סיני שהוא שליחותו של מקום לישראל שילמוד להם כל התורה כולה וא"כ ע"כ צ"ל שלשון הוה הוא כל הענין שהיה משה קורא להם בכל יום ולומד אותם התורה

פירוש לתורת אלהים

וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע אוּנ מֹשֶׁה הָאט נִיט גְוִויסְט כִּי קָרַן אַז עֶס הָאט גִילַייכְט דִי הוֹט פון זַיין פָּנִים בְּדַבְּרוֹ אִין זַיין טָאהְן רֵיידֶען מִיט אִים: (ל) וַיַּרְא אוּנ אַהֲרֹן מִיט אַלֶע קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען גֶזֶעהֶן אֶת מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עֶס הָאט גִילַייכְט דִיא הוֹט פון זַיין פָּנִים וַיִּירְאוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען זִיךְ גִפָארְכְטֶען פון גְגֶעהְן צוּ אִים: (לא) וַיִּקְרָא אוּנ מֹשֶׁה הָט צוּ זֵייא גְרוּפֶען וַיָּשֻׁבוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען ווידֶער גִיקֶערְט צוּ אִים דִיא הַארֶן מִיט אַלֶע נְשִׂיאִים פון דֶר עֵדָה וַיְדַבֵּר אוּנ מֹשֶׁה הָט צוּ זֵיי גֶרֶעט דָם שְׁלִיחוּת פון הקב"ה [עיין רש"י]: (לב) וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָט מִיט זֵיי אָפּ גֶלֶערְנְט נִגְּשׁוּ הָאבֶּן אַלֶע קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל גֶנֶעהְנְט צוּ

נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃
מפטיר לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן
עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃ לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי
יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה
עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי

אִתְקְרִיבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּפַקֵּידִנּוּן יָת כָּל דִּי מַלֵּיל
יְיָ עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי׃
לג וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה מִלְּמַלָּלָא
עִמְּהוֹן וִיהַב עַל אַפּוֹהִי
בֵּית אַפֵּי׃ לד וְכַד עָלֵל
מֹשֶׁה לָקֳדָם יְיָ לְמַלָּלָא
עִמֵּהּ אַעְדֵּי יָת בֵּית
אַפּוֹהִי עַד מִפְּקֵהּ וְנָפֵק

רשב"ם

(לב) את כל אשר דבר ה' אתו. מלפני העגל כל מה שכתוב בפרשת תרומה עד כי בשש משה ובכל האמור בפ' זו: (לג) מסוה. בגד הקרוי כן והוי"ו בו עיקר כמו וי"ו של מקוה ישראל. וגם וא"ו של כותה עיקר ושני מלבושים הם ושני גזרות. וכן פתר דונש והדין עמו: (לד) יסיר את המסוה. בגילוי פנים לישראל את אשר יצוה ואח"כ חוזר ומתכסה במסוה לדבר עם שכינה:

בית יהודא

משנה) וויא אזוי הט משה געלערנט תורה מיט די יודען (משה היה לומד מפי הגבורה) משה הט געלערנט פון הקב"ה (נכנס אהרן) אהרן איז אריינגעגאנגען צו משה (שנה לו משה פרקו) הט משה געלערנט צו אהרן דעם פרק וואס ער הט געלערנט פון הקב"ה (נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה) אהרן איז אוועקגעגאנגען פון פר משה אונ הט זיך געזעצט ביי די לינקע זייט פון משה (נכנסו בניו שנה להם משה פרקם) נאכדעם זענען געקומען צו משה די קינדער פון אהרן הט משה מיט זיי געלערנט זייער פרק (נסתלקו הם) ווען די קינדער פון אהרן זענען אוועקגעגאנגען פון משה (ישב אלעזר לימין משה) איז אלעזר געזעסן ביי די רעכטע זייט פון משה (ואיתמר לשמאל אהרן) אונ איתמר איז געזעסן ביי די לינקע זייט פון אהרן (נכנסו זקנים) נאכדעם זענען געקומען די זקנים צו משה (שנה להם משה פרקם) הט משה מיט זיי געלערנט זייער פרק (נסתלקו זקנים) די זקנים זענען אוועקגעגאנגען פון משה (ישבו לצדדין) אונ האבען זיך געזעצט ביי די זייטען פון אלעזר אונ איתמר (נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם) נאכדעם זענען אריינגעקומען אלע יודען הט משה מיט זייא געלערנט זייער פרק (נמצא ביד כל העם אחד) האבען אלע יודען געלערנט איין מאל (ביד הזקנים ב') די זקנים האבען געלערנט צוויי מאל (ביד בני אהרן שלשה) די קינדער פון אהרן האבען געלערנט דריי מאל (ביד אהרן ארבעה) אהרן האט געלערנט פיר מאל (כדאיתא עירובין) ווי עס שטייט אין דיא גמרא עירובין: (לג) ויתן על פניו מסוה) . זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט בית אפי, אבעדעקונג אויף דעם פנים (לשון ארמי הוא בגמרא) אין די גמרא שטייט אויף לשון ארמי (סוי לבא) דאס הארץ האט געקוקט (ועוד בכתובות) נאך שטייט אין גמרא כתובות (הוה קא מסוה לאפה) ער הט געקוקט אויף איר פנים (לשון הבטה) מסוה איז טייטש קוקען (היה מסתכל בה) ער הט געקוקט אויף איר (אף כאן מסוה) דאס ווארט מסוה וואס דא שטייט איז געווען (כנגד הניתן כנגד הפרצוף ובית העינים) אטיכול נאבעדעקונג וואס משה הט מיט אים באדעקט זיין פנים, נאר די אויגען האבען געקענט דורך קוקען (ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם) דם האט משה געטאן ווען די היילגע שטראלען וואס זענען ארויסגעגאנגען פון דיא שיינקייט פון אויף זיין פנים, די מענטשען זאלען ניט הנאה האבען פון די היילגקייט, דריבער (היה נותן המסוה כנגדן) הט ער געגעבן די מסוה געגן די שטראלען צו באדעקען זיי (ונוטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל) אונ ווען ער האט גערעט מיט די יודען האט ער אראפגענומען דיא מסוה פון פנים (ובשעה שהמקום נדבר עמו) אונ ווען הקב"ה האט גערעט מיט אים הט ער אויך אראפגענומען די מסוה (עד צאתו) ביז ער איז ארויסגעגאנגען פון הקב"ה (ובצאתו יצא בלא מסוה) אונ ווען ער איז ארויסגעגאנגען פון הקב"ה איז ער ארויסגעגאנגען אן די מסוה: (לד) ודבר אל בני ישראל). אונ ער הט גערעט מיט דיא יודען (וראו קרני ההוד

רש"י

משה הי' לומד מפי הגבורה נכנס אהרן שנה לו משה פרקו נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה נכנסו בניו שנה להם משה פרקם נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם נסתלקו זקנים ישבו לצדדין נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם נמצא ביד כל העם א' ביד הזקנים ב' ביד בני אהרן שלשה ביד אהרן ארבעה וכו' כדאיתא (בעירובין נד): (לג) ויתן על פניו מסוה. כתרגומו בית אפי לשון ארמי הוא בגמרא (כתובות סב) סוי לבא ועוד בכתובות הוה קא מסוה לאפה לשון הבטה היה מסתכל בה אף כאן מסוה בגד הניתן כנגד הפרצוף ובית העינים ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם היה נותן המסוה כנגדן ונוטלו בשעה שהי' מדבר עם ישראל ובשעה שהמקום נדבר עמו עד צאתו ובצאתו יצא בלא מסוה: (לד) ודבר אל בני ישראל. וראו קרני

שפתי חכמים

והמצות לנשיאים ואח"כ לכל ישראל כמו שמפרש והולך וזה היה אף לאחר פסוקים המשכן: חסלת פרשת כי תשא

ליקוטי מרדכי

(לג) ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה. דר כלי יקר שרייבט ווייל איטליכער האט אים נאר געקוקט אין פנים אריין אונ האבען זיך גאר נישט געקאנט פר וואונדערן אויף זיין לעבטיקייט אונ משה איז דאך געווען איין עניו אונ איין ביישן הט ער זיך גישעמט איבר דעם הט ער זיך זיין פנים פר האנגען אבער אז ער איז גיקומען פר גאט צו לערנען תורה הט ער זיך אום גיטאן דם פיר האנג אונ הט זיך נישט גישעמט ווארום איין ביישן קאן נישט לערנען. איבער דעם שטייט ווייטער אין פסוק ובבוא משה לפני ה' יסיר את המסוה עד צאתו:

פירוש לתורת אלהים

משה ויצום אונ ער הט זיי געבאטען את כל אלץ וואס גאט הט מיט אים גערעט אויף דעם בארג סיני: (לג) ויכל משה אונ אז משה האט אויף גיהערט מדבר פון צוא ריידען מיט זיי ויתן הט ער געגעבן אויף זיין פנים מסוה אדעק: (לד) ובבא אונ אז משה איז גקומען פר גאט

אונקלוס	
וּמְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי מִתְפַּקַּד: לה וַחֲזַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת אַפֵּי מֹשֶׁה אֲרֵי סְגִי זִיו יְקָרָא דְּאַפֵּי מֹשֶׁה וַאֲתֵיב מֹשֶׁה יָת בֵּית אַפֵּי עַל אַפּוֹהִי עַד דְּעָלֵל לְמַלָּלָא עִמֵּהּ: ססס	יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה: לה וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: ססס

קל"ט חנכא"ל סימן. ומפטירין ויהי ימים רבים במלכים א' בסימן י"ח

רשב"ם

(לה) עד באו לדבר אתו. עם השכינה חוזר ומתגלה: חסלת כי תשא מיסוד רבינו שמואל:

רש"י

הסוד בפניו. וכשהוא מסתלק מהם: (לה) והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו. וכשבא לדבר אתו נוטלו מעל פניו: חסלת פרשת כי תשא

בית יהודא

בְּפָנָיו) אונ זיי האבן געזעהן די שטראהלען וואס זיינן געוועזן פון די שיינקייט וואס איז געווען אויף זיין פנים (וּבְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵהֶם) אונ אז משה איז אוועקגעגאנגן פון די יודען: (לה) וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמַּסְוֶה עַל פָּנָיו. האט משה צוריק באדעקט די מסוה אויף זיין פנים (עַד בּוֹאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ) ביז ער איז געקומען ריידען מיט הקב"ה (וּכְשֶׁבָּא לְדַבֵּר אִתּוֹ) אונ אז ער איז געקומען ריידען מיט הקב"ה (נוֹטְלוֹ מֵעַל פָּנָיו) האט ער אראפגענומען די מסוה פון זיין פנים:

פירוש לתורת אלהים

לְדַבֵּר אִתּוֹ צוא ריידען מיט אים יסיר פלעגט ער אפ טאהן דיא דעק עד צאתו ביז זיין אוועק גיין פון גאט ויצא אונ ער איז אוועק גגאנגן אזו אן דר דעק ודבר אונ האט גרעט מיט די קינדר ישראל את אשר וואס ער איז גבאטן גווארן: (לה) וראו אונ די קינדר ישראל האבען געזעהן דאס פנים פון משה כי קרן אז עס האט גשיינט דיא הויט פון דעם פנים פון משה והשיב אונ אז משה איז פון די ישראל אוועק גגאנגען האט ער ווידער ארוף גיטאהן דיא דעק אויף זיין פנים עד בואו ביז ער איז גקומען לדבר צו ריידין מיט אים כלומר אז ער איז גיקומען ווידר צו ריידען מיט גאט ב"ה האט ער אראפ גינומען די דעק פון זיין פנים:

הפטרת כי תשא כמנהג האשכנזים (במלכים א סימן יח)

וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל־
אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב וְהָרָעָב
חָזָק בְּשֹׁמְרוֹן: וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה
מְאֹד: וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִאִים וַיַּחְבִּיאֵם
חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם וָמָיִם: וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־
כָּל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־הַנְּחָלִים אוּלַי נִמְצָא חָצִיר וּנְחַיֶּה סוּס וָפֶרֶד וְלוֹא נַכְרִית
מִן־בְּהֵמָה מהבהמה ק׳: וַיְחַלְּקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבָר־בָּהּ אַחְאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד
לְבַדּוֹ וְעֹבַדְיָהוּ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ: וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ
וַיַּכִּרֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הַאַתָּה זֶה אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ: וַיֹּאמֶר לוֹ אָנִי לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ
הִנֵּה אֵלִיָּהוּ: וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־עַבְדְּךָ בְּיַד אַחְאָב לַהֲמִיתֵנִי: חַי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יֶשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ אָיִן וְהִשְׁבִּיעַ
אֶת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶכָּה: וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלִיָּהוּ: וְהָיָה אֲנִי אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְהוָה יִשָּׂאֲךָ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד
לְאַחְאָב וְלֹא יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת־יְהוָה מִנְּעֻרָי: הֲלֹא־הֻגַּד לַאדֹנִי אֵת
אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בַּהֲרֹג אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וָאַחְבִּא מִנְּבִיאֵי יְהוָה מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים
חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וָאֲכַלְכְּלֵם לֶחֶם וָמָיִם: וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלִיָּהוּ וַהֲרָגָנִי: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֵרָאֶה
אֵלָיו: וַיֵּלֶךְ עֹבַדְיָהוּ לִקְרַאת אַחְאָב וַיַּגֶּד־לוֹ וַיֵּלֶךְ אַחְאָב לִקְרַאת אֵלִיָּהוּ: וַיְהִי כִרְאוֹת

אַחְאָב אֶת־אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֵלָיו הַאַתָּה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לֹא עָכַרְתִּי
אֶת־יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזָבְכֶם אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים׃
וְעַתָּה שְׁלַח קְבֹץ אֵלַי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת אֹכְלֵי שֻׁלְחַן אִיזָבֶל׃
כאן מתחילין הספרדים וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל׃ וַיִּגַּשׁ
אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִם־
יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר
אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
אִישׁ׃ וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים
וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה ׀ אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים׃
וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ
הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ
לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא
תָשִׂימוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־
הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה׃
וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ

פירוש ע"ט

וישלח אחאב און ער האט געשיקט דער מלך אחאב צווישן אלע ישראל ויקבוץ און ער האט איין גזאמילט את הנביאים די נביאים פון די עכו"ם אל הר צו בארג הכרמל: ויגש און ער האט גנעהנט אליהו אל צו גאר דעם פאלק ויאמר און ער האט גזאגט עד מתי ווי לאנג נאך אתם פוסחים וועט איר טרעטן על שתי אויף צווייא שוועלן אדר אויף צוויי מחשבות וואס איר פר שטייט ניט מכריע צו זיין ווער עס איז אגאט אם אוב גאט איז דר רעכטער גאט לכו גייט נאך אים כלומר דינט אים ואם אוב די ע"ז וואס הייסט בעל איז אגאט לכו גייט נאך אים ולא ענו און זייא האבן ניט געענטפערט העם דאס פאלק אותו אים דבר איין ענפער: האט אליהו גיזאגט אל העם צום פאלק אני איך אליין בין איבער גבליבן אנביא צו גאט ונביאי און דיא נביאים פון דער ע"ז זענין ארבע מאות פיר הונדערט און פופציג מענטשן ויתנו און עס זאל ווערן געגעבן צו אונז שנים פרים צוויי אקסען ויבחרו און לאזען די נביאי הבעל זיך אויס קלויבין הפר האחד איין אקס וינתחוהו און לאזין זיי אים שניידען אויף שטיקר וישימו און זאלן לייגן די שטיקר אויף דעם האלץ וואס אויף אייער מזבח ואש און קיין פייער זאלן זיי ניט טוען ואני און איך אליהו וועל אויך אזו טוען דעם איינעם אקס כלומר מיין אקס וואס איך וועל מקריב זיין צו גאט וועל איך אויך צו שניידען ונתתי און איך וועל געבען די שטיקר על העצים אויף דעם האלץ וואס איז אויף דעם מזבח פון גאט ואש און קיין פייער וועל איך אויך ניט טוען אויף דעם האלץ וקראתם און איר זאלט רופען בשם אין דעם נאמען פון אייער ע"ז ער זאל אראפ שיקן פייער צו פר ברענגען אייער קרבן ואני און איך וועל רופען מיט דעם נאמען פון מיין גאט ער זאל אראפ שיקן פייער פון דעם הימל צו פר ברענגען מיין קרבן והיה און עס וועט זיין האלהים דר גאט אשר וואס ער וועט ענטפערן און וועט אראפ שיקען פייער הוא האלהים דער איז אגאט ויען און עס האט געענפערט כל העם גאר דאס פאלק ויאמרו און האבען גזאגט טוב הדבר די זאך וואס דו זאגסט איז גוט ויאמר האט אליהו גיזאגט צו דיא נביאים פון דער ע"ז בחרו קלויבט אייך אויס איין פר ועשו און מאכט איר אייער פר צום ערשטען כי אתם ווארום איר זענט פיל וקראו און רופט אין דעם נאמען פון אייער גאט נאר ואש קיין פייער זאלט איר ניט געבען אויף דעם האלץ ויקחו און זיי האבן גנומען דעם פר אשר וואס ער האט גגעבען צו זיי ויעשו און זיי האבן גטוען כלומר זיי האבען אים צו שניטען און גלייגט אויף דעם האלץ ויקראו און זיי האבן גרופען בשם הבעל אין דעם נאמען פון דר ע"ז מהבוקר פון דער פרי ועד הצהרים ביז אין מיטען טאג לאמר אזו צו זאגן הבעל די ע"ז עננו ענפער אונז ואין קול און עס איז ניט גוועזן קיין קול און קיין ענפער ויפסחו און זיי האבען גשפאנט אדער גשפרינגן על המזבח אויף דעם מזבח וואס זיי האבען גמאכט ויהי און עס איז גוועזן בצהרים אין מיטען טאג ויהתל האט אליהו פון זיי גשפעט ויאמר און האט גיזאגט קראו רופט בקול גדול מיט אגרויס קול ער זאל אראפ שיקן פייער כי ווארום איר זאגט דאך ער איז אגאט כי טאמער שיח אהייד צוא אים טאמער שמועסט ער מיט זיינע יועצים וכי טאמער שיג לו

בדארף

וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקָץ׃ וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם
בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם׃ וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת
הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם
אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס׃ וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי
בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ׃ וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים
מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח
אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים׃ וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־
הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ׃ וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־
הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם׃ וַיְהִי ׀ בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְיךָ יתירי
עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים
וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית׃ וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־
הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה׃ וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־
פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים׃

°הק׳ רפה

פירוש ע״ט

בדארף ער גרייכען אונ נאך יאגען איינעם אין אמלחמה וְכִי אונ טאמר איז אוועג צוא אים אוּלַי טאמער שלאפט ער אונ אז איר וועט שרייען צוא אים וְיִקָץ וועט ער זיך אויף חאפען אונ וועט טוען אייער בקשה וַיִּקְרְאוּ אונ זיי האבען גרופען בְּקוֹל גָּדוֹל מיט אגרוים קול וַיִּתְגֹּדְדוּ אונ זייא האבען זיך גטוען קראצען כְּמִשְׁפָּטָם אזו ווי זייער סדר איז צו קראצען זיך בַּחֲרָבוֹת מיט שווערדען וּבָרְמָחִים אונ מיט שפיזען עַד שְׁפָךְ ביז עס הט זיך גגאסען דם בלוט אויף זיי וַיְהִי אונ עס איז גוועזן כַּעֲבוֹר אז עס איז איבער גפארען מיטאג צייט וַיִּתְנַבְּאוּ אונ זיי האבען נביאות גזאגט עַד ביז עס איז צייט גיוועזן מקריב זיין דיא עולת מנחה וְאֵין קוֹל אונ עס איז ניט גוועזן קיין ענפער וְאֵין קָשֶׁב אונ ניט קיין פר נעמונג כלומר עס איז ניט אראפ גקומען קיין פייער צו פר ברענן זייער קרבן וַיֹּאמֶר אונ אליהו הט גזאגט צו גאר דעם פאלק גְּשׁוּ גנעהנט צו מיר וַיִּגְּשׁוּ האבן גנעהנט גאר דם פאלק צו אים וַיְרַפֵּא אונ ער הט גהיילט כלומר ער האט גבועט דעם מזבח הֶהָרוּס וואס ער איז גיוועזן ביז אהער צו פירט וַיִּקַּח אונ אליהו האט גנומען שְׁתֵּים צוועלף שטיינר כְּמִסְפַּר אזו ווי די צאל פון די שבטים די קינדער פון יעקב אֲשֶׁר וום עס איז גוועזן דְּבַר דיא רייד פון גאט צוא אים כלומר צוא יעקב יִשְׂרָאֵל דיין נאמן זאל זיין ישראל וַיִּבְנֶה אונ ער הט גבועט פון די שטיינער אמזבח פון גאט וועגן וַיַּעַשׂ אונ ער האט גמאכט תְּעָלָה אגראבן כְּבֵית אזו ווי מען קאן צווייא סאה דרוף זייען סָבִיב ער הט גימאכט דעם גראבען ארום דעם מזבח וַיַּעֲרֹךְ אונ ער הט אויף גרעכט דם האלץ וַיְנַתַּח אונ ער הט צו שניטן דעם פר וַיָּשֶׂם אונ ער הט גלייגט אויף דעם האלץ וַיֹּאמֶר אונ ער האט

גזאגט מִלְאוּ דער פילט פיר קריג וואסער וְיִצְקוּ אונ זאלן גיסן אויף דער עולה וְעַל הָעֵצִים אויף דעם האלץ האבן זיי אזו גטוען וַיֹּאמֶר הט ער גזאגט שְׁנוּ טוט דם נאך אמאל וַיִּשְׁנוּ האבן זיי גטוען דם אנדרי מאל אויך וַיֹּאמֶר הט ער גזאגט שַׁלֵּשׁוּ טוט דם דריטע מאל אויך אזו וַיְשַׁלֵּשׁוּ האבן זיי גטוען דם דריטע מאל וַיֵּלְכוּ איז די וואסער גינאנגען ארום דעם מזבח וְגַם אונ דעם גראבן הט ער אויך דער פילט מיט וואסער וַיְהִי אונ עס איז גיוועזן בַּעֲלוֹת אז ער האט אויף גיבראכט דעם קרבן מנחה וַיִּגַּשׁ הט גינעהנט אליהו הנביא וַיֹּאמַר אונ הט גיזאגט יי גאט אֱלֹהֵי דער גאט פון אברהם יצחק וישראל הַיּוֹם היינטיגען טאג יִוָּדַע עס זאל גוואוסט ווערן כִּי אז דו ביסט אגאט צווישן די ישראל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ אונ איך בין דיין קנעכט וּבִדְבָרְךָ אונ דורך דיינע רייד האב איך גטוען גאר דיא דאזיגע זאכן עֲנֵנִי יי ענפער מיר גאט עס זאל אראפ נידערען פייער פון דעם הימל אויף דעם קרבן עֲנֵנִי ענפער מיר וְיֵדְעוּ וועלען וויסן גאר דם דאזיגע פאלק כִּי אז דו ביסט אגאט וְאַתָּה אונ דו הֲסִבֹּתָ האסט אום גקערט אֶת לִבָּם זייער הארץ אֲחֹרַנִּית ארונטער וַתִּפֹּל אונ עס איז גפאלען אֵשׁ יי פייער פון פאר גאט וַתֹּאכַל אונ עס הט פר ברענט אֶת אונ הָעוֹלָה דיא עולה וְאֶת הָעֵצִים אונ דם האלץ וְאֶת הָאֲבָנִים אונ די שטיינר אונ די ערד וְאֶת הַמַּיִם אונ די וואסר אֲשֶׁר וואס אין גראבן לִחֵכָה איז גווארען אפ גלעקט אונ אום גטריקנט וַיַּרְא האט גאר דאס פאלק גיזעהן דאס נס וַיִּפְּלוּ זענען זייא גיפאלען אויף זייער פנים וַיֹּאמְרוּ אונ האבען גיזאגט יי גאט הוּא הָאֱלֹהִים ער איז דער רעכטער גאט יי הוּא הָאֱלֹהִים גאט איז דער רעכטער גאט׃

[קיד] (לאו סז) שלא לענוש מי שחייב מלקות או א׳ מארבע מיתות בשבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת:

שמות לה ויקהל

לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם: ב שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה

אונקלוס

א וְאַכְנֵשׁ מֹשֶׁה יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִלֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִי פַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתְהוֹן: ב שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵד עֲבִידְתָּא

תו״א ויקהל משה שבת ע מגילה ל: אלה הדברים שבת ע לז: ימים שם ע:

רשב״ם

(א) ויקהל לקחת מכל אחד לגלגלת. וגם להזהירם על מלאכת המשכן:

בעל הטורים

(א) ויקהל. כתיב לעיל כי קרן עור פניו וסמיך לו פ׳ שבת לומר שאינו דומה קירון פניו של שבת לשאר ימים. ואמר ויקהל לפי שבא לומר פ׳ שבת רמז בשבתות וימים טובים נקהלים לשמוע הדרשה: אלה הדברים. דרשו מכאן ל״ט מלאכות לשבת כמנין אלה ודברים משמע שנים וה׳ דהדברים לרבות אחד הרי ל״ט ואפילו דבכמה מקומות כתיב אלה הדברים ולא דרשינן ליה שאני הכא דכתיב במלאכת המשכן זה הדבר ושני הכא לכתוב אלה הדברים לדרשא: לעשת. אותיות ל׳ תשע וחסר וי״ו לומר ל״ט מלאכות נעשה אותם בו׳ ימים לא בשבת וכן אשר ברא אלהים לעשות הכתוב בויכולו תמלא עשיות ובריאות ומלאכות והויות והולאות והבדלות כולם ל״ט לו׳ ל״ט מלאכות הן חוץ מתולדותיהם וכן תמלא מויקהל עד לא תבערו וגו׳ ביום השבת ל״ט תיבות חוץ ממלת השבת: הזכיר לא תבערו לפי שצריך הבערת אש למלאכת המשכן לבשל סממנים ולצבוע ולצרף כסף ונחושת וזהב: (ב) ששת. בגי׳ ארבעים חסר אחת:

בית יהודא

(א) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה. מֹשֶׁה הָט פַארְזַאמְלְט דִי יוּדֶען (לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁיָּרַד מִן הָהָר) אוֹיף מָארְגֶן פוּן יוֹם כִּפּוּר ווען ער איז אַרָאפּגֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג (וְהוּא לְשׁוֹן הִפְעִיל) ער הָט גֶעמַאכְט פַארְזַאמְלֶען (שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵף אֲנָשִׁים בְּיָדַיִם) מֶען פַארְזַאמְלְט דָאךְ נִיט מֶענְטְשֶׁן מִיט דִיא הֶענְט (אֶלָּא הֵן נֶאֱסָפִים עַל פִּי דִבּוּרוֹ) נָאר זֵיי זֶענֶן פַארְזַאמְלְט גֶעוָוארֶען דוּרְךְ זַיינֶע רֵייד, ער הָט גֶעהֵייסֶן זֵיי זָאלֶן זִיךְ פַארְזַאמְלֶען (וְתַרְגּוּמוֹ וְאַכְנֵשׁ) דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט אוֹיף דֶעם וָוארְט וַיַּקְהֵל וְאַכְנֵשׁ, ער הָאט גֶעמַאכְט פַארְזַאמְלֶען *) : (ב) שֵׁשֶׁת יָמִים. זָאגְט רש״י (הִקְדִּים לָהֶם אַזְהָרַת שַׁבָּת לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן)

רש״י

(א) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים א כשירד מן ההר והוא ל׳ הפעיל שאינו אוסף אנשים בידים ב אלא הן נאספים ע״פ דבורו ותרגומו ג ואכנש: (ב) ששת ימים.

שפתי חכמים

א דלעיל כתיב בירדת משה מן ההר וגו׳ וזה היה ביוה״כ וזה קאי עליו דהא אחריו מיד כתיב ויקהל משה ס״מ שהי׳ למחרת יוה״כ רא״ס. ועוד י״ל כיון דעיקר ההקהל היה בשביל נדבת מלאכת המשכן ושתבא נדבת זהב למשכן לכפר על זהב העגל א״כ מסתמא היה זה מיד ברדתו מן ההר כדי שיהא להם כפרה מיד על מעשה העגל שיסור חרון אף מישראל וע״ל פ׳ כי תשא על פסוק ויתן אל משה. וא״ת והא לא הי׳ לו פנאי למשה להקהילם ולצוות על נדבת מלאכת המשכן דממחרת יוה״כ היה יושב ודן את העם כל היום כולו כמ״ש בפ׳ יתרו ויהי ממחרת וישב משה לשפוט וגו׳ ושם פירש״י ממחרת יוה״כ ומוכיח שם שכן הוא. וי״ל שרש״י בעצמו מתרץ שם דמה שכתוב מן הבקר עד הערב למדנו כל דיין שדן דין אמת לאמיתו וכו׳: ב הוכחת רש״י הוא מדנקוד היו״ד בפת״ח ולא בחיר״ק מורה שהוא ל׳ הפעיל כמו ויסע משה את העם וכמו אשר המה מליגים שהוא ג״כ לשון הפעיל: ג כ׳ הרא״ס לא הבינותי כוונת הרב בזה:

ליקוטים על התורה

(א) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דֶער זרע קודש שְׁרַייבְּט וִוי דִי יוּדֶן הָאבֶּן גֶעמַאכְט דָאס עֶגֶל הָאט מֹשֶׁה בַּיי זֵיי אַוֶועק גֶענוּמֶען זַייעֶר צִירוּנְג וָוס דִי מַלְאָכִים הָאבֶּען זֵייא אָן גֶעצִירְט אוֹף דֶעם בַּארְג סִינַי בְּשַׁעַת זֵייא הָאבֶּן מְקַבֵּל גִיוֶועז דִי תּוֹרָה אוּנ אַלֶע שַׁבָּת קֶערְט עֶר אוּם צוּ אִיטְלִיכֶן יִשְׂרָאֵל זַיין צִירוּנְג, אוּנ דָס אִיז דֶר פְּשַׁט פוּן דֶעם פָּסוּק (וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת) מֹשֶׁה הָט אַיינְגֶעזַאמְלְט דָאס גַאנְצֶע צִירוּנְג פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל וָוארוּם דָס וָוארְט (עֲדַת) אִיז טַייטְשׁ צִירוּנְג, אוּנ הָאט זֵיי אָן גֶעזָאגְט אַז אִיר וֶועט אִיר זוֹכֶה זַיין צוּ גִיהֶער צוּ זַיין דָס אִיךְ זָאל דָס אַייךְ אַלֶע שַׁבָּת אוּמְקֶערֶן אַזוֹ וִויא עֶס וֶועט הִיטֶען שַׁבָּת:

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָט גִימַאכְט אַיין זַאמְלִין אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גָאר דָם אַיין זַאמְלוּנְג פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט אֲלֵיהֶם צוּ זֵייא אֵלֶּה הַדְּבָרִים דָם זֶענִין דִי רֵייד אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ וָוס גָאט הָט גִישַׁאפְט לַעֲשׂוֹת צוּ טוּעֶן אוֹתָם זֵיי: (ב) שֵׁשֶׁת יָמִים זֶעקְס טֶעג תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה זָאל גִטָאהְן וֶוערֶען אַמְלָאכָה וּבַיּוֹם

משלים על התורה

(ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וגו׳ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיְיָ. זֶעקְס טָאג זָאלְסְטוּ טוּעֶן אַמְלָאכָה אִין דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג זָאל זַיין שַׁבָּת פוּן גָאטְס וֶועגֶן. מִיר וֶועלֶן גֶעבֶּן צוּ פַר שְׁטֵיין מִיט אַמָשָׁל אֵיינֶר אִיז אַוֶועק גִיפָאהְרֶן פוּן זַיין הֵיים אוּנ פוּן זַיין מִשְׁפָּחָה אִין אַפְרֶעמְד לַאנְד דָארְטִין צוּא ווֹאנֶן, אוּנ עֶר פְלֶעגְט גֶערִין זַיין צוּ זֶעהְן אַיין מֶענְטְשׁ פוּן

הערה ויקהל משה. פאר וואס ביי די נדבות פון משכן האט משה פארזאמלט דיא יודין? אונ וואהין האט ער זייא פארזאמלט? נאר סיר ווייסין דאס באנצע זינד פון עגל איז גיוועזן פון דעם ערב רב, דריבער ווען משה איז גיוועזן דאס ערשטע מאל אויף דעם בארג סיני אונ הקב״ה האט אים גיבאטין מען זאל מאכן אמשכן, אונ דאס איז גיוועזן פריער איידער מען הט געמאכט דעם עגל, האבן די ערב רב נאך ניט געזינדיגט, האט הקב״ה גיזאגט צו משה ער זאל נעמען נדבות צום משכן מאת כל איש אשר ידבנו לבו פון אלע מענטשין אפילו פון ערב-רב, ווענען דאס הארץ וועט בעוויליגען צו געבין אנדבה צום משכן זאל מען נעמן פון אים זיין נדבה, אבער נאכדעם ווי דר ערב רב האבן געמאכט זינדיגן די יודין מיט דעם עגל, הט הקב״ה גיבאטין נאר פון יודין זאל מען נעמן נדבות צום משכן, אונ ניט פון ערב רב, הט משה געשראכט אז ער וועט קומן צו די מחנה אונ וועט זאגין נאר יודין זאלן געבן אנדבה צום משכן, אבער ניט דער ערב רב, וועט זיין צווי זאכין, ערשטענס וועט ער פארשעמען דעם ערב רב, צוויטענס וועט ווערין אגרויסע שנאה צווישן דעם ערב רב אונ די יודין, דריבער הט משה פארזאמלט די יודין צו זיך אין זיין אהל מועד וואס איז גיוועזן ווייט פון די מחנה, אונ הט זיי דארטין געבאטין וועגין דיא נדבות צום משכן, האבין דער ערב רב גאר ניט געוואסט וואס משה רעט מיט די יודין, אונ אין דריי טעג האבן גיברייינגט די יודין אלע נדבות צום משכן, עס איז נאך גיוועזן איבעריג, האבן דאך דר ערב רב ניט געדארפט ברייגגן נדבות או פון יודין הט מען אויך ניט מער נדבות צו גענומן, אונ דם הט דר ערב רב פר שטאנן פריער דארפן יודין געבין נדבות, נאכדעם זיי, אז מען האט אבער זייערע נדבות ניט געדארפט קענן זיי דאך ניט בייז ווערין, אונ זענען ניט פאר שעמט גיווארין:

מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם
קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־
הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ ג לֹא־
תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת׃ פ ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר

אונקלוס

וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְהֵי
לְכוֹן קוּדְשָׁא שַׁבָּא
שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ כָּל
דְּיַעֲבֵד בֵּהּ עֲבִידְתָּא
יִתְקְטֵל׃ ג לָא תְבַעֲרוּן
אֶשָּׁתָא בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן
בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃ ד וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר דֵּין

תו"א שבת שבתון שבת כד : לא תבערו שבת כ ע יבמות ו ז סנהדרין לה :

בעל הטורים

(ג) לא תבערו אש. אמר הקב"ה אור שלי פי' של גיהנם שובת בשבילכם גם אור שלכם יהא שובת: השבת ויאמר. ר"ת וס"ת תורה

רשב"ם

(ג) לא תבערו אש. לפי שבימים טובים כתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושם הותרה הבערת אש לאפות ולבשל. אבל בשבת כתב את אשר

רש"י

הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת: (ג) לא תבערו אש. (סנהדרין לה. יבמות ו) יש מרבותינו אומרים הבערה ללאו יצאת וי"א לחלק יצאת: (ד) זה הדבר אשר צוה ה'. לי

בית יהודא

אײדער משה הט געבאָטען מען זאָל מאַכען דעם מִשְׁכָּן, הָט ער פְרִיער געבאָטען מען זאָל ניט טאָן אַ מְלָאכָה אום שַׁבָּת (לֵימַר שֶׁאֵינוֹ דוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת) צו זאָגען די יוּדען די מְלָאכָה פון מִשְׁכָּן זאָל ניט אָװעקשטױסען שַׁבָּת, די מְלָאכָה פון מִשְׁכָּן זאָל ניט געטאָן װערען שַׁבָּת: (ג) וְלֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ. זאָגט רש"י (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים) עס זענען דאָ רַבָּנָן װאָס זאָגען (הַבְעָרָה לְלָאו יָצָאת) דְרִיבֶּר האָט די תּוֹרָה געשריבען מען זאָל ניט צינדען פײער אום שַׁבָּת, צו לערנען אונז אַז מען צינדט פײער אום שַׁבָּת, קומט נאָר מַלְקוֹת ניט מִיתָה (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אונ עס זענען דאָ רַבָּנָן װאָס זאָגען (לְחַלֵּק יָצָאת) דר לֹא תְבַעֲרוּ קומט לערנען מיר זאָלען ניט זאָגען אַז מען טוט שַׁבָּת אַלע נײן אונ דרײסיג מְלָאכוֹת קומט מִיתָה, אָבער אַז מען טוט נאָר אײן מְלָאכָה קומט ניט מִיתָה, דְרִיבֶּר הָט די תּוֹרָה געשטעלט אײן מְלָאכָה בעזונדער לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ, מען זאָל ניט צינדען פײער אום שַׁבָּת צו לערנען אונז אַז אויף אײן מְלָאכָה קומט אויך מִיתָה: (ד) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. משה זאָגט צו די יוּדען דָס איז די זאַך װאָס הקב"ה האָט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) לא תבערו אש. הזהירה תורה על הבערה טפי משאר מלאכות מפני שאינה נראית כל כך מלאכה ושמא יאמרו לא נעשה מלאכה אבל נבעיר האש ונזמין הכל כדי לעשות בזהב ובכסף מיד לאחר השבת לכך נאמר לא תבערו. ובמסכת שבת נחלקו רבותינו איכא מאן דאמר הבערה ללאו יצאתה ואיכא מאן דאמר לחלק יצאתה:

שפתי חכמים

מה היא (נח"י) ול"נ שכתב כן לפי שראה הרב שני גרסאות בהתרגום לפיכך היכיח שהגירסא הישרה היא ואכנס לא וכנס וכ"ה בפרשת קרח ויקהל עליהם קרח שתרגום שלו ואכנס אבל בפ' חקת בפ' ויקהלו וגו' אל פני הסלע ת"א ויונתן וכנשו: ד דקשה לי"ל להזהירם עוד על שבת הא כבר הזהירה אלא לי' וכו'. וא"ת דלמא אדרבה לכך הוכפלה לומר לך אעפ"י שכתוב לא תעשו כל מלאכה מ"מ מלאכת המשכן דוחה שבת וי"ל כיון דכתיב בתחלה פרשת שבת ואחר כן פרשת מלאכת המשכן ודאי אותו שכתוב בתחלה הוא עיקר והשני נדחית מפניו ותדע לך שכן הוא דאל"כ קשה למה הפך משרע"ה הענין דבפרשת תשא בדבור הקב"ה למשה היה אזהרת שבת לאחר מלאכת המשכן ולהכי כתב שם אך את שבתותי וכו' ופירש"י כל אכין ורקין מיעוטין הן למעטי שבת ממלאכת המשכן א"כ קשה למה לא אמר משה לישראל הענין כמו שצוה לו הקב"ה אלא משום הכי הקדים כדי להודיע שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת: ה דקשה הא הבערה בכלל מלאכה היא: ו פי' שאינה אב מלאכה להתחייב עליה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא הוא: ז דה"א שאם עשה ל"ט מלאכות בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת לכך יצאה לחלק: ח דמקרא משמע זה הדבר לזה לכל

פירוש לתורת אלהים

הַשְּׁבִיעִי אונ אין דעם זיבעטען טאָג יִהְיֶה לָכֶם קוֹדֶשׁ זאָל זײן צוא אײך הײליג שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן גאַנץ רואונג לַיְיָ צו גאָט כָּל איטליכער װער עס װעט טוען אין אים אַמְלָאכָה יוּמָת זאָל װערען געטײט: (ג) לֹא תְבַעֲרוּ איר זאָלט ניט אָן צינדען אֵשׁ פײער בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם אין אַלע אײער זיצונג אין דעם טאָג שַׁבָּת: (ד) וַיֹּאמֶר אונ

ליקוטי יקרים

(ג) לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. איר זאָלט ניט אָן צינדען אַפײער אין אַלע אײער זיצונג אום שַׁבָּת. דר מגיד שרײבט אַז דװקא אום שַׁבָּת טאָר מען נישט אָן צינדען קײן ליכט קײן פײער אָבער אַז דָס ליכט אָדער דָס פײער ברענען נאָך פון פרײטאָג בײ טאָג מעג עס אום שַׁבָּת אויך ברענען נישט אַזױ װי די (קְרָאִים) קאַריוּמעס טאָן אַז זײ זיצען שַׁבָּת אין דר פינסטערניש אונ צינדען נישט אָן קײן ליכט אַזױ װיא מיר יִשְׂרָאֵל, אַדְּרַבָּא בײ אונז איז ליכט צינדען לִכְבוֹד שַׁבָּת אַגרױסע מִצְוָה, מען דאַרף צו צינדען שײנע אונ גרױסע ליכט זאָלען ברענען ביז שפעט אין דר נאַכט אונ אויף דיא קאַריוּמס זאָגט דר פָּסוּק (וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדַּמּוּ) אונ די רְשָׁעִים װערען פאַר שניטען אין דער פינסטער:

מצות השם

(קיד) לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ וגו'. פון דעם פָּסוּק לערנען מיר אַרױס װען עס קומט אײן מענטש (מִיתָה) טאָר דאָס (בֵּית דִין) נישט פּאַסקינען דעם דין אום שַׁבָּת אונ זײא טײטשען לֹא תְבַעֲרוּ אַז מען זאָל גיט מִשְׁפָּטִין קײן מִשְׁפָּט פון פײער אום

משלים על התורה

דר הײם ער זאָל פרעגען אויף זײן מִשְׁפָּחָה נאָר עס איז קײנער ניט גיקומען מַחֲמַת עס איז געװען זײער װײט אַמאָל איז געקומען אין דר שטאָט אַרײן אײן אָרום מאַן װָס גײט אַרום אין די הײזער אונ אַז דר אָרומאַן איז אַרײן געקומען צו דעם מענטש אין שטוב אַרײן הָט ער דעם אָרומאַן דער קענט אַז ער איז פון זײן שטאָט, הָט ער זיך זײער גפרײט האָט ער אים גװאָלט פר האַלטען ער זאָל אים פרעגען אויף זײן מִשְׁפָּחָה זאָגט צו אים דר אָרומאַן נאָך װָס זאָלסטו מיך פאַר האַלטען זאָלסט מיר גורם הֶזֵּק זײן איך בין דאָך גקומען אַהער צו גוף

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: ה קְחוּ
מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב
לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב
וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: ו וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ז וְעֹרֹת
אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים: ח וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים
לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:
ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד

אונקלוס

פִּתְגָּמָא דִּי פַּקֵּד יְיָ
לְמֵימַר: ה סַבוּ מִנְּכוֹן
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ כֹּל
דְּיִתְרְעֵי לִבֵּהּ יַיְתֵי יָת
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ דַּהֲבָא
וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא: ו וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ וּמְעַזֵּי: ז וּמַשְׁכֵי
דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי
דְּסַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:
ח וּמִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא
וּבוּסְמַיָּא לִמְשַׁח רְבוּתָא
וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:
ט וְאַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי
אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא

תו"א כל נדיב לבו מגילה י שבועות ט:

רשב"ם

תאפו אפו מבעוד יום. ואת אשר תבשלו בשלו לכך מוזהר כי בשבת לא תבערו אש למלאכת אוכל נפש וכ"ש שאר מלאכות שאסורים אפילו ביום טוב: (ח) ולקטרת. לצורך קטורת תביאו הסמים:

בעל הטורים

שעיקר התורה בשבת כבודה פנוי מעסקיו: (ה) יביאה את תרומת ה'. הי"ל לומר יביא אלא בשביל שמדבר בנדבת המשכן שמתנדבים תכשיטי זהב וכסף כלי הנשים אמר יביאה פי' שלא יביא משל תכשיטי אשה אלא מרצונה: לבו יביאה. בגי' לב הוא והיא:

בית יהודא

געבאטען (לי) צו מיר (לאמר לכם) איך זאל דס זאגן צו אייך: (ה) ונדיב לבו. זאגט רש"י (על שם שלבו נדבו) ווייל זיין הארץ בעוויליגט אים ודם געוויליגונג קומט פון הארצען (קרוי נדיב לב) דריבער ווערט ער גערופען נדיב לבו, זיין הארץ הט אים בעוויליגט, זאגט רש"י (כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם) די נדבות פון משכן אונ די ארבעט פון משכן האב איך שוין געזאגט אין דיא סדרות תרומה תצוה, וואס דארטען שטייט ווי משה איז געבאטען געווארן צו געמען נדבות אויף דעם משכן:

רש"י

לאמר לכם: (ה) נדיב לבו. ע"ש שלבו נדבו קרוי נדיב לב. כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם:

שפתי חכמים

ישראל לאמר לאחרים ל"פ לי לוה שאומר לכם בהקהל לאפוקי שאר אמירות לא היו בהקהל: ט דק"ל למה כתיב דוקא נדיב לבו וונתרן

ליקוטי יהודא

(ה) קחו מאתכם תרומה לה'. דער זוהר הקדוש שרייבט איידער די יודען האבען געמאכט דם עגל האט משה צו זייא געזאגט (מאת כל איש תקחו את תרומתי) פון איטליכען מענטש וום זיין הארץ וועט באוויליגען צו געבען איין נדבה צום משכן זאלט איר געמען, איז משמע אפילו פון דעם ערב רב מעגט איר איך נעמען אבער ווי זיי האבען געמאכט דם עגל הט גאט געזאגט פון אצינד אן וויל איך נישט אז דם משכן זאל געבייעט ווערן נאר פון די נדבות פון די ישראל איבר דעם הט זיי משה געזאגט (קחו מאתכם) נעמט פון אייך, נישט פון דעם ערב רב:

פירוש לתורת אלהים

משה הט געזאגט צו די ישראל: (ה) קחו מאתכם נעמט פון אייך תרומה ליי אפ שיידונג צו גאט כל אלי נדיב וואס בעוויליגט לבו זיין הארץ יביאה ער זאל ברענגין זיא תרומת יי די תרומה פון גאט זהב גאלד וכסף אונ זילבער ונחשת אונ קופער: (ו) ותכלת אונ בלאע וואל וארגמן אונ רויטע וואל ותולעת שני אונ רוטען פאדם ושש אונ לייגן ועזים אונ האר פון ציגן: (ז) ועורות אונ פעל פון ווידער מאדמים רויט געפארבט ועורות תחשים אונ פעל פון אזו אחיה וואס הייסט תחש ועצי שטים אונ טענען האלץ: (ח) ושמן למאור אונ בומל צוא לייכטען אין דער מנורה ובשמים אונ בשמים צו דעם בומל פון זאלבונג ולקטירת הסמים אונ צוא די קטורת פון געווערץ: (ט) ואבני אונ דיא שטיינער שוהם ואבני אונ דיא שטיינער מלואים פון דער פילונג לאפוד ולחושן

משלים על התורה

מאכן עטליכע מטבעות זאגט דר מענטש צו אים וויפיל מטבעות טראכסטו זאלסט דא מאכן זאגט דר ארומאן איך מיין איך וועל דא מאכן אקערבייל זאגט דר מענטש צו אים איך גיב דיר דם קערבייל אונ זיץ מיט מיר, הט דר ארומאן אזו גטאן אונ איז גזעסן מיט דעם מענטש אונ הט אים אן גהובן צו דר ציילן פון זיין משפחה אונ אז ער הט אן גהובן צו דר ציילן אונ ער איז גיוועזן מיד פון דעם וועג האט ער אן געהובן צו דרויכן אונ הט נאך געטראכט אז גאט האט מיר באשערט אזו איין ארט איך זאל מיך [illegible] רוען

מצות השם

שבת היינו מען זאל איינעם פאר ברענגען אדער איין אנדערע מיתה די (ספרי מוסר) שרייבען אז פון דעם פסוק לערנען מיר ארויס אז מען טאר נית צערנען וואר'ען דער וואס ער איז אין כעס איז גלייך אזו וויא ער האט אן געצינדט איין פייער אום שבת אונ זיין זינד איז גרויס גלייך ער וואלט געדינט דיא עבודה זרה:

באפודא ובחושנא :
י וכל חכימי לבא בכון
ייתון ויעבדון ית כל
די פקד יי : יא ית משכנא
ית פרסה וית חופאה
ית פורפוהי וית דפוהי
ית עברוהי ית עמודוהי
וית סמכוהי : יב ית
ארונא וית אריחוהי ית
כפרתא וית פרכתא
דפרסא : יג ית פתורא
וית אריחוהי וית כל
מנוהי וית לחם אפיא :
יד וית מנרתא דאנהורי

ולחשן : י וכל־חכם־לב בכם יבאו
ויעשו את כל־אשר צוה יהוה :
יא את־המשכן את־אהלו ואת־
מכסהו את־קרסיו ואת־קרשיו את־
בריחו בריחיו ק׳ את־עמדיו ואת־אדניו :
יב את־הארן ואת־בדיו את־הכפרת
ואת פרכת המסך : יג את־השלחן
ואת־בדיו ואת־כל־כליו ואת לחם
הפנים : יד ואת־מנרת המאור ואת־

רש"י

(יא) את המשכן . יריעות התחתונות י הנראות בתוכו קרוים משכן : את אהלו. הוא אהל יריעות עזים ב העשוי לגג : ואת מכסהו . מכסה עורות אילים ל והתחשים: (יב) ואת פרכת המסך . פרוכת המחיצה . כל דבר המגין מ בין מלמעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך וכן (איוב א) שכת בעדו . (הושע ב) הנני שך את דרכך : (יג) לחם הפנים. כבר פירשתי על שם שהיו לו פנים נ לכאן ולכאן שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה : (יד) ואת כליה . מלקחים

בית יהודא

(יא) ואת המשכן, זאגט רש"י (יריעות התחתונות הנראות בתוכו קרוים משכן) די אונטערשטע יריעות וואס זענען געזעהן געוואָרען אין משכן, ווערען גערופען משכן: ואת אהלו, (הוא אהל יריעות עזים העשוי לגג) אהלו מיינט מען די יריעות וואס זענען געמאכט געוואָרען פון האר פון ציגען וואס זענען געווען ווי אַ דאך אויף דעם משכן: ואת מכסהו. מיינט מען (מכסה עורות אילים והתחשים) דם באַדעקונג וואס איז געווען אויף די יריעות עזים מיט די פעל פון אילים (שעפסן זכרים) אונ מיט די פעל פון די חיה וואס הייסט תחש : (יב) ואת פרוכת המסך. מען מיינט (פרוכת המחיצה) דר פרוכת וואס איז געווען אַוואַנט (כל דבר המגין) יעדער זאך וואס פאַרשטעלט (בין למעלה בין מכנגד) סאיי עס פאַרשטעלט אין דערהייך אונ סאיי עס פאַרשטעלט אַקעגן (קרוי מסך וסכך) וואס עס באַדעקט פון אויבען ווערט גערופען סכך אונ וואס עס פאַרשטעלט ביי דער זייט ווערט גערופען מסך (וכן) אונ אַזוי שטייט אין פסוק (סכת בעדו) דו האסט פאַרשטעלט פאַר אים, נאך שטייט אין פסוק (הנני סך את דרכך) איך וועל פאַרשטעלען דיין וועג : (יג) ולחם הפנים. זאגט רש"י (כבר פירשתי) דעם פירוש פון לחם הפנים האב איך שוין געשריבען אין סדרה תרומה (על שם שהיו לו פנים לכאן ולכאן) נוייל ער איז געווען אָפען פון צוויי זייטען (שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה) יעדער חלה איז געווען געמאכט ווי אַקאסטען צובראָכען אין צוויי זייטען : (יד) ואת כליה. מיינט מען (מלקחים) דיא צווייגליך, אָן צו נעמען די פאַרלאָשענע קנייטליך אונ זיי אַרויסנעמען פון די מנורה (ומחתות) אונ

שפתי חכמים

פ"ש שלבו נדבו : י דק"ל כיון שכתיב את המשכן למה ליה למכתב אח"כ את אהלו ואת מכסהו הא הכל בכלל משכן : ב מפני שמלינו ביריעות העזים שנקראים אהל שנא׳ ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן : ל כי כן כתיב ועשית מכסה לאהל עורות אילים מאדמים ועורות תחשים : מ דק"ל דפרוכת משמע וילון שהוא תלוי כנגד הפתח ומסך משמע שהוא סכך פרוש על הגג ל"פ דמסך פי׳ מחילה וכענין זה לריך לפרש כ"פ בפרש׳ זו כי מסך פעמים נאמר על הסכך ופעמים נאמר על המחילה כמו שכת בעדו הנני סך את דרכך : נ דק"ל והא כל

פירוש לתורת אלהים

צום אפוד אונ צום חושן : (י) וכל חכם לב אונ איטליכר פון אייך וואס האט אַקלוג הארץ יבאו זאלען זיי קומען ויעשו אונ זאלען טוען את כל אשר צוה יי אַלץ וואס גאט האט געשאפט : (יא) את המשכן דם משכן את אהלו אונ זיין געצעלט ואת מכסהו אונ זיין דעק את קרסיו זיינע העקלעך ואת קרשיו אונ זייני ברעטער את בריחיו זייניע ריגלען את עמודיו זייני זיילען ואת אדניו אונ זייני שוועלען : (יב) את הארון דעם ארון ואת בדיו אונ זייני שטאַנגען את הכפורת דעם כפורת ואת פרוכת אונ דעם פרוכת המסך דעם צוווישען שייד : (יג) את השלחן דעם טיש אונ זיינע שטאַנגען ואת אונ אלי זייני כלים אונ דעם לחם הפנים : (יד) ואת מנורת המאור אונ די מנורה פון

משלים על התורה

וועל איך בעטן דעם בעל הבית איך זאָל מיך לייגען אביסל איבר שלאָפען איז דר בעל הבית אויף דעם ארומאַן גוואָרען אין כעס אונ זאגט צו אים איך צאָל דיר פר היינטיגן טאג דו זאָלסט זיין לעדיג כדי עס זאָל מיר זיין איין טובה זאָלסט מיר דר ציילען פון מיין משפחה אונ פון מייני קרובים אונ דו ווילסט נאר דיך לייגן שלאָפען. דר נמשל איז גאט האט גגעבן דעם מענטש איין נשמה וואס זיא איז גנומען געוואָרן פון אונטער דעם כסא הכבוד אונ האט זיא אַראָפּ געגעבען אויף דער וועלט איז זיא דר ווייטערט גוואָרן פון איר אָרט אונ אנאנצע וואך וויל גאט הערען פון דער נשמה גוטע

בשורות

כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ טו וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת
וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח
לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ טז אֵת ׀ מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־
בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
כַּנּוֹ׃ יז אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו
וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃

וְיָת מָנַהָא וְיָת בּוֹצִינַהָא
וְיָת מִשְׁחָא דְּאַנְהָרוּתָא׃
טו וְיָת מַדְבְּחָא דִּקְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא וְיָת אֲרִיחוֹהִי
וְיָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְיָת
קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְיָת
פְּרָסָא דְּתַרְעָא לִתְרַע
מַשְׁכְּנָא׃ טז יָת מַדְבְּחָא
דַּעֲלָתָא וְיָת סְרָדָא
דִּנְחָשָׁא דִּילֵהּ יָת
אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל מָנוֹהִי
יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃
יז יָת סְרָדֵי דָּרְתָּא יָת
עַמּוּדוֹהִי וְיָת סַמְכַהָא
וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע דָּרְתָּא׃

בית יהודא

די לעפעליך ארויס צו שעפן די בוימאייל: (נֵרֹתֶיהָ). מיינט מען די (בָּזִיכִים) רערליך (שֶׁהַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת נְתוּנִין בָּהֶן) וואס אין זיי איז די בוימאייל מיט דיא קנייטליך: (וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר). אונ די בוימאייל וואס זאל ברענען אין די מְנוֹרָה (אַף הוּא צָרִיךְ חַכְמֵי לֵב) צו דעם בוימאייל דארף מען אויך האבן קלוגע מענטשן זאלן אים מאכן (שֶׁהוּא מְשׁוּנֶּה מִשְּׁאָר שְׁמָנִים) ווייל ער איז געווען געענדערט פון אנדערע בוימאייל (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת) ווי עס שטייט אין די מסכת מְנָחוֹת (מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת) מען האקט אפ די איילבירטען וואס וואקסן אויף דעם שפיץ איילבירט בוים (וְהוּא כָּתִית וָזָךְ) אונ די איילבירטען זענען געווען געשטויסען אונ קלאר: (טו) (וּמָסַךְ הַפֶּתַח). מיינט מען (וִילוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַמִּזְרָח) דעם פארהאנג וואס איז געהאנגען פר דעם מִזְרָח זייט פון מִשְׁכָּן (שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים וְלֹא יְרִיעוֹת) פאר דעם מִזְרָח פון מִשְׁכָּן איז ניט געווען ברעטער אונ ניט יְרִיעוֹת נאר א פארהאנג: (יז) (וְאֵת עַמֻּדָיו וְאֵת אֲדָנֶיהָ). זאגט רש"י (הֲרֵי חָצֵר קָרוּי כָּאן לָשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה) דר חָצֵר ודער הויף פון מִשְׁכָּן ווערט דא גערופען לָשׁוֹן זָכָר עַמּוּדָיו זיינע זיילען, ולָשׁוֹן נְקֵבָה אֲדָנֶיהָ אירע שוועלען (וְכֵן דְּבָרִים הַרְבֵּה) עס איז דא פיל זאכן וואס ווערען גערופען לָשׁוֹן זָכָר אונ לָשׁוֹן נְקֵבָה: (וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר). מיינט מען (וִילוֹן פָּרוּשׂ לְצַד הַמִּזְרָח) דעם פארהאנג וואס איז געהאנגען אויף דעם מִזְרָח זייט פון הויף (עֶשְׂרִים אַמָּה אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל רֹחַב הֶחָצֵר) דיא מיטעלסטע צוואנציג איילן פון די ברייט פון הויף (שֶׁהָיָה חֲמִשִּׁים רֹחַב) די ברייט פון הויף איז געווען פופציג איילן (וּסְתוּמִין הֵימֶנּוּ לְצַד צָפוֹן ט"ו אַמָּה) בייא דיא צָפוֹן זייט איז געווען פארמאכט אויף דעם

רש"י

ומחתות: נרתיה. לוציי"ש בלעז בזיכים שהשמן והפתילות נתונין בהן: ואת שמן המאור. אף הוא צריך חכמי לב שהוא משונה משאר שמנים כמו שמפורש במנחות מגרגרו בראש הזית והוא כתית וזך: (טו) מסך הפתח. וילון שלפני המזרח שלא היו שם קרשים ולא יריעות: (יז) את עמודיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן ל' זכר ול' נקבה וכן לדברים הרבה: ואת מסך שער החצר. וילון פרוש לצד המזרח עשרים אמה אמצעיות של רוחב החצר שהיה חמשים רחב וסתומין הימנו לצד צפון ט"ו אמה וכן לדרום:

פירוש לתורת אלהים

דעם לייכטונג וְאֶת כֵּלֶיהָ אונ אירע כֵּלִים וְאֶת נֵרוֹתֶיהָ אונ אירע רערליך וְאֵת אונ דעם בוימל וואס האט גילאכטען אין דער מְנוֹרָה: (טו) וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת אונ דעם מִזְבֵּחַ וואס מען הט אויף אים מַקְטִיר גיוועזן קְטֹרֶת וְאֶת בַּדָּיו אונ זיינע שטאנגען וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אונ דעם בוימל פון זאלבונג וְאֵת אונ דיא גוויריץ דעמפונג וְאֶת מָסַךְ אונ דעם פיר האנג הַפֶּתַח פון דער טיר פון דעם מִשְׁכָּן וואס אין מִזְרָח זייט: (טז) אֶת דעם מִזְבֵּחַ פון דעם קָרְבָּן עוֹלָה וְאֶת אונ די קופערני זיפ אֲשֶׁר לוֹ וואס צו אים אֶת בַּדָּיו זיינע שטאנגען וְאֵת אונ אלי זייני כֵּלִים אֶת הַכִּיּוֹר דעם האנד פאס וְאֶת כַּנּוֹ אונ זיין פוס: (יז) אֶת דיא אום הענג פון דעם חָצֵר אֶת עַמּוּדָיו זיינע זיילען אונ אירי שוועלר וְאֵת מָסַךְ אונ דעם פיר האנג שַׁעַר הֶחָצֵר דעם טויער פון דעם חָצֵר:

משלים על התורה

בְּשׂוֹרוֹת דְּהַיְינוּ זיא לערונגט תּוֹרָה אונ טוט מִצְוֹת נאר מַחֲמַת דר מענטש איז פר טרוד אין זייני עֲסָקִים הט אונז גאט אפ גזעצט דעם טאג פון שַׁבָּת ער זאל זיך מיט אונז מְשַׂמֵּחַ זיין אונ גיט אונז פרייטאג. טאפל שפייז וועגן שַׁבָּת אוך כְּדֵי מיר זאלען שַׁבָּת זיין היין פון אלע עֲסָקִים אונ מיר זאלן איך פרייען מיט גאטס דינסט. דאס זאגט דער פסוק (שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה) זעקס טאג פון דר וואך טוסטו דיין מְלָאכָה אונ ביסט פר טרוד אין דיינע עֲסָקִים (וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ) עַל כָּל פָּנִים דעם זיבעטן טאג זאל זיין שַׁבָּת פון גאטס וועגן ער גיט דאך דיר אין דר וואכען שפייז אויף שַׁבָּת אוך כְּדֵי דו זאלסט שַׁבָּת זיין אפ גרוהעט אונ זאלסט דיך מְשַׂמֵּחַ זיין מיט גאט זאלסט לערנען אגאנצן טאג תּוֹרָה ניט דער טאג זאל אוועק גיין מיט שלאפן אונ מיט אנדערע זאכן:

יח אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת
הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם: יט אֶת־בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי
בָנָיו לְכַהֵן: כ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה: שני כא וַיָּבֹאוּ
כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת
יְהוָה לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־
עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ: כב וַיָּבֹאוּ

יח ית סִכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיָת
סִכֵּי דְּדָרְתָא וְיָת
אֲטוּנֵיהוֹן: יט יָת לְבוּשֵׁי
שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
בְקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא
וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא: כ וּנְפַקוּ כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן
קֳדָם מֹשֶׁה: כא וַאֲתוֹ כָּל
גְּבַר דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ וְכֹל
דִּי אַשְׁלֵמַת רוּחֵהּ יָתֵהּ
אַיְתִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא
קֳדָם יְיָ לַעֲבִידַת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וּלְכָל פֻּלְחָנֵהּ
וּלְלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא:
כב וּמַיְתַן גֻּבְרַיָּא עַל נְשַׁיָּא

בעל הטורים

(כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו . בגי' אז איש

רשב"ם

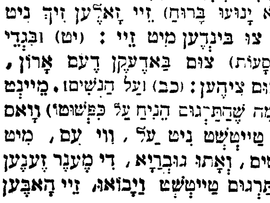
(יט) לשרת בקדש. לכסות כלי המקדש בעת שנוסעים: (כא) למלאכת אוהל מועד.

רש"י

שנאמר (שמות כז) וחמש עשרה אמה קלעים לכתף : (יח) יתדת. לתקוע ולקשור בהם סופי היריעות בארץ שלא ינועו ברוח : מיתריהם . חבלים לקשור : (יט) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן והמנורה והמזבחות בשעת סילוק מסעות : (כב) על הנשים . עם הנשים וסמוכין אליהם (מה שהתרגום הניח על כפשוטו משום דלא מתרגם ויבאו האנשים ואתו גבריא כמו שמתרגם לעיל מניה רק

בית יהודא

מִזְרָח פוּפְצֶעהְן אֵיילֶן (וְכֵן לְדָרוֹם) אוּנ אַזוֹי אִיז גֶוועֶן בַּייא דָרוֹם זַייט, פַארְמַאכְט אוֹיף דֶעם מִזְרָח פוּפְצֶעהְן אֵיילֶען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף) פוּפְצֶען אֵיילֶן אִיז גֶוועֶן פַארְמַאכְט בַּיי יֶעדֶר זַייט : (יִתְדֹת). לַאנְגֶע שְׁטֶעקֶר קוּפֶּר זֶענֶען גֶוועֶן (לִתְקוֹעַ) אַרַיינְצוּשְׁטֶעקֶן אִין דִי עֶרְד (וְלִקְשׁוֹר בָּהֶם) מֶען זָאל צוּ זֵיי

צוּ בִּינְדֶען (סוֹפֵי הַיְרִיעוֹת בָּאָרֶץ) דִי עֶקְן פוּן דִי יְרִיעוֹת וָוָאס זֶענֶען אוֹיף דִי עֶרְד (שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ) זֵיי זָאלֶען זִיךְ נִיט שָׁאקְלֶען מִיט דֶעם ווִינְט : (מֵיתְרֵיהֶם). מֵיינְט מֶען (חֲבָלִים לִקְשׁוֹר) שְׁטְרִיקְלַאךְ צוּם צוּ בִּינְדֶען מִיט זֵיי : (יט) (בִּגְדֵי הַשְּׂרָד). מֵיינְט מֶען יְרִיעוֹת (לְכַסּוֹת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת בִּשְׁעַת סִילּוּק מַסָּעוֹת) צוּם בַּאדֶעקֶן דֶעם אָרוֹן, דֶעם טִישׁ, דִי מְנוֹרָה, דִי מִזְבְּחוֹת, ווֶען מֶען הָאט אַלְץ אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן מִשְׁכָּן צוּם צִיהֶען: (כב) (עַל הַנָּשִׁים). מֵיינְט מֶען (עִם הַנָּשִׁים) מִיט דִי ווַייבֶּער (וּסְמוּכִין אֲלֵיהֶם) נָאנְט נֶעבֶּן דִי ווַייבֶּער, וְזָאגְט רש"י (מַה שֶּׁהַתַּרְגּוּם הֵנִיחַ עַל כִּפְשׁוּטוֹ) וָואס דֶער תַּרְגּוּם הָאט גֶעלָאזְט דֶעם ווָארְט „עַל" ווִיא עֶר שְׁטֵייט אִין פָּסוּק, אוּנ טַייטְשְׁט נִיט עַל, ווִי עִם, מִיט (מִשּׁוּם דְּלָא מְתַרְגֵּם וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים וְאָתוּ גוּבְרַיָּא) ווַייל דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט נִיט וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים, וְאָתוּ גוּבְרַיָּא, דִי מֶענֶער זֶענֶען גֶעקוּמֶען (כְּמוֹ שֶׁמְּתַרְגֵּם לְעֵיל מִנֵּיהּ) ווִיא עֶר טַייטְשְׁט פְרִיעֶר (רַק מְתַרְגֵּם וּמַיְתַן) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וַיָּבֹאוּ, זֵיי הָאבֶּען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ויבואו האנשים על הנשים. כלומר לשלול מהן תכשיטיהן כדכתיב התחונם ואעפ"כ הנשים שמחות וזהירות במלאכת שמים

שפתי חכמים

אשה יכולה לאפות לחם ועז"פ כבר פירשתי וכו' ולכך לריך חכם לב : ם (נח"י) דק"ל דאין מקבלין לדקה מן הנשים אלא דבר מועט לפיכך

פירוש לתורת אלהים

(יח) אֶת יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן דִיא פְלֶעקֶר פוּן דֶעם מִשְׁכָּן וְאֶת אוּנ דִיא פְלֶעקִיר פוּן דֶעם חָצֵר וְאֶת מֵיתְרֵיהֶם אוּנ אוֹךְ זֵייעֶרִי שְׁטְרִיק: (יט) אֶת בִּגְדֵי דִי קְלֵיידֶער הַשְּׂרָד פוּן דִינְסְט לְשָׁרֵת צוּ בַּדִינֶען בַּקֹּדֶשׁ אִין הֵיילִיקַייט אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אוּנ דִי הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶער וָוָאס צוּ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת אוּנ דִי קְלֵיידֶער פוּן זַיינֶע זִיהְן לְכַהֵן צוּא בַּדִינֶען זֵיי זָאלֶען אִין דִי קְלֵיידֶער מַקְרִיב זַיין: (כ) וַיֵּצְאוּ אוּנ זֵיי זֶענִין אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען אַלִי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי פוּן פַר מֹשֶׁה: (כא) וַיָּבֹאוּ אוּנ זֶענִין גְקוּמֶען כָּל אִישׁ אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ אֲשֶׁר וָואס זַיין הַארְץ הָט אִים פַאר טְרָאגֶען וְכֹל אוּנ אַלִי וָואס הָט בַּאוִוילִיגְט זַיין ווִילֶן אוֹתוֹ אִים הֵבִיאוּ הָאבִין זֵייא גִיבְּרַאכְט דִי תְּרוּמָה צוּא גָאט צוּא דֶער מְלָאכָה פוּן דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל עֲבוֹדָתוֹ אוּנ צוּ גָאר זַיין אַרְבֶּט וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אוּנ צוּ דִי הֵיילִיגֶע קְלֵיידֶר: (כב) וַיָּבֹאוּ אוּנ זֵיי זֶענִין גְקוּמֶען הָאֲנָשִׁים דִי מַאנֶען עַל הַנָּשִׁים מִיט דִי ווַייבֶּער כֹּל נְדִיב לֵב אִיטְלִיכֶער וָואס הָט

הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל ׀ נְדִיב לֵב
הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־
כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף
תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה׃ כג וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃
כד כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת
הֵבִיאוּ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר
נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־
מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ׃ כה וְכָל־
אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ

אונקלוס

כֹּל דְּאִתְרְעִי לִבֵּהּ אַיְתִיאוּ שֵׁירִין וְשַׁבְּכִין וְעִזְקָן וּמָחוֹךְ כָּל מָן דִּדְהַב וְכָל גְּבַר דִּי אֲרֵים אֲרָמוּת דַּהֲבָא קֳדָם יְיָ׃
כג וְכָל גְּבַר דְּאִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי וּמַשְׁכֵּי דִּדְכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא אַיְתִיאוּ׃
כד כָּל דַּאֲרֵים אֲרָמוּת כְּסַף וּנְחָשׁ אַיְתִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי אִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ אָעֵי שִׁטִּין לְכָל עֲבִידַת פָּלְחָנָא אַיְתִיאוּ׃
כה וְכָל אִתְּתָא חַכִּימַת לִבָּא בִּידָהָא

רשב"ם

יריעות המשכן והפרוכת ולכל קלעי החצר ובלי הקודש: (כה) חכמת לב. אשה חכמה. אבל חכמת חטף קמץ הוא שם דבר. כמו חכמת מצרים: בידיה. כל אחת ואחת טוו. כמו ידה ליתד תשלחנה:

בעל הטורים

ולאמו באים יחד: (כה) וכל אשה. ג' במסורה הכא והידך וכל אשה יודעת איש וכל אשה יודעת משכב זכר תחרימו התם מלומד להרוג לנשים אבל כאן שהיו הכמות החיים והיינו כמאמר החכמה תחיה בעליה:

בית יהודא

גֶעבְּרֵיינְגְט (וְרָצָה לוֹמַר) דֶר תַּרְגּוּם וִוִיל זָאגְֶען (שֶׁהֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם בְּעוֹדָן עַל הַנָּשִׁים) דִי מֶענֶער הָאבְּען גֶעבְּרֵיינְגְט דִי צִירוּנְג פוּן זֵייעֶרֶע וַוייבֶּער, וֶוען דִי צִירוּנְג אִיז נָאךְ גִיוֶוען אוֹיף דִי וַוייבֶּער (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י עַל טָווּ אֶת הָעִזִּים) ווִי רַשִׁ"י שְׁרֵייבְּט אוֹיף טָווּ אֶת הָעִזִּים, זֵיי הָאבְּען גֶעבְּרֵיינְגְט דִי צִיגְען אוּנ גֶעשְׁפּוּנֶען דִי וָואל פוּן דִי צִיגְען, אַזוֹ הָאבְּען דִיא מֶענֶער גֶעהֵיילִיגְט דִי צִירוּנְג וֶוען דִי צִירוּנְג אִיז נָאךְ גִיוֶוען אוֹיף דִי וַוייבֶּער: וְחָח. זָאגְט רַשִׁ"י (הוּא תַּכְשִׁיט שֶׁל זָהָב עָגוֹל נָתוּן עַל הַזְּרוֹעַ) חָח אִיז אַצִירוּנְג פוּן גָאלְד, קַיילֶעכְדִיג, דָס וֶוערְט גִיגֶעבֶּען אוֹיף דֶעם אָרֶעם (וְהוּא הַצָּמִיד) דָס וֶוערְט אוֹיךְ גְרוּפֶען צָמִיד: וְכוּמָז. (כְּלִי זָהָב) אַגָאלְדֶענֶע כֵּלִי (וְהוּא נָתוּן כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָקוֹם בָּאִשָּׁה) וַוייבֶּער טְרָאגֶען דָס אוֹיף דִי עֶרְוָה (וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ שֵׁם כּוּמָז) דִי רַבָּנָן זָאגֶען פַר וָוס רוּפְט מֶען דָאס כּוּמָז, וַוייל דָס מַאכְט דֶריי וֶוערְטֶער (כַּאן מְקוֹם זִמָּה) דָא אִיז דֶר אָרְט פוּן זְנוּת: (כג) וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ. יֶעדֶר מֶענְטְשׁ וָוס בַּיי אִים אִיז גֶעפוּנֶען גֶעוָוארֶען תְּכֵלֶת אָדֶער אַרְגָּמָן אָדֶער תּוֹלַעַת שָׁנִי (אוֹ עוֹרוֹת אֵילִים) אָדֶער פֶעל פוּן אֵילִים וְשֶׁעפְּסֶען זְכָרִים וָוס זֶענֶען אֶלְטֶער פוּן דְרֵייצֶעהְן חֳדָשִׁים) (אוֹ תְּחָשִׁים) אָדֶער זֵיי הָאבְּן גֶעהַאט פֶעל פוּן דִי חַיּוֹת וָוס הֵייסֶען תַּחַשׁ

רש"י

מתרגם ומייתן. ור"ל שהביאו חח ונזם בעודן על הנשים כמש"כ רש"י על טוו את העזים): חח. הוא תכשיט של זהב עגול נתון על הזרוע והוא הצמיד: וכומז. כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה ורבותינו פירשו פ שם כומז כאן מקום זמה: (כג) וכל איש אשר נמצא אתו. תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים

שפתי חכמים

אמר שבאו האנשים עם הנשים: ע דמתרגם על חח שירין וכן על אלעדה שבפ' מדין מתרגם נמי שירין ועל צמידין מתרגם נמי שירין ופירושן של אלו פשיטא שהוא תכשיט: פ דק"ל על פירושו דמשמע שכומז הוא שם העצם לדבר ערוה והלא לבוננו נקרא ל' הקודש לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדכתיב כל הנשים אשר נשאו לבן אותנה לפיכך זכו הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חדש לפי שבמעשה העגל לקחו תכשיטיהן בעל כרחן כדמשמע מדכתיב ויתפרקו וגו' ובמעשה המשכן יש הי' בנתינה לפיכך נתן להם ר"ח לי"ט ונ"ל דהוה ר"ח ניסן שבו

פירוש לתורת אלהים

גְהַאט אַבְּוִוילִיגְט הַארְץ הֵבִיאוּ הָאבְּען זֵייא גְבְּרַאכְט חָח אֵיין אָרוּם רִינְג וָנֶזֶם אוּנ אַנָאז בַּאנְד וְטַבַּעַת אוּנ אַרִינְג וְכוּמָז אוּנ אַמוּיל שְׁלָאס כָּל אַלֶע גִילְדֶענֶע כֵּלִים וְכָל אִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ אֲשֶׁר הֵנִיף וָוס עֶר הָאט אוֹיף גְהוֹבֶען תְּנוּפָה אֵיין אוֹיף הֵייבוּנְג פוּן גָאלְד צוּא גָאט: (כג) וְכָל אִישׁ אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ אֲשֶׁר וָואס עֶס אִיז גְפוּנֶען גִיוָוארֶען בַּייא אִים תְּכֵלֶת וכו' הֵבִיאוּ הָאבֶּען זֵייא גְבְּרַאכְט: (כד) כָּל אַלִי אָפְּשֵׁיידוּנְג פוּן זִילְבֶּער אוּנ קוּפֶּער הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְיָ הָאבֶּען זֵייא גִיבְּרַאכְט: (כה) וְכָל אוּנ אִיטְלִיכֶע אִשָּׁה וָואס זִיא הָט גְהַאט אַקְלוּג הַארְץ בְּיָדֶיהָ טָווּ הָאט זִיא גִישְׁפּוּנֶען מִיט אִירֶע הֶענְט [עיין רש"י]

מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן
אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃
כו וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה
בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃ כז וְהַנְּשִׂאִם
הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי
הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ כח וְאֶת־
הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ כט כָּל־

מְעַזְּלָא וּמַיְתַן כַּד עֲזִיל
יָת תִּכְלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא
יָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃
כו וְכָל נְשַׁיָּא דְּאִתְרְעִי
לִבְּהֵן עִמְּהֵן בְּחָכְמְתָא
עֲזָלָן יָת מְעַזְיָא׃
כז וְרַבְרְבַיָּא אַיְתִיאוּ יָת
אַבְנֵי בּוּרְלָא וְיָת אַבְנֵי
אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא
בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃
כח וְיָת בּוּסְמָא וְיָת מִשְׁחָא
לְאַנְהָרוּתָא וּלְמִשְׁחָא
דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא׃ כט כָּל גְּבַר

תו"א טוו את העזים שבת עד לט: והנשאם יומא עה ס' הזהר פ' ויקרא:

בעל הטורים

(כו) וכל הנשים. ג' במסו' הכא ואידך וכל הנשים יתנו יקר וכל הנשים העומדות בענין ירמיהו שאמר להם לפרוש מע"ג. אלו הנשים שנתעסקו במלאכת המשכן יתנו יקר אבל אותם הארורות שמקטרים לגבת השמים לגבת הספיות אותה ביחזקאל בענין הרועים שרועים הלאן במרמס רגליהם אלו גרמו לשכינה שירדה ושכנה בישראל אבל אותן הרועים הרעים במחטיאין ישראל גורמים לשכינה שנסתלקה מישראל: (כז) והנשאם. ב' הכא חסר ויסב פנחס וגו' והנשיאים מלא אלו שנתעצלו בנדבת המשכן נכך חסר אבל אותם שנזדרזו להבדיל בין השבטים ובני ראובן וגד לכך הוא מלא דמלא. והנשאם הביאו תרגום ירושלמי ועננים איתיאו מלגון

רשב"ם

(כז) והנשיאים הביאו את אבני השהם. שהרי שמות שבטיהם כתובים עליהם: (כח) ולשמן המשחה. שמן זית הין:

רש"י

צ כולם הביאו: (כו) טוו את העזים. (שבת עט) היא היתה אומנות יתירה שמעל גבי העזים טווין אותן: (כז) והנשאם הביאו. א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו) והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו' לכך התנדבו

בית יהודא

(כ׳לָם הֵבִיאוּ) הָאבֶּן זֵיי אַלֶין גִבְּרֵיינְגְט: (כו) [טָווּ אֶת הָעִזִּים]. הָאבֶּן זֵיי גֶעשְׁפּוּנֶען פוּן דִי צִיגֶען, זָאגְט רש"י (הִיא הָיְתָה אוּמָנוּת יְתֵרָה) דָס אִיז גִיוֶועִן אֵיין אַרְבֶּעט מִיט פִיל חָכְמָה (שֶׁמֵּעַל גַּבֵּי הָעִזִּים הָיוּ טוֹוִין אוֹתָם) זֵיי הָאבֶּן גֶעשְׁפּוּנֶען דִי הָאר וֶוען דִי הָאר אִיז נָאךְ גִיוֶועִן אוֹיף דִי צִיגֶען [אִין אַזֶוא זֶוענֶען דָא צִיגֶען וָואס זֵייעֶרֶע הָאר זֶוענֶען לַאנְג אַפָּאר אֵיילֶין]: (כז) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ. זָאגְט רש"י (אָמַר רַבִּי נָתָן) רַבִּי נָתָן הָט גִיזָאגְט (מָה רָאוּ הַנְּשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב בַּחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּתְּחִלָּה וּבִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ בַּתְּחִלָּה) פַאר וָואס צוּם בֶּעגַייעֶן דֶעם מִזְבֵּחַ מִיט קָרְבָּנוֹת זֶענֶען דִי נְשִׂיאִים גִיוֶועִן דִי עֶרְשְׁטֶע מִיט זֵייעֶרֶע נְדָבוֹת אוּנ בַּיי דֶעם מַאכֶן דֶעם מִשְׁכָּן זֶענֶען זֵייא נִיט גִיוֶועִן דִיא עֶרְשְׁטֶע (אֶלָּא כַּךְ אָמְרוּ נְשִׂיאִים) נָאר וֶוען מֶען הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּען נֶעמֶען נְדָבוֹת צוּם מִשְׁכָּן הָאבֶּען אַזוֹ גִיזָאגְט דִי נְשִׂיאִים (יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶׁיִּתְנַדְּבוּ) זָאלֶען דִי יוּדִין גֶעבֶּען וִויפִיל זֵיי וֶועלֶען גֶעבִּין (וּמַה שֶׁמְּחַסְּרִין אָנוּ מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ) אוּנ ווָס עֶס וֶועט פֶעלֶען וֶועלֶען מִיר גֶעבֶּן (כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל) ווִי דִי נְשִׂיאִים הָאבֶּן גִזֶעהֶן אַז דִי יוּדִין הָאבֶּן גִיגֶעבֶּען גֶענוּג ווִי פִיל מֶען הָט גֶעדַארְפְט צוּם מִשְׁכָּן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם) דִי נְדָבוֹת צוּ דִי אַרְבֶּעט אִיז גִיוֶועִן גֶענוּג אוּנ נָאךְ אִיבֶּערִיג (אָמְרוּ נְשִׂיאִים מַה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת) הָאבֶּן דִי נְשִׂיאִים גִיזָאגְט ווָס זָאלֶען מִיר טָאן, וֶועלְכֶע נְדָבָה זָאלֶען מִיר גֶעבֶּן (הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וגו') הָאבֶּן זֵיי גֶעבְּרֵיינְגְט דִיא בְּרִילַאנְטִין צוּם אֵפוֹד אוּנ צוּם חֹשֶׁן (לְכָךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות

דוקם המשכן ואגב אותו ר"ה משמרות כל ר"ח השנה: (כ) והנשיאים. איתא בפ' בתרא דיומא דנשיאים עננים כשהיה המן יורד לישראל היה יורד עמו אבנים טובות ומרגליות וזש"ה והם הביאו אליו זה המן שנאמר בו בבקר בבקר. ועוד אמ"ר יוחנן לישני בקרים הביאו כל נדבת המשכן והותירו: את אבני השהם וגו'. כל אחד אבן אחת לכתוב עליו שבטו ואבני השהם הביאו

שפתי חכמים

שאין כי מלה המורה על הערוה לכך מביא ורביותינו וכו': צ יש מקשים למה מדלג רש"י שם ועזים וכ"ל לייסב דיש ע"ד להקשות על דברי רש"י שפי' דקרא או או קאמר ללא צורך דהיכי סלקא דעתך לו' דוקא מי שיש לו כל הדברים יביא ומי שאין לו כל הדברים לא יביא ומה יעשה העני שאין לו אלא מין אחד והקרא קאמר מכל איש אשר ידבנו לבו תקחו תרומתי אע"כ צ"ל משום שמלינו כי שלשה מינים הללו דהיינו תכלת וארגמן ותולעת שני שבשלשת' אלו הם תמיד בכל מלאכת המשכן ובבגדי כ"ג וכן עורות אילים מאדמים ועורות תחשים מבגיהם יהדיו עשו מכסה לאהל כמו שפירש"י בפ' תרומה משום הכי הסד"א דכל מי שיש לו כל הדברים אלו דוקא יביא ומי שאין לו אלא מין אחד לא יביא כיון דשלשתן צריכין למלאכה שאין עושין שום דבר מזה בלא זה אבל שש מלינו בבגדי כהנים הדיוטים שעשו משש לבד וכן אותן ד' בגדי כ"ג שהיה עובד בהן בעבודת פנים ביוה"כ וכן בשאר עבודות

פירוש לתורת אלהים

וַיָּבִיאוּ: אוּנ זֵייא הָאבֶּען גִבְּרַאכְט מַטְוֶה גֶעשְׁפּוּנֶען אֶת הַתְּכֵלֶת וכו': (כו) וְכָל הַנָּשִׁים אוּנ אַלִי ווַייבֶּער אֲשֶׁר ווָאס הָט פַר טְרָאגֶן זֵייעֶר הַארְץ בְּחָכְמָה מִיט קְלוּגְשַׁאפְט טָווּ הָאבֶּן זֵיי גְשְׁפּוּנֶן הָאר פוּן דִי צִיגֶן: (כז) וְהַנְּשִׂיאִים אוּנ דִי הֵייבְּט הַארֶען הֵבִיאוּ הָאבֶּען גִבְּרַאכְט אֶת אַבְנֵי דִי שְׁטֵיינֶער שׁוֹהַם וְאֵת אוּנ דִי שְׁטֵיינֶער פוּן דֶר פִילוּנְג צוּם אֵפוֹד אוּנ צוּם חוֹשֶׁן: (כח) וְאֶת הַבּוֹשֶׂם אוּנ דִיא בְּשָׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן אוּנ דֶעם בּוֹמֶל לְמָאוֹר צוּ לַייכְטִין וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוּנ צוּא זַאלְבּ אֵייל וְלִקְטוֹרֶת הַסַּמִּים אוּנ צוּ קְטוֹרֶת פוּן דִיא קְרַייטֶעכְצֶער: (כט) כָּל אַלִי אֵיש

אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם
לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה: פ שלישי שני כשהן
מחוברין ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־
אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: לא וַיְמַלֵּא
אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה
וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: לב וְלַחְשֹׁב
מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף
וּבַנְּחֹשֶׁת: לג וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת
וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלֶאכֶת
מַחֲשָׁבֶת: לד וּלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא

אונקלוס

ואתתא דאתרעי לבהון
עמהון לאיתאה לכל
עבדתא די פקיד יי
למעבד בידא דמשה
איתיאו בני ישראל
נדבתא קדם יי: ל ואמר
משה לבני ישראל חזו
דרבי יי בשום בצלאל
בר אורי בר חור לשבטא
דיהודה: לא ואשלים
עמה רוח נבואה מן
קדם יי בחכמתא
בסוכלתנו ובמדע ובכל
עבידא: לב ולאלפא
אומנן למעבד בדהבא
ובכספא ובנחשא:
לג ובאומנות אבן טבא
לאשלמא ובנגרות אעא
למעבד בכל עבידת
אומנן: לד ולאלפא יהב
בלבה הוא ואהליאב

רשב"ם

(לד) ולהורות. לאחרים:

בעל הטורים

מעלה נשיאים: (ל) ראו קרא ה'. שאין מעמידין פרנס על הצבור אלא מדעתן: (לד) ולהורות. ב' הכא ואידך ולהורות את

בית יהודא

התנדבו בחנוכת המזבח תחלה) דריבר צום בעגייהונג דעם מזבח זענען זיי גיוועזן די ערשטע מיט זייערע נדבות (ולפי שנתעצלו בתחלה) אונ ווייל זיי האבען זיך פריער ניט גאיילט צו ברייגגען נדבות צום משכן (נחסרה אות משמם) הט דיא תורה גיפעלט דעם אות י פון זייער נאמן (והנשאם כתיב) עם שטייט והנשאם אן יודין: (ל) נחורו. (בנה של מרים היה) חור

רש"י

בחנוכת המזבח תחלה ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב: (ל) חור. בנה של מרים היה:

שפתי חכמים

וכן בנולה של עזים לא היו עושין מהן שום דבר רק יריעות עזים פשיטא הוא דיביאו לבד ומשום הכי לא נקט רש"י שם ועזים כיון דמילתא דפשיטא הוא שיביאו לבדם ועוד דכתיב וכל הנשים אשר נשא לבן וגו' טוו את העזים דמשמע בקרא את העזים לבד הביאו ומדסמיך בכל הענין שם אלל עזים ללמד בא להקישו לעזים שלבדו בא מש"ה לא נריך לפרש דשם ועזים לבדו בא: ק דק"ל למה לא יחסו אלא עד חור או לא הל"ל אלא בצלאל בן אורי למטה יהודה ומתרץ חור בנה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כולם וכן שמן המשחה: (ל) ראו קרא. מה ראו לפי שכשאמר משה לישראל שבצלאל יעשה המשכן היו ישראל מרננים אחרי משה ואומרים שכל הגדולה הוא נוטל לו ולמשפחתו אמר להם משה דעו וראו כי לא מדעתי אני עושה אלא מפי הקב"ה ואף משה עצמו בשעה שאמר לו הקב"ה על מלאכת המשכן ועשית היה סבור לעשות הכל אמר לו הקב"ה לא כאשר עולה בדעתך אלא צדיק שנהרג על מעשה העגל דהיינו חור יבא בן בנו ויעשנו לפי שהמשכן כפרה על אותו מעשה וזהו שאמר לו הקב"ה ראה קראתי וגו': (לא) בחכמה. דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ. בתבונה דכתיב כונן שמים בתבונה. בדעת דכתיב

פירוש לתורת אלהים

וואס עס האט באוויליגט לבם זייער הארץ אותם זיי להביא צו ברענגען צו גאר די מלאכה אשר וואס גאט הט גישאפט דורך משה אז מען זאל דם טוען הביאו האבן זיי גבראכט נדבה אנדבה צו גאט: (ל) ויאמר משה אל בני ישראל הט משה גיזאגט צו דיא ישראל ראו זעהט קרא גאט האט גרופען בשם אין נאמען בצלאל דער זוהן פון אורי דר זוהן פון חור למטה צום שבט יהודה: (לא) וימלא אותו אונ ער האט אים דער פילט רוח אלהים אנבואה פון גאט בחכמה מיט קלוג שאפט בתבונה מיט פאר שטענדיקייט ובדעת אונ מיט וויסען שאפט: (לב) ולחשוב אונ צוא מייסטערין מחשבות מייסטער שאפט לעשות צו טוען בזהב מיט גאלד אונ מיט זילבער אונ מיט קופער: (לג) ובחרושת אבן אונ מייסטער שאפט פון גוטע שטיינר למלאת צו דר פילן ובחרושת עץ אונ מייסטער שאפט פון האלץ לעשות צוא טוען בכל אין אלע מלאכות מחשבת פון מייסטער שאפט: (לד) ולהורות אונ צוא לערנין נתן בלבו האט גאט גיגעבען אין זיין

וְאָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן׃
לה מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת
כָּל־מְלֶאכֶת חָרָשׁ ׀ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי
וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה
וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת׃ לו א וְעָשָׂה
בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכֹל ׀ אִישׁ חֲכַם־
לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה
בָּהֵמָּה לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה׃ ב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־
בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ
חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה
בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה
אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ ג וַיִּקְחוּ
מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה

אונקלוס

בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא
דְדָן׃ לה אַשְׁלֵם עִמְּהוֹן
חַכִּימוּת לִבָּא לְמֶעְבַּד כָּל
עֲבִידַת נַגָּר וְאֻמָּן וְצַיָּר
בִּתְכַלָּא וּבְאַרְגְּוָנָא בִּצְבַע
זְהוֹרִי וּבְבוּצָא וּמָחֵי
עָבְדֵי כָּל עֲבִידָא וּמַלְפֵי
אוּמָנָוָן׃ א וַעֲבַד
בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל
גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב
יְיָ חָכְמָא וְסוּכְלְתָנוּתָא
בְּהוֹן לְמִדַּע לְמֶעְבַּד יָת
כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן
קוּדְשָׁא לְכֹל דִּי פַקֵּיד יְיָ׃
ב וּקְרָא מֹשֶׁה לִבְצַלְאֵל
וּלְאָהֳלִיאָב וּלְכָל גְּבַר
חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ
חָכְמְתָא בְּלִבֵּהּ כָּל
דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ לְמִקְרַב
לַעֲבִדְתָּא לְמֶעְבַּד יָתַהּ׃
ג וּנְסִיבוּ מִן קֳדָם מֹשֶׁה
יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא דִּי
אַיְתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בעל הטורים

בג"י שסיס בצלאל יודע להורות לבני ישראל בכל מיני חכמה:

רש"י

(לד) ואהליאב. משבט דן מן הירודין שבשבטים מבני השפחות והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים לקיים מה שנאמר (איוב לד) ולא נכר שוע לפני דל:

בית יהודא

איז גיוועז דר זוהן פון מרים: (לד) וְאָהֳלִיאָב. (מִשֵּׁבֶט דָּן) אָהֳלִיאָב איז גיוועז פון שֵׁבֶט דָּן (מִן הַיְרוּדִין שֶׁבַּשְּׁבָטִים מִבְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת) דר שֵׁבֶט דָּן איז גיוועז דר נידעריגסטער פון דיא שְׁבָטִים, נוייל דָּן איז גיוועז פון בִּלְהָה דיא דינסט פון רָחֵל (וְהִשְׁוָהוּ הַמָּקוֹם לְבְצַלְאֵל לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) ביי די ארבעט פון מִשְׁכָּן האט הקב"ה געמאכט גלייך אָהֳלִיאָב צו בְּצַלְאֵל (וְהוּא מִגְּדוֹלֵי הַשְּׁבָטִים) וואס בְּצַלְאֵל איז גיוועז פון דעם גרעסטין שֵׁבֶט, פון שֵׁבֶט יְהוּדָה (לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר) צו נוייזן עס איז אמת ווי איוב הט גזאגט (לֹא נִכַּר שׁוֹעַ לִפְנֵי דָל) ביי הקב"ה ווערט ניט דערקענט דר רייכר פאר דעם ארעמן, ביי הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

בדעתו תהומות נבקעו. וכן בבנין שלמה בן אשה אלמנה ממטה נפתלי וגו' וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת וכן בנין דלעתיד דכתיב בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים וכו':

פירוש לתורת אלהים

הארצן הוא ער וְאָהֳלִיאָב דער זוהן פון אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה צום שֵׁבֶט דָן: (לה) מִלֵּא אוֹתָם ער האט זייא דער פילט חָכְמַת לֵב קלוג שאפט אין הארץ לַעֲשׂוֹת צו טוען כָּל מְלֶאכֶת אלי מְלָאכוֹת חָרָשׁ וְחוֹשֵׁב מייסטערס וְרוֹקֵם אונ אוועבער בַּתְּכֵלֶת אין תְּכֵלֶת עוֹשֵׂי צוא טוען כָּל מְלָאכָה אלע מְלָאכוֹת וְחוֹשְׁבֵי אונ מייסטער מַחֲשָׁבוֹת פון מייסטער שאפט: (א) וְעָשָׂה אונ ער זאל מאכין בְּצַלְאֵל אונ אלע מענטשן חֲכַם לֵב וואס האט אקלוג הארץ אֲשֶׁר וואס גאט האט געגעבן קלוג שאפט אין זיין הארץ כֹּל אלי וָוס עס טוט אים פר טראגן זיין הארץ לְקָרְבָה צו גענעהנין אים אֶל הַמְּלָאכָה צוא דער מְלָאכָה לַעֲשׂוֹת צו טוען אוֹתָהּ זיא: (ג) וַיִּקְחוּ אונ זייא האבן גנומען מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה פון פאר משה אֵת גאר דיא תְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ וָוס זייא האבן גבראכט די קינדר

אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם
הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר׃ ד וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים
הָעֹשִׂים אֵת כָּל־מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ
אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה
עֹשִׂים׃ ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר
מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה
לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת
אֹתָהּ׃ ו וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל
בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־
יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת
הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃

אונקלוס

לַעֲבִידַת פָּלְחַן קוּדְשָׁא
לְמֶעֱבַד יָתַהּ וְאִנּוּן מַיְתַן
לֵהּ עוֹד נְדַבְתָּא בִּצְפַר
בִּצְפַר׃ ד וַאֲתוֹ כָּל חַכִּימַיָּא
דְּעָבְדִין יָת כָּל עֲבִידַת
קוּדְשָׁא גְּבַר גְּבַר
מֵעֲבִידְתֵּהּ דְּאִנּוּן עָבְדִין׃
ה וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר
מַסְגַּן עַמָּא לְאַיְתָאָה
מִסַּת פָּלְחָנָא לַעֲבִידְתָּא
דְּפַקֵּיד יְיָ לְמֶעֱבַד יָתַהּ׃
ו וּפַקֵּיד מֹשֶׁה וְאַעֲבַרוּ
כָּרוֹזָא בְּמַשְׁרִיתָא לְמֵימַר
גְּבַר וְאִתְּתָא לָא יַעְבְּדוּן
עוֹד עֲבִידְתָּא לְאַפְרָשׁוּת
קוּדְשָׁא וּפְסַק עַמָּא

תולדות אהרן

והם הביאו אליו עוד יומא עה: איש איש ממלאכתו שבת לו סנהדרין סט: ויצו משה שבת צו ראש השנה לד סוטה ג:

רשב"ם

(ו) אל יעשו עוד מלאכה. שהיו טווים בביתם כדכתיב ויביאו מטוה:

בעל הטורים

(ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה. בשבת נתנה תורה א"כ יוה"כ של אותה שנה היה יום ג' וביום ד' אמר להם מלאכת המשכן והם הביאו לו בבקר בבקר והיינו יום ה' ויום ו' ובשבת ויצו משה ויעבירו קול במחנה: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש. בגי' (אל יוליאו) וזהו אל יוליאו המשא מרה"י לרה"ר: ויכלא. ב' הכא ואידך ויכלא הגשם וזהו שדרשו שהיו יורדים להם אבנים טובות ומרגליות עם המן והביאום לנדבת המשכן ויכלא הגשם פי' הענגים שמביאים הגשם משכלו מלהביא האבנים הטובות אז כלו העם מלהביא:

בית יהודא

זענען בײדע גלײך: (ה) ומדי העבודה) . מײנט מען (יותר מכדי צורך העבודה) די נדבות זענען מער ווײא פיל מען דארף צו די ארבעט: (ו) ויכלא.(לשון מניעה) פארמײדין , אויפ־

רש"י

(ה) מדי העבודה. יותר מכדי צורך העבודה: (ו) ויכלא.

שפתי חכמים

של מרים היה שהיתה נביאה לכך זכה לזה: ר פי' של מ"ם זו ל' יותר כמו ויאהב יעקב את רחל מלאה והוסיף מלת לורך כי הם לא הביאו

ליקוטי יקרים

(ג) וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר. דער אלשיך הקדוש שרײבט עס טרעפט זיך צו מאל וואס מיר זעהן מיט אונזערע אויגן אז די גבאים אדער די בעלי מלאכות וואס זענען זיך מתעסק בײ אײן שול אדער אײן בית המדרש בויען אדער בײא אנדערע געבײדע פון קהל גיבן זײ נישט קײן חלק אין דר נדבה זײ זאגן עס איז גינוג וואס מיר ארבײטן זאלן מיר נאך אײן נדבה אויך געבן. אבער דא בײם משכן זאגט דער פסוק חאטשי בצלאל אונ אהליאב זענן געװעזין די מײנסטערס פון דעם משכן (וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה) האבן זײא נאך צו גיברענגט אײן נדבה אלע אין דער פריא:

פירוש לתורת אלהים

יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת צו דער מְלָאכָה עֲבֹדַת דיא ארבעט הַקֹּדֶשׁ די הײליגע לַעֲשׂוֹת צו טוען אֹתָהּ זי וְהֵם אונ זײ הֵבִיאוּ האבן גבראכט צו אים עוֹד נְדָבָה נאך אנדבה בַּבֹּקֶר אלע אין דער פריא: (ד) וַיָּבֹאוּ אונ זײא זענין גקומן אלע חֲכָמִים הָעֹשִׂים וואס זײ האבען גטאהן אֵת אלע מלאכות פון הײליקײט אִישׁ אִישׁ איטליכער מענטש מִמְּלַאכְתּוֹ פון זײן מְלָאכָה אֲשֶׁר וואס זײ טוען: (ה) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה אונ זײ האבען גזאגט צוא משה לֵאמֹר אזו צו זאגן מַרְבִּים דם פאלק מערן צו ברענגען מִדֵּי הָעֲבֹדָה וויפיל מדארף אוף דער ארבײט לַמְּלָאכָה צו דער מְלָאכָה וואס גאט האט גשאפט צו טאהן זיא: (ו) וַיְצַו מֹשֶׁה אונ משה האט גישאפט וַיַּעֲבִירוּ אונ זײא האבן אום גרופן אין דר מַחֲנֶה לֵאמֹר אזו צו זאגן אִישׁ קײן שום מאן אונ קײן שום אִשָּׁה זאלין שון מער ניט טאהן קײן שום מְלָאכָה צו דער הײליגע ארבײט ווארום עס איז גינוג וואס מען האט ביז אהער גמאכט וַיִּכָּלֵא האבען פר מיטען דם פאלק פון צו ברענגען:

ז וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־
הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר׃ ס
רביעי ח וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת
שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
אֹתָם׃ ט אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה
וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
הַיְרִיעֹת׃ י וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת
אַחַת אֶל־אֶחָת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר

אונקלוס

מְלַאוּתָאָה: ז וַעֲבִדְתָּא
הֲוָת מִסַּת לְכָל עֲבִדְתָּא
לְמֶעְבַּד יָתַהּ וְיַתִּירַת:
ח וַעֲבַדוּ כָּל חַכִּימֵי לִבָּא
בְּעָבְדֵי עֲבִדְתָּא יָת
מַשְׁכְּנָא עֲשַׂר יְרִיעָן
דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן
עֲבַד יָתְהוֹן: ט אָרְכָּא
דִירִיעֲתָא חֲדָא עַסְרִין
וּתְמָנְיָא אַמִּין וּפוּתְיָא
אַרְבַּע אַמִּין דִירִיעֲתָא
חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל
יְרִיעָתָא: י וְלַפֵּיף יָת
חֲמֵשׁ יְרִיעָן חֲדָא עִם
חֲדָא וְחָמֵשׁ יְרִיעָן לַפֵּיף

תולדות אהרן

והמלאכה היתה דים שבת מט לו:

בעל הטורים

(ז) והמלאכה. ג' והמלאכה היתה דים. והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים בעזרא. והמלאכה גדולה בד"ה בענין בנין הבית אע"פ שהמלאכה היתה גדולה לא ליום ולא לשנים אעפ"כ היתה דים שנשתלחה ברכה במעשה ידיהם: דים. ג' היתה דים. הלא יגנבו דים. אם גנבים בלילה השחיתו דים במפלת אדום באדום כת' המה יבנו ואני אהרוס אבל ביעקב והמלאכה הית' דים: והותר. ג' הכא ואידך כי כה אמר ה' אכול והותר. מנחל התרומה להביא בית ה' אכול ושבוע והותר בדה"ב שבזכות התורה ובהמ"ק לא פוסק לעולם כדכתי' למן היום אשר יוסד היכל ה' וגו' עד מן היום הזה אברך: (ח) בעושי. ג' ביו"ד הכא ואידך אל תקנא בעושי עולה פני ה' בעושי רע וכמי תקנא בעושי כל חכם לב:

רשב"ם

(ז) דים. כמו מ"ם מן ריקם. ותהי הכנם: (ח) ויעשו כל חכם לב וגו'. תחלה עשו המשכן ואח"כ כלים כמו שפירשתי בב' ויקחו לי תרומה:

רש"י

לשון מניעה: (ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה. ומלאכת ההבאה היתה די של עושי המשכן לכל המלאכה של משכן לעשות אותה ולהותר: והותר. כמו (שמות ח) והכבד את לבו (מ"ב ג) והכות את מואב:

בית יהודא

הערין, מען האט מער קיין נְדָבוֹת געבריינגט: (ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל הַמְּלָאכָה. זאגט רש"י מען מיינט (וּמְלֶאכֶת הַהֲבָאָה הָיְתָה דַּיָּם שֶׁל עוֹשֵׂי הַמִּשְׁכָּן) די ארבעט פון ברייננגן נְדָבוֹת איז געוועזען גענוג ביי די מענטשען וואס האבן געמאכט דעם משכן (לְכָל הַמְּלָאכָה שֶׁל מִשְׁכָּן) צו די גאנצי ארבעט פון משכן (לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ וּלְהוֹתֵר) צום מאכן דעם משכן אונ עס זאל נאך בלייבען: וְהוֹתֵר, די נְדָבוֹת זענען געוועזען אזו פיל צו מאכן דעם משכן אונ עס זאל נאך בלייבען, וְהוֹתֵר איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען וּלְהוֹתֵר, אונ צום בלייבען (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ) די מכות זענען געקומען צו שלאגן פרעה אונ צו שווער מאכן זיין הארץ וועייל זייא זענען באלד אויעקגעגאנגען) וְהַכְבֵּד איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען וּלְהַכְבֵּד (וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב) מיינט מען אויך וּלְהַכּוֹת.

שפתי חכמים

רק לרכי העבודה לא העבודה עלמה: ש כלו' תיבת המלאכה קאי אהבאות נדבה ותיבות לכל המלאכה קאי אהמלאכה מלאכת המשכן אפני שאין. טעם לו' המלאכה היתה מספקת לכל המלאכה אם הוא מגוין אחד גם כיגוי דייס שב על עושי המלאכה: ת דק"ל דוהותר משמע לי ליווי להותר וזה אינו דהא אינו מלוה להותר לכך מפרש ולהותר וכן מלינו כמה תיבות שנחסרין למ"ד כגון והכבד ולהכבד והכות

פירוש לתורת אלהים

(ז) וְהַמְּלָאכָה אונ די מְלָאכָה וואס מען האט שוין געמאכט ביז אהער הָיְתָה דַיָּם איז זי געוועזען גינוג לְכָל הַמְּלָאכָה צו גאר אין דער מְלָאכָה פון דעם גאנצען מִשְׁכָּן לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ צו טאהן זיא וְהוֹתֵר אונ עס זאל נאך בלייבען: (ח) וַיַּעֲשׂוּ אונ זיי האבן געמאהן כל אלע קלוגע הערצער בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה די וואס זיי האבן געטאהן די מְלָאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן דאס מִשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעוֹת דעם מַעֲשֵׂה מִשְׁכָּן מיט די יְרִיעוֹת מיט די שלייפעלך אונ מיט די העקלעך אונ די ברעטער מיט דיא שוועלען האבען מיר שוין מפורש געוועזען בפרשת תרומה אין דער דריטער

ליקוטי יוסף

(ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם. דער פנים יפות שרייבט האטשע פריער שרייבט דער פסוק אז דם פאלק האט געמערט צו ברענגען וואלט איך געקאנט מיינען אז איין מין איז געוועזען צו פיל אונ איין מין איז געוועזען ווייניג. למשל גאלד איז געוועזען מער ווייא מען האט געדארפט אונ זילבער איז געוועזען ווייניג אדער פאר קערט האט מען געמוזט פאר קופן גאלד אדער זילבער אונ צו קופען פון דעם געטונג וואס איז געוועזען ווייניג איבער דעם זאגט דער פסוק אז אלדינג איז געוועזען גינוג אדרבא עס איז נאך אלדינג איבער געבליבען אונ עס האט זיך נישט געטראפען ביי איין זאך עס זאל נישט גינוג זיין:

אַחַת אֶל־אֶחָת׃ יא וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת
תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִקָּצָה בַּמַּחְבָּרֶת כֵּן עָשָׂה בִּשְׂפַת
הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת
הַשֵּׁנִית׃ יב חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה
בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת
הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־אֶחָת׃ יג וַיַּעַשׂ
חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־
הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים
וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ פ יד וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת
עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם׃ טו אֹרֶךְ
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה
וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
טז וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד
וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד׃ יז וַיַּעַשׂ
לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת
הַשֵּׁנִית׃ יח וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת
חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת

חדא עם חדא: יא ועבד
ענובין דתכלא על
ספתא דיריעתא חדא
מסטרא בית לופי כן
עבד בספתא דיריעתא
בסטרא בית לופי
תניתא: יב חמשין ענובין
עבד ביריעתא חדא
וחמשין ענובין עבד
בסטרא דיריעתא דבית
לופי תניתא מכונן
ענוביא חדא לקבל
חדא: יג ועבד חמשין
פורפין דדהב ולפף ית
יריעתא חדא עם חדא
בפורפיא והוה משכנא
חד: יד ועבד יריען
דמעזי לפרסא על
משכנא חד עשר יריען
עבד יתהן: טו ארכא
דיריעתא חדא תלתין
באמין וארבע אמין
פותיא דיריעתא חדא
משחתא חדא לחד
עשר יריען: טז ולפף
ית חמש יריען לחוד וית
שת יריען לחוד:
יז ועבד ענובין חמשין
על ספתא דיריעתא
בסטרא בית לופי
וחמשין ענובין עבד על
ספתא דיריעתא דבית
לופי תניתא: יח ועבד
פורפין דנחשא חמשין
ללפפא ית משכנא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ויעש ירועות עזים. ראשונה לכל מלאכת המשכן כדי שיהו מוכנות לאהל על המשכן מיד שיעשו הקרשים ולא יהיה שעה אחת בלא כסוי ואחר ויעש הקרסים כדי להכניס לתוכן מיד הארון ולא יהיה שעה אחת בחוץ:

אֶחָד׃ יט וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת
אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת
תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ ס חמישי כ וַיַּעַשׂ
אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֹמְדִים׃ כא עֶשֶׂר אַמֹּת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ
וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד׃ כב שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֶחָת כֵּן עָשָׂה
לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ כג וַיַּעַשׂ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים
לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃ כד וְאַרְבָּעִים
אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
כה וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת
צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים קְרָשִׁים׃
כו וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כז וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה

לְמֶהֱוֵי חָד׃ יט וַעֲבַד
חוּפָאָה לְמַשְׁכְּנָא מַשְׁכֵי
דִּדְכְרֵי מְסַמְּקֵי וְחוּפָאָה
מַשְׁכֵי דְסַסְגוֹנָא מִלְּעֵלָּא׃
כ וַעֲבַד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא
דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין׃
כא עֲשַׂר אַמִּין אֻרְכָּא
דְדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת
אַמְּתָא פּוּתְיָא דְדַפָּא
חַד׃ כב תַּרְתֵּין צִירִין
לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חֲדָא
לָקֳבֵל חֲדָא כֵּן עֲבַד לְכָל
דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃ כג וַעֲבַד
יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עַסְרִין
דַּפִּין לְרוּחַ עֲבַר דָּרוֹמָא׃
כד וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף
עֲבַד תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין
תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא
חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי וּתְרֵין
סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד
לִתְרֵין צִירוֹהִי׃ כה וְלִסְטַר
מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא לְרוּחַ
צִפּוּנָא עֲבַד עַסְרִין דַּפִּין׃
כו וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן
דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ כז וְלִסְיָפֵי
מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָא עֲבַד
שִׁתָּא דַפִּין׃ כח וּתְרֵין
דַּפִּין עֲבַד לְזָוְיָת מַשְׁכְּנָא
בְּסוֹפֵיהוֹן׃ כט וַהֲווֹ מְכַוְּנִין
מִלְּרַע וּכְחֲדָא הֲווֹ מְכַוְּנִין
עַל רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא
חֲדָא כֵּן עֲבַד לְתַרְוֵיהוֹן

קְרָשִׁים׃ כח וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה לִמְקֻצְעֹת
הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ כט וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן

עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת׃
ל וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף
שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ לא וַיַּעַשׂ
בְרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי
צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃ לב וַחֲמִשָּׁה
בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃ לג וַיַּעַשׂ
אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ
הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃
לד וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־
טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם
וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃ לה וַיַּעַשׂ
אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ לו וַיַּעַשׂ
לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַפֵּם
זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כָסֶף׃ לז וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח
הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ לח וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה
וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם

לְתְרֵין זָוְיָן׃ ל וַהֲווֹ
תְּמָנְיָא דַפִּין וְסַמְכֵיהוֹן
דִּכְסַף שִׁתָּא עֲשַׂר סַמְכִין
תְּרֵין סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ לא וַעֲבַד
עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא
לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חַד׃
לב וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי
סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא
וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי
מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן
מַעְרְבָא׃ לג וַעֲבַד יָת
עַבְרָא מְצִיעָאָה לְאַעְבָּרָא
בְּגוֹ דַפַּיָּא מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי׃
לד וְיָת דַּפַּיָּא חֲפָא דַהֲבָא
וְיָת עִזְקָתְהוֹן עֲבַד דַּהֲבָא
אַתְרָא לְעַבְרַיָּא וַחֲפָא יָת
עַבְרַיָּא דַּהֲבָא׃ לה וַעֲבַד
יָת פָּרֻכְתָּא תִּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן
עֲבַד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃
לו וַעֲבַד לַהּ אַרְבְּעָא
עַמּוּדֵי שִׁטִּין וַחֲפָנוּן
דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא
וְאַתִּיךְ לְהוֹן אַרְבְּעָא
סַמְכִין דִּכְסָף׃ לז וַעֲבַד
פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד
צַיָּר׃ לח וְיָת עַמּוּדוֹהִי
חַמְשָׁא וְיָת וָוֵיהוֹן וַחֲפָא
רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דַּהֲבָא וְסַמְכֵיהוֹן חַמְשָׁא

פירוש לתורת אלהים

פַּרְשָׁה פוּן פָּסוּק (א) עַד בִּיז פָּסוּק (לח): (לה) וַיַּעַשׂ אֶת הַפָּרֹכֶת וכו׳ דֶעם פָּרוֹכֶת הָאבֶּען מִיר מְפוֹרָשׁ גֶעוֶוען

חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: פ לז א וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל
אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי
אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
קֹמָתוֹ: ב וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת
וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:
ג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל
אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־
צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הַשֵּׁנִית: ד וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וַיְצַף אֹתָם זָהָב: ה וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
אֶת־הָאָרֹן: ו וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר
אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי
רָחְבָּהּ: ז וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב
מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת
הַכַּפֹּרֶת: ח כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה
וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־
הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
קְצוֹוֹתָו קצותיו ק׳: ט וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי

אונקלוס

נְחָשָׁא: א וַעֲבַד בְּצַלְאֵל
יָת אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא
אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא
רוּמֵהּ: ב וְחַפְּהִי דְּהַב
דְּכֵי מִגָּו וּמִבָּרָא וַעֲבַד
לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר: ג וְאַתֵּיךְ לֵהּ
אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב עַל
אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ וְתַרְתֵּין
עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד
וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ
תִּנְיָנָא: ד וַעֲבַד אֲרִיחֵי
דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן
דַּהֲבָא: ה וְאָעֵיל יָת
אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל
סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת
אֲרוֹנָא: ו וַעֲבַד כַּפֻּרְתָּא
דְּהַב דְּכֵי תַּרְתֵּין אַמִּין
וּפַלְגָּא אֻרְכַּהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָּא פְּתָיַהּ: ז וַעֲבַד
תְּרֵין כְּרוּבִין דִּדְהַב נְגִיד
עֲבַד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי
כַּפֻּרְתָּא: ח כְּרוּבָא חַד
מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא
חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן
כַּפֻּרְתָּא עֲבַד יָת כְּרוּבַיָּא
מִתְּרֵין סִטְרוֹהִי: ט וַהֲווֹ

בעל הטורים

(א) ויעש בצלאל את הארון. בכולם לא הזכיר בצלאל אלא על הארון לו׳ שהיה בצלאל יודע סוד הארון והמרכבה שהארון הוא כנגד כסא הכבוד:

רש"י

(א) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים א נקראת על שמו:

בית יהודא

...ר אונ צו שלאגן מואב נעיין ש"חו: (א) וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל. אַרְט רש"י אַהֲלִיאָב אוּנ נָאךְ מֶענְטְשִׁין הָאבְּן גֶעאַרְבֶּט בַּיי דֶעם מִשְׁכָּן, פַר וָואס שְׁטֵייט וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל, זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עַל הַמְּלָאכָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר חֲכָמִים) וַוייל בְּצַלְאֵל הָאט זַיין גַאנְץ לֶעבְּן גִיגֶעבְּן פַר דִי אַרְבֶּעט עָס זָאל זַיין ווי דֶר ווילְן פוּן הקב"ה, מֶער וִוי אַלֶע חֲכָמִים וַאַרְבֶּעטֶער) הָאבְּן גְוָואלְט (נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ) דְרִיבֶּער וֶוערְט דִי אַרְבֶּעט גֶערוּפְן אויף זַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויעש בצלאל את הארון. הוא היה ראשון לכל כלי המשכן דכתיב פתח דבריך יאיר שהאור נברא בעולם תחלה ולכך הארון שבו התורה נתונה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור נעשה תחלה ואין אתה מוצא שמו של בצלאל על שום כלי מכל כלי המשכן אלא על הארון לפי ששם של בצלאל מורה על שום צל אל וזהו נוטריקון של בצלאל וגם זהו שאמחז"ל שמדעתי היה סדר העשיה אמר לו משה בצל אל היית: עצי שטים. לפי שעתידין להחטא בשטים העמיד להם זה לכפר על מעשה שטים:

שפתי חכמים

ולהכות: א כלומר בכל הענין כתוב ויעש ולא כתיב בצלאל כמו גבי ארון לפי שאין בהן קדושה כ"כ כמו הארון לא רצה בצלאל להטריח כ"כ בעשייתן אלא אהליאב ושאר תלמידים שהיו לו והוא מראה להם והם עושין אבל הארון שהיה בו קדושה גדולה משום הכי בצלאל עצמו היה מטריח בו ונתן נפשו על המלאכה יותר וכו׳:

כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם
עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו
אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ פ
י וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים
אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה
וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ יא וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר
וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ יב וַיַּעַשׂ לוֹ
מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב
לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ יג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל
אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃
יד לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת
בָּתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
טו וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
טז וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים ׀ אֲשֶׁר עַל־
הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו
וְאֵת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר
יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר׃ פ ששי שלישי כשהן מחוברין
יז וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר
מִקְשָׁה עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ
וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ
מִמֶּנָּה הָיוּ׃ יח וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים

מצדיה

כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן
לְעֵלָּא נָטְלִין בְּגַדְפֵיהוֹן
עַל כַּפֻּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד
לָקֳבֵל חַד לָקֳבֵל
כַּפֻּרְתָּא הֲווֹ אַפֵּי כְרוּבַיָּא׃
י וַעֲבַד יָת פָּתוֹרָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֻרְכֵּהּ
וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָּא רוּמֵהּ׃ יא וַחֲפָא
יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי וַעֲבַד
לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר׃ יב וַעֲבַד לֵהּ
גְּדַנְפָא רוּמֵהּ פּוּשְׁכָא
סְחוֹר סְחוֹר וַעֲבַד דֵּיר
דִּדְהַב לִגְדַנְפֵהּ סְחוֹר
סְחוֹר׃ יג וְאַתִּיךְ לֵהּ
אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב וִיהַב
יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע
זָוְיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי׃
יד לָקֳבֵל גְּדַנְפָא הֲווֹ
עִזְקָתָא אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא
לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא׃
טו וַעֲבַד יָת אֲרִיחַיָּא
דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן
דַּהֲבָא לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא׃
טז וַעֲבַד יָת מָנַיָּא דִּי עַל
פָּתוֹרָא יָת מְגִיסוֹהִי וְיָת
בָּזִכּוֹהִי וְיָת מְכִילָתֵהּ
וְיָת קַשְׂוָתָא דִּי יִתְנְסֵךְ
בְּהוֹן דְּהַב דְּכֵי׃ יז וַעֲבַד
יָת מְנָרְתָא דִּדְהַב דְּכֵי
נְגִיד עֲבַד יָת מְנָרְתָא
שִׁדָּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא
חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא מִנַּהּ
הֲווֹ׃ יח וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין
מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי

מנרתא

פירוש לתורת אלהים

בְּפָּרָשַׁת תְּרוּמָה אִין דֶער פִיפְטֶער פָּרָשָׁה : (יז) וַיַּעַשׂ אֶת הַמְּנֹרָה דִי מַעֲשֶׂה מְנוֹרָה הָאבְּן מִיר שׁוֹן מְפוֹרָשׁ׃

מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הַשֵּׁנִי׃ יט שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר
וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן
הַמְּנֹרָה׃ כ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃
כא וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃
כב כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ
כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃
כג וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה
וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃
כד כִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת
כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ כה וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ
וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ כו וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ
לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ כז וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב עָשָׂה־לוֹ מִתַּחַת

מְנַרְתָּא מִסִּטְרַהּ חַד
וּתְלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא
מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא׃ יט תְּלָתָא
כַלִּידִין מְצַיְּרִין בִּקְנֵיָא
חַד חֵזוּר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא
כַלִּידִין מְצַיְּרִין בִּקְנֵיָא
חַד חֵזוּר וְשׁוֹשַׁן כֵּן לְשִׁתָּא
קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא׃
כ וּבִמְנַרְתָּא אַרְבְּעָא
כַלִּידִין מְצַיְּרִין חֵזוּרָהָא
וְשׁוֹשַׁנָּהָא׃ כא וְחֵזוּר
תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ
וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין
קְנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין
דְּנָפְקִין מִנַּהּ׃ כב חֵזוּרֵיהוֹן
וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ הֲווֹ כֻּלַּהּ
נְגִידָא חֲדָא דִּדְהַב דְּכֵי׃
כג וַעֲבַד יָת בּוֹצִינָהָא
שִׁבְעָא וְצִבְיָתְהָא
וּמַחְתְּיָתְהָא דִּדְהַב דְּכֵי׃
כד כַּכְּרָא דִּדְהַב דְּכֵי עֲבַד
יָתַהּ וְיָת כָּל מָנַהָא׃
כה וַעֲבַד יָת מַדְבְּחָא
דִּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי
שִׁטִּין אַמְּתָא אָרְכֵּהּ
וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ מְרַבַּע
וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ
הֲווֹ קַרְנוֹהִי׃ כו וַחֲפָא
יָתֵהּ דִּדְהַב דְּכֵי יָת
אִגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי סְחוֹר
סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד
לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר׃ כז וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהַב עֲבַד לֵהּ מִלְּרַע

פירוש לתורת אלהים

גיוועט בפרשת תרומה: (כה ויעש את מזבח הקטורת
דעם מזבח וואס מען האט אויף אים מקטיר געווען
קטורת האבן מיר מפורש געווען בפרשת תצוה אין
דער זיבעטער פרשה און דעם מזבח העולה האבן
מיר

לזרו על שתי צלעתיו על שני צדיו
לבתים לבדים לשאת אתו בהם:
כח ויעש את־הבדים עצי שטים ויצף
אתם זהב: כט ויעש את־שמן
המשחה קדש ואת־קטרת הסמים
טהור מעשה רקח: ס שביעי רביעי כשהן מחוברין
לח א ויעש את־מזבח העלה עצי
שטים חמש אמות ארכו וחמש־
אמות רחבו רבוע ושלש אמות
קמתו: ב ויעש קרנתיו על ארבע
פנתיו ממנו היו קרנתיו ויצף אתו
נחשת: ג ויעש את־כל־כלי המזבח
את־הסירת ואת־היעים ואת־
המזרקת את־המזלגת ואת־
המחתת כל־כליו עשה נחשת:
ד ויעש למזבח מכבר מעשה רשת
נחשת תחת כרכבו מלמטה עד־
חציו: ה ויצק ארבע טבעת בארבע
הקצות למכבר הנחשת בתים
לבדים: ו ויעש את־הבדים עצי
שטים ויצף אתם נחשת: ז ויבא
את־הבדים בטבעת על צלעת
המזבח לשאת אתו בהם נבוב

אונקלוס

לדיריה על תרתין זויתיה
על תרין סטרוהי לאתרא
לאריחיא למטל יתיה
בהון: כח ועבד ית
אריחיא דאעי שטין
וחפא יתהון דהבא:
כט ועבד ית משחא
דרבותא קודשא וית
קטרת בוסמיא דכי
עובד בוסמנו: א ועבד
ית מדבחא דעלתא
דאעי שטין חמש אמין
ארכיה וחמש אמין פתיה
מרבע ותלתא אמין
רומיה: ב ועבד קרנוהי
על ארבע זויתיה מניה
הוו קרנוהי וחפא יתיה
נחשא: ג ועבד ית
כל מני מדבחא
ית פסכתרותא וית
מגרופיתא וית מזרקתא
ית צנוריתא וית מחתיתא
כל מנוהי עבד נחשא:
ד ועבד למדבחא סרדא
עובד מצדתא דנחשא
תחות סובביה מלרע
עד פלגיה: ה ואתיך
ארבע עזקתא בארבע
סטרתא לסרדא דנחשא
אתרא לאריחיא: ו ועבד
ית אריחיא דאעי שטין
וחפא יתהון נחשא:
ז ואעיל ית אריחיא
בעזקתא על סטרי
מדבחא למטל יתיה
בהון חליל לוחין עבד

תולדות אהרן

תחת כרכבו זכתים מב:

בית יהודא / רש"י

נאמען: (ז) נבוב לוחות. זאגט רש"י (נבוב הוא חלול) נבוב (ז) נבוב לחת. נבוב הוא חלול וכן (ירמיה נב) ועביו
מיינט מען ליידיג (רק) אונ אזוי שטייט אין פסוק (ועביי ארבע אצבעות נבוב) דיא גרעב איז געוועזן פיר פינגער אונ

לְחֹת עָשָׂה אֹתוֹ׃ ס ח וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת	יָתֵהּ׃ ח וַעֲבַד יָת כִּיּוֹרָא נְחָשָׁא וְיָת בְּסִיסֵהּ נְחָשָׁא בְּמַחְזְיַן נְשַׁיָּא דְּאָתְיָן

בעל הטורים

(ח) במראות . ד' במסו' במראות הצובאות . ויאמר אלהים לישראל במראות . במראות אלהים תרי ביחזקאל . שאלו הנשים סרו מתאות העולם

רש"י

ארבע אצבעות כנוב : נבוב לחת. הלוחות של עצי שטים לכל רוח והחלל באמצע : (ח) במראת הצובאת . בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר ב הרע א"ל הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות ג במצרים כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ד ומשדלתו בדברים לומר אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנא' (שה"ש ח) תחת התפוח עוררתיך וזהו שנאמר במראות הצובאות ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקינא לה בעלה ה ונסתרה ותדע לך שהן מראות ממש שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר

בית יהודא

איננווייניג איז געוועזן ליידיג : (נבוב לוחות). מיינט מען (הלוחות של עצי שטים לכל רוח והחלל באמצע) מען האט גנומען ברעטער פון שטים האלץ אונ מען האט מיט זייא געמאכט אקאסטען, מיט פיר ווענט אונ איננווייניג איז געוועזן ליידיג : (ח) (במראות הצובאות). זאגט רש"י (בנות ישראל היו בידן מראות) די טעכטער פון דיא יודין האבן געהאט קופערנע שפיגלען (שרואות בהן כשהן מתקשטות) ווען זיי פלעגען דארפען אנטאהן זייערע צירונג פלעגין זיי קוקען אין דיא שפיגלען (ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן) אפילו די שפיגלען האבן זיי ניט בעהאלטען פאר זיך , נאר זיי האבן די שפיגלען געגעבן אנדבה צום משכן (והיה מואס משה בהן) האט משה ניט געוואלט נעמען די שפיגלען צום משכן (מפני שעשוים ליצר הרע) ווייל די שפיגלען זענען געמאכט די אשה זאל קענען זיך שיין אנטאן צו דער וועקין דעם יצר הרע אין די מענער (אמר לו הקב"ה קבל) האט הקב"ה געזאגט צו משה נעם די שפיגלען (כי אלו חביבין עלי מן הכל) ווייל די שפיגלען זענען ביי מיר ליבר פון אלע נדבות (שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים) ווייל דורך די שפיגלען האבען די ווייבר געבריינגט פיל קינדער אין מצרים (כשהיו בעליהן יגעים בעבודת פרך) ווען זייערע מאנען זענען געווען פרמאטערט פון די שווערע ארבעט (היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה) האבען די ווייבער זיי געבריינגט צום עסין אונ צום טרינקען (ומאכילות אותם) אונ זיי האבען גיגעבען די מאנען צום עסין (ונוטלות המראות) אונ זיי האבן גענומען די שפיגלען וואס זייא האבען מיט געבריינגט) (וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה) יעדר אשה האט געקוקט אין דעם שפיגול צוזאמען מיט איר מאן (ומשדלתו בדברים) אונ זיא האט אים איבערגערעט מיט גוטע רייד (לומר) צוא זאגען (אני נאה ממך) איך בין שענער פון דיר (ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה) פון דיא רייד פלעגען זיי אריינבריינגען אין זייערע מאנען אגלוסטונג צוא זיי (ונזקקות להן) אונ די מאנען האבן זיך בהעפט מיט זייא (ומתעברות ויולדות שם) די ווייבער פלעגען מעוברת ווערען אונ פלעגן דארטען אין פעלד געבארין זייערע קינדר (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (תחת התפוח עוררתיך) אונטער דעם עפיל בוים האב איך דיך דערוועקט דו זאלסט זיך בהעפטען מיט די ווייבער די יודין זאלען גימערט ווערן (וזהו שנאמר) דאס זאגט דר פסוק (במראת הצובאות) די שפיגלען וואס האבען געבריינגט פיל יודין (ונעשה הכיור מהם) פון די שפיגלען איז געמאכט געווארען דר כיור נדר קעסיל וואסר, פון אים האבן די כהנים גוואשין די הענט, (שהוא לשום שלום בין איש לאשתו) דער כיור איז געווען צוא מאכען שלום אמאן מיט זיין ווייב (להשקות ממים שבתוכו) צו געבן טרינקען פון די וואסר ווס אין כיור (למי שקנא לה בעלה ונסתרה) צו די אשה וום דער מאן האט איר אנגעזאגט זיא זאל ניט זיין אליין אין שטוב מיט דעם מענטש , אונ זיא איז געווען אליין אין שטוב מיט דעם מענטש אונ מען וויס ניט צו זיא הט מזנה געווען אדער ניין הט מען איר געדארפט געבן טרינקען דיא מים המאררים , הט מען די וואסער גענומען פון דעם כיור, אונ אוב די וואסר האבן איר ניט קראנק געמאכט האט מען געוואסט אז זיא הט ניט מזנה געווען איז געווארן שלום ביי איר מיט איר מאן , זאגט רש"י (ותדע לך שהן מראות ממש) איך וועל דיר ווייזן אז דר כיור איז געווען גמאכט פון די שפיגלען (שהרי נאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ונחשת התנופה שבעים ככר) די קופער וום מען האט געבריינגט אנדבה איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) במראות הצובאות. כדי שיראו אותו הנשים לכך היה נתון בין אהל מועד למזבח משוך כלפי צפון ויראו משום סוטה שותה ונוסרו על ידי כן :

שפתי חכמים

ב וא"ת והא כומז שהוא דפוס של בית הרחם שהוא מקום ביותר למה לא היה משה מואס בו . וי"ל דגבי כומז שהביאו גם חח ונזם וטבעת בהדי כומז ואח"כ התיכן ביחד כאשר היה הכומז בטל ביניהם אבל הכא לא הביאו שום נחושת יותר אלא מראות הצובאות והיו יכולין לראות שם במראיהן לכך לא היה רוצה לקבלן ועי"ל דכומז היה כדי לבטל היצר הרע כלומר כדי למנוע שלא יוכל לבא לידי זימה אבל ע"י המראות באים לידי זימה מש"ה היה מואס בהן א"ל הקב"ה קבל ר"ל תקבלם : ג כלו' הצובאות ל' צבאות וכן משמע הפסוק באותן מראות אשר באו מהן צבאות רבות : ד פיתוי דברים דתרגום כי יפתה ארי ישדל : ה כלומר מי שמקנא לאשתו בודקה

פירוש לתורת אלהים

מיר מפורש געווען בפרשת תרומה אין דר זעקסטער פרשה : (ח) ויעש אונ ער האט געמאכט דעם האנט פאס נחשת פון קופער ואת אונ זיין פוס פון קופער במראות הצובאות פון די שפיגל אשר צבאו וום זיי האבן

ליקוטי מרדכי

(ח) ויעש את הכיור נחשת , אונ בצלאל הט געמאכט דעם כיור פון קופר וום די ווייבער האבען געבראנגט זייערע קופערנע שפיגלען, רבי חייא לערינט אין זוהר פר וום האבן די ווייבר זוכה גיוועז אז מען זאל אוס זייערע שפיגלען מאכען אזוי איין היילינע כלי אין משכן אריין , נאר ווייל זייא האבען זיך אפ געהיטן ווען זיי זענען געווען אין מצרים אונ האבן נישט מזנה געווען אונ ווען זייא האבען זיך אפ געריינגט פון זייער נדה האבן זייא זיך טובל געווען אונ האבן זיך אום געצירט אונ האבן זיך אין דיא שפיגלען געשפיגעלט מיט זייערע מאנן אונ האבן אין זיי אריין גיברענגט איין חשק זיי זאלן זיך צו זייא באהעפטין האבן זיי מיט דעם זייערע מאנן אוך אפ געהיט פון זנות איבר דעם האבן זיי צו דר גרוסער זאך זוכה געווען :

הצבאת אשר צבאו פתח אהל
מועד: ס ט ויעש את־החצר לפאת
נגב תימנה קלעי החצר שש משזר
מאה באמה: י עמודיהם עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמודים וחשקיהם כסף: יא ולפאת
צפון מאה באמה עמודיהם עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמודים וחשקיהם כסף:
יב ולפאת־ים קלעים חמשים באמה
עמודיהם עשרה ואדניהם עשרה
ווי העמדים וחשוקיהם כסף:
יג ולפאת קדמה מזרחה חמשים
אמה: יד קלעים חמש־עשרה אמה
אל־הכתף עמודיהם שלשה
ואדניהם שלשה: טו ולכתף השנית

לצלאה בתרע משכן
זמנא: ט ועבד ית דרתא
לרוח עבר דרומא סרדי
דרתא דבוץ שזיר מאה
באמין: י עמודיהון עסרין
וסמכיהון עסרין נחשא
ווי עמודיא וכבושיהון
דכסף: יא ולרוח צפונא
מאה אמין עמודיהון
עסרין וסמכיהון עסרין
נחשא ווי עמודיא
וכבושיהון דכסף:
יב ולרוח מערבא סרדין
חמשין באמין עמודיהון
עסרא וסמכיהון עסרא
ווי עמודיא וכבושיהון
דכסף: יג ולרוח קדומא
מדינחא חמשין אמין:
יד סרדין חמש עסרי
אמין לעברא עמודיהון
תלתא וסמכיהון תלתא:
טו ולעברא תניתא מכא

בעל הטורים

ונתנו מראותיהן לנדבת המשכן ונחה עליהם רוח אלהים: הצובאות. ב׳ במראות הצובאות אשר ישכבון את הנשים הצובאות גבי בני עלי כמו התם ישכבון הנשים הצובאות גם בכאן ע״י המראות היו שוכבין הנשים כדאיתא במדרש שהיו מקשטות במראות ומשדלות לבעליהן ונזקקין להם:

בית יהודא

גיווען זיבעציג צענטנער (ויעש בה) האט מען געמאכט די כלים וואס זענען געשריבן אין פסוק (וכיור וכנו לא הוזכרו שם) דר כיור אונ דר פוס פון כיור שטייט ניט אין פסוק אז מען האט אים געמאכט פון די קופער (למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה) לערונט מען פון דעם פסוק אז דר כיור איז ניט געמאכט געווארן פון די קופער וואס די מענער האבען געבריינגט אנדבה, נאר פון די שפיגלן וואס די ווייבר האבען געבריינגט (כך דרש רבי תנחומא) אזוי האט געלערונט רבי תנחומא (וכן תרגם אונקלוס) אונ אזוי שרייבט דער תרגום (במחזין נשיא) די קופער נום די ווייבר האבן געקוקט אין זייא (והוא תרגום של מראות) די ווערטער במחזין נשיא, איז אין תרגום דר איבערזעצונג פון „מראות הצובאות״ (וכן מצינו בישעיה) אזוי געפינען מיר אין ספר ישעיה (והגליונים מתרגמינן ומחזיתא) אויף דעם ווארט והגליונים, שרייבט דער תרגום ומחזיתא, הגליונים מיינט מען שפיגלען, אונ דער תרגום שרייבט אויף שפיגלן ומחזיתא, אזוי ומחזין נשיא מיינט מען

רש״י

וגו׳ ויעש בה וגו׳ וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה כך דרש רבי תנחומא וכן תרגם אונקלוס במחזית נשיא ו והוא תרגום של מראות מירוא״ה בלעז (שפיגעל). וכן מצינו בישעיה (ישעיה ג) והגליונים מתרגמינן ומחזיתא: אשר צבאו. להביא

שפתי חכמים

באותן מים המאררים כדכתיב בפ׳ נשא: ו כלומר אונקלוס תרגם נמי שמראות הן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטין וכן תרגם על

פירוש לתורת אלהים

נהערשט אונ וואו איז געשטאנען דער האנד פאס פתח אין דער טיר פון דעם אהל מועד [עיין רש״י]: (ט) ויעש אונ ער האט געמאכט את החצר דעם חצר האבן מיר שון מפורש גוועזן בפרשת תרומה אין דר זיבעטער פרשה פון פסוק (י) ביז אין דער סוף סדרה:

מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר קְלָעִים
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טז כָּל־קַלְעֵי
הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ יז וְהָאֲדָנִים
לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמֻּדֵי
הֶחָצֵר׃ מפטיר יח וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר
מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים
אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְרֹחַב חָמֵשׁ
אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃
יט וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם
אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי
רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ כ וְכָל־
הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס

וּמִכָּא לִתְרַע דְּרָתָא
סְרָדִין חֲמֵשׁ עַסְרֵי אַמִּין
עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא
וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃ טז כָּל
סְרָדֵי דְּדָרְתָא סְחוֹר
סְחוֹר דְּבוּץ שְׁזִיר׃
יז וְסַמְכַיָּא לְעַמּוּדַיָּא
נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי
רֵישֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְאִנּוּן
מְכַבְּשִׁין דִּכְסַף כָּל
עַמּוּדֵי דָרְתָא׃ יח וּפְרָסָא
דִּתְרַע דָּרְתָא עוֹבָד צַיָּר
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעַסְרִין
אַמִּין אָרְכָּא וְרוּמָא
בְּפוּתְיָא חֲמֵשׁ אַמִּין
לָקֳבֵל סְרָדֵי דָרְתָא׃
יט וְעַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא
וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא נְחָשָׁא
וָוֵיהוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי
רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דִּכְסַף׃ כ וְכָל סִכַּיָּא
לְמַשְׁכְּנָא וּלְדָרְתָא סְחוֹר
סְחוֹר דִּנְחָשָׁא׃ ס ס ס

קכ"ב . סנוא"ה סימן . ומפטירין ויעש חירום במלכים א' סימן ז' :

רש"י

נדבתן: (יח) לעמת קלעי החצר כמדת קלעי החצר:
חסלת פרשת ויקהל

בית יהודא

אויך די שְׁפִּיגְלֶען פון דִי ווייבֶּר : נָאֲשֶׁר צָבְאוּ . זַייא הָאבֶּען זִיךְ פַארְזַאמוּלְט (לְהָבִיא נְדָבָתָן) צוּ בְּרֵיינְגֶען זֵייעֶר נְדָבָה :
(יח) וְלְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר . מֵיינְט מֶען (כְּמִדַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר) וויא דִי מָאס אִיז גֶיוֶעזֶן פוּן דִי לַיינְוַואנְד וַואס מִיט זַיי אִיז גֶיוֶעזֶן בֶּעהָאנְגֶען דֶר הוֹיף פוּן מִשְׁכָּן :

שפתי חכמים

הגליונים מחזיתא והגליונים כודאי הם מראות שמתקשטין בהם הנשים : אלא מה שהוא כנגד והקלעים לא היו כנגדם אלא בלדדין . ל"פ ז כלו' לבאו לשון לבא שמתקבלין יחד ולמה קבלו יחד ומפרש שקבלו להביא נדבתן אל פתח אהל מועד : ח דלא שייך למכתב לעומת כמדת כלומר שיהא כמדתו :
חסלת פרשת ויקהל

הפטרת ויקהל במלכים א' בסימן ז' פ' מ'

וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה׃ עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת

פירוש ע"ט

וַיַּעַשׂ חִירוֹם חִירוֹם הָט גֶמַאכְט אֶת הַכִּיּוֹרוֹת דִיא טֶעפּ וְאֶת אוּנ דִי קִירְווִישֶׁן וְאֶת הַמִּזְרָקוֹת אוּנ דִיא שְׁפְּרֶענְג בֶּעקֶן וַיְכַל חִירָם אוּנ חִירָם הָט שׁוֹן פַר לֶענְט לַעֲשׂוֹת צוּ טָאהְן אֶת כָּל גָאר דִי מְלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה וָואס

אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים
לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת
עֶשֶׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃ וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר
תַּחַת הַיָּם׃ וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֹהֶל האלה ק׳
אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃ בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ
בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן׃ וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד
לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח
הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ
מִשְּׂמֹאול לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב׃ וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת
וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ
הַקֳּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃

פירוש ע״ט

ער הט גמאכט למלך צום מלך שלמה בית יי צו דעם בהמ״ק פון גאט ויּנח אונ ער הט אוועק גלייגט שלמה גאר די כלים מרוב מאוד ווייל זיי וואָרן זייער פיל לא נחקר עס איז ניט גפארשט גוואָרען משקל די וואג פון דעם קופּער מען הט גאר ניט גוואוגן דס קופּער וויא פיל עס ווערט פערטאן ויעש שלמה אונ שלמה האט גמאכט את אלע כלים אשר וואס עס איז גוועזן צום בהמ״ק את דעם מזבח פון גאלד ואת השלחן אונ דעם טיש אשר וואס אויף אים זאל ליגין דער לחם הפנים זהב פון גאלד ואת המנורות אונ דיא מנורות חמש מימין פינף פון דער רעכטער זייט וחמש משמאל אונ פינף פון דער לינקע זייט אין מיטן איז גשטאנען די מנורה וואס משה הט גמאכט אונ דיא מנורות זענין גישטאנען לפני פר דעם קדשי קדשים אונ דס אלץ איז גוועזן זהב סגור גוט גאלד וואס מען פר שליסט אונ בהאלט עס והפרח אונ דיא רייזלך והמלקחים אונ די צוועגגלך איז אלץ גוועזן זהב פון גאלד והספות והמזמרות אונ אזעלכע כלים וואס מען שפילט אויף זיי והמזרקות אונ די שפּרענג בעקינס והכפות אונ די לעפל והמחתות אונ דיא פייער פאנן איז גוועזן זהב סגור גוט גאלד והפותות אונ די שליסל לדלתות צו עפענען די שלעסר לדלתי צו עפנין די שלעסער פון דיא טירין פון דעם היכל איז אלץ גוועזן זהב פון גאלד:

שמות לח פקודי

כא אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן

אונקלוס

כא אִלֵּין מִנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא דִּי

רשב״ם

(כא) אלה פקודי. חשבון הכסף והזהב והנחשת:

בעל הטורים

(כא) אלה פקודי. מלא וי״ו שפקד לכל ו׳ מאות אלף שלא יתפסדוהו שלקח מן הכסף: המשכן משכן. שנתמשכן כ״פ בשביל עונות ישראל וזהו שאמרו אנשי כנה״ג חבול חבלנו. סך פנים כמנין משכן היה

בית יהודא

(כא) ואלה פקודיו. זאגט רש״י (בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבות המשכן) אין די פרשה איז געציילט גיוואָרן ווי פיל די נדבות פון משכן האבן גוואגין (לכסף ולזהב ולנחשת) ווי פיל זילבער איז גיוועזן אונ ווי פיל גאלד איז גוועזן אונ וויא פיל קופּער איז גיוועזן (ונמנו כל כליו לכל עבודתו) אונ עס איז געציילט גיוואָרן אלע כלים אונ יעדר כלי צו וואס זיא הט בעדינט: המשכן משכן. (שני פעמים) צוא וואס שטייט צוויא מאהל דער וואָרט משכן (רמז למקדש שנתמשכן בשני

רש״י

(כח) אלה פקודי. בפ׳ זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת ונמנו כל כליו לכל עבודתו: המשכן משכן. שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן

שפתי חכמים

א דק״ל הוה ליה למימר ואלה כוא״ו מוסיף על הראשונים ומתרץ דלא תטעה לומר דקאי דוקא אכלי המשכן דסמיך ליה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) אלה פקודי. למה נאמר המשכן שני פעמים לפי שעתיד להתמשכן שני פעמים ראשון ושני: העדות. שהוא עדות

פירוש לתורת אלהים

(כא) אלה דאס איז פקודי המשכן דיא צאל פון דעם משכן משכן העדות דער משכן איז איין עדות צו די ישראל אז גאט האט זייא מוחל גוועזן אויף מעשה עגל ווארום גאט האט גימאכט רוען זיין

משלים על התורה

(כא) אלה פקודי המשכן וגו׳ אשר פקד על פי משה. דאס דאזיגי איז דיא צאל פון דעם משכן וואס איז גיציילט גוואָרען דורך משה. דר מדרש זאגט אז משה הט פארטיג גמאכט דעם משכן הט ער גזאגט צו דיא יודן קומט צו מיר

הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה
עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־
אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: כב וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי
בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־

אִתְמְנִיו עַל מֵימְרָא
דְמֹשֶׁה פָּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא
דְאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן
כַּהֲנָא: כב וּבְצַלְאֵל בַּר
אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא
דִיהוּדָה עֲבַד יָת כָּל דִי

בעל הטורים

עדות ששכינה שורה בישראל שבית ראשון עמד ת"י שנים כמנין משכן: (כב) ובצלאל בן אורי בן חור. ג"פ בתורה נתייחס כנגד ג' מעלות

רש"י

בשני ב הורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדת. עדות ג לישראל שויתר להם הקדוש ב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם: עבדת הלוים. פקודי המשכן וכליו הוא עבודה המסורה ללוים במדבר לשאת ולהוריד ד ולהקים איש איש למשאו המופקד עליו כמו שאמור בפ' נשא: ביד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו: (כב) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפי'

בית יהודא

הורבנין על עונותיהן של ישראל) דער פסוק דערמאנט אויפין וואנק אויף די צוויי בתי מקדשים וואס זענען גענומען געווארן פר אמשכון (זיי זענען ביידע פארברענט געווארן) וועגין דיא זינד פון דיא יודין: (משכן העדות). זאגט רש"י (עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל) דר משכן איז געוועזן א עדות ביי יודין אז הקב"ה האט זיי געשיינקט די עבירה פון עגל (שהרי השרה שכינתו ביניהם) ווארום ער האט גמאכט רוהען זיין שכינה צווישן זיי: (עבודת הלוים). זאגט רש"י (פקודי המשכן וכליו) דאס ציילונג פון דעם משכן מיט זיינע כלים (היא עבודה המסורה ללוים במדבר) די ארבעט איז איבר גיגעבן געווארן צו די לוים אין דער מדבר (לשאת ולהוריד ולהקים) צו טראגען דעם משכן, אונ צוא אראפנעמען דעם משכן פון זיין ארט ווען מען וועט רוהען (איש איש למשאו המופקד עליו) יעדר מענטש איז גגאנגן צו זיין ארבעט וואס אים איז גיגעבן געווארן (כמו שנאמר בפ' נשא) ווי עס שטייט אין די סדרה נשא: (ביד איתמר). דאס איז געוועזן דורך איתמר (הוא היה פקיד עליהם) ער איז געוועזן דר עלצטער אויף דיא לוים (למסור לכל בית אב עבודה שעליו) ער זאל געבן צו יעדר משפחה דיא ארבעט וואס גיהער צוא איהם: (כב) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה. בצלאל האט געטאן אלץ וואס הקב"ה הט גיבאטן צו משה, זאגט רש"י (אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן) עס שטייט ניט בצלאל הט גיטאן אלץ וואס משה הט אים גיבאטען (אלא כל אשר צוה ה' את משה) נאר עס שטייט בצלאל האט גיטאהן אלץ וואס הקב"ה הט גיבאטען צו משה (אפילו דברים שלא אמר לו רבו)

דעת זקנים מבעלי התוספות

לאומות העולם שנתרצה הקב"ה על מעשה העגל ששכינה שורה שם. ד"א שהיה עדות למשה כי בשעה שחשדוהו שגנב שקלים ממלאכת המשכן אמר להם משה רוצה אני שיהא המשכן עדות וחזרו ומנו ומצאו שהושמו בווין לעמודים ודריש ליה מוהמלאכה היתה דים קח ראשי תיבות ויעלו ט"ו ווין כלומר ט"ו יותר ומיד נתן משה ט"ו שבחות להקב"ה והן בישתבח שיר ושבחה וכנגדן ט"ו ברוך בברוך שאמר וכנגדן ט"ו ווין באמת ויציב וכו': ביד איתמר. אע"פ שמשה רבינו ממונה על הכל הוצרך למנות איתמר עמו לפי שאין עושין שררה על הצבור בפחות משנים:

שפתי חכמים

ותקשה לך למה מנה מנין המשקלות כמה היו לכך כתב אלה בלא וא"ו המוסיף לומר דקאי נמי על משקלי נדבת המשכן כמה משקלות היו ולאו דוקא על כלי המשכן: ב וא"ת הא לא נויתר לדרשא אלא הד משכן וחד אילטריך לגופיה וי"ל מדשני הקרא בלשונו וכתב המשכן משכן ולא כתיב תרוייהו בה"א או בלא ה"א ודאי הס"א קאי על המשכן המיוחד דהיינו בית עולמים שהוא ביהמ"ק א"כ קשה למה מכנה אותו הכתוב בלשון משכן אלא רמז וכו': ג אבל הא דנתן להם הלוחות אינו עדות די"ל דנתן להם שלא לדחותן בידים כיון שנתגיירו וקבלו עליהם עול תורה והמצות ואע"פ שחטאו הוו להו כישראל שישראל מומר לא פקע מיניה שם ישראל כדכתיב חטא ישראל וגו' אע"פ שחטא ישראל הוא. הרא"ם. ול"נ כיון שמי שחטא בעדים ובהתראה כבר נהרגו ע"י בני לוי. בעדים ולא בהתראה מתו במגפה. בלא עדים ובלא התראה בדק אותם כסוטות א"כ הנשארים לא חטאו: ד דק"ל דפשוטו של

פירוש לתורת אלהים

שכינה אין משכן אשר פקד וואס איז געציילט געווארען על דורך משה עבודת די עבודה פון דעם משכן איז איבער גיגעבן געווארען צוא דיא לוים [עיין רש"י] ביד אויף דעם הט געהאט צו שאפן איתמר דער זוהן פון אהרן הכהן: (כב) ובצלאל בן דער זוהן אורי בן דער זוהן חור למטה צום שבט יהודה עשה ער הט געטאהן

משלים על התורה

אונ איך וועל אייך ווייזן דעם חשבון פון גאלד אונ זילבער אונ פון די אנדערע מינים וואס איר הט מנדב געווען. איז אקשיא פון דאנען איז משמע אז משה הט געוואלט זיך אפ רעכענען מיט די יודען צו ווייזן זיין גרעכטיקייט אז ער הט גאר ניט גגנבת אונ די מענטשין וואס האבן מיט אים גארבייט האבן אויך ניט גגנבת, אונ וועדליג עס שטייט ווייטער אין פסוק (וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה') משה הט געזעהן דיא ארבייט אז די יודען האבן געטאן אזו ווי גאט הט גבאטען, איז דאך משמע אז די כוונה פון משה מיט דעם חשבון איז געווען וועגן אנגדרי זאך היינו ער זאל זעהן אוב די יודין האבן געטאן באמונה, אונ נאך איז אקשיא ווי איז מעגליך אז מען זאל האבן אשלעכטי מחשבה אויף משה אז ער זאל חס ושלום גנביען פון דעם געלד וואס ער הט גנומען פון די יודין וועגן דעם משכן. אויף משה זאגט דאך דר פסוק עדות (בכל ביתי נאמן הוא) גאט הט גזאגט משה איז באגלייבט אין מיין הויז. נאר דר ענין איז אזוי דר חילוק פון פראסטע ארבייט צו הייליגע ארבעט איז אזו ביי פראסטע ארבייט איז דעם בעל הבית קיין חילוק אויב מען טוט מיט אכוונה אדער אן אכוונה אביא זיא ווערט גטאן אזו ווי עס דארף צו זיין. אונ הייליגי ארבייט דארף שון גטאן זיין מיט רייני גדאנקן אן אמחשבה זרה. אונ אין גאנצן די זאך פון דעם משכן איז דאך נאר געווען אז דיא שכינה זאל רוען אין משכן, ממילא הט גדארפט צו זיין די נדבות וס די יודען האבן גגעבן עס זאל זיין מיט דעם גאנצין

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ כג וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃

פַּקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כג וְעִמֵּיהּ אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְדָן נַגָּר וְאֻמָּן וְצַיָּר בִּתְכַלְתָּא וּבְאַרְגְּוָנָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי

בעל הטורים

שהיו בו חכמה ותבונה ודעת: (כג) ואתו אהליאב. פי' אלו השנים היו עדים למשה

רש"י

דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואח"כ משכן אמר לו בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה א"ל משה בצל אל היית כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה וכן עשה המשכן תחלה ואח"כ עשה כלים (לא לענין ציווי להתנדב קאמר דהא אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה נתחלה הכלים שלחן מנורה יריעות ואח"כ ציווי הקרשים וציווי מרע"ה ריש ויקהל תחלה המשכן ואהלו ואח"כ הכלים אלא מיירי לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר. ותמצא בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם בצלאל וגו' הוזכר מתחלה את אוהל מועד ואח"כ הכלים אבל לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין מה לי מה שמתנדב תחלה ועיין בתוספות פרק הרואה (ברכות נט) וא"ת מנלן שמרע"ה צוה לבצלאל הפך הענין. וי"ל דכתיב בפ' ויקהל ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו' וקצר מה שדיבר עמהם והאי קרא

בית יהודא

אפילו די זאכין וואס זיין רבי (משה) הט אים ניט גיזאגט (הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני) האט בצלאל מיט זיין רוח הקודש געוואסט וואס הקב"ה האט געזאגט צוא משה אויף דעם בארג סיני (כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן) ווארום משה האט גבאטען צו בצלאל ער זאל מאכן פריער די כלים פון משכן נאכדעם דעם משכן (אמר לו בצלאל) הט בצלאל געזאגט צו משה (מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו) דער פירונג אין דר וועלט איז פריער מאכט מען אשטוב נאכדעם שטעלט מען אריין כלים אין שטוב (אמר לו) הט משה געזאגט צו בצלאל (כך שמעתי מפי הקב"ה) איך האב טאקי אזוי געהערט פון הקב"ה מען זאל פריער מאכן דעם משכן נאכדעם די כלים (אמר משה) הט משה געזאגט צו בצלאל (בצל אל היית) דו ביזט געוועז אין שאטען פון הקב"ה, אונ האסט געהערט (כי בודאי כך צוה לי הקב"ה) געוויס האט הקב"ה צו מיר אזוי געבאטען (וכן עשה) אונ אזוי הט ער געטאן (המשכן תחלה) פריער הט ער געמאכט דעם משכן (ואחר כך עשה כלים) נאכדעם האט ער געמאכט כלים והג"ה: (לא לענין צווי להתנדב קאמר) מען שמועסט ניט וועגן צו געביטען אויף די נדבות, אויף וועלכע זאך מען זאל געבען נדבות פריער, אויף דעם משכן, אדער אויף דיא כלים (דהא אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה) אין די סדרה תרומה שטייט פארקערט ווי בצלאל הט געזאגט (מתחלה הכלים) פריער האט הקב"ה גערעכענט דיא כלים ארון שלחן מנורה יריעות (ואחר כך צווי הקרשים) נאכדעם האט הקב"ה געבאטען מען זאל מאכן די ברעטער צום משכן (וצווי משה רבינו ע"ה ריש ויקהל תחלה המשכן ואהלו ואחר כך הכלים) אין אנהייב סדרה ויקהל הט משה רבינו ע"ה געבאטן פריער אויף דעם משכן מיט דיא יריעות פון אויף דעם משכן נאכדעם די כלים (אלא מיירי לענין צווי לפעול) נאר דם איז געבאטען צום טאהן (איך יפעול כסדר) ווי מען זאל טאן כסדר, וועלכעס פריער אונ וועלכעס שפעטער (ותמצא בפרשת כי תשא) אין דיא סדרה כי תשא וועסטו געפינען הקב"ה האט געזאגט צו משה (ראה קראתי בשם בצלאל) זעה איך האב גערופן דעם נאמען בצלאל, אונ ער וועט מאכן דעם משכן מיט די כלים (הוזכר מתחלה ואת אהל מועד ואחר כך הכלים) האט מען דערמאנט פריער דעם אהל מועד נאכדעם דיא כלים (אבל לענין להתנדב) אבער וועגן די נדבות (להכין מה שיהיו צריכין) זיי זאלן אנגרייטן וואס זיי וועלן דארפן (מה לי מה שמתנדב תחלה) וואס איז דער חילוק אויף וועלכע זאך די נדבות וועלען זיין פריער (ועיין בתוספות פרק הרואה) אין דיא גמרא ברכות אין פרק הרואה (דף נט) זאל מען זעהן וואס תוספות שרייבט, זאגט רש"י (ואם תאמר מנלן שמשה רבינו ע"ה צוה לבצלאל הפך הענין) אויב דו וועסט זאגען פון וואנען ווייסען מיר אז משה הט געבאטען צו בצלאל פארקערט וויא עס דארף זיין, ענטפערט רש"י (ויש לומר) מען קען זאגן (כיון דכתיב בפרשת ויקהל ויקרא משה אל בצלאל ואהליאב) ווייל עס שטייט אין סדרה ויקהל משה האט גערופען צו בצלאל אונ אהליאב (וקצר מה שדבר עמהם) אונ עס שטייט ניט וואס ער האט גערעט מיט זיי (והאי קרא מדכתיב כל אשר צוה ה' את משה)

פירוש לתורת אלהים

את אלץ וואס גאט הט געשאפט: (כג) ואתו מיט אים איז גוועזן אהליאב דער זוהן פון אחיסמך צו שבט דן חרש

משלים על התורה

הארצן אן אמחשבה זרה חס ושלום אן גדלות. ממילא ווער הט געקענט פארשטיין די גדאנקן וואס בייא זיי אין הארצן איז נאר משה וואס ער ווערט אן גערופען איש האלהים איין געטליכער מאן דרום הט משה גדארפט אז אלע יודין זאלן קומען צו אים ער זאל זיי אלע זעהן מיט די אויגן וועט ער שון וויסן זייערע הערצער נאר פאר דער וועלט איז ניט רעכט אז משה זאל הייסן קומען אלי יודין זיי זאלן שטיין פאר אים עס ווייזט אוס ווי איין גדלות ווארום קיינער הט ניט גוואוסט זיין כוונה הט זיך משה געגעבן איין אנדערע עצה אונ הט גזאגט אז ער וויל ווייזן חשבון, עס איז אמשל איינער הט געהאט אשיינע בתולה אונ זיא איז געוועזן אמושלמת בכל המעלות אונ מען הט איר גוואלט געבן אסאך נדן נאר ווי פיל שידוכים מען הט איר גירעט איז איר ניט געפעלן זיא הט אלץ געפונען איין חסרון ווערליג אקעגין אירע מעלות אמאל איז גיקומען איין שדכן פון אנווייטע מדינה אונ האט אן גשלאגן איין שידוך מיט אגרויסן גביר הט זיך דער פאטער געטראכט איך וויים ניט אוב דער חתן איז אשיינער אונ אויב ער איז אמושלם בכל המעלות ווי מיין טאכטער ווייל הט ער זיך געטראכט וואס זאל ער טאן מיט דעם שדכן ער זאל זאגן דעם שדכן אז ער וויל ניט קיין שידוך טאן סיידן דער גביר מיט דעם חתן וועט קומען אהער ער זאל זעהן דעם חתן אויב ער איז שיין אונ אוב ער איז אמושלם דם קען ער ניט זאגן

ווארום

אונקלוס

בְּבוּצָא: כד כָּל דַהֲבָא דְּאִתְעֲבֵד לַעֲבִידָא בְּכֹל עֲבִידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְהַב אֲרָמוּתָא עֶסְרִין וּתְשַׁע כַּכְּרִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין

ס כד כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל

בעל הטורים

שהכלים כל החשבון שקבל: (כד) כל הזהב. ה' מיני זהב. אח ונזם וטבעת וכומז. וכל כלי זהב. כנגד העשוי להם ה' עינוין. פרך. מרר. ענוי. לחץ. עבודה קשה:

רש"י

מלכתיב כל אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני. ודוק היטב): (כד) ככר. ששים מנה ומנה של קדש כפול היה הרי הככר ק"כ מנה והמנה כ"ה סלעים הרי ככר של קדש ג' אלפים שקלים לפיכך מנה בפרוטרוט כל ו השקלים שפחותין במנינם מג' אלפים שאין מגיעין

בית יהודא

אונ ווייל אין דעם פסוק שטייט בצלאל הט געטאהן אליץ וואס הקב"ה הט געבאטען צו משה, אונ עס שטייט ניט בצלאל האט געטאן אליץ וואס משה הט צו אים געבאטען (חזינן דהיה מצוה להם להפך) זעהן מיר אז משה הט געבאטען צו בצלאל אונ אהליאב פארקערט ווי הקב"ה הט צו אים געבאטען: (כד) [כִּכָּר]. (ששים מנה) אצענטנער איז זעכציג פונט (ומנה של קודש כפול היה) די וואג פון בית המקדש איז געווען אטאפעלע, צוויא פונט איז געווען גערעכונט איין פונט, אז אין בית המקדש איז געווען אצענטנער זעכציג פונט (הרי הככר ק"ב מנה) האט דר צענטנער געוואגן הונדערט צוואנציג פונט (והמנה כ"ה סלעים) אין אפונט איז געווען פינף אונ צוואנציג טאלער (הרי ככר של קודש שלשת אלפים שקלים) איז דא אין אצענטנער פון בית המקדש דרייא טויזענד טאלער והונדערט מאל פינף אונ צוואנציג איז צווייא טויזענד פינף הונדערט, אונ צוואנציג מאל פינף אונ צוואנציג איז פינף הונדערט, צוזאמען איז דריי טויזענד) (לפיכך מנה בפרוטרוט כל השקלים שפחותין במנינם מן שלשה אלפים שאין מגיעין לככר) דריבער די אלע טאלערם וואס זענען ווייניגער ווי דריי טויזענד וואס זענען ניט אגאנצער צענטנער, ציילט מען זיי איינציגווייז

שפתי חכמים

קרא משמע דעבודת הלוים הוא פקודי המשכן כלומר מנין כלי המשכן אכ"פ לפה"ג ולהוריד: ה דק"ל דאי לא כפול היה אלא לא היה כ"א ששים מנה ומנה כ"ה סלעים שהם שקלים אז יעלו הבקע לגלגלת לר"א ככר וי"א מנה דהא ש' אלף ואלף ואלף ושבעה מאותן ע"ה שקלים שלימים היו וט"ו מאות שקלים עולין לככר כי עשרה מנה הם ר"נ שקלים ולפי חשבון זה ששים מנה הם ט"ו מאות שקלים כמלא מאת הככר הם ק"נ אלף שקלים נמלא לפי החשבון זה יהיה ר"א ככר וי"א מנה ונותרן

דמנה של קודש כפול היה וא"כ ג' אלפים שקלים עולין לככר ונמלא מאת ככר הם ש' אלף שקלים וק"ל: ו פירוש אם המנה של הקדש כפול אתי שפיר דמנה בפרוטרוט אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים יתירים שלא הגיעו לככר אבל אם אמרת דלאו כפול היה כיון שט"ו מאות שקלים עולין לככר למה חשב אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שלא הגיעו לככר היה לו לחשוב שני מאות ככרים וככר אחד ושני מאות וחמשה ושבעים שקלים שלא הגיעו לככר אלא ש"מ דכפול היה המנה

פירוש לתורת אלהים

אמיינסטער פון האלץ וְחוֹשֵׁב אונ אמיינסטער פון וועבן וְרוֹקֵם אונ אוועבער בַּתְּכֵלֶת וכו': (כד) כָּל הַזָּהָב גאר דם גאלד הֶעָשׂוּי וָוס איז וואָרן גמאכט לַמְּלָאכָה צו דר מְלָאכָה בְּכֹל אין אלע מְלָאכוֹת פון הייליקייט וַיְהִי איז געווען זְהַב גאלד הַתְּנוּפָה פון אוף הייבונג תֵּשַׁע ניין אונ צוואנציג כִּכָּר צענטנער וּשְׁבַע מֵאוֹת אונ זיבן הונדערט

משלים על התורה

וואָרום עס וועט זיין איין בושה פר דעם גביר אז ער וועט זאגן ער וויל מיט אים קיין שידוך ניט טאן ביז ער וועט אליין קומען אהער, הט ער זיך איין עצה גיגעבן אונ זאגט צום שדכן זאלסט וויסין אז מיין טאכטער איז ער זייער געפעלן גאר ווער ווייסט אוב זיא וועט געפעלן דעם חתן דרום קען איך קיין שידוך ניט טאן אום גזעהן טאמר וועט מיין טאכטער דעם חתן ניט געפעלן וועל איך שאדן האבן וום איך וועל אן גרייטן, נאר אז דר חתן וועט אליין קומען אונ וועט אן קוקן מיין טאכטער אונ זיא וועט אים געפעלן וועל איך איין שידוך טאן אונ אין אמת הט ער גהאט במחשבה אין הארצן פר קערט זיא זאל אים אן קוקן טאמר וועט ער דר בתולה ניט געפעלן. דם אייגינע איז מיט משה ער הט גדארפט אלע יודין זאלן זיך איין זאמלן צו אים ער זאל זיי אלי זעהן אונ זאל פר שטיין אויב זיי האבן גיגעבן די נדבות צום משכן מיט דעם גאנצן הארצן אז עס זאל ראוי זיין די שכינה זאל רוען אין משכן אויב עס איז חס ושלום ניט דא קיין מחשבה זרה דר ביי אוב עס איז ניט געווען קיין גדלות נאר מחמת זיין עניוות הט ער זיי ניט געוואלט זאגן דם דאזיגע, הט ער די זאך פר קערט אויף זיך אונ זאגט צו זיי איר הט דאך מיר גגעבן גאלד אונ זילבר צום משכן, קומט צו מיר אונ געמט ביי מיר רעכענונג, אונ הט זיך גטראכט זיי וועלען קומען צו מיר וועל איך דר ווייל זעהן אוב זיי האבן גגעבן דיא נדבות מיט דעם גאנצען הארצען אן אמחשבה זרה פונקט אזוי וויא דער כלת פאטער האט געזאגט דער חתן זאל זיא אן קוקען אונ אין אמת האט ער געמיינט זיא זאל אים אן קוקען:

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת. דאס דאזיגע איז די צאל פון דעם משכן, זאגט דר מדרש דאס ווארט משכן איז די טייטש משכון דאס משכן איז אמשכון אונ אסימן אז גאט וועט אונז באען דם ביהמ"ק אז משיח וועט קומען, דאס האט געזאגט דער נביא ונחמיה א) (חבול חבלנו לך ולא שמרנו את המצות) מיר האבען דיך געמשכנת אונ מיר האבען ניט געהיט די מצות, עס איז אמשל איין עושר האט געהאט אבת יחידה, אונ עס איז געווען אין דער שטאט איין ארומאן האט געהאט אפייגעם בחור אזוי איז דער בחור געפעלען דעם עושר ער זאל דעם בחור נעמען פאר איין איידעם, אז עס איז געקומען צו די תנאים שרייבען זאגט דר ארומאן אז דער עושר זאל געבען אבטחון ער זאל נאך דעם קיין חרטה ניט האבען אונ דער עושר האט ניט באגערט פון דעם ארומאן קיין

הַקֹּדֶשׁ: כה וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כו בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־

בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: כה וּכְסַף מִנְיָנֵי כְּנִשְׁתָּא מְאָה כִּכְּרִין וְאֶלֶף וּשְׁבַע מְאָה וְשַׁבְעִין וְחַמְשָׁא סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: כו תִּקְלָא לְגֻלְגַּלְתָּא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לְכֹל דְּעָבַר עַל

תו"א וכסף פקודי בכורות ס: בקע לגלגלת סס:

רשב"ם

(כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו'. כי השש מאות אלף בקע לגלגלותם שלש מאות אלף שקלים ומנה כ"ה שקלים ומנה של קודש כפול הי' חמשים שקל והככר ששים מנה הרי לכל ככר ג' אלפים שקל ולמאת הככר ג' מאות אלפים שקל:

בעל הטורים

(כו) בקע. ב' במס' בקע לגלגלת. בקע משקלו שרמז לה שעתידין בניה

בית יהודא

ווי פיל זיי זענען: (כו) (בֶּקַע). זאגט רש"י (הוא שֵׁם מִשְׁקָל שֶׁל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל) אַמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל האט געוואגען אַבֶּקַע ואלויט: (לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וגו'). זאגט רש"י (כַּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל) אזוי פיל זענען געוועזן די יודען (וְכַךְ עָלָה מִנְיָנָם אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּסֵפֶר בַּמִּדְבָּר) אונ אזוי איז געוועזן דר צאל פון יודען נאכדעם ווי דר משכן איז אויפגעשטעלט געווארן, ווי עס שטייט אין ספר במדבר (וְאַף עַתָּה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן כַּךְ הָיוּ) אונ איצט ווען מען האט געגעבען נדבות אויף דעם משכן, זענען זיי אויך געוועזן אזוי פיל (וּמִנְיַן חֲצָאֵי הַשְּׁקָלִים שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף) די האלבע טאלערם פון זעקס מאהל הונדערט טויזענד מענטשן (עוֹלָה מְאַת כִּכָּר) באטרעפט הונדערט צענטנער (כָּל אֶחָד שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים) יעדער צענטנער באטרעפט דריי טויזענד שקלים (כֵּיצַד) וויא אזוי (שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף חֲצָאִין) זעקס הונדערט טויזענד האלבע שקלים (הֲרֵי הֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שְׁלֵמִים) איז דריי מאל הונדערט טויזענד גאנצע טאלערם (הֲרֵי מְאַת כִּכָּר) איז הונדערט צענטנער (וְהַשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲצָאִין) אונ דרייא טויזענד פינף הונדערט פופציג האלבע (עולין אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת

רש"י

לככר: (כו) בקע. הוא שם משקל של ז מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו'. כך היו ישראל וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר במדבר ואף עתה בנדבת המשכן כך היו ומנין חצאי השקלים של שש מאות אלף עולה מאת ככר כל א' של שלשת אלפים שקלים כיצד שש מאות אלף חצאין הרי הן ג' מאות אלף שלמים הרי מאת ככר והג' אלפים וה' מאות וחמשים חצאין עולין אלף ושבע מאות

שפתי חכמים

וזה ג"כ ראיה שמנה של קודש כפול ונמלא שככר נמי כפול: ז דקשה לרש"י דכל בקע שבמקרא הוא ל' ביקוע והכא אין שייך לשון ביקוע: ח דק"ל דע"כ היו יותר דהא בחומש הפקודים כשמנה ישראל היו ת"ר אלף וג' אלפים ות"ק וחמשים לבד מן הלוים שלא התפקדו בתוך בני ישראל וכאן בנדבות המשכן שנתנו ישראל והלוים א"כ היו יותר ועז"פ כך היו ישראל כי בקע לגלגולת לא נתנו אלא ישראל שטעו בעגל והוצרכו ליתן הנדבה לצורך המשכן לכפר על מעשה העגל אבל הלוים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) וכסף פקודי העדה. אינו אומר כסף התרומה ולא כסף התנופה כמו שאומר נחשת התנופה להגיד לך שכסף מנין העדה עולה למנין זה כאשר היה צריך למלאכת המשכן בצמצום. ובכסף ונחשת פי' הכתוב מה נעשה בהם לפי שרוב הכלים נעשה מהם אבל בזהב לא פי' לפי שלא נעשה ממנה כלי שלם רק המנורה והכפורת וצפוי לקרשים ולבדים ולמזבח הזהב ולשלחן. בא וראה כמה חביב המשכן שהוא כנגדברייתו של עולם כיצד ביום הראשון בראשית את השמים. וכתיב נוטה שמים כיריעה וכנגדן במשכן ועשית יריעות עזים. בשני יהי רקיע ויהי מבדיל וכנגדו במשכן והבדילה הפרכת לכם. בשלישי יקוו המים וכנגדו ועשית כיור ששם המים מכונסין. ברביעי יהי מאורות וכנגדן ועשית מנורת זהב. בחמישי ישרצו המים ועוף יעופף וכנגדו והיו הכרובים פורשי כנפים. בששי נברא אדם וכנגדו ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. בשביעי ויכלו וכנגדו ותכל ולשם כתיב ויברך אלהים וכנגדו ויברך אותם משה. לשם כתיב ויקדש אותו וכנגדו וימשח אותו ויקדש אותו. וכנגד שמים בית קדשי הקדשים ששם שכינת הקב"ה. וכנגד הארץ ופרי הארץ השלחן ושתי מערכות של לחם הפנים שש המערכת כנגד ששה עתים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף:

פירוש לתורת אלהים

וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל אונ דרייסיג שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ אין היילינע שְׁקָלִים: (כה) וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה אונ דאס געציילטע זילבער פון דער עדה מְאַת כִּכָּר הונדערט צענטנער וָאֶלֶף אונ טויזענט וּשְׁבַע מֵאוֹת אונ זיבען הונדערט וַחֲמִשָּׁה פינף אונ זיבציג שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: (כו) בֶּקַע דס איז אבטבע ווס עס ווענט אהאלבען שֶׁקֶל לַגֻּלְגֹּלֶת צו איטליכן קאפ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל אהאלבען שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ מיט היילינע שֶׁקֶל לְכֹל הָעֹבֵר צו אלי ווס פארן

משלים על התורה

בטחון ווארום עס איז אים גאר ניט געווען אויף די געדאנקען דער ארומאן זאל חרטה האבען, האט דער עושר געגעבען צו אשליש אין דער האנט צוואנציג רענדליך משכון ער זאל ניט חרטה האבען פון דעם שידוך דער ווייל האט אייגער געזעהן ווי דער עושר לייגט איין ביי דעם שליש די צוואנציג רענדליך האט ער געמיינט אז דר עושר לייגט איין זיין טאכטערם נדן איז אים געוועזן אוואונדער אונ זאגט אזוי איין גרויסער עושר זאל געבען זיין טאכטער נדן נאר צוואנציג רענדליך, זאגען די מענטשען צו אים ניין, דאס געלט איז ניט קיין נדן עס איז גאר אמשכון ער זאל קיין חרטה ניט האבען, זאגט דער מענטש אז דאס איז גאר אבטחון ער זאל קיין חרטה ניט האבען פאר וואס לייגט ניט איין דער אנדערער צד אויך איין בטחון, ענטפערין אים די מענטשען, נארישער מענטש וואס איז ביי דיר די מיינונג אז דער ארומאן וועט חרטה האבען, ווער ווייס ניט וועלן אזוי איין ע"ש"ם אטאכטער, אין אצייט האט דער ארומאן חרטה געהאט אונ האט ניט געוואלט דעם שידוך האבען זיך אלע מענטשען פאר וואונדערט אונ האבן אזוי געזאגט ווי פיל מיר האבען זיך געמאכט צום עזות פנים אקעגען דעם עושר ער זאל איין לייגען אבטחון ער זאל קיין חרטה

הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה
לשש־מאות אלף ושלשת אלפים
וחמש מאות וחמשים: כז ויהי מאת
ככר הכסף לצקת את אדני הקדש
ואת אדני הפרכת מאת אדנים
למאת הככר ככר לאדן: כח ואת־
האלף ושבע המאות וחמשה
ושבעים עשה ווים לעמודים וצפה
ראשיהם וחשק אתם: כט ונחשת
התנופה שבעים ככר ואלפים

מנינייא מבר עסרין שנין
ולעלא לשית מאה
ותלתא אלפין וחמש
מאה וחמשין: כז והוה
מאה ככרין דכסף
לאתכאה ית סמכי קודשא
וית סמכי דפרכתא
מאה סמכין למאה ככרין
ככרא לסמכא: כח וית
אלפא ושבע מאה
ושבעין וחמשא עבד
ווין לעמודיא וחפא
רישיהון וכבש יתהון:
כט ונחשא דארמותא
שבעין ככרין ותרין

בעל הטורים

לשקול בקע לגלגלת: (כז) מאת אדנים. כנגד מיוסדים על אדני פז וכנגדם תקנו ק' ברכות בכל יום:

תו"א ויהי מאת ככר הכסף שם: ואת האלף שם: ונחשת התנופה שם:

רש"י

וחמשה ושבעים שקלים: (כז) לצקת. כתרגומו לאתכא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן שהם מ"ח קרשים ולהם צ"ו אדנים ואדני פרכת ארבעה הרי מאה וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם: (כח) וצפה ראשיהם. של עמודים ט מהן שבכולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם

בית יהודא

וחמשה ושבעים שקלים) זענען טויזענד זיבען הונדערט פינף אונ זיבעציג גאנצע שקלים: (כז) ולצקת. (כתרגומו לאתכא) ווי דר תרגום טייטשט לאתכא, צו גיסען, צו שמעלצן די זילבער אונ מאכן פון זייא (את אדני הקדש) די היילינע שוועלן (של קרשי המשכן) פון די ברעטער פון משכן (שהם מ"ח קרשים) זיי זענן געווען אכט אונ פערציג ברעטער (ולהן צ"ו אדנים) ביי די ברעטער זענן געווען זעקס אונ ניינציג שוועלן (ואדני הפרוכת ארבע) ביי דיא פיר זיילן פון פרוכת זענן געווען פיר שוועלען (הרי מאה) איז הונדערט שוועלן זילבערנע (וכל שאר האדנים נחושת כתיב בהם) ביי אלע אנדערע שוועלען זאגט דר פסוק זיי זענען געווען קופערנע: (כח) וצפה ראשיהם. (של עמודים מהן) פון זייא, פון די זילבער הט מען באדעקט די קעפ פון דיא זיילען (שבכולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם כסף) ווארום ביי

שפתי חכמים

אשר לא טעו לא היו צריכין ליתן וכענין זה פירש גם הרא"ס: ט דק"ל דפשוטו של קרא משמע דקאי על הווין שצריך לצפות ראשיהן ולמה

פירוש לתורת אלהים

איבר אוף די געציילטע מבן פון אלט עשרים צוואנציג יאר ומעלה אונ העכר לשש צו זעקס הונדרט טוזינט ושלשת אלפים אונ דרייא טוזינט וחמש מאות אונ פינף הונדערט וחמשים אונ פופציג: (כז) ויהי אונ עס איז געווען מאת די הונדרט צענטנר זילבר לצקת צו גיסן את די היליגי שוועלער ואת אונ דיא שוועלער פון דעם פרוכת מאת אדנים הונדערט שוועליר למאת הככר צוא הונדרט צענטנר ככר לאדן א צענטנער צו אשוועל: (כח) ואת אונ די טוזינט אונ זיבן הונדרט אונ פינף אונ זיבצעג שקלים עשה האט ער גימאכט העקלך צו די זיילן וצפה אונ ער הט בדעקט ראשיהם זייערי קעפ וחשק אותם אונ ער האט אן גגורט זייא: (כט) ונחשת התנופה אונ דאס קופער פון דעם אוף הייבונג שבעים ככר זיבצג צענטנר ואלפים אונ צווייא

משלים על התורה

גיט האבען אונ אויף דעם ארומאן איז גאר קיין סברא ניט געווען ער זאל חרטה האבען אונ אצונד איז גאר פאר קערט געווארען אז דער ארומאן האט חרטה פון דעם שידוך מיט אזוי איין עושר. דער נמשל איז ווער עס זעהט דעם חשבון פון דעם משכן איז וויניציג ווארום וועדליג דער כבוד פון גאט דארף זיין דיא צאל פון מלאכת המשכן אן שיעור, דאס זאגט דער פסוק (אלה פקודי המשכן) דאס דאזיגע איז די צאל פון דעם משכן גאר אויף דער וויל פאר איין משכון אונ פאר איין בטחון אויף דעם ביהמ"ק וואס וועט זיין, אונ דאס בית המקדש וואס וועט זיין, וועט זיין די מלאכה פון אים אן אצאל, פונקט אזוי ווי דער עושר האט איין געלייגט אויף בטחון צוואנציג רענדליך אבער דער גדן וועט זיין אסאך מיין, דאס וואונדערט זיך דר נביא אונ זאגט (חבול חבלנו לך) מיר האבען בייא דיר גענומען אמשכון ניט דו ביי אונז אונ צום סוף (ולא שמרנו את המצות) איז פאר קערט געווארען אז מיר האבען ניט געהיטען דיא מצות, פונקט אזוי וויא דער ארומאן האט געזאגט דער עושר זאל איין לייגען אבטחון אונ צום סוף האט ער אליין חרטה געהאט:

וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל׃ ל וַיַּעַשׂ בָּהּ
אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃
לא וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־
אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר
סָבִיב׃ לט א וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שני חמישי כשהן מחוברין
ב וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃
ג וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ

אונקלוס

אַלְפִּין וְאַרְבַּע מְאָה
סִלְעִין׃ ל וַעֲבַד בַּהּ יָת
סַמְכֵי תְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְיָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא וְיָת
סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִּי לֵהּ
וְיָת כָּל מָנֵי מַדְבְּחָא׃
לא וְיָת סַמְכֵי דְדַרְתָּא
סְחוֹר סְחוֹר וְיָת סַמְכֵי
תְרַע דַּרְתָּא וְיָת כָּל סִכֵּי
מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל סִכֵּי
דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר׃ א וּמִן
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי עֲבָדוּ לְבוּשֵׁי
שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
בְקוּדְשָׁא וַעֲבָדוּ יָת
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ ב וַעֲבַד יָת אֵפוֹדָא
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃
ג וְרַדִּידוּ יָת טַסֵּי דַהֲבָא

בעל הטורים

(ג) וקצץ . ג' וקצץ פתילים . וקצץ חנית . וחד קצץ עבות רשעים . שבזכות המשכן היו מתגברים על אויביהם ומקצצין חניתותיהם :

תולדות אהרן

וקצץ פתילים יומא עב :

רש"י

כסף: (א) ומן התכלת והארגמן וגו'. שש לא נאמר כאן ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שבבגדי כהונה הי' שש אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות שלא הי' בהם שש : (ג) וירקעו . כמו (תהלים

בית יהודא

אַלֶע זַיילֶען שְׁטֵייט מֶען זָאל בַּאדֶעקְן זַייעֶרֶע קֶעפּ אוּנ זַייעֶרֶע רֵייפֶן מִיט זִילְבֶּער : (א) וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וגו'] . זָאגְט רַשִׁ"י (שֵׁשׁ לֹא נֶאֱמַר כַּאן) דָא שְׁטֵייט נִיט שֵׁשׁ (וּמִכַּאן אֲנִי אוֹמֵר) פוּן דַאנֶען זָאג אִיךְ (שֶׁאֵין בִּגְדֵי הַשְּׂרָד הַלָּלוּ בִּגְדֵי כְּהוּנָּה) בִּגְדֵי שְׂרָד מֵיינְט מֶען נִיט דִי קְלֵיידֶר פוּן דִי כֹּהֲנִים (שֶׁבְּבִגְדֵי כְּהוּנָּה הָיָה שֵׁשׁ) וואָרוּם בַּיי דִי קְלֵיידֶר פוּן דִיא כֹּהֲנִים אִיז גֶעוֶוען שֵׁשׁ (לֵיינְוַואנְד) אויךְ (אֶלָּא הֵם בְּגָדִים שֶׁמְּכַסִּים בָּהֶם כְּלֵי הַקּוֹדֶשׁ בְּשַׁעַת סִילּוּק מַסָּעוֹת) נָאר בִּגְדֵי שְׂרָד מֵיינְט מֶען דִי יְרִיעוֹת וָואס מֶען הָט מִיט זֵיי בַּאדֶעקְט דִיא הֵיילִיגֶע כֵּלִים וֶוען מֶען הָט גֶעצוֹיגֶען (שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שֵׁשׁ) אִין זֵייא אִיז נִיט גֶעוֶוען לֵיינֶענֶע פֶעדִים : (ג) וַיְרַקְּעוּ . זָאגְט

שפתי חכמים

לריכין לפוי והא הווין היו כולם כסף והוסיף מלת מהן להורות שמכסף הזה נעשה הלפוי וגם הווין והחשוקים ולא הווין לבד וראיתו מספרי

פירוש לתורת אלהים

טוזינט אוּנ פִיר הוּנְדֶרְט שְׁקָלִים : (ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ הָט עֶר גְמַאכְט מִיט אִיר פוּן דֶעם קוּפֶּער אֶת אַדְנֵי דִי שְׁוֶועלֶער פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד פוּן דֶער טִיר פוּן אוֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן קוּפֶּער וְאֵת אוּנ דִי זִיפּ פוּן קוּפֶּער אֲשֶׁר לוֹ וָואס צוּ אִים וְאֵת אוּנ אַלִי כֵּלִים פוּן דֶעם מִזְבֵּחַ׃ (לא) וְאֵת אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב אוּנ דִיא שְׁוֶועלֶער פוּן דֶעם חָצֵר אַרוּם וְאֵת אוּנ אַלִי פְלֶעקֶר פוּן דֶעם חָצֵר אַרוּם׃ (א) וּמִן הַתְּכֵלֶת וגו' עָשׂוּ בִגְדֵי שְׂרָד הָאבֶּען זֵייא גִימַאכְט קְלֵיידֶער פוּן דִינְסְט לְשָׁרֵת צוּא בַּדִינֶען בַּקּוֹדֶשׁ אִין הֵיילִיגְקֵייט וַיַּעֲשׂוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְמַאכְט אֶת דִי הֵיילִיגִי קְלֵיידֶר אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וָוָס צוּ אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי גָאט הָט גְשַׁאפְט צוּ מֹשֶׁה׃ (ב) וַיַּעַשׂ אֶת הָאֵפוֹד אוּנ עֶר הָט גִימַאכְט דֶעם אֵפוֹד זָהָב וגו׳ : (ג) וַיְרַקְּעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעמַאכְט דִיעֶן אֶת דִי גִילְדֶענִי בְּלֶעכֶן וְקִצֵּץ פְּתִילִים אוּנ עֶר הָט גֶהַקְט פֶעדִים לַעֲשׂוֹת צוּ טָאהֶן בְּתוֹךְ אִין דֶעם בְּלָאֶע וָואל וּבְתוֹךְ וכו׳ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב מֵיינְסְטֶער שַׁאפְט מֶען הָאט גִידְרֵייט אַפָּאדֶם נָאלְד מִיט תְּכֵלֶת בּאַזוּנְדֶר אוּנ מִיט אַרְגָמָן בּאַזוּנְדֶר אוּנ מִיט תוֹלַעַת

פתילם לעשות בתוך התכלת
ובתוך הארגמן ובתוך תולעת
השני ובתוך השש מעשה חשב׃
ד כתפת עשו־לו חברת על־שני
קצוותו קצותיו ק׳ חבר׃ ה וחשב אפדתו
אשר עליו ממנו הוא כמעשהו זהב
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר כאשר צוה יהוה את־משה׃
ס ו ויעשו את־אבני השהם מסבת
משבצת זהב מפתחת פתוחי
חותם על־שמות בני ישראל׃
ז וישם אתם על כתפת האפד אבני
זכרון לבני ישראל כאשר צוה יהוה

וקציצו חוטין למעבד
בגו תכלא ובגו ארגונא
ובגו צבע זהורי ובגו
בוצא עובד אמן׃
ד כתפין עבדו לה מלפפן
על תרין סטרוהי יתלפף׃
ה והמין תקונה די עלוהי
מנה הוא כעובדוהי
דדהבא תכלא וארגונא
וצבע זהורי ובוץ שזיר
כמא די פקיד יי ית משה׃
ו ועבדו ית אבני בורלא
משקען מרמצן דדהב
גליפן כתב מפרש על
שמהת בני ישראל׃
ז ושוי יתהון על כתפא
דאפודא אבני דוכרנא
לבני ישראל כמא די
פקיד יי ית משה׃

תולדות אהרן

לעשות בתוך שם׃

רש״י

קלו) לרוקע הארץ כתרגומו ורדידו טסין היו מרדדין מן הזהב אסטנדר״א בלעז (אויזדעהנען) טסין דקות. כאן מלמדך היאך היו טווין את הזהב עם החוטין מרדדין טסין דקין וקוצצין מהן פתילים לאורך הטס לעשות אותן פתילים מעורבין עם כל מין ומין בחשן ואפוד שנאמר בהן זהב

בית יהודא

רש״י (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (לרוקע הארץ) ער האט פארשפרייט די ערד (כתרגומו) ווי דער תרגום זאגט ורדידו זיי האבן פארשפרייט (טסין היו מרדדין מן הזהב) פון דעם גאלד האט מען אויסגעקלאפט בלעכען (טסין דקות) דינע בלעכען (כאן הוא מלמדך איך היו טווין את הזהב עם החוטין) דא לערונט אונז דר פסוק וויא אזוי מען האט געשפונען די גאלד מיט די פעדים צוזאמען (מרדדין טסין דקין) מען האט אויסגעקלאפט דינע בלעכען (וקוצצין מהם פתילים לאורך הטס) אונ מען האט פון זיי געשניטען פעדים מיט די ליינג פון די בלעך (לעשות אותן פתילים מעורבין עם כל מין ומין בחשן ואפוד שנאמר בהן זהב) די פעדים גאלד האט מען צומישט צוזאמען מיט יעדער מין, בייא דעם חשן אונ

פירוש לתורת אלהים

שני באזונדר אונ מיט שש באזונדער אונ דער נאך האט מען זייא צוא נויף גדרייט אלי פיר פעדם אין איינם׃ (ד) כתפות אקסל בענדער עשו לו האבען זייא גמאכט צוא אים חוברות בהעפט על אויף זיינע ביידי עקין חבר הט ער בהעפט׃ (ה) וחשב אונ דר גארטל אפודתו פון דעם אפוד אשר עליו וואס אויף אים ממנו הוא זאל זיין אום גיוועבט פון אים כמעשהו אזו וויא דער אפוד איז גמאכט גווארן זהב וגו׳׃ (ו) ויעשו אונ זייא האבן גמאכט ארום גרינגלט משבצות זהב גיקעסטעלט גאלד מפותחות אום גיקריצט פתוחי חותם אזו אקרצונג וויא פון אחתימה על אויף די נעמין פון די שבטים׃ (ז) וישם אותם אונ ער האט גמאהן זייא על אויף דיא

ליקוטים על התורה

(ד) כתפות עשו לו חוברות. דר אור פני משה שרייבט פון דעם פסוק קאן זיך איטליכר יוד ארוס נעמן איין דרך צו גאטס דינסט אזו וויא דער עוללות אפרים שרייבט אז איין מענטש איז גיבך פר פירט דארך דעם יצר הרע אונ האט פיל מאל גזינדיגט אצונד וויל ער תשובה טאן איז זיין רפואת אז ער זאל זיך אומקערען צום אונטערשטן עק פון חסידות כלומר ער זאל ווערען איין גרויסר חסיד אונ זאל זיך אזו איין צייט פירען אונ דר נאך זאל ער זיך ביסלעך ווייס אוועקרוקן פון דעם אונטערשטין עק ביז ער וועט קומען אין דעם מיטעל פונקט. אונ דאס איז מרומז דא אין פסוק (כתפות עשו לו חוברות) אז די כת פון דר לילית הרשעה האבען דעם מענטש געמאכט איין באהעפטונג כלומר זיי האבן זיך אין אים בהעפט אונ האבן אים אראפ געפירט פון דעם רעכטין וועג אונ דאס ווארט (כתפות) מאכט (כת פת) די כתה פון דר לילית וואס האט אין דער צאל וויפיל (פת) איז זיין רפואה (על שני קצותיו) ער זאל אן האבן ביים אנדערן עק פון חסידות דעמולט (חבר) וועט זיך דר מענטש בוודאי באהעפטען אין זיין היילגן שורש׃

אֶת־מֹשֶׁה׃ פ ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ ט רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל׃
י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃
יא וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃
יב וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ יג וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ

אונקלוס

ח ועבד ית חושנא עובד אומן כעובדי אפודא דהבא תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר׃ ט מרבע הוה עיף עבדו ית חושנא זרתא ארכה וזרתא פתיה עיף׃ י ואשלימו בה ארבעא סדרי אבן טבא סדרא קדמאה סמקן ירקן וברקן סדרא חד׃ יא וסדרא תנינא אזמרגדין שבזיז וסבהלום׃ יב וסדרא תליתאה קנכרי טרקיא ועין עגלא׃ יג וסדרא

בעל הטורים

(י) אודם וגו׳. ג׳ במסו׳ ב׳ דאפוד ואידך בעדן גן וגו׳ מסוכתך אודם וגו׳ מלמד שנזדמנו להם אבני אפוד מג״ע:

בית יהודא

אפוד וָוס בײ זײ שטײט עס זאל זײן פעדים גאלד (חוט אחד של זהב עם ששה חוטין של תכלת) אײן פאדים גאלד מיט זעקס פעדים תכלת, אײן פאדים גאלד מיט זעקס פעדים ארגמן (וכן עם כל מין ומין) אונ אזוי מיט תולעת שני, אונ אזוי מיט שש (שכל המינין חוטן כפול ששה) די אלע מינים איז גװען יעדער מין געפלאכטן זעקס פעדים (והזהב חוט שביעי עם כל אחד ואחד) אונ בײא יעדער מין איז

רש״י

חוט א׳ של זהב עם ו׳ חוטין של תכלת וכן עם כל מין ומין שכל המינים חוטן כפול ששה והזהב חוט ז׳ עם כל א׳ וא׳:

פירוש לתורת אלהים

אקסל בענדער פון דעם אפוד אבני די שטײנער זענען הט געשאפט: (ח) ויעש את החשן אונ ער האט געמאכט אגדעבניש צו די קינדער ישראל כאשר אזוי ווי גאט דעם חשן דעם מעשה חשן האבען מיר שון מפורש

הערה (י) דאס זענען די נעמען פון די צוועלף שבטים אונ אברהם יצחק יעקב אונ שבטי ישרון אונ אזוי זענען זײ געשריבען געווארין. דער ילקוט ראובני שרײבט דעם שטײן אודם האט מען גיגעבין צו ראובן ווײל זײן פנים איז רויט געווארין ווען ער האט מודה געווען אויף די זינד פון בלהה, דער שטײן ווערט גערופין רובי״ן, מען געפינט אים אויף די אינזלען פון ים, די אשה וואס טראגט דעם שטײן וועט זיא ניט מפיל זײן אירע קינדער, אונ די אשה וואס איר איז שווער צו האבין דאס קינד אז זיא נעמט אין האנט דעם שטײן וועט זיא באלד גיבארין דאס קינד, אונ די אשה וואס איז אעקרה אז מען צושטויסט דעם שטײן אויף מעהל אונ מען שיט ארײן די מעהל פון דעם שטײן אין עסין אדער טרינקען, אונ די אשה עסט דאס אדער טרינק דאס, וועט זיא ניט מעהר זײן אעקרה: דעם שטײן פטדה האט מען גיגעבין צו שמעון, דער שטײן איז גרין, ווײל זײן פנים איז גרין געווארין בײ די מעשה פון זמרי בן סלוא, דער ארט פון דעם שטײן איז אין לאנד כוש, ער איז שטארק קאלט, מען זאל דעם שטײן ארײן לײגין אין הײסע וואסר ווערט די וואסר באלד קאלט, אונ ווײל אין לאנד כוש איז שטארק הײס, דריבער קיהלען די שטײנער די היץ: דעם שטײן ברקת האט מען גיגעבין צו לוי, דער שטײן הײסט קרפונקל, ער איז ליכטיג בײ נאכט ווי אליכט, אונ דעם שטײן האט נח געהאט אין די תיבה, אונ ווײל דער שבט לוי האט געלערנט תורה צו די יודין אונ תורה אור, תורה איז די ליכטיגקײט פון דער וועלט, דריבער האט מען צום שבט לוי גיגעבין דעם שטײן ברקת, אז מען זאל דעם שטײן צו שטויסין אויף מעהל, אונ דיא מעהל זאל מען ארײנשיטען אין עסין אדער אין טרינקען אונ מען האט דאס אויפגיגעסין אדער אויסגעטרינקען ווערט מען קלוג אונ עס מאכט ליכטיג די אויגין: דעם שבט יהודה האט מען גיגעבין דעם שטײן נפך, ווער עס טראגט דעם שטײן אנטלופין פאר אים זײנע פײנד, אונ ווײל פון שבט יהודה איז ארויסגעקומען דוד המלך אונ נאך פיל מלכים, דריבער האט מען גיגעבין צום שבט יהודה דעם שטײן נפך: דעם שטײן ספיר האט מען גיגעבין צום שבט יששכר, דער שטײן אין בלאה, ווײל דער שבט יששכר האט געלערנט תורה, אונ די לוחות זענען אויך געווען פון דעם שטײן ספיר, דער שטײן העלפט אוועק צו נעמען פון מענטשין אלע קערפערליכע שמערצין, אונ געשווילאכץ, אונ ער מאכט ליכטיג די אויגין: דעם שטײן יהלום האט מען גיגעבין צו זבולן, דער שטײן איז ווײס, דער שטײן ברײנגט פיל שלאף צו די מענטשין וואס האלטין אים: דער שטײן לשם איז גיגעבין געווארין צום שבט דן, אויף דעם שטײן איז דא אצורה פון אפארקערטין מענטש: דער שטײן שבו איז גיגעבין געווארין צו נפתלי, ווײל נפתלי איז געווען אגעשווינטער לויפער, אונ דעם שטײן טראגין אלע רײטער, זײ זאלין בגליקען מיט זײער רײטין: דעם שטײן אחלמה האט מען גיגעבין צו גד, דער שטײן הײסט קריסטאל, ווײל גד איז געווען אגבור מלחמה, אונ ווער עס טראגט דעם שטײן ווערט אים דאס הארץ געשטארקט צו מלחמה: דעם שטײן תרשיש האט מען גיגעבין צו אשר, ווײל אז מען צושטויסט דעם שטײן אויף מעהל אונ מען גיט ארײן די מעהל אין עסין ווערט מען פעט אונ געזונד, אונ בײ אשר שטײט שמנה לחמו: דעם שטײן שהם האט מען גיגעבין צו יוסף, ווײל יוסף האט געהאט חן בײ אלע מענטשין אונ בײ פרעה אונ דער מענטש וואס טראגט דעם שטײן האט ער חן אונ אויב ער גײט ארײן צו מלכים ווערין זײנע רײד אנגענומען: דעם שטײן ישפה האט מען גיגעבין צו בנימין, דער שטײן האט דרײ קאלירין, רויט, שווארץ, גרין, אונ ווײל ער האט געוואוסט אז מען האט זײן ברודער יוסף פארקויפט אונ האט ניט געזאגט צום פאטער, ישפה איז צווײ ווערטער יש פה, ער האט געהאט אמויל צו זאגין אונ האט ניט געזאגט:

אודם ראובן א	פטדה שמעון ב	ברקת לוי רהם
נפך יהודה י	ספיר יששכר צ	יהלום זבולן ח
לשם דן ק יעק	שבו נפתלי ב	אחלמה גד שבטי
תרשיש אשר ישר	שהם יוסף ון	ישפה בנימין

שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב
בְּמִלֻּאֹתָם׃ יד וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־
שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט׃ טו וַיַּעֲשׂוּ עַל־
הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
זָהָב טָהוֹר׃ טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת
זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
יז וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
יח וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת
נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם עַל־
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
יט וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃
כ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־
שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל
פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב
הָאֵפֹד׃ כא וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן
מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב
הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד

דְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא
וּבוּרְלָא וּפַנְתֵּרֵי מְשַׁקְּעָן
מְרַמְּצָן דִּדְהַב
בְּאַשְׁלָמוּתְהוֹן: יד וְאַבְנַיָּא
עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִנִּין תַּרְתֵּי עַסְרֵי עַל
שְׁמָהַתְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ
כִּגְלוֹף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל
שְׁמֵהּ לִתְרֵין עֲסַר
שִׁבְטִין: טו וַעֲבַדוּ עַל
חוּשְׁנָא תִּכִּין מִתְחַמְּן
עוֹבַד גְּדִילוּ דִּדְהַב דְּכֵי:
טז וַעֲבַדוּ תַּרְתֵּין מְרַמְּצָן
דִּדְהַב וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהַב וִיהַבוּ יָת תַּרְתֵּין
עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא: יז וִיהַבוּ תַּרְתֵּין
גְּדִילָתָא דִּדְהַב עַל תַּרְתֵּין
עִזְקָתָא עַל סִטְרֵי חוּשְׁנָא:
יח וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל
תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי יְהַבוּ
עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא
וִיהַבוּנוּן עַל כַּתְפֵי אֵפוֹדָא
לָקֳבֵל אַפּוֹהִי: יט וַעֲבַדוּ
תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב
וְשַׁוִּיאוּ עַל תְּרֵין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא עַל סִפְתֵהּ דִּי
לְעִבְרָא דְּאֵפוֹדָא מִלְּגָיו:
כ וַעֲבַדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהַב וִיהַבוּנוּן עַל תַּרְתֵּין
כַּתְפֵי אֵפוֹדָא מִלְּרַע
מִלָּקֳבֵל אַפּוֹהִי לָקֳבֵל
בֵּית לוֹפֵי מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן
אֵפוֹדָא: כא וְאַחֲדוּן יָת
חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ
לְעִזְקָתָא דְּאֵפוֹדָא
בְּחוּטָא דִתְכֶלְתָּא לְמֶהֱוֵי
עַל הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא
יִתְפָּרַק חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי
אֵפוֹדָא כְּמָא דִי פַקִּיד

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
שלישי ששי כשהן מחוברין כב וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל
הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃
כג וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא
שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃ כד וַיַּעֲשׂוּ
עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃
כה וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ
אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־
שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים׃
כו פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֵג לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו׃ כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־
פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי
הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ כט וְאֶת־הָאַבְנֵט
שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ ס ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־

יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כב וַעֲבַד
יָת מְעִילָא דְאֵפוֹדָא עוֹבַד
מָחֵי גְמִיר תִּכְלָא׃
כג וּפוּם מְעִילָא כָּפִיל
לְגַוֵּהּ כְּפוּם שִׁרְיָן תּוֹרָא
מַקַּף לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר
לָא יִתְבְּזַע׃ כד וַעֲבַדוּ
עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא רִמּוֹנֵי
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי שְׁזִיר׃ כה וַעֲבַדוּ
זַגִּין דִּדְהַב דְּכֵי וִיהָבוּ יָת
זַגַּיָּא בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא עַל
שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר
סְחוֹר בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא׃
כו זַגָּא וְרִמּוֹנָא זַגָּא
וְרִמּוֹנָא עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא
סְחוֹר סְחוֹר לְשַׁמָּשָׁא
כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ כז וַעֲבַדוּ יָת
כִּתּוּנִין דְּבוּצָא עוֹבַד
מָחֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי׃
כח וְיָת מִצְנֶפְתָּא דְּבוּצָא
וְיָת שְׁבַח כּוֹבְעַיָּא
דְּבוּצָא וְיָת מִכְנְסֵי בוּצָא
דְּבוּץ שְׁזִיר׃ כט וְיָת
הֶמְיָנָא דְּבוּץ שְׁזִיר
וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי עוֹבַד צַיָּר כְּמָא
דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
ל וַעֲבַדוּ יָת צִיצָא כְּלִילָא

תולדות אהרן

ויעש את מעיל האפד זבחים פח : ויעשו על שולי המעיל יומא עב : ויעשו את הכתנות שש יומא עה :

רשב"ם

(כט) ואת האבנט שש משזר. בדבר הזה נחלקו רבותינו אם מדבר מאבנט של

בעל הטורים

(כז) את הכתנת וגו' את לין. כל הנך אתין לרבות שהיה לכהו"ג

בית יהודא

גְוועןְ דר גאלדענער פאדים דר זיבעטער : (כח) וְאֵת פַּאֲרֵי

רש"י

(כח) ואת פארי המגבעות. תפארת י המגבעות
הַמִּגְבָּעוֹת. מיינט מען (תִּפְאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת) דיא שייגקייט פון דיא היטלען (הַמִּגְבָּעוֹת הַמְפוֹאָרוֹת) די שיינע היטלען :

שפתי חכמים

אין כסף אחר מכל כסף פקודי העדה רק מאת הככר שנעשו מהם האדנים והאלף והשבע מאות וגו' שלא הגיעו לכלל ככר: י הוכרח לפירוש זה כדי שלא נטעה לומר כי פארי מל' מסעף פארה במערצה (ישעיה י). ל"פ שהוא תפארת המגבעות ופארי שם רבים מן פאר

פירוש לתורת אלהים

גִיוועןְ אין פַּרְשַׁת תְּצַוֶּה אין דער אַנדערער פַּרְשָׁה : (כב) וַיַּעַשׂ און ער האט גמאכט אֶת מְעִיל דעם מַעֲשֵׂה

הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃
לא וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס
לב וַתֵּכֶל כָּל־

אונקלוס

דְקוּדְשָׁא דְהַב דְכֵי וּכְתָבוּ עֲלוֹהִי גְלִיפַן כְּתַב מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַייָ׃
לא וִיהָבוּ עֲלוֹהִי חוּטָא תִכְלְתָא לְמִתַּן עַל מִצְנֶפְתָּא מִלְעֵלָּא כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
לב וּשְׁלִים כָּל פָּלְחַן

בעל הטורים

בתיק שלו : (לב) ותכל כל עבדת משכן . בגי' בעשרים וחמשה בכסלו נגמר : ותכל . יש לומר כי עתה כלה מלאכת כל העולם :

רשב"ם

הדיוט או בכהן גדול לבדו : (לב) ותכל . כמו ותרב משאת בנימין :

רש"י

המגבעות המפוארות : (לא) לתת על המצנפת מלמעלה . וע"י הפתילים היה מושיבן על המצנפת כמין כתר וא"א לומר הציץ על המצנפת שהרי בשחיטת קדשים שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין והציץ היה נתון על המצח הרי המצנפת למעלה והציץ למטה ומהו על המצנפת מלמעלה . ועוד הקשיתי בה כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ובענין הצואה הוא אומר (שמות כח) ושמת אותו על פתיל תכלת ואומר אני פתיל תכלת זה חוטין הן לקשרו בהן במצנפת לפי שהציץ אינו אלא מאוזן לאוזן וכמה יקשרנו במצחו והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו ושני חוטין היו בכל קצה וקצה אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו וכן באמצעו שכך הוא נוח לקשור ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין לכך נאמר על פתיל תכלת ועליו פתיל תכלת וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו למול ערפו ומושיבו על המצנפת . ואל תתמה שלא נאמר פתילי תכלת הואיל ומרובין הן שהרי מצינו בחשן

בית יהודא

(לא) (ותת על המצנפת מלמעלה). די גאלדענע בלעך זאל ער געבן אויף די היטעל פון אויבין, זאגט רש"י (ועל ידי הפתילים היה מושיבן על המצנפת כמין כתר) דורך די פעדים איז געווען די בלעך אויף דעם שטערן אונ די פעדים אויף די היטעל, אזוי ווי אקרוין (ואי אפשר לומר הציץ על המצנפת) מען קען ניט זאגען דר ציץ (די גאלדענע בלעך) איז געווען אויף די היטעל (שהרי בשחיטת קדשים שנינו) ווארום אין די גמרא זבחים האבן מיר געלערנט (שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין) די האר פון כהן גדול איז געזעהן געווארן צווישען די גאלדענע בלעך (דאס איז דר ציץ) אונ די היטעל, אויף די האר האט דר כהן גדול געלייגט תפילין (והציץ היה נתון על המצח) אונ דר ציץ איז געווען אויף דעם שטערן פון כהן גדול (הרי המצנפת למעלה והציץ למטה) איז דאך דר מצנפת געווען אויף דעם קאפ העכער פון ציץ, אונ דר ציץ איז געווען אויף דעם שטערען אונטער דעם מצנפת (ומהו על המצנפת מלמעלה) וואס דען זאגט דר פסוק דר ציץ איז געווען אויף דעם מצנפת פון אויבין. זאגט רש"י (ועוד הקשיתי בה) נאך האב איך געפרעגט (כאן הוא אומר) דא זאגט דר פסוק (ויתנו עליו פתיל תכלת) מען האט געגעבען אפאדים תכלת אויף דעם ציץ (ובענין הצואה) אונ ווען הקב"ה האט געבאטען מען זאל מאכן דעם ציץ (הוא אומר) זאגט דר פסוק (ושמת אותו על פתיל תכלת) דו זאלסט טאן דעם ציץ אויף דעם פאדים תכלת, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (פתיל תכלת זה) דער פאדים תכלת (חוטין הן לקשרו בהן במצנפת) דם זענען פעדים מיט זיי זאל מען צובינדען דעם ציץ צום מצנפת (לפי שהציץ אינו אלא מאוזן לאוזן) דר ציץ איז געווען פון איין אויער ביז צום אנדערען אויער ואיבער דעם שטערען (ובמה יקשרנו במצחו) מיט וואס וועט ער צו בינדען דעם ציץ צום שטערען, ער זאל ניט אראפפאלען (והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו) מוזען מיר זאגן אין דעם ציץ איז געווען דריי לעכליך, צוויי לעכליך אין די צוויי עקן וואס געבען אויער אונ איין מיטען ציץ, אונ אין די דרייא לעכליך זענען געווען אריין געצויגן דריי פעדים. אין יעדער לעכיל אפאדים (שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו) מיט די פעדים בינדט ער דעם ציץ צום מצנפת ווען דער מצנפת איז אויף דעם קאפ פון כהן גדול (ושני חוטין היו בכל קצה וקצה) בייא יעדער עק פון ציץ איז געווען צוויי פעדים ווארום אז מען ציהט אריין אפאדים אין א לעכיל ווערט דאך פון דעם לאנגען פאדים צוויי קורצע פעדים מיט צוויי עקען (אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו) איין פאדים ווערט איבער דעם ציץ, אונ איין פאדים ווערט אונטער דעם ציץ ווס וועט זיין אויף דעם שטערען (וכן באמצעו) אונ אזו איז מיט דעם פאדים ווס איז אין די לעכיל ווס איז אין מיטען בלעך (שכך הוא נוח לקשור) אזוי איז גרינג מען זאל צובינדען די בלעך צום מצנפת (ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין) מען קען דאך ניט צו בינדען מיט ווייניגער ווי צווייא פעדים (לכך נאמר על פתיל תכלת) דריבער זאגט דר פסוק דר ציץ זאל זיין אויף דעם פאדים תכלת (ועליו פתיל תכלת) אונ דר פאדים תכלת איז אויף דעם ציץ (וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו למול ערפו) אונ די צוויי עקן פעדים וואס זענען אין יעדער לעכיל ווס אין די צוויי עקן פון ציץ אונ פון מיטען ציץ בינדט ער אלע צוזאמען הינטען פון קאפ געגן נאקען (ומושיבו על המצנפת) אונ דער ציץ ווערט גוט געהאלטען אויף דעם שטערען דורך די פעדים וואס זענען אויף דעם מצנפת (עיין רש"י תצוה כח לז). זאגט רש"י (ואל תתמה שלא נאמר פתילי תכלת הואיל ומרובין הן) זאלסט דיך ניט וואונדערען פאר וואס שטייט „פתיל תכלת", אפאדים תכלת אונ עס שטייט ניט פתילי תכלת, פעדים תכלת, עס זענען דאך געווען פיל פעדים (שהרי מצינו בחשן ואפוד)

פירוש לתורת אלהים

מעיל האפוד אונ דעם ציץ האבן מיר שוין מפורש געווען אין תצוה אין דער דריטער פרשה : (לב) ותכל

עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ רביעי לג וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃ לד וְאֶת־מִכְסֵה עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃ לה אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת הַכַּפֹּרֶת׃ לו אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־

מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ׃ לג וְאַיְתִיוּ יָת מַשְׁכְּנָא לְמֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי פּוּרְפוֹהִי דַּפּוֹהִי עַבְּרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי׃ לד וְיָת חוֹפָאָה מַשְׁכֵי דְדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְיָת חוֹפָאָה מַשְׁכֵי דְסַסְגוֹנָא וְיָת פָּרֻכְתָּא דִפְרָסָא׃ לה יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּפֻּרְתָּא׃ לו יָת פָּתוּרָא

תולדות אהרן

ויביאו את המשכן ס' הזהר פרשת ויחי:

רש"י

ואפוד וירכסו את החשן וגו' וע"כ פחות משנים לא היו שהרי בשתי קצות החשן היו ב' טבעות החשן וכנ' כתפות האפוד היו ב' טבעות האפוד שכנגדן ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו ומכל מקום פחות משנים אי אפשר: (לב) ויעשו בני ישראל. את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו': (לג) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין להקימו ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין

בית יהודא

וואָרום מיר געפינען ביי דעם חשן ואפוד שטייט אין פסוק וירכסו את החשן, מען זאָל באהעפטען דעם חשן פון זיינע רינגען ביז צו די רינגען פון אפוד בפתיל תכלת, מיט אפאָדים תכלת (ועל כרחך פחות משנים לא היו) אונ וויניגער פון צוויי פעדים איז געווים ניט געוועזען (שהרי בשתי קצות החשן היו שתי טבעות החשן) וואָרום אין ביידע עקן חשן זענען געוועזען צוויי רינגען פון חשן (ובשתי כתפות האפ"ד) אונ ביי די צוויי אַקסיל בענדער פון אפוד (היו שתי טבעות האפוד שכנגדן) זענען געוועזען צוויי רינגען פון אפוד וואָס זענען געוועזען געגען די רינגען פון חשן (ולפי דרך קשירה ארבע חוטין היו) אונ ווי עס ווערט געוויינליך פארבונדען האט געדאַרפט זיין פיר פעדים (ומכל מקום פחות משנים אי אפשר) אָבער וויניגער פון צוויי פעדים קען דאך ניט זיין, פון דעסטוועגען שטייט אין פסוק פתיל תכלת, אפאָדים תכלת, אונ עס שטייט ניט פתילי תכלת, פעדים תכלת: (לב) ויעשו בני ישראל. יודען האָבען געטאָן (את המלאכה) די אַרבעט (ככל אשר צוה ה') אַלץ ווי הקב"ה האט געבאָטען: (לג) ויביאו את המשכן וגו'. זאָגט רש"י (שלא היו יכולין להקימו) ווייל זייא האָבען ניט געקענט אויפשטעלען דעם משכן דריבער האָבען זיי אים געבראַכט וגעבריינגט שטיקערווייז צו משה ער זאָל אים אויפשטעלען (ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן) אונ ווייל משה האט ביז איצט קיין אַרבעט געטאָן ביי דעם משכן (הניח לו הקב"ה הקמתו) דריבער האט הקב"ה געלאָזען פון משה'ס וועגען דם איפשטעלונג דעם משכן (שלא היה יכול להקימו שום אדם) עס איז ניט געווען איין מענטש ביי יודען וואָס זאָל קענען אויפשטעלען דעם משכן (מחמת כובד הקרשים) ווייל די ברעטער זענען געווען שווער (שאין כח

שפתי חכמים

שפירושו פארים ואמר מפוארים שאם לא היו המגבעות הםם מפוארים לא היו להם פארים ולא היה אומר פארי המגבעות רא"ם: כ הוסיף מלת המלאכה. דהא כבר כתיב ותכל כל עבודת משכן א"כ בודאי כבר עשו את המלאכה א"כ מה ויעשו וגו' לכ"פ המלאכה ככל וגו' כלומר לא שינו המלאכה אלא עשו ככל אשר צוה ה' את משה: ל דאל"כ לא היה להם להביא אברים כי דרך האומנים שמקימים את הבית ואח"כ מראין את בנינם ועז"פ מפני שלא היו יכולין להקימו. ואו ק"ל והא בשעת המסעות בכל מסע ומסע היו מקימים אותו א"כ הי"ל ג"כ עכשיו להקימו. ועז"פ ולפי וכו' והוקם ע"י משה בפעם הראשונה נתליו ומן היום ההוא והלאה נזקף מאליו ע"י המקימין אותו בכל מסע. (נח"י) כאן משמע דגם משה הקים ע"פ הנס אבל בברכות דף כ"ו ובשבת דף ל"ב ובבכורות מ"ד ונדרים ל"ח משמע דמשה היה גבוה

פירוש לתורת אלהים

אונ עס האט זיך אום געלאָזט כל עבודת גאר די אַרבעט פון דעם משכן: (לג) ויביאו אונ זייא האָבען געבראַכט את המשכן דעם משכן צו משה את האוהל דעם געצעלט ואת כל כליו אונ גאר זיינע כלים קרסיו זייני העקליך קרשיו זיינע ברעטער בריחיו זייני ריגלען ועמודיו אונ זייני זיילען ואדניו אונ זייני שוועלר: (לד) ואת מכסה אונ די דעק עורות וואס זי איז געמאַכט געוואָרען פון פעל פון די רויט געפאַרבטע ווידער ואת מכסה אונ די דעק וואס איז געווען פון פעל פון דר חיה וואס הייסט תחש ואת אונ דעם פרוכת וואס איז געווען אצווישען שייד: (לה) את ארון דעם קאסטען וואס דאָרטען ליגען די לוחות ואת בדיו אונ זייני שטאַנגען ואת הכפורת אונ דעם צוא דעק וואס דעקט צוא דעם ארון: (לו) את השלחן דעם טיש את כל כליו אונ גאר זיינע כלים ואת לחם הפנים

אונ

כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ לז אֶת־
הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת
הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר׃ לח וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים
וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃ לט אֵת ׀
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ מ אֵת קַלְעֵי
הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ
וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־
מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד׃
מא אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן

אונקלוס

יָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם
אַפַּיָא׃ לז יָת מְנַרְתָּא
דְכִיתָא יָת בּוֹצִינָהָא
בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיָת כָּל
מָנָהָא וְיָת מִשְׁחָא
דְאַנְהָרוּתָא׃ לח וְיָת
מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא וְיָת
מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וְיָת
קְטֹרֶת בּוּסְמַיָא וְיָת
פְּרָסָא דִתְרַע מַשְׁכְּנָא׃
לט יָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא
וְיָת סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִילֵהּ
יָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל
מָנוֹהִי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת
בְּסִיסֵהּ׃ מ יָת סְרָדֵי
דְדַרְתָּא יָת עַמּוּדָהָא וְיָת
סַמְכָהָא וְיָת פְּרָסָא לִתְרַע
דַרְתָּא יָת אֲטוּנוֹהִי
וְסִכָּהָא וְיָת כָּל מָנֵי פָלְחַן
מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃
מא יָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא
לְשַׁמָּשָׁא בְקוּדְשָׁא יָת
תו"א את בגדי יומא עב :

בעל הטורים

(מ) עמודיה. ד' במס'. את עמודיה. אנכי תכנתי עמודיה. חצבה עמודיה. עמודיה יתפלצון שעמודי המשכן הם עמודי עולם שבזכותם העולם עומד :

רש"י

כח באדם לזקפן ומשה העמידו אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו ע"י אדם א"ל עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו וזהו שנאמר הוקם המשכן הוקם

בית יהודא

בָּאָדָם לְזָקְפָן) עס איז ניט געוועז איין מענטש ביין יודען וואס זאל האבן כח אויפצושטעלען דיא ברעטער (וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ) אונ משה אליין הט אויפגעשטעלט דעם משכן (אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא) משה האט געזאגט פאר הקדוש ברוך הוא (אֵיךְ אֶפְשַׁר הֲקָמָתוֹ עַל יְדֵי אָדָם) ווי אזוי איז מעגליך אמענטש זאל אויפשטעלין דאס משכן (אָמַר לוֹ) האט הקב"ה געזאגט צו משה (עֲסוֹק אַתָּה בְּיָדְךָ) הייב דו נאר אן צורירען אברעט (נִרְאֶה כִּמְקִימוֹ) עס הט אויסגעזעהן משה שטעלט־אויף דעם משכן (וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֵלָיו) אונ דער משכן האט זיך אליין אויפגעשטעלט (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר) דאס זאגט דר פסוק (הוּקַם הַמִּשְׁכָּן) דר משכן איז אויפגעשטעלט־

פירוש לתורת אלהים

און דער לֶחֶם הַפָּנִים׃ (לז) אֶת הַמְּנוֹרָה די מנורה דיא ריינע אֶת נֵרוֹתֶיהָ אירי רערלך נֵרוֹת די רערליך וואס זיי זענען אום גסדרת וְאֵת אונ גאר אירע כלים וְאֵת שֶׁמֶן אונ דעם בומל אוף צו לייכטן אין דער מנורה׃ (לח) וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב אונ דעם מזבח פון גאלד וְאֵת שֶׁמֶן אונ בומל אוף צו זאלבען וְאֵת קְטוֹרֶת אונ דיא קטורת פון דעם געווערץ וְאֵת מָסַךְ אונ דעם פיר האנג פֶּתַח הָאוֹהֶל וואס ער זאל הענגין אין דער טיר פון דעם גיצעלט׃ (לט) אֶת מִזְבַּח דעם מזבח פון קופער וְאֵת מִכְבַּר אונ די זיפ פון קופער אֲשֶׁר לוֹ וואס צום מזבח אֶת בַּדָּיו זיינע שטאנגען וְאֵת כָּל כֵּלָיו אונ גאר זיינע כלים אֶת הַכִּיּוֹר דעם האנט פאס וְאֵת כַּנּוֹ אונ זיין פוס׃ (מ) אֶת קַלְעֵי די אום הענג פון דעם חצר אֶת עַמּוּדֶיהָ אירע זיילן וְאֵת אֲדָנֶיהָ אונ אירי שוועלר וְאֵת הַמָּסָךְ אונ דעם פיר האנג לְשַׁעַר הֶחָצֵר צום טויער פון דעם חצר אֶת מֵיתָרָיו זייני שטריק וִיתֵדוֹתֶיהָ אונ אירע פלעקער וְאֵת כָּל כְּלֵי אונ אלי כלים עֲבוֹדַת פון דער דינסט פון דעם משכן לְאוֹהֶל מוֹעֵד צום אוהל מועד׃ (מא) אֶת בִּגְדֵי די קליידער פון דינסט לְשָׁרֵת צו בדינגן בַּקֹּדֶשׁ אין הייליקייט דאס מיינט מען די קליידר וואס מען הט בדעקט די כלי בית המקדש אונ דעם ארון בשעת מען הט גצוגן אֶת בִּגְדֵי דיא

וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ מב כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה׃ מג וַיַּרְא
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ
וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ פ חמישי שביעי כשהן מחוברין
מ א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל
מוֹעֵד׃ ג וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת
וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃

לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן
כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא׃ מב כְּכֹל דִּי
פַּקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן
עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
כָּל פָּלְחָנָא׃ מג וַחֲזָא מֹשֶׁה
יָת כָּל עֲבִידְתָּא וְהָא
עֲבָדוּ יָתַהּ כְּמָא דִי פַקֵּיד
יְיָ כֵּן עֲבָדוּ וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן
מֹשֶׁה׃ א וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב בְּיוֹמָא
יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד
לְיַרְחָא תְּקִים יָת מַשְׁכְּנָא
מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ג וּתְשַׁוֵּי
תַּמָּן יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא
וְתַטֵּיל עַל אֲרוֹנָא יָת

תולדות אהרן

וסכת על הארן סוכה ז סוטה לג מנחות סב

בית יהודא

געוואָרען (הוּקַם מֵאֵלָיו) ער איז אַליין אויפגעשטעלט געוואָרען, אַזוי שטייט אין מִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא׃ (מג) וַיְבָרֶךְ אוֹתָם מֹשֶׁה. משה האָט געבענטשט די יוּדען (אָמַר לָהֶם) ער האָט געזאָגט צו זיי (יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם) עס זאָל זיין דער ווילען פון הקב"ה זיין רוהונג זאָל זיין אין דעם משכן וואס אייערע הענט האָבען געמאכט (וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ) אונ די זיסקייט פון הקב"ה זאָל זיין אויף אונז ביז צום סוף קאפיטעל (וְהוּא אֶחָד מִי"א מִזְמוֹרִים שֶׁבִּתְפִלָּה לְמֹשֶׁה) דער קאפיטעל ויהי נועם איז איינער פון דיא עלף קאפיטעל וואָס משה הט געזאָגט פון תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אונ ווייטער זאָגט רש"י (וְסַכֹּתָ לְשׁוֹן הֲגָנָה) וְסַכּוֹתָ איז דערטייטש זאָלסט פאַרשטעלען פאַר דעם אָרון מיט דעם פָּרוֹכֶת (שֶׁהֲרֵי מְחִיצָה

רש"י

מאליו מדרש רבי תנחומא׃ (מג) ויברך אותם משה. א"ל י"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם (תהלים צ) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגו' והוא א' מי"א ב מזמורים שבתפלה למשה׃ (ג) וסכת על הארן. ל' הגנה שהרי

ועיין רש"י ב"ב יד ע"ב בסוף העמוד׃ (ג) וְסַכּוֹתָ עַל הָאָרוֹן.

שפתי חכמים

י' תמות לכך היה לו כח לסקימו׃ מ דק"ל מאי ברכה בירך אותם ל"פ ברכת ויהי נועם שהיא ברכה שתיקן משה על השלמת בנין הבית וק"ל׃ ג (נח"י)

ליקוטי יוסף

(מג) וַיַּרְא משֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וגו' וַיְבָרֶךְ אוֹתָם מֹשֶׁה. דער ספר חסידים שרייבט אַז איינער ענדיגט איין גרויסע מְלָאכָה דאַרף מען אים בענטשען אונ אַזוי געפינען מיר אַז נאָט האָט באַשאַפען די וועלט האָט אים דער שר פון דער וועלט גיבענטשט אַזוי ווי עס שטייט אין פָּסוּק (יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו) גאָט זאָל זיך פרייען מיט זיין ווערק כְּלוֹמַר ער זאָל האָבען נַחַת רוּחַ פון גאָר זיינע ווערק איבער דעם וויא זיי האָבען גיענדיגט דיא ווערק פון משכן האָט זיי משה גיבענטשט אַז די שְׁכִינָה זאָל רוּען אין דעם משכן, האָטשי מיר געפינען דאָך אַז גאָט ב"ה האָט זייא צוא געזאָגט (וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם) אַז זייא וועלען בויען פון מיינעט וועגען איין מִקְדָּשׁ וועל איך רוּען צווישען זייא, משה האָט זיך אָבער געפאַרכטען מאָמער האָבען דיא ישראל געזינדיגט אָדער טאָמער האָט בְּצַלְאֵל אָדער ער אַליין נישט צו געטראָפען אַקוּראַט אַזוי וויא גאָט האָט געבאָטען איבער דעם האָט ער זייא גיבענטשט׃

פירוש לתורת אלהים

הייליגי קליידער וואָס צו אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת בִּגְדֵי אונ דיא קליידער פון זיינע קינדער לְכַהֵן צוא בַּדִינֶען׃ (מב) כְּכֹל אַזוֹ ווי גאָט הָט גשאַפט צו משה כֵּן עָשׂוּ אַזוֹ האָבען גמאַכט די קינדער ישראל גאָר די אַרְבִיט׃ (מג) וַיַּרְא משה הָט משה גזעהן אֶת כָּל הַמְּלָאכָה גאָר די מְלָאכָה וְהִנֵּה אונ זיי האָבען זיא גמאַכט כַּאֲשֶׁר צִוָּה ווי גאָט הָט גשאַפט אַזוי האָבען זייא גטוען וַיְבָרֶךְ האָט משה זייא גבענשט׃ (ב) בְּיוֹם אין דעם טאָג הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן פון דעם ערשטען חודש דאָס מיינט מען ראש חודש ניסן בְּאֶחָד איין טאָג אין חודש תָּקִים זאָלסטו אויף שטעלין אֶת מִשְׁכַּן דאָס משכן אוֹהֶל מוֹעֵד׃ (ג) וְשַׂמְתָּ שָׁם אונ דו זאָלסט דאָרטען אַריין טוען דעם אָרון העדות וְסַכּוֹתָ אונ דוא זאָלסט בַּדעקין איבער דעם אָרון דאָס פָּרוֹכֶת׃ (ד) וְהֵבֵאתָ אונ דוא זאָלסט ברענגען אֶת הַשֻּׁלְחָן דעם טיש וְעָרַכְתָּ אונ דוא זאָלסט אָן רעכטען אֶת עֶרְכּוֹ זיין אָן ריכטונג וְהֵבֵאתָ אונ דו זאָלסט ברענגען אֶת הַמְּנוֹרָה די מְנוֹרָה וְהַעֲלִיתָ

ד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־
עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ: ה וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח
הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת
וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:
ו וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי
פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד: ז וְנָתַתָּ
אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם: ח וְשַׂמְתָּ
אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ
שַׁעַר הֶחָצֵר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ: י וּמָשַׁחְתָּ
אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים: יא וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר

פָּרֻכְתָּא: ד וְתָעֵל יָת
פָּתוֹרָא וְתַסְדַּר יָת סִדְרֵהּ
וְתָעֵל יָת מְנַרְתָּא וְתַדְלֵק
יָת בּוֹצִינָהָא: ה וְתִתֵּן
יָת מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא
לִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא קֳדָם
אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוֵּי
יָת פְּרָסָא דְתַרְעָא
לְמַשְׁכְּנָא: ו וְתִתֵּן יָת
מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא קֳדָם
תְּרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן
זִמְנָא: ז וְתִתֵּן יָת כִּיּוֹרָא
בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין
מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא:
ח וּתְשַׁוֵּי יָת דַּרְתָּא סְחוֹר
סְחוֹר וְתִתֵּן יָת פְּרָסָא
דִּתְרַע דַּרְתָּא: ט וְתִסַּב
יָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
וּתְרַבֵּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת
כָּל דִּי בֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ
וְיָת כָּל מָנוֹהִי וִיהֵי
קוּדְשָׁא: י וּתְרַבֵּי יָת
מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל
מָנוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יָת
מַדְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא
קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין: יא וּתְרַבֵּי

תולדות אהרן

ונתת את מזבח זבחים נח : ונתת את הכיור זבחים נח : ומשחת את מזבח זבחים פז :

רש"י

מחילה היתה : (ד) וערכת את ערכו. שתי מערכות של לחם הפנים :

בית יהודא

הָיָה) וָוארום דֶר פָּרוֹכֶת אִיז גֶעוֶוען ווִי אַ וואַנְט : (ד) וְעָרַכְתָּ אֶת עֶרְכּוֹ. זָאגְט רש"י (שְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים) אויף

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דוּא זָאלְסְט אָן צִינְדִין אִירִי רֶערְלִיך : (ה) וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן גָאלְד לִקְטוֹרֶת צוּ קְטוֹרֶת לִפְנֵי פַר דֶעם אָרוֹן וָוס אִין אִים לִיגִין דִי לוּחוֹת וְשַׂמְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט טוּעֶן אֶת מָסַךְ דֶעם פִיר הַאנְג פוּן דֶר טִיר צוּ דֶעם מִשְׁכָּן : (ו) וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּן דֶעם מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח פַר דֶער טִיר פוּן דֶעם מִשְׁכָּן אוֹהֶל מוֹעֵד : (ז) וְנָתַתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּן דֶעם הַאנְדפַאס צְווִישֶׁן אוֹהֶל מוֹעֵד אוּנ מִזְבֵּחַ וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען דָארְטֶען וַואסֶר : (ח) וְשַׂמְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט טוּעֶן דֶעם הוֹף אַרוּם וְנָתַתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען אֶת מָסַךְ דֶעם פִיר הַאנְג שַׁעַר הֶחָצֵר פוּן דֶעם טוֹעֶר פוּן דֶעם חָצֵר : (ט) וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶן אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה דָס זַאלְב אֵייל וּמָשַׁחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּן אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶעם מִשְׁכָּן וְאֶת כָּל אוּנ אַלְץ וָואס אִיז אִין מִשְׁכָּן וְקִדַּשְׁתָּ אוּנ זָאלְסְט הֵיילִיגֶן אִים וְאֶת אוּנ אַלִי זַיינִי כֵּלִים וְהָיָה קוֹדֶשׁ וֶועט עֶר זַיין הֵיילֶג : (י) וּמָשַׁחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּן דֶעם מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה וְאֶת כָּל כֵּלָיו אוּנ אַלִי זַיינִי כֵּלִים וְקִדַּשְׁתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט הֵיילִיגֶען דֶעם מִזְבֵּחַ וְהָיָה וֶועט זַיין הַמִּזְבֵּחַ גַאנְץ הֵיילֶג : (יא) וּמָשַׁחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַאלְבֶּן

דעם

וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃ יב וְהִקְרַבְתָּ
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃
יג וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֵת בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְכִהֵן לִי׃ יד וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃ טו וּמָשַׁחְתָּ
אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם
וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם
מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃
טז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ ס ששי יז וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׃ יח וַיָּקֶם מֹשֶׁה
אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם
אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם

אונקלוס

יָת כִּיוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ
וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ׃ יב וּתְקָרֵב
יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי
לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי
יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃ יג וְתַלְבֵּשׁ
יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא וּתְרַבֵּי יָתֵהּ
וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִישַׁמֵּשׁ
קֳדָמָי׃ יד וְיָת בְּנוֹהִי
תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן
כִּתּוּנִין׃ טו וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן
כְּמָא דִי רַבֵּיתָא יָת
אֲבוּהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי
וּתְהֵי לְמֶהֱוֵי לְהוֹן
רְבוּתְהוֹן לִכְהֻנּוּת עָלַם
לְדָרֵיהוֹן׃ טז וַעֲבַד מֹשֶׁה
כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ
כֵּן עֲבַד׃ יז וַהֲוָה בְּיַרְחָא
קַדְמָאָה בְּשַׁתָּא תִּנְיָתָא
בְּחַד לְיַרְחָא אִתָּקַם
מַשְׁכְּנָא׃ יח וַאֲקֵים מֹשֶׁה
יָת מַשְׁכְּנָא וִיהַב יָת
סַמְכוֹהִי וְשַׁוִּי יָת דַּפּוֹהִי
וִיהַב יָת עַבְרוֹהִי וַאֲקִים

תולדות אהרן

ויהי בחדש שבת פ ל"ה ג תענית כט: ויקם משה את המשכן מנחות לט:

בעל הטורים

(טו) משחתם. ב' דין ואידך כי משחתם בהם מום בם פי' בזמן שהם תמימים יהיה להם משחתם לכהונת עולם אבל כשיהיה בהם מום לא לרצון יהיו: (יז) הוקם. ג' הוקם המשכן הוקם על גבי דוד. הוקם את דברי יהונדב בן רכב. בזכות שהקים דוד המקדש כדכתיב ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' הוקם על. בני יהונדב בן רכב שהקימו דברי אביהם זכו למה שנאמר לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים: (יח) ויקם משה את המשכן. משכן לא נאמר אלא המשכן לרבות משכן של מעלה דאיתא בפסיקתא שצוה הקב"ה למלאכים של מעלה להקים משכן למעלה:

פירוש לתורת אלהים

דעם האנט פאס וְאֶת כַּנּוֹ אונ זיין פוס וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ אונ זאלסט אים היילגען: (יב) וְהִקְרַבְתָּ אונ דו זאלסט גנעהען אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אַהֲרֹן אונ זייני זין אֶל צוא דער טיר פון אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אונ זאלסט וואשען טובלען זיי אין וואסר: (יג) וְהִלְבַּשְׁתָּ אונ דוא זאלסט אן קליידען אַהֲרֹן אֵת בִּגְדֵי הַקּוֹדֶשׁ דיא היילגי קליידר וּמָשַׁחְתָּ אונ זאלסט אים זאלבין וְקִדַּשְׁתָּ אונ זאלסט אים היילגען וְכִהֵן לִי אונ ער זאל בדינען צו מיר: (יד) וְאֶת בָּנָיו אונ זייני קינדר זאלסטו גנעמין וְהִלְבַּשְׁתָּ אונ זאלסט אן קליידן זיי כֻּתֳּנוֹת העמדר: (טו) וּמָשַׁחְתָּ אונ זאלסט זייא זאלבען כַּאֲשֶׁר אזו וויא דוא האסט גזאלבט זייער פאטר אַהֲרֹן וְכִהֲנוּ לִי אונ זיי זאלען דינען צו מיר וְהָיְתָה אונ עס זאל זיין צו זיי מָשְׁחָתָם זייער זאלבונג לִכְהוּנַּת צו כהנים אויף אייביג לְדוֹרוֹתָם אויף דור דורות: (טז) וַיַּעַשׂ הט משה גטוען כְּכֹל אזוי ווי גאט הט אים גשאפט כֵּן עָשָׂה אזו הט ער גטוען: (יז) וַיְהִי אונ עס איז גיוועזן בַּחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן אין דעם ערשטן חודש בַּשָּׁנָה אין דעם אנדרן יאר פון דעם ארויס גאנג פון מצרים בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ אין איין טאג אין חודש הוּקַם איז גיווארען אויף גשטעלט דאס משכן: (יח) וַיָּקֶם הט משה אויף גשטעלט דם משכן וַיִּתֵּן אונ האט גגעבען זייני שוועלען וַיָּשֶׂם אונ הט

אֶת־עַמּוּדָיו׃ יט וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל
עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה
הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כ וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים
עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־
הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ כא וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן
אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כב וַיִּתֵּן אֶת־
הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ
הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃
כג וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
ס כד וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד

אונקלוס

יָת עַמּוּדוֹהִי׃ יט וּפְרַס
יָת פְּרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא
וְשַׁוִּיָת חוֹפָאָה דְמַשְׁכְּנָא
עֲלוֹהִי מִלְּעֵלָּא כְּמָא דִי
פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
כ וּנְסֵיב וִיהַב יָת סָהֲדוּתָא
לַאֲרוֹנָא וְשַׁוִּי יָת אֲרִיחַיָּא
עַל אֲרוֹנָא וִיהַב יָת
כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא
מִלְּעֵלָּא׃ כא וְאָעֵיל יָת
אֲרוֹנָא לְמַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת
פָּרֻכְתָּא דִפְרָסָא וַאֲטֵיל
עַל אֲרוֹנָא דְסָהֲדוּתָא
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ כב וִיהַב יָת פָּתוֹרָא
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא עַל צִדָּא
דְמַשְׁכְּנָא צִפּוּנָא מִבָּרָא
לְפָרֻכְתָּא׃ כג וְסַדַּר עֲלוֹהִי
סְדוּר דִּלְחֵם קֳדָם יְיָ כְּמָא
דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
כד וְשַׁוִּי יָת מְנָרְתָּא

תו"א ויפרש את שבת כח לב סוכה כה נדרים ל בכורות מד:

בעל הטורים

(כא) ויסך. ד' דין ואידך ויסך אלוה בעדו. ויסך בדלתים. וירקן ויסך גבי דוד. בזכות ויסך בדלתים שכל זמן שהיה אונן לא נכנס למקדש על שוירקן ויסך זכה לויסך על ארון ויסך אלוה בעדו:

רש"י

(יט) ויפרש את האהל. הן יריעות העזים: (כ) את העדות. הלוחות: (כב) על ירך המשכן צפונה. (יומא לג) בחצי הצפוני של רוחב הבית: ירך. כתרגומו לצד כירך הזה שהוא בצדו של אדם:

בית יהודא

דעם טיש איז געלעגען צוויי מאל צו זעקס חלות איינע אויף די אנדערע: (יט) [וַיִּפְרוֹשׂ אֶת הָאֹהֶל]. (הֵן יְרִיעוֹת הָעִזִּים) די יריעות וואס זענען געווען געמאכט פון האר פון ציגן האט ער פארשפרייט אויף דעם משכן: (כ) [וְאֶת הָעֵדוּת]. מיינט מען די לוחות: (כב) [עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה]. דעם טיש האט מען געשטעלט אין משכן (בַּחֲצִי הַצְּפוֹנִי שֶׁל רוֹחַב הַבַּיִת) אין די העלפט ברייט פון משכן וואס איז צפון זייט: [יָרֵךְ]. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תרגום טייטשט „צִדָּא" אזייט (כַּיָּרֵךְ הַזֶּה שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל אָדָם) וויא דר ירך איז דיא זייט בייא

פירוש לתורת אלהים

גטועען זייני ברעטער וַיִּתֵּן אונ האט גגעבן זייני ריגלן וַיָּקֶם אונ האט אויף גשטעלט זייני זיילן: (יט) וַיִּפְרוֹשׂ אונ ער האט פר שפרייט אֶת הָאוֹהֶל דם גצעלט דם מיינט מען די יריעות פון האר פון ציגן וַיָּשֶׂם אונ ער האט גטאהן אֶת מִכְסֶה די דעק פון דעם גיצעלט דאס מיינט מען די דעק פון די רויט געפארבטע פעל אונ די פעל פון דר חיה וואס זי הייסט תחש: (כ) וַיִּקַּח אונ ער האט גנומן וַיִּתֵּן אונ האט גגעבן די לוחות אין ארון אריין וַיָּשֶׂם אונ האט גטאהן דיא שטאנגן אויף דעם ארון ביי דר זייט וַיִּתֵּן אונ ער האט גגעבן אֶת הַכַּפּוֹרֶת די דעק עַל הָאָרוֹן אויף דעם ארון פון אובן: (כא) וַיָּבֵא אונ ער האט גבראכט דעם ארון אין דעם משכן אריין וַיָּשֶׂם אונ ער האט גטאהן אֶת פָּרוֹכֶת דעם פרוכת וואס ער איז אצווישן שייד וַיָּסֶךְ אונ ער האט בדעקט ער האט מגין גוועזן עַל אֲרוֹן אויף דעם ארון: (כב) וַיִּתֵּן אונ ער האט גגעבן אֶת הַשֻּׁלְחָן דעם טיש בְּאוֹהֶל מוֹעֵד אויף דער זייט פון דעם משכן אין צפון אין דר האלבר ברייט וואס אין צפון מִחוּץ אויסן ווייניג פון דעם פרוכת: (כג) וַיַּעֲרוֹךְ אונ ער האט אום גרעכט אויף אים עֶרֶךְ לֶחֶם ארעכטונג פון ברוט לִפְנֵי יְיָ פר גאט: (כד) וַיָּשֶׂם אונ ער האט גטאהן די מנורה נוֹכַח אקעגין טיש עַל יֶרֶךְ אויף דער זייט הַמִּשְׁכָּן אין

נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה׃
כה וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כו וַיָּשֶׂם אֶת־
מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי
הַפָּרֹכֶת׃ כז וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת
סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
ס שביעי כח וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח
לַמִּשְׁכָּן׃ כט וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם
פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו
אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס ל וַיָּשֶׂם
אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין

בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳבֵל
פָּתוֹרָא עַל צִדָּא
דְמַשְׁכְּנָא לְדָרוֹמָא׃
כה וְאַדְלֵק בּוֹצִינַיָא קֳדָם
יְיָ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ כו וְשַׁוִּי יָת
מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא בְּמַשְׁכַּן
זִמְנָא קֳדָם פָּרָכְתָּא׃
כז וְאַקְטַר עֲלוֹהִי קְטֹרֶת
בּוּסְמִין כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה׃ כח וְשַׁוִּי יָת
פְּרָסָא דְתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא׃
כט וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא
שַׁוִּי בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאַסֵּק עֲלוֹהִי
יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ ל וְשַׁוִּי יָת כִּיּוֹרָא
בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין

רשב"ם

(כט) ויעל עליו. אהרן ובניו את העולה ואת המנחה כל הימים :

בית יהודא

אמענטש : (כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטוֹרֶת) . אויף דעם מִזְבֵּחַ האט ער גערייכערט קְטוֹרֶת (שַׁחֲרִית וְעַרְבִית) אין דר פריה אונ פארין נאכט (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת) אלע אין דר פריה ווען ער וועט ריין מאכן די רערליך פון די מְנוֹרָה זאל ער רייכערען די קְטוֹרֶת : (כט) וַיַּעַל עָלָיו וגו') . זאגט רש"י (אַף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים שֶׁהוּא יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן) אפילו דעם אכטן טאג פון מלואים וואס אין דעם טאג האט מען אויפגעשטעלט דעם מִשְׁכָּן (שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה) האט אויך משה בעדינט אין מִשְׁכָּן (וְהִקְרִיב קָרְבְּנוֹת צִבּוּר) אונ ער האט מַקְרִיב געוועזן קָרְבָּנוֹת פאר אלע יודען'ס וועגען (חוּץ מֵאוֹתָן קָרְבָּנוֹת שֶׁנִּצְטַוָּה אַהֲרֹן בּוֹ בַּיּוֹם) אויסער די קָרְבָּנוֹת וואס אַהֲרֹן איז געבאטען געווארען צו מַקְרִיב זיין דעם טאג (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פָּסוּק משה האט געזאגט צו אַהֲרֹן קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ, גייען צום מִזְבֵּחַ אונ זאלסט מַקְרִיב זיין דיא קָרְבָּנוֹת וויא עס שטייט אין סדרה שמיני : [אֶת הָעוֹלָה]. מיינט מען (עוֹלַת הַתָּמִיד) די עוֹלָה וואס מען איז מַקְרִיב שטענדיג , אלע טאג : [וְאֶת הַמִּנְחָה]. מיינט מען (מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל תָּמִיד) דיא מִנְחַת נְסָכִים וואס מען איז מַקְרִיב אלע טאג מיט דעם קָרְבַּן תָּמִיד (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן) אצענטיל

רש"י

(כז) ויקטר עליו קטרת. שחרית וערבית כמ"ש (שמות ל) בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות וגו': (כט) ויעל עליו וגו'. אף ביום השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן שמש משה ם והקריב קרבנות צבור חוץ מאותן שנצטוה אהרן בו ביום שנאמר (ויקרא ט) קרב אל המזבח וגו': את העלה. ע עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של פ תמיד כמו שנאמר (שמות כט) ועשרן סלת בלול

שפתי חכמים

נראה דהוצרך לראיה לפי שבתורת כהנים ר"פ שמיני אמרו שמש א"ל ויהי נועם וכו' וכן הוא בילקוט: ם הא דכתיב הכא ויקטר עליו קטורת קאי על משה שהקטיר בשבעת ימי המלואים קודם שנמשח אהרן ואף ביום שמיני למלואים שהתחיל אהרן להקטיר היה משה מקטיר חוץ מאותן שנצטוו לאהרן בו ביום ואהרן ובניו הקריבו קרבנות שנצטוו בו ביום: ע לאפוקי עולת אהרן ועולת העם שביום השמיני הקריב אהרן ולא משה כמו שמפורש בפ' שמיני: פ אע"פ שהרבה מנחות הן מ"מ מדכתיב ואת המנחה סתמא מדבר במנחה של תמיד

פירוש לתורת אלהים

דרום זייט : (כה) וַיַּעַל הַנֵּרוֹת אונ ער האט אן גצונדען די רערליך לִפְנֵי יְיָ פאר גאט : (כו) וַיָּשֶׂם ער האט גטאהן אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב דעם מִזְבֵּחַ פון גאלד אין דעם אוהל מועד פאר דעם פָּרוֹכֶת : (כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו אונ ער האט אויף אים מַקְטִיר גיוועזן קְטוֹרֶת : (כח) וַיָּשֶׂם אונ ער האט גטאהן אֶת מָסַךְ הַפֶּתַח דעם פיר האנג פון דר טיר לַמִּשְׁכָּן צום מִשְׁכָּן : (כט) וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה אונ דעם מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם האט ער גטאהן בייא דער טיר פון דעם מִשְׁכָּן וַיַּעַל עָלָיו אונ האט אויף אים אויף גבראכט די עוֹלַת תָּמִיד וואס מען בדארף מַקְרִיב זיין אלי טאג וְאֶת הַמִּנְחָה אונ די מִנְחָה וואס מען בדארף מַקְרִיב זיין אלע טאג : (ל) וַיָּשֶׂם אֶת הַכִּיּוֹר אונ ער האט גטאהן

הַמִּזְבֵּ֑חַ וַיִּתֵּ֥ן שָׁ֛מָּה מַ֖יִם לְרָחְצָֽה׃
לא וְרָחֲצ֣וּ מִמֶּ֔נּוּ מֹשֶׁ֖ה וְאַהֲרֹ֣ן וּבָנָ֑יו
אֶת־יְדֵיהֶ֖ם וְאֶת־רַגְלֵיהֶֽם׃ לב בְּבֹאָ֞ם
אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֗ד וּבְקָרְבָתָ֛ם אֶל־
הַמִּזְבֵּ֖חַ יִרְחָ֑צוּ כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה
אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס לג וַיָּ֣קֶם אֶת־הֶחָצֵ֗ר
סָבִיב֙ לַמִּשְׁכָּ֣ן וְלַמִּזְבֵּ֔חַ וַיִּתֵּ֕ן אֶת־
מָסַ֖ךְ שַׁ֣עַר הֶחָצֵ֑ר וַיְכַ֥ל מֹשֶׁ֖ה אֶת־
הַמְּלָאכָֽה׃ פ מפטיר לד וַיְכַ֥ס הֶעָנָ֖ן אֶת־
אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וּכְב֣וֹד יְהוָ֔ה מָלֵ֖א אֶת־
הַמִּשְׁכָּֽן׃ לה וְלֹא־יָכֹ֣ל מֹשֶׁ֗ה לָבוֹא֙

מַדְבְּחָא וִיהַב תַּמָּן מַיָּא
לְקִדּוּשׁ׃ לא וִיקַדְּשׁוּן
מִנֵּהּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן׃
לב בְּמֵעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
וּבְמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
יְקַדְּשׁוּן כְּמָא דִי פַקִּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ לג וַאֲקֵים
יָת דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר
לְמַשְׁכְּנָא וּלְמַדְבְּחָא וִיהַב
יָת פְּרָסָא דִתְרַע דַּרְתָּא
וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה יָת עֲבִידְתָּא׃
לד וַחֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי
יָת מַשְׁכְּנָא׃ לה וְלָא
יְכִיל מֹשֶׁה לְמֵיעַל לְמַשְׁכַּן

תולדות אהרן

ורחצו ממנו זבחים יט כא: ובקרבתם אל זבחים כב: ולא יכול יומא ד:

בעל הטורים

(לג) ולמזבח. ב' במסורה למשכן ולמזבח בין האולם ולמזבח רמז

רשב"ם

(לה) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. בשעת הקמתו: כי שכן עליו

למ"ד שמעל מזבח הנחשת היה הדבור בא למשה פי' למשכן ולמזבח שהשכינה שורה על המזבח וכן כתיב בין האולם ולמזבח וגו' ויאמרו חוסה ה' על עמך שהם היו עומדים ומתפללים. כאשר צוה ה' את משה כתיב על כל דבר ודבר כנגד מה שאמר משה מחני נא הרבה להזכירו. והם י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה וככל אשר צוה ה' את משה וכנגדם תקנו י"ח ברכות ואחד כאשר צוה ה' כן עשו ותקנו כנגדו ברכת

רש"י

בשמן וגו': (לא) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום שמיני למלואים הושוו כולם לכהונה ותרגומו ויקדשון מניה. בו ביום קדש משה עמהם: (לב) ובקרבתם. כמו ובקרבם כשיקרבו: (לה) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. (ת"כ פ' ויקרא) וכתוב אחד אומר (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד בא הכתוב השלישי

בית יהודא

פון אַאֵיפָה מעהל גֶעמִישְׁט מִיט בּוֹימְאֵייל, אוּנ אַפֶערְטֵיל פוּן אַהִין וויין, זָאל מֶען מַקְרִיב זַיין מִיט דֶעם קָרְבַּן תָּמִיד, דִי מֶעהל מִיט דִי בּוֹימְאֵייל מִיט דִי וויין װערט גערוּפֶן מִנְחַת נְסָכִים וְאֵיפָה אוּנ אַהִין זֶענֶן גֶעװעֶן גֶעמֶען פוּן מָאסִין: (לא) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו. משֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן אַהֲרֹן זָאלֶען װאשֶׁען זֵייעֶרֶע הֶענְט אוּנ זֵייעֶרֶע פִים פוּן כִּיּוֹר, זָאגְט רש"י (יוֹם שְׁמִינִי לְמִלּוּאִים הוּשְׁווּ כּוּלָּם

לִכְהוּנָּה) דֶעם אַכְטֶען טָאג פוּן דִי מִלּוּאִים זֶענֶן גֶעװעֶן אַלֶע גְלַייךְ צוּ דִי דִינִים פוּן כְּהוּנָּה (וְתַרְגּוּמוֹ וּמְקַדְּשִׁין מִנֵּיהּ) דֶער תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט זֵיי הָאבֶּען גֶעהֵייליגְט זֵייעֶרֶע פִים מִיט דִי װאסֶער װָאס אִין כִּיּוֹר (בּוֹ בַּיּוֹם קִדֵּשׁ מֹשֶׁה עִמָּהֶם) אִין דֶעם אַכְטֶן טָאג פוּן מִלּוּאִים הָט משֶׁה גֶעהֵייליגְט זַיינֶע הֶענְט אוּנ זַיינֶע פִים גְלַייךְ מִיט אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער: (לב) וּבְקָרְבָתָם. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) גְלַייךְ װיא עֶס װָאלְט גֶעשְׁטַאנֶען וּבְקָרְבָם, מֶען מֵיינְט כְּשֶׁיִּקְרְבוּ, װֶוען זֵיי װעלֶן גֶענֶעגֶען צוּם מִזְבֵּחַ זָאלֶען זֵיי פְרִיעֶר װאשֶׁן דִי הֶענְט אוּנ דִי פִים מִיט דִי װאסֶער פוּן כִּיּוֹר: (לה) וְלֹא יָכוֹל משֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. משה הָאט נִיט גֶעקֶענְט קוּמֶען אִין אֹהֶל מוֹעֵד, זָאגְט רש"י (וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר וּבְבֹא משֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד) אוּנ אֵיין פָּסוּק זָאגְט װֶוען משה אִיז גֶעקוּמֶן אִין אֹהֶל מוֹעֵד (בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי) אִיז גֶעקוּמֶען אַדְרִיטֶער פָּסוּק

שפתי חכמים

שלא היה מנחה בפ"ע הי"ל להזכירה בפ"ע כיון שאינה טפילה לשום קרבן אע"כ איירי במנחת התמיד שהיא בכלל עולת התמיד דכתיב

פירוש לתורת אלהים

דֶעם הַאנְט פַאס צְווִישֶׁן דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד אוּנ צְווִישֶׁן דֶעם מִזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה אוּנ הָט גֶגֶעבֶן דָארְטֶן װאסֶער צוּ װאשֶׁן זִיךְ: (לא) וְרָחֲצוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶװאשֶׁן משֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם זֵייעֶרֶע הֶענְט אוּנ זֵייעֶרֶע פִים: (לב) בְּבוֹאָם אִין זֵייעֶר קוּמֶן אֵיידֶער זֵיי זֶענֶען אַרַיין גֶקוּמֶן אֶל צוּם אוֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל הַמִּזְבֵּחַ אוּנ אִין זֵייעֶר טָאהְן גֶינֶענֶען צוּם מִזְבֵּחַ יִרְחָצוּ הָאבֶּען זֵיי זִיךְ גֶיװאשֶׁען: (לג) וַיָּקֶם אֶת הֶחָצֵר אוּנ עֶר הָאט אוֹיף גִישְׁטֶעלְט דֶעם הוֹף סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ אַרוּם דֶעם מִשְׁכָּן אוּנ דֶעם מִזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר אוּנ עֶר הָט גֶגֶעבֶּן דֶעם פִיר הַאנְג פוּן דֶעם טוֹיעֶר פוּן דֶעם חָצֵר וַיְכַל משֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה הָט משֶׁה שׁוֹין פַר לֶענְט דִי מְלָאכָה: (לד) וַיְכַס הֶעָנָן אֶת אוֹהֶל מוֹעֵד הָט דֶער עָנָן בַּדֶעקְט דֶעם אוֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְיָ אוּנ דֶער כָּבוֹד פוּן גָאט מָלֵא הָט דֶער פִילְט אֶת הַמִּשְׁכָּן דֶעם מִשְׁכָּן: (לה) וְלֹא יָכוֹל משֶׁה לָבֹא

אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן
וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃
לו וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַסְעֵיהֶם׃ לז וְאִם־
לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם
הֵעָלֹתוֹ׃ לח כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן
יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־

זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא עֲלוֹהִי
עֲנָנָא וִיקָרָא דַיְיָ
אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא׃
לו וּבְאִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא
מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא נָטְלִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְלָנֵיהוֹן׃
לז וְאִם לָא יִסְתַּלַּק עֲנָנָא
וְלָא נָטְלִין עַד יוֹמָא
דְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ׃ לח אֲרֵי
עֲנָנָא יְקָרָא דַיְיָ עַל
מַשְׁכְּנָא בִּימָמָא וְהֵיזוֹ
אֶשָּׁתָא הֲוֵי בְלֵילְיָא בֵּהּ

רשב"ם

הענן. מיד להראות חיבתו של הקב"ה על ישראל אח"כ היה מסתלק הענן מתוך האהל ושכן על הארון כדכתיב ונועדתי שמה ודברתי אתך מבין שני הכרובים. ואז בא משה אל אהל מועד כדכתיב ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול וגו' מבין שני הכרובים וידבר אליו. וכן אתה מוצא בבית עולמים ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' בשעת השלמת הבית היה הקב"ה מקדשו בענן ואחר כך היה מצמצם שכינתו על הארון בין הבדים:

בעל הטורים

סמויים ויש בהם קי"ג תיבות וכן בסופי הברכות כגון ברוך אתה ה' מגן אברהם ברוך אתה ה' מחיה המתים ובהם קי"ג תיבות וקי"ג פעמים לב בחומש שצריכין כוונת הלב:

חסלת ספר ואלה שמות מיסוד רבינו ש"יאל:

בית יהודא

(וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם) אונ האט אויסגעגלייכט ביידע פסוקים (כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן) ווייל דר וואלקן איז געוועזן אויף דעם אהל מועד דריבער האט משה ניט געקענט אריין קומען אין אהל מועד (אֱמוֹר מֵעַתָּה) איצט ווייסען מיר צו זאגן (כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָלָיו הֶעָנָן) אזוי לאנג ווי דר וואלקן איז געוועזן אויף דעם אהל מועד (לֹא הָיָה יָכוֹל לָבֹא) האט משה ניט געקענט אריין קומען אין אהל מועד (נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן) ווען דר וואלקען איז אוועקגעגאנגען פון אהל מועד (נִכְנָס וּמְדַבֵּר עִמּוֹ) איז משה אריינגעגאנגען אין אהל מועד אונ הקב"ה האט גערעט מיט אים: (לח) לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם. זאגט רש"י (בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים) אויף וועלכען ארט די יודען האבען געצויגען האט דער וואלקען גערוהט, נאר ניט אין ציהונג האט דר וואלקען גערוהט (הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנוּ שָׁם) אויף דעם ארט וואס די יודען האבען גערוהט האט דר וואלקען אויך גערוהט, נאר פאר וואס זאגט דער פסוק בְּכָל מַסְעֵיהֶם, אין אלע זייערע ציהונג? זאגט רש"י (מְקוֹם חֲנִיָּתָם אַף הוּא קָרוּי מַסַּע) דר ארט וואס זיי האבען גערוהט ווערט אויך גערופען ציהונג (וְכֵן) אונ אזוי שטייט אין פסוק ביי אברהם אבינו (וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו) ער איז געגאנגען צו זיינע ציהונג, מיינט מען ער איז געגאנגען צו די ערטער וואס ער האט דארטען גערוהט ווי רש"י זאגט אין סדרה לך לך ער איז געגאנגען באצאהלען זיינע חובות וואס ער האט פריער געבארגט אויף די ערטער וואס ער האט גערוהט (וְכֵן) אונ אזוי שטייט אין פסוק אֵלֶּה מַסְעֵי, דס זענען די ציהונג, אונ דיא תורה שרייבט דיא נעמען פון די ערטער וואס זייא האבען גערוהט (לְפִי שֶׁמִּמְּקוֹם הַחֲנִיָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ) ווייל פון דעם ארט וואס זייא האבען גערוהט האבען זייא

רש"י

והכריע ביניהם כי שכן עליו הענן אמור מעתה כל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול לבוא נסתלק הענן נכנס ומדבר עמו: (לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נוסעים היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתן אף הוא נקרא מסע וכן (בראשית יג) וילך למסעיו וכן (במדבר לג) אלה מסעי. לפי שממקום

שפתי חכמים

את הכבש האחד תעשה בבקר וגו' ועשירית האיפה סלת למנחה וגו': צ דק"ל הא כשנסעו ישראל לא חנה הענן על המשכן אלא כשחנה הענן א"ו שם בני ישראל וקרא משמע בכל מסעיהם אף כשנסעו חנה הענן ומתרץ מקום חנייתן וכו' והרי הוא כאלו אמר בכל חנייתם ולא במסעיהם ממש שאז לא היה הענן על המשכן:

חסלת פרשת פקודי

ליקוטי נחמיה

(לו) וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן. דר זוהר הקדוש שרייבט

אז דר וואלקין האט זיך אפגעטאן איז ער ארויף געגאנגען גלייך אזו ווי איין בוים האבען די אומות פון דר וועלט געזעהן אונ האבען געפרעגט (מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן) ווער איז דאס וואס גייט אויף פון דר מדבר אזו ווי איין רויך ווארום מיט דעם וואלקין איז איין רויך אויך געזעהן געווארען אונ דאס איז געוועזן דר רויך פון דעם פייער וואס אברהם האט געמאכט אויף דעם הר המוריה ווען ער האט זיין זוהן יצחק גיברענגט אויף דער עקדה האט זיך דר רויך מיט דעם וואלקין צו נויף גענומען אונ האבען זיך ניט אפגעלאזט איינער פון דעם אנדערין:

פירוש לתורת אלהים

אונ משה האט ניט געקאנט אריין קומען אין אוהל מועד כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן ווארום דר ענן האט אויף דעם אוהל מועד גירוהט וּכְבוֹד יְיָ אונ דער כבוד פון גאט מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן האט דר פילט דעם משכן: (לו) וּבְהֵעָלוֹת אונ אז דר ענן פלעגט זיך אפטאהן פון דעם משכן יִסְעוּ פלעגן די ישראל ציהן זיי פלעגן גיין בְּכֹל מַסְעֵיהֶם אין אלי זייער ציהונג: (לז) וְאִם לֹא אונ אז דער ענן האט זיך ניט אפגטאהן וְלֹא יִסְעוּ האבען זיי ניט גצוגן עַד יוֹם ביז דעם טאג וואס דר ענן האט זיך אפגטאהן: (לח) כִּי עֲנַן ווארום דר ענן פון גאט איז געוועזן אויף דעם משכן יוֹמָם ביי טאג וְאֵשׁ אונ דער עמוד אש תִּהְיֶה טוט זיין ביי נאכט אויף דעם משכן לְעֵינֵי

לעיני כל בית ישראל בית־ישראל בכל־מסעיהם: חזק
בכל מטלניהון: חזק

ומפטירין ותשלם כל המלאכה במלכים א' סימן ז':

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה ארט סימן. ואליו אלהים לא תקלל: ופרשיותיו י"א אי זה בית אשר תבנו לי סי' וסדריו כ"ט ולילה ללילה יחוה דעת סימן. ופרקיו מ' תורת אלהיו בלבו סימן: מנין הפתוחות תשע וששים והסתומות חמש ותשעים סך הכל מאה וששים וארבע פרשיות ישלח עזרך מקודש ומליון יסעדך סימן:

רש"י

ההגייה הזרו וכסעו לכך נקראו כולן מסעות:

חסלת פרשת פקודי

בית יהודא

נוייטער געצויגען (לכך נקראו כולם מסעות) דריבער ווערט אלץ גערופען ציהונג:

פירוש לתורת אלהים

צוא דיא אויגען פון אלע ישראל. אלי ישראל פון דעם משכן זעגען דיא ישראל גנאנגען אונ האבען דאס גיזעהן בכל מסעיהם אין אלי זייער ציהונג תמיד ווען דער ענן איז אוועק גצויגען אז דער ענן איז גבליבען שטיין זענן דיא ישראל אוך גבליבען שטיין:

הפטרת פקודי (כמנהג האשכנזים במלכים א סימן ז' וח')

והפטרת הספרדים והאיטליאנים היא ויעש חירום תמצא בסדר ויקהל:

ותשלם כל־המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית יהוה ויבא שלמה את־קדשי דוד אביו את־הכסף ואת־הזהב ואת־הכלים נתן באצרות בית יהוה: אז יקהל שלמה את־זקני ישראל ואת־כל־ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל־המלך שלמה ירושלם להעלות את־ארון ברית־יהוה מעיר דוד היא ציון: ויקהלו אל־המלך שלמה כל־איש ישראל בירח האתנים בחג הוא החדש השביעי: ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את־הארון: ויעלו את־ארון יהוה ואת־אהל מועד ואת־כל־כלי הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלוים: והמלך שלמה וכל־עדת ישראל הנועדים עליו אתו לפני הארון מזבחים צאן ובקר אשר לא־יספרו ולא ימנו מרב: ויבאו הכהנים את־ארון ברית־יהוה אל־מקומו אל־דביר הבית אל־קדש הקדשים אל־תחת כנפי הכרובים: כי הכרובים פרשים כנפים אל־מקום

פירוש ע"ט

ותשלם כל המלאכה אונ עס האט זיך אוים גלאזט כלומר עס איז נגמר גוואהרן גאר די מלאכה אשר עשה וואס דער מלך שלמה האט גמאכט בית יי' אין בית המקדש ויבא האט שלמה גבראכט דאס וואס איז איבר גבליבען פון דעם וואס דוד האט מקדיש גוועזן אונ מען האט שון דאס ניט בדארפט צו דער מלאכה פון דעם בית המקדש את הכסף דאס זילבר אונ דאס גאלד אונ די כלים וואס איז איבר גבליבען פון דער מלאכה נתן האט ער גגעבען אין די אוצרות פון דעם הויז פון גאט אז יקהל דאס מאל האט שלמה איין גזאמילט את זקני די עלצטי פון די ישראל ואת כל אונ אלי די עלצטי פון די שבטים נשיאי די הארן פון די קינדר ישראל אל צו דעם מלך שלמה קיין ירושלים להעלות צו אויף ברענגן אין בהמ"ק אריין דעם ארון וואס עס ליגט דרונען ברית דאס זעבר הייט יי' פון גאט דאס מיינט מען די לוחות מעיר פון דער שטאט וואס דוד האט דארטן פריר דעם ארון גשטעלט היא ציון די שטאט הייסט ציון ויקהלו אונ זיי האבען זיך איין גזאמילט אלי ישראל צום מלך שלמה בירח אין דעם חודש האתנים וואס די שטארקי אבות זענן אין דעם חודש גבארן גווארן דאס איז דער חודש תשרי בחג אין יום טוב הוא החודש השביעי דאס איז דער זיבעטער חודש פון ר"ח ניסן וואס ער הייסט דער ערשטער פון די חדשים ויבואו אונ זיי זענן גקומען אלי עלצטי פון די ישראל וישאו אונ דיא כהנים האבען גטראגען דעם ארון ויעלו אונ זיי האבען אויף גבראכט דעם ארון פון גאט ואת אוהל מועד אונ דעם אוהל מועד וואס משה האט גמאכט ואת כל אונ אלי היילינגי כלים אשר וואס איז גוועזן אין אוהל וואס דוד האט אן גיגרייט צום ארון האבען דאס אלץ די כהנים מיט די לוים אויף גבראכט והמלך אונ דער מלך שלמה וכל עדת אונ גאר די עדה פון די ישראל הנועדים וואס זיי האבען זיך אן גברייט אונ איין גזאמילט עליו ביי אים זענן גקומען אתו מיט אים לפני צו פאר דעם ארון מזבחים זיי האבען גשאכטען שאף אונ רינדר אשר וואס מען האט ניט גקאנט ציילען מרוב מחמת פילקייט ויביאו אונ דיא כהנים האבען גבראכט דעם ארון אל מקומו צו זיין ארט אל דביר צום דביר פון דעם בית המקדש צום קדשי קדשים אל צו תחת אונטער כנפי די פליגל הכרובים פון די כרובים וואס שלמה האט גמאכט כי הכרובים ווארום די כרובים פורשים זיי האבען פאר שפרייט זייערי פליגל אל מקום אויף דעם ארט ווי דר ארון איז

ארון ויסכו הכרבים על־הארון ועל־בדיו מלמעלה: ויארכו הבדים ויראו ראשי
הבדים מן־הקדש על־פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה: אין
בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח שם משה בחרב אשר כרת יהוה עם־בני
ישראל בצאתם מארץ מצרים: ויהי בצאת הכהנים מן־הקדש והענן מלא את־בית
יהוה: ולא־יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי־מלא כבוד־יהוה את־בית
יהוה: אז אמר שלמה יהוה אמר לשכן בערפל: בנה בניתי בית זבל לך מכון
לשבתך עולמים: ויסב המלך את־פניו ויברך את כל־קהל ישראל וכל־קהל ישראל
עמד: ויאמר ברוך יהוה אלהי ישראל אשר דבר בפיו את דוד אבי ובידו מלא

משלי יהודא

אז אמר שלמה ה׳ אמר לשכון בערפל. למשל אין אגרויסע שטאט האט געוואהנט א רייכער מענטש אין זייער אשיינעם אונ אטייערען פאלאץ, ער הט געהאט פיל קנעכט צו זיין באדינונג, די קנעכט זענען געווען רייך געקליידעט אזוי ווי שרים, זיין האנדעל איז געווען מיט וועלדער, מען האט אוים געהאקט בוימער אונ מען האט פון זיי געמאכט טראטפעס צו שיפען זיי אויף דעם ים אין די ווייטע מדינות דארט צו פארקויפען, ביי דעם געשעפט איז געווען אין וואלד פיל ארבעטער, די בוימער צו האקען, פירען די בוימער צום וואסער, שווימען מיט זיי אויף דעם ים, אויף די ארבעטער זענען געווען פיל אויפזעהערס, אכטונג צו געבען אויב מען ארבעט ערלאך. אונ מען זאל די ארבעטער ערלאך בעצאהלען וואס זיי קומט, אונ ווייל די אכטונגעבערס האבען געזעהן דר בעל הבית איז ווייט פון זיי האבען זיי אנגעהויבען פירען דאס געשעפט מיט פאלשקייט, זיי האבען אנגעהויבען גוט עסען אונ טרינקען, די ארבעטער האבען זיי ניט געצאהלט וואס זיי קומט פר זייער ארבעט, דאס געשעפט האט אנגעהויבען אלע יאר ארעמער ווערען, די ארבעטער האבען דאס שוין ניט געקענט ליידען, איז ביי זייא געבליבען אעצה זיי זאלען איין טאג אוועק שטעלן די ארבעט אונ זאלען גיין אין שטאט צום בעל הבית אים דער ציילען די פאלשקייט פון זיינע מענטשען, אונ ווי אומגליקלאך דער געשעפט ווערט געפירט, אז עס וועט נאך אביסול לענגער דויערן וועט ער אין גאנצען ארעם ווערען, דער בעל הבית איז געשווינד געפארען אין וואלד אונ האט געהייסען באהען פאר זיך אקליינעם וואהנונג, אזוי ווי אלע הייזער פון דארף, אונ האט אנגעהויבען וואהנען אין דעם וואלד, ווייל דער בעל הבית וועט זיין נעבן דעם געשעפט וועלן אלע מורא האבען וועט שוין דער געשעפט זיין אין ארדענונג, אמאל איז איינער פון די שטאט געפארן דורך דעם וואלד, האט ער דער זעהן דעם גביר איז ער ארויין געגאנגען צו אים, זעהט ער די וואהנונג איז ווי פון אדארף מענטש אונ דיא משרתים זיינע גייען אזוי ארעם געקליידעט, האט ער זיך זייער געוואונדערט, אונ זאגט צום גביר, דו האסט אין שטאט אזוי אטייערען פאלאץ, אוואהנונג וויא פון אמלך אונ דיינע משרתים זענען געקליידעט, ווי די שרים האסטו דעם וואהנונג אוועק געלאזט אונ ביזט געקומען וואהנען אין וואלד אין אזוי אקליינע וואהנונג, האט דער גביר גיענפערט דער וואלד איז מיינער, דאס גאנצע רייכקייט וואס דו זעהסט ביי מיר איז אלץ פון דעם וואלד, ווייל איך האב געזעהן אז די מענטשען האבען גאר דעם וואלד פארלאזט, אונ געבען ניט אכטונג אויף דעם געשעפט, זיי טוהען ניט מער נאר עסען אונ טרינקען, אונ גזלנן ביי דיא ארעמע ארבעטער זייער לוין געלט, דריבער האב איך מיר געמוזט באען דא אוואהנונג, וועט שוין דר געשעפט גוט גיין ווי פריער. די זעלביגע זאך איז געווען אוואונדר ביי שלמה המלך מיט דיא יודען וואס גאט הט געהייסען באען

פירוש ע״ט

גשטאנען פון איין וואנט צו דר אנדערע ויסכו אונ די כרובים האבן באדעקט אוף דעם ארון ועל בדיו אונ אוף זייני שטאנגן מלמעלה פון אובען ויאריכו אונ די שטאנגן זענען לאנג גוועזן ויראו אונ זיי זענן גיזעהן גווארען דיא עקין פון דיא שטאנגען פון דעם קדשי קדשים על פני הדביר איבר דעם דביר ולא יראו החוצה אבר זיי זענן ניט גזעהן גווארן ארוס פון דעם פרוכת נאר זיי האבן זיך אן גישפארט אין דעם פרוכת פון אינווייניג ויהיו אונ זענן דארטן גוועזן אוף דעם ארט ביז דעם זעלביגן טאג אין בארון עס איז אין ארון מיין ניט גוועזן רק נאר די צוויי שטיינרני טאבלען אשר וואס משה הט דארטן גלייגט בחורב אין דר שטאט חורב אשר וואס גאט הט כורת ברית גוועזן מיט די קינדר ישראל אז זיי זענן ארוס גגאנגן פון מצרים ויהי בצאת אונ עס איז גוועזן אז די כהנים זענן ארוס גגאנגן פון דעם קדשי קדשים והענן אונ דר ענן הט דר פולט דעם בהמ״ק ולא אונ די כהנים האבן ניט גקאנט שטיין אונ באדינען מקריב זיין קרבנות פר גאט מחמת דעם ענן כי ווארום דר כבוד פון גאט הט דר פולט דעם בהמ״ק אז דעמאל אמר שלמה הט שלמה גזאגט יי אמר גאט האט אזו גזאגט לשכון צוא רוען אין בהמ״ק בערפל אין דעם נעפל אין וואלקין אזו וויא אין פסוק שטייט כי בענן אראה על הכפורת איז טייטש מיט דעם וואלקין וועל איך גיזעהן ווערין אויף דעם כפורת בנה בויען בניתי איך האב גבויעט בית אהויז זבול אהערבריג לך דיר מכון איין אן ברייטונג לשבתך צו דיין זיצונג עולמים אויף אייביג ויסב אונ ער הט ארום גרינגלט דער מלך זיין פנים אונ הט זיך אום גקערט צו די ישראל ויברך אונ ער הט גבענשט גאר דם איין זאמלונג פון ישראל אונ דם איין זאמלונג פון די ישראל איז גשטאנען ויאמר אונ דר מלך הט גזאגט ברוך יי גילובט איז גאט דער גאט פון ישראל אשר וואס ער הט גרעט מיט זיין מול מיט מיין פאטר דוד אז ער וועט אים געבן אזוהן וואס ער וועט בויען דעם בית המקדש ובידו אונ מיט

אבית

לֵאמֹר׃ מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃
וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד
אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃ רַק
אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ וַיָּקֶם
יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב ׀ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־
שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

פירוש ע"ט

זיין גוטי האנט הט ער דר פולט דם הייסט מקיים גוועזן זייני רייד לאמר וואס ער הט גיזאגט צו מיין פאטר דוד מן היום פון דעם טאג אן וואס איך האב ארוים גצוגן מיין פאלק ישראל פון מצרים לא בחרתי האב איך ניט אוס דער וויילט אין איין שטאט פון אלי שבטים פון דיא ישראל לבנות מען זאל אין דער שטאט בויען אהוז מיין נאמען זאל זיין דארטען כלומר מיין שכינה זאל דארטן רוען ואבחר האב איך אוס דר וויילט אין מיין קנעכט דוד להיות ער זאל זיין אמלך איבר מיין פאלק ישראל ויהי אונ עס איז גוועזן מיט דעם הארץ פון מיין פאטר דוד לבנות צו בויען איין ביהמ"ק לשם יי פון גאטס וועגן אלהי ישראל ווס ער איז דר גאט פון ישראל ויאמר יי הט גאט גזאגט צו מיין פאטר דוד יען דרום אשר ווייל עס איז גוועזן מיט דיין הארצן צו בויען אהוז לשמי פון מיינט וועגן הטיבות דו האסט באגוטיגט כי היה וואס איז גיוועזן מיט דיין הארצען רק נאר דו זאלסט ניט בויען דם הוז כי אם בנך נייערט דיין זוהן היוצא ווס וועט ארוס קומען פון דיר הוא ער וועט בויען דם הוז פון מיינט וועגן ויקם אונ גאט הט מקיים גוועזן זייני רייד ואקם אונ איך בין אוף גשטאנען אוף דעם ארט פון מיין פאטר דוד ואשב אונ איך בין גזעסן אוף דר שטול צו זיין אמלך איבר די ישראל אזו וויא גאט האט גרעט ואבנה אונ איך האב גבועט דם הוז לשם יי פון וועגן דעם גאט ווס ער איז דער גאט פון ישראל ואשים אונ איך האב דארטען אין דעם הוז גמאכט איין ארט צום ארון אשר וואס אין דעם ארון ליגט ברית זעכרהייט יי פון גאט אשר ווס גאט הט כורת ברית גוועזן מיט אונזערי עלטרין בהוציאו אז גאט האט זייא ארוים גיצוגן מארץ מצרים פון דעם לאנד מצרים:

משלי יהודא

אבית המקדש דא אויף דר וועלט, גאט האט דאך אוואהנונג אין הימעל, אונ די משרתים זיינע זענען מלאכים, אופנים, חיות הקודש, הט גאט אלין פארלאזט אונ איז געקומען וואהנען אין אזוי אקליינע שטוב, אונ ווער זאלן אים באדינען שטערבליכע מענטשן, באמת הט דאס גאט געטאן, ווייל צעהן דורות איז געווען פון אדם ביז נח האבן אלע גזינדיגט, צעהן דורות פון נח ביז אברהם האבען אלע געזינדיגט, דר נאך איז געווען אברהם יצחק יעקב מיט זיינע קינדער וואס האבן גדינט גאט, ווי זיי זענען געשטארבען אונ די יודען זענען געווען אין מצרים, האבן זיי אויך גדינט עבודה זרה, מען הט זיי ארוים גענומען פון מצרים אונ געגעבן די תורה, משה איז נאר אוועק געגאנגען פון זיי האבען זיי געמאכט דאס עגל ווס גאט האט זיי גענוואלט פארלענדן, הט גאט געזאגט פון היינט אן וועל איך אליין וואהנען צווישען זיי, מען הט געבאהט אמשכן, הט גאט געזאגט ושכנתי בתוכם, איך וועל וואהנען אליין צווישן זיי. וועט מען פר מיר מורא האבן, דר נאך איז אוועק געגאנגען אצייט יארען ביז אין דר צייט פון די שופטים די יודען האבן ווייטער געדינט עבודה זרה, הט גאט געהייסען באען אבית המקדש ער זאל וואהנען צווישען זיי, ווייא דר בית המקדש איז פערטיג געווארען הט שלמה זיך גיוואונדערט, (האמנם ישב אלהים על הארץ), וועט דען גאט זיצען אויף דר ערד, (הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך), אלע הימלען קענען ניט פארנעמען די גרויסקייט פון גאט, ווס איז חשוב דר בית המקדש, דריבער האט שלמה געזאגט איך האב געטאן ווי גאט הט געבאטען, גאט הט געזאגט ער וועט רוען בערפל, אויף די פינסטערע וועלט, (בנה בניתי בית זבול לך), האב איך אזוי געטאן אונ האב דעם וואהנונג געבאהט, נאר איך פארשטייא אז דר וואהנונג איז ניט פר גאט, נאר פר די יודען, דורך דעם וואהנונג וועלן די יודען אים דינען אונ וועלן מורא האבען פאר אים, אונ ער וועט זיי העלפן פון אלע צרות אונ וועט זיי געבען אלע גוטס (ווי עס שטייט אין קפיטול ח):

הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת (בשמואל א סימן כ)

וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי
שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־
הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין

דבר חי־יהוה: ואם־כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך יהוה: והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד־עולם: ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך על־אל ק׳ הלחם לאכול: וישב המלך על־מושבו כפעם ׀ בפעם אל־מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד: ולא־דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי־לא טהור: ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־יהונתן בנו מדוע לא־בא בן־ישי גם־תמול גם־היום אל־הלחם: ויען יהונתן את־שאול נשאל נשאל דוד מעמדי עד־בית לחם: ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את־אחי על־כן לא־בא אל־שלחן המלך: ויחר־אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן־נעות המרדות הלוא ידעתי כי־בחר אתה לבן־ישי לבשתך ולבשת ערות אמך: כי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־מות הוא: ויען יהונתן את־שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: ויטל שאול את־החנית עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם אביו להמית את־דוד: ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם כי נעצב אל־דוד כי הכלמו אביו: ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו: ויאמר לנערו רץ מצא־נא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו: ויבא הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה: ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל־תעמד וילקט נער יהונתן את־החצי החצים ק׳ ויבא אל־אדניו: והנער לא־ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־הדבר: ויתן יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר: הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו ׀ איש את־רעהו ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל: ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה ׀ ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד־עולם:

הפטרה לשבת וראש חודש (בישעיה סימן ס״ו)

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה מקום מנוחתי: ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־יהוה ואל־זה אביט אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי: שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב מעלה מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם חפצה: גם־אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: שמעו דבר־יהוה החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו: קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו: בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: מי־שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־ילדה ציון את־בניה: האני אשביר ולא אוליד יאמר יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך: שמחו את־ירושלם וגילו בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה: למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיו כבודה: כי־כה ׀ אמר יהוה הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד תנשאו ועל־ברכים תשעשעו: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם

תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־
עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה
אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃
הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר *אַחַד בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר
יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה׃ וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת
וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃ וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ
פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם ׀ מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה ׀
לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה
כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃ וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים
לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים
הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

*אחת ק' והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה :

מנהג ספרדים אם חל ר"ח ביום ש"ק וביום א' להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חודש :

הפטרת פרשת שקלים (במלכים ב סימן יא)

בשבת שלפני ר"ח אדר מוציאין ב' ספרים באחד קורין ז' גברי בפרשת השבוע וקדיש לעולה ובספר ב' קורא המפטיר בפרשת תשא מתחלת הפ' עד לכפר על נפשותיכם ומפטירין הפטרה זו . ואם חל ר"ח בשבת מוציאין ג' ספרים בא' קורין פ' השבוע ו' גברי ולא יאמר קדיש . ובב' קורא וביום השבת עד ונסכו ח"ק ובספר ג' קורא המפטיר פ' שקלים ומפטירין הפטרה זו :
כאן מתחילין הספרדים

וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה
וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם׃ וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָו
מזבחתיו ק' וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבְּרוּ הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם
הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת עַל־בֵּית יְהוָה׃ וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הַכָּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֵת ׀
כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ־שַׁעַר הָרָצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ
וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים׃ וַיִּשְׂמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ
בַחֶרֶב בֵּית *מֶלֶךְ המלך קרי ׃

כאן מתחילין האשכנזים

בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ׃ בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו
אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃
וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר־יוּבָא בֵית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף
נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֶב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה׃ יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים
אִישׁ מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בָּדֶק׃ וַיְהִי בִּשְׁנַת
עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ
יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת וְעַתָּה
אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻהוּ׃ וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־
כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב
חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ בַּיָּמִין מימין ק' בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה
הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף
בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית־יְהוָה׃

ונתנו את־הכסף המתכן על־ידו ידי ק׳ עשי המלאכה הפקדים והמפקדים ק׳ בית יהוה
ויוציאהו לחרשי העץ ולבנים העשים בית יהוה׃ ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות
עצים ואבני מחצב לחזק את־בדק בית־יהוה ולכל אשר־יצא על־הבית לחזקה׃ אך
לא יעשה בית יהוה ספות כסף מזמרות מזרקות חצצרות כל־כלי זהב וכלי־כסף
מן־הכסף המובא בית־יהוה׃ כי־לעשי המלאכה יתנהו וחזקו־בו את־בית יהוה׃
ולא יחשבו את־האנשים אשר יתנו את־הכסף על־ידם לתת לעשי המלאכה כי
באמנה הם עשים׃ כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית יהוה לכהנים יהיו׃

קריאה לפרשת זכור

בשבת שלפני פורים מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר פרשה זו׃

זכור את אשר־עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים׃ אשר קרך בדרך ויזנב
בך כל־הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים׃ והיה בהניח יהוה
אלהיך | לך מכל־איביך מסביב בארץ אשר יהוה־אלהיך נתן לך נחלה לרשתה
תמחה את־זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח׃

הפטרת פרשת זכור (בשמואל א סימן טו)

כ״מ הספרדים
ויאמר שמואל אל־שאול אתי שלח יהוה למשחך למלך על־עמו על־ישראל ועתה
שמע לקול דברי יהוה׃ כאן מתחילין האשכנזים
כה אמר יהוה צבאות פקדתי את אשר־עשה עמלק לישראל אשר־שם לו בדרך
בעלתו ממצרים׃ עתה לך והכיתה את־עמלק והחרמתם את־כל־אשר־לו ולא
תחמל עליו והמתה מאיש עד־אשה מעלל ועד־יונק משור ועד־שה מגמל ועד־
חמור׃ וישמע שאול את־העם ויפקדם בטלאים מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את־
איש יהודה׃ ויבא שאול עד־עיר עמלק וירב בנחל׃ ויאמר שאול אל־הקיני לכו סרו
רדו מתוך עמלקי פן־אספך עמו ואתה עשיתה חסד עם־כל־בני ישראל בעלותם
ממצרים ויסר קיני מתוך עמלק׃ ויך שאול את־עמלק מחוילה בואך שור אשר
על־פני מצרים׃ ויתפש את־אגג מלך־עמלק חי ואת־כל־העם החרים לפי־חרב׃
ויחמל שאול והעם על־אגג ועל־מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל־הכרים ועל־כל־
הטוב ולא אבו החרימם וכל־המלאכה נמבזה ונמס אתה החרימו׃ ויהי דבר־יהוה אל־
שמואל לאמר׃ נחמתי כי־המלכתי את־שאול למלך כי־שב מאחרי ואת־דברי לא
הקים ויחר לשמואל ויזעק אל־יהוה כל־הלילה׃ וישכם שמואל לקראת שאול בבקר ויגד
לשמואל לאמר בא־שאול הכרמלה והנה מציב לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל׃
ויבא שמואל אל־שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה הקימתי את־דבר יהוה׃
ויאמר שמואל ומה קול־הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע׃ ויאמר
שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על־מיטב הצאן והבקר למען זבח ליהוה
אלהיך ואת־היותר החרמנו׃ ויאמר שמואל אל־שאול הרף ואגידה לך את אשר
דבר יהוה אלי הלילה ויאמרו ויאמר ק׳ לו דבר׃ ויאמר שמואל הלוא אם־קטן אתה
בעיניך ראש שבטי ישראל אתה וימשחך יהוה למלך על־ישראל׃ וישלחך יהוה
בדרך ויאמר לך והחרמתה את־החטאים את־עמלק ונלחמת בו עד־כלותם אתם׃
ולמה לא־שמעת בקול יהוה ותעט אל־השלל ותעש הרע בעיני יהוה׃ ויאמר שאול
אל־שמואל אשר שמעתי בקול יהוה ואלך בדרך אשר־שלחני יהוה ואביא את־אגג
מלך עמלק ואת־עמלק החרמתי׃ ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח

הפטרה לפרשת זכור

לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל
יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים׃ כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים
הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי
כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃ וְעַתָּה שָׂא
נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב
עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל
לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל
מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ׃ וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא
אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם׃ וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי
וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגָג אָכֵן סָר מַר־
הַמָּוֶת׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל
אֶת־אֲגָג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל׃ וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל׃

קריאה לפרשת פרה

בשבת שקודם שבת האחרונה מחדש אדר (ואם חל ר"ח ניסן בשבת אזי בשבת האחרונה של אדר) מוציאין שני ספרים בראשון קורין ז' גברי בפ' השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר פרשה זו :

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר
לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט
אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ
שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ
יִשְׂרֹף׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃
וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃
וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ
טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־
יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־
זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־
הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם
אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם
חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃ וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־
הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃ וְהִזָּה הַטָּהֹר
עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְהָיְתָה לָהֶם
לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי׃ וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃ וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃ וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃ וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה׃ לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃ וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיכֶם׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃ וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃ וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃ וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֺנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃ וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃ וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃

לפי דעת המ״ש צ״ל לעיניהם — כאן מסיימין הספרדים

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃ כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

בשבת שלפני ר״ח ניסן מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר בפרשת **בא אל פרעה** מתחילת החודש הזה לכם עד בכל מושבותיכם תאכלו מצות. ואם חל ר״ח ניסן בשבת מוציאין שלשה ספרים בראשון **קורין ששה** גברי בפרשת השבוע ולא יאמר קדיש ובספר שני קורא המוסף וביום השבת עד ונסכו וקדיש לעילא ובספר שלישי קורא המפטיר בפרשת החודש ומפטירין הפטרת פרשת החודש׃

הַפְטָרָה לְפָרָשַׁת הַחֹדֶשׁ (ביחזקאל סימן מה)

כאן מתחילין האשכנזים כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃

כאן מתחילין הספרדים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר

ואיפה לאיל יעשה ושמן הין לאיפה: בשביעי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה
שבעת הימים כחטאת כעלה וכמנחה וכשמן: כה אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית
הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח: ובא
הנשיא דרך אולם השער מחוץ ועמד על מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו ואת
שלמיו והשתחוה על מפתן השער ויצא והשער לא יסגר עד הערב: והשתחוו עם
הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה: והעלה אשר יקרב הנשיא
ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימם ואיל תמים: ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה
מתת ידו ושמן הין לאיפה: וביום החדש פר בן בקר תמימם וששת כבשים ואיל תמימם
יהיו: ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה:
ובבוא הנשיא דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא: ובבוא עם הארץ לפני יהוה
במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא
דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו: והנשיא בתוכם
בבואם יבוא ובצאתם יצאו: ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפר ואיפה לאיל
ולכבשים מתת ידו ושמן הין לאיפה: וכי יעשה הנשיא נדבה עולה או שלמים נדבה
ליהוה ופתח לו את השער הפנה קדים ועשה את עלתו ואת שלמיו כאשר יעשה
ביום השבת ויצא וסגר את השער אחרי צאתו: וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה ליום
ליהוה בבקר בבקר תעשה אתו: ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האיפה ושמן
שלישית ההין לרס את הסלת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד: ועשו את הכבש
ואת המנחה ואת השמן בבקר בבקר עולת תמיד: יצא קרי יעשו קרי

כאן מסיימין הספרדים

כה אמר אדני יהוה כי יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבניו תהיה
אחזתם היא בנחלה: וכי יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת
הדרור ושבת לנשיא אך נחלתו בניו להם תהיה: ולא יקח הנשיא מנחלת העם
להונתם מאחזתם מאחזתו ינחל את בניו למען אשר לא יפצו עמי איש מאחזתו:

אלו הטעמים לקורא בצבור והוא העליון

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים
אחרים על פני לא תעשה לך פסל | וכל תמונה אשר בשמים | ממעל ואשר
בארץ מתחת ואשר במים | מתחת לארץ לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי
יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי ועשה
חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ס לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי
לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא: פ זכור את יום השבת לקדשו ששת
ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת | ליהוה אלהיך לא תעשה כל
מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך כי ששת
ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום
השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו: ס כבד את אביך ואת אמך
למען יארכון ימיך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך: ס לא תרצח: ס לא
תנאף: ס לא תגנב: ס לא תענה ברעך עד שקר: ס לא תחמד בית רעך ס לא
תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך:

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר
בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים
בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה
עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אומרים ההפטרה ואח״כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן
וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:
רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:
שַׂמְּחֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ
לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם
קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְהֹוָה מָגֵן דָּוִד: ע״כ בת״צ

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת
הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה
לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:
עַל־הַכֹּל יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ
יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה׃

מגלת אסתר א

א א וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים
וּמֵאָה מְדִינָה׃ ב בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת ׀ הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ
אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃ ג בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל ׀

תו"א ויהי בימי אחשורוש. מגילה י: הוא אחשורוש המלך. י"א: מהודו ועד כוש. שם: שבע ועשרים ומאה מדינה. שם: בימים ההם. שם: בשנת שלש למלכו. שם:

רש"י

(א) ויהי בימי אחשורוש. מלך פרס א היה שמלך תחת כורש לסוף שבעים שנה של גלות בבל: הוא אחשורוש. הוא ברשעו ב מתחלתו ועד סופו: המלך. שמלך מעלמו ג ולא היה מזרע המלוכה: מהדו ועד כוש וגו'. המולך על מאה ועשרים ושבע מדינות כמו שמלך מהדו ועד כוש שעומדים זה ד אצל זה וכן (מלכים א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהוא רודה מתפסח עד עזה: (ב) כשבת המלך אחשורוש וגו'. כשנתקיים ה המלכות בידו ורבותינו פירשוהו בענין אחר

שפתי חכמים

א דק"ל איזה אחשורוש הוא אם אביו של דריוש הראשון זה לא היה מלך ואם בנו של דריוש אם כן מתי היה מלכותו הלא אחר דריוש מלך כורש ונמשך מלכותו עד סוף ע' שנה שעלו מבבל ומרדכי היה מעולי גולה ובזמן המלך הזה עדיין היה מרדכי בגולה לכ"פ מלך פרס וכו'. אי נמי דק"ל למה ליה לכל הסימנים הנ"ל ויהי בימי המלך אחשורוש כשבת המלך וגו' לכ"פ מלך פרס היה ומלך תחת כורש ע"כ היה לריך להבדילו מאחשורוש אחר שהיה במלכי פרס הקודמים ואמר שזה המלך האחר ן מלך מהדו ועד כוש נוסף על פרס ומדי וכ"ה דעת הרא"ע ז"ל: ב דק"ל אם כוונתו רק להבדילו הל"ל רק ויהי בימי אחשורוש המלך מהודו ועד כוש הוא ל"ל לכ"פ הוא כו': ג דק"ל הל"ל המלך בקמץ. לכ"פ המולך מעלמו וכו' וכ"כ ברבות המולך ועדיין לא מלך וביאורו לשעבר עד עכשיו לא ירש מלכותו: ד דק"ל הרי אמר שבע ועשרים ומאה מדינה למה פי' מהודו ועד כוש לכ"פ המולך על מאה וכו' ורש"י נמשך אחר הרבות דאלו בגמרא במגילה איכא פלוגתא בדבר וחד אמר כי רחוקים היו ומאחר דהרבות הסמיכים כמ"ד קר בים היו כתב רש"י רק חד מ"ד ותפס לשון הרבית: ה דק"ל וכי דוקא בשבתו על כסא עשה. ועוד מאי נפקא לן מיניה אם ישב או עמד. לכן פירש כשנתקיים וכו'. א"נ דק"ל כשבת המלך

פירוש ע"ט

(א) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עס וואהר אין דיא טֶ"ג פון אחשורוש וואס האט געקיניגט פון אינדיען ביז עפעאפיען (כּוּשׁ) שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים איבער הונדערט זיבען אונ צוואנציג לענדער: (ב) בַּיָּמִים הָהֵם אין יענער צייט כְּשֶׁבֶת אז דער קעניג אחשורוש האט זיך פעסט באזעצט אויף זיין טראהן אֲשֶׁר וואס איז אין דער הויפט שטאט שושן (וואס דאס וואהר): (ג) בִּשְׁנַת אין דעם דריטען יאהר פון זיין קיניגען, עָשָׂה מִשְׁתֶּה האט ער געמאכט א באלל פיר אללע

פנינים יקרים

(א) (וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ) עס איז געווען אין דיא טעג פון אחשורוש, די גמרא זאגט וואו עס שטייט וַיְהִי איז איין צרה אונ דא איז געוועזען גאהר א גרויסע צרה דען אוסער וס אחשורוש האט געחתמת המן'ען אז מאן זאל די אידען אין גאנצען פארלענדען האט נאך הקב"ה אוך שוין שיער געהאט מסכים געוועזען ווִיא דער מדרש דערציילט המן הרשע הט געזאגט צו אחשורוש'ן דר גאט פון אידען הט פיינד זנות, שטעל זייא אום אוסגעלאסענע פרויען (דען ביי די קעניגליכע בעלער אין פרס פלעגען זיין אוסגעלאסענע טענצערקס) מאך זיי א מאהל צייט, באפעל אז זיי זאלען אלע קומען אונ זיי זאלען עסען אונ טרינקען אונ יעדע זונה זאל טאהן זייער ווילען ווִיא דער פסוק זאגט לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וָאִישׁ אחשורוש הט געבאטן מען זאל טהאן דעם ווילען פון איטליכען מענטשען, וויא מרדכי האט זיך דם דערוואוסט האט ער אוסגערופן ברידער, איהר זאלט ניט וואגען צו גיין אויף אחשורוש'ס מאהל צייט דען ער בעט אייך צו זיך אום ער זאל קענען אייך בעשולדיגען אונ געבען אנ'אויסרייד דעם מדת הדין אז מאן זאל אייך אנקלאגען פאר הקב"ה, נור זייא האבען איהם ניט געהערט אונ זייגען אלע געגאנגען צום מאהל צייט, ר' ישמעאל זאגט 18 טויזענט פינף הונדערט מאן זייגען געגאנגען צום מאהל צייט אונ האבען געגעסן, אונ געטרונקען אונ זייגען שכור געווארן אונ זייגען נכשל געווארען, גלייך האט זיך דר שטן געשטעלט אונ הט זיי פערמאסערט פר גאט אונ הט געזאגט רבונו של עולם ביז וויא לאנג וועסט דו זיך האלטען אן אזא פאלק וואס קערען אפ זייערע הערצער אונ זייער גלויבען פון דיר, אויב דוא ווילסט פערניכטע דיזע נאציע (די אומה) פון דר וועלט, דען זיי וועלן שוין קיין תשובה טהאן, האט הקב"ה געזאגט וואס וועט זיין מיט מיין תורה, האט דר שטן געענטפערט עס איז גענוג אז די מלאכי השרת וועלן איהר האלטען אונ ער האט שוין כמעט געפועלט אז הקב"ה זאל פערניכטען די אידען, דען הקב"ה הט געזאגט צו וס ברויך איך אפאלק, צו ליב וועלכע איך האב געוויזען אזויא פיל וואונדער אונ געשיצט פון אלע וואס האבען זייא געוואלט שלעכט'ס טהאן אונ זייא קערען זיך אלע ווייל'ע אפ פון מיר אונ ער האט בעפולען דעם שטן ער זאל איהם בריינגען א מגלה וועט ער חתמנ'ן צו פארלענדען דיא אידען. דער שטן האט געבראכט אונ הקב"ה הט געחתמ'ת. ווי די תורה האט דם דערהערט איז זי געקומען אין טרויער קליידר אונ הט ביטר געוויינט אוך די מלאכי השרת האבען געשריען אויב חלילה די אידען ווערען בטל, פארלענד אונז אויך, די זון אונ דיא לבנה האבען אופגעהערט צוא שיינען. אין דיא מינוט איז אליהו הנביא געלאפן מיט שרעק צו די אבות אונ צו משה רבינו אונ הט געזאגט ביז וואנען וועט איהר אבות שלאפן אונ גאהר ניט נעמען קיין אנטהייל אין דיא גרויסע צרה וואס שטייט פר אייערע קינדער, די גאנצע וועלט טרויערט, דיא שטערן לייכטען ניט, די זון אונ דיא לבנה אונ די מלאכי השרת וויינען אונ אייך ארט גאר ניט, האבען זייא איהם א פרעג געטהאן פר וואס איז דאס געווארען. האט ער זייא

פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו: ד בהראתו את־עשר כבוד מלכותו
ואת־יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום: ה ובמלואת | הימים האלה
עשה המלך לכל־העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד־קטן משתה שבעת
ימים בחצר גנת ביתן המלך: ו חור | כרפס ותכלת אחוז בחבלי־בוץ וארגמן על־
גלילי כסף ועמודי שש מטות | זהב וכסף על רצפת בהט־ושש ודר וסחרת:
ז והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך:

תו"א מיל פרס ומדי. יב: בהראותו את עשר כבוד מלכותו. שם: ואת יקר תפארת. שם: ובמלאות הימים האלה. שם: בחצר גנת ביתן המלך. שם: חור כרפס ותכלת. שם: על גלילי כסף ועמודי שש. שם: בהט ושש ודר. מגילה יב: וסחרת. שם: והשקות בכלי זהב. שם: ויין מלכות רב. שם:

שפתי חכמים

סו ובמלאות קרי סח רבתי

משמע בתחלת מלכותו והדר כתיב בשנת שלש למלכו. לכ"פ כשנתקיים המלכות בידו דהיינו בשנת שלש למלכו: ו פ' אבל אינו דביק למה דסמך לו דהיאך הראה להם יקר תפארת גדולתו ימים רבים: ז דק"ל מטות לסעודה למאי מבעי לכ"פ ערך ליסב עליהם: ח הוא ק למ"ד במלת והשקות כדי שיהיה מקור כי בזולת זה הוא ליווי וידוע הוא שמשפט המקור לעולם סיבה עליו אחד מאותיות בכל"ם וכן הוסיף למ"ד כפ' ויקהל לעשות אותה והותר כתב רש"י ולהותר כוונתו ג"כ שלא יהא ליווי והב"א שם לראייה כמו והככד שפירושו ולהככד והכות את מואב. וכפרשת וארא הביאם שהם חסרי הלמ"ד לפי שכן הוא משפט המקור הנזכר: ט פי' מלת רב הוא שם כמו הרבה כמו רב לכם בני לוי שפירש"י הרבה אבל רבותינו דרשו רב רג

רש"י

במסכת מגילה: (ג) הפרתמים. שלטונים בלשון פרס: (ד) ימים רבים. עשה ו להם משתה: (ה) גנת. מקום זרעוני ירקות: ביתן. נטוע באילנות: (ו) חור כרפס ותכלת. מיני בגדים לבעונים פירס להם למלעות: אחוז בחבלי בוץ וארגמן. מרוקמים בפתילי בוץ וארגמן אותן פרס להם על גלילי כסף ועל עמודי שש: מטות זהב וכסף. ערך ז ליסב עליהם לסעודה: על רצפת. קרקעות של בהט ושש וגו' מיני אבנים טובות פירשו רבותינו. ולפי משמעות המקרא כך שמס: (ז) והשקות בכלי זהב. כמו ח ולהשקות: שונים. משונים זה מזה וכן ודתיהם שונות. ורבותינו דרשו מה שדרשו: ויין מלכות רב. הרבה ט. ורבותינו אמרו שהשקה אותם כל אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו:

פנינים יקרים

גיזאגט דערפאר ווס די אידן האבן געגעסן פון אחשורוש'ס סעודה איז אויף זיי נגזר געווארן אין גאנצן אויסגעראטעט צו ווערען, האבן די אבות געענטפערט, אזוי באלד זייא האבן איבער געוועזן אויף דעם געבאט פון הקב"ה אונ עס איז שוין נגזר געווארן ווס קענען מיר העלפן. איז אליהו ז"ל אוועק צו משה ע"ה אונ הט געזאגט דו איבערגעבענער פיהרער וויפיל מאהל ביזטו שון די אידען ביי געשטאנען אונ האסט מבטל געווען זייערע גזרות וואס ווערסטו יעצט זאגן צו די גזרה? הט משה געזאגט גיפינט זיך תאמש איין ערליכער פרומער מאן צווישן זיי, הט אליהו געענטפערט, יא, עס איז דא איינר אונ זיין נאמן איז מרדכי, הט משה געזאגט גיי גיב איהם צו וויסען כדי ער זאל פון דארט מתפלל זיין אונ איך פון דאנן, הט אליהו ווידר געזאגט איבערגעבענער פיהרער (רועה נאמן) עס איז שון אונטערגעשריבן א גזר־דין אויף די אידן, הט משה געענטפערט אויב עס איז געחתמ'ת מיט ליים, וועט אונזער תפלה אנגענומן ווערען נאר אויב עס איז מיט בלוט געחתמ'ת איז פארפאלן, הט אליהו געזאגט עס איז מיט ליים געחתמ'ת, הט משה רבינו איהם געהייסן גלייך גיין צו מרדכי. דאס זאגט ווייטער דר פסוק ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וגו':

פירוש ע"ט

זיינע גרויסע אונ קליינע בעאמטע, פיר דיא פערסישע אונ מדישע ארמעען אונ דיא פירסטען אונ גובערנאטארען זענען געזעסן פאראויס: (ד) בהראותו ער האט זיי געוויזען דיא אונגעהייר גרויסע רייכקייט פון זיין קיניגרייך ואת יקר אונ דיא הערליכע שונהייט פון זיין אייגנע רייכקייט דאס האט געדויערט אסך טעג שמונים הונדערט אכציג טעג: (ה) ובמלאות אז די טעג האבען זיך געענדיגט עשה המלך האט דער קעניג געמאכט א באל פיר אלע איינוואהנער פון שושן, פון קליין ביז גרויס משתה דער באל האט געדויערט זיבען טעג אונ ער וואהר בחצר אין דעם הויף פון קעניגס שפאציר גארטען: (ו) חור אונטער פיר־האנגן פון טהייערע זיידענע אונ בלאוואהלענע צייג וואס האבען זיך געהאלטען אויף ליינענע אונ פורפור וואלענע שטריק, וועלכע זענען געוועזן אנגעטהאן אויף זילבערנע ריילען ועמודי שש אונ אויף מארמארנע זיילען אונ אויף גאלדענע אונ זילבערנע בעטלעך האט ער זיי געזעצט על רצפת אונ דיא ערד אונטער זיי איז געוועזן אויסגע־פלאסטערט מיט טייערע איידעל שטיינער: (ז) והשקות צוא טרינקען האט מען דערלאנגט אין פערשידענע גאלדענע געטרינקע וואר־ען פיל כיד המלך ווי קעניגליכע געטרענקע גאלדענע געשיר ויין מלכות. אונ דיא קעניגליכע געטרענקע וואר־ען פיל כיד המלך ווי

ליקוטים יקרים

(ד) (בהראותו וכו' ימים רבים שמונים ומאת יום) דר פ"ח פרעגט 1 פר ווס שטייט צוויי מאל דר מאנט זיין רייכקייט כבוד מלכותו אונ תפארת גדולתו, 2 פר ווס שטייט ימים רבים אפולע טעג, ווער ציילט עס אויף טעג? נאהר די זאך איז יעדר קייזר הט צוויי ערליי פערמעגן, איינער ווס געהערט צו די קעניגרייך צום פאלק אונ דר קעניג הט ניט דם רעכט איהם קלענער צו מאכן אונ ער קען עס גיט איבערגעבען בירושה צו זיינע קינדער, דער פערמעגן גייט איבר נאך זיין טוט צום צווייטן קעניג ווייטער גייט ארוף אויפ'ן טראהן, אונ דר צווייטר פערמעגן איז זיין פריוואט פערמעגן וועלכר געהערט גיט דער קעניגרייך אונ מיט דעם פערמעגן קען ער טאן וואס ער וויל אוך איהם איבערלאזן נאך זיין טוט פיר זיינע קינדער, דר ערשטער פערמעגן הייסט כבוד מלכותו דר צווייטער תפארת גדולתו וואו געפינען מיר אויך אין יחזקאל מ"ו (כי יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו וכו' ולא יקח הנשיא מנחלת העם להונותם מאחזתם) אז דר קעניג וועט וועלן געבן מתנות נאך איהם פון זיינע קינדער טאהר ער עס גיבן

ח וְהַשְּׁתִיָּה כַדָּת אֵין אֹנֵס כִּי־כֵן ׀ יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ־וָאִישׁ: ס
ט גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: י בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב־הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לִמְהוּמָן בִּזְּתָא חַרְבוֹנָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר
וְכַרְכַּס שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: יא לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מַלְכוּת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־יָפְיָהּ כִּי־טוֹבַת
מַרְאֶה הִיא: יב וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים וַיִּקְצֹף

ת"א והשתיה כדת אין אונס. שם: לעשות כרצון איש ואיש. שם: גם ושתי המלכה. שם: ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. שם: ותמאן המלכה ושתי. שם:

רש"י

(ח) כדת. לפי שיש סעודות שכופין את המסובין לשתות כלי גדול ויש שאינו יכול לשתותו כי אם בקושי אבל כאן אין אונס: יסד. לשון יסוד כלומר כן תקן וצוה: על כל רב ביתו. על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות כרצון איש ואיש. לכלי אחד ואחד רצונו: (י) ביום השביעי. רבותינו אמרו שבת כ היה: (יב) ותמאן המלכה ושתי. רבותינו אמרו לפי שפרחה בה צרעת כדי שתמאן ותהרג לפי שהיתה מפשטת בנות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת נגזר עליה שתפשט

שפתי חכמים

בשנים: י דק"ל דכי יעשה כרצון איש זה לא יוכל לעשות כרצון איש אחר כי אין רצון כולם שוים. לכ"פ לכל אחד רצונו לא שיעשה רצון כולם בעת אחד ובכוסא אחד: כ בפרק קמא דמגילה ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אטו עד יום השביעי לא טב לביה ביין אמר רב יום השביעי שבת היה כו' נמצא שעיקר כוונת הכ' להורות שכאשר טב לביה ביין בשבת אירע מעשה דושתי כדי לשלם לה מדה כנגד מדה כמו שנפרש ואזיל ודיוקא דרב הכי הוא אטו עד יום השביעי לא טב לביה ביין אע"כ לומר דפירושו דקרא כאשר טב לביה ביין ביום השביעי לא שיום השביעי הוא הגורם לטב לביה כי כל יום טב לביה רק זה אירע כאשר טב לביה ביום השביעי א"כ קשה מה בא הכ' להשמיענו מנ"מ אי ביום השביעי היה או ביום הראשון אע"כ האי יום השביעי שבת היה וקרא אתא לאשמועי' שבמדה שאדם מודד מודדים

ט: ל דיוקא דרבותינו מכדי פרוצה היתה מדכתיב עשתה משתה בית המלכות בית הנשים מבע"ל. אלא גם היא לדבר עבירה נתכוונה כדי

פירוש ע"ט

עס פאסט פאר א קעניג: (ח) וְהַשְּׁתִיָּה כַדָּת אונ דאס טרינקען וואהר ווי דער געזעטץ, וואס אחשורוש האט געגעבען, אז מען זאל קיינעם ניט נייטען כִּי כֵן יִסַּד דען אזוי האט דער קעניג בעפאהלען אללע זיינע עלטעסטע בעדינטע לַעֲשׂוֹת מען זאל טהאן דעם ווילען פון יעדערען, יעדער זאל טרינקען וויפיל ער וויל: (ט) גַּם די קעניגין וַשְׁתִּי האט אויך געמאכט א באלל פיר פרויען בֵּית הַמַּלְכוּת אין דעם קעניגליכען שלאס וואס האט געקערט אחשורוש'ן: (י) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אויף דעם זיבעטען טאג אז דר קעניג וואהר גוט בערוישט פון דעם וויין אמר האט ער בעפוילען זיינע זיבען לייב־בעדינטע: (יא) לְהָבִיא אריין ברענגען די קעניגין ושתי צו איהם אנגעטהאן אין דער קעניגליכער קרוין לְהַרְאוֹת צוא ווייזען אללע פערשידענע

ילקוט א"ם

(ח) וְהַשְּׁתִיָּה כַדָּת אין אונס, דס טרינקען איז געווען וויא יעדר הט געוועלט מאן הט קיינם ניט גינייטט, דען עס זיינען דא ערטער וואס פריהער עסט מאן און דאן טרינקט מאן און עס איז דא ווידער פערקעהרט, און וויא יעדע פאלק איז זיך נוהג, זא צוגבש"פ דיא כותים טרינקען ניט קיין וויין וואס איז אנגעגאסן אין פלאשן נאהר אין לימענע קריג, דאן ווידער איז געוועזען פרישע ניט קיין געמישטע וויין וום ניט יעדערער קען עס טרינקן; די יודען הט מאן ניט גענייט טרינקען קיין יין נסך. דאן ווידער איז געוועזן א גרוסר בעכער ביי אחשורוש ווס יעדר ווען מאן הט איהם דערלאנגט הט איהם געמוזט אויסטרינקן אפילו ער זאל קראנק ווערן אבר משוגע ווערען, אבער ביי דעם מאהלצייט האט מען ניט גענייט פון איהם צו טרינקען: (לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וָאִישׁ) מאן זאל ערפילן דעם וואונש פון יעדר מענשן, אין דר מינוט הט הקב"ה גזאגט איך קען ניט יוצא זיין פאר אלע מיינע באשעפעניסן, איך קען ניט ערפילן אלע מענטשן זייער פערלאנג, אין דער וועלט פיהרט זיך אז צוויי מענטשן ווילען הייראטן איין פרוי קענן זיי עס דען טהאן? אדר זי קומט אן צום איינעם אדר צום אנדערן, אדר צוויי שיפן ווס געפינען זיך אין ים איינע ברוך דעם וועסט (צפוני) ווינד, דיא צווייטע דעם זיד (דרימית) ווינד, קען זייא דען איין ווינד פיהרען, אדר ער קען זיין גוט פר איינע. אדער פר די אנדערע אונ דו, אחשורוש, זאגסט אז דו וועסט ערפילן אלעמענס רצון, מארגן וועסטו דארפן משפט'ן מרדכי מיט המן'ן וועלן מיר זעהען ווי דו וועסט זיי ביידן צופרידען שטעלן!! איינעם וועסטו דערהייבען, דעם צווייטען וועסטו אויף הענגען!:

ליקוטים יקרים

(מאחזתו נעמן פון פאלקס פארמעגען אים קלענר צו מאכען ינחיל את בניו) נור פון זיין פריוואט פערמעגן מעג ער עס טהאן; אונ אזו ווי די ביידע פערמעגנס וואָרן זייער גרוס הט זיך עס געצויגן פיל טעג, (ימים רבים) דען זייא האבען גיצעהלט די טעג, זיי האבן גערעכנט יעדן טאג אז היינט ענדיגט זיך עס אונ אזוי צוליגריג האבען זייא אפגעצייהלט (שמונים ומאת יום) הונדערט אכציג טעג:

(יא) (לְהָבִיא אֶת וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה) מאן זאל ברענגן די קעניגין ושתי אנגעטהאן אין די קעניגליכע קליידר, דר מדרש זאגט דר פון קען מען זעהן דעם אונטערשייד פון די אידן צו די איבעריגע פעלקר, די אידן אז זיי עסען אונ טרינקען אונ זעין פריילעך, בענטשן זייא אונ לובן גאט אונ די פעלקר אז זיי עסן אונ טרינקן פערגעסן זייא זיך מיט אלע נארישקייטען, דער זאגט די שענסטע פרויען זיינען מדינער דער זאגט דיא שענסטע זיינען דיא פערסיאנקעס. אזוי וואהר אויך ביי אחשורוש'ן. וויא זייא האבן אזוי גערעט רופט זיך אפ דר נארישער אחשורוש מיין פרוי איז ניט קיין פערסישע, ניט קיין מדינישע נור אחאלדעאישע ווילט איהר זעהען? האבן זייא אלע געענטפערט יוא נור זיא זאל אריין קומען אוסגעטהאן, נור טאמר וועסטו אונז נארען וועלן מיר נור דאן גלובן אז די פרוי וואס וועט אריין קימן אוסגעטהאן איז די קעניגין אויב זיא וועט זיין אנגעטהאן אין די קעניגליכע קרוין:

(יב) (וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי) די קעניגען האט ניט געוואלט אריין קומן נאקעט פר אלע געסט, זי האט איהם געשיקט זאגען ווערטר ווס דארפן יעדען ריהרען ביין

הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ: ס יג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים כִּי־כֵן דְּבַר
הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יֹדְעֵי דָּת וָדִין: יד וְהַקָּרֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַרְשִׁישׁ מֶרֶס
מַרְסְנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי ׀ פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת:
טו כְּדָת מַה־לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי עַל ׀ אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
בְּיַד הַסָּרִיסִים: ס טז וַיֹּאמֶר מומכן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה
וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
יז כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים לְהַבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה: יח וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה ׀
שָׂרוֹת פָּרַס־וּמָדַי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר הַמַּלְכָּה לְכֹל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדַי בִּזָּיוֹן וָקָצֶף:
יט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב בְּדָתֵי פָרַס־וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר

תו"א ויקצף המלך מאד. שם: וחמתו בערה בו. שם: ויאמר המלך לחכמים. שם: והקרב אליו. שם: שבעת שרי כו' ומדי ראי פני המלך. מגילה כג. סנהדרין י: ויאמר ממוכן. שם יב:

סכ מומכן קרי

שפתי חכמים

להם הכל ביפיה אם כן נמה לא באתה אלא לפי שפרחה כו' והא דאמרו פרון לרעת ולא ע"א בירושלמי מפיק לה בג"ם כתיב הכא אשר נגזר עליה וכתיב גבי עוזיה כשהנגע נגזר מבית ה' מה להלן לרעת אף כאן לרעת: מ דיוקו מדאמר בהביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות ולא אמר בלבוש מלכות וכתר מלכות על ראשה מלמד שכן היה אומר להביא את ושתי המלכה ולא יהיה עליה כלום אלא כתר מלכות וכ"ה בהדיא בילקוט: נ דק"ל מאי כולי האי דלקה ביה ממתיה לכ"פ שסלחה לו כו': ס דק"ל וכי דבר המלך תמיד לפני כל יודעי דת וזולת זה לא היה מדבר ל"פ כי כן מנהג המלך כו': ע דק"ל מה ענין זה לכאן לכ"פ לערוך דבריו כו': פ דק"ל דהלא לא עשתה שום דבר רק שמאנה לבא לא שליותה שיעשו הנשים דבר. לכ"פ זה שביזתה כו' כלומר מתוך מעשיה תלמדנה הנשים לעשות גם כמה: צ דק"ל דבר המלך מבע"ל לכ"פ גזירת מלכות כו': ק דק"ל

רש"י

ערומה מ בשבת: ויקצף. שאלה לו דברים גנאי: (יג) כי כן דבר המלך. כי כן מנהג ס המלך בכל משפט לשום את הדבר לפני כל יודעי דת ודין: (יד) והקרב אליו. לערוך דבריו ע לפניהם אלו הם כרשנא שתר וגו': (טו) כדת מה לעשות. מוסב על ויאמר המלך לחכמים: (טז) עותה. לשון עון: (יז) כי יצא דבר המלכה על כל הנשים. זה פ שביזתה את המלך על כל הנשים להבזות אף הן את בעליהן: (יח) תאמרנה שרות פרס ומדי וגו'. לכל שרי המלך את הדבר הזה והרי זה מקרא קצר: וכדי בזיון. ויש בדבר הזה הרבה בזיון וקצף: (יט) דבר מלכות. גזירת צ מלכות של נקמה שלוה להורגה: ויכתב

בדתי פרס ומדי. בספרי חוק ק ומנהג המלכות: ולא יעבור. חוק זה מביניהם שיהא זה חוק ודת לכל הבונה

ליקוטים יקרים

הארצן, זיא האט איהם געזאגט, אז די געסט וועלען מיר דערזעהען אונ זיי וועט געפעלען מיין שיינקייט וועלען זייא דיר הרגנען, אום מיר צו באקומען, וועלען זייא מיר ווידער געפינען פאר מיאוס וועט דאס זיין פאר דיר א שאנדע, פאר אנאנדערן וואלט עס געווען גענוג, ער דער שוטה האט דאס אבער נישט פערשטאנען אונ האט זיך געהאלטען ביי דאס זיינינגע; האט זיא איהם ווידער געשיקט זאגען דו ביסט געוועזען דער שטאל־מייסטער פון מיין פאטער ביסטו געוועזען איינגעוואוינט אריין צו ברענגען צו זיך נאקעטע פרויען זונות, אונ יעצט אז דו ביסט קיינער געווארען האלטסטו זיך נאך ביי דיינע שענדליכע אויפפיהרונגען? דאס האט אבער אויך נישט געהאלפען האט זי איהם געשיקט זאגען דעם דריטען אונ דעם לעצטען

פירוש ע"ט

פעלקער (וואס וואהנען אויף דעם באל) אונ אללע פירסטען איהר שיינקייט כי טובת דען זיא וואהר זייער שיין: (יב) ותמאן דיא קעניגין ושתי האט נישט געוואלט קומען וויא דער קעניג האט בעפוילען דורך די לייב־בעדינטע ויקצוף המלך איז דער קעניג בייז געווארען אונ זיין צארען האט געברענט אין איהם: (יג) ויאמר האט דער קעניג געזאגט צו זיינע קלוגע טעגאטארען כי כן דען אזוי איז געוועזען איינגעפירט אז דער קעניג פלעגט דארפען ריכטען פלעגט ער זיך בעראטהען מיט'ן

סענאט אונ יוסטיץ מיניסטער: (יד) אונ די יוסטיץ ראט געבער וואס זענען ביי איהם נאהענט געוועזען זיינען געוועזען כרשנא וכו' שבעת זיבען בעאמטע פון פרס אונ מדי רואי וואס האבען שטענדיג דערלאנגט זיין דאקלאדען היושבים זייא האבען פערנומען דעם ערשטען ארט אין קעניגרייך: (טו) כדת מה וואס קומט געזעטצליך דיא קעניגין ושתי על אשר דאפיר וואס זי האט נישט ערפילט דעם קעניגס באפעל דורך דיא לייב־בעדינטע: (טז) ויאמר האט זיך ממוכן אפגערופען צום קעניג אונ צו די בעאמטע, נישט נור פאר'ן קעניג אליין האט זי זיך פארזינדיגט כי על כל נור פיר אללע פארשטייער פון פערשידענע פעלקער פון דיין קעניגרייך וואס געפינען זיך דא: (יז) כי יצא דען די קעניגינס ביישפיל וועט דינען אללע פרויען להבזות צוא פעראכטען זייערע מענער אפענטליך באמרם דען זיי וועלען זאגען דער קעניג אחשורוש האט בעפוילען די קעניגין ושתי זי זאל קומען צו איהם אונ זי איז נישט געקומען: (יח) והיום הזה וועלען פון יעצט אן זאגען די פירסטליכע פרויען פון פרס אונ מדי וועלכע האבען געהערט ווי די קעניגין האט נישט געפאלגט דעם קעניג אז זיי דארפען זייערע מענער אויך נישט געהארכזאם זיין וכדי בזיון וקצף אונ דאס וועט אנמאכען גענוג שאנדע די מענער אונ עס וועט ארויס קומען גענוג קריג: (יט) אם על המלך אויב דעם קעניג וועט געפעלען מיין אורטהייל יצא זאל ער ארויס געבען א נ'אוקאז ויכתב וועלכער זאל איין געשריבען ווערען אין דיא

אֲשֶׁר לֹא־תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לִרְעוּתָהּ הַטּוֹבָה
מִמֶּנָּה׃ כ וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים
יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן׃ כא וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ
הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר מְמוּכָן׃ כב וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה
כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ׃ ס
ב א אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־
עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ׃ ב וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת
בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה׃ ג וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־

הג"א ונשמע פתגם המלך. מגילה ט: וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן. שם: להיות כל איש שורר בביתו. שם יב: אחר הדברים האלה כשך. שם: ויפקד המלך פקידים. שם:

רש"י

את בעלה: אשר לא תבא ושתי. ולכך ר נהרגה: (כב) ומדבר כלשון עמו. כופה את אשתו ללמד את לשונו אם היא בת לשון אחר: (א) זכר את ושתי. את יפיה ונעלב: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד

שפתי חכמים

הלא הדת לא דבר גופני הוא שבו יכתוב והל"ל ויבא בדתי פרס ומדי. ל"פ בספרי חוק כו': ר דק"ל מה יתקנו בזה שיכתב אסר לא תבא

פירוש ע"ט

געזעטץ ביבער פון פרס אונ מדי אלס געזעצט, וועלכע מען טאהר ניט אוממאכען על אשר דאפיר וואס דיא קעניגען ושתי איז ניט געקומען צום קעניג אחשורוש זאל מען איהר קעניגליכען טראהן אוועק געבען איין אנדער פרוי וועלכע איז בעסער אונ געהארכזאמער פון איהר: (כ) ונשמע פתגם המלך אונ אז מען וועט דעם קעניגס געזעטץ דער הערן אין דיא גאנצע מדינה אז ער איז זייער וויכטיג וכל הנשים וועלן שוין די פרויען אלליין שעטצען אונ עהרען זייערע מענער למגדול פון גרוים ביז קליין: (כא) וייטב הדבר דעם קעניג אונ די איבעריגע געזאמטע זייגען ממוכן'ס רייד געפעלען געוואהרען אונ ער האט אזוי געטהאן: (כב) וישלח ספרים ער האט פיינאנדער געשיקט צירקולארען אין אללע לענדער פון זיין קעניגרייך אל כל מדינה פיר יעדע לאנד איז דער צירקולאר געווען געשריבען מיט איהר שריפט אונ פיר יעדער פאלק אין זיין מוטער שפראך, אז דער מאן זאל זיין דער הערר פון שטוב אונ ווען אמאן האט אפרוי פון אנ'אנדער פאלק זאל ער ריידען אויף זיין שפראך ניט אויף איהרער:

(א) אחר הדברים האלה נאך דעם אז דער בעל האט זיך געענדיגט אונ אז דעם קעניג'ס צאהרען האט זיך שוין געהאט איינגעשטילט זכר את ושתי האט ער זיך דערמאהנט אן ושתי'ן אונ אין וואס איז בעשטאנען איהר פערברעכען אונ אויף וואס מען האט איהר פעראורטהיילט: (ב) ויאמרו האבען דעם קעניגס בעדינטע צוא איהם געזאגט, זאל מען זוכען פיר דעם קעניג שיינע יונג־פרויען: (ג) ויפקד אונ דער קעניג זאל בעשטימען בעאמטע וואס זאללען זאמלען אללע שיינע יונגע מיידלאך

ליקוטי א"ם

(ב) (ויאמרו נערי המלך משרתיו) האבען איהם זיינע בעדינטע געזאגט מאן ברוך זוכען פיר'ן קעניג יונגע שיינע מיידלאך פון די גאנצע לאנד. דר אלשיך הקדוש שרייבט אחשורוש'ן הט נאך אוסר אלעם פערדראסען וואס ער הט פערלארען א שיינהייט וואס איז געוועזען זיין שטאטץ, ווס ער פלעגט זאגן אז אין זיין גאנצע קעניגרייך וועט מאן איהר גלייכען אין שיינקייט ניט געפינען. האבען איהם די בעדינטע געזאגט דו קענסט נאך קריגן אשענערע, דען ושתי'ן פלעגסטו שטענדיג זעהען אליין. עס קען זיין אז מאן וואלט איהר אוועק געשטעלט מיט נאך פרויען וואלטען דיר אנדערע בעסר געפעלן, אבר יעצט אז מאן וועט צו זאמען קלויבן די שענסטע יונג־פרויען אונ דו וועסט זיי אלע זעהען וועסטו קענען אויסקלייבן איינע וואס איהר

ליקוטי יקרים

מאה"ד דערמאהן זאך אפילו די פעראורטהיילטע פון מיין פאטר פלעגט מאן ניט פעראורטהיילן נאקעט. דר נארישער אחשורוש אנשטאט זיך צו בעזינען (חרטה צו האבען) איז נאך מעהר אין כעס געווארען:

ב (א) (אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש) נאך דעם ווי דעם קייזער'ס צארן איז פאריבער. הט ער זיך דערמאנט אן ושתי'ן אונ מיט ווס זיא הט זיך פערזינדיגט אונ אויף ווס מאן האט איהר פעראורטהיילט דער פרי חיים פרעגט ווס ווידער האלט דא דער פסוק נאך א מאה"ל די געשיכטע מיט ושתי'ן, מיר ווייסען דאך שון פון פריהער אלעם. נור די זאך איז אזוי, דריי זאכען ברוך דער דין ווס משפט האבען אין געדאנקען שטענדיג אז דעם שטאנד פון מענטשן וועלכען ער ריכטעט, דען ביי דעם זעלבן פערברעכן איז א אונטערשייד ווער עס האט דם געטאן א גראבר יונג אדר א איידלר מענטש, ווידער איז אנדערש די שטראף אויב דר זעלבר מענטש הט שון נאך פערברעכן געטאן אדר דם איז ביי איהם דר ערשטר, בו ווי גרוס איז דר פערברעכן, א גרויסער צו א קליינר, ווי האט ער איהם בעגאנגן, בעטראכטענדיג (במזיד) צו אונבעזינט (בשוגג), מיט'ן גוטן ווילן, צו געצוואונגענהייט? צו בערייעטר דעם פארברעכן אבער ניט, ג) די שטראפע זאל ניט זיין גרעסר פון דעם חטא. ביי אחשורוש'ן זעהען מיר אז כל זמן דר צארן הט ביי איהם געהאלטען הט ער ניט געקוקט אויף די אלע זאכען, נור אז דר כעס איז איהם אפגעגאנגען הט ער זיך אנגעהויבן בעקלערען די אויבענדערמאנטע דריי כללים אונ דם זאגט דר פסוק ער האט דר מאנט אן איהר גרויסן יחוס אונ שטאנד, בו אונ ווס הט זיא אזוינס געטאן? זיא האט ניט געוואלט ערפילען דעם

פערלאנג

כל־נערה־בתולה טובת מראה אל־שושן הבירה אל־בית הנשים אל־יד הגא סריס
המלך שמר הנשים ונתון תמרוקיהן: ד והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך
תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: ס ה איש יהודי היה בשושן הבירה
ושמו מרדכי בן יאיר בן־שמעי בן־קיש איש ימיני: ו אשר הגלה מירושלים עם־
הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך־יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ז ויהי
אמן את־הדסה היא אסתר בת־דדו כי אין לה אב ואם והנערה יפת־תאר וטובת
מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת: ח ויהי בהשמע דבר־המלך ודתו
ובהקבץ נערות רבות אל־שושן הבירה אל־יד הגי ותלקח אסתר אל־בית המלך
אל־יד הגי שמר הנשים: ט ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו ויבהל את־
תמרוקיה ואת־מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות לתת־לה מבית

תו"א איש יהודי. שם יב יח יט: אשר הגלה מירושלים. שם יג: ויהי אומן את הדסה שם י: כי אין לה אב ואם. שם יג: ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו. שם: ותלקח אסתר אל בית המלך. ראש השנה ז: ואת שבע הנערות הראויות. מגילה יג:

שפתי חכמים

ושתי הלא גרועי גרעי שממנה ילמדו הנשים לעשות גם המה כן. לכ"פ ולכך נהרגה פי' שהיו כותבים שלכך נהרגה: ש דק"ל קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני. לכ"פ על שגלה כו': ת דק"ל כי איך תוכל להיות לו לבת מאחר שאינה מזרעו והל"ל לקחה מרדכי והיתה לו כבת כמו ותהי לו כבת גבי בת שבע [שמואל ב' י"ב]. לכ"פ אל תקרי לבת אלא לבית

רש"י

ידועות לו נשים היפות שבמדינתו: תמרוקיהן. הן דברים המלהלחין כמו ומורק ושוטף. שמן ערב ומיני סמנים ובשמים המטהרין ומעדנין את הבשר: (ה) איש יהודי. על שגלה עם גלות יהודה כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרוים יהודים בין הגוים ואפילו משבט אחר הם: איש ימיני. מבנימין היה כך פשוטו. ורבותינו דרשו מה שדרשו: (ז) לו לבת. רבותינו פירשו לבית לאשה: (ט) ויבהל את תמרוקיה. זריז וממהר בשלה משל כולן: הראויות לתת לה. לשרתה וכן עושין לכולן. ורבותינו דרשו

ליקוטי א"ם

גלייכן ווערט מאקי ניט זיין צו געפינען, ווידר ושתי פלעגט אימער קומען צו דיר געציערט זאלן די אויך קומען געציערט, נור אז מאן ווערט די יונג־פרויען וואס ווילען דיר ניט געפעלן אפשיקן צו זייערע עלטערן ווילן זיי זיין פערשעמט אונ עס קען ווערען אמרידה אין לאנד, דען אויך זייערע עלטערן ווילן זיין בייז, מוז מאן אזוי טאן, די וואס ווילן דיר ניט געפעלן ווילן בלייבן דייניע קעפס־פרויען (פלגשים) אין הארעם אונ די וואס דו ווערסט אויסקלייבן ווערט ווערען די ריכטיגע קעניגען אנשטאט ושתי'ן (וייטב הדבר) איז די עצה אחשורוש'ן געפעלן אונ ער הט געהייסן אזו טאן:

פירוש ע"ט

נאך די רזידענץ שטאט שושן אל יד הגא אונ מען זאל זיי איבערגעבען אין דעם פרויען הויז וואס ווערט געהיט דורך דיין לייב בעאמטן הגא דען פרויען־היטער ונתון אונ מען זאל יעדרי געבן פארפומען: (ד) והנערה אונ דיא יונג־פרוי וואס ווערט פון זייא געפעלן דעם קעניג זאל קיניגען אנשטאט ושתי'ן וייטב הדבר דעם קעניג איז די זאכע געפעלן אונ ער האט אזוי געטהאן: (ה) איש יהודי עס וואהר אאיד אין די הויפט־שטאט שושן וועלכער האט געהייסן מרדכי דער זון פון יאיר, דר איינקל פון שמעי, דר אורא־איניקל פון קיש, פון שבט בנימין:
(ו) אשר הגלה וועלכער איז פערטריבן געוואהרן פון ירושלים צוזאמען מיט די פערטריבענע יודען צו זאמען מיט יכניה דעם קעניג פון יהודה, וועלכע האט פערטריבען נבוכדנצר דער קעניג פון בבל: (ז) ויהי אומן דער מרדכי האט ערצויגען הדס'ען וועלכע ווערט גערופען אסתר*) זי וואהר זיין פעטער'ס טאכטער, דען זיא האט ניט געהאט קיין פאטער אונ קיין מוטער ובמות אביה אונ אז איהרע עלטערן זיינן איהר אפגעשטארבן האט איהר מרדכי צו גענומען אונ ערצויגן ווי א טאכטער: (ח) ויהי בהשמע אונ אז עס איז באקאנט געוואהרן דעם קעניגס באפל ובהקבץ אונ אז מאן הט גענומען איינזאמלן פיל יונג־פרויען נאך די הויפט שטאט שושן צו הגא'ן ותלקח איז אסתר אויך גנומען געווארן אין קעניגס הארעם איבר וועלכן דר אויפזעהר וואהר הגי: (ט) ותיטב הנערה די יונג־פרוי אסתר איז הגא'ן זייער געפעלן געווארן ותשא חסד לפניו אונ זי הט ביי אים אויסגענומען אזוי ווייט, אז ויבהל ער האט געאיילט איהר אפצוגעבן איהרע פרפומען אונ געשאנקע אונ הט איהר נגעבן זיבן דינסט־מעדכענ'ס וואס איהר הט גקומט לויט די ארדנונג פון קעניגליכן הויז וישנה אונ ער האט איהר לאגע אונ די לאגע פון איהרע דינסט־מעדכנס פרבעסערט פיל מעהר ווי די אנדרע יונג־פרויען וואס וואהרען אין

ליקוטים יקרים

פערלאנג פון אבאנדע שכורים אונ הט זיך פעסט געהאלטן מיט דרך ארץ, דס איז דאך קיין פערברעכן אונ אפילו אז יא גו וואס פאר א שטראף האט מען איהר געגעבען, פאר אקליינע זינדע הט מאן איהר געגעבן די גרעסטע שטראפע פון דעם גרעסטן פארברעכער, דס האט איהם געקריינקט מעהר פון אלץ:

*) **הערה** אבתרא היסט אשטערן אין פרסישען די פרוי וואס איהר שיינקייט וואהר זא הערליך וויא אשטערן האט געהייסען אסתר: אין העברייאישען אסתר, (א"ם)

המלך וישנה ואת־נערותיה לטוב בית הנשים: י לא־הגידה אסתר את־עמה ואת־
מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא־תגיד: יא ובכל־יום ויום מרדכי מתהלך
לפני חצר בית־הנשים לדעת את־שלום אסתר ומה־יעשה בה: יב ובהגיע תר
נערה ונערה לבוא | אל־המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר
חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים
ובתמרוקי הנשים: יג ובזה הנערה באה אל־המלך את כל־אשר תאמר ינתן לה
לבוא עמה מבית הנשים עד־בית המלך: יד בערב | היא באה ובבקר היא שבה
אל־בית הנשים שני אל־יד שעשגז סריס המלך שמר הפילגשים לא־תבוא עוד
אל־המלך כי אם־חפץ בה המלך ונקראה בשם: טו ובהגיע תר־אסתר בת־
אביחיל | דד מרדכי אשר לקח־לו לבת לבוא אל־המלך לא בקשה דבר כי אם את־
אשר יאמר הגי סריס־המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל־ראיה:
טז ותלקח אסתר אל־המלך אחשורוש אל־בית מלכותו בחדש העשירי הוא־חדש
טבת בשנת־שבע למלכותו: יז ויאהב המלך את־אסתר מכל־הנשים ותשא־חן
וחסד לפניו מכל־הבתולות וישם כתר־מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי:
יח ויעש המלך משתה גדול לכל־שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות

קו"א ואת נערותיה. שם: ובהגיע תר נערה ונערה. עקידה שער ס: ששה חדשים בשמן המר. שבת פ פסחים מג מגילה יג מנחות פו: בערב היא באה. מגילה יג: ובהגיע תר אסתר. עקידה שער ס: ותהי אסתר נשאת חן. מגילה שם: ותלקח אסתר. שם: ויאהב המלך את אסתר. שם: ויעש המלך משתה גדול. שם:

רש"י

א מה שדרכו: **וישנה.** שינה אותה: (י) **אשר לא תגיד.** כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך היו מחזיקי' בה: (יא) **ומה יעשה בה.** זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה דוד ומרדכי. דוד שנאמר (שמואל א יז) גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך אמר לא בא לידי דבר זה אלא לסמוך עליו להלחם עם זה וכן מרדכי אמר לא אירע לצדקת זו שתלקח למשכב נכרי אלא שעתידה לקום להושיע לישראל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה: (יב) **תר.** זמן: (יג) **כל אשר תאמר.** כל שחוק ומיני זמר: (יד) **אל בית הנשים שני.** השני: (טז) **בחדש העשירי.** עת לנה שהגוף נהנה מן הגוף זימן הקב"ה אותו עת צינה כדי לחבבה עליו: (יז) **מכל הנשים.** הבעולות שאף נשים הבעולות קבץ: (יח) **והנחה למדינות עשה.** לכבודה הניח להם מן המס

שפתי חכמים

כ"ה בפ"ק דמגילה ומפרש מה לבית פי' לאשה: **א** דיוקו מדכתיב הראויות לתת לה משמע שהיו נותנים לכל אחת הראויות לה דאל"כ הל"ל ואת שבע הנערות מבית המלך. וכן איתא במדרש היה מוסר לכל אחת שבע נערות אם היתה שחורה אומרת שחורה תבא עמה

פירוש ע"ט

הארעם: (י) לא הגידה אסתר הט קיינעם ניט אוים
גזאגט ניט איהר פאלק ניט פון וועמן זי שטאמט כי
דען מרדכי הט איהר פארזאגט זי זאל ניט זאגן:
(יא) ובכל יום אונ יעדן טאג פלעגט מרדכי פר ביי
גיין פר דעם הויף פון הארעם אום צו וויסן וואס
אסתר מאכט אונ וואס וועט מיט איהר ווערען:
(יב) ובהגיע תר אונ אז עס פלעגט קומן די צייט פון
א יונג־פרוי צו קומען פאר'ן קייזר אחשורוש מקץ
היות נאך דעם ווי עס זיינן פאריבר די גוועלף
צוועלף מאנאטן, דען אזוי לאנג פלעגט גידויערן
זייער ריינינגן ששה זעקס מאנאטן פלעגט מען זיי
שמירן מיט פיזעם אייל אונ זעקס מאנאטן מיט
גווירץ אונ מיט אנדרע פרויען מיטטעל: (יג) ובזה
אונ זא גריינינגט פלעגט די יונג פרוי קומן צום קעניג
כל אשר אלעס וואס די יונג־פרוי האט פערלאנגט
הט מען איהר מיט גגעבען פון הארעם ביז זי איז
גקומן אין קעניגלכן שלאס: (יד) בערב היא באה פר
נאכט פלעגט זי קומן צום קעניג אונ אויף מארגן
פלעגט זי זיך אומקערן אין דעם צווייטן הארעם
נים נאהר אונטר דעם אויפזיכט פון א צווייטען
קעניגלכן בעאמטן שעשגז, דר נאהר דר וועכטר
פון די קעפס־פרויען לא תבוא עוד זי פלעגט שוין
אבר מעהר צום קעניג ניט קומן, נור אז דר קעניג
פלעגט פערלאנגען אמאהל זי זאל קומן פלעגט
מען איהר רופן ביין נאמן: (טו) ובהגיע תר אסתר אונ
אז עס איז גקומן די צייט פון אסתר די טאכטער
פון אביחיל מרדכי'ס פעטר צו קומן פארן קעניג,
הט זי קיין זאך ניט פערלאנגט אליין, בלויס וואס
הגי, דר פרויען וועכטר, הט איהר גגעבן הט
זי גנומען ותהי אונ פון דעסטוועגן איז אסתר
אלעמן געפעלן וועמען עס הט נור אויף איהר א קוק
גגעבן: (טז) ותלקח אסתר איז גנומן געווארן צום
קעניג אחשורוש אין דעם צעהנטען מאנאט הוא
חדש טבת דס איז טבת אין דעם זיבעטן יאהר פון
זיין קיניגן: (יז) ויאהב דר קעניג הט אסתר'ן ליב
גקריגן מער פון אלע יונג־פרויען ותשא אונ זי הט
מעהר חן גקריגן ביי אים פון אלע פרויען, אונ
ער הט אנגעטהאן די קעניגלכע קרוין אויף איהר
קאפ אונ הט איהר גמאכט פר א קעניגן אנשטאט
ושתי'ן: (יח) ויעש המלך דער קעניג האט געמאכט

אגרויסע

עשה ויתן משאת כיד המלך: יט ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער־
המלך: כ אין אסתר מגדת מולדתה ואת־עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת־מאמר
מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו: ס כא בימים ההם ומרדכי יושב
בשער־המלך קצף בגתן ותרש שני־סריסי המלך משמרי הסף ויבקשו לשלח יד
במלך אחשורוש: כב ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר
למלך בשם מרדכי: כג ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על־עץ ויכתב בספר
דברי הימים לפני המלך: ס ג א אחר ׀ הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את־
המן בן־המדתא האגגי וינשאהו וישם את־כסאו מעל כל־השרים אשר אתו: ב וכל־
עבדי המלך אשר־בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן כי־כן צוה־לו המלך ומרדכי
לא יכרע ולא ישתחוה: ג ויאמרו עבדי המלך אשר־בשער המלך למרדכי מדוע
אתה עובר את מצות המלך: ד ויהי באמרם כאמרם קרי אליו יום ויום ולא שמע

תו"א ובהקבץ בתולות שנית. שם: אין אסתר מגדת. שם: ואת מאמר מרדכי אסתר עשה. שם: בימים ההם. שם: ויודע הדבר למרדכי. שם: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. שם טו אבות ו חולין קד: ויבקש הדבר וימצא. מגילה יב: אחר הדברים האלה. שם: ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. שם יט:

שפתי חכמים

אם היתה קורה אומרת קורה תבא עמה: ב כך דרשו בפ"ק דמגילה ודייקו מדסמיך ליה להאי קרא ובהקבץ בתולות שנית אין אסתר מגד' וגו' וא"ת היאך אתה יכול לומר שלא היה יודע אחשורוש מאיזו עם היתה והלא כמה דלטורין היו בישראל שהיו אומרים שהיא ישראלית אלא בשביל שנושאת חן בעיני כל רואיה והיו האומו' מתגרות ואומרו' זו ממשפחתי וזאת אומרת כמו כן לפיכך לא היה לו לעמוד על הבירור כך כתוב ברש"י בספר עין יעקב: ג דק"ל מה העיד לנו הכ' שלא

רש"י

שעליהם: ויתן משאת. שלח דורונות להם והכל כדי לפתותה ב אולי תגיד מולדתה. ואעפ"כ כן. (כ) אין אסתר מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יושב בשער המלך המוזרז והמרמזה על כך: (כא) לשלח יד. להשקותו סם המות: (כב) ויודע הדבר למרדכי. שהיו מספרים דבריהם לפניו בלשון טורסי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשונות שהיה מיושבי לשכת הגזית: (כג) ויכתב בספר דברי הימים. הטובה שעשה מרדכי למלך: (א) אחר הדברים האלה. שנבראת ג רפואה זו להיות לתשועה לישראל: גדל המלך ואת המן. שהקב"ה בורא רפואה למכתן של ישראל קודם ביאת המכה עליהם: (ב) כורעים ומשתחוים. שעשה עצמו אלוה לפיכך

משלי חכמים

ג (א) (אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן־המדתא האגגי וינשאהו) וואס דער ציילט דער פסוק מיט א מאהל המנ'ס גרויסקייט? צו וואזען אז דיא רפואה איז שון געוועזן, אז אסתר איז שון געווארן מלכה, איז דאן געווארן די מכה, ד"ה המן איז גרויס געווארן. דר מדרש זאגט המן איז גרויס געווארען נור צו האבען א מפלה. מיר קענן עס ערקלערן מיט אמשל איינער האט א מאהל געהאט אקעלביל, א קוה אונ א חזיר, אז עס פלעגט קומן צום געבן זיי עסן פלעגט ער דעם חזיר געבן אהן א שיעור אבער די קעלבעל מיט דיא קוה פלעגט ער געבען מיט א מאס. דיא קעלבעל פלעגט עס פארדריסען פלעגט זיא זאגען צו די מוטער (די קוה) וואס פר א נאר איז אונזר בעל הבית, מיר, וואס מיר ארבייטן פר איהם גיט ער צו געציילטע עסין, אונ דר חזיר וואס טהוט גאר ניט גיט־

פירוש ע"ט

א גרויסן באל פיר אללע זיינע גרויסע אונ קלייגע בעאמטע את משתה דר באל הט געהייסן „אסתר'ס באל" אונ ער האט געשענקט פאראטקעם פיללע לענדר ויתן משאת אונ האט פאנאנדר געטהיילט געשענקע ווי עס פאסט פאר אן קעניג: (יט) ובהקבץ אונ אז מען הט איין גזאממעלט נאך פרויען (אום איינצושרעקן אסתר'ן זי זאל אויס זאגען איהר שטאם) אונ מרדכי איז גזעסען אין טויער פון קעניגלכן הויף: (כ) אין אסתר מגדת הט אסתר דאך ניט אויסגעזאגט ניט איהר געבורט, ניט איהר פאלק, דען אזוי האט איהר מרדכי פערזאגט ואת מאמר אונ מרדכי'ס פערזאג הט אסתר גהיט פונקט אזוי ווי אין דער צייט וואס ער האט איהר ערצויגן: (כא) בימים ההם אין יענר צייט ווען מרדכי איז גזעסן אין טויער פון קעניגלכן הויף קצף האבן גצערנט צוויי פון דעם קעניגס בדינטע, בגתן ותרש, וואס זיינן גשטאנען אויף וואך ביים קייזער'ס טהיר ויבקשו זייא האבן גוואלט טייטן דעם קעניג: (כב) ויודע הדבר איז די זאך דער וואוסט גווארן צו מרדכי'ן, הט ער דס צוויסן גגעבן די קעניגן אסתר ותאמר הט דם אסתר איבר גגעבן דעם קעניג אין מרדכי'ס נאמן: (כג) ויבקש די זאך איז אונטר־זוכט גווארען אונ מען האט גפונן אז עס וואהר ריכטיג הט מען זיי אויף גהאנגן ויכתב אונ די זאך איז פערשריבן גווארן אין דעם קעניגס טאגע־בוך:

(א) אחר הדברים האלה נאך דיזע זאכן הט דר קעניג אחשורוש דר הייבט המן'ן דעם זון פון המדתא ווע'לכר וואר א איניקל פון אגג וינשאהו ער הט אים אזוי גרויס געמאכט אז וישם ער האט איהם גשטעלט העכר פון אללע קעניגלכע בעאמטע: (ב) וכל אונ אללע קעניגלכע בדינטע וואס האבן זיך גפונן אין קעניגלכן הויף האבן זיך גבוקט צו המן'ען אונ גקניעט, דען אזוי הט דר קעניג בעפוילן ומרדכי אבר מרדכי הט נאך ניט גקניעט אונ ניט גבוקט: (ג) ויאמרו האבן איםדי קעניגלכע בעדינטע וואס זיצן אין טויער גפרעגט מדוע פארוואס היטסט דו ניט דעם קעניגלכן אנזאג: (ד) ויהי אונ זיי האבן

אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי׃
ה וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדֳּכַי כֹּרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן חֵמָה׃ ו וַיִּבֶז בְּעֵינָיו
לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־
כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי׃ ז בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־
חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן
מִיּוֹם ׀ לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ ס ח וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם

ת"א ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. סס יג: בחדש הראשון הוא חדש ניסן. ראש השנה ז: הפיל פור הוא הגורל. סס מגילה יג: ישנו עם אחד מפזר. סס:

רש"י

מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: (ד) היעמדו דברי מרדכי. האומר שלא ישתחוה עולמית כי היה יהודי והוזהר על עבודת אלילים: (ז) הפיל פור. הפיל מי שהפיל ולא פירש מי ומקרא קצר הוא: הוא הגורל. הכתוב מפרש ומהו הפור הוא הגורל הפיל הגורל באיזה חדש [illegible]ליה:

שפתי חכמים

גדלו עד שבא המעשה הזאת לכ"פ אחר שנבראת רפואה וכו':

פירוש ע"ט

געזעהן אז זיי זאגן אים דם טעגליך אונ ער הערט זיי ניט ויגידו האבען זיי עס דערציילט המן'ען לראות דען זיי האבן גוואלט זעהן היעמדו צו מרדכי'ס רדין וועט אנגענומען ווערן כי הגיד דען ער הט זיי געזאגט אז ער איז א איד טאר ער זיך צו קיינם ניט בוקן: (ה) וירא ווי המן הט דר זעהן אז מרדכי בוקט זיך ניט צו איהם, איז ער פול גווארען מיט צארן: (ו) ויבז נאהר ער הט גהאלטן פר א קליינע־קייט אום ברייגגן מרדכי'ן אליין, דען מען האט דאך איהם גזאגט פון וועלכען פאלק ער איז ויבקש הט ער בעשלאסן צו פארניכטן אלע יודן וואס זוארען אין אחשורוש'עס קעניגרייך, מרדכי'ס פאלק: (ז) בחדש אין דעם ערשטען מאנאט דאס הייסט אין ניסן, אין דעם צוועלפטען יאהר פון אחשורוש'עס קיניגן הפיל פור הט המן גווארפען גורל מיום ליום פון טאג צו טאג אונ מאנאט צוא מאנאט, איז גפאלן אויף דעם צוועלפטען מאנאט דס איז אדר: (ח) ויאמר הט המן גזאגט צום קעניג אחשורוש ישנו עם איז פאראן איין פאלק אין דיין קיניגרייך וואס איז צושפרייט אין אלע דאגע לענדר צווישן אלע פעלקר ודתיהם אונ זייער רעליגיאן

משלי חכמים

ער אהן א מאס, הט איהר די מוטער געענטפערט, ווארט מיין קינד, עס וועט קומן די צייט וועסטו זעהן זיין מפלה, דען מאן גיט איהם מעהר עסען נור פיר זיין אונגליק. ווי עס זענן געקומן די הגאות הט דר בעל הבית געגומן דעם חזיר אונ הט איהם געשטאכן. אבר מיר קענן עס ערקלערן מיט נאך א משל א קליינער שוואכר מענטשעל הט א מאהל בעליידיגט אונ געשאלטן דעם קייזער'ס [illegible]ן, הט דער קעניג געטראכט אויב איך וועל איהם הרג'נען וועלן אלע זאגען ער הט געהארגעט אפליג, וואס הט ער געטאן? הט ער געמאכט דעם קליינעם מענטשן פר א הויכן בעאמטן, דר נאך הט ער איהם נאך העכער געמאכט אונ דאן הט ער אים געהייסן אפ האקען דעם קאפ, אזוי האט הקב"ה געזאגט אז איך וואלט געהרג'ת המן'ען בשעת ער האט גערעטן אחשורוש'ן ניט צו לאזן בויען דעם בהמ"ק וואלט איהם קיינר ניט געקענט, נאהר הט הקב"ה געזאגט זאל ער פריהער גרוס ווערן אונ דר נאך וועט מען איהם הייננגן דער פר האט ער איהם דערהויכט איבער אלע בעאמטע אונ דאן געהאנגען:

פנינים יקרים

(ז) (בחדש הראשון הפיל פור) אין ערשטען חדש דאס איז ניסן הט ער געווארפען גורל פריהער אוף דיא טעג אונ דאן אוף מאנאטן, זאגט דר מדרש אוף די טעג איז איהם ניט געלונגן, יעדער טאג האט געהאלטן פר די אידען זונטאג הט געזאגט אין מיין טאג האסטו באשאפען די הימעל אונ די ערד אונ האסט מיט אונז כורת ברית געווען, מיט די אידען האסטו אויך כורת ברית געוועזן צוויי מאל איינמאל (והיתה בריתי בבשרכם) מיט זייער פלייש, נאך א מאהל מיט זייער מויל וואס זייא לערנען תורה (לא ימוש ספר התורה הזה מפיך) פריהער צו שטער אונזער ברית פערניכטע אונז אונ דאן דיא יודען. מאנטאג האט געזאגט אין מיין טאג האסטו אפגעשייט דיא אויבערשטע וואסר פון די אונטערשטע, די אידען זיינען אויך אפגעשייט פון אלע פעלקר מיש אויס די אובערשטע וואסער פריהער מיט די אונטערשטע אונ דאן פארלענד זייא. דינסטאג הט געזאגט אין מיין טאג זיינן בעשאפן געווארן אלע געוויקסע אונ די אידען גיבען פון זיי מעשר ותרומה, מיטוואך הט געטענה'ת אין מיין טאג איז בעשאפן געווארן די ליכט אונ די אידען לייכטן אוף דער וועלט זיי פארברייטערען דיין תורה, דאנערשטאג זיינען בעשאפן געווארן די עופות פון וועלכע אידען ברייגגען קרבנות פון זייא, פרייטיג איז אדם הראשון בעשאפן געווארן אונ זיינע קינדער האסטו גערופן מיט זיין נאמן, פערטיליג פריהער אלע מענטשען אונ דאן דיא אידען. שבת הט געזאגט דו ווייסט אז איך בין איין אייביגר צייכן צווישן דיר אונ די אידען, זיי מבטל פריהער דעם שבת אונ דאן זיי, ווי המן הט דערזעהן אז אין די טעג גייט עס ניט הט ער אנגעהויבן די חדשים. ניסן איז אבער געוועזן דר זכות פון פסח, אייר דר זכות פון פסח שני, סיון דר זכות פון דער תורה, תמוז אונ אב האבען געזאגט עס איז שון גענוג וואס מיר האבן אידען שלעכט'ס געטאן, אלול דר זכות פון מעשר בהמה, תשרי דער זכות פון שופר, יום כפור אונ סוכות, מרחשון דר זכות פון שרה וואס זי איז דאן געשטארבן צוליב צער פון עקדה, כסלו, זכות פון חנוכה, טבת דער זכות פון עזרה וואס ער אונ די בני גולה האבען זיך אפגעשייט פון דיא היידישע פרויען, שבט דר זכות פון דיא אנכה"ג, ווייא ער איז געקומען צום חדש אדר הט ער ניט געפונען קיין שום זכות אין איהם אונ אויך משה רבינו איז אין דעם חדש געשטארבען הט ער

זיך

שנות מכל־עם ואת־דתי המלך אינם עשים ולמלך אין־שוה להניחם: ט אם־
על־המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר־כסף אשקול על־ידי עשי
המלאכה להביא אל־גנזי המלך: י ויסר המלך את־טבעתו מעל ידו ויתנה להמן
בן־המדתא האגגי צרר היהודים: יא ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם
לעשות בו כטוב בעיניך: יב ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר
יום בו ויכתב ככל־אשר־צוה המן אל אחשדרפני־המלך ואל־הפחות אשר | על־
מדינה ומדינה ואל־שרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו בשם
המלך אחשורוש נכתב ונחתם בטבעת המלך: יג ונשלוח ספרים ביד הרצים
אל־כל־מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את־כל־היהודים מנער ועד־זקן טף
ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחדש שנים־עשר הוא־חדש אדר ושללם לבוז:
יד פתשגן הכתב להנתן דת בכל־מדינה ומדינה גלוי לכל־העמים להיות עתדים

תו"א אם על המלך טוב. שם: ויסר המלך את טבעתו. שם יד:

שפתי חכמים

ד דק"ל הוא בקש לאבד את היהודים והמלך נתן לו הטבעת מה שלא שאל ולא בקש ממנו. לכ"פ הוא מתן כו': ה לאפוקי שאינו נו"ן האיתן

רש"י

מיום ליום. בחיזה יום בחדש שילא: (ח) ואת דתי המלך. לתת מס לעבודת המלך: אין שוה. אין חשש

כלומר אין בלע: יכתב לאבדם. יכתב ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם: (י) ויסר המלך את טבעתו.
הוא מתן כל ד דבר גדול שישאלו מאת המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך: (יג) ונשלוח ספרים.
ויהיו נשלחים ה ספרים איסטר"א טרמי"ש בלע"ז והוא מגזרת (שופטים יא כה) אם נלחום נלחם (שמואל א כ טו)
הנגל' נגליתי (הושע י כז) נדמה נדמיתי: בשלושה עשר לחדש שנים עשר. ביום י"ג לאותו חדש שהוא י"ב
לחדשי השנה: (יד) פתשגן. לשון ארמי ספור הכתב דרישמאנ"ט בלע"ז: להנתן דת. ליווי הכתב שהי' אומר

ליקוטי יהודא

(ט) (אם המלך טוב יכתב לאבדם) אויב דר קעניג שטימט איין זאל מען הייסן שרייבן די אידן צו פערלירען דער אלשיך שרייבט המן איז געווען זייער קלוג האט ער בכיון געזאגט לאבדם, דער ווארט לאבד קען געטייטשט ווערן מאכן פערלירען זייער פערמעגען, ד"ה מען זאל זיי באבירן, מאכן פאר ארימע לייט, אונ לאבד קען מען טייטשן פערניכטען, אומברייגגן פון דר וועלט. ער האט געוואלט זעהען וואס אחשורוש וועט זאגן אונ דאן הט ער גערעכענט אוב אחשורוש וועט מסכים זיין זייא זאלען פערלירען דעם פערמעגן וועט ער שון אין די בריף אומדרייען די כוונה אויף זייער לעבען. דער בעל חרושי רב"ץ זאגט המן הט זיך פערשטעלט פאר א אידישען בעל טובה, ער הט געזאגט, די אידען לידען דר פאר וואס זייא זייגען אפגעזונדערט פון אלע פעלקר מאן ברויך זייא מאכען פערלירען צווישען די פעלקר, ד"ה מאן ברויך מאכן פארלירען דעם נאמן איד (ישראל), אונ דאן וועט זייא גוט זיין, אונ אזוי וויא דאס פאדערט אסך געלט צו קאסטן דען מאן ברויך צאהלן געלט די מענטשן וואס וועלן זיי אנרייזן צו דעם וועל איך דאס געבן. (ועשרת אלפים ככר כסף) אונ צעהן טויזענט צענטנער זילבער. דר רבנו בחיי שרייבט המן הרשע הט געגעבען פר יעדען אידען זיין העכסטן ווערטה אונ וויפיל איז עס? 50 שקלים (עיין ערכין):

פירוש ע"ט

איז אנדערש פון אלע פעלקר ואת דתי און דעם קעניגס געזעצן ערפילן זיי ניט ולמלך אונ פר דעם קעניג לוינט ניט ער זאל זיי אזוי לאזן: (ט) אם על המלך אויב דר קעניג וועט איינשטימן וואלט איך גזאגט אז ער זאל באפעהלן זיי צו פארניכטן אונ דערפאר וועל איך צעהן טויזענט צענטער זילבער אפוועגן צו די וואס פערפערטיגן דאס געלד להביא אונ דם געלט זאל אריין אין קעניגליכע קאסע: (י) ויסר הט דר קעניג אראפגענומן פון האנט זיין זיגעל רונג ויתנה אונ הט אים דערלאנגט המן'ען: (יא) ויאמר אונ הט אים אזוי גזאגט דם געלט שייגק איך דיר אונ מיט דם פאלק קענסטו טהון וואס דיר געפעלט: (יב) ויקראו אונ עס זיינען גרופן גווארן די קעניגליכע געהיים שרייבערס אין דעם דריי־צעהנטן טאג ניסן ויכתב אונ מען הט גשריבן ווי המן הט באפוילן צו אלע גענעראל־גובערנאטארן אונ גובערנאטארן וואס געפינען זיך אין יעדער פראווינץ אונ צו די שטאטהאלטר פון יעדר פאלק צו יעדעס לאנד אין איהר שריפט אונ צו יעדער

גאציאן אין איהר שפראך בשם אין קעניגס נאמן אחשורוש איז עס גשריבן גווארן אונ מיט דעם קעניגליכן זיגל איז עס גווען גחתמת: (יג) ונשלוח אונ דער באפעל זאל געשיקט ווערען דורך דיא קוריערן אין אלע לענדער וואס געהערן צום קעניג להשמיד אז מאן זאל געגצליך פערניכטן די יודען, יונג, אונ אלט, פרויען אונ קליינע קינדער אלעמן אין איין טאג בשלשה עשר אין דעם דרייצעהנטן טאג אדר ושללם לבוז אונ זייער פארמעגן זאל מען צו רויבן: (יד) פתשגן הכתב אונ קאפיעס פון דעם

פנינים יקרים

זיך דר פריים, אוך דר מזל פון אדר איז דגים פיש, הט ער אזוי געזאגט אזוי ווי פיש שלינגן איין אלץ וואס קומט זיי אין מויל אזוי וועל איך זיי איינשלינגן, גאט הט אבר געזאגט אזוי ווי עס איז דא פיש וואס שלינגן איין אונ פיש וואס ווערן איינגעשלונגען, אזוי וועסטו זיין פון די פיש וואס ווערען איינגעשלונגען:

ליום הזה: טו הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה
והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה: ס ד א ומרדכי ידע את־כל־
אשר נעשה ויקרע מרדכי את־בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך
העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה: ב ויבוא עד לפני שער־המלך כי אין
לבוא אל־שער המלך בלבוש שק: ג ובכל־מדינה ומדינה מקום אשר דבר־
המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים:
ד ותבואינה ותבואנה קרי נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד
ותשלח בגדים להלביש את־מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: ה ותקרא
אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה ותצוהו על־מרדכי לדעת מה־
זה ועל־מה־זה: ו ויצא התך אל־מרדכי אל־רחוב העיר אשר לפני שער־המלך:
ז ויגד־לו מרדכי את כל־אשר קרהו ואת | פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול
על־גנזי המלך ביהודים ביהודיים יתיר י לאבדם: ח ואת־פתשגן כתב־הדת אשר־נתן בשושן
להשמידם נתן לו להראות את־אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה לבוא אל־המלך
להתחנן־לו ולבקש מלפניו על־עמה: ט ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי:

תו"א ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. מגילה טו: כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק. ברכות שם: ותתחלחל המלכה מאד. מגילה טו סוטה כ נדה עח: ותקרא אסתר להתך. מגילה טו בתרא ד:

רש"י

להנתן חוק גזרת המלך: גלוי לכל העמים. דבר זה: (טו) והדת נתנה בשושן. מקום שהיה המלך שם ניתן ו החוק כן ביום להיות עתידים ליום י"ג לחדש אדר לכך. והעיר שושן נבוכה. ז היהודים שבה: (א) ומרדכי ידע. בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים על כך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו ח מסעודת אחשורוש: (ב) כי אין לבוא. אין דרך ארץ לבוא אל שער המלך בלבוש שק: (ג) דבר המלך ודתו. כשהשלוחים נושאי הספרים עוברים שם נתנה הדת בעיר: (ז) פרשת הכסף

שפתי חכמים

ומכאן ראיה מגזרת אם נלחום כו': ו דק"ל הרי בכל מדינה ניתן הדת ולמה אמר בשושן. לכ"פ מקום שהמלך כו': ז דק"ל היאך העיר שהיא עלים והכנים נבוכה. לכ"פ היהודים שבה: ח אף ע"ג דתרי

פירוש ע"ט

אוקז זאל פערעפענטליך ווערן פיר אלע אונטער־טהאנן פון אלע לענדער להיות אז זיי זאלן זיין גרייט צוא דיזער צייט: (טו) הרצים דיא קוריערן זיינען איילענדיג פאנאנדער גלאפן מיט'ן קעניגליכן אוקאז והדת און דער זעלבער באפעל איז שוין אין שושן אויך געגעבן געווארן והמלך דער קעניג מיט המן'ען האבן זיך געזעצט טרינקען אבער די יודן פון שושן זיינען צוטומעלט געווארן:

(א) ומרדכי אז מרדכי הט ערפאהרן וואס עס איז געשעהן, הט ער צוריסן זיינע קליידער וילבש הט זיך אנגעטהאן אזאק, און זיך באשאטן מיט אש, און איז ארויס אין שטאט און הט ביטער געשריען: (ב) ויבא און איז ער געקומען ביז פאר'ן קייזערליכן הויף כי דען עס וואהר פערבאטן אריינצוקומען אין קעניגליכן הויף איינגעהילט אין אזאק: (ג) ובכל און אזוי וואהר אויך אין אלע לענדער וואו דער קעניג־ליכער אוקאז איז אנגעקומען אבל א גרויסער טרויער ביי די יודן וצום מען האט געפאסט געוויינט און געקלאגט, אין זאק און אש האבען זיך די גרעסטע געוואלגערט: (ד) ותבואנה אסתר'ס קאממער פרויען און איהרע בעדינטע זיינען געקומען און האבן איהר דערציילט אז מרדכי גייט אין אזאק ותתחלחל הט זיך די קעניגין שרעקליך ערשראקן ותשלח און הט גלייך געשיקט קליידער אנצוקליידן מרדכי'ן ולהסיר און מען זאל איהם אויסטאן דעם זאק, אבער מרדכי האט ניט געוואלט אנעמן: (ה) ותקרא האט אסתר גרופן התך'ן וועלכער וואהר איינער פון דיא קעניגליכע בעדינטע וועלכע דער קעניג הט איהר צו בעדינונג געגעבן ותצוהו און הט אים בעפוילען צו דערגיין די אורזאכע ביי מרדכי'ן וואס דאס בעטייט: (ו) ויצא איז התך ארויס צו מרדכי'ן אויף דעם גרויסן פלאטץ וועלכער איז פאר דעם שלאס טהויער: (ז) ויגד הט איהם מרדכי דערציילט וואס עס הט מיט אים געטראפן *) ואת פרשת אויך פון דער בעשטימטע סוממא געלט וואס המן הט פערשפראכן אריין צו טראגן אין די קעניגליכע קאססע אום מען זאל די יודן פערטיליגן: (ח) ואת פתשגן כתב הדת און די קאפיע פון קעניגליכן אוקאז וואס מען האט אויסגעטהיילט אין שושן די יודן צו פערטיליגען הט ער התך'ן געגעבן להראות אום ער זאל דם ווייזן אסתר'ן און איהר אללעס ערציילען ולצוות עליה און איהר בעפעהלען אין זיין נאמען גיין צום קעניג בעטן שוטץ און גנאדע פיר איהר פאלק: (ט) ויבא איז התך צוריק גגאנגן צו אסתר'ן און הט איהר

*) הערה ווי ער הט זיך ניט געוואלט בוקען פר המן'ען, און ווי ער האט זיך פערטהיידיגט דאס ער איז איוד, און ווי צוליב דעם האט המן בעשלאסן אויס צו ראטען אללע יודען (הרלב"ג).

י וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתְּצַוֵּהוּ אֶל־מָרְדֳּכָי׃ יא כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
יֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר־יָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־
יִקָּרֵא אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה וַאֲנִי
לֹא נִקְרֵאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם׃ יב וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר׃
יג וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכַי לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־הַמֶּלֶךְ מִכָּל־
הַיְּהוּדִים׃ יד כִּי אִם־הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם
אַחֵר וְאַתְּ וּבֵית־אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לְעֵת כָּזֹאת הִגַּעַתְּ לַמַּלְכוּת׃ טו וַתֹּאמֶר
אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מָרְדֳּכָי׃ טז לֵךְ כְּנוֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ
עָלַי וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם גַּם־אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן
אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃ יז וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃ ה א וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד
בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית

תו"א ויגידו למרדכי את דברי אסתר. מגילה טו: לך כנוס את כל היהודים. שם: וצומו עלי וגו' ואל תשתו. יבמות קכא: וכאשר אבדתי אבדתי. מגילה ה: ויעבר מרדכי. שם: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. בס"י זוהר פ' חקת: ותעמד בחצר בית המלך הפנימית. מגילה דף טו:

שפתי חכמים

דעית ניסו בפ"ק דמגילה ובמדרש ילקוט כתב רש"י בניסן יחד דס"ל דהא והא גרס כי זולת חטא הצלם לא נגזרה עליהם כלייה כ"כ וזולת חטא הסעודה היה עדיין הס"י מאריך. אפו ובזה נחתם גזר דינ' מלא אופן הגזירה היה בעבור הצלם וחתימת הגזר דין היה בעבור הסעודה וכן הוכיח מהר"ר שלמה אלקבץ בהקדמת ספרו מנות הלוי שכן דעת רשב"י בפ"ק דמגילה: ט פי' עד עכשיו נבעלתי באונס ועכשיו אלך מדעתי: י דק"ל הל"ל ויעש מרדכי כל אשר צותה מהו ויעבור לכ"פ שעבר על דת כו': כ דאל"כ בגדי מלכות מבע"ל. פ"ק

רש"י

פירוש הכסף: (יג) **אל תדמי בנפשך**. אל תחשבי כמו (במדבר לג נו) והיה כאשר דמיתי. אל תדמי בנפשך אל תהי סבורה להמלט ביום ההריג' בבית המלך שאין את רוצה לסכן עצמך עכשיו על הספק לבא אל המלך שלא ברשות: (יד) **ומי יודע אם לעת כזאת הגעת**. ומי יודע אם יחפוץ בך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה: **לעת כזאת**. שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריג' באדר לשנ' הבאה: **הגעת למלכות**. אם תגיעי לגדול' שאת בה עכשיו: (טז) **אשר לא כדת**. שאין דת ליכנס אשר לא יקרא. ומדרש אגדה אשר לא כדת שעד עתה באונס ט ועכשיו ברצון: **וכאשר אבדתי אבדתי**. וכאשר התחלתי לילך לאבוד אלך ואמות. ומ"א כאשר אבדתי מבית אבא אובד ממך שמעכשיו שאני ברצון נבעלת לעכו"ם אני אסורה לך: (יז) **ויעבר מרדכי**. על דת להתענות י ביום טוב ראשון של פסח שהתענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים: (א) **מלכות**. בגדי מלכות ורבותינו אמרו שלבשתה כ רוח הקודש כמה דאת אמר (דברי הימים א יב יח) ורוח לבשה את עמשי:

פירוש ע"ט

איבערגעגעבען מרדכי'ס ווערטער: (י) ותאמר האט אסתר געזאגט התך'ן ותצוהו ער זאל איבערגעבען מרדכי'ן: (יא) כל עבדי המלך אלע קעניגליכע דינער און אלע אונטערטהאנען וויסען אשר דאס דר יעניגער, מאן אדער פרוי, וועלכער וואגט אריין צו גיין צום קעניג אין זיין אינעווייניגסטען הויף אונגערופען אחת מוז ער לויט דעם אלגעמיינעם געזעטץ שטארבען לבד אויסגענומען אז דר קעניג דערלאנגט אים זיין גאלדענע רוט דאן בלייבט ער לעבען ואני און איך בין שוין ניט גערופען געווארען צום קעניג צוויי דרייסיג טעג: (יב) ויגידו אלס מאן האט אסתר'ס אנטווארט איבערגעגעבען מרדכי'ן: (יג) ויאמר האט מרדכי געהייסען אסתר'ן זאגען אל תדמי זאלסט זיך ניט איינבילדען אז אין קעניגליכען פאלאץ וועסט דו פון געפאהר געראטעט ווערען איינע פון אלע יודען: (יד) כי דען ווען דו וועסט יעצט שווייגען און ניט בעטען דעם קעניג רוח והצלה וועלען די אידען בעקומען הילף און רעטונג פון איין אנדער קוועלע ואת אבער דו ווייל דו האסט ניט געבעטען און דיין פאטערס פאמיליע וואס צו ליב זיי איז געווארען די צרה וועלען געוויס פערלארען גיין ומי יודע און ווער ווייס? פילייכט ביזטו קעניגין געווארען נור צו ליב דיזער צייט צו העלפען די יודען: (טו) ותאמר האט אסתר בעפוילען איבערצוגעבען מרדכי'ן: (טז) לך כנוס גיי פערזאמעל אלע יודען וואס געפינען זיך אין שושן און פאסט פון מיינעט וועגען ואל תאכלו און איהר זאלט ניט עסען און טרינקען ביז דריי טעג, ניט ביי טאג, ניט ביי נאכט, און איך און מיינע יונג־פרויען וועל אויך פאסטען ובכן און דאן וועל איך קומען צום קעניג אונגעזעטצליך וכאשר און ווען איך בין פערלארען, וועל איך פערלארען זיין: (יז) ויעבור איז מרדכי ארום געגאנגען די גאנצע שטאדט און האט געזעהען עס זאל געטהאן ווערען וויא אסתר האט אנגעזאגט:

(א) ויהי אז עס איז געקומען דער דריטער טאג האט זיך אסתר קעניגליך אנגעטהאן ותעמוד און האט זיך געשטעלט אין די אינעווייניגסטע גאלעריע*) פון קעניגליכען שלאס נוכח געגענאיבער דעם קעניגס וואהנצימער והמלך און דער קעניג איז גראדע געזעסען אין אוידיענץ זאל אויף זיין קעניגליכען טראהן

*) **הערה** אין יעדער קעניגליכען שלאס איז דא אויסענווייניגסטע גאלערען, דיזע הערען גירופען חצר און אינעווייניגסטע גאלעריען וועלכע הערען גירופען חצר הפנימי: (א"מ)

המלכות נכח פתח הבית: ב ויהי כראות המלך את־אסתר המלכה עמדת בחצר
נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את־שרביט הזהב אשר בידו ותקרב
אסתר ותגע בראש השרביט: ג ויאמר לה המלך מה־לך אסתר המלכה ומה־
בקשתך עד־חצי המלכות וינתן לך: ד ותאמר אסתר אם־על־המלך טוב יבוא
המלך והמן היום אל־המשתה אשר־עשיתי לו: ה ויאמר המלך מהרו את־המן
לעשות את־דבר אסתר ויבא המלך והמן אל־המשתה אשר־עשתה אסתר:
ו ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה־שאלתך וינתן לך ומה־בקשתך עד־
חצי המלכות ותעש: ז ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי: ח אם־מצאתי חן
בעיני המלך ואם־על־המלך טוב לתת את־שאלתי ולעשות את־בקשתי יבוא המלך
והמן אל־המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך: ט ויצא המן
ביום ההוא שמח וטוב לב וכראות המן את־מרדכי בשער המלך ולא־קם ולא־
זע ממנו וימלא המן על־מרדכי חמה: י ויתאפק המן ויבוא אל־ביתו וישלח ויבא
את־אהביו ואת־זרש אשתו: יא ויספר להם המן את־כבוד עשרו ורב בניו ואת

ת"א ויהי כראות המלך את אסתר המלכה. שם: ויאמר לה המלך מה לך. שם: יבא המלך והמן. שם: ויספר להם המן, שם:

סחצי הספר בפסוקים

רש"י

(ג) עד חצי המלכות. דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש וחזר בו וצוה לבטל המלאכ' ואחשורוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלאכה ופשוטו של מקרא אף אם תשאלי ממני חצי המלכות אתן לך: (ד) יבוא המלך והמן. רבותינו אמרו טעמים הרבה בדבר מה ראתה אסתר שזימנה את המן כדי לקנאו במלך ובשרים שהמלך יחשוב שהוא חושק אליה ויהרגנו ועוד טעמים רבים: (ה) אל המשתה. כל סעודה נקראת על שם היין שהוא עיקר: (ח) ומחר אעשה כדבר המלך. מה שבקשת ממני כל הימים לגלות לך את עמי ואת מולדתי: (י) ויתאפק. נתחזק לעמוד על כעסו כי היה ירא להכנס בלא רשות. ויתאפק אישטני"ר בלע"ז:

משלי חכמים

ה (י) (ויתאפק המן ויבא אל ביתו) דער מחבר פון כבוד חכמים פרעגט וואס דערציילט מיר דער פסוק אז ער הט זיך איינגעהאלטן אונ איז אהיים געגאנגן נוייזט אום אז ער וואלט זיך ניט איינגעהאלטן וואלט ער

פירוש ע"ט

אנטקעגן איינגאנג פון דער גאלעריע: (ב) ויהי ווי דר קעניג הט די קעניגן אסתר דערזעהן שטיין אין פארזאלע נשאה האט זיא גקראגן חן אין זיינע אויגן אונ ער הט איהר די גאלדענע רוט דער־לאנגט וועלכע ער הט געהאלטן אין האנד ותקרב איז אסתר צוגעגאנגן אונ הט בעריהרט די שפיץ רוט: (ג) ויאמר הט דר קעניג געפרעגט מה לך וואס איז דיר, קעניגן אסתר? אין וואס בעשטייט דיין פערלאנג עד חצי המלכות זאגאר ווען דו ווענסט א האלבע קעניגרייך פערלאנגן וועט עס דיר אויך געגעבן ווערן: (ד) ותאמר האט אסתר געזאגט, ווען דר קעניג וועט זא גוט זיין יבא זאל ער היינט קומן צוזאמען מיט המן'ן צום מאהל צייט וואס איך האב היינט געמאכט פון זיינעט וועגן: (ה) ויאמר הט דער קעניג געזאגט, זאל מאן שנעל היסען המן'ען ערפילן אסתר'ס וואונש ויבא אונ דער קעניג מיט המן'ען זיינען געקומן צום מאהלצייט וואס אסתר הט געמאכט: (ו) ויאמר ביי די וויין הט דער קעניג ווידער געזאגט צו אסתר'ן מה שאלתך אין וואס באשטייט דיין פערלאנג, עס זאל ערפילט ווערן ומה אונ אין וואס באשטייט דיין ביטע ווען דוא פערלאנגסט א האלבע קעניגרייך, זאל מאן דיר עס געבן: (ז) ותען הט אסתר געענטפערט דו ווילסט וויסען מיינע פאדערונגן: (ח) אם אויב איך האב גפונן גונסט ביין קעניג אונ ווען דר קעניג איז אזוי גוט נאכצוגעבן מיין וואונש אונ צו ערפילען מיין פערלאנג יבא זאל דר קעניג מארגן אויך קומן מיט המן'ען צו דעם מאהלצייט וואס איך וועל פיר אייך צו גרייטן ומחר אונ מארגן וועל איך ערפילן דעם קעניגליכן באפעל צו זאגן אין וואס בעשטייט מיין ביטע: (ט) ויצא המן איז אין יענעם טאג ארויס גגאנגן פרייליך אונ פארגעניגט וכראות נאהר ווי המן הט דר זעהן אין קעניגליכן טהויער מרדכי'ן וועלכער איז פאר אים ניט אויפגעשטאנען אונ זאגאר זיך ניט אריק געטהאן וימלא איז ער אויף מרדכי'ן פול גווארן מיט וואוטה: (י) ויתאפק נור ער האט זיך איינגעהאלטן ביז ער איז צו הויזע גגאנגן וישלח אונ דאן הט ער געשיקט רופן אלע זיינע פריינדע אונ אויך זיין פרוי זרש: (יא) ויספר אונ המן הט זיי דערציילט *) ווי רייך ער איז אונ וויפיל קינדער ער הט ואת כל אונ ווי דר קעניג הט איהם גרויס געמאכט אונ ווי ער הט אים דעם ערשטען ראנג

*) הערה איינענטליך איז ניט צו פערשטיין וואס עס שטייט ער האט זיינע גוטע פריינד אונ זיין פרוי דער ציילט וויפיל קינדער ער האט, ווייס דען זיין פרוי ניט וויפיל קינדער ער האט? דערפאר טייטשט דער רלב"ג דעם ווארט „ויספר" ער האט זיי אויסגערעכנט וואס פאר אגרויסע שטעלען זיינע קינדער פערנעמען אין קעניגרייך. [א"ם]

כל־אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על־השרים ועבדי המלך: יב ויאמר המן
אף לא־הביאה אסתר המלכה עם־המלך אל־המשתה אשר־עשתה כי אם־אותי
וגם־למחר אני קרוא־לה עם־המלך: יג וכל־זה איננו שוה לי בכל־עת אשר אני
ראה את־מרדכי היהודי יושב בשער המלך: יד ותאמר לו זרש אשתו וכל־אהביו
יעשו־עץ גבה חמשים אמה ובבקר | אמר למלך ויתלו את־מרדכי עליו ובא עם־
המלך אל־המשתה שמח וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ: ס ו א בלילה ההוא
נדדה שנת המלך ויאמר להביא את־ספר הזכרנות דברי הימים ויהיו נקראים לפני
המלך: ב וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על־בגתנא ותרש שני סריסי המלך
משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשורוש: ג ויאמר המלך מה־נעשה
יקר וגדולה למרדכי על־זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא־נעשה עמו דבר:
ד ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית־המלך החיצונה לאמר למלך
לתלות את־מרדכי על־העץ אשר־הכין לו: ה ויאמרו נערי המלך אליו הנה
המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: ו ויבוא המן ויאמר לו המלך מה־לעשות

תו"א אף לא הביאה אסתר. זוהר פ' תלוה: וכל זה איננו שוה לי מגילה טו: בלילה ההוא נדדה שנת המלך. שם יט: ויאמר להביא את ספר הזכרונות. מגילה טו: לא נעשה עמו דבר. שם טז: הכין לו. שם:

רש"י

(יג) איננו שוה לי. אינני חש לכל הכבוד אשר לי: בכל עת וגו'. אמרו רבותינו שהיה מראה לו שטר שמכר עצמו לעבד על חוסר מזונות כשנתמנו ראשי גייסות מרדכי והמן במלחמה אחת: (א) נדדה שנת המלך. של נס היה. ויש אומרים שם את לבו על שזימנה אסתר את המן שמא נתנה עיניה בו ויהרגהו: להביא את ספר הזכרונות. דרך המלכים כשאינן נודדת אומרים לפניהם משלים וחידות עד שתנתם הוזרת עליהם. ורבותינו אמרו מתוך שנתן לבו על המן ואסתר אמר אי אפשר שלא ידע אדם שהוא אוהבי עלתם ויגלה לי והזר ואמר שמא עשה לי אדם טובה ולא גמלתיו ואין חוששין

שפתי חכמים

מגילה: ל דק"ל למה זה נדדה שנת המלך בלילה הזאת יותר מבכל הלילות והלילה הזה לא היה יכול לישן בהיותו שמח וטוב לב משמח במשתה אסתר ובדרך הטבע השמחים במשתה ביום שהם ישנים

פירוש ע"ט

געגעבן איבער אַלע פירסטן אונ שטאַטס בעאַמטע: (יב) ויאמר דאַן האָט ער זיי ווידער דערציילט אַז זאָגאַר די קעניגין אסתר האָט קיינעם אויסר אים ניט געלאַדן צום מאָהלצייט וואָס זי האָט געמאַכט וגם און אויך מאָרגען, האָט ער זיי דערציילט, בין איך צוא איהר געלאַדן מיט'ן קעניג: (יג) וכל זה אָבער דאָס אַלץ האָט ביי מיר קיין ווערדע בכל עת זאָ לאַנג ווי איך זעה נאָך זיטצען דעם אידען מרדכי אין קעניגליכן הויף: (יד) ותאמר לו האָט זרש צו איהם געזאָגט אונ אַלע פריינד האָבן איינגעשטימט יעשו עץ אַז מען זאָל מאַכן אַ תליה פופציג איילן די הויך ובבקר אונ אין דער פריה זאָג דעם קעניג אַז מען זאָל מרדכי'ן אויף הייגען אויף איהר ובא וועסט דו שוין גיין לוסטיג מיט'ן קעניג צום מאָהלצייט וייטב איז דער ראַטה המן'ען געפעלן געוואָרן אונ ער האָט גלאָזט בויען די תליה:

(א) בלילה אין דער זעלבער נאַכט נדדה האָט גראָדע דער קעניג ניט געקענט שלאָפן ויאמר האָט ער דאַפיר געהייסן ברייגנען די כראָניק, וואו עס ווערען פאַרשריבן די מערקווירדיגסטע זאַכען ויהיו אונ מאַן האָט זיי פאָרגעלעזן פאַר דעם קעניג: (ב) וימצא האָט מען געפונען געשריבן די געשיכטע אשר וויא מרדכי האָט ענטדעקט אַז בגתן אונ תרש, צוויי קעניגליכע בעדינטע, וואָס פלעגן שטיין אויף וואַך ביים טיהר אשר בקשו האָבן געוואָלט טויטן דעם קעניג: (ג) ויאמר האָט דער קעניג געפרעגט מיט וואָס פאַר אַן עהרע אונ ווירדע האָט מען דאַפיר מרדכי'ן בעלוינט, האָבן אים די קאַמערדינער געענטפערט לא נעשה מען האָט אים מיט דם מינדעסטע ניט בעלוינט: (ד) ויאמר האָט דער קעניג געפרעגט ווער איז אין פאַרגעמאַך*) והמן אונ המן איז גראָדע אָנגעקומען אין די אויסווייניגסטע גאַלערעע פון פּאַלאַץ אום צו זאָגען דעם קעניג אַז מען זאָל מרדכי'ן אויפהייגען אויף דער תליה וואָס ער האָט געמאַכט: (ה) ויאמרו האָבן די קאַמערדינער געזאָגט, המן וואַרט אין פאָרצימער ויאמר המלך יבא האָט דער קעניג געזאָגט, זאָל ער הערייַנקומען: (ו) ויבא איז המן אַריין געקומען ויאמר פרעגט אים דער קעניג מה וואָס זאָל מאַן טהאָן מיט

משלי חכמים

גיט געקומען אהיים? נאָהר דר תרוץ איז ער האָט געוואוסט אַז בעס איז אַ שלעכטער בעל עצה האָט ער זיך איינגעהאַלטן גאַר דער בעס איז ביי איהם געווען אַזוי גרוס אַז ער האָט זיך ניט געקאָנט צו אַנדערע אַרבייט נאָהר ער האָט תומ"י געשיקט נאָך זיינע גוטע פריינד אונ נאָך זיין פרוי זרש: ו (ו) (ויבא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש) אַז המן איז אַריין געקומען האָט איהם דער קייזער

*) הערה דער מנהג איז אַז יעדער טאָג, אין דער פריה, קומען אייניגע הויף בעאַמטע צום קייזער צוא ערקונדיגען זיך וועגען דיא נייעס בצ'עהלט וואָס דער קעניג וועט אהיים געבען אויך זיך צו בעראָטהן וועגען פערשידענע זאַכען וואָס געהערט צום קעניגרייך, אַזוי ווי יעצט מען אין פאָרצימער ביז דער קעניג רופט זיי. (רמ"א) [א"ט]

באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות
יקר יותר ממני: ז ויאמר המן אל־המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו:
ח יביאו לבוש מלכות אשר לבש־בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר
נתן כתר מלכות בראשו: ט ונתון הלבוש והסוס על־יד־איש משרי המלך
הפרתמים והלבישו את־האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכיבהו על־הסוס ברחוב
העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: י ויאמר המלך
להמן מהר קח את־הלבוש ואת־הסוס כאשר דברת ועשה־כן למרדכי היהודי
היושב בשער המלך אל־תפל דבר מכל אשר דברת: יא ויקח המן את־הלבוש
ואת־הסוס וילבש את־מרדכי וירכיבהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש
אשר המלך חפץ ביקרו: יב וישב מרדכי אל־שער המלך והמן נדחף אל־ביתו אבל
וחפוי ראש: יג ויספר המן לזרש אשתו ולכל־אהביו את כל־אשר קרהו ויאמרו
לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא־
תוכל לו כי־נפול תפול לפניו: יד עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו

ת"א ויאמר המן בלבו. מגלה טו: ועשה כן למרדכי. שם: ויקח המן. שם (ברכות ב יומא מ): את הלבוש. שם: ויקרא לפניו ככה יעשה. שם: וישב מרדכי. שם: ויספר המן. שם: אם מזרע היהודים. שם עקידה שער כז: וסריסי המלך. מגלה שם:

רש"י

עוד לי לפיכך ויאמר להביא את ספר הזכרונות: (ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש. ואת הכתר לא הזכיר שראה עינו של מלך רעה על שאמר שיתנו הכתר בראש אדם: (יב) וישב מרדכי. לשקו מ ולתעניתו: אבל וחפוי ראש. רבותינו נ פירשו הדבר במסכת מגילה: (יג) אשר החלות לנפל וגו'. אמרה אומה זו נמשלו לכוכבים ס ולעפר כשהם יורדים עד לעפר וכשהם עולים

שפתי חכמים

שינה שקועה בלילה הנמשכת אחר המשתה. לכ"פ שם היה: מ דק"ל לנ"ל דשב מרדכי הלא כל עצמו של הכתוב אינו אלא לספר במפלתו של המן. לכ"פ לשקו ולתעניתו ויום ג' לתעניתו היה שהתחיל להתענות ביום י"ד בניסן וי"ד שקרא המקרא ליום אתמול שלישי ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות יום שלישי לשילוח הרצים היה: נ דק"ל מה השילוח שייך בזה. לזה אמר ר"פ וכו' דדרשו בפ"ק דמגלה ע"ז: ס בגמרא בפ"ק דמגילה דייק מסיפיה דקרא כי נפול תפול לפניו שתי נפילות אלו למה מלמד שאמרה לו אומה זו נמשלת לעפר ולכוכבים וכו' גם רש"י עיקר דיוקו מסיפיה דקרא לכן כתב

פירוש ע"ט

א מענשען וועלכען דר קעניג וויל בעזונדרע עהרע אפגעבען ויאמר המן בלבו האט המן א טראכט געגעבען, וועמען אויסער מיר וויל דער קעניג אזעלכע עהרע ווייזען: (ו) ויאמר האט המן געענטפערט דעם קעניג איש אמאן וועלכען דער קעניג וויל בעזונדר אויס צייכנען: (ח) יביאו זאל מאן ברענגען דעם קעניגלכען מאנטעל וואס דר קעניג האט געטראגען וסוס אונ דעם פערד אויף וועלכען דר קעניג האט גריטען ואשר אין דעם טאג וואס מען האט דעם קייזער געקריינט: (ט) ונתון אונ מען זאל דאס קלייד אונ דעם פערד איבער געבען איינעם פון די גרויסע בעאמטע והלבישו אונ ער זאל אנקליידען דעם מאן, וועלכען דר קעניג וויל עהרען והרכיבהו אונ מען זאל אים ארום פירן אויף די גרעסטע פלעטצער פון שטאט וקראו אונ מען זאל פיר אים אויסרופען ככה אזוי טוט מאן מיט א מענשען וועלכען דר קעניג וויל בעזאנדער אויס־צייכנען: (י) ויאמר האט דער קעניג געזאגט צו המן'ען מהר נעם געשווינד דס קלייד אונ דעם פערד ווי דו האסט געזאגט ועשה אונ טהוא אזוי מיט דעם יודען מרדכי וועלכער זיצט אין מיין קעניגלכען הויף אל תפל דבר זאלסט ניט וואגן אנדערש צו טהאן ווי דו האסט געזאגט: (יא) ויקח המן האט המן גענומען דאס קלייד אונ דעם פערד וילבש אונ ער האט מרדכי'ן אנגע־קליידעט אונ ער האט אים ארום געפירט אויף דעם פערד אין אלע גרעסטע פלעטצער פון שטאט ויקרא אונ האט פאר אים אויסגערופען ככה אזוי טהוט מאן מיט א מאן וועלכען דער קעניג וויל אויסער־ארדענטליכע עהרע ווייזען: (יב) וישב מרדכי האט זיך נאך דעם אומגעקעהרט אין קעניגלכען טויער אונ המן נדחף איז איילענדיג אהיים געלאפען אבל פערטרויערט פון די גרויסע שאנדע: (יג) ויספר אונ האט באלד דערציילט זיין פרוי זרש אונ זיינע פריינדע וואס מיט אים האט פאסירט ויאמרו לו האבען אים די ערפאהרענע פריינד צו זאמען מיט זיין פרוי זרש געזאגט אם ווען מרדכי איזט ווירקליך פון יודישען הערקונפט אשר החלות איז אז דו האסט שוין איינמאהל אנגעפאנגען צו פאלען פאר אים לא תוכל וועסטו אים שוין ניט בייקומען כי נפול תפול וועסט נאך אימער טיפער פאר אים פאלען: (יד) עודם זיי האבען נאך געהאלטען אין מיט'ן ריידען וסריסי אונ די קעניגלכע בעדינטע זיינען אנגעקומען ויבהילו אונ האבען גנומען איילען המן'ען, ער זאל שנעל קומען

משלי חכמים

געפרעגט: ווס זאל מאן טאן מיט א מענטשן וועלכער דער קייזער וויל כבוד אן טאן דר פרי חיים פרעגט פאר וואס האט אחשורוש ניט געפרעגט המן'ען גלייך אויף מרדכי'ן אז: ווי ע' האט געפרעגט ביי זיינע בעדינטע! נור אחשורוש האט געוואוסט אז המן איז מרדכי'ן א שונא בנפש וועט ער געוויס ניט ראטען לטובתו, דרום האט ער איהם געפרעגט סתם, וואס פאר א מענטש עס איז, זאל ער זיין פון גרויסע צוא פון קליינעם שטאנד:

להביא את־המן אל־המשתה אשר־עשתה אסתר: ז א ויבא המלך והמן לשתות
עם־אסתר המלכה: ב ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה־
שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה־בקשתך עד־חצי המלכות ותעש: ג ותען
אסתר המלכה ותאמר אם־מצאתי חן בעיניך המלך ואם־על־המלך טוב תנתן לי
נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: ד כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו
לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך: ס ה ויאמר המלך
אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי־זה הוא אשר־מלאו לבו לעשות כן:
ו ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה:
ז והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל־גנת הביתן והמן עמד לבקש על־נפשו
מאסתר המלכה כי ראה כי־כלתה אליו הרעה מאת המלך: ח והמלך שב מגנת

תו"א אם מלאתי חן בעיניך. במס המקפות בהלחה עקידה שער מד: כי נמכרנו אני ועמי. מגילה שם: כי אין הלר שוה בנזק המלך. זוהר פ' תלוה: ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. מגילה פ"א דף טז: איש לר ואויב המן. שם דף יב טז: והמלך קם. מגילה פ"א דף טז: והמלך שב. שם:

שפתי חכמים

וגומר לחירות שדיוקו ממה שכתיב אח"כ: ע פי' של כלתה נגמרה ואח"כ ק"ל מה רעה עשו לו שאומר כלתה הרעה ועוד במה ידע שליח עכשיו שידע שממשפחת מלכים היא דבר עמה הוא בעצמו: (ז) כי כלתה. נגמרה הרעה ע והשנאה והנקמה:

רש"י

עד לרקיע ועד הכוכבים: (ג) תנתן לי נפשי. שלא אהרג בשלשה עשר באדר שגזרת גזירת הריגה על עמי ומולדתי: ועמי. ינתן לי בבקשתי שלא יהרגו ואם תאמר מה איפכת לך כי איככה אוכל וראיתי וגו': (ד) כי אין הצר שוה בנזק המלך. אינכו חושש בנזק המלך שאילו רדף אחר הנאתך היה לו לומר מכור אותם לעבדים ולשפחות וקבל הממון או החי' אותם להיות לך לעבדים הם וזרעם: (ה) ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר שני פעמים אינו אלא למדרש ומדרשו של זה בתחלה היה מדבר עמה על ידי

ליקוטי א"ם

ז (א) ויבא המלך והמן לשתות עם אסתר המלכה) דער קעניג איז געקומען מיט המן'ען צו טרינקען מיט די קעניגין אסתר. איז אייגענטליך א פראגע דעם ערשטען מאהל שטייט סתם זיי זיינען געקומען צום מאהל צייט און דא שטייט זיי זיינען געקומען טרינקען, נור די זאך איז אז זייא זיינען טאקע ביידע געקומען אנטרינקען, אייבשיבור'ן אסתר'ן, אחשורוש האט געוואלט דער גיין איהרע פערבארגענע געדאנקען אין וואס באשטייט איהר ביטע, און ווער איז זיא, ד"ה איהר געבורט, איהר יחוס דען ער הט נאך אלץ ניט געוואוסט פון ווס פר א פאלק זי שטאמט, און צוליב ווס הט זי איינגעלאדען נור המן'ען, ווס דאס בעווייזט אויף בעזונדערע התקרבות, ווס עס ווייזט ניט אוף ערליכקייט און קיישהייט; המן ווידר הט גערעכענט אז זיא האט איהם ליבער פון דעם קעניג האט ער אויך געוואלט זי זאל ווס מעהר טרינקען אום צו דער גיין איהרע פערבארגענע געדאנקען וועגען איהם:

פירוש ע"ט

צום מאהל צייט וואס דיא קעניגען אסתר האט צוגעברייטעט:

(א) ויבא דר קעניג און המן זיינען געקומען מיט שפייזען מיט די קעניגען אסתר: (ב) ויאמר דר קעניג זאגט אויף דעם צווייטען טאג ווידר ביים טרינקען די ווייז צו אסתר אין ווס באשטייט דיין וואונש, קעניגען אסתר ותנתן און עס זאל געגעבן ווערן ומה און אין וואס באשטייט דיין ביטטע, זאגאר א האלבע קעניגרייך ותעש וועט עס אויך ערפילט ווערען: (ג) ותען הט די קעניגין אסתר געענטפערט אם אויב איך האב געפונען גונסט אין דיינע אויגען און אויב דר קעניג וועט בעשטעמיגען תנתן זאל מאן מיר מיין לעבן אויף מיין ביטטע שענקן ועמי און מיין פאלק'ס לעבן אויף מיין וואונש: (ד) כי נמכרנו דען איך מיט מיין פאלק זיינען פערקויפט געווארען צום אויסראטונג, פערניכטונג און פערטיליגונג ואלו יא, ווען מאן וואלט אונז נור פערקעבט און שקלאפינן פערקופט וואלט איך געשוויגן דען דר רבעגדר פיינד ליידט ניט זיין קייזער'ס שאדען: (ה) ויאמר הט דר קעניג אחשורוש העפטיג אויסגערופען מי הוא זה ווער איז דר און וואו איז דער מאן וועלכר האט געוואגט אזוינס צו טהאן: (ו) ותאמר הט אסתר געענטפערט איש דר גרויזאמר און ראכענדר פיינד איז דער געמיינר המן און המן איז דער ציטערט געווארן, פירכטענד פארן כעס פון קעניג און פון די קעניגן: (ז) והמלך און דר קעניג איז מיט גרוים צארן אויפגעשטאנען פון דעם מאהלצייט וויין און איז אריין אין שלאס גארטען והמן און המן איז געבליבן לבקש אום אויסצובעטן מען זאל אים דאס לעבען שענקן כי ראה דען ער האט פערשטאנען דאס פון קעניגס זייט איז שוין זיין אונגליק בעשלאסען: (ח) והמלך אז דער קעניג הט זיך פון גארטן צוריק אין שפייזעזאל אומגעקעהרט והמן ערשט המן פאלט *) אויף די סאפע אויף וועלכע אסתר איז

*) הערה ווי קומט עס אז המן זאל מאן אזא נארישקייט אין דער צייט וואס ביידע וואהרען אויף אים העכסט אויפגעבראכט? נור דער אבן עזרא זאגט, המן האט גענומען בעטען אסתר'ן זי זאל, אויף איהם רחמנות האבען און בעטען דעם קעניג אז מאן זאל איהם שענקען דאס לעבען און איז געפאלען צו איהרע פיס. ווי דער קעניג איז אריין איז ער נאך מעהר דער שראקען געווארען און וועלענדיג זיך אויפהייבען איז ער אריף געפאלען אויף אסתר'ן. און דער קעניג וועלכער איז אריין צוריק מיט כעס האט דעם שרעקליכען טעות ניט פערשטאנען. (א"מ)

הביתן אל־בית ׀ משתה היין והמן נפל על־המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך
הגם לכבוש את־המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו׃ ט ויאמר
חרבונה אחד מן־הסריסים לפני המלך גם הנה־העץ אשר־עשה המן למרדכי אשר
דבר־טוב על־המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו׃
י ויתלו את־המן על־העץ אשר־הכין למרדכי וחמת המלך שככה׃ ס ח א ביום
ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את־בית המן צרר היהודיים יתיר י׳
ומרדכי בא לפני המלך כי־הגידה אסתר מה הוא־לה׃ ב ויסר המלך את־טבעתו
אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את־מרדכי על־בית המן׃ ס ג ותוסף
אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבך ותתחנן־לו להעביר את־רעת
המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על־היהודים׃ ד ויושט המלך לאסתר את

תו"א והמן נפל על המטה. סס כנהדרין קס: הגם לכבוש את המלכה. פסחים ק: וחמת המלך. ראש השנה יב מגילה טז סנהדרין קת זבחים קיג: ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. מגילה י:

רש"י

(ח) והמן נפל. פ׳ המלאך דחפו: על המטה אשר אסתר עליה. דרכן היה ליסב בסעודה על לדן על גבי המטות כמו שנאמר בראש הספר מטות זהב וכסף לבני המשתה: הגם לכבוש. לשון תימה הוא לכבוש להאנוס בחזקה כמו (במדבר לב כב) ונכבשה הארץ: (ט) גם הנה העץ. גם רעה אחרת עשה שהכין העץ לתלות הוהכו של מלך שהציל המלך מסם המות: (א) מה הוא לה. איך הוא קרוב לה: (ג) להעביר את רעת המן. שלא

שפתי חכמים

שנגמרה הרעה דלמא ירע לו עוד כאשר אירע באמת לכ"פ הסנאה והנקמה כלומר נגמר׳ הסנא׳ שיסנאהו ויעש׳ בו נקמה: פ והמן נופל נפל מבע"ל. לכ"פ המלאך דוחפו והכי איתא בפ"ק דמגילה ופירש"י נופל משמע לי עושה והולך נופל תמיד רוצה לזקוף ומלאך מפילו:

פירוש ע"ט

גזעסן ויאמר הט זיך דר קעניג אפגערופן הגם לכבוש ווילסטו די קעניגען זאגאר אין מיין הויז געוואלט אנטהאן הדבר ווי נור דער ווארט איז פון קעניגס מויל ארויס ופני המן חפו האט מאן המן׳ס געזיכט באדעקט *): (ט) ויאמר האט זיך איינר פון דעם קעניגס בעדינטע מיט׳ן נאמן חרבונה אפגערופן אזוי אז דער קעניג האט עס געקענט הערען, עס שטייט נאך גרייט דער גאלגאן אויף וועלכן המן האט געוואלט אויפהייגען מרדכי׳ן דעם קעניגס רעטער ביי איהם אין הויז, פופציג איילן די הויך, ויאמר האט דער קעניג גזאגט הייגט המן׳ן אויף אים: (י) ויתלו הט מען המן׳ען אויפגעהאנגן אויף דעם זעלבען גאלגאן, וועלכן ער הט אן גיגרייט פאר מרדכי׳ן וחמת דאן איז דעם קעניגס צארען געשטילט געווארן:

(א) ביום ההוא נאך אין דעם זעלבן טאג הט דער קעניג אחשורוש אוועקגעגעבן די קעניגין אסתר את בית די הויז פון דעם יודענפיינד המן ומרדכי אונ מרדכי וואהר פארגעשטעלט פר דעם קעניג, דען אסתר הט אים גזאגט וואס ער איז איהרער: (ב) ויסר אונ דער קעניג הט זיין זיגעלרונג אראפגענומן וועלכן ער הט פון המן׳ען צוריק גענומן אונ הט אים מרדכי׳ן איבערגעגעבן ותשם אונ אסתר הט גמאכט מרדכי׳ן פאר א פערוואלטר איבר המן׳ס הויז: (ג) ותוסף **) אסתר הט אבר ווידר גערעדט צום קעניג, אונ האט זיך צו זיינע פים גווארפען ותבך אונ זי הט גוויינט אונ אים שטארק געבעטן להעביר צו פערניכטן די שלעכטס וואס המן הט אנגעמאכט אונ זיינע בייזע גדאנקן וועגן די אידען: (ד) ויושט הט דר קעניג דער לאנגט אסתר׳ן דעם

ליקוטי א"ם

ח (א) (ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צורר היהודים) הגאון ר׳ חיים קאללער מפשעמיסל פרעגט איינגע ריכטיגע שאלות אוף דעם פסוק א) פר וואס רופט דר פסוק המן׳ען אוך נאכן טוט „צורר היהודים?" ב) אונ מיט וואס פר ארעכט האט אחשורוש אוועק געגעבן אסתר׳ן המן׳ס הויז? צו דען אז ער איז בעשטראפט געווארן מיט דעם טוט איז דען שוין זיין פערמעגן אויך קאנפיסקירט געווארן ג) אונ פר וואס שטייט (ומרדכי בא) מרדכי איז יעצט געקומן, איז ער דען יעצט געקומען דעם ערשטען מאהל? עס הט געדארפט שטיין „ויבא מרדכי", נאהר די זאך איז אזוי געוועזן. המן אלס משנה למלך האט געהאט א קאזיאנע הויז, אז ער איז געשטארבן איז די הויז איבערגעגאנגן צוריק צום קייזר, אונ אחשורוש וועלכר הט געוואלט ווייזען אסתר׳ן אז זיין הארץ איז ניט געוועזן גאנץ מיט המן׳ען צו פארלענדן די אידען האט ער איהר בכיון געגעבן די הויז וואו עס הט געוואונט דר יודען־פיינד, דר צורר היהודים אונ אום אוך צו ווייזען אז אלע וואס וועלען פיינט האבן די יודען איז גלייך ווי זיי וואלטען פיינט געהאט די קעניגן, וואס איז א יודען. אונ מרדכי וואס איז ביז יעצט געוועזן נור איינער פון די קליינע הויף באמטע וויא עס שטייט (ומרדכי יושב בשער המלך) איז יעצט געקומן פאר׳ן קייזר, ד"ה ער הט איהם דערהויכט אונ געמאכט פאר אצווייטע קעניג (משנה למלך), דען אסתר האט איהם געזאגט אז ער איז איהר פעטער, הט ער איהם געגעבן א פאסטען ווי עס פאסט פאר די קעניגינ׳ס א פעטער:

---

*) **הערה** אין פרס איז געווען אמאדע, אז דער יעניגער איך וועלכען דער קעניג פלעגט שטארק רייז ווערען אונ פלעגט איהם שוין סהער ניט וועלען זעהען פלעגט מאן אויף איהם ארויףווארפען אויפ׳ן געזיכט אמאסקע. (הראב"ע) [א"מ]

) **הערה מאן דארף וויסען אז די זאך ווי אפרופען אקייזערליכען באפעל וואהר אין פרס אונ אין מדי כמעט אונמעגליך האט אח"ר געמוזט קומען נאך איינגע מאהל אונגערופען אונ דערפאר שטייט ווייטער (פסוק ד) דער קעניג האט אסתר׳ן דער לאנגט די גאלדענע רוטה, דען די גאלדענע רוטה פלעגט מאן ניטצען נור אז מאן פלעגט קומען אונגערופען אונ דער קייזער האט מוחל געווען (רבינו אבן יחייא). [א"מ]

שַׁרְבִט הַזָּהָב וַתָּקׇם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ה וַתֹּאמֶר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁיב
אֶת־הַסְּפָרִים מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
בְּכׇל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ: ו כִּי אֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה
אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאׇבְדַן מוֹלַדְתִּי: ס ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וּלְמׇרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵית־הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָּלוּ עַל־הָעֵץ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ
בַּיְּהוּדִיים יתיר י׳: ח וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְמוּ
בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנַחְתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין
לְהָשִׁיב: ט וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי־הַמֶּלֶךְ בָּעֵת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה
וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכׇל־אֲשֶׁר־צִוָּה מׇרְדֳּכַי אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים־וְהַפַּחוֹת
וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר ׀ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה
כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם: י וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרֹשׁ וַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ
הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים: יא אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְּהוּדִים ׀ אֲשֶׁר בְּכׇל־עִיר־וָעִיר
לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כׇּל־חֵיל עַם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם

תו"א ותאמר אם על המלך טוב. עקידה שער לג: ויקראו ספרי המלך. רלב"ג הבנס ז: מהדו ועד כוש. מגילה יב: מדינה ומדינה ככתבה. שם: ככתבם וכלשונם. שם: האחשתרנים בני הרמכים. שם פ"ב:

שפתי חכמים / רש"י

צ דק"ל היא בקשה להפר מחשבות המן והוא השיב הנה בית המן תתקיים עצתו הרעה: (ז) הנה בית המן וגו'. ומעתה
צ הכל רואים שאני חפץ בכם וכל מה שתאמרו יאמינו הכל שמאתי הוא לפיכך אין צריכין אתם להשיבם אלא כתבו
ספרים אחרים כטוב בעיניכם: (ח) אין להשיב. אין כח להשיבו ולעשות כתב המלך כזיוף: (ט) ככתבה.
באותיות שלה: כלשונו. הוא הדיבור: (י) ביד הרצים. רוכבי סוסים שלוח להם לרוץ: האחשתרנים. מין גמלים

פירוש ע"ט

באלדענעם רוטה ותקם איז זי אויפגעשטאנען פון דר ערד אונ האט זיך גלייכגעשטעלט פאר'ן קעניג: (ה) ותאמר אונ הט אזוי געזאגט אם ווען דער קעניג וועט גוט זיין אונ איך האב ווירקליך געפונען גונסט אין זיינע אויגען אונ מיין פארשלאג וועט איהם געפעלען וטובה אונ איך האב איינגען ווערטה אין זיינע אויגען יכתב זאל מאן שרייבען אז מאן זאל צור־ריק נעמען די בריף, וועלכע זיינען די פרוכט פון המן'ס שלעכטע גדאנקען אשר אונ אין וועלכע ער הט געשריבען דס מאן זאל אלע יודען פון קעניגס לענדער פערניכטען: (ו) כי איככה דען ווי קען איך אויסהאלטען צו צוזעהן דעם אונגליק וואס מיין פאלק וועט טרעפען, אונ ווי קען איך ערטראגען צו זעהן דעם אונטערגאנג פון מיין פאמיליע: (ז) ויאמר הט דר קעניג געזאגט צו די קעניגין אסתר אונ צו מרדכי דעם יודען הנה איך האב שון המן'ס הויז אוועק געגעבען אסתר'ן, אונ איהם אליין הט מאן אויף געהאנגען על ווייל ער הט געוואלט שלעכטס טהאן די יודען *): (ח) ואתם אונ איהר שרייבט וועגן די יודען אין קעניגליכען נאמען ווי פר אייך איז בעסער וחתמו אונ בעזיגעלט עס מיט'ן קעניגליכען זיגעל כי כתב דען יענעס שרייבען וואס איז איינמאהל אין קעניגס נאמען געשריבען אונ מיט'ן קעניגליכען זיגעל בעזיגעלט אין להשיב קען מאן עס שון ניט צוריק נעמען: ט ויקראו גלייך זיינען גרופען געווארען די קעניגליכע געהיים שרייבער בעת דס מאהר אין דריטען מאנאט, סיון, דעם דריי אונ צוואנציגסטען ויכתב אונ מאן האט געשריבען אלץ ווי מרדכי הט געהייסען וועגען די יודען, ואל האחשדרפנים צו אלע סאטראפען, גובערנאטארען, שטאטהאלטער פון אלע לענדער וואס געפינען זיך פון הודו ביז כוש הונדערט זיבען אונ צוואנציג לענדער, מדינה פיר יעדעס לאנד אין איהר שריפט, אונ פיר יעדע נאציאן אין איהר שפראך ואל אונ צו די יודען אין זייער שריפט אונ שפראך: (י) אונ עס איז געשריבען געווארען אין נאמען פון קעניג אחשורוש אונ מיט דעם קעניגליכען זיגעל בעזיגעלט וישלח אונ די בריף זיינען אפגעשיקט געווארען דורך רייטענדע קוריערען אויף שנעלפיסיגע ראססען, דראמאדערען אונ מול־שטהיערען: (יא) אשר נתן דס דר קעניג הט געגעבען די יודען (ערלויבנים) אשר וואס געפינען זיך אין יעדער שטאט זיך צו פערזאמלען אונ זיך צו פער־טהיידיגען להשמיד אויף צו פארטיליגען, הרגען אונ

*) הערה אייגענטליך איז אגרויסער וואונדער, אסתר האט ביטער געוויינט אונ געבעטען פערניכטען המן'ס בריף אונ אחשורוש האט איהר געענטפערט אז ער האט איהר שוין אוועק געגעבען המן'ס הויז, נאהר די זאך וואהר אזוי אחשורוש האט איהר געענטפערט: וואס עס איז געווען מעגליך צו טהאן האב איך געטהאן דאמיט וואס איך האב זיין הויז צו גענומען אונ איהם אויפגעהאנגען האב איך אלעמען געוויזען אז איך וויל ניט טהאן די אידען קיין שלעכטעס, אבער מעהר האב איך קיין מאכט ניט, דען אבּרופען א קייזערליכען אוקאז איז לויט די געזעצע פון פרס אונ מדי אונמעגליך נור איהר שרייבט נאך אמאהל אונ דאס וועט געוויס ווירקען. (רמ"ט): [א"מ]

טף ונשים ושללם לבוז: יב ביום אחד בכל־מדינות המלך אחשורוש בשלושה
עשר לחדש שנים־עשר הוא־חדש אדר: יג פתשגן הכתב להנתן דת בכל־מדינה
ומדינה גלוי לכל־העמים ולהיות היהודיים יתיר י׳ עתודים עתידים קרי ליום הזה
להנקם מאיביהם: יד הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים
בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה: ס טו ומרדכי יצא ׀ מלפני המלך
בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן
צהלה ושמחה: טז ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר: יז ובכל־מדינה
ומדינה ובכל־עיר ועיר מקום אשר דבר־המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים
משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי־נפל פחד־היהודים עליהם:
ט א ובשנים עשר חדש הוא־חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר־
המלך ודתו להעשות ביום אשר שברו איבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא
אשר ישלטו היהודים המה בשנאיהם: ב נקהלו היהודים בעריהם בכל־מדינות

תו"א ומרדכי יצא מלפני המלך. מגילה טז: והעיר שושן צהלה ושמחה שם יח: ליהודים היתה אורה ושמחה. שם טז עקרים מ"ב פכ"ט: ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר. שם דף כ: שמחה וששון ליהודים. סוכה מח:

רש"י

ממהרים לרוץ: (יא) ושללם לבוז. כאשר נכתב ואין זה תשובה לשאלתה. לכך פירש ומעתה הכל רואים וכו': בראשונות והם בבזה לא שלחו את ידם שהראו לכל שלא נעשה לשם ממון: (יג) פתשגן. אגרת מפורש: (יד) מבהלים. ממהרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם פנאי שהיה להם להקדים רצים הראשונים להעבירם: (טו) ותכריך בוץ. מעטה בוץ טלית העשוי להתעטף: (יז) מתיהדים. מתגיירים:

שפתי חכמים

פירוש ע"ט

פערניכטן יעדע פיינדליכע פאלקס־פערזאמלונג אין יעדע לאנד וועלכע וועלן זיי וועלן שלעכטס טהאן אותם זיי אונ זייערע קינדער אונ פרוען ושללם אונ זייער פארמעגן צו פלינדערן: (יב) ביום דיא ערלויבניס איז געגעבן אויף איין טאג אין אלע קעניג־ליכע לענדער וואס געהערן אחשורוש'ן בשלשה אויף דעם דרייצענטן טאג פון צוועלפטן מאנאט, דאס איז אדר: (יג) פתשגן איין קאפיע פון דיזן באפעל זאל פאנאנדער געטיילט ווערן אין יעדע לאנד אלס איין קייזערליכער אוקאז גלוי אום אלע אונ־טערטהאנן זאלן וויסן ולהיות אונ די יודן מעגן זיין פארגעברייט אויף דיזן טאג ראכע צוא נעמען פון זייערע פיינד: (יד) הרצים די קוריערן אויף ראססען אונ דראמאדערן זיינן דרינגענד שנעל פאנאנדער געפארן בדבר מיט'ן קעניגליכן אוקאז והדת אונ אין שושן איז ער איבעראל אויסגערופען געווארען:

(טו) ומרדכי אונ מרדכי איז ארוס פון קעניג אנגעטהאן בלבוש אין קעניגליכע גוואנד וועלכע וואר הימעל בלוי אונ ווייס, אונ מאן האט אים גטראגען אונטער אבאלדאכען אויף וועלכען עס וואר אגאלדענע קרון (כדעת הרלב"ג) ותכריך אונ אויך וואר אויף אים א הולע פון ביסוס אונ פורפור והעיר דם זעהענדיג זיינן די יודן פון שושן זייער פרייליך געווארן: (טז) ליהודים דיא יודן איז געווארן ליכטיג, מאן האט גמאכט פריידן־פעסטע אונ מאן איז געוועזן לוסטיג: (יז) ובכל מדינה אונ אין יעדער לאנד אונ יעדע שטאט ווו דער קייזערליכער אוקאז איז אנגעקומען שמחה האבן זיך די יודן שטארק גפרייט אונ האבן בעלער גמאכט ורבים אונ פילע מענטשן פון דיא פעלקער האבן זיך מגייר געוועזן, דען זייא האבן זיך שטארק ערשראקן פר די יודן:

(א) ובשנים אונ אז עס איז אנגעקומען דער דרייצענטער טאג פון צוועלפטן מאנאט אדר אין וועלכן דער קייזערליכער אוקאז האט געברוכט אויסגעפירט צוא ווערן ביום אין דעם טאג וואס די יודן פיינד האבן געהאפט צו געוועלטיגן איבער זיי ונהפוך אונ וועלכער איז פערקערט געווארן אז די יודן זאלן קענען געוועלטיגן איבער זייערע פיינד: (ב) נקהלו האבן זיך אלע יודן פערזאמעלט אין אלע שטעט פון אלע לענדער וואס האבען געהערט צום קעניג אחשורוש לשלח יד אייגענהענטיג זיך אפרעכנן מיט דיא וואס זוכן

פנינים יקרים

(טו) (ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות) דער מדרש זאגט מרדכי איז געווארן קייזער איבער די אידען ד"ה דר ריש גלותא אזוי ווי דער קייזער גייט אן געטאן אין פורפור אזו הט זיך מרדכי אנגעטאן אין אפורפור קלייד, אזוי ווי דער קייזער גייט אין א קרון אזו האט ער געקראגען אפירסטליכע קרון. אזו ווי פר דעם קעניג הט מאן מורא אזו הט מאן פר מרדכי מורא געקריגען ווי עס שטייט (כי נפל פחד מרדכי עליהם) אזו ווי דר קייזער הט זיינע מטבעות אזו האט מרדכי געהאט זיינע מטבעות וכו' איין זייט איז געוועזן מרדכי פון דעם צווייטן אסתר. פרעגט דער מדרש פאר וואס האט ער דערגרייכט צו אזא הויכע מדרגה; ענטפערט דער מדרש ווייל ער איז געוועזן (איש טוב) אגוטער מענטש (איש שלום) אונ א פרידליכר מענטש אונ ניט נאהר ער פלעגט זיך ניט קריגן מיט קיינעם נאהר ער פלעגט נאך זוכען אז צוויי פלעגן זיך קריגן זייא שלום צו מאכן ווי עס שטייט ווייטר (ומבקש שלום):

המלך אחשורוש לשלח יד במבקשי רעתם ואיש לא־עמד בפניהם כי־נפל פחדם
על־כל־העמים: ג וכל־שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות ועשי המלאכה אשר
למלך מנשאים את־היהודים כי־נפל פחד־מרדכי עליהם: ד כי־גדול מרדכי בבית
המלך ושמעו הולך בכל־המדינות כי־האיש מרדכי הולך וגדול: ה ויכו היהודים
בכל־איביהם מכת־חרב והרג ואבדן ויעשו בשנאיהם כרצונם: ו ובשושן הבירה
הרגו היהודים ואבד חמש מאות *איש: ז ואת | פרשנדתא ואת | דלפון ואת |
אספתא: ח ואת | פורתא ואת | אדליא ואת | ארידתא: ט ואת | פרמשתא ואת |
אריסי ואת | ארידי ואת | ויזתא: י עשרת בני המן בן־המדתא צרר היהודים הרגו
ובבזה לא שלחו את־ידם: יא ביום ההוא בא מספר ההרוגים בשושן הבירה לפני
המלך: יב ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש
מאות איש ואת עשרת בני־המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה־שאלתך וינתן
לך ומה־בקשתך עוד ותעש: יג ותאמר אסתר אם־על־המלך טוב ינתן גם־מחר
ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני־המן יתלו על־העץ:
יד ויאמר המלך להעשות כן ותנתן דת בשושן ואת עשרת בני־המן תלו: טו ויקהלו
היהודיים יתיר י׳ אשר־בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן
שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את־ידם: טז ושאר היהודים אשר במדינות
המלך נקהלו | ועמד על־נפשם ונוח מאיביהם והרוג בשנאיהם חמשה ושבעים אלף

תו"א ואת פרשנדתא מגילה טו: ויזתא. שם: עשרת בני המן. שם: ובבזה לא. שם: ויאמר המלך לאסתר המלכה. שם:

*איש בראש הדף ואת בסופו וצריך לכותבם כעין שירת האזינו ובדף אחד לבדו: סת׳ זעירא פשו"ן זעירא סו׳ אריכא סו׳ זעירא

רש"י

(ג) ועשי המלאכה. אותם שהיו ממונים ק לעשות לרכי המלך: (י) עשרת בני המן. ראיתי בסדר עולם אלו י׳ שכתבו שטנה על יהודה וירושלי׳ כמש"כ בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים. ומה היא השטנה לבטל העולים מן הגולה בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותי׳ והחדילום וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן דאג שלא יעסקו אותן שבירושלים בבנין ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן: ובבזה לא שלחו את ידם. שלא יתן המלך עין לרה בממון: (יג) ואת עשרת בני המן יתלו על העץ. אותן שנהרגו: (יד) ותנתן דת.

שפתי חכמים

ק דק"ל וכי עושי מלאכה לבד הם למלך שכתב ועושי המלאכה אשר למלך והלא כל העכו"ם כולם הם למלך. לכ"פ אותם שהם ממונים לעשות לרכי המלך כלומר אשר למלך שב על המלאכה לא על עושי

פירוש ע"ט

זייער אומגליק וויש אבער קיינר פון די וואס האבן זיך געשטעלט געגן זיי, הט זיי ניט געקענט בייקומן, כי דען זייער פורכט איז געפאלן אויף אלע פעלקער: (ג) וכל אויך אלע פירסטן, גענעראל־גובערנאטארן, פאשאען אונ אלע קעניגליכע בעאמטע האבן די יודן אנגעהייבן צו עהרען כי דען זיי האבן זיך געשראקן פיר מרדכי׳ן: (ד) כי גדול דען מרדכי איז געווארן אנגעזעהען ביין קעניג ושמעו אונ זיין רוף האט זיך פערברייטערט אין אלע לענדער אז כי האיש דער מאן מרדכי ווערט נאך גרעסר ווערן: (ה) ויכו אונ אזוי האבען דיא יודן געשלאגן אלע זייערע פיינד מיט׳ן שווערד והרג געשלאגן ביז צום אוסראטן אונ האבן מיט זייערע פיינד געטאן נאך זייער ווילן: (ו) ובשושן אונ אין די רעזידענץ האבן זיי געהרגת פינף הונדערט מאן אונ המן׳ס צעהן קינדער ובבזה נאר זייער פארמעגן האבען זיי ניט גערירט: (יא) ביום דעם זעלבן טאג הט מאן דעם קעניג דערלאנגט די צאהל פון די געהרגתע אין די רעזידענץ: (יב) ויאמר הט דר קעניג געזאגט צו די קעניגן אסתר, די יודן האבען אין שושן געהרגת פינף הונדערט מאן אויך המן׳ס צעהן קינדער, אונ ווער ווייס וויפיל זייא האבען געהרגת אין די איבעריגע פראווינצן ומה דאך אוב דו האסט נאך צו פערלאנגן ווערט עס אויך בעוויליגט ווערען ומה בקשתך האסטו נאך אוואונש זאל עס געשעהן: (יג) ותאמר הט זי געענטפערט ווען דר קעניג ווערט איינשטימן זאל מאן די יודן פון שושן אויך מארגען ערלויבן צו טהאן וויא הייגט ואת אונ די קערפער פון המן׳ס צעהן זין זאל מאן הענגען: (יד) ויאמר הט דר קעניג געזאגט אז עס קען אזו זיין ותנתן אונ מאן הט דעם באפעל באקאנט גמאכט אין שושן אונ המן׳ס צעהן זין האט מאן אויפגעהאנגען: (טו) ויקהלו דרום האבען זיך דיא יודען פון שושן פערזאמלט דעם 14 אדר אונ האבן געהרגת נאך דריי הונדערט מאן ובבזה אבער זייער פארמעגן האבן זיי ניט גערירט: (טז) ושאר אבער דיא יודן פון דיא איבעריגע לענדער פון דעם קעניג האבן זיך פערזאמלט צו פערטהיידיגן זייער לעבן אונ צו שאפן זיך רוהע פון זייערע פיינד, וועלכע זיי האבן געהרגת פינף אונ זיעבציג טוזינט ובבזה אונ

זייער

וְלַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ יז בְּיוֹם־שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ יח וְהַיְּהוּדִיים יתיר י׳ אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן נִקְהֲלוּ בִּשְׁלֹשָׁה
עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃
יט עַל־כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָוזִים הפרזים קרי הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה
עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃ כ וַיִּכְתֹּב
מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים׃ כא לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר
לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כב כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם
הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת
אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיֹנִים׃ כג וְקִבֵּל
הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם׃ כד כִּי הָמָן בֶּן־
הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־הַיְּהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים לְאַבְּדָם וְהִפִּל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל
לְהֻמָּם וּלְאַבְּדָם׃ כה וּבְבֹאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה
אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ׃ כו עַל־כֵּן קָרְאוּ

תו"א יום משתה ושמחה. פסחים סח: על כן היהודים הפרזים. מגילה ב יט: שמחה ומשתה ויום טוב. מגילה ה: ומשלח מנות איש לרעהו. מגילה ז: להיות עשים את יום הרבעה עשר. מגילה ב: כימים אשר נחו בהם היהודים. שם: לעשות אותם ימי משתה ושמחה. שם דף ה: וקבל היהודים. זוהר פ׳ כי תשא: ותלו אותו ואת בניו על העץ. מגילה יט: ומה ראו על ככה ומה הגיע. שם: קימו וקבלו היהודים. שבת פח מגילה ז שבות כג שבועות לט: ולא יעבור. מגילה ב: להיות עשים את שני הימים האלה. שם יז: בכל שנה ושנה. שם דף ד ודף ז: והימים האלה. מגילה ח יט כ: משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר. שם ב ג: וימי הפורים האלה לא יעברו. שם ז: וזכרם לא יסוף מזרעם. עקידה שער סט:

רש"י

נגזר חוק מאת המלך: (יט) הפרזים. שאינם יושבים בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בט"ו כשושן והיקף ר זה צריך שיהיה מימות יהושע בן נון כך דרשו ולמדו רבותינו: ומשלח. שם דבר כמו משמר משמע לפיכך השי"ן נקודה רפי: (כ) ויכתב מרדכי. היא המגילה הזאת כמות שהיא: (כד) כי המן בן המדתא. חשב להומם ולאבדם: (כה) ובבאה. אסתר אל המלך להתחנן לו: אמר עם הספר. אמר המלך בפיו וגזר לכתוב ספרים

שפתי חכמים

המלאכה: ר פי׳ מדקאמר פרזים בי"ד ש"מ מוקפין אינם בי"ד ומדלא רמז לך הכתוב אימת הוא והשכחן שושן שעשו בט"ו מסתברא שאותו היום שייך למוקפים וזהו שאמר כשושן וכדי שלא תבין שמה שכתב כשושן קאי ג"כ אמוקפין חומה דהיינו שיהיו מוקפין חומה מימות

פירוש ע"ט

זייער פארמעגן האבן זייא ניט גערירט: (יז) בְּיוֹם נור אין דעם דרייצעהנטן טאג אֲדָר וְנוֹחַ און גערוהט האבען זייא דעם פערצעהנטן אֲדָר וְעָשֹׂה און דעם טאג האבן זיי געמאכט אפייער טאג פון פרייד: (יח) וְהַיְּהוּדִים אבער דיא יודען פון שושן האבען זיך געזאמעלט צום שטרייט דעם דרייצעהנטען און פערצעהנטן טאג און האבן גערוהט דעם פופצעהנטן וְעָשֹׂה און דער פר האבן זיי דעם טאג געמאכט פר איום טוב פון פרייד: (יט) עַל כֵּן דערפאר נור דיא יודן וואס וואנען אין אפענע שטעט מאכען דעם פערצעהנטען טאג שִׂמְחָה פאר אפייער טאג פון פרייד און וואהל לעבן וּמִשְׁלֹחַ אין וועלכן זיי שיקן געשענקע איין פריינד דעם צווייטען: (כ) וַיִּכְתּוֹב מרדכי האט דיא אלע זאכן וואס האט פאסירט אנגעשריבן וַיִּשְׁלַח און הט געשיקט בריף צו אלע יודן וואס האבען זיך געפונען אין דיא לענדר פון אחשורוש׳ן הַקְּרוֹבִים צו די ווייטע און נאהענטע: (כא) לְקַיֵּם צו נעמן אויף זיך לִהְיוֹת אז מאן זאל דעם פערצעהנטן טאג און דעם פופצעהנטן טאג פון אדר יעדען יאהר מאכן איום טוב: (כב) כַּיָּמִים אזו וויא אין די טעג האבן די יודן רוהע בעקומן פון זייערע פיינד וְהַחֹדֶשׁ און דר מאנאט איז זייא פערקערט געווארן פון קומער צום פרייד און פון טרויער צו אפייער טאג לַעֲשׂוֹת זאל מאן די טעג בעשטימען צוא מאכן מאהלצייטן און זיך פרייען וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת און מאן זאל שיקען געשענקע איין פריינד צום צווייטן און מאן זאל טיילן ארימע לייט צְדָקָה: (כג) וְקִבֵּל די יודן האבן אויף זיך גענומן צוא מאכן אלע יאהר פורים ווי זיי האבן עס געמאכט דעם ערשטן יאהר (אליין) וְאֵת און ווי מרדכי הט זייא (יעצט) געהייסן: (כד) כִּי דען הָמָן דר יודן פיינד האט בעשלאסן אלע יודן אומצוברינגן וְהִפִּיל און הט דארום געווארפן גורל אין וועלכן טאג זיי צו הרגע׳ן: (כה) וּבְבֹאָהּ און נור אז דיא קעניגן איז געקומן בעטן פאר׳ן קעניג אָמַר הט ער בעשלאסן עִם הַסֵּפֶר ניט קוקענדיג אויף דעם ערשטען בריף יָשׁוּב אז אויף המן׳ס קאפ זאל צוריק פאלען זיין בייזער בעשלוס וואס ער האט געפאסט געגן די יודן וְתָלוּ און מאן הט אים און זיינע קינדר געהאנגן: (כו) עַל כֵּן דערפאר האט מאן דיזע טעג אנאמען געגעבן פּוּרִים עַל צו ליב דעם גורל וואס המן הט געווארפן און וועלכער הייסט פור עַל כֵּן און צו ליב די אלע זאכן (וואס אין דר מגילה שטייט) וועלכע האבן פאסירט וּמָה און פון וועלכע זיי האבן געזעהן

לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר עַל־כֵּן עַל־כׇּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־
כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃ כז קִיְּמוּ וְקִבְּל וקבלו קרי הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם ׀ וְעַל־זַרְעָם וְעַל
כׇּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת־שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם
בְּכׇל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כח וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכׇל־דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה
מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא־
יָסוּף מִזַּרְעָם׃ ס כט וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַת־אֲבִיחַיִל וּמׇרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת־כׇּל־תֹּקֶף
לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית׃ ל וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כׇּל־הַיְּהוּדִים אֶל־
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃ לא לְקַיֵּם אֶת־יְמֵי
הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מׇרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר
קִיְּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם ׀ דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם׃ לב וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי
הַפֻּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ ס י א וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁרֹשׁ ׀ אחשורוש קרי מַס עַל־הָאָרֶץ

תו"א ותכתב אסתר המלכה וגו' ומרדכי. שם יט: לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית. מגילה ו: דברי שלום ואמת. שם טז: ומאמר אסתר קים. שם: ויפם המלך אחשורוש מס על הארץ. מגילה יא חגיגה ח: ס"ת' דבתי

שפתי חכמים

אחשורים כשושן ל"כ"פ והיקף זה לריך שיהיה מימות יהושע בן נון כך **דרשו** ולמדו רז"ל בג"ש בפ"ק דמגילה ע"ש: ש וקשה הרי תרגומו **לא** יסתילי וטעות הוא ברש"י וה"ג לא יסוף תרגום עד תום עד דסף **ודברי** רש"י היא שמפרש לא יסוף לא יתום וכ"ה בספרים מדוייקים **ויותר** נראה לגרוס לא יסוף לא יתום דמתרגם עד תום עד דסף: **ת דקשה ליה את** תוקף מבעי ליה מאי כל תיקף אלא תוקפו של כולם:
חסלת מגלת אסתר

רש"י

שתשוב מחשבתו הרעה בראשו: **(כו) על כן על כל דברי האגרת הזאת**. נקבעו הימים האלה ולכך נכתבה לדעת דורות הבאים: **ומה ראו**. עושי המעשים האלה שעשאום: **ומה הגיע אליהם**. מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלי הקודש ומה הגיע אליהם שבא שטן ורקד ביניהם והרג את ושתי. מה ראה המן שנתקנא במרדכי ומה הגיע אליו שתלו אותו ואת בניו. מה ראה מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה ומה ראתה אסתר שזימנה להמן: **(כז) הנלוים עליהם**. גרים העתידים להתגייר: **ככתבם**. שתהא המגילה כתובה כתב אשורית: **(כח) נזכרים**. בקריאת המגילה: **ונעשים**. משתה ושמחה ויום טוב לתת מנות ומתנות: **משפחה ומשפחה**. מתאספין יחד ואוכלים ושותי' יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו: **וזכרם**. קריאת מגילה: **לא יסוף**. תרגום של ש יתום דמתרגם עד תום עד דסף וא"א לומר להיות מגזרת (בראשית יט טו) פן תספה ומגזרת (שמואל א כז א) עתה אספה יום אחד שאם כן היה לו לכתוב לא יספה מזרעם: **(כט) את כל תקף**. תוקפו של ת נס של אחשורוש ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר: **השנית**. לשנה השנייה הזרו ושלחו ספרים שיעשו פורים: **(לב) ומאמר אסתר קים וגו'**. אסתר בקשה מאת חכמי הדור לקבעה ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים וזהו ונכתב בספר:

ליקוטי א"ם

י **(א) וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס)** דער פרי חיים פרעגט **איז** דען אונז ניט אלץ איינס צו האט ער יוא גענומען **פאראטקעס** צו ניט. אונ וויא קען עס זיין אז אמלך זאל **קיין** פאראטקעס ניט נעמען. נור דר אבן עזרא זאגט דר **פסוק** דערציילט אונז אז צוליב מרדכי'ן הט אחשורוש אזו

פירוש ע"ט

די געטליכקייט אין דעם אומגליק וּמָה אונ וָוס פאר אוואונדערליכע רעטונג זייא האבן געהאט צום סוף *): (כז) קִיְּמוּ האבן די יודן בעשלאסן צו נעמן אוף זיך, אוף זייערע קינדער אונ אוף אלע וואס וועלן זיך מגייר זיין וְלֹא יַעֲבוֹר פר אגעזעטץ אז די צוויי טעג, ווי עס שטייט געשריבען, אין דער זעלבער צייט, פון יאהר צו יאהר זאל מאן מאכן פורים: (כח) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה אונ דיא טעג (פון פורים) ווערען נאך געדענקט אונ געמאכט אין יעדן דור, משפחה אונטער יעדער פאלק וואו די יודן זיינען, אין יעדער לאנד אין יעדער שטאט וִימֵי אונ די טעג פון פורים וועלן ניט בטל ווערין בייא אידן וְזִכְרָם אונ זייער אנדענקן וועט ניט פארגעסען ווערען פון זייערע קינדר'ס קינדער **): (כט) וַתִּכְתֹּב דען דיא קעניגן אסתר, דיא טאכטער פון אביחיל אונ דער יודע מרדכי אֶת כׇּל תּוֹקֶף האבן אלע זייערע קרעפטן אנגעווענדעט אז די אידן זאלן האלטין דעם יום טוב פון פורים וועלכע זייא האבען נאך אמאהל באשריבן ***): (ל) וַיִּשְׁלַח אונ מרדכי הט געשיקט בריף צוא אלע יודען פון דיא 127 אחשורוש'ס פראווינצן דִּבְרֵי ווערטער פון פרידן אונ ווארהייט: (לא) לְקַיֵּם אז מאן זאל האלטען פורים אין דער זעלבער צייט ווי מרדכי אונ די קעניגן אסתר האבן זיי שון איינמאהל בעפולן וְכַאֲשֶׁר אונ אזו וויא זייא האבן שון זיך גענומען די טעג פון פאסטען אונ געבעט: (לב) וּמַאֲמַר דורך אסתר'ס קעניגליכען ווארט איז פורים בעשטעטיגט געווארן וְנִכְתָּב אונ די מגלה (מגלת אסתר) איז אריין גענומען געווארען אין די כה"ק:

(א) וַיָּשֶׂם דר קעניג אחשורוש הט אוף די גאנצע פעסטע לאנד אונ דיא אינזלען ארוף געלייגט

---

*) הערה מדברי הרלב"ג והרב אבן יחייא (א"מ): **) נעתק כדעת הרמ"מ (א"מ):
***) הערה דער אבן עזרא שרייבט אז די אידען האבען עטליכע יאהר געהאלטען דעם יו"ט אונ האבען אויפגעהערט, האט מרדכי געזאגט נאך אמאהל שרייבען מיט אסתר'ן, דען זי איז דאך געוועהן אקעניגין וועט מאן פאר איהר מורא האבען, נור די אידען זאלען זיך ניט שרעקען אז מאן וועט זיי בעשטראפען האט זיי מרדכי געשיקט דברי שלום נור זיי זאלען וויסען ואמת אז זיי זיינען מחויב צו האלטען פורים. (א"מ):

ואיי הים: ב וכל־מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך הלוא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: ג כי | מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל־זרעו: חזק

תו"א על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס. מגילה ז ודף יב: כי מרדכי היהודי. מגילה ט:

סכום פסוקי מגלת אסתר מאה וששים ושבעה וסימן על כן קראו לימים האלה פורים:
וסדרית שמנה וסימן גב המזבח ופרקיו עשרה וסימן בא גד והלוי ותען אסתר ותאמר:

נשלם מגלת אסתר בעזרת האל יתברך

רש"י

(ג) **לרוב אחיו.** ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו: לכל זרעו. מוסב על עמו לכל זרע עמו: חסלת מגלת אסתר

פירוש ע"ט

צינזען (פאדאטקעס): (ב) וכל אונ דיא איבעריגע מאכט אחשורוש'ס אונ זיין שטארקייט ופרשת אונ די גאנצע בעשרייבונג פון מרדכי'ס גרויסקייט צו וועלכע דר קעניג האט אים ערהויבן הלא הם זיינען פערשריבן אין די חראנישע טאגע־ביכער'ן פון פ"ם אונ מדי: (ג) כי אונ ניט קוקענדיג וואס מרדכי איז געווארן וויצע קעניג אונ דר גרעסטער איבער אלע יודן ורצוי איז ער געוועזן פריינדליך צו דעם גרויסן צאהל פון זיינע פריינד דורש אונ האט איבער געזוכט גוטעס צו טהאן זיין פאלק ודובר שלום אונ האט פעראדרעדענט אז אויך זיין פאלק'ס קינדער זאל זיין נוט, (אדער נאך אפשט) ער האט זיינע קינדער אויך פעראגט אז זייא זאלען אויסמיידן קריג אונ זאלן יעדען ארענטליך, פריינדליך בעהאנדלין:

ליקוטי א"ם

פיל הצלחה געקראגן אז אפילו די לענדר אונ אינזלען וואס זיינען פריהער ניט געשטאנן אונטער איהם האבען איהם אויך אנגעהויבן צו צאהלען פאדאטקעס:

נשלם מגלת אסתר בעזרת האל יתברך

ברכות אחר המגילה

אחר קריאת המגילה יאמר זה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. האל הרב את ריבנו. והדן את דיננו. והנוקם את נקמתנו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. והנפרע לנו מצרינו. ברוך אתה יי הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם. האל המושיע:

אשר הניא עצת גוים ויפר מחשבות ערומים: בקום עלינו אדם רשע נצר זדון מזרע עמלק: גאה בעשרו וכרה לו בור וגדלתו יקשה לו לכד: דמה בנפשו ללכוד ונלכד בקש להשמיד ונשמד מהרה: המן הודיע איבת אבותיו ועורר שנאת אחים לבנים: ולא זכר רחמי שאול כי בחמלתו על אגג נולד אויב: זמם רשע להכרית צדיק ונלכד טמא בידי טהור: חסד גבר על שגגת אב ורשע הוסיף חטא על חטאיו: טמן בלבו מחשבות ערומיו ויתמכר לעשות רעה: ידו שלח בקדושי אל כספו נתן להכרית זכרם: כראות מרדכי כי יצא קצף ודתי המן נתנו בשושן: לבש שק וקשר מספד וגזר צום וישב על האפר: מי זה יעמוד לכפר שגגה ולמחול חטאת עון אבותינו: נץ פרח מלולב הן הדסה עמדה לעורר ישנים: סריסיה הבהילו להמן להשקותו יין חמת תנינים: עמד בעשרו ונפל ברשעו עשה לו עץ ונתלה עליו: פיהם פתחו כל יושבי תבל כי פור המן נהפך לפורנו: צדיק נחלץ מיד רשע אויב נתן תחת נפשו: קימו עליהם לעשות פורים ולשמוח בכל שנה ושנה: ראית את תפלת מרדכי ואסתר. המן ובניו על העץ תלית:

שושנת יעקב צהלה ושמחה. בראותם יחד תכלת מרדכי: תשועתם היית לנצח ותקותם בכל דור ודור: להודיע שכל קויך לא יבשו. ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך: ארור המן אשר בקש לאבדי. ברוך מרדכי היהודי. ארורה זרש אשת מפחידי. ברוכה מגינה אסתר בעדי. וגם חרבונה זכור לטוב:

בערבית כשחל במוצאי שבת אחר המושיע האל אומר שושנת יעקב. אם לא במקום שא"א פיוטים בשחרית אזי אומר אשר הניא הכל כמו בלילה ואח"כ אומרים ואתה קדוש ק"ש. עלינו. קדיש יתום.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

בְּרָכוֹת הַהַפְטָרָה

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מָגֵן דָּוִד: ע"כ בת"צ

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל־הַכֹּל יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

יוצר לפרשת שקלים

חזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן ואח"כ מתחילין כאן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אז מאז זמות בכל פועל. במספר במשקל כל לך להעל. גדרת בכן למשוי ממי שעל. דעת מפקד יופי פעמי נעל, העל המירו כבוד רע בבעל. וזה ללא זה פצחו במעל. זנחו בחרון אף ונגף נגעל. חל בעדם חבר והערי תעל: טורח משאם הגד לו שאת. ישרם להליץ תלוי ראש לשאת:

חזן כפרם פץ תת לאמים משאת. לנטלם לנשאם בכי תשא את:

ראשי על כל ראש נשאת. גוי על מרומי קרת התנשאת:

חזן אהבה על כל פשע כסית. כגין צל ימינך לגונני התנשאת:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להחיות מתים:

מעתיק פלוסים צר ובורא רוח. ממדד ומשקל נזל עם רוח. נגף לבל יזיק לנדכאי רוח. נובבתם תת פדיון לכל רוח. שריג זד שעיר טרם עמד. סקרת כי למוקש ולצנין יעמד. עצת זה לזה שמע במעמד. עתוד שקלים מראש חדש ללמד: פרשה זאת להגות בקץ זה. פלסיה להקדים לפלס צר ובוזה: חזן צורת מטבע כחז אבי חוזה. צוה צור לציר כן תת מתן זה:

שמו משתף בעם לו עמותים. ועליו כל היום הם מומתים: חזן יעיר ויחשוף זרוע ויד ממתים. בזיל נמפי לקש להחיות מתים:

ברוך אתה יי מחיה המתים:

קצובה היא זאת לשועים וקלים. קצינים ורשים יחד בה שקולים. קצין לבל יעוז מול מקהלים. קרא לומר הוני פדאני מעקולים: רוב עם אשר לא יספר. רב עם צעיר מעשרים להספר. ראוים לעונש וזהר בסדר להתפר. רשע וכל פשע לכפר ולהפר: שעורים בזה שעור במפקד להגבר. שתילימו לנשיאת ראש אותם לחבר: חזן שקלי כסף כפורים בפרם להדבר. שמורים לזכרון תת לכל העובר:

תמדו מאז כל עדת קדושים. תרום בשלשה פרקים תרומת קדשים: חזן תבונה לבדק הבית וכל אשים, תת ביד הכהנים כסף הקדשים.

תפן באון פיד טיט רפשנו. תבית בדכינו ועוד בל הכפישנו: חזן תקרא דרור כמאז בו לרפישנו. תת המון לאמים תחת נפשנו:

תזכור להעלות נשואי רתם מדכים. תמוכים גזורים בהוד טוב עדים: חזן תוקף עוז אדרוך על ים. תזכור לעם מסגרם כחול הים:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

מי יוכל לשער כל הפקודים. אשר בחבל ובחלש לא נפקדים. ברית כרותה למו מאז בפקודים. לבל יחסר המזג מחומש פקודים: אם כתורן וכנס ישרדו מפקדים. לא ימעטו מששים רבוא מנקדים ואם לנגף ואנף באף מופקדים, כסף תת כופר הם מופקדים. ובכל ערב נשמתם בידך מפקידים. ובכל רגעי בוקר נבחנים ונפקדים. ולי מה יקרו עלי הפקודים. אלה הפקודים והמתפקדים. שמור פקודים ונפקדים ושוקדים. להיות משקדים. ולך קודים:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אמן בשמעו כי תשא את ראש. חל ניחת איך אותם דרוש: לעם אשר לא ימד ולא יספר. איככה אספרם ולא נתנו להספר: עקרם כנאמר לו הבט וספור. שב ויושב אם תוכל לספור: זרעם כחול ימים וכוכבים ספורים. ואני איך אספרם ולעד פרים: רם תוה לו אות מספרם. איך למנותם ולעמוד על ספרם: בקור ראשי שמותם לחשבון תעלה. ומדת מגיגם בידך אז תעלה: יקר שלישי בתוכם לא הפקד. כי לגיון מלך לבדו נפקד: רשום מבטן להפקד במשמרת הקדש. וצבאו ופקודיו נמנים מבן חדש: בשמעו אמר ונתנו איש כפר. פץ במה יתרצה אשכול הכפר: יציר מה יתן פדיון נפשו. וימצא חנינה פני שם נפשו: קדוש כחפץ להצדיק עם זה. כמין מטבע אש הראהו במחזה: למדו זה יתנו ולא יתמתנו. ולכל יתנו את אשר נתנו: יה לא מצאנוך שגיא כח. כאשר נקית חטא גבורי כח: חזן רחום כרחמת נשואיך בכסף כפורים. כן שעה שפתינו בשלום פרים:

אל נא לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רון שיר ושבח. תוקף תהלות תפארתו:

חו"ק עד אשא ראש. כמו מראש. להקדיש לקדוש:

חו"ק עד במאזני צדק. יכריעני לצדק. נורא וקדוש:

אלה אזכרה את אשר נעשה. בהיותי בטח ושקט בנכון ונשא. גועלתי בעבר ושקלי איך אשא: די שקלי עד לא שקלתי. הנם למס עובד היום שקלתי. ובחטא עול שקל לרשע נשקלתי: זוג ללא תתי לשבני בגולה. חבתי לתשלום דרכמון לעולי גולה. טבעו גם הם והוערמתי מגלה: יושר שליש קפות משלשות סאים. בנוסות למקח שני מריאים ושיים. לקחו ואין עוד בצעי נושאים: מדת שופרות תקלין חדתין ועתיקין. נדבות אשר בם היו מעתיקין. מרו במה מוני והדברים עתיקין: עוצם המון חוגג שוטף כנהר. פזר ונותרתי כתורן בראש ההר. צדק מלוני שוערר כתל הר: קן צפור קרא למרום הרים. ראש נשואיך כמאז בו להרים. שבעת ושמונה עליהם לראש תרים: חזן עד אשא ראש. כמו מראש. להקדיש לקדוש:

ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אז ראית וספרת. והכנת וחקרת ומדדת וכלת ושקלת ואמדת וצברת. ופקדת וחשבת וסכמת. ומנית וספרת. וקצבת וחרצת וגזרת. וטפחת ושערת והבטת. והבנת והשכלת ושרת וסקרת. וכתבת וחרטת וחקקת וצינת וחרת. ולמדת והודעת. וחוית והורית וגזרת. וצוית וקראת וענית. ודברת ואמרת. כל מנין ומפקד וחשבון ומספריו כל משקל ופלס וכים וגזוריו. כל כיל לח ויבש ומשוריו. כל קו וקצב מדד ושעוריו: היאך לדקדק חשבון לכל דבר. לבל יגלם חשבין וישטף ויעבר: מתחיל במדידה מחמש מאות שנת, עד שהוא מכלה באצבע הקטנה: דרך יום הוא בעשר פרסה. וארבעת מיל היא כל פרסה: ומדת המיל שבעה ומחצה רים. ובשלשים קנים הוא קצב הרים: ושיעור הקנה שש אמות וזרת. וכל אמה מודדת שליש בזרת: והזרת מותחת עד שנים בסיט. וארבע אצבעות הוא הטפח והסיט: וכמו נתנה מדה למדידת הארץ. כן נתן כיל לתולדות הארץ: מתחיל ממאה וששים ושש שנה. עד שהוא מכלה בשתות אצבע קטנה: זה הים הגדול בשליש יושב. במאה וששים ושש וע"ד מתחשב: ועמקו בעשרים וארבעה למתח סוף. וסוף בשבעים ושנים לעוגל גיחון. וגיחון מכפיל ששים כמדת פרת. ותפרת תקפו כנגד שני הנהרות. ושני הנהרות מעדיפים בארך הירדן. והירדן מרחיב חמשה כים הזבול. וים הזבול מאה וחמשים מקואות. ומדת המקוה כשני חמרים ביבש. ושעור כל חומר כשני לתכים. וכל לתך יכיל חמשת איפות. וכל איפה עושה עשרה עמרים. וכל עומר שבעה רבע וכלה. והכלה אחד ממאה ועוד בסאה. וסאת יבש חסרה שליש בלח. וסאת הלח אחד משלשה בבה. וכל בת מחזקת ששה בהין. והחין כלו שנים עשר לוג. ועוד הלוג מתחלק לארבעת רבעים. ורבע מוכן לרבוע כוס ישועות

הכוס מוסב אצבעים על אצבעים. ועל לבה חסר שתות מאצבעים. וכמו נתן כל תולדות הארץ. כן נתן קץ לימי הארץ. מתחיל למנות מששת אלפי ארץ. עד שהוא מכלה ברבעי ארץ. כי כל העולם כלו ששת אלפים. עושים חמשה ושתי ידים מחזורות. ומנין המחזור בעשרים ושנים יובלות. ושנת היובל שבע שבתות השנים. ושבתות השנים בעשרים ושמונה תקופות. וימות התקופה תשעים ואחד יום ושליש. ועונות היום חמש מאות ושבעים ושש. ורגעי העונה כעונות כל היום: והמדקדק מחלק ורגע לכמה רגעים: וכמו נתן חשבון על כל. כן נתן משקל ופלס לכל. מתחיל מככר עד פרוטה הקטנה. ככר הגדול כגדל שני מנה. והמנה עולה עד ששים שקל. והשקל מתחשב בעשרים וחמש סלע. והסלע חציו בקע ורביע זוז. והזוז מתחלק לפלג. ויהומשו מעה. נמצא הזוז חמש מעות כסף. והמעה שני פונדיונות באסר דת. והאסר עולה עד שמונה פרוטות נמצא הבקע כארבע מאות פרוטות. והם בכתב חרוטות. ובפה מפורטות: ועד מקום שאין איש יכול למנות. נמסר לו למדוד וגם למנות: לפי כחו ולפי מעוט חילו. הקצב לו מעוט הון שקלו. ולפי שכלו כן יהא הלולו. גדול אדונינו ורב כח חילו. לכן על כן אוחיל לו. כי מדתו ושקלו לפי גדלו. כל אוצרות רוח פלס במשקלו. ומי בראשית עבר מלא שעלו. ושמי רום תכן זרתו מלא. וכל הררי קדם באצבעו שקלו. וגבעות עולם תמך בהוד אגדלו. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. לחלל תנין מימנת הכין לו. נמצאת כל מדת יצירת עילמו. כמלא פסת יד היא רשומו. ובקמיע ביד גבור בזרוע חותמו. ואין לקצוב רוב מחקרי תעצומו. אשר סדר וקצב ושער במרומו על כל מדת כסאו והדומו: מדת בת מלך בכל מעלה. בארך ברוחב בעומק בגובה נתעלה. יש קץ לכל תכלה. ואמרה רחבה לעד לא כלה: מדת עולם כמלא פסת יד. ומדתה נתונה בימין וזרוע יד: מדת עולם כמזרת עד אגדל. ומדתה בקו אשר מאד גדל: תכת עולם נמדדת בשליש אמה. ומדתה עולה ונוספת באלפים אמה: כמראה המדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה. עפה ארבעים על עשרים ושמונה מאות אמה. וכל העולם כלו בשליש אמה: ונמצאת דת במדותיה רחבה וארכה. אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה. והיא נתנה לעילם מרפא נערוכה. ובימינה קוצבת כל ימי ארכא. ובשמאלה שוקלת עושר וכבוד וברכה: והיא הודיעה את כל חביון סתורות. והיא קצבה כל מדות סמורות. והיא פותחה את כל סגורות. והיא שקלה ואצרה את כל אוצרות: והיא חקרה המון מפקד תחתונים. והיא נתנה מספר גדודי עליונים. והיא שערה קומת אלפי שנאנים. אשר זה מזה קומתם משנים: יש כמות הים הגדול קומתם. ויש כחללו של עולם קומתם. יש כמלא כל העולם תקומתם: יש לשתי מיסות מסים עולם. ויש לטיסה אחת עפים עולם. וכל אחד ואחד במחנהו נעלם. ובמחיצתו צג וחש ודומם ונאלם. עד יתן רשות מלך העולם. וחשים עד ימליכוהו עם עולם. ואז יפצחו לפאר אלהי עולם. ומשהם מפארים ע"ד לא שונים. כי בנהר דינור שחים ונתנים. ועוד מנו נחצבים ומתחדשים כראשונים. שבח והלל ורון לאל משננים. וכפי קשת עם כנף רננים. זמר ושיר ועוז ורגן מרננים. ושרפים המעלים על כל שנאנים. שש שש כנפים בגוים וחנונים. ממעל ליושב ערבות לכם נתונים. וליושב על כסא בחילה מגננים. מצוא חן בנגונם הם מחננים. וקודם לכל צבא מעל עונים. ושלוש קדשה לרם ונשא ניתנים. כורעים ומשתחוים המונים המונים. ונערץ בסוד אלפי רבבות עליונים. ונקדש באלפי רבבות תחתונים: נקדישך וכו'

מוסף לפרשת שקלים

השי"ץ חוזר התפלה עד (מלך עוזר ומושיע ומגן):

אשכול. אווי תאוות כל נפש. בצלו חמדתי שבת מצא נופש. בקשתיו ולא מצאתיו ופצתי בחפש. חמק ועבר מלהדריר לי חופש. גולתי שקלי מתת כופר נפש. וטבעתי במי צול טיט ורפש: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. גוננו במגן אל רם ונשא:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

(אתה גבור) עד (להחיות מתים):

הכופר. דעו דרשו מעל ספר. כמו הוא חרות באמרי שפר. התעשירו בו פני נדמה לעופר. ויזכור לכם זכות גם אנכי עפר ואפר. ולא יהיה בכם נגף וחפר. בתתכם מתן זה לשם כופר: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. החיינו בגשם אל רם ונשא:

ברוך אתה יי. מחיה המתים:

(קדושה. לדור ודור) עד (וקדוש אתה):

דודי. זכור לי שקלי עפרון. אשר שקל אב במכפל חברון. חקר שקלי יבוסי משביתי חרון. וקרה לי עד לדור אחרון. מעם חין אשר אקרא בגרון. שעה מני אל שובי לבצרון: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. ונקדישך קדוש אל רם ונשא:

ברוך אתה יי. האל הקדוש:

(תכנת שבת וכו') עד (מקדשי שמך) (ובשר"ה אתה יצרת עד קבעת):

לי. וישא על אברת נשר. כי יגיד מליץ עלי שיח יושר. כופר משלו אתן לו תשר. כי מלפניו הון וכבוד ועושר. להצדיק אנוש להמציא לו כושר. שת לו פדיון למצא אושר: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. ענגנו בנופש אל רם ונשא:

ברוך אתה יי מקדש השבת: (לשר"ח וישראל וראשי חדשים):

רצה עד לציון ברחמים:

בכרמי. מלון בין שני שדי. ארבע מאות ועשר הלינותי שדי. נח בשכנם וגם יש די. ובבם והדום לא נם שדי. סע ועף בבצע שקלי חשדי. ונשאו את רדידי מעלי שודדי: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. רצנו כשי אל רם ונשא: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים עד ועזרתנו סלה:

עין. עוצם המון מספר שני עפרים. מי מנה ופקד בחלש ופורים. פקדם פוקד בחמוש ספרים. וגם עוד חמש בכל הספרים. צחות ניב שפתינו ישלם פרים. כי אפס כסף שקלי כפורים: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. ותיטיב לנו בטובך אל רם ונשא: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

(אלהינו וכו') (שים שלום) עד (בכל עת ובכל שעה בשלומך):

גדי. קשור ידים ברכות לששא. באהב עוד גדיו שכינה נתעלסה. רעת גדיותיו על אבן מעמסה. צאנו על שכם ורוצץ בגמסה. שורים בני מעניה באף מעשה.

לבושת הוד עדי עדיים מבוסה: חון אור פניך עלינו אדון נשא. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. ברכנו בשלום אל רם ונשא: ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

(קדיש שלם) (אין כאלהינו) (עלינו) ק״י:

יוצר לפרשת זכור

חזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן ואח״כ מתחיל כאן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אזכיר סלה זכרון מעשים. בימים האלה נזכרים ונעשים. גחון גח מבין עבסים, דראונו להזכיר לרקב בעסים: החוח הגץ מגלגל ודרדר. ומדור לדור גלגל ידרדר. זכר עון אבותיו הקדר. חטאת אמו בלי להעדר: טרף אף ניצחת רחם. יחומתו מקלוט בהריון יחם. כהופקד לשלישו חטא נוחם. לבא להלחם בלוחמי לחם: מהלך ארבע מאות פרסה. נע ונד מבמורת לפרסה. סע משעיר והכמין פרוסה. עיף ויגע מבושיו למרסה: פועל שטימת בכורה לעכור. צמיתות צאן קדשים למכור. קלונו הוחרם בעט לזכור. ראשית גוים לגלע באכור: שדי זכר לילה חולק. שרש וענף בחלקלק להחלק: חזן תמור כי חשליו המלק. תבע להזכר מעש עמלק:

לאחרונה יסעו שבם שלט. כי הענן מטם פלט: חזן לעת ימחה לא ימלט. יגונן עם גנון ומופלט:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להחיות מתים:

תמימים בעודם בסין רפידים. שבוץ עדי עדיים אפודים. רצו שלול מתן לפידים. קפצו ידים רפות ברפידים: צורר אסף כל אספסוף. פושע סביבות מחנם אסוף. עלות פעמיו ממצולות סוף. סבר לקמלם בקנה וסוף: נדד ניעף שלש פעמים. מחזר בניני חמשה עממים. לץ הכה ופתי העמים. בלל להתיהם גדיבי עמים: יהר לץ והעמיד

מסלה. טבום בחורי בזוה סלה. חמוקי ירכי בם לפסלה. זרע להרביע ולהתעיב סגלה: נישטום שטימת ישישו המחבא. החל לבוא מראש במחבא. דגר שנית בחרב להובה. גש בשלישי בעליל בחובה: בשלישי ששכי באום מושלים. בפרק עמד מסור נשולים: חזן אמרו לכו ונכחיד גכשלים. אז מאז זנב כל הנחשלים:

שונאיך הם ילבשו בשת. כמו בצלעי שמחו בינשת: חזן בעטותך עשרת עדיי תלבושת. להגישים תתי לצולעת תחבושת:

ברוך אתה יי מחיה המתים:

אציליו מרעי נגד שעיר. תולדות אלה בני שעיר. בקשם אצו אשי להבעיר. שאונם חרשו כשדה עיר: נוי גדול שלא הזכרת. רשיונותיו למה או זכרת. דגלים בלא הון מכרת. קדושים בזנה ובין המכרת: הזכר לאדומים נוה נארו. צרים אשר חומות ערערו. ועד היסוד ערו ערו. פימו דברו בגאות ופערו: זה אין לפניך שכחה. עברתם שמרה נצח מלשכחה. חנף לא ידעו עשות נכוחה. ספרם חתום ליום תוכחה: טעם חוק בדת מובח. נזכר כי לא תשכח: חזן יום בא עמם להתופת. מכאן צוית לעמך לא תשכח:

יקש לץ לחרף צבאות. התומי ברית בצבאות. והופקד מדה במדה לתוצאות: חזן דעת כי לעת המציאות. הוא יפקד בשם יי צבאות:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אל נא בלשון אשר הזכרת לזכריך זכור. בו בלשון הזכירוך נא אתה זכור. ואם המה כאדם עברו ברית מלזכור. ואתה אל ולא איש למה לא תזכור. בזאת ידעתי כי יש לך לזכור. אבל תשוח נפשי עד זכור תזכור. ומה כחי כי איחל לקץ זכור. ומה קצי כי אאריך נפשי עד שתזכור. אם לא למעני תזכו . למענך ולמען ירושלים זכור. חוק כי לא תשכח עדות זכור. ואומר אם אשכחך עתה לה זכור. ותפקוד ותזכור. כאב צר לעכור. פיהו לסכור. לנוע כשכור. ויעוד בל תמכור. נקובי בן בכור: חזן נכורי בלהתך זכור. ופארך אזכור. נארצך לזכור. בפרשת זכור:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אץ קוצץ. בן קוצץ. קצוצי לקצץ. בדבור מפוצץ. רצוצי לרצץ. לץ בבא ללוצץ. פלץ ונתלוצץ. כעץ מחצצים לחצץ. כנץ על צפיר לנצץ: עב בקע מראש. יחידים מנו גרוש. תר וילך ויפרוש. וישב

על גבי חרוש. זמן והונקב לראש. ראשית גוים לרע לדרוש. היות לכל בוגדים ראש. וצפעו תלות במבחר ברוש: רץ והקדים בדרך. עיפי טרחות דרך. ופץ לא זו הדרך. תעו במדבר בישימון דרך. כנחש עלי דרך. שלח יד בחטוקי יהך. ועל כל ראש דרך. זנב כל עוברי דרך: יעף ויעף וחש. ומחור פתן רחש. ונודע כי הוחש. משורש נחש: רגש ולחש. ועת לדרתו נחש. ובכשפיו הוכחש. וכחלש נחלש ולא חש: בכשפיו הללו. ובקסמיו חללו. יום העמד וזללו. שמש הדמים חללו. יגע ולא הוגה לו. ולהרפות נחלו. עד בא השמש הוחילו. להמחות הוא וכל חילו: קם ישן חרק. ונאצות שרק. זמורה באפו הרק. יתרבו הברק. למילה פרק. וכלפי מעלה זרק. ולשם שמן תורק. בעזות ירוק ירק: יה אשכול הכופר. צו אל משול עפר. וזכרון משלי אפר. כתוב זאת זכרון בספר. רשם בזה ספר. בתורה ובנביאים ובכתובים להחפר. להמחות מספר. ולא יכתב עם כל הכתוב לחיים בספר: אל נא וכו׳

ובכן זכור את אשר עשה לך עמלק:

חזן וקהל ומח שמו וזכרו. ונמחה זכורו מלהזכירו. בזכרון קדוש:

חזן וקהל יען אשר לא זכר. ונחשב כנכר. מלהזכר. בזכרון קדוש:

זכור איש אשר הניע אב ללא עתו. ברצות וגנוב ונאוף בעתו. גרע חמשים שנים מחיתו: זכור בוזה על גמילות חסד. גועל את עש לזקנו חסד. דומה לעם כרעתו חסד: זכור גלה ערות מצואת שדה. דם שפך בבואו מן השדה. הפך לב אב שח בשדה: זכור דחוי באזן הערלה. הבוזה בכורה בכוס התרעלה. ופרק מנו עול ומשך לו ערלה: זכור הפכפך דרך איש וזר. והכהה מאור אב בעשן עבודת זר. זמם בלב היות לאח לאכזר: זכור ונתעולל לרבע באשה. זדון לבו השיאו באשה. חתו גבוריו היות כלב אשה: זכור זרע מרעים נתעב ונאלח. חלק להשחית ולומר האח. טמנו גאים פח לחבל אח: זכור חנט מנו עמלקי. טם כילק לאבד חלקי. ירוע כבירים לעין כל לולקי: זכור טפש מהערימה. ירד וכתת עמו עד חרמה. כמו כן חיב להחרימה: זכור יושב נגב בלי עול בערד. כסות ולשון שנה היות מלך ערד. לשבות שבי מרד והרד: זכור כסיל שונה באולתו. להתערבת מדון בעלותו. מהר ירבשת ונלה בבלותו: זכור לקעקע בצתו משורש. מלהזוב לו ענף וגם שורש. נענש קושו כי השאיר לו שורש: זכור מעשה אגג מעדנות. נשים כשכלו חרבו לעגות. סורם שארו לשסוף יעגות

זכור

זכור נגיד לחמו"ל הספים. סר כמו"וכה שבין נסיכים. עולל הנותר עמד לשפים: זכור סבב צקלג ונגב. עמלק יושב בארץ הנגב. פגרו טוב רואי מנשף בענב: זכור עריץ בעמונים נחבא. פרץ כרמי עין גדי כהובא. צורבו איש באחיו בחרב לדאבה: זכור פליטים אשר באף הסעיר. צבאי בלכתם אל הר שעיר. קנא לנקום עירות שעיר: זכור צג בפרק להסגיר שרידי. קם בראש דרכים לסעור את הודי. רדף ומסר בידם פרודי רפודי: זכור קפץ לשער השמים. רעש ושאג כמי לי בשמים. שלט ויגדל עד לשמים: זכור רד אל חנף להחניף ממלכת. שמשי אשר שמשו מאמשת והולכת. תמה הלשין לרפותה ממלאכת: זכור שקל אלפים עשרה. שתילים מאה חנגיט לסברה. שער מהם עשרה לשורה: זכור תבע להפר חמשים. תמימה קצב לכלות חמשים. תבליות שבעים נתלה על חמשים:

ובכן ולך תעלה קדושה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אלהים אל דמי לך. כקול מים רבים נשמע קולך. משמיע ומצוה לעמך בקנין פעלך: זכור את אשר עשה לך. אשר קרך ויחשילך. והיה בהניח יי אלהיך לך. תמחה זכרו מכל גבולך. והם ישיבו ויאמרו לך. ומשיך עוד יתנו לך. אנא הקם את דבר מלולך. עד שאתה מצונו הזכר לך. אתה זכור את אשר עשו לך. זכור יי את יום זכונך. המתגאים ונאמים פה מה לך. המשליחים זכורות באף לחללך. זכור כמא עבור גדלך. אשר מגרו ונאצו למולך. ושלחו באש היכלך. ונישמו כל גבולך. ושדדו וניקו יריעות אהלך. אשר צוית לא יבאו בקהל לך. אמרו לכו ונכחידם מגוי גבולך. ולא יזכר שם הלולך. עליך יצויב חילך. יותר מאשר עשו לנו עשו לך. אותנו במדבר גלחמו. ואותך בישוב נתלחמו. אותנו חוץ למחנה המו. ואותך בקרב המחנה נהמו. אותנו פליטי ענן זממו. ואותך כפורת ענן גממו. אותנו לחשולי עב דמו. ואותך עלות על במתי עב דממו. אותנו חוץ למחיצה קמו. ואותך לפני ולפנים קדמו. אותנו ברחוק מקום אשמו. ואותך בקרב מקומך שממו. אותנו חוץ מישיבתנו רמו. ואותך במכון שבתך דמו. אותנו אות ברית משאר הרימו. ואותך עשרת אבירי ברית החרימו. אותנו בהנחת ידי עניו הרימו. ואותך תלות יד לטוטך הרימו. אותנו נתיעצו וסוד הערימו. ואותך כרובי סודך לתרפות הרימו: ואתה יי לעולם תשב. והוא נגדך במטה יושב. תפוש מדבר וכל הישוב. אני ואפסי עוד בלב מתחשב. אם לא עתה תתקום ותקשיב. בשלש עשרה קומות נקמות לחשב. בפחד ופחת ופח לפקוד על היושב. ואם אין כגר תתישב. וכל המונה וסופר וחושב. קץ הפלאות להבין ולחשב. נשתה גבורתו ממחשב. ולא ימצא מענה להשב. ויחשה דומיה מתקשב. ובאמונה כסליו יישב. וזאת על לבו ישב. ויאמר עד ישקיף וירא ויקשב: ונחשבתי כעד זומם. כל היום מדמם. ונפשי גבהה מאד ומשתוממם. ואתה יי עד מתי רואה ודומם. זכור בית מקדשך השמם. כל עובר עליו משתומם. מתי תתנשא ותתרומם. וזכר אומר פיך קומם. בשלש עתות עמלק להמם. בשלש כיתות זכרם להדמם. בשלשת ימי אפלה נגהם להעמם. בשבעה ימי עברה להרשימם בעשרה מיני שמד להאשימם: וכמו מעשרה דברים עכבו עם מענות. ומשבע מצות המשנית. כן בעשר ושבע ישברו לענות. ובת קול תצא ממעונית. ותפוצץ בכל המחנות. זכרון דברים להגיד ולענית. אל תזכרו ראשונות. בינו נא ישועות אחרונות. והזכירו זכר רננות. עמלק אשר בא ועוית מחנית. ותקר אתכם בפני בנות. ויצא לו שם בכל המדינות. ראו עתה לתנות. איך נמחה בחתף בכל פנית. ובא המרום אשר במעונית. אשר הוסמך עליהם המשענות. יפקוד עליהם את העונות. לרוב ימים להמנות. לחשוב עליהם חשבונות. לתפילם לתופת דראונות. נהמון לאמים וקול הלשונות. על עוזר ועזור ישאו קינות. וכשל עוזר ונפל עזור מקינות: וידע כל פעל כי לא שכחת. ויבין כל יציר כי שמם שפחת. ושעיר ושריו אז ופחת. ועמלק ומספריו היכחת. ואתם במשפט נתוכחת. ויזכרו עם אשר זכרת. כי לטובה אותם זכרת. ובזכרון טוב אתם נזכרת:

חזן והמזכירים את יי. יאמרו תמיד יגדל יי. יאמרו גאולי יי. כן יאבדו כל איביך יי. והעומדים בבית יי והבוטחים ביי. והשתולים בבית יי. יחזו בנועם יי. ויגידו כי אין קדוש כיי. כי אל רחום יי. אשרי כל ירא יי. טוב להודות ליי. טוב לחסות ביי. רננו צדיקים ביי. קול אומרים הודו את יי. כי הם זרע ברך יי. זה היום עשה יי. כי אל גדול יי. ברוך הבא בשם יי. שוש אשיש ביי: ע"כ ואם כל המועדים יהיו בטלים. ימי הפורים לא נבטלים. וזכרם לא יסוף מנטלים. ויזכרו לעד גאולים. לששון ולשמחת גילים. מפעלות אלהים מגלים. ועזוז נוראותיו מגדילים. ושרים כחוללים. בעשרת מיני עשור מסלסלים. בכנורות ובנבלים. בעשרת מיני הלל מהללים. בעשרת מיני שמחה צוהלים. ושרפי הקדש המעלים. כתלמיד לרב יהיו למו שואלים. מה פעל אל אלים: כי אלה יהיו מבפנים. ואלה מלפניהם מפנים. ואלה חוצה למו פונים. ואלה לפני ולפנים. בצל שדי מתלוננים. ובחמשה קולות הצפונים. קול רנה וישועה מצפינים. באהלי צדיקים צפונים. ההוגים ביקרת מפניניה. הקדמו שרים אחר נוגנים. לדעת איך הם מנגנים. בנאות אפיקי מגנים. בצלם היות גנונים. ובאברתם מתגוננים. ועל חומותם מתמנים. לשוערים ולשומרים ממנים. כל היום וכל הלילה מזמנים. להזכיר קדשת נוצר אמונים. להעריץ זכירת גוי שומר אמונים. ובשם ישראל מתכנים. ובשלוש קדשה לקדוש מתכונים. שתים בראש בנים משנינים. ואחת בראש מלכם מתקינים. ובשלשתם הם נכונים. כמא שלם ושם שלם מכינים. ובשלוש קדשת ענות כאז מבינים. קרוא זה אל זה מכוונים. ובכנוי שם קדוש קוראים ומכנים: ככתוב וכו׳

יוצר לפרשת פרה

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן והח"כ מתחילין כאן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אצולת אומן בצרוף זקוקה. בנבכיה זאת בלט פקוקה. גלומה עלומה ונקוקה. דבורה על אופן חקוקה. המסקלה והמעזקה. ודשונה דשון למשמר חקה. זר שבעתים מזקקה. חוק מהור מטמא מחזקה. טבועה בלא רחוקה. והיא רחוקה. יחוסה אמורה ודחוקה: חזן כתמת חמוקה בה מחוקה. לטהרת חשוקה. נחזקה זאת חקה:

מקומה יגלה. מעמקיה ידלה: חזן לעת יגלה. גנוניו יעלה:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

(אתה גבור) עד (להחיות מתים):

ממרה חקה גזר. מגבגון אמרה נגזר. נאמן לאונה נתאזר. נצח עדי כן בנזרת גזר. סלול צפוניה חלץ אזר. סקר באביה ונחשב למו זר. עקך בה חוק לעם מזר. עבור מלפתל עקש כמין וזר. פאר בקוריה באגד משזר. פעלתה בסגן בעדי משזר: חזן צפונה לטהרת עם אל עזר. צוה צור לציר. צור צרורה לאלעזר:

עולם ומלאו שלך. חפצת להצדיק קהלך: חזן על כן אוחיל לך. להגשים תוי אטומי פעלך:

ברוך אתה יי מחיה המתים:

קפאון חוק אלפת היקר. לוטה באור יקר. חשוף לעם מיקר. לעמוד על עקר: רעבים לפענח דתיה. פענח מדותיה. צמאים גמות חידותיה. נגלת להם עדותיה: שמץ דגלים טהר. מצרף ומטהר. הרב לכבסם תטהר. מעוים אותם לטהר: תקרא כהן. בטמאך באזוב

יוצר לפרשת פרה

מטבחן: וזו מטהרים זרוק בטבחן. תמור עם מקוה אלעזר הכהן:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אמרתי אחכמה והיא רחוקה. שח איתיאל עדי זאת חקה. בלא נפלאת היא ולא רחוקה. זאת פליאה היא ומרחקה. מלפניה משפט וחקה. ומאחריה תורה וחקה. בחרות חקוקה. ובלוח לב מחקקה. מדוק תלולה ומשאול עמוקה. מדרי ארקא. מסלתה חמוקה: בכן אין לעמוד בסודה. ואין להגיע יסודה. ואין לחקור חקה. ואין להחליש חלקה. ואין לידע ערכה. ואין להבין דרכה. אלהים הבין דרכה:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אצורה ומפורשה. עצורה ולא מפורשה. זאת חקת הפרשה. בכל שנה מתפרשה: לבעלי אסופות. חידותיה חשופות. וכל צרורות כסופות. דקדוקיה ספות: ערוכה ושמורה. קצובה וגמורה. דרושה ואמורה. בקלה וחמורה: זוגה לענויו. בפניני מעוניו. והגיה עיניו. כפוץ מעיניו: רעד כהסכית טעם תחלת משנתה. פרה בת שתים עגלה בת שנתה. כצר ציר נתן כקשב שמועתה. נא מני יפרה מורה הלכה לשעתה: ידעו בה הליכות ושנון הלכות. אלה הנערכות. ואלה המתהלכות. ראיתה איך לחזות. דמה איך לחזות. באורה מלהבזות. לחוות למי זאת: בדבור אמור אל הכהנים שנה עוז פניו. שב נערך זאת לפניו והאיר עיניו: יען כנאמר לו ויקחו לטמא. פלצות בעתיתו ושח מי יתן טהור מטמא: קושט אמרי פרה. כל טהור מטמאה. ואיך היא תעביר רוח הטמאה: לו הגיד אל חקה חקתי. ומה תיגע לידע. עמוקה משאול מה תדע: יבא אפר פרה. להלבין טנוף בן פרה. היות כפרה. לסוררה כפרה: וזו רמז בויקחו אליך פרה. היות פרתו מועמדת. שכל הפרות כלות ושלך לעד עומדת:

אל נא לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עוז. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רון שיר ושבח. תוקף תהלות תפארתו:

לטהר טמאים. לטמא טהורים. באומר קדוש:

אמרה סגונה וצרופה. בדולה בדתה מצרופה. גדלה כרענן לתרופה: דרושה בזקוק שבעה משבעה. הזיות טבילות וכבוסים שבעה. ופרות וכהנים מטהרים וטמאים שבעה: זקני גזית תמימים ממום. חבואיה יבקרו לכל היות בה מום. טהורה תהיה לאדמות כממום: יעשה מהון כהן כבש פרה. כפה מול אשם בהוד תפארה. להוציא בה תמימה חטא תמה מפירה: מסעדיו אתו יצאו להר המשחה. נחץ טבול שנית עבור כורה שוחה. סדר מערכת ולא שהה: עמד מקדם ופניו למערב. פרה שחט ודם לא ערב. צת בה חריות ומוקדה הרב: קם מול שער איתון ודם שבע יזה. רענן ארז ואזוב ושני יחזה. שמע לכל עץ ארז זה ואזוב זה: תרגלה וחלקה לשלשה חלקים. כל משמרות מנה מחלקים. תכונה למשמרת עד נקוקים יקים: לטהר וכו'

ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אין לשוחח עוצם נפלאתיך. אין להגיד חקר דתותיך. אין להבין תוקף מפעליתיך. אין לפענח עומק פלאותיך. אין לעמוד על ספן מדותיך. אין לחקור סוד הידותיך. ואין להשמיע כל תהלותיך. אין לגלות סוד עדותיך: המפורשות סתומות. הגלויות עלומות. המבוארות חתומות. המשננות עצומות. החקוקות רשומות: החסרות מיתרות. האסורות מתרות. השחורות צחורות. החשופות אטורות הפרומות אצורות. הכלולות עצורות. הקלות חמורות. מוציא מזלות יקרות. מתיר מאסורות מתרות. נותן מטמאות טהורות: מן החלב שומן הלב. מן הדם מחול הדם. ומבשר בחלב כחל החלב. מכלאי בגדים תכלת בסדין. מאשת אח יבום האח. מאשת איש יפת תואר לאיש. מטמאת נדה. טהרת בתולי אשה: מהתר אסור. ומאסור נתר. מטמא טהור. ומטהור טמא. בהרת ממועט תטמא. פרחה בכלו עוד בל תטמא. המת בבית אינו טמא. יצא ממנו אותו מטמא. שעיר יום כפור מכפר על כל טמא. וכל מעסיקיו בגדים מטמא: פרה אדמה עושיה מטמאה. והיא עשויה לטהר כל טמאה. ואפרה נעשה אב הטמאה. והיא מטהרת אבי אבות הטמאה: בכן אין להבין סוד תורתך. ולא זקיק אמרתך. ולא צרוף גזרותיך: בכן אין להמיר. ולא להתמיר. אין להרהר. ולא לתרחר. אין לידע. ולא לידע. עמוקה משאול מה תדע. נעו מעגלותיה לא תדע: זו באמירה. וזו בגזרה. זו באסיפה. וזו בהסיפה. זו בנשיקה. וזו בתשוקה. זו בבבישה. וזו בהפרשה. זו בדרישה. וזו בחרישה: וכל אמרה החקוק בה חקה. אין להרהר ולומר על מה נחקקה. שכך נתנה בנשיקה: וכלם נכוחים למבין. וכל המשכיל יבין. חוץ מטעמי פרה שאין להבין. וכל חכם לב ידל מבין. תכסיה אין להבין: וכשמות

תעודה היא נקובה. לכל קרבן שי לא שיה. שהם זכרים והיא נקבה. לכפר שמצת עגל תועבה: הם המירו כבוד בבן פרה. וסררו בו כפרה. תבא אמו אשר היא פרה. ותהיה לעם כפרה: הם האדימו מי פנים. ואדמו עצם מפנינים. תבא אמו אשר היא אדמת פנים. ובה צח ואדום ישא פנים: הם חרטוהו היות צג כתמים. ובה היבו מהיות תמימים. תבא אמו תמימת תמימים. ובה יטהר תמה הצור תמים: הם שחתו לפסל כל מום. ונענשו בו היות בעלי מום. תבא אמו אשר אין בה מום. להדיח דמי יפה ואין בה מום: הם זנמו בעגל למעול. ויזבחו לו ויפרקו עול. תבא אמו אשר לא עלה עליה עול. ותנתן על שכמם כעול: הם נקהלו עבורו אל כהן. ואנף בהשמיד איש מכהן. תבא אמו ותנתן לכהן. ויכפר בה עון כהן: וכמו באש נשרף. כן באש תושרף: וכמו טוחן והודק עד עפר. כן תודק ותעשה עפר: וכמו הושלך עפרו אל המים. כן תושלך אפרה אל המים: וכמו נפלו בו שלשת אלפי יושר. כן יפלו בה שלשת מיני כושר: וכמו טנף עם טהור. כן תטמא במגע כל טהור: וכמו טהר עם בו נטמא. כן תטהר איש אשר נטמא: וכמו פזר פשעו לכל דור שמור לחטאת. כן תהא למשמרת למי חטאת: להדיח דמים. לכבס כתמים. לנקות טנופים. להרחיץ צואים. להלבין חטאים. לטהר טמאים. לקדש קדושים. להצדיק עמוסים: בעץ ארז לענפים כארז. באזוב לנדכאים כאזוב. בשני לשפתותיה כשני. בתולעת לאל תיראי תולעת. לכל יתגאה מתגאה כארז. שאם לא ימך כאזוב ויחשב כתולעת. לא יטהר באזוב ובשני תולעת: ואם לא ישפוך לב כמים. לא יטהר בזריקת מים: ומה יתגאה חציר יבש. נוכח אש אוכלה אש: ומה יעוז ציץ גאה. נוכח אל גאה גאה: והוא רוכב שחקים בגאוה. גאה על גאים. מתנשא על נשאים. ומתגאה כארז על מתגאים. ועניו כאזוב על נדכאים. וצר בעולמו חמשה מיני גאים. שור בבהמה. אריה בחיה. נשר במעופפים. ארז בעצים. ואדם בכלם. ומלך מתגאה על כלם. לבש גאות מכלם: חקקם בכס שביבי אש. ארבעה בכס מעלה. ואחד בכס מטה. כי כס מעלה מכון כנגד כס מטה. וכל אשר יש במעלה יש במטה. כסא מול כסא. היכל מול היכל. מקדש מול מקדש. זבול מול זבול. מזבח מול מזבח. בנים מול בנים. עבדים מול עבדים. מלאכים מול מלאכים. משרתים מול משרתים. צבאות מול צבאות. כרובים מול כרובים. אלפים מול אלפים. רבבות מול רבבות. קדושים מול קדושים. מחנות מול מחנות. מעריצים מול מעריצים. מקדישים מול מקדישים. וקדשה לקדוש משלשים: ככתוב וגו'

סמן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן :

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים :

אתית עת דודים כנגעה. באחת ועשר פוט נגעה. גישת צקון מכפל כפגעה. דלג פעם וזאת רגעה : השגים עופר מחרך ארבות. וחל ארך בתכם תערובות. זמן קפץ עשות רבות. חדשים וגם ישנים להרבות : טם וידא ועדן שנה. יקץ כישן ועד במשנה : חזן כסף ודפק בפתחי ישנה. לחפשה בראשון לחדשי השנה :

לי עוד תגנון. בפסוח וגנון : חזן בגוננך לבנון. במגנת ינון :
ברוך אתה יי מגן אברהם :

אתה גבור עד להחיות מתים :

מרימי עול עגלה להלאות, מכאב הנת להראית אות, נאקה החישה קץ הפלאות, בחצו למאתים ועשר ארבע מאות, שה המסבך לעקד צור, סים זכרו בפקד נצור, עמוסים כאתיו לעת בצור, עדימו לשי יהא עצור : פלא עשות נגד אבות, פץ מבעשור לאסרו בעבות : חזן צליתת ירדן בו להתוות, צפית שה לבית אבות :

לך עוד נקשבה, ממעיני הישועה נשאבה : חזן ששון ישעך לנו השיבה, ובתחית גשם נחשבה :

ברוך אתה יי מחיה המתים :

קיחת עלית עקד. היא נצבה בפקד. תוינת בתרי שקד. רשפי לוד ליקד : נחש ישנים כערב. דם תבוסה כערב. קץ חש וקרב. לעורר בתנין קרב : שמע סבכת פסחים. אשר כסו פסוחים. היא צמתה כסלוחים. להציתם כקוצים כסוחים : תרפים כדי למעט. מנויי מתי מעט : חזן תוקף הדרת מלך מלהמעט. ותגרשם להמנות כואם ימעט :

החדש הזה לכם לשמור. בסכם אסופי הר מור. ואתם אל יגמור. שלשת אותות בו לשמור : דורש זה חדש בחדשו. לאות ולמופת קדשו : חזן ידידי עם קדושו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו :

הדום מגר נוזר עדש. כהיום הזה יחדש בגודש : חזן ויגביל שי בקדש. בראשון באחד לחדש :

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה :

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא :

תפות עשות ונתיבת וספרת, מפעליתיך פעול בספר ספרת, לאותות ולמועדים חבלו שפרת, לתקופות ומחזורות קצו צפרת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה ומנו בארת, ובתשע מאות עבורים עדיו עברת, והיום הורית לעם אשר בחרת, לכן על כל חדש חדשו הגברת, ספרו בקרת, קצבו חקרת, נזלו הקרת, פלאו ספרת, מועדו יקרת, ובו יקרת ונתיקרת :

חי וקים נורא ומרום וקדוש :

אבי כל חוזה. חל בו במחזה. כנאמר לו חזה. תבנית החדש הזה : להבין קצב מולדתו. מתחלתו וארך מלאתו. עד תכליתו : עמתו להראהו. ולא הכיר מראהו. עד באצבע הראהו. אז כן וראהו : זהר לשעות שש. תארו להתאשש. פחות משש. כל עין ימשש : רואיו לבקר. עדיו לחקר. מאמיריו ליקר. ממיריו לעקר : במדד לו שער. עביו איך לשער. עד שופת שער. יקבלו יושבי שער : ידעו תבונה. לחוות לאום נכונה. להורות ליודעי בינה. ערך לבנה : רגלים לישב. זמנים לחשב. בעבור איך לישב. וסוד מה להקשב : בפניו צגו אלי קדש. להעיד עדות חדש. ואל נתעטף בקדש. כמקדישי חדש : יה בדקם לעינו. ועדותם דקדק במתנו. והכל צוחו במעונו. מקדש החדש בזמנו : קץ מולדתו חל להקצות. ביום רביעי בחצות. ועד שלשים מרוצות. לא נכר בחוצות : לאה ציר ופחד. ותר מעט לעת ספור אחד. וצור פץ לו ביחד. מערב ועד ערב מנות אחד : ילדות חרם וסהר בו ביום חשבון מצו. ובתחלת בריתם בחלון אחד נמצאו : חזן רעים כנתן למו מסורת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות כמצאו : אל נא וכו'

חזן וקהל ראשון הוא לכם. לפסוח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש :

חזן וקהל לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש :

אדון מקדם תכנו ראש. בינו לא גל בספר תולדות ראש. גלהו תחלה לכם לדרוש : דורש להשוות בו גיה ואישון. הופלא מכל עם ולשון. ולא הומסר לאדם הראשון : זמן עדנה בו בשרה. חנוט לקצו עקוד למוסרה. טפיח בכן בו בשרו בשורה : ירח אשר לא פענח לראשונים. כמוס לצפון חדשים וגם ישנים. לראש הגשם לארבעה ראשי שנים : מועדים מזמין לנדגלים. נועדים בו עינימו צירי רוגלים. ספור הוא למלכים ולרגלים : עבור מעברים לשמרו במועדו. פרח ואביב תקופה בם לנעדו. ציון שלשתם יצרפו לסעדו : קדש בראש ושלישי חציו ורבו לשמור. חדש לקחת לחגג לקצור ולגמור. רשם בכל דור. שמור הוא לרוכב על חמור : שמירת שלישי בירדן עמדה. שלהבת חצי שאון פלל השמידה. תשועת קציר ימיני העמידה : לכם וכו'

ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע :

הוא נקרא ראש וראשון. ונואמו נקרא ראש וראשון. ומועדו נקרא ראש וראשון. ואוויו נקרא ראש וראשון. ונוחליו נקראו ראש וראשון. ואויבם נקרא ראש וראשון. ואתם נקרא ראש וראשון. וגואלם נקרא ראש וראשון. הנה העת יבא בראש וראשון. בקץ אשר הוא ראש וראשון. לעבור בראש וראשון. לכונן נכון בראש וראשון. ואתו נוצר ברוח ראש וראשון. לקעקע שרידי עמלק ראש וראשון. לעורר צירים התצובים בראש וראשון. לפעול חדשות בראש וראשון. לרצות חדש השורת ראש וראשון. להוביל בו שי לראש וראשון : ועוד כל יזכרו ראשונים. כי יחדשו חדשים וגם ישנים. פלאים מפלאים משנים. ויקיצו כל ישנים. מהללים ומשוררים שירים משירים משנים : ולא יאמרו עוד אשר העלה בנביא. כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא. ואז אל ישאג כלביא. לערוך קרבי. חדשות להביא. ביד איש נביא. משבט לוי. להשיב לבבי. לחדש קרבי : ויצמיח צמח נקוב שבעה. ואתו יהו רועים שבעה. ויחדשו לאום דרים שבעה. ויתפסח מהם שבעים שבעה : וישוב ויגלה לעם קדושים. אשר עמו יהו מקדשים. ולא לעדרי צאן קדשים. עד קץ ששה חדשים. עד בא ראשון לראשי חדשים. ואז יראה לעדת קדושים. הנשארים מעול קדשים. ויראה למו אותות חדשים. לחדש שמים החדשים. למשיח קדש קדשים. לפתוח דלת לקדשים. בשבתות ובחדשים : ואז יצוה חדוש עבודת חדש. מה להעלות בראש כל חדש. ועבודת ראשון כל חדש. היא תקדים תחלה לכל חדש. כי כמו היה ראש לכל חדש. כן יהיה ראש לכל חדש : ותעשה בו חדשה. לבראת ארץ חדשה. להנתן דעה חדשה. לכרות ברית חדשה. להבראות בריה חדשה. להתחדש רוח חדשה. להוביל בו שי מנחה חדשה : וחמה ולבנה תתחדש. ואורם שבעתים יחדש. שתים בשנה יתחדש. ויצמצם שכינתי בתוך שער החדש. ויקרא לו שם חדש. כשם העיר מיום המקדש. ויתן לעם לב חדש. לשורר בפיהם שיר חדש. שיר מפואר ומחודש. על כל שיר מהלל ומקדש : כי שירי אראלים. אשר שיר

ותשבחות מהללים. לפני שיר זה לא חלים. ונצות אלים. אשר קול המולה צוהלים. לפני שיר זה לא ממללים: ורנן גלגלים. אשר אם הורשו כל גוללים. לפני שיר זה לא כוללים: ואימת כרובים. אשר הם צגים כמו דובים. לפני שיר זה לא מרבים: והדרת אופנים. אשר הם מרבעי פנים. לפני שיר זה לא סופנים: והמון גדודים. אשר הם היד אל מגידים. לפני שיר זה לא נאגדים: וסוד עירין. אשר כעין קלל בעריר לפני שיר זה לא מפארים: ורגש קדישין. אשר לבקרים מתחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים: וגם ענונים. אשר טעמם לא משנים. לפני שיר זה לא משננים: ופחד שרפים אשר ברגע כל שורפים. לפני שיר זה לא רופפים: כי כל מחנות משרתים קדושים. משרתיו יהו מקדישים: וגם המון צבא מלאכים. מנעימים יהו ממליכים: ומרוצות חיל זקים. כהם יהו מחזקים. וזיו משלחת ברקים. פניהם יהו מבריקים: והוצה למו הוים. מתעלסים באהבים. ועד מחיצתם לא באים: באשם נלהבים. ובגחלתם נכוים. ובפארם הם נאלמים: ועת כי יתהללו יחישו. ועת כי יתבילו יחילו. ועת כי יגמורו יעריצו. ועת כי יחישו יקדישו. ועת כי ישתוקו ישלשו. קדשה משלשת: כתוב וכו'

מוסף לפרשת החודש

ש"ץ חוזר התפלה עד (מלך עוזר ומושיע ומגן):

ראשון. אמצת לפרת שושנים. אמוץ לעורר מרדם ישנים. בזכרך ברית ראשונים. בצפון חדשים וגם ישנים. גלותו כדת שנונים. גזר ראש לארבעה ראשי שנים: חזן ארבעה ראשי שנים במחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. לגוננו כמגן בחדש הזה:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להחיות מתים:

לציון. דרור השת בו קפות. דבר אור יקרות לקפות. החדש אשר ישועות בו מקיפות. החוסים בו מתקיפות. וממנו מתחילות ותוקפות. ועד ראש לארבע תקופות: חזן ארבע תקופות בשנה. תחדש אורם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. החיינו בגשם בראשון לחדשי השנה:

ברוך אתה יי. מחיה המתים:

(קדושה. לדור ודור) עד (וקדוש אתה):

הנה. זה בא לפרקים. זמון לגאול רצוצים מארקים. החדש אשר רביבים בו מריקים. חשרת מים למלאת רקים. טיעת לרוות וירקים. טלאים בו להקים. בארבעה פרקים: חזן ארבעה פרקים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ונעריצך קדוש בחדש הזה:

ברוך אתה יי. האל הקדוש:

(תכנת שבת וכו') עד (מקדשי שמך) (ובשר"ח אתה יצרת עד קבעת):

הנם. ימים המבורכים. יורה ומלקוש באבם פורכים. כח תת באביבים רכים. כרמל להקליא אביב פרוכים. לשנן מפעלות מציץ מתרכים. לפניו קוראים ענין ארבעה ערכים: חזן ארבעה ערכים אשננה. ספור מסות פרחי שושנה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ענגנו בנופש בראשון לחדשי השנה:

ברוך אתה יי מקדש השבת: (לשר"ח וישראל וראשי חדשים):

רצה עד לציון ברחמים:

ולירושלים. סופת הוחק בו כסות. מעין כל תי להתכסות. נקמות אשר כלב מכסות. נתכנו במועד זה היות מכוסות. שה לבית אבות מנות במכסות. סבות עליו עסים ארבע כוסות: חזן ארבע כוסות כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. רצנו כשי בחדש הזה:

ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים עד ועזרתנו סלה:

מבשר. עם זכיות. עצורים להעלות מצול דכיות. פדוים חיה במשכיות. כצום שירים תמור בכיות. צבאות כל חמדת שכיות. צאנן יציע לרושש שונאיך: חזן שונאיך נדוש נא. במדותך פעלתם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. והיטיב לנו בטובך בראשון לחדשי השנה:

ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

(אלהינו וכו') (שים שלום) עד (בכל עת ובכל שעה בשלומך):

אתן. קול כשוררו ראשים. קרא בגרון בגיא החרשים. ראשי תנינים אשר על גבי תורשים. ראותם בזה חדש מגורשים. שיר חדש והגה מדרשים. תרננה שפתי בשורי ארבעה חדשים: חזן ארבעה חדשים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ברכנו בשלום בחדש הזה:

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

(קדיש שלם) (אין כאלהינו) (עלינו) ק"ש

מיד שיתעורר משנתו כדי שלא יחזור ויישן ירגיל א"ע להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. כנ"ש מלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכו' ואילו היה שוכב לפני מלך ב"ו היה מתחייב בנפשו וכו' וטוב להרגיל עצמו לומר מיד כשיעור נוסח זה מודה וכו' ועי"ז יזכור את ה' הנלב עליו ויקים זריזות. ויאמר זה אף קודם נטילה לפי שאין בו שם:

מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה. רבה אמונתך:

קודם לבישת הטלית קטן אחר שנטל ידיו יאמר זה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ציצת:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתהא חשובה מצות ציצית לפניך כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

כשיבדוק הציצית מטלית גדול יאמר זה:

ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה:

קודם עטיפת הטלית גדול יאמר זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני מתעטף גופי בציצית כן תתעטף נשמתי ורמ"ח איברי ושס"ה גידי באור הציצית העולה תרי"ג וכשם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן. ועל ידי מצות ציצית תנצל נפשי רוחי ונשמתי ותפלתי מן החיצונים והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויצילם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף. ותהא חשובה מצות ציצית לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה. אמן סלה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית:

ויכסה ראשו בטלית ויאמר מה יקר

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: משך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב:

קודם הנחת תפילין יאמר זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מכוין בהנחת תפילין לקיים מצות בוראי שצונו להניח תפילין ככתוב בתורתו וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך והם ארבע פרשיות אלו. שמע. והיה אם שמוע. קדש. והיה כי יביאך שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם ושנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכחותי כלם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו. ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועון כלל ושלא יפתנו ולא יתגרה בנו יצר הרע ויניחנו לעבוד את יי כאשר עם לבבנו: ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה מצות הנחת תפילין לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

ויניח על יד שמאל וקודם הקשירה יברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין:

יניח תפילין של ראש ויברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין:

ותיכף יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ומחכמתך אל עליון תאציל עלי ומבינתך תבינני. ובחסדך תגדיל עלי ובגבורתך תצמית אויבי וקמי. ושמן הטוב תריק על שבעה קני המנורה להשפיע טובך לבריותיך. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

אח"כ כורך שלש כריכות על האצבע האמצעית ואומר:

וארשתיך לי לעולם. וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה וידעת את יי:

ויאמר פרשה זו:

וידבר יי אל משה לאמר: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יי אתכם מזה ולא יאכל חמץ: היום אתם יצאים בחדש האביב: והיה כי יביאך יי אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה: שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליי: מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים: והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי בפיך כי ביד חזקה הוצאך יי ממצרים: ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה: והיה כי יבאך יי אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך: והעברת כל פטר רחם ליי וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליי: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים: ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יי כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליי כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה: והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יי ממצרים:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: בבית אלהים נהלך ברגש:

תפלה קודם התפלה

מהרב החסיד המפורסם איש אלהי מו"ה אלימלך זצ"ל:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירות ומאזין לקול תפלת עמו ישראל ברחמיו שתכין לבנו ותכונן מחשבותינו ותשגר תפלתנו בפינו ותקשיב אזנך לשמוע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה. ואתה אל רחום ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים תמחול ותסלח ותכפר לנו ולכל עמך בית ישראל את כל מה שחטאנו והעוינו והרשענו ופשענו לפניך. כי גלוי וידוע לפניך כי לא במרד ובמעל חלילה וחלילה מרינו את פיך ודברי תורתך ומצותיך כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבליו ומבלבל את מחשבותינו תמיד. אפילו בשעה שאנחנו עומדים להתפלל

נכון לומר זה קודם התפלה מתקוני זוהר:

פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן. אנת הוא עילאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת מבני נשא ואנת

דהוא דקשיר לון, ומייחד לון. ובגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מחבריה מאלין עשר ספירן אתחשיב ליה כאילו אפריש בך. ואלין עשר ספירן. אינון אזלין כסדרן. חד אריך וחד קציר וחד בינוני. ואנת הוא דאנהיג לון ולית מאן דאנהיג לך לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא. לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לבני נשא. וכמה גופין תקינת לון דאתקריאו גופין לגבי לבושין דמכסין עליהון. ואתקריאו בתקונא דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא. תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית קודש. מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. חכמה מוחא איהי מחשבה מלגאו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אלין תרין כתיב הנסתרות ליי אלהינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה אתמר מגיד מראשית אחרית ואיהו קרקפתא דתפלין מלגאו איהו שם ומ"ה כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א דאיהו אורח אצילות. ואיהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי כמיא דמשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו: רבון עלמין אנת הוא עלת העלות וסבת הסבות דאשקי לאילנא בההוא נביעו. וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא דאיהו חיים לגופא. ובך לית דמיון ודיוקנא מכל מה דלגאו ולבר. ובראת שמיא וארעא ואפיקת מנהון שמשא וסיהרא וכוכביא ומזליא. ובארעא אילנין ודשאין וגנתא דעדן ועשבין וחיון ובעירין ועופין ונונין ובני נשא לאשתמודעא בהון עלאין ואיך יתנהגון בהון עילאין ותתאין ואיך אשתמודע עילאי מתתאי ולית דידע בך כלל. ובר מינך לית יחידא בעילאי ותתאי. ואנת אשתמודע עלת על כלא ואדון על כלא. וכל ספירא אית לה שם ידיעא ובהון אתקריאו מלאכיא. ואנת לית לך שם ידיעא דאנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכלהו וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כלהון שמהן כגופא בלא נשמתא. אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא בבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה לון איך מתנהג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא, דין איהו גבורה משפט עמודא דאמצעיתא צדק מלכותא קדישא מאזני צדק תרין סמכי קשוט הין צדק אות ברית קודש. כלא לאחזאה איך מתנהג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא בכל אלין מדות כלל: ברוך יי לעולם אמן ואמן:

להתפלל לפניך ולבקש על נפשנו הוא מבלבל את מחשבותינו תמיד בתחבולותיו ואין אנו יכולים לעמוד נגדו כי נחלש שכלנו ומוחנו עד מאוד וכשל כח הסבל מרוב הצרות ומרוב טרדת הזמן לכן אתה אל רחום וחנון עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואמרו חז"ל אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי כי כן דרכך להיטיב לרעים ולטובים כי גלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו ושיחנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך ולדבק לבנו בך באמת ובתמים אהה על נפשנו אוי עלינו מאוד אבינו שבשמים. ואתה תעורר נא רחמיך וחסדיך הגדולים והמרובים עלינו לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו ותגער בו שיסיר וילך מאתנו ואל יסית אותנו להדיחנו מעבודתך חלילה ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה הן בהקיץ הן בחלום הלילה בפרט בעת שאנחנו עומדים בתפלה לפניך או בשעה שאנחנו לומדים תורתך ובשעה שאנחנו עוסקים במצותיך תהא מחשבתנו זכה צלולת וברורה וחזקה באמת בלבב שלם כרצונך הטוב עמנו. ותעורר לבבנו ולבב כל ישראל עמך ליחדך באמת ובאהבה לעבדך עבודה הישרה המקובלת לפני כסא כבודך ותקבע אמונתך בלבנו תמיד בלי הפסק. ותהא אמונתך קשורה בלבנו כיתד שלא תמוט, ותעביר מעלינו כל המסכים המבדילים בינינו לבינך אבינו שבשמים. ותצילנו מכל המכשולות וטעיות אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו ותהא עם פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדנו ועם לבנו בעת מחשבותינו ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים שנייחד את לבבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו הידועות לנו ושאינן ידועות לנו הנגלות והנסתרות שיהא הכל ביחוד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חלילה וטהר לבנו וקדשנו וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך ותטע אהבתך ויראתך בלבנו תמיד בלי הפסק בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בלכתנו ובשכבנו ובקומנו תבער תמיד רוח קדשך בקרבנו ונשען תמיד בך ובגדולתך ובאהבתך וביראתך ובתורתך שבכתב ושבעל פה הנגלה והנסתר ובמצותיך ליחד שמך הגבור והנורא ותשמרנו מן הפניות והגאות ומן הכעס והקפדנות והעצבות והרכילות ושאר מדות רעות ומכל דבר המפסיד עבודתך הקדושה והטהורה החביבה עלינו ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים בך ושנשתוקק תמיד אליך יותר ויותר. וממדרגה למדרגה תעלנו שנזכה לבא למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב וזכותם יעמוד לנו שתשמע בקול תפלתנו שנהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך עלינו או על שום אחד מעמך ישראל על יחיד או על רבים ותשמח ותתפאר בנו ונעשה פרי למעלה ושורש למטה ואל תזכיר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו כמאמר דוד המלך ע"ה חטאות נעורי ופשעי אל תזכור. ותהפוך עונותינו ופשעינו לזכות ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהור לשוב אליך בלב שלם ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים והטהורים ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא תעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים. אדרבה תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך ואל תעלה שום שנאה מאחד על חבירו חלילה ותחזק התקשרותנו באהבה אליך כאשר גלוי וידוע לפניך שיהא הכל נחת רוח אליך וזה עיקר כוונתינו ואם אין לנו שכל לכוין את לבבנו אליך אתה תלמדנו אשר נדע באמת כוונת רצונך הטוב ועל כל זאת מתחננים אנחנו לפניך אל מלא רחמים שתקבל את תפלתנו ברחמים וברצון אמן כן יהי רצון:

ידיד נפש אב הרחמן משוך עבדך אל רצונך ירוץ עבדך כמו איל ישתחוה אל מול הדרך יערב לו ידידותך מנופת צוף וכל טעם:

הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך אז תתחזק ותתרפא והיתה לה שמחת עולם:

ותיק יהמו נא רחמיך וחוסה נא על בן אוהבך כי זה כמה נכסף נכספתי לראות בתפארת עוזך. אלה חמדה לבי וחוסה נא ואל תתעלם:

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומך. תאיר ארץ מכבודך. נגילה ונשמחה בך. מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל: ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: יי אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך: ואני אשתחוה ואכרעה אברכה לפני יי עושי: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

אדון עולם אשר מלך. בטרם כל יציר נברא: לעת נעשה בחפצו כל. אזי מלך שמו נקרא: ואחרי ככלות הכל. לבדו ימלוך נורא: והוא היה. והוא הוה. והוא יהיה בתפארה: והוא אחד ואין שני. להמשיל לו להחבירה: בלי ראשית בלי תכלית. ולו העוז והמשרה: והוא אלי וחי גואלי. וצור חבלי בעת צרה: והוא נסי ומנוס לי. מנת כוסי ביום אקרא: בידו אפקיד רוחי. בעת אישן ואעירה: ועם רוחי גויתי. יי לי ולא אירא:

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ: אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ: קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ. אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה: וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ (וצאצאי צאצאינו) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם:

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי. וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גוֹי:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע. מִיֵּצֶר רָע. מֵחָבֵר רָע. וּמִשָּׁכֵן רָע. וּמִפֶּגַע רָע. מֵעַיִן הָרָע מִלָּשׁוֹן הָרָע מִמַּלְשִׁינוּת מֵעֵדוּת שֶׁקֶר מִשִּׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מֵעֲלִילָה מִמִּיתָה מְשׁוּנָה מֵחֳלָיִם רָעִים מִמִּקְרִים רָעִים וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכור לנו יי אלהינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ואת העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב בתורתך: וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע

עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק: ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה: ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערוך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו: ויקרא אליו מלאך יי מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא יי יראה אשר יאמר היום בהר יי יראה: ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יי כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

רבונו של עולם כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו יהוה אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. וקיים לנו יי אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור. ונאמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני יי אלהיהם. ונאמר וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יי. ונאמר ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יי אלהיך ומשם יקחך. ונאמר והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך. ונאמר על ידי נביאך יי חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה. ונאמר ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. ונאמר בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם. ונאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם. (וכל חטאת עמך בית ישראל במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם. ונאמר) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. ונאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רבון כל העולמים ואדוני האדונים. לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך. כי על רחמיך הרבים. מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו מה גבורתנו: מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רוב מעשיהם (נ"א מעשינו) תהו וימי חייהם (נ"א חיינו) הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון לפני כסא כבודך. וכל הגוים כאין נגדך. שנאמר הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו. הן איים כדק יטול:

אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אהבך שנשבעת לו בהר המוריה. זרע יצחק יחידו (נ"א עקדך) שנעקד על גבי המזבח עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו. קראת את שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חייבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש ולתן שבח והודיה לשמך. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירשתנו: אשרינו כשאנחנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום תמיד ואומרים פעמים באהבה:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

וקורין פרשה ראשונה על הסדר:

אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא קדש את שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך ובישועתך תרים ותגביה קרננו למעלה והושיענו בקרוב למען שמך: ברוך המקדש שמו ברבים:

אתה הוא יי אלהינו בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים: קבץ נפוצות קויך מארבע כנפות הארץ: יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלהים לבדך עליון לכל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ. את הים ואת כל אשר בם. ומי בכל מעשה ידיך בעליונים (ובתחתונים) או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה ומה תפעל. אבינו שבשמים חי וקים עשה עמנו צדקה וחסד בעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו וקים לנו יי אלהינו מה שכתוב את הדבר שהבטחתנו על ידי צפניה חוזך כאמור בעת ההוא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר יי:

וידבר יי אל משה לאמר: ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים: ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם: בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה ליי: ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו והיתה להם חק עולם לו ולזרעו לדורותם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחול לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותסלח לנו על כל פשעינו ושיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיְיָ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיְיָ: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ:

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָן לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ. אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ. וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

ג״פ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג״פ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג״פ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים וְאֵבָרִים לְמִנְחָה וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין וּנְסָכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה: אב״ג ית״ץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא: קר״ע שט״ן
נָא גִבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם: נג״ד יכ״ש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם: בט״ר צת״ג
חֲסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ: חק״ב טנ״ע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ: יג״ל פז״ק
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת: שק״ו צי״ת
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת וביו״ט אין אומרים זה:

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

לר״ח וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיְיָ עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב. אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי

וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת. אֲשַׁם גְּזֵלוֹת. אֲשַׁם מְעִילוֹת. אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה. אֲשַׁם נָזִיר. אֲשַׁם מְצוֹרָע. אָשָׁם תָּלוּי. שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה. וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן. מִקַּל וָחוֹמֶר. וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד. וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים. מִכְּלָל וּפְרָט. וּמִפְּרָט וּכְלָל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט. וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל: כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא: כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טוֹעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר: כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טוֹעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר: כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ: דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ: וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה עַד שֶׁיָּבוֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

קדיש דרבנן

האדרת והאמנה לחי עולמים: הבינה והברכה לחי עולמים: הגאוה והגדולה לחי עולמים: הדעה והדבור לחי עולמים: ההוד וההדר לחי עולמים: הועד והותיקות לחי עולמים: הזך והזוהר לחי עולמים: החיל והחוסן לחי עולמים: הטכס והטוהר לחי עולמים: היחוד והיראה לחי עולמים: הכתר והכבוד לחי עולמים: הלקח והלבוב לחי עולמים: המלוכה והממשלה לחי עולמים: הנוי והנצח לחי עולמים: הסגוי והשגב לחי עולמים: העוז והענוה לחי עולמים: הפדות והפאר לחי עולמים: הצבי והצדק לחי עולמים: הקריאה והקדושה לחי עולמים: הרון והרוממות לחי עולמים: השיר והשבח לחי שלמים: התהלה והתפארת לחי עולמים:

הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים (כאן צריך להפסיק) וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָמַל עָלָי:

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: יְיָ הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ לַייָ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְיָ בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי:

הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך:

ב"פ יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד:

והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

בשבת ויו"ט וחו"ר מתחילין למנצח מזמור לדוד השמים וכו':

למנצח בנגינות מזמור שיר: אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך: יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם: ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט עמים מישור ולאמים בארץ תנחם סלה: יודוך עמים אלהים יודוך עמים כלם: ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ:

הריני מוכן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך עושה בראשית. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי לעד וקים לנצח. ברוך פודה ומציל. ברוך שמו. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן המהולל בפה עמו משבח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמרות ונגדלך ונשבחך ונפארך ונמליכך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו. יחיד חי העולמים. מלך משבח ומפואר עדי עד שמו הגדול: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

א"א מזמור לתודה לא בשבת ויו"ט ולא בע"פ ולא בחוה"מ פ"פ ולא בעיו"כ לפי שאין תודה באה בימים אלו:

מזמור לתודה הריעו ליי כל הארץ: עבדו את יי בשמחה באו לפניו ברננה: דעו כי יי הוא האלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו: כי טוב יי לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו:

בחול מתחילין כאן יהי כבוד:

מזמורים אלו אומרים בשבת וביו"ט ובהושענא רבה:

למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם: בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם: והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ ארח: מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב מצות יי ברה מאירת עינים: יראת יי טהורה עומדת לעד משפטי יי אמת צדקו יחדו: הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים: גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי יבין מנסתרות נקני: גם מזדים חשך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: הודו ליי בכנור בנבל עשור זמרו לו: שירו לו שיר חדש היטיבו נגן בתרועה: כי ישר דבר יי וכל מעשהו באמונה: אהב צדקה ומשפט חסד יי מלאה הארץ: בדבר יי שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם: כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות: ייראו מיי כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: עצת יי לעולם תעמד מחשבות לבו לדור ודור: אשרי הגוי אשר יי אלהיו העם בחר לנחלה לו: משמים הביט יי ראה את כל בני האדם: ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ: היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם: אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח: שקר הסוס לתשועה וברוב חילו לא ימלט: הנה עין יי אל יראיו למיחלים לחסדו: להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא: כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך:

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך: אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי: ביי תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו: גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו: דרשתי את יי וענני ומכל מגורותי הצילני: הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו: זה עני קרא ויי שמע ומכל צרותיו הושיעו: חונה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם: טעמו וראו כי טוב יי אשרי הגבר יחסה בו: יראו את יי קדשיו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא יחסרו כל טוב: לכו בנים שמעו לי יראת יי אלמדכם: מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב: נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו: עיני יי אל צדיקים ואזניו אל שועתם: פני יי בעשי רע להכרית מארץ זכרם: צעקו ויי שמע ומכל צרותם הצילם: קרוב יי לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע: רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יי: שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה: תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו: פודה יי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו:

תפלה למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור: בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל: תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה: זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלוף: בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש: כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו: שתה עונתינו לנגדך עלמנו למאור פניך: כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה: ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה: מי יודע עז אפך וכיראתך עברתך: למנות ימינו כן הודע ונבא לבב חכמה: שובה יי עד מתי והנחם על עבדיך: שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו: שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה: יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם: ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: אמר ליי מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים: יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש: רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: כי אתה יי מחסי עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי: אורך

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו: הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר

חסדו

חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמרה בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי: ירעם הים ומלואו תבל ויושבי בה: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שומרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית יי נלך: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם יי: כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים: הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

הללויה הללו את שם יי הללו עבדי יי: שעומדים בבית יי בחצרות בית אלהינו: הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי אני ידעתי כי גדול יי ואדונינו מכל אלהים: כל אשר חפץ יי עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות: מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו: שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה: שלח אתות ומופתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו: שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים: לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען: ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: כי ידין יי עמו ועל עבדיו יתנחם: עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא יאזינו אף אין יש רוח בפיהם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בוטח בהם: בית ישראל ברכו את יי בית אהרן ברכו את יי: בית הלוי ברכו את יי. יראי יי ברכו את יי: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה:

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו: הודו לאדוני האדונים כי לעולם חסדו: לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו: לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו: לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: לעשה אורים גדולים כי לעולם חסדו: את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו: את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו: למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו: ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו: ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו: לגוזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו: והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו: ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסדו: למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו: למכה מלכים גדולים כי לעולם חסדו: ויהרוג מלכים אדירים כי לעולם חסדו: לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו: ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו: ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו: נחלה לישראל עבדו כי לעולם חסדו: שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו: ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו: נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו: הודו לאל השמים כי לעולם חסדו:

אומרים האדרת והאמונה ואח"כ ב"ש תמלא לעיל:

מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות ליי ולזמר לשמך עליון: להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יי בפעלך במעשי ידיך ארנן: מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבותיך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעולם יי: כי הנה איביך יי כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און: ותרם כראים קרני בלותי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: שתולים בבית יי בחצרות אלהינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כי ישר יי צורי ולא עולתה בו:

יי מלך גאות לבש לבש יי עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים: מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש יי לארך ימים:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: רבות מחשבות בלב איש ועצת יי היא תקום: עצת יי לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד: כי בחר יי בציון אוה למושב לו: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול יי ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו: הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה: ועזוז נוראותיך יאמרו וגדלתך אספרנה: זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יי ארך אפים וגדל חסד: טוב יי לכל ורחמיו על כל מעשיו: יודוך יי כל מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור: סומך יי לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: קרוב יי לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת: רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: שומר יי את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד: תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

הללויה הללי נפשי את יי: אהללה יי בחיי אזמרה לאלהי בעודי: אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה: תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי אלהיו: עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השומר אמת לעולם: עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים יי מתיר אסורים: יי פוקח עורים יי זוקף כפופים יי אהב צדיקים: יי שומר את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוה תהלה: בונה ירושלים יי נדחי ישראל יכנס: הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם: מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא: גדול

אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ: עֱנוּ לַייָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עוֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם. וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף: וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ: כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: וְאֶת רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּייָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַייָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אָבֶן: יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן: עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְיָ עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עוֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת בּוֹרֵא כָּל הַנְּשָׁמוֹת רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ יָחִיד אֵל חֵי הָעוֹלָמִים: ח"ק

בעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים:

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו"ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה. הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה. טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ. מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ. פִּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד

אל וקדושים. תתברך יי אלהינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת על כל שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית (שיצרת) המה יפארוך סלה:

תתברך לנצח צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול (ב:דברי) דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם קדושים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכין ומשבחין ומפארין ומעריצין ומקדישין וממליכין:

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה. ונותנים באהבה רשות זה לזה. להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים. לעמתם משבחים ואומרים:

ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו מרום וקדוש פועל גבורות עושה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא רפואות נורא תהלות אדון הנפלאות המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כאמור לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו: והתקין מאורות משמחת עולמו אשר ברא: אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו: ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבה רבה (אהבת עולם) אהבתנו יי אלהינו. חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו. אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם כן תחננו ותלמדנו: אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד: כי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: ורחמיך יי אלהינו וחסדיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד: מהר והבא עלינו ברכה ושלום מהרה מארבע כנפות כל הארץ. ושבור עול מעל צוארנו ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה באמת באהבה. להודות לך וליחדך באהבה ולאהבה את שמך: ברוך אתה יי הבוחר בעמו ישראל באהבה:

יחיד אומר אל מלך נאמן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך: וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם: וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יי נתן לכם: ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם: ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבתיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

ויאמר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יי ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדר ודר הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים. על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקים לעולם ועד אמת ואמונה חק ולא יעבור. אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו. מלכנו מלך אבותינו. גואלנו גואל אבותינו. יוצרנו צור ישועתנו. פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך. ואין לנו עוד אלהים זולתך סלה:

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם בכל דור ודור: ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ: אמת אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם לאבות ובנים: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: אמת ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו: כל בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת וים סוף להם בקעת וזדים טבעת וידידים העברת (עברו ים) ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על זאת שבחו אהובים ורוממו לאל. ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום

מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים (העונה) ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו: תהלות לאל עליון גואלם ברוך הוא ומבורך שמו. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם:

מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא:

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול על שפת הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו. יי ימלוך לעולם ועד:

צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל: ונאמר גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל: ברוך אתה יי גאל ישראל:

למוסף ולמנחה כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

(בעשי״ת) זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע:

בקיץ מוריד הטל: בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך. מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה:

(בעשי״ת) מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

ונאמן אתה להחיות מתים: ברוך אתה יי מחיה המתים:

בחזרת הש״ץ אומרים זה:

נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש המשלשים לך קדושה. ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו. לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו: ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה. כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש: (בעשי״ת המלך הקדוש):

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה:

במו״ש וביו״ט אומרים זה:

אתה חוננתנו למדע תורתך. ותלמדנו לעשות בהם חקי רצונך. ותבדל יי אלהינו בין קודש לחול. בין אור לחושך. בין ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה: אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון. ומדבקים ביראתך:

ו) חננו מאתך חכמה בינה ודעת: ברוך אתה יי חונן הדעת:

השיבנו אבינו לתורתך. וקרבנו מלכנו לעבודתך. והחזירנו בתשובה שלמה לפניך: ברוך אתה יי הרוצה בתשובה:

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו. כי אל טוב וסלח אתה: ברוך אתה יי חנון המרבה לסלוח:

ראה נא בעניינו וריבה ריבנו וגאלנו גאולה שלמה מהרה למען שמך כי אל גואל חזק אתה. ברוך אתה יי גואל ישראל:

בתע״ל אומר הש״ץ כאן עננו:

רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה והעלה (ארוכה ומרפא לכל תחלואינו ולכל מכאובינו ולכל מכותינו) רפואה שלמה לכל מכותינו: כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה: ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן (בחורף טל ומטר ל)ברכה על פני האדמה. ושבענו מטובה. וברך שנתינו כשנים הטובות לברכה כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים: ברוך אתה יי מברך השנים:

תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מהרה מארבע כנפות הארץ לארצנו: ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה. והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו מהרה אתה יי לבדך בחסד וברחמים וצדקנו בצדק ובמשפט: ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט: (בעשי״ת המלך המשפט):

ולמלשינים אל תהי תקוה. וכל הרשעה כרגע תאבד. וכל אויביך מהרה יכרתו. והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכלם ותשפילם ותכניעם במהרה בימינו: ברוך אתה יי שובר אויבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל ועל פליטת (בית) סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו ועל חסדך הגדול באמת נשענו: ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין: לת״ב במנחה נחם ברוך אתה יי בונה ירושלים:

נחם יי אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים. ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה. האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה. והבזויה מכבודה. והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים. ויטילו את עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם. מעי מעי על חלליהם. כי אתה יי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כאמור ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: ברוך אתה יי מנחם ציון ובונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח. וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום ומצפים לישועה: ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה:

אב הרחמן שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו חננו ועננו ושמע תפלתנו: בת״ל אומרים זה

עננו יי עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תפן אל רשענו ואל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו היה נא קרוב לשועתנו יהי נא חסדך לנחמנו טרם נקרא אליך עננו. כדבר

שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה:

ליחיד כי אתה וכו׳ : והש״צ בין גואל לרופא מסיים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת צָרָה:

קודם כי אתה שומע יתודה בהכנעה ובשברון לב ויאמר :

אנא יי חטאתי עויתי ופשעתי לפניך והרע בעיניך עשיתי. רבונו של עולם עשה למען שמך הגדול ותכפר לי על כל עוני וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי ועד היום הזה ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול :

תפלה על הפרנסה :

אתה הוא יי האלהים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כנים הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותי קודם שאצטרך להם בנחת ולא בצער בהתר ולא באסור לחיים ולשלום משפע ברכה והצלחה. ומשפע בריכה עליונה כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם ויקוים בי מקרא שכתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון :

כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

בר״ח ובחוה״מ אומרים זה :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה. לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לסוכות	לפסח	לראש חודש
חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה:	חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה:	רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּרֵנוּ צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת. עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה ובפורים אומרים זה :

וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַנֶּחָמוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה:

לחנוכה בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבְתָּ אֶת רִיבָם. דַּנְתָּ אֶת דִּינָם. נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם. מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים. וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים. וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן

לפורים בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ וַהֲשֵׁבוֹתָ לּוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ (וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נֵס וָפֶלֶא וְנוֹדֶה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל):

כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת (יְמֵי אֵלּוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדָאָה וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נֵס וָפֶלֶא וְנוֹדֶה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה) יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא תָּמִיד שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לש״ץ או״א ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור : יברכך יי וישמרך : יאר יי פניו אליך ויחנך : ישא יי פניו אליך וישם לך שלום :

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ בְּרוֹב עֹז וְשָׁלוֹם: כספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בעשי״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

למעריב שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: כספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי וכל הקמים והחושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם. עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדשתך. עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי : עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך : ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות : וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי: הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר: יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף: רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק

עַל

על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו:

אל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת. ודרך תשובה הורית. גדלת רחמיך וחסדיך. תזכור היום ובכל יום לזרע ידידיך. תפן אלינו ברחמים. כי אתה הוא בעל הרחמים: בתחנון ובתפלה פניך נקדם. כהודעת לעניו מקדם: מחרון אפך שוב כמו בתורתך כתוב: ובצל כנפיך נחסה ונתלונן. כיום וירד יי בענן: תעבור על פשע ותמחה אשם. כיום ויתיצב עמו שם: תאזין שועתנו ותקשיב מנו מאמר. כיום ויקרא בשם יי: ושם נאמר:

ויעבור יי על פניו ויקרא:

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

רחום וחנון חטאתי לפניך יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני: יי אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני: חנני יי כי אמלל אני רפאני יי כי נבהלו עצמי: ונפשי נבהלה מאד ואתה יי עד מתי: שובה יי חלצה נפשי הושיעני למען חסדך: כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך: יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה: עששה מכעס עיני עתקה בכל צוררי: סורו ממני כל פועלי און כי שמע יי קול בכיי: שמע יי תחנתי יי תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד כל איבי ישבו יבשו רגע:

לתענית צבור ולעשרת ימי תשובה

אבינו מלכנו חטאנו לפניך:
אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה:
אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך:
אבינו מלכנו ברך (בעשי"ת חדש) עלינו שנה טובה:
אבינו מלכנו בטל מעלינו כל גזרות קשות:
אבינו מלכנו בטל מחשבות שונאינו:
אבינו מלכנו הפר עצת אויבינו:
אבינו מלכנו כלה כל צר ומשטין מעלינו:
אבינו מלכנו סתום פיות משטינינו ומקטריגנו:
א"מ כלה דבר וחרב ורעב ושבי ומשחית ועון משמד מבני בריתך:
אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך:
אבינו מלכנו סלח ומחל לכל עונותינו:
אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך:
אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו:
אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך:
אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך:
אבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו:
אבינו מלכנו זכרנו בזכרון טוב לפניך:
בעשי"ת במקום (זכרנו) אומרים (כתבנו) ולנעילה (חתמנו):
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לחיים טובים:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לגאולה וישועה:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לפרנסה וכלכלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לי ולבני ביתי ולכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום מזונותינו בכבוד בזכות שמך הגדול (דיקרנוסא) הממונה על הפרנסה:

אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לזכיות:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לסליחה ומחילה:
אבינו מלכנו הצמח לנו ישועה בקרוב:
אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך:
אבינו מלכנו הרם קרן משיחך:
אבינו מלכנו מלא ידינו מברכותיך:
אבינו מלכנו מלא אסמינו שבע:
אבינו מלכנו שמע קולנו חוס ורחם עלינו:
אבינו מלכנו קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:
אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפלתנו:
אבינו מלכנו זכור כי עפר אנחנו:
אבינו מלכנו נא אל תשיבנו ריקם מלפניך:
א"מ תהא השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך:
אבינו מלכנו חמול עלינו ועל עוללנו וטפנו:
אבינו מלכנו עשה למען הרוגים על שם קדשך:
אבינו מלכנו עשה למען טבוחים על יחודך:
אבינו מלכנו עשה למען באי באש ובמים על קדוש שמך:
אבינו מלכנו נקום נקמת דם עבדיך השפוך:
אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעננו:
אבינו מלכנו עשה למענך והושיענו:
אבינו מלכנו עשה למען רחמיך הרבים:
א"מ עשה למען שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו:
אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

לשני וחמישי

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא כחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה כרוב רחמיך והושיענו למען שמך: אדונינו אלהינו שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקתיך ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני:

הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אבינו אב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו: ועתה יי אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו: הושיענו למען שמך אבינו מלכנו צורנו וגואלנו: חוסה יי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה נא אלהיהם: ידענו כי חטאנו ואין מי יעמוד בעדנו. אלא שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה: ידענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: כרחם אב על בנים כן תרחם יי עלינו והושיענו למען שמך: חמול על עמך רחם על נחלתך חוסה נא כרוב רחמיך חננו מלכנו ועננו כי לך יי הצדקה עושה נפלאות בכל עת:

הבט נא רחם נא והושיעה נא צאן מרעיתך ואל ימשל בנו קצף כי לך יי הישועה. בך תוחלתנו

אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה:

אנא מלך רחום וחנון זכור והבט לברית בין הבתרים ותראה לפניך עקדת יחיד ולמען ישראל אבינו אל תעזבנו אבינו ואל יטשנו מלכנו ואל תשכחנו יוצרנו ואל תעש עמנו כלה כחטאתינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אין כמוך חנון ורחום יי אלהינו אין כמוך אל ארך אפים ורב חסד ואמת הושיענו ורחמנו ברחמיך הרבים מרעש ומרוגז הצילנו. זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו: שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: והסר ממנו מכת המות כי רחום אתה כי כן דרכך לעשות חסד חנם בכל דור ודור. חוסה יי על עמך והצילנו מזעמך: והסר ממנו מכת המגפה וגזרה קשה כי אתה שומר ישראל: לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים מה נתאונן מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים: אנא יי הושיעה נא: אנא יי הצליחה נא: אנא יי עננו ביום קראנו: לך יי חכינו לך יי קוינו לך יי ניחל אל תחשה ותעננו כי נאמו גוים אבדה תקותם כל ברך לך תכרע וכל קומה לפניך לבד תשתחוה:

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים נבהלה נפשנו מרוב עצבוננו אל תשכחנו נצח קומה והושיענו. אל תשפוך חרונך עלינו כי אנחנו עמך בני בריתך: אל הביטה דל כבודנו בגוים ושקצונו כטומאת הנדה. עד מתי עזך בשבי ותפארתך ביד צר. עוררה גבורתך והושיענו למען שמך. אל ימעטו לפניך תלאותינו: מהר יקדמונו רחמיך בעת צרותינו לא למעננו אלא למענך פעל ואל תשחית את זכר שאריתנו. כי לך מיחלות עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה. וזכור עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

הבט משמים וראה. כי היינו לעג וקלס בגוים. נחשבנו כצאן לטבח יובל. להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

זרים אומרים אין תוחלת ותקוה. חון אום לשמך מקוה. טהור ישועתנו קרבה. יגענו ולא הונח לנו. רחמיך יכבשו את כעסך מעלינו:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

חוסה יי עלינו ברחמיך. ואל תתננו בידי אכזרים. למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. למענך עשה עמנו חסד ואל תאחר:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

קולנו תשמע ותחון. ואל תטשנו ביד אויבינו למחות את שמנו. זכור אשר נשבעת לאבותינו. ככוכבי השמים ארבה את זרעכם. ועתה נשארנו מעט מהרבה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

בימים שאין אומרים והוא רחום מתחילין שומר ישראל:

שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל:

שומר גוי אחד שמור שארית עם אחד ואל יאבד גוי אחד המיחדים שמך יי אלהינו יי אחד:

שומר גוי קדוש שמור שארית עם קדוש ואל יאבד גוי קדוש המשלשים בשלש קדשות לקדוש:

מתרצה ברחמים ומתפיס בתחנונים התרצה והתפיס לדור עני כי אין עוזר:

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: עזרנו בשם יי עושה שמים וארץ: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: ברוגז רחם תזכור. ברוגז עקדה תזכור. ברוגז תמימות תזכור: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך: ח"ק

בשני ובחמישי אומרים זה וצריך לאומרו בעמידה:

מ"א אל ארך אפים ורב חסד ואמת אל באפך תוכיחנו. חוסה יי על עמך והושיענו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

מ"פ אל ארך אפים ומלא רחמים אל תסתר פניך ממנו חוסה יי על שארית ישראל עמך והצילנו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

כשפותחין הארון צריכין לעמוד

בעת הוצאת ספר תורה אומרים זה:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלים: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו:

בריך שמיה דמרא עלמא. בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך. ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבל צלותנא ברחמין. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכלא ומפרנס לכלא: אנת הוא שליט על כלא. אנת הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך היא. אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומקמיה דיקר אוריתיה בכל עדן ועדן. לא על אנש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא. אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשוט ואוריתיה קשוט. ונביאוהי קשוט ומסגי למעבד טבון וקשוט. ביה אנא רחיץ. ולשמיה קדישא יקירא אנא אמר תושבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באוריתא ותשלים משאלין דלבאי. ולבא דכל עמך ישראל. לטב ולחיין ולשלם:

בשבת ויו"ט מתחיל הש"ץ כאן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

אחד הוא אלהינו גדול אדונינו קדוש (בר"ה ויו"כ ונורא) **שמו:**

בחול **גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו:**

לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ: לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

בשבת ויום טוב אומרים זה:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדושתו על החיות וקדושתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין

בעין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחון אותנו לפליטת עולמים. וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

כשמגביהין הספר תורה אומרים זה:

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי יי ביד משה:

חזן יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו:

קהל הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

אומרים בשבת מזמור לדוד. ובחול ור"ח ויו"ט ושבת במנחה לדוד מזמור. כשמכניסין הס"ת להה"ל אומרים זה:

ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל: קומה יי למנוחתך אתה וארון עזך: כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו: בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: אשרי וכו'

למנצח מזמור לדוד: יענך יי ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה: יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול ימלא יי כל משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע יי משיחו יעננו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד עולם:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה: יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת

וחיי עולם נטע בתוכנו הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ:
חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי:

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה ויצמח פורקנה ויקרב נ"א קצו משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקודשא בריך הוא. לעלא (בעשי"ת ולעלא מכל) מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:

חזן תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן: קהל יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:

חזן יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: קהל עזרי מעם יי עשה שמים וארץ:

חזן עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

ביום שא"א תחנון א"א תפלה לדוד רק מתחילין בית יעקב וכו':

תפלה לדוד הטה יי אזנך ענני כי עני ואביון אני: שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך: חנני אדני כי אליך אקרא כל היום: שמח נפש עבדך כי אליך אדני נפשי אשא: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: האזינה יי תפלתי והקשיבה בקול תחנונותי: ביום צרתי אקראך כי תענני: אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך: כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך: הורני יי דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך: אודך אדני אלהי בכל לבבי ואכבדה שמך לעולם: כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה: אלהים זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם: ואתה אדני אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: פנה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך: עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו כי אתה יי עזרתני ונחמתני:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד:

יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרובים אל יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת כל עמי הארץ כי יי הוא האלהים אין עוד:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

היום

ליום ראשון

היום יום ראשון בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

לדוד מזמור ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה : כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה : מי יעלה בהר יי ומי יקום במקום קדשו : נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה : ישא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו : זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה : שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה : שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד : מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה :

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך : ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה : ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה : ברוך יי אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו : וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן :

ליום שני

היום יום שני בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

שיר מזמור לבני קרח : גדול יי ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו : יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב : אלהים בארמנותיה נודע למשגב : כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו : המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו : רעדה אחזתם שם חיל כיולדה : ברוח קדים תשבר אניות תרשיש : כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה : דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך : כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ צדק מלאה ימינך : ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיך : סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה : שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון : כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות : הושיענו וכו'

ליום שלישי

היום יום שלישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט : עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו סלה : שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו : פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו : לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ : אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם : אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו : קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים : הושיענו וכו'

ליום רביעי

היום יום רביעי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

אל נקמות יי אל נקמות הופיע : הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים : עד מתי רשעים יי עד מתי רשעים יעלוזו : יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פועלי און : עמך יי ידכאו ונחלתך יענו : אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו : ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב : בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו : הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט : היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת : יי יודע מחשבות אדם כי המה הבל : אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו : להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת : כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב : כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב : מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און : לולי יי עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי : אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי יסעדני : ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי : היחברך כסא הוות יוצר עמל עלי חוק : יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו : ויהי יי לי למשגב ואלהי לצור מחסי : וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יי אלהינו :

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו : נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו : כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים : הושיענו וכו'

ליום חמישי

היום יום חמישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

למנצח על הגתית לאסף : הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב : שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל : תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו : כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב : עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע : הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה : בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה : שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי : לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר : אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו : ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי : ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם : לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו : כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי : משנאי יי יכחשו לו ויהי עתם לעולם : ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך : הושיענו וכו'

ליום ששי

היום יום ששי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

יי מלך גאות וכו' תמלא לעיל

ליום השבת

היום יום שבת קודש שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

מזמור שיר ליום השבת תמלא לעיל

מן ר"ח אלול עד אחר שמיני עלרת בבוקר ובערב בכל יום אומרים זה המזמור :

לדוד יי אורי וישעי ממי אירא יי מעוז חיי ממי אפחד : בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו : אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח : אחת שאלתי מאת יי אותה אבקש שבתי בבית יי כל ימי חיי לחזות בנועם יי ולבקר בהיכלו : כי יצפנני בסכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני : ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה ליי : שמע יי קולי אקרא וחנני ועננני : לך אמר לבי בקשו פני את פניך יי אבקש : אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי : כי אבי ואמי עזבוני ויי יאספני : הורני יי דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי : אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס : לולא האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים : קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי :

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי : אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו : כי מי אלהי מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו :

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ . אֵין כַּאדוֹנֵינוּ . אֵין כְּמַלְכֵּנוּ . אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ : מִי כֵאלֹהֵינוּ . מִי כַאדוֹנֵינוּ . מִי כְמַלְכֵּנוּ . מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ : נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ . נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ . נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ . נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ : בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ . בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ . בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ . בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ . אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ . אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ . אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים :

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצְּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה . מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה : הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה . בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין . יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק . מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא . רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה :

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצְּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה . יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות :

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ : אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ : שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל : יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ : לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ : לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

יתגדל ויתקדש עד דאמירן בעלמא ואמר אמן :

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באוריתא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי ופורקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן : יהא שלמא רבא וכו׳

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם : ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא . שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ . ומושב יקרו בשמים ממעל . ושכינת עזו בגבהי מרומים . הוא אלהינו אין עוד . אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו . וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד :

ועל כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון . לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך . להפנות אליך כל רשעי ארץ . יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון . לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו . ולכבוד שמך יקר יתנו . ויקבלו כלם את עול מלכותך . ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד : כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד : ככתוב בתורתך יי ימלוך לעולם ועד : ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ . ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד : ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד : ק״י

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא . עצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל . ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט :

ששה זכירות

א) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך :

ב) רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך : יום אשר עמדת לפני יי אלהיך בחרב :

ג) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים : אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים : והיה בהניח יי אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח : ימח שמו וזכרו ונמח זכרו מלהזכירו :

ד) זכור אל תשכח את אשר הקצפת את יי אלהיך במדבר :

ה) זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים :

ו) זכור את יום השבת לקדשו :

שלשה עשר עקרים

(א) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים :

(ב) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלהינו היה הוה ויהיה :

(ג) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו איננו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל :

(ד) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון :

(ה) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל :

(ו) אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי נביאים אמת :

(ז) אני מאמין באמונה שלמה שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמתית ושהוא היה אב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו :

(ח) אני מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום :

(ט) אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו :

(י) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותם שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם :

(יא) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי ששומר מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו :

(יב) אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא :

(יג) אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים :

לישועתך קויתי יי . קויתי יי לישועתך . יי לישועתך קויתי : לפורקנך סברית יי . סברית יי לפורקנך . יי לפורקנך סברית :

סדר קבלת שבת

זה המזמור אומרים קודם תפלת מנחה של שבת :

קז הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו : יאמרו גאולי יי אשר גאלם מיד צר : ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים : תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו : רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף : ויצעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יצילם : וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב : יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם : כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב : יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל : כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו : ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר : ויזעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יושיעם : יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק : יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם : כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע : אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו : כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות : ויזעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יושיעם : ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם : יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם : ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה : יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים : המה ראו מעשי יי ונפלאותיו במצולה : ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו : יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג : יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע : ויצעקו אל יי בצר להם וממצוקותיהם יוציאם : יקם סערה לדממה ויחשו גליהם : וישמחו כי ישתוקו וינחם

אל מחוז חפצם: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו: ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון: ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה: ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים: ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב: ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה: ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעיט: וימעטו וישחו מעוצר רעה ויגון: שופך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך: וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות: יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה: מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי יי:

ואח"כ אומרים פתח אליהו. וידיד נפש. ויתפללו מנהגם:

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו: אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו: בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עושנו: כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו: אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה במדבר: אשר נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי: ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי: אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי:

שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ: שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום ישועתו: ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועוז: הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לחצרותיו: השתחוו ליי בהדרת קודש חילו מפניו כל הארץ: אמרו בגוים יי מלך אף תכון תבל בל תמוט ידין עמים במישרים: ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלואו: יעלוז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי יער: לפני יי כי בא כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים באמונתו:

יי מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים: ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו: אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו: האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ: הרים כדונג נמסו מלפני יי מלפני אדון כל הארץ: הגידו השמים צדקו וראו כל העמים כבודו: יבשו כל עובדי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו כל אלהים: שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יי: כי אתה יי עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים: אהבי יי שנאו רע שומר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם: אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה: שמחו צדיקים ביי והודו לזכר קדשו:

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו: הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמרה: בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי: ירעם הים ומלואו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים:

יי מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט הארץ: יי בציון גדול ורם הוא על כל העמים: יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא: ועוז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל יי והוא יענם: בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדותיו וחוק נתן למו: יי אלהינו אתה עניתם אל נשא היית להם ונוקם על עלילותם: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

מזמור לדוד הבו ליי בני אלים הבו ליי כבוד ועוז: הבו ליי כבוד שמו השתחוו ליי בהדרת קדש: קול יי על המים אל הכבוד הרעים יי על מים רבים: קול יי בכח קול יי בהדר: קול יי שבר ארזים וישבר יי את ארזי הלבנון: וירקידם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים: קול יי חוצב להבות אש: קול יי יחיל מדבר יחיל יי מדבר קדש: קול יי יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד: יי למבול ישב וישב יי מלך לעולם: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: ואומרים אנא בכח

לכה דודי לקראת כלה. פני שבת נקבלה: לכה

שמור וזכור בדבור אחד. השמיענו אל המיוחד. יי אחד ושמו אחד. לשם ולתפארת ולתהלה: לכה

לקראת שבת לכו ונלכה. כי היא מקור הברכה. מראש מקדם נסוכה. סוף מעשה במחשבה תחלה: לכה

מקדש מלך עיר מלוכה. קומי צאי מתוך ההפכה. רב לך שבת בעמק הבכא. והוא יחמול עליך חמלה: לכה

התנערי מעפר קומי. לבשי בגדי

תִּפְאַרְתֵּךְ עַמִּי. עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי. עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי. בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי. וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ. יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי. וְאֶת יְיָ תַּעֲרִיצִי. עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי. וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ. גַּם בְּרִנָּה (ביו"ט וּבְשִׂמְחָה) וּבְצָהֳלָה. תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה. בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה. ואומר בלחש פ"ג בּוֹאִי כַלָּה שַׁבָּת מַלְכְּתָא: לכה

מזמור שיר ליום השבת וכו׳. ק"י:

כְּגַוְנָא דְאִינוּן מִתְיַחֲדִין לְעֵילָא (בְּאֶחָד) אוּף הָכִי אִיהִי אִתְיַחֲדַת לְתַתָּא בְּרָזָא דְאֶחָד לְמֶהֱוֵי עִמְּהוֹן לְעֵילָא חַד לָקֳבֵל חַד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶחָד לְעֵילָא לָא יָתִיב עַל כּוּרְסְיָא דִיקָרֵיהּ עַד דְּאִיהִי אִתְעֲבִידַת בְּרָזָא דְאֶחָד כְּגַוְנָא דִילֵיהּ לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד וְהָא אוֹקִימְנָא רָזָא דַיְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

רָזָא דְשַׁבָּת אִיהִי שַׁבָּת דְאִתְאַחֲדַת בְּרָזָא דְאֶחָד לְמִשְׁרֵי עֲלַהּ רָזָא דְאֶחָד צְלוֹתָא דְמַעֲלֵי שַׁבַּתָּא דְהָא אִתְאַחֲדַת כּוּרְסְיָא יְקִירָא קַדִּישָׁא בְּרָזָא דְאֶחָד. וְאִתְתַּקְנַת לְמִשְׁרֵי עֲלָהּ מַלְכָּא קַדִּישָׁא עִלָּאָה. כַּד עָיֵיל שַׁבַּתָּא אִיהִי אִתְיַחֲדַת וְאִתְפָּרְשַׁת מִסִּטְרָא אַחֲרָא. וְכָל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִנַּהּ וְאִיהִי אִשְׁתְּאָרַת בְּיִחוּדָא דִנְהִירוּ קַדִּישָׁא וְאִתְעַטְּרַת בְּכַמָּה עִטְרִין לְגַבֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא וְכָל שׁוּלְטָנֵי רוּגְזִין וּמָארֵי דְדִינָא כֻּלְּהוּ עַרְקִין וְאִתְעַבְּרוּ מִנָּהּ וְלֵית שׁוּלְטָנָא אַחֲרָא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין וְאַנְפָּהָא נְהִירִין בִּנְהִירוּ עִלָּאָה וְאִתְעַטְּרַת לְתַתָּא בְּעַמָּא קַדִּישָׁא. וְכֻלְּהוֹן מִתְעַטְּרִין בְּנִשְׁמָתִין חַדְתִּין כְּדֵין שֵׁירוּתָא דִצְלוֹתָא לְבָרְכָא לָהּ בְּחֶדְוָה בִּנְהִירוּ דְאַנְפִּין: (וברכו כו׳)

אם מתפלל ביחידות יאמר זה אחר גמירו דאנפין:

ולומר ברכו את יי המבורך. את דיקא דא שבת דמעלי שבתא. ברוך יי המבורך. דא אפיקו דברכאן ממקורא דחיי ואתר דנפיק מניה כל שקיו לאשקאה לכולא ובגין דאיהו מקורא ברזא דאת קימא קרינן ליה המבורך איהו מבועא דבירא וכיון דמטיאן התם הא כלהו לעולם ועד ודא איהו ברוך יי המבורך לעולם ועד:

קודם תפלת ערבית יאמר זה:

לשם יחוד קוב"ה וכו׳ הריני בא להתפלל תפלת ערבית שתיקן יעקב אבינו ע"ה לתקן שרשה במקור עליון ויהי נועם וכו׳:

תפלת ערבית

כחול קודם והוא רחום יאמר זה:

שיר המעלות הנה ברכו את יי כל עבדי יי העומדים בבית יי בלילות: שאו ידיכם קודש וברכו את יי: יברכך יי מציון עושה שמים וארץ: ג"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ג"פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: ג"פ יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יי שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה יי לבדד לבטח תושיבני: יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו. ח"ק

כחול וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

בשבת ויו"ט מתחילין כאן

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו"ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ. וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

קריאת שמע תמלא בתפלת שחרית בחול עמוד 10

קריאת שמע תמלא בתפלת שחרית בחול עמוד 10

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ: וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ

אויב דבר וחרב ורעב ויגון. והסר שטן מלפנינו ומאחרינו. ובצל כנפיך תסתירנו. כי אל שומרנו ומצילנו אתה כי אל מלך חנון ורחום אתה. ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: ופרוש ברוך אתה יי שומר עמו ישראל לעד:

לשבת ופרוש עלינו סכת רחמים וחיים ושלום: ברוך אתה יי הפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: ח"ק

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: כי לא יטוש יי את עמו בעבור שמו הגדול: כי הואיל יי לעשות אתכם לו לעם: וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי הוא האלהים יי הוא האלהים: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: כל גוים אשר עשית יבאו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים לבדך: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך: ברוך יי ביום. ברוך יי בלילה. ברוך יי בשכבנו. ברוך יי בקומנו: כי בידך נפשות החיים והמתים. אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי יי אל אמת: אלהינו שבשמים יחד שמך וקים מלכותך תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד:

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמר לציון מלך אלהיך. יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד כי אין לנו מלך אלא אתה: ברוך אתה יי המלך בכבודו תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו: ח"ק שמו"ע של חול תמצא לעיל

שמו"ע עד האל הקדוש תמצא בדף ואו

אתה קדשת את יום השביעי לשמך. תכלית מעשה שמים וארץ. וברכתו מכל הימים. וקדשתו מכל הזמנים. וכן כתוב בתורתך:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן (ושים) חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך. וטהר לבנו לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. (וישמחו בך ישראל אוהבי שמך) וינוחו בה כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה ומודים וכו' תמצא בתפלת שחרית כחול:
הש"ץ אומר ויכלו והק"ל מתחיל כאן:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ:

יחיד מתחיל מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל (בש"ת המלך) הקדוש שאין כמוהו המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות. אל (ורוב) ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדושה לעם מדושני עונג זכר למעשה בראשית: אלהינו וכו'. ק"ש

ה"א במה מדליקין ביו"ט שחל בערב שבת. ובשבת חוה"מ. וכן יו"כ ויו"ט שחל בשבת א"א:

במה מדליקין ובמה אין מדליקין. אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך. ולא בפתילת האידן. ולא בפתילת המדבר. ולא בירוקה שעל פני המים. לא בזפת. ולא בשעוה. ולא בשמן קיק. ולא בשמן שרפה. ולא באליה. ולא בחלב. נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל. וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו: (ב) אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שמשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקעות בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן: פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה. רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה: (ד) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר. בשביל שתהא מנטפת. ואפילו היא של חרס. ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהיא כלי אחד: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר: (ה) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור. כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חיב. רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: (ו) על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן. על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר: (ז) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי. ואין מטבילין את הכלים. ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי. ומערבין. וטומנין את החמין:

תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא: אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין

למו

אמו כשלו: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. עלינו. ק"י. אדון עולם.

כשבא מבית הכנסת לביתו יאמר זה:

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ:

יְיָ יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ אַבִּיר מֶלֶךְ בָּרוּךְ מֶלֶךְ גָּדוֹל מֶלֶךְ דּוֹבֵר שָׁלוֹם מֶלֶךְ הָדוּר מֶלֶךְ וָתִיק מֶלֶךְ זַךְ מֶלֶךְ חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ טוֹב וּמֵטִיב מֶלֶךְ יָחִיד וּמְיוּחָד מֶלֶךְ כַּבִּיר מֶלֶךְ לוֹבֵשׁ רַחֲמִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מֶלֶךְ נִשְׂגָּב מֶלֶךְ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים מֶלֶךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מֶלֶךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל מֶלֶךְ צַח וְאָדוֹם מֶלֶךְ קָדוֹשׁ מֶלֶךְ רָם וְנִשָּׂא מֶלֶךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מֶלֶךְ תָּמִים דַּרְכּוֹ: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְעִם כָּל בְּרִיּוֹתֶיךָ בְּנֵי בְרִיתִי. וּבְרוּכִים הֵם מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנֶךָ: אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ בָּרְכֵנִי בַשָּׁלוֹם וְתִפְקוֹד אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: מֶלֶךְ עֶלְיוֹן עַל כָּל צְבָא מָרוֹם יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר (כָּל מַעֲשֶׂה) בְרֵאשִׁית אֲחַלֶּה פָנֶיךָ הַמְּאִירִים שֶׁתְּזַכֶּה אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי לִמְצֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל בְּנֵי אָדָם וְחַוָּה וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. (וּסְלַח וּמְחַל לָנוּ וּלְזַרְעֵנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ) וְזַכֵּנוּ לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רוֹב שִׂמְחָה מִתּוֹךְ עוֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִעוּט עֲוֹנוֹת וְהָסֵר מִמֶּנִּי וּמִכָּל בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִינֵי חוֹלִי וְכָל מִינֵי מַדְוֶה וְכָל מִינֵי דַלּוּת וַעֲנִיּוּת וְאֶבְיוֹנוּת וְתֵן בָּנוּ יֵצֶר טוֹב לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה וְנִהְיֶה מְכֻבָּדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד כִּי לְךָ נָאֶה כִּי לְךָ יָאֶה: אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים וִיבָרְכוּנִי בְּבוֹאָם לְבֵיתִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת וּבָאתִי לְבֵיתְךָ לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתַּעֲבִיר אַנְחָתִי וָאָעִיד אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְשִׁשָּׁה יָמִים כָּל הַיְצוּר וְאֶשְׁנֶה וַאֲשַׁלֵּשׁ עוֹד לְהָעִיד עַל כּוֹסִי בְּתוֹךְ שִׂמְחָתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְזָכְרוֹ וּלְהִתְעַנֵּג בְּיֶתֶר נִשְׁמָתִי אֲשֶׁר נָתַתָּ בִּי: בּוֹ אֶשְׁבּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְשָׁרְתֶךָ וְכֵן אַגִּיד גְּדֻלָּתְךָ בְּרִנָּה וְשִׁוִּיתִי יְיָ לִקְרָאתִי שֶׁתְּרַחֲמֵנִי עוֹד בְּגָלוּתִי לְגָאֳלֵנִי לְעוֹרֵר לִבִּי לְאַהֲבָתֶךָ. וְאָז אֶשְׁמוֹר פִּקּוּדֶיךָ וְחֻקֶּיךָ בְּלִי עֶצֶב וְאֶתְפַּלֵּל כַּדָּת כָּרָאוּי וְכַנָּכוֹן: מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם וְאִמְרוּ בָּרוּךְ לְשֻׁלְחָנִי הֶעָרוּךְ. וְצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן סֶלָה:

אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחוֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ: הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ: זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם: חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעוֹתֶיהָ: טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ: יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ: כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ: סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן: פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל: קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ: רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה: שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא תִתְהַלָּל: תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ:

תקוני שבת

זכור את יום השבת לקדשו. ר' יצחק פתח ואמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי. וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכחי ביה מזונא מה ברכתא אשתכח ביה אלא הכי תני כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין ותנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דהאי יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עילאין וכל חד וחד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומוי מההיא ברכה דמתברכין. ביומא שביעאה בגין כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתורא בליליא דשבתא בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין דהא בההוא זמנא אזדמן ברכאן לאתברכא כל שתא יומין דשבתא וברכתא לא אשתכח בפתורא רקניא ועל דא בעי לסדרא פתוריה בלילי דשבתא בנהמא ומזונא. רבי יצחק אמר אפילו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בגין דישתכח שבעא וענוגא בהאי יומא בעלמא. רבי אבא אמר לאזדמנא ברכתא באינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא והאי יומא מליא רישיה דזעיר אנפין מטלא דנחית מעתיקא קדישא סתימא דכולא ואטיל לחקלא דתפוחין קדישין תלת זמנין מכד עייל שבתא בגין דיתברכון כלהו כחדא וע"ד בעי בר נש לאתענגא תלת זמנין אלין דהא בהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובז"א ובחקלא דתפוחין ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו ומאן דגרע סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ועונשיה דההוא ב"נ סגי בגיני כך בעי לסדרא פתוריה תלת זמני מכד עייל שבתא ולא ישתכח פתוריה ריקניא ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומין דשבתא ובהאי מלה אחזי ותלי מהימנותא לעילא: ר' שמעון אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכריז עליה אז תתענג על ה' דא היא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין והרכבתיך על במתי ארץ דא היא סעודתא תניינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא שלימו דאשתלים בזעיר אנפין ולקבליהו בעי לאשלמא סעודתי ובעי לאתענגא בכולהו סעודתן ולמחדי בכל חד וחד מנייהו משום דאיהו מהימנותא שלימתא ובגין כך שבתא אתיקר מכל שאר זמנין וחגין משום דכלא ביה אשתכח ולא אשתכח הכי בכלהו זמני וחגי, א"ר חייא בגין כך משום דאשתכח כלא ביה אידכר תלת זמנין דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי וישבות ביום השביעי ויברך אלהים את יום השביעי. ר' אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוי חדי בכל חד וחד והוה אמר דא איהו סעודתא קדישא דעתיקא קדישא סתימא דכלהו. בסעודתא אחרא הוה אמר דא היא סעודתא דקב"ה וכן בכולהו סעודתי (והוי חדי בכל חד וחד) כד הוה אשלים סעודתיה אמר אשלימו סעודתי דמהימנותא. ר"ש הוה אמר הכי אתקינו סעודתא דמהימנותא אתקינו סעודתיה דמלכא. וכד הוה יתיב הוו מכרזי עליה אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. א"ר אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנן אמר ליה ליליא דשבתא כתיב והרכבתיך על במתי ארץ. ביה בליליא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דב"נ ונשמתא אתוספת והה‍יא ליליא חדוה דמטרוניתא הוי ובעי בר נש למחדי בחדוותא ולמיכל סעודתא דמטרוניתא:

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלֵימָתָא חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא דָּא הִיא סְעוּדָתָא דַחֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין וּזְעֵיר אַנְפִּין וְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַתְיָין לְסַעֲדָא בַּהֲדָהּ:

חהו הפיר שמו של ר' יצחק לוריא זלה"ה בקרבו :

א זמר בשבחין . למיעל גו פתחין . דבחקל תפוחין . דאינון קדישין :

נ זמין לה השתא . בפתורא חדתא . ובמנרתא טבתא . דנהרא על רישין :

י מינא ושמאלא . וביניהו כלה . בקשוטין אזלא . ומנין ולבושין :

י חבק לה בעלה . וביסודא דילה . דעביד ניחא לה . יהא כתיש כתישין :

צ נחין אף עקתין . בטילין ושביתין . ברם אנפין חדתין . ורוחין עם נפשין :

ח דו סגי ייתי . ועל חדא תרתי . נהורא לה ימטי . וברכאן דנפישין :

ק ריבו שושבינין . עבידו תקונין . לאפשא זינין . ונונין עם רחשין :

ל מעבד נשמתין . ורוחין חדתין . בתרתין ובתלתין . ובתלתא שבשין :

ו עטורין שבעין לה . ומלכא דלעילא . דיתעטר כולא . בקדיש קדישין :

ר שימין וסתימין . בגו כל עלמין . ברם עתיק יומין . הלא בטיש בטישין :

י הא רעוא קמה . דישרי על עמה . דיתענג לשמה . במתיקין ודובשין :

א סדר לדרומא . מנרתא דסתימא . ושלחן עם נהמא . בצפונא ארשין :

ב חמרא גו כסא . ומדאני אסא . לארוס וארוסה . להתקפא חלשין :

נ עטר לון כתרין . במלין יקירין . בשבעין עטורין . דעל גבי חמשין :

ש כינתא תתעטר . בשית נהמי לסטר . בווין תתקטר . וזינין דכנישין :

ש ביתין ושביקין . מסאבין דרחיקין . חבילין דמעיקין . וכל זיני חרשין :

ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא דיתמשך טלא עילאה מניה למליא רישיה דזעיר אנפין ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעוא וחדותה דכלא ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא רעותא ורחמי חנא וחסדא בנהירו עילאה ברעותא וחדוה עלי ועל כל בני ביתי ועל כל הנלוים עלי ועל כל בני ישראל עמיה ויפרקינן מכל עקתין בישין דייתון לעלמא ויזמין ויתיהב לנא מזונא ופרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא מסזלא דכל מזוני ביה תליא וישיזבינן מעינא בישא ומחרבא דמלאך המות ומדינה של גיהנם ויתי לנא ולכל נפשתנא חנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדמיה אמן. כן יהי רצון. אמן ואמן:

קידוש ליל שבת

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה לקדש על היין כדכתיב זכור ושמור זכרהו על היין :

בלהש ויהי ערב ויהי בוקר :

יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית. (כי הוא יום) תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים . (כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים) . ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו: ברוך אתה יי מקדש השבת :

זמירות ליל שבת

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו . איש על מחנהו ואיש על דגלו: אוהבי יי המחכים בבנין אריאל. ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. גם שאו ידיכם קודש ואמרו לאל . ברוך יי אשר נתן מנוחה לעמו ישראל: דורשי יי זרע אברהם אוהבו . המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא. שמחים לשמרו ולערב ערובו . זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: זכרו תורת משה במצות שבת גרוסה. חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משבצה . טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה: יום קדוש הוא מבאו ועד צאתו . כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודתו . לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתו . כל עדת ישראל יעשו אותו: משך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם. נוטרי ליום השביעי זכור ושמור להקם . שמחם בבנין שלם באור פניך תבהיקם. ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: עזור לשובתים בשביעי בחריש ובקציר עולמים. פוסעים בו פסיעה קטנה סועדים בו לברך שלש פעמים . צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים. יי אלהי ישראל אהבת תמים. יי אלהי ישראל תשועת עולמים:

מנוחה ושמחה אור ליהודים . יום שבתון יום מחמדים. שומריו וזוכריו המה מעידים. כי לששה כל ברואים ועומדים: שמי שמים ארץ וימים. כל צבא מרום גבוהים ורמים. תנין ואדם וחית ראמים. כי ביה יי צור עולמים: הוא אשר דבר לעם סגולתו. שמור לקדשו מבואו ועד צאתו. שבת קודש יום חמדתו. כי בו שבת אל מכל מלאכתו: במצות שבת אל יחליצך. קום קרא אליו יחיש לאמצך. נשמת כל חי וגם נעריצך. אכול בשמחה כי כבר רצך: במשנה לחם וקדוש רבה. ברוב מטעמים ורוח נדיבה. יזכו לרב טוב המתענגים בה. בביאת גואל לחיי עולם הבא:

י ה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא. עובד גבורתך ותמהיא. שפר קדמך להחויא : יה רבון

ש בחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל נפשא. עירין קדישין ובני אנשא. חיות ברא ועופי שמיא : יה רבון

ר ברבין עובדך ותקיפין. מכיך רמיא וזקיף כפיפין. לו יחיה גבר שנין אלפין. לא ייעול גבורתך בחשבניא : יה רבון

א להא די ליה יקר ורבותא. פרוק ית ענך מפום אריותא. ואפיק ית עמך מגו גלותא. עמך די בחרת מכל אמיא: יה רבון

ל מקדשך תוב ולקודש קודשין. אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין. ויזמרון לך שירין ורחשין. בירושלם קרתא דשופריא : יה רבון

צור משלו אכלנו. ברכו אמוני. שבענו והותרנו כדבר יי: הזן את עולמו. רועינו אבינו. אכלנו את לחמו ויינו

שבענו

שהינו. על כן נודה לשמו ונהללו בפינו. אמרנו ועגינו, אין קדוש כיי: צור בשיר וקול תודה. נברך לאלהינו. על ארץ חמדה טובה. שהנחיל לאבותינו. מזון וצידה, השביע לנפשנו. חסדו גבר עלינו ואמת יי: צור רחם בחסדך. על עמך צורנו. על ציון משכן כבודך זבול בית תפארתנו. בן דוד עבדך. יבא ויגאלנו. רוח אפינו משיח יי: צור יבנה המקדש. עיר ציון תמלא. ושם נשיר שיר חדש. וברננה נעלה. הרחמן הנקדש. יתברך ויתעלה. על כוס יין מלא. כברכת יי: צור:

שחרית לשבת

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה. אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל ברוב התשבחות. המנהג עולמו בחסד. ובריותיו ברחמים: ויי ער הנה לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. (מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים) המשיח אלמים. ומתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים. והמפענח נעלמים. ולך לבדך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה כים. ולשוננו רנה כהמון גליו. ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע. ועינינו מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנחנו מספיקים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו. מלפנים ממצרים גאלתנו יי אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו ברעב זנתנו. ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו. ומדבר מלטתנו. ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך יי אלהינו ואל תטשנו יי אלהינו לנצח. על כן אברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר שמת בפינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי כל פה לך יודה. וכל לשון לך תשבע. וכל עין לך תצפה. וכל ברך לך תכרע. וכל קומה לפניך תשתחוה. וכל הלבבות ייראוך. וכל קרב וכליות יזמרו לשמך. כדבר שכתוב כל עצמותי תאמרנה יי מי כמוך, מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו. שועת עניים אתה תשמע. צעקת הדל תקשיב ותושיע. מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערוך לך. האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: נהללך ונשבחך ונפארך ונברך את שם קדשך כאמור. לדוד ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:

האל בתעצומות עזך. הגדול בכבוד שמך. הגבור לנצח והנורא בנוראותיך: המלך היושב על כסא רם ונשא:

שוכן עד מרום וקדוש שמו. וכתוב רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: בפי ישרים תתרומם. ובשפתי צדיקים תתברך. ובלשון חסידים תתקדש. ובקרב קדושים תתהלל:

ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו בכל דור ודור שכן חובת כל היצורים. לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולנצח לברך לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך:

ובכן ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש ומעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי אל מלך גדול ומהלל בתשבחות. אל ההודאות אדון הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד אל חי העולמים: ח"ק

בעבי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים

חזן ברכו את יי המבורך:

ק"ח ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא את הכל:

הכל יודוך והכל ישבחוך והכל יאמרו אין קדוש כיי: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח. ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה. ומאיר לעולם כלו וליושביו. שברא במדת הרחמים: המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית: מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: אין ערוך לך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך: אין ערוך לך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא. אפס בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים:

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומבורך בפי כל הנשמה. גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים הודו: המתגאה על חיות הקודש ונהדר בכבוד על המרכבה. זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים מלא כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. יצרם בדעת בבינה ובהשכל. כח וגבורה נתן בהם. להיות מושלים בקרב תבל: מלאים זיו ומפיקים נוגה. נאה זיום בכל העולם. שמחים בצאתם וששים בבואם. עושים באימה רצון קונם. פאר וכבוד נותנים לשמו. צהלה ורנה לזכר

מַלְכוּתוֹ. קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה. שְׂרָפִים וְחַיּוֹת וְאוֹפַנֵּי הַקּוֹדֶשׁ:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים. בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת. זֶה שֶׁבַח שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ. לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו: שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה וְכָבוֹד יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל. הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קוֹדֶשׁ: שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁיָּצַרְתָּ הֵמָּה יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה: תתברך עד האל הקדוש תמצא בתפלה של חול:

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ. כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ לּוֹ. בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי. וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ. וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדוֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה נָא בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: רצה ומודים וכו׳ תמצא לעיל

בחזרת הש״ץ אומרים זה הקדושה:

נַקְדִּישָׁךְ וְנַעֲרִיצָךְ כְּנוֹעַם שִׂיחַ סוֹד שַׂרְפֵי קוֹדֶשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים לְךָ קְדוּשָּׁה. כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קו״ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: חזן מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים. וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הש״ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק״ש:

שיר של יום מזמור שיר ליום השבת:

אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ:

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: אַב

הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים:

מוציאין ס״ת והומרים ויהי בנסוע. בריך שמיה. על הכל. תמצא לעיל:

מי שברך לעולה לתורה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פב״פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב״ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב״פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמה בישראל פב״פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב״פ) בעבור (שפב״פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב״ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולהחזיקו (ולהחזיקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ״ח איבריו ושס״ה גידיו (לנקבה לכל איבריה ושס״ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא. דִּי בְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל. לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דְבָבָא. לְכָל תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְהוֹן. יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן. וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָה וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

כשמתפלל בלא מנין לא יאמר יקום פורקן זה ולא מי שברך:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵרַיָּא טַפְלָא וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיכוֹן. וְתִתְפָּרְקוּן וְתִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים. וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

כשמברכין החודש אומרים זה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה. ותתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה. חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. חיים שימלאו כל משאלות לבנו לטובה אמן סלה :

מי שעשה נסים לאבותינו. וגאל אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו בקרוב. ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ. חברים כל ישראל ונאמר אמן :

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה:

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. לשמועות טובות ולבשורות טובות. ולגשמים בעתם. ולרפואה שלימה. ולגאולה קרובה. ונאמר אמן :

אל מלא רחמים שוכן במרומים המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו (לנקבה שהלכה לעולמה) בעבור שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים. ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה) וינוח (ותנוח) בשלום על משכבו (משכבה) ונאמר אמן :

בשבת שמברכין החודש ור"ח ויום טוב ותנוכה ופורים וכשיש חתן בבית הכנסת וברית מילה אין אומרים אב הרחמים. ובימי הספירה אומרים אף כשמברכין החודש. וכן אומרים בבית האבל :

אב הרחמים שוכן מרומים. ברחמיו העצומים. הוא יפקוד ברחמים החסידים והישרים והתמימים. קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. מנשרים קלו ומאריות גברו. לעשות רצון קונם וחפץ צורם: יזכרם אלהינו לטובה עם שאר צדיקי עולם. וינקום (לעינינו) נקמת דם עבדיו השפוך : ככתוב בתורת משה איש האלהים הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום. ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו : ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר ונקיתי דמם לא נקיתי ויי שוכן בציון : ובכתבי הקודש נאמר למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך : ואומר כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים : ואומר ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה : מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש : אשרי וכו'

כשמברכין בה"ב יאמר הש"ץ זה.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני בשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן :

הש"ץ אומר יהללו ומכניסין הספר תורה להיכל ובנוחה יאמר וכו'. ח"ק.

תפלת מוסף לשבת

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא לעיל. ואח"כ מתחילין כאן :

תכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו. טועמיה חיים זכו. וגם האוהבים דבריה גדלה בחרו. אז מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי : ותצונו יי אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי : יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו : ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור :

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו : עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה :

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית :

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך : ברוך אתה יי מקדש השבת : רצה ומודים וכו'

בחזרת הש"ץ אומרים זה :

כתר יתנו לך יי אלהינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה. יחד כלם קדושה לך ישלשו. כדבר האמור על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר : קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו : כבודו מלא עולם. משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו להעריצו. לעמתם משבחים ואומרים : ברוך כבוד יי ממקומו : ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו ויחון עם המיחדים שמו ערב ובקר בכל יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד : הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו והוא יושיענו ויגאלנו שנית וישמיענו ברחמיו לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלהים : אני יי אלהיכם : ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הש"ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק"ש.

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי : אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו : כי מי אלוה מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו :

אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין כמלכנו. אין כמושיענו : מי כאלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו. מי כמושיענו : נודה לאלהינו. נודה לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו : ברוך אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו : אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו. אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים :

פטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה: הקושט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין

עתיק. מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה ואם חסר אחת מכל סמניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בורית כרשינה למה היא באה כדי לשפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש: ביום הראשון היו אומרים ליי הארץ ומלואה תבל ויושבי בה: בשני היו אומרים גדול יי ומהלל מאוד בעיר אלהינו הר קדשו: בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים אל נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים יי מלך גאות לבש לבש יי עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. ואומרים עלינו. קדיש יתום:

שיר הכבוד

פותחין הארון

חזן אנעים זמירות ושירים אארוג. כי אליך נפשי תערוג:

קהל נפשי חמדה בצל ידך. לדעת כל רז סודך:

ח׳ מדי דברי בכבודך. הומה לבי אל דודיך:

ק׳ על כן אדבר בך נכבדות. ושמך אכבד בשירי ידידות:

ח׳ אספרה כבודך ולא ראיתיך. אדמך אכנך ולא ידעתיך:

ק׳ ביד נביאיך בסוד עבדיך. דמית הדר כבוד הודך:

ח׳ גדולתך וגבורתך. כנו לתוקף פעולתך:

ק׳ דמו אותך ולא כפי ישך. וישווך לפי מעשיך:

ח׳ המשילוך ברוב חזיונות. הנך אחד בכל דמיונות:

ק׳ ויחזו בך זקנה ובחרות. ושער ראשך בשיבה ושחרות:

ח׳ זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב. כאיש מלחמות ידיו לו רב:

ק׳ חבש כובע ישועה בראשו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

ח׳ טללי אורות ראשו נמלא. קווצותיו רסיסי לילה:

ק׳ יתפאר בי כי חפץ בי. והוא יהיה לי לעטרת צבי:

ח׳ כתם טהור פז דמות ראשו. וחק על מצח כבוד שם קדשו:

ק׳ לחן ולכבוד צבי תפארה. אמתו לו עטרה עטרה:

ח׳ מחלפות ראשו כבימי בחורות. קווצותיו תלתלים שחורות:

ק׳ נוה הצדק צבי תפארתו. יעלה נא על ראש שמחתו:

ח׳ סגלתו תהי נא בידו עטרת. וצניף מלוכה צבי תפארת:

ק׳ עמוסים נשאם עטרת ענדם. מאשר יקרו בעיניו כבדם:

ח׳ פארו עלי ופארי עליו. וקרוב אלי בקראי אליו:

ק׳ צח ואדום ללבושו אדום. פורה בדרכו בבואו מאדום:

ח׳ קשר תפלין הראה לעניו. תמונת יי לנגד עיניו:

ק׳ רוצה בעמו ענוים יפאר. יושב תהלות בם להתפאר:

ח׳ ראש דברך אמת קורא מראש. דור ודור עם דורשך דרוש:

ק׳ שית המון שירי נא עליך. ורנתי תקרב אליך:

ח׳ תהלתי תהי לראשך עטרת. ותפלתי תכון קטורת:

ק׳ תיקר שירת רש בעיניך. כשיר יושר על קרבניך:

ח׳ ברכתי תעלה לראש משביר. מחולל ומוליד צדיק כביר:

ק׳ ובברכתי תנענע לי ראש. ואותה קח לך כבשמים ראש:

ח׳ יערב נא שיחי עליך. כי נפשי תערוג אליך:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:

סדר תקוני שבת

בסעודת שחרית יאמר זה המאמר מהזוהר המסוגל לנשמה. המדבר מכבוד סעודה זו:

ביומא דשבתא בסעודתא תנינא כתיב אז תתענג על ה׳. על ה׳ ודאי דההיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין בחדותא ושלימו וחדוותא דעתיקא עבדינן סעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא וכולהו שיתא יומין מההיא שלימו מתברכין ובעי בר נש למחדי בסעודתיה ולאשלמא אלין סעודתא דאינון סעודתא מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל די מהימנותא דא דלהון ולא דעמין עוע״ג ובגין כך אמר ביני ובין בני ישראל. תא חזי בסעודתי אלין אשתמודעין ישראל דאינון בני מלכא דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא (עלאין). ומאן דפגם חד סעודתא מניהו אחזי פגימותא לעילא ואחזי גרמי׳ דלאו מבני מלכא עלאה הוא. דלאו מבני היכלא דמלכא הוא. דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא. ויהבין עליה חומרא דתלת מילין דינא דגיהנם וכו׳. ותא חזי בכולהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי אף על גב דלא יהיב לאחרא לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין דכתיב פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואלו שבת לא קאמר. ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא נשמתא עילאה נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי. ובג״כ אקרי שבת מהו שבת שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוי. אמר רבי יוסי ודאי כך הוא ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא ומאן חדוותא דיליה אלין תלת סעודתי מהימנותא. סעודתא דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו. וכלהו חדו על חדו מהימנותא שלימותא מכל סטרוי. תאנא בהדין יומא מתעטרין אבהן וכל בנין ינקין מה דלא הוה כן בכל שאר חגין וזמנין. בהדין יומא חייביא דגיהנם נייחין בהדין יומא כל דינין אתכפין ולא מתערין בעלמא בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין בהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. בילא״ו:

ואח״כ יאמר זה

אתקינו סעודתא דמהימנותא. שלימתא חדותא דמלכא קדישא: אתקינו סעודתא דמלכא. דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין אתין לסעדא בהדיה:

פיוט להאר״י ז״ל:

א סדר לסעודתא. בצפרא דשבתא. ואזמין בה השתא. עתיקא קדישא:

נ הוריה ישרי בה. בקדושא רבא. ובחמרא טבא, דביה תחדי נפשא:

י שדר לן שופריה. ונחזי ביקריה. ויחזי לן סתריה. דאתאמר בלחישא:

י גלה לן טעמי. דבתריסר נהמי. דאינון את בשמיה. כפילא וקלישא:

צ רורא דלעילא. דביה חיי כלא. ויתרבי חילא. ותסק עד רישא:

ח דו חצדי חקלא. בדבור ובקלא. ומללו מלא. מתיקא כדובשא:

ק דם רבון עלמין. במלין סתימין. תגלון פתגמין. ותימרון חידושא:

ל עטר פתורא ברזא יקירא. עמיקא וטמירא. ולאו מלתא אושא:

ואלין

ד אלין מלא. יהון לדקיקא. ותמן מאן שריא. הלא הוא שמשא:
ר בו יתיר יסגי. לעילא מן דרגיה. ויסב בת זוגיה. דהות פרישא:

זה הזמר סימנו חיים יצחק

ח י יי וברוך צורי. ביי תתהלל נפשי. כי יי יאיר נרי. בהלו נרו עלי ראשי:
יי רועי לא אחסר. על מי מנוחות ינהלני. נותן לחם לכל בשר. לחם חקי הטריפני:
י הי רצון מלפניך. אתה אלהי קדושי. תערוך לפני שלחנך. תדשן בשמן ראשי:
מ י יתן מנוחתי. לפני אדון השלום. והיתה שלמה מטתי. החיים והשלום:
י שלח מלאכו לפני. ללותי לויה. בכוס ישועות אשא פני. מנת כוסי רויה:
צ מאה נפשי אל יי. ימלא שובע אסמי. אל ההרים אשא עיני. כהלל ולא כשמאי:
ח דות ימים ושנות עולמים עורה כבודי עורה. ועל ראשי יהיו תמים. נר מצוה ואור תורה:
ק ומה יי למנוחתי. אתה וארון עזך. קח נא אל את ברכתי. והחזק מגן תוזך:

מזמור לדוד יי רועי לא אחסר: בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמני: תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יי לארך ימים:

אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת ליי אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי

על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

זמירות ליום השבת

ברוך אדני יום יום. יעמס לנו ישע ופדיום. ובשמו נגיל כל היום. ובישועתו נרים ראש עליון. כי הוא מעוז לדל ומחסה לאביון: שבטי יה לישראל עדות בצרתם לו צר בסבלות ובעבדות. בלבנת הספיר הראם עוז ידידות. ונגלה להעלותם מעומק בור ודות. כי עם יי החסד והרבה עמו פדות: מה יקר חסדו בצלו לגוננמו. בגלות בבלה שלח למענימו. להוריד בריחים נמנה בינימו. ויתנם לרחמים לפני שוביםו. כי לא יטוש יי את עמו. בעבור הגדול שמו: עילם שת כסאו להציל ידידיו. להעביר משם מעזני מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן לעמו ירים תהלה לכל חסידיו. כי אם הוגה ורחם כרחמיו וכרוב חסדיו: יצעיר העזים הגדיל עצומיו. וגם חזות ארבע עלו למרומיו. ובלבם דמו להשחית את רחומיו. על ידי כהניו מיגר מתקוממיו. חסדי יי כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו: נסגרתי לאדום ביד רעי מדני. שבכל יום ויום ממלאים כרסם מעדני. עזרתו עמי לסמוך את אדני. ולא נטשתני כל ימי עדני. כי לא יזנח לעולם אדני: בבואו מאדום חמוץ בגדים. זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים. ויז נצחם מלבושיו לה אדים. בכחו הגדול יבצור רוח נגידים. הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ראותו כי כן אדומי העוצר. יחשוב לו בבצרה תקלוט כבצר. ומלאך כאדם בתוכה ינצר. ומזיד כשוגג במקלט יעצר. אהבו את יי כל חסידיו אמונים נוצר: יצוה צור חסדו קהלותיו לקבץ. מארבע רוחות עדיו להקבץ. ובהר מרום הרים אותנו להרבץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. ישיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ: ברוך הוא אלהינו אשר טוב גמלנו. כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו. אלה וכאלה יוסף עמנו. להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. להללו ולשבחו ולספר הודו. מכל אום גבר עלינו חסדו. לכן בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו. נמליכו וניחדו: שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום. משמאל ומימין על ישראל שלום. הרחמן הוא יברך את עמו בשלום. ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות על ישראל שלום. יועץ אל גבור אבי עד שר שלום:

ברוך אל עליון. אשר נתן מנוחה. לנפשנו פדיום משאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד אנה תוגיון נפש נאנחה: השומר שבת הבן עם הבת. לאל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב בערבות מלך עולמים. את עמו לשבות אזן בנעימים. במאכלי ערבות במיני מטעמים. במלבושי כבוד זבח משפחה: השומר ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל. מאת כל סוכה שוכן בערפל. נחלה לו יזכה בהר ובשפל. נחלת ומנוחה כשמש לו זרחה: השומר כל שומר שבת כדת מחללו הן הכשר חבת קודש גורלו. ואם יצא חובת היום אשרי לו. אל אל אדון מחוללו. מנחה היא שלוחה: השומר חמדת הימים קראו אלי צור. ואשרי לתמימים אם יהיה נצור. כתר הלומים על ראשם יצור צור העולמים רוחו בם נחה: השומר זכור את יום השבת לקדשו. קרנו כי גבהה נזר על ראשו. על כן יתן האדם לנפשו. עונג וגם שמחה. בהם למשחה: השומר קודש היא לכם שבת המלכה. אל תוך בתיכם להניח ברכה. בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה. בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה: השומר

יום זה מכבד מכל ימים. כי בו שבת צור עולמים: ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי לאלהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה ששת ימים: יום זה ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על כן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה

אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים שְׁתֵה מַמְתַּקִּים. כִּי אֵל יִתֵּן לְכָל בּוֹ דְבֵקִים. בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ לֶחֶם חֻקִּים. בָּשָׂר וְדָגִים וְכָל מַטְעַמִּים: יום זה לֹא תֶחְסַר כֹּל בּוֹ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. כִּי בֵרַכְךָ מִכָּל הָעַמִּים: יום זה הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹדוֹ. וְגַם הָאָרֶץ מָלְאָה חַסְדּוֹ. רְאוּ כִּי כָל אֵלֶּה עָשְׂתָה יָדוֹ. כִּי הוּא הַצּוּר פָּעֳלוֹ תָמִים: יום זה

דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן עִם בַּת. וְיִנְצָרְכֶם כְּמוֹ בָבַת. נְעִים שִׁמְכֶם וְלֹא יֻשְׁבַּת. שְׁבוּ וְנוּחוּ בְּיוֹם שַׁבָּת: דְּרוֹשׁ נָוִי וְאוּלָמִי. וְאוֹת יֶשַׁע עֲשֵׂה עִמִּי. נְטַע שׂוֹרֵק בְּתוֹךְ כַּרְמִי. שְׁעֵה שַׁוְעַת בְּנֵי עַמִּי: דְּרוֹךְ פּוּרָה בְּתוֹךְ בָּצְרָה. וְגַם בָּבֶל אֲשֶׁר גָּבְרָה. נְתוֹץ צָרַי בְּאַף וְעֶבְרָה. שְׁמַע קוֹלִי בְּיוֹם אֶקְרָא: אֱלֹהִים תֵּן בַּמִּדְבָּר הַר. הֲדַס שִׁטָּה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר. וְלַמַּזְהִיר וְלַנִּזְהָר. שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמֵי נָהָר: הֲדוֹךְ קָמַי אֵל קַנָּא. בְּמוֹג לֵבָב וּבַמְּגִנָּה. וְנַרְחִיב פֶּה וּנְמַלְאֶנָּה. לְשׁוֹנֵנוּ לְךָ רִנָּה: דְּעֶה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ. וְהִיא כֶתֶר לְרֹאשֶׁךָ. נְצוֹר מִצְוַת קְדוֹשֶׁךָ. שְׁמוֹר שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ:

שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ. מְאֹד צַהֲלוּ בְּרִנּוּנַי. וְגַם הַרְבּוּ מַעֲדַנַּי. אוֹתוֹ לִשְׁמוֹר כְּמִצְוַת יְיָ. שבת היום לייָ: מֵעֲבוֹר דֶּרֶךְ וּגְבוּלִים. מֵעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים. לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּהִלּוּלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ. שבת היום לייָ: וְאִם תִּשְׁמְרֶנּוּ יָהּ יִנְצָרְךָ כְּבָבַת. אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת. וְקָרָאתָ עוֹנֶג לַשַּׁבָּת. אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ. שבת היום לייָ: אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים וּמַעֲדַנִּים. וּמַטְעַמִּים הַרְבֵּה מִינִים. אֱגוֹזֵי פֶרֶךְ וְרִמּוֹנִים. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ. שבת היום לייָ: לַעֲרוֹךְ בְּשֻׁלְחָן לֶחֶם חֲמוּדוֹת. לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וּבֵרַכְתָּ אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת. שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בָנַי. שבת היום לייָ:

יה רבון. צור משלו. תמצא בזמירות ליל שבת:

קודם בהמ״ז של כל סעודות שבת יטול ידיו במים אחרונים ויאמר:

יְדֵי אֲסְחֵי אֲנָא. לְגַבֵּי חַד מָנָא. לְסִטְרָא חוֹרִינָא. דְּלֵית בַּהּ מַמָּשָׁא:

אֲזַמֵּן בִּתְלָתָא. בְּכַסָּא דְּבִרְכְתָא. לְעִלַּת עִלָּתָא. עַתִּיקָא קַדִּישָׁא:

מנחה לשבת

אומרים קרבנות. אשרי ובא לציון. ח״ק ואח״כ אומרים זה:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

ומוציאין ס״ת וקורין ג׳ גברי ומתפללין בשו״ע עד האל הקדוש:

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד. וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה. וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה יוֹם מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ: אַבְרָהָם יָגֵל. יִצְחָק יְרַנֵּן. יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ. מְנוּחַת אַהֲבָה וּנְדָבָה. מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה. מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח. מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ: יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. וְעַל מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמֶךָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה נָא בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בָם כָּל יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: רצה ומודים וכו׳

אומרים צ״ל בשבת במנחה ואם חל ביום שאילו היה חול לא היו אומרים תחנון א״א צ״ל אבל בבית האבל תוך שבעה אומרים אף שאין אומרים תחנון בחול:

ג צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת:

ב וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדוֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: א צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְיָ: ק״ש. עלינו. ק״י.

משבת בראשית עד שבת הגדול אומרים ברכי נפשי ושיר המעלות ובקיץ פרקי אבות

למוצאי שבת

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ: הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:

מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך: רנו שמים כי עשה יי הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל יי יעקב ובישראל יתפאר: גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל:

ישראל נושע ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד: ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יי אלהיכם ואין עוד ולא יבשו עמי לעולם: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ואמרתם ביום ההוא הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו: זמרו יי כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת יי היא אוצרו: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי עמו: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי: ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי יי אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ולא אבה יי אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפך יי אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יי אלהיך: אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם:

בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דוד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעוזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

אמר רבי יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה. ושנוי בנביאים. ומשולש בכתובים: כתוב בתורה כי יי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה: שנוי בנביאים דכתיב כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: משולש בכתובים דכתיב שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: וכתיב בתריה אבי יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו: יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום: כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

שיר המעלות אשרי כל ירא יי ההולך בדרכיו: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך: הנה כי כן יבורך גבר ירא יי: יברכך יי מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך: וראה בנים לבניך שלום על ישראל: עלינו ק"י

סדר הבדלה

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. כן תהיה לנו. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: סברי וכו'

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לחול:

המבדיל בין קודש לחול. חטאתינו הוא ימחול זרענו וכספנו ירבה כחול. וככוכבים בלילה: יום פנה כצל תומר. אקרא לאל עלי גומר. אמר שומר אתא בוקר וגם לילה: צדקתך כהר תבור. על חטאי עבור תעבור. כיום אתמול כי יעבור. ואשמורה בלילה: חלפה עונת מנחתי. מי יתן מנוחתי. יגעתי באנחתי. אשחה בכל לילה: קולי בל יונטל. פתח לי שער המנוטל. שראשי נמלא טל. קווצותי רסיסי לילה: העתר נורא ואיום. אשוע תנה פדיום. בנשף בערב יום. באישון לילה: קראתיך יה הושיעני. אורח חיים תודיעני. מדלות תבצעני. מיום ועד לילה: טהר טנוף מעשי. פן יאמרו מכעיסי. איה נא אלה עושי. הנותן זמירות בלילה: נחנו בידך כחומר. סלח נא על קל וחומר. יום ליום יביע אומר. ולילה ללילה. המבדיל:

בְּמוֹצָאֵי יוֹם מְנוּחָה. הַמְצֵא לְעַמְּךָ רְוָחָה. שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְנֶאֱנָחָה. וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה: יָאֲתָה לְךָ צוּרִי. לְקַבֵּץ עַם מְפֻזָּרִי. מִיַּד גּוֹי אַכְזָרִי. אֲשֶׁר כָּרָה לִי שׁוּחָה: עֵת דּוֹדִים תְּעוֹרֵר אֵל. לְמַלֵּט עַם אֲשֶׁר שׁוֹאֵל. רְאוֹת טוּבְךָ בְּבֹא גֹאֵל. לְשֶׂה פְזוּרָה נִדָּחָה: קְרָא יֶשַׁע לְעַם נְדָבָה. אֵל דָּגוּל מֵרְבָבָה. יְהִי הַשָּׁבוּעַ הַבָּא. לִישׁוּעָה וְלִרְוָחָה: בַּת צִיּוֹן הַשְּׁכוּלָה. אֲשֶׁר הִיא הַיּוֹם גְּעוּלָה. מְהֵרָה תִּהְיֶה בְּעוּלָה. בְּאֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה: מַעְיָנוֹת אָז יְזוּבוּן. וּפְדוּיֵי יְיָ עוֹד יְשׁוּבוּן. וּמֵי יֶשַׁע יִשְׁאָבוּן. וְהַצָּרָה נִשְׁכָּחָה: נְחֵה עַמְּךָ כְּאָב רַחֲמָן. יְצַפְצְפוּ עַם לֹא אַלְמָן. דְּבַר יְיָ אֲשֶׁר נֶאֱמָן. בַּהֲקִימְךָ הַבְטָחָה: יְדִידִים פְּלֵיטֵי חֶרֶץ. נְגִינָתָם יִפְצְחוּ בְּמֶרֶץ. בְּלִי צְוָחָה וּבְלִי פֶרֶץ. אֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה: יְהִי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. כִּנְבוּאַת אֲבִי חוֹזֶה. וְיִשָּׁמַע בְּבַיִת זֶה. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה: חָזָק יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ. אַמִּיץ יַעֲשֶׂה בַּקָּשָׁתֵנוּ. וְהוּא יִשְׁלַח בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. בְּרָכָה וְהַצְלָחָה: בְּמוֹצָאֵי יוֹם גִּילָה. שִׁמְךָ נוֹרָא עֲלִילָה. שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְעַם סְגֻלָּה. רֶוַח שָׂשׂוֹן וַהֲנָחָה: קוֹל צָהֳלָה וְרִנָּה. שְׂפָתֵינוּ אָז תְּרַנֵּנָּה. אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא:

חָרֵשׁ שְׂשׂוֹנִי אֵל נָא וְהָבִיא. אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: אַמֵּץ תַּזֵּק רִפְיוֹן יָדַי. בָּרֵךְ מְלַאכְתִּי וְכָל מַעְבָּדַי. גּוֹאֲלִי זְכוֹר עָנְיִי וּמְרוּדַי. דַּרְכְּךָ הַטּוֹב הָקֵם לְעוֹדְדִי. הָרֵץ וּשְׁלַח וְשַׂמַּח לְבָבִי. אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: וָעֵד וְהָכֵן דֵּי סִפּוּקִי. זַמֵּן מְזוֹנִי וְלֶחֶם חֻקִּי. חֵלֶב חֵיל גּוֹיִם חִישׁ לְהֵנִיקִי. טוּבְךָ תַּשְׂבִּיעַ עוֹלָלַי וְיוֹנְקַי. יָבֹא הַשְׁוִיתִי לְעִיר מוֹשָׁבִי. אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: כּוֹנֵן לְעַם זוּ צוּרִי עוֹר מַחְבּוֹשׁ. לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ. מְשַׂנְאַי יֶחֱזֶה יֵרֵא וְיֵבוֹשׁ. נְוֵה הַר שֵׂעִיר בְּקָרוֹב תִּכְבּוֹשׁ. שְׂשׂוֹנִי יַגְדִּיל בִּרְאוֹת סְבִיבִי. אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: עַמּוֹן וּמוֹאָב מְהֵרָה תְּכַלֶּה. פְּדוּתְךָ לְעַמְּךָ בְּקָרוֹב תְּגַלֶּה. צִיּוֹן תְּמַלֵּא מֵעַם אֵלֶּה. קִרְיַת מֶלֶךְ רָב אָז נַעֲלֶה. שָׁבֵן תַּשְׁכֵּן בְּתוֹךְ עַם צְבִי. אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא:

אָמַר יְיָ לְיַעֲקֹב. אתע"י:
בָּחַר יְיָ בְּיַעֲקֹב. אתע"י:
גָּאַל יְיָ אֶת יַעֲקֹב. אתע"י:
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב. אתע"י:
הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב. אתע"י:
וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב. אתע"י:
זָכוֹר זֹאת לְיַעֲקֹב. אתע"י:
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב. אתע"י:
טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. אתע"י:
יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב. אתע"י:
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב. אתע"י:
לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב. אתע"י:
מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב. אתע"י:
נִשְׁבַּע יְיָ לְיַעֲקֹב. אתע"י:
סְלַח נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב. אתע"י:
עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב. אתע"י:
פָּדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב. אתע"י:
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב. אתע"י:
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב. אתע"י:
רָנִּי וְשִׂמְחִי לְיַעֲקֹב. אתע"י:
שָׁב יְיָ אֶת שְׁבוּת יַעֲקֹב. אתע"י:
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב. אתע"י:

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי בִּמְהֵרָה יָבוֹא אֵלֵינוּ עִם מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד: אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל. אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל יַד יְקוּתִיאֵל. אִישׁ גַּשׁ וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אליהו: אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו. אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִמָּנָיו. אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו. אליהו: אִישׁ זָעַף עַל עוֹבְדֵי חַמָּנִים. אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים. אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים. אליהו: אִישׁ יָצָא לִמְצֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת. אִישׁ כִּלְכְּלוּהוּ הָעוֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת. אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת. אליהו: אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְמֵהִים. אִישׁ נַעֲנָה בָאֵשׁ מִשְּׁמֵי גְבוֹהִים. אִישׁ סָחוּ אַחֲרָיו יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. אליהו: אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת. אִישׁ פָּקִיד עַל כָּל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת. אליהו: אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיְיָ בְּתִפְאָרָה. אִישׁ רָכַב עַל סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה. אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה. אליהו: אִישׁ תִּשְׁבִּי תַּצִּילֵנוּ מִפִּי אֲרָיוֹת. תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. תְּשַׂמְּחֵנוּ בָּנִים עַל אָבוֹת. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת. אליהו: אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל שְׁמוֹ נִקְרָא. תַּצְלִיחֵנוּ עַל יָדוֹ בַּתּוֹרָה. תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה. תּוֹצִיאֵנוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. אליהו: אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה פָנָיו בַּחֲלוֹם. אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. אליהו:

ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

בר"ח וכחוה"מ פסח דולג זה:

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: ע"כ

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

בר"ח וכחוה"מ פסח דולג זה:

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: ע"כ

מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הללו את יי כל גוים שבחוהו כל האמים: כי גבר עלינו חסדו ואמת יי לעולם הללויה:

הודו ליי כי טוב　　כי לעולם חסדו:
יאמר נא ישראל　　כי לעולם חסדו:
יאמרו נא בית אהרן　　כי לעולם חסדו:
יאמרו נא יראי יי　　כי לעולם חסדו:

מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה: יי לי לא אירא מה יעשה לי אדם: יי לי בעזרי ואני אראה בשנאי: טוב לחסות ביי מבטח באדם: טוב לחסות ביי מבטח בנדיבים: כל גוים סבבוני בשם יי כי אמילם: סבוני גם סבבוני בשם יי כי אמילם: סבוני כדבורים דעכו כאש קוצים בשם יי כי אמילם: דחה דחיתני לנפול ויי עזרני: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: קול רנה וישועה באהלי צדיקים ימין יי עשה חיל: ימין יי רוממה ימין יי עשה חיל: לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה: יסר יסרני יה ולמות לא נתנני: פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה: זה השער ליי צדיקים יבאו בו: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה: אודך אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה: אבן מאת יי היתה זאת היא נפלאת בעינינו: מאת זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: זה

אנא יי הושיעה נא: אנא יי הושיעה נא:
אנא יי הצליחה נא: אנא יי הצליחה נא:

ברוך הבא בשם יי ברכנוכם מבית יי: ברוך אל יי ויאר לנו אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח: אל אלי אתה ואודך אלהי ארוממך: אלי הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו

יהללוך יי אלהינו כל מעשיך וחסידיך צדיקים עושי רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר כי מעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

מוסף לראש חודש

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא בדף ואו

ראשי חדשים לעמך נתת. זמן כפרה לכל תולדותם. בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם. זכרון לכלם יהיו. ותשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין. ועולת ראש חדש נעלה עליו. ושעירי עזים נעשה ברצון. ובעבודת בית המקדש נשמח כלנו. ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך האמורים לפני מזבחך אהבת עולם תביא להם וברית אבות לבנים תזכור: (יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו): והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם: ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום ראש החדש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

ובראשי חדשיכם תקריבו עולה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים:

ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור ולכפרת פשע) ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות וחקי ראשי חדשים להם קבעת: ברוך אתה יי מקדש ישראל וראשי חדשים:

רצה ומודים וכו' תמצא בדף ואו עמוד בית

מוסף לשבת ראש חודש

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא בדף ואו

אתה יצרת עולמך מקדם כלית מלאכתך ביום השביעי (בחרת בנו מכל עם) אהבת אותנו ורצית בנו. ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת: ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה וראשי חדשים לכפרה. ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונטל כבוד מבית חיינו ואין אנחנו יכולין (להקריב קרבן ולא כהן שיכפר בעדנו) לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם: ואת מוספי יום השבת (המנוח) הזה ויום ראש החדש הזה. נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה: (זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור):

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים:

ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג. עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו. חמדת ימים אותו קראת. זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור ולכפרת פשע). ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו. תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות. ושבתות להם הודעת. וחקי ראשי חדשים להם קבעת. ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

רצה ומודים וכו', אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום. אדון עולם:

לוח המולדות

עם הקביעות וראשי חדשים משנת תרפ"ג עד שנת תרצ"ד.

הלוח הזה יחשב על שעות הזייגער. ולא על שעות המעל"ע. ולמשל אם נכתב ו' בבוקר 18. 17. 7. הפירוש הוא כך. שהמולד יהי' ביום ו' בבוקר 18 מינוט עם 17 הלקים על זייגער 7. היינו קודם הצות. וכן אם נכתב בלילה ג"כ הפירוש על שעות הזייגער מהלילה. וכן כולם.

תרפ"ג (זח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה'	43	11	1	ז
חשון ליל ש"ק	27	12	2	א ב
כסליו א' אח"צ	11	13	3	ג
טבת ליל ג'	55	14	3	ד
שבט ד' אח"צ	39	15	4	ה
אדר ליל ו'	23	16	5	ו ז
ניסן יום ש"ק	7	17	6	א
אייר ליל ב'	52	—	6	ב ג
סיון יום ג'	36	1	7	ד
תמוז ליל ה'	20	2	8	ה ו
אב יום ו'	4	3	9	ז
אלול ליל מוצש"ק	48	4	9	א ב

תרפ"ז (הח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ג'	42	6	1	ה
חשון ליל ה'	26	7	2	ז א
כסליו יום ו'	10	8	3	א
טבת ליל א'	54	9	3	ב
שבט יום ב'	38	10	4	ג
אדר א' ליל ד'	22	11	5	ד ה
אדר ב' יום ה'	6	12	6	ו ז
ניסן ליל ש"ק	50	13	6	א
אייר יום א'	34	14	7	ב ג
סיון ליל ג'	18	15	8	ד
תמוז יום ד'	2	6	9	ה ו
אב ליל ו'	46	17	9	ז
אלול יום ש"ק	31	—	10	א ב

תרצ"א (גכ"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ג'	25	2	2	ג
חשון יום ד'	9	3	3	ד ה
כסליו ליל ו'	53	4	3	ו
טבת יום ש"ק בערב	37	5	4	ז א
שבט ליל ב'	21	6	5	ב
אדר יום ג' בערב	5	7	6	ג ד
ניסן ליל ה'	49	8	6	ה
אייר ליל ש"ק בערב	33	9	7	ו ז
סיון יום א' בבוקר	17	10	8	א
תמוז ליל ג' בערב	1	11	9	ב ג
אב יום ד' בבוקר	45	12	9	ד
אלול ליל ו'	29	13	10	ה ו

תרפ"ד (גכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ג'	32	5	10	ג
חשון יום ד' ק"ח	16	6	11	ד ה
כסליו אור ליום ו'	—	7	12	ו
טבת יום ש"ק	44	8	12	ז א
שבט ליל ב'	28	9	1	ב
אדר א' יום ג' אח"צ	12	10	2	ג ד
אדר ב' ליל ה'	56	11	2	ה ו
ניסן יום ה' אח"צ	40	12	3	ז
אייר א' בשחר	24	13	4	א ב
סיון ב' לעת ערב	8	14	5	ג
תמוז ד' בבקר	52	15	5	ד ה
אב יום ה' לעת ערב	36	16	6	ו
אלול יום ש"ק בבקר	20	17	7	ז א

תרפ"ח (גכ"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ב'	15	1	11	ג
חשון ליל ד'	59	2	11	ד ה
כסליו יום ה'	43	3	12	ו
טבת ליל ש"ק	27	4	1	ז א
שבט יום א'	11	5	2	ב
אדר ליל ג'	55	6	2	ג ד
ניסן יום ד'	39	7	3	ה
אייר ליל ו'	23	8	4	ו ז
סיון יום ש"ק בערב	7	9	5	א
תמוז ב' בשחר	51	10	5	ב ג
אב יום ג' בערב	35	11	6	ד
אלול יום ה' בבוקר	19	12	7	ה ו

תרצ"ב (זש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ש"ק	13	14	11	ז
חשון ליל ב'	57	15	11	א ב
כסליו יום ג'	41	16	12	ג ד
טבת ליל ה'	25	17	1	ה ו
שבט יום ו'	10	—	2	ז
אדר א' ליל א'	54	1	2	א ב
אדר ב' יום ב'	38	2	3	ג ד
ניסן ליל ש"ק	22	3	4	ה
אייר יום ה' בערב	6	4	5	ו ז
סיון ליל ש"ק בשחר	50	5	5	א
תמוז יום א' בערב	34	6	6	ב ג
אב יום ג' בבוקר	18	7	7	ד
אלול ליל ה' בערב	2	8	8	ה ו

תרפ"ה (בש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ב'	5	—	8	ב
חשון יום ג'	49	1	8	ג ד
כסליו ליל ה'	33	2	9	ה ו
טבת יום ו'	17	3	10	ז א
שבט ליל מוצש"ק	1	4	11	ב
אדר יום ב'	45	5	11	ג ד
ניסן ליל ד'	29	6	12	ה
אייר יום ה'	13	7	1	ו ז
סיון ליל ש"ק	57	8	1	א
תמוז יום א'	41	9	2	ב ג
אב ליל ג'	25	10	3	ד
אלול יום ד' אח"צ	9	11	4	ה ו

תרפ"ט (זש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ש"ק	3	13	8	ז
חשון יום א' בבוקר	47	14	8	א ב
כסליו ליל ג'	31	15	9	ג ד
טבת יום ד'	15	16	10	ה ו
שבט ליל ו'	59	17	10	ז
אדר א' יום ש"ק	44	—	11	א ב
אדר ב' ליל ב'	28	1	12	ג ד
ניסן יום ג'	12	2	1	ה
אייר ליל ה'	56	3	1	ו ז
סיון יום ו'	40	4	2	א
תמוז ליל מוצש"ק	24	5	3	ב ג
אב יום ב'	8	6	4	ד
אלול ליל ד'	52	7	4	ה ו

תרצ"ג (זש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ו' בבוקר	46	9	8	ז
חשון ליל א' בערב	30	10	9	א ב
כסליו יום ב'	14	11	10	ג ד
טבת ליל ד'	58	12	10	ה ו
שבט יום ה'	42	13	11	ז
אדר ליל ש"ק	26	14	12	א ב
ניסן יום א'	10	15	1	ג
אייר ליל ג'	54	16	1	ד ה
סיון יום ד'	38	17	2	ו
תמוז ליל ו'	23	—	3	ז א
אב יום ש"ק בערב	7	1	4	ב
אלול ליל ב'	51	2	4	ג ד

תרפ"ו (זש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ו	53	12	4	ז
חשון יום ש"ק	37	13	5	א ב
כסליו ליל ב'	21	14	6	ג ד
טבת יום ג'	5	15	7	ה ו
שבט ליל ה'	49	16	7	ז
אדר ליל ש"ק	33	17	8	א ב
ניסן יום א'	18	—	9	ג
אייר ליל ג'	2	1	10	ד ה
סיון יום ד'	46	2	10	ו
תמוז ליל ו'	30	3	11	ז א
אב יום ש"ק	14	4	12	ב
אלול ליל ב'	58	5	12	ג ד

תר"צ (זח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה' בערב	36	8	5	ז
חשון ליל ש"ק	20	9	6	א ב
כסליו ליל ב' בערב	4	10	7	ג
טבת יום ג' בבוקר	48	11	7	ד
שבט ליל ה'	32	12	8	ה
אדר יום ו'	16	13	9	ו ז
ניסן ליל א'	—	14	10	א
אייר יום ב'	44	15	10	ב ג
סיון ליל ד'	28	16	11	ד
תמוז יום ה'	12	17	12	ה ו
אב ליל ש"ק	57	—	12	ז
אלול יום א'	41	1	1	א ב

תרצ"ד (הכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ג' בערב	35	3	5	ה
חשון ה' בשחר	19	4	6	ו ז
כסליו ליל ש"ק	3	5	7	א
טבת יום א' בבוקר	47	6	7	ב ג
שבט ליל ג' בערב	31	7	8	ד
אדר יום ד' בבוקר	15	8	9	ה ו
ניסן ליל ו'	59	9	9	ז
אייר יום ש"ק	43	10	10	א ב
סיון ליל ב'	27	11	11	ג
תמוז יום ג'	11	12	12	ד ה
אב ליל ה'	55	13	12	ו
אלול יום ו'	39	14	1	ז א